ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ,

Ընդ մեծի սբ Եկեղեցւոյն Հռոմայ.

CONCILIATIONIS

ECCLESIÆ ARMENÆ CUM ROMANA

SECUNDA PARS CONTROVERSIALIS.

ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ,
Ընդ մեծի սբ̄ եկեղեցւոյն Հռովմայ.
Համառօտեալ 'ի յերկուս հատորս. 'ի պատմական և 'ի վիճաբանական.
'Ի հարցէ Թէատինոսաց Կղեմէս վարդապետէ
ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐՆ.
ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

CONCILIATIONIS
ECCLESIÆ ARMENÆ CUM ROMANA

EX IPSIS ARMENORUM PATRUM ET DOCTORUM TESTIMONIIS,
In duas Partes, Historialem, & Controversialem divisæ,

PARS ALTERA.

AUCTORE

CLEMENTE GALANO
SURRENTINO
CLERICO REGULARI THEOLOGO
Et S. Sedis Apostolicæ ad Armenos Missionario.

TOMUS PRIMUS.

ROMÆ

Typis Sacræ Congregationis de Propaganda Fide. Anno MDCLVIII.

Superiorum permissu.

KE4
G14
(v.2, pt.1)
122375

SANCTISSIMO PATRI

ALEXANDRO SEPTIMO

PONT. MAX.

Clemens Galanus Cler. Regul. fælicitatem perpetuam.

HUMANI Generis Reparator, BEATISSIME PATER, ut Apoſtolos ad ipſum ſectandum, & Evangelium gentibus prædicandum alliceret; eorum prædicationem a piſcatu, quam illi artem profitebantur, haud abſimilem fore, ſignificavit, dicens: *Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum*. Quin etiam, ut oſtenderet, cujuſnam generis eſſe deberent Apoſtolicæ piſcationis inſtrumenta, juſſit eos venari piſces bifariam; & eſcario, hamatilique piſcatu, cum Petro dixit: *Vade ad mare, & mitte hamum*; in quod Origenes: *Piſcis*, inquit, *hamo captus a Petro, indicat hominem correctum, atque ſalvatum ab illo, qui eum docuit veritatem, ut pro ſtatere imaginem Dei habeat*: & piſcatu præterea retiario, cum reliquis ait: *Laxate retia veſtra in capturam*: de quibus retibus inquit Ambroſius; *Quæ ſunt autem, quæ laxari jubentur retia, niſi verborum complexiones, & quaſi quidam orationis ſinus, & diſputationum receſſus, qui eos, quos ceperint, non ammittant?* Ut plane per utraque juſſa Salvator, Præceptorque noſter innueret, Evangelicos Prædicatores, atque iſtius maxime Apoſtolicæ S. Sedis Miſſionarios, qui *Apoſtolorum*, ut ait Cyrillus, *labores ſequuntur*, ita debere prorſus in Gentium, ad quas allegan-

Orig. & ſimiliter Hilarius, in Matt. 17. apud D. Thom. in Catena Patrũ.

Ambr. lib. 4. in Lucæ c. 5.

Cyrillus in Caten. aur.

gantur, conversione munus suum insistere, atque urgere; ut ad eas intra Navim Ecclesiæ perducendas non escario solum piscatu incumbant, suasoriis videlicet concionibus, ac doctrinis ore familiariter explicatis; verum etiam studeant librorum, & commentariorum usquequaque expandere, ac laxare retia, quibus perpetuo, commodiusque valeant & semel jam captos retinere, & devios alios, errorum tenebris hallucinatos, quantumvis longe dissiti, aut oscitantes, pertinacesve sint, disceptationum finibus, rationum funiculis, argumentorum nexibus capere, trahere, cogereque ad veritatis confessionem. Jam vero BEATISSIME PATER, satis ego hactenus Armeniaci Maris littoralibus insidens petris, hamatam lineam pro mea virium exilitate arundine moderatus sum: jam satis etiam alii ante me gurgite in eodem hamigeri Apostolicæ Sedis Operarii piscati sunt plurimi, ac peritissimi, quorum cum nemine ipse sum neque auctoritate, neque virtute, neque ingenio comparandus: & captis, salvatisque e cœnosis, ac profundis iis errorum latebris, quotquot eo capi poterant instrumento; pro reliquis hæc me retia texuisse, tantum quidem visum est esse pretium operæ, quanti pretii ducendum videbatur officium, præter quod unum, aliud in nostro munere nullum ad spem salutis Armeniorum lucrandæ reliquum nobis ostendebatur. Nec sane mirum: quippe in eosdem Armenios prodigiosis mendaciis, imposturisque decipiendos, atque a vera fide, sanctæque Matris Ecclesiæ gremio abducendos, seductores Magistri quidam, nescio qui, monstrosæ certe, ac diversis errorum maculis variatæ ejusdem æquoris belluæ, ita certatim, totisque viribus incubuere; quasi hoc unum in album oculos collimare, in istam scilicet Romanam S. Sedem, & Ecclesiam, ejusque purissimam, atque intemeratam fidem arietare, ac ipsum Latinorum Nomen apud populum detestabile, atque ignominiosum reddere, nihil præterea deberent. Quare *de arena*, ut loquitur Irenæus, *resticulas nectere adfectantes, ac fide digna dictis suis aptare conantes vel parabolas Dominicas, vel dictiones Propheticas, vel sermones Apostolicos, ut ipsorum figmentum non sine teste esse videatur*, tenuissima quædam Opusculorum, ac Tractatuum, librorumque reticula texuerunt, *ut in captivitatem ducant a veritate, qui non firmam fidem conservant*. Quæ profecto nebulosæ nebulonum araneæ, etsi levissima figmenta sunt, adeo tamen improvidas, incautasque hominum mentes occuparunt, ut hæ propterea in Orthodoxæ fidei lumen aciem intendere longo jam ex tempore nequeant, *perpetuaque*, ut cecinit ille, *trahant inopem sub nocte senectam*. Quapropter illas diffingere, ac per alia tandem solida, & clara retia undequaque destruere, necessarium plane erat, & hortatus est Augustinus, dum: *Scripta*, inquit, *salubria, quibus hæreticorum perversitas insana destruitur, cum magis magisque innotuerit, & a Catholicis, vel Antistitibus, vel quibusque studiosis, zelo*

[Margin: Iren. adver. hæres. lib. 1. cap. 1.]

[Margin: Ovid. Met. 5.]

[Margin: August. contra mendacium, ad Cosent. cap. 6.]

Dei

Dei plenis, *fuerint usquequaque diffusa*, *hae erunt retia*, *quibus capiantur*. Cæterum, *ne forte zizania colligens*, *eradicarem simul cum eis & triticum*; neve, ut ad rem aptius dicam, ex omni genere Piscium, quos congregaverit mea sagena, malos me foras mittente, foras enim boni, qui vasa essent eligendi, diffugerent; illud mihi maxime studio, curæque fuit in hoc Opere, B. P. (quod eo quidem TUÆ gratius SANCTITATI futurum speravi, quo major in Te est, ac summa plane, clementiæ cum severitate conjunctio, & quasi temperies) ut Armeniæ Seductorum hæreses refellendo, animum ne læderem Nationis; sed perduellibus aliis interemptis, servarem Tibi puerum Absalom. Magis enim ad jacturam faceret, quam ad lucrum, super tecta Pavos habere, qui, dum araneos tollunt, eorumque nidos, & textilia demoliuntur, tegulas quoque submovent, & confringunt. Laxantur hæc itaque disputationum retia; PATER SANCTISSIME; in cujusnam autem verbo, non diu, nec ambigui lance consilii suspendenda deliberatio fuit. TUÆ utique SANCTITATIS nomine, atque auctoritate erat munienda laxatio, qui Jesu Christi Domini Nostri & vicem in Terris jam geris, & personam jamdiu indutus, ad ejus omnino prototypum semper Teipsum, moresque Tuos instituisti; quique in Ecclesiæ Navi gubernanda illius Piscatoris fidem, & Cathedram tenes, cui, *etsi aliis*, ut notavit Ambrosius, *imperatur*, *ut laxent retia sua*, *soli tamen dicitur*: *Duc in altum*, *hoc est*, *in profundum disputationum*. Tuum scilicet hoc munus est, mentes nostras in profundis divinorum arcanorum mysteriis dirigere: Tuo judicio sacrorum dogmatum est reservata probatio: Tibi uni, Apostolicæ Classis Præfecto, hic ducatus committitur; quem sane ut ex toto, acerrimeque statim obires, simul atque indicibili Universalis Ecclesiæ plausu, ac lætitia Summus Pontifex fuisti renunciatus, continuo in reliqua totius Orbis Christiani mole curanda operosissimum, & sumptuosum fuisse Te, nihil obstitit, quominus etiam ad bella Domini fortiter adversus Inferorum portas, atque hostes Ecclesiæ visibiles, & invisibiles instauranda, æraria munificentior aperies, ipsamque Evangelicorum virorum Classem novo milite roborari, & pro hujuscemodi librorum impressione, exterarum linguarum Typographium, antea clausum, iterum reserari, juberes. Jure ergo, ac merito lucubrationes has, in quibus perdius ipse, pernoxque, atque interdum per totam etiam noctem laboravi, ut Tuæ nunc Benedictionis verbo in capturam auspicato laxentur, & copiosam concludant, Tuosque ad pedes beatissimos adferant piscium multitudinem, in altum abs Te duci, suscipique, cupimus, ac suppliciter efflagitamus, in Montium scilicet Gentilitii tui Altitudinem, unde sibi veniat Tuæ protectionis auxilium; ubi, ut admittantur, examinventur, probentur, sibi propitia, summa sunt omnia, & suavitas

Ambr. lib. 4. in Luc. c. 5.

vitas

vitas comitatis, & judicii æquitas, & ingenii perspicacitas, & consummata divini, humanique Juris intelligentia, & supremæ privilegium Majestatis, ubi denique una cum Musis sacris sacratissimæ omnes simul conspirant, chorosque ducunt Virtutes. Accipe Parens Optime ALEXANDER sereno, hilarique vultu, quod amanter, ac studiose offertur, perexiguum licet, & TUÆ impar SANCTITATI munusculum, sufficiens tamen grati erga Te animi mei, meæque Congregationis, quam benevole semper complecti dignatus es, argumentum; cum etiam *Deus*, prædicat Augustinus, *non quid detur*, *sed quo animo detur*, *attendat*. Faxit interim ipse Deus, ut *Civitas ejus* Militans, sicut jam Tuis *in Montibus sanctis*, divini Spiritus aura vernantibus, ceu firmissimam supra fidei petram, *fundata*, cœpit undique spiritu revirescere, ac reflorescere, suique Ducis ad exemplum tota componi, frugemque ad meliorem evadere; ita pariter; iisdem *suscipientibus Montibus pacem populo* Christiano, atque a mutuis bellorum conflictibus ad concordiæ, & amicitiæ fœdus Orthodoxis Regibus revocatis, obversisque eorum in hostes fidei armis, incipiat & corpore domestica tandem frui tranquillitate, viderique omnifariam, nobis quidem *pulchra ut Luna*, *electa ut Sol*; adversariis vero *terribilis ut Castrorum acies ordinata*: quo Tu valeas Pater amantissimus in pace Filiorum, in quiete Civium, in Catholicæ Religionis incremento, Ecclesiæ tuæ bono fœlicius diu vivere, ac beatius perennare. Quæ quidem Fidelium omnium vota, ut brevi affatim impleantur, *fiatque pax* ista *in virtute tua*, una mecum addictissima Tibi nostra Sodalitas jugiter, & ex animo Omnipotentem precatur. Romæ.

Aug. lib. 2. de Civit. Dei, cap. 27.

AUCTOR LECTORI.

CUM Armenicæ Conciliationis pars hæc altera, quæ Controversialis est, in vulgus jam proferatur: nonnullarum ejus causarum a me rationem exponendam, atque probandam esse, non sine causa fortasse, ac ratione existimaveris, humanissime Lector. Primum enim de Fine, quo referuntur, & cujus gratia facienda sunt omnia, injici scrupulus poterit, ac dubitatio: siquidem exploratissimum est, Christiana in Ecclesia quamplures numerari libros, in quibus hæreses omnes ita scienter, periteque tractantur, ac refelluntur; ut nulla denuo de Armenis erroribus seorsim disserendi, disceptandique necessitas apparere, nec ulla novi emolumenti ab ista disceptatione percipiendi spes concipi posse, videatur. Deinde de Auctore; quippe, cum hoc scribendi genus viros deposcat doctrina, mentisque viribus præcellentes, ratio etiam suggerenda est, quamobrem mihi talis data fuerit provincia, qui propter tenuitatem, tarditatemque ingenii, doctor nullius æris, aut summum ultimæ notæ censeri debeo. Postremo de Materia: nam status Armenæ religionis nondum Latinis potuit, immo ne Græcis quidem, tantum innotescere; ut quid in illa coarguendum jure sit, quidve probandum, in dubium, incertumque revocari non queat. Multos errores tum Græci, tum Latini Scriptores Armenis attribuunt, quorum hi expertes omnino sunt: reliquos etiam adeo inexplorate, summatimque retulerunt; ut, ubi eorum sita vis sit, quibus nitatur fundamentis, qualibus denique argumentis, rationibusque ab Armenis quibusdam Doctoribus adstruatur, & confirmetur, hactenus ignoratum sit. Cujus rei culpa, ut reor, in illud potissime conferenda est, quod ob maximam idiomatis Armeni arduitatem (ad quam superandam vix tandem apta præcepta, in Grammatica hujus linguæ Institutione a me ipso tradita, visa sunt) nunquam eadem religio ex propriis libris, uti ad rei veritatem assequendam par erat, ab exteris Nationibus explorata fuit: quare factum est, ut, quicquid auribus hinc inde captatum de illa evulgaverunt

verunt Scriptores, partim falsè, partim indiserte, jejuneque traditum habeamus. Quod si ad morbum depellendum, ubi morbi vis vel non extat, vel ignoratur, inanis, atque adeo periculosa adhiberetur curatio; eo certe magis in Armeniorum hæresibus eliminandis, conciliandisque nobiscum eorum animis, supervacaneum, quin etiam noxium hoc esset Opus; quo acerbius irritarentur hi, si falsum in eos crimen objiceret; perversius triumpharent, si crimen certum, explicate tamen non cognitum, importunarum rationum antidotis emendaret. Et quidem profecto quam quis inaniter in Armenios niteretur, sed ad aliquos evincendos errores, quibus eos teneri volunt Scriptores, incumberet? Asserunt Armenii, scribunt isti, Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam habere; carnem anima carentem assumpsisse, ac transitum tantum fecisse per Virginem. Asserunt, Deum esse mendacem; nullum Sacramentum conferre gratiam; nullum in nuptiis contrahendis Sacramentum fieri; nuptias quoque ipsas esse illicitas; verum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistia sub panis, & vini speciebus non contineri; idem Eucharistiæ Sacramentum nihil prodesse, nec etiam obesse suscipientibus; idem non posse in azymis confici, sed solum in fermentato; *&c. quod referunt, nec scientes, Armenos non in fermentato, sed in azymo Sacra facere. Quæ quidem relationes, sicut aliæ, quas reticeo, remotissime ab omni etiam veritatis specie sunt, ac videbuntur iis, qui Armenos, non dico noverint, sed vix a limine salutaverint. Complura similis generis, nisi prolixitudine fastidium gigneretur, proferrem ex libello, qui Benedicto XII. Rom. Pontifici fuit olim exhibitus; ubi relatoribus licuit de Gente Armena centum, eoque amplius, errorum capitula ponere: quo planius intelligeretur, ipsos, ut catalogum illum adaugerent, in singulorum etiam Armenorum deliriis quæritandis studium posuisse: perinde quasi, quicquid fatuus, aut impius quis Armenius contra fidem Catholicam aut somniaverit unquam, aut temere effutierit, in hæresum Armenarum numerum esse referendum.*

a. Nicephorus lib. 18. cap. 53. b. Guid. Carmelita lib. de hæres. verbo Armen. Prateolus lib. 1. n. 67. Thomas a Jesu de Conver. Gent. lib. 7. cap. 17. & alii.

Rainal. Annal. Eccles. an. 1341.

Nihilo tamen minus, cur ego id fuerim aggressus, in quod Latinus alius nullus ab allatas fortasse rationes ingredi voluit, nequaquam mirabere, AMICE LECTOR, *si easdem rationes, & singulas rei causas diligentius tecum ipse perpenderis. Mihi quidem, meisque Superioribus edito hujus Operis, ad Armenios in pristinam nobiscum concordiam, consensionemque restituendos, adeo necessaria visa est; ut propterea communi sententia judicatum sit, omne aliud meæ Missionis munus pro uno hoc intermitti a me, obsequium fore Deo gratissimum, etiamsi & in me genuina quædam ad alia ejusdem Missionis munera obeunda propensio, & in illis fructus non contemnendus observaretur. Enimvero quid magis Armenis hominibus necessarium, quid utilius esse queat; quam ut, quod ipsorum saluti jamdiu, & apprime de-*

side-

ſiderari videbatur, nimirum ut ſuo proprio idiomate Orthodoxæ fidei dogmata clarius, ac diſtinctius eis explanarentur; & quicquid virulenti adverſus illam in eorum libros ingeſtum a Seductoribus fuerat, ex ipſorummet principiis, Patribus, atque Conciliis diſſolveretur, deſtrueretur que (quod certe ab Auctoribus, Armenæ linguæ ignaris, quantumvis licet in errorum omnium refutationibus excellerent fieri omnino non poterat), id commodum tandem, opportuneque exhibeatur? Mihi vero, quanquam in hoc maxime genere inconcinno, inconditoque, & non alteri ſapientiori, hoc fuit onus impoſitum, ut medicus adhiberetur, qui in horum tractandis ulceribus periculo potius, & uſu fuiſſet exercitus, quam viribus ingenii, ſapientiaque valeret: ut ſcilicet, qui cum his hominibus diu verſatus fueram in Oriente, atque in ſuis lectitandis Codicibus multum operæ, laboriſque conſumpſeram, eas nunc lucubrationes ipſorum poteſtati propagarem, quas ſuis in Scholis & Romæ, & alibi, ſi minus pro rei dignitate, pro eo certe quantum potui, explicaveram. Hinc nemini dubium eſſe poteſt, quin certam tractemus materiam, feriamuſque contiguis ictibus proprios adverſariorum errores, errorumque vires, principia omnia, ac fundamenta: quippe qui non exterorum relationibus nitimur, neque teſtis loco libros accipimus alienos; ſed propria ipſorum verba, ex Armenis Codicibus eruta, aciem nobis oſtendunt, ac viritim, adverſaque fronte cum unoquoque illorum noſtras conſerimus manus. Cæterum, ut Opus hoc alacrius ab Armenis, ſtudioſiuſque acciperetur, in eo novum diſceptandi genus moliti, quæſtiones de ſingulis eorum erroribus ſimiliter propoſuimus, ac ſi ipſi inter ſe concertarent, nos vero præcipuæ, ſanioriſque partis patroni tantum eſſemus, ac defenſores: nimirum in ſingulis Quæſtionibus (extra primam primi Tractatus, quæ pro veteri eorum Eccleſia apologetica eſt) primum Armenorum Pſeudomagiſtrorum falſa opinio, prout ſua Scripta & Conciliabula efferunt, vocatur in medium: deinde Orthodoxa Armenorum Patrum, atque Conciliorum, ſuæque ipſorum Eccleſiæ, juxta id, quod ſæpe canit, & religioſa ejus volumina continent, prædicatur: tum ad hanc confirmandam ſacræ Scripturæ, rationes, univerſalis Eccleſiæ traditiones, & Concilia, eorum denique Patrum vel Græcorum, vel Latinorum, quos ipſi recipiunt, teſtimonia ſubjiciuntur: poſtremo adverſariorum diluuntur objectus. Quæ cum ita fiant, non video, quis eis de nobis, ſuorum Patrum ſententiæ adſtipulantibus, locus querimoniæ relinquatur: eo etiam magis, quod, quantum hic citra Catholicæ fidei detrimentum, honeſteque poſſum, Eccleſiæ, Nationiſque ſuæ vindicent ſtudioſum, ac laudatorem me præbeo; ut vel ſic ſcilicet noſcant, me, ſi in ipſorum Pſeudomagiſtros oppugnationis quidpiam intuli, id quidem non ultro, quaſi odio percitum, aut contendendi, vincendique ſtudio, ſed vere fidei zelo, eorumque ſalutis deſiderio impulſum feciſſe. Tua interim, quæſo Lector, humanitas, quicquid in hoc libro male factum,

aut minus concinne dictum, visum tibi fuerit, boni consulas, & excuses: illud in mente habens, ab inculto, & errabundo Missionario editum, quod esset potissimum Armeni Lectoris judicio satis facturum. Vale.

Patris

PAtris D. Clementis Galani Conciliationis Armenæ Ecclesiæ cum Romana Primum Tomum Secundæ Partis, Adm. R. P. D. Francisci Carafæ, nostræ Congregationis Præpositi Generalis, jussu perlegi. Qui cum nihil Fidei repugnans, aut bonis moribus contrarium contineat, immo calami elegantia qua nitet, omnimoda eruditione, qua pollet, argumentorum argutia qua excellit, Opus qualibet ex parte perfectum, absolutumque mihi videatur; & ad fidem Catholicam inter Armenios propagandam quammaxime necessarium: ideo dignum censeo, qui typis mandetur. Romæ, die 24. Januarii 1656.

D. Joannis Baptista Arata C. R. S. T. P. & sacræ Congregationis Indicis Consultor.

PRimum Tomum Partis Secundæ Conciliationis Ecclesiæ Armenæ cum Romana, a P. D. Clemente Galano, nostræ Congregationis Theologo, elaboratum, sedulo perlegi jussu A. R. P. D. Francisci Carafæ, nostri Præpositi Generalis: & a fœlicitate, qua ex historia Controversias componit; a judicio, quo per auctoritates roborat rationes; a methodo, qua materias omnes enodat; a subtilitate, qua veritatem propugnat; a claritate, qua magnas explicat difficultates; typis adjudico, in Ecclesiæ Romanæ augumentum; ut Armena dulci cum illa uniatur vinculo; & Author Oves, ad quas olim a Sacra Congregatione de Propaganda Fide missus fuerat, gaudens ad proprium perducat Ovile. Datum Romæ in Ædibus S. Andreæ de Valle, Kal. Maji 1656.

D. Thomas Spinula, Clericus Regularis, sacræ Theologiæ Professor.

D. FRANCISCUS CARAFA

Præpositus Generalis Congregationis Clericorum Regularium.

OPus inscriptum, Conciliationis Ecclesiæ Armenæ cum Romana Secunda Pars Controversialis, a P. D. Clemente Galano, nostræ Congregationis Theologo, compositum, & juxta præfixam assertionem Patrum Theologorum, quibus id commisimus, approbatum, quod ad nos spectat, ut typis mandetur, facultatem concedimus. Datum Romæ in nostra Quirinali S. Silvestri Domo, die 17. Junii 1656.

D. Franciscus Carafa Præp. Gen. Congreg. Cler. Reg.

D. Joseph Maria Arrigonius, Secretarius.

Im-

Imprimatur, si videbitur Reverendiss P. Magistro Sacri Palatii Apostolici.

M. A. Oddus Episcopus Hierapolitanus Vicesgerens.

Imprimatur.

Fr. Raymundus Capisuccus, Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatii Apostolici Magister.

ՀԱՄԱՌՕՏ ՀԱՇՈՒԵՑՈՒՑՄՆ

Հայրապետացն հայրապետաց և վարդապետաց Հայոց. որք ի մէջ գրոցս յիշատակին. Թէ չարափառք զորս յանդիմանեմք.
Թէ ուղղափառք զորս գովաբանեմք.

CATALOGUS

Celebriorum Præsulum, ac Doctorum Armenici Populi, *Magistri* nuncupatorum: quorum scripta, verba, facinora, in hac Controversiali Parte vel refutantur, vel in testimonium veræ Fidei adducuntur.

ՉԱՐԱՓԱՌ ՀԱՅՔ

Եւ վրդովողք են այսոքիկ.

Ներսէս աշտարակեցի կաթողիկոս. Սա սկիզբն արար բաժանման, որ ի մէջ Հայոց և կաթուղիկէ եկեղեցւոյ այլոց քրիստոնէից.

Չարաժողովն դվնայ. Յորում մերժեցին զժողովն քաղկեդոնի և ընկալան զդիոսկորոս ընդ համախոհս նորին. դաւանելով ի քն մի բնութիւն մարմնոյ և ածութե. և երգելով ի մէջ երեքսրբեանն զոր խաչեցար վս մեր.

Յոհան մայրագոմեցի. Սա հակառակ եկեղեցւոյ ուղղափառ հաւատոյն Հայոց. ուսուցանէր, թէ քն էր անմեղական մահու և անչարչարելի. և թէ բանքն այսոքիկ. Սկսաւ տրտմել և հոգալ, և այլն. Եւ հոսէին ի նմանէ քրտունք իբրև զկայլակս արեան. և այլայսպիսիք. վերաբերեալ էին աւետարանին ի հերձուածողաց.

Անանիա շիրակացի. Կամէր և անդէր Զանայր սերմանել ի մէջ Հայոց զչար սերմն աղանդոց միաբնակաց.

և

ARMENIORUM PSEUDOMAGISTRI

Qui Fidem Catholicam oppugnarunt.

Nierses Ascdarachensis, Patriarcha. Fuit primus Armeni schismatis auctor a partu Virginis initio quinti seculi.

Conciliabulum Thevienſe. Reprobato Chalcedonensi Synodo, ac suscepto Dioscoro, naturam unam ex duabus factam in Christo definivit; Trisagioque superaddidit Theopascitarum appendicem, *qui crucifixus es pro nobis*.

Joannes Maracumensis. Christum omnino impassibilem, & immortalem fuisse, docuit; verbaque illa: *Cœpit pavere, & tædere*, &c. *factus est sudor ejus*, &c. ac similia, fuisse a Saturnino sacris Evangeliis superaddita.

Ananias Scirachensis. Acephalorum hæreses in Armenia propagare, & ab Ecclesia Catholica gentem suam avertere, verbis, scriptisque conatus est.

Sergius. In Armenum idioma convertit Juliani Alicarnassæi libros, qui

in

in sanctam Synodum Chalcedonensem calumnias continebant pene innumeras.

Joannes Ozniensis, Patriarcha. Multos sancivit, retulitque in codicem pro Monophysitarum erroribus confirmandis anathematismos; suamque in Ecclesiam ritus erroneos intulit, & abusus extra modum prodigiosos; schisma denique jamdiu ab Armenis ablatum, instauravit.

Conciliabulum Manaschiertense. Decrevit, unam itidem esse in Christo voluntatem, & operationem; fœdusque societatis perpetuum Armeniis ineundum cum Syris Monothelitis; ac vino sacri Calicis aquam in posterum miscendam non esse, ne duplex in Christo natura significaretur.

Stephanus Siuniensis, Episcopus. Duas Christi naturas, & Concilium Chalcedonense, duplici libro, & prolixa quadam ad Germanum Constantinopolis Patriarcham epistola confutavit: scripsit præterea de incorruptibilitate corporis Christi ante passionem, & aqua non miscenda vino in sacris Mysteriis.

Michael Syrus. Auctor fuit Armenorum Annalium, putidissimique Voluminis, in quo hominum lymphaticorum, & ignoti nominis Eremitarum visiones, & effata in septuaginta testimonia contra sanctam Synodum Chalcedonensem congeruntur. Opus utrumque in Armenum sermonem translatum fuit.

Paulus Daronensis. Apologiæ librum pro Monophysitis confecit adversus epistolam Theopisti, Græci Theologi, & Chalcedonensis Concilii professoris.

Mekhitarius Schieverrensis. Librum edi-

և հեռացուցանել զազգն իւր 'ի կաթուղիկէ եկեղեցւոյն .

Սարգիս Թարգմանեաց զգիրքն այլածոյն յուլիանոսի աղիկառնացւոյ . որ նզովանօք զանհամար սուտ զրպարտութեանս ընդդէմ քաղկեդոնի սբ ժողովոյն .

Յովհան Օձնեցի կթղկս . Օրինադրէլ միաբնութիւն 'ի մէջ հայոց և կաթուղիկէ եկեղեցւոյն . մերժեալ քանեաց և ոչնչացոյց . և մուծեալ յիւր եկեղեցին զաւելեալս նորաձև սովորութիւնս . գրեաց նզովմունս յոլովս ընդդէմ ուղղափառ խոստովանողաց .

Չարաժողովն մանազկերտոյն . Յորում հաստատեցին հաւատալ և զմի կամս և զմի ներգործութիւն 'ի Քն . և յայնմ հետէ ոչ արկանել ջուր 'ի գինին սբ բաժակին . զի մի նշանակեսցին 'ի Քն երկու բնութիւնք . և կանոնին համաձայնեցին զմիաբանութիւն 'ի մէջ հայոց և ասորւոց .

Ստեփանոս սիւնեցի . Սա շարադրեաց զգիրքս և զձեռնարկս հ . Ճառ ութիւն ընդդէմ քաղկեդոնի սբ ժողովոյն և երկուց բնութեանցն Քի . նաև ընդդէմ թղթոյ սրբոյն գերմանոսի առ հայս պատասխանի գրեաց լի մոլորութեամբք . որով դնէ 'ի մէջ բնութեանցն Քի չփոթութիւն և խառնակութիւն . այլ և անապականեաց . թէ ոչ էր պարտ խառնել ջուր ընդ գինւոյն 'ի սբ խորհուրդն և թէ մարմինն Քի էր անապական .

Միխայէլ ասորի . Սա շարակարգեաց զժամանակագիրքն հայոց . յորում պէսպէս շարախօսի ընդդէմ ուղղափառաց . և գրեալ է հակառակ ժողովոյն քաղկեդոնի . Հ . առասպելական տեսլեամբ 'ի դիւահար երեմանց կատաղաշա թափառոց և լկտի կանանց և անյայտ անուն

անս

անապականութեանց .

Պօղոս տարօնացի . Քաղաքական եղել մեծաքանակ հերձուածողաց արքար զմոլորականն գերջն եւս ընդդէմ Թղթոյն Թէոփիստոսեայ . յուսոյց զի_ լիսոսիայն .

Մխիթար սկեւռացի . Զգիրս գրեաց հակառակ զլխաւորութեան սրբոյ առաքելոյն պետրոսի եւ յաջորդաց նորին հռոմեայ հայրապետաց . նաեւ ուսոյց . թէ հոգիք մարդկան ՚ի ծնողաց առաջադրին .

Վարդան . Զերկու գիրս շարադրեաց . մի . զխրատս առ հայս . եւ զպատասխանի Թղթոյն պապին առ հեթում թագաւոր . եւ ՚ի յերկոսին ուսուցանէ զառհամար մոլորութիւն . յորս դիմանէ զառաջնութեան եկեղեցւոյն հռոմայ , եւ զգլխաւորութեան նորին . Ուրանայ զքաւարանն հոգւոց . եւ զփառս սրբոց . կամ զպատիժս ամբարշտաց յառաջ քան զվերջին դատաստանն . եւ զբղխումն հոգւոյն սրբոյ ՚ի հօրէ եւ յորդւոյ . Մերժէ զխառնելն ջրոյ ՚ի սբ̃ խորհուրդն . Ուսուցանէ զմոլորութիւն միաբնակաց , եւ անապականաց զմարմինն քի̃ աստուծոյ . Ասէ , թէ ամ̃ հոգիք մարդկան ստեղծեալ եղեն յայ̃ ՚ի միասին ՚ի սկզբանէ արարածոց եւ արտաքոյ մարմնոյ իւրեանց . Եւ յիսուս ն̃է խոնարհեալ դժոխս եհան զդժոխս , եւ ոչնչացոյց զդժոխս հանաւ զամ̃ հոգիս ամբարշտաց զար_ հուրելին .

Խոշինկ վանական . ՚Ի գիրս հարցմանց . ուր ճառէ յաղագս հոգւոց կայանաց . զդժոխս ՚ի միջոյ բառնայ . եւ զկայանս հոգւոց մեղաւորաց կացուցանէ ՚ի յօդս .

Յոհաննէս որոտնեցի . Թէպէտ եւ ինքն բազմազան հերձուածողութեամբ աղտեղեալ լինէր . սակայն ըղ գիրս ինչ գրեաց յաղագս հերձուածողութեց , յորում երբեմն սուտ բանիւք

edidit contra Divi Petri, & Pontificis Romani primatum; docuitque animas hominum per traducem propagari.

Vartanus. Duo scripsit Opuscula: alterum, cujus titulus, *Monita ad Armenios*; alterum, *Refutatio epistolæ Rom. Pontificis, ad Haytonem Armeniæ Regem*: in quibus Romanæ Ecclesiæ Principatum, dogmata, & ritus oppugnat; aquæ commixtionem a sacro Calice rejicit, & improbat Purgatorium, & gloriam Sanctorum, ac pœnas impiorum ante diem Judicii, & processionem Spiritus sancti a Patre, & Filio; Monophysitarum etiam, & Aphthatodocitarum hæreses obstinate defendit. Docuit præterea, omnes humanas animas simul a principio conditas esse; & Christum, ad Inferos descendentem, damnatorum etiam animas liberasse, ipsumque Inferni locum destruxisse. De Ecclesiæ denique Sacramentis errores protulit in omni memoria inauditos.

Chuoscich Vanacanus. In Tractatu *De Locis animarum* tollit Infernum, pro quo substituit aeream regionem, ubi animas impiorum collocat, & mediocriter justas.

Joannes Orodniensis. Cum prædictarum hæresum sordibus ipse quam maxime inficeretur, de hæresibus tamen Tractatum composuit, in quo Latinam Ecclesiam sæpe erroris arguens, modo salutares ejus doctrinas in hæresum numerum refert, modo aliorum errores per calumniam ipsi attribuit.

Gregorius Dattievensis. Operum istius indicem texere, longum esset, cum ad viginti amplius, ut ferunt, Volu-

նիւք

illumina protendatur. In eorum plerisque Latinos procaciter carpere, & pro supra scriptis erroribus confirmandis novos alios fabricare, identidem deprehenditur. Ex omnibus *Liber Interrogationum*, ubi Theologicam institutionem tractare nititur, fœdissimus est, & errorum fœce refertus.

Gregorius Cæsariens Episcopus. Ut Moysen, Armeniæ Patriarcham, a proposito conficiendæ cum Romana Ecclesia unionis averteret, prægrandem, ac verbosam ad illum scripsit epistolam; qua in Chalcedonense Concilium, ejusque professores, efferata invehitur immanitate.

Simon Ciulfaensis. Hominem hunc, quem vita nuper excessisse, nunciatum est, ego in Thracia bene novi & pertinacem hæreticum, &, cum esset fama sapientiæ celeber, perniciabilem seductorem; cujus falsæ doctrinæ, quantulumcunque potui, obsistere conatus sum. Docebat enim cum Theopascitarum, & Monophysitarum insanias, tum præcipue, Deum a die septimo post Orbem conditum nihil præterea denuo creavisse; sed animas rationales vel a principio una simul a Deo conditas esse, vel successive deinceps a parentibus hominum una cum corporibus propagatas.

նիւք զրպարտէ զազգն Փռանկաց. և երբեմն ՚ի Թիւ մոլորութեանց դնէ զնոցա փոփոխման վարդապետութիւն.

Գրիգոր տաթևացի. Գիրք սորա բազումք են. և ՚ի մէջ նոցա մոլորութիւն յոլով է. քան կարի եւ առաւել զՓռանկս բամբասէ և անպատուէ. և զմի հարցմանցն զնախադասեալ աղանդս, զնոր աղանդս հնարէ և սահմանէ. բայց գիրքն հարցմանց յոյժ խառնակեալ. զԱստուածաբանական ուսմունս գրելով ընդ երեւ աստուածութիւն, առաւել քան զայլսն չարաչար ախտալիրոք.

Գրիգոր կեսարացի. Յոյժ ատելաւոր և չարախօս եղև զուգադաւանաց. Մի՛ յորոյ ՚ի Թուղթն, զոր գրեաց առ Բարեպաշտ Մովսէս կաթողիկոսն, ընդդիմանալ բաղկեդոնի ժողովոյն; և զուգադաւանսն նորա հերձուածօղս. և նշաւակէ զկաթողիկոսն զմի միաբանութեան, զոր առաքէր ընդ մէ եկեղեցւոյն հռովմայ.

Սիմոն Ջուղայեցի. Բինդ մնա մեզ պատմեցաւ եթէ մեռաւ, զոր ես ՚ի Կոստանդնուպօլիս, և գիտէ զնա չի մոլորական կարծելոց. և քան զի ունէր համբաւ իմաստութեան վարդապետ մեծ ժողովրդեան. զբազում աշակերտս մոլորեցուցանէր. Սա ոչ միայն հաստատէր զչար վարդապետութիւն միաբնակաց, միակամաց, և Աստուածչարչարաց. այլ և ասէր. թէ Աստուած ոչ նոր ստեղծանէ յոչընչէ զհոգիս մարդկան. այլ թէ Աստուած հոգիքս, կամ ստեղծեալ էին ՚ի միասին յայս ՚ի սկզբանն արարչութեան մարմնոց իւրեանց. և կամ օր ըստ օրէ արտադրեալ լինին ՚ի ծնողաց ընդ մարմնոց իւրեանց.

ՈՒՂՂԱՓԱՌ ՀԱՅՐՔ

Եւ վարդապետք հայոց, յոլովք եղեն. և մանաւանդ այսոքիկ.

Սուրբն գրիգոր լուսաւորիչ. Սա լուսով սբ հաւատոյն, լուսաւորեաց զաշխարհն հայոց. և եբեր զնա ՚ի միաբանութիւն ընդ առաքելական սբ աթոռոյն հռոմայ. հաստատելով ընդ սբ եղբոյն սեղբեստրոսի պապին զդաշինս միաբանութեան միաբանութեան հայոց և ֆռանկաց. Նաև ՚ի գիրսն հայոց դաւանութեան հաւատոյ սորա. յորում յիշատակին երկու բնութիւնք ՚ի մի անձն քն. Եւ յունաց պատմիչսն մետափրաստես պատմէ զանձնէ ինչ սորա. որով յայտնեցաւ նմա. թէ լինելոց էին ՚ի հայս ոմանք մոլորեցուցիչք հայրապետաց ա՚ի կորուստ բազում անձանց.

Սուրբ արիստակէս. Եմուտ ՚ի նիկիոյ սբ ժողովն. յորում ընդ այլ. յԺ և Ը. սբ հարսն հաստատեաց զուղղափառ հաւատս. յաղթելով զաղանդն արիոսի.

Սուրբ ներսէս. մեծ կոչեցեալ. Սա, ընդ որում հայք առնդեմն, գնաց ՚ի սբ ժողովն կոստանդնուպօլսի. յորում նզովեցան մակեդոն հայհոյիչն հոգւոյն սրբոյ. և ապօղինար, որ զմի բնութիւն ասէր մարմնոյ և աստուածութեան. Սա եւս, մարգարէական հոգւով պատմեաց զհանդերձեալ աւերումն թագաւորութեան հայոց վասն աղանդոյ թուլութեանն ՚ի սբ հաւատոց.

Սուրբ սահակ. Եւ սա շարագրեաց զգիրք ինչ տեսլեանցն իւրոց. յորում նախագուշակեաց զաւերումն թագաւորութեան և քահանայութեան հայոց պատճառաւ մոլորեցուցիչ ոմանց հայրապետաց. Այլ եւս ընկալաւ

զսա

ARMENI PATRES
AC MAGISTRI
Qui Fidem Catholicam propugnarunt.

SAnctus Gregorius, dictus ab Armenis *Illuminator*. Primus illorum Patriarcha fuit: quos & Fidei lumine collustravit, & cum sancto Silvestro Rom. Pont. perpetuæ unionis, & subjectionis fœdere colligavit: extat hujus Sancti de orthodoxa fide, & præcipue de duabus Christi naturis confessio in Armenico *Giarrentir*, necnon de futuro Armeniorum defectu in Christiana religione vaticinium apud Metaphrastem. Metaphrast. apud Surii, tom. 5. die 30. Septem. cap. 27.

Aristarces Patriarcha. Concilio Nicæno I. interfuit, ubi Arrianam hæresim condemnavit.

Niersès, cognomento *Magnus*. Hunc ad I. Constantinopolitanum Concilium, ubi non solum in sancti Spiritus hostem Macedonium, sed etiam in Apollinaristas, unam Deitatis, & carnis naturam in Christo commiscentes, anathema conclamatum fuit, accessisse, vitæque sanctimonia, ac miraculis etiam floruisse, Armena traditio est. Scripsit in facinorosos quosdam Armeniæ Reges Opusculum, ubi suæ gentis excidium ob hæreses futurum, prænunciavit.

Isaac Patriarcha. Et ipse prophetiæ spiritu clarus habitus, in libro suarum revelationum de Sacerdotii, Regnique Armeniorum exitio similes posuit prædictiones: sed & decreta Ephesini I. Concilii, de quibus fuerat à Cyrillo Alexandrino, & Proclo Constantinopolitano Episcopis certior per litteras factus,

Armenis custodienda proposuit.

Joannes Patriarcha. Citantur hujus Scripta pro duabus Christi naturis a Niersese Lampronensi Episcopo in Orat. ad Synodum Tarsensem Armenam.

Moyses Grammaticus. Sacros Bibliorum codices ex Græco, ac Syriaco in Armenum transtulit, ediditque lugubrem illam Orationem, qua Nationem suam ob introductas hæreses deploravit.

David, Philosophus appellatus. Unam Christi personam in duabus naturis subsistere, sermone, quem *de Fide* composuit, perspicue comprobavit. Ideo, qui sub ejus nomine circumfertur, Dialogus cum Opna Græco pro desensione unius naturæ contra Concilium Chalcedonense, apocryphus mihi semper visus est, & hæreticorum commentum.

Magistri, numero unus, & viginti. Constantinopolim, Mauritii Imperatoris jussu accersiti, venerunt, acceperuntque jurati Synodum Chalcedonensem.

Jesdras Patriarcha. Ut Armenicum schisma de medio tolleretur, strenue laboravit, & ope Synodi adjutus obtinuit:

Primum Armeniorum Concilium Generale. Charni apud Majorem Armeniam celebratum est sub Heraclio Cæsare; quod, suscepta Synodo Chalcedonensi, Armenam Ecclesiam cum Catholicis primo conciliavit.

Isaac Patriarcha. Una cum subjectis Episcopis, juniore imperante Justiniano, Byzantium petiit; ubi Fidei vestigia perscrutati, duas Christi naturas, voluntates, & operatio-

զպահպանադրութիւն եկեղեցւոյն մեր ժողովոյն ըստ Թղթոյն զոր գրեցին նմա մերն կիւրեղ աղեքսանդրացին և մերն այլոքն.

Տէր յոհաննէս փիլիսոփայ և հայրապետ. Սորա գիրքն, զոր գրեաց յաղագս երկուց բնութեանցն քի, յիշատակեցաւ ՚ի ներսէս լամբրոնացւոյն ՚ի բանն զոր արար ՚ի մէջ տարսոն ժողովոյն.

Մովսէս քերթող. Թարգմանեաց հայգրով զամենայն գիրս հինն և նոր կտակարանաց. և գրեաց ողբական բանն ՚ի վերայ անկելոյն եկեղեցւոյն հայոց աղանդաւորացն հերձուածողաց և այլոց հոգևորաց.

Դաւիթ փիլիսոփայ. Նա ՚ի հաւատոյ ճառումն յայտնապէս խոստովանէ զերկու բնութիւն ՚ի մի անձն քի. Սխալ որոյ կարծեմ է. Թէ այն սուտանուանութիւն, որ գրեալ եղև ՚ի դէրքն ևանվաց ընդ առնու ամէ այար դաւթի և մոփսեսի ընդդէմ ոպնայ հոռոմայ. հնարեցաւ ՚ի հերձուածողաց. և թէ առասպելաբանութիւնոցա եղև.

Վարդապետք քսան և մի. Սոքա ժողովեցան ՚ի կոստանդնուպօլիս հրամանաւ մօրիկայ կայսեր. և ընկալան զժողովն քաղկեդոնի.

Տէր եզր. Ջանար ժողով ամենայնիւ սրբոց հայոց. և յոյժ աշխատեցաւ մն ուղղութէ եկեղեցւոյն իւրոյ.

Առաջին ընդհանուր ժողովն հայոց. Եղև ՚ի կարնոյ քաղաքի ՚ի ժամանակս հերակլի կայսեր. և ընկալեալ զքաղկեդոնի մէ ժողովն միաբանեաց զեկեղեցին հայոց ընդ այլ ուղղափառս.

Տէր սահակ. Սա հանդերձ եպիսկոպոսօք իւրովք գնաց ՚ի կոստանդնուպօլիս հրամանաւ փոքրին յուստինիանոսի կայսեր. և անդ քննութիւն արարեալ ՚ի վր բանից մէ հաւատոյ.

դաւ

դաւանեցին 'ի քն զերկու բնու_
թիս . զերկու կամս . եւ զերկու ներ
գործութիս .

Հերմոն. տրդատ. ազարիա. եզեկիել.
եւ կիւրակոս . Եղեն աշակերտք չա_
րափառ վրդպետին անանեայ . Բայց
երթէք 'ի միտս յէ.մ.ճշգրտեալ եղեն
անդ զն մոլորութեն վարդապետի_
մինեւ դարձեալք ուղղոյն 'ի հայաս
տանեայ . քարոզեցին անձանցուն
զճշմարտութիւն ուղղափառ հաւա_
տոյ .

Տէր բաբգէն . Սա միաբանեալ ընդ_
սրբոյն գերմանոսի յունաց պատ_
րիարքի . գրեաց առ նա թուղթ եւ
դաւանութեն ճշմարիտ հաւատոյ .
զոր առեալ իմաստունքն յունաց
մեծաւ գովասանօք հաւանեցին .

Սբ նիկոն հայ ազգաւ . Քարոզեաց
'ի մէջ հայոց եւ յունաց զապաշխա_
րութիւն մեղաց . եւ զուղղութիւն քրիս
տոնէից կրօնից . եւ զգիրս գրեաց .
յորում պարսաւէ եւ յանդիմանէ զմո
լորութիւն ոմանց հայոց .

Տէր զաքարիա . Ժողովեաց մեծապա_
տիւ ժողով հայոց հայրապետաց
առ 'ի սրբել եւ ուղղել զհերս եկեղե_
ցին .

Երկրորդ ընդհանուր ժողովն հայոց .
եղեւ 'ի շիրակաւան . եւ . ժե . կա_
նոնիւ տարածեալ զամ հերձ
ուածողութիւն նեստորի եւ եւտի
քեայ եւ այլոց աղանդաւորաց .
տառուգելով եւ հաստատելով զաստ
ուածաբանութեն քաղկեդոնի սուրբ
ժողովոյն .

Տէր վահան . Սա լեալ յոյժ իմաս_
տուն եւ ուղղափառ . գեղեցիկ գի
րս ինչ գրեաց ընդդէմ միաբնակ
հերետիկոսաց . եւ քաջալերէր զնոսա
ցաւ վն նորոգման եկեղեցւոյն իւ
րոյ = Իսկ յետ դաւանութեն քաղ
կեդոնի սբ ժողովոյն, եւ պատուոյ
սրբոց պատկերաց , հալածեցաւ յաթո
ռոյն .

tiones, jurejurando professi sunt.

Hermon, Tiridates, Azarias, Ezechiel, & Cyriacus. Ananiæ, famosi Pseudomagistri, auditores fuere; sed tandem de falsa seductoris præceptione certiorem facti, ad orthodoxam Fidem suis Armeniis prædicandam conspirarunt.

Papchen Patriarcha. Cum S. Germano, Constantinopolis Patriarcha, in religione consentiens, ad illum rescripsisse fertur epistolam, quam Græci de Fidei puritate maximis laudibus commendarunt.

S. Nicon Armenius. Inseritur hujus Opusculum in Bibliotheca Patrum; ubi veteres Armenorum refert, ac reprehendit errores. Bibliot. Margar. tom. 3.

Zacharias Patriarcha. Ad Armeniam hæresibus expurgandam Synodum convocavit.

Secundum Armeniorum Concilium Generale. Coactum in Urbe Scirachavan Majoris Armeniæ, singulas quidem Eutychis, & Dioscori nugas aperta sanctione damnavit; sed in approbanda Synodo Chalcedonensi, probrosis hæreticorum calumniis ubique per Armeniam diffamata, periphrasi utitur, & circuitione verborum.

Vahanus Patriarcha. Doctrina, & confessione rectæ Fidei perillustris, scripsit contra Monophysitas eruditissime; ad Armenios etiam in concordiam cum Catholicis restituendos incubuit toto pectore; demum pro sacrarum Imaginum, & Concilii Chalcedonensis defensione ab hæreticis Sede dejectus, in Vasburachensi Provincia exulavit tempore Basilii, & Constantini Imperatorum.

Gregorius Narachensis, Episcopus.

Miræ

Miræ vir integritatis, & in iisdem refellendis hæreticis Vahani consors, & adjutor fuit. Librum composuit sacrarum deprecationum, in quo suæ rectæ Fidei, & pietatis monumenta sunt plurima.

Macharius Armenus. Ea virtutum præstantia floruit, ut Antiocheno quoque Patriarchatu dignus inventus sit; cujus vitam describit Surius.

Surius tom. 2. die 10. Apr.

Simeon Eremita. Ubi Fidem Catholicam Romæ professus est, ejus vita, & mors fuit a Deo, ut tradit Baronius, miraculis illustrata.

Baron. tom. 11. an. 1016.

Gregorius Vechajaser, Patriarcha. Græce, ac Syriace, æque ac Armenice novit, quo plures Martyrum historias ex iis linguis in suam vertit. Unionis etiam Ecclesiasticæ studiosus fuit, pro qua expetenda & Gregorio Papæ VII. legationem misit, & Constantinopolim ad Imperatorem Alexium Comnenum primum profectus est.

Gregorius, & Zacharias, Magistri. Horum itidem Opera sani dogmatis collaudantur; maxime quod prior in Serm. Paschali, & posterior in Armenico Giarrentir, capite 120. duarum Christi naturarum propugnatores se exhibent disertissimos.

Isaac, dictus a Græcis, *Magnæ Armeniæ Catholicus*. A popularibus hæreticis, quorum insanias refellebat, internicina insectatione exagitatus est; quare Constantinopolim sub Græcorum patrocinia se recipiens, ibi Orationem invectivam adversus Armeniorum religionem composuit; in qua tamen ultra quam satis erat, in suæ Nationis vituperatione, vel præstandæ Græcis gratiæ, vel propriæ ulciscendæ

ռոյն. եւ աջորդեցաւ ՚ի կողմն վասն պատերազմականն ՚ի ժամանակս վայել եւ կոստանդեայ Թագաւորաց.

Գրիգոր Նարեկացի. Գրեալ եւ բանիւ նզովելեաց զ չարաժամութեան գիտայ եւ մատենագիրերայ. եւ համախոհ է ղեայ ընդ վահանայ. կայող եւ գործով է միաբանեալ ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն. շարագրեաց զգիրս մի աղաչանաց ըն Քրիստոսանդ. սիրով եւ ուղղափառութեամբ.

ՍԲն մակար հայ ազգաւ. Այս մեծի խոհեմութեան եւ սրբութեան իւրոյ, եւ մանաւանդ վս̅ ուղղափառ վարդապետութեան, ընտրութեան արժանացաւ նստուցան պատրիարգ ՚ի յաթոռն անտիոքայ.

ՍԲն սիմէոնն ճգնաւորն. Սա գնաց ՚ի մեծն հռովմ. եւ դաւանեաց անդ զճշմարիտ հաւատս եւ հանապազ աղօթէր եւ բարի գործէր. եւ ՚ի յայս խարհա փառանաց բնակելով, կենդանի եւ մեռեալ պայծառացաւ սքանչելեօք.

Տէր գրիգոր վկայասէր. ՚Ի գրոց յունաց եւ ասորւոց Թարգմանեաց հայերէն զբազում ճառս սրբ վկայից. եւ վս̅ միաբանութեան եկեղեցւոյ իւրոյ գնաց ՚ի կոստանդնուպօլիս առ Թագաւորն ալէքսիոս. եւ առաքեաց զհրեշտակս իւր մինչեւ ՚ի հռովմ առ սրբազան հայրապետն գրիգոր եօթներորդ.

Գրիգոր եւ զաքարիա վարդապետք. ՚Ի մէջ ճառընտրին հայոց ընթեռնումք զբանս սոցա. որով յայտնապէս խոստովանին զերկու բնութիս Քի.

Սահակ. կոչեցեալ ՚ի յունաց կաթուղիկոս մեծին հայոց. Սա վս̅ քաջողութե ուղղափառ հաւատոյ հալածեալ. եւ փախստական արարեալ գնաց առ յոյնս ՚ի կոստանդնուպօլիս. եւ անդ գրեաց գիրք մի ընդդէմ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

cendæ causa injuriæ, cum incaluisse, videbimus hic, quæst. 1. pro Armenis apologetica.

Gregorius Patriarcha. Concilio Hierosolymitano interfuit; ubi cum Latinis concordiam confirmavit.

Nierses Ghelajensis, Patriarcha. Is ille est, a quem Manuel Imperator, ut ejus religionem excuteret, Legatum misit Theologum, nomine Theorianum; cujus Legatio in Bibliotheca Patrum late describitur; plane vir sapiens, & consummatæ virtutis, atque (sicut inter ipsum, & Theorianum dialogus indicio est) catholicæ fidei zelo, & Armenicæ correctionis, in qua multum operæ, studiique posuit, desiderio flagrantissimus. Inter plura, & præclara ingenii sui monumenta liber sacrorum Carminum apprime celebratur, qui ab Armenis fuit Venetiis typis traditus. Bibl. Patrum tom. 4. circa medium.

Gregorius Deghà, Patriarcha. Pro Armena Ecclesia cum Catholicis componenda indixit Concilium.

Tertium Armeniorum Concilium Generale. Habitum est Tarsi in Cilicia apud Minorem Armeniam; auditisque in eo Græcorum petitionibus, ad finem unionis expositis; respondit Synodus in Decreto, se Chalcedonensem quidem Conventum, & duarum naturarum, voluntatum, & operationum confessionem recipere: quantum vero ad sacra Mysteria in fermentato potius, quam in azymo conficienda; non modo præstare, verum etiam pro Ecclesiarum concordia oportere, vel ipsos Græcos cum Ecclesiæ Romanæ traditionibus convenire.

Nierses Lampronensis, Episcopus. Ut pro-

prosapia generis, ita animi demissione, pietate, ac eruditione clarissimus, & prædictæ Synodi Tarsensis, cui magnam ipse authoritatem adjunxerat, dux, & consiliarius fuit. In Armenam ex Græca, quam etiam linguam calluit, Gregorii Magni Papæ convertit historiam: scripsit præterea Fidei expositionem, & de Traditionibus sanctorum Patrum, aliaque Opuscula, in quibus, non dicam, nihil posuit virulenti, sed Chalcedonensem Fidem mirifice propugnavit, suæque Nationis hæreticos viriliter insectatus est, in ea potissime, quam ad ejusdem Synodi Patres habuit, facunda Oratione.

Gregorius Apiras, Patriarcha, totaque Armeniorum Ecclesia. Innocentio III. Rom. Pontifici, duplici missa Legatione, gratias retulere, quod ejus prædecessor, Cælestinus III. Archiepiscopum Moguntinum, Cardinalem Sabinensem, ad Leonem Regem Armeniæ coronandum miserat. Ecclesiæ quoque Romanæ Primatum confessi, ac Magisterium, se, cunctosque Armenos Præsules Apostolicæ Sanctæ Sedis mandato, ac disciplinæ subjectos exposuere.

Joannes Patriarcha. Coram Armeno populo, per manus Domini Petri tit. S. Marcelli Presbyteri Cardinalis Legati, Apostolicæ S. Sedi obedientiam, & reverentiam solemniter est pollicitus, ac singulis quinque annis Apostolica Limina per suos Nuncios visitare.

Constantinus Pazerpertensis, Patriarcha. Pallium a Gregorio IX. Rom. Pont. in suæ erga Sedem Apostolicam devotionis indicium, petiit per Legatos.

Gre-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

գլուխ ամ եկեղեցեաց. վն գլխա-
ւոր իշխանութեն, զոր ետ քս առա-
քելոյն պետրոսի 'ի վր ընդհանուր
եկեղեցւոյ. Այլ և խոստովանա-
ւոյց առանելոյն սբ աթոռոյն 'ի ձեռն
հրեշտակաց նորա յիւրաքանչիւր
հնգերորդ ամի.

Մէր կոստանդինոս 'ի բարձրբերդու.
Զհրեշտակս առաքեաց առ գրի-
գոր հինգերորդ պապն. խնդրելով 'ի
նմանէ զվերակացութն վն նշանի պատ-
ուոյ և սիրոյն նորոյ առ նա.

Մէր գրիգոր 'ի սսոյ. Սա առաւել
քան զայլ ամ ուղղափառ հայրա-
պետս հայոց սիրէր զառաքելական
սբ աթոռն հռովմայ. զի էր այր լի
ծայրագոյն սրբութբ և գիտութբ
և յոյժ ջանայր միաբանութեն. և
փրկութե ազգին նորոյ. Գրեաց
առ հեթում արքայն նոր զթուղթն
փրկաւոր և լուսաւոր. որով յայտ
առնէր զամ մոլորութսն. զոր պարտ
էր հայոց մերժել 'ի բաց. և բազում
պատճառօք և վկայութբ սբ հարց
և ամ ժողովոց գրոց հաստատէր զհա-
ւատոյ ճշմարտութիւն. նա և ստէպ
ջանօք աղերսէր 'ի նմանէ գումարել
զժողով ամ եպիսկոպաց և վրդպաց
հայոց առ 'ի պէտս քննութե հաւատոյ
և համաձայնութե ընդ նմին սբ
աթոռոյն.

Չորրորդ ընդհանուր ժողովն հայոց.
Գումարեալ 'ի սիս հրամանաւ բա-
րեպաշտ արքայիցն նորեանց հեթ-
մոյ և լեւոնի որդւոյ նորա. հաս-
տատեաց զկաթողիկոսար միաբանութի
հայոց ընդ հռովմայ եկեղեցւոյն.
և սահմանեաց, զի հայք ընդունես-
ցեն զեօթն տիեզերական սբ ժո-
ղովսն. և համաձայն լիցին ընդ
նմին եկեղեցւոյն բստ ամ աւանդու-
թեանց և բարեկարգութեց. այլ
և ընկալցեն զվերոգրեալ թուղթն
գրիգորի կաթուղիկոսին իբրև զհր-
մա-

Gregorius Sisensis, Patriarcha. Vir fuit auctoritate, doctrina, religione præstantissimus, atque in Ecclesiæ Romanæ partibus suscipiendis, tuendisque ex animo, Orthodoxorum omnium Armeniæ Patriarcharum facile Princeps. Scripsit ad Haytonem, Armenum Regem, epistolam peregregiam, qua tum erroneos Ecclesiæ suæ ritus, & hæreses aperit, exquisitisque rationibus improbat; tum etiam ipsum Regem Haytonem ad Synodi convocationem, pro concordia cum Latinis ineunda, enixe adhortatur. Sed exiguo ante objit, quam ob id Siside in Cilicia cogeretur Synodus infrascripta.

Quartum Armeniorum Concilium Generale, dictum Sisense. Armenam Ecclesiam cum Romana composuit; decrevitque, ut quicquid Gregorius Patriarcha in dogmatica ad Haytonem epistola, ab ipso Concilio examinata, & approbata, mandaverat pro concordia cum Latinis in abjurandis hæresibus, & in celebratione festorum, & in septem Synodis Universalibus, aliisque Ecclesiæ Romanæ ritibus, ac traditionibus suscipiendis; a cunctis observaretur Armeniis, non secus quam Apostolica constitutio.

Constantinus Cæsariensis, Patriarcha. Hæreticis, decretum Sisensis Concilii abrogare conantibus, acerrime obstitit, atque ad idem decretum denuo expendendum aliam Oscini Regis mandato Synodum congregavit in urbe Adano.

Quintum Armeniorum Concilium Generale, hoc est, Adanense. Denuo, diligentiusque recognitam Gregorii ad Haytonem epistolam com-

comprobavit, & Sisensis Concilii comfirmavit decretum: adversarios autem non modo sacrarum oraculis scripturarum, sanctorumque Patrum suffragiis, verum etiam perspicuis argumentis, in singulas eorum nugas obversis, manifesti erroris evicit, ac pertinaciæ.

Joannes Chernacensis. Plerisque ad Comitia vocatis Magistris, una cum illis Fidem Catholicam, & cum Romana Ecclesia unionem, usquequaque per Armeniam prædicare decrevit, aggressus est. Multa vir hic eximius pro recta Religione est operatus, ac scripsit. Congregationem instituit Armenorum Fratrum Unitorum, quæ postea in Dominicanum Ordinem transformata est: inter alia ejus opuscula; Epistola ad fratres unitos, & Apologia pro Papæ Primatu, ac duabus Christi naturis, celeberrima sunt.

Consolator Patriarcha. Clementi VI. legationem misit, significans, se cum suis Episcopis, nova peracta Synodo, ejurasse omnes eos errores, quos Apostolica Sedes ab eis damnandos requisierat.

Constantinus Patriarcha. Nomine suo, totiusque Ecclesiæ Armenæ Legatos ad Florentinum Concilium destinavit; qui ejusdem Concilii Definitionem, pro Armenis specialiter editam, perlibenti animo susceperunt.

Azarias Patriarcha, Ad Gregorium XIII. & Sixtum V. Romanæ Fidei professionem, a se, suffraganeisque Episcopis subscriptam transmisit.

David Patriarcha. Una cum Armenis quibusdam Episcopis debitam Apo-

մարեաց և զառաքելականն կանոնս և զօրէնսդրութի.

Տէր կոստանդին կեսարացի. Քաջալէս հակառակէր ոմանց նախանձաւոր և ատելանէր զպայքարողաց. որք աղդմամբ բանսարկուին ջանային քակել և լուծանել զառաքելական 'ի սուրբ ժողովսն զմիաբանութիւն. Այլ սոյն 'ի քննութի և հաստատութի սուրբ եռորդութեան վերստին առաք հայոց եպիսկոպոսաց և վրդ̄պտաց մեծապատուաւոր ժողով.

Հինգերորդ ընդհանուր ժողովն հայոց. Գումարեցաւ 'ի յատանոյ քաղաքի. և մեծաւ զգուշութեամբ քննեալ միւս անգամ զԹուղԹն կաԹ̄ղկսին գրեգորի, և զսահմանադրութիւն սուրբ ժողովոյն. կրկին հաստատեաց զերկուսին. և հրամայեաց ամ̄ հայոց անթերի պահել զերան աւանդեալ 'ի նոցանէ առ 'ի պէտս ապարեալ միաբանութեն.

Նա և 'ի կանոնադրութեն իւրում վկայութք սուրբ գրոց և սրբոց հարցն եցոյց. Թէ առաքինութեանքն հակառակորդացն սուտ էին և սնոտի առասպելաբանութիւնք.

Յոհան, քռնեցի. Սա բազում այլ վրդ̄պետօք հանդերձ ժողովեցան 'ի գիւղաքաղաքն քռնայ. և համաձայնութեամբ հաստատեցին քարոզել ընդ ամ̄ աշխարհս հայոց զուղղափառութի և զմիաբանութի ընդ հռովմայ սբ̄ եկեղեցւոյն. որպէս և խոկ արարին. Սա կացոյց զկարգն միաբանողաց եղբարցն. որ դեռ ևս կայ 'ի գաւառն նախիջևանոյ. և զգիրս յոլովս շարադրեաց վս̄ հաստատութե ճշմարիտ հաւատոյ և միաբանութեն.

Տէր մխիթար. Զհրեշտակութիւն ինչ առաքեաց առ կղէմենդոս վեց երորդ պապն. որով ծանոյց նմա. Թէ ինքն հանդերձ սուռնհոդոսին հա-

հայոց եպիսկոպաց հնազանդեալ էր զամն մն լռութեան. որպէս նոյն պապն պատհանջեալ էր 'ի նմանէ.

Մովսէս կոստանդնուպօլսոյ. 'ի դիմաց ամ եկեղեցւոյն հայոց ուղարկեաց առ արեղերականն սրբ ժողովն գլխաւորացն զեպիսկոպոսս եւ զվարդապետս ոմանս. որք յետ պաշտամանն քննութեան ընդունեցին զամն որինչ նոյն սրբ ժողովն կանոնեաց.

Մովսէս պատրիարք. Սա առաքեաց առ գրեգոր երեքտասաներորդն եւ առ սիքստոս հինգերորդն զդաւանութիւն կաթուղիկէ սրբ հաւատոյն. զոր եւ ստորագրեցին եւ կնքեցին այլ բազում եպիսկոպոսք հայաստանեայց.

Մովսէս դաւիթ. Հանդերձ հնազանդեալ եպիսկոպոսօք իւրովք սէր եւ պատիւ եցոյց առ պօղոս հինգերորդն 'ի ձեռն առաքել հրեշտակաց.

Մովսէս մովսէսեա. Ուղղափառութեան ուղիղ հաւատոյ, ստորագրեալ 'ի յետին տասան վարդապետաց, յղեաց առ ուրբանոս ութերորդն.

Յոհաննէս մականուն խուլ վարդապետ, որ էր պատրիարք կոստանդնուպօլսի. եւ այր իմաստուն եւ առաքինի. գրեաց զգիրս ընդդէմ միաբնակաց. եւ առողջաց զհոգին սրբ 'ի հօրէ միայն բղխել. Նա եւ գնաց 'ի մեծն հռովմ առ 'ի պատուել զառաքելական սրբ աթոռն. եւ անդ եկաց երկար ժամանակս մինչեւ 'ի փոխիլն իւր յաւիտենական կենացն առ ած.

Զաքարիա. նորին քաղաքին պատրիարգ. Գնաց եւ նա 'ի հռոմ այց առնել նոյն սրբ աթոռոյս պետրոսի. եւ պատուել զյաջորդն նորա.

Կիրակոս երեւանցի. նորին աթոռոյ նիստ քաղաքին պատրիարգ. Սա էր իմաստուն բարեհամբ. եւ վասն յառաջ գիտութեան, եւ քաղցրութեան զոր ունէր 'ի քարոզել պատուական լինէր յամենեցուն. հանապազ յորդորէր զաշակերտս իւր 'ի բաց կալ 'ի

Apostolicæ Sedi obedientiam Paulo V. per Legatos exhibuit.

Moyses Patriarcha. Ad Urbanum VIII. obsequentes Nuncios cum sua rectæ Fidei Confessione, a duodecim insuper Magistris subscripta, legavit.

Joannes, cognomento Surdus Magister, Constantinopolitanæ Armeniorum Ecclesiæ Patriarcha, litteris, ac virtutibus florens. Scripsit adversus hæreticos Cives Monophysitas, eosque, qui Spiritum sanctum negarent ex Patre, filioque procedere, duos libros: tandem se Patriarchatu sponte abdicans, reliquum vitæ suæ tempus Romæ inter Catholicos versatus est; ubi & moritur.

Zacharias, hujus etiam Ecclesiæ Constantinopolitanæ Patriarcha. Romam similiter accessit, ut Apostolicæ Sedi morigerum se, & orthodoxum profiteretur.

Cyriacus, ejusdem Ecclesiæ Patriarcha. Ingenii præstantia, & humanarum, divinarumque litterarum scientia pollens, in habendis etiam ad populum concionibus eloquentia præditus admirabili, & mihi pernecessarius fuit. Ad Urbanum VIII. litteras dedit multijuges, Romanæ quidem Fidei professionem præcipue deferentes, cæterum & in Apostolicam Sedem officiosas, justique obsequii memores, & de suæ gentis cœcitate largo gemitu queribundas, & quæ denique ad Armenam reformandam religionem ipsius Urbani opem suppliciter implorabant.

Catalogus Arm. Patrum.

Մոլորութեանց միաբանակաց եւ այլոց հերձուածողաց վարդապետաց. եւ զհետ երթալ միայն ճշմարտութեան հաւատոյն զոր ուսուցանէ կաթողիկէ սուրբ եկեղեցին. եւ միաբանութեան ուղղափառ քրիստոնէից. Վասն որոյ ծրեաց թուղթ հպատակութեան եւ սիրոյ առ սրբազան հայրապետն հռովմայ ուրբանոս ութերորդի։

ՀԱՒԱՔՈՒՄՆ

ՆԱԽՆԻ ՍՐԲՈՑ ՀԱՐՑ

Եւ իմաստուն վարդապետաց յունաց և լատինացւոց. որք յառաջ քան զքաղկեդոնին ժողովն էին. յորոց վկայութիւք բերեմ 'ի մատենիս. զի 'ի ժամանակս նոցա հայոց եկեղեցին կայր միաբան ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն.

Սուրբն կղեմէնթոս պապ.
Սբն դիոնէսիոս արիսպագացի.
Սբն իգնատիոս անտիոքայ եպսկ.
Սբն յուստինոս մարտիրոս.
Սբն իրինոս.
Թերտուղիանոս.
Կղէմէնթոս աղէքսանդրացի.
Որոգինէս.
Սբն գրիգոր սքանչելագործ.
Սբն կիպրիանոս.
Լաքթանտիոս.
Եւստատիոս անտիոքացի.
Սբն գայոս պապ.
Եւսեբիոս կեսարացի.
Եւսեբիոս եմեսացի.
Սբն սեղբեստրոս պապ.
Տիեզերագումար սբ ժողովն նիկիոյ.
Սբն աթանաս աղէքսանդրոյ եպսկ.
Սբն եփրեմ խորին ասորի.
Սբն յուլիոս պապ.
Տիեզերագումար սբ ժողովն սարդիկայ.
Սբն փելիքս պապ.
Սբն հիլարիոս.
Սբն բասիլիոս.
Սբն գրիգոր ածաբան.
Սբն գրիգոր նիւսացի.

Սբն

INDEX

VETERUM SS. PATRUM

Aliorumque Scriptorum, quorum testimoniis in hoc Opere nitimur: quique, tum apud Græcos, & Latinos ante Chalcedonensem Synodum, & Armenicum Schisma floruerint, ab Armenis suscipiuntur.

Clemens Papa.
Dionysius Areopagita.
Ignatius Antioch. Episc.
Justinus Philosophus.
Irenæus.
Tertullianus.
Clemens Alexandrinus.
Origenes.
Gregorius Thaumaturgus.
Cyprianus Carthag. Episc.
Lactantius.
Eustachius Antiochenus.
Cajus Papa.
Eusebius Cæsariensis.
Eusebius Emesenus Episc.
Silvester Papa.
Concilium Nicenum I. Oecumen.
Athanasius Alex. Episc.
Ephræm Syrus.
Julius Papa.
Concilium Sardicense Oecumenicum.

Felix Papa.
Hilarius Pictav. Episc.
Basilius Cæsareæ Cap. Episc.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nyssenus.

Cyril-

Cyrillus Hierosolymitanus. — Սբ̃ն կիւրեղ երուսաղեմացի .
Didymus Alexandrinus. — Սբ̃ն դիդիմոս աղեքսանդրացի .
Philastrius. — փիղաստրիոս .
Epiphanius. — Սբ̃ն եպիփան .
Damasus Papa. — Սբ̃ն դամասոս պապ .
Concilium Constantinopolitanum I. Oecumenicum. — Տիեզերագումար սուրբ ժողովն կոստանդնուպոլսի .
Ambrosius Mediol. Episc. — Սբ̃ն ամբրոսիոս .
Theophilus Alexandrinus. — Սբ̃ն Թէոփիլոս աղեքսանդրացի .
Joannes Chrysostomus. — Սբ̃ն յոհան ոսկեբերան .
Amphilochius Iconii Episc. — Ամփիլոկիոս եպիսկ իկոնիոյ .
Hieronymus Stridoniensis. — Սբ̃ն երոնիմոս .
Augustinus Hipponen. Episc. — Սբ̃ն օգոստինոս .
Ruffinus Aquilejensis. — Ռուփինոս .
Flavianus Antiochenus. — փլաբիանոս անտիոքացի .
Atticus Constantinopolitanus. — Ատտիկոս կոստանդնուպոլսեցի .
Severianus Gabal. Episc. — Սեւերիանոս եպիսկ գաբաղից .
Antiochus Ptolomaidis Episc. — Անտիոքոս եպիսկ պտողոմայիդայ .
Cyrillus Alexandrinus. — Սբ̃ն կիւրեղ աղեքսանդրացի .
Proclus Constantinopol. Episc. — Սբ̃ն պրոկղ .
Cœlestinus Papa. — Սբ̃ն կեղեստինոս պապ .
Concilium Ephesinum I. Oecumenicum. — Տիեզերագումար սբ̃ ժողովն եփեսոսի .
Cassianus. — Յոհաննէս կասիանոս .
Paulus Emesenus. — Պօղոս եմեսացի .

His adduntur. — Սոցա վերաբերին .

Gregorius Magnus, Papa; & Germanus Constantinopolis Episcopus: quos tantum duos ex iis, qui post Chalcedonensem Synodum extiterunt, Armeni suscipiunt.

Սբ̃ն գրիգոր հռովմայ հայրապետն.
Սբ̃ն գերմանոս պատրիարգ կոստանդնուպօլսի . Զի Թէպէտ ոչ երկոքին եղեն զկնի ժողովոյն քաղկեդոնի . սակայն ընկալեալ եղեն ՚ի հայոց. և յիշատակին յեկեղեցին մեր .

ԳՈՐԾԻՔ

Որովք՝ ի մասնաւոր դիմամարտումն ընդդէմ հակառակորդաց միայն համառօտս . են այսոքիկ .

Աստուածաշունչ գիրք հին և նոր կտակարանաց .

Առաջին տիեզերական ժողովքն՝ Նիկիոյ . Սարդիկեայ . Կոստանդնուպօլսի . և Եփեսոսի .

Ընդհանուր ժողովքն Հայոց և վարդապետաց Հայոց .

Եկեղեցական գիրքն Հայոց .

Վկայութիւնք ուղղափառ հարց և վարդապետաց Հայոց .

Վկայութիւնք սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց . որք էին յառաջ քան զժողովն քաղկեդոնի .

Բանականութիւնք և պատճառք .

INSTRUMENTA,

Quibus solis, cum Armeniis disceptare hic licuit, sunt

SAcra Scriptura novi, & veteris Testamenti.

Priora Concilia Oecumenica, Nicænum, Sardicense, Constantinopolitanum, & Ephesinum.

Armeniorum Concilia.

Codices ipsorum Ecclesiastici.

Patres Armeni.

Patres Græci, & Latini, qui Chalcedonensem Synodum præcesserunt.

Rationes.

IN-

INDEX
TRACTATUUM ET QUÆSTIONUM
Secundæ Partis.

I. Tract. De Christo Deo, & Homine.
II. De statu Animæ Rationalis.
III. De Militantis Ecclesiæ Capite, ac nova Lege.

His tribus Armeniæ totus perstringitur error.

PRIMI TOMI
DE CHRISTO, DEO, ET HOMINE,

Quæstiones Decem.

I. Quæst. Pro Armenis Apologetica: De erroribus; ipsorum Ecclesiæ hanc circa materiam attributis.
II. De Doctrina Pseudomagistrorum Armeniæ circa divinæ Incarnationis mysterium.
III. De sensu reliquorum omnium Armeniæ Magistrorum, ac Patrum circa idem mysterium.

IV. De

ՑԱՆԿ
ԸՆՁԵՌՈՒԹԵԱՆՑ
և Վիճաբանութեանց Երկոցունց Մասանցն Երկրորդ Հատորին.

Առաջին Ընձեռութիւն. Յաղագս քի̃ ա̃ծութէ և մարդկութէ.
Երկրորդ Ընձեռութիւն. Յաղագս որպիսութէ հոգւոյ բանականի.
Երրորդ Ընձեռութիւն. Յաղագս Առաջնորդի և Օրինաց զինեան եկեղեցւոյ.

Օերից միայն որ ընձեռեմք.
Զբոլոր ապաղ՚ի բաց հերքեմք.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ

Ներբովանդակեալ զմի ընձեռութի. որ յղ̃գս քի̃ ա̃ծութէ և մ̃րդկութէ վիճաբանութիս տասն.

ա. Վիճաբանութիւն. Յղ̃գս սուտ զրպարտութեց և չարախօսութեանցն յունաց զհայոց եկեղեց ւոյն վ̃ն անօրէնութեանն քրիս տոսի.
բ. Յղ̃գս մոլորական վարդապետութեան ոմանց սուտ անուն վարդապետաց հայոց՚ի վերայ անօրէնութէ̃ն քի̃.
գ. Յղ̃գս ճշմարիտ վարդապետութեան

Թեան այլոց ուղղափառ հարց և
վարդապետաց հայոց՝ի վերայ անօ
րէնութեն քի.

Դ. Ցղգս երկուց բնութեանցն քրիս
տոսի.

Ե. Ցղգս մարդկութեն քրիստոսի.

Զ. Ցղգս երկուց կամաց և ներգոր
ծութեանցն քի.

Է. Ցղգս անմեղադրելի կրից և տը_
կարութեց մարդկութեն քի.

Ը. Ցղգս անձնաւորութեն քի.

Թ. Ցղգս քի որդւոյն այ. ընդ որում
բղխէ ընդ հօր զհոգին սբ.

Ժ. Ցղգս քաղկեդոնի ժողովոյն. լևո
նի պապին. և դէոսկորոսի աղէք
սանդրացւոյն.

IV. De Duplici natura Christi.

V. De Humanitate Christi.

VI. De Duplici voluntate, & operatione Christi.

VII. De Defectibus inculpabilibus humanitatis Christi.

VIII. De Persona Christi.

IX. De Christo, Dei Filio producente una cum Patre Spiritum Sanctum.

X. De Concilio Chalcedonensi, definiente in Christo duas naturas Leonem Romanum Pontificem summis laudibus efferente; ac damnante Dioscorum, Alexandriæ Patriarcham.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍՆ

Ներընդունուն զերկուս
ընձեռութիւնս.

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆՁԵՌՈՒ-
ԹԻՒՆ

Ցղգս որպիսութե հոգւոյ բանականի.
Առիճաբանութիք ինն.

Ա. Առիճաբանութի. Ցղգս սկզբան
լինելութեան հոգւոց մարդ_
կան. մի թէ ստեղծան ամենե_
քեանն՝ի միասին՝ի սկզբանէ աշ_
խարհածոյ արտաքոյ մարմնոց իւ
րեանց. կամ թէ իւրաքանչիւրն
հետևաբար՝ի մէջ մարմնոյն իւ_
րոյ.

Բ. Ցղգս եղանակի արտադրութեն
հոգւոց. մի թէ ոչ են ցեղէլ՝ի
ծնողացն. կամ թէ ստեղծան
յոչնչէ՝ի յայ միայնոյ.

Գ. Ցղգս ազատութեան հոգւոց.
մի թէ քրիստոս իջեալ՝ի դժոխս
եհան անտի զամ հոգիսն. կամ
թէ միայն զհոգիսն արդարոց.

SECUNDI TOMI

DE STATU ANIMÆ RATIONALIS.

Quæstiones Novem.

I. Quæst. De Tempore originis humanarum animarum; Utrum omnes animæ insimul ab initio seculi creatæ sint extra corpora; an singulæ in corporibus successive?

II. De Modo originis animarum: Utrum fuerit per traductionem ex parentum propagine; an per creationem solius Dei ex nihilo?

III. De Liberatione animarum ab Inferis in morte Christi: Omnium ne fuerit; an solum sanctarum?

IV. De Loco, quo migrent animæ cum peccato obstrictæ de corporibus exeunt: Sit ne Infernus; an, hoc a Christo penitus destructo, sit aer?

††††† V. De

V. De Judicio de animabus particulari statim a morte uniuscujusque.
VI. De Poenis impiarum animarum mox ut e corporibus migrant.
VII. De Gloria Sanctarum animarum in Coelis ante universale Judicium.
VIII. De Purgatorio piarum animarum, corpore exutarum.
IX. De Beatis animabus: An videant intuitive in Patria divinam essentiam?

DE MILITANTIS ECCLESIÆ CAPITE, AC NOVA LEGE.

Quaestiones Quatuor.

I. Quæst. Apologetica pro Primatu Romani Pontificis, contra librum Mekhitarii, aliorumque Armenorum Pseudomagistrorum objectiones.
II. De Lege Mosaica: Utrum cæremonialia hujus legis mandata in nova Lege sint observanda?
III. De Sacramentis novæ Legis in communi.
IV. De singulis Sacramentis novæ Legis.

Դ. Խնդիր կայանաց հոգւոց մեղաւորաց. մի թէ դժոխք իցէ. կամ թէ դժոխք ամենեքին աւերեալ իցէ 'ի Քէ. և հոգէկայանքն կացուցեալ իցէ 'ի յօդս.
Ե. Խնդիր յատկական դատաստանին իւրաքանչիւր հոգւոյ առժամայն որ ելանէ 'ի մարմնոյն.
Զ. Խնդիր պատժոցն հոգւոց ամբարշտաց. մի թէ սկսանիցին 'ի ժամանակէ մահու մարմնոցն. կամ զկնի հասարակական դատաստանին.
Է. Խնդիր փառաց հոգւոց սրբոցն 'ի յերկնից արքայութեն յառաջ քան զվերջին հասարակական դատաստանն.
Ը. Խնդիր քաւարանի բարեպաշտ հոգւոցն. յորում մաքրեսցին բոլորովին յառաջ քան զմտանելն 'ի յարքայութիւնն երկնից.
Թ. Խնդիր հոգւոցն երանելեաց. մի թէ յերկնից արքայութեանն տեսցեն հայեցողաբար և յայտնաբար զէութիւն այ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԴՀ ՈՒՍՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս առաջնորդի և օրինաց քնեան եկեղեցւոյ.

Վիճաբանութիւնք չորք.

Ա. Վիճաբանութիւն. Խնդիր գլխաւորութեան սրբոյ առաքելոյն պետրոսի, և յաջորդի նր հռոմեայ հայրապետին. ընդդէմ գրոցն մխիթարայ սկեւռացւոյն.
Բ. Վիճաբանութիւն. Խնդիր հին օրինացն մովսէսի. մի թէ պարտ իցէ քրիստոնէից պահել զպայմանս օրէնս.
Գ. Վիճաբանութիւն. Խնդիր սր խորհրդոց նոր օրինաց առ հասարակ.
Դ. Վիճաբանութիւն. Խնդիր իւրաքանչիւր խորհրդոյ նոր օրինաց.

ՑԱՆԿ

ՊԱՐԱԳՐԱՑ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՏԵՆԻՍ.

Յառաջաբանութիւն ՚ի ճառս յաղագս
Քրիստոսի.

ԽՆԴԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՒԹԻՆ

Յաղագս զրպարտութեանց սուտ ընծայե-
ցելոց հայոց մէջ չար կարծեաց ՚ի
մի մոլորութեանց.

ա. Պնդեն. Պատմիչքն յունաց ստա-
րագրեցին ՚ի չարեաց եւ ընդարձակ Թէ
եկեղեցին հայոց յաղագս մոլորու-
թեան ընդ ունելոյ զչար կարծիսն
արեանն եւ ապողինարի, նեստո-
րի եւ եւտիքեայ, մանիքեցւոց եւ
անգլուխ հերձուածողաց.
բ. Զայսպիսն չարախօսութեանց
յունաց զանհնարին հարքն հայոց
եւ աղանդենեն, գանգատեալ եկեղե-
ցին ոչ հաղորդակցել մոլորութեանց ա-
ռաջեաւ հերձուածողացն.
գ. Ցուցանի. Թէ հայոց եկեղեցին
՚ի զերծ հերձեաց զչար կարծիս
մերժեցեալ աղանդաւորացն.
դ. Առաջին զրպարտութիւն յունաց
ընդդէմ հայոց սուտ ցուցանի.
ե. Երկրորդն սուտ ցուցանի.
զ. Երրորդն սուտ ցուցանի.
է. Չորրորդն սուտ ցուցանի.
ը. Ցուցանի լինել առաջնորդութիւն
Թէ եկեղեցւոյն հայոց.

Եր

INDEX

PARAGRAPHORUM PRIMI TOMI.

Præfatio in Tractatum de Christo, Deo, & Homine.

QUÆSTIO PRIMA

De Erroribus in hac materia, Armeniorum Ecclesiæ attributis.

I. §. Armenam Ecclesiam Arrii, Apollinaris, Nestorii, Eutychis, Manichæorum, & Acephalorum hæreses circa Incarnationis mysterium suscepisse, affirmant Græci Scriptores.

II. Negant Armeni Patres, & de Græcorum obloquutionibus graviter conqueruntur.

III. Ostenditur, Armenam Ecclesiam expertem fuisse prædictarum hæresum.

IV. Prima Græcorum in Armenios criminatio improbatur.

V. Secunda improbatur.

VI. Tertia improbatur.

VII. Quarta improbatur.

VIII. Aperitur status præsens Armenæ Ecclesiæ.

QUÆSTIO SECUNDA

De Doctrina Pseudomagistrorum Armeniæ circa divinæ Incarnationis mysterium, & concordiam cum Catholica Ecclesia.

I. §. Hanc doctrinam congruere sensui Armeniæ Ecclesiæ, affirmant Armeni, qui eam sectantur: negant reliqui: quæstio pro his resolvitur.

II. Manifesti fiunt Armeniæ Pseudo-Magistri; & producitur invectiva in eos Oratio, quam Nierses Lampronensis, Armenus Episcopus, habuit in Tarsensi Concilio.

III. Aperiuntur singuli Pseudomagistrorum errores circa rem propositam ex propriis ipsorum verbis.

I. Error: Inceptum a Majoribus bellum qualecumque contra Chalcedonensis Concilii professores, non esse intermittendum a posteris.

II. Ex duabus naturis unam esse factam naturam in Christo post unionem.

III. Christi humanitatem ita esse in Deitatis naturam transformatam, ut omnia attributa divinitatis vere de humanitate prædicentur.

IV. Unam itidem esse in Christo voluntatem, & operationem.

V. Christi divinitatem natam esse, passam, ac mortuam.

VI. Dei filium non suscepisse in natura humana defectus corporis inculpabiles.

VII. Nec suscepisse animam passibilem.

[illegible]

[illegible]

ա. [illegible]

բ. [illegible]

գ. [illegible]

ա. [illegible]

բ. [illegible]

գ. [illegible]

դ. [illegible]

ե. [illegible]

զ. [illegible]

է. [illegible]

ը. [illegible]

Է. Թէ ոչ էառ զանձնաւորութիւն կնոջ հոգւոյն .

Ը. Թէ էառ ոչ թէ միայն զմարդկային բնութիւնն . այլ և զմարդկա-յին անձնաւորութիւն .

Թ. Թէ ոչ փչէ ընդ Հօր զՀոգին սբ .

Ժ. Թէ պարտ է Հայոց մերժել զքաղ-կեդոնի ժողովն . և զլևոն Հռով-մայ հայրապետն . և ընդունել զդէոսկորոս .

ԵՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱ-ՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս վարդապետութեանն այլոց ուղղա-փառ հարց և վարդապետաց հայոց վս տնօրէնութեան քրիստոսի, և միա-բանութե ընդ կթղկէ եկեղեցւոյն .

ա. Պրակ . Թէ սոցա վարդապետու-թիւնն եղև համաձայն ընդ քաղ-կեդոնի ժողովոյն . և ընդ կա-թուղիկէ եկեղեցւոյն .

բ. Ցուցանի այս մակածութբ . յդ . բերելով 'ի մէջ զամ ժողովս և զի-մաստուն հարս և զվարդապետս հայոց, և զժողովսն իւրեանց . որք միաբանութբ եղեն ընդ կա-թուղիկէ եկեղեցւոյն . սկսանե-լով 'ի սրբոյն գրիգորէ լուսա-ւորչէն մինչ և 'ի սոյառ .

ՉՈՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱ-ՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս երկուց բնութեանցն քրիստոսի .

ա. Պրակ . Օխոստովանութիւն եր-կուց բնութեանցն քրիստոսի մերժէին յառաջ 'ի հայս ոմանք սուտ վարդապետք.իսկ առաւօտ-ամե

VIII. Assumpsisse non solum naturam, sed etiam personam humanam.

IX. Non spirare una cum Patre Spiritum sanctum.

X. Conventum Chalcedonensem, sanctosque Leonem, & Flavianum rejiciendos esse; Dioscorum vero suscipiendum.

QUÆSTIO TERTIA

De Sententia reliquorum omnium Armeniæ Patrum, ac Magistrorum circa Incarnationis mysterium, & concordiam cum Catholica Ecclesia.

I. §. Hos illud de hoc Mysterio sensisse, quod Concilium Chalcedonense, & Ecclesia Catholica docet; negant Armeniorum nonnulli; affirmant reliqui; quæstio pro his resolvitur.

II. Ostenditur Inductione, discursuque per singulas ætates, omnes Armeniorum Synodos generales, Patres, ac Doctores, præter paucos Pseudomagistros, cum Catholica Ecclesia in proposita materia consensisse.

QUÆSTIO QUARTA

De Duplici Christi natura.

I. §. Duas esse naturas in una Christi persona; negant Armeniorum non-

nonnulli; affirmant reliqui; quæstio pro his resolvitur.
II. Affirmativa sententia ostenditur primo ex sacris Scripturis.
III. Ostenditur secundo rationibus.
IV. Ostenditur tertio ex Armenæ Ecclesiæ verbis, Patribus, & Conciliis.
V. Ostenditur quarto ex iis Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt.
VI. Solvuntur Adversariorum objectiones; ac demonstratur, tria priora Concilia Oecumenica non illorum, sed nostræ sententiæ suffragari.

ամենայն հայք ընդունեին զնա ։
Բ. Ճշմարտութիւն սորին խոստովանութեանս նախ ցուցանի ՚ի սբ գրոց ։
Գ. Երկրորդ ցուցանի բանականութբ և պատճառօք ։
Դ. Երրորդ ցուցանի՚ի բանից նախնեաց եկեղեցւոյն հայոց . և վկայութբ հարց և ժողովոցն նոցին ։
Ե. Չորրորդ ցուցանի վկայութբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց . որք յառաջ քան զքաղկեդոնի ժողովն էին ։
Զ. Պատասխանի առարկութեց հակառակորդաց . և առբերին վկայութիւնք երից սուրբ ժողովոցն նիկիոյ . կոստանդնուպօլսի . և եփեսոսի ։

QUÆSTIO QUINTA

De Humanitate Christi.

I. §. Quod Christi humanitas habuerit attributa Divinitatis; affirmant Pseudomagistri; negant reliqui Armeniorum Patres, Synodi, & Ecclesia; quæstio pro his resolvitur.
II. Divina idiomata non esse in humanitatem transfusa, ostenditur primo ex sacris Scripturis.
III. Ostenditur secundo rationibus.
IV. Ostenditur tertio ex iis Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt.
V. Solvuntur Adversariorum objectiones.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս մարդկութեանն քրիստոսի ։

Ա. Որակ . Հայոց հարք . ժողովք , և եկեղեցին , ուսուցանեն ընդդէմ ոմանց սուտ վարդապետաց նորեանց ։ Թէ մարդկութիւնն քն ոչ ունէր զյատկութիւնս աստուածութեն ։
Բ. Նորին ճշմարտութիւն նախ ցուցանի ՚ի սբ գրոց ։
Գ. Երկրորդ ցուցանի բանականութբ և պատճառօք ։
Դ. Երրորդ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց . որք յառաջ քան զքաղկեդոնի ժողովն էին ։
Ե. Պատխանի առարկութեանց հակառակորդաց ։

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս երկուց կամաց և ներգործութեանցն քրիստոսի.

ա. Դրակ. Հայոց հարք և ժողովք ուսուցանեն ընդդէմ ոմանց չարափառ վարդապետաց Իւրեանց. Թէ քն ունէր զերկու կամս, և զերկու գործս. զաստուածային և զմարդկային.

բ. Նոյն ճշմարտութիւնն ասի ցուցանի ՚ի սբ գրոց.

գ. Երկրորդ ցուցանի բանականութբ և պատճառօք.

դ. Թէ աստուածութիւնն քն ոչ ծնաւ. ոչ չարչարեցաւ. և ոչ մեռաւ. ցուցանի ՚ի սուրբ գրոց և ՚ի բանականութենէ. նաև ՚ի բանից եկեղեցւոյն հայոց, և վկայութեամբ հարց և ժողովոց նոցին.

ե. Երրորդ ցուցանեն երկոքին բանքն վկայութեամբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց. որք յառաջ քան զքաղկեդոնի ժողովն էին.

զ. Պատասխանի առարկութեանց հակառակորդաց. և առբերի պատմաբանութիւն, որ եղև երբեմն յաղագս սորին բանիս ՚ի մէջ մեր և սիմոնի ջուլֆայեցւոյ.

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս անմեղադրելի կրից և տկարութեանց մարդկութեան քրիստոսի.

ա. Դրակ. Հայոց հարքն, ժողովք, և եկեղեցին, ուսուցանեն ընդ-

դէմ

QUÆSTIO SESTA

De Duplici voluntate, & operatione Christi.

I. §. Duas esse in Christo voluntates, & operationes; negant Pseudomagistri: affirmant reliqui Armeniorum Patres, & Concilia; quæstio pro his resolvitur.

II. Affirmativa sententia ostenditur primo ex sacris Scripturis.

III. Ostenditur secundo rationibus.

IV. Christi Divinitatem non esse natam e B. Virgine, passam, & mortuam, ut docent Pseudomagistri; ostenditur ex sacris Scripturis, rationibus, & Ecclesiæ Armenæ verbis, Patribus, & Conciliis.

V. Ostenditur tandem utrumque ex iis Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt.

VI. Solvuntur Adversariorum objectiones; & narratur dialogus, qui de rebus his fuit inter Auctorem, & Simonem Arm. hæreticum.

QUÆSTIO SEPTIMA

De Defectis inculpabilibus humanitatis Christi.

I. §. Animam Christi fuisse impassibilem, corpus autem subtile, leve, spiritale, fulgidum, forte; incorruptibile, impassibile, & immortale; affirmant Pseudomagistri;

gistri;

gistri; negant reliqui Patres, Concilia, & Ecclesia Armeniorum; quæstio pro his resolvitur.

II. Christum suscepisse humanas infirmitates & quantum ad corpus, & quantum ad animam, excepto peccato, & ignorantia; ostenditur primo ex sacris Scripturis.

III. Ostenditur secundo rationibus.

IV. Ostenditur tertio ex iis Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt.

V. Solvuntur Adversariorum objectiones.

QUÆSTIO OCTAVA

De Persona Christi.

I. §. Quod Verbum divinum assumpserit non solum naturam, sed etiam personam humanam; affirmant Pseudomagistri; negant reliqui Patres, Concilia, & Ecclesia Armeniorum: quæstio pro his resolvitur ex Concilio Ephesino primo, ab Adversariis quidem suscepto, sed perperam explicato.

II. Non esse in Christo humanam etiam subsistentiam, seu personalitatem, sed solum divinam; ostenditur primo ex sacris Scripturis.

III. Ostenditur secundo rationibus.

IV. Ostenditur tertio ex iis Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt.

V. Solvuntur Adversariorum objectiones.

դէմ ոմանց սուտ վարդապետաց իւրեանց. Թէ հոգին Քրիստոսի ոչ եղև տառապանաց կրից. և մարմինն նորա ոչ եղև անօսր. Թէ Թէ, փառաւո՛ր. հզօր. անապական. անչարչարելի. և անմահ.

բ. Թէ Քրիստոս էառ զամ մարդկային տկարութիւնս, ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ, բաց 'ի մեղաց և 'ի տգիտութենէ, ցուցանի նախ 'ի սուրբ գրոց.

գ. Երկրորդ ցուցանի բանականութբ և պատճառօք.

դ. Երրորդ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց, որք յառաջ քան զքաղկեդոնին ժողովն էին.

ե. Պատասխանի առարկութեանց հակառակորդաց.

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս անձնաւորութեանն Քրիստոսի.

ա. Զբան. Հայոց հարքն, ժողովք և եկեղեցին, ուսուցանեն ընդդէմ ոմանց սուտ վարդապետաց իւրեանց. եթէ աստուա՛ծ բանն ոչ էառ զմարդկային անձնաւորութիւն. այլ միայն զմարդկային բնութիւն. որպէս և հաստատեցա՛ն 'ի սուրբ ժողովոյն եփեսոսի.

բ. Թէ 'ի Քրիստոս ոչ գոյ անձնաւորութիւն մարդկային. այլ միայն ած-ային. նախ ցուցանի 'ի սբ գրոց.

գ. Երկրորդ ցուցանի բանականութբ և պատճառօք.

դ. Երրորդ ցուցանի վկայութբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց

QUÆ-

ցւոց. որք յառաջ քան զՔաղկե-
դոնի ժողովն էին։

Ե. Պատասխանի առարկութեանց հակա-
ռակորդաց.

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱ-ՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս Քրիստոսի որդւոյ աստուա-
ծոյ. բխեցուցչին ընդ
հօր զհոգին սուրբ.

ա. Որակ. Հայոց հարք, ժողովք,
և եկեղեցին, ուսուցանեն ընդ-
դէմ ոմանց սուտ վարդապետաց
իւրեանց. թէ հոգին սուրբ բղ-
խէ ՚ի հօրէ և յորդւոյ.

բ. Նոյն ճշմարտութիւնն ցուցա-
նի ՚ի սբ գրոց.

գ. Երկրորդ ցուցանի բանականու-
թեամբ և պատճառօք.

դ. Երրորդ ցուցանի վկայութեամբ
սրբոց հարցն յունաց և լատինա-
ցւոց. որք յառաջ քան զՔաղկե-
դոնի ժողովն էին.

ե. Պատասխանի առարկութեանց հակա-
ռակորդաց.

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱ-ԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս Քաղկեդոնի սուրբ
ժողովոյն.

ա. Որակ. Հայոց սուտ վարդա-
պետք ոմանք գրեն ՚ի գիրս իւր-
եանց. թէ քաղկեդոնի ժողովն .Ո.
և .Լ. հարցն եղև գումարումն նես-
տորական հերձուածողաց.

բ. Հայոց ուղղափառ վարդապետք,
հարք, և ժողովքն, ուսուցա-
նեն. թէ նոյն ժողովն քաղկեդո-
նի է սուրբ և ուղղադաւան ամե-
[illegible] սիւնհոդոս, և

ամե

QUÆSTIO NONA

De Christo, Filio Dei, producente una cum Patre Spiritum sanctum.

I. §. Spiritum sanctum non solum a Patre, sed a Filio quoque procedere, negant Pseudomagistri; affirmant reliqui Armeniorum Patres, & Ecclesia ipsa in suis Canticis: quæstio pro his resolvitur.

II. Affirmativa sententia ostenditur primo ex sacris Scripturis.

III. Ostenditur secundo rationibus.

IV. Ostenditur tertio ex iis Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt.

V. Solvuntur objectiones Adversariorum.

QUÆSTIO DECIMA

De Concilio Chalcedonensi.

I. §. Synodum Chalcedonensem fuisse Nestorianorum hæreticorum Cōventum, suadere nituntur in suis libris Psaudomagistri.

II. Eandem Synodum esse sanctam, orthodoxam, cunctisque Christianis quam maxime venerabilem, docent reliqui Armeniorum Patres, & Concilia.

III. Ostenditur Armeniis ejusdem Synodi puritas, & integritas.

IV. Refelluntur calumniæ, adversus Chalcedonensem Synodum ab Adversariis objectatæ.

Affertur tum Latine, tum Armenice

nice

nice germana Chalcedonensis concilii definitio, cujus fama fuerat ab Hæreticis calumniis violata.

Excutitur causa Dioscori, qui & ab eodem Concilio jure damnatus ostenditur.

Vindicatur a Pseudomagistrorum calumniis, & imposturis Epistola Leonis Papæ ad Flavianum.

V. Eadem Epistola, quam Hæretici adulteraverant, ad suam puritatem restituta, & in Armenum translata, producitur a capite ad extremum.

անխտրայն չքնաղական էր պատուականլի եւ ընդունելի.

Գ. Հռչակի սուրբ ժողովոյն ուղղափառութիւն ցուցանելն Հայոց.

Դ. Յայտ լինին խաբէութիւնքն եւ ատապաշտութիւն գրգռապատութիւն հակառակողաց քաղկեդոնի սէ ժողովոյն. եւ պատասխանեն ամենայն առարկութեանցն նոցա.

Ճշմարտի առաջ եւ յայտարարի առաւ մեղապարտութիւն նորին սուրբ ժողովոյն քաղկեդոնի.

Յուցանեն պատմանաւք. թէ որոց դէմ խռովութեան խնդրեալ դատապարտեցաւ ՚ի նոյն սուրբ ժողովոյն.

Պատասխանի առարկութեանց Հերձուածողաց. որ զըպարտեն զԹուղթն սրբոյն Լեւոնի Հայրապետին Հռովմայ. զոր գրեաց առ երանելին Փլաբիանոս.

Ե. Յառաջ բերի նոյն Թուղթն Թարգմանեալ հայ գրով ՚ի սկզբանէ մինչեւ ՚ի վերջն.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵՆՑ

Յաղագս Քսի աստուածութե և մարդկութե.

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆՁԵՌՈՒԹԻՒՆ:

ARMENARUM QUÆSTIONUM

TRACTATUS PRIMUS

DE CHRISTO, DEO, ET HOMINE.

ԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻ.

Սորդարև խրատամբ յղիս ամս մերոյ յի՛ քն այլ և մարդոյ նախ՝ ի կիր արկանեմք զառաջին ընձեռութիւն: Եղանն զի սա եղև նախկին պատճառ բաժանման հայկազեան սեռին, ՝ի կաթուղիկէ արևելեան, և արևմտեան եկեղեցւոյս յունաց, և լատինացւոց: քանզի ո՞ ոք հնոց պատմագրութեց անեղեալ, որ ոչ գիտէ, եթէ սակաւ՝ք ոմանք ՝ի հայոց վարդապետաց նախանձայուզք, և հակառակորդք ճշմարտութե, ՝ի բաց մերժելով մեծաւ լրբութե զաննզեբակեան սե ժողովս քաղկեդոնի, համարու

PRÆFATIO.

MERITO de Christo Deo, & homine primum sibi locum vendicat Controversia, quæ inter Armenam, & Universalem Ecclesiam prima olim fuit, & una totius occasio schismatis. Illud enim nemini non exploratum esse, arbitror; Armeniorum nonnullos quartam S. Synodum Generalem, Chalcedone celebratam anno a Virginis partu 451., quod duplicem in Christo naturam definivisset, repudiasse, & suam ipsorum Ecclesiam a Catholica scindere conatos esse: quorum perfidiam egregius illle Nierses Armenius, Episcopus Lam-

Nierses Eips. in Oratione

habit. ad Patres Armen. Syn. Tarſ. Lampronenſis, coram Tarſenſi Armena Synodo nimis aſpere increpavit, dicens: *Fructus Spiritus, ait Apoſtolus, eſt charitas, gaudium, & pax: non autem iſtorum; quorum eſt ſchiſma, invidia, ira, & contradictio: quæ nobis præſcribunt, ut ſeparemur a multitudine aliarum Chriſtianarum Nationum, ab amore, concordia, communione, & legibus Eccleſiarum illarum. Proh divinæ legis neglectio. Defleat nos Jeremias, aut alius ei ſimilis queribundus Propheta. Chriſtum, pacis mediatorem, fomitem odii, & contradictionis accepimus, & quomodo non digni lacrymis ſumus? Caput anguli parietis unionis fatui Prophetæ inſtrumentum diviſionis in medio noſtrum fecere. Et quomodo non defleant nos veritatis diſcipuli? quæ enim in finibus Orbis Eccleſia Chriſti eſt, quæ Chriſtum Dominum, Deum & hominem non confiteatur?* Et poſt pauca ſubdit: *In hoc vero quænam nobis eſt materia contradictionis? idem enim eſt Deum & hominem aſſerere Chriſtum; ac dicere duas naturas.*

Ut autem in hoc Tractatu, ubi ad unionem cum Armeniis conciliandam momenta ſunt maxima, noxios illorum Hæreticos culpantes, ac refellentes, defendamus, ſervemuſque innoxiam, Nationem; & *ſecuris*, non
Matth. 3. ad ramos, ſed vitioſas aliquas *ad radices poſita ſit: ne qua* rurſum, ut inquit Paulus, *radix amaritudinis,*
Hebr. 12. *ſurſum germinans, impediat, & per illam inquinentur multi*: operæ pretium eſt, ut a radice pariter petentes initium, inquiramus:

1. Utrum Armeniorum Eccleſia, Arrii, Manichæi, Apollinaris, Neſtorii, Eutychis, & Acephalorum hæreſes tueatur: an de his immerenter accuſetur a Græcis? Utrum

մաղթումարէլ. 'ի. ռլ. հարցն 'ի Թուականութէ փրկչին Ն Ծա. և ընդդէմ զինելով ուրացան զհաստատեալն 'ի նմանէ զմ երկուց միաւորեալ բնութեցն 'ի մի անձն քն, և ջանացին տարորոշել զազգն Քրիստոնէից 'ի կաթուղիկէ, և 'ի տիեզերածաւալ եկեղեցւոյն այլոց ուղղափառ քրիստոնէից ; Օրէնց հակադրութեար չար ողմնդրութիւն յանդիմանեաց երբեմն 'ի մէջ տարածանի ժողովոյն արքադան վրդովման նորուս լամբրոնացին այսպիսի բանիւ : Պտուղ հոգւոյն ասէ առաքեալն, է սէր, խնդութիւն, և խաղաղութիւն: բայց ոչ նոցայն, որ է հեռ, նախանձ, բարկութիւն. որ գրե մեզ հրամայել 'ի բաժանութէ ազգաց քրիստոնէից 'ի սիրոյ և որոշել յօրինաց նոց եկեղեցւոյ. և 'ի միաբանութէ, և 'ի հաղորդութէ : Ուվ յանդգնութիւն օրինադրին: Ողբասցէ՛ զմեզ Երեմիա, կամ այլ ոք նմանօրս ցաւակից մարգարէ : զմիջնորդ խաղաղութէ զքս, հիմն ատելութէ առաք: զի՞ արդ ոչ եմք արտասուաց արժանի: զգլուխն անկեան որմոյս միութէ, բաժանման խարոյդ արկին 'ի մէջ մեր մարգարէքն յիմարեալք: Եւ զի՞ արդ ոչ լացցեն զմեզ Ճշմարտութէ աշակերտք. զի ո՞ ոք 'ի ծագըս աշխարհի եկեղեցի քն. որ ոչ զքս աստուած և մարդ դաւանի :] Եւ զկնի սակաւուց դարձեալ ասէ: Բայց այս ինչ մեզ նիւթ հակառակութէ. զի նոյն է, Ած և մարդ ասել զքս, և երկու բնութիւն:

Բայց այսուհետև հանդերձ խաղաղաբեր քնի, որ արար զերկոսեանն մի, զբուռն արկցուք քակել զդդեալն 'ի մէջ անբռնեան հոտին զմիջին որմ ցանկոյն : և հետևելով այլոց ուղղափառ նախահարցն մերոց, և հայրապետաց մեծահուչակ ազգիդ հայոց, յարիցուք ընդդէմ

ընդդիմադրութեան ընդդէմ հերձուածողական բանից Թշնամանէր պատերազմաց և մոլորեցուցչացն այնոցիկ: Եւ զի տարապար առ արմին ծառոյ դեղին. զի մի ոչ արմատ դառնութեան կրկին 'ի վեր երևեալ նեղիցէ, և նովաւ բազումք դարձել պղծեցին. զանկեղծն 'ի սկզբանէ առաքեցուք, և խնդրեցուք.

Նախ և առաջին. մի Թէ ճշմարիտ իցէ յունաց չարափառութեան զոր 'ի գիրս եւԹագրեն ասելով. Թէ հայոց եկեղեցին զարիոսի և ապողինարի, նեստորի, եւտիքեսի, և մանիքեցւոց, և զայլոց հերձուածողաց աղանդսն ներընդունի, և պահէ, կամ Թէ սուտ ամբաստանութիւն իցէ այս և պարսաւանք:

Բ. Մի Թէ վարդապետութիւն օձնեցւոյ վարդապետին, և սիւնեցւոյն, և տարօնացւոյն, և տաԹևացւոյն, և այլոց համախոհ սոցին հայոց վարդապետաց. ըստ այնմ զոր ուսուցանեն 'ի վերայ մարմնաւորութեանն քրիստոսի, ուղղափառ իցէ, և համաձայն ընդհանուր եկեղեցւոյն հայոց. կամ Թէ սուտ իցէ, և հակառակ նմին եկեղեցւոյ.

Գ. Մի Թէ հայոց հարք, և հայրապետք առաջինք աւանդեցին 'ի քս զերկու բնութիւն. և միաբան եղեն ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն. Թէ ոչ:

Դ. Մի Թէ 'ի մի անձն քն այ և մարդոյն մի բնութիւն իցէ, կամ Թէ երկու:

Ե. Մի Թէ քն մարդկութիւն ունէր ըստ ինքեան զյատկութիւն ածութեան. Թէ ոչ:

Զ. Մի Թէ ածութեան և մարդկութեան քն մի զոյք բնական կամք, և մի ներգործութիւն. կամ Թէ երկու:

Է. Մի Թէ քն էառ 'ի մարդկային բնութիւն իւր զամ անմեղադրելի կիրս և զտկարութիւն մարդկային հոգւոյ և մարմնոյ, Թէ ոչ:

Ը. Մի Թէ միածին որդին այ, էառ ոչ Թէ միայն զմարդկային բնութիւն. այլ և զմարդկային անձն, Թէ ոչ:

Թ. Մի Թէ քն որդին այ, փչէ ընդ հօր զհոգին սբ. կամ Թէ հայր միայն:

2. Utrum doctrina Magistri Ozniensis, & Siuniensis, & Daronensis, & Dattievensis, aliorumque ejusdem Sectæ Armenorum Magistrorum, circa Incarnationis mysterium, sit orthodoxa, & fidei Armenæ Ecclesiæ consentanea: an vero hæretica, & illi contraria?

3. Utrum prisci Patres Armeni, duas in Christo naturas esse, tradiderint; & cum universali Ecclesia concordes fuerint?

4. Utrum in Christo, Deo, & homine, sit duplex natura, & una persona: an vero una & natura, & persona?

5. Utrum humanitas Christi habuerit attributa Divinitatis?

6. Utrum fuerit in Christo Divinitatis, & Humanitatis una tantum voluntas, & una operatio?

7. Utrum Christus assumpserit in natura humana defectus animæ, & corporis?

8. Utrum Dei Filius assumpserit non solum naturam, sed etiam personam humanam.

9. Utrum Christus, Filius Dei, spiret una cum Patre Spiritum sanctum?

[illegible]

2. Utrum doctrina Magistri Oxniensis, & Siuniensis, & Parisiensis, & Utrevensis, aliorumque ejusdem Sectæ Armenorum Magistrorum, & Doctoris mystici, sit catholica, & fidei Armenicæ Ecclesiæ conformis, an vero hæretica, & illi contraria?

3. Utrum prisci Patres Armeni in Christo naturas esse [illegible] & [illegible] crederent?

4. Utrum in Christo, Deo, & homine, sit duplex natura, & una persona: an vero una & natura & persona?

5. Utrum humanitas Christi sit [illegible] natura Divinitatis?

6. Utrum fuerit in Christo Divinitatis, & Humanitatis una tantum voluntas, & una operatio?

7. Utrum Christus assumpserit in natura humana defectus animæ, & corporis?

8. Utrum Dei Filius assumpserit non solum naturam, sed etiam personam humanam.

9. Utrum Christus, Filius Dei, spiret una cum Patre Spiritum sanctum?

[illegible]

ՄԻԹԷ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

արիոսի , և ապօղինարի , եւտիքէսի , և նեստորի , մանիքեցւոց ,
և գլխոց հերետիկոսաց աղանդս ընդունի
'ի վր̄ քի̄ մարմնաւորութեն .

ԱՌԱՋԻՆ ԽՆԴԻՐՔ ՎԻՃԱՆ

որ 'ի մէջ յունաց և հայոց : նորում հայոց եկեղեցին
ազատի 'ի չարախօսութեց յունաց :

Ձուբերի նախ յունաց ստորասութի .

Պրակ . ա .

UTRUM ARMENIORUM ECCLESIA

Arrii, Manichæi, Apollinaris, Nestorii, Eutychis, & Acephalorum hæreses, circa Incarnationis mysterium, tueatur?

QUÆSTIO INTER GRÆCOS ET ARMENIOS PRIMA.

Ubi Armena Ecclesia a Græcorum criminationibus vindicatur.

Græcorum affirmativa Sententia.

§. 1.

ա Ստորասեն պատմիչք յունաց . յդ . Եւտիմիոս , և Նիկեփորոս , և այլք հոռոմք . դծագրելով 'ի գիրս իւրեանց չարախօսութիս , և անպատուութիւ յոլովս զհայոց եկեղեցւոյս : և աղճեալ 'ի վր̄ նր̄ զաղանդս ամ̄ վերոյ գրեալ հերետիկոսաց , ոչ պատճառս անիրաւութե մեծամ գիշաւել և խածատել զնա , անծեծել և անօթաւից պատրաստոց : Եւ բանք նց̄ են այսպիսիք :

Եւտիմիոս յերկրորդ հատորին գրրոցն

1 Affirmant cum Eutymio, ac Nicephoro reliqui Græci communiter, Armenam Ecclesiam de prædictorum Hæreticorum erroribus criminantes: unde maledictis, & contumeliosis verbis eam insectari non desinunt, magna quidem injuria, nec sine majori ejusdem Ecclesiæ scandalo, ac detrimento; quippequæ propterea ad schisma potius fovendum, quam tollendum lacessita est.

Eutymius in Panoplia sic habet: *Armenii, ab Ecclesia Catholica deficientes,*

Eutymius, Panop. part. 2. tit. 20.

cientes, improbam Eutychis, atque Dioscori, & aliorum Monophysitarum, qui unam tantum in Christo naturam dicunt, opinionem sequuti; impiorum dogmatum accessionem illam cumulatiorem, & illustriorem reddiderunt. Dicunt enim, Christum suscepisse corpus non ejusdem essentiæ, cujus nostra sunt corpora; sed incorruptibile, & impatibile, & tenue, & increatum, & cæleste; quod & videre, & comedere, & bibere videatur, & aliis muneribus humanis fungi; cum tamen nihil horum faciat:

Præterea dicunt, carnem ipsius in divinitatem esse conversam, & ejusdem factam essentiæ, cujus est ipsa divinitas: & quemadmodum mellis, acetive gutta, si in mare demergatur, non amplius cernitur, nec subsistit; sic etiam corpus illud, in Divinitatis pelago commixtum, atque demersum, non amplius suam ipsius naturam, aut proprietatem conservare: & idcirco non esse duas in Christo naturas, sed unam, & eandem totam, quæ Divinitatis est. Ex quo sacrificium etiam panis carnis Christi negant esse corpus Christi, sed divinitatis corpus esse dicunt. Quod si rationibus victi, coactique, Christum esse Deum, atque hominem, fateantur; id simulatione agunt, quomodo enim hominem esse vere queant concedere, cujus essentiam, ut diximus, a nostra diversam esse, contendunt.

Et post alia pergit: *Cum mortis tempore, legamus, Christum orasse, & sudores, tanquam guttas sanguinis, ex proprio corpore profudisse, quo naturam carnis suæ comprobaret: Armenii callide sudores ex Evangeliorum libris deleverunt; ut argumentum assumptæ carnis ex Virgine, quod inde sumitur, evitarent, & Servatoris naturam*

բ որոցն եւրոյ պանօսլեայ գրէ այսպէս:
2 Հայք 'ի կաթուղիկէ եկեղեցւոյ հրաժարեալք, եւտիքէսի եւ դէոսկորոսի եւ այլոց միաբնակաց աղանդոյն հետեւեցան եւ բազմապատիկ ճոխութբ այլոց վերաբերեալ հերձուածողութեանց փարթամացան: քանզի ասեն, եթէ քրիստոս էառ զմարմին ոչ համագոյակից մարմնոց մերոց, այլ զանապական, եւ անչարչարելի, եւ անօսր, անստեղծ, եւ երկնային, եւ որ երեւեր ուտել, եւ ըմպել, եւ տեսանել, եւ զայլ մարդկային գործս առնել, բայց ոչ առնէր արդեօք ճշմարտութբ, այլ առասօք.

գ Եւ դարձեալ ասեն, եթէ մարմինն
3 նորա 'ի յաստուածութիւն փոխեցաւ եւ համագոյակից եղեւ նմին աստուածութեան. եւ որպէս մեղու կամ քացախոյ կաթ մի 'ի ծովն անկեալ՝ ոչ եւս երեւի, եւ ոչ էութացուցանայ իւր. նոյնպէս եւ մարմինն քն 'ի յաստուածութեան ծովն ընկղմեալ, եւ խառնեալ, ոչ եւս պահէր զբնութիւն եւ զյատկութիւն իւր. եւ սակս այսորիկ ոչ երկու, այլ մի գոլ ասեն բնութիւն 'ի քս, եւ զայն բոլորն աստուածութե բնութիւն: Ուստի եւ 'ի սուրբ հաց պատարագին ոչ գոլ մարմին քի, այլ աստուածութե մարմին գոլ ասեն: Եւ եթէ
դ պէտս պատճառօք բռնադատեալք
4 խոստովանին զքս աստծ եւ մարդ. սակայն զայն ասեն ոչ 'ի սրտէ, այլ կեղծաւորութբ: քանզի զի՞ արդ կարիցեն ճշմարտապէս կոչել զնա մարդ՝ զորոյ բնութիւն զանազան լեալ ասեն 'ի մերմէ բնութէ:

Եւ դարձեալ, թէպէտ եւ մեք ընթեռնումք, եթէ քն 'ի ժամ մահուն աղօթեաց, եւ հոսէր զքրտունս իբրեւ զկայլակս արեան, առ 'ի ցուցանելոյ զբնութիւն մարմնոյ իւրոյ. սակայն Հայք Ջնջեցին յաւետարանական գրոցն զքանս քրտանցն, զի՞

բառնալոյ 'ի միջոյ զմարմնոյ բնութե Ե 5
նմանն, որ ասացին առանձինն. եւ զմի ու-
րանալոյ թէ մարմնական բնութիւն
չէ գոյր նման մերում բնութեա:
նաեւ 'ի յերեք սրբասացութեանն
երգեն զպղծոյն պետրոսի վերաբե-
րութիւն խաչեցարին վասն մեր. որոյ
բանին ազապան այսպէս կատականաց
լինին: քանզի 'ի միոյ կողմանէ հրա-
տարակեն զքն մարմինն անչարչա-
րելի, եւ անապական, եւ անմահ.
եւ 'ի միւսոյն զածութիւն նր չարչա-
րելի ասեն եւ մահկանացու: ուստի եւ
անապականադաւանն եւ ածաչարչար
հերետիկոսաց մոլորութե են միան-
գամայն այսահարեալք: Զ 6

Վերջ ուրեմն որպէս հաւատն
հայոց չար է, եւ պոռնիկ. նոյնպէս եւ
է նոցա մկրտութիւն, եւ ձեռնադրու-
թիւն, եւ ամ ինչ խորհուրդ. զի ըստ աւե-
տարանական ասացելոյն, ոչ կարէ ծառ
չար զբարի պտուղ առնել:] Մինչեւ
աստ յունաց վրդպետին եւթիմոսի
բանք են: որովք զբոլոր եկեղեցին
հայոց անիրաւաբար հալածէ ամ-
բաստանօք եւ սուտ մեղադրանօք.
որպ 'ի յետագայ պրակս ցուցանիցեմք:

Այլ եւ նիկեփորոս դառնագոյն եւ
սաստկաբար մեղադրէ եւ նախատէ
զնա 'ի ԺԸ. եկեղեց. գիրս պատմա-
գրութեան իւրոյ. ասելով այսպէս: Է 7
Հայոց հերձուածն բազմադունակ
է. եւ են շտեմարանք ամ հերձուա-
ծողութեց: քանզի նոքա ընդ արի-
ոսի մոլորեալք ասեն. թէ ած բանն
ունի զփոփոխելի բնութ. եւ էառ
զմարմինն առանց հոգւոյ: Եւ ընդ
ապօղինարի համաձայնեալք ասեն
դեն. եթէ մարմինն տն ոչ ունէր
զմիտս, այլ ածութիւն լցուցանէր
'ի նմա զտեղի մտացն: Եւ գովա-
բանելով զհերձուածողս յոլովս. զնոց
չարաչար կարծիսն 'ի վերայ իւր-
եանց ինքեանց կառուցանեն: զմ որոյ

եր

turam hominum naturæ negarent esse similem. Additionem quoque illam Petri Fullonis, qui crucifixus es pro nobis, in Trisagio Cantico pronunciant: qua quidem in re sunt admodum ridiculi; qui, cum Christi corpus dicant incorruptibile, & impatibile, & immortale; Divinitatem ejus patibilem, mortalemque tradant: Aphtartodocitarum enim simul, & Theopascitarum morbo insaniunt.

Tandem concludit: *Armeniorum ut adulterina, atque impia fides est, sic etiam & Baptismus, & omnis initiatio, & mysterium, mala enim arbor bonos fructus non fert, ut Dominus pronunciavit*. Hæc Eutymius; quibus veterem Armeniorum Ecclesiam in infamiam vocat, culpatque, ut infra videbitur, immerentem.

Acerbius etiam, & iniquius vituperat, ac vellicat illam Nicephorus in Historia Eccles. dicens: *Armeniorum hæresis multiplex est; &, ut quispiam dicat, hæresum omnium confluens sentina. Nam illi cum Arrio aberrant in eo, quod Deum Verbum, naturam mutationi obnoxiam habentem, carnem anima carentem assumpsisse, dicunt. Cum Apollinari autem, quod corpus Domini mentem non habere, eidemque divinam naturam sufficere, mentisque vim operatricem perficere, dicunt; atque Hæreticis multis laudatis, depravatas ipsorum opiniones sibi ipsis arrogant. Et quandoque illi, Deum Verbum incorruptibile, & increatum, & cæleste, & a perpessione alienum, atque subtile, nobisque non consubstantiale, corpus recepisse; atque ea, quæ carnis sunt, nobis in speciem tantum, & spectri more exhibuisse, exequutumque esse, opinantur, quandoque autem carnem*

Nicephorus Hist. lib. 18. cap. 53.

ejus

ejus in naturam Deitatis conversam, eidemque consubstantialem factam esse, dicunt.

Multoties vero etiam, Deum Verbum humanum ex Virgine corpus assumpsisse, negant; sed ipsum immutabili modo mutatum, & carnem factum, transitum tantum per Virginem fecisse; & Divinitatem Unigeniti, quæ circumscribi, & definiri nequit, cruci affixam, eandemque sepulchro traditam, asseverant. Atque fidem etiam nativitati Christi secundum carnem derogantes, eam in speciem tantum, phantasmatis instar, factam esse dicunt. Multa quoque divini Evangelii dicta, suam ipsi opinionem adstruere conantes, tollunt, atque inducunt: ac veluti Monophysitarum, & Theopascitarum, & Aphtartodocitarum, & Monothelitarum hæresum hæredite creverint, Cnaphæi Petri accessionem, Tersancto hymno annexam, valde complectuntur &c. Hactenus Nicephorus.

Quin etiam proferunt Græci prolixam adversus Armenios Orationem invectivam cujusdam Isaac, qui fuerit, sub undecimum seculum a Christo nato, Majoris Armeniæ Patriarcha (quamvis in Armenorum Patriarcharum serie positus non legatur); & a suis ob Catholicæ fidei prædicationem ad mortem quæsitus, ad Græcos confugerit, eamque orationem apud eos composuerit, quam ipsi Græci eo titulo exornarunt: *Sancti Patris nostri Isaac Magnæ Armeniæ Catholici, Oratio invectiva adversus male sentientes & hæreticos Armenios.* Verum Authoris indignatio, convicia, & calumniosæ ut plurimum in Armenam gentem criminationes, quibus oratio ultro citroque respersa est, haud multum redo-

Ը երբեմն ուսուցանեն եթէ աստուածա-
8 բանն առեալ է զմարմին անապականս
և անստեղծ, և երկնեղէն, և անչար-
չարելի, և անօսր, և մարմնոյս մե-
րում աննմանակից. որ և առաջօք
ներգործէր, և երևեցուցանէր մեզ
զգործս մարմնականս: Եւ երբեմն
ասեն, եթէ մարմինն քի 'ի բնութի
ածութե փոխեցաւ. և նմին համ-
մագոյակից եղև:
Եւ դարձեալ՝ բաղում անգամ
ուրանան. թէ բանն ած 'ի սրբոյ
կուսէն զմարմին էր առեալ. այլ թէ
անփոփոխապէս փոփոխեալ, և մարմին
եղեալ զանց միայն արար ընդ կոյսն:
Թ Եւ կարծեն, թէ այն անպարագրելի
9 և անսահմանելի ածութին միած-
նին այ բևեռեալ եղև 'ի վերայ խա-
չին, և թաղեալ: Եւ ոչ հաւատա-
լով ծննդեանն քի որ ըստ մարմնոյ.
միայն առաջօք կնա եղեալ ասեն: Եւ
առ 'ի հաստատելոյ զկարծիսն իւ-
րեանց զբաղում բանս ածաշունչ
աւետարանին այլայլեն և ջնջեն: Եւ
ժառանգեալք զմոլորութիւն միաբը-
նակաց, և միակամաց, և աստուածա-
չարչարաց, և առաջօք առողաց,
զպղծոյն պետրոսի զմերաբերութի
խաչեցարին 'ի յերեք սրբեղութին
ընդունին,] զայսոսիկ նիկեփորոս:
Ժ Եւ դարձեալ՝ առաջաբերեն յոյնք
10 ընդդէմ հայոց գիրս լի մեղադրա-
նօք և անիծիւք և նախատանօք: և
ասեն, եթէ գրօղ գրոցն եղև մի ոմն
ազգաւ հայ, սահակ հայոց կաթու-
ղիկոս, որ վն ուղղափառ հաւատոյ
քարոզութեան հալածեալ յազգէ
իւրմէ 'ի թագաւորութեանն քի.
ռԾ. փախուցեալ եղև առ յոյնս 'ի
կոստանդնուպօլիս. և անդ շարադ-
րեաց զգիրս զայն, զորոյ նախադրու-
թիւնն յոյնք զարդարեցին այսպիսի
անուամբ. Սրբոյ հօրն մերոյ սա-
հակայ, մեծի հայաստանեայց կա-

թուղի-

Թուղթկոսին, բաց ընդդիմադրութե Թա
ընդդէմ Հայոց հերձուածողաց :] 11
Բայց եւ 'ի մէջ շարադրութե Հայոց
կաթուղիկոսաց ոչ ուրեք գտն զխա_
խոստովանս առ յոյժս զայս անուն կա_
թուղիկոս : Եւ գերբնոսնաա 'ի սկզբա_
նէ մինչև ցվախճան անփոփոխելով, և
հայհոյելով զազգն Հայոց քրիստո_
նէից, ոչ ցուցանէ զնո սրբութին.
Թէպէտ գոլով յունաց բարբառով
շարադրեալ, անդի այս երկբայութէ
զի մի գուցէ Թերեւս 'ի նոյն յունաց
անեցեալ իցէ անփոփոխ, և չարա_
խօսութք ընթերցին : մանաւանդ,
զի և յունականն լրբութք յառաջանայ
առ 'ի կշտամբել զՀայս առնկանս Թբ
զն իւրեանց պատարագելոյ բաղարջ 12
հացիւ. որ է հին, և ճշմարիտ ա_
ւանդութի առաքելական եկեղեց_
ւոյ :

Եւ արդ՝ այդպիսի գիրք մա_
հակայ, որ 'ի ֆրանչիսկոսէ կոմբէ_
ցիս Թարգմանեցաւ 'ի յունաց բար
բառոյ 'ի լատին. ժողովէ 'ի նմ Հայոց
զմոլորութիւնս գրէթէ անհամարս.
որք որպէս 'ի վայր հանեալ լինի_
ցին, ոչ իրաւաբար 'ի նմ եկեղեցւոյ
և ազգին նոցա են համարելիք, այլ 'ի
նմ սակաւ ոմանց սուտ վարդապե_
տաց իւրեանց : Իսկ 'ի մեղադրանաց
դորոցն լուաբուք փոքր 'ի շատէ, և Թգ
մանաւանդ զայն որ պատշաճի առ 13
անօրէնութին քո :

'Ի յառաջին գլուխն ասէ այսպ :
Եւտիքեայ, և դիոսկորոսի, և
Տիմոթէոսի կուզին, և ոչ համախոհ
հերետիկոսաց զամբարիշտ բանսն,
զուրացողութիս, զհայհոյութիս,
զմոլորութիս, և զընդդէմ քի դի_
մամարտութիս ընկալեալ հայք բազ
մապատիկ աճեցուցին զնոսա : Նմա_
նապ և զյուլիանոսի աղիկառնացւոյ,
և զապաւշօք աստղաց զմեծ և զար_
հաւրելի հերձուածողութիս յայտ_
նապէս

redolent sanctitatis: nisi forte dicamus, illam a Græcis ipsis, quorum idiomate scripta circumfertur, fuisse postea maledictis iis adauctam, cujus quidem rei augetur mihi suspicio, eo quod in illa arguantur etiam Græcanico more Armenii, tanquam hæresum professores, quod sacrificium corporis Christi in azimis facerent, & eorum nonnulli Sabbata jejunarent; aliaque multa sint, quæ a Græcis videntur intrusa. In eandem quoque suspicionem adducitur penes me relatio illa S. Niconis Armeni, de iisdem hæresibus Armenios arguentis: utpote quæ a Græcis suo etiam idiomate prodita sit, & azima sacrificii similiter in illis reprehendat, ut errorem.

Extat in Bibliothec. Marg. tom. tertio.

Ista igitur Isaaci Armeni Oratio (quæ a Francisco Combefis Dominicano, viro doctissimo, ex Græco in latinum translata, notisque eruditissimis illustrata est, ac nuper typis data Parisiis) multa exprobat in Armeniis tum hæresum, tum aliorum flagitiorum crimina; quæ, ut infra demonstrabimus, in eorum potius Pseudomagistros nonnullos, quam in Ecclesiam, aut Nationem conferenda erant, quod autem ad rem attinet, ex pluribus, quæ brevitatis studio omittuntur, hæc habet cap. I.

Franc. Com. in Historia Monothelit.

Eutychis, ac Dioscori, Timothei quoque Aeluri, ac eorum sectæ hominum impia dogmata, negationes, blasphemias, errores, in Christum pugnam, suscipientes Armenii, sexcentis hæc partibus adauxerunt. Simili quoque ratione magnam illam negationem, ac terribilem Juliani Alicarnassei, Aphtartodocitarum hæresim instaurantes, ac palam Christi incarnationem abolentes; negant, Christum consubstantiale nobis corpus, crassum, ac mortale, terrenum,

necnon corruptibile, & creatum, ex Maria Virgine assumpsisse; quinimmo corpus non obnoxium corruptioni, subtile, impassibile, immortale, increatum: ac inquiunt, visus est homo, ut voluit, manducavitque, ac bibit.

Tum rursus hanc quoque incorpoream, ac materiæ expertem carnem penitus negantes; exque immundo, ac Christi hoste, ipsorum corde falsas fabulas comminiscentes, eandem ipsam, invisibilem, immortalem, ac incorruptam carnem, in naturam Divinitatis demutatam, ajunt: nec Christum humanam naturam in ipso servare incolumem, non corpus ejusdem nobiscum substantiæ, non carnem, ac ossa, non caput, non manus, ac pedes, non hominis figuram; sed factum simplicem, ac expertem compositionis, quomodo habebat ante incarnationem: atque, ut mellis, aut aceti gutta, maris pelago commixta, atque in eo mersa, non amplius oculis conspicua est, antue consistit; ita, inquiunt, & quod Christus assumpsit corpus, confusum, ac mersum Deitatis pelago, haud deinceps in se ipso cernitur, aut consistit incolume, nec servat naturam suam, aut proprietatem retinet: atque adeo, inquiunt, non duæ sunt in Christo naturæ Deitatis, & humanitatis; sed una dumtaxat, tota Divinitatis.

Quare etiam Ecclesiæ Catholicæ traditiones, ac Christi Sacramentorum, pro unius illius naturæ ratione, quam blasphemant in Christo, mutantes, similiter novas moliti sunt: ac Sacramentorum communionem, idest, panis Sacrificium, qui est Christi caro, haud quaquam Christi corpus appellant, uti Christus ipse dixit, sed Deitatis &c.

Quocirca nos, non tanquam corrigere velimus, ita scribimus: nam nec

An-

Ժդ նապէս ներողենալէ՝ ասեն թէ քս ՚ի
14 սրբուհւոյ կուսէն մարմնամայ ոչ եառ
զմարմինն համագոյակից մարմնոյ մե_
րոյ. այլ. Թանձր, մահկանացու, եր_
կրեղէն, ապականացու, և ստեղ_
ծեալ. այլ եառ զմարմին անապականս,
անօսր, անչարչարելի, անմահ, և
անստեղծ. և թէ որպէս կամեցաւ,
այնպէս երևեցաւ մարդ, և եկեր, և
էարբ:

Եւ դարձեալ՝ ոչ բաւականանան
դոյն ասելով. այլ և ամենևին ու_
րանան զմարմնոյ բնութիւնն. և ՚ի
պղծ խորհրդոյ, և ՚ի քնատեաց
սրտէն իւրեանց զուրու առասպելս ստեղ_
Ժե ծելով, ասեն, թէ նոյն ինքն աներևութ
15 և անմահ և անապական մարմինն ՚ի
բնութիւն ածութե փոխեցաւ. և
թէ քս զմարդկային բնութիւն ոչ պա_
հէր յինքեան ամբողջ. ոչ զնմանակից
մեզ մարմին, ոչ միս, և ոսկերս, ոչ
գլուխ և ձեռս և ոտս. և ոչ զմար_
դոյ պատկեր ունէր. այլ ամենևին էր
պարզ, և առանց բաղադրութե. որպէս
էր յառաջքան զմարմնանալն: Եւ
որպէս մեղր կամ քացախոյ կաթ մի, որ
ընդ համատարած ծովու խառնեալ
ոչ ևս տեսանի, և ոչ ենթագոյա_
նայ. նոյնպէս ասեն և ՚ի քս առեալ
մարմինն, ընդ ծովուն ածութեան
Ժզ խառնակեալ և չքմեալ, ոչ ևս
16 սանի բնաւին, կամ ամբողջ մնայ,
և ոչ պահէ զբնութի և զյատկու_
թիւն իւր: և թէ ասեն այսուհետև ոչ
են ՚ի քս բնութիք երկու ածութե
և մարդկութե, այլ մի միայն բոլոր
ածային:

Վասնի և ըստ դմին միոյ չփո_
թեալ բնութեան, զոր նոքա հայհոյեն
՚ի քս, փոփոխեցին զաւանդութիս
կաթուղիկէ եկեղեցւոյ, և զքր խոր_
հրդոցն քի. և զայլ նոր աւանդու_
թիս հաստատեցին: նա և զհացն
սրբոյ պատարագին, որ է մարմինն քի.

նք

նք ոչ կոչեն ոմն նոյն նոքին քս առաց. Յե
մարմին էր. այլ ածութեան: 17

Որոյ աղագաւ և մեք զայս գրեմք, ոչ եթէ թէ կամիմք զնոսա խրատել. քանզի և ոչ հրեշտակք այլ կարօղք են խրատել և ուղղել զնոսա: զի յորժամ ոչ կամին հաւատալ մարմնացելոյ որդւոյն այն քն. և ոչ նորա աւետարանչացն և առաքելոցն որոց. ոչ ևս այլ երկնօք հաւատալոց են, և ոչ հնազանդելոց երկրաւոր վարդապետի ուրուք, և ոչ երկնային հրեշտակի: այլ գրեմք զայս. որպէս 'ի նոցունց աւետարանական և առաքելական բանից յանդիմանելով զնոցա ամբարշտութիւն և զնենգեալ Յր
քն ոխակալութիւն, ազատեսցուք 'ի 18
նոցա չար թիւնէն զայնոսիկ. զորս նոքա հոգւոն 'ի լուսեղէն զօրացն ուղղափառացն քարշել 'ի մոլորութիւն իւրեանց:

Ուրեմն ասա պատասխանի առացեն մեզ հայք, չարաչար հերետիկոսք. 'ի լուսոյ խաւարեալք իմաստութէ հակառակորդք և դիւաշունչք. վս որոց քս ընդ վայր եղև մարմնացեալ. թէ յումմէ առաքելոյ, կամ յաւետարանչէ, և կ յաստուածազգեաց վրդպտէ ուսանդեալ ուսան, և լոնյն զայս ուրացողութիւն. թէ
քս ոչ զմիս ունէր և ոչ զոսկերս և ՅԹ
ոչ զմարդկային բնութի, և զկամս, 19
և զներգործութիւն: Եւ զի առդ ոչ զարհուրին քարոզել 'ի նմ զմի աննիւթ և պարզական և անբաղադրեալ բնութի և ներգործութիւն միայնոյ ածութէն, որպէս յառաջ քան զմարդեղութիւն ունէր: Բայց վս երկիւղի կշտամբութէ ամբարշտութէն իւրեանց, կեղծաւորութէ պատասխանեն, և ասեն, թէ մեք` ած և մարդ դաւանիմք զքս: Իսկ լուսաւոր զինչ գրեաց վասն ձեր մեծն գրիգոր ածաբանն: Ոչ գտանեմ առէ զհայոց

Angeli eos emendare possunt; (qui enim nec ipsi Christo, Dei filio incarnato, ejusque Evangelistis, ac Apostolis credunt; utique nec ulli alii terreno Doctori, antue cælesti Angelo credentes fidem sunt habituri, ac eis morem gesturi): sed uti eorum impietatem, ac in Christum hostiles animos, ex ipso Christo, ac Evangelio, ejusque Apostolis coarguentes; quos illi de orthodoxorum castris in errorem impellere non cessant, ab eorum impietate liberemus. &c.

Dicant itaque nobis pessimi hæretici Armenii, tenebrosi illi circa lumen, erga sapientiam insolentes, pro quibus Christus gratis incarnatus est, ingrata creata, mali illius figmenta; unde, aut quibus ex Evangelistis, vel Deiferis Patribus inventam hanc negationem prædicent, ut Christus neque carnem habeat, neque ossa, neque humanam naturam, neque voluntatem, neque operationem? Nec horreant, solam, simplicem, ac omni nudam compositione, Deitatem, unamque naturam, ac operationem, uti etiam ante incarnationem, in Christo prædicantes? Ii enimvero impietatis redargutionem timentes, simulate respondent: Ita vero Christum Deum, ac hominem dicimus. Ad quos dicendum: bene de vobis scripsit Magnus ille Gregorius Theologus: Non invenio simplicem, Armeniorum Nationem sed valde tectam, ac dolosam. *Hoc est non rectos, ac apertos, sed valde malignos, & occultos. Siquidem enim in Christo neque carnem, neque ossa confitemini, neque hominis naturam, neque operationem, nec servi formam, nec corpus passibile, ac mortale, obnoxiumque corruptioni, ac ejusdem nobiscum substantia; sed naturam unam, totam Deitatem*

Nazianzen. Orat. 20.

ոց tatem

tatem, simplicem, ac expertem compositionis: qui vos Deum, ac hominem simulate, ad auditores decipiendos, Christum dicere non pudet? &c.

Cum autem de sua quidem Deitate Dominus dicat. Ego, & Pater unum sumus: *de carne vero sua dicat;* Pater meus major me est: *Dei hostes, Armenii hi, qui in scelesta, atque execranda blasphemaque eorum Synodo, quam fecerunt in Deo odibili eorum loco, quem Thevin Armenice vocant, in hunc modum per contentionem sanxerunt;* Si quis Christi carnem, æqualem Patri Deitatem non dixerit, anathema sit. *Qui non palam Dei hostes sint, ac a tota alieni Christianitate, qui aperte Christum ac ejus discipulos anathematizant? Videte itaque Armenii, Dæmonum currus, in quantam impietatem, ac impudentiam prolapsi sitis; ut nedum sanctam Synodum Chalcedonensem, & cum ea Sanctos omnes malediceretis; verum & ipsum Deum incarnatum, impie, Judeorum more, anathemate damnaretis. &c.*

Item pergit cap. 5. *Pervestigemus vero, quas illi reliquas omnes blasphemias, ac inficiationes adversus Christum, & Evangelium, Apostolosque, ac Sanctos Patres confinxerunt. Cum Christus suæ mortis tempore orans, ac sudorem tamquam guttas sanguinis defluens, suæ carnis naturam adstruat: Christo adversantes Armenii hi ejus ex Evangelio sudores obliterarunt, qui non palam Dei adversarii sint? &c.*

Item ex cap. 11. *Quomodo eorum acceptabile Baptisma? an non potius execrandum, ac repudiandum, atque immundum? qui vero ipsi alios sanctificare possint, qui sunt alieni a gratia Sancti Spiritus ob suam ab Ecclesia Catholica, & Apostolica defectionem? cujus*

Ի ոչ ազգն պարզամիտ : այլ յոյժ թա-
20 գուցեալ և նենգաւոր էք . ոչ ուղիղ
և յայտնակօս : այլ յոյժ խաբեբայ և
կեղծաւոր :] Քանզի նոքա ՚ի քն ոչ
զմին խոստովանին և ոչ զերկուս, և
ոչ զմարդոյ բնութիւն և ներգործու-
թիւն, և ոչ զկերպարանս ծառայի, և
ոչ զմարմին չարչարելի և մահկանա-
ցու և մեզ համագոյակից և այլն : այլ
մի բնութիւն ասեն, զբոլորն աստու-
թիւն, և անընդունակ բաղադրութեան.
զիա՞րդ ոչ ամաչէք, առ ՚ի լսողս խա-
բելոյ, կեղծաւորաց կոչել զքն ած
և մարդ :

Իսկ արդ՝ ասելով տն յաղագս աստուա-
Իա թեան. Թէ ես և հայր մի եմք . Եւ
21 վն մարմնոյն իւրոյ ասելով . Թէ հայր
իմ մեծ է քան զիս : այ թշնամիքն
հայքն այսոքիկ ՚ի գարշելի և ներկուա-
անիծեալ և հայհոյութեան ժողովն
իւրեանց զոր արարին ՚ի դուինայ յածա-
նաց քաղաքն իւրեանց սահմանեցին
այսպէս : Եթէ ոք ոչ ասիցէ . Թէ մար-
մինն քն է հաւասար հօր աստուածութեան,
նզովեալ լիցի : Եւ զիա՞րդ ոչ իցեն
յայտնապէս այ թշնամիք և բոլորովին
՚ի քրիստոնէութենէ օտարացեալք. որք
զնոյն քն և զաշակերտս նր յայտնապէս
նզովեն : Ահա տեսէք ո՞վ հայք կառք
դիւաց . Թէ ո՞րչափ ՚ի մեծ անօրէ-
Իբ նութիւն և ՚ի լկտի լրբութիւն անկայք.
22 մինչ զի ոչ միայն անիծանէք զսա-
նտք ժողովն քաղկեդոնի և զամ սրբ
բազում հարսն ընդ նմին . այլ և զա
հրէաբար և անօրինապէս նզովիւ զա-
տապարտէք զնոյն ած բանն մար-
մնացեալ :]

Եւ դարձեալ ՚ի գլուխն. Ե. խորհ դրէ
այսպէս. Ահա տեսցուք և զայլ ուրա-
ցութիւնս և զհայհոյութիւնս զոր ընդ-
դէմ քն, և աւետարանին, և առա-
քելոց, և սրբոց հարցն արարին :
Քանզի քն ՚ի ժամանակի չարչարա-
նացն իւրոյ աղօթելով, և զքրտունս
իւրև

ծրբեւ զնայլակս արեան հեղեալ, ԻԳ
զբռնութիւն մարմնոյ եւ ոգւոյ ճշմարտութեան ։ 23
Եւս զի հակառակորդք Հայքն այսու
ընդ զբրառուսն յամենայնաշխարհէն ժողովե
ցին ։ Եւ զիարդ դ այ ընդդիմակայք
ոչ եղեն ։]

Եւ դարձ. 'ի. Ծա. զլուխն ասէ ;
Իսկ որ միաբանութիւն մի Թէ ոբ և ընդ
դաւանական եղէ․ և ոչ յաւէտ զար
շեղեն ախոյծ, և խոստան ; զիա՞րդ կա_
րեցեն զայլս ուղղագութանել. յորժամ
Եպիսկոպոսք ամեն հրամաներույ 'ի կա_
Թողիկէ և յառաջելական եկեղեց_
ւոյ են զրկեալք 'ի շնորհաց հոգւոյն
սրբոյ, և ոմն անաԹէ կոչ, լի անիծիւք
և անԹիւ բանադրանօք նզովեցան 'ի ԻԴ
յամ եպիսկոպոսաց, և 'ի հայրապետ_ 24
աց աՏեղեկամ.ուսալ աշխարհի. և ոմ
անօրէնք կապեալ եղեն 'ի յերկինս.
ըստ որում ասաց. Թէ զոր միան_
գամ կապիցէք 'ի վերայ երկրի. կապեալ
լիցին և 'ի յերկինս ։ Արդ ցուցցեն
մեզ դոքա. Թէ ով որ 'ի հայրապետ_
աց առաքելական աԹոռոցն ունի_
ցին ընդ նմա հաղորդուԹի ։ այլ մա_
նաւանդ Թէ ամենեքեան առ հասա_
րակ նզովելով զնոսա, օտարս 'ի քէ
առհմանեցին և 'ի սատանայի ձեռն
մատնեցին ։

Իսկ ով ոչ եղէ իմաստ. և եր
կիւղած. որ ոչ սրտիւ և բերանով ԻԵ
նզովիցէ զնոցա բղջախոհ և անմա_ 25
քուր ժողովացն. զոր 'ի սատանայա
կան և 'ի դիւաբնակ տեղիս իւր_
եանց, Թէվնի և Մանազկերտ կոչե_
ցեալս, որպէս զհրէից և զկայիա_
փայ չարաժողովսն. յորում զամ ոբինչ
ընդ դէմ կաԹողիկէ եկեղեցւոյ էր,
զհերետիկոսուԹիւն և զհայհոյու_
Թիւն և զմոլորուԹիւն քարոզե_
ցին, և իւրեանց հետևողաց աւանդ_
եցին, և ուսուցին. առնելով զնս
օտարս 'ի քէ, և կորստեան որդիս,
և անիծամամուանս ։]

Եւ

cujus quidem decreto, tamquam vasa maledictionis, innumerabilibus diris per Orbis universi Episcopos devoti sunt; atque ut impii, ligati fuerunt in cœlo, ac super terram, juxta quod ait Dominus: Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in Cœlis. *Ostendant ergo quem Sedium Apostolicarum Præsulem eorum communicationis habeant: utque non potius uno omnes consensu synodice devoventes, alienos a Christo pronunciaverint, ac Diabolo tradiderint?*

Quis ergo intelligens, ac timens Deum, profanas, & execrandas eorum Synodos, quas in Satannicis, ac Diabolicis, Dæmoniacisque eorum locis, cum appellato Thevin, tum Manaschiert, Judaica, & Caiphæ Conciliabula celebrarunt, non animo, corde, ac ore anathematizet? in quibus hæresim omnem, & blasphemiam, omnemque errorem prædicantes, ac sequacibus suis tradentes; omnemque eos adversus Ecclesiam Catholicam defectionem docentes, atque ad rectam fidem negandam impellentes, ac alienos a Christo constituentes, maledictionis, ac perditionis filios, & anathematis hæredes effecerunt.

Item ex cap. 12. *Quis audiens Sanctos Patres, naturales duas voluntates, ac duas naturales operationes in Christo prædicantes, juxta quod ipse Dominus in Evangelio docet; non merito illos, tanquam Manichæos, Apollinaristas, & Eutychianos, criminetur; qui nec voluntatem, nec operationem humanam confitentur in Christo; sed unam voluntatem, ac operationem, velut Arrius, in ipso docent; ejusque Deitatem Paterna abjectiorem ostendunt? &c.*

Cum Sancti Patres hymnum Trisagium in Sanctam Trinitatem Seraphi-

ce,

ce, & Evangelice consone reducant; omnesque magnæ Urbis Romæ Antistites, a Principibus Apostolorum accepisse testentur, reducendum in Sanctam Trinitatem; sexcentisque diris, ac depositionibus Petrum Fullonem, ob ejus in eo hymno auctarium, subjecerint: quis non omnino istos oderit, ac aversetur, tanquam impios, ac blasphemos, hæreticosque; qui nedum Sanctam Trinitatem crucifixam blasphemant; verum etiam unum Christum, Dei filium, Nestoriano errore, in duos filios dividunt? &c.

Item ex cap. 14. *Quæso ergo vos, o Armenii, qui re vera Dæmonum currus estis, impiorum Acephalorum discipuli: Christus Dei filius mendax ne videtur, nec ne? Quod si dicant, non esse mendacem: atqui Christus ipse dixit Petro:* Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ Inferi non prævalebunt adversus eam; *idest, hæreses: qui itaque blaspheme dicitis, Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam, lapsam in hæresim periisse; ac Christum mendacem facitis; dicentes, Romanos omnes in interitum ire, vosque solos consequi salutem? Quomodo Christus ne ut Propheta quidem verax fuit, sed mentitus, Ecclesiam suam Apostolicam in hæresim prolabi reliquit, quam per Petrum, & Paulum, ac Joannem Theologum, reliquosque Apostolos fundatam, ædificavit? Quomodo omnes Pontifices, successores, ac confessores, discipulique Petri, & Pauli, Joannis Theologi, Andreæ, Philippi, Sanctorum Apostolorum; Lucæ, ac Matthæi, & Marci, Evangelistarum, ac Jacobi fratris Domini, hæretici facti, in malam rem abeunt, nempe Romani, totius Orientis, ac Occi-*

ԻԶ 26 Եւ դրձլ՚ի. ԺԲ. Երկրդ գլուխն ասէ. Ո՞վ իցէ, որ լսելով ա՛ծայնն մբ հարցըն քարոզել ՚ի քն զերկու բնական կամս, և զերկու բնական ներգործութիւն ըստ որում և նոյն տրն մեր ուսոյց ՚ի մէ աւետարանի անդ, ոչ իրաւի պարտ իցէ նմ համարել զայդոսիկ գոլ հաւատակից և համադաւան մանեկցեցուոյն, և առօղինաւարակոնայ, և եւտիքեանցն : վն զի ոչ խոստովանին ՚ի քն զկամս և զներգործութի մարդկային. այլ և որպ արիոս ուսուցանէն ՚ի նմա մի կամս և մի ներգործութի. ցուցանելով այդ՝, թէ քի ա՛ծութիւն էր

ԻԷ 27 պականագոյն քան զհօրն:

Եւ քանզի ա՛ծազան մբ հարքն ըստ նմանութէ սերովբէից համաձայնութէ յարաբերեն զերեք սրբեղութիւն ՚ի դէմ սրբոյ երրորդութեն: և ա՛մ հայրապետք մեծին հռովմայ վկայեցին, եթէ ՚ի գլխաւորաց առաքելոցն ա՛ռնելեալ եղև ինքեանց, զի այսպէս պարտէ զայն երգել: սակս որոյ և բազում ճոխաբանութբ նզովեցին զանառնեքացն պիղծն պետրոս վասն իւր աճելութէ խաչեցարին: Ուրեմն արդ ով իցէ, որ զայդոսիկ ամենեսին ոչ ատիցէ և անարգիցէ իբրև զհայհոյիչս

ԻԸ 28 և անօրէն հերձուածողս, յորժամ ոչ թէ միայն զամենասբ երրորդութին ՚ի խաչի բևեռեալ հայհոյեն, այլ և զմի քն որդին ա՛յ նեստորական մոլորութբ բաժանեն յերկուս որդիս.

Եւ դրձլ՚ի . ԺԴ . երրդ գլուխն ասէ: բայց հարցանեմ, ՚ի ձէնջ ով հայք. որ արդարև կառք էք դիւաց, և աշակերտք չար անգլխոցն միաբընակաց: մի թէ ստուծոյ միածինն քրիստոս ստախօս թուի ձեզ. եթէ զնա ստախօս ոչ ասէք. արդ՝ նոյն քն ասաց պետրոսի . դու ես վէմ և ՚ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի

կեղեցին եմ. և դրունք դժոխոց զնա
մի յաղթահարեսցեն. ԺԴ. Հերձուա_
ծողութիւնք: Ապա զի որք հայհոյե_
լով ասէք. եթէ կաթուղիկէ և ա_
ռաքելական եկեղեցին անկեալ ՚ի հերձ-
ուածս կորեաւ. և զՔն բանս
սուտ առնէք ասելով, զՔս հաւ_
մայեցին դնել ՚ի կորուստ. և զձեր
միայն շահել զփրկութի: Ապա ըստ
ձեր Քն ոչ է ճշմարիտ մարգարէ,
այլ սուտ. զի թողեալ հերձուա_
ծոց ապականել զառաքելական եկե_
ղեցին իւր, զոր ՚ի ձեռն պետրոսի
և պօղոսի և ածաբանին յոհաննու
և այլոց առաքելոցն հիմնեալ չեն_
եալ: Եւ զիա՞րդ ընդ ամ հայրապետաց,
հետևող և աշակերտաց պետրոսի,
և պօղոսի, ածաբանին յոհաննու,
անդրէի, փիլիպպոսի առաքելոցն,
և ղուկասու, մատթէոսի, և մար_
կոսի աւետարանչացն, և յակոբայ
եղբօր տեառն, հերձուածող եղ_
եալք կորեալ եցեն. ԺԵ. Հաւատմայեցերք
ազգակիցք ամենայն մարտիրոսաց
և սրբոց արևելեան և արևմտեան
կողմանցն: Եւ դուք միայն աշա_
կերտք եւտիքեայ, և դէոսկորոսի,
տիմոթէոսի կուզին, պետրոսի ան_
տիրաչացւոյն, և յուլիանոսի աղե_
կառնացւոյն. ԺԶ. հայքդ անօրէնք
և Քն հակառակորդք փրկեցիք:] ԼԱ

Եւ դարձ զկնի այլոց բզմ նախա_
տանաց, և. ԻԹ, գլխոց հերձուա_
ծողութեց, զոր բերէ նորա սահմանն
՚ի մէ հայոց, ասա ՚ի վերջն այսմ
պատմէ յաղագս իւր: Արդ ծնեալ
և սնեալ եմ ես ՚ի մէջ հայոց ամբարշտաց
և հերետիկոսաց: և ըստ չար ուսմանց
և վարդապետութեց նոցին աշա_
կերտեալ էի և վարժեալ, և զիրօնս
ուղղափառ քրիստոնէից անիրաւու-
թբ մեծաւ անարգեցի և հակա_
ռակեցայ: Բայց ած անչափ մարդա_
սիրութեն, որ մինչև ցայժմ բարե_

խօսութբ

ԻԹ Occidentis cognati omnes Martyrum, 29 ac Sanctorum. Eutychetis autem discipuli, & Dioscori, Timothei Acluri, Petri Fullonis, ac Juliani, impii, ac profani Armenii, ut vos Christi adversarii nugamini, salvantur?

Denique in principio perorationis, in qua eosdem Armenios contumeliosius, injuriosiusque exagitans, in viginti novem hæresum crimen adducit, hæc de se ipso idem Armenus Isaac ait: *Natus sum, ac educatus in medio hæreticorum, ac impiorum; in eorum omnibus doctrinis eruditus, valdeque injuriosus, & adversarius, Christianorumque, & Orthodoxorum religionem* Լ *ludibrio habens. Enimvero Divina* 30 *Clementia, Sanctorum intercessionibus, multis hactenus modis Christianos ab impiorum errore extraxerit, atque scientiæ veritatis lumini admovit. Misericordia in meam quoque motus humilitatem, non quia dignus essem, sed propter suam misericordiam, mentis meæ aperuit oculos, ac intelligentiam, ut, quod pejus esset, a meliori discernerem, ac impias hæreticorum traditiones floccipenderem, malaque, ac execranda eorum acta a Christianorum, ac Orthodoxorum fide separarem; cæ-* ԼԱ *pique prædicare, atque scripturis di-* 31 *vinitus inspiratis, quæ ab hæreticis dogmata occulta essent, ac ignota, divulgare.*

Quamobrem apud omnes res meæ percrebuere; quamque olim ad eos dilectionem, & amicitiam habebam, in inimicitiam cessit, & odium, ac maximam pugnam, adeoque cogentes concilium, semel, & iterum, tertioque in eam cum Armeniorum Episcopis, ac Presbyteris, & reliqua plebe sententiam inierunt, ut me interficerent, (dicebant enim, qui me traderet,

pecca-

peccatorum veniam percepturum), *utque meus sanguis super eos esset, ac filios eorum. Tum vero scriptam mulctæ sententiam, ac plenam ira, in hæc verba miserunt*: Nullam prorsus sacris operandi potestatem habes, eo quod ab Armeniorum te religione separaveris. *At ego multo gaudio ad eos rescripsi: Ne dum Sacerdotium, quod non habui, repudio; verum etiam Episcopos, ac religionem vestram detestor, ac devoveo. Idcirco ad inculpatam, ac veram fidem confugi, atque ad sanctissimam Metropolim recurri, ac amodo delector; valdeque execrandas, ac multas hæreses vestras traducere, ac palam facere cupio &c.*

Hucusque a Græcis adductus, Armenius Isaac: qui fortasse ideo ab iisdem Græcis Armeniæ Patriarcha vocatus sit; quod post ipsius recursum ad eorum Metropolim Episcopali aliqua dignitate cum illius nominis titulo a Græco Metropolitano donatus fuerit. Nam quod præterea Armeni Patriarchatus Sedem possederit (ut præfatus Combesis, prædictæ Orationis interpres, supponit), nec a propriis verbis, nec aliunde colligere possumus: immo ex iis, quæ de se ipse fatetur, non obscure intelligitur, in Armenia, & ab Armeniis haud alia Ecclesiastica dignitate insignitus fuisse, nisi vel solo sacerdotio, vel ad summum etiam Magisterio.

ԼԲ խոստութք սրբոցն ազատեալ զքրիս-
32 տոնեայս 'ի բազմադիմի մոլորու-
թեանց, և լուսաւորեալ զնա զի-
տութք ճշմարիտ հաւատոյ. այլ
ես անարժան նուաստութեանս
իմում ողորմել` երբեք զայս իմացո-
ղութեան մտացս ինձ, և կարացի
զբարին ընտրել'ի չարէն, և անար-
գել զչար անհնազանդութիւնս հերետի-
կոսացն, և տաքարոզել զպիղծ աղա-
բաղութիւնս իւրեանց 'ի յուղղափառ
կրօնից այլոց քրիստոնէից: Վն որոյ
և սկիզբն արարի քարոզել. և վկայ
ութք մծ-աշունչ տառեցն յայտ
առնել յամ ուրեք զԹադուցեալ մո-
ԼԳ լորութիւս նց:
33 Այլ իբրև ծանուցէլ եղև նց այն-
պիսի քարոզութիւն իմ. ամ որ ինչ
սէր և բարեկամութիւն, զոր յառաջ
ունէին առ իս, վաղվաղակի 'ի նա-
խանձ, 'ի Թշնամութի, և յատելութի
փոխեցին - ուստի և երիցս անգամ
արարեալ զժողով եպիսկոպոսաց և քա-
հանայից և ժողովրդոց հաստատե-
ցին սպանանել զիս. ասելով, Թէ
որ ոք սպանանէր զիս և սպանանէր,
զամ մեղաց Թողութի ընդունէր յԱյ,
և զիմ արիւնս առնուին 'ի վր իւ-
րեանց և որդւոց իւրեանց: Իւ-
ԼԴ սպա զձեռնագիր վճիռն լի բար-
34 կութք առ իս ուղարկեցին այսպիսի
բանիւ. գիտասջիր, զի ոչ ես ու-
նիս իշխանութի պատարագելոյ.
վասն զի որոշեցեր զքեզ 'ի կրօնիցս
հայոց: Այլ ես մեծաւ ուրախութք
գրեցի առ նս զպատասխանի. Թէ
ոչ միայն զքահանայութիւնն ձեր, զոր ոչ երբեք ունէի, մերժեմ, այլ և
զեպիսկոպոսս, և զկրօնս ձեր հերքեմ և նզովեմ: Եւ սակս այսորիկ առ
ճշմարիտ և անմեղադիր հաւատն և առ այս ամենասուրբ մետրոպօլիս եմ եկեալ.
զի զանհամար և խոտելի հերձուածողութիւնս ձեր հրապարակեցից և
յայտնի արարից:]

Մինչ և ցաստ են բանք նախասացեալ սահակայն. որ' ի յունաց ածբերի,
և կոչի հայոց. կաթուղիկոս Թէպէտ և ես ոչ գտեալ զնա 'ի մէջ շարագրու-
թեանն հայոց կաթուղիկոսաց. երկբայ լինիմ, և 'ի տարակոյս, մի գուցէ
զկնի

զինի փախստեանն առ յոյս , ձեռնադրեցաւ հայոց կաթողիկոս 'ի նոյն յունաց պատրիարգէն . մանաւանդ զի վերոյգրեալ բանքն նորին ոչ ցուցանեն զնա հայոց կաթողիկոս . այլ միայն քահանայ , և վարդապետ :

ՀԵՏԵՒԻ

հայոց բացասութիւն .

Գլուխ . Բ .

Ուրացանեն հայք և բաղձալեօ ա
ընդդիմաբանեն ասելով , թէ
նուրենց եկեղեցին ոչ աղծի և խառ-
նի վերոյ գրեալ մոլորութեանցն : և
ոչ միով իւիք բացաձայնել 'ի կա-
թուղիկէ եկեղեցւոյն ըստ բանի
մարդեղութեան քն : այլ յաւէտ յոյժ
գայթակղին , և գանգատեն զչարա-
խօսութեանցն յունաց ամբաստանու-
թեան : Վսն որոյ նոյ ժողովն տարսո-
նին պատասխանի տալով առ երկրորդ-
խնդիրն յունաց , ասէ այսպէս : Սրբն
կիւրղոս ուրեք ուրեք ասաց , մի է բ
բնութիւն բանին մարմնացելոյ : զոր
ընկալեալ հարքն մեր խոստովա-
նեցին 'ի նոյն երանելւոյ կիւրղի
միտսն . և մեզ աւանդեցին . ըստ
միաւորութեան բանին ընդ մար-
մնոյն ասել բացաձայնութեամբ . մի
բնութիւն բանին մարմնացելոյ . և ոչ
թէ ըստ պարզ էութեան սահմանի .
զի զայս զիարդ էր կարելի ասել
այ և մարդ զքս խոստովանողացս :
զի թէպէտ և մեկնեմք զբառս բացա-
ձայնութեան ըստ ուղիղ դաւանու- գ
թեան . սակայն ոչ անդրանի լինի այ-
սու կամք եղբայրութեանն ձերոյ .
այլ կարծեօք գայթակղութեան վարիք
'ի վը մեր 'նկեղուածս և 'ի շփոթումս
բնութեանցն քի խառնելով : զոր
մի լիցի զմտաւ ածել . այլ հեռի եմք
յայս կարծեաց հարքն մեր , և մեք
առաւելին այ : 'նչը որոյ . և կարևոր
համարիմք վասն խաղաղութեան
եկե-

ARMENIORUM

Negativa Sententia.

§. *II.*

NEgant autem Armenii: ac di-
1 cunt, Ecclesiam suam prædicto-
rum Hæreticorum erroribus nihil pe-
nitus inquinari; nec de divina Incar-
natione a Catholica in aliquo dissen-
tire: immo de Græcorum obloquu-
tionibus, tanquam de falsis calumniis,
multum ubique queruntur. Quare
Synodus eorum Tarsensis in Rescri-
pto ad 2. petitionem Græcorum sic
habuit: *Divus Cyrillus nonnullis in*
locis ait: una est natura Verbi incar-
nati: quod suscipientes Patres nostri,
2 *juxta ejusdem Beati Cyrilli mentem*
idipsum confessi sunt; nobisque tradi-
derunt, quod secundum conjunctionem
Verbi cum carne dicatur per æqui-
vocationem una natura Verbi incar-
nati, & non secundum definitionem
simplicis essentiæ: hoc enim qui po-
terat a confitentibus Christum, Deum
& hominem, asseri? & quidem, licet
juxta rectam adhuc confessionem æqui-
vocum dictum illud explicemus; ne-
que tamen idcirco expletur animus
3 *fraternitatis vestræ: quin immo in*
suspicionem, obtrectationem, & scan-
dalum etiam apud vos adducimur,
quasi Christi naturas confundentes, at-
que in unam miscentes: quod absit
vel ad mentem venire. Sed ab hu-
jusmodi opinione (testis est Deus) tum
Patres nostri, tum nos ipsi aversi omni-
no sumus. Verum enimvero, ad Ec-

clesiæ sanctæ pacem conciliandam, ad vestram ædificandam dilectionem, utque a nobis quodlibet istius suspicionis offendiculum auferatur, operæ pretium ducimus, abstinere nos in posterum ab illo per æquivocationem dicto unius naturæ Verbi incarnati; sed asserere duas naturas, unde existentia illius ineffabilis unionis Verbi cum carne vere constituatur. Atque sicuti eandem prius propositionem confirmaverat Sanctus Cyrillus, & Patres nostri post ipsum, adversus eos, qui Christum & in duas naturas, & in duas dividebant personas; ita modo nos illam dissolvimus contra opinionem eorum, qui naturas ipsas confundunt; atque Sanctorum Patrum confessioni concordes, immobiles in veritate persistimus. Hucusque Patres Armeni.

Repertus est hujus Apologiæ liber in Archivio Avinionensi, Legato Octavio Cardin. Aquaviva; & Romam translatus. Vide Raynal. Annal. Eccles. tom. 16. an. 1341. num. 118.

Præterea Daniel, Armenus Monacus, apologiam pro sua Ecclesia a talibus, aliisque erroribus desendenda composuit, quam ad Benedictum XII. Papam transmisit jussu Leonis IV. Regis Armeniæ; qui, quod aliqui Nationem Armenam apud eundem Summum Pontificem eo nomine accusassent, haud satis æquo animo ferre potuit.

Դ 4 եկեղեցւոյ, և շինելոյ զսէրդ ձեր և բառնալոյ ՚ի մէնջ զսատարադէպ գայթակղութե կարծեաց, առեղի առաւ աւելոյն բացաձայնութէ. մի բնութե բանին մարմնացելոյ. և առել երկու բնութի. որով ճշմարտու գոյութի անճառ միութէ բանին և մարմնոյն սահմանի: Եւ զորօրինակ՝ հաստատեաց զնա կիւրեղ երանելին, և հարքն մեր հետևողք ընդդէմ բաժանողացն զքն ՚ի բաժ բնութեցն և անձնաւորութեցն. այսպէս և մեք լուծանեմք զնա ընդդէմ կարծեաց շփոթողացն. և մնամք անսայթաքելի ՚ի ճշմարտու
Ե 5 թեան, համախոհ հարցն սրբոց դաւանութե.] Այսպէս առէ սարսափն ժողովն.

Եւ դարձեալ զոլով հայոց եկեղեցին վս այսպիսի մոլորութեն ամբաստանեալ առ ՙոյրի հայրապետին հռոմայ բենեդիկտոսի. ԺԲ. երդ, ծառեանց լեւոն արքայն յոյժ ձանձրացաւ, և ոչ կարաց խաղաղութին համբերել այսմ, հրամայեաց ուսմնն վարդապետի դանիել կոչեցելոյ, գրել գիրս առ նոյն բենեդիկտոս վասն զերծուցանելոյ զազգն հայոց ՚ի չար ամբաստանութեանցն այնոցիկ: և գրեաց դանիէլ գիրս ինչ յոյժ գեղեցիկ և քաղցրաբան. յորում յայտնապէս պատճառօք եցոյց զազգն իւր համախոհ լինել ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյ. և ոչ ունել զհերձուածս զայնպիսիս. և առաքեաց զգիրքն առ սրբազան հայրապետն:

DE VETERI ARMENIORUM ECCLESIA

Assertio Prima.

§. *III.*

DIco igitur primo, non veterem Armeniorum Ecclesiam, sed aliquos, qui in ipsa fuerunt, Pseudomagistros (ut videbitur quæst. 2.) illarum

ԼՈՒԾՈՒՄՆ

Ա Վիճաբանութեն.

1 Եւ յաղագս նախնեաց եկեղեցւոյն հայոց, առաջին առաջադրուած:

Գլուխ. Գ.

ԱՍԵՄ՝ ես որեմն առաջին առաջ գոյն ՚իմ վրդովմանց, նախն առեմ. եթէ հայոց հին եկեղեցին ոչ ստորանկանի ընդ յանուանց մեղադ_

մեղադրանօք. և ոչ եղև ախտացեալ Բ
զարհուրելի չար հերձուածօքն զսա 2
սնոտի բարբանջմանցն նոցին. Թէ-
պէտ դոյին 'ի նմա մոլորեցուցիչք ո-
մանք սուտ վարդապետք, որ մոլորականն
գրովք և բանիւք ջանացին խռովել
և վրդովել և վտանգել զնա, որ 'ի
յերկրորդ միաբանութեան խնդիրս
տեսանելի.

Ցուցանի այս: քանզի զայս մի-
այս դաւանանի եկեղեցի ազգի ուրուք,
զոր և դաւանանի ընդհանուր ժողովք
նորին ազգին. զի այդպիսի ժողով
միայն լինի երևեցուցանէ զբոլոր
եկեղեցին այնր ազգին. և ոչ մաս-
նաւորն այլևս չարաժողովքն. կամ Գ
մասնաւորք ոչ մարդ մոլորեցուցիչք, 3
որ 'ի նմա: իսկ ամ ընդհանուրք և
համագումար ժողովքն հայկազեան
սեռին. որք են հինգ. այ. կարնոյ
ժողովն, և շիրակաւանայ, և տար-
սոնի, և սսոյ, և ատանայոյ, ընկալեալն
զմ̃մանք ժողովն քաղկեդոնին, և դա-
ւանեցին զուղղափառ հաւատս
կաթուղիկէ եկեղեցւոյն. և միա-
ւանդ երկու ժողովքն յետադոյնք.
այ. սսոյ, և ատանայոյ իսկապէս միա-
բանեցան ընդ եկեղեցւոյն հռովմայ;
և զայս ամ յայտնի ցուցաք 'ի յա-
ռաջին պատմական հատուածին. և
կրկին ցուցանելոց եմք յետոյ 'ի յերկ- Դ
րորդ միաբանութեան: Ապա ու- 4
րեմն հայոց հին եկեղեցին ոչ դաւա-
նէր զայն հերձուածողութիւնս, որ
արհեալ եղեն 'ի վր նոցա 'ի յունաց
թշնամանէր չար որոմանց սերմա-
նողաց.

Իսկ ապա վնէր յոյնք յօժարե-
ցան զմոլորութիւնս ոմանց հայոց վասն
դիպացն համարել բոլոր եկեղեցւոյն.
և նենգաւոր սրտիւ ամբաստանել
զազգն զայն բոլոր: դուցէ պատճառն
սա եղև. վասնզի կամէին յոյնք հնա-
զանդեցուցանել զազգն հայոց պատ-
րիար-

larum hæresum reos fuisse, de quibus Græci Ecclesiam procaciter criminati sunt vel per se ipsos, Armeniis multiplici de causa infensis, vel per Armenium Isaac, male in nationem propriam animatum, a quo propterea facile potuerunt ipsi criminationem similem eblandiri.

Probatur: quia illud Nationis alicujus Ecclesia profitetur, quod profitetur Episcoporum, ac Patrum ejusdem Nationis Synodus Generalis; cum hæc sola, & non alii particulares homines, aut Conventicula, Nationis Ecclesiam representet: sed omnes Armeniorum Synodi Generales, hoc est, quinque, diversis apud eos temporibus celebratæ, nimirum Charnensis, Sciracavanensis, Tarsensis, Sisensis, & Adanensis, suscipientes Chalcedonense Concilium, & quicquid in eo circa Divinam Incarnationem decretum fuit, professæ sunt fidem Ecclesiæ Catholicæ, & cum hac unionem composuere; immo duæ postremæ, quarum recentior peracta est sub annum a partu Virginis 1316., præcise cum Romana Ecclesia inierunt concordiam: igitur vetus Armeniorum Ecclesia non profitebatur eas hæreses, quæ ipsi a Græcis tributæ sunt. Minor hujus Sillogismi liquido constat ex iis, quæ in Historiali Parte narravimus, & quæ infra suis in locis dicenda sunt.

Cur autem Græci aliquorum Armeniorum hæreses toti eorum Ecclesiæ attribuerint, ac facile ad eam calumniandam progressi sint, illa, ut putamus, ratio fuit: quod, cum multum sæpe studii, operæque navassent, ut Armena Ecclesia Patriarchalibus ipsorum Cathedris subjiceretur, nunquam res pro voluntate successerat.

Etiam in Concilio, ab Armeniis anno post Christum natum 1177. Tarsi in Cilicia celebrato ad schisma inter utrosque tollendum, duplex illa Græcorum petitio oleum, & operam perdidit: *Quærimus*, inquiunt, *ut in pane fermentato sacrificetis*, &c. *Atque vestri Patriarchæ promotionem, ex Græcorum dumtaxàt Imperatore faciendam, ratam habeatis*.

Ad quarum priorem Armenii Patres sic responderunt: *Circà hunc articulum, quod sanè justum est, Reverentiæ vestræ suademus: ut nimirum cum Apostolica Petri sede, & cum nostra adhuc humilitate concordes efficiamini; atque ita submissi legem caritatis instauretis, sunt namque illi, non secus ac vos, Apostolicæ hujus traditionis discipuli; cum quibus & nos azimum panem in Christi sacrificio consecramus. Quod si tantam vobis humilitatem Deus concesserit, ut hac in re nobiscum conveniatis; debitum nobis erit*, &c. Ad posteriorem vero responderunt (quod Græcis itidem parum arrisit), sui ipsorum Patriarchæ promotionem, a Græco Imperatore faciendam, tunc se ratam habituros; cum idem Imperator eundem Patriarcham Armenum (qui tum apud Ciliciam in Antiochena Diœcesi una cum populo suo peregrinus degebat) Antiochenæ Ecclesiæ præficiendum, & in Patriarchali ea Cathedra sessurum, curaret.

Id itaque potissimum causæ fuit, ut gens Armena graves adversum se Græcorum inimicitias concitarit, eisque semper odiosa fuerit: eo vel maxime, quia idem Armeniorum Patriarcha, cum solitus fuisset antiquitus a Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopo, Ecclesiæ Græcorum subjecto, consecrari,

Ե ընթարգականն աթոռոյն իւրենց. և
5 մինչ բանն անկարանայր. Ուստի և դատարկ մնային այն երկու խնդրուածքն յունաց, զոր խնդրէին 'ի հայոց հարցն ատրանի ժողովոյն՝ ասելով: Վեցերորդ կամիմք զի առնիցէք զմածայինն հաղորդութիւն խմոր հացին. և այլն: Եւ դձլ իններորդ կամիմք, զի ընդունիցիք զառաջարկութիւն կաթուղիկոսին միայն 'ի թագաւորէն հոռոմոց:]

Բայց հայք առ առաջին խնդրուածն այսպ պատասխանեցին: ըստ այսմ մասին երանունս վարկաք ձերում պատուականութեան. ընդ
Զ առաքելոյն պետրոսի աթոռոյն հա_
6 ւանաւորել. և ընդ մեր նուաստութես. և այսպէս զինչանելով զօրէնս սիրոյն նորոգել: քանզի նքա են առաքելոյն աւանդութե աշակերտք հաւատար ձեզ: որոց հանգոյն և մեք բաղարջ հացս նուիրեմք 'ի քրիս պատարագին: արդ՝ եթէ տացէ ձեզ ած խոնարհիլ. և այսու 'ի մեր սահմանս հաւանաւորել: պարտական եմք, և այլն:] Նա և առ յետադոյն՝ պատասխանի տուին ոչ ևս անհաճելի, ասելով. զի եթէ յունաց թգրն հաստատեսցուցանէր զաթոռն անտիոքայ հայրապետութեան հայոց. յայնժամ հայք
Է պահանջէին 'ի նմանէ զառաջարկու_
7 թիւն կաթուղիկոսի իւրեանց:

Արդ՝ այդպիսի պատճառիդ աղագաւ ազգն հայոց ժառանգ եղև թշնամութե և ատելութեն յունաց. մանաւանդ զի հայոց կթղկոսն սովոր էր 'ի կանուխ ժամանակս ձեռնադրիլ 'ի կեսարիայ կապադովկացւոց արհի եպսկպսէ, որ հնազանդ էր յունաց եկղեցւոյն: և յետոյ եղել է յայնպիսի սովորութենէն. թերևս կամելով 'ի կեր արկանել զիշխանութիւն զոր հռոմայ ուր հայրապետն սեղբեստրոս տուեալ էր հայոց ար_

crari, փիա_

միաւորչին սրբոյն գրիգորի և հե-
տևողացնորին, յորժամ կացոյց զնա
պատրիարք ընդհանուր հայոց 'ի
մեծն հռովմ.ում պատմեցաք 'ի յերկ-
րորդ գլուխն առաջին հատորին,
'ի թիւն. կզ.

Եւ սակս սորա սկսան յոյնք նա-
խանձալից սրտիւ 'ի զուր զրպարտել
և նախատել զհայս: և ոչ թէ միայն
զմոլորութիւն սակաւուց ոմանց, որք
դատանին 'ի մէջ նց, համարէին բոլոր
եկեղեցւոյ նց, այլ և զոր ինչ գո-
վելի աւանդութի որ 'ի մէջ հայոցն
դատանիւր, և զանազանիւր յունացն
աւանդութէ, անգոսնեցին և պար-
սաւեցին:

Վն որոյ սրբազան պապն գրիգորի-
ոս եօթներորդ 'ի թուղթն պատաս-
խանւոյ, զոր գրեաց առ հայոց կա-
թուղիկոսն գրիգորիոս վկայասէրն,
այսպէս ասէ: Եւ զի մեք իմացաք. եթէ
ձեր եկեղեցին բաղարջ հացիւ պա-
տարագէ, և թէ սակս այսորիկ յոյնք
ոմանք ազէտք, համարելով զայդ
հերձուածողութի, կշտամբեն զձեզ:
կամիմք զի դուք ոչ զարմանայք վն
նոցա չարախօսութեն նոցա. այլ և
զի ոչ այնու մտածիք 'ի սկսեալ ա-
րարողութեդ. գիտելով. եթէ չա-
րաբանն լրբութեն նոցա ոչ թէ զձեզ
միայն ամբաստանէ վն այսր իրիս.
այլ և սոքին պատճառաւ և մեծա-
գոյն անիրաւութե յարուցեալ ձգտին
մինչև ընդդէմ սրբոյ եկեղեցւոյս
հռովմայ:որ վն գլխաւորութե պետ-
րոսի առաքելոյն 'ի սկզբանէ հետէ
համարեցաւ 'ի սրբոցհարցն մայր ամ
եկեղեցեաց:]

Արդ՝ յառաջագոյն ընդդիմանալ
և լուծանել զառարկութիս, որով
յոյնք 'ի սրտին առաջին չարախօսե-
ցին ընդդէմ եկեղեցւոյն հայոց:

Ը crari, a quo etiam ordinatus fuerat
8 primus ipsorum Episcopus, & *Illuminator*, S. Gregorius; postea tamen ab illo se more retraxerat, fretus fortasse privilegiis, quæ, ut Armenæ * tradunt historiæ, Beatus Papa Silvester eidem Gregorio, ejusque successoribus concessit, cum illum Armeniæ Patriarcham Romæ instituit, de qua re vide primam partem, cap. 2. num. 66.

* Authographum unionis inter Silvestrum, & Gregorium.

Hinc factum est, ut Græcorum plerique non modo consueverint iniquo potius animo exprobare Arme-
Թ niis, quam fraternis, amicisque mo-
9 nitis corrigere, quicquid in illis corrigendum fuit: verum etiam nequaquam veriti sint, earum hæresum crimina, quas Armeniorum nonnulli privatim professi sunt, in universam eorum Ecclesiam calumniose injicere: & laudabilem quemque ritum, quo illa differenter a Græca uteretur, invidiose criminari, & improbare.

Quocirca Gregorius Papa VII. in epistola ad Gregorium Vecajaser, Armeniæ Patriarcham, hæc scripsit: *Quia cognovimus, Ecclesiam vestram*
Ժ *azima sacrificare, & ab hoc a Græcis,*
10 *dumtaxat imperitis, quasi de hæresi, repræhendi: nolumus, vos de temeraria garrulitate illorum multum mirari, sed nec ab instituto desistere: scientes, eorum procacitatem non modo vobis hanc velut calumniam objicere, verum etiam simili de causa, graviori vero injuria, hucusque contra sanctam Romanam Ecclesiam insurgere, quæ per Beatum Petrum, quasi quodam privilegio, ab ipsis fidei primordiis a Sanctis Patribus omnium mater Ecclesiarum adstruitur.* Hæc ille. Jam vero ad singulas enervandas objectiones, quibus Græci Armenam Ecclesiam §. I. criminati sunt, procedamus.

Gregor. Papa VII. lib. 8. epist. 1.

ԱՌԱՋ PRI-

PRIMA GRÆCORUM
In Armenios criminatio
improbatur.

§. IV.

Aiunt Primo: Armeniorum Ecclesia in suis Satannicis, Dæmoniacisque Synodis, Thevinensi, & Manaschiertensi, condemnavit Concilium Chalcedonense 630. Sanctorum Patrum, & hæreses Acephalorum suscepit; adeoque super hoc incorrigibilis est, ut nequeat vel ab ipsis Angelis emendari.

Hujus objectionis resolutio pendet ab iis, quæ de singulis Armenorum Episcoporum synodis dicenda sunt quæst.3. §.2. Ut nunc autem aliqua de multis innuamus, sciendum est, duo coacta esse in Armenia paucorum Episcoporum Conciliabula, in quibus sacrosancta Synodus Chalcedonensis damnata fuit, & hæreses Acephalorum confirmatæ, hoc est, Thevinense, & Manaschiertense: quæ quidem non solum per alia Concilia subsequentia rescissa, atque derogata fuere; verum etiam, ipsa non fuisse Synodos inter Armenios generaliter, ac rite celebratas, & consequenter neque repræsentantes totam eorum Ecclesiam, constat tum ex parvo numero Episcoporum, qui illis interfuerunt, ut infra perspicetur; tum etiam quia in eorum celebratione servatus non est ille juris ordo, & consuetudo, quæ in aliis subsequentibus Armeniorum Synodis servari solita sunt.

Siquidem aliæ, nimirum quinque, jam supra memoratæ, indictæ prius fuerunt, ut suo loco patebit, generaliter per totam Armeniam, a Catholicis, sanctisque Patriarchis, ex man-

ԱՌԱՋԻՆ
մեղադրութիւն, եդեալ 'ի յունաց
'ի վերայ հայոց. որ ցուցանի
գոլ սուտ:
Գլուխ. դ.

ա 1 Ասեն քամբասանս եկեղեցւոյն հայոց. թէ 'ի չարաժողովս դըւնայ և մանազկերտի նզովեցին զաղկեդոնական սբ ժողովն քաղկեդոնի. ոլ. սրբոց հարցն. և ընկալան զմոլորութիւն միաբնակացն. և թէ 'ի վերայ սորին անխրատելիք են ամենևին, և անուղղելիք:

Պատասխանի. Թէ զմ մոլորութիւն. որ 'ի սկզբանէ ընկալեալ եղեն
բ 2 'ի չարաժողովսն դըւնայ և մանազկերտի, յետոյ հերքեցան և 'ի բաց մերժեցան 'ի յայլ այլոց հետևեալ ժողովոցն հայոց. որք ընկալան զամենայն ժողովն քաղկեդոնի, և ընջեցին զմոլորական կանոնս դըւնայ և մանազկերտի. Նաև երկոքին չարաժողովքդ այդոքիկ ոչ երևեցուցանէին զբոլոր եկեղեցին հայոց գոլ մոլորեալ և կործանեալ ընդ մոլորութեան և կործանմամբն նց. քանզի ոչ էին ժողովք ընդհանուր հայաստանեայց, օրինաւոր և կարգաւորաբար արարեալք. որպէս և այլքն, որ յետոյ
գ 3 'ի միջի նց գումարեցան. այլ էին ժողովք փոքր ինչ խախտեալ և խանգարեալ 'ի սակաւուց մոլորեցուցեալ եպիսկոպաց.

Քանզի այլք ընդհանուր ժողովքն հայոց, ե. կարծոյ, և շիրակաւանայ, և տարօնի, և սըսոյ, և ատանոյն, գումարեալ եղեն 'ի յընդհանուր բոլոր աշխարհէն հայաստանեայց հրամանաւ քահանայից իշխանացն և քրիստոնեայ արքայից, և սըրբազան ուղղափառ կաթղկց, առ 'ի միաբանութիւն քրիստոնէից, և 'ի պահպանութիւն ծիսարկու հաւատոյն, որ 'ի աղկեդոնական սբ ժողովոցն հայա-

ստա

տուեալ էր․ նաեւ կատարեցան եր
կայսամբ քննութիւն և տրամաբա_
նութիւն առաջի նոցին Թագաւորաց
և իշխանաց Հայոց․ որք հանդերձ
ամենայնիւք և վերադիտօք իւրեանց ձեռ_
նադրեցին և կնքեցին զսահմանս
հաստատեալս ՚ի նոցանէ։

Բայց՝ այդպիսի երկու պռտունեկ
ժողովիկքդ չարամտականն և պատ_
ուհրամանաղաւոց եպիսկոպոսաց՝ արար_
եալ եղեն ՚ի Հայս չինթանայ և ան_
կարգաբար ՚ի հերձուածող և ՚ի փա_
ռամոլ կաթուղիկոսաց, յորդորմամբ
ասորւոց միաբնակաց, որք մոլորե_
ցուցին զնոս․ և ՚ի խնդրոյ անհաւա_
տից իշխանաց և Թագաւորաց պար_
սից և տաճկաց, որք սիրէին զբաժա_
նումն Հայոց ՚ի յայլոց ուղղափառ
քրիստոնէից վասն հաստատելոյ ՚ի
Հայս զտէրութիւն իւրեանց․ Ուստի և
ժողովեցան ոչ յանուն քի, այլ սա_
տանայի, առ ՚ի ցրուել զհօտն ան_
րուսնեան, և բաժանել զխորհրդա_
ւոր զմարմինն քի, և յարուցանել
զամբոխս խռովութեանց, և արկանել
՚ի մէջ քրիստոնէից զաղմուկս չիոթ_
մանն և հակառակութէ։

Սակս որոյ և սէ հարքն և Հայրա_
պետքն Հայոց ընդունեցին ոչ համարե_
ցին զայդոսիկ ՚ի թիւ և ՚ի կարգ ժո_
ղովոցն եկեղեցւոյն իւրեանց, այլ հա_
նապազ արհամարհեցին և անդրո_
նեցին զնս իբրև զամբոխս հակա_
ռակասէր հերձուածողաց։

Եւ մանաւանդ տարամերժեցան
՚ի համախմբութե ժողովոյն տարսոնի․
ներսէս շնորհալին սբ հայրապետն ներ
սէս լամբրոնացին ՚ի յատենականն խօս_
քին իւր յիշելով զեպիսկոպոսն եկեղե_
ցւոյ չարաժողովոցս և զհետևող
համախոհս նոցին ասէ․ Եւ բովան_
դակն՝ թէ ՚ի գրչաւոյ ժողովոյ, թէ ՚ի
մանազկերտի․ թէ ՚ի սիւնեցւոյն
թուղթն․ թէ ՚ի շիրակացւոյն, և

տարց

դ mandato Christianorum Principum,
4 ac Regum Armeniæ, ad finem alicu-
jus boni illius Ecclesiæ, puta ut con-
servaretur in illa fides orthodoxa,
ab universalibus Conciliis definita,
unio cum universali Ecclesia, &c. atque iisdem adstantibus Principibus Christianis una cum totius Regni proceribus celebratæ sunt: nec non illarum decreta non solum a Patribus Synodorum, sed etiam ab ipsis Armenis Regibus, ac Proceribus cunctis subscripta, & consignata fuere.

In istis autem duobus conventiculis nullum ex prædictis requisitis, ne
է minimum quidem, impletum fuisse,
5 legimus: sed furtim, præcipitanterque, ex finitimis quibusdam angulis, ubi contentiosiores essent Episcopi, congregata sunt, instigatione Syrorum Hæreticorum, a schismaticis, ambitiosisque Patriarchis, accepto ad id Principum Paganorum mandato, qui, ut Armenia deficeret ex Imperio Romano ad Persicum, animos eorundem Patriarcharum ad schismata per illecebras solicitabant, & sic non in nomine Christi, sed Satanæ, celebrata sunt ad Christi Gregem dispergendum, ad Christi corpus dividendum, rixas-
զ que, & discordias in Christi Ecclesia
6 suscitandas.

Quare ab Armenis Patribus nunquam in numero conciliorum Ecclesiæ suæ habita sunt, non dicam generalium, sed ne particularium quidem; immo semper, tanquam prædatoria Hæreticorum Conciliabula, a reliquis eorum Synodis rejecta fuerunt, præsertim a Synodo Tarsensi, ubi Sanctissimus Nierses, Episcopus Lampronensis, in Oratione ad Patres ejusdem Synodi, postquam illorum mentionem habuit, dicens: *Et hoc totum contendimus,*

Apud 1. Par. cap. 12. n. 11.

dimus, sive in Thevinensi Conventu, sive in Manaschiertensi, &c. de seditiosis eorundem Conventuum Episcopis subdidit: *Quapropter & illos depræhendo, sive sanctos dicant, sive doctos, in charitatis tamen lege veritate minime decoratos; qui haudquaquam sibi adscripsere pro culpa, Christianæ Ecclesiæ unitatem animo perverso destruere; unde & in hoc ipsum sese merserunt impudenter: quibus parcat Deus vestris orationibus secundum hanc magnam peccatorum partem & errorum; nec amplius pessimum hujus illuviei malum augescere sinat: cujus non alium inspicimus fructum, nisi solum nominis Christi contemptum*. &c.

Et prius quidem, Conciliabulum, videlicet Thevinense, a quo Armenicum schisma sumpsit initium, a decem dumtaxat Episcopis actum fuit circiter annum Christianum 530. integrum fere post seculum a Synodo Chalcedonensi; de quo Gregorius Sisensis, Armeniæ Patriarcha Catholicus, in epistola dogmatica ad Regem Armeniæ Haytonem, quæ a duplici Armeno Concilio, Sisensi, & Adanensi, confirmata fuit, hæc scripsit: *Interroga Cœnobitas istos, quid narret Albanensis Historicus: id plane, quod universo notum est Orienti: decem nimirum Episcopos in Thevinensi Conventu permutasse totam pene legem, quæ a divo usque Gregorio* (primo Armeniæ Patriarcha) *in nobis inviolata persstiterat: unam quippe naturam in Christo constituerunt*, &c. Et in Armenorum Patriarcharum historia sic de eodem Conventiculo legitur: *Domnus Nierses Pacrievantanus, ex Oppido Ascdarachensi, sedit annos 5. Hic jussu Regis Persarum, ut Armenios separaret a Græcis, Synodum coegit in Civitate Thevin*. Ve-

Epist. Greg. ad Haytonē apud 1. Par. cap.27. n.70.

Ibidem cap. 10. num.2.

Է տարօրինացուոյն . կամ թէ յայլ ուժեք ,
7 առաջնոյն դաւանութեան մարտնչին .]
Եւ անկանիմ յառաջագոյն բերելով զբանն , զոր ձեռն ասէ . Սուստ և գտանեմ զնա թէև սբս , կամ թէ իմաստունս . սակայն ոչ 'ի սիրոյն օրէնս ճշմարտութեան վայելեալս . որք ոչ վար կանէին իւրեանց յանցանս զմիութիւն եկեղեցւոյն քի ստոյն խորհրդով քակտել . ուստի և յանդգնաբար 'ի նոյն մխեցան . Որոց ներեսցէ ած աղօթիւքդ ձեր ըստ մեծի այս մասին յանցանաց սխալման . և մի յիշեսցէ զանձեցուցանելն զայս չար ախտի ճարակումն . որոց պտուղ ոչ այլ ինչ տեսանեմք , բայց միայն զանարգու-
Ը
8 թիւն անուանն քի . և այլն .]

Եւ արդ՝ յառաջագոյն չարաժողովն Դւնայ , որ 'ի սկզբանէ բաժանեաց զհայս 'ի յուղղափառ քրիստոնէից , արարեալ եղև միայն 'ի տասն եպիսկոպոսաց մերձ 'ի թուականութեան քի ՇԼ . յետ ութսուն ամաց անցելոց 'ի քաղկեդոնի ժողովոյն . Եւ սբ հայրապետն գրիգոր 'ի սըսոյ , հայոց կաթողիկոս . գրեաց զնն 'ի թուղթն առ կրօնաւոր արքայն հեթում այսպէս . և ասէ . հարց 'ի վանեդ , թէ որպ կուսանն գրէ և աղուանից պատմիչն 'ի հոս և յամէն արևելք . թէ և
Թ պարսից թգրեն հրամանաւն տասն
9 եպիսկոպոսք 'ի դըւին փոխեցին զորինչ օրէնք եկեալ էր 'ի սբ գրիգորէ 'ի մեր . և դրին զմին բնութիւն . և այլն .]
Նաև 'ի պատմագրութեան հայոց կաթողիկոսաց այսպէս ընթեռնումք . Ներսէս 'ի բագրևանդայ 'ի գեղջէ աշտարակաց , ամս Է. Սա արար ժողով 'ի դվին հրամանաւ արքային պարսից վն բաժանման 'ի յունաց . և այլն .]

Բայց յետոյ՝ զկնի սակաւ ժամի հերձեցին հայք զմիլլորականն սահմանն չարաժողովոյս այսորիկ . և նո-
րո

ընդդիմացեն զմիաբանութեան ընդ կա- Ժ
թուղիկէ եկեղեցւոյն Քղի անդամ. 10
Նախ 'ի կոստանդնուպօլիս. ուր
դիմեցին բազում եպիսկոպոսք և
վարդապետք հայոց 'ի ժամանակս
յուստինիանոսի կայսեր, յամի ծննդե-
եանն. ՇԾԳ. Եւ երկրորդ 'ի նմին ար-
քայանիստ քաղաքին միոյն աւելին.
իա. եպիսկոպոսք հայոց 'ի յաւուրս մօրիկ
կայսեր մերձ 'ի յամի տն. ՇՁ. Եւ եր-
րորդ՝ նոյն բանն հաստատեցաւ. 'ի
յամ եպիսկոպոսաց և 'ի վրդպաց և յիշխա-
նացն հայոց 'ի ժողովն կարնոյ 'ի Ժմկս
հերակլի 'ի թուականութեան փրկչին.
ՈԼԲ. Զոր ամ վկայեաց նոյն ինքն
պատրիարգն յունաց փօտ 'ի թուղթն ԺԱ
առ զաքարիա կաթուղիկոս հայոց- 11
ասելով. Յայնժամ հրամայեաց թգրն
յուստինիանոս ժողով լինել, և գալ
եպիսկոպոսաց բազմաց և վարդա-
պետաց. և ժողովեցան 'ի կոստան-
դնուպօլիս. Ծղ. հարք, որ Ե. երորդ
ժողովն կոչի. և հայք ընդ նոսին.
և ձեռնագրով զժողովն քաղկեդո-
նի ընկալան. Եւ մուշեղ մամիկոն-
եան, յորժամ յունական և հայա-
կան զօրօքն նուաճեաց զխոսրով
պարսից արքայն, դարձաւ առ կայսր
մօրիկ. և բանք անկան վս հաւատոյ
առաջի կայսեր. և կայսրն հրամայեաց
ժողով լինել. յայնժամ ժողովեցան ԺԲ
'ի հայոց. իա. եպիսկոպոսք. և բացաքն- 12
նեալ՝ դրձլ հայք ընկալան զժողովն
քաղկեդոնին ձեռնագրով յաւուրս
մովսէսի կթղկսի հայոց. Իսկ յետ
խորտակելոյն հերակլի կայսեր զպար-
սիկս, եկ 'ի կարնոյ քաղաք. և զեզր
կաթուղիկոս հայոց, և զբազմութիւն
եպիսկոպոսաց հայոց, և այլևս բզմս
'ի յասորւոց 'ի մի վայր գումարեալ.
խոյզ և խնդիր արարեալ երեամսօրեայ
ժամանակօք, դրձլ հաւանեցան հայք
կամաւ և ոչ բռնութբ. և ընկա-
լան զժողովն քաղկեդոնին ձեռնա-
գրով.] զայս փօտ գրէ. [illegible]

Verum acta hujus Conciliabuli exiguo post tempore rescissa fuerunt, & unio Ecclesiæ Armenicæ cum Catholica in pristinum restituta, primo Constantinopoli a multis Armeniorum Episcopis, ac Magistris sub Justiniano Cæsare anno Redemptionis 553. Secundo ibidem sub Mauritio ab aliis Armenis Episcopis uno supra viginti, annum circiter 580. Tertio in Majori Armenia sub Heraclio ab universa Ecclesia Armena, hoc est, ab omnibus ejus Episcopis, in Charnensi Concilio una cum Armenis Proceribus generaliter congregatis prope annum 632. Quæ quidem omnia vel ipse Græcorum Patriarcha Photius in Epist. ad Zachariam Armeniæ Patriarcham, testatus est, dicens: *Venerunt Constantinopolim jussu Justiniani Imperatoris ad Quintam Synodum Generalem complures Armeniorum Episcopi, ac Magistri; ubi ejusdem Synodi Decreto subscribentes, susceperunt Chalcedonense Concilium. Deinde, cum Græcorum, & Armeniorum exercitus in Persici Regni possessionem misisset Chosroam; Musiles Mamiconiades* (Armenæ militiæ Dux) *ad Mauritium Imperatorem reversus est; contigitque inter eos de rebus fidei sermo: & jussit Imperator, Armenorum Episcoporum Synodum cogi. Quare congregati sunt iterum ex Armenia Episcopi num.* 21. *qui, re diligenter examinata, Chalcedonensem Synodum susceperunt tempore Moysis, Armeniorum Patriarchæ. Postea Heraclius, subactis, devictisque Persis, magnam Armenorum Episcoporum multitudinem, una cum aliis Syris Episcopis, congregavit in urbe Charno: ubi post menstruam rerum excussionem Armenii sponte consentientes, iterum Chalcedonensem Sy-*

Epist. Photii ad Zachar. Arm. extat apud Armenios.

Græcus Anony. apud Franciscum Combefis, Dominic. in histor. Monothelitarum.

Synodum susceperunt. Hactenus ille: cui etiam, in iisdem rebus accurate describendis, consentit Græcus Anonymus in narratione de Patriarchis Armeniæ.

Posterius autem Armenorum hæreticorum Conventiculum, scilicet Manaschiertense, si non a totidem ferme Episcopis, certe a paulo pluribus celebratum est anno 727. quorum etiam plerique fuerunt Syri, qui Armenios deceperunt. De illo pariter in Armenorum Patriarcharum historia sic habetur: *Dominus Joannes Oznienſis, e Provincia Dascerana, sedit annos* 11. *Hic jussu Homaris, Sarracenorum Ducis, & auxilio Chaliphæ Babylonis, Synodum congregavit in urbe Manaschierti in confinibus Harcanæ Provinciæ; ubi, convenientibus cum Armeniis sex Assyriis Episcopis, definita fuit in Christo una natura, una voluntas, & una operatio*.

Vide in 1. Par. cap. 17. num. 1.

Verum & hoc similiter abolitum deinde fuit ab universa Armeniorum Ecclesia per quatuor Synodos, apud eos generaliter indictas, ac celebratas jussu Piissimorum Regum, & Patriarcharum suorum; in quibus eadem Ecclesia, damnatis semper Acephalorum erroribus, susceptisque, una cum quarta Synodo generali, videlicet Chalcedonensi, etiam quinta, sexta, & septima, unionem cum Catholica confirmavit; nec unquam deinceps iterum congregata priorem retractavit sententiam.

Prima autem e dictis quatuor fuit Synodus Scirachavanensis, celebrata sub annum Domini 862. Secunda Tarsensis, anno 1177. Tertia Sisensis, anno 1307. & quarta Adanensis, circiter annum 1316. de quibus infra. Omitto legationes obsequentes, a Patriar-

Ժգ Եւս եւ երրորդ չարաժողովն Մա-
13 նազկերտոյ եւս 'ի սակաւ նոյն եպիս-
կոպոսաց առաւելեալ եղեւ 'ի Թուա-
կանութեան քն. ՃՀԶ. որոց մի մասն
էր ասորւոց. որք մոլորեցուցին զՀայս.
Եւ վասն որ այսմ գրեալ գտանի 'ի
պատմագրութեան Հայոց կաթողիկ.
ՏԷՐ Յոհան 'ի տաշրոյ 'ի գաւառէ օձնոյ
ամս. ԺԱ. Սա առաջ ժողով 'ի գիւ-
ղաքաղաքն Մանազկերտ 'ի սահմանս
գլխոյ վիճակին Հարքայ, հրամանաւ
ամիրապետին Տաճկաց Օմարայ, եւ
ձեռնտուութեամբ խալիֆային որ 'ի
Բաղդադ. եւ կային անդ վեց եպիս-
կոպոսունք Ասորւոց. եւ եդին կա-
Ժդ նոն միաբանութեամբ խոստովանել 'ի
14 քս մի կամք, եւ մի ներգործութիւն,
եւ մի բնութիւն. եւ այլն]

Իսկ եւ այս չարաժողովս հան-
դերձ աւանդութեամբ մերժեալ եւ ջնջեալ
եղեւ յետոյ 'ի չորից ընդհանրական
սիւնհոդոսացն Հայոց. որք այսու-
հետեւ ժողովեցան հրամանաւ բա-
րեպաշտ թագաւորաց եւ կաթողիկոսաց իւ-
րեանց. Եւ 'ի նոսին Հայոց եկեղեցին
հերքեալ հանապազ զմիաբնակաց
մոլորութիւնս. եւ ընկալեալ զչոր-
րորդ տիեզերականն սբ ժողովն. զն.
քաղկեդոնին. եւ եւս զհինգերորդ, եւ
զվեցերորդ, եւ զեօթներորդն. նորո-
Ժե գեաց կրկին զմիաբանութիւն իւր
15 ընդ կաթողիկէ եկեղեցւոյ. եւ յե-
տոյ Հայք ոչ երբէք այսուհետեւ
ընդհանրական ժողովեցան 'ի ժո-
ղով ինչ. եւ ոչ դարձան անդրէն յետս.
Եւ 'ի չորից սիւնհոդոսացն առա-
ջին ժողովն եղեւ 'ի Շիրակաւան, արար-
եալ մերձ 'ի Թուականութեան քն.
ՅԺԱ. եւ երկրորդն եղեւ 'ի տարսոն
կիլիկեցւոց 'ի յամին. ՈԻԶ. եւ
երրորդն 'ի Թուականին. ՉԾԶ. Եւ
չորրորդն 'ի յատանայ 'ի Թուակա-
նութեան քն. ՉԿԵ. զորոց մի ըստ
միոջէ ճառելոց եմք 'ի յետոյ մէ-

տաքսա

Քահանայութեն. Թողում զայլ բազում Գլ
առաքմունս հրեշտակաց հայոց յու- 16
ղարկեալ յեւրոպացւոցն Տեառնն 'ի
Թագաւորաց եւ 'ի կաթուղիկոսաց
հայոց առ սբ աթոռն հռովմայ 'ի
նշան հպատակութեան եւ միոյ եւ
միաբանութե ողջ ցուցանէ լինելոյ
'ի յառաջին պատմական հատուածս.

Ուրեմն արդ եթէ բովանդակ
մարմինն հայկականն եկեղեցւոյ ոչ կո-
րուսեալ էր. այլ միայն անդամ ինչ ան
դամքն. զիարդ յոյնքն իշխեն ասել
եւ բարբառեցել, թէ նա բոլոր 'ի հերձ
ուածողութեան միաբանակաց ընկղմեալ
կորեաւ. Եւ զիարդ եր անխորա-
տելի եւ անուղղելի. եթէ զորենչ
թիւրեալ եւ աղծեալ էին սակաւք, Գլ
յետոյ նոքին 'ի ձեռն բազում բարեփ 17
ժողովոց ուղղեաց եւ սրբագրեաց.

Նա եւ 'ի մէջ անհամար բազմու-
թե հայրապետաց եւ առաջնորդացն
հայոց, որ աւելի էր քան զհազա-
րաց, զարմանալի բան ոչ էր. եթէ
սակաւք ոմանք, թէ տասն, թէ քսան
կամ աւելի, ապականեալք եւ թիւ-
րեալք էին եւտիքականն չար աղան-
դիւն. մանաւանդ յայսմ ժամա-
նակի, յորժամ սոյնպէս խեղադա-
րութե ապականեալք էին ոչ եթէ
միայն եպիսկոպոսք յունաց,
այլ եւ նոքեանք պատրիարգունք
եւ Թգ̄րք նոցին. եւ յորժամ նոյն Գլ
հերձուածն համառօտեալ եւ կա- 18
ռուցեալ 'ի դէոսկորոսի եփեսո-
սայեան չար ժողովոյն, ընթանայր եւ
տարածեւր ընդ ամ̄ արեւելս. եւ յոր-
ժամ յունաց եւ յասորոց եւ յե-
գիպտացւոց անթիւք էին երամք եւ
ամբոխք միաբնակաց, եւ միակամաց,
եւ ած̄ախաչարչարաց, եւ անապականա-
դաւանից, եւ առաջօք տեսողաց, եւ
այլոց զազրելի գազանաց, որք զա-
նայնին յամ̄ ուրեք Թափել զԹիւնա-
լից մաղձն իւրեանց.

ուղղա

triarchis, Regibusque Armenis ad Apostolicam Romanam Sedem singulis quibusque temporibus missas in obedientiæ, & prædictæ unionis indicium, de quibus late in prima Parte dictum est.

Igitur, si Ecclesiæ Armenæ res ita se habuit, & non totum ejus corpus, sed aliqua dumtaxat membra perierant; quomodo Græci dicunt, illam universam, in hæreses Acephalorum demersam, periisse? aut quomodo eam vocant incorrigibilem; dum, quod peccaverant pauci, tot, tantisque ipsa Conciliis correxit, ac emendavit?

Deinde in ea Ecclesia, ubi Episcoporum multitudo, ut refert Ottho Frisingensis Episcopus, millenarium numerum excedebat, (*Armeniorum Metropolitanus*, inquit Ottho, *quem ipsi Catholicon, idest, universalem, propter infinitum, idest, amplius quam mille Episcoporum sub se habentem numerum, vocant*; &c.) quid mirum fuit, eorum aliquot, (sive decem ipsi fuerint, sive viginti, aut esto multo etiam plures) fuisse Eutychiana peste corruptos, eo præsertim tempore, cum hæc non modo plerosque Græcorum Episcopos, ac Patriarchas, verum etiam ipsos adhuc Imperatores infecerat? cum in prædatoria Dioscori Synodo Ephesina secunda impie confirmata, impune in Orientali Ecclesia grassabatur? Cum innumera erant ex Græcis ipsis, & Syris, & Ægyptiis Monophysitarum, Monothelitarum, Theopascitarum, Aphthartodocitarum, Phantasiastarum, aliorumque Monstrorum Sectæ, & agmina, quæ certatim virus ejus usquequaque dispergere conabantur?

Ottho Frisc. Episc. lib. 7. cap. 31. apud Baron. ann. 1154.

Quod si de Orientali Ecclesia id constituendum non est, ut dicatur

pro-

proinde tota in Acephalorum hæreses aliquando incurrisse; idque ex eo quia, cum in Generalibus Conciliis congregata est, illas hæreses condemnavit; neque per consequens de Armena est id constituendum Ecclesia, quando & ipsa pariter, quotiescumque ad generales Synodos suas convenit, eosdem semper errores detestata est.

ԺԹ ւղպա ուր ոչ կարացաք մի այսր
19 առնել ծանուցումն. Թէ բոլոր արևելեան եկեղեցին անկաւ երբեմն 'ի յաղանդըս միաբնակաց և կորեաւ. մն զի յնայ'ի համագումար տիեզերական ժողովսն իւր մերժեաց զայնպիսի հերձուածս. նոյնպէս և ոչ կարեմք առդարև զնոյն առնել յաղգս հայոց եկեղեցւոյն. զի և նա յորժամ ընդհանրապէս դումարեցաւ 'ի ժողովս իւր, և ս դատապարտեաց զնոյն մոլորութիւնս.

SECUNDA GRÆCORUM

In Armenios criminatio improbatur.

§. *V.*

ԵՐԿՐՈՐԴ

մեղադրութիւն, որ եդեալ էր 'ի յունաց 'ի վր հայոց. ցուցանի զօլ սուտ.

Պրակ. Ե.

Ajunt secundo: Armeniorum Ecclesia sentit cum Arrio, Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam habere; cum Apollinari, carnem anima, & mente humana carentem assumpsisse; cum Manichæis, corpus Domini fuisse phantasticum, ejusque operationes spectri more exhibitas; cum Nestorio, Christum non esse unum, sed duos filios; ac denique cum Eutyche, aliisque hæreticis Acephalis, Christi carnem non fuisse carni nostræ consubstantialem, neque de Virginis utero, sed e cælo desumptam, immortalem, impatibilem, incorruptibilem, increatam, &c. atque in Divinitatis naturam confusam, ac mutatam; neque esse in eo duas naturas Deitatis, & Humanitatis, cum duabus voluntatibus, & operationibus, sed unam dumtaxat, totam Divinitatis, cum una voluntate, & operatione; ipsamque Deitatem, seu Trinitatem, passam in eo fuisse, & crucifixam.

Sed has falsas esse calumnias, præterquam quod manifeste etiam ostendere possem, tum ex doctrinis Patrum,

ա
1 Երկրորդ՝ բամբասեն զեկեղեցին հայոց. Թէ դաւանին ընդ արիոսին, զած բանն ունել փոփոխելի բնութի, և ընդ ապօղինարին՝ Թէ առեալ է զմարմին առանց հոգւոյ և մտաց. և ընդ մանիքեցւոց՝ Թէ մարմինն քրիստոսի, և գործք նր, էին առաչօք. և ընդ նեստորի՝ Թէ քս ոչ է մի որդի, այլ երկու, և ընդ եւտիքեայ և այլ անգլուխ հերձուածողս, Թէ մարմինն քն ոչ էր համագոյակից մեզ. և ոչ յարգանդէ սբ կուսին, այլ 'ի յերկ–
բ նից առեալ, անապական, անօսր, ան–
2 մահ, անչարչարելի, անստեղծ, և 'ի բնութի այծութե փոփոխեալ կամ շփոթեալ, և Թէ ոչ էր 'ի քս երկու բնութի այծութե և մարդկութե, ընդ երկու կամս և գործս. այլ մի բնութի. որ է բոլոր այծութե, և մի կամք, և մի ներգործութի. և Թէ այծութիւն կամ երրորդութիւն 'ի նմա չարչարեցաւ.

Պատասխանի. Թէ սոքա են սուտ ամբաստանութիւնք. Եւ Թէպէտ կարեմք հաւաստի ցուցանել զայս 'ի բազում ուղղափառ հարցն հայոց,

որք զնմ վերոյգրեալ հերձուածողսն Գ
գրովք և բանիւք յանդիմանեցին. և 3
ես 'ի բազում ժողովոցն Հայոց որք
զնմ ատեցեալ մոլորութիւն հեր-
ձեցին. Սակայն զանական է մեզ
առբերել միայն զբանս նոցա եկե-
ղեցւոյն. որ 'ի յաղօթս իւր, և 'ի
յերգս, և 'ի հանապազ դաւանու-
թիւն խոստովանի զհակառակն մինչե-
ցայսօր.

Քանզի նոյն եկեղեցին Հայոց նզովէ
զարիոս, վն զի զմիածինն այ զբանն
ած` փոփոխելի ասացանէր. և հերքէ
զապողինար, զի զմարմինն քի զհոգի
և զմիտս ունել ոչ ասէր. և այպանէ
զմանիքեցիսն, վասն կարծէին զնա Դ
առաջօք երևեալ. և ասէ զնեստորին, 4
վն զի զերկուս որդիս ասացանէր. և
անիծանէ զևտիքէսն ընդ այլ հա-
մախոհ հերետիկոսսն, զի նոքա 'ի յեր
կու բնութիւն քի, և 'ի յերկու կամս,
և 'ի յերկու ներգործութիւնս զշփո-
թումն և զփոփոխումն դնէին. և
ասէին զմարմինն տն իջեալ յերկնից,
և մեզ ոչ համագոյ. այլ անմահ, ան-
չարչարելի, անապական, և զաստ-
ուածութիւնն չարչարեալ. վն որոյ
և զնոյն եւտիքէսն անարգութբ
շփոթող անուանէ. և ընդ մեզ մեր-
ժէ զերկրորդ չարաժողովն եփե-
սոսի, որ արձակեալ էր զևտիքէսն, Ե
և հաստատեալ զնորա խելագարու- 5
թիւն միոյ բնութեան. Աղօթ` բերցուք
'ի մէջ զբանսն նորին եկեղեցւոյն.

Նախ և առաջին` սա 'ի հանա-
պազոյ դաւանութեան, որոյ սկիզբն է.
խոստովանիմք և հաւատամք. այսպէս
ասէ. Հաւատամք զմին յերից ան-
ձանց զբանն ած ծնեալ 'ի հօրէ նախ
քան զյաւիտեանս. 'ի ժամանակի
իջեալ յածածին կոյսն մարիամ. ա-
ռեալ յարենէ նորա միաւորեաց ընդ
իւրում ածութեան. ինն ամսեայ
ժուժկալեալ յարգանդի անարատ
կու-

& Doctorum Eccleſiæ Armenicæ, qui adverſus hujuſmodi hæreticos conſcripſerunt; tum quoque ex decretis Conciliorum ejuſdem Eccleſiæ, quæ eorumdem hæreticorum dogmata damnant: tamen quia verba, ex utraque parte deſumpta, alio a nobis ad prædictos errores refellendos adducuntur, ſufficiat nunc gratia brevitatis, illa ſolum verba producere, quibus eadem Eccleſia in ſuis fidei Profeſſionibus, canticis, lectionibus, ac precibus oppoſitum hactenus profitetur.

Hæc itaque execratur imprimis in ſuo Menologio, ac ſubjicit anathemati omnes memoratos hæreticos: quam etiam execrationem quotannis in Templo promulgat. Et Arrium quidem damnat præſertim ex eo, quod Verbum, Dei filium, mutabile dixerit: Apollinarem, quod corpus Domini animam, & mentem humanam non habere: Manichæos, quod idem corpus, ejuſque operationes fuiſſe phantaſtica: Neſtorium, quod unum Filium, Chriſtum, in duos diviſerit: ac tandem Eutychem, alioſque hæreticos, quod in duabus Chriſti naturis, voluntatibus, & operationibus confuſionem admiſerint; ejuſque carnem de cælo deſumptam, nec noſtræ ſimilem, ſed immortalem, impaſſibilem, incorruptibilemque, & Divinitatem in eo fuiſſe paſſam, docuerint; immo & hæreſiarcham ipſum Eutychem ludibrio habens, vocat antonomaſtice շփոթող, hoc eſt, *Confuſorem*; & prædatoriam Synodum Epheſinam ſecundam, quod illum, ejuſque dementiam approbaverit, nobiſcum repudiat. Audiamus autem propria ejuſdem Eccleſiæ verba, quibus omnes hujuſmodi hæreſes reprobantur.

Primo, in fidei profeſſione, quam Cle- Profeſ. fidei Arm. cujus

initium: Cō-
fitemur, &
credimus.

Clerus Armenus una cum populo plu-
ries in hebdomada recitat, hæc verba
sunt: *Credimus, Verbum Dei, unam
ex tribus personis Divinis, ex Patre
quidem ante secula genitum, novissi-
me in Deiparæ Virginis uterum des-
cendisse, ex cujus sanguine accepit
carnem, & cum sua Divinitate uni-
vit, habitavitque in eodem intemera-
tæ Virginis utero novem menses, Deus
perfectus, & homo perfectus, ex cor-
pore, anima, & mente.* Et paulo post:
*Credimus, Deum hominem factum sine
mutatione, sine alteratione, conceptum
sine semine, natum sine corruptione;
cujus sicut Divinitatis non fuit ini-
tium, ita nec finis erit humanitatis;
quia Jesus Christus heri, & hodie,
ipse & in secula.* Et rursus circa fi-
nem: *Credimus, quod Dominus noster
Jesus Christus juxta eandem humani-
tatem ascendit in Cælum, seditque
ad dexteram Patris, atque cum ea-
dem pariter humanitate venturus est
in gloria Patris sui judicare vivos, &
mortuos.* Quibus sane verbis confiten-
tur Armenii, Christum esse verum
Deum, & verum hominem, haben-
tem cum anima, & mente corpus,
non de cælo, sed ex Virgine sum-
ptum; ejusque humanitatem, incon-
fuse cum Divinitate unitam, non in-
teriisse per unionem, sed & ante mor-
tem, & post resurrectionem, incolu-
mem permansisse, & permansuram us-
que in sempiternum.

Atque, ut operationes, ac passio-
nes, proprias carnis passibilis, & mor-
talis, vere in Christo, & non phan-
tastice fuisse fateantur, & Divinita-
tem a carnis passione immunem; in-
quiunt in eadem fidei professione:
*Credimus, quod Dominus noster Jesus
Christus, in Terris versatus, post an-*

Զ կուսին. եւ եղեւ ա̄ծն կատարեալ
6 մարդ կատարեալ հոգւով և մտօք
և մարմնով.] Եւ զկնի սակաւուց
դարձեալ ասէ. Զա̄ծն մարդացեալ
առանց փոփոխման, առանց այլայ-
լութեան, անսերմն յղութի, և ա-
նապական ծնունդ. որոյ ոչ է սկիզբն
ա̄ծութե նր, և ոչ վախճան մարդ-
կութե նորա. զի յս̄ ք̄ս երէկ և այ-
սօր, նոյն և յաւիտեանս.] Նաև 'ի
վերջն ասէ. Հաւատամք զտ̄րն մեր
յս̄ ք̄ս նովին մարմնովն համբարձեալ
յերկինս, և նստեալ ընդ աջմէ հօր.
և գալոց է նովին մարմնովն և փա-
ռօք հօր դատել զկենդանիս և զմե-
Է ռեալս.] Որով բանիւ հայք խոս-
7 տովանին, թէ ք̄ս է ա̄ծ ճշմարիտ, և
մարդ ճշմարիտ, որ ունի զհոգի և
զմիտս և զմարմինն ոչ առեալ 'ի յերկ-
նից. այլ 'ի մէջ կուսէն. և թէ նորա
մարդկութիւնն ոչ շփոթեցաւ ընդ
ա̄ծութեն. և ոչ կորեաւ յետ միա-
ւորութեն. այլ անփոփոխ մնաց և
զկնի յարութեն, և մնալոց է մինչև
յաւիտեանս.

Եւ դարձ 'ի նոյն դաւանութեն
խոստովանին. թէ չարչարելի և մահ-
կանացու մարմնոյ գործողութիւք,
և կրողութիւք էին 'ի ք̄ս ճշմար-
տապէս և ոչ առասպօք. և թէ ա̄ծու-
Ը թին ազատ եղև 'ի մարմնոյ չարչա-
8 րանաց անտի. ասելով. Հաւատամք
զտ̄ր մեր յս̄ ք̄ս շրջեալ 'ի վերայ երկ-
րի. յետ լ̄ ամաց եկեալ 'ի մկրտութի.
հայր 'ի վերուստ վկայեալ դա է որ-
դի իմ սիրելի. և հոգին մէջ աղաւ-
նակերպ իջեալ. փորձեալ 'ի սատա-
նայէ, և յաղթեալ նմա. քարոզեալ
մարդկան զփրկութիւն. աշխատեալ
մարմնով, վաստակեալ, քաղցեալ.
յետոյ եկեալ կամաւ 'ի չարչարանս,
խաչեալ, մեռեալ մարմնով, և կենդա-
նի ա̄ծութեն.]

Երկրորդ՝ զայսոս զայս յայտնապ

nos

քար-

քարոզէ որոյ եկեղեցին 'ի յերգս իւր. Թ
քանզի 'ի շաբաթս երգէ այսպ. Ըստ 9
չարչարելի մարդկային բնութեան
խոնարհեցար 'ի չարչարանս.] Եւ 'ի
կանոն երկրորդ կիրակէի աղուհա_
ցից ասէ. Ով զկեանսն անմահական
մահկանացու բնութեամբ 'ի քեզ կրե_
ցեր որ կոյս մարիամ.] Եւ 'ի կա_
նոնն վեցերորդ կիրակէի. Որ 'ի խա_
չին մեռար մարմնով.] Եւ 'ի կանոն
աւագ եւ մեծի հինգշաբթոյն. Ճառա_
գայթ փառաց հօր, որ ըստ բնութեան
մարդկային, տառապեցար 'ի գիշե_
րիս.] Եւ 'ի կանոն մեծի ուրբա_
թին. Քարոզի 'ի սքանչելեաց, ած
մարմնով վն մեր խաչեալ. մեռեալ բնու_ Ժ
թեամբ մերովս. ած անմահ խոստո_ 10
վանի.]

Երրորդ՝ 'ի գիրս ձեռնադրութե
եպիսկոպոսի հայոց, ասէ այսպէս.
Պարտ է՝ զնուիրեալն առ եպիսկո_
պոսութի, քննել. եթէ իցէ մաքուր
յամ հերձուածողութեց, եւ լի ամ
ուղղափառութն ըստ ուսման ընդ
հանրական եւ կաթուղիկէ եկեղեց_
ւոյ. գոլով խոստովանող համագոյ
երրորդութե, եւ 'ի վախճան աւուրց
ըստ գուշակութե մարգարէից վն
մեր անտեսանական տնօրէնութեցն քն
յի ոն մերոյ. որ է ճշմարիտ ած, եւ
եղեւ կատարեալ եւ անշփոթ մարդ. ԺԱ
անփոփոխելի եւ անբաժանելի գո_ 11
լով յերկու բնութեցն յածութեան եւ
'ի մարդկութեանն մի քն եւ մի անձ_
նաւորութի. 'ի յաջ հօրէ եւ 'ի մա_
րիամայ ածածնէն կուսէ միածին որ_
դին այ, եւ մի աղբ յն քն. եւ զնորին
մարդանալն եւ ծնանել 'ի սբ ածած_
նէն. խաչելն եւ չարչարելն եւ մե_
ռանել անապական մարմնով վն մեր. Մա_
լով ըստ ածութե անմահ 'ի մա_
հուն, կենդանի եւ թարց կեցց 'ի
չարչարանս, եւ նորին ըստ միաւո_
րութե մարմնով կրեաց զամ մարդ_
կայինս.]

Եւ

nos triginta baptizatus est; ac Spiritu Sancto in columbæ specie super ipsum descendente, Pater de eo testimonium perhibuit, dicens: Hic est Filius meus dilectus: tentatus etiam a diabolo fuit, & de illo victoriam retulit; prædicavit salutem hominibus; secundum carnem laboravit, fatigatus est, esurivit, sitivit; deinde cruciatus sponte passus est, crucifixus est, ac mortuus quidem secundum carnem, vivus permansit secundum Divinitatem.

Secundo, hoc ipsum eadem Ecclesia prædicat in suis canticis; singulis enim Sabbatis canit sic: *Secundum passibilem naturam humanam te humiliasti in cruciatibus.* Et Dominica secunda Quadragesimæ: *O Beata Virgo Maria, quæ vitam immortalem, cum natura mortali unitam, in utero tuo portasti.* Et Dominica sexta: *Qui in cruce mortuus es secundum carnem*: Et feria quinta in Cœna Domini. *Splendor Paternæ gloriæ, qui secundum naturam humanam maximis pressus es angustiis in ista nocte.* Et feria sexta in Parasceve: *Prædicatur a miraculis Deus in carne propter nos crucifixus, secundum nostram naturam moritur; secundum divinam immortalis asseritur.*

Tertio, alia fidei professio, quam electus Episcopus, antequam consecretur, emittit coram Armeno Patriarcha, sic habet in Præfatione: *Oportet, ut Patriarcha oblatum ad ordinem Episcopatus examinet: & inquirat, an fides ejus juxta Catholicæ Ecclesiæ doctrinam sit orthodoxa, & cujuscumque hæresis expers? nimirum, an ille confiteatur consubstantialem Sanctissimam Trinitatem, atque eam, quæ juxta vaticinium Prophetarum novissime impleta est, dispensationem Dei,* In Arm. Rituali de Consecr. Episcopi.

& Do-

& Domini nostri Jesu Christi; qui est Deus verus, factus homo perfectus, hoc est, ex duabus naturis divinitate scilicet, & humanitate, sine confusione, sine mutatione, & sine divisione compositus, unus Christus, & una persona: qui est Dei Filius unigenitus, ex Deipara Sancta Virgine homo factus, ac natus: qui secundum carnem crucifixus est, passus, ac mortuus innocenter: qui secundum divinitatem permanens vivus, ac immortalis in morte, & sine passione in cruciatibus, secundum carnis dispensationem humana omnia passus est.

Et infra, interrogat Patriarcha electum Episcopum, dicens: *Credisne tu veraciter; quod idem ipse sit æternaliter ex Deo Patre natus, eique in natura coessentialis, ac omnino æqualis: & idem ipse sit secundum carnem anima præditam natus de Spiritu Sancto ex Maria semper Virgine; habens duas nativitates, primam ex Patre æternam, & secundam ex Matre temporalem, juxta quas sit verus Deus, & verus homo? Credis tu, quod hic, juxta quod Deus, sit immortalis; & juxta quod homo factus est, vere pro nobis passus sit cruciatus, & mortem secundum carnem?* & respondet Oblatus: *Omnia hæc firmiter credo.*

Quarto, alia professio fidei, a Patriarcha Nierse se Ghelajensi composita, & ad Manuelem Imperatorem nomine totius Ecclesiæ Armenicæ missa, sic continet: *Verbum, Dei filius Unigenitus, descendit in Beatæ Mariæ Virginis uterum; ubi carnem, ab Adamo descendentem, ex ejusdem purissimæ Virginis sanguine accipiens, univit illam cum sua Divinitate inscrutabili atque ineffabili unione; exque duabus perfectis naturis, divina scili-*

Citatur in Dialogo Nierses cum Theoriano in Biblioth. Patrum tom. 4. circa medium, & extat apud Armenos.

Գլ 12 Եւ դարձեալ զինի սակաւուց ասէ Հայրապետն ցնուիրեալն. Հաւատա՞ս դու ճշմարտութբ. զի նա ինքն է ծնեալ ՚ի Հօրէ անժամանակ, և բնութենակից Հօր և յաւիտ հաւասար. և նոյն ինքն ծնաւ Հոգւով սրբով ՚ի միշտ կուսէն մարիամայ մարմնով որ ունի ճշմարտութբ հոգի. Եւ զի նոյն ինքն ունի երկու ծնունդս. նախ ՚ի Հօրէ անժամանակ. և դարձեալ ՚ի մօրէ ժամանակաւոր. ըստ որում է ճշմարտութեամբ Այծ, և ճշմարտապէս մարդ. հաւատաս դու. զի նա ըստ որում Այծ է անմահ. և ըստ որում մարդ

Գլ 13 եղև, ճշմարտութբ իւր մարմնով համբերեաց չարչարանաց զմհ մեր. և այլն.] Պատասխանէ նուիրեալն. Ես ինքն հաստատութբ հաւատամ այսմիկ.]

Չորրորդ՝ ՚ի դաւանութեն Հայոց եկեղեցւոյն, ուղարկեալ ՚ի ներսէսէ կլայեցւոյ առ յունաց Թագաւորն մանուէլ, ասէ այսպէս. Բանն Հօր որդին միածին էջ յորովայն սբ կուսին մարիամու. և ձգեալ յինքն յարենէ ամենամաքուր կուսին, որ էր ՚ի զանգուածոյն ադամայ, միացոյց ընդ Այծութեն իւրում, անքննելի և անճառելի խառնմամբ. և եղև յերկուց կատարեալ բնութեց յԱյծայ-

Գլ 14 նոյ և ՚ի մարդկայնոյ մի անձնաւորութի կատարեալ անայլայլելի և անբաժանելի. ոչ փոփոխելով մարդկային Թանձր և յօդական բնութեն ՚ի յանյօդ և ՚ի պարզական բնութին Այ, զիւրն կորուսանելով. և ոչ պարզ և աննիւթական բնութին Այ խառնելով ընդ բնութե մարմնոյ, վրիպեաց յիւրն յաւէտ պարզութե.] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ. Ամարմինն քն ոչ ՚ի հարկաւոր և ՚ի կամաւոր կրեցա ասեմք զոլ անապականն. Այ. ՚ի քաղցոյ և ՚ի ծարաւելոյ, ՚ի ննջելոյ և ՚ի վաստակելոյ, ՚ի արտասուելոյ և յաբրտասուելոյ.

որք ծնեալ են և ոչ առաւաշօք սաստ խնանալ մեղ զապականութի.]

Եւ դրձլ ասէ. Բանն, որ եղև մարմին, ոչ՝ի մարմին փոխեցաւ զիւրն կորուսանելով զբնութի. այլ ընդ մարմնոյ միացեալ՝ եղև մարմին ճշմարտապէս, և մնաց անմարմին, որպէս էրն՝ի սկզբանէ. ոչ այլ ոմն մարմին, այլ ոմն անմարմին. այլ մի և նոյն ինքն և՛ մարմին, և է՛ անմարմին. մարմին ըստ մարդկութեն զոր էառ. և անմարմին ըստ ա̄ծութեն զոր ունէր. և նոյն տեսանելի և անտեսանելի. շօշափելի և անշօշափելի. ժամանակեայ և առանց ժամանակի. որդի մարդոյ, և որդի ա̄յ. համագոյ հօր ըստ ա̄ծութեն, և համագոյ մեզ ըստ մարդկութեն, ոչ ոմն և ոմն այսոքիկ այլ մի անձնաւորութիւն՝ի յերկուց բնութեց՝ի մի քս միացելոց անշփոթթելի և անբաժանելի միաւորութբ.]

Եւ դրձլ ասէ. Մեռաւ խոնարհաբար մարդկային մահկանացու բնութեամբս. և մնաց կենդանի ա̄ծային անմահ բնութեն. ոչ ոմն մեռեալ, և ոմն կենդանի ըստ բաժանողացն, այլ մի և նոյն անձնաւորութին և մի քսն չարչարեր և մեռանէր մահկանացու մարմնովն որ ՝ի մէնջ. և կենդանի էր, անմահ, և կենդանարար ա̄ծութեն որ՝ի հօրէ.]

Եւ մի ասասցեն յոյնք. թէ հայք ՝ի նոյն դաւանութեն խոստովանեցին եւս զմի բնութիւն, ասելով այսպէս. ըստ որ՝ թէ մի բնութի վն̄ անքակտելի և անբաժանելի միաւորութե ասի, և ոչ վն̄ շփոթման. թէ երկու բնութիք վն̄ անշփոթ և անայլայլելին լինելոյ ասին, և ոչ վն̄ բաժանման. երկաքանչիւրքն ՝ի սահմանի են ուղղափառութեն.]

Վն̄ զի հայք ՝ի նմին ատենի խնանան զանուանս միոյ բնութեան, փոխանակ միոյ անձնաւորութեան. և

ԺԵ *scilicet, & humana, una constituta*
15 *persona est inalterabiliter. Haud enim*
natura humana, quæ materialis est,
& composita, in Dei naturam simpli-
cem, & immaterialem mutata est,
aut, quod suum erat, deperdidit: ne-
que natura divina, quæ simplex est,
& incorporea, per unionem ad natu-
ram corpoream, suam amisit simpli-
citatem. Et infra: *Non dicimus, Chri-*
sti corpus fuisse incorruptibile, quan-
tum ad necessarias, & voluntarias pas-
siones spectat, videlicet, famis, sitis,
laboris, tristitiæ, fletus &c. quæ qui-
dem omnia dant intelligi veram, &
ԺԶ *non phantasticam corruptionem.*
16 Et rursus ibidem: *Verbum, quod*
caro factum est, non in carnem ver-
sum est, suam ipsius destruens natu-
ram, sed cum carne unitum vere fa-
ctum est caro, manens incorporeum,
quale ab initio fuerat. Non autem alius
quis corporeus, & alius quis incorpo-
reus; sed unum, & idem Dei ver-
bum est corporeum, & incorporeum:
corporeum secundum humanitatem,
quam assumpsit; & incorporeum secun-
dum divinitatem, quam habebat. Si-
militer & idem ipsum, visibile dici-
tur, & invisibile, tangibile, & non
ԺԷ *tangibile; temporale, & sine tempo-*
17 *re; filius hominis, & filius Dei; con-*
substantiale Patri secundum divinita-
tem, & consubstantiale nobis secun-
dum humanitatem. Hæc itaque non
de alio, atque alio dicuntur, sed de
una, & eadem Christi persona, ex
duabus unitis naturis inconfuse & in-
separabiliter constituta.

Et rursus ibidem: *Sponte mortuus est secundum mortalem naturam humanam, & vivus permansit secundum immortalem naturam divinam. Non alius quidam mortuus, & alius vivus*

juxta dividentium hæreticorum sententiam; sed una, & eadem persona, atque idem Christus, patiebatur, & moriebatur secundum mortalem a nobis assumptam naturam; atque immortalis, vivus, immo & vivificus erat secundum divinitatem, a Patre acceptam.

Nec dicant: In eadem fidei professione etiam unius naturæ dictum ab Armeniis defenditur, in hæc verba: *Sive una natura, non ad confusionem, sed ad indiremptam, & indivisibilem unionem commendandam, dicatur: sive duæ naturæ, non ad significandum divisionem, sed ad confusionem, ac mutationem tollendam, dicantur: utrumque tuto, & intra orthodoxæ fidei terminos dici potest.*

Nam ibidem satis luculenter explicant, se unius naturæ nomine intelligere unam personam: inquiunt enim paulo ante prædicta verba: *Nos, cum dicimus unam naturam, non confundimus illam juxta mentem hæreticorum; sed vocabulo unius naturæ intelligimus unam personam, quam etiam vos in Christo confitemini, unde nostra confessio nequaquam hæretica est, sed vestræ confessioni omnino similis, & æqualis, quod profecto ex eo fit manifestum; quia, cum nos ita loquimur, non in unius dumtaxat naturæ intellectione quiescimus; sed præterea utriusque naturæ proprietates explicamus.*

Adde, quod Ghelajensis Patriarcha, qui illam Ecclesiæ Armenicæ professionem conscripserat, quamvis eo tempore putaret, exemplo ab homine sumpto, nullum fore inconveniens usurpare in Christo naturæ vocabulum pro significatione personæ: quare tum ibi, tum alibi unam naturam in Christo quandoque dixerat pro una persona:

ԺԸ այս է՝ բացաձայնութիւն. ուսանի և
18 սակաւ մի յառաջագոյն քան զվերոյ
գրեալ բանսն, ասեն այսպ. Մեք մի
բնութիւն ասեմք, ոչ ըստ չարափա-
ռացն այլայլելով. այլ մի ասելով
բնութիւն փոխանակ միոյ անձնաւո-
րութէ, զոր դուք ասէք՝ի քս, որ
է ուղիղ. և խոստովանեալն՝ի ձէնջ՝
է՝ և մերս մի բնութիւն ասելն զոյգ
և նման, և ոչ հերձուածողական
կարծեաց աղագաւ. և յայտ յայտ-
նանէ է՝, զի յորժամ բանիւ խօսիմք
զմ̃նորին նրի. ոչ՝ի մի միայն դադա-
րեմք. այլ և զերկուց յատկութիւն
ցուցանեմք.]
ԺԹ. Որոյ վերայ պարտ է՝ մեզ գիտել.
19 զի Թէպէտ ներսէս կլայեցին, յոր-
ժամ գրեաց՝ի Թուղթն առ մանուէլ
թագաւորն զայն դաւանութիւն,
կարծէր ըստ օրինակի մարդոյ ոչ լի-
նել անտեղի ինչ, ասել՝ի քս բացա-
ձայնութէ մի բնութի փոխանակ
միոյ անձնաւորութեան. ուսանի և
այսպ աստացեալ էր անդ, և՝ի յերգս
իւր երբեմն. սակայն զկնի արտա-
բանութեան իւրոյ ընդ արեւանեի
զգուշացաւ վս մեծի վնասուն, որ
հետևէր՝ի բացաձայնութէ անտի.
և յայսմ հետէ հրաժարեցաւ՝ի
յասելոյն միոյ բնութէ. Եւ այս յայտ
Ի լինի՝ի բանից իւրոց ընդ արեւանեի.
20 զոր մեք ունեմք՝ի հա. զլուխն ա-
ռաջին պատմական հատորին՝ի Թիւն
ՃԾԷ. և են այսոքիկ.
Ասէ ներսէս ցարիանէ. Որ ոչ
դնէ զնիւղճ մասացն՝ի ներքոյ ոսկեց
իւրոց մանաւանդ՝ի բանս հաւա-
տոյ, ոչ է արժանի անուանել քրիս-
տոնեայ ք եւ կոչելով զատուած-
ղկայ խոստովանիմ, եԹէ յորմէ
հետէ ուսեալ զգրեանս սբս, այսու
հետև պահեցի և պահեմ զնոյն
հաւատս, զոր և դուք ունիք, և
սբ հարքն յառաջբերեալք՝ի քեն.

ըՀնէ տրեանէ ։ ԵԹէ սոյնպէս հա- ԻԱ
ւատայիր, և հաւատաս. ընդէ՞ր 21
գրեալ էս 'ի Թուղթն. ԹԷ ասեմք
զմի բնութի 'ի քս ։ ըՀնէ ներսէս։
գրեցի այդպէս վասն օրինակին
մարդոյ. որ եդեալ էր առաջի մեր 'ի
սրբոց հարցն ։ զի ցուցելով, ԹԷ
մարդն 'ի հոգւոյ և 'ի մարմնոյ բաղ-
կացեալ, ասի մի բնութի յետ միաց-
մանն, առանց շփոթման և փոփոխ-
ման բնութեցն, յորոց բաղկանայ.
զմ այսորինակ համարէի ոչ խաբել ա-
նելով, զքս մի բնութի ։ նաև զի-
տելով զառաջեալն սրբոյն կիւրղի.
մի է բնութի բանին մարմնացեալ.
կարծէի, ԹԷ սէ՞ն կամէր, զայսպիսի ԻԲ
ուսուցանել ։ մանաւանդ զի և լսէի, 22
ԵԹէ հռովմայեցիքն ասէին զերկու-
բաժանեալ բնութիս ըստ նեստորու-
Թեն նեստորի . սակս այսորիկ մեք
զարհուրեալք 'ի բարբառէն բաժանե-
եալ բնութեց, ասէաք մի բնութի .
բայց սակայն մտօք միշտ այդպէս խոստո-
նայի և խոստովանիմ որպէս և դու մեզ
բացատրեցեր եւս, 'ի ձեռն ապա-
ցուցութեց ածային գրոց ։] Մինչև-
աստ առ՞ ներսէս ։ ըՀրդ՞ վնէր 'ի մարդ-
և ոչ 'ի քս կարեմք ասել մի բնու-
Թի . յայտ լինեցի յետոյ 'ի անեղի եւ-

Հիմնդրդ . հայք 'ի յերդն որ յդդ
սրբոյ երրորդութեն դաւանեմն այսպէ՞ ԻԳ
բանն անմարմին ըստ էութե . եղև 23
մարմին ճշմարտութե : զեւրն պաշ-
տեալ անեղական . և զիմս առեալ ստու-
գապէ . ոչ էութեան փոփոխեալ . և ոչ
ձևով կերպարանեալ . որ ասաց ժամանա
և ունիցէս . ԹԷ ոչ մարմին առ ելեալ .
այլ առաւօք անց ընդ կուսին . խաղա-
ղանի նմանապէս ։ Եւ ոչ երկուցին մի-
ութի, բաժանելով զերկու բնութի .
և կամ յերկուս որդիս ըղմին . ըստ
նեստորի չարաբանութեան ։ Եւ ոչ մար-
մին անմարմին, որպէս ասացին աստո-
ղինաց . ԹԷ անհաղի երբ 'ի բացին .
բնակի-

tamen post colloquium, quod hac de re habuit paulo ante, quam vita decederet, cum Theoriano, ejusdem Imperatoris Legato, advertens, quantum ex illa unius naturae aequivocatione oriri poterat detrimentum, mutavit sententiam. Vide in 1. par. cap. 21. dialogum inter Niersesem, & Theorianum: ubi prope finem, num. 157. haec leguntur:

Nierses ait: Quicumque conscientiam suam pedibus proculcat, praesertim in doctrina fidei, non dignus est appellari Christianus. Ego vero, Deum testem appellans, fateor, me & ejusdem vobiscum fuisse fidei, & esse, ex quo libros sacros inspexi, cujus scilicet es ipse fidei, & in medium abs te producti Divi Patres. Theorianus: Si sic credebas, & nunc credis; quare scribebas in epistola. Dicimus unam in Christo naturam? Nierses: Equidem respiciens ad illud exemplum, ab homine sumptum; quo Sancti Patres usi sunt: homine, inquam, ex anima, corporeque composito; quique post unionem esse una dicitur natura; & naturas; ex quibus est compositus, inconfusas, & mutationis expertes retinet: minime mihi, ceu multoties tibi jam dixi, falli videbar. Praeterea putabam, Beatum illum Cyrillum, cum dicit unam naturam verbi incarnatam, hoc ipsum indicare velle, a pluribus denique audiebam, Romanos exemplo Nestorii duas naturas separatas statuere. Quamobrem unius naturae vocem vehementer propugnantes, pro separatis naturis unam reponebamus. Interim mente sic sentiebam, & sentio, quemadmodum ipse nobis declarasti per eas demonstrationes, quas ex divinis litteris contexebas. Hucusque Dialogus. Caeterum, cur in

 ho-

homine, & non in Christo, dici possit una natura composita; disparitas adducetur infra.

Extat in lib. Canticorum Armenorũ typis dato Venetiis ab Armenis, & incipit: Confiteor Deum Patrem.

Quinto, in hymno, qui dicitur *de Trinitate*, concinunt sic: *Verbum essentialiter incorporeum, verum factum est corpus; suum increatum servans, & nostrum proprium assumens: illud non dicimus, ut impius dixit Eutyches, natura mutatum, vel figura affectum, corpus accepisse phantasticum, & non verum; atque per Virginis uterum transiisse, tanquam per canalem: neque juxta Nestorii nugas in unione duarum naturarum duas illas dividimus, aut in duos filios illum unum partimur: neque, ut ait Apollinaris, in corpore animæ, mentisque experte, tanquam in statua, Deum verbum habitasse: a talibus immo cavemus, velut a pestiferis basiliscis: sed clara orthodoxorum Patrum vestigia sectantes, illam credimus unionem, per quam verbi Dei natura mutata non sit, sed qui filius erat Patris, idem factus sit filius Matris.* Et rursum infra: *Dicere Christum duas naturas, ex quibus unio facta sit, non est a veritate alienum, si unus ille in duos non dividatur. Nos itaque confitemur, quod corpus, animam, & mentem, quibus natura constat humana, verbum a nobis accepit, suæque univit naturæ.*

Sexto, nec satis fuit Armeniis, ut ab se calumnias, a Græcis objectas, removerent, hæc, & similia in suis hymnis, & canticis, fideique professionibus passim inserere; verum ad omnem etiam simulatæ confessionis suspicionem tollendam verba nonnulla superaddiderunt Symbolo ipsi Constantinopolitano: (quod alioquin, tanti Symboli reverentia, facere omnino nun-

Symbolum Constan. ab Arm. auctũ.

Էգ բնակեաց աստուածային բանն 'ի մարմինս.
24 արդ՝ յայսպիսեաց փախչիմք 'ի բաց. ենք 'ի քարոզից թիւնաւորացն. հետևեալ լով լուսոյ շաւղաց, ըստ ուղղափառ վրդպաց. և դաւանիմք ըզմիութիւն, ոչ այլայլեալ ախտս զէութիւն. այլ նոյն որդին որ 'ի Հօրէ, եղև որդի նա 'ի մօրէ.] Եւ յետ այլոց բանից դարձեալ ասէ. Երկուս ասել դարձեալ բնութիւն. վն 'ի յերկուց գոլ միութիւն. չէ այս օտար ճշմարտութիւն. թէ չբաժանեն յերկուս զմինն: բայց մեք այսպէս խոստովանիմք. անճառապէս Հետևիմք. եւ թէ հոգի, մարմին, և միտք. որով եղեն ազգ մարդկայինք. էառ 'ի մէնջ
25 անճառն բան. և միացոյց բնութեամբ
ԷԵ իւրեան.]

Վեցերրորդ. և՛ զի հայք զերծուցին զինքեանս 'ի չարախօսութեցն յունաց. սակս այսորիկ վերաբերեն ևս սրբոյ հաւատամքն կոստանդնուպօլսի ժողովոյն զբանս սմանս. մանաւանդ զայսոսիկ. Որով էառ մարմին, հոգի, և միտք և զամ որ ինչ է 'ի մարդ ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք.] Եւ թէպէտ ոչ պարտէր նոցա այսպիսի վերաբերութբ այլայլել զամ սբ հաւատամքն սրբոց հարցն. սակայն և զայս ևս արարին վն կարկելոյ զբերանս բամբասողացն. Եւ զկնի
26 հաւատամքն դաւանեմ ընդդէմ արիո-
Էզ սին զէութին այ բանին անփոփոխելի և անայլայլելի. երդնլով զնիկիական վերաբերութին. որ ասէ. Իսկ որք ասեն. էր երբեմն յորժամ ոչ էր որդի. կամ յառաջքան թէ ծնանիւր, ոչ էր. կամթէ յոչ էից եղեալ. կամ յայլմէ էութէ, կամ 'ի գոյութէ. և կամ որք ասեն լինել որդին այ այլայլելի, կամ փոփոխելի. զայսպիսն ասացողսն նզովէ կաթուղիկէ և առաքելական եկեղցի.

Եւ եօթներրորդ խոստովանեցին 'ի քրիստոս զերկու կամս, և զերկու-

ներ

ներգործութիւն ՚ի յամէն ընդհանրա- ԻԷ
կան ժողովքն եկեղեցւոյ. մանաւանդ 27
՚ի ժողովին տարսոնի. քանզի անդ առա-
ջարկեալ խնդրին յունաց. որ ասէր.
խոստովանիմք, զի ՚ի բնութիւն երկուս
զմին խոստովանեսջիք աստուած և
մարդ. և երկուս բնութիւնս զնոյն և
զմի քրիստոս. ունելով երկուս ներ-
գործութիւն բնականս. աստուածային և
մարդկային. և երկուս կամս բնականս
աստուածային և մարդկային. ոչ հակառակս
միմեանց. այլ ընթանալով մարդկային կամքն
զկնի աստուածային կամացն.] պատաս-
խանեցին հայք այսպէս. Զի յամ խոս-
տովանութեան համախոհս դաւանեմք
զամ սէրս և զմեծ հրամանս ՚ի բանս ԻԸ
եկեղեցւոյ. և այլն.] Եւ զկնի այլոց 28
բանից դրեալ ասեն. Աստի կարողա-
նամք ուսանել և զներգործութեանց
և կոչեց ձեր դաւանութեան երկեակ. Թէ
միոյ քն այն մի հաստատէ. և ոչ
խորշիմք. այլ ընդունիմք զմիա-
ւորութէ հետևողք. և համաձայնս
եմք խոստովանութեան.]

Եւ դարձեալ ՚ի Թուղթն զոր դրեաց
գրիգոր կաթողիկոս ընդ ժողովոյն տար-
սոնի առ Թագն մանուէլ զդաւա-
նութին մէ հաւատոյ. հաստատեն նոյն
բանն ասելով. որ ոչ եթէ մարդկային կամքն
զաստուածայինն բռնադատէր, որպէս և
՚ի մեզ կամք մարմնոյն ցանկայ հա- ԻԹ
կառակ հոգւոյն. այլ մարդկայինն աստու- 29
ածոյն հետևէր կամաց. Զի յոր
ժամ կամէր և թոյլ տայր. յորժամ
զեկուցն կրէր մարմինն. որպէս և ՚ի
փորձութեան յետ իւ. օրէնք պահոցն
ըմբռնն. տայր կամեցաւ թոյլ տալ
բնութե մարմնոյն քաղցնուլ. զի թէ
ոչ էր և այլ առաջ զկամս հօրն, և
այլ զիւրն՝ ըստ առաջելոյն. ոչ որ
ես կամիմ. այլ որպէս դու. համար-
ձակութէ է այս ցոյցք, որպէս որդ-
ւոյ առ հայր. և ոչ հակառակու-
թէ.] Եւ դարձեալ զկնի սակաւուց
ասէ.

nunquam debebant). Illud itaque canunt hoc pacto: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit de caelis, & incarnatus est, & homo factus est, & natus est perfecte ex Maria Virgine de Spiritu Sancto, cujus opera accepit corpus, animam, & mentem, & quicquid est in homine, vere, & non phantastice. Crucifixus etiam pro nobis &c.* Atque ob eandem causam succinunt in Missa post idem Symbolum Nicaenam appendicem; qua non solum increatam Divini verbi substantiam, & aeternitatem; sed etiam immutabilitatem contra Arrium profitentur hoc modo: *Qui autem dicunt, erat aliquando, quando non erat; & antequam nasceretur, non erat; & quod factus est ex non existentibus, aut ex alia substantia, vel essentia; aut qui Filium Dei mutabilem, aut alterabilem esse affirmant: eos anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia.*

Septimo denique, duas in Christo voluntates, & operationes confessi sunt pariter in singulis suis Conciliis generalibus; pro quibus omnibus unius modo Tarsensis Concilii verba faciant nobis satis. Hoc enim ad secundam illam Graecorum petitionem: *Quaerimus, ut in duabus naturis unum confiteamini Deum, & hominem; atque duas naturas, unum, & eundem Christum, habentem duas operationes naturales, divinam scilicet, & humanam; atque duas voluntates naturales, divinam, & humanam, non ad invicem contrarias, sed humanam divinae subjectam, & concordem:* sic respondit: *Huic confessioni consentientes invenimus omnes Sanctos, ac magnos Doctores in verbis ipsorum &c.* Et post alia: *Hinc quoque potentes efficimur ad discen-*

Videin 1. par. cap.12. num.27.

diſcendum veſtram duplicis voluntatis, & operationis profeſſionem, in unum Chriſtum Deum referendam: nec reſpuimus, ſed approbamus vos, veritatis ſectatores veſtræque confeſſioni conſentimus.

Extat apud Arm. ſub hoc nomine: Epiſt. Gregor. Patriarchæ, & Concilii Tarſ. ad Manuelem Imp.

Et in epiſtola ejuſdem Concilii ad Manuelem Imperatorem hoc idem confirmatur his verbis: *Humana voluntas in Chriſto non obſiſtebat voluntati divinæ, quemadmodum appetitus carnalis in nobis concupiſcit adverſus ſpiritum; ſed illi obſequebatur: & quando hæc volebat, & permittebat; tunc caro proprias ſuas paſſiones experiebatur: ſicut accidit in tentatione poſt jejunium quadraginta dierum; quando permittere voluit, ut natura corporis eſuriret. Et quamvis aliam Chriſtus dixerit voluntatem Patris, & aliam ſuam, inquiens: Non ſicut ego volo ſed ſicut tu: hoc tamen non contradictionis indicium fuit, ſed fiduciæ argumentum, tanquam filii ad Patrem.* Et infra: *Sicut duas eſſe diximus voluntates, nullam invicem contrarietatem habentes, hoc eſt, divinam, & humanam, ita pariter duplicem eſſe credimus operationem, divinam ſcilicet, & humanam in unione, hoc eſt, non attribuentes ſublimiora opera ſoli Divinitati abſque carne, neque humiliora ſoli humanitati abſque Divinitate: alioquin quomodo filius hominis de Cælo deſcendens diceretur, aut quomodo Deus fuiſſe crucifixus? ex una igitur perſona utramque operationem proceſſiſſe, credimus; quæ quidem aliquando, ut Deus, operabatur divina; & aliquando, ut homo, efficiebat humana: quemadmodum a principio uſque ad finem omnia ejus diſpenſationis opera manifeſtant. Natus eſt enim ex fœmina, ut homo; & Genitricis virginitatem integram conſervavit, ut Deus: ſimiliter, mortuus eſt ſecundum naturam humanam, ut homo; & mortuos ſuſcitavit virtute divina, ut Deus: non proinde alius mortuus dicitur, & alius mortis everſor; ſed idem ipſe, & mortuus dicebatur, & vivus: quia idem Chriſtus ſecundum naturam mortalem homo erat, & ſecundum immortalem naturam Deus erat: ſicut & ſecundum divinitatem erat rerum omnium una cum Patre Creator, & ſecundum humanitatem erat una nobiſcum creatura.* Hactenus Armeni Patres Tarſenſis Concilii.

Է 30 ամէ . Ըստ կամացս օրինակի, զոր առաջարկէ երկուս լինել անհակառակաբար . ա̄ծային եւ մարդկային . հաճառամք եւ ներգործութեն նոյնմ լինել ա̄ծայնոյն եւ մարդկայնոյն ՚ի միաւորութեն անդ . ոչ զբարձրագոյնսն աստուածութեան միայն տալով առանց մարմնոյն . եւ ոչ զխոնարհագոյնսն մարդկութեն առանց ա̄ծայնոյն . զի թէ այսպէս ոչ էր . զիա̃րդ ասէր որդին մարդոյ յերկնից իջեալ . կամ աստուա̃ծ խաչեալ . այլ միոյ անձ_

Ժա 31 նաւո̃րութեան զերկոսին զայսոսին խոստովանիմք . երբեմն որպէս աստուա̃ծ՝ զա̄ծայինսն ներգործելով. եւ երբեմն որպէս զմարդ՝ զմարդկայինսն . զոր յայտ առնեն եւ տնօրէնութէ նորա գործք ՚ի սկզբանէն մինչեւ ՚ի կատարումն . քանզի ծնաւ ՚ի կնոջէ որպէս զմարդ . այլ ՚ի կուսէ, եւ զկուսութի ծնողին անապական պահելով յետ ծննդեանն որպէս զա̃ծ . մեռաւ մարդկային բնութեն որպէս զմարդ, եւ զմեռեալս յարու_

ԺԲ 32 ցանէր ա̄ծային զօրութեն որպ զա̃ծ . ոչ ոմն մեռեալ . եւ ոմն լուծիչ մահու: այլ ինքն մեռեալ, եւ ինքն կենդանի . քանզի մի եւ նոյն քրիստոս, մարդ գոլով բնութե մահկանացու . եւ ա̄ծ գոլով բնութե անմահ . եւ արարիչ գոլով էիցս ըստ ա̄ծութեն ընդ հօր . եւ նոյն արարած յազգս մարդկութեան ընդ մեզ .] [illegible] թէ որպէս ողջամիտ խոստովանութի է այս .

TER-

ԵՐՐՈՐԴ
ամբաստանութիւն, որ նենգաւ եր'ի յունաց 'ի վերայ հայոց, ցուցանի զոլ սուտ։

Գլուխ · զ̃.

Երրորդ՝ բամբասեն զեկեղեցին ա̃ 1
հայոց. թէ 'ի սուրբ հաղորդութեան խորհուրդ ոչ խոստովանին զոլ զմարմին քրիստոսի. այլ ասեն զոլ մարմին ածութեն. և թէ ջնջեցին 'ի յաւետարանական սուրբ գրոցն զայն բանսն. Եւ հոսէին 'ի նմանէ քրտունքն իբրև զկայլակս արեան ոլոռն ոլոռն հեղեալ 'ի յերկիր. զի բարձցեն 'ի միջոյ զնշանն ճշմարտ մարմնոյ, զոր եառ 'ի կուսէն։ Եւ թէ ասեն զառաքելական սուրբ եկեղեցին յունաց և լատինացւոց անկեալ 'ի հերձուածս. և զամենայն բ̃
հռովմայեցիս 'ի կորուստ գնալ։ 2
ուսանի և զհայոց մկրտութիւն և զքահանայութիւն և զայլ ամ̃ ձեռնադրութիւն սուտ և ունայն զոլ ասեն յոյժ։

Պատ̃նի. թէ իւրաքանչիւր 'ի սոցանէ է' սուտ և յայտնի զրպարտութի։ Եւ առաջինն, որ յղ̃ն, մարմնոյ ածութեն. այսպէս փարթամացեալ եղև ճոխութբ ստուեց 'ի գոյդոսէ կարմելիտացւոյն. զի այսպ̃ գրեաց վս̃ նորա. Ուրանան հայք 'ի
սուրբ խորհուրդ հաղորդութեն գ̃
զոլ 'ի նշխարս պատարագ̃ սբ̃ հա_ 3
ցին և գինւոյն ճշմարիտ մարմինն, և ճշմարիտ արիւնն քս̃. այլ և ասեն զամենասուրբ զայս կերակուր ոչ օգտակար և ոչ վնասակար լինել ճաշակողաց.] Եւ զերդ՝ տարս սուտ, և մասնաւորեցին առատապէս բանութիւն յայտ լինի 'ի բանից, զոր հայք ասեն 'ի մէջ պատարագին իւրեանց վասն խոստովանելոյ զճշմարիտ մարմինն և զարիւն քրիստոսի 'ի սբ̃ հաղորդն.

և

TERTIA GRÆCORUM
In Armenios criminatio improbatur.

§. *VI.*

Aiunt tertio: Armeniorum Ecclesia negat, in Eucharistia esse corpus Christi; sed Divinitatis corpus esse, dicit. Præterea ex Evangeliorum libris delevit verba illa, *factus est sudor ejus, tanquam guttæ sanguinis, decurrentis in terram*: ut argumentum assumptæ carnis ex Virgine, quod inde sumitur, evitaret. Denique asserit, Ecclesiam Apostolicam lapsam in hæresim periisse, omnesque Romanos in interitum ire. Et concludunt, Armeniorum Baptismum, & Sacerdotium, omnemque initiationem, irrita esse.

Sed has esse falsas calumnias, non modo ex iis, quæ hactenus dicta sunt, argui potest; verum etiam, discurrendo per singulas, clarissime ostendam. Et prima quidem calumnia de corpore Divinitatis in Eucharistia, (quam etiam Guido Carmelita, aliique ex ipso Auctores, adeo locupletarunt, ut dicerent: *Negant Armenii, verum Christi corpus realiter in Sacramento Eucharistiæ sub panis, & sanguinem sub vini speciebus contineri: asserunt etiam, hunc sacratissimum cibum nec prodesse quidquam, nec etiam obesse*) manifeste detegitur ex verbis iis, quæ in Armena Liturgia etiamnum sæpissime repetuntur, tum ad veritatem corporis, & sanguinis Christi in hoc Sacramento confirmandam, tum ad augmentum divinæ gratiæ, quod per illud percipitur, significandum.

Guido Car. de erroribus Armenorum

Nam Sacerdos Armenus post consecrationem, præter alia verba, dicit:

In Armena Liturgia.

Fac

Fac Domine, animum nostrum esse mundum tabernaculum præstantissimi corporis, & sanguinis Unigeniti Filii tui, & Salvatoris nostri, Jesu Christi. Et rursus infra: *Respice Domine Jesu Christe de Sanctuario tuo, & de Throno gloriæ Regni tui; & veni ad sanctificandum, & vivificandum nos, qui cum Patre simul resides, & hic offereris: fac nos dignos, participes esse immaculati corporis, & pretiosi sanguinis tui, & per nos distribui cuncto populo huic*. Et infra, accipiens calicem simul, & hostiam, & populo ostendens, ait: *Sancte gustemus, ex hoc sancto, & venerabili corpore, & sanguine Domini, & Redemptoris nostri, Jesu Christi, qui descendit de Cælo, ut distribuatur inter nos; ipse enim est vita, spes, resurrectio, expiatio, & remissio peccatorum*. Et Chorus canit: *Christus oblatus inter nos distribuitur*, alleluja: *corpus suum dat nobis in cibum*, alleluja: *& sanguine suo aspergit nos*, alleluja: *accedite ad Dominum, & suscipite lumen*, alleluja.

Idem quoque Sacerdos ante communionem orat, dicens: *Pater sancte, qui per filium tuum Unigenitum adoptasti nos in filios, & illuminasti Baptismate spiritualis fontis; fac nos digne suscipere hoc Sacramentum in remissionem peccatorum: mitte super nos gratiam sancti Spiritus tui, sicut misisti super tuos sanctos Apostolos, qui hoc idem Sacramentum suscipientes, facti sunt sanctificatores totius mundi. Eja ergo, Domine Pater benignissime, fac nos ejus gratiæ esse participes, quam Apostoli in cœna vespertina consequuti sunt &c. sicut Dominus noster Jesus Christus promisit, dicens: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.*

4 և զանձունս անձայնս չարչարացն առն֊
դ եալ արժանաւոր ճաշակողաց ։
Քանզի հայոց ընծայս առէ՛ ի մէջ
պատրգին ։ Եւ դրանեալ զխորհուրդս
մեր տաճարացդ յընդունականութիւն
մարմնոյ և արեան միածնի քո Տեառն
մերոյ և փրկչին յիսուսի քրիստոս֊
ի ։] Եւ դարձեալ ասէ ։ Նայեա՛ Տէր մեր
յիսուս քրիստոս յերկնից՛ի սրբու֊
թենէ քումմէ . և յաթոռոյ փառաց
թագաւորութէ քոյ. Եկ՛ի սրբել և՛ի կե֊
ցուցանել զմեզ . որ ընդ հօր նստիս
և աստ պատարագիս ։ Արժանի՛ ա֊
րա առնել մեզ յանարատ մարմնոյ
քումմէ , և՛ի պատուական յարենէ.
ե և՛ի ձեռն մեր ամ ժողովրդեանս ։]
5 Եւ ապա վերացուցեալ ընծայս զսէ
հաղորդն՛ի սեսութի ժողովրդեանն
ասէ . ՚Ի սուրբ՛ի սէ պատուական
մարմնոյ և յարենէ տեառն մերոյ և
փրկչին յիսուսի քրիստոսի , ճաշա֊
կեսցուք սրբութք . որ իջեալ յերկ֊
նից բաշխի ՚ի մէջի մերում ։ Սա է
կեանք , յոյս , յարութի , ՚ի քաւու֊
թի և ՚ի թողութի մեղաց ։] Եւ
դպիրքն երգանակեն ։ Քս պատարագեալ
բաշխի ՚ի մէջի մերում ալէլուիայ .
զմարմին իւր տայ մեզ կերակուր ա֊
լէլուիայ , և սբ զարիւնն իւր ցօղէ
՚ի մեզ ալէլուիայ . մատիք առ տէր
զ և առէք զլոյս ալէլուիայ ։
6 Եւ դարձեալ ասէ առ ՚ի նշանակել
ղօգտութի անձայնս չարչարաց , զոր
բերէ հաղորդն ՚ի մեզ ։ Հայր սբ , որ
անուանեցեր զմեզ անուանակցու֊
թեամբ միածնի քոյ , և լուսաւո֊
րեցեր մկրտութբ հոգևոր աւա֊
զանին . արժանի արա ընդունել զսբ
խորհուրդս զայս մեզ ՚ի մեղաց թո֊
ղութի . տպաւորեա՛ ՚ի մեզ զշնորհս
հոգւոյդ սրբոյ , որպէս ՚ի սբ առաքելսն .
որք ճաշակեցին , և եղեն մաքրիչք ամ
աշխարհի ։ Եւ արդ տր հայր բա֊
րերար զհաղորդութիւն զայս մա֊

նաւո

նուաճարեա ճաշակման երկնային աշա Է
կերտացն, եւ այլն. ապա խոստովանի 7
եւ ասաց Տէր մեր Յիսուս Քն. Թէ ամ
որ ուտէ զմարմին իմ, եւ ըմպէ զարիւն
իմ, կեցցէ յաւիտեան.] Եւ ապա
ճաշակելով եւ ըմպելով ասէ. Հաւա-
տամ ճաշակեմ զքէ եւ զկենդանա-
րար մարմին քո աստուած իմ յի-
սուս քրիստոս 'ի թողութի մեղաց
իմոց. Հաւատամ ըմպեմ զսրբարար
եւ զմաքրիչ արիւն քո քրիստոս աստ-
ուած իմ յիսուս 'ի թողութի մե-
ղաց իմոց.] Եւ յառաջ քան զհա-
ղորդել զժողովուրդն ասէ երիցս.
Խոստովանիմ եւ հաւատամ. զի սա
է ճշմարիտ մարմին եւ արիւն որդւոյն Ը
այ. որ բառնայ զմեղս աշխարհի.] 8
ՏԵՍ, թէ որչափ անիրաւութեամբ մե-
ղադրեցան հայք 'ի վերոյ ասելին.

Երկրորդ զրպարտութիւնն, որ
յաղագս ջնջմանն քրտանցն քի, հնա-
րեցաւ 'ի յունաց վասն պատճառի
յովհաննէս մայրագումեցւոյ. որ եկ-
եալ 'ի հոյլ խնչ հայոց եպիսկոպաց առա-
ջի տեառն եզրայ կաթղիկոսին, ասէր. Թէ
սատուռնինոս հերետիկոսն ապա-
կանեալ էր զգիրքն աւետարանին,
եւ վերաբերեալ նմա զբանսն զայսո-
սիկ. Եւ հոսէին 'ի նմանէ քրտունքն,
եւ այլն. բայց թէպէտ եւ մայրա-
գումեցի հերձուածողն զայս ասէր. Թ
սակայն այլք ամենայն եպիսկոպոսքն 9
հայոց հակառակեցին բանիցնորա.
եւ ոչ թողին ջնջել զնոյն բանսն 'ի մէջ
աւետարանին իւրեանց. Եւ մինչեւ
ցայսօր բանքն կան, զոր եւ ես իսկ
ընթերցեալ եմ հայ գրով.

Երրորդ զրպարտութիւն, որ յաղագս
ասելոյն հայոց թէ առաքելական ե-
կեղեցին անկեալ էր 'ի հերձուածս.
եւ ամ հռովմայեցիքն երթային 'ի կո-
րուստ. է' յոյժ ամօթ սուտ բար-
բանջումն. վասն զի բովանդակ ազգն
հայոց, բայց 'ի յամենայն սահմանն հերձ-
ուա-

nam. Et dum se comunicat, dicit: *Credo, me manducare sanctum, & vivificans corpus tuum, Domine Jesu Christe Deus meus, in remissionem peccatorum meorum: Credo, me bibere purificantem, & sanctificantem sanguinem tuum, Domine Jesu Christe Deus meus, in remissionem peccatorum meorum*. Et antequam communicet sub utraque specie populum, clara voce ter dicit: *Credo, & confiteor, hoc esse verum corpus, & verum sanguinem Filii Dei, qui tollit peccata mundi*. Vide, quam immerito de prædictis erroribus arguantur Armenii.

Secunda calumnia de Christi sudoribus, ex Evangeliorum libro deletis, a Græcis conficta est, eo quod hæreticus quidam Armenus, nomine Joannes Maracumensis, ut suam hæresim coram Jesdra Patriarcha, & aliorum Armenorum Episcoporum cœtu defenderet, dixit, a Saturnino superaddita olim fuisse Evangelio verba illa, *factus est sudor ejus* &c. Porro reliqui omnes Armenii acerrime illi contradixerunt; nec permittere voluerunt, ut eadem verba ex Evangelio delerentur: ut patet cuilibet, Evangelium Lucæ, in quo solo illorum sudorum mentio fit, in Armenis libris legenti. Ex eo enim hæc ipsa verba ego extraxi: Եւ հոսէին 'ի նմանէ քրտունքն, իբրեւ զկայլակս արեան, որպէս որպէս հեղեալ 'ի յերկիր. hoc est: *Et fluebant ab eo sudores, sicut guttæ sanguinis, per stillicidia profluentis in terram*.

Tertia calumnia de Armeniorum obloquutione, quod Apostolica Ecclesia in hæresim lapsa sit, omnesque Romani in interitum irent, tantum a vero abest; ut potius iidem Armenii in omnibus suis Synodis generalibus, quemadmodum supra dictum est, Apostoli-

stoli-

stolicæ Ecclesiæ Constitutiones susceperint, & cum illa concordiam, & unionem composuerint: Quam bene autem de Christianis ejusdem Ecclesiæ sentirent, verbis præcipuis declararunt in Synodi Sisensis decreto, approbantes epistolam dogmaticam Gregorii Sisensis, ipsorum Patriarchæ, ad Haytonem Regem Armeniæ, ubi hæc inter alia continebantur. *Omnes ejusdem Romanæ Ecclesiæ Christianos recipimus, & approbamus: sunt namque sicut primæ Sedi, ita & Deo propinqui; a quo immediate, non secus ac nostri Sancti Patres, cunctam hauriunt sapientiam, & patrocinium. Quatuor etiam Patriarchas veneramur, cæterosque fideles, qui sacro Christi nomine insigniti, nuncupantur Catholici.* Verba vero, in Decreto Sisensis Synodi posita in horum confirmationem, lege infra quæst. 3. §. 2.

Epist. Greg. ad Hayt. circa finem habetur in 1. Par. cap. 27. num. 94.

Quarta demum calumnia, quod scilicet Armeniorum Baptismus, Sacerdotium, & omnis initiatio, irrita sint, facile convincitur. Nam, quod spectat ad Baptismum, Armenii utuntur in eo forma Græcorum, a Latina etiam Ecclesia approbata: unde immergentes Oblatum in aquam elementarem, dicunt. *Baptizatur servus Christi N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Quantum igitur Baptismo Græco tribuitur; tantundem Armeno tribuendum est; nec possunt Græci hunc reprobare, dum approbant suum.

Constat ex Arm. Ritual. de Baptism.

Similiter falsum est, quod Guido Carmelita, & alii, de Armeniis referunt; eos nimirum a Baptismo, aliisque Sacramentis virtutem conferendi gratiam tollere; negareque, pueros ante Baptisma originale peccatum habere. Etenim, præterquam quod oppositum quilibet fatetur Armenus; præ-

Guido Car. de erroribus Armenor.

terea

Ժ ռոմածողաց, բազում անգամ զու-
10 մարեալ ընդհանրական 'ի ժողովս իւր
ընկալաւ զուղղափառ հաւատոյն
առաքելական եկեղեցւոյն. և միաբա-
նեցաւ ընդ նմա. որպէս ցուցաք 'ի
վերոյ. ուրեմն ապա զիարդ կարէք
չարախօսել զնմանէ: այլ յաւէտ գո-
վաբանեաց զնա բազում անգամ. մա-
նաւանդ 'ի սիսոյ ժողովն. յորում
հայք ընկալան իբրև զառաքելա-
կան կանոնադրութին զթուղթն, զոր
գրեաց իւրեանց կաթողիկոս տէր գրի-
գոր 'ի սիսոյ առ թագաւորն հե-
թում. և 'ի մէջ թղթոյն այսպիսի
բանք էին. Ամէք ընդունիմք զամ
Ժա քրիստոնեայս հռովմայ եկեղեցւոյն. զի
11 այնք մերձ են առ ած որպէս և ա-
ռաջին աթոռոյն. և անընդմիջա-
բար առնուն յայ զամ իմաստու-
թիւն և զխնամս. որպէս մեր սբ
հարքն ամ. նաև ընդունիմք զչորս
պատրիարգսն. և զքն այլ անուանեալսն
զքնեայսն, որ կոչին ուղղափառք.]

Եւ չորրորդ զրպարտութիւն, որ է
յաղագս ընդվայր մկրտելոյ և ձեռնադ-
րելոյ հայոց. դիւրաւ լուծանի.
քանզի հայք և յոյնք նովին բանիւ
և արարողութեամբ վարեն 'ի մկր-
տութիւն իւրեանց. զի երկոքին ընկղ-
մեն 'ի ջուր զնուիրեալն ասելով,
Ժբ Մկրտի ծառայս քի. [այս անուն] յա-
12 նուն հօր, և որդւոյ, և հոգւոյն սբյ.
ապաուրեմն որքան բարի է յունաց
մկրտութիւնն. այնքան բարի է և
հայոց մկրտութին. վյ ոչ կարեն
յոյնք զհայոց մկրտութին պարսաւել
եթէ կամին գովաբանել զիւրեանցն.

Նմանև սուտ առասպելաբանութին
է այն, զոր գրէ գոյդոս կարմելիտա-
ցին 'ի գիրքն իւր ասելով. թէ հայք
հաւատան 'ի ձեռն մկրտութեանն ոչ
պարգևիլ ածային շնորհս արժանա-
ւոր ընդունողացն. և ոչ ազատիլ
զերեխայսն 'ի սկզբնական մեղացն.

Եւ

Եւ թէ ասեն զերեխայսն յառաջ ԺԳ
քան զմկրտութիւնն ոչ ունել զմեղս
սկզբնականս. Ճշդ՝ սուտ է այս.
քանզի հայոց քահանայքն յետ մկր
տելոյն ասեն վաղվաղակի այսպէս.
Գնեալ արեամբն քրիստոսի, 'ի ծա-
ռայութենէ մեղաց ազատեալ. Ըն-
դունել և լինել որդեգիր հօրն երկ-
նաւորի. և տաճար հոգւոյն սրբոյ.
Ապա ասասցէ այժմ դոյդառն, թէ
յումմէ մեղաց ազատիլ լինի երեխայն
զօրութեամբ մկրտութեանն. եթէ ոչ 'ի
մեղաց սկզբնականաց. զի զայլ ներ-
գործական մեղս ոչ ունէր. և զի՞նչ որ- ԺԴ
յայնմի մեղացն ազատի. եթէ ոչ ըն-
դունելութեամբ անձայնն մկրտու-
թէ շնորհացն. որով լինի այլ հօրն
որդեգիր և տաճար հոգւոյն սրբոյ.
Մանաւանդ զի հայք ոչ թէ միայն եր-
գեն 'ի սէ հանգամանքն. Խոստո-
վանիմք զմի մկրտութիւն 'ի թո-
ղութիւն մեղաց. այլ և 'ի պատա-
րագին ասեն. Տէր Աստուած մեր որ կոչե-
ցեր զմեզ յանուն միածնի որդւոյ
քոյ քրիստոնեայս. և շնորհեցեր մեզ
մկրտութիւն հոգևոր անապականն
'ի թողութիւն մեղաց.] Ծ. սկզբ- ԺԵ
նականաց վասն երեխայից, և եւս
ներգործականաց վասն հասելոց 'ի չափ
հասակի կատարելմանն իւրեանց.

Իսկ յաղագս ձեռնադրութեան քահանայու-
թեան, և այլոց աստիճանաց մեք 'ի
ԺԱ. գլուխն պատասխանի հատուածն
մանրամասնաբար ցուցաք, եթէ հայք
ըստ քաջ իւրեանց առաւելագոյն խոհեմութեամբ և կարգաւ վարեն քան զհո-
ռոմս. զի հայք 'ի յայսմ արարողութեանն 'ի կիր առնուն զնոյն նիւթս քա-
նից, և զնոյն նուէրս իւրեանց. որով վարէ հռովմէական սբ եկեղեցին. և ասեն
ունել զայս ինքեանց ընդունեալ 'ի մեծէն սբ գրիգորէ հռովմայ հայրապետէն.

terea in ipso actu, dum infantes bap-
13 tizant, utrumque declarant, subjicientes post dictam verborum formulam, hæc alia verba: *Christi sanguine redemptus, a peccati subjectione liberatus es, ut in Filium Patris cælestis adoptatus, cohæres Christi fias, & templum Spiritus Sancti*; a quonam vero peccato infans liberari possit virtute Baptismi, nisi ab originali per susceptionem gratiæ baptismalis? Adde, quod non solum canunt in Symbolo: *Confitemur unum Baptisma in remis-
sionem peccatorum*; verum etiam in
14 Liturgia Sacerdos, elevans sacram hostiam super calicem, inquit: *Domine Deus noster, qui vocasti nos nomine unigeniti Filii tui in Christianos, & dedisti nobis Baptisma in remissionem peccatorum*: hoc est, originalis in pueris, & etiam actualis in adultis.

Quod autem spectat ad Sacerdotium, aliosque ordines conferendos, cautius in multis procedere depræhenduntur Armenii, quam ipsi Græci; utuntur enim iisdem fere verborum formulis,
rerumque materiis, quibus in admi-
15 nistratione hujus Sacramenti Romana utitur Ecclesia: fatenturque, se a Gregorio Magno, Romano Pontifice, ritum conferendi Ordines suscepisse; quocirca vide primam Partem, cap. 11. num. 11. & seq. ubi particulatim hæc omnia demonstrantur.

QUARTA GRÆCORUM In Armenios criminatio improbatur.

§. *VII.*

Aiunt ultimo: Armeniorum Ecclesia, propter suam ab Ecclesia Catholica defectionem, nullum Apostolicarum Sedium Præsulem, una secum communicantem, habuit; quin innumerabilibus diris ab universis mundi Episcopis, tanquam impia, & hæretica devota fuit, ac diabolo tradita.

Sed hanc etiam falsam esse calumniam, ex iis, quæ in historiali Parte retulimus, liquido constat; ibi enim perspicue visum est, quam amiciter, honorificeque Romani Summi Pontifices per communicatorias litteras cum Armenis olim Patriarchis, ac Regibus egerint; quantaque benignitate eorum Ecclesiam, ad unionem, concordiamque cum Apostolica Sede centies, ut ita dicam, venientem, amplexati sint, benedictionibus, ac privilegiis locupletarint, laudibus celebrarint. Ex innumeris autem, quorum multa ibidem referuntur, dilectionis indiciis, quibus Romana Sedes adhuc post Chalcedonense Concilium nationem eandem honestare solita est, pauca, exempli gratia reliquorum, hic repetere non gravabor.

Cælestinus Papa III. Archiepiscopum Moguntinum, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, ac Episcopum Sabinensem ad Leonem, Regem Armeniæ coronandum, misit: de qua re extat epistola Gregorii Armeniæ Patriarchæ, & totius Ecclesiæ Armenicæ ad Innocentium III. ubi sic loquuntur: *Noveritis Domine, quod ad nos venit nobilis, sapiens, & sublimis*

Apud Innocentium lib. 2. epist.206.

Archi-

ՉՈՐՐՈՐԴ մեղադրութիւն, որ եդեալ էր 'ի յունաց 'ի վերայ հայոց, ցուցանի գոլ սուտ.

Գլուխ. Է.

ա Չորրորդ քամբասանս յոյնք զե_
1 կեղեցին հայոց. թէ վասն հեր_
ձուածոյ նոցա 'ի կաթու_
ղիկէ սրբ եկեղեցւոյն, ոչ որք հայրապետ
առաքելական աթոռոցն հաղորդ եղև ընդ
նմա. այլ յաւէտ որպէս ամբարշտեալ
և հերձեալ, անհամար բանադրանօք
և անիծիւք նզովեցաւ յամ եպիս_
կոպոսաց աշխարհի.

Պատասխանի. թէ այս ևս սուտ ամ_
բաստանութիւն է. զի որպէս պատմե_
ցաք 'ի յառաջին հատորին, թէ որ
բ քան սիրով և պատուով մեծ հայրապետք
2 առաջին սրբ աթոռոյն հռովմայ 'ի
ձեռն սիրալիր նամակաց հաղորդէին
յառաջ ընդ կաթուղիկոսաց և թա_
գաւորացն հայոց, և թէ որչափ
քաղցրասէր կերպիւք բազում ան_
գամ ընկալան զնոցա եկեղեցին եկեալ
'ի միաբանութիւն, և փառաւորե_
ցուցին զնա իշխանութեամբք, օրհ_
նու[illegible]ամբք, և գովասանութեամբք.
աւելորդ 'ի բազմազան նշանաց սիրոյ և
հարկի, որով սովոր էր առաքելա_
գ կան սուրբ աթոռն պատուել և
3 զարդարել զհայոց եկեղեցին. ոչ ձանձ
րացայց զանկանս ինչ առաջբերել աստ
միւս անգամ.

Կելեստինոս երրորդ պապն առա_
քեաց 'ի հայս զկարդինալն արհիեպիսկոպոս
մոգունթացին առ 'ի պսակել զթա_
գաւորն հայոց լևոն զորմէ կայ թուղթ
ընդ գոհաբանութեան շնորհաց գրի
գորի կաթողիկոսին, և բոլոր եկեղեցւոյ
հայոց առ պապն. և թարգմանեալ 'ի
լատին բարբառոյ ասէ այսպ. ծա_
նիր տր սբ. զի եկեալ է յայդուստ
առ մեզ ամենիմաստ, երջանիկ, և

սրբա_

[illegible]

[illegible]

Դ 4 *Archiepiscopus Moguntinus, qui nobis attulit ex parte Dei, & ex parte sublimitatis Ecclesiae Romanae, & ex parte Magni Imperatoris Romanorum, sublimem coronam, quam perdidimus a longo tempore, unde nos fuimus elongati a vobis. Et nos recepimus eam libenter, & cum magno gaudio; & inclinamus, & regratiamus Deo, & Sanctae Romanae Ecclesiae, & alto Imperatori Romanorum. Sciatis Domine, quod ipse nobis monstravit vestra praecepta; & nos ea multum libenter audivimus, & libenter volumus legem, & fraternitatem sublimis Ecclesiae Romanae, quae est Mater omnium Ecclesiarum:*
Ե 5 *& nos solebamus eam habere, & nunc eam habemus; & libenter volumus esse ad vestrum mandatum; & firmiter sunt ad mandatum vestrum omnes Archiepiscopi, Episcopi, & omnis Clerus nostrae Ecclesiae, qui sunt in nostris terris, & sunt multi per Dei gratiam.*

Innocentius Papa III. in Rescripto ad Gregorium Armeniae Patriarcham: *Nos autem*, inquit, *qui diligere debemus proximos, sicut nos ipsos, de tuae fidei puritate gaudemus in Christo; & te, velut venerabilem fratrem nostrum, & magnum Ecclesiae Dei membrum,*
Զ 6 *gerimus in visceribus charitatis; ac carissimum in Christo filium nostrum Leonem, Regem Armenorum illustrem, honorare disponimus; & universam Armenorum Ecclesiam, utpote filiam Sedis Apostolicae specialem, confovere.* Ibidem, lib. 5. epist. 46.

Idem Innocentius in Rescripto ad Joannem, Archiepiscopum Sisensem, Armeniae Patriarcham: *Ei*, inquit, *a quo bonum omne procedit, licet exiles, quas possumus tamen gratiarum exolvimus actiones, quod tam pium tibi* Ibidem, epist. 48.

tibi tribuit intellectum, & animum tam humilem inspiravit. Tibi quoque, sicut venerabili fratri nostro, magno Ecclesiæ Dei membro, deferre, proponimus; & preces tuas in his, quæ a nobis secundum Deum postulaveris, exaudire. Super eo autem, quod a nobis per tuas litteras postulasti, ut fraternitati tuæ, pallium destinemus, annuere tuis desideriis cupientes, per dilectos filios, Goffredum tituli Sanctæ Praxedis, & Petrum tituli S. Marcelli, Presbyteros Cardinales, Apostolicæ Sedis Legatos, quos in Terræ Sanctæ subsidium destinamus, pallium, insigne videlicet plenitudinis Pontificalis officii, de corpore Beati Petri sumptum, transmittimus tibi ab ipsis, vel eorum altero juxta formam solitam, quam sub Bulla nostra dirigimus, solemniter conferendum.

Lib. 2. epist. 44.

Idem Innocentius in Indulto ad Leonem Regem Armeniæ: *Volentes*, ait, *quantum cum Deo possumus, tuæ Serenitati deferre, & cum honestate nostra petitiones regias exaudire; tuis precibus inclinati, auctoritate præsentium inhibemus, ne quis in te, vel regnum tuum, aut homines regni tui, cujuscumque conditionis existant, qui mediantibus tamen ejusdem regni Prælatis Sedi Apostolicæ sunt subjecti, præter Romanum Pontificem, & ejus Legatum, vel de ipsius speciali mandato, districtionem Ecclesiasticam audeat exercere:*

Greg. lib. 12. in Reg. post epist. 391.

Gregorius Papa IX. in Diplomate ad Armeniæ Regem Leonem, ac Reginam: *Vestris*, inquit, *supplicationibus inclinati, rationabiles consuetudines, in Regno Armeniæ a tempore felicis recordationis Beati Silvestri Papæ, prædecessoris nostri, & Sancti Gregorii Catholici ejusdem Regni, qui contem-*

Է 7 Եւ դարձեալ նոյն Իննովկենտիոս 'ի Թուղթին պատասխանատուութեան զոր գրեաց առ յովհաննէս կաթուղիկոս ասէ. Ողորմութեան գոհութիւն մատուցանեմք բարերարին այ. Թէպէտ ոչ ըստ արժանի, սակայն ըստ կարի անկարութեանս մերոյ. վ(ասն) զի շնորհեաց քեզ զայնչափ բարեպաշտ մտաւորութիւն. և զհոգին խոնարհ փչեաց 'ի քեզ. Ուստի և մեք խորհեցաք պատուասիրել զքեզ. և համարել որպ(էս) զպատուականն եղբայր. և զարժանաւոր անդամ եկեղեցւոյն քրիստոսի. նաև լսել աղաչանաց քոց ըստ այնմ զոր պահանջիցես 'ի

Ը 8 մէնջ այ. Եւ քանզի եղբայրութիւնդ խնդրեաց 'ի մէնջ Թղթով զվերարկուն. կամեցաք յօժար կամօք լցուցանել զխնդիր սորին քոյ. վասն որոյ 'ի ձեռն սիրելի որդւոցն մեր կարդինալ քահանայիցն կոֆրեդոսի և պետրոսի. զոր առաքեմք հրեշտակս մեր առ 'ի յօգնութիւն պատերազմի երկրին սրբոյ. յուղարկեմք քեզ զառեալ 'ի մարմնոյ սրբոյն պետրոսի զվերարկուն. այսինքն. նշան լրութեան հայրապետութեանն. Եւ զնոյն վերարկուն դնիցեն 'ի վերայ քո հանդիսաւոր վերոյ գրեալ կարդինալքն ըստ սովորեալ կերպին. որպ(էս) և մեք յանձ-

Թ նեցաք նոցա 'ի մեր արձանագիրսն.]

9 Եւ դարձեալ նոյն Իննովկենտիոս շնորհեաց Թագաւորին հայոց Լևոնի զպահանջեալ զիշխանութիւն ինչ այսպիսի ձեռագրով. Կամիմք մեք կամելով որքան և կարող լինիմք այ, հաճեցուցանել զխնդիր վեհագոյն բարձրութեանդ. և իջեալ առ աղաչանս ձեր' լցուցանել զարքայական խնդրուածս. վասն այսորիկ զօրութեամբ հրամանաց հզօրիս մերոյ արգելեմք զի մի' ոք յեկեղեցական դատաւորաց, բաց 'ի հայրապետէն հռովմայ կամ 'ի հրեշտակէն նորա, իշխեսցէ նզովել, կամ

կամ դատաստան ինչ առնել՝ ի մէ Ժ
ջայ քո, կամ թագաւորեան քոյ, և 10
կամ՝ ի մէջ բայց մարդկան գեօղջ և ի
ցեն, որք բնակեն ընդ իշխանութե
քով, և որք միաբանութե հռովմէ
ական հայոց են հնազանդք առա
քելական սբ աթոռոյս. և այլն.]

Եւ դարձեալ գրեգորիոս իններորդ պապն
զայլ ինչ ձեռագիր շնորհեաց թա
գաւորին հայոց լեւոնի և թագա
հւոյն, ասելով. «Լոր՝ մեք յօժար
եալ եք աղաչանաց ձերոց. առաքելա
կան իշխանութեամբս հաստատեմք
ձեզ, և արքայութեան ձերում զայն
պինն հնաւանդական ազատութիւնս.
որք ոչ ընդդիմանան կանոնական Ժա
սահմանադրութեանց. կամ սրբոց 11
հարցն աւանդութեց. և զոր դուք
պահեալ անշարժապէս, աւանդեալ
ունիք մինչև ՚ի ժամանակս սրբոյ
նախնոյն մերոյ սեղբեստրոսի պա
պին. և սրբոյն գրիգորի ժամանա
կակցի նորա և հայաստանեայց հայ
րապետին. և այլն.]

Եւ դարձեալ նոյն գրիգորիոս պապն
՚ի թուղթն առ տէր կոստանդին
կթղիկոս ասէ. վասն այսորիկ մեք լսե
լով յօժար կամօք խնդրուածոցն,
զոր ՚ի կողմանէ քումմէ յայս առաքին
մեզ հրեշտակքն քոյ. առաքեմք եղ
բայրութեանդ զառ ՚ի քէն պահան Ժբ
ջեալ վերարկուն. վասն զի որպէս 12
մեք լուեալ եմք ՚ի հրեշտակացդ յայժ
հնացեալ է միւս վերարկուն, որ
՚ի յառաքելական սբ աթոռոյս շնոր
հեալ էր ՚ի վաղուց առաջնոց կաթու
ղիկոսացն, այլ ևս առաքեմք զմիթր,
և զեմիփորոն, և զմատանին առ ՚ի
նշան առաքելոյ սիրոյս մերոյ, և քոյոյ
ջերմեռանդութեան աղագաւ. այսպ
և յայսմհետէ որչափ և կարող լի
նիցիմք ՚ի տր, հանապազ օգնական
լիցուք պատուելի անդամոյդ եկե
ղեցւոյս հռովմայ. և այլն.]

Եւ

temporanei extitisse dicuntur, obtentas, inviolabiliter observatas, quæ sanctorum Patrum regulis minime contradicunt, & Canonicis non obviant institutis, vobis, & per vos eidem regno auctoritate Apostolica confirmamus.

Idem Gregorius in Rescripto ad Constantinum Pazerpertense, Armeniæ Patriarcham, his loquitur verbis: *Quibusdam petitionibus per Nuncios tuos ex parte tua nobis exhibitis, ad gratiam exauditionis admissis, petitum a te pallium, & tuo, quod olim Antecessoribus tuis fuit ab Apostolica Sede concessum, jam quasi præ nimia vetustate consumpto, sicut iidem Nuncii exponere curaverunt, necnon mitram, stolam, & annulum, in signum Apostolicæ dilectionis, & gratiæ, ac tuæ devotionis indicium, fraternitati tuæ per Nuncios mittimus antedictos, alias tibi, velut honorabili membro Ecclesiæ Romanæ, in quibus cum Domino poterimus, propitii & favorabiles affuturi.* Ibidem, epist. 398.

Clemens Papa IV. in Rescripto ad Haytonem I. Armeniæ Regem, mœrore depressum, consolatorio: *Quod in tuis, ait, calamitatibus, fili charissime, nuper plusquam vellemus experti, (salvo tamen in omnibus divinæ beneplacito voluntatis, cui nos decet nostram in omnibus conformare), casu liberorum tuorum, & excidio tuæ gentis, ac depopulatione regionis, auditis in multa cordis amaritudine, Regiæ majestati compati, damnaque tua, totiusque populi Christiani jacturam recto judicio deputantes, flendum credimus esse cum flentibus, consolationis divinæ expectantes benevolum solatium, qui post tempestatem tranquillum facit, & post mærorem, & lacrymas exultationem infundit. Scimus* Clem. tom. 2. epist. 328.

mus quidem, quod & tota profitetur Ecclesia, te transmarinum Latinum populum, ex variis Nationibus inibi congregatum, diversis pro tempore tuis liberasse præsidiis; te Civitatis Antiochenæ in suis necessitatibus astitisse; te Crucis hostibus totis viribus restitisse; te cæteris omnibus Nationibus, Francorum amicitias prætulisse; te Sedis Apostolicæ preces, & monita, seu mandata in omni reverentia suscepisse. Quis igitur præstolari non debeat, ejus tibi misericordiam affuturam, qui super te tot, & tanta flagella multiplicans, tuam voluit examinare constantiam; ut eo purior exeas de fornace, quo flamma fueris acerbiore purgatus.

Ibid. epist. 327.

Idem Clemens Michaelem Paleologum, Græcorum Imperatorem, ad arma pro eodem Armeno Rege Haytone contra Sarracenos capessenda, excitavit, sic ad illum rescribens: *Si carissimi in Christo filii nostri, illustris Regis Armeniæ, ut scribis, damna deploras; tuum in hac parte commendamus affectum; quem propensius utique laudaremus, si affectui responderet effectus* &c. Ad hoc ipsum similiter & Hierosolymitanum Patriarcham, & Palæstinæ Proceres adhortatus est, his verbis:

Ibid. epist. 326.

Cum carissimus filius noster, Rex illustris Armeniæ, Domino permittente, qui, quos recipit filios, corrigit, & castigat, per Babylonici furorem exercitus attritus graviter fuerit, & oppressus; & sit eo dignius in suis necessitatibus adjuvandus, quo ad nostram devotionem se reddidit hactenus promptiorem: vestram devotionem hortandam duximus, attentius obsecrantes, quatenus, salva terrarum vestrarum custodia, omne consilium, & auxilium, quod poteritis, eidem impendatis.

Ni-

Գլ Եւ դրձլ՝ կղեմէնթոս չրրդ պապն
13 մխիթարեաց զթգւոր թղթովն Հայոց
Հեթոմ այսպիսի բանիւք. Լուաք զա-
ճալից սրտիւ զնեղութիւնս քո,
որդի իմ սիրելի. և զչար աղէտսն
հանդիպեալ որդւոց քոց. և զաւե-
րումն աշխարհ Հայոց. և զաստպա-
տակութիւն աշխարհին. Եւ թէպէտ
պարտ էր մեզ յամ չար պատահ-
մունս միաբանել զկամս մեր ընդ
հաճոյից ամենայն կամացն. սակայն
յոյժ այսու տրտմակից և ցաւակից
լինիմք արքունական մեծ վայելչու-
թեանդ. Եւ զմտաւ ածելով զմեծ-
վնաս քո, և զկորուստ քրիստոնեա-
կան ժողովրդեան. արժանի հա-
Գլ մարիմք լալ ընդ լացողս. սպասելով
14 ՚ի տնէ զշնորհս ամենայն մխիթարու-
թեան. որ զկնի ալէկոծութե հան-
դարտութի առնէ. և յետ տրտմու-
թե և արտասուաց շնորհէ զցըն-
ծութիւն. Գիտեմք արդարև. և
գիտէ եւս ընդհանուր եկեղեցի. թէ
որքան դու ՚ի ձեռն օգնականութեն
քոյ բազում անգամ ազատեցեր ՚ի
թշնամեաց զլատինական ժողո-
վուրդն որ ՚ի զանազան ազգաց գու-
մարեալ կայ յայդկոյս ծովուն.
և թէ օգնական եղեր քաղաքացւոցն
անտիոքայ ՚ի պէտս իւրեանց. և թէ
բոլոր զօրութեամբք. ճակատամարտե-
Գե լով ընդդիմացար թշնամեաց սրբոյ
15 խաչին. և թէ սիրեցեր զբարե-
կամութիւնս ֆռանկաց առաւել
քան զայլ ազգաց ամենեցուն. և թէ
ամ պատուով միշտ յանձն առեր զա-
ղաչանս, և զխրատս, և զհրամանս
առաքելական սբ աթոռոյս. Եւ
արդ՝ ով իցէ որ ոչ սպասիցէ խնամել
՚ի վերայ քո զամենայն ողորմութիւնն.
որ կամեցաւ բազմապատիկ վշտօք
փորձել զերկայնամտութիւնդ. զի
այնչափ սրբագոյն ելցես ՚ի հնոցէ. որ
չափ սաստկագոյն հրով փորձիցիս.]

Եւ

Եւ դարձ՝ նոյն կղեմենթոս թղթով Ժզ
յորդորեաց զթագաւորն յունաց զմի 16
քայէլ պալէոլոգոս ուղարկել փոյթ
ընդ փոյթ օգնութիւն զօրաց առ
նոյն հեթում. գրելով այսպէս. Եթէ
դու, որպէս գրեցեր առ մեզ, զթու-
թեամբ ողորմիս նեղութեանցն եր-
կրին սորայ. և եթէ ողբաս ճշգրտու-
զվնասս եղեալ սիրելի որդւոյն մե-
րոյ և գերապայծառ արքային հայ-
ոց հեթումայ. քան այսմ մասին յոյժ
գովեմք զգթութիւնդ քո. Իսկ ա-
ռաւելագոյն գովեմք զքեզ. եթէ
բարի կամաց պատասխանեսն և ս
գործք. և այլն.] Եւ ըստ սմին
օրինակիս գրեաց ևս առ պատրի- Ժէ
արգն եմ. և առ Խիլասն պաղէս- 17
տինոյ այսպէս. Քանզի սիրելի որդին
մեր գերապայծառ արքայն հայոց
յաղթեալ և խորտակեալ եղև ՚ի սառ-
ածն քաջութէն քաջելոցաց. կա-
մելով այսպէս սատուճամ. որ խորանէ
և սառնէ ՚ի յորդիս զոր ետուն սիրել.
Եւ գոլով նոյն արքայն սրտանի օգ-
նութեան. զի մեծս հասցանդ եղև
հովուապետութեն մերում. սակս
այսորիկ պատուեաձաճոր համարեցաք
յորդորել զձեզ, և աղաչել զգուշու-
թեամբ. զի առողջ մտաւ պահ-
պանութիւն քաջաքաց ձեռոց՝ աս-
ցէք նմին թագաւորին ըստ կարի Ժը
ձեռում զամ խորասս, և զօգնու- 18
թիւն. որ լինեցի հարկաւոր վասն
աշխարհին իւրեանն. և այլն.]
Եւ դարձ՝ նիկողայոս չորրորդ պապն
հրամայեաց երկոցունց կարգաց աս-
պետացն զինուորացն. թեմպլարի
և հօսպիտալարի քաւ այլոր կոչեցե-
լոց. և ևս ռոճերիոսի զօրապետին
հռոմէական զօրացն. զի նաւորդք
գնասցեն առ օգնութիւն արքային
հայոց. և առաքելաշնորհ նամակօք
յորդորեաց զամ քրիստոնեայս առ-
նուլ զնշան սուրբ խաչին ՚ի զգեստս
իւրեանց,

Nicolaus Papa IV. Templariorum, & Hospitalariorum Equitum Magistris, ac Rogerio e Thodinis, classis Ecclesiæ Romanæ Præfecto, præcepit, ut triremes, egregie instructas, in auxilium Haytonis II. Regis Armeniæ contra impetus Sarracenorum submitterent: omnes præterea fideles propter eandem causam ad Crucis signa suscipienda litteris Apostolicis excitavit; in quibus hæc verba sunt: *Cum Regnum Armeniæ in medio perversarum nationum positum, & sicut oves inter lupos, inimicos Crucis, noscatur inclusum, & ad sui tuitionem fidelium egeat subsidiis adjuvari: nos, qui ipsius Matris Ecclesiæ gubernacula, Domino disponente, suscepimus, præfati regni notificatum nobis statum miserabilem attendentes, & paterno illi compatientes affectu, universis Christifidelibus, qui, signo vivificæ Crucis assumpto, de cismarinis partibus ad defensionem præfati Regni contra hostes Crucis accesserint, indulgentias, privilegia, & gratias concedimus, quæ transfretantibus in terræ sanctæ subsidium sunt concessæ* &c. Quæ quidem auxilia quantum ad ejusdem Regni defensionem eo tempore contulerint, refert Sanutus lib. 3. par. 13. cap. 1.

Nicol. lib. 4. epist. 86. & 87.

Ibid. epist. 84.

Denique, ne super hoc sermo ulterius protendatur, Eugenius Papa IV. in Bulla unionis, pro Armeniis specialiter edita in Concilio Florentino his eos laudibus commendavit: *Ipsos autem Armenos magnis laudum præconiis dignos esse, merito censemus. Ut primum enim a nobis ad Synodum accersiti sunt, tanquam Ecclesiasticæ avidi veritatis, spectabiles, devotos, & doctos Oratores suos, cum sufficienti mandato, de suscipiendo videlicet quidquid Spiritus sanctus hanc sanctam Syno-*

Conc. Flor. in Bulla Eugen. IV. pro Armen. quæ incipit: Exultate Deo.

Synodum illustraverit, ex remotissimis Regionibus, per multos labores, marisque pericula, ad nos, & hoc sacrum Concilium destinarunt.

Desinat igitur Græca garrulitas priscæ illi Armeniorum nationi, & Ecclesiæ obtrectare, de qua tot, tantique universalis Ecclesiæ summi Pontifices tam honorifice loquuti sunt, tantis eam laudibus illustrarunt, patrociniis confoverunt, in communionem sinu amantissimo exceperunt: quamque vel ipse Græcorum Imperator, Manuel Comnenus, de suorum purgavit calumniis, sic ad Gregorium Armeniæ Patriarcham rescribens: *Græci de Armeniis acerbe nimis loquuntur, quod unam in in Christo fateantur naturam, quod Divinitatem passibilem adstruant, quod utrique naturæ, prout cuique par est. singulas non adscribant proprietates. Verum in hac parte minus Nostrates ipsi pie se gerunt; dum uestram confessionem, quæ solam personalem naturarum unitatem affirmat, ipsi in utriusque naturæ confusionis suspicionem adducunt: ideoque pessimi hujus exempli errore vos esse implicitos, iudicantes, appellant hæreticos; qui tamen firmiter Orthodoxiæ studetis, ut ex epistola, quam misistis, accepimus, & Deo gratias egimus.* Hucusque Manuel Imperator.

Epist. Manuelis Imp. ad Gregor. quæ extat apud Armenios.

ԺԹ իւրեանց, և օգնութիւն լինել հայոց
19 ընդդէմ տաճկաց . առեալ՚ի նամականս
այսմ . Եւ արդ՝ քանզի աշխարհն
հայոց, է եղեալ՚ի մէջ չար ազգաց ան
հաւատից, և Թշնամեաց խաչին քրիս
տոսի, իբրև ոչխար ի մէջ գայլոց .
և վասն պահպանութեանն իւրոյ
կարօտի օգնականութեանց հաւա_
տացելոցն . սակս այսորիկ մեք, որ
կամօքն այ կառավարեմք զեկեղե_
ցին քնի, լուեալ զԹշուառութիւն
և զտառապալումն նորին աշխարհին .
և հայրական գԹով ողորմեալ նմա .
յորդորեմք զձեզ հաւատացեալ քրիս
տոնեայս, որք կան յայսկոյս ծո_
վուն, առ՚ի առնուլ նշան սբ խա_
Ի չին, և գնալ՚ի յօգնութիւն Թագաւո
20 րին հայոց պատերազմիլ ընդդէմ
Թշնամեացն քրիստոսի . Եւ այնոցիկ,
որք արասցեն այսպէս, շնորհեմք
զօրհնութիւնս մեր, և զԹողու_
Թի մեղաց իւրեանց . և զայլ շնորհս
ամ, զոր սովոր եմք շնորհել գնա_
ցողացն առ օգնութիւն եկեղեցւ
սրբոյ . և այլն .] Սակս որոյ բա_
զում քրիստոնեայք ժողովեցան, և
ելին զօրօք ընդդէմ տաճկաց . և
յայնմ ժամանակի եղև հայոց օգ_
նութիւն ոչ սակաւ .

Եւ արդ՝ Թողեալ զայլ բազմօրի_նակ նշան սիրոյ, ցուցեալ հայոց ՚ի զանազան այլոց հայրապետաց հռոմ_մայ ըստ իւրաքանչիւր ժամանակի . զի մի յոյժ երկարախօս լիցիմ՝ զայս ասեմ միայն . Եւ գինէոս չորրորդ պապն՚ի Թէոդոսն միաբանութեան, զոր գրեաց վասն հայոց ՚ի ժողովն ֆլօրենցիոյ, յոյժ գովաբանեաց զնս . առեալ այսպէս . Ազգն զորս հայս բազում գովասանութեան և փառաց արժանի համարեիմք . զի յաժամ կոչեցան ՚ի մէնջ առ այս սինոդոսս, իբրև զեկեղեցական ճշմարտութեան և միաբանութեան ջանիկացօղք, վաղվաղակի ՚ի հեռաւոր աշխարհէ և բազում չարչարանօք և ծովու աշխատութբ, առաքեցին առ մեզ և առ այս սրբազան ժողովս զպատգամաւոր և զիմաստուն հրեշտակս իւրեանց նամակօք հաւատարմութեան . որք ունէին զհրաման ընդունելոյ զամ ինչ զոր հոգին սբ ազդէր ՚ի յայս սրբազան սինոդոսս .]

Ուրեմն ապա կարկեսցի բերանն յունաց, լինի լրբութեամբ սատախօ_սողաց .

տողաց. և լռեսցի անիրաւ զրպարտութիւնն աներկիւղ բարբանջողացն. զոր առ
կանէին 'ի մերոյ նախնեաց առ եկեղեցւոյ Հայոց. զոր այսքան մեծամեծ
հայրապետաց կաթուղիկէ անեղծանելի եկեղեցւոյ պատուանեցին,
բարեհռչակեցին, գովասանութեամբք զարդարեցին, և ողջմտութեամբ սի-
րոյ 'ի միաբանութիւն և 'ի հաղորդութիւնն իւրեանց ընկալան. զոր և նոյն
ինքն առաքեալն յունաց մատուցել կամեցեալ զերծոյն 'ի չարախօսութենէ իւրա-
կանացն, առնելով 'ի թուղթն առ որ գրեցար կաթողիկոսն այսպէս. Իսկ Հայք 'ի
հնուանց դաւանն զուղղափառութեամբ բանբասեն. թէ մի բնութիւն խոստովա-
նեն, և ծածաչարչար զաստնեն. և ոչ առն իւրաքանչիւր բնութեանցն զպատ-
շաճ յատկութիւն վայելչական. Եւ ասա դրէլ ամբարշտեն. զի զանձնաւո-
րութեան միաւորութէ ձեր խոստովանութիւն բնութեանցն մեզ կարծեցոյց
չփոթութեամբ առնել. և խորհեն այսպէս ասել և թեւր 'ի ձեզ զայթակղութիւն.
առեւ այսորիկ 'ի մեղք հերետիկոսաց կարծեցայք. և անուանեցայք դուք.
որ հաստատութեամբ խորհիք զուղղափառութիւնն. բան որում և յաւուրս-
լոցս լուաք. և գոհացաք զձայ.]

ՅԱՂԱԳՍ
Նորաստոր եկեղեցւոյ Հայոց.
Երկրորդ առաջարկած.

Գլուխ. Ը.

Երկրորդ ասեմք. եթէ թէպէտ ա- ա
նորաստոր յեկեղեցին Հայոց 1
դատանեն ախտաւորք ոմանք, որ են ուղ-
ղափառութէ հակառակորդք և այ-
լեն զանձամբն միաբանակ առաթեա-
ցւոյն, և մեծնեցւոյն, և այլոց սուրբ
վարդապետացն. որք 'ի չար ախտէ
նախանձու և թշնամութեան շարժե-
ցեալ յառաջադիմանել 'ի գիրս իւրեանց
զճշմարտութիւն կաթուղիկէ եկե-
ղեցւոյն, և զդաւանութիւն քաղկե-
դոնի սուրբ ժողովոյն վն եկուց բ
միաւորեալ բնութեանցն 'ի մի անձն 2
քի. և յառաջադրեցին ասել երգել
աղաղակելով ժողովրդեան 'ի առաւօտ
զերգս զաւրհնել առ 'ի նզովել զսէն
լեոն, և զժողովն քաղկեդոնի, և
գովաբանել զդիոսկորոս.
որոց նզովեալք են.

Այնպիսի ոչ այսու կարեմք յի-
րաւի ասել, եթէ նորաստոր եկեղե-
ցին Հայոց է հերձուածող. քանզի լինել-
այս.

DE NOVA ARMENIORUM ECCLESIA
Assertio secunda.

§. VIII.

Dico secundo: Recens Armeniorum Ecclesia mixta est ex Hæreticis, & Catholicis: Clerus autem ejus, ac Populus circa eadem de Christo dogmata ex Ecclesiasticis libris modo Catholice in Templo legit, ac profitetur; modo hæretice.

Prima pars assertionis probatur: Dici enim non potest, quod talis Ecclesia sit simpliciter Catholica: siquidem altera Præsulum pars pessime credit, falsæque suorum Hæreticorum doctrinæ pertinaciter hæret; nec non reliquum vulgus hæreses aliquas in suis Templis publice profitetur; de quibus infra.

Neque dici potest, quod simpliciter sit hæretica; non solum, quia plerique Præsulum, & Antistitum ejus recte sapiunt, & corde Catholici sunt, Sedique Apostolicæ obsequentes; verum etiam, quia in ultima ejus Synodo Ge-

 nerali,

nerali, videlicet Adanensi, perinde atque in præcedentibus, orthodoxe professa est, & cum Romana Ecclesia seipsam univit; quod etiam præstitit, & confirmavit per suos Oratores in Concilio Florentino anno Salutis 1439. nec subsequutus est alius ejus Conventus, in quo priorem sententiam retractaverit; cum exinde, suo Rege privata, & sub infidelium Dominio constituta, nullam aliam Synodum celebrarit. Unde credendum potius est, si ad novam unquam convenerit Synodum, ab exemplo suorum Patrum recessuram non esse.

Concilium Floretinum sess. ultima.

Neque tandem dici proprie potest, quod sit in duas Ecclesias divisa, quarum altera sit Catholica, altera hæretica; quia omnes Armenii (excipio Catholicos Nascivanensis Provinciæ) in iisdem simul Templis promiscue orant, profitentur, ac mutuam habent communicationem, saltem extrinsece, etsi corde unus non assentitur professioni alterius; unde videntur non duas, sed unam Ecclesiæ collectionem repræsentare. Igitur dicendum potius est, quod sit una Ecclesia ex utriusque commista.

Quocirca gravissime peccant, maximoque se scelere adstringunt Catholici, præsertim Præsules, ac Magistri, quibus ex officio res incumbit; quando Hæreticorum insectationes pertimescentes, fidei veritatem silentio dissimulant, omittuntque ob propria commoda illam prædicare, ac palam facere populo. Quare, quoniam hic in sua ignoratia, & hæresi perire permittitur, ipsi erunt severissimo Judici Christo ejus perditionis rationem reddituri; nec debitas tantæ omissioni pœnas in seculo futuro effugient.

Secunda pars probatur, & explicatur:

Գ այս . քանզի ՚ի մէջ սորա է անհա-
3 մար բազմութեան ուղղափառ, պատ-
ուական, և իմաստուն վարդապե-
տաց, և հայրապետաց որք ՚ի բաց
մերժեն զմոլորական վարդապետու-
թիւն նախանձաւոր հակառակորդաց
կաթուղիկէ սուրբ եկեղեցւոյն . և
՚ի սոյնէ միաբանեալք ընդ առաքե-
լական սէ աթոռոյն հռովմայ՝ զհետ
երթան զկնի շառաւղաց առաքինաց սր-
բոց հարցն իւրեանց . նաև զի նոյն
եկեղեցին ՚ի յետագոյն իւր ժողովս
ատենից . որ և ՚ի յայլսն առաքինա-
գոյնս . ուղղափառ դաւանեաց, և ընդ
եկեղէ ցայսն հռովմայ միաբանեցաւ .
Դ զոր և հաստատեաց յետոյ ՚ի ժողովս
4 փլորենտիոյ ՚ի ձեռն հրեշտակաց իւ-
րոց ՚ի թուականութեան փրկչական .
ՌՆԼԹ . և այլս ոչ արար այլ ժողով .
և ոչ դարձաւ յետոյ . զի գոլով յայսմ
հետէ առանց թագաւորի . և ընդ
լծով ծառայութեան անհաւատից,
ոչ կարաց նոր ժողով առնել . ուստի
և կարծեմ հաւաստեաւ . զի թէ մի-
անգամ գումարիւր ՚ի ժողով . ոչ ելա-
նէր ՚ի բացի օրինակէն նախահարցն
իւր սրբոց .

Եւ դարձ՝ ոչ կարեմք ասել . թէ
բաժանեալ իցէ յերկուս եկեղեցիս .
որոց մինն ուղղափառ . և միւսն հերձ-
Ե ուածող . զի ամ Հայք (բաց ՚ի դաւա-
5 ռէն նախիջևանայ) համօրէն ՚ի միա-
սին աղօթեն . և երգեն ՚ի տաճարս .
վասն որոյ ոչ երևեցուցանեն զեր-
կուս եկեղեցիս, այլ կացուցանեն զմի
եկեղեցի . յորում եթէ գտանին սա-
կաւք ոմանք արտաքոյ ուղիղ ճանա-
պարհի . ամ առաքինագոյնքն զնոսին
՚ի գնացս ճշմարտութե .

Սակս որոյ ընդ մեծաւ մեղադրան-
նօք անկանին ուղղափառքն . մանա-
ւանդ վարդապետք և առաջնորդք
այնոցիկ . որք թէպէտ կատարելապէս
գիտեն զճշմարտութիւն հաւատոյ .

սա-

Զ 6

[illegible]

Է 7

[illegible]

Ը 8

[illegible]

tur: Etenim Canonici istius Ecclesiae libri, quamvis alicubi rectam illam de rebus fidei, ac praecipue de Christo confessionem, quam primitus habebant, adhuc retineant; alibi tamen a recentioribus haereticis vel corrupti, vel falsis veterum haereticorum doctrinis, fabulosisque narrationibus cumulati sunt; quo fit, ut Armenus Clerus, dum in Templo ex eis legit, aut una cum populo canit, & profitetur, interdum per incuriam, seu crassam inscitiam oppositas proferat confessiones; & approbet una die, quod reprobat altera.

Exempli gratia, modo cuncta illa de Christo vera dogma (quantum ad rem attinet) profitentur, quae sacra Synodus Chalcedonensis docuit, & definivit; ut visum est §. 5. Immo aliquos Sanctos Patres tum Latinos, tum Graecos, qui ipsos Armenios, caeterosque Christianos, ad Chalcedonensem Synodum suscipiendam hortati sunt, pie colunt, eorumque commemorationem in Menologio, & horariis precibus celebrant; praecipue Gregorium Magnum Papam, & Germanum Constantinopolis Patriarcham, de quo sic legunt in Menologio die 12. Maji: *Sanctus Germanus, Constantinopolis Patriarcha, fuit strenuus Pastor, & verax Magister fidei Orthodoxae, Christo ipsi consimilis.* Et rursus ibidem die 24. Julii: *Sanctus Germanus, Constantinopolis Patriarcha, epistolam ad Armenios destinavit, qua ita eos monebat: quare vos non asseritis duas naturas in Christo, nec recipitis Concilium Chalcedonense?*

Menol. Arm. die 12. Maij & 24. Julii.

Modo autem vice versa, Magistros suos haereticos, videlicet Joannem Oznienfem, Stephanum Siunienfem, Joannem Orodnienfem, Gregorium Dat-

Datrievensem; Vartanum, Mehkitarium, & alios; qui, ut infra videbimus, rectam quamque de Christo confessionem, ab Armena ipsa Ecclesia susceptam, & Chalcedonensem Synodum scriptis putidissimis oppugnarunt; sanctos esse affirmant, eorumque omnium memoriam in Menologio, & aliquorum in ipsa etiam Missæ Liturgia, venerantur: ac præterea in Cantico, quod incipit, *O mirandum*, ipsos Patres Chalcedonensis Synodi, & Divum Leonem Papam, ejusque ab eadem sacra Synodo approbatam epistolam, impie, atque immaniter execrantur; Dioscorum vero, quem Occidentalis, & Orientalis Ecclesia omnis flagitii, & hæresis reum comperit, ac damnavit, sanctum conclamant, & Orthodoxum.

Quæ quidem insana, blasphemaque Cantio (ut relatione Armenorum quorundam Magistrorum, qui tantam suæ nationis hæresim, & ignomiæ notam quandoque coram me erubuerunt, defleveruntque, accepi) introducta fuit in Ecclesiasticos libros ab uno è recentioribus Pseudomagistris hæretico perinsigni; qui putavit, fore ut probris, & contumeliis, a Græcis, aliisque Chalcedonensis Concilii Professoribus sibi illatis, ipse vicem rependeret, si inferendo in supradicto Cantico perhorrendas eas blasphemias, iram, atque odium suum in sanctam Synodum Chalcedonensem effunderet, nec illi in impio facinore desudandum fuit, annuente præsertim consectaneo pro tempore Patriarcha; cum in incautam nationem post jacturam sui Regis ea inducta sit prava consuetudo, ut quilibet Magister in Ecclesiasticos ritus, ac dogmata manum pro libito inferat addendo, vel detrahendo, aut immutando. Qua-

Թ Հայաստանեայն գերմանոս պատրիարք
9 կոստանդնուպօլսի, զորմէ պատմեն
այսպէս 'ի յայսմաւուրքն 'ի մայիսի.
ԺԲ. Սուրբն գերմանոս պատրիարք
կոստանդնուպօլսի եղև քաջ հովիւ.
և քննանման փարատական ճշմարտու-
թեան ուղղափառ հաւատոյ. Եւ
դրծլ ամեն 'ի նոյն այսմաւուրքն 'ի
յուլիսի. ԺԴ. այսպէս. Եւ պատրի-
արքն կոստանդնուպօլսի սՖն գեր-
մանոս գրեաց Թուղթ 'ի հայս. Թէ
ընդէր ոչ ասէք 'ի քմ յաւակաբար
երկու բնութիւն, և ոչ ընդունիք
զժողովն քաղկեդոնի. Եւ զայս ասեն
քաս ուղղափառ ամ̂ենայն պատ-
Ժ ռ̂ակաւ եկեղեցեաց եւրեաց.
10 Բայց 'ի մեւս կողմանէ. ԺԱ 'ի սեպ-
մանց հակառակորդացն զնենգով ընդ-
դեմ սորին, պատմէին և ցեղասա-
նեն երբև զոր վարդապետն զօրհան
ձնեցին, և զնախափառնու անուանեցին,
և զզօհան ուրացեցին, և զերկու
աստուածացին, զայսպէս ասործացին, և
զփառքս, և զմեծութիւն, և զայլս
ուսման. որք Թիւրեալ էք 'ի յուղղութէ,
և ամենեայն 'ի հերձուածս երրոր-
դական, ընդդէմ զնենգան սՖև ընդ-
հանուր ժողովոյն քաղկեդոնի. ուրք
հայրապետացն. և կամելով հատանա-
ակ զմոլորութիւն մեոյ բնութեան,
ԺԱ Հոգեհանու փոխիցեն զհաւատոյ զեն-
11 ոռ̂անս, և խաւանակեալ զմիակա-
զորս զաւ̂ատութիւն, զոր ընդունին
եկեղեցեն նոցա. Նաև դրծլ. 'ի քա-
ռակեաց զոր երգեն 'ի զօնե սՖ ժո-
ղովոյն. ԺԱ. յո̂վ հրաշափառ. նզովեն
մեծամեծս հեշտակս զսՖ հարսն և
զհայրապետսն քաղկեդոնի ժողովոյն.
և զմնոխաւորոյն զեն զուսուրք. հայրա-
պետն լեւոն զյաղթողն սրբոյն ականտո-
սի զլեւոն ոսկեդարազեալս բերանովն.
և զանուանել նորին. յև ուղղափառ. և
ուղղափառ վարդապետութէ. այլ
և մեծացուցանեն, և ձ̂ն փառաց 'ի
փառս

մասն բարձրացուցանեն, և բարեհռ- Ժբ
չակեն զմոլորեալ և զմոլորեցուցիչ 12
արբանեակ բանսարկուին զակիզծն
դէոսկորոս. որ հատեալ և արտա-
ձգեալ եղև 'ի սբ և 'ի տիեզերագու-
մար ժողովոյն քաղկեդոնի, իբրև հո-
տեալ և ախտացեալ անդամ. հեր-
ձեալ և հերձիչ պարզամտաց. և հա-
մախոհ նմանեցեալ նզովելոյն.

Իսկ բացայայտեցին մեզ ամենայն
պատուելին և իմաստունն վարդապետք
հայոց. որք արտասուաթոր աչօք ող-
բային զհայհոյալից շարականն ընդ-
դէմ սբ ժողովոյն քաղկեդոնի, և
զխոստովանութիւն և զուղղափա-
ռոհ կարծիս երգողացն. և պատ- Ժգ
մեն եթէ այսպիսի բանքն սերմանեալք 13
եղեն 'ի սատանայէ, և վերածեալք 'ի
վերայ ով հրաշալույն 'ի նախանձոտ
և յատեաւանք հերձուածողէ ումեմն
նէ. որ համարեր վրէժխնդիր լինել
վասն չարախօսութեանցն յունաց.
եթէ մուծանէր 'ի յերգն զայս հայ-
հոյութիւն ընդդէմ քաղկեդոնի սբ
ժողովոյն. և ոչ անկարացան զործն
դիւականեալ առն այսորիկ, զի յետ
բառնալոյ Թագաւորութեն հայոց,
եմուտ 'ի նոսա այսպիսի չար սովո-
րութիւն. զի իւրաքանչիւր վար-
դապետ, կամ առաջնորդ, կարօղ լի-
նի այլայլել և փոփոխել զեկեղե- Ժդ
ցական կարգաւորութիւնս, զդիրս, 14
և զսովորութիւնս. մինչ զի ոչ գիրք
ընդ գրոց համեմատին. ոչ արարո-
ղութիւն ընդ արարողութեան. ոչ
վարդապետութի ընդ վարդապետ-
տութեան. և ոչ երգեցողութիւն
ընդ երգեցողութեան.

Վասն որոյ դիւրաւն կարաց ա-
տելատեր մոլորեցուցիչն պատրողա-
կան բանիւն, և հնարիւք, մանա-
ւանդ առասպելական պատմութեք
խաբել զազգն պարզամիտ. և բերել
զնա 'ի փառաբանութիւն պղծոյն
դէոս-

Quapropter difficilis operæ nequaquam fuit homini fanatico, postquam prodigiosis mendaciis, aliisque dolosis artibus ignarum populum dementavit, illum inducere ad ea verba sacrilega in sanctissimi Papæ Leonis, Synodique Chalcedonensis contumeliam, nefandissimi vero Dioscori laudem, singulis annis impie percinenda; ut jugiter ejus diei, quo sacra Synodus illa celebrata fuerat, memoria blasphemaretur, verba sunt ista:

Hac die luctus tristissimus Oraculum Catholicæ fidei occupavit: ignis incendium inextinguibile in terris apparuit, quod ejusdem fidei ædificium combussit, evertit, Canones dissolvit Apostolicos, per eos, qui Dominum Chalcedone negaverunt. Vidi ego in frequentissimi ejus Concilii tribunali, Diaphysita combussit labores laborantium Apostolorum sanctorum & Prophetarum: violata sunt Christi sanguine icta fœdera, & Canones præscripti gentibus universis. Pulcherrimus porro radius ille, e sanctorum Patrum radicibus ortus, fidei flos, sanctus Dioscorus, haud quaquam iniquo illi Conventui assensus est; sed anathema dixit Leoni, & execrabili ejus epistolæ.

In Ar. Cantico, cujus initium: O mirandum.

Hactenus inepta blasphemiæ verba, per tot secula Armeniis inaudita, novissime vero a teste relata, non oculato, ut fingitur, (alioquin fuisset is immortalis), sed deceptore: quæ profecto dum imprudentes, seductæque gentes Armenæ, contra Synodalia tum suæ, tum universalis Ecclesiæ decreta, decantant, quid aliud insciæ faciunt? nisi, ut inquit Petrus, *velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, & in perniciem in his, quæ ignorant, blasphemant*; atque anathemata centum a Latina, Græca,

Petri epist. 2. cap. 2.

& Ar-

& Armena ipsa Ecclesia in caput inclamant suum. At de sacra Chalcedonensi Synodo, sanctoque Leone, atque flagitioso Dioscoro dicemus seorsum in alia quæstione.

ԺԵ Դէոսկորոսի, և 'ի յառնելութն Քաղ-
15 կեդոնին սէ ժողովոյն. և առ 'ի նզո-
վել և անիծանել երգով զյիշատակս
սրբոց հարցն նորին.

Արդ՝ զարշելի բանքն ոմհրաշա-լոյն են այսոքիկ. Աստուածոր անառանելի սուտ հաւատալ սէ ուխտին հաւատոյ, հուրն եռանդն անշէջ ունելեալ 'ի յերկրի, հողեհեալ փլոյց զհաւատոյ շինուածս. և խորամանեալ զառաքելական կանոնս, որք միաձայն ուրացան զՔրն 'ի Քաղկեդոնի. Անեսի եւ յայսմ ատենի յոքնախումբ ժողովոյն, երկաբնական եկեղ զերկս աշխատողաց զառաքելոց սրբոց և զմարգարէից. Զորեցան դաշինքն որ արեամբն Քրիստոսի եդան առաքելականք համանգամայն աղանց. Պ— հեղեցին շառաւիղ յարմատոց սրբոց հարց վերաբերեալ ծաղիկ հաւատոյ սրբն դէոսկորոս՝ ոչ հաւանեալ անօրէն ժողովոյն, նզովեաց զլեոն, և զառումարն իւր պիղծ.]

Այս են զրաբան հայհոյութիւնքն. զոր հայք 'ի յառաջին ժամանակս, և եւս զկնի բաժանման եկեղեցւոյն իւրեանց ոչ երբէք մինչև 'ի ժամանակս առն այնորիկ սուտխօս մոլորեցուցչին, որ պատիր բանիւք խաբեաց զպարզամիտ ազգն կոչելով զնոսքն ականատես վկայ, որ է սուտ. Եւ զհարդկարէր նոքն 'ի յետին աւուրս ականատես վկայ լինել Քաղկեդոնի ժողովոյն որ եղև 'ի յամի ծննդեանն Քրիստոսի. ՆԾԱ. Եւ սակաւք ոմանք 'ի հայոց երգելով այժմ զնա՝ ընդդէմ լինին սուրբ հողովական կանոնացն, ոչ թէ միայն ընդհանրական եկեղեցւոյն, այլ եւս եկեղեցւոյն իւրեանց. Վասն որոյ եղուկ և վայ է նոցա. զի ըստ ասացելոյն պետրոսի, իբրև զանբան անասունս ըստ բնածին բարուցն, յերծումն և յապականութիւն. որոց ոչ են գիտակ հայհոյեն. և կուտեն 'ի վերայ գլխոցն իւրեանց 'ի լատինացւոց եկեղեցւոյն և յունաց և յինքեանց հայոց զանէծս և զնզովս բազմապատիկս. Արդ՝ յիշա Քաղկեդոնի ժողովոյն և սրբոյն լեոնի. և յիշա պղծոյն դէոսկորոսի ճառելոց եմք 'ի յայլում վիճաբանութեան.

ՄԻ ԹԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Օձնեցւոյ վարդապետին, և սիւնեցւոյն, և տարօնացւոյն, և տաթևացւոյն, և այլոց միաբան աղցին վարդապետաց համաձայն իցէ ընդ հաւատոյ եկեղեցւոյն հայոց . Թէ ոչ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջարկին երկու կարծիք վարդապետաց, և լուծումն վիճման,

Գլուխ . Ա .

UTRUM DOCTRINA

Magistri Oznienſis, & Siunienſis, & Daronenſis, & Dattievenſis, aliorumque ejuſdem ſectæ Armenorum Magiſtrorum, circa Incarnationis Myſterium, ſit fidei veteris Armeniorum Eccleſiæ conſentanea?

QUÆSTIO INTER ARMENIOS SECUNDA.

Proponitur duplex ſententia, & reſolutio Quæſtionis.

§. *I.*

Ա 1

Ստորասեն ոմանք, որք հետևեին վարդապետութեան նախասացելոյ վարդապետացն . և այսպէս առաջադրութեանց եղեալ ումն վարդապետն գրիգոր անուան կեսարացի, որ ՚ի թուղթն զոր գրեաց առ մովսէս կաթողիկոս, ասէ յիշատակէ զվերոյգրեալ վարդապետս . և ասէ այսպէս . Մեք որ եմք հետևողք, և ՚ի նոցանէ ընկալեալ ունիմք զհաւատս և զդաւանութիւն և զկանոնս . և ՚ի

AFFIRMANT Armeniorum nonnulli, ſectatores ejuſdem doctrinæ, ac præcipue inter alios Gregorius Cæſarienſis Epiſcopus, qui in epiſtola ad Moyſen, majoris Armeniæ Patriarcham Catholicum, poſtquam prædictos homines nominavit: *Nos*, inquit, *Armenii horum Magiſtrorum ſectatores ſumus; ab iſtis accepimus legem, fideique profeſſionem, & Canones; at-* Epiſtola Gregorii ad Moyſen, circa medium.

que in hoc constanter persistimus; hoc profitemur, & observamus; nec retrovertimur, nec declinamus, sive ob cruciatus, sive ob mortem ipsam: immo ab eorum semitis declinantes rejicimus.

Joan. Arm. Patriar. in Apologia pro duabus Christi naturis.

Negant autem reliqui omnes; quorum antesignanus videtur esse Joannes, cognomento surdus Magister, Constantinopolitanæ Armeniorum Ecclesiæ strenuissimus Patriarcha; asserentes, talium Magistrorum doctrinam esse Eutychianam, & hæreticam, fideique, quam Armena profitebatur Ecclesia, repugnantem. Verba Joannis, in Apologia pro duabus Christi naturis adversus eosdem Magistros nominatim, sunt hæc: *Hæresis Eutichetis, inter Armenios ingressa, & firmata, in dies singulos ab ejus sectatoribus augetur, propagaturque; fuit enim primum ab Eutyche, Dioscori consiliario, fundata: deinde ab ipso Dioscoro erecta, extructa, & confirmata: postremo ad hæc usque tempora video complures Armenios, a recta orthodoxorum via declinantes, post illam perditissime ruere. Siquidem eorum nonnulli libros adversus Catholicos exararunt, in quibus eandem roborantes hæresim, negant in Christo naturam humanam; atque unam in eo naturam constituunt, nempe divinam, quam etiam dicunt passam. Et hi quidem, non ex priscis sanctis Patribus, & Doctoribus nostris sunt; sed, qui in miserrima novissimorum temporum perturbatione inter nos prodierunt, Magistri. Væ simplici Armeniorum nationi, horribili Eutychianorum hæresi implicatæ.* Quasi dicat: væ populo parum cauto, qui columbæ simplicitatem habens absque serpentis prudentia, nescit e suis Magistris reprobare

բ ՚ի նոյն կամիմք եւ ունիմք եւ պահեմք.
2 եւ ոչ դառնամք յետս եւ խոտորիմք.
ոչ չարչարանօք․ եւ ոչ մահուամբք.
եւ զխոտորեալսն ՚ի շաւղաց նոցա
ոչ ընդունիմք․]

[Իսկ բացասեն այլ հայք ուղղափառք ամենեքին. Թէ ուսումն առաջդեալ յայսմանէ վարդապետացն է՝ ուսումն Եւտիքեայ անիծելոյն, եւ հակառակ հաւատոյն, զոր ՚ի սկզբանէ դաւանեալ եկեղեցին նոցա. Ուստի արհեպիսկոպոսն կոստանդնուպօլսի յոհաննէս խուլ վարդապետ կոչեցեալ ՚ի գիրսն զոր շարադրեաց ընդդէմ նոցին վարդապետացն, ասէ
գ այսպէս․ Աղանդն Եւտիքեայ մտեալ
3 ՚ի մէջ հայոց. հիմնեցաւ, բարձրացաւ, կառուցաւ, եւ օրըստօրէ զարդարեն զնոյն հաւանողք նորին․ այսպէս հիմն եդ Եւտիքէս խրատիչն Դէոսկորոսի. եւ բարձրացոյց, կառոյց զօրացոյց նոյն Դէոսկորոսն, եւ մինչեւ ցայսօր զնոյն տեսանեմք, որ բազում այլք հայոց Թողեալ զուղիղ ճանապարհն ուղղափառաց՝ մոլորեցան զհետ երթեալ ճանապարհին Եւտիքեայ. եւ գրեն հակառակ ուղղափառաց՝ հաստատելով զաղանդն Եւտիքեայ, ուրանալով զմարդկային բնութիւնն քրիստոսի. եւ դաւա-
դ նեն ՚ի քրիստոս մի բնութիւն, այս է,
4 միայն աստուածային բնութիւն. եւ զնոյն ասեն չարչարեալ. ոչ եթէ առաջինքն հայրապետաց եւ վարդապետացն մերոց սրբոց. այլ վերջին այլասերեալ ժամանակին երեւել վարդապետքս. աւաղ միամիտ ազգիս հայոց. որ ահագին մոլորութեամբ մոլորեցեալն ՚ի չար աղանդն Եւտիքեայ. եւ այլն.] Եւ կամի ասել վարդապետն. Թէ աւաղ անխիմաստ ժողովրդեանն. որ ունելով զաղաւնոյ միամտութիւն առանց խորագիտութեան օձին. ոչ գիտէ ՚ի վարդապե-

bare

պե-

պետացն խորոց ընտրել զուղղա- Ե
փառս, և մերժել զհերձուածողս. 5
Ուստի գոլով մոլորեցուցեալ 'ի սո-
ցանէ. յորժամ համարի պահել ան-
խախտ զհաւատսն սբց հարցն իւրոց,
և եկեղեցւոյ իւրոյ. գտանի պաշ-
տել զաղանդն Եւտիքեայ.

Արդ՝ երկրորդ կարծիքս բացայա-
ղացն միայն է՝ ճշմարիտ. և ցուցանի.
քանզի եկեղեցին հայոց 'ի ժողովս
իւր և 'ի յերգս, և 'ի դաւանու-
թիւնս, խոստովանեաց 'ի քրիստոս
զուղղափառ հաւատս կաթողիկէ եկե-
ղեցւոյն. որպէս անսաք 'ի յառաջին
վիճաբանութեան. իսկ վարդապե-
տութիւն օձնեցւոյն, և սիւնեցւոյն, Զ
և այլոց նախասացեալ վարդապե- 6
տացն է՝ սուտ, և լի եւտիքական
մոլորութեամբք. որպէս յայտնե-
ալ ցուցանեսցեմք. ապա ուրեմն վար-
դապետութիւնն այնպիսի մոլորե-
ցուցչացն է՝ հակառակ հաւատոյ,
զոր դաւանի եկեղեցին հայոց.

ՅԱՂԱԳՍ

Ոմանց սուտ վրդպտց. որք 'ի
յետին աւուրս նորոգեցին
զաղանդն եւտիքեայ.

Գլուխ. Բ.

Զյետին աւուրս ասելով՝ ի- Ա
մանամ 'ի թուականութէ 1
փրկչին. չ. էն յորժամ եւտիքական
աղանդն միոյ բնութեան, և միոյ
կամաց, և միոյ ներգործութեան եղ-
ծեալ էր բոլորովին 'ի ձեռն չորրորդ
և հինգերորդ, և վեցերորդ տիեզերա-
կան սբ ժողովոցն. և ինչանեմ մին-
չև ցամն. ռն. վասն զի 'ի մէջ ժա-
մանակացդ այդոցիկ կարի սկսան 'ի
հայս մոլորեցուցիչք երևիլ, և գծա
գրել զգիրս ընդդէմ ուղղափառու-
թեան.

Իսկ

bare malos, & eligere bonos: unde seductus a malis, dum putat suorum Patrum, & Ecclesiæ fidem illibatam servare, Eutychianam hæresim colere deprehenditur.

Itaque posterior hæc sententia, quæ verissima est, facile sic probatur: Vetus Armeniorum Ecclesia in omnibus suis Synodis Generalibus, fideique Professionibus, & Canticis, orthodoxam Ecclesiæ Catholicæ fidem, in hac præsertim materia, profitebatur, ut in præcedenti quæstione visum est: sed istorum Magistrorum doctrina, sicut mox infra videbitur, eandem fidem oppugnat, adeoque Eutychianis scatet erroribus, ut nihil sit ea pestilentius: igitur horum doctrina cum recta illius Ecclesiæ fide non congruit.

MANIFESTI FIUNT
Armeniorum Pseudomagistri, qui Eutychianam hæresim scriptis suis novissime instaurarunt.

§. *II.*

CUm dico, *novissime*, intelligo ab anno Christi 700. (quo tempore hæresis Eutychiana unius in Christo naturæ, voluntatis, & operationis, per quartam, quintam, & sextam Synodum Generalem profligata fere omnino fuerat) ad annum 1400. Ab eo enim tempore usque ad hoc libri in Armenia edi maxime cœpti sunt contra pietatem: nam, sicut antea hujus ibi hæresis procacitas non ita multum transierat ad libros, ita post omnem Armeni principatus extinctionem desiit & superbia calami.

Quando igitur, dispersis, consumptisque Acephalis Monophysitis, Æ-

gyptus, Syria, Mesopotamia, aliæque Orientales Provinciæ, quæ adversus Chalcedonensem sacram Synodum temere antea oblatrabant, resipiscere incipiebant: quando Armenia ipsa post diversa conciliabula, & rebelliones ad duarum Christi naturarum cognitionem redierat, atque decretum Chalcedonense in Synodis suis summo consensu confirmaverat: quando, inquam, universus orbis Christianus damnatam, ac toties jugulatam Dioscori, & Eutychetis hæresim pene oblitus fuerat: ecce exurgunt ex obscuris Armenorum montium latebris homines, nescio qui, voce quidam Magistri, ac magna apud incautos sapientiæ fama celebres editione librorum; re vera profecto hæresum, & insipientiæ monstra; quos vocat Apostolus *Magistros, ad eorum desideria, qui sanam doctrinam non substinent, coacervatos, prurientes auribus, a veritate quidem auditum avertentes, ad fabulas autem convertentes*: & contra suam ipsorum, quin & universalem Ecclesiam, insigni arrogantia insurgentes, non modo palam prædicare; verum etiam, ut contra Catholicos, & pietatem truculentius decertarent, voluminibus multis, epistolis invectivis, ac tractatibus editis, & ad posteritatem relictis, pertinaci dementia contendere præsumpserunt, suæque genti toto pectore, ac viribus suadere, unam in Christo naturam, totam Deitatem, ex duabus emersisse post unionem.

2. Tim. 4;

Ut autem monstruosæ hujus naturæ ostentum in Christo stabilire, & gentem suam ab universali Ecclesia avertere efficacius possent, volumina impleverunt mendaciis, atque calumniis adversus sanctissimum Leonem Papam,

Բ̅ Իսկ արդ յորժամ ամենայնիւ կա
2 րստեամբ ստացեալ էին 'ի տեղե-
րաց անդլուխ միաբնակ հերետի-
կոսքն. և աշխարհքն եգիպտացւոց,
և ասորւոց, և միջագետաց, և այ-
լոց գաւառաց արևելից՝ դադար-
եալ էին հաչել ընդդէմ քաղկե-
դոնի սբ ժողովոյն, և հասեալ 'ի գի-
տութիւն ճշմարիտ հաւատոյ՝ սկսան
ընդունել զնոյն սբ ժողովն: Եւ յոր
ժամ նոյն ինքն ազգն հայոց զկնի
ապստամբութեանն չարաժողովոյն
դվնայ և մանազկերտի՝ դարձան 'ի
գիտութիւն ճշմարտութեան երկուց
բնութեացն քրիստոսի. և 'ի հեռևել
Գ̅ սուտհռետորս իւրեանց ստուգեցին
3 զճշմարիտ ճանաչումն քաղկեդոնա-
կան սահմանադրութեանն. և միա-
շունչ սրտիւ հաւանեցանն նմա: Եւ
յորժամ ընդհանուր աշխարհն քրիս
տոնէից իբրու թէ մոռացեալ էր
զքաղմիցս անգամ դատապարտել և
զխողխողել աղանդն եւտիքեայ և
դէոսկորոսի: Ահա 'ի նմին ժամա-
նակի յարուցեալ ելին ոմանք յարամ
եան ազգէ, անուամբ միայն վար-
դապետք կոչեցեալք, և անգիտաց
միայն իմաստունք երևեալք. որոց
գրէ առաքեալն առ տիմոթէոս, և
ասէ. թէ եկեսցէ ժամանակ, զի ող-
Դ̅ ջամիտ վարդապետութեն ոչ ան-
4 սայցեն, այլ ըստ իւրաքանչիւր ցան
կութեց կուտեսցեն իւրեանց վար-
դապետս ըստ մարմաջելոյ լսելեաց
իւրեանց. և 'ի ճշմարտութէ անտի
դարձուցանիցեն զլսելիս, և յառաս-
պելս կործանեսցին:] Եւ յարուցեալ
սոքա հպարտացեալ հոգւով, և ան-
թլփատ սրտիւ, հոգւոյն սրբոյ հա-
կառակեցան. և ընդդէմ մնելով ե-
կեղեցւոյ իւրեանց և ամ քրիստո-
նէից աշխարհի, յանդգնաբար հա-
մարձակեցան քարոզել, և գրել զգիրս
բազումս առ 'ի հաւանեցուցանել

զազգն

զաղգն եւրեանց համառօտալ՝ի քրիս-
տոս մի բնութիւն, բոլոր ամենայնիւ, որ
՝ի յերկուցն մի եղեալ եղէ զկնի միա-
ւորութէ.

Եւ կամելով հաստատել զանկա-
րելի մտացածին խելագարութիւնս
զայս, արտաքսերին զբանս յոլովս հա-
կառակս միմեանց. Եւ ՝ի միում տեղ-
ւոջ գրոց խոստելով զհերձուածս մի-
լորեցուցանեն զմիամիտս. և ՝ի յայ-
լում տեղւոջ համաձայնելով ընդ-
ուղղափառսն ցուցանեն զինքեանս
ճշմարտութէ աշակերտս. և յետոյ
դրժել հայհոյեն, և ուրանան զու-
գիղս, և դառնան ՝ի փոխանն եւ-
րեանց. Եւ յորժամ ոչ կարացեալք
՝ի ձեռն պատճառաց հաստատել
զեւրեանց մոլորութիւն. սկսանին նեն-
գաւոր շրթամբք և պատրողական
բանիւ հերքել զԹիւնալից մաղձս
եւրեանց ՝ի Թեկուսս անմեղին. և
սուտ բարբանջմամբ զրպարտել զսրբ
բազում հայրապետսն լեոն, և փիլ-
իսոփայս, և զայլ վեց հարիւր և ե-
րեսուն սուրբ հայրապետսն քաղկե-
դոնի սբ ժողովոյն, ասելով. Թէ նո-
քա բաժանեցին զմի քս ՝ի յերկուս
դէմս, և յերկուս երեսս, և յերկուս
անձինս, և յերկուս որդիս, և յերկու-
բնութիւն ոչ միացեալս, այլ բաժանեալս. և
Թէ հեստեւեցան աղծոյն նեստորի. և
հակառակեցին սրբոյն կիւրղի և ե-
փեսոսի սբ ժողովոյն. Եւ այսպիսի
սուտ առասպելաբանութբք և խոտա
մանկէլ հնարիւք և զրպարտութբք
ջանան պատրել և մոլորեցուցանել
և քարշել առ աղանդն եւրեանց
զպարզամիտ ազգն հայոց.

Բայց դարշելի խառնաղածին ա-
նուանքն այսպիսի յիմարեալ և
Թշուառացեալ սուտ վարդապետացն
զորս պարտ և արժան է ջնջել և
բառնալ ՝ի շարադրութէ այլոց բզմ
դերապատուէ և ուղղափառ երջա-
նիկ

Ե pam, cæterosque Patres Latinos, &
5 Græcos; asserentes, hos, auctore
Leone, Nestorianam extinctam hæ-
resim in Chalcedonensi Concilio de-
nuo excitasse; & quod non duas qui-
dem naturas in una Dei verbi perso-
na unitas contra Eutychem definierint;
sed potius unum Christum in duas na-
turas, duas personas, & duos filios
divisum, contra Divum Cyrillum Ale-
xandrinum, & Concilium Ephesinum
primum, prædicaverint; ac proinde
damnaverint Dioscorum, non qui es-
set Eutychis collega, sed tanquam
adversarium Nestorii, & sectatorem
Զ Cyrilli; ac sanctum, & martyrem con-
6 clamaverint Flavianum, qui fuerit non
modo Eutychis adversarius, sed etiam
sectator Nestorii. Quibus, aliisque
hujusmodi dolosis artibus, atque ca-
lumniis perditissimi impostores incau-
tum Armeniorum populum ad sua ip-
sorum impia dogmata sectanda impel-
lere, nec verbis destiterunt, nec
scriptis.

Horum autem execrabilia nomina,
& a præclara aliorum perillustrium
Armeniæ Patrum, ac Magistrorum se-
rie penitus obliteranda, æternæque
oblivioni tradenda, sunt hæc: Magi-
Է ster Joannes Maracumensis; Magister
7 Joannes Oznienfis Patriarcha; Magi-
ster Stephanus Siuniensis Episcopus;
Magister Paulus Daronensis; Magister
Ananias Sciracheusis; Magister Var-
tanus; Magister Sergius; Magister
Chuoscich Vanachanus; Magister Meh-
kitarius; Magister Joannes Orodnien-
sis; quique omnium pessimus, Magi-
ster Gregorius Dattievensis; & si qui
sint alii, quorum scripta non vidi.
Qui plane, non studio inquirendæ ve-
ritatis illecti, sed conciti ex odio,
ex contentione, ex impetu superbiæ,
& va-

& vanæ ambitionis ad laudem, *omnia*, ut Dominus inquit, *facientes, ut viderentur ab hominibus*, ac possent reliquos inter Magistros *dilatare philacteria sua, & magnificare fimbrias, obtinere primas Cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi*: non exhorruere sacrilegi intermissas Eutychis blasphemias ad pristinum in Armenia revocare; confusionem, ac mutationem, in Christum inducere; Dominicæ incarnationis dispensationem evertere; ac dogmata intelligibilia, & chimerica, ipsique adhuc Divinæ omnipotentiæ impossibilia, edocere, & promulgare.

Matth.23.

Adversus quorum insaniam eruditissimus, ac sanctissimus ille Nierses Armenus, Episcopus Lampronensis, ac filius Osciuni, Principis Lamproni, aliarumque Provinciarum, inter Sanctos etiam in Armeno Menologio celebratus, in oratione, ad Patres Armenos Concilii Tarsensis habita, his verbis proclamavit: *Hinc proferunt aliqui verba, & miserabili mente nos ad inimicitias provocant: qui, licet ex sapientibus, caritatis tamen dulcedine insipidi sunt. Fructus spiritus, ait Apostolus, est charitas, gaudium, & pax; non autem istorum, quorum est schisma, invidia, ira, & contradictio; quæ nobis præscribunt, ut separemur a multitudine aliarum Christianarum nationum, ab amore, concordia, communione, & legibus Ecclesiarum illarum: proh divinæ legis neglectio? Defleat nos Jeremias, aut alius ei similis queribundus Propheta. Christum pacis mediatorem, fomitem odii, & contradictionis accepimus. Et quomodo non digni lacrymis sumus? Caput anguli parietis unionis fatui*

Menol.Arm. die 17. Jul.

Extat hæc oratio inter acta Concilii Tarsen.apud Armen.

Pro-

Ը 8 նեկ հայրապետացն և վարդապետացն հայոց, են այսոքիկ. յոհաննէս մայրագոմեցին. յօհան օձնեցին. ստեփաննոս սիւնեցին. պօղոս տարօնացին. անանիա շիրակացին. վարդան. սարգիս. դաւիթ վանականն. մխիթարն. յոհան որոտնեցին. և որ 'ի մէջ անմնեցուն Թշնամւոյ մոլորեցուցին գրեգոր տաթևացին. և Թէ իցէ այլ ոք սոցին նման. հաւատին ոչ եմ տեղեակ գրոց նորին. աշրդ՝ սոքա լլկեալք 'ի դիւէն յարեան ընդդէմ ուղղափառացն, ոչ Թէ 'ի սիրոյ սակս, գիտելոյ զճշմարտութին ոչ հաւատոյ. այլ 'ի չար նա-

Թ 9 խանձու, և 'ի յատելուԹէ, և 'ի փառամոլ ինքնահաճուԹէ իւրեանց. և ըստ որում ասէ առքն. Թէ զնմ գործս իւրեանց առնեն 'ի ցոյցս մրդկն. և լայնեն զգրպանս իւրեանց, և երկայնեն զքղանցս հանդերձից իւրեանց. սիրեն զյառաջագահս յընԹրիս, և զնախաԹոռս 'ի ժողովուրդս. և ողջոյնս 'ի հրապարակս. և կոչիլ 'ի մարդկանէ ռաբբի ռբ. վարդապետ.] Եւ սակս այսորիկ ոչ զարհուրեցան վերստին ծայրածել 'ի հայս զհայհոյուԹիւն եւտիքեայ. և մուծանել 'ի քրիստոս զփոփոխուԹի և զշփոԹումն. եղծանել

Ժ 10 զփրկական տնօրէնուԹիւն ածային մարդեղուԹեանն. և ուսուցանել զհաւատս իմն ըն մոլորուԹբ և տգիտուԹբ ընդդէմ ամ սբ վրդպետաց.

Իսկ զկորստական աղանդն խաբեբայ և ատելաւէր վարդապետացն, կարիոյժ կշտամբեաց 'ի ժողովն տարսոնի գերակատար քաջ հովիւն և սրբազան հայրապետն ներսէս լամբրոնացին. արտաքսելով ընդդէմ նց զատենական խօսքն իւր այսպէս. Յայսմանէ առաջաբերեն ոմանք բանս, և Թշնամական միտօք առ Թշնամութի զմեզ մարզեն. որք Թէպէտ 'ի

գիտ-

[illegible]

Prophetæ instrumentum divisionis in
11 *medio nostrum fecere. Et quomodo non defleant nos veritatis discipuli? Quæ enim in finibus orbis Ecclesia Christi est, quæ Christum Dominum, Deum & hominem non confiteatur? Quod si res ita se habet, quare igitur tanta in medio nostri exorta est contradictio? Qui bellum adversus alias gerimus nationes, opinantes, quod illæ, Christum ex duabus naturis ineffabiliter unitum confitendo, substantias, ac proprietates dividant naturarum; & essentias non quasi unitas, sed potius divisas confiteantur: & hoc totum contendimus sive in Thevinensi Conven-*
12 *tu, sive in Manaschiertensi, sive in Magistri Siuniensis libro, sive in Scirachensis, sive in Daronensis, sive tandem in quolibet alio; ubi circa talem materiam pugna committitur adversus eos, qui Christum in personam divinam dividunt, & humanam. At vero Nestorii quidem opinio ista est, non autem Ecclesiæ Dei magnæ, & Throni Imperialis totius orbis. Hi namque contemptores divisionis fuerunt, ac sunt; Christoque tribuunt duarum naturarum nomen, haud alia mente, nisi ut eundem Christum, Deum, & hominem confiteantur; non*
13 *autem quod ejusmodi intellectu compositionem ineffabilem dividant, in hoc vero quænam nobis est materia contradictionis? idem enim est, Deum & hominem asserere Christum, ac dicere duas naturas.* Et paulo post, Catholicos Armeniæ Patres attestans, ait: *Sed quare dicunt, nemo ad hodiernum usque diem hoc nobis manifestavit? Cum præcipue multi ex nostris antiquis Patribus, Sanctorum imitatores facti, id ipsum dixerint; sed, cum mores hominum ad adversandum ei,*

Arm. conciliabula, & hæreticorũ libri.

ei, quod veritati patrocinatur, proni sint; declinantes a pace; verba ad inimicitiam provocantia dilexerunt. Verum si non sic: ubi relinquemus verba Joannis Philosophi, & Patriarchæ, qui hoc ad nos, sanctorum Patrum testimoniis traditum, admandavit? ubi Jesdræ Patriarchæ, suique Concilii assensum? ubi concordiam Papchenis Patriarchæ cum Ecclesia magna Graecorum; nec non ejusdem successorum, & Regum, & Magistrorum, ex quibus unus erat gratiæ divinæ opus, & plurimis excelsior, Angelus in corpore, Gregorius Narechensis? ubi denique verba Sancti Patris nostri Niersesis, quem propriis oculis vidimus, & cujus eloquio edocti sumus? Hi plane omnes cælestem hanc machinationem conceperant, quam vos jam aggressi estis perficere, ipsaque Ecclesiæ Dei sucurrere: quin etiam complures alii una cum his Patres nostri, nostræque nationis Patriarchæ; qui quidem satis manifesti sunt volentibus scire, & in disciplina verborum eorumdem laborare. Et iterum sermonem ad eosdem hæreticos convertens, inquit: *At quod alii rursus fuerint, qui adversum hos contenderunt, & ipse quidem scio, & verborum eorum virtutem agnosco, nec sum ignarus: quapropter & illos deprehendo, sive sanctos dicant, sive doctos, in charitatis tamen lege veritate minime decoratos; qui haud quaquam sibi ascripsere pro culpa, Christianæ Ecclesiæ unitatem animo perverso destruere; unde & in hoc ipsum sese merserunt impudenter; quibus parcat Deus vestris orationibus secundum hanc magnam peccatorum partem, & errorum; nec amplius hujus illuviei malum augescere sinat, cujus non alium inspicimus fructum, nisi solum*

Niers. Ghelajensis, Patriarcha.

Ժդ զի ած զնոյն և մարդ խոստովանես
14 ցին. և ոչ եթէ 'ի ճանաչելն՝ զանճառ
միաւորութիւն բաժանեն. Արդ այս
էնչ մեզ նիւթ հակառակութեան.
զի նոյն է ած և մարդ ասել զքս. և
երկու բնութի.] Եւ յետ սակաւուց
աւելորդ զայլ ուղղափառ հայրա_
պետս հայոց վկայ. և ասէ. Արդ ըն_
դէր ասեն. ոչ որք զայս մինչև ցայսօր
յայտնեցաւ. այլ մանաւանդ, թէ բա_
զումք առաջին 'ի մերոց առաջնոցն,
որբոց եղեալ հետևողք. սակայն բարք
մարդկան հակառակասէր, զայնս, որ
ճշմարտութեն էր ջատագով՝ խա_
ղաղութե անդոսնեցին. և զառ թուղ
Ժե նամնութե մարդիկ զբանս ոիրեցին.
15 Ապա թէ ոչ. ո՞ւր դնցուք զբանս
յոհաննու իմաստասիրին և հայրա_
պետին. որ զայս առ մեզ վկայութե
հարցն սրբոց ստուգեաց. զեզրի հայ_
րապետին, և զիւր ժողովոյն զհա_
ւանութի, զբաբգէնի հայրապետին
զհամաձայնութի առ մեծ եկեղեցին
հոռոմոց. և զնորին հետևողաց թա_
գաւորացն և վարդապետացն. որոց
մի էր և ինքն անճառելի և յոգունց
գերազանց, հրեշտակն 'ի մարմնի,
գրիգոր նարեկացի. ո՞ւր և զորոյ աչօք
տեսաք և բանիցն աշակերտ եմք,
սրբոյ հօրն մերոյ ներսէսի. Այսքա
Ժզ ամենեքեան զայս երկնային խոր_
16 հուրդ և ծնան. զոր դուք հանդեր_
ձեալ էք կատարել, և սովաւ զեկե_
ղեցի այ կերակրել. և այլ բազումք
ընդ սոքօք, որ ուսումնասիրացն է
յայտնի, աշխատելոցն առ 'ի բանից
նոցա աշակերտութիւն, մեր հարք,
և մերոյ տոհմիս նահապետք. քան
զի ոչ ներէ ինձ ումանց տկարութի
մերոյս արտաքոյ երանել.] Եւ ապա
զբանսն ընդդէմ վերոյ գրեալ հերձ_
ուածողացն դարձուցանելով՝ ասէ.
Արդ պա թէ են ոմանք դարձեալ, որ
նոցա ընդդէմ զինեցան, գիտեմ և
ես

ես զնոսա . ճանաչեմ և զբանիցն զօ-
րութիւն , և չեմ անտեղեակ . ուստի
և գտանեմ զնո̅ , թէ և սէր , կամ թէ
իմաստունս , սակայն ոչ 'ի սիրոյն
օրէնս Ճշմարտութե̅ վայելչոյս . որք
ոչ վարկանէին իւրեանց յանցանս՝
զմիութիւն եկեղեցւոյն քրիստոսի մա-
տն խորհրդով քակտել . ուստի և
յանդգնաբար 'ի նոյն մխեցան . որոց
ներեսցէ ա̅ծ աղօթիւք ձեր ըստ մե-
ծի այս մասին յանցանաց սխալման .
և մի՛ յիշեսցէ զանձեցուցանելն զայս
չար անուն ճարակումն , որոյ պտուղ
ոչ այլ ինչ տեսանեմք . բայց միայն
զանարգութիւն անուա̂նն քրիստոսի .
որով տեսանեմք այժմ զբազումս
վարժեալ . և ողբամ արտասուօք . զի
յաճախել սովորութեն բնութի եղեալ
իւրեանց առ այլս քրիստոնէից , և
եկեղեցւոյն նշ̅ ատելութի . և զախտ
չար թշնամութե̅ հայհոյութեց չար
յաչաղանօք յաւելուցանելով՝ քրիս-
տոսի համարին լինել վրէժխնդիր .
ո՜վ թշուառութեանս . Նա թէև
հաւատոյ բանս լսեն հաւանական
խոստովանութի յայլ ազգաց . ոչ կա-
մին 'ի սէր խոնարհել . այլ բուռն
հարկանեն զայլ կարծեաց , ասելով
թէ նոքա զմեզս ատեն այն . վասն
այսորիկ և 'ի մէնջ ատեցին . Թերևս
'ի նմանէ զանց արար բանսարկուն .
և առ քեզ միայն նենգագործէ . մանա-
ւանդ զի դու 'ի նմանէ , և ոչ նա 'ի
քէն հատաւ . դու զնա , և ոչ թէ
նա զքեզ անգոսնեաց 'ի սկզբանէ .
դու ձիթենի վայրենի պատուաս-
տեցար յանբնութն քոյ 'ի բարի ձիթեն-
ւոյն . զի զպօղոսին յիշատակեցից .
ոչ թէ դու զնա , այլ նա արմատ
գոլով , երբեմն զքեզ կրէր ունելով
'ի վեր . և զի այժմ ոչ եմք այսմ̅ ,
տկարացաւ և նա առ օրէնս սիրոյ՝
առեալ զայսոսիկ նիւթ .] Եւ դր̅ձլ
զկնի սակաւուց ասէ . 'Ի բաց փր-
խեա

ԺԷ 17 *ſolum nominis Chriſti contemptum, & quo plures jam inquinatos intueor, & lacrymis ingemiſco: quia ex frequentiori uſu natura ipſorum odium facta eſt adverſus alias Chriſtianorum gentes, & Eccleſias: quarum pravum inimicitiæ fomitem iniquis blaſphemiarum verbis exaturantes, Chriſto fieri videntur exigentia vindictæ, o miſeriæ calamitatem! quin & ſi acceptabilem articulorum fidei confeſſionem ab aliis audiunt, nolunt tamen in charitate humiliari; ſed potius ad alias verſi opiniones, ſi illi, inquiunt, noſtra odio habent, idcirco & a nobis ipſi*
Ժը 18 *quoque odio habeantur. Et quidem ab illis fortaſſe ſe ſe abduxit tentator, & apud vos ſolummodo ſtruit dolos; maxime quia vos ab illis, non illi a vobis ſciſſi ſunt: vos illos, non illi vos ab initio dimiſere: atque, ut Apoſtoli verbis utar, vos oleaſter Sylveſtris contra naturam exciſi eſtis a bona oliva. Non enim vos illos, ſed illi potius, radix cum ſint, vos olim portabant ſufferendo; at nunc, cum non ſimus tales, quales antea, infirmati ſunt & illi ad legem amoris, hæc pro materia accipientes.* Et poſt alia rurſus: *Rejicite procul a cordibus pravum*
Ժթ 19 *theſaurum, qui nobis diverſas peperit calamitates. Sed quas? & quiſnam eas valeat recenſere? Hinc cœpimus eſſe ſine Rege, ſine Principatu, miſere ſub gentilium redacti dominium. Conſtitutiones noſtræ, ſub ſchiſmate exiſtentes, pravæ radicis germina pejora eſſe cœperunt: Populi noſtri inſipientes; Principes ſocii furum; Eccleſiæ ſpeluncæ, atque alienigenarum tabernæ; aliaque permulta, quæ quidem percurrere verbis, menteque recolere, difficile admodum eſt &c. Præterea &, aliis cauſis: quandoquidem illi Chri-*

Armen. hæreticorum pertinacia.

Calamitates in Armenios inductæ ob hæreſes.

Catholicorum prærogativæ.

stianæ fidei, & Constitutionum Ecclesiasticarum, ipsorumque Apostolorum fundamentum, ac principium præseferunt, idque throno imperturbabili: nos autem quodcumque habemus, ab illis mutuatum accepimus: ii sapientiæ culmen adepti sunt, atque a Paulo Apostolo irrigati, floruere: sacri autem libri, qui apud nos, ipsorum sunt; & scripta, Patrum eorum. Illis thronum Regni, fidei Christianæ robur, & columnam, Christus largitus est, juxta missam testificationem, quod cum ipsorum Principatus occiderit, Christi regnum sempiternum dominabitur: non dum, inquit, Romanorum auferetur dominium; non dum adveniet homo iniquitatis, filius perditionis, qui a Domino Jesu Christo disperdetur. Vides jam, quantum testimonium perhibeat id, quod primis Patribus missum fuit his verbis. Non quod ipse inter spiritualia, ac de Christi imperio gloriantes, secularem magnifaciam principatum; sed ut sapientibus ostendam, quod illi & seculari potiuntur throno una cum spirituali, voluntate divina. Quamobrem in Ecclesiæ ipsorum ordinibus decora est immutabilitas, ac mutationes quidem ad majorem gloriam Dei. Nos autem quot Reges insipientes sortiti simus, aut quomodo fuerint Ecclesiæ nostræ leges a stultis principibus confusæ, jam in historiarum libris eruditi estis; nec erubescere scripta debemus, ad finem correctionis. Hactenus ille.

Dictionem illam (missam) aliter interpretati sumus in 1. par. cap. 22. num. 21. sed hic fortasse magis germane.

Hoc est: Primis nostris Patriarchis divinitus revelatum fuit

խեսցուք 'ի սրտից զչար գանձն . որ
Ի 20 բղխեաց 'ի մեզ զանազան չարչարանս . Եւ ո՛յք են նոքա . ո՛չ կարէ թուել . ատոր սկսաք լինել առանց Թագաւորի և իշխանութեան . յայսմ հետէ եղաք ստրուկ հեթանոսաց տէրութեան . կարգ մեր 'ի բաց հատեալ . հաղբեւք չարեն յարմատոյն սկսաւ սեն սաղարթիւքն լինել . ժողովուրդք՝ անխնամք . իշխանք՝ գողակիցք գողոց . եկեղեցիք՝ պանդոկք և մաքսատունք օտարաց . և այլք բազումք , զորս դժուարի բանս թուել և ընդ անձին ոգորել .] Եւ 'ի վերջն
Իա 21 ասէ . Ողջարձեալ և այլ պատճառս . զի հինն , և սկիզբն են հաւատոց քրիստոնէից , և կարգաց , և զնոյն յառաքելոցն և այսր ունին անշարժ աթոռով . և մեք զորս ունիմք , 'ի նոցանէ ունիմք . մայր անուանեցան իմաստութե . և յետ այնորիկ 'ի պօղոսէ ոռոգեալ ծաղկեցան . գիրք՝ որ առ մեզ ածաշունչք՝ նոցա է սեփհական , և հարց նոցին ատացեալ . նեցուկ և սիւն հաւատոյ քրիստոնէից , զաթոռ Թագաւո-
Իբ 22 րութե նոցա ետ քս . ըստ վկայութեան առաքելոյն . յորժամ նոցա փող ճանելի իշխանութիւնն դադարի , քի մշտնջենաւոր արքայութիւնն տիրէ . մինչ չև , ասէ , բարձցի հռովմայեցւոց տէրութիւնն , ոչ եկեսցէ մարդն անօրէնութեան , որդին կորստեան . որ 'ի տեառնէ յսէ քսէ սատակեսցի . Տեսանե՞ս թէ որքան վկայէ՛ առաքելոյն նախապատուութեանն . զայս ասելով . ոչ թէ զմարմնական իշխանութիւնն յարգեմ 'ի մէջ հոգևորացս , և քրիստոսի տէրութեամբքն պարծելոցս . այլ ցուցանեմ իմաստնոցդ . թէ և զմարմնական աթոռ ունին ընդ հոգևորին կամօքն այ . սակս այսորիկ և զկարգս եկեղեցւոյ վայելչութբ անփոփոխ . և զփոփոխմունսն 'ի փառս այ . Իսկ մեք թէ որքան անիմաստ Թագաւորաց վիճակեցաք . կամ թէ որպէս յանմիտ իշխանաց տապալեցան կարգք եկեղեցւոյ մերոյ . յանդուստ 'ի սկզբանէ տեղեակ էք 'ի պատմութեանցն . և չէ՛ ամօթ զգրեալսն առ 'ի պէտս ուղղութե .] Մինչև ցաստ չնորհալի մեծ վրդպետն ներսէս լամբրոնացի . որ էր այր սբ ազնիւ , և իմաստուն .

APE-

ՅԱՂԱԳՍ
մոլորութեանց նախատացելալ
սուտ վարդապետացն 'ի
վր̄ անօրէնութեան
քրիստոսի.
Գլուխ. Գ.

ա̄ Թէպէտ սուտ և խաբեբայ վար_
1 դապետքդ այդոքիկ պատըր_
ղական արհեստիւ, և որջասուզեալ
կեղծաւորութեամբ բանից հրա_
տարակեն 'ի գիրսն իւրեանց, զին_
քեանս հաւատալ զքս̄ ճշմարիտ աստ
ուած և ճշմարիտ մարդ լեալ ա_
ռանց խառնման, կմ̄ փոփոխման,
կամ չփոթման երկուց բնութեանց.
նաև մերժել 'ի բաց զաղանդսն ա_
րիոսի, և ապօղինարի, և նեստորի,
եւտիքեսի, և այլոց հերձուածո_
ղաց. սակայն նոցա վարդապետու_ բ̄
թիւնն զհակառակն սորին ցուցանէ 2
յայտնապէս. և համաձայնի բոլորովին
չար աղանդոցն ամենայն նախասա_
ցեալ հերետիկոսացն. վասն զի 'ի
չարաբանական լեզուագարութե_
նէն իւրեանց բղխեցին այնքան զար
հուրելի և գարշելի հայհոյութիք.
մինչ զի ամաչէաք բերել զնոսա առա
առ արտաքս. բայց սակայն համար_
ձակիմք արտաբերել. և ծանուցա_
նել հայոց վասն նոցա. որպէս զի
յայտնհեալ զգուշասցին 'ի չար ա_ գ̄
ղանդոցն թիւնալից օձաբարոյիցն. 3
և ոչ թէ իբրև սբ̄ս և իմաստունս
համարեսցեն զնս̄. այլ յաւէտ խո_
տեսցեն և հերքեսցեն զնոսա որ̄ք
զ չար հերետիկոսս և զխաբեբայ մո_
լորեցուցիչս.

Յղ̄գս առաջին մոլորութե̄.

Սախկեն մոլորութիւնն է իւր_
եանց սատանայական ինչ հպար_
տութի, որով կամելով հաստատել
'ի

APERIUNTUR

Errores Pseudomagistrorum Armeniæ circa mysterium Incarnationis.

§. III.

QUamvis isti, ut dolose populum Armenum seducant, pelliciantque ad suos sectandos errores, ubique in suis jactent opusculis, seipsos credere, Christum esse verum Deum, & verum hominem, sine ulla naturarum confusione, vel mutatione, vel divisione constitutum; nec non Arrium, Apollinarem, Nestorium, Eutychem rejicere, aliosque omnes hæreticos: tamen eorum doctrina ita aperte habet oppositum, ut omnium hæresum sentina, omnium fex hæreticorum videatur. In tot enim, adeoque stultas propositiones, & execrandas blasphemias, illorum erupit procacitas; ut plane erubescerem in medium eas proferre, nisi sperarem, fore ut ii Armenii, qui seductores istos, uti sanctos Patres, ac Doctores suos adhuc venerati sunt, detectis delirorum blasphemiis, tanquam impios, & hæreticos in posterum detestentur.

Primus Error Pseudomagistrorum Armeniæ.

REsidet error hic, qui radix est aliorum, in perversa potius, pertinacique eorum voluntate, quam intellectu: est autem superbia luciferina; qua, non ad fidei veritatem inquirendam, sed ad sectam impietatis, Ecclesiæ universali contrariam, contumaciter statuendam, non inclinant modo, sed præcipites etiam feruntur.

I 2 Do-

Docent propterea, non esse Armeniis declinandum a suorum Patrum, seniorumque traditione, ac fide, qualiscumque illa sit; cœptumque a majoribus bellum contra Catholicos, non intermittendum a posteris: falso asserentes, Armeniæ sanctos Patres unam in Christo tradidisse naturam, & alias ad id consequentes impietates.

Unde Gregorius Cæsariensis in epistola objurgatoria ad Moysen, Armeniæ Patriarcham Catholicum: *Ad quid igitur*, ait, *elaboraverunt primi sancti Patres nostri, qui adversus Chalcedonensis Concilii Professores strenue decertarunt? profecto quicumque orthodoxis adversantur, hæretici vocandi sunt: quod est dicere: hæretici facti sunt orthodoxi, videlicet Chalcedonenses; & orthodoxi facti sunt hæretici, nempe nostri orthodoxi Patres: quod absit*. Et post alia subdit: *Numne ignoraverunt illi fœdus cum Latinis coire, & pacisci? an una cum orthodoxis damnum assertionis illins duarum in Christo naturarum minime noverant? Numquid hæc omnia, nescientibus illis, nos modo scimus? aut nos illis sapientiores sumus; aut illi nobis indoctiores? certe nec ista asserere possumus, nec audaciter cogitare: absit. Immo etiamsi, hanc illi fidem profitendo, ad inferos sint habituri; & nos etiam illuc una cum illis abire contenti sumus*.

Putant impiorum animas non esse abituras ad inferos nisi post diem Judicii.

Stephanus Siuniensis libro 1. contra Diaphysitas, cap. ult. quod Armenii sui temporis, qui sectam Pseudomagistrorum sequebantur, perpaucissimi essent, conqueritur in hæc verba: *Atqui Armeniorum quis perstitit in paterna traditione? nisi forte vix pauci, alicubi in angulo derelicti. Eheu conditionem hujus temporis: mem-*

'ի մէջ ազգին իւրեանց զեկեղեցին իմն
4 դ ինքնակալ, որոշեալ, և հերձեալ 'ի
կաթուղիկէ եկեղեցւոյ այլոց քրիստո_
նէից. խրատեն և ուսուցանեն 'ի
դիրս. թէ Հայոց պարտ է զհետ եր_
թալ զկնի շաւղաց առաջնոց ոմանց
ատելաւէր մոլորեցուցչացն իւր_
եանց, որք զինեցան ընդդէմ քաղկե
դոնի ժողովոյն. և հաստատուն պա
հել զօրէնս հակառակաւորացն այ_
նոցիկ մարտնչելով քաջաց վասն նո_
ցա հաւատոյն զհարց և եղէ, թէ
ուղիղ, և թէ թիւր. Եւ զի խա_
բեցին զմիամիտ ազգն իւրեանց.
սուտ ասեն, թէ Հայոց մե͞ նահա_
Ե պետք և ամենաշնորհ նախահարքն
5 էին ընդդիմակք քաղկեդոնի ժողո_
վոյն և դաւանութեանն երկուց
բնութեանցն քրիստոսի.

Վասն որոյ կեղծաւոր և մոլո_
րեալ վարդապետն գրիգոր կեսարացին,
'ի թուղթն զոր գրեաց առ ուղղա_
փառ քահանայապետն հայրապետն մովսէս
կթղկս, ասէ այսպէս. Ապա ուրեմն
զուր են աշխատեալ առաջին սուրբ
հարքն մեր. որք ընդդէմ քաղկեդո_
նականացն զինեցան. զի որ ընդդէմ
ուղղափառացն ներհակեայ. այն_
պիսիքն հերձուածողք կոչին. ապա
ըստ այսմ բանի, հերձուածողքն
զ ուղղափառ լինին. այ͞ն. քաղկեդոնա_
6 կանքն. և ուղղափառքն հերձուա_
ծող լինին. այ͞ն. ուղղափառ հարքն
մեր. զոր և քաւ լիցի այսպէս լինել.]
Եւ զկնի այլոց բանից ասէ 'ի վերջն
թղթոյն. Միթէ սոքա ոչ գիտէին
զմիաբանելն ընդ ֆռանկաց. կամ
թէ զմնասն երկու բնութեան ան_
լոյն 'ի քո͞ ըստ ուղղափառաց. Միթէ
թէ զայս մե͞ր ոչ գիտէին նոքա, և մեք
գիտասցուք. կամ թէ մեք իմաստնա_
գոյն իցեմք քան զնո͞ս. կամ թէ նոքա
տգէտք էին քան զմեզ. զայս այսպէս
ոչ կարեմք ասել, կամ իմանալ յան_
դգնա_

դըժնաւբար . քանզի լինի մեզ անեղծայն Է
կամ խորհել . զի նոքա որ այս հաւա- 7
տով և դաւանութեամբք կացին .
Թէ 'ի դժոխս գնալոց են . և մեք յօ-
ժարեմք ընդ նմ̃ գնալ .]

Ամէն նման և նոյն հանգունակ
արքանեանց քահանայապետին Ստեփան-
նոս սիւնեցին գրէ 'ի յետնեն գլուխն
առաջին գրոցն որ ընդդէմ երկա-
բնակաց . զի անդ ողբալով եղկելին .
Թէ ո՞վ հայք միաբանեալ էին ընդ
կաթուղիկէ եկեղեցւոյ , ասէ . Աշխա
ր̃ մնաց 'ի հայոց 'ի հայրենի աւանդ-
դութեանն . միայն սինկղիտոսքն յան-
կեան ուրեք . աւաղ և եղուկ է զնա .
որոյ ժամանակի եղաք սպասաւորք . Ը
բոլորանդակ անդամովք խեղացաք 'ի 8
պատուիրանացն ա̃յ .] Եւ դր̃ձլ 'ի
յերկրորդ գլուխ երկրորդ գրոցն բերէ
զհաւատոն միաբնակ հերետիկոսացն .
և ասէ . Աշխա մերն այս է կարճա-
ռօտ . զոր ընկալաք 'ի սրբոց հարցն
ածազգեցից և վարդապետացն մերոց .]

Նոյնպ̃ և վարդան 'ի թուղթն ,
զոր գրեաց առ հեթում Թագաւոր
յանդիմանելով զԹուղթն պապին ,
'ի Թիւն ա̃ . ասէ այսպ̃ . Մեք վասն
դաշանց ուխտի հարցն մերոց՝ դոցա
չարեմն չեմք հաւատացեալ .] Եւ
դր̃ձլ 'ի ժե̃ . երդ Թիւն ասէ . ԵԹէ
քեզ հաւատս հարցանեն . դու ասա . Թ
Թէ ես զիմ առաջնորդացն ունիմ 9
հաւատս և զիմ եկեղեցւոյս . և նոցա
պարտիմ համար տալ . և ոչ ձեզ .]

Յաղագս երկրորդ մոլորութե̃ .

Երկրորդ՝ մոլորին ասելով . Թէ
յերկուց բնութեցն քրիստո-
սի . այս է յածայնոյն և 'ի մարդկայ-
նոյն , մի բնութիւն եղև ամենեւին
զկնի միաւորութեանն . և ջանան յի-
մարաբար հաստատել զայս 'ի ձեռն
ածային գրոցն . զոր աղաւաղեն և
Թիւ-

membris universis Dei mandata transgredimur. Item lib.2. cap.2. postquam hæreticorum Monophysitarum fidem exposuit: *Ecce*, ait, *hæc fides nostra est; quam a Sanctis, divinisque Patribus, ac Magistris nostris accepimus*.

Vartanus in epistola commonitoria ad Haytonem, Armeniæ Regem Catholicum, ubi dogmata Ecclesiæ Latinæ confutat, num.1. *Nos*, inquit, *pravam Latinorum fidem nequaquam suscipimus; ne Patrum nostrorum fœdus frangamus*. Et num.15. *Si Latini*, ait, *te de fidei professione interrogant; sic eis responde: Ego Prælatorum meorum, & Ecclesiæ meæ fidem profiteor; ipsisque debeo, & non vobis, de illa reddere rationem*. Similiter reliqui.

Secundus Error.

Asserunt secundo, ex duabus naturis, divina scilicet, & humana, unam omnino naturam in Christo factam esse post unionem: & ad hoc suadendum omnes insipientiæ suæ conatus, ac studia dirigunt, sacrarum scripturarum loca subvertendo, ac pro se citando. Quanam vero ratione id fieri potuerit, curiose investigandum non esse, dicunt; quod hoc mysterium imperceptibile sit, & ineffabile.

Unde Paulus Daronensis in apologia pro una natura contra Theopistum Græcum, cap.1. inquit: *Sancti Patres erudierunt nos, Dei Verbi & carnis unam asserere naturam*. Et rursus cap.3. *Crede*, inquit, *Christum ante incarnationem duas esse naturas, divinam, & humanam; cælestem, & terrenam; immortalem, & mortalem; fortem, & infirmam; æternam, &* tem-

temporalem: verum post incarnationem ex duabus unam crede factam naturam tremenda dispensatione. Memento quippe, Creatorem mirabilium patratorem esse, & quæ apud homines impossibilia sunt, possibilia esse apud Deum.

Stephanus Siuniensis lib.2. cap.1. *Unam dicimus*, ait, *personam naturam, & essentiam Verbi, & carnis. Quomodo autem hujus mixtionis modus se habeat, nequit intellectus noster percipere, nec explicare: divina enim intelligibilia videntur hominibus, & impossibilia.*

Gregorius Dattievensis in libro interrogationum, ubi de una Christi natura: *Nos*, inquit, *orthodoxi etiam scimus, naturarum rationes ante incarnationem tam longe differre ab invicem, quantum distat Deus a creatura, increatum a creato, æternum a temporali: verum post incarnationem neque secundum rationem, neque secundum conceptum, neque secundum rem dualitas ulla reperitur in Christo sive respectu personarum, sive naturarum, sive voluntatum, sive operationum; quia unitas abstulit dualitatem: & ob hanc unitionem fatemur in ipso unam personam, unam formam, unam naturam, unam voluntatem, & unam operationem.* Et rursus ibidem: *Non debemus*, ait, *secundum duas naturas dicere Christum creatum, & increatum; æternum, & temporalem; fortem, & infirmum; animalem, & spiritualem, & alia hujusmodi.* Et iterum infra: *Dicere unum, & eundem Christum Deum secundum divinitatem, & hominem secundum humanitatem; ejus divinitatem solummodo immortalem, humanitatem vero mortalem; passibilem humanitatem, &* im-

Ժ թիւրեն ըստ թիւրացեալ մտացն
10 խորհրդոց։ Եւ ասեն, թէ ոչ է պարտ
իմանալ. զիա՞րդ կարաց ստեղծուա-
ծոյն եւ այն մի բնութիւն լինել. զի
այս խորհուրդս անիմանալի է եւ ան-
քննելի։
Ստեփանոս Սիւնեաց առաջնորդն 'ի յա-
ռաջին գլուխ գրոցն, որ ընդդէմ
Թէոփիստոսի ասէ այսպէս. [Ի մերոց
հարցն՝ այլ եւ մարմնոյն մի բնութիւն
խոստանեցաք ասել։] Եւ յերկրորդ
գլխին ասէ։ Եւ արդ՝ հաստատ զբա̄
յառաջ քան զմարմնանալն երկու
բնութիւն, ա̄ծային, եւ մարդկային.
բնութիւն երկնային, եւ բնութիւն
Ժա երկրային. բնութիւն անմահ եւ բնու-
11 թիւն մահկանացու. բնութիւն հզօր
եւ բնութիւն տկար. բնութիւն մշտըն-
ջենաւոր եւ բնութիւն եղական.
Իսկ եկեալ առ միմեանս զմի բնու-
թիւն գործեցին ահաւոր անօրէ-
նութեամբ։ յիշեա զի սքանչելեա-
գործ է արարիչն. եւ անհնարինքն
'ի մարդկանէ հնարաւորք են այ̄։]
Սիւնեցին 'ի յերկրորդ գլ̄ երկրորդ
գրոցն ասէ։ Ասեմք որոյ մի ասեմ զէ-
ութիւն, զդէմս, եւ զբնութիւն բա-
նին եւ մարմնոյն։ Եւ թէ ո՞րպէս. եւ
կամ զիա՞րդ յեղանակ խառնմանն. 'ի
վեր քան զհասուցմն մտաց անձա-
ռելի. եւ անքննելի. զի այլքն անհնա-
Ժբ րինք եւ անգիտելիք են 'ի մարդկանէ։]
12 Սաթեւացին 'ի գիրքն հարցմանց
ասէ։ Մեք ուղղափառք գիտեմք զբը-
նութեանց բանն նախ քան զմար-
մնեղութիւնն հեռի 'ի միմեանց. որ-
քան այ̄ եւ արարածոյ. անեղն եւ ե-
ղականն. ժամանակականն եւ յաւիտե-
նականն։ Իսկ յետ մարդեղութեանն ոչ
բանիւ, ոչ իմացմամբ, եւ ոչ իրօք
երկութիւն ինչ ունելով՝ ոչ 'ի բնու-
թիւնս, ոչ 'ի կամս, եւ ոչ 'ի գործս.
վասն զի միութիւնն եբարձ զերկոյու-
թիւնն։ Եւ զայս միաւորութիւս խոս-
տո-

տովանիմք մեք մի անձն, մի դէմ, Ֆգ 13
մի կերպ, մի բնութիւն, մի կամք, և
մի ներգործութիւն.] Եւ դրձլ ասէ.
ոչ է հնար երկուանալով ըստ երկուց
բնութեցն ասել զքս անեղ և եղական.
կամ յաւիտենից և ժամանակեայ.
Հզօր և տկար. Հոգևոր և շնչաւոր.
և այլ ըմ.] Եւ դրձլ ասէ. [Իսկ ա-
սել զքս ըմ ըստ աճութե, և մարդ
ըստ մարդկութե. միայն անմահ
զաճութն. և մահացեալ զմդկութն.
չարչարելի զմարդկութն, և անչար-
չարելի զաճութն. այսոքիկ այսպիսի
ասելս քակէ և ուղղափառ զմիութե
բանս.]

Եւ վարդան՚ի գիրքն խրատուց՚ի Ֆգ
գլխն ը. երդ ասէ. Թէ որք զե երկու- 14
բնութի ասեն, հերձուածօղք են.
մի հաւատայք նց.] Նոյնպ ասեն
այլ սոր վարդապետք համախոհ
սոցին.

Յղգս Երրորդ մոլորութե.

Երրորդ՝ մոլորին ասելով, թէ
՚ի յերկուց մի եղեալ բնութիւն՝
է՛ բոլոր ածային. զի ած բանն զա-
ռեալ մարդկութիւնն փոխեաց՚ի
բնութիւն ածութե. մինչ զի ամե-
նայն յատկութիւնք աստուածութեն
կարիցեն ստորոգել զմարդկութե. Ֆե
և ՚ի հարկէ զոլ ասեն այսպէս. զի 15
մի ոՃ երրորդութին լիցի չորրորդու-
թի ասկս վերաբերութե միւս բնու-
թեան մարդկային.

Սիւնեցին ՚ի յերրդ գլխն
երկրորդ գրոցն ասէ. Առաքեալքն
՚ի տնէ հրաման առին, յերեքն ա-
հաւոր անուանս մկրտել. արդ
՚ի յերկուց բնութեցն զե հարկ է
զմինն՚ի բաց բառնալ. զի մի ճորցե
երրորդական անուն աճելորդ,
յորս մկրտիմք. իսկ եթէ ըստ բա-
նին շարադրեն զմարդն ը. հարկ
առնեն խոստովանել ածս.]

impassibilem divinitatem: hoc, inquam, & similia dicere, est unitatis rationem destruere, & negare.

Vartanus in monitis ad Armenios, cap. 8. *Qui duas, inquit, naturas in Christo affirmant, hæretici sunt: ne illis credatis.* Huic pariter sententiæ reliqui adstipulantur collegæ.

Tertius Error.

ASserunt tertio, hanc unam, ex duabus factam naturam, esse totam divinam, eoquod Deus Verbum humanitatem assumptam ita in deitatis naturam transmutaverit, ut omnia attributa divinitatis vere de humanitate prædicentur: idque, ne divina Trinitas per alterius naturæ accessionem evadat quaternitas.

Hinc Siuniensis lib. 2. cap. 3. *Dominus, inquit, Apostolis jussit, ut in nomine Trinitatis baptizarent: ergo ex duabus Christis naturis altera necessario tollenda esset, ne Trinitas evaderet quaternitas.* Et rursus ait: *Si caro Christi esset quid creatum, oporteret, illam in numerum aliarum creaturarum referre; & non potius quid superius eam ducere, quam alias res creatas; neque illi adorationem exhibere.*

Item in epistola ad Germanum Constantinopolis Patriarcham, explicans, quomodo natura humana in divinam conversa sit, ait: *Caro illa haud erat secundum se subsistens quidquam, sed per divinam assumptionem promota fuit ad esse carnis, propria licet natura informis; quia natura carnis facta est natura Dei: per hunc enim cœpit illa naturam habere. Quamobrem licet ex corruptibili initium sumpserit, dicitur tamen caro incorruptibilis:*

bilis: quippe solis instar, ad intemeratam veniens conceptionem, procul fugavit tenebras corruptionis, atque in utero purissimo lucem incorruptibilitatis accepit. Sic igitur, quod assumptum fuit, factum est totum id, quod erat assumentis natura; similiter & voluntas rei assumptæ, & quicquid illius rei naturam consequebatur. Quemadmodum lux candelæ, accedens ad splendorem solis, absque eo quod auferatur, non remanet in suo supposito; sed splendor intensior vincens, in se ita convertit lucem debiliorem, ut nulla supersit utriusque lucis distinctio, aut differentia: ad hunc prorsus modum nullus in Deo Verbo incarnato humanæ naturæ, aut voluntatis, aut operationis numerus permansit; sed quicquid in eo est, & voluntas, & operatio, totum divinum dicitur: quoniam simplex, & indifferens perstitit Trinitas, & emersa a materialibus.

Oznienſis in suis anathematismis: *Qui Christum*, inquit, *dixerit, fuisse hominem secundum naturam, & creaturam, & corruptibilem secundum carnem, & passibilem, & mortalem secundum naturam humanam; anathema sit. Qui Christum non confitetur unam naturam immortalem, anathema sit.* Et rursus inquit: *Etsi Verbum divinum ex Beata Virgine naturam humanam accepit; ab æterno tamen ante omnia secula simul cum humanitate erat.* Et iterum: *Humanitatem, quam accepit ex Virgine, ab æterno una cum divinitate fuisse, confitemur.*

Dattievensis loco cit. *Christus*, ait *non dicitur creatura; neque Creator, & creatura; sed omnino Creator, & non factus, etiam secundum carnem.*

Ժզ Եւ զկնի այլոց բանից դրձլ ասէ.
16 ԵԹէ զմարմինն ք̅ն արարած ասեն.
ապա հարկ էր ընդ արարածս դասել. և ոչ գեր 'ի վերոյ համարել քան զեղեալս. և ոչ պաշտել.

Եւ դրձլ նոյն սիւնեցին 'ի Թուղթն իւր առ ս̅էն գերմանոս մերձ 'ի վերջն բացայայտէ. Թէ որպէս մարդկային բնուԹին փոփոխեցա̅ 'ի յա̅ծային բնուԹիւնն. և ասէ այսպ̅. Ոչ բատ ինքեան ինչ ներԹակացեալ մարմին. այլ ա̅ծային շարաուԹէ̅ն շարժեցեալ մարմինն 'ի գոլ մարմին. և բնուԹեամբ անկերպացա̅. զի բնուԹին մարմնոյն եղև բնուԹի ա̅յ. զի
Ժէ նովա̅ եառ սկիզբն գոլ բնուԹի,
17 յապականացուէն սկսեալ. և վասն այնորիկ անապական ասի մարմինն. զի որպ̅ արեգակն ընդմիջաբար հանդէս ընԹացեալ յանապականուԹի յղուԹէ, 'ի բաց փախուցեալ զխաւար ապականուԹեանն. և առեալն եղև այն որ ինչ առողին է բնուԹի. նոյնպէս և կամք առեցելոյն, և որ ինչ զհետ երԹայր բնուԹե̅. Որպէս ճառագայԹ ճրագի արեգական հասեալ պայծառուԹէ, առանց 'ի բաց բարձելոյ, ոչ ուրեք մնայ յիւր անձնա̅որուԹիւնն. այլ հզօրագունին յաղԹեալ, և յինքն փոխարկեալ զա-
Ժը ղօտագունին զլոյսն. և ոչինչ ըն-
18 դունուԹի, կամ միջոց, կամ տեսուԹի ճառագայԹից մնայ. այսպ̅ ոչ մարմնական բնուԹեան, կամ կամաց, կամ ներգործուԹեան Թիւ̅ մնաց 'ի մարմնացեալ ա̅յ բանին. քանզի բոլորն ա̅ծային, և կամք, և ներգործուԹին ասի. զի մնաց երրորդուԹիւն պարզ, և անզանազան, և անխառն 'ի նիւԹականացս.] Օձնեցին, Թէ որպ̅ չփոԹէ և ուրանայ զբնուԹիւն մարդկուԹէ̅ ստեփանոս սիւնեցին համառաւանն եւտիգեայ.

Օձնեցին 'ի գիրքն իւր ասէ. Որ ԺԹ
ասիցէ. Թէ Քս մարդ է բնութեամբ, 19
և այր արարած, և ապականացու
մարմնով, և չարչարելի և մահկա-
նացու բնութք մարդկայնով. եղիցի
նզովեալ։] Եւ դրձլ ասէ. Թէպէտ
'ի սորայ կուսէն էառ զմարդկային
բնութիւնն. այլ բանն ած յառաջ
քան զյաւիտեանս հանդերձ մարդ-
կութբ էր.] Եւ դրձլ ասէ. Մարդ-
կութին, զոր 'ի կուսէն էառ, հան-
դերձ ածութբ յառաջ քան զյաւի-
տեանս խոստովանի.]

ՄԱթեւացին ընդդէմ երկաբը-
նակաց ասէ. Քս ոչ ասի արարած.
և ոչ արարիչ և արարած: այլ ա- Ի
մենեւին անեղ և արարիչ մարմնով 20
իւրով. ոչ ասի ժամանակեայ. այլ
միշտնջենաւոր և յաւիտենական մար
մնով իւրով. ոչ ասի սոսկ մարդ վս
մարդկային կերպին. այլ ամենեւին
ած մարդկային կերպիւն. ոչ ասի
փոքր վասն անձման հասակին. այլ
միշտ և ամենեւին մեծ մարմնով իւ-
րով. ոչ ասի պարագրելի. այլ ան-
պարագրելի մարմնով. նմանապ և
զայլ ամն.] ՄԻԾս. Թէ որպ խաբէու-
թեամբ խօսի. քանզի գիտեմք, թէ
ոչ ասի սոսկ մարդ. բայց ոչ եւս ասի
բոլորովին սոսկ աստուած. այլ կա-
տարեալ մարդ. և կատարեալ ած. Իա

Վարդան 'ի Թուղթն առ Հեթում 21
Թագաւոր 'ի Թիւն. Է. երորդ ասէ.
Եօթներորդ սխալ այս է'. որ ա-
սեն. Թէ Քս, ըստ որում մարդ, փոքր
է' քան զհայրն. ապա ոչ կարաց 'ի
փառս հօրն ածել զմարմինն իւր ըստ
նոցա կարծեացն. Եւ թէպէտ ինքն
ասաց. հայր իմ մեծ է քան զիս.
չասաց, թէ ես փոքր եմ քան զհայր.
և մեծն' պատճառին միայն է'. զի նա
'ի հօրէ, և ոչ հայր 'ի նմանէ.] Որով
բանիւքս հաստատէ վարդանն. Թէ
մարդկութիւն քրիստոսի հաւասար

եղև

Non dicitur temporalis, ſed æternus, ac ſempiternus, etiam ſecundum carnem. Non dicitur purus homo propter formam humanam; ſed omnino Deus in humana forma. Non dicitur parvus propter defectum ætatis; ſed ſemper omnino magnus, etiam ſecundum carnem. Non dicitur circumſcriptibilis, ſed incircumſcriptibilis, etiam ſecundum carnem, ſimiliter & de aliis omnibus attributis. Hæc ille; qui alibi quoque contendit, ubiquitatem corporis Chriſti eſſe immenſam.

Vartanus, in epiſt. ad Haytonem, ſic ait num.7. *Septimus error eſt: quia dicunt; Chriſtum, ſecundum quod homo, eſſe minorem Patre; unde juxta ipſorum ſententiam non potuiſſet carnem ſuam in gloriam Patris adducere. Quamvis enim ipſe dixerit, Pater meus major me eſt; non dixit tamen, ego minor ſum Patre, eſſe autem Patrem Filio majorem, nihil denotat aliud, niſi quod Filius a Patre, & non Pater a Filio eſt.* Quibus aperte affirmat, Chriſti humanitatem æqualem evaſiſſe divinitati. Et num.8. ſubjungit: *Qui duas naturas in Chriſto fatetur, Dei genitricem hominis genitricem facit; & in ſacra Euchariſtia hominis corpus, & ſanguinem declarat; ſed & in ſanctam Trinitatem alteram naturam, & voluntatem introducit.* Quaſi dicat: humanitas Chriſti divinitas facta eſt.

Et Daronenſis contra Theopiſtum, cap.1. circa finem: *Sicut una, inquit, fax, quæ alteram accendit, & velut ſeipſam efficit; ſi ſimul cum altera ponatur, non apparet illarum alia, & alia lux; ſed una, & eadem: ita & Deus Verbum fecit hominem Deum, qualis erat ipſe: nam ejus naturam aſſumpſit ad faciendum unam*

K per-

personam, unum Filium, & unam deitatem. Et infra: *Crede humanitati, quod Deus sit: & quod credis, a verbo ne separes*. Et rursum cap.2. *Testimonia de una natura, quæ hactenus protulimus, Deum quidem esse Christum fatentur, non autem hominem*. Item cap.3. *Post incarnationem, unam ex duabus crede factam naturam* &c. *quæ enim mortalis erat, immortalis evasit*. Item cap.5. *Ecce Prophetæ Christum. Deum quidem esse, prædicaverunt, non autem simul Deum, & hominem*. Et cap.7. *Natura humana ex mortali facta est immortalis; ex corruptibili incorruptibilis; ex terrestri cælestis, & consors Paterni solii: ac sic Trinitas vere permansit Trinitas, neque ad illam accessio ulla facta est*.

Quod si ab illis petas: habeat ne Christus naturam divinam perfectam, & naturam humanam perfectam, & ambas inconfuse unitas? tunc in molestiis sunt: & alii quidem simulate respondent: ita plane. Sed quomodo omnia hæc cum una illa immortali, & tota divina natura cohæreant, nec explicare possunt, nec intelligere, unde idem Daronensis: *Ecce, ait, scimus omnes, Christum esse Deum verum, & impassibilem; & eundem esse filium David, & passum carne, quonam vero modo passus sit, & impassibilis sit; vel quonam modo idem ipse Deus, & homo sit; nescimus*. Porro Dattievensis, utpote qui reliquos collegas præcellere velit ingenio, his verbis respondet: *Dicimus, quod Christus propter inconfusam unionem homo sit etiam secundum naturam divinam, & Deus sit etiam secundum naturam humanam*. Ac iterum subdit: *Idem ipsum Christi nomen docet te, se*

Եր եղև անձնաւորութեն. Եւ յութերորդ թղթին
22 դրձլ ասէ. Երկու բնութի ասելն՝ զանձանձինն մարդանձին ցուցանէ. և զսուրբ խորհուրդն՝ մարդոյ միս և արիւնն այլ և յերրորդութիւնն մուծանէ զերկու բնութիւն, և զերկու կամս, որ է մեծ մեղք.] Դարձլ ասէ, թէ մարդկութիւնն քրիստոսի եղև անձնութիւն.

Եւ տարօնացին 'ի յառաջին գլուխն գրոցն որ ընդդէմ Թէոփիստայ, մերձ 'ի վերջն ասէ. Որք զան վառեալ զմիւս, և ս և արարեալ որք ինքն. և եղեալ 'ի միասին. ոչ նոցայն երեւեալ այլ և այլ լոյս և բոց. այլ 'ի մի
Եգ անեսակս երևեալ. այսպէս և բանն
23 աստուածացեալ արարեալ զմարդն ած որպէս զինքն. և բնութիւն ընդ ինքեանն եդեալ 'ի մի անձնաւորութիւն, և 'ի մի որդիութիւն, և 'ի մի ածութիւն. հաւատամ մարդկութեն թէ ած է. և հաւատացեալ քոյ՝ 'ի բանէն մի բաժանեսցես.] Եւ դրձլ 'ի յերկրորդ գլուխն ասէ. Միկայութիւնք միոյ բնութեանն. զոր գրեցաք. ցուցանեն, զի ած էր խոստովանութիւն. և ոչ մարդոյ.] Եւ յերրդ գլուխն դրձլ ասէ. Երկու բնութիքն՝ եկեալ առ միմեանս, զմի բնութի գործեցին. զի սքանչելագործ է արարիչն.
Եդ և զմահականացուն անմահ գործեաց.]
24 Եւ 'ի հինգերորդ գլուխն դրձլ ասէ. Ահա մարգարէքն ած քարոզեցին զքս. և ոչ մարդ և ած.] Եւ յեօթներորդ գլխն ասէ. Մարդկային բնութին 'ի մահկանացութէ անմահացար եղև. և յապականութէ անապականն. և յերկրաւորութէ երկնային, և աթոռակից հօր նստաւ. և ահա ճշմարտութբ երրորդութին երրորդութի մնաց. և ոչ հաւելուած առնել իւր յաւելուածս.]

Եւ եթէ հարցանիցես 'ի նոցանէ. մի թէ քս ունի զանձային բնութի

se կատար

կատարեալ, և զմարդկային բնութիւն ԻԵ
կատարեալ. և զերկաքանչիւր բնու_ 25
թեանն անշփոթաւոր միաւորեալ. յայս_
ժամ 'ի պատասխանեացն նեղանան,
և յայժ կրեն. և ասեն 'ի նոցանէ
կենդանարարութէ պատասխանեն. այս
այսպէս է նոց. Բայց ոչ կարեն հնանալ.
և ոչ պարզաբանել. Թէ զնա որ
քն միանգամայն երկոքեան բնութեան
ից է. և միանգամայն մի բնութեան
ից է, բովանդակն անձամբ, և ածային.
Ուստի նոյն տարածայնցին ասէ. Զնա
գիտեմք զնա ած ճշմարիտ և անչար
չարելի. և զնոյն՝ որդի դաւթի և
չարչարեալ մարմնով. Եւ ոչ գիտեմք.
Թէ զնա որ չարչարեալ. և կամ զնա որ ԻԶ
ոչ չարչարելի. և կամ նոյն նոքա 26
զնա որ ած. և կամ զնա որ մարդ.]
Բայց աստուածոցն, որ քան զայլսն
չար, յանդուգն, և լրբագոյն. կա_
մելով գերազանցել զընկերս իւր գի_
տութէ. այսոր շփոթաբար պատաս
խանէ. Ասեմք. Թէ քն ըստ անշփոթ
միաւորութեն՝ ածային բնութեն
մարդ է. և մարդկային բնութեն ած
է. նոյն նոքն քն անուանն ուսուցանէ
զքեզ, ածութեն մարդ գոլ. և մարդ
կութեն ած.] Արդ, Թէ յոր չափ
խելագարութի և յամբարշտութեան
անկանին կամապաշտք և ագէտ հերձ
ուածողքս. և ո՛րչափ անխելագոյն ԻԷ
եղէ այն. որ կորստեամբ անձին իւ_ 27
րոյ կամիցի զհետ երթալ խելագա_
րութէ նոցա.

Չորրորդ մոլորութէ.

Չորրորդ մոլորեն ասելով. գոլ նոյնպէս
'ի քն մի կամք և մի ներգոր_
ծութիւն. բոլորն ածային. Ուստի
և վարդան ասէր 'ի վերոյ. Թէ երկու
բնութի ասէ՝ մուծանէ յերրոր_
դութիւն զերկու բնութի, և զերկու
կամս.]

Եւ

se hominem esse secundum divinitatem, & Deum esse secundum humanitatem. Vide in quantum impietatis, & insaniæ baratrum insipientes præcipitat homines pertinacia; & quam insanissimi sunt, qui cum æternæ salutis dispendio impiam eorum stultitiam sectari volunt, & propugnare.

Quartus Error.

Asserunt quarto, unam similiter esse in Christo voluntatem, & operationem, quæ solum divina sit: unde Vartanus, ut supra visum est, dicebat: *Qui duas naturas in Christo fatetur* &c. *in sanctam Trinitatem alteram naturam, & voluntatem introducit*; nempe humanam, quam ipsi negant. Et Dattievensis: *Fatemur in Christo unam personam, unam formam, unam naturam, unam voluntatem, & unam operationem.* Et Siuniensis in epist. ad Germ. *Nullus in Deo verbo incarnato humanæ naturæ, aut voluntatis, aut operationis numerus permansit: sed quicquid in eo est, & voluntas, & operatio, totum divinum dicitur.*

Præterea idem Siuniensis ibidem, sed paulo post: *Duedecim*, inquit, *anathematismos Divi Cyrilli, quos nobis amplexandos in epistola vestra proposuistis, suscipimus; Apostolicæque doctrinæ consonos eos esse, coram Deo & hominibus confitemur. Repudiamus autem ea, quæ insipienter subjungitis, Nestorii impietatem sectantes; esse in Christo duas naturas, duas voluntates, & duas operationes. Neque ea congruit ratio, quam addueitis: nimirum, quia Eutyches confusionem introducebat, oportuisse idcirco, Leonem Romanum ad Chalcedonensem Synodum*

scribere, commendando duas naturas cum distinctis earum proprietatibus. Quæ enim hac major absurditas? velle scilicet malum malo curare, & errorem errore corrigere. Et iterum lib. 2. contra Diaphys. cap. 2. *Una est in Christo essentia, una persona, una natura, cujus voluntas, & passio, & operatio, una similiter est: uni enim naturæ non potest alia, atque alia esse voluntas; alia inquam divina, alia humana: absit hoc dicere, quod contingere impossibile est; sed unica est ejus voluntas, & unica operatio.*

Paulus Daronensis loc. supra cit. *Deus*, inquit, *& homo simul identificati, & in unam coeuntes voluntatem, & operationem, nostram salutem mirabiliter operantur.* Et Joannes Orodniensis in Tract. de hæresibus: *Sexta*, inquit, *hæresis est Nestorii, qui duas naturas, duas voluntates, & duas operationes in Christo asseruit.*

Quintus Error.

Asserunt quinto, divinitatem in Christo natam esse, passam, ac mortuam, quapropter & in Trisagio *Sanctus Deus*, quo trium personarum divinitas collaudatur, superaddiderunt Theopascitarum appendicem illam: *qui crucifixus es pro nobis*. Cumque Christi humanitatem impassibilem, & immortalem evasisse dicant; non erubescunt, passam, & mortuam ejus divinitatem asserere.

Unde Siuniensis lib. 2. cap. 3. ut probet, Christum mortuum esse secundum unam illam, quam comminiscuntur, naturam divinitatis, & carnis, loquitur sic: *Apostolus ait, quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Dic ergo*

ԻԸ Եւ սահմանեցին ասէր. Թէ խոս
28 տովանիմք 'ի քս, մի անձն, մի դէմ,
մի կերպ, մի բնութի, մի կամք, և
մի ներգործութիւ] Եւ սիւնեցին 'ի
թուղթն առ գերմանոս ասէր. Ոչ
մարմնական բնութե, կամ կամաց,
կամ ներգործութե թիւ՛ մնաց 'ի
մարմնացեալ այն բանին. քանզի բո
լոր անճայլին և կամք և ներգործու
թիւն սոր.]

Եւ դրձլ նոյն սիւնեցին 'ի նոյն
թուղթն յետ սակաւուց ասէ. Նա
խակարգեալք 'ի ձէնջ 'ի ձեռում մա
տենի զերկոտասան դլուխս բանի
սրբոյն կիւրղի ընդ սրբոց առա
ԻԹ քելոցն խոստովանութե ընկալեալ
29 եմք, նախապատուեմք, և խոստո
վանիմք առաջի այ և մարդկան. Իսկ
առ 'ի ձէնջ առացեալքս անխելաբար
ունին զնեստորի չար մտածութիւն.
ասելով երկու բնութիս, և երկու
ներգործութի, և երկու կամս. յայս
ցանէ հրաժարեմք 'ի բաց. Եւ զի
պատճառէք. եթէ եւտիքէս մի բնու
թիւն ասաց չփոթելով և խառնա
կեալ. այպ հարկաւորապէս զերեաց
ղևոն հոռվմայեցի զրով առ ժողովն
քաղկեդոնի. ասելով երկուս բնու
թիւնս և առանձնապէս կերպ նոցա
զիմ՛չ անտեղեկագոյն յաղթութիւն.
Լ չարիւ զչար բժշկել կամելով. և թիւ
30 րութեամբ զթիւրութի ուղղել.] Եւ
դրձլ 'ի յերկրորդ գիրս ընդդէմ եր
կաբնակաց ասէ 'ի յերկրորդ գլուխ
դրոցն. Մի էութի գոյ 'ի քրիստոս,
մի դէմ, մի բնութի. որոյ կամքն,
և կիրքն, և գործն նմանապէ մի. զի
միոյ բնութեն ոչ այլ և այլ կամք.
մինն աճային, և միւսն մարդկայինս.
քաւ և մի լիցի. զի այս անհնարին
է լինել. այլ մի կամք և մի գործ.]

Եւ տարօնացին ասէ. Այծ և
մարդ խառնեալք միմեանց 'ի մի կամս
և 'ի մի ներգործութիւնս, լինին
սքան

սքանչելիք. և մեր փրկութիւն.] Եւ որոտնեցին 'ի գիրքն յաղագս հերձուածողութեանց ասէ. Վեցերորդ մոլորութիւն է՝ նեստորի. որ ասաց երկու բնութիւն, և երկու կամք, և երկու ներգործութիւն.]

Յղգս հինգերորդ մոլորութեան.

Հինգերորդ մոլորութիւն է՝ նոցա, զի ասեն զքն̅ աստուածութիւնն ծնեալ, չարչարեալ, և մեռեալ. սակս այսորիկ յերեքսրբասացութեանն, որով փառաբանեմք զաստուածութիւնն երից սր̅ անձանցն. նոքա վերաբերեն զաստուածաչարչարեացն զբանն խաչեցարն. Եւ ասելով զքն̅ մարմնովն անչարչարելի և անմահ եղեալ. ոչ ամաչեն ասել զաստուածութիւնն նորա չարչարեալ և մեռեալ.

Վասն որոյ սնեանեցին 'ի յերկրորդ գիրսն և 'ի յերրորդ գլուխն Քանայ յուցանել, թէ քն̅ մեռաւ ըստ այնր միոյ բնութեան մարմնոյ և բանին. զոր ասղանդեն. և ասէ այսպ̅. Պօղոս սահմանեաց. Թէ որք մկրտեցաք 'ի քն̅. 'ի մահ անդր նորա մկրտեցաք. ասա՛ ինձ. Թէ յո՞ր մահ մկրտեցաք, յա̅յ՞ն. թէ 'ի մարդոյն. եթէ 'ի մարդոյ մահ մկրտիմք; ո՞չ ապաքէն կռապաշտութիւն է. Թէ յա̅յն մկրտիմք. զիարդ ա̅յ բնութիւնն մեռանի առանց մարմնոյն.] Եւ կամի ասել, թէ ա̅յ բնութիւն մեռաւ՝ համանգերձ մարմնովն. զի երկոցունցն մի էր բնութիւն. Եւ զկնի սակաւուց ասէ. Յորժամ յերկու բնութիւնս բաժանեն զքն̅. հարկ է, զի զկիրս չարչարանացն մարդոյն համարիցին. զի ա̅ծութիւն անչարչարելի մնացեալ. որպէս և ասեն.] Աստեն, որպ̅ ասէ. Թէ ա̅ծութիւն ոչ մնաց անչարչարելի. Եւ դարձեալ յետոյ ասէ. Զնոյն և զմի բնութիւն քի̅ ասեմք 'ի կուսէ ծնեալ.

Լա *ergo mihi, in cujus morte baptizat*
31 *sumus? Dei ne, an hominis? si in hominis mortæ: nonne hoc idololatria est? si in Dei morte: quomodo Dei natura sine carne mortua sit?* quasi dicat: Dei natura una cum carne mortua est, quia una erat utriusque natura. Et iterum paulo post: *Dum Christum, ait, in duas naturas dividunt; & divinitatem passionis expertem permansisse, dicunt; necessario cruciatus passionis homini solum attribuunt;* quasi dicat: divinitas passionis expers non fuit. Et rursus infra: *Unam, & eandem illam Christi naturam, quæ*
Լբ *ex Patre ante secula genita est, no-*
32 *vissime ex Virgine natam asserimus.* Quibus verbis affirmat, non quidem, ut omnes fatemur, Christum Deum natum ex Virgine, passum, ac mortuum secundum carnem; sed ipsam quoque ingenerabilem, impassibilem, & immortalem filii divinitatem, nedum natam ex Virgine, passam, ac mortuam; sed etiam ex Patre genitam, ac productam; quod est Arrianum.

Et Daronensis contra Theopistum, cap. 2. *Chalcedonenses,* inquit, *prædicaverunt Christum duas naturas; & passionem, ac mortem carni attribue-*
Լգ *runt, & non divinitati: dixeruntque,*
33 *alteram naturam mansisse in cruciatibus, alteram vero expertem fuisse passionis.* Et cap. 6. *Si sancta Dei genitrix Maria humanam solum naturam genuisset; ergo non esset Dei genitrix: si duas genuisset naturas; ergo duorum filiorum mater esset, & non potius unigeniti mater.* Quare concludit, unam genuisse naturam, quæ simul erat divinitatis, & carnis. Et rursus cap. 8. *In Christo corruptibile, & mortale corpus factum est incorruptibile, & immortale: ideoque incor-*

ruptibili

ruptibili modo passum, & mortuum est; ita ut etiam divinitas hujusmodi passionis, ac mortis particeps fuerit.

Sextus Error.

Asserunt sexto. Christum non suscepisse in natura humana defectus corporis pœnales; sed habuisse corpus cæleste, gloriosum, leve, subtile, spiritale, incorruptibile, fulgidum, forte, impassibile, & immortale, quod conceptum, natum, ac nutritum quidem sit modo quodam incorruptibili; atque comederit, biberit, dormierit &c. non ex fame, siti, ac necessitate naturali; sed ex placito voluntatis ipsius Christi, quemadmodum comedit, ac bibit post resurrectionem; & passum, ac mortuum illud sit modo incorruptibili; & non ex lege naturali carnis passibilis, & mortalis; sed quia ipse voluerit, quod corpus suum impassibile, & immortale eo modo pateretur, ac moreretur, ut nos redimeret.

Unde Joannes Ozniensis in anathematismis: *Qui Christum*, inquit, *non confitetur unam naturam immortalem; anathema sit. Qui dixerit, Christum fuisse corruptibilem secundum carnem, & passibilem, & mortalem secundum naturam humanam; anathema sit. Qui Christi carnem, mortalem dixerit, vel passibilem; anathema sit.*

Dattievensis in libro interrogationum: *Christus*, inquit, *non dicitur terrestris, sed semper cælestis, etiam secundum carnem, juxta illud: Primus homo de terra terrenus; secundus homo de cælo cælestis. Non dicitur animalis, sed omnino spiritualis, etiam secundum carnem. Non dicitur mortalis; sed semper immortalis, etiam*

secun-

ԼԴ ծնեալ. որ եւ 'ի հօրէն անսկզբնաբար
34 ծնեալ.] Որով բանիւք ոչ ասէ. որպէս
եւ մեք. թէ քրիստոս աստուած ըստ
մարմնոյ ծնեալ 'ի կուսէն. չարչա-
րեալ. եւ մեռեալ. այլ ասէ եւս զայլ-
դոսին 'ի վերայ աստուածային բնութեանն.
որ է' ըստ ինքեան անծնանելի, եւ
անչարչարելի, եւ անմահ. եւ նա ասէ,
թէ նոյն ինքն աստուածային բնութիւնն
որդւոյ ծնաւ 'ի կուսէն, եւ չարչա-
րեցաւ, եւ մեռաւ, այլ յաւէտ թէ
եւս ծնաւ. եւ արտադրեցաւ 'ի հօրէ
անստի, որ է' աղանդն արիոսի. զի
անձն որդւոյ ծնաւ 'ի հօրէ. եւ ոչ
նորին բնութիւն.

ԼԵ Նաեւ տարածեցին 'ի յերկրորդ-
35 գլուխն ընդդէմ թէոփիստայ ասէ.
Հարքն ամենաչար ժողովոյն քաղկե-
դոնի երկու բնութիւն քարոզեցին
զքրիստոս եւ սահմանեցին զվաստակելն,
եւ զնախատանս, եւ զխոցումն, եւ
զապտակն, եւ զարբումն լեղւոյն.
եւ զայս ամ̃ մարմնոյն եդուն եւ ոչ
աստուածութեան. եւ հաստատեցին, թէ մի
բնութիւն էր ապականացու, եւ միւսն
անապական. մի բնութիւն մասամբ 'ի
չարչարանս, եւ միւսն մասամբ ազատ 'ի
չարչարանացն.] Անհնարին. թէ
որպէս յայտնապէս ասէ, թէ աստուածային
բնութիւնն չարչարեցաւ. Եւ դարձեալ
ԼԶ 'ի վեցերորդ գլուխն ասէ. Եթէ ոք
36 աստուածածինն մարեամ զբնութիւն մար-
դոյն ծնաւ. ապա չէ աստուածածին. Եւ
եթէ զերկոսին բնութիւնսն ծնաւ.
ապա երկու որդւոյ մայր է. եւ ոչ
միածնամայր.] Ուստի եզրակա-
ցուցանէ, թէ ծնաւ զմի բնութիւն
աստուածութեան եւ մարմնոյ. Եւ դարձեալ
'ի յութերորդ գլուխն ասէ. թէ 'ի քրիստոս
ապականացու եւ մահկանացու մար-
մնոյն, անապական եւ անմահարար-
եղեալ. զնս այնորիկ եւ անապակա-
նաբար չարչարեալ եւ մեռեալ. եւ աստուածու-
թիւնն չարչարանացն եւ մահուն հա-
ղորդեալ.]

Տղզս

Ցէզա վեցերորդ մոլորութէ.

Վեցերորդ՝ մոլորեին ասելով. թէ Քրիստոս ոչ էառ 'ի մարդկային բնութենն զմարմնոյ ակարութիս պատժականս. այլ ունէր զմարմին երկնեղէն, և փառաւոր, և թեթև, և անօսր, և հոգևոր, և անապական, և լուսաւոր, և հզօր, և անչարչարելի, և անմահ. և որ յղացեալ և ծնեալ և սնեալ եղէ անապականն կերպիւ. և որ ուտէր և ըմպէր և ննջէր՝ ոչ թէ 'ի բնական հարկաւորութէ քաղցոյ և ծարաւոյ և քնոյ ըստ պահանջման բնութեանն. այլ ըստ հաճելոյ կամաց նորին քն. որքն եկեր և էարբ զկնի յարութեն. և որ չարչարեալ և մեռեալ եղէ, ոչ թէ ըստ բնական սովորութէն չարչարելի և մահկանացու մարմնոյն. այլ անապականն խնչ կերպիւ և զի նորին խորհուրդ կամեցաւ, որ անմահ և անչարչարելի մարմինն իւր այսու կերպիւ չարչարիւր և մեռանէր վս մերոյ փրկութեան.

Սուտ ասէ օձնեցին. Որ զքս ոչ խոստովանեսցի մի բնութիւն անմահ. եղիցի նզովեալ. Որ ասիցէ, թէ քս էր ապականացու մարմնով, և չարչարելի և մահկանացու բնութբ մարդկայնով. եղիցի նզովեալ. Եթէ ոք ասիցէ զքն մարմինն մահկանացու՝ կ չարչարելի. եղիցի նզովեալ.]

Եւ սաւթևացին ասէ. Քն ոչ ասի հոգեղէն. այլ միշտ յերկնից մարմնով. ըստ այսմ. առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն. երկրորդ մարդն յերկնից երկնեղէն. Ոչ ասի շնչաւոր, այլ ամենևին հոգևոր. Ոչ ասի մահկանացու. այլ միշտ անմահ մարմնով իւրով. Ոչ ասի ապականացու, այլ միշտ անապական մարմնով իւրով.]
Եւ դրձյ ասէ. Քրիստոսի մարմինն 'ի ծննդեանե փառաւորեալ էր, որքն այժմ

Լէ 37 *secundum carnem. Non dicitur corruptibilis, sed semper incorruptibilis, etiam secundum carnem.* Et rursus ait; *Christi corpus jam inde ab utero Virginis ita gloriosum fuit, sicut nunc est in cælo: subtilitatem enim ostendit in nativitate, Mariam relinquendo Virginem; levitatem, gradiendo supra mare; splendorem, in monte Tabor; & incorruptibilitatem in Eucharistia, quam instituit.*

Vartanus in epist. ad Haytonem, num.10. *Error*, inquit, *est dicentium, Christi corpus magis glorificatum fuisse post resurrectionem propter meritum*
Լը 38 *passionis, quam ante.* Item in monitis ad Armenios, cap.8. *Qui Christo tribuunt passiones aliquas odiosas, quæ præseferunt corruptionem, uti Latinorum natio facit, valde criminosi sunt, & in Christum peccant.* Ac subdit: *Christi conceptio fuit incorruptibilis, & nativitas incorruptibilis, & nutritio incorruptibilis.* Et rursus infra: *Christus, quem comedebat cibum, non digerebat, ut digerit homo: sed consumebat instar ignis, & immunis a corruptione manebat. Quod si petant: quid factum sit de cibo, & potu, quem ipse sumebat? respondemus: idem*
Լթ 39 *prorsus, quod factum fuit de cibo ejus post resurrectionem.*

Daronensis loc. cit. cap.8. *In Christo*, ait, *corruptibile, & mortale corpus factum est incorruptibile, & immortale; ideoque incorruptibili modo passum, & mortuum est.*

Siuniensis lib.2. cap.3. *Quemadmodum*, inquit, *coagulum nihil aliud est, nisi ipsum lac, in agni utero condensatum, quod fluidam alterius lactis naturam condensat, & in suam convertit similitudinem: ita similiter illud ex nostra natura corpus utero Virginis*

ginis per unionem cum verbo in incorruptionem mutatum est. Item cap.4. *Si Christi corpus fuisset corruptibile, non diceretur Joan.6. Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi; & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Si corruptibile est, quomodo de cælo descendit? quomodo manducantes immortales reddit? quomodo Mariam Dei genitricem asserimus? quomodo, si hæc corpus edidit corruptibile, ejus virginitas integra mansit? quod si post resurrectionem dumtaxat incorruptibile factum esset; non Maria quidem, sed sepulchrum Deiparum diceretur*. Et infra: *Impossibile enim est, corruptionem, & incorruptionem una simul uniri; & essentias utriusque incolumes conservari*. Hactenus impii Phantasiastæ Manichæi.

Septimus Error.

Asserunt septimo, Christum non suscepisse in natura humana defectus animæ pœnales: & sic non vere timuisse, tristatum esse, commotum ira per zelum, admiratum &c. Sed has animæ passiones solum per speciem exhibuisse oculis hominum ad nostram eruditionem. Huc spectant, tum verba illa, quæ Joannes Maracumensis coram Jesdra Patriarcha, aliisque Armenis Episcopis protulit, dicens: *Saturninus multas olim hæreses addidit sacris scripturis, puta verba illa Evangelio: Cœpit Jesus pavere, & tedere: apparuit autem illi Angelus de cælo, confortans eum: & factus in agonia, prolixius orabat: & factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*: tum etiam alia superius allata, quibus negant in Christo humanam operationem; ea præsertim, qui-

Vide infra, quæst.3. §.11.

Խ այժմ որ յերկինս է. զի զանօսրութի
40 եղոյց ծնանելովն, և զմարմին կոյս
թողլով. և զլուսաւորութի՛ն 'ի թա
բոր. և զթեթևութի՛ն 'ի վր ծածկուն գնա
լով. և զանապականութի՛ն 'ի նշխարս
զոր առար յաւէտ հնդշաբաթի.]

Եւ վարդան 'ի թուղթն առ հե
թում, և 'ի .Ժ. երորդ թիւն այսպէս
ասէ. Ստանաերորդ ախտն է, եթէ
'ի յարութեանն առաւելով փառաւորե
ցաւ մարմինն Քի վասն վարձու չար
չարանացն. այլ մեք խոստովանիմք.
թէ ընդ յղանալ բանին և խառնելոյն
ընդ մարմնոյն փառաւորեցաւ. և
այլ ոչ յաւելաւ նմա փառք.] Եւ 'ի
Խա գիրքն խրատուց 'ի յութերորդ գլուխն
41 ասէ. Որք անդամոնելի կերք ասեն
քն. որպէս ֆռանկ ազգդ. յայժ մեղադ
րանօք են. և մեղանչեն 'ի քն. զի
յղութիւն մերկչին անապական եղև.
և ծնունդն անապական. նոյնպէս
և սնունդն անապական. որպէս և մահն
անապական.] Եւ զկնի այլոց բանից
դարձեալ ասէ. Քն զկերակուրն,
զոր ուտէր, ոչ ծախէր, որպէս ծախէ
մարդ. այլ որպէս հուր. և ապա մեայր
յապականութեն. Եւ եթէ ասեն,
թէ կերակուրն և ըմպելին, զոր
ուտէր քն զինչ լինէր. զի ոչ ելանէր
արտաքս ասեմք, թէ որպէս եղև կե
Խբ րակուրն նորա յետ յարութեանն.
42 նոյնպէս յառաջ քան զյարութիւնն.]

Եւ տարծնացին ասէ, որպէս 'ի վե
րոյ. թէ 'ի քն ապականացու և մահ
կանացու մարմինն անապական և ան
մահարար եղև. վնկ և անապակա
նաբար չարչարեցաւ և մեռաւ.

Եւ սիւնեցին 'ի գիրքն երկրդ, և
'ի գլուխն երրդ ասէ. Որպէս խախաց
ոչ այլ ինչ է. այլ 'ի նոյն կաթանէ
յորովայնի դառնոյն պանրացեալ. և
արտաքս եկեալ. ընդ որս խառնի
կաթին զլոյծ բնութիւնն պնդէ, և
փոխադրէ յիւր նմանութի. այսպէս և
մար

մարմինն այն, 'ի մեր բնութենէս յորոյ_ Յօդ.
վայրն կուսին փոխադրեալ յանա_ 43
պականութեն միաւորութե բանին.
և առաւաքս ելեալ.] Եւ դարձեալ 'ի չոր
րորդ գլուխն ասէ. Զոր՝ եթէ դքն
մարմինն ապականացու կարծէք.
զինչ որ ասէ քն. Թէ ես եմ հացն կե_
նաց յերկնից իջեալ. Եւ հացն զոր
ես տաց, մարմինն իմ է, որ բաշխի վն
կենաց աշխարհի. Թէ ապականացու
է. զինչ որ յերկնից իջեալ. և զհաղոր_
դելոցն անմահացուցանէ. և կամ
զհաղորդ ասէք, զմարմնամ ածածին.
և եթէ նա ապականացու մարմին
ծնաւ. զհաւրդ կուսութին ամբողջ
մնաց. Եւ թէ ասիցէք, յետ յարու_ Յօդ.
թեն փոխել յանապականութիւն. 44
ապա մարմնամ ոչ է ածածին. այլ դե_
րեզմանին.] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ. Ոի
ոչ գոյ հնար ապականութեան և
անապականութե չարչարել 'ի մի_
մեանս. և էութիւն երկոցունց ամ
բողջ մնալ.] Զայսմ խօսին և խն_
լադարին անապականադունան և
ուսաչօք ասօղք մանիքեցիքս այսոքիկ.

Յղգս եօթներորդ մոլորութե.

ԵՕթներորդ՝ մոլորեն ասելով.
Թէ քն ոչ էառ 'ի մարդկայնոյն
բնութենն զհոգւոյ անկատարութեն կրա_ Յօդ.
կանս. և թէ ոչ ճշմարտութե եր 45
կնչէր, և տրտմէր, և բարկացաւ բարի
նախանձով, և զարմացաւ. այլ զայս_
պիսի կիրս անձին եցոյց միայն առա_
չօք առ 'ի խրատս մեր. վասն այսորիկ
յոհան մայրագումեցին առաջի ատ̄
եղբայ կթղկսին և այլոց եպիկոց հայ_
ոց ասէր. Թէ սատանութիւնս հերե_
տիկոսն ապականեալ էր զգիրքն ա_
ստուածայինն, և վերաբերեալ նմա
զբանսն զայնոսիկ. Լեկաւ անխրել
և հոգալ. և երևեցաւ նմա հրեշ_
տակ յերկնից, և զօրացուցանէր զնա.
և

quibus Siunienſis ajebat: *Nullus in Deo verbo incarnato humanæ naturæ, aut voluntatis, aut operationis numerus permanſit; ſed quicquid in eo eſt, & voluntas, & operatio, totum divinum dicitur*: & Dattievenſis, ac Vartanus dicebant, Chriſti humanitatem ita ab utero Virginis glorioſam fuiſſe, ſicut eſt nunc in cælo: unde ſequitur, ſicut nunc in cælo triſtari, & timere non poteſt, ita nec antea potuiſſe; ſed timorem, ac triſtitiam oſtendiſſe per ſimulationem.

Octavus Error.

UT autem Eutychianam hæreſim cum Neſtoriana conjungant, & monſtrum faciant, ex utraque hæreſi temperatum; aſſerunt octavo, verbum divinum aſſumpſiſſe, non ſolum naturam, ſed etiam perſonam humanam; docentes, idem eſſe naturam, & perſonam; nec poſſe naturam ullam a propria ſubſiſtentia ſeparari, & alieno ſubſiſtere ſuppoſito: & ſic ex duabus perſonis, divina ſcilicet & humana, unam eſſe factam naturam, & perſonam in Chriſto.

Unde Oznienſis loco cit. *Leo*, inquit, *duas in Chriſto naturas confeſſus eſt, & unam perſonam; neſciens quod natura ſine perſonalitate nihil eſt.*

Dattievenſis in libro interrogationum: *Quærunt*, ait, *a nobis Diaphyſitæ: cur non dicitis in Chriſto duas naturas? quibus reſpondendum eſt: ne duas pariter perſonas in eodem conſtituamus. Nam ſi Chriſtus in duas naturas diſtingueretur, neceſſario in duas etiam divideretur perſonas.*

Et Siunienſis lib. 1. contra Diaphyſ. cap. 3. *Natura*, inquit, *ſine propria ſubſiſtentia nullo modo poteſt exiſtere.*

Et subdit cap.4. *Dicunt ergo duas naturas, & unam personam: unde, juxta ipsorum verba, altera ex istis naturis esset personata, & altera personalitate privata; at impossibile est, in una persona duas naturat subsistere, easque sibi invicem contrarias; & præterea impossibile est, quod natura sua sit personalitate privata. O errorem horribilem, & admiratione dignum!* &c. Item lib.2. cap.3. inquit: *Examinemus autem eos, qui duas heterogeneas naturas in una persona componunt. Si enim humanam naturam propria personalitate spoliatam considerant: certe dimidium hominis, & non hominem perfectum intelligunt: quomodo namque possit mens nostra percipere, quod impossibile est, hominem scilicet sine propria personalitate?*

Nonus Error.

ASserunt nono, Christum, Dei filium, non spirare una cum Patre Spiritum sanctum; sed hunc a solo Patre procedere.

Unde Joannes Orodniensis in lib. de hæresibus, cap.3. *Quintus*, inquit, *error est Latinorum, qui doctrinam illam Evangelicam: Spiritus veritatis, qui a Patre procedit: respuentes; dicunt, esse Spiritum sanctum, ceu vinculum quoddam Patris, & Filii, ab utroque procedens &c.*

Vartanus in epist. ad Haytonem num.2. eosdem arguens Latinos inquit: *Errant præterea, quia docent, Spiritum sanctum a Patre, & Filio procedere: quod sane confusionem, & perturbationem generat in mentibus audientium.* Et infra: *Cum in divinis una tantum generatio sit, & una processio; una pariter, & simplex causa sin-*

խզ եւ էր 'ի տարանալի . եւ մատդեւրու-
46 Թեամբ եւս կայր յաղօթս . եւ հասե-
լոյ 'ի նմանէ քրտունք իբրեւ զկայլակս
արեան , որպէս որպէս հեղեալ յեր
կիր .] Եւ սուտեցին ասէր . Թէ ոչ
մարմնական բնութե , կ կամաց , կ
ներգործութե Թիւ մնաց 'ի մար-
մնացեալ այլ բանին . քանզի բոլոր
ածային եւ կամք եւ ներգործութի
ասի .] Եւ սատեւային ընդ վարդա-
նայ ասէին, Թէ քի մարդկութին այսպ
'ի ծննդեան փառաւորեալ էր . որպ
եւ է այժմ 'ի յերկինս փառաւոր .]
Ուստի հետեւի . Թէ որպ ոչ կարէ
այժմ քն բնականաբար տրտմիլ եւ
խէ տխրիլ 'ի յերկինս . նմանապ եւ ոչ
47 կարէր յառաջ 'ի վր երկրի զնոյն առ-
նել բնականաբար . այլ Թէ ցուցանէր
զտրտմութին եւ զերկիւղն առաջօք
եւ կեղծաւորութբ . որ քաւ լիցի
զայսպիսի մոլորութիւ զմտաւ ածել .

Յղգս ութերորդ մոլորութե .

Ութերորդ' մոլորին խառնելով
զաղանդն նեստորի ընդ աղան
դոյն եւտիքեայ . եւ ասեն . Թէ ածայ
ին անձն բանին , էառ ոչ եթէ միայն
զմարդկային բնութին , այլ եւ զմրդ
կային անձն . այ . զոմն մարդ : Եւ
խը բնաւ ին ոչ գիտելով զսկիզբն ինչ
48 փիլիսոփայութե' կարծեն , Թէ նոյն
է ասել անձն եւ բնութի . եւ Թէ ոչ
կարէ մարդկային բնութին մերկա-
ցեալ յիւրական անձնաւորութենէ
ենԹադրեալ անձնացեալ միայն
ածային անձնաւորութբ բանին .
Ուստի մուծանելով 'ի մի անձն բա-
նին մարմնացելոյ զերկու անձն' ասեն
անխելաբար , Թէ 'ի յերկուց անձանց
եւ բնութեց եղեւ մի խառնեալ անձն
եւ բնութիւն 'ի քրիստոս .

Այսոն որոյ ասէ օձնեցին . Լեոն
զերկու բնութիւ 'ի քս խոստովանե-
լով ,

լով, զմի անձն ասաց. և ոչ զերաց, ԽԹ
եթէ բնութիւն ասասցի անձին ոչ 49
ինչ է.]

Եւ սատեացին 'ի գերքն հարց_
մանց ասէ. Հարցումն երկաբնակաց,
ընդէ՞ր ոչ ասէք երկու բնութիւն
քրիստոսի. Պատասխանի. զի մի յատկա
ցին երկու անձինք 'ի քս. զի եթէ
զերկու բնութիւնս ասեմք, 'ի հար
կէ և զերկու անձն պարտիմք ասել.]

Եւ սուտեցին 'ի յառաջին գերքն
ընդդէմ երկաբնակաց, և 'ի յերրորդ
գլուխն ընդվայր և ազդատաւբար որ_
պամաբանէ 'նկերայ սորին, և ասէ.
Թէ բնութիւն առաւոց իւր եմթակայու
թէ. ՟յր. անձնաւորութէ, անհնա_ Ծ
րին է գոյանալ.] Եւ 'ի չորրորդ 50
գլուխն ասէ. առդ՝ ասեմ. բնութիւնք
երկու. և դէմ և անձն մի. և ըստ
բանիցս այսոցիկ, լինին 'ի սոցանէ անձ
նաւորութեան. և միան անանձն.
այլ ոչ գոյ հնար 'ի միում դիմի լինել
երկուց կատարելոյ բնութեց, և այն
հակառակ միմեանց. և ոչ կարէ բնու
թիւնն առանձին լինել. ՄՀ զարմա_
նալեացս. ոՀ ահագին մոլորութեա.]
Եւ դարձեալ 'ի յերկրորդ գերքն և յեր_
րորդ գլուխն ասէ. ջնջոց աեցուք
որ երկու բնութիւնս այլասեռս 'ի
միում դիմի շարադրեն. եթէ բնու_
թին մարդոյն նկատեն առաւոց իւր Ծա
դիմաց. ահա կիսամարդ, և ոչ կա_ 51
տարեալ խմանան. և զիա՞րդ մակա_
մբռնածութիւնն մեր կարէ նկատել
առանձին մարդ. որ է անհնար. Սմեա_
նէն, թէ ո՞րք համաձայնին նեստո_
րի. և դնեն 'ի քրիստոս զերկու դէմ
և զերկու անձն.

Յաղգս իններորդ մոլորութէ.

Իններորդ՝ մոլորին ասելով. թէ
միածին որդին այլ քս, և բանն
ած՝ ոչ փչէ ընդ հօր զհոգին սբ. այլ
թէ

singularum asserenda est, Spiritus autem idcirco filii dicitur; quia dona Spiritus Sancti, paterna scilicet bona, per Filium nobis impertiuntur.

In idem coincidunt Gregorius Dattievensis, & alii; qui multas pro sua sententia scripturas objiciunt; ut loco videbitur:

Hi sunt errores Pseudomagistrorum Armeniæ circa propositam controversiam; quos ab Armena Ecclesia rejectos fuisse, partim vidimus in præterita quæstione, partim deinceps videbimus, singula eorum capita singulis quæstionibus percurrendo, ac refellendo.

Ecce, Patres Armeni venerabiles, quorsum tandem pertinuit illa unius naturæ obstinata confessio! Num satis fuit hæreticis his, Eutychiana solum confusione, a qua vestram Ecclesiam semper abhorruisse, tantopere gloriamini, Emmanuelem nostrum inficere? atqui quantam insuper putidiorum hæresum aliarum colluvionem, vestris quoque naribus molestissimam, ad illius naturæ figmentum stabiliendum, evomuere? Istine vero digni, quos Armena natio Patres ac Doctores suos vocitet? quos habeat in honore? quorum plerosque, uti sanctos etiam colat, ac veneretur? Heu lachrymabilis imperitæ gentis conditio, dolosis fraudibus circumventa! quidni abhorreat a nominibus? blasphemos libros incendat? sacrilegos cineres dissipet, ac disperdat?

Quid autem de Dattievensi dicam, omnium scelestissimo, qui præterea populum vestrum a sacrosancto extremæ unctionis sacramento suscipiendo desuefecit? Hiccine vir ille est, usque adeo sapientiæ fama celebris Clero, usque adeo sanctitatis honore

L 2 con-

conspicuus, ut ejus memoria in sacris adhuc mysteriis, in suprema usque augustissimi illius sacrificii oblatione insita, ubique recolatur, ac celebretur? Proh scelus immensum! Et quis tanti flagitii auctor ab hinc decennio? quis Armenum, hucusque venerabile, sacrificium sacrilega hæretici mentione conspurcare nuper maluit, ac fœdare? quo animo ferre valeat Armena natio, suam oblationem, sanctam pridem, & acceptabilem, mox Christianis aliis, Deoque ipsi odibilem ob id reddi, & execrabilem? enimvero hoc ferendum non est.

Age nunc, Patres, ac Pastores optimi, tot, tantisque istorum auditis blasphemiis, defendite a lupis rapacibus gregem vestrum: vindicate ab eversoribus vestram Ecclesiam: evellite penitus a sanctuariis seductorum memorias: emundate sancta vestra, ne vobis apud alias Christianorum nationes in opprobrium fiant: erigite, sanctificate altare, impio Dattievensis nomine prophanatum, pollutum, conculcatum; &, quorum damnatis hæreses, monumenta quoque, decreta, mores, facies denique, ac nomina, ab Ecclesia detestaminor.

Cæterum a spectabili vestra sapientia timenda mihi non est responsio illa, qua reliquum vulgus ignarum armatur, dicens: *Gregorius Dattievensis, nisi sanctus fuisset, & cælesti spiritu plenus; nisi divinas scientias cælitus habuisset infusas; profecto edere nequivisset tot librorum volumina, præsertim quod inscribitur, liber interrogationum, ubi totam theologiam ex ordine, ac nullo terrestri doctore, mirandum in modum explanavit.* Nam divinone spiritu, an prædatorio, & satannico id ille præstiterit; & vos

Librorum volumina ab hoc hæretico edita, ferunt, in numero excedere vicenarium.

ex-

ԾԲ թէ սա 'ի հօրէ միայնոյ բղխէ ·
52 Ուսանի որոտմնեցին 'ի գիրքն յիշա
հերձուածողութեանց, 'ի յերրորդ-
թիւ՚ն ասէ ։ Հինգերորդ մոլորութի
փռանկացն · որ ուրանան զաւետա_
րանական վարդապետութիւն · որ ա_
սէ · թէ հոգին Ճշմարտութեան, որ 'ի
հօրէ ելանէ · և ասեն գոլ զհոգին
իբր շաղկապ հօր և որդւոյ, յերկո_
ցունցն բղխեալ ·]

Եւ վարդապետն 'ի թուղթն առ հե_
թում թագաւոր, 'ի թիւ՚ն · Բ · ասէ ·
Երկրորդ սխալ է · զի զհոգին սբ 'ի
հօրէ և յորդւոյ ասեն · որ շփոթու՚մն
և պղտորու՚մն առնէ մտաց լսողին ·]
ԾԳ Եւ զկնի սակաւուց դարձեալ ասէ ։ Մի
53 է պատՃառն հայր՝ միոյն ծննդեանն,
և միւսոյն ելողութ, այլա պատՃառ
է · որ մի լինի պատՃառն յառաջ և
յատակ ։ և հոգի որդւոյ ասի · զի որ_
դւոյն բաշխեցաւ պարգև հոգւոյն,
որպէս հայրենին բարիք ·

Նմանապէս ուսուցանէ գրիգոր տա_
թևացին · և այլ հաղորդականքն հերձ
ուածողութե սորին սուտ վարդա_
պետքն · զորոց առաջիկութիւն առ բեր
ցուք և լուծցուք 'ի տեղւոջ իւրում ·

Զյոքնիս են մոլորութիւք նախա_
սացեալ հերետիկոսացն 'ի վերայ
անօրէնութեն քն · զոր և հաւա_
տեաւ ցուցաք 'ի յառաջին վկայաբա
ԾԴ նութեն · եթէ հայոց եկեղեցին 'ի
54 բաց հերքեաց զայսպիսի մոլորու_
թիս · և զսոյնս զայս դարձեալ ցու_
ցանելոց եմք 'ի յայլ տմ յետագայ վի
Ճաբանութիւնս · խոյզ և խնդիր և
քննութի առնելով մանրամասնա_
բար և մի ըստ միոջէ յաղագս իւրա_
քանչիւրոյ 'ի նոցանէ սկսանելով յա_
ռաջնոյն մինչև 'ի վախՃանն ·

Զոր՝ անհաւանելի ո՞վ հայոց պատ_
ուական հարք և Ճշմարտութե սիրօղ
վերատեսուչք բանաւոր հօտին քո,
լուարուք և 'ի մի՛տ առէք, թէ որքան
զանա_

զանազան և ազգի ազգի հայհոյու_ Ծե
թիւս և զարշելի մաղձս հերձուածո 55
ղութեանց փսխեցին չարաբանականս
բերանքն դիւաշունչ սուտ անուն
վարդապետացս այսոցիկ, զի հաս
տատեսցոյ զաղանդն մեր բանութէ.
Մի՞թէ բաւականանան չփոթելով
զբնութիւն քի ըստ նմանեցեալ անի_
ծելոյն ։ ասեմ, թէ ոչ. այլ առաւել
քան զեւտիքէս արբեցան. և անկան
՚ի խորխորատ կործանման. և միա_
ցեալք ընդ սկզբնաչարին՝ հաստա
հիմն վիմօք կառուցին զհերձուածս
ընդդէմ ամ̃ ուղղափառաց. Մի՞թէ
դորա ապաքէն արժանի են կոչել
հարք և վարդապետք գերահռչակ ազ Ծզ
գիդ հայոց. փառաւորել և պատուա 56
սիրել իբրև զնքս և ծմապան հայ_
րապետս. յիշատակօք պայծառանալ
՚ի տօնախմբութիւն եկեղեցւոյդ Ձե_
րոյ. Ո՞հ մեծի թշուառութեանս,
արտասուաց և ողբոց արժանի ։ Եւ
զիա՞րդ փոյթ ընդ փոյթ ոչ ջնջին
չար յիշատակք նոցա ՚ի դրոց ձերոց ։
Եւ ընդէ՞ր անիծայից հրով ոչ բո_
ցականին գրեանք և ոսկերք նոցին ։

Բայց զինչ ասեմ զթիւնալից պա_
տրողաբան Տաթևացւոյն, որ և նորին
դաւոր սրտին, և յիմարեալ հո_
գւով աւելի քան զայլսն չարագոյն,
յանդգնաբար ընդդէմ զինեցաւ ա Ծէ
ռաքելական հրամանին, բառնալով 57
՚ի միջոյ զեօթներորդ խորհուրդն է
եկեղեցւոյ. յ. զվերջին օծումն հի
ւանդաց. Զիպա այս է այսն այն համ
բաւօք իմաստութէ և սրբութէ այն
չափ գերիվերոյ հռչակեալ ՚ի յանուզ
զամաց ոսմանց. մինչ զի անուաննա_
րին ՚ի վր սէ սեղանոյն ՚ի սոսկալի պա
տարագին զովաբանի. և ՚ի մէջ յիշա_
տակարանին այլոց սրբոց չարագի.
Ո՞հ զարհուրելի դիւապաշտ մոլո_
րութէ և խաբէութէ արբեալ մտա
ծութեան. բայց ո՞ւր եղև ՚ի վերջին
աւուրս

exploratum habetis, & mihi quoque vestra innotuit relatione. Constanti enim apud vos fama, & auditione accipitur id, quod Joannes felicis recordationis Magister, & Episcopus Diarbechirensis Ecclesiæ, vir decrepitæ senectutis, & Armenæ traditionis eruditione nulli secundus, mihi quondam Constantinopoli ore proprio confirmavit. *Erat olim*, inquit, *Pater venerande, in Ecclesia Nascivanensi majoris Armeniæ apud Fratres Dominicanos Armenos ingens librorum manuscriptorum numerus, quos primi eorum Patres summo studio, ac labore in Armenum ex Latino verterant idiomate. Deinde, crebris excursionibus ea non semel vastata provincia, factum est, ut pleraque eorundem commentariorum pars ad nostratium manus, qui lubenter in eis pecuniam collocabant, venerint. Omnium vero studiosissime Dattievensis noster in horum emptione industriam posuit; ex quibus suos mox libros, & præcipue theologicos, eum extraxisse, ferunt; unde Magistris aliis, non infusa quidem, ut credunt idiotæ, sed surrepta furtim scientia, celebrior factus est.* Hæc ille; quem vera mihi retulisse, egomet ex prædicti libri interrog. lectione expertus sum, nisi quod in eo fur subdolus, & impudens, ut suum faceret, quod suum non erat, methodum theologiæ pervertens, & alia, a se non intellecta, confundens, multis quoque passim ineptiis, & hæresibus interjectis, ita theologicos Latinorum tractatus in suos, uti duas illas Christi naturas in unam, miscuit, ac mutavit.

Constat igitur, quam vana, & fabulosa fuerit, ex infusa illa scientia ad vestrum populum dimanata, sanctitas,

ctitas, & sapientia Dattievensis: cujus quidem commemoratio ex Armenis postea Liturgiis Ecclesiæ Constantinopolitanæ, in quas recens irrepserat, me præsente, ac suadente, bis abstracta, & deleta fuit ex mandato tum antedicti Joannis, qui Cyriaci Patriarchæ vicem ibi gerebat, tum piæ memoriæ Pauli Magistri, & Episcopi Thiurichensis: uti delendam vestro quoque mandato, speramus, per reliquas Armeniæ totius Ecclesias. Et hæc de falsa Pseudomagistrorum Armenorum doctrina dicta sufficiant. Superest, ut deinceps ejus falsitatem per singula demonstremus.

ԾԸ 58 անուանս այսքան անքաւելիս գործոյս գործող, և նշխեաց հերձուածող մարդոյն յիշատակաւն պղծել և ապականել զհայոց սբ և անձնական և մեղսաքաւչին պատարագն։ Եւ զիա՞րդ կարէք դուք համբերել. թէ ձեր սբ և սոսկալի մատուցումն լինի սակս այսորիկ այլոց ուղղափառ քրիստոնէից եղբարցդ գարշելի, ևս և անձատեաց։

ԾԹ 59 Ուրեմն ապա ո՞վ հարք սբք և անսուրբ ժողովրդեանն քո, և հովիւք բանաւոր հօտին այ, յետ լսելոյ զմեծամեծ հայհոյութիւն հերետիկոսացդ. յարուցեալ օրինացն է՞ք 'ի գայլոց յափշտակողաց զհօտն ձեր եկեղեցւոյդ արմատաքի 'ի բաց խլեցէք 'ի սրբարանէդ զլիշապակս գիշախանձ ատելս ձեր մոլորեցուցչացն կանգնեցէք և սրբեցէք զանուանսն ատթևացւոյն զկոխեալ և զպղծեալ և զանարգեալ սբ սեղանն։ Եւ քանզի զմոլորութիւնս նոցա ծածկարտա՞ մերժեալ և դատապարտեալ է միշտ ձեր գերակատար մեծութիւդ, ապա և 'ի բա՛ց հերքեցէք և գարշեսջիք 'ի նոցունց անուանք և յիշատակէ, 'ի գրոց. և 'ի բանից.

Իսկ ոչէ ձերոյ գերակատար խոհեմութեդ, այլ համբակագունից ումանց համբաւն այս, զոր ասեն. Ոչ եթէ գրիգոր ատթևացին չնորհիւ հոգւոյն սրբոյ և անձային իմաստութբ ոչ էր լցեալ. ապա զիարդ կարէր շարագրել զայսքան թիւ գրոց. մանաւանդ զգիրքն հարցմանց. որ լի է անձաքանական գիտութբ, զոր և ինքն յառաջ ուսեալ ոչ էր 'ի մարդկային վարդապետութեէ. քանզի դուք լաւ գիտէք. և ինձ ևս ծանուցիք զորպէսն և զզխարդն սրբութեն և յերկնից իջեալ գիտութեն փառասիրին, և գրոց աւգկէն այնորիկ ատթևացւոյն։ Եւ ինձ պատմեցիք այսոք, եթէ 'ի ձեռս հայոց որ կան 'ի գաւառն նախիջեւանոյ, և կոչին Ջահուկ, գոյր երբեմն մեծամեծ թիւ գրոց թարգմանելոց 'ի լատին բարբառոյ 'ի հայս։ Իսկ յետոյ վն բազմադիմի աւերման գաւառին ցիրուցան եղեալ գիրքն անկան 'ի ձեռս մեքայնոցն. ուստի և գրիգոր ատթևացին մեծաւ ջանիւ և փափագանօք հնարեաց ժողովել զնոսա առ ինքն, և արտահանել 'ի նոցանէ զգրեանս իւր. մանաւանդ զգիրքն հարցմանց։ սակս այսորիկ համբաւն իւր գերիվերոյ հռչակեցաւ 'ի մէ՞ այլոց վրդպաց. ոչ թէ իմաստութբն իւրով, որ հեղեալ էր նմա 'ի հոգւոյն սրբոյ. այլ իմաստութբ գողացեալ գրոցն ֆռանկաց, և փոխեալ 'ի գիրս իւր։] Եւ ես իսկ ընթեռնլով զգիրքն հարցմանց 'ի կոստանդնուպօլիս, ուստի անդ անամօթ աւաղակին զգողութիւն, թէ ո՞րչափ հատ բիւք տեղափոխեալ էր 'ի գրոցն ֆռանկաց զխնդիրսն անձաքանութեն։ Բայց յոյժ չփոթաբար և յիմարապէս մոլորեցաւ 'ի փոխումն։ վն զի ոչ հասկանալով սաոյգ և ենկատ զփիլիսոփայական և զաստուածաբանական վարդապետութիւն. խառնեաց ընդ ուղիղն լատինացւոցն, զմոլորութիւն և զյիմարութիւն իւր

անհա

անհամարս. և այնպ̃ ՚ի գիրսն իւր շփոթեաց և մոլորեցոյց զած̃աբանութիւն փռանկաց որպ̃ և ՚ի քս̃ շփոթեալ խառնակեաց զերկու բնութիւնս ՚ի մի.

Ահա յայտ եղև. թէ որքան սնոտի և ստապատկերական է համբաւ̂ն այն երկնահոս և անձայնի իմաստութ̃ն տաթևացւոյն. Բայց զինչ ասացից յղ̃գս հպարտութ̃ն, և չար նախանձուն, և ատելաւորութ̃ն նորին, և այլոց դա-ճանակից հերետիկոսացն. յայտ լինի և այս ընթերցողաց զգրեալսն ՚ի նոցանէ զի անդ համառաղ ոչ պարապին ՚ի մէջ զարհուրելի մոլորութ̃եցն իւրեանց հայհոյել և գիշատել և անիծանել զազգն յունաց, և փռանկաց, և այլոց ուղղափառ քրիստոնէից. և նոցին պատճառաւ̂ բոլոր ազգն հայոց անպարտ բամբասի և ատելի համարի ընդ ամ̃ ունեղերս ՚ի մէջ քս̃տոնէից.

ՄԻԹԷ ՆԱԽԱՀԱՐՔՆ ՀԱՅՈՑ

Համաձայնեալ ընդ տիեզերական եկեղեցւոյ, աւանդեցի՞ն գոլ ՚ի Քրիստոս երկու բնութիւն. Թէ ոչ.

ԵՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջարկին երկու կարծիք. և լուծումն վիճաբանութեան.

Գլուխ ա.

UTRUM PRISCI PATRES ARMENI

Duas in Christo naturas esse, tradiderint, & cum universali Ecclesia concordes fuerint?

QUÆSTIO INTER ARMENIOS TERTIA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quæstionis.

§. *I.*

ա 1

Ուրացաւ է գրիգոր կեսարացին, և այլք ոմանք, զորոց բանս յառաջագոյն բերեցաք ՚ի վերոյ ՚ի յերկրորդ վիճաբանութեան, ՚ի չորրորդ պարագին, և յառաջին մոլորութեան. Սոքա ՚ի բաց մերժեն զդաւանութիւն երկուց բնութեանց, և զՔաղկեդոնի ժողովոյն, և զհաղորդութիւն ընդ կաթողիկէ եկեղեցւոյն, և զյաւիտենից փրկութիւն ՚ի յանձանց հեռացուցանեն, միայն վս այսր պատճառի. զի ասեն, թէ ոչ կամիմք փոխել զսահմանս զոր եդին հարքն մեր. Իսկ այնչափ թանձր է յիմա_

NEGANT Gregorius Cæsariensis, & alii, quorum verba sunt supra allata quæst. 2. §. 3. err. 1. Isti enim duarum naturarum confessionem, & Concilium Chalcedonense repudiant, adeoque Ecclesiæ Catholicæ communionem, & æternam ammittere salutem, facile patiuntur, eam dicunt ob causam: *Nolumus transgredi terminos antiquos, quos posuerunt Patres nostri.* Qua quidem in re, vel tanta ipsorum fatuitas est, ut e suis percipere libris, & historiis nesciant, qualis veterum Ar-

rum sanctorum Patrum; avertentes a, sicut Senes Israelis a Moyse.

Audistin Cæsariensis, quinam sint, quos tu recensuisti patres? tui certe, quos enumerasti, quibusque eruditus eras, non Armeniæ Patres sunt. Armeniæ quidem lupos potius, & seductores illos fuisse, ab eo jam accepisti viro, de quo vestrum Menologium hæc habet: *Hodie commemoratio est sancti Niersesis Lampronensis, filii Osciuni, principis Lamproni &c. qui sæpe Apostoli verba illa in ore habebat: Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem; qui sanctorum Patrum traditiones tum ipse exactissime observabat, tum alios ad earum observantiam hortabatur; qui erat valde humilis, mansuetus, pius, misericors, amator pauperum, atque solitudinis, silentii, & orationis amicus.*

Menol. Armen. die 17. Julii.

Accipe rursus hoc idem ab egregio, sanctissimoque Patriarcha vestro, Gregorio illo Sisensi; qui Haytonem, Armeniæ Regem, ad Ecclesiæ Romanæ obedientiam excitans, simili etiam de re his eum verbis admonuit: *Cæterum præ aliis diligentius expendas velim id quod dicit scriptura; ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Et iterum: qui dissipat sepem hæreditatis paternæ, mordebit eum coluber. Si res igitur ita se habet; Sanctorum ne culpa fuit, quod sepem idololatriæ suorum patrum a principio destruxerunt? minime quidem gentium; haud enim patres idololatræ eorum veri patres censendi sunt: quoniam illorum filii veterem hominem in baptismo mortuum exuerunt, & Christum induti sunt; quibus postea dictum est: Patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim pater vester, qui in cælis est. Nostri itaque*

Gregor. Patriar. in epist. ad Hayt.

Prov. 22:

Eccles. 10.

Matth. 23.

Pa-

Ը 8 մեալ և աշակերտեալ. այսպէս Թէ այլ ոմանց. որոց ոչ առնուն երեսն 'ի մԹի մերում. և ոչ արձանագրուԹն բանից վիճայ եւբեաւոյ ուղղուԹե. զի մոլորուԹեան պարտիմք յայսմ վայրի 'ի գործ արկանել. և զհաւատու-Թեամբ ճանաչել. մի զուցէ լինիցին մեզ մոլորեցուցիչք 'ի արքայն հեռաց. ոպ ծնէրքն իշխ 'ի մոլորուԹե.]

Ահա լու՞ար, ո՞վ կեսարացի զորս զոր, ո՞յք իցեն. զոր դու հարս համարեցեր, և կոչեցեր երկրորդ լուսաւորիչս. արդարև իրաւ՞ամբ քո հարք էին նոքա. զի դու 'ի մահաբեր կերակրոյ նոցին էիր սնեալ. և 'ի Թե-

Թ 9 ւալից բաժակէն արբեալ. և ոչ հարք հայաստանեայց. այլ մոլորեցուցիչք, և գայլք գիշատողք, և պատառողք զհօտս Քի. Եւ զայս ոչ Թէ ես ասեմ քեզ, այլ առաջ այրն այն մեծ վարդապետն ներսէս լամբրոնացին. զոր մէ այսմա՞ւուրքն ձեր 'ի յուլիսի ԺԷ պատմէ այսպէս. Այսօր յիշատակ է սրբոյն ներսէսի լամբրոնացւոյն. որ էր որդի մեծ իշխանին օշնոյ տն լամբրոնի և այլ գաւառացն. որ անէր զառաքելոյն բանն. եԹէ առակաւ՞ին մարդկան հաճոյ լինէի. ապա ծառայ քրիստոսի ոչ էի. այլ զոր սուրբ հարցն էր աւանդ իսկքն առնէր ան-

Ժ 10 խափան. և զայլսն 'ի նոյն յորդորէր. և էր նա յոյժ խոնարհ և հեզ. անպաճոյճ և ողորմած. զԹած, աղքատասէր, աղօԹական, և արտասուն՞եր. անապատասէր և լռակաց.]

Եւս լու՞իջիր դու զայսն զայս 'ի գերապայծառ քաջ հեղինակէն ձեր մէ գրիգորէ 'ի սսայ կաԹուղիկոսէն. որ ծրեալ զնաման առ Թագաւ՞որն հեր հեԹում. և յորդորեալ զնա 'ի միաբանուԹն ընդ սբ աԹոռոյն հռովմայ. գրեաց նմա այսպս. ԲԴ հիմ պարոն, կուսանէ գիրքն. մի փոխեր զսահմանս, զոր եդին հարքն

քո

[illegible]

[illegible]

Patres, non alii certo, nisi Sancti
Ժա 11 *Dei simulacra: & sepes, ac termini, eorum lex, & canones sunt. Quare quisquis epistolæ hujus documenta servat, pacemque conciliat, non dissipat nostram Ecclesiam, neque perturbationibus, aut execrationibus implicat; neque nos, hæc scribendo, paternam sepem demolimur; sed potius divinorum librorum traditiones, sanctorumque Patrum statuta perficimus, & confirmamus. Quapropter quicquid apud nos antiquum, & a principio traditum, conservare accurate debemus; ne quando rei nostræ contingat id, quod*
Ժբ 12 *sæpenumero vineæ evenire solet, in qua aditus antea angustus, ex incuria tamen omissus, paulatim deinde a transeuntibus aperitur, ac undique dilatatur* &c.

Dicendum igitur est cum utroque doctore isto, quorum prior undecimo, posterior tertiodecimo seculo in Armenia, tenebris errorum offusa, ceu duo luminaria coruscarunt; veros Armeniæ Patres, ac Pastores, eos fuisse solummodo, qui universalis Ecclesiæ dogmata suscipientes, gentem suam in ejusdem sanctæ matris Ecclesiæ gremium, & ovile perducere conati sunt; ut ejus boni pastoris præ-
Ժգ 13 dictio impleretur, qui dixit: *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient; & fiet unum ovile, & unus Pastor.* Joan. 10.

Hos autem nunquam in Armenia defuisse, testatur Tarsensis Armena Synodus in respons. ad nonam petitionem Græcorum, dicens: *Nos hodie, Ecclesiarum inimicitiæ, & schismata quantum perniciosa fuerint, experimur, prospexerunt hoc etiam ante nos patres vestri, ac nostri singulis* tem-

temporibus: quapropter ad pacem conciliandam sua studia contulerunt: ut venerabilis, strenuus, ac optimus Patriarcha vester Germanus, qui litteras ad Armenios misit, spirituali caritate, atque fide orthodoxa plenas. Similiter, & patres nostri ad hoc ipsum incubuere: Jesdras enim Patriarcha tempore Heraclii Imperatoris Ecclesiæ unionem composuit, quæ tamen stabilis non fuit. Item Vahanus Patriarcha temporibus Basilii, & Constantini Imperatorum: nec tamen pium illius desiderium valuit ulterius progredi. Venit etiam & Gregorius Vecajaser Patriarcha ad vestram magnam Ecclesiam, & Imperatorem Alexium: neque potuit unio conciliari. Post illos autem & nos quoque hodie digni reperti sumus, qui ad hoc opus divinum, & pacem animum adjiciamus: veremur tamen, ne forte, cum minime vobiscum corpore conjuncti simus, spiritualis hæc unio, uti alias sæpe contigit, iterum destruatur.

Quod etiam præfatus Lampronensis Episcopus in oratione, ad eandem Synodum habita, luculentius, uberiusque demonstrat his verbis: *Idem enim est, Deum, & hominem asserere Christum, ac dicere duas naturas* &c. *Sed quare dicunt; nemo ad hodiernum usque diem hoc nobis manifestavit? Cum præcipue multi ex nostris antiquis patribus, Sanctorum imitatores facti, id ipsum dixerint: sed, cum mores hominum ad adversandum ei, quod veritati patrocinatur, proni sint; declinantes a pace, verba ad inimicitiam provocantia, dilexerunt. Verum, si non sic, ubi relinquemus verba Joannis Philosophi, & Patriarchæ, qui hoc ad nos, sanctorum Patrum testimoniis traditum, admandavit? ubi Jesdræ Pa-*

Ժդ խնամս լուսեցին. և եղիցին մի հօտ,
14 և մի հովիւ.

Եւ զի ոչ պակաս եղեն 'ի Հայս այդպիսին հաշտարար հարք և ջանասէր հովիւք 'ի յիւրաքանչիւր ժամանակի. վկայէ տէրտէր ժողովն Եզրասայ, որ պատասխանատուն տաճկաց առ Հերակլեայիւ յունաց արքայիւ զթշնամութիւն եկեղեցւոյ և զպատահեալսն այսօր չար մնացեալ է. Վահանն զայս նոյն քան զմեզ հարցեն ձեր և մեր յիւրաքանչիւր ժամանակս. և հարցեցին առնել զխաղաղութիւն. ոչ զերանելեացն պատուիրանն և քաղկեդոնականն պատերազմն. որ

Ժե գրեաց 'ի Հայս զԹուղԹն հոգևոր
15 սիրով և ուղղափառութեամբ լցեալ. այսպէս և մեր հարքն ջանացին. զի Եզր կԹղն 'ի ժամանակս Հերակլի արքային արար միաբանութիւն եկեղեցւոյ. սակայն ոչ եղև հաստատուն. Եւ Վահան կԹղն 'ի ժամանակս Վասլի և Կոստանդեայ Թագաւորաց. և ոչ կարաց այն ցանկուԹիւնն կատար ընԹանալ 'ի յառաջ. Եկն և Գրիգորիս Վկայասէրն առ Ալէքսիոսն արքայն 'ի մեծ եկեղեցին. և չեղև հաստ միուԹէ. Եւ յետ նոցա այսօր մեք արժանի գտաք զաստուածագործութեան բանին հաւա-

Ժզ նելոյ է խաղաղութեան. սակայն երկեղն
16 չինէ մի գուցէ, զի ոչ եմք խառնեալ ընդ ձեզ մարմնով, և հոգևոր կապակցութիւնս քակեսցի դարձեալ.]

Նաև զսոյն նորին վկայեաց ներբողեալ լամբրոնացին 'ի խօսքն իւր ասելով. Բայց ընդէ՞ր ասեն. ոչ ոք զայս մինչև ցայսօր յայտնեաց. այլ մանաւանդ Թէ բազումք ասացին 'ի մերոց առաջնոցն սրբոց եղեալ հետևօղք. սակայն բարք մարդկան հակառակաւոր գոլով, որ ճշմարտութեան էր ջատագով. խաղաղութեան անդրադարձեցին, և զաԹշնամութեան մարտիչ զբանս սիրե-

ցին

[illegible]

[illegible]

Patriarchæ, ſuique Concilii aſſenſum? 17 ubi concordiam Papchenis Patriarchæ cum Eccleſia magna Græcorum; nec non ejuſdem ſucceſſorum, & Regum, & Magiſtrorum; ex quibus unus erat, gratiæ divinæ opus, & plurimis excelſior, Angelus in corpore, Gregorius Narechenſis? ubi denique verba ſancti Patris noſtri Nierſeſis Chelajenſis, quem propriis oculis vidimus, & cujus eloquio edocti ſumus? Hi plane omnes cæleſtem hanc machinationem conceperant, quam vos jam aggreſſi eſtis perficere; ipſaque Eccleſiæ Dei ſuccurrere: quin etiam complures alii una cum his patres noſtri, noſtræque 18 nationis Patriarchæ; qui quidem ſatis manifeſti ſunt volentibus ſcire, & in diſciplina verborum eorundem laborare. Hactenus Lampronenſis.

Unde ſequitur e contrario, Armenios illos, qui pernicioſis doctrinis, prætextiſque calumniis, adverſus univerſalem Eccleſiam ſuperbe contendere, & gentem ſuam ab ovili dominico ſegregare, Chriſtique corpus dividere, auſu temerario præſumpſerunt, non Armeniæ Patres, ſed seductores, ac lupos, fureſque fuiſſe, ac latrones; ſiquidem *lupus*, ut Chriſtus ait, *rapit, & diſpergit oves*: cujuſmodi 19 fuere, quotquot ſubdolus Cæſarienſis in ſua recenſebat epiſtola, poſtquam dixerat: *Ad quid igitur elaboraverunt primi ſancti Patres noſtri, qui adverſus Chalcedonenſis Concilii profeſſores ſtrenue decertarunt?*

At enim, quoniam plerique Armenii, & tu cumprimis, maximeque, Gregori Cæſarienſis, haud aliis nitimini rationibus, niſi ſeniorum, veterumque Patrum traditionis poſtularamus modo, amabo te, veſtros annales; atque ab ipſo Eccleſiæ Armenæ exor-

exordio incipientes, recenseamus breviter singula per secula & Patres, & seductores Armeniæ, Patres, inquam, qui duas in Christo naturas esse, tradiderunt, ac suscipientes Chalcedonense Concilium, cum universali Ecclesia concordissime vixerant: & seductores, qui contra prædictos, & universalem Ecclesiam, atque adversus Chalcedonenses, ut inquis, strenue decertarunt, docentes oppositum: videamusque, quot, & quales illi; quot & quales isti: præsertim cum multa, id genus spectantia, in parte historiali prætermissa fuerint, quæ nuper nostras venerunt ad manus.

ուրեմն զուր են աշխատեալ առաքելոյն սուրբք հարցն մեր, որ ընդդէմ քաղ-
Ի
20 կեդոնականացն գնեցան.]

Բայց՝ քանզի հայր ասացեր. և դասմասնական. ո՞վ գրեաց որ կեսարացին. ոչ յիշուէ 'ի յայլ պատմութեան. բայց միայն 'ի ծերոց և յառաքելոյն հարցն ձերոց աւանդութեանն. փորձեցուցէ արդ առաւել եւս 'ի ձեռն ուսուցանող և հաստատուն ընձեռուցէ առաջակել ընդ եւ բարեպաշտեւր մատենագրաց դաւանողաց և պատմագրութեանց հայոց. սկսանելով 'ի սրբոյն գրիգորէ լուսաւորչէն մինչեւ 'ի վերջին և տեսցուք. թէ քանի՞ և ո՞րպիսի ոչ որ դարձեն էին մեր հարքն ձեր, որ դաւանեցին 'ի քս զերկուս բնութիւն, և ընկալան զժողովն քաղկեդոնին, և միաբան և միախորհուրդ եղեն ընդ կաթողիկէ եկեղեցւոյն և դարձեալ՝ թէ քանի՞ և որպիսին որ էին հակառակակերքն, և մոլորեցուցիչքն. որ ընդդէմ սորին, և սրբոցհարցս, և ես, որպէս ասես, ընդդէմ քաղկեդոնականացն գնեցան.

Percensentur ex ordine quotquot à primo extiterunt in Armena Ecclesia celebriores tum Patres Catholici, professores duarum naturarum, tum seductores Eutychiani.

§. *II.*

ՅԱՂԱԳՍ

գլխաւոր հարցն հայոց, դաւանողաց երկու բնութեանցն քրիստոսի. և գլխաւոր մոլորեցուցչացն աւանդողաց զմի բնութիւն.

Գլուխ. Բ.

Anno Domini 300.

SAnctus Gregorius, Armeniorum illuminator, & primus Patriarcha, in sua fidei professione, relata à D. Joanne Chrysostomo in oratione, ad laudem illius scripta, atque in Armenico Giarrentir (Bibliotheca Patrum) inserta, de duabus Christi naturis sic ait: *Elevatus est supra crucem secundum carnem Deus verbum, & mortuus est secundum naturam humanam, immortalis permanens secundum divinam: quoniam duæ in uno Christo naturæ unitæ fuerunt: ideoque mors carnis ipsi Verbo divino imputabatur, quamvis autem Deus esset, qui* in

ա
1 Հայոց լուսաւորիչն, և նախկին պատրիարգն, հրաշագործ վկայն քրիստոսի սուրբն գրիգոր 'ի դաւանութեանն իւր, զոր գրեաց սուրբն ոսկէբերանն 'ի գովասանութի նորին, վն երկուց բնութեանցն քրիստոսի ասէ այսպէս. Բարձրացաւ 'ի վերայ խաչին մարմնով բանն ած. և մեռաւ մարդկային բնութեամբն. և մնաց անմահ միացելով ընդ նմա ածութեամբն. քանզի երկու բնութիւնք միաւորեցան 'ի մի քս. վն այսորիկ մահ մարմնոյն ած այնմ անձնաւորութեան համարիւր. ած էր 'ի մարմնի որ կրէր զչարչարանս. և անմահ էր ածու-

ա̃ծութիւնն , որ զգեցեալ էր զմար ը̅
մինն ։] Զայս դաւանեաց սէ̃ն գրի_ 2
գոր լուսաւորիչն . և զնոյն 'ի մեծն
հռովմ մուծանել զոչխարս իւր 'ի
գաւիթն սրբոյն հռովմայ հայրապե
տին սեղբեստրոսի , և հաստատել
ընդ նմա դաշինս մշտնջենաւոր միա
բանութե՛ 'ի մէջ հայոց և ֆռանկաց ։
որպէս յայտ է 'ի թուղթն դաշանց ։

Եւ դարձեալ նոյն սուրբն գրիգոր
յայտնեաց հայոց զհրաշալի տեսիլ
իւոյ . յորում երևեցան նմա գառինք
ոմանք փոփոխեալք 'ի գայլս , և չար
աունէին ոչխարաց ։ Որով ինքն գու_
շակեաց . եթէ լինելոց էին 'ի հայս ա_
ռ̃ջնորդք ոմանք մոլորեցուցիչք ժողո դ̅
վրդեանն ։ Զայսպիսի տեսիլն պատ 3
մեաց մետափրաստէս յունաց պատ
միչն . և մեք եդաք զնա 'ի . ը̅դ̅ . երդ
գլուխն առաջին հատորին ։

Աղէրդ 'ի սրբոյն գրիգորէ մինչև
'ի յառաջին հերձուածն չար ժողովոյն
դվնայ , որ հաստատեաց հաւ̃ատալ
զմի բնութի̃ . եկաց հայոց եկեղեցին
միշտ միաբան ընդ կաթուղիկէ եկե_
ղեցւոյն . դաւ̃անելով ըստ աւանդեալ
դաւ̃անութե̃ սրբոյ լուսաւ̃որչին
զերկու բնութիս . ամս . մ̅ժ̅ը̅ . որպէս
վկայէ տէր գրիգոր 'ի սըսոյ կաթու_
ղիկոսն 'ի թուղթն առ հեթոմ թա_
գաւ̃որ . ասելով ։ Հա՛րց 'ի վանէրդ , 4
թէ ո՞ պ կուսանեն գիրքդ . և աղուա_ դ̅
նից պատմիչն 'ի հոս և յամենայն յա_
րևելք թէ և պարսից թագաւ̃որին
հրամանաւ̃ն տասն եպիսկոպոսք 'ի
դվինին փոխեցին զոր ինչ օրէնք եկեալ
էր 'ի սրբոյն գրիգորէ 'ի մեր , և դրին
զմէկ բնութի̃ . և 'ի սէ̃ ա̃ծն զրին զխա_
չեցաւըն . և այլ ։]

Աղէրդ 'ի մէջ վերոյգրեալ ժամանա
կին . մ̅ժ̅ը̅ . ամացն . յ̅ . 'ի սրբոյն գրի
գորէ մինչև ցներսէս աշտարակացին,
որ արար զդ̃վնայ ժողովն և զբաժա_
նումն . նստան զկնի սրբոյն գրիգորի

'ի

in carne cruciatus patiebatur; tamen immortalis erat divinitas, quæ carnem induta fuerat. Hæc ille, quem Romam etiam adiisse, ubi suas oves in ovile S. Silvestri Papæ adduxerit, atque cum eo perpetuæ unionis fœdus inierit, constat ex Armeno autographo unionis, ac fœderis inter sanctos Gregorium, & Silvestrum. *

Præterea idem Gregorius publice apud Armeniorum aures deposuit admirabilem visionem, per quam revelatus sibi fuerat futurus ipsorum lapsus in hæreses opera suorum Pseudomagistrorum; cujus verba, a Metaphraste relata, adducuntur in 1. par. cap. 19. num. 8.

*Vide 1. par. cap. 2. n. 57.

Metaphrast. apud Surium tom. 5. die 30. Sept. capite 27.

Deinceps ab ejusdem D. Gregorii tempore ad primum Armeniorum schisma, quod a Niersese Ascdarachensi Patriarcha in conciliabulo Thevinensi patratum est, Armena Ecclesia, unita igitur cum Catholica, ipsam Gregorii fidem, ac præcipue duarum naturarum dogma, professa est annos 218. quod præter alios Armenos scriptores testatur etiam Gregorius Sisensis in epistola ad Haytonem his verbis: *Interroga cœnobitas istos, quid narret Albanensis historicus? id plane, quod universo notum est orienti: decem nimirum Episcopos in Thevinensi conventu permutasse totam pene legem, quæ a Divo usque Gregorio in nobis inviolata perstiterat: unam quippe naturam in Christo constituerunt &c.*

Interim sederunt in Armena cathedra post D. Gregorium usque ad prædictum Ascdarachensem hæreticum sanctissimi Patriarchæ, omnes Ecclesiæ universali concordes. Et primo magnus ille Aristarces, ejusdem Gregorii filius, qui in prima Synodo generali, nempe Nicæna, una cum aliis

Ex Baronio tomo 3. ann. 325.

Prima Syn. generalis.

sanctis Patribus, impium Arrium condemnavit, eoquod is, cum nullum inter naturam, & personam discrimen agnosceret, in tres divinas personas tres quoque naturas diversas introducebat.

Deinde Vertanes, Aristarcis germanus; de quibus Metaphrastes: *Ambo*, ait, *amici, & custodes pietatis*. Tum Hesychius, & Gregorius, nepotes ejusdem S. Gregorii, & in martyrio * quoque consortes.

Metaphrast. loco cit. cap. 28.

* Juxta Armenorum historias, & traditionem Vide in 1. par. capite 6. num. 30.

Ad hæc, post Pharnierschech Ascisciadensem, Nierses cognomento magnus; qui (ut Armenæ referunt historiæ) in secunda Synodo generali, contra Macedonium Constantinopoli celebrata, interfuit; & Can. 1. anathema dixit tum Sabellianis, qui in una natura divina, non tres, sed unam etiam statuebant personam trinomiam; tum Apollinaristis, qui in una Christi persona, non duas, sed unam fabulabantur naturam divinitatis, & carnis.

Secunda Synodus generalis.

Ex his ergo duobus sacrosanctis Conciliis didicit & Armena, & universalis Ecclesia differentiam inter personam, & naturam; atque nugas illorum hæreticorum, qui eandem differentiam ignorantes, nunc ad dexteram, nunc ad sinistram devii, in erroris barathrum præcipites ferebantur, delusit; mediaque incedens via, in tribus divinis personis, non tres, sed unam contra Arrium adoravit naturam; & contra Sabellium in una divina natura, non unam, sed tres agnovit personas. Unde deridenda, spernendaque est Stephani Siuniensis, aliorumque Pseudomagistrorum astutia, ne dicam, stultitia; qui in suis opusculis, ut unam in Christo naturam defendant, hoc ipsum delirium, idem vide-

Ե 'ի յաթոռն Հայրապետութեան Հայոց
5 սրբազան կաթողիկոսք, ամենեքեան միա_
բանեալք ընդ անեղծաբանական եկեղե_
ցւոյն. Նոյն և առաջին մեծն արիս_
տակէս, որդի սրբոյն գրիգորի. որ 'ի
յառաջին ընդհանուր սուրբ ժողովին
նիկիոյ դատապարտեաց զամբարիշտն
արիոս. վասն զի նա ոչ գիտելով զզա
նազանութիւն 'ի մէջ անձին և բնու_
թեան. 'ի յերիս ա̅ծայինս անձինս ամե_
նասբ̅ երրորդութեան մուծանէր զե_
րիս զանազան բնութիւնս.

Եւ ապա տէր վրթանէս, եղբայր
արիստակիսի. զորոց գրէ մետափ
րաստէս պատմիչն. թէ երկոքին եղ
Զ բարքն բարեկամք և պահապանք է_
6 ին առաքինութեան.] Յետոյ ա̅ծ յու_
սիկ և տէր գրիգորիս. Թոռունք
սրբոյն գրիգորի, և ևս ընդորդակիցք
նորա 'ի մարտիրոսութեան.

Եւ զկնի ս̅ փառնեբսեհի հեւանե
ցւոյ̂ մեծն ներսէս. որ ըստ սրբում
հայք աւանդեն, փասց 'ի յերկրորդ
ընդհանուր սբ̅ ժողովին. առաջեալ 'ի
կոստանդնուպօլիս ընդդէմ չարա_
փառ մակեդոնի հոգեմարտն սրբոյն
դամասոսի հայրապետին հռովմայ,
և բարեպաշտ կայսերն թէոդոսի մե
ծի. և անդ ընդ այլ սբ̅ հարսն նզո
վեաց զսաբելլեանսն. որք 'ի
Է մի ա̅ծային բնութեան կացուցանեին
7 ոչ զերիս, այլ զմի ևս երրեակ ա_
նուն անձն. նա ևս հերքեաց 'ի նոյն
ժողովին զանհրաժ ապօղինարեանսն
որք 'ի մի անձն քր̅ի, ոչ զերկու, այլ
զմի աղանդէին զբնութի ա̅ծութե
և մարմնոյ.

Արդ 'ի յերկուց ընդհանուր սբ̅
ժողովոցս այսոցիկ ուսա̂ անեղծա
ծա̂ալ եկեղեցին քր̅ թէ լատինացւոց,
թէ յունաց, թէ հայոց, կամ թէ
այլոց քրիստոնէից, զզանազանութիւն
որ կայ 'ի մէջ բնութեան կամ էութեան,
և անձնաւորութեան կամ եսթա_
կայու_

Կայութեան անձնոյն գոյացութեց
թէ բանաւորաց, թէ անբանից, և
թէ անզգայից. և արհամարհեաց զա-
ղանդս հերձուածողացն այնոցիկ,
որք ոչ զխոտելով զնոյն զանազանու-
թիւնն, մոլորեցան թէ 'ի յաղջ և թէ
'ի յանհնարին. իսկ կաթուղիկէ սուրբ
եկեղեցին փախչելով 'ի թիւր ծայ-
րիցն, և զմիջինն պահելով զընթացս
ուղիղ ճանապարհի և բարեպաշտու-
թեան. 'ի յերկու անձինս երրորդու-
թեանն ոչ զերկու, այլ զմի բնութիւն
ճանաչեաց ընդդէմ արիոսի. և 'ի մի
ածային բնութիւն ոչ զմի, այլ զերկու
անձինս գուանեաց ընդդէմ սաբէ-
լի. Սակս որոյ յոյժ ծիծաղելի և
անարգելի է' խելագարութիւն սուտ
փանանուն սիւնեցւոյն. և այլոց սուտ
վարդապետացն. որք կամելով հաս-
տատել 'ի մի անձն զէն զաղանդն միոյ
բնութեան, ոչ ամաչեցին գրովք և
բանիւք ուսուցանել 'ի ձեռն յիմարա-
ցեալ փիլիսոփայութեան իւրեանց,
թէ անձն և բնութիւն նոյն են.

Իսկ զայսպիսի մոլորեալ վարդա-
պետացս զուրացողութիւն և զթու-
լութիւն 'ի ճշմարիտ հաւատոց նա-
խագուշակեալ մեծն ներսէս. մար-
գարէացաւ զանկումն թագաւորու-
թեան և քահանայապետութեան հայ-
ոց պատճառաւ նորին թուլութեան,
ասելով. Ներքեւեսցի թագաւորութիւն
ձեր իբրև զիսրայէլին. և ցրուես-
ցին սահմանքդ ձեր 'ի ձեռն օտար
թշնամեաց. և մատնեսջիք 'ի գերու-
թիւն, 'ի սով, և 'ի սուր. և մի պա-
կասեսցի լուծ ծառայութեան 'ի պա-
րանոցէ ձերմէ. զաշխարհն ձեր և
զվաստակս ձեր առաջի ձեր օտարք
կերիցեն. և 'ի խարխափել անբերոյ
թափեսջիք դուք. և անարգեսջիք
իբրև զջուր հեղեալ. և 'ի լարել ա-
ղեղան տկարասջիք.] Եւ դարձեալ ասէ.
Բարձցի թագաւորութիւն ձեր. ընդ-
նմին

Ը videlicet eſſe naturam, & perſonam,
8 non modo affirmant, verum etiam ſtulta temeritate contendere, & per fatuam ſuadere philoſophiam, neutiquam erubeſcunt.

Quorum quidem impietatem, atque a vera fide defectionem longe ante proſpiciens idem Nierſes magnus, excidium regni, & Sacerdotii Armeniorum, ob ſuperventuras eorum hæreſes futurum, prænunciavit: cujus verba in Armenico Giarrentir, ubi ejus vita deſcribitur, ſunt hujuſmodi: *Deſtruetur regnum veſtrum, quemadmodum Iſraelis: & diſſipabuntur con-*

Vaticinium Nierſeſis Armeniorum Patriarchæ.

Թ *finia veſtra per manus exterorum ini-*
9 *micorum: trademini in captivitatem, in famem, in gladium, & non deficiet jugum ſervitutis a collo veſtro. Regiones, & labores veſtros devorabunt coram vobis alienigenæ; &, ſicut diſperguntur frondes, diſpergimini: neglecti eritis ſicut aqua effuſa, & ab intentione arcus infirmabimini.* Et poſtea: *Auferetur e medio regnum veſtrum, & Sacerdotium; atque ſine Domino veſtro circuibitis ſuper terram, ſicut grex ſine paſtore.* Et rurſus: *Egredientur omnes de patria ſua, & cadent ſub Græcorum dominium in*

Ժ *humiliationem, & ſervitutem: defi-*
10 *cient a fide; quare & deficiet principatus ipſorum; ſilebitque Armeniorum Patriarchatus annos multos; extirpabuntur Armeni a fundamentis; evellentur muri inſuperabiles a gente Tartarorum* &c. Hucuſque Beatus Patriarcha Nierſes; qui tandem, cum Pabæ, facinoroſi Regis Armeni, ſcelera graviter reprehendiſſet, ab eodem Rege veneno ſublatus eſt: eique in Patriarchatu ſucceſſere, ex nobiliſſima Alpiani progenie oriundi, primum Iſaac, tum Zavem, poſtea Aſ-

buraches, germani fratres Harchenses.

Anno Dom. 400.

Exinde Isaac, vir sanctissimus, & spiritu prophetiæ clarus: quo vivente, celebrata est Ephesi tertia sancta Synodus generalis, quæ adversus Dei hostem Nestorium, duas Christi naturas in duas itidem personas, ac duos filios, impie dividentem, definivit, Christum in duabus naturis, inconfuse unitis, unum esse filium, & unam personam Dei verbi incarnatam. Quamvis autem nullus huic Synodo Armenæ nationis Episcopus interfuerit; tamen nihilominus ab Isaac Patriarcha susceptam eam fuisse, compertum Armeniis est, ac præter alios testatur id Photius, Constantinopolitanus Episcopus, in epistola ad Zachariam Armeniæ Patriarcham, sic scribens: *Patres Ephesini Concilii, anathema dicentes impio Nestorio, eum ab Ecclesia ejecerunt. Scripserunt autem ad sanctum Isaac in Armeniam Cyrillus, Episcopus Alexandriæ, & Proclus Cizici, causas ejusdem Concilii: quare Divus Isaac illud suscepit, & contra Nestorium anathema similiter pronunciavit*. Citatur etiam in calce ejusdem epistolæ perillustre quoddam ipsius Patriarchæ Isaac testimonium de duabus Christi naturis, in hæc verba: *Sanctus Isaac in oratione, ad populum Ascdisciadensem habita, inquit: Nos unam personalitatem, unam hypostasim, & unum Christum duplici constare natura, confitemur*.

Tertia Synodus generalis.

Epist. Photii ad Zachariã, apud Armenios.

Præterea in ejusdem Isaac libro revelationum legitur, Angelus visionem quandam de seductoribus pseudopatriarchis, qui in Armena cathedra sessuri erant, his ei verbis explanasse: *Throni visio, quæ tibi apparuit similis fluctui maris glaciati, significat fluctus* agita-

Extat liber hic apud eosdem.

Ժա նմին և քահանայութեան. և անտի
11 բունչք չորջեսջիք 'ի յաշխարհն որ-
պէս հօտ, որում ոչ իցէ հովիւ.]
Եւ դարձեալ ասէ. Եղցին իւրա-
քանչիւր 'ի հայրենեաց. և անկցին
ընդ իշխանութեամբ յունաց 'ի ստրկու-
թեան և 'ի ծառայութեան. Թուլասցին 'ի
հաւատոց. և այսպէս պակասեսցին
իշխանութիւն նոցա. և լռեսցին քահա-
նայապետութիւն հայոց զամս բազումս.
տարապայլեսցին հայք 'ի հիմանէ. և առ-
ցեն պատրեայք անմատոյց յաղթէնե-
տողաց. և այլն.] Եւ յորժամ սուրբ
հայրապետն ներսէս որ էր յառաջ-
մանելոյ զչորրորդ աթոռոյն պապ,
Ժբ 'ի ձեռանէ նորին արքեայ զբանդա-
12 դեղոյ մահու, եղ յաւուր կենացն 'ի
յանապատ կեայն յամենաձնականս.
որոյ բարեխօսութեամբ ողորմեսցի քն
ած մեզ և մեր ննջեցելոցն. և հե-
ռացաւ սմա յաթոռ հայրապե-
տութեան տէր շահակ. և յետ սորա
տէր զաւէն. և ապա տէր ասպու-
րակէս, երեքեանն եղբարք 'ի զաւա-
կէ հաղբեանսանց հարքայ եպիսկո-
պոսի.

Յետ այսորիկ եկն առաքինասէր,
և մարգարէական հոգւով լցեալ. սբ
հայրապետն սահակ. որդի սրբոյ
հայրապետին ներսէսի. յորում ժա-
Ժգ մանակի գումարեցաւ երրորդ սուրբ
13 ժողովն եփեսոսի ընդդէմ չարաբա-
նին նեստորի. որ զերկու բնութիւն
քն խոստովանէր ոչ միաւորեալս 'ի մի
անձն բանին. այլ բաժանեալս 'ի յեր-
կու անձինս, և դէմս, և ենթակայու-
թիւս, և որդիս. կարծելով թէ անձն
և բնութիւն մի են. բայց եփեսոսի սբ
ժողովն հաստատեաց, եթէ քն 'ի յեր-
կու բնութիւնս, անշփոթաբար միաւո-
րեալս, մի է որդի, և մի անձն մար-
մնացելոյ բանին. Եւ թէպէտ ոչ ոք
'ի հայոց. հայրապետաց ներկայ եղև
'ի յեփեսոսի ժողովն. սակայն ընկա-
լեալ

լեալ եղեւ ՚ի սորայ հայրապետէն սա_
հակայ. որպէս վկայէ քօղ պատուճ
արգն կատարածին նուաճողին ՚ի թուղթն,
զոր գրեալ առ կաթուղիկոսն հայոց
տէր ղազարեա. նեղում գրէ այսմ.
Հարքն եպիսկոպոսն ժողովոյն նզովեցին
զամբարիշտն նեստոր. և մերժեն զնա
ջեցին յեկեղեցւոյ. և առ սէրն սահակ
գրեցին ՚ի հայաստանեայց ժողովոյն
նեւրեղ աղէքսանդրացի և պրոկղ կն
զոյ եպիսկոպոս. և սէրն սահակ զժողովին
ընկալաւ, և նզովս առաք ընդդէմ
նեստորի.] Նաև զկնի նորին թող
թոյն գրեալ կայ մի եկեղեցւ բառ_
թէցն վկայութիւն եւշ նորին սահակայ
՚ի ճառէն որ յաշտիշատն խօսեցաւ.
Մեք առէ խոստովանիմք զքն յերկուց
բնութեանց մի անձնաւորութիւն, և մի
դէմ, և մի քն.]

Եւ դրձլ ՚ի գիրքն տեսլեանն նորին
սահակայ ասի. Թէ հրեշտակն բացա
յայտեաց նմա. որ նշանելոց էին ՚ի յա_
թոռն հայրապետութեան հայոց ոմանք
սուտ և մոլորեցուցիչ հայրապետք
առ ՚ի յաւխանձական կործում հո_
գւոց ժողովրդոցն այնոցիկ և ան_
ձանցն իւրեանց. Եւ բանքն են այսպէ
սիք. Եւ զի երևեցաւ քեզ ծոմա_
գրոյս սուտանանման տեսիլ աթոռոյն.
նշանակեալ ցուցանէ զծփումն աշէ_
կոծութեան աշխարհիս հայոց. քանզի
զթխադոյն թանձր կտաւոյն ծած
կեալն զօրինակ բերէ զթանձրամա_
ծաղոյս, որ ունելոց է զաշխարհս ամ.
վասն զի տեսեալդ վաղճան է. Եւ զսա_
փորայն բեհեզեայ և զգունդն, զոր
տեսանէիր ՚ի վերայ սկաւառակին, նշա_
նակէ միւսն զքահանայութիւն. իսկ
միւսն զթագաւորութիւնն. Եւ զի
ոչ ոք ունէր արկեալ զվերարկուն զսա_
փորայն. և ոչ ոք այն էր որ զգունդն
ունէր ՚ի ձեռին. լուր ստուգապէս.
զի լռեսցէ մերձ ընդ մերձ թագաւո_
րութիւն յազգէն արշակունեաց, և

քա_

Ժդ *agitationum regionis Armenicæ. Nam*
14 *absconditum illud sub nigro, & denso velo, ostendit flagellum, quod subitura est regio tota. Vestis autem pontificia ex purpura, & globus, quæ posita supra discum vidisti, altera Sacerdotium, alter vero indicat regnum. At quia nemo erat, qui vestem indueretur, nec qui globum manu gestaret: audi recte: silebit jamjam regnum a progenie Arsacidarum, & Patriarchatus a genere digni Patriarchæ, Sancti Gregorii. Per membranam vero quadrilateram, quæ tibi ostensa est, habentem in primo ordine, scri-*
15 *ptam litteris aureis, manum justitiæ*
Ժե *virorum sanctorum, significat tibi Spiritus sancti gratia; eos, qui orti ex genere dilecti S. Gregorii digne Patriarchatus sedem rexerunt, filios electos esse, aureisque litteris scriptos in libro vitæ. Quoniam vero tibi apparuit in medio membranæ, longe ab aurearum litterarum ordine, confusa quædam, & deleta scriptura: scito, in cathedra Sancti Gregorii nonnullos sessuros esse Patriarchas, qui haud quaquam juxta Canones sacrosancti Concilii trecentorum decem, & octo initiati sunt honore cælesti; sed ob mun-*
Ժզ *di hujus gloriam ad illam sese auda-*
16 *cter evexerunt dignitatem, argenti amatores, & non Dei. Et quia falsum est ipsorum Sacerdotium, & Dei placito odibile; deleti sunt a libro bonorum cælestium, rationem reddituri gehennæ incendiis de se ipsis, & populorum perditione.*

Interim Sanctus Proclus, cujus & memoriam digne colunt, & epistolam ad se missam reverenter asservant Armenii, Constantinopolitanus e Cyziceno factus Episcopus, hymnum illum Trisagium, *Sanctus Deus, Sanctus*

ctus

ctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis, ab Angelis (ut tradit Damascenus) divinitus revelatum, Ecclesiæ Constantinopolitanæ decantandum proposuit pro ea, quæ supervenerat, terremotus calamitate depellenda: exque eo tempore tum Armena, tum universalis Ecclesia eundem hymnum susceperat in modum ejus glorificationis, quam divinæ Trinitati submittere Seraphim, didicimus ex Isaiæ capite 6. & Apocalypsis cap. 4. Unde apparet, quanta deinde arrogantia a conciliabulo Thevinensi Armeno idem hymnus corruptus sit, eique superaddita temerarii Theopascitæ Fullonis appendix illa: *qui crucifixus es pro nobis*.

Damascen. de Ter sancto hymno lib. 3. cap. 10.

Succeffit autem Isaaco in Armena sede strenuus ille Joseph, qui una cum Leontio, aliisque Armenis Martyribus, sub Isdegerde Persarum Rege, pro fide Christi tuenda necatus est: deinde Chyut Vanantanus; circa cujus ætatem Eutyches Archimandrita, docens in Christo unam dumtaxat naturam divinitatis, & carnis, hæresis tam execrandæ virus evomuit. Cumque ob id a beato Patriarcha Constantinopolis Flaviano, ejusque Synodo damnatus esset; ad Apostolicam Sancti Leonis, Romani Pontificis, sedem appellavit, sed frustra: nam Leo, ferens adversus illum eandem damnationis sententiam, Flaviano imposuit, ut impium Archimandritam & officio, & ordine, & Ecclesiæ communione privaret. Porro Alexandriæ Patriarcha, Dioscorus, qui, ut flagitiis reliquis, ita & Eutychiano sceleri conscius erat, proscriptum hæresiarcham, & ad opem ipsius confugientem, suscepit, eique patrocinatus est. Etenim Imperatoris favo-

ԺԷ քահանայապետութեն 'ի ցեղէ արժա-
17 նաւոր քահանայապետին սրբոյն գրի-
գորի. Եւ մաղաքաթն հատուա-
ծանէ որ ցուցան քեզ, գրեալ 'ի
սկզբանն կարգս ուխտեղէն գրով զձեռն
աստուածութե արանց սրբոց. եղոյց
քեզ չնորհէ հոգւոյն սրբոյ, թէ որք
'ի զաւակէ ցանկալի սրբոյն գրիգո-
րի յաջորդեցին արժանաւորապէս զա-
թոռն քահանայապետութե. նոքա
որդիք ընտրեք, և գրեալ ուխտանովք
գրով 'ի դպրութի կենաց. և որ ի-
րև եղան 'ի միջի կողմն մարգարեթն
հեռեղյուկեդեր կարգացն կարգք են
խանգարեսցէ, և ջնջագիրք. գետնաւ,
ԺԸ որ նստելոց են քահանայապետք ո-
18 մանք յաթոռ սրբոյն գրիգորի. որ ոչ
ըստ կանոնի սբ ժողովոյն. յԺԲ. եղն
լինին ձեռնադրեալք յերկնաւոր պա
տիւ. այլ ըստ փառաց աշխարհիս
ձկանին 'ի պատիւ յանդգնութե. որք
են արծաթասէրք, քան թէ աՃա-
սէրք. Եւ վասն զի սուտ քահանայու-
թին և խոստան ըստ հաճոյից բարձ-
րելոյն. ջնջեալք նոքա 'ի դպրութե
երկնից բարութեցն. և տալոց են
զհամար 'ի դատաստան դեհենին այր
մահ յաղագս անձանցն իւրեանց, և
զժողովրդոցն կորստեան.]

Եւ 'ի նմին ժամանակի եղեն
ԺԹ կերպոյ մին պրոկի, եղեալ կոստան-
19 դնուպոլսի պատրիարք, անուանեաց
այնմ եկեղեցւոյն երգել գերեք սրբասա-
ցութին այսպէս. սբ աՃ. սբ և հզօր.
սբ և անմահ. ողորմեա մեզ. կա զի
հերև աղաւնաէ 'ի վերուստ եղեալ
առ ժողովուրդն 'ի հրեշտակաց ո-
մանց. երգեալ եղև այդպ 'ի ժողովը
դեանէ կոստանդնուպոլսի առ նոյն սբ
երրորդութին. վաղվաղակի դադա-
րեաց զարհուրելի մեծ պատուհասն
առաջնակայն շարժմանն. Սակս որոյ
յայնմ վայրի սկսան այսպէս երգել
զայն առ սբ երրորդութիւնն ոչ թէ
միայն

միայն ընդհանրական եկեղեցին յու_
նաց և լատինացւոց . այլ ևս հայոց
եկեղեցին . որպէս և ուսուցին զմեզ ևս
հրեշտակքն ՚ի վեցերորդ գլուխն Ե_
սայեայ , և ՚ի չորրորդ գլուխն ամե_
լեանն . Ուստի յայտ լինի մեծամեծ-
հպարտութիւն և մոլորութիւն չար ժո_
ղովոյն դեսկորայ որ զնոյն սրբերգու_
թիւնն յետոյ այլայլեալ ապականեց
խաչեցարիւն վասն մեր .

Յետ մեծին սահակայ . նստաւ ՚ի
յաթոռ հայրապետութեան հայոց քա_
րի և քաջ հովիւն տէր յովսէփ . որ
զմի ամսուան չէ չարչարեցաւ յազ_
կերտէ . և զինի սորա տէր գիւտ ՚ի
յաջորդութեան նորին սահակայ . իա
Աջրոյ՝ յաւուրս յայսոսիկ եկեալ ե_ 21
րեւեցաւ պիղծն եւտիքէս , և ու_
սուցանէր զչար աղանդն իւր , ասե_
լով մի բնութիւն է աստուածութեան և
մարմնոյ . զոր լուեալ սրբոյն փլաւեա_
նոս հայրապետին կոստանդնուպօլ_
սի . ժողովեաց զնա ՚ի ժողովն իւր ՚ի քա_
հանայութեան , և յեկեղեցւոյ , հա_
լածեաց լեւոնի հռովմայ հայրապետ_
տին . Իսկ եւտիքէս ապաւինեցաւ
՚ի դեոսկորոս աղեքսանդրու պա_
տրիարքն . զի և նա նոյն աղանդին մի_
աբանեալ էր . վասն որոյ դեոսկո_
րոս ընկալաւ զնա յեկեղեցին , արձա_
կեաց ՚ի կապանացն , և հաղորդեցաւ իբ
ընդ նմա . նա և գումարեաց չարահա_ 22
կալ ՚ի պաղատան արքունի . աղաչեաց
զկայսրն զփոքրն Թէոդոս . լինել ժո_
ղով ՚ի յեփեսոս , ոչ առ ՚ի յօգուտ սրբոյ
եկեղեցւոյ , այլ զի հաստատեսցէ զա_
ղանդն եւտիքեայ . որպէս և կատա_
րեաց իսկ . քանզի ՚ի զինուորաց
օժանդակեալ . և եղեւ ինքն ընդդէմ
սրբոց կանոնաց գլուխ չար ժողովոյն ,
աքսորէ ՚ի մահ զսուրբն փլաւեանոս .
արհամարհէ զթուղթն սրբոյն լեւոնի .
նախապատուէ և վերականգնէ ընդ
ուղղափառսն զչփոթոյն եւտիքէս ,
հասարա_

ի favore præfultus, arrogata ſibi in præ-
20 datoria Synodo Epheſina ſecunda contra Canones præſidentis auctoritate, damnavit, exilioque multavit Beatum Martyrem Flavianum; Eutychem, collegam ſuum abſolvit, ejuſque hæreſim decreto firmavit; Epiſcopos tandem ad impietatem ſubſcribendam per vim, & metum induxit.

Hinc facile indicari, detegique poteſt Armeniis fraus, qua a ſuis Pſeudomagiſtris decipiuntur. Hi enim, ut populo, a diffamato hæreſiarcha Eutyche abhorrenti, hæreſim ipſam Eutychianam propinent, quid faciunt? una manu panem oſtentant, altera իա
21 ingerunt lapidem: prædicant nimirum ex una parte, rejiciendum eſſe Eutychem, ut hæreticum, nec non & conciliabulum Epheſinum, ut tumultuoſum, & in quo ille abſolutus ſit: ex altera vero, occulte contendentes oppoſitum, unam in Chriſto naturam docent, quod eſt hæreſis Eutychiana; ſanctum clamant Dioſcorum, Eutychis patronum, & auctorem ejuſdem conciliabuli; ac denique Beatos Leonem, & Flavianum, qui Eutychem damnarunt, repudiant, & Neſtorianos appellant. Proh impudens malitia ſeductorum, oculis etiam cæcorum իբ
22 conſpicua! Sed de his plura ſuo loco; nam toto hoc ſeculo Armeniorum nullus apparuit, qui vel unius naturæ dogma, vel Dioſcorum tueretur.

At vero, ut tantum Dioſcoranæ pſeudoſynodi ſcandalum, & error Eutychianus, ex Eccleſiæ medio penitus tollereretur, ſtatim celebrata Chalcedone fuit quarta Synodus generalis, aliarum omnium longe pleniſſima, ſexcentorum videlicet, ac triginta Epiſcoporum; in qua tum recens Euty- Quarta Synodus generalis.

chis,

chis, & Dioscori insania de una in Christo natura condemnata est; tum pristina Nestorii impietas de duabus personis iterum reprobata. Ac, sicut a duplici priori Synodo generali, Nicena, & Constantinopolitana, duplex illa Arrii, & Sabellii, adversus divinam Trinitatem oblatrantium, hæresis (quorum alter in tres personas, & naturas illam dividebat, alter confundebat in unam naturam, & personam) eversa fuerat; atque una natura divina, in tribus personis subsistens, definita; ita pariter a duabus subsequentibus Synodis generalibus, hoc est, Ephesina, & Chalcedonensi, duplex iste Nestorii, & Eutychis, contra divinam incarnationem simili modo blasphemantium error damnatus est; quorum alter Christum in duas naturas, & personas diviserat; alter in unam naturam confuderat, & personam: fuitque definitum, Christum, unum esse filium, & unam verbi Dei personam, in duabus perfectis naturis, divina scilicet, & humana, inconfuse unitis, subsistentem.

Quid autem de Chalcedonensi hac Synodo Armeni tunc sentirent Episcopi, & cur ad illam non venerint, Photius in supracitata epistola his verbis declarat: *Concilium Chalcedonense congregatum est eodem anno, quo Sanctus Vartanus*, Armenæ militiæ præfectus, *una cum suo exercitu a Persis pro Christiana fide trucidatus fuit. Quare Armeni sub persecutione illa exagitati, ad idem venire Concilium minime potuerunt*: (nota, cur non venerint, causam: & non quod vocati non fuerint; de quo immerito ipsi modo queruntur; tam Concilium generaliter universum per orbem ex Leonis Papæ præscripto a Marciano Impera-

Epist. Photii ad Zachariã Armen. Patriarcham.

Իգ 23 հաստատելով զաղանդն նոցին. և
զօրութեամբ բանադրանէ զնոյնս
կապուտս ժողովոյն ձեռնագրել զա-
նիրաւ վճիռն իւր։

Զհաստատաս կարծն հայք դիւրաւ
զգուշանալ և յայտնապէս տեսանել
զխորամանկութիւն խաբէութեց մո-
լորեցուցչացն հերետիկոսացն զի հաս-
րեալ նոցա, թէ ո՞չ կարեցին տալ ըմ-
պել ժողովրդեանն զհերձուածս պղ-
ծոյն եկեղեցւոյ. զնոյն առնեն. միով
ձեռամբ ցուցանեն զձուկն. իսկ միւ-
սովն մխտանակի ձկանն առն զօձն.
??. 'ի միոյ կողմանէ քարոզեն. թէ
պարտ է' հայոց 'ի բաց հերքել զեկե-
Իդ ղեցիս իւրեւ զանարգեալ հերձուա-
24 ծող. նա և ս միջծել զեկեղորդ ժո-
ղովն եփեսոսի, իբրև զբանաւոր ինչ
աւագակութիւն, յորում եկեղեցին
արձակեալ և նախապատուեալ եղև
և աղանդն նորա հաստատեալ. իսկ
'ի միւս կողմանէ զինելով ծածկաբար
ըմդդեմ սորին քարոզութեան ուսուցա-
նեն զմի բնութիւն քն ամծութեն և մար-
մնոյն. որ է' հերձուածն եկեղեցւոյ.
մէ կոչեն զդէոսկորոս զապաւէնս
եկեղեցւոյ, և զհաստատողն աղան-
դոյ նորին, և զգլուխն երկրորդ չար
ժողովոյն եփեսոսի. և զբարպասանս
պարտաւանօք զորբապան հայոց
Իե պեստսն լէոն և զփլաբիանոսորք զեկե-
25 ղեցիս նզովեցին և աքսորեցին յե-
կեղեցւոյ. ո՞րհ անամօթ չար խա-
բէութիւն մոլորեցուցչացն. որ և ս
կուրաց աչացն յայտնի է. քայց յղա
այսր իրիս յայլ ուրեք բան լիցի. քան
զի 'ի ժամանակս յայսոսիկ ոչ ոք հայ
երևեցաւ դաւանող միոյ բնութեան,
կամ սիրող դէոսկորոսին։

Զորդ՝ վասն բառնալոյ 'ի մէ եկեղե-
ցւոյ քն զայս մեծ մոլորութի, և աղ-
մուկ, և դայթակղութի, եղեալ 'ի
սնոտի ժողովոյն դէոսկորոսի և եկ-
եղեցւոյ. վաղվաղակի գումարեցաւ
'ի քաղ.

pera-

՚ի քաղկեդոնն մեծ և ընդհանուր սիւն Իզ
հոդոս վեց հարիւր և երեսուն սրբ 26
բոց հարցն . որ եղև չորրորդ տիե_
զերական ս՟է ժողովն . յորում խոստա
նեցաւ՟ ե՟ւ անփոփոխ և դէոսկորոսն նոր
խելագարութին միոյ բնութեան . և
կրկին անգամ դատապարտեցաւ՟ և
մերժեցաւ՟ նեստորին անցեալ ամ_
բարշտութին երկուց անձանց և որ_
դւոց և դիմաց . Եւ որդ՟ ՚ի յերկուց
առաջին ս՟է ժողովոցն նիկիոյ և կոս_
տանդնուպօլսի տարամերժեալ եղեն
երկոքին չար հերձուածքն արիոսի և
սաբելի ընդդէմ ամենասուրբ երրորդու_
թեան հաւչողացն . որոց մինն բաժա_
նէր զա՟ծ ՚ի յերկու անձինս և յերկու Իէ
բնութիւ . իսկ միւսն շփոթէր ՚ի մի 27
բնութի և ՚ի մի անձն . այլ ՚ի ս՟է ժո_
ղովոցն հաստատեցաւ՟ հաւ՟ատալ թէ
մի ա՟ծային բնութին է ՚ի յերկու ան_
ձինս ենթադրյացեալ . նմանապէս և
՚ի յերկուց հետևեալ ս՟է ժողովոցն
եփեսոսի և քաղկեդոնի ՚ի բաց մերժե
ցան երկոքին մոլորութիւնս նեստորի
և ե՟ւտիքեայ, ընդ դէմ ա՟ծային մար_
դեղութեանն հայհոյողաց որոց մինն
բաժանէր զք՟ս յերկուս բնութիւ, և
յերկուս անձինս, իսկ միւսն շփոթէր
՚ի մի անձն և ՚ի մի բնութի . այլ ՚ի ս՟է
ժողովոցս հաստատեցաւ՟ հաւ՟ատալ
՚ի ք՟ս զմի անձն բանին, ենթակայա_ Իը
ցեալ ՚ի յերկու բնութին, անշփոթա՟բ 28
և անբաժանաբար միաւ՟որեալս .

Իսկ ապա զօա՟ բիւզանդեու
պատրիարքն, ՚ի թուղթն զոր գրեաց
առ տէր Զաքարիայ կթղկս հայոց,
բերէ զպատճառն . զի որոյ եպ՟սկոպոսունք
հայոց ոչ եկին ՚ի ս՟է ժողովն քաղկե_
դոնի . և առէ այսպ՟ . ՚ի . ԺԷ . երրորդ
ամի յետ վերափոխելոյն սահակայ
յայսմ կենցաղոյս առ ք՟ս . գումարե_
ցաւ՟ ժողովն քաղկեդոնի, յորում ամի
կատարեցաւ՟ ս՟էն վարդան զօրաց իւ_
րովք . և հայք վարանեալք ՚ի հինից
պարսից

peratore indictum fuerat). Ac subdit: *Nec tamen proinde contrarium quidquam ei opposuere; sed omnes susceperunt illud usque ad schisma Thevinensis conciliabuli per annos octoginta quatuor, videlicet ab anno secundo Marciani Imperatoris usque ad decimum Justiniani, & sextum Niersesis Ascdarachensis Patriarchæ, qui ejusdem conciliabuli auctor fuit.*

Quocirca Joannes Mantacunensis, vir doctissimus, qui mox post Synodum Chalcedonensem inauguratus fuit Armeniæ Patriarcha, ejusdem Synodi decretum de duabus Christi naturis approbans, sanctorum Patrum doctrinis consonum illud esse, genti suæ ostendit. Unde Lampronensis Episcopus: *Ubi relinquemus*, ait, *verba Joannis Philosophi, & Patriarchæ, qui hoc ad nos* (idest, duplicis naturæ dogma) *sanctorum Patrum testimoniis traditum admandavit?* Idemque similiter præstiterunt, ut constat ex authoribus, supra jam allegatis, reliqui Patriarchæ successores, usque ad Ascdarachensem schismaticum: videlicet Papchen Vanantanus, & Samuel Pesnunianus, & Musce Guodainus, & Isaac Harcanus, & Christophorus Pacrievantanus, ac tandem Leontius Aghpieranus, cui successit Nierses Ascdarachensis, de quo infra. Hoc interea temporis David Armeniorum Magister, dictus Philosophus, in sermone, quem scripsit de fide, hanc posuit confessionem: *Verbum, Deum perfectum, incarnatum, unam esse perfectam personam, & duas integras naturas, mediatorem inter Deum, & homines, confitemur.*

Lampron. in orat. ad Patres Armen. Tars. Concilii.

Anno Domini 500.

En jam vidisti Cæsariensis, uti ab ipsis Ecclesiæ Armenæ primordiis ad hæc usque tempora nunquam veterum

O Arme-

Armenorum Patrum de duplici natura Christi ttaditio interrupta fuit: nec ulla, a Synodo Chalcedonensi usque ad Imperium Justiniani, vel levis adversus eandem sacram Synodum oppositio ab Armeno ullo illata est; sed summa ubique consensio, ac summa inter Armenam, & universalem Ecclesiam tranquillitas, pax, & concordia.

Non sic autem per idem tempus in Syria se res habuit; ubi Severiani, aliique Acephali, Eutychis, ac Dioscori sectatores, eo quod aulici quidam in sententiam unius naturæ Imperatorem pellexerant, affligebant Antiochenses, Alexandrinos, & Hierosolymitanos; cogentes eos anathema dicere sanctæ, & œcumenicæ Synodo Chalcedonensi, unamque confiteri in Christo naturam divinitatis, & carnis, ac passum eum fuisse immortali natura divinitatis; adeoque in sanctæ Trinitatis cantico illo, *Sanctus Deus*, acclamare, *qui pro nobis crucifixus es*: quod paulo ante addens Petrus Antiochenus, cognomento Fullo, a sanctis Patribus proscriptus fuerat. Timotheus etiam, ac Felix, Syrorum Episcopi, tractatus multos adversus eandem Synodum, & eos, qui duas naturas confiterentur, composuere. Cæterum quotquot, imperialibus spretis mandatis, in vera fide perseverabant, exilio multabantur.

Quanam vero ratione deinde hujus hæresis contagio e Syria, ac Mesopotamia in majorem diffluerent Armeniam tempore Niersesis Ascdarachensis Patriarchæ, hoc est, sub Justiniano Cæsare, cum in aliis provinciis extingui jam cœperat; idem Photius in citata epistola ad Zachariam Armenum, & ante illum Anonymus quidam Græcorum historicus, hoc pacto referunt,

Græcus Anonymus, apud Franciscum Combefis, Dominicanum, in historia Monothelitarum.

nec

ԻԹ պարսից ոչ զօրեցին. և պնդապահեցան
29 զայլ 'ի ժողովն. վն այսորիկ ոչ եհաս
պատճառ ժողովոյն 'ի հայս հաստա
տեաւ. բայց հակառակութիւն ինչ վն
ժողովոյն ոչ գոյր. այլ ամէն ընդու_
նէին զժողովն մինչև 'ի ժողովն դըվ_
նայ. որ լինենն ամք. Ճ. և գ. 'ի յեր_
կու ամացն մարկիանոսի կայսեր մինչ
և ց. Ժ. երորդ ամն յուստինիանոսի.
և մինչև ց. դ. երդ ամն ներսէսի
կաթուղիկոսի, որ յաշտարակացն էր.
որ արար զժողովն 'ի դվին.] Մուրճին
ճշմարիտ պատճառն ոչ գալոյն հայոց
'ի ժողովն եղև. զի գալ ոչ կարացին.
և ոչ զի կոչեցեալ ոչ էին. այլ և այժմ
Լ ունանք 'ի նոցանէ անհրաժարաբար զսա
30 զատեն. վն զի կոչումն եղև ընդհան
րական ընդ ամ տիեզերս. և Թէպէտ
հայք ոչ եկին 'ի ժողովն. սակայն ընկա
լան զնա մինչև 'ի դվնայ չարաժողովն.

Որոյ աղագաւ տէր յոհան մանդա
կունի. որ նստաւ կթղկս վաղվաղակի
յետ ժողովոյն քաղկեդոնի. ընկալաւ
զսահմանն նորին ժողովոյն վն եր_
կուց բնութեց, և աւանդեաց եկե_
ղեցւոյ իւրում. այլ պատմէ լամբրո_
նացին 'ի խօսքն իւր ասելով այսպս.
Մերդեցուք զքանս յոհաննու իմաս
տասիրին և հայրապետին. որ զայս
աւ մեզ վկայութեամբ հարցն սրբոց
ԼԱ ստուգեաց.] Եւ զնոյն եւս արարին
31 այլ հետևողք կաթղկսք մինչև ցներ
սէս աշտարակեցին, և դվնայ ժողովն.
յն. տէր բաբգէն. տր սամուէլ. տէր
մուշէ. տէր սահակ. տէր քրիստա_
փոր. և տէր ղևոնդ. Նա և 'ի ժմկն
յայնմիկ դաւիթ իմաստասէրն հայոց
'ի հաւաստոյ ճառուն աւանդեաց
այսպս. Քանզի մծ կատարեալ մար_
մնացաւ. կատարեալ մի անձն. և
երկու բնութիւն [illegible]. միջնորդ_
այ և մարդկան խոստովանիմք.]

Ահա տեսեր հաստատեալ ո՞վ կե
սարացի գրեգոր. Թէ ո՞ ինչ եղև 'ի

սէյ

սբյ լուսաւորչէն մինչև ցայս ժամս Ժբ
նմանիս հնին աւանդին առաքելոց հարցն 32
հայոց. և թէ 'ի քաղկեդոնի ժողովոյն
մինչև 'ի դվինայ չոր ժողովն ամս. Ճ.
Դ. ոչ եղև հակառակութիւն ևոչ յու
միջէ ընդդէմ նորին սբ ժողովոյն.
այլ յամ ուրեք սէր, և միաբանութի,
և խաղաղութի մեծ 'ի մէջ հայոց և
կաթուղիկէ եկեղեցւոյն.

Բայց 'ի նմին ժամանակի ոչ նոյնպէս
յաջողանայր եւն 'ի յաշխարհն ասոր_
ւոց. քանզի անդ սևերոսեանքն, և
այլ անգլուխ հերձուածողք, ևնոն
քեայ և դէոսկորոսի հետևողք, ունե
լով դաւանակից իւրեանց զթագա_
ւորն, յոյժ չարչարէին զքաղաքա_ Ժգ
կիցս անտիոքայ և աղէքսանդրիայ 33
և երուսաղէմայ. և բռնութբ այնի նոցա
նզովել զանեղերագուման սբ ժո_
ղովն քաղկեդոնի. և խոստովանել
մի բնութի ա̃ծութեան և մարմնոյ.
և ասել զքրիստոս չարչարեալ ըստ
անմահ բնութե ա̃ծութեանն. ուս_
ուն և սկսան վերաբերել յերեք սրբե
նին անձնաւոր երրորդութեանն զոր
խաչեցար վս մեր. զոր և նախ վերա
բերեալ պիղծն պետրոս անտիոքա_
ցին՝ դատապարտեալ եղև 'ի սրբոց
հարցն. Նաև ասորւոց եպիսկո_
պոսքն փիլիքս և տիմոթէոս չարա_
փրեցին զգրեանս յոլովս ընդդէմ քաղ_ Ժդ
կեդոնի ժողովոյն և նոցա որք ասէին 34
զերկու բնութին. Եւ որք միանգամ
ոչ կամարէին զկայսերականն հրա_
մանն, այլ հաստատուն մնային 'ի խոս_
տովանութե ճշմարիտ հաւատոյն,
փոյթ ընդ փոյթ աքսորեալ լինէին.

Իսկ յետոյ 'ի ժամանակս յուստի
անոսի կայսերն և ներսէսի աշտարա
կեցւոյն սկսաւ չար ախտն հերձուա
ծոյս այսորիկ պակասել 'ի յաշխարհն
ասորւոց. և ներածել 'ի յաշխարհն
հայաստանեայց. Եւ թէ զիարդ
'ի յասորւոց անցեալ եղև 'ի հայս,
պատ_

nec ab Armenis historiis discrepare videntur.

Jacobus Zanzalus, ex quo Jacobitae, & Julianus Alicarnassaeus, ex quo Julianitae vocati sunt, Syrorum Episcopi Eutychiani, cum Julianus salvatorem nostrum incorruptibilem e caelo carnem assumpsisse diceret, ab invicem divisi sunt tempore Justini Imperatoris, & Cabadis Regis Persarum. Post mortem autem ipsorum adeo imminutus fuerat numerus ejus sectae Episcoporum sub imperio Justiniani, ut non posset amplius in ea, juxta canones sanctorum Patrum, Episcopus a tribus aliis Episcopis ordinari. Cumque ob suam haeresim ab aliis Christianis rejicerentur, cogitaverunt admittere ordinationem Episcoporum Armeniae. Quapropter Aptysus Syrus Jacobita, egressus de Serepta, monasterio Sasani, aliique una cum eo Syri Monophysitae, profecti sunt in majorem Armeniam: cujus Episcopos, praesertim Niersesem Ascdarachensem Patriarcham, sibi conciliantes, dixerunt, errasse omnes post Nestorium in Chalcedonensi Concilio; & quia non haberent, quo ordinarentur, ad ipsorum accessisse piam ordinationem, ut eis Episcopos consecrarent: tunc etiam exposuerunt illis tractatus, quos Aptysus secum detulerat, a Timotheo, ac Felice Syris contra duas Christi naturas elucubratos, & adversus sacram Synodum Chalcedonensem calumniis, ac mendaciis, conviciisque refertos, quos Armenii in suum idioma transferri curarunt.

Itaque Nierses Patriarcha, Syrorum occasione arrepta, ut gratiam iniret Chosroae Persarum Regis, (qui, expulsis imperialibus, regnare tunc coeperat in Armenia, atque Christianorum

norum schismata ad suam ibi tyrannidem stabiliendam avidissime exoptabat) decem Episcoporum Synodum congregavit in urbe Thevin; in qua una cum Syris anathema dicentes Concilio Chalcedonensi, confessi sunt unam naturam Dei verbi, & carnis; Christumque immortali natura crucifixum, ac mortuum: unde & appendicem illam Petri Fullonis, *qui crucifixus es*, trisagio addiderunt. Tum suscipientes Dioscorum, Timotheum Ælurum, ac Felicem, decreverunt sub anathemate, ut a communione Græcorum, eorumque qui duas in Christo naturas post unionem assererent, resilirent: atque jurejurando invicem devoverunt, obsignata scripto propriæ manus promissione, nunquam se in perpetuum recessuros ab illa confessione. Postea ordinantes Episcopos Aptysum, ejusque alios duos socios, quorum unus Julianita, alter hæresis alterius erat, in Syriæ Mesopotamiam amandarunt. Quapropter, Armenico tunc primum orto schismate ab Ecclesia Catholica, Iberi orientales, ac Siunienses, qui ut erant cum Armenis contermini, ita pariter cum iisdem semper fuerant in religione concordes, ab illorum communione sese deinceps retraxerunt. Qua de re Cosroas multum percepit lætitiæ, ac voluptatis; ipsique Niersesi Patriarchæ præmia, quæ ante pollicitus fuerat, exitu præstans, filium illi suum in adoptionem mancipavit; Armenicæque regionis tributa tum ejus fidei credidit, tum eorum Episcoporum, qui cum illo de perpetuo servando schismate conjuraverant.

Armeniorū primum conciliabulum, ex quo eorū schisma sumpsit initium.

Sed tantam Armenorum Episcoporum ruinam deflevit mox amarissimo gemitu magnus, ac longævus ille Armeniæ Pater, ac doctor, Moyses, cogno-

ԼԵ պատմիչք այսպէս ճառեն ։
35 Յակոբ և յուլիանոս յորոց յակո
բեք և յուլիանոսեանք կոչեցան ։ Ե
նն եպիսկոպոսն տարբ եկեղեց և հեր
ձուածողք միաբանեալք ։ Իսկ վն զի
յուլիանոս ասէր զքն մարմինն անա
պական և յերկնից բերեալ ։ բաժա
նեցան 'ի միմեանց յաւուրս յաւս
տինոսի կայսեր ։ և կաւառն պար
սից Թագաւորին ։ Եղձայր զկնի մա
հուանցն ։ յորժամ կայսրն յաւստի
նոս Թագաւորէր , այնչափ նուա
զեցաւ Թխն եկեղեցւոյ այնր հերձ
ուածոյն ։ մինչ զի ոչ կարէր 'նմա
եպիսկ 'ի յայլոց երից եկեղեցեաց ձեռ
ԼԶ նադրել ըստ սրբոց հարցն կանոնաց ։
36 Եւ իբրև վն հերձուածոյն իւ
րեանց մերժեցան յայլոց քրիստո
նէից ։ խորհեցան առնուլ զեպիսկո
պոսական ձեռնադրութիւն 'ի հայոց
եկեղեցւոյ ։ սակս որոյ ոմն յակոբեան աբ
դէշ անուն , եկեալ 'ի սասանոյ 'ի սա
րեպԹայ վանիցն ։ և այլք ասորիք ընդ
նմա միաբանեալք ։ գնացին 'ի յաշխարհն
մեծին հայոց ։ և եկեալք 'ի սեր և
'ի բարեկամութն ընդ հայոց եկեղեց
ումանց մանաւանդ ընդ կաթուղի
կոսին ներսէս աշտարակեցւոյն , ա
սէին ։ Թէ 'ի քաղկեդոնի ժողովն բո
լոր եկեղեցին մոլորեցաւ զկնի նես
ԼԷ տորի ։ վն այնորիկ ոչ ունելով մեզ
37 զեպիսկոպոսս վն մերոյ ձեռնադրու
ԹԵ ։ եկաք առ բարի ձեռնադրուԹեդ
ձեր , զի մեզ զեպիսկոպոսս ձեռնա
դրեսջիք ։ Եւ զայս ասելով զուցին
հայոց զգրեանսն բերեալս յարգելս ։
զորս շարադրեալ էին տիմոԹեոս և
փիլիքս ընդդէմ երկուց բնութեցն
քն ։ որք լի էին պարսաւանօք և ատա
մբաստանութե ք զքաղկեդոնի ժո
ղովոյն ։ և հայք Թարգմանեցին զնոյն
գրեանս 'ի լեզուն իւրեանց ։
Եղեւ ներսէս կԹղկոս կամելով
շահել զշնորհսն խոսրովու պարսից
Թագա

Թարգմանօղին. որ յայնժամ սկսեալ
էր Թարգմանօղել ՚ի հայս և յոյժ ջան
կայր բաժանմանն հայոց ՚ի հռովմայեց
ւոց զի հաստատելոյ անդ զԹա_
րգմանօղութիւնն իւր. իբրև զայս
լուաւ նեղսէս. առեալ ՚ի յաստուածոյն
զանեղի հաւանեցուցանելոյ զարքայսն
խոսրով. արար ՚ի դվին զժողով տասն
եպիսկոպաց. յորում հայք հաւանեալք
տորուածոյն և գրոց նոցին. նզովեցին
զժողովն քաղկեդոնին. և խոստովա_
նեցին զմի բնութիւն այլ բանին և մարդ_
կութէ. և զքի միութիւն խաչեալ և
մեռեալ. և զխաչեցարն աղծոյն պետս
բանի աստուածութեանն եդին յերկս
որբաստացութիւն. հակառակ կար_
ԾԹ 39 ծելով զայս ժողովոյս քաղկեդոնին, և
հանեցին հայրապետացն. և ընկալան զդէոս
կորոս և զտիմոթէոս կուզն, և զմին
լինելու. և հաստատեցին նզովիւք չափ
՚ի բաց կալ ՚ի հաղորդութէ յունաց
և այլոց եկեղեցականաց. և ոչ բաժա_
նել ՚ի միմեանց. և այս ձեռնադրե
ցին եպիս զաբդեշն. և զերկու ըն
կերսնորսին, որոց միոյն յուլիանոսեան
էր, և միւսն յակոբեան. և առաքե_
ցին զնոսա ՚ի յաշխարհն միջագետաց.
սակս որոյ եղեալ առաջին բաժան_
ման հայոց ՚ի կաթուղիկէ եկեղեցւոյն.
վերջ և սկսիւնքն ՚ի բաց կացին ՚ի
Խ 40 միաբանութէ նոցին. ընդ որս ուրախ
եղև պարսից Թագաւորն և գովեաց
զնեղսէս. և զյառաջադրոյն խոստա_
ցեալ դաշինսն կատարեաց. զորդին
իւր տալով նմա որդեգիր. և զհայաս
տան աշխարհին զհարկսն ՚ի նմա հա_
նձեաց և ՚ի յեպիսկոպոսնն հանձա_
նէր ընդ նմա.

Իսկ զանկութիւնս զայս մեծ, մոլորեալ
եպիսկոպացն առաստանեալք աշօք ող_
բայր ծերունին մովսէս քերթողն. որ
զկնի Թարգմանելոյ ՚ի յունաց բար_
բառոյ ՚ի հայս գրեանս բազումս.
մանաւանդ զաստուածաշունչ գիրս հին և
նոր

ԾԸ 38 cognomento grammaticus; qui postquam cum suo fratre Mampræo, ac Davide Philosopho, data prius Athenis opera Græcis litteris, sacram Bibliam, aliosque plures libros, e Græco idiomate transtulerat in Armenum; auribus accipiens, paulo ante quam vita decederet, suorum Episcoporum lapsum perniciabilem, his eum vocibus deploravit: *Defleo te, Armeniorum regio; defleo te, universa septentrionis ora; quia ablatus est a te Rex, & Sacerdos, consiliarius, & magister; recessit pax, & accessit confusio, corruit orthodoxa fides: & grassata est*
ԾԹ 39 *hæresis cum inscitia. Lugeo vos Armeniorum Ecclesias despoliatas specie ornamenti altaris, strenuis privatas ducibus, ac Pastoribus.* Et postea iterum: *Exurge Jeremia; exurge, & prophetico spiritu deplora præsentes nostras miserias, necnon etiam & futuras. Vaticinare facinora pastorum insipientium, ut quondam Zacharias in Israel. Episcopi nostri ignavi, seipsos, & gloriam suam amantes, nec a Deo vocati; argento electi, & non spiritu; invidi, mansuetudinem, in qua Deus inhabitat, deponentes; quique in lupos conversi dilaniant greges suos.*
Խ 40 *Monachi hypocritæ, semetipsos exaltantes, gloriæ cupidi, artium, scientiarumque osores* &c.

Moyses Armenus hæreses suorum deplorat: cujus meminit Armen. Menologium. die 25. Novembris.

Post hæc, iisdem regnantibus Justiniano Constantinopoli, & in Perside Chosroa, dum Joannes Capieghinus, in Niersesis locum suffectus, Armeni Patriarchatus regeret gubernacula; Vartanus Princeps, (ut iidem referunt authores) iniquo animo ferens tyrannidem Surienis Persæ, Armenicæ regionis præfecti; quodque is honorem, Armenis proceribus debitum, in mercedem patrati schismatis defer-

Photius, & Anonymus, in locis supra citatis.

deferret Episcopis; eodem Suriene occiso descivit a Persis ad Græcos, unaque cum nobilibus sociis Constantinopolim se recepit. Verum, cum ibi a Græcorum communiune cum comitibus abstineret, Justiniano, ejus rei causam percontati, respondit, non habere ab Episcopis suis mandatum, ut cum eis communicaret. Quamobrem, congregata eo anno Constantinopoli quinta Synodo generali, Episcopi, ac magistri Armeniæ jussu Imperatoris illuc a Vartano vocati sunt: ubi Synodo consentientes, ac manu propria subscribentes, rescisso conciliabuli Thevinensis decreto, susceperunt Chalcedonense Concilium, & anathema dixerunt Origeni, Evagrio, Didymo, Nestorianis, Jacobitis, Julianitis, ac omnino iis omnibus, qui vel Nestoriana, vel Eutychiana hæresi essent infecti: in cujus rei memoriam fores templi Sanctæ Sophiæ, quod tunc a Justiniano extructum fuerat, ex eorum ingressu, ac nomine *Porta Armenorum* deinceps appellatæ sunt.

Quinta Synodus Generalis.

Reversis tandem illis in Armeniam, pars quidem ejus gentis prompto, ac alacri animo recepit unionem; pars vero respuens, litteras ad Apas, Albaniæ, finitimæ Provinciæ, Patriarcham, scripsit in hæc verba: *Veni nobiscum fide consentiens in eo, quod unicam Christi Dei naturam confitearis; atque in cantico, sanctus Deus, dicas, qui crucifixus es pro nobis.* At ille renuens rescripsit: *Petrus, & Gregorius, mei decessores, in eum modum dicebant canticum, sanctus Deus: quamobrem nihil ipse additurus sum, nec etiam dempturus.* Scripserunt similiter ad Iberos, a quibus pariter repulsi sunt.

Cæterum, succedente Joanni Moyse Patriar-

Խա նոր կատակաբանացն. ապա սակաւ ինչ
41 յառաջագոյն քան զմահն իւր՝ լուեալ
զչար հերձուածն առաջնորդաց աղ
գին իւրոյ. լալով և ողբալով գրեաց
այսպ. Ողբամ զքեզ հայոց աշխարհ.
ողբամ զքեզ հանուրց հիւսիսակա_
նաց վեհագոյն. զի բարձաւ ՚ի քէն
Թագաւոր և քահանայ, խորհրդա
կան և ուսուցանող. վրդովեցաւ
խաղաղութիւն. և արմատացաւ ան
կարգութիւն. դղրդեցաւ ուղղափա_
ռութիւն. և կայկայեցաւ տգիտու_
Թեամբ չարափառութեան. Ողբամ
զձեզ եկեղեցիք հայաստանեայց, խոթ
նացեալ ՚ի բարեզարդութեանց բե_
Խբ մին, ՚ի քաջաց զինելոց, ՚ի հովուաց,
42 և ՚ի հովուապետաց.] Եւ զկնի
սակաւուց գրէլ ասէ. Զարթիր երե
միա, զարթիր, և ողբա մարգարէ
ական հոգւով զոր ինչ Թշուառա_
ցաքս, և զոր ինչ Թշուառանալոց
եմք. գուշակեա զյառնելն հովուաց
ագիտաց, որպէս երբեմն զաքարիա
յիշէն. եպիսկոպոսք ամիմարք, և ընդ
իմաստահանք անձամբ առէլ պատիւ,
և ոչ յայ կոչեցեալք. արծաԹով
ընտրեալք, և ոչ հոգւով. ոսկերք
նախանձոտք. Թողեալ զհեզութիւն,
յորում ած բնակէ. և գայլք եղեալք՝
զհօտս իւրեանց գիշատեն. կրօնա_
Խգ ւորք կեղծաւորք, սնոտիացոյցք, սնա
43 փառք, պատուասէրք. Ալիքակա_
ւորք հպարտք, դատասացք, զրա_
բանք, ծոյլք, ատեցողք արուես_
տից և վարդապետականն բանից.]
Զայսք բան ասաց մովսէս քերթողն.
Յետ այսորիկ՝ մինչ դեռ Թագա_
ւորէր յուստինիանոս ՚ի կոստանդնու_
պօլիս, և խոսրով ՚ի յաշխարհն պար
սից, և տէր յոհաննէս յետ ներսէսի
յաջորդէր յաԹոռ հայրապետութե
հայոց. յարեաւ ՚ի նմին ժամանակի
խեռն վարդան մամիկոնեան, և սպան
զսուրէն մարզպան պարսից առ ՚ի
չժու_

չժուժելոյ արհամարհանացն նորին. Խդ
քանզի եւարձ զպատիւ արատացն, 44
եւ եա եպիսկոպոսաց. եւ յետ փա_
խստեան համօրէն ընտանեօքն 'ի կոս_
տանդնուպօլիս. եւ առեալ 'ի բաց կայր
'ի հաղորդութէ յունաց. պատճառ_
ելով եւ առնելով գյուսանիանոս. Թէ
եպիսկոպոսք մեր այսպէս հրամայեցին մեզ.
Յայնժամ ժողովեցան 'ի կոստան_
դնուպօլիս հինգերորդ անեցերո_
կան սուրբ ժողովն. եւ հրամայեաց
Թագաւորն վարդանայ կոչել զհայոց
եպիսկոպոսն եւ վարդապետս 'ի ժողովն.
Էն եկին. եւ համանեցան ժողովոյն.
եւ մերժեցին զդիւնայ չարաժողովն.
եւ Ձեռնագրով ընկալան զժողովն Խե
քաղկեդոնին. եւ նզովեցին զորոգինէս, 45
եւ զեւագրիոս, եւ զդիդիմոս, եւ զյա_
կոբոս, եւ զյուլիանոսեանս, եւ զայսս.
որ խմորեալք էին նեստորական հեր
ձուածողութեն, եւ եւտիքական ա_
ղանդոյն. եւ վն̃ յիշելի այսր երես
դուռն տաճարին սրբոյն սոփիայ,
զոր չինեաց յուստինիանոս, 'ի հայոց
նոր մտանելոյն 'ի տաճարն, կոչեցաւ
դուռն հայոց.

Եւ Ապա 'ի դառնալ հայոց եպիսկոպաց
'ի յաշխարհն իւրեանց. մի մասն աղ
գին իւրեանց ընկալաւ զմիաբանու_
Թին յօժար կամօք. իսկ այլ մասն
մերժեաց զնա. եւ գրեաց Թուղթ առ Խզ
տէր ապաս պատրիարքն աղուանից, 46
անելով. Թէ եկ լեր ընդ մեզ միաբան
խոստովանելով զմի բնութիւն քրի
ս̃յ. եւ 'ի յերեքս սրբեւրդութիւն անել,
որ խաչեցար վն̃ մեր.] Քանզի նա ոչ
կամեցաւ, եւ արար պատասխանի.
Թէ իմ առաջնորդոյքն տէր պետրոս
եւ տէր գրիգոր Թարգ վերաբերութէ
երդէին զերեքս սրբեւրդութիւն. սակս
այսորիկ եւ ոչ պարտ է ինձ վերաբե_
րել. կամ պակաս առնել ինչ 'ի նմա.]
Նաեւ գրեցին նոյնըք Թուղթ առ
վիրս. եւ մերժեցան եւ 'ի նոցանէ.

Ուստի

Patriarcha, juges erant inter Armenios lites, ac dissentiones de fide per annos fere viginti ad usque primum annum alterius Chosroæ Regis Persarum, qui per Mauritium Imperatorem ad regnum evectus fuit. Tunc enim Musiles Mamiconiades, Armenæ militiæ dux, restituente Chosroa maximam Armeniæ partem Mauritio usque Thevin, ad Imperatorem profectus est: cumque sermones cum eo aliquot habuisset super Armeniorum suorum contentionibus circa religionem; jussit Mauritius, Episcopos omnes Armeniæ una cum Moyse Patriarcha, & militatibus copiis venire Constantinopolim. Verum Moyses haud quaquam jussis adhibuit animum, dicens: *absit, ut transeam fluvium Azat, vel furno * coctum comedam, aut calidum bibam.* Similiter & Episcopi, quotquot sub Persarum ditione erant. Episcopi vero ditionis Romanorum, numero 21. pergentes Constantinopolim, ibique fidei res una cum Græcis summa diligentia pertractantes, post accuratam rerum discussionem, sanctam Synodum Chalcedonensem, ac duarum naturarum dogma iterum susceperunt, libellos jurejurando scribentes, ac manu propria subscribentes. Reversi autem in Armeniam, a Moyse, aliisque Persicæ ditionis Episcopis nequaquam in communionem recepti sunt; sed magna adhuc erat inter utrosque de duplici Christi natura, & Concilio Chalcedonensi contentio.

*Carpit Græcorum ritũ in Sacrificio, ubi utuntur pane fermẽtato, & aquã calidam Calici sacromiscent.

Quare, e vivis exempto Moyse Patriarcha, atque Abraham in ejus sedem intruso; eo vivente, Mauritius super Armenos Romanæ ditionis Episcopos alium constituit Patriarcham, Joannem scilicet Ghocoutanum. Unde Ecclesia illa, in duas partes divisa,

alte-

alteram Catholicorum, hæreticorum factiosorum alteram, a duplici tunc capite regebatur.

Florebat interea Romæ Sanctus Gregorius magnus, universalis Ecclesiæ Christianæ Pontifex maximus, admirabili quidem prudentia, sanctitate, ac divina etiam sapientia ornatissimus, totumque per orbem celeberrimus: qui, etsi districte jusserat, quatuor primis Conciliis, Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi, ab omnibus Christianis, tanquam quatuor Evangeliis, fidem, & honorem haberi; non tamen idcirco Armenam deterruerat Ecclesiam, quominus illum non modo velut sanctum Doctorem, ac patrem suum reciperet; verum etiam illustrem ejus memoriam quotannis cum gaudio celebraret, ut nunc etiam celebrat.

Anno Domini 600. Phoca postmodum imperante, idem Persarum Rex Chosroas, percussis Romanis, nec universa solum Armenia, sed Ægypto quoque, & Africa occupata, præcepit Armenis Episcopis, ac Presbyteris, Monasteriorumque præfectis, ut aut Synodo Chalcedonensi anathema dicerent, aut solum mutarent. Quapropter Joannes, ac partium ipsius Episcopi, Abrahamo ejusmodi mandati executionem urgente, alii in Romaniam, alii alio transmigrare compulsi sunt.

Ad hæc Chomitas, Abrahami in Patriarchatu, & impietate successor, in solicitando anathemate in Synodum Chalcedonensem contentiosior illo fuit; volebat autem in eo throno Joannem* quendam Maracumensem, qui procacissimus erat hæreticus, sui successorem relinquere; haud tamen id ille est assequutus, sed Christophorus: quo a sede postea excidente, gaudebat Ma-

* Vocatur hic ab Eutymio in Panopl. parte 2.tit.20. corrupto vocabulo, Euchanius Mandacunes.

ԽԷ 47 Ուստի և յետ վախճանելոյ ամն յոհաննէսին, և նստելոյն զկնի նորա մովսէսի կաԹողիկոսին, տակա՛ւին վէճ_մունք և խռովութիւնք հանապազորդք լինէին վս հաւատոյ 'ի մէջ հայոց ուղղափառաց և չարափառաց. ամս. Ի. մինչև 'ի յաւուրն ամն երկ_րորդի խոսրովու արքային պարսից, որ 'ի ձեռն մօրիկայ կայսերն ժառան_գորդ եղև հայրենի Թագաւորութե ներոյ. և վս այսպիսի օգնութեան կայսերն, պարգևեաց նմա խոսրով զմեծ մասն հայաստանեայց մինչև 'ի դվին. Սակս այսորիկ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ մուշեղ մամիկոնեան

ԽԸ 48 դարձա՛ւ առ կայսր մօրիկ. և բանք անկան վասն հաւատոյ և վիճմանց հայոց առաջի կայսեր, և կայսրն հրամայեաց գալ 'ի կոստանդնուպօլիս ամ եպիսկոպոսացն հայոց ընդ մովսէսի կաԹողիկոսին, և հանդերձ զօրօք զինուորաց. Բայց մովսէս անփոյԹ արար զհրամանն. և ասաց. Թէ քա՛լեցի ինձ անցանել ընդ գետն ազատ, կամ ուտել 'ի պատարագի զեփածն 'ի փուռն, և ըմպել զջերմն. և նմա_նաւն արարին այլ եպիսկոպոսք, որք բնակէին ընդ իշխանութե պարսից. իսկ. Իա, եպիսկոպք, որք կային ընդ իշխանութե հոռոմոց, եկին 'ի կոստանդ_

ԽԹ 49 նուպօլիս. և բացաջինեալ դրէլ ընդ եպիսկոպոս յունաց զբանս հաւատոյ. ընկալան զժողովն քաղկեդոնի. և զերկու բնութիւն ձեռնագրով. Բայց յորժամ դարձան յաշխարհն իւրեանց մերժեցան 'ի մովսիսէ կաԹողիկոսէ և յայլոց եպիսկոպաց ընդ պարսկական իշխանութե բնակելոցն. և տակա_ւին մեծ աղմուկ վրդովմանց, և խռովութիւնք ընդ հակառակութե ոչ սակա՛ւ լինէին 'ի մէջ երկոցունց մասանցն յաղագս քաղկեդոնի ժողո_վոյն և երկուց բնութեանցն.

Ամ որոյ 'ի յա՛ւուրս տեառն աբ_րահա_

բանհանուն կաթողիկոսին, որ հետեւե- Ց
ցաւն յետ մահուանն, մորեհ կայսրն կա- 50
ցոյց զայլ կաթողիկոս 'ի վերայ հռովմէա-
կանն եղեալ ութէ եպիսկոպոսաց. Յ.
զանէր յոհաննէս 'ի կողմանէ, 'ի գեղջէ
բագարանայ. ուստի եկեղեցին հայոց
բաժանեալ էր յայնժամ 'ի յերկուս.
մինն ուղղափառաց. և միւսն չարա-
փառաց. և առաջնորդքն 'ի յերկուց
կաթուղիկոսաց.

Յայնմ ժամանակի կառավարէր
զեկեղեցին հռովմայ մեծ հայրա-
պետն սբն գրիգոր որ լցեալ հոգւով
սրբով և ածային իմաստութեամբ,
պայծառանայր և մեծահռչակէր
ընդ ամենայն աշխարհս. որ թէպէտ
գրեալ էր 'ի գիրսն իւր. թէ պարտ Ցա
էր ամենայն քրիստոնէից նախապատ- 51
ուել զնախկինն չորս ժողովսն նի-
կիոյ, կոստանդնուպօլսի, եփեսոսի,
և քաղկեդոնի, իբրև զչորս աւե-
տարանս. սակայն հայոց եկեղեցին
ոչ այսու փախեաւ 'ի նմանէ. այլ
յօժար միտ ընկալաւ զվարդապետ-
ութիւնս նորա, և յիշատակէ զանուն
նորա մեծաւ պատուով.

Ընդ զինի այսոցիկ 'ի թագաւո-
րելն փոկայ կայսեր նորին արքայն
պարսից խոսրովայ յաղթեաց զհռովմս,
և նուաճեաց ընդ իշխանութեամբ
իւրով ոչ թէ միայն զհայոց աշխարհն Ցբ
բովանդակ. այլ եւս զերուսաղէմ և 52
զագրեկայն. և հրամայեաց ամենայն
հայոց քահանայիցն, և եպիսկոպո-
սաց, և հարցն վանորէից կամ թէ
հետևել նզովեալ չարի զքաղկեդոնի
ժողովն. կամ թէ գնալ և փախել ան-
տի զէխանկութեան իւրեանց. սակս
այսորիկ հերձուածօղն աբբահամ
բռնադատեաց զյոհաննէս կաթողի-
կոս և զայլ ուղղափառ եպիսկոպո-
սունս ընդ նմին չուել և գնալ յաշ-
խարհն յունաց.

Յետոյ աւեր կամ [illegible] ժամանա-
դեաց

Maracumensis, nec proinde voti compos effectus est: nam Jesdras, vir sanctissimus, & Catholicæ fidei propugnator, quem ille gravi aspiciebat oculo, ad Patriarchalem eam dignitatem assumptus fuit.

Hic igitur optimus Armeniæ Patriarcha Jesdras, jussu Heraclii Imperatoris, quo tempore is Chosroa profligato, universam Armeniæ regionem sub Romani imperii ditionem redegerat, magnam coegit Synodum in urbe Charno, alias Theodosiopoli, ad quam convenere omnes, nedum Episcopi, ac magistri, verum etiam optimates Armeni, ac præterea Episcopi Græcorum, & Syrorum nonnulli; Heraclio sic jubente, ut nimirum coram Armenis primoribus Catholicæ fidei, Synodique Chalcedonensis negotium, ac præteriti schismatis causa inter utrosque Episcopos accuratius, serioque expenderetur. In ea itaque post menstruam collationem, ac diligentissimam rerum discussionem, omnes Armeni Patres, Græcis consentientes, decreta Thevinensis conciliabuli denuo abrogarunt, suscipientes Chalcedonense Concilium, ac duas Christi naturas, trisagiumque sine Fullonis appendice: unde Armenam Ecclesiam cum Catholica iterum componentes, scripta manu propria schedula, nihil se amplius ea in re contradicturos, jurarunt.

Concilium Charnense Armenum orthodoxũ.

Porro Charnensi peracta Synodo, Joannes Maracumensis, qui Sabellii, Petrique Fullonis furebat insania, concitans sodales Monachos, atque Stephanum Cartamanensem Episcopum, & Mathusala, aliosque nonnullos, eis persuadebat, ut nec Synodi decretum susciperent, nec cum Jesdra, aliisque idem sentientibus Episco-

sco-

scopis, communicarent. Et jam quibusdam deceptis, inductisque in suam sententiam, petulantia maxima in Stephanum, & Mathusala, quod ad Jesdram denique accessissent, graves gerebat inimicitias; dicebat enim calumniator, levius præ illis offendisse, ac lapsos esse Jesdram, & alios: *nam illi*, ait, *ex Imperatoris metu a veritate deflexerunt; vos autem ab inani allecti gloria, ac muneribus*. Sed Jesdras, piissimus Patriarcha, coram multorum Episcoporum cœtu in hæc verba perfidum Joannem obtestabatur: *Tertio te vocavi, nec non Stephanum, & Mathusala, dicens: vos, qui mundi doctores estis, venite, faciamus satis Imperatori: nunc autem reprehenditis, quod iis consenserimus. Nos, quæ audivimus ab eis, vera existimavimus, duasque in Domino Jesu Christo naturas confessi sumus; nimirum perfectam in deitate, & perfectam in humanitate, in una hypostasi, ac persona una incarnationem indivisam: quia, quas legimus, scripturæ, tum nostræ, tum illorum, id ipsum confirmabant: unde nos eorum sermonibus fidem habuimus, juxta quod scripturæ sacræ ferebant, nec dum enimvero anni præteriere: omnes sanctorum Patrum scripturæ apud nos sunt:* ubi autem scripta testimonia ostendisset, ait Joannes: *Omnia hæc addiderunt Nestoriani scriptis sanctorum Patrum: qua etiam ratione olim Saturninus hæreses multas addebat scripturis sacris, puta verba illa Evangelio: Cœpit Jesus pavere, & tædere: apparuit autem illi Angelus de cælo confortans eum; & factus in agonia prolixius orabat: & factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis, decurrentis in terram*. Videbantur enim Joan-

ni

Ծգ զեաց զաթոռն և զհայրապետութիւն
53 արքունական . և 'ի պատճառնուքել զնորին
ընդդէմ քաղկեդոնին ժողովոյն ամբա-
րշտագոյն եղև քան զնա . Լաւ կամէր
թողուլ յետ իւրեան աթոռակա-
ուանդ զչար հերձուածողն զյոհան
մայրաքաղաքումեցին . բայց ոչ եղև ըստ
հաճոյից կամաց նորա . այլ ընդդէ-
ցան կաթողիկոս ատէր քրիստոսափառ.
իսկ ընդ անկման քրիստոսափառին յա-
թոռոյն ուրախ եղև մայրաքաղաքումե-
ցին . և դրձիլ յուսայր նստել 'ի յա-
թոռն հայրապետութեան . բայց ոչ
եղև արժանի շնորհացն . ելյլ ընդ-
առութք հոգւոյն սրբոյ , և հաճա-
Ծդ նութեամբ ամենեցուն նստուցան
54 'ի հայրապետութեան աթոռն տէր
եզր , այր սրբազան , և սերող ճշմար-
տութե ուղղափառ հաւատոյ . զոր
վճռեալն յոհան անսասանէր թշնամի
աչօք , և ոխայր չարախնդրանօք որսային.
ԱՀրդ՝ յետ խորտակելոյն հերձակին
կայսեր զպարսկին , և ածելոյն ընդ
իշխանութե իւրով զբոլորովակ աշ-
խարհն հայոց . քննադեաց սէ հայ-
րապետն եզր հրամանաւ տերին զու-
մարեաց 'ի կարնոյ քաղաքն զբազմու-
թիւն եպիսկոպոսաց և վարդապե-
տաց հայոց . և արար ժողով մեծ.
առ որ կոչեցան և ս 'ի բարեպաշտ
Ծե կայսերէն իշխանքն հայոց . և ամենայն
55 եպիսկոպոսք ասորւոց և յունաց որ-
պէս զի առաջի հայոց իշխանացն լի-
ցի քննութի և ստուգի տեղեկու-
թիւն յամենայն եպիսկոպոսացն վս
ճշմարտութե հաւատոյ . և քաղկեդո-
նի ժողովոյն . և վս պատճառանի բաժա-
նմանն հայոց . եւ զկնի ամսօրեայ
քննութեան և տրամաբանութեան՝
ամ հարքն հայոց հաճանեցան յու-
նաց և կրկին հերքեցին զսահմանս
դ ժողովոյն . և ընկալան ձեռնա-
գրով զժողովն քաղկեդոնի , և զերկու-
բնութիւն , և զերեք սրբերգութիւն

առանց

առաւանց խաչեցարին ։ և դրձել միաբա Ծզ
նեցին զեկեղեցին հայոց ընդ կա– 56
թուղիկէ եկեղեցւոյն ։

Իսկ յոհան մայրագումեցին, որ
զառաքելին և զպետրոսին անտիոքացւոյ
աթոռն ունէր, ոչ համանեալ ժողո–
վոյն, այլ նզովեալ 'ի նմանէ, ընթա–
նայր 'ի վեր և 'ի խոնարհ, շփոթելով
զամենայն. և յորդորէր զընկերակից
կրօնաւորսն զստեփաննոս եպիսկո–
պոս կարապամանեցի, և զմաթուսա–
ղէմ, և զայլ ոմանս, ոչ ընդունել
զնոյն ժողովն, և ոչ հաղորդակից լի–
նել ընդ տէր եզրայ, և ընդ այլ հար–
ցըն ժողովոյն, և համանեցուցեալ
զոմանս 'ի նոցանէ, և ածեալ 'ի մոլո Ծէ
րութիւնն իւր. յոյժ զբաղարտէր և 57
ատէր զմաթուսաղէմ և զստեփան–
նոս. որք միաբանեալք էին ընդ եզրայ.
և չարախօսէր սուտ ամբաստանօղն
ատելով. թէ թեթևագոյն է մեղքն եզ–
րայ և այլոց եպիսկոպոսաց, քան զձերդ. զի
նոքա վա̃ երկիւղի կայսերն մոլորեցան
'ի ճշմարտութենէ. բայց դուք վասն
փառասիրութեան և կաշառաց ։

Իսկ խոնարհ այրն ա̃յ և ուղղա–
փառ քաջ հովիւն եզր կաթուղիկոս
'ի գումարումն ինչ հայոց եպիսկո–
պոսաց այսպէս խօսէր ընդ յոհաննու
մայրագումեցւոյն ։ Եթէ անգամ կո–
չեցի զքեզ 'ի ժողովս, նաև զստե– Ծը
փաննոս, և զմաթուսաղէմ, ասելով. 58
թէ դուք, որ էք աշխարհի վարդա–
պետք, եկայք և տաջիք պատասխա–
նի կայսերն ։ ընդէ՞ր այժմ բամբասէք.
թէ մեք համանեցաք նոցա ։ մեք ըս–
տոյգ և ճշմարիտ համարեցաք խոստո–
վանել 'ի տէրն մեր յիսուս քրիստոս
զերկու բնութի̃ . ա̃յ . զկատարեալ
ա̃ծութի̃ և զկատարեալ մարդկութի̃
'ի մի անքակտանելի էնթակայութի̃.
և 'ի մի անձն. վասն զի ամենայն սբ̃
գրեանքն, թէ մերս, թէ նոցայն,
զոր ընթերցաք, զայս հաստատէին ։

ուս

ni verba hæc ſuæ ſententiæ contraria coram Jeſdra, ac reliquo Epiſcoporum cœtu. Quibus quidem auditis, omnes, ſermonem hujuſcemodi averſati, receſſerunt ab eo.

Morte autem ſublato Jeſdra, putavit Joannes, fore ut ipſe ejus ſedem magiſtratum ope acquireret: verum, cum non ipſe, ſed Nierſes Dajanus illam obtinuiſſet, vir, non ſecus ac Jeſdras, orthodoxæ fidei, & Eccleſiaſticæ unionis deſiderio incenſus, mirandum in modum furore concitus eſt, ac turbatus, omneſque adverſus Nierſeſem incitabat, ut contradicerent. Quamobrem, ne Eccleſiæ illi infeſtus amplius eſſet, ac pernicioſus, ab ipſo Nierſeſe coram Theodoro, Armeniorum præſide, plenoque Epiſcoporum, & optimatum Concilio acceerſitus fuit: ubi repertum nihilominus in ſua contentione, & ſuperbia pertinacem, ac inſanabilem, omnes eum exilio damnaverunt; imprimenteſque in ejus fronte candenti ferro vulpis imaginem, ut vaferrima ejus calliditas ab aliis vitaretur, in montem caucaſum ejecerunt.

Cæterum a Charnenſi Concilio aduſque Conventiculum Manaſchertenſe orthodoxi ſex Patriarchæ Armenam rexerunt Eccleſiam, videlicet Jeſdras, Nierſes, Anaſtaſius, Iſrael, Iſaac, & Elias: de quibus Gregorius Siſenſis in Epiſtola ad Haytonem ſic fatur: *Poſt domnum Jeſdram, tunc temporis Patriarcham, quinque alii Patriarchæ ſucceſſores in eadem perſtiterunt fide*, nempe Catholica: *ex quibus unus fuit ſanctus Iſaac; ille, qui dum Mahometem*, Sarracenorum militiæ ducem, *pro Armenis adiret, diem ſuum obivit in Meſopotamia; deſcenditque ſuper eum lux de cælo;*

 in

in cujus morte multa miracula perpetrata ſunt. Verum poſt obitum Anaſtaſii verſutus Maracumenſis, ab incolis Caucaſii montis, cultoribus idolorum, adhuc repulſus, iterum ad Armenos reverſus eſt; quos inter fraudibus, ac mendaciis vera pervertens, nec moliri malum deſiſtens, de more vulpinabatur: cum tandem grandævus annorum, multis impietatis ſuæ relictis diſcipulis, peſſima morte deletus eſt. Interim Conſtantino Pogonato imperante, celebrata fuit Conſtantinopoli ſexta ſancta Synodus generalis adverſus hæreticos Monothelitas; in qua, confirmata rurſus Synodo Chalcedonenſi, unius in Chriſto voluntatis, & operationis aſſertores damnati ſunt.

Sexta Synodus Generalis.

Succedentibus autem Anaſtaſio primum Iſrael, & poſtea Iſaac, religioſiſſimis Patriarchis; cum proſcripta Maracumenſis hæreſis iterum ab ejus diſcipulis ſpargeretur; immo ab inſigni Pſeudomagiſtro, nomine Anania Sciracheſi, acceſſionem majorem accipiens, latius difflueret per Armeniam; Imperator Juſtinianus junior acceſſivit Conſtantinopolim Iſaac cum ſubjectis Epiſcopis; atque confitentibus iis in una Chriſti perſona duas naturas, voluntates, & operationes, necnon jurantibus ſe nunquam eidem confeſſioni contradicturos, Armeniorum Eccleſiam ſtrictius cum Catholica colligavit. Rurſus autem, cum eſſent illi reverſi, hæretici, qui in Armenia relicti fuerant, turbas, ac quæſtiones adverſus eos moverunt; idemque bellum, mortuo Iſaac, Elias, Catholicus pariter Patriarcha, fortiter, conſtanterque ſubſtinuit: quo etiam tempore opem ei tulerunt celebres illi quinque Ananiæ Sciracheniſis

ՃԹ 59 ուստի մեք հաւանեցաք քանից նոցա ըստ որում 'ի սբ գիրսն գրեալ ունէաք. դեռ եւս ոչ եղեւ ամ մի, յորմէ հետէ գումարեցաւ ժողովն. եւ ամենայն գրեալ վկայութիւնքն սրբոց հարցն, որով հաւանեցաք նոցա, առ մեզ են.] Եւ իբրեւ եղոյց զգրոց վկայութիւն, յոհանն ասաց. Թէ զբանսդ զայդոսիկ նեստորականքն վերաբերեն սրբոց հարցն գրոցս. զոր նման եւ սատտուրնինոս զբազում հերձուածողութիւն վերաբերեալ է սուրբ գրոցն. մանաւանդ զբանս զայնոսիկ 'ի սբ աւետարանն. Թէ սկսաւ յո տխրել եւ հոգալ. եւ երեւեցաւ նմա հրեշտակն յերկնից, եւ զօրացուցանէր զնա. եւ էր 'ի տագնապի. եւ

ՃԺ 60 մտադիւրութբ եւս կայր յաղօթս. եւ հոսէին 'ի նմանէ քրտունք իբրեւ զկայլակս արեան, ոլոռն ոլոռն հեղեալ յերկիր. Եւ իբրեւ առաջիկայ եպիսկոպոսքն լուան զբանս զայս, յոյժ գայթակղեցան. եւ յանդիմանելով զհերձուածողական բանսն յոհաննու, խոստովանեցան 'ի նմանէ:

ԵՂՐԴ՝ յետ վախճանելոյն եզրայ կթղիկոսին. յուսայր յոհան օձնակաւ նութբ նախարարացն հաստատել 'ի սատացուցմն աթոռոյն. բայց յորժամ ետես Թէ կացուցին 'ի յաթոռ հայրա-

ՃԺա 61 պետութե զտր̄ ներսէս, որ էր այր ուղղափառ. եւ եկեղեցական միութե ցանկացօղ. մեծաւ բարկութբ զայրացեալ խռովեցաւ, եւ յորդորէր զամենեսեան ընդդէմ յարել ներսէսի եւ հակառակել նմա. ըստ որոյ զի մի եւս բան զեւս խռովեցուսցէ եւ 'ի վտանգի կացուսցէ զայն եկեղեցին. կոչեցաւ 'ի ներսէս կթղիկոսն առաջի ժողովոյն եպիսկոպոսաց եւ նախարարաց, եւ առաջի Թէոթորոսի տեառն ըռշտունեաց, որ զհայոց ունէր իշխանութիւն. եւ գտեալ 'ի յամենեցուն իբր ամբարիշտ հերձուածող եւ

բո-

բոլորովին անբժշկելի 'ի հարուա_ Կբ
ծոյն և 'նշանակէ չար հերձուա_ 62
ծոյն, դաստիարակեցին զնա. և
ըմբռնեալ զնա, երկաթի հրացեալ
աղուէսադրոշմ եդին 'ի ճակատն. և
այնուհետ խայտառակելի բացահալածեցին
արտաքին զնա 'ի լեառն կաւկաս.

Ուրեմն ապա 'ի կարգաց ժողովոյն
մինչև 'ի չարաժողովն մանազկերտի
վեց ուղղափառ կաթուղիկոսք յաջոր_
դեցին զեկեղեցին հայոց. որք են այսոք
քիկ. եզր. ներսէս, անաստաս. իս_
րայէլ. սահակ. և եղիա = որ̃ վկայէ
առ̃ գրեգոր կթղկոսն 'ի թուղթն առ
թադէոսին հեթեմ այսպիսի բանիւք.
Եւ յետոյ՝ եկք հերակլ զօ̃ սբ̃ խաչին Կգ
յարեւելս գնաց. ժողովեաց զամ̃ վար 63
դապետս հայոց. և ամսօրեայ քննու_
թե̃ միաբանութե̃ արարին. և առին
զՀուրն, զծնունդն, և զամ̃. և յետ այր
եզրայ կթղկսն. դ. կթղկոսք յան_
կեցան = նա̃ հայոց, թէ յայն կթղկացն
մեկին սբ̃ն սահակ չէր. այն որ վասն
հայերուն առ մահմետ գնաց = և մի_
աւո̃ 'ի միջադետս. և խնա̃ լոյսն 'ի
վերայն. և արար սքանչելիս = և այլն.]
Իսկ յետ մահուան առ̃ անաստասայ
խաբեբայ մայրաքաղաքեցին դարձաւ̃
'ի հայս, և 'ի ձեռն խաբէութեանց
իւրոց զորկնչ խորհեցաւ արար և ըսել
անօք և չարութեամբ, թողեալ զքա_ Կդ
ղում աշակերտս չարափառութեան 64
իւրոյ, մահու̃ամբ սատակեալ. բար_
ձաւ չարն 'ի միջոյ. Յայնմ ժամա_
նակին զաւրացեալ 'ի կոստանդնու_
պոլիս վեցերորդ տիեզերական սբ̃ ժո_
ղովն յաւ̃ուրս կոստանդինոսի պօղո_
նատի կայսեր. յորում դաստիարակ_
ցան հերետիկոսքն. որք ասէին 'ի քս̃
մի կամք, և մի ներգործութի̃. և
վերստին հաստատեցաւ̃ առաջնոյն սբ̃
ժողովոյն քաղկեդոնի. և բանն եր_
կուց բնութեց, կամաց, և ներգոր_
ծութեցն քն̃.

fis discipuli, videlicet * Hermon, Tiridates, Azarias, Ezechiel, & Cyriacus; qui, profecti Hierosolymam, ibique de orthodoxa fide certiores a Catholicis facti, hæreticam magistri seductoris præceptionem, ac fraudem detexerunt: unde regressi postea in Armeniam, rectam ubique fidem, contradicente adhuc magistro, prædicaverunt.

Michael Syrus in Arm. Annal. ann. 700.

At vero, Armenia rursus sub infidelium jugo gemente, dum Sergius quidam Armenus Juliani Alicarnassæi execrabiles, & in sanctam Synodum Chalcedonensem injuriosos libellos in suum verteret idioma; Joannes Ozniensis, hæreticus, & hypocrita, in Eliæ Patriarchæ locum subrogatus, tum verbis, tum scriptis, quæ hactenus extant Eutychianis erroribus plena, vehementer illam perturbavit, subvertitque Ecclesiam: quam etiam ut in gratiam Omaris, Sarracenorum ducis, a Catholica separaret, Synodum coegit in urbe Manaschiert in confinibus Harchanæ provinciæ; in quam sex insuper Monothelitis Syrorum Episcopis, ad suos Armenios seducendos, introductis, non modo pristinam Acephalorum hæresim unius naturæ Synodi decreto confirmavit; verum etiam tunc exortam Monothelitarum unius voluntatis, & operationis, a sexta universalis Synodo paulo ante damnatam, suscepit; canoneque sancivit, ut deinceps nec aqua vino misceretur in sacris mysteriis, quod in signum duarum Christi naturarum fiebat; nec Armenii unquam discederent a Syrorum religione, quod quidem ob scelus sacrilegus novi schismatis auctor hypocrita Sarracenorum gratiam, & amplissima ab eis honorum præmia aucupatus fuit:

Anno Domini 700.

Secundum Armenorũ Conciliabulum, in quo schisma in pristinũ restituitur.

Եւ

fuit: uti, præter alios Armenos historicos, ipse Joannis Oznienſis patronus, Michael Syrus hæreticus, qui Armeniorum annales diſpoſuit, his verbis teſtatus eſt: *Sanctus Magiſter Joannes Oznienſis canonicis decretis ſuam Eccleſiam illuſtravit: quapropter Sarracenorum dux, accerſens illum in domum ſuam, maximis honoribus ejus dignitatem adauxit.*

Michael Syrus in libro Armen. Annalium, dicto, Cavaſanachirch, ſub an. Chriſti 700.

Verum a nefandiſſimi Patriarchæ conciliabulo quantum ſubſequentes Armenorum patres, ac Synodi abhorrentes, averſique fuerint, inſpicetur infra: nunc tamen vel illud indicio eſt; quod non longe poſt, illorum cum Græcis concordia a Papchene Patriarcha in priſtinum reſtituta fuit; de qua Epiſcopus Lampronenſis. *Ubi relinquemus*, ait, *concordiam Papchenis Patriarchæ cum Eccleſia magna Græcorum.* Hujus autem concordiæ promotor fuit, ut refert Armenum menologium, ſanctus Germanus, Conſtantinopolis Patriarcha. Menologii verba ſunt hæc: *Stephanus, Siunienſis Epiſcopus, ad Græcos profectus, attulit inde ſecum tres libros, qui fidei veritatem explicabant. Porro ſanctus Germanus Conſtantinopolis Patriarcha, epiſtolam ad Armenios deſtinavit, per quam ita eos monebat: Quare vos non aſſeritis duas naturas in Chriſto, nec recipitis Concilium Chalcedonenſe? Hæc quidem ſcripſit, & per Stephanum miſit ad Armenios. Ut vero pervenit Stephanus ad Papchenem Armeniorum Patriarcham, oſtendit ei Germani litteras; quibus lectis, præcepit ipſi Stephano dominus Papchen, ut reſponderet litteris Germani: & reſpondit vir eruditiſſimus Stephanus compoſitione, ac ordine quidem peregre-*

In Orat. ad Patres Synodi Tarſenſis Armenæ.

Arm. Menolog. die 24. Julii.

Կե 65 Եւ մինչ դեռ զկնի տէր Անաստասայ յաջորդեցին զաթոռ Հայրապետութէ, նախ Իսրայէլ, և յետոյ սահակ, բարի և քաջ Հայրապետքն. Հերձուածողութիւն յոհաննու մայրաքուղեցւոյն սփռեիր ընդ ամ աշխարհն Հայոց 'ի ձեռն աշակերտաց նորին. և մանաւանդ զօրանայր քարոզութէ Հերձուածող վարդապետին անանիայ շիրակացւոյն. յայն ժամ փոքր յուստինանոս կայսրն կոչեաց 'ի կոստանդնուպօլիս զտէր սահակ հանդերձ եպիսկոպոսօք նորին. և նոցին ամենեցուն գնացեալ անդ. բանիւ և ձեռնադրով հաստատեցին հաւատալ 'ի մի անձն քի զերկուս բնութիւս, և կամս, և ներգործութիւս. և անլուծանելի և միանջենաւոր կապանօք սիրոյ և միաբանութէ կապեցին զեկեղեցիս իւրեանց ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն. բայց յորժամ դարձան 'ի հայս. գտին անդ զատեալս Հերձուածողս ոմանս հակառակս իւրեանց. որ զամ բոլոր աղմկաց և զշփոթութիւն յարուցանէին 'ի մէջ պարզամիտ ժողովրդոց ընդդէմ ուղղափառ հաւատոյ և հաստատեալ միաբանութեանն. Եւ յետ մահուանն սահակայ զնոյն կռիւ և զհակառակութիւն սարեալ կրէր եւս տր եղիա ուղղափառ
Կէ 67 կթղկսն. և Զատադոլք նմին էին հինգ հուշակաւոր աշակերտքն անանիայ շիրակացւոյն. որք եղեն այսոքիկ. Հերմոն, տորդատ, աղարիա, եղէկիէլ, և կիրակոս. զի դոքա գնացեալք 'ի յերուսաղէմ ծանեան զճշմարտութի ուղ հաւատոյն 'ի յուղղափառացն. և այնուհետև զգուշացան 'ի մոլորականն և 'ի պատրողականն վարդապետութենէ Հերձուածող վարդապետին իւրեանց. և դրձլ 'ի հայս ընդ ամենայն ուրեք քարոզեցին զուղղափառութի ուղ հաւատոյն.

Եւ

[illegible]

68

69

70

egregio, plurimas sacrarum scripturarum, & sanctorum Patrum sententias in confirmationem adducens; quæ omnia ubi legerunt Græcorum sapientes, nimium laudaverunt veram, ac rectam Armeniorum fidem, hæresisque immunem.

Quibus in verbis Lectori cautum volo de fraudulenta hæretici scriptoris astutia; supprimit enim silentio orthodoxum Papchenis rescriptum ad Germanum, in quo recta tunc Armeniorum fides a Græcis laudata fuerat: atque in ejus locum substituit putidam illam, quæ usquequaque per Armeniam circumfertur, Stephani Siuniensis epistolam ad eundem Germanum, Monophysitarum, ac Monothelitarum scatentem erroribus, & in qua lymphaticus auctor apertum in sanctam Synodum Chalcedonensem bellum gerit; quodque impudentius mendacium est; hanc ipsam Siuniensis ad Germanum epistolam, Christianis omnibus detestabilem, a Græcis de recta fide commendatam, probatamque fuisse, scribit. Quænam hac confingi possit ineptior, procaciorque fallacia; aut fraudis libido effrenatior inveniri? Si enim Germanus, ut ipsemet affirmat, sanctus erat: qualem revera fuisse, non solum Græca, & Latina, sed ipsa quoque Armena testatur Ecclesia, quæ in eodem menologio ejus memoriam his illustrat præconiis: *Cum esset*, inquit, *sanctus doctor Germanus vita sanctimonia celebris, omnique sapientia decoratus, nec non humilis spiritu, purus corde, pacificus, mansuetus, misericors, pius, hospitalis; & amator pauperum; divina electione, communique Episcoporum, & Patriarcharum suffragio, creatus fuit* Con-

Arm. Menolog. die 12. Maji:

Constantinopolis Patriarcha; *evasitque strenuus pastor*, *ac verax fidei orthodoxæ magister*, *Christo ipsi consimilis*. Si tot igitur, adeoque præclaris virtutum prærogativis ornabatur sanctus Pontifex, ac doctor Germanus: sique ipsius ad Armenos epistola, qua eos monebat, ut duas naturas confiterentur, & Concilium Chalcedonense susciperent, sanam ex omni parte doctrinam redolebat, teste eorundem Armenorum Tarsensi Concilio, quod illam memorat, & approbat verbis hisce: *Venerabilis*, *strenuus*, *ac optimus Patriarcha vester Germanus litteras ad Armenios miserat*, *spirituali charitate*, *atque fide orthodoxa plenas*: profecto non debuit Papchen per virulentam illam Siuniensis epistolam illi contradicere; neque potuit contradicendo concordiam cum illo componere; multoque minus potuere tum ipse Germanus, tum reliqui Græcorum sapientes, eandem hæresibus refertam epistolam approbare, ac insuper collaudare.

In Responſ. ad 9. petitionem Græcorum.

Itaque & hic alius Armeniorum seductor, Stephanus, inquam, Siuniensis Episcopus, pestilentibus libris suis insaniebat, furebatque temporibus his contra pietatem; totisque viribus haud secus contendebat, quam hæretici alii decessores, ut suam gentem ab universalis Ecclesiæ concordia revocaret: nihil tamen efficere potuit, quominus sub annum Christianum 740. celebriores, ac fere omnes Armeniæ Patres, & urbes Catholicam fidem quartæ, quintæ, & sextæ Synodi generalis falsis ipsorum doctrinis, & conventiculis anteferrent: quod affirmat vel invitus, ac pene præ livore disruptus, ipsemet Stephanus, Pseudomagistrorum ejusdem temporis signifer,

Հա նախարարացն Հայոց, որ ասէ այսպէս. սբ
71 իմաստասէրն յոհան կանոնադիրն կար
գօք պայծառացոյց զեկեղեցին Հայոց.
զայս կոչէ ամբաստանեալն՝ երդուածն եւր
և մն առանձնել վայելել չութեան սորա
մեծագոյն պատուով մեծարեաց.]

Բայց արդ՝ 'ի յանկարծ ժողովոյն
մանազկերտի թէ որքան զարչեցան
հետևեալ հարքն և սբ ժողովքն Հայ
ոց. Ճառելոց եմք 'ի վայր օրին 'ի նեբ
կայուածս բան եղէ զայս ասել. Թէ
սահմանն մի յետոյ կրկին անդամնորո
գեալ եղև միաբանութիւն Հայոց ընդ
յոյնս 'ի բարեգնէ կթղկոէ, ըստ ասա
ցելոյն ներսէսի խամբրոնացւոյն. Թէ
Հբ ուր դեցուք զբարեգենին Հայրապետ
72 անն զՀամաձայնութիւն առ մեծ եկեղե
ցին Հռոմայ, և զսորին հետևողաց
թագաւորացն և վարդապետացն.]
Եւ պատճառ այսր միաբանութեան
եղև սբն գերմանոս, ըստ որում պատ
մէ այսմաւուրքն Հայոց 'ի յուլիսի.
Իդ. այսպիսի. բանին. Պատրիարգն
կոստանդնուպօլսի սբն գերմանոս
գրեաց թուղթ 'ի Հայս, թէ ընդէր ոչ
ասէք զքծէ յաւելուր. Բ. բնութի. և
չընդունիք զժողովն քաղկեդոնի.
զայս գրեաց. և 'ի ձեռն ստեփաննո
սի առաքեաց 'ի Հայս. Եւ եկեալ ստե
փաննոս առ կթղկոսն բարգէն. եցոյց
Հգ նմա զթուղթն գերմանոսի. և նմա
73 հրամայեաց տր բարգէն գրել պա
տասխանի թղթոյն գերմանոսին. և գրե
եաց Հանճարեղն ստեփաննոս յոյժ գե
ղեցիկ շարիւ, և կարգաւ, և վկայու
թբ ամենայն գրոցն, և սբ Հարցն դա
ւանութեամբ. զոր ընթերցեալ իմաս
տունքն յունաց. և յոյժ գովեցին զա
ւանութբ զՀաւատոյ Հայոց ...
բիս և ուղիղ առաւել հերձուածողաց.]

ՀՌոդ՝ զգուշացուցանեմ զընթեր
ցող բանիցս այսմաւուրացն վն խա
բէութե սուտախօս պատմագրողին.
քանզի սա ծածկէ լռութբ զուղղա
փառ.

մաւ և սիրալիր Թուղթն պատասխա- Հդ
նւոյ և միաբանութե զոր գրեց նոյն 74
ինքն բաբգէն կԹղկս առ սբն գեր-
մանոս. զոր պատասխանին զովեցին
իմաստունքն յունաց. և փոխանակ
նորին 'ի մէջ արկանէ և գովաբանէ
զԹինոսք և հերձուածողութե լցեալ
Թուղթն ստեփաննոսի սիւնեցւոյն
առ նոյն գերմանոս. որ չարամարանեալ
ունի յինքն զեւտիքական մոլորու-
Թիւն և զհակառակութիւնն զբաղ
կեղոնի սբ ժողովոյն. և ոչ ամաչէ
պատմիչն այնպէս յայտնի ստութե
շարագրել. Թէ նոյն ամենամոլար և
հերձուածոյին Թուղթն սիւնեցւոյն ըն-
կալեալ եղև և գովաբանեալ 'ի յու- ՀԵ
նաց. Ո՜ մեծի խաբէութե անպատ- 75
կառ և անամօԹ ստաբան պատ-
մագրողին. զի եԹէ գերակատար հայ
րապետն գերմանոս սբ էր. ոչ ինքն
առէ. և ոչ դաւանին և ոչ եկե-
ղեցիք Թէ յունաց, Թէ լատինացւոց
և Թէ հայոց. որք և ստանախմբեն
զյիշատակն սրբոյն. և ընԹեռնուն 'ի
յայսմաւուրքն 'ի մայիսի. ԺԲ. այսպ.
Եւ վասն յոյժ և անհասեր Ճգնողա-
կան վարուցն սրբոյն գերմանոսի. որ
էր ամենիմաստ և հանճարեղ, խո-
նարհ հոգւով և սբ սրտիւ, խաղա-
ղարար և հանդարտ, ողորմած և
անհասեր, հիւրընկալ և աղքատասէ- Հզ
ծար. վասն որոյ և անհային ընտրու- 76
Թբն և կամօքն ամ եպիսկոպոսն, և
վկայութբն ամ հայրապետացն չո-
րից աԹոռականացն, եղեն զգերմա-
նոս յաԹոռն պատրիարգութե կոս-
տանդնուպօլսի առաքելաշնորհ ա-
Թոռոյն. և եղև քաջ հովիւ, և քնա
'նման վարդապետ Ճշմարտութեան
ուղղափառ հաւատոյն.] Աւպա Թէ
այսքան շնորհօք սրբութե և ուղղա-
փառութե պայծառանայր սբն գեր-
մանոս. և եԹէ Թուղթն նորա առ
հայս, որով յորդորեաց զնա դաւա-
նել

fer, libro 1. contra Diaphysitas, cap. ult. ubi tantam Dei gloriam, & suæ nationis emolumentum aversatus luget: ac *dicens*, ut scribit Isaias; *malum bonum*, *& bonum malum*; *& ponens tenebras lucem*, *& lucem tenebras*, in hæc verba deplorat. Isai. 5.

En jam videtis, quomodo pulchriora, & gloriosiore Ecclesiæ nostræ membra, erroris hujus fœdata illuvie, atque ruina irreparabili devoluta in præceps, filii Dei gratiam amiserunt. En Cilicia universa, quæ nostræ gloriæ locus erat; deorsum cecidit: nec solum ejus urbes primariæ, quæ Romano subjiciuntur imperio; verum & illæ etiam, quæ hic majori sunt in Armenia, eodem tenentur errore; qui quidem tum in urbe regia Teflis, tum in antiquis Regum Armenorum sedibus, Ano; & Scirach, tum denique in sede Regum Persarum Tauris, aliisque pluribus in locis publice prædicatur. Atqui Armeniorum quis perstitit in paterna traditione? nisi forte vix pauci, alicubi in angulo derelicti. Eheu conditionem hujus temporis, membris universis Dei mandata transgredimur. Hæc subdolus; qui paternam vocat traditionem Eutychiana paucorum seductorum deliramenta; idque, ut ad ea sectanda, dum non veræ fidei zelus, saltem studium factionis Armena corda pelliceret.

Anno autem a Virginis partu 797. imperantibus Constantino, ejusque matre Irene, acta est Nicææ septima sancta Synodus generalis pro cultu sacrarum imaginum; in qua de integro in Monophysitas, ac Monothelitas anathema constitutum fuit. Posthæc sanctus Nicon Monachus, patria Pontius, genere tamen Armenus, Apostolatus sui primitias in Armenis pro- vin-

Septima Synodus Generalis.

Anno D. 800.

vinciis, ubi religionem Catholicam prædicavit, Deo dicitur consecrasse. Extat * hujus sancti viri opusculum, in quo suæ nationis hæreticos reprehendit, quod duas Christi naturas in unam confunderent, ac passam dicerent sanctissimam Trinitatem.

* In Bibliotheca Margat. tom. 3.

Deinde Zacharias, Armeniæ Patriarcha, post acceptam a Joanne, Nicææ Episcopo, epistolam, sibi missam a Photio, Constantinopolitanæ sedis invasore, (in qua idem Photius, forsan ut reliqua suæ impietatis facinora Chalcedonensis fidei zelo prætexeret, duarum naturarum confessionem, & Chalcedonensis Concilii veritatem multis rationibus confirmabat) omnes sibi subjectos Episcopos, ac magistros in urbe Scirachavan coram Armeno principe, Asciut Pacratide, ad Synodum convocavit, triplicem autem ad finem: Primum, ut ea, quæ pro pristino abolendo schismate, & Eutychianis hæresibus eliminandis, ab Armenis olim patribus sancita sæpius, & jurata, postea a conciliabulo Manaschiertensi derogata impie fuerant, denuo per aliud confirmarentur Concilium. Deinde, ut una cum Eutychianis erroribus reprobarentur etiam alii, præsertim Nestoriani, ad ostendendum Armeno populo, assertionem duarum naturarum in una Christi persona, longe differre ab hæresi Nestoriana, a qua ille aversissimus erat; nec officere decretis universalium priorum trium Conciliorum. Postremo, ut e medio penitus tollerentur vanæ illorum suspiciones, obloqutionesque, qui dicebant, Armenos Episcopos, etsi probe scirent, Chalcedonense Concilium fuisse Nestorianum, atque a tribus aliis præcedentibus

Concilium Scirachavanense Armenum.

ՀԷ նել 'ի քն̄ զերկու բնութիւնս, և ըն_
77 դունել զժողովն քաղկեդոնի եւ լցեալ
ուղղափառութբ̄ ըստ վկայութեան
տարաւնի ժողովոյն Հայոց. որ 'ի սպա
տասխանին առ իններորդ խնդրին
յունաց ասէ այսպ̄. Գ-երմանոս պատ
ռական և բարի երջանիկ պատ_
րիարքն դրեաց 'ի Հայս զթուղթն
հոգևոր սիրով և ուղղափառութբ̄
լցեալ.] Ուրեմն այսպ սուտ է ա_
սել. թէ բաբգէն կթղ̄կոսն 'ի ձեռն
մոլորական և Թովմալից Թղթոյն սուե
փանանոսի սիւնեցւոյն պատասխանի
եա Թղթոյ նորին. կամ Թէ նովա̂ն
արար միաբանութի ընդ նմին. և
ՀԸ կամ Թէ նոյն գերմանոս և այլ իմաս
78 տունքն յունաց գովեցին զհերձուա
ծողական Թուղթն զայն.

Այս ուրեմն կայր ընդ ա̂ուրսն ընդ այնոսիկ 'ի մէջ հայոց սուտ և մոլորեցուցիչ վարդապետն սուեփանոս սիւնեցին. որ Թովմալից վարդապետութբ̄ն իւրով ոչ պարապէր զինել զինքն ընդդէմ ուղղափառ հա̂ւատոյ. և Ջանայր եւս ըստ կարի իւրում դարձուցանել զազգն իւր 'ի միաբանութենէ ընդհանրական կաթուղիկէ եկեղեցւոյ. բայց սակայն ոչ կարաց առնել բնա̂ և ոչինչ. վս̄ զի 'ի ժամանակս նորին հուչակա̂որագոյն
ՀԹ հարքն և քաղաքքն հայոց ընդունէին
79 զուղղափառ հա̂ատոն չորրորդի և
հինգերորդի և վեցերորդի տիեզերական ս̄ ժողովոցն. և 'ի բաց հերքէին զմոլորական վարդապետութիս երկուց չար ժողովոցն և մոլորեցուցչացն իւրեանց. որպ̄ և ինքն իսկ սիւնեցին պատմէ զայս 'ի յառաջին գիրքն զոր գրեաց ընդդէմ երկաբնակաց 'ի յետին գլուխն. վս̄ զի առելով անդ ըստ ասացելոյն եսայեայ մարգարէին զչարն բարի, և զբարին չար. և դնելով զլոյսն խա̂ար և զխաւարն լոյս. ողբալից ձայնիւ̂ յանդիմանէ

tibus

զայն

զայնքան փառաւոր էր . և նախանձա֊ Ճ
ւոր սրտիւ չարախօսէ զմեծ օգուտն 80
ազգին Հայոց այսպիսի բանիւ .

Այ Հա տեսէք . զի զեկեղեցին և փա֊
ռաւոր առաջնորդքն մեր այն են, որ ան֊
տանցան սովին ախտիւ, և զլորեցան
զանկանգնելի անկումն, և ընկեցան
'ի մեծ չարիհաց որոգայթս էր . Եթէ
կեաւ բոլոր, որ անեղէ էր մեր պարծա֊
նաց, յայս իսկ վայր անկեալ կայ . և
զլխաւոր բարդքէ, որ 'ի Հռոմէ, 'ի
սոյն մոլորեալ են . և Հաստատ միանգա֊
մայն մեզ . զի քարոզէ այս յայտնապէս 'ի
Թագաւորականն քաղաքն ամենեսին, և
'ի Հեռ ատեանն բարձրագոյն յանկ
և 'ի շիրակ . նաև 'ի դավիթէ՞ք չարհա Ճա
տան, և յայլ բաղում տեղիս . անհա 81
ւ մնաց Հայոց 'ի Հայրենին ամենա֊
թեանն . միայն սինլիբարք յանկեան
ուրեք . առաւ և եղուկ է զիս . որոյ
ժամանակի եղաք սպասաւորք . բո֊
վանդակ ամբաւմոք խեղացաք 'ի պատ
ուհիրանաց անեանն .] զայսքան խռ֊
բամանկ սխընեցին . որ զաղանդն առ֊
կաւ մոլորեցուցչացն կոչէ Հայրենի
ամենադրութի . ով զի պարզամտաքն
ազգին Հայոց յորդորեցին այնուհե֊
տև Թողուլ զուղղափառութի նա֊
խահարցն եւրեանց քնարելոց, և Հե֊
տևել զկնի առեկանէր Հերձուածո֊
ղաց, և մոլորեցուցչացն . Ճբ
Իսկ 'ի Թուականութեն միոյ չին . 82
ՏՂԷ . մինչ դեռ Թագաւորեին կոս֊
տանդինոս կայսր և մայր նր իրէնէ .
գումարեցաւ 'ի նիկիայ եօթներորդ
տիեզերականն սբ ժողովն մն եկեղա֊
ղութե պատկերաց սրբոց . յորում դրեալ նզովեցան զատանոսք մեր բանութե,
կամաց, և ներգործութե . Յետ այսորիկ սբն նիկիան առեղայս, որ էր աղ֊
զաւ Հայ, և Հայրենեօք պոնտացի . շրջեցաւ ընդ աշխարհն Հայոց քարոզե֊
լով զուղղափառ Հաւատս քն . կայ գիրք նմա սրբոյս այսորիկ յուշաց բա֊
բառով . յորում կշտամբէ սբն զմոլորեցուցիչսն Հայոց . վն չընդունելոյ զերկու
բնութիւն քն 'ի մի բնութիւն . և վն առելոյ զերեքսրբեանն տնութեան
խաչեալ և չարչարեալ .

Ը Այս պատրիարքն կաստանդնուպօլսի փոտ գրեաց զԹուղթ առ զաքա֊
րիա

tibus dissentaneum; ob fines tamen humanos, ac res suas privatas, illud reprobare noluisse; a Syris enim haereticis impostoribus idem Concilium apud Armenios diffamatum adeo fuerat, ut quamvis multae conciliationes, & concordiae praecessissent, nihilominus tamen fixum semper illud in Armena plebe delirium remaneret, suos Episcopos sive spe mercedis alicujus consequendae, sive ut gratiam Imperatorum inirent, sive tandem metu inductos, consensisse Romanis: ita ut conflatae saepius per plenas Synodos uniones, obnitente postea vel parvo seditiosorum tumultu, facile iterum dissolverentur.

Ut igitur Sciracha vanensis Armena Synodus incommodis hisce prospiceret, quindecim edidit Canones; quorum exemplar, nuper ex Armenia una cum scripturis aliis ad nos delatum, cum in Historiali parte regestum non sit, huic loco inseremus; eorum tamen aliquot, nempe 9. 11. 13. & 14. qui per obscuro sermone, ad factiosae plebis tumultus praecavendos, rem potius innuunt, quam aperiunt, videri possunt primore aspectu in fide claudicare, nisi juxta Synodi mentem intelligantur: idcirco ea, quam nos illis subjecimus, explicatione indigent, ne incautis lectoribus, pro lacte sanae doctrinae, haeresis venenum propinent.

րեա հայոց կաթողիկոս. յորում բազում պատճառօք տրամաբանեն վասն երկու-
միաւորեալ բնութեանց ՚ի մի անձնաւորութիւն տն մերոյ յի քի. և զն ճշմար-
տախօսութե ժողովոյս սբ հաւատս որ ՚ի քաղկեդոն. նաև առաքեաց զխնհան
ներկեալ եպսն ՚ի հայս վն հաւատոյ միաբանութեան. Որոյ առաջադէ զաջա-
րեա կթղկսն առաջ ժողով ՚ի շիրակաւան եպիսկոպոսաց բազմաց և կրօնա-
ւորաց առաջի աշխարհի հայոց արքայականի. և զայս առաջ վն երից պատ-
ճառաց. նախ զի ուղղափառ հաւատոյ քաղկեդոնի ժողովոյս. որ յառաջ զն-
կալեալ բազմիցս անգամ ՚ի սրբազան հարցն և ժողովոցն հայոց ձեռնադրով
և երդմամբ. յետոյ բարձաւ ՚ի չար ժողովոյս մանազկերտի. վերստին սն-
դրումնելի և անշարժելի հաստատեն ՚ի մէջ երբեմնոց ՚ի ձեռն հանդիսադիր միւս
այլ մեծագոյն ժողովոյս. Երկրորդ՝ զի հանդերձ մոլորութեանցն միաբանակաց
և նմանեցեալ հերձեացն և հերձուածողութեանցն նեստորի և այլոց հերե-
տիկոսաց. ցուցանելոյ ամեն ժողովրդեանն հայոց, թէ խոստովանութիւնն
երկուց բնութեանց ՚ի մի անձն քի, ոչ էր հակառակ երից նախկին սբ ժողովոցն,
և ամենևին էր ընդդէմ նեստորի չարափառին, յորմէ ժողովուրդն անհնար մե-
ծաւ և դողութե սարսափէին և փախչէին. Եւ երրորդ զի բարձցին ՚ի միջոյ
հայոց մնացեալ կարծիքն և բամբասանքն ասացեալ. որք ասէին, թէ երբեմնոց
եպիսկոպոսունքն թէպէտ գիտէին զքաղկեդոնի ժողովն զոլ նեստորական
չարութեան ախտացեալ և հակառակ երից սբ ժողովոցն. սակայն վն մարդա-
հաճութե և մեծաւորութե կամեցան ընդունել զնա, և առնել զմիաբանու-
թի. վն զի առաւել չարաբանական հերձուածողքն այնքան սատանայական
հնարիւք և ստոր ամբաստանօք զրկեալ էին զնոյն ժողովն քաղկեդոնի ՚ի մէջ
հայոց. մինչ զի անսկզբնելի և անմեկնելի արմատացեալ էր ՚ի միտս նոցա չար
կարծիք զհամբաւոյ նորին. վասն որոյ դիւրին էր հնարել հերձուածող և
առնելեաց վարդապետ ուրուք դարձեալ անէծել զարարեալ միաբանութիւն.
Ուստի ժողովն հայոց շիրակաւանայ վասն այդպիսի պատճառաց. և վասն
հաստատելոյ յեկեղեցին երբ զճշմարտութի սբ հաւատոյ և զմիաբանութի
ընդ կաթողիկէ եկեղեցւոյն, սահմանեաց. ԺԵ. զլուխս նզովմանց և զկա-
նոնս. որոց օրինակն գրեալ կայ ՚ի գիրքն հայոց զկնի թղթոյն փոտայ պատրիկի
առ աշոտ զաքարիա. զոր և մեք դիցուք յայսմ տեղւոջ. Եւ քանզի սմանք ՚ի
կանոնացն անպէտք երևին. և պէտս ունին մեկնութե, որք զի խմացին և
ընկալցին բառ ուղիղ միտս ժողովոյս շիրակաւանայ, և ոչ ըստ թիւր մտացն
չարափառաց. ամեն ասասցի զկնի նոցա առ ընթեր եդեալ հետևեսցին մեկ-
նութիւնքն մեր.

Scirachavanensis Armenæ Synodi

ՁԳ 83

Շիրակաւանայ ժողովոյս հայոց
Կանոն. Ա.

Canon I.

Si quis non confitetur sacrosanctæ, ac vivificæ Trinitatis unam naturam, & tres personas; hoc est, Patrem a nullo principio; Filium a Patre;

Եթէ ոք ոչ խոստովանի սրբոյ
և կենդանարար Երրորդու-
թեան մի բնութի և երեք անձինս. զՀայր
անպատճառ, և զՈրդի ՚ի Հօրէ, և
զՀոգին սբ ՚ի նոցունց յէութենէն,
հաւթ

հաւր եւ հաւասար . այսպիսին նզո- Ճդ
վեալ եղիցի ։ 84

Կանոն . Բ .

Եթէ ոք ոչ խոստովանի զորդին
միածին՝ մի՛ի սբ երրորդութեէ , էու-
թբ խոնարհեալ՛ի հայրական ծոցոյ .
եւ բնակեալ յարգանդ սբ կուսին . եւ
անբաւ՛ելին աստուած շարունա-
կեալ՛ի մարմին պարագրելի , եւ եկաց
՚ի հօրէ անմեկնելի , եւ ՚ի սբ հոգւոյն
անբաժանելի . նզովեալ եղիցի այն
պիսին ։

Կանոն . Գ . Ճե
85

Եթէ ոք ոչ խոստովանի բնութբ
միաւորեալ՛ի մարմնին բանին այ անշ-
փոթաբար անբաժանաբար , անճա-
ռելի եւ հրաշափառ միաւորութբ .
եւ զնոյն ինքն գոլ աստուած անժա-
մանակ եւ մարդ ճշմարիտ . այսպիսին
նզովեալ եղիցի ։

Կանոն . Դ .

Եթէ ոք ոչ խոստովանի սրբուհի
ճշմարտապէս զերջանիկն մարիամ
աստուածածին . անարատաբար յորովայնին
կրեալ զանսահմանելին երկնից եւ սե- Ճզ
րովբէից . որ յառաջքան զյաւիտեանս ՚ի 86
հօրէ ծնեալ բանն . եւ ծառայի կեր-
պիւ ծնեալ ՚ի կուսէն անքննաբար
կենդանարար մարդկան . այսպիսին նզո-
վեալ եղիցի ։

Կանոն . Ե .

Եթէ ոք ըստ ամբարշտին նես-
տորի ՚ի կատարեալ համբակ աստ-
բնակեալ բանին այ . եւ զատս այսո-
րիկ անջրպետեալ եւ որոշեալ զբնու-
թիւնս ՚ի միմեանց բաժանեսցէ . եւ
եր-

tre; & Spiritum ſanctum ab utriuſque eſſentia exiſtentem, & utrique coequalem: anathema ſit.

Canon II.

Si quis non confitetur, unum de ſancta Trinitate, Dei filium unigenitum, ſubſtantialiter e paterno ſinu demiſſum, & in ſanctæ Virginis utero habitantem Deum illum interminum, cum circumſcriptibili carne (intellige, ex eadem Virgine ſumpta) *compoſitum, permanſiſſe nihilominus a Patre, & Spiritu ſancto inſeparabilem: anathema ſit.*

Canon III.

Si quis non confitetur, Deum verbum, ineffabili, & admirabili modo ſubſtantialiter cum carne unitum ſine confuſione, ac ſine diviſione, Deum æternum eſſe, & hominem verum: anathema ſit.

Canon IV.

Si quis non confitetur, Beatam Virginem Mariam vere ac proprie Deiparam eſſe; utpote quæ Deum verbum, ex Patre ante ſecula genitum, quem nec cæli, nec Seraphim comprehendere poſſunt, & ſuo intemerate geſtavit in utero, & ſub ſervi forma modo inveſtigabili genuit, vitam hominibus allaturum: anathema ſit.

Canon V.

Si quis juxta impium Neſtorium aſſeruerit, Dei filium in viro perfecto habitaſſe; atque naturas ſeorſim ab invicem in duos filios, duo ſuppoſita, ac duas perſonas, alteram homi-

minis, alteram Dei, separaverit: anathema sit.

ՁԷ 87 երկու դէմս որկանեցէ 'ի նմերքս, մարդոյն ուրոյն, և այն որոյ, յերկուս որդիս բաժանեալ և որոշեալ. այնպիսին նզովեալ եղիցի.

Canon VI.

Si quis juxta Eutychis stultitiam temere dixerit, carnem divini verbi fuisse de cælo allatam, aut alterius, quam nostræ, substantiæ; vel naturam divinam cum carne confusam, aut in carnem conversam: adeoque vanam reddiderit nostram redemptionem: anathema sit.

Կանոն. Զ.

Եթէ ոք ըստ խելագարին Եւտիքեայ բարբառեսցէ. կամ յերկնից բերեալ զմարմին բանին այլ և կամ յայլմէ էութէ բաց 'ի մերմէ. կամ զաստուածութ բնութիւն ասէ շփոթեալ 'ի մարմին, և այսպէս ունայն համարի զմեր փրկութի. այսպիսին նզովեալ եղիցի.

Canon VII.

Si quis non confitetur, humanatum Dei Patris verbum esse perfectum Deum, & perfectum hominem; ex duabus naturis in uno supposito, & una persona compositum; consubstantiale Patri secundum divinitatem, & consubstantiale nobis in omnibus excepto peccato secundum humanitatem: anathema sit.

ՁԸ 88 Կանոն. Է.

Եթէ ոք ոչ խոստովանի. որ յայ հօրէ բանն լեալ մարդ, կատարեալ աստուածութեն և կատարեալ մարդկութեն. յերկուց բնութեց 'ի մի դէմ և 'ի մի անձն միաւորեալ. էակից հօր ըստ աստուածութե, և գոյակից մեզ ըստ մարդկութե, յամենայնի առանց մեղաց. այնպիսին նզովեալ եղիցի.

Canon VIII.

Si quis sanctam Trinitatem passibilem dixerit, aut crucifixam; vel Filium, non carne, sed divinitate passum juxta Eutychis, & Manichæorum ineptias; vel solum hominem passum juxta nugas impii Nestorii: anathema sit.

Կանոն. Ը.

Եթէ ոք զսր̄ Երրորդութիւն չարչարելի ասէ կամ 'ի խաչի բեւեռեալ.
ՁԹ 89 կամ զորդին մերկ առանց մարմնոյ աստուածութ ասէ կրել զչարչարանսն ըստ բարբառոյ Եւտիքեայ և Մանեքեցւոցն, և կամ ասէ սոսկ մարդ չարչարեալ ըստ աղանդոյն Նեստորի կատաղութ. այնպիսին նզովեսցի եղիցի.

Canon IX.

Si quis non confitetur, Deum verbum, ac Dominum nostrum Jesum Christum, sanctum, fortem, & immortalem, pro nostra salute secundum carnem crucifixum, ac misericordiam humano generi largientem, quique ho-

Կանոն. Թ.

Եթէ ոք ոչ խոստովանի. որ 'ի հօրէ բանն տր̄ մեր յս̄ քս̄, սբ̄, հզօր, և անմահ, որ խաչեցաւ վս̄ մերոյ փրկութե մարմնով իւրով. ողորմութի շնորհէ ազգի մարդկան, որ է նոյն

նորա ինքն քահանայ, և պատարագ. Է
և բարձող մեղաց աշխարհի. այնպի_ 90
սին նզովեալ եղիցի.

Մեկնութի. Թ. երդ կանոնին.

Ախտամունք ոչ սակաւ լինէին 'ի մէջ
հայոց. վասն զի հայք ուղղափառքն ըստ
հաստատեալ սահմանաց ժողովոցն
իւրեանց. մանաւանդ կարնոյ ժողո_
վոյն. ոչ ընդունէին 'ի մէջ երեք սրբ_
բերգութեան զվերաբերութիւն խաչե
ցարին. զի մի համարեցին ըստ անձա
չարչար հերետիկոսացն աղանդոյն
ասել չարչարեալ զսբ երրորդութիւն,
առ որ վերաբերի երեք սրբերգու Ղա
թիւն այն. Իսկ ընդդէմ կալով դոցա 91
մարտնչէին այլ հայք հերձուածողք
սուտ ամբաստանողք զբարեպաշտօն
ուղղափառսն, իբր թէ նոքա ոչ կա
մէին ասել զմինն 'ի սրբոյ երրորդու
թեան զբանն աստ. սբ, հզօր, և ան
մահ, մարմնով չարչարեալ և խաչեալ
զմ մեր. Սակս այսորիկ շիրակաւնա_
նոյ ժողովս կամելով բառնալ զխռո_
վութիւն հակառակութեանցն, և
միաբանել ընդ ուղղափառս զհերձ_
ուածողսն, որք պինդ պահէին զնոյն
վերաբերութիւն. նախ 'ի յութերորդ
կանոնին նզովեաց զայնոսիկ. որք չար
չարեալ ասէին զսբ երրորդութիւն, ՂԲ
կամ զբն ըստ աստուածութե. Եւ յետոյ 92
զի մի այսու թուեսցի նոյն ժողովս
համաձայնել նեստորականացն. Իններ
րորդ կանոնիւս նզովէ զայնս, որք
ուրանային զբանն աստ զորդին միայ
նն սբ, հզօր, և անմահ ըստ աստուածու_
թեն, չարչարեալ ըստ մարմնոյ վասն մեր.

Վասն որոյ յայտ լինի, եթէ ոչ_
պաշտպանեալ ժողովս նզովեաց զայսո
սիկ, որք 'ի դէմ սբ երրորդութեանն
երգեն զսբ անձն խաչեցարին հան_
դերձ առանց յիշելոյ զորդն միայ նն,
և զմարմինն նորա. և զայս առնեն
հայք

hostia simul, & Sacerdos tollat peccata mundi: anathema sit . . .

Explanatio IX. Canonis.

CONtentio erat inter Armenios: Catholici enim juxta decreta, toties a suis patribus edita in praecedentibus Synodis, praesertim Charnensi, rejiciebant a trisagio, *Sanctus Deus*, Theopascitarum additionem illam, *qui crucifixus es pro nobis*; ne viderentur, divinam Trinitatem, in quam idem trisagium refertur, passam, aut crucifixam asserere. Contra vero schismatici eos calumniabantur, quasi quod consentientes Nestorianis, nollent dicere unum de Trinitate, Deum verbum, sanctum, fortem, & immortalem, carne passum ac crucifixum. Unde volens Synodus contentioni occurrere; atque idem trisagium cum additione illa, a plerisque Armeniis tenaciter suscepta, & propugnata, ab haeretico in orthodoxum sensum revocare, & in filium solum dirigere; postquam in octavo Canone eos damnavit haereticos, qui asserebant, Christi divinitatem, atque adeo sanctam Trinitatem, passam, & crucifixam: nunc in nono, ne ipsamet in suspicionem a calumniatoribus adducatur, quod cum Nestorianis consentiat, pariter damnat, qui negarent, unum de Trinitate, Deum filium, ac Dominum nostrum Jesum Christum, sanctum, fortem, & immortalem secundum divinitatem, pro nobis in carne crucifixum fuisse &c.

Hinc manifestum fit, quod haec Synodus non modo non suffragatur, sed etiam horrendum denunciat anathema iis Armeniis, qui nunc eundem

dem ter sanctum hymnum, cum eadem additione, ac nulla facta Christi filii, neque carnis ejus mentione, erga Trinitatem concinunt; præsertim dum sacra peraguntur mysteria; in quibus postquam Sacerdos una cum choro cecinit, dicens: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis, qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri*; referens in sanctam Trinitatem eundem hymnum, sic immediate

In Armena Liturgia.

prosequitur: *Deus sancte, qui in sanctis habitas, & voce ter sanctus a Seraphim celebraris, & a Cherubim glorificaris, atque ab omni cælesti virtute adoraris; qui creaturas omnes ex non esse ad esse produxisti; qui creasti hominem ad imaginem, & similitudinem tuam: tu Domine suscipe ex ore nostro, qui peccatores sumus, ter sanctum hunc hymnum*. Vide, uti non solum erga filium, sed in totam etiam Trinitatem dirigunt hic trisagium cum additione, *qui crucifixus es*: ac si aperte dicant Trinitatem crucifixam. Multum autem miramur, cur Armenii execrabilem hunc Theopascitarum errorem, quem alioquin dissertissimis ubique verbis detestantur, in trisagio tamen videri velint cum scandalo aliorum Christianorum, per stultam istam Petri Fullonis appendicem, suscipere. Quod si, ut dicunt, non in Trinitatem, sed in solum Filium illud referunt; quare non eo saltem modo, juxta quem Synodus hæc videtur eis permittere, canunt: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, Christe, qui secundum carnem crucifixus es pro nobis, miserere nostri?*

ՂԳ հայք մատուցանող 'ի մէջ սրբոյ պա_
93 տարագին 'ի յերգելն դպրացն հա_
ւերձ ժողովրդովք այսպէս. սբ ած,
սբ և հզօր, սբ և անմահ, որ խա_
չեցար վասն մեր, ողորմեա մեզ.] Եւ
յետոյ յարաւելէ զնոյն երգն քահա_
նայն 'ի դէմ ամենասբ երրորդու_
թեանն ասելով առ նա անմիջապէս
զայս աղաչանս. ածՃ սբ. և 'ի սբս
բնակեալս. և երեք սրբեան ձայնիւ
սերովբէիցն գովեալ զքեզ, և քերով
բէիցն փառաւորեալն. և ամ երկնային
զօրութեիցն քեզ երկիրպագեալն. որ
'ի չգոյէ 'ի գոյ ածեր զամ արարածս.
որ արարեր զմարդն ըստ պատկերի
ՂԴ քում և ըստ նմանութե. և այլն.
94 դու տր ընկալ 'ի բերանոյ մեղաւո_
րացս զերեքսրբեան օրհնութիւն.]
Տես. թէ ոչ յարաւելեալն զայս երգս
խաչեցարին հանդերձ ոչ թէ միայն
'ի դէմս որդւոյ մարմնացելոյ, այլ և
'ի դէմ բոլոր երեքանձնեայ աստու_
թեն. իբր թէ խաչեալ ասեն զսբ եր_
րորդութիւն. Եւ յոյժ զարմանամք որ
հայոց եկեղեցին, թէպէտ յամուրբէ
մերժէ զարհուրելի մոլորութիւն զայս
ածաչարչարացն, սակայն, կամի 'ի
ձեռն այսպիսի վերաբերութեանս
աղծոյն պետրոսի Թափչին տեղի
տալ ամենեցուն չար կարծեաց. և
ՂԵ բամբասանաց. Ապա թէ ասեն, եթէ
95 ոչ 'ի սբ երրորդութիւն յարաւելեալն
զայն. այլ միայն 'ի դէմս որդւոյ. ըն_
դէր ոչ երգեն ըստ որում այս ժողովս
թոյլ տայ նոցա ասել. սբ աստուած,
սբ և հզօր, սբ և անմահ, քրիստոս
որ խաչեցար մարմնով վն մեր, ողոր
մեա մեզ.

Կանոն. Ժ. երդ.

Եթէ ոք ոչ խոստովանի զորդին
ած եղեալ որդի կուսին վասն փրկու
թե հեթանոսաց. զի զորդին մարդ_

կան

Ca-

կան արարեալ որդիս այ, և զերկրա_ ՂԶ
ծինս հօր ընծայեցուցէ, և ընդ 96
երկնայինս դասակարգեսցէ ՚ի հան_
դէս լուսեղէն զօրացն. այնպիսին
նզովեալ եղիցի.

Կանոն ժա̄ երրդ.

Եթէ ոք ոչ խոստովանի կատար_
եալ և փառաւո՛ր անդուստ յորովայ
նէ կուսին զտէրն մեր յս̄ քս̄, և անա
պական ըստ գերեզմանի բնաւ՛ ապա
կանութե, կամ ըստ մեղաց ապա_
կն ապականութե. և կամ ասէ հար
կանիւ ըս̄ զսոսկ մարդ. այլ ոչ խոս_
տովանի կամաւո՛րապէս կրեալ զմերս ՂԷ
վն̄ մեր յանձն առանց մեղաց. ոպ̄ զի 97
՚ի պատրանաց գոռոզին զմեզ փրկես_
ցէ. այնպիսին նզովեալ եղիցի.

Մեկնութի. ժա̄երրդ կանոնին.

Պարտ է մեզ մեծաւ՛ զգուշութե
ընթեռնուլ զերկբայական բանս կա
նոնիս այսորիկ. զոր ժողովն Թեպէտ
ուղղախոհ մտօք, սակայն անկատար
խոհեմութե գրեաց, վն̄ խաղաղացու
ցանելոյ զխռովութիւն հերձուածո_
ղացն, որք ուսուցանէին զմարմինն
քի̄ գոլ անօսր, Թեթև, անապական,
անչարչարելի, և փառաւո՛ր և ս յա_ ՂԸ
ռաջքան զյարութիւն. և Թէ քս̄ կրէր 98
զտկարութիս մեր ոչ ՚ի բնական օրի_
նաց չարչարելի մարմնոյն. այլ զի կա
մեցաւ՛ զանչարչարելի մարմինն իւր
կրել զտկարութիւնսն զայնս. ընդ
որովք ոչ էր բնականաբար ստորա_
կեալ. Նա և ասէին, Թէ զայլ տկա
րութիս ոմանս ոչ կրեաց ստոյգ և
ճշմարտապէս. այլ միայն առաւօք
եցոյց կրել զնա̄ առ ՚ի խրատ մեր,
և զի զգուշացուսցէ զմեզ ՚ի պատ_
րանաց բանսարկուէին. Հերձուա_
կա՛նոյ ժողովս, վասն խափանելոյ
՚ի

Canon X.

Si quis non confitetur, filium Dei propter salutem gentium factum esse filium Virginis, ut nimirum filios hominum faceret filios Dei, ac Terrigenas Patri consecrans, in illa coruscantium exercituum frequentia cum cælicolis sociaret: anathema sit.

Canon XI.

Si quis non confitetur, Dominum nostrum Jesum Christum jam inde ab utero Virginis perfectum, & gloriosum fuisse; nec non, quantum ad sepulchri, aut peccati corruptionem, incorruptibilem: vel eundem dixerit subjectum necessario passionibus, tanquam purum hominem; & non potius, quod sponte pro nobis nostra sit passus excepto peccato, ut nos ab insidiis diaboli liberaret: anathema sit.

Explanatio XI. Canonis.

CAute legenda sunt ambigua hujus Canonis verba, quæ Synodus, recta licet mente, non ea tamen, qua par erat, prudentia hic posuit, ut eorum Pseudomagistrorum tumultus impediret, qui Julianitarum erroribus imbuti, docebant, Christi corpus fuisse subtile, & leve, & incorruptibile, & impatibile, & gloriosum, etiam ante resurrectionem; neque Christum passum esse nostras infirmitates ex lege, & necessitate naturali; sed quia eas pati voluerit, etiamsi naturaliter non fuerit illis subjectus: immo & aliquas ne vere quidem, ac proprie passum esse; sed ita voluisse ostendere, ut nos suo erudiret exemplo, tutosque ab insidiis

R dia-

diaboli redderet. Ut hisce igitur ab hæresibus Synodus declinaret sine hæreticorum tumultu, tres propositiones ambiguas hoc Canone conclusit, in quibus ejus mens explicanda breviter est: cum hæc materia latius suo loco tractanda sit.

Prima propositio est: *Christus ab utero matris fuit perfectus, & gloriosus*: Intelligit, quantum ad animam, non quantum ad corpus. Oportuit enim, animam Christi & perfectam esse per habitus scientiarum, virtutum, & gratiæ; ut facultatem haberet satisfaciendi pro peccatis hominum: & gloriosam esse per visionem beatam divinæ essentiæ, ut intuitive Deum, cum quo hypostatice uniebatur, videret; quare tum gloriosa visio, tum omnes aliæ virtutes, & perfectiones in anima Christi sequutæ sunt ad unionem hypostaticam, tanquam proprietates ad naturam. Et oportuit etiam, quod Christi corpus nec perfectum omnino esset, nec gloriosum, nisi post resurrectionem; sed esset subjectum infirmitatibus, pœnalitatibusque humanis; ut Christus materiam satisfactionis haberet: & ideo ejus divinitas voluit, ut animæ gloria non redundaret in corpus, nisi semel in Thabor, in opus redemptionis impediretur, sed Christus esset, & videretur per omnia fratribus assimilatus, ac pateretur quæ conveniunt naturæ passibili. Quare, cum tres sint status hominum, scilicet innocentiæ, culpæ, & gloriæ: sicut de statu gloriæ Christus assumpsit comprehensionem; & de statu innocentiæ immunitatem a peccato; ita & de statu culpæ assumpsit subjectionem pœnalitatibus hujus vitæ.

Secunda propositio est: *Christus quan-*

ՂԸ 'ի մոլորութեանս այսոցիկ առաւաց խուս
99 տուեալ հերձուածողացն, գրեաց 'ի
մէջ կանոնիս զաւարականութեան բանս
երեք. որք կարօտին մեկնութեան.

Առաջինն բանն է այս. Քս էր կա_
տարեալ եւ փառաւոր անդուստ յո_
րովայնէ կուսին.] Զայս գրելով ի_
մացաւ ժողովն ըստ հոգւոյն քի. ոչ
ըստ մարմնոյն. վասն զի պարտ էր,
հոգւոյն քի գոլ լիապէս կատարեալ 'ի
ձեռն ունակութեանց գիտութեանց եւ
զօրութեանց եւ շնորհաց. որպէս զի քս
ունիցի կարողութիւն եւ յօժարութիւն
զհատուցումն վճարելոյ վս մեղաց
մարդկան. եւս եւ գոլ փառաւոր 'ի_
Ճ ձեռն երանելի տեսութեան ածային
100 էութեան. որպ զի յայտնապէս տեսցէ
զայն, ընդ որում միաւորեալ էր. ուս
տի եւ փառաւոր տեսութիւն եւ այլ
ամ կատարելութիւնք եւ զօրութիւնք հոգ
ւոյն քի, հետեւեցան առ անձնաւո
րական միաւորութիւն, որպ յատկութիւնք
բնին հետեւին հարկաւորապէս առ
բնութիւն նորին. Բայց մարմինն քի
պարտ էր ոչ գոլ ամենեւին կատար_
եալ եւ փառաւոր. եթէ ոչ յետ յա_
րութեանն. այլ լինել չարչարելի, եւ
ենթականաբար ստորադրեալ մարդ_
կային տկարութեանց եւ ցաւոց. որպ զի
քս ունիցի զնիւթ վճարելոյ զպարտս
ՃԱ մեղաց մերոց. Եւ վասն այսորիկ ած
101 ութիւն իւր կամեցաւ, զի փառքն
հոգւոյն ոչ անցցէ 'ի մարմինն, եթէ
ոչ մի անգամ միայն 'ի Թաբօրական
լերինն. զի մի այնու արգելեալ լիցի
գործ փրկութեան. այլ զի լիցի քս ա_
մենեւին եղբարց նմանեալ. եւ կրեսցէ
զորինչ պատշաճի չարչարելի բնու_
թեան. Եւ ըստ որոյ գիտելի է, զի կա_
ցութիւն եւ դար մարդկային ազգիս է
եռեակ. յդ անմեղութեան, մեղաց, եւ
փառաց. Իսկ քս որպ 'ի փառաց կա_
ցութեան էառ զերանելի տեսութիւն
ածութեան. եւ 'ի կացութեան անմեղու_
թեանն

թեանն էառ զազատ գոլն 'ի մեղաց. Ճբ
ոյնպէս և 'ի մեղաց կացութէ էառ 102
զանկարութեանս և զպատիժս կե-
նացս այսոցիկ.

Երկրորդ բանս է այս, զոր ասէ.
եթէ Քս էր անապականն ըստ գերեզ-
մանին բնաւ՝ ապականութեան, կամ
ըստ մեղաց անեալին ապականութէ.]
Զայս ասէ ժողովս վն երից տեսակաց
ապականութէ. որք են 'ի մարդն.
Առաջինն է լուծումն մեռեալ մար-
մնոյն 'ի տարերս, յորոց բաղկացեալ
էր. և զայս կոչէ ապականութիւն
գերեզմանի. Երկրորդն նշանակէ զմե-
ղադրելի կիրս հոգւոյն և մարմնոյն
որպէս չարութիւն, ախտ վաւաշոտ Ճգ
ցանկութէ, և այլ ինչ չար յօժարու- 103
թի, որ ապականէ և աղծէ զհոգին և
զմարմինս. և զայս կոչէ ապականու-
թի մեղաց. ըստ առաքելոյն պետրոսի,
թէ յապականութէ իւրեանց ապա-
կանեսցին. Իսկ երրորդ ապականու-
թիւնն նշանակէ զայլ պատժական
կիրս մարդոյ. բայց ոչ մեղադրելի.
որպէս կրել զծարաւ, զքաղց, զցրտու-
թիւն, զջերմութի, զծանրութիւն
մարմնոյ, զաշխատանս, զցաւս, զմահ
և զոր ինչ այլ բնական տկարութի
և ախտ. զոր մարդ սովոր է կրել ա-
ռանց մեղաց. Արդ ըստ գերեզմանի
ապականութեանն ասէ ժողովս, թէ Ճդ
մեռեալ մարմինն Քի ոչ ապականե- 104
ցաւ. ըստ այսմ, թէ մարմին նր ոչ
ետես զապականութի. և ըստ մեղաց
ապականութէն ասէ, թէ Քս եղև
անապականելի. ըստ այսմ թէ սուրբ,
անմեղ, անբիծ, զատեալ 'ի մեղաւո-
րաց. բայց ոչ ըստ երրորդ տեսակի
ապականութէն. զի եթէ որ ժողովս
բացասէ 'ի Քէ միայն զառաջին և
զերկրորդ տեսակն ապականութէն.
ապա ուրեմն թուի յայտնապէս, թէ
կամեցաւ սատուցանել զերրորդն, ըստ
որում Քի մարմինն ապականելի էր աս-
գեօք.

quantum ad *sepulchri*, *aut peccati* Ճբ
corruptionem, *fuit incorruptibilis*. Di- 102
stinguere videtur Synodus triplex genus corruptionis in homine: Primum, quod importet dissolutionem corporis mortui in elementa, ex quibus compositum est: quam vocat corruptionem sepulchri. Secundum, quod significet defectus culpabiles tum animæ, tum corporis, ut vitia, fomitem concupiscentiæ, &c. quæ & animam, & corpus polluunt, corrumpuntque: quam vocat corruptionem peccati, juxta illud 2. Petri 2. *In corruptione sua peribunt*. Tertium,
quod indicet reliquas affectiones hu- Ճգ
manas, pœnales quidem, sed mini- 103
me culpabiles, ut pati sitim, famem, frigus, calorem, lassitudinem, dolorem, mortem, aliasque humanas infirmitates. Quod ergo spectat ad corruptionem sepulchri, docere voluit, corpus Christi mortuum permansisse incorruptum, juxta illud Act. 2. *Neque derelictus est in inferno*, *neque caro ejus vidit corruptionem*; quod ad corruptionem peccati, Christum fuisse incorruptibilem, juxta illud Hebr. 7. *Sanctus*, *innocens*, *impollutus*. Quod autem spectat ad cor-
ruptionem tertii generis, ex eo quod Ճդ
exclusit ab illo tantum primam, & 104
secundam corruptionem, aperte videtur voluisse includere tertiam; secundum quam nemo negabit, Christi corpus fuisse corruptibile, nisi qui voluerit cum Manichæis asserere, illud non fuisse passibile, nec mortale, nec ejusdem nobiscum substantiæ.

Tertia propositio est: *Christus non erat subjectus necessario passionibus*, *tanquam purus homo*; *sed voluntarie passus est nostra*, *ut nos ab insidiis diaboli liberaret*. Hæc propositio du-

 pli-

plicem significationem habere potest.

Altera est, & Catholica, juxta quam Synodus loquitur: Christus, quamvis, ut homo, ex necessitate naturali obnoxius esset humanis infirmitatibus, juxta illud Rom. 8. *Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati*: conditio enim carnis peccati est, quod habeat necessitatem substinendi mortem, & alias hujusmodi passiones: tamen, quia non purus homo erat, sed etiam Deus, cui soli naturalia, utpote auctori naturæ, subduntur; poterat quidem, ut Deus, omnes illas naturales infirmitates in humana natura impedire, vel miraculose continendo cursum naturalem carnis passibilis, vel etiam naturaliter permittendo, ut animæ gloria redundaret in corpus: atque adeo non fuit necessario illis subjectus; sed voluntarie simpliciter, quantum ad voluntatem divinam, passus est nostra: vel etiam voluntarie secundum quid, voluntate humana; quia non coacte, & invite, sed volens, ac lubens naturalem illam patiendi necessitatem pro redemptione hominum acceptavit: & hoc, ut nos ab insidiis diaboli liberaret, exhibendo nimirum nobis exemplum patientiæ, ac ferendo auxilium juxta illud Hebr. 2. *In eo, in quo passus ipse est, & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari*.

Altera significatio est; & hæretica, juxta mentem Pseudomagistrorum: Christus, ut homo, non erat ex naturali necessitate subjectus humanis infirmitatibus, ut reliqui subduntur homines; utpote qui glorioso, & impatibili, aut cælesti corpore præditus fuerit: sed vel ideo pas-

sus

ՃԵ դեօք. և ոչ անապականն, եթէ ոչ ըստ
105 չար կարծեաց մանիքեցւոցն. որք ա-
սէին զնա անչարչարելի, և անմահ,
և ոչ համագոյակից մեզ.

Երկրորդ քանն է այս, զոր ասէ.
եթէ քն ոչ էր հարկակիր որպ զասակ
մարդ. այլ կամաւորապէս կրեաց զմերս,
որպ զի 'ի պատրանաց դռնողին զմեզ
փրկեսցէ.] Այս բան զերկու նշանա
կութիւն կարէ ունիլ.

Մինն է ճշմարտ և ուղղափառ ըստ
ողջախոհ մտաց ժողովոյն. որ է այսու
թէպէտ քն իբր մարդ 'ի բնական հար
կաւորութենէ բնաւորեալ էր կրել
զմարդկային տկարութիւնս, ըստ այնմ
ՃԶ թէ ած զորդին իւր առաքեաց 'ի նման
106 նութիւն մարմնոյ մեղաց. քանզի որպի-
սութիւն մարմնոյ մեղացն է, որ ունի
ցի զբնական հարկաւորութիւն կրելոյ
զմահ և զայլ տկարութիւնս մարդ-
կայինս. սակայն զի ոչ էր սոսկ մարդ,
այլ և էր ած և մարդ. իբր ած էր
ինքնակալ պատճառ բնութեան իշխե-
լով 'ի վր ամ բնական իրաց. սակս
այսորիկ կարէր, իբր ած, արգելել
'ի մարդկային բնութէ զամ բնական
կիրսն զայսոսիկ, թէ սքանչելապէս և
գերբնաբար յամեցուցանելով զբնա
կան ընթացումն չարչարելի մարմնոյն
կամ թէ և ս բնականաբար թողլով
ՃԷ զի փառքն հոգւոյն անցցէ 'ի մարմինն.
107 Եւ ըստ այսմ իմանի; թէ քն ոչ էր
հարկակիր. այլ կամաւորապէս ա-
մենեւին ըստ ածային կամացն կրեաց
զմերս. կամ թէ և ս կամաւորապէսն
իմանի ըստ իրաց ինչ մարդկային կա
մօքն. վս զի ոչ ակամայ, և բռնու-
թէ, այլ յօժար կամօք ընդունէր
զայն բնական հարկաւորութիւնն
կրելոյ վասն մերոյ փրկութեան. և
զայս արար, որպ զի զմեզ փրկեսցէ 'ի-
պատրանաց դռնողին ցուցանելով
մեզ օրինակ համբերութէ. և լի-
նելով օգնական, ըստ այնմ. թէ որով

ինքն

ինքն չարչարեցաւ զփորձ առնուլ . ՃԸ
կարօղ է և փորձանաւորաց օգնա_ 108
կան լինել։

Եւ այլ միւս նշանակութիւն է սուտ
և չարափառ ըստ Թեւր մատց հե_
րետիկոսացն . որ է այս . Թէ քն իւր
մարմն ոչ էր ՚ի բնական հարկաւո_
րութէ բնաւորեալ կրել զմարմնին
տկարութիւնս . որպէս և բնաւորին այլ
մարդկ . զի ունէր զմարմին փառա_
ւոր , և անչարչարելի , կամ երկնայ_
ին . իսկ կրեաց զայնպիսի տկարու_
թիւնս . վս զի կամեցաւ կրել զայնս
յն . կրեաց ոչ ՚ի բնական օրինաց և
՚ի պահանջմանէ չարչարելի բնութե
նդ և մեք . այլ ՚ի հաճոյից կամաց ՃԹ
նորին կամեցաւ զանչարչարելի մար_ 109
մինն իւր չարչարել . Եւ կամ ոչ ևս
չարչարեցաւ ստոյգ և ճշմարտապ .
այլ կամեցաւ առաջօք ցուցանել ըզ_
չարչարանս , և զկիրս զայնս , որպ զի
խրատեսցէ զմեզ օրինակաւ իւրով .
և այսպէս փրկեսցէ ՚ի պատրանաց
բանսարկուին ։

Եւ որ յայտ է . եթէ ժողովն ոչ խօ_
սեցաւ ըստ երկրորդ չարափառ նշա_
նակութեն . վս զի եօթներորդ կա_
նոնին նզովեաց զայն . որ ոչ խոստա_
վանէր զքն գոյակից մեզ ըստ մարդ_
կութեան յմի բաց ՚ի մեղաց . նա
և զի յայսմ կանոնիս կոչէ զքն ա_ ՃԺ
նապականն միայն ըստ գերեզմանի և 110
ըստ մեղաց ապականութեան . և ոչ
ըստ այլ մարդկային կրից ապակա_
նութեան ։

Կանոն ԺԲ երդ .

Եթէ ոք բաժանեսցէ զառաքելա_
կան և զմարգարէական աւանդու_
թիւնս ՚ի միմեանց . և կամ զնիկիական ,
կամ զկոստանդնուպօլսական , և զէ_
փեսոսական աւանդութիւնս ՚ի յառա_
քելոցն և ՚ի մարգարէիցն ուսուցու_
թէ . այնպիսին նզովեալ եղիցի ։

Կանոն

sus est illas, quia pati eas voluit; cum alioquin ejus natura humana non fuerit talis, qualis & nostra, ut ex naturali lege infirmitatibus hujusmodi subderetur; vel ne illas quidem vere, ac proprie passus est; sed voluit ita ostendere, ut suo nos erudiret exemplo, & sic ab insidiis diaboli liberaret.

Quod autem juxta secundam hanc significationem loquuta Synodus non sit; constat ex præcedentibus verbis, præsertim tum Canonis septimi, ubi subjicitur anathemati, qui Christum non fateretur secundum humanitatem nobis consubstantialem in omnibus excepto peccato; tum ejusdem undecimi Canonis, ubi dicitur Christus incorruptibilis solum quoad sepulchri, & peccati corruptionem, & non etiam quoad reliquas humanas infirmitates.

Canon XII.

Si quis dissentire dixerit traditiones Apostolorum a traditionibus Prophetarum; vel doctrinas priorum trium Conciliorum, Nicæni, Constantinopolitani, & Ephesini, a doctrinis Apostolorum, & Prophetarum: anathema sit.

Canon XIII.

Si quis Chalcedonensem Synodum, aliasve post illam sequentes, contrarias, aut repugnantes esse cognoverit doctrinis Apostolorum, vel Prophetarum, vel trium sanctorum præcedentium Conciliorum; & tamen præ humana captanda benevolentia, aut suis privatis commodis, eas nequaquam

ana-

anathematizaverit: anathema ipse sit. Ut hypothesis hujus Canonis explicetur, audiendus est alius subsequens.

ՃԺա 111

Կանոն . ԺԳ . երդ .

Եթէ ոք զքաղկեդոնին ժողովն, և զհետևօղսն նորա, հակառակ, կամ դիմամարտ գտանիցէ առաքելական կամ մարգարէական ուսմանեալ առնչութէ, կամ երից սրբ ժողովոցն անհամաձայնութեան. և վասն մարդահաճութեան, կամ վս ընչասիրութեան զնա ոչ նզովէ. նզովեալ եղիցի.

Canon XIV.

Si quis Chalcedonensem sanctam Synodum, aut alias eam subsequentes, videlicet quintam, sextam, & septimam, concordes, & consentientes fuisse cognoverit doctrinis Apostolorum, & Prophetarum, & trium sanctorum præcedentium Conciliorum; & temere nihilominus præsumpserit, easdem Synodos anathematizare, aut calumniose dicere, fuisse turpi Nestorio consentaneas: sciat, hujusmodi anathema in ipsummet cadere; cum scriptum sit, qui innocentem execratur, execratur animam suam, & in caput sui ipsius execratio revertetur: quin etiam & anathema ipse sit.

Կանոն . ԺԴ . երդ .

ՃԺբ 112

Եթէ ոք զքաղկեդոնին սրբ ժողովն կամ զհետևօղսն նր զհինգերորդ ժողովն, և զվեցերորդն, և զեօթնեերորդն, հետևօղ և համաձայն գիտասցէ առաքելական և մարգարէական ուսմանց, և երից սրբ ժողովոցն. և յանդգնի նզովել, կամ զրպարտել, ընդ պղծոյն Նեստորի համաձայնեալ. այնպիսին զինքն նզովէ. զի գրեալ է. Եթէ ոք զոչ արժանին նզովիցէ. նզովէ զանձն իւր. և 'ի գլուխ իւր նզովքն եղիցի. և եղիցի նզովեալ.

Explanatio XIII. & XIV. Canonis.

PRobe admodum noverat Synodus Scirachavanensis, quartum Concilium generale, nempe Chalcedonense (& idem dico de quinto, sexto, & septimo) orthodoxum fuisse, & tribus aliis præcedentibus consentaneum; falsumque quicquid virulenti, ac Nestoriani adversus illud Syrorum Eutychianorum imposturis vulgatum fuerat. Nec ignorabat, decessores alios Armenos Episcopos ad idem Concilium approbandum, non temere & inconsulte, neque (ut inanis ille rumor in populo, a schismaticis sparsus, jactabat) humanis incitamentis, illecebrisque illectos; sed debitis prius scrutiniis, consultationibusque adhibitis, a sancto potius Spi-

Մեկնութիւն ԺԳ . և ԺԴ . երդ . կանոնացս .

ՃԺգ 113

Յոյժ հաստատեալ գիտէր շիրակաւանայ ժողովն հայոց. եթէ ժողովն քաղկեդոնին, և հետևօղքն նորա հինգերորդ և վեցերորդ և եօթներորդ ժողովն էր ուղղափառ, և երից ժողովոցն համաձայն. և թէ սուտ էին չարախօսութիւնքն ասորւոց ամբաստանողացն ընդդէմ նորա. նա և ս յաւ՟ Ճանաչէր, և ոչ էր անտեղեակ, եթէ առաջնագոյն հայրապետքն հայոց ընկալան զժողովն քաղկեդոնին ոչ թէ շարժեալք 'ի մարդահաճութէ, կամ յընչասիրութէ. այլ առաջնորդեալք 'ի հոգւոյն սրբոյ և 'ի լուսոյն Ճշմարտութէ. Բայց սակայն ոչ համարձա-

մարձակեր խօսել յայտնապէս 'ի վերայ
այսր եղեն. կամ գովաբանել բազում_
ձանկաբար զնոյն ժողովն. վասն զի
յոյժ երկնչէր, զի մի ընդդէմ իւրեանն
խռովեալ խռովութիւն ինչ լինիցի 'ի ժո_
ղովրդեանն յորդորմամբ հերձուածո_
ղաց. որպէս երբեմն երբեմն հանդիպեալ
էր. մանաւանդ զի ասորեքն և ամենայնք
սուտ վարդապետք հայոց, այնչափ 'ի ձեռն
բամբասանաց խայտառակեալ և ծաղր
բաներ արարեալ էին զպատուական ա_
նուանն քաղկեդոնի սբ ժողովոյն 'ի մէջ
ժողովրդեանն, մինչ զի բազում հայք
թէպէտ դաւանէին զհաւատսն հա_
ւատին նոյն ժողովոյն. սակայն զար_
շէին և ատէին յանուանէ նորին.
Սակս այսր պատճառի հարքն Շի_
րակաւանոյ ժողովոյն ոչ իշխեցին
համարձակապէս և յայտնապէս բա_
նիւ խօսել 'ի յերկիւղէ կանոնին վս
ընդունելոյ զքաղկեդոնի ժողովն. այլ
հնարեցին ծածկաբար և խորհրդա_
ւոր շրջադասութէ բանից ծանուցա_
նել խելամուտ ընթերցողաց զուղղա_
փառ դաւանութեան իւրեանց. մա_
նաւանդ զի 'ի վեցերորդ և յեօթնե_
րորդ անցեալ կանոնսն յայտնապէս մե_
ժեցին զ չար աղանդն եւտիքեայ. և
ընդունեցին զդաւանութիւն երկուց
բնութեանց 'ի մի անձն քի. որ էր նոյն
հին սահմանն քաղկեդոնի ժողովոյն.
ԺՂրդ՝ 'ի յերեքտասաներորդ կա_
նոնն սահմանեցին այսպէս. Եթէ ոք
դատեսցէ զքաղկեդոնի ժողովն զոլ
հակառակ առաջնոց երից սբ ժողո_
վոցն. և վասն մարդահաճութե կամ
վասն ընչասիրութե ոչ նզովէ զնա.
նզովեալ եղիցի.] Յբ. վասն բառնա_
լոյ 'ի մտաց ժողովրդեանն զչար կար_
ծիսն զոր ունէին 'ի վերայ եպիսկո_
պոսացն իւրեանց, ընդունողացն ժո_
ղովն քաղկեդոնի. կամեցան հարքն
Շիրակաւանոյ ժողովոյս իբրեւ երդ_
նուլ, և ասել. թէ 'ի վերայ անձանց
մերոց

Spiritu, & efficacia veritatis indu-
ՃԺԴ 114 ctos, processisse. Verum enimvero,
cum venerabile illud ejusdem Conci-
lii nomen a Pseudomagistris eousque
infamiæ, & contumeliæ perductum es-
set, ut plerique Armenii, etiam si il-
lius fidem profiterentur, abhorrerent
tamen a nomine; verita Synodus est,
ne qua adversum se, si aperta & ab-
soluta sanctione illud suscipiendum
decerneret, factiosæ plebis seditio
(uti alias sæpe contigerat) eorun-
dem Pseudomagistrorum instigatione
concitaretur. Et quidem, quod spe-
ctabat ad fidem Chalcedonensem,
jam in sexto, & septimo Canone,
ՃԺԵ 115 Eutychem damnando, & duas natu-
ras inconfusas in una Christi persona
definiendo, optime rei prospexerat:
supererat autem satisfacere nomini,
honorique Concilii, nefandis hæreti-
corum calumniis ubique per Arme-
niam diffamati: ad hoc illa ut, non
turbata sua ipsius & populi pace,
procedat, in isto duplici Canone pe-
riphrasi utitur; nimirum circuitione,
anfractuque verborum (dum non au-
det aperte loqui) flexiloqua studet in
prudentium lectorum animos occulte
insinuare suam sententiam.

Idcirco anathema primum consti-
ՃԺԶ 116 tuit adversus eos, qui deprehenden-
tes, per hypothesin impossibilem, Sy-
nodum Chalcedonensem (aut alias
subsequentes) Nicænæ, Constantino-
politanæ, & Ephesinæ Synodo adver-
sariam extitisse, eam nihilominus ob
respectus humanos nequaquam ana-
thematizarent. Plane, ut populum a
falsa suspicione retraheret, quasi im-
precatorie dejerare voluit Synodus,
ac si diceret, in memetipsam consti-
tutum anathema revertatur, si ex eo
Concilium Chalcedonense nequaquam
ana-

anathematizo, sed suscipio, quia movear humano respectu; & non potius, quia illud orthodoxum inveniam, & triplici priori Synodo consentaneum. At enim, si quidem ipsa post hujus Canonis sanctionem nullum adversus illud pronunciavit anathema, quid aliud palam verbis iis indicare voluit? certe alterutrum: aut ipsam mente phanatica suo se anathemate percussisse: quo quid absurdius? aut se probe cognoscere, idem Concilium rectum omnino fuisse, nec a tribus aliis præcedentibus dissentaneum: ac proinde antecessores Episcopos permotos non esse humanis respectibus ad illud suscipiendum.

Quod autem hac mente sit ipsa loquuta, clarius in sequenti Canone manifestat; dum ibi eandem Chalcedonensem Synodum, *sanctam* appellat; eosque execratur, velut temerarios impostores, qui etiamsi illius innocentiam noscerent, animo tamen iniquo, & obstinato maledictis insectabantur. Cæterum hac in re ne ipsum quidem Scirachavanensem conventum culpa vacare dixerim. Dum enim humano ductus timore non audet aperte, ut par erat in re tam gravi, suam dicere sententiam; sed utitur circumloquutione; non ne experitur in eam culpam vere ipse incidere, quam simulate in aliis reprehendit?

Canon XV. & ultimus.

Si quis non confitetur, Deum verbum ita secundum unitam sibi carnem passum esse, ut ejus impassibilis, & inseparabilis a carne divinitas fuerit

rit

ՃԺէ մերոց դաւանցիս նզովէքն մեր. եթէ մեք
վասն մարդահաճութեան, կամ վասն
117 ընչասիրութեան յօժարեցաք ընդունել
զամենասուրբ զժողովն քաղկեդոնի.
և ոչ յաւէտ վասն գիտելոյ զնա գոլ
ուղղափառ և համաձայն երից սուրբ
ժողովոցն. Ապա թէ, ոչ ըստ մտացս
այսոցիկ խօսեցան. ընդէ՞ր ինքեանք
յետ սահմանադրութեան այսր կանո-
նիս ոչ նզովեցին զժողովն քաղկեդո-
նի. այլ սէ՞ր կոչեցին: զի հաստատեալ-
եր. որ եթէ ոչ գիտէր զնա չար. և ոչ
նզովէր. նզովեալ ինքն լինէր: Ապա՛
ուրեմն կամ նոյն ժողովն Շիրակաւա-
նոյ ինքն զինքն նզովեաց. կամ լաւ-
ՃԺԸ գիտէր զժողովն քաղկեդոնի ոչ գոլ
չարափառ, այլ ուղղափառ. և ես
118 թէ առաջնագոյն եպիսկոպոսքն հայոց ոչ
վասն մարդահաճութեան կամ ընչասի-
րութեան ընկալան զնա. այլ վս̃ անձա-
հաճութեան և ճշմարտութեան.

Եւս առաւել յայտնեցին զայս-
պիսի միտս իւրեանց ՚ի յետագոյն չո-
րեքտասաներորդ կանոնն. վասն զի
կոչեցին սուրբ զնոյն ժողովն քաղկեդո-
նի սր̃. և նզովեցին զայնոսիկ, որք գի-
տացեալ զնա անպարտ՝ սուտ զրպար-
տութեք չարախօսէին զնմանէ. Բայց
արդ՝ ոչ և ս գտանեմ զհարսն Շիրա-
կաւանայ ժողովոյս բոլորովին ան-
պարտս մեղադրանաց. քանզի մինչ լաւ-
ՃԺԹ գիտէին զուղղափառութիւն քաղկեդո-
119 նի ժողովոյն. պարտ էր նոցա պարզ
և յայտնի բանիւ խօսել, և ոչ շրջա-
գայութք խորհրդաւոր բանից. և
երբ ինքեանք Թուլանային ՚ի պար-
տուց իւրեանց վասն մարդկային եր-
կիւղի. զիա՞րդ կարէին զայլոց մար-
դահաճութիւն նշաւակել.

Կանոն. ԺԵ. եր̃դ. և յետին.

Եթէ որ ոչ խոստովանի զբանն
ած̃՝ իւր անքակտանելի մարմնով չար-

չար-

չարեալ. անչարչարելին և անտառապէլին ածութիւնն 'ի մարմնին և 'ի չար- ճի
չարանսն գոլով առանց չարչարանաց. 120
այնպիսին նզովեալ եղիցի.

Եւ յայսքան բաւականասցի յաղագս Հայոց Շիրակաւանայ ժողովոյն, և կանոնաց նորա. որովք կարեն Հայք խորտակել զամ ամբարիշտ առաջնորդունաց զրաբօս վարդապետացն իւրեանց.

Յետ այսորիկ ոչ դադարէին այլ մեծ հայրապետք 'ի Հայս լինել ջատագով ճշմարտութեան ուղղափառ հաւատոյ, յորոց միջի բարեհռչակագոյն քարոզի Վահան կաթողիկոս. որ վասն երկրպագութեան սրբոց պատկերացն, և վասն դաւանութեան
ճիա
Քաղկեդոնին ժողովոյն հալածեցաւ
121
'ի հերձուածողաց. զորմէ հերետիկոս պատմագրողն դաւանադրողացն Հայոց գրեաց այսպէս. Յետ մահուան Անանիայի կացեալ յաթոռ սրբոյն Գրիգորի տէր Վահան 'ի բաղաց. Սա դաշնադիր եղև ընդ Վիրս միաբանութեամբ. և զի եւս բերել զպատկերս և նորոգել զաղանդն քաղկեդոնի. որոշեալ հալածական արարին զնա. և նա գնացեալ 'ի Վասպուրական գաւառն՝ հաւանեցոյց զըմանս 'ի պարզամտաց, սուտ զնմանէ կարծել զհամբաւ հերձուածոյն. և
ճիբ
կէս աշխարհին զմիջոց հայաստան աշ-
122
խարհիս լցուցին նզովիւք.] Եւ յայսմ ճառէ միաբնակ պատմագրողն. զորոյ սնոտի բարբանջումն յանդիմանէ տր ներսէս կլայեցին 'ի տրամաբանութեանն ընդ տէրիանէի. զոր մեք 'ի յառաջին հատորին թարգմանեցաք 'ի յունաց բարբառոյ 'ի հայս. քանզի պատմելով անդ ներսէս զմեծամեծ քաջութիւն իմաստութեան և ուղղափառութեան սբ հայրապետին Վահանայ. այսպէս ասաց ցտերիանէ.

Եւ որ կամիմ աստանօր յայտ առնել

rit in passionibus expers passionis: anathema sit.

Et hæc satis de Synodo Scirachavanensi, ejusque decretis: quibus possent Armenii omnia suorum Pseudo-magistrorum deliramenta destruere.

Post hæc vero tempora nihil etiam obstitit, quin alii Armeniorum præsules mirificum Catholicæ fidei specimen ederent: inter quos Patriarcha Joannes Vasburachensis, alio nomine Vahanus Armenice, in hæreticorum persecutionibus substinendis pro cultu sacrarum imaginum, & Concilii Chalcedonensis defensione, celebrior prædicatur: de quo hæreticus autor Armenorum annalium ita scribit: *Post Ananiæ obitum sedit in divi Gregorii cathedra domnus Vahanus; qui cum concordiæ fœdus cum Iberis coivisset, nec non imagines, & Chalcedonensis Concilii nugas in pristinnm restituere conaretur, Patriarchali sede dejectus fuit; incolens autem Vasburachensem provinciam, persuasit incautis, ut famam hæresis ipsius falsam existimarent: unde dimidium Armenicæ regionis execrationibus impleverunt.* Sic Monophysita historicus: cujus procacitatem Ghelajensis Patriarcha Catholicus retundit, de sanctissimo ejusdem Joannis zelo, doctrina, & integritate longe secus referens in dialogo cum Theoriano.

Anno Domini 900.

Michael Syrus in Arm. Annal. sub anno 900.

Cæterum, inquit, *modo tibi quiddam aperio, quod hactenus vulgo proditum non fuit. Ante ducentos annos quidam Patriarcha Armeniorum fuit, cui nomen Joannes, vita, doctrinaque magnis, sanctisque Patribus par, & qui disciplinas exteras universas, adeoque philosophiam ipsam non summatim attigisset; vita quidem divina,*

Dialog. Nierſesis cũ Theoriano in Bibliot. vet. Patrum, t. 4. circa med.

Ante annos 200. a Nierſesis Ghelajensis Patriarchatu, hic Joannes deprehenditur extitisse.

S

na, haud scio, an omnibus, plurimis certe præivit: dignus habitus, tam vitæ, quam doctrinæ gratia, qui hoc sacro gradu, solioque Patriarcharum potiretur. Hic, divino repletus zelo, contra Monophysitas ruebat, & toto eis propemodum Episcopatus sui tempore, tam scriptis, quam lingua infligere vulnera non desiit: cujus & sacram memoriam honorifice, pieque celebramus. Hujus divini, beatique viri commentarius est apud me, quem contra Monophysitas scripsit, pluribus scripturarum testimoniis, & enthymematibus, & valentibus syllogismis, & notionibus communibus, & demonstrationibus refertus. Eum beatæ memoriæ Patriacha Gregorius, qui non multo ante me illustris in hoc solio fuit; ita confirmavit, ut ejus in extremo hæc verba præscriberet: Sic & ego credo, quemadmodum sanctissimus Patriarcha Joannes hic scripsit; & ita non credentes anathematizo. Hæc Patriarcha Ghelajensis de Joanne, seu Vahano; cujus egregium studium uniendi suam Ecclesiam cum Catholica laudibus commendans Armena Synodus Tarsensis, ait: *Vahanus Patriarcha tempore Basilii, & Constantini Imperatorum Ecclesiæ unionem componere studuit: nec tamen pium illius desiderium valuit ulterius progredi.*

In Resp. ad 9. petitionē Græcorum.

Conspirabat etiam cum Patriarcha Vahano ad Monophysitarum conciliabula, & hæreses evertendas Gregorius Narechensis, Armenus Episcopus; cujus nomen illustre in Armena Liturgia commemoratur; & de quo Nierses Lampronensis: *Ubi relinquemus, ait, concordiam Papchenis Patriarchæ cum Ecclesia magna Græcorum; nec non ejusdem successorum, &*

In Orat. ad Patres Synodi Tarsensis Armenæ.

նել քեզ զեր եւ ։ որ մինչև ցայժմ
ՇԿԳ 123 առաջաւոր եղև ժողովրդեան ։ յառաջ
քան զերկու հարիւր ամս , գոլը մի
ամն կԹղիկս հայոց , որոյ անունն առ
վահան . Յղ . յովհաննէս . քան վարուց
և իմաստուԹեան համանմանեալ մե-
ծագոյն և սրբագոյն վարդապետաց ։
և յոյժ հմտացեալ ՚ի գիտուԹիւն
իմաստասիրուԹեան և ամ սրտա-
քին մաքրուԹեանց ։ որ վասն մեծի
առաքինուԹե անձայնն վարուցն նր
զյոյովիւք գերազանցեր ։ և յեռանդն ի
արժանի եր պատրիարքուԹեան սր
աստուածաբանն և աԹոռոյն սմ անձայն
նախանձով բորբոքեալ՝ քաջապէս
դիմամարտեր ընդդէմ միաբնակաց ։
ՇԿԴ 124 և ՚ի բոլոր ժամանակս պատրիար-
գուԹեանն իւրոյ ոչ դադարէր գրով
և բանիւ հակառակելոյն ։ որոյ յիշա-
տակն ՚ի մեզ պատուեալ լինի մե-
ծաւ պատուով ։ Իսկ առաքուս է
գիրք մի այսր երանելւոյն հօրս մերոյ ։
գրեալ ՚ի նմանէ ընդդէմ միաբնա-
կաց . որ լի է վկայուԹբ սբ գրոց , և
զօրաւոր պատճառօք , և հաւաքա-
բանուԹբք ։ և երանելին յիշման գրե-
գոր կԹղիկոսն , որ նմանաւ սակաւ եւս
յառաջագոյն քան զիս . հաստատեալ
էր զնորին գիրքն . և ՚ի վերջն նր գրեալ
էր զայս ։ Ես այսպէս հաւատամ , որպէս
ՇԿԵ 125 ամենասուրբ կԹղիկոսն վահան գրեալ է
աստ . և նզովեմ զայնոսիկ . որք նոյնպէս
ոչ հաւատան ։] Ես յայս պատմեաց
ներսէս կլայեցին զվահանայ հայրա-
պետէն ։ Ես հայոց ժողովն տարսոնի
գովաբանելով զեռանդն մեծ ցանկու-
Թն միաբանուԹե եկեղեցւոյ , ասէ ։
Հ վահան կԹղիկոսն ՚ի ժամանակս վասլի
և կոստանդեայ Թագաւորացն յունաց
առնել զմիաբանուԹիւն . և ոչ նո-
րայն ցանկուԹիւնն կարաց ընԹանալ
՚ի յառաջ ։]

Համախոհ էր վահանայ սբ գրի-
գոր նարեկացին . և եպիսկոպոսն Հա-
նայն

նայեն առնել և ջնջել զմիաբանակ
Ճիզ 126 հերետիկոսացն զմոլորութիւնս , և
զչարաժողովսն ։ զորմէ ասէ լամբրո_
նացին ՚ի խօսքն իւր ։ Մեր դիցուք
զբաբգեմի հայրապետին զհամաձայ
նութի առ մեծ եկեղեցին հռոմոց.
և զնորին հետևողաց թագաւորացն
և վարդապետացն . յորոց մի էր և
նմա անձայնորհ, և յոքունց գերազանց
հրեշտակն ՚ի մարմնի , գրիգոր նարե_
կացի ։] Նա և հայոց պատմագիրքն ,
զոր բերաք ՚ի յառաջին հատորն . գրէ
վն նր այսպէս ։ Մեծ վարդապետն
հայոց անյաղթ գրիգոր նարեկացին .
զթուղթ և բանիւ նզովեաց զժողովն
Ճիէ 127 դւինայ և զմանազկերտի . և կամօք և
գործով միաբան եկաց սուրբ կա_
թուղիկէ եկեղեցւոյն հռոմայ ։] Եւ
դրէ զնորին գրիգորի վկայութիւն
ինչ յաղագս երկուց բնութեանցն քի
առբերէ յոհան քռնեցի վարդապետն
՚ի գիրքն իւր ասելով ։ սբ գրիգոր նա_
րեկացին ասէ ՚ի գիրս իւր երկու պատ
կերս ՚ի մի արձանում . այ . երկու բնու
թիւն անձայնն և մարդկայնն ՚ի մի
անձն բանին . որ է մի տէր , մի քրիս_
տոս ։]

Պայծառ ևս մերձ ՚ի նոյն ժամա_
նակս մեծ պատրիարգն անտիոքայ
սբն մակարիոս հայ ազգաւ . որ վն
Ճիը 128 մեծի սրբութե և ուղղափառութե
իւրեան արժանաւորեցաւ նստել
՚ի յառաքելական սբ աթոռն նորին քա_
ղաքին անտիոքայ ։ զճառս քրիստո_
սանման վարուցն սորին սկսաւ գրել
սուրիոս այսպիսի բանիւ ։ Ականու_
նական մարգարիտն եդեալ ՚ի վերայ
անձայնն պսակին , ոչ թէ ձեռամբ ա_
րուեստագործ ուրուք մարդոյ . այլ
ամենեցուն արարչին այ ։ պարծանք
հայաստանեայց , և փառք ծնողաց ,
երանելի մանուկն մակարիոս ՚ի յազ
նուական զարմէ հայոց ծնեալ ։ և
այլն ։]

Օկնի

& Regum, & magistrorum; ex quibus unus erat, gratiæ divinæ opus, & pluribus excelsior, Angelus in corpore, Gregorius Narechensis? Testatur hoc historia Maruchæ Armeni presbyteri, adducta in prim. par. cap. 18. ubi hæc verba sunt: *Magnus, ac acerrimus ille Armeniorum doctor, Gregorius Narechensis, Thevinense, & Manaschiertense Concilia verbis, scriptisque execratus fuit; atque animo, & opere cum sancta universali Ecclesia concors, unius erat consilii cum Vahano Vasburachensi, & uterque Ecclesiæ Romanæ obediens.* Idem quoque Gregorius citatur a Joanne Chernacensi Armeno in tract. de duabus Christi naturis, in hæc verba: *Sanctus Gregorius Narechensis dicit in suo libro: Duæ formæ in uno supposito: hoc est, duæ naturæ, divina scilicet & humana, in una Christi persona.*

Præstitit præterea eodem seculo numeris omnibus sanctitatis, ne dicam confessione fidei Chalcedonensis, Beatus Macharius Patriarcha Antiochenus, qui, genere licet Armenus, ob suarum virtutum præstantiam ad solium Antiochensis Ecclesiæ evectus fuerat: cujus vitæ descriptionem aggreditur Surius hoc exordio: *Gemma regalis, quam non artificis manus, sed omnium artifex Deus in suo reposuit diademate; Armeniæ decus, parentum gloria, beatus puer Macharius, nobilissimo apud Armenos stemmate ortus est* &c. Surius tom. 2. die 10. Aprilis.

Exinde Simeon, Armenus Eremita, Romam se transferens, ibique fidem orthodoxam professus, a Benedicto VIII. Pontifice maximo honorifice exceptus fuit, & a Deo tum vivus, tum mortuus miraculis illustratus. Anno Domini 1000. Baron. tom. 11. an. 1016.

Gre-

Gregorius quoque cognomento Vecajaser: Armeniæ Patriarcha, Gregorio VII. Romano Pontifici legationem misit: sed & Constantinopolim usque profectus, toto conatus est pectore, ut Armenam Ecclesiam cum Catholica conciliaret; quamvis hæreticorum opera frustaretur incœptum, qua de re in Synodi Tarsensis actibus hæc leguntur: *Venit etiam & Gregorius Vecajaser ad vestram magnam Ecclesiam, & Imperatorem Alexium: neque potuit unio conciliari.*

Gregr. VII. lib.8. epist. 1.

Synod. Tarf. in Reip. ad 9. petitionē Græcorum.

Duorum itidem veterum Armenorum Patrum, scilicet Zachariæ Episcopi, & Gregorii magistri, celebrantur opuscula, ubi duarum naturarum confessio clara est; sed quo ipsi extiterint seculo, ignotum mihi. Gregorius enim in sermone de festo sancto Paschæ, super illa verba: *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum*, inquit: *Secundum divinitatis naturam non est Deus illius, quia non est creatura, sed secundum humanitatis naturam est Deus illius, quia sic est creatura: idcirco ait, ascendo ad Deum meum, & Deum vestrum.* Zacharias autem apud Armenicum Giarrentir, cap.120. *Crucifixerunt*, inquit, *illum in eodem loco, in quo Abraham vidit arietem, inter vepres hærentem cornibus, quæ significabant duas Christi naturas perfectas, indissolubili, & ineffabili unione unitas in una persona, uno filio, & uno Christo.* Et rursum infra: *Liberet nos Deus a perverso Nestorio, qui Christum tantum hominem fatebatur; & ab Eutyche, qui deitatem passam asserebat: impium enim utrumque est.* Item cap.121. *Christus*, ait, *etiam naturam terrestrem habens, novam*

in

Օհնն այսորիկ ճգնաւոր ոմն 'ի
ՃԻԹ 129 հայոց ցեղէ սիմոն կոչեցեալ գնաց 'ի
մեծն հռովմ. և անդ դաւանեաց
զուղղափառ հաւատն քաղկեդոնին
ժողովոյն. և ընկալեալ եղև 'ի բենե-
դիքտոսէ ութերորդ պապէն մեծ
պատուով. և հռչակեալ բազում
հրաշիւք և սքանչելագործութեամբ.
փառաւորեցաւ յայ, և 'ի մարդկա-
նէ, թէ 'ի կենդանութեան իւրում և
թէ յետ մահուն.

Նոյն և գրիգորիոս վկայասէրն հայ
ոց կաթողիկոս առաքեաց թուղթ և հրեշ
տակս իւր առ մեծ քահանայապետն
հռովմայ գրիգորիոս եօթներորդ
պապն. այլ և դնաց 'ի կոստանդնու
ՃԼ 130 պօլիս. և մեծաւ ջանիւ
հնարեաց միաւորել զեկեղեցին հայոց
ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն. բայց
որում և պատմէ տարսոնի ժողովն
առեալ. Եկին և գրիգորիոս վկայա-
սէրն առ ալէքսիոսին արքային 'ի
մեծ եկեղեցին, և չեղև հնար միու-
թեան.]

Եւ դրճլ հայոց ճառընտիրն յիշա-
տակէ զերկուս այլ գերահռչակ
հարս նոցա զգրիգոր վարդապետ,
և զաքարիա եպիսկոպոս. որք 'ի գիրս
իւրեանց յայտնապէս խոստովանեցին
զերկուս բնութիւնս քի. բայց ճշմա-
րիտ ոչ գիտեմ. թէ յորում ժամանա
ՃԼԱ 131 կի ծաղկեցան. Ուստի վարդապետն
գրիգոր 'ի սբ զատկին 'ի ճառընտ-
րին վերջն 'ի վր բանիցն. հայր իմ և
հայր ձեր. այ իմ և այ ձեր. ասէ
այսպէս. Ըստ աստուածութեան բնութեան ոչ
է նորա այ. զի ոչ է արարած. այլ
ըստ մարդկութեան նորա է այ, զի է
արարած. վն այսորիկ ասէ. հայր իմ
և հայր ձեր. այ իմ և այ ձեր.]
Իսկ եպիսկոպոսն զաքարիա 'ի. ճի. երգ
ճառուածս ասէ. թէ հանեին զնա 'ի
խաչն յայն տեղին. ուր եսես աբրա
համ զխոյն կախեալ զծառոյն սա-

բեկայ

ընկալ յեղջերացն. քանզի նշանակէ զերկուս բնութիւնս ըն միաւորեալ անորոշելի դժայրադրոյս և հրաշափառս, անքակ միութեամբ. մի անձն. և մի տեսակ. և մի երես. մի քն. մի որդի.] Եւ յեղջն. Ծա. դըձլ ասէ. եՀ յաւս հետև փրկեսցէ զմեզ բայրբիցն ամծ յամբարիշտ մարդասպանն նեստորէն, և յամծ աշարշար եւտիքեայս. որ երկուբեանն չարք են.] Եւ դըձլ ի ծառումն. Ճիա. ասէ. Քն զեր կրաւորական զբնութիւն ընկալեալ նորանձնէց զմիաւորումն բնութեցն այսմ կատարեալ ամծութեն և մարդկութեն եղանէ անմիաւորութե ի խաչ. և չարչարանեալ էին բնութիւն ամծութեան և մարդկութեանն.]

Բայց զհակառակ դաւանութեան ուսուցանէր հերձուածող վարդապետն պօղոս տարօնացին. որ ի Թոնդրակնութեն էր. ուձու. շարագրեաց զգիրքն իւր դարշելի ընդդէմ Թէոփիստոսյ. յորում Քաղկեդոն ընդի միոյ բնութե մոլորութեն եղծանեալ. և ընդդէմ զինէ անձնանէ ժողովոյն քաղկեդոնի. յանդգնելով զրպարտել զնա դուլ աղծոյն նեստորի համանձայնեալ.

Իսկ դէմ յանդիմանն սուտ վարդապետացս քաղաքէս ծախատանարուէր սահակ, զոր կոչեն յոյնք մեծի հայաստանեայց կթղիս. զորմէ յիշատակ արարաք ի յառաջին վիճաբանութեն ի պրակն. ա. Եւս և այլ գրի գորիս կթղիս, հետևողն բարսղի, և եղբայր ներսէսի կլայեցւոյն, ծրեալ Թուղթս սիրոյ և միաբանութեան առ արքայքն հայրապետսն հռովմայ եւգենիոս երրորդ, և ինոկենտիոս երկր. որպէս գրեցաք ի յառաջին հատորն. Սա գնաց ի յերուսաղէմ. և անդ հաստատագոյն կապանօք միաբանութե միաւորեաց զհայս ընդ լատինացիս. որպէս ի կաթուղիկոսգիրքն հայոց ընթեռնումք

ՃԼԲ 132 *in se naturarum compositionem exhibuit: atque secundum divinitatem, & humanitatem perfectus, voluntarie crucem conscendit, unitis in ipso manentibus divinitatis, humanitatisque naturis.*

Tamen ab hæresi non discessit Paulus Daronensis: qui anno Dom. 1101. adversus orthodoxam epistolam, a Theopisto, Græco theologo, ad Armenios missam, insurgens, execrabilem apologiæ suæ librum pro unius naturæ defensione composuit: in quo, volens Eutychianum errorem propugnare, & oppugnare Synodum Chalcedonensem, haud alias affert rationes, & scripturas, nisi quibus Nestoriana convincitur hæresis, quam temerarius calumniator eidem impingit Synodo sacrosanctæ. Anno Domini 1100.

ՃԼԳ 133

Contra vero Isaac, dictus a Græcis, magnæ Armeniæ Catholicus, adversus male sentientes Monophysitas Armenios orationem edidit invectivam; de qua fecimus mentionem quæst. 1. §. 1. Item Gregorius Patriarcha, successor Basilii, non modo per obsequentes legationes, ad Romanos Pontifices Eugenium III. & Innocentium II. missas, Apostolicæ sanctæ sedi se devotum exhibuit; ut in historiali parte notatum est: verum etiam pergens Jerosolimam ad loca sancta visenda, suos ibi Armenios cum Latinis firmioris concordiæ, & amoris vinculo adstrinxit; ut annales Armeni per hæc verba indicare videntur: *Post obitum domni Basilii sedit in cathedra sancti Gregorii, illuminatoris Armeniæ, domnus Gregorius, ejusdem sancti illuminatoris stirpe profectus; qui, cum divinarum gratiarum prærogativa, morumque integritate, ac sanctimonia præfulgeret,* ma-

ՃԼԴ 134 (1. part. cap. 20. num. 3.)

Annal. Arm. post annum 1115. qui sedit Gregorius, qui vixit in Patriarchatu ann. 53.

magno in honore habitus fuit non solum a gente nostra, sed etiam ab extraneis proceribus, maximeque Latinis principibus, ac Patriarchis. Cum enim, nostræ redemptionis loca visitaturus, petiisset sanctam civitatem Hierusalem; optimates Latini, Franchi nuncupati, qui earum regionum dominatum obtinebant, cognitam habuerunt virtutum præstantiam hujus Patriarchæ; & ex comitate, dignitateque vultus facile perspexerunt animæ ejus perfectionem. Videntes autem, quod juxta canonicam doctrinam in omnibus fidei veritatem profitebatur, valde gavisi sunt, atque cum illo, & gente nostra unionem ut cum maxime confirmarunt. Sic in Arm. annalibus de Gregorio; de quo præterea Miræus addit: *Anno 1136. maximus Armeniorum Pontifex, immo omnium Episcoporum Cappadociæ, Mediæ, Persis, & utriusque Armeniæ princeps, & doctor, qui Catholicus dicitur, Concilio Jerosolymitano interfuit, teste Tyrio, lib. 15. cap. 18.*

Aubertus Miræus in Not. Episc. Orbis Christiani, lib. 1. cap. 18.

Ad hæc, celeberrimus ille Armeniæ pater, Nierses Ghelajensis, antedicti Gregorii germanus, & in sede successor, quanto zelo, quo animi ardore ad Armenam Ecclesiam cum Catholica conciliandam incubuerit, colligi potest ex dialogo ipsius cum Theoriano, Manuelis Imperatoris Legato, iis præcipue verbis, quibus idem Nierses prope finem inquit: *Beatus Paulus dixit: optarem ipsemet esse a Christo anathema pro fratribus meis, cognatis mihi, quod carnem attinet; dumtaxat ut ipsi salutem adipiscerentur. Idem ego de mea gente dico; & quandoquidem bonus pastor etiam mori debet pro suis ovibus, omnem machinationem, atque stu-*

Hic Dialogus narratur ex integro in 1. parte cap. 21.

Ibidem numer. 244.

նուիրէ այսպիսի բանիւք ։ Լախնձանե-
ՃԼԵ 135 ցաւ մեր բարւոյն Հայրապետին Հայոց.
և յաջորդէ զաստիճանն մեր գրիգո-
րիսն մեծաշուք պատուով. նստեալ
յաթոռ վիճակին սրբոյն գրիգորի Հայաս-
տանեայց լուսաւորչին ։ որ յաղ-
գէ նորուն հայրապետութե ճանաչի.
և յղգս ամծընկալ և հոգեընկալ շնոր-
հի ընկալելոյ, և սրբական և մաք-
րափայլ վարուց, պատուեալ եղև
փառաւորութե ոչ միայն ՚ի մերազ-
նեայ ազանց, այլ և յօտարասեռ թա-
գաւորաց և իշխանաց. մանաւանդ
՚ի հռովմայեցւոց թագաւորաց և ՚ի
պատրիարգաց ։ Սա շրջաւ ՚ի քա-
ղաքն սբ Երմ. և անդ տեսեալ և եր-
ՃԼԶ 136 կրպագեալ տեղեացն սրբութե. հա-
ղորդ եղև չարչարանացն քի ։ Եւ անդ
ծանուցեալ զառաքինութիւն ծաւա-
լումն ամենայնի շնորհացն ՚ի վր հայ-
րապետին, ազգն հռովմայեցւոց իշ-
խողք աշխարհացն ։ որք Փռանգ կո-
չին ։ և ընդ վայելչագեղեաց և պատ-
շաճագեղ տեսոյ մարմնոյն ծանեան և
զհոգւոյն գեղեցկութին. և ՚ի բանս
հաւատոյ ճշմարտութն ամենևին իմք
զոր պայծառ, և կանոնական կար-
գով, և քաննոան վարդապետական
ճոխութեամբ բարբառէր. ուրախա-
ցան հաճութեամբ. և առաւել սէր
հաստատեցին ընդ հայրապետին, և
ՃԼԷ 137 ընդ ազգս մեր ։] Մինչև ցասա պատ-
մեաց դաւանապատմագիրքն Հայոց ։ Եւ
պատմիչն Փռանկաց Միրէոս գրէ յղգս
նորուն գրիգորի այսմ ։ ՚Ի թուակա-
նութեանն քի . ՌՃԼԶ . մեծագոյն հայ
րապետն հայոց . որ էր գլուխ և վար-
դապետ ամ հայոց եպիսկ կապադով-
կացւոց, և միջագետաց, պարսից, և
երկոցունց հայաստանեայց, կաթու-
ղիկոս կոչեցեալ. եմուտ ՚ի ժողովս ե-
րուսաղէմայ . որպէս վկայէ տիրոս
՚ի . ԺԵ . երդ գիրսն, և ՚ի ԺԸ . երդ
գլուխն ։]

Օկոն

Օգնէ սորա նստաւ յաթոռ հայ-
րապետութեան հայոց շնորհալին տէր ՃԼԸ
ներսէս կլայեցին. որ ջերմեռանդ բաղ- 138
ձանօք կամեցաւ, և անհնարին աշ-
խատութբ զմոլաց միաբանել զհայս
ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյ. որպէս
յայտ է 'ի տրամաբանականն բանսն
սորին ընդ թորիանէի. մանաւանդ սա
'ի վերջին նորին տրամաբանութեանն.
ուր ասէր ներսէս ցթորիանէ այսպէս.
Ասէ սուրբն պօղոս. Թէ ուխտեւէք
խնդրէի ես ինքնին նզով լինել 'ի
քէ վն եղբարց և ազգականաց իմոց
ըստ մարմնոյ. զի և նոքա զփրկութի
շահեսցին. Ահա զնոյն ասեմ և ես
զազգականաց իմոց. և որչափ բարի հով ՃԼԹ
ուին պարտ է մեռանել 'ի վերայ ոչ-
խարաց իւրոց. նոյնպէս և ես խորհիմ 139
զըստ հնար. և զանձամ ըստ կարի ի-
մում. և ամենեցուն ամ ինչ լինեցիմ.
զի զամենեսեան և կամ զոմանս շա-
հեցայց. զի և կարասցիս ասել զայս.
Թէ ահա ես և մանկունք իմ. զոր ետ
ինձ ած. Իսկ լուր այժմ. Թէ զիարդ
արարից զայս. զսկիզբն առից այսօր
գրել թուղթս առ ամ եպիսկոպո-
սունս հայոց. որք են սփռեալք ընդ
աշխարհս ամ. և հրաւիրեցից զնն 'ի
սիւնհոդոս. և յորժամ գումարեալ
լինեցի ժողովն. յառաջ բերեցից ա-
ռաջի նց զամ վկայութիս զոր ունին ՃԽ
հայք մն հաստատութե կարծեացն
իւրեանց. Նա և առաջբերեցից 'ի 140
մէջ զայս 'ի քէն ածեալ վկայութիս
հարցն սրբոց. և նախ խօսեցայց 'ի
կողմանէ հայոց, վիճաբանելով ընդ-
դէմ ձեր. և ապա մտադրութբ և
զգուշութբ, պատշաճաւոր կերպիւ,
և ժամանակաւ սկսանեցից սակաւ
սակաւ յայտնել և 'ի բաց բառ-
նալ զմոլորութիս իւրեանց. և տաց
նոցա զգուշանալ զմոլորութեցն 'ի
ձեռն գրոցն լուսաւոր հոգի վախճա-
նեալ կթղկոսին. զոր մատուցի քեզ ըն-
թեռ-

studium adhibeo, ut omnibus omnia fiam, ut omnes, aut aliquos omnino servem; & ipse dicere possim: en ego, & liberi, quos Deus mihi dedit. Quo autem modo sim id facturus, audi. Ab hodierno die scribere litteras ad Armeniorum Episcopos ubique gentium incipiam, quibus eos ad Synodum invitabo. Ea cum habita fuerit, in medium proponam auctoritates omnes, quotquot Armenii habent, & pro ipsis esse videntur: proponam & illa sacrarum litterarum testimonia, quæcumque tu mihi protulisti, ac primum quidem ero ex parte Armeniorum, contra vos differendo, contendens: deinde paulatim, ac pedetentim, nec sine multo consilio, convenienti & tempore, & modo detegere incipiam Armeniorum errorem, qui hactenus obtinuit: redarguam eos & de libro sanctæ memoriæ Joannis illius generalis Episcopi, quem librum tibi descriptum obtuli, & de omnibus illis denique demonstrationibus, quas eruditio tua mihi suppeditavit. Ad summam Romanus ero, proque Romanis, immo pro veritate adversus Armenios decertabo: ac spe infallibili fretus erga Deum, futurum mihi polliceor, ut oves meæ vocem meam audiant, ac me sequantur; & erimus, Deo adjuvante, unum ovile, & unus pastor.

Hæc in dialogo: ex cujus etiam contextu apparet, alios Armenos præsules, qui præsentes aderant, consensisse Theoriano; videlicet Isaac Episcopum, Vertanem magistrum, ac præ aliis ipsius Patriarchæ consobrinum, Gregorium Episcopum, qui sic interloquutus exclamavit: *Ego Romanus sum, & cum Romanis sentio, anathema non dicenti duas in Christo naturas.* Quæ quidem omnia quamvis

Ibidem numer. 72. & 75.

ab

ab ipso Theoriano, qui dialogum Græco sermone luci tradidit, relata sint; eorum tamen veritas constare potest Armeniis ex eo, quod ipsi de hoc eodem Niersese Patriarcha in suo legunt Menologio die 19. Novembris, nempe quod sequitur.

Manuel Imperator, & Græcorum Patriarcha miserunt ad sacrum antistitem Niersesem, philosophum quendam nomine Theorianum; qui postquam illum adiit, ac plures dies inter se colloquuti fuerant, ad Imperatorem reversus, magnam Niersesis sapientiam, ac perfectam morum probitatem ei renunciavit, dicens: Deiloquus sane vir, & hos habens aureum, ex Armena prodiit natione. Quamobrem Græcorum Rex, & Patriarcha, multa in sanctum Pontificem Niersesem benevolentia, & amore capti sunt: iterumque ad illum miserunt viros quosdam venerabiles, ut concordiam, & amorem inter duas has nationes, ab invicem pravorum causa discissas, conciliarent. Verumtamen negotium illud mansit imperfectum propter obitum ejusdem sacri præsulis Niersesis. Cæterum hujus optimi viri testimonia de duabus naturis plurima sunt, etiam in iis opusculis, quæ ante dialogum cum Theoriano composuit. Inquit enim in carmine de Trinitate: *Christus in resurrectione Lazari duplicem naturam, & operationem in una sui ipsius persona ostendit, divinam scilicet, & humanam.* Item in carmine de fide orthodoxa: *Novus*, inquit, *Adam veteris Adami filius factus est: ex Beata Virgine Deus cum homine compositus est: & utraque natura confusa non est.* Item in carm. de Cælo, ejusque ornatu, sic loquitur ex persona Christi: *Ego mediator sum inter*

թեանուլ։ և մանաւանդ 'ի ձեռն ամ
ճխա 141 ապացուցութեանց, որք յայտնեալ
եղեն իւրն 'ի վերհաղոյն իմաստութեր-
քումն։ Ուստի և 'ի կողմանէ հռով-
մայեցւոց եղեալ մն ճշմարտութե
դիմամարտեցեմ ընդդեմ հայոց. և
ակն ունիմ այ. եթէ ոչխարք իմ լուի
ցեն ձայնի իմում. և եկեսցեն զկնի իմ.
և եղիցուք օգնականութեամբ այ մի
հօտ և մի հովիւ.]

Եւ ընդ ներսէսի կթղին այլ
ումանք հայոց առաջնորդք հաւանե-
ցան տրիանէի. մանաւանդ սահակ
եպիսկոպոս. և վրդանէս վարդա-
պետ. և եպիսկոպոսն գրիգոր ապգա-
կան ներսէսի. որ 'ի մէջ տրամաբա-
ճխբ 142 նութեն աղաղակեաց և ասէ. Ես 'ի
կողմանէ հռովմայեցւոց եմ. և միա-
բան կամ ընդ նոսա. և որ ոք ոչ ասի-
ցէ 'ի քն զոյլ զերկու բնութիս, նզով-
եալ եղիցի.] Եւ թէպէտ յառուկ
բանքս այսպիսի տրամաբանութեն
ոչ գտանին ածանդեալ 'ի գիրսն
հայոց. զի տրիանէ գրեաց զնն յու-
նակէն գրով։ սակայն նոցա ճշմարտու-
թիւն կարէ յայտ լինել հայոց 'ի բանից
զոր ընթեռնուն 'ի գիրս այսմաւու-
րացն իւրեանց. որք են այսպիսի.

Թագաւորն յունաց կեռմանուէլ,
և պատրիարգն, առաքեցին զոմն
իմաստասէր տրիանէ անուն առ սբ
ճխգ 143 հայրապետն ներսէս. որ եկեալ խօ-
սեցան ընդ միմեանս աւուրս բա-
զումս. և դարձաւ տրիանէ առ թա-
գաւորն. և պատմեաց զանհաս գի-
տութիւն սրբոյն ներսէսի, և զկա-
տարեալ առաքինութիւն նորա. և
ասաց. թէ ոսկի ածաբան և ոսկեբա-
բան յայտնեալ է 'ի հայոց ազգէ. վն
որոյ բորբոքեալ թագաւորն և պատ-
րիարգն 'ի սէր սրբոյն ներսէսի հայ-
րապետին։ և առաքեցին առ նա արս
պատուաւորս վասն սիրոյ և միաբա-
նութեան երկուց ազգացս բաժանե-

ter

լոցս

լոյս 'ի միմեանց աղդմամբ չարէին. եւ ճխդ
անհպատասար մեռեաց այն գործ վասն փրկո_ 144
ման ըՏ Հայրապետացն.] Եւ՛րդ՝ վկայ_
ութիւ նոյն նշանակեն վասն երկուց
բնութեանց եւ ներգործութեանցն էՏ
բաղումք են 'ի գիրսն իւր. եւ ա յա_
ռաջ քան զառաքելաքանութիւնն իւր
ընդ արքունին. զի 'ի յՏ որդի գիրքն
առէ առ մէՏ երրորդութեանն. Թէ
առ ղաղարու բարեկամին. զինչն 'ի
յերկուց յայտնէ զբանին. մի ենԹա_
կայութեան, գործ ըստ կրկին. մՏայնն
եւ մարդկայնն.] Եւ դՏլ առէ 'ի նոյն
գիրսն. Նոր առամ Հօրն առաջամայ
որդեցաւ. 'ի կուսէն մծ եւ մարդ
նոր խառնեցաւ. երկուքին անճառա_ ճխե
բար յայժ միացաւ. եւ բնութիւն եր_ 145
կաքանչիւր ոչ շփոթեցաւ.] Նոյն_
պէս առէ յայլ ուրեք. մանաւանդ
'ի գաւառաւթեանն առ Թագաւորն
յունաց կեռ մանուէլն. ոՏ ցուցաք 'ի_
յառաջին միաբանութեն 'ի պրակն.
Է. եՏդ.

Եւ զկնի այՏ ներսէսի սատաւ յա_
Թոռ հայրապետութեն տէր գրիգորիս,
եղբօր որդի մՏն ներսէսի. որ վՏ սատա_
ցեալ միաբանութեն տրար զժողով
'ի տարսոն մծ եպիսկոպոսաց եւ վար_
դապետաց հայոց հրամանաւ քա_
ջասիր արքային լեւոնի. իսկ զամենա_
նադրութեան այսր ժողովոյս մէՏ_ ճխզ
լիարՏ բերաք եւ պատմեցաք 'ի յառա_ 146
ջին հատուածն 'ի գլուխն. իբ.

Եւ մանաւանդ հաստատեցաւ
հաւանութեր ամՏ հարցն ժողովոյն.
Թէ քՏ է մի անձն. մի որդի. եւ մի
տՐ. ունելով զերկու բնութիւնս մծ
այինն եւ մարդկայինն. եւ զերկու ներ_
գործութիւնս. եւ զերկու կամս ոչ
հակառակս միմեանց. այլ զմարդ_
կայինն կամս միաբան եւ հնազանդ
մծայինն կամացն. Եւ Թէ պարտ էր
հայոց այնուհետեւ հրաժարել յասե_
լոյն միոյ բնութեանն Նոյնպ հասա_
տե_

ter divina, & humana; duas mihi proprias habens naturas, & alibi sæpius.

Interim, quæ decessor, morte præventus, nequiverat; Gregorius Patriarcha, cognomento Degha, felicem perducit ad exitum, Synodo Tarsi in Cilicia jussu Leonis Regis Armenici celebrata, ad quam ex universa fere Armenia Magistri, & Episcopi convenere. Leguntur autem ejusdem Synodi acta sub hoc Titulo: *Divinum, sanctum, ac universale Concilium Tarsense, pro Ecclesiæ concordia componenda celebratum anno Armeniorum 626. jussu Angelici Patriarchæ Gregorii, nepotis Sancti Niersesis, atque in Christo coronati Armeniæ Regis, Leonis.* Concilium Tarsense Armenum, celebratũ anno Domini 1177.

Quæ vero in hac Synodo gesta, & summo Armenorum Patrum consensu decreta sunt pro ineunda cum Græcis concordia extant in 1. par. cap. 22. Inter alia, definitum est cap. 2. Christum esse unam divini Verbi personam, unum filium, & unum Dominum, habentem duas naturas, divinam, & humanam, duas operationes, ac duas voluntates, non invicem contrarias, sed humanam divinæ subjectam, & concordem: ac præterea, quod Armenii abstinere deberent in posterum a dicto, tametsi æquivoco, unius naturæ. Et capite 8. suscepta fuit quarta sancta Synodus generalis, nempe Chalcedonensis: eamque tribus aliis præcedentibus consonam fuisse, declaratum est.

Ubi nota cautam Armeniorum sagacitatem: quamdiu Græca Ecclesia cum Latina unita fuit; tamdiu eorum Synodi cum illa, utpote cum viciniori, suæ unionis negotium pertractarunt: post illius autem schisma, & defectionem a Romana Ecclesia, nunquam cum Græcis hac de re ne verbum quidem facere ausæ sunt:

ſed ſemper ſtuduerunt immediate cum Romana ipſa Eccleſia concordiam & unionem coire; ut ex infra dicendis de poſtremis eorum Synodis, Siſenſi, Adanenſi, Chernacenſi, & aliis, res fiet perſpicua.

Demum ſupra reliquos Tarſenſis Synodi Patres ſummis laudibus efferendus eſt inclytus ille vir, & Armenæ gloria gentis, Lampronenſis Epiſcopus, qui ut poſteros excultis ſuis commentariis, ita Synodum illam facunda oratione ad duarum naturarum confeſſionem, & unionem cum Catholicis amplexandam, reprimendoſque hæreticorum latratus, viriliter excitavit: ut quæſt. 2. §. 2. viſum eſt. Cujus etiam verba illa de Chriſti naturis obſervatione digniſſima ſunt: *Non corpus humanum*, inquit in fidei expoſitione, *in divinam naturam immutatum eſt: ſed nova, & admiranda compoſitione unitæ ſunt duæ illæ naturæ in una perſonalitate, ſervantes adhuc poſt unionem inconfuſas naturarum differentias & proprietates.*

At quid pluribus te, lector, morer? certe prolixam in hiſtoriam migraret oratio, ſi omnes, quotquot deinceps ad Romanos ſummos Pontifices delatæ ſunt, Armenorum Regum, & Patriarcharum conciliatrices legationes & ad notitiam pervenire, & ſcripto recenſeri poſſent; innuam loco paucis eas ſolummodo, quæ fuerunt litterarum traditæ monumentis.

Innocentio Papæ III. Armenici populi in Apoſtolicam ſedem obſequium, & cum Eccleſia Romana conſenſionem, per legatos denunciarunt Gregorius Patriarcha, [a] dictus Apiras; Joannes Patriarcha, [b] ſucceſſor Gregorii; & Leo primus, [c] Armeniorum Rex

a. Apud Innoc. III lib. 2. epiſt. 206. & lib. 5. ep. 45. & 47.
b. apud geſta ejuſdem Innoc. inſerta in Notis Franciſ. Boſqueri in ep. ejuſdem.
c. Ibidem, & Innocen. lib. 2. epiſt. 240. & 241.

ճխէ 147 տեցան ընդունել զչորրորդ տիեզերական ժողովն. դ. քաղկեդոնի. և զայս գոլ առնել համաձայն երեցունց ժողովոցն առաջնոց.

Արդ՝ տե՛ս աստ զխորագէտ խոհեմութիւնն հայոց. զի յորժամ յունաց եկեղեցին էր միաբան ընդ հռովմայ եկեղեցւոյն. յայնժամ հայք խնդրէին միաբանել ընդ յոյնս. զի աշխարհն յունաց էր մօտաւորագոյն հայոց քան զաշխարհն փռանկաց. Իսկ յորժամ յոյնք վասն հպարտութեան իւրեանց ապստամբեցան ՚ի սրբոյ աթոռոյն պետրոսի. և ՚ի հռովմէական եկեղեցւոյն. յայնժամ սկսան հայք առնել զմիաբանութիւն անմի-
ճխը 148 ջապէս ընդ փռանկաց միայն. և ոչ ընդ յունաց. որպէս յայտ լինեցի ՚ի հետեւեալ ժողովոցն հայոց. զորոց յայտնապէս ճառելոց եմք.

Եւ արդ՝ գեր ՚ի վերոյ քան զայլ հարսն տարսոնի ժողովոյն պայծառացաւ իմաստութեամբ և ուղղափառութբ ամենիմաստ և երջանիկ սբ վարդապետն ներսէս լամբրոնացին. փառք և պարծանք հայկազեան տոհմին. որ լուսազարդ բանիւք, և արփիահրաշ վարդապետութբ յորդորեաց զնոյն ժողովն ՚ի յուղիղ դաւանութիւն հաւատոյ. և ՚ի միաբանութիւն ընդ ուղղափառ քրիստո-
ճխթ 149 նէից. և ՚ի յանարգութիւն ատելասէր հերձուածողաց. որպէս ցուցաք ՚ի վերոյ. Նաև գրեանքն նորին լի են ողջամիտ վարդապետութբ. և յայտ նապէս ուսուցանեն զերկուս երկուց բնութեանցն և կամաց և ներգործութեանցն ՚ի մի անձն քս. որ և բառակասացի ՚ի ներկայումս ստացեալ նորա ՚ի հաւատամքին իւրում. ուր ասէ այսպէս. Ոչ մարմին մարդոյ այլայլեցաւ ՚ի բնութիւն այ. այլ նոր և սքանչելի խառնուածով միացան երկու բնութիւնքն ՚ի մի անձնաւո_

նաքննութեան. պահելով և յետ մտու-
թեան անշփոթ զհաւատարմութեան բանա-
թեանցն յատկութեանն.]

Բայց զինչ ա՞նելի առացից. պատմ-
էր առդեօք մինչև յանհուսս երկա-
րացուցանել զբանն. եթէ կամիցս
պատմել մի ըստ միոջէ զամ առաք-
մունս հերձուածոց, և զամ թուղթս
սիրոյ և հպատակութե. զոր այսու
հետև առաքեցին Հայոց Թագաւորք
և կաթուղիկոսունքն առ առաքե-
լական մէ աթոռն Հռովմայ. Իսկ
յայսս առաւելից միայն 'ի ձեռն սակա-
ւուց և ոչ բովանդակ զաս կարգի ժամա-
նակաց զայսոսիկ. որք գտանին 'ի
գիրս գծագրեալք.

Առաքեցին Թուղթս և զհրեշ-
տակս առ պապն Խռովէնցիոս երր-
րորդ տէր գրիգոր կաթողիկոս հետևողա-
կացն գրիգորիսի. և ապա տէր
յովհաննէս հետևողն գրիգորի. և առ
քայսս Հայոց լեւոն. և ծանուցին նմա
զամն միաբանութեանն, զոր 'ի ժամա-
նականայսոսիկ արարեալ էր Հայոց
եկեղեցին հաւատալեւ ընդ առա-
քելական մէ աթոռոյս Հռովմայ. Տեա
այսուիկ զնոյն նշան սիրոյ և հպա-
տակութեան մատուցին առաքելական
հերձուածոց և Թղթոյ առ գրիգո-
րիոս իններորդ. պապն նոյն առքայս
լեւոն, և կինն նորա. և տէր կոստան
տին կթղիկ. նաև հեթում Թագա-
ւոր, որդին լեւոնի, զնոյն եցոյց առ
կղէմէնդոս չորրորդ պապն. և առ
քայն լեւոն երկրորդ որդի հեթումայ
ընդ կթղիկոսին իւրում առ գրիգորիոս
տասներորդ. և հեթում երկրորդ
որդին լեւոնի առ նիկողայոս չորրորդ.
և սմբատ Թագաւոր եղբայրն հե-
թումոյ, և տէր գրիգոր 'ի սսոյ կթող-
ղիկոս առ բոնիֆացիոս ութերորդ պապն.

Իսկ մինչդեռ բարեպաշտ առ-
քայքն Հայոց, և սրբազան հայրապետն
սերմանէին զսերմն բարի յագարակի
Հայաստ

ՃԾ 150 Rex pientissimus; significantes, Armenam Ecclesiam ad obedientiam prædictæ S. Sedis jam esse inductam. Ejusdem obedientiæ, ac dilectionis indicia prosequuti sunt in Gregorium IX. idem Leo [d] cum Regina conjuge, & Constantinus [e] Pazerpertensis Patriarcha: in Clementem IV. Rex Hayton I. [f] filius Leonis: in Gregorium X. Leo II. [g] filius Haytonis una cum suo Patriarcha: in Nicolaum IV. Hayton II. [h] filius Leonis: in Bonifacium VIII. Sembat Rex [i], frater Haytonis; Sembat de Botha, [k] princeps Armenus; & Gregorius Sisensis [l] Patriarcha. Vide in 1. par., cap. 23. 24. 25. 26. 27.

Anno Domini 1200.

d. Gregor. IX. lib. 12. Regest. post epist. 391. & epist. 394.
e. Ibid. ep. 398.
f. Clem. IV. tom. 2. epist. 328.
g. Greg. X. lib. 2. epist. 1. & 2.
h. Nicolaus IV. lib. 2. ep. 50.
i. Bonif. 8. lib. 4. ep. 26.
k. Ibidem, epist. 268.
l. Ibid. ep. 271.

ՃԾԱ 151 Verum, dum optimi patres bonum semen in agro Armenico seminant, non desunt interea inimici homines, in medio tritici superseminantes zizania. Ejus enim Ecclesiæ Romanam erga sedem subjectio graviter offendit superbissimos animos Armenorum hæreticorum Mehkitarii, & Vartani: unde prior contra divi Petri, & ejusdem Romanæ sedis primatum, fœdissimum librum composuit, cujus refutatio suscipitur a nobis tomo 2. tract. 3. circa finem: posterior in monitis ad Armenios, aliisque tractatibus, non

ՃԾԲ 152 solum ejusdem sedis & primatum, & fidei professionem oppugnavit; sed etiam Eutychianos defendit errores.

Præterea Chuoscich Vanacanus, & Sergius, varia in suis opusculis interscripserunt erronea documenta: aliusque nescio quis Armenius detestabile illud Michaelis Syri volumen, quod erat prodigiosis mendaciis, hominumque lymphaticorum visionibus coacervatum adversus sanctam Synodum Chalcedonensem, in suum transtulit idioma.

Anno Domini 1300.

 Post

Post hæc, cum grandævus Rex Hayton II., de quo supra mentio facta est, suscepisset habitum religionis Fratrum Minorum; & regnum Armenum, quod illi Sembat, ejus frater, scelere surripuerat, recuperatum, Leoni III. filio suo moderandum tradidisset; Gregorius Sisensis Patriarcha, instante Bonifacio Papa VIII., utrumque Regem cohortatus est, ut indicta inter Armenios Synodo generali, Ecclesiam illam erroribus expurgari juberent, & in omnibus, ac per omnia in unitatem, & concordiam cum Romana reduci. Extat in altera parte, cap.27. prolixa hujus divini Patriarchæ epistola ad Haytonem; in qua postquam Armeniorum erronei ritus, & dogmata eruditissime refelluntur, subjicitur sic: *Te igitur, piissime princeps, per Deum ipsum rogamus, ut & tu quoque ad rem hanc decernendam diligentiam, curamque adhibeas, Synodumque plenam indicas: ut hujusmodi opera, ac labore a Conciliorum excommunicationibus liberemur, atque in sanctam Dei Ecclesiam admittamur. Quod profecto tunc perficietur omnino, cum septem Concilia generalia susceperimus, & duas in Christo naturas, voluntates, & operationes* &c. Hæc ille; qui tamen ante vita decessit, quam Synodus cogeretur.

Vide in 1. part. cap. 27. num. 3. & sequen.

Itaque, sanctissimo Patriarcha defuncto, celebratur Siside in Cilicia jussu Leonis Regis Concilium anno salutis 1307., cui interfuere non solum Armeniorum Episcopi, magistri, & præfecti cœnobiorum, cum ingenti pariter multitudine sacerdotum, tum regularium, tum secularium; verum etiam omnes Armeniæ proceres, seu barones, una cum ipso Rege

Concilium Sisense Armenum.

ՃԾԳ 153 [illegible]

ՃԾԴ 154 [illegible]

[illegible]

ՃԾԵ 155 [illegible]

[illegible]

Թով առաջնեայ դեսպանաւն արքային
առնել 'ի մէջ Հայոց ժողով մի նորոգ ՉԾԶ
և վարդապետաց . առ 'ի արարել զեկեղեցին 156
իւր 'ի միաբանութեան . և ածել զնա
ամենեքեան 'ի միաբանութիւն և 'ի հա_
մաձայնութիւն ընդ առաքելական սուրբ
եկեղեցւոյն Հռովմայ . Իսկ 'ի մէջ
թղթոյն զոր սբ Հայրապետն գրեաց առ
Հեթում թագաւոր այսպէս . Նշանք երա
առաքեսցէ զձեզ վն այլ . որ ձեզ հաւա_
տէք . և ժողովեցէք պատմեհաւոր ժողովս
և այժմ առաքեսցէ զձեզ . որ սահմանեսցէ
զերեք որ լինին . և յորժամ առնեմք .
նա առաքեսցէ 'ի ժողովոցն քահանայապետ
նաց . և ընդունիմք յեկեղեցին այլ .
Եւ այս յայտնապէս կատարի . երեք զ. է. ՉԾԷ
ժողովսն ընդունիմք , և զերկու բնու_
թիւնն , և զներգործութիւնն , և 157
զկամսն .] Զայս գրեաց սբ Հայրապետն
և դայլ բազում բանս .

Այսպէս որոյ յետ փոխմանն սորա եկն
նորա տարին առեր գրեաց ժողովեցաւ
'ի մայրաքաղաքն սիս Հրամանաւ թա
գաւորին լեւոնի քրիստոնէութիւն եկեղեցւոյ և
վարդապետաց և հարց վանորէից . յորում
էր բարեպաշտ թագաւորն Հայոց
լեւոն , և մեծ թագաւորահայրն Հե_
թում , Հաւաքեալ քրիստոնէութ եպիսկոպոսաց
և նախարարաց Հայոց . զորոց ան_
ուանսն գրեցաք յառաջին համարն 'ի
գլխն . ԻԸ . ԻԳ . ուր և գրեալ կայ
պատմութիւն և սահմանադրութիւն այսր ՉԾԸ
ժողովոյս . 158

Իսկ առաջ հարքն սորա ժողովոյս
զկնի բազմախոյզ քննութեան ընկա_
լան զամ բանս ուղղափառ հաւատոյ
գրեալս 'ի նախասացեալ թղթոյն
գրիգորի կթղկոսին առ Հեթում . մա_
նաւանդ որք էին յաղագս մարմնաւորու_
թեանն տեառն մերոյ յիսուսի քսի .
և կամօք ամենեցուն հաստատեցին
զմիաբանութիւն Հայոց եկեղեցւոյն ընդ
կաթողիկէ եկեղեցւոյն Հռովմայ .
որք յայսմ լինին 'ի սահմանադրութեան

նորին

go Leone, & Haytone patre Regis: quorum omnium nomina lege in 1. par. cap. 28. num. 23. ubi acta Silensis hujus Concilii ex integro referuntur.

In eo tandem, post diversas Armenorum patrum disceptationes, & scrutinia, confirmatis communi omnium consensu cunctis rectis dogmatibus, præsertim circa incarnationis mysterium, quæ prædictus Gregorius Patriarcha in memorata epistola ad Haytonem Armeniis suscipienda proposuerat, decreta fuit unio Ecclesiæ Armenæ cum Romana: ut constat ex decreto ejusdem Concilii, cujus initium est: *Studiosissime, quam ex animo poterat, Leo, pientissimus & invictissimus Armeniorum Rex, ex sacrosancto Armeniæ Patriarcha Gregorio jam contenderat rem quidem cælestem, ac divinam; ut totus nimirum in Christianæ reipublicæ unionem, & concordiam procurandam eousque incumbere, nihil præterea, deberet: quo Armenam Ecclesiam cum magna Romanorum, aliorumque Catholicorum Ecclesiis, in festis celebrandis, aliisque constitutionibus, & traditionibus suscipiendis, ad unionem, & communionem perduceret: ne quid fortasse Ecclesiæ sanctæ deficeret, quominus unum esset corpus indivisum, sub uno vero capite, Christo Domino, & Deo nostro constitutum. Quod sane ubi accepit beatissimus pater noster Gregorius* &c. Hic repetuntur dogmata, quæ Gregorius Patriarcha in supracitata epistola tradiderat suscipienda; ac subditur: *Præterea quoque tradidit, esse nobis recipiendas omnes septem Synodos generales, & quicquid in illis a sanctis patribus decretum fuit, præsertim circa duas naturas, volun-*

ta-

tates, & *operationes*, *quæ in uno Domino nostro Jesu Christo*, *secundum divinitatem*, & *humanitatem perfecto*, *verificantur*: *eisque*, *veluti sanctis*, *ac divinis Conciliis*, *ita nos Armenios cunctam exhibere reverentiam*, & *honorem*; *sicuti omnes aliæ solent Ecclesiæ*, *videlicet sancta*, *ac magna Ecclesia Romana*, *Constantinopolitana*, *Alexandrina*, *Antiochena*, & *Hierosolymitana*. Denique post multa concluditur sic in fine: *Quapropter nos omnes*, *hic pleno Concilio congregati*, *Episcopi*, *magistri*, & *patres cœnobiorum*, *adstantibus piissimo Rege nostro Leone*, *ac religiosissimo dominorum domino*, *magno Haytone*, *patre Regis*, *cum fratribus suis*, *cæterisque Armeniæ principibus*, *ac primatibus*, & *sacrosancto populo*, *una simul consentientes*, *reverenter suscipimus ejusdem nostri sancti patris mandata*, *epistolamque illius*, *tanquam veracem*, & *Apostolicum Canonem*, *atque legitimam constitutionem*, *ab omnibus Armenis Ecclesiis recipi*, & *observari*, *jubemus*. *Et quamvis hæ sacræ traditiones*, *ac dispositiones Dominicarum festivitatum*, *quæ priscis antea temporibus*, *a sancto usque illuminatore nostro Gregorio*, *in Ecclesiis Armenis extiterant*, *earumque observatio complures perduraverat annos*; *in nobis postea exoleverint ex culpa*; *eas nihilominus in præsentia*, *misericordia*, & *gratia Dei*, *atque opera Patriarchæ Gregorii*, *piissimique domini nostri Leonis*, *denuo recipimus*, & *in pristinum restituimus*: *sumusque modo*, *cum in festorum celebratione*, *tum in omnibus aliis rectis constitutionibus*, *omnino cum sancta*, & *Catholica Ecclesia magna Romana*, *aliisque verum profitentibus*, &

սուրբն ժողովոյն. որ սկսանի այսպէս.
ՃԾԹ 159 Զհայցուած և զխնդիրս լի իմաստու-
թբ. մանաւանդ թէ զհոգեւորականս
և զանձայինս եր. զոր քննաքոր և բա-
րեյաղթ թագաւորն Հայոց Լեւոն՝ ջերմ
և եռանդափոյթ սիրով խնդրեաց ՚ի
սրբազան կթղկսէն Հայոց տէր Գրի-
գորէ. հոգալ վասն միաբանութեան
կարգաց և աւանդութեան սրբոյ
եկեղեցւոյն քրիստոսի. ոպ̄ զի ընդ մեծի
եկեղեցւոյն Հռովմայ, և այլ ուղղա-
փառ եկեղեցեացն քն̄, և հայաստա-
նեայցս եկեղեցի կալցէ հաղորդութի
աւանդութեամբ և տօնիւք. ոպ̄ զի
եղիցի մի մարմին անպարտասանէ եկեղե-
ցին, յօդեալ ՚ի մի ճշմարիտ գլուխն ՚ի
ՃԿ 160 տէր մեր և ած̄ն քս̄. Որ ինքն անե-
ալ ս̄է Հայրն մեր տէր Գրիգոր. և
այլն.] Հսա յիշատակէ ժողովն զբանս
ճշմարիտ հաւատոյ. զոր գրեաց տէր
Գրիգորն ՚ի Թուղթն առ Հեթում ՚ի
պէտս միաբանութե. և յետ բանիցն
այնոցիկ դարձեալ ասէ. Նոյն սուրբ
Հայրն մեր տէր Գրիգոր հրամանաւ
վարկաւ ընդունել զեօթն ժողովսն.
և զառ ՚ի նոսա հաստատեալսն ՚ի
սրբոց հարցն. մանաւանդ զս̄ բնու-
թեցն երկուց, և կամաց, և ներգոր-
ծութեցն. զոր ՚ի տէրն մեր քս̄ ըստ
կատարեալ ած̄ութեն և մարդկու-
թեն գոյր. ոպ̄ այժմ ունին առաքելա-
ՃԿԱ 161 կան և մեծ եկեղեցիքն սուրբ և մեծ
եկղ̄ցին Հռովմայ, և Կոստանդնուպօլ
սի Աղէքսանդրոյ, Անտիոքայն, և
Երուսաղէմին. զի մեք հայաստանեայքս եր-
կրպագութբ և պատուով ընկալցուք
ոպ̄ զսբ̄ և զա̄ծայնն ժողով, և զժողովսն
եօթներորդ, սկսեալ յառաջին ժողո-
վոյն զամենեսեան. և զառ ՚ի նս̄ հաս-
տատեալ կրօնս.] Եւ դարձեալ զկնի այլոց
բանից յոլովից ՚ի վերջն ասէ. Վասն
որոյ և ամս ժողովեալ քզմութեն
եպ̄կպք և վարդապետք և հարց հանդերձ
քրիստոսասէր թագաւորաւս մերով Լեւո-
նիւ,

նին, և մեծ Թագաւորահայր Հեթ-
մում, և Եղբարբք Իւրովք, և այլ ևս ՃԿԲ 162
իշխանօք, և ազատօք, և սրբազան ժո-
ղովրդովք յոյժ հաւանութեամբ և պատ-
ուով ընկալաք զհրամանս սրբոյ
հօրս. և զորս նամակս Իբրև զճշմա-
րիտ և զառաքելական կանոնս և զօ-
րինադրութիւն հաստատեցաք յամ ե-
կեղեցիս հայոց. զի Թէպէտ այսպիսի
անմիաբանութիւնք և սուրբ կարգադ-
րութիւնք անկրունական մտանց 'ի
կանոնս ժամանակաց սկսեալ 'ի սըր
բոյ լուսաւորչէն դոյր յեկեղեցիս
հայոց, և պահեր սոյն սովորութի
բազում և երկար ամօք. և յետոյ 'ի
պատճառէ 'ի մէնջ բարձեալ եղև. սա
կայն այժմ ողորմութեամբ և շնորհօքն ՃԿԳ 163
այ 'ի ձեռն եպիսկոպոսին գրիգորի և
բարեպաշտ ո̄ն մերոյ լեւոնի ընկալաք
վերստին. և եմք այժմ համաձայն
յամ բարեկարգութիւ, և 'ի տօնս, որք
և ուղղափառ մեծի եկեղեցւոյն հռով-
մայ. և այլ ևս ճշմարտադաւանն և
ուղղափառ եկեղեցեացն ք̄ի. անէր-
մի և մի ոք իշխեսցէ յայսմ հետէ և
ոչ ապա այսմ կանոնադրութեան և
հրամանի, որ 'ի սրբոյ ժողովոյս եղև,
ընդդիմանալ և հակառակօղ երևիլ.
զի մի ընդ պատուհասիւք դիցի. և
մասն և բաժին ընդ հերձուածողացն
կալցէ. և այլն.] առ յոքանս սրբոյ ժո-
ղովն հայոց. ՃԿԴ 164

Բայց զկնի ժամանակաց ինչ սակաւուց
ումանք հերձուածողք ադէտք, և ընդ-
դիմասացք ճշմարտութե հակառա-
կել ընդդէմ այսր կանոնին. և զառ 'ի
հայոց հարցն արարեալ զմիաբանու-
թի ընդ կթ̄ղկէ եկեղեցւոյն քակել
և լուծանել. վասն որոյ հայոց ար-
քայն օշին, և տէր կոստանդին կաթու-
ղիկոս 'ի խնդրոյ սրբազան պապին
հռովմայ յոհաննու. ի̄բ̄. երդ̄ի հրա-
մայեցին ժողովել 'ի քաղաքն ատա-
նայ միւս այլ եպսութի հայոց եպիսկ

պո

& *orthodoxis Ecclesiis Jesu Christi concordes. Præsenti autem hujus sanctæ Synodi decreto, atque mandato nemo audeat in posterum adversari, aut contrarius apparere; ne divinam indignationem incurrat, partemque cum hæreticis sortiatur* &c.

Exiguo post Sisense Concilium, hæretici Armeniorum nonnulli, decretum illius calumniantes, popolum ab inita cum Romana Ecclesia unione avertere pertumultuose studebant. Quare Oscinus, Armeniæ Rex, & Constantinus Patriarcha, Joanne XXII. Romano Pontifice adhortante, aliam Episcoporum, ac magistrorum Synodum, ad Sisensis Concilii decretum denuo examinandum, in urbem Adanum convocarunt, de qua Joannes Chernacensis, Armenorum magister, in epistola ad fratres unitos sic habet: *Missi fuere a sacrosancto Pontifice Joanne XXII. aliquot fidei prædicatores cum litteris pontificiis ad domnum Constantinum Cæsariensem, Armeniæ Patriarcham, nec non ad regem Oscinum: qui quidem Patriarcha, convocans, quotquot sub pontificia potestate ipsius erant Episcopos, ac præsules, una cum ipso Rege Oscino, aliisque primatibus regni, Concilium celebravit; in quo Armenii, confirmata cum sancta Romana Ecclesia unione, obedientiam Romano Pontifici spoponderunt. Inter Episcopos autem, qui ad Synodum convenere, adfuit Archiepiscopus Zacharias, qui præerat Ecclesiæ sancti Thaddæi Apostoli, ubi est ejus sepulchrum trans fluvium Araxem* &c. *Interfuit etiam magnus ille magister, Joannes Zorzorensis aliique plures cum eo.*

Joann. Papa XXI. dictus XXII.

Epistola Joannis Chernacensis Armeni ad Fratres unitos, extat in prima par. cap. 30. num. 29.

In hac itaque Adanensi Synodo patres Armeni, rejectis, improbatisque schis-

Concilium Adanense Armenum.

schismaticorum erroribus, & calumniis, decretum Sisensis Concilii, & unionem cum Romana Ecclesia firmius roborarunt. Lege in 1. par. cap.29. ipsorum omnium nomina, acta, & decretum, in cujus fine, præter alia, hæc verba sunt: *Nos igitur omnes, sacræ scripturæ testimoniis, traditionibus sanctorum patrum, atque orthodoxorum Conciliorum definitionibus, diutius adversus homines illos disceptantes, perspicue demonstravimus, falsam, vanam, commentitiamque eorum esse doctrinam; memoratam vero sanctorum Conciliorum, & Patriarchæ nostri Gregorii constitutionem omnino justam, veram, rectamque comperimus; neque, ut ipsi inaniter effutiebant, sed potius illuminatoris nostri sancti Gregorii semitis consonam, & Canonibus Apostolicis valde consentaneam eam fuisse, perspeximus. Quapropter, in confirmationem antedicti decreti magni Concilii Sisensis, & nos hic una congregati, Episcopi, magistri, & patres definiendo præcipimus, ut ejusdem præcedentis Concilii mandata, atque decreta, ab omnibus summo in honore, & reverentia, non secus ac evangelicæ, & apostolicæ constitutiones, habeantur: omnisque ab eo præscripta traditio, atque ordo festivitatum celebrandarum, plene, accurateque in Armeniorum Ecclesiis observetur. Eos autem, qui vel huic nostro, vel præcedentis Concilii decreto quomodolibet adversentur, sive regulares illi sint, sive seculares, per divinum Spiritus sancti mandatum, a Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia separamus, atque rejicimus; quin & a nostro sancto grege repellimus, quousque ad pœnitentiam revertantur. Quare nemo* in

ՃԿԵ պղծոց և վրդապետաց և հայոց վանորէից.
և քննել զսահմանադրութիւն սըսոյ
165 ժողովոյն. ըստ որում գրէ քննեցին
վրդապետն հայոց յոհան 'ի Թուղթն
առ միաբանեալ եղբարսն. ասելով
այսպէս. Ժամանք 'ի քարողողաց այսո_
ցին առաքեցան 'ի գերադրոյն պապէն
յոհնու. ի Ի. եպք հանդերձ հռոմայեցիս
Թղթով առ տէր կոստանդին կեսա_
րացի կաթողիկոսն, և առ յօշին արքայն
հայոց. վասն որոյ նորին կաթողիկոսն դու_
մարեալ զժամ եպիսկոպոսս և զեկեղե_
ցականս. որք էին 'ի հայաստանի իշխա_
նութեանն իւրում. խմբագնին ընդ_
նմին օշին արքային հայոց, և իշխանաց
Թագաւորութեան նորին. արար ժո_
ՃԿԶ ղով, յորում հայք 'ի յամաւարանին
166 միաբանութիւն ընդ սբ եկեղեցւոյն
հռոմայ խոստացան զհնազանդու_
Թիւն հռոմայ քահանայապետին.
և 'ի մէջ եպիսկոպոսն, որք եկեալք էին առ
ժողովն, և ոչ եղև արհիեպիսկոպոսն զաքա
րիա. որ էր իշխող եկեղեցւոյ սրբոյն
Թադէոսի առաքելոյն. ուրեմն գե_
րեզմանն նորին 'ի կողմանս արևելեան
յայտնեալ երասխ գետոյն և 'ի մէջ նո_
րին էր և ա մեծ վրդապետն յոհան ծործո
րեցի. և այլք բազում ընդ նմ.]

Ժողովք հայոց հարքն աստանոյ ժո_
ղովոյս, յետ երկարաժամ արամա_
բանութեան ընդ հակառակասիրաց հերձ
ՃԿԷ ուածողաց, սնոտի և անվաւեր ցու_
167 ցին զբարբանջմունս նոցա, և առաւել
հաստատեցին զկանոնեալ միաբանու_
Թի սըսոյ ժողովոյն ընդ եկեղեցւոյն
հռոմայ. որպէս յայտ առնէ սահմա_
նադրութիւն նորին ժողովոյս. զոր
եդաք 'ի յառաջին հատորն, և 'ի վեր
ջին ուսնի այսպէս. Ժողովս մեք 'ի ձեռն
ամենայն դրոց, և ոչ հարցն վար_
դապետութեան, և սահմանեալ կանո
նաց ուղղափառ ժողովոց, զբաղում
ժամս տրամաբանեալ ընդ նոսա ու_
նայն և սնոտի և առասպելաբանու

Թի

Թէ ցուցայց զուսումն նոցա. և դատէ ՃԿԸ
արդար և ճշմարիտ և ուղիղ դաւանու- 168
Թեն ժողովոց սբ. հարցն և կԹղիկո-
սին մերոյ գրիգորի. և անսայ զի ըստ
հետի և ըստ շաւղաց սրբոյն գրիգո-
րի մերոյ լուսաւորչին, և ըստ ա-
ռաքելական կանոնացն էր. և ոչ ումք
նորա ընդդունայն աքանեէին. Վսն որոյ
'ի հաստատուԹի առաջին աւան-
դուԹեց և կարգաց մեծի ժողովոյն
որ 'ի սիս. և մեք աստ ժողովեալ ե-
պիսկոպոսք, վրդպտք, և հարք, կա-
նոնեմք հրամայելով զայս. զի հրա-
մանքն առաջին ժողովոյն պատուէս-
ցին երբե զաւետարանական և զա-
ռաքելական հրամանն և զամ աւանդու-
Թիք, որ հաստատեցան 'ի նմա. և ՃԿԹ
կարգք տէրունական տօնից անԹերի 169
լրմամբ կատարեսցին յեկեղեցիս հայոց.
Եւ զայնոսիկ, որ ընդդէմ և հակա-
ռակ գտանին մեր և առաջին ժողո-
վոյն աւանդուԹեց և կարգացն.
եԹէ 'ի կարգաւորաց իցեն. եԹէ 'ի
յաշխարհականաց 'ի ձեռն հովուոյն սրբոյ
հրամանին որոշեմք և 'ի բաց հերա-
քեմք զնս 'ի կաԹուղիկէ և յառաքե-
լական սբ. եկեղեցւոյն հաւատոյ. 'ի
բաց արտաքսելով զնոսա 'ի մերմէ
հօտէ և 'ի դաւԹէ, մինչ և 'ի զղջումն
եկեսցեն. Յաղագս որոյ մի ոք ընդ-
դիմասցի. և հակառակ գացի ճշմար- ՃՀ
տուԹե կանոնիս մերոյ. զի մի ընդ- 170
պատուհասիւք և դատապարտու-
Թեամբ լիցի աստ և 'ի հանդերձեալն
'ի քՏ տյ մերմէ. և այլն.]

Յետ այսորիկ 'ի ԹուականուԹեն
քն. ՌՅԼԳ. յոհան քռնեցի հանդերձ
երկոտասան վրդպտօք հայոց ժողո-
վեցան 'ի գիւղաքաղաքն քռնայ 'ի գա-
ւառն երնջակոյ ընդ երանելի բար-
Թուղիմէոսի եպիսին 'ի կարգէ քարո-
զողացն. և զկնի ամսօրեայ տրամա-
բանուԹեան հաստատեցին միաշունչ
հաւանուԹբ քարոզել ընդ աշխարհս
հայոց

in posterum audeat hujusce nostræ definitionis veritati contrarius apparere; ne Domini, & Dei nostri Jesu Christi damnationem, ac punitionem in hoc, & futuro seculo incurrat.

Denique anno redemptionis 1333. Joannes Chernacensis, aliique Armeniorum magistri numero super duodecim, quædam habentes super fidei rebus comitia in oppido Cherna Nascivanensis provinciæ una cum beato Bartholomæo Bononiensi, ex ordine Prædicatorum Episcopo, ita viriliter conspirarunt, eodem suadente beato, ad Armeniorum toties ictum cum Latinis concordiæ fœdus defendendum, prædicandumque; ut maximus inde bonæ frugis proventus ab iisdem magistris brevi demessus sit, præsertim a sodalitio Armenorum fratrum unitorum, quod a prædicto Joanne primo institutum, ac deinde in Dominicanum ordinem transformatum, in ejusdem provinciæ oppidanis, Apostolicæ sedi obedientibus, Romanam fidem, & ritum, per tot annos, etiamnum, accuratissime fovit. Extat apud Armenios ejusdem Joannis pereruditus liber de primatu Romani Pontificis, in quo suæ nationis hæretici, contra eundem primatum oblatrantes, acriter refelluntur.

Parum ne, quod hactenus? plura, si quæris, legenda tibi fore speramus in appendice ad primam partem historialem, quam seorsim, si divina faverint, disponere meditamur: ubi Armenam historiam ab anno 1333. (quousque in 1. par. fuerat perducta) ulterius provecturi, copiosa narratione explicabimus, quotquot deinceps ad Romanos Pontifices missæ sunt a reliquis Armeniorum Patriarchis, ac Regibus obsequentes legationes; qui-

a. Benedic. XII. Regest. anni 1341. epist. 137. b. Clemen. VI. tom. 3. ep. secr. 173. c. Ejusdem tom. 8. epist. secr. pagin. 125. d. Ejusdem lib. 3. ep. cur. 27. e. Bzov. Annal. eccl. tom. 15. an. 1383. nu. 17.

bus illi egregium suum, suæque nationis in sedem Apostolicam studium, atque in orthodoxa fide cum Ecclesia Romana consensionem frequenter exposuere: præsertim Benedicto Papæ XII. Leo IV.[a] Rex Armeniæ cum suo Patriarcha: Clementi VI. primum Guido[b] Rex, subinde successor ejus Constantinus[c], atque consolator[d] Patriarcha cum subjectis Episcopis, in Synodo congregatis: Urbano VI. Leo V.,[e] Rex ultimus Armenorum, anno Virginei partus 1383.

Anno Domini 1400.

Exinde, contra licet eniterentur toto corpore, atque omnibus, ut dicitur, ungulis, hæretici Pseudomagistri, Joannes Orodoniensis, & Gregorius ille Dattievensis, (furiam dico illam, & pestem Armeniæ, qui sanctam Romanam Ecclesiam, & nationem Latinam, cane, vel angue pejus odit, atque in pestilentibus suis libris nunquam non procacissime carpsit; quemque Armeniorum plerique, nimirum orthodoxi, non *Dattievazi*, hoc est, Dattievensem, sed *Datthiunazi*, veneniferum, & *Dattivaliz*, dæmoniacum, jure merito vocitarint:) similes destinarunt legationes, tum Constantinus Patriarcha, totaque Armeniorum Ecclesia, ad Eugenium IV. & Concilium Florentinum, per suos oratores Joachinum Episcopum, atque Sarchisum, Marcum, & Thomam magistros; qui ejusdem Concilii definitionem alacri animo subscripserunt.

Concilium Flor. ses. ult.

Anno Domini 1500.

a. Aubertus Miræus in Notis Episc. Orbis Christ. lib. 1. cap. 17.

Tum Azarias[a] Patriarcha ad Gregorium XIII., & Sixtum V., ad quem per Leonardum, Sydoniensem Episcopum, Romanæ fidei professionem, a se aliisque Armenis Episcopis, Joanne Jettunensi, Martyre Asciuzensi, Joanne Hierapolitano, & Minasio Seba-

ՃՀա 171 հայոց զուղղափառ հաւատն, և զմիաբանութիւն առաքեալ ՚ի բազում այլ ժողովոցն հայոց ընդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն հռովմայ. Ուստի ՚ի քարոզութ̃է նոցա օգտեցան բազմք. և զիւղաքաղաքք յոլովք հայոց անշարժ և հաստատուն կացին ՚ի միաբանութեանն մինչև ցայսօր. Այլ և ս գիրք ինչ շարադրեալ ՚ի նոյն յոհաննու քըռնեցւոյ. յորում բազում հաստատ պատճառօք ցուցանի ճշմարտութի նախագահութեան ս̃էոյն պետրոսի. և աթոռակալի նորին մեծի քահանայապետին հռովմայ. և իմաստութ̃է լուծանին ընդդիմադրութիւնք հակառակորդաց.

ՃՀբ 172 Այլ և ս յետ վերոյգրեալ ժամանակին ոչ դադարեցան հայոց հայրապետք և թագաւորք զհետ երթալ զկնի շաւղաց ուղղադաւանն նախնեացն իւրեանց. և ՚ի ձեռն հրեշտակաց և թղթոց ցուցին առ ս̃է աթոռն հռովմայ զհնազանդութիւն, սէր, և պատիւ. մանաւանդ արքայն լևոն չորրորդ հանդերձ կթ̃ղիկոսիւ իւրով գրեցին թուղթ հպատակութ̃է առ ս̃է հայրն բենեդիկտոս. ԺԲ. երդ. Նոյնպ̃ և առ կղեմենտոս վեցերորդ գրեաց նախ գոյդոս արքայն հայոց, և ապա նորա հետևօղն կոստանդին արքայն, և տէր միխիթարիչ կթ̃ղիկոն

ՃՀգ 173 հանդերձ իւր հնազանդեալ եպիսկոպօք ՚ի ժողով ինչ հանդիսաւո̃ր գումարելովք: Նոյն և յետին արքայն հայոց լեոն հինգերորդ շրջաւ̂ ՚ի մեծն հռովմ. և ՚ի պապէն ուրբանոսէ վեցերորդէ ընկալեալ եղև մեծաւ̂ պատուով յամի ծննդեանն քի. ռ̃յձ̃գ.

Իսկ ապա եկին ՚ի մէջ հայոց վարդապետք ստաքանք և դիմակացք ճշմարտութեան՝ յոհան որոտնեցին, և գրիգոր տաթևացին. զոր և ոմանք ՚ի հայոց ուղղափառացն յիրաւ̂ի կոչեն ոչ տաթևացի. այլ դա դիւ̂ալից, կամ

կամ դաւթոյսացի • վասն զի թոյնաւոր վարդապետութէ Ջանայ ամենևին ապականել զեկեղեցին հայաստանեայց, և դիւաշարժ հպարտութէ իշխեաց ընդդիմադրել, հայհոյել, և անիծել զառ 'ի հոգւոյն սրբոյ առաջնորդեալ զանկեղեցերածալ մէ եկեղեցին ուղղափառ քրիստոնէից • Բայց ոչ այսու յետս մնացին այլ հերձուածքն հայոց նովին միաբանութէ և սիրով վարել ընդ մէ եկեղեցւոյն հռովմայ • քանզի տէր կոստանդին կթղկն և բոլոր եկեղեցին հայոց առաքեցին առ սուրբ ժողովն փլորենցիոյ և առ սրբազան պապն եւգինէոս չորրորդ զհրեշտակս իւրեանց զյովակիմ եպիս, և զսարգիս զմարկոս, և զթումա վրդպս. որք 'ի կողմանէ եկեղեցւոյն իւրեանց ընկալան ձեռագրով զիրս հաստատեալս 'ի փլորենցիոյ մէ ժողովոյն •

Եւ դարձ առ ապարիս կթղկս փոքրին հայոց առաքեաց առ գրիգորիոս. ԺԳ երրդ պապն, և ս և առ սորին հետևողն սիքստոս պապն հինգերրդ զդաւանութիւն ուղղափառ հաւատոյն հռովմայ ստորագրեալ ձեռնագրով իւ րով, և այլ և ս չորից հայոց եպիսկոպ. ԺԲ • յոհաննու եպիսկ զեթունոյ, և մարտիրոսի եպիսկ աչոցի, և յոհաննու եպիսկ հալպայ, և մինասայ եպիսկ սեբաստոյ •

Եւ ապա 'ի վերջին ժամանակս տէր դաւիթ կթղկն հայոց զոլով 'ի թագաւորանիստ քաղաքն պարսից ըսպահան, առաքեաց անտի զնոյն դաւանութիւն, ձեռնագրեալ 'ի վեց այլ եպիսկ հայոց, առ պապն պօղոս հինգերրդ • Նաև տէր մովսէս կթղկս համդերձ երկոտասան վարդապետօք ստորագրեալ և կնքեալ զդաւանութիւն կաթուղիկէ եկեղեցւոյն ուղարկեաց առ պապն ուրբանոս ութերորդ • Եւ երեք պատրիարգունքն հայոց, որք եղեն 'ի կոստանդնուպօլիս զկնի միմեանց, տէր յոհաննէս կոչեցեալ խուլ վրդպետ. և տէր զաքարիա վարդապետ. և տէր կիրակոս վրդպետ. դաւանելով զուղղափառ հաւատս. և ցուցանելով զհնազանդութիւն առ նոյն մէ քահանայապետն ուրբանոս ածին զինքեանս առ գրապան կաթուղիկէ եկեղեցւոյն • յորոց յոհաննէս խուլ կոչեցեալն շարագրեաց ոճիւ և կարգաւ զգիրք մի ընդդէմ միաբնակաց. և սատու-

basteno ſubſcriptam, tranſmiſit.

ՌԿԴ 174 Tum denique David [b] Patriarcha una cum ſex Epiſcopis ſuffraganeis, & Armeno populo univerſo, ad Paulum V.: Moyſes Patriarcha ad Urbanum VIII., ad quem præterea (contradicente Gregorio Cæſarienſi, de quo ſupra) confeſſionem rectæ fidei, a duodecim quoque magiſtris ſubſcriptam, deſtinavit: & Joannes, cognomento Surdus, Zacharias, atque Cyriacus, pro Armena natione Conſtantinopolis Patriarchæ, ad eundem Urbanum: quorum primi duo ad Apoſtolicæ ſedis obſequium Romam uſque

ՌԿԵ 175 perſonaliter acceſſerunt; & Joannes quidem egregium edidit opuſculum, ubi duas Chriſti naturas, & Spiritus ſancti proceſſionem a Patre, & Filio, ſtrenuiſſime defendit.

Hæc dicta ſufficiant ad eorum Pſeudomagiſtrorum fraudem detegendam; qui, volentes ſuum cohoneſtare ſchiſma traditione majorum, tot, tantorumque orthodoxorum Armeniæ patrum, & Conciliorum piis inſtitutionibus, præceptionibuſque ſuppreſſis, impiam paucorum hæreticorum, & hypocritarum ſectam Armeno populo imitandam proponunt. Itane vero, ſe-

ՌԿԶ 176 ductores nefandi, ad perniciem, & exitium veſtræ gentis ſemper nectendis fraudibus aſſueti?

Anno Domini 1600.

b. Antonius Goveanus, lib. de rebus geſtis Xaæ Abbatis Regis Perſarū.

դեսց վկայութիւն հարցն սրբոց զերկու բնութիւնս գոլ 'ի մի անձն քն․ և զայլ բանսն ուղիղ հաւատոյ ․

Արդ այսքան բաւականասցի առ 'ի ցուցանել զհայս 'ի խաբէութենէ դրնդորի կեսարացւոյն և այլոց մոլորեցուցիչ վարդապետացն․ որ խաբեցին զպարզամիտ ազգն հայոց․ ասելով․ թէ նախնիքն ուղղափառ սբ հարքն և հայրապետքն նոցա աւանդեցին հաւատալ 'ի քն զմի բնութի․ և զենել ընդդէմ աւետարանական ժողովոյն քաղկեդոնի և եկեղեցւոյն յունաց և լատինացւոց ․ Այլ զի հաւատոն ցուցաւ ․ եթէ այդպիսի աւանդութք ոչ էին սբ հարքն հայոց, այլ սակաւ ոմանց հակառակասէրք և նախանձաւորք սուտ վարդապետաց ․

ՄԻ ԹԷ 'Ի ՄԻԱՆՁՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Իցեն երկու բնութիւնք. թէ՞ ոչ.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջերեն երկու կարծիք. և լուծումն վիճաբանութեանս.

Գլուխ. ա.

UTRUM IN CHRISTO DEO

ET HOMINE SIT DUPLEX NATURA.

QUÆSTIO INTER ARMENIOS QUARTA.

Proponitur duplex ſententia, & reſolutio Quæſtionis.

§. *I.*

ա 1 Ուրացանեն սուտ վարդապետքն՝ տարօնացին, սիւնեցին, տաթևացին, վարդան, և այլք ոմանք. ասելով, թէ 'ի յածութէն և 'ի մարդկութէ մի եղև բնութի 'ի քն յետ միաւորութեն. և այս հաստատեցաւ ես 'ի յերկուց չարաժողովոցն դվնայ և մանազկերտի. ընթերցջիր զբանս նոցա 'ի յերկրորդ վիճաբանութէ. և 'ի պրակին երրդ. և 'ի թիւն. Ժ. երրորդ. առոր՝ առաջին ուսուցանող այսր աղանդոյս եղև ապօղինար. ընդդէմ որոյ քաջապէս գինեաց սբն աթանաս 'ի թուղթն առ եպիքտետոսն. և սբն ամբրոսիոս 'ի գիրսն յՂգս մարդեղու-

1 NEGANT Armeni Pſeudomagiſtri, Daronenſis, Siunienſis, Dattievenſis, Vartanus, & reliqui; aſſerentes, unam ex divinitate, & humanitate factam eſſe naturam in Chriſto poſt unionem: quod etiam confirmant in Armenia duo conciliabula, Thevinenſe, & Manaſchiertenſe. Legito eorum verba quæſt. 2. §. 3. num. 9. Præcipuus hujus hæreſis auctor fuit Apollinaris, quem ſtrenue confutarunt Athanaſius in epiſt. ad Epictetum, Ambroſius in lib. de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 6., & Cyrillus Alexan. in lib. de recta fide ad Theodoſium.

Ean-

Eandem, jamdudum a sanctis profligatam, hæresim rursus suscitavit Eutyches Archimandrita, roboravitque Ephesino conciliabulo ejus collega Dioscorus, Alexandriæ Patriarcha, & in Ægypto, ac Syria propagarunt Dioscori sectatores Acephali; ex quibus Jacobus Syrus, ejusque discipuli, eam tandem in Armeniam introduxerunt.

AFfirmant alii Armeniorum magistri Catholici; qui hoc dogma de fide definitum suscipiunt ab universali Ecclesia in quarta Synodo generali, nempe Chalcedonensi, act. 5. ubi postquam unius naturæ assertores damnantur his verbis: *Præsens nunc sancta, & magna, & universalis Synodus eos, qui duas quidem ante unitionem naturas Domini fabulantur, unam vero post unionem confingunt, condemnat*. Subditur: *Unum, eundemque Christum, filium, Dominum, unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, confitemur; nunquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, & in unam personam, atque subsistentiam concurrente*.

Quæ quidem definitio confirmata deinde fuit in aliis subsequentibus Synodis Generalibus, nimirum in quinta, can. 2.; in sexta, act. 4. & 17.; in Concilio Lateranensi sub Martino I. consult. ult. can. 4. & 6.; in Toletano VI. cap. 1. Tolet. XI. cap. 5. & 6.; Hispalensi II. cap. 13. aliisque pluribus; ac denique in Florentino sub Eugenio IV. in Decreto pro Armenis, quod ipsis Armenorum Legatis præsentibus, & consentientibus editum fuit.

Cum

Բ ղութեան տեառն 'ի ԺԲ. երդ գլուխն.
2 Եւ սբն կիւրեղ աղեքսանդրացին 'ի
գիրսն յՂդս ուղիղ հաւատոյ առ Թէո-
դոս Թագաւոր.

Բայց յետոյ՝ զաւ 'ի սրբոց հարցն
'ի վաղնջուց յաղթեալ եւ խորտակեալ
զաղանդն կրկին յարոյց եւտիքէս. եւ
զօրացոյց սորին համախոհն դէոսկո-
րոս 'ի յերկրորդ ժողովն եփեսոսի. եւ
ընդ աշխարհսն եգիպտացւոց եւ ասո-
րւոց սերմանեցին դէոսկորոսի հե-
տեւողքն անգլուխ միաբնակ հեր-
ձուածողքն. յորոց ասորի յակոբն
եւ աշակերտքն նորա մուծին զայն
չար աղանդն 'ի հայս.

Գ Իսկ ստորասեն այլ ուղղափառ
3 վրդպտքն հայոց. որք ընկալան
զայս ճշմարտութիւնս առանդեալ նշ
'ի տիեզերածաւալ եկեղեցւոյն քն 'ի
չորրորդ ընդհանուր սբ ժողովոյն
քաղկեդոնի, որ զայս հաստատեաց
այսպիսի բանիւ. Սակս այսորիկ այս
մեծ եւ տիեզերական սուրբ ժողովս
նզովէ զայնոսիկ. որք առաւասպելեն ա-
սելով. եթէ յառաջ քան զմիաւորու-
թիւնն էին 'ի քս երկու բնութիւնք.
իսկ յետ միաւորութեն՝ 'ի յերկուցն
մի եղեւ բնութիւն.] Եւ զկնի սակա-
ւուց դրոշմ ասէ. Խոստովանիմք զմի
Դ եւ զնոյն քս. մի որդի. մի տէր, եւ
4 միածին. որ 'ի յերկուս բնութիւնս
ճանաչի անշփոթ եւ անփոփոխ. ան-
ջատելի եւ անբաժնելի. ոչ գոլով 'ի բաց
բարձեալ զանազանութիւն բնու-
թեցն վասն միաւորութեանն. այլ
առաւել ամբողջ մնալով յատկու-
թիւնքն երկաքանչիւրոյ բնութեն.
որք միացան 'ի մի անձն եւ 'ի մի են-
թակայութի.]

Եւ այս սահմանադրութիս քաղ-
կեդոնի սբ ժողովոյն յետոյ հաստա-
տեալ եղեւ 'ի յայլ հետեւեալ տիեզե-
րական սբ ժողովսն, Ե. 'ի ժողովն
հին-

Ե 5 հինգերորդ. և 'ի վեցերորդն. և 'ի ժողովն լատերանոյ, որ եղև 'ի ժամանակս պապին մարտինոյ առաքինոյն. և 'ի ժողովն Թոլետանոյ վեցերորդն. և 'ի միւսն մետասաներորդն. և 'ի ժողովն հիսպալցի երկրորդն. և 'ի քաղաքս այլսն. մանաւանդ 'ի ժողովն փլորենցինոյ յորում էին և ս հրեշտակք հայոց եկեղեցւոյն, և հաւանեցան.

Արդ այս երկրորդ կարծիքս. որ ուսուցանէ հաւատալ 'ի մի անձն քի զերկու անշփոթ միաւորեալ բնութիւնս. է ուղղափառ, և հինն մերոյ փրկութեան. մինչ զի ոչ ոք քրիստոնեայ կարէ փրկիլ առանց այսր հաւատոյս.
Զ 6 վասն որոյ պարտ է մեզ այսուհետև հաւատալ առնել զնորա ճշմարտութիւնն նախ 'ի սբ գրոց. երկրորդ 'ի պատճառաց. երրորդ 'ի գրոցն հայոց. և չորրորդ 'ի վկայութեանց սրբոց հարց և ժողովոցն. որք եղեն յառաջ քան զժողովն քաղկեդոնի.

ԹԷ ԳՈՆ 'Ի ՔՍ̅

Երկու բնութիւնք.

ցուցանի

Նախ 'ի սբ̅ գրոց.

Պրակ. Բ.

Է 7 Ասէ տէրն 'ի յոհաննու Գերորդ գլխն. եթէ ոչ ոք ել յերկինս. եթէ ոչ որ էջն յերկնից որդին մարդոյ. որ էն յերկինս. Արդ քրիստոս ըստ այնմ բնութեանն. ըստ որում զայս խօսէր, և տեսանիւր, և ասէր զինքն որդի մարդոյ. ոչ էր յայնժամ յերկինս, այլ միայն յերկրի. և ըստ այնպիսի բնութեանն ոչ էր ած̅, այլ մարդ. զի ած̅ այսին բնութին ոչ խօսի և ոչ տեսանի մարմնաւոր զգայութեամբք. նա և ս ըստ այնպիսի բնութե ոչ իջեալ էր յերկնից. այլ ծնեալ էր

Cum ergo posterior hæc sententia adeo certa sit, ut nullus in opposita salvari valeat Christianus: probanda mox erit ex sacris Scripturis, ex Rationibus, ex Armenis testimoniis, ex iis denique Conciliis, sanctisque Patribus, qui Chalcedonensis Synodi tempus præcesserint: siquidem Adversarii hanc ipsam, & subsequentes Synodos, sanctosque Patres, in minimis ponunt:

DUAS ESSE NATURAS IN CHRISTO,

Ostenditur primo ex sacris scripturis.

§. II.

Joann. 3. Dominus ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo.* Certe Christus secundum illam naturam, secundum quam loquebatur, & videbatur, & filium hominis se dicebat, non erat tunc in cælo, sed tantum in terra; neque secundum talem naturam erat Deus, sed homo; quia natura divina non potest sensibus corporeis videri, nec loqui: neque secundum illam naturam descenderat de cælo, sed natus erat in terra ex muliere: & tamen ipse idem asserit, se descendisse de cælo, & etiam tunc, cum loquebatur in terra, dicebat, se esse in cælo: ergo præter humanam, alteram naturam Christus habebat, secundum quam potuit tunc esse in cælo, quando secundum humanam erat solum in terra.

Item Joann. 8. inquit: *Antequam Abraham fieret, ego sum*; & tamen idem ipse natus erat in diebus Augusti

sti Cæsaris, Luc.2.; & habebat annos 30. anno 15. Tyberii, Luc.3.: non autem fieri potest, ut eadem persona secundum unam, eandemque naturam fuerit ante Abraham, & natus sit post Abraham: ergo secundum diversas.

Item Joann.10. *Ego, & Pater unum sumus*, & Joan.14. *Pater major me est*: sed non poterat Christus simul esse Patri æqualis, immo unum cum illo; & minor esse Patre, secundum unam naturam: ergo secundum diversas: nimirum eadem Christi persona unum erat cum Patre secundum naturam divinam, & minor erat Patre secundum naturam humanam.

Respondet ad hanc scripturam Vartanus; Christum vocasse Patrem majorem se, non dignitate quidem, sed origine: seu (ut ipse loquitur) *solum ut ostenderet, non Patrem a filio, sed filium a Patre procedere*. Sed stultam hanc Vartani expositionem reprehendit Apostolns, quando Christum, qua hominem, non Deo Patre solum, sed etiam Angelis, a quibus nullo modo procedere poterat, minorem asserit, dicens Hebr.2. *Eum autem, qui modico, quam Angeli, minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria, & honore coronatum*. Adde, quod ex ipso contextu sermonis patet, Christum loquutum ibi esse de se, non qua Deus erat, secundum quod procedebat a Patre; sed qua homo erat, & Patre inferior: ait enim discipulis, qui de futuro ejus abscessu contristabantur: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem; quia Pater major me est*. Quibus sane verbis hic sensus congruit: Gauderetis utique de futura mea exaltatione, quia vado secundum huma-

Է էր յերկրի 'ի կուսէն • Բայց սակայն
8 ինքն ասէ. Թէ էջն յերկնից. և Թէ
յորժամ զայս խօսէր յերկրի, յայն_
ժամ գոյր յերկինս • ապա ուրեմն քն̄
բաց 'ի մարդկային բնութենէն, ունէր
զայլ միւս բնութիւն .այ̄. զա̄ծ այինն.
ըստ որում կարաց յայնժամ գոլ ևս
յերկինս, յորժամ ըստ մարդկայնոյն
էր միայն յերկրի •

Եւ դարձեալ 'ի յօհնու. Է̄. եր̄դ գլխն
ասէ. Թէ յառաջ քան զլինելն աբրա
համու եմ ես • արդ նոյն ինքն ծնեալ
էր յաւուրս օգոստոսի կայսերն. և
ունէր զամս երեսուն 'ի հնգետասան
երորդի ամի տէրութե̄ տիբերեայ •
Թ Իսկ ոչ կարէ մի և նոյն անձն ըստ
9 միոյ բնութե̄ գոլ համանգամայն յա_
ռաջ քան զլինելն աբրահամու. և ծը
նանել յետ լինելոյն աբրահամու •
ուրեմն ապա ըստ զանազան բնու_
Թեանց •

Եւ դարձեալ 'ի յհ̄նու. Ժ. եր̄դ գլխն ա_
սէ. Թէ ես և հայր մի եմք • և 'ի յհ̄նու
Ժդ. եր̄դ գլխն ասէ. Թէ հայր իմ մեծ
է քան զիս • Արդ ոչ կարէր քրիստոս
ըստ մի և նոյն բնութեանն գոլ միան
գամայն հաւասար և մի ընդ հօր.
և փոքր քան զհայր • ապա ուրեմն
ըստ երկուց .այ̄. նոյն անձն քն̄ մի էր
ընդ հօր ըստ ա̄ծային բնութեանն.
Ժ և փոքր էր քան զհայր ըստ մարդ_
10 կայինն բնութեանն •

Բայց առ այս վկայութիւնս պա_
տասխանատրէ վարդանն. Թէ քն̄ կոչեաց
զհայրն մեծ քան զինքն ոչ արժանաւո_
րութե̄. այլ ծնողութե̄. որ̄ զի ցուց
ցէ. Թէ ինքն 'ի հօրէ է, և ոչ հայր 'ի
նմանէ • Արդ զյիմարացեալ պատասխա
նին վարդանայ յանդիմանէ առա_
քեալն. յորժամ կոչէ փոքր և խոնար
հագոյն զքն̄ իբր մարդ, ոչ Թէ միայն
քան զա̄ծ հայր, այլ ևս քան զհրեշ_
տակս. ասելով 'ի յեբրայեցւոց. եր̄կր
գլխն Թէ այլ փոքր մի խոնարհեալ
քան

քան զհրեշտակս անապականս զայն վն Յա
չարչարանաց մահուն փառօք և պա_ 11
տուով պսակեալ.] Նա և զի ՚ի նոյն
բանիցն քն յայտ լինի. Թէ յայնժամ
քն խօսէր զինքենէ. ոչ իբրև զայ,
ըստ որում ծնանիւր ՚ի հօրէ. այլ
իբրև զմարդոյ, ըստ որում նուաս_
տագոյն էր քան զհայր. վն զի ասէր
ցաշակերտսն. որք արտասուէին վն առ_
ապայ երթալոյն նորա. զի եթէ սի_
րէիք զիս. ապա ուրախ լեալ էր ձեր.
Թէ ես առ հայր երթամ. զի հայր իմ
մեծ է քան զիս.] Որոց բանիցս յար
մարի այս մեկնութիւնս. զի եթէ սի
րէիք զիս. ապա ուրախ լինէիք վասն
հանդերձեալ փառաւորութեն իմոյ. Յբ
զի ես ըստ մարդկութեանս երթամ 12
յերկինս առ հայր. և իբրև մարդ,
փառօք և պատուով պսակեցիմ ՚ի
նմանէ. ոչ փոքր ՚ի մեծագունն. Իսկ
անյարմար է վարդանայ մեկնութին.
Թէ ուրախ լինէիք վասն երթալոյն
իմոյ առ հայր. զի ես ՚ի հօրէ եմ. և
ոչ նա յինէն. քանզի զայս ամէն զինչ
ուրախութիւն կարէր բերել սիրո_
ղացն վասն. ոչ ապաքէն գիտէին նոքա
Թէ ամ որդի ՚ի հօրէ իւրմէ ծնանի.
և ոչ հայր ՚ի յորդւոյ. Աւելի մանա_
ւանդ զի այդպիսի մեկնութեամբ ոչ
յաջողէր, այլ յաւէտ արգելոյր զեր_
թալն քն առ հայր. վասն զի քն ըստ Յգ
որում էր այ, և ծնանիւր ՚ի հօրէ. ոչ 13
բացակայ էր ՚ի յերկնից. այլ յամ ու_
րեք ներկայ, և մի էր ընդ հօր. ապա
ուրեմն իբրև մդ ոչ կարէր երթալ
առ հայր յերկինս. այլ միայն իբրև
մարդ, ըստ որում գոյր միայն յերկրի,
և փոքրագոյն էր քան զհայր.

Եւ դրձլ ՚ի հռովմայեցւոց. Թ. երդ
գլխոյն ասէ առքլն. Թէ որոց հարք,
յորոց և քն ըստ մարմնոյ. որ ՚ի վերայ
ամենայն այ օրհնեալ յաւիտեանս.
Աստ ասէ քն գոլ ըստ մարմնոյ մարդ
՚ի ծննդոց հրէից. և նա գոլ այ ՚ի վե_
րայ

humanitatem in cælum ad Patrem, a quo, tanquam inferior a superiore, gloria, & honore coronabor: non autem congruit sensus ille Vartani; hoc est, gauderetis de itione mea ad Patrem, quia ego a Patre, non ille a me procedit: quid enim hoc ad gaudium dilectoris conferret? aut quid novi per hoc ostenderetur discipulis? num ignorabant, filium quemque a Patre suo, & non Patrem a filio nasci? immo & officeret potius itioni: nam Christus, secundum quod Deus erat, & procedebat a Patre, absens non erat a cælo, sed ubique præsens, & unum erat cum illo; unde, non qua Deus, sed qua homo, juxta quod erat solum in terra, & inferior illo, ire ad illum in cælum poterat.

Item Rom. 9. *Quorum Patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Hic dicitur Christus esse hominem ex parentibus Judæis secundum carnem, & simul esse Deum super omnia, nimirum secundum divinitatem: sed non poterat esse homo sine natura humana, neque Deus sine divina: ergo habebat duas naturas.

Item Philip. 2. asserit Apostolus, *Christum, cum in forma Dei esset, servi formam accepisse*: Sed dici non potest, neque in adversariorum sententia, quod hæ duæ formæ unitæ, sint inter se confusæ; neque, quod altera sit in alteram mutata, juxta illud Malachiæ 3. *Ego Deus, & non mutor*: igitur dicendum est, quod forma Dei; & forma servi, hoc est, naturæ divina, & humana, integræ permanserunt in Christo post unionem. Unde S. Vigilius lib. 2. *Mirum est*, inquit, *cur timeant quidam di-*

cere

cere duas naturas, cum Paulus dicat Փղ. *duas formas*. Aliæ innumeræ, hoc 14 idem probantes, ſcripturæ ſunt: ſed hæ ſatis.

բայ ասէն. Ժդ. ըստ ածութե. Իսկ ոչ կարեր զոլ մարդ. առանց մարդկային բնութեն. և ոչ ած. առանց ածային բնութեանն. ապա ուրեմն ունէր զերկու բնութիւն.

Եւ զորձ 'ի փիլիպպեցւոց. երկրդ. գլխոյն ասէ. թէ քն, որ 'ի կերպարանս ած էր. զկերպարանս ծառայի առեալ. Աղեր. ոչ կարեմք ասել. թէ այս երկու կերպարանքս միաւորեալք շփոթեցան. և ոչ թէ մինն փոփոխեցաւ 'ի միւսն. ըստ այսմ. թէ եւ ած. և ոչ փոխիմ. ապա ուրեմն ասելի է. թէ կերպարանն ած և կերպարանն ծառայի. յն. ածային բնութին և մարդկային բնութին առողջք մնացին 'ի քն զկնի միաւորութե. Ըստ նմին սբն կիւրղիոս ասէ. թէ յայժ յայտնապէս է. թէ վասնէ երկուցին ոմանք ասել զերկու բնութիւն. երբ առաքեալն ասաց զերկու կերպարանս.] Բազում այլ վկայութիք գտանին 'ի սբ գիրս. բայց սոքա բաւականացին.

OSTENDITUR SECUNDO

Rationibus.

§. III.

ԵՐԿՐՈՐԴ

Ցուցանի պատճառօք.

Գլուխ. Գ.

1 DUpliciter una natura ſubſtantialis ex duabus, aut pluribus conſtituitur; uno modo ex aliquibus naturis perfectis quidem, ſed confuſis, aut tranſmutatis; ſicut ex elementis fit mixtum, puta lignum: altero modo ex aliquibus naturis, non confuſis, nec permutatis, ſed imperfectis, ac partialibus; ſicut ex anima, & corpore fit homo. At neutro modo potuit ex duabus una fieri natura in Chriſto; ergo non una, ſed duæ in ipſo erunt naturæ.

2 Minor probatur: Non potuit primo modo, nempe per commixtionem, aut tranſmutationem: Primo, quia natura divina eſt omnino inalterabilis, & immutabilis: unde nec ipſa poteſt converti in aliud, cum ſit incorruptibilis; nec aliud in ipſam, cum ſit ingenerabilis. Secundo, quia natura mixta cum nullo miſcibilium convenit ſpecie: quare ſicut lignum, conſtans ex

ա 1 Երկու կերպիւ մի գոյական բնութի 'ի յերկուց բնութեց կամ 'ի բազմաց կազմուածանի. նախ 'ի կատարեալ բնութեանց ոմանց շփոթելոց կամ փոփոխելոց. որպ 'ի բազում տարերաց լինի փայտ, կամ այլ առող ինչ. Երկրդ. 'ի բնութեց ոմանց. ոչ շփոթելոց և ոչ փոփոխելոց. այլ անկատարից և մասնաւորաց. որգոն 'ի հոգւոյ և 'ի մարմնոյ լինի մարդ. Իսկ 'ի քն ոչ որ կերպիւ կարաց 'ի յերկուց բնութեցն մի լինել բնութի.

բ 2 Քանզի ոչ կարաց առաջին կերպիւ. յն. 'ի ձեռն շփոթման կամ փոփոխման. նախ զի ածային բնութիւն է ամենևին անայլայլելի և անփոփոխելի. վն որոյ ոչ ինքն կարէ յայլ ինչ փոփոխիլ. զոլով անապականելի. և ոչ այլ ինչ կարէ փոխիլ 'ի նա. զոլով անծնանելի. Երկրորդ. զի 'ի բազմաց խառնուկեալ մի բնութիւնն տարբերի ամենակին յիւրաքանչիւր խառնողաց բնութեցն. որպէս փայտ, որ 'ի տարերացն

ըներայն խառնմանն , անտանկան զա_ գ
նազանին յիւրաքանչիւր տարերէ . ապա 3
ուրեմն եւ այն մի բնութիւն քն տեսա
կաւ տարբերեսցի 'ի բնութեացն հօրն
եւ մօրն . ապա քն ոչ էր ճշմարիտ ած .
եւ ոչ ճշմարիտ մարդ . Երրորդ զի յերկուց
իրաց . որոց մեծն յոյժ գերազանց եղէ
քան զմիւսն . ոչ կարէ լինել մի խառ_
նեալ բնութիւն . զի 'ի խառնականին
յաղթեալ աղօտագոյնն լուծանի 'ի զօ
րագունէն . զոր օրինակ . մի կաթ գի
նւոյ 'ի ծով անկեալ ոչ գործէ զառ
'ի յերկուցն մի խառնեալ բնութիւն .
զի գինին լուծանի . եւ ծովն մնայ .
Իսկ ածային բնութիւնն գերազանց
է քան զմարդկայինն անհնարին . ապա դ
ուրեմն 'ի խառնականին իւրեանց մարդ 4
կայինն կորնչէր . եւ ածայինն միայն
մնայր . ուստի եւ քն էր միայն պարզ
ած . եւ ոչ մարդ .

Ոչ եւս կարաց երկրորդ կերպիւն
'ի յերկուց բնութեանցն քն մի բնու_
թիւն լինել . այ . 'ի ձեւն անշփոթ միա
ւորութեան մասնաւոր եւ անկա_
տար բնութեանց . ոպ 'ի հոգւոյ եւ 'ի
մարմնոյ մի բաղադրեալ բնութիւն
մարդոյ եղանիցի՝ զի երկաքանչիւր
բնութիւն քն . ածային եւ մարդկայինն .
է՛ անթերի եւ կատարեալ ըստ բանի
բնութե . ապա ուրեմն ոչ կարէ մինն
գոլ մասնակից եւ լրումն միւսոյն . կամ Ե
միւսոյն կատարել ըստ նոյն բանի 5
բնութե : Երկրորդ՝ զի հոգի եւ մար_
մին առ 'ի բաղկացուցանել զմի բնու
թի մարդոյ . միաւորին ընդ միմեանս
իբր տեսակ եւ նիւթ : արդ՝ ածային
բնութին գոլով ըստ ինքեան ամենա_
մաքուր եւ գերակատար եակ , ոչ կարէ
գոլ ֆիզիկային տեսակ ստեղծուածոյ
ուրուք , եւ ոչ նիւթ նորին : Երրորդ
զի մի բնութին տարբերի տեսակաւ
'ի բնութէ հոգւոյ եւ 'ի բնութէ մար_
մնոյ զատաբար առելոց . վն որոյ ոչ
կարեմք ասել . թէ հոգին է՛ մարդ .
կամ

ex elementis, ſpecie differt a quolibet elemento; ſic pariter Chriſti natura ſpecie differret a naturis patris, & matris: & ſic non eſſet ille nec verus Deus, nec verus homo. Tertio, quia ex iis, quæ plurimum inter ſe diſtant, nequit fieri commixtio: ſolvitur enim ſpecies ejus, quod nimis exceditur: v. g. aquæ gutta, quæ vini dolio miſceatur; unde, cum natura divina in infinitum excedat humanam, in mixtione periret humana, & ſola remaneret divina; & ſic Chriſtus eſſet ſolum Deus, & non homo.

Nec potuit ſecundo modo, nempe per inconfuſam compoſitionem partialium naturarum; ſicut ex anima, & corpore fit una hominis natura compoſita: Primo, quia utraque Chriſti natura, divina ſcilicet, & humana, perfecta eſt, & completa in ratione naturæ: ergo nequit in eadem ratione altera eſſe compars alterius, ſeu per alteram perfici: alioquin eſſet in ratione naturæ perfecta ſimul, & imperfecta; quod implicat contradictionem. Secundo, quia anima, & corpus, ut unam componant naturam, invicem uniuntur per modum formæ, & materiæ: natura vero divina, cum ſit actus puriſſimus, & perfectiſſimus, non poteſt eſſe forma phyſica, & multo minus materia alterius rei. Tertio, quia ſicut natura hominis ſpecie differt a naturis animæ, & corporis, ſeorſim ſumptis (differentia enim addita, ex philoſopho 8. Metaph., variat ſpeciem, ſicut unitas variat numerum): unde dici non poteſt in recto, anima eſt homo, corpus eſt homo; nec e converſo: ita etiam una illa natura Chriſti ſpecie differret a natura humana, & divina; & ſic vere dici non poſſet, Deus verbum eſt

Chriftus; hic homo eft Chriftus; nec e converfo, Chriftus eft homo; Chriftus eft Deus: ut docet fides.

Præterea, fi verbi filii Dei, & carnis una effet tantum natura: fequeretur, quod etiam Dei Patris, & carnis una effet natura; atque adeo non folus Filius, fed etiam Pater, immo & tota Trinitas fuiffet incarnata; quod eft contra fidem. Sequela probatur: quia una, & eadem eft natura Patris, & Filii, & Spiritus fancti; fed natura Filii non eft alia per ipfos a natura carnis, cum una fit, inquiunt, utriufque natura: ergo neque natura Patris, & Spiritus fancti alia effet a natura carnis. Vel fi natura Patris alia effet a natura carnis; natura vero Filii effet eadem cum carnis natura; ergo natura Filii non effet eadem cum natura Patris: quod eft Arrianum.

Nec dicas, hæc abfurda non fequi, fi admittatur in Filio una natura, non fimplex, fed compofita ex duabus. Nam, fi natura Filii non effet fimplex, fed compofita; certe, cum natura Patris, & Spiritus fancti non fit compofita, fed fimplex; etiam fequeretur, aliam effe naturam Filii a natura Patris, & Spiritus fancti. Vide quæfo, uti, quomodocumque dicatur in divina incarnatione unio immediate facta, non in perfona, fed in natura verbi, neceffario fequitur, aut totam Trinitatem fuiffe incarnatam; aut verbi naturam effe a Patris, & Spiritus fancti natura diverfam. Quod fane non fequitur, fi dicatur humanitas immediate unita, non cum natura, fed cum perfonalitate verbi: ex quo bene falvatur, quomodo incarnatus fit folus Filius, duas habens naturas, alteram, fecundum quam eft idem

cum

զ կամ մարմինն է՝ մարդ. և ոչ հակադար-
6 ձաբար. զի ամենայն վերաբերեալ առ
քերութի զանազանեցուցանէ զանե-
սակ երեւոյթ և ամենայն մի թիւն վերա-
բերեալ համարի՝ տարբերեցուցանէ
զանեսակ նորա. ուրեմն և նոյնպէս այն
մի բնութիւնն քն անեսական զանա-
զանեւր յանձայնն բնութէ և ՚ի մարդ-
կայնն բնութէ. ապա և ոչ կարէաք
ասել. թէ քն է՝ ած. կ քն է մարդ. և
ոչ ընդդէմ ասրին. այ. բանն ած է՝
քն. որդին մարդոյ է՝ քն.

Երկրորդ պատճառն է՝. զի եթէ
քի. այ. այլ բանին և մարմնոյ՝ մի էր
բնութի. և սնաւեւր. թէ այլ հօրն
է և մարմնոյ՝ մի էր բնութիւն. ուստի
7 ոչ թէ միայն որդի մարմնացեալ էր.
այլ և հայրն, և հոգին սբ. որ է՝ ընդ-
դէմ ճշմարիտ հաւատոյն. Ցուցա-
նի հետեւութիւնդ. զի մի և նոյն է
բնութիւն հօր և որդւոյ, և հոգւոյն
սրբոյ. իսկ ըստ հակառակորդացն
բնութի որդւոյ բանին ոչ է այլ ՚ի
բնութենէ մարմնոյն. զի մի է ասեն
երկոցունցն բնութի. ապա ուրեմն
բնութին հօր և հոգւոյն սրբոյ՝ ոչ
էր այլ ՚ի բնութէ մարմնոյն. որ է յոյժ
անդէպ. և կամ եթէ բնութին հօր
էր այլ ՚ի բնութէ մարմնոյ. և բնու-
թին որդւոյ բանին էր մի ընդ բնու-
ը թէ մարմնոյ. ապա ուրեմն բնութին
8 որդւոյ բանին ոչ էր մի ընդ բնութէ
հօր. որ է հերձուածն արիոսի.

Գուցէ երբէք ասիցեն հակառա-
կորդքն. թէ մի բնութին քի. այ որդւոյ
բանին և մարմնոյն ոչ է պարզ. այլ
բաղադրեալ ՚ի յերկուց. և թէ սակս
այսորիկ ոչ հետեւին այն անտեղիքն.
Բայց ընդդէմ սորին է. քանզի եթէ
մի բնութին քի որդւոյն այ ոչ էր պարզ
այլ բաղադրեալ. և բնութին հօր և
հոգւոյն սրբոյ ոչ է բաղադրեալ, այլ
պարզ. ուրեմն ապա մի բնութիւնն
քի որդւոյ է այլ ՚ի բնութէ հօր և

հոգւոյն

Հոգւոյն սրբոյ. Ընմանանս. Թէ ոչ
դիմացդ և նշէ ասելն 'ի քս̃ զմի բնու-
թին համբկաւորեցուցանէ զմեզ հա-
մասալ կամ թէ բոլոր եղերողութի
մարմնացաւ. կամ թէ բնութիւն այ̄
բանին է այլ 'ի բնութէ հօր և հո-
գւոյն սրբոյ. Բայց ոչ հնարի այսմ
ԵԹէ ըստ ուղղափառացն ասեմք 'ի
քս̃ զմի անձն բանին այ̄ ունօղ զերկու
բնութիս. զմինն, ըստ որում էա-
կից հօր և հոգւոյն սրբոյ. և ըզ-
միւսն, ըստ որում է զուգակից և հա-
մասար մեզ.

Երրորդ պատճառն է. զի այդ մի
բնութիդ. զոր ասացեալք 'ի քս̃. կամ
է չարչարելի և մահկանացու. կամ
է անչարչարելի և անմահ. կամ է բա-
ղադրեալ 'ի յերկուց մասանց որ բնու-
թեանց, որոց մինն նշէ չարչարելի.
և միւսն անչարչարելի. Եթէ ասէք
զառաջինն. ապա քս̃ ոչ է ած̄. զի է
փոփոխելի. յս̄. ընդունակ մահու և
չարչարանաց. եթէ զերկրորդն. ապա
քս̃ ոչ է մարդ. զի է օտար 'ի մարդ-
կային յատկութեանցն. եթէ զերրորդն.
ապա քեն երկու բնութիքն. յս̄. ած̄-
ային և մարդկային ոչ են ըստ իւ-
րեանց լի և կատարեալ բնութիւնք.
այլ անկատարք և մասունք միոյ բնու-
թե. զոր քաւ լիցի ասել, մանաւանդ
զած̄այնոյն.

Արդ ապէ առնէք մեզ պատաս-
խանի. Ունի՞ քս̃ զած̄ային բնութի
կատարեալ. և զմարդկային բնութի
կատարեալ թէ ոչ. Եթէ ոչ ունի. ուրեմն
ոչ է ած̄ կատարեալ. կամ ոչ է մարդ կա-
տարեալ. զի ոչ կարէ գոլ այն ինչ, զո-
րոյ բնութիւն ոչ ունի. Եթէ զերկո-
սին բնութիս կատարեալս ունի. եր-
կոքին կատարեալ բնութիքն մի բնու-
թի՞ են, թէ երկու. Եթէ մի ասիցէք.
ուրեմն մարդկութիւն համագոյակից
լինի ած̄ութեան. ուստի իւրաքան-
չիւր մարդ էր ած̄. և իւրաքանչիւր
անձն

Թ cum Patre, & Spiritu sancto; & al-
9 teram, secundum quam est similis
nobis.

Præterea, hæc una natura, quæ in Christo asseritur esse, vel perpessioni, & morti obnoxia fuit; vel a morte, & passione immunis; vel aliqua ex parte passibilis, aliqua ex parte impassibilis. Si primum: ergo Christus Deus non est; quia mutabilis, seu mortis, & angoris capax. Si secundum: ergo Christus homo non est; quia expers humanarum proprietatum. Si tertium: ergo, cum utraque pars habeat diversam naturam,
Ժ neque partialem, & incompletam, sed
10 perfectam, ut supra dictum est; non
una, sed duplex erit in Christo natura.

Quid multa? Quæro denique habeat ne Christus naturam divinam perfectam, & naturam humanam perfectam; an non? si non habet: ergo, contra id, quod asseritis, vel non est perfectus Deus, vel non est perfectus homo: nequit enim esse id, cujus natura careat. Si utramque perfectam habet: utraque natura perfecta, una ne est, an duæ? si unam dixeritis; ergo humanitas ejusdem erit essentiæ cum
Ժա divinitate: & sic quilibet homo erit
11 Deus; & quælibet divina persona erit
homo: quod non admittitis. Sin autem duas, & non unam: cur non, procul abjecto fastu, ejusque parente diabolo, duas nobiscum in uno Christo naturas confitemini?

Respondet Daronensis: *Crede, Christum ante Incarnationem duas fuisse naturas, divinam, & humanam, verum post Incarnationem ex duabus unam crede factam naturam tremenda dispensatione.*

Sed contra primo: Christus non
est,

est, nisi Verbum divinum, caro factum: ergo, si ante Incarnationem extitisset, seu duas habuisset naturas, ante Incarnationem fuisset incarnatus.

Contra secundo: Si ante Incarnationem duplex in Christo natura fuit, ex eo quia, ut inquit, & divina fuit, & humana: ergo post Incarnationem, quando una in eo natura sit, vel humana defuit: vel divina, vel ex utraque una tertia confusa est, quæ nec divina fuerit, nec humana.

Contra tertio: Persona Christi ante Incarnationem non erat homo, sed tantum Deus: ergo, si tunc non unam, sed duas habuisset naturas, natura divina non esset una sed duplex. Et, si post Incarnationem, quando fuit Deus, & homo, non duas, sed unam habuit naturam; ergo natura divina, & humana, non est duplex, sed una.

Contra quarto: Si ante unionem fuit in Christo duplex natura, & post unionem una: ergo ante unionem duæ naturæ jam erant unitæ, saltem mediate, scilicet in una Christi persona, quæ illas habebat: & post unionem fuit ab illis ablata unio, quia hæc essentialiter non potest consistere, nisi inter duo, vel plura extrema.

Contra quinto: Ex Arist. essentiæ, seu naturæ sunt sicut numeri: unde non possunt, nisi mutata priori specie, variari: sed ante unionem natura Verbi non erat natura carnis: ergo, si post unionem facta est carnis natura, post unionem mutavit priorem speciem; sicut binarium, si alia ei addatur unitas, fit ternarium.

Contra sexto: Patris, & Filii eadem est natura: ergo, si hæc post unio-

Ժբ անձն ա̄ծային էր մարդ. եւ ապա թէ ոչ
12 մի առէք, այլ երկու. ընդէր ոչ ենէր
զէզ՝ի բաց զամբարհաւանած ընդդիմա
նաց լրբութեդ, եւ զնորա հայրն սա
տանայ. եւ ընդէ՞ր ոչ խոստովանիք
ընդ մեզ՝ի քո̄ զերկու բնութիւն.

Պատասխանէ սարօնացին, եւ ասէ.
Թէ հաւատամ զքո̄ յառաջ քան զմար
մնանալն երկու բնութի̄ ա̄ծային եւ
մարդկային. բնութի̄ անմահ, եւ բնու
թի̄ մահկանացու. իսկ եկեալ առ
միմեանս զմի բնութիւն գործեցին
անհաւնոր անօրէնութե̄.

Բայց ընդդէմ նորա է. նախ զի քո̄
ոչ այլ ինչ է. եթէ ոչ բանն այ̄ մարմնա
Ժգ ցեալ. ապա ուրեմն եթէ յառաջ քան
13 զմարմնանալն ունէր զերկու բնութիւն
ա̄ծութե̄ եւ մարմնոյ. արդեօք մարմնա
ցեալ էր յառաջ քան զմարմնանալն.

Երկրորդ. զի եթէ յառաջ քան
զմարմնանալն էր երկու բնութի̄. զի էր
ասէ բնութի̄ ա̄ծային եւ բնութի̄ մարդ
կային. ապա ուրեմն զկնի մարմնա
նալոյն գոլով մի բնութիւն եւ ոչ եր
կու. կամ ա̄ծայինն՝ի բաց եղեւ. կամ
մարդկայինն. եւ կամ՝ի յերկոցունցն
մի բնութի̄ շփոթեցաւ. որ ոչ ա̄ծ
ային էր. եւ ոչ մարդկային.

Երրորդ. զի անձն քի̄. որ է անձն
բանին. յառաջ քան զմարմնանալն ոչ
Ժդ էր մարդ. այլ միայն ա̄ծ. ապա ու
14 րեմն եթէ յայնժամ ունէր ոչ մի, այլ
երկու բնութի̄. արդեօք յայնժամ ա̄ծ
ային բնութի̄ն ոչ էր մի. այլ երկու.
Եւ եթէ զկնի մարմնանալոյն. յոր
ժամ էր ա̄ծ եւ մարդ. ոչ ունէր եր
կու, այլ մի բնութի̄. ապա ուրեմն
բնութիւնք աստուածային եւ մարդ
կային ոչ են երկու, այլ մի.

Չորրորդ. զի եթէ յառաջ քան զմիա
ւորութի̄ն քո̄ ունէր զերկու բնութի̄
եւ յետ միաւորութե̄ն զմի. ուրեմն
յառաջ քան զմիաւորութի̄ն միաւո
րեալ էին բնութիւնքն. եւ յետ միաւո

րութե̄

nio-

րութեան բարձմամբ ՚ի նոցանէ միաւո_ Ժե
րութիւն. զի այս ոչ կարէ կալ. եթէ ոչ 15
՚ի մէջ երկուց, համյօրինելից եղեաց.

Հինգերորդ. զի բնութիւք ըստ
արհեստաւորին են երրորդութիւնք. զի ոչ կա
րեն առնուլ զատուածութեան նոյն ա_
ռանց փոփոխման առաւելագոյն անկանե
նոյ. ո՞ր օրինակ. երկրորդութիւն մի_
րաքեռութեամբ միով այլ ծնեալ լինի եր_
րորդութեան. արդ միածնին բանին
բնութիւն յառաջ քան զմարմնանալն
ոչ էր և ս բնութեան մարմնոյ, այլ միայն
այն. ապա եթէ զկնի մարմնանալոյն
եղեւ էր և ս մարմնոյ բնութիւն. ուրեմն
փոփոխեաց զանեղական առաւելագոյն.

Վեցերորդ. զի մի և նոյն է Հօր Ժզ
և որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ բնու_ 16
թիւն. ապա ուրեմն եթէ այս բնու_
թիւն յետ միաւորութեան եղև բնու_
թիւն մարմնոյ. երեքին անձինքն մարմ_
նացան և ոչ որդին միայն. որպէս ՚ի
վերոյ ասացաք. Եւ հա տես. թէ ՚ի
յորքան յիմարութիւնս և յանտեղիս
տարօրինացուոյն բանին անկաւ.

Եւ որ յառաջ բերէ տարօրինացին
զնոյն բանն. և վա՛ փախչելոյ յայսպի
սի անտեղեացս պատճառէ զամենա_
կարողութիւն այն. և ասէ յետ վերոյ
գրելոյ բանին այսպէս. Յիշեա. զի սքան
չելագործ է արարիչն. և անհնարինքն
՚ի մարդկանէ հնարաւորք են այն.] Ժէ
Նոյն. սիւնեցին նոյնպէս պատ_ 17
ճառէ. և ասէ. Մի ասեմք զէութիւն,
զդէմս, և զբնութիւն բանին և մար_
մնոյն. և թէ որպէս. և կամ զխառ_
նելոյն խառնման. ՚ի վեր քան զհա
սումն մտաց անճառելի և անքննելի
է. զի այնքն անհնարինք և անդիտա_
լիք են ՚ի մարդկանէ.]

Բայց ընդդէմ նոցա է. նախ՝ զի
Աստուած ոչ կարէ առնել. թէ մի և նոյն
բնութիւն իցէ համանգամայն ստեղ_
ծեալ և անստեղծ. զի բանս այսպիսեր_
ընդդունի զհակասութիւն. և ոչ թէ
միայն

nionem facta est natura carnis, non solum filius, sed etiam Pater est incarnatus, ut supra dictum est. En in quot ineptias, & absurda prolabitur Daronensis responsio.

At pergit ipse ulterius; &, ut omnia hæc absurda ab una illa post unionem natura removeat, profugit ad divinam Omnipotentiam. Subdit enim immediate: *Memento quippe, Creatorem mirabilium patratorem esse; & quæ apud homines impossibilia sunt, possibilia esse apud Deum*: Similiter & Siuniensis: *Unam dicimus*, ait, *personam, naturam, & essentiam Verbi, & carnis: quomodo autem hujus mixtionis modus se habeat, nequit intellectus noster percipere, nec explicare. Divina enim in intelligibilia videntur hominibus, & impossibilia.*

Sed contra primo est: quia Deus non potest facere, ut una essentia sit creata simul & increata: hoc enim contradictionem involvit; nec solum videtur hominibus impossibile, sed etiam tale est revera in se, at, si Dei Verbi & carnis, seu Creatoris, & creaturæ una daretur essentia; esset hæc creata, quia essentia creaturæ; & non esset creata, quia essentia Creatoris; ergo esset secundum se impossibilis, & sic extra sphæram divinæ Omnipotentiæ.

Contra secundo: quia, si hoc esset revera impossibile, utique non posset a Deo fieri: sed Daronensi, & Suiniensi, aliisque hominibus, ex confesso, videtur saltem esse tale: ergo videtur ipsis a Deo non posse fieri: quomodo igitur visum est, esse factum? aut unde hoc collegerunt? revelatum ne divinitus ipsis, aut Apollinari, aut Eutychi fuit?

Contra tertio: quia unam Verbi

per-

perſonam ſubſiſtere in duabus naturis, vel poſſibile ipſis videtur, vel impoſſibile. Si poſſibile; ergo multo magis hoc fecerit Deus, quam illud, quod ipſi imperceptibile, & impoſſibile videri aſſerunt: ſcilicet in Deo, & homine unam eſſe eſſentiam. Si videtur adhuc impoſſibile; cur, o mentes imbutæ inſania, fieri ab eo nequeat, quem feciſſe dicitis, quod videtur hominibus impoſſibile? cur noſtrum, quod univerſa docet Eccleſia, Concilia, & ſancti Patres, facere Deus nequiverit; fecerit autem veſtrum, quod ſacrilegi hæreſiarchæ, Appollinaris, & Eutyches commenti ſunt? & de quo Magnus ille Athanaſius clamat: *Hæc autem quando prodierunt? aut quis Infernus iſta eructavit? ut conſubſtantiale dicant corpus, ex Maria genitum, cum Verbi divinitate; aut Verbum in carnem, & oſſa, coſtas, & nervos, & prorſus in corpus commutatum eſſe, & a ſua natura degeneraſſe. Quis iſta in Eccleſia, aut a Chriſtianis audivit? aut quis ita impius fuit, ut vel verbis diceret, vel animo cogitaret, ipſam Deitatem, quæ Patri eſt conſubſtantialis, circumciſam fuiſſe, & experfecta imperfectam redditam, & illud corpus, quod in Cruce pependit, non corpus humanum, ſed ipſam opificem rerum ſapientiam fuiſſe?*

Athanaſ. in epiſt. ad Epictetum.

Reſpondent ſecundo: *Confitemur, Chriſtum poſt unionem ex duabus quidem eſſe naturis, non autem in duabus naturis.*

Sed contra primo eſt: quia omnis ſubſtantia non conſtituitur, nec denominatur talis eſſentialiter a natura, ex qua facta eſt; ſed a natura, in qua ſubſiſtit, & quæ in ipſa manet: cum hæc ſit quaſi forma, & ratio, ut

talis

ՖԸ միայն անհնարին է ՚ի մարդկանէ . այլ
18 եւս ՚ի յաստուածոյ . եւ է ամենեւին
ըստ նոցա անկարելի . Իսկ մի լեալ
բնութիւն ա̄յ բանին եւ մարմնոյն .
ստեղծողին եւ ստեղծուածոյն՝ էր հա
մանգամայն ստեղծեալ եւ անստեղծ .
ստեղծեալ՝ զի բնութի̄ ստեղծուա
ծոյն . եւ անստեղծ՝ զի բնութի̄ ստեղ
ծողին . ապա ուրեմն էր ամենեւին ըստ
նոցա անկարելի եւ անհնարին եւս
առ ա̄ծ .

Երկրորդ . զի որ ինչ ըստ նոցա
է ստոյգ եւ իսկա̄ բան անհնարին
եւ անկարելի . ոչ կարէ գործել եւս
յա̄յ . Իսկ մի բնութեան արարչին եւ
ՖԹ արարածոյն թուի առաւօնացուցոյն եւ
19 սիւնեցւոյն եւ այլոց մարդկան գոլ
բան անհնարին եւ անգիտելի . ուրեմն
պարտ էր եւս նոցա թուել . թէ ոչ
կարէ գործել եւս յա̄յ . ապա զիա՞րդ
կարծեցին , թէ գործեցաւ . եւ ուս
տի զայս գիտացին . մի՞ թէ նոցա եւ
ապօղինարի եւ եւտիքեայ ծանու
ցեալ եղեւ այս յերկնից . կա՞մ թէ
որպէս երեւի մարդկան անհնարին
գոլ . զայն ՚ի հարկէ գործեաց ա̄ծ .

Երրորդ . զի խոստովանութիւն
մեր . զ̄ք . մի անձն բանին եւթագոյա
նալ ՚ի յերկուս բնութիւնս անշփոթ
միաւորութ̄բ . կամ հնարաւոր թուի
Ի նոցա . եւ կամ անհնարին . եթէ հնա
20 րաւոր թուի . ապա ուրեմն զայս
բանս առաւել գործեաց ա̄ծ . քան
զնոցայն , զոր ասեն գոլ անհնարին եւ
անիմանալի . զ̄ք . մի գոլ բնութիւն
արարչին եւ արարածոյն . Եթէ թուի
նոցա անհնարին . ընդէ՞ր , ո՞վ միտք
արբեալ յիմարութ̄բ , ոչ կարասցի
գործել յա̄յ . եւր դուք ասէք , թէ ա̄ծ
գործեաց զանհնարինն . ընդէ՞ր որ
մերս է ասելն , եւ ամ̄ ս̄բ հարցն , եւ
ա̄ծային ժողովոցն , եւ ընդհանուր
եկեղեցւոյն է , զայն ոչ կարաց առ
նել ա̄ծ . եւ արարեալ իցէ զձերն , որ

՚ի

'ի պետն հերձուածազգևոցն յառաջ_ Իա
դիմաւոր և նեստորեայ և 'ի դէոսկորո 21
սէ հնարեցաւ. և զորմէ աղաղակեաց
մեծ սէ հայրն աթանաս 'ի թուղթն
առ եպիքտիմոն ասելով. թէ այսոքիկ
ուստի եկին. և ո՞ր դժոխք զպայուե_
ցին՝ զառ 'ի մարմնոյ ծնեալ մար_
մինն համագոյակից ասել բանին ած_
ուածութեանն. կամ թէ բանն 'ի միս և
յոսկերս և 'ի ջիլս և 'ի բոլոր իսկ մար_
մին փոփոխեցաւ. և յիւրմէ բնութէ
այլայլեցաւ. ո՞վ զայդոսիկ լուաւ
յեկեղեցի և 'ի քրիստոնէից. և կամ
ով այնքան ամբարշտեցաւ ասել բա_
նին կամ ածել զմտաւ. թէ նոյն ինքն
էակից հօր աստուածութիւնն, եղև Իբ
թլփատեալ. և 'ի կատարելոյ յանկա_ 22
տար դարձաւ. և թէ այն մարմինն, որ
'ի խաչի կախեալ, ոչ եղև մարդկային
մարմին. այլ նոյն ինքն արարիչ իմաս_
տութիւնն.]

Որոշել պատասխանեն. և ասեն. թէ
խոստովանիմք զքս յետ միաւորու_
թեանն գոլ ոչ 'ի յերկուս բնութիս.
այլ 'ի յերկուց բնութեանց.

Բայց՝ ընդդէմ նց է. նախ՝ զի ամ
գոյացութի է և անուանի այսպիսի
կամ այնպի ըստ բնութէ, ոչ 'ի բնու_
թէ, յորմէ եղև. այլ 'ի բնութէ,
յորում ինքն կայ ներկայապէ. զի այս
բնութիւ է ենթակայ յարանուանու_ Իգ
թեն սահմանի նորին. ո՞ր օրինակ. 23
փայտն է և յարանուանի փայտ ոչ 'ի
ջրոյ կամ 'ի հողոյ, յորոց եղև. այլ
'ի փայտական բնութէ, յորում ինքն
կայ ներկայապէ. և Արդ քս զկնի մար_
մնաւորոյն է և յարանուանի ճշմար_
տապէ ած և մարդ. ապա ուրեմն զկնի
մարմնաւորոյն է ոչ միայն յերկուց
բնութեանց, այլ և 'ի յերկուս բնու_
թիս. որպ ասէ սէ առաքյն պօղոս. թէ
որ 'ի կերպարանս այ էր. փլ. 'ի յածային
բնութէն. ոչինչ յափշտակութիւն
համարեաց զլինելն հաւասար այ. այլ
զանձն

talis sit, & dicatur: v. g. lignum non est, nec dicitur formaliter lignum ab aqua, vel terra, ex quibus factum est; sed a natura lignea, in qua nunc subsistit. At Christus post unionem vere per ipsos est & dicitur Deus, & homo; ergo post unionem non solum ex utraque natura est, sed etiam in utraque natura subsistit. Ad quod etiam confirmandum optimum est illud Pauli testimonium: *Qui* (scilicet Christus Jesus) *cum in forma Dei esset*, id est, cum in divina natura subsisteret; *non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo*; *sed semetipsum exinanivit*, non quidem amittens naturam Dei, sed *formam servi accipiens*, id est naturam humanam, per quam est *in similitudinem hominum factus*, *& habitu inventus*, *ut homo*. Philip. 2.

Contra secundo: Ideo dicunt, Christum post unionem non ex una, sed ex duabus esse naturis; quia ex divinitate, & humanitate constat, quæ sunt duæ naturæ diversæ: atqui etiam post unionem in divinitate, & humanitate eum consistere, dicunt, quæ sunt duæ natnræ diversæ: igitur post unionem non in una, sed in duabus erit naturis.

Contra tertio: quia, si Christus, unione facta, non permansisset in duabus naturis, divina scilicet, & humana; nec Deus fuisset, nec homo. Patet exemplum in mulo; qui cum ex equa gignatur, & asino; ac proinde ex duabus naturis sit, non autem in duabus naturis; idcirco nec equus, nec asinus est.

Respondent aliqui tertio ex Armeniis neotericis: *Confitemur*, *esse simul*, *& semel in Christo post unionem & duas naturas perfectas*, *& unam naturam perfectam*.

ըեալ բնութիւն. և երբ միոյն մերա_ բերութեան զոչինչ այլ բերեն՝ ի մե_ րայ երկուցն. արդեօք միայն մին հակա ճառութեան ունայնաբար երկարեն զբանն ասելովն երկու և մի. ԻԷ 27

dit, Verbi divini, adjiciens, modo incarnatam, modo incarnati, hoc est, cum altera natura carnis uniti. Sedde Cyrilli mente, ac modo loquendi, latius infra in responsione ad objectiones.

Երկրորդ. զի ոչ կարէ նոյն կատարեալ բնութիւնն անփոփոխ մնալով, գոլ համանգամայն մի և երկու ըստ նոյն բանի. վասն զի գոյր մի և ոչ մի, զի երկու. կամ գոյր երկու և ոչ երկու, զի մի. որ ներընդունակ զհակասութի. եթէ թերևս ոչ ասիցեն, երկու անկատարք. և մի կատարեալ. բայց զայս ոչ ասեն. և ոչ կարեն ասել հակ վասն պատճառաց, զոր ցուցաքս՝ ի վերոյ.

Չորրորդ ընդդիմաբանեն ասելով. թէ խոստովանիմք՝ ի քն և զերկու բնութի, և զմի բնութի վասն այսր պատճառիս. զի սէն կիւրեղ աղեքսանդրացին զեր_ կոքին բանն ասաց. քանզի ուրուրեքգրէ. թէ մի է բնութի բանին մարմնացելոյ. և յայլ ուրեք գրէ. թէ՝ ի քն են երկու միաւորեալ բնութիւնք.

Բայց ընդդէմ նոցա է. զի սէն կիւրեղ ոչ բնաւ երբէք գրեաց. թէ մի է բնութի քն, կամ՝ ի քն. այլ յիշատակելով զանունն քի միշտ ուսոյց գոլ՝ ի նմա զերկու միաւորեալ զանազան բնութիւն. Եւ դրձ ոչ բնաւ երբէք գրեաց, թէ երկու են բնութիւնք բանին մարմնացելոյ. այլ երբեմն ասէ. թէ մի է բանին մարմնացեալ բնութի. և երբեմն զոյն զայս նշանակելով այլ բանիւք ա_ սաց. թէ մի է բնութի բանին մարմնացելոյ. յն. մծ-այլոյն բնութի բանին, որ մարմնացաւ. յն. միաւորեցաւ ընդ միւս այլ բնութե մարմնոյ. որպ և ինքն մեկնեաց զոյնպիսի ասացեալսն իւր բազմիցս անգամ. Իսկ առ այսպիսի ա_ ռարկութիւն պատասխանի տացուք յաճախագո՝ ի պրակն վեցերորդ.

ԵՐՐՈՐԴ՝

Ցուցանի վկայութեամբ հայոց գրոց.

Պրակ. Դ.

Վկայութիւնք՝ ի գրոց հայոց ենաւնի կերպիւ առնանին. նախ՝ ի բանից եկեղեցւոյ իւրեանց. երկրորդ՝ ի սրբազան հարց և՝ ի վրդաց նոցին. և երրորդ՝ ի կանոնեալ սահմանադրութեց ուղղափառ ժողովոցն իւրեանց. Չորրորդ վն վկայութեց առ ելոց՝ ի բանից հայկազեան եկեղեցւոյ՝ ի ցուցումն երկուց բնութեցն քի. ոչ պարտ է այժմ կրկին անգամ աշ_ խատիլ. զի բաւականաբար շարադրե ցան՝ ի մէնջ՝ ի յառաջին վիճաբանու_ թեանն՝ ի չորրորդ պրակն. զնոյն ա_ սեմք ա̃

OSTENDITUR TERTIO

Ex ipsis Armeniorum testimoniis.

§. IV.

1 HÆc desumi possunt, primo a verbis Ecclesiæ Armenicæ; secundo a Patribus; tertio a Conciliis. Quod spectat ad verba, quibus Armena Ecclesia in suis Canticis, Hymnis, fideique Professionibus, in una Christi persona duas confitetur naturas; non est, cur iterum in præsentia laboremus; cum jam sufficienter allata ea sint quæst. 1. §. 4. Quod ad Patres, & Doctores Armenos; idem omnino dicendum: jam enim & isti serie admodum longa producti sunt, &

& auditi duas prædicare naturas, quæst. 3. §. 2. Quod autem ad Concilia; decies invenio Armenios Patres, ad Synodos suas convenientes, hoc idem definiisse, seu potius, quod in Chalcedonensi sancta Synodo definitum antea fuerat, confirmasse.

Quinque tamen ex his Conciliis, cum non adeo solemni ritu, nec tanta Episcoporum, aut Magistrorum frequentia, quanta fuit in reliquis, celebrata sint; vocari possent in dubium, an fuerint inter Armenos universalia: quorum tria Constantinopoli Imperatorum jussu habita sunt, primum sub Justiniano seniore, secundum sub Mauritio, & tertium sub juniore Justiniano; quantum vero in Oppido Cherna Majoris Armeniæ tempore Joannis XXII. Papæ, & quintum in Cilicia jussu Constantini Armeniorum Regis, & Consolatoris Patriarchæ peractum fuit. Quomodocumque sit, jam in illis unanimiter conspirasse Armenios ad propositum dogma suscipiendum, satis perspicue demonstratum est quæst. 3. §. 2. nec denuo repetendum videtur. Igitur ad alia quinque, in Armenis habita Regionibus, quæ modo ipsi nullo possunt calumniari prætextu, animum transferamus.

Prima Armeniorum Synodus Generalis est Charnensis, a Jesdra sanctissimo Patriarcha celebrata coram Heraclio Imperatore piissimo, cujus memoriam honore perspicuo ipsi colunt. In ea post menstruam rerum discussionem omnes Armeni Patres (uno discrepante Joanne Maracumensi hæretico, qui propterea exilio multatus fuit) suscipientes Concilium Chalcedonense, ejusque Decretum de duabus Christi naturis, Ecclesiam suam cum Catholica reconciliarunt: duravitque

Բ ունիմք և յաղագս միաւորութեց հարցն հայ
2 ոց. զի և դոքա երկարաբանն շարա_
դրութեք առաքելական և լուսաւոր եղեն ՚ի
մենջ քարոզել զերկուս բնութիւնս
յիւրաքանչիւր ժամանակի սկսանե_
լով ՚ի սրբոյն լուսաւորչէն ՚ի վայր. ՚ի
յերրորդ միաբանութեանն ՚ի յերկրորդ-
պրակին. իսկ որ պատշաճի առ միայ
ութիւն ժողովոցն հայոց. դատնեմք
թէ տասն ժողովք են, զհաւատարթալով
զկնի շահաղաց քաղկեդոնի սուրբ ժո_
ղովոյն հաստատեցին հաւատալ ՚ի
մի անձն քն զերկու բնութիւն.
Եւ արդ ՚ի տասն ժողովոցս այսոցիկ
հինգն եղեն մասնաւորք. զի ՚ի նոսա մ
Գ ոչ էին ամենայն եպիսկոպոսք և վարդապետք հայաս
3 տանեայց. այլ մասն ինչ նոցին. և ՚ի
հնգեցս երեքն ժողովեցան ՚ի կոս_
տանդնուպօլիս հրամանաւ կայսե_
րաց հռովմայեցւոց. յՅուստինեան ՚ի ժա
մանակս յուստինիանոսի մեծի. երկրորդն
հրամանաւն մօրիկեայ կայսերն. և
երրորդն յաւուրս փոքրին յուստինիա
նոսի. իսկ չորրորդն եղև ՚ի դեւղա_
քաղաքն քռնայ մեծին հայոց ՚ի ժա_
մանակս յոհաննու իբ. երրդ պապին.
և հինգերորդն ՚ի կիլիկիայ հրամա_
նաւ կոստանդինոյ արքային հայոց,
և առն մխիթար կաթողիկոսին ՚ի ժամա_
նակս կղեմենթոսի վեցերորդի պա_
Դ պին. Եւ ՚ի հնգեսեան սոյն ժողովսն
4 նոյն բանն երկուց բնութեանցն և ուղ_
ղափառ հանգանակոյն հաստատեցաւ.
որպէս պատմեցաւ ՚ի յերրորդ միաբա_
նութեան ՚ի յերկրորդ պրակին. իսկ
այլ հինգ ժողովքն էին ընդհանուր
հայոց. և ՚ի նոսա եղև բազմութիւն
եպիսկոպ և վարդապետաց և հարց վանորէից.
մինչ զի ոչ կարեն այժմ զրպարտութեամբ
ինչ բամբասել զնա նոցա.

Ուստի առաջին ընդհանուր ժո_
ղովն հայոց ժողովեցաւ ՚ի սրբազան
տէր եզրայ կաթողիկոսէն ՚ի քաղաքն
կարնոյ հրամանաւ հերակլի կայ_
սերն.

սերն. և ընկալաւ զբանն երկուց
բնութեցն, և զժողովն քաղկեդոնի.
և միաբանեց զհայս ընդ ուղղափառ
եկեղեցւոյ.

Երկրորդ ժողովն արարեալ եղև
'ի շիրակաւանն 'ի տէր զաքարիայ կթղի
կոսէն առաջի աշոտոյ հայոց սպարա
պետին. և յաղագս երկուց բնու
թեցն 'ի վեցերորդ կանոնն սահմանեաց
այսպէս. Եթէ ոք ըստ խելագարին եւ
տիքեայ բարբառեսցէ. կամ յերկնից բե
րեալ զմարմինն բանին ասէ. և կամ յայլ
մէ էութէ, բաց 'ի մերմէ. կամ զաստուածու
թե բնութիւն ասէ շփոթեալ 'ի մար
մին. և այնպէս սուտ համարէ զմեր փրկու
թի. այնպիսին նզովեալ եղիցի.] Եւ
դարձեալ 'ի յեօթներորդ կանոնն ասէ. եթէ
ոք ոչ խոստովանի. որ յայն հօրէ բանն
լեալ մարդ. կատարեալ աստուածութե, և
կատարեալ մարդկութե, յերկուց
բնութեանց 'ի մի դէմ և 'ի մի անձն
միաւորեալ. էակից հօր ըստ աստուածու
թեն, և դոյակից մեզ ըստ մարդ
կութե յամի առանց մեղաց. այնպի
սին նզովեալ եղիցի.]

Երրորդ ժողովն գումարեցաւ 'ի
տէր գրիգորէ կթղկոսէն 'ի քաղաքն
տարսոնի հրամանաւ արքային հայոց
առաջին լևոնի. յորում ժողովոյն խնդր
ուածն յոյնաց այսպէս. Խնդրեմք, զի
խոստովանեսջիք զտէր մեր յս քս. մի
որդի մի դէմ. մի քս. մի տէր. մի անձ
նաւորութի. անբաժ, անփոփոխ,
անայլայլելի, անշփոթ. ոչ այլ զորդին
այ, և այլ զորդի սրբուհւոյ ածած
նին. այլ զնոյն որդի այ և որդի մար
դոյ. բնութիւնս երկուս զմին խոստո
վանել այ և մարդ. և երկուս բնու
թիւնս զնոյն և զմի քս. և այլն.] Իսկ
հայոց ժողովն պատասխանի ետ նմ
այսպէս.

Ի յամ խոստովանութեն համա
խոհս դաւանեմք զմեմ սէս, և զմեծ
հայրապետս 'ի բանսն եւրց. ժը. զերա
նելին

Ե vitque conciliatio hæc annos 95. Pro-
5 pria hujus Synodi verba, quibus hæc decrevit, non habeo, nec desidero: cum nullus inter Armenios, sive qui hoc nesciat, eruditus vir, sive qui non referat, historicus sit.

Secunda est Sirachavanensis, acta coram Armeno Rege, Asciut Pacratide, a Zacharia Patriarcha: cujus in Canone 6. hæc verba sunt: *Si quis juxta Eutychis stultitiam temere dixerit, carnem divini Verbi fuisse de Cælo allatam, aut alterius, quam nostræ substantiæ; vel naturam divinam cum carne confusam, aut in carnem*
Զ *conversam esse; adeoque vanam red-*
6 *diderit nostram Redemptionem: anathema sit.* Et rursus in Canone 7. *Si quis non confitetur, humanatum Dei Patris Verbum esse perfectum Deum, & perfectum hominem; ex duabus naturis in una persona compositum; consubstantiale Patri secundum divinitatem, & consubstantiale nobis in omnibus, excepto peccato, secundum humanitatem: anathema sit.*

Tertia est Tarsensis, jussu Leonis I. Armeniorum Regis coacta a Gregorio Deghà, Patriarcha: ubi lectis Græcorum petitionibus pro concordia Ec-
Է clesiæ stabilienda; ad secundam, quæ
7 sic continebat: *Quærimus, ut confiteamini Dominum nostrum Jesum Christum, unum filium, unam personam, unum Christum, unum Dominum, unam hypostasim, indivisibiliter, immutabiliter, inalterabiliter, inconfuse: non alium filium Dei, & alium filium Deiparæ Virginis; sed eundem, filium Dei, & filium hominis; & in duabus naturis unum confiteamini Deum, & hominem; atque duas naturas unum, & eundem Christum:* &c. Respondit in

in rescripto Armena Synodus hisce verbis:

Huic quidem confessioni consentientes invenimus omnes sanctos, & magnos Doctores in verbis ipsorum, nimirum B. Athanasium, & Gregorios, quique ante, & post illos exstiterunt: similiter & B. Cyrillum; qui adversus Nestorium strenue decertans, victoriaque potitus, ad comprobandam ineffabilem, & inconfusam Christi compositionem, pessimo divisori contrariam, non nullis in locis ait: Una est natura Verbi incarnati: quod recipientes Patres nostri, juxta eandem B. Cyrilli mentem id ipsum confessi sunt; nobisque tradiderunt, quod secundum conjunctionem Verbi cum carne dicatur per equivocationem una natura Verbi incarnati, & non secundum definitionem simplicis essentiæ: hoc enim qui poterat a confitentibus Christum, Deum, & hominem, asseri? Et quidem, licet juxta rectam adhuc confessionem æquivocum dictum illud explicemus; neque tamen idcirco expletur animus Fraternitatis vestræ: quin immo in suspicionem, obtrectationem, & scandalum etiam apud vos adducimur, quasi Christi naturas confundentes, atque in unam miscentes, quod absit vel ad mentem venire; sed ab istiusmodi opinione (testis est Deus) tum Patres nostri, tum nos ipsi aversi omnino sumus. Verum enimvero, ad Ecclesiæ sanctæ pacem conciliandam, ad vestram ædificandam dilectionem, utque a nobis quodlibet istius suspicionis offendiculum auferatur, operæ pretium ducimus, abstinere nos in posterum ab illo per æquivocationem dicto unius naturæ Verbi incarnati; sed asserere duas naturas, unde existentia illius ineffabilis unionis Verbi cum carne vere constituatur.* At-

*Nazianzenum & Nyssenum.

Է նելին Աթանասիոս. և Գրիգորեանսն.
8 և զորս հանդոյնս նոցին. նոյնպէս և
զմեծն կիւրղոս, որ ընդդէմ նեստորի
զինեցաւ յաղթող ախոյեանն. և վս̄
ստուգելոյ զանճառ և զանշփոթ միա-
ւորութիւն քի̄, ներհակ չարաչար բա-
ժանողին, ուրեք ուրեք ասաց. մի է
բնութի̄ բանին մարմնացելոյ. զոր ըն-
կալեալ հարքն մեր խոստովանեցին 'ի
նոյն երանելոյ կիւրղի միտս. և մեզ
աւանդեցին. ըստ միաւորութեան
բանին ընդ մարմնոյն ասել բացաձայ-
նութեամբ մի բնութիւն բանին մար-
մնացելոյ. և ոչ ըստ պարզ էութեան
սահմանի. զի այս զիա՞րդ էր կարելի
Թ ասել՝ աստուած և մարդ զքրիստոս
9 խոստովանողացս. Ոչ թէպէտ և մեք
նեմք զբառն բացաձայնութեան ըստ
ուղիղ դաւանութեան. սակայն ոչ
տիրապ̄ շինի այսուիկ եղբայրութե̄
ձերոյ. այլ կարծեօք գայթակղութե̄
վարիք 'ի վր̄ մեր. 'ի յեղումն և 'ի շփո-
թումն բնութե̄ցն քի̄ բամբասելով.
զոր մի լիցի զմտաւ ածել. այլ հեռի է
են յայս կարծեաց հարքն մեր և մեք
առաջի այ̄. 'ի վր̄ որոյ և կարևոր հա-
մարիմք վս̄ խաղաղութե̄ եկեղեցւոյ,
և շինելոյ զսէրդ ձեր, և բառնալոյ 'ի
մէնջ զատարադէպն գայթակղութեան
կարծիս. տեղի տալ ասելոյն բացա-
Ժ ձայնութե̄. մի բնութի̄ բանին մար-
10 մնացելոյ. և ասել երկու բնութիւն.
որով ճշմարտագ̄ գոյութիւն անճառ
միութե̄ բանին և մարմնոյն սահմա-
նի. և զոր օրինակ՝ հաստատեաց զսա
կիւրեղ երանելին և հարքն մեր հե-
տևողք ընդդէմ բաժանողացն զքի̄
ըստ բնութե̄ցն և յանձնաւորութիւն,
մեք լուծանեմք ընդդէմ կարծեաց
շփոթողացն. և մնամք անսայթաքելի
'ի ճշմարտութեան համախոհ հարցն
սրբոց դաւանութե̄. Ունիմք և առ-
այս ճշմիտ և ընդարձակաբան վկայու-
թե̄ հարցն ղթուղթն ասացեալ հօրդ-
դեր

nobis obloquebantur, dicentes: idcirco unam festivitatem in duas separant; ut similiter unum Christum in duas personas, & duos filios divisum confiteantur: quod absit omnino: sed ipsi potius, negantes duas illas naturas, quas in una Christi persona inconfuse unitas Ecclesia sancta profitetur: atque credentes, quod post ineffabilem unionem ablata sit differentia naturarum, unam in eodem Christo naturam adstruebant; testem vero sui sceleris beatum faciebant Cyrillum, eoquod ad ineffabilem unionem illam confirmandam, quandoque dixerat: una est natura verbi divini incarnati: profecto ignorantes, quod sicut ibi ad unitatem verbi declarandam dixerat beatus unam verbi divini incarnatam naturam; ita & alibi sæpius, ad comprobandum duas naturas in una Christi persona inconfuse unitas, cum ipse Cyrillus, tum Athanasius, Chrysostomus, aliique sancti Patres, diserte, & clare loquuti sunt; præsertim magnus Nazianzenus in epist. ad Cledonium, dicens: Naturæ duæ; nam Deus, & homo. Et iterum in oratione de theologia inquit: Contra quam in Trinitate res se habet: illic enim in tribus personis una natura; hic autem in duabus naturis una cernitur persona. Hucusque Synodus.

Ժդ թի բնութեանն. և վկայ ածեն զին-
14 քեանց զերանելին Կիւրեղ. որ վս ան-
ճառ միաւորութեն մի է ասաց բնու-
թի բանին մարմնացելոյ. ոչ գիտելով.
թէ որպս անդ վասն բանին միութեան
մի ասաց բանին մարմնացել բնութի.
այսպ և յայլ ուր բազում անգամ վս
երկուց բնութեանն նա ինքն ասէ ՚ի
գիրսն իւր. և համաստեաւ ճառէ
զյատկութեանն. զոր և վս անշփոթ-
մնալոյ յատկութեանն յայտնապ ՚ի մի
խօսին սբ հարքն աթանաս, և յոհան
ոսկէբերանն, և այլքն. որք զերկու
բնութիս ասացին ՚ի մի անձն քի, ընդ-
որս և մեծն գրիգոր ածաբանն զնոյն
Ժե ցուցանէ ՚ի թղթին իւրում առ կղէ-
15 դոն, ասելով. երկու բնութի վասն
զի ած է և մարդ. և դարձ գրէ յածա-
բանութե ճառսն իւր այսպ. թէ ընդ-
դէմ երրորդութեն. քանզի անդ յեր-
իս անձնաւորութիս մի բնութի տե-
սանի, և աստ ՚ի մի անձնաւորութի
բանին երկու բնութիւն.] Մինչև
ցաստ ատենոյ ժողովն.

Աղրդ յասացելոցս հետևի. թէ որ ոք ՚ի հայոց առաքելէ՛ ՚ի քս զմի բնութիւն, լինի նզովեալ ոչ թէ միայն ՚ի յընդհանուր ժողովոցն յունաց և լատինացւոց. այլ և ս ՚ի ժողովոցն իւր եկեղեցւոյն իւրեանց.

Unde colligitur, Armeniorum hæreticos, qui unam in Christo fabulantur naturam, non solum execrationibus, ac diris eorum Conciliorum, quæ apud Latinos, & Græcos habita sunt, verum etiam illorum, quæ Armena ipsa Ecclesia celebravit, subjectos esse.

ՉՈՐՐՈՐԴ.

Ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց. որք յառաջ քան զքաղկեդոնին ժողովն էին.

Գլուխ. Ե.

Պօղոս տարօնացին 'ի գիրսն իւր ա
որ ընդդէմ Թէոփիստոսի, ջանայ
հաստատել զխելագարութիւնն իւր
յաղագս միոյ բնութեանն 'ի Քրիստոս սուտ
վկայութեամբ սրբոց հարց. վասն որոյ
զբազում բանս սրբոցն այլայլէ և ա-
պականէ. և զոմն սուտ վերադրու-
թիւս շարադրէ անուամբ նոցին սրբոց։
և ոչ ցուցանէ զտեղիս գրոցն, յորս
խօսեալ իցեն սրբքն այսպէս. զի մի իմքն
գտանիցի սուտ ապականիչ բանից
նոցին։ Մտանի և ոչ ներելով սրբոյ
վերափառին ուրուք յանդգնի և ամ-
բաստանել զմեծ հայրն Աթանաս. և
թէպէտ նոյն սէրն ահաւոր սպառ-
նալեօք սաստեաց մարմնական հերետի-
կոսացն. մանաւանդ 'ի թուղթն առ
Եպիկտիտոս ասելով. Թէ ո՞ր դժոխք բ
զգայունեցին զառ 'ի մարիամայ ծնեալ
մարմինն համագոյակից ասել բանին
աստուածութեան.] սակայն սուտ խաբեբայ
տարօնացին գրէ. թէ նոյն Աթանաս
ասաց այսպէս։ Եղև լինել մի անձն. և մի
կամք. մի բնութիւն. և մի աստուա-
ծութիւն մարմնոյն և բանին այ.] ո՜հ չա-
րաչար լրբութիւն սուտ խաբեողաց. որք
չամաչեն աղծել զբարեհռչակ համ-
բաւն սրբոց հարցն։ Այլ արդ ստոյգէն իսկ
բերցուք և մեք յայսմ վայրի զնո եր-
կուց բնութեանց ոչ խառն և սուտ.
այլ ճշմարիտ և հաւաստի իսկ բանս
հին հարցն սրբոց. և տեսցուք. թէ
որքան սնոտի և ընդունայն է տարօ-
նացւոյն հպարտութիւն. որով յարու-
ցեալ 'ի վր Թէոփիստոսի 'ի յոքին գիրսն,
ասէ

OSTENDITUR QUARTO

Ex Patribus Graecis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt; hoc est, qui ante Chalcedonensem Synodum floruerunt.

§. V.

PAulus Daronensis, in lib. de una
1 Christi natura adversus Theopistum Catholicum, magno, sed inani enititur studio, ut delirium suum sanctorum Patrum testimoniis confirmet: multas idcirco eorum profert sententias, suo tamen arbitratu alias ex parte corruptas, alias confictas ex integro; nullumque, quo possit falsarius deprehendi, citat locum, ubi patres ita loquuti sint. Denique in tantam ibi fraudem, & temeritatem perducitur; ut nec ipsi parcat sanctissimo Athanasio, tametsi hunc errorem prae patribus aliis asperius objurganti, & in epistola ad Epictetum scribenti: *Quis infernus ista eructavit, ut consubstantiale dicant corpus,*
2 *ex Maria genitum, cum verbi divinitate?* Sed asserere adhuc audeat, illum in haec verba sacrilega exorbitasse: *Una facta est persona, una voluntas, una natura, & una divinitas verbi Dei, & carnis.* Proh improba mendacissimi deceptoris audacia, quae, ut propositum assequatur, nec famam veretur violare sanctorum! Videamus itaque ex propriis, ac germanis veterum patrum sententiis, quam vanus, fictusque sit, quo ibidem haereticus in Theopistum insultat, fastus ille: *O princeps orthodoxorum philosophe, neminem prorsus invenies, qui in Christo duas affirmet naturas.*

Dionysius Areopag. in lib. de di-

vin.

vin. nomin. cap. 2. postquam dixit, essentiam divinam communem esse tribus personis; hæc subdit de filio: *Est præterea propria, & distincta, nostra in Jesu perfecta, immutabilisque essentia.* Et clarius infra: *Distinctum est autem a divinitate, quod ex nobis omnino, & vere essentiam, divinum verbum assumpsit: fecitque, ac passus est ea omnia, quæ humanæ ejus actionis præcipua sunt, & singularia: hæc enim nulla ratione communia sunt Patris, ac Spiritus.* Quibus verbis non solum duas distinctas naturas, seu essentias, verum etiam duas operationes in Christo profitetur.

Justinus Martyr in lib. de vera fidei confessione, post medium: *Ut enim,* inquit, *unus homo est, sed in se duas dissimiles naturas continet: & alia quidem cogitat; alia autem, quod cogitatum est, exequitur, & perficit: ita filius, qui unus est, & duplex natura, alia quidem ea, quæ divina sunt, efficit: alia ea, quæ humilia, abiectaque sunt, accipit.* Et rursus ibidem: *Quemadmodum sol unus est, duæ autem naturæ, altera lucis, altera solis corporis: sic etiam unus est filius, Dominus, Christus, & unigenitus: sed naturæ duæ, una, quæ supra nos est; nostra altera.*

Irenæus, in expositione fidei, adversus similes hæreticos ait: *Vos, qui ad baptismum aspirare fingitis: qui, ut tollatis duas naturas, quæstiones tales proponitis; qui mixturam, confusionem, & mutationem in deitatem ex corpore, ut hæc confundatis, comminiscimini; qui nunc in carnem verbum versum asseritis, nunc carnem in Verbi essentiam: & hac mentis depravatione nihil vos sapere ostenditis.* Hoc idem asserit lib. 3. cap. 18. & 20.

Ter-

գ ասէ այսպ̃. եւ յառաւելեալն այլ եւ մար-
3 մնոյն մի բնութիւն՝ի սրբոց Հարցն
խոստովանեցաք ասել. այլ ո՞չ խոստովան-
ութ՝յառաւելին ուղղափառացն յայտնա-
նէ ոչ զոք գտանես զերկու բնութի
ասել. այլ մի.] Բայց Կիւրղի բանքն
սրբոց են սոքա.

Սրբն Դիոնէսիոս Արիսպագացին յղ̃գս ա̃ծային անուանացն յերկրորդ գլխին ասէ. Է եւս՝ի քս̃ յս̃, բայց յա̃ծային էութէ հատուածակի եւեթ մեձանցն, մեր յատուկ եւ անփոփոխ, զանազանեալ եւ կատարեալ էութիւն.] Եւ դարձեալ յետ սակաւուց ասէ. Իսկ յա̃ծութէ զանազանեալ է էութիւնն
դ զոր եառ՝ի մէնջ բոլորովին եւ ճշմար-
4 տապ̃ բանն ա̃ծ. որ ներգործեաց զա̃մ
ենչ, որք են սեփհական եւ յատուկ մարդկային ներգործութե. քանզի այսոքիկ ոչ են հաւասարք ընդ Հօր եւ Հոգւոյն սրբոյ.] Որով բանիւ խոստովանեաց սրբն՝ի քրիստոս զերկու էութիւս. այ. բնութիւս. եւ զերկու գործս.

Սրբն յուստինոս մարտիրոս՝ի ճառն յղ̃գս ճշմարիտ հաւատոյ դաւանութե ասէ. Որպ̃ մարդն մի է, իսկ զերկու բնութիւս աննմանս ընդունի յին քեան. եւ միովն խորհի. եւ միւսովն արտադրած է զխորհեցեալն. նոյնպ̃ եւ
ե որդին այ, որ մի է. եւ զերկու բնու-
5 թիս ընդունի, միովն գործէ զգործս
ա̃ծայինս, եւ միւսովն առնու զմարդկայինսն եւ զխոնարհսն.] Եւ դարձեալ յետ այլոց բանից ասէ. Որպ̃ արեգակն մի է. իսկ զերկու բնութիւս ունի. միոյն լոյս, եւ միւսոյն մարմին արեգական. այսպ̃ եւ տէրն մեր յս̃ քս̃ է մի որդի. մի տէր. մի քս̃. եւ միածին. իսկ բնութիւք երկու. միոյն՝ի վեր քան զմեզ. եւ միւսոյն՝ի մերմէս.]

Սրբն Իրենոս՝ի գիրսն յղ̃գս հաւատոյ բացայայտութեան ընդդէմ միաբնակ հերձուածողացն ասէ. Ո՜ դուք,

որք

որք համարէք ակնունիլ 'ի մկրտու-
թի. որք զայսպիսի հակաճառութիւնս
'ի մէջ արկանէք, ոմ̄ զի բարձիցէք զեր-
կու բնութիւնս. որք զխառնակութիւն
և զշփոթութիւն մարմնոյն 'ի յա̄ծութիւն
զմտաւ ածէք. որք այժմ ասէք զբանն
'ի մարմին փոխարկեալ. և այժմ զմար-
մինն 'ի բանին բնութի. և այդպիսի
մոլորութե̄ մտացդ ցուցանէք զանդի-
տութիւդ ձեր։] Եւ զնոյն ասէ 'ի գիրս
երրորդ, և 'ի գլուխն. ԺԲ. և Ի երդ.

Թէրտուղիանոս 'ի գրոցն յաղագս
մարմնոյն քր̄ի 'ի հինգերորդ գլխն ասէ.
Երկու բնութիւնքն ցուցին զք̄ս ա̄ծ և
մարդ. հոգևոր և մարմնաւոր. հզօր և
տկար. մեռեալ և կենդանի. որ յատ-
կութիւնս ա̄ծային և մարդկային բնու-
թեն յայտնեցան հաւասար ճշմարտու-
թե̄ երկաքանչիւրոյ բնութեն. զի զօ-
րութիւն զհոգւոյն այ ստուգեցին. և
կրողութիւն զմարմնոյն մարդկութեն։]

Որոգինէս 'ի մեկնութե մատթէոսի 'ի
լգ. երդ ընձեռութիւն ասէ. Ըստ իւրոյ
ա̄ծութեն ոչ պանդխտեցաւ. այլ
ըստ տնօրէնութե մարմնոյն զոր էառ.
ըստ որում խռովեցաւ, և տրտմե-
ցաւ ասելով. թէ անձն իմ յոյժ խռո-
վեալ է. և դրձլ. տրտում է անձն իմ
մինչև 'ի մահ. արդ իբրև զայս ասեմք
ոչ լուծանեմք զմարդկութե մարմնոյն
զոր էառ. զի գրեցաւ 'ի յհն. ամ հոգի
որ լուծանէ զյս, ոչ է յա̄յ. այլ պա-
հեմք զիւրաքանչիւրոյ բնութեանն
զյատկութի.]

Սուրբն գրիգոր սքանչելագործն 'ի
ճառն յաղագս հաւատոյ ասէ. Է ա̄ծ
ճշմարիտ. որ գոլով անմարմին, 'ի մար-
մնի երևեցաւ. ոչ ունի զերկու անձն
այլ զերկու բնութի.]

Սբն աթանաս 'ի գիրսն յաղագս սահ-
մանաց ասէ. «Այլ է բնութի. և այլ
անձնաւորութիւն. Եթէ ոք հար-
ցանէ վասն ա̄ծութեն. թէ քանի բնու-
թի խոստովանիս. պատասխանեա.

Թէ

Զ 6 Tertullianus de carne Christi, cap. 5. *Ita utriusque substantiæ census hominem, & Deum exhibuit: hinc carneum, inde spiritalem; hinc infirmum, inde præfortem, hinc morientem, inde viventem; quæ proprietas conditionum divinæ, & humanæ, æqua utique naturæ cujusque veritate dispuncta est eadem fide spiritus, & carnis. Virtutes spiritum Dei, passiones carnem hominis probaverunt.*

Origenes, tract. 33. in Matthæum: *Secundum divinitatis suæ naturam non peregrinatur; sed peregrinatur secundum dispensationem corporis, quod*
Է 7 *suscepit; secundum quod turbatus, & tristis factus est, dicens: nunc anima mea turbatur: Et, tristis est anima mea usque ad mortem: hæc autem dicentes, non solvimus suscepti corporis hominem: cum scriptum sit apud Joannem, omnis spiritus, qui solvit Jesum, non est ex Deo: sed unicuique substantiæ proprietatem servamus.* Joan. 4.

Gregorius Thaumaturgus, in orat. de singulari fide: *Est Deus verus; qui, cum esset carnis expers, in carne apparuit: non tamen duas habet personas, sed duas naturas.* Apud Eutym. in Panopl. part. 2. tit. 15.

Athanasius in tract. de definitioni-
Ը 8 bus, ubi de natura, & hypostasi: *Aliud est natura, aliud hypostasis. Si quis ergo de divinitate quærat: quot confitearis naturas? responde: unam; hypostases vero tres. Quod si quis de incarnationis dispensatione interroget: quot naturas confiteare? responde: duas; unam vero hypostasim. Christus enim duas essentias, & naturas habet, immutabiles, & inconfusas, divinitatem, & humanitatem, in una hypostasi, Deus perfectus, & perfectus homo cognitus, atque propterea duas naturas in una hypostasi confitemur in-*

car-

carnationem Domini nostri Jesu Christi. Item in Evangelium de sanctissima Deipara. *Deus perfectus, & homo perfectus: unus ratione unius personæ; duplex tamen natura*.

Apud eund. Eutym. loc. cit.

Ejusdem, adversus illos, qui Christum unam esse dicunt naturam compositam: *Aliud etiam est dicere, duas naturas perfectas in unam personam convenisse; & aliud, ex duabus partibus unam essentiam esse conflatam* &c. *qui enim fieri potest, ut quod æternum est, & quod est recens, in una considerentur natura? num & sanguis, & aqua fuit divinitatis essentia, quæ fontis instar defluxit e latere. Si ejusdem est, & pati, & non pati; necesse est, & voluntates esse diversas, & non easdem actiones; alia enim convenit formæ Dei, & alia formæ servi: alia templo, & alia inhabitanti Deo. Perperam igitur in unam essentiam introducunt seditionem, cujus essentiæ pars unum vult, pars aliud. Si una essentia; cur dicit: non quod ego volo, sed quod tu? quomodo eadem est, quæ fecit, & quæ facta est? Quomodo eadem & omnia novit antequam fierent, & extremum diem, & hoc ignorat? quomodo eadem & precatur, & preces suscipit? quomodo dicit, Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti? quis novit, eandem a seipsa naturam derelinqui, & seipsam, ut alium, invocare? quæ quidem omnia naturam duplicem consequuntur*. Hoc ipsum præterea diserte docet idem Athanasius, in epist. ad Epictetum contra Arrianos; in tract. de adventu Christi, & in alio de humana natura suscepta, contra Apollinarium; in lib. de incarnatione; aliisque tractatibus.

Hilarius, lib. 9. de Trinitate in prin-

Թ 9 Թէ մի բնութի. նոյն զերկս անձնաւո-
րութիս. Ապա թէ ոչ համեմատէ զմ̃
մարդեղութե անօրէնութե. Թէ քա-
նի բնութի խոստովանիս. պատաս-
խանես. Թէ զերկու բնութիս. և մի
անձնաւորութի. քանզի ք̃ն զերկու-
էութիս և բնութիս ունի, անփոփո-
խըս, և անշփոթս, զա̃ծութիս և զմար-
դկութիս, 'ի մի անձն, ա̃ծ կատարեալ
և մարդ կատարեալ ճանաչեալ. սակս
այսորիկ զերկու բնութի 'ի մի անձնա-
ւորութեան խոստովանիմք զմարդե-
ղութիս ա̃ն մերոյ յի̃ քի̃.] Եւ դարձ 'ի
վր̃ աւետարանին յղգս ամենասուրբ ա̃ծ-
ածնին ասէ. Ա̃ծ կատարեալ և մարդ
Ժ կատարեալ. մի ըստ միոյ անձնաւո-
10 րութեան. բայց երկեակ ըստ բնու-
թեան.]

Եւ դարձ' նոյն աթանաս ընդդէմ
նոցա, որք ասէին զք̃ն մի բաղադրեալ
բնութի, ասէ. Այլ է ասելն զերկուս
կատարեալ բնութիս 'ի մի անձն շա-
րայարեալս. և այլ է ասելն, թէ յեր-
կուց մասանց մի էութի բաղադրե-
ցաւ. Եւ զիա́րդ իցէ կարելի, զյաւի-
տենականն և զժամանակաւորն 'ի մի
բնութի նկատել. Մի թէ ա̃ծու-
էութիւնն եղև արիւն և ջուր. որք
իբրև զաղբիւր ելին 'ի կողէն. Եթէ
նորին էր չարչարել և ոչ չարչարել.
Ժա ապա պարտ է և զկամսն դոլ զանա-
11 զանս. և ոչ նոյն զներգործութիս. զի
այլ պատշաճի կերպի ա̃յ. և այլ կեր-
պի ծառային. ուրեմն չարափառք են,
որք զհակառակութի 'ի մի էութիւն
մուծանեն. Եթէ մի էութի է. ըն-
դէ՞ր ասէ. Թէ ոչ որ ես կամիմ. այլ
որ դու. զիա́րդ մի և նոյն բնութի
է, որ ստեղծ, և որ ստեղծաւն. զի-
ա́րդ նոյն է. որ ճանաչեաց զա̃մ յա-
ռաջ քան զլինելն նոցա. և ոչ գիտէր
զյետին օրն և զժամն. զիա́րդ նոյն է.
որ աղօթէր, և որ զաղօթս ընդունէր.
զիա́րդ ասէր. Թէ ա̃ծ իմ ա̃ծ իմ ընդ-
էր-

եր Թողեր զնա։ Մինն է կարէ իմանալ. Դբ
Թէ մի բնութիւն նոյն զնոյն Թողոյր. 12
և զնոյն երբեք զայլ ոչ կոչէր. որք ամ
պատշաճին երկուց բնութեանց.]
ււԶ յաքան մեծին Աթանասի. որ և զնոյն
ասէ 'ի Թուղթն առ Եպիկտետոս. և 'ի
ճառն յաղագս գալստեանն քի. և 'ի
ճառն յղ̅գս մարդկային բնութե ա-
ռելոյն, որ ընդդէմ ապօղինարի. և
'ի գիրսն յաղագս մարդեղութե. և
յայլ բազում ուրեք.

Մե̅ն Կիւրեղոս յղ̅գս երրորդութե
յիններորդ գիրքն ասէ. Զայ̅ բնու-
Թի՛ն 'ի զօրութե յարութեն իմացիր.
իսկ զմարդոյ տնօրէնութիւն 'ի մահ-
ուանն ծանիր. Եւ Թէպէտ երկո- Դգ
քինն գործեցաւ ըստ երկուց բնու- 13
Թեցն. սակայն յիշեա զմի գոլ յս քս,
որ զերկոսեանն ընդունի.] Եւ յետոյ
դրձ̅լ ասէ. ււԶոր պարտ էր ինձ 'ի Ձեռն
սակաւուց ապացուցանել զայսոսիկ.
որ̅ զի յիշեսցուք գոլ 'ի տր̅ մեր յս քս
մի անձն երկոցունց բնութեցն. զի որ
էրն 'ի կերպարանս այ̅. էառ զկեր-
պարանս ծառայի.] զնոյն ասէ եւս 'ի
մեկնութեանն Թղթոյն պօղոսի առ
տիմոթէոս.

Մե̅ն բարսեղիոս 'ի յառաջին գիրսն,
որ ընդդէմ եւնոմիոսի ասէ. Որպ̅ առ-
նուլն զկերպարանս ծառայի՛ նշանա-
կէ զառեալն մեր յս քս ծնեալ էութե Դդ
մարդկային բնութե. այսպ̅ գոլն 'ի 14
կերպարանս այ՛ յայտ առնէ զյատ-
կութիւն աստուածային էութեն.] Եւ դարձ̅լ
'ի յերկրորդ ճառն յղ̅գս որդւոյ ասէ.
Հաւատամք 'ի մի հայր անծին. և 'ի
մի որդի ծնեալ, յս քս, գոյակից ընդ-
հօր ըստ աստուածութե, և ընդ մեզ ըստ
մարմնոյ. ոչ երկու, այլ մի որդի. ա-
ռողջ պահելով յատկութիւնսն բնութեց.]
Նոյնպ̅ ուսուցանէ 'ի չորրորդ գիրսն
ընդդէմ եւնոմիոսի. և յայլ ուրեք.

Մե̅ն գրիգոր աստուածաբանն 'ի յառա-
ջին Թուղթն առ կղեդոնիոս ասէ.

ԵԹէ

principio: *Naturam Dei in virtute resurrectionis intellige: dispensationem hominis in morte cognosce: &, cum sint utraque suis gesta naturis, unum tamen Christum Jesum eum memento esse, qui utrumque est.* Et rursus post pauca: *Haec igitur demonstranda a me paucis fuerunt; ut utriusque naturae personam tractari in Domino Jesu Christo meminissemus; quia qui erat in forma Dei, formam servi accepit.* Idem asserit in explanatione epistolae ad Timotheum.

Basilius, lib. 1. contra Eunom. post medium: *Sicut formam,* inquit, *assumpsisse servi, in essentia humanae naturae Dominum nostrum natum esse, significat: sic cum dicit, in forma Dei esse, divinae essentiae proprietatem penitus declarat.* Item in orat. de filio secunda: *Credimus,* ait, *in unum Patrem ingenitum, & in unum filium genitum, Jesum Christum, ejusdem substantiae cum Patre secundum divinitatem, & nobiscum secundum carnem: non duos, sed unum filium, salvis naturarum proprietatibus.* Idem docet lib. 4. contra Eunomium, & alibi.

Nazianzenus, in epist. 1. ad Cledonium: *Si quis duos filios, alterum ex Deo, & Patre, alterum ex matre; non autem unum, atque eundem, induxerit: is ab ea quoque filiorum adoptione excidat, quae recte credentibus promissa est. Quamquam enim Deus, & homo duae naturae sunt, quemadmodum & anima, & corpus; non tamen duo filii, nec Dii; sicut ne hic quidem duo homines.* Et paulo post ait: *Aliud quidem, atque aliud sunt ea, ex quibus Salvator: non tamen alius, atque alius; absit. Porro aliud dico, contraquam in Trinitate res habet:*

bet:

bet: illic enim alius, atque alius, ne personas confundamus; non autem aliud, atque aliud; quoniam tria quoad divinitatem unum, & idem sunt.

Item in orat. secunda de filio, super illud: *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum*, inquit: *Deus dicitur, non ratione verbi, sed partis, in oculorum sensum cadentis: quo enim modo illius, qui proprie Deus, Deus dici queat? Quemadmodum Pater, non humanitatis, sed verbi respectu: duplici quippe natura constabat*. Item in oratione de nativit. Christi, non longe a fine: *Missus est quidem, sed ut homo: duplex enim erat in eo natura*. Sic etiam habet in homilia de Epiphania.

Nyssenus homil. 13. in Cantica: *In Christo quiddam creatum est, quiddam increatum: & increatum vocamus illud ipsum, quod æternum est, ac seculis prius, & a quo res universæ conditæ sunt: creatum vero, quod ob susceptam nostri causa administrationem conformatum est ad similitudinem corporis humilitatis nostræ*. Item in orat. adversus Apollinarium. *Si igitur in duabus contrariis proprietatibus natura carnis, & divinitatis consideratur: quomodo duæ naturæ sunt una?* Idem similiter in lib. ad Simplicium.

Ambrosius, lib. 1. de incarnationis dominicæ Sacramento, cap. 6. *Sed, dum hos redarguimus, emergunt alii, qui carnem Domini, dicunt, & divinitatem unius esse naturæ. Quæ tantum sacrilegium inferna vomuerunt?* Et rursus cap. 7. *Non Christum divido, cum carnis ejus, divinitatisque distinguo substantiam; sed unum Christum cum Patre, & Spiritu Dei præ-*

ԺԵ եթէ ոք 'ի ներքոյ ածիցէ զերկու որ
15 դիս. զմինն յայն և 'ի հօրէ. և զերկ-
րորդն 'ի մօրէ. այլ և ոչ զմի և զնոյն.
յորդեգրութեան արտաքս անկցի. զոր
խոստացան ուղիղ հաւատացելոց.
զի թէպէտ բնութիւք երկուք. զի ած
և մրդ. ոպ հոգի և մարմին. բայց որ-
դիք ոչ երկուք. և ոչ ածք երկուք.
ոպ և ոչ երկու մարդիկք.] Եւ դրձլ
յետ սակաւուց. այլ և այլ. յորոց
փրկիչն. բայց ոչ այլ ոք և այլ ոք.
քաւ լիցի այս. իսկ այլ առեմ ընդդէմ
այնմիկ. որ յերրորդութեն. քանզի
անդ այլ ոք և այլ ոք ասեմք. զի մի
զանձինս շփոթեսցուք. բայց ոչ այլ
ԺԶ և այլ. զի երեքեանն ըստ ածութեն
16 մի և նոյն են.]

Նոյն սբն յճառս որդւոյ յերկրորդ-
ճառն, որ 'ի վր այնր. Թէ ելանեմ առ
հայր իմ, և առ հայր ձեր. ած իմ և
ած ձեր. ասէ. ած ասի, ոչ բանին, այլ
այնր իրի, որ աչօք տեսանիւր. քանզի
զիա՞րդ կարէր իսկապէս այ ած լի-
նել. ոպ և հայր ասի, ոչ մարդկու-
թեն, այլ բանին. զի ունէր զերկու
բնութի.] Եւ դրձլ 'ի քն ծննդեան
ճառն ասէ. առաքեցաւ իբրև մարդ.
զի երկու բնութի էր 'ի նմա.] նոյնպէս
ասէ 'ի ճառն յաղագս յայտնութեանն
և յայլ ուրեք.

ԺԷ Սէն գրիգոր նիւսացին 'ի յերգ եր
17 գոցն մեկնութեն յերեքտասաներոր-
ճառն ասէ. 'Ի քս ստեղծեալ ինչ կայ,
և անստեղծ ինչ. և անստեղծ ասեմք
զայն, որ է յաւիտենին. և յորմէ ամ ինչ
ստեղծաւ. իսկ ստեղծեալ այն, զոր
եառ վս մեր 'ի նմանութի մարմնոյ խո-
նարհութեն մերոյ.] Եւ դրձլ 'ի ճառն
որ ընդդէմ ապօղինարի, ասէ. ապա
եթէ 'ի յերկուս ընդդիմակ յատկու-
թիս բնութին մարմնոյ և ածութե
նկատի. զիարդ երկու բնութիքն են
մի.] Եւ զնոյն ասէ 'ի գիրսն առ սիմ
պղիկիոս.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժը *prædico: & illos magis, qui carnem*
18 *Christi unius cum divinitate ejus dicunt esse substantiæ, Tetrada inducere, demonstrabo* &c. Idem docet lib. 1. de fide ad Gratianum cap. 4. & in ep. ad Sabinum Episcopum.

Chrysostomus, in epist. ad Acacium: *Unum filium, unam personam utraque absolverunt, quæ ratione indivisibili sine confusione cognoscitur, non in una solum natura, sed in duabus perfectis*. Et rursus ibidem: *Unum filium unigenitum, non in geminos divisum filios, sed duarum tamen naturarum inseparabilium minime confusas in se proprietates conservantem.*
ԺԹ Item ejusdem ex oratione in latro-
19 nem: *Duæ naturæ, & actiones in Christo sunt, sed una persona*. Hoc idem affirmat in homil. de Ascens. Domini; & in exposit. epist. ad Timotheum; atque in evang. secundum Joannem, homil. 10.

Augustinus, in Joannem de verbis Domini serm. 58. *Licet unam personam in Christo credamus; duas tamen substantias, idest, naturas esse fatemur, divinitatis scilicet, & humanitatis, assumptricis, & assumptæ, creatricis, & creatæ: quæ tamen sub-*
Ի *stantiæ non sunt confusæ, sed unitæ,*
20 *atque in una, eademque persona inseparabiles, & in sua semper proprietate manentes*. Item in serm. 3. de Ascen. qui est 176. de temp. *Sub una, eademque persona in eo, qui elevat, divinam potentiam, in eo autem, qui elevatur, humanam agnosce substantiam: ideoque omnimodis detestanda sunt venena orientalis erroris, qui impia novitate præsumit asserere, filium Dei, ac filium hominis unius esse naturæ*. Et infra: *Qui enim unius naturæ Salvatorem nostrum mortifera per-*

persuasione crediderit, solum hominem, aut solum Deum cogetur dicere crucifixum. *Sed non ita est: mortem enim nec solus Deus sentire, nec solus homo superare potuisset.* Idem similiter docet in serm. de exposit. fidei; & adversus Maximinum.

Proclus, in serm. *Puer natus est nobis*, inquit: *Et naturas ratione divide, & unitatem mysterii divinis extolle præconiis.* Item in homil. de incarn. Domini, habita in Ecclesia Constantinopolis sedente Nestorio, prope finem: *Verbum enim caro factum est; duæque in unum simul coiverunt naturæ: at id citra ullam omnino confusionem.* Idemque asserit in epist. ad Armenios.

Cyrillus Alex. in epist. 2. ad Nestorium: *Et quamvis naturæ sint diversæ; vera tamen unione coeuntes, unum nobis Christum, & filium effecerunt: non quod naturarum differentia propter unionem sublata sit; verum quod divinitas, & humanitas secreta quadam, ineffabilique conjunctione in una persona unum nobis Christum, & filium constituerint.* Et in epist. 2. ad Successum: *Post conjunctionem naturas non separamus.* Et paulo post: *Duas naturas esse conjunctas dicimus.* Et rursus ibidem: *Qui Dominum nuda carne passum dicit, alienum a ratione, voluntateque cruciatum facit. At si quis dicat, eum participe mentis anima passum, ut spontaneus sit cruciatus; nihil dicere prohibet, eum in hominis natura passum, quod si verum est; cur non duas naturas extitisse dabimus post unionem citra ullam divisionem?*

Item in orat. quam ad Alexandrinos habuit: *Commistio*, inquit, *adducit interitum naturarum; arcana*

թեցան, այլ շաղկապեցան 'ի մի և նոյն
Իա 21 անձն. Տնօրէնք անքակտանելի և միշտ
առողջէ 'կայանութիւն ծերբանայ.] Եւ
դրձլ յԹղթս համբարձման նն յերրորդ
Տառն ասէ. 'Ի ներքոյ միոյն և նոյն
անձին Տնանաչեա զաստուածային զօրութի
համբարձողին, և զմարդկային բնու-
թիւն համբարձելոյն. ասկս այսուիկ
պարտիմք անմեկնելին հեռքել զչարա-
չար թիւն արևելեան մոլորութեն.
որ նորանձև ամբարշտութե եշխէ ա-
սել, թէ որդւոյն այ և մարդոյ մի է
բնութի.] Եւ դրձլ յետ սակաւուց
ասէ. Իսկ այս, որ մահապէտ մաս-
ծութե հաստատայ զփրկիչն մեր ունել
Իբ զմի բնութի. բռնադատի ես ասել.
22 թէ կամ սոսկ մարդ, կամ միայն ած-
խաչեցաւ. Բայց ոչ է այնպ. վասն զի
ոչ կարէր մահուանայաղթել սոսկ մարդն
և ոչ կրել զնա պարզ ած.] Նմանապ
ուսուցանէ 'ի ճառն յԹղթս հաւատոյ.
և 'ի միւս ճառն ընդդէմ մաքսիմի-
նոսի.

Սբն պրոկղ 'ի ճառն յԹղթս ծննդեան
քի ասէ. Օբնութիւնս մասոք որոշեա.
և զմիութիւն խորհրդոյն բարձրացո
ածային գովասանօք.] Եւ դրձլ 'ի
տեառն մարդեղութեան ճառն ասէ.
Բանն մարմին եղև. և երկու բնու-
թիք 'ի մի անձն միաւորեցան առանց
Իգ շփոթման ինչ.] Եւ զնոյն ասէ 'ի
23 թուղթն առ հայս.

Սբն կիւրեղ աղէքսանդրացին առ
նեստոր յերկրդ թուղթն ասէ. Եւ
թէպէտ բնութիքն իցեն զանազան.
սակայն եկեալք 'ի ճշմրտ միաւորու-
թիւն զմի քս և զմի որդի մեզ արա-
րին. ոչ թէ 'ի բաց բարձեալ իցէ զա-
նազանութի բնութեցն վասն միաւո-
րութեն. այլ զի ածութի և մարդ-
կութին խորհրդաւոր ինչ և անճա-
ռելի կապակցութե 'ի մի անձն. զմի
քս և որդի մեզ հաստատեցին.] Եւ
դրձլ առ սէկունդոս յերկրորդ թղթն
ասէ.

ասէ։ Յետ միաւորութեան ոչ բաժա- Իդ
նեմք զբնութիւնս 'ի միմեանց։] Եւ 24
զկնի սակաւուց ասէ։ Երկուս գոլ
ասեմք զբնութիւնս. և մի քս, որդի,
և տէր, զբանն այ մարմնացեալ և մար-
դացեալ։] Եւ դարձեալ յետ այլոց բանից
դնէ։ Որ ասէ մերկ մարմնով չարչա-
րեալ զատէրն. անբանն և անկամայ առնէ
զչարչարանսն։ Իսկ եթէ ոչ ասէ զնա
հոգւով իմանալեաւ չարչարել. զի
եղիցին չարչարանքն կամաւոր։ ոչինչ
արգելու ասել զնա մարդկային բնու-
թբ չարչարել։ Իսկ եթէ այս ճշմա-
է. զիա՞րդ ոչ զերկու բնութիս ասացուք
յետ միաւորութե անմանձատաբար։]

Նոյն սրբն կիւրեղ 'ի բանսն. զոր քա- Իե
րոզեաց առ աղէքսանդրացիսն ասէ։ 25
Խոստովանութիւն բերէ զկորուստ բնու-
թեցն։ Իսկ խառնրդաւոր միաւորու-
թիւն. զոր խոստովանիմք ուղղփառքն.
պահէ առանց շփոթման զերկոսին բն-
նութիւնսն։] Եւ դարձեալ ասէ։ Երկու
բնութիք ընդունօղք զանազան էու-
թեց 'ի մի քս որդին այ պահին. և ոչ
շփոթին. ոչ կորնչին. և ոչ բաժա-
նին։] Եւ դարձեալ նոյն կիւրեղ 'ի խրա-
տական թուղթն իւր առ եւլոկիոս
բերէ վկայ զսրբն աթանաս. և ասէ։
Երանելին աթանաս ամենայն իմք ջա-
նացաւ հաստատել. թէ մարմինն քի
ոչ գոյր էակից բանին։ Իսկ եթէ բա- Իզ
նին ոչ էր էակից. ուրեմն հարկ է գոլ 26
այլ և այլ բնութի. յորոց մի քս բաղ-
կացեալ իմանի։]

Եւ դարձեալ նոյն սրբն 'ի թուղթն առ
յոհաննէս անտիոքացին ասէ։ Մի է
տէրն մեր յս քս. թէպէտ և ոչ անգի-
տանամք զզանազանութի բնութեցն.
յորոց զանճառելի միաւորութիւնն
եղեալ ասեմք։ Եւ զոր՝ քո սրբութիւ-
յօժարեսցի կարկել զբերանս նոցա. որ
զշփոթումն կամ զխառնուածութիւն այ
բանին ընդ մարմնոյն եղեալ ասեն։
քանզի մերձ է ճշմարտութե. թէ գոն
ոմա-

vero conjunctio, quam recte sentientes confitentur, utrasque sine confusione naturas tuetur. Et rursus ibidem: *Duæ naturæ, diversas habentes essentias, in uno Christo filio Dei servantur, & non confunduntur, nec deperduntur, aut distrahuntur*. Et in commonitorio ad eulogium citat etiam divus Cyrillus sanctum Athanasium in hæc verba: *Beatus Athanasius omni ratione confirmare conatus est, Christi corpus non esse verbo consubstantiale: quod si verbo consubstantiale non est, alia omnino, atque alia natura sit oportet, ex quibus unus, ac solus Christus constitutus intelligitur*.

Denique in epist. ad Joannem Antiochenum queritur, quod aliqui ipsum sentire oppositum opinarentur; dicens: *Unus est enim Dominus Jesus Christus; quamvis naturarum differentia non ignoretur, e quibus inexplicabilem illam unionem factam fuisse, dicimus. Tua vero sanctitas illorum ora comprimere dignetur, qui concretionem, vel confusionem, vel commistionem verbi Dei cum carne factam esse dicunt; verisimile namque est, nonnullos esse, qui ista quoque de me in vulgus jactent, quasi talia senserim, aut dixerim, atqui tantum abest, ut ejusmodi quidpiam senserim, ut*, &c.

Et, ne sermonem in longum protrahamus: duas esse naturas in una Christi persona, ex priscis Patribus luculenter etiam tradiderunt Ignatius in epist. ad Ephesios; Clemens Alexandrinus in orat. adhortatoria ad gentes; Eustachius, Episcopus Antiochenus, in orat. habita super illo, *Dominus creavit me in initio viarum suarum*; Eusebius Cæsariensis lib. 4. de demonstratione Evangelica, cap.

13.; Theophilus, Epiſcopus Alexandriæ in lib. adverſus Origenem, & in epiſt. 2. Paſchali, Cyrillus Hieroſolymitanus Cathecheſi 4.; Epiphanius in Ancorato; Hieronymus in epiſt. 150. ad Hedibiam, quæſt. 9.; Flavianus, Epiſcopus Antioch. in Evang. Lucæ, & etiam in Theophania; Atticus, Epiſcopus Conſtan. in epiſt. ad Epſichium; Amphilochius, Epiſcopus Iconii, in oratione ſuper eo, *Pater meus major me eſt*; Severianus, Epiſc. Gabalarum in tract. de Nativ. Chriſti; Antiochus Epiſ. Ptolomaidis, apud Theodoretum in dialogo, *Inconfuſus*; & ſimiliter reliqui omnes.

Ex iis vero Patribus, qui poſt Chalcedonenſis Concilii tempora extiterunt, nullum fuiſſe, qui ejuſdem Concilii decretum de duabus naturis non ſuſceperit, vel ipſis notum eſt adverſariis, qui eos idcitcò repudiant, præter duos, ſcilicet Gregorium Magnum, Papam, & Germanum Conſtantinopolis Patriarcham; quorum illuſtris memoria ab Armena quoque Eccleſia celebratur. Et Gregorius quidem ubique in ſuis operibus eandem veritatem prædicare non ceſſat, præſertim homil. 38. in Evang. Matthæi, ubi poſt initium ſic habet: *Abſit hoc ab intellectibus noſtris, ut perſonam Dei, & hominis, redemptoris noſtri Jeſu Chriſti, ex duabus perſonis credamus unitam: ex duabus quippe, atque in duabus hunc naturis exiſtere, dicimus; ſed ex duabus perſonis compoſitum credi, ut nefas, vitamus.* Germanum autem hoc idem in epiſtola ad Armenios ſcripta, commendaſſe, teſtatur ipſum Armeniorum menologium die 24. Julii per hæc verba: *Porro ſanctus Germanus, Conſtantinopolis Patriarcha, epiſtolam Armeniis deſtina-*

vit,

Իէ ոմանք, որ նոյնպ̄ս եւ բամբասեն զի_
28 նէն իբրու թէ զայնպիսիս կարծեալ
էին եւս, կամաստացեալ.

Եւ զի մի տացուք երկարութ̄ի բա_
նից. առ 'ի չձանձրանալոյ մտաց ըն_
թերցողաց. համառօտագոյն ասեմ.
թէ զերկու բնութիս 'ի մի անձն ք̄ի
ուսուցին այլ ա̄մ հին ս̄բ հարքն.
մանաւանդ ս̄բն իգնատիոս 'ի թուղ_
թըն առ եփեսացիսն, կղէմենթոս աղէք
սանդրացին 'ի ճառն առ հեթանոսս.
եւստաթիոս եպիսկոպոսն անտիոքայ
'ի բանն զոր արար 'ի վ̄ս այնր. թէ
տէրն ստեղծ զիս 'ի սկիզբն ճանա_
պարհաց իւրոց. եւսեբիոս կեսարա
Իը ցին 'ի չորրորդ գիրսն յաղագս աւետա_
28 րանին մեկնութ̄է. թէոփիլոս եպիսկոպոսն ա_
ղէքսանդրոյ 'ի գիրսն որ ընդդէմ որո
գինէսի. և յերկր̄դ թուղթն յաղագս ս̄բ
զատկին. կիւրեղ երուսաղէմացին 'ի
չորրորդ կատէկեսին. եպիփանն 'ի
գիրքն անկորատ. Ջերոնիմոս 'ի թուղ
թըն առ հեդիբիամ. փլաբիանոս ե_
պ̄կոն անտիոքացի 'ի մեկնութ̄էն ղու
կասու. աթիկոս եպ̄կոն կոստանդնու
պօլսի 'ի թուղթն առ եպսիկիոս.
ամփիլոկիոս եպ̄կոն իկոնիոյ 'ի բանն
զոր արար 'ի վ̄ս այնր. թէ հայր իմ մեծ
է քան զիս. սեւերիանոս եպ̄կոն կա_
բաղից 'ի ճառն յաղագս ծննդեանն ք̄ի.
Իթ անտիոքոս եպ̄կս պտղոմէացին. և այլ
29 միացեալ ս̄բ հարքն մինչեւ 'ի ժողովն
քաղկեդոնի.

Իսկ յետ ժողովոյն քաղկեդոնի ա̄մ
ս̄բ հարքն եւ ասացին. մանաւանդ
երկու հայրապետք, զոր հայք ընդու
նին. գ̄ր. ս̄բն գրիգոր հայրապետն հռով
մայ. որ 'ի մեկնութ̄է մատթէոսի. լ̄ը.
երդ ճառն ասէ. թէ քաւ լիցի մտաց
մերոց համարձակել զանձն ա̄յ և մ̄րդյ
փրկչին մերոյ յ̄ի ք̄ի միաւորել յերկուց
անձանց. վ̄ս զի յերկուց բնութեանց
և 'ի յերկուս բնութիւնս լինել զնա
ասեմք. բայց 'ի յերկուց անձանց ոչ

հաւա_

հաճապատմէ։] Եւ սուրբն գերմանոս եպիսկոպոսն կոստանդնուպօլսի . զորմէ պատմէ այսմաւուրքն Հայոց ’ի յուլիսի . Իդ . այսպէս ․ Սա գերմանոս գրեց թուղթ ’ի Հայս . թէ ընդէ՞ր ոչ ասէք զՔս յատակաբար երկու բնութիւն . և ոչ ընդունիք զժողովն քաղկեդոնի . զայս գրեաց . և ’ի ձեռն ստեփաննոսի առաքեաց ’ի Հայս ։] Է 30

vit, in qua ita eos monebat: quare vos non aſſeritis duas naturas in Chriſto, nec recipitis Concilium Chalcedonenſe? Hæc quidem ſcripſit, & per Stephanum miſit ad Armenios.

Եւ այսչափ բաւականասցի յաղագս վկայութեանց սրբոց Հարցն։ Իսկ վասն վկայութեանց երից սբ ժողովոցն, նիկիոյ . կոստանդնուպօլսի, և եփեսոսի . ասելոց եմք ’ի յետագայ պարտիս, յորում պատասխանի տացուք Հակառակորդաց ։

Et hæc ſatis de teſtimoniis ſanctorum Patrum. Quod autem ſpectat ad teſtificationes priorum trium Conciliorum Generalium, quæ ſola ſuſcipiunt adverſarii, mox infra videbitur in reſponſione ad eorum objectiones.

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

առ առարկութիւնս Հակառակորդացն ։

Գլուխ . Զ .

RESPONDETUR

Adverſariorum Objectionibus.

§. VI.

Առաջին առարկեն Հակառակորդքն ’ի ձեռն այսր Համաքաբանութեան, որ է հիմն, յոյսպ, և սիւն ամ̅ պատճառաց նոցա . և ասեն այսպէս ․ բանն մարմնացեալ՝ է Քս . այլ ըստ սբյն կիւրղի՝ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ . ապա ուրեմն ըստ կիւրղի՝ մի է բնութիւն Քի ։] Առյամ Համաքաբանութեան յեցեալ ապէապ . բարբանջեն, թէ սբն կիւրեղ և առաջին ժողովն եփեսոսի, հաստատեցին զմի բնութիւն գոլ ’ի Քս ։ ա 1

Պատասխանի . Մի թէ ո՞չ գիտէք սբն կիւրեղ ասել և գրել յայտնապէս . թէ մի է բնութիւն Քի . ոչ և գրեաց երբեմն յայտնապէս . թէ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ . ապա թէ գիտէք զայն ասել . և ոչ երբէք իշխեաց ասել կամ գրել . այլ յաճախ Հակառակեաց . և ուսոյց, թէ Քս ունի զերկու կատարեալ և միաւորեալ բնութիւնս, զածային և զմարդկային . ուրեմն ապա ոչ բ 2

նոյն

PRima objectio, & præcipuum ipſorum omnium fundamentum, eſt hic ſyllogiſmus: *Verbum divinum incarnatum, eſt Chriſtus; Sed Cyrillus Alexandrinus in epiſt. ad Acacium, & alibi non ſemel ait: Una eſt natura verbi divini incarnati: Ergo juxta Cyrilli verbum ſæpius repetitum, una eſt Chriſti natura.* Huic quidem ſyllogiſmo Armeniorum Pſeudomagiſtri, Cyrilli teſtimonio nixi, tantum tribuunt; ut, cum ille os fuerit tertiæ ſanctæ Synodi œcumenicæ, videlicet Epheſinæ primæ, jactent ubique propterea (ut infra conſtabit) ipſum Epheſinum Concilium definiiſſe, unam eſſe Chriſti naturam.

Reſpondetur; Cyrillum loquutum ibi non eſſe de una natura, quæ ſit Verbi ſimul, & carnis, hoc eſt, totius, quod erat in Chriſto, aut ex quo Chriſtus adæquate coſtituebatur:

alioquin, cum illam propoſitionem pluries dixerit, etiam quandoque dixiſſet, una eſt natura Chriſti: quod tamen nunquam omnino proferre auſus eſt; immo quod ſemper in omnibus ſuis ſcriptis acerrime confutavit, aſſerens duas eſſe Chriſti naturas diverſas, divinam ſcilicet, & humanam: ſed loquutum eſſe ſolum de una natura divina, quæ cum carne in Verbo uniebatur: & ideo non dixit, Chriſti, ſed *Verbi divini*, ac ſuperaddens, *incarnati*, ſcilicet, quod incarnatum eſt, alteram carnis naturam indicavit in obliquo.

Unde ad Syllogiſmum negatur conſequentia: fit enim æquivocatio in voce illa, *incarnatum*, quia non eodem modo aſſumitur ea vox in utraque præmiſſa. In majori enim accipitur reduplicative, & in ſenſu compoſito ad Verbum; quatenus ſenſus ſit: Verbum divinum incarnatum, prout incarnatum, eſt Chriſtus. In minori vero ſumitur ſolum ſpecificative, & in ſenſu diviſo; ita ut ſenſus ſit: Una eſt natura Verbi divini, quod incarnatum eſt, ſeu cum altera natura carnis unitum. Unde non ſequitur, quod una ſit natura Chriſti, ſeu Verbi, & carnis, quæ Chriſtum adæquate conſtituunt.

Fiat res Armenis perſpicua per exemplum. Si enim ratiocinatus ſic fuero: Anima rationalis incarnata, eſt homo: ſed ſpiritualis, & inviſibilis eſt natura animæ rationalis incarnatæ: ergo ſpiritualis, & inviſibilis eſt natura hominis: erit falſa illatio; quia ly, *incarnata*, non eodem modo ſumitur in utraque præmiſſa; ſed in majori accipitur in ſenſu compoſito ad animam; in minori vero in ſenſu diviſo; idem dico in caſu noſtro.

Quod

Գ 3 նոյն է ասելն մի բնութիւն էր, որ է հա
կառակորդացն. և ասելն մի բնութիւն
բանին մարմնացելոյ, որ է սրբոյն Կիւր
ղի. ուստի պարտ է ազդմանս ոչ այ_
լայլել զբանսն սրբոյն Կիւրղի. և ոչ
հակառակ կամ ասել, եթէ ոչ ողջ նորին
ասաց նոկ. ոչ յաւէտ. և ոչ նուաղ. զի
մի անմտաբար արտաբանելով անկցին
'ի խորխորատ մոլորութեան. Աչօք
երկոքեին բանքն Կիւրղի են ճշմար և
զնոյն նշանակութիւն ունին. այ. թէ եր
կու են բնութիւնք էին, ածդայնի և մարդ_
կային. Եւ ես թէ մի է բանին մար_
մնացեալ բնութիւն. զի բանին ասելով.
իմացաւ Կիւրեղ զածդային առօղ բը_
Դ 4 նութիւն նոր, որ է մի. և զերաբերելով
մարմնացել. այ. որ մարմնացաւ, եցոյց
զմիւս առեալ բնութիւն մարդկային.

Աչօք առ խարէականն հակառակա_
բանութիւն պատասխանեմք ուրա_
նալով զհետևողութիւնն. զի 'ի
բառն. մարմնացեալ. ծածկի խաբէ
ութիւն. վա զի այն բառն ոչ փաղանու
նաբար, այլ բացաձայնաւոր նշանակէ
'ի յերկոսին առաջարկութիւնս. զի 'ի
յառաջին առաջարկութեան առնանի
միաւորապէս ընդ բանին, և նշանա
կէ այսպ. բանն մարմնացել, բստ ո_
րում է մարմնացեալ, է քս. Իսկ 'ի յերկ
րորդն իմանի հեր ընդունելութիւն.
Ե 5 այ. որ մարմնացաւ. և առնանի զա_
տաբար 'ի բանէն. և նշանակէ այսպ.
մի է բնութիւն բանին, որ մարմնա_
ցաւ. այ. որ շաղկապեցաւ ընդ միւս
բնութեն մարմնոյս. ուստի ոչ հետևի
յայսցանէ. թէ մի է բնութի էր. այ. բա
նին և մարմնոյս. որք բաղկացուցին զքս.

Աչու 'ի մեկնութի այսր խորդութեա
բերեմք օրինակս զայս. եթէ արամա
բանիցեմք հակառակաբանութեան այ_
սու՛իկ. բանական հոգի մարմնացեալ
է մարդ. իսկ հոգևոր և աներևոյթ
է բնութիւն հոգւոյ բանականի մար
մնացելոյ. ապա ուրեմն հոգևոր և

անե_

աներևոյթ է բնութեն մարդոյ. սուտ զ
լինիցի եղծականացութեանս. և պատ_
ճառն այս է. զի բառն, մարմնացեալ.
ոչ նոյն կերպիւ առնանի 'ի յերկո_
սին ստուգաբանութեանն. այլ 'ի յըստ_
ջինն իմանի միաւորութ ըստ. հոգւոյն
և 'ի յերկրորդն զատաբար 'ի նմանէ.
Ըստ սմին օրինակի սուտ լինի եղբա
կացութ͞ին հակառակորդացն.

Եւ զոր նոյն ս͞ն կիւրեղ 'ի բազում
տեղիս մեկնեաց զատացեալն իւր. և
ծանոյց, թէ զմի բնութիւն բանին
ասելն ոչ անկանէր 'ի մ͞ս բոլոր ըն. զա.
բանին և մարմնոյ. այլ միայն նշանա
կէր զա͞ծայնն բնութիւն բանին. և
թէ զմարմնացելոյ վերաբերելն նշա_ է
նակէր զմիւս բնութիւն մարմնոյն. և
սակս այսորիկ յայլ բազում ուրեք
յայտնագոյնս խօսելով ասաց. որ͞
ս͞ն աթանաս. թէ մի է բնութ͞ն բա
նին ա͞յ մարմնացեալ. զա. մարմնացեալ
բնութիւն բանին. որ է ա͞ծայնին. թէ
պէտ հայոց թարգմանութեանն ոչ
ունի. մարմնացեալ. որ͞ յունաց և լա
տինացւոց գիրքն ասեն. այլ միշտ
մարմնացելոյ. որ է սխալ գրողաց.
կամ թարգմանչաց. սակս այսորիկ
առաւե՛լ դժուա՛րացաւ առ հայս սխի_
հակառն իմացողութե այսր ասացե_
լոյս. որ և մեկնեալ եղև 'ի հինգե͞րդ-
տիեզերական ս͞ն ժողովոյս 'ի յինն_ ը
երորդ կանոնն այսպիսի բանիւք. եթէ
ոք ասելով զմի բնութիւն բանին ա͞յ
զմարմնացեալ. ոչ առնուցու զայս
ըստ մասաց սրբոց հարցն. զա. թէ 'ի
յա͞ծայնն բնութէն և 'ի մարդկային
բնութէն եղեալ միաւորութ ըստ
անձնաւորութեան, եղև մի ք͞ս. այլ
հնարիցէ այսպիսի բանիւք մուծանել
զմի բնութիւն ա͞ծութեոյ և մարմնո
ք͞ի. այնպիսին եղիցի նզովեալ.

Բայց լուիցուք զբանս ս͞րբոյն կիւր
ղի. որ 'ի յառաջին թուղթն առ սէ_
կունդոս ասէ. Եւ զոր՝ զմտաւածեալ

զմար_

Quod autem Cyrillus, cum dixit:
6 *unam esse naturam Verbi incarnati*,
non intellexerit, unam esse naturam
Christi, sed duas, referens scilicet
ly, *unam*, non supra totum, sed so-
lum supra naturam verbi: & alteram
carnis naturam indicans, cum subdi-
dit, *incarnati*: ipsemet pluribus in
locis apertissime significavit, hoc idem
effatum purgans a Nestorianorum ca-
lumniis. Et quamvis alicubi diceret,
una est natura verbi incarnati; alibi
tamen sæpius, & clarius loquutus, ait:
una est natura verbi incarnata, hoc
est, cum altera natura carnis in per-
sona verbi unita: in quo sensu ad-
7 missa etiam fuit eadem propositio a
Concilio Chalcedonensi, act. 1., & a
Constantinopolitano secundo, Can. 9.
ubi sic habetur: *Si quis, unam natu-
ram verbi Dei incarnatam dicens,
non sic accipiat, sicut Patres docuerunt,
quia ex divina natura, & humana,
unione secundum subsistentiam facta,
unus Christus factus est: sed ex talibus
vocibus naturam unam, sive substan-
tiam, divinitatis, & carnis Christi in-
troducere conetur: talis anathema sit.*

Audiamus porro propria Cyrilli
verba. In epist. 1. ad Successum: *Con-
siderantes igitur*, ait, *modum huma-
8 nationis, intelligimus, duas inter se
indivisibili unione convenisse naturas
citra confusionem, atque mutationem.
Caro enim caro est, & non divinitas;
etiam si Dei caro facta sit, itemque
verbum Deus est, & non caro; quam-
vis dispensatoria ratione propriam sibi
fecerit carnem: igitur, cum id consi-
deramus, nihil illum in unitatem con-
cursum violamus, dum ex duabus na-
turis factum esse dicimus: sed post
unionem naturas alteram ab altera
non dividimus; neque in duos filios*

illum

illum unum, impartibilemque secamus; sed unum asserimus filium; & , ut sancti Patres dixerunt, unam naturam Dei verbi incarnatam.

Et in altera ad eundem Successum epistola inquit: *Si dicentes unam verbi naturam, tacuissemus, ac minime adjunxissemus, incarnatam, excluso propemodum dispensationis mysterio; esset illorum fortasse oratio non inepta, dum interrogare se simulant: ubi nam est in humanitate perfectio, aut quomodo subsistit illa nostra essentia? sed quia & illa in humanitate perfectio, & essentiæ nostræ declaratio illata est, dum dicimus, incarnatam; desinant baculo inniti arundineo.* Et infra clarius: *Nam, unam esse filii naturam, certissimum est; sed eam incarnatam, & humanatam esse, scimus, ut jam diximus: quomodo autem incarnata sit, & humanata, si quisquam curiosius quærat; videbit utique, verbum, quod est Deus ex Deo, servi formam suscepisse, & in similitudinem hominum factum fuisse, sicut scriptum est: & secundum hoc ipsum, ac solum intelligi potest naturarum differentia. Non enim idem sunt, quod ad naturalem qualitatem pertinet, divinitas, & humanitas.*

Vide quæso, uti Cyrillus, dicendo unam verbi naturam incarnatam, non modo non affirmat, unam esse Christi naturam; sed etiam aperte inficiatur: id vero tum maxime, cum non verbi divini, sed Christi nomen usurpat: tunc enim vel negat omnino de illo unam naturam, vel in duabus naturis unam fatetur esse personam; primum declarat in priore ad Successum, dicens: *Nam, si negaverimus, ex duabus, diversisque naturis unum, ac solum esse Christum, qui post unio-*

nem

Ը զմարդանալոյն եղանակն՝ տեսանեմք,
9 զի երկու բնութիւնք եկեալ առ մի_
միմեանս ըստ միաւորութեան անանջա_
տելոյ անշփոթաբար անփոփոխա_
պէս. քանզի մարմինն մարմին է. և ոչ
ա̄ծուն. Թէ և եղև այ̄ մարմին՝ նոյն_
պէս և բանն ա̄ծ է, և ոչ մարմին. Թէ
և խեր առար զմարմինն տնօրինաբար.
առդ՝ յորժամ զմաւ̄ածեմք զայս.
ոչինչ վնասեմք՝ ի միութին զընթակ_
ցութիւն երկուց բնութեանց ասա_
ցեալ. Իսկ յետ միաւորութեան ոչ
անջատեմք զբնութիւնս ՝ի միմեանց.
և ոչ յերկուս որդիս հատանեմք զմինն
և զանբաժանելինայլ մի ասեմք որդի.
Ժ և ո̄մ սէ հարցն ասացին, մի բնութի
10 բանին այ̄ մարմնացեալ.]

Եւ դրձ՝ ի յերկրրդ Թուղթն առ
նոյն սեկունդոս ասէ. Քանզի Թէ մի
բնութի ասացեալ բանին՝ լռեալ էաք,
և ոչ բերեալ՝ եմ̄է զմարմնացելոյն. այլ
ո̄մ արտաքս մղեալ զտնօրէնութիւն.
էր ուրեք արդեօք նոցա ոչ անհաւա_
նելի բանն պատճառացելոցն հարցա_
նել. Թէ ու՞ր է կատարելութիւն՝ ի
մարդկութէ. կամ զի՞արդ առանձ_
նաւ̄որեցաւ̄ ըստ մեզ էութիւն. Իսկ
վ̄ն զի՝ ի մարդկութէ կատարելութին,
և ըստ մեզ էութէն յայտնութիմ՝ ի
ներքս մատանէ ասելովն մարմնացեալ.
ԺԱ լռեսցեն որք յեղեգնեայ գաւ̄ազանն են
11 հաստատեալ.] Եւ դրձ՝ ի վայր ասէ.
Քանզի մի գոլ որդւոյ բնութիւն,
է ճշմարիտ. բայց զնա մարմնացեալ
և մարդացեալ գիտեմք. որպէս ա_
սացաք. իսկ զիա՞րդ մարմնացեալ
իցէ, և մարդացեալ. եԹէ ոք խնդրի_
ցէ. տեսանիցէ արդեօք Թէ բանն, որ
է ա̄ծ յայ̄, եառ զկերպարանս ծա_
ռայի, ՝ի նմանութի մարդկան եղեալ.
ո̄մ գրեցաւ̄. և ըստ այսմ իմանի
տարբերութի բնութեցն. վ̄ն զի ըստ
բնականն որակութեան ոչ նոյն են
ա̄ծութին և մարդկութին.]

ւՀա

[illegible]

12

13

14

nem dividi non possit; dicturi sunt, qui cum recta fide bellum gerunt: si totum est una natura, quomodo factus est homo, quamve carnem sibi propriam fecit? Secundum autem in posteriore ad eundem sic: *Antiocheni vero fratres ea, ex quibus intelligitur Christus, simplici, solaque intelligentia complectentes, naturarum differentiam dixerunt (neque enim, ut dixi, idem sunt divinitas, & humanitas, quod ad naturalem attinet qualitatem) sed unum tamen filium, & Christum, & Dominum; &, cum vere unus sit, unam quoque ejus personam esse asseruerunt.* Nota: nunc non dicit, unam ejus naturam incarnatam, sed *unam ejus personam esse asseruerunt*: quia nunc non verbi, sed Christi nomen usurpat.

Quod si, cum dixit, unam esse verbi naturam, intellexisset, unam esse naturam Christi, non addidisset utique, *incarnatam*, sed potius carne passam, vel crucifixam, vel mortuam. Siquidem Christus carne passus dicitur, non tamen incarnatus: at unam illam verbi Dei naturam personaliter incarnatam, Patres quidem dixerunt; carne vero passam, vel crucifixam, vel mortuam, hactenus auditum non fuit.

Sed instant: nisi voluisset indicare Cyrillus, unam naturam Dei verbi, & carnis esse post unionem: nunquam sic loquutus esset: quippe nullus hæreticorum naturas duas verbi divini esse dixit, ut adversus illius opinionem decertans, sanctus hic vir diceret, unam esse verbi naturam, quæ incarnata sit.

Respondetur, Arrium fuisse, qui duplex Dei verbum, & duplicem ejus naturam esse tradidit; aliud scilicet ver-

verbum incarnatum, a Dei substantia alienum, cujus natura creata sit, & mutationi obnoxia, quod & filium nominavit; aliud, verbum insitum Deo Patri, ejusque substantiæ proprium, cujus natura sit increata, & per quod Deus Pater fecerit Filium: ut constat ex Athanasio lib. 1. adversus Arrianos, ubi circa medium præter alia verba sic loquitur: *Etiam id quoque addebat Arrius; Filium non natura in Patre existere, nec proprium esse ejus substantiæ verbum, nec propriam sapientiam, in qua mundum istum creavit; sed aliud esse in Patre proprium, & peculiare verbum, aliamque item propriam sapientiam, in qua sapientia istud verbum fecit, atque adeo ipsum Dominum Christum respectu rationalium, quæ verbis utuntur, verbum esse nuncupatum, & respectu sapientum sapientiam dictum: quinimmo, ut omnia aliena, diversaque sunt a Patris substantia, ita ipsum quoque per omnia diversum, aliumque esse a Patris substantia; sed ex genitis, conditisque ipsum proprium, & unicum Patris Filium, & sapientiam esse, eumque & creaturam esse, & opus Dei.* Et rursus infra: *Cæterum, cum Pater dicat, hic est filius meus dilectus; scripturæque asserant, hunc esse Patris verbum, & in eo cœlos firmatos esse, omniaque per ipsum facta esse: isti tamen novorum dogmatum, figmentorumque auctores, aliud verbum inducunt, & aliam sapientiam Patris esse: hunc autem respectu rationalium, quæ verbis utuntur, verbum, & sapientiam dictum esse.* Sic ille.

Igitur adversus hanc hæresim idem sanctus Athanasius dimicare volens, primus fuit e sanctis patribus, qui in lib.

ԺԵ եթէ ոչ կամէր մեծն Կիւրեղ ցուցա-
15 նել զմի եղեալ բնութիւն բանին և մար-
մնոյն զկնի միաւորութեանն. ոչ ար-
դեօք խօսեալ էր այնմ. վասն զի ոչ ոք
'ի հերձուածողաց աստ երբեմն զեր-
կուս բնութիւնս զոլ բանին այ. մինչ
զի պատառ եղեալ իցէ սրբոյն զինել ընդ-
դէմ նորա. և ասել թէ մի էր բանին
բնութիւն որ մարմնացաւ.

Պատասխանի. թէ արիոս աղանդէր զեր-
կեակ զոլ բանին այ. և զերկեակ նորա
բնութիւնսն. զի այլ ասէր զբանն մար-
մնացեալ. և օտար յայ բնութենէ. զորոյ
բնութիւնն արարած ասէր և փոփոխե-
լի. զոր և որդի անուանեաց. և այլ
ԺԶ զբանն ներաբնակեալ այ հօր, և
16 յատուկ բնութենէ նորա, զորոյ բնու-
թիւնն անստեղծ ասէր. և որով հայր
այ արարեալ իցէ զորդին. Եւ զայս
վկայէ սուրբն աթանաս 'ի յառաջին
գիրսն ընդդէմ արիոսացն. յորոյ միջին
խօսի այսպէս. Զայն ևս ասէր արիոս.
թէ որդին ոչ գոյր 'ի հայր բնութենէ.
և ոչ էր բան յատուկ բնութենէն. և
ոչ յատուկ իմաստութիւն, որով արար
զաշխարհս. և թէ այլ գոյր 'ի հայր
յատուկ և ներփակեան բանն. և այլ
յատուկ իմաստութիւն որով զայս բանն
արար. և թէ տէրն մեր յս քս նկատ
մամբ առ բանականն բան անուանեա-
ԺԷ ցաւ. և նկատմամբ առ իմաստունսն
17 իմաստութիւն ասացաւ. և դարձեալ
ասէր. թէ որպէս ամ երբ են օտարք, և
զանազան 'ի բնութենէ հօր. նոյնպէս և
որդին ամենևին էր օտար և այլ 'ի
բնութենէ հօրն. և թէ ստեղծուածո
ցըն էակից էր և արարած.] Եւ յետ
սակաւուց դրժել գրէ աթանաս. Իսկ
թէպէտ հայր ասէ. դա է որդի իմ սի-
րելի. և թէպէտ սք գիրքն ասեն թէ
նա է բանն հօր. և թէ նովաւ երկինք
հաստատեցան և նովաւ ամ ինչ եղև.
սակայն դոքա, որ նորաձև աղանդոց
են արատադրօղք, զայլ բանն 'ի ներքս
ածեն,

ածեմ, և զայլ իմաստութին հօր։]

ԵւՀետ ուրեմն ընդդէմ այսր աղան-
դոյս մարտնչելով նոյն մէն աթանաս
նախ և առաջին ամին գրեաց. Թէ մի է
բնութին բանին այ մարմնացելոյ. զի.
ոչ այլ անստեղծ բնութին, զոր ունի
բանն ներբարբառմամբ, և յատուկ
բնութն հօր. և այլ ստեղծեալ բնու-
թին, զոր ունի բանն արտաքին, և օ-
տար՝ի հայրէն բնութէ. Եւ ստուստ
մէն կիւրեղ ուսեալ զնոյն կերպն խօ-
սելոյ. ասաց նմանապէս. Թէ մի է բնութի
բանին այ մարմնացելոյ. և սակս այսո-
րիկ ասէր. Թէ որպէս հարքն ասացին.
Հայր կոչելով զմեծն աթանաս, և
զայլս, որք յանդիմանեցին զամբա-
րիշտն արիոս։

Իսկ ընդդիմանան հակառակորդ-
քըն ասելով։ Թէ մէն կիւրեղ ոչ
մարտնչէր ընդդէմ արիոսի. որ ասէր
զերկու բնութին բանին այ։ այլ զի-
նէր ընդդէմ նեստորի. որ աղանդէր
'ի քս զերկու անձն։ ապա պարտէր
նմա յաւէտ ասել. Թէ մի է անձն բա-
նին այ մարմնացելոյ. և ոչ ասել, Թէ
մի է բնութիւն։ ուրեմն երբ որ ասաց
զմի բնութի. կամեցաւ բառնալ 'ի
քէ և ս զերկուութի բնութեց։

Պատասխանի. զի Թէպէտ կիւրեղ ոչ
մարտնչէր ընդդէմ արիոսի. սակայն
աթանասի ասացեալն որ ընդդէմ արի-
ոսի. յոյժ յարմար էր և ս ընդդէմ նես-
տորի. վասն զի նեստոր ձայնիւ եր-
կուց բնութեանց քն ջանայր մուծա-
նել 'ի նոյն քս զերկու անձինս։ սակս
որոյ կիւրեղ ասելով զմի բնութի
բանին այ զմարմնացելոյ, իմանայր
զբանին բնութիւն ոչ իբր հասարակ
երից անձանցն, այլ իբր առանձնաւո-
րեալ միայն 'ի բանին. և այսպ 'ի կիր-
առնոյր զբանին բնութին փոխանակ
ինքեան բանին, և անձնաւորութեն
նորա. և կամէր ասել ընդդէմ նեստո-
րի. Թէ մի է անձն բանին այ մարմնա-
ցելոյ։

ԺԸ lib. de incarnatione scripserit, unam
18 esse naturam Dei verbi incarnatam:
hoc est, non alteram increatam, quam
habeat verbum insitum, & Patris sub-
stantiæ proprium; alteram creatam,
quam habeat verbum, a Patris substan-
tia alienum. Atque hinc beatus ille
Cyrillus, eundem dicendi modum mu-
tuatus, dixit similiter, unam esse na-
turam Dei verbi incarnatam: idcirco
ait, *uti Patres loquuti sunt*; patres
appellans magnum Athanasium, & re-
liquos, qui se impio illi Arrio oppo-
suerunt.

Urgent: Cyrillus non contendebat
ԺԹ cum Arrio, qui asserebat, duplicem
19 esse verbi naturam; sed cum Nestorio,
qui duplicem esse dicebat Christi per-
sonam: ergo dicere potius debuisset,
una est persona Dei verbi incarnati;
& non, una est natura: cum ergo di-
xerit unam naturam; relinquitur, id
fecisse, ut omnem rationem duplici-
tatis a Christo tolleret, tum natura-
rum, tum personarum; nam hoc ipso,
quod Christus est una natura, sequi-
tur, quod sit etiam una persona.

Respondetur: Etsi Cyrillus non
contendebat cum Arrio, tamen hoc
S. Athanasii dictum adversus Arrium,
Ի oppido ad rem faciebat pro ipso con-
20 tra Nestorium; eo quod hic voce
duarum naturarum persuadere conaba-
tur, in verbo incarnato duas esse per-
sonas. Quare Cyrillus, dicens, unam
esse naturam verbi incarnati, seu in-
carnatam, accepit verbi naturam,
non prout erat communis tribus per-
sonis; sed ut erat subsistens, ac per-
sonata solum in verbo; & sic usurpa-
vit illam pro ipso verbo, seu pro sup-
posito, & persona illius; ac dicere
voluit contra Nestorium: Una est per-
sona Dei verbi incarnata. Quemad-

modum etiam sanctus Proclus, Cyrilli contemporaneus, in epistola ad ipsos Armenios, magis proprie loquens, scripsit dicens: *Ego namque, cum unum esse filium sciam, ac pie didicerim, unam incarnati Dei verbi confiteor hypostasim*: proprie enim loquendo, incarnatam non dicimus verbi naturam, sed personam illius: & ratio est, quia natura humana, propria personalitate privata, ut per verbi personalitatem subsisteret, cum ista immediate, & per se uniri debuit; licet, quia natura, & personalitas identificantur in verbo, etiam cum ejus natura mediate, & per accidens unita sit. Unde sequitur, quod proprie loquentes, personam verbi dicimus incarnatam; naturam vero non incarnatam, sed cum carne in persona verbi unitam.

Quod autem ea fuerit beati Cyrilli mens, constat ex eo, quod ipse in hujus rei explicationem sæpius replicavit. Ait enim in defensione secundi anathematismi contra Theodoreti reprehensionem: *Secundum subsistentiam unionem dicimus factam: verbo hoc, secundum subsistentiam, nihil aliud demonstrante, nisi solum verbi naturam, sive subsistentiam, quod est ipsum verbum, humanæ naturæ vere unitam sine ulla conversione, aut confusione, ut sæpe diximus, unum intelligi, & esse Christum, eundem Deum, & hominem*. Ubi vides, verbi naturam pro ipsa verbi subsistentia, & pro ipso verbo eum accipere. Et in priore ad Successum epistola: *Unum, ait, asserimus Filium, &, ut sancti patres dixerunt, unam naturam Dei verbi incarnatam, itaque quantum ad considerandum attinet, atque animi oculis tantummodo contemplandum,* quo-

իա ցեալ. զոր նման գրեաց եւ երջանիկն
21 սրբն Պրոկղ 'ի Թուղթն առ Հայս. ա-
սելով. Թէ ես խոստովանեմ զմի ան-
ձըն բանին այ զմարմնացելոյ.] Քանզի
ստոյգ եւ իսկապ̄ խօսելով՝ ոչ ասեմք
մարմնացեալ զբանին բնութիւն. այլ զան-
ձըն նր. եւ պատճառն է. զի մարդկային
բնութիւն չէր ոչ ունելով զիւրայատուկ
ենթակայութիւն. յր. զմարդկային անձ-
նաւորութիւն. ենթակայացաւ անձնա-
ւորութբ բանին. ընդ որում եւ միա-
ւորեցաւ. եւ վասնզի 'ի բանն ոչ ըստ իրի
զանազանին անձնաւորութիւն եւ
բնութիւն 'ի միմեանց. ոմն զանազա-
նին 'ի մեզ. վն այսորիկ մարդկային
իբ բնութիւն եւս միաւորեցաւ ընդ բա-
22 նին բնութեան միջնորդաբար. ուստի
յատկապ̄ խօսելով՝ միայն զանձն բա-
նին ասեմք մարմնացեալ. իսկ զբնու-
թիւն նորա ոչ ասեմք իսկապ̄ մարմնա-
ցեալ. այլ յաւէտ՝ անձնաւորապէս
միաւորեալ ընդ մարմնոյ. յր. միջնոր-
դութբ անձնաւորութեան բանին.

Արդ՝ որ Թէ երանելւոյն Կիւրղի ըստ
այսմ միտս գրեաց զբնութիւն բանին
փոխանակ անձին նր. յայտ լինի յայս-
մանէ. զոր ինքն ասաց մեկնելով զնոյն
ասացեալս. քանզի ասէ 'ի մեկնութեն
երկրդ նզովմանն ընդդէմ Թէոդորի-
տայ այսպ̄. Ըստ անձնաւորութե
իգ եղեալ ասեմք զմիաւորութիւն. եւ այս
23 ձայնս, ըստ անձնաւորութե, ոչ զայլ
ինչ նշանակէ՝ եթէ ոչ զբանին բնու-
թիւն. յր. զանձնաւորութիւն. որ է
նոյն ինքն բանն. միաւորեալ ճշմար-
տապ̄ ընդ մարդկային բնութեն ան-
փոփոխապ̄ եւ անշփոթաբար. որպ̄ բա-
զում անգամ ասացաք. զմի գոլ եւ
իմանալ զքն այ եւ մարդ.] ԱՀ Հաս ասէ ս.
Թէ որպ̄ առնու զբանին բնութի փո-
խանակ ինքեան բանին եւ անձնաւո-
րութեն նր. Եւ 'ի յառաջին Թուղթն
առ սեկուէնդոս ասէ. Թէ մի ասեմք
որդի. եւ որպ̄ սբ Հարքն ասացին. մի
բնու-

բնութիւն բանին այ մարմնացեալ. որդ՝ Եդ
յորժամ միայն եկեալ ՚ի մարմնաւորութիւն. 24
և միայն ՚ի անձնութիւն հոգւոյն ասօք.
Եթէ զերկու օրինակաւ մարդացաւ
միածինն. երկուս զոյլ ասեմք զբնու_
թիւնս, և մի քս, մի որդի, և տէր,
զբանն այ մարդացեալ և մարմնա_
ցեալ.] Աշխա զոր յառաջն ասէր՝ մի
բնութիւն բանին այ մարմնացեալ. յե_
տոյ մեկնէ և ասէ՝ մի որդի և տէր,
զբանն այ մարմնացեալ. ուրեմն փո_
խանակ բնութե բանին իմացաւ զնոյն
ինքն բանն և զնր անձնաւորութիւն.

Իսկ դարձեալ ընդդիմակայքն ասելով.
մի թէ ոչ գիտէր ամենիմաստն կիւ_
րեղ, թէ զայլ նշանակութի ունի Իե
բնութիւն. և զայլ նշանակութի ունի 25
անձնաւորութիւն, կամ ենթակայութիւն.
մինչ զի պարտ իցէ նմա անկանել ՚ի բա
ցայայտութիւնս յայս, առնլով զմինն փո
խանակ միւսոյն. ապա ընդէր ոչ կամե
ցաւ խօսել յատկապէս և ասել. մի անձն
բանին մարմնացելոյ. այլ ասէր անյատ
կապէս և բացայայտութեա. մի բնութիւն.

Պատասխանի. Թէպէտ զայն բարւոք
գիտէր սբն կիւրեղ. սակայն ոչ գի_
տէր և կամ ոչ կամէր գիտել պնդմն
նեստոր, ընդ որում ճակատամար_
տէր կիւրեղ. վասն որոյ զոչինչ տար
բերութի իմանալով ՚ի մէջ բնութե
և անձնաւորութե. ջանայր ընդ ճշմա Իզ
րիտ երկոյութե բնութեցն մուծա_ 26
նել ՚ի քս բացայայտութե զերկոյու
թի անձնաւորութեց. սակս այսորիկ
հանճարեղն կիւրեղ կամելով նովին
պատճառաւ բոլորովին խորտակել
զչար աղանդն նորա, և հաստատել ՚ի
քս զմի անձն. ՚ի կիր առնոյր ընդդէմ
նորա զնոյն բացայայտութիւն նորին
թէպէտ ըստ ուղղափառ մտաց. և
որպէս խաբեբայ աղանդաւորն առ ՚ի եզ_
րակացուցանել զերկուս անձինս յա_
ռաջարկէր զերկու բնութիւնս քի. նոյն
պէս և հանճարեղ սբ փարդապետն.

փա

quomodo homo factus sit ille unigenitus: duas naturas unitas esse dicimus; unum vero Christum, & Filium, & Dominum, illud Dei Patris verbum, hominem factum, & incarnatum. Ecce, quod antea dixerat, *unam naturam Dei verbi incarnatam*, infra explicat dicens, *illud Dei Patris verbum, hominem factum, & incarnatum.* Intelligit igitur pro verbi natura ipsum verbum, ejusque suppositum.

Reurgent: Num ignoraverit sapientissimus Cyrillus, aliud esse naturam, & aliud subsistentiam, & hypostasim, seu personalitatem; ut in tantum incideret æquivocum, unam accipiendo pro alia? cur ergo non dixerit potius, proprie loquendo, unam personam verbi divini incarnati; sed dicere maluerit improprie, unam naturam?

Respondetur: quamvis optime id quidem sciret Cyrillus; nesciebat tamen, aut scire nolebat pertinax Nestorius, contra quem Cyrillus agebat: quare nullam inter naturam, & personalitatem distinctionem admittens, neque in creatis; contendebat æquivoce cum binario naturarum binarium etiam personarum in Christum inducere. Idcirco Cyrillus, ut ejus hæresim per eandem rationem refelleret, & unam ad hominem propugnaret personam; voluit eodem uti æquivoco, in sensu tamen catholico, ut supra explicatum est: & sicut hæreticus duas objiciebat Christi naturas, ut totidem inferret personas; ita ipse e contrario, ut unam confirmaret personam, unam esse dicebat naturam verbi incarnati, seu incarnatam, intelligens unam hypostasim.

Neque hæc a Cyrillo de industria facta æquivocatio priscis Armeniorum

pa-

patribus ignota fuit; ut Synodus Tarsensis Armena testatur: cujus verba in responsione ad secundam petitionem Græcorum sunt ista: *Sanctus Cyrillus, adversus Nestorium strenue decertans, victoriaque potitus, ad comprobandam ineffabilem, & inconfusam Christi compositionem, pessimo divisori contrariam, nonnullis in locis ait: una est natura verbi incarnati: quod recipientes patres nostri, juxta eandem beati Cyrilli mentem id ipsum confessi sunt; nobisque tradiderunt, quod secundum unionem verbi cum carne dicatur per æquivocationem una natura verbi incarnati, & non secundum definitionem simplicis essentiæ: hoc enim qui poterat a confitentibus Christum, Deum, & hominem, asseri?* Et post pauca rursus ait: *Verum enimvero ad Ecclesiæ sanctæ pacem conciliandam, ad vestram ædificandam dilectionem, utque a nobis quodlibet istius suspicionis offendiculum auferatur, operæ pretium ducimus, abstinere nos in posterum ab illo per æquivocationem dicto unius naturæ verbi incarnati; sed asserere duas naturas, unde existentia illius ineffabilis unionis verbi cum carne vere constituatur, atque sicuti eandem prius propositionem confirmaverat sanctus Cyrillus, & patres nostri post ipsum, adversus eos, qui Christum in duas naturas, duasque dividebant personas: ita modo nos illam dissolvimus contra opinionem eorum, qui naturas ipsas confundunt.*

Hoc idem præterea declarat Episcopus Lampronensis Armenus, qui in oratione ad ejusdem Synodi patres inquit: *At vero, cum dicimus unam naturam verbi incarnati, ineffabilem unionem prædicamus contra Nestorium: & hoc verbum dicentes incarnatum,* pro-

ԻԷ մն հաստատելոյ զմի անձն 'ի Քն, քա-
27 րոզէր զմի բնութիւն բանին այ զմար-
մնացելոյ. իմանալով զմի անձն նր ։
Եւ արդ այսպիսի խորհրդաւոր
բացաձայնութիւն Կիւրղին ոչ եղև ան-
ծանօթ առաջնոց սրբոց հարցն հայ-
ոց. որպ վկայէ տարսոնի ժողովն նոցա
որ 'ի պատասխանին առ երկր. խնդ-
րոյն յունաց այսպ ասէ. Սբն Կիւ-
ղոս ընդդէմ Նեստորի զինեցաւ յաղ-
թող ախոյեանն. և մն սատուդելոյ զան-
ճառ և զանշփոթ միաւորութիւն Քի,
ներհակ չարաչար բաժանողին. ուրեք
ուրեք ասաց. մի է բնութի բանին
մարմնացելոյ. զոր ընկալեալ հարքն
ԻԸ մեր խոստովանեցան 'ի նոյն երանելւոյն
28 Կիւրղի միտս. և մեզ աւանդեցին.
ըստ միաւորութե բանին ընդ մար-
մնոյն ասել բացաձայնութբ. մի բնու-
թի բանին մարմնացելոյ. և ոչ ըստ
էութե սահմանի. զի այս զիարդ էր
կարելի ասել ած և մարդ զՔն խոստո-
վանողացս.] Եւ յետ սակաւուց դրձլ
ասէ. 'Ի մր որոյ և կարեւոր համա-
րիմք մն խաղաղութե եկեղեցւոյ, և
շինելոյ զսէրդ ձեր, և բառնալոյ 'ի
մէնջ զատարագէպդ գայթակղութե
կարծիս. տեղի տալ ասելոյն բացա-
ձայնութբ մի բնութիւն բանին մար-
մնացելոյ. և ասել երկու բնութիւն
ԻԹ որով ճշմարտապէս գոյութիւն անճառ
29 միաւորութեան բանին և մարմնոյն
սահմանի. և զոր օրինակ. հաստա-
տեաց զսա Կիւրեղ երանելին և հարքն
մեր հետևօղք ընդդէմ բաժանողացն
զՔն ըստ բնութեցն և յանձնաւորու-
թիս. մեք լուծանեմք ընդդէմ կար-
ծեաց շփոթողացն ։

Զնոյն բացաձայնութիւն զգուշա-
ցաւ Ներսէս Լամբրոնացին 'ի խօսքն
իւր ասելով. Այլ այն առ զմի բնու-
թիւն ասել բանին մարմնացելոյ, զան-
ճառ միաւորութիւն հռչակեմք ընդ-
դէմ Նեստորի. և բանս ասելով մար-
մնա

ճանաչեալ, զյատկութիւն այլ և այլ էութեանցն հաստատեմք ըստ սրբոյն կիւրղի. և ոչ ասեմք 'ի վր բանին մարմնացելոյ զմի բնութիւն, զյատկութիւն էութեանցն շփոթելով. այլ ըստ անճառ միաւորութեան երկուցն 'ի մի անձնաւորութիւն. և մի բնութիւն է բազաձայնութիւն 'ի վերայ նորին ըստ միութեան. և ոչ թէ էութեանց սահման. զի այս անկար է լինել.] Եւ զկնի սակաւուց դրձլ ասէ. Թէ ասելն մի բնութիւն բանին մարմնացելոյ ըստ անձնաւորութեան անճառ միութեան է հրատարակիչ. և ոչ եթէ բնութեանցն կորուստ է բազաձայնութիւն անուան. և ոչ եթէ էութեան սահման.]

Նաև տէր ներսէս կլայեցին 'ի թուղթն առ մանուէլ թագաւորն համաձայնելով լամբրոնացւոյն ասէ այսպս. Սբն կիւրեղ 'ի գիրսն պարսաւմանց ընդդէմ նեստորի ասաց. եթէ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ, որպ և հարքն ասացին. հայր կոչէ զաթանաս. Եւ մեք յաւանդութեան սրբոցն ասեմք զայս. և ոչ ըստ չարափառացն. մի ասելով բնութիւն փոխանակ միոյ անձնաւորութեան. զոր և դուք ասէք 'ի քն որ է ուղիղ.] Այսու, թէ որպ և հարքն հայոց ասելով. մի բնութիւն բանին մարմնացելոյ. իմանան փոխանակ միոյ անձնաւորութեան բանին. ոչ վն միոյ բնութեան քի. զոր քաւ լիցի ուղղափառաց քրիստոնէից ասել.

Երկրորդ առարկեն. թէ հոգի և մարմին միաւորին առ 'ի կացուցանել զմի բնութիւն մարդոյ. որդոն. պետրոսի, առողջ մնալով յատկութիւնքն երկաքանչիւր բնութեան. ապա ուրեմն և նոյնպս աստուածութիւն և մարդկութիւն շարայարին 'ի կացուցանել զմի բնութիւն քի. առողջ մնալով յատկութիւնքն երկաքանչիւրոյ բնութեան. Եւ ցուցանի եղբայրակցութիւ. վն զի սբ հարքն. յդ. աթանաս, կիւրեղ, և այլքն

Լ *proprietates utriusque naturæ stabili-*
30 *mus juxta divum Cyrillum: nec dicimus supra verbum incarnatum unam naturam, proprietates essentiarum confundendo, sed secundum ineffabilem unionem illarum in una personalitate; quapropter una illa natura est æquivocatio de eodem secundum unionem, & non definitio essentiarum; quia hoc est impossibile.* Et paulo post: *Dicere*, ait, *unam naturam verbi incarnati, est commendativum ineffabilis unionis secundum hypostasim, & non deperditio naturarum: est æquivocatio nominis, non autem definitio essentiæ.*

Լա Nec a præfato discrepat Nierses
31 Ghelajensis, Armenus Patriarcha, tametsi prædictam Synodum Tarsensem præcessit; qui in epistola ad Manuelem Imperatorem hæc scripsit: *Divus Cyrillus in scriptis contra Nestorium inquit: Una est, uti patres dixerunt, natura verbi incarnati; nomine Patrum intelligens Athanasium. Quare nos juxta sanctorum patrum traditionem hoc dicimus: neque cum hæreticis naturas confundimus; sed voce unius naturæ intelligimus unam personam.*

Secunda objectio est: anima rationalis, & corpus conveniunt in consti-
ԼԲ tutione unius naturæ humanæ Petri
32 v. g., salvis manentibus utriusque naturæ proprietatibus: ergo similiter divinitas, & humanitas conveniunt in constitutione unius naturæ Christi; salvis manentibus utriusque naturæ proprietatibus. Probatur consequentia: quia sancti patres, ut Athanasius, Cyrillus, & alii, ad unitatem Christi probandam hoc idem hominis exemplum adducunt; dicentes, quod sicut anima rationalis, & caro unus est homo; ita Deus, & homo unus est Christus.

Re-

Respondetur; quod anima, & corpus possunt quidem inconfuse in homine coalescere ad unam compositam naturam constituendam: quia sunt naturæ partiales, & incompletæ naturaliter ad invicem ordinatæ, tanquam actus, & potentia, seu forma, & materia, ut unam totalem, & completam hominis naturam absolvant. Secus autem in Christo divinitas, & humanitas; quæ, cum sint secundum se completæ, & perfectæ naturæ, nequeunt esse unius alterius naturæ partes: alioquin essent certe naturæ completæ simul, & incompletæ; quod implicat contradictionem. Hinc est, quod Petrus v. g., quia non est duplex natura perfecta, sed una, neque sit, nec dicatur in recto corpus, nec anima: at Christus, qui non una, sed duplici perfecta natura præditus est, bene dicitur, & est in recto Deus, & homo.

Ad probationem consequentiæ respondetur; sanctos patres usos esse hominis exemplo, ut probarent quidem in Christo non unam naturam, sed unam personam. Quoniam hæretici, existimantes, duas Christi naturas non posse in una solum hypostasi, & persona subsistere, illas in duas personas, & duos Christos, filios, & dominos dividebant: quare excogitandum patribus fuit aliquod exemplum, quo adversarios urgere possent; hoc itaque in hominis compositione nacti, sic arguebant: Una hominis persona supposítat duas naturas diversas, nimirum corpus, & animam: igitur potest etiam una divini verbi persona, seu unus Christus, & filius, & dominus suppositare duas diversas naturas; hoc est, divinam, & humanam: & ideo Athanasius in symbolo post-

quam

Լգ այլքն, բերեն զօրինակս մարդոյ առ 'ի
33 ցուցումն միութեան քն. և ասեն. թէ
որպէս հոգի և մարմին մի մարդ է. նոյնպէս
ած և մարդ մի քս է.

Պատասխանի. եթէ հոգի և մարմին կարեն արդեօք անշփոթաբար միաւորիլ և կացուցանել զմի բաղադրեալ բնութիւն մարդոյ. զի են ըստ ինքեանց անկատար և մասնաւոր բնութիւնք. առընչացեալք բնկնաբար առ միմեանս իբր տեսակ և նիւթ առ 'ի բաղկացուցանել զմի, կատարեալ բաղադրելի բնութիւն մարդոյ. բայց ածութիւն և մարդկութիւն գոլով ըստ ինքեանց կատարեալ և լի բնութիւնք, ոչ կարեն
Լդ գոլ մասունք միոյ բնութեան. Եւ աս
34 տուստ լինի. թէ պետրոս ոչ գոլով
երկու կատարեալ բնութեանց, այլ մի. սակս այսորիկ ոչ կարեմք ասել ուղղակի. թէ պետրոս է հոգի. կամ թէ պետրոս է մարմին. այլ միայն ասի. թէ պետրոս է մարդ. այ. մի բնութիւն միաւորեալ 'ի հոգւոյ և 'ի մարմնոյ. բայց քս վն զի է մի անձն ունօղ զերկու կատարեալ բնութիւն, և ոչ զմի. սակս այսորիկ բարւոք ասի. թէ քս է ած. քս է մարդ.

Իսկ առ ցուցումն եզրակացութեան պատասխանի. թէ սբ հարքն բերեն զօրինակն մարդոյ վն ցուցանելոյ 'ի քս
Լե ոչ թէ զմի բնութիւն. այլ զմի անձն.
35 քանզի համարէին հերձուածողքն.
եթէ երկու բնութիւնքն քն ոչ կարէին ենթադրեալ միով անձնաւորութբ բանին. վն որոյ բաժանէին զքս յերկուս անձինս, և յորդիս. սակս այսորիկ հնարէին սբ հարքն դտանել զօրինակ ինչ. որով բռնդատեսցեն զհերձուածողսն. և գտեալ զայն 'ի շարադրութեան մարդոյ. այսպէս ձևանարկէին ընդդէմ հերետիկոսացն. մի անձն մարդոյ. որգոն. մի պետրոս. կարէ ենթադրացուցանել զերկու զանազան բնութիւնս հոգւոյ և մարմնոյ.

ապա

ապա ուրեմն և մի անձն բանին; մի Քն,
և որդի, սակայն, կարէ անձնաւորեցու-
ցանել զերկու բնութի. զի. զմիաւորութի
և զմիակութի. Եւ սակս այսորիկ ասէ
սբն աթանաս 'ի դաւանութեն հաւա-
տոյ. Թէպէտ է ած և մարդ. սակայն
ոչ երկու, այլ մի Քս. մի է նախ ոչ փոխ
մամբ դոյացութե. այլ միութբ ան-
ձինն զի որպէս հոգի բանական և մարմին
մի մարդ է. նոյնպէս ած և մարդ մի Քն է.]
Ահա սբն աթանաս յօրինակէ միոյ
անձինն մարդոյ, եզրակացուցանէ զմի
անձն Քի. ոչ զմի բնութի.

Արդ լուիցուք այժմ զիարդ աթա-
նաս. ո՞րչափ սաստկապէս կշտամբէ զայ
նոսիկ, որք 'ի նոյն օրինակէն մակա-
բերէին զմի բնութի 'ի Քն. զի ասէ 'ի
բանն, որ ընդդէմ միաբնակացն,
այսպէս. Ահաւասիկ զմիւս այլ սուտ
տրամաբանութիւն ամբարշտապէս ար-
տադրեցին ասելով. Թէ որպէս մարդ 'ի
յերկուց եղեալ բաղադրեալ մի է բնու-
թի. նոյնպէս և տէրն մեր յս Քս 'ի բանէն
և 'ի մարմնոյն գոյացեալ՝ մի է բնու-
թի. Իսկ այս օրինակս ոչինչ օգտէ
առ 'ի նոցանէ առաջադրեալ իրին.
քանզի մարդ 'ի յիմացական հոգւոյ,
և 'ի զգայական մարմնոյ բաղկացեալ
իրաւի կենդանի համարի. զի յերկուց
այսոցիկ ոչ մինն յառաջ քան զմիւսն
լինի կամ կատարէ զկենդանւոյն բնու-
թիւն. այլ երկոքեան առնուն զսկիզբն
լինելոյ 'ի յարգանդի. և այնպէս գան 'ի
կենդանութի, որ զի զմիոյ կենդան-
ւոյ բաղադրութի գործեցեն. Բայց
տէրն մեր յս Քս ոչ 'ի յանկատար իրաց
առնու զսկիզբն լինելութե. այլ զկը-
կու կատարեալ բնութեանս յինքեան
ցուցանէ. Քն որոյ անդ արդեօք մար-
դոյ մասունք են հոգին և մարմին.
Իսկ աստ ոչ մարմինն է մասնակից
բանին, և ոչ բանն է մասնակից մար-
մնոյն. զի երկոքեան սոքա յառաջ քան
թէ միաւորեցին՝ զկատարեալ բնու-
թի

ԼԶ 36 quam dixit: *Qui licet Deus sit, & homo; non duo tamen, sed unus est Christus*: subjicit: *Unus omnino non confusione substantiæ, sed unitate personæ; nam sicut anima rationalis, & caro unus est homo; ita Deus, & homo unus est Christus*. En ut divus ille Athanasius exemplo unius personæ humanæ colligit hic, unam esse Christi personam, non unam naturam.

Audiamus porro, quam acriter idem Athanasius reprehendat eos, qui, eodem ducti exemplo, unam in Christo colligebant naturam: *Ecce*, inquit in tractatu adversus Monophysitas,
ԼԷ 37 *falsam alteram cum impietate ratiocinationem pepererunt. Quemadmodum, inquiunt, homo, ex duobus consistens, una dicitur natura; sic etiam Dominum Christum, ex verbo & carne existentem, unam esse constat essentiam. Quod autem exemplum hoc rei ab ipsis propositæ nihil prosit, statim ostendetur. Homo ex anima mente prædita, & corpore sensibus affecto, animal jure censetur: quoniam horum neutrum sine altero prius consistit, neque naturæ terminum conservat; cum existendi principium sumant ex utero; atque ita in vitam exeunt, ut unius*
ԼԸ 38 *animalis constitutionem efficiant. At Dominus Jesus non imperfectis e rebus existendi principium accipit; sed naturarum perfectarum in se principium ostendit, atque illic quidem hominis partes sunt anima, & corpus; hic autem neque caro pars verbi est, neque verbum pars carnis; horum enim utrumque, priusquam conjungantur, perfectam naturam ostendunt; ut nihil omnino, neque divinitati ad rationem propriam, neque humanitati desit: aliud enim est, duabus ex partibus essentiam absolvi; & aliud, duas essen-*

Athan. apud Eutymium Panopl. par. 2. tit. 15.

essentias conjungi, quarum utraque perfecta sit. Hæc Athanasius.

Præterea Justinus Martyr in lib. de vera fidei confessione, hoc idem exemplum expendens, ait: *ut enim unus homo est, sed in se duas dissimiles naturas continet; & alia quidem cogitat; alia autem, quod cogitatum est, exequitur, & perficit; ita filius, qui unus est; & duplex natura, alia quidem ea, quæ divina sunt, efficit; alia ea, quæ humilia, abjectaque sunt, accipit*. Et post alia iterum ait: *Homo, quamquam ex anima, & corpore constat, non tamen idem est, quod ea, ex quibus constat; sed aliud, ut sit homo, ex ipsa animi cum corpore conjunctione tertium aliud effectum* &c. *At Christus non ita ex divinitate, & humanitate perfectus est Christus: cum non alius sit, quam duo hæc; sed & Deus, & homo utrumque sit*. Et paulo post: *Quamobrem*, inquit, *exemplum ab homine sumptum, aliqua ex parte approbandum est: quadam autem ex parte repudiandum*. Hoc est, approbandum in eo, quod Christus est una persona, in duabus diversis naturis subsistens, sicut est homo: repudiandum autem in eo, quod homo est una, ex duabus perfecta, natura; ideoque neque anima est, neque corpus: Christus autem est duplex natura perfecta, cum sit & Deus, & homo.

Tertia objectio est: Si dixerimus in Christo duas naturas distinctas, incidemus in hæresim Nestorii: qui, cum unum Christum in duas naturas divideret, in duas etiam personas, ac filios illum separaret, oportuit. Dattievensis propria verba in lib. interrog. sunt hæc: *Qui post unionem duas asserunt naturas in Christo, quamvis eundem vocitent unam personam; non*

tamen

ԼԹ թի ցուցանեն . մինչ զի ոչինչ պակաս
39 լինի ածութեն վն՟ իւրեան բնութե՟ .
և ոչինչ մարդկութեն վասն իւրեան
բնութե . ուստի այլ է . յերկուց մա_
սանցն մի բնութի կատարել . և այն՝ շաղ
կապել զերկու բնութիս , յորոց եր_
կաքանչիւրն իցէ կատարեալ .] Այս_
քան մէն Աթանաս .

Նաև Երանելին մեծ վկայն քն յուս_
տինոս՝ քննէ զնոյն օրինակն 'ի գիրսն
յաղագս ճշմարիտ հաւատոյ . և ասէ
այսպէս . Որպէս մարդն մի է . իսկ
զերկուս բնութիս աննման ընդունի
յինքեան . և միովն խորհի , և միւսովն
արտադործէ զխորհեցեալսն . նոյնպէս
Խ և որդին այ . որ մի է , և զերկու բնու
40 թիս ընդունի , միովն գործէ զգործս
աստուածայինս . և միւսովն առնու զմարդ_
կայինսն , և զխոնարհսն .] Եւ յետոյ
դարձեալ ասէ . Թէպէտ մարդ 'ի
հոգւոյ և 'ի մարմնոյ գոյանայ . սա_
կայն ոչ է հոգի , և ոչ մարմին . այլ է ,
այլ ինչ երրորդ 'ի հոգւոյ , և 'ի մար
մնոյ միաւորեալ , զի մարդ եղիցի . Բայց
ոչ նոյնպէս յածութէ և 'ի մարդկու_
թէ կատարեցաւ քն . զի ոչ այլ ինչ
է , եթէ ոչ երկոքին որքա . քն . ած և
մարդ .] Եւ զկնի սակաւուց ասէ .
Աւակս այսորիկ 'ի մարդոյ առեալ օրի
նակն՝ 'ի միոյ կողմանէ ընդունելի է .
ԽԱ և 'ի միւս կողմանէ մերժելի .] քն . ըն_
41 դունելի է ըստ այնմ , զի քն է մի անձն
'ի յերկուս զանազան բնութիս են_
թադրեցեալ . ոչ է մարդն և մերժե_
լի է ըստ այնմ , զի մարդն է մի բնու_
թի 'ի յերկուց անկատարից կատա_
րեալ . սակս որոյ ոչ հոգի է , և ոչ մար
մին . Բայց քն է երկու կատարեալ
բնութի . զի և ած է , և մարդ .

Երրորդ առարկուն . զի եթէ ասի_
ցեմք , թէ 'ի քն զերկու բնութիս . ան
կանիցեմք 'ի հերձուածողութիւնն նես
տորի . որ բաժանելով զքն յերկու
բնութիս . բաժանէր և 'ի հարկէ յեր

կուս

կուս անձինս, և յերկուս որդիս խոսէ. Եւ Խբ
բանքն եւս աստուածացուցանն ՚ի գերան 42
հաղորդմանց են այսորքին. Որպէս յետ միա-
ւորութեան երկու ասեն բնութիւնս էն,
Թէպէտ և անձն մի համբաւեն. այլ
նոքա ոչ խոստովանեն զանձն մարդա-
ցեալ. այլ միայն շնորհօք որդեգրեալ
ըստ նեստորի.] Եւ դարձեալ ասէ.
Չգիտեն երկաբնակաց. քանզի ոչ ասեմք
երկու բնութիւնս. Պատճառանն. զի մի
յատկացուցեն երկու անձինս ՚ի քն. զի
եթէ զնա յերկուս բնութիւնս բաժա-
նեմք, ՚ի հարկէ յերկուս անձինս բա-
ժանի.]

Պատասխանի. Թէ այլ է, մտօք ճանա-
չել ընդ ուղղափառսն զերկու զանա- Խգ
զանեալ բնութիւնս ՚ի մի անձն բանին 43
այ ճշմարտապէս միաւորեալս. և այլ է,
քարոզել ընդ նեստորի զերկու բնու-
թիւնս, երկու անձամբք առանձնաւո-
րեալս, ըստ իւրն բաժանեալս, և մի-
այն վարքաւքն և շնորհօք միաւո-
րեալս ըստ հաւասարութե պատուոյ
կամ արժանաւորութե. քանզի ոչ
Թիւն կամ զանազանութիւն բնութեց.
այլ բաժանումն բնութեց է պատճառ
զի բազմացին անձինք և ենթակա-
յեալքն. վն զի Թէպէտ ՚ի մարդն բա-
զումք են, և ՚ի միմեանց զանազանեալք
բնութիք իրաց. մր. մարմին. հոգի.
քանակութի. ջերմութի. գոյն. ձև. Խդ
և այլն. սակայն ոչ են բազումանձինք 44
և ենթակայեալք. այլ մի միայն. որում
ամ բնութիքս այսորքիկ միաւորեալք
ենթակայանան. Նոյնպէս և ՚ի քն եր-
կու զանազանեալ և միաւորեալ բնու-
թիւնքն ածային և մարդկային միով
անձնաւորութբ բանին ենթակայա-
նան. Իսկ եթէ մարդկային բնութիւն
ոչ էր ճշմարտապէս և ըստ իւրն միաւո-
րեալ ընդ անձնաւորութե բանին.
որպէս աղանդէր նեստորիոս. յայնժամ
արդեօք հարկ էր տալ նմա զայլ միւս
անձնաւորութի. զի նովաւ առանձ-
նա-

tamen per hoc fateri experiuntur, Deum vere hominem factum esse, sed solum per gratiæ communicationem, ut ajebat Nestorius. Et rursus inquit: *Duas naturas non dicimus, ne pariter duas personas cogamur asserere, nam, si Christus in duas naturas dividitur, in duas etiam personas necessario dissecatur.*

Respondetur: aliud esse, duas naturas distinctas, in una tamen hypostasi verbi divini physice unitas, agnoscere cum catholicis: & aliud, duas naturas in duabus hypostasibus subsistentes, physice separatas, ac solum moraliter per communicationem honoris, aut gratiæ conjunctas, cum Nestorio prædicare. Non enim naturarum numerus, ac distinctio, sed naturarum divisio facit, ut multiplicentur supposita; nam in homine multæ sunt, ac diversæ rerum naturæ distinctæ, corpus, anima, quantitas, calor, color &c.; & tamen non sunt multa supposita, sed unum, in quo omnes hæ naturæ simul unitæ consistunt. Idem dico de natura divina, & humana, quas, simul unitas, unica filii Dei persona supposititat. Quod si humana natura unita vere non esset cum divina in supposito verbi, ut Nestorius nugabatur; tunc certe alterum illi suppositum tribuendum foret, ut in eo subsisteret: & sic non una in Christo, sed duplex esset hypostasis, ac persona: igitur non dualitatem, ac distinctionem, sed divisionem in naturis cavere debemus, ut in hæresim non incidamus Nestorianam: cujus notam ne Cyrillus ipse incurreret, in commonitorio ad Eulogium ita scripsit: *Expositionem, quam orientales fecerunt, reprehendunt nonnulli, ac dicunt: Quamobrem Episcopus*

copus Alexandrinus illos toleravit, ac laudavit etiam, cum duas naturas nominarent? qui autem Nestorium sectantur, eadem & ipsum sentire contendunt. Verum iis, qui hoc nomine nos accusant, respondendum est, non omnia, quae haeretici dicunt, statim fugienda, ac repudianda esse; multa enim confitentur ex iis, quae nos quoque asserimus: exempli causa, cum Arriani Deum Patrem, omnium conditorem, ac dominum esse dicunt; num ideo consequens est, ut ejusmodi confessiones aversemur? Sic & de Nestorio quoque; licet duas naturas esse dicat, carnis, & verbi Dei differentiam significans: est enim alia verbi, alia carnis natura: attamen unionem una nobiscum non confitetur. Et in lib. 2. adversus Nestorium rursus ait: *Desine dividere naturas post unionem: nam scire, aliud, atque aliud esse divinam, humanamque naturam, non modo convenire prudentibus viris, verum etiam necessarium esse, censeo: distant enim inter se inextimabili differentiarum spatio: in omnium autem nostrum Salvatore Christo ubi illas conjunxeris in veram, & secundum hypostasim unionem, cave divisionem.*

Sed instant: Cyrillus admittit quidem naturarum dualitatem, sed ante non post unionem: siquidem monet, post illam unionem, quam negabat Nestorius, cavendam esse in naturis divisionem: ergo, si ante unionem in divisione erant duae, utique post unionem, ablata jam divisione, non sunt amplius duae, sed una ex duabos effecta: quod ipse in epist. ad Acacium non obscure significavit, dicens: *Duas quidem naturas unitas esse dicimus: verum post hanc adunationem, tanquam sublata jam in duas sectione, unam*

Ծե 45 [illegible]

Ծզ 46 [illegible]

Ծէ 47 [illegible]

թէ. 'ի բաց մերժեա զբաժանումն։] ԽԸ
Բայց ընդդիմաբանեն և ասեն. թէ 48
սէրն կիւրեղ ընդունի զբնութեանց զեր-
կութիւն յառաջ քան զմիաւորու-
թիւն. այլ ոչ յետ միաւորութեան. Զի
'ի թուղթն առ ակակիոս ասէ այսպէս.
զերկու բնութիւն միաւորելականս
իսկ յետ միաւորութեանս այսորիկ, իբր
'ի բաց բարձելոյ յերկուցն բաժանու-
մանն, մի գոլ համարիմք զորդւոյ
բնութիւն, իբրև զմիոյն, այլ մարդա-
ցելոյ և մարմնացելոյ.] Եւ պատճառն
այսորիկ առբերի 'ի տաթևացւոյն.
քանզի որպէս միաւորութիւն մի ինչ առ-
նէ, և յարանուանէ զնոս միաւո-
րեալս. նոյնպէս և երկուութիւն 'ի ներքս ԽԹ
ածէ զբաժանումն. ապա ուրեմն եր- 49
կու բնութիւնքն քի զկնի միաւորութեան
ոչ ևս են երկու. այլ մի. Քանզի տա-
թևացւոյն 'ի գիրսն հարցմանց են
այսոքիկ. Միաւորութիւն եբարձ զեր-
կութիւն.] Եւ դրձլ ասէ. թէ միաւո-
րեալքն ոչ երկատին. զի երկու բնու-
թի ասել կամ իմանալ երկատութի
է. կամ բաժանումն քի.] Նա և տա-
րօնացին ասէ. թէ սբ հարքն գիտա-
ցին. զի միաւորութիւն 'ի բաց եբարձ
զերկութիւն. այլ քարոզեցին յերկու
բնութեանն մի բնութի.]

Պատասխանի. թէ ոչ 'ի ձեռն միաւորու-
թեան 'ի բաց բառնի զանազանութի կա Ծ
երկուութի բնութեանցն. և ոչ 'ի ձեռն 50
երկուութեան նոցա 'ի ներքս ածի բաժա-
նումն. երկոքին բանքս այսոքիկ հաս-
տատեալ եղեն 'ի նոյն աղեքսանդրա-
ցւոյ վարդապետէն 'ի սբբոյն կիւրղէ.
առաջինն 'ի յառաջին թուղթն զոր-
գրեաց առ նեստոր. ուր ասէ այսպէս.
Ոչ թէ վս միաւորութեան 'ի բաց բար-
ձեալ իցէ զանազանութի բնութեանցն.]
Եւ երկրորդն 'ի թուղթն խրատական
առ եւլոգիոս ասելով. թէ զբնու-
թեանցն զանազանութիւն ճանաչելն ոչ
է զմի քսն 'ի յերկուս բաժանել.] Ուս

unam esse credimus filii naturam, tanquam unius, verum inhumanati, & incarnati. Et ratio hujus est, quam Dattievensis adducit; quia, sicut unio unum quid facit, ac denominat res unitas; ita dualitas divisionem importat: igitur duæ illæ naturæ post unionem non sunt amplius duæ, sed una. *Unio*, inquit ille, *abstulit dualitatem; quia quæcumque unita sunt, non amplius geminantur: igitur duas intelligere, aut asserere naturas, cum dualitate divisionem inducit*. Et Daronensis: *Sancti Patres*, ait, *probe noverunt, unionem e medio abstulisse naturarum dualitatem: idcirco ex duabus naturis unam naturam factam prædicaverunt*.

Dattiev. in lib. interrog.

Respondetur, nec per unionem auferri differentiam, seu dualitatem naturarum; nec per ipsarum dualitatem inferri divisionem; utrumque docet idem doctor Alexandrinus: primum quidem in secunda ad Nestorium epistola, ubi ait: *Non quod naturarum differentia propter unionem sublata sit*. Secundum autem in commonitorio ad Eulogium, sic: *Quamobrem naturarum differentiam agnoscere, non est unum Christum in duo dividere*. Unde sequitur, falsum esse illud tertium, scilicet post unionem negasse Cyrillum in Christo duas naturas: quod præterea in posteriore ad Successum epistola manifeste affirmat his verbis: *Nihil dicere prohibet, Christum in hominis natura passum, quod si verum est; cur non duas naturas extitisse dabimus post unionem citra ullam divisionem?*

Verba vero illius ad Acacium nihil inferunt neque contra nostra, neque contra prædicta ipsius verba. *Duas quidem naturas unitas esse dicimus*,

ait: jam hucusque duas, & non unam esse Christi naturas unitas fatetur: *verum post hanc adunationem, tanquam sublatâ jam in duas sectione*, hoc est, divisione, non autem distinctione, aut differentia: *unam esse credimus filii naturam*, nempe divinam; & ideo non dixit, Christi, sed *filii*, scilicet verbi Dei: *verum inhumanati, & incarnati*: hoc est, cum altera carnis natura uniti. En jam Cyrillus etiam per hæc verba duas affirmat naturas post unionem. Cur autem in hunc modum hic, & alibi loqui voluerit, satis declaratum est in responsione ad primam objectionem.

Ad rationem Dattievensis respondeo, munus unionis non esse, unum, & idem facere, sed unita facere ea, quæ uniuntur: alioquin quantitas, calor, color, aliaque plura, & diversa accidentia, quæ simul uniuntur in eodem subjecto, non essent plura accidentia, sed omnia unum accidens: quod est falsum. Quare per unionem (maxime inconfusam) non tollitur numerus, aut differentia singularum partium unitarum, sed solum divisio: immo numerus essentialiter conservatur; quia, si duo unita fierent unum, & idem, destrueretur utique ipsa unio, quæ essentialiter consistere non potest, nisi inter duo, vel plura extrema, ut docte notavit idem Cyrillus in commonitorio ad Eulogium dicens: *Nec illud ignorent, ubicumque unio nominatur, ibi non unius tantum rei conjunctionem significari, sed vel duarum, vel plurium, earumque secundum naturam inter se differentium. Si igitur unionem dicimus, carnis procul dubio, intelligente anima præditæ, ac verbi eam esse unionem fatemur: atque ita intelligunt, qui duas* na-

Ծա տի սուտ ասեն թէ մէն կիւրեղ ոչ խոս
51 տովանէր զերկու բնութի յետ միա-
ւորութեն . զի և զայս յայտնապէս
քարոզեաց՚ի բազում տեղիս : և մա-
նաւանդ ՚ի յերկրորդ թուղթն առ
սէկունդոս այսպիսի բանիւ . Ոչինչ
արգելու ասել մարդկային բնութէ
չարչարեալ զքն . իսկ եթէ այս ճշմա
րիտ է . զիարդ ոչ զերկու բնութիս
առանձնաւորեալ ասացու ք յետ միա
ւորութէ անանջատաբար .]

Որք կիւրղի ընդդէմ մեր առար
կեալ բանքն . որք առ ակակիոս . ոչ են
մեզ հակառակ . զի էին այսպիսի . Զեր
կու բնութիս միաւորեալ ասեմք .
Ծբ Որհա մինչև ցասա ոչ մի , այլ երկու
52 գոլ ասէ զմիաւորեալ բնութիսն . Եւ
հետևեւր այսպ. Իսկ յետ միաւորու
թեն այսորիկ . ետր ՚ի բաց բարձելոյ
յերկուցն բաժանման . Ասեն . թէ ոպ
՚ի բաց բառնի ասէ բաժանումն յետ
միաւորութեն . այլ ոչ երկոյութիւն
կամ զանազանութի նոցա . այսպ ա-
սէր . Մի գոլ հաւատամք զորդւոյ
բնութիւն . այ . զամենայնն . վա այսորիկ
ոչ ասէ քի . այլ որդւոյ . այ . բանին այ .
Եւ յետոյ մերձանայր . իբրև զմիոյն ,
այլ մարդացելոյ և մարմնացելոյ . այ .
միաւորելոյ ընդ այլ միւս բնութեն
մարդկայնոյ . Որհա և աստ մէն կիւ-
Ծգ րեղ խոստովանի զերկու բնութիս
53 յետ միաւորութէ .

Որս պատճառն առ բերեալ ՚ի տա
թևացւոյն պատասխանի . թէ միա-
ւորութիւն ոչ առնէ զերկու սն մի . այլ
միաւորեալս . այսպ թէ ոչ . ուրեմն
արդեօք քանակութի , ձև , գոյն , և այլ
բազմատեսակ պատահմունքն որք մի
աւորին ՚ի վր միոյ ենթակայի . ոչ էին
յոլովք . այլ մի պատահումն . որ է յայտ
նի սուտ . սակս այսորիկ ՚ի ձեռն անշփո
փոթ միաւորութեն ոչ բառնի թիւ
կամ տարբերութի միաւորելոցն . այլ
միայն բաժանումն նց . մանաւանդ ,

զի

զի թէև յաւէտ պահի վասն միա Ֆդ
ւորութե . զի եթէ միաւորեալքն մի 54
և նոյն դասանային . ապա աւերիւր
իւրեանց միաւորութեն . զի այս ոչ
կարէ գոլ . եթէ ոչ ՚ի մէջ երկուց իրաց
կամ քաղմաց . որպ և նոյն կիւրեղ ե
րանելին իմաստնաքար ուսուցանէ ՚ի
խրատական Թուղթն առ եւլոգիոս ,
անելով այսպէս . Մի անդիտացեն
զայն . Թէ ուրուք միաւորութի ան
ուանի . անդ ոչ միոյ իրի շարադրութի
նշանակի . այլ կամ երկուց , կամ քաղ
մաց , և բնութբ տարբերեցելոց . ու
րեմն եթէ զմիաւորութի անեմք . զմար
մնոյն արդեօք իմանալի հոգւով զար
դարելոյն , և զբանին խոստովանիմք Ծե
զմիաւորութին զայն . և այսպէս իմա 55
նան որք ասեն զերկու բնութի .] Ուս
տի և սուտ ևս ասելն . Թէ երկոյութին ՚ի
ներքս ածէ զբաժանումն . քանզի ե
Թէ զբաժանումն ածէր երկոյութին .
որքան ևս առաւել զայն ածէր եր
րորդութիւնն . ապա ուրեմն եռեակ
Թիւն անձանց զբաժանումն մուծա
նէր ՚ի մէջ ամենասբ երրորդութեն
Հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ . զոր
քաւ լիցի ասել . կամ զմտաւ ածել .

Իսկ դարձեալ ընդդիմադրեն ասե
լով . Թէ երեք ա̃ծային անձինքն վ̃ս
ունելոյ զմի բնութի , են և ասին մի
ա̃ծ . ապա ուրեմն ընդդէմ սորին եթէ Ծզ
ք̃ս ունէր զերկու բնութի . ոչ էր մի 56
ք̃ս . այլ երկու .

Պատասխանի . Թէ այս բառս . ա̃ծ . է ա
նուն բնութե , և ոչ անձին . սակս
այսորիկ երեք անձինքն ունելով զմի
ա̃ծային բնութին , իրաւի ասին մի ա̃ծ .
իսկ ք̃ս ոչ է անուն բնութե , այլ ան
ձին . և վ̃ս այսորիկ մի է և ասի ք̃ս . զի
մի է անձն նորա . Երկրորդ պատա
խանի ընդդիմայարակայութեամբ . զի
դարձուցանելով զիւրեանց ձեռնար
կութին ընդդէմ իւրեանց ձեռնար
կողացն . քանզի որպ գոլով հայր և որ

դի

naturas dicunt. Sic ille. Atque adeo falsum etiam est, quod dualitas divisionem importet: nam, si induceret divisionem dualitas, multo magis induceret trinitas: & tamen trinus numerus personarum in Deo cognoscitur sine ulla earundem personarum divisione.

Reinstant: Tres personæ divinæ, quia unam habent naturam, sunt, & dicuntur unus Deus: igitur e contrario, si Christus duas haberet naturas, non esset unus, sed duplex Christus.

Respondetur, quod vox ista, Deus, est nomen naturæ, non personæ: ideo cum tres personæ unam habeant naturam divinam, jure dicuntur unus Deus. At Christus non est nomen naturæ, sed personæ: ideo unus est, ac dicitur Christus; quia unica est ejus persona. Immo retorquetur contra ipsos objectio: sicut enim, quia Pater, Verbum, & Spiritus sanctus sunt nomina personarum, non naturarum; ideo in una deitatis natura non dicimus unam personam, sed tres personas: ita pari ratione, quia Deus & homo sunt nomina naturarum, non personarum, & Christus non est Deus tantum, nec homo tantum, sed & Deus, & homo; ideo in una ejus persona non debemus dicere unam, sed duas naturas. Hinc, ut monet Nazianzenus in epistola 1. ad Cledonium, sicut in Trinitate dicimus alium, & alium, propter numerum personarum; non tamen aliud, & aliud, propter unitatem naturæ: ita e contrario in Christo dicimus aliud, & aliud, propter numerum naturarum; non tamen alium, & alium, propter unitatem personæ.

Quarta objectio, seu potius deceptio, est: Priores tres Synodi generales,

rales, Nicæna, Constantinopolitana, & Ephesina definierunt, unam esse Christi naturam: ergo &c. Daronensis propria verba sunt hæc: *Sacrum Concilium Ephesinum, cui magnus ille Cyrillus interfuit, unam in Christo decrevit asserendam esse naturam post ineffabilem unionem: quemadmodum & sancti patres omnes, qui Nicææ, & qui Constantinopoli congregati sunt, docuere*: ite similiter alii Pseudomagistri: sed Synodorum verba non proferunt.

Daron. contra Theopistum, cap. 6.

Respondetur, Pseudomagistros, ad suum populum seducendum, in vino, & somno has confinxisse fabellas. Nam, quod tres illæ Synodi sacrosanctæ docuerint, ac prædicarint oppositum, constat præsertim ex eo, quod tertia, scilicet Ephesina, in act. 1. non solum approbavit, verum etiam eidem rectæ fidei, a Nicæna, & Constantinopolitana Synodo traditæ, consonam esse declaravit secundam Cyrilli ad Nestorium epistolam, quæ sic inter alia continebat: *Et quamvis naturæ sint diversæ; vera tamen unione coeuntes, unum nobis Christum, & filium effecerunt: non quod naturarum differentia propter unionem sublata sit; verum, quod divinitas, & humanitas secreta quadam, ineffabilique conjunctione in una persona, unum nobis Christum, & filium constituerint.*

Præterea in ipsis etiam tum Nicænæ, tum Constantinopolitanæ Synodi verbis non obscura deprehenduntur oppositæ confessionis indicia. Nam Nicænum Concilium in expositione divinæ incarnationis adversus Paulum Samosatenum sic habet: *Hæc explicata sunt, & declarata, non ut una, quæ indivisibilis est, persona dividatur; sed ut definitæ naturæ carnis,* &

Apud Eutym. in Panoplia, par. 2. tit. 5. & inferitur inter acta Ephesini Concilii part. 3.

ԾԷ դի եւ հոգին սբ անուանանք անձանց,
57 եւ ոչ բնութեանց. սակս այսորիկ 'ի մի
ածային բնութեան ոչ ասեմք զմի անձն.
այլ զերիս անձինս. ապա ուրեմն նո-
վին գաղափարաւն. գոլով ած եւ
մարդ անուանանք բնութեանց, եւ ոչ ան-
ձանց. եւ գոլով քն համանգամայն ած
եւ մարդ, սակս այսորիկ 'ի մի անձն
քն ոչ պարտիմք ասել զմի բնութի.
այլ զերկու բնութիւն. Որոյ աղա-
գաւ ըստ ածաբանին գրիգորի 'ի
թուղթն առ կղեդոնիոս. ոչ 'ի սբ եր-
րորդութեն ասեմք այլ ոք եւ այլ ոք վն
թուոյ անձանց. բայց ոչ այլ ինչ եւ
այլ ինչ վն միութե բնութեն. նոյն-
ԾԸ պէս հակադարձաբար 'ի քն ասեմք
58 այլ ինչ եւ այլ ինչ վն թուոյ բնութեցն.
բայց ոչ այլ ոք եւ այլ ոք վն միու-
թեն անձին.

Չորրորդ առարկեն յայտնի խա-
բէութբ. եւ ասեն. Թէ երեքին տիե-
զերականն առաջին սբ ժողովքն նի-
կիոյ, կոստանդնուպօլսի, եւ եփեսո-
սի, հաստատեցին հաւաստել զմի բը-
նութի 'ի քն. վն որոյ տարօնացին ընդ-
դէմ թէոփիստայ 'ի վեցերորդ գլու-
խըն ասէ այսպ. Սբ ժողովն եփեսո-
սի, միաբանեալ ընդ ժողովոյն որ 'ի
նիկիայ, հանդերձ մեծին կիւրղիւ.
հաստատեցին մի բնութի ասել յետ
ԾԹ անճառ միաւորութեն. ոպ ամ սբ
59 հարքն ասացին. որք 'ի նիկիայ, եւ 'ի
կոստանդնուպօլիս.] Նմանապէս ա-
ռարկեն այլ սուտ վարդապետքն.

Պատասխանի. Թէ սուտ վարդապետքն
հնարեցին զայսպիսի առասպելաբա-
նութիս վն խաբելոյ զժողովուրդսն.
ուստի ոչ առբերեն զբանսն սբ ժո-
ղովոցն. զի մի յայտ լիցի խաբէութիւն
իւրեանց. քանզի երեքեան սբ ժողով
քըն յաւէտ հաստատեցին երկու բը-
նութի ասել. եւ ոչ մի. Եւ այս յայտ է.
վն զի երրորդ սբ ժողովն. յա. եփեսո-
սին, գովեաց եւ ընկալաւ զերկրորդ
թուղ-

Թուղթն կիւրղի առ նեստոր. եւ հաս Կ
տատեաց զօր զթուղթն զայն համա 60
ձայն հաւատոյն նիկիոյ, եւ կոստան
դնուպօլսի սբ ժողովոյն. իսկ այն
թուղթն խոստովանէր զերկու բնու
թիւն 'ի քն յետ միաւորութեան. ահա
բանքն թղթոյն են այսոքիկ. Եւ թէ
պէտ բնութիւնքն եղեն զանազանք. առ
կայն եկեալք 'ի ճշմարիտ միաւորու
թի. զմի քն եւ զմի որդի մեզ արարին.
ոչ թէ 'ի բաց բարձեալ լեալ զանազա
նութի բնութեցն վն միաւորութեան.
այլ զի ածութի եւ մարդկութին խոր
հրդաւոր ինչ եւ անճառելի կապակ
ցութէ 'ի մի անձն. զմի քն եւ որդի մեզ
հաստատեցին.] Ահա ուրեմն առաւ Կա
է առաւելութին հակառակորդացն. 61
Նաեւ նիկիոյ սբ ժողովն ընդդէմ
պօղոսի սամոսատացւոյն յաղագս մար
մնաւորին քն արտաբերելոց զբանս
զայս ասէ յառաջիկ բացայայտեալ եւ մեկ
նեալ եղեն. ոչ զի մի անձն [illegible]
լին բաժանեսցի. այլ զի երկու սահման
նեալ բնութիւնքն մարմնոյն եւ բանին
անշփոթելի ցուցանիցին.] Այլ որոյ
սբն աթանաս. որ ականատես վկայ էր
նիկիոյ ժողովոյն. 'ի թուղթն առ եպիկ
տիտոսի յոյժ կշտամբէ զմիաբանակ հերե
տիկոսս. եւ յաղագս նորին ժողովոյն
այսպէս ասէ ասող. Հարքն որ 'ի նիկիայ
ժողովեցան. ասեն թէ ոչ մարմինն. այլ Կբ
նոյն ինքն որդին է յաւիտենակից հօր, 62
եւ 'ի գոյութէ նորին. եւ թէ մարմինն
'ի սբ մարիամայ զանկեղէն ուսնի. ու
րեմն կամ մերժեցէք զնիկիոյ ժողովն
կամ որպէս հերձուածողք 'ի նորքս ածէք
զայդպիսի. եւ կամ եթէ կամիք որդի
լինել հարցն, ոչ պարտ է ձեզ զայլ ինչ
հաւատալ բաց յայնցանէ, զոր հարքն
ինքեանք աւանդեցին.] Այս է. զոր
ասէ սբն աթանաս. Արդ ժողովն
կոստանդնուպօլսի հաստատեաց զայս
նիկիական հաւատս. եւ ս եւ առա
ջին կանոնին նզովեաց զապօղինարս
կանոնն

& *verbi sine confusione demonstrentur.* Quapropter Athanasius, qui ejusdem sacri cœtus pats fuit, in epist. ad Epictetum hæc de illo, similes reprehendens hæreticos, refert: *Patres, qui Nicææ convenerunt, non corpus, sed filium ipsum Patri coæternum fuisse, asseverant, idque ex substantia Patris: corpus vero rursus ex Maria secundum divinas scripturas ortum traxisse, confitentur, aut repudiate igitur Nicænum Concilium; aut, ut hæretici, ista inferte; aut, si vultis filii Patrum esse, non debetis sentire diversa ab iis, quæ Patres ipsi conscripserunt.* Constantinopolitanum autem Concilium non modo confirmavit hanc fidem Nicænam; sed etiam Can. I. anathema constituit adversus Apollinaristas, qui unam esse dicebant naturam divinitatis, & carnis. Vide igitur quam fabulosa, & nugatoria sint, quæ de tribus his Synodis Armeniorum seductores objectant.

Instat Daronensis, & dicit: *Sacra Synodus Ephesina in suis anathematismis anathema pronunciavit adversus duarum naturarum assertores.*

Sed non miror, cur propria anathematismi verba Daronensis non proferat: quippe subdolus est, & populum vult decipere. Si enim pro se verba facerent, ea certe non occultasset: nam Synodus ibi non prohibet dualitatem, aut differentiam naturarum, ut ipse nugatur; sed personarum, sive hypostasum divisionem. Ecce ex duodecim duo illi anathematismi, qui videri sibi possent esse pro sua parte:

Anathematismus III.

Si quis in uno Christo post unionem divi-

dividit hypostases; ipsasque ea tantum conjunctione inter se connectit, quæ est secundum dignitatem, sive authoritatem, vel potestatem, & non eo potius concursu, qui est secundum naturalem unionem: anathema sit. Կգ 63

Anathematismus IV.

Si quis duabus personis, sive hypostasibus eas voces attribuit, quæ in evangelicis, & apostolicis scripturis passim occurrunt, quæque a sanctis de Christo, vel ab ipso quoque Christo de se ipso dictæ sunt; & alias quidem homini, tanquam seorsum a Dei verbo considerato, adscribit; alias vero, tanquam Deo convenientes, soli Dei Patris verbo adaptat: anathema sit. Կդ 64

Deceptor resera surdas hic aspidis aures;
Pestiferoque tuum ne spargas ore venenum.

Audi, non dictum esse, si quis post unionem geminat, aut distinguit naturas: sed, *si quis post unionem dividit hypostases*. Neque, si quis duabus naturis eas voces attribuit: sed, *si quis duabus personis, sive hypostasibus*. Recte quoque expende illud: *Et alias quidem homini, tanquam seorsim a Dei verbo considerato, adscribit*: non dixit, humanitati; sed *homini*, hoc est, personæ humanæ; ac pergit: *alias vero, tanquam Deo convenientes, soli Dei Patris verbo adaptat*: non dixit, divinitati ejusdem personæ; sed *soli verbo*, quasi ab altera hominis persona separato, *adaptat*: *anathema sit*: quia hoc sapit Nestorianum. Կե 65

Cæterum, quod evangelicæ voces, quæ de una, eademque persona dici debent, duabus ejus naturis aptandæ sint,

կանոն, որք մի բնութ̅ ասէին մարմնոյ և աստուածութե̅. Սրբեմ̂. Թէ որքան սուտ է բանն հակառակորդացն.

Ահայ ընդդիմանաց տարօրացին. և սուէ. Թէ սէ̅ ժողովն եփեսոսի նզովեաց զերկու բնութ̅ ասօղսն.] Բայց ոչ բերէ տարօրացին զնոկական բանս նզովմանն ժողովոյն. զի խաբեբայ է. և կամի մոլորեցուցանել զժողովուրդն. զի սէ̅ ժողովն ոչ նզովեաց զերկու բնութ̅ ասօղսն. այլ զայնոսիկ, որք բաժանէին զքս̅ 'ի յերկուս անձինս, և յերկուս էնթակայութիւնս. Ահրդ 'ի յերկոտասանն նզովմանցն եփեսոսի սէ̅ ժողովոյն լուէեցուք զբանս երկուց միայն, զորոց խօսի տարօրացին.

Երրորդ նզովումն.

Եթէ ոք 'ի մի քս̅ յետ միաւորութեան բաժանէ զէնթակայութիւնս. յս̅. զանձինս. և զնոսա միայն շաղկապէ ընդ միմեանս յարակցութե̅ ըստ արժանաւորութե̅, կամ ըստ պատուոյ, և կամ ըստ իշխանութեան. և ոչ յաւէտ ընթակցութեամբ, որ լինի ըստ բնական միաւորութեան. այնպիսին նզովեալ եղիցի.

Չորրորդ նզովումն.

Եթէ ոք երկուց անձանց. կամ էնթակայութեանց յարաբերէ զբարբառսն զայնս, որք 'ի յաւետարանական և յառաքելական գիրս ուրեք ուրեք հանդիպին. և որք 'ի սրբոցն վս̅ քի̅, կամ 'ի նոյն քէ̅ վս̅ իւրեան ինքեան ասացան. և զայլս անհիցէ մարդուն, իբր որիշ յայ̅ բանէն խորհեցելում. իսկ զայլս իբրև զաստուածայելուչս յարմարիցէ այ̅ բանին միայնում. այնպէսին նզովեալ եղիցի.

Ահրդ լուարուք. զի եփեսոսի ժողովն ոչ ասաց. եթէ ոք 'ի քս̅ յետ միա

ւո

ւորութեան երկատէ, կամ զանազանէ Կզ
դէմսութիւն . այլ ասաց . եթէ ոչ 'ի քն 66
յետ միաւորութեան բաժանէ զնմա-
կայութիւն . գլ . գանձնս .] Եւ դար-
ձել ոչ ասաց . եթէ ոչ երկուց բնու-
թեց յարաբերէ զբարբառս զայս .
այլ ասաց . եթէ ոչ երկուց անձանց .
կամ նմանակայութեց .] Նաև բար-
ւոք իմացարուք զայն . թէ և զայլս
ածիցէ մրդուլ . իբր որեշ յայ բանէն
խորհեցելում .] Ոչ ասաց մարդկու-
թե . այլ մարդուն . գր . մարդկայնն
անձին . Եւ հետևի ասել . Իսկ զայլս
իբրև զանձ-ամկայելոյ յարմարեցէ ան
բանին միայնում . ոչ ասաց , թէ յար-
մարեցէ անձնութեան քն . այլ ան բանին Կէ
միայնում . գր . անձնաւորութե բա- 67
նին, իբր զատելում յանձնաւորութե
մարդոյ . սակս այսորիկ իրաւի նզո-
վեալ եղիցի այսպիսին . զի համախոհ
է նեստորի .

Իսկ թէ պարտիմք վերաբերել
զաստուածաբանական բարբառն առ մի
անձն քն ըստ այլ և այլ բնութե .
ուսոյց նոյն ժողովս եփեսոսի ըն-
դունելով զկիւրղի թուղթն առ յով-
հաննէս անտիոքացին . ուր ասէր սբն
կիւրեղ այսպս . Զ- խոստացաք , թէ աստ-
ուածս բան սբ հարցն զմնէ մերմէ զաստուա-
ծաբանական և զառաքելական բարբառ-
սըն զայլս առնէին հասարակս իբր 'ի Կը
մի անձն . իսկ զայլս երկատէին իբր 'ի 68
յերկուս բնութիս . և զաստուածայե-
լուչսն յարաբերէին քն ըստ աստուածութե
նն . և զխոնարհսն ըստ մարդկութե
նորա .] և զսոյն զայս այլ բազում
անգամ գրեաց սբն կիւրեղ 'ի բազում
տեղիս .

Հինգերորդ առարկեն . թէ ոչ ասաց
յովհաննէս . բանն մարմին էառ . այլ
թէ բանն մարմին եղև . որպէս և ասաց
յետոյ . թէ 'ի հարսանիսն ջուրն գինի
եղեալ . Իսկ յետ եղելոյ ջրոյն գինի .
ոչ էին անդ երկու բնութիք . այլ մի .

ապա

sint; docuit una cum aliis sanctis patribus idem Ephesinum Concilium, approbando Cyrilli epistolam ad Joannem Antiochenum, ubi hæc verba sunt: *Evangelicas*, & *apostolicas de Domino nostro voces, novimus Deiloquos viros, alias quidem communes facientes, tanquam in una persona: alias autem dividentes, tanquam in duabus naturis;* & *illas quidem, quæ Deo conveniunt secundum deitatem Christi; humiles vero secundum humanitatem ipsius tribuentes.* Et hoc ipsum replicat idem Cyrillus, tum in declaratione ejusdem quarti anathematismi, a Concilio ipso exigita, tum in defensione illius ab orientalium oppositione, tum denique aliis multis in locis.

Quinta objectio est: Joan. 1. non dicitur, verbum carnem accepit; sed, *verbum caro factum est*: quemadmodum dicitur Joan. 2. *Aqua vinum facta in nuptiis*: sed postquam aqua vinum facta est, non fuerunt ibi duæ naturæ, sed una: igitur postquam verbum caro factum est, non fuerunt in Christo duæ naturæ, sed una.

Respondetur, aquam factam esse vinum per conversionem in illud; ita ut deinceps desierit esse aqua, & fuerit solum vinum: at verbum caro factum est, non per conversionem in carnem, sed per assumptionem illius; ita ut verbum, permanens Deus, quale antea fuerat, factum sit etiam homo; quemadmodum dicitur, David factus est Rex, non desinens esse, quod erat. Unde ait Apostolus ad Phil. 2. *Cum in forma Dei esset*, &c. *exinanivit semetipsum, formam servi accipiens*: & ad Hebr. 2. *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*. Idcirco Joannes, post-

quam

quam dixit, *Verbum caro factum est*; ne putaremus, id factum esse per conversionem, statim subdidit; *& habitavit in nobis*: hoc est, nostra carne assumpta, in ea habitare cœpit. Hinc Nazianzenus in epist. 1. ad Cledonium; *Itaque hic locus*, ait, *Verbum caro factum est, eandem vim, & significationem mihi habere videtur cum eo, quod peccatum quoque ipsum, & maledictum factus esse dicitur: non quod Dominus in hæc immutatus sit, qui enim id fieri posset? sed quia per id, quod hæc suscepit, iniquitates nostras substulit, & morbos portavit.*

Կթ ապա ուրեմն յետ եղելոյ բանին մար_
69 մին, ոչ էին 'ի քն երկուութիւնք. այլ մի.
Պատմէին, թէ ջուրն եղև գինի. զի փոխեցաւ 'ի գինի, յր. եթող զգոյն ջրոյն, և էր միայն գինի. իսկ բանն մարմին եղեալ՝ ոչ փոխեցաւ 'ի մարմին. այլ էառ առ յինքն իւր զմարմին. յր. զմարդկային բնութիւնն. ուստի միացելով ած. որ էին յառաջ, եղև ևս մարդ. ամ և ասի, թէ դաւիթ եղև թագաւոր, ոչ թողլով զլինելն իւր յառաջագոյն. այլ առնլով զթագաւորական իշխանութիւն. սակս որոյ ասէ առաքեալն 'ի թուղթն առ փիլիպպեցիս, թէ որ 'ի կերպարանս այ էր. և այլն. զկերպարանս ծառայի առեալ.]

Եւ առ եբրայեցիս ասէ, թէ ոչ երբէք զհրեշտակաց բուռն հարկանէ. այլ ըզ զաւակէն աբրահամու բուռն հարկանէ.] Վսն այսորիկ աւետարանիչն յոհան յետ ասելոյն, թէ բանն մարմին եղև. զի մի կարծեսցուք զփոփոխումն նորա 'ի մարմին. փութով վերաբերեաց. և բնակեաց 'ի մեզ. յր. առեալ զմարմինն՝ սկսաւ բնակել 'ի նմա. ուստի և աստուածաբան գրիգորն ասէ 'ի թուղթն առ կղեդոնիոս. թէ այս տեղիս. բանն մարմին եղև. ինձ թուի զնոյն զօրութի և նշանակութի ունել, ամ և այն, որ ասէ. թէ եղև վն մեր անէծք. ոչ թէ փոխեալ իցէ տէրն յայսոսիկ. քանզի զիա՞րդ հնարէր լինել այսմ. այլ զի առնլով 'ի վր իւրեան զայսոսիկ. եբեր 'ի վր իւրեան զանօրէնութիւնս և զտկարութիւնս մեր.]

Մեր

ՄԻ ԹԷ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆ

Քն ունէր զատ. նշանան զյատկութիւնս ածութեան.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջեդրին երկու կարծիք. և լուծումն վիճաբանութեանս.

Գլուխ. ա.

UTRUM HUMANITAS CHRISTI HABUERIT ATTRIBUTA DIVINITATIS.

QUÆSTIO INTER ARMENIOS QUINTA.

Proponitur duplex ſententia, & reſolutio Quæſtionis.

§. *I.*

Ստորասուտն սուտ վար- ա
դապետքն օձնեցին, և
սիւնեցին, տարօնացին,
և վարդան, և տաթևա
ցին, և այլքն. անխելա-
բար բարբանջելով, թէ քն մարդկու-
թիւն փոխարկեալ անմանելին 'ի բնու-
թիւն ածութէ, և 'ի բաց ձգեալ զիւր
բնական յատկութիւնս, զգեցեալ էր
զյատկութիւնսն ածութէն. զի մի ոք
երրորդութիւն վերաբերութէ այլ մասն
օտար բնութէ և յատկութէ լիցի չոր-
րորդութիւն. Զորոց բանքն նոցին ածեալ
եղեն 'ի մէնջ 'ի յերկրորդ վիճաբանու-
թեան, 'ի պրակին երրորդ, 'ի թիւն. ԺԵ.
Ի մէջ որոց ոչ զարհուրեցան արտաքս
բել զհետևեալ հայհոյութիւնս.

Զոր

1 AFFIRMANT Pſeudomagiſtri, Oznienſis, Siunienſis, Daronenſis, Vartanus, Dattievenſis, & alii; ſtulte contendentes, Chriſti humanitatem ita penitus in deitatis naturam transformatam eſſe, ut, ſuis relictis proprietatibus, ejuſdem deitatis proprietates, & attributa induta ſit: idque, ne divina Trinitas per alienæ naturæ, & proprietatis acceſſionem evaderet quaternitas. Verba, quibus hoc affirmant, allata ſunt ſupra quæſt. 1. §. 3. num. 15. Inter alia non horreſcunt in has blaſphemas propoſitiones erumpere:

Oznienſis: *Qui dixerit, Chriſtum fuiſ-* Ozn. in Anathematiſmis

fuisse creaturam secundum carnem, anathema sit. Humanitatem, quam verbum accepit a Virgine, ab æterno una cum divinitate fuisse; confitemur.

Siun. lib. 2. cap. 3., & in epist. ad Ger.

Siuniensis: *Caro Christi non est quid creatum. Quod assumptum fuit, factum est totum id, quod erat assumentis natura. Natura carnis facta est natura Dei.*

Daron. contra Theopist. cap. 1. & 7.

Daronensis: *Deus verbum humanam naturam assumpsit ad faciendum unam personam, unum Filium, & unam Deitatem. Natura humana ex mortali facta est immortalis, ex corruptibili incorruptibilis, ex terrestri cælestis, & consors Paterni solii, ac sic Trinitas vere permansit Trinitas, neque ad illam accessio ulla facta est.*

Vart. in epist. ad Hayt. nu. 7. & 8.

Vartanus: *Christus, secundum quod homo, non est Patre minor. Qui duas naturas in Christo confitetur, in sanctam Trinitatem alteram naturam, & voluntatem introducit.*

Dattiev. in lib. Interrog.

Dattievensis: *Christus non dicitur creator simul & creatura, sed omnino creator, & non factus, etiam secundum carnem. Non dicitur temporalis, sed æternus, etiam secundum carnem. Non dicitur parvus propter defectum ætatis, neque circumscriptibilis, sed omnino magnus, & incircumscriptibilis, etiam secundum carnem. Vide reliqua loco citato.*

His plane verbis docere videntur cum Manete, Valentino, & Eutyche, Christum non fuisse verum, & perfectum hominem, nobisque consubstantialem; sed solum Deum, qui spectri more hominis figuram exhibuerit. Et quamvis hoc, ut Manichæorum notam effugiant, aperte non dicant; sed potius, personati loquentes, negent: tamen ipsorum doctrina ita manifeste ad hanc conclusionem eos cogit; ut quan-

Է Հասէ Օձնեցին. եթէ ոչ ասիցէ, թէ
2 քս է արարած, և չարչարելի, և մահ
կանացու, բնութեամբ մարդկայնով.
եղիցի նզովեալ.] Եւ դարձեալ ասէ. Թէ
մարդկութիւնն, զոր 'ի կուսէն էառ,
հանդերձ ածութե յառաջ քան զյաւի-
տենից խոստովանիմք.]

Սիւնեցին ասէ, թէ մարմինն քի
ոչ է արարած.] Եւ դարձեալ՝ թէ առեալն
եղև յայն որ էրն առողին է բնութի.]
և դարձեալ. թէ բնութիւն մարմնոյն եղև
բնութի այ.]

Տարօնացին ասէ. թէ բանն ած
զմարդկային բնութի ընդ ինքեան ե-
դեալ 'ի մի անձնաւորութի, և 'ի մի
Դ որդիութի, և 'ի մի ածութի.] Եւ դարձեալ
3 ասէ մարդկային բնութին 'ի մահկա-
նացութէ անմահացաւ եղև. և յա-
պականութէ անապական. և յերկ-
րաւորութէ երկնային. և աթոռակից
հօրնական. և անփոփոխութէ եր-
րորդութին երրորդութի մնաց. և ոչ
հաւելուած առնել իւր յաւելուածս.]

Վարդան ասէ. թէ քս ըստ որում
մարդ ոչ փոքր է քան զհայր. Եւ դարձեալ
ասէ. թէ երկու բնութի ասելով յեր-
րորդութին մուծանէ զերկու բնութի.
և զերկու կամս.]

Եւ տաթևացին ասէ. Քս ոչ ասի
արարած. և ոչ արարիչ և արարած.
Դ այլ ամենևին անեղ և արարիչ մար-
4 մնով իւրով. Ոչ ասի ժամանակեայ.
այլ մշտնջենաւոր և յաւիտենից մարմնով
իւրով. Ոչ ասի փոքր վն անկման հա-
սակին. և ոչ պարագրելի. այլ միշտ և
ամենևին մեծ և անպարագրելի մար-
մնով իւրով.] Տես զմնացեալսն, 'ի
վերոյգրեալ տեղւոջն.

Հզօր այսպիսի բանիւք երևին ու-
սուցանել ընդ մանեայ ընդ վաղեն-
տինոսի, և եւտիքեայ, և մանիքե-
ցւոց թէ քս ոչ էր եւս մարդ ճշմարտ և
կատարեալ, և գոյակից մեզ. այլ մի-
այն ած, որ ցուցանէր մեզ առաչօք
զկեր-

զինուորսն մարդկայինս ունել. Եւ Թէ_ Ե
պէտ Քրիստոս ըստ կարի Թաքուցանել
զայս չարաչար աղանդս հրապարակաւ. զի
մի յայտնապէս երեւեսցին մանիքեցիք.
սակայն նք վարդապետութիւն ասորւոցն ի
է չարութէ. մինչ զի երբեմն ոչ կա
կարեն արգելուլ զբանս յայտնելոյ մա
հարկեր չարութիւնն. Ուստի Օձնեցին
գրեաց այսպէս. Որ ասիցէ. Թէ քս
մարդ է բնութք. եղեալ նզովեալ լ.]
Եւ տարօնացին ասաց. Թէ մարգարէ_
Թիւք մեր բնութեն, զոր գրեցաք. ցու_
ցանեն, զի այլ էր խոստովանութիւն,
և ոչ մարդոյ.] Եւ դատիեւայ ասէ.
եւ Չհա մարդարէքն աստուած քարո_
զեցին զքրիստոս. և ոչ մարդ և ած.] Զ
Եւ դատիեւայ ասէ. Կարի խիկ զար_
մանալ է մեծ ամենահարոն հնազանդ. կԹէ
ուսանի խոստովանէ ասել երկու բնու_
Թի մինյն այ.] Մոսոկեւացին ասէ.
քս ոչ ասի սոսկ մարդ վն մարդկային
կերպին. այլ ամենեւին ած մարդկային
կերպիւն.] Նոյնս զխորամանկու_
Թի խաբէութեա. ոչ ասի սոսկ մարդ.
ասէ. զի երեւեսցի հակառակ լինել նեստ_
որի. որ ասէր զքս լոկ մարդ միայն,
և ոչ ևս ած. բայց այլ բանքն, որ
հետեւեն ասելովն. այլ ամենեւին ած
մարդկային կերպիւն. յայտ առնեն
զնենգութի. և ցուցանեն, Թէ սոսկ
ասելն նշանակէ անդ. ոչ լոկ. այլ ճշմա Է
րիտ.կտ.ոչ ասի ճշմրտ մրդ վն մրդկյին
կերպին. այլ միայն և բոլորովին ած
ճշմրտ ՚ի ներքոյ մրդկյին երեւմանն.
եւ յսքաւ վրդպետքն սատորասօղքն.
Եւ սոցին համաձայնեն աշակերտ
քն պղծոյն լուտերոսին. ասելով, Թէ
մարմինն քի ունէր զամ յատկութիւ
նս ածութե, և մանաւանդ զամենուրեք
Թիւն. Եւ նոյնինքն ամենաչարն լու_
տերոս ուսուցանէր, զմարմինն քի ոչ
գոլ արարած. Եւ բանքն նր են այսք
Զմարմինն քի, որ ընդ այ մի անձն
եղև, հարկաւորես դնել հեռի ար_
տաքոյ

5 quandoque vix possint se continere, quominus palam, & persona deposita, occultus virus eructent. Unde Ozniensis vel in hoc semel prolapsus est, ut diceret: *Qui dixerit, Christum fuisse naturaliter hominem, & creaturam secundum carnem, anathema sit*. Et Daronensis: *Ecce Prophetæ Christum, Deum quidem esse, prædicaverunt; non autem simul Deum, & hominem*. Et Dattievensis: *Christus non dicitur purus homo propter formam humanam, sed omnino Deus in humana forma*. Nota fictam calliditatem: *Non dicitur*, inquit, *purus homo*: ut persuadeat; se velle Nesto-
6 rianos arguere, qui Christum dicebant solum hominem: verum, dum pro eo, quod subjicere debuit; Sed Deus, & homo; subjicit: *sed omnino Deus in humana forma*; palam ostendit, se vocem illam, *purus*, non pro solo, sed pro vero, ac perfecto homine usurpasse; & Manichæum se profert.

Ozn. loc.cit.

Daron. loco cit. cap. 5.

Dattiev. loc. cit.

Consentiunt etiam in hac parte Armenis Pseudomagistris omnes hæretici Lutherani; qui docent, Christi carnem habere attributa divinitatis, ac præcipue omni præsentiam. Immo Lutherus ipse in libro inscripto: *Con-*
7 *fessio Martini Lutheri de cœna Domini*, ait, Christi carnem non esse creaturam, sed Deum. Verba ejus sunt hæc: *Necesse habes, Christi carnem, quæ est cum Deo una persona, longissime extra creaturas collocare, adeoque tam longe, quam Deus ipse extra creaturas est*.

NEgant autem reliqui Armeni patres communiter, docentes cum sua ipsorum Ecclesia, naruram humanam in Christo neque cum divinitate confusam, neque in divinitatem esse conversam, neque divinitatis attribu-
tum

tum ullum ad se ipsam attraxisse; sed in se, suisque proprietatibus incolumem permansisse post unionem; atque adeo fuisse creatam, temporalem, circumscriptam, & in qualibet sua naturali proprietate finitam, ac limitatam. Quapropter, sicut asseverant, unum, & eundem Christum esse verum, ac perfectum Deum secundum divinitatem, & verum, ac perfectum hominem secundum humanitatem: ita pariter juxte diversas utriusque naturæ proprietates eundem æternum esse, dicunt, & temporalem; creatum, & increatum; circumscriptibilem, & incircumscriptibilem; terminatum, & immensum &c.

Hinc Armeniorum Synodus Scirachavanensis, Can. 2. inquit: *Si quis non confitetur, Dei filium unigenitum, ac Deum interminum, cum circumscriptibili carne unitum &c. anathema sit*. Et Can. 3. *Si quis non confitetur, Deum verbum, ineffabili, & admirabili modo substantialiter cum carne unitum sine confusione, ac sine divisione, Deum æternum esse, & hominem verum: anathema sit*.

Gregorius Armeniorum doctor, & Episcopus, in sermone de festo Paschæ expendens illud: *Ascendo ad Deum meum, & Deum vestrum*, inquit: *Secundum divinitatis naturam non est Deus illius*, scilicet Christi, *quia sic non est creatura; sed secundum humanitatis naturam est Deus illius, qui sic est creatura: idcirco ait, ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum*.

Nierses Ghelajensis, Patriarcha, in epist. ad Manuelem Imperatorem: *Una*, inquit, *& eadem Christi persona, visibilis dicitur, & invisibilis;* tan-

Է տարբոյ ած արարածոց. և այնքան հե-
8 ռի, որքան և ինքն աստուածն ար-
տաքոյ է յարարածոց.]

Իսկ քաջասնն այլքն ած ուղղա-
փառ հարքն հայոց. որ ուսու-
ցանեն հաւաքեալ եկեղեցեաւ իւ-
րեանց. եթէ ընդ մարդկութիւն ոչ շփո-
թեցաւ ընդ ածութե. և ոչ փո-
փոխեցաւ 'ի յածութիւն. և ոչ թո-
ղեալ զյատկութիւն իւր դդեցաւ
զյատկութիւնս աստուածութե.
այլ ըստ ինքեան և ըստ իւր յատկու-
թեցն ամբողջ մնաց յետ միաւորու-
թե. Ուստի և ասեն, թէ նոյն մարդ-
կութիւնն է արարած, և ժամանա-
Թ կեայ և պարագրելի, և ըստ այլ բնա-
9 կան յատկութեցն իւրոց բնականն
և վերջաւոր. և որպէս խոստովա-
նեն. թէ մի և նոյն քն է ճշմարիտ կա-
տարեալ ած ըստ ածութե, և ճշմա-
րիտ կատարեալ մարդ ըստ մարդկու-
թեանն. նոյնպէս և հաւատան, եթէ
նոյն ինքն ըստ այլ և այլ յատկութեց
երկաքանչիւրոյ բնութե է յաւիտենից
և ժամէ. արարած և արարիչ. պա-
րագրելի և անպարագրելի. չափա-
ւոր և անչափ. և այլն.

Յղգս որոյ հայոց ժողովն շիրակա-
ւանայ 'ի յերկր կանոնին հաստա-
տեաց այսպէս. Եթէ ոք ոչ խոստովա-
Ժ նի զորդին միածին և զանբաւելին
10 ած շարուանակեալ 'ի մարմին պարա-
գրելի. և այլն. եղիցի նզովեալ.] Եւ
դարձեալ 'ի յերրորդ կանոնին ասէ. Ե-
թէ ոք ոչ խոստովանի, բնութե միա-
նալ 'ի մարմնին բանին ած անշփոթա-
բար. անբաժանապէս. անճառելի և
հրաշիւ միաւորութեամբ. և զնոյն
ինքն զոլ ած անժամանակ, և մարդ
ճշմարիտ. եղիցի նզովեալ.]

Գրիգոր հայոց վրդ 'ի ճա-
ռումն յղգս սրբոյ զատկին 'ի վերայ
բանիցն, հայր իմ և հայր ձեր, ած իմ
և ած ձեր. ասէ. թէ ըստ ածութե
բնու-

բնութեամբ ոչ է նր ած. զի ոչ է արա_ Ժա
րած. այլ ըստ մարդկութեան բնութեան` 11
նր ած է, զի է արարած. վս այսորիկ
ասէ. Հայր իմ և Հայր ձեր. ած իմ և
ած ձեր.]

Ներսէս կլայեցին 'ի թուղթն առ մանուէլ թագաւորն ասէ. Նոյն անձն քն է տեսանելի և անտեսանելի. շօշափելի և անշօշափելի. ժամանակեայ և առանց ժամանակի. որդի մարդոյ և որդի այ. համագոյ հօր ըստ ածութեան, և համագոյ մեզ ըստ մարդկութեան. ոչ այլ և այլ այսոքիկ. այլ մի անձնաւորութի 'ի յերկուց բնութեանց 'ի մի քն միացելոց անշփոթելի և ան_
բաժանելի միաւորութբ.] Եւ դարձ_ Ժբ
եալ ասէ. Եղև յերկուց կատարելոց 12
բնութեանց յածային և 'ի մարդկային մի անձնաւորութի կատարելոյ անայլայլելի և անբաժանելի. ոչ փոփոխելով մարդկայինն թանձր և յօդաւորն բնութիւն 'ի յանյօդ և 'ի պարզական բնութիւն այ զիւրն կորուսանելով. և ոչ պարզ և անմարմնական բնութիւն այ խառնելով ընդ բնութեան մարմնոյ` վրիպեցաւ յիւրն յաւէտ պարզութեն.] Եւ դարձեալ ասէ. Միաւորեաց զմերս ընդ իւրումն անհասանելի եղանակաւ. և մնացեալ անփոփոխ առօղն և առեալն.]

Գրիգոր կթղկս և տարսոնի ժո_ Ժգ
ղովն 'ի թուղթն. զոր գրեցին առ նոյն 13
թագաւորն. ասեն. թէ վասն յատուկ ածութեան. և ոչ վս մարմնաւորութեան ասաց. թէ իջի ես յերկնից. յայս առնելով. թէ իջեալ յերկնից անմարմին ածութիւն էր. և ոչ մարմինն, զոր էառ յետ իջանելոյն յերկնից.] Եւ յետոյ դարձեալ ասեն. մի և նոյն քն մարդ գոլով բնութբ մահկանացու. և ած գոլով բնութբ անմահ. ևս արարիչ գոլով էից ըստ ածութեան ընդ հօր. և նոյն արարած յիղգս մարդկութեան ընդ մեզ.]

tangibilis, & non tangibilis; temporalis, & æterna; filius hominis], *& filius Dei; consubstantialis Patri secundum divinitatem, & consubstantialis nobis secundum humanitatem. Hæc itaque non de alia, atque alia, sed de una, eademque Christi persona dicuntur, ex duabus naturis inconfuse, atque indivisibiliter constituta.* Et rursus ibidem: *Ex duabus perfectis naturis, divina scilicet, & humana, una est constituta persona inalterabiliter, & indivisibiliter. Haud enim humana natura, quæ materialis est, & composita, in Dei naturam simplicem, & immaterialem mutata est, aut quod suum erat, deperdidit.* Et iterum infra: *Univit sibi nostram naturam ineffabiliter, nulla in accipiente, & in accepto facta mutatione.*

Gregorius Patriarcha, & Tarsense Concilium, in epist. ad eundem Imperatorem directa, sic habent: *Cum Christus dicit, descendi de cælo: descendisse dicit e cælo suam divinitatem, non unitam cum carne, quam accepit postquam descendit in terram.* Et infra: *Unus, atque idem Christus est homo secundum naturam mortalem, & Deus secundum naturam immortalem: est una cum Patre creator omnium rerum secundum divinitatem, & una nobiscum creatura secundum humanitatem.*

Azarias Patriarcha, in sua fidei professione: *Suscepit*, inquit, *veram, ac perfectam naturam humanam, hoc est, corpus, & animam rationalem, in unitatem divinæ personæ. Cumque unus sit ipse Christus, Deus, & homo, filius Dei, & filius hominis; altera tamen natura non est permixta cum altera, neque in alteram versa, nec ulla deperdita; sed in una, eadem-*

demque persona utraque perfecta natura, divina; & humana, cum duplici voluntate, & operatione subsistit: ac sicut forma Dei servi formam minime violavit; ita nec forma servi quidquam derogat formæ Dei. Et paulo post: *Unus est itaque Christus, Patri secundum divinitatem æqualis, æternus, immortalis, & impassibilis; secundum humanitatem vero minor est Patre, mortalis, passibilisque.*

Armena Ecclesia in fidei professione, quam proponit iis, qui consecrantur Episcopi, sic interrogat: *Credisne tu veraciter, quod idem ipse sit æternaliter ex Deo Patre natus, eique in natura coessentialis, ac omnino æqualis; & idem ipse sit secundum carnem, anima præditam, natus de Spiritu sancto ex Maria semper Virgine; habens duas nativitates, primam ex Patre æternam, & secundam ex Matre temporalem, juxta quas sit verus Deus, & verus homo?* Et respondet oblatus: *Hæc omnia firmiter credo.*

Eidem denique sententiæ adstipulantur omnes alii Armeniæ Patres, quos duas in Christo naturas professos esse, vidimus quæst. 3. §. 2. præsertim Joannes, Constantinopolitanæ Armeniorum Ecclesiæ Patriarcha, qui in apologia pro duabus Christi naturis, oppositam prædictorum hæreticorum assertionem referens, ac refellens, air: *Armeniorum nonnulli libros adversus Catholicos exararunt, in quibus Eutychis hæresim roborantes, negant in Christo naturam humanam; atque unam in eo naturam constituunt, nempe divinam, quam etiam dicunt passam. Et hi quidem non ex priscis sanctis patribus nostris sunt, sed qui in miserrima novissimorum temporum perturbatione inter nos prodierunt magistri.*

Ita-

Ժդ Ուղղափառս կթղկս փոքրին Հայոց 'ի
14 դաւանութեան, զոր առաքեաց առ պապն. ասէ. Էառ Քրիստոս և կատարեալ բնութիւն մարդկան. որ է մարմին և հոգի բանական. 'ի միութիւն անձին այ. այնչափ միութիւն, զի մի է նոյն քն ած և մարդ. որդի այ և որդի մարդոյ. և այսպէս զի մի բնութիւն ոչ խառնակի ընդ միւսն. և ոչ միւսն անցանէ 'ի միւսն. և ոչ միւսն կորնչի. այլ 'ի մի անձն են երկու բնութիւնք կատարեալք ածայինն և մարդկայինն. և ընդ բնական իւր բնութեան երկու կամք և երկու ներգործութիւնք. և որպէս կերպարանն այ ոչ խափանէ զկերպարանն
Ժե ծառայի. այսպէս և կերպարանն ծա_
15 ռայի ոչ պակասեցուցանէ զկերպարանն այ.] Եւ յետ սակաւուց դարձեալ ասէ. Մի է նոյն քն, ըստ ածութեան հաւասար հօր, յաւիտենի, անմահ, անչարչարելի. բայց ըստ մարդկութեան փոքր է քան զհայր և մահկանացու, և չարչարելի.]

Եկեղեցին Հայոց 'ի գիրս ձեռնադրութեն եպիսկի հարցանէ զնուիրեալն ասելով. Հաւատամս դու ճշմարտութբ. զի նա նոյն է ծնեալ 'ի Հօրէ անժամանակ, և բնութենակից Հօր, և յամի հաւասար. և նոյն ինքն ծնաւ հոգւով սրբով 'ի միշտ կուսէն մարիա_
Ժզ մայ մարմնով. որ ունի ճշմարտութբ
16 հոգի. և զի նոյն ինքն ունի զերկու ծնունդս. նախ 'ի Հօրէ անժամանակ. և դրձլ 'ի մօրէ ժամանակաւոր. ըստ որում է ճշմարտութբ ած, և ճշմարտապէս մարդ.] և պատասխանէ նուիրեալն. Եւ ես նոյն հաստատութբ հաւատամ այսմիկ.]

Նոյնպէս դաւանեն այլ սրբազան Հարք և հյրպտք Հայոց. որ խոստովանեն 'ի քն զերկու բնութի. որպէս պատմեցաք 'ի յերրորդ վիճաբանութեն 'ի յերկրորդ պրակին. մանաւանդ արհիեպիսկոպոսն կոստանդնուպօլսի տէր յո

հան

հանանէս խուլ վրդովս կոչեցեալ. որ ԺԷ
յանդիմանելով 'ի գիրսն իւր զաղանդ_ 17
դըն հակառակորդացն ասէ. այսպէս.
Վասն հայք ոմանք հակառակ ուղ_
ղափառաց հաստատելով զաղանդն
եւտիքեայ. ուրանան զմարդկային
բնութիւն քն. եւ դաւանեն 'ի քն մի
բնութի. այս է միայն աստուածային բնութի.
եւ զնոյն ասեն չարչարել. ոչ թէ առա
ջինքն հայրապետաց եւ վարդապետաց մերոց սրբոց.
այլ վերջին պղտորեալ ժամանակիս
երեւեալ վարդապետքս.]

Արդ մեք մերժեալ զառաջին կար
ծիսն իբրեւ զչարաչար հերձուածո_
ղութի. ընդունիմք զայս երկրորդս. որ
է ամ ուղղափառաց. եւ որ հաստա_ ԺԸ
տեալ եղեւ 'ի կԹղկէ եկեղեցւոյն 'ի 18
տիեզերականն սԷ ժողովն քաղկեդոնի
այսպիսի բանիւ. Ոչ գոլով 'ի բաց
բարձեալ զանազանութի բնութեցն
վասն միաւորութեանն. այլ առաւել
ամբողջ մնալով յատկութիւնքն եր_
կաքանչիւրոյ բնութեն. որք միաւո
րեցան 'ի մի անձն եւ 'ի մի ենթակայու
թի.] Որով բանիւ ուսուցանէ սԷ
ժողովն. եթէ ոչ խառնակին ընդ մի_
մեանս յատկութիւնքն երկուց բնու_
թեցն. այլ. եթէ յատկութիւք միոյ բը
նութե ոչ անցանեն 'ի միւս բնութի.
այլ միայն 'ի յանձն, որ է հասարակ
երկոցունց բնութեցն. ԺԹ

Եւ արդ 'ի նախասացելոցն յայտնի 19
եղեւ. եթէ քն է աստ ճշմարիտ. եւ մարդ
ճշմարիտ. նաեւ հաստատի ցուցաք 'ի չորրորդ վիճաբանութե. եթէ ըստ միաւո_
րութե ոչ 'ի բաց բարձաւ զանազանութիւն երկուց բնութեցն. մինչ զի մարդ_
կային բնութիւն ոչ դարձաւ աստուածային. եւ ոչ հակադարձաբար. ուրեմն պարտ
է մեզ այսուհետեւ ցուցանել միայն. եթէ ոչ եւս բարձաւ զանազանութի
յատկութեցն. եւ մանաւանդ եթէ յատկութիւքն աստուածային բնութե ոչ անցին
'ի մարդկութիւն. որպէս կարծեն հակառակորդքն. եւ այս.

Itaque priori ſententia, ut hæreſi purulenta, rejecta, poſterior hæc tenenda eſt cum catholicis, quæ ab univerſali Eccleſia in Chalcedonenſi Concilio definita fuit verbis illis: *Nunquam differentia naturarum propter unionem ſublata; magiſque ſalva utriuſque naturæ proprietate, & in unam perſonam, ac ſubſiſtentiam concurrente, unigenitum Filium, & Deum verbum agnoſcimus*. Quibus docet Synodus, non miſceri proprietates naturarum, ac proinde non communicari uni naturæ idiomata, & dotes alterius, ſed ſubſiſtentiam tantum.

At vero Chriſtum, verum Deum, & verum hominem eſſe, cum nullus ſit Armenus, qui dubitet, & ipſi quoque adverſarii (velint, nolint ex corde) ut plurimum negare verbis non audeant, & centies affirment; probatione non indiget. Præterea, ſublatam non fuiſſe per unionem differentiam utriuſque naturæ, atque adeo naturam humanam non eſſe factam divinam, neque e converſo; in præcedenti quæſtione ſatis perſpicue demonſtratum eſt. Igitur ſupereſt modo differentia proprietatum probanda; & præcipue, quod divina idiomata non ſint in humanitatem transfuſa, ut illi contentioſe defendunt. Hoc itaque.

PROBATUR PRIMO

Ex sacris scripturis.

§. II.

CHristus secundum carnem, inquiunt, *non est, nec dicitur creatura, sed omnino Creator, & non factus*. Hanc propositionem refutat multis in locis Apostolus: ait enim ad Rom.1. *Factus ex semine David secundum carnem*. Ad Gal.4. *Misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege*. Ad Ephes.4. *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis*: nempe Christum, ut Rom.13. & Gal.3. explicat. Ad Phil.2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo*. Ad Colos.1. *Qui est primogenitus omnis creaturæ*. Ad Hebr.13. *Considerate Apostolum, & Pontificem confessionis nostræ, Jesum, qui fidelis est ei, qui fecit illum*. Igitur creatura est, & factus secundum carnem Christus, qui secundum divinitatem genitus, non factus, atque una cum Patre, & Spiritu sancto creator omnium est.

Præterea dicunt: *Christus, secundum quod homo, non est Patre minor*. Hoc rejicitur ab ipsomet Christo, dicente, Joan.14. *Pater major me est*. Et multo magis ab Apostolo, dum ait, Hebr.2. *Qui modico, quam Angeli, minoratus est*. Deinde, si Christus, qua homo erat Deo Patri subjectus, juxta illud, 1. Cor.15. *Ipse filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia*: & ad Patrem preces, supplicationes, gemitus, & lachrymas obediens offerebat, juxta illud, Hebr. 5. *Qui in diebus carnis suæ preces*, supplicationes, gemitus, & lachrymas obediens offerebat, juxta illud, Hebr.

ՅՈՒՑԱՆԻ

Նախ 'ի սուրբ գրոց.

Գլուխ . Բ.

ա 1 Ասեն հակառակորդքն. քս ըստ մարմնոյ ոչ ասի արարած. այլ ամենևին արարիչ և անեղ.] Բայց ընդդէմ նց յարուցեալ մծ առաքեալն պօղոս կոչէ զնոյն քս ըստ մարմնոյ՝ եղեալ և արրծ. քանզի 'ի Թուղթն առ հռոմէացիս ասէ. եղեալ 'ի զաւակէ դաւթի ըստ մարմնոյ. և առ փիլիպպեցիս ասէ. Զկերպարանս ծառայի առեալ 'ի նմանութեան մարդկան եղեալ. և առ կողոսացիս ասէ. Որ է անդրանիկ ամ արարծոց. և առ յեբրայեցիս ասէ. Հայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ
բ 2 քահանայապետն խոստովանութեան մերոյ ընդ յս քս. որ հաւատարիմ է արարչին իւրոյ.] Արդ ուրեմն քս ըստ մարմնոյ ոչ ասի անեղ և արարիչ. այլ եղեալ և արարած. Թէպէտ ըստ աստուածութեն ծնեալ ասի. ոչ եղեալ. և ընդ հօր և հոգւոյն սրբոյ ամ էից ստեղծօղ և արարիչ.

Դարձեալ ասեն. քս ըստ որում մարդ՝ ոչ փոքր է քան զհայր. Բայց ընդդէմ նց է նոյն ինքն քս. որ յհու. ԺԴ. երրդն ասէ. Հայր իմ մեծ է քան զիս. այլ
գ 3 և առաւել ևս ինչ ասէ սբն պօղոս 'ի Թուղթն առ յեբրայեցիս. Թէ փոքր մի խոնարհեցաւ քան զհրեշտակս.] Նա և եթէ քս ըստ որում մարդ, հնազանդ էր այն, որպէս ասէ պօղոս առ կորնթացիս յառաջին Թուղթն. Թէ յայնժամ և ինքն որդի հնազանդեսցի այնմ. որ հնազանդեցոյց նմ զամ. և առ յեբրայեցիս գրէ. Որ յաւուրս մարմնոյ իւրոյ աղօթս և պաղատանս առ այն, որ կարօղն էր ապրեցուցանել զնա, ուժգին գոչմամբ և արտասուօք մատուցանէր. և լսելի լինէր առ լաւու-

Թեն

թեն. Թէպէտ և որդի էր, ուսաւ 'ի չարչարանացն անտի զհնազանդութիւն.] Ապա ուրեմն քն ըստ որում մարդ, փոքր էր քան զՀայր. Թէպէտ ըստ որում ած էր հաւասար. այլ և մի ընդ նմին.

Դարձեալ ասեն. Քն ըստ մարմնոյ ոչ է ժամանակեայ. այլ միայն յաւիտենական. Եւ դարձեալ. Մարդկութիւն, զոր 'ի կուսէն էառ, հանդերձ աստուածութեամբ յառաջ քան զյաւիտեանս խոստովանին.] Բայց ընդդէմ նոցա գրէ աւետարանիչն Ղուկաս. Թէ երբեմն եղեն նր ամք երկոտասան. և յետոյ դարձ գրէ. Թէ Յնքն յն էր ամաց իբրև երեսնից սկսեալ. և առ գաղատացիս գրէ պաւղոս. Թէ իբրև եկն լրումն ժամանակի. առաքեաց ած զորդի իւր որ եղև 'ի կնոջէ. այս. զորդին իւր ծնեալ 'ի հօրէ յառաջ քան զյաւիտեանս. յայնժամ առաքեաց ած. և յայնժամ 'ի կնոջէ մարդ եղեալ. յորժամ եկն լրումն ժամանակի. և ոչ յառաջ քան զյաւիտեանս. Նաև առ կորնթացիս յառաջին թղթին ասէ. Թէ եղև առաջին մարդն ադամ 'ի հոգի կենդանի, և երկրորդ ադամ 'ի հոգի կենդանարար.] ապա երկրորդն եղև զկնի առաջնոյն. և ոչ 'ի յաւիտենից. Եւ պետրոս 'ի կաթուղիկէից յառաջին թղթին ասէ. Որ յառաջ ծանօթ էր նախ քան զհիմնադրութիւն աշխարհի. իսկ երևեցաւ 'ի վախճանի ժամանակաց.] այս. մարդկութիւն քն ծանօթ էր այ յառաջ քան թէ գոյր, և երևիւր. իսկ եղև յորժամ յարգանդի կուսին քանն մարմին եղև. և յետոյ երևեցաւ 'ի ծնունդն. Եվս որոյ և հայք ընդ մեզ երգեն 'ի ս՟ հաւատամքին. Թէ վն մերոյ փրկութե իջեալ 'ի յերկնից մարմնացաւ 'ի մարիամայ սրբոյ կուսէն հոգւով սրբով, և մարդացաւ.] Ուրեմն արդեօք ոչ մարմնացաւ յառաջքան զիջանելն յերկնից. և ոչ մարդացաւ յառաջ քան զմար֊

մնա

դ *supplicationesque ad eum, qui possit*
4 *illum salvum facere a morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia: & quidem, cum esset filius, didicit ex iis, quæ passus est, obedientia*: igitur qua homo, erat Deo Patre minor; cui tamen, qua Deus, erat æqualis, immo & unum cum illo.

Præterea dicunt: *Christus secundum carnem non est, nec dicitur temporalis, sed æternus*: &, *Ejus humanitas ab æterno simul cum divinitate fuit*. Sed contra est: nam Luc. 2. Christus secundum carnem dicitur *Factus annorum duodecim*: & cap. 3. *Incipiens*
ե *quasi annorum triginta*. Et ad Gal. 4.
5 *Ubi venit*, ait Apostolus, *plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere*: filium nempe suum ex Patris substantia ante sæcula genitum, Deum de Deo; tunc missum, inquit, & hominem, non aliunde, sed ex muliere factum; quando venit plenitudo temporis, & non ab æterno. Similiter 1. Cor. 15. vocatur Christus secundum carnem ab eodem Apostolo: *Novissimus Adam, in spiritum vivificantem factus* post primum Adam. Et Petrus, epist. 1. cap. 1. *Præ*
զ *cogniti quidem*, ait, *ante mundi con*
6 *stitutionem; manifestati autem novissimis temporibus*. Nota illud, *præcogniti*; hoc est, ante cognita fuit a Deo ejus humanitas, quam existeret & manifestatur novissimis temporibus: extitit enim primo, cum in utero Virginis verbum caro factum est; & apparuit in Christi nativitate. Quapropter cum Armenis in symbolo canimus: *Qui propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, & homo factus est*: Non igitur incarna-

 tus

tus est antequam e cælis descenderit; nec prius homo factus est, quam carnem a beata Virgine sumpserit. Quis ergo tam insaniat, ut ejus humanitatem ab æterno fuisse dicat cum divinitate conjunctam?

Præterea dicunt: *Christus secundum carnem non est, nec dicitur parvus propter defectum ætatis, neque circumscriptibilis; sed omnino magnus, & incircumscriptibilis*; hoc est, immensus, & ubique præsens, ut alibi docet Dattievensis. Sed contra est, quod dicitur Isaiæ 9. *Parvulus natus est nobis*. Et cap. 11. *Puer parvulus minabit eos*. Et Luc. 1. *Puer autem crescebat & confortabatur*. Quod autem Christi humanitas non fuerit immensa, & ubique præsens, constat præsertim ex his scripturis, ut alias prætermittam: Marci 16. *Surrexit, non est hic; præcedet vos in Galilæam*. Joan. 11. *Lazarus mortuus est; & gaudeo propter vos, ut credatis, quia non eram ibi*. Joan. 14. *Accipiam vos ad me ipsum, ut ibi ego sum, & vos sitis*: sed Apostoli, & sancti non sunt, nec erunt ubique; ergo neque Christus. Joan. 20. *Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum*. Denique act. 2. *Anima Christi non est relicta in inferno*. Igitur ejus humanitas non erat incircumscriptibilis, & ubique præsens.

Է 7 մտանալն 'ի մարմնանալ որդւոյ կուսէն. Եղև ապա ով ոչ իցէ այնքան խելագար բուն թէ բանացեալ. որ ասիցէ. թէ մարդկութիւն, զոր 'ի կուսէն էառ, հաղորդեալ աստուածութեան էր յառաջ քան զյաւիտեանս.

Դարձեալ ասեն. Քրիստոս մարմնով ոչ ասի փոքր վասն անձման հասակին, և ոչ պարագրելի. այլ ամենևին մեծ և անպարագրելի, այս է. անչափ, և յամենայն ուրեք ներկայ. որպէս ուսուցանէ Տաթևացին. Բայց ընդդէմ նմա է ասացեալն Եսայեայ. թէ մանուկ ծնաւ մեզ. Եւ դարձեալ ասէ. թէ մանուկ տղայ ածցէ զնոսա. և Ղուկաս գրէ. մանուկն ա
Ը ճէր և զօրանայր.] Իսկ ապա մանուկ
8 ասելն զինչ նշանակէ. եթէ ոչ զփոքրն վասն անձման հասակին. Եւ դարձեալ զի քրիստոսի մարդկութիւն ոչ իցէ անչափ և անպարագրելի. այս յամենայն ուրեք ներկայ. որպէս է աստուածութիւն. ցուցանի. զի 'ի Մարկոսի. Ժզ. գլխոյն ասի. թէ յարեաւ. չէ աստ. ահա յառաջանայ քան զձեզ 'ի Գալիլեա. Եւ 'ի յՈհ. Ժա. գլխոյն ասի. Ղազարոս մեռաւ. և ես ուրախ եմ վասն ձեր. զի և դուք հաւատասջիք, զի ես չէի անդ. Եւ յՈհ. Ժդ. գլխոյն ասի. Առնում զձեզ առ իս. զի ուր եմ ես, և դուք անդ իցէք.] Իսկ առաքեալքն և այլ սուրբքն ոչ են և
Թ ոչ լինիցին յամենայն ուրեք ներկայ. ապա
9 ուրեմն ոչ և ոչ քս. Եւ դարձեալ 'ի յՈհ. Ի. երրորդ գլխոյն ասի. Մի մերձենար յիս. զի չև ևս ելեալ եմ առ Հայր իմ. Եւ 'ի գործոց. երկր. գլխոյն ասի. Ոչ թողաւ անձն նորա 'ի դժոխս. Ապա քրիստոսի մարդկութիւնն ոչ էր յայս ժամ յերկինս և ոչ թողաւ 'ի դժոխս. ուրեմն և ոչ էր անպարագրելի և յամենայն ուրեք ներկայ.

ԵՐԿՐՈՐԴ

Յուցանի պատճառօք։

Պրակ . Գ.

Առաջին ցուցանի. քանզի յս̄ քս̄ ոչ ա
միայն էր ա̄ծ ճշմարիտ. այլ և 1
մարդ ճշմարիտ, մեզ նմանակից. ըստ
այնմ. թէ ՚ի նմանութիւն մարդկան ե-
ղեալ. և կերպարանօք գտեալ իբրև
զմարդ. Եւ դարձեալ. Միջնորդն այ և մարդ-
կան մարդն յս̄ քս̄. ուստի և կոչեցաւ
՚ի սբ̄ աւետարանին անուն. որդի մարդոյ.
որդի դաւթի. որդի աբրահամու.
Արդ պա ուրեմն որպէս քս̄ ըստ որում ա̄ծ-
ունէր զա̄ծային յատկութիւնս. յր. զոր
լինն արարիչ. յաւիտենական. անչափ.
և այլն. զորս եթէ չունէր. ոչ էր ճշմարիտ
ա̄ծ. նոյնպէս և ըստ որում մարդ, պարտ բ
էր ունել զմարդկային յատկութիւնս. 2
և մանաւանդ զորոյն արարած. ժա-
մանակեայ. և պարագրելի. զորս եթէ
չունէր. ոչ էր ճշմարիտ մարդ. սակս
այսորիկ ասի յեբրայեցւոց. Բ. գլուխ
թէ ուստի պարտ իսկ էր նմա ամե-
նայնիւ եղբարցն նմանիլ։ Քանզի ամ̄
բնութիւն ՚ի հարկէ ունի զիւր եւ-
կական յատկութիւնս, որովք ճանաչի
զոլ իսկ այնպիսի։

Եւս և հաստատի այս. զի քն̄ մարդ-
կութիւն ստեղծաւ յայ̄ ոչ ՚ի յա̄ծային
բնութեան, այլ ՚ի յօտար բնութե. յր. գ
՚ի մարդկային. ապա ուրեմն է ստեղ- 3
ծեալ իմն և արարած. և ոչ անեղ և
արարիչ. Եւ դարձեալ, էառ զսկիզբն լինե-
լութեան իւրոյ ՚ի յորովայնի սբ̄ կուսին,
և ոչ ՚ի յաւիտենից. ապա ուրեմն է
ժամանակեայ. ոչ յաւիտենական. Եւ
դարձեալ. շարժիւր ՚ի միոյ տեղւոջէ առ
միւսն. ապա ուրեմն ոչ էր յամ̄ուրեք
և անչափ. այլ պարագրելի. զի որ է
յամ̄ ուրեք ներկայ, ոչ կարէ շարժիլ
և ոչ փոփոխել զտեղիս։

Պա

PROBATUR SECUNDO

Rationibus.

§. III.

ET primo: Christus, adhuc per adversarios, non solum est verus Deus, sed etiam verus homo; similis nobis, juxta illud, Phil. 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo*: & 1. Timoth. 2. *Mediator Dei, & hominum, homo Christus Jesus.* Unde vocatur in Evangelio, *filius hominis*, *filius David*, *filius Abrahæ*: igitur, sicut, qua Deus, habuit proprietates divinas, nimirum esse increatum, æternum, immensum, quas nisi haberet, Deus non esset; ita similiter debuit, qua homo, habere proprietates humanas, & præter alias esse creatum, temporale, circumscriptum, quas nisi haberet, homo non esset: idcirco Hebr. 2. dicitur: *Debuit per omnia fratribus similari.* Quælibet enim natura proprias sibi vendicat dotes, per quas talis esse dignoscitur.

Et confirmatur: nam Christi humanitas fuit a Deo producta in aliena natura, nimirum humana, non autem in divina ipsius Dei; ergo est quid creatum, non increatum. Præterea accepit initium sui esse in utero Virginis, non autem ab æterno; ergo non est æterna, sed temporalis. Præterea Christus secundum illam movebatur de loco ad locum: ergo non fuit ubique, nec immensa, sed circumscripta: quod enim ubique est, moveri non potest, nec loca mutare.

Respondet Ozniensis; Christi humanitatem non solum in utero Virginis,

nis, sed etiam ab æterno fuisse cum divinitate conjunctam.

Sed hoc delirium rejicitur etiam a reliquis suis collegis: qui, alia insania laborantes, asserunt, illam ex temporali factam esse æternam per unionem cum æterna divinitate; (de quo infra): alioquin quomodo Christus dici vere posset secundus Adam, aut factus ex semine David secundum carnem?

Respondet Dattievensis; Christum esse ubique invisibiliter, visibiliter autem in certo loco: & sic locum mutasse visibiliter, non autem invisibiliter; sicut etiam Deus dicitur aliquando descendere de cælo in terram; quia apparet hominibus in terra, ubi prius erat quidem, sed non videbatur.

Sed contra primo est; quia, si post resurrectionem Christus fuisset invisibiliter in sepulchro, falsa esset illa scriptura, Marc.16. *Surrexit, non est hic*: & idem dico de aliis scripturis supra allatis: sicut etiam falsa est hæc propositio: *Deus non est in terra, ubi non apparet*. Contra secundo; quia alioquin omnia Dominicæ dispensationis mysteria fuissent falsa, & solum apparentia. Nam in conceptione caro Christi non in utero solius Mariæ fuisset, sed in omnium quoque mulierum, immo & virorum uteris: & sic laus illa, *Beatus venter, qui te portavit*, omnibus fuisset communis. Præterea falsa esset ejus nativitas: non enim vere exiisset ex utero, sed apparenter. Falsum id, quod de ejus morte dicitur Matth.27. *Emisit spiritum*; si nunquam hic discessisset a corpore. Falsum, quod corpus jacuerit in sepulchro, & anima ad infernum descenderit; & sic de reliquis.

Immo

Դ 4 Պատասխանէ յոհան օձնեցին. եթէ մարդկութիւն քի թէպէտ առաւ ՚ի կուսէն. սակայն ոչ սկսաւ լինել ՚ի յորովայնի կուսին. այլ էր հանդերձ ածութեամբ յառաջ քան զյաւիտեանս.

Բայց այսմիկ չար կարծիքս է սոսկ յիմարութիւն. և մերժեալ ես եղև յամ հայոց. զի եթէ այսպէս էր. զիարդ էր հնար ասել զքն երկրորդ ադամ եղեալ յետ առաքելոյն. և կամ եղեալ ՚ի զաւակէ դաւթի ըստ մարմնոյ.

Պատասխանէ գրիգոր տաթևացին. թէ քն մարդկութիւն է յամ ուրեք ներկայ ոչ երևութաբար, այլ աներևութաբար. զի երևի միայն ՚ի մի տեղի. ուստի և

Ե 5 փոփոխեր զտեղիս միայն երևաբար, և ոչ աներևութաբար. զոր օրինակ և ած ասի երբեմն իջանել յերկնից ՚ի յերկիր ոչ եթէ շրժի ՚ի մի տեղւոջէ առ միւսն. այլ զի երևի մարդկան ՚ի յերկրի, ուր և գոյր յառաջ աներևութաբար.

Բայց ընդդէմ սորին է. նախ զի եթէ քն յետ յարութեն գոյր և ներկայ ՚ի գերեզմանին աներևութաբար ապա սուտ էր բանն հրեշտակին ՚ի մրկոսի. ժզ. գլխն, թէ յարեաւ, չէ աստ. և զնոյն ասեմ յաղագս այլոց բանից ածային գրոց. զոր ՚ի վերոյ դրեցաք. նոյնպէս սուտ է ասելն թէ ած ոչ գոյ յերկրի. ուր և ս ոչ երևի.

Զ 6 Երկրորդ զի եթէ այդ այդպէս էր. ապա և ամ խորհուրդք տէրունական տնօրէնութեն սուտ էին և առաչօք. վն զի յետ յղանալոյն սրբուհւոյ ածածնին, մարմինն քի ոչ գոյր միայն ՚ի յորովայնի սբյ կուսին մարիամայ. այլ և ս յարգանդս ամ կանանց, և ս և արանց. և այսպէս այն գովութին, որ ասի. թէ երանի որովայնին որ կրեացն զքեզ. էր ոչ միայն վայել ածածնին. այլ և ս ամ կանանց. Եւ դարձլ սուտ էր ծնունդն քի. վն զի ոչ ելեալ էր ճշմարտապէս յարգանդէ սբ կուսին. այլ միայն երևութաբար. Սուտ

էր

Է 7 էր այս, զոր ասէ աւետարանիչն Մատ-
թէոս 'ի մահուանն. Թէ արձակեաց զհո-
գին. զի այս ոչ երբէք տարագնացեալ
էր 'ի մարմնոյն. Լուսա էր. Թէ մարմինն
ամփոփեալ էր 'ի գերեզմանի. և հոգին
իջեալ էր 'ի դժոխս. և նոյնում յդ̄գս ա-
լոյն. մանաւանդ զի եթէ մարմինն
քի էր ներկայ յամ ուրեք. ապա ոչ
ունէաք պէտս սուրբ խորհրդոյ հա-
ղորդութեանն. վասն զի այն սուրբ
մարմին և արիւնն միշտ գոյր 'ի մէջ բե-
րանոյ և 'ի ստամոքս մերում. նաև ոչ թէ
միայն 'ի մէջ սբ̄ հացին և գինւոյն. այլ
և ս 'ի մէջ ամ̄ իրաց և կերակրոց աշ-
խարհի.

Ը 8 Երկրորդ ցուցանի. քանզի եթէ
քի մարդկութիւնն առնոյր յինքեան
զա̄ծային յատկութիւնսն. 'ի հարկէ
հետևիւր, եթէ և ս առաւել ա̄ծու-
թիւնն նր առնոյր յինքեան զմարդ-
կային յատկութիւնս. զի բանն էառ
զմարդկութիւն. և ոչ մարդկութիւնն
էառ զբանն. նաև զի որպ̄ միաւորու-
թիւն հաւասարապ̄ լինի յերկոցունց
կողմանցն. նոյնպ̄ և պարտ էր հաւա-
սար լինել հաղորդութիւն յատկու-
թեցն. ուրեմն եթէ մարդկութիւն լի-
նէր անստեղծ, յաւիտենական, և ան-
պարագրելի. ապա և ս ա̄ծութիւն լի-
նէր ստեղծեալ. ժամանակեայ. և պա-
րագրելի. զոր բաց լիցի ասել.

Թ 9 Երրորդ ցուցանի. քանզի եթէ
յատկութիւնքն միոյ բնութե̄ հաղորդեալ
լինէին միւսում բնութե̄. ապա ու-
րեմն ոչ էին յատկութիւնք. այլ յաւէտ
հասարակութիւնք. զիարդ յատուկ
կոչեսցի. որ եղև հասարակ. Նաև
ոչ էին զանազանեալք. այլ շփոթա̄
խառնեալք. որ է ընդդէմ սրբոց հարց,
և սբ̄ գրոց, և տիեզերական ժողովոց.

Չորրորդ ցուցանի. զի յատկու-
թիւնք ա̄ծային և մարդկային. ա̄յ. գոլ
անստեղծ և ստեղծեալ. յաւիտենա-
կան և ժամանակեայ, անպարագրելի
և

Immo nec egeremus Eucharistia: dum Christum non modo sub speciebus vini, & panis Eucharistici, sed etiam intra species omnium aliarum rerum existentem, semper in ore, & in stomacho haberemus.

Probatur secundo: Si natura humana Christi recepisset divinas proprietates; sequeretur, quod etiam natura ejus divina recepisset proprietates humanas: quia communicatio deberet esse mutua: immo a fortiori; nam Verbum dicitur caro factum, seu assumpsisse humanitatem, & non humanitas verbum, ac proinde non magis humanitas diceretur increata, æterna, immensa; quam divinitas creata, temporalis, & circumscripta: quod tamen, adhuc per ipsos, falsum est.

Tertio: Si proprietates unius naturæ communicarentur alteri, non essent amplius proprietates, sed communicantes: quomodo enim est proprium, quod factum est commune? Tum quia non essent distinctæ, sed confusæ: quod est contra sanctos patres, Concilia, & scripturas.

Quarto: Tales proprietates, nimirum esse creatum, & increatum; æternum, & temporale; ubique, & non ubique, sunt incompossibiles; & implicat contradictionem, ut de eodem dicantur secundum idem: igitur, si natura humana recipit divinas, cogitur amittere suas: quomodo ergo salvis proprietatibus utriusque naturæ facta est incarnatio?

Quinto: æternitas humanitatis (& idem dico de immensitate, & esse increato) vel est eadem numero, ac æternitas divinitatis; vel alia numero. Si alia; ergo essent duo æterna, increata, immensa; & non, ut inquit
in

in Symbolo Athanasius, *unus æternus, unus increatus, & unus immensus*. Si eadem numero; cum æternitas divinitatis sit ipsamet essentia, & natura Dei; sequeretur, quod confusis proprietatibus ipsæ quoque naturæ confunderentur.

Respondent; dici, & esse humanitatem æternam, increatam, immensam, formaliter per eandem æternitatem, immensitatem, & esse increatum divinitatis, cum qua illa unitur; nec proinde sequi confusionem, aut interitum naturarum, immo nec ipsarum proprietatum utriusque naturæ; quia, quod erat naturaliter ex se temporale, creatum, & limitatum, propter unionem cum divinitate factum est per gratiam tale, qualis erat ipsa divinitas. Quemadmodum hominis corpus, quod secundum se non est vegetativum, nec sensitivum, fit tale formaliter per animam sibi unitam; nec proinde confunduntur in homine naturæ, aut proprietates animæ, & corporis, neque deperduntur.

Sed contra est primo: quia, quod dat anima corpori, nempe vegetare, & sentire, non est incompossibile cum eo, quod ex se corpus habebat, scilicet esse materiale, quantitativum, corruptibile &c. Non sic autem est in casu nostro, ut supra diximus.

Contra secundo: quia divinitas non unitur cum humanitate, ut forma informans materiam, sicut anima unitur corpori: alioquin uniretur ut semiens, & imperfectum; quod repugnat Deo, enti purissimo, & perfectissimo: sed solum unitur in ratione suppositi: ergo nihil aliud tribuit humanitati, nisi solum subsistere.

Contra tertio: quia anima, adhuc ut forma informans, non communicat

cor-

Ժ և պարագրելի. են հակասականք. և
10 ոչ կարեն համանգամայն ստորոգիլ
զմիոյ ըստ նմին քանի. այլ ուրեմն
եթէ մարդկութիւն առնոյր յինքեան
զա̄ծայինսն. բնադատիւր կորու-
սանել զիւրսն. այլ զիա՞րդ 'ի մար-
մնանալն ամբողջ մնացին յատկութիւքն
երկաքանչիւրոյ բնութեան.

Հինգերորդ ցուցանի. վասն զի
յաւիտենութիւն մարդկութե կամ էր մի
և նոյն թուով ընդ յաւիտենութեան
ա̄ծութեն. կամ էր այլ 'ի նմանէ. և
զնոյն համարանեմ յղղս անստեղծու-
թե և անչափութե. Եթէ այլ էր 'ի
նմանէ. այս ուրեմն էին երկու յաւի-
Ժա տենականք, անստեղծք, անչափք. և
11 ոչ ըստ սրբոյն աթանասի, որ ասէ.
Թէ մի է յաւիտեն, մի անստեղծ, և մի
անչափ. Եթէ մի և նոյն էր թուով
ընդ նմա. այս ուրեմն ըստ շփոթ-
մանն յատկութեցն շփոթեալ էին և ս
ինքեանք բնութիւնքն. զի ա̄ծային
յատկութիքն նոյնանան ընդ ա̄ծային
բնութեն.

Զո այս պատասխան հակառակորդքն.
Եթէ քի մարդկութին առի յաւիտեն,
անեղ, և անչափ 'ի ձեռն նոյն յաւիտենու-
թե, անեղութե, և անչափութեն
ա̄ծութե, ընդ որում է միաւորեալ.
նաև ոչ հետևի այսու շփոթումն
Ժբ կամ կորուստ բնութեց, և կամ յատ-
12 կութեց նոցին. զի այն, որ էր ըստ
ինքեան և բնականաբար ժամանա-
կեայ, ստեղծեալ, և չափաւոր. յե-
տոյ վասն միաւորութե ընդ ա̄ծու-
թեն շնորհօք եղև այնպիսի, ոպի էր
նոյն ա̄ծութիւն. զոր օրինակ. մարդոյ
մարմին. որ ըստ ինքեան է անքոյս և
անզգայ. լինի բուսական և զգայա-
կան 'ի ձեռն հոգւոյ, ընդ որում միա-
ւորի. և այսու ոչ շփոթին կամ կորըն-
չին բնութիքն, և կամ յատկութիքն
հոգւոյ և մարմնոյ.

Բայց ընդդէմ նոցա է. նախ զի

բու-

բուսանելոյն, և զգալոյն, և այլոյն այսպիսի Ժգ
նմանեաց, զոր մարմինն առնու 'ի հոգ- 13
ւոյ, ոչ են հակառականն, այլ միագ-
րելի ընդ նմա, զոր ունէր մարմինն
ըստ ինքեան. ոչ. զոլոյն նիւթաւոր.
բանականական. անապականացու. և այլն։
Բայց ոչ նոյնպէս լինելոյն յատկութիւնքն 'ի
քս. զի ստեղծեալն և անստեղծն' են
հաստատականք. որպէս ասացաք 'ի վերոյ։

Երկրորդ. զի ա̄ծութիւն ոչ միաւո-
րեցաւ ընդ մարդկութեան իւր անսահ
գոյացուցիչ նիւթոյ. որպէս հոգի միաւո-
րի ընդ մարմնոյ. վս զի այսպիսի միա-
ւորութի լինի 'ի մէջ կիսականաւոր էա-
կաց. որ անմիջապէս է ամ ամենամաքուր
և գերականաւոր էակին. այլ միաւորե-
ցաւ միայն իբր անձնաւորութի են-
թակայացուցիչ մարդկային բնութեան.
ապա ուրեմն ոչ ետ զայլ ինչ մարդկու-
թեան, եթէ ոչ միայն զանձնաւորելն
և զենթակայանալն։

Երրորդ. զի հոգին ոչ ևս անցուցա-
նէ 'ի մարմինն զիւր իսկ յատկութիւն.
այլ զայլ ումանս. որոց ընդունակ լինի
մարմինն. քանզի ոչ առնէ զմարմինն
հոգևոր, անբաժանելի, անապականն,
և բանական. որպէս է ինքն հոգին ստա-
կապ և ներգործութբ. այլ միայն
առնէ զմարմինն բուսականն, և զգայա-
կան, որպէս ոչ է ինքն հոգին ներգործու-
թբ. այլ միայն զօրութբ. նմանապէս ու-
րեմն և բանն ա̄յ ոչ անցոյց 'ի մարդկութիւն զիւր իսկական յատկութիւնսն. այլ
միայն զայն. որոյ ընդունակ էր և մարդկութիւն. վս որոյ և ոչ արար զնա յաւի-
տենական, անեղ, անչափ, և այլն. այլ միայն անձնաւորել և ենթակայացուցանել։

Եւ չորրորդ. զի եթէ հակառակորդքն ընդունեն. զյատկութիւնս ա̄ծութե
և մարդկութե ոչ գոլ շփոթեալ ընդ միմեանս, և ոչ կորուսեալ 'ի քս. որպէս և
'ի մարդ ոչ կորնչին և ոչ շփոթին յատկութիւնքն հոգւոյ և մարմնոյ. ընդէ՞ր
ասեն. թէ քս ըստ մարմնոյ ոչ ասի ժամանակեայ, արարած, և պարագրելի.
այլ ամենևին յաւիտենական, անեղ, և անպարագրելի. քանզի և մարդ ոչ ասի ամե-
նևին հոգևոր և անապական ևս ըստ մարմնոյ. այլ ասի նիւթաւոր և ա-
պականացու ըստ մարմնոյ. իսկ հոգևոր և անապական ըստ հոգւոյ։

corpori suas veras proprietates, sed
aliquas alias, quarum corpus est capax: non enim facit corpus spirituale, indivisibile, incorruptibile, rationale &c. qualis est ipsa formaliter; sed solum vegetativum, & sensitivum, qualis ipsa non est, nisi tantum virtualiter: igitur nec verbum divinum communicat suas veras proprietates humanitati, sed solum id, quo capax est ipsa humanitas: & sic non facit illam æternam, increatam, immensam, sed dumtaxat subsistentem.

Contra denique quarto: quia si concedunt, proprietates divinitatis, &
humanitatis in Christo non esse con-
fusas, neque deperditas; quemadmodum nec in homine deperduntur, aut confunduntur proprietates animæ, & corporis: cur negant, Christum secundum humanitatem esse temporalem, creatum, & circumscriptum; sed affirmant, illum esse omnino æternum, increatum, & immensum, etiam secundum carnem? siquidem homo non dicitur omnino spiritualis, & incorruptibilis, etiam secundum corpus: sed materialis, & corruptibilis secundum corpus; spiritualis vero, & incorruptibilis secundum animam.

PROBATUR TERTIO

Ex Patribus, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. IV.

EX multis hi pauci sufficiant: Dionysius Areopagita, de div. nom. cap. I. *Æternus*, inquit, *temporales subiit metas; atque intra naturæ nostræ terminos venit, qui omnem naturæ totius ordinem eminenter excedit, suis proprietatibus inconfuse subnixus*.

Justinus Martyr, in lib. de vera fidei confessione: *Unus est filius, & qui mortuus est, & qui id, quod erat mortuum, excitavit. Cum ergo de uno filio contrarias voces audies, ea, quæ dicuntur, naturis tribue: ac si magnum quiddam, & divinum; divinæ id naturæ tribuito: Si quid parvum, & humanum; humanæ adscribito. Sic enim & verborum discrepantiam vitabis, cum sua utraque natura recipiet; & filium unum omnia secula antecessisse, & novum ex scripturis fateberis*. Et rursus ibidem: *Respondete nobis, qui Christianorum religionem vos prædicare fingitis; qui, duarum naturarum tollendarum causa, hujusmodi & quæritis, & proponitis; qui, ut temperatio, & confusio, corporisque in divinitatem mutatio obtineatur, has quæstiones tractatis*.

Origenes, tract. 33. in Matth. *Qui dicit discipulis suis: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi: & item, ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, & ego sum in medio eorum &c. est Deus verbum, & sapientia, & justitia, & veritas; qui non est corporeo ambitu* cir-

Երրորդ

Ցուցանի վկայութք սրբոց հարցն. զորս ընդունի եկեղեցին հայոց.

Գլուխ. Դ.

ա 1 Մէն դիոնեսիոս արիոպագացին 'ի գիրս յղղս աստուածային անուանցն յաղին գլխն ասէ. Յաւիտենն եմուտ 'ի յոլորտս ժամանակս. և որ գերազանցէ 'ի վեր քան զամ կարգ բնական բնութե. եկն 'ի ներքոյ եզերաց բնութեան մերոյ. յանեալանշփոթաւ իւրոց յատկութեցն.]

Սէն յուստինոս մարտիրոս 'ի գիրս յղղս ճշմարտ հաւատոյ դաւանութե ասէ. Մի որդի է այն, որ մեռաւ. և որ զմեռեալն յարոյց. ուրեմն իբրև լուի-
բ 2 ցես առ մի որդին զձայնս հակառակս. առաք բնութեանց զատուցեալս. զմծ. ինչ և զաստուածային համարեա ածային բնութե. իսկ զփոքր և զմարդկային մարդկային բնութե. քանզի այսպէս 'ի բացաձայնութե բանից խոտարեցես. յորժամ երկաքանչիւր բնութեն առնուցու զիւրն. և ևս զմի որդին յառաջ քան զյաւիտ, և 'ի յետին աւուրս ծնեալ դաւանեցես ըստ գրոց.] Եւ դարձեալ ասէ անդ. Ասացէք մեզ պատխի դուք. որք պատմաւէք
գ 3 քարոզել զկրօնս քրիստոնէից. որ վա՛ բառնալոյ զխոստովանութի երկուց բնութեցն առաջարկէք և խնդրէք զայսպիսիս. որ և զհամաձայնութիւն զայսոսիկ 'ի մէջ բերէք. որպէս զի շփոթութիւն և խառնակութիւն, և մարմնոյն 'ի յաստուածութիւն փոփոխութիւն հաստատեսցի.]

Որոգինէս 'ի մեկնութէ մաթէի. լգ. ճառն ասէ. Այն որ ասէ աշակերտացն իւրոց. թէ ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամ աւուրս մինչ և 'ի կատարած աշխարհիս. և դարձ. թէ ուր իցեն եր-
կու

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

դ *circumclusus. Secundum hanc divinitatis*
4 *tatis suæ naturam non peregrinatur; sed peregrinatur secundum dispensationem corporis; quod suscepit &c. Hæc autem dicentes, non solvimus suscepti corporis hominem; sed unicuique substantiæ proprietatem servamus;* Et infra: *Quasi homo peregrinabatur, qui erat ubique secundum divinitatis naturam.*

Eusebius Cæsariensis, de demonstratione Evangelica lib. 4. cap. 13. *Ipse interim & materiæ expers, & incorporeus manens, cujusmodi etiam apud*
ե *Patrem erat; neque mutans essentiam,*
5 *neque perdens, quod suæ ipsius naturæ proprium erat; neque vero aut corporis vinculis impeditus, aut sua divinitate dejectus; ac ne domesticam quidem verbi potestatem amittens; sed neque qui illic quidem, ubi ipsi humanum vas aderat, degeret tantum, in aliis vero universi partibus esse prohiberetur.*

Athanasius, in lib. de incarnat. Christi, adversus hujusmodi hæreticos exclamat: *Et quid adhuc dicitis, increatum eum fuisse, eoquod unitio facta sit cum increato? jam hinc vobis vestra erratio sui ipsius refutatrix*
զ *ostendetur; nam carnis unitio cum*
6 *verbi divinitate ex utero originem traxit; ibi enim eam verbum, cum e cælo advenisset, constituit; quippe quæ non erat antequam cælitus verbum adveniret, aut quam Deipara Virgo Maria ex Adam derivaretur.* Et infra: *Increata enim sola Deitatis substantia intelligitur: quapropter increatam naturam, patibilem; aut patibilem, increatam appellare, impium dictum est. Creatitiam enim hominis conditionem, non unitione verbo propriam fieri, sed coæternam Dei natu-*

ra fuisse, exæquatam identitate natura, impium est cogitare.

Idem in epistola ad Epictetum: *Unde nobis nonnulli eructaverunt parem cum superiori impietatem, ut jactent, non minoris esse ætatis corpus Deitate verbi, sed id ei coæternum perpetuo fuisse.* Et post alia: *Multi allucinantur, qui creaturam Creatori exæquant, arbitranturque, Deitatem auctuarium aliquod accipere posse; & ignorant, non propter auctuarium Deitatis verbum esse carnem factum, sed ut caro resurgeret.*

Idem in Symbolo: *Dominus noster Jesus Christus, Dei filius, Deus, & homo est. Deus est ex substantia Patris ante secula genitus; & homo est ex substantia matris in seculo natus: perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens: æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem.* Qui poterat aptius Athanasius Pseudomagistrorum tela retundere?

Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 14. in fine: *Non enim, quia nunc non adest in carne, ex eo putes, quod spiritu medio hic non adsit, audiens, quæ de illo dicuntur, & videns quæ tu cogitas, & scrutans renes, & corda.*

Ambrosius, lib. 2. de fide, cap. 4. *Neque enim Deus de loco ad locum transit, qui ubique semper est: ut homo, est qui vadit, ipse qui venit: denique & alibi dicit, surgite, eamus; in eo ergo vadit, & venit, quod est commune nobiscum.*

Idem lib. 1. de incarnationis Dominicæ Sacramento, capite 6. *Quis autem non horrescat, qui audiat, quia non ex Maria Virgine, sed ex divina sub-*

Է բարշասունի է ամենայն զմտաւ. եթէ մարմ
7 դոյ երկակցին բնութիւն ՚ի ձեռն միաւո
րութեան երկու ոչ թէ միայն յաւակնութե
այն բանին. այլ և ս յաւիտենից ածութեն.
և հաստատեալ նմա միութեամբ
բնութեան.]

Նոյն աթանաս ՚ի թուղթն առ Ե
պիփկտիմոն ասէ. Ուստի և ոմանց
բղխեցին մեզ զհաւատոյ ապականողաց
զամբարշտութի. և ասեն. թէ մարմինն
ոչ ունէր զփոքրագոյն հասակ բան
զածութիւն բանին. այլ թէ երկու նմա
մշտնջենաւորակից.] Եւ զկնի այլոց
բանից դարձեալ ասէ. Եղաբեւոյժ խաբեալ
լինին. որք զարարածն հաւասարե
Ը ցուցանեն արարչին. և կարծեն, թէ
8 ածութիւնն կարէ զաճումն ինչ առ
նուլ. և ոչ գիտեն. եթէ ոչ վասն աճման
ածութեան բանին մարմին եղև. այլ վասն
փրկութեան ազգի մարդկան.]

Նոյն աթանաս ՚ի հաւատոյ դա
ւանութեան ասէ. Ուղիղ հաւատ է.
զի խոստովանեսցուք զտէրն մեր յս քս
ած և մարդ. ած ՚ի գոյութէ հօր նախ
քան զյաւիտեանս ծնեալ. և մարդ ՚ի գոյա
ցութէ մօր ժամանակաւ ծնեալ. կա
տարեալ ած և կատարեալ մարդ,
գոյացեալ ՚ի բանական հոգւոյ, և ՚ի
մարդկային մարմնոյ. հաւասար հօր
ըստ ածութե. և փոքր քան զհայր
Թ ըստ մարդկութե.]

9 Սբն կիւրեղ երուսաղեմացին ՚ի.
ԺԴ. կատակեան ասէ. Թէպէտ քն ոչ
է այժմ ներկայ մեզ մարմնով. սակայն
է ներկայ ածութբ. և լսէ զորինչ ասեն
զնմանէ. և տեսանէ զորինչ դու խոր
հուրդս ածես. և քննէ զսիրտս և զերի
կամունս.]

Սբն ամբրոսիոս յերկրորդ գիրն
յզգս հաւատոյ ասէ. Ոչ անցանէ ած
՚ի միոյ տեղւոջէ առ միւսն. զի միշտ
յամ ուրեք է ներկայ. իսկ իբր մարդ
գայ և գնայ. որպ ասէ. թէ արիք,
երթիցուք աստի. ուրեմն ըստ այնմ

գայ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժ 10 *substantia passibilem sibi carnem fecerit Deus verbum? quod asserendo, eo prolabuntur, ut non ex tempore corpus Domini esse susceptum, sed coæternum Dei verbo semper fuisse contendant, horum omnium auctores sunt, qui divinitatem, & carnem Domini unius naturæ fuisse dixerunt.*

Nazianzenus, in epist. 1. ad Cledonium: *Neque enim hominem a divinitate separamus; sed unum, & eundem profitemur, prius quidem non hominem, sed Deum, filium unigenitum, ac seculis omnibus antiquiorem, a corpore, rebusque omnibus corporeis purum, & secretum: in fine autem,*

Ժա 11 *etiam hominem, propter nostram salutem assumptum; carne passibilem, divinitate impassibilem; corpore circumscriptum, spiritu incircumscriptum; terrenum eundem, & cælestem; visibilem, & intelligibilem; comprehensibilem, & incomprehensibilem.*

Nyssenus, homil. 13. in Cantica: *In Christo quiddam creatum est, quiddam increatum; & increatum vocamus illud, quod æternum est, ac seculis prius, & a quo res universæ conditæ sunt: creatum vero, quod ob susceptam nostri causa administrationem conformatum est ad similitudinem corporis humilitatis nostræ.*

Ժբ 12

Idem rursus in lib. 5. contra Eunomium: *Inconfusa permanet tam carnis, quam Deitatis proprietatum contemplatio; donec in se ipsis utrumque horum conspicitur; utpote verbum ante secula fuit, caro autem in novissimis temporibus facta est: & nullus convertens dicet, aut istam ante secula fuisse, aut in novissimis verbum factum esse temporibus. Caro passibilis naturæ est; operatricis autem naturæ verbum: & neque ea opifex est rerum*

rum existentium, neque divinitas passibilem habet virtutem. In principio verbum erat apud Deum, in mortis experimento homo: & neque ab æterno quod humanum est, neque mortale, quod divinum: & cætera omnia secundum hunc modum considerantur.

Ruffinus in Symbolum Apostol. *Ascendit ergo ad cælum, non ubi verbum Deus ante non fuerat, quippe qui erat semper in cælis; sed ubi verbum, caro factum, ante non sederat.*

Augustinus, serm. 191. de tempore, qui est tertius de Trinitate: *Illorum quoque execramur similiter blasphemiam; qui novo sensu asserere conantur, a tempore acceptæ carnis omnia, quæ erant divinitatis, in hominem demigrasse; & rursum, quæ humanitatis erant, in Deum esse transfusa: ut, quod nulla unquam hæresis ausa est dicere, vincatur hac confusione utraque exinanita esse substantia, & deitatis scilicet, & humanitatis; & omisso proprio statu in aliud esse mutata.*

Idem in Joannem de verbis Domini serm. 58. *Licet unam personam in Christo credamus; duas tamen substantias, idest, naturas esse fatemur, divinitatis scilicet, & humanitatis; assumptricis, & assumptæ; creatricis, & creatæ: quæ tamen substantiæ non sunt confusæ, sed unitæ, atque in una, eademque persona inseparabiles, & in sua semper proprietate manentes; quapropter unicuique substantiæ propria utique aptanda sunt; idest, infirmitates humanitati, quæ creata est; signa vero, & mirabilia divinitati, quæ creavit.*

Idem in epistola 57. ad Dardanum: *Ire visus est in cælum in eadem carnis forma, atque substantia, cui profecto*

Յդ էր. կամ թէ բանն ՚ի յերկինս ուր ուրու.
13 Համէ մարմինն ունի զկրողական
բնութի. նաև բանն զանչարչարելական
բնութի. և ոչ մարմինն է դրոյեցը առա-
ջել. և ոչ ա՛ծութիւնն ունի զկրողական
զօրութի. ՚Ի սկզբանէ էր բանն առ
ա՛ծ. նաև մարդ ՚ի մահու փորձութէ.
և ոչ ՚ի յաւիտենից որ մարդկայինն. և ոչ
ա՛ծայինն մահկանացու. և նոյնպէս
իմանալն միւսոցն այլ քն.]

Ռուփինոս ՚ի ս՛բ հաւատամքին
մեկնութեան ասէ. Ել յերկինս. ոչ ուր
բանն ա՛ծ յառաջ ոչ դոյր. զի միշտ էր
յերկինս. այլ ուր բանն մարմին եղեալ
յառաջ ոչ նստէր.]

Յդ Սէն օգոստինոս ՚ի յերրորդ ճառն
14 յղղն ա՛մսէ երրորդութեան ասէ. Նզո-
վեմք նմանապէս զհայհոյութիւն այնոցիկ.
որ նորահնար աղանդով ջանան ուսու-
ցանել. եթէ ՚ի սկզբանէ առնլոյ մար-
մնոյն. որ ինչ էր ա՛ծութեան. փոփո-
խեցաւ ՚ի մարդ. և դարձեալ որ ինչ էր
մարդկութեան, եմուծ ՚ի յա՛ծ. Մինչ
զի սպառ լինի ասել. զոր և ոչ մի հերձ-
ուա՛ծող ասել իշխեաց. թէ կորու-
սեալ եղեն երկոքեան բնութիքն. և թէ
թողեալ զիւրքն յատկութիւնս փոփո-
խեցան ՚ի յայլ ինչ.]

Նորին ՚ի մեկնութէ յհն. ճռ. ծը. երգ-
ձառէն. Թէպէտ զմի անձն հաւա-
Յե տամք ՚ի քս. սակայն զերկու բնութիս
15 խոստովանիմք. այ. ա՛ծութեան և
մարդկութէ. առողին և առելոյն. արար-
չին և արարածոյն. և երկու բնու-
թիքն ոչ շփոթեցան. այլ շաղկապե-
ցան ՚ի մի և նոյն անձն. միաւորեալ անբա-
ժանելի և միշտ առողջ ՚ի յատկութիւն
իւրեանց. Սակս այսորիկ պարտիմք
իւրաքանչիւր բնութն զյատուկս իւրն
յարմարել. այ. զտկարութիւն մարդկու-
թեանն որ է ստեղծեալ. և զնշանս և
զսքանչելիս ա՛ծութեն որ ստեղծ.]

Նորին ՚ի թղթոյն առ դարդանոս
եկին. Քս երևեցաւ համբառնալ

fecto յեր-

յերկինս առնլովն նկարագրին և զօրացուցէ անմահութիւն. զի թէպէտ ետ նմա զան_մահութիւն. սակայն ոչ եբարձ ՚ի նմա_նէ զբնութիւն. ուստի և ըստ այսմ բը_նութեան ոչ է համարելի զայս յամ տե_ղիս սփռեալ. զի ոչ պարտ է մեզ այնպէս դնել ՚ի մարդ զածութիւն. որպէս զի բարձ ցուք ՚ի նմանէ զճշմարտութիւն մարմնոյ. և ոչ է հարկաւոր. թէ որ ինչ գոյ ՚ի յԱծ. իցէ և ս յամ տեղիս, որ է Ած. Քանզի և զմեզ մեծ ճշմարտ գիրքն ասեն. թէ ՚ի նմա կեամք, շարժիմք, և եմք. բայց նմին ոչ եմք յամ տեղիս ընդ նմա.] Եւ յետ սակաւուց զրուցաւ գրէ. Քանզի մի անձն է Ած և մարդ. և եր կոքեանն է մի քս յս. որ ըստ որում է Ած, գոյ յամ տեղիս. և ըստ որում է մարդ, գոյ ՚ի յերկինս.]

Ֆղ 16 fecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit: secundum hanc formam non est putandus ubique diffusus. Cavendum est autem, ne ita divinitatem adstruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus; non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique, ut Deus: nam & de nobis veracissima scriptura dicit, quod in illo vivimus, movemur, & sumus; nec tamen, sicut ille, ubique sumus. Et post pauca concludit: *Una enim persona Deus, & homo est; & utrumque est unus Christus Jesus, ubique per id, quod Deus est; in cælo autem per id, quod homo.*

Ֆէ 17

ՍԲն Պրոկղ ՚ի թղթին առ հայս ասէ. Նոյն ինքն գործէր զսքանչելիսն. և էր զրկեալ. քանզի ածայինն նշանօքն ցուցանէր մնալ որ էրն. և չարչարանօքն յայտ առնէր զստեղծագործեալն եւ ըստ որում զմի և զնոյն որդին քա_րոզեմք և հօր միշտնջենաւորակից. և յետինս ամաւուրս մարմնացեալ. և ոչ ամենևին մուծանեմք ՚ի յածային բը_նութիւն զօտար ինչ.]

Proclus in epistola ad Armenios: *Idem ipse perficiebat miracula, & injurias substinebat; per signa quidem divina mansisse id, quod erat, insinuans; per passiones autem factum, quod formaverat, manifestans: unum igitur eundem filium prædicamus, & Patri consempiternum, & in novissimis temporibus incarnatum; nihil adulterinum divinæ naturæ penitus inferentes.*

ՍԲն Կիւրղ աղէքսանդրացին ՚ի յերկրորդ թուղթն առ սէկուեսոս ասէ. Քանզի եթէ մի ասի առ ՚ի մէնջ Ֆը միածին որդին այ մարմնացեալ և մարդացեալ. ոչ շփոթի վն այսորիկ ըստ նղ կարծեացն. այլ և ոչ ՚ի մար_մնոյ բնութի փոխադրեցաւ բանին բնութիւն. և ոչ ՚ի բնութի բանին մար_մնոյ բնութիւն. այլ յիւրաքանչիւր բնու_թեանն եւրաքանչիւր ոք մնացեալ. ըստ այժմու առ ՚ի մէնջ ասացելոց բանիցս.]

Cyrillus Alexandrinus in secunda ad Successum epistola: *Licet enim unus a nobis dicatur unigenitus Dei*

Ֆը 18 *filius incarnatus, & homo factus; non tamen ideo commixtus est, de ipsorum opinione; nec vel natura verbi in naturam carnis transiit; nec carnis natura in naturam verbi; sed utroque in sua proprietate manente simul, & intellecto, secundum expositam a nobis modo rationem.*

Նոյնին ՚ի մեկնութեանն յովհաննու աւետարանին. Քանզի քս էր Ած և մարդ. պարտ էրն իմա_նալ. եթէ անմատոյց զօրութեան այ

Idem lib. 11. in Joan. cap. 31. *Cum Deus, & homo Christus vere sit, oportuit intellexisse, ineffabili Dei potestate una cum discipulis semper futurum, etiamsi carne abesset; idcirco enim ipse quoque in superioribus dicebat: Pater sancte serva eos in nomine*

tuo, quos dedisti mihi: aperte significans, Deitatis ratione, non carnis præsentia eos posse servari.

ԺԹ մինչ ընկեալ էր ընդ աշակերտսն. Թէ
19 պէտ մարմնով հեռի էր 'ի նոցանէ.
սակս այսորիկ և ինքն ասէր. Թէ հայր
սուրբ, պահեա զնոսա յանուն քո. զորս ետուր ինձ. այսպէս նշանակելով,
Թէ կարէր պահել զնոսա ներկայութեամբ աստուածութեն, և ոչ մարմնոյն.]

RESPONDETUR

Ad objectiones.

§. V.

PRima, & potissima adversariorum objectio est: Nisi diceremus, humanitatem, post unionem cum verbo factam esse æternam, increatam, immensam; aliasque omnes ipsius verbi proprietates, immo & naturam induisse; induceremus in Deum pro Trinitate quaternionem. Et ratio est, quia accederet ad Trinitatem divinam aliquid, quod secundum naturam, & proprietatem esset diversum, ac peregrinum ab illa; & per consequens quarta res: ergo &c.

Respondetur primo cum Athanasio, & Ambrosio, retorquendo contra ipsos suum argumentum. Nam, sicut trinitas aureorum non ex eo, quod unus aureus ignesceret, & alterius rei, nempe ignis, naturam, & proprietatem acciperet, evaderet aureorum quaternitas; sed utique ex eo, quod tribus aureis aliquid adderetur, quod esset illis consubstantiale, puta quartus aureus: ita similiter, si humanitas, unita verbo, non sit ejusdem cum verbo substantiæ, non augetur Trinitas divinarum personarum: augeretur autem, & fieret quaternio, si esset ipsi verbo consubstantialis. Quippe, sicut filius, additus Patri, ut aliquid a Patre procedens, & ipsi consubstantiale, constituit in Trinitate

Athan. in Epist. ad Epictetum. Ambros. de Incar. Dom. Sacram. capite 1.

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՐԻ

Առարկութեանց.

Պրակ. Ե.

Ա 1 Առաջին առարկեմն հակառակորդ-
քըն ասելով. զի եթէ ոչ ա-
սէաք զքն մարդկութին յմիանալն, ան-
ըստեղծ, անպարագրելի, և զգեցեալ
զամ յատկութիւնս և զբնութին ինք բա-
նին. ուրեմն արդեօք 'ի ներքս ածէաք
զչորրորդութի փոխանակ երրորդու-
թե. և պատճառն է այս. զի զի զե-
րաքերեաք ամ այլին երրորդութն զեր
ինչ. որ ունէր զյատկութի և զբնու-
թի զանազան և օտար 'ի նմանէ. զի
որոյ և սա էր չորրորդ իրն.

Նախ պատասխանատրէ սբն Աթա-
նաս և սբն Ամբրոսիոս, դարձուցա-
նելով ընդդէմ նոցա զձևն առարկութե-
նց. Քանզի որպէս 'ի յերից մասանց ոսկ-
Բ 2 ւոյն եթէ մինն լինէր հրացեալ և միա-
ւորիւր ընդ բնութե հրոյն. ոչ այսու
երրորդութիւն մասանց ոսկւոյն լինէր
չորրորդութի. Բայց եթէ երից մասանց
ոսկւոյն յաւելուր իր ինչ համա-
գոյակից նոցին. որպէս չորրորդ ոսկի. յայն
ժամ լինէր չորրորդութի. նմանապէս
եթէ մարդկութիւն միաւորեալ ընդ
բանին ոչ իցէ համագոյակից բանին.
ոչ աճի երրորդութիւնն ամ այլին ան-
ձանցն. Բայց աճիւր. և դառնայր չոր-
րորդութի. եթէ գոյր համագոյակից
բանին. զի որպէս որդին յաւելեալ
հօրն իբր իր ինչ ելեալ 'ի նմանէ, և
համագոյակից նմին. կացուցանէ 'ի սբ երրոր-
դութե զերկրորդ անձն. նոյնպէս և

te

այն

այն մարդկութիւն, եկեալ՚ի բոլոր սր̄ գ
Երրորդութենէն, եթէ գոյր էակից նմա
կացուցանէր զանձն չորրորդ.

Արդ լուիցուք զբանս նաև սրբոյն
Աթանասի. որ՚ի թղթին առ Եպիկ-
տիտոս ասէ այսպէս. Ամաչեսցեն սոքա
որ կարծեն զԵրրորդութիւն լինել չոր-
րորդութիւն. եթէ մարմինն ասի գոլ՚ի
սրբոյ կուսէն Մարիամայ. ասելով. զի
եթէ զմարմինն էակից բանին ասեմք.
Երրորդութիւն մնայ երրորդութիւն. զի
այս ոչ մուծանէ օտար ինչ՚ի նա.
Այլ եթէ ասեմք գոլ՚ի Մարիամայ
զմարդկային մարմինն.՚ի հարկէ զի
յաւելեալ այլ ինչ երրորդութեան
զի այդպիսի մարմինն էր ըստ էութե̄ դ
օտար ինչ՚ի յԵրրորդութենէն. Արդ
սոքա ոչ գիտեն. եթէ ասելով զայս,
անձամբ զիւրեանց մտածութիւն խափանեն.
Քանզի ասելով. թէ մարմինն ոչ է՚ի
Մարիամայ. այլ թէ էակից է բանին.
ըստ այնպիսի մտացն իւրեանց յայտ
նշանակ ասեն զնոյն, զոր և երկնչին ա-
սել. այսինքն. գոլ չորրորդութիւն. զի որպէս որ-
դին թէպէտ է համագոյակից հօր, ոչ
այսուհետև ինքն է հայր. այլ է այլ ոք՚ի հօ-
րէ և էակից ընդ նմա. նմանապէս և թէ
պէտ մարմինն գոյր էակից բանին, ոչ
այսուհետև ինքն էր բանն. այլ էր այլ ոք՚ի
բանէն. և թէ այլ ոք էր՚ի բանէն. ա-
պա ուրեմն և ըստ նոցին ասելոց սր̄ ե
Երրորդութիւն լինէր չորրորդութիւն.
Քանզի այն ճշմարիտ լիակատար և ան-
բաժանելի սր̄ Երրորդութիւն ոչ է ըն-
դունակ յաւելուածոյ ինչ. այլ միայն
այս նոցա երրորդութիւն մտացածին
իւրեանց գոյր այդպիսին. Եւ զիարդ
քրիստոնեայ ևս լինիցին. որք ածեն
զմտաւ զայլ ինչ ած̄ բաց՚ի ճշմարիտ
մտին. Եւ դարձեալ՚ի միւսն այլ պատճառ
կարելի է տեսանել զխելագարութիւն
դոցա. Քանզի եթէ կարծեն որք
թէ ասելով գոլ՚ի սր̄ կուսէն Մարիա-
մայ զմարդկային մարմինն փրկչին.

պա

te secundam personam: ita & huma-
3 nitas illa, a tota Trinitate procedens,
si esset eidem consubstantialis, hoc
ipso constitueret quartam personam.

Porro Athanasium audiamus: *Insi-
gni pudore afficientur*, ait in epist. ad
Epictetum, *qui vel cogitatione puta-
runt, posse pro Trinitate fieri quater-
nionem, si corpus esse de Maria dica-
tur. Si corpus, inquiunt, unius esse
substantiæ dicamus cum verbo, Trini-
tas manet trinitas; quod hæc ratio ni-
hil ei peregrinum inferat. Sin huma-
num dicamus illud ex Maria corpus,
necesse est, aliquid Trinitati accedere;
quod corpus illud secundum substantiam
4 ab ea sit alienum. Hæc cum ita di-
cunt, non cogitant, quo pacto seipsos
evertant. Nam, si maxime corpus ex
Maria non esse dicant, sed ejusdem
cum verbo substantiæ; nihilominus,
quod vereri se simulant, ne sentire
videantur, id ipsum eos juxta senten-
tiam suam dicere, constabit, nimirum
esse quaternionem: quippe sicut filius
secundum doctrinam Patrum, ejusdem
existens cum Patre substantiæ, non ipse
Pater est, sed filius cum Patre con-
substantialis dicitur: ita & illud con-
substantiale verbo corpus non erit ipsum
verbum, sed aliud quiddam cum ver-
5 bo. Si aliud quiddam est, sane secun-
dum ipsos sacrosancta Trinitas erit
quaternio. Nam vera, pleneque per-
fecta, & expers illa divisionis Trini-
tas nullam recipit accessionem; sed ista
ab eis excogitata trinitas. Et quo pa-
cto Christiani erunt, qui alium præter
verum Deum excogitant? Rursus &
in altero sophysmate stoliditatem ipso-
rum perspicere licet. Si propterea,
quod sit, atque dicatur in sacris litte-
ris humanum ex Maria corpus serva-
toris, pro Trinitate quaternionem dici*

 pu-

putant, velut accessione facta propter corpus, multum sane falluntur, creatum exæquantes opifici, & existimantes, aliquid accedere Trinitati posse; ignorant denique, non ut aliquid accederet divinitati, verbum factum esse carnem; sed ut genus humanum redimeret. Hæc Athanasius.

Et his similia profert Ambrosius lib. 1. de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7. dicens: *Illos magis, qui carnem Christi unius cum divinitate ejus dicunt esse substantiæ, Tetrada*, hoc est, quaternitatem, *inducere, demonstrabo. Non enim, quod ejusdem substantiæ est, unus, sed unum est: Nam utique filium ejusdem cum Patre substantiæ confitentes in tractatu Concilii Nicani, non unam personam, sed unam divinitatem in Patre, & Filio crediderunt; ergo, cum dicunt, ejusdem carnem, cujus & Filius Dei erat, fuisse substantiæ; ipsi, quod nobis objiciunt, ineptias vanæ assertionis incurrunt, ut dividant Christum. Itaque quartum increatum, quod adoremus, inducunt; cum sola increata sit Divinitas Trinitatis*.

Chrysost. in Matth. homilia 2.
Augustinus Tract. 27. in Joannem.

Respondetur secundo cum Chrysostomo, & Augustino; Trinitatem in Deo non constitui ex numero naturarum; sed personarum: humanitas autem Christi non auxit divinarum personarum numerum; cum Christus, in divinitate, & humanitate subsistens, unus sit filius, & una persona, non duplex; nec præterea per incarnationem aliquid accessit Deo, qui in se perfectissimus est, nec augeri, nec minui potest: unde ergo haberetur in Deo quaternitas? *Commendavi*, ait Augustinus tract. 27. in Joan., *Charitati vestræ, unam personam esse Christum, Deum, & hominem, non duas*: ne

զ
6
պատճառ էր և ո առնել զօլ չորրորդութիւն փոխանակ երրորդութեան զմի՛ վերաբերութե մարմնոյս. կարծելով խաբին. զի արարածս հաւասար առնեն արարչին. և համարին, թէ ՚ի վ՛ր ա̄ծութե̄ կարէ լինել վերաբերութիւն. և ոչ գիտեն. թէ քանզի մարմին եղև ոչ աւելի առնելով ա̄ծութե̄. այլ զմ̄ փրկութե̄ ազգի մարդկան.] Այսչափ ս̄ն Աթանաս.

Եւ նմանատիպ գրէ ս̄բն Ամբրոսիոս յառաջինն գիրսն յղ̄ս մարմնաւորութեան տ̄ն. ասելով այսպէս. Ցուցից եթէ մանաւանդ այնոքիկ, որք զմարմինն քի̄ համագոյական ասեն ընդ ա̄ծութե̄ նորին. ածեն ՚ի ներքս զչորրորդութին.

է
7
քանզի որք միագոյականն են ընդ միմեանս համագոյականք են, ոչ են մի ոք. այլ մի են. զի սբ հօրն նիկիոյ ժողովոյն խոստովանելով զորդին համագոյական հօր. ՚ի հայր և ՚ի յորդին ոչ հաւատացին զմի անձն. այլ զմի ա̄ծութի. Այսպէս ուրեմն յորժամ ասեն զմարմինն զոր էառ էր բանն այ. նոյնէական է հանդերձեալքն յնմանութեն աղանդոյս. զոր առարկեն ՚ի մեզ. զի այնու̄ բաժանեն զքն̄. և զչորրորդ անստեղծն մուծանեն մեզ երկրպագել. յորժամ միայն անստեղծ է երրորդութեանն ա̄ծութիւն.]

ը
8
Երկրորդ պատասխանաւորի հանդերձ ս̄բոյն Յովհաննու ոսկեբերանաւ և օգոստինոսիւ. եթէ նա այ երրորդութիւն լինի ՚ի թուոյ անձանց և ոչ բնութեանց. Այլ զի մարդկութիւն ոչ աճեցոյց զթիւ երից ա̄ծային անձանցն զի քն̄ ա̄ծ և մարդ մի որդի է, և մի անձն, ոչ երկու. նա և ա̄ծ ոչ աճեցաւ մարմնանալովն. զի քան զնա կատարելագոյն է, և ոչ կարէ աճել կամ նուազել. ուրեմն ուստի ունի եղենել այ չորրորդութիւն. Այսպէս օգոստինոսն քարոզէ ՚ի .ԻԷ. ճառն մեկնութեանյով̄հ. Սիրելեացդ. Աւանդեցաւ

եմ

եմ եղբայրութեանդ Ձերում. Եթէ Թ
ասեն յս քս ած և մարդ. մի անձն է, 9
ոչ երկու. զի մի լիցի համարեալ մեր
չորրորդութիւն. այլ երրորդութիւն.]
Եւ ոսկեբերանն ՚ի մատթէի մեկնութեան
ճառն. ԺԱ. ասէ. մի համարեսցի ոք.
թէ մեք բաժանեմք զքս. քանզի զայս
սովորեն համարել զմեզ սուտամբաս-
տանողք. որք զրպարտեն, թէ մեք զեր-
կու անձն համարեմք ՚ի քս. զորդի
մարդ, զայլ ած. Իսկ մեք համարեմք
յերրորդութիւն. ոչ համարեմք ՚ի չոր
րորդութիւն, և յերկու անձն քս.]
Եւ յետոյ դարձեալ ասէ. Նոյն ինքն է որ
դի այ, և որդի մարդոյ. զոր ինչ մեծ
է. յարաբերեա յորդին այ. և զոր ինչ Ժ
փոքր է. յարաբերեա առ որդին մար 10
դոյ. և սակայն մի է որդին այ.]

Երկրորդ՝ առարկեն. թէ վս միա-
ւորութեան ընդ բանին այ, կարեմք
ճշմարտապէս ստորոգել զյատկութիւնս
ածութեան ոչ թէ միայն զքն այ. այլ
և զքն մարդոյ. ասելով. թէ քս մարդ՝
է ած, է յաւիտենից, անստեղծ, ամենա-
կարող, համանման հօրն, և այլն. Իսկ
քս է և ասի մարդ ըստ մարդկութեան.
ապա ուրեմն և կարեմք ևս ճշմարտա-
պէս ասել. թէ քի մարդկութիւն է ած, է
յաւիտենից, անստեղծ, և այլն. կամ
թէ քս ըստ մարդկութեան է ամ սոքա.]

Պատասխանի. թէ վս միաւորութեան ԺԱ
մրդկութեան ընդ բանին՝ կարեմ առ- 11
դեօք յատկութիւնս երկոցունց բնու-
թեանցն ստորոգել ճշմարտապէս զմիոյ անձ-
նէն իւրեանց. ոչ զբն. բայց ոչ կարեմ
յատկութիւնս միոյ բնութե ստորոգել զը-
միւս բնութենէ. որպէս ուսուցանեն սբն
ամբրոսիոս և օգոստինոս և կիւրեղ,
և այլ սբք վարդապետք առ հասարակ.
ուստի բարւոք ասի, թէ քս մարդ՝ է
ած, է յաւիտենից, անստեղծ. և այլն.
կամ քս ած՝ է մարդ, չարչարեցաւ,
մեռաւ, և այլն. Բայց՝ ոչ բարւոք ա-
սի. թէ մարդկութիւն քի է ած. է

յաւիտենից,

ne fides nostra non sit Trinitas, sed quaternitas. Et Chrysostomus in Matth. homil. 11. *Nemo*, inquit, *nos putet dividere Christum: hoc enim solent æstimare calumniatores, quod nos in Christo duas personas faciamus, alium hominem, & alium Deum. Nos in Trinitate credimus, non credimus in quaternitate, duas in Christo esse personas*. Et infra: *Ipse, Dei filius, & filius hominis: quicquid magnum est, refer ad filium Dei: quicquid parvum est, refer ad filium hominis: & tamen unus filius Dei est*.

Secunda objectio est: Propter unionem humanitatis cum verbo divino, idiomata, & proprietates divinitatis vere prædicantur non solum de Christo Deo, sed etiam de Christo homine, dicendo: Christus homo est Deus verbum, est æternus, increatus, omnipotens, æqualis Patri &c. Sed Christus est, & dicitur homo utique secundum humanitatem: ergo cur etiam dici vere non possit: humanitas Christi est Deus, est æterna, increata &c. seu Christus secundum humanitatem est omnia hæc?

Respondetur, quod ex unione hypostatica sequitur communicatio idiomatum, non quidem respectu ipsarum naturarum, sed respectu suppositi utriusque naturæ; ut expresse docet Ambrosius lib. 2. de fide, cap. 4. Augustinus lib. 1. de Trin. cap. 13. Cyrillus Alexandrinus in defensione quarti anathematismi, & reliqui Patres communiter. Unde recte dicitur: Christus homo est Deus, est æternus, increatus &c. Christus Deus est homo, est passus, est mortuus. Non autem recte diceretur: humanitas Christi est Deus, est æterna, vel increata; neque, divinitas ejus est homo, est pas-

 sibi-

sibilis, vel mortalis. Et ratio hujus est: quia nomina concreta, qualia sunt hæc, Deus, & homo, pro supposito naturæ accipi possunt, etiamsi formaliter naturam ipsam significant: cum ergo in Christo unum, & idem sit suppositum utriusque naturæ, quod divinum simul est, & humanum; ideo proprietates, & idiomata utriusque naturæ indifferenter possunt in Christo sive de Deo, sive de homine prædicari: quia illud idem suppositum est vere, & realiter Deus, vere, & realiter homo. Et sic recte dicimus: homo est Deus; Christus homo est æternus, omnipotens, increatus: quia ly *homo* in concreto stat pro supposito humano, quod in Christo idem est, ac divinum; & cum sit divinum, consequenter est Deus, est omnipotens, increatum &c. Similiter recte dicimus: Deus est homo; Christus Deus est passus, mortuus &c. quia ly *Deus* stat pro supposito divino secundæ personæ, quod idem est, ac humanum; & humanum cum sit, consequenter est homo, est passum, est mortuum. Non autem dici similiter potest: humanitas est Deus, est æterna, increata; neque, quod idem est, Christus secundum humanitatem, seu carnem, est Deus, est æternus &c. quemadmodum nec e converso recte diceretur: Divinitas est homo, est passa, est mortua: quia nomina abstracta, qualia sunt divinitas, humanitas, caro &c. non stant pro supposito, sed significant naturam illius secundum se, abstrahendo a supposito: in Christo autem natura divina, & humana non sunt una, & eadem, sed diversæ; idcirco proprietates unius non possunt de altera, in abstracto significata, vere dici.

In-

Ֆբ յւտ̃կն, անստեղծ, եւ այլն. կամ մահ-
12 ուԹիւն է չարչարելի, մահկանացու,
եւ այլն. Եւ պատճառն է այս. վ̃ն զի
անուանք Թանձրացեալք. որպէս են այ-
սորիկ. ա̃ծ. մարդ. եւ այլն. կարեն
իմանիլ փոխանակ անձին. Թէ եւ նշա-
նակեն ամենակատար զբնուԹիւն. եւ քան-
զի 'ի ք̃ս մի եւ նոյն է անձն երկուցունց
բնուԹեանց. ուստի այսորիկ յատկու-
Թիւնք երկուցունց բնուԹեանց կարեն 'ի
նմա ստորոգիլ Թէ զա̃յ, կամ Թէ զմար-
դոյ. զի այն մի եւ նոյն անձն է ճշմարտ
ա̃ծ եւ մարդ. վ̃ն որոյ եւ ուղղապէս ա-
սեմք. Թէ մարդ է ա̃ծ. կամ ք̃ս մարդ
է յւտ̃կն, ամենակարող, անստեղծ,
Ֆգ եւ այլն. զի Թանձրացեալ անուամբ.
13 մարդ. իմանի փոխանակ անձին մար-
դոյ, որ 'ի ք̃ս է անձն այն բանին. եւ
գոլով անձն բանին, է եւ ա̃ծ, ամե-
նակարող, անստեղծ, եւ այլն. Նմա-
նապէս եւ ուղղակի ասեմք. Թէ ա̃ծ է
մարդ. կամ ք̃ս ա̃ծ չարչարեցաւ, մե-
ռաւ, եւ այլն. զի Թանձրացեալ ա-
նուամբ. ա̃ծ. իմանի փոխանակ անձին
բանին. որ եղեւ անձն մարդկուԹեն.
եւ սակս այսորիկ է մարդ ճշմարտա-
պէս. եւ մարդ գոլով՝ չարչարեցաւ,
մեռաւ, եւ այլն. Բայց՝ ոչ կարեմք
ասել ուղղակի. Թէ մարդկուԹիւն ք̃ի
է ա̃ծ, է յւտ̃կն, անստեղծ, եւ այլն.
Ֆդ կամ Թէ ք̃ս ըստ մարդկուԹեն, կամ
14 ըստ մարմնոյ՝ է ա̃ծ, է յւտ̃կն, եւ այլն.
որպէս եւ ոչ կարեմք ասել հակա-
դարձաբար. Թէ ա̃ծուԹիւն քրիստոսի
է մարդ, չարչարեցաւ, եւ այլն. վ̃ն
զի անուանք վերացեալք. որպիսիք
են այսոքիկ. ա̃ծուԹի. մարդկուԹի.
մարմին. եւ այլն. ոչ իմանին փոխա-
նակ անձին. այլ փոխանակ բնուԹե-
անց. 'ի ք̃ս բնուԹիւնք ա̃ծային եւ մար-
դկային ոչ են մի եւ նոյն. այլ զանազան.
վասն այսորիկ յատկուԹիւնքն միոյն
ոչ կարեն ճշմարտապէս ստորոգիլ
զմիւսոյն.

Ընդ-

Ընդդիմանան, և ասեն. Թէ սբն գրիգոր ածաբանն ՚ի Թուղթն առ կղեդոնիոս գրէ. Թէ մարմինն քի ածացաւ. ուրեմն եղև ած. ապա յաւիտենին, անստեղծ, և այլն.

Պատասխանի. Թէ յորժամ ասի մարմինն քի ածացեալ. ոչ իմանի, Թէ եղև ած, փոփոխելով զբնութի իւր ՚ի բնութի ածային. այլ Թէ եղև յատուկ մարմին այն միաւորութբ ընդ բանին. զոր օրինակ. և յորժամ ասեմք. բանն մարմնացեալ և մարդացեալ. ոչ իմանամք. Թէ բանն փոխեցաւ ՚ի մարմին. կամ ՚ի մարդ. այլ Թէ էառ զմարմին, կամ զմարդկութիւն, միաւորելով ընդ նմա.

Երրորդ առարկեն. Թէ քն ասէր զին ինքեան. Թէ ոչ ոք ել յերկինս. եԹէ ոչ որ էջն յերկնից որդին մարդոյ, որ էն յերկինս.] ՚ի բանից յայսցանէ հետևի. Թէ որդին մարդոյ էր յերկինս, յորժամ զայս ասէր ՚ի վր երկրի. նաև քն ըստ որում է որդի մարդոյ է քն ըստ մարդկութե. Ապա ուրեմն մարդկութին քի էր անչափ, և յամ ուրեք ներկայ.

Պատասխանի. Թէ յորժամ ասի որդին մարդոյ էջն յերկնից. և Թէ գոյր յերկինս յորժամ խօսէր ՚ի վր երկրի. իմանի այս յաղագս որդւոյն մարդոյ ըստ անձնաւորութեն նորա. որ էր ածային և անչափ. ոչ ըստ մարդկային բնութեն. որ էր յայնժամ միայն յերկրի. Որպէս սբն օգոստինոս խօսելով յղգս քնի յառաջ քան զչչչն. ասէ. Թէ վն միութեն անձին էր յերկրի որդին այ. և վն նորին միութե էր յերկինս որդին մարդոյ.] Այս. վն զի մի և նոյն անձն բանին այ էր միանգամայն որդի այ և որդի մարդոյ. սորա աղագաւ ասի. Թէ գոյր և յերկինս որդին մարդոյ. յորժամ որդին այ գոյր ըստ մարդկութե միայն յերկրի.

Բայց ընդդիմաբանէ առաւելացեալ

ասէ

Ժե 15 Instant: Nazianzenus in epist. 1. ad Cledonium dicit, *Christi carnem esse deificatam*. Quid autem hoc significat, nisi Deum esse factam, atque adeo æternam, increatam &c.

Respondetur: Cum caro Christi dicitur deificata, non est sensus, quod sit facta Deus per conversionem in Deitatem; sed quod sit facta propria Dei per unionem cum verbo: sicut, cum etiam dicimus, verbum incarnatum, aut carnem factum; & carnem hominis animatam; non intelligimus, verbum in carnem fuisse conversum, sed carnem assumpsisse: neque, car-

Ժզ 16 nem hominis factam esse animam, sed unitam esse cum anima.

Tertia objectio est: Christus de seipso ait, Joan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo*. Filius autem hominis erat ipse, qua homo: sed filius hominis erat in cælo, quando erat, & hæc dicebat in terra: ergo humanitas Christi erat ubique, & sic immensa.

Respondetur: Cum dicitur filius hominis descendisse de cælo, & tunc fuisse in cælo, quando loquebatur in terra; intelligitur de filio hominis se-

Ժէ cundum suppositum, quod erat divi-

17 num; non secundum naturam humanam, juxta quam erat tunc solum in terra. Unde Augustinus, sermone 14. de verbis Apostoli, loquens de Christo, in terris degente ante passionem inquit: *Propter unitatem personæ, in terra filius Dei: propter eandem unitatem, in cælo filius hominis*: hoc est: quia una, & eadem persona verbi divini erat filius Dei, & filius hominis; idcirco ratione hujus unius personæ dicitur fuisse etiam in cælo filius hominis, quando filius Dei secundum

hu-

humanitatem erat solum in terra.

Instat Dattievensis: Humanitas Christi est unita in verbo cum tota ejus divinitate; igitur est ubicumque verbi divinitas est, & sic ubique. Quod si alicubi esset ejus divinitas, ubi non esset humanitas, certe una distaret ab altera, atque adeo divisa esset ab illa; tum quia verbum alicubi esset homo, & alicubi non esset homo: quæ omnia absurdissima sunt.

Respondetur; Dattievensem, aliosque Pseudomagistros, fortasse non erraturos fuisse in rebus theologicis, si philosophiæ studiis operam quandoque dedissent. Cum autem illam velint scholam explicare magistri, quam nunquam discipuli cognoverunt; quid mirum, si per inscitiæ tenebras in barathrum prolabuntur errorum? Ut ergo unum sit unitum cum alio, & indivisum ab illo, non est necesse, ut sit ubicumque est aliud, quando hoc aliud ita est totum in uno loco, ut sit etiam totum in aliis, sicut est divinitas verbi: sed sufficit tantum, si alicubi simul sint: nam si nusquam simul essent, tunc vere inter se distarent, & unum esset divisum ab alio. Patet exemplum in homine; cujus caput est unitum cum tota anima, & tamen non est ubicumque est anima, scilicet etiam in pede: idque quia anima est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte illius. Nec ex eo, quod verbum sit alicubi, ubi non est humanitas, sequitur, idem verbum alicubi non esse hominem, sed distans ab humanitate: quia illud idem verbum, ibi existens, ubi non est humanitas, est illud, quod substentat humanitatem per unionem cum illa: quemadmodum illa eadem anima rationalis: in pedibus existens unita est cum capite,

ԺԸ ամենայն. Թէ մարդկութիւնն քն է միա_
18 ւորեալ ընդ բոլոր ա̄ծութեան բանին.
ապա ուրեմն գոյ յամ̄ ուրեք ուր և գոյ
բանին ա̄ծութիւն. վ̄ս որոյ է անչափ, որպ̄
և է ա̄ծութիւն. Ապա թէ ա̄ծութիւն գոյր
ներկայ 'ի տեղւոջ ուրեք. ուր ոչ գոյր
ներկայ մարդկութիւն. ուրեմն արդեօք
մինն հեռի էր 'ի միւսոյն. ապա մինն
բաժանեալ էր 'ի միւսոյն. Նաև զի
բանն 'ի տեղի ուրեք գոյր մարդ. և
յայլ ուրեք ոչ գոյր մարդ. որ է յոյժ
անտեղի.

Պատասխանի. Թէ պարտ էր տաթևա_
ցւոյն, և այլոց ընկերակցաց, և սուտ
վարդապետացն, առ 'ի չմոլորելոյ յա̄ծա_
ԺԹ բանական և 'ի փիլիսոփայական ուսմուն
19 ջան, նախ զոլ աշակերտ քան վար_
դպ̄տ. Բայց քանզի յանդգնաբար իշ
խեցին վարդապետել և ուսուցանել
զայն, զոր երբեք ոչ ուսան ինքեանք.
ոչ է զարմանք, եթէ երթալով ընդ
խաւարս անգիտութե, անկան 'ի խորս
մոլորութեց. Եւ արդ գիտելի է. Թէ
զի մի իր լիցի միաւորեալ ընդ միւ
սումն. ոչ է հարկաւոր. Թէ լիցի ներ
կայ ընդ նմա ուրեւանօր լինի միւսն.
եթէ այն միւսն է այնպ̄ բոլոր 'ի մի
տեղւոջ, մինչ զի իցէ և ս համանգամայն
բոլոր 'ի յայլ տեղիս. որպ̄ է ա̄ծութիւն
բանին. այլ բաւական է առ միաւո
Ի րութի երկուցս. եթէ 'ի մի ինչ տեղ
20 ւոջ երկոքեան լիցին ներկայ. քանզի
եթէ ոչ ուրեք ներկայ էին 'ի միասին.
ապա միշտ արդեօք հեռի էին և բա
ժանեալք 'ի միմեանց. յայտ է օրինակն
'ի մարդն. զի թէպէտ գլուխն միաւո
րեալ է ընդ բոլոր հոգւոյն. սակայն ոչ
գոյ գլուխն յամ̄ ուրեք, ուր և իցէ հո
գին. ո̄պ. 'ի յոտս. և վ̄ս էր̂ այս. վ̄ս զի
հոգին է բոլոր 'ի բոլոր մարմնի. և է
ևս բոլոր 'ի յիւրաքանչիւր անդամս
մարմնոյ. Նմանապ̄ իրքն լինին 'ի քն
միաւորութեն. Եւ թէպէտ բանն իցէ
յայլուրեք, ուր ոչ է մարդկութիւն.

pite, սա

[illegible] 21

[illegible]

[illegible] 22

[illegible] 23

[illegible]

pite, & informat caput, nec distat ab illo; quamvis caput ibi non sit, ubi sunt pedes. Quod si, verbum alicubi non esse hominem, hunc faciat sensum: Verbum alicubi non habet humanitatem praesentem; licet sit cum illa, alibi sibi praesente, unitum: ultro concedimus totum; sed tunc quaestio esset de voce, & nihil contra nos; quibus sufficit dicere, quod illud idem verbum, ubique existens, vere homo sit, & dicatur: eo quod humanitatem, alicubi existentem, ibi sibi praesentem, & unitam habeat.

Quarta objectio est Stephani Siuniensis, qui lib. 2. cap. 3. inquit: *Si Christi corpus esset creatura, adorandum non esset a nobis adoratione latriae: sed hoc est absurdum: ergo* &c.

Respondetur, quod licet corpus, seu humanitas Christi, sit quid creatum; adorandum est tamen adoratione latriae, non quidem ratione sui ipsius, sed ratione suae hypostasis, quae, cum sit hypostasis verbi divini, talem exigit adorationem. Itaque non duplici, sed unica tantum adoratione colitur tum divinitas, tum humanitas Christi in unica, & communi ipsarum hypostasi. Sicut enim deosculari, & venerari vestem, qua rex induitur, nihil est aliud, quam venerari regem ipsum vestitum, & sic unam ejus hypostasim; ita adorare carnem divini verbi, nihil aliud est, quam adorare verbum ipsum incarnatum; & propterea id fit non duplici, sed una tantum adoratione. Nam, cum honor adorationis exhibeatur proprie hypostasi subsistenti; si esset hic honor duplex, ac diversus, alius ad naturam divinam, alius ad humanam; hoc ipso duplex illa Christi natura acciperetur pro duplici hypostasi, & persona, juxta sensum Nestorii. Idcirco in quinta

ta Synodo generali, Can. 9. illud sancitum est: *Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum; ex quo duæ adorationes introducuntur; sed non una adoratione Deum verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditum est: talis anathema sit.*

Instat in hæc verba Siuniensis ibidem: *Si aliud quiddam esset verbum, & aliud quiddam corpus, non dixisset Joannes: manus nostræ contrectaverunt verbum vitæ. Verbum enim manibus non contrectatur, sed corpus; cum ipsum verbum invisibile sit, & intangibile: & tamen, quod tangebatur, dicitur fuisse verbum.*

Et confirmat hoc ipsum in epist. ad Germanum, dicens: *Thomas latus tangebat, manusque, & pedes, contuebaturque loca clavorum: nec proinde ullam fecit discretionem inter vulneratum corpus, & divinitatem: sed statim dominum simul, & Deum confessus est, non quidem naturam divinam, quæ in illo erat, sed omnino id, quod tangebat.* Unde concludit, ipsam tractabilem Christi carnem factam esse increatam, & verbo consubstantialem, nec a divinitate differre.

Respondetur primo: Si, per ipsum, manibus non contrectatur verbum, sed corpus; igitur, contra ipsum, aliud est verbum, & aliud corpus. Secundo: Joannes non dixit, manus nostræ contrectaverunt verbum vitæ: sed dixit: *Quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ:* hoc est, vel corpus ipsius verbi, vel ea, quæ verbum vitæ Christus operatus erat inter eos. Tertio: Etiamsi dixisset, manus ipsorum tetigisse ipsum verbum; quid contra nos? si enim idem verbum, quod erat suppositum utri-

ԻԴ կան որ է ժողովն հաստատեաց զնոյնս
24 բանք կանոնին այսոքիկ. Եթէ ոք ասիցէ,
երկիրպագանել զՔն երկու երկրպա-
գութեամբ ըստ երկուց բնութեանցն նո-
րին. և ոչ միով երկրպագութեամբ երկիր-
պագանէ մարմնացելոյ բանին Այ հան-
դերձ իւրով իսկ մարմնովն ոպ և՚ի սկզբ-
բանէ աւանդեցաւ եկեղեցւոյն Այ.
այսպիսին եղիցի նզովեալ.]
Իսկ դիմել հակառակէ սիւնեցին
ասելով. զի եթէ այլ է բանն, և այլ
մարմինն. զիարդ ասէ յոհան, թէ ձեռ-
քըն մեր շօշափեցին զբանն կենաց. զի
բանն ոչ շօշափի. այլ մարմինն. զի
բանն աներեւութական և անշօշափելի
ԻԵ է. սակայն զշօշափելին ասէ՝ բանն.]
25 Եւս և հաստատէ զայսն զայս ՚ի
թղթին առ գերմանոս ասելով. Թէ
Թովմաս զկողն շօշափէր, և զձեռսն,
և զոտսն. և զտեղի բեւեռացն տե-
սանէր. և ոչինչ միջոց արկ վիրաւո-
րեալ մարմնոյ և Աստուածութեն. այլ հա-
մանգամայն Տէր և Աստուած խոստովանեաց
զնա. ոչ զբնութիւն որ ՚ի նմա. այլ
զոր շօշափէրն.] Վս որոյ եզրակացու-
ցանէ սիւնեցին. Թէ շօշափելի մար-
մինն Քնի ոչ զանազանիւր յԱստուածութենէն.
այլ թէ դոյր բնութենակից բանին.
Պատասխանի տամ՝ զի եթէ ըստ սիւնե-
ցւոյս բանն ոչ շօշափի, այլ մարմինն.
ուրեմն ընդդէմ նորին՝ այլ է բանն և
ԻԶ այլ մարմինն. Երկրորդ. զի յոհան ոչ ա-
26 սաց. թէ ձեռքն մեր շօշափեցին զբանն
կենաց. այլ ասաց. թէ շօշափեցին ՚ի
վերայ բանին կենաց. այս է զմարմինն բա-
նին. զի այս էր շօշափելի և տեսանելի.
և ոչ Աստուածութին նր, որ էր միայն իմա-
նալի. Երրորդ. զի թէ և ասացեալ
էր յոհան. ձեռք առաքելոցն շօշա-
փեցին զբանն կենաց. սակայն և ոչ
ինչ լինէր ընդդէմ մեր. քանզի եթէ
բանն, որ է անձն երկոցունց բնու-
թեանցն. քարոզի ասել մեռեալ վն մեր,
միայն ըստ մարդկանացու բնութեն.
ընդէ՞ր ոչ կարիցէ և ս ասել ձեռօք շօ-
շա-

ԻԷ 27 utriusque naturæ, dici potuit mortuum solum in natura mortali; cur non etiam dici possit manibus contrectatum solum in natura tangibili? aut cur inde sequi necesse sit, tangibile corpus esse verbum ipsum, aut intangibilem ejus divinitatem? Sicut enim suppositum hominis, ex anima, & corpore constans, vere dicitur tangi, & manibus contrectari; nec proinde sequitur, corpus ejus, quod solum tangitur, esse hominem, aut intangibilem ejus animam: ita similiter ex eo, quod suppositum verbi, ex divinitate, & humanitate constans, dicatur tangi, non sequitur, ejus humanitatem, quæ sola tangitur, esse verbum, aut hujus divitatem intangibilem.

ԻԸ 28 Ad confirmationem respondetur primo: Si Thomas (ut fatetur adversarius) dominum appellasset, non naturam, quæ erat in Christo intangibilis, nempe divinam, sed omnino id, quod tangebat, scilicet corpus: ergo, cum corpus tangibile sit aliud a natura divina non tangibili, fassus esset in Christo duos dominos, alium tangibilem, & alium non tangibilem; & sic non solum duas naturas, quas ipsi negant cum Eutyche; verum etiam duas personas juxta Nestorium. Vide quæso, ut hæretici homines, volentes plus sapere, quam oportet sapere, inveniuntur desipere; & ut plurimum destruere id, quod conantur adstruere.

ԻԹ 29 Respondetur secundo: Cum Thomas exclamavit, *Dominus meus, & Deus meus*, id dixisse, non de corpore solum, sed de toto Christi supposito, cujus corpus ipse tetigerat: & fortasse etiam, quia in illo duas naturas agnoverat, dominum illud vocavit secundum humanitatem, & etiam Deum secundum divinitatem. Quare ex hoc potius loco colligit Athana-

Hh sius.

շաւշխեալ միայն ըստ շօշափելի բնութեան. և կամ ընդէ՞ր այսու հարկ իցէ հետևել. թէ շօշափելի մարմինն էր նոյն ինքն բանն. կամ տարին անշօշափելի աստուածութիւն. քանզի որպ անձն մարդոյ. որ՚ի հոգւոյ և՚ի մարմնոյ բաղկանայ. ճշմարտապէս ասի շօշափիլ ձեռօք. և այսու ոչ հետևի. թէ նոյն մարմինն, որ միայն շօշափի. մարդ իցէ, կամ անշօշափելի հոգին նորա. նմանապէս և թէպէտ անձն բանին, որ՚ի յաստուծոյ և՚ի մարդկութենէ բաղկանայ, ասի շօշափիլ. սակայն ոչ այսու հետևի. թէ նորա մարդկութիւն, որ միայն շօշափի, բանն իցէ. կամ անշօշափելի աստուածութիւն նորա.

Առ հաստատութիւն նախ պատասխանի. զի եթէ Թովմաս ըստ ոսոխեցելոյն տէր խոստովանեալ էր՝ ոչ զբնութիւն, որ ՚ի նմա էր անշօշափելի. այսինքն. աստուածայինն. այլ զոր շօշափեաց. այսինքն. զմարմինն. ուրեմն այլ էր ՚ի քն բնութիւն անշօշափելի. և այլ շօշափելին. ապա ըստ բանիցն նր խոստովանեալ էր Թովմաս ՚ի քն զերկու տեարս, այլ շօշափելի, և այլ անշօշափելի. որ է աղանդն նեստորի. Տե՛ս, թէ որպ հերձուածողք մարդիկն կամելով առաւել ինչ խորհել քան զարժանն խորհելոյ. յիմարանան. և քանդեն աւերել զայն զոր ջանան հաստատել։

Երկրորդ պատասխանի. թէ առաքեալն Թովմաս տէր իմ և աստուած իմ կոչեաց ոչ միայն զմարմինն. այլ և զբոլոր անձն քի, զորոյ մարմինն շօշափեալ էր. և զի ճանաչեալ էր ՚ի նմա զերկու բնութիւնս. թերևս զն այսորիկ կոչէ զմի անձն քի տէր իւր ըստ մարդկութեան, և ևս աստուած իւր ըստ աստուածութեան. Ուստի ևս առաւել ՚ի հետեւէ յայս մասնէ եզրակացուցանէ սբն աթանաս թէ բանն ոչ էր մարմին. զի ասէ ՚ի թուղթն առ եպիկտետոսն այսպէս. Ցուցանէ. ասելն. եթէ մարմինն ոչ էր բանն այլ էր բանին այն մարմին և զայն մարմինս յարուցեալ ՚ի մեռելոց Թովմաս

շօշա-

sius, verbum corpus non fuisse. Ait enim in epist. ad Epictetum: *Ostensum est cunctis, verbum corpus non fuisse, sed corpus, verbi corpus extitisse. Hoc Thomas, e mortuis excitatum, contrectavit, & in eo vestigia clavorum conspexit, quos aliquo modo verbum ipsum sustinuit; eo quod videns illos in suo corpore affixos incorporalis ille, cum prohibere posset, non prohibuit; sed sibi vendicavit, tanquam sua ipsius, quæ propria erant corporis. Nimirum qui, corpore vapulante a ministro Pontificis, tanquam ipse hoc pateretur, loquutus est, ac dixit, quid me cædis? Et cum intactile esset natura verbum, tamen ita loquitur: Dorsum meum dedi ad flagella &c. quod enim humanum patiebatur corpus, hæc eadem verbum, quod corpori conjunctum erat, ad se referebat.*

Denique notandum est in calce hujus quæstionis, quod licet proprietates, & idiomata utriusque naturæ possint vere dici de Christi supposito, propter rationem ante allatam num. 14. tamen aliqua, ne hæreticorum erroribus favere videamur, non sunt simpliciter de eo dicenda, sed cum addito, & explicatione: v. g. quia Arriani Christum dixerunt esse creaturam, & temporalem, & Patre minorem, non solum ratione humanæ naturæ, sed etiam ratione divinæ personæ: idcirco non est absolute dicendum, *Christus est creatura*; vel, *incœpit esse*; vel, *est minor Patre*, nisi cum addito, *secundum humanitatem*. Sicut nec absolute dicimus, *Christus est incorporeus*; vel, *erat impassibilis*; vel, *erat immortalis*, nisi cum addito, *secundum divinitatem*, ad evitandum Manichæorum errorem, qui dicebant, Christum verum corpus non habuisse, nec vere passum, & mortuum esse, sed phantastice.

Է շօշափեցաւ. և ետես զտեղիս բևեռացն
30 'ի նմա. զոր և անչարչարելին միացեալ
նոյն Բանն իմնաւք համբերեաց. զի
տեսանելով բևեռեալ զնոսա մարմնոյն
նորին անմարմինն՝ կարող էր արգելուլ
զբևեռսն և զչարչարանս մարմնոյ նորայ.
և ոչ արգելեաց. այլ իւր հաշուեալ
համարէր զչարչարանս մարմնոյ նորայ.
և յորժամ մարմինն հարեալ էր 'ի սպա
սաւորէն քահանայապետին. իբր թէ
նոյն կրէր զայս, խօսեցաւ և ասէ. ընդ
դէր հարկանես զիս. Եւ թէպէտ ան
շօշափելի էր բնութեամբ. սակայն
այնպէս խօսէր. զթիկունս իմ ետու 'ի
հարուածս. քանզի բանն որ միացեա
Իա լեալ էր ընդ մարմնոյն. իւր համարէր
31 զչարչարանս մարմնոյն նորայ.] Մինչև
ցաստ խօսի սբն Աթանաս.

Արդ 'ի վերջն վիճաբանութեանս
գիտելի է. զի թէպէտ ամ յատկու
թիւքն երկուց բնութեանցն կարեն ուղ
ղակի ստորոգիլ զանձնէն քի վս պատ
ճառի, զոր բերաք 'ի վերոյ. սակայն
զի մի թուեսցի համաձայնել մոլորու
թեց հերձուածողաց. պարտ է մեզ
երբեմն ստորոգել զքէ զյատկութիս
ոմանս ոչ պարզապէս. այլ հանդերձ
վերաբերութբ ինչ վս բացատրու
թե. զոր օրինակ. քանզի արիանոսքն
արիոսականքն. թէ քս ոչ միայն ըստ
Իբ մարդկութե. այլ և ըստ աստուծային
32 անձնաւորութեն էր արարած, և ժա
մանակեայ, և փոքր քան զհայր, սակս
այսորիկ ոչ պարտ է մեզ ասել պարզա
պէս և բացարձակաբար. թէ քս է արա
րած, կամ ժամանակեայ, կամ փոքր
քան զհայր. եթէ ոչ հանդերձ վերաբե
րութբ ինչ. յս. ըստ մարդկութե. Նմն և
ոչ ասեմք բցրձակապս. թէ է քս անմար
մին. կամ էր անչրչրելի. կամ էր անմահ.
եթէ ոչ վերաբերութբն. ըստ աստուծութե.
վս խոտորելոյ 'ի մոլորութեցն մանիքեց
ւոցն. որք ասէին. թէ քս ոչ ունէր
զճշմրտ մարմին. և ոչ էր չարչարել և մե
ռեալ ճշմարտապէս. այլ առասպէլ.

Մի

ՄԻ ԹԷ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ

և մարդկութեանն չէ՞ր գոյր մի բնական կամք ; և մի ներգործութիւն .

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ .

Առաջերկին երկու կարծիք . և լուծումն վիճաբանութեանս .

Գլուխ . ա̄ .

UTRUM FUERIT IN CHRISTO

Divinitatis, & humanitatis una tantum Voluntas, & Operatio?

QUÆSTIO INTER ARMENIOS SEXTA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quæstionis.

§. *I.*

Մոլորեալքն ոմանք վարդապետացն . տարօնացին . սիւնեցին . տաթևացին . և այլքն . ուսուցանելով մի գոլ կամս , մի զօրութիւն , և մի ներգործութիւն Ածութե և մարդկութե Քսի . և թէ զոր ինչ ներգործէր Քս թէ զԱծային , թէ զմարդկային , թէ ներրաորամադրաբար , թէ արտաքսապէս . զբովանդակն ներգործէր համանգամայն ըստ Ածութե և մարդկութե 'ի ձեռն միոյ հասարակ զօրութեան և ներգործութե երկոցունց բնութեանցն . որոյ աղագաւ̂ քարոզեն . թէ ոչ մարդկութին , նոյնպէս և

ա̄ 1

AFFIRMANT Pseudomagistri, Daronensis, Siuniensis, Dattievensis, & alii; docentes, divinitatis, & humanitatis Christi unam fuisse voluntatem, virtutem, & operationem: ita ut, quicquid Christus operabatur, sive divinum, sive humanum, vel immanenter, vel transeunter, totum secundum divinitatem simul, & humanitatem, per communem utriusque naturæ virtutem, & operationem operatus sit. Dicunt proinde, tam divinitatem, quam humanitatem in Christo natam esse de Virgine, passam, ac mortuam:

tam unam, quam alteram simul, & æqualiter signa, & prodigia perpetrasse &c.

Unde Paulus Daronensis contra Theopistum, cap.2. Patres Chalcedonensis Concilii reprehendit, dicens: *Chalcedonenses, carnis, & non divinitatis fuisse, prædicaverunt, laborare, improperia sustinere, vulnerari, alapis cædi, felle potari &c. solius vero divinitatis, edere miracula, convertere aquam in vinum, imperare ventis, & mari, illuminare cæcos, mortuos suscitare &c. diviseruntque Christum in duas virtutes, & duas operationes: & unam naturam, dixerunt, mansisse in cruciatibus, alteram vero expertem fuisse passionis &c. animadvertite, & scitote, hanc fuisse Synodi Chalcedonensis confessionem, quæ vere, ac proprie aliud non est, nisi dispensationis Jesu Christi Dei nostri abjuratio.* Et rursus cap.8. *Divinitas*, inquit, *passionis, ac mortis particeps fuit.*

Stephanus Siuniensis, lib.2. cap.2. *Unam dicimus*, ait, *Christi essentiam, unam personam, unam naturam; cujus & voluntas, & passio, & operatio, una similiter est: unius enim naturæ non alia, & alia datur voluntas, alia inquam divina, alia humana: absit hoc, cum impossibile sit: sed una est ejus voluntas, & unica operatio.* Et cap.3. inquit: *Dum Christum in duas naturas dividunt; & divinitatem passionis expertem permansisse, dicunt; necessario cruciatus passionis homini solum attribuunt.* Et infra: *Unam illam, & eandem Christi naturam, quæ ex Patre ante sæcula genita est, novissime ex Virgine natam asserimus.*

Gregorius Dattievensis in libro interrog. *Unitas*, inquit, *abstulit dualita-*

Բ 2 եւ ածութիւն քն ծնաւ 'ի մէջ կուսէն . չարչարեցաւ , եւ մեռաւ . Նաեւ Թէ ոչ ածութիւն , որպէս եւ մարդկութիւն . Երկոքեան ոչ մի սկզբնական պատճառս [illegible] զնշանս եւ զսքանչելագործութիւնս .

Ուստի պօղոս տարօնացին ընդդէմ Թէոփիստոսի յերկրորդ գլուխն ասէ այսպէս . Քաղկեդոնիկք սահմանեցին զմարմնականն . զաշխատանսն , եւ զանարգանս . զխոցումն . եւ զապտակն . եւ զարբումն լեղւոյն . զայս ամ մարմնոյն ետուն , եւ ոչ ածութեան . եւ զած սքանչելագործութիւն . որ է զջուրն 'ի գինի փոխարկելն , եւ սաստելն 'ի ծով ա

Գ 3 լեաց ծովուն . նոյն եւ զկոյրն լուսաւորելն . զմեռեալսն յարուցանել . ըզդեւսն հալածել . եւ այլն . զայս ածային բնութեան ետուն . եւ բաժանեցին զմի քս յերկու զօրծս եւ յերկու զօրութիւս , եւ յերկու բնութիւս . զմի բնութիւն ապականացու , եւ զմիւսն անապական . մի բնութիւն մնայր 'ի չարչարանսն , եւ միւսն մնայր ազատ 'ի չարչարանացն . ճանաչերուք եւ 'ի միտ առէք զի այս էր քաղկեդոնի խոստովանութիւն : որ է ստուգապէս ճշմարիտ ուրացութիւն տնօրէնութեանն քի այ մերոյ .] Եւ դարձեալ 'ի վերջին ութերորդ գլխոյն ասէ . Թէ ածային բնութիւն

Դ չարչարանաց եւ մահուան հաղորդեալ է .]

4 Ստեփաննոս սիւնեցին 'ի յերկրորդ գլխոյն ասէ . մի էութի դոյ 'ի քս . մի դէմ . մի բնութի . որոյ կամքն , եւ կիրքն , եւ գործն նմանապէս մի . զի միոյ բնութեան ոչ է այլ եւ այլ կամք . միոյն ածայնոյ , եւ միւսն մարդկային . քաւ եւ մի լիցի . զի այս անհնարին է լինել այլ մի կամք , եւ մի գործ .] Եւ դարձեալ յերրորդ գլխոյն ասէ . Յորժամ յերկու բնութիւնս բաժանեն զքս . հարկ է , զի զկիրս չարչարանաց մարդոյն համարին . զի ածութիւնն անչարչարելի մնացէ , որպէս եւ ասեն .] Եւ յետ

lita- սա

ստկաւորաց դարձեալ ասէ. Որպէս և Ե
զմի բնութիւնն քրիստոսի ասեմք 'ի 5
կուսէն ծնեալ. որ և 'ի հօրէն ան_
սկզբնաբար ծնեալ.]

Վերոյգրեալ ասութեան այսմ 'ի հարցմանց գիրսն ասէ. Միութիւն եբարձ զերկոյութի, և դասս միաւորութիւն խոստովանիմք մեք մի անձն. մի դէմ. մի կերպ. և միբնութի. մի կամք և մի ներգործութի.] Նմանապէս և այլ սուտ վարդապետքն զնոյն ուսուցանեն, որպէս ասացաք 'ի վերոյ յերկրորդ վնասաբանութեան, յերրորդ պրակին, 'ի Թիւն. Դ. Ե.

Եւ եթէ հաստատեսցէ այսպէս աղան_
դոյս միոյ կամաց և ներգործութե' ոչ Զ
Թէ միայն ըստ միաբանակ համաձայնեցն 6
երկուցեալ. այլ և ս այլք ասենք երկաբնակէ. Այ. մակար եղեգին ասացինքայ և կերպս եղէգին աղէքսանդրոյ. և սարգիս եղէգին կոստանդնուպօլսի. որք և կոչեցան միակամք. զի Թէ այլ էր խոստովանէին զերկու բնութիւնս քն. սակայն ասէին մի զօր կամս և ներգործութի.

Իսկ բազմութիւն այլ ուղղափառ վարդապետքն հայոց առ հասարակ. և դաւանեն 'ի մի քն զերկու կամս բնականս, զաստուածայինն և զմարդկայինն. ոչ բաժանեալս, այլ միաւորեալս. և ոչ հակառակս միմեանց. այլ մարդ_
կայինն զհետ երթայ և հնազանդի Է
աստուածային կամացն. և զերկու միտս, և 7
զերկու զօրութիւնս երբև զանշփոթ յատկութիւնս երկոցունց բնութեանցն և զերկու ներգործութիւնս բնականս, զաստուածայինն և զմարդկայինն. որք ելանէին առաջեօք 'ի միոջէ անձնէն քի, երբ 'ի միոջէ ներգործողէ. իսկ ելուզեալք 'ի յերկուց բնութեանցն երբ 'ի զանազան սկզբանց ներգործութեանց միոյ զի մի և նոյն անձն քի` երբեմն ըստ աստուածային բնութե, զօրութե, և ներգործութե' առնէր զգործս աստուածայինս. Այ. առաջնորդէր և կառա_
վա_

litatem: & juxta hanc unionem confi- Ե
temur nos in Christo unam personam, 5
unam formam, unam naturam, unam voluntatem, & unam operationem. Similiter docent alii, ut præmisimus quæst. 2. §. 3. err. 4. & 5.

Hujus autem hæresis auctores fuerunt non solum omnes Eutychiani Monophysitæ verum etiam aliqui, qui Monophysitæ non erant, & propterea dicti sunt Monothelitæ; ut Macharius Antiochenus, Cyrus Alexandrinus, & Sergius Constantinopolitanus.

Negant vero reliqui Armeni Patres communiter; asserentes, Զ
duas in uno Christo fuisse voluntates 6
naturales, divinam scilicet, & humanam, non divisas, sed unitas; nec discordes, sed humanam divinæ subjectam, & concordem: sicut etiam duplicem intellectum, & potentiam, seu virtutem, tanquam inconfusas proprietates utriusque naturæ: similiter & duas operationes naturales, divinam, & humanam, procedentes quidem ab una Christi persona, ut ab uno supposito operante; sed a duabus naturis, ut a diversis operationum principiis: ita ut eadem Christi persona, nunc secundum naturam, &
virtutem divinam efficeret pro opera- Է
tionem divinam ea, quæ Deo decibi- 7
lia erant, hoc est, universum regebat, prodigia faciebat &c. nunc secundum naturam, & virtutem humanam efficeret operationes humanas, hoc est, preces fundebat ad Patrem, deambulabat, tristabatur, angores, & cruciatus patiebatur &c.

Unde Nierses Ghelajensis, Patriarcha, in Cantico, quod incipit: *De Deo*, sic ait: *Cum Christus dixit, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu: osten-*
dit

dit se duas habere voluntates, non contrarias, sed unitas, & concordes. Item in Cantico de Trinitate: *Christus, cum Lazarum a mortuis suscitavit, in uno suo supposito duas declaravit naturas, & duas operationes, divinam, & humanam: humanam enim ostendit plorando amicum, & ubi posuistis eum, dicendo: divinam autem, cum clamavit, Lazare veni foras.*

Nierses Lampronensis, Episcopus, in expositione fidei: *Caro*, inquit, *simul cum anima patiebatur suas naturales passiones in qualibet Redemptoris ætate: divinitas autem, ab hujusmodi passionibus immunis, unita erat cum carne.* Et post pauca subdit: *Qui autem Deo adscribunt voluntatem, & operationem carnis, tanquam unius, & ejusdem naturæ; & non potius dicunt, convenire Deo per attributionem, eadem pati secundum carnem, triplici peccato peccant. Primo quidem, quia impassibilem naturam illam, carnis passionibus subjectam faciunt: Secundo, quia, sicut per hominem fuit mors, ita non per hominem fuisset resurrectio mortuorum; quorum omnium expers fuit Dei voluntas, & operatio, & quicquid divinum excogitabile est: Tertio, quia neque per obedientiam exaltata fuisset humanitas: non enim fuisset obediens; dum per ipsos esset expers illius voluntatis, cujus propria est talis operatio.*

Gregorius Sisensis, Patriarcha, in epist. ad Haytonem: *Tunc*, ait, *a Conciliorum excommunicationibus liberabimur, atque in sanctam Dei Ecclesiam admittemur; cum septem generales Synodos susceperimus, & duas in Christo naturas, voluntates, & operationes.*

Hoc idem prædicant alii Armeniorum

Է վարէր զամենեսեան․ գործէր զոչքանչէ-
8 լիս․ եւ այլն, իբր աւետարանական պատ-
ճառ․ երեւեցն ըստ մարդկային բնու-
թե, զօրութե, եւ ներգործութեան
երկու զանէր զգործս մարդկայինս․ յդ․
աղօթէր առ հայր․ շրջէր ընդ քաղաքս․
արտասուէր․ չարչարէր․ եւ այլն․
Ուստի ներսէս կլայեցին 'ի յերգն․
որոյ սկիզբն․ վն այ․ ասէ այսպէս․ Բա-
ժանի մահուս յինէն անցցէ․ ոչ իմ կա-
մաւ, այլ քոյդ եղիցի․ այս հօր կամաց
չէ հակառակ․] Եւ դրձլ 'ի յերգն, որ
առ սք երրորդութիւն, ասէ․ Եղր ղա-
զարու բարեկամին, զինչքն 'ի յերկուց
յայտնէ զբնութիւն․ մի ենթակայութե,
Թ գործքն կրկին, ածայինն եւ մարդկայինս․
9 արտասուեալով զանձնակցին․ եւ ուր եդիք
ասել զմարմինն․ այսու զբնութիւնս
մարդկայինս․ ցուցանելով ըզհաճա-
տին․ իսկ 'ի կոչել զանուն նորին, 'ի
դժոխոց դրանց ասողին․ լսել հո-
գեկայն 'ի աստուածայինն․ եւ գալ արտաքս
զոյգ ընդ ձայնին․ այս բնութիւն ած-
ային, եցոյց խառնեալ հոգեղէնին․]
Ներսէս լամբրոնացին 'ի հաւա-
տամքն իւր ասէ․ Մարմինն հոգւովն
համանգերձ կրէր զիւր բնական կիրսն
յիւրաքանչիւր ոչ հասակս փրկչին․ եւ
ածութիւն անհաս 'ի թշնամանոյն էր
խառնեալ ընդ մարմնոյն․] Եւ յետ
Ժ սակաւուց դրձլ ասէ․ Արդ որք այ
10 տան զներգործութիւն մարմնոյ եւ զկա-
մըս, իբր միոյ բնութե․ եւ ոչ ոնդ այ
սեփականութե կրել զնոյն մարմնով․
երիս մեղս մեղանչեն․ Նախ զի զան-
չարչարելի բնութիւն չարչարանացն
կրից մարմնոյ 'ի ներքոյ դնեն․ ապա զի
մարդով եղեւ մահ եւ ոչ մարդով լինէր
յարութիւն մեռելոց․ որոց խափանեալ
էր կամքն եւ գործն եւ ած ինչ այլ հնա-
րաւոր է․ եւ ոչ վն հնազանդութե
բարձրացեալ էր մարդկութիւն․ զի եւ
ըստ նոցա չհնազանդեցաւ․ ոչ ունելով
զկամս, որոյ է այս ներգործութիւն․]

rum

Գրի-

Գրեցաք կԹղիկոսն սըսոյ 'ի Ժա
Թուղթն առ Հեթում Թգ՟ւոր. ասէ. 11
Յայսժամ ազատեցիմք 'ի ժողովոցն
բանադրանաց. և ընդունեցիմք յեկե
ղեցին այ. յորժամ զերԹն ժողովոյն
ընդունեցիմք, և զերկու բնուԹիւն,
և զներգործուԹիւն, և զկամս.]

Սոյն և սքանչելին այլ հարք և ժո
ղովքն հայոց ոչ՟ անսաք յերրորդ մի
ծաբանուԹեան, յերկրորդ պրակին.
մանաւանդ առաջնոյն ժողովոյն. որ 'ի
պատասխանի առ երկրորդ խնդրոյն
յունաց ասէ այսպ՟. Աստի կարողա
նամք ուսանել և զներգործուԹեց և
զկամաց ձեր դաւանուԹիւն երկեակ.
Թէ միոյ քի այ մի հաստատի. և ոչ խոտ Ժբ
եմք. այլ ընդունիմք զճշմարտուԹէ 12
հետևողսդ. և համաձայն եմք խոստո
վանուԹեանս.] Եւ դրձլ նոյն ժողովն
տարբանի 'ի Թուղթն առ կայսրն մա
նուել ասէ. 'Ի միոյ եսԹակայուԹեն
կրկին եղեալ կամք ըստ այլ և այլ ժա
մանակի. երբեմն ածային, յորժամ
զածուԹեն կամեր ցուցանել զզօրու
Թի. և երբեմն մարդկային. յորժամ
զմարդկուԹեն կամեր յայտնել զխո
նարհուԹի.] Եւ յետոյ դրձլ ասէ.
Ըստ կամացս օրինակի, զոր ասացաք
երկուս լինել անհակառակաբար.
ածային և մարդկային. հաւատամք
և ներգործուԹեն նոյնպ՟ լինել ածայ_ Ժգ
նոյն և մարդկայնոյն 'ի միաւորու_ 13
Թեն անդ. ոչ բարձրագոյնսն ածու_
Թեն միայն տալով առանց մարմնոյն
և ոչ զխոնարհագոյնսն մարդկուԹեն
առանձին առանց ածայնոյն. զի Թէ
այսպ՟ ոչ էր. զիա՛րդ ասիւր որդին մար
դոյ յերկնից իջեալ. կամ ած խաչեալ.
և արիւն այ լեալ. այլ միոյ անձնա_
ւորուԹեն զերկոսեն զայսոսիկ խոս
տովանիմք. երբեմն որպէս զած զաստ
ուածային ներգործելով. և եր_
բեմն որպ՟ զմարդ զմարդկայինսն. զոր
յայտ առնեն և անօրէնուԹեն նորա
գործքն

rum patres, & Concilia, ut visum est quæst. 3. §. 2. præsertim Synodus Tarsensis in resp. ad 2. petitionem Græcorum, ubi sic habet: *Hinc quoque potens efficimur ad discendum vestram duplicis voluntatis, & operationis professionem, in unum Christum Deum referendam: nec respuimus, sed approbamus vos, veritatis sectatores: vestræque confessioni consentimus*. Et in epistola Synodica ad Manuelem Imperatorem hoc ipsum confirmat his verbis: *Sicut duas esse dicimus voluntates, nullam invicem contrarietatem habentes, hoc est, divinam, & humanam; ita pariter duplicem esse credimus operationem, divinam scilicet, & humanam in unione, hoc est, non attribuentes sublimiora opera soli divinitati absque carne, neque humiliora soli humanitati absque divinitate: alioquin quomodo filius hominis de cælo descendens diceretur, aut quomodo Deus fuisset crucifixus? ex una igitur persona utramque operationem processisse, credimus; quæ quidem aliquando, ut Deus, operabatur divina; & aliquando, ut homo, efficiebat humana; quemadmodum a principio usque ad finem omnia ejus dispensationis opera manifestant: natus est enim ex fæmina, ut homo; & Genitricis virginitatem integram conservavit, ut Deus: similiter mortuus est secundum naturam humanam, ut homo; & mortuos suscitavit virtute divina, ut Deus &c.* Hactenus Tarsense Armeniorum Concilium.

Itaque posterior hæc sententia, quæ a sexta Synodo generali contra Monothelytas definita fuit hisce verbis: *Duas naturales voluntates in Christo, & duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, in-*

con-

confuse, secundum sanctorum Patrum doctrinam prædicamus: catholica est, 14
& a nobis modo probanda.

Ժդ. գործքն 'ի սկզբանէն միշտ և 'ի կատա
րումն . քանզի ծնաւ 'ի կնոջէ որպէս
զմարդ . այլ 'ի կուսէ . և զկուսութի
ծնողին անապականն պահելով յետ
ծննդեանն ոչ զանց . մեռաւ մարմնային բնութբ ոչ զմարդ . և զմեռեալս յարու-
ցանէր աստուածային զօրութբն ոչ զանց . և այլն .] Եւ յոբք Հայոց ժողովն ատարոտնի .
Ընդ այս երկրորդ կարծիքս է ուղղափառ . և ոչ զկնմաս բան հաւատոյ
հաստատեցաւ 'ի վեցերորդ տիեզերական սբ ժողովոյն այսպիսի բանիւք ընդ-
դէմ միաբնակացն . Օերկու կամս բնականս , և զերկու ներգործութիւնս բնա-
կանս 'ի քրիստոս քարոզեմք անբաժանելի և անփոփոխելի . անբաժանաբար
և անշփոթաբար . ըստ սրբոց հարցն վարդապետութեանն .] վասն որոյ

DUPLEX IN CHRISTO
VOLUNTAS, ET OPERATIO,

Probatur primo ex sacris scripturis.

§. II.

LUcæ 22. Dominus dicit: *Pater, si vis, transfer calicem istum a me: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat*: ergo Christus, præter voluntatem divinam, quam habebat, ut Deus, cum Patre, & Spiritu sancto communem, aliam habebat voluntatem, nempe humanam, quam suam nunc dicit, quia Patrem precatur, ut homo.

Item Joannis 5. *Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me*: ubi loquens, ut homo, aliam dicit voluntatem suam, nempe humanam; & aliam voluntatem Patris, qui miserat eum: ergo, cum fuerit in ipso, per adversarios, eadem voluntas divina Patris; & præterea, ut ipsemet dicit, voluntas sua humana; utique fuerunt in eo duæ voluntates.

Deinde, Christus in Evangelio multa dicitur voluisse, aut noluisse, quatenus homo: ut Matth.27. *gustato vino cum felle misto, noluit bibere.* Et

ՑՈՒՑԱՆԻ

Եւ յա. նախ 'ի սուրբ գրոց .

Դրակ . Բ .

ա 1 Ի Ղուկաս ԻԲ . երրդ գլխն ասէ
տէրն . Հայր եթէ կամիս , անցո
զբաժակս զայս յինէն . բայց ոչ իմ
կամք , այլ քոյդ լիցի .] ապա ուրեմն
քս բաց յածային կամացն , զոր ու-
նէր հաւասար ընդ հօր և հոգւոյն
սրբոյ իբր ած . ունէր և ս այլ կամս .
այս . զմարդկայինն զոր այժմ իւր կոչէ
զի աղօթէ առ հայր իբր մարդ .

Որպէս յհովհ. Ե . գլխն ասէ .
Ոչ խնդրեմ զկամս իմ . այլ զկամս այ
նորիկ որ առաքեաց զիս . Աստ խօ
բ 2 սի քս իբր մարդ . և այլ կոչէ զկամս
իւր . այս . զմարդկայինն . և այլ զկամս
հօրն առաքչին իւրոյ . ապա ուրեմն
եթէ գոյր 'ի քս ըստ հակառակացն
ածային կամքն հօր . և և ս ըստ իւր
բանիցն կամքն իւր մարդկային . էին
արդեօք 'ի նմա կամք երկու .

Որպէս քս ասի 'ի մէջ աւետարա
նին . թէ զբազում ինչ կամէր . կամ
ոչ կամէր . մարդկային կամօքն . զոր
օրինակ . 'ի մատթ . ԻԷ . գլխն ասի . թէ
իբրև ճաշակեաց ոչ կամէր ըմպել . և
'ի մրկոս . Է . երրդ գլխն . եկն 'ի սահ-
մանս

մանս տիւրոսին. և սիդոնին. և մտեալ Գ
'ի տուն. ոչ ումեք կամէր յայտնել. և
ոչ կարաց ծածկել. Եւ յՅովհ. յառաջին
գլխոյն. Ի վաղիւն անդր կամեցաւ ելա
նել 'ի գալիլեայ. Եւ յէ. երդ. գլխոյն.
քանզի ոչ կամէր 'ի հրէաստանն շրջ
ջել] և այլքն յայսպիսեացս. Իսկ զայ
սոսին կամէր, կամ ոչ կամէր ըստ մարդ
կային կամօք իւր մարդ. ոչ աստուածային
կամօք իւր աստ. քանզի ոչ կարեմք
ասել. Թէ իբր աստ. կամէր ծածկել և
ոչ կարաց. զի զորինչ աստ. կամի. կարէ
առնել. Եւ ոչ ևս կարեմք ասել. Թէ
իբր աստ. կամէր ելանել 'ի գալիլեայ.
և ոչ կամէր 'ի հրէաստանն շրջել. կամ
ոչ ըմպել. զի աստ. ոչ շարժի, և ոչ ըմ Դ
պէ. ապա ուրեմն բաց 'ի յաստուածային կա
մացն, զոր ասեն նմա հակառակորդքն.
ունէր և ս ըստ զմարդկային կամս. ա
պա ուրեմն և զերկու կամիլ. զմինն
որ ելանէր 'ի մարդկային կամաց. որով
կամէր ծածկել և ոչ կարէր. և որով
ըստ մթոսի սկսաւ տխրել և հոգալ.
և որով ըստ պօղոսի լեալ հնազանդ
մահու չափ. և զմիւսն աստուածային. որով
ըստ մթոսի սաստեաց հողմոյն և ծո
վուն. և որով ընդ հօր, և ընդ հոգւոյն
սրբոյ գործէր, ըստ այնմ յհւ. Թէ
հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ, և ես
գործեմ. և դրձլ. զի զոր նայն առնէ.
զնոյն և որդին նմին նման գործէ.] Ե

Դարձեալ 'ի մթոսի. ը. երդ. գլխոյն. Իբրև
լուաւ յս զարմացաւ. Իսկ զարմացումն
էներգործութեն մտաց. և քն ոչ կա
րէր զարմանալ ըստ աստուածային մտացն.
ապա ուրեմն զարմացաւ ըստ մարդկային
մտացն. ապա ունէր զերկու միտս և
զերկու իմանալ. զմինն աստուածային և
անստեղծ. որով ըմբռնէր զածու
Թիւն. ըստ այնմ. Թէ ոչ ոք գիտէ. Թէ
ո է հայր. եԹէ ոչ որդին. և որով քն
առնի 'ի պօղոսէ այլ իմաստութիւն. և
զմիւսն մարդկային. ըստ այնմ եսայեայ.
Թէ աճաւանակ 'ի միտս առաջէ մանուկ
իմ.

Et Marci 7. *abiit in fines Tyri, & Sydonis;* 3 *& ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere.* Et Joann. 1. *in crastinum voluit exire in Galilæam:* & capite 7. *non enim volebat in Judæam ambulare* &c. Quæ quidem omnia, certum est, ipsum voluisse, aut noluisse, ut hominem: non enim dicere possumus, quod, ut Deus, latere voluerit, & non potuerit; siquidem Deus omnia potest: neque quod, ut Deus, voluerit in Galilæam exire, aut noluerit bibere, & in Judæa ambulare: cum Deus nec bibat, nec moveatur: igitur, præter voluntatem divinam, quam ei tribuunt
4 adversarii, habebat etiam voluntatem humanam: & sic duas voluntates, ac duplex velle; alterum procedens a voluntate humana, quo latere voluit, & non potuit; & quo Matth. 26. *cæpit contristari, & mæstus esse;* & Philip. 2. *factus est obediens usque ad mortem*: alterum vero divinum, quo Matth. 8. *imperavit ventis, & mari;* & quo una simul cum Patre, & Spiritu sancto operabatur, juxta illud Joan. 5. *Pater meus usque modo operatur; & ego operor*: & infra: *Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.*

5 Præterea, Matth. 8. *Audiens autem Jesus, miratus est*: admiratio autem esse non potest sine intellectu, seu ratione; cum importet collationem effectus ad causam, quæ ignoratur: sed non potuit ita Christus mirari secundum intellectum divinum, quem habebat, ut Deus: ergo secundum intellectum humanum, cujus scientiæ experimentali poterant quotidie aliqua nova occurrere: igitur fuit in ipso duplex intellectus, ac duplex intelligere; alterum divinum, seu increatum, &

 com-

comprehensivum Dei, juxta quod Luc. 10. *Nemo scit, quis sit Pater, nisi filius*: & 1. Cor. 1. dicitur *Christus Dei sapientia*: alterum humanum, juxta illud Isaiæ 52. *Ecce intelliget puer meus*: & Matt. 11. *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*.

Et hæc quidem humana scientia multiplex erat in Christo: alia beata, quæ in clara Dei cognitione consistit; juxta illud Joan. 8. *Scio eum*: & Psal. 64. *Beatus, quem elegisti, & assumpsisti*: alia infusa per species inditas objectorum, juxta illud Isaiæ 11. *Replevit eum spiritus sapientiæ, & intellectus, scientiæ, & consilii*; & Joan. 7. *Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit*: (& per utramque scientiam istam, scilicet per primam in verbo, & per secundam extra verbum, omnia Christus homo perfectissime novit ab instanti conceptionis): alia denique acquisita humano modo successive per species, productas ab intellectu agente dependenter a phantasmatibus; quæ insuper duplex erat, sicut in nobis: altera de universalibus, seu discursiva, acquisita per species objectorum universalium; juxta quam Luc. 2. *Jesus proficiebat sapientia, & ætate*; (& hæc, cum Christus ad perfectam pervenit ætatem, perfectissima fuit): altera de singularibus, seu experimentalis, acquisita per species objectorum singularium, quæ illi de novo passim occurrebant, juxta quam Matth. 8. *Audiens Jesus, miratus est*: & Hebr. 5. *Didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam*.

Præterea 1. Cor. 13. *Etsi crucifixus est ex infirmitate; sed vivit ex virtute Dei*: ergo erat in Christo duplex virtus, seu potentia: altera humana, & imbecillis, juxta illud Matth. 26.

Caro

Զ իմն. և մատթէոսի. Թէ ուսարուք յինէն.
6 զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ.

Եւ արդ այս մարդկային գիտութիւն էր բազմապատիկ 'ի քս̃. զի այլ էր 'ի նմա երանելի գիտութիւն. որով յայտնապէս ճանաչէր զա̃ծութիւն. ըստ այնմ Թէ գիտեմ զնա. և դաւիթն որպէս ասա հեմ. և այլ էր գիտութիւն պարգևեալ նմա 'ի ձեռն հեղեալ պատկերաց ա̃մ ենթակայից. ըստ այնմ եսայեայ. Թէ հանգիցէ 'ի վերայ նորա հոգի այ̃. հոգի իմաստութեան և հանճարոյ. հոգի խորհրդոյ և զօրութեան: հոգի գիտութեան. և ա̃ծպաշտութեան] և ըստ այնմ յոհ̃. Թէ զիարդ դգիրս գիտէ. զի
Է ուսեալ ընաւ չէր. և երկոքումբք գի-
7 տութեամբք այսուքիւք քս̃ իբր մարդ ճանաչեաց կատարելապէս զա̃մ ինչ 'ի սկզբանէ յղացմանն իւրոյ. Եւ դարձեալ այլ էր 'ի նմա գիտութիւն շահեալ հետևաբար և մարդկօրէն 'ի ձեռն ներածեալ պատկերաց ենթակայից. զոր միտք նորա արտադրէր կախեալ 'ի յերևակայութէ̃. և այս գիտութիւն երկեակ էր 'ի քս̃. ոպ̃ և 'ի մեզ. զի մինն էր յղ̃գս ընդհանուր ենթակայից. որգոն. տեսակաց, և սեռից, և այլն. որ և ասի գիտութիւն տրամաբանական. և շահի 'ի ձեռն ներածեալ պատկերաց ընդհանուր ենթակայից. և յաղագս
Ը սը̃ ասէ ղուկաս. Թէ յս̃ զարգանայր
8 իմաստութեամբ և հասակաւ.] և այս գիտութիւն եհաս 'ի կատարումն յորժամ քս̃ եհաս 'ի կատարեալ հասակ. իսկ միւսն էր յղ̃գս անհատից մասնաւորաց. որ և ասի գիտութիւն փորձական. և շահի 'ի ձեռն ներածեալ պատկերաց անհատ ենթակայից. որք հանդիպէին մտացն քրիստոսի օր ըստ օրէ. և յաղագս այսր գիտութեան իմանի մատթէոսի բանն. Թէ իբրև լուաւ յս̃ զարմացաւ. և եւս պօղոսի ասացեալն. Թէ ուսաւ 'ի չարչարանաց անտի զհնազանդութիւն.

Դր̃լ

Մարմինն՝ ի կատարածութեանց երկիր Թղթին Թ
տկար է։ Եւ Թէպէտ խոնարհեցաւ
՚ի տկարութիւն, այլ կենդանի է զօրու-
թեամբն այ։ Շնորհս ունիմք զայդ ՚ի քն
երկու զօրութիւն կամ կարողութեանն
մինն մարդկային և տկար. ըստ այնմ.
Թէ բայց մարմինս տկար։ և միւսն
ածային և ամենակարօղ. ըստ այնմ
տեսլեանն. ամ. ենդ. գլխոյն. Թէ գո-
հանամ զքէն տէր ամենակարօղ. որ
էիր. և ես. և որ գալոց ես և ըստ այնմ
ղկասու. Թէ իշխանութբ և զօրութբ
սաստէ այսոց պղծոց. և ելանեն. Եւ
երկուց զօրութեանց երկու են նոր
գործութիւնք։ մինն ներգործութիւն
ածային զօրութն. որոյ ըստ յհու. Ժ
որպ հայր յարուցանէ զմեռեալս, և կեն
դանի առնէ. նոյնպ և որդի զորս կամի
կենդանի առնէ։] և միւսն է ներգոր
ծութիւն մարդկային տկարութն.
ըստ այնմ ներին յհու. Թէ յս վաստա
կեալ ՚ի ճանապարհէն. նստէր ՚ի վե
րայ աղբերն։

Ուրեմն արդ խրատեմք ՚ի գրոցս եթէ ոչ պարտ է մեզ տալ քն զմարդկային զօրութիւնս և զներգործութիւնս. եթէ ոչ ըստ մարմնոյ և տկարութեան մարդկային բնութն նորա. որպէս և ոչ զածայինն. եթէ ոչ ըստ ածային բնութն։ Եւ այսպէս՚ի կիր առնու սուրբ առաքեալն ասելով ՚ի հռովմայեցւոց յիններրդ գլխն։ Յորոց և քն ըստ մարմնոյն. որ է ՚ի վերայ ամենայ աստուած օրհնեալ յաւտս։ Եւ պետրոս յառաջին Թղթոյն չորրորդ գլուխն ասէ. Թէ քրիստոսի չարչարելոյ մարմնով։ և դարձեալ յերրդ գլուխն ասէ։ Թէպէտ և մեռաւ մարմնով. այլ կենդանի է հոգւով։ այ. աստուածութեամբ։

9 *Caro autem infirma*: altera divina, & omnipotens, juxta illud Apocal. 11. *Gratias tibi agimus Domine Deus omnipotens, qui es, qui eras, & qui venturus es*: & de qua dicitur Lucæ 4. *In potestate, & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt*. Et duplex erat similiter earum operatio: altera divinæ virtutis, juxta illud Joan. 5. *Sicut Pater suscitat mortuos, & vivificat; ita & filius, quos vult, vivificat*: altera infirmitatis humanæ, de qua dicitur Joannis 4. *Jesus, fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem*.

10 Itaque docemur ex scripturis, inter facultates, & operationes Christi ita nos distinguere; ut humanas tribuamus Christo, non nisi secundum carnem, & infirmitatem naturæ humanæ; divinas vero, non nisi secundum divinitatem: sicut præterea experitur Apostolus, scribens ad Romanos 9. *Et quibus natus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula*: Et Petrus in epist. 1. cap. 4. *Christo igitur in carne passo*: & cap. 3. *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu*, id est, divinitate.

ԵՐԿՐՈՐԴ

Յուցանի պատճառօք։

Պրակ. գ.

Առաջին պատճառն. որով ցուցանի զոլ ՚ի քն երկու կամք. երկու միաք. և երկու զօրութիւնք. է այս։

PROBATUR SECUNDO

Rationibus.

§. III.

Et primo quantum ad voluntates, aliasque facultates operativas probatur sic: Christus ex eo quod habuit

divinam Patris naturam, habuit consequenter omnia ad naturam spectantia, quæ Pater habebat; & sic divinum intellectum, voluntatem, potentiam &c. juxta illud Joan.16. *Omnia, quæcumque habet Pater, mea sunt*: ergo a pari, ex eo quod habuit humanam Matris naturam integram, & perfectam, & ejusdem speciei, cujus est nostra; habere debuit consequenter omnia, ad perfectionem hujus naturæ spectantia; & sic humanum intellectum, voluntatem, aliasque naturales ejus potentias, & facultates, juxta illud Hebr.2. *Debuit per omnia fratribus similari*: igitur fuit in Christo duplex intellectus, duplex voluntas, duplex virtus, seu potentia &c. consequentes ad duplicem ejus naturam. Et ratio hujus est; quia potentiæ naturales proprie, ac proxime ad naturam pertinent: unde in divinis, quamvis tres personæ sint, quia tamen est una natura, est una quoque voluntas, unus intellectus, potentia &c. igitur, cum in Christo sit duplex natura, ut alibi probatum est, ea, quæ proprie spectant ad naturam, in illo duplicia sunt.

Et confirmatur: quia Christus habebat animam rationalem, ut patet ex illo Matthæi 26. *Tristis est anima mea usque ad mortem*: & Joan.10. *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam*: sed anima rationalis non potest sine potentiis rationalibus intellectus, & voluntatis consistere; igitur, præter intellectum, & voluntatem divinam, habebat etiam intellectum, & voluntatem humanam.

Respondent communiter: Non negamus in Christo voluntatem divinam, & humanam: sed dicimus, quod sicut in ipso ex duabus naturis una est fa-

cta

ա այս․ քանզի ք͞ս ունելով զբնութիւնն
1 հօրն ա͞յ․ ունէր ևս զա͞մ բնական զօ-
րութիւնս, զորս և հայրն ունի․ ա͞յ․
զաստուածային միտս, զկամս, զկարողութիւն,
և զայլս․ ըստ այնմ յհովհ․ Թէ զա͞մ ինչ
զոր ունի հայր․ իմ է․ ապա ուրեմն
ունելով զմարդկային բնութիւն մօրն,
լի և կատարեալ և համազգի մեզ․
պարտ էր ևս ունել զա͞մ բնական զօ-
րութիւնս մերոյ բնութեան․ ա͞յ․ զմարդ-
կային միտս, զկամս, և զայլ ա͞մ բնա-
կան զօրութիւնս, և զյատկութիւնս մար-
դոյն․ ըստ այնմ առաքելոյն․ Թէ պարտ
իսկ էր նմա ամենևին եղբարց նմա-
նել․ ուրեմն ունէր ի ք͞ս երկու
բ միտք, երկու կամք, և երկու զօրու-
2 Թիւք․ որք հետևեալ են առ երկու բնու-
թիւնս նորա․ և պատճառն է այս․ վ͞ս
զի բնական զօրութիւնք և յատկութիւնք
իւրեանց բղխեն ի բնութենէ․ ոչ յանձնաւո-
րութենէ նորին․ ուստի նաև յա͞յ Թէպէտ
երեք են անձինքն․ սակայն ոչ են երեք
միտք, կամք, և զօրութիւնք․ այլ մի միայն․
զի մի է աստուածային բնութիւն․ ապա ու-
րեմն գոլով ի մի անձն ք͞ի երկու բնու-
Թիւնք․ պարտ է ևս գոլ ի նմա ոչ մի,
այլ երկու միտք, կամք, և զօրութիւնք․

Եւս և հաստատի այս առաջին պատճառս․ քանզի ք͞ս ունէր զհոգի բանական․ ըստ այնմ մատթէի Թէ տըր-
գ տում է հոգի իմ մինչև ի մահ․ իսկ
3 հոգին բանական ոչ կարէ գոլ առանց
բնական զօրութեանց մտաց, և կամաց․
ապա ուրեմն ք͞ս բաց յաստուածային մտաց
և կամացն, ունէր ևս զմիտս և զկամս
մարդկային․

[illegible] ընդդիմաբանեն մեզ սուտ վարդապետքն ասելով․ Թէ ի յերկուց մտաց և ի կամացն յաստուածայնոյ և մարդկայնոյ եղև ի ք͞ս մի միտք, և մի կամք․ որպ յերկուց բնութեանցն նորին եղև մի բնութիւն․

Բայց ընդդէմ նոցա է․ նախ զի որպ սուտ է ասելն․ Թէ յերկուց բնութեանցն

եղև

եղև մի բնութիւն . զոր և մեք համա-
ձայն ցուցաք մանաւանդ ՚ի չորրորդ մի-
ջադրութեան . նոյնպէս և ասեմք է ա-
ւելի . թէ յերկուց կամացն նորին եղև
մի կամք .

Երկրորդ . զի թէպէտ և սոյնպէս նշ
զևրեանց անկարելին . քս . թէ ՚ի յեր-
կուց կատարեալ բնութեանց եղև մի բնու-
թիւն ՚ի քս . որպ ՚ի յերկուց անկատար
բնութեանց հոգւոյ և մարմնոյ բաղա-
դրի մի կատարեալ բնութիւն ՚ի մարդ-
կային ոչ ևս հետևէր յայսմանէ .
թէ յերկուց կամացն քն բաղադրեալ
լինէ մի կամքն . քանզի թէպէտ որ ՚ի
մարդն մի կատարեալ բնութիւն ՚ի յեր-
կուց անկատարից բաղադրեալ . սա- Ե
5 կայն ոչ գոյ ևս ՚ի նմա մի կամք , այլ
երկու . մինն հոգևոյն , որ է հոգև-
որ . և այն բանական ցանկութիւն , և
իսկապէս կամք . և միւսն մարմնոյն որ
էնութեան , և այն զգայական ցան-
կութիւն . զորոյ երկոցունցն առէ պօ-
ղոս . թէ մարմինն ցանկայ հակառակ
հոգւոյ . և հոգին հակառակ մարմնոյ .]
Նաև ևս ոչ գոյ ՚ի մարդն մի ճանաչո-
ղական զօրութիւն , այլ երկու . մինն հո-
գևոր և իմացական . որ յատկապէս ասի
միտք և բանաւորութիւն . և միւսն
նիւթաւոր և զգայական . որ յատկապէս
ասի երևակայութիւն . առաւել ուրեմն
որքան ևս առաւել իցեն ՚ի քս երկու- Զ
6 միտք և երկու կամք . երբ զոն ՚ի նմա
ոչ մի , այլ երկու կատարեալ բնութիւնք
քս . ածութիւն և մարդկութիւն .

Երրորդ . զի եթէ յերկուց կամացն
եղեալ էր մի կամք . կամ լեալ էր այս
փոխելութբ միոյն ՚ի միւսն . և կամ
շփոթմամբ երկոցունցն ՚ի մի երրորդ .
եթէ եղև առաջինն կերպիւն . ապա
ուրեմն մինն ՚ի կմնցն կորուսեալ լինէր .
կամ ածայինն . կամ մրդկայինն . եթէ
եղև երկրորդ կերպիւն . ապա ուրեմն ՚ի
յերկուցն շփոթեալ մի կամքն ոչ որ
գոյր ՚ի նոցանէ . որպ փայտ խառնեալ

և

Դ ɑa natura post unionem; ita similiter
4 ex duabus voluntatibus fit una facta voluntas; & idem dicimus de aliis facultatibus utriusque naturæ.

At contra id primo facit quicquid contra unam illam naturam, ex duabus factam, hactenus dictum est, præsertim quæst. 4. §. 3.

Contra secundo: quia etiam dato (quod ipsi volunt, & nos omnino repugnare ostendimus), ex duabus naturis perfectis unam constitutam esse naturam in Christo; quemadmodum ex duabus partialibus una absolvitur natura in homine: adhuc non seque-
Ե retur, unam itidem ex duabus factam
5 esse in eo voluntatem, aut intellectum &c. Nam etiam in homine, in quo est una natura, ex duabus composita, non datur una, sed duplex voluntas; altera spiritualis naturæ rationalis, seu partis superioris, quæ dicitur appetitus rationalis, & proprie voluntas: altera materialis naturæ animalis, seu partis inferioris, quæ dicitur appetitus sensitivus: de quibus Apostolus ad Gal. 5. *Caro*, inquit, *concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem*: & duplex etiam potentia cognoscitiva; altera
Զ spiritualis, & rationalis, quæ proprie
6 dicitur intellectus, & ratio; altera materialis, & sensitiva, quæ proprie dicitur phantasia, seu sensus communis. Ergo multo magis in Christo, in quo non est una revera, sed duplex natura perfecta, divina, & humana, duplex esse debet voluntas, & duplex intellectus.

Contra tertio: quia, si ex duabus voluntatibus facta esset una, vel id accidisset per conversionem unius in alteram; vel per confusionem utriusque in unam tertiam. Si primum; ergo

go altera voluntas desiisset esse, quod erat; & sic negaretur esse in Christo, vel humana voluntas, vel divina. Si secundum; ergo voluntas, ex duabus confusa, atque permixta, neutra illarum esset; sicut lignum, permixtum ex elementis, nullum est elementorum.

Contra quarto; quia ex duabus voluntatibus, divina scilicet, & humana, non esse factam unam, satis aperte Christus expressit per illa verba, Luc. 22. *Pater, si vis, transfer calicem istum a me: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.*

Ad hoc quartum occurrunt, dicentes, Christum in ea oratione non loquutum esse serio, & ex corde; sed dixisse illa verba solum ad nostrum exemplum, ut doceret nos modum, quo petere a Deo deberemus illud, quod nescimus, an sit juxta divinum beneplacitum. Quod autem serio non sit loquutus, ostendunt; quia, dum ipse certo sciebat, non esse Patris voluntatem, ut effugeret passionem; cur dubitando dixit, *si vis?* aut cur oppositum petiit voluntati Patris, dicendo, *transfer calicem istum a me?* Deinde, si hoc vere petiit, cur exauditus non fuit, juxta illud Joan. 11. *sciebam, quia semper me audis?* Denique, si serio dixisset, *Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat;* nonne aperte ostendisset, voluisse emendare, quod ante petierat; & suam voluntatem fuisse prius oppositam voluntati Patris? Igitur, ut omnia hæc evitentur absurda, dicendum omnino est, non ad aliud ita loquutum esse, nisi tantum ad instructionem nostræ orationis.

At hæc Pseudomagistrorum explanatio nimis impia est, & blasphema; dum Christum, qui est ipsa veritas incar-

Է եւ չփոխեալ 'ի տարերաց ոչինչ է 'ի
7 տարերացն։

Եւ չորրորդ. զի նոյն ինքն քս յայտ
նապէս եցոյց. թէ 'ի յերկուց կամացն
յածայնոյն եւ 'ի մրդկայնոյն ոչ եղեալ
էր մի կամք. յորժամ ասաց. Թէ հայր,
եթէ կամիս, անցո զբաժակս զայս
յինէն. բայց ոչ իմ կամք՝ այլ քոյդ
լիցի.

Առ որ առ այս չորրորդս ընդդէ
մակաց եղեալ սուտ վրդպեքն ասեն.
եթէ քս 'ի յաղօթսն գեթշեմոյն ոչ խօսե
ցաւ պարզապէս եւ 'ի սրտէ ըստ ճշմար
տութեան իւրոյ. այլ միայն պատճառա
լով. առ 'ի ցուցանել մեզ օրինակ. եւ
Ը ուսուցանել, թէ զիարդ պարտիմք 'ի
8 խնդրուածս մեր սորվորեցուցանել հաճոյ
լիցն այ զկամս մեր. Եւ ցուցանեն
զայս. քանզի եթէ քս գիտէր ստուգապէս
եթէ իւր հայրն ոչ կամէր ազատելու
զչարչարանսն իւր. ընդէր տարակուսա
լով ասաց. Հայր եթէ կամիս. եւ կամ
ընդէր խնդրեաց զհակառակն կամաց
հօրն ասելով. անցո զբաժակս զայս
յինէն. Եւ դարձեալ եթէ ըստ ճշմարտու
թե խնդրէր զայս. վասն էր հայրն ոչ
լուաւ խնդրուածոյն նր. ըստ այնմ
յհու. թէ գիտեմ, զի յամ ժամ լսես
ինձ. Եւ ապա եթէ ըստ ճշմարտու
թե ասացեալ էր. բայց ոչ իմ կամք.
Թ այլ քոյդ լիցի. ոչ ապաքէն ցուցեալ էր
9 յայտնապէս. եթէ ինքն փոխեալ էր զա
ռաջագոյն խնդրուածն իւր. եւ եթէ
կամքն իւր մրդկայնին էր յառաջ հա
կառակ կամացն այ. Արդ ապա ուրեմն
զի մի հանդիպեսցուք յայսքան ան
տեղիս. պարտիմք ասել. եթէ քս յայն
ժամ ոչ խօսեցաւ ըստ ճշմարտութե
իւրոյ. այլ միայն առ 'ի խրատ մեր եւ
յօրինակ։

Բայց այդպիսի մեկնութիւն, զոր
տան բանիցն քի սուտ վրդպեքն, է
յոյժ ամբարիշտ եւ լի հայհոյութեք.
զի զանէին մեր յս քս. որ է նոյն ինքն
ճշմար-

մարմնացեալ կերպարանութիւն. նոքա կեղ- Ժ
ծաւոր համարին և սուտ խաբեբայ.
իբր թէ յաղօթսն իւր զայլ ունէր ՚ի
բերան. և զայլ ՚ի սրտի.

Ես որոյ պատասխանի տամք նո-
ցա. և ասեմք. եթէ ք̅ս բաց ՚ի յա̅ծայ-
ին կամացն, զոր ունէր իբր ա̅ծ. ու-
նէր ևս իբր մարդ զերկու կամեցողու-
թիւս. զմինն բանական և հոգևոր, որ
էր անձնիշխան. և միւսն զզայական
և մարմնաւոր, որ էր հարկաւոր և
բնական. ուրեմն յորժամ ասաց. Հայր
եթէ կամիս. անցո զբաժակս զայս յի-
նէն. բայց ոչ իմ կամք. այլ քոյդ լիցի.
յայնժամ եցոյց զբնական յօժարութի-
զզայական կամաց մարմնոյն. որ բնա- Ժա
կանաբար փախչէր ՚ի չարչարանաց և
՚ի մահուանէ. և զայս զզայական
կամս՝ ինքն ք̅ս անձնիշխան կամօքն կա-
մէր ոչ լինել. իբր թէ ասէր այսպ̅. կա-
միմ անձնիշխան կամօք զի մի եղիցի
այն, զոր ցանկամ բնական կամօքն, որ
մերժէ զչարչարանս. Իսկ ասէ. Հայր
եթէ կամիս. ոչ թէ վ̅ս տարակուսելոյ
կամ անգիտելոյ զկամս հօրն. այլ զի
ցուցցէ. եթէ ևս այս բնական ցանկու-
թիւն զզայական կամացն էր հնազանդ-
հայրական կամացն.

Թերևս ասիցես. թէ այս բնական
ցանկութիւն զզայական կամացն զի՞
մերժէր զչարչարանսն, զոր ա̅ծային Ժբ
կամքն կամէր. և զոր կամէր ևս բանա-
կան անձնիշխան կամքն նորին ք̅ս. ա-
պա ուրեմն այս զզայական ցանկու-
թիւն էր հակառակ կամաց ա̅ծութեան,
և ևս բանական կամաց մարդկու-
թեան. զոր քաւ լիցի ասել. քանզի բնա-
կան ցանկութիւն ք̅ի ոչ երբէք ընդ ան-
հնազանդ ոչ ա̅ծային կամացն. և ոչ
մ̅րդկային բանական կամացն նորին.

Առ այս պատասխանեմք. զի թէ-
պէտ բնական կամքն զզայութեանն
մերժէր զմահ և զչարչարանս. սակայն
ոչ այսու եղև հակառակ ոչ կամացն
հօր.

incarnata, simulatorem faciunt, &
10 mendacem hypocritam, utpote qui in sua oratione aliud in ore, aliud in corde habuerit.

Respondeo igitur, quod Christus, præter voluntatem divinam, quam habebat ut Deus, habuit præterea ut homo, duplicem voluntatem; alteram partis superioris, nempe voluntatem rationis, & deliberatam; alteram partis inferioris, hoc est, voluntatem sensitivam, & naturalem. Cum ergo dixit; *Pater, si vis, transfer calicem istum a me: veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat*; ostendit inclina-
tionem naturalem voluntatis sensiti-
11 væ, seu partis inferioris, quæ passionem, & mortem naturaliter refugiebat; quam tamen voluntatem ipse voluntate rationis, & deliberata nolebat impleri: ac si diceret: volo voluntate deliberata, ut non fiat id, quod volo voluntate naturali, quæ refugit pati. Dicit autem, *si vis*: non quod ignoret, aut dubitet, Patrem nolle; sed ut ostendat, etiam affectum illum naturalem voluntatis sensitivæ conjunctum fuisse cum omni subjectione ad voluntatem paternam.

Dices: quomodo hic naturalis af-
12 fectus voluntatis sensitivæ conjunctus fuit cum subjectione ad paternam voluntatem; dum refugiebat mortem, quam Pater volebat? saltem hæc sensitiva voluntas fuisset per id contraria tum voluntati Patris, tum voluntati rationis ipsius humanitatis: quod tamen adhuc absurdum est dicere; cum nec sensus ipse in Christo reluctaverit unquam adversus rationem.

Respondeo: etiamsi voluntas naturalis sensitiva refugiebat mortem; non tamen per id contraria fuit, neque voluntati Patris, neque voluntati ratio-

tionis humanæ: unde nulla in Chriſto contrarietas voluntatum fuit: primo, quia voluntas ſenſitiva repudiabat paſſionem, ſolum ut contrariam ſuæ naturæ; non autem, ut conducebat ad ſalutem humani generis: ad hoc enim talis voluntas non ſe valebat extendere, utpote ad aliquid extra ſphæram ſui objecti: voluntas autem Patris, & voluntas rationis humanæ, volebant eandem paſſionem, non ut contrariam eidem naturæ, ſed ſolum ut conducebat ad ſalutem humani generis: igitur hæ voluntates non erant ſibi invicem contrariæ; quia non tendebant ad idem objectum, eodem modo conſideratum. Secundo, quia neque voluntas divina, neque voluntas rationis humanæ, impediebantur in Chriſto per motum naturalem voluntatis ſenſitivæ; nec e contrario utraque illa voluntas retardabat eundem motum naturalem ſenſus: placebat enim, & voluntati divinæ, & voluntati deliberatæ rationis humanæ ipſius Chriſti, ut voluntas naturalis ſenſus moveretur ſecundum ordinem ſuæ naturæ refugiendo mortem: unde nulla fuit in Chriſto contrarietas, aut repugnantia voluntatum.

Dices ſecundo: quare Chriſtus orando voluit exprimere voluntatem illam naturalem, quam ſciebat non eſſe implendam?

Reſpondetur: voluit hoc exprimere, tum ut oſtenderet, ſe eſſe verum hominem; & ut talem, vere habuiſſe naturales affectus, & infirmatates humanæ naturæ. Si enim, cum tam ſæpe illas expreſſerit, adhuc iſti hæretici dicunt: *Quicquid in Chriſto erat, & voluntas, & operatio, totum divinum dicitur*: quid fieret, ſi nullum talem naturalem motum oſtendiſſet?

Ժգ հօր. և ոչ կամացն մարդկայնին բանա
13 ւորութեան. ուստի ոչինչ հակառա_
կութին եղև 'ի մէջ կամացն քի. Նախ
զի զգայական կամքն քի մերժէր բնա_
կանաբար զչարչարանսն՝ միայն իբրև
զհակառակս իւրում բնութեան. և ոչ
իբրև զօգտաւէտս մարդկային փրկու
թեան. իսկ կամքն ածութեան, և կամքն
մարդկային անձնիշխանութեան, կա_
մէին զնոյն չարչարանսն՝ միայն իբրև
զօգտաւէտս մարդկային փրկութեան.
և ոչ իբրև զհակառակս զգայական
բնութեան. ապա ուրեմն կամքս այսո_
քիկ ոչ էին միմեանց հակառակք. զի
ոչ առնչանային առ նոյն նիւթակայ,
Ժդ միով կերպիւ խորհեցեալ. այլ զանա
14 զան կերպիւ խորհեցեալ. զոր օրի_
նակ. կարէ մի կամք հիւանդ մարդոյ
համանգամայն սիրել և ատել զնոյն
բժշկութիւն, առանց հակառակելոյ ին_
քեան իւրեանն. սիրել զնա իբրև
զողջաբեր. և ատել զնա իբրև զցա_
ւաբեր. Երկրորդ. զի ոչ կամքն ածային
և ոչ կամքն մարդկային բանաւորու
թեան արգելուին զայն բնական ցան_
կութին զգայական կամացն քի. զի և
ոչ կամէին և սիրէին, թէ բնական
կամքն զգայութեան շարժիւր ըստ կար
գի բնութեան իւրոյ՝ մերժելով զմահ և
զչարչարանս. ապա ուրեմն ոչինչ հա_
Ժե կառակութին եղև 'ի մէջ կամացն քի.
15 Եւ դարձեալ ասիցես. թէ վնէր քն կա_
մեցաւ 'ի յաղօթս յայտնել զայն բնա
կան կամսն զգայութեան. մինչ լաւ գի_
տէր, զի ոչ էր լցուցանելի.

Պատասխանի. Թէ կամեցաւ յայտնել
զայս. որպէս զի ցուցցէ զինքն գոլ մարդ
ճշմրտ. և ունել զբնական տկարութիս
և զանմեղադրելի շարժմունս մարդ_
կային բնութեան. քանզի եթէ յետ յայտ
նելոյն զայս քն բազում անգամ. առա_
կաւելին բուսանին հերձուածողք. և
ասեն, թէ ոչ մարդկային բնութեան
կամ կամաց, կամ ներգործութեան թի_

ſet? նաց

մեզ 'ի մարմնացեալ բանին իմ․ այլ Ժզ
բոլորին մեծ, և մեծ կամք, և ներգործու- 16
թեանն․ զի մեզ երրորդութեն պարզ․
և այլն ։] Ապա զինչ լինելոց էր․
եթէ զոչոք այնպիսի բնական շար-
ժուածս ցուցանել էր։ Էառ-դէձլ յայտնեաց
զայս․ որպէս զի ուսուսցէ զմեզ ոչ
ձանձրանալ յորժամ ոչ առնումք յայս
զայն զոր խնդրեմք։ զի և քս 'ի յաղօթս
յայտոսնին՝ թէպէտ ընկալաւ 'ի Հօրէ
զայն, զոր խնդրեաց անձնիշխան կա-
մօք ։ ըստ որում իմանի այս․ թէ զի
տեմ, զի յամ ժամ լսես ինձ ։ սակայն
ոչ ընկալաւ զայն, զոր խնդրեաց ըստ
բնական կամաց զգայութեանն․ ըստ
այնմ․ թէ մծ իմ 'ի տուէ կարդացի Ժէ
առ քեզ․ և ինձ ոչ լուար ․] 17

Երկրորդ պատճառն, որով ցուցանի
զոլ 'ի քս երկու ներգործութի․ է այս․
քանզի ուրեւանոր իցեն երկու բնու-
թիւք ։ կամ երկու գործադրիչ զօրու-
թիւնք․ անդ և սպառ է զոլ երկու
զանազան ներգործութիւնք․ մինն յա-
տուկ միոյ զօրութեն, և միւսն յա-
տուկ միւսոյն ։ Իբրու զաղափարաւ․
Հուրն, որ ունի զերկու զօրութի․ զյ․
զլոյս և զջերմութի․ ունի և զերկու
զանազան ներգործութի․ զմինն լու-
սոյն, որ է լուսաւորելն․ և զմիւսն
ջերմութեն, որ է ջեռուցանել։ քան
զի ոչ լուսաւորելն հրոյն համարի Ժը
գործ սեփհական ջերմութեն նր․ և 18
ոչ ջեռուցանելն հրոյն համարի գործ-
սեփհական լուսոյն նորա ։ Արդ 'ի
քս գոյր երկու բնութիւն, և երկու
գործադրիչ զօրութիւն․ մծ այնին և
մարդկային․ ոպ 'ի վերոյ հաստատի
ցուցաւ ։ ապա ուրեմն 'ի քս մարդ-
կային զօրութիւն ունէր զիւր յատուկ
ներգործութիւն․ և զանազան 'ի յմծ այնին
ներգործութեն ․ և Հակադարձա-
բար ։ ուրեմն ապա 'ի քս ներգործու-
թիւն մարդկութեն․ որգոն․ գնալն,
սնանելն, հնազանդելն, և այլն․ ոչ էր
սեփ

fet? tum etiam, ut doceret nos non
ægreferre, cum non impetramus a
Deo id, quod petimus. Christus enim
in hac oratione, licet fuerit aditus in
eo, quod absolute, & deliberate pe-
tebat, juxta quod intelligitur illud
Joan. 11. *Sciebam, quia semper me
audis*: non tamen auditus fuit in eo,
quod petiit secundum naturalem affe-
ctum, juxta illud Psalmi 21. *Clama-
bo per diem, & non exaudies*.

Probatur secundo quantum ad ope-
rationes: quia ubicunque sunt diversæ
formæ, seu virtutes operativæ; ibi
esse debent operationes diversæ, alia
propria unius virtutis, alia propria
alterius: sicut in igne, habente lu-
cem, & calorem, alia est operatio
lucis, nempe illuminatio, & alia ca-
loris, scilicet calefactio: neque enim
ignis illuminatio calori ejus tribuitur,
neque ignis calefactio tribuitur ejus
luci. At in Christo erat duplex for-
ma, seu virtus operativa, divina sci-
licet, & humana, ut supra probatum
est: ergo humana virtus habebat pro-
priam operationem, diversam ab ope-
ratione divina; & vice versa: igitur
neque operatio humanitatis in Chri-
sto, ut deambulatio, nutritio, obe-
dientia &c. erat operatio divinitatis;
neque operatio divinitatis ejus, ut
gubernatio universi, creatio animæ
rationalis ex nihilo &c. erat operatio
humanitatis.

Et confirmatur: quia divinitas ne-
quit moveri ad deambulandum (ut
movebatur humanitas), utpote essen-
tialiter immobilis, & ubique præsens;
neque potest alteri subjici, & obedi-
re, utpote essentialiter independens
ab alio, & rerum omnium dominatrix.
Et humanitas nequit independenter ab
alio regere universum (ut regebat di-

vinitas) utpote essentialiter dependens a Deo; neque potest aliquid creare ex nihilo (quod solum competit Creatori), utpote essentialiter creatura: ergo alia erat in Christo operatio divinitatis, & alia operatio humanitatis; & sic non una, sed duplex operatio.

Respondent: Sicut in homine anima movet, ac regit corpus, & utitur illo ad operandum; ita in Christo divinitas regebat, ac movebat ad operandum humanitatem: ergo, sicut in homine operatio corporis non est alia ab operatione animæ; sed operationes ipsæ corporeæ, ut deambulatio, vegetatio, sensatio &c. efficiuntur ab anima per corpus: ita pariter in Christo operatio humanitatis non erat alia ab operatione divinitatis; sed divinitas utebatur humanitate, tanquam instrumento ipsius, ad operandum tum divinitus ea, quæ Deo decibilia erant, ut miracula; tum humanitus operationes humanas, ut deambulationem, &c. Et ratio hujus est, quia operatio instrumenti non est alia ab operatione moventis illud: sicut, cum artifex utitur securi ad faciendum scamnum; operatio securis non est alia ab operatione artificis.

At contra primo est: quia non ita se habet in Christo humanitas respectu divinitatis, sicut in homine corpus respectu animæ; hic enim corpus non est natura perfecta, sed pars naturæ, eaque materialis, & elementaris, non habens ex se formam, seu virtutem operativam vitalem; sed hanc recipit ab anima; & ideo movetur ab illa ad operationes vitales corporeas sensationis, deambulationis &c. in Christo autem humanitas est natura perfecta, habens ex se formam, &

poten-

ԺԹ սեփհական ներգործութիւն ա͞ծու-
19 թեան. և ներգործութիւն ա͞ծութեան հիմ-
կառավարելն զարարածս ստեղծելն յոչըն-
չէ զհօգիս բանականս, և այլն. ոչ էր
ներգործութի յատուկ մարդկութեան.
Եւ հաստատեն ևս առաւել այս
պատճառս. քանզի ա͞ծութիւն էր ոչ
կարէր շարժիլ առ 'ի շրջելոյ 'ի տ͞ղ երկ-
րի. որ͞պ շարժիւք մարդկութեան նորին.
զի էր էութ͞բ անշարժելի, և յա͞մ ու-
րեք ներկայ. և ոչ ևս կարէր կախել
յայլմէ պատճառէ, կամ հնազանդե-
ցուցանել այլումըն. որ͞պ կարէր մրդ-
կութիւն. զի էր էութ͞բ առաջին պատ-
ճառ ամենայն անկախ յայլմէ. և ինք
Ի նախկայ էր ա͞մ գոյից. Եւ դրել էր
20 մարդկութիւնն ոչ կարէր անկախապ͞ս
յայլմէ կառավարել զարարածս. որ͞պ
կառավարէր ա͞ծութիւն. զի էութ͞բ կա-
խեալ ինքն յայ. և ոչ ևս կարէր ստեղ-
ծել յոչնչէ զինչ ինչ. որպէս կարէ
միայն ստեղծիչն. զի էութ͞բ է արարած-
ոյ. Ապա ուրեմն 'ի ք͞ս այլ էր ներգոր-
ծութի ա͞ծութեան. և այլ մարդկութեան. ու-
րեմն ոչ մի. այլ երկու ներգործութի.
Արդ պատասխանեն առ այս հա-
կառակորդքն. թէ որ͞պ 'ի մարդն հոգի
առաջնորդէ և շարժէ զմարմինն առ
'ի գործել. նոյնպ͞ս և 'ի ք͞ս ա͞ծութիւն
առաջնորդէր և շարժէր զմարդկու-
Իա թիւն առ 'ի գործել. ապա ուրեմն որ͞պ
21 'ի մարդն ներգործութի մարմնոյն ոչ
է այլ 'ի ներգործութ͞է հոգւոյն. այլ
նոյն ինքն մարմնաւոր ներգործու-
թիւքն. որգոն. գնալ, աճել, զգալ
և այլն. արտաբերեալ լինին 'ի հոգւոյ 'ի
ձեռն մարմնոյ. նմանապ͞ս և 'ի ք͞ս ներ-
գործութի մարդկութեան ոչ էր այլ 'ի
ներգործութ͞է ա͞ծութեան. այլ ինքն
ա͞ծութիւն շարժէր զմարդկութիւնն
իբրև զգործիք իւր, առ 'ի գործել ոչ
թէ միայն ա͞ծ օրէն զա͞ծավայելուչսն
որպէս. զսքանչելիսն. այլ և զ մարդ-
կօրէն զմարդկայինն գործողութիւնն.

Հիզան.

Հեղման. զընթացումն, և զայլսն. Եւ Ժբ
պատճառն է այս. զի նորա ներգործու- 22
թեան գործեացն ոչ է այլ՝ ի ներգոր_
ծութէ այսորիկ որ շարժէ զգոր_
ծիքն. զոր օրինակ. յորժամ հիւսն
շարժէ զգործիքն իւր առ ՝ի առնել
զաթոռ. ներգործութիւն գործեացն
է և ս ներգործութի հիւսանն.

Բայց ընդդէմ նոցա է. նախ զի ոչ
նոյնպէս ամին վարին ամծութեան և
միակութի ՝ի քն. որպէս վարին ՝ի մարդն
հոգի և մարմին. Քանզի ՝ի մարդն
մարմինն ոչ է կատարեալ էնութի. այլ
մասն նոյն էնութե. ՅՊ. նիւթ տարրա
կան որ ոչ ունի յինքեան զկենդանա
կան գործառնուց զօրութի. այլ առ_ Ժգ
նու զայս ՝ի հոգւոյն. և սակս այսորիկ 23
՝ի հոգւոյն շարժի առ ՝ի արտադրել
զմարմնաւոր կենդանական ներգոր_
ծութիւնս զզայման, ընթացման, և
այլն. Իսկ ՝ի քն մարդկութիւն է էնու
թի կատարեալ. և ընդունի յինքեան
զիւր էնական գործառնուց զօրութիս.
որովք կարէ ըստ ինքեան արտադրել
զգործս իւր. զի որոյ ոչ կարօտի շար_
ժիլ առ իւր էնական ներգործութիս
՝ի միաւորեալ ամծութէն.

Երկրորդ. զի թէպէտ ՝ի մարդն շար_
ժի մարմինն ՝ի հոգւոյն առ ՝ի արտադ-
րել զներգործութիւնս ոմանս կեն_
դանականս. ուստի և այդպիսի ներ_ Ժդ
գործութիքդ ելանեն և ս ՝ի հոգւոյն. 24
սակայն առ ՝ի արտադրել զայլ անկեն
դան ներգործութիս տարրական զօ
րութեն իւրոյ. ՞ ըղձն. զշարժումն ՝ի
վայր. ոչ կարօտի շարժիլ ՝ի հոգւոյն.
այլ շարժի զօրութե իւրով. ՅՊ. յիւ_
րական իսկ ծանրութէն. սակս որոյ
և ս ՝ի մարդն այլ է ներգործութիւն
յատուկ մարմնոյն. և այլ ներգործու
թի յատուկ հոգւոյն. Նոյնպս ուրեմն
և նոյնպէս ՝ի քն թէպէտ մարդկութին
շարժիւր իբր գործիք ՝ի յածութէն
առ ՝ի արտադրել զգործս ոմանս գեր_

potentias naturales, ſecundum quas exercere poteſt ex ſe ſuas operationes; & ideo non indiget ad has moveri a divinitate unita, ut a cauſa particulari, de qua loquimur; nam, ut a cauſa univerſali, etiam humanitas noſtra, & omne agens creatum, dependet a Deo ſecundum eſſe, & operari.

Contra ſecundo: quia etiam corpus in homine, licet moveatur ab anima ad operationem vitalem, & ſic talis operatio ſic etiam animæ: tamen ad alias operationes ſuarum qualitatum elementarium, puta ad motum deorſum &c. non movetur ab anima, ſed virtute propria, ſcilicet propriæ gravitatis &c. unde etiam in homine alia eſt operatio propria animæ, alia propria corporis. Idem dico in Chriſto, in quo licet humanitas moveretur a divinitate, ut inſtrumentum, ad aliquam operationem, excedentem virtutem ipſius, hoc eſt, ad patrationem miraculorum: unde talis operatio erat propria divinitatis, ut principalis moventis; tamen ad alias operationes humanas, ſibi connaturales, non movebatur a divinitate, ut ſibi unita, ſed virtute propria: & ſic duplex erat operatio Chriſti, alia propria divinitatis, alia propria humanitatis.

Contra tertio: quia adhuc in ipſa patratione miraculorum, ubi humanitas Chriſti operabatur, ut inſtrumentum divinitatis, eſt reperire duplicem operationem utriuſque naturæ. Nam operatio inſtrumenti, quod movetur ab alio, eſt duplex: una, quam habet, in quantum eſt inſtrumentum, ſeu in virtute moventis; & hæc quidem, ut ipſi dicunt, non eſt alia ab operatione moventis ipſum, ſcilicet cauſæ principalis: alia vero, quam habet idem inſtrumentum ſecundum propriam

formam, & virtutem, non autem secundum quod movetur ab alio; & hæc est operatio propria instrumenti, & non moventis principalis, etiam si movens utatur illa ad suum effectum. Sicut, cum faber utitur igne ad faciendam clavem, operatio ignis, quatenus ordinatur a fabro ad suum effectum principalem, scilicet ad clavem faciendam, est factio clavis, & ut sic, non est alia ab operatione fabri: quatenus vero consideratur, ut calefactio ferri in virtute ipsius ignis, non est operatio fabri, sed ignis. Sic etiam operatio securis secundum propriam formam est incisio ligni; secundum autem quod movetur ab artifice, operatio ejus est factio scamni, quæ non est alia ab operatione artificis. Et ratio hujus est; quia ubicumque movens, & motum habent diversas formas, seu virtutes operativas, ibi necessario alia est operatio propria moventis, & alia operatio propria moti; licet motum participet operationem moventis, & movens utatur operatione moti, & si utrumque agat cum communione alterius.

Ad hunc itaque modum se habuit Christi divinitas movens, & humanitas mota, in patratione miraculorum: utraque enim natura habebat propriam formam, & virtutem operativam, & sic etiam propriam operationem: v. g. cum Christus illuminavit cæcum liniendo oculos ejus luto: linitio oculorum secundum se erat operatio propria humanitatis, & non divinitatis; illuminatio autem cæci erat operatio propria divinitatis, & non humanitatis; licet divinitas uteretur operatione humanitatis, sicut operatione sui instrumenti ad illam illuminationem; & humanitas participaret operationem divinitatis,

ԻԵ բնականս, որք գերազանցեհն քան
25 զմարդկային զօրութիւն. յ̅. զսքանչելագործութիւնս. ուստի և այդպիսի գործդ էր յատուկ ածութեանն իբր սկզբնական պատճառին. սակայն առ 'ի արտաքրել զայլ բնական գործս իւր մարդկայինս ոչ շարժիւր 'ի միաւորեալ ածութենն. այլ իւրովին իսկ զօրութեան. ուրեմն այլ էր 'ի քններ_ գործութիւն յատուկ ածութեան. և այլ ներգործութիւն յատուկ մարդկութեան.

Երրորդ. զի և յինքեանս սքանչելագործութիւնս յորում մարդկութիւն էր արտագործէր իբր գործիք ածութեան. գտանեմք զերկու ներգործութիւն եր_
ԻԶ կոցունց բնութեցն. քանզի գործիքն,
26 որ շարժի յայլմէ, ունի զերկու ազգ ներգործութիւնս. զմինն որով ինքն գործէ զօրութեամբ, ոչ իւրով այլ շարժողին. յ̅. սկզբնական պատճառին. և այս ներգործութիւն. ո՛չ անձն. ոչ է այլ 'ի ներգործութենէ շարժողին. իսկ զմիւսն. որով նոյն ինքն գործիքն գործէ զօրութեամբ իւրով. և ոչ շարժողին. և այս ներգործութիւն ոչ է շարժողին. այլ է յատուկ ինքեան գործեացն. Թէպէտ և շարժօղն առնու զնա 'ի կիր վ̅ առնելոյ զգործն իւր.

Օր՛ր օրինակ. յորժամ դարբինն 'ի կիր առնու զհուրն վ̅ շինելոյ զփական.
ԻԷ յայնժամ ներգործութիւն հրոյն ըստ
27 որում յարաբերի 'ի հանճարեղ դարբնէն առ 'ի շինել զգործն իւր. յ̅. զփական. է շինութիւն փականին. և ոչ է այլ 'ի ներգործութենէ դարբնին. իսկ ըստ որում նկատի իբր ջեռուցումն երկաթի զօրութեամբ ինքեան հրոյն. ըստ այսմ ոչ է ներգործութիւն դարբնին, այլ միայն հրոյն. Նոյնպէս և ներգործութիւնս տապարին ըստ զօրութեան իւրում է կտրումն փայտին. իսկ ըստ որում 'ի կիր առնանի 'ի յարհեստաւոր հիւսանէն առ 'ի շինել զաթոռն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ներգործութիւն հիւսան. յ̅.

չնմանումն աթոռոյն ։ Եւ պատճառն ԻԸ
այսորինակ է այս . վ՟ն զի յորժամ պատ- 28
ճառն շարժօղ, և գործիքն շարժեալ
ունին զնշանակ զիւրեանց յատուկ
զօրութիւն, յայնժամ պարտ է հարկաւո
րապ. Թէ այլ եղէ ներգործութի շարժո
ղին . և այլ ներգործութի շարժելոյն.
պ . գործեացն . Թէպէտ և գործիքն
հաղորդէ ներգործութէ շարժողին .
և շարժօղն ՚ի նիր առնու զներգոր
ծութի գործեացն . և այսպէ երկոքեան
գործեն հաղորդելով ընդ միմեանս ։

ԵՎՀ ըստ այդպիսի գաղափարեր-
վարեմն ՚ի սքանչելագործութիւնն
մարմնութեան շարժօղ և մարդկութին շար
ժեալ։ քանզի երկաքանչիւր բնութիւն ԻԹ
ունէր զիւր յատուկ ներգործաւորս 29
զօրութիւն. ուստի և զիւր յատուկ ներ
գործութին հնիւէս յորժամ քն լուսա
ւորեաց զկոյրն ծեփելով զկաւն ՚ի վ՟ր
աչաց նորա . յայնժամ ծեփումն կա
ւին ՚ի վ՟ր աչացն էր ըստ ինքեանն ներ
գործութի յատուկ մարդկութեանն
և ոչ աստուածութեն էր ։ իսկ լուսաւորու
թիւն կուրին էր ներգործութիւն յա
տուկ աստուածութե. և ոչ մարդկութե.
Թէպէտ և աստուածութին ՚ի նիր առնոյր
զայս ներգործութին գործեացն իւ
րոյ առ ՚ի լուսաւորել զկոյրն . և մարդ
կութին հաղորդէր ներգործութե
աստուածութե . այլ և գործիքն հաղորդէ Լ
գործողութեան սկզբնականն պատճա 30
ռին ։ Եւ զայս կամեցաւ ասել տարսո
նի ժողովքն հայոց . յորժամ ՚ի թուղթն
առ կայսրն մանուէլ գրեաց . Թէ հա
ւատամք և ներգործութին նոյնպէս եր
կու լինել աստուածային և մարդկային ՚ի միա
ւորութեն . ոչ բաշխաբաժանեալ զա՟ծու
թեն միայն տալով առանց մարմնոյն.
և ոչ զխոնարհագոյնսն մարդկութե
առանձին առանց աստուածոյն ։] Եւ
զնոյն հաստատեաց մեծ հայրապետն ԼՆ
լէոն պապն ՚ի թուղթն առ փլաւիա
նոս, ասելով այսպէս ։ Ներգործէ երկա

քան

tis, sicut instrumentum participat operationem principalis agentis. Et hoc dicere voluit Armeniorum Tarsense, Concilium in epist. ad Manuelem Imperatorem, per illa verba: *Duplicem esse credimus operationem, divinam scilicet, & humanam, in unione, hoc est, non attribuentes sublimiora opera soli divinitati absque carne, neque humiliora soli humanitati absque divinitate*. Et clarius divinissimus Leo noster in epist. ad Flavianum: *Agit*, inquit, *utraque forma cum alterius communione, quod proprium est: verbo scilicet operante, quod verbi est; & carne exequente, quod carnis est.*

Instant: Omnes operationes Christi, tam divinæ, quam humanæ, procedebant ab una ejus persona; sed hæc erat persona divina, scilicet Dei verbi: ergo procedebant omnes a divinitate: & ideo ratione hujus unius principii, una erat, & non duplex operatio.

Pro responsione, quæ possit satis Armeniis facere, sciendum ipsis est, primo, quod persona aliud non sit, nisi individuum naturæ rationalis per se subsistens: quod autem in rationali tantum substantia dicitur persona, hoc in substantiis tum rationalibus, tum non rationalibus dicitur hypostasis, vel suppositum. Secundo, quod persona, seu hypostasis, vel suppositum duo includit præter accidentia; naturam scilicet rei substantialis, & subsistentiam, seu personalitatem illius, per quam natura illa subsistens, dicitur hypostasis, seu suppositum, vel persona: unde incarnati verbi persona tria includebat, hoc est, duas naturas, divinam, & humanam; & præterea personalitatem, seu subsistentiam verbi, quæ divina erat, immo cum

na-

natura divina identificata, per quam utraque natura ſubſiſtens, dicebatur una perſona. Tertio, quod licet tota hypoſtaſis, ſeu ſuppoſitum, vel perſona, denominetur proprie operans, eo quod agere, & pati non dicitur natura, niſi ſubſiſtens; tamen principium elicitivum operationum non eſt ſubſiſtentia, ſeu perſonalitas illius, ſed ſolum natura: ſubſiſtentia vero, ſeu perſonalitas, eſt id, per quod natura ſubſiſtit; atque adeo eſt tantum conditio, ſine qua natura illa non ageret.

His poſitis, patet reſponſio ad inſtantiam: ubi, cum dicitur, quod omnes Chriſti operationes procedebant ab una Dei verbi perſona divina: ſi ſenſus ſit, quod procedebant a perſonalitate verbi, quæ divina erat, ut a principio elicitivo illarum: falſum eſt; quia munus illius perſonalitatis non eſt elicere operationes, ſed reddere utramque naturam ſubſiſtentem, ad hoc ut agere poſſit: unde eorum ratio corruit. Sin autem ſenſus ſit, quod omnes procedebant a tota perſona verbi, tanquam ab uno ſuppoſito denominative operante, includente vero duas naturas, ut principia elicitiva ipſarum operationum: verum eſt: ſed tunc nihil contra nos; quia operatio non ſumit ſpeciem a ſuppoſito operante, ſed a principio operationum; quod cum in Chriſto fuerit duplex, erat conſequenter duplex ſpecie operatio: ſicut calefactio, & illuminatio ſunt diverſæ ſpecie operationes; quia in una ignis hypoſtaſi, calefaciente, & illuminante, eſt duplex forma, ſeu principium elicitivum illarum, nempe calor, & lux.

Ex dictis collige; operationum Chriſti triplex genus diſtingui poſſe: quædam

Լա քանչիւր բնութիւն հաղորդութբ մի-
31 միւսոյ գործէ յատուկ է իւրաքանչիւ-
րում. յի. քանզի ներգործելով գործոյ
է յատուկ բանին. և մարմնոյն կատա-
րելով գործոյն է մարմնոյն.]

Եւ դարձեալ ընդդիմաբանեն հակառակորդքն. և ասեն. թէ ամ ներգործութիւնքն քի թէ ածայինն, թէ մրդկային, ելանէին 'ի մի յանձնէն նորին. իսկ անձն քի էր անձն բանին այ. ապա ուրեմն ամ ելանէին 'ի յածութէ. և պատճառաւ այսր միոյ սկզբանս ասին մի ներգործութի. և ոչ երկու.

Սակս պատասխանատրութէ. նախ գիտելի է. զի անձն ոչ այլ ինչ է. եթէ
Լբ ոչ անհատ գոյացութի բանական բը-
32 նութէ ըստ ինքեան ենթակայացեալ.
իսկ որ ինչ 'ի բանական միայն գոյացութիւն կոչի անձն. 'ի յայլ ամ գոյացութիւն թէ անբանս, թէ յանբոյսս ոչ կոչի անձն. այլ ենթակայօղ. կամ ենթադրեալն. Երկրորդ գիտելի է. զի անձն կամ ենթադրեալն բաց 'ի պատահմանցն զերկու ինչ ներընդունին. յի. զբնութիւն գոյացական իրին. և զենթակայութի, կամ զանձնաւորութիւն. որով գոյացեալ բնութիւն ասի անձն. կամ ենթադրեալն. ու ստի անձն բանին մարմնացելոյ զերիս ինչ ներընդունէր. յի. զերկու բնութի, ածային
Լգ և մարդկային. և եւս զանձնաւորու-
33 թիւն կամ զենթակայութիւն բանին,
որ էր միայն աստուածային, և միով երկոքին բնութիւնք էր և ասիւր մի անձն. Երրորդ գիտելի է. զի թէպէտ բոլոր անձն կամ ենթադրեալն յարանուանի իսկապէս գործօղ. վս զի բնութիւն ոչ ասի գործել կամ կրել. եթէ ոչ ենթակայանայ կամ անձնաւորի. սակայն սկիզբն, որ ելուզանէ զգործս, ոչ է անձնաւորութիւն կամ ենթակայութիւն անձին. այլ միայն բնութիւն. իսկ անձնաւորութի կամ ենթակայութիւն է այն, որով բնու-

նութիւն քան զինչ եւս ենթակայականաց
կամ անձնաւորի . վ̄ն որոյ է միայն
թէութի . առանց որոյ ոչ ներգործէր
բնութիւն .

Արդ յետ այսոցիկ պատասխա-
նեմք առ վերոյգրեալ ընդդիմադրու-
թիւն . զի յորժամ ասեն , թէ ա̄մ ներ-
գործութիւնքն քի երեւեին 'ի միոյ անձ-
նէն բանին ա̄յ . եթէ իմանան . թէ է
լեալ են յանձնաւորութէ բանին . իբր
'ի սկզբանէ որ երեւեցանէր զնոսա .
սուտ իմանան , և մոլորին . վ̄ն զի ոչ
է գործ անձնաւորութեան բանին
երեւեցանել զներգործութիւն . այլ իւր
գործն է անձնաւորեցուցանել զեր-
կուսին բնութեանն . ա̄պ զի կարիցեն դոքա
երեւեցանել . Իսկ եթէ իմանան . թէ
ա̄մ ներգործութիւնքն քի երեւեին
'ի բոլոր անձնէն ա̄յ բանին . իբր 'ի միոյ
ենթակայէն , որ յարանուանիւր
գործող , վ̄ն ընդունելոյ զերկու բնու-
թիւնս , որք երեւեցանէին զներգործու-
թիւնսն . յայնժամ բարւոք իմանան .
բայց անդուստ ոչինչ լինի ընդդէմ
մեր . քանզի ներգործութիւն ոչ ա-
նուանեցաւ իւր 'ի յանձնէ ներգոր-
ծողէն . այլ 'ի բնութէ , որ երեւեցանէ
զներգործութիւն . ուստի գոլով 'ի մի
անձն բանին երկու բնութի . երկու-
եւս էին տեսակք ներգործութեանց .
Հեզան . մի ենթակայական հոգւոյն ունի
զերկու տեսակս ներգործութեանց .
Յի . լուսաւորելոյն և ջեռուցանելոյն , զի
թէպէտ մի իցէ ենթակայական . որպէս
անուանին լուսաւորող , և ջեռուցա-
նող . սակայն ներընդունին զերկու զօ-
րութիւն . Յ. զլոյս և զջերմութի , երու-
զիչս երկուց ներգործութեանց .

Յաւելցուցու հետեւի . նախ եթէ
երեք են ազգք ներգործութեանց քի .
Ոմանք էին միայն ա̄ծային . որպէս .
ստեղծումն յոչնչէ հոգւոյ բանակա-
նի , կառավարութիւն տիեզերաց , և
այլն . ուստի առաք պօղոս վ̄ն քի . թէ
որ

dam enim fuerunt tantum divinæ; ut
ԼԴ 34 creatio animæ rationalis, gubernatio universi &c. juxta illud, Hebr. 1. *qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ*: quædam tantum humanæ, ut ambulatio, comestio &c. quædam autem dictæ sunt Theandricæ, ideft, divinæ humanæ, non per aliquam confusionem utriusque operationis, aut virtutum utriusque naturæ; quia, licet uno vocabulo exprimantur, revera tamen sunt duplices: sed per hoc, quod divina ejus operatio utebatur humana; & humana ejus
ԼԵ operatio participabat virtutem divinæ
35 operationis; ut supra dictum est: hujusmodi sunt justificatio peccatoris, suscitatio mortuorum, aliorumque miraculorum patratio; quibus nominibus partim significatur actio divina principalis, quæ vi sua attingebat principalem effectum, nempe gratiam, vitam miraculose restituendam &c. partim significatur actio humana, a verbo divino usurpata, tanquam instrumentum, ad eundem ponendum effectum: ut vox Christi dicentis, *remittuntur tibi peccata tua*: vel, *Lazare veni foras* &c.

ԼԶ Collige secundo; eatenus dici,
36 quod in Christo sit duplex specie operatio; quatenus humana contra distinguitur a divina: cæterum tam una, quam altera multiplex est secundum speciem, non solum ex parte termini, sed etiam ex parte principii juxta diversitatem potentiarum, quibus unaquæque natura operabatur. Sic etiam duplex dicitur esse voluntas respectu duplicis naturæ; cum tamen sola voluntas humana secundum se duplex sit, altera rationalis, altera sensitiva. Simili ratione, cum dicimus, duas es-
se

se in Christo naturas, intelligimus solum de naturis integris, ac perfectis, non etiam de partialibus. Quocirca fatua nimis est, & inepta, tam sæpe in libris suis repetita, Pseudomagistrorum objectio illa, dicentium: *Si distinguendæ in Christo essent naturæ, aut voluntates, vel operationes; profecto non duæ tantum, uti dicunt, sed etiam plures esse invenirentur; siquidem tres essent naturæ; una divinitatis, altera animæ, tertia corporis.* Quod quidem cum dicunt, plane insaniunt; ignorantque quod, si de partialibus, hæterogeneisque naturis etiam sermo fieret, in solo corpore multo plures numerarentur: cum alia sit carnis natura, alia ossis, alia nervi, alia sanguinis, aliæ cæterorum humorum; quæ tamen omnes simul cum animas unius integræ naturæ humanæ, a verbo assumptæ, constitutionem ingrediuntur.

Et hæc satis de secunda probatione, desumpta ex rationibus. Antequam autem hoc idem tertio probetur ex patribus, aliquid de Christi passione in particulari dicendum est.

ԺԷ որ է լոյս փառաց և նկարագիր էու-
37 թեան նորա. որ կրէ զամենայն բանիւ զօրու-
թեան իւրոյ.] Մինչ էին միայն մարդ-
կային որդւոյն. ուտել, ըմպել, գնալ,
և այլք։ Իսկ ոմանք յունարէն կոչե-
ցան Թէանտրի. այսինքն. աստուածամարդկային.
ոչ թէ վասն շփոթման երկուց ներգոր-
ծութեանցն 'ի մի. զի թէպէտ միով բա-
նիւ անուանականչին. սակայն ոչ են
մի, այլ երկու։ այլ վասն զի աստուածայինն ներ-
գործութիւնքն 'ի կիր առնոյր զմարդ-
կայինն իբր զգործիք. և մարդկային
ներգործութիւն հաղորդէր զօրութեան
աստուածայնոյն. որպէս ասացաք 'ի վերոյ. և
այսպիսիք էին արդարացուցանելն
ԺԸ զմեղաւորս. յարուցանել զմեռեալս.
38 և այլ սքանչելագործութիւնք. զի յայս
պիսիս գոյր նախապատականն աստուածային
ներգործութիւն. որ զօրութեամբ իւրով
արտադրէր զգործն նախապատա-
կան. որպէս զաստուածային շնորհս 'ի մեղա-
ւորսն, զկենդանութիւն 'ի մեռեալսն,
և զայլսն. և գոյր և ս սոյն մարդկային
ներգործութիւն 'ի կիր առեալ 'ի բա-
նէն իբր գործիք վասն արտադրելոյ
զնոյն գործն. որպէս Յիսուսն քն, թողեալ
լիցին քեզ մեղք քո. կամ թէ. զաղջիկ
արի, եկ արտաքս։ և այլն.

Երկրորդ հետևի. եթէ ըստ այսմ ասի գոլ 'ի Քրիստոս երկու տեսակաւ ներգոր-ծութիւն, ըստ որում մարդկային ներգործութիւն իմանի գոլ տարբեր յաստուածայ-նոյն։ Ապա թէ այլազգաբար իմանիւր. արդեօք թէ միոյն թէ միւսոյն կարէր գոլ բազմապատիկ տեսակաւ, ոչ միայն 'ի կողմանէ եղելոց. այսինքն. գործոց. այլ և ս 'ի կողմանէ սկզբանց. այսինքն. զանազան զօրութեանցն. որովք իւրաքանչիւր բնութիւն գործէր։ Նմանապէս և զկամս ասեմք գոլ երկուս յարաբերութեամբ առ երկուս բնութիւնս։ Քանզի եթէ այլապէս իմանայաք. գտանէաք գոլ առաւել. զի միայն մարդկային կամքն երկու է. միոյն բանականն և հոգևոր. միւսոյն զգայականն և մարմնաւոր։ Նոյնպէս և յորժամ ասեմք երկու բնութիւն. իմանամք միայն վասն կա-տարեալ բնութեանց. և ոչ և ս զանկատարից։ Ուստի և յոյժ յիմարութիւն է այն առարկութիւն հակառակորդաց. յորժամ ասեն. զի եթէ պարտ լինէր երկուա-նել 'ի Քրիստոս զբնութիւնս, կամ զկամս, և կամ զներգործութիւնս. ապա ոչ երկու միայն. այլ առաւել հարկ էր իմանալ. զի երեք էին բնութիւնք. միոյն հոգւոյն, երկ-րորդ մարմնոյն, և երրորդ աստուածութեան։ Քանզի զայս ասելով. ամենևին խելագա-րին. և ոչ գիտեն. զի եթէ կամէաք խօսել յաղագս իւրաքանչիւր մասնաւոր և ան-կատար այլասեռ բնութեանց, որ գտանին 'ի Քրիստոս. միայն 'ի մարմնի անդ ոչ երեք, այլ

բազ.

բազմապատիկ գտանէին. զի այլ է մսոյ բնութի, այլ ջլի. այլ ոսկեր, այլ արեան. և այլ այլոց մասանց. բայց ամ անկատար բնութիքս այսոքիկ հոգւովն հանդերձ բաղկացուցանեն զմի կատարեալ մարդկային բնութի զոր ած բանն շաղկապեաց ընդ բնութեն իւրում.

Եւ այսքան բաւականասցի յաղագս երկրորդ ցուցմանն, որ ՚ի ձեռն պատճառաց. Իսկ յառաջ քան թէ զնոյն ցուցանիցեմք վկայութբ սրբոց հարց. պարտ է մեզ սակաւիկ մի խօսել յաղագս կրողութեն քի.

ԹԷ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

աստուածութիւնն, ոչ ծնաւ ՚ի սրբոյ կուսէն. ոչ չարչարեցաւ. և ոչ մեռաւ.

Գլուխ. Դ.

Ասացաք. թէ գոյր ՚ի քն երկու ա̄
ներգործութի. մինն ածու
թեն. և միւսն մարդկութեն. Արդ
գիտելի է. զի առ ներգործութիւնս
մարդկութեն յարաբերեմք և զամ
կրողութիս քի. որք և կարեն կոչիլ
կրաւորական ներգործութիք. որպէս.
ծնանիլ ՚ի սրբոյն մարիամայ, չարչա
րիլ, մեռանիլ և այլն. զի տամք զայս
պիսի անուանակոչութիւնս անձին բա
նին ած վն մարդկային չարչարելի բը
նութեն զոր էառ. ոչ վն ածային ան
չարչարելի բնութեն զոր ունէր. թէ
պէտ և ընդդէմ այսորիկ կամեցան
և բարբանջել սուտ վրդպետքն. որոց բ̄
յիմարութիւն այնչափ ընդ այսմ մասին
աճեցաւ. մինչ զի ասելով թէ մարմինն
քի եղև վն միաւորութե անմահ, անա
պական, և անչարչարելի. ոչ ամաչէ
ցեն ասել զածութի նորին ծնեալ ՚ի
կուսէն, չարչարեալ, և մեռեալ. վն
զի կարծեն, թէ ոչ կարեմք ընդդէմ
նեստորի ասել ճշմարտապէս զքն ած
ծնեալ ՚ի սբ կուսէն, չարչարեալ, և
մեռեալ. եթէ ևս ոչ ասեմք զածու
թիւն իւր հանդերձ մարդկութեամբն
ծնեալ, չարչարեալ, և մեռեալ. ո՛հ
յիմարութե մեծի.

Եւ արդ՝ զի պարտ իցէ մեզ տալ

QUOD CHRISTI DIVINITAS

Non sit nata ex B. Virgine, nec passa, nec mortua.

§. IV.

DIximus, in Christo duplicem ope-
1 rationem fuisse, alteram divi-
nitatis, alteram humanitatis. Ad ope-
rationem autem humanitatis reducun-
tur omnes Christi passiones, quæ dici
etiam possunt operationes passivæ; &
præsertim nasci de B. Virgine, pati,
ac mori: quæ tribuuntur quidem sup-
posito divinæ naturæ, sed ratione hu-
manæ naturæ passibilis assumptæ, non
autem ratione naturæ divinæ impassi-
bilis: quicquid in oppositum Armenio-
rum Pseudomagistri effutiant, quorum
insania in hac etiam parte eousque
progreditur; ut, cum dicant Christi
2 humanitatem impassibilem esse, & im-
mortalem, sicut videbitur in quæstio-
ne sequenti; non erubescant tamen,
ejus divinitatem, & natam de Virgine,
& passam, & mortuam affirmare, ut
visum est §. 1. Putant enim non posse
vere dici contra Nestorium, Christum
Deum fuisse natum ex B. Virgine,
passum, ac mortuum; nisi dicatur,
quod ejus divinitas una cum humani-
tate sit nata, passa, & mortua.

Quod autem hujusmodi, & aliæ Christi passiones sint verbi supposito attribuendæ ratione solius humanita-

 tis,

tis, & non etiam divinitatis, ut error fuit Theopascitarum; præterquam quod definitum est adhuc in prima Synodo Ephesina, acta contra ipsum Nestorium, & ab Armenis ipsis suscepta; ubi Canone 12. sic habetur: *Si quis non confitetur, Dei verbum passum carne, & crucifixum carne, & quod mortem gustavit carne: anathema sit*. Præterea.

Probatur breviter, primo ex sacris scripturis: Dicitur enim Christus ab Apostolo, Rom.1. *factus ex semine David secundum carnem*. Quid hoc sibi vult, nisi conceptus, ac natus ex Maria Virgine secundum carnem, & non secundum divinitatem? Item Colos.1. *Reconciliavit vos in corpore carnis ejus per mortem*: per cujus vero mortem, nisi corporis carnis ejus? non ergo divinitatis. Et Petrus in epistola 1. cap.4. *Christo*, inquit, *in carne passo*: in carne igitur, non in natura divinitatis. Item cap.3. *Mortificatus quidem carne; vivificatus autem spiritu*, idest, divinitate, secundum quam immutabilis erat, impassibilis, & immortalis, juxta illud Jacobi 1. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*: & Timoth.6. *Qui solus habet immortalitatem*.

Secundo ex ratione: quia omnis passio ad defectum pertinet: est enim rei secundum quod est in potentia passiva, quæ formaliter includit imperfectionem. Tum quia omnis passio vel est corruptiva, vel perfectiva subjecti: & sic utroque modo connotat in illo defectum. Tum etiam, quia recipi non potest in subjecto sine alteratione, seu mutatione illius, quæ importat imperfectionem. At vero divinitas est essentialiter actus purissimus,

Գ բանին այ զայսպիսի կրողութիւնս
3 պատճառաւ միայնոյ մարդկութեան.
և ոչ ևս պատճառաւ ածութեան ըստ
ածապաշտարչարաց մոլորութեան. Հաս-
տատեցաւ յառաջնում ժողովոյն Եփե-
սոսի. որ եղև ընդդէմ նորին նեստորի.
զի 'ի ժբ. երորդ կանոնին ասէ այսպէս.
Եթէ որ ոչ խոստովանի զբանն այ
մարմնով չարչարեալ. և մարմնով խա-
չեալ. և մարմնով ճաշակեալ զմահն:
եղիցի նզովեալ:]

Եւ. դրձլ ցուցանի այս համառօ-
տակի. նախ 'ի սբ գրոց: Քանզի 'ի
Թուղթն առ Հռովմայեցիս գրէ առա-
քեալն վս քի. Թէ եղեալ 'ի զաւակէ
Դ դաւթի ըստ մարմնոյ:] այ. յղացեալ
4 և ծնեալ 'ի կուսէն ըստ մարմնոյ, և
ոչ ըստ ածութեան: Նաև առ կողոսացիս
ասէ. Թէ զձեզ հաշտեցոյց անդամովք
մարմնոյ իւրոյ 'ի ձեռն մահուան:]
իսկ որո՞յ մահուամբ. եթէ ոչ անդամոց
մարմնոյ իւրոյ. ապա ուրեմն ոչ ածու-
թեան: Եւ պետրոս ասէ. քի չարչարելոյ
մարմնով:] ուրեմն մարմնով. և ոչ
բնութբ ածութեան: Եւ դձլ ասէ.
Թէպէտ և մեռաւ մարմնով. այլ կեն-
դանի է հոգւով:] այ. ածութբ. ըստ
որում էր անփոփոխելի և անկրելի և
անմահ. ըստ այնմ յակոբայ առաքե-
լոյն. Թէ յորում չիք փոփոխումն և
Ե կամ շրջելոյ ստուեր:] և ըստ այնմ
5 պօղոսի առ տիմոթէոս. Թէ որ միայն
ունի զանմահութի:]

Երկրորդ ցուցանի պատճառօք: քան-
զի ամ կրողութի նշանակէ զպակա-
սութի ենթակային, որ կրէ: զի ամ
կրողութի կամ է կատարիչ և կամ ա-
պականիչ ենթակային. ապա ուրեմն
զիարդ և իցէ յայտ առնէ 'ի նմա զպա-
կասութի: նաև զի ոչ կարէ ենթա-
կային կրել. եթէ ոչ այլայլի և փոփո-
խի. որ նշանակէ զպակասութի: Իսկ
արդ ածութին է էակ ինչ ամենամաքուր
և ամենակատար. որ արտաքսէ զամ

ազգ

ազդ ներգործութենականութեան և պակա-
սութե։ է և ոչ անծնանելի և անապա-
կանելի. ուստի և ոչ կարէ ծնանիլ և
ոչ մեռանիլ։ է անայլայլելի. և անփո-
փոխելի. ըստ այնմ մարգարէին. Թէ ես
ած և ոչ փոխիմ։ ապա ուրեմն ածու-
թիւն ոչ բնաւին կարէ կրել. և եթէ
այսպէս է. ապա քս ծնաւ, չարչարեցաւ,
մեռաւ, և այլն, միայն իբր մարդ,
կամ ըստ մարդկութե. և ոչ եւս իբր
ած, կամ ըստ ածութե։

Եւ դարձեալ ցուցանի. զի իրն ծնանի
կամ վաղճանի ըստ այնմ էութե. զոր
ինքն շահէ, կամ կորուսանէ։ Իսկ որ-
դին ած ոչ շահեաց ՚ի ձեռն ժամանա-
կական ծննդեանն, և ոչ կորոյս ՚ի ձեռն
մահուն զածութիւն. այլ միայն զմարդ-
կութիւն. զի այս միայն լուծաւ ՚ի
յերիս աւուրսն. յորժամ հոգին քի
մնաց բաժանեալ ՚ի մարմնոյն։ ապա
ուրեմն որդին ած ոչ ծնաւ ՚ի կուսէն
և ոչ մեռաւ ըստ ածութե. այլ մի-
այն ըստ մարդկութե։

Երրորդ ցուցանի վկայութբ հայոց
հարցն։ քանզի սբն գրիգոր լուսա-
ւորիչ ՚ի դաւանութիւն իւր. գրեալ ՚ի
սրբոյն ոսկեբերանէ. ասէ այսպէս. բարձ-
րացաւ ՚ի վր խաչին մարմնով բանն
ած. և մեռաւ մարդկային բնութբ.
և մնաց անմահ միացելով ՚ի նմա ած-
ութեամբն։ քանզի երկու բնութիւք
միացան ՚ի մի քն. և վս այսորիկ մահ
մարմնոյն ածային անձնաւորութե
համարիւր։ ած էր ՚ի մարմինն, որ կը-
րէր զչարչարանս. և անմահ էր ածու-
թիւն, որ զգեցեալ էր զմարմինն։]

Զաքարիա հայոց հայրապետն ՚ի ճառ-
ընտրին։ ճի. ճառուածս ասէ։ Այսու-
հետև փրկեսցէ զմեզ բոլորեցուն ած
՚ի յամբարիշտ մարդադաւանն նեստո-
րէն. և յածչարչար եւտիքեայն.
որ երկոքեանն չարք են։]

Ներսէս կլայեցին ՚ի թուղթն առ
կայսրն մանուէլ ասէ։ Մեռաւ իշխա-
նա

զ 6 simus, & perfectissimus, excludens omnem rationem potentialitatis, & imperfectionis: est ingenerabilis, & incorruptibilis; unde nec nasci, nec mori potest: est inalterabilis, & immutabilis, juxta illud Malach. 3. *Ego Deus, & non mutor*: igitur divinitas essentialiter nulli subjacet passioni: superest ergo, Christum esse passum tantum ratione humanitatis.

Deinde, res secundum illud esse gignitur, moriturve, quod ab ipsa acquiritur, vel deperditur: at filius Dei non acquisivit per temporalem nativitatem, neque perdidit per mortem divinitatem, sed tantum huma-
է 7 nitatem, quæ sola desiit illo triduo, quo anima Christi separata fuit a corpore: ergo filius Dei non est temporaliter natus, neque mortuus ratione divinitatis, sed solius humanitatis.

Tertio ex Armenis Patribus: Nam sanctus Gregorius *illuminator*, in sua fidei professione apud Armenicum Giarrentir: *Elevatus est*, inquit, *supra crucem secundum carnem Deus verbum, & mortuus est secundum naturam humanam, permanens immortalis secundum divinam: quoniam duæ in uno Christo naturæ unitæ fuerunt;*
ը 8 *ideoque mors carnis ipsi verbo divino imputabatur: quamvis autem Deus esset, qui in carne cruciatus patiebatur; tamen immortalis erat divinitas, quæ carnem induta fuerat.*

Gregor. Episc. Armeniæ.

Zacharias Episcopus, apud idem Giarrentir, cap. 120. *Liberet*, inquit, *nos Deus a perverso Nestorio, qui Christum solum hominem fatebatur; & ab Eutyche, qui deitatem passam asserebat, impium enim dictu utrumque est.*

Nierses Ghelajensis, Patriarcha, in epistola ad Manuelem Imperatorem.

Mortuus eſt, inquit, *ſecundum mortalem naturam humanam, & vivus permanſit ſecundum immortalem naturam divinam*. Et infra: *Idem Chriſtus patiebatur, & moriebatur ſecundum mortalem, e nobis aſſumptam, naturam; atque immortalis, vivus, immo & vivificus erat ſecundum divinitatem a Patre acceptam*.

Nierſes Lampronenſis Epiſcopus, in expoſitione fidei: *Caro*, inquit, *ſimul cum anima patiebatur ſuas naturales paſſiones in qualibet Redemptoris ætate; divinitas autem ab hujuſmodi paſſionibus immunis, unita erat cum carne*. Et infra: *Qui autem Deo adſcribunt voluntatem, & operationem carnis, tanquam unius, & ejuſdem naturæ; & non potius Deo per attributionem convenire, dicunt, eadem pati ſecundum carnem, triplici peccato peccant: primo, quia impaſſibilem naturam illam carnis paſſionibus ſubjectam faciunt* &c.

Et, ut alios prætermittam, Joannes Patriarcha, in apologia pro duabus Chriſti naturis, ait: *Armeniorum nonnulli libros adverſus Catholicos exararunt, in quibus Eutychis hæreſim laborantes, negant in Chriſto naturam humanam, atque unam in eo naturam conſtituunt, nempe divinam, quam etiam dicunt paſſam. Et hi quidem non ex priſcis ſanctis Patribus, & doctoribus noſtris ſunt; ſed qui in miſerrima noviſſimorum temporum perturbatione inter nos prodierunt magiſtri*.

Quapropter Synodus Scirachavanenſis Armena, Can. 8. contra prædictos hæreticos hunc conſtituit anathematiſmum: *Si quis ſanctam Trinitatem paſſibilem dixerit, aut crucifixam; vel filium non carne, ſed divinitate*

Թ նաբար մարդկային մահկանացու բը
9 նութեան, և մնաց կենդանի աստուածային ան
մահական բնութեամբն. ոչ ոմն մեռեալ,
և ոմն կենդանի ըստ բաժանողացն.
այլ մի և նոյն անձն, և մի Քն չարչա
րեալ և մեռանել մահկանացու մար
մնովն որ ’ի մէնջ. և կենդանի էր, ան
մահ, և կենդանարար աստուածութեամբն
որ ’ի Հօրէ.]

Ներսէս Լամբրոնացին յեւ բացումն հա
ւատամքին ասէ. «Մարմինն հոգւովն
համադէրձ կրէր զիւր բնական կիրսն
յիւրաքանչիւր որ հասակս փրկչին.
և աստուածութիւն անհաս ’ի թշնամանոյն
էր խառնեալ ընդ մարմնոյն.] Եւ յետ
Ժ սակաւուց դարձեալ ասէ. «Որք որք այ,
10 տան զներգործութիւն մարմնոյ և զկամս
իբր միոյ բնութեան. և ոչ ըստ այ վե
րաբերութեան կրել զնոյն մարմնով. ե
րիս ’ի մեղս մեղանչեն. Նախ զի զան
չարչարելի բնութիւն չարչարանացն
կրից մարմնոյ ’ի ներքոյ դնեն. և այլն.]

Եւ զի մի յոյժ երկար իցեմ հյրպտն
հայոց յոհննէս, կոչեցեալն խուլ վար
դապետ. ’ի գիրս իւր, որ ընդդէմ միա
բնակացն, ասէ այսպէս. «Մինչև ցայս
օր տեսանեմք. որ բազում հայք թո
ղեալ զուղիղ ճանապարհն ուղղափա
ռաց մոլորեցան զհետ երթեալ ճա
նապարհին եւտիքեայ. և գրեն հա
Ժա կառակ ուղղափառաց հաստատե
11 լով զաղանդն եւտիքեայ. ուրանան
զմարդկային բնութիւնն քի. և դաւա
նին ’ի Քն մի բնութիւն, այս է միայն
աստուածային բնութիւն. և զնոյն ասեն չար
չարեալ. ոչ եթէ առաջինքն հայրա
պետաց և վարդապետացն մերոց սըր
բոց. այլ վերջին պղտորեալ ժամանա
կիս երևեալ վարդապետքս. անաղ
միամիտ ազգիս հայոց.] և այլն.

Վն որոյ հայոց ժողովն Շիրակա
ւանոյ ընդդէմ այնպիսի հերձուա
ծողացն հաստատեաց յութերորդ կա
նոնին զայս նզովումն. Եթէ ոք զսբ
Եր

Երրորդութիւն չարչարելի ասէ. կամ Ժբ
՚ի խաչի բեւեռեալ. կամ զորդին մերկ
առանց մարմնոյ ա̄ծութե̄ ասէ կրել
զչարչարանսն, ըստ բաբբանջմանն Եւ-
տիքեայ եւ մանիքեցւոցն. եւ կամ ասէ
սոսկ մարդ չարչարեալ ըստ ամբարշ-
տին Նեստորի կատաղութե̄. այնպի-
սին եղիցի նզովեալ.]

Նաեւ նոյն ինքն եկեղեցին Հայոց
՚ի դաւանութեան հաւատոյ զո̄ ձեռ-
նադրութե̄ եպիսկոպոսի դաւանի այսպէս.
[Խաչեալ եւ չարչարեալ եւ մեռեալ ան-
պարտ մարմնով վ̄ն մեր. Մնալով ըստ
ա̄ծութե̄ անմահ ՚ի մահուն, կենդա-
նի եւ առանց կրից ՚ի չարչարանսն.
եւ նոյն ըստ միաւորութե̄ մարմնով Ժգ
կրեաց զամ մարդկայինս.] Եւ զկնի սա-
կաւուց դրձլ ասէ. Նոյն ինքն է ծնեալ
՚ի Հօրէ անժամանակ. եւ բնութեամբ
կից Հօր, եւ յամենայն հաւասար. եւ նոյն
ինքն ծնաւ Հոգւովն սրբով ՚ի միշտ կու-
սէն Մարիամայ մարմնով. եւ ունի զեր-
կու ծնունդս. նախ ՚ի Հօրէ անժամա-
նակ. եւ դրձլ ՚ի մօրէ ժամանակաւոր.]
Եւ դրձլ ասէ. Թէ սա ըստ որում ա̄ծ
է անմահ. եւ ըստ որում մարդ եղե-
ճշմարտութե̄ իւր մարմնով. համբերեաց
չարչարանաց վ̄ն մեր.]

Հաստատուն յայտ լինի. թէ որքան
մոլորին այնոքիկ. որ զհետ երթալով
զկնի աղանդոյն պղծոյն պետրոսի ան Ժդ
տիոքացւոյն, երգեն զերեք սրբերգու-
թիւն խաչեցարիւն հանդերձ. որով
բոլոր ս̄ երրորդութիւն խաչեալ խոս-
տովանի. Իսկ տեսցեն Հայք զորինչ ՚ի
վերոյ ասացաք վ̄ն այսր իրիս ՚ի յեր-
րորդ վիճաբանութե̄ ՚ի պրակն. բ.
՚ի թիւն. ի. նաեւ ՚ի պատմականն հա-
տորին, ՚ի գլխն. Ժ. ՚ի թիւն. խզ.

Յորոյ վերայ զգուշացուցանեմ
զնոսա վասն առասպելաբանութե̄
դոշինկ վանականին. որ կամելով ՚ի գիրսն
իւր հաստատել զվերաբերութիւն
խաչեցարին ՚ի յերգն ս̄ ա̄ծ, պատմէ

զա-

nitate passum, juxta Eutychis, &
12 *Manichæorum ineptias*; *aut purum*
hominem passum, *juxta nugas impii*
Nestorii: *anathema sit*.

Et Armena ipsa Ecclesia, in fidei professione, quam proponit Episcopo consecrando, hæc posuit verba: *Qui secundum divinitatem permanens vivus, & immortalis in morte, ac sine passione in cruciatibus, secundum carnis dispensationem humana omnia passus est*. Et infra: *Idem ipse æternaliter ex Deo Patre natus est, eique in natura coessentialis, & omnino æqualis*: *& idem ipse secundum carnem, anima præditam, natus est de*
13 *Spiritu sancto ex Maria semper Virgine*; *habens duas nativitates, primam ex Patre æternam, & secundam ex Matre temporalem*. Et rursus infra: *Christus, secundum quod Deus, est immortalis*; *& secundum quod homo factus est, vere pro nobis passus est cruciatus, & mortem secundum carnem*.

Unde liquet, quam immerito ab Armeniis canatur Trisagium, *sanctus Deus*, cum additione illa Theopascitæ Fullonis, *qui crucifixus es pro nobis*; per quam tota Trinitas impie asseritur crucifixa. Vide, quæ supra
14 hac de re dicta sunt, quæst.3. §.2. num.20. & in prima parte cap.10. num.46. & seq.

Quibus addo; cavendum esse Armeniis, ne iis Vanachani verbis præbeant fidem, quibus volens in tract. de interrog. & respons. idem Trisagium cum additione, *qui crucifixus es*, propugnare, aniles quasdam fabellas non solum comminiscitur, verum etiam aliorum scriptorum, quos falso citat, auctoritate fulcire nititur; inquit enim: *Interrog. Quare Trisa-*

gium

gium detecto capite canimus? Respons. Non modo caput detegimus; sed etiam brachia elevamus, juxta exemplum Joseph ab Arimathæa. Nam, ut Nectarius, Romanus Pontifex, refert, non poterat Christi corpus ob splendorem a vulneribus emicantem deponi de cruce: sed ubi detecto capite, passisque brachiis cantatum ter fuit: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus, & immortalis, qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri: statim super brachia Joseph corpus sacrum descendit. Præterea magnus ille, ac divinus Ignatius, ut Socrates narrat historicus, cælestes vidit, audivitque exercitus, eundem ter sanctum hymnum cum additione, qui crucifixus es, concinentes: quare decrevit, ut ab Antiochena Ecclesia inter matutinas, ac vespertinas preces eodem modo deinceps hymnus ille caneretur. Fabulosæ sunt, inquam, istæ narrationes, quas neque Socrates, neque Nectarius, sed vel ipse Vanachanus, vel aliquis alius Theopascita hæreticus ad Armenios decipiendos commentus est. Et Socrates quidem lib.6. hist. cap.8. refert Ignatii visionem; sed illius peculiaris hymni non meminit, multoque minus impii ejus auctarii, quod multis seculis post Ignatii tempora a Petro Fullone proditum fuit. Propria Socratis verba sunt hæc: *Ignatius, Antiochiæ Syriæ tertius ab Apostolo Petro Episcopus, una cum Apostolis aliquando conversatus, visionem Angelorum, per responsorios hymnos sanctam Triadem laudantium vidit, & modum visionis Antiochenæ Ecclesiæ tradidit; unde & ad omnes Ecclesias ista traditio promanavit.* De Nectario vero Pontifice Romano quid dicam, cum nemo sit in catalogo Romanorum Ponti-

tifi-

Ժե զառաւապելս ոմանս. և սուտ ասէ, Թէ
15 ոմն նեքտարիոս անուն, և սոկրատ
պատմագիրն այնպէս ճառեցին 'ի գիրսն
իւրեանց. Եւ քանզի նորա են այս
պիսի. Հց. Ալն էր զՔ̅ ա̅ծն բացա_
գլուխ երգեմք. Պխնի. Ոչ միայն զգլ
ուխն բանամք. այլ և զձեռս 'ի վեր
համբառնամք. որպէս յովսէփ արի_
մաթացին. զի այնպէս ասէ նեքտարիոս
հայրապետն հռովմայ. Թէ չէր հնար
իջուցանել զմարմինն տեառն 'ի խա_
չէն վասն փայլատակմանցն որ 'ի խոց
ուածոյն. ապա բացեալ կացեալ և
զձեռս համբարձեալ ասէ. սբ̅ ա̅ծ. սբ̅
և հզօր. սբ̅ և անմահ. որ խաչեցար վս̅
Ժզ մեր. ողորմեա մեզ. և զայս երիցս ա_
16 սացեալ. էջ մարմինն սբ̅ 'ի վերայ բազ
կաց յովսէփայ. Եւ սոկրատ պատ
մագիրն ասէ. Թէ մեծն իգնատիոս
ա̅ծազդեցուն եանես զերկնային զօրս.
և լու̅ 'ի նոցանէ. և կարգեաց յե_
կեղեցին անտիոքայ. առաւօտուն և
երեկուն զՔ̅ ա̅ծն խաչեցարին ա_
սել.] Ապա այդպիսի ճառք են յայտ
նապէս սուտ առասպելք. զոր ոչ սոկ
րատ, և ոչ նեքտարիոս, այլ ա̅ծաչար
չար հերետիկոսք հնարեցին առ 'ի խա
բել զպարզամիտս. Քանզի սոկրատ
պատմագիրն 'ի վեցեր̅դ գիրսն պ̅տմա
գրուԹԵն իւրոյ, 'ի յութերորդ գլխն
Ժէ պատմէ զտեսիլն սբ̅ոյն իգնատիոսի.
17 և ոչ յիշատակէ զՔ̅ ա̅ծն, և ոչ զյե_
րաբերութի խաչեցարին. որ հնարեալ
և արտադրեալ եղև 'ի պղծոյն պետ
րոսէ անտիոքացւոյ չորս հարիւր ամս
զկնի ժամանակաց սբ̅ոյն իգնատիոսի:
զի իսկական բանքն սոկրատայ են սոքա.
Սբ̅ն իգնատիոս, 'ի պետրոսէ առա
քելոյն երրորդ եպիսկոպոսն անտի
ոքայ, երբեմն ընդ առաքելոն շրջեալ
եանես զզօրս հրեշտակաց. որք պա_
տասխանաւոր երգօք փառաւորէին
զամենասուրբ երրորդութիւն. և զկերպն
տեսլեանն աւանդեաց անտիոքայ ե_

կե_

կեղեցւոյն. ուստի և առ ամենեկեղեցեն Ժը
տարածեցաւ այս աւանդութիւն :] 18
Իսկ յիշեալ Նեքտարիոսն զինչ ասա-
ցուք? քանզի 'ի մէջ չորրորդութե հայրա-
պետացն հռովմայ զոչ ոք պատմեսցէ
Նեքտարիոս անուն : միայն կոստան-
դնուպօլսի եպիսկոպոս մին կոչեցաւ
Նեքտարիոս. բայց սա ոչ կարաց պատ-
մել զմրմնոյ տեառն զասացեալ սուտ
սքանչելագործութիւն . որ ոչ երբեք
լուեալ էղև 'ի մէջ եկեղեցւոյն յունաց
կամ լատինացւոց . այլ միայն 'ի մէջ հայոց լսի այս : զի եթէ չմնացին էր
ընդէր պատմեալ ոչ եղև յայլմէ պատմագրողէ ումեքէ մանաւանդ 'ի յաւե-
տարանչացն սոց :

Եւ չորրորդ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց որք այժմ 'ի վայր տեսանի :

tificum, qui Nectarius nominetur? Sed quisquis is fuisse fingatur: certe de Christi corpore vere id referre non potuit, quod nullus historicorum nec ante, nec post ipsum narravit, præsertim Evangelistæ, quos tantum de Christi corpore omissuros fuisse miraculum, credibile non videtur.

Quarto denique ostenditur ex Patribus Græcis, & Latinis: ut mox infra.

ԵՐՐՈՐԴ

Ցուցանի երկու կամք և երկու ներգործութի 'ի քս, վկայութբ նախկին հարցն յունաց և լատինացւոց, որք են յառաջ քան զքաղ կեդոնի ժողովն :

Գլուխ .Ե.

DUPLEX IN CHRISTO VOLUNTAS, ET OPERATIO

Probatur tertio ex Patribus Græcis, & Latinis, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. V.

Սրբն յուստինոս մարտիրոս 'ի ճռշ ա
մերում հաւատոյ դաւանութեն 1
ասէ : Որդին այ, որ մի է, և զերկու
բնութիւնս ընդունի . միովն գործէ
զգործս ածայինս և միւսովն առնու
զմարդկայինսն . և զխոնարհսն : քանզի
որում ած էր արար սքանչելիս. բայց ո-
րում մարդ էր և 'ի կուսէն ծնեալ,
կրեաց բնականաբար և կամաւորապէս
զխաչն. զմահն. և զայլսն այսպիսեացս :]

Թէրտուղիանոս 'ի գիրսն յիշա-
քն մարմնոյն ասէ : Երկու բնութիւնք
ցուցին զքս ած և մարդ . հոգևոր և
մարմնաւոր , հզօր և տկար . մեռեալ
և կենդանի : որ յատկութիւնք ածային
և մարդկային յայտնեցան հաւասար
չափաւորութբ երկաքանչիւրոց բնութե .
զի զօրութիւնքն զհոգին այ , և կրողու-
թիւնքն

JUstinus Martyr in expositione fidei, post medium: *Filius*, inquit, *qui unus est, & duplex natura, alia quidem ea, quæ divina sunt, efficit; alia ea, quæ humilia, abjectaque sunt, accipit: hoc enim ipso, quod Deus est, miracula edit; quod autem ex Virgine natus est, & homo est, crucem, mortem, similiaque sponte naturaliter pertulit*.

Tertullianus, de carne Christi, cap. 5. *Ita utriusque substantiæ census hominem, & Deum exhibuit; hinc natum* (ex Maria), *inde non natum: hinc carneum, inde spiritalem: hinc infirmum, inde præfortem: hinc morientem, inde viventem: quæ proprietas conditionem divinæ, & humanæ equa* uti-

utique naturæ cujusque veritate dispuncta est, eadem fide spiritus, & carnis: virtutes spiritum Dei, passiones carnem hominis probaverunt.

Gajus Papa, in epist. ad Felicem Episcopum: *Quamvis itaque ab illo initio, quo in utero Virginis verbum caro factum est, nihil unquam inter utramque formam divisionis extiterit, & per omnia incrementa corporea unius personæ fuerint totius temporis actiones; ea ipsa tamen, ut ita dicam, quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus; sed quid cujusque formæ sit, ex operum qualitate sentimus.*

Lactantius, lib. 4. instit. cap. 13. *Dei virtus in eo ex operibus, quæ fecit, apparuit; fragilitas hominis ex passione, quam pertulit.*

Eusebius Cæsariensis, de demonstratione Evangelica lib. 4. cap. 13. *Neque item, qui patibilis naturæ expers erat, aliquid a mortali secundum essentiam patiebatur. Nam neque v. g. dum cujuspiam viri sapientis corpus torquetur, illius sapientiam cædi, aut puniri, merito dicere possumus: eadem ratione neutiquam, multoque etiam minus, quod verbi aut natura, aut vis, detrimenti quippiam ex corporis affectionibus trahat, affirmare par est.*

Athanasius, lib. de humana natura suscepta contra Apollinarium circa finem: *Cum ergo dicit: Pater, si possibile est, transeat a me calix iste; veruntamen non mea voluntas fiat, sed tua; spiritus enim promptus est, caro autem infirma: duas voluntates inibi ostendit, alteram humanam, quæ est carnis, alteram divinam. Siquidem divina natura prompta est, humana vero propter imbecillitatem carnis*

Բ թիւքն զմարմին մարդոյ ստուգեցին։]
2 Սբն գայոս հռովմայ հայրապետն
՚ի թուղթն առ Փելիքս եպս ասէ.
Թէպէտ ՚ի սկզբանէ անտի, յորժամ
յորովայնի սբ կուսին բանն մարմին
եղև. ոչ ոք բաժանումն գոյր երբէք ՚ի
մէջ երկուց կերպարանացն. և ներգոր_
ծութիւքն էին ՚ի միոյ անձնէն եղա_
նէին յամ հասակս մարդկութեն իւ_
րոյ. սակայն շփոթմամբ ոչ խառնա_
կեմք զայնոսիկ. զորս անբաժանաբ
ներգործէր. այլ ՚ի գործոցն որպիսու_
թե ճանաչեմք, թէ ո՞յր կերպարանի
էր իւրաքանչիւր ներգործեալն.]
Լակտանտիոս ՚ի չորրորդ գիրսն
Գ սահմանադրութեց ասէ. Այ զօրու_
3 թիւն երևիւր ՚ի քն ՚ի գործոցն զոր ա_
րար. իսկ մարդոյ տկարութիւն ՚ի չար_
չարանացն, զոր կրէր.]
Եւսեբիոս կեսարացին ՚ի գիրսն
յդգս աւետարանական մեկնութեան
ասէ. Որ էր անչարչարելի բնութբ.
ըստ նորին բնութեն զոչինչ կրէր ՚ի
մահկանացուէն. զո՞ր օրինակ. յորժամ
իմաստուն մարդոյ մարմին չարչարի.
ոչ կարեմք իրաւաբար ասել. թէ չար_
չարի իմաստութիւն իւր. Նմանապ
և ոչ կարեմք ասել. թէ բանին բնու_
թիւն. կամ զօրութիւն զվնաս ինչ բար_
չէր ՚ի կրեցն մարմնոյն.]
Դ Սբն աթանաս յղգս մարդկու_
4 թեն ընդդէմ ապօղինարին ասէ.
Յորժամ ասաց. Թէ հայր իմ եթէ
հնար է. անցցէ զբաժակս զայս յինէն
բայց ոչ իմ կամք. այլ քոյդ լիցի. զի հո_
գիս յօժար է. բայց մարմինս տկար.
յայնժամ երկու կամս եցոյց. զմինն
մարդկային, որ է մարմնոյն. և զը_
միւսն ածային. քանզի ածային բնու_
թիւն յօժար էր. բայց մարդկայինն վս
տկարութե մարմնոյն փախչէր ՚ի չար_
չարանաց.] Եւ դարձ ՚ի ճառն յղգս ա_
մենասուրբ ածածնին ասէ. Զերկու_
կամս քարոզեմք. իսկ ոչ զերկու կամս

nis

ցօղս

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ե 5

Զ 6

Է 7

nis refugiebat passionem. Item serm. in Evangelium de sanctissima Deipara: *Ideoque duas voluntates prædicamus; sed nequaquam duos volentes, aut duos operantes, sed unum volentem, secundum unitatem personæ: contra vero, duas voluntates, & duas operationes, secundum peculiarem utriusque naturæ rationem: hoc igitur modo divinum incarnationis mysterium deprædicantes, hæreticorum blasphemias repudiamus*.

Item, adversus eos, qui Christum unam dicunt esse naturam compositam: *Si ejusdem est pati, & non pati; necesse est, & voluntates esse diversas, & non easdem actiones: aliæ enim convenit formæ Dei, & alia formæ servi: alia Templo, & alia inhabitanti Deo*.

Item, serm. 4. contra Arrianos: *Nam & ipse Apostolus Petrus propterea ad hunc modum loquutus est: Christo passo, non Deitate, sed carne, idque pro nobis; ut non ipsius verbi proprias, & naturales istiusmodi passiones, sed carnis esse, cognosceremus. Ne quis igitur hominum scandalizetur; sed potius cognoscat, verbum ipsum ex natura sua impatibile esse; sed tamen ob carnem, quam induit, ista de eo prædicari; quia & illa propriæ sunt carnis, & caro illa proprium est corpus Salvatoris*. Et infra: *Rursum humanitus inquiens: nunc anima mea turbata est: illud autem divinitus dixit: potestatem habeo, ut ponam animam meam, & potestatem habeo, ut sumam illam: nam turbari carnis proprium est; potestatem autem habere ponendæ, aut sumendæ animæ pro arbitrio, & ubicumque placuerit, non proprium est hominum, sed potentia verbi*.

Mm Item,

Item, in epist. ad Epictetum: *Illud ipsum perquam mirum fuit, eundem fuisse & patientem, & non patientem: patientem quidem, quatenus ipsius proprium corpus, in quo erat, patiebatur: non patientem vero, quatenus ex natura Deus impatibilis erat.*

Cyrillus Hierosolym. catechesi 4. *Duplex erat Christus: homo quidem id, quod apparebat; Deus vero, quod intelligebatur: comedebat quidem, ut homo, vere, ita ut nos; similes enim nobis corporis habebat affectiones: ut Deus autem, quinque panibus aluit quinque millia: mortuus est vere, ut homo; ut Deus autem, mortuum quatriduanum excitavit: dormivit in navi vere, ut homo; & ambulavit super aquas, ut Deus.*

Basilius, apud Theodoretum, dialogo 2. orat. de Eucharistia: *Defessus est Dominus, non divinitate oppressa labore; sed corpore, quæ ex natura consequuntur, accidentia suscipiente.*

Ambrosius, lib.6. in Evang. Lucæ: *Quod autem dixit, non mea voluntas, sed tua fiat; suam ad hominem retulit; Patris ad divinitatem: voluntas enim hominis, temporalis; voluntas divinitatis, æterna.*

Item, lib.2. ad Gratianum Imper. *Ut homo, turbatur; ut homo, illacrymat; ut homo crucifigitur. Sic enim Apostolus inquit Petrus, Christo passo in carne: caro itaque passa est; nam Deitas libera extitit mortis; & passioni corpus secundum conditionem humanæ cessit naturæ.*

Item, lib.1. de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap.6. *Sunt etiam qui in tantum impietatis prodierint, ut putent, quod divinitas Domini circumcisa est, & imperfecta de perfecta facta est; & in ligno non caro, sed illa* ope-

Է [illegible]

8 Ը [illegible]

9 Թ [illegible]

10 Ժ [illegible]

[illegible]

11 *operatrix omnium substantia divina, in carnis specie coagulata, pendebat.*

Amphilochius, orat. in illud: *Si possibile est, transeat &c. Ne ergo carnis passiones verbo impatibili injeceris: Deus enim sum, & homo, hæretice: Deus, ut spondent miracula: homo, ut testantur affectiones, & ea, quæ passus sum.*

Item, orat. adversus Arrianos: *Si ergo divinitas passa est; dixisti, quod est blasphemum: si autem, ut habet veritas; quare homini non adscribis passionem?*

Epiphanius, ex Panariis serm. 69. contra Ariomanitas: *Non simulatione,*
12 *sed veritate dixit: non mea voluntas, sed tua fiat: ut ostendat carnis substantiam veram; & redarguat eos, qui dicunt, mentem humanam eum non habere.*

Nazianzenus, orat. de Filio: *Uno capitulo moneo, ut altiora adscribas divinitati; humiliora autem naturæ humanæ attribuas, quæ ex parte nostræ infirmitatis assumpta est.*

Nyssenus, in orat. adversus Apollinar. *Quia igitur alia est humana voluntas, & alia divina; loquitur quidem, & quasi ex homine, quod infirmitati nostræ congruit, qui nostras pas-*
13 *siones assumpsit: adjungit autem secundam vocem sublimem, & Deo decibilem voluntatem &c. qui enim dixit, non mea, humanam hoc sermone significavit: addens vero, tua, ostendit conjunctionem suæ Deitatis ad Patrem, cujus nulla voluntatis est differentia propter communitatem naturæ: nam Patris dicens voluntatem, etiam filii demonstravit.*

Item lib. 5. contra Eunomium: *Inconfusa permanet tam carnis, quam Deitatis proprietatum contemplatio.*

 Et

Et infra: *Neque vivificat Lazarum humana natura; neque lacrymatur jacentem impassibilis potestas; sed proprium quidem est hominis lacrymari; vita vero, ejus, qui vere vita est.*

Chrysostomus, in Matth. cap. 26. *Transeat ergo calix, inquiens, subjunxit: veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu: & suam quidem voluntatem habere se, efficaciter demonstravit: præponit autem ubique suæ Paternam voluntatem, & in omnibus adnectit illam, quæ Patris est, ei concurrens, concordemque se ostendens illius voluntati.*

Item, in homil. de Cruce: *Scio, Christum sitiisse, & scio, Christum super aquas pedibus ambulasse; scio, Christum mortuum, & scio, Christum mortuos suscitasse; scio, Christum Pilato adstitisse, & scio, Christum ad dexteram Patris consedisse; scio, Christum lapidatum, & scio, Christum ab Angelis adorari; & quædam quidem refero Deitati, quædam autem assigno humanitati: quia novi, Christum de Maria natum; & scio, Christum ante omnia sæcula genitum, & apud Deum semper Deum esse verbum.*

Augustinus, serm. 191. de tempore: *Passus est Dei filius non putative, sed vere omnia, quæ scriptura testatur, idest, esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & cætera hujusmodi; sed secundum illud passus est, quod pati poterat; non secundum illam substantiam, quæ assumpsit; sed secundum illam, quæ assumpta est.*

Item, in Joan. de verbis Domini, serm. 58. *Unicuique substantiæ propria utique aptanda sunt; idest, infirmitates humanitati, quæ creata est; signa vero, vel mirabilia divinitati, quæ creavit; in tantum enim hæ duæ naturæ*

Ժդ Եւ նոյնմիտսն. ընդ չփոխութ. միայն խմացուցանեն
14 յատկութեանցն մարմնոյ եւ ածու-
թեան։] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ.
Ոչ յարոյց զՂազարոս մարդկային բը-
նութիւն. եւ ոչ արտասուեաց զմեռեալն
անչարչարելի զօրութիւնն. այլ յա-
տուկ է մարդոյ արտասուել. եւ յա-
տուկ նորա, որ է կեանք, կենդանա-
ցուցանել.]

Սբն յոհան ոսկեբերան 'ի մեկ-
նութիւն աւետարանին ըստ մատթէոսի
ասէ. Յետ ասելոյն. անցցէ զբաժակս
զայս յինէն. վերաբերեաց. բայց ոչ
իմ կամք, այլ քոյդ լիցին. զի ցուցցէ,
թէ ինքն ունէր զիւր կամս. իսկ առա-
Ժե ջադրեաց ամենայնիւ զկամս հայրա-
15 կանս առ իւրն. եւ զինքն միաբան-
եցոյց կամաց նորա.]

Նորին 'ի ճառէն յաղագս սբ խաչին.
Գիտեմ, թէ քս ծարաւեաց. եւ գի-
տեմ, թէ գնաց 'ի վր ջուրց. գիտեմ
զնա մեռեալ. եւ գիտեմ զնա յարու-
ցեալ զմեռեալս. գիտեմ զքս կացեալ
առաջի ատենին պիղատոսի. եւ գիտեմ
զնա նստեալ ընդ աջմէ հօր. գիտեմ
զքս 'ի հրէից քարկոծեալ. եւ գիտեմ
զնա 'ի հրեշտակաց երկրպագեալ. իսկ
զոմանս 'ի դոցանէ յարաբերեմ ածու-
թեն. եւ զոմանս տամ մարդկութեն.]

Սբն օգոստինոս 'ի. ճղա. ճառն
Ժզ յաղագս ժամանակի ասէ. Կրեաց որ-
16 դին այ ոչ առաչօք, այլ ճշմարտի զամ-
էնչ որ վկայեն սբ գիրքն. այս է. զքաղց,
զծարաւ, եւ զվաստակս, զցաւս,
զմահ, եւ զայլսն այսպիսեաց. իսկ
ըստ այնմ կրեաց. որ կարէր կրել. այս է.
ոչ ըստ այնմ բնութեանն, որ էառ.
այլ ըստ այնմ. որ առեալ եղեւ.]

Նորին 'ի մեկնութեն յհոււ. ԾԸ.
Երդ ճառէն յաղագս բանից տն. Իւրա-
քանչիւր բնութեն զյա-
տուկս իւր յարմարել. այս է. զտկարու-
թիւնս մարդկութեն, որ է ստեղծեալ.
եւ զնշանս եւ զսքանչելիս ածութեն,
որ

որ անեղծ. քանզի երկոքին բնութիւնքս Ժէ
այսոքիկ սակս այսր միաւորեցան ընդ 17
միմեանս. զի մի և նոյն Քն աստուած
և մարդ երբեմն արասցէ կամ խօսես_
ցի զիրս մարդկայինս. և երբեմն զաստ
ուածայինս.]

ՍԲ̄Ն կիւրեղ աղեքսանդրացին ՚ի
գիրսն յՂ̄գս գանձուց . լԲ̄ . երդ ճառն
ասէ . Մի տացուք այ̄ և արարածոյս
զմի բնական ներգործութիւն . զի մի
զերացուցուք առ ա̄ծայինն էութիւն
զարարածն . և դարձեալ զի մի ՚ի անեղի
արարածոյն իջուսցուք զայն , որ է
ա̄ծային բնութեան սեփհական . վ̄ն զի
որոց մի է ներգործութիւն և մի զօրու_
թիւն անզանազանաբար . նոցա և ս հարկ Ժը
է ունել զմի տեսակ .] 18

Նորին ՚ի թղթոյն առ նեստոր .
Նմանապէս և որ յառաջ քան զամենայն
յաւիտս գոյացաւ , և ՚ի հօրէն ծնաւ .
՚ի կնոջէ ծնեալ ասի ըստ մարմնոյն .
ոչ թէ նորա ա̄ծայինն բնութիւն առեալ
իցէ ՚ի սրբոյ կուսէն զսկիզբն ինչ լի_
նելութեան իւրոյ . և կամ յետ առա_
ջին ծննդեանն ՚ի հօրէ կարօտեալ իցէ
միւսում ծննդեան վ̄ն իւրեան ին_
քեան . այլ զի վ̄ն մեր և վ̄ն մերոյ փրկ
կութե միաւորելով ընդ անձնաւո_
րութե իւրում զբնութիւն մեր . կա_
մեցաւ ՚ի կնոջէ ծնանիլ . և սակս այ_
սորիկ ըստ մարմնոյ ծնեալ ասի ըստ ԺԹ
նմին օրինակի և ս ասի բանն այ̄ չար_ 19
չարեալ և յարուցեալ . ոչ թէ վ̄ն այ_
սորիկ առեալ իցէ նոյն բանն յիւրա_
կան բնութե զվէրս . կամ զբեւեռացուածս
բեւեռաց . և կամ զայլ ինչ յայսպիսի_
սեաց . քանզի գոլով ա̄ծութիւն ան_
մարմին , ոչ կարէ չարչարիլ . այլ զի
մարմինն , զոր յիւրեան էառ , կրեալ
էր զայսոսիկ . վ̄ն այսորիկ և նոյն ինքն
բանն ասի վասն մեր կրեալ զայսոսիկ .
զի անչարչարելի բանն ՚ի չարչարելի
մարմնի կայր .]

Պւշ_

turæ sibimet unitæ sunt, atque conjunctæ; ut unus, atque idem Christus, Deus, & homo, aliquando res aut agat, aut loquatur humanas, aliquando divinas.

Cyrillus Alexandr. in lib. de Thesaur. serm. 32. *Neque enim unam naturalem operationem dabimus Deo, & creaturæ; ut neque id, quod creatum est, ad divinam deducamus essentiam; neque iterum id, quod est divinæ naturæ præcipuum, ad locum, qui creaturis congruit, deponamus: quorum enim operatio, & virtus indifferenter una est; his, necesse est, & speciei unitatem servari.*

Item, in epist. ad Nestorium: *Ad hunc itaque modum, qui ante omne seculum subsistit, & ex Patre ortus fuit, secundum carnem ex muliere natus dicitur: non quod divina illius natura aliquod existentiæ suæ initium ex sacra Virgine sumpserit; aut quod post primam ex Patre, altera rursum propter seipsum generatione indiguerit; sed quod propter nos, & propter nostram salutem, humana natura secundum hypostasim sibi unita, ex muliere nasci voluerit: atque hinc est, quod secundum carnem natus prædicetur* &c. *Ad eundem modum illud verbum quoque passum, & resuscitatum dicitur; non quod Dei verbum aut plagas, aut clavorum fixuras, aut alia id genus incommoda in propriam naturam acceperit: nam, ut divinum numen corporis expers est, ita perpeti quoque nihil potest: sed quia corpus, quod sibi adsciverat, isthæc expertum fuerat; eam ob rem & ipsum quoque nostri causa istiusmodi perpessum asseritur: impatibile enim verbum in corpore patibili existebat.* Hactenus adducti patres pro reliquis omnibus sufficiant.

RE-

RESPONDETUR

Ad objectiones.

§. VI.

1 PRima falsorum magistrorum, & præcipue Symonis Ciulfaensis, objectio est: Si in Christo non esset passa divinitas, sequeretur, quod non posset vere dici: Deus pro nobis passus est: sed hæc est hæresis Nestoriana: ergo &c. Sequela probatur: quia Deus, & Deitas idem sunt, nec differunt, nisi in modo significandi penes concretum, & abstractum, sicut differunt homo, & humanitas: sed, nisi in Christo passa esset humanitas, non posset vere dici: Christus homo passus est: ergo nisi in eodem esset
2 passa divinitas, non posset vere dici: Christus Deus est passus.

Antequam respondemus, liceat paucis referre, qualis fuerit in Thracia apud Byzantium prædicti Symonis, Armeni Magistri, hac de re mecum publica dissertatio. (Doctor hic, re vera indoctus, fama autem apud Armenos aliorum omnium sapientissimus, & honorabilis universæ plebi, jam adhuc vivus Armenam subvertit Ecclesiam, ut quondam Simon magus Samariam). Itaque ad disceptandum
3 stimulos admovit utrique Diaconus, nomine Avach, Simonis quidem discipulus, mihi vero benevolus: qui, audita quandoque seorsum nunc magistri, nunc amici doctrina opposita, cum primum in publico cætu considentem vidit utrumque, in experimentum veræ sententiæ disputationi tesseram jecit, de re proposita utrumque interrogando.

Simon ergo mordicus defendebat unam

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԻ

առարկութեանցն.

Պրակ. Զ.

ա Սակս առարկեմն սուտ վարդապետացն այսպէս. Եթէ ած̅ութիւն ՚ի ք̅ս ոչ էր չարչարեալ. ապա ոչ կարէաք ասել, թէ ած̅ չարչարեցաւ վ̅ն մեր. Իսկ այս է հերձուածողութիւն նեստորի. ապա ուրեմն և այլն. Ցուցանի առաջարկութիւն. քանզի ած̅ և ած̅ութի նոյն են ամենևին. և ոչ զանազանին իսկ. եթէ ոչ ըստ կերպի նշանակելոյ. զի ած̅ է թանձրացեալ անուն. և ած̅ութիւն վերացեալ. որ̅պ և զանազանին մարդ և մարդկութիւն իսկ եթէ ՚ի ք̅ս ոչ չարչարեալ էր մարդ-
բ կութիւն. ոչ կարէաք ճշմարտապէս ասել. թէ ք̅ս մարդ չարչարեցաւ. ապա ուրեմն եթէ ՚ի նոյն ք̅ս ոչ չարչարեալ էր ած̅ութիւն. ոչ ևս կարէաք ճշմարտապէս ասել. թէ ք̅ս ած̅ չարչարեցաւ.

Աղէ՛ք յառաջ քան զպատասխանել. բարւոք համարեմք, համառօտապէս և ՚ի ձեռն սակաւուց պատմել զանազանութիւն, զոր ՚ի մէջ այսր առարկութեան արարաք մեք առաջի ժողովրդեանն հայոց ընդ վարդապետին ուսմեան. զորոյ անունն ոչ յայտ-
գ նեմք. զի դեռ ևս կենդանի է. և յոյժ իմաստուն հռչակի ՚ի նոցունց. Եւ եղև այս ՚ի կոստանդնուպօլիս յարքայանիստ քաղաքին ՚ի մէջ հայոց ատճառին սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին. Եւ տեղի ետ հակաճառութեան ոմն աբեղայ, աշակերտ վր̅ոյն և իմ բարեկամեղի զգուշացուցեալ որպէս երբեմն յինէն յաղագս մոլորականն ուսման վարդապետին իւրոյ. և ապա անսեալ զերկուսին զմեզ նստեալ ՚ի միասին ՚ի ատեան ատաճարին առաջի բազմա-

դու-

Դ 4 [illegible]

[illegible]

Ե 5 [illegible]

Զ 6 [illegible]

unam in Christo naturam, & operationem. Cumque ex industria vellem ipse a principio ex difficiliori, eisque inextricabili argumento disputationis exordium capere; sic illum interrogavi: Putasne, doctissime Simon, hæc una Christi natura, quam tu ex humana, & divina coagulatam affirmas, tota illo triduo mortua jacuerit, an non?

Callidus, difficultatem advertens, a se divertere, & in me convertere existimavit, hoc responso: *Ego quæro abs te prius, quam tibi de tuo postulatio satisfaciam. Putasne tu, pro nobis vere mortuum Deum illo triduo, necne?* Deinde conversus ad populum: *Chalcedonenses isti*, ait, *corde Nestoriani cum sint*, *audiamus*, *quid ore confiteantur*. His significare volebat, nos ad Armenos decipiendos, duntaxat verbis, Deum pro nobis passum, ac mortuum, prædicare; cum tamen revera divinitatem non passam credentes, quasi sic consentientes Nestorio, solum hominem in Christo vere mortuum, sentiremus.

Tum ego: Nos, inquio, cum sexcentis triginta patribus illis sacrosanctæ Synodi Chalcedonensis, immo cum universa Ecclesia, non purum hominem in Christo passum, ac mortuum credimus, ut errore credebat Nestorius, dividens Christum in duas personas, divinam, & humanam: cum non aliam in eo personam agnoscamus, nisi unam illam divini verbi humanitati: sed unanimes & ore confitemur, & profitemur corde, ipsum Deum verbum humanatum, secundum naturam tamen humanam, vere fuisse passum, ac mortuum, quamvis non secundum naturam divinam, impassibilem, & immortalem.

Qua-

Quare igitur, replicat Simon, *verbi divinitatem nullo modo passam asseritis, cum Deum verbum aliquo modo passum, ac mortuum affirmetis?* Respondi: Quia persona verbi, præter naturam divinam, naturaliter sibi propriam, & impassibilem, alteram habebat naturam, dispensatorie sibi propriam factam per unionem, hoc est, humanam, passibilem, & mortalem: cum igitur hæc altera natura in eo passa, & mortua sit; & actiones, ac passiones naturæ vere de supposito prædicentur; merito quidem jure ipsum Dei verbi suppositum incarnatum vere passum, ac mortuum affirmamus, licet in hac solum natura passibili, non autem in altera impassibili, & immortali: nam, ut unum suppositum vere aliquid agere dicatur, aut pati; necessum non est, ut quicquid reperitur in illo, hoc ipsum agat, aut patiatur. Sicut enim hominis suppositum, ex anima, & corpore constans, vere intelligere dicitur, & vulnerari; & tamen nec ejus corpus intelligit, nec anima vulneratur: ita similiter, ut incarnati verbi suppositum, ex divinitate, & humanitate constans, vere dicatur passum, aut mortuum, necesse non est, ut etiam ejus divinitas passa, aut mortua sit; sed sufficit, si hæc subierit tantum ejus humanitas. Tum, perge modo, dixi, amabo te, optime Simon, & priori meo quæsito satisfac: num una illa, quam asseris, Christi natura, mortua illo triduo fuerit, an non?

Erat in mora Simonis responsio: moræque culpa in me translata, dicebat: *Responde tu prius unico dumtaxat verbo, non pluribus: ad quid enim plura dantur verba, nisi ad decipiendum? Mortuusne vere Deus*, an

Է 7 [illegible]

Ը 8 [illegible]

Թ 9 [illegible]

կուԹէ բաղկանայ, չարչարեցաւ և Ժ
մեռաւ. ոչ է հարկ, զի չարչարեալ և
մեռեալ ես ինքն նորա մահուԹին. այլ
բանականայ. զի միայն նորա մարդ-
կուԹին կրեալ ինքն զայդ ոսինչ. Եւ որ-
այսուհետև պարտ է քեզ. ով քաջ
բաբանակելով վճարել խնդրոյն մե-
րում. մի Թէ այդ մի բնուԹիդ քո մե-
ռեալ եկաց յերիս աւուրսն. Թէ ոչ։]

Յամեցուցանէր վարդապետն զիւր
պատասխանին. և արկեալ ՚ի վերայ իմ
զպատճառ յամեցողուԹեան ասէր. Թէ
դու առաւ ինձ յառաջագոյն համա-
ռօտ բանիւ պատասխանի առանց չա-
փաւոր մեկնուԹեան. աստ այժմ կարճա-
ռօտամբ. Մեռաւ ճշմարտապէս մահ. Ժա
Թէ ոչ. կամ այն մեռաւ աստ. կամ ոչ
մեռաւ. և մի խօսիր մեկնուԹբ.]

Եւ որ մինչդեռ այսպիսի վիճման
՚ի յերկար ժամանակ տարածիւր. եւ
աստցի. Ընհնարին է, միով սոսկ
բանիւ պատասխանել վասն անձինն
մահ այնին, որ ունի զերկուս զանազան
բնուԹիս. Խոստովանիմ զմահ բանին
մեռեալ մարմնով. ոչ մեռեալ մահու-
Թբ. և այլ ոչ ունիմ պատասխանի.
զի և պետրոս նոյնպ ասաց. Թէպէտ
և մեռաւ մարմնով. այլ կենդանի է
հոգւով. և պօղոս ասէ. Թէպէտ խա
չեցաւ ՚ի մերմէ տկարուԹէս. այլ կեն-
դանի է զօրուԹբն այ. Նոյնպ և ՚ի Ժբ
դաւանուԹեն ներսէսի կլայեցւոյն
առ Թագաւորն ասի. Թէ մեռաւ իշ
խանաբար մարդկային մահկանացու-
բնուԹբս. և մնաց կենդանի մահ այնին
անմահ բնուԹբն. Եւ յս է մեր պատաս
խանի. Թէ չար, Թէ բարի Թուիցի
քեզ. Եւ որ ասատէն ինկ աստ դու ինձ.
Մի Թէ մեռաւ այդ մի բնուԹիւնդ
մահուԹե և մրդկուԹեն քո. Թէ ոչ.

Եւ ստ բնադատեալ վարդապետին,
ասէ. Մեռաւ արդեօք աստուածն. զի
քն մահ և մարդ ճշմարտապ մեռեալ
քարոզի յաւետարանչացն.] Եւ ու այս
և

an non, illo triduo? maxime, dic, vel
10 *minime: nec distinctione utaris.*

Dum autem in longum hujusmodi contentionis mora protraheretur, suspendereturque, & populi curiositas, & litis exitus, anceps: tandem ego: Rerum, dixi, copia verborum copiam gignit: de quo duplicem fateor naturam, unico respondere verbo non possum. Jam dixi: mortuum Deum assero carne, non mortuum divinitate: nec aliam habeo, ab illa Petri, responsionem: *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu*: & ab illa Pauli: *Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei:*
11 quin & ab illa vestræ Ecclesiæ in fidei professione: *Sponte mortuus est secundum mortalem naturam humanam & vivus permansit secundum immortalem naturam divinam.* Quid ultra quæris? non placet responsio? nec placeat mihi tua: tantummodo, si nos, ut inquis, verba damus ad decipiendum, verba saltem pro verbis reddito tu, qualiacumque vis. Mortuane fuit tua illa Deitatis, humanitatisque natura una, nec ne?

Respondit Simon: *Mortuam sane prædicat Evangelium, dum Christum, Deum, & hominem, pro nobis mor-*
12 *tuum refert.* Ergo, subdidi, Christi divinitas impassibilis, & immortalis, quam tu in una illa natura simul cum humanitate passam dicis, etiam una cum illa eo triduo mortua, & extincta credenda est? *Ita prorsus*, refert ille; *alioquin non vere, sed tantum putative Deum pro nobis fuisse mortuum, crederemus.*

At ego: quis igitur, insto, universum hoc tunc temporis moderatus fuit, mortua jam natura divina? aut quisnam extinctam quandoque Deita-

tem ad vitam deinde iterum revocavit?

Infremuit ad hæc Simon: atque vim argumenti petulanter indignatus, altius in hanc vocem erupit: *Passa utique, passa est, & mortua quoque pro nobis divinitas ipsa impassibilis, & immortalis: quonam vero modo id contingere potuit, curiose nobis investigandum non est: opera namque Dei ineffabilia omnino sunt, & fide tantum, non rationibus attingenda.* Quibus quidem vix dictis, e consessu surrexit non sine stomacho, secessitque.

Obmurmurantibus autem in horribilem ejus blasphemiam nonnullis ex adstantium multitudine; Garabiet, Armenus Parochus, exclamavit: *Perdifficilis sane creditu est divinitatis interitus*: Simonisque Diaconus, Avach, mihi, jam inde quoque proficiscenti, occurrit, dicens: *Noli quæso, Pater, existimare, nos Christi divinitatem aut passam unquam, aut mortuam fuisse credituros: sed illum & passum, & mortuum credimus tantum secundum humanitatem.* Cui ego: Igitur non una erat, sed duplex, Christi natura, vel operatio; altera, juxta quam passus, & mortuus est; altera, juxta quam seipsum carne mortuum, suscitavit. Is ergo dissertationis exitus fuit.

Nunc ad objectionem, in principio positam, respondetur in forma, negando sequelam majoris: ad cujus probationem dico, quod etiam si Deus, & Deitas non differunt nisi in modo significandi penes concretum, & abstractum; tamen hæc quantulacumque differentia sufficit, ut de Christo vere dici possit, *Deus est passus*; & dici non possit, *ejus Deitas passa est*: sicut de facto eadem differentia sufficit, ut de filio Dei dici possit, *Deus a Deo Patre genitus est*; & dici non pos-

Ժգ. և ես ասեմ. Ապա ուրեմն քո ան-
13 չարչարելի և անմահ աստուածութիւն, է-
կեալ ըստ քեզ ընդ մարդկութեան 'ի մի
բնութիւն, հանդերձ նովին մարդկու-
թեան չարչարեցաւ, և յերիս աւուրս
մեռեալ և կորուսեալ եկաց.] Այո
այսպէս եղև ամենևին. ասէ վար-
դապետն. զի եթէ այսպէս ոչ լինէր ապա
ոչ Քրիստոս, այլ միայն ըստ երևման
և առաջօք մեռեալ ասէաք զնա.]

Յայնժամ և ես ընդդիմաբանեալ
ասեմ. Եթէ այդ այդպէս է. և եթէ մե-
ռեալ էր հանդերձ մարդկութբ աստուա-
ծութիւն քո. ուրեմն ապա յերիս աւուրսն
ո՞վ կառավարէր զտիեզերս զայս. և
Ժդ. ո՞վ զոք զմեռեալ աստուածութիւն դարձեալ
14 յարոյց 'ի մեռելոց.]

Զայս լուեալ վարդապետն յոյժ զայ-
րացաւ. և կրկին հաստատելով զա-
ռաջեալն իւր. աղաղակեաց և ասէ
բարձրագոյն ձայնիւ. Չարչարեցաւ
արդարև. իսկ և իսկ չարչարեցաւ.
և ևս մեռաւ վա մեր նոյն ինքն անմա-
հական և անչարչարելի աստուածութիւն.
իսկ թէ զիա՞րդ, կամ ո՞րպիսի եղանա-
կաւ հնար եղև լինել այս. ոչ է պարտ
մեզ քննել. զի ամ սքանչելագործու-
թիւքն են բոլորովին 'ի մարդկանէ անի-
մանալի և անճառելի.] Եւ զայս իբրև
ասաց. կանգնեցաւ. և ել 'ի տանէ
Ժե խռովեալ.

15 Եւ մինչ դռնայր տրտնջէին հայք
ոմանք ընդդէմ մեծի հայհոյութեանն որ.
և աւագ երէցն եկեղեցւոյն ասէր. Թէ
յոյժ է մեզ դժուարին հաւատալ 'ի
կորուստ և 'ի մահ աստուածութեան. Եւ
աբեղայ աշակերտ վարդապետին եկեալ
ընդ առաջ իմ, ասէր. Պատեր վարդապետ
մի համարեր զմեզ հայս զոլ աստուածաչար-
չար. զի մեք հաւատամք զքս աստ չար-
չարեալ, և մեռեալ միայն ըստ մարդ-
կային բնութեան. Եւ ասացի ես ցնա.
Ուրեմն ապա ոչ մի, այլ երկու էին
քի բնութիւնքն. և երկու ներգործու-
թիւնք

Թի՛ք. մինն ըստ որում քո՞ չարչարե- Ֆզ
ցաւ և մեռաւ. իսկ միւսն ըստ ո- 16
րում նոյն քո՞ ինքն զինքն մարմնով
մեռեալն յարոյց ՚ի մեռելոց.] Եւ այս
եղև վերջին հակաճառութեանն.

Արդ այսուհետև եկեսցուք. և
տացուք պատասխանին առ յինդրանե
եղեալ առարկութիւն. ուրանալով զա-
ստուածութիւն նորա. զի Թէպէտ ոչ
ասի ճշմարտապէս. ածութիւն չարչարե-
ցաւ. այլ սակայն ճշմարտապէս ասի. ած
չարչարեցաւ. Եւ առ ցուցումն նո՞
պատմեսցեմք. զի Թէպէտ ած և ածու-
Թիւն նոյն են. և ոչ զանազանին. եԹէ
ոչ միայն ըստ կերպի նշանակելոյ. սա
կայն այս փոքրիկս ըստ նշանակութե Ֆէ
զանազանութիւս բաւականայ մե 17
անելոյն ճշմարտ. ած չարչարեցաւ.
և ոչ ասել ճշմարտ. ածութիւն չարչա-
րեցաւ. Եւ յայտ է այս յարացուցին
բանզի սակս նոյն փոքրիկ զանազանու-
Թե՞ ըստ կերպի նշանակելոյ մեք ճըշ
մարտապէս ասեմք յՈրդս որդւոյն ած.
Թէ ած որդին յա՞յ հօրէ ծնանի. և
ոչ կարեմք ճշմարտապ ասել. Թէ ածու-
Թիւն որդւոյն, յա՞յ հօրէ ծնանի. զի
անձն որդւոյն ՚ի հօրէ ծնանի. իսկ
ածութիւն որդւոյն ոչ ծնանի. այլ հա-
ղորդեալ լինի նմա ՚ի հօրէ.

Եւ պատճառ այսորիկ է այս. զի
Թանձրացեալ անունս, ած, նշանակէ Ֆը
զածային բնութիւն ըստ որում է ան- 18
ձամբ ինչ եմԹակայացեալ. ուստի նշա-
նակէ և՛ս զանձն ածային. Իսկ վե-
րացեալ անունս, ածութի, ոչ նշանա-
կէ զանձն ոք. այլ միայն զածային բնու-
Թիւնն ինքն ՚ի զատ խորհեցեալ յերից
անձանցն. արդ՝ ըստ արիստոտէլի և
ամ փիլիսոփայից, առնելն և կրելն
ոչ են սոսկ բնութեցն, այլ անձանցն.
և ՚ի քո՞ ոչ ածային բնութիւն, այլ
անձն բանին, որ էր ած և մարդ, չար
չարեցաւ ըստ մարդկութե. սակս
այսորիկ զած կարեմք ասել չարչա-
րեալ

possit, *Filii divinitas a Patre genita est*.
Et ratio hujus est; quia hoc nomen concretum, *Deus*, licet formaliter significet naturam; tamen sumitur etiam pro persona, seu supposito, de quo solum ex Arist. lib. 1. Met. cap. 1. actiones, & passiones dicuntur: hoc vero nomen abstractum, *Deitas*, non sumitur pro supposito, sed tantum naturam abstractam significat. Quare cum in Christo non natura divina, sed suppositum ejus, quod erat Deus, & homo, fit passum secundum humanitatem; idcirco Deus quidem dici potest secundum carnem passus, non autem Deitas: sicut, quia in filio Dei non natura divina, sed persona ejus ex Patre genita est; ideo Deus quidem Filius ex Patre genitus dicitur, non autem ejus Deitas; quæ, utpote ingenerabilis, a Patre illi non genita, sed communicata est.

Adde, quod Deus dicitur passus, qua homo est, non qua Deus, & sic non secundum divinitatem: idem enim Christum suppositum Deus erat, & homo. Quapropter nec obstat, quod subdunt, dicentes: *Nisi humanitas Christi passa esset, non posset vere dici, Christus homo passus est; ergo idem dicendum de Christo Deo*: quia ex eo, quod humanitas Christi passa est, non solum dicitur, *Christus homo passus*; sed etiam, *Christus homo, qua homo est, passus est*: quod quidem dici non potest de Christo Deo, eo quod ejus divinitas non est passa. Unde, si per impossibile passus esset Christus secundum divinitatem, & non secundum humanitatem, adhuc in eo casu diceretur, Christus homo passus, sed non qua homo est. Sicuti de facto, etiam si Christi humanitas de cælo non descenderit, dicitur tamen

in Evangelio, Joan.3. *De cælo descendit filius hominis*, at non qua filius hominis est, sed qua filius Dei: eo quod idem suppositum filius hominis erat, & filius Dei.

Fiat nostra responsio Armenis perspicua per exemplum: Aristoteles unum erat suppositum humanitatis, & philosophiæ, secundum quas & homo dicebatur, & philosophus. Comedit autem, bibit, dormivit, ægrotavit, & mortuus est, non quidem secundum philosophia, quæ incapax est cibi, potus, somni, ægrotationis, ac mortis; sed secundum humanitatem: & licet philosophus diceretur, non secundum humanitatem, sed secundum philosophiam; tamen nihilominus vere etiam de Aristotele dicimus: Philosophus comedit, bibit, dormivit, ægrotavit, & mortuus est: quare hoc? nisi quia suppositum illud, quod hæc omnia secundum carnem operabatur, philosophus erat: actiones enim, & passiones, ut diximus, supposito tribuuntur. Ita proportionaliter de Christo, Deo, & homine, vere dicimus: Deus pro nobis natus est de Virgine, passus, ac mortuus; quia suppositum Christi, quod hæc omnia secundum carnem est operatum, Deus erat.

Per hæc itidem patet responsio ad iners illud, ineptumque dilemma, quo Paulus Daronensis in lib. contra Theopistum, cap.6. putat efficaciter urgere Catholicos, dicens: *Si sancta Dei genitrix Maria humanam solum naturam genuit; ergo non est Dei genitrix: si duas naturas genuit; ergo duorum filiorum mater est, & non potius unigeniti mater*. Unde concludit, unam genuisse naturam, quæ simul sit divinitatis, & carnis.

Ad quod, inquam, respondeo; quod

ԺԹ րեալ . յն. ըստ մարմնոյ. և ոչ զածու-
19 Թեն . զոր ի օրինակ . ոչ ածային բնու-
Թեն որդւոյ, այլ անձն նորա 'ի հօրէ
ծնաւ. վն այսորիկ բանն ած 'ի հօրէ
ծնեալ ասի . այլ ոչ բանիւն ածութեն
զի սա անծնանելի է և 'ի հօրէն ոչ ծըն-
եալ . այլ հաղորդեալ եղև 'ի յորդին.

Ցոյց ևս այլ պատասխանին առաջին
առաջարկութեն . Քանզի ած ասի չար-
չարեալ և մեռեալ՝ ոչ իբր ած, այլ
իբր մարդ . այսպս ոչ ըստ ածութեն .
զի նոյն անձն էր ած էր և մարդ . Նոյն
որոյ ընդունակն է պատահմանն . զոր
բերելն ասելով . զի եթէ մարդկութեն
էր ոչ էր չարչարեալ . ոչ ասիւր ծշմար
Ի տապ ըստ մարդ չարչարեցաւ . այսպս
20 ուրեմն նմանապ եթէ ածութեն էր
ոչ էր չարչարեալ . ոչ կարէաք ասել
ծշմարտապ . ըստ ած չարչարեցաւ .]
այյ յապ ասելով՝ վայրապար տրամաբա
նեն . քանզի վն չարչարելոյն մարդկու-
Թեն՝ ոչ միայն ասի ծշմրտապ . ըստ մարդ-
չարչարեցաւ . այլ և ս . ըստ մարդ՝ իբր
մարդ չարչարեցաւ . բայց՝ Թէպէտ
ասի ըստ ած չարչարեցաւ . այլ ոչ կա
րեմք ասել . ըստ ած՝ իբր ած չարչարե
ցաւ . զի ոչ չարչարեցաւ ածութեն .
Օր ընման . Թէպէտ վն միութեն անձին
ասի ծշմրտապ . Որդի մարդոյ էջ
յերկնից . սակայն ոչ ասի ծշմրտապ .
Իա Որդի մարդոյ էջն յերկնից իբր որդի
21 մարդոյ . այլ իբր որդի այ . զի ոչ էջն
յերկնից մարդկութիւնն.

Յայտ եղիցի մեր պատասխանիս
'ի ձեռն օրինակիս այսորիկ . Արիստո
տէլ էր մի անձն , որ ունէր յինքեան
զմարդկութիւն և զփիլիսոփայութի
ըստ որոց կոչիւր մարդ , և փիլիսո
փայ . արդ ուտէր , ըմպէր , ննջէր ,
հիւանդանայր , և մեռաւ , ըստ մրդ-
կութեն , և ոչ ըստ փիլիսոփայութեն.
զի այս անընդունակ է կերակրոյ ,
քնոյ , հիւանդութե , և մահու . և
Թէպէտ կոչիւր փիլիսոփայ ոչ ըստ
մարդ-

մարդկութեան, այլ ըստ փիլիսոփայու- Եբ
թեան. սակայն ճշմարտիւ ասի վն արիս- 22
տոտելի. Թէ փիլիսոփայն ուսէր,
ըմպէր, ջնէր, հիւանդանայր, և մե-
ռաւ. վն էր այս. եթէ ոչ վն զի արիս-
տոտելի անձն, որ զայս ամ գործէր
մարդկութեն, էր և ս փիլիսոփայ. զի
ներգործութիւնք և կրողութիւնք բնու-
թեցն անձանց համարին, և ոչ սոսկ
բնութեց. Ըստ սմին զաղափարին ա-
սեմք ճշմարտիւ վն քի. Թէ ած ծնաւ վն
մեր 'ի կուսէն. չարչարեցաւ. մեռաւ.
և այլն. զի այն անձն քն, որ զայս
ամ գործեաց մարդկութեն, էր և ս ած.

Եւ աստուստ դարձեալ յայտ լինի
պատասխանին առ այս ունայնաբանու- Եգ
թեան պօղոսի սամոսատացւոյն. որ ընդ- 23
դէմ թէոփիլոսի 'ի վեցերդ գլխն ասէ
այսպս. Եթէ սրբուհի կոյսն և ածա-
ծինն մարիամ զբնութի մարդոյ ըստ
ինքեան գոյացութեն ծնաւ. ապա
չէ ածածին. Եւ եթէ զերկոսեան
բնութիւն ըստ ինքեան ծնաւ. ապա
երկու որդւոյ մայր է. և ոչ միածնա
մայր.] Ուստի և ինքն եզրակացու-
ցանէ. Թէ սէ կոյսն ծնաւ զմի բնու-
թիւն. որ 'ի մարդկութէ և յածութէ
եղեալ ասէր.

Արդ առ այս պատասխանատրի.
Թէ սէ կոյսն մարիամ ոչ ծնաւ զերկո-
սեան բնութիւն. զի ածային բնու- Եդ
թիւն ոչ ծնանի. ոչ 'ի սրբոյ կուսէն. և 24
ոչ և ս 'ի հօրէ իւր. որ հաղորդէ զնա
որդւոյն. Եւ Թէպէտ և ս տայաք զան-
կարելին. յր. Թէ սէ կոյսն ծնեալ էր
զերկոսեան բնութիւն. ոչ այսու հե-
տեւիւր այն, զոր ասէ տարօնացին. Թէ
երկու որդւոյ մայր էր. զի որդի ոչ է
անուն բնութէ. այլ անձին. ուստի
քս գոլով մի անձն, Թէպէտ ունի զեր-
կու բնութիւն, ոչ է երկու, այլ մի որ-
դի. [illegible] ևս ոչ ծնաւ զմարդկային
անձն զատեալ յանձնէ բանին. որպ ա-
սէր նեստոր ուրանալով զմրիամ գոլ
ած-

quod B. Virgo non genuit utramque naturam; cum certum sit, naturam divinam in filio non gigni, neque ab ipsomet Deo Patre, qui eam illi communicat, nedum a Virgine matre, quæ genuit illum dumtaxat secundum carnem. Adde quod, etiamsi per hypotesin impossibilem utramque genuisset naturam, nec proinde id sequeretur, quod contendit hæreticus, eam scilicet duorum filiorum matrem futuram fuisse: quia filius naturæ nomen non est, sed hypostasis; unde Christus, etsi duas habet naturas, cum sit una hypostasis, non est duplex, sed unus filius. Neque præterea genuit personam humanam, distinctam a Dei verbi persona, ut dicebat Nestorius, negans propterea, Mariam esse Deiparam: quia Christus, ut modo dicebam, non est duplex persona, sed una Dei verbi incarnata. Neque tandem proprie dici potest, quod genuerit solam naturam humanam: idque non ea ratione, quam idem affert hæreticus, quod scilicet alioquin Dei genitrix non fuisset: nam mater Joannis Baptistæ fuit vera mater prophetæ; & tamen non genuit ipsa in illo donum prophetiæ: sed quia proprie generari, & nasci non est solius naturæ, sed totius suppositi. Dicimus ergo, quod B. Virgo proprie genuit secundum carnem humanæ naturæ suppositum, quod, quia Deus erat, & suppositum naturæ divinæ, propterea ipsa vere Deigenitrix appellatur: *Non quod*, ut inquit Cyrillus in epist. 2. ad Nestorium, *Verbi natura; ipsiusque divinitas ortus sui principium ex sancta Virgine sumpserit; sed quia sacrum illud corpus, anima intelligente perfectum, ex ea traxit, cui & Dei verbum secundum* hypo-

hypostasim unitum, secundum carnem natum dicitur. Ad eundem fere modum, quo (ut loquitur idem Cyrillus lib.1. adversus eundem Nestorium) totum hominis suppositum, quod est animal rationale, a matre nasci, & generari dicitur; etiamsi illius anima rationalis non a matre gignatur, sed a Deo solo creetur.

Secunda objectio est: Christus erat unum suppositum intelligens, volens, & operans: ergo ex parte principii operantis erat una, & non duplex ejus operatio. Probatur consequentia: quia operari, ut sæpe dictum est, pertinet ad suppositum; sed unum erat suppositum operans; ergo una ejus operatio.

Respondetur, quod Christus erat quidem unum suppositum intelligens, volens, & operans, sed non secundum unam, & eandem naturam, & potentiam: modo enim secundum divinam naturam, intellectum, & voluntatem operabatur ea, quæ solum decebant divinitatem, modo secundum naturam, intellectum, & voluntatem humanam ea, quæ erant homini naturalia: modo tandem secundum utramque naturam, ita ut altera esset causa principalis, altera instrumentalis, ea, quæ erat mista, ut miracula &c. quemadmodum explicuimus §.3. num.28. Unde negatur consequentia; & ad probationem dico, quod operari pertinet quidem ad suppositum, sed secundum ejus naturam, & potentiam operativam, a qua operatio recipit speciem; & ideo a diversitate naturarum, & potentiarum est diversa species operationum: ab unitate vero suppositi habetur in tali, vel tali specie unitas operationum secundum numerum. Exempli gratia, unus ignis habet

ԻԵ ածածին. զի քն ոչ էր երկու, այլ մի
25 անձն բանին մարմնացելոյ. Եւ ոչ
դրձլ ծնաւ իսկապ զմարդկային բնու
թիւն միայն. ոչ թէ վն պատճառին զոր
եբեր տարօնացին. յդ. զի ոչ էր ածա
ծին. քանզի մայրն սրբոյ մկրտչին եղև
ճշմարիտ մայր մարգարէի. թէպէտ
և ինքն ոչ ծնաւ 'ի նմա զշնորհսն մար
գարէութե. այլ միայն զմրդկութիւն.
քայց սորայ պատճառն է այս. վն զի
յղանալն և ծնանելն յատկապէս ոչ
տան վն սոսկ բնութե. այլ վն բոլոր
անձին. Ուրեմն առնմք. եթէ երանու
հի սբ կոյսն իսկապ ծնաւ ըստ մար
մնոյ զանձն մրդկային բնութե. Եւ
ԻԶ քանզի այդպիսի անձնս ոչ էր այլ. եթէ
26 ոչ ած և նոյն անձն բանին. սակս այսո
րիկ կոչի ճշմարիտ ածածին. որպ գրէ
սբն կիւրեղ 'ի թուղթն առ նեստոր,
ասելով. Թէ ածածին կոչի. ոչ եթէ
բանին բնութիւն. յդ. նա ածութիւն 'ի
սբ կուսէն էառ զսկիզբն իւրոյ լինե
լութե. այլ զի 'ի նմանէ էառ զայն սբ
մարմինն հոգւով բանականաւ կատա
րեալ. յորում բանն ած ըստ անձինն
իւրում միաւորեալն. ասի ծնեալ ըստ
մարմնոյ.] Եւ որպէս խօսի նոյն կիւ
րեղն յառաջին գիրսն ընդդէմ նո
րին նեստորի. Թէ զոր օրինակ. բոլոր
անձն մարդոյ. որ է կենդանին բանա
ԻԷ կան. 'ի մօրէ ծնանիլ ասի. թէպէտ
27 նորա հոգին բանական ոչ 'ի մօրէ
ծնանի. այլ յայ միայն ստեղծանի.

Երկրդ առարկեն այսպ. Քն էր մի անձն, որ իմանայր, կամէր, և գործէր. ապա ուրեմն 'ի կողմանէ սկզբանն որ ներգործէր. ոչ երկու, այլ մի էր ներգործութի. ցուցանի եզրակացութիս. զի գործելն պատկանի առ անձն ըստ փիլիսոփայից. իսկ մի էր անձն գործօղ. ապա և մի նր ներգործութիւն.

Պատասխանի. Թէ քն էր արդեօք մի անձն, որ իմանայր, կամէր, և գործէր

քայց

բայց ոչ ըստ մի և նոյն բնութե և իր
զօրութե ։ զի երբեմն ըստ ա̄ծային 28
բնութե, մտաց, և կամացն ներգոր
ծէր զայն որ վայել էր ա̄ծութեանն ։
և երբեմն ըստ մարդկային բնութե,
մտաց, և կամացն ներգործէր զայն
գործն, որ սեփհական էր մարդկու
թեն ։ և երբեմն ըստ երկոցունց բնու
թեցն, մինչ զի մինն էր սկզբնական
պատճառ, և միւսն գործիքական,
արտադրծէր զայնս, որք էին խառ_
նեալ յերկոցունցն. ՟Ի. զաքանչելագոր
ծութիւ ։ որպ̄ ուսուցաք 'ի պրակն . դ.
'ի թիւ̂ն. իա ։ Եւ առ ցուցումն եզրա
կացութե̄ պատասխանեմք. եթէ գոր
ծելն պատկանի առ անձն, այլ ըստ
նորա բնութե և գործարրիչ զօրութե. յորմէ ներգործութիւնն առնու զտե
սակն իւր ։ և տեսկս այսորիկ 'ի զանազանութե բնութեանց կամ զօրութեց բղխեն
զանազան տեսակք ներգործութեց ։ Իսկ 'ի միութե անձինն կամ ենթադրե_
լոյն բղխէ միութի ներգործութե ըստ թուոյ ։ ոչ ըստ տեսակի ։ Իբրու զա_
ղափարա̂ . մի ենթադրեալն հրոյ ունի զերկու տեսակս ներգործութեց. ՟Ի.
լուսաւորել և ջեռուցանել ըստ երկուց տեսակաց զօրութեցն իւրոց. ՟Ի.
լուսոյ և ջերմութե ։ Իսկ լուսաւորութի կամ ջերմարարութիւն իւր է մի թուով.
զի է մի ենթադրեալն հրոյ. որ միանգամ լուսաւորէ կամ ջեռուցանէ ։ Նմին
հանգոյն էին 'ի ք̄ս երկու ներգործութիւք տեսակա̂ զանազանեալք ըստ եր
կուց զանազան բնութեցն նորին ։ Իսկ իւրաքանչիւր ներգործութիւնն էր մի
թուով որպ̄ս. մի շարժումն, կամ մի թողութի մեղաց . զի ք̄ս էր մի անձն.
որ միանգամ շարժիւր, կամ թողոյր զմեղս ։ Եւ այլ առարկութիւ հակա_
ռակորդացն բաւականաբար պատասխանեցաք 'ի պրակն երրորդ ։ տեսջիք անդ ։

bet duas operationes ſpecie differentes, nempe illuminare, & calefacere, juxta differentiam lucis, & caloris: eſt autem una numero ejus illuminatio, aut calefactio; quia eſt unum ignis ſuppoſitum, ſemel illuminans, aut calefaciens. Ita ſimiliter erant in Chriſto duæ operationes, ſpecie differentes juxta duas ejus naturas: quælibet autem operationum erat una numero, ſicut una ambulatio, & una ſanatio; quia Chriſtus erat unum ſuppoſitum, ſemel ambulans, vel ſanans.

Ad alia adverſariorum argumenta jam ſatis reſponſum eſt §. 3. Vide ibi.

ՄԻ ԹԷ ՔՐԻՍՏՈՍ ԵԱՌ ԶԱՄԵՆԱՅՆ

զանմեղադրելի կիրս և զտկարութիւնս մարմնոյ և հոգւոյ մարդկային.

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջարկին երկու կարծիք. և լուծումն վիճաբանութեանս.

Պրակ. ա.

UTRUM CHRISTUS ASSUMPSERIT

In natura humana defectus animæ, & corporis.

QUÆSTIO INTER ARMENIOS SEPTIMA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quæstionis.

§. *1.*

Պարտ է նախ գիտել. ա 1
զի յայտ է առ ամենե-
սեան. եթէ քս ոչ էառ
զմեղադրելի կիրս մրդ-
կային բնութեն. քանզի
որպ մարդկութիւն
իւր միաւորեալ ընդ-
բանին այ՝ ՚ի սկզբանէ
յղացմանն ընկալաւ զլիութիւն ամ շնոր-
հաց և առաքինութեց. ըստ այնմ, թէ
լի շնորհօք և ճշմարտութբ. այսպէս և ոչ
կարաց ունել զմեղս ինչ. ըստ այնմ,
թէ ո՛ ՚ի ձէնջ յանդիմանէ զիս վս
մեղաց. և ոչ ևս ունել զձգտութ
կամ

SERMO non est de defectibus culpabilibus. Certum est enim, quod sicut humanitas Christi a primo instanti conceptionis habuit, una cum unione hypostatica ad verbum, plenitudinem omnis gratiæ, & virtutis infusam, juxta illud Joan. 1. *Vidimus eum plenum gratiæ, & veritatis*; ita non potuit habere peccatum, juxta illud Joan. 8. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* neque peccati fomitem, juxta illud Matth. 1. *Quod in ea natum*

est, de Spiritu sancto est; Spiritus enim sanctus etiam fomitem, seu inclinationem ad peccatum excludit. Et ratio ulterius est: quia quo perfectior est in aliquo virtus moralis, & gratia, magis debilitatur in illo vis hujus fomitis, & ea, quæ ad hunc pertinet, inclinatio sensualis appetitus ad id, quod est contra rationem: major enim temperantia, magis debilitat, facitque rationi subjectam, vim concupiscibilis; sicut etiam fortitudo, & mansuetudo vim irascibilis. Cum ergo fuerit in Christo homine virtus, & gratia in summo, ac perfectissimo gradu; consequenter nullus in eo peccati fomes fuit.

Neque sermo est de ignorantia; quæ pariter, ut constat, nulla fuit in anima Christi, juxta illud Joan. ult. *Tu omnia nosti*: & Colos.2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi*. Etenim, præter scientiam perfectissime acquisitam per suos actus, elicitos dependenter a phantasmatibus, habuit præterea ejus anima ab eodem instanti conceptionis (ut dictum est præcedenti quæst. §.2.) scientiam beatificam divinæ essentiæ, & scientiam infusam per species inditas omnium objectorum.

Loquimur ergo de defectibus aliis pœnalibus, tum animæ, ut sunt affectiones aliquæ appetitus sensitivi, quæ propriissime dicuntur animæ passiones, nempe dolor, timor, tristitia, admiratio &c. tum corporis, cujusmodi sunt fames, sitis, imbecillitas, gravedo, corruptibilitas, passibilitas, mortalitas, aliique corpori nostro connaturales defectus, quorum expertia sunt corpora gloriosa.

NEgant ergo Armeniorum Pseudomagistri; docentes, Christum secun-

Բ կամ զյօժարութին ինչ առ մեղս. ըստ
2 այսմ. Թէ որ 'ի նմայն ծննեալ է 'ի հո_
գւոյն սրբոյ է. զի հոգին սուրբ ար_
տաքսէ եւս զյօժարութին առ մեղս.

Երկրորդ գիտելի է. զի ոչ եւս եղեւ 'ի հոգին քն անգիտութին ինչ. ըստ այնմ յհն յետին գլխոյն. Թէ դու զա͞մ գիտես. եւ առաքելոյն առ կողոսացիս. Թէ յորում ա͞մ գանձք իմաստութե եւ գիտութե ծածկեալ կան. քանզի հոգին նորա. որպ͞ 'ի վերոյ ասացաք. ոչ միայն ունէր զա͞մ ուսումնական գիտութին կատարելապ͞ շահեալ կա_ խաւք 'ի յերեւակայութենէ. այլ եւս ունէր 'ի սկզբանէ յղացմանն զերանե_
Գ լի գիտութին ա͞ծային էութեն. եւ եւս
3 զհեղական գիտութին ա͞մ ենթակայից. Թէ գոյից. Թէ առարկայից. Թէ եւ կա_ րելեաց.

Այլ որոյ խօսիմքս այժմ յաղագս այլոց կրական պակասութեց եւ կրից. Թէ հոգւոյն, որպիսի են ցաւք, երկիւղ, տրտմութին, զարմանք, եւ այլքն. Թէ մարմնոյն, որպիսի են քաղց, ծարաւ, տկարութին, ծանրութին, ապականութին, չարչարանք, մահկանացութին, եւ այլ բնական պակասութիւնք մերոյ մարմնոյս. Եւ խնդրեմք. մի՞ Թէ քն ունէ՞ր զայսպիսիս.

Արդ՝ բացասեն սուտ վրդպետքն. ասելով, Թէ քն հոգին եւ մար_
Դ մինն ոչ ստորանկանէին ընդ պակա_
4 սութեբ եւ կրիւք այսոքիւք. այլ Թէ նր մարդկութին յետ միաւորութե ընդ բանին այլ եղեւ անմահ եւ անչար_ չարելի. որպէս էր ա͞ծութին.

Ուստի ասեն 'ի նոցանէ ոմանք. Թէ քն ոչ երբէք եցոյց զնշան ինչ տրտմութե, կամ երկիւղի, կամ այ_ լոց կրից այսպիսեացս. վն որոյ յոհան մայրագոմեցին ասէր առ եղ_ բայր կԹղիկոսին. Թէ սատուրնինոս ապա_ կանեալ էր զամենատարանն. եւ վե_ րաբերեալ նմա զբանսն զայսոսիկ.

Ակամա͞

Սկսաւ տխրել և հոգալ. և երևե- Ե 5
ցաւ նմա հրեշտակ յերկնից. և զօրա-
ցուցանէր զնա. և էր 'ի տագնապի.
և մտադիւրութեամբ կայր յաղօթս.
և հոսէին 'ի նմանէ քրտունք իբրև
զկայլակս արեան ոլոռն ոլոռն հեղեալ
յերկիր.] Եւ Սիւնեցին 'ի Թուղթն
առ Գերմանոս ասէ. Թէ ոչ մարմնա-
կան բնութե. կամ կամաց, կամ ներ-
գործութե թիւ մնաց 'ի մարմնացելոյ
այ բանին. քանզի բոլորն ածային և
կամքն և ներգործութիւնն ասի. զի
մնաց երրորդութիւն պարզ և անզատա-
զան, և անխառն 'ի նիւթականացս.]
Այլք ոմանք ասացին. եթէ քս̄
Թէպէտ ցուցանէր աչաց մրդկն զայս- Զ 6
պիսի կիրս. այլ սակայն ըստ իրին ոչ
կրէր զնոսա եթէ ոչ անապական ինչ եղա-
նակաւ. ուստի տարօնացին ընդդէմ
Թէոփիստոսի յութերորդ գլխն ասէ.
'Ի քս̄ ապականացու և մահկանացու
մարմինն անապական և անմահարար
եղև. վս̄ այսորիկ և անապականա-
բար չարչարեցաւ և մեռաւ.] Եւ
Վարդանն 'ի գիրսն խրատուց յութե-
րորդ գլխն ասէ. Որք անարգանելի կիրս
ասեն քի, որպս̄ ֆռանկ ազգդ. յոյժ
մեղապարտք են. և մեղանչեն 'ի քս̄.
զի յղութի փրկչին անապական եղև.
և ծնունդն անապական. նոյնպս̄ և սը-
նունդն անապական. որպս̄ և մահն ա- Է
նապական.] Եւ յետոյ դնէ ասէ. 7
Թէ քս̄ զկերակուրն զոր ուտէր. ոչ ծա-
խէր. որպս̄ ծախէ մարդ. այլ որպս̄ հուր.
և ազատ մնայր յապականութէ. և
Թէ ասեն, Թէ կերակուրն և ըմպելին
զոր ուտէր քս̄. զինչ լինէր. զի ոչ ելա-
նէր արտաքս. ասեմք. Թէ որպս̄ եղև
կերակուրն նորա յետ յարութեանն.
նոյնպս̄ և յառաջ քան զյարութիւն.]
Ասեն որոյ այս անբան և անզգամ
վրդովմա համարեաց. Թէ քս̄ ոչ ելա-
նէր արտաքս. և Թէ ոչ ունէր զայս
բնական և անմեղադրելի յատկութիւն

ամէ-

secundum corpus, & animam non fuisse naturaliter obnoxium hujusmodi defectibus; sed ejus humanitatem, post unionem cum verbo, redditam esse impassibilem, & immortalem, qualis erat ipsa divinitas.

Quare ipsorum nonnulli etiam negaverunt, Christum ostendisse unquam timoris, aut tristitiæ, vel alterius humanæ passionis indicium. Dicebat enim Joannes Maracumensis coram Armenorum Episcoporum cœtu: *Saturninus multas olim hæreses addidit sacris scripturis, puta verba illa Evangelio, cœpit Jesus pavere, & tædere: apparuit autem illi Angelus de cælo, confortans eum; & factus in agonia, prolixius orabat; & factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis, decurrentis in terram.* Et Siuniensis in epist. ad Germanum: *Nullus, inquit, in Deo verbo incarnato humanæ naturæ, aut voluntatis, aut operationis numerus permansit: sed quicquid in eo est, & voluntas, & operatio, totum divinum dicitur; quoniam simplex & indifferens perstitit Trinitas, & emersa a materialibus.*

Supra quæst. 3. §.2. n.65.

Alii vero dicunt, eum exhibuisse quidem oculis hominum ejusmodi defectus; revera tamen non subjisse, nisi modo quodam incorruptibili. Hinc Daronensis contra Theopistum, cap.8. *In Christo, ait, corruptibile, & mortale corpus factum est incorruptibile, & immortale: ideoque incorruptibili modo passum, & mortuum est.* Et Vartanus in monitis ad Armenios, cap.8. *Qui Christo, inquit, tribuunt passiones aliquas odiosas, quæ præseferunt corruptionem (sicut Latinorum natio facit), valde criminosi sunt, & in Christum peccant.* Ac subdit: *Christi conceptio fuit incorruptibilis,*

 & na-

& nativitas incorruptibilis, & nutritio incorruptibilis, & mors incorruptibilis. Et rursus infra: *Christus cibum, quem comedebat, non digerebat, ut digerit homo; sed consumebat instar ignis, & immunis a corruptione manebat. Quod si petant; quid factum sit de cibo, & potu, quem Christus sumebat? respondemus: idem prorsus, quod factum fuit de cibo ejus post resurrectionem.* Denique nimia tractatione conatur ostendere, Christum non excrevisse naturæ superflua: qui quidem error, ab eodem Vartano propagatus, hactenus inter Armenios viget, non secus ac primitus tempore Benedicti Papæ XII., in cujus libello, ad Armenios transmisso, cap. 3. sic habetur: *Item Armeni dicunt, quod Christus non deposuit superflua naturæ: &, uti dicunt, causa est: quia corruptio talium superfluitatum est peccatorum generatio; & quia Christus peccata non fecit, ideo non est dominata sibi talis corruptio.*

Extat libellus in ms. Archivio Vatic. de rebus Tartar. Armen. Græcor. &c. pag. 10.

Alii tandem dicunt, Christum vere subjacuisse actualibus nostris infirmitatibus; & sic vere timuisse, tristatum esse, esuriisse, sitiisse, comedisse, nutritum esse, passum, ac mortuum; non tamen ex lege, ac necessitate naturali carnis passibilis; sed quia ipse voluerit, humanitatem suam impassibilem pro redemptione nostra istiusmodi pati, ac mori. Cæterum conveniunt omnes in asserendo, Christi corpus fuisse subtile, leve, spiritale, fulgidum, incorruptibile, cæleste, forte, impassibile, & immortale.

Unde Ozniensis in suis anathematismis: *Qui Christum*, inquit, *non confitetur unam naturam immortalem; anathema sit. Qui dixerit, Christum fuisse corruptibilem secundum carnem, & pas-*

ը̅ ամենայն մարդոյ. ո՛ անմտալից ասէ,
8 ստութեան. Եւ ընդդէմ՝ ասեմք. թէ քն
ուտէր զնամ որպէս է 'ի մարդ, բայց 'ի
մեղաց. մի թէ մ՞ղք է արտաքս հա_
նել զաւելորդս կերակրոց. արդ քն
մեղա՞ւ. յորժամ եհան արտաքս զքըր
տունս, և զթուքս, և զարտասուս,
և զայլս. զի և այսպիսիք աւելորդք
են կերակրոց և ըմպելեաց. Եւ եթէ
կերակուրսն, զոր ուտէր քն, ոչ մար_
սէր և ապականէր, որպ 'ի մեզ.
զիա՞րդ ուրեմն կարէր սնանել մար_
մինն քն. և զիա՞րդ 'ի նմանէ կարէր
ծնանել արիւն և միսն քն. զի ոչ բնաւ
երբէք լինի ծնելութի միոյ իրի ա_
թ̅ ռանց ապականութե միւսոյն. Եւ
9 այսքան բաւականասցի վն զարշելի
ընձեռութեն վարդանայ.
Եւ դարձ՝ ասացին ոմանք. եթէ քն
թէպէտ ճշմարտապ կրէր զախտութիս
և զկիրս մեր. որպ և մեք կրեմք նոյն.
ուստի ճշմարտապ, ասեն, երկնչէր.
տրտմէր. քաղցեաւ. ծարաւեաց.
չարչարեցաւ. և մեռաւ. այլ սակայն
կրէր ասեն զայսպիսիս. ոչ բնականա_
բար. այլ. ոչ ըստ բնական հարկաւո_
րութե չարչարելի մարմնոյն, որպ 'ի
մեզ. այլ սքանչելապ և գերբնական
կերպիւ ըստ կամացն իւրեան. զի կա
մեցաւ. թէ անչարչարելի մարդկու_
ժ̅ թիւն իւր չարչարիւր և մեռանիւր վն
10 մերոյ փրկութեն. բայց՝ իւր մարմինն
ասեն ըստ բնական յատկութեն էր
թեթև. անօսր. անապական. հոգևոր.
փառաւոր. երկնային. հզօր. անչար_
չարելի. և անմահ.

Ուստի գրէ օձնեցին 'ի գիրս նզ
զովմանց. թէ որ զքն ոչ խոստովանի_
ցի մի բնութի անմահ. եղիցի նզովեալ.
Որ ասիցէ, թէ քն էր ապականացու
մարմնով. և չարչարելի և մահկանա
ցու բնութբ մարդկայնով. եղիցի նզո
վեալ. Եթէ ոք ասիցէ զքն մարմինն
մահկանացու կամ չարչարելի. եղիցի
նզովեալ.]

Եւ

Եւ Դատթևացին ասէ 'ի գիրս հարց
մանց. Թէ մարմինն քի 'ի ծննդենէ
փառաւորեալ էր. որպէս այժմ որ յեր
կինս է: Զի զի զնրբութիւն եցոյց
ծննդեանն, և զմայրն կոյս թողլով.
զլուսաւորութիւն 'ի Թաբոր. զԹե_
թևութիւն 'ի վր ծովուն գնալով. և զա_
նապականութիւն 'ի նշխարսն զոր առաջ
յաւանդ հեղաշարժութեան.] Եւ դարձեալ ասէ.
Թէ քն ոչ ասի հողեղէն. այլ միշտ յեր
կնից մարմնով. ըստ այնմ. Թէ առա_
ջին մարդն յերկրէ հողեղէն. երկրորդ
մարդն յերկնից երկնաւորն. Ոչ ասի
շնչաւոր. այլ ամենևին հոգևոր. Ոչ
ասի մահկանացու. այլ միշտ անմահ
մարմնով իսկ. Ոչ ասի ապականա
ցու. այլ միշտ անապականն մարմնով
իսկ. Ոչ ասի հզօր և տկար. այլ
միայն հզօր. և այլն.]

Նոյնպէս և սիւնեցին ընդդէմ եր_
կաբնակաց 'ի չորրորդ գլխին ասէ. Ւչըրդ
էթէ դքի մարմինն ապականացու կար
ծէք. զիարդ ասէ քն. Թէ ես եմ հացն
կենաց. յերկնից իջեալ. և հացն, զոր
ես տաց, մարմին իմ է. որ քաշխի վն
կենաց աշխարհի. Թէ ապականացու
է. զիարդ յերկնից իջեալ.]

Եւ Վարդան 'ի Թուղթն առ Հե_
Թումն Թագաւոր գրէ. Թէ մոլորեալ
սխալն է. եթէ 'ի յարութենէն առա
ւել փառաւորեցաւ մարմինն ած վն
վարձու չարչարանացն. այլ մեք խոս_
տովանիմք Թէ ընդ յղանալ բանին, և
խառնելն ընդ մարմնոյն փառաւորե
ցաւ. և այլ ոչ յաւելաւ նմա փառք.]
Նոյնպէս և այլ համախոհ սուրբ վրդա
պետքն ուսուցանեն. որպէս տեսաք 'ի
յերկրորդ վիճաբանութեան. 'ի յերրորդ
պրակին. 'ի Թիւն. խ.

Իսկ տառապեալքն, և ընդդիմակաց
լինին դոցա այլ ամ ուղղա_
փառ հարց և վրդապետաց հայոց. և
քարոզեն համաձայնութբ, եթէ քն
մարդ_

Գա & *passibilem, aut mortalem secun-*
11 *dum naturam humanam; anathema sit. Qui Christi carnem, mortalem dixerit, vel passibilem; anathema sit.*

Dattievensis in libro interrog. *Christi corpus jam inde ab utero Virginis ita gloriosum fuit, sicut est nunc in cælo. Subtilitatem enim ostendit in nativitate, Mariam relinquendo virginem; levitatem, gradiendo supra mare; splendorem in monte Tabor; & incorruptibilitatem in Eucharistia, quam instituit:* Et rursus ait: *Christus non dicitur terrestris; sed semper cælestis, etiam secundum carnem, jux-*
Գբ *ta illud: Primus homo de terra ter-*
12 *renus; secundus homo de cælo cælestis. Non dicitur animalis, sed omnino spiritalis, etiam secundum carnem. Non dicitur mortalis, sed semper immortalis, etiam secundum carnem. Non dicitur corruptibilis, sed semper incorruptibilis, etiam secundum carnem. Non dicitur fortis, & infirmus; sed omnino fortis* &c.

Siuniensis lib. 2. contra Diaph. cap. 3. *Si Christi corpus fuisset corruptibile, non diceretur Joan. 6. Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi: & panis, quem ego dabo, caro*
Գգ *mea est pro mundi vita. Si corrupti-*
13 *bile est; quomodo de cælo descendit?*

Vartanus in epist. ad Haytonem, num. 10. *Error est dicentium, Christi corpus magis glorificatum fuisse post resurrectionem propter meritum passionis, quam ante. Nos autem confitemur, quod a primo instanti conceptionis, quando cum divinitate fuit unitum, ita prorsus glorificatum est, ut non sit ei postea alia superaddita gloria.* Similiter docent alii. Vide quæst. 2. §. 3. num. 40.

Affir-

AFfirmant autem reliqui Armeni Patres communiter, asserentes, Christi humanitatem, & quantum ad animam, & quantum ad corpus, vere fuisse passibilem; atque, ut talem, naturaliter passam esse tristitiam, timorem, sitim, famem, aliasque nostras naturales infirmitates, excepto peccato.

Unde Armena Ecclesia singulis Sabbatis clamat: *Secundum passibilem naturam humanam te humiliasti in cruciatibus*. Et Dominica secunda Quadragesimæ: *O beata Virgo, quæ vitam immortalem, cum natura mortali unitam, in utero tuo portasti*. Et feria quinta in cœna Domini: *Splendor paternæ gloriæ, qui secundum naturam humanam maximis pressus es angustiis in ista nocte*. Denique superaddidit symbolo Constantinopolitano (quod alioquin, ut alibi dictum est, ipsi non licuit facere) verba hæc: *Accepit corpus, animam, & mentem, & quicquid est in homine, vere, & non phantastice*: ergo juxta illam, accepit etiam hominis passibilitatem, & infirmitates naturales.

Præterea Synodus Scirachavanensis Armena, can.6. inquit; *Si quis juxta Eutychis stultitiam temere dixerit, carnem divini verbi fuisse de cælo allatam, aut alterius, quam nostræ, substantiæ; anathema sit*.

Zacharias Episcopus, apud Armenicum Giarrentir, cap.2. *Christus*, inquit, *etiam naturam terrestrem habens, novam in se naturarum compositionem exhibuit* &c.

Nierses Ghelajensis, Patriarcha, in Cantico, quod incipit, *De Deo*, ait, *Factus est præ timore sudor ejus, sicut guttarum decurrentium in terram, & ab Angelo confortatus est*, ut

Ֆդ մարդկութիւն ստոյգ. և ճշմարտաստ̄ չար-
14 չարելի էր ըստ հոգւոյ և ըստ մար-
մնոյ. կրելով բնականաբար և մարդ-
կօրէն զերկիւղ, զտրտմութի, զքաղց,
զծարաւն, և զայլ ամ̄ բնական կիրս
մարդոյ բաց 'ի մեղաց.

Ըստ որոյ հայոց եկեղեցին երգէ 'ի
շաբաթս այսպէս. [Ըստ չարչարելի մարդ-
կային բնութեան խոնարհեցար 'ի չար-
չարանս.] Եւ դրձ̄լ երգէ. Որ զկեանս
քըն անմահ մահկանացու բնու-
թեան 'ի քեզ կրեցեր ո̄վ կոյս մաքրուհի.]
Եւ դրձ̄լ. Ճառագայթ փառաց էին,
որ ըստ բնութեան մարդկային տագնապ-
եցար 'ի գիշերին.] Եւ դրձ̄լ երգէ 'ի
Ֆե ս̄բ հաւատամքն. Թէ էառ մարմին,
15 հոգի, և միտս, և ամ̄ որինչ է 'ի մարդ,
ճշմարտաստ̄, և ոչ կարծեօք.]

Եւ հայոց շիրակաւանոյ ժողովն
'ի վեցերորդ կանոնի հաստատեաց այս-
պէս. Եթէ ոք ըստ խելագարին եւ-
տիքեայ բարբանջէ. կամ յերկնից բե-
րեալ զմարմին բանին ա̄յ. և կամ յայլ
մէ էութէ. և այլն. այսպիսին նզո-
վեալ եղիցի.]

Դրձ̄լ հայրապետն հայոց զաքա-
րիա 'ի ճառընտրին. Գլ̄. ճառունս
ասէ. Քս̄ զերկրաւո̄րական զբնութի
ընկալեալ. նորաձև եցոյց զմիաւո̄րութի
բնութեանց. և այլն.]

Ֆզ Դրձ̄լ ներսէս կլայեցին 'ի տաղին,
16 որոյ սկիզբն է. վն̄ ա̄յ. ասէ. Եղև եր-
կիւղէն քրտանց հոսեալ. երակաձև
կայլակ վիժեալ. 'ի զօրանալ հրեշտակ
մերձեալ. զօրէնական գիրսն լցեալ. զի
կատարեալ էառ բնութի, ամ̄ն բան
զմարդկութի. պարտէր զերկիւղ և
զտրտմութի. յիւրում կրել անօրէ-
նութի.] Եւ 'ի թուղթն հաւատոյ
դաւանութեան առ յունաց թագա-
ւորն մանուէլ. ասէ. բանն հօր որդին
միածին էջ յորովայն ս̄բ կուսին մա-
րիամու. և ձգեալ յինքն յարենէ անմե-
նմ̄քուր կուսին, որ 'ի զանգուածոյն
ադա-

աղաւմայ. միացոյց ընդ աստուածութեան իւ- Ժէ
րում.] Եւ զկնի դարձեալ ասէ. Ոչ ՚ի հար 17
կաւոր եւ ՚ի կամաւոր կրիցն ասեմք
զոլ անապականն. զի. քաղցոյ եւ ծարա-
ւոյ. ննջելոյ եւ վաստակելոյ. արտասուե-
լոյ, եւ տրտմութեանց որք ճշմարիտ
եւ ոչ առաչօք տան իմանալ մեզ զա-
պականութիւն.] Եւ յետ այլոց բանից
դարձեալ ասէ. Իսկ ապականացու ասել
զմարմինն քի. Եթէ յաղագս կամաւոր
կրիցն որ ասացաք քաղցոյն, եւ ծարա-
ւելոյն, եւ տրտմութեանցն, եւ արեան
հեղլոյն. խոստովանիմք եւ մեք զայս.]
Դարձեալ Գրիգոր կաթողիկոս հանդերձ
տարսոնի ժողովովն ՚ի թուղթն առ-
նոյն թագաւորն մանուէլ ասեն. Ոչ Ժը
եթէ մարդկային կամքն զաստուածային 18
քանդատանէր. որպէս եւ ՚ի մեզ կամք
մարմնոյն ցանկայ հակառակ հոգւոյն.
այլ մարդկայինն աստուածայնոյն հնազանդէր
կամաց. զի յորժամ կամէր եւ թողլ
տայր. յայնժամ զիւրսն կրէր մարմինն.
որպէս եւ ՚ի փորձութեան յետ. խ. օրեայ
պահոցն լինելն. առաջ կամեցաւ թողլ
տալ քաղցութե մարմնոյն քաղցնուլ.]
Եւ դարձեալ Ներսէս Լամբրոնացին
յիւրում հաւատամքին ասէ. Մարմինն
հոգւովն հանդերձ կրէր զիւր բնական
կիրսն յիւրաքանչիւր ոք հասակս փրկչ-
չին. եւ այլն.] Նոյնպէս եւ դոցա համա
ձայնեն այլ ուղղափառ հարքն հայոց. ԺԹ
բաց ՚ի նոցանէ, որք ամբարշտութե 19
հաստատեցին. Թէ քս ոչ էր մարդ ճշ
մարիտ, եւ մեզ նմանակից. Ուստի եւ
ինքն յոհանն տրտմեցին, թէպէտ ՚ի
մի բնութիւն ասելն մոլորեցաւ. սա-
կայն ըստ այսմ մասին ոչ հաւանե-
ցաւ այլոց տալ վրդովմանցն. եւ զա
նանցն զմարմինն քն ապականացու
եւ չարչարելի. առնելով ՚ի գիրս յիշ
հերձուածողութեանց ՚ի Թեխն երկիր
այսպէս. Երրորդ մոլորութիւն է փայա
նոսի. որ երկնային եւ անապականն
ասաց զոլ զմարմինն քն. եւ ոչ առեալ
մար,

ut implerentur scripturæ. Quoniam, cum Deus verbum perfectam humanitatis naturam suscepisset; oportebat, eum secundum carnis dispensationem timorem, atque tristitiam pati. Item in epist. ad Manuelem Imper. Verbum, Dei filius unigenitus, descendit in beatæ Mariæ virginis uterum; ubi carnem ab Adamo descendentem, ex ejusdem purissimæ Virginis sanguine assumens, univit illam cum sua Divinitate. Et infra; Non dicimus, Christi corpus fuisse incorruptibile, quantum ad necessarias, atque etiam voluntarias passiones spectat, videlicet famis, sitis, somni, laboris, tristitiæ, fletus &c. quæ quidem omnia dant intelligi veram, & non phantasticam corruptionem. Et rursus infra. Dici autem Christi corpus corruptibile; si sermo sit de passionibus iis, quæ non adversantur voluntati (hoc est, rationi), nempe esuriendi, sitiendi, flendi, sanguinem effundendi &c. nos etiam confitemur.

Gregorius Patriarcha, ejusque Tarsense Concilium, in epistola ad eundem Imperatorem: Humana voluntas in Christo non obsistebat voluntati divinæ, quemadmodum appetitus carnalis in nobis concupiscit adversus spiritum: & quando hæc volebat, & permittebat, tunc caro proprias suas passiones experiebatur: sicut accidit in tentatione post jejunium quadraginta dierum; quando permittere voluit, ut natura carnis esuriret.

Niersès, Lampronensis Episcopus, in expositione fidei: Caro simul cum anima patiebatur suas naturales passiones in qualibet Redemptoris ætate &c. His denique adstipulantur reliqui Armeni Patres, iis dumtaxat exceptis, qui Christum, verum hominem, nobisque

bisque similem, fuisse, impie negaverunt. Immo ex ipsis Monophysitis hæreticis Joannes Orodniensis in lib. de hæresibus, cap.2. discrepans a collegis in hoc articulo, inter hæreses oppositam sententiam collocavit, dicens: *Tertius error est Gajani, qui Christum corpus non passibile, sed cæleste, & incorruptibile assumpsisse asseruit: cui tamen Petrus in epistola catholica contradicens, inquit: Christo igitur in carne passo: & iterum: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Quare & in symbolo sanctorum Patrum dicimus: Crucifixus etiam pro nobis, passus, & sepultus est.*

Itaque rejecta priori sententia, quæ pertinet ad hæresim Manichæi, docentis, Christi humanitatem fuisse phantasticam; & ad hæresim Valentini, & Eutychetis, qui dicebant, ejus corpus fuisse cæleste; & ad hæresim Gajani, & Juliani, asserentium, idem Christi corpus fuisse incorruptibile: posterior (quæ conformis est doctrinis sacrarum scripturarum, sanctorum Patrum, & universalium Conciliorum) tenenda est cum Catholicis: eaque præcise definita fuit, non solum a quarta Synodo generali, nempe Chalcedonensi, verbis illis: *Præsens hæc sancta Synodus* &c. *eos exterminat, qui sumptam de nobis servilem formam, cælestem esse, vel alterius cujusdam substantiæ, delirant.* Et infra: *Consona voce docemus, Dominum nostrum Jesum Christum esse Deum verum, & hominem verum, ex anima rationali, corporeque constantem; consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem, absque peccato:* verum etiam a tertia, videlicet Ephesina, quam

Ի մարմնոյն չարչարելի ։ զոր յանդիմանէ
20 պետրոս 'ի թուղթն կաթուղիկէից .
Թէ քն չարչարելն մարմնով վն մեր ։ և
դրձլ . Թէ քս մի անգամ վն մեղաց մե
րոց մեռաւ . վն որոյ 'ի դաւանութեն որք
հարցն ասի . չարչարեալ, խաչեալ, և
թաղեալ ։] զայս ամ ասէ որոտնեցին ։
Արդ մեք 'ի բաց մերժեմք զառա
ջադոյն եդեալ կարծիսն հերձուածող
վրդպետացն ։ զի առաջինդն իւրեանց
միաձայնն ընդ առաջնոյն մանիքեց
ւոցն , որք ասէին զմարդկութիւնն
քն առաւօք ։ և ընդ առաջնոյն վաղէն
տինոսի և եւտիքեայ . որք ասէին
զնր մարմինն երկնեղէն ։ և ընդ առաջնոյ
Իա դոյն գայանոսի և յուլիանոսի . որք
21 ասէին զնոյն մարմինն անապականն ։
Եւ ընդունիմք զուղղափառն զճշմարտ
վրդպետութիւն զայս . որ ըստ ուսման
ածայնին առաքց և սրբոց հարցն հաս
տատեցաւ 'ի տիեզերականն սբ ժողո
վոցն . մանաւանդ 'ի յեփեսոսի երրորդ
սբ ժողովոյն ։ քանզի 'ի կիւրղի մեկնու
թեն չորրորդ նզովմանն . զոր հաստա
տեաց այս ժողովս . ասէր այսպէս ։
քանն ամյ հօրն զոչինչ արհամարհեաց
յայնոցիկ . որք պատկանեն առ որպի
սութի մրդկային բնութեն ։ իւրեանն ու
րեմն էին ամ ինչ որ մարդկային , և որ
ածային ։ ապա զիարդ զանձն ունայ
Իբ նացոյց , եթէ ամաչէր առնուլ զորպի
22 սութիս մարդկային բնութեն ։ և կամ
ո՞վ բռնադատեաց և հարկաւորեցոյց
զնա լինել մեզ նմանակից . եթէ խոտէր
զմարդկայինսն ։ Նոյնպէս նոյն հաս
տատեցաւ 'ի քաղկեդոնի չորրորդ սբ
ժողովոյն այսպիսի բանիւ ։ Այս մեծ
և տիեզերական սբ սուրբ ժողովս ար
համարհէ զայնոսիկ . որք վայրապար
խօսին . զառեալն 'ի մէնջ ծառայական
կերպարանն զոլ երկնեղէն . կամ յայլ
մէ ուրուք գոյութէ ։] Եւ զկնի սակա
ւուց դրձլ ասէ ։ Ուրեմն ապա մեք
ամենեքեան համաձայնութբ ուսու
ցա

ցանկանայ . խոստովանել զորս մեր յոյժ եզ-
քն ած . Կիւրղոս . եւ զորոյն մարդ-Կիւրղոս 23
՚ի բանականն Հոգւոյ եւ ՚ի մարմնոյ բաղ-
կացեալ . Նմանողութեանց Հօր բան ած-ու-
Թե . եւ նորա Համանողութեանց մեզ բան
մարդկութեան . ամ եւոք մեզ նմա-
նակից . բայց ՚ի մեղաց .] Իսկ ապա
որոյապէսն Կիւրղոս վարդապետութին մեզ
պարտ է ցուցանել .

quam ipsimet adversarii se suscipere profitentur: nam in explanatione quarti anathematismi, quam Cyrillus Alexandrinus, eadem Synodo exigente, ac postea etiam approbante, exhibuit, hæc verba sunt: *Dei Patris verbum nihil eorum, quæ ad humanæ naturæ conditionem pertinent: aspernatus est. Sunt itaque illius omnia, non solum divina, verum etiam humana. Qua enim ratione seipsum exinanivit, si humanæ naturæ partes erubuit? & , si humana aversatus est, quis illum tanquam necessitate, aut vi ad hoc impulit, ut nobis similis fieret?*

ԹԷ ՔՐԻՍՏՈՍ ԷԱՌ

Զմարդկային տկարութիւնս .
Նախ ցուցանի
՚ի սբ գրոց .

Պրակ .Բ.

QUOD CHRISTUS SUSCEPIT HUMANAS INFIRMITATES

Probatur primo ex sacris scripturis.

§. II.

Որպէս առաքեալն պօղոս ՚ի Թուղթն ա
առ յեբրայեցիս յերկրորդ գլխոյն ասէ. 1
Պարտ իսկ էր ամենեւին եղբարցն նմա-
նել .] Եւ ՚ի չորրորդ գլխոյն . Որ ԵԹԷ ու-
նիմք քահանայապետ , որ չիցէ կարող
չարչարակից լինել տկարութեան մերոյ.
այլ փորձեալ ամենայնիւ ըստ նմա-
նութե առանց մեղաց.] Իսկ ԵԹԷ քն ոչ
ներընկալեալ էր ՚ի հոգի եւ ՚ի մարմին
զմեր բնական անմեղադրելի տկարու-
Թիւն եւ կիրս մեր. ոչ էր ամենեւին նմանե-
ցեալ եղբարցն . եւ ոչ փորձեալ ամե-
նայնիւ ըստ նմանութե բայց ՚ի մե- բ
ղաց . ապա ուրեմն եւ այլն . Նաեւ 2
այսորիկ գրեալ է ՚ի յեսայեայ . ծգ.
երրդ գլխոյն . ԹԷ եւ ճշմարտապէս զվէրս մեր
էառ . եւ զցաւս մեր եբարձ .]

Որպէս ՚ի հռովմայեցւոց ԹղԹոյն
ութերրորդ գլխոյն ասէ . առաքեաց ած
զորդի իւր ՚ի նմանութի մարմնոյ մեղաց
Իսկ որպիսութի մարմնոյ մեղաց ունի .
զի ստորադրեալ իցէ այսպիսի տկա-
րութեանց եւ պակասութեանց . ապա ու-
րեմն եւ այլն .]

Hebr. 2. *Debuit per omnia fratribus similari.* Et cap. 4. *Tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* Sed, nisi Christus suscepisset naturales nostras infirmitates, tum in anima, tum in corpore, non fuisset per omnia fratribus assimilatus, excepto solo peccato. Ideo Isaiæ 53. de eo prædictum fuerat: *vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit.*

Præterea Rom. 8. *Misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati.* Sed conditio carnis peccati est; ut subjaceat hujusmodi pœnalitatibus, & defectibus: igitur talis subjectio fuit in humanitate Christi.

Præterea act. 26. *Si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum.* Sed non fuit passibilis secundum divinitatem: ergo secundum humanitatem, & sic secundum corpus, & animam.

Unde passa est ejus anima dolores, & angores, juxta illud, quod in Psalm.87. dicitur ex persona Christi: *Repleta est malis anima mea*: ubi Augustinus exponit: *non vitiis, sed humanis malis, idest, doloribus*.

Passa est turbationem, juxta illud Joann.11. *Infremuit spiritu, & turbavit seipsum*. Et cap.12. *Nunc anima mea turbata est*.

Passa est tristitiam, juxta illud Matth.26. *Cœpit contristari, & mœstus esse: tunc ait illis: tristis est anima mea usque ad mortem*.

Passa est timorem, juxta illud Marci 14. *Cœpit Jesus pavere, & tædere*.

Passa est admirationem, juxta illud Matth.8. *Audiens autem Jesus, miratus est*.

Passa est iram per zelum, juxta illud Psal.68. *Zelus domus tuæ comedit me*: Et Marci 3. *Circumspiciens eos cum ira, contristatus est super cæcitate cordis eorum*. Ideo Joann.2. zelo incensus, *fecit quasi flagellum de funiculis* &c.

Præterea fuit corpus ejus mortale, juxta illud Hebr.2. *Quia ergo pueri communicaverunt carni, & sanguini; & ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium*.

Fuit corruptibile: unde Christus secundum carnem *esuriit*, Matth.4. *sitivit*, Joann.19. *expuit in terram*, Joann.9. *lacrymatus est*, Joann.11. *factus est sudor ejus*, Luc.22. passus denique, ac mortuus est, ut omnes referunt Evangelistæ.

Fuit infirmum, juxta illud 2. Cor. 13. *Etsi crucifixus est ex infirmitate*: & Matth.26. *Spiritus quidem promptus est; caro autem infirma*: unde

Luc.

Գ 3 Դարձեալ ՚ի գործոց. ԻԶ երգ. գլխն ասէ. Եթէ չարչարելի է քն. եթէ առաջին՚ի յարութե մեռելոց.] Իսկ ոչ էր չարչարելի ըստ աստուածութե. այլ ուրեմն ըստ մարդկութե. յն. ըստ հոգւոյ և մարմնոյ.

Ուստի չարչարեցաւ իւր հոգին. և կրեաց ցցաւս, և զնեղութիս. ըստ այնմ որ ՚ի սաղմոս. ՁԷ. Թէ լցաւ չար չարչարանօք անձն իմ.

Կրեաց զխռովութի. ըստ այնմ ՚ի յհն. ժա. գլխն. Թէ խռովեցաւ յոգին իւր իբրև զայրացեալ. Եւ ՚ի. ժբ. երր. գլխն ասէ. Բայց այժմ անձն իմ խռովեալ է.

Դ 4 Կրեաց զերկիւղ. ըստ այնմ մրկոսի ժդ. Թէ սկսաւ ահաբեկիլ և հոգալ.

Կրեաց զտրտմութի. ըստ այնմ մթեոսի. Իզ. Թէ յայնժամ ասէ ցնս. տրտում է անձն իմ մինչև ՚ի մահ.

Կրեաց զարմանս. ըստ այնմ մա թէոսի Ը. Թէ իբրև լուաւ յիսուս, զարմացաւ.

Կրեաց զբարկութիւն ըստ բարի նախանձու ըստ այնմ որ ՚ի սղմս. ԿԸ. Թէ նախանձ տան քոյ եկեր զիս և ըստ այնմ մարկոսի. Գ. Թէ հայեցեալ յնս զնոքօք լի ցասմամբ. տրտմեալ վսն կուրութե սրտից նոցա. Ուստի և բարկութբ զայրացեալ արար խարա-

Ե զան չուանեայ. ըստ յհն.

5 Եւ դրձլ էր մարմինն իւր մահկանացու. ըստ այնմ Թղթոյն առ եբրայեցիս. Թէ որովհետև մանկունք հաղորդեցին արեան և մարմնոյ. և ինքն նոյն մերձաւորութբ կցորդ եղև նոցունց. զի մահուամբ իւրով խափանեսցէ զայն, որ զիշխանութիւն մահուն ունէր.

Էր ապականացու, զի ըստ աւետարանչացն. մարմնով քն քաղցեաւ. ծարաւեաց. եթուք. արտասուեաց. հոսէին ՚ի նմանէ քրտունք, չարչարեցաւ, և մեռաւ.

Էր

Էր տկար. ըստ այնմ. Եւ Թէպէտ դ
խաչեցաւ՝ի մերմէ տկարութենէ. և 6
դ-րձլ. Հոգին յօժար է. բայց մարմինս
տկար. զի որոյ երևեցաւ նմա հրեշ_
տակ. և զօրացուցանէր զնա.

Ոչ էր երկնեղէն, այլ հողեղէն. ըստ
այնմ. Թէ առաքեաց ած զորդին իւր.
որ եղև՝ի կնոջէ. և դ-րձլ. եղև՝ի զա_
ւակէ դաւԹի ըստ մարմնոյ. և դ-րձլ.
այլ զզաւակէն աբրահամու բռնէր
հարկանէ.] [Իսկ զաւակին աբրահա_
մու և դաւԹի ոչ՝ի յերկնից զոկեղէն
էառ. այլ յադամայ,՝ի հողոյ երկրի
ստեղծելոյն.

Ոչ էր ԹեԹև. այլ ծանր. ուս_
տի երբեմն առ՝ի ԹեԹևացուցանել Է
զվաստակութիւն ճանապարհին նստէր. 7
ըստ այնմ. Թէ վաստակեալ՝ի ճանա_
պարհէն նստէր՝ի վը աղբերն.

Ոչ էր անօսր կամ հոգևոր. այլ
Թանձր. զի՝ի հարկանելն խարազանաց
և բևեռաց և տիգին բացաւ. ըստ
այնմ.ԵԹէ ոչ տեսից զնշան բևեռացն՝ի
ձեռս նորա. և արկից զմատունս իմ
՝ի կողս նորա. ոչ հաւատամ.

Եւ ոչ էր փառաւոր. ըստ այնմ
ղուկասու. Թէ պատրաստ էր չարչարել քն
և մտանել՝ի փառս իւր. և ըստ այնմ
յոհն. Թէ ած փառաւորեսցէ զնա
յանձն իւր. և վաղվաղակի փառաւո_
րեսցէ զնա. դ. փառօք մարմնոյն յետ Ը
յարութեն. զորմէ խօսէր պօղոս. յոր_ 8
ժամ ասէր. Թէ նորոգեսցէ զմարմին
խոնարհութեն մերոյ, կերպարանա_
կից լինել մարմնոյ փառաց իւրոց.

Luc.22. *Apparuit illi Angelus, confortans eum.*

Non fuit cæleste, sed terrenum, juxta illud Gal.4. *Misit Deus filium suum, factum ex muliere.* Et Rom.1. *Factus ex semine David secundum carnem.* Et Hebr.2. *Semen Abrahæ apprehendit.* Semen autem David, & Abrahæ, non e cælo, sed ex Adam, de limo terræ formato, originem habuit.

Non fuit leve, sed grave: unde ad levandum laborem itineris, sedit, juxta illud Joann.4. *Fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem.*

Non fuit subtile, aut spiritale, seu cum alio corpore penetrabile: nam ad ictum lanceæ ferientis, & clavi perforantis, & flagelli percutientis, apertum est, juxta illud Joann.20. *Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.*

Non fuit fulgidum, juxta illud Joan.13. *Deus clarificabit eum in semetipso, & continuo clarificabit eum;* hoc est, claritate corporis, post resurrectionem habenda: de qua loquutus est Apostolus, cum dixit Phil.3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Et Augustinus: *Humilitas*, inquit, *passionis, claritatis est meritum: claritas humilitatis est præmium.*

Auguft.tract. 104.in Joan. in illud Phil. 2. Propter quod&Deus &c.

Neque tandem fuit ante resurrectionem gloriosum, juxta illud Luc.24. *Nonne hæc oportuit pati Christum; & ita intrare in gloriam suam?*

PROBATUR SECUNDO

Rationibus.

§. III.

PRima ratio est, præcipue quantum ad corpus: Tunc pro peccato alterius quis satisfacit; cum pœnam, peccato alterius debitam, in se suscipit: sed pœnalitates humani corporis, ut mortalitas, & aliæ hujusmodi passiones, sunt pœna peccati Adæ, quod in genus humanum transfusum est, juxta illud Rom.5. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors*: igitur conveniens fuit, ut filius Dei, humanam carnem assumens, ut pro peccato humani generis satisfaceret, corporales has pœnalitates, peccatis nostris debitas, in se susciperet. Ideo dicitur Isaiæ 53. *Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra*. Et rursus: *Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum*: scilicet quantum ad pœnam.

Secunda ratio est: Corpus, quod est natura incorruptibile, impassibile, cæleste &c. specie differt ab eo, quod est naturaliter corruptioni, ac passioni obnoxium, seu terrenum; quale fuit corpus beatæ Virginis, & cæterorum hominum: ac corpus Christi fuit de beata Virgine sumptum, & ejusdem cum corpore B. Virginis, & cæterorum hominum speciei: alioquin ipse Christus non fuisset conceptus ex Virgine, nec filius ejus secundum carnem, juxta illud Luc.1. *Ecce concipies in utero, & paries filium*; neque fuisset secundum carnem verus homo, sicut cæteri homines, juxta illud 1. Tim.2. *Mediator Dei, & hominum*

ԵՐԿՐՈՐԴ

Յուցանի պատճառօք.

Պրակ. Գ.

ա̅ Առաջին եւ առաւելն. քանզի յայն_
1 ժամ հատուցանէ մի ոմն զվը
ճարութիւն վ̅ս մեղաց միւսոյն յորժամ
առնու ՚ի վ̅ր իւրեանն նոքեան զպա_
տիժն, որ անկանէր վ̅ս մեղացն այնր
միւսոյն. արդ պակասութիւնք մարդ
կային մարմնոյն. որպ̂էս. մահկանա
ցութի̅, եւ այլ կիրք այսպիսիք. են
պատիժ մեղացն ադամայ. որ մտեալ
էր ՚ի սեռ մարդկային. ըստ այնմ. Թէ ՚ի
միոջէ մարդոյ մեղք յաշխարհս մտին,
եւ ՚ի մեղաց անտի մահ.] ապա ուրեմն
կամելով որդին այ̅ առնուլ զմարմին.
բ̅ եւ վճարել վ̅ս մեղաց մարդկան. պարտ
2 էր նմա առնուլ ՚ի վ̅ր իւրեանն զայս
պիսի մարմնաւոր ակարութիւնս եւ զպա
տիժս, որք անկանէին վասն մեղաց
մարդկան: Սակս այսորիկ ասէ եսայի
մ̅րգ̅րէ ՚ի. ԾԳ. եր̅որդ գլխոյն. Թէ նա վիրա
ւորեցաւ վ̅ս մեղաց մերոց. եւ պատ_
ժեցաւ վ̅ս մերոց անօրէնութեանց. եւ
դրոշմ ասէ. Եւ տ̅ր մատնեաց զնա առ
մեղս մեր. յ̅ի. միայն ըստ պատժոյ.]

Երկրորդ ցուցանի. վ̅ս զի մարմինն,
որ իցէ բնութ̅բ անապականն. անչար_
չարելի. երկնեղէն. եւ այլն, տեսա_
գ̅ կաւ տարբերի ՚ի մարմնոյն, որ իցէ
3 բնութ̅բ ապականացու, չարչարելի,
եւ հողեղէն. որպիսի էր մարմինն սրբոյ
կուսին մարիամայ. եւ այլոց մարդ_
կանց. իսկ արդ՝ մարմինն քն̅ առեալ
եղեւ ՚ի սրբոյ կուսէն. եւ էր մի եւ նոյն
տեսակաւ ընդ մարմնոյ կուսին եւ
այլոց մ̅րդկանց. ապա ուրեմն ոչ էր
անապականն. անչարչարելի երկնեղէն.
եւ այլն. այլ յաւէտ ապականացու.
չարչարելի. եւ ՚ի յերկրաւոր տարե_
րացս բաղադրեալ. Եւ եթէ ոչ էր
այսպ̅.

այսմ . ապա քն ըստ մարմնոյ ոչ էր Դ
յղացեալ ՚ի սբ կուսէն , և ոչ էր անմա_
րմին որդին նորա . ըստ այսմ . Թէ անհա
յղասցիր և ծնցես որդի . Եւ ոչ եւս
գոյր անմեղին մարդ , որք են այլ մար_
դիկք . ըստ այսմ . Թէ միջնորդն այ և
և մարդկան մարդն քն յս .

Եւ այս հաստատի և ս առաքելոյ . Քանզի որդին այ էառ զմարմին . զի սրբեսցէ յապականութէ մեղաց զմարդկային բնութիւն . իսկ սա ապականեալ էր վն խզանելոյն ՚ի յապականեալ զանկումածոյն ադամայ . ապա ուրեմն պարտ էր որդւոյն այ՝ առ ՚ի սրբել զնաստնուլ զմարմինն եզեալ ոչ ՚ի յերկնից կամ յայլմէ գոյութէ . այլ ՚ի նորին Ե
զանկումածոյն ադամայ . ապա զմար_ 5
մին հողեղէն , ապականելի . և մահկանացու . վն այսորիկ գրէ սբն պրոկղ ՚ի Թուղթն իւր առ հայս . Թէ բանն այծ հաստոյց մերում բնութեան զառաջագոյն կորբելութիւն . վն զի մարդ եղել՝ արժանաւորեցոյց զնոյն բնութիւն , զոր և ինքն ստեղծագործել էր ՚ի հողոյ .]

Երրորդ ցուցանի . զի քն ըստ մարդկութեն ներգործութբ և ճշմարիտ կրեաց զչարչարանս և զկիրս Թէ հոգևորականս տրտմութե , երկիւղի , նեղութե և այլն . Թէ զմարմնաւորս քաղցոյ , ծարաւոյ , վաստակման , տանջանաց , և մահու . որոց պատմեն աւե_ Զ
տարանիչքն ապա ուրեմն մարդկու_ 6
թիւն իւր չարչարելի էր , և կրեցս այսպիսեաց տկարութեանց . քանզի ըստ փիլիսոփայից՝ մակաբերութիւն ՚ի ներգործութէ առ կարողութի , է հարկաւոր . զի ոչ կարէ ամե ներգործութբ չարչարել . եթէ ոչ է չարչարելի .

Առ այս պատասխանէ նախ պատասխանէ մայրագոմեցին յոհան . և ասէ . Թէ սատուռնինոս հերձուածող յեղաբերեաց զբանս զայդոսիկ աւետարանական գրոցն .

Բայց այս է խելագար մարդոյ պա_

տաս_

minum, homo Christus Jesus: igitur
4 idem Christi corpus non fuit incorruptibile, aut impatibile, aut cæleste &c. sed terrenum, ex elementis compositum, & corruptioni, ac passioni subjectum.

Et confirmatur: quia Dei filius carnem sumpsit ut naturam humanam a corruptione purgaret: sed hæc erat corrupta per originem vitiatam, ex Adamo descendentem: ergo, ut eadem natura per assumptionem curaretur, expediens fuit, ut ille ex materia, non e cælo, nec aliunde, sed ex Adamo derivata, carnem sumeret, &
5 & mortalem. Quare sanctus Proclus in epist. ad Armenios inquit: *Naturæ nostræ pristinam nobilitatem restituit in eo, quod homo factus, naturam, a se de terra formatam, honoravit.*

Tertia ratio est: Christus secundum humanitatem vere subiit actuales passiones, tum tristitiæ, timoris, angoris &c. tum famis, sitis, laboris, cruciatus, & mortis, ut referunt Evangelistæ: ergo humanitas ejus passibilis fuit, & infirmitatibus hisce subjecta. Nam illatio ab actu ad poten-
6 tiam est necessaria. Vere enim actu pati non potest, nisi quod patibile est.

Ad hanc rationem respondet primo Maracumensis; Saturninum addidisse hujusmodi verba sacris scripturis.

At hæc est insani viri responsio, & ab ipsis etiam consectaneis ejus rejecta. Oportuisset enim, Saturninum omnia pene Evangelistarum, & Apostolorum, immo & Prophetarum scripta magna ex parte corrupisse; cum vix locus in illis sit, ubi si Christi mentio fiat, passio ejus non recolatur. Deinde, esto suæ nationis codi-

ces

ces aliquot depravaverit Saturninus: quomodo potuit omnes aliarum omnium nationum, & idiomatum libros sacros corrumpere, qui consone id ipsum referunt?

Respondent secundo Vartanus, Daronensis, & alii, Christum passum quidem esse actuales hujusmodi defectus, sed modo quodam incorruptibili, uti videlicet decebat impassibile, & incorruptibile corpus eos pati: & sic ejus conceptionem, & nativitatem, & nutritionem, & passionem, & mortem, incorruptibiles fuisse.

At hæc similiter non minoris dementiæ responsio est, & sibimet ipsi repugnans: quia, si verum esset, quod isti Manichæi Phantasiastæ comminiscuntur, inficiari oporteret in Christo omnes fere actiones, & passiones immanentes corporeas naturales, sive vitales, sive non vitales, sive substantiales, sive accidentales: cum vix ulla istarum exerceri possit in vivente corporeo, composito ex elementis, & contrariis qualitatibus, quale erat Christi corpus, nisi alicujus rei corruptio intercedat; ac proinde asserendum esset, omnia mysteria dominicæ dispensationis non vere, & proprie Christo perfecta esse; sed phantastice, & spectri more fuisse oculis humanis exhibita.

Non enim vere homo quis moritur, si modo incorruptibili moriatur: cum mors hominis aliud non sit, nisi dissolutio, seu corruptio compositi per corruptionem unionis inter corpus, & animam: quod si Christus secundum carnem mortuus ita non esset, sed modo incorruptibili; ergo neque a mortuis vere resurrexisset: *Si autem non resurrexit*, ut inquit Apostolus 1. Cor. 15. *inanis est prædicatio*

Է տառս խանի . զի ոչ կարաց սատուր-
7 նինոս ապականել զամ̅ մէ̅ գիրս աւե-
տարանչացն , առաքելոց , և մարգա-
րէիցն . յորս ուրեք ուրեք յիշումն լի-
նի չարչարանացն քն̅ . և ոչ ևս կարաց
ապականել զսբ̅ գիրսն ամ̅ ազգաց և
լեզուաց . որք միաբան և միաձայն
պատմեն զնոյն չարչարանսն .

Երկրորդ պատասխանեն տարօնցին
և վարդանն ասելով . թէ քն̅ կրեաց
ներգործութբ̅ զայսպիսի տկարու-
թիս և զկիրս . ոչ որպէս մեք կրեմք
իսկ . այլ անապականն ինչ եղանակաւ .
որպ̅ վայել էր անապականն և անչար-
չարելի մարմնոյն կրել զայն . ուսանի
Ը ասեն . թէ անապականն ինչ կերպիւ
8 մարմինն քն̅ յղացաւ , ծնաւ , սնաւ ,
չարչարեցաւ , և մեռաւ .

Բայց այս պատասխանիս ոչ է պա-
կասագոյն խելագարութի քան զա-
ռաջինն . քանզի եթէ այդ այդպ̅ լի-
նէր . ապա ուրեմն և պարտ էր ուրա-
նալ զամ̅ մարմնաւոր բնականներգոր-
ծութիս և զկրողութիս քն̅ թէ կեն-
դանականս , թէ անկենդանս , թէ
գոյացականս , և թէ պատահականս .
զի առանց ապականութե̅ ինի ուրուք
ոչ ոք 'ի դոցանէ կարէ գործիլ 'ի կեն-
դանին մրմնաւոր բաղկացեալ 'ի տա-
րերց և 'ի հակառակ որակութեցն .
Թ որպիսի էր մարմինն քն̅ . և ըս̅ որոյ և
9 պարտ էր ասել . թէ ամ̅ գործքն փրկ-
կականն տնօրէնութեն էին սուտ և
առաչօք .

Քանզի ոչոք մարդ մեռանի ճշմար-
տապ̅ . եթէ անապականն կերպիւ մե-
ռանի . զի մահ մարդոյ ոչ այլ ինչ է,
եթէ ոչ լուծումն կամ ապականութի
բաղադրեալ կենդանւոյն . և լինի յոր-
ժամ ապականի միաւորութին 'ի մէջ
հոգւոյ և մարմնոյ . ապա թէ քն̅
այսպ̅ ոչ մեռաւ . այլ անապականն կեր-
պիւ . ուրեմն արդեօք ոչ մեռաւ ճշ-
մարտապ̅ , այլ առաչօք . և ոչ ևս յա-
րեաւ

րեանն ճշմարտապէս. նաև եթէ չէ յարու- Ժ
ցեալ. ընդունայն են քարոզութիւնք 10
մեր. ընդունայն են և հաւատքն ձեր.
ըստ պօղոսի.

Եւ դարձեալ ոչ չարչարի կամ կրէ ոչ ըզցաւս մարմնոյն ճշմարտապէս, եթէ անապականն կերպիւն չարչարի. զի չարչարանք և կրողութի ցաւոց'ի մարմնի ոչ լինին. եթէ ոչ ապականման բնական նոյն որակութի մարմնոյն վասն ներգործութեան միոյ օտար և հակառակ որակութե. ուստի և նոյն կրողութիւն ցաւոց է պատրաստութի առ ապականութի կենդանւոյն. ապա թէ քն այսպէս ոչ չարչարեցաւ. այլ ա-
նապականն կերպիւն, ուրեմն արդեօք Ժա
սուտ ասէր մէ գիրքն. թէ նայեցարուք 11
և տեսէք. եթէ իցէ ցաւ, որպէս ցաւ իմ.

Եւ դարձեալ ոչ սնանի ոք ճշմարտապէս. եթէ անապականն կերպիւն սնանի. զի ճշմարիտ սնունդ ոչ լինի. եթէ ոչ գոյացութիւնն կերակրոյն բազում եփմամբ և ծամխմամբ'ի ձեռն ապականութեան և ծնելութե ապականի, և փոխադրի'ի գոյացութիւն արեանն և մարմնոյ կենդանւոյն. քանզի ըստ բժշկաց ստամոքին եփումն և փոխադրութի կերակրոյն լինի'ի յըստամոքն. երկրորդ'ի լեարդն. երրորդ'ի յերակսն. և չորրորդ յիւրաքանչիւր ան-
դամս որ առնու առ ինքն'ի կերակրոյն Ժբ
զոր ինչ է ինքեան պիտանացու. և 12
զանպիտանսն ձգէ արտաքս. ապա թէ քն այսպէս ոչ սնաւ, և ոչ եհան արտաքս զաւելորդսն բնութե. այլ թէ սնաւ անապականն կերպիւն. և նորա կերակուրն ոչ ծախեցաւ. և ոչ փոխադրեցաւ'ի գոյացութի կենդանւոյն. այլ եղև որպէս յետ յարութեն. յորժամ քն'ի փառաւոր մարմնի եկեր երբեմն ընդ աշակերտսն ոչ'ի պահանջմանէ բնութե'ի քաղցոյ. և կամ վն սնանելոյ. այլ ըստ անձնիշխան զօրութե. զի ցուցցէ աշակերտացն զճշմար

տութի

tio nostra, inanis est & fides vestra.

Neque vere quis patitur corporis cruciatus, si patitur modo incorruptibili: quia passio doloris in corpore non fit, nisi cum ex introductione qualitatis alicujus contrariæ corrumpitur qualitas naturalis: unde passio ipsa doloris est dispositio ad corruptionem compositi. Quod si Christus ita passus non esset, sed modo incorruptibili; false diceretut ex persona ejus Tren. 1. *Attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus.*

Neque vere quis alitur, ac nutritur modo incorruptibili: quia vera nutritio non fit, nisi cibi substantia multiplici digestione corrumpatur, & transmutetur, ut tandem vertatur in substantiam aliti. *Prima enim digestio,* dicit Macrobius lib. 7. cap. 4. *fit in ventriculo; secunda ab hepate; tertia in venis; & quarta in singulis membris, dum quod unicuique membro utile est, ipsi membro fit nutrimentum; inutile autem per poros, & meatus excernitur.* Quod si Christus hoc modo nutritus non est: *nec excrevit,* uti dicunt, *naturæ superflua; sed de cibo id faciebat, quod fecit post resurrectionem:* (quando in carne gloriosa, sed tamen vera, eademque substantialiter, ac fuerat prius, cibum, & potum cum discipulis sumpsit, non præ siti, & esurie, aut alimentorum indigentia, ut nutriretur; sed ea, qua hoc poterat, potestate, ut eo modo naturam corporis resurgentis adstrueret): ergo falso retulissent Evangelistæ, quod *Puer crescebat, & confortabatur;* quod *esurivit, sitivit, expuit in terram, lacrymatus est, ac sudore manavit:* corporis enim incrementum non fit; nisi ex alimenti substantia, in substantiam aliti transmu-

tata;

tata; nec sitis, & esuries oriuntur, nisi ex alimenti indigentia; nec sputa, sudores, & lacrymæ emittuntur, nisi tanquam ejusdem alimenti partes excrementiæ.

Neque demum a matre quis vere gignitur, seu concipitur, modo incorruptibili: quia semper in generatione unius intercedere debet alterius rei corruptio, juxta philosophicum illud axioma: *Generatio unius est corruptio alterius*. Igitur ex materia illa purissimorum sanguinum, quam Virgo Mater præparavit, ac ministravit conceptui, non potuit proprie generari substantia corporis Christi sine corruptione prioris formæ substantialis, nempe sanguinis, neque sine alteratione, seu dispositione aliqua ad formam corporis: alioquin non fuisset Christus vere a Matre genitus, nec ejus filius; ac falsum fuisset illud: *Ecce concipies in utero, & paries filium*.

Cæterum, si corruptio sumatur improprie pro qualibet impuritate, aut violatione virginitatis: dicimus ultro, quod & conceptio, & nativitas Christi, fuerunt sine corruptione. Nam prior purissime facta est per operationem Spiritus sancti, sine viri commixtione, sine virili semine, sine carnali motu concupiscientiæ, sine colluvione peccati originalis: & posterior, integritate Virginis incorrupta, sine doloribus, & immunditiis parientium.

Sed instant aliqui Armenii, dicentes: Etiam Patriarcha noster, Nierses Ghelajensis in epistola ad Manuelem Imperator. scripsit: *Si quis autem Christi corpus corruptibile, dixerit secundum involuntarias, & fœda aliquas passiones, hoc est, secundum impuras fluxiones, ex cibo, & potu provenientes;*

Ժգ տուեալ յարուցեալ մարմնոյն ուրեմն և ը
13 դեօք սուտ էր այն. զոր աւետարանն
ասէ. Թէ մանուկն աճէր և զօրանայր
Թէ քաղցեաւ, ծարաւեաց, եԹուք,
արտասուեաց, և քրտնեցաւ. վն զի
աճումն կենդանուԹյն ոչ լինի. եԹէ ոչ
'ի գոյացուԹէ կերակրոյն, որ փոխադ-
րի 'ի գոյացուԹիւն կենդանուԹյն. նա
և քաղց և ծարաւն ոչ լինին. եԹէ ոչ
'ի պահանջմանէ կերակրոյն և Թուքք,
քրտունք, և արտասուք ոչ Թափին
արտաքս. եԹէ ոչ իբր աւելորդ մա-
սունք կերակրոյն, և մնընդ-եան.
Եւ դարձեալ ոչ կարէ ոք ճշմարտապէս ծնա-
նել և յղանալ 'ի մէջ արգանդի մօրն
Ժդ առանց ապականուԹե իւիք. զի հանա-
14 պազ 'ի ծնելուԹե միոյ իրի լինի ա-
պականուԹի միւսոյն, ըստ առացելո-
ւոյ փիլիսոփայից. Թէ ծնելուԹիւն
միոյ է ապականուԹիւն միւսոյն.]
ապա ուրեմն 'ի նիւԹոյն ամենամա-
քուր արեանն սրբոյ կուսին ոչ կարէր
ծնանել մարմինն քի. եԹէ ոչ ապակա-
նիւր 'ի նիւԹոյն առաջադրոյն տե-
սակն արեան. և Թէ նիւԹն ոչ այլայ-
լիւր և պատրաստիւր առ ներգործոյն
տեսակն մարմնոյն. ապա Թէ ոչ. ու-
րեմն ոչ էր քն յղացեալ ճշմարտապէս 'ի
կուսէն, և ոչ որդի նորա. ըստ այնմ
Թէ ահա յղասջիր և ծնցես որդի.
Ժե Իսկ եԹէ այս անունս ապակա-
15 նուԹե. ոչ իմասցի յատկաբար և իս-
կապէս. այս. վն կորստեան իրին. այլ
միայն վարքապէս և անյատկաբար. այս.
փոխանակ աղտոյ ուրուք, և կամ
խախտման կուսուԹե. յայնժամ մեք
ես ասեմք. Թէ յղացումն և ծնունդն
քի առանց ապականուԹե եղեն. զի
նորա յղացումն եղև ամենամաքուր 'ի
ձեռն հոգւոյն սրբոյ. առանց մարդ-
կային սերման և կամ մերձաւորու-
Թե. առանց վավաշոտ շարժման հեշ-
տուԹե. առանց աղտոյ սկզբնական
մեղաց. և նորին ծնունդն եղև եւս
մա-

մարմնոյ . ամբողջ մնալով կուսութեան Ֆղ
ծնողին . և առանց ցաւոց և ապ- 16
ականութեանց այլոց ծննդոց .

Այլ ընդդիմաբանսն ասեմք ՚ի հայ-
ոց և առեն . Թէ և ո՛ կթղկան մեր նեռ-
նես կլայեցին ՚ի դաւանութեան առ-
թադաւորն մատնել այսպէս գրեաց .
Աղպա Թէ վս̄ ապականայ և անդառնալի
կերից ապականացու ոչ առնէ զմար-
մինն քն̄ . ԿԳ . կերակրոց և ըմպելեաց
ախտաւորար հոսմանց . այսմ ոչ հաղոր-
դեմք .] ապա ուրեմն և վարդապետն
մեր կլայեցին ըստ այսմ մասին եղև
համախոհ ընդ վարդանայ .

Պատասխանի . Թէ կլայեցի վարդապետն ոչ
էր բռնացեալ խելագարութեան վար- Ֆե
դանայ . զի փոխանակ ապականայ և ան- 17
դառնալի կերից ոչ խմացաւ զարատաւորս
եղանելն , որպէս վարդանն . զի այս է
կամաւոր և անմեղադրելի ներգործու-
թիւն . այլ խմացաւ զանդառնալին կերա
մեղանչականս . որք բռնութբ և ապա-
մայ ներգործեն ՚ի բնութեանս ընդ-
դէմ ուղիղ բանաւորութե . որպիսիք
են շարժմունք վավաշոտ հեշտութեց
և ախտաւորար հոսմունք սերման . որք
բերեն զայն հեշտութիւն . զի այսպի-
սիքդ ծնեալ լինին ՚ի մեղաց և ՚ի յաւե-
լորդ կերակրոց և յըմպելեաց . նաև քն̄
ոչ ունէր զյօժարութին խնչառ մեղս . և
ոչ ուտէր կամ ըմպէր , եթէ ոչ միայն Ֆը
որքան բաւականանայր անդադեան 18
բնութեան . վս̄ որոյ ամենայն կերք և
շարժմունք զգայութե քն̄ ամենայնիւ
հնազանդ էին անձնիշխան կամաց նո-
րին . և ոչ ծնանէին ՚ի նմ շարժմունք դ-
ապաստամբութեան . Ուստի կլայե-
ցին ոչ ուրանայ զբնական և զանմե-
ղադիր ապականութիւն ՚ի քն̄ . այլ
միայն զապականութիւն վարքական
և մեղադրելի . զոր մե գրէ պետրոս .
Թէ փախուցեալք ՚ի ցանկութեանց
աշխարհիս և յապականութեանց .]

Իսկ եթէ այսպիսի էր միտքն ներ-
սեսի

tes: cum illo nequaquam communicamus. Igitur ipse quoque magister Ghelajensis videtur asserere cum Vartano, corpus Christi nutritum esse modo incorruptibili, aut saltem partes excrementitias cibi, & potus ejus absumpti evanuisse.

Respondetur, magistrum Ghelajensem non eadem, qua Vartanus, stultitia laborasse, sed verbis illis negare voluisse in Christi corpore, non corruptibilitatem naturalem, sed moralem, seu culpabilem, de qua Petrus, epist. 1. cap. 1. *Fugientes*, inquit, *ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem*. Itaque docere voluit, corpus Christi non fuisse obnoxium involuntariis motibus, ac rebellionibus carnis, nec impuris distillationibus illis, quæ in nobis ex superfluitate cibi, aut potus provenire solent: tum quia non fuit in illo fomes peccati, seu inclinatio sensualis appetitus ad id, quod est contra rationem; sed omnes motus appetitus sensitivi perfecte subdebantur imperio rationis ejus, quemadmodum subdebantur etiam in Adam ante peccatum: tum etiam quia Christus nunquam sumebat majorem cibum aut potum, nisi quantus sufficiebat substentationi naturæ.

Quod autem talis fuerit mens Ghelajensis Doctoris, patet ex aliis ejus verbis, immediate sequentibus: subdit enim: *Talis corruptio oritur ex peccato; ergo in illum, qui peccatum non fecit, prævalere non debuit: præterea scriptum est, quod non invite, sed voluntarie passiones suscepit: passio autem corruptionis hujusmodi non est voluntati obediens, sed rebellis, & in natura, nobis etiam invitis, operatur: tum quia, si Christus corruptibilibus hisce passionibus subjacuisset invitus;*

vitus; sequeretur, quod non ipse in suas passiones, sed passiones in ipsum prævaluissent; & per consequens etiam in peccatum, quod corruptionis hujusmodi pater est, incidisset: quod absit viris orthodoxis dicere, aut cogitare. Ex quibus verbis aperte colligitur, Niersesem Patriarcham ibi loquutum esse de corruptione impropria, seu culpabili, proveniente ex carnis rebellione: maxime cum ibidem paulo ante luculenter dixerit Christi corpus fuisse corruptibile, quod ad naturales attinet passiones, quæ rationi non adversantur: ut notavimus §.1. num.20.

Cæterum satis est, ad impudentem illam Phantasiastæ Vartani tractationem supprimendam, quod supra diximus de Christi sudoribus, sputis, & & lacrymis, quæ nihil aliud sunt, nisi alimenti partes excrementitiæ, ex corpore defluentes.

Respondent denique reliqui Pseudomagistri communiter; Christum vere quidem passum esse nostras actuales infirmitates eo modo, quo cæteri patiuntur homines; veruntamen non naturaliter, seu ex necessitate naturali carnis passibilis, aut corruptibilis; sed quia ipse voluerit, humanitatem suam, naturaliter impassibilem, pati defectus hujusmodi, ut nos redimeret, ac si dicant: passus est nostros naturales defectus, non naturaliter, sed supernaturaliter, ac miraculose: quemadmodum dæmones, etsi naturaliter impatibiles ab igne corporeo, tamen cruciantur ab illo supernaturaliter, secundum communiorem opinionem, quia Deus ita vult.

At hæc est nimis crassa ignorantia, ne dicam, obstinata malitia: siquidem ne cogantur asserere duas naturas in Christo, unam passibilem, alteram im-

Ժթ. սեռն կլայեցելոյն. յայս լինի ՚ի յայլոց
19 յետադայ քանեց նորին. քանզի յետ
մերոյ գրեալ քանեցն այսպէս ասէ. Զի յա
ապականութիւն մեղաց է ծնունդ. և
որ մեղս ոչ արար. ոչ ախտեցաւ նմա և
ապականութին այսպիսին. Որպէս՝ զի
մկայի ՚ի գերս. Թէ զկերս ոչ ակամայ.
այլ կամաւոր կրեաց. և այս կերք ա-
պականութե ոչ կամաւոր. այլ ակա-
մայ և բռնութբ ներգործի ՚ի բնու-
թիս. և որ զայս ասէ. յայտ առնէ.
Թէ ոչ կերքնմա, այլ նուքն կրեցն ծա-
ռայէր. և Թէ այսպիսաւորս ապակա-
նելի կրեցն հնազանդէր ակամայ. յայտ
է. Թէ և մեղաց, որ հայրն է այսր
Ի ապականութեա, ՚ի ներքոյ անկեալ
20 էր. զոր մի լիցի իմանալ. կամ ասել
ուղղափառ հաւատացելոց.] Յորոց բա-
նիցս իմանամք յայտնապէս. Թէ ներսէս
կլայեցին խօսեցաւ յղջս վարքական
և մեղադրելի ապականութե. որ հետևի
յապստամբութե զգայական ցանկու-
թեն. մանաւանդ զի յառաջն ասա-
ցեալ էր Թէ ոչ ՚ի հարկաւոր և ՚ի կա-
մաւոր կրեցն առեմք զօղ անապական
զմարմինն քն. և զայլն. որպէս ՚ի վե-
րոյ ցուցաք.

Երրդ պատասխանեն այլ սուտ
վրդպտքն առ հասարակ. Թէ քն կրեաց
զմն անմեղադրելի կիրս մեր. որպ և
Իա մեք խոկ կրեմք. բայց ոչ բնականաբար.
21 այ. ոչ ՚ի բնական հարկաւորութենէ
չարչարելի և ապականացու մարմնոյ.
այլ զի ինքն կամեցաւ. Թէ անչարչա-
րելի մարդկութին իւր կրէր ազատչե-
լապ զկիրսն զայնպիսիս վն մերոյ փրկու-
թեան. Իբրու Թէ ասեն. կրեաց զբնա-
կան կիրս մեր, բայց ոչ բնականաբար.
այլ գերբնաբար և սքանչելապ. զի
կամեցաւ կրել զնոսա. Ոճ ր օրինակ.
Թէպէս հողևոր դևք ոչ կարեն բնա-
կանաբար տանջիլ ՚ի մարմնաւոր հը-
րոյն. սակայն տանջին ՚ի նմանէ գերբը-
նաբար ՚ի դժոխս. զի ած այսպ կամի։

Իբրև

Իսկ սոյն է յոյժ յանդգնութի և ԻԲ
ամբարհաւանականն չարութի․ քան 22
զի դոքա․ զի մի ընդունողականացին խոս_
տովանել 'ի քն զերկու բնութիւնս
զմինն չարչարելի և զմիւսն անչարչա_
րելի․ դիւրագոյն յօժարին ասել․ թէ
բանն ած չարչարեցաւ 'ի մի ոմն ան
չարչարելի բնութեն․ քան թէ ասել,
որ 'նա առեալ իցէ զմարմին բնութբ
չարչարելի․

Այլ որոյ ընդդէմ 'նոցա է․ զի բնու-
թիւք իրաց ոչ ճանաչին 'ի մէնջ․ եթէ
ոչ 'ի գործոց և յարարողութեցն նո_
ցին․ Իսկ մարդկութին քն ճշմարտապ
և 'ներգործութբ չարչարեցաւ ըստ
նոցա․ապա ուրեմն էղև բնականաբար ԻԳ
չարչարելի․ և ոչ սքանչելապ․ զի ոչ 23
պարտ է մեզ խոստովանել զսքանչելա
գործութիւն առանց հարկաւորու_
թե․ արդ ոչինչ հարկաւորութի
ընդդ դառնէ զմեզ ասել․ թէ քն չարչա
րեցաւ սքանչելապ․ այլ յաւէտ ընդ_
դդառնալիք ասել զնա բնականաբար
չարչարեալ․ նախ զի սբ գիրք կոչեն
զքն ճշմարիտ մարդ և մեզ նմանակից․ ա
պա ուրեմն և բնականաբար չարչա_
րելի և մահկանացու․ որպ և մեք․ Եր
կրդ զի առէ պօղոս․ Հռովմայեցւոց ած
զորդի իւր 'ի նմանութի մարմնոյ մե_
ղաց․ Իսկ որպիսութիւն մարմնոյ մե_
ղաց ոչ է լինել սքանչելապ չարչարելի․ ԻԴ
այլ է ունել զբնականն հարկաւորութի 24
կրելոյ զմահ, և զայլ մարդկային պա
կասութիւ․ Երրորդ զի 'ի գործ․իզ․երրդ
գլխն քն կոչի պարզապ չարչարելի․
ասելով․ եթէ չարչարելի է քն․ եթէ
առաջին 'ի յարութե մեռելոց․ ապա
ուրեմն է չարչարելի բնականաբար․
Չորրդ զի առաւել լաւագոյն անտեղի լի_
նէր․ առնուլն ած զչարչարանս 'ի վր
անչարչարելի մարմնոյ․ քան թէ առ_
նուլ 'ի սկզբանէ զմարմին որ իցէ բնա
կանաբար չարչարելի․ Հինգերրդ զի
հետևիւր թէ քն ոչ էր ճշմարիտ որդի
կու_

impassibilem, facilius patiuntur concedere, Dei filium actu passum in natura impassibili, immo divina, quam suscepisse carnem, natura passibilem.

Verum contra est: quia rerum naturæ non cognoscuntur a nobis, nisi ab effectibus, & operationibus ipsarum, dummodo non obstet alia ratio in contrarium: sed humanitas Christi vere passa est per ipsos; nec obstare videtur ratio, quin potuerit esse patibilis; ergo dicendum est; quod talis fuerit naturaliter, non autem miraculose. Non enim debet ad miracula fieri recursus sine urgenti necessitate: immo necessitas est dicendi oppositum: Primo, quia sacra Scriptura ubique prædicat, Christum fuisse verum hominem, nobis similem; ergo naturaliter passibilem, & mortalem, sicut & nos: & Rom. 1. dicitur: *Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati*: conditio autem carnis peccati non est, ut sit miraculose passibilis; sed, ut naturalem necessitatem habeat patiendi mortem, & alias humanas infirmitates: immo Act. 26. vocatur Christus absolute passibilis: *Si passibilis Christus*: ergo passibilis naturaliter. Secundo, quia majus fuisset inconveniens, filium Dei suscepisse actuales passiones in impatibili carne; quam suscepisse carnem, quæ posit naturaliter pati. Tertio, quia alioquin Christus non fuisset naturalis filius Virginis secundum carnem; cum carnem istam impatibilem ab illa trahere nequivisset. Quarto demum, quia hoc derogaret veritati divinæ: nam, cum Dei filius se hominibus ostenderit, quasi humanitatem habens pasibilem; falsa fuisset demonstratio, si talem humanitatem non habuisset.

 Dices

Dices cum Vartano, & Dattievensi, corpus Christi ab instanti conceptionis fuisse gloriosum; nec majorem habuisse gloriam post resurrectionem, quam ante: ac proinde saltem ob id fuisse impassibile, incorruptibile, subtile, spiritale, &c. cum hujusmodi qualitates sint propriæ corporis gloriosi.

Sed miror, quomodo id virili animo, presentique dicere illi possint, dum sacra Scriptura evidenter testatur oppositum, dicente ipso Domino, Luc. 24. *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* & Joanne c. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus*: & Apostolo Hebr. 2. *Videmus Jesum propter passionem mortis gloria, & honore coronatum*: quod præcipue intelligitur quantum ad corpus; & etiam ex parte quantum ad animam, quæ licet a principio creationis fuerit beata ex visione divinæ essentiæ, atque adeo gloriosa; tamen collata illi non fuerat dos impassibilitatis, nec ejus gloria manifestata hominibus, nisi post resurrectionem corporis, idque ne opus redemptionis impediretur. Itaque Christi corpus non fuit gloriosum, nisi in resurrectione: quia etiam electi in sua resurrectione (cujus exemplar, & causa erat resurrectio Christi, ut dicitur 1. Cor. 15.) habebunt corpora gloriosa, juxta illud, quod ibidem subditur: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*, &c.

Quarta demum ratio probat animæ passibilitatem hoc pacto: si anima Christi

ԻԵ կուսին ըստ մարմնոյն. զի ոչ առաւել
25 էր 'ի նմանէ զանչարչարելին զմարմինն
զայն. Եւ վեցերորդ զի որդին ա̄յ եցոյց
մարդկան զմարմինն իւր իբր չարչարե-
լի. զի չարչարեցաւ ըստ մարմնոյն.
ապա ուրեմն եթէ ոչ էր չարչարելի.
ցուցումն այն սուտ լինէր և կեղծա-
ւորութի. զոր քաւ լիցի ասել.
Իսկ յանդիմանեմ վարդանն և տա-
թևացին ասելով. Թէ մարմինն քի 'ի
սկզբանէ յղացմանն եղև փառաւոր.
և այլ ոչ յաւելաւ նմա փառք յետ
յարութեն. զի փառք մարմնոյն ա̄ծա-
նալն էր. ապա ուրեմն 'ի սկզբանէ
յղացմանն եղև անչարչարելի. անա-
ԻԶ պականն. լուսաւոր. անօսր. Թեթև.
26 և այլն. զի այսոքիկ են յատկութիւնք
փառաւոր մարմնոյն.
Բայց ընդդէմ նոցա է. զի Թէպէտ
յետ յարութեն այլ ոչ յաւելաւ մարդ-
կութեն քի փառք գոյացականն. որ
էր ա̄ծանալն. և ոչ եւս յաւելաւ հոգ-
ւոյն նորա փառք էութենականն. որ
էր երանելի հայեցումն ա̄ծութեն. զի
զայս երկու փառս ունէր քս̄ լիապէ̄ս 'ի
սկզբանէ յղացմանն. սակայն յաւե-
լաւ նմա յետ յարութեանն փառք պա-
տահականն. այս̄. լինել անչարչարելի
ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ. և լինել
ըստ մարմնոյ Թեթև. անօսր. լուսա-
ԻԷ ւոր. անապականն. անմահ. և այլն.
27 զորս ոչ ունէր քս̄ յառաջքան զյարու-
Թիւն. զի մի խափանեսցի նորա չարչա-
րանք և մեր փրկութի. Եւ յերգս այսոր
պատահականն փառացն իւրոց խօսէր
քս. յորժամ ասէր. Թէ ոչ ապաքէն պարտ
էր չարչարիլ քի. և մտանել 'ի փառս
իւր.] Եւ դարձեալ ասէ յոհաննէս
աւետարանիչն. Թէ չև էր հոգի տու-
եալ. քանզի յս̄ չև էր փառաւորեալ]
Եւ դրձլ ասէ պօղոս. Տեսանեմք զյս̄
վս̄ չարչարանաց մահուն փառօք և
պատուով պսակեալ.] Ուստի մար-
մինն քի ոչ էր փառաւոր եԹէ ոչ յետ
յարու-

յարութեան . քանզի և ընտրեալքն ու-
նեցին զփառաւորեալ մարմինս յետ
յարութեան իւրեանց . որոյ պատճառ
և նախապատուիրակ եղ յարութիւն քի .
զի ասէ առաքեալն. թէ սերմանի ապա-
կանութե , և յառնէ առանց ապակա-
նութե. սերմանի անարգութե, և յառ-
նէ փառօք . սերմանի տկարութե , և
յառնէ զօրութե . սերմանի մարմին
շնչաւոր , և յառնէ մարմին հոգևոր .
և այլն .]

Զորրորդ պատճառն ցուցանէ զհո-
գին քի չարչարելի այսպէս . զի եթէ հո-
գին քի ոչ էր չարչարելի. ապա ուրեմն
յոչըք կողմանէ չարչարեալ էր քս վն
մեր . ա.Պյս հետևութիւնս ցուցանի . Իթ
զի մարմինն լինի չարչարելի զգայապէս 29
պատճառաւ հոգւոյն . որ է սկիզբն
զգայականն զօրութեցն . և 'ի մարդն է
համանգամայն աճականն . զգայա-
կանն . և բանականն . ապա ուրեմն և
հոգին, ըստ որում է ատեսակ մարմնոյ,
և գոյ 'ի մարմնի է ևս առաւել ինքն
զգայապէս չարչարելի , ըստ արիստոտե-
լի առացելոյն . Թէ այն , որով լինի իւրն
այսպիսին, և ինքն առաւել է այսպի-
սի .] Որոյ աղագաւ ասէ սբն օգոս-
տինոս 'ի մեկնութեն ծննդոց . թէ ոչ
մարմինն զգայ. այլ հոգին զգայ 'ի ձեռն
մարմնոյն . յն մարմնաւոր զգայարա-
նին . Նաև ևս . զի ասէ նոյն փիլիսոփայն Լ
արիստոտէլ . թէ որոյ է զօրութի . նո- 30
րա և է ներգործութիւնն .] Իսկ զգայա-
կան զօրութիւնքն են իսկապէս բոլոր բա-
ղադրելոյն . յն . հոգւոյն և մարմնոյն
'ի միասին . կամ թէ առաւել են հոգ-
ւոյն. յորմէ բղխեն. քան թէ մարմնոյն .
ապա ուրեմն և զգայական ներգոր-
ծութիւնքն , կամ կրողութիւնք , և
չարչարանքն են իսկապէս երկոցունցն 'ի
միասին բաղադրելոյ . և կամ առաւել
հոգւոյն քան մարմնոյն .

Յաջողի երկու կերպիւ հանդիպե-
ցաւ հոգւոյն քի չարչարել 'ի մարմնի.
կամ

Իը 28 sti non fuisset passibilis, sequeretur, quod neque fuisset passibile corpus ejus; & per consequens nulla ex parte verum esset illud, *Christus pro nobis passus est*, 1. Petr. 2. Sequela probatur: quia corpus est passibile sensibiliter ratione animæ, quæ est principium potentiarum sensitivarum, & in homine est simul vegetativa, sensitiva, & rationalis: ergo anima, prout est actus corporis, multo magis est ipsa in corpore passibilis sensibiliter, juxta Aristotelicum axioma illud: *Propter quod unumquodque tale, erit illud magis*. Quare Augustinus dicit, quod

Իթ *corpus non sentit, sed anima sentit*
29 *per corpus*, hoc est, per organum corporale. Tum quia, ex eodem Philosopho, *cujus est potentia, est etiam ejus operatio*: sed potentiæ sensitivæ sunt proprie totius compositi, hoc est, animæ, & corporis simul; vel saltem principalius animæ, a qua derivantur, quam corporis: ergo & operationes sensitivæ, vel proprie sunt compositi, vel principalius animæ, quam corporis.

August. sup. Genes. lib. 12 cap. 14.

Arist. lib. de Somno, & vigilia. cap. 1.

Contigit autem dupliciter, animam Christi, in corpore existentem, pati: uno modo per accidens passione cor-

Լ poralі per corporis læsionem; quia,
30 cum anima sit forma corporis, necesse erat, quod, corpore Christi perturbato per corpoream læsionem, etiam anima per accidens perturbaretur, ac pateretur, scilicet quantum ad esse, quod habebat in corpore: alio modo per se passione animali secundum operationes suarum potentiarum.

Unde passa est anima Christi vere dolorem sensibilem: quia ad hunc dolorem requiritur læsio corporis, & sensus læsionis: sed corpus Christi læsum fuit, & ejus anima perfecte habuit

omnes

omnes potentias naturales, præsertim sensitivas: ergo &c.

Passa est tristitiam, apprehendendo scilicet aliquid, ut nocivum præsens, & quantum ad se, sicut passio, & mors ejus fuit; & quantum ad alios, sicut peccata discipulorum, vel etiam Judæorum, & aliorum hominum.

Passa est timorem, apprehendendo eadem mala, ut futura cum certitudine; timor autem ex apprehensione mali futuri cum dubietate, non fuit in Christo.

Passa est iram per zelum ex appetitu vindictæ secundum ordinem justitiæ; non autem iram per vitium, de qua dicitur Jacobi 1. *Ira viri justitiam Dei non operatur.*

Passa est admirationem solum secundum scientiam acquisitam experimentalem, cui poterant quotidie aliqua nova occurrere; non autem secundum alias ejus scientias, quibus omnia perfectissime cognoscebat; ut alibi dictum est.

Hæ autem animi passiones sensibiles non ita per omnia fuerunt in Christo, sicut in nobis: quia in nobis frequenter vel feruntur ad illicita, vel præveniunt judicium rationis, vel tandem non sistunt in appetitu sensitivo; sed etiam trahunt secum rationem ad operandum: non sic autem fuit in Christo; in quo omnes motus appetitus sensitivi oriebantur secundum quod ratio disponebat, & imperabat: unde anima Christi poterat etiam illis resistere, præsertim virtute divina, ut ei non supervenirent: sed propria voluntate se illis subjiciebat, maxime ut veritatem humanæ naturæ comprobaret.

ԼԱ կամ ըստ պատահմանն . կամ ըստ ինքե_
31 եանն . ըստ պատահմանն չարչարեցաւ
մարմնաւն որ կրէր 'ի ձեռն չարչարա_
նաց մարմնոյն . զի գոլով հոգին տեսանէ
մարմնոյ . հարկաւոր է . զի ըստ չար_
չարիլ մարմնոյն չարչարեսցի և հոգին
ըստ որում գոյ 'ի մարմնի իւրումն իսկ
ըստ ինքեան չարչարեցաւ հոգեկան
կրիւք . այս ըստ ներգործութեանց զգայա
կան զօրութեանց իւրեան .

Ուստի կրեաց հոգին քն զզգայա_
կան ցաւ . զի մն այսոր ցաւոյս պիտոյ
է ներգործութիւն մարմնոյն . և զգացութիւն
ներգործուն . իսկ մարմինն քն ներգործեցաւ .
և հոգին նորա ունէր կատարելապէս զամ
ԼԲ բնական զօրութիւնս իւր . մանաւանդ
32 զզգայականս . այսպէս ուրեմն և այլն .

Դրձլ կրեաց զտրտմութիւն . մտօք
ըմբռնելով զչար ինչ ենթակայ իբր
ներկայապէս վնասաբեր թէ իւրեան ան
ձինն . որգոն . զմահ և զչարչարանսն
իւր . թէ այլոց անձանց . որպէս զմեղս
աշակերտացն , կամ հրէիցն , և այլոց
մարդկանց .

Դրձլ կրեաց զերկիւղ . ըմբռնելով
մտօք զնոյն վնասաբեր իրսն . իբր ա_
պագայս . աներկբայապ . բայց եր_
կիւղն . որ լինի 'ի յերկբայական ճանաչ_
մանէ ապագայ վնասուն . ոչ գոյր 'ի քն .
զի զամ ապագայս ճանաչէր առանց
ԼԳ երկբայութե .

33 Դրձլ կրեաց զբարկութն ըստ բա
րի նախանձու , ցանկալով վրէժխնդ_
րութե ըստ ուղիղ կարգի արդարութե .
բայց ոչ ունէր զչար բարկութիւնն
զայն . զորմէ գրէ առաքեալն յակոբ .
թէ բարկութիւն մարդոյ զարդարու_
թին այ ոչ գործէ .]

Եւ դրձլ կրեաց զզարմացումն , միայն
ըստ փորձական շահեալ գիտութե ,
որում յամէն օր կարէին հանդիպիլ
նոր անհատական ենթակայք . բայց ոչ
ըստ այլոց գիտութեանց նորին որովք
զամ ինչ գիտէր կատարելապէս .

ււհրդ

աՀրդ այսպիսի զգայական կիրքս անձին ոչ այնպէս բոլորովին էին 'ի Քս. որպէս և 'ի մեզ. վն զի 'ի մեզ բազում անգամ բերեն 'ի չարն. կամ ժամանեն յանկարծանելի յառաջ քան զբանաւորութիւն և զդատաստան մտաց. և կամ ոչ մնան միայն 'ի զգայական ցանկութեան, այլ և ս քարշեն զնոյն իւրեանց և պատրեն զբանաւորութիւն առ 'ի գործել բայց ոչ այնպէս էղև 'ի Քս. յորում ամենաշարժմունք զգայական զօրութեանց բռնաւորէին ըստ որում անձնիշխան բանաւորութիւն մտաց դատէր ուստի հոգին չի կարէր արգելուլ զնոսա. մանաւանդ ամ այնն զօրութեանն իսկ կամաւորապէս թոյլ տայր նոցա բռնանալոյ. և ս տանել վն ցուցանելոյ զճշմարտութիւն մարդկային բնութեան.

ԵՐՐՈՐԴ

Ցուցանի վկայութե սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց. զորս ընդունին եկեղեցին հայոց.

Պրակ. դ.

Սէն իգնատիոս ասէ 'ի թուղթն առ եփեսացիս. անմարմինն ա 1
էր 'ի մարմնի. անչարչարելին 'ի չարչարելի մարմնի. անմահն 'ի մարմնի մահկանացուի. կեանքն 'ի յապականութե. զի 'ի մահուանէ և յապականութե ազատեսցէ և բժշկեսցէ զանձինս մեր.]

Սէն յուստինոս մարտիրոս 'ի գիրսն յղգս հաւատոյ դաւանութե ասէ. Քս մարդ ցուցանի 'ի հաւասար և յանմեղադրելի կրից մերոյ բնութեն.]
Եւ դարձեալ 'ի տրամաբանութեն ընդ տրիփոնի
ասէ. Քրիստոս ելեալ 'ի լոյս բ
ծննդեանն. ընկալաւ զիւրն զօրութի. և աճել զաճումն ըստ հասարակ եղանակի ամ մարդկան. յիւրաքանչիւր հասակի և ներգործութեն 'ի կեր առեալ զիւր պատշաճաւորս. ամենայն կերակրով. և այլն.]

Որոգինէս 'ի գիրսն յղգս սկզբանց ասէ. Քս զմարմին էառ նմանակից մարմնոյս մերում. և այսու միայն տարբեր. զի ծնաւ 'ի կուսէն հոգւով սրբով.

Սէն աթանաս 'ի չորրորդ ճառու ընդ_

PROBATUR TERTIO

Ex Patribus Græcis & Latinis, quos ſuſcipit Armena Eccleſia.

§. IV.

IGnatius in Epiſt. ad Epheſios inquit: *Incorporeus in corpore, impaſſibilis in corpore paſſibili, immortalis in corpore mortali, vita in corruptione; ut a morte, & corruptione liberaret, & curaret animas noſtras.*

Juſtinus martyr, in expoſit. fidei: *Chriſtus, homo oſtenditur ex æqualibus, & irreprehenſibilibus noſtræ naturæ perpeſſionibus.* Item in Dialogo cum Triphone. *Chriſtus in lucem editus, virtutem ſuam obtinuit; & incrementum capiens juxta communem mortalium omnium morem, rebus congruentibus uſurpandis, ſuum cuique actui, & ætati tribuit, alimentis omnibus utens;* &c.

Origenes lib. 1. de Principiis: *Chriſtus corpus aſſumpſit, noſtro corpori ſimile, eo ſolo differens, quod natum ex Virgine de Spiritu ſancto eſt.*

Athanaſius, Orat. 4. contra Arrianos: *Quæ propria ſunt carnis, etiam de illo referuntur, nimirum quia in carne conſiſtebat; qualia ſunt eſurire, ſitire, pati, fatigari, aliaque id genus,*

nus, quæ caro in se recipit. Et rursus ibidem: *Ad hunc modum alias quoque corporis passiones haud incongrue in seipsum transtulit Deus Verbum; ne in posterum sicut homines moriamur, sed tanquam Dei Verbi proprii effecti, sempiternæ vitæ participes existamus: neque enim ultra juxta priorem generationem omnes in Adam morimur; sed tam nativitate, quam reliquis omnibus carnis infirmitatibus in Verbum translatis, a maledictione, per peccatum nobis inflicta, propter eum, qui in nobis nostri causa factus est maledictio, resurgimus*.

Basilius apud Theodoretum Dialogo 2. Orat. de Eucharistia: *Sic ergo esuriit Dominus, ei solido cibo perflato; & sitiit, consumpta in corpore humiditate; & defessus est, nervis, & musculis ambulando extensis; non divinitate oppressa labore; sed corpore, quæ ex natura consequuntur, accidentia suscipiente*.

Nyssenus, Orat. 2. de Pauperibus amandis. *Ipse Dominus Angelorum, ipse cælestis beatitudinis Rex, propter te factus est homo, & sordidas istas, abjectasque carnis exuviolas, una cum anima, quæ ipsis erat induta, sibi circundedit; ut attactu suo tuis ægritudinibus mederetur*.

Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 4. *Crede, quod hic Unigenitus Dei filius propter peccata nostra de cælo descendit in terram, & earundem affectionum cum nobis assumpsit humanitatem*. Et rursus ibidem. *Comedebat quidem Christus, ut homo, vere ita, ut nos: similes enim nobis corporis habebat affectiones*.

Theophilus Alexandrinus, lib. 1. Paschali: *Ex tantis, ac talibus assumpsit hominem, dumtaxat absque pecca-*
to;

Գ ընդդէմ արիանոսաց ասէ. Եւ զի ած-
3 բանն էր 'ի մարմնի. կիրք մարմնոյն
զնմանէ ևս ասին. որպէս քաղցնուլ.
ծարաւել. չարչարիլ. վաստակիլ. և
զայլս այսպիսեաց, զոր առնու մարմին
յինքեան.] Եւ դարձեալ ասէ. Նմանա-
պէս և զայլ կիրս մարմնոյն առ յինքն
էառ ած բանն զի մի յայսմ հետէ որպէս
զմարդիկս մեռանիցիմք. այլ իբր յատ-
կացեալք բանին այ` հաղորդակից լի-
նիցիմք յաւիտենականն կենաց. քանզի
այսուհետև ոչ ևս ըստ նախկին ծնե-
լութեան ադամայ ամենեքեան մեռա-
նիմք. այլ յաւէտ յետ փոխելոյն 'ի
մի̄ բանին այ մերոյ ծնելութեան և այլ
Դ ամ տկարութեանց մարմնոյն. յառնեմք
4 'ի մեղօք ժառանգեալ անիծիցն վասն,
որ 'ի մեզ եղեալ է վս մեր անէծք.]

Սբն Բարսեղ 'ի ճառն յղղս սրբոյ
հաղորդութեան ասէ. Ուրեմն քաղ-
ցեաւ տրն` յորժամ ոչ եկեր զկերա-
կուր. և ծարաւեաց յորժամ ցամա-
քեցաւ խոնաւութի 'ի մարմնի իւրում.
և վաստակեցաւ յորժամ 'ի գնալոյ
ղձարտապարհ ջիլքն թուլացան. ոչ
ածութիւնն կալեալ եղև այսպիսի
վշտօք. այլ մարմինն առնոյր զիւր
բնական պատահմունսն.]

Սբն Գրիգոր նիւսացին յերկրոր-
ճառն յղղս սիրելոյ զաղքատս, ասէ.
Ե Նոյն ինքն տրն հրեշտակաց և Թա-
5 գաւորն երկնային երանելութեան վս
քո մարդ եղև. և զայս աղտեղեալ և
զանարգեալ հանդերձս մարմնոյ ընդ
հոգւոյ զգեցաւ. զի հուպ գոլովն
իւրով զհիւանդութիւն քո բժշկեսցէ.]

Սբն Կիւրեղ երուսաղէմայ 'ի
չորրորդ կատակէն ասէ. Հաւատա
Թէ միածին որդին այ էջ յերկնից 'ի
յերկիր վս մեղաց մերոց. և էառ զմարդ-
կութիւն հանդերձ նոյնիմք կրիւք մե-
րովք.] Եւ դարձեալ ասէ. Քս իբր մարդ-
ուտէր ճշմարտապէս. որպէս և մեք. քանզի
ունէր զկիրս մարմնոյ նմանս մեզ.]

Թէո-

Թէոփիլոս աղեքսանդրացին յա- Դ
ռաջին գիրսն յԶգս ԶԷ զատկին ասէ. 6
Էառ զմարդկութիւն ըստ այնքան եւ
այնպիսի կերպիւ բաց 'ի մեղաց. որքան
իւք եւ որպիսեօք մեք ամենեքեան
եմք ստեղծեալք. եւ եղեւ ոչ ըստ մասին.
այլ բովանդակին միջնորդ այ եւ մարդ
կան մարդն Քս Յս. եւ ոչ միով ինչ պա
կասեցաւ 'ի մերմէ նմանութենէ. բաց
'ի մեղաց.] Եւ դրձլ 'ի յերկրորդ գիրսն
ասէ. Քս ած կատարեալ եառ կամա
ւորապէս զամ ինչ որ պատկանէր մարդ-
կային բնութեան եւ որպիսութեան. միայն
բաց 'ի մեղաց եւ 'ի չարութենէ, որ ոչ
ունի գոյութիւն.] Եւ դրձլ 'ի վեցերորդ
գիրսն ասէ. Եւ ծնաւ. եւ 'ի խանձա Է
րուրս պատեցաւ. եւ կաթամբ ար- 7
բուցաւ. եւ եդաւ 'ի մսուր. եւ զամ
տկարութիւնս մերոյ բնութեանս
կրեաց վասն մեղաց մերոց.]

Սբն Եպիփան 'ի քսաներորդ հեր-
ձուածն ասէ. Ճշմարտապէս ունէր զմար
մին 'ի սրբոյ մարիամայ. զոր եւ յին-
քեանն իւրեան ստեղծագործեաց 'ի
յամենասուրբ մօրէն. եւ էառ հոգի. եւ
զմիտս. եւ զորինչ է 'ի մարդ, բաց 'ի
մեղաց, ըստ ածութեանն իւրում
միաւորեաց.]

Սբն Ամբրոսիոս 'ի յերկրորդ գիրսն
առ գրատիանոս կայսր ասէ. Ոչ է
զարմանալի. եթէ զայրացաւ վասն Ը
ամեցն. զի եւ վս միոյն ղազարոսի ար 8
տասուեց. ոչ է զարմանալի. եթէ
տխրէր յորժամ էր մեռանելոց. զի եւ
ողբայր յորժամ զնոյն ղազարոսն էր
յարուցանելոց. Իսկ եւ անդ առ 'ի
յարտասուել շարժեաց զնա եղբայր-
սիրութիւնն քերն ղազարու. զի
մրդկայինն սէրն զայրացուցանէր զնա
վասն նորին. եւ աստ ներքին կիրքն
իւր ընտերգործէր զտնօրէնութիւնն.]
Եւ դրձլ յետ սակաւուց ասէ. Ոչ
ածութիւն. այլ հոգին նր խռովեցաւ.
եւ ըստ մարդկային տկարութեան խռո-

վէ-

to; ex quantis, & qualibus nos omnes creati sumus; non ex parte, sed totus, mediator Dei, & hominum, homo, Christus Jesus; nulloque, quod nostræ similitudinis est, caruit, nisi solo peccato. Item in epist. 2. Paschali: *Christus, perfectus Deus, propria voluntate, quicquid humanæ fuit & naturæ, & conditionis, assumpsit, absque peccato dumtaxat, & malitia, quæ nullam habet substantiam*. Item in epist. 6. Paschali. *Et nascitur, & fasciis involvitur, & lactatur, & in præsepio ponitur, & omnes denique propter antecedentia peccata, naturæ nostræ infirmitates experitur*.

Epiphanius, hæresi 20. *Vere corpus de Maria habuit; sibique ipsi carnem de sancta Matre efformavit; & animam, ac mentem accepit; & totum id, quod est homo, excepto peccato, in seipso per suam Deitatem counivit*.

Ambrosius, lib. 2. ad Gratianum Imperat.: *Quid mirum, si pro omnibus doluit, qui pro uno lacrymatus est? quid mirum, si moriturus tædeat, qui Lazarum resurrecturus illacrymat? Sed & ibi eum sororis pietas ad lacrymandum movit, per quam eum angebat affectus humanus; & hic interior ejus affectus dispensationem operabatur*. Et infra: *Non Deitas ejus, sed anima turbatur; & turbatur secundum humanæ fragilitatis assumptionem, propterea quia animam suscepit passibilem*.

Chrysostomus, in Joan. lib. 2. serm. 67. *Christus corpus mundum a peccatis habuit, non naturalibus necessitatibus liberum: alioquin nec corpus esset*. Item (citatus apud Sextam Synodum, act. 10.): *Non enim, nolle mori carnem, reprehensio est, quoniam*

hoc natura est: ipse autem, quæ naturæ sunt, omnia absque peccato ostendit, & cum multa abundantia, ut etiam hæreticorum obturet ora.

Augustinus, lib.14. de Civit. Dei, cap. 9. *Ipse Dominus in forma servi vitam agere dignatus humanam, adhibuit eas animi passiones, ubi cohibendas esse judicavit: neque enim, in quo verum erat hominis corpus, & verus hominis animus, falsus erat humanus affectus.*

Paulus Emisenus, homilia de Christi Nativitate: *Enimvero natura nostra perfecte assumpta; humanæque naturæ conditionibus ex prima conceptione in se, veluti propriis, translatis; ac nostro tandem corpore sibi in templum coaptato, ex Deipara Virgine Deus perfectus, & homo itidem perfectus prodiit.*

Proclus, in epist. ad Armenios: *Deus, forma carens, sumpsit formam servi, caro factus, natus ex Virgine, volens ubique monstrare, quia secundum veritatem fieri homo dignatus est: naturam siquidem corpoream, & exordia, & habitus, passionesque necessario subsequuntur.* Et rursus ibidem: *Quod si nonnullis occasionem scandali præbent fasciæ, & illa in præsepio reclinatio, & illud in tempore secundum carnem augmentum, & quod in navi dormierit, & ex itinere sit fatigatus, & esurierit in tempore, & quæcunque facto secundum veritatem homini conveniunt: noverint se, dum passiones irrident, humanam in Christo negare naturam: dumque naturam negant, non credere dispensationem: non credentes vero dispensationem, damnum facere salutis.*

Cyrillus Alexandrinus, in Evangel. Joan. lib. 8. *Oportebat enim, & per*

hæc

Ը միացաւ. վն զի էառ զհոգի չարչարելի։]
9 . Սբն ոսկեբերանն յերեկորդ գիրս մեկ
նութեան յոհ. 'ի. Կէ. երդ. ճառն ասէ։
Քն ունէր զմարմին մբ 'ի մեղաց։ այլ
ոչ ապաքա 'ի բնական հարկաւորու-
թեց. զի այլապ ոչ էր մարմին։] Եւ
դրձլ ասէ։ Ոչ է մեղադրելի. եթէ մար
մինն ոչ կամէր մեռանել. զի այս էր բն
նական։ առդ քն զմէ որենչ բնական
էր. քաց 'ի մեղաց, եցոյց առաաաամ.
զի խցցէ զբերանս հերձուածողաց։]
Սբն օգոստինոս 'ի. ԺԴ. երդ. գիրսն
յՔղքս քաղաքին այ ասէ։ Ինքն տէրն
'ի կերպարանս ծառայի հանձնեցաւ
կենցաղավարել մարդկային կենօք.
Ժ և եցոյց զկիրս դոյնս անձինն. զի
10 ուսուսցէ մեզ հնազանդեցուցանել
զնոսա։ քանզի սուտ ոչ էր 'ի նմա
մարդկային կիրքն. յորում և ճշմարիտ
էր մարմինն և հոգի մարդոյ։]

Պօղոս եմեսացին 'ի ճառն յԾնդս
ծննդեանն քի ասէ։ Զմերս՝ ամ բնութ
էառ կատարելապէս զբնութիւնս մեր.
և 'ի սկզբանէ յղացմանն յատկացոյց
ինքեան զորպիսութիւն մարդկային
բնութեն իբրև զիւրս. և յարմարեալ
յինքեան զմարմինս մեր որպ զտաճար,
ծնաւ յամ ածածնէն մբ կուսէն ամ կա-
տարեալ. և մարդ կատարեալ։]

Սբն պրոկղ 'ի թուղթն առ հայս
Ժա ասէ։ Անկերպն ամ էառ զկերպա-
11 րանս ծառայի. մարմին եղեալ և ծնեալ
'ի կուսէն, կամեցաւ յամ ուրեք ցու-
ցանել. զի հանձնեցաւ մարդ լինել ճշմր
տապէս. քանզի առ մարմնական բնութեն
հարկաւորապէս հետևին սկզբունք,
և ունակութիք, և կիրք։] Եւ
դրձլ ասէ։ Ապա թէ ումեքի տան ոմանց
գայթակղութեն խանձարուրք. և դնել
լյն 'ի մսուր. և աճելն հասակաւ ըստ
մարմնոյ. և քնելն 'ի նաւին. և վաս-
տակելն 'ի ճանապարհի. և քաղցնուլն
'ի ժամանակի. և որ ինչ այլ որ պատ-
շաճի ճշմարիտ մարդոյ. գիտասցեն. զի

մինչ

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]

Ժբ 12 *hæc ipsa non putative, & excogitative, magis autem naturaliter, & veraciter, hominem ex muliere factum videri, omnia gestantem humana, absque solo peccato.*

Item lib. de Incarnatione Verbi, filii Patris, cap. 5. inquit: *Interrogatio*: Quomodo impatibili somnum, laborem, defatigationem, crucem, famem, cæteraque omnia, corruptioni subjecta, tribuere audetis? *Responsio*: Parce quæso maledictis, jam ante monui, Dei Verbum carne passibili secundum scripturarum traditionem se induisse, & se illi unisse; &

Ժգ 13 per ipsam laborem, & somnum, & humana omnia, peccato tantum excepto, sustinuisse.

Item in epist. 1. ad Successum: *Ut homo factus esse credatur (licet id, quod erat, permanserit, nimirum Deus secundum naturam): idcirco & esurire dicitur, & ex itinere fatigari, perferre etiam somnum, & turbationem, atque tristitiam, cæterasque humanas, & irreprehensibiles passiones*. Et infra: *Post resurrectionem vero erat quidem illud ipsum corpus, quod passum fuerat; non tamen adhuc in se humanas infirmitates habens: non enim ultra illud corpus famis, aut fatigationis, aut ali-*

Ժդ 14 *cujus alterius ejusmodi esse susceptivum, asserimus; sed jam incorruptibile; neque id solum, verum etiam vivificum; vitæ namque corpus est, idest, unigeniti filii; glorificatum etiam claritate, quæ maxime Deum decet*, &c.

Id ipsum denique docent summo consensu reliqui sancti Patres omnes: pro quibus allati sufficiant.

[illegible]]

[illegible]

Պաշ-

SOLVUNTUR

Objectiones.

§. V.

OBjicit primo Siuniensis, lib. 2. contra Diaphysitas, cap. 4. his verbis: *Si Christi corpus fuisset corruptibile, non diceretur, Joan. 6. Ego sum panis vivus, qui de Cælo descendi: Si corruptibile est, quomodo de Cælo descendit?* Et confirmat Dattievensis, addens: *Christus non dicitur terrestris, sed semper cælestis, etiam secundum carnem, juxta illud: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis.* Nec videtur ipsis sine ratione id asseri: nam, si caro Christi non fuisset e cælo, sed ab Adam derivata; fuisset etiam originali Adæ peccato vitiata, juxta illud, Rom. 5. *In quo* (hoc est, in Adam) *omnes peccaverunt*: sed Christus non peccavit in Adam: ergo neque traxit carnem ab Adam, sed e cælo, & sic incorruptibilem.

Respondetur, Christi corpus fuisse corruptibile, quia fuit terrenum, & ab Adam, non e cælo derivatum: quare dicitur Hebr. 2. *Semen Abrahæ apprehendit.* Ad illud autem, *Ego sum panis vivus, qui de Cælo descendi*: Et, *Secundus homo de Cælo cælestis*: Respondetur; quod Christus dicitur esse de cælo, non quidem quantum ad materiam, sed quantum ad divinitatem corporis ejus, vel etiam quantum ad virtutem formativam ejusdem corporis, quæ desuper fuit. Sic explicant communiter sancti Patres, ac præsertim sanctus Athanasius, cujus verba apud Armenicum Giarrentir, cap. 5. sunt hujusmodi: *Quamvis de terra esset indumentum; quia tamen cum* *cæle-*

[illegible]

[illegible]

ա 1 [illegible]

բ 2 [illegible]

գ 3 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Դ 4 *caelesti Verbo erat conjunctum, appellatum fuit caeleste.*

Nec obstat, quod caro Christi non contraxerit Adae peccatum, quemadmodum caro nostra: nam ideo illud caro nostra contraxit, quia fuit originaliter in Adam non solum secundum corpulentam materiam, sed etiam secundum rationem seminalem naturalis generationis; per quam originale peccatum a nobis contrahitur; caro autem Christi fuit originaliter in Adam solum secundum materiam, & non etiam secundum rationem seminalem; quia desumpta ex puris sanguinibus Virginis,
Ե 5 concepta fuit non quidem naturaliter ex virili semine, sed supernaturaliter virtute Spiritus Sancti: unde fuit ab Adam non etiam active, ut nostra, sed tantum materialiter, active vero a Spiritu sancto: sicut & ipse Adam materialiter sumpsit corpus ex limo terrae, active vero a Deo. Propterea Christus non peccavit in Adam, in quo fuit solum secundum materiam, originaliter consideratam; quae quidem propagata fuit ab Adam, aliisque Patribus active per seminalem generationem usque ad B. Virginem Mariam: a Virgine vero Christus illam
Զ 6 accepit, non virtute humani seminis operante, sed Spiritus sancti.

Instat Siuniensis ibidem: Corruptibilitas, aliaeque hujusmodi infirmitates humani corporis, sunt poena originalis peccati: sed Christus secundum carnem non contraxit originale peccatum, neque debitum habuit contrahendi: ergo non suscepit in sua carne tales poenalitates. Propria ejus verba sunt haec: *Corruptio est effectus peccati, & fons mortis; nec est entitas aliqua, sed entitatis dissolutio, quae in nos naturaliter ex peccato inducta est;*

eſt ; quomodo igitur , quod erat fons vitæ , fontem mortis in ſe pateretur , aut uniretur cum illo?

Reſpondetur , Chriſtum habuiſſe carnem corruptibilem , aliiſque infirmitatibus noſtris obnoxiam , non quidem ex eo , quod has pœnalitates ex debito contraxerit ; (nam , cum ejus caro non debuerit originali peccato vitiari , ut dictum eſt ; proinde nec debitum habuit has peccati pœnas contrahendi) : ſed quia ſponte voluit illas in ſua carne ſuſcipere , ut pro peccato humani generis ſatisfaceret : tunc enim pro peccato alterius quis ſatisfacit: cum pœnam , peccato alterius debitam , in ſe ſuſcipit . Quomodo vero potuerit fons vitæ Chriſtus corruptionem , & mortem , ſeu diſſolutionem alicujus entitatis in ſe perferre ; ipſe quoque Siunienſis explicare tenetur ; qui , illum vere mortuum eſſe , ubique affirmat ; niſi forte id ſimulate dicat , ut nunc impia ejus verba indicare videntur . Nos interim dicimus ; eum , qui erat fons vitæ ſecundum divinitatem, corruptionem , & mortem eſſe paſſum ſecundum humanitatem , quæ tunc utique diſſoluta fuit , cum anima ejus a corpore ſeparata eſt .

Urget Vartanus in Monitis ad Armenios , cap. 8. dicens : *David Propheta (quem etiam citat Petrus Apoſtolus Act. 2.) inquit , Pſalm. 15. Non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem : igitur qui Chriſti corpus aſſerunt fuiſſe corruptibile, Prophetis , & Apoſtolis adverſantur* . Et rurſus hoc idem confirmans , addit : *Si Chriſtus habuiſſet corpus corruptibile, non potuiſſet nobis incorruptibilitatem acquirere,juxta illud* 1.*Cor.*15. *Neque corruptio incorruptelam poſſidebit*: ſi non poſſidebit,multo minus illam aliis donabit.

է
7 հու կրէր յինքեան . կամ միաւորէր ընդ նմա . զի անմիաւորելիք ներհակակ ընդ միմեանց .]

Պատասխանի . Թէ քրիստոս ունէր զմարմին ապականելի և ստորադրեալ այլոց մարդկային տկարութեանց . ոչ եթէ ունելով պարտաւորութիւն քաշելոյ զայս ախտս պատժոց . քանզի ոչ ունելով մարմին նորա զսկզբնական մեղսն . ոչ և ունէր պարտաւորութիւն քաշելոյ զպատիժս զայս . այլ զի կամաւորաւն կամեցաւ առնուլ 'ի յանձն զի մարմնին իւրում զտկարութիւնս և զայս ախտս զայսպիսիս . որպէս զի նորօք լնու ցելոյ վճար մեղաց մերոց . զի յայնժամ
ը
8 մի ոմն վճարէ վասն մեղաց միւսոյն . յորժամ առնու 'ի վերայ իւրեան զպատիժս պարտաւորեալս մեղաց միւսոյն . Եւ Հրդ առ այն . զոր յետոյ ասէ հակառակորդն . Թէ զիարդ կարէր աղբիւրն կենաց կրել յինքեան զապականութիւն . և զմահն , և զլուծումն էակին . պատասխանի . Թէ որ էրն աղբիւր կենաց ըստ աստուածութեան . կրեաց զապականութիւն մահու և զլուծումն ըստ մարդկութեան . որ յայնժամ լուծաւ . յորժամ հոգին նորա բաժանեցաւ 'ի մարմնոյն . և ապականեցաւ միաւորութիւնն , որ էր 'ի մէջ երկոցունցն .

թ
9 Դարձեալ յանդիմանէ զմեզ վարդանն 'ի գիրս խրատուց . և ասէ 'ի յութերորդ գլխոյ այսպէս . Դաւիթ և առաքեալն պետրոս ասեն . եթէ ոչ թողցես զոգի նորա 'ի դժոխս . և ոչ մարմին նորա եստես զապականութիւն . ապա ուրեմն որք ապականացու ասեն զքրիստոսի մարմինն . հակառակ են առաքելոց և մարգարէից .] Եւ դարձեալ հաստատէ զնոյն . և ասէ . զի եթէ քրիստոս ունէր զապականելի մարմին . զիարդ կարէր զանապականութիւնն շնորհել ապականացուաց .] զի դրէ պօղոս . Թէ և ոչ ապականութիւն զանապականութիւն ժառան

գէ .

դէ . Եթէ խնչն ոչ ժառանգէ . ապա Ֆ
և ոչ շնորհէ զնա այլոց . 10

Պատասխանի . եթէ դաւիթ և առաքեալ պետրոս այսու բանիւն ասացին . թէ մեռեալ մարմինն քն զօրութբ ածային պահպանութե ոչ ապականեցաւ . այ . ոչ լուծեալ եղև 'ի տարերս . բայց ոչ ուրացան լինել բնականաբար ապականացու . զի եթէ էր բնականաբար և ըստ ինքեան անապական . ապա ոչ ասէր մարգարէն . թէ ոչ տացես սրբոյ քում տեսանել զապականութի . այ . ոչ թողցես զապականացու մարմինն ապականել .

Վս որոյ պարտ է ասել . եթէ մեռեալ մարմինն քն այնպէս էր ապականա Ֆա
ցու . որպէս և կենդանին լեալ էր մահ 11
կանացու . և զայս ասեմք ըստ որպիսութե բնութեն իւրոյ . այլ ոչ ըստ պատճառութե ապականութե և մահու . որ էր մեղքն . և Հրդ պատշաճ էր ածութեն թողուլ զնա մեռանել . զի քն 'ի ձեռն մահուանն արար զմեր փրկութիւն . ըստ այսմ . Թէ . հաշտեցաք ընդ այ 'ի ձեռն մահու որդւոյ նորա .] բայց ոչ պատշաճ էր ածութեն թողուլ զնա ապականել . այ . լուծանել 'ի տարերս . զի այդպիսի ապականութբ յաւէտ խափանիւր մեր փրկութին . վս զի այդպէս ոչ հաւատայաք գոլ 'ի նմա ածային զօրութիւն . որ Ֆբ
պահէր զնա 'ի յապականութե , ուս 12
տի ասէ սղմն . Թէ զինչ օգուտ է ցեղ յարեանէ իմմէ , թէ իջանեմ ես յապականութի .]

Եւ Հաստատութեան պատասխանի . թէ մանաւանդ պարտ էր քն առնուլ զապականացու մարմինն . որպէս զի ազատեսցէ զմեզ յապականութե . և շնորհեսցէ զանապականութի ըստ այսմ պետրոսի . թէ որոյ հարուածովքն բժշկեցաք .] որպէս և վս ազատելոյ զմեզ 'ի մահուանէ և վս շնորհելոյ զանմահութի . Իսկ զմարմին մահկա

նաց

Respondetur, Prophetam, & Apostolum verbis illis asseruisse, corpus Christi mortuum, per divinam præservationem non fuisse putrefactum, & in elementa resolutum; non autem negasse, illud fuisse naturaliter corruptibile, seu putrefactibile: immo, si ex natura sua fuisset incorruptibile, non dixissent, Deitatem illud a corruptione præservasse, per ea verba: *Non dabis, sanctum tuum videre corruptionem.*

Unde dicendum est, corpus illud ita post mortem fuisse putrefactibile, sicut, dum erat vivum, fuit mortale: & hoc quantum ad conditionem naturæ ipsius, non autem quantum ad meritum putrefactionis, & mortis, quod est peccatum: debuit autem mori; quia Christus per mortem operatus est nostram salutem, juxta illud, Rom. 5. *Reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus*: non autem debuit putrefieri, seu in elementa resolvi, quia ejus putrefactio fuisset potius in detrimentum salutis humanæ, dum non crederetur esse in eo virtus divina, quæ illud a corruptione præservaret: unde dicitur in Psal. 29. *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* quasi dicat: si corpus meum putrefiat, perdetur effusi sanguinis utilitas.

Ad Confirmationem respondeo, quod Christus, ut nostra potius corpora a corruptione liberaret, debuit corpus suscipere corruptibile, juxta illud, 1. Petri 2. *Cujus livore sanati estis*. Illud autem, quod dicit Apostolus: *Neque corruptio incorruptelam possidebit*: intelligitur de corruptione, quantum ad culpam, non quantum ad pœnam; & de luxuria carnis, quæ per peccatum generat mor-

tem,

tem, & corruptionem animæ spiritualem.

Objiciunt secundo: Si caro Christi ex necessitate naturali passibilis, ac mortalis fuisset; sequeretur, quod passus esset Christus nostras infirmitates, & mortem necessario, non autem sponte, ac voluntarie, uti dicitur Isaiæ 53. *Oblatus est, quia ipse voluit*: sed hoc est falsum, ergo dicendum est, illam fuisse naturaliter impassibilem; passam vero esse actu, quia Christus sponte voluit, illam pati. Hac de causa negant Armeni, dictionem illam, հարկակիր, harghaghir (quæ in latinum idioma vertitur, *necessario-patiens*) vere prædicari de carne Christi: ita ut vere dici non possit: Caro Christi fuit necessario patiens.

Respondetur, Christi carnem fuisse passibilem, ac mortalem ex necessitate naturali; ut hactenus probatum est: duplex autem fuit in illa hæc patiendi necessitas: altera naturalis, causata ex intrinsecis ejus principiis; secundum quam corpus Christi, utpote compositum ex contrariis elementis, & sic ab intrinseco corruptibile, subjectum erat necessitati mortis, & aliorum defectuum naturalium. Altera fuit necessitas coactionis, causata violenter ab agente extrinseco, secundum quam caro Christi, etiam ex conditione propriæ naturæ, necessitati subjacuit & clavi perforantis, & flagelli percutientis. Quare, etiamsi corpus ejus esset divinitati, & animæ gloriosæ conjunctum; tamen beneplacito divinæ voluntatis permittebatur pati, & operari, quæ propria; juxta illud, quod Christus exclamavit in Cruce: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me*.

Non autem ex hoc sequitur, Christum

Ժգ նացու։ Իսկ այն, զոր ասէ պօղոս. և
13 ոչ ապականութիւն զանապականութիւն
ժառանգէ։] իմանի վն ապականու-
թեն մեղաց և բղխախոհութեն. որ մե-
ղօք ծնանի զմահ և զապականութիւն
հոգւոյն։

Երկրորդ առարկեն։ զի եթէ մար-
մինն քն էր 'ի բնական հարկաւորու-
թենէ չարչարելի և մահկանացու. ապա
քս չարչարեալ էր հարկաւորապէս և
բռնութեմբ. այլ ոչ կամաւորապէս. ըստ
այնմ եսայեայ թէ մատուցեալ եղև.
զի այսպէս ինքն կամեցաւ։ Իսկ այս է
սուտ. ապա ուրեմն պարտիմք ասել.
թէ մարմինն քն էր բնականապէս ան-
Ժդ չարչարելի. և թէ չարչարեցաւ, զի քս
14 կամեցաւ զնա չարչարիլ։ և սակս այ-
սորիկ մարմինն քն ոչ ասի հարկակիր։

Պատասխանի. թէ մարմինն քն ըստ իւ-
քեան էր չարչարելի և մահկանացու
'ի բնական հարկաւորութենէ։ և այդ-
պիսի հարկաւորութիւն երկեակ էր։
մինն բնական, և 'ի ներքուստ. ըստ
որում նոյն մարմինն գոլով բաղդրեալ
'ի ներհակաց տարերաց. և այսպէս 'ի
ներքուստ ապականելի. էր և ստորա-
դրեալ հարկաւորութեան մահու և
այլոց բնական պակասութեանց և կրից։
Միւսն էր հարկաւորութիւն բռնա-
ւոր և արտաքուստ. ըստ որում այն
Ժե մարմինն 'ի յարտաքին պատճառէ բռ-
15 նադատիւր և զմեր մահու կրեր 'ի
հարուածող բևեռաց և 'ի գանից։
Վասն որոյ թէպէտ մարմինն քն միա-
ւորեալ էր ընդ երանելի հոգւոյն և
ընդ ածութեն. սակայն ածութին
թոյլ տայր նմա չարչարիլ և կրել զիւր
բնական կիրսն. ըստ այնմ. թէ ած իմ.
ած իմ. ընդէր թողեր զիս։]

Բայց այսու ոչ հետևի. թէ քս
չարչարիւր ակամայ և բռնութե. զի
չարչարեցաւ կամաւորապէս։ և պատ-
ճառն է այս. վն զի կարէր քս արգելուլ
զմահ և զչարչարանս մարմնոյ իւրոյ
թէ

թէ բռնական, որ 'ի ներքուստ. թէ Ժզ
բռնաւորս, որ արտաքուստ. և թէ 16
պէտ կարէր արգելուլ զայս բազում
կերպիւք. կամ թէ թողլով, զի փառք
Հոգւոյն անցցէ ևս 'ի մարմինն. կամ
թէ յաղթահարելով զհակառակորդս.
զի մի կարասցեն տանջել և սպանանել
զնա. կամ թէ պահելով զբնութիւն
մարմնոյն իւրոյ. զի մի մեռանիցի.
կամ վնասեսցի 'ի տանջողական գոր_
ծեացն. սակայն ոչ արգելեաց. այլ
կամեցաւ ընդունել զչարչարանսն
զայնպիսիս կամաւորաբ. ոչ թէ միայն
ա̄ծային կամօքն. այլ և մարդկային
անձնիշխան կամօք. և այսպէս իմանի
ասացեալն եսայեայ. թէ մատուցեալ Ժէ
եղև. զի այսպէս ինքն կամեցաւ.] Ուս 17
տի պատահմունք ասել. թէ մարմինն ք̄ի
թէպէտ ըստ բնական որպիսութեան
իւրոյ էր հարկաւոր. սակայն ոչ էր
հարկաւոր ըստ երկոցունց կամացն
նորին ք̄ի. յ̄ս. ոչ թէ միայն ա̄ծայնոյն.
այլ և մարդկայնոյն կամաց. որ 'ի
ձեռն անձնիշխան ընդունելութեան չար
չարանացն եղև արդիւնաւոր և ար_
ժանի վարձու իւրեան ինքեան, և
մեզ. զի եթէ ներգործութիւն մարդ_
կային կամացն ք̄ի ոչ էր անձնիշխան
և կամաւոր. ապա ոչ և կարէր գոլ
արդիւնաւոր.

Երրորդ առարկէ տաթևացին. Ժը
թէ ք̄ս եցոյց զանօսրութիւն մարմնոյն 18
իւրոյ, ելանելով յանարատ արգանդէ
կուսին. և զթեթևութիւն, գնալով
'ի վ̄ր ծովու. և զլուսաւորութիւն 'ի
թաբօր. և զանապականութիւն 'ի նշխա
րըս, զոր արար յաւագ հինգշաբթին.
ապա ուրեմն ունէր 'ի մարմնի իւրում
զայն չորս պարգևսն փառաւորեալ
մարմնոց.

Պատասխանի. ուրանալով զեզրակացու
թիւն. վ̄ն զի գործէր ք̄ս զայսպիսիս 'ի
մարմնի իւրում ոչ բնականաբար ըստ
բնութեան մարմնոյն. այլ տնօրինաբար
և

ſtum neceſſario, & non ſponte, aut voluntarie paſſum eſſe. Et ratio eſt: quia poterat quidem ipſe mortem, & paſſiones ſui corporis, ſive naturales, ſive violenter illatas, impedire, vel permittendo ut animæ gloria redundaret in corpus; vel adverſarios reprimendo, ut eum aut nollent, aut non poſſent cruciare, & interficere: vel tandem conſervando naturam ſuæ carnis, ne a quolibet læſivo inflicto opprimeretur: tamen nihilominus voluit hujuſmodi paſſionibus ſubjacere, tum voluntate divina, tum voluntate humana deliberata: & ſic intelligitur illud Iſaiæ: *Oblatus eſt, quia ipſe voluit*. Unde Armena dictio illa, հարկաւոր, *neceſſario-patiens*, vere prædicatur de carne Chriſti, quantum ad naturalem ejus conditionem, licet non quantum ad utramque voluntatem ipſius Chriſti, hoc eſt, non ſolum divinam, ſed etiam humanam deliberatam, quæ per acceptationem paſſionis meruit tam ſibi, quam nobis: quare actus ejus, ut eſſet meritorius, debuit eſſe liber, non neceſſarius.

Objicit tertio Dattievenſis: Chriſtus oſtendit corporis ſubtilitatem, egrediendo de clauſo utero Virginis; agilitatem, ſeu levitatem, ambulando ſupra mare; claritatem in monte Thabor, ubi reſplenduit facies ejus, ſicut ſol; & incorruptibilitatem ſeu impaſſibilitatem in Cœna, quando dedit corpus ſuum diſcipulis manducandum, abſque eo quod frangeretur: ergo habebat in ſuo corpore quatuor illas dotes corporis glorioſi.

Reſpondetur, negando Conſequentiam. Nam Chriſtus omnia hæc operatus eſt in ſuo corpore diſpenſative, & miraculoſe, ex virtute divinitatis unitæ; non autem naturaliter ex na-

introduxit; ut esse post resurrectionem ostenderet corpus suum, & ejusdem natura, & alterius gloriæ. Similiter etiam ad proprietatem gloriæ pertinuit, quod subito ab oculis eorum evanuit, ut dicitur Luc. ult. quia sicut in potestate hominis gloriosi est, ostendere, vel non ostendere corporis claritatem; ita in potestate illius est, ut corpus ejus videatur, vel non videatur. Voluit autem Christus manifestare tunc discipulis gloriam sui corporis per alia indicia, & non per claritatem, quam antea, ne illi infirmitatem futuræ passionis ejus despicerent, ostenderat in monte: quia tunc volebat eis suadere, corpus suum illud idem esse, quod antea passum, & mortuum fuerat, quod quidem multum impedire poterat ostensio claritatis: tum quia discipuli non potuissent in corpus luminosum intendere, & probare, si illud idem esset, nec ne. Adde, quod de claritate corporis ejus resurgentis dubitare non poterant, dum illius indicium adhuc in carne ejus mortali viderant supra montem.

Ad Confirmationem respondetur, quod corpus Christi ante passionem non solum debuit esse ejusdem substantiæ, ac nostra sunt corpora, quod importat consubstantialitatem: juxta illud Phil. 2. *Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens*, hoc est, naturam nostram humanam; verum etiam ejusdem qualitatis, quod præterea importat similitudinem: juxta illud, quod subditur ibidem, *In similitudinem hominum factus*: Et Hebr. 2. *Debuit per omnia fratribus similari*. Quod si non fuisset etiam simile, hoc est, passibile, mortale, &c. neque per consequens vere passum, ac mortuum esset, sed phantastice. At vero post resurrectionem

fuit

ԻԵ զբնութիւն վերստին, և զփառսն նորա։]
25 Նա և զնշանն ինչ փառացն իւր եցոյց
այսու զի եղև 'ի նոցանէ աներևոյթ,
զի որպ 'ի ձեռս փառաւորելոյ մարդոյ
է ցուցանել կամ ծածկել զպայծա_
ռութիւն մարմնոյն. նոյնպ և 'ի ձեռսն
նորա է երևել, և ոչ երևել։ Եւ որ կա_
մեցաւ քս յեա յարութեան յայտնել
աշակերտացն զփառս մարմնոյն 'ի ձեռն
այլոց նշանաց. և ոչ 'ի ձեռն պայծա_
ռութեան, զոր ցուցեալ էր նոցա յառաջ
'ի Թաբոր, զի մի անարգեսցեն զնո_
ւաղութիւն հանդերձեալ չարչարա_
նացն։ քանզի յեա յարութեան կամէր
համանեցուցանել նոցա. Թէ յարու_
ԻԶ ցեալ մարմինն իւր էր նոյն ինքն, որ
26 յառաջ չարչարեալ և մեռեալ էր։ սակս
այսորիկ ոչ եցոյց զլուսաւորութիւն
նորա, նաև զի ոչ կարէին աշակերտքն
հայիլ 'ի լուսաւորեալ մարմինն, և
փորձել մտադրութբ. Թէ նոյն ինքն
էր. Թէ ոչ։

Առ հաստատութիւն եզրակացութեան
պատասխանի. Թէ մարմինն քի յառաջ քան
զչարչարութիւն ոչ միայն պարտ էր գոլ
էակից մարմնոց մերոց. յ̄. ունել զնոյն
էութիւն. ըստ այնմ, Թէ զկերպարանս
ծառայի առեալ. յ̄. զմարդկային
բնութիւն. այլ և ս պարտ էր գոլ նմա_
նակից նոցա. յ̄. ունել զնոյն որա_
ԻԷ կութիւն. ըստ այնմ Թէ պարտ իսկ էր
27 նմա ամենևին եղբարց նմանել. յ̄.
գոլ չարչարելի. մահկանացու. ապա_
կանելի. և այլն։ ապա Թէ ոչ գոյր
և ս նմանն. յ̄. չարչարելի, մահկանա_
ցու. և այլն. ուրեմն արդեօք ոչ չար_
չարեալ և մեռեալ էր ճշմարտապ. այլ
առաչօք։ իսկ արդ՝ յեա յարութեան
գոյր միայն էակից մարմնոց մերոց. և
նոյն իսկ ըստ գոյութե. որ էրն յա_
ռաջ ըստ այնմ. տեսէք զձեռս իմ և
զոտս. զի ես նոյն եմ.] բայց ոչ պարտ
էր նմա գոլ և ս նմանակից, և նոյն,
ըստ որակութեանց. զի ոչ պարտ էր

նմա

նման ունել զնոյն որակութիւնս և զկերպս. ԻԸ
զոր ունէր յառաջ. այլ զայլս սեպհականս. 28
որք վայելուչ էին փառաւորեալ և յա_
րուցեալ մարմնոյն. այս. զանչարչարե_
լութիւն, զանմահականութիւն, զանա_
պականութիւն, զպայծառութիւն, զ_
նօսրութիւն, զթեթևութիւն, և զայլս.
ըստ այնմ. Թէ նորոգեսցէ զմարմին
խոնարհութեան մերոյ. կերպարանա_
կից լինել մարմնոյ փառաց իւրոց.]
Սակս այսորիկ ասէ սբ առաքեալն.
Թէ քս յարուցեալ է 'ի մեռելոց. այ_
սուհետև ոչ մեռանի. և մահ նմա ոչ
ևս տիրէ.]

Զորքն և 'ի վերջն առարկեն ընդ_
դէմ չարչարելի գոլոյն զհոգին. քանզի ԻԹ
զի հոգին քի էր փառաւոր. ուրախա_ 29
նայր, և ճոխ երանելի ուրախութե
'ի պայծառ տեսութե ա̄ծութեն. ապա
ուրեմն ոչ կարէր համանգամայն կրել
զցաւս, զտրտմութիւն, և զչարչա_
րանս. ապա և ոչ էր չարչարելի.

Պատասխանի. Թէ հոգին քի ա̄ծային
զօրութեամբ պահէր զուրախութի երա_
նելին միայն 'ի վերին բանական հոգւոյն
իւրեան. այս. 'ի միտս և 'ի կամս. մինչ_
զի ոչ տայր իջանել զայն 'ի վայրագոյն
զգայական հոգւոյն իւր. այս. 'ի զգայա_
կան զօրութիւն. զի մի այսու արտաքս
մեալ լիցի յինքենէ ցաւն զգայական.
Ուստի նոյն հոգին ուրախանայր 'ի Լ
կողմանէ ա̄ծային առարկայիս. այս. 30
ա̄ծութեն, զոր տեսանէր. և համան_
գամայն սգայր 'ի կողմանէ ենթա_
կայեն. այս. մարմնոյն, որ զգայապ̄ չար_
չարիւր.

Թերևս առարկիցեն. զի եթէ այդ
այդպէս լինէր. ապա հոգին քի ոչ չարչա_
րիւր ըստ բանական վերին կողմանն
իւրեան. այս. մտաց և կամաց. որով
ուրախանայր. մանաւանդ զի չարչա_
րանք և ուրախութի. տրտմութի և
խնդութի են ներգործութիք հակա_
ռակ միմեանց. ապա ուրեմն ոչ կարէին

գոլ

fuit quidem corpori nostro consubstantiale, & idem numero secundum substantiam, ac fuerat prius, juxta illud Luc. ult. *Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum*: non tamen debuit etiam esse simile, & idem secundum qualitates; quia non debuit easdem omnes habere qualitates, quas prius habebat, sed alias proprias corporis gloriosi, videlicet impassibilitatem, immortalitatem, claritatem, &c. juxta illud Phil. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae*. Et ideo ait Apostolus Rom. 6. *Christus, resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*.

Objiciunt ultimo contra passibilitatem animae: quia anima Christi gaudebat, & fruebatur fruitione beata ex visione divinae essentiae: ergo non poterat simul dolere, & tristari per passiones; atque adeo non fuit passibilis.

Respondetur, quod gaudium, & fruitio ex beatifica visione sic per divinam dispensationem retinebatur ab anima Christi in rationali parte superiori, intellectu scilicet, & voluntate; ut non derivaret ad inferiorem partem sensitivam ejusdem animae, hoc est, ad potentias sensitivas, ne per hoc dolor sensibilis ex ipsa excluderetur. Unde eadem anima Christi fruebatur ex parte objecti divini, & dolebat ex parte subjecti, nempe corporis, sensibiliter patientis.

Dices: ergo saltem anima Christi secundum superiorem partem rationalem, hoc est, intellectivam, & volitivam, quae est propria ipsius animae, & in qua fruebatur; non dolebat, nec tristabatur: quod etiam probatur: nam fruitio, & dolor; gaudium, & tristitia, sunt actus invicem contrarii; ergo

non

non possunt esse simul in eodem subjecto, maxime si sint summe intensi.

Respondetur, negando consequentiam prioris argumenti: quia licet fruitio beata mentis non redundaret in vires inferiores sensitivas; dolor tamen Christi pervenit usque ad rationem superiorem animæ, ubi proprie tristitia dicitur; nec proinde impediebat illius fruitionem. Ad probationem autem ejus respondeo, quod actus illi tristitiæ, & fruitionis, non sunt inter se directe contrarii; quia non sunt de eodem, sed de diversis objectis: nihil autem prohibet, contraria eidem inesse secundum diversa, si non naturaliter, saltem virtute divina; sicut fuit in Christo, cujus anima etiam in parte superiori summe tristabatur per unum actum voluntatis ex apprehensione peccatorum, & miseriarum nostrarum; & per alium summe gaudebat ex contemplatione divinæ essentiæ.

ԼԱ դոլ համանգամայն ՚ի մի և նոյն ենԹա
31 կայի․ և ստուածել եԹէ իցեն գեր՚ի
վերոյ տատանիկք․

Պատասխանի ուրանալով զհետևուԹին առաջարկուԹեան․ քանզի Թէպէտ երանելի փառք և ուրախուԹիւն մտաց և կամացն քն ոչ հեղանէր ՚ի վայրադոյն զօրուԹիս զգայականս․ սակայն ցաւք և չարչարանքն քն հասանէին և ձգանէին մինչև ՚ի վերին կողմն հոգւոյն, յորում ցաւն խսկատ կոչի տրտմուԹի համտխուԹե․ և անդ կայով․ ոչ արգելէին զերանելի ուրախուԹիւն․ վն զի ներգործուԹիւքն ուրախուԹե և տրտմուԹե յործամ յարաքեբեին ոչ՚ի
ԼԲ նոյն, այլ ՚ի զանազան ենԹակայս,
32 յայսժամ ոչ են ուղղակի հակառակք․
և կարեն գոլ համանգամայն ՚ի վն միոյ հոգւոյ ՚ի սատանիկ․ սատինձանի ծնունդ-այլին զօրուԹբ․ եԹէ ոչ բնականապ․ Որպէս հոգին քն ըստ բանականն վերին կողմանն սաստկապես տրտմիւր միով ներգործուԹբ կամաց, մտօք ըմբռնելով զծանրուԹի մեղաց մերոց և զանօրէնուԹիւն հոգեց․ և միւսով ներգործուԹբ սաստկագոյն ուրախանայր վն երանելի տեսուԹե ածային էուԹե․

մի

ՄԻ ԹԷ ՄԻԱԾԻՆ ՈՐԴԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Էառ ոչ թէ միայն զմարդկային բնութիւն . այլ և
զմարդկային անձն . այ՟ . զոմն մարդ .

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ .

Առաջարկին երկու կարծիք . և լուծումն
վիճաբանութեանս .

Գլուխ . ա՟ .

UTRUM FILIUS DEI ASSUMPSERIT

Hominem, ſeu perſonam humanam.

QUÆSTIO INTER ARMENIOS OCTAVA.

Proponitur duplex ſententia, & reſolutio Quæſtionis.

§. *I.*

Ստորասեն ոմանք վարդապետացն . և ուսուցանեն՝ ի գիրս իւրեանց եթէ ա՟ծ բանն ոչ միայն էառ զբնութիւն . այլ և զանձն մարդոյ . որպէս . զպետրոս , կամ զպօղոս : Ա՟յլ զի կամեցեալ՝ նոցա բառնալ՝ ի միջոյ զձայն երկուց բնութեանց . քարոզեցին յա՟մ ուրեք . և փոխ հարեալ հրատարակեցին . թէ նոյն է ասել՝ ի քն՟ . մի անձն . և մի բնութի՟ւ . ասելով , թէ անձն և բնութի՟ւն նոյն են . և թէ ոչ կարէ մարդկային բնութեան՝ ի բաց կալ՝ ի մարդկային անձնաւորութենէ . և ենթադրեալ ա՟ծային ան_ ա՟

1 AFFIRMANT Pſeudomagiſtri; docentes, a verbi perſona aſſumptam fuiſſe non ſolum naturam, ſed etiam perſonam humanam, hoc eſt, hominem quendam: eo quod, ut tollant e medio vocem duarum naturarum, idem omnino eſſe dicunt naturam, & perſonam; & conſequenter non poſſe naturam humanam propria perſonalitate privari, & a verbo aſſumptam, per ejus perſonalitatem ſubſiſtere. Quapropter, ut riſus, & joci cunctis reddantur occaſio, affirmant ex una parte cum Eutyche, natu-

naturam divinam, & humanam in Christo convenisse in constitutionem unius naturæ; & ex alia cum Nestorio, naturam humanam in eodem Christo subsistere per subsistentiam, non verbi, sed propriam. Unde, dum tollere conantur a Christo duas naturas, in eodem nolentes constituunt duas personas. Audiamus eorum verba.

Siuniensis lib. 1. contra Diaphisitas, cap. 3. *Natura*, inquit, *sine sua subsistentia non potest existere*: ac subjicit cap. 4. *Dicunt ergo duas naturas, & unam personam: unde juxta ipsorum verba, altera ex istis naturis esset personata, altera personalitate privata, at impossibile est, in una persona duas naturas subsistere, easque sibi invicem contrarias: & præterea impossibile est, quod natura sua sit personalitate privata. O errorem horribilem, & admiratione dignum* &c.

Item libro 2. contra eosdem, cap. 3. *Examinemus autem eos, qui duas hæterogeneas naturas in una persona componunt. Si enim humanam naturam propria personalitate spoliatam considerant; certe semihominem, & non hominem perfectum intelligunt: quomodo namque possit mens nostra percipere, quod impossibile est: hominem scilicet sine propria personalitate* &c.

Ozniensis in tract. contra eosdem: *Leo*, inquit, *duas in Christo naturas confessus est, & unam personam; nesciens, quod natura sine personalitate nihil est*.

Dattievensis in lib. interrog. *Quærunt*, inquit, *a nobis Diaphysitæ: cur non dicitis in Christo duas naturas? quibus respondendum est: ne duas pariter personas in eodem constituamus: nam, si Christus in duas naturas distingueretur; necessario in duas etiam* di-

Բ անձնաւորութեամբ միայնով։ Եւ զի
2 ծաղրատեղ եղիցին առ ամ[ենայն] քրիստո-
նեայս. ուսուցանեն ՚ի միոյ կողմանէ
ընդ եւտիքեայ. թէ դոյ միայն ՚ի ք[րիստո]ս
մի բնութի[ւն]. եւ ՚ի միւս կողմանէ քարո-
զեն ընդ նեստորի. թէ մարդկային բը-
նութիւն քն ենթադրյանայ՚ինքեան իւ-
րական մարդկային անձին։ ուստի
ջանալով բառնալ ՚ի ք[րիստոս]է զերկուս բնու-
թիւնս. հաստատեն ՚ի նմա զերկուս ան-
ձինս։ Արդ լուիցուք զբանս նոցա։

Սիւնեցին ՚ի յառաջին գիրսն, որ
ընդ դէմ երկաբնակաց, եւ յերրորդ-
գլխին ասէ։ թէ բնութի[ւն] առանց իւր
ենթակայութե[ան]. (ա). անձնաւորութե[ան]
Դ անհնարին է գոյանալ։] Եւ դրձ[ա]լ՚ի
3 չորրորդ գլխին ասէ։ Արդ ասեն բնու-
թիւնս երկու. եւ դէմ եւ անձն մի. եւ ըստ
բանիցս այսոցիկ մինն ՚ի նոցանէ անձ-
նաւորութ[եա]մբ. եւ միւսն անանձն։ այլ ոչ
գոյ հնար ՚ի միում դիմի լինել երկուց
կատարեալ բնութեց. եւ այն հակա-
ռակ միմեանց։ եւ ոչ կարէ բնութիւնն
անդէմ լինել։ ո՞հ զարմանալեացս. ո՞հ
ահագին մոլորութես։]

Եւ դրձ[ա]լ՚ի յերկրորդ գիրսն ընդդէմ
նոցին, ՚ի յերրորդ գլխին ասէ։ Արդ
տեսցուք. որ երկու բնութիւնս այլասեռս
՚ի միում դիմի շարադրեն։ եթէ զբը-
նութի[ւն] մարդոյն նկատեն առանց իւր
Դ դիմաց. ահա կիսամարդ. եւ ոչ կատա-
4 րեալ իմանան։ եւ զիարդ մակամտա-
ծութիւս մեր կարէ նկատել անդէմ
մարդ. որ է անհնար։]

Օձնեցին ընդդէմ նոյն երկբնից
գրէ այսպէս։ Լեւոն զերկու բնութիւնս
՚ի ք[րիստո]ս խոստովանելով. զմի անձն ա-
սաց. եւ ոչ գիտաց, եթէ բնութի[ւն] ա-
ռանց անձին ոչինչ է։]

Դաթեւացին ՚ի գիրս հարցմանց
ասէ։ Հարցումն երկաբնակաց. ընդ-
էր ոչ ասէք երկու բնութի[ւն] ք[րիստոս]ի։ Պա-
տասխանի. զի մի յառակացին երկու
անձինք ՚ի ք[րիստոս]։ զի եթէ երկու բնութի[ւն]
ասեմք.

անձինք ։ 'Ի հարկէ զերկու անձն ասաց_
եալ լինի անձն ։] Եւ այսպէս ուսուցանեն
այլ համաձայնողք սոցին ։

Իսկ քաղաքանին Հայոց հարքն ուղ_
ղափառք. և հաստատապէս խոս_
տովանեն ըմբռնել քնի. Թէ մարդ_
կային բնութիւն քի ոչ ունի զմարդկային
եւ րթած անձնաւորութիւն, կամ զենթա_
կայութիւն իւր. այլ Թէ ենթակայութեամբ
անձնաւորութեամբ Թէ այ բանին ։ Քն որոյ
առնել. Թէ բանն ոչ էառ զմարդն. այն է
զմարդկային անձն. այլ միայն զմարդ_
կութիւն. այս է, զմարդկային բնութիւն և հա_
մարձակ. եԹէ քն ունի երկուս բնու_
Թիւնս. զաստուածային և զմարդկային, միաւո_
րեալս ի ենթակայութեան 'ի մի անձն
բանին այ. և Թէ այսպէս խոստ քան է մի
որդի, մի դէմ, մի ենթակայութիւն, և
մի անձն բանին այ մարմնացեալ ։

Որպէս Հայոց եկեղեցին 'ի գիրս
Ձեռնադրութեան եպիսկոպոսի դաւանի
այսպէս ։ Տէր մեր յս քս է այ ճշմարիտ
ած, և կատարեալ եւ անշփոթ մարդ ։
անփոփոխելի և անբաժանելի ։ զոյգ
յերկու բնութեանց յաստուածութեան և 'ի մարդ_
կութեան մի քս և մի անձնաւորութիւն ։
որ է միածին որդին այ մարդացեալ,
և այլն ։] Լսեր . Թէ որպէս մի անձ_
նաւորութիւն զի է միածնին որդւոյն
այ . բաղադրեալ ոչ յերկուց անձանց.
այլ յերկուց բնութեանց ։

Ապա Հայոց ժողովն Շիրակաւան_
ոյ 'ի Ե կանոնին ասէ այսպէս ։
ԵԹէ ոք ըստ ամբարշտին Նեստորի
'ի կատարեալ համբար ասէ բնակեալ
բանին այ . և զն այսորիկ անջրպե_
տեսցէ և որոշեսցէ զբնութիւնս 'ի մի_
մեանց բաժանմամբ. և երկու դէմս և
երկու ենթակայութիւն 'ի նոցա. մար_
դոյն ուրոյն, և այն որդի . յերկուս որ_
դիս բաժանել և որոշել . անիծեալ
նզովեալ եղիցի ։] Լսես . որպէս ասէ .
Թէ բանն այ ոչ բնակեալ 'ի կատա_
րեալ համբարկ. այս. 'ի մարդկային անձն
ինչ ։

Ե 5 *divideretur personas*. Similiter & alii confectanei:

NEgant autem reliqui Armeni Patres catholici, asserentes, humanam naturam in Christo non habere propriam subsistentiam, seu personalitatem humanam; sed subsistere per subsistentiam, & personalitatem Verbi divini: & sic Verbum non assumpsisse hominem, id est, humanam personam; sed solum humanitatem, id est, humanam naturam. Quapropter confitentes in Christo duas naturas, divinam, & humanam, in una Verbi filii Dei hypostasi subsistentes, illum esse
Զ 6 dixerunt unum filium, unam hypostasim, unum suppositum, & unam personam Dei Verbi incarnatam.

Hinc Armena Ecclesia in fidei professione, quam exigit ab Episcopo consecrando, inquit: *Dominus noster Jesus Christus est Deus verus, factus homo perfectus; hoc est, ex duabus naturis, divina scilicet, & humana, sine confusione, sine mutatione, ac sine divisione compositus, unus Christus, & una persona, qui est filius Dei unigenitus, ex Deipara sancta virgine homo factus*; &c. Audis, ut una illa persona est filii Dei unigeniti; com-
Է 7 posita, non ex duabus personis, sed ex duabus naturis.

Armeniorum Sciracavense Concilium, can. 5. *Si quis*, inquit, *juxta impium Nestorium asseruerit, Dei filium in viro perfecto habitasse, atque naturas seorsim ab invicem in duos filios, duo supposita, & duas personas, alteram hominis, & alteram Dei, separaverit: anathema iste sit*. Audis, ut dicit, filium Dei non assumpsisse virum perfectum, hoc est, humanam aliquam personam: quia sic duæ naturæ separarentur in duo supposita.

Et rursum can. 7. *Si quis non confitetur, humanitatum Dei Patris Verbum esse perfectum Deum, & perfectum hominem, ex duabus naturis in uno supposito, & una persona compositum, &c. anathema sit*. Verbum esse perfectum hominem, ait; etiamsi non assumpserit personam humanam, seu perfectum virum, sed solum ejus naturam.

Isaac Patriarcha, in Orat. ad populum Ascdisciadensem: *Nos, unam personalitatem, unam hypostasim, & unum Christum duplici consture natura, confitemur*.

David Magister, ac Philosophus, in Serm. de fide: *Verbum, Deum perfectum incarnatum, unam esse perfectam personam; & duas integras naturas, mediatorem inter Deum, & homines, confitemur*.

Nierses Ghelajensis, in epist. ad Manuelem Imper. Ex *duabus perfectis naturis, divina scilicet, & humana, una constituta persona est inalterabiliter, & indivisibiliter*.

Nierses Lampronensis in Expositione fidei: *Nova, & admiranda compositione unitæ sunt duæ illæ naturæ in una personalitate, servantes adhuc post unionem inconfusas ipsarum differentias, & proprietates*. Eandem amplectuntur confessionem alii orthodoxi Armeniorum Patres, & Concilia, de quibus late dictum est quæst. 3. §. 2.

Horum igitur vera sententia definita primo fuit contra Nestorium in tertia Synodo Generali, scilicet Ephesina prima; quæ in quarto Anathematismo docet, non esse in Christo duas hypostases, seu subsistentias, alteram hominis, alteram Verbi; sed unam hypostasim Verbi Dei incarnatam.

Ը 8 [illegible]

Թ 9 [illegible]

Ժ 10 [illegible]

որ 'ի չորրորդ ժողովումն հրամայեաց ոչ Ժա
խոստովանել 'ի քն̄ զերկու ենթակայ-
ութիւն և կամ զերկու անձնաւորու-
թիւն, այլ մարդկային, և այլ ա̄ծային.
այլ զմի անձնաւորութիւն բանին ա̄յ
զմարմնացելոյ.] Եւ դարձեալ 'ի յութերորդ
ժողովումն ժողովեաց զայսոսիկ. որք
ասեն. թէ քանզի ա̄ծ էառ զմարդ.
և քանզի ժողովոյն են այսոքիկ. Եթէ
ոք իշխէ ասել զմարդ 'ի բանէն առնու-
ծոյ առեալ. և զայլսն. եղիցի նզովեալ.]
Եւ սբ̄ն կիւրեղ 'ի մեկնութեան ութ-
երրորդ նզովմանս այսորիկ ասէ այսպ̄.
Ոչ ասեմք զմարդ առեալ 'ի բանէն
ա̄յ. և միաւորեալ ըստ նմա ըստ ար-
տաքին ինչ յարաբերութեան. այլ յաւէտ Ժբ
սահմանեմք զբանն մարդ եղեալ.]
Եւ դարձեալ 'ի գիրսն յղ̄գս մարմնանա-
լոյ բանին ասէ նոյն կիւրեղ. Այլ որ-
որք ասեն, թէ որդին ա̄յ էառ զմի
մարդ իբրև զմեզ. զայսպիսին հերքէ
և արտաքսէ եփեսոսի սբ̄ ժողովս.]
Եւ դարձեալ 'ի գիրսն յղ̄գս մարդեղու-
թեան միածնին, յութերորդ գլխոյն ու-
սուցանէ նոյն սբ̄ն. թէ միով անձնաւո-
րութեամբ բանին ա̄յ է և ասի 'ի յեր-
կոքին բնութեան մի անձն քս̄. և քանզի
նորին են այսոքիկ. Որպ̄ մարմնոյ և
հոգւոյ են զանազան բնութիւնք. այլ
սակայն 'ի յերկոցունց մի մարդ լինի
և կոչի. նոյնպ̄ և 'ի կատարեալ անձ- Ժգ
նաւորութեան բանին ա̄յ, և 'ի կատա-
րեալ մարդկութեան լինի մի քն̄.]

Որոյ աղագաւ յոյժ զարմանամք
զն̄ մեծի լրբութեն և խստասրտու-
թեանն հակառակասեր վարդապե-
տացն. որք թէպէտ լի բերանով և ձո-
խաբան գովասանօք բարեհռչակեն
զուղղափառութիւն մեծին կիւրղի և սբ̄
ժողովոյն եփեսոսի. սակայն սրտիւք
արհամարհեն. և կամ ոչ իմանան զմօք
զզօրութիւն բանից և վարդապետութե
երկոցունց. Եւ մանաւանդ մեծի
հիացման և զարմացման արժանի է

վար-

tam. Ac praeterea, ne dicatur una,
11 composita ex duabus, ut placet Adversariis; in octavo Anathematismo prohibet dicere hominem a Deo assumptum, his verbis: *Si quis dicere audet, hominem assumptum, una cum Deo Verbo adorandum*, &c. *anathema sit*. Quod explicans Cyrillus Alexandrinus, qui os fuit ejusdem Concilii, in Defensione hujus Anathematismi contra Theodoreti reprehensionem ait: *Non hominem assumptum esse dicimus a Deo Verbo, & copulatum illi secundum habitudinem quandam extrinsecus excogitatam; sed hominem*
potius eum factum esse, definimus.
12 Et iterum in lib. de Incarn. Verbi Dei filii Patris, capite 5. *Qui autem Dei filium hominem quempiam nostri similem assumpsisse dicunt*; &c. *illos sacra Synodus Ephesina explodit, & ejicit.* Quomodo autem per unam Dei Verbi subsistentiam, seu personalitatem sit, & dicatur in utraque natura una Christi persona; explicat idem Cyrillus praesertim in lib. de Unigeniti incarnatione, cap. 8. dicens: *Sicut corpus naturae est ab anima diversae; unus tamen ex utroque homo efficitur, & vocatur: ita etiam ex perfecta Dei*
Verbi subsistentia, & humanitate se-
13 *cundum propriam rationem perfecta, unus est Christus.*

Quapropter multum sane miramur insignem illam Pheudomagistrorum vel impudentiam, vel inscitiam: quippe qui aut corde despiciunt, aut non percipiunt mente, tam Synodi Ephesinae, quam Cyrilli Alexandrini doctrinae vim, ac virtutem; tametsi utriusque laudes ore pleno, & exquisitissimis celebrare verbis non cessant. Nec satis profecto mirari possumus eorundem stultitiam, qui dum nobis,

Tt 2 Chal-

Chalcedonensis Concilii professoribus, quasi ejusdem Ephesinæ Synodi decretis adversantibus, Nestorianam notam calumniose injiciunt ob duas naturas; ea ipsi nota revera, & tam insigniter inurantur ob duas personas.

Definita etiam deinde eadem fuit sententia in aliis subsequentibus Synodis, ac præcipue in quanta, hoc est, Chalcedonensi, per hæc verba: *Nunquam sublata differentia naturarum propter unitionem; magisque salva proprietate utriusque naturæ, & in unam personam, atque subsistentiam concurrente*; &c. & in quinta, nempe Constantinopolitana secunda, can. 5. sic: *Si quis introducere conetur in Mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas*; &c. *anathema sit*.

Ժդ 14 վարկանել զնոցայն յիմարութիւն. վս զի Քաղանդն չար նախանձիւք զրպարտել և ձգել 'ի վր բաղկեդոնին ս ժողովոյն զկարծիս չար աղանդոյն Նեստորի պատճառելով զերկուց բնութեանց կոչումն. և ոչ տեսանեն զինքեանս նոքին չար աղանդոմն յայտնապէս բռնացեալս վս երկուց անձնաւորութեց. զոր դնեն 'ի մի անձն բանին մարմնացելոյ.

Եւ դրձ հաստատեալ եղև նոյն ճշմրտ վրդպտութիւն յղգս չրրորդ 'ի քն միակային անձնաւորութէ 'ի յայլ տես զերապարումար ժողովսն. և մանաւանդ 'ի չորրորդ ս ժողովն քաղկեդոնի այսպէսի բանիւքս.

Ժե 15 Ոչ 'ի բաց բարձաւ զանազանութի բնութեանց վս միաւորութեան. այլ առաւել առողջ մնացին յատկութիւնք երկաքանչիւրոյ բնութե. որք միացան 'ի մի անձն և 'ի մի ենթակայութի. յս. բանին այ.] Նաև և ս հինգերորդ ս ժողովն. որ եղև 'ի կոստանդնուպօլիս, սահմանեաց այսպէս. Եթէ ոք ջանայցէ մուծանել 'ի տնօրէնութիւն քն զերկու ենթակայութիւնս կամ զերկու անձնաւորութիւնս. նզովեալ եղիցի.]

NON ESSE IN CHRISTO humanam subsistentiam, sed solum divinam.

PROBATUR PRIMO *Ex sacris Scripturis*.

§. II.

ա 1 QUod in Christo non sit etiam humana persona, sed tantum natura, in subsistentiam divinæ personæ assumpta, Novum Testamentum plenum est testimoniis: sed, quia multa in idem coincidunt, sufficiant nobis hæc pauca:

Matth. 16. Interrogat Christus Apostolos: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* respondet Petrus: *Tu es*

ԹԷ ՈՉ ԻՑԷ

'ի քն մարդկային անձնաւորութի, այլ միայն աստուածային.
Նախ ցուցանի վկայութբ ս գրոց.

Պրակ. Բ.

Անհամար վկայութիւնք գտանին 'ի մէջ աւետարանականս առաքելոցն. որք ցուցանեն, եթէ 'ի քն ոչ գոյր մարդկային անձնաւորութի. այլ միայն մարդկային բնութիւնն անձնաւորեալ միով անձնաւորութբ բանին այ. բայց բաւականացի մեզ միայն զփոքր 'ի շատէ առաջբերել աստ.

Ի Մատթէի. Ժզ. Եհարց զնոսա. ասէ քն աշակերտացն. Զո՞ ոք ասեն զինէն մար-

մարդկեն, Թէ եղէ որդի մարդոյ ։ Պատասխանի ետ պետրոս եւ ասէ։ դու ես քս որդի այ կենդանւոյ ։] ապա ուրեմն որդին մարդոյ ոչ էր անձն մարդկային, այլ միայն անձն որդւոյն այ ։ որ ըստ առեցելոյ մարդկային բնութեան էր եւս որդի մարդոյ ։

Դարձեալ ՚ի յհնու . Թ . երգ գլխոյն . ասէ քս ցկոյրն լուսաւորեալ։ Դու հաւատաս ՚ի յորդին այ։ նա պատասխանի ետ եւ ասէ . ով է, զի հաւատացից ՚ի նա ։ ասէ ցնա յս . եւ տեսեր զնա . եւ որ խօսի ընդ քեզ . նա է ։] ապա ուրեմն անձն մարդոյն, որ խօսէր ընդ կուրին, ոչ էր անձն մարդկային . այլ աստուածային անձն որդւոյն այ ։

Դարձեալ ՚ի յհնու . Ա . գլխոյն ասի . բանն մարմին եղեւ ։ այս . աստուած բանն մարդ եղեւ ։ ապա ուրեմն մարդ եղեւ ոչ ՚ի ձեռն առնլոյ զմարդկային անձն . այլ զմարդկային բնութիւն ։ որպէս եւ ասեմք . Թէ դաւիթ եղեւ թագաւոր . ոչ Թէ ՚ի ձեռն առնելոյ զանձն թագաւորի ուրուք . այլ զթագաւորական իշխանութիւն ։ նա եւ ասի . Թէ սողոմոն եղեւ իմաստուն, ոչ Թէ առնլով զոմն իմաստուն . այլ զիմաստութիւն։ եւ երկաթն եղեւ ջերմ ոչ Թէ առնլով զայլ ջերմն ենթակայ . այլ առնլով զջերմութիւն ։ քանզի Թէպէտ մի ենթակայեալն, եւ կամ մի անձն, կարէ առնուլ յինքեան զբնութիւն միւսոյն . որգոն . պետրոս առնուլ զբնութիւն պօղոսին . եւ լինել մարդ . որպէս է պօղոս . սակայն ոչ կարէ առնուլ յինքեան զայլ ենթակայեալ, եւ կամ զայլ անձն . որգոն . ոչ կարէ պետրոս առնուլ յինքեան զպօղոս ։ զի մի անձն ոչ կարէ եղանել միւսն ։

Դարձեալ ՚ի յհնու . Ժ . երգ գլխոյն ասէ քս . Թէ ես եւ հայր մի եմք ։ այս . մի աստուած . այսպիսի բանքս ոչ կարեն յարմարել մարդկային անձին ։ ապա ուրեմն այն մարդն . որ զայս ասէր . ոչ էր անձն մարդկային . այլ նոյն ինքն անձն

բա—

բ *es Christus, filius Dei vivi*: igitur filius
2 hominis non erat persona humana,
sed persona filii Dei, quæ secundum
naturam humanam assumptam erat etiam filius hominis.

Item Joann. 9. Dixit Jesus Cæco jam illuminato: *Tu credis in filium Dei? respondit ille: Quis est Domine, ut credam in eum? & dixit ei Jesus: & vidisti eum; & qui loquitur tecum, ipse est.* Igitur persona ejus hominis, qui cum illuminato loquebatur, non erat alia præter personam divinam filii Dei.

Rursum Joan. 1. *Verbum caro fa-*
գ *ctum est*: id est, Deus Verbum factus
3 est homo; ergo per assumptionem humanæ naturæ, non personæ. Dicimus enim: *David factus est Rex*, non per susceptionem alicujus Regiæ personæ, sed Regiæ dignitatis; &, *Salomon factus est sapiens*, non per assumptionem sapientis, sed sapientiæ; &, *ferrum factum est calidum*, non per susceptionem alterius calidi, sed caloris: quia, licet unum suppositum possit in se suscipere naturam alterius, v. g. Petrus naturam Pauli, & sic fieri homo, sicut est Paulus: non tamen suscipere potest in se aliud supposi-
դ tum, v. g. Petrus suscipere Paulum:
4 quia unum suppositum non potest fieri aliud.

Præterea Joan. 10. *Ego, & Pater unum sumus*: hoc est, unus Deus: quæ verba convenire non possunt humanæ personæ: ergo ille homo, Christus, qui tunc loquebatur, non erat humana persona, sed Verbum ipsum, habens præter humanam naturam etiam divinam, secundum quam unum erat cum Patre. Tum quia, si habuisset in se duas personas, sicut habuit duas naturas; non dixisset de se, *Ego*, sed

po-

potius, Nos, & Pater: quia duæ personæ sunt duo supposita, sicut, cum dixit, *Ego, & Pater*, non subdidit, unum sum, sed *unum sumus*, in plurali; quia ambo simul erant duæ personæ, licet in una natura.

Denique Joan. epist. 1. cap. 3. *In hoc cognovimus caritatem Dei: quoniam ille animam suam pro nobis posuit*: id est, mortuus est pro nobis in humana natura. Et Heb. 2. *Decebat eum propter quem omnia, & per quem omnia, per passionem consummari*: hoc est, mori eum, qui est causa finalis, & efficiens omnium rerum, nempe Deum: igitur persona Christi, quæ pro nobis mortua est secundum naturam humanam, non erat persona humana, sed persona divina.

ե 5 բանին. որ հանդերձ մարդկային բնութեամբ. և ունէր զբնութիւն ածային ըստ որում մի էր ընդ հօր. Նոյնպէս զի եթէ ունէր յինքեան զերկու անձնաւորութիւս. որպէս և ունէր զերկու բնութիւս. ապա ոչ ասէր զինքենէն. ես. այլ յայտնէր մեք և հայր. զի երկու անձնաւորութիւնք էին երկու դէմք. որպէս և յորժամ ասաց. ես և հայր. ոչ ղերասեբեաց. մի եմ. այլ մի եմք. բազմաւորական. զի երկոքեան էին երկու անձնաւորութիւնք. թէպէտ 'ի մի ածային բնութեան.

Եւ դարձեալ 'ի յհ̅ առաջին թղթին թուղթն ասէ. թէ այսուհետև գիտացաք զսէրն ած̅ոյ զի նա զանձն իւր եդ վ̅ն մեր.] այ.
զ 6 զի ած մեռաւ վ̅ն մեր ըստ մարդկութեան. Եւ դարձեալ պօղոս 'ի թուղթն առ եբրայեցիս ասէ. թէ վայել էր նմա վ̅ն որոյ ամ̅, և որով ամ̅. բազում որդիս ածել 'ի փառս. և զառաջնորդ փրկութեան նոցա չարչարանօք կատարել.] այ. վայել էր մեռանել այնմ, որ է արարողական և վախճանական պատճառ ամ̅ իրաց. այ. ած. ուստի ապա ուրեմն անձն քն̅, որ վ̅ն մեր մեռաւ մարդկութեամբ, ոչ էր անձն մարդկային. այլ ածային անձն բանին

PROBATUR SECUNDO

Rationibus.

§. III.

ET primo: quia persona, secundum scholasticos, non est aliud, nisi individuum substantiæ rationalis, in se, ac per se complete subsistens, & non in alio supposito: sed quicquid humanum assumptum fuit a Verbo, subsistebat in ipso Verbi supposito, & per illius personalitatem, seu subsistentiam: ergo quicquid humanum assumptum fuit a Verbo, non erat persona, sed tantum natura. Minor patebit ex infra dicendis: tum quia unio humanitatis ad Verbum vocatur a Con-

Երկրորդ

Ցուցանի պատճառօք.

Պրակ. Գ.

ա 1 Առաջին ցուցանի. Քանզի անձն ըստ փիլիսոփայից ոչ այլ ինչ է. եթէ ոչ անհատ գոյացութի բանական բնութե. որ յինքեան և ինքեամբ կատարելապ̅ ենթադրեալ. և ոչ նայլում ենթականաւ. իսկ մարդկութիւնն, որ առեալ եղև 'ի բանէն. ենթադրեալ ոչ յինքեան և ոչ ինքեամբ. այլ ենթականութեամբ բանին, և անձնաւորութեամբ նորին. ապա ուրեմն մարդկութիւն առեալ 'ի բանէն ոչ էր անձն. այլ էր միայն բնութի. Եւ տակս այսորիկ միաւորութիւն մարդ-

կու-

[illegible]

է a Conciliis, & sanctis Patribus unio
2 hypostatica, seu facta secundum hypostasim, hoc est, subsistentiam, eo quod natura humana unita fuit hypostasi Verbi, ut in illa, & per illam subsisteret, & sic non per se, hoc est, per suam subsistentiam, seu personalitatem.

Probatur secundo: Tota ratio, quæ cogit Adversarios ad asserendum oppositum, est: quia existimant, esse impossibile, quod assumatur natura aliqua, non assumpta ejus persona: & quod duæ naturæ diversæ subsistant in una persona: sed talis existimatio va-
է na esse ostenditur a pari. Siquidem
3 potuit Verbum accipere a Deo Patre naturam paternam, non accepta paterna persona, etiamsi natura, & personalitas identificantur in Patre: ergo multo magis potuit idem Verbum assumere a Virgine matre nostram naturam, non assumpta nostra persona; quia in nobis natura, & personalitas distinguuntur: facilius enim e duobus distinctis, quam ex identificatis, unum accipitur alio non accepto. Præterea fieri potuit in Trinitate, ut sub una numero natura divina subsisterent tres personæ diversæ; ergo multo ma-
է gis fieri potuit in Christo, ut, e
4 contrario, duæ naturæ diversæ subsisterent in una numero Verbi persona; nam facilius possunt plures naturæ diversæ in unum individuum suppositum convenire; sicut de facto in uno Petro existit anima, corpus, quantitas, qualitas, &c. quam possit in plura distrahi supposita una individua natura; quod non accidit, nisi in occultissimo Trinitatis mysterio.

Probatur tertio: Si Deus Verbum assumpsisset non solum naturam, verum etiam personam humanam, puta ho-

hominem aliquem; certe vel talis humana persona, postquam a Verbi persona fuerit assumpta, amisisset propriam personalitatem, vel non amisisset, sed conservasset illam: si dicatur primum: ergo frustra Verbum illam assumpsit, dum postea dimittere debuit: tum quia falsum esset illud sanctorum Patrum axioma: *Quod semel assumpsit nunquam dimisit*: tum etiam, quia si solam humanam naturam sine humana personalitate post assumptionem retinuit: cur non illam solam a principio ipsum assumpsisse, dicamus? si secundum: ergo vera essent omnia Nestorii nugamenta, in Concilio Ephesino damnata, & ab Adversariis ipsis explosa, quamvis ex tali ipsorum præmisso necessario sequerentur.

Et primo sequeretur, quod in Christo non esset una persona, sed duplex, assumens scilicet, & assumpta: Nam natura humana cum sua personalitate unam personam constitueret; & præterea natura divina cum personalitate Verbi constitueret alteram; quare Christus non esset unus, sed duplex filius: alius filius Dei, & alius filius Mariæ: quia nomen filii est nomen personæ. Unde B. Virgo non esset mater Dei.

Secundo sequeretur, quod Deus Verbum non esset intrinsece, & substantialiter unitus cum persona illa humana; quia non faceret cum illa unum per se subsistens, hoc est, unam personam: atque adeo non esset vere factus homo. Nam in tali casu Verbum non assumpsisset ad subsistentiam suam divinam aliquam naturam, subsistentia indigentem, ut subsisteret in ipsius Verbi supposito; sed potius assumpsisset personam, jam in se complete subsistentem, & sic substantialiter incommunicabilem alteri supposito:

Ե 5 [illegible]

Զ 6 [illegible]

Է 7 [illegible]

Է 8 զի յայնժամ բանն ոչ առեալ էր առ իւր ածային անձնաւորութիւն զբնութիւն ինչ, որ կատարէր անձնաւորութե. որպ զի գոյացցի նովին անձնաւորութբն բանին. այլ յաւէտ առեալ էր զանձն ըստ ինքեան կատարելապ գոյացեալ. և այսպ անհաղորդելի գոյացաբար այլում անձնաւորութե. ապա ուրեմն բանն միաւորեալ էր ընդ նմա միայն արտաքսապ և պատահաբար. որպ ասէր պիղծն նեստոր. զի. 'ի ձեռն արտաքին ինչ յարակցութե պատուոյ և արժանաւորութեան, կամ շնորհաց և սիրոյ, կամ հաղորդութե անուանց. և կամ բնակութե միոյն 'ի միւսում որպ 'ի տաճարի.

Ը 9 Երրորդ հետեւիւր. թէ ոչ կարէր լինել 'ի քս հաղորդութի յատկութեց երկաքանչիւրոյ բնութեն 'ի մէջ այս և մարդոյն. վս որոյ և ոչ կարէաք ասել 'ի քս. թէ ած է մարդ, է չարչարելի. է մահկանացու. և այլն. վս զի մարդդ. որ նշանակէ զմարդկային բնութի չարչարելի մահկանացու, ոչ գոյանայր անձնաւորութբ բանին. այլ իւրով անձնաւորութբն. արդ՝ բնութի և յատկութի՝ թէպէտ կարեն ստորոգիլ զանձնէն որով գոյանան. այլ սակայն ոչ զօտար անձնէ. զոր օրինակ. ոչ բարւոք ասիւր. թէ պետրոս է առիւծ, է մռնչական. զի բնութիւն առիւծու և յատկութիւնն

Թ 10 նորին՝ ոչ գոյանան անձնաւորութբն պետրոսի. այլ ինքնակայութբ առիւծու. Նոյնպ և ոչ կարէաք ասել հակադարձաբար յղս քի. թէ այս մարդ է ած, է յաւիտենից, է ամենակարող. վս զի մարդդ նշանակէր զմարդկային անձն, զոր դնեն 'ի քս հակառակորդքն. և ոչ զածայինն, զորմէ միայն ասի. թէ է ած, յաւիտենից, ամենակարող.

Եւ. դրձ ոչ կարէաք ասել. թէ որդին մարդոյ է որդի այ. եթէ ոչ մի անձն բանին հասարակ իցէ վս երկո-

ցու-

to: ergo unitum fuiſſet cum illa ſolum accidentaliter, & extrinſece, ut dicebat Neſtorius, per conjunctionem, non phyſicam, ſed moralem honoris, ſeu dignitatis, vel gratiæ, & affectus, vel communicationis nominum, vel denique inhabitationis unius in altero, tanquam in templo.

Tertio ſequeretur, quod fieri non poſſet in Chriſto communicatio idiomatum, ſeu proprietatum utriuſque naturæ inter Deum, & hominem. Quare dici vere non poſſet: *Deus Verbum eſt homo, eſt paſſibilis, eſt mortalis.* Et ratio eſt, quia ly, *homo*, ſignificans naturam humanam, paſſibilem, & mortalem, non ſubſiſteret in Verbi ſuppoſito, ſed in ſuo: at natura, ejuſque proprietas, poteſt quidem in concreto prædicari de ſuppoſito, in quo ſubſiſtit; non autem de alieno ſuppoſito: ſicut non bene diceretur; Petrus eſt Leo, eſt rugibilis: quia natura Leonis, ejuſque proprietas non ſubſiſtunt in Petri ſuppoſito, ſed in ſuo. Neque, propter eandem rationem, e converſo dici poſſet de Chriſto. *Hic homo eſt Deus, eſt æternus, eſt omnipotens*: quia ly, *hic homo*, aliam perſonam ſignificaret, quam perſonam divinam, de qua ſolum dici poteſt, quod ſit Deus, & æterna, & omnipotens.

Neque præterea vere dici poſſet: *Filius Dei eſt filius hominis: filius hominis eſt filius Dei*: (niſi una Verbi perſona ſit communis utrique naturæ, & ſic ſit filius Dei ſecundum naturam divinam, & filius hominis ſecundum naturam humanam). Et ratio eſt; quia, cum nomen filii ſit nomen perſonæ: ſi filius hominis eſſet perſona humana, & ſic alia, quam divina; non poſſet prædicari de filio Dei; nec e

Vv con-

conversо: quia una persona non potest prædicari de alia: ut patet in personis divinis; quæ, licet identificentur cum una numero natura, adhuc tamen non possunt ad invicem prædicari, dicendo: Pater est filius: aut, filius est Pater.

Quarto denique sequeretur, quod nec possent operationes Christi humanæ vere attribui Deo Verbo: & sic falsum esset illud: *Deus pro nobis natus est de Virgine: est passus, crucifixus, &c.* Quia hypostasis tantum est, cui attribuuntur operationes naturæ, cum actiones, & passiones sint suppositorum; dicimus enim: Petrus nascitur, patitur, ratiocinatur, &c. ergo si esset in Christo humana hypostasis alia, quam hypostasis Verbi; de illa utique, & non de Deo Verbo, verificarentur operationes humanæ ipsius Christi, ut esse natum de Virgine, passum, crucifixum, &c.

At ad omnia hæc respondent Pseudomagistri: Ante assumptionem quidem Deus Verbum, & homo fuerunt duæ naturæ, & duæ personæ; post assumptionem vero ex utrisque facta est una & natura, & persona: idcirco non sequuntur absurda illa Nestoriana.

Sed vere insaniunt; & non contenti hæresi Nestoriana, hanc cum Eutychiana componunt, ut hæresis utriusque venena opposita unico sorbeant haustu; & plura, quin pejora sequantur absurda.

Contra itaque primo est: quia, si dictum de una ex duabus facta natura, error fuit magnæ stultitiæ, uti demonstravimus quæst. 4.; eo quidem majoris erit, si idem de persona dicatur: cum personæ sint præterea essentialiter invicem incommunicabiles, quales non sunt naturæ: ergo multo minus de duabus potuit una fieri: alioquin

etiam

Ժա ցունց բնութեցն. և եթէ որդին այ ըստ
11 ածային բնութեն. և որդի մարդոյ
ըստ մարդկային բնութեն. վն զի ա_
նուանս որդւոյ է անուան անձին. ապա
թէ որդին մարդոյ էր անձն մարդ_
կային, և ոչ ածայինն միայն. ոչ կա_
րէր ստորոգիլ զորդւոյն այ. և ոչ ևս
հակադարձաբար. զի մի անձն ոչ կարէ
ստորոգիլ զմիւսոյ անձնէ. որպ յայտ
է 'ի յերիս անձինս երրորդութեն.
որք թէպէտ և միանան ընդ միում
անհատ բնութեն. սակայն ոչ և ս կա_
րեն ստորոգիլ զմիմեանց. զի ոչ կարեմք
ասել. թէ հայր է որդի. և կամ որդի
է հայր.

Ժբ Եւ չորրորդ հետևիւր. թէ և ոչ
12 կարէին մարդկային ներգործութիւնք
քն ճշմարտապէս համարիլ այ բանին.
ուստի և սուտ լինէր ասելն. թէ ած
վն մեր ծնաւ 'ի կուսէն, չարչարե_
ցաւ, խաչեցաւ, և այլն. վն զի անձն
միայն է այն, որում համարին գործք
բնութե. զի գործք և կիրք են անձանց
ըստ փիլիսոփայից. վն որոյ ասեմք.
թէ պետրոս ծնանի, չարչարի, տրա_
մաբանէ, և այլն. ապա թէ գոյր ևս
'ի քս անձն մարդկային. և ոչ միայն
ածայինն. ուրեմն մարդկային ան_
ձինն, և ոչ ածայնոյն համարեալ լի_
նէին մարդկային ներգործութիւնքն
Ժգ քի. որպէս ծնանիլ 'ի կուսէն. չարչա_
13 րիլ. խաչիլ. և այլն.

Առ որ առ այս ամ պատասխանի
տան հակառակորդքն. և ասեն. թէ
յառաջ քան զմիաւորութիւն ած և
մարդ էին արդեօք երկու բնութիւնք
և երկու անձինք. բայց զկնի միաւո_
րութեն եղև 'ի յերկոցունցն մի բնու_
թիւն և մի անձն. սակս այսորիկ ոչ հե_
տևին վերոյգրեալ անտեղիքն նես_
տորին.

Իսկ սոքա յոյժ անխելաբար և
ընդվայր խօսեն. և ընդ նեստորա_
կան չար աղանդոյն խառնեն զմոլո_

րու_

րութին եւ միաւորեցեալ. որպէս զի միով բաժա Ժդ
նաւ արարեցին զերկոսին չար թիւնս. 14

Վն որոյ ընդդէմ նոցա է. նախ զի
եթէ ասացեալն միոյ ՚ի յերկուց եղել
բնութեն եղեւ միորութիւն մեծի խե
լագարութէ, որպէս հաւաստի ցու-
ցաք ՚ի չորրորդ վիճաբանութեն. որ
չափ եւս առաւել մեծագոյն խելագա
րութէ սխալ եղէ. զնոյն ասել յղղս ան
ձինս. վն զի երկու անձինք են ամենեւին
անմիաւորելի եւ անհաղորդելի ընդ-
միմեանս. այլ ուրեմն ոչ կարեն մի
լինել ՚ի յերկուց. ապա թէ ոչ. ուրեմն
եւ ածային երեք անձինքն մի եղեալ
էին ՚ի յերից. մանաւանդ զի միանան
ընդ միոյ անհասա բնութեն. որ ոչ հան Ժե
դիպի ՚ի յերկուս անձինսն յածային 15
եւ ՚ի մդկային. այլ թէ անհնարին
եղեւ ածային անձանցն լինել մի անձն.
եւս առաւել անհնարին է. թէ ՚ի մարդ-
կայնոյ եւ յածայնոյ անձանց լիցի մի
անձն.

Երկրորդ. զի մարդկութին ոչ յառաջ
ստեղծագործեալ եղեւ յորովայնի
կուսին. քան զմիաւորելն ընդ բանին.
այլ յորժամ առեալ եղեւ ՚ի յանձնէ
բանին, յայնժամ համանգամայն ստեղ
ծաւ. եւ ոչ յառաջ. այլ ուրեմն
սուտ է ասելն. թէ յառաջ քան զմիա
ւորութիւնն աստուած եւ մարդ էին
երկու անձինք.

Երրորդ. զի այդպիսի մի անձն ՚ի Ժզ
յերկուց անձանց եղեալդ զկնի միաւո 16
րութեն՝ կամ էր մի ՚ի ձեռն միոյ անձ
նաւորութեան բանին. եւ յայնժամ
այլ միւս անձնաւորութին մարդոյ
լինէր ապականեալ եւ թողեալ ՚ի բա
նէն աստուծոյ. որպէս ասացաք ՚ի վե
րոյ. կամ էր մի ՚ի ձեռն շփոթման եր
կոցունց անձանցն. եւ յայնժամ երկո
քին անձինքն ՚ի շփոթումն ապականել
լինէին. եւ այն մի անձն ՚ի յերկուց շփո
թեալն ոչ մարդկային էր, եւ ոչ ածային.
զո՛ր օրինակ. ՚ի բազում շփոթեալ

եւ

etiam personæ divinæ essent una factæ de tribus, eo vel maxime, quia identificantur cum una numero natura, quod non contingeret in personis divina, & humana. Adde, quod non est major oppositio relativa producentis, & producti inter divinas personas, quam esset inter personam humanam, & personam Verbi: ergo si personæ divinæ non potuerunt fieri una, multo minus unam facere potuerunt personæ divina, & humana.

Contra secundo: quia in utero Virginis non fuit ante formatus homo, quam a Verbo assumeretur: sed in eodem instanti, in quo anima Christi creata fuit, & infusa corpori, Verbum ad suam personam assumpsit utrumque per unionem hypostaticam: igitur nullum fuit temporis instans ante assumptionem, in quo Verbum, & homo fuerint duæ personæ.

Contra tertio: quia hæc una ex duabus facta persona post assumptionem, vel esset una per unicam tantum Verbi personalitatem: & tunc altera hominis personalitas fuisset corrupta, atque adeo a Verbo post assumptionem dimissa, ut supra dicebamus. Vel esset una per confusionem utriusque personalitatis: & tunc utraque personalitas fuisset in confusione corrupta; & tertia illa, ex duabus confusa, nec humana esset, nec divina: sicut ex pluribus elementis confusis, atque corruptis, fit unum mixti suppositum, quod nullum est elementorum. Vel tandem esset una persona per inconfusam compositionem utriusque personalitatis: & hoc est impossibile: primo, quia una personalitas est essentialiter incommunicabilis alteri, ut ostensum est exemplo divinarum personalitatum: ergo non potest una

com-

componi cum altera; alioquin non esset personalitas, quia non haberet suam essentiam, quæ est ratio complete existendi per se, & in se naturæ rationalis. Secundo, quia quælibet persona est hypostasis perfecta, & absoluta tam in ratione naturæ, quam in ratione suppositi: cum personalitas sit ultimus terminus, & complementum substantiæ rationalis: ergo personæ divina, & humana non possunt concurrere, ut partes componibiles, ad constitutionem alterius unius personæ: alioquin essent in tali ratione perfectæ, ut supponitur; & non perfectæ, quia de ratione partis est imperfectio. Tertio, quia etiam dato, quod duæ illæ perfectæ personæ potuerint simul inconfuse componi, & dici una in ratione compositi, adhuc tamen non tolleretur, quin essent duæ perfectæ secundum seipsas ratione mutuæ, & inconfusæ distinctionis: ergo etiam in tali casu verificarentur de illis omnes Nestorianæ consequentiæ supradictæ.

Nec dicant: Anima rationalis, a corpore separata, etiam subsistit per se, & in se; & tamen adhuc est unibilis cum corpore, ad unam hominis personam constituendam. Quia anima separata non est natura perfecta, sed pars humanæ naturæ; & ideo neque subsistit in se complete, sed incomplete, quam etiam ob causam non dicitur, nec est persona: unde potest bene concurrere simul cum corpore ad unam perfectam naturam, & personam hominis constituendam. Non ita res habet in casu nostro; ubi persona humana non solum esset natura perfecta, sed etiam per se complete subsistens, quia esset persona, ut supponunt, & multo magis talis esset persona divina. Adde, quod anima separata,

Ֆէ 17 և պատկանեալ տարերաց եղանակ մի
փայտ. որ ոչ է ոչ՚ի տարերաց. կամէր
մի անձն անշփոթաբար բաղադրեալ
՚ի յերկուց անձանց. և այս է անկա-
րելի. նախ՝ զի մի անձն է ամենևին
անհաղորդելի միւսում անձին. որպ̃
ցուցաք օրինակաւն երից ա̃ծայնին ան-
ձանցն. ապա ուրեմն ոչ կարէր միոյն
բաղադրել ընդ միւսումն. զի որպի-
սութ̃ին անձին է, որ եղեցի բնական
բնութ̃ի ըստ ինքեան և ինքեամբ են-
թագոյացեալ. յ̃ր. առանձին, և ոչ
հաղորդեալ միւսում ենթակայումն.
Երկր̃դ. զի իւրաքանչիւր անձն է մի
դէմ ծայրագոյն և կատարեալ ըստ
Ֆը 18 բանի բնութ̃ե և ըստ բանի ենթա-
կայութ̃ե. զի անձնաւորութ̃ին է յե-
տին եզր և լրումն բնական բնու-
թեան. ապա ուրեմն երկու անձինքն
ա̃ծային և մարդկայինն ոչ կարեն յա-
րայարել ընդ միմեանս իբր մասունք
բաղադրելի առ ՚ի բաղկացուցանել
զայլ մի անձն. զի դոլն մասին՝ է դոլ
անծայր և անկատար. Եւ Երր̃դ. զի
եթէ այդպիսի երկու կատարեալ ան-
ձինքդ շաղկապեալ էին ընդ միմեանս
անշփոթաբ̃ար. ապա իւրաքանչիւրն ՚ի-
յանշփոթ միաւորութ̃են մնայր առողջ
և կատարեալ. որպ̃ և էին յառաջ.
ուրեմն ապա և էին երկու անձինք
ՖԹ 19 յետ միաւորութ̃են. և յայսմանէ հե-
տևէին ա̃մ վերոյգրեալ անդէպքն
պղծոյն նեստորի:

Թերևս ասիցեն. հոգին բանաւորն
բաժանեալ ՚ի մարմնոյ՝ թէպէտ ենթա-
գոյանայ ըստ ինքեան առանձին. սա-
կայն կարէ ևս միաւորել ընդ մար-
մնոյն առ ՚ի բաղկացուցանել զմի անձն
մարդոյ. ապա ուրեմն ըստ նմին զա-
ղափարի կարէր անձն մարդկային միա-
ւորել ընդ անձին բանին ա̃յ առ ՚ի
կացուցանել զմի անձն քս̃. բայց առ-
այս պատասխանի. թէ հոգին բանա-
կան ոչ է կատարեալ բնութ̃ի. այլ է

մի մասն մրդկային բնութեն. քն որոյ Ի
և ոչ ենթադրութեան ըստ ինքեան կա_ 20
տարելաբար. այլ անկատարելապէս. և սակս այսորիկ՝ ի փիլիսոփայից ոչ անուանի անձն. այլ մասն անձին. զի հոգին պետրոսի ոչ կոչի պետրոս. այլ հոգի պետրոսի. ուստի և բարւոք կարէ յարմարել ընդ մարմնոյ առ՝ ի բաղկացուցանել զմի կատարեալ բնութիւն և անձն մարդոյ. ըստ որ՝ ոչ նոյնպէս հանդերձի ՝ի մերում առաջիկայ խնդրուէս. զի այդ երկոսին մարդկային անձն էր ոչ թէ միայն կատարեալ բնութիւն. այլ և կատարելապէս ենթադրութեամբ ըստ ինքեան. զի էր անձն. որպ ասեն.
և նոյնպէս գերեկայր է անձն ածային. Իա
Նաև զի հոգին միաւորի ընդ մար_ 21
մնոյն, և առնէ համադրեալ նովին զմի կատարեալ անձն. այսու զի առնչական բնականաբար առ մարմինն. ոչ ինքն առ կատարեալ ենթակայութիւն ինչ. այլ ինքն առ մասնակից լրումն բնութեան իւրոյ. և առ նիւթ որ պահանջէ զհոգին իբրև զանեալ իւր. բայց երկու անձինքն այդորիկ. այ. ածային և մարդկայինն էին ըստ ինքեանց երկու կատարեալ ենթակայութիւնք. վն որոյ և մին ոչ պահանջէր զմիւսն առ՝ ի կատարելութեան ենթադրութեան. այլ ուրեմն ոչ կարէին բաղկացուցանել զմի անձն քն.

rata, & ſubſiſtens, in tantum eſt uni-
bilis corpori, ut componat cum illo unam perſonam; in quantum reſpicit corpus, non ut ſuppoſitum actu per ſe ſubſiſtens, ſed ut compartem, ſeu complementum ſuæ naturæ, hoc eſt, ut materiam, & puram potentiam, quolibet actu ſubſtantiali privatam, ſaltem completo; & ſic quæ recipiat ab anima actum formalem, tum ſpecificum, tum ſubſtantialem, ſaltem completum. At in caſu noſtro utraque perſona (ut diximus) eſſet ſuppoſitum, actu per ſe complete ſubſiſtens: & ſic neutra reſpiceret alteram, ut carentem actu ullo ſubſtantiali, ne-
que completo, neque incompleto.

ԵՐՐՈՐԴ

Ցուցանի միութիւն սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց, զորս ընդունի հայոց եկեղեցին.

Պրակ. Դ.

Ամենայն նախնիքն որք հարքն առ_ ա
հասարակ ուսուցին՝ ի գիրս 1
իւրեանց. եթէ՝ ի քն ած և մարդ ոչ էին երկու անձինք. այլ մի անձն. և այսպէս ուսուցանելով յայտ արարին. թէ մարդկային բնութիւնն քն ոչ ունէր զիւր մարդկային անձնաւորութիւն. այլ թէ առանձնացաւն անձնաւորութեամբ բանին աստուծոյ. եթէ կամէաք ստուգանօր մի ըստ միոջէ առաջերել զնոսա ՝ի միութիւն. պարտ էր արդեօք

անկիզբն

PROBATUR TERTIO

Ex Patribus Græcis, & Latinis, quos ſuſcipit Armena Eccleſia.

§. IV.

PRiſci Patres, qui docuerunt, naturam humanam in Chriſto non habere propriam ſubſiſtentiam, ſeu perſonalitatem; ſed ſubſiſtere in perſona Verbi divini; fuerunt omnes illi, qui tradiderunt, Chriſtum, Deum, & hominem, non eſſe duas, ſed unam perſonam. Hos autem ſi vellemus a capite recenſere, plane opus eſſet, veteres omnes Eccleſiæ ſanctos Patres ſerie admodum longa percurrere: hoc

eſt,

est, ab Evangelista usque Joanne initium petere, qui scribens adversus Cherintum, dicentem, Christum esse personam humanam, supra quam descenderit in columbæ specie Verbi persona, hoc jecit sui Evangelii fundamentum: *In principio erat Verbum*; ac prosequens usque ad illud: *Et Verbum caro factum est*, ostendit, Christi personam haud esse aliam a persona Verbi divini, homine facta per assumptionem humanæ naturæ: atque finem seriei claudere in Cassiano, qui paulo ante Chalcedonense Concilium scripsit jussu Leonis Papæ libros septem contra Nestorium, ultimum hæresis hujus propagatorem.

At quia similia Patrum testimonia, quæ ubertim afferuntur partim ab eodem Cassiano in fine septimi libri, partim a Cyrillo Alexandrino in scriptis contra eundem Nestorium, ipsis nota sunt Adversariis; qui propterea negare non audent unam personam; sed illam asserunt (licet contra mentem sanctorum Patrum) e duabus esse constructam: idcirco aliqua alia subjiciemus nonnullorum e dictis Patribus verba, quibus reliquorum mens clarius innotescat, & hæreticorum os obstruatur.

Clemens primus, Romanus Pontifex, lib. 7. Constit. Apostol. cap. 37. *Quod*, inquit, *ortum est ex muliere, in se Verbum subsistere fecit, apparuitque in vita, declarans se in Baptismo Deum, & hominem*: hoc est, humanitas, de muliere assumpta, non habuit propriam subsistentiam, seu personalitatem; sed substitit in persona Verbi.

Gregorius Thaumaturgus, in Orat. de singulari fide: *Est Deus verus, qui cum esset carnis expers, in carne* ap-

Բ սկիզբն առնել 'ի սրբոյ աւետարանչէն
2 Յոհաննու . որ կամելով գրել ընդդէմ
աղանդոյն Կերինթոսի , որ ասէր . թէ
քս̃ էր մարդկային անձն . որոյ վր̃ իջեալ
իցէ աղաւնակերպ անձն բանին . սկիզբն
բնաւորեաց զաւետարանն իւր այս_
պիսի բանիւ . 'Ի սկզբանէ էր բանն .
և յառաջ ընթանալով մինչև առ այն .
թէ բանն մարմին եղև . եցոյց մեզ
յայտնապէս . թէ անձն քի̃ ոչ էր այլ, եթէ
ոչ միայն անձն բանին այն , մարդ եղեալ
առնլով զմարդկային բնութիւն . Եւ 'ի
վերջն պարտ էր հասանել մինչև 'ի սբ̃
հայրն կասիանոս . որ սակաւ ինչ մի յա
ռաջ քան զքաղկեդոնի ժողովն գրեաց
Գ հրամանաւ սբ̃յն լեւոնի պապին զեօթն
3 գիրս ընդդէմ նեստորի յետին սեր_
մանողի նորին աղանդոյն .

Բայց վս̃ զի այսպիսի վկայութիւք
սրբոց հարցն յղ̃գս միոյ անձին քնյայտ
եղեն ինքեանց հայոց , ոչ է պիտոյ այժմ
աշխատել և առբերել զնոսա աստ . այլ
միայն զսակաւս 'ի բազմաց , որ պար_
զագունաբար յայտնի առնեն . եթէ 'ի
մարմնացեալ անձն բանին ոչ գոյր
մրդկային անձնաւորութիւն , այլ միայն
մարդկային բնութիւն միաւորեալ ընդ
անձնաւորութե̃ բանին .

ՍԲն կղեմէնտոս պապն հռոմայ ,
և աշակերտ առաքելոյն պետրոսի , 'ի
Դ յեօթներրդ գիրսն յղ̃գս առ̃քելին կանո_
4 նաց ասէ . ԶԾ բանն ինքեամբ ենթա_
դոյացոյց զծնեալն 'ի կնոջէ . և երևե
ցաւ 'ի կենաստայս . և եցոյց զինքն 'ի
մկրտութե̃ ած̃ և մարդ .] այսէ ասել .
թէ մարդկութիւն , զոր 'ի կնոջէ էառ
բանն ած̃ , ոչ ունէր զմարդկային ան_
ձնաւորութիւն . այլ ենթադրյանայր
անձնաւորութե̃ բանին .

ՍԲն գրիգոր սքանչելագործն 'ի
ճառն յղ̃գս հաւատոյ ասէ . է ած̃
ճշմրտ . որ լեալ անմարմին 'ի մարմնի
երևեցաւ . ոչ ունի զերկու անձն . այլ
զերկու բնութիւն .]

ՍԲն

Ե 5 Մեծն Աթանաս 'ի ճառն յաղագս միութեան Քրիստոսի ասէ. Զայլ անձնաւորութիւն մարմնոյն. և կամ որպէս նոքա ասեն առեալ մարդոյն. մուծանեն հերձուածողքն. և զայլ ևս առողջին. զայլ անձն որդւոյն աստուծոյ. և զայլ անձն որդւոյն մարդոյ.] Եւ դարձեալ յետ սակաւուց ասէ. Ոչ մարմինն ունէր զզօրութիւն կատարելոյ զաստուածային անձն. այլ այն. որ էր առողջ և գերակատար, զայն որ անկատար էր, կատարեաց. և որ պէտս ոչ ունէր իրի ուրուք. միաւորեցաւ ընդ մարմնոյն. որ կարօտէր պիտոյից իւրոց.] այսինքն. Ենթակայութեան և կամ անձնաւորութեան.

Զ 6 Նորին 'ի ճառէն յաղագս ամենասուրբ աստուածածնին. Մարդեղութիւն Քրիստոսի ունի զանձն իւր 'ի յԱյ. և ոչ 'ի մարդոյ մարդկօրէն. քանզի նորա մարդկային կերպարանն եառ զգոյութիւն իւր աստուածային կնքովն.] այսինքն. անձնաւորութեան, որ է յետին լրումն և կնիք բնութեան.

Նորին 'ի գրոցն յաղագս սահմանաց. Այլ է բնութիւն. և այլ անձնաւորութիւն. եթէ ոք հարցանիցէ վասն աստուածութեան. Թէ քանի՞ բնութիւնս խոստովանիս. պատասխանի տուր. Թէ մի բնութիւն. և զերիս անձնաւորութիւնս. այլ թէ ոք հարցանէ վասն մարդեղութեան տնօրէնութեան. Թէ քանի՞ բնութիւն խոստովանիս.

Է 7 պատասխանի տուր. Թէ զերկու բնութիւնս և զմի անձնաւորութիւն. քանզի Քրիստոս զերկու էութիւնս և բնութիւնս ունի անփոփոխս և անշփոթս. զաստուածութիւն և զմարդկութիւն. 'ի մի անձն. աստուածկատարեալ և մարդ կատարեալ ճանաչեալ.]

Մեծն Գրիգոր աստուածաբանն 'ի Թուղթն առ Կղեդոնիոս ասէ. Եթէ ոք ասիցէ. Թէ աստուած բանն եմոյծ զինքն 'ի մարդ, որ յառաջ իցէ ստեղծեալ. նոյնպիսին դատապարտեալ եղիցի.]

Մեծն Ոսկեբերան 'ի ճառն յաղագս աւազակին ասէ. Երկու բնութիւնք և

ներ

apparuit: non tamen duas habet personas, sed duas naturas.

Athanasius, in Orat. de Unitate Christi: *Aliam hypostasim carnis, sive (ut ipsi ajunt) assumpti hominis, introducunt hæretici; aliam rursus Dei assumentis: aliamque item personam filii Dei, & aliam personam filii hominis.* Et paulo post: *Non corpus igitur vim habuit absolvendæ divinæ hypostaseos; sed ille, qui vere integer, perfectusque est, id quod imperfectum erat, absolvit: & qui nullius indigus erat, conjunctus est, & coadunitus cum carne: & qui nullius rei necessitatem sensit, dedidit se corpori, necessariis indigenti:* hoc est, hypostasi, subsistentia, seu personalitate.

Item Serm. in Evangelium de Sanctissima Deipara: *Hinc est, quod Christi incarnatio ex Deo personam suam habeat, non humanitus ex homine: siquidem juxta divinum characterem humana ejus forma statum suum accepit.*

Item in Tract. de Definitionibus, ubi de natura, & hypostasi: *Aliud est natura, aliud hypostasis. Si quis ergo de Divinitate quærat: quot confitearis naturas? responde, unam; hypostases vero tres. Quod si quis de Incarnationis dispensatione interroget: quot naturas confiteare? responde, duas; unam vero hypostasim. Christus enim duas essentias, & naturas habet, immutabiles, & inconfusas, divinitatem, & humanitatem; in una hypostasi Deus perfectus, & perfectus homo cognitus.*

Julius Papa in epist. ad Doximum: (citatur in Ephesino Concilio, par. 2. act. 1.): *Est autem perfectus Deus in carne, & homo perfectus in spiritu: non duo filii, unus quidem germanus*

filius,

filius, qui suscepit hominem; alter vero homo mortalis, a Deo susceptus: sed unus unigenitus in Cælo, unigenitus in terra Deus.

Felix Papa, & Martyr, in epist. ad Maximum, Episcopum Alexandrinum, (citatur ibidem, & a Cyrillo in defensione quarti Anathematismi ab Orientalium oppositione): *Dominus noster Jesus Christus, ex Virgine Maria natus, est sempiternus Dei filius, & Verbum; non autem homo a Deo assumptus, ut alius sit ab illo: neque enim hominem assumpsit Dei filius, ut alius ab ipso existat: sed, cum perfectus Deus esset, factus est simul & homo perfectus, ex Virgine incarnatus.*

Proclus, in epist. ad Armenios. *Non enim dicit Evangelista, in hominem jam perfectum introisse; sed carnem factum esse: ad ipsa nostræ naturæ primordia perveniens, & ad ipsa generationis initia recurrens.* Et rursus ibidem: *Ego namque, cum unum esse filium sciam, ac pie didicerim; unam incarnati Dei Verbi confiteor hypostasim.*

Nazianzenus, in epist. 1. ad Cledonium: *Si quis Dei Verbum in hominem, jam ante formatum, se demisisse, ac quasi insinuasse, dixerit; damnationis teneatur reus.*

Chrysostomus, Orat. in Latronem: *Duæ naturæ, & actiones in Christo sunt; sed una persona.*

Augustinus, lib. de fide ad Pet. cap. 2. *Deus naturam hominis assumpsit, non personam.* Item in Enchir. cap. 5. *Proinde Christus Jesus, Dei filius, Deus, & homo est: Deus, quia Dei Verbum: homo autem, quia in unitatem personæ accessit Verbo anima rationalis, & caro.* Et iterum cap. 36. *Quid enim*

Է ներգործութիւք են՚ի քս̃. այլ մի անձ-
8 նաւորութի.]

Սբն օգոստինոս ՚ի գիրսն յղգս հաւատոյ ասէ. ա̃ծ զմարդոյ բնութի էառ. այլ ոչ զանձն.] Եւ դարձ. նորին ՚ի գրոցն ընկերիտոնին հնգերորդ գլխոյն. Յս̃ քս̃ որդին ա̃յ է ա̃ծ և մարդ. ա̃ծ է զի և բանն ա̃յ. իսկ մարդ է. զի հոգի բանական և մարմինն եկին ՚ի միութի անձնաւորութե̃ն բանին.] Եւ դարձ. ՚ի .լզ. երդ գլխոյ նորին գրոցն. Օհա̃ ըդ մարդկային բնութին արժանի եղև որ նա միայն առեալ իցէ ՚ի միութի անձին որդւոյն ա̃յ.]

Սբն յուլիոս պապ ՚ի թուղթն առ
Թ դոքսիմոս ասէ. Է ա̃ծ կատարեալ ՚ի
9 մարմնի. և մարդ կատարեալ ՚ի հոգի. ոչ երկու որդիք. ՚յլ. մինն որդի ճշմար. որ էառ զմարդն. և միաւն մեր մահկանացու առեալ յա̃յ. այլ մի որդի միածին յերկինս և յերկրի ա̃ծ.]

Սբն փելիքս պապ և մարտիրոս ՚ի թուղթն առ մաքսիմոս եպսկն աղէքսանդրոյ ասէ. Սրբն մեր յս̃ քս̃ ծնեալ ՚ի կուսէն մարիամայ է յաւտեն որդի ա̃յ և բան. այլ ոչ է մարդ յա̃յ առեալ. որ այլ իցէ ՚ի նմանէ. զի որդին ա̃յ ոչ էառ զմարդն. որպէս զի այլ իցէ ՚ի նմանէ. այլ գոլով ա̃ծ կատարեալ մարմնացաւ ՚ի կուսէն, և եղև հա-
Ժ մանգամայն մարդ կատարեալ.]
10 Սբն պրոկղ ՚ի թուղթն առ հայս ասէ. Ոչ ասէ աւետարանիչն. թէ եմուտ ՚ի մարդ կատարեալ. այլ ասէ. թէ մարմին եղև. եկեալ այսպէս ՚ի նոյն սկիզբն մերոյ բնութե̃ և ծնելութե̃.] Եւ դարձ. ասէ ՚ի նոյն թուղթն. Եւ որդ գիտացեալ իմ և ուսեալ. թէ մի է որդի. մի այսորիկ և զմի անձն բանին ա̃յ զմարմնացեալ խոստովանիմ.]

Սբն գրիգոր հռովմայ հյրպտն ՚ի .լը. երդ ճառն մեկնութե̃ մատթէոսի այսպէս ասէ. քաւ լիցի ՚ի մտաց մերոց հաւատալ. թէ անձն ա̃յ և մարդոյ

փոխչին

փրկչին մերոյ յի̄ քի̄ միաւորեալ եղէ 'ի Ժա
յերկուց անձանց. քանզի զնա գոլ ա-
սեմք 'ի յերկուց բնութեց, և 'ի յերկուս
բնութիս. բայց 'ի յերկուց անձանց
բաղադրեալ ոչ համարեմք.]

Սէն կիւրեղ աղէքսանդրացին 'ի յա̄ջին թուղթն առ սեկունդոս ասէ. Եղև այր մարդ. և ոչ զմարդ էառ. որպէս նեստորի թուի.] Եւ դարձեալ նոյն 'ի թղթոյն առ նեստոր. Եբր բանն ա̄ծ անճառելի և անըմբռնելի եղանակաւ զմարմին հոգևոր բանականաւ կատարեալ միաւորեաց ընդ ինքեան ոչ ըստ հաճանեցութեան կամաց և խորհրդոց. և ոչ դարձեալ 'ի ձեռն առնլոյ զանձն մարդկային. այլ ըստ իւրում Ժբ
ենթակայութեն. սակս այսորիկ զնա որդւոյն մարդ եղեալ. և որդի մարդոյ անուանեալ ասեմք.] Սոփո. թէ որպէս յայտնապէս խօսի և ասէ, թէ ոչ զմարդ էառ. որպէս նեստորի թուի. Եւ դարձեալ ասէ. թէ ոչ 'ի ձեռն առնլոյ զանձն զմարդկային.

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՐՈՒ ԹԻՒՆ

առարկութեանց.

Գլուխ. Ե.

Առաջին առարկեն. թէ բանն ոչ ա̄
էառ զմարդկային բնութիւն զատուցեալ 'ի յանհատից մասնաւորաց. որպէս և սոսկ մտածութբ խորհիմք զնա. այլ էառ զմարդկային բնութիւն անհատ և մասնաւոր. որպէս և կարէ գոլ ըստ ենթակայացեալ իրին. Իսկ սոյնպիսի բնութիւ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ անձն. ապա ուրեմն ա̄ծ բանն էառ զմարդկային անձն. և ոչ թէ միայն զմարդկային բնութիւն.

Երկրորդ նախադասութիւն մերոյ դրեալ համաձայնութեան ցուցանի

'ի

enim natura humana in homine Chri-
11 *sto meruit, ut in unitatem personæ unici filii Dei singulariter esset assumpta?*

Gregorius Magnus Papa (qui etiamsi post tempora Concilii Chalcedonensis extiterit, suscipitur tamen ab Armeniis, ut dictum est) homil. 38. in Evang. Matth. *Absit hoc*, inquit, *ab intellectibus nostris, ut personam Dei, & hominis, Redemptoris nostri Jesu Christi, ex duabus personis credamus unitam: ex duabus quippe, atque in duabus hunc naturis existere dicimus; sed ex duabus personis compositum credi, ut nefas, vitamus.*

12 Denique Cyrillus Alexandr. (ut in hoc uno, quem præ reliquis Armenii venerantur, Patres reliquos perstringamus) in epist. 1. ad Successum: *Factus est*, inquit, *homo; non hominem assumpsit, ut Nestorio placet.* Et in epist. ad ipsum Nestorium: *Verbum*, ait, *dum carnem anima rationali perfectam inexplicabili, incomprehensoque modo, non secundum voluntatum, sententiarumque consentionem, neque rursum per humanæ personæ assumptionem, sed secundum hypostasim sibi unit; hominem factum, & hominis filium appellatum esse, asserimus.* Quid ad rem clarius?

SOLVUNTUR

Objectiones.

§. V.

1 Objiciunt primo: Verbum assumpsit naturam humanam, non abstractam a singularibus, prout nuda contemplatione consideratur; sed individuam, qualiter existere poterat

a parte rei: atqui talis natura idem est, quod persona: ergo Verbum assumpsit non solum naturam, sed etiam personam humanam.

Minor probatur primo a Siuniensi, lib.2. cap.2. his verbis: *In rebus subsistentibus non datur natura sine ejus subsistentia, seu hypostasi; neque subsistentia sine natura: igitur natura idem est, quod ejus subsistentia, seu hypostasis*. Probatur secundo ab eodem, lib. 1. cap. 3. *Natura sine sua hypostasi non potest existere*. Et ab Oznienſi: *Natura humana sine personalitate nihil est a parte rei*: ergo, concludunt, si aliquid reale, & subsistens est, hoc aliquid idem significat, quod persona: igitur Verbum assumpsit personam.

Respondetur, quod Verbum non assumpsit naturam universalem, & abstractam a singularibus: quia hæc non invenitur in rerum natura; vel saltem non est sensibilis, sed solum intelligibilis: natura vero, quam Deus assumpsit, sensibilis, & visibilis erat. Neque assumpsit naturam in concreto cum aliquo individuo, puta hominem aliquem, ita ut suppositum præintelligatur assumptioni: quia, præter alias suprapositas rationes, non fuit ante formatus homo, quam a Verbo assumeretur. Sed assumpsit ad suam divinam personam, & subsistentiam, seu ad individuum suum suppositum eam naturam singularem; quæ erat quidem apte nata esse in aliquo humano individuo supposito, sed non fuit; quod est dicere: assumpsit naturam singularem, propria subsistentia, & personalitate privatam, quæ tunc primo fuit in rerum natura, quando substitit per subsistentiam Dei Verbi. Et sic intelligitur, quod ipsum Verbum

factum

Բ 2 ՚ի Սիւնեցւոյն ՚ի յերկրորդ ձեռնարկս հակաճառութեան իւրոյ այսպիսի բանիւ. ՚ի գոյակս ոչ բնութիւն առանց ենթակայութե̄ն իւրեւի. եւ ոչ ենթակայութիւն առանց բնութե̄ն գոյանայ. ապա ուրեմն բնութիւն եւ ենթակայութիւն մի եւ նոյն են։ Եւ դարձեալ զնոյն զայս ցուցանէ Սիւնեցին ՚ի յառաջեալն ՚ի միմեանց հերետիկոսացն յերրորդ ձեռնարկս. ասելով այսպէս. բնութիւն առանց իւր ենթակայութե̄. եւ. անձնաւորութե̄, անհնարին է գոյանալ։] Նաեւ Օձնեցին ասէ. Թէ բնութիւն առանց անձին ոչ ինչ է։] Վ̄ա որոյ երկոքեանն եզրակացուցանեն. Թէ գոյացեալ անհատ
Գ 3 բնութիւն, եւ անձն, զնոյն ամենեւ իմք նշանակեն. եւ եթէ այդ այդ̄ լինի. ապա ուրեմն բանն էառ զանձն.

Պատասխանի. Թէ բանն ոչ առաջեօք էառ զբնութիւն ինչ ընդհանուր եւ զերացեալ ՚ի յանհատից մասնաւորաց. զի այսպիսի բնութիւնս է սոսկ մտածութիւն. եւ ոչ է զգալի, այլ միայն իմանալի. իսկ բնութիւն առեալ ՚ի բանէն էր զգալի եւ երեւելի. Եւ դարձեալ ոչ էառ զբնութիւն ինչ թանձրացեալ ընդ անհատի ումեմն. այ̄. ընդ պետրոսի կամ պօղոսի. զի ոչ էր ստեղծեալ մարդ յառաջ քան թէ առեալ եղեւ մարդկութիւն ՚ի բանէն. Այլ էառ յիւր ա̄ծ-
Դ 4 ային անձն եւ յանհատ ենթակայութիւն զայն մասնաւոր բնութիւն, որ բնաւորեալ էր առաջեօք լինել ՚ի մարդկային անհատի ումեմն. այ̄. ՚ի պետրոսի կամ ՚ի պօղոսի. բայց ոչ եղեւ ՚ի նմա. այլ փոխանակ նորին եղեւ ՚ի յա̄ծային անհատ անձն բանին. ուստի յայտ լինի. թէ բանն առ ինքն էառ զմարդկային մասնաւոր բնութիւն մերկացեալ յիւրմէ մարդկային անձնաւորութենէ. որ բնութիւն յայնժամ էառ զսկիզբն գոյութե̄ եւ լինելութե̄ իւրոյ. յորժամ ենթագոյացաւ անձնաւորութե̄ եւ ենթակայութե̄ն բանին. Եւ այսպէս

բա-

բանն էր եղեալ. Թէ նոյն ինքն բանն Ե
մարդ եղև, որ ոչ լինէր այսպէս, եթէ 5
զեղեալ մարդն առեալ էր.

Առ փոքրն ասեմ, եթէ մարդկային բնու-
թիւն առանձնական՝ համաբարբառութեան
ապստակեան, Թէ մասնաւոր մասը-
կայեն բնութիւն ոչ է անձն, եթէ ոչ
գոյանայ յինքեան և ինքնամբ. քանզի
ամ մասնաւոր գոյացութիւն ոչ է և
ոչ ամէն ենթակայութիւն կամ անձն.
եթէ գոյանայ միաւորեալ ընդ այլում
ենթակայութեամբ. զոր օրինակ. ձեռն, և
ոտքն, ձեռքն, և ոսկերքն, և ջիլքն՝
վն զի միաւորեալ են ընդ մարմնոյն. և գոյա-
նան ոչ յինքեանս, այլ ՚ի մարդն. անկա
րոյնքն ոչ ասեն ենթակայութիւնք, Զ
կամ անձինք. այլ մարդն միայն ասի 6
ասի, յորում գոյանան այնոքիկ. նոյն
պէս և մարդկային բնութիւն քն թէ
պէտ իցէ մասնաւոր գոյացութիւն.
սակայն ոչ է անձն, վն զի միաւորի
ընդ ենթակայութեան բանին, և գոյա-
նայ ամբողջին անձնաւորութեամբ նորին.
այլ յաւէտ ինքն բանն և քն ասի
անձնաւորութեամբ մարդկութեան գոյանայ.

Եւ առ պատճառսն առաջեալ ՚ի
միւսեցոյն՝ և յօձնեցոյն՝ պատասխա-
նանեմ. զի թէպէտ ՚ի գոյանալ ոչ բը-
նութիւն առանց ենթակայութեան գոյա-
նայ. և ոչ ենթակայութիւն առանց բը-
նութեան, սակայն ոչ այսու հետևի. Թէ Է
բնութիւն և ենթակայութիւն մի և նոյն 7
են. զի բնութիւն նշանակէ զէութիւն
իրի. իսկ ենթակայութիւն, որ և անձ-
նաւորութիւն ասի ՚ի բանականն,
յայտ առնէ զեղանակն գոլոյ այնր իրին.
Զի. զգոյն իրին ինքեամբ առանձնաւոր.
Ուստի եթէ նոյն իրն ոչ գոյանայր
ինքեամբ, այլ նորայնով ենթակայութեամբ.
յայնժամ ունէր զնոյն էութիւն կամ բը-
նութիւն. բայց ոչ զնոյն ենթակայու-
թիւն, այլ զօտարն. [illegible]
[illegible]. Թէպէտ քանակութիւն ոչ կարէ
գոլ առանց ձևոյ. և ոչ ձևն առանց

քա-

factum sit homo: quod non esset, si factum jam hominem assumpsisset.

Ad Minorem dico, quod humana natura singularis non est persona, nisi habeat per se subsistere: sicut non quælibet subsistentia singularis est hypostasis, si subsistat per unionem in alio se dignori: ut patet in manu, pede, ossibus, nervis, &c. quæ, quia uniuntur cum reliquo corpore, & subsistunt in homine, non dicuntur hypostases; sed hypostasis dicitur homo, in quo illa subsistunt: ita similiter, humana natura in Christo, quamvis sit substantia particularis; quia tamen venit in unionem cujusdam completi, per se subsistentis, scilicet totius Christi, Dei, & hominis; ideo non potest dici secundum se hypostasis, seu persona: sed potius talis dicitur Christus, in quo illa subsistit.

Ad utramque Minoris probationem respondeo, quod tametsi non datur a parte rei natura substantialis sine subsistentia, seu hypostasi; neque e converso: non ideo sequitur, idem esse naturam, quod ejus subsistentia, & hypostasis: nam illa est essentia rei; hæc vero est modus, & ratio, per quam talis essentia per se subsistit: unde si per se non subsistat, sed in alio; erit eadem quidem essentia, non tamen eadem subsistentia, & hypostasis. Patet instantia in quantitate: nam etiam non potest dari quantitas sine figura; & tamen est idem quantitas, quod ejus figura: immo, sicut eadem numero quantitas, etiamsi non possit existere sine aliqua figura; potest tamen sive sub hac figura existere, sive sub alia: ita pari ratione, licet natura humana non possit subsistere sine aliqua hypostasi; potest tamen sive in propria hypostasi, sive in aliena; sci-

licet

licet Verbi, subsistere.

Dico præterea ad majorem explicationem; quod humana natura non idem significat, quod humana persona: nam natura, secundum se considerata, significat solam hominis essentiam, seu prædicata ejus essentialia, scilicet animal rationale: persona vero præter essentiam significat etiam suppositum ejus, qui talem habet essentiam, v. g. Petrum: unde licet persona includat in suo significatu naturam, non tamen natura in suo significatu includit personam. Adest exemplum in divina Trinitate, ubi tres sunt personæ, & una natura: quod si idem omnino natura, & persona significarent; certe totidem essent in Trinitate naturæ, quot sunt personæ: quod est Arrianum.

Objiciunt secundo: Si Christus haberet naturam humanam sine humana personalitate; haberet naturam humanam imperfectam: quia personalitas, seu subsistentia est ultima perfectio, & complementum naturæ: ergo non esset perfectus homo, sed potius semihomo.

Respondetur, quod duplex perfectio considerari potest in natura substantiali: altera est in ratione naturæ, seu essentiæ, quæ explicatur per prædicata ejus essentialia, sive propria: nimirum, quod sit natura completa, cui nihil desit, quod spectet ad ejus essentiam, & proprietates. Et in hac quidem ratione, sicut neque anima, neque corpus sunt natura humana perfecta, hoc est, animal rationale, risibile, sensitivum, quantitativum, &c. sed tantum partes illius: quia utrique, seorsim acceptæ, deficit altera pars, quæ est complementum alterius in ratione talis naturæ: ita natura humana

Chri-

Է քանականութե. բայց այսու ոչ հետեւի.
8 Թէ քանականութիւնն եւ Բանն մի եւ նոյն
են. ասել մտաւորական՝ զի որոց կարէ
նոյն քանականութիւն կալ, Թէ Պետրոսի
մինչ Բանոյ. եւ Թէ ՚ի ներքոյ միւսոյն.
նոյնպէս եւ կարէ նոյն մարդկային բնու-
թիւն գոյանալ, Թէ իւրովք յատուկ
ենթակայութբ. այս. մարդկային անձ-
նաւորութբն. Թէ օտարութեամբ. այս.
անձնաւորութբն բանին այ.

Եւ դրձլ ասեմ վս առաւել բացայայտո-
մեկնութե լուսաւորութեն այսորիկ. Թէ
մարդկային բնութիւն ոչ ունի զնոյն
նշանակութի. զոր ունի մարդկային
անձն. քանզի մարդոյ բնութիւն, ըստ
Թ ինքեան խորհեցեալ, նշանակէ զառանձ-
9 նական. այս. զէութի մարդոյ. որ է կեն-
դանի բանական մահկանացու. իսկ
անձն մարդոյ նշանակէ ոչ Թէ միայն
զէութի եւ զառանձնական մարդոյ. այլ եւս
զենթադրեալն որ ունի զէութի զայն
պիտի. որ զոր. զպետրոս. վս որոյ Թէ
պէտ անձն ներփակեալն ՚ի նշանակու-
թեն իւրում եւս զբնութիւն. սակայն
բնութիւն ոչ ներփակէ ՚ի նշանա-
կութե իւրում զանձն. Յայտ է սորին
օրինակն ՚ի սբ Երրորդութեն. ուր են
երեք անձինք. եւ մի բնութի. զի եթէ
անձն եւ բնութի զնոյն նշանակէին.
ուրեմն այնքան էին ՚ի յԵրրորդութեն
Ժ բնութիւնք. որքան եւ են անձինք, ըստ
10 աղանդոյն արիոսի.

Երկրորդ առարկեն. զի եթէ քս
ունէր զմարդկային բնութիւն առանց
մարդկային անձնաւորութեն, ունէր
զմարդկութիւն անկատար. զի անձնա-
ւորութիւն. որ եւ ենթակայութի. է
յետին կատարումն բնութե. ապա ու-
րեմն քս ոչ էր մարդ կատարեալ. այլ
կիսամարդ.

Պատասխանի. Թէ ՚ի գոյական
բնութեն զերկեակ կատարումն կա-
րեմք նկատել. զմին ըստ բանի բնու-
թե կամ էութեան. որ յայտ լինի ՚ի

ձեռն

[illegible]

Ժա Christi non solum fuit perfecta, ve-
11 rum etiam perfectissima: quia non solum constabat ex anima, & corpore, aliisque omnibus humanis proprietatibus, ac potentiis, tum rationabilibus, tum sensitivis; sed etiam omnia hæc naturalia habuit perfectiora, & nobiliora, quam ullus unquam habuit homo, vel habebit. Altera perfectio naturæ substantialis est in ratione suppositi, seu hypostasis, quæ in natura rationali dicitur personalitas: quæ quidem personalitas in tantum pertinet ad perfectionem naturæ, in quantum facit solum, quod talis natura (alioquin in
Ժբ sua ratione perfecta) per se existat, &
12 sic compleatur ulterius in ratione suppositi, & dicatur persona, at perfectius est alicui, quod existat in aliquo se digniori, quam quod existat per se: ergo natura humana etiam in ratione suppositi, seu personæ perfectior fuit in Christo, quam in nobis: quia in nobis, quasi per se existens, propriam habet personalitatem; in Christo autem, existens in persona divini verbi, habuit subsistentiam, & personalitatem divinam, quemadmodum ratio sensitivi perfectior est in homine, quam in bruto; quia existens in ho-
Ժգ mine, existit in supposito digniori:
13 igitur Christus, juxta nostram sententiam, non modo non erat semihomo; verum etiam fuit homo perfectior, quam cæteri homines.

Objicies ultimo: Filius Dei est homo: sed non est homo, quem non assumpsit: ergo est homo, quem assumpsit; igitur assumpsit hominem, & sic personam humanam. Et confirmatur primo; quia hoc nomen, homo, significat naturam humanam: sed filius Dei assumpsit naturam humanam; ergo assumpsit hominem. Confirmatur

se-

secundo: quia aliqui sancti Patres interdum dixerunt, verbum assumpsisse hominem.

Respondetur, quod filius Dei est homo, non quem assumpsit, sed cujus naturam assumpsit: quia vero natura non prædicatur de supposito, in quo subsistit, nisi in concreto; ideo vere dicitur: filius Dei est homo. Ad primam confirmationem respondeo, quod hoc nomen, homo, non solum significat naturam humanam, sed etiam suppositum habens illam: & ideo, sicut non possumus dicere, quod suppositum sit assumptum; ita nec dicere possumus, quod sit assumptus homo. Ad secundam confirmationem respondeo, quod, cum sancti Patres interdum dixerunt, filium Dei assumpsisse hominem, improprie loquuti sunt, intelligentes, illum assumpsisse naturam humanam, cujus assumptio ad hoc terminata sit, ut filius Dei sit homo. Et hanc fuisse illorum mentem, constat ex eo, quod omnes negaverunt contra Nestorium, aut alios similes hæreticos, verbum assumpsisse personam humanam.

Երկրորդ ի վերջն առարկելեն. թէ որ
ԺԴ 14 դին այ է մարդ. հանի ոչ է մարդն զոր
ոչ էառ. այլայ ունելով է մարդն զոր
էառ. այսպէս էառ զմարդոյն: այլ. զանձն
մարդոյ. և ոչ թէ միայն զմարդկութիւն
Իսկ առանձին հաստատութեամբ զայն այն
պիսին պատմելով. նախ զի մարդ ա-
նեխն նշանակէ զմարդկային բնութի.
նաև որդին այ էառ զմարդկային բնու-
թիւն. այսպէս ունելով էառ զմարդն. եր
կրորդ զի ասեմք սբ հարք երեսն
գրեցին. թէ բանն էառ զմարդ.

Պատասխանի. թէ որդին այ է մարդ. ոչ
զոր էառ. այլ զորոյ բնութիւն էառ. Եւ
զի բնութիւն ոչ կարէ ստորոգիլ զանձ-
ԺԵ նէն, յորում հաստատեալ. եթէ ոչ
15 թանձրացեալ առումամբ, և ոչ վերա
ցելոյն. սակս այսորիկ ճշմարտապէս ասեմք.
թէ անձն որդւոյն այ է մարդ. ընդ
առաջին հաստատութեան պատասխանի. թէ
մարդ անունն նշանակէ ոչ միայն զմարդ-
կային բնութի. այլ և զանձն որ ունի
զայն բնութիւն. սակս այսորիկ որպէս ոչ
կարեմք ասել. թէ որդին այ էառ
զանձն մարդոյ. նոյնպէս և ոչ կարեմք
ասել. թէ նա էառ զմարդ.

Ընդ երկրորդ հաստատութեան պատասխանի.
թէ յորժամ սբ հարքն գրեցին ուրեք.
թէ բանն էառ զմարդ. խօսեցան անյատկապէս և բացայայտութեամբ. և զայս առելով
իմացան. թէ բանն էառ զմարդկութիւն. որոյ առումն եղև. որպէս զի եղիցի մարդ.
Եւ որ թէ սոյն այսմ միտս խօսեցան սբ հարքն. յայտ եղև. զի ամէնքն միաբան
հաւր. գրեցին ընդդ. Նեստորի և այլոց հերետիկոսաց. ասելով. թէ բանն ոչ
էառ զանձն մարդկային. այլ զբնութիւն.

ՄԻ՞ ԹԷ ՔՐԻՍՏՈՍ ՈՐԴԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Բղխէ եւս ընդ Հօր զՀոգին սբ. թէ՞ ոչ.

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջարկին երկու կարծիք. և լուծումն վիճաբանութեանս.

Գլուխ .ա.

UTRUM CHRISTUS FILIUS DEI

Spiret una cum Patre Spiritum ſanctum.

QUÆSTIO INTER ARMENIOS NONA.

Proponitur duplex ſententia, & reſolutio Quæſtionis.

§. *I.*

Ուրանան սուտ վար-
դապետքն. և առաջ ա
առաջինն է Վարդանն, 1
որ ՚ի թուղթն առ
թագն Հայոց Հեթում
խոտելագոյն մտօք և յանդգնաբար [illegible]
[illegible] քամահէ և այպանէ.
և ՚ի մէջ այլոց անզգամութեց՝ որ-
ամբարձէ զառաջադասական կարծիքն.
ոչ այլ ինչ մտօք, բայց միայն զի կար-
ծէ յիմարաց և տգիտաց վնաս բերել.
ուստի մի̃ բժշկելոյ զիմաստն ՚ի տգի-
տաց կամի առաւել ինքն տգէտ լի-
նել. և ՚ի մոլորութե անկանել զիմաստ-
[illegible] կրել. վասն որոյ ասէ
անդ այսպէս. Երկրորդ սղալ է. որ զՀոգին
սբ

NEGANT Pſeudomagiſtri; & primo Vartanus, qui in epiſtola ad Haytonem, Armeniæ Regem, dogmata Eccleſiæ Latinæ ſtulta temeritate refellens, inter alias ineptias, præfert affirmativæ ſententiæ negativam, ſolummodo eam ob cauſam, quod putat, illam inſipientibus detrimentum afferre: ſcilicet, ut inſipientibus medeatur, mavult ipſe deſipere. *Errant præterea*, inquit num.2. *quia docent, Spiritum ſanctum ex Patre, Filioque procedere: quod ſane confuſionem, & perturbationem generat in mentibus au-*

dien-

dientium. Et quamvis dici posset etiam cum testimonio scripturarum, nullum in tali sententia malum reperiri: attamen, quia insipientibus damnum affert, melius est ab illa omnino abstinere. Nam, cum in divinis una tantum generatio sit, & una processio; una pariter, & simplex causa singularum asserenda est. Spiritus autem idcirco esse Filii dicitur; quia dona Spiritus sancti, paterna scilicet bona, per Filium nobis impertiuntur. Sed hujus, & aliorum errorum accusatus fuit a suis Vartanus hic apud Clementem VI., qui propterea illum in epistola ad Consolatorem, Patriarcham Armenum, damnavit, tanquam hæreticum: ut dicetur in Tractatu 2. quæst. 1. §. 1.

Secundo, Joannes Orodniensis; qui vel ipse arroganti armatus inscitia, in lib. de hæresibus, cap. 3. Latinos prætexta calumnia reprehendit erroris, dicens: *Quintus error est Latinorum, qui doctrinam illam Evangelicam, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, respuentes, asserunt, esse Spiritum sanctum ceu vinculum quoddam Patris, & Filii, ab utroque procedens. Quos quidem arguit non modo Evangelium, verum etiam ipsa ratio naturalis: quoniam, si Pater se solo potest Spiritum sanctum spirare, superflua est spiratio Filii: si non potest solus, sed indiget concursu Filii, ut ambo se habeant tanquam causæ partiales ad Spiritum producendum: ergo uterque impotens est, & imperfectus; quod asserere, est in abyssum blasphemiarum contra Trinitatem incidere. Merito igitur rei hujusmodi assertores anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia, quæ in sanctorum Patrum symbolo sic profitetur: Credimus in* Spi-

Բ ոք ի Հօրէ և յորդւոյ ասեն ։ որ չիմ-
2 թունն և պղտորութեամբ առնէ մտաց
լսողին ։ Թէպէտ և ասեմք, չիցէ վնաս .
և 'ի գրոց ասեմք ։ բայց անիմաստիցն
ցաւ տայ . լաւ չասելն է ։ զի մի է
պատճառն Հայր միոյն ծննդեանն, և
միւսոյն ելողութե ։ ապա պատշաճ է .
որ մի լինի պատճառն յառաջ ։ Եւ
Հոգին որդւոյ ասի . զի որդւովն բաշխե
ցաւ պարգև Հոգւոյն որպէս Հայրենի
բարիք ։] այսքան վրդ-պետն վարդան ։
որ և վն այսորիկ և այլոց բազմա-
պակ մոլորութեց ամբաստանեալ եղև
առ սրբազան Հայրապետն Կղեմէս
կղեմէնթոս վեցերորդ ։ Եւ սա 'ի
Գ թուղթն առ ուղղափառ կաթուղի-
3 կոսն Հայոց ամ մխիթար դատապար-
տեաց զնա իբրև զՀերետիկոս ։

Երկրորդն է ամ յոհան որոտնե-
ցին ։ որ և նորին անզգամ յիմարութե
սպառազինեալ մարտնչի ընդդէմ
ճշմարտութե . և 'ի գիրս հերձուածո
ղութեանց 'ի յերրորդ գլխին , զրպարտէ
զազգն Փռանկաց ասելով ։ Հինգերորդ
մոլորութի Փռանկացն է . որք ուրա-
նան զաւետարանական վարդապետու-
թին . որ ասէ . թէ Հոգին ճշմարտու-
թե . որ 'ի Հօրէ ելանէ ։ և ասեն , զոլ
զՀոգին իբր շաղկապ Հօր և որդւոյ .
յերկոցունցս բղխեալ ։ զոր ոչ թէ աւե-
Դ տարանն միայն յանդիմանէ զնոսա .
4 այլ և 'ի բնական բանականութե ։ զի
թէ Հայրն կարօղ էր կատարելապէս բղ-
խել զՀոգին . բղխումն որդւոյ աւե-
լորդ էր ։ և եթէ ոչ կարող կատարե-
լապէս բղխել Հայր . այլ կարօտացաւ
որդւոյ . և երկուքն ապա կարացին
բղխել ։ որ յերկուց անկատարից յա-
ռաջ գայ . լինի և նա անկատար ։ որ է
խմացուած նշ անդունդք հայհոյու-
թե ընդդէմ երրորդութե ։ որ և զայս
պիսի ասացօղն նզովէ կաթուղիկէ և
առաքելական եկեղեցի ։ Ըստ որոյ և
ասի 'ի կարգեալ դաւանութի հարցն .
թէ

[illegible Armenian text]

Ե 5 *Spiritum ſanctum, dominum, & vivificantem, qui ex Patre procedit.*

Tertio demum, una cum aliquibus aliis, Gregorius Dattievenſis; qui eoſdem Latinos verbis procacioribus arguens, fruſtra conatus eſt, ad hanc hæreſim ſtabiliendam, plurima ſacrarum Scripturarum, & ſanctorum Patrum dicta congerere, ac pervertere: cujus, & aliorum objectionibus ſatis infra faciemus.

Affirmant nihilominus reliqui Armeni Patres communiter, cum ſua Eccleſia; quæ circa annum Redemptionis 862. hunc articulum in Scirachavanenſi Synodo, can. I. confirmavit

Զ 6 his verbis: *Si quis non confitetur, ſacroſanctæ, ac vivificæ Trinitatis unam eſſe naturam, & tres perſonas; videlicet Patrem a nullo principio; Filium a Patre, & Spiritum ſanctum ab utriuſque eſſentia exiſtentem, & utrique coæqualem; anathema ſit.*

Adſtipulatur eidem confeſſioni Gregorius Narechenſis, præſtantiſſimus eorum Epiſcopus, cujus nomen in Armena Liturgia, & Menologio, illuſtri memoria colitur: qui in lib. divinarum precum, orat. 75. inquit: *Benedicimus una cum Patre, & Filio,*

Է 7 *indiviſibilem utriuſque Proceſſionem, congloriosum Spiritum.*

Nec a præfato diſcrepat Nierſes Ghelajenſis, Patriarcha, & in iiſdem Liturgia, & Menologio celebratus, qui in Serm. de Tranſitu Deiparæ ait: *Spiritus perennis, procedens a Patre, & Filio, congloriosus, & univerſorum dominus.*

E recentioribus vero Patribus (ut alios prætercam) quinque Patriarcharum, & aliorum Epiſcoporum, ac Magiſtrorum confeſſio illuſtriſſima fuit, ac toti pene cognita Orienti, nedum

 Ar-

Armeniæ: Azarias enim, minoris Armeniæ Patriarcha, in professione catholicæ fidei, quam e Cilicia ad Rom. Pont. Sixtum V. transmisit, subscriptam a se, & quatuor Armenis Episcopis, Joanne Jettunensi, Martyre Asciuzensi, Joanne Hierapolitano, & Minase Sebasteno, sic habet: *Toto corde credimus, & ore fatemur, quod Pater sit ingenitus, filius a Patre genitus, & Spiritus sanctus a Patre, & Filio æternaliter procedens, non quidem ut a duplici principio, sed ab utroque, ut ab uno principio, & unica spiratione.*

Item Joannes, pro Armena Natione Constantinopolis Patriarcha, cognomento Magister Surdus, in Opusculo, quem composuit contra ejusdem Nationis hæreticos, tract. de Processione Spiritus sancti, validissimis rationibus, ex Patribus, & Scriptura sacra deductis, convincit, Spiritum sanctum ex Patre, Filioque procedere.

Præterea Zacharias, eiusdem Constantinopolitanæ Ecclesiæ Patriarcha, in fidei formula, quam Romæ præsens exhibuit Urbano Papæ VIII., ita de Spiritu sancto professus est: *Confiteor, Spiritum sanctum ex Patre, & Filio æternaliter esse, & utrique consubstantialem: ab utroque vero: tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedere.*

Insuper, Moyses, Patriarcha Majoris Armeniæ, ac prædecessor Philippi, qui sedem illam nunc obtinet, hanc eandem confessionem de Spiritus sancti processione a Patre, & Filio, a se, & duodecim Armenis Magistris subscriptam, ad eundem Urbanum destinavit.

Postremo, id ipsum, & iisdem fere verbis expressum, libello e Thracia

Է Ց [illegible]

Թ Գ [illegible]

Ժ 10 [illegible]

[illegible]

11 [illegible]

12 [illegible]

13 [illegible]

cia eidem summo Pontifici misso, Cyriacus fassus est, Constantinopolitanæ Armenæ Cathedræ Patriarcha, eruditione, facundia, ingeniique acumine singularis, qui, ut mihi quondam maxima fuit amoris conspiratione consentiens, ita post mortem jugi est memoria, nec sine suspiriis, repetitus.

Quid tandem multis, ubi Armena ipsa Ecclesia contra prædictos hæreticos loquitur apertissime? Et primo quidem in Rituali de Consecratione Episcopi, ubi hæc verba sunt: *Dicit Patriarcha oblato ad ordinem Episcopatus: Credis tu, Spiritum Sanctum esse Deum verum? Credis, eundem ex Patre, & Filio mitti, & procedere? Credis, eundem esse Patri, & Filio coæqualem, coomnipotentem, & coæternum? Respondet oblatus: Credo.*

Secundo in quadam oratione, quæ divo Chrysostomo adscribitur, & in Armenis Ecclesiis, ex libro dicto Giasciuz, clara voce recitatur die Dominica Pentecostes; ubi sic de Spiritu sancto habetur: *Qui es Dominus virtutum, & Deus verus, fons luminis, & vitæ, a Patre, & Filio procedens, mirabilium patrator, sancte Spiritus.*

Tertio, hoc ipsum hymno canit eodem die, dicens: *Spiritus Sanctus, a perenni Patris fonte, simul & a Filio indivisibiliter procedens.* Et iterum alio hymno feria secunda Pentecostes: *Procedit a Patre inscrutabiliter, accipit a Filio ineffabiliter.* Et quotidie ad preces matutinas in oratione, quæ incipit, *Sanctus Deus*, inquit ad filium: *Da nobis pacem tuam, quam concessisti tuis sanctis Apostolis, spirando in eos vivificantem, & præfortem, sanctum Spiritum tuum.*

Unde manifestum fit, quam immensum desipiant, fallanturque Armenio-

rum nonnulli, qui priorem Joannis Orodniensis, Vartani, & Gregorii Dattievensis falsam opinionem sectando, putant, Ecclesiæ suæ fidem, & opinionem tueri.

Itaque posterior hæc sententia, quæ docet, Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere, vera est, & de fide etiam ab universali Ecclesia definita pluribus in Conciliis, præsertim in Lateranensi sub Innocentio III., in quo intersuerunt Græci, & consenserunt: in Lugdunensi sub Grægorio X., ubi Græcis quoque præsentibus, & consentientibus, cantatum est symbolum cum additione, *Filioque*, ter Græce, & ter Latine; ac denique in Florentino sub Eugenio IV. in quo adfuerunt non modo ex universa Græcia Episcopi cum suo Patriarcha Constantinopolitano, & Imperatore Palæologo; verum etiam (ut late dicetur in Tract. 2. quæst. 5.) doctissimi quidam Armeniorum Legati, & consenserunt.

Et, ne dicant Adversarii, hæc Concilia celebrata esse postquam Armenii scissi fuerant ab universali Ecclesia: adducimus etiam Synodum Toletanam primam, apud Latinos habitam anno Domini 400. hoc est, ante Concilium Ephesinum primum annos triginta; & quinquaginta ante Chalcedonense; quando Armena Ecclesia nondum a Latina, & Græca scissa fuerat, nec ulla erat quæstio de processione Spiritus sancti: quæ quidem Synodus in Confessione fidei docet sic: *Credimus in Spiritum quoque Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius; sed a Patre, Filioque procedens. Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paracletus, sed ab utroque procedens.*

Ժդ. ղուէ բոլոր չոր հեղեն սորա բայց ա-
14 ռաքելոյն մեծամեծք քո՛ 'ի նոստոս կենդանա-
նուացուցին և զամենայն հարցին քո ով:]

Ուսուցեալ է, թէ որպէս յիմաստ
եմն և կայ է հայոց սահման, ուսեալ, որ
հետև եղել առաջադրոյն, զոր կարծեցին
վարդապետ, յանդուգն ուղղափառն,
և գրիգորի տաթևացւոյն, կարծեմ
զմերս առաջադրել յետնեալ եկեղեցւոյ
հաւատոյ. Իսկ այսր առնելով և
առաւել հաւաստի նման զատանեն.

Ա՛յսպէս այս յետագայն կարծիք ճշմարտութիւն.
որ ուսուցանէ զհոգին սբ 'ի հօրէ և
յորդւոյ բղխել. է միայն ուղիղ և
հաւատ. որ և 'ի բազում տիեզերական
Ժե սբ ժողովոց հաստատեցաւ. յե-
15 կեղեցին սբ. և մանաւանդ 'ի ժողովոյն
լատերանացւոյ. յորում միաբանեալ և էին
եղիքն յունաց համաձայնելով ճշմարտու-
թեան. Նա և 'ի ժողովոյն լուգդունայ.
յորում և 'ի յունաց և 'ի լատինաց-
ւոցն երգեալ եղև երեք անգամ սբ
համաձայնքն յունարէն և լատինա-
րէն կանոներձ այսու բանիւ. Թէ հա-
ճառամք 'ի սբ հոգին. որ և կենդա-
նարարն. որ 'ի հօրէ և 'ի յորդւոյ
բղխե.] Եւ ապա դարձ 'ի ժողովոյն
փլորենցիոյ, յորում միաբանեալ էին ոչ թէ
միայն ամ՟ հյրպտքն յունաց հանդերձ
Թագաւորաւն իւրեանց. այլ և հրեշ-
Ժզ տակքն հայոց եկեղեցւոյն. և համա-
16 ձայնեցան.

Եւ զի մի ասասցեն հակառակորդքն.
թէ այսպիսի ժողովքն առարեալ
եղեն զկնի բաժանելոյն հայոց 'ի կա-
թուղիկէ եկեղեցւոյն յառաջ բերեմք
զժողովն Թոլետացի, որ եղև յամի
ծննդեանն քի. ն. յր. զերեսուն ամս
յառաջ քան զեփեսոսի սուրբ ժողովն.
և զյիսուն ամս յառաջ քան զժողովն
քաղկեդոնի յորժամ հայոց եկեղեցին
չև ևս էր բաժանեալ 'ի յունաց և 'ի
փռանկաց. Եւ 'ի նորին ժողովն Թոլէ-
տացի սահմանեցաւ այսպ. Հաւա-
տամք

Præ-

տուեալ և ՚ի մէ Հոգւոյն ճշմարտութեան. որ ոչ Յէ-
է Հօրն. և ոչ որդւոյ, այլ ՚ի Հօրէ և յոր 17
դւոյ բղխեալ. որպէս ասացեալ առնմին է
Հաստատեցելոց որդի. և ոչ ծնեալ ճշմարտ-
ութեան. այլ ՚ի յեկեղեցւոյ բղխեալ.]
Եւ սիւնՀոդոսն Աղեքսանդրու Հոգւոյն Հան-
ժողովն. առաքեալ ՚ի սուրբ կիւրղէ
աղեքսանդրացւոյ. Եւ բոլոր այս
ժողովս յղեցաւ նեստորիոսին թուղթն
գրեալ ՚ի նորին կիւրղէ և ՚ի մէջ
թղթոյն այսպէս քանզի էին. Հոգի
ճշմարտութեան անուանեցաւ. և ճշմարտու-
թիւն քն է. ուստի և նմանապէս ՚ի նմա
նէ բղխեն. որպէս և յայս Հօրէ.] Եւ այս քանզի թղթոյս այսորիկ ընկալեալ եղեն և գովեցաւ ՚ի սուրբ Հայոց եփեսոսի աւրբ ժողովոյն. զոր Հայք պատուեն և ընդունին. մա որոյ պատմ է մեզ այնոց հետև առաջացուցանել զճշմարտութիւն խոստովանութեան այսորիկ.

Præterea Synodus Alexandrina, a S. Cyrillo coacta, in epistola, quam idem Cyrillus scripsit, & tota Synodus direxit ad Nestorium, idem fatetur, dicens: *Spiritus appellatus est veritatis; & veritas Christus est: unde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre, procedit.* Et hæc epistola approbata etiam fuit a tertio Universali Concilio, videlicet Ephesino primo, quod omnes Armeni, ac præsertim oppositæ sententiæ assertores, recipiunt.

Թէ Հոգին սուրբ

՚ի Հօրէ և յորդւոյ բղխէ.

Նախ ցուցանի վկայութեամբ Ածաշունչ տառից.

Գլուխ. Բ.

Յովհ. ժդ. գլխոյ ասէ քն. Մխի- Յո
թարիչն Հոգին սբ. զոր առաքես- 1
ցէ Հայր յանուն իմ.] Եւ դարձեալ ՚ի ժե. գլխում ասէ. Զոր ես առաքեցից ձեզ ՚ի Հօրէ.] Ուստի եզրակացուցանէ սբն օգոստինոս ՚ի չորրորդ գիրս յաղագս երրորդութե. թէ ոչ Հայր առանց որդւոյ. և ոչ որդի թանց Հօրն արտադրէ զՀոգին սբ. զի առաքումն նոր ոչ լինի ՚ի ձեռն բնական արտադրութե. զի ոչ կարէ լինել ՚ի ձեռն տեղափոխութե ՚ի տեղւոջէ ՚ի տեղի. Եւ քանզի սորայն ասա այսորիկ. Որդւոյ առաքումն ոչ այլ ինչ է. քան թէ ծնունդ որդւոյ. և նմանապէս առաքումն Հոգւոյն սրբոյ ոչ այլ ինչ է. քան թէ բղխումն Հոգւոյն. ուստի

որոյ

SPIRITUM SANCTUM

Ex Patre, Filioque procedere,

PROBATUR PRIMO

Ex sacris Scripturis.

§. II.

IOan. 14. ait Christus: *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo.* Et rursus cap. 15. *Quem ego mittam vobis a Patre.* Unde colligit Augustinus lib. 4. de Trinit. cap. 20., quod nec Pater sine Filio, nec Filius sine Patre producit Spiritum sanctum; eoquod missio in Divinis sit per naturalem productionem, cum per localem transmissionem esse non possit. *Filium mitti*, inquit ille, *nihil aliud est, quam Filium nasci: & similiter Spiritum sanctum mitti; nihil aliud est, quam Spiritum sanctum procedere*; ac subdit: *Quod ergo ait Dominus: quem*

ego

ego mittam vobis a Patre; *ostendit Spiritum & Patris, & Filii*: *quia etiam, cum dixisset*: *quem mittet Pater*: *addidit, in nomine meo, non tamen dixit*: *quem mittet Pater a me*: *quemadmodum dixit*: *quem ego mittam vobis a Patre*: *videlicet ostendens, quod totius Deitatis principium Pater est, qui ergo a Patre procedit, & Filio*; *ad eum refertur, a quo natus est Filius*.

Dices: Joan. 16. idem Christus ait: *Si autem abiero, mittam eum ad vos*: ergo missio Spiritus sancti a Filio, ante Christi ascensionem in Cælum, erat conditionate futura; sed processio ejusdem est æterna, & absoluta, utpote necessaria: igitur missio Spiritus sancti a Filio non importat processionem illius.

Respondetur, quod missio Spiritus sancti a Patre & Filio, est æterna, seu absoluta; & temporalis, seu conditionata, diverso respectu: est æterna, & absoluta, si spectes eum qui mittit, & qui mittitur: est temporalis, & conditionata, si spectes eos, ad quos fit missio: quia igitur missio illa quantum ad Apostolos, Spiritus sancti dona participaturos dependenter ab ascensu Christi ad Patrem, erat conditionate futura; ideo usus est verbo futuri temporis conditionato.

Dices secundo: Filius in Scripturis dicitur etiam mitti a Spiritu sancto, a quo tamen non procedit: ut patet ex illo Isaiæ 48. *Et nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus ejus*. Et cap. 61. *Spiritus Domini super me*; *eo quod unxerit me*; *ad annunciandum mansuetis misit me*: igitur missio in Divinis non importat processionem.

Respondetur; quod, cum filius habeat duas naturas, divinam scilicet, & hu-

Բ որոյ անուամբ իմով ։ զոր ես առաքեցից
2 ձեզ 'ի Հօրէ. բացայայտէ զՀոգին Հօր և
որդւոյ. քանզի և յորժամ ասաց. զոր
առաքեսցէ Հայր ։ վերադրեաց անուն_
լով. յանուն իմ ։ բայց ոչ ասաց ։ զոր
առաքեսցէ Հայր յինէն ։ որպէս և ասաց
զոր ես առաքեցից ձեզ 'ի Հօրէ ։ զի կա
մեր ցուցանել. եթէ ամենայն բոլոր աստ-
ուԹեն Հայր է ։ ուրեմն որ 'ի Հօրէ և
'ի յորդւոյ բղխէ, առ այն յարաբերի ։
յորմէ ծնաւն որդի ։] մինչև ցաստ
ածն օգնականութեամբ ։

Թերևս առարկեսցես. Թէ 'ի Յոհ. ԺԶ. զկնի ասէ տէրն մեր ։ Իսկ եթէ ես երթայց. առաքեցից զնա առ ձեզ ։]
Գ Ուրեմն առաքումն Հոգւոյն սրբոյ 'ի
3 յորդւոյն էր յայնժամ 'ի տարակու_
սական ապագայ ժամանակին ։ Իսկ
բղխումն նորին Հոգւոյն է յաւիտենին և
անեղական ։ զի և Հարկաւոր ։ ապա
ուրեմն առաքումն Հոգւոյն 'ի յոր_
դւոյ ոչ նշանակէ զբղխումն նորին ։

Պատասխանի. եթէ առաքումն Հոգւոյն 'ի Հօրէ և 'ի յորդւոյ է յաւիտենին և անեղական ։ և է դրձլ ժամանակաւոր և տարակուսական զանազան կերպիւ ։ է յաւիտենին և անեղական, եթէ նկատես զայն որ առաքէ. և որ առաքի ։ է ժամանակաւոր և տարակուսական, եթէ նկատես զայնս առ որս լինի ա_
Դ ռաքումն արդ քանզի առաքումն այն
4 Թէպէտ ըստ ինքեան էր անեղական ։
սակայն յարաբերութեամբ առ աշակերտսն, որք Հաղորդելոց էին պարգևաց Հոգւոյն սրբոյ կախեալս 'ի յերԹալոյն քի առ Հայր, էր յայնժամ տարակուսական ապագայ ։ սակս այսորիկ խօսեցաւ տարակուսականն բանիւ ապագայ ժամանակին ։

Ըստ երկրորդ առարկեսցես. Թէ 'ի սբ գիրս որդին ևս ասի առաքիլ 'ի Հոգւոյն սրբոյ. Թէպէտ 'ի նմանէ ոչ բղխէ ։ զի ասէ Եսայիաս 'ի. ԽԸ. Եւ դ. գլխն. Եւ արդ տր առաքեաց զիս, և Հոգին նո_

րա ։

[illegible]

Ե & humanam, dicitur quidem in Scri-
5 pturis mitti a Spiritu sancto, non
quatenus Deus est, sed quatenus homo est, secundum quam naturam dicitur etiam ibi Spiritu sancto inferior, & ab eodem unctus; quia, quatenus homo, ab illo vere pendebat, ut a causa efficiente.

Præterea Joan. cap. 14. 15. & 16. Spiritus sanctus appellatur *Spiritus veritatis*, nempe Filii, qui ibidem de seipso ait: *Ego sum veritas*. Item Apostolus ad Rom. 8. *Si quis*, inquit, *Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*: Et ad Gal. 4. *Misit Deus Spi-*
Զ *ritum Filii sui in corda vestra*. Er-
6 go, sicut Filius dicitur Verbum Patris, quia a Patre gignitur; ita similiter, quia Spiritus sanctus vocatur spiritus Filii, etiam spiratur a Filio; quemadmodum, quia spiratur a Patre, vocatur etiam spiritus Patris, juxta illud Matth. 10. *Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*: alioquin cur Spiritus sanctus diceretur spiritus Filii? certe non quia sit ejus servus; nec quia sit ejus frater; nec præterea eoquod est ei similis in natura: nam ex hac causa posset etiam Filius dici Verbum Spiritus sancti: quod tamen
Է non legimus.

7 Respondet Vartanus; Spiritum sanctum dici spiritum Filii, seu mitti a Filio, nihil aliud esse, nisi quod Filius largitur nobis dona Spiritus sancti.

Sed contra primo: quia quælibet persona divina est auctor, & largitor donorum omnium; & sic etiam Filius diceretur Verbum Spiritus sancti; & Pater, & Filius mitti a Spiritu sancto; quia Spiritus sanctus largitur nobis dona eorum.

Contra secundo; quia Patrem misisse Filium in Mundum, non esset aliud,

liud; quam in Mundum dona Filii tantum misisse: quod tolleret Incarnationem.

Contra tertio: quia dona Spiritus sancti, & Spiritus sanctus distinguuntur; & utrumque donatur, & mittitur, ut constat ex illo ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et 1. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis.* Unde non solum Spiritus sancti dona mittuntur; sed etiam vere una cum illis mittitur ipse Spiritus sanctus; ergo aliud est, Spiritum sanctum esse Spiritum Filii, seu mitti a Filio; & aliud, Spiritus sancti dona a Filio mitti.

Præterea Joan. 16. *Ille*, nempe Spiritus sanctus, *me clarificabit; quia de meo accipiet, & annunciabit vobis:* at persona divina nihil accipit, nisi ab ea, a qua procedit: igitur Spiritus sanctus, qui accipit a Filio scientiam, vel aliquid aliud, ab eodem procedit, & accipit esse. Quod si scientiam acciperet a Filio (sicut & a Patre) per disciplinam, & non per naturalem processionem; certe fuisset ignorans, vel creatura. Dixit autem, *de meo*; quia Spiritus sanctus non accipit a Filio totum, quod est in illo; sed tantum essentiam cum perfectionibus absolutis, relicta hypostasi relativa, seu filiatione: quod idem accipit a Patre, relicta paternitate. Dixit etiam, *accipiet*, in futuro; quia acceptio illa est æterna cum a parte ante, tum a parte post, & ad omnia tempora accomodari potest: quare dici etiam poterat, de meo accepit, de meo accipit, de meo accipiet.

Respondent aliqui; illud, *de meo*, significare, de meo thesauro, qui est

Pater

Ը սրբոյ. և հայր և որդի առնենն առա-
8 քել 'ի հոգւոյն սրբոյ. վն զի հոգին սբ բաշխէ մեզ զպարգևս շնորհաց.

Երրորդ. զի որ հայր առաքեալ նշէ զորդին իւր յաշխարհ. ոչ զայլ ինչ նշանակէր. բայց միայն թէ զպարգևս որդւոյն առաքեաց 'ի յաշխարհ. Իսկ այս 'ի բաց բառնայր զմարմնացեալութիւն որդւոյն.

Եւ երրորդ. զի պարգև հոգւոյն սրբոյ և հոգին սբ առորոշեալ են 'ի միմեանց. և երկոքեանն բաշխին և առաքին. ըստ այնմ, զոր գրէ առաքեալն առ հռովմայեցիս. Եթէ սէրն այ սփռեալ է 'ի սիրտս մեր 'ի ձեռն հոգւոյն սրբոյ. որ տուաւ
Թ մեզ.] Եւ 'ի յառաջինն կորնթացւ-
9 ոց. թէ մարմինք ձեր տաճար են հոգւոյն սրբոյ. որ է 'ի ձեզ.] Ուստի յայտ է. թէ ոչ միայն շնորհք հոգւոյն սրբոյ առաքին. այլ և ինքն հոգին սբ առաքի ընդ շնորհաց իւրոց. ապա ուրեմն այլ է հոգւոյն սբյ գոլ հոգի որդւոյ, կամ առաքիլ 'ի յորդւոյ. և այլ է շնորհաց հոգւոյն սրբոյ առաքիլ 'ի յորդւոյ.

Եւ դարձեալ 'ի յհու. Ժզ. երդ գլխն ասէ քս. Նա. յն. հոգին սբ. զիս փառաւորեսցէ. զի յիմմէ անտի առնուցու. և պատմեսցէ ձեզ.] Արդ ոչ ոք անձն աստուածային առնու զինչ. եթէ ոչ 'ի
Ժ նմանէ, յորմէ ելանէ. ապա ուրեմն
10 հոգին սբ, որ առնու 'ի յորդւոյ զգիտութիւն կամ զայլ ինչ զինչ և իցէ. 'ի նմանէ ես ելանէ և առնու զգոյութիւն իւր. զի եթէ առնոյր զգիտութիւն 'ի յորդւոյ, որպէս և 'ի հօրէ, 'ի ձեռն խրատուց. և ոչ 'ի ձեռն բնական բղխման. ստուգիւ եղեալ էր անգէտ և ստեղծուած. Իսկ արդ ասաց. յիմմէ. քանզի հոգին սբ ոչ առնու 'ի յորդւոյ զբոլոր որ ինչ է 'ի նմա. այլ միայն զէութիւն ընդ բացարձակ կատարելութիւնս. և թողու զառնչական անձնաւորութիւն որդւոյ. այն. զորդիութիւնն. և

զնայն

զնոյն նմանապէս էառ ՚ի Հօրէ Թողլով Ժա
զՀայրութիւն. եղկաց եւս, առնուցու, 11
յառաջագոյ ժամանակին քանզի առ ուսին այն է յետին եւ մշտնջենաւոր. եւ առ ամ ժամանակս կարէ յառաջաբերել. վասն որոյ եւս կարօղ էր ասել. զի յինէն էառ. կամ յինէն առնու. եւ կամ յինէն առնուցու.

Պատճառն սորա է. Թէ այս. զի յինէն առնուցու, նշանակէ, ՚ի յինէն զանձէ որ է Հայր. այս. առնուցու անդուստ. ուստի եւ ես առի.

Բայց ընդդէմ նորին ասելի է. Նախ զի այսու Թէ եւս որդի առնու ՚ի Հօրէ. որ է գանձ Հոգւոյն սրբոյ. կարէաք եւս ասել. եթէ որդին առնու ՚ի Հոգւոյն Ժբ
սրբոյ. որ է սուտ. Եւ երկրորդ զի գանձ 12
գիտութեան. իբր բացարձակ կատարելութիւն. է հասարակ Հօր եւ որդւոյ. ուստի գրէ պօղոս առ կողոսացիս. Թէ ՚ի Քս Յս ամ գանձք իմաստութեան եւ գիտութեան ծածկեալ կան. ապա ուրեմն յայտ է. եթէ Հոգին սուրբ ոչ առաւելապէս առնու զայն ՚ի Հօրէ քան Թէ ՚ի յորդւոյ.

Եւ դարձեալ ՚ի յՀու. Ժզ երդ գլխոյն ասի. Թէ զամ զոր ինչ եւ ունի Հայր, իմ է.] եւ ՚ի. ԺԷ. երդ գլխոյն ասի Թէ որ ինչ քո է այն իմ է.] արդ ՚ի մեկնութիւն բանիցս այսոցիկ մեծն օգոստինոս ՚ի գիրս Ե. երդ յաղագս երրորդութեան ուսուցանէ Ժգ
հանդերձ ամ ամենայն վարդապետօք. եթէ 13
որդին ունի զամ որինչ եւ ունի Հայր. եւ Թէ ամ կատարելութիւնք են հասարակ նոցա, բաց ՚ի յառնչականն անձնաւորութեանց Հայրութեան եւ որդիութեան. Իսկ Հայր ունի զներգործական փչողութիւն. այս. զզօրն արտադրողական սկզբան Հոգւոյն սրբոյ. ապա ուրեմն որդի ունի եւս զնոյն զայս. Եւ զայս պատճառ եզրակացութիւն նոյն ինքն Քս առաքելոց. զի յետ ասելոյն Թէ զամ զորինչ եւ ունի Հայր իմ է. անմիջապէս մերձաբերեաց եւ եզրակացոյց ասելով.

Թէ

Pater: videlicet, accipiet unde ipse accepi.

Sed contra primo: quia per hoc, quod etiam Filius accipit a Patre, qui est thesaurus Spiritus sancti, posset dici, Filium accipere de Spiritu sancto: quod non congruit.

Contra secundo: quia thesaurus scientiae, utpote perfectio absoluta, est communis Patri, & Filio: quare ad Colos. 2. dicitur: *In Christo sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae absconditi*; ac proinde Spiritus sanctus non magis accipit de eo ab uno, quam ab alio.

Et iterum Joan. 16. *Omnia quaecunque habet Pater, mea sunt*. Et cap. 17. *Omnia mea tua sunt; & tua mea sunt*. Quem locum exponens Divus Augustinus lib. 5. de Trin. cap. 14. docet cum omnibus Scolasticis, Filium omnia habere cum Patre communia, exceptis relativis subsistentiis paternitatis, & filiationis: sed Pater habet spirationem activam, seu esse principium productivum Spiritus sancti: ergo hoc ipsum habet etiam Filius. Hanc quidem Consequentiam ipsamet veritas Christus deduxit: nam postquam dixerat: *Omnia, quaecunque habet Pater, mea sunt*: immediate subjunxit: *Propterea dixi, quia de meo accipiet*. Quasi dicat; si omnia Patris, etiam activa ipsa spiratio, mea sunt: ergo Spiritus sanctus, sicut a Patre, ita etiam a me procedit.

Denique Joan. 20. *Insufflavit, & dixit eis: accipite Spiritum sanctum.* Ubi, praeter alios Patres, idem Augustinus, & Cyrillus Axexandrinus lib. 12. in Joan. cap. 56. affirmant, quod alitus ille corporeus erat apta quaedam demonstratio ad significandum, non modo a Patre, sed etiam a Filio Spiritum sanctum procedere.

Թէ վ̃ն այսորիկ ասացի. զի յիմմէ անտի առնուցու։] եւ Թէ ասիցէ. զի եԹէ ա̃մ ինչ հօրն իմ են. ուրեմն հոգին սբ. որպէս ՚ի հօրէ. նոյնպէս եւ յինէն բղխէ։

Եւ դարձեալ ՚ի յհ̃ու. Ի. եբր գլխն ասի. Թէ փչեաց ՚ի նոսա. եւ ասէ. առէք հոգին սբ։ Ուր ՚ի մեկնուԹեան. բաց ՚ի յայլոց վարդապետաց. նոյն սբն օգոստինոս, եւ կիւրեղ աղեքսանդրացին ՚ի Ժբ. եբր գիրս մեկնուԹե ՚ի վր յհ̃ու. ասեն. Թէ ձեւն այն մարմնական փչողուԹեն էր պատշաճաւոր ցուցումն ինչ. Թէ ոչ միայն ՚ի հօրէ. այլ եւս ՚ի յորդւոյ հոգին սբ բղխէր։

PROBATUR

Idem secundo rationibus.

§. III.

ET primo, argumento, quo utitur Divus Thomas 1. par. quæst. 36. art. 2. Si Spiritus sanctus non procederet a Filio, non distingueretur ab illo: atque adeo non esset in Deo Trinitas, sed dualitas personarum, contra fidem. Et ratio est: quia in Deo nulla intercedere potest distinctio, ubi nulla intercedit oppositio relativa, juxta commune illud axioma Theologorum: *In divinis omnia sunt unum, & idem, ubi non obstat oppositio relativa.* Quod insuper probatur: nam omnis distinctio, vel oritur ex limitatione, eo quod una res continet in se tantam perfectionem, scilicet suam; & non ulteriorem, nempe alterius; unde fit, quod distinguatur ab alia: vel oritur ex oppositione aliqua relativa, propter quam una res non est alia, quia est illi relative opposita. Sed nequit in Deo esse distinctio ex limitatione; cum omne divinum sit essentialiter illimitatum; ergo esse debet ex oppositione relativa. Si autem Spiritus sanctus non produceretur a Filio, non opponeretur Filio oppositione relativa producentis, & producti; neque aliqua alia, ut per se

pa-

ԵՐԿՐՈՐԴ

Ցուցանի ՚ի պատճառաց։

Պրակ. Գ.

ա̃ 1 Եւ առաջին պատճառն առբերի ՚ի սբյն Թովմայէ աքուինացւոյն ՚ի վիճաբանուԹե յհգս ամենասբ երրորդուԹեն. յորում տրամաբանէ սբն այսպ̃։ Զի եԹէ հոգին սբ ՚ի յորդւոյ ոչ բղխէր. ապա եւ ոչ ՚ի նմանէ զանազանիւր. ուրեմն ոչ գոյր ներ ա̃յ երրորդուԹի անձանց. այլ միայն երկոյուԹի ընդդէմ սբ հաւատոյ։ քանզի ներ ա̃յ ոչ կարէ գոլ զանազանուԹի. եԹէ ոչ ՚ի ձեռն առնչական հակադրուԹե. զի ըստ հասարակական խրատու ա̃մ ա̃ծաբան վարդապետաց. ներ ա̃յ ա̃մ կատարելուԹիւնքն մի եւ նոյն են. բացյայնցանէ. որք հակադրին առմիմեանս առնչապ̃։

բ̃ 2 Եւ ցուցանի խրատս այս. քանզի ա̃մ ինչ զանազանուԹի. կամ լինի ՚ի ձեռն բաւականուԹե. ըստ որում իր մի ներընդունի յինքեան զայսչափ կատարելուԹի. ա̃յ. զիւրն միայն. եւ ոչ զառաւելագոյն. ա̃յ. զմիւսոյ իրին։ ուստի լինի. Թէ զանազանի ՚ի միւսոյ իրէն։ եւ կամ լինի ՚ի ձեռն առնչական հակադրուԹե. ըստ որում իր մի ոչ է միւսն. զի առընչապ̃ հակադրեալ է միւսումն։ Արդ ոչ կարէ գոլ ներ ա̃յ զանազանուԹի ինչ ՚ի ձեռն բաւականուԹե. վ̃ն զի ա̃մ որ ինչ ա̃ծ այինն է յինքեան անբաւ է։

ապա

ապա ուրեմն եւ ոչ պարտ է գոլ զանազանութիւն 'ի նմանէ առնչական հակադրութեան. Իսկ եթէ հոգին սբ ոչ արտադրէր 'ի յորդւոյ. ոչ եւս առընչանայր առ նա հակադրութբ պատճառ ռի եւ պատճառելոյ. ապա եւ ոչ զանազանիւր 'ի նմանէ.

Եւս առաւել հաստատի այսպիսի պատճառս յարացուցիւն. քանզի 'ի Հայր են երկու առնչութիւնք. այ. հայրութիւն, որով առնչանայ առ որդին. եւ ներգործական փչողութիւն, որով առնչանայ եւս առ հոգին սբ. Եւ քանզի այս երկու առնչութիւնքս ոչ են միմեանց առնչակից հակադրեալք. ոչ եւս զանազանին 'ի միմեանց. եւ ոչ կացուցանեն զերկու անձինս. այլ զմի անձն միայն, որ է համանգամայն ծընող եւ փչող. Նոյնպէս զորինչ ասացաք յաղագս երկուց ներգործական առնչութեանց. այ. հայրութեան եւ ներգործական փչողութեան. զնոյն պարտ էր ասել յաղագս երկուց կրաւորական առնչութեանց. այ. որդիութեան եւ կրաւորական փչողութեան. Եթէ որդին ոչ առնչանայր առ փչեալն 'ի նմանէ ներգործական փչողութեամբ. վն զի ոչ այն երկու ներգործական առնչութիւնք ոչ կացուցանեն զերկու անձինս, այլ զմի անձն, որ է համանգամայն ծնող եւ փչող. նոյնպէս եւ այս երկու կրաւորական առնչութիւնքս ոչ կացուցանէին զերկու անձինս. այ. զորդի եւ զհոգին սբ. այլ զմի անձն միայն. որ լինէր համանգամայն ծնեալ եւ փչեալ. ուրեմն ապա զի մի հետեւեսցի այս անտեղի, անելի է. թէ եւս որդին նովին ներգործական փչողութբ հօրն արտադրէ ընդ նմին զհոգին սբ. որպէս զի զանազան անձն եղէ 'ի նմանէ.

Երկրորդ ցուցանի. զի որդին արտադրի 'ի միտս հօրն, իբր ներատրամադրեալ բան հայրական մտացն. եւ հոգին սբ 'ի կամաց իբր սէր. Իսկ ամ

սէր

Գ 3 patet; ergo neque ab illo distinguetur.

Confirmatur per instantiam a simili: quia in Patre sunt duæ relationes, nempe paternitas, & spiratio activa; quæ, quia inter se non opponuntur, non distinguuntur, neque constituunt duas personas, sed unam, quæ simul est genitor, & spirator: ergo quod dicitur de relationibus producentibus, hoc est, paternitate, & spiratione activa; idem esset dicendum de relationibus productis, videlicet filiatione, & spiratione passiva, si filiatio per spirationem activam non oppone-
Դ 4 retur spirationi passivæ: ac proinde in tali casu non constituerent duas personas, puta Filium, & Spiritum sanctum; sed unam solum, quæ simul esset genita, & spirata.

Probatur secundo: quia Filius procedit per intellectum, ut Verbum mentis Paternæ Spiritus autem sanctus per voluntatem, ut Amor: at omnis amor a verbo, seu cognitione procedit, nihil enim amamus, nisi quod mentis cognitione apprehendimus: ergo Spiritus sanctus procedit a Filio.

Et confirmatur: nam in eo signo
Ե 5 originis, in quo Pater ab æterno intelligitur per actum voluntatis spirare Spiritum sanctum, jam Filius per actum intellectus genitus est, & habet eandem potentiam activam spirandi, sibi a Patre communicatam: ergo simul cum Patre necessario Spiritum sanctum producit, ac spirat; quia spirare in Divinis non est liberum, sed necessarium, ac naturale.

Nec dicant: Si Filius esset prior origine Spiritu sancto, prius existeret Filius, quam Spiritus sanctus; & sic non essent omnes tres divinæ personæ

coæter-

coæternæ. Nam prioritas originis non importat prioritatem temporis, sed tantum processionis: ut patet nedum in Deo Patre respectu Filii, quo est ille prior origine, & non tempore: verum etiam in creatis. Siquidem non existit Sol prius in cælo, quam radius in aere, & splendor in cubiculo: & tamen radius procedit a Sole; & Splendor a Sole simul, & radio: idem dico de Trinitate divina, ubi una persona procedit ab alia, & sic est prior alia origine processionis, quamvis non sit prior tempore.

Probatur tertio: Quod Spiritus sanctus a Filio quoque procedat, non repugnat; (a nemine quidem hucusque talis demonstrata est repugnantia): & ex alio capite cedit in majorem perfectionem, ac fœcunditatem, activam Filii, & passivam Spiritus sancti; atque in maximam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti æqualitatem in potentia producendi ad intra; ergo ita dicendum est. Nam divinæ Trinitati tribuenda est summa æqualitas, & conceptus perfectissimus, quo nequeat excogitari perfectior.

Dicent: Spiritus sanctus non producit aliam divinam personam; & tamen est æqualis Patri, & Filio in potentia producendi ad intra: ergo idem videtur in illo casu dici posse de Filio.

Respondetur: Disparitas est; quia Spiritus sanctus, qui est tertius ordine, etsi talem potentiam communem habet cum Patre, & Filio; per accidens tamen aliam a se divinam personam non producit: non Filium, quia reperit jam in priori signo originis eum adæquate genitum; nullum autem prius procedere potest a suo posteriori: nec semetipsum, quia nequit idem

զ աէր եղանէ ևս 'ի ներքրարամասնաբեալ
6 քանէ. այ. 'ի ժամանաչմանէ. զի ոչ սե-
րեմք, եթէ ոչ զայս. զոր ժամանաչեմք
մաօք. ապա ուրեմն հոգին սբ ևս 'ի
յորդւոյ և 'ի քանէն այ եղանէ.

Եւ առաւելն հաստատեաւ այս. քան
զի ներգործութեն կամաց հետևի առ-
ներգործութեն մտաց. ապա յորժամ
հայր փչէ կամօք զհոգին սբ. յայնժամ
որդի ծնեալ եղև մտօք, ունելով զնոյն
փչողական զօրութեն հաղորդեալ նմա
'ի հօրէ. ապա ուրեմն հարկաւորապէ
ընդ հօրն փչէ և նոքն զհոգին սբ.
զի ներ այ փչելն ոչ է անձնեցեան, այլ
հարկաւոր և բնական.

է Թերևս ասիցեն. զի եթէ որդին եր
7 յառաջագոյն քան զհոգին սբ. ապա
նախ գոյր որդին. և յետոյ հոգին սբ.
ուրեմն ամծ այրին երեք անձինքն ոչ էին
յաւիտենականք. ասէ այս դ-իւրապես
պատմին. Թէ որդին է յառաջագոյն
քան զհոգին սբ. ոչ ժամանակաւ. այլ
ըստ քանի սկզբան և պատճառի. այ.
մինն է սկիզբն միւսոյն. թէպէտ գոն
համանգամայն ժամանակաւ. որպէս և
հայր է յառաջագոյն քան զորդի և զհո
գին սբ. ոչ ժամանակաւ. այլ ըստ
քանի սկզբան և պատճառի. որպէս և
յայտ է ևս 'ի սահեղծուածս. քան զի
թէպէտ շառաւիղն եղանէ 'ի յարեգա
ը կանէ. և լոյս 'ի յերկրոյուեցն. սակայն
8 երեքեան այսոքիկ գոն համանգամայն
ժամանակաւ.

Երրորդ ցուցանի զի ասելն. թէ հո-
գին սբ 'ի յորդւոյ ևս բղխէ. ոչ գնէ
զանդեալ ինչ. և ոչ է քան անհնարին.
այլ յաւէտ նշանակէ զառաւելագոյն
կատարելութեն ներգործական որդ-
ւոյ. և զկրաւորական հոգւոյն սբը
քոյ. նա և նշանակէ զառաւելագոյն
հաւասարութի հօր և որդւոյ և հոգ-
ւոյն սբքոյ ըստ զօրութե ներգործե-
լոյ 'ի ներքս. ապա ուրեմն այսպէս ասելի
է. զի պարտիմք յամենասբ երրորդու-

թեն

թեան դնել զպատճառ ինչ հաւանատարութեան և կատարելութեան հնարաւոր իցէ.

Թերեւս ասիցես. զի Թէպէտ և հոգին սբ ոչ արտադրէ զանձն ինչ ամ-այնն. սակայն է հաւասար հօր և որդւոյ ըստ զօրութեանն ներգործելոյ ՚ի ներքս. այլ ուրեմն ըստ նմին օրինակի եթէ որդի ոչ արտադրեր զհոգին սբ. գոյր և ս հաւասար այլոց անձանցն ըստ նմին զօրութեան.

Լուծ այս պատասխանին. Թէ հոգին սբ, որ է երրորդ անձն ըստ կարգի. Թէպէտ ունի զնոյն զօրութիւն գործելոյ ՚ի ներքս. զոր և ունի հայր և որդի. սակայն ըստ պատահման լինի. Թէ ոչ արտադրէ զանձն ոչ ամ-այնն. ոչ արտադրէ զորդին. զի գտանէ զնա կատարելապէս ծնեալ. և զի ոչ կարէ յառաջագոյնն ելանել յիւրմէ յնմանագունէն. ոչ արտադրէ զանձն իւր. զի ոչ կարէ ինքն զինքն արտադրել. և ոչ արտադրէ զայլ նոր որդի. կամ զայլ նոր հոգի սբ. պակասութեամբ ոչ իւրով. այլ նոր եզրի. զի արտադրեալ եզերքն. յղ. ծնեալն, և բղխեալն, են անբաւ, և ունին ըստ սեռի իւրեանց զամ որ ինչ կատարելութիւն կարելի է. վն որոյ և այլ նմանն եզերք անկարելի են. զոր օրինակ. եթէ ած ստեղծեր զամ որ ինչ ստեղծուածկարող գոյր ստեղծել. արդարև այլ ևս ոչ կարէր ստեղծել զայլ արարած. ոչ պակասութեամբ զօրութեանն իւրոյ այլ ըստ պատահման, և պակասութեամբ նոր եզրի. զի ոչ գտանիւր այլ եզր ստեղծելի յետ ստեղծմանն ամենեցուն. ասա. Թէ որդի հոգին սբ է հաւասար հօր և որդւոյ ըստ զօրութեան գործելոյ ՚ի ներքս. Թէպէտ և ոչ գործէ զայլ անձն. բայց որդին. յորժամ ինքն մտօք յառաջագոյն ծնանի. ոչ գտանէ բղխեալ կամօք զյետագոյնն քան զինքն զհոգին սբ. ուրեմն եթէ ընդ հօր ոչ բղխեր զնա, զոր բղխեալ ոչ գտանէ. յայտ էր, եթէ զզօրութիւնն գործելոյ ՚ի ներքս ոչ ունէր. այլ և ըստ այսմ ոչ գոյր ընդ հօր և ընդ հոգւոյն սրբոյ հաւասար.

Թ idem sui ipsius esse causa, seu prin-
9 cipium: neque alium Filium, aut alium Spiritum sanctum a genito, & spirato, producere potest, defectu termini; quia termini jam producti, illimitati sunt, & infiniti, habentes in suo genere omnem perfectionem possibilem, propter quod alii non sunt possibiles. Sicut, si Deus ad extra producerct omne possibile, non posset amplius aliud quicquam producere, non quidem per se, & defectu suæ potentiæ, quam eandem prorsus haberet, ac antea; sed per accidens, & defectu termini; cum non esset alius
Ժ terminus producibilis, productis jam
10 omnibus possibilibus. At Filius, cum primum ab æterno per intellectum genitus est, non reperit in signo illo originis spiratum per voluntatem Spiritum sanctum: ergo, si simul cum Patre illum, quem spiratum non invenit, non producat; signum evidens est, se potentiam spirativam, quæ non libera, sed necessaria est in producendo, non habere; ac proinde cum Patre, & Spiritu sancto minime esse æqualem: quod absit dicere.

PROBATUR TERTIO

Ex Patribus Græcis, & Latinis, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. IV.

GRegorius Thaumaturgus, in epist. cujus initium: *Inimicissimi, & alieni*, inquit: *Existente quidem Patre ingenito; generato autem ex Patre Filio; Spiritu quoque ex substantia Patris, & Filii æterne emisso* &c.

Athanasius, in Symbolo fidei: *Spiritus sanctus a Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*. Item in Sermone 4. contra Arrianos, ante medium: *Non tria principia, aut tres Patres introducimus, sicut Marcionistæ; cum non tres Soles ad comparationem adducamus; sed unum Solem, ejusque splendorem, & ex utroque lucem procedentem*. Item in Orat. de Concilio Nicæno: *Mitto Apostolos in Mundum, non in virtute hominis, sed in virtute Spiritus sancti, ex mea essentia profluentis*. Et infra: *Credendum est Spiritui sancto, quod sit veritas Patris, & Filii, coessentialis utrique, & de essentia eorum profluens*. Item in epist. ad Serapionem, ultra medium: *Qualem ordinem, & naturam habet Filius ad Patrem; talem ordinem & naturam habet Spiritus sanctus ad Filium*. Et idem asserit alibi.

Hilarius, de Trinit. lib. 2. *De Spiritu sancto nec tacere oportet, nec loqui necesse est: sed sileri a nobis eorum causa, qui nesciunt, non potest: loqui autem de eo non necesse est; quia de Patre,*

ԵՐՐՈՐԴ

Ցուցանի վկայութե̅ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց. զորս ընդունի հայոց եկեղեցին.

Պրակ. Դ.

ա̅ Մե̅ն Գրիգոր սքանչելագործ 'ի
1 թուղթն. որոյ սկիզբն է. Թշնամիք և օտարք. ասէ. Հայր է անծին որդին 'ի հօրէ ծնեալ. և հոգին սբ̅ 'ի գոյութենէ հօր և որդւոյ յաւիտենի բղխումն.]

Մե̅ն Աթանաս 'ի դաւանութե̅ հաւատոյ ասէ. Հոգին սբ̅ 'ի հօրէ և 'ի յորդւոյ ոչ արարեալ. ոչ ստեղծեալ. և ոչ ծնեալ. այլ բղխեալ.] Եւ դարձեալ նորին 'ի չո̅րրդ ճառէն ընդդէմ արիոսի.
2 Ոչ զերիս զսկզբունս կամ զերիս հարս
բ̅ մուծանեմք ըստ մարկիոնացւոց. զի և ոչ զերիս արեգակն 'ի յօրինակ բերեմք. այլ զմի արեգակն, և զնորին շառաւիղն, և յերկոցունցն լուսոյ բղխումն.] Եւ դարձեալ նորին 'ի ճառէն յՆիկիական սբ̅ ժողովոյն. Առաքեմ զառաքեալսն յաշխարհս. ոչ զօրութե̅ մարդոյ. այլ զօրութեամբ հոգւոյն սրբոյ. որ յէութէ իմմէ բղխէ.] Եւ յետ սակաւուց դարձեալ ասէ. Պարտիմք հաւատալ. զի հոգին սբ̅ է ճշմար-
գ̅ տութի հօր և որդւոյ. և երկոցունց
3 էակից. և 'ի նոցունց էութե̅ բղխեալ.] Եւ դարձեալ 'ի թուղթն առ սերապիոն ասէ. Թէ զորպիսի կարգ և բնաւորութի ունի որդին առ հայր. զնոյնպիսի կարգ և բնաւորութի ունի հոգին սբ̅ առ որդի.]

Մե̅ն Հիլարիոս 'ի յերկրորդ գիրս յ̅ղգս երրորդութե̅ ասէ. Զս̅ հոգւոյն սրբոյ ոչ է լռելն յարմար. և ոչ խօսելն հարկաւոր. զի պարտիմք խոստովանել. թէ 'ի հօրէ և 'ի յորդւոյ եղանէ.]

tre,

Եւ

Եւ դարձեալ ասէ ։ Հայր է լի ած ինքնա_
գոյ ։ որդին լի ած 'ի հօրէ ծնեալ ։ և
հոգին սբ լի ած 'ի հօրէ և յորդւոյ
բղխեալ ։]

Սբն դիդիմոս աղեքսանդրացին 'ի
յերկրորդ գիրսն յաղագս հոգւոյն սբյ
ասէ ։ փրկիչն մեր ։ որ և ճշմարտութի ։
զհոգւոյն ասէ ։ թէ ոչ խօսեսցէ յիւրմէ
յինքենէ ։ այս ։ ոչ խօսեսցէ առանց կա_
մակցութե հօր և իմոյ ։ զի անբա_
ժանելի է 'ի կամաց իմոց և հօրն ։ զի
ոչ յինքենէ է ։ այլ 'ի հօրէ և յինէն է ։]
Եւ դարձեալ ասէ ։ Հոգին սբ ։ որ է հոգի
ճշմարտութե ։ ոչ կարէ 'ի յորդւոյ խօ_
սողէն լսել զայն , զոր ինքն ոչ գիտէ ։
զի նա այն ինքն է ։ որ 'ի յորդւոյ առ_
աքեալ ։ այս ։ որ 'ի ճշմարտութենէ ելա_
նէ ։ մխիթարիչ բղխեալ 'ի մխիթարչէ ։]

Սբն ամբրոսիոս 'ի յառաջին գիրսն
յաղագս հոգւոյն սրբոյ ասէ ։ Հոգին սբ
ոչ որպ 'ի տեղւոջէ առաքի ։ կամ 'ի
տեղւոջէ ելանէ ։ յորժամ բղխէ 'ի յոր
դւոյ ։ որպ և ինքն որդի ։ յորժամ ասէ ։
թէ ելի 'ի հօրէ ։ և եկի յաշխարհս ։]
Եւ դարձեալ նորին 'ի դրոցն յաղագս արժա_
նաւորութե մարդկային որպիսու_
թեանն ։ Որպէս 'ի հօրէ որդին ծնա_
նի ։ և 'ի հօրէ և յորդւոյ բղխէ հոգին
սբ ։ Նոյնպ և 'ի մտաց ծնանի կամք ։
և 'ի յերկոցունցս այսոցիկ բղխէ յիշո_
ղութի ։]

Սբն բարսեղիոս 'ի յերկրորդ գիրսն որ
ընդդէմ եւնոմիոսի ։ որ աղանդէր
զհոգին սբ 'ի յորդւոյ միայնոյ բղխել ։
ասէ ։ Արդ ո՞վ ոք ոչ գիտէ ։ զի ոչ նէր
գործութի ինչ որդւոյն բաժանեալ
լինի 'ի հօրէ ։ և ոչինչ նէր որդւոյն
գտանի ։ որ օտար իցէ 'ի հօրէ ։ զի և
ինքն ասէ , թէ ամ որ ինչ իմ է ։ քո է ։ և
որ ինչ քո է , իմ է ։ ապա զիա՞րդ կար_
ծեն ։ թէ պատճառ և սկիզբն հոգւոյն
է որդին միայն ։] Արդ յասու բանիւ ցու_
ցանէ սբն ։ թէ ոչ միայն որդի է պատ_
ճառ հոգւոյն սբյ ։ այլ և ս հայր ։ Եւ
դարձեալ

tre, *& Filio auctoribus confitendum est*.
Դ 4 Item in Serm. de Trinit. *Pater plenus Deus in seipso factus*: *Filius plenus Deus ex Patre genitus*: *Spiritus vero sanctus plenus Deus, ex Patre, & Filio procedens*.

Apud Gennad. de Process. Spiritus sancti.

Didymus Alexandrinus, lib. 2. de Spiritu sancto: *Salvator, qui est veritas, de Spiritu ait*: *Non loquetur a semetipso*; *hoc est, non sine meo, & Patris arbitrio*; *quia inseparabilis a mea, & Patris est voluntate*: *quia non ex se est, sed ex Patre, & ex me est*. Et infra. *Spiritus sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritus sapientiæ, non potest a Filio loquente audire, quæ ne-*
Ե 5 *scit*; *cum hoc ipsum sit, quod profertur a Filio, id est, procedens a veritate, consolator manans de consolatore*.

Ambrosius (quem in tertia Synodo Generali ut sanctum Doctorem allegatum, Armenii quoque probe sciunt, & reverentur) de Spiritu sancto lib. 1. ad Gratianum, cap. 10. *Non quasi ex loco mittitur Spiritus, aut quasi ex loco procedit, quando procedit ex Filio*; *sicut ipse Filius, cum dicit*: *de Patre processi, & veni*. Item de dignitate humanæ conditionis, capit. 2. *Sicut ex Patre generatur Fi-*
Զ 6 *lius, & ex Patre, Filioque procedit Spiritus sanctus*; *ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria*.

Basilius, lib. 2. contra Eunomium, qui asserebat, Spiritum sanctum a Filio tantum procedere: *Illud vero cui non patet, quod nulla Filii operatio a Patre divisa est? nec est aliquid in rebus, quod Filio insit, & a Patre sit alienum*: *omnia, inquit, mea tua sunt, & tua mea*. *Quomodo ergo Spiritus causam, & originem Unigenito soli attribuit?* quibus verbis probat Basilius,

lius, non solum Filium esse causam Spiritus sancti, sed etiam Patrem. Et rursus lib. 3. adversus eundem: *Cur necesse est, si dignitate, & ordine tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? dignitate namque ipsum secundum esse a Filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit; naturæ vero tertiæ neque ex sanctis Scripturis didicimus, neque ex prædictis possibile est colligere.* Idem asserit in lib. 5. cap. 11. & alibi.

Damasus, in Confess. fidei ad Paulum Antionchenum: *Credimus, Spiritum Paracletum neque Patrem, neque Filium, sed ex Patre procedentem, & Filio: est igitur ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paracletus, sed ex Patre procedens, & Filio.*

Nazianzenus, Oratione 49. seu Tract. de fide: *Misit nobis Christus Spiritum sanctum de propria sua, & ex una, eademque substantia, protectorem, signatorem, & ductorem in vitam æternam; sicut scriptum est ex voce Dei: Effundam de Spiritu meo super servos meos, & ancillas meas.* Et iterum: *Spiritus ex me prodiet. Et ipse Dominus, Salvatorque noster, de meo, inquit, accipiet: ex eo utique quod est Filius: quia & Filius de eo, quod est Pater.* Item Orat. de Spiritu sancto, quæ est quinta de Theologia, quærit: quare Spiritus sanctus non dicatur Filius? & respondet: *Mutuæ eorum relationis differentia, diversa quoque ipsis nomina procreavit*: hoc est, quia habent ad invicem oppositas relationes: sed Filius refertur ad Spiritum sanctum, non qua Filius est, sed qua spirator est: ergo &c.

Citatur a Genadio, de Procesſ. Spiritus sancti, cap. 1. & 2.

Nyssenus, homil. 3. in Pater noster: *Filius, Spiritus neque est, neque dicitur:*

Է 7 դրձլ 'ի յերրդ գիրս ընդդէմ նոյն ա_
ղանդողին ասէ. Ընդէ՞ր է հարկա_
ւոր. Թէ որպէս արժանաւորութբ և
կարգաւ երրորդ է հոգին սբ. նոյնպ
և երրորդ իցէ բնութբ. քանզի թէ
պէտ աւանդէ ուղղափառութիւն զնա
'ի յորդւոյ երկրորդ լինել արժանա_
ւորութբ. զի 'ի նմանէ զգոյն ունի.
և 'ի պատճառէն յայնմանէ կախի այլ
սակայն թէ զերրորդ բնութի ունիցի.
ոչ 'ի սբ գրոց ուսաք, և ոչ 'ի նախա_
սացեալ բանից կարեմք մակաբերել.]

Սբն դամասոս յղղս հաւատոյ
խոստովանութե առ պօղոս անտիո_
քացին ասէ. Հաւատամք. Թէ մխի_
Ը 8 թարիչ սբ հոգին ոչ է հայր, և ոչ որ_
դի. այլ 'ի հօրէ և 'ի յորդւոյ բղխեալ.
ուրեմն անծին է հայր. ծնեալ որդի.
ոչ ծնեալ հոգին մխիթարիչ. այլ 'ի
հօրէ և 'ի յորդւոյ բղխեալ.]

Սբն գրիգոր ածաբան 'ի. խԹ. երգ_
ճառն, որ է յղղս հաւատոյ. ասէ.
առաքեաց մեզ քս յիւրմէ ինքն և յա_
սուեն գոյացութենէ զհոգին սբ. որ
զմեզ խնամէ և առաջնորդէ 'ի կեանս
յաւիտենս, որպէս գրեցաւ ածայունչ գր_
քով. Թէ հեղից զհոգի իմ 'ի վր ծա_
ռայից և աղախնայց իմոց. և դրձլ գրե_
ցաւ. Թէ հոգին յինէն ելցէ. և ինքն
տր և փրկիչն մեր ասէ. Թէ յիմմէ առ_
Թ 9 նի առնուցու. այսինքն. 'ի նմանէ որ է որ_
դի. զի և որդին 'ի նմանէ, որ է հայր.]
Եւ դրձլ 'ի ճառն յղղս հոգւոյն սրբոյ
խնդրէ նոյն սբն. Թէ վս էր հոգին սբ
ոչ ասի որդի. և պատասխանէ այսպէս. զի զա_
նազանութի առնչութեցն առ միմեանս
զզանազան անուանս եդ նց.] այսինքն.
զի ունին առ միմեանս զհակադարձեալ
առնչութիս. Իսկ որդին առնչանայ
առ հոգին սբ. ոչ ըստ որում է որդի.
այլ ըստ որում է փչօղ. ապա ուրեմն
փչէ զհոգին սբ.

Սբն գրիգոր նիւսացին 'ի յերրդ
ճառն յղղս հայր մերին ասէ. Հոգին
սբ

սբ ոչ է, և ոչ ասի որդի. այլ որդւոյ Ժ
հոգի ասի. զի 'ի նմանէ առնու և բղ 10
խէ և է. որպէս և 'ի հօրէ.] Եւ դարձ
ներն 'ի չորրորդ ճառէն. Միածինն որ
դի 'ի հօրէ ասի 'ի սբ գիրս. Իսկ հո
գին սբ և 'ի հօրէ ասի, և յորդւոյ և ս
տոյլ ցուցանի. ըստ այսմ. Եւ զպա եթէ
ոք զհոգին քի ոչ ունի. սա չէ նորա.]

Փիլաստրիոս յաղագս հերձուածոյ 'ի
խե. Երրդ գլխին ասէ. Ուրեմն ճշմարտ է
անձն հօր, որ առաքեաց զորդին. և
ճշմարիտ է անձն որդւոյ, որ եկն 'ի հօրէ.
և ճշմարիտ է անձն հոգւոյն, որ 'ի
հօրէ և յորդւոյ առաքեցաւ.

Սբն Եպիփան 'ի գիրսն, որ անկո
րաւն կոչի, ասէ. Կեանք 'ի կենաց է ԺԱ
որդի. զի ասէ. Եւ ես եմ ճշմարտութի 11
և կեանք. Իսկ հոգին սբ 'ի յերկո
ցունցն է հոգի 'ի հոգւոյ.] Եւ յետ
սակաւուց դարձ ասէ. Միայն հոգին
սբ անուանեալ 'ի հօրէ և յորդւոյ հոգի
ճշմարտութեան. և հոգի այ. և հոգի
քի.]

Սբն Երոնիմոս 'ի թուղթն առ հե
դիբեայն ասէ. Յորժամ հոգին սբ ա
ռաքի. 'ի հօրէ և յորդւոյ առաքի. զի
ուրեք ուրեք հոգի հօր այ ասի. և հո
գի քի ասի.]

Սբն Օգոստինոս 'ի յերրորդ գիրսն
ընդդէմ մաքսիմինոսի ասէ. Հոգին
սբ է երկոցունցն. զի և յերկոցունցն ԺԲ
բղխէ.] և զնոյն ուսուցանէ սբն 'ի բա 12
զում տեղիս.

Ռուփինոս 'ի մեկնութե հաւա
տամքին ասէ. Հոգին սբ 'ի յերկո
ցունցն բղխէ. և զամ ինչ սրբացու
ցանէ.

Սբն ոսկեբերան 'ի յառաջին ճառն
'ի վր սբ հաւատամքին առաքելոցն
ասէ. Սա է հոգին, որ 'ի հօրէ և յոր
դւոյ բղխէ. և բաժանէ զիւր պարգևս
յիւրաքանչիւր. որպէս և կամի.] Եւ 'ի
յերկրորդ ճառումն ասէ. Զհոգին սբ
հաւասարակից լինել ասեմք հօր և

որ

citur: ſed Spiritus Filii dicitur: quia ab eo accipit, ab eoque procedit, & ex eo eſt, quemadmodum ex Patre. Item homil. 4. *Unigenitus Filius ex Patre a ſacra Scriptura nominatur: ſanctus autem Spiritus, & ex Patre dicitur, & ex Filio præterea eſſe oſtenditur. Si quis Spiritum Chriſti, dicit, non habet, hic non eſt ejus.*

Filaſtrius, de hæreſi, triformem Deum faciente, cap. 45. *Eſt ergo vera perſona Patris, quæ miſit Filium; & eſt vera perſona Filii, quæ advenit de Patre; & eſt vera perſona Spiritus, quæ a Patre, & Filio miſſa eſt.*

Epiphanius in Ancorato: *Vita ex vita eſt Filius*: ego ſum, ait, *veritas, & vita. Spiritus autem ſanctus ab utriſque ſpiritus ex ſpiritu.* Et infra: *Spiritus ſanctus ſolus appellatur a Patre, & Filio ſpiritus veritatis, & ſpiritus Dei, & ſpiritus Chriſti.*

Hieronymus, in epiſt. ad Hedib. quæſt. 9. *Ipſe Spiritus ſanctus, cum mittitur, a Patre, & Filio mittitur: in alio, atque alio loco, ſpiritus Dei Patris, & Chriſti ſpiritus appellatur.*

Auguſtinus, lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. *Spiritus eſt utriuſque; quoniam de utroque procedit.* Et idem docet aliis multis in locis.

Ruffinus, in Explicat. Symboli Apoſtol. *Spiritus ſanctus, de utroque procedens, & cuncta ſanctificans.*

Chryſoſtomus, hom. 1. in Symbol. Apoſtol. *Iſte eſt Spiritus, procedens de Patre, & Filio, qui dividit propria dona ſingulis, prout vult.* Item homilia 2. *Iſtum Spiritum ſanctum dicimus Patri, & Filio eſſe coæqualem, & de Patre, & Filio procedentem.* Et rurſus infra: *Ecce & in Spiritum ſanctum credimus; qui Spiritus ſanctus, pro-*

cedens de Patre, & Filio, charitate conjungitur.

Cyrillus Alexandrinus, in lib. de recta fide ad Theodosium Imper. *Immittit Christus Spiritum baptizatis, non alienum, sed eum, qui ex illo, & per illum est.* Item in libro 13. Thesauri, cap. 2. *Ex Filio naturaliter, ac essentialiter Spiritum sanctum, sicut ex Patre, provenire, credimus.* Item in Exposit. noni Anathematismi: *Factus homo unigenitus Dei Filius, mansit quoque Deus; omnia, quæ Pater, habens præter esse Patrem, propriumque sibi, qui ex ipso, & ipsi innatus est, Spiritum sanctum.* Id ipsum similiter in aliis locis luculenter asserit.

Ac denique, una cum reliquis, Gregorius Magnus Papa, in Confessione fidei: *Credo in Patrem ingenitum; Filium unigenitum; Spiritum vero sanctum, neque genitum, neque ingenitum, sed coæternum de Patre, & Filio procedentem.*

Յգ որդւոյ. և 'ի Հօրէ և յորդւոյ բղխեալ:]
13 Եւ յետոյ դարձեալ ասէ. Հաւատամք և 'ի Հոգին սբ. որ բղխեալ 'ի Հօրէ և յորդւոյ. միաւորի ընդ մեզ 'ի ձեռն սիրոյ.]

ՍՐն Կիւրեղ աղեքսանդրացին 'ի գիրսն յաղագս ուղիղ հաւատոյ առ Թգրն Թէոդոսիոս ասէ. Առաքէ քս առ մկրտեալսն զՀոգին սուրբ. ոչ օտար. այլ զայն, որ 'ի նմանէ և նովաւն է.] Եւ դրձլ նորին 'ի. Յգ. երդ գրոց յՂգս գանձուց. Հաւատամք զՀոգին սբ 'ի յորդւոյ էութենապէս և բնականապէս, որպէս և 'ի Հօրէ, ելանել.] Եւ դրձլ նորին 'ի պարզաբանու-
Յգ թեն իններորդ նզովմանն. Միածին
14 որդին այ մարդ եղև. և մնաց և ած. ունելով զամենայն ինչ ունի հայր. բաց 'ի գոլոյն հայր, և որ յատուկ ինքեանն և յինքենէ ելանէ հոգին սբ.]

Նմանապէս ուսուցանեն այլ սբ հարք և վարդապետք եկեղեցւոյ. մանաւանդ հռովմայ մեծ հայրապետն սբն գրիգոր. որ 'ի հաւատոյ դաւանութե ասէ. Հաւատամ 'ի հայր անծին. և 'ի յորդին ծնեալ. և 'ի հոգին սբ ոչ ծնեալ. և ոչ անծին. այլ յաւիտենակից 'ի հօրէ և յորդւոյ բղխեալ.]

SOLVUNTUR

Objectiones.

§. V.

OBjicit primo Vartanus loco sup. cit. *Spiritus sanctus est unus: ergo unum debet habere principium, quod est Pater; & non duo, Patrem scilicet, & Filium.*

Respondetur primo per instantiam: Hic Mundus est unus, & quodlibet ens creatum est unum: ergo unum debet habere principium: igitur non pro-

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

առարկութեանց.

Գլուխ. Ե.

ա
1 Սոյն և առաջին առարկէ վարդանն. և ասէ. Թէ հոգին սբ է մի բղխումն. ապա ուրեմն պատշաճ է. որ մի լինի նորա պատճառն. այ. հայր. և ոչ երկու. այ. հայր և որդի.

Պատասխանի նախ յարացուցիւ. քանզի այս աշխարհս է մի. կամ իւրաքանչիւր ստեղծուած է մի. ապա պատշաճ է. զի մի լինի նորա պատճառն. ուրեմն ոչ

ոչ ստեղծուած ՝ի յերից ածային ան- բ
ձանցն ։ Արդ որպէս պատասխանեսցէ առ այս
Վարդանն, նոյնպէս և մեք պատասխանի
տացուք առ նորն ։

Երկրորդ պատասխանի առ այս, և առ այն. Թէ որպէս մի աշխարհս, և մի ստեղծուածն արարչութեանն ՝ի յերից ածային անձանցն. ելեալ ՝ի միոջէ անհատ սկզբանէ. որ Թէպէտ եռեակ իցէ ըստ անձանց. սակայն է մի ըստ էութեան. որ միով զօրութեամբ և միով արարողութեամբ ստեղծ է. նոյնպէս և մի հոգին սբ ելանէ ՝ի հօրէ և յորդւոյ. ելեալ ՝ի միոջէ փչողէ. և ՝ի միոջէ սկզբանէ. զի երկոքեան միով էութեամբ, և միով փչողական զօրութեամբ, և միով փչմամբ գ
փչեն ։

Երկրորդ առարկէ որոտնեցի յովհաննէս ։ զի եթէ հայրն կարօղ էր կատարելապէս բղխել զհոգին սբ, ապա բղխումն որդւոյ աւելորդ էր ։ Եթէ ոչ կարաց հայր միայն. այլ կարօտացաւ որդւոյ. զի երկոքեանն ՝ի միասին բաղադրեսցեն զմի կատարեալ պատճառ հոգւոյն ։ ապա իւրաքանչիւրն ՝ի յերկոցունց էր անկատար ըստ ինքեան. և ոչ կարօղ առ ՝ի փչել ։ զոր քաւ լիցի ասել զնմանէ ։

Պատասխանի նախ յարացուցիւ ։ զի եթէ հայր կարօղ էր կատարելապէս ստեղծել զարարածս ։ ապա ստեղծումն դ
որդւոյ և հոգւոյն սբյ աւելորդ էր ։ ուստի և սուտ էր ասացեալն սրբոց վարդապետացն. Թէ արարածք ստեղծանեն ՝ի բոլոր երրորդութենէն ։ Եթէ ոչ կարաց հայր միայն. այլ կարօտացաւ որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. զի երեքեանն ՝ի միասին բաղադրեսցեն զմի կատարեալ պատճառ արարածոցն. ապա իւրաքանչիւր ածային անձն ըստ ինքեան էր անկատար. և ոչ կարօղ ստեղծել ։ որ քաւ լիցի ։

Երկրորդ պատասխանի. Թէ այդպիսի ձեռնարկութիւնք յառաջ բերեն ոչ Թէ
՝ի

procedit a tribus personis divinis. Quo-
2 modo nobis Vartanus, sic & ei nos respondebimus.

Respondetur autem secundo & pro nobis, & pro ipso: Sicut unus Mundus, & quolibet ens creatum, procedit a tribus personis divinis, ut ab uno indiviso principio; quod etsi personaliter triplex, unum tamen est essentialiter, per unam omnipotentiam, & unica actione creans: sic etiam unus Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio, ut ab uno spiratore, & uno principio; quia uterque per unam spirativam potentiam, & unica spiratione spirat.

3 Objicit secundo Joannes Orodniensis: *Vel Pater potest se solo spirare Spiritum sanctum; vel non potest; si potest: ergo superflua est spiratio Filii, si non potest solus, sed indiget concursu Filii; ut ambo, tanquam causæ partiales, integrent unam causam totalem: ergo quilibet ipsorum impotens est ad spirandum, & sic imperfectus: quod absit dicere.*

Respondetur primo per instantiam a simili: Vel Pater potest se solo creare creaturas; vel non potest, sed indiget concursu Filii, & Spiritus sancti; ut omnes tres personæ, tanquam
4 causæ partiales, integrent unam causam illarum totalem. Si primum: ergo superfluus est concursus creativus Filii, & Spiritus sancti; atque adeo creaturæ non procedunt a tota Trinitate, sed a solo Patre, contra illud axioma: *Opera Trinitatis ad extra sunt indivisa.* Si secundum: ergo singulæ personæ divinæ ex se impotentes sunt ad creandum, & imperfectæ: quod est absurdum.

Respondetur secundo, quod hæc argumenta urgere quidem videntur, sed

rudibus, & indoctis, qui personas divinas, earumque operationes in omnibus secant, ac dividunt. Sicut enim Pater, Filius, & Spiritus sanctus, non sunt tres causæ creaturarum, neque partiales, neque totales, sed una numero, simplex, & indivisa causa (quemadmodum & unus numero Deus), quæ per unam omnipotentiam, & unica actione creat: ita similiter Pater, & Filius non sunt duo principia, nec totalia, nec partialia Spiritus sancti; sed unum numero principium, & unus simplex, & indivisus spirator, qui per unam numero vim spirativam, & unica spiratione spirat. Et ratio est, quia, cum in Divinis (ut supra dictum est) omnia sint unum; ubi oppositio relativa non obstet; eatenus Pater, & Filius inter se distinguuntur, quatenus inter se considerantur oppositi relatione producentis, & producti, seu genitoris, & geniti: at considerati, ut producentes, seu spirantes Spiritum sanctum, non opponuntur tali oppositione inter se, sed tantum Spiritui sancto: ergo, ut sic, non distinguuntur inter se, sed sunt unum numero principium, & unus spirator: quemadmodum, quia non opponuntur nec inter se, nec Spiritui sancto, in natura divina, & in potentia creandi ad extra; sunt etiam cum eodem Spiritu sancto una numero Deitas, unus Omnipotens, & unus Creator. Ne autem videamur Orodniensi ab argumenti sui forma de industria divertisse, dicimus ultro, quod licet Pater sit sufficiens principium Spiritus sancti; necessario tamen spirat hunc etiam Filius; quia habet eandem numero essentiam, & vim spirandi, per quam spirat Pater: sicut, etiamsi Pater est

suffi-

Ե ՚ի վրիպաց խելամտից և տիմարաց.
5 այլ միայն ՚ի վայրենամիտ համբակաց
և ՚ի տգիտաց ։ որք զածայինս անձինս
և զգործողութիւնս նոցին ամենայնիւ
կտրեն և բաժանեն. Ուրեմն ասեմ.
եթէ որպէս հայր. որդի. և հոգին սբ ոչ
են երեք պատճառք արարածոց. այլ
մի միայն անհատ և պարզ պատճառ
նոցին. որպէս և մի ած. որ միով կարո-
ղութեամբ և միով արարողութեամբ ըս-
տեղծ զնոսա. նմանապէս և հայր և որ-
դի ոչ են երկու սկզբունք հոգւոյն սբյ.
այլ մի սկիզբն միայն. և մի պարզ և
անհատ փչօղ. որ միով փչողական զօ-
րութեամբ, և միով փչմամբ փչէ. քանզի,
Զ որպէս ՚ի վերոյ ասացաք. նոքա ամ են որ
6 ինչ գոյանան. մի և նոյն է. բաց ՚ի յառըն-
չական անձնաւորութեանց. Արդ որոյ
հայր և որդի այնու զանազանին ՚ի մի-
մեանց. զի առ միմեանս առնչանան
իբր ծնօղ և ծնեալ. բայց եթէ նկա-
տեսցի զնոսա իբրև զփչօղ. ըստ այսմ
ներգործական փչողութեան ոչ առըն-
չանան առ միմեանս. այլ միայն առ
փչեցեալն հոգին սբ. ապա ըստ այսմ ոչ
զանազանին ՚ի միմեանց. այլ են մի և
նոյն սկիզբն, և մի փչօղ. Որպէս և զի
ոչ ևս զանազանին ՚ի միմեանց. և ոչ
՚ի հոգւոյն սրբոյ ըստ բնութեան և ըստ
ամենակարողութեան. սակս այսորիկ երե-
Է քեանն են մի ած. և մի ամենակարօղ.
7 և մի սկիզբն արարածոց. Արդ առ
խաբէական ձևականութիւն որոտնե-
ցւոյն ասեմք. զի թէպէտ հայրն ըստ
ինքեան իցէ կատարեալ սկիզբն հո-
գւոյն սբոյ. սակայն հարկաւորապէս
ընդ նմին փչէ և զնա որդին. զի ունի
զնոյն էութիւն և զնոյն զօրութիւն փչե-
լոյ, որով փչէ հայր. Որպէս և թէպէտ
հայրն ըստ ինքեան իցէ կատարեալ
պատճառ ստեղծուածոց. սակայն
և ընդ նմին ստեղծէ և որդի և հո-
գին սբ. զի ունին զնոյն էութիւն և
զնոյն կարողութիւն, որով ստեղծէ
հայր.

Եր

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ը sufficiens principium creationis; atta-
8 men creat etiam Filius, & creat Spiritus sanctus; quia habent eandem numero essentiam, & potentiam, per quam creat Pater.

Objiciunt tertio idem Orodniensis, & Gregorius Dattievensis, illud Joan. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, qui a Patre procedit.* Ac subjiciunt: *Hic aperte dicitur Spiritus Sanctus a Patre solum procedere, nulla facta mentione Filii; ergo &c.*

Respondetur, Christum ibi non dixisse, qui a Patre solo; sed, *qui a*
Թ *Patre procedit*: ex eo autem, quod
9 aperte incluserit Patrem, non exclusit Filium; maxime, quod praecedentibus verbis utrumque, Patrem scilicet, & Filium, in processione Spiritus sancti non obscure incluserat, dicens: *Quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis*: quia missio in Divinis processionem importat, ut supra ostendimus; tum quia vocavit illum, *Spiritum veritatis*, nempe Filii; quod etiam indicat processionem ejus a Filio, ut supra quoque probatum est. Nec mirum, quod, subjiciens postea, *qui a Patre procedit*, non
Ժ insuper addiderit, & a me: quia om-
10 nia referebat ad Patrem, ut ad originale principium, ex quo ipse adhuc Filius procedebat. Quod etiam adnotavit S. Augustinus lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. dicens: *Iste autem Spiritus est utriusque; quoniam de utroque procedit: sed ideo, cum de illo Filius loqueretur, ait, de Patre procedit; quoniam Pater processionis est auctor, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso Spiritus sanctus procederet.* Et lib. 4. de Trin. cap. 20. rursus inquit: *Non di-*

dixit; quem Pater mittet a me: quemadmodum dixit: quem ego mittam vobis a Patre: videlicet ostendens, quod totius Deitatis principium Pater est: qui ergo a Patre procedit, & Filio, ad eum refertur, a quo natus est Filius.

Et confirmatur responsio hæc per instantiam a simili: nam dicendo Christus Petro Matth. 16. *Caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus,* tacuit alias personas; nec tamen idcirco illas exclusit: cum constet, revelationem illam non modo a Patre, sed etiam a Filio, & Spiritu sancto factam esse; quia opera Trinitatis ad extra sunt indivisa: similiter, licet de Spiritu sancto dixerit, Joan. 14. *Ille vos docebit omnia;* non ideo tollitur, quin omnia doceant etiam Pater, & Filius. Immo, etiam si dixisset (ut notat S. Anselmus in lib. de Process. Spiritus sancti) Nemo produxit Spiritum sanctum, nisi Pater: nec proinde excluderetur Filius: sicut, cum dixit, Matth. 11. *Nemo novit filium, nisi Pater*: non excludit a cognitione Filii Spiritum sanctum, nec ipsum Filium.

Objiciunt iidem quarto Symbolum Constantinopolitanum, ubi dicitur: *Credimus in Spiritum sanctum, Dominum, & vivificantem, qui ex Patre procedit. Cur autem,* inquiunt, *non dixit sancta Synodus illa: ex Patre, Filioque? nisi quia optime noverat, Spiritum sanctum ex Patre solo procedere?*

Respondetur, quod Concilium Constantinopolitanum, actum contra Macedonium, qui Spiritus sancti Divinitatem negabat, superaddendo Nicæno Symbolo verba illa, *qui ex Patre procedit;* non exclusit Filium; cum non dixerit, ex Patre solo. Ideo au-

tem

Ժա եղև. զի ամենայն գործք առ արտաքս 'ի բո_
11 լոր երրորդութենէն ելանեն. Եւ դարձեալ
Թէպէտ ասացաք մն հոգւոյն սրբոյ.
Թէ նա ուսուսցէ ձեզ զամ. ոչ այսու
արտաքսեաց 'ի ուսուցմանէն զհայր
և զորդին. Որպէս և եթէ ասէր. ոչ որ
բղխէ զհոգին սբ. եթէ ոչ հայր. ոչ ևս
այսու արտաքսէր զորդին. որպէս և յոր
ժամ ասաց. Թէ ոչ ոք ճանաչէ զորդին.
եթէ ոչ հայր. ոչ արտաքսեաց 'ի ճանաչ_
մանէ որդւոյ զհոգին սբ. և ոչ զնոյն
ինքն որդին.

Չորրորդ առարկեն զդաւանութիւն
սրբոց հարցն կոստանդնուպօլսոյ սբ
ժողովոյն. յորում ասի. Թէ հաւա_
Ժբ տամք 'ի սբ հոգին. տէր և կենդանա_
12 րար. որ 'ի հօրէ բղխէ.] Ընդէր մն էր
ոչ ասաց սբ ժողովն. 'ի հօրէ և յորդւոյ
բղխէ. եթէ ոչ զի լաւ գիտէր զհոգին
սբ 'ի հօրէ միայնոյ բղխել.

Պատասխանի. Թէ սբ ժողովն որ արարեալ
եղև 'ի կոստանդնուպօլիս ընդդէմ
մակեդոնի. վերաբերելով նիկիականն
դաւանութեան զբանսն զայսն. որ 'ի հօ
րէ բղխէ. ոչ արտաքսեաց զորդին. զի
ոչ ասաց. 'ի հօրէ միայնոյ. Իսկ ոչ յի_
շեաց զորդին. վասն զի որպէս վկայէ սբն
բասիլիոս 'ի յերկրորդ գիրս ընդդէմ
եւնոմիոսի. յայնժամ ոչ էր 'ի տարա_
կոյս. Թէ հոգին սբ յորդւոյ բղխէր.
Ժգ զի և նոյն մակեդոնականքն խոստովա
13 նէին զայս. այլ միայն ուրանային
զբղխումն նորա 'ի հօրէ. ասելով. Թէ
հոգին սբ էր արարած, արտադրեալ
'ի յորդւոյ միայնոյ. ուստի և սակս
այսր պատճառի այսուհետև ոմանք
սբ հարքն յունաց մն խոստովելոյ 'ի մի
լորութէս յայսմանէ. երբեմն 'ի բղխումն
հոգւոյն կամ ոչ վերաբերեն զորդի.
և կամ ասէին. 'ի հօրէ որդւով. Որպէս
օրինակ. մն հրաժարելոյ 'ի հերձուա_
ծոյն նեստորի ոչ կոչէին սբ հարքն
զսբ մարիամ քրիստոսածին. այլ աստուածածին.
ոչ Թէ ոչ իցէ քրիստոսածին. քան

զի

զի ծնաւ զՔն · այլ զի մի կարծիցէ ոք · Յդ
Թէ միայն զմարմին էր, և ոչ ևս աստուա_ 14
ծին · եւ Զօր լուսեցուք զբանս սրբոյն
բասիլիոսի · Որդւոյ ոչ դնէ, ասէ · զի
ոչ ներգործուԹին ինչ որդւոյն բաժա_
նեալ լինի ՚ի հօրէ. և ոչինչ ունի որդւոյն
գտանի · որ օտար իցէ ՚ի հօրէ · զի և
ինքն ասէ · Թէ ամ որ ինչ քո է, այն իմ
է. և որ ինչ իմ է, այն քո է: ապա զիարդ
կարծեն, Թէ պատճառ և սկիզբն հո_
գւոյն է որդին միայն :]

Հինգերորդ առարկէ տաԹևացին
զբանն առաքելոյն ՚ի ԹուղԹն առ
Հռովմայեցիս. որ ասէ. ԵԹէ հոգի
այնորիկ. որ յարոյց զյս ՚ի մեռելոց.
բնակեալ է ՚ի ձեզ.] եւ Զաստ առաքելն կոչէ Յե
զհոգին սբ հոգի հօր. և ոչ որդւոյ. 15
զի ասաց. հոգի այնորիկ. և ոչ, հոգի
այնոցիկ. Եւ վերաբերեաց. որ յա_
րոյց զյս.քս. որ հոգի հօրյարոյց զյս.
արդ եԹէ հոգին հօրյարոյց զորդին ՚ի
մեռելոց. ապա ոչ ՚ի յորդւոյն բղխէ.
այլ միայն ՚ի հօրէ.

Պատասխանի. Թէ ՚ի յայդպիսի առար_
կուԹէդ յայտ լինի խորամանկուԹի
և յիմարուԹիւն առարկողին. քանզի
Ճշմարիտ նշանակուԹի բանիցն առա_
քելոյն է այս. ԵԹէ հոգի այնորիկ.քս.
ոչ Թէ հօր միայնոյ. այլ այ. քս. հօր և
որդւոյ. զի սակաւ՛ իկ մի յառաջագոյն
ասացեալ էր պօղոս. ԵԹէ իցէ հոգին Յզ
այ ՚ի ձեզ բնակեալ. ապա Թէ ոք զհո_ 16
գին քի ոչ ունի. սա չէ նորա.] և ապա
հետևի և ասէ. ԵԹէ հոգի այնորիկ.
քս. այ հօր և որդւոյ. Եւ դարձեալ ոչինչ
փոյԹ է, զի ասաց հոգի այնորիկ. և ոչ
այնոցիկ. զի որպէս ՚ի վերոյ ցուցաք,
հայր և որդի ոչ են երկու, այլ մի փչող
հոգւոյն սրբոյ. որպ և են մի ած. զի
և գործք հօր և որդւոյ և հոգւոյն
սրբոյ առ արտաքս ոչ ասին ՚ի սղմն
արարածս ձեռացնոցա. այլ ասին ա_
րարածք ձեռացն որա. այնու զի երեք
անձինքն ոչ են երեք. այլ մի արարիչ.

Հէ_

tem nullam Filii mentionem fecit quia, ut constat ex Basilio lib. 2. contra Eunomium, eo tempore dubium non erat, an Spiritus sanctus procederet a Filio; hoc enim Macedoniani etiam concedebant; tantum autem negabant, illum procedere a Patre; asserentes, Spiritum sanctum esse creaturam, a solo Filio productam: qua de causa Patres nonnulli deinceps, præcipue Græci, ad illum evitandum errorem, interdum in processione Spiritus sancti aut non addiderunt Filium, aut dixerunt, ex Patre per Filium: quemadmodum propter hæresim Nestorii Mariam non Christiparam, sed Deiparam appellamus: non quod vere non sit Christipara; Christum enim genuit; sed ne putetur solum Christipara, & non etiam Deipara esse. Basilii autem verba sunt hæc: *Illud vero cui non patet, quod nulla Filii operatio a Patre divisa est? nec est aliquid in rebus, quod Filio insit, & a Patre sit alienum. Omnia, inquit, mea tua sunt, & tua mea. Quomodo ergo Spiritus causam Unigenito soli attribuit?*

Objicit quinto Dattievensis: *Paulus ad Rom. 8. inquit: Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis. Hic Apostolus Spiritum sanctum appellat Spiritum Patris, & non Filii: quoniam, Spiritus ejus, dixit; & non, Spiritus eorum; ac subdit; qui, nempe Spiritus Patris, suscitavit Jesum a mortuis: si autem spiritus Patris Christum Filium a mortuis suscitavit; ergo non a Filio, sed a solo Patre procedit.*

Respondetur: Quanta fuerit Gregorii Dattievensis inscitia, & fraudulentia; vel ab hujus tantum objectionis ineptia, sicut Leo ab ungue, dispici potest. Nam significatio verborum

rum

rum Apostoli est hæc: *Quod si Spiritus ejus*, hoc est, non tantum Patris, sed *Dei*, Patris scilicet, & Filii; quia paulo ante dixerat: *Si tamen spiritus Dei habitat in vobis: si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus*. Et deinde subdit: *Quod si spiritus ejus*, &c. Nec obstat, quod, *spiritus ejus*, dixerit, & non, eorum: quia, ut supra explicatum est, Pater, & Filius, non sunt duo, sed unus spirator Spiritus sancti: sicut & opera Patris, & Filii, & Spiritus sancti ad extra, non dicuntur opera manuum eorum; sed, *opera manuum ejus*, Psal. 18. eo quod tres personæ divinæ non sunt tres, sed unus Creator. Sequitur Apostolus: *Si spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis*: hoc est, *qui Deus*; non autem, qui Spiritus, ut indicant alia verba, immediate sequentia: *Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis*: quemadmodum loquutus est etiam Petrus, Act. 3. dicens: *Quem Deus suscitavit a mortuis*: id est, Deus Trinus; cum opera Trinitatis ad extra sint indivisa.

Deinde, etiamsi Paulus dixisset, ut contendit Armenus: *Spiritus Patris suscitavit Jesum a mortuis*: nec proinde sequeretur, eum a Christo Filio non procedere: quia Spiritus sanctus una cum Patre, & Filio suscitavit a mortuis ipsum Filium Jesum, quatenus hominem; a quo tamen, quatenus Deo, ipse Spiritus ab æterno procedebat. Vide Magister, in quantis tua objectio insipientiæ, & fallaciæ te accusat.

Objicit sexto idem Dattievensis illud Psalmi 35. *Quoniam apud te est*

fons

Ժէ Չեաւն և ասէ պօղոս. եթէ հոգին այ
17 նորին. որ յարոյց զյս̄ 'ի մեռելոց. բնա-
կեալ է 'ի ձեզ. այ. որ ած յարոյց, և
այլն. ոչ որ հոգին. զի այսմ̄ յայտ առանձնա
այլ յետագայ բանքն պօղոսի. ասե-
լով. ևլպա և որ յարոյցն զքս̄ 'ի մեռե-
լոց. կենդանացուսցէ և զմահկանա-
ցու մարմինս ձեր բնակեալ հոգւովն
իւրով 'ի ձեզ.] որպ̄ և խօսեցաւ պե-
տրոս 'ի գործոց երրդ գլխն. ասելով.
Օր ած յարոյց 'ի մեռելոց. այ. երեք
անձնեայ ածն. զի գործք առ ար-
տաքս են անբաժանականս 'ի բոլոր եր-
րորդութէ։

Եւ դարձ թէպէտ և պօղոս ասէր
Ժը ըստ մտաց տաթևացւոյն. թէ հոգին
18 հօր յարոյց զյս̄ 'ի մեռելոց. ոչ եւս այ-
սու հետև իւր. զհոգին սբ ոչ բղխել 'ի
յորդւոյն է. քանզի ստուգի հոգին
սբ ընդ հօր և ընդ ինքեանն յի որդւոյն
ըստ որում էր ած, յարոյց 'ի մեռելոց
զնոյն ինքնյն որդին ըստ որում էր մրդ.
Թէպէտ և նոյն հոգին բղխէր 'ի
յաւիտենից 'ի յորդւոյն ըստ որում սա էր
ած. Եւ կարճառօտ ասեմք. թէ հո-
գին սբ յարոյց զորդին. յորմէ ինքն
բղխէր. այս է. յարոյց զորդին իբրև
զմարդ. յորմէ իբր յայ ինքն բղխէր. Եւ
դարձ որդին ինքն զինքն յարոյց. այս է.
ինքն իբր ած յարոյց զինքն իբրև
ԺԹ զմարդ.
19 Վեցերորդ առարկէ տաթևացին
զսղմոսն որ ասէ. 'ի քէն է առ աղբիւր կե-
նաց. տես. ոչ ասաց մարգարէն. թէ
'ի ձէնջ է. այլ 'ի քէն առ. այ. հայր. է
աղբիւր կենաց. իսկ աղբիւր կենաց ոչ
այլ ինչ է. եթէ ոչ հոգին սբ. ապա
ուրեմն սա 'ի հօրէ միայնոյ բղխէ.

Պատասխանի. թէ սբ հարքն 'ի մեկնու-
թէ նորին բանին մեկնաբերեն թէ հո-
գին սբ յորդւոյ ևս բղխէ. և մանա-
ւանդ սբն աթանաս. որ 'ի ճառն յղգս
մրդեղութեն ընդդէմ ապօղինարին ասէ
այսպ̄. Սակս այնր պատճառին ասէ

դա-

դաւիթ. Թէ առ քեզ է աղբիւր կենաց. Ի
և լուսով երեսաց քոց տեսանեմք 20
զլոյս. քանզի առուդաստ ճանաչեալ էր.
զի առ հայրն էր որդին. որ է աղբիւր
հոգւոյն սրբոյ.] Նմանապ̄ մեկնէ
զնոյն բանն ամբրոսիոս 'ի գիրս յղ̄գս
հոգւոյն սբ̄յ ասելով. առ քեզ ա̄ծ ա-
մենակալ, է որդին քո աղբիւր կենաց. այ̄.
աղբիւր հոգւոյն սրբոյ. որ է կեանք.
որպ̄ տր̄ն ասէ. Թէ բանքն զոր ես խօ-
սեցայ ընդ ձեզ. հոգի և կեանք են.]
Եւ դրձլ 'ի. Ժզ. երր̄դ գլխն այլադգա-
բար մեկնէ և ասէ. առ քեզ ա̄ծ ամե-
նակալ հայր. որ ես աղբիւր կենաց. լու-
սովն քով որդւովդ տեսանեմք զլոյս
հոգւոյն սրբոյ.] Ուրեմն փոխանակ Իա
աղբեր կենաց իմանան սբ̄ հարքն. ոչ 21
Թէ զհոգին սբ̄. այլ կամ զհայր. կամ
զորդի. յորոց բղխեալ իցէ հոգին սբ̄.
Նաև ներսէս կլայեցին հայոց կԹղ̄կոն
'ի տաղն յղ̄գս երրորդուԹե կոչէ զոր-
դին ոչ Թէ միայն աղբիւր կենաց. այլ
և ս սկիզբն սկզբան. այ̄. սկիզբն հո-
գւոյն սրբոյ. 'ի հօրէ սկզբանէ ծնեալ.
վն̄ որոյ ասէ այսպ̄. Պատկեր հօր ոչ
փոփոխական, այլ անփոփոխ համա-
նման, սկիզբն սկզբան արարչական.
աղբիւր կենաց անմահուԹե.]

Եւ դարձեալ Թէպէտ և ասայաք.
Թէ բառդ. աղբիւր կենաց. նշանակէր
անդ զհոգին սբ̄ ըստ մտաց տաԹևա- Իբ
ցւոյն. սակայն բարւոք և ս ասէր մար- 22
գարէն. Թէ 'ի քէն է ա̄ր աղբիւր կե-
նաց. և ոչ 'ի ձէնջ. վն̄ զի հայր և որդի
ոչ են երկու, այլ մի փշող հոգւոյն.
որպ̄ և ոչ են երկու, այլ մի ա̄ր մարդա-
րէին. որ և ս 'ի սաղմոսն. ՃԼԶ. ասէ.
աղ հա դու ա̄ր ծառաներ զյեաին և զա-
ւաջինինդ. դու ստեղծեր զիս.] Թէպէտ
այսպիսի բանիւ ոչ միայն ընդ հօր խօ-
սի. այլ ընդ ա̄մ անձինս երիս. յորոց
իւր 'ի միոջէ ճանաչողէ և արարչէ ա̄մ
ինչ ծանուցեալ և ստեղծեալ եղև.
Եւ դրձլ եԹէ և ս աներյայտնապ̄. Թէ
'ի

fons vitæ: quod in Armeno Psalterio legitur hoc alio modo: *Ex te est Domine fons vitæ*: ac subdit: *Non dixit Propheta, ex vobis; sed, ex te, Domine, videlicet, ex te Pater, est fons vitæ. Fons autem vitæ quis alius est, nisi Spiritus sanctus? ergo hic ex Patre solo procedit.*

Respondetur: Quicquid sit de versione Armena illius versiculi, quæ quidem unde desumpta sit, non invenio: nemo versum illum exponit, quemadmodum Dattievensis: immo plures sancti Patres ex verbis illius, Spiritum sanctum a Filio quoque procedere, colligunt; præsertim ex antiquis sanctus Athanasius; qui in Tract. de humana natura suscepta, contra Apollinarium, ait sic: *Eaque de causa David dicit: quoniam apud te est ons vitæ, & in lumine tuo videbimus flumen: noverat enim, apud Patrem Filium esse, fontem Spiritus sancti*. Similiter illum exponit sanctus Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 19. dicens: *Apud te, Deus omnipotens, Filius tuus fons vitæ est, hoc est, fons Spiritus sancti, qui Spiritus vita est; sicut Dominus ait: verba, quæ ego loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt*. Et rursus ibidem cap. 16. aliam tradens expositionem, inquit: *Apud te, Deus omnipotens Pater, qui fons vita es, in lumine tuo Filio, lumen videbimus Spiritus sancti*. Itaque pro fonte vitæ intelligunt ibi Doctores Ecclesiæ, non quidem Spiritum sanctum, sed vel Patrem, vel Filium, ex quibus Spiritus sanctus procedat. Quin ex Armeniis ipsis Nierses Ghelajensis Patriarcha in Carmine de Trinit. Filium vocat, non modo fontem vitæ, verum etiam principium de principio, hoc est, principium Spiritus

tus ſancti de Patre principio utriuſque; inquit enim de Filio: *Imago eſt Patris, omnino ipſi conſimilis, & immutabilis, principium de principio, fons vitæ, & immortalitatis*.

Deinde, etiamſi illud, *fons vitæ*, ſignificaret ibi Spiritum ſanctum; recte quoque dixiſſet Propheta, *ex te Domine*, & non, ex vobis: quia Pater, & Filius (ut modo diximus) non ſunt duo, ſed unus ſpirator illius; ſicut nec duo, ſed unus Dominus Prophetæ: Qui etiam in Pſal. 138. *Ecce Domine*, ait, *tu cognoviſti omnia noviſſima, & antiqua; tu formaſti me*. Et tamen verbis hiſce non Patrem ſolum alloquitur, ſed omnes tres divinas perſonas, a quibus, ut ab uno cognitore: & conditore, omnia cognita erant, & formata. Adde, quod etiamſi dixiſſet: Ex te Pater procedit Spiritus ſanctus; neque propterea Filium excluſiſſet: ſicut, cum dixit Chriſtus, Joan. 14. *Pater autem in me manens, ipſe facit opera*; non excluſit Filium, nec Spiritum ſanctum: neque, cum dixit, cap. 16. *De meo accipiet*, excluſit Patrem.

Objicit denique idem Hæreticus Eccleſiæ Patres nonnullos: & primo Joannem Damaſcenum (licet hunc, tanquam Chalcedonenſis Concilii propugnatorem, ipſe, & conſenctanei cæteroquin reſpuant); qui lib. 1. de fide, cap. 11. hoc modo loquitur: *Spiritum ſanctum ex Patre eſſe, ſtatuimus, & Patris ſpiritum appellamus: at vero eum non ex Filio eſſe dicimus: ſed Filii ſpiritum nominamus*. Secundo Nazianzenum, qui Orat. 45. quæ eſt de Divinitate, inquit: *Salvator noſter, & Spiritus ſanctus, geminus ille Patris radius, ſimul & ad nos uſque veritatis lucem miniſtrant, & Patri uniti ſunt*.

Եգ ՚ի քէն է Հայր Հոգին սբ․ ոչ այնու ար
23 տաքսէր զորդին ՚ի բղխմանէ հոգւոյն
զոր օրինակ․ յորժամ քս ասէ ՚ի յՅհն․
ԺԴերրդ գլխն․ այլ հայրն, որ յիս բնա-
կեալ է․ նա գործէ զգործսն․ ոչ այնու
արտաքսեաց զորդին և զհոգին սբ․
Եւ յորժամ ասաց ՚ի ԺԶ․ գլխն․ Թէ
յիմմէ առնու առնուցու․ ոչ արտաք-
սեաց զհայր․

Եօթներորդ և յետին առարկեն
զվկայութիւն ոմանց սրբոց հարցն․ և
նախ զյոհնէ դամասկացւոյն․ որ ՚ի յա-
ռաջին գիրս յղղս հաւատոյ այսպէս
ասէ․ Զհոգին սբ ՚ի հօրէ ասեմք․ և
հոգի հօր անուանեմք․ բայց ՚ի յորդւոյ
Եդ ոչ ասեմք․ այլ հոգի որդւոյ անուա-
24 նեմք․] Երկրորդ առաքելեն զածա-
բանն գրիգոր․ որ ՚ի ներբողեանն․
ԽԵ․ յղղս ածութեան․ ասէ․ Որդի և
հոգին սբ են իբրև կրկին շառաւիղք
հօր․ որք մինչև առ մեզ առաքեն զլոյս
ճշմարտութե․ և միաւորեալք են ընդ
հօր․] Եւ երրորդ զդիոնէսիոս արիս
պագացին․ որ ՚ի գիրս յղղս ածային
անուանացն ասէ․ Թէ հայր միայն է
աղբիւր ածութեան․]

Պատասխանի առ առաջին վկայութիւն
դամասկացւոյն․ Թէ նախադիրն՝ ինի,
յունարէն նշանակէ զառաջին սկզբնական
պատճառն․ որ ոչ առնու ՚ի յայլմէ զգո
Եե յութիւն պատճառելոյ․ ուստի և վն այ
25 սորիկ․ և ևս վն խոտորելոյ ՚ի մոլո-
րութէ մակեդոնի և եւնոմիոսի․ որք
ասէին զհոգին սբ ՚ի յորդւոյ միայնոյ
բղխեալ․ կարծէր դամասկացին․ Թէ
ըստ կերպի խօսելոյ լատինացւոյն էր ա-
սել զհոգին որդւով բղխեալ․ քան Թէ
՚ի յորդւոյ․ զի մի կարծիցէ ոք․ Թէ
միջնորդական զօրութիւն․ որ պատշաճի
հօրն սկզբնաբար և անկախապէս յայլ
մէ․ նոյնպէս պատկանեսցի որդւոյն ան-
կախապէս ՚ի հօրէ․ ևլն որոյ նոյն դամաս
կացին ՚ի վերոյգրեալ գիրսն յղղս հա-
ւատոյ ասէ․ Թէ հայր է ծնող բանին

և

և բանին առաքէր զՀոգին սուրբ։]
Եւ յետոյ դարձեալ ասէ. Թէ Հոգին սբ
բղխէ 'ի Հօրէ որդւով.] ԻԶ. 'ի յերկո_
ցունցն. այլ զանազան կերպիւ. զի որ_
դի փչէ զնա միայն անմիջապէս, և փչողա
կան զօրութեն, զոր առնու 'ի Հօրէ.
իսկ Հայրն փչէ զնա ոչ միայն անմիջապէս
և փչողական զօրութբ. զոր ինքնայնն
քենէ ունի. այլ և միջնորդաբար. ԻԶ.
'ի ձեռն որդւոյ. որ 'ի Հօրէ ծնեալ առ
աքէ զՀոգին սբ. որոյ աղագաւ
ասէ սբն կիւրեղ աղեքսանդրացին 'ի
Թուղթն առ Հերմիաս. Թէ Հոգին սբ
գոյացաբար 'ի յերկոցունցն. ԻԶ. 'ի Հօ
րէ որդւով բղխէ.]

Արդ 'ի Հօրէ որդւով ասելն ոչ խա
փանէ զճշմրտ գործակցութին որդւոյ.
որպէս վկայէ սբն բասիլիոս 'ի գիրս յղգս
Հոգւոյն սրբոյ առ ամփիլոքիոս այսպի
բանիւ. Ասելն. Թէ որդւով հայր
ստեղծէ. ոչ զստեղծումն Հօր անկա_
տար ցուցանէ. և ոչ զգործակցութին
որդւոյ տկար. այլ զկամաց որութին
երկոցունցն միաբան նշանակէ. ուստի
յորժամ ասի. որով ամն ինչ եղև. որով
ասելն նշանակէ զառաջնորդական պատ_
ճառ.] Եւ յոհան ոսկեբերանն 'ի մեկ
նութի բանին յհու. Թէ ամն ինչ նովաւ
եղև. ասէ. Թէ սակս այնորիկ նովաւ
ասաց. զի մի ոք զորդին անծին կար_
ծիցէ.

Իսկ ապա որ Թէ դամասկացին
ստուգին Հաւատոյ զՀոգին սբ 'ի
յորդւոյ և ս բղխել. յայտ է 'ի յայլոց
բանիցն իւրոց. Եւ նախ զի զկնի մե
րոյ գրեալ բանիցն իւր. զոր առաջին
Հակառակորդքն. բերէ զօրինակ. և
ասէ. Որպէս 'ի յարեգակնէ շառաւիղ
և լոյս ծագեն. զի նա է շառաւիղոյ և
լուսոյ աղբիւր. իսկ շառաւիղովն լոյս
առ մեզ առաքի. նմանապէս և այլն.]
Որով բանիւ ուսուցանէ. Թէ Հոգին
սբ այնպէս 'ի Հօրէ որդւով ելանէ.
որպէս և լոյսն ելանէ յարեգակնէ շա_

ռա_

ti sunt. Tertio tandem Dionysium ԻԶ
Areopagitam, qui cap. 2. de Divin. 26
nomin. *Solus*, ait, *Pater est fons superſubſtantialis Divinitatis*.

Reſpondetur ad primum teſtimonium Damaſceni; quod præpoſitio, *ex*, in lingua Græca ſignificat cauſam procatarcticam, hoc eſt, originalem, & a nullo alio vim cauſandi accipientem; ut bene ex D. Baſilio adnotat Beſſarion Card. lib. de Proceſſ. Spiritus ſancti. Hac itaque de cauſa, & præterea ad errorem Macedonii, & Eunomii devitandum, qui Spiritum ſanctum a Filio ſolo productum aſſe-
rebant; exiſtimavit Damaſcenus, ſe- ԻԷ
cundum modum loquendi tutius dici 27
eum per Filium, quam ex Filio, procedentem; ne virtus ſpirativa, quæ Patri convenit originaliter, independenter ab alia perſona, eodem modo putetur Filio convenire independenter a Patre: unde in eodem lib. de fide, cap. 16. ait: *Pater Verbi genitor, & per Verbum Spiritus ſancti productor*. Et iterum infra: *Spiritus ſanctus ex Patre quidem per Filium procedens*: ſcilicet ab utroque ſed diſpari ordine; a Filio quidem tantum immediate, & per vim ſpirativam ac-
ceptam a Patre; a Patre vero tum im- ԻԸ
mediate per eandem numero vim, quam 28
ille habet a ſe, tum etiam mediate, medio ſcilicet Filio, qui, a Patre genitus, Spiritum quoque ſanctum producit: ut experitur Cyrillus Alexandrinus in Serm. ad Hermiam per interrog. & reſponſ. prope principium, inquiens: *Spiritus ſubſtantialiter ex ambobus, hoc eſt, ex Patre per Filium eſt procedens*.

Quod autem, ex Patre per Filium, dicere, non ſit ipſam Filii cooperationem enervare, teſtatur inſuper Magnus

Basilius lib. de Spiritu sancto ad Amphilochium, cap. 18. *Quod per Filium*, inquit ille, *creet Pater; neque imperfectam Patris creationem, neque impotentem Filii denotat operationem: sed unitam ipsorum voluntatem significat, itaque hac voce, per quem, confessionem habet causæ principalis*. Et Chrysostomus in illud Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*: inquit, & nostram magis ad rem: *Quod sic, per ipsum, dictum est, nullam aliam ob causam dictum est, quam ut ne Filium aliquis ingenitum suspicetur*.

Cæterum, quod Damascenus, quantum ad rem attinet, a Filio quoque procedentem crediderit Spiritum sanctum, patet; primo, quia post illa verba, in objectione adducta, continuo hanc subdens similitudinem ait: *Quemadmodum ex Sole quidem & radius, & splendor ortum habent: ipse enim & radii, & splendoris fons est: per radium autem splendor nobis communicatur*. Ubi ea ratione, affirmat, Spiritum sanctum procedere ex Patre per Filium; quemadmodum splendor proficiscitur ex Sole per radium; ex Sole quidem originaliter; ex radio autem, ut ex aliquo a Sole producto. Secundo, quia in eodem cap. 11. ait: *Imago Patris est Filius; & imago Filii est Spiritus sanctus*. Unde videtur asserere, quod sicut Filius, quia est imago Patris, procedit a Patre; ita Spiritus sanctus, quia est imago Filii, a Filio quoque procedat: imago enim esse habet ab exemplari. Tertio, quia cap. 9. *Omnia*, inquit, *quæ habet Pater, Filii sunt, hoc uno excepto, quod ingenitus non est*. Sed Pater præter innascibilitatem, seu paternitatem, habet etiam spirationem activam, per quam producit Spiritum sanctum;

ԻԹ ռաւիղոյն. այսինքն. 'ի յարեգականէ
29 սկզբնաւբար. և 'ի շառաւիղէ իբր 'ի
նմանէ, զոր արտադրէ արեգականն. Երկ
րորդ զի 'ի նոյն գիրսն ասէ. Պատկեր
Հօր է որդին. և պատկեր որդւոյն է
Հոգին սբ.] Ուստի թուի ասել. թէ
որպէս որդի 'ի Հօրէ ելանէ. զի Հօր պատ
կեր է. նոյնպէս և Հոգին սբ զի է պատ_
կեր որդւոյ. ելանէ ևս 'ի յորդւոյ.
քանզի պատկերն ունի զէութիւն 'ի նա
խադաղափարէ իւրմէ. Եւ երրորդ զի
դրՃլ ասէ 'ի նոյն գիրսն. Ամենայն
զորինչ ունի Հայր. որդւոյ են. բաց յայս
մանէ. թէ ոչ է անծին.] Իսկ Հայրն
բացյանծնութէ. այս ինքն. Հայրու
Լ թէ. ունի ևս զներգործական փչո_
30 ղութիւնն. որով արտադրէ զՀոգին
սբ. ապա ուրեմն և զսոյն զայս ունի
և որդին.

Առ երկրորդ վկայութիւն պատաս
խանի. թէ ասելով սբն Գրիգոր ծա_
քանն. թէ որդի և Հոգին սբ են իբրև
կրկին շառաւիղք Հօր. ոչ ասաց զՀոգին
սբ 'ի յորդւոյ ոչ բղխել. մանաւանդ
զի յայլ ուրեք յայտնաբար ասաց. թէ
բղխէ 'ի յերկոցունցն. և ըղ բանս նորին
բերցուք 'ի պրակին չորրորդ.

Առ երրորդ վկայութիւն պատխանի.
զի թէպէտ սբն Դիոնէսիոս կոչէ աղ_
բիւր ածութեան զՀայր միայն. սա_
ԼԱ կայն սբն աթանաս 'ի գիրսյղգս մար_
31 դեղութեանն. և սբն ամբրոսիոս 'ի
յառաջին գիրսյղգս Հոգւոյն սրբոյ 'ի.
ԺԹ. երդ. գլխն. կոչեն զորդին աղբիւր
Հոգւոյն սրբոյ. Առպա զինչ ասա_
ցուք. Մի թէ սբքն ուսուցին զՀա_
կառակս միմեանց. քաւ լիցի այս. այլ
պարտ է մեզ բարւոք իմանալ զբանս
նոցա. և մեկնել ըստ համախոհ միտաց
նոցին. Առորդ Հայր միայն է աղբիւր
ածութեան. այս. սկզբնական աղբիւր.
ոչ աղբիւր յաղբերէ. զի ոչ առնու յու
մեքէ զածութիւնն. այսպէս իմանի սբն
դիոնէսիոս. բայց որդին է աղբիւր
յաղ_

ctum;

յաղէրէ. որպէս և ասի 'ի մէ հաւատքէն. լ̄է
լոյս 'ի լուսոյ. որպէս ասէ մէն գրեգոր 32
ա̄ծաբանն 'ի յերկրորդ ճառուածն յղ̄գս
սրբոյ զատկին վ̄ն որդւոյ. Թէ այն
սկիզբն 'ի սկզբանէ. այն լոյսն 'ի լու-
սոյ. այն աղբիւր կենաց և անմահու-
թե.] այսպէս իմանին սրբքն աթանաս և
ամբրոսիոս.

ctum; ergo hanc itidem Filius habet.

Ad secundum testimonium respondetur, Nazianzenum, quod Filium, & Spiritum sanctum, geminum Patris radium dixerit, non proinde asseruisse, Spiritum sanctum a Filio non procedere: maxime quod Orat. 49. quæ dicitur Tractatus de Fide; & Orat. 5. de Theologia, oppositum se sentire experitur per ea verba, quæ supra adducta sunt, §. 4.

Ad tertium respondetur, quod etiamsi Dionysius solum Patrem fontem Divinitatis appellat; Athanasius tamen in Tract. de humana natura suscepta, & Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 19. vocant etiam Filium fontem Spiritus sancti. Quid ergo? num inter se discrepare dicemus sanctos Patres? absit. Vere enim solus Pater fons est Divinitatis, originarius quidem, & non de fonte; quia non accipit aliunde Divinitatem: sic intelligitur Dionysius. Filius autem est fons de fonte; quemadmodum dicitur in Symbolo *lumen de lumine*: & Nazianzenus Orat. 2. in Pascha, de Filio loquens: *Illud*, ait, *ex principio principium*; *illud ex lumine lumen*; *ille fons vitæ*, *&* *immortalitatis*: sic intelliguntur Athanasius, & Ambrosius.

ՄԻ ԹԷ ԺՈՂՈՎՆ ՔԱՂԿԵԴՈՆԻ

Դ. չորրորդ տիեզերական ժողովն ո. և. շ. հարցն.
Ուղղափառ եղև. Թէ ոչ.

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջի կարծիք բացասողաց.

Պրակ. ա.

UTRUM IV. SYNODUS GENERALIS

Nempe Chalcedonenſis, fuerit Orthodoxa.

QUÆSTIO INTER ARMENIOS ULTIMA.

Proponitur negativa ſententia.

§. *I.*

[illegible] ցանեն ՚ի մէջ Հայոց ոմանք սուտ վարդապետք. և ուսուցանեն. եթէ քաղկեդոնի ժողովն հաստատելովն հաւատալ՝ ի մի անձն զերկու միաւորեալ բնութիւնս ընդդէմ եւտիքեայ և դիոսկորոսի, մոլորեցաւ, և անկաւ՝ ի չար աղանդն նեստորի։ և թէ լևոն հռովմայ հայրապետն, որոյ հրամանաւ եղև նոյն ժողովն. և փլաբիանոս կոստանդնուպոլսի պատրիարգն. որ զեւտիքեայ և զդիոսկորոսի զմիոյ բնութեան աղանդն մերժեաց, համօրէն արևելեան և արևմտեան եկեղեցեաւ, ընդ նեստորի մոլոր-

ա 1

NEGANT Armeniorum Pſeudomagiſtri; docentes, Chalcedonenſe Concilium, quod in una Chriſti perſona duas inconfuſe unitas naturas, contra Eutychen, & Dioſcorum definierat, fuiſſe Neſtorianorum conventum; ac proinde D. Leonem, Rom. Pont. cujus nutu, & auctoritate eadem Synodus celebrata, & confirmata fuerat; necnon B. Flavianum, Conſtantinopolis Patriarcham, qui eorundem Eutychis, & Dioſcori dementiam reprobaverat; una cum tota Occidentali, & Orientali Eccleſia, in Neſtorianam hæreſim incur-

currisse: quod ut populo persuadeant, non cessant sacram illam Synodum, & Sanctos prædictos, apertis calumniis, & conviciis lacerare. Cæterum, etsi damnant Eutychem, tamen Dioscorum, ejus patronum, eique in hæresi conscium approbant, ac reverentur, ut sanctum.

Hinc Paulus Daronensis, in Apologia pro una natura contra Theopistum Græcum, sic fatur cap. 1. *Christus ait: sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Ecce sese Christus unigenitum vocat: Synodus autem Chalcedonensis in duos filios illum divisit.* Et cap. 2. *Patres perversæ Synodi Chalcedonensis, publice anathematizantes Nestorium, occulte ejus hæresim confirmarunt: quo multos deceperunt, perdideruntque Catholicos.* Et rursus infra: *Diviserunt unum Christum in duas personas, & duas effigies; dixeruntque, hominem in cruce immolatum, & non Deum; animum advertite, ac scitote, hanc fuisse Synodi Chalcedonensis confessionem, quæ aliud revera non est, nisi dispensationis Jesu Christi Dei nostri abjuratio.* Item cap. 5. *Duas prædicavit naturas Chalcedonense Concilium, sanctamque Dei Ecclesiam omni blasphemia, & errore implevit.* Denique post similia verba prope finem inquit: *Si Leo, & Flavianus beati sunt; ergo Nestorius etiam beatus evasit: quoniam unius erant animi, ac sententiæ Nestorius, & Chalcedonense Concilium, quod a capite illo Draconteo, ac Nestoriano, Leone Romano magnificatum fuit.*

Stephanus Siuniensis Episcopus, in epist. ad Germanum Constatinopolis Patriarcham, in fine: *O absonam,* inquit, *& horribilem fraudem! Quæ enim*

բ լուեցաւ լին որոյ ոչ դադարեն սուտ
2 ամբաստանութեբ զրպարտել և թշնա-
մանել զսոյն ժողովն և զերկոսեն սբ
հայրապետսն. Եւ թէպէտ կեղծա-
ւորապ հերքեն զեւտիքէս. սակայն
ընդունին զհամախոհն նորա զդէոս-
կորոս իբրև զսուրբ.
Պաւղոս պօղոս տարօնացին 'ի գիրսն
ընդդէմ թէոփիստայ յունաջին գլխն
ասէ. Քս ասաց. թէ այսպէս սիրեաց այ
զաշխարհս, մինչև զորդին իւր միա-
ծին ետուահա քս միածին հռամայեաց.
և քաղկեդոնին երկու որդի.] Եւ դրձլ
յերկրորդ գլխն ասէ. Հարքն ամենաչար
ժողովոյն քաղկեդոնի զնեստոր նզո-
գ վեցին յայտնապ. և 'ի ծածուկ զնո-
3 րայն հաստատեցին զհերձուածն. և
այնու զբազումս ուղղափառաց խա-
բեալ կործանեցին. և երկու բնութի
քարոզեցին.] Եւ յետոյ դրձլ ասէ.
Բաժանեցին զմի քս յերկու անձինս,
յերկու պատկերս, և այլն. և 'ի խա-
չին մարդ պատարագեալ, և ոչ ած.
ծանիրուք, և 'ի միտ առէք. զի այս է
քաղկեդոնի խոստովանութին. որ է
ստուգապ ճշմարիտ ուրացութի տնօ-
րէնութե քի այ մերոյ.] Եւ դրձլ
'ի հինգերորդ գլխն ասէ. Զերկու բնու-
թիս քարոզեաց քաղկեդոնին. և ելից
ամենասուրբ հայհոյութբ զսբ եկեղեցի
այ.] Եւ ապա յետ այլոց սուտ զրպար-
դ տութեց ասէ. Եթէ լևոն և փլաբիա-
4 նոս երանելիք են, ապա և նեստոր
ճշմարիտ և ստուգապէս երանեցաւ.
զի զմի միտս ունէին նեստոր և քաղկե-
դոնի ժողովն, զոր անեցոյց վիշապա-
գլուխն լևոն հռովմայեցի համախոհն
նեստորի.]
Ստեփաննոս սիւնեցին 'ի թուղթն
առ սուրբն գերմանոս պատրիարքն,
մերձ 'ի վերջն ասէ. Ով անտեղիս, և
ահագին դժրութեանս. և որ զուղիղ
գրեալսն չարաչար մեկնէք. և յերդ-
արկեալ հնչեցուցանէք 'ի բազմաց
լսե-

Լսելիս 'ի կորուստ. և զամենեցուն Ե
փրկիչն մարդ և ոչ Աստուած խոստովանիք. 5
Ո՜հ խաբէութեան չարին. որ սերմա_
նեաց զայսպիսի բանսարկութիւն 'ի կոր_
ծանումն լսողաց. հակառակատեաց
պօղոսի սամոստացւոյ. և ոռոգեաց
նեստորիոս. և աճեցոյց սկզբնաչար
բանսարկուն. զոր ծածկաբար 'ի ձեռն
ժողովոյն քաղկեդոնի սերմանեաց զո
րոմն 'ի մէջ ցորենոյն.] Եւ դար_
ձեալ 'ի յառաջին գիրսն որ ընդդէմ
երկաբնակաց, և 'ի յետին գլուխն,
ամբաստանեալ սուտ բանիւք զուղ_
ղափառ հաւատոյն սրբոյն Լևոնի, ասէ
այսպէս. Ահա այս բաւականացի
ցոյցք և վկայութիւնք համաձայնու_ Զ
թեան հերձուածողացն առ տումարն 6
Լևոնի, և առ հաւատոյն քաղկեդոնի. որ
զերկու բնութիւն հաստատապէս քա
րոզեն.]

Յոհան Օձնեցին 'ի նզովսն իւր ասէ.
Նզովեմք զքաղկեդոնի ժողովն, և
զտումարն Լևոնի. վասն զի ասացին
զերկու բնութիւն 'ի Քրիստոս, և զերկու կամս,
և զերկու ներգործութիւնս յետ միա
ւորութեան, և երկու անձն.]

Գրիգոր տաթևացին 'ի գիրսն
հարցմանց ասէ. Քաղկեդոնիք մի անձն
համբաւեն. և յերկու բնութիւնս որո
շեն զմի Քրիստոս, և յերկու կամս, և յեր_
կու գործս. որպէս անիծեալն Լևոն և Է
Փլաբիանոս. Իսկ սոքա անձն ասելով 7
անուն միայն իմանան. որպէս որդի,
կամ Քրիստոս. Եւ ասեն մի անձն, մի որդի
մի Քրիստոս. իբր թէ բանն և մարդ բաժա_
նեալ են էութեամբ և բնութեամբ.
Իսկ մի են անուամբ որդիութեան.]

Գրիգոր կեսարացին 'ի թուղթն
զոր գրեաց առ մովսէս, ուղղափառ
կաթուղիկոսն, այսպէս ասէ. Լուեալ
եմ անախորժելի համբաւ և տրտմա_
գոյն զրոյցս և ցաւագին ասացուածս
վասն ձեր. Ասեն, թէ մովսէս կա_
թուղիկոսն միաբան ընդ քաղկեդոնկաց
ուխտս

enim recte scripta sunt, perverse exponitis, atque in cantionem reducta personare facitis in multorum auribus ad perditionem. Omnium quippe Redemptorem, hominem asseritis, & non Deum. O impiam deceptionem! Hæc siquidem in auditorum perniciem tam magnum Pauli Samosateni nugamentum sparsit; quod irrigavit Nestorius; cui maleficus ille Tentator incrementum dedit, zizania in medio tritici per Chalcedonense Concilium seminando. Item lib. 1. contra Diaphysitas, cap. ult. postquam insculptam S. Leonis fidem multis calumniatur mendaciis; *Ecce*, ait, *hæc sufficiant testimonia, ut Leonis epistola, & fides Chalcedonensis Concilii, quæ duas naturas pugnaciter prædicant, cum aliorum Hæreticorum nugis concordes fuisse ostendantur.*

Joannes Oznıensis, Patriarcha, in suis Anathematismis: *Anathema*, inquit, *dicimus Concilio Chalcedonensi, & Leonis epistolæ, eo quod duas naturas, voluntates, & operationes, ac duas etiam personas in Christo docuerint.*

Gregorius Dattievensis in lib. Interrogationum: *Chalcedonenses*, inquit, *Christum unam vocitant personam; in duas vero naturas, voluntates, & operationes dividunt, sicut & illi maledicti, Leo, & Flavianus: attamen unius personæ vocabulo nihil aliud intelligi volunt, nisi unum Christi, seu Filii, seu Jesu nomen: itaque nomen dictitant unum, & in nomine solum unitas faciunt duas naturas, Deum scilicet, hominemque: ac prædicant unam personam, unum Filium, unum Christum, ita tamen, ut Verbum, & homo secundum essentias, & naturas separentur; & dumtaxat unum quid sint secundum filiationis nomen.*

Gregorius Cæsariensis, Episcopus, in epist. ad Moysen Patriarcham: *Pertristes, ait, & infausti ad aures nostras perlati sunt de te nuncii. Audi vero quales: Moyses, inquiunt, Patriarcha, cum Latinis consentire, & in concordiæ fœdus coire prægestiens, multas ad eos epistolas destinavit, ut cum Romana Ecclesia unionem componeret, & Concilium Chalcedonense susciperet. Quo sane audito, mœror, luctusque gravissimus nostros animos occupavit, qui magis magisque exacerbescit; ita ut mori nobis satius videatur, quam mala hæc auribus viventes accipere.* Et paulo post: *Avertat hoc Deus a nobis, & hanc a tua prudentia ignominiæ notam: nec humani generis hostis, qui a vera fide hæreticos deturbavit, in nostro gemitu lætus triumphet.*

His similia, ad hoc etiam ævi, Armenici gregis Sectarii reliqui deceptores effutiunt; qui præterea ad eandem confirmandam impietatem duo prisca suorum Episcoporum Conventicula, Theviense, & Manaschiertense producunt, in quibus Chalcedonense Concilium hæresis Nestorianæ damnatum fuit.

Ը ուխտս և դաշինս եդեալ ընդ նոսա ։
8 և բազում Թուղթս միաբանութեան յուղարկեալ առ նոսա վասն միաբանութե՛ ընդ հռոմէայ եկեղեցւոյն, և ընդունելոյ զժողովն քաղկեդոնի ։ Եւ մեք լսելով զայս, առաւել սուգ և տրտմութիւն լինի մեզ և ցաւք ՚ի մե՛ր ցաւոց, և վիշտք ի մե՛ր վշտաց . մինչ զի լաւ համարեալ ինձ զմեռանելն . քան թէ կենդանոյ մնալ և դայսպիսի աղէտալից բանս լսել ։] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ ։ Տէր քաւ լիցի . և մի առասցէ զայս առ մեզ ։ որ ոչ վայել է քոյին խոհեմութեանդ ։ զի մի սուտ լիցի պարծանք մեր որ վասն ձեր . և մի ու-
Թ րախ լիցի ՚ի մերոյ մեր որ ՚ի սկզբանէ
9 Թշնամի բնութեանս նա որ զառտոյս և հեռացոյց զհերձուածողսն ՚ի ճշմարիտ և յուղղափառ հաւատոյս . և ուրախ եղև ՚ի մերայնոցս ։]

Եւ սոցին համանգոյն անխելաբար ՚ի կրուսոտ ազանց բազմաց չարախօսեցան ընդդէմ քաղկեդոնի տիեզերական սբ ժողովոյն այլք ոմանք ՚ի հայս, զրպարտելով զնա, և զուրբացան հայրապետսն զլեոն և զփլաբիանոս անիրաւապէս ։ Եւ զնոյն արարին երկու այսահարեալ չարաժողովիւքն դվնայ և մանազկերտայ, որք նզովեցին զժողովն քաղկեդոնի . և բաժանեցին
Ժ զազգն հայոց ՚ի տիեզերական ան-
10 կաթուղիկէ սբ եկեղեցւոյն ուղղափառ քրիստոնէից ։

AFFIRMATIVA

Sententia.

§. II.

AFfirmant vero Armeni Patres Catholici; ac pluribus solemni ritu habitis synodis, unanimi semper consensione professi sunt, idem Chalcedo-

ՀԱՍՏԱՏԻ

Կարծիք ստորասողաց ։

Գլուխ . Բ .

Բայց ստորասեն այլ ուղղափառ հարք և վարդապետքն հայոց ։ և ՚ի բազում համախմբական արարեալ ժողովս իւրեանց միաբանութեամբ և միա-

ա միաձայն դաւանեցին զնոյն ժողովն քաղկեդոնի գոլ սուրբ, ուղղափառ, և ամ քրիստոնէից պատուականելի։ Վն որոյ և յօժար կամօք ընկալան զնորա սահմանադրութիւն յՔրս երկուց միաւորեալ բնութեանցն ի մի անձն Քի։ Արդ ի վկայութիւն այսր դաւանութեան յառաջ բերիցեմք զամ ընդհանուր ժողովսն հայոց. և ապա զայլս մասնաւորս։

Առաջին ընդհանրական ժողովն հայոց եղև ի կարնոյ քաղաքի. յորում գումարեցան ամ եպիսկոպոսք և վարդապետք և իշխանք նոցա հանդերձ եզրաւ կաթուղիկոսիւն ի ժամանակս հերակլի կայսեր։ և զկնի ամսօրեայ
բ քննութեան և ստուգաբանութե ընկալան զժողովն քաղկեդոնի համապատիւ առաջնոց երից սբ ժողովոցն. և նզովեցին չար ի բաց մերժեցին զդրժնայ ժողովն։ Եւ այսմ հակառակեաց միայն յոհան մայրագոմեցին. որ և աքսորեալ ընդ հերձուածօղս կարգեցաւ նզովեցաւ։ որպէս յայտ է առ ամենեսեան։

Երկրորդ ժողովն եղև ի շիրակավան, արարեալ ի զաքարիայ կաթուղիկոսէն առաջի աշոտոյ հայոց սպարապետին. յորում ևս ժողովեցան ամ եպիսկոպոսք և վարդապետք հայոց։
գ Եւ ի. ԺԴ. երրդ կանոն ժողովոյս այսորիկ սահմանեցաւ այսպէս։ Եթէ ոք զքաղկեդոնի սուրբ ժողովն, կամ զհետևօղսն նորա զհինգերորդ ժողովն, և զվեցերորդն, և զեօթներորդն, յանդգնի նզովել, կամ զրպարտել պղծոյն նեստորի համաձայնել։ այնպիսին զինքն նզովէ։ զի գրեալ է. Եթէ ոք զոչ արժանին նզովիցէ. նզովէ զանձն իւր. և ի գլուխ իւր նզովքն եղիցի։ և եղիցի նզովեալ։]

Երրորդ ժողովն եղև ի տարօնի քաղաք. գումարեալ հրամանաւ տէր գորիսի կաթուղիկոսին, և լևոնի ար-

քային

1 cedonense Concilium fuisse sanctum & orthodoxum, cunctisque Christianis quam maxime venerandum; quapropter ejus de duabus Christi naturis definitionem alacri animo suscepere. At e Synodis proferamus principe loco eas, quæ sine dubio æstimatæ sunt, uti revera fuere, inter Armenios generales; ut de aliis postea.

Prima Synodus est Charnensis, in Majori Armenia sub Jesdra Patriarcha Heraclii Cæsaris tempore celebrata; de qua sic legimus in Historia Armenorum Patriarcharum: *Sub Jesdra Patriarcha celebratum fuit in urbe Charno Concilium jussu Heraclii Im-*
2 *peratoris, qui ad illum convocavit omnes Episcopos, ac Principes Armeniæ, una cum Jesdra eorum Patriarcha, necnon plures Græcorum Sapientes; quibus post menstruam collationem, & accuratissimum examen omnes Armenii consensere;* &c. *sacrum denique Chalcedonense Concilium, ejusque decreta, haud aliter, ac præcedentes tres alias sanctas Synodos, honore prosequuti sunt, & susceperunt.*

Secunda est Scirachavanensis, quam Zacharias Patriarcha, coram Armeno Rege Asciut Pacratide, ibidem coegit prope annum Christianum 862. In hu-
3 jus Concilii canone 14. hæc verba sunt: *Si quis temere præsumpserit, Chalcedonensem sanctam Synodum, aut alias subsequentes, videlicet Quintam, Sextam, & Septimam, anathematizare; aut calumniose dicere, fuisse turpi Nestorio consentaneas: sciat, hujusmodi anathema in ipsummet cadere: cum scriptum sit: Qui innocentem execratur, execratur animam suam, & in caput sui ipsius execratio revertetur. Quin etiam & anathema ipse sit.*

Tertia est Tarsensis, a Leone I. Armeniorum Rege, & Gregorio Patriarcha, apud Ciliciam congregata sub Imperio Manuelis Commeni. Hæc ad octavam illam Græcorum petitionem: *Quærimus, ut recipiatis quartum, quintum, sextum, & septimum Concilium Generale*: sic respondendum constituit: *Definitio, & causa quarti Concilii* (nimirum Chalcedonensis) *reperitur inter nos; quod quidem concors est cum tribus aliis præcedentibus: idcirco & a nobis jam receptum est. Cum vero nos de aliarum etiam Synodorum definitionibus, & causis certiores feceritis; illasque suprascriptæ confessioni, & tribus prioribus Conciliis concordes, & consonas esse, invenerimus; excipiemus cum amore.*

Quarta, Sisensis; itidem in Cilicia, Armeniorum Patriarchali Sede vacante, collecta jussu Leonis II. Regis Armeni, anno Redemptionis 1307. quæ quidem Synodus Armeniam Ecclesiam in omnibus, ac per omnia cum Romana composuit; ac repetens in Decreto præceptiones, a Gregorio Sisensi, Patriarcha demortuo, Armenis traditas in epist. ad Haytonem, prædicti Leonis patrem, hæc habet: *Præterea quoque Beatissimus Pater noster Gregorius in eadem epistola tradidit, esse nobis recipiendas omnes septem Synodos Generales, & quicquid in illis a sanctis Patribus decretum fuit, præsertim circa duas naturas, voluntates, & operationes, quæ in uno Domino nostro Jesu Christo, secundum divinitatem, & humanitatem perfecto, verificatur; eisque, veluti sanctis, ac divinis Conciliis, ita nos Armenos cunctam exhibere reverentiam, & honorem; sicut omnes aliæ solent Ecclesiæ, videlicet sancta, ac magna Ecclesia* Ro-

դ քային Հայոց 'ի ժամանակս մանուէլին
4 կոմնենոսի կայսեր. Եւ այս ժողովս առ
ութերորդ գլխաւորութիւն խնդրոցն
յունաց. որ ասէր. Թէ խնդրեմք. զի
ընդունիցիք զչորրորդ, և զհինգե_
րորդ, և զվեցերորդ տիեզերական ժո
ղովսն. այսպէս ետ պատասխանի.
Սահման, և պատճառ չորրորդ ժողո
վոյն. այս. քաղկեդոնի. գտանի 'ի մէջ
մեր. որ է երից, որ նախ քան զնա,
համաձայն. սակս որոյ և ընկալեալ եղև
'ի մէնջ. Իսկ յորժամ տայցէք զայլոցն
պատճառ համախոհ վերոգրեալ խոս_
տովանութեան, և երգանից առաջնոց
ժողովոցն. ընդունիմք սիրով.]
ե Սորին ժողովն եղև 'ի սըսոյ քաղա
5 քի հրամանաւ քնաւեր արքային հա_
յոց հեթմոյ և լևոնի որդւոյ նորա, և
գրիգորի կաթուղիկոսին յետ մահու
ն բերեան. Եւ այս ժողովս նորոգեաց
զմիաբանութիւնն հայոց ընդ հռով
մայ եկեղեցւոյն. և 'ի սահմանադրու
թեանն իւրում յիշատակեալ է զխր_
րատսն գրիգորի կաթուղիկոսին, զոր
գրեալ էր 'ի թուղթն առ թագաւորն
հեթում, և ասէ այսպ. Նա և երանեալ
սուրբ հայրն մեր տէր գրիգոր իրա_
ւունս վարկաւ ընդունել զեօթն ժո_
ղովսն, և զառ 'ի նոսա հաստատեալսն
'ի սրբոց հարցն. մանաւանդ որ վասն
զ բնութեանցն երկուց, և կամացն, և
6 ներգործութեանցն. որ 'ի տէրն մեր
յս քս ըստ կատարեալ ածութեան և
մարդկութեան դոյր. որպէս այժմուն
տիեզերական և մեծ եկեղեցիքն. սբ
և մեծ եկեղեցին հռովմայ, և կոս_
տանդնուպօլսի, աղէքսանդրոյն, ան
տիոքայն, և Երուսաղէմի. զի մեք հայաստա
նեայքս երկրպագութեամբ և պատ
ուով ընկալցուք, որպէս զսուրբ և
զաստուածային ժողովս, և զժողովն եօթնե
րորդ, ակնեալ յառաջին ժողովոյն զա_
մենեսեան. և զառ 'ի նոսա հաստա_
տեալ իրս.] Եւ 'ի վերջնորդին սահ_
մա_

մանագրութեան առէ. Վասն որոյ և
ատա ժողովեալ բազմութիւն եպիսկոպո-
սաց, և վարդապետաց, և հարց, հան-
դերձ [illegible] թագաւորաւն մերով
լևոնիւ, և բարեպաշտ պարոնաց պա-
րոնիւս մեծ թագաւորահօրս հեթմաւ
և եղբարբք իւրովք, և այլ ևս իշխա-
նօք, և ազատօք, և սրբազան ժողովը-
դօք. յոյժ հաւանութեամբ և պատ-
ուով ընկալաք զհրաման սրբոյ հօրս.
և զսոյն նամակս իբրև զճշմարիտ և
զառաքելական կանոն և զօրինադրու-
թիւն հաստատեցաք յեկեղեցիս հայոց.]
Ադանայն ա, թէ որպէս և աստ հայք
ընկալան զժողովն քաղկեդոնի. որ էր
՚ի մէջ եօթնիցն չորրորդ տիեզերական
ժողով.

Եւ հինգերորդ ընդհանուր ժողովս
հայոց եղև ՚ի քաղաքին ատանոյ հրա-
մանաւ օշնոյ արքայի, և կոստանդեա-
նոյ կաթուղիկոսին, վասն հաստատե-
լոյ վերստին զսահմանադրութիւն սը-
սոյ ժողովոյն. որում հակառակէին
հերձուածողք ոմանք. Եւ սա նմանա-
պէս ընկալաւ զեօթն տիեզերական
սբ ժողովսն, որոց միոյն էր չորրորդ
ժողովն քաղկեդոնի. և կրկին հաս-
տատեաց զմիաբանութիւն արարեալ
՚ի սըսոյ ժողովոյն. Եւ ՚ի կանոնադրու-
թեան իւրում առէ այսպէս. Մեք ՚ի ձեռն
ածաշունչ գրոց, և սրբոց հարցն վար-
դապետութեանց, և կանոնեալ սահմա-
նաց ուղղափառ ժողովոցն զբազում
ժամս տրամաբանեալ ընդ նոսա. այս է.
ընդ հերձուածողս. ունայն, և սնոտի,
և առասպելաբանութիւն ցուցաք զու-
սումն նոցա. և զսուրբ արդար, և ճշմա-
րիտ, և ուղիղ զաւանդութիւն ժողո-
վոցն սուրբ հարցն, և կաթուղիկոսին
մերոյ գրիգորի. Եւ տեսաք զի ըստ
հետոց և շաւղաց սրբոյն գրիգորի մե-
րոյ լուսաւորչին և առաքելական կա-
նոնացն էր. և ոչ որպէս նոքա ընդու-
նայնաբանէին. Վասն որոյ ՚ի հաս-
տա-

Է 7 *Romana, Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, & Hierosolymitana*. Et in fine concludit: *Quapropter nos omnes, hic pleno Concilio congregati, Episcopi, Magistri, & Patres Cœnobiorum, una simul consentientes, reverenter suscipimus ejusdem nostri sancti Patris mandata; epistolamque illius, tanquam veracem, & Apostolicum Canonem, atque legitimam Constitutionem, ab omnibus Armeniorum Ecclesiis recipi, & observari, jubemus*, &c.

Quinta denique, Adanensis; apud eandem Ciliciæ Provinciam ab Armenis Patribus sub ipsorum Rege Oscino, & Patriarcha Constantino peracta (Ը 8) ad præcedentis Synodi Sisensis Decretum, cui hæretici Armeniorum nonnulli acriter adversabantur, iterum examinandum. Et hæc pariter Armena Synodus, septem sacra Concilia Generalia, præsertim quartum Chalcedonense, approbas, idem Sisense Decretum confirmavit his verbis: *Nos igitur omnes, sacræ Scripturæ testimoniis, traditionibus sanctorum Patrum, atque orthodoxorum Conciliorum definitionibus, diutius adversus homines illos disceptantes, perspicue demonstravimus* (Թ 9) *, falsam, vanam, commentitiamque eorum esse doctrinam; memoratam vero sanctorum Conciliorum, & Patriarchæ nostri Gregorii Constitutionem omnino justam, veram, rectamque comperimus: neque, ut ipsi inaniter effutiebant, sed potius Illuminatoris nostri sancti Gregorii semitis consonam, & Canonibus Apostolicis valde consentaneam eam fuisse, perspeximus. Quapropter, in confirmationem antedicti Decreti magni Concilii Sisensis, & Nos hic una congregati Episcopi, Magistri, & Patres, definiendo præcipi-*

cipimus, ut ejusdem præcedentis Concilii mandata, atque decreta, ab omnibus summo in honore, & reverentia, non secus ac Evangelicæ, & Apostolicæ Constitutiones, habeantur. Et hæc hactenus de Armenis Synodis Generalibus.

Quod autem spectat ad reliquas vel particulares, vel non ita multum universales, quæ Chalcedonense Concilium suscepere, & cum Catholica Ecclesia injerunt concordiam: quinque similiter ad minus eas fuisse, pro comperto habemus. Tres ab Armenis Patribus Constantinopoli celebratæ sunt: prima sub Justiniano Cæsare seniore; secunda sub Mauritio: tertia sub Juniore Justiniano: quarta vero apud majorem Armeniam in Oppido Cherna, regente Ecclesiam Joanne XXII.; & quinta apud Armeniam minorem tempore Clementis Papæ VI. de quibus late quæst. 3. §. 2. dictum est.

Cæterum, præter has Synodos, Armenii, qui Chalcedonensem Conventum strenue propugnarunt, innumeri: sed præcipuos, quorum memoria librorum monumentis hucusque viget; vel Patriarchas, vel Episcopos, vel Magistros, singulis quibusque temporibus minime defuisse, ibidem relatum est: illorum idcirco perlonga series repetenda iterum non videtur.

Hinc factum est, ut Armena ipsa Ecclesia septem sacram Synodos Generales (quas inter quarta Chalcedonensis numero Patrum 630. præcipua fuit) Episcopo electo, antequam consecretur, suscipiendas proponere consueverit verbis illis (quæ in suo Rituali de Consecratione Episcopi hactenus extant): *Interrogat Patriarcha Oblatum: Suscipis tu sacram Nicænam Synodum, aliasque omnes subsequen-*

Ժ տատութեան առաջին աւանդու-
10 Թեանց և կարգաց մեծի ժողովոյն որ 'ի նիս . և մեք սոսա ժողովեալ եմք, վրդպտք և հայրք կանոնեմք հրամայելով զայս . զի հրամանքն առաջին ժողովոյն պատուեսցին իբրև զաւետարանական և զառաքելական հրաման . և ամ աւանդութիւք որ 'ի նմա, անթերի լրմամբ կատարեսցին յեկեղեցիս հայոց . Եւ զայնոսիկ, որ ընդդեմ և հակառակ դաւանին մեր և առաջին ժողովոյն աւանդութեանց և կարգացն. եթէ 'ի կարգաւորաց իցէ, և եթէ 'ի յաշխարհականաց . 'ի ձեռն հոգւոյն սրբոյ հրամանին որոշեմք և կտրեմք
Ժա զնոսա 'ի կաթողիկէ և յառաքելա-
11 կան եկեղեցւոյն հռովմայ . 'ի բաց արտաքսելով զնոսա 'ի մերմէ հօտէ և 'ի զաւթէ, մինչև 'ի զղջումն եկեսցեն . Յաղագս որոյ մի ոք ընդդիմասցի, և հակառակ դացի ճշմարտութեն կանոնիս մերոյ . զի մի ընդ պատուհասիւք և դատապարտութբ լիցի սոա և 'ի հանդերձեալն 'ի քէ այ մերմէ.] մինչ և ցասա աստանոյ ժողովս . Եւ այսքան քաղաքականացն 'ի վերայ ընդհանուր ժողովոցն հայոց .

Իսկ յղգս մասնաւորացն նմանապէս և հինգ ժողովս նոցա դաւանեմք . որք ընկալան զժողովն քաղկեդոնի . և
Ժբ միաբանեցան ընդ ուղղափառ և կա-
12 Թողիկէ սբ եկեղեցւոյն . Երեք 'ի սոցանէ առարեալ եղեն 'ի հայոց հարցն 'ի կոստանդնուպոլիս . առաջինն 'ի ժամանակս կայսերն յուստինիանոսի մեծի . երկրորդն 'ի յաւուրս մօրիկայ կայսեր . և երրորդն 'ի ներքոյ տէրութե փոքրին յուստինիանոսի . իսկ չորրորդն եղև 'ի յաշխարհն մեծին հայոց 'ի գիւղաքաղաքն քռնայ մինչ դեռ կառավարէր զընդհանուր եկեղեցին յովհաննէս . իբ երդ պապն . և հինգերորդն 'ի յաշխարհն փոքրին հայոց 'ի ժամանակս կղեմենթոսի վեցերդ պապին .

զոր-

զորոց յառաջնակեն պատուեցաք յեկեղեց– Ժգ
պրակին եւրոպ վճռաբանութեն . 13

Եւ դաւանեալ քաց ՚ի ժողովոցս յայս–ցանէ ամենամայր եղեն ՚ի հայս եպիսկոպոսք, վարդապետք, եւ կաթուղիկոսք յիւրաքանչիւր ժամանակի, որք ընկալան զնոյն քաղկեդոնի ժողովն. եւ քաջապէս զինեցան զնոյն նորա ընդդէմ այլոց հակառակորդաց. որպէս եւ ՚ի նոյն վերոգրեալ աւեղւոջ առաքելակա–ցուցաք .

Ուստի եղեւ. թէ նոյն ինքն եկեղեցին հայոց ՚ի գիրքն ձեռնադրութե եպիսկոպոսի յորդորէ զնոյն իրերայն ընդունել զեօթն տիեզերական սուրբ ժողովսն. վասն որոյ եւ զժողովն քաղ– Ժդ
կեդոնի. որ է չորրորդ ՚ի մէջ նոցա. 14
Եւ ասէ հայրապետն ցնոյն իրեն այսպէս. Հաւատաս բոլորովին մինչ ուղղափառ հայրապետն սէ ժողովոյն նիկիոյ. եւ ամենայն հետեւողաց նոցա ուղղափառութե, եօթն սուրբ ժողովոցն. որք ուղղափառութեամբ զամենայն հերետիկոս հերքեցին. Պատասխանէ. [Խոստովանիմ, եւ աշակերտ եմ.]

queates, & orthodoxe celebratas, videlicet septem sancta Concilia, quæ per catholicam fidei expositionem cunctos hæreticos condemnarunt? Respondet Oblatus: Suscipio, & eorum disciplinam amplector.

Constat ergo, quanta nunc vel stulta fatuitas, vel furor fanaticus insit animis eorum Armeniorum, qui, etiam a suæmet Ecclesiæ fide alieni, nedum ab universali Christianorum religione, ut impiam paucorum Novatorum sectam imitentur, hoc idem sacrosanctum Chalcedonense Concilium non modo suscipere pertimescunt, verum etiam buccis concrepantibus execrari palam in Templo insanissime audent. O delirationem incredibilem! quæ tanta potentia factionis, ut populos & de mente deturbare valeat, & tot diris cum totius Orbis, tum propriæ Nationis subigere, quot & hæc, & ille Synodos Ecclesiasticas celebravit?

Այսպէս յայտ լինի մեծամեծ խելագարութիւնն, եւ չարաչար ամբարշտութիւն այնոցիկ. որ կամելով զհետ երթալ զկնի չարաղաց հերետիկոսաց ոմանց, ստաբանեն եւ հրաժարին ՚ի ճշմարիտ աւանդութենէ ոչ թէ միայն սրբոց հարց եւ ուղղափառ եկեղեցեաց աշխարհի. այլ եւս ՚ի սահմանադրութեց նոյն իսկ սրբոց հարց եւ ժողովոց եկեղեցւոյն իւրեանց. զոր ջանան վերստին ապականել եւ աղծել, անիծելով հրապարակաւ զնոյն սուրբ ժողովն քաղկեդոնի. եւ կուռելով ՚ի միմեանց գլխոց իւրեանց զայնքան նզովս եւ զանէծս. զորքան սինոդոս արարին ՚ի միմեանց այսօրինակ ամենայն ազգք քրիստոնէից եւ նոյն ինքն ազգն հայոց.

ԼՈՒԾՈՒՄՆ

Վիճաբանութեն.

Գլուխ. Գ.

Արդ յետին կարծիքս խոստովանողաց ուղղափառութեն քաղկեդոնի ժողովոյն է ճշմարիտ, հաս–

QUÆSTIONIS

Resolutio.

§. III.

Itaque posterior hæc sententia, quæ Chalcedonensis Concilii Orthodoxia fatetur, certa usque adeo est, ut op-

opposita sit hæresis suppurata, & quicunque illam tuetur, extra Christi Ecclesiam, & expers est æternæ salutis. Hoc autem, Occidentali, & Orientali Ecclesiæ exploratissimum, facile probari sic Armeniis potest.

Primo, quia ipsorum Ecclesia, decies ad minus, ut demonstratum est, congregata, post exactas de tanta Synodo discrepationes, & scrutinia, nihil virulenti in ejus actibus, & decretis offendit; adversariorum etiam criminationes, falsas comperit, ac nugatorias esse calumnias: ergo si nec, toties asserenti, propriæ nationi credatur, cuinam alio ab ipsis præstanda fides? cum certe, ut eos in oppositam inclinent sententiam, nihil ponderis faciant Conventicula illa duo, Thevinense, & Manaschiertense: nam, ut alibi* patefactum est, cum illa initio Schismatis, inconsiderate, inaudita parte, minus cognita causa, præcipitata sint, jussu Principum Paganorum, ab ignavis, ambitiosisque Episcopis, stimulos addentibus Syris Monophysitis, & Chalcedonensi Synodo infensissimis: eorum idcirco perverse constituta dogmata, per cæteras omnes subinde sequentes Armenas Synodos, præsertim generales, excussa, atque perspecta penitus causa, e vestigio correcta, & emendata fuere.

*Quæst. 1 § 4 n. 2. & seq.

Secundo, quia omnes Armenii pro sanctis Ecclesiæ Doctoribus habent, ac etiam suis in Ecclesiis anniversaria commemoratione hucusque colunt, & invocant plerosque Patres, tum Armenos, tum Græcos, tum Latinos, qui Chalcedonensis Concilii professores fuere; præsertim (ut cæteros mittam) ex Armeniis Gregorium Narechensem Episcopum, Niersesem Ghelajensem Patriarcham, & Niersesem Lampronensem

ա 1 հաստատա, և կաթուղիկէ. զոր և ընդունի աշխարհատարած եկեղեցին քի 'ի յարև ելից մինչև յարևմուտս ։ Եւ որ ոք այսպէս ոչ հաւատայ, գոյ արտաքոյ եկեղեցւոյ. և է անյոյս 'ի փրկութէ ։ Զայս կարեմք դիւրապէս հաւատացուցանել հայոց ։

բ 2 Նախ զի եկեղեցին հայոց բազում անգամ, որպէս 'ի վերոյ ցուցաւ, գումարեալ 'ի ժողովս իւր. և քննեալ մեծաւ զգուշութեամբ զկանոնադրութիւնս քաղկեդոնի ժողովոյն. զոչինչ եգիտ 'ի նոսա անընդունակ կամ թիւրնաև 'ի մէջ եհաս, եթէ զրպարտութիւնքն հակառակորդացն սուտ էին և նախանձու նոր ամբաստանութիւնք ։ ապա ուրեմն եթէ ոչ կամին հաւատալ այնքան ժողովոցն իւրեանց. ումայլում հաւատայցեն ։ Քանզի լաւ գիտեն, եթէ այն երկու չարաժողովինքն Դւնայ և Մանազկերտոյ 'ի մերժել 'ի ընդքանէ զնոյն սուրբ ժողովն վարեցին անզգոյշ, և անմտաբար, առանց պատշաճաւոր քննութե, հրամանաւ փառամոլ կաթուղիկոսաց, որ կամէին հաճոյ լինել անհաւատ իշխանաց, եկեղեցւոյ բաժանման ցանկացողաց ։ Մանաւանդ զի խաբեալ և մոլորեցուցեալ եղեն 'ի սուտ չարախօսութեանց ասորւոց ոմանց, որ թշնամիք էին

գ 3 քաղկեդոնի սուրբ ժողովոյն, և զհետ երթայեն զկնի պղծոյն յակոբու և յուլիանոսի, նզովեալ դէոսկորոսի հետևողաց ։ Վասն որոյ նոյն չարաժողովքն ստէպ և շուտով յետոյ մերժեալ և հերքեալ եղեն 'ի յամենայն հետևեալ ժողովոցն հայոց. որք հանդիսապէս և ընդհանրաբար գումարեալք, և հասու եղեալք ճշմարտութեանն, զգուշացան 'ի մոլորութենէ անտի ։

Երկրորդ զի հայք ամենայն պատուեն իբրև զսուրբս, և 'ի տօնարս իւրեանց յիշատակօք տօնախմբեն զբ-

սուրբ

[illegible]

[illegible]

դ fem Episcopum, quos ejus Concilii
4 propugnatores fuisse, constat ex antedictis in utraque Patre: ex Græcis sanctum Germanum Constantinopolis Patriarcham, cujus ipsi epistolam ad se missam, in Menologio memorant hisce verbis: *Sanctus Germanus, Constantinopolis Patriarcha, epistolam ad Armenios destinavit, per quam ita eos monebat: Quare vos non asseritis in Christo duas naturas, nec recipitis Concilium Chalcedonense?* Ex Latinis denique sanctum Gregorium Magnum, Papam, qui Christianis omnibus tradidit, quatuor primis Conciliis, Ni-

Menol. Arm. die 24. Julii.

ե cæno, Constantinopolitano, Ephesi-
5 no, & Chalcedonensi, tanquam quatuor Evangeliis, fidem, & honorem deberi.

Tertio, quia Synodus Chalcedonensis circa fidem nihil aliud definivit, nisi in una Christi persona subsistere non unam (ut contendebant Dioscorus, & Eutyches), sed duas naturas, divinam, & humanam: atqui talis definitio est orthodoxa, ut ostendimus quæst. 3., & suscipitur etiam, quantum ad rem attinet, ab Armenis; qui, Christum esse verum Deum, fatentur, & verum hominem; ab eoque

զ naturarum confusionem excludunt:
6 quapropter damnat Eutychem, ac vocant ludibrio *Confusorem*; necnon æquivocum illud unius naturæ dictum sui ipsorum, asserunt, de una Christi persona solum intelligi: ergo eandem rejicere Synodum non deberent.

Quarto, quia iidem omnes Armenii, vel ipsi etiam Pseudomagistri, Synodum Ephesinam secundam, a Dioscoro in defensionem Eutychis, & confirmationem hæresis ejus tumultuose peractam, ore repudiant adaperto: verum Chalcedonense Concilium ce-

 lebra-

celebratum fuit, ut eandem prædatoriam Synodum retractaret, & Dioscori, Eutychisque hæresim profligaret; quod totum ope divina perfectum est; igitur non est, cur ab illis non debeat suscipi.

Quinto denique, quia nolle acquiescere, sed contradicere illi rei, quam universa Christi Ecclesia, una cum ejus capite congregata, circa fidem statuit, ac decernit, perquam temerarium est: & omnino stultum, cum totum Ecclesiæ corpus errare non possit: sed definitio Chalcedonsis Concilii edita fuit cum suffragio Romani Pontificis, in terra Christi vicem gerentis, per sexcentos triginta Patres ab universa simul Ecclesia, Occidentali, & Orientali; immo & ab eadem tota Ecclesia in quinta, sexta, & septima Generali Synodo pluries confirmata fuit: igitur eidem definitioni, sine manifesta temeritatis, & stultitiæ nota, contradici non potest.

Rationes hæ, paucæ; sed, si æquo judicio libratæ fuerint, omni pondere graviores Armeniis videbuntur. Superest, ut falsa crimina trutinemus, quæ contra sanctam hanc Synodum objectare sunt ausi Pseudomagistri, ut in eam tam gravis offensio Armenici populi, tantumque odium concitaretur. Sane quidem in manifestis eorum calumniis refellendis tempus terere piget me: sed quid faciam, quando ipsi propter eas triumphum canere non verentur?

Է նոցա ընդունել զայն սուրբ ժողովն .
Դ ՝ Չորրորդ զի նոյն հայր առ հասա_
րակ մերժեաց զերկրորդ չարաժողովն
Եփեսոսին, որ աւազակական կոչեցաւ. 'ի ջնջել
բան քաղցրութեամբ , և խաբէու_
թեամբ , վասն արձակելոյ զաղանդեալսն
զեւտիքեա , և հաստատելոյ զհաւատ
չափաւոր ուղղափառութեան . որպէս
և արդ կատարեցաւ իսկ . արդ ուրեմն
պարտ էր նոցա ընդունել զժողովն քաղկե-
դոնի, որ զնոյն հերձուածողսն զեւտի-
քէս և զնորին չար աղանդն դատա_
պարտեաց, և զնոյն չարաժողովն դէոս-
կորոսի մերժեաց .

Եւ հինգերորդ զի մեծ մեղք է , և
Ը սաստկագոյն յանդգնութիւն , հակա-
8 ռակ լինել այնմ իրի , զոր 'ի միասին սէ
համաձայնց հաւատոյ տիեզերական_
աւ եկեղեցին հանդերձ գլխովն իւ_
րեանց փոխանորդին քն 'ի միասին եր-
կրի . իսկ 'ի ժողովն քաղկեդոնի որո-
շեցան զորէնք ամենայն եկեղեց_
պոսք տիեզերաց . որք էին վեց հարիւր
և երեսուն , հանդերձ համաձայնութբ
մեծին լևոնի հայրապետին հռոմայ
և գլխոյ եկեղեցւոյ . Եւ առ 'ի նոցանէ
սահմանեալ հաւատս հաստատեցան քա_
ղում անգամ 'ի հետև օղ տիեզերական
սուրբ ժողովոցն հինգերորդէ , և վե_
ցերորդէ , և եօթներորդէ . ապա ու_
Թ րեմն ոչ որ կարէ արհամարհել զնոյն
9 սուրբ ժողովն , եթէ ոչ այն միայն , որ
սաստկայ ախտն հպարտութեամբ եցէ
բռնացեալ .

Պատճառքս այսոքիկ Թէպէտ սա_
կաւք , այլ շատ են այնոցիկ, որ զմիտս
ունին առողջ . Այլ յաւելեալ պարտ է
մեզ պատասխանի տալ առ ամբաստանու_
Թիւնսն, որովք հակառակորդք ծիմար
տութեան Զանան մտացածին ամբաս_
տանութեամբ զրպարտել և մեղադրել
զուղղափառութիւնն սբ ժողովոյս
այսորիկ . վասն դրդելոյ զազգն ե_
րեանց ընդդէմ նորա .

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

Առ առարկութիւնս հակառակորդաց ։

Պրակ . Դ .

Ընդ այլս առարկէ պօղոս տարօնացին 'ի գիրսն իւր որ ընդդէմ ա 1 Թէոփիստոսյ . և ասէ այսպէս ։ Մարկիանոս և կին նորա պօղքէր բարեկամք էին նեստորի ։] Եւ ապա դարձեալ ասէ ։ Վասն զի դեռ կենդանի էր անիծեալ և պիղծն նեստոր . կամեցան Մարկիանոս մեծ փառօք և պատուով բերել զնա 'ի ժողովն քաղկեդոնի . զի բռնութեամբ տացեն ընդունել զնա ամենայն բ 2 ժողովոյն . զոր 'ի դալն ճանապարհին սատակեաց զնա զօրութիւն ամենակալին աջոյն քն ։]

Պատասխանի . Թէ այնքան հեռի է այս առասպելաբանութիւն 'ի ճշմարտութենէ . որքան սատակումն և մահն նեստորի հեռանայր 'ի ժամանակաց քաղկեդոնի ժողովոյն, և Մարկիանոսի կայսեր տէրութեանն ։ Քանզի նոյն նեստոր, որպէս գրեն ամենայն պատմիչք, զանազան աքսորիւք չարչարել, յոյժ յառաջ մեռեալ էր քան զերկրորդ չարաժողովն եփեսոսի, որում հետեւեցաւ քաղկեդոնի ժողովն ։ Եւ դարձեալ աւելի յայտ առնէ տարօնացին գ 3 զստութիւնս իւր ասելով . Թէ Մարկիանոսն սիրէր զնեստորիոս ։ Քանզի նոյն Մարկիանոս կայսր 'ի Թուղթն, զոր հրովարտակս ծրեաց ընդ ամենայն տիեզերս վասն հաստատելոյ զժողովն քաղկեդոնի, ուրախանէ զուրախութիւն իւր 'ի կերպայ դատապարտութեան նեստորի . և ասէ այսպէս ։ Հարքն քաղկեդոնի ժողովոյն զհետ երթեալք զկնի սահմանադրութեանցն եփեսոսի սուրբ ժողովոյն յորում երանելիքն պապն կելեստինոս եպիսկոպոսն հռոմայ . և կիւրեղ եպիսկոպոսն ա-

SOLVUNTUR

Objectiones.

§. IV.

OBjicit primo una cum aliis Paulus Daronensis in libro contra Theopistum, his verbis: *Marcianus Imperator, & conjux ejus Pulcheria* (quibus imperantibus Chalcedonense Concilium celebratum est) *amici fuere Nestorii*. Et rursus infra: *Quoniam vivus adhuc erat maledictus, ac turpis ille Nestorius; voluerunt, eum magna cum gloria, & honore ad Concilium Chalcedonense duci, ut violenter totam Synodum cogerent ad eum suscipiendum; qui tamen dum iter ad hoc faceret, a potentia divinæ dexteræ peremptus fuit.*

Responsio: Tam longe a vero abest hæc fabula, quantum Nestorii interitus ab ævo Chalcedonensis Concilii, & Imperio Marciani distans fuit. Nam illum, diversis huc illuc exiliis circumactum, etiam longe ante ipsam Synodum Ephesinam secundam, diem jam suum objisse, nulli dubium est. Præterea, ut admodum mentiendo satis superque detegant sua mendacia, dilectum Nestorium dictitant a sancta Pulcheria, ejusque conjuge Marciano; qui tamen, in Edicto de Confirmatione Concilii Chalcedonensis, gaudet, fuisse Nestorium a prima Synodo Ephesina damnatum, & confirmatam ejus damnationem a Chalcedonensi. Ecce propria Marciani verba: *Sectati sunt*, inquit, *Chalcedonensis Synodi Patres ea, quæ apud Ephesum pridem statuta sunt, cum beatissimæ recordationis Cælestinus Romanæ Urbis, & Cyrillus Alexandrinæ Civitatis Episcopi,*

veritatis duces fuerunt: quo etiam tempore & Nestorianus error exclusus est, ejus auctore damnato. Sed quid pluribus in tam manifesta calumnia?

Objicit secundo ibidem Daronensis: *Chalcedonense Concilium ritus erroneos in Ecclesiam introduxit: decrevit enim, ut in salutari Eucharistiæ Sacramento adhiberetur panis, cui fermentum, oleum, & sale admista sint: ut in sacro Calice una cum vino & aqua infunderetur: ac præterea, ut jejunii tempore possent impune fideles vesci piscibus, uti in cibis oleo, & vinum bibere.*

Resp. Quis non advertat fatuam, & ineptam imposturæ objectionem? nulli prorsus istarum rerum aut manum, aut mentem applicuit, aut applicare debuit Chalcedonense Concilium; ut cunctis, ejus acta legentibus, manifestum sit. Quid enim operæ pretium fuerit, in ista sese illud ingerere? Siquidem fermentato pane in sacris Mysteriis Orientalem Ecclesiam, sicut & azymo Occidentalem, a suis utriusque primordiis usam, nedum ante Synodum Chalcedonensem, liquet. Oleosum vero, salitumque panem, nondum audivimus, fuisse vel ante, vel post eam Synodum ab ulla unquam Ecclesia, præterquam ab una tantum Nestoriana, usurpatum. Quod insuper subdunt de aqua vino miscenda in sacra Oblatione; ita faciendi morem retinuisse jam inde ab Apostolis universalem Ecclesiam, ipsimet tum Sisensis, tum Adavensis Concilii Patres Armeni disertissime, doctissimeque demonstrarunt, ut in Prima Parte visum est: sed ut ab hoc, ita & ab aliis Ecclesiæ Catholicæ ritibus, ac præsertim a pervetusta illa permittendi

Par. 1 cap. 28 n. 32. & cap. 29. n. 25.

Դ զինքեանդբուն եղեն առաջնորդք ճշմար-
4 տութե. և հերքեցին յայնժամ զպիղծն
Նեստոր և զնորին մոլորութիւնն.]
Աղագ ոչ պարտ է յոյժ յամել ընդդէմ
այսպիսի յայտնի առասպելեացս.

Երկրորդ առարկէ նոյն տարօնացին
անդէն. Ժողովն քաղկեդոնի եբեր
հերձիս հաստատեաց. զի. 'ի փրկա-
կան խորհրդոյն էր զխմորն, զձէթն,
և զաղն. և 'ի բաժակին ջուր. ըստ նես-
տորի կանոնաց. եւ դարձեալ ստահման-
եաց պիղծն պահուցս անխտիր ու-
տել զձուկն, և զձէթ, և զգինի.]

Պատասխանի. Թէ ո՞ ոք 'ի ծաղր աշխար-
հի այնքան կայր և անզգամ գտանի-
ցի, որ յայտնապէս ոչ ճանաչիցէ զսը-
Ե տութիւն յիմարացեալ զրպարտու-
5 թեցս. որովք խորամանկ և մոլորեցու-
ցիչ չարախօսքս այսորիկ ախորժեցան
խաբել զմիամիտ ազգն իւրեանց, և
տեղի տալ նմա կործանման և կորս-
տեան. Աղագ զի՞նչ աշխատիս ունայնա-
բանել ո՞վ եղկելի տարօնացի. և
զիարդ կարիցես արբուցանել ազգիդ
հայոց զայդպիսի մտացածին առա-
պելութիդ. զինչ էր պիտոյ քաղկեդո-
նի մեծ ժողովոյն զբուռն արկանել
անպիտան սահմանադրութեանց այդ-
պիսեաց. և կամ զմտաւ ածել զնոսա.
քանզի յառաջ գիտեն ամենեքեան. եթէ
Զ արևելեան եկեղեցին ոչ միայն յառաջ
6 քան զժողովն քաղկեդոնի, այլ և ս 'ի
սկզբանէ իւրեանց զխմոր հացն մատու-
ցանէր 'ի սուրբ խորհուրդն. որպէս
և արևմտեանն զբաղարջն. Իսկ զա-
ղած և ձիթոտ հաց մատուցանելն ոչ
երբէք լուաք զուղղափառացն. այլ մի-
այն զնեստորականաց եկեղեցոյն լինել.
Նաև զոր ասեն վասն մի կաթ ջրոյ
խառնել 'ի գինին սբ բաժակին. զայս
աւանդութիւն մինչև 'ի սկզբանէ
'ի սրբոց առաքելոցն ունաւ ընդհա-
նուր եկեղեցին, և մինչ այնպէս սո-
վորեաց. և խոքեանք հայոց հարքն սս

սոյ

սոյ և տասնայ ժողովոցն համատարե Է 7
արարին զայս . և յայսմանապէս ցուցին
՚ի ձեռն բազում վկայութեց . որպ̄ աս
սաք ՚ի պատմական հատորին . Եւ ՚ի
մէջ հայոց զոյր և ս յառաջ սոյնպիսի
սովորութիւն . որով վարեցին և ամե–
նայն սուրբ հարքն , մանաւանդ արև–
ելցիքն . որպէս սէն աթանաս , և սէն
բասիլիոս , և սէն ոսկեբերան . որք ՚ի
պատարագամատոյցս , զոր խնքեանք
շարակարգեցին , հրամայեն արկանել
ջուր ՚ի գինին ըստ հին աւանդութե
առաքելոցն սրբոց . Բայց յետոյ յոհան
օձնեցին եբարձ զայս ուղղափառ ա–
ւանդութիւս ՚ի միջոյ հայոց . և կա–
մելով ՚ի բաց բառնալ ՚ի նոցանէ զամե– Ը 8
նայն յիշումն և նշանակութիւն եր–
կուց բնութեանցն քի , հրամայեաց
նոցա ոչ խառնել յայսմ հետէ զջուրն
՚ի գինին սուրբ խորհրդոյն . Եւ զի կեղ
ծաւորութէ բերով կարասցէ խաբել
զնոսա , և հաստատել զնոր հերձ–
ուածն զայն . հրամայեաց ևս ՚ի պահս
ոչ ուտել զձուկն , և զձէթն , և ոչ ըմ–
պել զգինի . որպէս սովոր էին այլ քրիս–
տոնեայքն ամենայն . Եւ այս յայտ լի–
նի ՚ի պատմագրութենէ շարագրու–
թեան հայոց կաթուղիկոսաց . յորում
ասի այսպէս . Տէր յոհան ՚ի տաշրայ
՚ի գեղջէ օձնոյ , ամս . ԺԱ . Սա արար
ժողով ՚ի գեղաքաղաքն մանազկերտ Թ 9
հրամանաւ ամիրապետին տաճկաց
օմարայ , և ձեռնտուութեամբ խալի
ֆային որ ՚ի բաղդատ . և կային անդ
վեց եպիսկոպոսք յասորւոց . և եդին
կանոնս միաբանութե , խոստովանել
զքս մի կամք , և մի ներգործութի , և
մի բնութիւն . Սա եբարձ զխմորն ,
և զջուրն . և կանոնի հաստատեաց
ոչ արկանել ջուր ՚ի խորհուրդն . Սա
սահմանեաց յաղուհացին զշաբաթ
օրն իբրև զկիրակէն լուծանել զպահսն .
Սա ասաց , յաւուր մեծի հինգշաբ–
թին ոչ հաղորդել ժողովրդեանն ,
ասե

Է 7 tendi in jejunali mensa & piscium, & olei, & vini usum consuetudine, retraxit mox Armenios in Manaschiertensi Conciliabulo Novator ille Joannes Oznìensis, Patriarcha; qui, ut omnem duplicis naturæ Christi memoriam, ac significationem, etiam a Sacris deleret, utque nuper in eosdem Armenios introducta hæresis a profitentium cohonestaretur hypocrisi, vetuit, eos in posterum & aquam vino sacri Calicis commiscere, & in jejuniis oleo, vino, ac piscibus uti. Quod sane totum historialis Armenorum Patriarcharum Series his verbis

Ը 8 testatur: *Domnus Joannes Oznìensis, e Provincia Dascerana, sedit annos* 11. Par.1.cap.17 num.1.
Hic jussu Homaris Saracenorum Ducis, & auxilio Caliphæ Babylonis, Synodum collegit in urbe Manaschierti in confinibus Harcanæ Provinciæ: ubi convenientibus cum Armenis sex Syris Episcopis, definita fuit in Christo una natura, una voluntas, & una operatio; fueruntque a sacris ablata Mysteriis fermentum, & aqua; canoneque statutum est, non esse ultra in Sacrificiis aquam vino miscendam. Et paulo post: *Patriarcha iste decrevit, in sabbatis Quadragesimæ jeju-*

Թ 9 *nium esse frangendum, ut in Dominicis: & feria quinta Majoris Hebdomadis non distribuendam populo sacram communionem, eo quod Dominus non fuerat tunc crucifixus, neque sepultus, neque a mortuis exuscitatus: præterea statuit, pisces, oleum, & vinum esse in eodem ordine computanda tempore jejunii cum lacte, caseo, & ovis.*

Objicit Tertio Daronensis: *Christus sese unigenitum vocat: Synodus autem Chalcedonensis in duos filios illum partitus est.* Et rursum: *Diviserunt unum Christum in duas personas, &*

duas

duas effigies; dixeruntque hominem in Cruce immolatum, & non Deum: animum advertite, ac scitote, hunc fuisse Synodi Chalcedonensis confessionem; quæ aliud revera non est, nisi Dispensationis Jesu Christi, Dei nostri, abjuratio. Ac tandem: *Unius erat animi, ac sententiæ Nestorius, & Concilium Chalcedonense.* Hæc ille, & similia reliqui: unde concludunt, ad aliud sacram eam Synodum convocatam non esse, nisi ad confirmandam, & in pristinum restituendam hæresim Nestorianam.

Resp. A quonam infaustos hos nuncios de Chalcedonensi Synodo accepistis, Hæretici? quippe vestræ nationis Episcopus, qui ei Synodo interfuerit, ut ipsi fatemini, nullus fuit; neque post illius celebrationem quid obstitit, quominus Armena Ecclesia octoginta per annos eam susciperet, ac nihil istarum fabularum, nec minimum quidem odorans, jugiter in unione persisteret cum Catholica usque ad vestrum Thevinense Conciliabulum. Respondetis, carpsisse, ac delibasse vos hæc e libris Timothei Æluri, Felicis, & Juliani Alicarnassæi, Syrorum Episcoporum, a Syris in ipso Theviensi Armenorum Conventu, ac deinde rursus in Manaschiertensi productis, quos & in suum idioma translatos servat Armenia. Atqui Timotheus, Felix, & Julianus, nonne Dioscori, ab eadem Chalcedonensi Synodo proscripti ac damnati, sectatores fuere? Ita ne vos? Partem scilicet adversam, & inimicam, testem datis? cur non potius reliquas vestrorum Patrum Synodos decem? quæ, uti diximus, acta Chalcedonensis Concilii exquisitissime explorarunt; ac omnia, quæ in illud istorum Acepha-

Ժ ասելով. նուիրումն է խորհրդոյն.
10 զի անէրն ոչ է խաչեալ, և ոչ թաղեալ, և ոչ յարուցեալ։ Սա զձուկն, զձէթ, զգինի, զթան, զպանիր, և զձու, մի ճաշակ կարգեաց. և այլն։] Զայսքան պատմագրութիւն Հայոց Հայրապետաց։

Երրորդ առարկէ սարծնացին այսու բանիւ. Ասացաք. Թէ այսպէս սիրեաց մեծ զայխարհս. մինչ և զորդին իւր միածին ետ. Ահա քո մածին Հռոմայեաց. և քաղկեդոնին երկու որդի.] Եւ դարձեալ ասէ. Բաժանեցին զմի քրիստոս անձինս, յերկու պատկերս, և այլն. և 'ի խաչին
Ժա մարդ պատարագեալ, և ոչ զԱծ. ծա-
11 նիրուք. և 'ի միտ առէք. զի այս էր քաղկեդոնի խոստովանութիւն. որ է սատուգապէս ճշմարիտ ուրացութիւն տնօրէնութեանն քրիստոսի այ մերոյ.] Եւ դարձեալ ասէ. Զմի միտս ունէին նեստոր և քաղկեդոնի ժողովն. զոր անեցոյց միշտապագլուխն լևոն հռովմայեցի, համախոհն նեստորի.] Այսպէս սարծնացին, և այլք սուտ վարդապետք, նորին ընկերք. որով քարոզեն, թէ ժողովն քաղկեդոնի հաստատեաց զմոլորութիւն նեստորի.

Պատասխանի. Թէ յումմէ լուեալ էք զանախորժելի զրոյցս զայդոսիկ վն քաղ-
Ժբ կեդոնի սուրբ ժողովոյն ով հերձուա-
12 ծողք. քանզի ոչ ոք 'ի ձէնջ և 'ի հայոց ազգէ եպիսկոպոսաց առաջնկայ եղև 'ի նմա. Եւ ազգն հայոց ընկալաւ զնոյն ժողովն 'ի սկզբանէ մինչև ցդուինայ ժողովն. և զոչինչ լուեալ զայդպիսի առասպելեացդ, միաբան մնաց ընդ կաթուղիկէ սուրբ եկեղեցւոյն ամս. Ձ. մինչև 'ի նոյն դւնայ ժողովն, որ արար զբաժանումն հերձելով զմաս մինն քի. Եւ յետոյ յումմէ եղ օտարամագոյն այդ համբաւ. եթէ ոչ 'ի պղծալից գրոց հերձուածողացն յուլիանոսինսի, փելիքսայ, և տիմոթէոսի, զորս

pha- աստ-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

phalorum libri calumniose injiciebant
13 crimina meras esse nugas, deprehenderunt. Cur non potius totius Orbis Episcopos? qui omnes in sua quique Provincia Synodice congregati, ad Leonem Imperatorem, qui Marciano successerat, & ipsorum de Concilio Chalcedonensi sententias postulaverat, litteras, hoc idem approbantes Concilium, destinarunt. Quales autem ex utraque insuper Armenia vestra epistolæ venerint, videamus.

Ex Epistola, ad Leonem Imperatorem missa in commendationem Concilii Chalcedonensis a Joanne, Gregorio, Auxentio, Eustachio, & Epiphanio, Episcopis Primæ Armeniæ.

14 *Fidem vero solam trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, qui Dei gratia convenerunt in Nicena Urbe sub piæ memoriæ Principe Constantino, servamus, qua ab infantia sumus imbuti, & in Sacerdotio alios imbuere novimus: quamque & post hæc Episcopi in Civitate Regia firmaverunt, & propriam indicarunt; & ipsa sibi cooperatrice utentes, &*
15 *doctrina divinitus inspirata sancti scilicet Spiritus, blasphemias, & zizania radicitus amputantes: quamque nihilominus & Definitio, a sancto Chalcedonensi Concilio explanata, firmavit præcipue repugnans vesaniæ nefandi Nestorii, & sanctam Synodum, quæ Ephesi est celebrata, confirmans.*

Ex Epistola, ad Leonem Imperatorem missa, &c. ab Otrio, Acacio, Joanne, Adelphio, Hormisda,

da, & Longino, Episcopis Secundæ Armeniæ.

Nos autem intentionem exponentium fidem, & mentem probantes, nequaquam a verborum compositione recedimus; sed & propugnatores dogmatum, & perfectos custodes fide, trecentorum decem & octo Patrum habemus; & sanctos Patres, Chalcedone collectos, sicut & ipsos trecentos decem & octo Patres, honoramus: nihil enim adjicientes illorum Symbolo, os obnoxium multis suppliciis damnaverunt.

At quid adhuc egemus testibus mortuis? ipsa nunc in medium proferatur Chalcedonensis Synodi definitio: ut Armenii ipsi per se de suorum Seductorum fraudibus, & calumniis vivi fiant, præsentesque testes, nec tantum auriti, verum etiam oculati; desinantque jam tandem conviciis illam proscindere; sed & perspiciant, primæ Synodo Ephesinæ non oppositam eam fuisse, sed congruentem: Nestorianam extinctam hæresim denuo non excitasse, immo perpetuæ oblivionis in tumulo penitus defodisse: in uno denique Christo non duas personas, nec duos filios, sed duas tantum inconfuse unitas definiisse naturas, divinam scilicet, & humanam.

Definitio Concilii Chalcedonensis sexcentorum triginta Patrum.

Dominus noster, & Salvator Jesus Christus, notitiam fidei discipulis suis firmans, dixit: Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis

Ժզ 16 [illegible]

Ժէ 17 [illegible]]

[illegible]

[illegible]

Ժը 18 [illegible]]

[illegible]

քաղկեդոնի սբ ժողովոյն . և դնեցուք ԺԹ
զնա առաջի աչաց հայոց . զի նոքա ան 19
ձամբ իւրեանց ոչ միայն ականջա_
լուր, այլ և ակնատեսս և կենդանի
վկայք խաբէութեց և զրպարտու_
թեց մոլորեցուցչացն այնոցիկ. և զի
թողցեն յայսմ հետէ պարսաւել և
հայհոյել զայն սուրբ ժողովն . այլ և
տեսցեն, եթէ նա ոչ եղև հակառակ,
այլ համախոհ եփեսոսի սբ ժողովոյն .
և ոչ հաստատեաց, այլ ոչնչացոյց
զչար հերձուածոյն նեստորի . և թէ 'ի
մի քն ոչ սահմանեաց հաւատալ զեր
կու անձինս, կամ զերկու որդիս .
որպէս բարբառեցին հակառակորդքն .
այլ միայն զերկու միաւորեալ բնու_ Ի
թիս, զանձայինն և զմարդկայինն . 20
որպէս և նոյն ինքն եկեղեցին հայոց
հաւատայ .

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒ_ ԹԻՒՆ

քաղկեդոնի սուրբ ժողովոյն ՈԼ. սրբոց հարցն .

Տէր և փրկիչն մեր յս քս, կամե_
լով հաստատել 'ի մեզ աշակեր_
տացն իւրոց զծանուցումն սբ հաւա_
տոյն, ասաց. զխաղաղութիւն իմ թողում
ձեզ, զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ. որպ
զի ոչ ոք բացաձայն գտանիցի յընկերէ Իա
'ի վերայ բանից աստուածպաշտութե . այլ 21
միաբան քարոզեսցեն զճշմարտութիւն .
Արդ վասն զի սատանայ 'ի ձեռն որո
մանց իւրոց ոչ դադարէ 'ի յառնելոյ
ընդդէմ սերմանցն աստուածպաշտութե
և 'ի յարաժամ հնարելոյ զնոր ինչ ընդ
դէմ ճշմարտութեան . սակս այսորիկ
խնամեալ տէրն մեր ըստ իւրում սո_
վորութեան մարդկային ազգի . յա_
րոյց 'ի բարի նախանձ զբարեպաշտ և
զհաւատարիմ զկայսր զայս . և յամե_
նայն կողմանց հրաւիրեաց առ ինքն
զառաջնորդս քահանայութե . զի զոր
ծա_

vobis; ut nullus dissonet a proximo circa dogmata pietatis, sed ut pariter veritatis ostendant prædicationem. Quia vero non desinit per zizania sua Diabolus contra semina pietatis insurgere & semper aliquid novum contra veritatem invenire: propter hoc Dominus, ut consuevit, providens humano generi, piissimum hunc, & fidelissimum ad æmulationem erexit Imperatorem, & undique Sacerdotii præsides ad se convocavit, ut gratia Domini omnium nostrum Christi operante, omnem quidem mendacii pestilentiam a Christi ovibus removeret, germinibus autem veritatis eas pinguescere faceret. Quod & perfecimus, communi judicio dogmata expellentes erroris, & rectam Patrum renovavimus fidem, Symbolum trecentorum decem & octo omnibus prædicantes. Et eos, qui hanc veluti tesseram pietatis acceperunt, ut proprios Patres etiam adscribimus; eos nimirum, qui postea in magna Constantinopoli congregati sunt centum quinquaginta, & eandem fidem ipsi quoque confirmaverunt. Decernimus igitur (ordinem, & omnes formulas custodientes, quæ de fide sunt constitutæ, & nos sanctæ Synodi quondam in Epheso factæ, cujus præsides fuerunt beatissimæ memoriæ Cælestinus Romanorum, & Cyrillus Alexandrinorum) ut præfulgeat quidem in recta, & immaculata fide expositio sanctorum, & beatissimorum trecentorum decem & octo Patrum, qui in Nicæa temporibus piæ memoriæ Constantini Imperatoris congregati sunt: vigeant etiam ea, quæ apud Constantinopolim a sanctissimis centum quinquaginta Patribus decreta sunt, ad expellendas quidem hæreses, quæ eo tempore germinaverant, & ad confirmationem ejus-

dem Catholicæ, & Apostolicæ nostræ fidei.

Hic inserebantur, antea Symbolum Nicænum, deinde Constantinopolitanum; post quæ immediate subditur.

Sufficeret quidem ad plenam cognitionem, & confirmationem pietatis hoc sapiens, & salutare divinæ gratiæ Symbolum: de Patre enim, & Filio, & Spiritu sancto perfectionem docet, ac Domini nostri inhumanationem fideliter accipientibus repræsentat. Sed quoniam hi, qui veritatis reprobare prædicationem conantur, per proprias hæreses vanas voces genuerunt: alii quidem mysterium Dispensationis Domini, quæ propter nos facta est, corrumpere præsumentes, & vocem, Deiparam, de Virgine dici denegantes: alii autem confusionem, & mixtionem introducentes, & unam naturam esse carnis, & divinitatis, stulte confingentes, & passibilem Unigeniti divinam naturam per confusionem prodigiose dicentes. Propter hoc illis omnem machinationem contra veritatem volens claudere præsens nunc sancta, & magna, & universalis Synodus, prædicationem hanc ab initio immobilem docens, decrevit ante omnia, fidem integram, & intemeratam permanere trecentorum decem & octo sanctorum Patrum: & confirmat doctrinam, quæ de substantia Spiritus sancti a Patribus centum quinquaginta, postea congregatis in Regia Civitate, tradita est propter illos, qui Spiritui sancto repugnabant; quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi aliquid deesset prioribus, adjicientes; sed suum de sancto Spiritu

in-

Իբ ծանիցութ է շնորհաց տեառն մերոյ յի
22 քի 'ի բաց ձգեսցէ յոչխարաց նր զամ
մանհաբեր ստութի . այլ բուսով ճըշ_
մարտութեան տացէ նոցա պարարել ։
Որ և մեք արդէն իսկ կատարեցաք ,
հասարակական դատապարտեաւն ար_
տաքսելով զբանս մոլորականս . և զուղ
ղափառ հաւատոյ սրբոց հարցն որո_
դեցաք . զդաւանութիւն . յԺ և Ը . եղն
ամենեցուն քարոզելով . և իբրև զհրս
մեր ընդունելով զ . ՃԾ . սբ հարսն ,
որ յետոյ 'ի մեծն կոստանդնուպօլիս
ժողովեցան , և զնոյն հաւատոյ ուղիղ
զնշանակ բարեպաշտութեան ընկա_
լան և հաստատեցին . Ուրեմն արդ
Իգ և մեք զհետ երթալով զնոյն բարեկար
23 գութեանց . և պահելով զամենայն
սահմանադրութիւնս եփեսոսի սուրբ
ժողովոյն . յորում վերակացու եղեն
երանելին յիշման հայրապետքն կելե_
ստինոս հռովմայեցւոց , և կիւրղոս
աղէքսանդրացւոց . սահմանեմք , զի
անշարժ կացցէ բացայայտութիւն ու_
ղիղ և անարատ սբ հաւատոյն , առա_
ջնեալ 'ի . յԺ և Ը . երանելի սրբոց
հարցն , որ 'ի նիկիայ ժողովեցան 'ի ժա
մանակս բարեպաշտ կոստանդեան թագաւոր_
ին կայսեր . և ս և հաստատ մնասցէ
որ ինչ սահմանեցաւ 'ի կոստանդնու
պօլիս 'ի . ՃԾ . սրբոց հարցն . առ 'ի
մերժել զհերձուածողութիւնս , որ
Իդ բուսան 'ի ժամանակին յայնմիկ . և հաս
24 տատել զնոյն կաթուղիկէ և առաքե_
լական սուրբ հաւատն մեր . որ է այսո
Հաւատամք 'ի մի աճ , հայրն ամենա
կալ . և այլն .]

Յայսմ տեղւոջս գրել կայր բոլոր դաւանութիւն նիկիոյ և կոստանդնուպօլսի սբ ժողովոցն . և ապա անուր այսմ ։

Արդ 'ի կատարեալ ծանուցումն և հաստատութի աստուածպաշ_

տու_

տութէ քահանկամանայր այս իմաստ ԻԵ
նական և փրկական ա͞ծաշնորհ դա_
ւանութիւն. որ ուսուցանէ զկատա_
րեալ լրումն հօր և որդւոյ և հոգւոյն
սրբոյ և յայտ առնէ հաւատարիմ ըն_
դունողաց զմարդեղութիւն տեառն մե_
րոյ յիսուսի քրիստոսի. Բայց քանզի
այնոքիկ, որ ջանան խափանել զքարո_
զութի ճշմարտութեան, զունայնա_
ձայն վարդապետութիւնս արտաքե_
րեն 'ի ձեռն հերձուածոյն իւրեանց.
և ոմանք 'ի նոցանէ յանդգնեն ապա_
կանել զեղեալն վասն մեր տնօրէնու_
թեան խորհուրդ տեառն մերոյ յ͞ի ք͞ի.
և անարգել համարեն կոչել ա͞ծածին
զամենասուրբ կոյսն մարիամ. և այլ ԻԶ
ոմանք մուծանելով զշփոթումն և
զխառնակումն, անմտաբար առասպե
լեն մի գոլ զբնութի մարմնոյ և ա͞ծու_
թէ. և վասն շփոթմանն չարչարելի
զա͞ծային բնութիւն որդւոյ սքանչելա
բար առնեն. սակս այսորիկ այս յոքնա
խումբ և տիեզերագումար ս͞բ սինհո_
դոս կամելով արգելել նոցա զա͞մ մո_
լորական կարծիս ընդդէմ ճշմարտու_
թէ, և անշարժ պահել զաւանդեալն
'ի սկզբանէ զվարդապետութիւն. նախ
և առաջին սահմանէ, զհաւատն. յ͞ժ
և ը͞. սրբոց հարցն ամբողջ և անշարժ
մնալ. Եւ ևս հաստատէ զվարդապե
տութիւն, որ յետոյ յաղագս գոյացու ԻԷ
թեան հոգւոյն սրբոյ աւանդեցաւ 'ի.
ճ͞ծ. հարցն կոստանդնուպօլսի ժողո
վոյն ընդդէմ այնոցիկ, որ նմին հո_
գւոյն սրբոյ հակառակորդք էին. զոր
և ս͞բ հարքն այնոքիկ բացայայտեցին
զայն վարդապետութիւնս ամենե_
ցուն. ոչ որպէս մերաբերելով զնոր
ինչ չոր պակասեալ իցէ առաջնոց սրբոց
հարցն. այլ որպէս ծանուցանելով
զկայութէ սուրբ գրոցն զմիտս իւր_
եանց վասն հոգւոյն սրբոյ ընդդէմ այ
նոցիկ, որ իշխէին մերժել զտէրութիւն
նորա. Իսկ վասն յանդիմանելոյ զնո_
սա,

intellectum contra illos, qui domina-
25 *tionem ejus respuere tentaverunt, scri-*
pturarum testimoniis declarantes. Pro-
pter illos autem, qui Dispensationis
mysterium corrumpere conantur, & pu-
rum hominem esse genitum ex sancta
Virgine Maria, impudenter delirant;
epistolas Synodicas beatissimi Cyrilli,
Alexandrinæ Ecclesiæ Præsulis, ad Ne-
storium, & ad Orientales, congruen-
ter habentes, amplexata est, ad con-
vincendas Nestorii vesanias, & ad in-
terpretationem eorum, qui salutaris
Symboli pio zelo nosse desiderant intel-
lectum: quibus etiam & epistolam
magnæ, & senioris Urbis Romæ Præ-
26 *sulis, beatissimi, & sanctissimi Archie-*
piscopi Leonis, quæ scripta est ad san-
ctæ memoriæ Archiepiscopum Flavia-
num ad perimendam Eutychis malam
intelligentiam, utpote & magni illius
Petri confessioni congruentem, & com-
munem quandam calumniam existen-
tem adversus perverse sentientes, ad
confirmationem rectorum dogmatum
congruenter aptavit. His namque, qui
in duos filios Dispensationis divinæ my-
sterium discerpere nituntur, repugnat;
& illos, qui passibilem Deitatem Uni-
geniti ausi sunt dicere, a sacro Cœtu
expellit: & his, qui in duabus Christi
27 *naturis temperamentum, aut confusio-*
nem opinantur, resistit: & eos, qui
calestem, aut alterius alicujus esse
substantiæ, quam ex nobis assumpsit,
servi formam, delirantes dicunt, abi-
git: & qui duas quidem ante unitio-
nem naturas Domini fabulantur, unam
vero post unitionem confingunt, ana-
thematizat. Sequentes igitur sanctos
Patres, unum, eundemque confiteri fi-
lium, & Dominum nostrum Jesum
Christum, consonanter omnes docemus;
eundem perfectum in Deitate, & eun-

dem perfectum in humanitate; Deum verum, & hominem verum eundem ex anima rationali, & corpore; consubstantialem Patri secundum Deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem; per omnia nobis similem absque peccato; ante sæcula quidem de Patre genitum secundum Deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos, & propter nostram salutem natum ex Maria Virgine, Dei genitrice secundum humanitatem; unum, eundemque Christum, Filium, Dominum, Unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum; nunquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, & in unam personam, atque subsistentiam concurrente; non in duas personas partitum, aut divisum, sed unum, eundemque Filium, & Unigenitum, Deum Verbum, Dominum Jesum Christum, sicut ante Prophetæ de eo, & ipse nos Jesus Christus erudivit, & Patrum nobis Symbolum tradidit. His igitur cum omni undique exacta cura, & diligentia a nobis dispositis, definivit sancta, & unive salis Synodus, alteram fidem nulli licere proferre, aut conscribere, vel componere, aut sentire, aut alios docere. Eos autem, qui audent componere fidem alteram, aut docere, aut tradere alterum Symbolum volentibus ad agnitionem veritatis converti vel ex Gentilitate, vel ex Judaismo, vel in hæresi quacunque; hos, si Episcopi fuerint, aut Clerici, alienos esse Episcopos ab Episcopatu, & Clericos a Clerico: Si vero Monachi, aut Laici fuerint, anathematizari eos.

Hæc plane sunt quæ dogmata & Orbi

ԻԸ սա, որք ջանան ապականել զխորհուրդ-
28 անօրէնութեան տեառն. և լրբութե
աղանդեն, եթէ լոկ մարդ ծնաւ՝ ի
սրբոյ կուսէն. սակս այսորիկ այս
սուրբ ժողովս ընդունի երբև զհամա
ձայնս միաբանից զթուղթս սիւնհոդա
կանսն երանելոյն Կիւրղի աղէքսան
դրու հայրապետին, զոր գրեաց առ
նեստոր և առ արևելցիս վասն յան-
դիմանելոյ զնեստորական խելագա-
րութիս, և վասն բացայայտելոյ զհա
ճառն առ այնոսիկ, որ ցանկային ու-
ղիղ մտօք իմանալ զփրկական դաւա-
նութիւն. ևս և ընդունի նմանապէս
զթուղթն երանելի և ամենասուրբ
ԻԹ հայրապետին մեծին Հռովմայ Լևոնի,
29 զոր գրեաց առ մէ յիշատակն փլաբիա
նոս արհեպիսկ վասն աներելոյ զմոլո-
րութիւն եւտիքեայ. գոլովնոյն թուղթն
նման խոստովանութեան առաքելոյն
պետրոսի, և հաստատհիմն սիւն ճշմա
րիտ հաւատոյ, ամերից չար կարծեցն
աղանդողաց. Վասն զի հակառակէ
նոցա, որք բաժանեն զխորհուրդն
ա̄ծային անօրէնութեանն՝ ի յերկուս
որդիս. և մերժէ՝ ի սուրբ հօտէն քրիս
տոսի զայնոսիկ. որք իշխեն չարչարելի
ասել զա̄ծութիւն միածնի որդւոյն
ա̄յ. և ընդդիմանայ հնարից շփոթո-
ղաց և խառնակողաց երկուց բնութեցն
Լ քրիստոսի. և հերքէ զնոսա, որք
30 ունայնաբանեն զառեալն՝ ի մէնջ զծա
ռայական կերպարանն գոլ երկնային,
կամ այլազգ օտար գոյացութե. և
նզովէ զայնոսիկ, որք առասպելեն՝ ի
քրիստոս զերկու բնութիւ յառաջ
քան զմիաւորութի. իսկ յետ միաւո-
րութեն զմի բնութիւն եղեալ. Աճրդ-
ուրեմն մեք զհետ երթալով զկնի
սրբոց հարցն, ամենեքեանս միաձայն
ուսուցանեմք խոստովանել ըզտէրն
մեր յս քս մի և նոյն որդի ա̄յ. զնոյն
ինքն կատարեալ ըստ ա̄ծութեան, և
կատարեալ ըստ մարդկութեան. զնոյն

աս-

աստուա՟ծ ճշմարիտ և մարդ ճշմարիտ Ղա
՚ի բանական հոգւոյ և ՚ի մարմնոյ բաղ 31
կացեալ. համագոյակից հօր ըստ
ա՟ծութեան, և համագոյակից մեզ
ըստ մարդկութեան, ամ՟ի՟ մեզ
նմանակից բաց ՚ի մեղաց. յառաջ քան
զյաւիտեանս ՚ի հօրէ ծնեալ ըստ
ա՟ծութե. իսկ ՚ի յետինս աւուրս վասն
մեր և մերոյ փրկութե նոյն ինքն
ծնեալ ՚ի սուրբ կուսէն մարիամայ
ա՟ծածնէն ըստ մարդկութե. զմի և
զնոյն քրիստոսն մի որդի, մի տէր, և
միածին, որ ՚ի յերկու բնութիս ճա_
նաչի անշփոթ և անփոփոխ, անբաժա_
նելի և անքակտանելի. ոչ գոլով ՚ի բաց
բարձեալ զանազանութի բնութեցն ՂԲ
վասն միաւորութե. այլ յաւէտ առաւել 32
պահելով յատկութիցն երկաքանչիւրոյ
բնութեն, որք միաւորեցան ՚ի մի անձն
և ՚ի մի ենթակայութի. ոչ բաժանեալ
կամ հատեալ ՚ի յերկուս անձինս. այլ
մի և նոյն որդի, միածին, աստուա՟ծ
բան և տէր մեր յիսուս քրիստոս. որպէ՟ս
և յառաջ մարգարէքն մեզ ուսուցին
զնմանէ, և նոյն ինքն յիսուս քրիս_
տոս ուսոյց մեզ, և սուրբ հարցն ա_
ւանդեցին ՚ի դաւանութեան. ԶՉոր-
հաստատեալ մեր զայսոսիկ ամենայն
զգուշութե և քննութե. սահմանեաց
այս տիեզերական ս՟բ Սիւնհոդոս.
զի մի ոք իշխեսցէ զայլ հաւատ արտա ՂԴ
բերել, կամ գրել, կամ շարադասել, 33
կամ դաւանել, և կամ ուսուցանել.
Այլ նոցա որոյ եթէ ոք համարձակեսցէ շա
րադրել, կամ առաջաբերել, կամ ու_
սուցանել զայլ հաւատ, և կամ աւան
դել զայլ դաւանութի այնոցիկ որ կա
մին ՚ի ճանաչումն ճշմարտութե դառ_
նալ ՚ի կռապաշտութե, թէ ՚ի հրէու_
թե, թէ ՚ի հերձուածողութե. զայս
պիսիս եթէ եպիսկոպոսք իցեն, կամ
կղերիկոսք, շարժէ ՚ի կարգէ եպիսկո_
պոսաց և կղերիկոսաց. իսկ եթէ կրօ_
նաւորք իցեն, և կամ աշխարհականք,
նզովէ զնոսա.]

ԶՀա

Orbi, & tibi Armenia, excipienda, dictavit Synodus Chalcedonensis; quæ quidem, si recte expenderis, ab Ecclesia quoque tua suscepta esse comperies, optabisque servari: non illa profecto, quæ, ut tuam a tanta Synodo benevolentiam averterent, fabulis tibi prætexuere calumniatores Magistri: quorum fraudes eximius ille Pater, ac Patriarcha tuus, Niersés Ghelajensis (cui tu vel inter sacra litas Mysteria) postquam in Dialogo cum Theoriano hujus definitionis lectionem audivit, demiratus est, & in hæc verba earum causas aperuit: *Equidem post recitationem hujus Chalcedonensis Decreti, nihil in eo deprehendi, quod Orthodoxæ fidei repugnet: minor etiam, qui factum sit, ut nostri Majores impudenter ad illud calumniandum progrederentur; sed arbitror, propterea quod hæc Sancta, universalis, magnaque Synodus adversus plures se Sectas objiciat, multos adversus eam ab hoste salutis humanæ calumniatores fuisse suscitatos pro multis illis vulneribus, quæ ad cor ipsum ei sunt a Synodo inflicta. Rectissimum sane Decretum est, uti quod a Spiritu sancto per tot, talesque sanctos Patres dictatum fuerit: quippe nulla Synodus tam frequentem sanctorum Patrum collectorum numerum habuit.*

Objiciunt quarto omnes Pseudomagistri: Synodus Chalcedonensis recepit Theodoretum, Cyri Episcopum, qui scripserat adversus Anathematismos divi Cyrilli Alexandrini, & pro Nestoriana hæresi strenue laboraverat: ergo rejicienda est, ut Nestoriana.

Resp. Etsi Theodoretus (cum ob pullulantem Nestorii perniciosam hæresim indicta Synodus Ephesi fuit) scripserat initio pro Nestorianis contra

S. Cy-

S. Cyrillum: tamen postea penitus a Nestorii societate descivit, rediitque cum Cyrillo in gratiam; quare catholicis ejusdem Synodi Patribus conjunctus, una cum illis anathema dixit Nestorio: nec prius a Chalcedonensi Concilio tum ipse Theodoretus, tum Iba, recepti sunt, quam denuo eundem Nestorium anathematizassent. Cæterum ex aliis Theodoreti scriptis perspici potest, quam studiose postea Nestorianam hæresim insectatus sit: præsertim ex illa contra Nestorium Tractatione, ad Sporatium missa Constantinopolim; ubi (ut reliqua prætercam) *Non solum*, inquit ille, *Sacerdotio Nestorius ejectus fuit, divino quidem judicio, sanctorum Ephesi congregatorum Patrum decreto; sed etiam Imperiali nutu Oasim incolere damnatus, pœnas, quæ impios expectant, has prægustare cœpit*. Et lib. 4. de hæret. fabulis, in numerum eum retulit aliorum hæreticorum. Nullum ergo Chalcedonio sacro Cœtui crimen eo fuit, quod resipiscentes aliquot Episcopos, & a Nestoriana, vel Eutychiana Secta ad veram fidem redeuntes adsciverit: immo fuisset magnum, si repulisset.

Theodoreti ad Sporatiũ Comitem epist. 1.

Objiciunt quinto: Chalcedonense Concilium hæresis, flagitiique damnavit, ac proscripsit Dioscorum, Alexandriæ Patriarcham, qui fuit vir non solum orthodoxus, verum etiam sanctus: ergo suscipiendum non est.

Resp. Si quidem orthodoxi, sanctique viri laude apud vos floret Dioscorus; cur turpi hæresis labe inficitis, feritisque anathematis pugione collegam ejus Eutychem, & pro quo enixe admodum Dioscorus decertavit? vel, si Eutychis collegam; eum inficiamini; quare Dioscorum caput, ducemque

ՂԴ Ահա այս է սահմանադրութիւն
34 քաղկեդոնի սուրբ ժողովոյն, զոր եթէ մտադրութեամբ հայք քննիցեն. արդարև դատանիցեն ուղիղ և յիրաւի ընկալեալ 'ի յառաջնոց հարց և ժողովոցն հուրեանց. և ճանաչիցեն, թէ որքան մեծ մեղք առնեն նոքա, որ հերքեն և նզովեն զայս սուրբ ժողովս. Եւ ոչ նորա սահմանադրութիւն է այն, զոր առաքելականն, և առաջի աչաց հայոց դնեն ոմանք մոլորեցուցիչք և սուտ վրդապետք և պատրօղք ազգի նոցա. Եւ յորժամ տէր Ներսէս կլայեցի լուաւ 'ի տրիանէէ զընթերցումն սահմանադրութեան այսորիկ, կարիյոյժ զար
ՂԵ մացաւ վասն խաբէութեանց չարախօս
35 զրպարտողացն, ասելով այսպէս. Եւ արդեօք զկնի ընթերցման այսր քաղկեդոնի սահմանիս, զոչինչ կարացի գտանել 'ի նմա, որ ընդդիմացի ուղղափառ հաւատոց. և հիանամ, թէ զիարդ առաջինքն մեր յանդգնաբար վարկանէին առ 'ի զրպարտել զնա. Բայց համարիմ, թէ գոլով այս մեծ և տիեզերական սուրբ սինոդոս հակառակ բաղումազգի հերձուածոց. սակս այսորիկ և բաղում սուտ ամբաստանօղք յարուցեալ եղեն ընդդէմ նորա ճշմարտութեան 'ի ձեռն սկզբնաչար թշնամւոյն փրկութեան մարդկան վս̅
ՂԶ վիրացն, որով այս սինոդոս խոց
36 եաց զսիրտս նորա. Սոյդ. և ուղիղ է արդեօք այս սահմանադրութիւնս. զոր հոգին սուրբ 'ի ձեռն այնքան սրբոց հարցն հաստատեաց. քանզի ոչ այլ ոք սինոդոս ժողովեաց զայն քան մեծ գումարութիւն սրբ̅ց հարց. որպ̅ այս ժողովս.]

Չորրորդ առարկեն հակառակորդքն ասելով. թէ քաղկեդոնի ժողովն ընկալաւ զԹէոդորիտոս, որ գրեալ էր հակառակ սրբոյն կիւրղի աղէքսանդրացւոյ. և և.ս Ջատագով եղեալ էր պղծոյն նեստորի. այլա ու

րեմն

ընծին ոչ է արժան ընդունելի զնա ․
Պատճառն . զի Թէպէտեւ Թէոդորիտոս
'ի սկզբանն Եփեսոսի ժողովոյն Հակա
ռակ եղեւ սրբոյն Կիւրղի . եւ պատասխա
խանի տայր վասն նեստորականացն .
սակայն յետոյ եկեալ 'ի միտս եւ ըզղջա
ցաւ . եւ Հրաժարեալ 'ի նեստորականա
նացն միաբանեցաւ ընդ Կիւրղի . եւ 'ի
վերջին Եփեսոսի ժողովոյն 'ի միասին
ընդ այլ սուրբ Հարսն նզովեաց զնես
տոր . Եւ ժողովն քաղկեդոնի ոչ կա
մէր ընդունել զնոյն Թէոդորիտոս եւ
զիբաս , եԹէ յառաջ նոքա երկուքեան
վերստին ոչ էին նզովեալ զնեստոր .
Իսկ յորժամ նոքա յօժար կամօք ստո
րին զայն . ընկալեալ եղեն 'ի ժողովոյն .
ածոր 'ի դոցին , զորոյ յետոյ գրեաց Թէո
դորիտոս . յայտնի է , Թէ զհայրդ նա Հա
լածէր զՀերձուածն նեստորի . մանա
ւանդ 'ի ճառէն զոր գրեաց ընդդէմ
նեստորի , եւ առաքեաց առ սպորա
կիոս 'ի կոստանդնուպօլիս . յորում
ասէ այսպէս . Նեստոր ամ այնն ա
սասանութեան ոչ միայն 'ի քահանայու
Թեան լուծեցաւ 'ի սրբոց Հարցն Ե
փեսոսի ժողովոյն . այլ եւ կայսերա
կան Հրամանաւն աքսորեալ բանդա
տեցաւ բնակել 'ի սար աշխարհն Ովա
սիս կոչեցեալ . եւ անդ սկսաւ ճաշա
կել զպատուհասն , որ պատրաստեալ եղեւ
ամբարշտաց .] Եւ 'ի չորրորդ գիրս
յաղագս Հերձուածողական առասպե
լեաց դնէ զնեստոր 'ի մէջ այլոց Հերձ
ուածողաց . Ապա ուրեմն ոչ կարեմք
մեղադրել զքաղկեդոնի սուրբ ժո
ղովն , վասն ընդունելոյ նորա զեպիս
կոպոսս ոմանս , որք զղջացեալ դարձան
'ի մոլորութենէ առ Հաւատն ճշմարիտ .
այլ յաւէտ ընդ միաբանօք լինէր ,
եԹէ մերժեալ էր զնա .
Զերկրորդ առարկեն ասելով . Թէ
ժողովն քաղկեդոնի դատապարտեաց
զդիոսկորոս պատրիարգն աղեքսան
դրու . որ էր այր ուղղափառ եւ սբ .
ապա

ԼԷ cemque fuisse, asseritis, Synodi Ephe-
37 sinæ 2., in qua Eutyches, a S. Flavia-
no, Constantinopolis Patriarcha, & a
D. Leone, Rom. Pontifice justa de
causa damnatus, absolutus deinde ini-
que fuit, & ejus confessio impie ap-
probata? Hoc plane vestræ adhuc hi-
storiæ referunt, ac præcipue Davidis,
Armeni Philosophi Codex, *Liber En-
tium*, inscriptus, in quo sic legitur:
*Dioscorus, Alexandriæ Patriarcha,
Concilii Ephesini secundi caput fuit*:
nec falsum refert. Sin autem, recte
se gessisse Dioscorum in ea Synodo,
affirmaveritis: ad quid Conciliabulum
ԼԸ illud iniquum, quod toti Orbi scan-
38 dalum fuit cum universa Ecclesia be-
ne repudiatis? cur tria tantum prio-
ra Concilia Generalia, nec item hoc
aliud prædatorium, a Dioscoro in
defensionem sui Eutychetis seditiose
peractum, admittitis? profecto ma-
jor hac contradictio excogitari non
potest.

At, *Eutychem rejicimus*, dicitis,
*non quod unam in Christo naturam
posuerit, quam in ea Synodo confir-
mavit Dioscorus; sed quia ex duabus
eam confusam asseruit, & Corpus Do-
mini e Cælo, non ex Virgine sum-*
ԼԹ *ptum*. Porro, si talis erat Eutychis
39 confessio, cur Dioscorus illum absol-
vit, & restituit in gradum pristinum?
cur Symbolum illam ad idem facinus
per vim, & metum induxit? Cur B.
Martyrem Flavianum, Eutychis pro-
scriptorem, ibi damnavit, pugnisque,
& calcibus inhumane peremit? Num,
& a Dioscoro absolutum Eutychem
fuisse, apertum non est? En ex acti-
bus Ephesini Conciliabuli ad verbum
huc translata iniqua Dioscori senten-
tia: *Dioscorus, Episcopus Alexandriæ,
dixit: Omnes sancti hujus, & uni-*
ver-

versalis Concilii sententias super Reverendissimo Archimandrita Eutyche confirmans, & meam ipsius simul introduco voluntatem; quatenus numeretur in ordine Presbyterii, præsit etiam & proprio Monasterio, sicut antea. Quænam alia ad hæc responsio? plane nulla.

Ecce, Armenia, quem tu justa damnatione afficis, & *Confusorem* contemptim vocitas, Eutyches hæreticus, Dioscori judicio liberatur, servaturque insons, ac hæresis expers! Hiccine ergo patronus, & custos hæretici, sanctus? & tamen tuorum seductorum impietas eo spectat, omnesque suæ fraudis, & astutiæ nervos contendit; ut ibi, hæreticum absolutum execranti, patronum absolventem, uti sanctum, esse colendum, persuadeat; &, quæ utrumque juste damnaverat, Synodum Chalcedonensem repudiandam esse. Quæ unquam deceptio, pro Deus immortalis, in terris est visa major.

Verum non hæc solum peccavit Dioscorus: fuit enim omnium flagitiorum genere perditissimus: blasphemus, Origenista, rapto, incendiarius, adulteriis, homicidiis, aliisque cunctis sceleribus inquinatus. Quamobrem, dum ejus causa Chalcedone excuteretur, varii contra ipsum libelli a probatis, honestisque viris exhibiti sunt: ex quibus pauca excerpta verba modo sufficiant.

Ex libello Eusebii, Doriletanæ Civitatis Episcopi, contra Dioscorum in Concilio Chalcedonensi exhibito.

Accusavimus enim prædictum Dioscorum, tanquam consentaneum Euty-

Ժ Աղագս ուրեմն ոչ պարտ է մեզ ընդդու-
40 նել զնա .
Դիտեա . զի եԹէ ուղղափառ և սբ
հռչակէք զդէոսկորոս . ընդէր հերձ-
ուածող ասէք և նզովէք զեւ՛տիքէս,
որոյ վասն մահուչափ զինեցա՛ն դէոս-
կորոս , որ էր համախոհ և բարեկամ
նորա . քանզի արարեալ զնոքեն գլուխ
'ի յեկեղեցւոյ չարաժողովն եփեսոսի ,
բռնուԹբ ետ ընդունել զնոյն եւ՛տի-
քէս այլոց հարցն ժողովոյն, և մերժել
ըզսուրբն փլաբիանոս , և զսուրբն
լեոն որք դատապարտեալ էին զնոյն
եւ՛տիքէս . Զայս մտաս արդարեւ ոչ
'ի ծածուկ , այլ հրապարակա՛ւ գոր-
Ժա ծեաց դէոսկորոս . որպէս յայտ է առ
41 ամենեսեան . Ուստի և հայոց իմաս-
տասէրն դա՛ւիթ 'ի գիրս էական ասէ .
դէոսկորոս գլխ եղև երկրորդ ժողո-
վոյն եփեսոսի . Աղագս Թէ ասէք . բա-
րիոք արար դէոսկորոս 'ի մէջ ժողովոյն
այսորիկ . ընդէր և դուք ոչ ընդդու-
նիք զայն չարաժողովն . որ եղև գայ-
Թակղութի ամենայն աշխարհի .
Իսկ եԹէ ասիցէք . Թէ մեք հեր-
քեմք զեւ՛տիքէս . վասն զի չփոթումն
դնէր 'ի մէջ բնութեանցն քի . և զմար-
մինն առեալ 'ի յերկնից առեալ ասէր,
և ոչ 'ի սրբոյ կուսէն . Եւ դէոսկորոս
ոչ զայս հաստատեաց 'ի ժողովն , այլ
Ժբ միայն հաստատեաց զմի բնութիւն
42 ասել 'ի քս . Աղա այս նման պատասխա-
նեմ . Թէ չփոթումն դնելոյն 'ի մէջ եր-
կուց բնութեցն , և զմի բնութի յեր-
կուցն եղեալ ասելոյն մի և նոյն են . Եր-
կրորդ ընդէր ոչ ընդունիք զայն ժո-
ղովն 'ի դէոսկորոսէն արարեալ . Եր-
րորդ դէոսկորոս ոչ միայն հաստա-
տեաց անդ զմի բնութի ասել . այլ եւս
արձակեաց և անմեղ եցոյց զբարե-
կամն իւր զպիղծն եւ՛տիքէս . Եւ զսբն
փլաբիանոս , որ նզովեալ էր զնոյն
եւ՛տիքէս , բռնացի և աքացի եսպան .
Ահա լուարուք զանիրաւն դատավճիռն
դէոս-

դեոսկորոսի, որով արձակեաց զեւտի Խգ
քէս ՚ի մէջ չարաժողովոյն. որ և գրեալ 43
կայ ՚ի մէջ պղծալից սահմանադրութեց
նորին ժողովոյն. այսպէս ստորագրեց
դեոսկորոս. Ես դեոսկորոս աղէքսան
դրոյ եպիսկոպոս հաստատեմ զորինչ
սահմանեաց այս սբ և տիեզերական
ժողովս ՚ի վերայ պատուականի աշխ_
մանդրիտին եւտիքէսայ. զի վերստին
դարձցի ՚ի կարգ քահանայութե, և
վերականգնեալ լիցի ՚ի վանս իւր որպէս
յառաջ.]

Զհաւատսն ով հայք եղբարք սի_
րելիք, զաղանդօղն չար հերձուածողին
զեւտիքէս. զոր դուք նզովէք և չփո_
թող առնուանէք. դեոսկորոս արձա_ Խդ
կեաց և դարձոյց ՚ի վանս իւր և ՚ի 44
կարգն առաջնագոյն. ապա ա՞յդ է այն
այր սուրբ և ուղղափառ. Բայց մերո_
րեցուցիչք ոմանք տակաւին ջանան
հաւանեցուցանել զձեզ հռչակել իբրև
զուղղափառ և սուրբ զարձակիչն
եւտիքեայ զչարագործն դեոսկորոս.
և մերժել զամենասբ ժողովն քաղկե_
դոնի, որ զերկուսին հերձուածողսն
իրաւաբար դատապարտեաց. Ո՜
մեծի խաբէութեան. և զարհու_
րելի պատրանաց միամիտ ժողովր_
դեանդ.

Բայց ոչ թէ զայս միայն մեղուցել
էր դեոսկորոս. այլ եղև ամենչարագոր_ Խե
ծութե և մեղօք ախտացեալ, հայ_ 45
հոյիչ, հերձուածող, յափշտակող,
մարդասպան, անձերիչ գիւղից, պոռնիկ,
և չնացող. Եւ յորժամ քննէին զգործն
նորա ՚ի ժողովն քաղկեդոնի, բազում
պատուաւոր և հաւատարիմ մար_
դիկ մատուցին զգիրս զանգատից և
մեղադրանաց ընդդէմ նր. և վկայէ_
ցին վսչարութե իւրոյ. Եւ ՚ի գրոցն
այնոցիկ փոխեցաք աստ զբանս ոմանս,
որք են այսպիսի.

Eutychi hæretico, & damnato, & anathematizato; & quia volens perfidiam ejus confirmare in nuper facto in Ephesina Metropoli Concilio, multitudine seditiosæ turbæ collecta, potentiam sibi acquirens per suas divitias, rectam fidem, quantum ad ipsum pertinet, contaminavit, & fermentum hæreseos insolitæ in Catholica Ecclesia introduxit. &c.

Ex libello Theodori Diaconi Alexandrini, qui antea Divi Cyrilli minister fuerat, contra Dioscorum &c.

INtentio enim prædicti Dioscori talis est; non solum propinquos divi Cyrilli ex illa Civitate exagitare, seu vita privare, verum etiam & familiares ipsius, exercens inimicitias adversus ejus rectam fidem, hæreticus constitutus, & semper, quæ Origenis sunt, sapiens; & hic homo, neque in sanctam Trinitatem blasphemiis abstinens, neque homicidii expers, neque alienas parcens excidere arbores, neque incendia facere, neque domos destruere; sed enim & turpiter semper vivens; quæ sum paratus ostendere; &c.

Ex libello Ischyrionis, qui Divi quondam Cyrilli Diaconus fuerat, contra Dioscorum &c.

NEque enim quisquam fuit expers Dioscori crudelitatis, & inhumanitatis: aliquorum enim vastata sunt prædia, excisione arborum perpetrata; aliorum vero domus destructæ sunt: alii in exilium pulsi sunt: alii mul-

՚Ի գրոցն

mulctatione vexati sunt; quidam vero & ab Alexandrina magna Civitate, sicut de propria eorum possessione, exclusi sunt. Quoniam quidem in ipsam devotionem non intermisit maxima peccare; hoc magni, & clari viri sciunt, necnon etiam & omnis illa magna Civitas Alexandrina; sicut & acta, habita sub diversis Judicibus, manifestant. Quæ enim contra sanctam, & consubstantialem Trinitatem ab ipso sæpe contumeliose dicta sunt, omni manifestissimæ illius Civitatis populo, nec non etiam Venerabili Clero, reverendissimis quoque Monachis, nota sunt. Et post alia: *Lascivia vero prædicti reverendi Viri, & luxuria, omni illi Provinciæ non ignorata est: impudicis mulieribus frequenter in Episcopio, & in balneo ejus aperte deliciantibus, præcipue famosissima Pansophia, quæ cognominatur Orine, de qua & numerosus Alexandriæ populus frequentissimas voces emisit, tam ipsius, quam amatoris ejus faciens mentionem: vestro autem Angelico Choro manifestabitur. Non solum vero hæc, sed etiam homicidia per occasionem istius admirabilis Doctoris perpetrata sunt.* Et postea demum: *Paratus enim sum, tempore cognitionis & sanctissimos viros, vita, & fide probabiles, producere ex jussione Vestræ Sanctitatis; qui de his omnibus, quæ in libellis accusationis sunt inserta, testificari valeant.*

Ex libello Athanasii, Presbyteri Alexandriæ, & filii sororis sanctæ memoriæ Episcopi Cyrilli, contra Dioscorum &c.

PArati sumus ostendere, reverendissimum Episcopum Dioscorum

& in

ԽԶ 46 ՚Ի գրոցն Եւսեբիոսի եպիսկոպոսի Դորիլէացւոյ քաղաքին ընդդէմ դէոսկորոսի առ սբ ժողովն քաղկեդոնի ։

Ամբաստանեմք զնախասացեալ դէոսկորոս. զի գոլով միախորհուրդ ընդ հերձուածօղ և նզովեալ եւտիքեայ. և կամելով հաստատել զմոլորութիւնն նորա ՚ի յերկրորդ ժողովն եփեսոսի. ժողովեաց զամբոխ բազում խռովիչ մարդկան. առեալ զզօրութիւն ՚ի ձեռն հարստութեն իւրոյ. զուղղափառ հաւատս ապականեաց և զխմոր հերձուածողութե եմոյծ ՚ի կաթուղիկէ եկեղեցին. և այլն ։]

ԽԷ 47 ՚Ի գրոցն Թէոդորի սարկաւագի աղեքսանդրացւոյ, որ էր յառաջ պաշտօնեայ սբ ոյն կիւրղի ։

Բազնողի դիտաւորութիւն նախասացեալ դէոսկորոսի էր ձգել ՚ի քաղաքէն, և սպանանել ոչ միայն զազգականս սրբոյն կիւրղի, այլ և ս զընտանիս նորա. հակառակ լինելով սրբոյ հաւատոյն նորա. և զհետ երթալով զկնի հերձուածողութեանցն որոցի նէսի ։ Եւ այս մարդ ոչ դադարէր ՚ի հայհոյութեց ընդդէմ սրբոյ երրորդութեն, և ՚ի մարդասպանութեց.

ԽԸ 48 և ոչ պարապէր կարել զծառս այլոց, և այրել զգիւղս, և աւերել զտունս, այլ և ս պղծութեամբ կենալ ։ զոր և պատրաստ եմ ցուցանել, և զվկայս բերել ։ և այլն ։]

՚Ի գրոցն Իսկիւրիոնի, որ էր յառաջ սարկաւագ սրբոյն կիւրղի ։

Որդ ոչ ոք գտանի անծանօթ բարկութե և անողորմութեն դէոսկորոսի ։ քանզի հրամանաւն նո-

րա

րա ոմանց գիւղք աւերեցան, եւ ծառք ԽԹ
կտրեցան. ոմանց տունք ապականե- 49
ցան, այլք աքսորեցան. այլք պատ-
ժոյք չարչարեցան. եւ այլք արտաքոյ
յաղէքսանդրիայ քաղաքէն եւ յինչից
իւրեանց մերժեցան. Այլ եւս ոչ
լռեաց մեղանչելոյ զմեղս մեծամեծս
ընդդէմ Խնչեան սրբութեան. զայս գի-
տեն արք պատուաւորք եւ նախարարք,
եւ բովանդակ այս քաղաքն աղէքսան-
դրիայ. որպէս եւ յայտ առնեն դատաս-
տանագիրք որ 'ի ներքոյ զանազան դա-
տաւորաց. այլ եւ նորա հայհոյու-
թիւնքն ընդդէմ սրբոյ եւ համագոյ
երրորդութեան յայտնի եղեն ամենայն
ժողովրդեան հռչակեալ քաղաքին, եւ Ծ
պատուական կղերիկոսութեան, եւ սրբ- 50
բազան վանականացն. Իսկ բղջախո-
հութիւն եւ անառակութիւն որպէս ծա-
նուցաւ ամենայն գաւառին այնմիկ.
քանզի բազում անգամ համարձակապ
հեշտանայր ընդ մեծահռչակ պառնո-
միկայ, որում է մականուն օրինէ. զոր
մէ եւ բազմաթիւն աղէքսանդրիայ ժո-
ղովուրդն հանապազորդ բամբասա-
նօք չարախօսէր, զկիշատակ անունով
նր եւ սիրողին նորա. որպէս եւ հրեշտա-
կական դասու ձեռում յայտ լինիցի.
Նա եւ մարդասպանութիւք 'ի ձեռն
այդր զօրմանալի վարդապետի գործե-
ցան. որոց եւ 'ի ժամանակի քննութեան Ծա
պատրաստ եմ բերել ընդ հրամանի 51
սրբութեան ձերոյ զորս ամենայն եւ
համառօտեմ, որ կարիցեն վկայ լի-
նել զնո ամենայն իրացս այսոցիկ, որ 'ի
գիրս ամբաստանութեան դնին.]

'Ի գրոցն աթանասի քահանայի աղէք-
սանդրացւոյ, եւ քեռորդւոյ
սրբոյն կիւրղի.

Պատրաստ եմ ցուցանել. եթէ
պատուական եպիսկոպոսն դէո-
սկորոս ընդդէմ Խնչեան ընթշնամա-
նօղ

& in ipsum Christum contumelias perpetrasse, & multa alia commisisse, quæ non solum legibus abdicata sunt, sed etiam immanissimis, ac ferocissimis Barbaris: istius enim commissa illorum crudelitatem, & omnem circa Deum impietatem vicerunt; rogamus vero, neque testes abesse, qui possunt tempore cognitionibus de omnibus, quæ a nobis dicta sunt, testimonium perhibere.

Ex libello Sophronii, contra Dioscorum &c.

P*Aratus sum enim ostendere, reverendissimum Dioscorum & adversus sanctam, & consubstantialem Trinitatem sæpius blasphemas emisisse voces, necnon etiam adulteria perpetrasse, & in ipsam devotionem peccasse.* Et hæc hactenus de libellis.

Quid plura? Dioscori quoque superbia, & pertinacia illa, quanta? cum enim alii omnes Episcopi, qui una cum ipso Ephesinæ Pseudosynodo interfuerant, & damnationis, exiliique minis perterriti, Eutychis confessioni, ac restitutioni subscripserant, ad Chalcedonense deinde Concilium accedentes, sui erroris, & animi pusilli veniam humiliter postulaverint illis verbis: *Omnes peccavimus, omnes veniam postulamus: omnes peccavimus, omnibus indulgeatur: precamur, omnium miseremini*: solus superbissimus Dioscorus, in sua semper nequitia pertinax, neque submittere sese voluit; neque, ter ad Synodum accersitus, ut de rebus objectis responderet, (quippe qui suorum criminum probe conscius) venire, ac obedire. Nonne ergo jure debuit homo, tan-

torum facinorum, scelerumque maculis notissimus, & infamis, ex Ecclesia ejici Chalcedone, ac damnari?

Objiciunr sexto: Concilium Chalcedonense approbavit dogmaticam Leonis, Romani Pontificis, ad Flavianum, Constantinopolis Patriarcham, epistolam, quæ Nestorianos sapiebat errores: ipsosque Leonem, & Flavianum, qui erant cum Nestorio consentanei, ut fidei orthodoxæ doctores, collaudavit: igitur suscipiendum non est.

Resp. Quo pacto nostis vos, Leonis epistolam, & Flaviani doctrinam sapuisse Nestorianos errores? relatu ne Sectatorum Dioscori, quem Chalcedonense Concilium condemnavit: an ipso inspectionis vestræ judicio? siquidem nec inimicorum relatio suspicione vacabit, nec cæci de coloribus judicare possunt. Adde, quod Leonis ad Flavianum epistola (cujus venerandam memoriam populo incauto in singulos annos impie detestandam proposuistis) in Armenum idioma nec tota, nec fideliter hucusque translata fuit; ut cujusnam fuerit saporis, sagacissimo vestri judicii gustu potueritis explorare. Cur ergo de tantorum Pontificum doctrina vobis potius præstare debeat fidem Armenia, quam sexcentis triginta scientissimis illis Patribus, qui omnia accuratissimo studio perscrutati sunt, & Leonis, & Flaviani, & Dioscori, & Eutychis epistolas, assertiones, facinora? quique, post recitatas epistolas sanctorum Patrum, Leonis, Flaviani, & Cyrilli Alexandrini, sic una omnes conclamarunt: * *Petrus per Leonem ita loquutus est: Apostoli ita docuerunt: pie, & vere Leo docuit: Leo, & Cyrillus similiter docuerunt: hæc fides Patrum:* omnes

* Concil. Chalced. act. I.

Ծբ նօղ եղև. և զայլ բազում չարագոր_
52 ծութիւնս արար. որք արգելեալ եղեն
ոչ միայն 'ի յօրինաց, այլ և այլինչեանց
անողորմ բարբարոսաց: քանզի յան_
ցանք դորա գերազանցեն քան զնոցա
անողորմութիւն և զամբարշտութիւն.
Վասն որոյ աղաչեմք զսրբութիւս ձեր
հրամայել. զի մի գնասցեն մեկայք. որ
կարեն 'ի ժամանակի քննութեան զմեկայ_
ութի առնել վասն ամենայն իրաց, որ
'ի մէնջ ասացան:]

'Ի գրոցն սոփրոնիայ:

Բաշնդի պատրաստ եմ ցուցա_
ԾԳ նել. եթէ պատուանոյն դեոս_
53 կորոս բազում անգամ զհայհոյս հայ_
հոյիչս արտաբերեաց ընդդեմ սրբոյ և
համագոյ երրորդութեն. և թէ զմար
դասպանութիւն արար. և ընդդեմ
սրբութեն մեղաւ:] Եւ այս բաւա_
կանասցի յաղագս գրոցն ամբաստանու_
թեց ընդդեմ դեոսկորոսի: զոր ինքն ևս
հարքն ժողովոյն արարին 'ի դատաս_
տանին զհաւրցաքննութի բազում հա_
ւաստարիւ և պատուական վկայից.
զանին սուրբ և ճշմարիտ լինել ամե_
նայնիւ, ըստ որում և գրեալ էր 'ի նո_
սուն:

Եւ դրձ յաղագս մեծի հայրապետու_
ԾԴ թե և խոստովանութեն դեոսկորոսի
54 զինչ ասասցուք: քանզի այլ եպիսկո_
պոսքն, որք 'ի չարաժողովին եփեսոսի
զարհուրեցուցեալք 'ի սպառնալեաց
դէոսկորոսի, ստորագրեալ էին արձակ_
ման եւտիքեայ. ապա յորժամ մա_
տեան 'ի ժողովն քաղկեդոնի, խոստովա_
նութե խնդրեցին զթողութիւն եր_
կիւղի և թերահաւատութեն իւ_
րեանց, ասելով այսպէս: Մեք ամենե_
քեանս մեղաք. և ամենեքեանս զթո_
ղութի խնդրեմք. ամենեքեանս մեղաք.
ամենեցուն թողութիւն շնորհեսցի.
ամենեցուն ողորմեցարուք աղաչեմք:
յա_

յայտնեալ առանձին դէոսկորոս պիղծ Ծե
ծնայլով 'ի հայրապետութէ և 'ի չարու_ 55
թեն իւրում, ոչ կամեցաւ խոնարհիլ. և ոչ մտանել 'ի սուրբ ժողովն. և թէ պէտ երիցս անգամ կոչեաց զնա սբ ժողովն. զի մնացէ 'ի ներքս, և պատասխանի տացէ վասն առաքելոյ ընդդէմ նորա մոլորութեն. անկայն ոչ երբեք կամեցաւ մտանել և հնազանդիլ. զի լաւ գիտէր, եթէ ոչ կարէր տալ պատասխանի. Այսպս որոյ անկեալ և հայրա և պիղծ ծնայլով 'ի չարութէ և 'ի հերձուածողութեն իւրում, յիրաւնի դատապարտեցաւ 'ի ժողովոյն.

Վեցերորդ առաքելն ասելով. թէ
քաղկեդոնի ժողովն ընկէ զթուղթն Ծզ
լևոնի հռովմայ հայրապետին, զոր 56
գրեաց առ փլաբիանոս կոստանդնուպօլսի պատրիարգն. որ թուղթն լի եր նեստորականն մոլորութեք. Նա և զն վաբանեաց և փառաւորեաց զնոյն լևոն և զփլաբիանոս. որք էին համախոհք նեստորիականս ուրեմն ոչ պարտ է մեզ ընդունել զնա.

Պատասխանի. թէ զիարդ գիտէք դուք զթուղթն լևոնի, և զհաւատն փլաբիանոսի մոլորական լինել. եթէ 'ի չարախօսութենէ ատողաց ոմանց բարեկամաց դէոսկորոսի, և թշնամեաց քաղկեդոնի ժողովոյն գիտէք զայս. ա
պա ձեր գիտութիւն է յայտնի յիմա_ Ծէ
րութիւն. զի մկայութի բարեկամաց և 57
թշնամեաց ոչ է ընդունելի. եթէ 'ի ձերմէ անեսութենէ և յիմացողութենէ գիտէք զայս. ապա ձեր գիտութիւն է յայտնի հերձուածողութի. զի լևոն և փլաբիանոս ոչ զայլ ինչ գրեցին և քարոզեցին, եթէ ոչ 'ի միանձն քս զերկու անշփոթապէս միաւորեալ բնութիս ընդդէմ նէստորեայ խոստովանել. և զայս հերձուածողք միայն յանդիմանեն. Ուրեմն ապա ընդդէր ձեր յիմարութի և հերձուածողացդ հաճառաւցէ աղդն հայոց. և ոչ յաւէտ

հա_

omnes ita credimus: *Flavianus sic credebat: Interfectorem Flaviani foras mittite: Martyr Flavianus fidem bene exposuit*. &c. In Dioscorum autem, Eutychem, & Nestorium, sic una omnes obstrepuere: * *Dioscorum Deus deposuit: Dioscorus juste damnatus est: qui non subscribit epistolæ Leonis, cui omnis sancta Synodus consensit, hæreticus est: Anathema Dioscoro, & amantibus eum: Qui non anathematizat Eutychem, hæreticus est*. &c. * *Nestorianos mitte foras: Qui non anathematizat Nestorium, exeat a Synodo: Nestorianos mitte foras: qui sunt, vix apparent: universus Mundus orthodoxus est*. Si talis igitur, ac tanta Synodus, post elaboratam inquisitionem, Nestorium, & Nestorianos repulit; Leonem vero, & Flavianum, strenuos orthodoxæ fidei præcones, ac propugnatores fuisse, conclamavit: quales nunc, quantique vos estis, ut horum fidem Nestorianas hæreses sapuisse, dicatis?

* Ibidem, act. 4.

* Ibidem, act. 5.

Obstat primo Daronensis contra Flavianum, dicens: *Theodosius Imperator Concilium fieri jussit in Ephesina Civitate, ut Flaviani causa expenderetur: ubi comperientes illum Nestorio æqualem, anathemati subjecerunt*.

Sed contra, primo: Nam Armena Ecclesia, una cum Catholica, rejicit Pseudosynodum illam Ephesinam, ut seditiosam, & violentam: ergo non debet ei fidem habere.

Contra secundo: quia idem Conciliabulum absolvit Eutychem, cujus vel memoriam Armenii perhorrescunt: præterea eo desævit in Flavianum, quod hic cum sua Constantinopolitana Synodo Eutychem damnaverat, hac lata in eum sententia: *Unde lacrymantes, & gementes perfectam Eutychis*

per-

perditionem , decrevimus per Dominum nostrum Jesum Christum , ab eo blasphematum , extraneum esse ab omni officio sacerdotali , & a nostra communione , & Primatu Monasterii; &c. *Flavianus , Episcopus Constantinopolis Novæ Romæ , judicans scripsi*. Et cum illo reliqui Patres 54. subscripserunt: ergo nugis Ephesini Conciliabuli dedere non debent aures Armenii.

Contra tertio: quia Patres ejusdem Pseudosynodi , accedentes postea ad Concilium Chalcedonense , resipuerunt, desciveruntque a priore in Flavianum sententia; & se a Dioscoro vi coactos illius damnationi subscripsisse, his verbis asseruerunt : *In damnationem Beati Flaviani , Constantinopolitani Episcopi , & Eusebii Episcopi , nullus voluntarie consensit : violentia facta est , vis cum plagis : in pura charta subscripsimus : minabantur nobis damnationem , minæ exilii tendebantur : milites cum fustibus , & gladiis instabant ; timebamus & fustes , & gladios ; ubi gladii , & fustes , qualis Synodus est? milites propter hoc accepit Dioscorus , ut nos terreret: nam milites eos magis deposuerunt , quam nos ; quia , quicquid egimus , terrore compulsi fecimus*.

Obstat secundo Daronensis contra Leonem , asserens , illum in memorata ad Flavianum epistola , Chalcedone approbata , Nestorii dogmata confirmasse : (e Syrorum enim Acephalorum libris Armenii nonnullas ejusdem epistolæ propositiones hauserunt , alias juxta mentem Nestorii perperam interpretatas ; alias inversis præpostere verbis corruptas ; reliquas , ut jejunæ omnino calumniæ ex nihilo crearentur , ex integro fictas , & ascititias). Inquit itaque primo sic : *Leo scripsit in*

ԾԸ հաճապատացէ մեզ հարց և ժողովոցն
58 իւրեանն . մանաւանդ զի եց հարիւր և
երեսուն հարցն մերոց և իմաստնոց
քաղկեդոնին սուրբ ժողովոյն . որք մե_
ծաւ զգուշութեամբ և իմաստութեամբ
քննեցին զամենայն թուղթս , և զխոս
տովանութիւնս , և զգործողութիւնս
լևոնի և փլաբիանոսի , դէոսկորոսի
և եւտիքեայ . և զկնի ընթերցման
թղթոցն մերոց վարդապետացն լևոնի
և կիւրղի աղէքսանդրացւոյն ամենե_
քեան 'ի մէջ ժողովոյն միաձայն աղա
ղակեցին այսպէս . Պետրոս բերանովն
լևոնի այդպէս խօսեցաւ . առաքեալքն
այդպէս ուսուցին . Ճշմարտաւն և ուղղա
ԾԹ փառութեան ուսոյց լևոն . լևոն և կիւ
59 րեղ միաձայնութեան ուսուցին . այդ է
հաւատոն մեզ հարցն . ամենեքեան
այդպէս հաւատամք . այդպէս հաւա_
տայր փլաբիանոս . սպանողն փլաբիա
նոսի արտաքս մերժեսցի . մեք մարմի_
նովն փլաբիանոս ուղղափառ բացայայ_
տեց զհաւատս . և այլն .] Բայց ընդ
դէմ դէոսկորոսի , եւտիքեայ , և նես
տորի ամենեքեան այսպէս բարձրացուցին
զձայն . Զդէոսկորոս ա՛ծ մերժեաց .
դէոսկորոս յիրաւի դատապարտե_
ցաւ . որոց ոչ ստորագրէ թղթոյն լևո
նի , որում հաւանեցաւ բովանդակ
մեք սիւնհոդոսս , հերետիկոս է . նզո_
Կ վեալ լիցի դէոսկորոս և ամենայն սի_
60 րողք նորա . որ ոչ նզովէ զեւտիքէս , է
հերձուածող . նեստորականք արտա_
քս մերժեսցին . որոց ոչ նզովէ զնես_
տոր , ձգեսցի արտաքոյ սիւնհոդոսիս .
մերժեսցին նեստորականքն . որք աստ
ոչ գտանին . ամ՛ տիեզերք են ուղ_
ղափառ . և այլն .] Արդ եթէ ամե_
նայն և մեծագումար ժողովն քաղկե
դոնի զկնի բազմահոգ քննութեան մեր
ժեաց զնեստորականսն . և ընկալաւ
զլևոն և զփլաբիանոս իբրև զհայր քա
րոզօղս ուղղափառութեան . զիարդ իշ_
խէք այժմ դուք անիմաստք առանց
քննու_

քննութեան առնել. Թէ սոքա համաձայնք Կա
էին Նեստորի. 61

[Ընդդիմաբանէ առ այս տարածա-ցին, առնելով ընդդէմ Փլաբիանոսի այսմ. Թէոդոս կայսր հրամայեաց ժողովոյ լինել յԵփեսոս 'ի քննութիւն Փլաբիանոսին. և դատին զնա հաւատոյ Նեստորի և միաբանն նզովեցին զնա.]

Նախ պատասխանի. Թէ Հայոց եկեղեցին հանդերձ ամենայն եկեղեցեօք այլոց ուղղափառ քրիստոնէից մերժէ զայն չարաժողովն իբրև զխռովալից և զմոլորական. ապա ուրեմն ոչ պարտ է հա-մաձայնիլ.

Երկրորդ պատասխանի. Թէ նորին չարա-ժողովն արձակեաց զԵւտիքէս, զոր և Կբ
Հայք անիծանեն. Նա և սակս այսո- 62
րիկ նզովեցաց զՓլաբիանոս. զի սա հանդերձ իւրով գաւառականս սինհոդոսիւն դատապարտեալ էր 'ի Կոստանդնուպօլիս զնոյն Եւտիքէս. և ստորագրեալ էր զդատավճիռն 'ի կեղեայ նորա այսպիսի բանիւ. Ուսուցանեմ լալով և ողբալով զկորուստ Եւտիքէսայ. հրամանաւ տեառն մերոյ յի[սուսի] քի[րստոսի], որ 'ի նմանէ հայհոյեցաւ, սահմանեցաք շարժել զնա յամենայն կարգէ քահա-նայութեան, և 'ի մերմէ հաղորդութենէ, և 'ի յառաջնորդութենէ վանիցն իւրեանց. Ես Փլաբիանոս, եպիսկոպոս Կոստանդնու-պօլսի, դատելով ստորագրեցի.] և Կգ
ընդդիմաստորագրեցին ՃՀԵ. եպիսկոպք. 63
ապա ուրեմն չէ արժան ուղղափառաց ունկնդիր լի-նել աղանդոյն երկրորդ ժողովոյն Եփեսոսի.

Երրորդ պատասխանի. Թէ եպիսկոպոսն-քն չար ժողովոյն Եփեսոսի, յորժամ եկին առ ժողովն Քաղկեդոնի, խոնար-հութեամբ խնդրեցին զթողութիւն վասն մեղացն իւրեանց. և ասացին, Թէ ու-ժով բռնադատեալ էին 'ի Դեոսկորո-սէ արձակել զԵւտիքէս, և նզովել զՓի-լաբիանոս: և քանզի նոցա էին այսպի-սիք 'ի դատապարտութեան երա-

նելւոյն

in *sua epistola; Ædificante sibi Sapientia domum, Verbum caro factum est, & habitabit in nobis.* Unde infert, his docuisse verbis Leonem, Christi humanitatem fuisse domicilium, & habitaculum divini Verbi, ac subdit: *Divus Cyrillus Alexandrinus ait: qui carnem Domini Jesu, domicilium, aut templum, vel habitaculum dixerit, anathema sit, sicut turpis Nestorius.*

Sed contra primo: nam, quæcunque protulit hic verba Leo, a Spiritu sancto mutuatus est, Proverb. 9. dicente: *Sapientia ædificavit sibi domum.* Et Joan. 1. *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Nec aliud a primo ad extremum ejus epistolæ de domicilio, aut templo, vel habitaculo, quod caro Domini fuerit, penitus nominavit: ergo ex iis verbis temere, malitioseque censetur Nestorio consentaneus.

Contra secundo ad hominem: quippe ipsemet Daronensis aliorum Patrum verba pro se paulo post citat, quibus caro Christi aperte vocatur domus, & domicilium: nec eos propterea carpit: ait enim: *S. Gregorius, Armeniorum Illuminator, inquit; quod domus Domini erat ipsa caro, cum Divinitate unita.* Et rursus: *Sanctus Pater Simeon dixit: In parvo domicilio magnus Deus adoratur.*

Contra tertio: quia omnes fere sancti Patres corpus Domini, aut vestem, aut domum, aut templum appellavere; nec proinde juxta mentem Nestorii. Idem enim S. Gregorius, Armeniæ primus Episcopus, in fidei Professione: *Immutabilis*, ait, *erat Divinitas, quæ carnem induta fuerat.* S. Athanasius, Serm. 3. contra Arrianos: *Sapientia*, inquit, *ædifica-*

vit

vit sibi domum : certum est enim, domum Sapientiæ esse nostrum corpus, quo assumpto Sapientia est homo facta. Idem, in epist. ad Epictetum : *Corpus tamen, quia templum Verbi, Deitate adimplebatur.* Idem, de humana natura suscepta contra Apollinarim : *Christus excitatur pro ratione carnis, ut homo : ipse autem est Deus, qui excitat suum templum.* Et infra : *Cum dicit, ideo superexaltavit eum Deus, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen ; de templo loquitur, quod est corpus Christi.* Ac denique ; præter alios, Cyrillus ipse Alexandrinus, in 2. ad Successum epistola : *Unus*, inquit, *permansit filius, non tamen carnis expers, ut antea fuerat, hoc est, antequam homo fieret, sed etiam nostræ quodammodo naturæ veste indutus.* Num ideo ipse in se Cyrillus suum retorsit anathema ?

Itaque damnat Cyrillus eos, qui vocant humanitatem Christi domicilium, aut templum, vel indumentum, &c. juxta sensum Nestorii, dividentis Christum in duas personas, quarum una inhabitaret in altera, tanquam in templo, per unionem moralem honoris, vel dignitatis. Sanctus vero Leo, profitens, Christum unam esse personam in duabus naturis physice unitis, usus est illo dicendi modo, quo & alii sancti Patres ; ut ostenderet contra Eutychem, naturam carnis non esse naturam divinitatis ; non autem in sensu Nestorii. Alioquin etiam Nestorianæ dementiæ reus esset habitus a Cyrillo Joannes Evangelista, dum ait, *Verbum divinum in nobis habitasse*, hoc est in nostra natura per unionem : immo & ipse Christus, qui Joan. 2. dixit: *Solvite templum hoc* : ad quod subdit Evangelista : *Ille autem dicebat de templo corporis sui.* In-

Կդ նելւոյն Փլաբիանոսի, և Եւտիքեսի
64 եպիսկոպոսաց ոչ որք կամաւորապէս հաւա-
նեցաւ. բռնութբ եղև այս և ուժգ-
նակի՝ ի մաքուր քարտեսի ստորագրե-
ցաք. վն սպառնալեաց աքսորութե
և դատապարտութե արարաք զայս.
զինուորք սրովք և բրօք խեղդէին զը-
մեզ. ՚ի մէջ սոցա և բրոց զիարդ լիցի
ժողով. Դիոսկորոս զզինուորս էառ
ընդ զարհուրեցուցանելոյ զմեզ-ուստի
զինուորքն առաւել քան զմեզ դա-
տապարտեցին զնոսա. զի զոր ինչ ա-
րարաք, երկիւղիւ և բռնութբ արա-
րաք.]

Եւ դարձեալ ընդդիմաբանէ տարօնա-
Կե ցին առնելով ընդդէմ Լևոնի. Թէ Լևոն
65 ՚ի Թուղթն առ Փլաբիանոս գրեաց զբա-
զումս մոլորութիւնս. Եւ նախ ասէ այսպէս.
Լևոն գրեաց ՚ի տումարին իւր, Թէ իմաս-
տութիւն շինեաց իւր տուն. զի բանն մար-
մին եղև, և բնակեաց ՚ի մեզ.] Ուս-
տի եզրակացուցանէ. Թէ Լևոն այսու-
բանիւք կոչեաց զմարմինն քն տուն և
բնակարան բանին այ. Եւ յետոյ դարձեալ
ասէ. Սուրբն Կիւրեղ աղեքսանդրա-
ցին ասաց. Թէ որ կոչիցէ զմարմինն
տեառն տուն, կամ տաճար, կամ բնա-
կարան, նզովեալ լիցի որպէս պիղծն
նեստոր.

Նախ պատասխանի. Թէ Լևոն առեալ է
Կզ զբանն զայս ՚ի սբ գրոց. քանզի ՚ի յա-
66 ռակս ասի. Իմաստութիւն շինեաց իւր
տուն. Եւ ՚ի յովհ. ա. ասի. բանն մար-
մին եղև. և բնակեաց ՚ի մեզ. Եւ ՚ի
սկզբանէ Թղթոյն Լևոնի մինչև ՚ի
վերջն ոչ լինի այլ յիշատակ վն տաճա-
րի, կմ բնակարանի, կամ տան, որ իցէ
մարմինն տեառն. Ապա ուրեմն՝ ՚ի բա-
նիցս այսոցիկ ոչ հետևի, Թէ Լևոն
եղև ձայնակից ընդ նեստորի. որպէս
՚ի չար նախանձու է ասեն հակառա-
կորդքն.

Երկրորդ պատասխանի. Թէ նոյն ինքն
տարօնացին ՚ի վերջն գրոց իւրոց բերէ
զբանս

ղեանս այլոց սրբոց, որ կոչեն զմարմինս քն տուն և բնակարան. և ոչ բաժանէ զնոսա. այլ գրէ այսպէս. Սբն գրիգոր լուսաւորիչ ասէ. Թէ տուն տեառն էր մարմինն, որ միաւորեր ընդ ածութեն.] Եւ դրձլ գրէ այսպէս. Սուրբն սիմաւոն ասէ. Թէ 'ի փոքր բնակարանին մեծ ած երկրպագի.] Իսկ սբն լևոն Թէպէտ ոչ կոչեաց ըզմարմինն քն տուն, և ոչ բնակարան. սակայն բամբասի ևս 'ի նմանէ. Կէ 67

Երրորդ պատճառի. Թէ բազում սբ վարդապետք եկեղեցւոյ կոչեցին զմարմինն քն զգեստ, կամ պատմուճան, կամ տաճար. բայց ոչ ըստ չար մտացն նեստորի. Քանզի նոյն սբն գրիգոր լուսաւորիչ ասէ 'ի դաւանութեն իւրում. Թէ անմահն էր ածութին, որ զգեցեալ էր զմարմինն.] Եւ սբն աթանաս 'ի յերրորդ ճառն ընդդէմ արիոսականացն ասէ. Իմաստութիւն շինեաց իւր տուն. զի ճշմարիտ է, և Թէ տուն իմաստութեն է մեր մարմինն. զոր առեալ իմաստութիւն մարդ եղև.] Եւ դրձլ 'ի Թուղթն առ եպիկ_տիմոն ասէ նոյն աթանաս. Մարմինն զի տաճար էր բանին, լնոյր ածութբ.] Եւ դրձլ 'ի գիրս յղգս մարդեղութե ընդդէմ ապօղինարին ասէ. Քս յարուցեալ եղև ըստ մարմնոյ իւր մարդ. այլ նոյն է ած, որ յարոյց ըզտաճարն իւր.] Եւ զկնի սակաւուց դրձլ ասէ. Յորժամ պօղոս ասաց. Թէ քս այսորիկ բարձրացոյց զնա ած. և ետ նմա անուն, որ 'ի վեր է քան զամ անուն. խօսեցաւ զքս տաճարին. որ էր մարմինն քն.] Նա և նոյն ինքն կիւրեղ աղեքսանդրացին 'ի յերկրորդ Թուղթն առ սեկունդոս ասէ. Մի որդի ծնաց. բայց ոչ առանց մարմնոյ, որպէս էին յառաջ. այլ մերոյ բնութե պատմուճանին զգեցեալ.] Մի Թէ սակս այսր պատճառիս նզովեսցես սրբոյն կիւրղի 'ի վերայ իւրեանն ինքեան ան_կան. Կը 68 ԿԹ 69

Inquit secundo Daronensis: *Leo dixit, Christum servare utramque naturam individualiter cum suis proprietatibus, nec ablatas esse formam servi, & formam Dei.* Et iterum: *Leo scripsit Chalcedonensi Concilio, sublatam non fuisse differentiam naturarum propter unitionem; sed magis salvam permansisse proprietatem utriusque naturæ.* Quod similiter Siuniensis lib. 1. contra Diaphysitas, cap. 4. sic reprehendit: *Ex Leonis epistola, tuæ videlicet fidei norma, tibi ostendam, quod duas personas aperte confiteris: ait enim ille: Servat utraque natura individualiter suam proprietatem: & sicut formam servi, Dei forma non abstulit: ita formam Dei, servi forma non minuit. Audisti ne, uti duas posuit formas, Dei scilicet, & servi? forma vero quid aliud declarat, nisi personam? certe forma, & persona idem omnino sunt.*

Sed contra primo ad hominem: quandoquidem ipse Daronensis, ut Eutychiana confusione exemptus appareat, hoc idem postea fatetur, quod nunc arguit in Leone: *Sancti Patres,* inquit, *cognoverunt, quod mutata non fuit natura divina in naturam humanam, nec natura humana in divinam; sed utraque natura integra, & salva permansit.*

Contra secundo: quia eadem fere Leonis verba passim ab Armenis ipsis Patribus usurpantur. Etenim Nierses Lampronensis Episcopus, in sua fidei Expositione sic habet: *Unitæ sunt duæ illæ naturæ in una persona, servantes adhuc post unionem inconfusas naturarum differentias, & proprietates.* Et Armena Ecclesia in fidei professione, quam ad Manuelem Imperatorem misit: *Haud,* inquit, *natura humana,*

quæ materialis est, & composita, in Dei naturam simplicem, & immaterialem mutata est, aut quod suum erat, deperdidit: neque natura divina, quæ simplex est, & incorporea, per unitionem ad naturam corpoream, suam amisit simplicitatem. Itidem Ecclesiæ Catholicæ sancti Patres frequenter loquuti sunt: pro quibus omnibus unus Cyrillus Alexandrinus, cui plus ipsi, quam cuilibet alii, tribuunt, satis adversariis faciat: scribit enim in secunda ad Nestorium epistola: *Non quod naturarum differentia propter unionem sublata sit.* Et in Orat. ad Alexandrinos habita: *Duæ naturæ, diversas habentes essentias, in uno Christo, Filio Dei, servantur, & non confunduntur, nec deperduntur, aut distrahuntur.* Nonne illa Leonis confessio isti consona fuit?

Contra tertio: Nam quid Leo in ea confessione peccaverit, nec Armenus inveniet. Quoniam, si Christus utramque naturam integram non servavit; dicant adversarii, utram amiserit; divinam, an humanam? Si alterutra forma ablata est; Dei ne fuerit, an Servi? vel, si naturarum differentiam unio substulit; qualem ingerant in naturas confusionem, Apollinaris, an Eutychis? siquidem Armenia utrunque detestatur hæreticum.

Cæterum, quod Siuniensis de uno, eodemque formæ, & personæ significatu subjicit, multum non miror: quippe nec philosophiæ unquam studuit; nec puto, si tamen legerit unquam, quæ Paulus ad Philippenses scripsit, meminisse verborum illorum: *Qui cum in forma Dei esset*, &c. *formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus est, & habitu inventus, ut homo.* Alioquin didicisset ex

Pau-

Հ Ուրեմն ոչ՛ն կիւրեղ հերքէ զասօղս
70 զմարմինն քի բնականան, կամ տա-
ճար, կամ տուն, կամ պատմուճան,
ըստ չար միաբանութեան նեստորի. որ բաժա-
նէր զքն յերկուս անձինս. որոց միոյն
բնակեցէ՛ ի միւսն, որպ՛ ի տաճարի
առանց ճշմարիտ և իրական միաւո-
րութե. այլ միայն արժանաւորութե
միաւորեալ: Իսկ ոչ՛ն լևոն խոստո-
վանէր ՛ի մի անձն քն զերկու բնութիւն
իրապէս միաւորեալս. և ասաց ըստ
ուղիղ մտաց այլոց սրբոց. թէ իմաս-
տութիւն շինեաց իւր տուն. զի ցուցցէ
ընդդէմ եւտիքեայ շփոթողին, թէ
բնութիւն մրմնոյ ոչ էր բնութիւն ածու-
Հա թեան. և ոչ ըստ թիւր մտացն նեստո-
71 րի. Զայս թէ ոչ էր այսպ. ուրեմն և
ինքն քն ունէր զնեստորեան կարծիս
յորժամ ասաց. թէ քակեցէք զտաճարդ
զայդ: Եւ ևս աւետարանիչն յոհան
համամիտ լինէր ընդ նեստորի յորժամ
վերաբերեաց. Թէ նա ասէր վն տաճա-
րի մարմնոյն իւրոյ:

Երկրորդ ասէ տարօնացին. Լևոն
ասաց, թէ քն պահէր զերկաքանչիւր
բնութի անհատաբար յինքեանց յատ-
կութիւն. և ոչ բարձան կերպարանք
ծառայի և աստուծոյն.] Եւ զար-
ձեալ ասէ. Գրեաց լևոն քաղկեդո-
նի. Թէ ոչ եբարձ զբնութեանց զանա-
Հբ զանութիւնն վասն միանալոյն. այլ
72 առաւել ողջ պահեաց զիւրութի եր-
կաքանչիւր բնութեցն.] Եւ զնոյն և ս
մեղադրէ սիւնեցին 'ի չորրորդ ձեռ-
նարկին ասելով այսպէս. Ո՞վ անհա-
ճառ և կոյր. թէ դու յայտնապէս եր-
կու դէմս խոստովանիս, ցուցանեմ
քեզ 'ի քոյ հաւատոյ արմատոյն. զի.
'ի տումարէն ղևոնի. զի քո հաւատա-
տութիւն 'ի նմանէ է. ոչ առանձինն ասէ
ղևոն 'ի յերկրորդ համարին. քանզի
պահէ իւրաքանչիւր բնութիւն անընդ-
հատաբար զինքեանն յատկութի. և
որպէս ոչ 'ի բաց բառնայ զծառայի

կերպ

կերպ մի կերպն, այսպէս և զմի կերպն Հգ
ծառայի կերպարանութեանն ոչ պակա- 73
սեցուցանէ ։ Ահա ասէսր. Երկու
կերպ դնէ մի և ծառայի ։ առդ-
կերպն յայտնի զդէմսն երկուց. զի կերպն
և դէմքն մի են ։]

Նախ պատասխանի. Թէ որպէս տարօնա-
ցին յետոյ, քանզի ասէ հակառակս ին-
քեանն. և համաձայնից բանիցն լևոնի
զի ասէ այսպէս ։ Լևոն բէ հարքն զի-
տացին. զի ոչ փոփոխեցաւ մարմին
բնութիւն 'ի մարդոյ բնութեան. և ոչ փո-
փոխեցաւ մարդոյ բնութիւն յաստուածին
բնութիւն. այլ երկաքանչիւրն անշ-
փոթ միացին ։] Ոհ մեծի կուրութե ։
Որ ոչ իսկ ասես զբանս, զորս յանդի- Հդ
մանես 'ի սէր լևոնի ։ 74

Երկրորդ պատասխանի. Թէ ինքեանք սէ
վարդապետքն հայոց խոստացան որպէս
և խոստացաւ սուրբն լևոն. քանզի նե-
րսէս լամբրոնացին 'ի հաւատամքին
իւրում ասէ այսպէս ։ Միացան երկու
բնութիւնքն 'ի մի անձնաւորութիւն. այս
հելով և յետ միութեան անշփոթ
զատորոշութիւն բնութեանցն յատկութիւն ։]
Եւ ներսէս կլայեցին 'ի դաւանու-
թիւնն առ մանուէլ թագաւորն ասէ.
Եղև յերկուց կատարելոց բնութեանց
յաստուածոյ և մարդկայնոյ մի անձնաւո-
րութիւն կատարեալ անպայմանելի և ան-
բաժանելի. ոչ փոփոխելով միակային Հե
թանձր և յոքնակ բնութիւնն 'ի յանյօդ- 75
և պարզական բնութիւն մի գիտեն կո-
րուսանելով. և ոչ պարզ և անմարմին-
կան բնութիւնն մի խառնելով ընդ-
բնութեան մարմնոյ փոխելացուցիչն յա-
նէտ պարզութե ։] Նոյնպէս և ս. խո-
սեցան սէ հարքն ամենայն. և մանա-
ւանդ կիւրեղ աղեքսանդրացին ասե-
լով 'ի յերկրորդ թուղթն առ նեստոր
այսպէս ։ Ոչ 'ի բաց բարձեալ զանազա-
նութիւն բնութեանցն վսն միանալոյն ։]
Եւ 'ի քարոզն զոր արար առ աղեքսան-
դրացիսն ասէ ։ Երկու բնութիւնք, որ
ունին

Paulo, quod non didicit a magistro, esse in una Christi persona duas formas, idest, duas naturas, ac proinde formam, & personam idem non declarare. Quod & eximius ille, Armenus Episcopus, Gregorius Narechensis in Opusculo suo paucis his verbis expertus est: *Duæ sunt formæ in una Christi persona*.

Inquit tertio Daronensis: *Leo scripsit: Una natura coruscat miraculis, altera succumbit injuriis*. Et rursus: *Leo scripsit: Esurire, sitire, lassescere, atque dormire, hominis erant; sed quinque panibus quinque millia hominum satiare, & largiri Samaritanæ aquam vivam, & supra mare incedere, &c. Dei operationes fuerunt*. Quæ ex re infert, Leonem Nestoriano delirio laborasse, quasi quod unum Christum in duas operantes personas, Deum scilicet, & hominē, seorsim discreverit.

Sed contra 1. est: Nam, ut priora Leonis verba fideliter sunt relata; ita hæc posteriora de operationibus Dei & operationibus hominibus, fuerunt ab hæretico calumniatore corrupta. Propria Leonis verba, hæc alia sunt: *Esurire, sitire, lassescere, atque dormire, evidenter humanum est: sed quinque panibus quinque millia hominum satiare, & largiri Samaritanæ aquam vivam*, &c. *sine ambiguitate divinum est*. Non ergo dixit: illa hominis erant, & ista Dei operationes: sed, illa humana sunt, hæc vero divina. Porro ab una, eademque Christi persona juxta utriusque naturæ proprietates utraque processisse, paulo post explicat, dicens; *Propter hanc unitatem personæ, in utraque natura intelligendam, & Filius hominis legitur descendisse de Cœlo, cum Filius Dei carnem de ea Virgine, de qua*

 natus

natus est, adsumpserit: & rursus Filius Dei crucifixus dicitur, ac sepultus: cum hæc non in divinitate ipsa, qua unigenitus consempiternus, & consubstantialis est Patri; sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus: unde unigenitum filium Dei crucifixum, & sepultum, omnes etiam in Symbolo confitemur. Vide, quam strenue Magni Leonis confessio hæresim evertat Nestorianam?

Contra 2. ad hominem, quia ipsemet Daronensis S. Athanasium infra citat dicentem: *Erant quidem ipsius operationes admirabiles. Nam idem ipsum Verbum erat, quod simul patiebatur, & non patiebatur, quia sua ipsius erat, quæ patiebatur, caro: & non patiebatur, quia natura divina expers passionis permansit.* Affert præterea Nazianzenum in hæc verba: *S. Gregorius Theologus ait: Suum ipsius erat corpus, quod patiebatur: quoniam ipsum Verbum in cruciatibus manebat expers passionis; sed patiebatur quatenus homo. Et rursus ait: Secundum id, quod erat passibile, passus est, & non secundum id, quod erat immortale: non enim juxta id, quod erat antea, mortuus est: sed juxta id, quod postea factus est; nam duas naturas unitas habebat, visibilem, & invisibilem; passibilem, & impassibilem; mortalem, & immortalem.* Quod ergo in S.Leonem malevolentia fraudulentus objectat: hoc idem alios asseruisse sanctos Patres, ore suo fatetur.

Contra 3. Nam iis in verbis nec a Leone ipsi discrepant Armeni Patres. Eorum quippe Tarsense Concilium in epistola Synodica ad Manuelem Imperatorem hæc scripsit: *Duplicem esse credimus operationem, divinam scilicet, & humanam, in unione, hoc est,* non

Հզ 76 ունին զանապական էութիւն, 'ի մի քն որ դնի այս պահեն. և ոչ փոխելով, ոչ կորուսանելով, ոչ բաժանելով.] Աղէս. Թէ որ ոչ են կնքեալ բանիւս երգանեցեալ են բանիցն լեալին.

Երրորդ պատճառն. Թէ և ոչ հայր կարեմ նոսա զասանել զանհասանելական նոյն 'ի բանսն լեալին. քանզի եթէ քն ոչ առողջ և անհամատաբան ուսանեալ զերկաբանչեալ բնութիւն. ասասցեն հանգամանօրէն, թէ 'ի չերկուցն որն էր որ կարեւոր. ասաւոր ածայինն. թէ մարդկայինն. Եւ եթէ 'ի չերկուց կեր պատասխանացն մինն 'ի բաց բարձաւ. ասասցեն, թէ որն էր այս. ծառայինն. Հէ 77 թէ այն. Եւ եթէ միաւորութիւն է բարձ զզանազանութիւն բնութեացն. ասասցեն, թէ զինչ չփոխութեամբ մուծանիցեն. զանմտելեայն. թէ զապօղինաբերեալ հայք մերժեն զերկուսն հերձուածօղս զայսոսիկ.

Եւ ապա ոչ զարմանամ վասն հետաքնին բանիցն սուրբեցուոյն. որով ասէր, թէ կերպ և դէմք զնոյն նշանակեն. զի զինքն ասէ էր. և ոչ երբէք աշակերտեցան 'ի փիլիսոփայութեան. նաև ոչ խմացան զբանն պօղոսի առ փիլիպպեցիս. թէ որ 'ի կերպարանս այ է. զկերպարանս ծառայի առեալ. 'ի նմանութիւն մարդկան եղեալ. և կերպարանօք գտեալ Հը 78 իբրև զմարդ.] ուր դնէ պօղոս 'ի քն զերկու կերպարանս, բայց ոչ զերկու դէմս ընտանեաց. Օն եթէ զբանս զայս խմանայր սուրբեցին. ուսուցեալ լինէր առնէօք 'ի պօղոսէ, զոր ոչ ուսանն 'ի վարդապետէ իւրմէ. այ. զոր 'ի մի դէմս քն երկու կերպս. այ. երկու բնութիւն. և թէ կերպ և դէմ ոչ զնոյն նշանակեն. Որ և յայտ արար գրիգոր նարեկացին 'ի գիրքն իւր ասելով. էր կու պատկերս 'ի միում արձանի. այ. երկու բնութիւն 'ի մի անձն բանին.

Երրորդ առէ սարքմաւագին. Դ-րեաց լեալ, թէ մի բնութիւն պայծառանայր նշա-

[illegible]

[illegible]

79 *non attribuentes opera sublimiora soli divinitati absque carne, nec humiliora soli humanitati absque divinitate: alioquin quomodo Filius hominis de Cælo descendens diceretur? aut quomodo Deus fuisse crucifixus? ex una igitur persona utramque operationem processisse credimus; quæ quidem aliquando, ut Deus, operabatur divina; & aliquando, ut homo, efficiebat humana; quemadmodum a primo usque ad ultimum omnia ejus Dispensationis opera manifestant. Natus est enim ex fœmina ut homo, & Genitricis virginitatem integram conservavit ut Deus: similiter, mortuus est*
80 *secundum naturam humanam ut homo; & mortuos suscitavit virtute divina ut Deus*; &c.

Nierses Ghelaiensis Patriarcha, in fidei Professione ad eundem missa Imperatorem Ecclesiæ Armenæ nomine, inquit: *Nisi homo esset, non ambularet supra mare; & nisi Deus esset, mare, & venti ei non obedirent. Nisi homo esset, non esuriret; & nisi Deus esset, non quinque panibus quinque millia hominum satiaret*. Item in Cantico de Trinitate: *Christus, cum Lazarum a mortuis suscitavit, in uno supposito duas declaravit naturas, & duas operationes, divinam, & huma-*
81 *nam; humanam enim ostendit plorando amicum, & ubi posuistis eum, dicendo: divinam autem, cum exclamavit, Lazare veni foras*.

Et Nierses Lampronensis, Episcopus, in fidei Expositione: *Caro*, inquit, *simul cum anima naturales suas passiones experiebatur in qualibet Redemptoris ætate: divinitas autem, ab hujusmodi passionibus immunis, cum carne unita erat*. Et infra: *Qui autem Deo adscribunt voluntatem, & ope-*

operationem carnis, tanquam unius, & ejusdem naturæ; & non potius dicunt, convenire Deo per attributionem eadem pati secundum carnem; triplici peccato peccant. Primo quidem, quia impassibilem naturam illam carnis passionibus subjectam faciunt; &c.

Inquit quarto Daronensis: *Leo dixit: Separamus naturas in Christo, qui unus est solum moraliter per unitatem dignitatis; licet in duos divisus.* Præterea Oznienſis in Anathematiſmis: *Anathema dicimus*, inquit, *Chalcedonensi Concilio, & Leonis epistolæ, quia duas in Christo personas prædicaverunt.* Denique Siunienſis, lib. 1. contra Diaphyſit. cap. 3. *Blasphema*, inquit, *Leonis verba, quæ in ejus epistola, ut angues in specu tenebricosa, extant, & invicem obluctantur, talia sunt: Servatis igitur utriusque naturæ proprietatibus, & in unam coeuntibus personam, recessit a divinitate humilitas, a virtute infirmitas, ab immortali mortale. An perspicue non videtis, ut oppositas invicem, & seorsim servatas constituit naturas? in unam tamen personam coeuntes, ait: id est, personaliter quidem solum conjunctas, & unum quid: cæterum ab homine divinam naturam omnino separat, dicens: recessit: hoc est, procul abscessit.*

Sed contra est: Nam quæcumque Leoni Magno inpingunt hic perditiſſimi impoſtores; omnia, ut a Neſtorio in eum verba trajicerent, & invidia, & livoris æſtu mendaciter ficta, quis dubitat? Siquidem a Daronensi, & Oznienſi relata, ex integro figmenta sunt, & verba non Leonis, sed a Leone ubique viriliter, ac strenue contra Neſtorium refutata: quæ itidem Siunienſis objectat, a malitioso in-

Ձբ վանկինք.] ԱՍԷՍ. Թէ որպէս մեծին
82 Լևոնի վարդապետութեան քաղձայես
յաղթեն պղպանդաց նեստորի.

Երկրորդ պատճառն. Թէ նոյն ինքն առարծագին յեսայ քեւէ գբանս սէգն աթանասի, և գրիգորի ածաբանին. որք ձայնակիցք են բանիցն լևոնի. և նախանձով արթնալ ոչ ես դառնայ 'ի միտս. Լևոն գրոյ ասէ. Որ զարձեալ ասէ սէգն աթանաս. արդարև են նորա սքանչելապէս զարմանագործութիւնք. զի զի ինքն էր չարչարելի, և ինքն էր անչարչարելի. չարչարելի. վասն զի իւրոյ ինքեան էր որ չարչարեւր մարմինն. և անչարչարելի էր, զի բնու-

Ձգ թեան աստուածութեան բանին ան
83 չարչարելի և անախտ մնայցէ.] Նաև
քեւէ գբանս գրիգորի ածաբանին, ասելով. Սուրբն գրիգոր ածաբանն ասէ. Թէ իւր ինքեան էր մարմինն, որ չարչարիւր. քանզի ինքն բանն 'ի չարչարանս մնայր անչարչարելի. այլ չարչարիւր իւր մարմ. Եւ դարձեալ ասէ ածաբանն. չարչարեցաւ չարչարեցաւ, և ոչ անմահութեամբ. զի ոչ եթէ որ էրն մեռաւ, այլ որ եղեն. քանզի երկու բնութիւն միաւորեալ ունէր, երևելի և աներևոյթ, չարչարելի և անչարչարելի, անմահ և մահկանացու.] այսքան տարօնացին.

Ձդ Երրորդ պատճառն. Թէ և հարքն հայ
84 ոց ոչ բացաձայնեն 'ի բանիցն լևոնի.
քանզի ժողովս տարօնի 'ի Թուղթն զոր գրեաց առ կայսրն մանուէլ. ասէ այսպէս. ըստ կամացս օրինակի, զոր ասացաք երկուս լինել անհակընկաբար ածային և մարդկային. համատեմք և ներգործութիւնս նոյնպէս լինել ածայնոյն և մարդկայնոյն 'ի միաւորութիւն անդ. ոչ բարձրագոյնսն ածութեան միայն տալով առանց մարմնոյն. և ոչ զխոնարհագոյնսն մարդկութեան առանձին առանց ածայնոյն. զի եթէ այսպէս ոչ էր. զիարդ առնուր որդին մարդոյ յերկնից իջեալ. կամ

կամ ա՛ծ խաչեցաւ. այլ միոյ անձնաւորու- ՁԵ 85
թեան զերկուսին զայսոսիկ խոստովա-
նիմք երբեմն որպէս զա՛ծ զա՛ծ այնմանէր
գործելով. և երբեմն որպէս զմարդ զմարդ-
կայնմանն զոր յայտ առնեն և անօրէնու-
թեան նորա գործքն 'ի սկզբանէ մինչև 'ի
կատարումն. Քանզի ծնաւ 'ի կուսէ
որպէս զմարդ. այլ 'ի կուսէ, և զկուսու-
թին ծնողին անապական պահելով յետ
ծննդեանն որպէս զա՛ծ. միաւո՛ր մարդ-
կային բնութեան որպէս զմարդ. և զմի-
ութեան յարուցանէր ա՛ծ այնմ զօրու-
թեան որպէս զա՛ծ. և այլն.] այսքան
Հայոց ժողովս տարածանի.

Նոյնպէս և ներսէս կլայեցին 'ի գա-
հանութեանն առ նոյն Թագաւորն ՁԶ 86
ասէ այսպէս. Եթէ ոչ էր մարդ, ոչ փնայր
'ի վերայ ծովուն. և եթէ ոչ էր ա՛ծ. նմա
ոչ հնազանդէին ծով և քամի. եթէ
ոչ էր մարդ, ոչ քաղցնոյր. և եթէ ոչ
էր ա՛ծ, ոչ յագեցուցանէր հինգ հաց
հեք զհինգ հազար մարդ.] Եւ 'ի յեր
գըն որ առ մէ երրորդութիւն ասէ. ըՂու-
զազա բու բարեկամին, զնուքն 'ի յեր-
կուց յայտնէ զբանին. մի ենթակայու-
թի, գործըք կրկին. ա՛ծ այնն և մարդկայ-
ին. արտասուելով զսիրելին, և ուր
եդիք ասել զմարմին. այսու զբնութես
մարդկային, ցուցանելով ըղհաւատաստն
իսկ 'ենկոչել զանուն նորին, 'ի դժոխոց
դրանց ստորին, և այլն. այս բնութի ՁԷ
ա՛ծ այնն, եցոյց խառնել հոգեղինին.] 87

Եւ ներսէս լամբրոնացին 'ի հաւա-
տամքին իւր ասէ. Մարմինն հոգեւոր
հանդերձ կրեր զիւր բնական կերպն
յիւրաքանչիւրոք հասակս փոխչին. և
ա՛ծութիւն անհաս 'ի թշնամեաց էր
խառնեալ ընդ մարմնոյն.] Եւ յետ
սակաւուց դնէ ասէ. Չոք որք ասաու-
ծոյ տան զներգործութիւն մարմնոյ, և
զկամս իւր միոյ բնութեան. և ոչ որպէս ա՛յ
մեծաքերութիւն կրել զնոյն մարմնով.
երես 'ի մէջս մեղանչեն. նախ զի զան
չարչարելի բնութիւն չարչարանացն
կրեց

interprete corrupta, & adulterata fuere: haud enim Leonis verbum est illud, *recessit*; sed e contrario, *suscepta est*, inquit, *a Majestate humilitas*. Qui vero cum præcedentibus verbis iis, *in unam coeuntibus personam*, cohærere ista potuissent, *recessit a divinitate humilitas*? En sincera Leonis verba: *Salva igitur proprietate utriusque naturæ, & in unam coeunte personam, suscepta est a Majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas*. Enimvero quis aliquando credidisset, tam admirabilis, divinique Doctoris sapientissima verba, quæ Christianus Orbis, ut oracula, divino instinctu, afflatuque sibi fusa, observat, & pro dignitate veneratur, inquinanda mox fuisse, & conspurcanda per irrationabilium bestiarum ora sacrilega, ut vel Armeniis in proverbium, & fabulam verterentur?

His igitur, aliisque prodigiose fictis mendaciis, atque calumniis, quæ brevitatis causa silentio nunc involvuntur, experti sunt Pseudomagistri, gentem suam ad id usque impietatis, & impudentiæ culmen perducere, ut non modo non exhorrescat, sed ne minimum quidem eam suppudeat, & sanctam Synodum Chalcedonensem, & Divum Leonem, & sacram ejus epistolam, pluries in anno crudeliter execrari, his præter alia publice in Templo cantitatis blasphemiæ verbis: *Sanctus Dioscorus haud quaquam iniquo Chalcedonensi Conventui assensus est: sed anathema dixit Leoni, & execrabili ejus epistolæ*. Proh scelus nefarium, quo vix aliud, post genus hominum natum, sceleratius fieri potuit!

Verum, ut omnes hæ, artificio tectæ,

ctæ, calumniantium fraudes ex omni parte cognitæ sint; ac suis inspiciat oculis populus iste, quantum sacrilegium impia cantione committat; proferamus a capite totam Leonis epistolam. Profecto, cum e fonte purius haurietur, quod antea ex obturbatis a temeratoribus rivis propinatum fuerat; non dubito, quin orthodoxæ ejus epistolæ sapor fauces opprimet oblatrantium, meos autem delectabit Armenos, atque ad resipiscentiam, & piam in tantum Doctorem observantiam revocabit.

Ճը կրից մարմնոյ 'ի ներքոյ դնեն. և այլն։]
88 Զորրորդ ասէ տարօնացին․ Լևոն ասաց․ Որոշնիմք առ քս զբնութիւնսն․ զի կրկնահատ բնութէն․ իսկ արժանաւորութեամբ մի։] Եւ դՃլ ասէ օձնեցին․ Նզովեմք զքաղկեդոնի ժողովն, և զտումարն Լևոնի․ վս զի ասացին զերկու անձն 'ի քս։] Եւ դՃլ ասէ սիւնեցին 'ի յերրորդ գլուխն․ Բերէ պարծանօք զբանս հայհոյութե տումարին Լևոնի չարագլուխ գազանին․ յոր ամրացեալ կան, և զինքն որպէս զվիշապս յորջս խաւարայինս․ զոր ասէ յերկրորդ գլխին․ Ապրեցելոյ այսուհետև յատկութեանց երկաքանչիւրոյ բնութեանց․ և առ մի դէմս եակցելոյ․ ամբարձաւ այսուհետև յածութէնն նուաստութիւն․ իսկ 'ի կարութէ անկարութիւն․ և յանմահէն մահկանացուն․ Ահա տեսեր․ յայտ յանդիման կացոյց զերկու բնութիւն ապրեալ և որիշ և 'ի մի դէմս եակցեալ․ քս․ դիմօք խառնեալ և մի․ և ապա ամենև իմէ 'ի բաց հատանէ զա̃ծային բնութիւն 'ի մարմնոյն ասելով․ ամբարձաւ յածութէնն նուաստութիւն քս․ հեռացաւ։]

Պատասխանի․ Թէ ամենայն վերոյ գրեալ բանքն, զորս երեքեան նախատացեալ սուտ խօս զրպարտողքն ձգեն 'ի վերայ Լևոնի, յայտնապէս են սուտ զրպարտութիւք․ զոր նախանձով անցուցին 'ի նեստորէ 'ի վերայ սբ ոյն Լևոնի․ քանզի բանքն, զոր բերեն տարօնացին և օձնեցին, բոլորովին են խարդախութիւք և մոլորական կարծիք իւրեանց․ և միայն 'ի նեստորի որդնալից բերանոյն ելեալք․ և 'ի սրբոյն Լևոնէ յա̃մ ուրեք յայտնապէս յանդիմանեալք․ Իսկ զոր առբերէ սիւնեցին․ հնարիւք և խաբէութէ ապականեցան 'ի չարաբաստ Թարգմանչէն․ քանզի Լևոնի բան չէ այն․ ամբարձաւ․ այլ ընդդէմ սորին գրեաց Լևոն, ասելով․ ընկալեալ եղև․ Ահա սորոյգ և իսկական բանքն Լևոնի այսպէս ասեն․ Պահեցելոց այսուհետև յատկութեանց երկաքանչիւրոյ բնութեանց, և 'ի մի անձն շարակցելոց, ընկալեալ եղև 'ի մեծվայելչութենէն նուաստութիւն, 'ի զօրութէ տկարութի, 'ի յաւե̃ի տեւականէն մահկանացութի։] Ոչ միոյ առեր զառաջնագոյն բանն, թէ 'ի մի դէմս եակցելոյ․ զիարդ կարեր և ս ասել զմիւսն, թէ ամբարձաւ կամ հեռացաւ յածութենէն նուաստութիւնն․ Եւ արդ ով կարող էր երբէք զմտաւ ածել․ եթէ բաւսանելոց էին 'ի մէջ աշխարհի այդքան տգէտ և սուտ խօս անմիտ մարդիկ վասն ապականելոյ և պղծելոյ զիմաստնալից և զուղղափառ բանսն մեծի վարդապետին սրբոյ հօրն Լևոնի․ և յորժամ ընդհանուր եկեղեցի պարծի և աշակերտի նորօք․ յայնժամ դոքա ջանան երևեցուցանել զնոսա 'ի մէջ հայոց տեղի ծաղրի և պարսաւանաց։

Արդ 'ի ձեռն այդպիսի խաբէութեանց և սուտ զրպարտութեանց, և այլոց որ նմանք դոցին, արիացան չար վարդապետքն պատրել և մոլորեցուցանել զազգն իւրեանց․ և հաւանեցուցանել նմա երդնուլ զբանսն հայհոյութե ընդդէմ ժողովոյն քաղկեդոնի և Թղթոյն Լևոնի․ ասելով այսպէս․ Մեք դեոսկորոս ոչ հա-

Հանեալ

ճանեալ անօրէն ժողովոյն քաղկեդոնին, նզովեաց զլեւոն և զտումարն նոր պիղծ.] ոն չարագործութե մեծի, և պատուիրանապահաց խորամանկութե նենգաւորեան մախացողաց. որ վս յագեցուցանելոյ զչար անառատութե իւրեանց, ոչ փոյթ համարեցին հայհոյել երգովն ապականել և 'ի կորուստ արկանել զմիամիտս և զքնասէր ժողովուրդն վեհագոյն և գերապատուհն ազգի.

Բայց զի յայտ լիցին յամենեսին հնարաւոր խաբէութիւնք դոցա. և զի աչօք իւրեանց տեսցեն հայք, թէ զորքան մեծ սրբապղծութի գործեն այսոքիկ, որ ըզ հայհոյական երգն զայն երգեն. պարտ է մեզ աստ փոխել զթուղթն լեւոնի'ի սկզբ բանէ մինչև 'ի վերջն. որպէս զի ընթերցեալ հայոց զուղղափառութիւն նորին թղթոյն կամ տումարին, զգուշասցին յայսմհետէ 'ի չարախօսութենէ հերձուածողացն. և կարկեալ զբերանն շանցն հաչողաց, սկսանիցեն հանդերձ ամենայն ուղղափառ եկեղեցեաւն պատուել զուղղամիտ վարդապետութիւն սրբոյ հօրն լեւոնի

ԹՈՒՂԹ ՍՐԲՈՅ ՀՕՐՆ ԼԵՈՆԻ

Հռովմայ հայրապետի, զոր գրեաց առ սուրբն փլաբիանոս, ընդդէմ մոլորութեան եւտիքեայ.

Պրակ. Ե.

առաջին գլուխ.

Լեւոն եպիսկոպոս սիրելի եղբօրդ ա
փլաբիանոսի եպիսկոպոսի կոստանդ_ 1
նուպօլսոյ ողջոյն. Ընթերցաք ըզ_
նամակն սիրոյդ ձերոյ. որ և զարմա_
ցաք վս անստգան հասանելոյ նորա առ
մեզ. Եւ իմացեալ 'ի նմա զկարգն և
եպիսկոպոսական գործոցդ, հանդիպեաք
զորինչ եղեւն առ ձեզ. և զոր ընդդէմ
ուղղամիտ հաւատոյ գայթակղութիւն
եղև որք յառաջ անյայտ էին 'ի մեզ.
այժմ բացայայտ յայտնեցան.
Եւտիքէս որ քահանայութեան
անուամբ պատուելի երևէր. յոյժ
լրբութեամբ և անմիտ գտանի.
կրօնաւոր մարգարէն, թէ ոչ կամե_
ցաւ իմանալ զբարիս գործել. անօրէնու_
թիւն խորհեցաւ յանկողնի իւրում.
Արդ զինչ անօրէնութիւն իցէ,
բան թէ խորհել զամբարշտութի, և

EPISTOLA LEONIS PRIMI PAPÆ,

Ad Flavianum, Constantinopolis Patriarcham, contra hæresim Eutychetis.

§. V.

CAPUT I.

LEo Episcopus, dilectissimo fratri Flaviano, Constantinopolitano Episcopo. Lectis dilectionis tuæ litteris (quas miramur fuisse tam seras), & gestorum Episcopalium ordine recensito, tandem quid apud vos scandali contigerit, atque contra integritatem fidei exortum fuisset; agnovimus: & quæ prius videbantur occulta, nunc nobis reserata potuerunt. Quibus Eutyches, qui Presbyterii nomine honorabilis videbatur, multum impudens, & nimis imperitus ostenditur, ut etiam de ipso dictum sit a Propheta: Noluit intelligere, ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quid autem iniquus, quam impia sapere, & sapientioribus, doctioribusque non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, Psal. 35.

qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad Propheticas voces, non ad Apostolicas litteras, nec ad Evangelicas authoritates, sed ad semetipsos recurrunt: sed ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuere. Quam enim eruditionem de sacris novi; & veteris Testamenti paginis acquisivit, qui nec ipsius quidem Symboli initia comprehendit? & quod per totum Mundum omnium regeneratorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur?

CAPUT II.

Nesciens igitur, quid deberet de Verbi Dei incarnatione sentire; nec volens, ad promerendum intelligentiæ lumen, in sanctarum scripturarum latitudine laborare, illam saltem communem, & indiscretam confessionem solicito apprehendisset auditu, qua Fidelium universitas profitetur; credere se in Deum Patrem omnipotentem; & in Jesum Christum filium ejus, unicum Dominum nostrum; qui natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine. Quibus tribus sententiis omnium fere hæreticorum machinæ destruuntur. Cum enim Deus & omnipotens, & æternus Pater creditur, consempiternus eidem Filius demonstratur, in nullo a Patre differens, quia de Deo Deus, de omnipotente omnipotens, de æterno natus est coæternus; non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non divisus essentia. Idem vero sempiterni genitoris Unigenitus sempiternus, natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine: quæ nativitas temporalis illi nativitati divinæ, & sempiternæ nihil minuit,

բ̃ իմաստնոց հմտագունեից ոչ հաւա-
2 տալ. Քանզի 'ի յայս [illegible] ան-
կանոնին այնորիկ, որք յորժամ 'ի մթանս
չել դժուարութեան երկմտեն, ոչ ընթա-
նան առ բանսն մարգարէից, ոչ առ
թուղթս առաքելոց, և ոչ առ աւե-
տարանական վարդապետութիւն. այլ
միայն առ անձինս իւրեանց. վն̃ որոյ
և լինին վարդապետք մոլորութե. զի
ճշմարտութե աշակերտք ոչ եղեն. քան
զի զինչ աշակերտութե 'ի սուրբ գրոց
հին և նոր կտակարանացն ուսեալ իցէ
նա. որ և զսկիզբն սե̃ հաւատամքին
ոչ իմացաւ. և որ ձայնիւ ամենայն
քրիստոնէից ընդ բովանդակ տիեզերս
արտաքերի. 'ի միտս այդր ծերունւոյդ
տակաւին ոչ եմուտ.

Երկրորդ գլուխ.

գ̃
3 Արդ քանզի ոչ գիտէր, թէ զինչ
պարտ էր նմա խորհել 'ի վերայ մարդե-
ղութե բանին այ̃. և ոչ կամէր 'ի լայ-
նութիւն սբ̃ գրոցն վաստակել առ 'ի
լինել արժանի լուսոյն իմացողութե.
գոնեա միայն լսելեօք քաջօք ընդունել
էր զայն հասարակական և համա-
ձայն խոստովանութիւնն, զոր հա-
ւատացելոց հասարակութիւն դաւա-
նի, թէ. հաւատամ յա̃ծ հայրն ամե-
նակալ. Եւ 'ի մի տէր մեր յս̃ քս̃ որդի
նորա, որ ծնաւ 'ի մարիամայ կուսէն
հոգւով սրբով. Այս̃ զի երիւք բա-
նիւքս այսոքիւք ամենայն հերետիկո-
դ̃ սաց հնարքն աւերեին. Քանզի յորժամ
4 ա̃ծ հայր ամենակալ և յաւիտենա-
կան խոստովանի. մշտնջենաւորակից
նմա ցուցանի և որդին ամենակա-
լ հօրն հաւատար. զի ա̃ծ յա̃յ, ամենակալ
յամենակալէ, և յաւիտենէն յաւիտենական
ծնեալ. ոչ յետադասագոյն ժամանակաւ,
ոչ փոքրագոյն զօրութբ, ոչ աննմանի
փառօք, ոչ բաժանեալ էութբ. Արդ
նոյն մշտնջենաւորակից ընդ հօրն միա-
ծինն

ծնին 'ի մարմնամայ կուսէն ծնաւ հոգ
ւով սրբով ։ Եւ այս ժամանակս
ւոր ծնունդս յաւ խաբեալն մեծ-ային
ծննդեանն զոչինչ պակասեցոյց, և
զոչինչ յաւելացոյց. այլ ամօրինեցաւ
մն փրկելոյ զմարդն խաբեալ. զի և
զմահն յաղթահարեսցէ, և զսատա-
նայն, որ զիշխանութիւն մահուն ունէր,
իւրով զօրութեամբն անէրբեսցէ. քանզի
ոչ կարօղ էաք մեք յաղթել զոր սկիզբն
էր մեղաց և մահու. եթէ նա զմեր
բնութիւս ոչ առնոյր, և ոչ յատուկ
ինքեան իւր առնէր. զոր և ոչ կա-
րաց մեղք պղծել, և ոչ մահն ըմբռնել
ունիլ. Վասն որոյ յղացաւ հոգւով
սրբով 'ի յորովայնի սրբոյ կուսին. որ
այնպէս անխախտելի կուսութեամբ ծնաւ
զնա. որպէս և անխախտ կուսութեամբ
յղացեալ էր. Իսկ եթէ Եւտիքէս յայս-
մանէ մաքուր աղբերէ քրիստոնէական
դաւանութեանս ոչ կարէր ըմպել
զճշմարիտ իմացողութիւն. վասն զի իւ-
րով կուրութեամբն խաւարեցու-
ցեալ էր զլոյսն յայտնի ճշմարտութեան.
ընդէր ոչ հնազանդեցուցանէր զմիտս
իւր աւետարանական վարդապե-
տութեան, և մատթէոսի բանին, որ
ասէ. Գիրք ծննդեան յի̅ քի̅, որդւոյ
դաւթի, որդւոյ աբրահամու ։ Ընդ-
դէր ոչ բանայր զականջս առաքելա-
կան քարոզութեան, և բանիցն պօղո-
սի. որ 'ի թուղթն առ հռոմայեցիս ասէ.
Պօղոս ծառայ յի̅ քի̅, կոչեցեալ առա-
քեալ, որոշեալ յաւետարանն այ̅. զոր
յառաջ խոստացաւ 'ի ձեռն մարգարէից
իւրոց գրովք սրբովք. վն̅ որդւոյ իւ-
րոյ եղելոյ 'ի զաւակէ դաւթի ըստ
մարմնոյ. Ընդէր ոչ խոնարհեցուցա-
նէր զմիտս իւր մարգարէական գրոցն,
և խոստացմանն այ̅ առ աբրահամ ո-
րում ասաց. թէ 'ի զաւակի քում օրհ-
նեսցին ամենայն ազգք. Եւ եթէ 'ի
վերայ յատկութեան զաւակիս այսորիկ
երկմտէր. ընդէր ոչ հաւատայր պօ-
ղոսի

Է *nuit, nihil contulit; sed totam se*
5 *reparando homini, qui erat deceptus,*
impendit; ut & mortem vinceret, &
Diabolum, qui mortis habebat impe-
rium, sua virtute destrueret. Non
enim superare nos possemus peccati, & Hebr. 2.
mortis authorem, nisi naturam nostram
ille susciperet, & suam faceret, quem
nec peccatum contaminare, nec mors
potuit detinere. Conceptus quippe est
de Spiritu sancto intra uterum matris
virginis, quæ ita illum salva virgini-
tate edidit, quemadmodum salva vir-
ginitate concepit. Sed, si de hoc Chri-
stianæ fidei fonte purissimo syncerum
Զ *intellectum haurire non poterat, quia*
6 *splendorem perspicuæ veritatis obcœca-*
tione propria tenebrarat; doctrinæ se
Evangelicæ subdidisset, dicente Matth.
Liber generationis Jesu Christi, filii
David, filii Abraham: Apostolicæ quo-
que prædicationis expedisset instrumen-
tum, legens in epistola ad Romanos: Rom. 1.
Paulus servus Jesu Christi, vocatus
Apostolus, segregatus in Evangelium
Dei, quod ante promiserat per Pro-
phetas suos in scripturis sanctis de Fi-
lio suo, qui factus est ei ex semine
David secundum carnem: ad Propheti-
cas paginas piam solicitudinem contu-
Է *lisset, & invenisset promissionem Dei*
7 *ad Abraham, dicentis: In semine tuo* Gen. 22.
benedicentur omnes gentes, & ne de
hujus seminis proprietate dubitaret,
secutus fuisset Apostolum dicentem: Gal. 3.
Abrahæ dictæ sunt promissiones, & se-
mini ejus: non dicit, & seminibus,
quasi in multis, sed quasi in uno, &
semini tuo, quod est Christus. Esajæ Esai. 7.
quoque prædicationem interiore appre-
hendisset auditu, dicentis; Ecce Vir-
go in utero concipiet, & pariet Filium,
& vocabitur nomen ejus Emmanuel,
quod est interpretatum, nobiscum

Hhh 2 *Deus.*

Deus. Ejusdemque Prophetæ fideliter verba legisset: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cujus potestas super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus magni consilii angelus, admirabilis consiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, Pater futuri seculi. Nec frustratorie loquens, ita Verbum diceret carnem factum, ut editus utero Virginis Christus, haberet formam hominis, & non haberet materni corporis veritatem. An forte ideo putavit; Dominum nostrum Jesum Christum non nostræ esse naturæ, quia missus ad B. Mariam Angelus ait: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei: ut, quia conceptus Virginis divini fuit operis, non de natura concipientis fuerit caro concepti? sed non ita intelligenda est illa generatio singulariter mirabilis, & mirabiliter singularis, ut per novitatem creationis proprietas remota sit generis. Fœcunditatem enim Virgini Spiritus sanctus dedit; veritas autem corporis sumpta de corpore est: & ædificante sibi Sapientia domum, Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, hoc est, in ea carne, quam sumpsit ex homine, & quam spiritus vitæ rationalis animavit.

Esai. 9. Luc. 1. Joan. 1.

CAPUT III.

Salva igitur proprietate utriusque naturæ, & in unam coeunte personam, suscepta est a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas; & ad resolvendum conditionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei, & hominum, homo

Ը զոսկի առաքելոյն . որ ասէ զաւետա–
8 ցուցն . եւկ աբրահամու խոստացան
ուխտեալքն և զաւակին նր . և ոչ ասէ ,
զաւակաց , իբրև զբազմաց . այլ իբրև
զմիոյ , թէ և զաւակին քում , որ է քս .
Ընթերցեր նմերքին լսելեօք ոչ ըմբռնէր ըզ
քարոզութիւն եսայեայ , որ ասէ . ահա
կոյս յղասցի և ծնցի որդի . և կոչեսցեն
զանուն նր էմմանուէլ , որ թարգմանի
ընդ մեզ այ . Եւ ընթերցեր հաւատար–
մաբար . ոչ ընթեռնոյր զնոյն մարգա–
րէին բանն զայն . թէ մանուկ ծնաւ
մեզ . և որդի տուաւ մեզ . որոյ իշխա–
նութի իւր եղև ՚ի վր ուսոց իւրոց . և
անուն կոչեցաւ նմ հրեշտակ մեծի
Թ խորհրդոյ , սքանչելի խորհրդակից ,
9 այ հզօր , իշխան խաղաղութե , հայր
հանդերձելոյ աշխարհին . Եւ թէ առ
դեօք ամբայոցին ունկնդիր լինէր եւ–
տեքէս . ոչ վայրապար խօսէր . և ոչ
ասէր . թէ բանն այսպէս մարմին եղև .
որպէս զի ծնեալ յորովայնէ կուսին քս ու–
նիցի զկերպարանս մրդոյ . բայց ոչ ու–
նիցի զճշմարտութի մայրական մար–
մնոյն . Թերևս և վն այնորիկ կարծէր ,
թէ տէրն մեր յս քս ոչ գոյր մեզ բնու–
թենակից . վն զի առաքեալ հրեշտակն առ
երանուհին սբ կոյսն մարիամ ասաց .
թէ հոգին սբ եկեսցէ՚ի քեզ . և զօրու–
թի բարձրելոյն հովանի լիցի՚ի վերայ
Ժ քո . քանզի և որ ծնանելոցն է՚ի քէն ,
10 սուրբ է , և որդի այ կոչեսցի . իբր թէ
լինելովն յղացումն կուսին արարողու–
թեն այ . ոչ իցէ մարմին յղացելոյն ՚ի
բնութէ յղացողին . Բայց ոչ այսպէս պար
տիմք իմանալ զայն ծնունդն զարմանա–
նապէս սքանչելականն և զսքանչելապէս
առանձնականն . զի ոչ վն նորաձև ա–
րարողութեն ՚ի բաց բառնի յատկու–
թիւն զաւակին . քանզի թէպէտ պա–
րարտութիւն կուսին ՚ի հոգւոյն սբյ
տուաւ . սակայն ճշմարտութիւն մարմնոյ
՚ի մարմնոյն առեալ եղև . և շինեալ իմաս
տութեն իւր տուն , բանն մարմին
եղև ,

եղև, և բնակեաց ՚ի մեզ. յս. ՚ի մարմնի. Յա
զոր եառ ՚ի մրդոյ, և զոր չունէր կենդա_ 11
նի բանական կենդանացոյց.

Երրորդ գլուխ.

Պահեցելոց այսուհետև յատկու_
թեացն երկաքանչիւր բնութեանց, և ՚ի
մի անձն շարակցելոց. ընկալեալ եղև
՚ի մեծվայելչութենէն խոնարհութիւն,
՚ի զօրութենէ տկարութիւն, ՚ի յաւիտենէ_
նականէն մահկանացութիւն. Եւ վս
լուծանելոյ զպարտս ազգի մերոյ ա_
նախտական բնութիւնն միաւորե_
ցաւ ընդ ախտականիս բնութեանս, որպէս
զի մի և նոյն միջնորդն այ և մրդկան Յբ
մարդն քս յս վս մերոյ բժշկութեան կա_ 12
րող իցէ մեռանիլ ըստ միոյն. և մեռա_
նել ոչ կարիցէ ըստ միւսոյն. Ուրեմն
՚ի ճշմարիտ, և ՚ի կատարեալ, և յա_
ռողջ մարդկային բնութեան ած ճշմա_
րիտ ծնաւ. բովանդակ ըստ իւրումն
և բովանդակ ըստ մերումս. Իսկ մերս
ասեմք զորն ՚ի մեզ ստեղծ արարիչն ՚ի
սկզբանէ, և զորն եառ վս մերոյ փրկ
կութէ. Քանզի մեղքն, զոր եմոյծ յաշ
խարհս բանսարկուն, և զոր խաբէլ
մարդն արար, զտեղի ինչ ՚ի փրկիչն ոչ
եգիտ. զի թէպէտ մարդկային տկա_
րութեանց հաղորդ եղև. ոչ վս այսորիկ
հաղորդ եղև մեղաց մերոց. Էառ այ_ Յգ
սուհետև զկերպարանս ծառայի ա_ 13
ռանց ախտի մեղաց, աճեցուցեալ զմր_
դկայինն. և ոչ պակասեցուցեալ զածայ
ինն. Վս զի ունայնացուցումն այն,
որով աներևոյթն զինքն արար երևե_
լի, և ամէն արարիչ բոլորից կամեցաւ
մի ոք լինել մահկանացուաց, եղև խո
նարհումն ողորմութէ, և ոչ պակա_
սումն կարողութէ. Ըստ որոյ որ մնա_
լովն ՚ի կերպարանս այ ստեղծել էր
զմրդն, նոյն ինքն առեալ զկերպարանս
ծառայի մարդացաւ. Քանզի պահէ
երկաքանչիւր բնութիւն անպակասա_

բար

homo Christus Jesus, & mori posset ex uno, & mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis, perfectaque natura, verus natus est Deus; totus in suis, totus in nostris; nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio Creator condidit, & quæ reparanda suscepit; nam illa, quæ deceptor intulit, & homo deceptus admisit, nullum habuere in Salvatore vestigium: nec quia communionem humanarum subjit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Adsumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens: quia exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem præbuit, & Creator, ac Dominus omnium rerum, unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei, fecit hominem, idem in forma servi factus est homo. Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura: & sicut formam servi, Dei forma non adimit; ita formam Dei, servi forma non minuit. Nam, quia gloriabatur diabolus, hominem, sua fraude deceptum, divinis caruisse muneribus, & immortalitatis dote nudatum, duram mortis subjisse sententiam; seque in malis suis quoddam de prævaricatoris consortio invenisse solatium; Deum quoque, justitiæ exigente ratione, erga hominem, quem in tanto honore condiderat, propriam mutasse sententium; opus fuit secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus, cujus voluntas non potest sua benignitate privari, primam erga nos pietatis suæ dispositionem sacramento occultiore compleret; & homo, diabolicæ iniquitatis versutia actus in culpam, contra Dei propositum non periret.

CA-

CAPUT IV.

INgreditur ergo hæc Mundi infima Filius Dei, cælesti sede descendens, & a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris: incomprehensibilis, voluit comprehendi: ante tempora manens, esse cœpit ex tempore: universitatis Dominus servilem formam, obumbrata majestatis suæ immensitate, suscepit: impassibilis Deus, non dedignatus est esse homo passibilis; & immortalis, mortis legibus subjacere. Nova autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit. Adsumpta est igitur de matre Domini natura, non culpa: nec in Domino Jesu Christo, ex utero Virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo natura est dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo: & nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt & humilitas hominis, & altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est, & carne exequente, quod carnis est: unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis; & sicut Verbum ab æqualitate paternæ gloriæ non recessit, ita caro naturam nostri generis non reliquit. Unus enim, idemque est (quod sæpe dicendum est) vere Dei filius, & vere hominis filius: Deus per id, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: homo per id, quod Verbum caro factum est, & habitavit in nobis:

Deus

Ֆդ քար զինչեան յաւելուծին . և որոշ ոչ՚ի
14 բաց բառնայ զծառայի կերպարանս
ած, կերպարանքն . նոյնպէս և զայ կեր
պարանս ծառայի կերպարանքն ոչ պա
կասեցոյց . Եւ արդ պարծիւր քան
սարկուն . զի մարդն նմանութեան նո
րա խառնեալ զընկեցան՚ի յածային պար
գևաց . և մերկացեալ՚ի չնորհաց ան
մահութեան ընդ դառնայիր վճռին մա
հուն անկան . Ուստի նա՚ի մէջ չար
չարանաց իւրոց դանեալ էր զմխիթա
րութիւնս մն կցորդութեան պատուին
բանադանց մարդոյն . և ս առանել զի
ած յղգս իրաւանդաստ արդարութեան
իւրոյ արգելեալ լինէր՚ի պատուելոյ
Ֆե զմարդն, որպէս և՚ի սկզբանն ստեղծ
15 մանն սիսեալ էր պատուել . Մակս այ
սորին հարկ էղև . զի անփոփոխելին
ած, որոյ կամքն ոչ կարէ զրկիլ՚ի մար
դասիրութեան իւրմէ, կատարեսցէ առ
մեզ անճառելի խորհրդով անօրէնու
թեան զառաջադրեալ հաճութիւն որոր
մութեան իւրոյ . Եւ պարտէր . զի
մարդն, որ նմանութե սատանայական
չարութեան անկեալ էր՚ի մեղս, ընդդէմ
նախադրութե աստուածայինն կա
մացն ոչ կործեցէ .

Չորրորդ գլուխ .

Ֆզ Արդ ուրեմն եմուտ՚ի ստորինս աշ
16 խարհս որդին այ . յերկնային աթո
ռոյն իջեալ. և՚ի հայրական փառացն
ոչ հեռացեալ . նորաձև կերպիւ, և
նորաձև ծնելութե ծնեալ. Նորաձև
կերպիւ . զի աներևոյթ գոլով ըստ
իւրումքնութեան, երևութացաւ ըստ
մերումս . անըմբռնելին կամեցաւ ըմ
բռնիլ . անժամանակ մնացեալ սկսաւ
լինել ժամանակաւ . Տէրն բոլորից
ծառայ կեալ զանչափութիւն մեծ վա
յելչութեան իւրոյ էառ զծառայա
կան կերպարանս . անչարչարելին ած
ոչ ծանրացաւ լինել մարդ չարչարելի.

և

[illegible]

ԺԷ *Deus per id, quod omnia per ipsum*
17 *facta sunt, & sine ipso factum est nihil: homo per id, quod factus est ex muliere, factus est sub lege. Nativitas carnis, manifestatio est humanæ naturæ; partus Virginis, divinæ est virtutis indicium. Infantia parvuli ostenditur humilitate cunarum: magnitudo Altissimi declaratur vocibus Angelorum. Similis est rudimentis hominum, quem Herodes impius molitur occidere: sed Dominus est omnium, quem Magi gaudentes veniunt suppliciter adorare. Jam cum ad Præcursoris sui Joannis baptismum venit; ne lateret,*
ԺԸ *quod carnis velamine divinitas tege-*
18 *retur, vox Patris de Cælo intonans, dixit: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Quem itaque sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem sicut Deo Angelica famulantur officia. Esurire, sitire, lassescere, atque dormire, evidenter humanum est: sed quinque panibus quinque millia hominum satiare; & largiri Samaritanæ aquam vivam, cujus haustus bibenti præstet, ne ultra iam sitiat; supra dorsum maris plantis non subsidentibus ambulare; & elationes fluctuum increpata tempestate consternere, sine ambiguitate*
ԺԹ *divinum est. Sicut ergo (ut multa præ-*
19 *teream) non ejusdem naturæ est, flere miserationis affectu amicum mortuum, & eundem remoto quatriduanæ aggere sepulturæ ad vocis imperium excitare redivivum; aut in ligno pendere, & in noctem luce conversa, omnia elementa tremefacere; aut clavis transfixum esse, & Paradisi portam fidei latronis aperire: ita non ejusdem naturæ est dicere, Ego, & Pater unum sumus; & dicere, Pater major me est. Quamvis enim in Domino Jesu Christo, Dei, & hominis una persona sit; aliud tamen est, unde in utro-*

utroque communis est contumelia; aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas, de Patre illi est æqualis cum Patre divinitas.

CAPUT V.

PRopter hanc unitatem personæ, in utraque natura intelligendam, & filius hominis legitur descendisse de Cælo, cum Filius Dei carnem de ea Virgine, de qua est natus, adsumpserit; & rursus Filius Dei crucifixus dicitur, ac sepultus, cum hæc non in divinitate ipsa, qua Unigenitus consempiternus, & consubstantialis est Patri, sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus: unde unigenitum Filium Dei crucifixum, & sepultum, omnes etiam in Symbolo confitemur, secundum illud Apostoli dictum, si enim cognovissent, nunquam Dominum Majestatis crucifixissent. Cum autem ipse Dominus noster, atque Salvator fidem discipulorum suis interrogationibus erudiret, quem, inquit, dicunt homines esse filium hominis? cumque illi diversas aliorum opiniones retexuissent; vos autem, ait, quem me esse dicitis? me utique, qui sum filius hominis & quem in forma servi, atque in veritate carnis adspicitis, quem me esse dicitis? ubi B. Petrus, divinitus inspiratus, & confessione sua omnibus gentibus profuturus: Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi: nec immerito beatus est pronunciatus a Domino, & a principali petra soliditatem & virtutis traxit, & nominis, qui per revelationem Patris eundem & Filium Dei est confessus, & Christum, quia unum horum sine alio receptum non proderat ad salutem; sed æqualis erat periculi, Dominum Jesum Christum, aut Deum tantum-

Ի խոդութք երկնիրապատանել . եւ Հրով-
20 իբրեւ եկն 'ի մկրտութի առ նախակը-
Թագն իւր յոյլ Հանանէս . զի յայտնեսցի
ա՜ծութիւն, որ վարագութե՜ մարմնոյն
ծածկեալ, Հայր եղեւ յերկնից առ 'ի
Հօրէ . Թէ դա է որդի իմ սիրելի, ընդ
որ Հաճեցայ . Եւ որում իբրեւ մար-
դոյ Հանդերձի սատանայական փոր-
ձութիւն . նմին իբրեւ ա՜յ սպասաւո-
րեն Հրեշտակք . Քաղցնուլն, ծարա-
ւ՜իլն վաստակելն, եւ քնելն յայտնա-
պէս մարդկայինս գործ է . Բայց Հինգ
Հացի՜ զՀինգ Հազար մարդ յագեցու-
ցանելն, եւ շնորհել սամարացւոյն
զՋուրն կենդանի, յորմէ այն որ ըմպէ,
Իա ոչ եւս ծարաւ՜իցէ . եւ 'ի վերայ ծովուն
21 Հաստատեալ գնալն . եւ զալէկոծութի
ծովուն սաստի՜ խաղաղացուցանելն
անեղծքայաքար ա՜ծային է գործ . Եւ
որպ՜ ոչ միոյ բնութԵ է լալն բարեկամոք
սիրոյ զքարեկամն մեռեալ . եւ զնոյն
չորեքօրեայ զմեռեալն Հրամանա՜ ձայ
նին յարուցանելն . կամ 'ի խաչափայտէ
կախելն, եւ դարձուցեալ զլոյս 'ի խա-
ւ՜ար զա՜մ ամենայն շարժելն . եւ կամ
գոյն բեւեռօք խաչեցեալ, եւ զդրունս
դրախտի ա՜նապանին Հաւ՜ատոյ բա-
նալընոյնա՜ եւ ոչ միոյ բնութԵ է ասելն,
եսեւ Հայր մի եմք . եւ ասելն, Հայրն
մեծ է քան զիս . Քանզի Թէպէտ 'ի
Իբ անձին մեր յա՜ քր՜ մի է անձն ա՜յ եւ մար-
22 դոյ . սակայն այլ ինչէ այն, յորմէ երկո-
նէ պարսա՜անքն Հա՜ատոյ եղեն-
ցուանց բնութԵցն . եւ այլ ինչ է այն,
յորմէ երանէ փառքն Հաւ՜ատոյ նոց-
ցուանց . զի 'ի մերմէ էնմա փոքր քան
զՀայր մարդկութիւն . եւ 'ի Հօրէ է որ
Հաւ՜ասար ընդ Հօր ա՜ծութիւն .

Հինգերորդ գլուխ .

Վասն այսր միաւորութԵս անձին . զոր իմանամք 'ի յերկոսա բնութիւնս, ընթեռնումք զորդի մարդոյ իջեալ 'ի յերկ-

յերկնից յորժամ և նոյն որդի այ զմար ԻԳ
մին էառ ՚ի կուսէն, յորմէ ծնաւն. 23
եւ դարձեալ որդի այ խաչեալ ասի
և թաղեալ. յորժամ կրեաց զայդոսիկ
ոչ ըստ աստուածութեն, որով միածինն է
մշտնջենաւորակից և համագոյակից
ընդ հօր. այլ ըստ տկարութե մարդ-
կային բնութեն. վա որոյ զմիածին որ
դին այ խաչեալ և թաղեալ ամենե-
քեանս ՚ի դաւանութե խոստովա-
նիմք. ըստ առաքելոյն պօղոսի. զի եթէ
էր ծանուցեալ, ոչ արդեօք զտէրն փա-
ռաց ՚ի խաչ հանէին. Արդ յորժամ
նոյն տէրն և փրկիչն մեր հարցաք-
նութեբ իւրովք ուսուցանէր զհա-
ւատն աշակերտացն իւրոց, ասաց. ԻԴ
թէ զո՞ ոք ասեն մարդիկն թէ իցէ որ- 24
դի մարդոյ. Եւ իբրև նոքա զպէսպէս
կարծիս պատմէին. դարձեալ ասաց. իսկ
դուք զո՞ ոք ասէք զինէն թէ իցեմ. զի-
նէն ասէ. յս. որ եմ որդի մարդոյ. և
զոր ՚ի կերպարանս ծառայի և ՚ի ճշմար-
տութիւն մարմնոյ դուք տեսանէք.
յայնժամ երանելին պետրոս ազդե-
ցեալ ՚ի վերուստ արտաքերեաց զօգ-
տակարն ամենայն ազգաց զխոստովա-
նութիւն իւր ասելով. Դու ես քս որ-
դի այ կենդանւոյ. Եւ յիրաւի ՚ի տեա-
նէ երանեցաւ, և ՚ի նախապետա-
կան վիմէն էառ զհաստատութի իշխա-
նութե և անուանն իւրոյ. վա զի զմի ԻԵ
և զնոյն տէրն համանգամայն որդի 25
այ և քս հայրական յայտնութե խոս-
տովանեցաւ. քանզի միւսն առանց միւ-
սոյն իմացեալ ոչինչ օգտէր ՚ի փրկու-
թի. այլ հաւասար վտանգ էր հաւա-
տալ զտէրն մեր յս քս կամ այ միայն
առանց մարդոյ, կամ մարդ միայն ա-
ռանց այ. Իսկ այսպէս ՚ի մեռելոց յա-
րուցեալ քն նորին ճշմարիտ մարմնոյն
որով խաչեցեալ էր և մեռեալ, ոչ զայլ
ինչ արար ՚ի քառասնօրեայ ժամանա-
կին, եթէ ոչ հաստատել և սրբել յամե
երկմտութե զառողջութի մերոյ հա-
ւա

tummodo sine homine, aut sine Deo solum hominem credidisse. Post resurrectionem vero Domini (quæ utique veri corporis fuit, quia non alter est resuscitatus, quam qui fuerat crucifixus, & mortuus) quid aliud quadraginta dierum mora gestum est, quam ut fidei nostræ integritas ab omni caligine mundaretur? colloquens enim cum discipulis suis, & cohabitans, atque convescens, & pertractari se diligenti, curiosoque contactu ab eis, quos dubietas perstringebat, admittens, ideo & clausis ad discipulos januis introibat, & flatu suo dabat Spiritum sanctum, & dato intelligentiæ lumine, sanctarum Scripturarum occulta pandebat; & rursus vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentissimæ passionis signa monstrabat, dicens: Videte manus meas, & pedes, quia ego sum: palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere: ut agnosceretur in eo proprietas divinæ, humanæque naturæ individua permanere; & ita sciremus, Verbum non hoc esse, quod carnem; & unum Dei Filium & Verbum confiteremur, & carnem. Quo fidei sacramento Eutyches iste nimium æstimandus est vacuus, qui naturam nostram in Unigenito Dei nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam resurrectionis agnovit; nec sententiam beati Apostoli, & Evangelistæ Joannis expavit, dicentis: Omnis spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Quid autem est solvere Jesum, nisi humanam ab eo separare naturam, & sacramentum fidei, per quod unum salvati sumus, impudentissimis evacua-

re figmentis? Caligans vero circa naturam corporis Christi, necesse est, ut etiam in passione ejus eadem obcæcatione desipiat. Nam si Crucem Domini non putat falsam, & susceptum pro Mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat; cujus credit mortem, agnoscat & carnem; nec diffiteatur nostri corporis hominem, quem cognoscit fuisse passibilem; quoniam negatio veræ carnis negatio est etiam corporeæ passionis. Si ergo Christianam suscipit fidem, & a prædicatione Evangelii suum non avertit auditum, videat, quæ natura transfixa clavis pependerit in Crucis ligno; & aperto per militis lanceam latere Crucifixi, intelligat, unde sanguis, & aqua effluxerint, ut Ecclesia Dei & lavacro rigaretur, & poculo. Audiat & B. Petrum Apostolum prædicantem, quod sanctificatio Spiritus per aspersionem fiat sanguinis Christi: nec transitorie legat ejusdem Apostoli verba, dicentis: Scientes, quod non corruptibilibus argento, & auro redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni incontaminati, & immaculati Jesu Christi. Beati quoque Joannis Apostoli testimonio non resistat, dicentis: Et sanguis Jesu Filii Dei emundat nos ab omni peccato: & iterum: Hæc est victoria, quæ vincit Mundum, fides nostra: & quis est, qui vincit Mundum, nisi qui credit, quoniam Jesus est Filius Dei? hic est qui venit per aquam & sanguinem, Jesus Christus; non in aqua solum, sed in aqua, & sanguine: & Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas: quia tres sunt, qui testimonium dant, Spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt: Spiritus utique sanctificationis, & sanguis

ԻԶ ճառոյն. քանզի երեւեալ աշակեր-
26 տացն իւրոց, խօսէր, և հաղորդէր
ընդ նոսա. և Թոյլ տայր նոցա 'ի յերկ-
մտութենէ շօշափել զմարմինն իւր. և
դրօք փակելովք մտանէր առ նոսա. և
փչմամբ իւրով ետ նոցա զհոգին սբ
և զլոյս իմացողութէ. և բացայայտէր
նոցա զծածկեալ խորհուրդս սբ գր-
րոց. և դրձլ ցուցանէր նոցա զկողն
կողից, և զվէրս բեւեռաց, և զամ
նշանս անցելոյ չարչարանացն, ասե-
լով. Տեսէք զձեռս իմ և զոտս, զի
ես նոյն եմ. շօշափեցէք զիս, և տեսէք
զի ոգի մարմին և ոսկերս ոչ ունի, որպ
զիս տեսանէք զի ունիմ. Եւ զայս
ԻԷ ամ առնէր. որպ զի ծանուցէ, թէ
27 յատկութիւնքն ածային բնութէ և
մրդկային բնութէ անբաժանելի կային
'ի նմա. և զի մեք գիտասցուք, թէ
բանն ոչ է մարմին. այլ հաւատաս-
ցուք, թէ մի և նոյն որդին այ և բանն
է և մարմին. Ուղղ եւտիքէս յոյժ ան-
ընդունակ այսր հաւատոյ խորհր-
դոյս համարելի է. զի զմեր բնութիւն
'ի միածին որդին այ ոչ ճանաչեաց, ոչ
'ի ձեռն խոնարհութեան մարդկանա-
ցութեն, և ոչ 'ի ձեռն փառաց յարու-
թեն. Նա և ոչ զարհուրեցաւ 'ի բա-
նիցն երանելի առաքելոյն և աւետա-
րանչին յոհաննու. Թէ ամ հոգի, որ
ԻԸ խոստովանի զյս քս մարմնով եկեալ,
28 յայ է նա. և ամ հոգի, որ լուծանէ
զյս, չէ նա այ, և այս նեռն է. Ուղղ-
զինչ է լուծանելն զյս եթէ ոչ բաժա-
նել 'ի նմանէ զմարդկային բնութիւն,
և սնոտի առասպելով խափանել զխոր-
հուրդ անօրէնութեն, որով փրկե-
ցաք. Իսկ եթէ կուրացաւ առ 'ի ճա-
նաչելոյ զբնութի մարմնոյն քի. հարկ
է և ս նմա, զի նոյնպէս կուրասցի 'ի
ճանաչումն չարչարանաց նորին. քանզի
զի եթէ սուտ ոչ կարծէր զխաչն տն.
և եթէ ճշմարիտ համարէր զընկալեալ
վն փրկութեան աշխարհի զչարչա-
րանսն.

[illegible]

ԻԹ 29 *guis redemptionis, & aqua Baptismatis; quæ tria unum sunt, & individua manent, nihilque eorum a sui connexione sejungitur. Quia Catholica Ecclesia hac fide vivit, ac proficit, ut in Christo Jesu nec sine vera divinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate divinitas.*

CAPUT VI.

Cum autem ad interloquutionem examinis vestri Eutyches responderit, dicens: Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem; post adunationem vero
Լ 30 *unam naturam confiteor; miror tam absurdam, tamque perversam ejus professionem, nulla judicantium increpatione reprehensam: & sermonem nimis insipientem, nimisque blasphemum, ita omissum, quasi nihil, quod offenderet, esset auditum; cum tam impie duarum naturarum ante incarnationem Unigenitus Dei Filius fuisse dicatur; quam nefarie, postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur. Quod ne Eutyches ideo vel recte, vel tolerabiliter æstimet dictum, quia nulla vestra est sententia confutatum: dilectionis tuæ diligentiam*
ԼԱ 31 *commonemus, Frater charissime, ut si per inspirationem misericordiæ Dei ad satisfactionem causa perducitur, imprudentia hominis imperiti etiam ab hac sensus sui macula per te purgetur. Qui quidem (sicut gestorum ordo patefecit) bene cœperat a sua persuasione discedere, cum vestra sententia coarctatus profiteretur se dicere, quod ante non dixerat, & ei fidei acquiescere, cujus prius fuisset alienus: Sed cum anathematizando impio dogmati noluisset præbere consensum,*

intellexit eum fraternitas vestra in sua manere perfidia, dignumque esse, qui judicium condemnationis exciperet. De quo si fideliter, atque utiliter dolet, & quam recte mota sit Episcopalis authoritas, vel sero cognoscit; vel si ad satisfactionis plenitudinem omnia, quæ ab eo male sunt sensa, viva voce, & præsenti subscriptione damnaverit; non erit reprehensibilis erga correctum quantacumque miseratio: quia Dominus noster, verus, & bonus pastor, qui animam suam posuit pro ovibus suis, & qui venit animas hominum salvare, non perdere, imitatores nos vult esse suæ pietatis, ut peccantes quidem justitia coerceat, conversos autem misericordia non repellat. Tunc enim demum fructuosissime fides vera defenditur, quando etiam a sectatoribus suis opinio falsa damnatur. Ad omnem vero causam pie, ac fideliter exequendam; fratres nostros Julianum Episcopum, & Renatum Presbyterum Tituli S. Clementis, sed & filium meum Hilarium Diaconum, vice nostra direximus; quibus Dulcitium notarium nostrum, cujus fides nobis est sæpe probata, sociavimus; confidentes, adfuturum divinitatis auxilium, ut is, qui erraverat, damnata sensus sui pravitate, salvetur. Deus te incolumem custodiat, Frater charissime. Data Idibus Junii, Asterio, & Protogene, viris clarissimis, Consulibus.

Hactenus laudatissima illa, & Catholicæ toti Ecclesiæ venerabilis, Epistola Magni Leonis ad Flavianum: quæ cum in Chalcedonensi 630. Patrum Concilio lecta fuit, universa sancta Synodus exclamavit: *Petrus per Leonem ita loquutus est: Apostoli ita docuerunt*; &c. Nihilominus sacratissimum hujus Epistolæ nomen Armeni-

cus

Լէ ա̄ծուԹէ մաքրուԹեամբ, եւ ոչ առանց
32 ճշմարիտ մարդկուԹէ ա̄ծուԹեանն.

Վեցերորդ գլուխ.

Եւ քանզի եւ̄ անիբէս առ հայցաքըն
նուԹիդ ձեր պատասխանի եղ անե
լով. խոստովանին զանէրն մեկշերկուց
բնուԹեցն լեալ յառաջ քան զմիաւո
րուԹիւն. իսկ յետ միաւորուԹեն մի
բնուԹի խոստովանին. յոյժ զարմա
նամք. Թէ դիւարդ այնքան ամբարիշտ
եւ զարշելի խոստովանուԹիւն ոչ յու
մեքէ դատապարտեցաւ կշտամբեցաւ. եւ
Թէ վասնէր այսպէս առանց սաստի
Լզ Թոյլ տուաւ անցանել բանն այն յիմար
33 եւ հայհոյիչ. իբր Թէ ոչ լուեալ ինչ
լինէր զայԹակղեցի. քանզի որչ̄ ամ
բարշտաբար ասացաւ. Թէ միածին
որդին ա̄յ ունէր զերկու բնուԹիսյա
ռաջ քան զմարմնանալն. նոյնչ̄ անի
րաւաբար ասի. Թէ յետ մարմնանա
լոյն ունի զմի եզական բնուԹի. եւ զոր
զի մի եւ̄ անիբէս վս̄ ոչ լինելոյ եւ ո՛ի վե
այսր բանիս կշտամբեալ՚ի ձէնջ, հա
մարեցէ. Թէ ուղիղ կամ ներելի ինչ իցէ
այս. խրատեմք զզգուշուԹի սիրոյդ
ձերոյ, եղբայր սիրելի. զի եԹէ աստն
ցուԹէ ողորմուԹեն ա̄յ իրն յանձողիցի
առ յապաշխարուԹի, սրբեսցես եւս
Լդ յախտէս յայսմանէ զմիտս անհմուտ եւ
34 անգէտ մարդոյդ. որ, որչ̄ ծանու
ցաւ ինձ՚ի Թղթոյդ ձերմէ եւ՚ի կարգէ
արարեալ իրացն, Թէպէտ սկսաւ յա
ռաջ խոստովել՚ի չար մտացն իւրոց,
յորժամ բռնադատեալ՚ի բանիցն ձե
րոց խոստովանէր զայն, զոր ոչ կամէր
յառաջ. եւ հաւանէր այնմ հաւա
տոյն, որում յառաջ հակառակեալ
էր. սակայն յետոյ յորժամ ոչ կամեցաւ
նզովել զառաջադրոյն չար աստուածն
իւր. իմացաւ եղբայրուԹիդ ձեր, Թէ
մինչդ մնայր յանհաւատուԹեան իւ
րում. եւ Թէ արժանի էր առնուլ զվճ

ճիռն

[illegible] ԼԵ 35 ԼԶ 36 ԼԷ 37

cus Populus, a Pseudomagistris seductus, hæresis Nestorianæ insimulat, & singulis annis publica execratione inurit. O bone Deus, ignosce illis, quid enim faciunt, nesciunt. Damnant quippe Nestorium, & tamen, quod hæresim evertit Nestorianam, in Leonis epistola detestantur! centies anathematizant Eutychem, & tamen Leonis epistolæ, quæ Eutychianum dogma manifestæ convincit stultitiæ, æquale dicunt anathema! divisionem in Christo repudiant, & diris immanissimis devovent repudiantem divisionem! abominari se, dicunt, confusionem naturarum; & confusionis exterminatorem nihilominus abominantur! Verum quid illi ad hæc? *Nescivimus*, inquiunt, *de Leonis epistola nuncios istos: sed longe diversos, & infaustissimos a Magistris nostris accepimus.* Ergo, libato nunc e proprio fonte dogmate salutari, resipiant; ac detectis seductorum suorum fraudibus, insidiis, nefandissimis imposturis, avertat a Pastore sanctissimo, & in ipsam luporum rabiem dirarum tela convertant. Ergo, post tantum facinus, & tam diuturnam errationem, pœnitentiam agant, atque ad Ovile sanctæ Matris Ecclesiæ se recipiant. Quod si modo nec fecerint; quæ alia apud altissimum illum, ac severissimum Judicem erit eis responsio? quenam eos eximat excusatio ab æterna punitione?

[illegible]

մոլորեցուցանելով զպարզամիտ ժողովուրդն, առանձն նոցա հայհոյել և անիծանել 'ի մէջ եկեղեցւոյ զուղղափառութիւն նորա. Ով բարերար Տէր թող սոցա զմեղս. զի ոչ գիտեն զինչ գործեն. Քանզի նզովեն զպիղծն նեստոր. և միանգամայն նզովեն զթուղթն լևոնի, որ աւետէ զնեստորականն աղանդն. Հերքեն զչարաբանսն եւտիքէս. և համանգամայն հերքեն զթուղթն լևոնի, որ ոչնչացուցց զխելագարութիւն եւտիքեայ. Մերժեն 'ի բաց զբաժանօղս երկուց բնութեց. և համանգամայն մերժեն զթշնամին բաժանողացն զսբն լևոն բարձրագոչ ձայնիւն ամենն հրաժարել 'ի շփոթութէ բնութեցն. և միանգամայն հրաժարեն 'ի լևոնէ, որ թղթովն իւրով զշփոթողս զեւտիքէս ամաչեցոյց. Եւ Հերք զինչ պատճառ առն նոքա առ այս. Ոչ գիտեմք, ասեն, զայդպիսի ուղղափառութի թղթոյն լևոնի. այլ զնմանէ լուեալ էաք յոմանց վարդապետաց մերոց մեծամեծ չարախօսութի. սակս այսորիկ նզովեաք զնա.] Եւ Հայր ուրեմն, ո՞վ եղբարք սիրելիք, այժմ որ ընթեռնուք 'ի թղթի աստ զուղիղ դաւանութիւն, զղջացարուք. և զգուշացեալ 'ի խաբէութեց մոլորեցուցչաց, դարձուցէք զանէծսն և զնզովսն 'ի սրբոյն լևոնէ 'ի վերայ անիրաւ զրպարտողացն. Եւ Հայր ուրեմն զկնի այսքան ծանրագոյն մեղացդ ապաշխարեցէք. և առ Հռոմ կաթուղիկէ և սրբոյ մօրդ եկեղեցւոյ ընթացարուք. զի եթէ և այժմ այսու ոչ առնիցէք. զինչ յոյս կարիցէք ունիլ յաւիտենական փրկութէ. կամ զինչ այլ պատճառ տալ արդարադատ դատաւորին Քի. Որում ընդ Հօր և սբ Հոգւոյն փառք, իշխանութիւն, և պատիւ, յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն.

FINIS
PRIMI TOMI.

ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ

ընդ մեծի սուրբ Եկեղեցւոյն Հռովմայ։

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

վիճաբանական հատորին։

CONCILIATIONIS

ECCLESIAE ARMENAE CVM ROMANA

SECVNDA PARS CONTROVERSIALIS.

TOMVS SECVNDVS.

ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅՈՑ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ

ընդ մեծի սուրբ եկեղեցւոյն Հռովմայ։

Հաւաքագրեալ ՚ի յերկուս հատորս. ՚ի պատմականն և վիճաբանականն
՚ի հօրէ Թէատինոսաց Կղէմէս վարդապետէ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԻՆ
ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ։

CONCILIATIONIS
ECCLESIAE ARMENAE CVM ROMANA

EX IPSIS ARMENORVM PATRVM ET DOCTORVM TESTIMONIIS
In duas Partes, Historialem, & Controuersialem diuisæ;

PARS ALTERA.

AVCTORE

CLEMENTE GALANO
SVRRENTINO

CLERICO REGVLARI THEOLOGO
Et S. Sedis Apostolicæ ad Armenos Missionario.

TOMVS SECVNDVS.

ROMÆ
Typis Sacræ Congregationis de Propaganda Fide. Anno MDCLXI.

Superiorum Permissu.

1661

KE4
G14
(v.2, pt.2)
122973

SANCTISSIMO PATRI

ALEXANDRO SEPTIMO

PONT. MAX.

Clemens Galanus fœlicitatem perpetuam.

LAboriosum Opus, BEATISSIME PATER, ad Armenam Gentem ex suorummet Patrum sententijs, & doctrinis nobiscum conciliandam, auocandamque ab omni eo, quod libri, seductoresq; ipsius contra pietatem efferebant, inchoatum à me, ac duplici prouectum Volumine, tandem hoc tertio clausi, perduxique ad exitum. Cui quidem labori tantum adiunctum molestiæ, acerbique sensus fuit, quantum fuisse par est in Ciue Latino, quem oportuerit, huiuscemodi perarduum fœtum vt ederet, Armeniorum Prouincias peruagari, linguam citra docentem perdiscere, ritus perscrutari, manuscriptos eorum Codices omnes & perquirere, & lectitare, & expendere. Quanquàm verò post partus tristitiam, ac pressuram nihil ex Opere minùs masculo affulgere cordi meo potuit eius gaudij, cuius pollicitatione Saluator animos Apostolorum ad viriliter agendum exemplo puerperæ excitauerat; immò nimis malè timui, ne ingeniolum meum *concepto ardore stipulam peperisset*, essemque cum Isaia di- Ioan. 16. Isai. 33.

ctu-

cturus: *Concepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritum,*
Isai. 26. *salutis non fecimus in terra:* tamen & hinc meamet cogitatio, & istinc Tua Nationem ad hanc iuuandam propensa benignitas, solatio fuere non modico. Recreor quippe, dum cogito, me per hanc quantumuis inconditam Lucubrationem vetustissimo morbo, ac duodecim ab hinc seculis alias insanabili, id aliquando medicinæ genus adhibuisse, quod ipsa morbi natura tamdiu expetiuerat. Et rursus magnoperè gaudeo, omnemque ex animo abijcio curam, quod TVA modo SANCTITAS, cui semper cordi fuit relictas Christianæ Reipublicæ partes explere pro viribus, aperiri Armenicæ iuuentuti Gymnasium in Vrbe, iussit, vbi piè suo instituta ritu, studijs litterarum vacaret. Opus enim istud egregium huic meo imbecilli fœcunditatem præstabit, eiusq; iuuabit operationem, quin & fructum fouebit, & multiplicabit, atque ad maturitatem perducet. Nam verebar equidem anteà, ne, si quem fortè Armenium Ecclesiæ Catholicæ per hos gignerem libros, & huc attraherem, satis hìc eum fouere, atque vberiori doctrina, & instructione corroborare non possem: iam verò, litterario eis ludo à
Ierem. 17. Tua liberalitate aperto, non dubito, quin quasi *perdix*, quæ *fouet etiam quæ non peperit*, ad eos prætereà hìc fouendos comparare me debeam, quos nunquàm genuerim. Demerebat autem, expectabatque prorsus à Tua benignitate, & gratia hoc beneficium Armenici Populi vel frequentia, vel religio, vel maxima illa ad Fidei veritatem inquirendam animi propensio, inscitiæ compedibus præpedita. Vix vnquàm post homines natos visa forsitan Gens alia est, tam numero frequens, tam longè latèque diffusa, quàm hodiè Gens Armena. quippè, cùm duplex illa vastissima Regio, atque innumera Capitum multitudine culta, Maior, Minorq; Armenia huic patria sit: ita tamen Ciuium multitudini magis magisq; superest numerus Colonorum, vt ne immensis quidem Colonijs tam grandis, fertilisque Natio contineri, ne dum vastis Patriæ finibus possit. Primò enim terrarum suarum oris exuberans, Persidem vniuersam, Mediam, Mesopotamiam, Syriam, Minorem insuper Asiam, Pontum, Orientalem Iberiam, & Albaniam, assiduo domiciliorum profluuio vsquequaque impleuit; vt Asiaticæ istæ, finitimæque sibi Prouinciæ, Armeniorum iam esse non tam Coloniæ, quàm Suburbia videantur. Post effluens in Europam,

pam,

pam, præcipuas Græciæ Vrbes, atque Oppida, sed & Thraciæ, & Scythiæ, & Mœsiæ, ac Poloniæ laxè colit: vniuersum denique terrarum Orbem negociandi causâ peragrat vltrocitròque: perindè quasi ei potissimùm Genti, quæ in terris post emersum è Diluuio Mundum primigena fuerat, primòque Armenis ex Montibus propagata, iure quodam hæreditario & vberrima deinceps propagationis fœcunditas, & amplissima Terræ possessio deberetur. Pariter cum sua gente creuit in dies, longiùsque manauit Ecclesia; quæ nunc demùm latissimè propalata, sic est grauida Clero, vt solos Episcopos vltra millenarium Ottho etiam Frisingensis recenseat. Quanta verò (si Schisma dematur, & Superstitio) istius Ecclesiæ pietas, & religio Christiana? quot ieiunijs, precationibusque addicta? quàm misericors, & prolixa in pauperes? Monachorum etiam, atque Eremitarum in Cœnobijs, desertisque montibus quanta frequentia? vt eorum vita peraspera est? vt cilicijs horrida? vt confecta inædijs, & corporis afflictatione seuera? Duo illa porrò cùm in reliquis adolescentioribus Clericis, tum maximè in Monachis laude videntur dignissima (quanquàm cæteroquì non est ad Armeniam laudi dandam hæc instituta oratio): ardens quoddam scientiarum, Fideique Catholicæ condiscendæ studium; & ad vtrumque docilitas planè admirabilis. quamobrèm, etiamsi ad eorum animos à pio desiderio deterrendos peruersum illud adagium per suorum Popularium ora obambulet: ***Dextram dabis hæreticis, si litteris dabis operam:*** tamen religiosa iuuentus, sciendæ veritatis ardore extimulata, ac penè saucia, nihilo magis coërceri potest, quín ad doctores scientiarum, salutisque medicos quæritandos, hac illac per alienas Prouincias circumcurset. Atquì, cùm tot, ac tales paruuli esurigini suæ panem, suoque vulneri medicinam petant, vix reperitur non modò qui frangat, aut curet, sed ne qui eorum quidem linguam, petitionemq; intelligat: ego etiam, qui intelligo, si quis fortè medicus sim, certè inertissimus sum, neque in domo meæ tenuitatis est panis is electus, qui petitur: attamen, ne interim aut fame perirent, aut errorum siliquis nutrirentur, qualemcunque penes me panem habui, si non similagineum, at saltem surfureum, nihil mihi fuit antiquius, quàm vt his hominibus frangerem, nec vno solùm, verùm etiam duplici, quanquàm hebeti, cultro, & lingua nimirùm, & calamo; frangoq;

in

Postquàm Noë, ac filij eius, eorumque posteri, centum annos Armeniã incoluerant, profecti sunt indè homines in campum Sennaar, ad turrim Babel ædificandam. Pererius in Genes. libro 16. num. 6. Armeni dicti ab Arã, filio Sē. Theatrum vitæ humanæ.

Ottho Fris. Episc. lib. 7. cap. 31.

Thren. 4.

Isai. 3.

Luc. 15.

in præſentia nutu Tuo: ſed quid inter tantos? nam de cibi ruſticitate nihil eis tanti eſſet, vt ad ſuam explendam eſuriem huc etiam ex Armenia non accederent. Iſthæc itaque data pietati, & munificentiæ Tuæ ſeges fuit, Maxime Pontifex ALEXANDER, vt ad Armenos Alumnos humanis, diuiniſque ſcientijs, ſuo tamen idiomate traditis, excolendos, nouam ſapientiæ Officinam Romæ ſeorsim inſtitueret; quodque tot ab Armeno Schiſmate ſeculis piorum vota expectauere, Tuo tandem tempore, Tuo nutu, ad Tuæ gloriæ ſucceſſionem proſperè patraretur. Multa quidem, BEATISSIME PATER, eaque maxima, & præclara breui, Te Pontifice, atque auctore, ſunt facta facinora; de quorum laudibus ſiquidem Tua nunc modeſtia ſilentium indicit, nulla vnquàm poſteritas conticeſcet: vni tamen huic, quod fortaſſe magnitudini ſublimis animi Tui minimum præ alijs viſum ſit, præcipua quadam extra ordinem laude, non ſolùm admurmurationibus noſtris, ſed exterarum quoque gentium clamore plauditur, & tubarum ſono. Aliter enimuerò à nobis ante hoc æui acta fuerat res cum Armenijs: planta ſuorum zizaniorum, quæ deceptionis, & inſcientiæ altis erat nixa radicibus, etſi ſæpè trunco tenùs ſucciſa eſt; nunquàm tamen radicitùs extirpata fuit: quarè minimè mirum videri debet, quòd crebrò repullulauerit. Magnam ſanè officiorum impenſam Tui Prædeceſſores in hos homines nobiſcum conciliandos, egere. Quibus non eos beneficijs Cæleſtinus III. proſequutus eſt? qui etiam, vt ipſis coronam Regiam, cuius poſt Schiſma iacturam iamdiù fecerant, reſtitueret, Archiepiſcopum Moguntinum, Cardinalem Sabinenſem, ad Leonem Regem Armeniæ coronandum miſit. Quæ amoris, quæ ſtudij, quæ pietatis officia prætermiſere reliqui Succeſſores? quot ab his viri Apoſtolici ad eos deſtinati? quot epiſtolæ officioſæ reſcriptæ? quot priuilegia, immunitates, indulgentiæ ijs populis, Rege, ac Patriarcha deprecatoribus, data? quotiès eis in bello contra Sarracenos auxilia, vel orthodoxis ab Regibus eblandita, vel edito de Cruciferorum militia Diplomate excitata, vel Pontificijs ipſis egregiè inſtructis triremibus lata ſunt? Nihilo tamen minùs extra Romanam Eccleſiam errare hoc tempore, quàm anteà, videbamus Armenios. Quidnam eſſe rei cauſam, putem? num ingratitudinis eos, aut pertinaciæ inſimulandos? an temerè, inaniue ſtudio

Cæleſtin. III. Gregor. IX. Clemens IV. Gregorius X. Nicolaus IV. Bonif. VIII. Ioann. XXII. Benedic. XII. Clemens VI. Vrbanus VI. & alij, Vide 1. par. hiſt. à cap. 23. ad extremum; & 3. tom. huius 2. partis, q. 3. §. 1. à numero 172.

dio

dio præstita eis olim officia, dicam? Hæc si vel mente cogitauerim, amens sim, etenim & ea tum officia, cùm tempus, & occasio postulabat, exhiberi oportuit; & beneficiorum illi memores, nunquàm non paria paribus responderunt; & fructus etiam extitere vberrimi. Propterea enim Armenorum Regum in Sedem istam Apostolicam obseruantia quondam maxima, supra quàm cuiquam credibile est: frequenter ex eadem studiosè petita, religioseque accepta à Patriarchis Pallia: identidem ab vtrisque obsequentes ad eam missæ Legationes, quotiès etiam à tota ipsorum Ecclesia, Synodicè congregata, hæresis ex animo abiurata est, ablatum Schisma, obsequium publicè Cathedræ Petri iuratum; Perfecta quidem profectò inter Latinos, & Armenos concordia sæpenumerò fuit: veruntamen ignoratio, in hac Gente relicta, & falsa suorum librorum doctrina, nunquàm antea suo idiomate, suisque ex principijs, ac Patribus refutata, in causa fuere, cur à iuribus Romanis, veraque religione ad pristinos semper errores Armenia seducta desciuerit: nimirùm radix ista superstes amaritudinis, sursùm denuò germinans, impediuit, renatamque pluriès segetem inquinauit. Nunc verò, BEATISSIME PATER, cùm tandem prudentissimo TVÆ SANCTITATIS præscripto securis ad hanc penitùs excindendam radicem posita est, ille nouo hoc de Seminario flos ascensurus speratur, super quem Spiritus Domini requiescat, Spiritus consilij, & fortitudinis, Spiritus scientiæ, & pietatis; nempè qui fructum, non vt antè cadiuum, sed fixum, stabilemque parturiat. Nec enim Spiritus huius Columbam ad suam Ecclesiæ, super montes Armeniæ fluctuantis, Arcam stabiliendam denuò reuerti idcircò pigebit, quòd in illam sæpè aliàs introducta, iterùm foras dimissa sit; quoniam in sidereis nunc, firmissimisque Montibus Tuis, vbi nidificat, in promptu habet, quam eius inconstantiæ morbo ore adferat medicinam, coruscum scilicèt Tui Roboris ramum, pristinæ Oliuæ suæ insertum, quo hæc deinceps Ecclesia, clariùs illuminata, firmiorique societatis vinculo colligata nobiscum, strenuè aduersùs hæresum fluctus, hæreticorumque certamina obniti vtcum maximè poterit. De cætero, BEATISSIME PATER, Nationis huius æternæ Saluti dum studes; eamque imperijs Tuis obstrictam, non peritura quidem, vt alter ille Orientis domitor Alexander, violentia

Reges Armeni, Apostolicæ Sedi obsequentes, Leo I. Hayton I. Leo II. Hayton II. Sembat. Leo III. Oscinus. Leo IV. Guido. Constantinus Leo V. Rex vltimus Armeniorũ: ac pleraq; pars Patriarcharũ, cũ tota ipsorum Ecclesia, synodicè pluriès congregata. Lege, in locis supra citatis.

Hebr. 12.

Matth. 3.

Isai. 11.

Cant. 7.

Gen. 8.

✻✻ fer-

ferri, sed memoria istiusmodi beneficij sempiterna tenes; ego interea, qui eius plantam sudoribus, si minùs re, nomine tamen Apostolicis, annos iam quinque supra viginti rigo, ac proindè quamcunque in illam id genus officij gratiam contulisti, mihi præstitam duco, quid faciam, quando nec vllo effectu me, meosque Armenios tantæ Tuæ beneficentiæ gratos probare, nec parem pro ea gratiam referre vllam possum? Alterum ergo Tomum hunc, quem TVAE quoque humiliter dedico SANCTITATI, perpetuum nostræ gratitudinis pignus saltem existere, ne quæso molestè benefica Tua illa humanitas ferat, quæ passa nunquàm est, quempiam beneficiorum Tuorum onere, quo premeretur, leuari. Decet enim, æquumque est, librum, qui Sedis istius Apostolicæ iura tractat, Tuique Magisterij merces adfert Armenijs, & Tuo inscriptum inclyto Nomini esse, & patrocinio fultum Tuo. Vale HIERARCHA SANCTISSIME, & totius Christiani Orbis bono fœliciter, ac diutissimè viue.

APPROBATIONES.

TOmum alterum Secundæ Partis *Conciliationis Ecclesiæ Armenicæ cum Romana*, à R. P. D. Clemente Galano, apud Orientales non secus, ac apud Nostrates viro celebri, eruditissimè prout de more, Latino, Armenoque idiomate elucubratum, in quo Christianæ Fidei Controuersiæ aduersus Armenæ Nationis hæreticos copiosè, dilucidè, peracutè, ac solidissimè explicantur, legi, atque perpendi ex commissione A. R. P. D. Francisci Carafæ, nostræ Congregationis Præpositi Generalis. Cùmq; in eo nihil occurrat, quod Orthodoxæ Fidei, aut bonis moribus aduersetur, & omnia ad Catholicam Religionem in Armenos introducendam maximè, ac mirificè conferant; Opus pulcherrimum, absolutum, ac dignissimum censeo, quod typis producatur. Datum Romæ 15. Decembris 1656.

D. Ioannes Baptista de Dece, Cler. Regul. S. Officij in Vrbe Qualificator.

ADm. *R. P. D. Francisci Carafæ, nostræ Cogregationis Præpositi Generalis, iussu accuratè euolui librum, qui inscribitur,* Conciliationis Ecclesiæ Armenæ cum Romana ex ipsis Armenorum Patrum, & Doctorum testimonijs, in duas Partes, Historialem, & Controuersialem diuisæ, Pars altera, Tomus Secundus, *Patris D. Clementis Galani Cler. Regularis S. Theologiæ Professoris. Cùmque nihil in eo, nisi disertissimi calami, innumeris Patrum sententijs expoliti, perspicacissimique ingenij notas præseferens, repererim; ad Rei Christianæ, ac Orthodoxæ Fidei incrementum prælo subijci posse existimo. Datum Romæ in Aedibus S. Andreæ de Valle die 20. Decembris 1656.*

D. Thomas Sersalis, Clericus Regularis, Sacræ Theologiæ Professor.

Consultores Congregationis Clericorum Regularium.

HOc Opus, cuius inscriptio, *Tomus Secundus 2. Partis Conciliationis Ecclesiæ Armenæ cum Romana* &c., compositum à P. D. Clemente Galano, Congregationis nostræ Theologo, & à Patribus, quibus hoc commisimus, recognitum, &

approbatum, vt typis mandetur, quod ad nos spectat, facultatem concedimus. In quorum fidem has litteras, manu nostra subscriptas, & solito nostro Sigillo munitas, damus. Romæ in Ædibus S. Siluestri Montis Quirinalis, die 2. Nouembris 1658.

D. Antoninus Diana, Consultor Clericorum Regularium.
D. Augustinus Bozomus, Consultor Clericorum Regularium.
D. Carolus de Palma, Consultor Clericorum Regularium.
D. Caietanus Paganus, Consultor Clericorum Regularium.

D. Nicolaus de Lino Secretarius.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

O. Archiep. Patracensis Vicesgerens.

Imprimatur.

Fr. Raymundus Capisuccus, Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatij Apostolici Magister.

Qq

ՉԱՐԱՓԱՌԱՑ ՀԱՐՔ.

Զորոց հերձուածս յաղթահարեսցէ 'ի վիճաբանական հատորիս. նա այսոքիկ:

Չարաժողովն դվնայ.
Յոհան օձնեցի.
Չարաժողովն մանազկերտայ.
Ստեփանոս սիւնեցի.
Պօղոս տարօնացի.
Մխիթար սկեւռացի.
Վարդան.
Կոշիկ վանական.
Յոհաննէս որոտնեցի.
Գրիգոր տաթեւացի.
Գրիգոր կեսարացի.
Եւ այլքն, զոր գրեցաք 'ի ցուցակին առաջին մասին նորին հատորին:

ARMENIORVM PSEVDOMAGISTRI

Quorum hæreses in hoc Opere refutantur.

Conciliabulum Theuinense.
Ioannes Oznienſis.
Conciliabulum Manaſchiertenſe.
Stephanus Siunienſis.
Paulus Daronenſis.
Mehkitarius Schieuerrenſis.
Vartanus.
Chuoſcich Vanachanus.
Ioannes Orodnienſis.
Gregorius Dattieuenſis.
Gregorius Cæſarienſis.
Vide reliquos in Catalogo primi Tomi.

ՈՒՂՂԱՓԱՌՍ ՀԱՐՔ ՀԱՅՈՑ.

Զորս բերեմք 'ի վկայութիւն ճշմարիտ հաւատոյ.

Սուրբն գրիգոր լուսաւորիչ.
Մեծն ներսէս.
Մեծն սահակ.
Մովսէս քերթող.
Եզր կաթողիկոս.
Ժողովն կառնոյ.
Բաբգէն կաթողիկոս,

Սուրբ

PATRES ARMENI

Quorum teſtimoniis in hoc Opere nitimur.

S. Gregorius, Armeniorum I. Epiſc.
Nierſes, cognomento Magnus.
Iſaac, cognomento Magnus.
Moyſes Grammaticus.
Ieſdras Patriarcha.
Synodus Charnenſis.
Papchen Patriarcha.

S. Ni-

S. Nicon Armenus.	Սուրբն Նիկոն հայ ազգաւ.
Zacharias Patriarcha.	Զաքարիա կաթուղիկոս.
Synodus Scirachauanensis.	Ժողովն Շիրակաւանայ.
Vahanus Patriarcha.	Վահան կաթուղիկոս.
Gregorius Narechensis.	Գրիգոր Նարեկացի.
Gregorius Vecaiaser.	Գրիգոր Վկայասէր.
Zacharias Magister.	Զաքարիա վարդապետ.
Gregorius Magister.	Գրիգոր վարդապետ.
Nierses Ghelaiensis.	Ներսէս Կլայեցի.
Synodus Tarsensis.	Ժողովն Տարսոնի.
Nierses Lampronensis.	Ներսէս Լամբրոնացի.
Gregorius Sisensis.	Գրիգոր ՚ի Սսոյ.
Synodus Sisensis.	Ժողովն Սսոյ.
Synodus Adanensis.	Ժողովն Ատանայոյ.
Ioannes Chernacensis.	Յոհաննէս Քռնեցի.
Ioannes, Surdus Magister.	Յոհաննէս Խուլ վարդապետ.
Vide reliquos in Catalogo primi Tomi.	Եւ այլքն, զոր գրեցաք ՚ի ցանկըգրումն առաջին մասին նոյն հատորին:

PATRES, GRÆCI, ET LATINI

Ab Armenis suscepti, & in hoc Opere citati.

ՀԻՆ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՔ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ.

Զորս հայք ընդունին. և մեք վկայ բերեմք ՚ի մերում հատորոյ:

Clemens Romanus, Papa.	Սբն Կղեմէս պապ.
Dionysius Areopagita.	Սբն Դիոնեսիոս Արիոպագացի.
Ignatius Antiochenus Episcopus.	Սբն Իգնատիոս Անտիոքայ եպիսկ.
Iustinus Martyr.	Սբն Յուստինոս մարտիրոս.
Irenæus.	Սբն Երինոս մարտիրոս.
Clemens Alexandrinus.	Կղեմէս Աղէքսանդրացի.
Origenes.	Որոգինէս.
Gregorius Thaumaturgus.	Սբն Գրիգոր Սքանչելագործ.
Cyprianus Carthag. Episcopus.	Սբն Կիպրիանոս Կարթագենոյ եպիսկ.
Eusebius Cæsariensis.	Եւսեբիոս Կեսարացի.
Siluester Papa.	Սբն Սեղբեստրոս պապ.
Concilium Nicænum I.	Առաջին սբ ժողովն Նիկիոյ.
Athanasius Alexandr. Episcopus.	Սբն Աթանաս Աղէքսանդրու եպիսկ.

Eph- Սբն

Սբն եփրեմ խորին ասորոյ.	Ephræm Syrus.
Սբն յուլիոս պապ.	Iulius Papa.
Սբ ժողովն սարդիկեայ.	Concilium Sardicense.
Սբն հիլարիոս եպիս.	Hilarius Pictauien. Episcopus.
Սբն բասիլիոս կեսարու եպիս.	Basilius Cæsareæ Cap. Episcopus.
Սբն գրիգոր նազիանզեան.	Gregorius Nazianzenus.
Սբն գրիգոր նիւսացի.	Gregorius Nyssenus.
Սբն կիւրեղ երուսաղեմացի.	Cyrillus Hierosolymitanus.
Սբն եպիփան.	Epiphanius.
Սբն դամասոս պապ.	Damasus Papa.
Առաջին սբ ժողովն կոստանդնուպոլսի.	Concilium Constantinopolitanū I.
Սբն ամբրոսիոս միլանոյ եպիս.	Ambrosius Mediolanensis Episc.
Սբն յոհաննէս ոսկեբերան.	Ioannes Chrysostomus.
Սբն ճերոնիմոս.	Hieronymus Stridoniensis.
Սբն օգոստինոս եպիս.	Augustinus Hipponensis Episc.
Ռուփինոս.	Ruffinus Aquileiensis.
Սբն կիւրեղ աղեքսանդրացի.	Cyrillus Alexandrinus.
Սբն պրոկղ կոստանդնուպոլսի եպիս.	Proclus Constantinopolis Episc.
Սբն կեղեստինոս պապ.	Cælestinus Papa.
Առաջին սբ ժողովն եփեսոսի.	Concilium Ephesinum I.
Սբն գրիգոր հռոմայ հայրապետ.	Gregorius Magnus, Papa.
Սբն գերմանոս կոստանդնուպոլսի եպիս.	Germanus Constantinopolis Episc.
Եւ այլքն. զոր գրեցաք ՚ի սկզբան առաջին մասին նոյն հատորին.	Vide reliquos in Indice primi Tomi.

INDEX

Quæſtionum, et Paragraphorum, nec non Sectionum præcipuarum, quæ in hoc ſecundo Tomo Partis ſecundæ Controuerſialis continentur.

Præfatio in Tractatum de Statu Animæ Rationalis.

QVAESTIO PRIMA

De Tempore originis humanarum Animarum.

I. §. Vtrùm omnes Animæ inſimul initio Seculi creatæ ſint extra corpora? pag. 7.

Affirmant ex Armenis Pſeudomagiſtris Vartanus, eiuſque Conſectanei. ibidem, num. 1.

Negant Armeni Patres Catholici. pag. 10. num. 8.

II. Animas non intruſas fuiſſe in corpora in pœnam alicuius præcedentis peccati, oſtenditur primò ex ſacris Scripturis. p. 11.

Secūdò, ex Patribus, quos ſuſcipit Armena Eccleſia. ibid. nu. 3.

Tertiò, rationibus. pagina 12. num. 6.

III. Animas nullo modo exiſtere ante corpora, oſtenditur primò ex ſacris Scripturis. p. 14.

IV.

ՅԱՆԿ

Հարցմանց Վիճաբանութեանց . Գլխոց . և Պարագլխաւոր բանից . զոր պարունակէ այս երկրորդ մասն վիճաբանական հատորին :

Ընծեռութիւն նիւթոյ որպիսութեան հոգւոյ բանականին :

ԱՌԱՋԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս սկզբան լինելութեան հոգւոց մարդկան :

ա. Պրակն . մի՞թէ ամ հոգիք առեղծան 'ի միասին 'ի սկզբանէ արարածոց արտաքոյ մարմնոցն իւրեանց :

Հաստատէ սուտ վարդապետն Վարդան : Թիւ . ա .

Բացասեն այլ հարքն հայոց ուղղափառք : Թիւ . Թ .

բ. Թէ հոգիքն ոչ ձգեալ եղեն յերկնից 'ի մարմինս վասն մեղաց ինչ իւրեանց . նախ ցուցանի 'ի սուրբ գրոցն :

Երկրորդ' ցուցանի վկայութեբ սրբոց հարցն . Թիւ . գ .

Երրորդ' ցուցանի բանականութեբ : Թիւ . զ .

գ. Թէ հոգիք մարդկան ոչ ուր կերպիւ եղեն յառաջ քան զմարմինս իւրեանց . նախ ցուցանի 'ի սբ գրոցն :

Դ .

Դ. Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց Հարցն։

Ե. Երրորդ՝ ցուցանի բանականութեամբ։

Լուծումն ընդդէմ առարկութեանն Վարդանայ։ Թիւ. Զ.

ԵՐԿՐՈՐԴ

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս եղանակի սկզբնաւորութեան հոգւոց մարդկան։

Ա. Պրակն. մի՞թէ հոգիքն ցեղական ի ծնողացն։

Մխիթարայ հաստատէ աշակերտօքն նորին Թղթ. Թիւ. Ա.

Բացասեն այլ Հարքն Հայոց ուղղափառք։ Թիւ. Դ.

Բ. Թէ հոգիք մարդկան յոչ ինչէ արարչագործին յորժամ ի մարմին գան ի նոյն. ցուցանի ի սուրբ գրոցն։

Գ. Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց Հարցն։

Դ. Երրորդ՝ ցուցանի բանականութեամբ։ Լուծումն ընդդէմ առարկութեանն Մխիթարայ։ Թիւ. Ե.

Ե. Լուծումն ընդդէմ առարկութեանց այլոց հակառակորդաց։

ԵՐՐՈՐԴ

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս ազատութեան հոգւոց ի դժոխոց։

Ա. Պրակն. մի՞թէ քն, իջեալ ի դժոխս,

IV. Secundò ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag. 16.

V. Tertiò, rationibus. pag. 19. Soluitur obiectio Vartani, pagina 21. num. 6.

QVÆSTIO SECVNDA

De modo originis humanarum Animarum.

I. §. Vtrùm animę rationales traducãtur ex parentũ propagine? p. 23. Affirmãt Mehkitarius Armenus, eiusq; Consectanei. ibid. nu. 1. Negant Armeni Patres Catholici. pag. 24. num. 4.

II. Humanas animas à solo Deo creari ex nihilo, cùm corporibus infundũtur; ostenditur primò ex sacris Scripturis. pag. 25.

III. Secundò, ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag. 26.

IV. Tertiò, rationibus. pag. 29. Respondetur ad obiectionem Mehkitarij. pag. 30. num. 5.

V. Soluuntur aliorum obiectiones. pag. 32.

QVÆSTIO TERTIA

De Liberatione animarum ab Inferis in morte Christi.

I. §. An Christus, cùm descendit ad

*** In-

Inferos, omnes indè animas liberauerit, tum bonas, tum malas? pag. 37.
Affirmant Armeniorum Pseudomagistri. pag. 39. num. 6.
Negant Armeni Patres Catholici. pag. 40. num. 10.
II. Christum, ad Inferos descendentem, iustorum tantùm animas liberasse, ostẽditur primò ex sacris Scripturis. pag. 42.
III. Secundò, ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag. 44.
IV. Tertiò, rationibus: vbi affertur prima ratio, ex æternitate pœnę Damnatorũ deducta. p. 49.
Damnatorum pœnas esse perpetuas, testantur primò Sacræ Scripturæ. pag. 50. num. 4.
Secundò, Patres, quos Armeni suscipiunt. pag. 51. num. 8.
Tertiò, Armena ipsa Ecclesia. pag. 53. num. 14.
Respondetur ad obiectiones. ibidem. num. 15.
V. Secunda ratio, petita ex eo, quòd nõ sit melior status antiquę Legis, quàm Euangelij. pag. 57.
Refelluntur Pseudomagistrorum responsiones. pag. 58. nu. 3.
VI. Tertia ratio; ex eo, quòd non possint in alia vita peccatores iustificari. pag. 61.
Non esse post hanc vitam pœnitentiæ locum, ostenditur primò rationibus. ibidem, numero 2.
Secundò, ex sacris Scripturis. pag. 62. num. 6.
Tertiò, ex Patribus, quos Armeni su-

խս, ազատեաց ամենեսեան, զչար հոգիս թէ արդարոց թէ ամբարշտաց:
Հաստատեն սուտ վարդապետք ոմանք: Թիւ. Զ.
Ուրանան այլ հարքն հայոց ուղղափառք: Թիւ. Ժ.
Բ. Թէ քրիստոս, իջեալ ՚ի դժոխս, ազատեաց միայն զհոգիսն արդարոց. նախ ցուցանի ՚ի սուրբ գրոցն:
Գ. Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն:
Դ. Երրորդ՝ ցուցանի բանականութբ, և պատճառօք: առաջին պատճառն է՛ վասն պատժոյ հոգւոց ամբարշտաց յաւիտենականն: Թիւ. Ա.
Եւ այս նախ ցուցանի ՚ի սուրբ գրոցն: Թիւ. Դ.
Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն: Թիւ. Ը.
Երրորդ՝ ցուցանի վկայութբ ինքեան եկեղեցւոյն հայոց: Թիւ. ԺԴ.
Լուծանին առարկութիւնք հակառակորդացն: Թիւ. ԺԵ.
Ե. Երկրորդ՝ պատճառ է՛. զի դարն հին օրինացն ոչ էր լաւագոյն քան զդարս նոր օրինաց:
Լուծանին առարկութիւնք հակառակորդացն: Թիւ. Գ.
Զ. Երրորդ՝ պատճառ է՛. զի ոչ կարէին մեղաւորքն ՚ի հանդերձեալ կենսն ապաշխարել և արդարանալ:
Թէ ոչ գոյ ՚ի հանդերձեալ կենսն տեղի և ժամանակ ապաշխարութե և արդարանալոյ. նախ ցուցանի բանականութբ: Թիւ. Բ.
Երկրորդ՝ ցուցանի ՚ի սուրբ գրոցն: Թիւ. Զ.
Երրորդ՝ ցուցանի վկայութբ սրբոց հար

հարցն ։ Թիւ. ԺԲ.
Է. Լուծմունք առարկութեանց սուտ վարդապետացն ։
Ը. Եթէ Քս, իջեալն ՚ի դժոխս, ազատեաց զհոգիս բարեպաշտ մարդկան ՚ի պատժոց քաւարանին ։
Եթէ ազատեաց զհոգիս երեխայից. որք մեռան ՚ի սկզբնական մեղօք ։ Թիւ. Դ.
Թէ առ ո՞ր օթևանս դժոխոց յառաջագոյն էջն հոգին քրիստոսի ։ Թիւ. Է.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս կայանաց հոգւոց մեղաւորաց զկնի մահուանն ելանեն ։

Ա. Արդեօք, եթէ Քս աւերեաց ամենևին զտեղի դժոխոցն. և կացոյց զօթևանս հոգւոց մեղաւորաց ՚ի յօդս ։
Հաստատեն սուտ վարդապետքն ։ Թիւ. Ա.
Բացասեն այլ հարքն հայոց ուղղափառք ։ Թիւ. Է.
Բ. Թէ հոգիք մեղաւորաց ոչ ՚ի յօդս այլ ՚ի դժոխս երթան ՚ի մարմնոյն ելեալ. նախ ցուցանի ՚ի սուրբ գրոցն ։
Գ. Երկրորդ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն ։
Դ. Երրորդ ցուցանի բանականութբ ։
Ե. Լուծմունք առարկութեանց սուտ վար

suscipiunt. pag. 64. num. 11.
VII. Soluuntur Pseudomagistrorum obiectiones. pag. 66.
VIII. An Christus suo descensu ad Inferos liberauerit pias animas à Purgatorijs pœnis? pag. 73.
An liberauerit animas infantium, quæ decesserant cum peccato originali? pag. 74. num. 4.
Ad quæ loca Inferorum realiter, ac propriè anima Christi descenderit? pag. 75. num 7.

QVÆSTIO QVARTA

De Loco, quò migrent animæ, cùm peccato obstrictæ de corporibus exeunt.

I. §. An Christus Inferorum loca post mortem destruxerit, atq; aëris regionem ad animas peccatorum deinceps suscipiendas substituerit? pag. 77.
Affirmant Armeniorum Pseudomagistri. ibid. num. 1.
Negant Armeni Patres Catholici. pag. 79. num. 7.
II. Animas peccatorum non in regionem aëream, sed ad Inferos è corporibus demigrare, ostéditur primò ex sacris Scripturis. pag. 81.
III. Secundò ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag. 84.
IV. Tertiò rationibus. pag. 90.
V. Soluuntur Pseudomagistrorum

obiectiones. pag. 91.

Quo modo Armenia Inferorum vim post Christi mortem experta sit? pag. 97. num. 18.

վարդապետացն։

Թէ զինչ աշխարհն Հայոց փորձեց զզօրութիւն դժոխոց զկնի մահուանն Քի։ Թիւ. ՂԷ.

QVÆSTIO QVINTA

De Iudicio de Animabus particulari.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս յատկական դատաստանին իւր իւրաքանչիւր հոգւոյ։

I. §. An Deus statim à morte vniuscuiusque singulas animas iudicet Iudicio particulari? pagina 101.

Negant Armeniorum Pseudomagistri. ibidem, num. 1.

Affirmant Armeni Patres Catholici. pag. 102. num. 3.

Affirmatiua sententia probatur primò ex sacris Scripturis. pagina 103. num. 5.

Secundò, ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pagina 104. num. 10.

Tertiò, ex Armenis libris. pagina 107. num. 18.

Quartò, ex Definitione Florentini Concilij, à Legatis Armeniorum suscepta. pag. 108. num. 21.

Soluuntur obiectiones. pag. 149. num. 1.

ա. Դատին. Ասի՞ թէ յետ մահու առ ժամայն զկնի յայս առանձնական դատաստանն իւր իւրաքանչիւր հոգւոյ։

Բացասեն սուտ վարդապետքն ։ Թիւ. ա.

Աստուածն այլ հարքն Հայոց ուղղափառք։ Թիւ. գ.

Թէ հոգիք դատին յայս առժամայն զկնի մահուն առանձնական դատաստանաւ. նախ ցուցանի 'ի սբ գրոցն ։ Թիւ. ե.

Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութբ սրբոց հարցն ։ Թիւ. ժ.

Երրորդ՝ ցուցանի վկայութբ Հայոց գրոցն ։ Թիւ. ժը.

Չորրորդ՝ ցուցանի 'ի սահմանադրութէ եկեղեցւոյ ։ Թիւ. իա.

Լուծանին առարկութիւնք հակառակորդացն ։ ահա 'ի յութներորդ՝ պրակին եւթներորդ՝ վիճաբանութեանս ։

ՎԵՑԵՐՈՐԴ
ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս պատժոց հոգւոց ամբարշտաց ։

ա. Գլուխ. Մի՞թէ պատիժ և չար չարանք հոգւոց ամբարշտաց սկըսանին առաժամայն զկնի մահուան ։

Բացասեն սուտ վարդապետքն ։ Թիւ. ա.

Աստատեն այլ հարքն հայոց ուղղափառք ։ Թիւ. բ.

բ. Թէ հոգիք ամբարշտաց չարաչար յետ մահուանն կրեն զպատիժ և զչարչարանս ըստ արժանեաց իւրոց. նախ ցուցանի ՚ի սբ գրոցն ։

գ. Երկրորդ ցուցանի վկայութեամբ հայոց գրոցն ։

դ. Երրորդ ցուցանի վկայութբ սրբոց հարցն ։

Լուծանին առարկութիւնք ։ առն՚ի յեւթներորդ պրակին եւթներորդ վիճաբանութեան ։

QVÆSTIO SEXTA

De Pœnis impiarum Animarum.

I. §. Vtrùm Animæ Reproborum statim à morte incipiant pœnas sibi debitas luere? pagina 113.

Negant Armeniorum Pseudomagistri. ibidem, num. 1.

Affirmant Armeni Patres Catholici. pag. 114. num. 2.

II. Affirmatiua Sententia probatur primò ex sacris Scripturis. ibidem.

III. Secundò, ex Armenis libris. pagina 117.

IV. Tertio, ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag. 120.

Soluuntur obiectiones. pag. 149. num. 1.

ԵՒԹՆԵՐՈՐԴ
ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս փառաց հոգւոց սրբոց ։

ա. Գլուխ. Մի՞թէ հոգիք սրբոց կան և փառաւորին ՚ի մէջ երկնից յառաջ քան զհասարակաց դատաստանն ։

Բացասեն սուտ վարդապետքն ։ Թիւ. ա.

Աստ-

QVAESTIO SEPTIMA

De Gloria sanctarum Animarum.

I. §. Vtrùm animæ Sanctorum sint, & glorificentur in Cælis ante Vniuersale Iudicium? pagina 125.

Negant Armeniorum Pseudomagistri. ibidem, num. 1.

Affir-

Affirmant Armeni Patres Catholici. pag. 126. num. 3.

II. Affirmatiua Sententia probatur primò ex sacris Scripturis pagina 127.

III. Secundò, ex Patribus, & libris Armenis. pag. 132.

IV. Tertio ex Ecclesiæ ipsius Armenæ testimonio. pag. 136.

V. Quartò, ex Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt. pag. 139.

VI. Quintò, rationibus. pag. 146.

VII. Soluuntur Pseudomagistrorum obiectiones. pag. 149.

Աստուածն այլ հարքն հայոց ուղղափառք։ Թիւ. Գ.

Բ. Թէ հոգիք սրբոց նախ քան զօրն հատուցման դատաստանին փառաւորին ՚ի յերկնից արքայութեն. նախ ցուցանի ՚ի սբ գրոցն.

Գ. Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութք հարց և գրոցն հայոց։

Դ. Երրորդ՝ ցուցանի վկայութք նորին եկեղեցւոյն հայոց։

Ե. Չորրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն յունաց և լատինացւոց։

Զ. Հինգերորդ՝ ցուցանի բանականութք։

Է. Լուծանին առարկութիւնք սուտվարդապետացն։

QVÆSTIO OCTAVA

De Visione beata sanctarum Animarum.

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս երանելի տեսութե փառաւորեալ սբ հոգւոց։

I. §. An Beati videant intuitiuè in Patria diuinam essentiam? pagina 157.

Negant Armeniorum Pseudomagistri, Beatos intueri, aut vllo modo intueri vnquã posse diuinam essentiam. ibid. nu. 1.

Affirmant Armeni Patres Catholici. pag. 159. num. 5.

II. Quòd Beati videant de facto intuitiuè diuinam essentiã, ostenditur primò ex sacris Scripturis. pag. 160.

III. Secundò, ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag 165.

Ա. Պրակն. Մի՞թէ երանելի սբ հոգիքն տեսանեն ՚ի յարքայութեն յայտնապէս զէութիւն այ։

Բացասեն սուտ վարդապետքն. ասելով, թէ ոչ որ կերպիւ կարեն սբ հոգիքն տեսանել զէութիւն այ։ Թիւ. Ա.

Աստուածն այլ հարքն հայոց ուղղափառք։ Թիւ. Ե.

Բ. Թէ երանելի սուրբ հոգիքն յայտնապէս հային ՚ի յա̄ծային էութիւնն. նախ ցուցանի ՚ի սուրբ գրոցն։

Գ. Երկրորդ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն։

IV.

Դ. Եր

Դ. Երրորդ՝ ցուցանի բանաւորութեամբ ։
Ե. Լուծանել լինին առարկութիւնք հակառակորդաց ։
Որպէս պարտ իցէ ուղղագրել զերգսն. զոր երգէ ի վերայ սորա հայոց եկեղեցին ։ Թիւ. Խ.

IV. Tertiò, rationibus. pag. 170.
V. Soluuntur obiectiones aduersariorum, pag. 176.
Quomodò sint corrigenda verba, quæ super hoc passim canit Armena Ecclesia? pag. 189. num. 40.

ԻՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս քաւարանի բարեպաշտ հոգւոց ։

Ա. Պրակս. Արդ՝ Թէ գոյ՞ի հանդերձեալ կենսն քաւարան հոգւոց ։
Բացասեն սուտ վարդապետքն ։ Թիւ. Ա.
Աստուածն այլ հարքն հայոց ուղղափառք ։ Թիւ. Զ.
Բ. Թէ գոյ քաւարան բարեպաշտ հոգւոց. նախ ցուցանի վկայութեամբ գրոցն հայոց և աղօթից նոցա ։
Գ. Երկրորդ ցուցանի ՚ի սուրբ աստուածաշունչ գրոցն ։
Դ. Երրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն ։
Ե. Չորրորդ՝ ցուցանի բանաւորութեամբ ։
Զ. Լուծանել լինին առարկութիւնք սուտ վարդապետացն ։

QVÆSTIO NONA

De Purgatorio piarum Animarum.

I. §. Vtrùm sit in alia Vita Purgatorium animarum? pag. 191.
Negant Armeniorum Pseudomagistri. ibidem, num. 1.
Affirmant Armeni Patres Catholici. pag. 193. num. 6.
II. Esse piarum animarum Purgatorium, suadetur primò ex Armenis libris, ac precibus. p. 194.
III. Secundò, ex sacris Scripturis, pag. 202.
IV. Tertiò, ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag. 207.
V. Quartò, rationibus. pag. 211.
VI. Soluuntur Pseudomagistrorum obiectiones. pag. 213.

PRÆ-

PRAEFATIO

In Tractatum de Militantis Ecclesiae Capite, ac noua Lege.

QVAESTIO
PRIMA

De Primatu Romani Pontificis.

I. §. Vtrùm Romanus Pontifex sit Caput, & Pastor vniuersalis Ecclesiæ? pag. 227.

Negant Armeniorum Pseudomagistri, ac maximè omnium Mehkitarius, qui aduersùs Diui Petri Primatum Volumen integrum exarauit. pagina 228.

II. Affirmant Armeni Patres Catholici, primò in Ecclesiasticis libris; secundò in Concilijs apud eos habitis; tertiò in suis Opusculis, Epistolis, ac Legationibus, ad Rom. Pontificem missis. pag. 231.

Afferuntur Armenorum Patrum testimonia primi generis de Primatu Romani Pontificis. pag. 232. num. 4.

Eorundem testimonia secundi generis de Primatu Romani Pontificis. pag. 239. num. 25.

Eorundem testimonia tertij generis de Primatu Rom. Pontificis. pag. 241. num. 32.

III. Resolutio Quæstionis ex pluribus Synodis Generalibus, præsertim Florentina, in qua interfue-

ՆԱԽԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վասն առաջնորդի և օրինաց քրիստոնէական եկեղեցւոյ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆ
ԱՌԱՋԻՆ
ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս գլխաւորութեան հռոմայ հայրապետին:

ա. Դրութիւն. Միթէ հայրապետն հռոմայ է՞ գլուխ և հովիւ ընդհանուր եկեղեցւոյ է.

Բացասեն սուտ վարդապետքն, մխիթար, վարդան, որ գրեաց սա թուղթ. և նմանք սոցին. ասելով. թէ ոչ Պետրոս առաքեալ գլուխ եկեղեցւոյ, և ոչ նորա աթոռոյն հռոմայ հայրապետն: Թիւ ա.

բ. Ամրաստանեն այլ հարքն հայոց ուղղափառք. նախ՝ ի յեկեղեցականս մատեանս. երկրորդ՝ ի ժողովս նոցունց. և երրորդ՝ ի շարադրութիւնս իւր, և՝ ի թուղթս, կամ առաքել ցեն առ հայրապետն հռոմայ:

Ածուցեալ առաջին ազգ վկայութեանց հարցն հայոց վասն գլխաւորութեան հռոմայ հայրապետին: Թիւ. դ.

Ածուցեալ երկրորդ ազգ վկայութեանց հարցն հայոց վն գլխաւորութեան հռոմայ հայրապետին: Թիւ. իե.

Ածուցեալ երրորդ ազգ վկայութեանց հարցն հայոց վն գլխաւորութեան հռոմայ հայրապետին: Թիւ. լբ.

գ. Լուծումն վիճաբանութեան. ելեալ ի բազում ընդհանուր ժողովոց. և մանաւանդ ի ֆլորենցիոյ ժո-

ղո

ժողովոյն, յորում էին Հայոց Հրեշտակք:

Թէ սբն պետրոս առաքեալ հաստատեալ է զնա ի քրիստոսէ գլուխ ընդհանուր եկեղեցւոյ. և թէ նոյն գլուխ կառավարեաց զնա. նախ ցուցանի ի սուրբ գրոց. Թիւ. դ. և. իը.

դ. Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց Հարցն յունաց և լատինացւոց:

ե. Թէ Հայրապետն Հռոմայ ժառանգեաց զնոյն իշխանութիւն սրբոյն պետրոսի ի վերայ ընդհանուր եկեղեցւոյ. նախ ցուցանի բանականութեամբ:

Ընդդիմադրութիւն առարկութեանցն վարդանայ: Թիւ. է.

Ընդդիմադրութիւն առարկութեանցն մխիթարայ: Թիւ. իզ.

զ. Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ առաջնոյ մեծ ժողովոցն. այս է նիկիոյ. և սարդիկայ. և կոստանդնուպոլսի. և եփեսոսի, զորս Հայք ընդունին:

է. Երրորդ ցուցանի վկայութեամբ հին սրբոց Հարցն. զոր Հայք ընդունին:

ը. Պատասխանի ընդդիմաբանութեանցն մխիթարայ ընդդէմ բանին քրիստոսի. դու ես վէմ. և ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ:

թ. Պատասխանի ընդդիմաբանութեանցն մխիթարայ ընդ դէմ բանին քրիստոսի. տաց քեզ փականս արքայութեան երկնից և այլ:

ժ. Պատասխանի ընդդիմաբանութեանցն մխիթարայ ընդ դէմ բանին քրի-

ստոսի

fuere Armeniorum Legati. pagina 248.

Quod Petrus Apostolus constitutus fuerit à Christo Caput, ac Pontifex totius Ecclesiæ; eâq; de facto regendam susceperit; ostenditur primò ex sacris Scripturis. p. 249. n. 4. & 257. n. 28.

IV. Secundò, ex Patribus Græcis, & Latinis, quos Armeni suscipiunt. pag. 261.

V. Quòd Romanus Pontifex Petro successerit in Præfectura totius Ecclesiæ, ostenditur primò rationibus. pag. 267. num. 1. & 272. num. 17.

Respondetur ad obiectiones Vartani. pag. 269. num. 8.

Respondetur ad obiectiones Mehkitarij. pag. 275. num. 26.

VI. Ostenditur secundò ex Prima, Secunda, & Tertia S. Synodo Generali; quas solas Armeniorũ Pseudomagistri suscipiunt. pag. 280.

VII. Ostẽditur tertiò testimonijs veterum Patrum, quos suscipit Armena Ecclesia. pag. 292.

VIII. Refelluntur rationes, adductæ à Mehkitario contra illud: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* pag. 299.

IX. Refelluntur rationes, adductæ à Mehkitario contra illud: *Tibi dabo claues Regni Cælorum; & quodcunque ligaueris* &c. pagina 310.

X. Refelluntur rationes, adductæ à Mehkitario contra illud: *Pa-*

sce

sce oues meas. pag. 318.

ստոսի. արածեա՛ զոչխարս իմ:

XI. Refelluntur rationes, adductæ à Mehkitario contra illud: *Tu aliquandò conuersus confirma fratres tuos*. vbi etiam respondetur ad omnes Petri lapsus, ac defectus, quos Hæreticus obijcit. pag. 326.

ԺԱ. Պատճառն ընդդիմաբանութեանցն Մխիթարայ ընդ դէմ բանին Քրիստոսի. դու երբեմն դարձցիս և հաստատեսցես զեղբարս քո:

XII. Refelluntur rationes, quibus probare nititur Mehkitarius, Armenam Ecclesiam esse in potestate æqualem Romanæ. pag. 337.

ԺԲ. Պատճառն ընդդիմաբանութեանցն Մխիթարայ. որով կամի ցուցանել. թէ Հայոց եկեղեցին է հաւասար Հռովմայ եկեղեցւոյն:

Soluitur Vartani obiectio, petita ex illis verbis: *Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos: non ita erit inter Vos*. pagina 356. num. 58.

Լուծեալ լինի առարկութիւն Վարդանայ՝ ի բանիցն այնոցիկ. իշխանք ազգաց տիրեն նոցա. և այլն: Թիւ. ԾԸ.

XIII. Peroratio Auctoris ad Patres Armenos in eorum Pseudomagistros. à pag. 358. vsque ad pag. 372.

ԺԳ. Բան կղէմէս վարդապետին առ հարս և վարդապետս Հայոց ընդ դէմ հերձուածողաց:

QVAESTIO SECVNDA

De Lege Mosaica.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս հին օրինացն մովսէսի:

I. §. Vtrùm Lex Mosaica post nouam Legem, à Christo latam, sit obseruanda? pag. 373.

Ա. Պրակն. Մի՞թէ պարտ իցէ քրիստոնէից պահել զհին օրէնս մովսէսի:

Explicatur ratio Mosaicæ Legis, & propositæ quæstionis. ibid. num. 1.

Յայտ լինի որպիսութիւն հին օրինացն և առաջիկայ վիճաբանութեան: Թիւ. Ա.

Præcepta moralia veteris legis, vtpotè naturalia, ab omnibus,

Պարտ է՝ ամ̃ մարդկան նամ̃դարս պահել զտասն բարոյական պատ

&

կա

կամք հին օրինացն․ զի են սոքա
բնականն պատուիրանք։ Թիւ․ Ե․
Բարոյականն պատուիրանք հին օրինա
ցն ոչ լուծան 'ի քնէ 'ի ձեռն ա֊
ւետարանականն օրինացս․ այլ
հաստատեցան և կատարեցան։
Թիւ․ ԺԵ․

բ. Թէ պարտ իցէ քրիստոնէից պա
հել և զարարողականն աւանդու
թիւնս ոմանս հին օրինացն մո
վսէսի․ ստորասեն սուտ վարդա
պետքն։

Իսկ բացասեն այլ հարքն հայոց
ուղղափառք համօրէն ընդհա
նուր եկեղեցեաւն քն։ Թիւ․ Թ․

գ. Թէ ամենայն արարողականն պատու
իրանքն հին օրինացն խափա
նեցան զկնի աւետարանականն
նոր օրինացս․ նախ ցուցանի 'ի
սբ գրոցն։

դ. Երկրորդ՝ ցուցանի բանականութեամբ։
Լուծանին պատճառաբանութիւնք սուտ
վարդապետացն։ Թիւ․ ԺԹ․

ե. Երրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ սրբոց
հարցն․ զոր հայք ընդունին։

զ. Զհաբերի կանոնն մատուցանելոյ
այ զանասունս․ ըստ սովոր գրե
ալ կայ 'ի գիրս մաշտոցին հայոց։
Նորին կանոնն և պատարագն անա
սնոց մերժի և նշաւակի։ Թիւ․
Ժա․ և Իդ․ և Լը․

է. Լուծանին առարկութիւնք սուտ
վարդապետացն։

& in omni statu sunt obseruanda. pag. 374. num. 3.

Lex vetus moralis per Euangelicam legem confirmata, & perfecta à Christo fuit, remotis corruptelis in illam inductis. pag. 378. num. 15.

II. Pleraque Cæremonialia præcepta veteris Legis esse à Christianis obseruanda, affirmant Pseudomagistri; atq; ad ea Armenũ populũ obligãt. p. 382.

Negant verò Armeni Patres Catholici vnà cum vniuersali Ecclesia. pag. 385. num. 9.

III. Omnia Cæremonialia præcepta veteris Legis abrogata esse post nouam Legem, ostenditur primò ex sacris Scripturis. pagina 387.

IV. Secundò, rationibus. pag. 397.

Refelluntur Pseudomagistrorum Responsiones. p. 403. n. 19.

V. Ostẽditur tertiò ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pag. 406.

VI. Referuntur preces, ac Cæremoniæ, quibus Armeni pecora sacrificãt. à p. 411. vsq; ad 423.

Ritus Armenus sacrificandi pecoris, vnà cum ipso Sacrificio, improbatur. pag. 414. n. 10. & 419. n. 25. & 424. n. 38.

VII. Soluuntur Pseudomagistrorum obiectiones. pag. 427.

QVAESTIO TERTIA

De Sacramentis nouæ Legis in genere.

I. §. Quot, & quæ ſint Eccleſiæ Sacramenta ? pag. 437.

Sacramentorum ſubſtantias peruertit Vartanus. pagina 440. num. 8.

II. Septem nouæ Legis Sacramenta probantur ex ſacris Scripturis. pag. 441.

Confirmantur etiam ex ratione. pag. 448. num. 22.

III. Refellitur primus, & ſecundus error Vartani circa Sacramenta. pag. 450.

Primus error: Chriſmatis Sacramentum non perfici in obſignatione frontis cum debita forma; ſed in conſecratione ipſius Chriſmatis. ibid. num. 1.

Secundus error: Pœnitentiæ Sacramẽtum nõ eſſe ab Extrema vnctione diuersũ. p. 453. n. 7.

Reſpondetur ad obiectiones Vartani. pag. 455. num. 15.

IV. Refellitur tertius, quartus, & quintus error Vartani circa Sacramenta. pag. 457.

Tertius error: Funus ſupra defunctos eſſe ſeptimum Eccleſiæ Sacramentum. ibidem, numero 1.

Quartus error: Chriſmatis obſignationẽ eſſe ad Baptiſmi ſubſtan-

ԵՐՐՈՐԴ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս սուրբ խորհրդոց նոր օրինաց առ հասարակ ։

ա. Որպէս . Թէ ո՞յք իցեն որ խորհուրդք եկեղեցւոյ ։

Վարդանն այլայլէ և փոփոխէ զէութիւնս սուրբ խորհրդոցն. Թիւ. ը.

բ. Եւ թէ սուրբ խորհուրդքն եկեղեցւոյ նախ ցուցանին ի սուրբ գրոցն ։

Երկրորդ՝ ցուցանին բանականութեամբ։ Թիւ. իբ.

գ. Ընդդիմախօսութիւն առ առաջին և երկրորդ մոլորութիւն Վարդանայ ի վերայ սուրբ խորհրդոցն ։

Նախ մոլորեցաւ Վարդանն ասելով. թէ դրոշմն խորհրդոյն կատարի յօծման օրհնեալ մեռոնին ։ Թիւ. ա.

Երկրորդ՝ մոլորեցաւ ասելով. թէ խորհուրդ ապաշխարութեան է՝ վերջին օծումն ։ Թիւ. է.

Պատասխանի առարկութեանցն Վարդանայ ։ Թիւ. ժե.

դ. Ընդդիմախօսութիւն առ երրորդ և չորրորդ և հինգերորդ մոլորութիւնն Վարդանայ ի վերայ սուրբ խորհրդոցն ։

Երրորդ՝ մոլորեցաւ Վարդանն ասելով. թէ եօթներորդ խորհուրդ եկեղեցւոյ է՝ կատարումն ի վերայ ննջեցելոց ։ Թիւ. ա.

Չորրորդ՝ մոլորեցաւ ասելով . թէ դրոշմելն մեռոնաւ է՝ հարկաւոր

ստա էութին մկրտութեան. Թիւ. Է.

Պատճառի տուաւրկութեանց Վարդանայ։ Թիւ. Ժա.

Թէ որն իցէ հինգերորդ՝ մոլորութին նորա ի վերայ սուրբ խորհրդոյս։ Թիւ. Իզ.

Ե. Թէ սուրբ խորհուրդքն նոր օրինաց պարգևեն սրբացուցիչ շնորհս արժանի ընդունողաց. նախ ցուցանի վկայութբ նորեանս եկեղեցւոյ հայոց։

Երկրորդ՝ ցուցանի ՚ի սբ գրոցս. և բանականութեամբ։ Թիւ. Ժզ.

Զ. Երրորդ՝ ցուցանի վկայութբ հինն սրբոց հարցն։

Հաւաքերի պատճառ. վասն որոյ երեք սբ խորհուրդք միայն՝ տպաւորեն ի վերայ հոգւոյ զկնիքն Թիւ. Լե.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս իւրաքանչիւր սբ խորհրդոյ նոր օրինաց։

ՎԱՍՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

Գլուխ. Ա.

Ա. Գլուխ. Թէ զինչ իցէ նիւթ և ձև սբ խորհրդոյ մկրտութե։

Լուծանելն տուաւրկութեցն Յոհ. Հայոց եպսկ. Թէ կոչումն երրորդ անձանց ոչ է հարկաւոր ՚ի ձև բանին մկրտութեն Թիւ. Դ.

Լու-

stantiã necessariã. p. 459. n. 6.

Respondetur ad obiectiones Vartani. pag. 460. num. 10.

Quintus error circa Sacramentum Eucharistiæ, qualis? pagina 465. num. 25.

V. Quòd singula Sacramenta nouæ Legis conferant gratiam sanctificantem, ostenditur primò ex verbis ipsis Armenæ Ecclesiæ; quamuis oppositum ipsa credere communiter censeatur. pag. 466.

Secundò, ex sacris Scripturis, & ratione. p. 471. num. 16.

VI. Tertiò, ex priscis Patribus, quos Armeni suscipiunt. p. 473.

Adducitur ratio, cur tria tantùm Sacramenta imprimant in anima Characterẽ. p. 484. n. 35.

QVAESTIO QVARTA

De singulis Sacramentis nouæ Legis.

DE SACRAMENTO *Baptismi.*

§. I.

I. Sect. Quę sit materia, & forma huius Sacramenti? p. 489.

Soluitur obiectio Ioannis Armen. Episc. asserẽtis, inuocationẽ Trinitatis non esse in forma Baptismi necessariã. p. 490. n. 4.

Sol.

Soluuntur obiectiones Vartani, &Gregorij Dattieuensis contra formam Baptismi, à Latina Ecclesia vsurpatam. p. 492. num. 8.

Լուծանին առարկութիւնք Վարդանայ և Գրիգորի Տաթևացւոյն ընդդէմ ձևոյ բանին զոր ՚ի կիր առնու մէ եկեղեցին Հռոմայ ՚ի մկրտելն: Թիւ. Ը.

II. An Baptismus siue in re, siue in voto, sit necessarius necessitate medij ad Salutem? pag. 497.

Բ. Մի՞թէ մկրտութիւն իցէ ամենևին հարկաւոր վ՟ն փրկութե՟:

Negant Armeniorum Pseudomagistri; qui propterea mori sinunt sine Baptismo Infantes, cùm non possunt solemniter baptizari. ibid. num. 1.

Բացասեն սուտ վրդպտքն: և յոր ժամ երեխայք ՚ի կարծիս մահու ոչ կարեն հանդիսաւոր մկրտիլ. թողուն զն՟ս մեռանիլ առանց մկրտութե՟: Թիւ. Ա.

Affirmat Ecclesia Catholica; cuius Definitio probatur primò ex sacris Scripturis. pag. 498. num. 3.

Ստորասէ կաթուղիկէ եկեղեցին. և թէ ոչ կարէ երեխայն փրկիլ առանց մկրտութե՟. նախ ցուցանի ՚ի սբ՟ գրոց: Թիւ. Գ.

Secundò, rationibus. pagina 499. num. 6.

Երկրորդ՝ ցուցանի բանականութե՟: Թիւ. Զ.

Tertiò, testimonijs veterum Patrum, & Conciliorũ. ibid. n. 7.

Երրորդ՝ ցուցանի վկայութբ՟ սրբոց հարցն և ժողովոցն: Թիւ. Է:

Soluuntur Armeniorum obiectiones. p. 500. num. 10.

Լուծանին առարկութիւնք սուտ վրդպտացն: Թիւ. Ժա.

III. An in Baptismo trinæ immersionis licitè possit Minister ter repetere totam formam? pagina 507.

Գ. Մի՞թէ պաշտօնեայ ընկղմելով երիցս զերեխայն ՚ի ջուր. կարիցէ երիցս կրկնել զբոլոր ձևն բանին.

Affirmant Armeniorum Pseudomagistri; qui etiã ita faciendũ iniungunt in suo Rituali. ibidem, num. 2.

Ստորասեն սուտ վրդպտքն. և այդպէս հրամայեն առնել ՚ի յօրէնս մաշտոցին հայոց: Թիւ. Բ.

Refellitur talis ritus Armenus. pagina 508. num. 3.

Սուտ ցուցանի այդպիսի հրամանք և վարդապետութի նոցա: Թիւ. Գ.

IV. An in casu necessitatis, absente Sacerdote, liceat alijs baptizare? p. 510.

Դ. Մի՞թէ ՚ի կարծիս մահու երեխայի. յորժամ ոչ գոյ քահանայ, արժան իցէ այլոց մկրտել զնա միայն ջրով և հարկաւոր ձևով բանին:

Negant Armeniorum Pseudomagistri, quorum Infantes, absen-

Բացասեն սուտ վրդպտքն: որք և թողուն զերեխայս մեռանիլ ա-

sen.

ռա

ուանց մկրտութեան, յորժամ պա_
տրաստ ոչ գտանին քահանայքն :
Թիւ . բ .
Առաքեալ կաթուղիկէ եկեղեցին .
և նորա առաքելութիւն ճշմարիտ
ցուցանի նախ բանականութեամբ :
Թիւ . դ .
Երկրորդ' ցուցանի 'ի սուրբ գրոցն :
Թիւ . զ .
Երրորդ' ցուցանի վկայութեամբ հին սր
բոց հարցն : Թիւ . ը .
Լուծանին առարկութիւնք գրիգո_
րի տաթևացւոյն : Թիւ . ժգ .

ՎԱՍՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ԴՐՈՇՄԻ

Գլուխ . բ .

ա . Հատուած . Թէ զինչ իցէ նիւթ և ձև
սբ խորհրդոյն դրոշմի :
Թէ որպիսի արարողութեամբ տայի_
նն հայք սուրբ զխորհուրդ դրոշ
մին : Թիւ . դ .
բ . Մի' թէ ոչ միայն եպիսկոպոս, այլ և ս
քահանայ իցէ սովորական պաշ
տօնեայ այսր խորհրդոյս :
Առաքեալն սուտ վարդապետքն :
Թիւ . բ .
Թէ սովորական պաշտօնեայ սբ
խորհրդոյ դրոշմին է' միայն եպիս
կոպոսն ցուցանի 'ի սբ գրոցն .
Թիւ . ե .
Երկրորդ' ցուցանի բանականութեամբ :
Թիւ . է .
Երրորդ' ցուցանի վկայութեամբ հին սր
բոց հարցն և ժողովոցն : Թիւ . ժ .
Լուծանի առարկութիւն վարդա_
նայ :

ſente Presbytero, mori permittuntur ſine Baptiſmo. ibidem num. 2.
Affirmat Eccleſia Catholica, cuius Definitio probatur primò ratione. pag. 511. num. 4.
Secundò, ex ſacris Scripturis. ibidem, num. 6.
Tertiò, teſtimonijs veterũ Patrũ, quos Armeni ſuſcipiunt. pag. 512. num. 8.
Soluuntur obiectiones Gregorij Dattieuenſis. pag. 514. n. 13.

DE SACRAMENTO Chriſmatis.

§. II.

I. Sect. Quæ ſit materia, & forma huius Sacramenti. pag. 519.
Explicatur ritus, quo confertur apud Armenos Sacramentum Confirmationis. p. 520. n. 4.
II. An præter Epiſcopum etiam Presbyter ſit Miniſter ordinarius Confirmationis? pag. 523.
Affirmant Armeniorum Pſeudomagiſtri. pag. 524. num. 2.
Ordinarium Confirmationis Miniſtrum eſſe ſolum Epiſcopũ, oſtenditur primò ex ſacris Scripturis. pag. 525. num. 5.
Secundò, ratione. pagina 525. num. 7.
Tertiò, teſtimonijs veterum Patrũ, & Conciliorũ. pag. 526. n. 10.
Soluitur obiectio Vartani. pagina

na 529. num. 17.

Potest simplex Sacerdos ex dispensatione Summi Pontificis Sacramentum Confirmationis administrare. pagina 531. numero 23.

Probabile demonstratur, talem dispensationem Armenis Presbyteris permissiuè saltem concessam fuisse. pagina 533. numero 29.

Admonentur de quibusdam rebus Armenij; ne ipsorum Confirmatio omninò frustretur. pagina 535. num. 35.

նայ : Թիւ . ԺԷ .

Յայնժամ կարող է՛ սոսկ քահանայն տալ զխորհուրդ դրոշմին . յորժամ առնու զայս իշխանութիւն ՚ի մեծէ հայրապետէն ընդհանուր եկեղեցւոյ : Թիւ . ԻԳ .

Հաւանական կարծիք է՛ . թէ հռովմայ հայրապետն թոյլ ետ հայոց քահանայից տնօրել զիշխանութիւն տալոյ զայս խորհուրդս : Թիւ . ԻԹ .

Պատուէր է՛ հայոց զգուշանալ վ(ա)ս(ն) իրաց ոմանց . զի մի՛ դրոշմելն իւրեանց ունայն լիցի : Թիւ . ԼԵ .

DE SACRAMENTO *Eucharistiæ.*

§. III.

ՎԱՍՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Պրակք . Գ .

I. Sect. Quæ sit materia, & forma huius Sacramenti? pag. 538.

Refellitur error aliquorum Armeniorum, asserentium, transubstantiationem munerũ inchoari in Oblatione Missæ, ac deinceps successiuè compleri per reliqua Sacerdotis verba. pagina 539. num. 5.

Quæ verba, & Cæremoniæ de Armenæ Liturgiæ medio tolli dedebeant; ne per ea populus in Idololatriæ speciem inducatur? pag. 541. num. 9.

Refellitur error Vartani, aliorumque Pseudomagistrorum, asserentium, formam huius Sacramen-

Ա . Գլուխ . Թէ զի՞նչ իցէ նիւթ և ձևս այս խորհրդոյ հաղորդութեան :

Ընդդիմաբանութիւն չար կարծեացն ոմանց . որք ասեն . թէ սկսանին նուէրքն լինել մարմին և արիւն քրիստոսի , յորժամ մատուցանին և բերին շուրջ պատարագանօք : Թիւ . Ե .

Թէ անպարաշաճ են այն բանքն ՚ի սկզբանն պատարագին . մարմինն տէրունականն և արիւն փրկչականն կայ առաջի և այլն : Թիւ . Թ .

Ընդդիմաբանութիւն չար կարծեացն ոմանց . որք ասեն . թէ ոչ լինի փոխարկումն նուիրացն յորժամ քահա

men-

-զանհանայն առնէ զանհանէք բա_
նսն չէ, այլ յաղօթամատոյց քահանայ
զաղօթն. տես զնոյն օրհնութեան
և այլն. Թիւ. ժա.

Թէ տէրունական բանքն են միայն ձև
նա սորա ով խորհրդոյս. նախ
ցուցանի՛ ի սբ գրոց. Թիւ. ժէ.

Երկրորդ՝ ցուցանի բանաւորութբ.
Թիւ. ի.

Երրորդ՝ ցուցանի վկայութբ նորին
եկեղեցւոյն Հայոց. Թիւ. իբ.

Թէ որպէս պարտին հայք ուղղել
զայն աղօթս. Թէ որով ըղ
հացս օրհնեալ՝ մարմինն ճշմար
տապէս առաջասցեն և այլն. Թիւ.
խ.

Չորրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ
հարցն սրբոց Հայոցն. Թիւ. խէ.

Լուծանին առարկութիւնքն վարդա
նայ. Թիւ. ծե.

Բ. Մի՞թէ պարտ իցէ խառնել սա_
կաւ ինչ ջուր ի գինին սրբոյ բա_
ժակին:

Բացասեն սուտ վարդապետք և մանա
զկերտի չարաժողովն. որ հրամայ
ի մէջ Հայոց մատուցանել զգինին
անխառն. Թիւ. ա.

Աստատեն ուղղափառքն. և թէ
այս է խառնումն Հայրենի որ
իցէ. նախ ցուցանի վկայութբ
Հայոց ժողովոցն. որպէս Սսոյ, Ադա_
նոյ և Տարսոնի. Թիւ. դ. և. լգ.

Երկրորդ՝ ցուցանի ի Հասարակաց սովո_
րութէ յարևելեան և յարևմտ
եան եկեղեցւոյ. Թիւ. ե.

Երրորդ՝ ցուցանի վկայութբ հին սր
բոց հարցն, և ինքեանց առա_

քե_

menti non esse Dominica verba, sed quandam Sacerdotis Orationem. ibidem, numero 11.

Quòd Christi verba sint forma huius Sacramenti; ostenditur primò ex Sacra Scriptura. pagina 543. num. 17.

Secundò, rationibus. p. 544. n. 20.

Tertiò, ex Ecclesiæ ipsius Armenæ testimonio. p. 545. nu. 22.

Quomodò corrigenda sit in Armena Liturgia Oratio illa, per quã, post prolata Domini verba, petitur sacrorum munerum consecratio. p. 552. num. 40.

Ostenditur quartò ex Patribus; quos Armeni suscipiunt. pagina 553. num. 47.

Soluuntur obiectiones Vartani. pag. 556. num. 55.

II. Vtrùm vino sacri Calicis admiscẽda sit aqua? pag. 560.

Negant Armeniorum Pseudomagistri, & Conciliabulum Manaschiertense, cuius decreto inductus fuit in Armenã Ecclesiã ritus offerendi vinum purum in sacris Mysterijs. ibid. num. 2.

Affirmant Catholici; quorum sẽtentia probatur primò ex ipsis decretis Armenorũ Conciliorũ, Sisensis, Adanensis, atq; Tarsensis. pag. 561. nu. 4. & 570. num. 33.

Secundò, ex praxi Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ. pagina 561. num. 5.

Tertiò, testimonijs veterũ SS. Patrum, ipsorumque Apostolo-

rum, qui eandem admixtionē à Christo factam in sacro Calice tradunt; atque à nobis etiā faciendā, in suis Liturgijs præcipiunt. pag. 562. num. 7.

Aperiuntur in hac materia mendacia Seductorum Armeniæ. pag. 565. num. 17.

Probatur quartò ex decretis Conciliorum, quæ in diuersis Mundi partibus à Catholicis habita sunt. pag. 566. num. 20.

Quintò, rationibus, quas huius mixtionis reddunt SS. Patres. pag. 568. num. 27.

Refellitur Armeniorum respōsio. pag. 569. num. 30.

Soluuntur Pseudomagistrorū obiectiones. pag. 572. num. 37.

III. Vtrùm populus Christianus teneatur ex diuino præcepto sumere Eucharistiam sub vtraque specie. pag. 579.

Affirmant Armeniorum Pseudomagistri, & Latinam criminantur Ecclesiam, quòd populo Eucharistiam sub specie quoque vini non tribuat. ibid. num. 2.

Negat Ecclesia Catholica; cuius definitio probatur primò ex sacris Scripturis. ibid. num. 3.

Secundò, ex ipsius Christi Domini exemplo. pag. 580. nu. 5.

Tertiò, ex vsu, & traditione Apostolorum. pag. 581. num. 7.

Quartò, ex consuetudine senioris Ecclesiæ. ibid. num. 9.

Quintò, ex incommodis, quæ sequerentur ex vtriusque speciei ne-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

են ՚ի տալն զանազան գինւոյ ժո_ ղովրդեան ։ Թիւ. ԺԵ.
Վեցերորդ՝ ցուցանի բանականութեամբ Թիւ. ԺԸ.
Լուծանին առարկութիւնքն Վարդա_ նայ և գրիգորի տաթևացւոյն ։ Թիւ. ԺԹ.
Դ. Եթէ մանկունքն , որք ոչ հասանին ՚ի կատարեալ բանականութիւն . հարկաւորին աստուածային հրամա_ նաւ առնուլ զսբ հաղորդութիւն ։
Ասորեանն սուտ վարդապետքն ։ Թիւ. Բ.
Բացասէ կաթուղիկէ եկեղեցին , որոյ սահմանն հաստատի ցուցա_ նիւ բանականութեամբ . Թիւ Գ.
Լուծանին առարկութիւնք սուտ վար_ դապետացն ։ Թիւ. Ժ.
Եթէ յորում հասակի սկսանին ման_ կունքն կապիլ աստուածային հրամա_ նաւն առնուլ զհաղորդութիւն ։ Թիւ. ԺԹ.
Ոչ կատարեն աստուածային հրամանին այ_ նոքիկ ; որ ՚ի բազում և յերկար կե_ անս իւրեանց սակաւ միայն անգամ հաղորդութեան ։ Թիւ. ԻԱ.
Եթէ յորում ժամանակի կապեալ լինի քրիստոնեայ աստուածային հրա_ մանաւն առ ՚ի յառնուլ զհաղոր_ դութիւն ։ Թիւ. ԻԲ.
Կշտամբութիւն եպիսկոպոսաց և վարդա_ պետացն այնոցիկ . որ ՚ի կեանս իւ_ րեանց սակաւ անգամ պատարագեն , կամ հաղորդին ։ Թիւ. ԻԷ.
Կեղծաւոր պատճառանքն դոցին անտես ցուցանին ։ Թիւ. ԼԱ.

necessitate . pagina 583. numero 15.
Sextò , ratione . pag. 584. numero 18.
Soluuntur obiectiones Vartani, & Gregorij Dattieuensis . pagina 585. num. 19.
IV. Vtrùm ad Eucharistiam sumendam obligentur ex diuino præcepto etiam paruuli , discretionis vsu carentes . pag. 589.
Affirmant Armeniorum Pseudomagistri . pag. 590. num 2.
Negat Ecclesia Catholica ; cuius Definitio rationibus comprobatur. ibidem, numero 3.
Soluuntur Pseudomagistrorũ obiectiones . pagina 592.
Quando incipiant pueri ad Eucharistiam sumendam obligari ex diuino præcepto ? pagina 595. numero 19.
Non satisfaciunt diuino præcepto fideles, qui perrarò in longa vita communicant . pagina 596. numero 21.
Quo tempore teneatur Christianus Eucharistiam accipere ? ibidem, numero 22.
Coarguuntur illi Episcopi,ac Magistri Armeniorum , qui vix vnquàm in tota vita Rem sacram faciunt , aut communicant . pagina 598. num. 27.
Simulatę istorum purgationes reijciuntur . pagina 599. num. 31.

DE SACRAMENTO *Pœnitentiæ*.

ՎԱՍՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ

§. IV.

Գլուխ. Դ.

I. Sect. Aperiuntur errores Vartani circa hoc Sacramentum. pagina 604.

ա. Գլուխ. Յայտ լինին մոլորութիւնք Վարդանայ. որք եղեն այսր խորհրդոյս:

II. Quòd Pœnitentiæ Sacramentum conficiatur per Exomologesim, hoc est, per confessionē peccatorum, factam à Pœnitente, & absolutionem Sacerdotis; ostenditur primò ex sacris Scripturis. pagina 607.

բ. Թէ խորհուրդ ապաշխարութեան կատարի [illegible] ապաշխարողին և արձակմամբ քահանային. նախ ցուցանի ՚ի սբ. գրոց: Թիւ. բ.

Secundò, ex antiqua traditione, ac praxi vniuersalis Ecclesiæ. pagina 608. numero 4.

Երկրորդ՝ ցուցանի ՚ի հին [illegible]: Թիւ. դ.

Tertiò, testimonijs veterum Patrum, quos Armeni suscipiunt. ibidem, numero 6.

Երրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ [illegible]: Թիւ. զ.

III. Eos, qui post Baptisma lethaliter peccant, teneri iure diuino sua peccata Sacerdotibus aperire; ostenditur primò ex sacris Scripturis. pagina 611.

գ. [illegible] ՚ի սբ. գրոց:

Secundò, ex Patribus, quos Armeni suscipiunt. pagina 613. num. 7.

Երկրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ [illegible]: Թիւ. է.

Generalem peccatorum confessionem, quam Armenij vnà simul in Templo clara voce pronunciant, ratam non esse. pagina 615. numero 13.

Թէ [illegible]: Թիւ. ժգ.

IV. Formam Sacramenti Pœnitentiæ non esse illam, quam Vartanus propugnat: *Deus remittit peccata tua*: sed hanc: *Ego absoluo te à peccatis* &c. ostendi-

դ. Թէ [illegible]

կեմ գրեալ 'ի մեղաց և այլն ։ ցուցանի 'ի սբ գրոցն ։

Պատասխանի առարկութեանց ։ Թիւ. Ե.

Նոյն ցուցանի վկայութե հարցն ։ Թիւ. Ժզ.

Յաղագս պակասութեանց ոմանց քահանայից 'ի յարձակման մեղաց ժողովրդեան ։ Թիւ. Ի.

Ե. Թէ նիւթ խորհրդոյ ապաշխարութեան են ներգործութիւնք ապաշխարողին. այս է. զղջումն. խոստովանութիւն. և վճարումն ։

Թէ մեղքն թողեալ 'ի ձեռն խոստովանութեան՝ ոչ դառնան միւս անգամ վասն հետևեալ մեղաց ։ ցուցանի ընդդէմ վարդանայ ։ Թիւ. Գ.

Լուծեալ լինին առարկութիւնք ։ Թիւ. Ը.

ՎԱՍՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՕԾՄԱՆ

Պարբ. Ե.

Ա. Գլուխ. ուղղափառ մոլորութիւնք Հայոց վասն որոց զոր ունին 'ի վերայ այսր խորհրդոյս ։

Բ. Առ 'ի մերժել զայսպիսի մոլորութիւնս . հաստատին , և ցուցանին հետևեալ առաջարկութիւնք ։

Ա. Թէ խորհուրդ վերջին օծման ոչ կատարի . եթէ ենթակայն, որ օծանի, ոչ իցէ հիւանդ մարդ ։ Թիւ. Ա.

Բ. Թէ ոչ պարտ է տալ զնոյն սբ խորհուրդն այլ հիւանդաց .

այլ

ditur rationibus, ex sacra Scriptura deductis. pagina 617.

Soluuntur obiectiones. pag 619. num. 5.

Idem confirmatur ex Patribus. pagina 622. numero 16.

Admonentur Sacerdotes Armeni de quibusdam absolutionis suę defectibus. pag. 624. nu. 20.

V. Materia Sacramenti Pœnitentiæ sunt actus Pœnitentis, Contritio, Confessio, & Satisfactio. pagina 626.

Peccata, quæ per Pœnitentiam sunt remissa, non redire ob sequens peccatum; ostenditur contra Vartanum. ibid. n. 3.

Soluũtur Obiectiones. p. 628. numero 8.

DE SACRAMENTO *Extremæ Vnctionis.*

§. V.

I. Sect. Explicantur Armeniorum errores circa hoc Sacramentum. pagina 631.

II. Ad hos refellendos errores statuuntur, ac probantur Propositiones sequentes. pag. 633.

1. Sacramentum Extremæ vnctionis non perficitur, nisi subiectum, quod vngitur, sit homo ægrotus. ibidem, numero 1.

2. Idem Sacramentum non est conferendum, nisi infirmis,

qui

qui de vita periclitentur. pagina 635. num. 5.

3. Quælibet Ecclesia Christiana tenetur ex diuino præcepto vti hoc Sacramento. pagina 636. numero 8.

4. Materia huius Sacramenti non est vnguentum Chrismatis, sed oleum simplex Oliuæ, ab Episcopo benedictũ. Forma in quibus verbis consistat? pagina 639. numero 19.

5. Minister Extremæ Vnctionis est Presbyter. Quæ verò sint membra vngenda? pag. 640. num. 22.

III. Corollaria, ex prædictis propositionibus deducenda. pag. 642.

Coarguuntur Armenij, quòd hoc Sacramentum mortuis cadaueribus conferant. pag. 643. num. 6.

Instruuntur de valida eius administratione. pagina 646. numero 13.

Admonentur, vt abstineant à ritu cuiusdã vnctionis, beneualẽtibus applicatæ, quam ipsorũ nõnulli ad hoc Sacramentũ pertinere arbitratur. p. 648. n. 19.

DE SACRAMENTO Ordinis.

§. VI.

I. Sect. Quo ritu conferant Armenij Or-

այլ միայն հոգեվարք հիւանդացն: Թիւ. Ե.

գ. Թէ իւրաքանչիւր քրիստոնէական եկեղեցի ած այժմ հրամանաւ հարկաւորի 'ի գործ ածնուլ զխորհուրդ զերջին օծմանն: Թիւ. Ը.

դ. Թէ նիւթ այսր խորհրդոյս ոչ է' մեռոնն. այլ է' պարզ ձէթ ձիթենեաց. օրհնեալ յեպիսկոպոսէ: և Թէ զինչ իցէ ձև բանին: Թիւ. ԺԹ.

Ե. Թէ պաշտօնեայ վերջին օծմանն է' քահանայ: և Թէ որք իցեն անդամք մարմնոյ. զոր պարտ է' օծանել: Թիւ. ԻԲ.

զ. Ցզգս եզրակացութեանց ոմանց, որք հետևին 'ի նախ եդեալ առաջադրութեանցն:

Թէ յոյժ լինին մեղադրանօք լինին այնոքիկ. որ տան զխորհուրդ զվերջին օծմանն մեռեալ դիոց. քահանայիցն: Թիւ. Զ.

Թէ որպէս պարտ իցէ հայոց տալ տեղ զայս մէ խորհուրդս: Թիւ. ԺԳ.

Թէ վասնէր արժան էր նոցա ոչ օծանել զոմանս 'ի յառանձնացեալս իւ ածաց հինգ շաբաթին: Թիւ. ԺԹ.

ՑԱՂԱԳՍ ԿԱՐԳԻ ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գլուխ. Զ.

Ա. Գլուխ. Թէ որպէս հայոց եպիսկո-

կոչեալ պաշտաման զխորհրդոյ. ձեռնադրութեն:

Ordinis Sacramentum? pagina 650.

Թէ ՚ի ձեռնադրելն առն ընծայելոց գն զնոյն նիւթս գործեաց. և առ ենն զնոյն ձևս բանից. զորս առ՟ան դէ սբ եկեղեցին հռոմայ: Թիւ. գ.

Vtuntur in Ordinatione ijsdem ferè verborum formulis, rerũque materijs, quas Ecclesia Latina præscribit. p. 651. nu. 3.

Թէ համաձայնելով ընդ լատինացւոց առն մեկուսի և իւրաքանչիւրաբար զչորեսին փոքր աստիճանսն. և ոչ միայն զաստիճան ընթերցողին. ըստ սովորութե յունաց: Թիւ. դ.

Ex quatuor minoribus Ordinibus, non vnum duntaxàt Lectoratum, vt Græci, sed singulos distinctìm conferunt. pagina 652. numero 7.

Թէ զիարդ լինի ձեռնադրութիւն հայոց մինչ և ՚ի սարկաւագութիւն: Թիւ. ժը.

Quo pacto eorum Ordinatio fiat vsque ad Diaconatum? pagina 656. numero 18.

Բ. Բացայայտեալ լինի արարողութիւն որով հայք ձեռնադրեն զքահանայս:

II. Explicatur ritus ordinandi Armenum Presbyterum. pagina 658.

Երկբայեն երկու իւնչ սահմանկութիւք ինքն կերպի ձեռնադրելոյ զքահանայն հայոց. Թիւ. ժզ.

Duplex de valore huius ritus proponitur dubitatio. pag. 663. numero 16.

Խնդրի. Թէ զի՞նչ էր այդպիսի առաքակուսութեց զօրինչ վաւեր լինելն ՚ի ձեռնադրութի քահանայն հայոց: Թիւ. ժթ.

Quæritur, qua ratione nihil obstet, quominùs Ordinatio Armeni Presbyteri valida sit? pagina 664. numero 19.

III. Afferuntur, & explicantur variæ Doctorum opiniones de materia, & forma Ordinationis Sacerdotalis. pag. 665.

Ad has opiniones, ac diuersos Ordinationis ritus cõciliandos, primus dicendi modus, à quibusdam traditus, improbatur. pag. 670. num. 17.

Secundus aliorum dicendi modus improbatur. pagina 673. num. 24.

Tertius dicendi modus improbatur. pagina 674. num. 29.

Quartus dicẽdi modus ad rẽ aptissimus ostẽditur & explicatur p. 684. n. 57.

Դ. Թէ որն իցէ նիւթ և ձև բանին ՚ի ձեռնադրութեան քահանային հայոց:

IV. Quæ sint in Armeno ritu materia, & forma Ordinationis Presbyteri? pagina 690.

Թէ վասն էր հայք ՚ի ձեռնադրութե քահանայի անկարգապէս ՚ի գործ արկանեն զնիւթ և զձև բանին լատինացւոցն: Թիւ. իբ.

Cur in hac Ordinatione Armena Ecclesia præpostere vtatur materia, & forma ritus Latini? pagina 697. num. 22.

Թէ վասն բազում պատճառաց պարտ էր հայոց կատարելագործն

Plures adducuntur causæ, ob quas deberent Armenij Ordinationem

կար

nem

nem suam Presbyteralem ad seriem, statumque meliorem referre. pagina 701. num. 34.

DE SACRAMENTO *Matrimonij.*

§. VII.

I. Sect. De natura, & causis Matrimonij. pagina 709.

II. De Matrimonio rato, & irrito. pagina 713.

III. De impedimētis, Matrimoniū dirimentibus iure naturæ. p. 715.

IV. De impedimētis, Matrimoniū dirimentibus iure positiuo, siue diuino, siue politico, siue Ecclesiastico. pagina 726.

V. In quibus ex prædictis Impedimentis possit Ecclesia dispensare? pagina 733.

VI. Vtrùm Armeni ritus præscriptio, quæ discrepet à iure Canonico, valeat ratū, vel irritū reddere aliquod Matrimoniū. p. 736.

VII. An ratum esset Matrimoniū, si apud Armenios contraheretur in tertijs nuptijs post mortē secundi Coniugis? p. 743.

VIII. Vtrùm Matrimonium ratum dissolui possit quoad vinculum ob aliquam superuenientem causam? pag. 751.

IX. De Diuortio: atque etiam de Dispensatione in Impedimentis Armeni Matrimonij. pagina 764.

կարգական աստիճանն զինքն ձեռնադրութեան ։ Թ ին. ԼԴ.

ՎԱՍՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՊՍԱԿԻ

Գլուխ. Է.

Ա. Գլուխ. Յաղագս սահմանին և պատճառաց խորհրդոյ պսակին ։

Բ. Յաղագս ճշմարիտ և սուտ պսակին ։

Գ. Թէ որք իցեն արգելմունք բնական օրինաց. որ խափանեն զպսակն ։

Դ. Թէ որք իցեն արգելմունք դրական օրինաց. որ խափանեն զպսակն ։

Ե. Մի՞թէ կարող իցէ եկեղեցին ներել ի վերոյ նախասացեալ արգելմանցն պսակին ։

Զ. Մի՞թէ սահմանադրութիւն օրինացն Հայոց ունիցի զօրութիւն խափանելոյ կամ հաստատելոյ զպսակս ոմանս ՚ի մէջ նոցա ։

Է. Մի՞թէ ՚ի մէջ Հայոց հաստատուն լինէր և անխափան պսակն ՚ի յերրորդ հարսանիս զկնի մահուան երկրորդ ամուսնոյ ։

Ը. Մի՞թէ օրինաւոր պսակն քրիստոնէից կարէ լուծանել վասն պատճառի ուրուք ։

Թ. Յաղագս քակտմանն ամուսնոյն ՚ի միմեանց ։ Եւ մի՞թէ Հայոց կաթուղիկոս կարող իցէ ներել ի վերայ արգելմանցն պսակին ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ
ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆՁԵՌՈՒԹԻՒՆ.

Յաղագս որպիսութեան հոգւոյ բանականի։

ARMENARVM QVÆSTIONVM

TRACTATVS SECVNDVS

DE STATV ANIMÆ RATIONALIS.

ԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻ

Բազմամիտք ոմանք ծառայեն ա
'ի գիրսն իւրեանց. եթէ I
ազգն Հայոց զբազում
մոլորական կարծիս ու-
նի 'ի վերայ բանական հո-
գւոյ մարդկան : Նախ՝
յովհաննէս սիւներնա-
ցին պատմէ 'ի գիրս մո-
լորութեանց 'ի գլխն. ի-
ԴՒ . զհայս համառօտ , թէ հոգիք
մարդկան ոչ նոր ստեղծանին յայն յոր-
ժամ միաւորին ընդ մարմինս իւրեանց :
այլ թէ ամենեքեանն 'ի միասին ստեղ-
ծան , յայ 'ի սկզբանն . և յետոյ մի ըստ
միոջէ գան 'ի մարմինս :

Երկրորդ . զսոյնս կարծեցին
'ի գիրս հերձուածոց. և կոչին 'ի գիրս

PRÆFATIO.

MVLTÆ ſunt, quæ in hac materia Armeniorũ Nationi tribuuntur, opiniones erroneæ. Prima eſt: Humanas animas non recèns à Deo creari, cùm corporibus infundũtur; ſed omnes initiò vnà ſimul creatas eſſe; infundi deindè in corpora ſucceſſiuè. Sic de Armenijs refert Ioannes à Syderno in Direct. hær. 24.

Secunda: Eaſdem animas per ſeminis propagationem educi de potentia materiæ, quemadmodùm animæ Brutorum. Thomas à Ieſu, lib. 7. de Conuerſ. Gent. cap. 23. Seù animam filij propagari ab ani-

ma patris sui. Guido Carm. de Arm. Err. 4. Coccius in Thesauro, tom. 2. lib. 1. art. 1.

Tertia: Christum, cùm descendit ad Inferos, omnes indè animas eduxisse, tum bonas, tum malas: ac proindè Inferni pœnam non esse perpetuam. Guido de Arm.; Alphōsus de Castro aduer. hæres. lib. 8. tit. Infernus; Prateolus de Sectis hæret. lib. 1. cap. 67.

Quarta: Nullum esse Infernum; eoquod Christus, cùm illuc descendit, omnia loca illa destruxerit: interim animas detineri in aëris regione. Ioan. Chernacēsis Armen. catholicus, in epist. ad fratres vnitos; Guido Carm.; & Coccius to. 2. lib. 10. art. 8.

Quinta: Non fieri Iudicium de animabus particulare statim à morte vniuscuiusque. Colligitur ex infrà dicendis.

Sexta: Animas impiorum ante vniuersale Iudicium nullis pœnis, & supplicijs affici. Guido, Ioannes Chern., Prateolus, in locis cit.

Septima: Animas Sanctorum ante idem Iudicium non esse, nec glorificari in Cælis. Autores ijdem.

Octaua: Nec esse Purgatorij locum, in quo aliquæ animæ, à corporibus egressæ, purgentur à sordibus peccatorum. Guido; Vincentius Beluac. in spec. histor. lib. 30. c. 98. S. Antoninus par. 3. tit. 19. cap. 8. §. 10. Sebastianus Medices in Summa hæres. cap. 136.

Nona denique: Beatorū animas non intuitiuè videre, nec vnquā visuras diuinam essentiam, sed quandam

Բ զանձնոյց ասեն. Թէ հայք ունանք կար
2 ծեն, զհոգին բանականն ոչ ստեղծա
նիլ ընդ յոչընչէ. այլ ծնանիլ 'ի ծնո
ղաց. որպէս և մարմինքն իւրեանց ։

Երրորդ. ԶՔրիստոս կատարե
ցին 'ի գիրս ուԹերորդ, որ յիշէ դժո
խոց. և պրատէոլոս 'ի գիրսն առա
ջին, ասեն, զհայոց ազգն հաւատալ.
էԹէ քս յորժամ էջն 'ի դժոխս, ազա
տեաց յանդունդ զամ հոգիս Թէ ար
դարոց Թէ ամբարշտաց: Եւ Թէ ասան
Զանզի դժոխոց ոչ են յաւիտենա
կանք ։

Չորրորդ. Յոհան կրողպան քըռ
Գ նացի յաղագս հայոց 'ի Թուղթն առ
3 միաբանեալ եղբայրս. և այլք ունանք.
ասեն յիշս հայոց. Թէ կարծեն, ոչ
գոլ այժմ դժոխս: զի քս յանդ իջեալ
աւերեաց զնա բոլորովին: այլ զհո
գիսն մնալ այժմիկ 'ի հողէկային ենչ.
որ 'ի յօդս:

Հինգերորդ. Եւ Թէ կարծեն և
որ յետ վախճանելոյն մարդոյ ոչ լինի
ատենական 'ի վն իւրաքանչիւր հո
գւոյ յատուկ դատաստան:

Վեցերորդ. Նոյն վերոգրեալ պատ
միչքն ասեն. եԹէ հայք ոչ խոստովա
Դ նին զպատիժս և զտանջանս հոգւոց
4 մեղաւորաց նախ քան զօրն համարա
կական դատաստանին:

ԵւԹներորդ. Եւ Թէ և ոչ խոստո
վանին, զհոգիսն սրբոց ոչ գոլ այժմ
և ոչ փառաւորիլ 'ի յերկնից արքա
յուԹիւնն:

ՈւԹերորդ. Վինչենձիոս բելվա
ցեցին 'ի յերեսներորդ գիրս պատմու
Թեց, և սբն անտոնինոս 'ի . ԺԹ . գլ՟
ձառն երրորդ համարին եւրոյ. ասեն.
Թէ հայք ոչ դաւանին զքաւարանն.
յորում հոգիք բարի հաւատացելոյն,
ասալ

տեսանել զայն զէութեանն յայտնութիւն. Որ Ե
կենաց, մատուցանելով զերանութիւն. եւ զայս ին 5.
՚ի յայտնութեան մտացին երանութեան ։

Արմաքանոս ՚ի ճառսն ՚ի ԺԴ. ճռ" գիրս. եւ Աղփոնսոսն ՚ի գիրս յիշեալ Կերակուրայ. եւ Թովմաս կարմե լոյսն յիսուսեան" գիրս, ստնեն գՀայս Հայաստանեայց. ԽԹ. Հարիւր արարեալ եւ նոյն նենգեալ ոչ ամենայնիւ յեկեղեցին Հայեցուցանելու եւ առաքելական դեռ Թիւնն ալ. այլ մեծայն զլոյս եւ զվայրամտութիւն ինչ նորին էութեանն. յորում անստութեան կարծեն կոյանալ զկատարեալ երանութիւ ։

Աշ յաղագս են մոլորութիւնս յիշա Հոգւոյ մարդկան. զոր ասեն վերոյբեալ պատմիչքն ընծայել եկեղեցին Հայոց ։ Բայց մեք՝ անզեկացեալ զիրողութեանց եւ զարմանութեանն Հայոց, ոչ որպէս եւ դոքա յլ. ոչ ՚ի ձեռն ազատ խօս ամենապէտութեանց բամբասողաց. այլ անձամբ իսկ կացեալ չափ յայս՛ ի մէջ նոցին ժամանակի ոչ սակաւ. եւ մտածութեամբ եղեալ ընթերցող գրոց եւ գրեանց ։ Այն որոյ եւ ոչ զատուցեալ մոլորութեանցն պարտականութ առնեմ կամ Համարեմ զեկեղեցին Հայոց ։ Զի եթէ սորսպէս . եւ ոչ եմ անգէտ զիտակ. զի վարդապետ ոմանք ՚ի նոցանէ, Թէպէտ եւ խնամաւոր Համարեալ յայս մոլորեցան. եւ գրով եւ քարոզութեամբ զաղագեցին. որք ՚ի վերոյ ։ Բայց գիտեմ եւ հաստատեալ. զի եւ այլ վարդապետ Հայոց յոլովք զուգակցութեան զամենեցին եւ ուստեղծին. եւ զմոլորութիւն զայսպիսեան ՚ի բաց Հեռացեալ : Որոյ սակս գիտելի է . զի ՚ի յամի ծննդեանն քի. ռյխ եւ ա. որ Հայրապետն Հռոմայ Բենեդիկտոս սրբոյն լսեալ ՚ի բազում վկայից. Թէ

Հայքն

dam illius essentiæ claritatem; in qua visione consistere supremã beatitudinem. Armacanus lib. 14. c. 1. Guido, Prateolus, Alphonsus de Castro lib. 3. tit. Beatitudo, Medices cap. 31, & Thomas à Iesu lib. 7. cap. 17.

Զ 6 Hi sunt errores circa rationalis animæ statum, quos prædicti Scriptores Armeniorum Nationi adscribunt. Ipse porrò, qui rem Armenam non solùm auribus ab alijs accepi, sed manibus quoque tractaui, animum inducere nequaquàm possum, vt eorundem errorum ream faciam Armenam Ecclesiã. Quamuis enim obscurum mihi non sit, complures esse, ac fuisse in illa Magistros, qui hæc falsa dogmata & profiteri, & prædicare, & scriptis etiam propagare pro virili parte studuerint: quapropter anno Salutis 1341. Benedictus XII. Romanus Pontifex à multis testibus, tum Armenis, tum etiam Latinis, certior hac de re factus; misit ad eorum Regem Leonẽ IV. & Patriarcham, libellum [a], in quo

Է 7 prædictorum errorum, aliorumque plurimorum catalogus scriptus erat; iniungens illis [b], alijsque Armenis Episcopis [c], videlicet Sisensi, Tarsensi, Soldaniensi, & Episcopo Ecclesiæ sancti Thaddæi, vt ad eorum extirpationem vnà simul incumberent: tamen nihilominùs exploratissimum quoq; habeo, alios plures esse, ac fuisse Armenos Patres ab ijsdem erroribus penitùs alienos. Quarè idem Rex Armeniæ Leo, cùm prænotatum libellũ inspexisset, ni-

 mis

a. Extat libell[9] in M. S. Archiu. Vat. de rebus Tar. Arm. Græc. &c pag. 10.
b. Regest. Benedicti an. 1341. epist. 137. & ep. 138.
c. Ibid. ep. 139. 140. ad 144.

mis grauiter tulit, Armenam Ecclesiam, vt hæresibus illis conspurcatam, diffamari: iussitque illius Daniel Monachus ad eam excusandam apologeticum Commentariũ [d] edidit, ac transmisit ad Benedictum, in quo paucorum Magistrorum errores illos ab inuidis toti Armenæ Nationi impositos fuisse iure meritò conquestus est.

d. Repertus est is Commentarius in Archiuio Auenionẽsi, & Romam trãslatus. lege Annal. Eccl. apud Rainal. tom. 16. an. 1341. nu. 118.

Immò non multò post, nimirùm anno à partu Virginis 1346. Consolator [e], Armeniæ Patriarcha, nec non Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, & Clerus Armenus, per Nũcios suos, Ioannem de Merchar, & Antonium Episcopos, ac nobilem virum Gregorium Cenguiz, Clementi Papæ VI. [e] significarũt, quòd peracta iam Armenorum Episcoporum Synodo, abiecerant, & condemnarant per eam omnes illos errores, quos Benedictus, prædecessor ipsius, ab eis damnandos requisierat, inter quos præcipuè omnes, à nobis suprà memorati, recensebantur: quin etiam offerebant, si in suis libris alia forsitan reperirentur erronea, & Catholicæ fidei repugnantia, paratos se esse, illa de libris eisdem iuxtà Romanæ Sedis mandata delere, seque institutis Apostolicis in omnibus conformare.

e. Clem. VI. ann. 5. lib. 3. epist. cur. 17.

Igitur vniuersa Armeniorũ Natio, & Ecclesia non potest nisi temerè, magnamque per iniuriam de prædictis hæresibus condemnari ex eo, quòd ipsorum nonnulli eas professi sint, aut profiteantur. Porrò autem, cùm adhuc extare videamus

ը 8 [illegible]

թ 9 [illegible]

ժ 10 [illegible]

[illegible]

մանք, որք ՚ի նմին եղեն սուտ անուն
վարդապետք մոլորեցան ։ և Ձերդ այսուհե-
տև զի մի՛ ոք ՚ի քարեպաշտաւոր հայ-
յոց քրիստոնէից ունկնդիր լիցին չար
ուսմանց և մոլորական գրոց դոցին ։
սակս այսորիկ մեք առա եդաք զհետև
եալ վիճաբանութիւնս ։ որովք ՚ի ձե-
ռն վկայութեանց մէ գրոց, հարց, և
վարդապետաց սրբոց, և պատճառաց,
բացայայտեմք զուղղափառութիւնն
տիեզերածաւալ մէ եկեղեցւոյն քրիս
տոսի ։ որոյ արտաքոյ չիք փրկութի ։

Յաս
11

mus in illa pèrniciosos Pseudomagistrorum Codices, erroneis huiusmodi doctrinis refertos; nec deesse in præsentia seductores, qui ad eas sectandas discipulos suos, & Populum Armenum incitent; vndè multi dubitant, ignorantq; in quā debeant flecti sententiam: idcircò earundem singularum hæresū falsitas per singulas Quæstiones demonstrāda mox erit.

մեր

ՄԻ՞ ԹԷ ՀՈԳԻՔՆ ԲԱՆԱԿԱՆՔ ԵՂԵՆ

Ստեղծեալ յառաջ քան զմիանգամայն իւրեանց
ընդ մարմինս ,

ԱՌԱՋԻՆ ԽՆԴՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Առաջարկին երկու կարծիք , և լուծումն
խնդրաբանութեան ;

Դրուագն . ա ,

VTRVM ANIMAE RATIONALES
Extiterint ante corpora .

QVAESTIO INTER ARMENIOS PRIMA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quæstionis.

§. I.

ՍՏորասանէ վարդապետն վարդանն ՚ի պատասխանատութեան հուղղոյն, որ գրեցաւ ՚ի սէ հայրապետէն մեծին հռոմայ առ Թագաւորն հայոց Հեթում: քանզի ՚ի հ.՚ի չորրորդ գրէ այսպէս : Մոլար է այս որ ասեն. Թէ միշտ նոր ստեղծանէ հոգիքն : ապա սուտ է մովսէս, որ ասէ. կատարեաց զամ, և հանգեաւ :] Եւ յետ սակաւուց դարձեալ ասէ. Թէ նոյն հոգիքն ոչ ստեղծանին ՚ի հօրէ, և ոչ ՚ի մօրէ :] Արդ այսպիսեաւ ցուցանէ. Թէ ամ հոգիքն ՚ի սկզբանն ստեղծան ա

1 AFFIRMAT vnà cum cõsectaneis suis Vartanus, Doctor Armenus, qui in confutatione cuiusdã epistolæ, ad Haytonem Armeniæ Regem datæ à Romano Pontifice, num. 4. *Error est*, inquit, *eorum, qui dicunt, animas à Deo semper de nouo creari. Nam mendacem faciunt Moysen, asserentem Gen. 1. Deum cessasse ab omni opere suo*. Et paulò post addit, *eas nec à patre, nec à matre productas*. Vndè videtur inferre, Deum illas insi-

insimul ab initio condidisse.

Propter hanc, & alias hæreses, huius Vartani nomen, ad Clementem Papam VI. delatum, ab eo dãnatum fuit; vt constat ex eiusdem Clementis epistola [a] ad Consolatorem, Armeniæ Patriarcham; vbi sic illum interrogauit: *Scire volumus, si credidistis, & creditis tu, & Armeni, qui tibi obediunt, Vartanum, quẽ (prout nobis à pluribus est relatum, & assertum) Armeni pro speciali doctore habuerunt; & qui multos de Armenia Minori labe hæresis infecit, docens, & scribens, quòd spiritus omnium hominũ fuerint insimul à Deo creati;* &c. *fuisse hæreticum, & hæresiarcham pessimum.*

a. Clem. VI. tom. 10. epist. secr. pag. 72.

Huc etiam spectat id, quod legitur in libello [a], quem, vt suprà diximus, Benedictus Papa XII. ad Armenum Patriarcham transmisit, vbi cap. 22. sic habetur: *Armenij dicũt; quòd quando Christus resurrexit, educens ex Inferno Sanctorũ animas, quæ ibidem erant, duxit eas in Paradisum terrestrem, & cum ipsis dictum Paradisum intrauit, dicens eis: Ecce locus, in quo fuistis, & de quo exiuistis. & statim de dicto Paradiso eas eiecit, & posuit eas in terra, vel in aëre circa Paradisum terrestrem.* Quibus verbis asserere videntur, omnes humanas animas à principio vnà cum Adami anima à Deo fuisse creatas. Simile quid anteà docuerũt Origenes, Priscillianus, & Rabbini aliquot Iudęorum, vt infrà dicendum est.

a. Extat in M. S. Archiu. Vat. de rebus Tart. Armen. Græcor. &c. pag. 10.

Cæterùm hac de re peracris olim altercatio à me cũ Simone Ciulfaẽnsi,

ծանն յոյս արարածոց մարմնոցն իւրոց .

բ 2 Եւ վասն հերձուածոյս և զայլ
ոց բազմաց՝ անուանադրեալ եղև նորին
վարդանին առ աչ հայրապետին հռով
մայ կղեմենտոսի վեցերորդ : ուստի և
գրեաց զնմանէ թուղթ մխիթարչին
առ ուղղափառ կաթողիկոսն հայոց մխի
թարիչ . և դատապարտեաց զնա իբրև
զհերետիկոս . ասելով ՚ի թղթին այսպէս:
՚Ի բազմաց գիտնոց լուաք , եթէ հայք
ոմանք ընկալան իբրև զվարդապետ զվար
դանն զոմն վարդան անուն . որ զբազում
քրիստոնեայս փոքրին հայաստանեայց
գ 3 մոլորեցոյց , գրելով և ուսուցանելով,
եթէ հոգիք ամ մարդկան ՚ի միասին ստեղ
ծան յայս: արդ՝ կամիմք գիտել . մի թէ
դու և հնազանդեալքդ քո հաւատայ
ցիք և հաւատայք . թէ նոյն վարդանն
էր հերետիկոս և հերձուածապետ .]
Նմանապէս ՚ի գիրքն , զոր ՚ի վերոյ ասա
ցաք թէ բենեդիկտոս պապն առաքէր
էր առ թէոդորոս կաթողիկոսն հայոց . գրեալ
գտանին այսպիսի բանք : [Ասեն ,
եթէ հայք ոմանք ասեն . թէ յորժամ
քն յարեաւ ՚ի մեռելոց , և էհան ՚ի դը
ժոխոց զհոգիսն սրբոց . եմուծ զնոսա
դ 4 յերկրաւոր դրախտն . և ասաց նոցա .
ահա այս է տեղին , յորում եղեալ
էք երբեմն , և յորմէ ելեալ էք : Եւ
թէ զկնի սորին կորել ձգեաց զնոսա
՚ի դրախտէն . և եդ զնոսա ՚ի յերկրի
կամ ՚ի յօդս շուրջ զերկրային դրախտաւն :]
Եւ այս որոյ և այդպիսի ասելովն յայտ
առնեն հաւատալ . թէ ամ հոգիք մար
դկան ՚ի միասին ստեղծան ՚ի սկզբանէ
արարածոց մարմնոցն իւրեանց : որպէս
և ասէին հանդերձ աղանդաւոր որոգինէս,
և պրիսկիլիանոս , և ոմանք ռաբբիք
հրէից . զորմէ ճառելոց եմք ՚ի վայր :

Զորոյ զայս մոլորութիւն ուսուցա

նէր

նէր մի ումն վարդապետ հայոց . սիմոն Ե
չուլֆայեցի կոչեցեալ . որոյ մէջ առնայր
յառաջագոյն իւր քաղաքն կոստանդնու-
պօլիս . և քանզի նորին անզգամ էր :
քանզի սա և աշակերտեալ 'ի վերայ
առուԹէ և պղոզն վարդապետայ , ասէր .
եԹէ ամ ոչ ստեղծանէ զհոգիս 'ի նորա
'կեաց ժամանակի . յորում կատարին
մարմինքն ոչ 'ի յորովայնի ծնողացն .
այլ Թէ ստեղծ զամ հոգիս 'ի միասին
'ի սկզբանն արարածոյս . և յետոյ
հանգեաւ . ըստ այնմ որ ասի 'ի ծննդոց
առաջին գլուխն . Թէ հանգեաւ ամ-
յաւուրն եւԹներորդի յամ գործոց Զ
իւրոց , զոր արար :] եւ [ոչ] որոյ և մեք
երբեմն 'ի մէջ հայոց կալով 'ի յեկեղե-
ցին սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին որ
է 'ի ղալաԹայ քաղաքն . և 'ի վիճա-
բանուԹեան եկեալ առաջի ժողովրդե-
դեանն ընդ վերոյիշեալն սիմոնի , որ մի
ումն էր 'ի մէջ հայոց գերապատիւ և հռ-
չակաւոր . բազում առարկուԹբ ցու-
ցանեմք զբանն զայս . և բազում պատ-
ճառօք հաստատեցաք , Թէ հոգին ոչ
լինի առաջ քան զմարմին :

Եւ յորժամ պատասխանն խնդրե-
ցաք 'ի նմանէ . Թէ զինչ արար հոգիդ- Է
քո զայսքան երկար ժամանակն ա-
ռանց մարմնոյ : և զի՞ էր զոչինչ յիշես
զիրացն անցելոց : յայնժամ ինքն մի-
փոխեաց զառաջին բանն իւր . և ա-
սաց . Թէ հոգին ծնզգին և պարզա-
պէս ոչ եղև առաջ քան զմարմին . այլ
յորժամ ասաց ամ . աճեցէք և բազմա-
ցարուք . յայնժամ ինքն հանգեաւ ,
և եաս ծնողաց զօրուԹիւն ծնանելոյ
ոչ միայն զմարմինս , այլ և զհոգիս :
որ է մոլորուԹի չարագոյն քան զառա-
ջինն .

Բայց 'առաբերեալ իմ զառարկու-
Թիս

si, Armeno, ac magni quidem no-
5 minis Magistro, suscepta coràm Po-
pulo fuit Galatææ apud Byzantium
in Ecclesia S. Gregorij, Armeniæ
Episcopi, ac Martyris. Contende-
bat enim is, humanas animas non
recèns à Deo creari, cùm fœtus in
vteris matrum animátur; sed omnes
vnà simul à principio conditas esse;
successiuè verò deinceps vniri cum
suis corporibus. Hoc autem impen-
siùs affirmabat, ne concedere coge-
retur, Deum aliquid noui creasse
post diem septimum: cùm scriptũ
6 sit Gen. 1. *Et requieuit Deus die septi-
mo ab Vniuerso opere, quod patrarat:
& benedixit diei septimo, & sanctifi-
cauit illum, quia in ipso cessauerat ab
omni opere suo.*

Itaque instituta super hoc dispu-
tatio, ac in aliquam temporis morã
protracta, posteà diuertit ad aliud.
Nam Simon, coactus fateri, non ex-
titisse animas ante corpora, in illud
resilijt, humanas animas non mi-
nùs à parentibus propagari, quàm
corpora: Deum, asserens, cùm pri-
7 mis Parentibus dixit, *Crescite, &
multiplicamini*, tunc in illos, ac po-
steros naturalem vim indidisse gene-
randi & animas, & corpora simul:
quod est error peior priore.

Cùm denique ad secundum hũc
errorem euertendum rationes non
paucas adducerem; nullum Simon
responsum reddidit: sed conuersus
ad populum, me vnum, testatus est,
à Latinis reliquis in proposito dog-
mate discrepare; quòd socordiùs,
ac negligentiùs alijs in eorum Col-

legijs studuissem. Sed de hoc alio errore agemus in quæstione sequenti.

NEgant verò Armeni Patres Catholici: quorum vera sententia vt probetur, sciendum est, quòd iuxta duplicem opinionem diuulgatus fuit error propositus.

Prima quidem opinio est, omnes animas rationales vnà simul initiò creatas à Deo esse in Cælo; sed ante infusionem in corpora peccasse, atq; in pœnam peccati in ipsa corpora, tanquàm in carceres, fuisse detrusas. Platonicum hoc figmētum sequutus est Origenes lib. 1. de principijs, c. 7. & in Hieremiæ caput 24. & 28. ac prætereà Priscillianus, vt testatur Concilium Bracarense primum, capite 6.

Secunda est, omnes humanas animas vnà cum Angelis à Deo conditas esse; ac deinde modò vnam, modò aliam ad corpus mitti, non quia peccauerint: sed ne cogamur asserere, Deum post diem septimum aliquid noui creasse. Hanc secundam opinionem tutati sunt Rabbini aliqui Hebræorū, vt habetur ex Commentario Rabbi Salomonis in c. 33. Deutor.; quam sequutos etiā fuisse Doctores alios Christianos, testatur D. Hieronymus in epist. ad Marcellinum, & Anapsychiam, quæ est 27. inter epistolas S. August. Hæc igitur vtraque falsa opinio refutanda mox erit à nobis.

Թէ ոչ սակաւ ինչ դէմ երկրորդ մո-
Է լորութեան . որչափ պատասխանեսցին եա
8 կարգադրեցան . այլ միայն գաղձեալ
զեղեալ առ ժողովուրդն զևս պարպատ
առէր առնելով . Թէ չէին յառ ուսեալ ՚ի
դպրութեան գաւառաց զմծ առ քանա
կան գիտութի ; Եւ Հերձ յիշես երկրորդ
մոլորութեան այսորիկ ծանուցուք ՚ի
յերկրորդ զննաքննութէ .

Ուրանան այլ Հարքն Հայոց
ուղղափառք . եւ քարոզին , Թէ
իւրաքանչիւր հոգի ոչ ստեղծանի յառաջ
եԹէ ոչ զենի կերպանայոյ մարմնոյն
իւրեան : Եւ որդ՝ զմ հաստատելոյ զճշ
Թ մարիտ քանն իւրեանց , գիտելի է՝ ·
9 զի ըստ երկուց կարծեաց արտաքե-
րեալ եղեւ նախասացեալ մոլորութիւն ։
Առաջինն կարծիք է՝ . եԹէ հոգիք
ստեղծան խմբովին ՚ի յերկինս . եւ յե-
տոյ մեղան . եւ ՚ի պատիժ մեղացն իւ-
րեանց ձգեցան յերկնից ՚ի վայր . եւ նեղ-
փակեցան ՚ի մարմինս , որպէս ՚ի բան-
տի ։ Եւ յս է՝ աղանդ պղատոնին · զոր
ընկալաւ եւ ուսոյց որոգինէս յառա-
ջին գիրս յիշխ սկզբանց . յեւԹներորդ
գլխն ։
Երկրորդ կարծիք է՝ . եԹէ հոգիքն
Ժ ստեղծան յոյ ընդ հրեշտակս . եւ մի
10 ըստ մի հետեւաբար առաքին ՚ի մար-
մինս . ոչ Թէ վս մեղաց . զի ոչ մեղան .
այլ զի բանադատեսցէ . ասեն . այսմ
հաւատալ վս բանիցն մովսէսի . Թէ
հանգեաւ յն յաւուր գործոց իւրոց ։ Այս
ոչէս կարծեցին ռաբբիք ոմանք ՚ի հրէ-
ից . ըստ որում յայտ է՝ ՚ի գրոցն ռաբբի
սողոմոնին ։ Եւ եւս այսմ չար կարծե-
աց հետեւեցան երբեմն այլ ոմանք
քրիստոնեայք . ըստ վկայէ սրբն ծերոնիմոս ՚ի Թուղթն առ մարկեղինոս ։ Եւ որդ՝ պարտ
է՝ մեզ այժմիկ սուտ ցուցանել զերկոսին կարծիս զայս ։

ՑՈՒՑԱՆԻ

[illegible]

Գլուխ. Բ:

[illegible]

Ա 1

OSTENDITVR
Animas non intrusas fuisse in corpora in pœnam alicuius præcedentis peccati.

§. II.

OPposita sententia damnata fuit à Concilio Bracarẽse primo loc. suprà cit. his verbis: *Si quis animas humanas dicit priùs in cælesti habitatione peccasse, & per hoc in corpora humana in terram deiectas fuisse, sicut Priscillianus dixit; anathema sit.*

Բ 2

REfellitur autem primò hæc sententia testimonio Diui Pauli. Nam ad Romanos 5. *Regnauit*, inquit Apostolus, *mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt.*

Item ad Rom. 9. *Cùm enim nõ dum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali*, &c.

Denique, 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi; Vt referat vnusquisque propria corporis, sicut gessit, siue bonum, siue malum.*

Գ 3

Omnia hæc Apostoli verba vera non essent, si animæ in Cælo peccassent, & ideò damnatæ fuissent ad corpora.

REfellitur secundò ex Patribus, quos suscipit Armena Ecclesia. Etenim Clemens Alexandrin. lib. 4. Stromatum: *Non huc, ait, de Cælis anima ad ea, quæ sunt deteriora, demittitur. Deus autem fecit omnia ad ea, quæ sunt meliora.*

Methodius apud Epiphanium hæ-

hæreſ. 63. *Fabula*, inquit, *eſt*, & *tragica cantilena*, *dicere*, *animas ex Cælis deiectas eſſe*.

Et, vt alios gratià breuitatis omittam, eos ſolummodò Patres afferamus, qui diſertè aduersùs eundem errorem ſcripſerunt.

Iijq; ſunt, Epiphanius in epiſtola ad Ioannem Hieroſolymitanũ, ac præterea in lib. 2. de hæreſibus, tom. 1. hæreſ. 64.

Hieronymus in epiſt. ad Pammachium contra eundem Ioannem.

Theophilus Alexandrinus in libro 1. Paſchali.

Auguſtinus in epiſtola 28. ad Hieronymum.

Et præclariſſimè omnium, quem præ omnibus alijs Armenij reuerentur, Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Euangelium Ioannis cap. 9. vbi viginti tribus argumentis hunc errorem penitùs expugnauit.

Refellitur tertiò rationibus. Quia ſi anima creata eſſet in Cælo, & in pœnam peccati damnaretur ad corpus, vt ad carcerem; certè vel creata fuiſſet in ſuo eſſe naturali perfecta, atque completa, quemadmodùm Angelus: vel in ſuo eſſe naturali imperfecta, ſeu vt forma corporis incompleta, ordinata ad conſtituẽdum cum illo, vt cum materiali comparte, naturam hominis vnam completam.

Si primum: ergo anima, cùm in peccati pœnam detruderetur in corpus, non faceret cum illo vnum per ſe in ratione naturæ, ſeu naturam vnam completam. Quod enim in ratio-

դ 4 ՚ի ․ դ․ րդ՝ գլխոյն աստուածաբանութեան, ասէ․ առասպելք ։ Հոգին ոչ արկանին յառաջ ՚ի վայր առ յոյժս , որք են անդարձագոյնք․ զի ամ՛ տարար զամս առ յոյժս , որք են պատուականագոյնք ։]

Մեթոդիոս ՚ի գիրսն յղգս հերձուածոց , ՚ի ․ կզ․ երդ՝ գլխ ասէ ։ Չուասպելութի է՛, և վարկպարագի , ասել զհոգիսն յերկնից արկեալ ՚ի վայր ։]

Եւ զի մի՛ առաւելութի բանից ձանձրացուցանեմ զլսողսն . միայն առաւ- Ջաբերեմք զսէ հայրս զայնոսիկ . որք առանձնաբար խ բանիւ զգիրս շարադրեցին ընդ դէմ մոլորութեանս այսորիկ .

ե 5 յդ . սէն եպիփան ՚ի թուղթն առ յոհան երուսղմցին. և և՝ ՚ի յերկրորդ գիրսն յղգս հերձուածոց ՚ի. կդ․ րդ՝ գլխ առաջին հատորին ։ սէն ձերոնիմոս ՚ի թուղթն առ պամակիոս ։ Թէոփիլոս աղեքսանդրացին ՚ի յառաջին գիրսն որ յղգս սէ զատկին ։ սէն օգոստինոս ՚ի թուղթն. իը . երդ՝ առ ձերոնիմմոս ։ Եւ մանաւանդ սէն կիւրեղ աղեքսանդրացին յառաջին գիրսն ՚ի վր թ․ երդ՝ գլխոյն յոհաննու . որ յանդգման և երիւ ք պատճառօք զմոլորութիւն զայս յաղթահարէ ։

զ 6 Երրորդ՝ ցուցանի պատճառօք․ եւառաջին պատճառ է՛ . զի՝ եթէ հոգին ստեղծեալ էր յերկինս. և յետոյ ՚ի վայր արկեալ յմղ ՚ի մարմին ուղ ՚ի բանտ առ ՚ի պատիժ մեղացն իւրոց . արդ և օք՝ կամ կատարեալ ստեղծա՛ բնութբ , որպէս է՛ հրեշտակային բնութիւն . և կամ անկատար . յդ . իբրև մասն ինչ և ձևական մարդկային բնութեանն ։

Եթէ կատարեալ ստեղծա՛ բնութբ , այպա ուրեմն հետևէր . թէ միաւորել ընդ մարմնոյն , ոչ կատարէր

ընդ

ընդ. նմին զմի ըստ ինքեան բաղադրել է
բնութի: բանզի որմինչ ըստ բանի բնու- 7
թե կատարեալ իմն է՛. ոչ կարէ առաւե-
ւ իմն ըստ նոյն բանի կատարիլ: զի եթէ
առաւել իմն մարթ կատարելի. ապա
ոչ էր առաջ կատարեալ: և յայս որոյ ա-
ռեն փիլիսոփայք. թէ ՚ի յըստ բնութե
կատարեալ կականց ոչ կարէ առաւել իմն
այլ մի ըստ ինքեան բնութի շաղադա-
րել: ուստի մարդ ոչ էր մի ըստ ինքե-
ան բաղադրեալ բնութի. այլ երկեակ
կատարեալ բնութի. այս. պարունա-
կող և պարունակեալ: և էր մի ինչ
ըստ պատահման պատրաստուցել. որպի-
սի է՛ շարայարեալն ՚ի մարմնոյ և ՚ի ը
հրեշտակէ: այլ և ոչ կարէր հոգին 8
՚ի մարմնի ներգործել զկենդանական
մարմնաւոր ներգործութիւնս. այս. տես-
անել լսել. և այլ: որ-
պէս և ոչ կարէ հրեշտակն զնոյն գոր-
ծել ՚ի մարմնի զոր առնու: Որք ամե-
նեքեան մեծ անտեղիք:

Եթէ անկատար ստեղծաւ բնու-
թբ. ապա ուրեմն հետևէր. թէ վա
հասանելոյ առ բնական կատարումն
իւր. այս. առ մարմնակից մարմնոյն իւր.
պարտ էր նմա մեղանչել. և ած, որ
զայնպիսի անկատար բնութի ստա- թ
ցաւ էր նմա, գոյր պատճառ մեղացն 9
նորա. զոր քաւ լիցի ասել: Եւ դարձ-
եալ զի եթէ ոչ էր մեղուցեալ. զորոյ անձն
իշխան. ապա մնայր միշտ անկատար
բնութբ, պահանջելով զկատարիչ
մարմինն իւր: ուստի գործք այ ոչ էին
կատարք. ընդ դէմ այնր որ ասի յ. ԼԲ:
կր՛՛ գլ երկրորդ օրինացն. թէ այ գոր-
ծք են կատարեալք:] Եւ դարձեալ զի կա-
տարելն նորա ըստ բնական լինելու-
թե և ներգործութե ՚ի ձեռն մարմնոյ.
որ է՛ մեծամեծ պարգև և բարերա-
րութի

ratione naturæ perfectum quid est, non remanet in eadem ratione per se vlteriùs perfectibile; alioquin perfectum anteà non fuisset: vndè circumfertur philosophicum axioma illud: *Ex entibus completis nequit fieri Vnum per se*. Ac proindè homo non esset vna per se composita natura; sed potiùs duplex natura perfecta, inclusa scilicet, & includens; atque vnum aggregatum per accidens, quale est illud ex Angelo, & corpore assũpto. Nec prætereà posset anima exercere in corpore actus vitales corporeos, nempè videre, audire, &c. sicut nec potest Angelus in corpore ipso assumpto. quæ omnia absurdissima sunt.

Si secundum: ergo anima, vt acquireret naturalem suã perfectionem, scilicet corporis complementum, debebat peccare; atque adeò Deus, qui talem ei naturam indidisset, auctor fuisset eius peccati. Tum quia, si non peccasset (quod ipsi liberum foret), mansisset perpetuò in suo esse naturali imperfecta, semper exigens corpus: ac proindè Dei opera non fuissent perfecta, contra illud Deutor. 32. *Dei perfecta sunt opera*. Tum denique, quia perfici illam in suo naturali esse, & operari per corpus, quod est naturæ maximum beneficium, pœna, & supplicium dici deberet. quæ quidem omnia non minorem continent absurditatem.

Prætereà, si corpus daretur animæ in carcerẽ, sequeretur in primis, quòd maius beneficium præstitisset

nobis

nobis Diabolus, qui mortem nobis procurauit, hoc est, ianuam carceris aperuit; quàm Christus, qui resurrectionem nobis acquisiuit, idest, in carcerem, eumque perpetuum, nostras animas reuocauit. Tum quia improuidè Deus sceleratos homines occidisset Diluuio, & iustum Noë conseruasset: Sodomitas perdidisset, Loth verò ab incendio liberasset. quid enim hoc fuisset aliud, nisi viros improbos è carceribus dimittere, probos in vinculis detinere? Deniq; benedictiones illæ: *Crescite, & multiplicamini,* Gen. 1. & 9. Et, *Patrem multarum gentium te constitui, faciãq; te crescere vehementissimè,* Gen. 17. Et, *Addat Deus ad hunc numerum multa millia,* Deutor. 1. non benedictiones, sed maledictiones fuissent: dum multiplicari homines, aliud non esset, nisi impleri carceres. Similes alias rationes reperies in Diui Cyrilli Alexandrini Commentarijs, loco suprà citato.

ANIMAS NVLLO MODO *Existere ante corpora,* PROBATVR *Ex sacris Scripturis.*

§. III.

Opposita Sententia damnata fuit à S. Leone Papa in epist. ad Turibiũ, cap. 10. his verbis: *Catholica fides constãter prædicat, atq; veraciter; quòd animæ hominũ, priusquã suis inspirarẽtur corporibus, non fuere.* Ideò

Ժ 10 [illegible]

Ժա 11 [illegible]

ԺԱ 1 [illegible]

Թէ հոգիք

[illegible]

Պրակք. Գ.

[illegible]

Resel-

[illegible]

Բ 2 [illegible]

Գ 3 [illegible]

[illegible]

Դ 4 [illegible]

[illegible]

Refellitur primò ex ſacris Scripturis: Dicitur enim Sapien. 15. *Quoniam ignorauit, qui ſe finxit: & qui inſpirauit illi animam, qua operatur; & qui inſufflauit ei ſpiritum vitalem*. S. Ambroſius in Symb. Apoſtol. cap. 17. colligit ex hoc loco, quotidiè Deum in formatis iam corporibus nouas animas creare: quemadmodùm & in Adami corpore fecit, de quo pariter dictũ eſt, Gen. 2. *Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vitæ; & factus eſt homo in animam viuentem*. Nam ſi animæ ante corpora præextitiſſent, certè nõ diceretur Deus inſpirare, nec inſufflare illas in corpora; ſed potiùs mittere, aut ſimiliter.

Pſalm. 32. *Qui finxit ſigillatim corda eorum*. Et Ioan. 15. *Pater vſq; modò operatur, & ego operor*. Idem Ambroſius loc. cit. & Hieronymus in epiſt. 61. ad Pammachium, ex duobus his locis oſtendunt, ſingulorum hominum animas recenter à Deo creari, infundique ſuis corporibus.

Iſaiæ 57. *Spiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam*. quæ verba, cùm exponantur communiter à Patribus de animarum creatione, & dicantur in ſignificatione futuri temporis, non eſſent vera, ſi animæ vnà ſimul conditæ fuiſſent ante corpora.

Denique Zachar. 12. apertè aſſeritur, anima in corpore ipſo, & non extra, nec ante corpus, à Deo formari, dum dicitur: *Qui format ſpiritum hominis in eo*.

Որ-ոչ PRO-

PROBATVR IDEM SECVNDO
Ex Patribus; quos suscipit Armena Ecclesia.

§. IV.

CLemens Papa, & Apostolorū discipulus, lib. 5. Constitut. Apostol. cap. 8. *Qui in vtero*, inquit, *hominem de pusillo semine fingit; animamque illi, non dum existentem, creat: & , vt ipse ait quodam in loco Ieremiæ, antequàm te formarem in vtero, noui te: & alio in loco, ego Dominus, firmans Calū, & fundans terram, & formans spiritum hominis in eo.*

Irenæus lib. 2. aduersùs hæres. cap. 58. ostendens, animas, antequā humanis infunderentur corporibus, nō extitisse, sic ait: *Si enim hoc, quod in breuissimo tempore visum est, vel in phantasmate conceptum est, & ab ea solùm per somnium, postquàm cōmixta sit corpori, commemoratur: multò magìs illorum reminisceretur, in quibus tantis temporibus, & vniuersa præterita vitæ secula immorata esset.*

Athanasius in Tract. de Definitionibus, vbi quid sit vnitas: *Non enim*, inquit, *ante Verbum, quod Deus est, substantialiter ibi fuit corpus, vel anima; sed simul caro, & Deus, qui Verbum est, simul in eo fuere: quemadmodùm de nostra quoque conceptione videtur, quòd anima per se subsistens simul concurrat cum corpore. Nam corpus per se consistere non potest; nec anima subsistit ante corpus.*

Nazianzenus Orat. 31. *Vereor*; ait,

Ե. Որպէս՝ ասէ տր՛ ՛ի ձեռն յեսայեայ
Տ. մարգարէին ՛ի . ԾԷ . երդ'' գլխն . հոգի
յինէն ելցէ . և զամ շունչս ես արարի :]
Եւ քանզի բանքս այսոքիկ նմանին ՛ի
մեկնչաց սբ հարցն զի ստեղծման հո_
գւոյն մարդկան . և նշանակեն զապա
գայ ժամանակն . արդեօք ոչ էին ճշմա
րիտք , եթէ տր ստեղծեալ էր զամ
հոգիս ՛ի սկզբանէ առաջ քան զմար
մինս նոցանց .

Որպէս՝ Զաքարիա մարգարէ ՛ի .
ԺԲ . երդ'' գլն . յայտնապէս գրէ , զհո_
գին ՛ի մարմնի ստեղծել յնոյ . և ոչ ա_
Զա ռաջ . կամ արտաքոյ մարմնոյն . ասե_
I լով այսպ . Որ ստեղծանէ զհոգին մար
դոյ ՛ի նմա :]

ԵՐԿՐՈՐԴ
Յուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն . զորս ընդունի եկեղեցին հայոց :

Գլուխ . Դ .

Սէն կղէմէնթոս պապն և առա_
քելոց աշակերտն ՛ի հինգերորդ
գիրսն առաքելական սահմանացն , ՛ի
յութերորդ գլխն ասէ այսպ : Որ ՛ի յար
Ե գանդի կնոջ ՛ի փոքր սերմանէ ձևա_
2 ցուցանէ զմարդն . և ՛ի նմա ստեղծա_
նէ զհոգին , որ ոչ գոյ յառաջ . որպէս
և ինքն տր ասէ ՛ի ձեռն երեմիայ . Թէ
մինչ չեւ ստեղծեալ էի զքեզ յորովայնի .
ծանեայ զքեզ . եւ յայլ տեղէ . Թէ ես
եմ տէր , որ հաստատեմ զերկինս և
զերկիր . և ստեղծեմ զհոգին մարդոյ
՛ի նմա .]

Սբն երինոս հետևօղ առաքելոցն
քն ՛ի . Բ . կրդ'' գիրսն , որ ընդդէմ հեր
ձուածոց , ՛ի . Ծը . րդ'' գլխն . ցուցա
նէ . Թէ հոգիք ոչ էին առաջ քան զմար
մինս

մինս . ասելով այսպէս : Եթէ հոգին յետ միաւորմանն ընդ մարմնոյն յիշէ զայնո- Գ
սիկ , զոր յառաջ 'ի սահմանս ինչ ժամա- 3
նակի առնեալ էր, կամ երեւակայութե ըմբռնելով . եւ կամ մի այս առնուլ [illegible] բաղդս : որքան եւ ս [illegible] յիշել զայս նուսին . յորս յամեալ էր ընդ այնքան ժամանակս , եւ յետ շրջանաց կենաց իւրոց :]

Մեծն Աթանաս 'ի գիրսն սահմանաց . որ ճառէ յաղագս միութե , ասէ : Ոչ գոյր առաջ մարմնին կամ հոգի առաջ քան զբանն Աս . այլ Աս բանն եւ մարմինն 'ի միասին . մարմինն չէ յառաջ եւ բանական համանգամայն եղեն Դ
'ի նմա : զոր օրինակ պատահի եւ ս յե- 4
ղացման մերում . զի հոգի միանգամայն յարայարի ընդ մարմնոյն : քանզի մարմին ըստ ինքեան ոչ կարէ կալ առանց հոգւոյ . եւ ոչ հոգի ննթանքայանայ առաջ քան զմարմինն :]

Մեծն գրիգոր Աստուածաբանն 'ի . լա . ճառ բողեան ճառին ասէ : Եգիպտ . զի մի յոք մոլցէ եւ ս այն անուղիղ եւ անտեղի մտածութիւն . եթէ հոգին յառաջ յայլուրեք յամեալ իցէ . եւ յետոյ կապակցի ընդ մարմնոյն :] Եւ յառա- Ե
ջագոյն բերելով զբանն դարձեալ ասէ
[illegible] այսպէս համարելն է՛ մեծ յիմա- 5
րութիւն եւ անտեղի . նա եւ օտար 'ի համարոյ եւ 'ի վարդապետութենէ եկեղեցւոյ :]

Մեծն գրիգոր նիւսացին 'ի ճառն յաղագս հոգւոյ եւ յարութե , ասէ : Եթէ ընդունելի լինէր . թէ հոգին առաջ քան զմարմնաւորին ընդ մարմնոյ կայցէ 'ի բնակութե ինն . հարկաւ որպէս աս պայստ էր ասել . թէ զօրութի ունին մոլոցածին չար կարծիքն այնոցիկ . որք ասեն զհոգիսս 'ի մարմինս արկանիլ վա մեղացն

ait, ne absurda etiam, ac præpostera cogitatio cuipiam obrepat; tanquàm anima alibi vsquàm versata sit, ac deindè corpori huic astricta fuerit. Et post pauca: *Sed quoniam hoc existimare, nimis stultum, & absurdum est, atque ab Ecclesiastica fide, & doctrina alienum*; &c.

Nyssenus in Disput. de Anima, & Resurrectione, post medium ait: *Si datum fuerit, quòd ante corpus in peculiari quadã statione anima viuat; omninò necesse est, vt absurdas illas sententias, & fictas opiniones eorum, qui propter vitiositatem animas in corpora deduci volunt, vires habere putemus*. Item in lib. de hominis opificio, cap. 28. & 29. ex proposito hũc errorem refellit: quarè caput ipsum 29. hoc exordio inchoat: *Cùm vnus, & idem homo sit, qui corpore, & animo constat; vnum esse, communeque tribuendum ei dicimus existendi principium: ne parte hac seipso prior, altera iunior sit, ac posterior*. Et infrà: *Animus adeò quemadmodùm ante corpus non existit; sic hominis initio sine animo corpus esse, dici verè nequit: vnum est vtriusque principium*. Hoc idem affirmat homil. 7. in Cant.

Ambrosius Tract. in Symb. Apostol. cap. 17. *Sed videamus*, inquit, *quidnam hæreticis respondendum sit, qui animam Adæ, aut portionem Dei esse volunt; aut antè eam factam, quàm eius corpus de terra fingeretur; quod prorsùs alienum à fide Catholica, & extraneum est. Scriptum est namq; quia formauit Deus hominem, puluerem accipiens de terra, & post plasma-*

tionem inspirauit in eo spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. quod ita esse, Euæ mulieris nos docet exemplum, quæ cùm de costa Adæ in mulierem formata esset, posteà animam à Deo accepit: quæ creationis forma vsque ad finem Mundi in nobis seruatur. Et infrà: *Nec prior est anima corpore; nec antè cōdita; nec ex Dei substantia; nec in corporeis, atque irrationabilibus creaturis, vt hæretici volunt, multo iam tempore nescio vbi fuisse, conuersata: quod vndè hauriant, non habent. Quotidiè ergo Deus Maiestatis in plasmatis iam corporibus animas facit, & infundit.*

Hieronymus in epist. ad Marcellinum, & Anapsychiam, vocat hanc secundam sententiam, *stultam persuasionem*. Item in epist. ad Pammachium contra Ioannem Ierosol., & lib. 3. Apologiæ aduersùs Ruffinū, ait: *Ecclesiasticū dogma esse, vt Deus quotidiè animas fabricetur.*

Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Ioan. cap. 9. *Non ergo*, inquit, *carni coniunguntur animæ, quia peccauerimus anteà, quippe qui antè corpus non fuimus.* Et infrà: *Si ergo pro operibus, quæ perperàm, aut contrà cum corpore gessimus, retributio fiet; nec vlla erit mentio eorum, quæ antè corpus probè, vel contrà fecerimus; quomodò ante corpus fuisse animam, audent dicere?*

Theodoretus in diuinorum decretorum Epitome, cap. de homine, sic ait: *Ecclesia autem, diuinæ Scripturæ credens, dicit, animam vnà cum corpore fuisse creatam.* Et infrà: *Rursùs autem etiam in legibus idem Propheta*

մեղացն իւրեանց ։] Եւ դարձեալ 'ի գիրսն
Զ յաղագս ստեղծման մարդոյ, 'ի . Իը . րդ''
6 գլխոյն յանդիմանէ զմոլորութիւն զաս_
տուածիկայս . և սկզբնաւորէ զգլուխն .
ԻԹ . րդ'' այսպիսի բանիւ ։ Եւ քանզի
մի և նոյն մարդ է . որ 'ի մարմնոյ և 'ի
հոգւոյ բաղկանայ . սակս այսորիկ մի
և նոյն ասեմք զոր զսկիզբն լինելութե
նորա . զի մի' հնարեսցի ըստ միոյ մասին
առաւելագոյն լինել . և ըստ միւսում
յետնագոյն ։ քանզի որպէս ոչ լինի հոգի
նախ քան զմարմին . նոյնպէս և ոչ սկիզբ
բնաւորն մարդ առանց հոգւոյ . զի
մի է սկիզբն լինելութե երկոցունցն .]

Սրբն ամբրոսիոս 'ի մեկնութե սբ
Է հաւատամքին , 'ի . Ժէ . րդ'' գլխոյն . ա_
7 սէ ։ Արդ՝ տեսցուք . Թէ զինչ պատաս
խանի պիտոյ է տալ հերձուածողացն
որք ասեն . Թէ հոգին ադամայ է մասն
Աստուածութեն . և կամ ստեղծեալ նախ
քան զստեղծումն մարմնոյն նորա 'ի
հողոյ . որ ամենևին օտար է յուղղա_
փառ հաւատոյն ։ քանզի գրեալ է .
եԹէ Աստծ առեալ զհողն 'ի յերկրէ , եւ
ստեղծ զմարդն . և զկնի ստեղծմանն
փչեաց 'ի նա շունչ կենդանի . և եղև
մարդն 'ի հոգի կենդանի ։ Եւ զի այս
այէս իսկ եղև . ցուցանէ օրինակն է_
Ը ւայի . որ նախ արարեալ եղև 'ի կո_
8 ղէն ադամայ . և յետոյ եառ զհոգին
յԱյ ։ Եւ այսպիսի կերպ ստեղծման
պահի 'ի մեզ մինչ և 'ի կատարած աշխ
արհի ։] Եւ զկնի դարձեալ ասէ ։ Այլ հո_
գին ոչ է նախկինագոյն քան զմարմին .
և ոչ նախ ստեղծեալ . և ոչ իսկ ինչ 'ի
գոյացութենէն այ . և ոչ բնակեալ
յայլ ուրեք 'ի մարմնաւոր և անբան
ստեղծուածս . որպէս կամին հերձուա_
ծողքն . որք ոչ ունին զկայութի ինչ .
ուստի կարիցեն առաքել զայդորիկ ։

ուսեմն ասպա՛ յնմ որ մծ մարգարէ՛ ի մէջ Ճ
հետապայեալ մարմինոյն ղհոգին ստեղ 9
ծանէ եւ հեղու ։]

Այլն ձեռագրեան ՛ի Թուղթն առ մարմինոյն եւ անապակելին, նոյն զոյն եղեալ Կարծիս, յիսուս հրամայալ ։ եւ ՛ի Թուղթն առ պատմեկհոս ասէ ։ Եհեղեցուց քանզ՛ ասել, Թէ մծ յամ որ ստեղծանէ զհոգիս ։]

Այլն կեւրեղ ասէ բաժնող թուղթն յաղ ուսերն գիրան ՛ի մէջ . Թ . եւս՛ գլխոն յոհանման ասէ ։ Հոգիք ոչ միասին ընդ մարմինն՛ այսու զի յառաջ
մեղանս ։ մծ զի նախ քան զմարմինն ոչ
էին ։] Եւ յետոյ գրէ ասէ ։ ԵԹէ հա ա
առուցումն լինէին մծ գործոյն ։ զոր գոր 1
ծէլ եւէ մարմնով , Թէ չար , կամ Թէ բարի ։ եւ ոչ լինի յիշումն գործոյն զորս գործեալ եւէ առաջ քան զմարմինս . զիմ՛որ եղեւն ասէ . Թէ հոգի եղեւ նախ քան զմարմինն ։]

Թէոդորիտոս ՛ի ճառն յերգ մծ այլն աստուածաբանուԹեան . որ ճառէ յերգս մեռոյ . ասէ ։ Եկեղեցին, հա՛ստատեալ մծ այլն գրոցն, ուսուցանէ . Թէ հոգին միանգամայն ընդ մարմնոյ
ստեղծեալ է՛ ։] Եւ յետ սակա՛ ուոյ
գրէ ասէ : Նախ առա՛ եւս մտքեւս՛ ի Բ
գիրսն օրինաց յայտնապէս ուսուցանէ. 2
Թէ նախ մարմինն կերպարանեալ . եւ յետոյ հոգին ստեղծանի . եւ պատուաստեղծէ ընդ մարմնոյն :]

ԵՐՐՈՐԴ

Ցուցանի պատճառօք . որ առեալ հանեալ ՛ի մէջ գրոց ։

Գլուխ . Ե.

Ադամայ . զի հոգին առաջին ոչ ստեղծաւ ընդ հրեշտակս.

եւ

pheta Moyses nos apertè docuit, quòd corpus priùs formatur, deindè procreatur, & inseritur anima.

PROBATVR IDEM TERTIO Rationibus, ex Scriptura sacra deductis.

§. V.

ADæ anima non fuit creata vnà cum Angelis, nec in Cælo, nec ante, sed post formationem corporis ipsius Adæ; dicente Scriptura Genesi 2. *Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum Vitæ, & factus est homo in animam Viuentem.* quem locum exponens Diuus Chrysostomus homilia 13. sic ait: *Sicut enim Cælum, & Terra, & Sol, & Luna, & cætera omnia formata sunt, & irrationabilia animalia; & post hæc homo, horum principatum suscepturus: ita & in hac hominis formatione priùs corpus producitur, & posteà anima, quæ dignior.* Igitur & aliorum hominum animæ non vnà cum Angelis, nec in Cælo, nec ante, sed post generationem corporum vniuscuiusque ipsarum creatæ sunt: nulla enim esse potest maior ratio de his, quàm de primi hominis anima.

Prætereà, si animæ creatæ fuissent à principio extra corpora, vtiq; per tot secula, quibus caruissent corpore, habuissent operationem aliquam intellectus, & voluntatis: ac proindè meritum, vel demeritum, contra id, quod ait Apostolus ad

C 2 Roman.

Roman. 9. *Cùm enim non dum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali.*

Præthereà, *Dei perfecta sunt opera*, Deutor. 32. ergò absurdum est asserere, vnam hominis partem, scilicet animam, factam esse à Deo initio Mundi; alteram, nempè corpus, fieri post multa secula, atque adeò Deum non modò fecisse aliquandò opus suum imperfectum; verùm etiam illud in eius esse imperfectò tandiù conseruasse.

Quòd autem anima non sit perfecta natura, manifestum est, tum ex suprà dictis contra priorem opinionem; tum quia anima non est totus homo, sed pars hominis naturalis; seu (vt definiuit Concilium Lateranense sub Leone X. sess. 8.) *est per se, & essentialiter forma humani corporis*, cum quo, vt cum materia, vnam hominis naturam componit. tum etiam quia, si anima sine corpore perfecta natura esset, quæri posset: vtrùm sua voluntate cum corpore vniretur, an aliena? Si aliena: certè cogeretur à superiori potestate in pœnam alicuius præcedentis peccati; qui est error Origenis suprà refutatus: vel saltem violenter maneret in corpore; neque nobis beneficium esset vita, sed pœna. Si sua voluntate: tria sequerentur absurda: primum, quòd frustrà velit coniungi cum corpore, dum in se perfecta natura est, nec indiget eius opera. secundum, quòd nunc, quasi mutata sententia, velit esse in corpore, cùm tot seculis manserit separata

եւ ոչ յեղեալ էին , եւ ոչ արարեալ բան ինչ բարի կամ
մինչ եւ ծնեալ : այլ զինչ մտօ . զի ասէ մով
սէս . եւ ստեղծ Տէր Աստուած զմարդն ՚ի հողոյ
երկրի . եւ փչեաց յերեսս նորա շունչ կենդա
նութեան . եւ եղեւ մարդն ՚ի հոգի կենդանի :]
Գ 3 Երրորդ զի սէր ամենակատար ՚ի Աստուծոյ .
Յգ . որ՞ ասէ . Աստուծոյ կատարեալ են գործք
նորա ; որ է՛ իմաստ , ստեղծ նախ
հոգին . եւ զկնի այլոյ մարմին , որ անպատեհ
էր , եւ անկատարութիւն ՚ի յԱստուծոյ : ...
եւ ՚ի յայսմ ստեղծ մարմին մարդոյ
անկատարութիւն . եւ յայտ է
զի , որ է՛ անկատարոյն :] Եւ զի որ
դ 4 քան եւ հոգին այլոյ մարդկային ոչ
ստեղծան ընդ հրեշտակս . եւ ոչ յետ
կենաց . եւ ոչ առաջ քան զմարմինն
իւրեանց : Եւ հոգի յայտ է՛ եղբարակացու
թիւն յառաջագոյն . քանզի ոչ է՛ հոգ
մարմնոյ պատճառ յոյժ դրութեան . քանզի
թէ յոյժ հոգւոյն նախաստեղծ մարմնոյ .

Ե 5 Երկրորդ . զի եթէ հոգիք ստեղ
ծեալ էին ՚ի սկզբանէ արարչութեան մար
մնոյն . ունէին արդեւք զնախագործու
թիւն ինչ մտաց եւ կամաց : արդ ասելով
կամ բարեգործ էին կամ որ . կամ չարա
գործ . ընդ դէմ առաքելոյն ՚ի պօղոսէ .
թէ մինչ չեւ ծնեալ էին . մինչ չեւ բարի
կամ չար գործեալ էին :]

Երրորդ . զի ՚ի գիրսն երկրորդ օրի
նացն , ՚ի ԼԲ . կող" գլխն գրեալ է՛ . թէ
այ գործք են կատարեալք :] Ուրեմն
արդ անդէպ է՛ ասել . թէ մի մասն
մարդոյ , որ է՛ հոգին , ստեղծաւ յայս
՚ի սկզբանէ արարածոյն . եւ միւսն ,
որ է՛ մարմին , լինիցի զկնի բազում չր
ջանաց ժամանակի : ուստի հետեւէր .
թէ ած ոչ միայն արարեալ էր զգործն
իւր՝ անկատար . այլ եւս թէ զնոյն
գործն պահեալ էր անկատար յայն
չափ երկար ժամանակս :

. ելեր. զհոգին լինել անկատար բը-
նութեամբ. յայս է՛ 'ի մերոգորելոցն ընդ Զ
դէմ առաջինն չար կարծեացն. Նաև և 6
զի հոգին ոչ է՛ բոլոր մեր. այլ բնական
մասն մարդոյ. և որպէս սահմանեցաւ
'ի սրբազնագոյն լատերանեցւոց, է՛ ըստ
էութեանն ձևոյ անեստ մարդկայնոյն
մարմնոյ։ ընդ որում, որպէս ընդունե-
թում, բնաւ ոչեցաւ բաղկացուցա-
նել զայն բնութեան մարդոյ։ Նաև և դարձ-
զի եթէ հոգին առանց մարմնոյն կա-
տարեալ էր բնութբ. կարէաք համա-
նել. մի՞թէ կամաւորապէս իջանէր
'ի մարմինն. կամ թէ ակամայ։ եթէ Է
ակամայ. ապա իջանէր ուժով և բը- 7
նադատեալ 'ի վերայազն զօրութե-
ումն այլ 'ի պատիժ մեղաց ինչ իւրոց.
որ է՛ որոգինէսին կարծիքն զոր 'ի վե-
րոյ անդրհամանեցաք. և կամ մնայր 'ի
մարմնի բռնութբ և ակամայ. վն ո-
րոյ կեալն մեր ոչ էր բարեբաղդութի.
այլ պատիժ։ եթէ իջանէր 'ի մարմինն
կամաւորապէս. յաստուստ երեք ան-
տեղիք հետևէին։ Նախ թէ 'ի զուր կա-
մեր միանալ ընդ մարմնոյ. մինչ ըստ
ինքեանն էր կատարեալ բնութիւն և
պէտս ոչ ունէր 'ի մարմնոյ անտի. երկ- Ը
րորդ՝ զի վն էր այժմ փոփոխեաց զդի- 8
տաւորութիւն իւր, և կամի կալ 'ի մար-
մնի. մինչ 'ի սկզբանէ և 'ի վաղընջուց
կեցաւ զատեալ 'ի մարմնոյ։ և երրորդ՝
զի մարթ լինէր, և դիպուածով պա-
տահէր. թէ միանգամայն յարայարէ-
ին երկու կամեցողութիւնքն. այս. մինն
հոգւոյն, որ էր վն իջանելոյ 'ի մարմինն.
և միւսն ծնողին, որ էր վն ծնանելոյ
զնոյն մարմին, և պատրաստելոյ ըզ-
նիւթն։

Բայց արդէնիսկ պարտիմք պա-
տասխանել առարկութեան վարդա-
նայ.

rata. tertium, quòd casu fiat, vt vno eodemque tempore cócurrat voluntas hominis, generantis corpus, seu disponentis materiam, cum voluntate animæ, descendere cupientis in illud.

Ad obiectionem Vartani, qua dicebat: Si Deus quotidiè nouas animas procrearet; sequeretur, quòd aliquid noui faceret post septimum diem, in quo, vt habetur Gen. 1. finẽ imposuit omnibus suis operibus: Respondetur cum S. Augustino in epist. 28. ad Hieron., Deum cessasse die septimo ab omni opere suo secũdùm speciem; quia deinceps nouam aliam rerum speciem non creauit; sed tantùm gubernauit eadem opera multiplicando indiuidua specierum, quas condiderat à principio. Cùm igitur Adami anima, quam creauerat sexto die, fuerit eiusdem speciei cum cæteris; non facit nunc Deus aliquid noui secundùm speciem, creando reliquas animas successiuè; sed solùm indiuidua eiusdẽ speciei multiplicat: maximè cùm id non faciat, nisi vt causa naturalis ad exigentiã naturæ, sic ab initio constitutæ. Nã, cùm principia generationis humanę produxit, hoc est, virum, & fœminam; eisque dixit: *Crescite, & multiplicamini:* tum naturæ ordinem ita constituit, vt quotiescunque corpus humanum fuisset in vtero matris sufficienter organizatum, continuò ad illud animandum inspiraretur anima: adeò vt pro miraculo habendũ sit, si anima corpori disposito, ac præparato, suo tempore desit.

VTRVM

նայ ։ որ ասէր․ զի եթէ ած յանմարմնոց կնոր հոգիս ստեղծանէր․ առաջի նմանէ իւր․ Թէ զնոր ինչ առնէր զհետ եւթներորդ աւուրն․ յորում գրեցաւ, Թէ ած հանգա_ ւեաց զգործ իւր․ եւ հանգեաւ ։ եւ որ պատասխանեմք ընդ սորայն օգոստի_ նոսի ի․ կբ․ երգ՝ Թուղթն առ ոսկեբերանն․ եԹէ ած հանգեաւ յամ գործոց իւրոց զոր առնէրոց․ ոչ զոր անհնարին նոյն առնելոցն ։ զի յետ Թներորդ օրէն նման ոչ արար զայլ նոր առարկ իրաց․ այլ միայն պահեաց զարարեալ ՚ի սկզբանէ զանօսակսն, բազմացուցանելով նմանեաւ աւելս զանհնար նորա․ զի մի առարկեն կա_ րրնչէին ։ աւնդ՝ քանզի հոգիքն մեր ոչ առարէերին առարկան ՚ի հաշուոյն առաւելոյ․ սակս այսորիկ ած ստեղծանելով այժմիկ զայլ հոգիս, ոչ ստեղծանէ զնոր ինչ բնա առարկի․ այլ միայն բազմացուցանէ զանհնար նորին առարկին, զոր ստեղծն ՚ի սկզբանէ․ զի մի կորընչեցի արարեալն ՚ի սկզբանէ մարդկային առարկն ։ ըմանա_ ւանդ՝ զի ած առնէ զայդ ըստ բնակին պատճառ, եւ ՚ի խնդրոյ բնուԹն․ որ այդ_ պէս հաստատեցաւ ՚ի սկզբանէ ։ քանզի յորժամ նախապէս եստեղծ ած զսերմ բունս մարդկային սեռին․ յր․ զայր եւ զկին․ եւ ասացն ոգին․ աճեցէք եւ բազմացա_ րուք․ յայնժամ զկարգ բնուԹն այնպէս հաստատեաց․ որպէս զի երբ լինի մար մնոյն բաւականաբար կերպացեալ ՚ի յորովայնի մօրն ․ փաւԹով հոգին փչեսցի առ ՚ի կենդանացուցանել զնա ․ մինչ զի պարտ եղէ համարել ոչ անջելի․ եԹէ ՚ի մէջ բա նական տրամադրուԹէք պատրաստեալ մարմնոյ ոչ լինի առաժամայն ստեղծեալ հոգի ․

ՄԻ՞ ԹԷ ՀՈԳԻՔ ԲԱՆԱԿԱՆՔ ՍԵՐՄԱՆԱԿԱՆԻՆ

'ի սերմանէ կամ 'ի հոգւոյ
ծնողաց .

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջերկն երկու կարծիք , և լուծումն
վիճաբանութեան :

Պրակն . ա .

VTRVM ANIMAE RATIONALES

Traducantur ex parentum propagine.

QVAESTIO INTER ARMENIOS SECVNDA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quaestionis.

§. I.

ա 1 Սահմանեն ոմանք հերձուածողք . և մանաւանդ զայս ուսուցանէ երևեցեալն 'ի մէջ հայոց մի վարդապետ . Մխիթար կոչեցեալ . որպէս վկայէ գիրքն . զոր առաքեալ էր բենեդիկտոս պապն առ այս քայն հայոց լևոն . յորում ասի այսպէս : Լուաք . եթէ մի ոմն վարդապետ հայոց Մխիթար անուն՝ ուսուցանէ . թէ մարդկային հոգիք ծնանին 'ի հոգւոյն ծնողաց . որպէս և մարմինքն 'ի մարմնոց : Եւ եթէ մի ինչ զաւակուն հայոց զհետ երթայ զկնի ուսման նորին վարդապետին . զոր

AFFIRMANT ex Armenijs nonnulli, ac in primis Mekhitarius, prout in libello Benedicti Papæ suprà * citato, cap. 5. refertur his verbis: *Quidam Magister Armeniorum, Vocatus Mekhitarius, qui interpretatur Paraclitus, de nouo introduxit, & docuit, quòd anima humana filij propagatur ab anima patris sui, sicut corpus à corpore; quia cùm animæ rationales sint quedã lumina spiritualia, ex scipsis propagant alia lumina spiritualia. & in hoc sequun-*

* Vide in quæst. 1 §. 1. num. 3.

quuntur eum quasi omnes de Prouincia Argicìensi, quæ est magna Prouincia, continens septem dietas. Alij verò Armeni non dicunt hoc, sed quòd Deus omnes animas creat. Et Armeni de dicta Prouincia habent illum Mekhitarium pro sancto. Hæc ibi.

Eiusdem erroris auctor fuit Tertullianus lib. de Anima, cap. 27. & alibi: vbi animas hominum fieri docet ex traduce, seù à parentibus propagari; hoc est, animam filij traduci, ac produci ex anima parentis, quemadmodùm ex corpore corpus: quem sequuti sunt posteà Apollinaris, multique Occidentales, vt testatur D. Hieronymus in epist. ad Marcellinum, & Anaps. Attributum etiã fuisse Luciferianis, refert S. Augustinus lib. de hæres. cap. 81. ac denique Armenijs, tradunt præterea Guido Carmel. in Sum. hæres. de Arm. err. 4. Coccius in Thesauro, tom. 2. lib. 1 c. art. 8. & Thomas à Iesu lib. 7. de Conuers. Gent. cap. 23. quamuis haud alius mihi Armenus occurrerit, huiusmodi errore implicitus, præter vnum Simonẽ Ciulfaensem, de quo suprà retuli in præterita quæstione, §. 1.

NEgant verò reliqui Armeni Patres, alijque omnes Catholici, præsertim Scholastici, qui hunc errorem reijciunt cum Magistro sentẽtiarum lib. 2. dist. 17. & 18. & sanctus Thomas in 1. par. quæst. 118. art. 2. hæresim eum appellat. Quarè meritò damnatus posteà fuit in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 8. vbi definitum est, *Animas singulas singulis hominibus creari, & infundi à Deo.*

զոր պատուեն իբրև զսուրբ : և այլն :]

Բ
2 . Այլն, հանգոյն մոլորեցաւ Թերտուղիանոս ՚ի գիրսն յաղագս հոգւոյ, ՚ի ԻԷ . երդ՝ գլխն . յորում ուսուցանէ, զհոգիսն մարդկան ծնանիլ և ցեղիլ ՚ի ծնողացն . որպէս զմարմինս ի՛ էրեանց : Եւ նոյն մոլորութենն ընկալեալ եղև յապողինարէ, և յայլոց հերձուածողաց որոց վկայէ սբն Երոնիմոս ՚ի թուղթն առ մարկելինոս և անաբսիկիոս : Եւ այլ և ումանք գրեցին, զհայս ունել այժմ զխոստովանս զայս : բայց սուտ գրեցին ամենևին . զի հայք հաւատան ընդհանուր ուղղափառաց, թէ բանական հոգին

Գ
3 ստեղծանի միայն յայ յոչընչէ : և մեք ոչ գտաք զայլ ոք ՚ի նոյն ազգէն ունել այժմ զայդպիսի մոլորութիւն, բայց ՚ի միոջէ սիմոնէ . զորմէ ՚ի վերոյ ճառեցաք յառաջին վիճաբանութեն ՚ի թիւն . Ա . երդ՝ :

ԻՍԿ բացասեն ուղղափառքն մանաւանդ որք փիլիսոփայք, և ճարտասանք : և համաձայնութեամբ գրեցն զխսալս զայս ընդ սրբոյն Թովմայ ագվինացւոյն . որ ՚ի յառաջին հատորին, ՚ի . ՃԺԸ . և . Բ . երդ՝ խնդրոյն

Դ
4 հրատարակեաց զնա իբրև զայրանի հերձուածողութիւն : Որոյ սաստ յետոյ հերքեցաւ ՚ի ժէ ժողովոյն լատերանեցւոյ որ սահմանեցաւ . թէ իւրաքանչիւր հոգին բանական յայ միայն ստեղծանի և հեղու ՚ի յիւրաքանչիւր մարմինս մարդոյ :]

Թէ հոգիքն
մարդկան յԱյ միայնոյ ստեղծանին 'ի մարմինս ներփչանց . ցուցանի 'ի սուրբ գրոց .

Պրակք : Բ .

ANIMAS RATIONALES
A Deo solo creari, & infundi corporibus,
Probatur ex sacris Scripturis.

§. II.

Ա 1 Եկլէսիաստէսն 'ի յետին գլխոյ ասէ . Թէ դարձցի հողն յերկիր իւր , յորմէ և էրն . և հոգին դարձցի առ Ած , որ ետ զնա ։] զոր բացայայտէ մեր հարցն մեկնութիւնն այսպէս ։ Դարձցի մարմինն յերկիր իւր , յորմէ և էրն . և հոգին դարձցի առ Ած , որ ետ զնա . քանզի ոչ սերմանանի 'ի ծնողացն ։]

Բ 2 Դարձեալ ասէ իմաստութիւնն 'ի . ԺԵ . երգ'' ԳԼ իմաստութեան . Զի ոչ ծանեաւ զստեղծիչն իւր . և որ շնչեաց 'ի նմա զշունչ կենդանութեան . և որ փչեաց 'ի նմա հոգի կենդանական ։] որում վկայեն մեկնիչքն այսպէս . Եւ որ ինքն միայն հեղու զնա ստեղծելութբ ։] այ . յոչընչէ ։

Դարձեալ Դաւիթ մարգարէ 'ի . ԼԲ . սաղ'' մոսն ասէ . Ո ստեղծ առանձին զսիրտս նոցա ։] Եւ հետևի մեր հարցն մեկնութիւնն ասելով . Աստ առ է-

Գ 3 ջեալ լինի ոմանց հերձուածողութի , որք ասէին . Թէ ամ հոգիքն ցեղեալ էին յադամայ ։] այ . որպէս 'ի ցեղէ և յարմատոյ . որ ներընդունակ եղեալ էր զնոսա զօրութբ . այ . 'ի սերմնականն զօրութեան ։ Եւ մեր Ճերոնիմոս մեկնէ ասելով . Առանձինն . ասէ . այ . ոչ յադամայ . որպէս ոմանք ասեն , Թէ հոգի 'ի հոգւոյ ցեղեալ ։

Դարձեալ Եսայեաս ասէ 'ի . ԾԷ . գլ'' գլխոյն . Թէ ոչ յաւիտեանս խնդրեցից զվրէժ 'ի ձէնջ . և ոչ յամենայն բարկացայց ձեզ . զի հոգի յինէն ելցէ . և զամ շունչս

1 Eccles. 12. *Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat; & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum.* Glossa interlin. *Reuertatur*, ait, *corpus in terram suam*, &c. *& anima redeat ad Deum, qui dedit illam: non est enim de traduce.*

2 Sapien. 15. *Quoniam ignorauit, qui se finxit, & qui inspirauit illi animam.* subijcit Glossa Nicolai de Lyra *solus infundendo eam per creationẽ.*

Psalm. 32. *Qui finxit sigillatim corda eorum.* sequitur Glossa interlin. *Hic destruitur quorundam hæresis, qui dicebant, in Adam simul omnes animas esse creatas:* intellige, tanquàm in radice, seu propagine, quæ illas virtualiter contineret, hoc est, in virtute seminali. Et S. Hieronymus, *sigillatim*, ait, *id est, non ex Adam, vt quidam dicunt, animam ex anima.*

3 Isaiæ 57. *Non enim in sempiternum litigabo, neque vsq; ad finem irascar; quia spiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam.* Glossa interlin. *animam scilicet: vnde inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Vertit quoque Procopius sic: *Quia & spiritum viuificantem ego tribuo, & animam creo; indignum est, vt æternaliter pereant.*

Zachar. 12. *Qui fingit spiritum hominis in eo.* subdit Nicolaus de

Lyra: *quia anima à Deo creatur, & infunditur corpori organizato.*

Denique Apostoli ad Hebr. 12. *Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos: non multò magis obtemperabimus patri spirituum, & viuemus?* Patres carnis vocat parentes, qui nos tantummodò secundùm carnem genuerunt; Deum verò vocat patrem spirituũ, id est, animarum: vt ostendat, nos non habere animam à parentibus; sed eam à Deo creari, & creando infundi humano corpori.

PROBATVR SECVNDO Ex Patribus, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. III.

CLemens Papa lib. 5. Constit. Apostol. cap. 8. *Tunc quidẽ*, ait, *hominem, qui nullus erat, ex diuersis constantem rebus effecit, data ei anima de nihilo.*

Athanasius in quæst. de anima, & mente: *Quapropter*, inquit, *anima quoque ductu intellectus imaginatur superna; & quæ illic sunt, quærit, appetit, & desiderat: quoniam illinc habet creationem suam.*

Hilarius lib. 10. de Trinit. ante medium inquit: *Anima hominis opus est Dei; carnis verò generatio semper ex carne est.* Et infrà: *Vt per se sibi assumpsit ex Virgine corpus: ita ex se sibi animam sumpsit; quæ vtiq; nunquàm ab homine gignentium originibus præbetur.*

Na-

Դ 4 շունչս ես արարեալ :] սրբոց հարցն մ.կ նութեան հեռանալ ի մարմնոյ . ՃԺ . զհոգիս. ուսանի փրկելոց յերկրէ նորա շունչ կենդանի :] Եւ Թարգմանէ պողոս ակիս այսպէս . Եւ բանզի զշունչ կենդանարար ես տամ . և զհոգի սանեղծեալ . ոչ է՛ արժանի . զի յաւ խանձա կորիցեն :]

Պօղոս՝ ասէ զաքարիաս 'ի . ԺԲ . կող" գլխն . Որ ստեղծ է զհոգեն մարդոյ 'ի նմա :] Եւ 'ի մեկնութիւն այսր բանիս մեկնիչն նիկողայոս լիւրացին ասէ այսպէս : Զի հոգին յԱյ ստեղծանի և հեղու ի 'ի կերպացեալ մարմինն:]

Ե 5 Պօղոս՝ սէ առաքեալ պողոս 'ի Թուղ Թն առ եբրայեցիս ասէ : Զի եԹէ 'ի մարմնաւոր հարցն մերոց, զոր ունէաք խրատիչս, պատկառէաք . ո՞չ ապա եւս առաւել հնազանդեսցուք հօրն հոգւոց . և կեցցուք :] Հարք մարմնոյ կոչէ զծնողսն . որք զմեզ ըստ մարմնոյ միայն ծնան: Իսկ զԱծ կոչէ հայր հոգւոց: զի ցուցցէ, եԹէ մեք ոչ ունիմք զհոգին 'ի ծնողաց . այլ միայն յԱյ . որ զնա յոչընչէ ստեղծանէ :

ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա 1 Յուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն . զոր ընդունի եկեղեցին հայոց :

Գլուխ . Գ .

ՍՈՒՐԲՆ կղեմէնդոս հայրապետն հռոմայ, և աշակերտ առաքելոցն, 'ի . Ե . երդ" գիրսն առաքելական սահմանաց . Ը . երդ" գլխն. ասէ: Յայնժամ արար զԱծ զմարդն 'ի զանազան իրաց բաղկացեալ . որ ոչ գոյր առաջ: և ետ նմա զհոգին յոչընչէ :]

Սբն

Բ 2 Այն աթանաս՚ի ճառն յաղագս հոգւոյ և մարմնոյ. ասէ: Սակս որոյ հոգի առաջնորդութբ մարմնոյ իմանայ զիրս զերնազոյնս. և զնոսա խորհի, ցանկայ, և փափաքէ. զի յանմարմնաւորութենէ զատեղծումն իւր:]

Այն Նիւսացին ՚ի .Ծ. երդ գլխոյն յաղագս անմահական երրորդութեան. ասէ: Հոգին մարդոյ է՛ գործ այ. իսկ մարմնոյ ծնունդն միշտ ՚ի մարմնոյ լինի:] Եւ զկնի սակաւուց դարձեալ ասէ: Որպէս էառ իւրեան զմարմինն ՚ի սրբոյ կուսէն. սոյնպէս յինքենէ զհոգին էառ. որ ոչ երբեք առեալ է՛ զաւակին ՚ի ծնողաց:]

Գ 3 Այն գրիգոր աստուածաբանն .Է. երդ ատենաբանուն որ բանն յաղագս հոգւոյ ասէ: Եւ խոսքս եղև նախաստեղծ հօրն մերոյ շինուածն: և յետոյ ՚ի յայլսն մարմինք ՚ի մարմնոց ծնանին: բայց միայն ՚ի յարարչութենէ եղեալ. ծածկաբար ընդ հողեղէն նիւթոյն միանայ. որով և նոր գեղէ. որ զնախկին պատկերն ընդ մարմնոյ շաղկապեաց:]

Դ 4 Այն գրիգոր նիւսացին ՚ի գիրսն յաղագս հոգւոյ, ՚ի .Վ. երդ գլխոյն. բազում առաւելութբ յանդիմանէ զմոլորութիւն ասողաց զմարդկային հոգին ՚ի ծնողաց տարածել:

Այն ամբրոսիոս ՚ի .Ժը. երդ գլխոյն յաղագս սրբոյ հաւատամքին. ասէ: Ուրեմն ամպայն յամ օր այ փառաց ՚ի մէջ կերպարանեալ մարմնոց զհոգիս ստեղծանէ և հեղու:] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ: Որպէս ամբարիշտ իմն է՛ ասել զհոգին մարդոյ ՚ի գոյութենէ այ. և կամ զհոգի ՚ի հոգւոյ. նոյնպէս և այլ:] Եւ դարձեալ ՚ի գիրսն յաղագս նոյի և տապանակին, ՚ի .Դ. երդ գլխոյն. ասէ: Բազում անգամ աստուածաշունչ գիրքն կոչէ զհրեշ-

տակսն

Nazianzenus Carm. de anima canit sic : *En quæ primigeni fuerit structura parentis.*

Post autem in reliquis carnes ex carnibus ortum

Ducunt : exteriùs Mens verò illapsa, latenter

Pulvereæ moli sese coniungit : Vt ille

Nouit, qui primùm effigiem cum carne ligauit.

Nyssenus in lib. de anima, cap. 6. errorem hunc de propagatione animarum ex parentibus refutat ex instituto.

Ambrosius Tract. in Symb. Apost. cap. 18. *Quotidiè*, ait, *Deus Maiestatis in plasmatis iam corporibus animas facit, & infundit.* Et infrà : *Sicut ergo impium est, animam hominis de substantia Dei, vel animam ex anima dici ; ita*, &c. Item in libro de Noë, & Arca, cap. 4. *Plerumque Angelos, filios Dei Scriptura vocat; quia ex nullo homine generantur animæ*. Item in lib. de Paradiso, cap. 11. *Considera, quia de corpore costã sumpsit, nõ de anima portionẽ ; hoc est, non anima ex anima, sed os de ossibus, & caro de carne.*

Hieronymus in Comment. capitis postremi Ecclesiastæ : *Satis*, ait, *ridendi sunt, qui putant, animas ex corporibus fieri ; & non à Deo, sed à corporum parentibus generari*. Item in libro 3. Apologiæ aduersùs Ruffinum vltra medium, & in epist. ad Pammachium contra Ioan. Ierosol. ait. *Omne genus hominum non ex traduce habere animas iuxta bruta animalia ; vt quomodò corpus ex corpore, sic anima generetur ex anima : sed*

Ecclesiasticum dogma esse, Vt Deus quotidie animas fabricetur.

Chrysostomus homil. 33. in cap. 19. Matth. in fine: *Anima*, inquit, *nec generat, nec generatur; & nullum cognoscit patrem, nisi eum, cuius Voluntate creata est; nullam cognoscit matrem, nisi Ecclesiam, quæ illam regenerauit in fide.*

Cyrillus Alexan. lib. 1. in Ioan. cap. 9. *Opportunè*, inquit, *ac iustè non peccare in carne iubemus; quoniam eo cœpimus esse tempore, quo Vna cum corpore in hunc Mundum Venimus; ac quasi à loco quodam, à nihilo ad esse peruenimus.*

Demùm S. Augustinus, quamuis anteà incertam esse tradiderit originem animarum, tamen in epist. 157. ad Optatum, quam scripsit iam senex, ac multò posteriùs, apertissimè refellit sententiam de propagatione animarum ex parentibus, dicens: *Itaque illi, qui propaginem animarum inconsiderata temeritate defendunt*, &c. Et in eadem epist. loquens de Tertulliani sententia, inquit: *Qui animas ex illa Vna propagari asserunt, quam Deus primo homini dedit; atque ita eas ex parentibus trahi, dicunt; si Tertulliani opinionem sequuntur, profectò eas non spiritus, sed corpora esse contendunt: quo quid peruersius dici potest?*

Ե տանկան որդիս ա̃յ. զի հոգիք ոչ ծնա-
5 նին ՚ի մարդոյ ուստեք:] Եւ դրձլ ՚ի
գիրսն յղղս դրախտասն. ասէ. Ամէն.
Թէ որպ ՚ի մարմնոյ ետա զհոգին. և ոչ
՚ի հոգւոյ զմարմն էնչ: զի ոչ հոգի ՚ի հո
գւոյ. այլ ունի յսակերտս. և մարմին
՚ի մարմնոյ:]

Սբն Ներսեսիսմս ՚ի մեկնու Թն յե-
տեն գլխոյն եբլեսիաստեն. ասէ: Յոյժ
ծ ինծ-աղելիք են. որք կարծեն զհոգիսն
սերմանիլ ՚ի մարմնոցն: և ոչ ստեղծիլ
յա̃յ. այլ ծնանիլ ՚ի ծնողաց մարմնոցն:]
Եւ դրձլ յ. գ. բրդ" գիրսն ընդ դեմ
Զ բռւոփինոսի. և ՚ի Թուղթն առ պապմ
6 նիոս. ասէ: Եղ մենայն ազգն մարդկան
ոչ ունի զհոգիսն ՚ի ծնողաց. որպ ու-
նին անբան անասունքն. մինչ զի որպ
մարմինն ՚ի մարմնոյ. նոյնպէս հոգի ՚ի
հոգւոյ ծնցի: այլ եկեղեցւոյ բանն է՛
ասել. Թէ ա̃ծ յամ օր ստեղծանէ զզ
հոգիսն:]

Սբն ոսկեբերան ՚ի ճառն. լգ. բրդ"
՚ի մը. ԺԹ. երդ" գլխոյն մաթէոսի.
ասէ: Հոգի ոչ ծնանէ. և ոչ ծնանի:
և զոչոք հայր ճանաչէ. եթէ ոչ զնա
միայն, որոյ կամօքն ստեղծաւ: և զոչ
Է որ մայր ունի. եթէ ոչ միայն զեկե-
7 ղեցին, որ զնա հաւատով վերստին
ծնաւ:]

Սբն կիւրեղ աղեքսանդրացին ՚ի
յառաջին գիրսն մեկնութեն. Թ. գդ"
գլխոյն յոհաննու. ասէ: Ժամու, և
իրաւ ի հրամայեցաք. մեզ ոչ մեղան
չել ՚ի մարմնի. զի սկսաք լինել յայնմ
ժամանակի, յորում մարմնովն հան
դերձ եկաք յաշխարհս այս. և որպ ՚ի տեղւոջէ ուստեմնէ, այսպ յոչընչէ հասաք
եմք առ լինելութն:]

Սբն օգոստինոս ՚ի. ՃԾ. և. Է. բրդ" Թուղթն առ ոբտատոս, անձախապէս յան
դիմանէ զնոլորութիս զայս. ասելով: Եղբ՚ նոքա. որ զբռւսուեն հոգւոց յան
դուգ լբբութեամբ քարոզեն:] Եւ յառաջ բերելով զբանն՝ դարձեալ ասէ: Որք

սանն

ասէն, 'ի հոգւոյ նախաստեղծ մարդոյն բուսանել զայլ հոգիսն. և այնպէս 'ի ծնողացն ելանել. որպէս կարծեաց Թերտուղիանոս: արդ և ոչ հոգևոր համա_րեն զնոսա. այլ մարմնաւոր: եւ զինչ իցէ չարագոյն, քան զայս ասել:]

ԵՐՐՈՐԴ ա

Ցուցանի պատճառօք: 1

Գլուխ. Դ.

Նախ՝ զի հոգին բանական ըստ
ինքեան ենթակայանայ անկա
խապէս 'ի մարմնոյ. քանզի բաժանեալ
'ի մարմնոյ, տևական ևս գոյ ըստ ինքե
ան: ապա թէ ոչ. ոչ լինէր անմահ. այլ
կործանմամբ մարմնոյն նորա. կոր
ծանիւր և ս ինքն. որպէս պատահի
զգայական շնչաւորաց անբանից. քան
զի զգայական հոգիքն դոցա ընդ ա_ բ
պականիլն մարմնոյ ապականին և ս 2
ինքեանք. զի ոչ ենթակայանան ըստ
ինքեանց. այլ 'ի յեղանիլ և 'ի յեղեալ
լինել կախին 'ի մարմնոյ անտի, որպ̃
յենթակայէ: նմանապէս ուրեմն հոգին բա_
նական ըստ ինքեան արտադրի ան
կախապէս 'ի մարմնոյ. վ̃ն որոյ և ոչ
ելանի ծնեալութ̃ 'ի սերմանէ. այլ
ստեղծանի յոչ յոչընչէ: Եզրակա_
ցութիւս այս յառաջակաութ̃ն յայն
մանէ հարկաւորապէս մակաբերի:
քանզի կախապէս յայլմէ, որպ̃ յենթա
կայէ և 'ի նիւթոյ, արտադրի ինն այն գ
միայն. որ կայանայ կախապէս 'ի կա_ 3
ցութենէ նորին ենթակայի. զոր օրի_
նակ. նիւթաւոր հոգի անասնական
բնութ̃ն սկս յո̃նկ ըստ լինելութեան
պահի 'ի մարմնոյ. և ոչ կարէ թաց
նորին ենթակայանալ զի յորժամ ծնա
նի, արտահանի 'ի մարմնոյ: որպէս և
յայտ լինի մակածութ̃ առամասա_
նելով 'ի վ̃ր իւրաքանչիւր նիւթաւոր
տեսակի

PROBATVR TERTIO Rationibus.

§. IV.

PRima ratio eſt: Anima rationalis per ſe ſubſiſtit independenter à corpore; nam ab hoc ſeparata perſeuerat adhuc in eſſe: alioquin non eſſet immortalis, ſed pereunte corpore etiam ipſa periret, vt accidit animabus ſenſitiuis brutorum, quæ, cùm per ſe non ſubſiſtant, ſed pen deant in fieri, & conſeruari à corpore, vt à ſubiecto, corrupto corpore pereunt: ergo anima rationalis per ſe etiam producitur independenter à corpore, ac proindè non fit ex propagine, ſed creatur ex nihilo. Conſequutio iſta neceſſariò ab illo antecedente deducitur: illud enim producitur dependēter ab alio vt à ſubiecto, ſeu materia, quod exiſtit ad exiſtentiam illius; quemadmodùm anima bruti materialis ideò ſubſteritatur à corpore, nec poteſt ſine illo exiſtere, quia cùm generatur, educitur ex corpore: & idem Inductione patet de qualibet forma materiali, quæ de materiæ potentia educitur. Cùm igitur anima hominis ſpiritualis per ſe ſubſiſtat independenter à corpore; ſignum euidens eſt, quòd per ſe quoque producatur independenter ab illo. Itaque vel animæ hominum non ſunt immor-

immortales, quod est Epicuræum; Դ
vel per se fiunt ex nihilo, & sic non 4
ex traduce.

Secunda ratio: Anima Filij non
fit ex corpore parentis, neque ex il-
lius corporeo semine: alioquin non
esset spiritualis, nec immortalis; sed
corporea, & corruptibilis, quales
sunt animæ brutorum, quæ ex cor-
porali semine producuntur. Neque
fit ex anima parentis: non enim ex
parte illius, quia parentis anima, vt-
potè substantia spiritualis, & indiui-
sibilis, non constat ex partibus: ne- Ե
que ex illa tota; alioquin vel parens 5
careret anima, quam totam transf-
funderet in filium; vel vna, & eadē
anima esset in patre, & filio simul:
ergo anima filij nullo modo trahitur
ex parente, sed creatur ex nihilo.

Dicet fortasse Mekhitarius, ani-
mam filij fieri ex spirituali semine
animæ parentis; quemadmodum
& corpus illius fit ex corporeo semi-
ne eiusdem parentis.

Sed contrà est: nam semen illud
animæ spirituale, vel esset solùm Զ
accidens; vel etiam substantia. Si 6
solùm accidens, virtus scilicet semi-
nalis; ergo semen animæ non esset
materia, ex qua alia fieret anima
(hanc enim modò quærimus, quæ-
nam illa sit); sed tantùm instrumē-
tum agentis, quo vna anima aliam
crearet ex nihilo: creare autem soli
conuenit Creatori. Si esset etiā sub-
stantia, sicut est semen corporeum,
ex quo fit corpus, quæro vlteriùs:
vtrùm hæc spiritualis substantia se-
minis producatur ab anima genito-

tեսակին, որ է՛ արտաքսմանեալ և սպա-
հեալ ՚ի նիւթոյ . և ոչ կարէ գոլ ա-
ռանց նորա : Ուրեմն ապա՝ երբոր
հոգին մարդոյ կարէ ըստ ինքեան ինքնա-
գոյանալ անկախաբար ՚ի մարմնոյ . ապա
յայտ է . զի և ըստ ինքեան արտադրի
անկախապէս ՚ի նմանէ : Ուստի հե-
տևի . Թէ հոգիք մարդկան կամ ոչ են
անմահք, որ է՛ եպիկուրականացն մոլո-
րութիւն . և կամ ՚ի հարկէ յայս արտադ-
րին յոչընչէ . և ոչ ՚ի սերմանէ ծնո-
ղացն :

Երկրորդ՝ զի հոգի որդւոյ ոչ լինի
՚ի մարմնոյ ծնողին, և ոչ ՚ի նորին մար-
մնական սերմանէ . զի ոչ լինէր հոգ-
ևոր, և ոչ անմահ . այլ մարմնաւոր,
և ապականելի . որպիսիք են հոգիք ա-
նասնոց, որք ՚ի մարմնական սերմանէ
ծնանին : Նաև և ոչ լինի ՚ի հոգւոյ
ծնողին . ոչ արդեօք ՚ի մասնէ հոգւոյն .
զի հոգի ծնողին, գոլով հոգևոր և ան-
բաժանելի գոյացութիւն, ոչ բաղկանայ
՚ի մասանց : և ոչ ՚ի բոլոր հոգւոյն .
զի ծնողն հեղլով զբոլոր հոգին իւր ՚ի
յորդին, կամ ինքն մնայր առանց հոգւ-
ոյ . կամ մի և նոյն հոգի լինէր ՚ի հայր
և ՚ի յորդի . որ է՛ անհնարելի : Ապա՛
ուրեմն հոգի որդւոյ ոչինչ կերպիւ
արտահանի ՚ի ծնողէն . այլ յոչընչէ
ստեղծանի յԱյ :

Թերևս ուրեք ասիցեն , զհոգի
որդւոյ եղանիլ ՚ի հոգևոր սերմանէ
ծնողին . որպէս և մարմին լինի ՚ի մար-
մնական սերմանէ նորին :

Բայց՝ առարկելի է՛ ընդդէմ նո-
ցին այսպէս : զի սերմն այն հոգևորն
հոգւոյ՝ կամ էր միայն սոսկ պատա-
հումն . կամ և ս գոյացութիւն : Եթէ
սոսկ պատահումն . այս . սերմնական զօ-
րութիւն ինչ : հետևիւր , թէ սերմն հո-

ris   գւոյ

գոյ ոչ էր ոչնչէ, յորմէ լինէր այլ հո-
գի . զոր ոչնչէն մեզ այժմ խնդրեմք ,
Թէ որն այն լինի : այլ էր միայն զոր
ծնէր ծնողին, որով մի հոգի զայլ սաղմն
ծնանէր յոչընչէ . Իսկ սաղմնածնանելոյ
մարմնոյն առաւելչին վայելէ . և ոչ պատշաճ
ծին այլում ումեք ; ԵԹէ էր և ս գոյա-
ցուԹե . որպէս է՝ սերմն մարմնական ,
յորմէ Թանձրանայ մարմինն . առակաւ՝ նա
հարցանեմք . մի՞ Թէ հոգև որ գոյացու-
Թիւս այս սերմնան առաջադրի 'ի հոգւոյ
ծնողին յոչընչէ . կամ Թէ յայլմէ հո-
գև որ գոյացուԹենէ . զի սերմն մար-
մնականն եղանի 'ի մարմնաւոր գոյա-
ցուԹենէ յաւելորդ կերակրոյ . ԵԹէ
յոչընչէ . ապա՝ ուրեմն ստեղծի 'ի
ստեղծուածոյն . որ է՝ անհնարելի :
ԵԹէ յայլմէ հոգև որ գոյացուԹենէ .
զայսմանէ դարձեալ նոյն հարցանեմք . և
լինէր այսպէս առաջ բերուԹի 'ի յան
հունս : Բայց եԹէ ասիցեն , լինել սեր-
մն այն հոգև որ 'ի գոյացուԹենէ նոյն
հոգւոյ . յայնժամ խնդրեմ . մի՞ Թէ
'ի գոյացուԹենէ բոլոր հոգւոյն . կամ
Թէ միոյ մասին նորա : և դարձեալ
բանն առ վերոգրեալ առարկուԹիւն :

Երրորդ պատճառ առնանի 'ի
զանազանուԹենէ կերպի . որով զանա
զանապէս զբուսան էհար ած 'ի ստեղ
ծումն հոգւոյն մրդոյ . և 'ի ստեղծումն
այլոց հոգւոց անասնականաց . որպէս
զի զտարբերուԹիւն ցուցցէ 'ի մէջ ար
տադրուԹեանցն նոցա : Եւ առբերի
պատճառս այս 'ի յոհաննու ոսկեբե-
րանն վրդպանէ . որ 'ի . Ժգ . բրդ՚ ճառն
'ի վր . բ . կրդ՚ գլխոյն ծննդոց , այսպէ
ասէ : Եւ տես և ս . զի որչափ տարբ-
րոչ և զանազանեան պատճառաւ այս հի-
անալի բանականն կենդանին , և այլ ան
բան անասունք կերպացեալ իցեն : քանզի

զի

Է ris ex nihilo; an ex alia substantia
7 spirituali? (nam semen corporeum producitur ex subſtātia corporali alimenti superflui). Si ex nihilo; ergo crearetur à creatura. Si ex alia substantia spirituali; de hac iterùm idē quæro: & sic procederemus in infinitum. Nisi fortè dicatur fieri semen illud ex ipsa substantia animæ: sed tunc quærerem: ex tota ne anima, an ex parte illius? & ad dilemma suprapositum rediretur.

Tertia ratio desumitur ex diuer-
Ը sitate modi, quo vsus est Deus in
8 producendo animam primi hominis, & animas bestiarum, vt discrimen inter eas ostenderet. Adducitur autem à Chrysostomo homil. 13. in Gen. cap. 2. in hæc verba: *Et vide etiam in hoc ipso, quàm diuersa ratione hoc admirabile rationale animal, & cætera irrationalia formata sint. de illis enim inquit: Producant aquæ reptilia animarum viuentium: & prodierunt ex aquis animantia animata. Sic & de terra: producat terra animā viuentem. De homine autem non sic:*
Թ *sed priùs de puluere corpus formatur;*
9 *& vitalis illi virtus datur, quæ scilicet animæ est substantia. & idcircò de brutis dicebat Moyses: Sanguis eius anima eius est. in homine autem substantia quædam est incorporea, & immortalis.* Ex quo intelligimus, animas bestiarum materiales esse, & ex materia ipsa eductas; animam verò hominis spiritualem, & ab ipso Deo creatam ex nihilo. Vndè, sicut corpus Adæ ex materia tunc Deus formauit, animam autem ex nihilo: Leuit. 7. & 17.

ita

ita nunc humanũ corpus Deus propagat ex corpore per generationẽ; animam verò ipse solus producit ex nihilo.

SOLVVNTVR Obiectiones.

§. V.

OBijci solet primò: Si anima nõ traheretur ex Adamo per naturalem generationem, sed ex nihilo crearetur à Deo; sequeretur, quòd nec ex Adamo traheretur originale peccatum: quod est hæresis Pelagianorum. Sic enim ratiocinabantur illi: Peccatum non in carne, sed in anima insidet; atquì anima non trahitur ex Adamo; ergo nec peccatum trahitur ex Adamo.

Ad hanc obiectionem, quæ semper Augustino difficillima visa est; Responderur primò, quòd neque propagatio animarum ex anima Adami iuuaret, vt originale peccatũ transfunderetur in posteros. Siquidẽ Adami anima iustificata à peccato fuit, antequàm ille filios procrearet: ex anima verò iusta non potest iniusta trahi. igitur non quia anima fit ex anima, traducitur peccatum in prolẽ: maximè cùm filij, originali peccato obstricti, gignantur etiam à parentibus sanctis, & peccato originali carentibus. Ad aliam ergo rationem recurrendum est, vt saluetur propagatio originalis peccati.

Vt hæc igitur afferatur, notandũ est, quòd, vt Adam verè sit, ac dicatur

ա զի զայսցանէ ասաց ած . Հանգեան զու-
1 րբ զեռուսն չնչոց կենդանեաց . եւ
զովացան ՚ի Ջրոց հողիք զեռնոց չնչա-
ւորաց : նոյնպէս եւ զերկիր ասէ . Թէ հա-
նցէ երկիր շունչ կենդանին . եւ այլ . քա-
ջզ զմարդոյ ոչ այսպէս . այլ յառաջ ՚ի
հողոյ մարմին կերպարանի . եւ յետոյ
չօրութի կենդանական շնորհի նմա .
ո՞ր . հոգի գոյացական . Եւ զի յայնկ զա-
նմանական կենդանեացն անէր մարմ-
նս . եթէ արիւն նորա է հոգի նորին .
իսկ ՚ի մարդում հոգի է անմարմնա-
կան ինչ եւ անմահ գոյացութի :] Յու-
մէ պատուիմք խմանալ , զհոգիս անսա-
բ նոց զոլենութեան որ եւ ՚ի նոյն Թոյ արտա-
2 հանեալ . իսկ մարդկային հոգին հո-
գեւոր , եւ ՚ի միոյն այ ստեղծեալ յոչ
ընչէ :

ԼՈՒԾԱՆԻՆ
Հակառակութեանք .

Գլուխ . Ե .

Առաջին եւ առաւելին առարկեն ,
ասելով . զի եթէ հոգի մա-
րդոյ ոչ էր արտահանեալ ՚ի դանկուա-
գ ծոյն ադամայ ՚ի ձեռն ծնելութե .
3 այլ յոչընչէ ձեռակերտեր յայ միայ-
նոյ . հետեւէր , թէ եւ ոչ յադամայ ե-
լեալ էր մեզ մեղքն սկզբնականն . որ է
մոլորութի պեղագեանականացն : քանզի
դոքա արամաբանէին այսպէս : Մեղք
ոչ ՚ի մարմնի , այլ ՚ի հոգի նստի . իսկ
մեք ոչ քարշեմք զհոգի յադամայ . ա-
պա ուրեմն եւ ոչ յադամայ քարշեմք
զմեղս սկզբնականն :

Առարկութես այսմիկ նաեւ պա-
տասխանեմք . զի թէպէտ եւ հոգիք
մարդկան եղանէին ՚ի հոգւոյն ադամայ .

ոչ

[illegible] Դ 4

[illegible] Ե 5

[illegible] Զ 6

[illegible]

catur noſtrùm omnium caput, fons, & primus parens, non eſt neceſſum, quòd anima fiat ab anima; ſed ſatis eſt, ſi homo ipſe, cuius pars eſt anima, ab homine generetur. verè autẽ, ac propriè dicitur homo hominem generare, tametſi anima nõ producatur ab homine, ſed inſpiretur à Deo: nam generatio non terminatur ad productionem formæ, vel materiæ, ſed compoſiti. vnde qui animam cum carne cõponit (quod facit homo, cùm per generationem materiam ita diſponit, vt anima infallibiliter conſequatur) is verè hominem generat. Hoc ergo poſito,

Reſpondetur ſecundò, ideò peccatum originale ex Adamo transfuſum eſſe in poſteros; quia, cùm ipſe per generationem ſit omnium hominum caput, fons, & primus parens, in eius voluntate poſita fuit à Deo, ſummo omnium Domino, noſtra voluntas: vndè quòd tunc Adã egit, & comedit contra diuinum imperiũ, omnes nos cenſemur egiſſe, & comediſſe: & ſic, Adamo actu illo peccante, nos omnes, in eo tamquàm in capite, fonte, & ſeminario contenti, & quaſi radicaliter concluſi, idem peccatum commiſimus, vndecunque ſit anima, vel ex traduce, vel à Deo. Et hoc innuere voluit Apoſtolus, ſic ſcribens ad Rom. 5. *Sicut per Vnum hominem peccatũ intrauit in Mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſijt; in quo* (vno ſcilicet homine, quaſi in capite) *omnes peccauerunt*.

Obijcit ſecundò Apollinaris: Si

Deus ipse infunderet corporibus animas ; sequeretur , quòd etiam fornicarijs , & adulterinis conceptibus animas largiretur ; ac proindè cooperaretur peccato adulterorũ , & fornicariorum ; quod est impossibile .

Pulchrè respõdet primò D. Hieronymus in lib. 3. Apologiæ contra Ruffinum , his verbis : *Si dixero illud Ecclesiasticum : quotidiè Deus operatur animas , & in corpora eas mittit nascentium ; illicò magistri tendiculas profers : & Vbi est iustitia Dei , Vt de adulterio , incestuque nascentibus animas largiatur? ergo cooperator est malorum hominum ; & adulteris , seminãtibus corpora , ipse fabricetur animas? Quasi Vitium sementis in tritico sit , quod furto dicitur esse sublatum ; & non in eo , qui frumenta furatus est . idcircò terra non debeat gremio suo semina confouere ; quia sator immunda ea proiecerit manu?*

Respondetur secundò ; in adulterio , & fornicatione duo quædam considerari posse ; & actionem naturalem generationis humanæ ; & peccatum transgredientis legem Dei in actione illa perficienda . Primum quidem bonum est , eique bono Deus cooperatur , cùm in materiam , ad hominis generationem vltimò dispositam , inspirat animam : quod sanè , vt causa naturalis est , tenetur facere ; ne naturæ peruertat ordinẽ . Secũdum verò malum est ; cui Deus nullo modo cooperatur , sed illud permittit , volens hominem in eius libertate relinquere .

Obijciũt tertiò illud Genesis 46 .

Է 7 ութին սերմանականն մարդկան առաւօտոյ առա-
րածեալ եղև 'ի հեշտութեան . զի զոգին
առաւել 'ի ձեռն ծննդութեան զլուխ , առ
քիւր , և նախկին ծնողաց մարմնականն .
Եղեալ եղև 'ի մտի ոչ կամքն մեր առն-
ներգուն 'ի կամս նորայն : ուստի զոր յաջս
ժամ առնար և եկեր առաւել ընդ դէմ ամե-
այնն հրամանաց . և մեք ևս համարեսցուք
Թէ արարաք և կերաք : Եւ այսպէս
ընդ մեղանչելն առաւօտոյ՝ մեք ամենքն 'ի
նմա , եթէ Թէ 'ի գլուխ , և յաղքերը ,
և 'ի սերմանաւորն պարունակեալք և
արմատացեալս ներգործեալք , զնոյն մե-
Ը 8 ղս արարաք . ուստի և նոյն երեալ լինի
հոգին , Թէ 'ի մարդոյ , Թէ յայս Սանկ-
տոյ և աշխարհի լուսաւորիչն առաքե-
ալոցն Պօղոս գրէ առ հռոմայեցիս . Ե .
երրորդ" գլխոյն . Որպէս 'ի միոջէ մարդոյ
մեղք յաշխարհ մտին . և 'ի մեղաց ան
ան մահ . և այնպէս յամ մարդիկ տարա-
ծեցաւ մահ : որով (.այ. միով մարդով)
ամենեքեան մեղան :] Եւ դարձեալ ասէ . զի
որպէս անհնազանդութեամբ միոյ մարդոյն
մեղաւորք բազումք եղեն . և այլն :]

Երկրորդ՝ առարկէ ախոյեանն ապօ-
ղինար . և ասէ ; ԵԹէ ինքն ած հե-
Թ 9 ղոյր զհոգիս 'ի մարմինս . հետևի և
զայնոսիկ 'ի պոռնկական և շնացողա-
կան յղացմունս = այլ և ինքն ած-
գործակից լինէր մեղացն պոռնկաց և
շնացողաց . որ է' անկարելի :

Նախ պատասխանատրէ առ այս
մէն Ջերոնիմոս . Գ . րրդ" գիրսն ընդ-
դէմ ռուփինոսի . ասելով . Թէ որպէս ոչ
է' մեղք երկրի , զի առայ բուսանել զսե-
րմն զայն . որ յաղագեղի ձեռամբ սերմա-
նեցաւ , կամ գողութեամբ յափշտակե-
ցաւ 'ի սերմանողէն ; նմանապէս և ոչ է'
մեղք բնութեան , զի առայ յղանալ զա-
ւակ 'ի սերմանէ պոռնկաց . և ոչ և ս

է՛ մեղք այ․ զի յղացմանց յայնպիսե- ացդ եւ ծնընդն ներքեւ բնական պատճառ շնորհէ զհոգին։

Երկրորդ պատասխանատրի ՚ի մէնջ․ եթէ ՚ի պտղաբերութե զերկու ծնչ խմանամբ․ ՅՁ․ զբնական ներգործութն մարդկայնն ծնելութեն․ եւ զյամ ցանելոյն պօրէնս այ ՚ի կատարել զնեւր գործութեն զայն ։ արդ՝ առաջինն բարի իմն է՛․ եւ առ այն բարին գոր- ծակցի հանդերձ բնութեն այ․ յոր ժամ ՚ի պատրաստեալ նիւթն փչէ ըզ հոգին․ մանաւանդ զի որպէս զբնա- կան պատճառ՝ հարկաւ որ առնել այսմ ՚ի խնդրոյ բնութեն․ զի մի՛ կարգ բնութեն կործանեսցի ։ իսկ երկրորդն է՛ չար եւ մեղք․ որում ոչ գործակցի այ․ այլ միայն թողու զմարդն գործել ըստ անձնիշխանութեն իւրում։

Երրորդ՝ առարկեն զայն․ որ ասի ՚ի․ Խզ․ երդ" գլխ ծննդոցն․ Թէ ծնաւ յակոբ տասն եւ վեց հոգիս ։] Եւ ՚ի ներքոյ դրեալ ասի․ ամ հոգիք ելեալք ՚ի մէջք յակոբայ էին վաթսուն եւ վեց ։] ապա ուրեմն հոգի ՚ի ծնողացն ելանէ։

Պատասխանի․ Թէ ՚ի սբ գիրսն բազում անգամ առնանի հոգւոյ անուն փոխանակ մարդոյ․ եւ ըստ այսմ նշանակութեամբ ասի եւ ՚ի․ Ե․ երդ" գլխ ղեւտական գրոցն․ Հոգի, որ շօշափիցէ զպիղծ ինչ ։] Եւ ՚ի ներքոյ դրեալ ասի․ Հոգի, որ երդնու- ցու, եւ արտաբերիցէ շրթամբք իւրովք ․] եւ այլ ։

Genuit Iacob ſexdecim animas. Et rurſus ibidem: *Omnes animæ, quæ egreſſæ ſunt de fœmore Iacob, fuere ſexaginta ſex.* ergo, inferunt, anima ex parentibus generatur.

Reſpondetur, & hoc in loco, & alibi frequenter in ſacris Scripturis animam pro homine accipi. Sic Leuit. 5. *Anima, quæ tetigerit aliquid immundum,* &c. Et rurſus ibidem: *Anima quæ iurauerit, & protulerit labijs ſuis,* &c.

Մի թէ Քրիստոս, իջեալ ՚ի դժոխս,

Ազատեաց ամենայն զամ հոգիս. թէ արդարոց,
թէ ամբարշտաց.

ԵՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջարկի երկու կարծիք, և լուծումն
վիճաբանութեան:

Գլուխ. ա.

AN CHRISTVS, CVM DESCENDIT

Ad Inferos, omnes inde animas liberauerit, tum bonas, tum malas.

QVAESTIO INTER ARMENIOS TERTIA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quaestionis.

§. I.

Նախ գիտելի է. եթէ առ- ա
աջ քան զմահն քն եւ
հոգիք մարդկան, թէ
արդարոց, թէ ամբարշտա-
ցը, ՚ի մարմնոյ ստորին
իջանէին ՚ի դժոխս. յդ. ՚ի յանդունդս
երկրի: ուստի ասէր յակոբ յ. ԼԷ. երգ"
զի ծննդոցն. իջանիցեմ ողբալով առ
որդի իմ ՚ի դժոխս:] յդ. առ յովսէփ.
զոր համարէր գիշատեալ ՚ի գազանաց:
Եւ յովբ ՚ի. ԺԷ. երգ" գլխոյն ասէ.
դժոխք են տուն իմ:] Եւ հոգին քն ՚ի.
Ժզ. երգ" գլխոյն դաւիթ ասէ. ոչ թո-
ղու

1 NOTANDVM primò (quod ipsis adhuc Armenijs obscurum nō est) ante Christi mortem, & descensum ad Inferos, omnes humanas animas, siue iustas, siue iniustas, in Infernum, id est, in inferiora terræ viscera è corporibus demigrasse. ait enim Iacob, Genes. 37. *Descendam lugens ad filium meum in Infernum*; hoc est, ad Ioseph, quem putabat à feris deuoratum. Et Iob 17. *Infernus domus* mea

mea eſt. Et Chriſtus Dominus, Luc. 16. *Mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in Inferno:* vbi & aſpiciebat Lazarum in ſinu Abrahæ. Nec eſt, qui hac de re dubitet; cùm Inferni nomine omnes ſancti Patres cum communi ſenſu Eccleſiæ aliud non intelligant, niſi terræ viſcera circa centrũ: quicquid temerè Caluinus effutiat, qui in Pſalm. 15. & lib. 2. Inſtit. cap. 16. §. 9. Infernum explicare voluit pro ſepulchro; ideoq; negauit, Chriſti animam verè ad Inferos deſcendiſſe.

Notandum ſecundò (quod ex infrà dicendis clarius innoteſcet); communi Scholaſticorum ſententia, præſertim Diui Thomæ in 3. parte, quæſt. 52. & ſupra 3. lib. ſentent. diſt. 22. quæſt. 2. art. 1. & 2. conſtitui intra terrã quatuor ſinus, ſiue vnũ in quatuor partes diuiſũ. Primus eſt pro damnatis, qui cæteris eſt inferior, & propriè Infernus dicitur; de quo Dauid, *Eruiſti*, ait, *animam meam ex Inferno inferiori:* hoc eſt, ex Inferno damnatorũ, qui ei pro peccato debebatur. Secundus pro infantibus, morientibus ſine Baptiſmo in peccato originali; qui dicitur Lymbus puerorum. Tertius pro animabus, Deo quidem gratis, ſed nondum perfectè in hac vita purgatis; qui vocatur Purgatorium. Quartus denique pro animabus ſanctis, quæ decedebant ante Chriſti paſſionem; qui appellatur Sinus Abrahæ, & nũc vacuus remanet. Sæpè tamen in ſacris Scripturis, & apud Patres hi Sinus confunduntur, & omnes Inferni nomi-

ռաւ մեծատունն. և Թաղեցաւ՝ ի դժո
խս:] ուր և տեսանէր զՂազարոս ՚ի Բ 2
գոգն Աբրահամու՝ ի վերին կողմն դժո
խոց:

Երկրորդ գիտելի է. (որպէս և յայ
տագոյն երևեսցի ՚ի նեռևագաբա-
նիցս) . եԹէ ըստ վարդապետուԹե
ան մեծ աբբան վարդապետաց. մանա-
ւանդ սըրոյ վարդապետին Թովմա ակ
վինացւոյն ՚ի. ծբ. կրդ" խնդիրս եր
րորդ հատուածին, գրն ՚ի ներքոյ երկրի
չորք ենակուԹիւք. և կամ մի մեծ բնա-
կուԹի՝ ի չորս օԹևանս բաժանեալ.
առաջին օԹևանն է՝ վասն հոգւոց
Գ 3 դատապարտելոց. որ է՝ անդունդք.
և ստորինագոյն քան զայլսն. և խկա-
պէս կոչի դժոխք. զորմէ ասէ դաւԹ.
փրկեցեր զանձն իմ ՚ի դժոխոց ներք
նոց:] այ. ՚ի դժոխոցն դատապարտե
լոց. առ որ պարտ էր նմա իջանել վն
մահու չափի մեղացն չուԹե և մար
դասպանուԹեն: Երկրորդ" օԹևանն
է՝ վասն հոգւոց մանկանց. որք մեռա-
նին սկզբնական մեղօք առանց մկրտ
ուԹեն. և ասի լիմբոս տղայոց: Եր
րորդ օԹևանն է՝ վասն հոգւոց. որք
մոխեցան յաստի կենացս ՚ի սէր և ՚ի
Դ 4 շնորհս այ. բայց ոչ կատարելապէս
մաքրեալք. և ասի քաւարան: Չորրորդ"
օԹևանն էր վասն հոգւոցն սրբոց. որք
վախճանէին առաջ քան զչարչարանսն քի. որ
ասի գոգ աբրահամու. և այժմ է՝ դա
տարկ: Բայց բազում անգամ ՚ի գրոց
սրբոց հարցն. և ածաշնչից. առաւելըն
չորեքեան օԹևանքս այսոքիկ անուա-
նին դժոխք:

Եւ արդ՝ զանազանուԹիւն չորից
պատժոցական մեղացն առնանի ՚ի
քառակի զանազանուԹեան պատժոց:
քանզի ամ պատիժ՝ կամ է՝ պակասու-

թէ մտայն. և կամ պատկառութեան և Ե
զզուանութե. Եւ դրժ՝ կամ է՛ յուսահա- 5
կան. և կամ ժամանակաւոր : Դ. պա-
տիժ պատկառութէ ահաւութեն այ, և
փառաց. պատուհժ զզուանութէ տանջա-
նաց. պատուհժ անվերջն. և վերջա-
ւոր : Առաջ՝ զպատուհժ պատկառութէ
և զզուանութէ յաւիտենին ունի դժոխք
դատապարտելոց. զպատուհժ պատկա-
ռութէ և զզուանութէ ժամանակաւոր
ունի քաւարանն: զպատուհժ պատկառու-
թէ յաւիտենին ունի լիմբոսն տղայոց : և
զպատուհժ պատկառութէ ժամանակա-
ւոր ունէր յառաջ գոգն աբրահա- Զ
մու : Առայժմ խնդրի աստանօր. մի՞թէ 6
քս, յորժամ էջն ՚ի դժոխս, ազատեաց
՚ի չորից տառապեալ բանտիցն զամ հո-
գիս :

Ս ԱՄԲաստանեն ՚ի վարդապետացն
հայոց ասեմք. ԺԴ. վարդանն ՚ի պա-
տասխանատուութեն Թղթոյն հայթու-
պետին հռոմայ. և գոչէկ վանական ՚ի
ձառն յիշս հոգւոց կայանաց. և գրի
զոր տամթևացին ՚ի գիրս հարցմանց :
Առն որոյ բեննեդիկտոս պապն ՚ի գիրս,
զոր առաքեաց առ կաթողիկոսն հայոց .
ասէր այսպ : Դարձեալ լուաք , եթէ հայք Է
ասեմք հաւատան. թէ յորժամ քս էջն 7
՚ի դժոխս , քարոզեաց անդ . և արդա-
րացոյց զայն հոգիս , որ հաւատացին
՚ի նմա : իսկ զհոգիս որ նմա ոչ կամեցին
հաւատալ, եթող ՚ի մեղս իւրեանց :
Եւ ելեալ ՚ի դժոխոցն , էհան յանդէ
զամ հոգիս թէ արդարոց թէ ամբարշ-
տաց. և եդ զնոսա ՚ի յօդս , և յերկրի
շուրջ զերկրաւոր դրախտիւ : և մնա-
լոց են անդ մինչև ՚ի վերջին դատաս-
տանն :]

Իսկ՝ բանքն վարդանայ են այսո-
քիկ : Յիմարեալ տղայն, զոր գրեալ է.

թէ

nomine nuncupantur.

Desumitur autem pœnalium horum locorum diuisio penes diuersa pœnarum genera. nam omnis pœna, aut est damni solùm, aut etiam sensus; & iterùm aut est æterna, aut temporalis. pro pœna damni, & sensus æterna est Infernus damnatorum: pro pœna damni, & sensus temporali est Purgatorium: pro pœna solius damni æterna est Lymbus puerorum: pro pœna solius damni temporali erat olim Sinus Abrahæ. Quæritur ergo nunc, an Christus omnes tunc animas, in his quatuor Inferni partibus commorantes, liberauerit?

AFfirmant Armeniorum Pseudomagistri; qui huius etiam erroris culpà notantur in libello, * ad ipsorum Patriarcham transmisso à Benedicto XII. Rom. Pont., vbi cap. 14. sic habetur: *Item dicunt, & credunt dicti Armeni, quòd Christus, descendens ad Inferos, prædicauit ibi; & illas animas, quæ ei credere voluerunt, iustificauit: illas autem, quæ ei credere noluerunt, in suo peccato reliquit. Exiens autem ab Inferis, omnes animas, quas ibi inuenit, siue essent bonæ, siue malæ, indè eduxit, & posuit eas in isto aëre, & terra, & circa Paradisum terrestrem; vbi erunt vsq; ad finale iudicium.*

* Extat in M.S. Archiu. Vat. de rebus Tartar. Arm. Græcor. &c. pag. 10

Quarè Vartanus, refutans Ecclesiæ Romanæ dogmata in epist. ad Haytonem, inquit: *Errant, qui dicunt, Christum, ad Inferos descendentem, iustorum tantùm animas illinc liberasse*. Et paulò post: *Si peccatores,*

post

post Christi descensum ad Inferos, adhuc ibi permansissent captiui; cur diceret Propheta: [a] *Reuertantur peccatores in Infernum?* hoc est, in die extremi iudicij. Vanachanus etiam in tract. de Locis Animarũ: *Dominus*, inquit, *ad Infernum descendens, omnes ab eo animas humanas, quæ ab initio Mundi sub Diaboli potestate illic detinebantur, liberauit. Hinc passio Christi duplex nobis bonum operata est; primò satisfecit pro debito culpæ: secundò ianuam Cælorum aperuit. soluta sunt ergo vincula Inferorum; dicente Propheta: Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit: hoc est, originale, & actuale peccatum dissoluit.* Et similiter alij.

[a] Psal. 9. in quo textus Armenus habet, *Reuertantur*.

Psal. 106.

Idem etiam sensit olim Marcion hæresiarcha; qui (vt testatur Epiphanius lib. 1. hæresi 42.) docuit, *Christum ad inferos descendisse, vt saluaret Cain, & Core, & Dathan, & Abiron, & Esau, & omnes gentes, quæ non nouerunt Deum Iudæorum*. de quo pariter hæc tradit Nicephorus lib. 4. hist. cap. 28. *Scribit Marcion, Cain, & Sodomitas salutem consequutos esse, quòd ad Christum apud Inferos accesserint.*

NEgant verò reliqui Armeni Patres Catholici, cum sua ipsorum Ecclesia, quæ in Cantico, *Maioris Benedictionis* dicto, fatetur, Christum, ad Inferos descendentem, solas iustorum animas indè liberasse: vndè in huiusce rei testimonium sic modulatur: *Sedens non modò supra viuificum stipitem, sed etiam in Cherubico curru, descendit ad Inferos, & vitam*

Ը 8 [illegible]

Թ 9 [illegible]

Ժ 10 [illegible]

[illegible]

ղեցեաւն իւրեանց դասանօքն, թէ քն Ժա
իջեալ ՚ի դժոխս, ազատեաց յանդունդ 11
միայն զհոգիս արդարոց: ուստի և ՚ի
շարականն ասէ այսպ օրհնութե երգեն
այսպէս: Ձիաւորեալ ոչ միայն ՚ի մէջ քա-
ղաքէր արքայութն. այլ քերովբէական
կառօքն ՚ի ստորին իջեալ ՚ի դժոխս, կեն-
ագործեաց հոգեղէնս զերծեալս ար-
դարոց:] Եւ եպիսկոպոսն վարդապետն մեր
ներսէս լամբրոնացին՝ խօսելով յաղա-
գս հոգւոց մեղաւորաց որք ՚ի դժոխս են.
ասէ ՚ի հաստատութի հարցն աւան-
դութեց այսպ: Յորժամ քն բազմա-
պատիկ և զերիս քառասուն մեռանէր
վն մերոյ մեռելոյ. եթէ ՚ի ներքինս սան- Ժբ
դարամետս դժոխոցն իցէ. ՚ի վեր ա- 12
ծիցէ: ոչ տիրութեն. և ամենևին
անբանութեն:]

Ըստ որոյ ասելի է. թէ առաջնա-
գոյն կարծիքն է՝ ահաւոր մոլորու-
թի: զոր և դատապարտեաց զնա սբն
Գրիգոր հռոմայ հայրապետն. որ ՚ի
թուղթն առ գէորգ և թէոդորոս, կոս-
տանդնուպօլսոյ կղերիկոսունս, գրե-
ալ է այսպ: Յետ ելանելոյ ձերոյ յաս-
տի, լուաք ՚ի սիրելի որդւոց մերոց
սարկաւագաց. եթէ սէրդ ձեր ասացե- Ժգ
ալ էր աստ. զի ամէնակալ տէր և փրկիչ յս 13
քս, իջեալ ՚ի դժոխս, փրկեալ էր և ա-
զատեալ ՚ի տանջանաց անտի զամս,
որ անդ խոստովանեալ էր զնա աստ-
ւած: Որոյ վս կամիմք. զի ոչ այդպէս հա-
ւատասցէ եղբայրութիւն ձեր: քանզի
իջեալ տէրն ՚ի դժոխս, զայնոսիկ շնոր-
հօքն իւրովք միայն փրկեաց. որք ՚ի կե-
անս այս հաւատացեալ էին զնա գա-
լոց. և կատարեալ էին զհրամանս նր:]

Հերքեցաւ և սոյն մոլորութիւն
՚ի չորրորդ ժողովոյն Թօլէ-
տացւոյ ՚ի յառաջին կանոնն. զի ասէ

անդ-

vitam iustorum cœtibus attulit. Et Nierses Lampronensis Episcopus, atque eiusdẽ Ecclesiæ Doctor eximius, in lib. de Traditionibus sanctorum Patrum, loquens de animabus damnatorum, quæ in inferiori parte Inferni cruciantur, inquit: *Si Christus pluriès, ac ter quadraginta pro nobis denuò moreretur; ne vnum quidem mortuum, qui in profundo Inferni detineatur, indè liberaret*.

Dicendum igitur est, quòd prior sententia sit error detestabilis; quem Gregorius magnus Papa in epist.* ad Georgium, & Theodorum, Ecclesiæ Constantinopolitanæ Clericos, primò damnauit his verbis: *Post discessum vestrum, dilectissimis filijs meis Diaconis narrantibus, agnoui, quòd dilectio vestra dixisset, Omnipotentem Dominum Saluatorem nostrum Iesum Christum, ad Inferos descendentem, omnes, qui illic confiterentur eum Deum, saluasse, atque à pœnis debitis liberasse. De qua re, volo, vt fraternitas vestra longè aliter sentiat. Descendens quippè ad Inferos, solos illos per suam gratiam liberauit, qui eum & venturum esse crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant*. Hæc S. Gregorius, adeò quidem sanctitatis, & doctrinæ famà apud Armenos etiam celeber; vt, quamuis inter nos longè post Chalcedonense Concilium, & Armenicum schisma floruerit, ipsi tamen minimè dubitent eius memoriam in suo Menologio celebrare.

Secundò eundem damnauit errorem Concilium Toletanũ IV, can. 1. vbi

* Greg. Regest. epistolarum, libro 6. epist. 15.

vbi in Professione fidei dicitur: *Descendit ad Inferos, Vt Sanctos, qui ibidem tenebantur, erueret.*

CHRISTVM, AD INFEROS *Descendentem, Iustorum tantùm animas liberasse,*

SVADETVR PRIMO *Ex sacris Scripturis.*

§. II.

ա 1 PRouerb: 11. *Mortuo homine impio, nulla erit Vltrà spes.* Hæc Scriptura vera non esset, si Christus animas impiorum ab Inferis liberasset.

Eccliſ. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* Ex his verbis Cyrillus Alex. lib. 12. in Ioan. cap. 36. & alij Patres, colligunt; Christum descendisse ad omnia Inferorũ loca; vt, sicut viuorum, ita etiam mortuorum dominatum acciperet, & quasi possessionem caperet totius Regni sui: quod etiam affirmat Damascenus lib. 3. fidei orthodoxæ, cap. 29. Iuxta quorum sententiam penetrauit Christus Gehennam, vt damnatos, qui iussu ipsius in carceribus, & tormentis tenebantur, incredulitatis, & impietatis argueret. Nam Cyrillus Ierosol. Catech. 14. Ambrosius in lib. de Myster. Paschæ; & Eusebius Emesenus in Orat. de Pascha, terrorem, aiunt, iniecisse Christum

Gehennæ

Յդ անդ՝ ի դաւանութեան հաւատոյ այսպէս : Էջ քս ՚ի դժոխս . զի փրկեսցէ
14 զսուրբսն . որք էին անդ :] Այս որոյ նախատեսացեալ չար կարծեցին է՛ յայսմանէ հերձուածողութե .

ԹԷ ՔՐԻՍՏՈՍ . Իջեալ՝ ի դժոխս, արդարոց միայն զհոգիս ազատեաց .

ՅՈՒՑԱՆԻ ՆԱԽ Վկայութեամբ սուրբ գրոց :

Գլուխ . Բ.

Ի Գրոցն առակաց ՚ի ԺԱ գլխն . ասէ իմաստունն սողոմոն : Ընդ մեռանել մարդոյ ամբարշտի ոչ և ս լինեսցի յոյս :] Եւ այս ոչ ճշմարիտ գրեալ էր այս . եթէ քս փրկեալ էր նա ՚ի դժոխոցն զհոգիս ամբարշտաց մեռելոց :

Դարձեալ սիրաք ասէ ՚ի . ԻԴ . րրդ" գլխն . Անցից ընդ ամ ստորին կողմն երկրի . և նայեցայց յամ ննջեցեալսն . և լուսաւորեցից զամ յուսացեալսն ՚ի տէր :] Այս բանիցս այսոցիկ սբն կիւրեղ աղեքսանդրացին ՚ի . ԺԲ . րրդ" գիրսն մեկնութե ՚ի յն · ԼԶ · երր" գլխոյն յոհաննու, և այլ սուրբ հարքն ասեն . եթէ քս իջեալ է՛ յամ տեղիսն դժոխոց . զի որպէս կենդանեաց, նոյնպէս և մեռելոց զտէրութիւն առցէ, և զատացումն քաղաքական թագաւորութեանն իւրոյ : զի էջն ՚ի ներքնագոյն դժոխս առ ՚ի սաստելոյ և յանդիմանելոյ զդատապարտեալսն վն անհաւատութե և ամբարշտութեանն իւրեանց : Քանզի սբն կիւրեղ երուսաղեմացին ՚ի . ԺԴ . րրդ" գիրսն . սբն ամբրոսիոս ՚ի գիրսն

յղգս

Բ 2

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Գ 3 Gehennæ, ac Dęmonibus ſuo deſcẽſu. Sinum Abrahæ penetrauit, vt indè liberaret Sanctos. Et Purgatorium, vt ijs, qui ibi purgabantur, ſpẽ gloriæ daret; & qui purgati iam fuerant, ſecum duceret in Regnum Cęlorum. Vndè, ſicut ſcriptum eſt, inſpexit quidem omnes dormientes; ſed non illuminauit, niſi ſperantes in Domino ſãctas animas, quibus gloriæ lumen cum beatifica viſione largitus eſt.

Դ 4 Iob, 7. *Sicut conſumitur nubes, & pertranſit; ſic qui deſcendit ad Inferos, non aſcendet.* Et Iſaiæ 38. in Cantico Ezechiæ: *Non Infernus cõfitebitur tibi, neque mors laudabit te; non expectabunt, qui deſcendunt in lacum, Veritatem tuam.* Quæ verba, cùm intelligi nequeãt de animabus ſanctorum Patrum, quæ ibi expectabant æternæ Veritatis, hoc eſt, Redemptoris aduentum; certè ſupereſt, vt de animabus impiorum intelligantur.

Ե 5 Oſeæ 13. *De manu mortis liberabo eos; de morte redimam eos: ero mors tua ò mors; morſus tuus ero Inferne.* Subijcit Gloſſa interlin. *Meos Electos educendo, Reprobos verò ibidem relinquendo.* Nam qui mordet, non totum, ſed partem abducit.

Iudæ Apoſt. in epiſt. Cathol. *Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ Ciuitates, ſimili modo exfornicatæ, & abeuntes poſt carnem alteram, factæ ſunt exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes.* Si Sodomitæ, & Gomorrhenſes ignis cruciatus in Inferno ſuſtinebant quando hæc ſcripſit Iudas Apo-

Apostolus; vtique non fuerunt ab Inferis liberati quando Christus illuc descendit.

SVADETVR SECVNDO Ex Patribus, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. III.

THaddæus, ex 70. Discipulis vnus (vt refert Eusebius lib. 1. hist. cap. vltimo), in Concione ad Abagarum; quem Armenij suum fuisse Regem dicunt, hæc ait: *Descendit ad Inferos, sepemque illam, anteà nunquam disruptam, scidit: resurrexit etiam, ac mortuos, qui à seculis dormierant, vnà excitauit: qui descendit quidem solus; multa verò turba comitatus, ad Patrem ascendit.* Ex quibus verbis duo habentur. Vnum est, animas, ab Inferis liberatas, non relictas fuisse in aëre, vel in Paradiso terrestri, vt Armeniorum nonnulli somniauerunt; sed vnà cum Christo ascendisse in Cælum. Alterum est, multas quidem animas ab Inferis liberatas tunc fuisse, non omnes; easque præsertim à Thaddæo nunc recenseri, quorum corpora Christus à mortuis excitauerat, Sanctorum videlicet, vt testatur Matthæus, dicēs cap. 17. *Multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.*

Nicodemus, & ipse Christi discipulus, in historia, quæ fertur nomine eius, de Passione, & Resurrectione Domini, refert; *Dominum Iesum, cùm secundùm animam descendisset ad Inferos, manum Adami tenuisse, ac dixisse:*

մեռեալն նոցա . այլ ոչ զբոլորսն :

Պօղոսի՝ որ առաքեալ յուղղում ՚ի կամս ուղղիկեանց Թուղթն ասէ : Մտրուկս զեա զամ, և զդրունս . և որ շուրջ զնովին քաղաքն . որ ըստ նմին օրինակի պահեն կենդանի զհետ ընկերացն մարմնոց. կամ առաւօտի օրինակ . զի յարուցեն հոգոյն ընդ կայենալ դատապարտեան :] Եղիցի՝ Եթէ առ դժոխայինսն ընկալեալ էին զատուցեալ առան յարուցեն հոգոյն ՚ի դժոխոց . և յոյն ժամ՚ի չարչարանաց հոգոյն էին, յորժամ զայս գրեաց սէր յուղղում : այլ ոչ զայլ ամէն էին ՚ի քնե, յորժամ էջն ՚ի դժոխս:

ԵՐԿՐՈՐԴ

Յուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն . զորս ընդունի եկեղեցին հայոց :

Գլուխ . Գ .

ՍՈւրբն Թադէոս յեօթանասուն աշակերտացն մինն, ՚ի քարոզն առ Աբգար արքայ, շարադրելով յերկնատեաց կենարարութեան յառաջին գիրս պատմութեան, յետին զլխոյ, այսպէս ասաց : Էջ ՚ի դժոխս . և պատառեաց զցանկն զայն, որ ոչ երբէք յառաջագոյն բացեալ էր . յարուցեալ նա և յարեաւ . և յարոյց ընդ ինքեան զմեռեալս . որք ՚ի վաղուց հնջեալ էին : որ էջ առանձինն միայն . բայց ել ՚ի յերկինս առ հայրն հանդերձ բազմութեամբ :] յորոյ ՚ի բանս երկու ինչ են մեզ հաստատելի : Նախ՝ զոր ասէ . Թէ ազատեալ ՚ի դժոխոց հոգիքն ՚ի քնէ ոչ թողեալ եղեն ՚ի յօդս, կամ յերկրաւոր դրախտին . որպէս առաստաղեալ մեն ասէին : այլ համբարձեալ եղեն ընդ քրիստոսի ՚ի յերկինս առ հայր : Եւ երկրորդ զի ասէ, Թէ հոգիքն ազատեալք յան

ասուած

տուաւ, բարերարեսցէ զնս, այլ ոչ ամենեւին
չեղանին ։ եւ մնացական ամենայն յիշատակելեացն 'ի Դ
Թադէոսէ հոգիքն արժանիք. որոց մար 4
մինքն յարութեան էին 'ի գին. ըստ. սրբոց
զատ որում վկայէ մատթէոս 'ի ԻԷ. երոր
գլխոյ ասելով. բազում մարմինք ննջե
ցելոց սրբոց յարեան ։]

Աւետն նիկոդեմոսի . որ եւ աշակերտ
ունէր զն յս . 'ի պատմութեան, զոր
գրեաց յիզս չարչարանաց եւ յարու
թեան նորա, ասէ ։ Ամենայն մեռ յորժամ
հոգւովն էջ 'ի դժոխս . զաւրն աւազան
էամբ. եւ ասաց. խաւարաւ թե ընդ քեզ
ձ ամ արդարոց ավարաց խնմց ։] Ե
ՅՈ. ընդ ամ հոգեաւն արդարոց ։ 5

Իրէն երանելի 'ի . Ե . երդ" գիրսն
ընդդէմ մոլորութեանց . լ . լա . գլխն
ասէ ։ Քս զերիս աւուրս յամեցաւ անդ,
ուր էին մեռեալքն . ըստ որում զնմա
նէ ասաց մարգարէն . թէ յիշեաց տէրն
զմեռեալ սուրբսն իւր . որք յառաջ
ննջեցեալ էին 'ի յերկիրն թաղման ։ եւ էջն
առ նոսա, հանել եւ փրկել զնոսա ։]

Թէրտուղիանոս 'ի գիրսն յաղագս
հոգւոյ, 'ի. ԾԵ. երդ" գլխն ասէ այսպէս ։
Եթէ Քս իջեալ է 'ի ստորին կողմն եր Զ
կրի . զի հաղորդեսցէ զինքն մարգարէ 6
իցն եւ նահապետացն . ապա եւ պարտիս
համարել զստորին դժոխոց 'ի ներքոյ
երկրի ։]

Որոգինէս 'ի . ԺԵ . երդ" ճառն մեկ
նութեան ծննդոցն զոր ասէ ։ Զոր ա
սէ ցաւազակն . թէ այսօր ընդ իս լի
ցիս 'ի դրախտին . ոչ նմա միայն ասա
ցեալ եղեւ . այլ եւ ամ սրբոցն . որոց
սակս իջեալ էր 'ի դժոխս ։] Աւրդ՝ զի
տեսցես է՛ աստ . թէ Քն յայնժամ կայր 'ի
դրախտին ոչ ըստ տեղւոյն, որ էր դժո
խոց . այլ ըստ գործոյ . զի երանելի հո
գին նորա զերանելի առնէր զհոգին

աւա

dixisse: Pax tibi cum omnibus filijs tuis iustis meis. hoc est, cú omnibus animabus ijs, quæ iustæ fuerunt.

Iræneus lib. 5. aduersus hæreses cap. 31. *Nunc autem*, inquit, *tribus diebus conuersatus est, ubi erant mortui; quemadmodum Propheta ait de eo: Commemoratus est Dominus Sãctorum mortuorum suorum, eorum, qui antè dormierant in terra sepelitionis; & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos.*

Tertullianus in lib. de anima cap. 55. *Si Christus*, ait, *descendit ad inferiora terrarum, ut illic Patriarchas, & Prophetas compotes sui faceret: habes & regionem Inferorum subterraneam credere.*

Origenes homil. 15. in Genes. *Quòd enim*, inquit, *dicit ad latronem: hodie mecum eris in Paradiso: non hoc illi soli dictum, sed etiam omnibus Sanctis, pro quibus in Inferna descenderat.* Aduerte hic, Christum in Paradiso tunc fuisse, non quantùm ad locum, qui erat Infernus, sed quantùm ad effectum: quia anima ipsius beata beatificauit ibi animã Latronis, & aliorum Sanctorum.

Cyrillus Hierosol. Cathec. 4. cap. de Sepulchro, postquàm de Christi sepultura dixerat, subiungit: *Descẽdit ad Inferos, ut illinc iustos liberaret.* Item Catech. 14. *Redempti sunt omnes Sancti, quos deuorauerat mors. decebat enim prædicatũ Regem bonorũ præconum suorum esse redemptorẽ. tum verò quilibet iustorũ dicebat: Vbi mors victoria tua? liberauit nos Victor.*

Philastrius in Catalogo hæresum,

post

post medium, memorat, ac damnat hunc errorem; dicens: *Alij sunt hæretici, qui dicunt, Dominum in Infernũ descendisse, & omnibus post mortem ibidem renunciasse, vt confitentes ibidem saluarentur: cùm hoc sit contrarium dicẽti Prophetę Dauid: In Inferno quis confitebitur tibi? & Apostolo: Quotquot sine lege peccauerunt, sine lege peribunt.*

Epiphanius lib. 2. de hæresibus, tom. 2. hæres. 69. prope finem ait: *Volebat enim Deitas omnia perficere, quæ ad Passionis mysterium pertinent; & cum anima descendere ad Inferna, ad operandum salutem eorum, qui illic prædormierunt, sanctorum inquam Patriarcharum.*

Ambrosius in epist. ad Ephesios cap. 4. *Triumphato ergo Diabolo*, inquit, *descendit in cor terræ, vt ostensio eius prædicatio esset mortuorum; vt quotquot cupidi eius essent, liberarentur.* nõ ergo omnes, sed quotquot cupidi eius essent: hoc est, eos tantùm, qui iusti, & ipsius amatores erant.

Chrysostomus Serm. 4. in quintã feriam Passionis: *Reddunt Inferi*, ait, *corpora rediuiua Sanctorum; & in occursum Authoris, Inferos penetrãtis, temporalem accipiunt beatæ animæ commeatum.* Idem Chrysostomus (vt refert Niceta in Commentario super Orat. 42. Nazianzeni sub finem) affirmauit, *neminem in Inferno à Christo salutem accepisse, nisi qui salute dignus esset, cùm ex hac vita discessisset.* Denique homil. 37. in Matth. refellit hunc errorem dicens: *Quòd si ita non est: sed omnes, ab ini-*

tio

է աւետարանին և այլոց մեռելոցն ։

7 Ս՟ն Կիւրեղ Երուսաղեմացին ՚ի Դ. որդ՟ ճառն յաղագս սրոյ գերեզմանին ասէ ։ Էջ ՚ի դժոխս. զի ազատեսցէ անտուստ զհոգիսն արդարոց ։] Եւ ՚ի. Ժգ. որդ՟ ճառն դարձեալ ասէ ։ փրկեցան ամ՟ սրբքն. զոր կլեալ էր մահն ։ Վա՛ զի պատշաճ էր, զքարոզեալ Թագաւորն լինել փրկիչ բարւ քարոզողացն իւրոց. արդ՝ յայնժամ իւրաքանչիւր արդարոցն ասէր. ո՞վ մահ ո՞ւր է յաղթութիւն քո. ահա՛ ազատեաց զմեզ յաղթողն ։]

Փիլաստրիոս ՚ի գիրսն որ յաղագս հերձուածոց. յիշէ և մերժէ զայս սխալս

ը ասելով. Այլ ոմանք հերձուածողք

8 ասեն. եթէ տէրն մեր իջեալ ՚ի դժոխս ամ՟ հաւատացելոց ամենեցուն որք անդ էին. զի խոստովանեսցին, և փրկեսցին ։ որ է՛ հակառակ այնմ ասացելոյն մարգարէին դաւ՟թի. Թէ ո՞չ որ է, որ ՚ի դժոխս խոստովանի առ քեզ. Եւ ևս առաքելոյն, որ ասէ. որք միանգամ արտաքոյ օրինացն մեղան. արտաքոյ և օրինացն կորնչին ։]

Ս՟ն Եպիփան յերկրորդ գիրսն յաղագս հերձուածոց. ՚ի. ԿԹ. երդ՟ գլխ երկրորդ հատորին ասէ ։ Կամէր ած-

թ ութիւն կատարել զամ՟ ինչ, որ պատ-

9 կանէին առ խորհուրդ չարչարանացն. և հոգւովն հանդերձ իջանել ՚ի դժոխսն վա՛ գործելոյ զփրկութիւն սրբոցն նախահարցն ։]

Ս՟ն Ամբրոսիոս ՚ի մեկնութեան չորրորդ գլխոյն առ եփեսացիս. ասէ ։ Յետ որոյ յաղթեաց սատանայի. էջ ՚ի սիրտն երկրի. զի յայտնութիւն իւր լիցի յարութեան մեռելոցն. և զի որք ցանկացողք էին նորա, փրկեսցին ։] Արդ՝ ո՛չ ամենեքին փրկեցան. այլ միայն որք ցանկացողք էին նորա. այս՟

արդա

արդարք, և քննաւէրք։

Այլ՝ անհաւատսն ՚ի չարութեան նեռեալսն ՚ի վշտ հնոցէ չարէթ ի չարչարանացն, ասէ։ Հատուցանեն դժոխքն զկենդանութեան զմարմինսն սոդոմ. և ընդ առաջ եղիւալք փրկչին եկեղեցին ՚ի դժոխս եռանդեալ կատարել։] Եւ դարձեալ ասէ. ՚Եթէ քնէ ոչ այլ ոք փրկեցաւն ՚ի դժոխոց. եթէ ոչ այն մեռայն, որ առ ժամն էր փրկութեան յառաջ ամ փոխեցան յասւած կենացս] Եւ յ. լէ. երր Ճառն մեկնութեան առ մարդին մաթէոսի յանդգնաւնէ մոլորութեան այսմիկ, ասէ լով։ ուշքս թէ ոչ է այսոց. այլ ամենեքեանն ՚ի սկզբանէ մեռեալքն փրկիալք էին ՚ի քնէ ՚ի դժոխոցն։ զի՝ առաջինքն աստ. թէ դիւրագոյն լիցի երկրին սոդոմայեցւոց և գոմորայեցւոց։ որով արդեօք նշանակէ. թէ և նոքա պատժելոց էին ամենեքին. թէպէտ դիւրագոյն։] Եւ զինի սակաւ ուր դարձեալ ասէ. Ոչ եթէ անհնար առնել յետ մաու կենացս կարողեն դառնալ ՚ի հաւտանս, և փրկել. ապա ուրեմն ոչ որ եղեալ կորիցէ. զի ամ կարողեն մեղանորքն յայնժամ ապաշխարել։ Եւ յլ արդ՝ Հրամարեցուք յայդպիսի կարծեացս. որք են առասպելք պառաւանց և հրէից։ և լուիցուք զքանն առաքելոյն. որ ասէ. որք միանգամայն առանց օրինացն մեղան. առանց օրինացն և կորնչին։ զոր ասաց վն նոցա. որք էին առաջ քան զօրէնս։ և որք միանգամ ընդ օրինօքն մեղան. օրինօքն և դատեսցին։ զոր ասէ վն նոցա ամենեցուն. որք եղեն զկնի մովսէսի։]

Այլ Հերոնիմոս ՚ի մեկնութեանն Ժգ. որդ "զլխոյն ովսէայ. ՚ի վր բանիցս այնոցիկ. Թէ նա յափշտակեսցէ զգանձն ամ անօթոյ ցանկալւոյ. ասէ

այսմ

Ժ 10 *tio defunctos, à Gehenna Christus liberauit: quomodò ipse inquit: tolerabiliùs erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum? quod certè significat, puniendos quidem illos omninò, quamuis remissiùs.* Et paulò post subdit: *Si post mortem infideles reduci ad fidem possunt, atque saluari; nullus unquàm peribit. poterunt enim homines tunc pœnitentiã agere, &c. Fugiamus ergo tales opiniones, fabulas certè aniles, atque Iudaicas. ipsum audiamus Paulum de his differentem: Quicunq; enim,*
Ժա 11 *ait, sine lege peccauerunt, sine lege etiã peribunt: quod de his, qui ante legem fuerunt, protulit. Et quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: id iam de his, qui post Moysen fuerunt, omnibus dicit.*

Hieronymus in illud Oseæ 13. *Ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis,* inquit: *Vasa desiderabilia, quæ in thesauro retinebantur Inferni, Sanctos intelligimus; quos alligatos à Forte Dominus eripuit, & rapuit, & tulit de Inferis; & quasi vasa pretiosissima secum perduxit in Paradisum.*
Ժբ 12 Item in illud Apostoli ad Ephes. 4. *Descendit in inferiora terræ,* sic ait: *Inferiora autem terræ, Infernus accipitur; ad quem Dominus, Saluatorque descendit, vt Sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad Cælos victor abduceret. Vndè & post resurrectionem eius plurima corpora Iustorum in sancta Ciuitate visa sunt.*

Augustinus lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 15. *Non absurdè,* inquit, *credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis*

qui-

quidem à tormentis impiorũ remotissimis, sed apud Inferos fuisse; donec eos indè sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret. Item lib. de hæresibus, num. 79. inter alias hæreses hãc etiam enumerat, dicens; *Alia est heresis eorum, qui descendente ad Inferos Christo, credidisse incredulos, & omnes indè existimant liberatos.*

Cyrillus Alexandrinus in Isaiam lib. 1. cap. 5. super illud: *Dilatauit Infernus animam suam*, inquit: *Sin verò dicat aliquis, Iudæos, impiè, sceleratèque viuentes, perijsse, & veluti ad Inferos concessisse; propterèaquòd per Christum ad vitam reuocati non fuerint, exemplo eorum, qui in eum crediderant* (hoc est, Iustorum); *is neutiquàm à vero aberrauerit: nam & hoc eis accidit.*

այսմիկ ։ Փոխանակ նոցա որոց յանկարծա-
կին. որք պատժեցան եւ ի պատանս դժո-
13 խոց. խնամակալք դառն բերան. զորս ի հրա-
բէն կոտորեալսն տէրն կործանեալ. եւ վերա
ծեալ ՛ի դժոխոցն. եւ բերել զանօթս
պատուական կենաց ընդ ծնեալսն յայս
բայսութիւն եղելոց ։] Եւ դարձեալ մեկնե
լով զբանն առաքելոյն առ Եփեսացիս.
Թէ էջ նախ ՛ի ստորինս կողմ երկրի. աս
է ։ Էջ ՛ի ստորինս կողմանս երկրի դժո
խոյ խնամակալ. առ որ անէրն եւ փրկիչն
մեր էջ. զի յաղթելով սատանայի ած-
ցէ ընդ ինքեանն յերկինս զհոգիսն որ
քոց. որք էին անդ կալանաւորք ։ Աս
տի եւ յետ յարութեան նորա քաղցրու-
14 մարմինք արդարոցն ննջեցեալ եղեն ՛ի
սբ քաղաքին ։]

Սէն ողոստինոս ՛ի. ի. երդ՛՛ գիրսն, որ յաղգս քաղաքին այ. ՛ի ԺԵ. երդ՛՛ գլխին ասէ ։ Բաւական թուի հաւատալ. եթէ նախնիքն սուրբքն. որք ընկալեան զհաւատն առաջապէս գալստեան քն. էին առդեռ ՛ի դժոխս. բայց ՛ի անդորոյ տեղւոջ ; որ սա քահիցեալ եր ՛ի չարչարանացն ամբարշտաց ; յուսով փրկեաց զնոսա մեր ՛ի ձեռն պատուական արեանն իւրոյ ։] Եւ դարձեալ ՛ի գիրսն յաղգս հերձուածոց ; . ՇԹ. երդ՛՛ Թիւն, ասէ ։ Եւ յաղ այլ հերձուածողութիւն է՛ նոցա. որք կարծեն. թէ յորժամ քն էջն ՛ի դժոխս. հաւատացին անդ անհաւատքն. եւ ամենեքեանն անտի ազղատեցան ։] .

Սէն կիւրեղ աղեքսանդրացին յառաջին գիրսն մեկնութեան եսայեայ. ՛ի վերայ այսր բանի ասէ ՛ի. Ե. երդ՛՛ գլխին. թէ լայնեցին դժոխք զանձինս իւրեանց. դրէ այսպէս ։ Եթէ ոմն ասիցէ. թէ հրէայքն չարաչար եւ ամբարշտաբար կենալով կորեան. եւ ՛ի դժոխս իջին. եւ ոչ հանեալ եղեն ՛ի կեանս ՛ի քն ընդ այլոսին, որք առաջ հաւատացեալ էին ՛ի նա ։ նա ոչ մոլորի ՛ի ճշմարտութենէ. զի այդպէս հանդիպեցաւ նոցա ։]

ԵՐՐՈՐԴ

Յուցանի 'ի ձեռն պատճառաց, որք մակաբերեալ 'ի սբ գրոց ։

Պրակք . Դ ։

[illegible]

ա 1 *SVADETVR TERTIO*
Rationibus, ex Scriptura
sacra deductis.

§. IV.

PRima ratio est: Si Christus etiã
impios ab Inferis liberasset; se-
queretur, damnatorum pœnas non
esse perpetuas, sed temporales. nã,
vt latè probabimus in sexta quæstio-
ne, animas impiorum non remanẽt
impunitæ vsque ad vniuersale Iudi-
cium, sed mox, vt è corporibus mi-
բ 2 grant, incipiunt pœnas sibi debitas
luere, iuxtà illud Ecclesiastici 11.
Facile est coram Deo in die obitus retri-
buere vnicuique secundùm vias suas.
Et, quod præcipuè spectat ad pœnas
damnatorum, qui ante Christi paf-
sionem mortui, in Inferno detine-
bantur, sufficiat nunc testimonium
Redemptoris, qui Luc. 16. referens
historiam Diuitis epulonis, ait:
Mortuus est autem, & diues, & se-
pultus est in Inferno. eleuans autem
գ 3 *oculos suos, cùm esset in tormentis, vi-*
dit Abraham à longè, & Lazarum in
sinu eius; & ipse clamans dixit: Pater
Abraham miserere mei, & mitte La-
zarum, vt intingat extremum digiti
sui in aquam, & refrigeret linguam
meam, quia crucior in hac flamma.
Si ergo improbi, qui in Inferno cru-
ciabantur, liberati essent à Christo,
cùm illuc descendit; certè illorum
cruciatus non fuisset perpetui. Quòd
autem pœnæ damnatorum perpetuę
sint, & non temporales, vt error fuit
Origenis,

TESTANTVR primò sacræ Scripturæ: Iob 10. *Dimitte ergo me, vt plangam paululũ dolorem meum, antequam vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine; terram miseriæ, & tenebrarum; vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

Isaiæ 66. *Et egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.*

Ezechielis 26. *Cùm adduxero super te abyssum, & operuerint te aqua multæ, & detraxero te cum his, qui descendunt in lacum, ad populum sempiternum.* Et infrà: *Ad nihilum redigam te, & non eris; & requisita non inuenies in sempiternum, dicit Dominus Deus.* Vbi dicuntur damnati populus sempiternus; & etiam, quòd non erunt, nec inuenientur in sempiternum; non quòd esse desistant, sed quòd Deo non viuant; eumque perdiderunt in æternum, qui dixit: *Ego sum vita.*

Matth. 3. *Paleas autem* (hoc est, peccatores) *comburet igne inextinguibili.* Et cap. 25. *Ite maledicti in ignẽ æternum.* Et ne dicatur, ignis esse quidem æternus, non autem mansio in igne; subditur: *Et ibunt hi in supplicium æternum; iusti autem in vitam æternam.*

Marci 9. *Bonum est tibi, claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in Gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis corũ*

non

Գ 4 Նախ ևս զայս վկայեն ս՟ր գիրքն · զի ասէ յոբ 'ի . Ժ . երգ՟ գլխն · Թոյլ տուր ինձ սակաւ մի հանգչել · մինչև երթեալ այլ ոչ ևս դարձայց ես · յերկիր խաւարին և 'ի մթին · յերկիր աղջամղջին յաւիտենականին :]

Դարձեալ ասէ եսայեա 'ի յետին գլխն · Եւ ելցեն · և տեսցեն զոսկերս մարդկանն որ ես յանցուցելոց · զի որդն նոցա ոչ շիջցի :]

Ե 5 Դարձեալ ասէ եզեկիել 'ի . Իզ . երգ՟ գլխն : Յորժամ ածիցեմ 'ի վր՟ քո զանդունդս · և ծածկեսցեն զքեզ ջուրք բազումք · և արկանիցեմ զքեզ ընդ այնոսիկ · որք իջանեն 'ի գուբ առ ժողովուրդ մշտնջենաւոր :] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ : Եւ ոչինչ հասուցից զքեզ · և ոչ լինիցիս · և խնդրեալ ոչ գտանիցիս յաւիտեանս · ասէ տէր ա՟ծ :] Կոչին աստ դատապարտեալքն ժողովուրդ մշտնջենաւոր · և թէ ոչ լինիցին մինչև ցյաւիտեանս : ոչ թէ թողուցուն զլինելն · այլ զի ոչ կեցցեն այ · և զի կորուսին յաւիտեանս զայն · որ ասաց · ես եմ կեանք :

Զ 6 Դարձեալ ասէ քս՟ 'ի մատթէի երրորդ գլխն : Եւ զարդն (. այս ինքն . զմեղաւորս) այրեսցէ անշէջ հրով :] Եւ 'ի . Իե . երգ՟ գլխն ասէ · Երթայք յինէն անիծեալք 'ի հուրն յաւիտենից :] Եւ զի մի ոք ասիցէ · զհուրն զոլ յաւիտենական · այլ ոչ զհրոյ պատիժն · վերստին ասէ · Եւ երթիցեն նոքա 'ի տանջանս յաւիտենականս :]

Դարձեալ ասէ տէրն 'ի մարկոսի . Թ . երգ՟ գլխն : Լաւ՟ իցէ քեզ կաղ 'ի կեանս մտանել · քան զերկուս ոտս ունել · և արկանել 'ի գեհենն անշէջ հրոյ · ուր որդն նոցա ոչ մեռանի · և հուրն նոցա ոչ շիջանի ·] Եւ մատթ . Ժը . երգ՟ գլխն : քան թէ երկուս ձեռս և երկուս

ոտս

ոտս ունիցիս ՝ի հուրն յաւիտենից ։]

Է 7 Որպէս՝ ասէ սբ առաքեալն յուդա ՝ի կաթուղիկեայ թղթին։ Որպէս զսոդոմ եւ զգոմոր. եւ որ շուրջ զնոքօք քաղաքն. որ ըստ նմին օրինակի պոռնկեցան զհետ ընթերցեալ մարմնոյ. կան առաջի օրինակ. զի յաւիտենական հրոյն ընկալեալ դատաստան ։]

Որպէս՝ ասէ պօղոս յառաքելն երկրորդ թղթոյն առ թեսաղոնիկեցիս. ՝Ի բոց հրոյ առնուլ վրէժ յայնցանէ. որք ոչ ճանաչեն զած. եւ որ ոչ հնազանդեցին աւետարանին տն մերոյ յի քի ։ որք տուժեսցին վրէժ ՝ի սատակումն յաւիտենից։]

Ը 8 Որպէս՝ ասէ յոհաննէս ՝ի տեսլեան .Ի. երդ գլխն։ Եւ արկեալ կոստամ ՝ի ծովն հրոյ եւ ծծմբոյ. ուր էր գազանն եւ սուտ մարգարէն. եւ չարչարեսցին զտիւ եւ զգիշեր յաւիտեանս յաւիտենից։]

ԵՐԿՐՈՐԴ՝ զայսն զայս վկայեն ամ սբ հարք։ բայց բաւական ացէ՝ ՚ի նոցանէ յայսմ հաստատուն վկայութիւն. մանաւանդ նոքա ՝ի վերայ այսր բանիս. որ յեկեղեցին են յոյժ յայտնի են։

Թ 9 Սբն աթանաս ՝ի գիրսն ՝յղգա համագորութեան ամենայն երրորդութեան. ասէ ։ Զիարդ հնար իցէ. թէ ամ մեղք եւ ամ հայհոյութիւն թողցին մարդկան ։ Եւ եթէ թողցին ՝ի հանդերձեալ կեանսն. ընդէ՞ր տանջի տառապեալն հարկանի թշուառականն որոգինէս. որ զվախճան տանջանացն յաւիտենից ժամանակի. եւ զթողութիւն քաւողութեան ընդ մարդկան եւ դիւաց։]

Սբն եփրեմ խորին ասորոյ ՝ի ճառն յորս ննջեցելոցն ասէ ՝ի դիմաց մեռե-

լոցն

non moritur, & ignis non extinguetur. Et Matth 18. *quàm duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum.*

Iudæ Apost. epist. cathol. *Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ Ciuitates, simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.*

2. Ad Thessal. 1. *Qui in flamma ignis dat vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euãgelio Domini nostri Iesu Christi; qui pœnas dabunt in interitu æternas.*

Apoc. 20. *Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris; vbi Bestia, & Pseudopropheta cruciabuntur die, ac nocte in sæcula sæculorum.*

TESTANTVR hoc idem secũdò sancti Patres vniuersi; sed Armenijs hi pauci sufficiant pro re, in Ecclesia Dei tam certa, & explorata.

Athanasius in lib. de naturali cõmunione similis essentiæ inter personas diuinas: *Quomodò*, inquit, *fieri potest, vt omne peccatum, & omnis blasphemia remittatur hominibus? aut si remittuntur hominibus in futuro sæculo, cur ob id miser vapulat Origenes; finem aliquem pœnarum constituens; ac tandem remissionem peccatorum hominibus pariter, & Dæmonibus à Deo concedi, prædicans.*

Ephrem Syrus in Serm. de ijs, qui in Christo obdormierunt, in persona defunctorum sic ait; *Quocirca deinceps ne vos ipsos fallatis; sed à nobis, qui vos precessimus, & in sepul-*

G 2 *chro*

chro nunc sumus, edocti resipiscite, & firmiter credite, apud Inferos iudiciũ esse, & sine fine supplicium.

Basilius in Orat. 4. de Pœnitentia: *O perditum meum consilium!* ait, *propter breuem, ac menstruam peccati voluptatem, in perpetuum omni genere cruciatus, atque supplicij torquebor: propter carnis illecebras in ignem æternum tradar.* Item Orat. 23. de futuro Iudicio: *Hæc, & talia cùm sacræ litteræ dicant, Vnum omnino illud est ex insidijs, & calliditate Diaboli; quòd cùm multos homines tantæ, ac tales Domini sententiæ prætereant, finem supplicij, vt audentiores ad peccandũ sint, sibi ipsis proponunt. Quòd si aliquandò supplicij æterni erit finis, erit profectò & vitæ æternæ. Si hoc de vita statuere nolumus, quomodò amabò rationi erit consentaneum, æterno supplicio finem statuere velle?*

Chrysostomus homil. 9. in cap. 3. epistolæ 1. ad Cor. in princ. *Quòd ignis,* inquit, *non habeat quidem finem, & Christus pronunciauit, & Paulus quoque id dicit, ostendens immortale supplicium; & quòd peccatores dabunt pœnas exitiosas, & æternas.* Item homil. in Psal. 49. *Non longitudo temporis mollit dolorem, quomodò enim, cùm flamma perpetuò impẽdeat? non spes liberationis: est enim æternũ supplicium.*

Cyrillus Alexan. in Orat. de exitu animæ in princ. *Metuo,* inquit, *seuerissimas pœnas: metuo supplicium, finem non habens.* Et infrà: *O Deus, æqua sunt opera tua, & iustum iudicium, & rectæ viæ, & obscurissima*

consi-

Ժ լոցն այսպէս: Աշխրհ՛ այսուհետեւ մեռ
10 խաւէսք, այլ ուսեալք ՚ի մէնջ. որ դժոխք տանջելոց. եւ այժմ ՚ի գերեզմանի եմք. խնայեցէք. եւ հաստատութեամբ հաւատացէք. զի ՚ի դժոխս դատաստան է. եւ պատիժ անվախճան:]

Մեծն Բարսեղ չորրորդ ճառին յաղագս ապաշխարութեան ասէ: Ո՛ կորուսեալ խորհուրդ իմ. վասն առժամեայն եւ վաղանցուկ հեշտութեան մեղաց չարչարել լինեցիմ յաւիտենական պատժոք: Վասն վաշխարու բաղձանաց մարմնոյ ակնկալեալ ՚ի հուրն յաւիտենից:] Եւ դարձեալ ՚ի. իգ. րդ՛՛ ճառն յաղագս հանդերձեալ դատաստանին ասէ: Թէպէտ եւ զայս ասեն
Ժա սբ գիրքն. սակայն բաղում մարդիկ
11 ՚ի խաբէութենէ սատանայի անփոյթ առնելով զայսչափ վկայութիւնս սուրբ գրոց. ՚ի միտս իւրեանց կացուցանեն զվերջն պատժոց: Բայց եթէ յաւիտենական պատժոց վերջն իցէ երբէք, ապա եւ յաւիտենական կենացն վերջն լինիցի: Իսկ եթէ կենացն ոչ կամիմք հաստատել զայս, զիարդ բանական լիցի վերջն հաստատել յաւիտենական պատժոյն:]

Մեծն Ոսկեբերան յ. Թ. երդ՛՛ ճառին ՚ի վր երրորդ գլխոյն առաջին Թղ
Ժբ Թոյն առ կորնթացիս. ասէ: Եւ զի
12 հուրն ոչ ունի վերջն. քս եցոյց. եւ պօղոս եւս ասէ. անմահ ցուցանելով զպատիժն. եւ թէ մեղաւորքն տայցեն վրէժ ՚ի սատակումն յաւիտենից:] Եւ դարձեալ ՚ի մեկնութեան, ԽԹ. երդ՛՛ սաղմոսին ասէ: Ոչ երկարութիւն ժամանակին թուլացուցանէ զցաւն: Եւ զիարդ. եթէ տապն մշտնջենաւոր է: ոչ զոյ յոյս ազատութեան. զի տանջանքն յաւիտենական է:

Մեծն Կիւրեղ աղեքսանդրացին ՚ի ճառն յաղագս անջատման հոգւոյն ասէ:

Երկ

Երկնչիմ ՚ի սաստկագոյն պատժոցն ։
Երկնչիմ յանվախճան տանջանացն ։] Ֆգ
Եւ ՚ի ներբողեան դ.րձ̃ ասէ ։ Ո՜վ տէր՝ երա- 13
նի են գործքն . եւ արդար դատաստա-
նն . եւ ուղիղ ճանապարհ . եւ խորհուրդ
խորհրդոց վ̃ն սակաւ մեղաց հեշտու-
թէ չարչարեցիմ յաւիտեան ։]

Եւ դարձեալ՝ յիշատակեն զորոգի-
նեսին մոլորութ̃իւ զայս . եւ յանդիմա-
նեն յանդիմանեն զնա՝ որք եպիփան
՚ի Թուղթն առ յոհան երուսաղեմա-
ցին . որն ճերոնիմոս ՚ի մեկնութե̃ երրոր-
դ գլխոյն յովնանու . որն օգոստինոս
՚ի գիրսն . ԻԵ . երդ" յԺէ քաղաքէն այ . Ֆգ
եւ որն գրիգոր հռոմայ հայրապետն
յ . Թ . երդ" գիրսն վարքականաց . 14

ԵՐՐՈՐԴ՝ զնոյն վկայէ հա-
յոց եկեղեցին . որ ՚ի դաւանութե̃ հա-
ւատոյ յանձոր ասէ այսպէս ։ Հաւա-
տամք եւ հատուցումն գործոց . ար-
դարոց կեանք յաւ̃ յաւիտենականս . եւ մե-
ղաւորաց տանջանք յաւ̃ յաւիտենականս ։]
Արդ զն որոյ սուտ գրեցին ասելով նոքա
թէ հայք յաւ̃ յաւիտենականս ոչ համարեն
զչարչարանս դատապարտելոցն . եւ
պատմեաւ եղեւ այս . զի ասեն ՚ի հայոց
չարչարեցին . թէ քն առաքելոց ՚ի դա- Ֆէ
նոյն զնոյն հոգւոյն եւ դատապարտե-
լոցն . որք հանդերձ մեծ աստուածն ՚ի 15
չարչարանս են ։

Եւ որք՝ յանդիմանեն ասեն . եւ ա-
սեն . զնոցա տանջանս զոլ յաւիտենական .
որք ոչ արարին ողորմութիւն . բայց
սատուցանելոյն յակոբու առաքելոյն յերկրո-
րդ գլխն թղթոյն կաթողիկէ . թէ անողորմ
դատաստան լինելոց է այնմ , որ ոչ
արար ողորմութի .] բայց՝ որ արար
ողորմութիւն . թէպէտ եւ չար եղէ եւ
՚ի մէջ մեղաց կեցեալ . սակայն դատաստա-
նանն այնպիսոյն ընդ ողորմութեանն
լինե

consilia: propter breuem peccati fruitionem in æternum torqueor.

Denique eundem Origenis errorem referunt, ac refellunt, Epiphanius in epist. ad Ioannem Ierosolymitanum; Hieronymus in cap. 3. Ionæ; Augustinus lib. 25. de Ciuit. Dei, à cap. 17. vsque ad cap. 26. & Gregorius Papa libro 9. Moral. cap. 45. & 46. & lib. 34. cap. 12. & 13.

TESTATVR hoc tertiò Armena ipsa Ecclesia, quæ in fidei professione, quam eius populus quotidiè in Templo clara voce pronunciat, hæc post alia subijcit: *Credimus operum retributionem iustis quidem esse Vitam æternam; peccatoribus autem cruciatus æternos.* Quarè de duobus alterutrum valdè miror: aut falsa retulisse Authores, cùm scripserunt in locis supra citatis à principio, Armenam gentē asserere, Inferni pœnam non esse perpetuam; aut inueniri potuisse Armenios adeò inconsultos, vt eos profiterentur errores, quos ipsorum adhuc Ecclesia in fidei professione condemnat.

Instant porrò nonnulli, dicētes, illorum quidem damnatorum pœnas esse perpetuas, qui eleemosynas non fecissent; secùs autem eorum, qui misericordes fuerunt. Idque primò confirmant ex illo Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Qui ergo fecerit, inquiunt, quamuis mores in meliùs non mutauerit, sed inter ipsas suas eleemosynas nefariè, ac nequiter vixerit, iudicium illi cum misericordia ita futurum est, vt post aliquod tempus

pus punitionis ab illa damnatione liberetur. Secundò ex eo, quòd in die iudicij examen duntaxàt fieri videtur de eleemosyna: dum dicitur Matth. 25. *Esuriui, & non dedistis mihi manducare; sitiui, & non dedistis mihi potum*, &c. Nec deest, qui censeat, Armenicam Nationem hac de causa impensiùs, quàm reliqui Christiani, eleemosynarum largitionibus, alijsq; pietatis, ac misericordiæ operibus deditam esse.

Sed hos redarguit S. Augustinus in Enchiridio, c. 75., & 76. ac prętereà in lib. 2. de Ciuit. Dei, cap. 27. vbi ait: *Qui ergo dignas pro suis peccatis eleemosynas facit, priùs eas facere incipiat à se ipso, indignum est enim, Vt in se non faciat, qui facit in proximum, cùm audiat: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum: itemque audiat: miserere animæ tuæ placens Deo. Hanc ergo eleemosynam, id est, Vt Deo placeat, non faciens animæ suæ, quomodò dignas pro peccatis suis eleemosynas facere dicendus est? ad hoc enim & illud scriptum est: Qui sibi malignus est, cui bonus erit?* Et infrà: *Si enim Christiano esurienti panem tanquàm Christo darent; profectò sibi panem iustitiæ, quod ipse Christus est, non negarent: quoniam Deus non cui detur, sed quo animo detur, attendit. Qui ergo Christum diligit in Christiano, hoc animo ei porrigit eleemosynam, quo accedit ad Christum, non quo Vult recedere impunitus à Christo.*

Itaque Deus ad iustificationem, & salutem impij alia multa requirit præter eleemosynam. Siquidem Lu-

Matth. 22. Ecclis. 30. Ecclis. 14.

լինելոց է. զի յետ ժամանակաց նոյն
Ժզ չարչարանաց ազատեալ լինիցի ՚ի դա-
16 տապարտութենէն: Եւ միանամ անդ՝ զի
յաւուրն դատաստանին քննութիւնն
թուի թէ լինիցի միայն ՚ի վերայ ողոր-
մութե. մինչ ասի. թէ քաղցեայ. եւ
ոչ ետուք ինձ ուտել: ծարաւեցի. եւ
ոչ արբուցէք զիս: եւ այլն: Եւ ոմն որոյ
ասեն տմանք. թէ սակս այսր պատ-
ճառի հայք յոյժ օժարեն առաւ ողոր-
մութիւն առնել քան զայլ ազգս քրիս-
տոնէից:

Բայց ընդդէմ այդպիսեաց յանդի-
մանողացն գրէ սբն օգոստինոս ՚ի գիր-
Ժէ սն էնքիրիտոնին. ՟Հե. եւ ՟Հզ. գլխն. նաեւ
17 լով: Որ ոք կամի զարժանաւոր ողոր-
մութիւն առնել վն մեղաց իւրոց. նախ
սկսանիցի առնել զայն ինքեան իւրե-
ամբ: քանզի անպատշաճ է՛, ոչ առնել
անձինն իւրում զոր առնէ ընկերին.
երբ լսէ. թէ սիրեսցես զընկեր քո
իբրեւ զանձն քո: Եւ դարձեալ լսէ. թէ
ողորմեա հոգւոյդ քում հաճոյ լինե-
լով այ: Արդ զայսպիսի ողորմութիւն
ոչ առնելով հոգւոյն իւրում. զի՞ հաճ-
ոյ լինելով այ. զիարդ կարիցէ զար-
ժանաւոր ողորմութիւն առնել վն մե-
Ժը ղացն իւրոց: սակս այսորիկ եւ այն
18 գրեցաւ. թէ որ անձինն իւրում չար
է՛. այլում բարիս ոչ կարէ լինել:] Եւ
զկնի սակաւուց դարձեալ ասէ օգոստինոս:
Քանզի եթէ քաղցելոյ քրիստոնէի
իբրեւ քի, տային զհացն, ոչ արգելուք
ուրանային անձինն իւրում զհացն ար-
դարութե. որ է՛ ինքն քս: զի այ ոչ
նայի ում տացի. այլ որպիսի մտօք
տացի: Բայց արդ՝ որ զքրիստոնեայսն
սիրէ վն քի. այնպիսի մտօք տայ նմա
ողորմութիւն. որով մերձենայ առ քս.
այլ ոչ որով կամիցի փախչել անդ-րէն ան-

պատու

պատժեալ 'ի քէն :] մինչ և ցաստ օգտա ԺԹ
ակնեա : 19

Ուրեմն ասա՛ զայլ բազում ինչ
բայց յողորմութենէն խնդրէ ած . որպս
զի արդարասցի մեղաւորն, և փրկեսցի : ուստի 'ի Ղուկաս . Ժգ . րդ" գլխն
ասէ . Եթէ ոչ ապաշխարիցէք . ամենեքեան նոյնպէս կորնչիցիք :] Եւ յառա
ջին Թղթոյն առ Կորնթացիս . Ժգ . րդ"
գլխոյն ասէ պօղոս . եթէ ջամբեցից զամն
ինչս իմ աղքատաց . և սէր ոչ ունիցիմ . ոչինչ օգտիմ :] իսկ զորպիսի սէր
ունի . որ առնելով ողորմութիւն, ոչ
երկնչի մեղօք անարգել զած . և յետ Ի
մեղանչելոյ անփոյթ առնէ զապաշխարելն : 20

Ըստ այսմ յայտ լինի պատասխանի առ վկայութիւն առաքելոյն յակոբայ :
քանզի 'ի յասացելոյն անտի . թէ անողորմ դատաստան լինելոց է՛ այնմ . որ
ոչ առնէ ողորմութիւն . ոչ հետևի . զի
եթէ որ ողորմութիւն միայն առնէ .
դատաստանն ողորմութեամբ լինիցի նմա ;
զոր օրինակ . 'ի յասացելոյն . թէ կորիցէ նա, որ ոչ դաւանէ զուղղափառ
հաւատս . ոչ հետևի . թէ փրկեսցի
այն, որ միայն է՛ ուղղափառ . եթէ ոչ ԻԱ
և ս բարի գործովք հաստատեսցէ զուղիղ հաւատսն իւր : Եւ պատճառ է՛ 21
այս . զոր առաքեալն նոյն յակոբ 'ի նմին
գլխոյ ասելով . որ ոք զամ օրէնս պահի
ցէ . և միով իւիք գթիցէ . եղև նա ամ
օրինացն պարտապան :] զի բարի է՛
այն, որ լինի յամ բարի պատճառաց .
և չարն որ 'ի միոյ պակասութենէ :

Նա և պատասխանի առ այն . որ
յղգս քննութեան յետին դատաստանին :
Եթէ տէրն յիշումն արար միայն զփոք
րագոյն իրաց . որպէս զի մեք 'ի նոցանէ
անցցուք առ իմանալ զմեծագոյնսն :

քանզի

cæ 13. *Si pœnitentiam*, inquit, *non habueritis; omnes similiter peribitis.* Et 1. Cor. 13. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Qualem autem caritatem habet, qui eleemosynas faciens, Deũ offendere non timet; aut postquàm eum offendit, reconciliationem non quærit;

Hinc patet responsio ad Iacobi testimoniũ. Ex eo enim quòd dixit: *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiã*; non sequitur, quòd si quis misericordiam alijs tantùm faciat, iudicium cum misericordia ipsi fiet. vt si dicã: damnabitur ille, qui Catholicam fidem nõ profitetur: non hinc sequitur, quòd saluabitur ille, qui solùm Catholicus est, nisi etiam Catholicam fidem bonis operibus prosequatur. Et ratio est, quã idem Apostolus in eodem capite affert, dicens: *Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.* quippe bonum est ex integra causa; malum verò ex singulari defectu.

Ad illud etiam de examine postremi iudicij respondetur; Dominũ minora posuisse, vt indè colligeremus maiora. Qui enim Gehennam minatur ijs, qui non dederunt sua, multò magis eos puniet, qui rapuerunt aliena; & qui promisit Regnũ ijs, qui fecerunt eleemosynam, multò magis eos coronabit, qui vitam pro fide ponunt. Laudauerim ergo maximas Armeniorũ eleemosynas, non quòd æternas damnatorum pœ-

nas

nas possint facere temporales; sed Իբ
quia cum alijs operibus bonis adiun- 22
ctæ, pios perducere valent ad Re-
gnum.

Reinstant alij: Deus clemens est,
& misericors: si in æternum puniat,
vbi est eius misericordia? vbi clemē-
tia? idcircò scriptum est Psal. 76.
Nunquid obliuiscetur misereri Deus;
aut continebit in ira sua misericordias
suas? Et Psal. 102. *Miserator, &*
misericors Dominus, longanimis, &
multùm misericors: non in perpetuum
irascetur, neque in æternum comminabitur. Իգ
Et Rom. 11. *Conclusit Deus* 23
omnia in incredulitatem, Ut omnium
misereatur.

Respondet ad hæc S. Hieronymus in Ioan. cap. 3. *Misericors Dominus, & iustus: misericordia, & veritas obuiauerunt sibi; iustitia, & pax osculatæ sūt. Sic parcit Deus, ut iudicet: sic iudicat, ut misereatur. Si longo post circumitu, & numero sæculorum, omnium rerum restitutio fiet, & una erit dignitas militantium; quę*
distantia erit inter Virginem, & postri- Իդ
bulum? quæ differentia inter matrem 24
Domini, & victimas libidinum publicarum? idem ne erit Gabriel, & Diabolus? idem Apostoli, & Dæmones? idem Prophetæ, & Pseudoprophetæ? idē Martyres, & Persecutores? Si finis omnium similis est; præteritum omne pro nihilo est: & ubi Dei iustitia est?

Cæterùm ad illa, & similia loca Scripturarum, respondetur; ea verba intelligi solùm in hac vita, de qua dicitur: *Ecce nunc tempus acceptabile:* vel etiam in alia respectu pia-

քանզի որ սպառնայ զհուրն յաւ̃իտեն ից այնոցիկ. որք ոչ ձեռնտու եղեն զընչից իւրեանց. որչափ ևս առաւել ըզա ռծից է զայնս. որք յափշտակեցին զինչս ընկերացն: Եւ որ խոստացաւ զարքայութիւն այնոցիկ. որք արարին ըզ_ ողորմութիւն. որչափ ևս առաւել պար_ կեցէ զայնս. որք չարչարեցան վն̃ ուղ ղափառ հաւ̃ատոյ նորա: Իսկ՛ առայն յոյժ գովաբանեմք զբազում ողորմութեանն ամենատեսուր ազգին հայոց. ոչ թէ զյաւտենական պատիժս հոգւոցն մե_ ղաւ̃որաց կարիցեն առնել ժամանա_ կաւ̃որս. այլ զի միացեալք ընդ այլ բարեգործութիւն, մնաւ̃անդ ընդ_ ուղղափառութեան հաւ̃ատոյ նոցին, կարեն հասուցանել զնոսա յարքայութիւն երկնից:

Բայց՝ ընդդիմամարտակայքն այլք ասենք. և ասեն. թէ ա̃ծ գթած է՛, ողորմած, և մարդասէր: Իսկ եթէ պատժէր յաւ̃իտենական տանջանօք. ուր էր նորա գթութիւն. ուր ողորմածութիւն: յաղագս որոյ գրեալ է՛ մարգա_ րէն յ. Ծղ. Եր՛՛ սղմոսն. մի՞ թէ մոռասցի գթալ ա̃ծ. և կամ արգելցէ զգթութիւն իւր բարկութբ իւրով:] Եւ դարձեալ 'ի. ՃԲ. Երդ՛՛ սղմոսն ասէ. գթած ողորմած է՛ տէր. երկայնամիտ և բա_ զում ողորմ: ոչ 'ի սպառ բարկանայ մեզ տէր. և ոչ յաւ̃իտեան սպառնէ սխս:] Եւ դրձլ գրէ առաքյն 'ի հռոմ. Ժա. գլխ. թէ արգել ա̃ծ զամենեսեան յանհաւ̃ատութի. զի ամենեցուն ողորմեսցի:]

Պատասխանատրէ առ այսպիսիս սբ̃ն Յերոնիմոս 'ի մեկնութիւն յոհաննու. Գ. Երդ՛՛ գլխոյն. և ասէ այսպէս. Ողորմած, գթած, և արդար է՛ տէր: ողորմութի և ճշմարտութիւն պատահեցին. արդարութի և խաղաղութիւն

պմ̃լ

զմեղաւորսն հանդերձելոցն. նմանէ մեծ
և դատաւոր : դատէ, և պատուհասէ : նաև ԹԷ է
զնոսա երկար չէ ըմպել ժամանակեայ զե-
նոցա ամէն երաց հատուցմանս. և արժա-
նաւորութիւն անմնացուն հանապազոր-
դի զնոյն տանջանութիւն կեայ 'ի մէջ կա-
տանաց և բողբոջ : զնոյն զանազանու-
Թիւն 'ի մէջ պատերազմի և տառապանաց: մի
Թէ հոգին եղեն ասացեալ և զւեք. նոյն
մարդարէք և առաւ մարդարէք. նոյն
մարտիրոսք և հայածիչք : եԹէ մեծն
անմնացուն հանապազ լինիցին. որպէս
ասացեալ է', որպէս հանդերձ : ապա առ
նոյն արդարութիւն այ :]

Եւ առաւելեալ մկրտութեամբ ընդ գրոցն պատասխանի. Թէ բանք նոցա խմանն ազգին մէն առանց նմանոց. մինչ դեռ կենդանի են. զորմէ գրեալ է. ա հա որ մերկութիւն:] Եւ կամ խնդրն ես 'ի հանդերձեալ կեանս մէն հոգւոց զոր մէ պատմէ 'ի բանս անուանս ժամանակաւոր տանջանօք : ա հոլ. դդս յաւ ի անձն պիտանի պատմողն դատապարտելոց՝ բանականացն բան:

ԱՌԱԲԵՐԻ

Երկրորդ պատճառ :

Դրուագ. Ե.

Երկրորդ պատճառն է'. զի ոչ ոք հաւատացելոց. որ զկնի չարչարանացն քրիստոսի առանց բարի գործոց. կարէ փրկել. բստ այնմ զոր գրէ առաքեալ 'ի Ե. Եր․ գաղատ․ առ գաղատացւոց. Թէ որք զայսպիսիսն գործեն. զարքայութիւն այ ոչ ժառանգեն :] ապա առաւելևս որչափ և ամբարիշտք ոչ փրկեցան 'ի դժոխոցն առնհաւատալ, և չարչարեցան. որք մեռան յառաջ քան

զգա

ԺԵ piarum animarum, quas Deus temporaliter punit in Purgatorio : vel
25 denique, si extendantur ad damnatos, sensum esse; illos puniendos quidem in æternum, sed tamẽ citrà condignum.

AFFERTVR
Secunda Ratio.

§. V.

SEcunda ratio est (quam adducit Gregorius Papa in epist. suprà citata ad Georgium, & Theodorũ):
ա 1 Nemo ex fidelibus, qui post Christi passionem sine bonis operibus moriatur, saluari potest; dicente Apostolo ad Galat. 5. de fidelibus: *Qui talia agũt, Regnum Dei non consequẽtur:* ergo multò minùs saluati sunt infideles, ac reprobi, qui ante Christum mortui, in Inferno cruciabantur. Perspicua est Consequẽtia: alioquin melior fuisset status antiquæ legis, quàm Euangelij, cõtra id, quod scripsit Paulus ad Galat. 2. *Non iu-*
Բ 2 *stificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi.* Et iterùm: *Si enim per legẽ iustitia; ergo gratìs Christus mortuus est.* ac melior sors fuisset illorum, qui Incarnationẽ Domini præcesserunt; quàm istorum, qui post Incarnationis mysteriũ nati sunt. quod quantæ fatuitatis sit dicere, vel sentire, Dominus ipse testatur Discipulis, dicens Luc. 10. *Multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis; & non viderunt.*

Respondet Vartanus, ac mihi sanè ita interdùm Armenij alij res-

 pon-

ponderunt: non saluatas quidem à Christo, descendēte ad Inferos, animas impiorum; sed solùm in aëris regionem eductas, vt post vniuersale Iudicium ad Inferos iterùm reuertantur. Adducuntque illud Psalmi 9. *Conuertantur peccatores in Infernum*; quod vertit Textus Armenicus: *Reuertantur*, &c.

Sed contrà est: nam, cùm ipsimet dicant, animas impiorum haud alias in Inferno pœnas sustinuisse anteà, sicut nec sustinere modò in aëre, præter mœstitudinem quandā ex timore cruciatus futuri post Iudicium: quid eis profuisset sola illa loci mutatio ex descensu Christi ad Inferos sine mutatione conditionis, ac status ipsarum? an mœstitudo illa corporeo sensu carentibus potuit leuior in medio aëris fieri, quàm fuerit in medio terræ? Ineptiūt ergo qui talia respondent. Tum illud: *Reuertantur peccatores in Infernum*, potiùs pro nobis faceret cōtra ipsos. quippe cùm peccatorū animæ post Christi passionem, iuxta ipsorum sententiā, non ad Inferos, sed immediatè ad aëreum domiciliū è corporibus migrent; verba illa vniuersaliter vera non essent in die Iudicij de omnibus peccatorum animabus, Secùs autem iuxta Catholicorū sententiam, asserentium, omnes animas reproborum ex Inferni cruciatibus venturas esse cum corporibus ad Iudicium; ac deindè vnà cum ipsis corporibus ad eosdem Inferni cruciatus redituras.

Respondent Armeni alij communiter; Christum ex Inferno plurimo-

rum

Գ զչարչարանս քն : եւ այս թէ ոչ. ու-
3 րեմն արդեօք լուսաւորեալ էր աստուր հեմն
օրինացն , քան զաւետարանին . ընդ-
դէմ այսր , զոր ասէ պօղոս յերկրորդ-
գլխն առ գաղատացս . Թէ ոչ արդարանայ
մարդ ՚ի գործոց օրինաց . եթէ ոչ ՚ի
հաւատոյն յի քի :] Եւ դարձեալ ասէ .
Զի եթէ յօրինաց անտի է՛ արդարու-
թի . ապա քս զուր մեռաւ :] Եւ քա-
րոզեալ էին այսոքիկ . որ նախ քան
զգալուստն քի առաքեցան . քան զմեզ.
որք յետ քի գալստեան ծնաք : եւ որ
չափ խոնարհութի եղէ զայս ասել .
Դ. ինքն տէրն մեր քս վկայեաց աշակեր-
4 տացն եւ ասաց ՚ի ղկաս . Ժ. երդ՛ գլխոն ա-
սելով . զի բազում մարգարէք եւ թգւրք
ցանկացան տեսանել զոր տեսանէքդ .
եւ ոչ տեսին :]

Բայց՝ ընդդիմաբանէ վարդան .
եւ ասէ : Թէ ոչ փրկեցան ամենեքին ՚ի
դժոխոցն հոգիք ամբարշտաց . այլ մի-
այն հանեալ եղեն անտուստ ՚ի քսէ .
եւ եդեալ ՚ի յօդս մինչ եւ ցօրն դատաս-
տանին . յորժամ վերստին դառնա-
լոցեն ՚ի դժոխս . ըստ այնմ . Դարձցին
անօրէնքն մեղաւորք ՚ի դժոխս .]

Ե Իսկ՛ սուտ ասէ . եւ յիմարաբար
5 խօսի : վսն զի՝ եթէ ըստ կարծեաց նո-
րին վարդանայ , չար հոգիքն առաջ
քան զօրն դատաստանին ոչ տանջէին
՚ի դժոխս եւ ոչ տանջին այժմ ՚ի յօդս .
այլ միայն տրտմեին ; զինչ օգուտ եր-
բեալ էր նոցա քս հանելով ՚ի դժոխոց
անտի . եւ թողլով ՚ի յօդս ; զի փոփոխ-
ումն տեղւոյն առանց փոփոխման որ
պիսութե նոցա ՚ի զուր լինէր : Եւ
կամ միթէ հոգւոց , մարմնաւոր զգ
գայարանօք մերկացելոց , թեթեւա-
գոյն լիցի տրտմութիւնն այն ՚ի մէջ
յօդոյ . քան թէ էր ՚ի ներքոյ երկրի . ՚ի

յիմա

յիմարութե և անգիտութեան մեծի։
ըղձայ և այն. զոր ասէ մարգարէն. Զ 6
Թէ դարձցին անօրէնք մեղաւորք ՚ի դը-
ժոխս. ամենայն ազգք որ մոռանան զաս-
տն ըստ նոցա վարդապետաց. և զնորա հաւ-
տատէ։ քանզի նա ասէ. Թէ մեղաւոր
քն, որ մեռանին յետ մահուանն քն. ոչ
երթան ՚ի դժոխս, այլ ՚ի յօդս. ապա
ուրեմն և ասէ, որ զդժոխս ոչ առնէ
ալ էին երբէք. զիարդ ՚ի յօդն դատաստա-
նին դատապարտ ՚ի դժոխս։ բայց ուղ-
ղափառքս ասեմք. եԹէ մինչ հոգիքն
զերծ մեղաւորաց հոգոյն ՚ի տանջանս
դժոխոցն իջանեն. և յետոյ ՚ի վերջին
դատաստանին մարմնով ՚ի դժոխս Է
դատապարտեն ։ 7

ըղրդ՝ այսու հետև յանդիմանեն
այլ ասեմք աւելով. եԹէ քն իջեալ ՚ի
դժոխս. և անդ քարոզեալ. զբազում
հոգիս ամբարշտաց և անհաւատից
դարձոյց ՚ի հաւատս և ՚ի սէր իւր։ և
զայս ասեն ոչ միայն էհան ՚ի դժոխոց.
այլ և փրկեաց զամենեսին։ Եւ առէն
քեն զբանն պետրոսի. որ յ. Գ. թղթ
գլխն առաջնին կաթուղիկէին ասէ այսպ
Հոգւով և հոգւոյն. որ էին ՚ի բանտին.
երԹեալ քարոզեաց։ Նոցա որ անսաստ
էեալ էին յորժամ ներէր նոցա այ երկայն Ը
մտութեն յաւուրսն նոյի. յորս տապ- 8
անն կազմէր :] Սեւամի և ըղձայ ապա
մեռանելն ասյակէս։ քն ՚ի դժոխս քա-
րոզեաց. ապա ուրեմն մեղաւորաց և
անհաւատից. հնի ոչ ընդունայն և ա-
ռանց պտղոյ. ապա ուրեմն դարձոյց
զոմանս, և փրկեաց զնոսա ։

Բայց և ընդդէմ այսմ մոլորին. նախ
զի եԹէ քն զամբարշտաց ոմանց դար-
ձոյց. և փրկեաց ՚ի դժոխոցն. ապա
զայլն անզեղջս անդ եԹող. ուրեմն ոչ
ազատեաց զամենեսեան. և ոչ աւերեաց

ունէ

rum etiam infidelium, & impiorum animas liberasse, ac tandem saluasse; eo quòd ipsi, Euangelium ibidem prædicanti, crediderint, & cum ipso reconciliatæ sint. idque colligũt ex illo perobscuro loco epistolę primę D. Petri, c. 3. *Et his, qui in carcere erant, spiritu veniens prædicauit; qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur Arca.* Vndè hoc ipsi modo ratiocinantur: Christus in Inferno prædicauit; ergo incredulis, & peccatoribus: sed non frustrà, nec sine fructu: ergo plerosq; conuertit, eisque salutem attulit.

Sed contra primò est: nam si aliquas damnatorum animas Christus ab Inferis liberauit, quòd ad ipsum conuersæ sint; ergo reliquas pertinaces ibidem reliquit: igitur non omnes illinc eduxit, nec funditùs, vti dicunt, deuastauit Inferni loca.

Contra secundò: quia melior fuisset conditio eorum peccatorum, qui ante Christum mortui sunt; quippe qui conuerti, ac saluari potuerint post mortem; quàm illorum, qui tempore legis Euangelicæ decedentes, saluari post mortem nequeunt: quod iam falsum esse, ostendimus.

Contra tertiò: vel enim animæ damnatorum, in Inferno conuersæ, ac liberatæ à Christo, erant priùs ante conuersionem in pœnis, & cruciatibus; vel non erant, sed reseruabantur cum alijs ad pœnas futuras post finale Iudicium. Si primum; ergo pœnæ damnatorum non sunt æternæ, sed temporales; quod est

contra Scripturas, ac ſanctos Patres; vt ſuprà viſum eſt. Si ſecundum; quæro: liberatæ ne ſunt ex Inferni loco ſolummodò; an etiam à pœnis illis futuris poſt iudicium? ſi primū: ergo nihil boni contulit eis conuerſio, & liberatio. nam per ſolam illā loci mutationem vſque ad diem Iudicij, non mutata fuiſſet priſtina ipſarum conditio, vt ſupra dictum eſt. Si ſecundum: ergo ſceleratorū animæ nullas pro tot, tantiſque peccatis pœnas darent, nec ante, nec poſt Iudicium; ſed omninò impunitæ abirent ad Regni gloriam: & vbi iuſtitia Dei? vbi veritas Scripturarū, toties peccatori poſt mortem ſupplicia intentantium?

Contra quartò: quia poſt hanc vitam nullus eſt pœnitentiæ locus, neque reconciliationis; vt mox infrà probabimus, vbi etiam exponemus verba illa D. Petri.

աներեւաց զդժոխս. որպէս կարծեն։

Թ 9 Երկրորդ՝ զի լաւագոյն էր բարեբախտութի մեղաւորացն այնոցիկ, որք մեռան առաջ քան զՔս. զի կարացին դառնալ և փրկիլ յետ մահուան իւրեանց. քան զայնոցիկ, որք մեռանին ՚ի ժամանակս նոր օրինացս. վն զի սոքա յետ մահուան ոչ կարեն դառնալ, և ոչ փրկիլ. որպէս և ՚ի վերոյ ցուցաք։

Երրորդ՝ զի հոգիք ամբարշտաց դարձելոց և փրկելոցն ՚ի դժոխոց, կամ յառաջ էին ՚ի տանջանս. կամ ոչ էին. այլ սպասէին տանջանացն ապագայից
Ժ յաւիտենից դատաստանին։ Եթէ ՚ի տան-
10 ջանս էին, և փրկեցան. ապա ուրեմն տանջանքն դժոխոց ոչ են յաւիտենականք, այլ ժամանակաւորք, ընդդէմ վկայութեանց սբ գրոցն, և սբոց հարցն։ Եթէ ոչ էին անդ ՚ի տանջանս. դարձեալ հարցանեմ. միթէ ազատեցան ՚ի տեղւոջէ դժոխոցն միայն. կամ թէ և ՚ի տանջանացն լինելոց յաւիտենից դատաստանի։ Եթէ զառաջինն ասիցեն. ապա դարձումն և փրկութիւն ոչ եղեն նոցա օգտութի. որպէս ցուցաք ՚ի վերոյ ընդդէմ վարդապետաց։ Եթէ զերկրորդն ասիցեն. ապա չարագործ հոգիքն ամբարշտաց վն այնչափ մեղացն իւրեանց ոչ տային զվրէժ, և ոչ առնուին զհատուցումն գործոց, ոչ առաջ, և ոչ զկնի դատաստանին. այլ ամենեքին անպատիժ երթային յարքայութիւն երկնից։ Եւ ո՞ւր էր արդարութի այս. ո՞ւր էր ճշմարտութի ամենաշունչ տառիցն. որք այնքանիցս խոստանան զպատիժ անզեղջ մեղաւորաց յետ մահուան։

Չորրորդ՝ զի յետ աստի կենացս ոչ գոյ տեղի դարձման ՚ի մահուչափ մեղաց. որպէս ՚ի յետագայ պատճառս յայտ լինիցի։ Իսկ վերոգրեալ բանիցն սբոյն պետրոսի վճարեսցուք ՚ի ներքոյ յորժամ պատասխանիցեմք առարկութեանց։

ԱԾՈՒԵԼՈՒ

Երրորդ պատճառ ։

Գլուխ . Զ .

ա 1 Երրորդ պատճառն է . զի հոգիք յետ աստի կենացս ոչ կարեն գործել զգործ . որ արդիւնաւոր իցէ շնորհին այ, կամ արժանի պատժոյ ։ ապա որք ելանեն ՚ի մարմնոյ թշնամիք այ . և աւանդեալ և շնորհինորէն . ոչ և ս կարեն հաշտիլ ընդ այ, և ՚ի շնորհս նորա դառնալ ։ ուրեմն ապա քս ոչ փրկեաց զայլ հոգիս ՚ի դժոխոց անտի . եթէ ոչ զարդարոցն միայն ։

բ 2 ՅՈՒՅԱՆԻ առաջարկութն՝ ձեռնարկութեամբ նախ պատճառաւ ։ քանզի մինչ դեռ եմք ՚ի մարմնի աստ . եմք ՚ի պատերազմի, և ՚ի ճանապարհի, և յասպարիսի ։ այլ որք միանգամ յաստի կենացս փոխեցան . ահա վերջին առարին պատերազմի, և զընթացս կատարեցին, և հասին ՚ի կետ ճանապարհին ։ ապա ուրեմն ՚ի կեանս այսմիկ միայն է՛ տեղի և ժամանակ ընթանալոյ առ կետն . և արժանի լինելոյ վարձոյ կմ պատժոյ , թէ բարի, թէ չար պատերազմի. և շահելոյ, կամ կորուսանելոյ զբրաբիոնն յաղթութեն ։

գ 3 Նաև և զի յետ աստի կենացս ոչ կարեն արդարքն մեղանչել և լինել անարժանաւորք . ապա ուրեմն և ոչ կարեն մեղաւորքն արդարանալ և արժանաւորել . զի ուսումն ներհակաց նոյ՝ համեմատ է ։ ՆԱխադասութիւնն ցուցանի . քանզի արդար հոգիքն ՚ի հանդերձեալ կեանսն յայտնապէս գիտեն . թէ որչափ մեծ վնաս իցէ մեղանչել և հակառակ լինել այ . և ջերմեռանդ ցանկութբ փափագեն տեսա-

նել

AFFERTVR
Tertia Ratio.

§. VI.

TErtia ratio eſt: Animę poſt hãc vitam non poſſunt mereri, nec demereri; ac proindè quæ Deo ingratæ decedunt, & inimicæ, nequeũt ampliùs recõciliari cum illo, nec in eius redire gratiã: igitur Chriſtus haud alias ex Inferno redemit animas, niſi iuſtorum. Prima propoſitio, in qua ſita eſt totius argumenti vis,

PROBATVR primò ratione: Nam dum ſumus in hac vita, ſumus in *Militia*, in *Via*, in *Stadio*; qui autem ex hac vita migrarunt, iam finem impoſuerunt militiæ, & curſum conſummarunt, & ad viæ terminum peruenerunt: igitur in hac ſolùm vita tempus eſt contendendi ad terminum; & merendi boni, aut mali certaminis præmium, vel pœnam; & per meritum, aut demeritum conſequendi, vel amittendi brauium.

Tum quia non poſſunt iuſti in alia vita peccare; ergo neque benemereri, & iuſtificari peccatores; quia contrariorum eadem eſt diſciplina. Antecedens probatur: animæ iuſtæ in alia vita perſpectiſſimũ habent, quàm ingens detrimentum ſit, Deum offendere; & ardentiſſimo deſiderio flagrant videndi Deũ; præterea nullis tentationum ſtimulis, ſicut antè in hac vita, incitantur ad peccandum: ergo velle vltrò non poſſunt impedimentum, & re-

moram

moram ſibi ipſis per peccatum inijcere, quominùs in cæleſtem Patriam recipiantur.

Et confirmatur: nam Sapien. 4. ait Spiritus ſanctus: *Placens Deo factus eſt dilectus, & viuens inter peccatores tranſlatus eſt: raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.* Et infra; *Placita enim erat Deo anima illius; propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum.* Et Eccliſ. 11. *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Quare? niſi quia ſolùm poſt mortem peccare non poteſt; ideoq; tunc ſolùm poterit ſecurè laudari.

Hinc S. Cyprianus in Serm. de mortalitate, expendens illud ad Philip. 1. *Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum,* inquit: *Maximum computat, iam ſeculi laqueis non teneri; iam nullis peccatis, & vitijs carnis obnoxium fieri.* Et S. Auguſtinus in lib. de Prędeſtin. Sanctorũ, cap. 14. memorans hoc ipſum teſtimonium Cypriani: *Ait,* inquit, *copioſiſſimè, atque optimè, peccandi pericula nec deeſſe in hac vita, nec eſſe poſt iſtam.* Et infrà: *His, atque huiuſmodi Doctor ille ſententijs in Catholicæ fidei luce clariſſima ſatis, apertèque teſtatur, vſque ad huius corporis depoſitionem tentandi pericula, tentationeſque metuendas; deinceps nulla talia quemquam eſſe paſſurum. quod etiamſi non teſtaretur; quando de hac re Chriſtianus qualiſcũque dubitaret?*

PROBATVR ſecundò ex Scriptura: Ecclеſ. 9. *Mortui nihil nouerunt ampliùs, nec habent vltrà mercedem*

նել զանձն. այլ եւս ոչ ինչ խափանեն փու-
ձութեց զայրանան առ ՚ի մեղանչել:
արդ ուրեմն ոչ կարեն մեղօք զինքն-
անս արգելուլ. զի մի մացեն յարքայու-
Թենն երկնից:

Է 4 Եւ հաստատի զի ՚ի շարադրող գրոցն իմաս-
տութեան ասէ հոգին սուրբ. Զի հաճոյ
եղեալ այ սիրեցաւ. եւ կենդանւոյն
՚ի մէջ մեղաւորաց փոխեցաւ. յափշ-
տակեցաւ, զի մի չարութիւն ինչ շրջես-
ցէ զմիտս նորա.] Եւ ՚ի ներքոյ դրել
ասէ. Զի հաճոյ էր այ անձն նորա.
վա այնր փութացաւ հանել զնա ՚ի մի-
Ե 5 ջոյ չարեաց:] Եւ սիրաք ասէ ՚ի. Ժա-
ղովն. Առաջ քան զմեռանելն. մի գո-
վեր զմարդ ոք:] Եւ ընդէ՞ր եր ոչ առաջ
քան զմեռանելն, այլ միայն յետ մահու-
անն: զի յետ մահուանն ոչ կարէ մե-
ղանչել. անկասկած եւ յայնժամ հաստատու-
է գովել:

Յանուն սորա սէրն Կիպրիանոս ՚ի ճառ
ան յաղագս մահու. մեկնելով զայն առ
Փիլիպեցիս. ա. գլխոյն. Ինձ կեանք քն
է, եւ մեռանելն շահ: ասէ այսպէս:
Շահ մեծ համարէ այժմ ոչ ևս արգելե-
Զ 6 ալ լինելն որոգայթիւք աշխարհիս. եւ
ոչ առաւել ապականել մեղօք եւ յախտիւք մար-
մնոյ::] Եւ սուրբն Օգոստինոս ՚ի գիրսն
յաղագս ընտրութեան սրբոցն, յիշատակէ
քեանս զայս Կիպրիանոսի. եւ ասէ:
Ասէ Կիպրիանոս բազում քաջ. զեր
կիւղ մեղանչելոյ ոչ պակասել ՚ի կեա-
նս այսմիկ. եւ ոչ լինել յետ սորին կե-
նացս:] Եւ ՚ի ներքոյ դրել ասէ: Բա-
նիւքս այսպիսիւք արդիւնաւորյալ լու-
սով ուղղափառութե հաւատոյս եւ
բազմապատիկ ուսուցանէ այն մեծ-
վարդապետն. զի մինչ եւ ցմեռանելոյն
մեր ՚ի մարմնոյ առաւն պատահմանց լինե-
լոյ ՚ի վտանգ փորձութեց եւ մեղաց:

իսկ

նոց յայնմհետէ յուշինչ յայսպիսեան Է
այս է՛ երկնչիլ: զոր և Թեոդորիտոս ոչ 7
վկայէր. ո՛ ոչ քննադատելոյ զայսպիսեան
երկիւղէր.]

ԵԿԼԵՍԻԱՍՏԵՍԻ ցուցանի ՚ի սմ
գրոցս: Զի ասէ ժողովօղն յ. Թ. երգ"
գլխն: Մեռեալքն ոչ են գիտակ. և ոչ
եւ ոք զոր նոցա վարձ.] Եւ ՚ի նորին
դ-րճլ ասէ: Ամենայն, զորինչ գտցէ ձեռն
քո գործել. առ զայս ՚ի կարոն քում
ճեպէ, գործեա զի ոչ է՛ գործ, խոր
հուրդ, և գիտութի, և իմաստութի
՚ի դժոխսն. յոր դու երթալոց ես:]
Եւ դ-րճլ ՚ի. Ժա. գլխն ասէ: ԵԹԷ ան
կցի փայտն ՚ի հարաւ.. և կամ ՚ի հիւսիս Ը
հիւսսւսոյ. ուր անկցի փայտն. անդ 8
կացցէ:] Ուսուցի սէր ներոնիմոս յայս
մ ամենուռեք իմանայ, Թէ հոգի յետ
սառնի կենացս լինի անփոփոխելի. զի ՚ի
բարւոյ ոչ կարէ չար լինել. և ոչ ՚ի չա
րէ բարի:

Ու-րճլ սիրաքս ՚ի. Ժդ. րդ" գլխն
ասէ: Նախ քան զվախճանելն քո զոր
ծեա զարդարութի. զի ոչ է՛ ՚ի դժոխ
խս գտանել զկերակուր:] Եւ դ-րճլ ՚ի
Ժը. երգ" գլխն ասէ: Մի՛ խափանիր
հանապազ աղօթել և արդարանալ
մինչև ՚ի մահ:] Վ՜ն էր մինչ և ՚ի մահ. Թ
ԵԹԷ ոչ զի յետ մահուն ոչ ևս կայ այլ 9
ժամանակ արդարանալոյ:

Ու-րճլ ասէ ղուկաս ՚ի ղկուս. Ժզ.
երգ" գլխն: Տուր զհամար տնտեսու
Թե քոյ. զի ոչ ևս կարես լինել տըն
տես:] Մեկնիչքն ասեն. զի. ոչ ևս կա
րես յետ մահուն արժանաւորիլ և
շահել:

Ու-րճլ ասէ ՚ի յոհաննու. Թ. երգ"
գլխն: Գայ գիշեր. յորժամ ոչ ոք կա
րէ գործել:] գիշեր՝ մեկնիչքն իմանան
զմահն. յորժամ ոչ ոք կարէ գործել
զգործ

dem. Et infrà: *Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud Inferos, quò tu properas*. Eiusdem cap 11. *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit*. Hieronymus hunc etiam locum exponit de immutabilitate animæ post hanc vitam; quæ nõ potest mala fieri de bona, nec bona de mala.

Ecclis. 14. *Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud Inferos inuenire cibum*. Eiusdem 18. *Nõ impediaris orare semper; & ne verearis vsque ad mortem iustificari*. Quare vsque ad morté? nisi quia post mortem non erit ampliùs tempus.

Luc. 16. *Redde rationem villicationis tuæ; iam enim non poteris ampliùs villicare*. Expositores communiter per depositionem à villicatiõne mortem intelligunt: per non posse ampliùs villicare, non posse ampliùs mereri, & lucrari.

Ioan. 9. *Venit nox, quando nemo potest operari*. Per noctem tempus alterius vitæ; per operari facere opera meritoria, exponunt summo consensu Chrysostomus, Augustinus, & Euthymius, in hunc locum; Hieronymus in cap. 9. Eccles. & alij.

2. Ad Corinth. cap. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum*. Ergo de ijs, quæ operatur anima extra corpus, rationem non reddet; quia nec meritoria, nec demeritoria sunt.

Ad

Ad Galat. 6. *Quæ seminaurit homo, hæc & metet.* Et infrà: *Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes: igitur dum tempus habemus, operemur bonum.* Tempus sementis, aiunt Expositores, non extendi vltrà hanc vitam; serere autem esse benè operari.

Apocal. 10. Angelus, habens vnum pedem super mare, & alterũ super terram, iurauit per viuentem in secula seculorum, *quia tempus non erit ampliùs*, nimirùm benè operandi post hanc vitam.

PROBATVR tertiò ex Patribus: nam Cyprianus in lib. ad Demetrianum in fine: *Quandò, ait, istinc excessum fuerit, nullum iam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus. hìc Vita aut amittitur, aut tenetur.*

Athanasius lib. de Quæstionibus, quæst. 62. *A corpore, inquit, postquã anima separata, & ex hac Vita, Viaque fuerit egressa, non ampliùs potest operari bonum.*

Hieronymus in cap. 9. Eccles. *Donec Viuunt homines,* inquit, *possunt fieri iusti: post mortem Verò nulla datur boni operis occasio.* Et paulò post: *Nec iustè quippè possunt agere, nec peccare; nec Virtutes adijcere, nec Vitia.*

Ephrem Syrus in lib. de vniuersali resurrect. *Non est,* inquit, *in Inferno confessio: non sunt lacrymæ ibi, non gemitus, atque suspiria, quæ Iudicis sententiam auertant: non est dilatio Vlla temporis ad agendam pœnitentiam.*

Chrysostomus in Lucæ cap. 16. de-

Ժ զգործ արդիւնաւորս և արժանն ըստ
10 հնձոյս և վարձու.

Դարձեալ ասէ սբ առաքեալն պօղոս յեր-կրորդ Թղթոյն առ կորնթացիս. Ե. երր" գլխն. Զի ամենեցուն մեզ յանդիման լինել կայ առաջի ատենին աստուծոյ. զի ընկալցի իւրաքանչիւր ըստ գործոյ մարմնոյ զոր ինչ գործեաց յառաջ եթէ բարի և եթէ չար] Եւ զկառուցեալ զգործոյն, զոր գործէ հոգին արտաքոյ մարմնոյն, ոչ տացէ զհամար. զի ոչ են արժանաւոր և ոչ ունար ժամ ;

Դարձեալ ասէ նոյն առաքեալն առ գաղա-
Ժա տացիս. Զ. երր" գլխն. Զորինչ սերմանէ
11 մարդն. զնոյն և հնձեսցէ :] Եւ ՚ի նմին քոյ դարձեալ ասէ. Եւ զի զբարիս գործել մի ձանձրասցուք. զի ՚ի ժամանակի իւրում հնձեսցուք առանց լքանելոյ : այսուհետև մինչ դեռ ժամանակ ՚ի ձեռս է, գործեսցուք զբարիս :] Ժամանակ սերմանելոյ զայս կեանս ասեն մեկնիչքն. և սերմանելն՝ գործել զբ գործ արժանի վարձու ;

Դարձեալ ասի ՚ի յայտնութեանն. Ժ. երր" գլխն. Համբարձ հրեշտակն զձեռն իւր զաջ յերկինս. և երդուաւ ՚ի կեն-
Ժբ դանին յաւիտեանս, որ հաստատեաց զեր-
12 կինս և որ ՚ի նմա. և զերկիր և որ ՚ի նմա. զի ոչ ևս կայ այլ ժամանակ :] Այս. գործելոյ արդիւնաւոր գործ յետ աստի կենացս ;

ԵՐԿՐՈՐԴ՝ ցուցանի ՚ի սրբոց հարցն: քանզի սբն կիպրիանոս ՚ի գիրսն առ դեմետրիանոս ասէ : Յորժամ յաստի կենացս փոխեցաք. ոչ գոյ ևս այլ տեղի ապաշխարութե. բայց միայն ՚ի կենցաղումս կամ կորուսանի կեանքն. և կամ շահի :]

Այլ՝ սբն աթանաս ՚ի գիրսն խնդրոց,

՚ի

'ի ԼԷ . Հոմ" գլխոյն ասէ: Ջինչ օգուտ է քա-
ժանեցաւ հոգի 'ի մարմնոյն . և 'ի կե-
նայս և ճանապարհէս ելեալ է . ոչ
եւս կարէ գործել զբարի:]

Այլև Թէոփիլոս 'ի մեկնութեան . Թ.
երրդ" գլխոյն Ղուկասու ասէ: Մինչ
դեռ կենդանանեն մարդիկն. կարեն ար-
դարանալ: Բայց զկնի մեռանելոյն ոչ
կոյ տեղի քաւութեան:] Եւ 'ի
ներքոյ դարձեալ ասէ: Եւ ոչ կարեն ար-
դարանալս գործել. և ոչ մեղանչել.
ոչ յառաջ երթալ զգօնութեամբ. և ոչ ի չա-
րութիւն:]

Այլև Եփրեմ յասորոյ 'ի գիրս յիշա-
տակութեան մեռելոց ասէ: Ոչ Ճ 'ի դժո-
խս խոստովանութիւն. և ոչ ապաշխարու-
թեան. հեծութիւն, և հառաչանք. որ
հարցցեն զմեղս դատաւոր որոյ դարձու-
ցանել. ոչ գոյ անդ ժամանակ խնդ ա-
նելոյ ապաշխարութեան:]

Այլև ոսկեբերան 'ի մեկնութեան
գիրս. Ժդ. երրդ" գլխոյն. 'ի ճառն որ է
յաղագս մեծատանն ասէ: Ոչ թէ է
որ 'ի դժոխս խոստովանութեան անցանէ առ-
քեզ: Ընդ վայր առնես զապաշխարու-
թի 'ն կենդանոց. որ ոչ գոյ տեղի ապաշ
խարութեան:] Եւ դարձեալ յ. լԷ. երրդ"
ճառն մեկնութեան մատթէոսի ասէ:
Մշէ երկրորդն ծիծաղելի է ևս. զոր ա-
սեն. թէ զՔս այնորիկ յոհաննէս հարցանէր զքրիստոս. ասելով. դու ես որ գալոցն
էիր. թէ 'այլում ակնկալցուք. զի յորժամ նա իջանէր 'ի դժոխս. անդ և ս քարոզէ
սցէ: Ընդ դէմ որոց ասեմք. թէ եղբարք մի 'ամրայք լինիք միտօք: այլ 'ի չարեաց
տղայացարուք: քանզի ներկայ կեանքս ունի ընդունակ տեղի և ժամանակ բարեաց
գործելոյ: իսկ յետ որոյ զօրն քո վախճանեցես. դատաստան հետևեսցի և պատ-
ուհաս: զի ասէ մարգարէն. Ով է 'ի դժոխս, որ խոստովանեսցի առ քեզ:]

Եւ զարմանալ զնոյն ուսուցանեն որոգինէս 'ի վՏ. Լզ. երրդ" սաղմոսն. ամբրոս
իոս 'ի վՏ. Ժզ. երրդ" գլխոյն ղուկասու. սբն օգոստինոս 'ի վՏ. Թ. երրդ" գլխոյն
յոհաննու. սբն գրիգոր հռոմայ հայրապետն 'ի. Դ. րորդ" գիրսն դիալոգայ, յ. լԹ.
րորդ" գլխն. և այլ ամենայն սբ հարքն. որ համաձայնութեամբ ասեն. թէ 'ի հանդերձեալ
կեանս ոչ գոյ տեղի ապաշխարութեան:

Գգ 13 de Diuite homil. *In Inferno*, ait, *quis confitebitur tibi? frustrà agis pænitentiam in loco, ubi non est pænitentiæ locus*. Item homil. 37. in Matth. *Multò autem*, inquit, *illud ridiculosius est: asserunt enim, ideò à Ioanne quæsitum fuisse Christum: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Ut, cùm ad Inferos deuenisset, ibi quòque prædicaret. Aduersus quos non erit absque re ita dicere: fratres nolite pueri effici sensibus; sed malitia paruuli estote: præsens enim hæc vita rectè vi-*

Գդ 14 *uendi occasionem, & opportunitatem habet: postquàm verò diem tuum obieris, iudicium, & pæna consequetur. In Inferno enim, Psalmista dicit, quis confitebitur tibi?*

Similiter docent etiam Origenes in Psal. 36. Ambros. in Luc. cap. 16. Augustinus in cap. 9. Ioan. & lib. 21. de Ciuit. Dei, cap. 27. Gregorius Papa lib. 4. Dialog. cap. 39. & reliqui Patres: pro quibus adducti sufficiant, cùm satis in vniuersa Eccle-

Գե 15 sia Christiana compertum sit, non esse post hane vitam locum pœnitétiæ, & reconciliationis.

SOLVVNTVR Obiectiones.

§. VII.

OBijciunt primò illa epiſtolæ D. Petri verba; *Et his, qui in carcere erant, ſpiritu veniens prædicauit; qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur Arca, &c.* vt ſuprà dictum eſt §. 5. num. 6.

Reſpondetur, Chriſtum non prędicaſſe in Inferno reprobis, & infidelibus ad eos conuertendos: non enim conſtituta erat in Inferno Eccleſia, vbi conuerterentur, & reconciliarentur cum Deo animæ: ſed prædicaſſe animabus iuſtorum, in Lymbo detentis, Chriſtique aduentum, & ſui liberationem auidiſſimè expectantibus. His enim vel propriè prædicauit, non vt eos conuerteret (nam antequàm vita excederēt, fuerunt conuerſi, & egerunt pœnitentiam); ſed vt argueret olitanam eorum incredulitatē: vel potiùs prędicauit, hoc eſt, præconem egit, eiſque euangelizauit, attulitque lætiſſimum nuncium redemptionis, liberationis, & beatitudinis: quod indicare videntur tum verba illa capitis 4. eiuſdem epiſtolæ: *Ideò mortuis prædicatum eſt Euangelium*: tum alia quædam, quæ S. Irenæus lib. 3. cap. 23. citat eſſe Ieremiæ; & S. Iuſtinus in Dialogo cum Tryphone eadem tribuit Iſaiæ, atq; impensè dolet, olim à Iudæis in odiũ Chriſtianorum eraſa fuiſſe, hiſce Petri ſimillima

lima

ա 1 ## ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԼՈՒԾՈՒՄՆ Ա-ռարկութեանց:

Գլուխ. Է.

Դնեն և առաջին առարկեն զբանն որ առաքելոյն պետրոսի. որ յառաջին թղթոյն 'ի կաթողիկեայցն. գ. գլ" գլխին ասէ: Որով և հոգւոյն, որ էին 'ի բանտին, երթեալ քարոզեաց, որք երբեմն ապստամբեալքն, յորժամ ներէր նոցա այ երկայնամտութիւն յաւուրսն նոյի, յորում տապանն կազմէր:] ապա ուրեմն և այլն. որպէս 'ի վերոյ ասացաւ:

բ 2 Պատասխանի. թէ քս 'ի դժոխս ոչ քարոզեաց անհաւատից և ամբարշտաց առ 'ի դարձուցանել զնոսա. զի ոչ կացուցեալ էր 'ի դժոխս եկեղեցի. յորում հոգիքն դառնային և հաշտէին ընդ այ: այլ քարոզեաց հոգւոցն արդարոց. որք սպասէին անդ գալստեանն քի, և ազատութեան իւրեանց: քանզի սոցա քարոզեաց. ոչ թէ առ 'ի դարձուցանել զնոսա. զի զի յառաջ քան զելանելն 'ի մարմնոցն իւրեանց դարձեալ էին և ապաշխարեալ. այլ առ 'ի յանդիմանել զառաջագոյն անհաւատութիւն

գ 3 նոցա: կամ թէ քարոզեաց. այսինքն աւետարանեաց նոցա զզանկացեալ աւետիս փրկութեան, և երանելութեանն նոցա. որպէս նոյն սբ առաքեալ պետրոս 'ի դ. բրդ" գլխին նորին թղթոյն մեկնէ, և ասէ: Օի 'ի սոյն իսկ մեռելոց աւետարանեալ է:] որ և 'ի հոգս թարգմանեցաւ այսպէս. մեռելոց խոստացեալ է: Եւ զնոյն նշանակեն բանքն այլոց. զոր վկայէ սուրբն երենոս 'ի գիրսն գ. բրդ". 'ի գլխն. իգ. բրդ". գոլ երեմիայի. և սբն յուստինոս 'ի տրամա-

բանու-

բանութեան ընդ արհեստին . առէ գալ Դ
եւայեաւ . եւ յայժ զայրանայ . զի հրեայ 4
քն ընքեցին զնոյն բանն 'ի մէ գրոցն
առնելութեանմբ քրիստոնէականն հա_
ւատոց ։ Իսկ բանքն էին այսոքիկ բառ
վկայութե մէոյն յուսանիննուի ։ Յի_
շեաց տէրն իշխ զմեռեալս իւր . որք
ննջեալ էին 'ի յերկիրն Թաղմանն ։ եւ էջ
առ նոսա աւետարանել զփրկութիւն .
որ էր 'ի նմանէ . զի փրկեսցէ զնոսա ։]
Եւ բատ ասլին օրինակին են բանքն այն
առոտին ... Թուի . Թէ մէն պետրոս
փոխեալ էր զնոսա յուժ մէ ասացել
մարգարէիցն ։

Բայց կրկնել անդրէն հակառա_ Ե
կորդացն առեն ։ քն քարոզեաց հոգո_ 5
ոցն այնոցիկ որք էին ապստամբք եւ
անհաւատք 'ի ժամանակն նոյի . որ
քարոզէր նոցա զջրհեղեղն ։ իսկ նոքա դա
տապարտեալ էին . եւ առաքեալ 'ի ներ
քին դժոխս ։ ապա ուրեմն քարոզեաց
դատապարտելոցն ։ զնո սոյա եւ դար
ձոյց զնոսա . եւ ազատեաց 'ի դժոխոց
անտի ։

Նախ պատասխանատրէ սուրբն
Ճերոնիմոս . Թէ փոխանակ հոգւոց
ապստամբելոց իմանին այնոքիկ . որք
Թէպէտ 'ի սկզբանէ ոչ հաւատային Զ
քարոզութեն նոյի . սակայն յետոյ հա_ 6
ւատացին . մանաւանդ յորժամ տեսին
ջրհեղեղ ... սկզբնաւորել զեղա_
ղեալ ջրհեղեղն ։ եւ յայնժամ զղջա_
ցեալք եւ ապաշխարեալք փոփոխեցին
զմիտս եւ զկենցաղ իւրեանց ։ զի , որպէս
ասէ պետրոս , յայնժամ ներէր նոցա
այ երկայնամտութիւն ։

Երկրորդ պատասխանի . զի Թէպէտ
եւ տամք . Թէ ամենայն որ ընկղմեցին ջրհեղեղ
եւ ... անզղջութե եւ Թարց
ապաշխարութե . յիշա սոյն եւ դատա
պարտեալ

lima, vt verisimile sit, inde ea Petrũ fuisse mutuatum. Verba sunt hæc: *Commemoratus est Dominus Israël mortuorum suorum, qui dormierant in terra sepultionis; & descendit ad eos euangelizare salutem, quæ est ab eo, Vt saluaret eos.*

Vrgent: Christus prædicauit spiritibus illis, qui fuerunt increduli tempore Noë, prædicantis Diluuiũ: sed illi damnati fuerunt, & in Infernum missi: ergo prædicauit damnatis, eosque conuertit, atque illinc eduxit.

Respõdet primò D. Hieronymus, pro incredulis illos intelligi, qui licèt aliquandò, id est, initio non crediderunt Noë, culpanti peccata, & peccatoribus minitanti Diluuium; posteà tamen crediderũt, præsertim cùm reipsa viderunt Diluuium, à Noë prædicatum, inchoari. tunc enim compuncti, & pœnitẽtes, mẽtem, vitamque correxerunt, quia *expectabant Dei patientiam*, vt loquitur Petrus.

Respondetur secundò: Esto daremus, omnes, qui Diluuio mersi sunt, fuisse impœnitentes, ideoque damnatos (quod credibile non videtur, cùm in naufragio etiã obstinati peccatores compũgantur): tamen multi ante Diluuium per spatium centum annorum, quibus Noë fabricauit Arcam, mortui sunt pœnitẽtes, ideoque saluati: inter quos, vt reliquos mittam, fuit Mathusalem filius Enoch, & auus Noë, qui obijt eodẽ anno, quo Diluuium factum est; & Lamech filius Mathusalem, & pater

Noë, qui mortuus est sex annis antè Diluuium. His ergo Christus in Inferno euangelizauit salutem.

Reurgent: Si Christus prædicasset annunciando salutem, prædicasset vtiq; omnibus iustis, existētibus in Inferno; ergo non esset ratio, cur Petrus diceret, illum prædicasse solùm ijs, qui fuerunt increduli tempore Noë.

Respondetur primò retorquendo in aduersarios eandem obiectionem: Si Christus prædicauit ad conuersionem, non est ratio, cur Petrus dicat, eũ prædicasse solùm incredulis, qui fuerunt tempore Noë, & non potiùs omnibus alijs, qui extiterunt tempore aliorum Patriarcharum, & Prophetarum.

Respondetur secundò, Christum annũciasse in Inferno salutem omnibus bonis spiritibus; sed nominatim expressos illos fuisse, qui fuerant in diebus Noë increduli, quia de illis erat maius dubium, an essent salui, nec ne; cùm puniti fuerint à Deo, & submersi aquis Diluuij. Indicat ergo Petrus, etiam ex illis incredulis fuisse aliquos, qui in fine vitæ pœnitentiam egerint; & licèt quantùm ad corpus perierint; tamẽ quantùm ad animam salui fuerint. Quod etiã S. Hieronymus docet in quæstionibus Hæbraicis in Genes. cap. 6. vbi tractans illud: *Non permanebit spiritus meus in homine*, dicit, Deum puniuisse multos eorum temporaliter aquis Diluuij, ne puniret in Gehenna in æternum. Et huc etiam spectare videtur verba illa capitis 4.

Ideò

Է պատուհասեալ եղեն ։ որ է՝ անհնազանդայլն. զի
7 և այնոք մեռան որք ՚ի ջրհեղեղին ծովու-
զղջացան և ապաշխարեցին ։ սակայն քա-
ղումն էին ՚ի ժամանակս նոյի. յորժամ
՚ի մէջ հարիւր ամաց կազմելոյ տա-
պանն . որք առաջ քան զջրհեղեղն մե-
ռան զղջացեալք և արդարացեալք .
յորոց էր մաթուսաղէմ որդի ենովքայ ,
և պապ նոյի . որ մեռաւ ՚ի նոյն ամի
ջրհեղեղին. այլ և ոչ լամէք որդի մաթու-
սաղայ , և հայր նոյի . որ մեռաւ վեց
ամաւ առաջ քան զջրհեղեղն ։ արդ սո-
ցա և այլոց զղջացելոց աւետարանեաց
քս ՚ի դժոխս զփրկութիւն ։

Ը 8 Ընդդէմ դարձեալ յանդիմանեն . և
ասեն. զի եթէ քս քարոզէր էր աւետա-
րանելով զփրկութիւն . այսպէս քարո-
զեալ էր ամենեցուն արդարոցն , որք
էին ՚ի դժոխս ։ ապա ուրեմն ոչ էր պա
տճառ . վսն որոյ պետրոս ասաց . թէ
քարոզեաց միայն այնոցիկ . որք էին
ապստամբք ՚ի ժամանակին նոյի ։

Նախ պատասխանեմք շրջելով ըզ
ձեռնարկութիւն զայս ընդդէմ նոյն ձեռ-
նարկողացն ։ զի եթէ քս քարոզեալ էր
առ ՚ի դարձուցանել ։ ապա ուրեմն
Թ 9 ոչ էր պատճառ . վսն որոյ պետրոս ա-
սաց . թէ քարոզեաց միայն ապստամ
բելոցն ՚ի ժամանակին նոյի. և ոչ առա
ւել այլոց ամ ապստամբելոց . որք է-
ղեն ՚ի ժամանակս այլոց մարգարէից
և նախահարց ։

Երկրորդ՝ պատասխանեմք. թէ քս
քարոզեաց ՚ի դժոխս աւետարանե-
լով զփրկութիւն ամ արդար հոգւոցն ։
Բայց յիշեցան յատկապէս ՚ի պետրո-
սէ որք էին երբեմն անհաւանք յա-
ւուրս նոյի . զի թուէր զնոցանէ լինել
առաւել յայտնի տարակուսութի . մի՞
թէ փրկեցան . թէ ոչ ։ վսն զի պատժե-

ցան

ցան յայս ջրհեղեղեանն ուսանի ցուցա-
նել Պետրոս. Թէ և ս՛ի դոցանէ բազում-
մք էին, որ փրկեցան. զի՛ի վերջին կե- Ժ 10
նաց իւրոց զղջացան և ապաշխարե-
ցան. և Թէպէտ կորեան ըստ մարմնոյ.
սակայն փրկեցան ըստ հոգւոյ: քանզի
ասէ սբն Հերոնիմոս. Թէ աստուած
պատժեաց զնոսա ջրհեղեղին՛ի յայսմ
աշխարհիս. զի մի պատժիցէ յաւիտեան՛ի
դժոխս. եւ զայսն նշանակեն քանզի ըստ
ըստ դ գլխոյն նորին Թղթին պետրոսի.
ուր ասէ. Ո՛ի այսն իսկ մեռելոց ա-
ւետարանեալ է. զի դատեսցին ըստ
մարդկան մարմնով. և կենդանի լինիցին ԺԱ
ըստ այ հոգւով:] Յպ. զի պատժեցին 11
մարմնով. և դատապարտեալք համա-
րեցին՛ի մարդկանէ, մեռանելով ճա-
ճկեալք՛ի ջրոցն: իսկ կենդանի լինի-
ցին հոգւով առ այ. և հոգիքն նոցա
փրկեցին:

Երկրորդ՝ առարկեն զբանն զաքա-
րիայ. որ յ. Թ. երդ" գլխն ասէ: Եւ
դու արեամբ ուխտի քոյ արձակեցեր
զկապեալս քո յանջրդի գբոյ:] արդ՝
կապեալքն՛ի գուբն անջրդի էին դա-
տապարտեալք՛ի ներքնագոյն դժոխս.
ուր ոչ էր ջուր զովացման: զի՞ որոյ ԺԲ
մեծատանն կայեալ անդ՛ի չարչա- 12
րանս տանջոց, խնդրէր՛ի ղազարոսէ
զմի կաթ ջրոյ: այսպէս զայսոսիկ ևս ա-
զատեաց քս արեամբ չարչարանացն
իւրոց:

Պատասխանի. եթէ ըստ այսմ որ ասէ,
զկապեալս քո. պարտ է իմանալ զսէ
հոգիս այ. որ կալանաւոր էին՛ի վե-
րին կողմն դժոխոց. ուր ոչ էր ջուր այ
նր մխիթարութե. զոր սպասէին նո-
քա՛ի գալստեանն քի: զի ոչ զի ամբարիշ
տքն ոչ կոչին կապեալք այ. այլ սատա-
նայի. ըստ այսմ զոր ասէ ովսէէ յա-
առաջին

Ideò mortuis prædicatum est Euangelium, Vt iudicentur quidem secundùm homines in carne, Viuant autem secundùm Deum spiritu: id est, vt secundùm homines exteriùs iudicētur carne, hoc est, damnati existimentur humano iudicio, quia corpora eorū aquis necata fuerunt; tamen viuant spiritu secundùm Deum, id est, animæ eorum saluæ sint apud Deum.

Obijciunt secundò illud Zachariæ 9. *Tu quoque in sanguine testamēti tui emisisti Vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Vincti in lacu, in quo non erat aqua, quinam esse poterant, inquiunt, nisi improbi, detenti in cruciatibus in Inferno inferiori, vbi nulla erat aqua refrigerationis? Quarè Diues ille, cùm esset ibi in tormentis, guttam aquæ petebat à Lazaro, existente in Sinu Abrahæ. Hos igitur Dominus, descendens ad Inferos, etiam liberauit merito suæ passionis.

Respondetur, pro ly *Vinctos tuos* intelligi animas Dei sanctas, quæ detinebātur in superiori parte Inferni, vbi non erat aqua eius consolationis, quam illæ in Christi sperabāt aduentu. Quippe improbi non sunt vincti Dei, iuxta illud Oseæ 1. *Vos non populus meus, & ego non ero Vester Deus.* illas igitur, & non hos, Dominus in sanguine suæ passionis ab Inferis liberauit.

Instat Vanachanus Armenus in tract. de locis animarum, dicens: *Passio Christi satisfecit non solùm pro peccatis Viuorum, sed etiam mortuorū: Vndè ait Psalmista: Contriuit portas* Psal. 106.
ære-

æreas, & vectes ferreos confregit: hoc est, cùm Christus descendit ad Inferos, originale, & actuale peccatum mortuorum, qui ibi detinebãtur, dissoluit.

Respondetur, quòd meritum passionis Christi, quamuis secundũ se possit pro peccato cuiuscunque hominis satisfacere; voluit tamen Deus, vt nobis non applicetur, nisi depẽdenter à libera cooperatione nostra, & susceptione Sacramentorum: quę quidem duo in hac solùm vita, dum sumus in via, exhibere possumus; non autem in alia, in qua, vtpote in termino, non relinquitur locus bonis operibus, aut vllæ liberæ cooperationi: & ideò non possunt ibi peccatores ex merito passionis Christi iustificari: alioquin nemo esset, qui damnaretur. Vndè optimè Nierses Lamprohensis, Armenus Episcopus, in lib. de Traditionibus SS. Patrum scripsit. *Si Christus plurìes ac ter quadraginta pro nobis denuò moreretur; ne vnum quidem mortuum, qui in profundo Inferni detineatur, indè liberaret.*

Ad illud Psalmistæ, quod perperàm Vanachanus exponit, respondet Chrysostomus homilia 37. in Matth. hunc ipsum errorem confutans: *Præsens enim hæc vita,* inquit, *rectè viuendi occasionem, & opportunitatem habet: postquàm verò diem tuum obieris, iudicium, & pæna consequetur: in Inferno enim, Psalmista dicit, quis confitebitur tibi? Quomodò igitur æreæ portæ confractæ sunt, & vectes ferrei contriti? per corpus eius. tunc enim primò immortale corpus hominis*

Դգ ռաւՔին պղնձի . Թէ դուք ոչ էք ժողովու-
13 րդ իմ. և ես ոչ եղէց ձեզ տէր :] Եղեւս
զարդարս միայն փրկեաց զո՞ ՚ի դժոխոց
արեամբ իւրով . և ոչ ևս զանօրէնս :

Երրորդ՝ յարեւալ զուշիկ վանականին
ընդդէմ սորա . ասէ այսպէս : Զար-
չարանքն քի վճարեաց զպարտս մեղաց
կենդանեաց և մեռելոց : վ՞ն որոյ լու-
ծանի կապանքն դժոխոց . որպէս ասէ
դաւ՞իթ . զդրունս դժոխոց խորտակե-
աց . և զնիգս փշրեաց : որ նշանակեն
սկզբնական և ներգործական մեղք :]

Պատասխանի . Թէ արդիւն չարչարա-
նացն քի Թէպէտ և կարող էր ըստ
Դգ ինքեանն վճարել զպարտս մեղաց ամ
14 մարդկան . սակայն կամեցաւ՞ ած . զի
ոչ լիցի մեզ օգտակար . եԹէ ոչ կախա-
ալես յանձնիշխան գործակցուԹենէ
մերմէ և յընդունելուԹենէ սբ խորհր-
դոցն եկեղեցւոյ : Իսկ զերկոսին զայս
կարեմք միայն գործել աստ ՚ի կենանս
այսմիկ , մինչ դեռ եմք ՚ի ճանապար-
հի . այլ ոչ ևս ՚ի հանդերձեալ կեանս ,
յորում , իբր Թէ ՚ի կէտ անցեալ ճանա-
պարհի , ոչ գոյ տեղի բարեգործու-
Թեանն մերոյ : սակս այսորիկ ոչ կարեն
անդ մեղաւ՞որքն արդարանալ զօրու-
Դե Թբ չարչարանացն քի : զի եԹէ անդ
15 ևս կարէին արդարանալ . ապա՛ ամ
մարդիկ փրկէին . և ոչոք դատապար-
տիւր : Ուստի ներսէս լամբրոնա-
ցին բարւոք շարագրեաց ՚ի հաստա-
տուԹի հարցն աւ՞անդուԹեց . Թէ
յորժամ քս զերիս քառասուն անգամն
վ՞ն մեր մեռցի . եԹէ ՚ի ներքինս սան-
դարամետս դժոխոցն իցէ . ոչ ՚ի վեր
ածիցէ :]

Իսկ՝ առ ասացեալս մարգարէին
դաւ՞Թի . զոր վանականն Թիւրապէս
մեկնէ , պատասխանատուէ ոսկէ-

բերանս յանդ֊ժամանելով զաղխալխաց մա Ժզ
րութեանյ . ԺԷ . երգ" Ճառն ՚ի վերայ 16
մաթէոսեանն աւետարանին . և ասէ այսպէս ;
Նշեանքս այս ասնի զդժոխոցն մահա֊
նակ բարեգործելոյ : իսկ յետ ասաւ
կենացս դատապարտն և պատմեն հեա
ևեւ զինաւէ մարգարէին . ոչոք է՛ ՚ի դժո
խս , որ խոստովանի առնհակէ առ քեզ :
այլ ամ զինարդ դասենքն պղծենք փշեն
ցան . և նիգք երկաթիք խորտակե֊
ցան : մարմնով իւրով : զի յայնժամ
նախապայմանաբար սնամահ երևեցաւ
մարմնոյ մարդոյ . որ պկահոս զօրութե
ելոյծ . և ամենեցուն եցոյց . թէ զօրու֊ Ժէ
թիւքն մահու աւ երեւելեղեն . այլ ոչ թէ 17
արձակեալ էղեն մեղքն այնոցիկ . որք
առաջ քան զնա մեռեալ էին :]

Երրորդ՝ առարկեն զբանն պետրո
սի ՚ի գործոց . Բ . կրդ" գլխն . Զոր Աս֊
տուած յարոյց լուծեալ զցաւս դժոխոց : (զոր
հայք թարգմանեցին . լուծեալ զեր
կունս մահու :) իսկ սէ ցաւքն ոչ էին
յերկունս : այլ ամ ուրեմն զի մեղաւոր
քացն ասէ . որք էին անդ ՚ի ցաւս :

Նախ պատասխանի . անդրադարձու֊
ցանելով զհնարաւորութիւն զայս ընդ֊
դեմ հերձուածողաց : զի եթէ մեղա
ւորքն ՚ի դժոխս էին ՚ի ցաւս և յեր Ժը
կունս . ապա սուտ է՛ այն զոր ասեն . 18
թէ հոգիք մեղաւորաց ոչ չարչարին ՚ի
դժոխս առաջ քան զօրն դատաստանի :

Երկրորդ պատասխանի . եթէ կրկին էր
երկունքն որ ՚ի դժոխս : մինն , զոր կրէ֊
ին դատապարտեալքն ՚ի յաւիտենական տա
նջանաց . և հոգիք քաւարանին ՚ի ժա֊
մանակաւոր պատժոց : իսկ միւսն , զոր
կրէին սէ հարքն ՚ի յապաղմանէ փրկ
ութեան և փառացն . զոր որում որ
ասի յառակաց . ԺԳ . րդ" գլխն : Յա
պաղեալ յոյսն նեղէ զանձն :] Հոդ՝
զայս

minis apparuit, quod etiã mortis ipsius tyrannicam dissoluit potestatem; omnibusque ostendit, Vires mortis iam esse destructas, non eorum, qui ante ipsum mortui fuerant, peccata dissoluta. Hæc ille.

Objiciunt tertiò illud Actorũ 2. *Quem Deus suscitauit, solutis doloribus Inferni*. Dolores, aiunt, Inferni erant illi, quos damnati patiebãtur ex supplicijs: sed Christus resurrexit doloribus hisce solutis: ergo resurrexit, postquàm damnatos à supplicijs liberauit.

Respondetur primò retorquẽdo contra ipsos eandem obiectionem: Si damnati, antequàm Christus ad Inferos descenderet, afficiebantur supplicijs, atq; doloribus; ergo falsum est, quod asserunt, non damnari reprobos ad cruciatus, nisi post vniuersale Iudicium.

Respondetur secundò, duplicem in Inferno dolorem tunc fuisse: alter est, quem damnati capiebãt ex æternis supplicijs, animæ verò purgantium ex pœnis temporalibus: alter, quo (vt asserit D. Thomas 3. parte quæst. 52. art. 2. ad 2.) sancti Patres ibidem affligebãtur ex dilatione expectatæ redemptionis, & beatitudinis; cùm scriptum sit Prou. 13. *Spes, quæ differtur, affligit animam.* Hunc ergo secundum dolorem soluit Christus in Inferno, cùm indè sanctos Patres, in Abrahæ Sinu detentos, eripuit, eisque communicauit beatificam visionẽ. Vel fortasse soluit etiam primũ respectu aliquarum animarum ex ijs, quæ tunc existe-

ſtebant in Purgatorio (quoniã illæ, quæ tempus ſuæ purgationis expleuerant, iam tranſierãt in Sinum Abrahæ). Nam docet idem S. Thomas loc. cit. art. 8. accidere etiam potuiſſe, vt Chriſtus aliquas animas ex pœnis purgatorijs liberaſſet, ſi ex deuotione peculiari ad futuram Chriſti paſſionem id illæ meruiſſent in hac vita, vt tunc liberarẽtur, cùm Chriſtus in eum locum deſcenderet. negat autem, omnes à Purgatorio liberatas ex deſcenſu Chriſti ad Inferos: quia Chriſtus non aliquid contulit vlli, niſi quod meruerat paſſione ſua: paſſio autem eius non habet effectum temporalem ſed æternum; ac ſemper eſt æquè efficax. vndè tunc nõ liberaſſet Chriſtus à Purgatorio, niſi illos, qui habuerunt talẽ diſpoſitionem, qualem habent, qui nunc indè liberantur.

Obijcit denique Vanachanus in loco ſuprà citato illa Domini verba Ioan. 12. *Ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Et illa prætereà Iſaiæ 49. *Vt diceres his, qui vincti ſunt, exite; & qui in tenebris, reuelamini.* Vndè colligit, omnes animas, quæ in infernis detinebantur carceribus, fuiſſe à Domino, illuc deſcendente, liberatas.

Reſpondetur, Chriſtum Dominũ, cùm dixit, *omnia traham ad me ipsũ*, intellexiſſe omnes Electos, & Prædeſtinatos. ita hunc locum exponit, tũ Hieronymus, qui, *omnia*, inquit, *traham: ideſt, omnia prædeſtinata, de quibus nihil perit:* tum Gregorius Papa, qui in epiſtola ad Georgium, & Theo-

Յհ զայս երկրորդ երկուսն եկայծ միայն քն
իջանելով 'ի դժոխս. եւ պղատելով 'ի
19 նմանէ զքաւարանն. որոց լնուցեալ էր զն
քաւութեան. Նաեւ եւ հաւանեալ Թովմաս
ամեն. եթէ եւս եղեւ զերեւսնս հոգւո
ոց ոմանց 'ի նոցանէ, որք էին 'ի քաւա
րանին. զի ասէ սբն Թովմաս զյիշեալն
'ի. Ծբ. հրդ՟ խնդիրս, դ. յօդ՟ հաստա
տեն. եթէ կարող պատահեցի՝ թէ քն
ազատեալ էր եւս 'ի տանջանաց քաւա
րանին զհոգիս ոմանս. որք 'ի մարմնի
կոլով՝ այնչափ Քրիստոսանոր սիրով յա
ռաջ 'ի չարչարանս ապագային քի. մի
նչ զի արժանի եղեւ լինել յայնժամ
Ե փրկիլ 'ի մաքրողական տանջանացն.
20 յայժամ քն իջանէր 'ի դժոխս: քանզի
այն հոգիք. որք առաջ կատարեալ էին
զծարել եւ մաքրել տանջանօք քաւարա
նին. անցեալ էին 'ի գոգն աբրահամու.
եւ յետոյ անյեղելապէս ասէ ազատեցան
'ի քնէ ընդ այլ սուրբսն: բայց մերժէ
այլքն, ասէ նոյն սբ վարդապետն, թէ
ոչ ազատեցան. եթէ ոչ զինչ կատարե
ալ վճարութիւն. որպէս եւ պատահեցաւ
հոգւոց, որք այժմ իջանեն 'ի քաւա
րանն:

Զորորդ՝ առարկէ դոշեն վանա
Յա կանն զայն բանն, որ ասի 'ի. ԽԹ.
21 երորդ գլուխն յեսայեայ: Որք 'ի կա
պանս էք, ելէք. եւ որք 'ի խաւարի,
լուսաւորեցարուք:] Նաեւ եւ զայն, որ
ասի 'ի. ԺԲ. հրդ՟ գլխոյն յոհաննու: Եւ
ես յորժամ բարձրացայց 'ի խաչ. զամենայն
առ յիս ձգեցից:] Եւ ասէ. թէ ըստ
բանիցս այսոցիկ՝ ազատեաց քն զամ
հոգիսն 'ի դժոխոց:

Պատասխանի. թէ քն ասելով. զամենայն
առ յիս ձգեցից. իմացաւ զամ ադամա
եւ ընտրեալս: եւ այսպէս մեկնէ սբն
Յերոնիմոս. որ ասէ, Զամենայն առ յիս
ձգե

ձգեցից. ՃԻ · զնոսա ընտրեալս. որպէս ոչ Իբ
էին կորնչի :] Նոյնպէս եւ մեկնէ սբն 22
գրիգոր հռոմայ հայրապետն . որ 'ի
Թուղթն առ գէորգ եւ Թէոդորոս գրէ
այսպէս : Զոր ասէ տէրն 'ի սբ աւետա
րանն . Թէ յորժամ բարձրացայց յերկ
րէ . զամենայն առ յիս ձգեցից . իմանայ
զնոսա ընտրեալս : քանզի յետ մահուն
ոչ կարէ առ ածն ձգել այն, որ 'ի յայսմ
կենսս չարագործութբ բաժանեալ
զինքն 'ի նմանէ :] Եւ զայլ բանն յե
սայեայ մեկնէ նոյն սբն Ճերոնիմոս, եւ
այլ մեկնիչք, զի՛ կենդանեաց այսպէս:
Որք 'ի կապանս մեղաց էք արգելե
ալք . ելէք 'ի ձեռն ապաշխարութե : Իգ
Եւ որք 'ի խաւարի անհաւատութե 23
եւ տգիտութեան. լուսաւորեցարուք
ճանաչմամբ ճշմարտութեան :] Եւ
եթէ մեկնեալ էր վասն մեռելոց . կա
րէր բարւոք իմանել միայն զնո հոգւոց
սրբոց հարցն :

Theodorum, vbi eos eiusdem hæreseos arguit, sic habet: *Quod enim per Euangelium Dominus dicit: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum; omnia videlicet electa. nam trahi ad Deum post mortem non potuit, qui se à Deo malè viuẽdo separauit.* Secundum verò locum Isaiæ idem Hieronymus, Nicolaus de Lyra, alijque expositores, & Glossa ipsa interlin. explicant pro viuentibus, hoc modo: *Vt diceres his, qui vincti sunt funiculis peccatorum, exite per pœnitentiam; & qui in tenebris infidelitatis, & ignorantiæ, illuminamini per veritatis cognitionem.* Adde, quòd etiamsi exponeretur locus ille pro mortuis, intelligi adhuc benè posset duntaxat de animabus sanctorum Patrum.

Պ Ա Տ Ա Ս Խ Ա Ն Ի

Առ հարցմունս ոմանս :

Գլուխ · Ը ·

Հ Արցումն. Ամ Թէ կարելի՛ է ուղ ա
ղափառութբ հաւատալ . Թէ 1
քս իջմամբ իւրով 'ի դժոխս ազատե
աց եւս զամ բարեպաշտ հոգիս 'ի մաք
րողական պատժոց քաւարանին . ըստ
այնմ զոր ասէ սիրաք . Անցից ընդ ամ
ստորին կողմանս երկրի . եւ նայեցայց
յամ ննջեցեալս . եւ լուսաւորեցից զամ
յուսացեալս 'ի տէր :] Մանաւանդ
զի սբ հայրապետն հռոմայ գրիգոր
ասէ յ . գ . րդ" գիրս բարոյականս վասն
դատաւորութե . 'ի . Ի . երդ" գլխն . Թէ
յայնժամ ազատեցան ամ ընտրեալքն:]
Եւ

RESPONDETVR Ad aliqua quæsita.

§. VIII.

QVæres primò: An saltem possint Armenij catholicè credere, Christum suo descensu ad Inferos liberasse etiam omnes pias animas à purgatorijs pœnis, iuxta illud Ecclis. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ; inspiciam omnes dormientes; & illuminabo omnes sperantes in Domino?* præsertim cùm S. Gregor. lib. 3. Moral. cap. 20. dicat, omnes tũc Electos liberatos fuisse: & S. Augustinus epist. 99. ad Euodium, & lib. 12. de Genesi, cap. 33. apertè indicat, aliquos solutos doloribus Inferni;

K

ferni; & explicat, se non loqui de animabus sanctis, quæ erant in Sinu Abrahæ; nec de animabus impijs, quas absurdissimũ existimabat, fuisse Christo ad Inferos descendente conuersas, ac liberatas. quarè solùm superest, vt loquatur de animabus, quæ adhuc luebant purgatorias pœnas.

Respondetur, errorem non esse; immò nec improbabile, si dicatur Christus annunciasse animabus, in Purgatorio detentis, primũ sui Iubilæum, ac contulisse eis indulgentiã plenariam, liberando omnes à pœnis purgatorijs ex gratia speciali: cuius etiam sententiæ fuit S. Bonauentura in 3. dist. 22. quæst. 5. Thomas Argentinẽsis eadem dist. quæst. vnica, art. 4. Gabriel eadem dist. quęst. vnica, art. 3. dubio 3. & Sotus in 4. dist. 45. quæst. 1. art. 3. in fine. Et ratio est, quia Dominus non est alligatus Sacramẽtis, aut meritis nostris. Tamen, cùm id non liqueat, probabiliùs negaretur cũ D. Thoma propter rationem allatã §. 7. num. 19. Et ad illud Augustini respõderi posset, ipsum nõ dixisse, omnes animas Purgatorij, sed aliquas solutas doloribus Inferni. Ad locum autem Ecclesiastici, & Gregorij posset dici, Christũ liberasse omnes Electos, ac sperantes in Domino, cùm descendit ad Inferos, sed nõ simul: nam quosdam statim liberauit; alios verò posteà, finita nimirùm purgatione.

Quæres secundò: quid dicendũ de animabus Infantium, quæ decesserant cum solo originali peccato?

Respon-

Բ Եւ սբն Օգոստինոս յ. ղԾ. երդ՝ Թուղ
2 Թն առ Եւոդիոս ասէ. Թէ ոմանք եւս
ազատեցան ՚ի ցաւոցն դժոխոց :] եւ
ասէ, զինչն ոչ խօսիլ զնո հոգւոցն ամ
բարեաց . զոր համարէ մեծ յիմարու
Թի : եւ ոչ զնո հոգւոց սբ հարցն . որ էր
յայտնի : ապա ուրեմն մնայ միայն, զի
խօսեալ իցէ զնո հոգւոց քաւարանին :

Պատասխանի . ոչ գոլ մոլորութի . եւ Թէ
ոմն ասիցէ . Թէ քս իջեալ ՚ի դժոխս,
հրատարակեաց յաւէլականն շնորհօք
զԹողութի պատժոց նոց հոգւոցն որք
էին ՚ի քաւարանն . եւ ազատեաց զնո
Գ սա ՚ի մաքրողական տանջանաց ամենե·
3 քեան որպէս եւ կարծեցին ոմանք յուղղա
փառ վարդապետաց : Եւ պատճառ
սորա է՝ . զի ամ. տէր է՝ . եւ կարող էր
Թողուլ զպարտս պատժոց հոգւոցն
այնոցիկ . որք ՚ի մարմնի խոստովանե
ցան եւ զղջացան . բայց ոչ արարին զկա
տարեալ ապաշխարութի : Սակայն
լաւ ասողն է՝ ասել ընդ սբոյն Թովմայ
ադվինացւոյն . Թէ միայն ազատեցան
նք . որ կատարեալ էին վճարել մաքրո
ղական տանջանօքն : զի շնորհն այն
Դ յաւէլականն ոչ յայտ լինի ՚ի սբ գիրսն :
4 եւ ամ ոչ առնէ այժմ այսպէս : ապա
եւ ոչ յայնժամ նոյնպէս արար : Եւ
առ ասացեալն Օգոստինոսի կարեմք
պատասխանել . Թէ նա ոչ ասաց, զամ
հոգիս քաւարանին ազատեալս ՚ի ցաւ
ոցն դժոխոց . այլ միայն ասաց՝ զո
մանս . այս . որք կատարեցին զվճարու
Թին : Եւ առ բանն սիրաքայ եւ գրիգո
րին կարեմք ասել . Թէ քս ազատեաց
՚ի դժոխոց զամ ընտրեալս եւ յուսացե
ալս ՚ի տէր . բայց ոչ համանգամայն եւ
՚ի միասին . այլ զոմանս շուտով ազա
տեաց . եւ զայլս յետ որոյ կատարելա նց
մաքրեցան =

Եր

Երկրորդ հարցումն. Մի՞թէ քն̄ Ե
ազատեաց յայնժամ զհոգիսն տղայոց. 5
որք մեռան սկզբնական մեղօք առանց
մկրտութեան:

Պատասխանի. Թէ նոյն պատճառ է՝ յաղագս դոցա. որ և յաղագս հոգւոյն անարդարաց: զի փոխեցան դոքա՛ մերկացեալք ՚ի շնորհէն ա̄յ և ՚ի սկզբնական արդարութենէ: ուստի յայտ է. զի ոչ՚ք ՚ի նոցանէ փրկեցաւ ՚ի դժոխոցն. որպէս և այժմ ոչ փրկին տղայք, որ մեռանին սկզբնական մեղօք և զրկեալք ՚ի մկրտութեն. ըստ այնմ որ ասէ ՚ի յհն̄. գ. որ՛
գլն. Եթէ ոք ոչ ծնցի ՚ի ջրոյ և ՚ի հո- Զ
գւոյ. ոչ կարէ մտանել յարքայութի 6
այ:] Եւ առ հռովմայեցիս. Ե. երդ՛
գլխն ասէ պօղոս. Որպէս միոյն յանցա նօք յամ մարդիկ դատապարտութի՝ նոյնպէս և այլն:] Արդ՝ պահեալ կան հոգիք այնպիսեացս ՚ի լիմբոսն տղայոց. ուր կրեն միայն զպատիժն զրկանաց. այս է. պակասութեան երանելի տեսութեան և փառաց. այլ ոչ կամ զպատիժ զգայութեան. այս է. տանջանաց. զոր կրեն դատապարտեալքն վասն ներգործականն մահացու մեղացն իւրեանց:

Երրորդ հարցումն. Մի՞թէ քն̄ Է
էջ յամենայն տեղիսն դժոխոց. կա՞մ թէ մի- 7
այն առ ումանս:

Պատասխանի. Թէպէտ հաւանական է ո̄մանց յուղղափառացն կարծեն. թէ քն̄ էջ յամենայն տեղիսն դժոխոց. և ս և ՚ի գեհենն դատապարտելոց. որպէս ՚ի վեր յառաջագոյն ասացաք ՚ի պրակն. բ. : Սակայն լաւագոյն թուի մեզ կարծիք սբ̄ին թովմայ ագվինացւոյն. որ ՚ի. ծբ. հարց խնդրոյն երրորդ հատուածին ուսուցանէ. թէ քն̄ անձամբն իւրով էջ միայն յայն կողմն դժոխոցն. յորում կային հոգիքն արդարոց. այս է. ՚ի գոգն աբրա-
/ համու-

Respondetur, eandem rationem esse de his, ac de animabus iniustis. Cùm enim decesserint priuatæ gratia Dei, & iustitia originali: neque credibile est, ex illis saluatam fuisse vllam à Christo: sicut nec modò saluantur infantes, qui moriuntur sine Baptismo cum originali peccato; iuxta illud Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei*. Et ad Rom. 5. *Sicut per Vnius delictũ in omnes homines in condemnationem; sic* &c. Detinentur ergo istorum animæ in Inferno seorsim in Lymbo puerorum; vbi sustinent pœnam solius dãni æternam, hoc est, priuationis beatificæ visionis; non autem sensus, qualem patiuntur damnati propter actuale peccatum mortale.

Quæres tertiò: Ad quæ loca Inferni realiter, ac propriè Christus descenderit?

Respondetur: Quamuis probabilis sit illorum opinio, qui, vti suprà dictum est §. 2. num. 2., affirmant, illum ad omnia Inferni loca descendisse, ac proindè etiam ad damnatorum Gehennam: tamen probabilior mihi videtur sententia D. Thomæ; qui in 3. par. quæst. 52. art. 2. asserit, Christum substantialiter quidem descendisse solùm ad eam Inferni partem, in qua iusti detinebantur, videlicet Sinum Abrahæ, & Purgatorium: *Vt quos ipse* (loquitur S. Doctor) *per gratiam interiùs visitabat secundùm Diuinitatem, eos etiam secundùm animam visitaret & loco*.

Vndè ad Infernum damnatorum,

& Lymbum puerorum probabiliùs non descendit, nisi solùm secundùm aliquem affectum, hoc est, confutando, & damnãdo illorum peccatum, siue originale in pueris, siue etiam actuale in adultis; primò, quia necessè non erat, nec etiam decebat, vt Christus præsētiā sua dignaretur eos, qui erant gratia ipsius indigni, & in æternum damnati. Secundò, quia loca illa Scripturarum, & Patrum, quæ probare videntur, Christum descendisse ad omnes Inferni partes, possunt optimè consistere cum hac D. Thomæ sententia, si dicatur, in aliquas partes ille descendisse secundùm substantiam, in alias verò secundùm effectum. Adde, quòd, vt dicatur etiam descendisse secundùm substantiam in vniuersam illam Inferni regionem; sufficit, si taliter ad aliqua loca illius descenderit: quemadmodùm, vt Princeps dicatur ingredi ciuitatem, aut capere possessionem illius; sufficit, si locum aliquem ciuitatis ingrediatur, etiamsi non circumeat per omnes eius angulos.

Ե հասանէ, և 'ի քաւարանն ։ Եւ առ բերել
8 զպատճառն ասելով. զի որպէս քն այց
առնէր նոցա՛ներկրպագելս շնորհին իւ-
րով ըստ ա՛ծութեն · նոյնպէս և ան-
դեան առատաքսապէս այց արարէ ըստ
հոգւոյն իւրում ։]

Ուստի 'ի գեհենն դատապարտեա-
լոց, և 'ի լիմբոսն տղայոց քն իջեալ է՝
ոչ թէ անձամբ իւր. այլ միայն ըստ զօր-
ծոյ և զօրութե · այ · յանդիմանելով,
և դատապարտելով զմեղս իւրեանց ·
թէ սկզբնականն 'ի տղայսն, թէ և ս
ներգործականն 'ի յամբարիշտսն ։ Նա-
Թ խս՝ զի ոչ վայել էր · թէ քն անձամբ
9 իւր արժանի առնէր այցելութեն իւ-
րոյ զայնոսիկ · որ անարժանք էին շնոր-
հինորին, և դատապարտեալք յաւիտեա;
Երկրորդ՝ զի բանքն սրբոց հարցն և
ա՛ծ-ային տառեցն, որք թուին ցուցա-
նել · թէ քն էջ յամ կողմանս դժոխոց,
կարեն բարւոք իմանիլ ասելով · թէ
'ի տեղիս ոմանս էջ ըստ անձինն · և 'ի
յայլ ոմանս էջ միայն ըստ գործոյ ։ Նա՛
և զի վասն իմանալոյ զքն ճշմարտա-
պէս իջեալ 'ի բոլոր աշխարհն դժոխոց.
Ժ բաւական է, թէ իջեալ իցէ 'ի տեղիս
10 ոմանս նորա ։ զոր օրինակ · ճշմարտա-
պէս ասի թագաւոր ոմն մտանել 'ի քա-
ղաք ինչ · և առնուլ ստացուածս բովանդակ քաղաքին · թէպէտ 'ի տեղիս ոմանս
նորա միայն մտեալ իցէ. և ոչ շրջեալ իցէ ընդ ամ կողմանս նորին ։

Մի՞ թէ քրիստոս իջեալ՚ի սիրտն երկրի,

Աւերեաց բոլորովին զտեղին դժոխոցն. մինչ զի այսու
հետեւ պարապ եղէ հոգւոց մեղաւորաց
երթալ՚ի յօդս.

Չորրորդ վիճաբանութիւն.

Առաջբերին երկու կարծիք, և լուծումն
վիճաբանութեան:

Դրանն. ա.

VTRVM INFERNI LOCVS FVERIT

A Christo, illuc descendente, ita destructus; vt deinceps substituta sit aëris regio ad animas Peccatorum excipiendas.

QVAESTIO INTER ARMENIOS QVARTA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quæstionis.

§. I.

Մոլորեալքն հայք ամենք. և մանաւանդ վարդապետն վարդան. որ ՚ի պատասխանատւութէ թղթոյն հայրապետին հռովմայ, ՚ի թիւն. թ. երդ- ասէ այս: Մոլորեալ են՝ ասել. թէ զարդարոն միայն եհան քս ՚ի դժոխոցն: եւ եկեղեցին կոչէ. թէ աւերեաց քակեաց զդժոխսն;] եւ ՚ի ներքոյ դարձեալ ասէ: եւ զինչ է՝ դժոխքն. եթէ ոչ իշխանու- ա̄ I

AFFIRMANT Armeniorũ Pseudomagistri; & cum primis Vartanus, qui in Cõfutatione dogmatum Ecclesiæ Romanæ, num. 9. inquit: *Errant, qui dicunt, Christum ad Inferos descendentem, iustorum tantùm animas illinc eduxisse; cùm canat Ecclesia, eum destruxisse, ac demolitum esse Infernum*. Et infrà: *Infernus autem*

autem quid est aliud, nisi Diaboli potestas in animas? quæ quidem iam illi à Domino ablata est. Quòd si locum etiam eum esse dicant: non inficiamur: sed Christus illum destruxit; ac dirutus quidem locus à nemine inhabitatur. Si verò aliqui permansissent ibi captiui; planè manifestum esset, reliquas Peccatorum animas illuc etiam descendisse, ac in posterum descensuras esse: quod absit omnino, vt dicamus.

Item Vanachanus in Tract. de locis animarum, dicens: *Dominus ad inferna descendens, ipsum Inferni locum, in quo Diabolus sese putauerat munijsse, destruxit.* Hos sequitur Gregorius Dattieuensis, alijque Doctores Armeni; quorũ nomen ab Armenis Catholicis ad Benedictũ XII. Rom. Pont. de huiusmodi errore his verbis* delatum est: *Prætereà dicunt, quòd, cùm Dominus ad Inferos descendit, ita omninò destruxit Infernum, vt exindè nõ ampliùs hic extiterit; nec aliquæ animæ hominum, nec etiam Dæmones ex eo tempore in Inferno fuerint.* Fortasse Armenijs huius erroris ansam præbuerunt tum Albigenses, qui nihil esse Infernum dixerunt, teste Diuo Antonino parte 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. tum Almaricus, qui, vt refert Bernardus Lutzemburgus, hoc idem sensit.

* Extant in cap. 22. libelli suprà citati quæst. 1. §. 1.

Cùm ergo certum sit, aliqua omninò esse loca, animabus designata post hanc vitam; vt docet S. Augustinus Tract. 49. in Ioan. dicens: *Habent omnes animæ, cùm de sæculo exierint, diuersas receptiones suas:* & Armenij prædicti in animo statutũ, per-

Բ խաւսութիւն սատանայի 'ի վր̄ հոգւոյն .
2 յորմէ ընկէց զնա տէրն: Եւ եթէ 'ի տե_
ղւոջ ասեն . ոչ հակառակեմք . սակայն
աւե՛րեաց զնա տէրն . և 'ի յաւե՛րեալն
ոչոք բնակէ : Եւ եթէ մնացին ոմանք
անդ . յայտ է՝ . թէ յայնմ հետէ և յա_
ւիտեան յանդ տանեն զհոգիսն մե_
ղուցելոցն դևք : զոր մի լիցի մեզ ա_
սել :]

Զնոյն կարծիս հաստատէ գրչին
վանականն . որ 'ի ճառն յաղագս հոգւոց
կայանաց ասէ : Յորժամ ժամանեաց
տէրն 'ի դժոխս . կապեաց զհզօրն . և
Գ զկարծեցեալ ամրոցն աւերեաց :]
3 Նոյնում ուսուցանէ գրիգոր տաթևա_
ցին . և այլք ոմանք . զհետ երթալով
զինի հերձուածողութեան այմարիկոսի
և ալբիգէնսացոցն . որք ասէին , զդժո_
խս զոլ ոչինչ : Եւ մ̄ որոյ բենեդիկտոս
պապն 'ի գիրս , զոր առաքեաց առ
հայոց կաթուղիկոսն , ասէր : Դ-րձլ
լուաք , եթէ հայք ոմանք ասեն . թէ
յորժամ տէրն էջ 'ի դժոխս . այնպէս ա_
ւերեաց զնա բոլորովին . մինչ զի յայնմ
հետէ ոչ գտանի դժոխք . և ոչ հոգի
ինչ մարդոյ և ոչ և ս ինքեանք դևք 'ի
Դ դժոխս բնակեն :]
4 Եւ զոր՝ կարծեալ հաստատապէս
վերոգրեալ վարդապետացն . եթէ ըս̄
ամենևին աւերեալ էր զտեղին դժո_
խոց : Եւ եղոյր հարկաւ_որի և ճշմար
տի . զոլ յետ աստի կենացս զհաստատա
հոգէկայանս ոմանս , որպէս ուսու_
ցանէ մե՛ծ օգոստինոս 'ի .Խթ. երորդ
ճառն 'ի վերայ յոհաննէսեան աւե_
տարանին ասելով . Եւ ամենայն հոգիք
յորժամ 'ի մարմնոյն ելանեն , ունին
զզանազան կայանս իւրեանց :] Եւ ա_
կս այսորինկ հարկաւ_որեցանն նոքա ա_
սել . զի̄մ հոգիս մարդկան . որք մեռան
և

և մեռանելոյն յետ չարչարանացն քի. և Ե
կամ թերևս զհոգիս մեղաւորաց մի_ 5
այն. ոչ՚ի դժոխս, այլ՚ի յօդս երթալ.
և բնակել անդ մինչև ցօրն դատաստա_
նական ։

Յաստուսա դոշին Վանականն առա_ջերէ զկարծիսն Վարդանայ, և ոմա_նց այլոց վարդապետաց. և ասէ ։ Ոմն և ոմանք՚ի մէնջ. որպէս վարդապետն Վար_դան. ասեն, զոլ՚ի միջոյ անտեղւոջ զամ հոգիս. (կա.՚ի յօդս) ։ այլ զանա_զանութիւն է՚ նոցա յուրախութիւն զոր_ծս և՚ի տեսութիւն ։ ոմն լի է՚ անմա_հութեամբ և խնդութեամբ. և ոմն լի դառ_նութեամբ և յուսահատութեամբ ։] Եւ ա_ Զ
պա առաջաբերելով զկծիծն իւր, ասէ ։ 6
Բայց՚ ներքոյ երկնից կայանք հոգւոց կիսամանանեայ արդարոց. որոց պա_կաս է՚ արդարութիւն, քան զմեղս. և կամ առաւել. ընդ ասէմք զոլ առա_ւելեացն կամարաւն երկնից. համ քարձեալ՚ի յիշխանութենէ սատա_նայից. որ՚ի յօդս և՚ի տարերս միայն իշխեն ։ Ասյս է՚ կամարին առ երկնին. յորում ժողովին արդարք և մեղաւորք հոգիք հաւատացելոց. որք դատաստա_նաւն կատարեն. անձին ուներով ողոր_ Է
մութեան այ ։ այսպէս առնին աջակողմե_ան խորանք ։ Իսկ ձախակողմեանխո_ 7
ւյն է՚ ի յօդս յաներևոյթ տեղիս. որ ժողովին հոգիք չարք և մեղաւորք. որք դատաստանաւն դատապարտին ։ Մինչև ցասն Վանականն ։

ԻՍԿ՚ բացասեն այլ հարքն հայոց ուղղափառք. և անդ բողոքե_լի դաւանութիւն խոստովանեն. թէ քս ոչ աւերեալ է՚ զտեղի դժոխոցն. և թէ հոգիք մեղաւորացն ախտաւորեալ սկզբնական, կամ ներգործական մե_ղօք յախտացեալք, ոչ՚ի յօդս վերա_փոխին ։

persuasumque habuerint, Christum post suam passionem omnia inferorum loca penitùs deuastasse: factum est, vt etiam assererent, vel omnes, vel Peccatorum saltem animas, quæ post Christi mortem decedũt, in aërea domicilia è corporibus emigrare.

Hinc Vanachanus loc. cit. referens Vartani, & aliorum Armenorum sententiam, ait: *Quidam è nostratibus, vt Magister Vartanus, & alij, asserunt, omnes animas reseruari in loco medio* (inter Cælũ scilicet, & terram): *differre tamen inter se in actibus, & aspectibus: nã alias esse dicunt lætitia, & immortalitate plenas; alias verò mærore, & desperatione*. Deindè quid sentiat ipse, subijciens: *Verũ*, inquit, *animas illorum, qui mediocriter iusti, vel peccatores fuerunt, commorari dicimus sub octaua Sphæra Cælorum, vbi liberæ sunt à Dæmonum potestate, qui in aëre solùm, & elementis dominatum suum exercent. Hæ quidem sunt illæ, quæ expectant in futuro Iudicio Dei misericordiam, & ad Christi dexteram collocantur. Animæ verò impiorum, quæ ponentur ad sinistram, & in Iudicio condemnabuntur, residẽt in aëris inuisibili loco.*

NEGANT verò reliqui Armeni Patres Catholici; qui asserunt, Infernũ à Christo dirutum non fuisse; sed animas, quacunq; sorde peccati siue originalis, siue actualis maculatas, non auolare quidem in aëris regionem, vt prædicti communiter fabulantur; neque partim in aërem, partim sub octauam Spherã, vt loquitur Vanachanus; sed ad Infero-

ferorum loca deſcendere, in quibus pro diuerſo illarum merito, & ſtatu detineantur ſiue ad tempus, ſiue in æternum. Talis autem Armenorum Catholicorum ſentētia citatur ex parte ab ipſo etiam Vanachano, dum ſubdit ibidem: *Sunt præterea aliqui è Noſtratibus, qui dicunt, animas peccatorum peſſimorum iam in Infernum deſcendere, vbi omnes Infideles, & Impij, & Idololatræ cruciatibus torquecantur.*

Et quidem, quod ſpectat ad animas vel infantium, qui moriuntur ſine Baptiſmo cum peccato originali; vel adultorum, qui decedunt cum actuali peccato mortali; adeò certū eſt, eas à corporibus in Infernum migrare, & non in alium locū; vt etiam ſit de fide, definitum ſpecialiter pro Armenis in Cōcilio Florentino, ſeſſ. vlt. præſentibus, atque conſentientibus eorum Legatis, vt in ſequenti quæſtione latè videbimus. Concilij verba ſunt hæc: *Item definimus, illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in Infernum deſcendere*, &c. Vndè oppoſita ſententia eſt nunc hęretica; & quiſquis eam pertinaciter ſequitur, ſaluari non poteſt. Quod autem ſpectat ad tertium genus animarum, indigēs Purgatorio; fatentur id omnes Scholaſtici cum Diuo Thoma 3. parte quæſt. 52.

ANI-

փոխին . և ոչ առ ութերորդ կամաւ
Ը 8 առն երկնից . այլ 'ի դժոխսն իջանեն .
որ և ըստ զանազանութեան պարտուց
մեղացն իւրեանց կացցեն թէ առ ժամա-
նակ, կամ թէ յաւիտ : Եւ դոքին վա-
նականն թէպէտ ոչ հետևի այսմ ուղ-
ղափառ կարծեաց. սակայն յիշատա-
կէ զնոյն ասելով . այլ ոմանք 'ի մէնջ
ասեն . եթէ զհոգին չարեաց սաստկեալ
հոգիք մեղաւորաց իջանեն 'ի դժո-
խս . յորում են այլ ազգիք և անհա-
ւատք , չարք և կռապաշտք . որք 'ի
տանջանս ընթանան :]

Թ 9 Եւ արդ՝ վս հոգւոցն տղայոց,
որք առանց մկրտութեան մեռանին 'ի
մեղս սկզբնական . և վս հոգւոցն այնո-
ցիկ , որք մեռանին մահու չափ մեղօք
ներգործականօք . հաստատ բանն
է , թէ երկոքին այսպիսիք իջանեն 'ի
դժոխս . որպէս հաստատեցաւ 'ի սահ-
մանակն սբ ժողովոյն ֆլորէնցիոյ առ
աւելի հրեշտակացն հայոց որք հաւա-
նեցան և ստորագրեցին ընդ սահմա-
նադրութբ նոյն ժողովոյն . որպէս և
մի հինգերորդ վճռաբանութեանն մա-
ւելոց եմք : Եւ բանքն սբ ժողովոյն են
Ժ 10 այսորիկ : Դարձեալ սահմանեմք .
եթէ հոգիքն այնոցիկ . որ ներգործա-
կան մահու չափ մեղօք, կամ սկզբնա-
կան ախտիւն միայն վախճանին . նոյն
ժամայն 'ի դժոխս իջանեն :] Ըստ որոյ
հակառակն այժմ բանիցս այսորիկ է'
յայտնի հերձուածողութի : Բայց վս
այլոց հոգւոց. որք պարտին քաւիլ մա-
քրողական տանջանօք. զի և սոքա 'ի
ջանեն 'ի դժոխս . ուսուցանեն զայս
համաձայնութբ ամ ամենաքան վար-
դապետք ընդ սրբոյն Թովմայ ակվինա-
ցւոյն 'ի . Գր . կրդ" խնդիրն երրորդ-
հատորին :

Թէ

ԹԷ ՀՈԳԻՔ ա

Մեղաւորաց ոչ ՚ի յօդս, այլ ՚ի
դժոխս երթան ՚ի մարմնոց
իւրեանց .

ՅՈՒՑԱՆԻ

Նախ վկայութեամբ ածաշունչ
գրոց :

Պրակք . Բ :

ԱՆհամար են վկայութիւնք ած-
ային տառերոյն . որ զդժոխս
յիշատակեն : բայց ՚նոքօք ոչ կարեմք
յաղթել զհակառակորդսն . որք թիւ-
րաւք կարծեն , թէ վկայութիւնքն այնո Բ
քին ցուցանեն միայն զդժոխս առաջ
քան զմահն քի , և կամ զկնի կատարա
ծին աշխարհիս . և ոչ ՚ի միջակային ժա-
մանակիս այս : ըստ որոց առ ՚ի յաղթա-
հարելոյ զմոլորութիւն իւրեանց բա-
ւականագին վկայութիւնս այսոքիկ :

՚Ի Մատթ . Ժզ . Եւրդ" զինն ասէ տէրն
ցպետրոս . Դու ես վէմ . և ՚ի վ̄ր այդր
վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ . և դրու-
նք դժոխոց զնա մի՛ յաղթահարես-
ցեն :] Ուր յայտնի բանիւ երոյց քս̄ . թէ
ինքն ոչ աւերելոց էր զդժոխսն . և
ոչ ամենևին ոչինչացուցանելոց էր զիշ- Գ
խանութիւն և զօրութիւնն նոցա . թէպէտ
այնպէս տկարացուցանէր զնա . որպէս
զի մի՛ կարօղ լիցի յաղթահարել զեկե-
ղեցին իւր : Ապա թէ դժոխքն ոչինչ
լինէր յետ մահուանն քի . յորժամ զըս
կիզբն առնոյր եկեղեցին . անյարմար
արդեօք և յիմար էր մարգարէութիւն
այն . թէ դրունք դժոխոց զնա ոչ յաղ
թահարեսցեն : զի յայտ է . եթէ որ
է ոչինչ . ոչ ևս կարէ զիր ինչ յաղ
թահարել .

Թէպէտ ասիցեն . թէ փոխանակ
դրանց

ANIMAS PECCATORVM 1
Non in aëream regionem, sed ad Inferos è corporibus demigrare,

PROBATVR PRIMO
Ex sacris Scripturis.

§. II.

INnumera penè sunt Scripturarũ loca, quæ Inferni mentionem faciunt: sed videntur Aduersarijs; nec Inferni locum, nec descensum
animarum ad illum suadere, nisi 2
vel ante Christi mortem, vel post vniuersale Iudicium: ideò quæ, positis eorum principijs, rem nostram efficaciter, ac directè probare valeant, mihi videntur esse sequentia.

Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã; & portæ Inferi non præualebunt aduersùs eam*. His quidem verbis ostẽdit Christus, se post mortem haud demoliturum fuisse Infernum, neq; illius vim, ac potestatem ad nihilũ
pœnitùs redacturum; quamuis illã 3
adeò debilitaret, vt aduersùs Ecclesiam suam præualere non posset. Quòd si post eius mortem, quando Ecclesia exordium habuit, destruendus omninò fuisset Infernus; certè inepta esset illa prædictio: *Et portæ Inferi non præualebunt aduersùs eam*. cùm certum sit, quando aliquid nõ existit, neque præualiturum esse aduersùs aliud.

Nihil est autem, quòd obijciant, atque dicant; hìc pro portis Infero-

rum intelligi Dæmones, & non ipsum Inferni locum. Nam ideò sub hoc nomine Dæmones intelligũtur, quia vsurpatur habitaculum pro significãdis habitatoribus. Cùm ergo Dominus prænuciauerit, fore vt post eius mortem Dæmones, ex Inferni portis aduersùs Ecclesiam egrediẽtes, nequaquàm in illam præualerent; haud dubiè falsum est, Inferorum domicilium in morte Christi funditùs fuisse euersum, atque sublatum, ita præcipuè, vt ne Dæmones quidem (sicut aiunt) ibi relinquerentur. Quòd si res aliter accidisset, ineptè Dominus vsus esset figurata illa locutione futuri temporis, accipiendo scilicet Inferorum portas ad significandum Diaboli vires, ac potestatem. Quemadmodùm, si Regia Turcarum Sedes, Constantinopolis, sic penitùs euersa nunc, ac destructa foret, vt nulla ibi superesset habitatio, ineptè quis in locutione præsentis temporis pro Turcarũ viribus significãdis vsurparet portas Cõstantinopolis, dicẽs V. G. Christianorum Imperium adeò stabile, ac firmum est, vt portæ Constantinopolis præualere nequeant aduersùs illud.

Ad Philip. 2. *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum.* Hìc Apostolus, distinguens loca omnium rationalium creaturarum, quæ post Christi mortem nomini Iesu genuflectebant, tria tantùm illa esse, commemorauit: primùm Cælestium, id est, earum, quæ in Cælis sunt, videlicet

Դ 4 դրանց դժոխոցն իմացանի ասելն զդեւս
և ոչ զտեղին դժոխոց ։ Վասն այս պա_
տճառի է. Թէ սակս այսորիկ փոխա_
նակ դրանց դժոխոցն իմացանի ասելն
զդեւս. զի դուրս և զկնի մահուն նորա
բնակելոց էին ՚ի դժոխս, և յանդու_
ստ ելանելոց էին մարտել եկեղեցւոյ
նորա. Թէպէտ ոչ յաղթահարել կամ
վնասել ումեք յառաջ։ Վասն այս յայտ
է. եթէ քս ոչ աւերելոց էր բոլորովին
զայն տեղին զդիւաց և չար հոգւոց բը
նակարանն։ Օրինակ օրինակ. եթէ այժմ
Թուրքաց աթոռայանիստ քաղաքն կոս
տանդնուպօլիս աւերեալ լինէր բոլո_
Ե 5 րովին. մինչ զի ոչինչ բնակութին մնա
ցեալ էր ՚ի նմա. յիմարաբար ոք ՚ի կեր
առնոյր ՚ի բանն զդրունս կոստանդ
նուպօլսի առ ՚ի նշանակել զԹուրքաց
զօրութիւն. ասելով. Թէ Թգւորութին
քրիստոնէից այնչափ հաստատ և հզը
ւոր է. մինչ զի դրունքն կոստանդնու
պօլսի մի՛ յաղթահարեսցեն զնա։ Նոյ
նպէս եթէ քս աւերելոց էր զդժոխս ա_
մենեւին. յիմարաբար խօսէր ՚ի կիր
առնլով զդրունս դժոխոցն առ ՚ի նշա
նակել զզօրութիւն դիւաց. ասելով.
Եւ ՚ի վր այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի
Զ 6 իմ. և դրունք դժոխոց զնա մի՛ յաղ
թահարեսցեն։

Պօղոս ՚ի Թղթոյն առ փիլիպեցիս. Բ.
կրդ" գլխն ասէ պօղոս ։ Զի յանուն
յի ամ ծունր կրկնեսցի, երկնաւորաց
և երկրաւորաց և սանդարամետա_
կանաց։] Վսն առաքեալն յիշատակէ
զբնակութիւն ամ բանական ստեղծու
ածոցն. որք յետ մահուանն քի ծունր
կրկնէին անուանն յի. և ա_
սէ զնոսա զոլ երեք. առաջինն երկնա_
ւորաց. այ. հրեշտակաց և հոգւոց է_
րանելեաց ։ երկրորդն երկրաւորաց.

ջր · մեղկան ։ և երրորդն սանդարամետ_
ականաց . ջր · դժոխականաց · որք
բնակեն 'ի ներքոյ երկրի . և սոքա են
ոչ միայն բարի հոգիքն քաւարանին .
այլ և ս դևք և դատապարտեալ հո_
գիք . որ թէպէտ և ատեն զանուանն յի·
սուսի բռնութ է ծունր կրկնեն նմա
ջր · ծանաչեն , սարսեն , և պատկառեն
'ի նմանէ ։ եւ ոչ բնաւ՟ իմ՟ եք յիշատա
կէ ոչ առաքելոյն պօղոս զմտացածին
հողէկայանս , որ 'ի յօդս , և կամ 'ի
ներքոյ ու թերարդ կամարին երկնից ։

Դրձ՟ 'ի տեսլեանն · Ե . երգ՟ գլն
ասէ յոհաննէս ։ Եւ զամ արարածք որ
են յերկինս , և յերկրի , և 'ի ներքոյ երկ
րի , և այլն . լուայ , զի ասէին . որ նստի
յաթոռն , և գառն , օրհնեալ , բարձ
րացեալ , և փառաւորեալ յաւիտ յաւի
նից ։] Արդ ովք էին արարածքն 'ի ներ
քոյ երկրի . զոր յոհաննէս լուաւ օրհ
նել և փառաւորել զգառն . եթէ ոչ հոգի
քն հաւատացելոց որք էին 'ի քաւա_
րանն ։ զի թէպէտ նոքա պատժին մաք
րողական տանջանօքն . սակայն յոյժ
սիրեն և օրհնաբանեն զած և զգառն .
յորմէ յուսան փութով առնել զփրկու_
թիւն և զփառս ։

Եւ դրձ՟ 'ի նոյն տեսլեան . Ի . երգ՟
գլխն . տեսեալ յոհաննու զխորհուր_
դս հանդերձեալ հատուցականն դա_
տաստանին . ասաց ։ Մահ և դժոխք
ետուն զմեռեալս իւրեանց , որ 'ի նոս_
սոյա էին ։ և դատեցան իւրաքանչիւր
ըստ գործոց իւրեանց ։] Արդ հա՛ յայտ
է . զի առաջ քան զդատաստանն , և
յետ մահուն քն , հոգիք ոմանք 'ի դժո_
խս են . և 'ի դժոխոցն գայցեն 'ի դա_
տաստանն ։ այպս զիարդ դժոխքն ա_
ւերեցաւ ։

Եւ մի ասէք . թէ փոխանակ դժո

խոց

Angelorum, & beatarum animarum: secundum Terrestrium, id est,
Է 7 earum, quæ sunt in terra, nempè hominum, qui in terris agunt: & tertium Infernarum, *quæ*, vt Textus Syrus vertit, *sub terra degunt*; scilicet tum animarum, quæ expianturi in Purgatorio; tum Dæmonum, & dãnatorum, qui vel inuiti genuflectũt, id est, agnoscunt, tremunt, ac reuerentur nomen Iesu, quamuis illud odio habeant. nec vllam mansionis aëreæ, quam Aduersarij comminiscuntur, mentionem facit Aposto-
8 Ը lus.

2. Petri 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos in iudicium reseruari*. Si ergo Dæmones, in Inferni, & Tartarorũ carceribus conclusi, ad Iudicium reseruantur; quomodò ante Iudicium, quin vsque à Christi morte, Inferorũ carceres destructi sint, & ipsi adhuc Dæmones indè foras educti?

Apocal. 5. *Et omnem creaturam,*
Թ 9 *quæ in Cælo est, & super terram, & sub terra, &c. omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum*. Quænam autem esse poterãt creaturæ illæ sub terra, quas vidit Ioannes benedicere, ac laudare Deum; nisi animæ defunctorum, existentes in Purgatorio? quamuis enim in pœnis illæ sint; amant tamen, & laudant Deum, & Agnum, à quo breuì sperant liberationem, salutem, & gloriam.

Tandem Apocal. 20. Præuidens

Ioannes in ſpiritu myſteria Iudicij vniuerſalis, ait: *Mors*, *& Infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erãt; & indicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum*. En aliquæ ſaltem animæ, quæ cum corporibus venturæ ad Iudicium erant, ante ipſum Iudicium, & poſt Chriſti mortem in Inferno detinebantur.

Nec dicas, pro Inferno ſepulchrũ hic accipi: nam quòd ipſa propriè intelligantur Tartara, Abyſſiq; Inferni, in quibus detinebantur præſertim animę damnatorum, non modò aſſerit Ambroſius in hunc locum, dicens: *Mors dabit corpora impiorum, Infernus animas:* itidemque Auguſtinus in hæc verba: *Fortaſſe non ſatis fuit dicere: Mors, aut Infernus: ſed Mors, propter bonos; Infernus propter malos:* verùm & ipſemet Ioannes hoc idẽ clariùs explicat, dũ immediatè ſubiungit: *Et Infernus, & Mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis:* quod etiã vertit Textus Arabicus: *Et Abyſſus, & Infernus proiecti ſunt in ſtagnum ignis*. Vbi nota, Infernum, & Mortem hic inductos, quaſi duas tragicas perſonas horribiles, ad ignitũ Inferorum ſtagnum deſtinatas, non vt patiantur ibi ab igne; ſed vt per omnem æternitatem in damnatos deſæuiant: mors quidem ita ſemper eos occidendo, vt nunquàm interficere deſinat; Infernus autem ſemper eoſdem deuorando, & abſorbendo.

Յ խոց խմանն ստա գերեզմանս : զի մինչև
10 մեռն ամբարտակոս . և ասէ այդ : Մահն
տացէ զմարմինս ամբարշտաց . և դը
ժոխքն զհոգիս :] Եւ նմանապէս մեռն
օգոստինոս . ասելով : Թերևս ոչ բաւ
էր ասել . մահ . կամ դժոխք : այլ ասա
ցաւ . մահ , և դժոխք : զի մահ ասի
վս արդարոց . և դժոխք՝ վս ամբարշ
տաց .] Նայև ինքն յոհաննէս անմի-
ջապէս ՚ի նորին պարզաբանէ . և ասէ :
Եւ մահ , և դժոխք մատնեցան ՚ի լիճ
հրոյն : Զայս ոչ առանանց դժոխք վս
գերեզմանի : Եւ գիտասջիր . զի առեալ
Յա ըսն ստա մահն և դժոխքն երկու զեր
11 կու անձն ահաւոր , մատնեալ և կա-
ցուցեալ ՚ի յանդընդային լիճն հրոյ .
ոչ զի չարչարեսցին ՚ի նմանէ . այլ զի
ինքեանք հաստատութ և յաւիտենից
նից չարչարեսցեն զդատապարտեալս .
քո . մահն՝ այսպէս միշտ սպանանելով
զնոսա . զի ոչ երբէք թողցէ սպանա-
նել . և դժոխքն՝ միշտ կլանելով և ըն-
կղմելով զնոսա :

PROBATVR SECVNDO
Ex Patribus, quos ſuſcipit Armena Eccleſia.

ա 1

ԵՐԿՐՈՐԴ
Յուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն . զորս ընդունի եկեղեցին հայոց :

§. III.

Գլուխ . Գ .

IVſtinus Martyr in explicationibus quæſtionũ, à gente Chriſt. poſitarum, quæſt. 75. *Poſt animi* à

Ս Ուրբն յուստինոս վկայն , ՚ի պարզաբանութիւն . Հե . որ՝՝ խնդրոյն ասէ : Յետ բաժանելոյն հո

հոգւոցն 'ի մարմնոց առժամայն լինի
որոշումն արդարոց և մեղաւորաց: և
'ի հրեշտակաց տարեալ լինին 'ի տե
ղիս, որոց արժանի են: Արդ. հոգիքն ար
դարոց 'ի յարքայութիւն երկնից. ուր
և գնացք նոցա ընդ հրեշտակս և հրեշ
տակապետս իցեն. և տեսանիցեն զփր
կիչն մեր զՔս, ըստ այնմ. Թէ հաճել
եմք ելանել 'ի մարմնոյ աստի. և մնա
նել առ Տր: Իսկ հոգիք մեղաւորաց
'ի դժոխսն, ըստ այնմ, որ ասացաւ
զԹագաւորէն Բաբելացւոց զնաբու
գոդոնոսորէ. Թէ դժոխք խռովեցան
յորժամ զեզ ընդ առաջ ելին:]

Թէրտուղիանոս 'ի գիրս ապոլո
ճիայ. 'ի գլխն. խէ. որ' ասէ: Գեհենն
է' հուր ծածկեալ 'ի ներքոյ երկրի առ
'ի պատիժ մեղաւորաց:] Եւ յերկ
րորդ գլխ գրոցն յՂս հոգւոյ դըՃլա
պէ: Հոգին մեղաւորի յետ ելանելոյն
'ի մարմնոյ երթայ 'ի դժոխս:]

Որոգինէս 'ի գիրսն . Բ . կրդ' ընդդէմ
կելսայ ասէ: Եւ զի անհաւատք ծաղր
առնեն զյարութիւն յի քի . ածցուք
զվկայութիւն պղատոնի . որ գրէ. Թէ
այր ոմն հայ ազգաւ երոս կոչեցեալ
յետ. Ժբ. աւուրց 'ի մահուանէ յա
րուցեալ. պատմեաց զայն, որ լինի 'ի
դժոխս:] Նշեմ. որ լինի 'ի դժոխս.
ասէ որոգինէս. այլ ոչ. որ եղև 'ի դժո
խս: զի Թէպէտ պղատոն և այրն այն
երոսն առաջեցան զգալուստն քի. ոչ
սակայն որոգինէս. որոյ վկայութեա
այժմ յենումք.

Աթանասն 'ի գիրսն խնդրոց.
'ի գլխն. Ժգ. որո' ասէ: Մի' Թէ կա
րեմք գիտել. Թէ վա՞ էր ոչ կամեցաւ
Տծ զոմանս յարուցանել 'ի կենաց 'ի
մեռելոց. և պատմել մեզ. Թէ որպէս է'
'ի դժոխս որպիսութիւն իրաց:] Եւ

յետոյ

Բ *à corpore excessum*, inquit, *statim fit*
2 *bonorum, malorumque distinctio. ducuntur enim ad loca, quæ eis digna sunt, ab Angelis. Bonorum quidem animi in Paradisum, vbi consuetudo est, & adspectus Angelorum, & Arcangelorum, visione verò etiã Conseruatoris Christi, ex verbis his: Peregrinantes à corpore, & præsentes esse apud Dominum. improborum autem animi ad Inferorum loca, ex illo, quod de Nabuchodonosore Babylonis Rege dictum est: Inferi conturbati sunt, cùm tibi obuiam prodierunt.*

Գ Tertullianus in Apologetico, ca-
3 pite 47. qualis sit nunc, & vbi Gehenna, definiens, ait: *Est ignis arcani subterraneus ad pœnam thesaurus.* Item in lib. de anima, cap. 2. *Quid est illud, quòd ad Inferna transfertur anima post diuortium corporis?*

Origenes in lib. 2. contra Celsũ: *Quoniam*, inquit, *Iesu Christi resurrectionem irrident Infideles: adducemus huc Platonem, qui narrat, Erum Armenium, post duodecim dies è rogo excitum, retulisse de ijs, quæ sunt apud*
Դ *Inferos*. Nota, *quæ sunt*, dixisse, *a-*
4 *pud Inferos*; non, quæ fuerunt, licèt enim Plato, ac Armenius ille Christi tempus præcesserint; non tamen Origenes, cuius nunc testimonio nitimur.

Athanasius in lib. de quæstionibus, cap. 13. sic ait: *Nunquid ergo scire possumus, quarè non permiserit Deus, animam alicuius eorum, qui è viuis decesserunt, ad nos redire, & enarrare; qualis nam rerum apud Inferos status, & qualis ibi sit necessitas?*

Et

Et respondet : *Multi apud nos indè errores orirentur . multi enim Dæmones formas humanas induere, & in hominũ demortuorum figuras transformari possent, ac dicere, à mortuis se resurrexisse; atque inde multas res ementitas , & falsa dogmata de ijs, quæ ibi fiunt spargere ; idque ad seducendum nos , & perdendum .*

Ephræm Syrus in Serm. de ijs, qui in Christo obdormierunt, postquàm de Sanctorum obitu dixerat , atque de illorum ascensu in Cælestem Patriam ; loquens de morte cæterorum, ait : *Quando ad nos, qui recedit, quique omnibus modis coniunctus est , omnes salutans , dicit : Valete fratres boni, & pro me in ista hora attẽtè, diligenterque ad orandum vigilate . in viam namque longinquam nunc abeo, quam antehac nunquàm ingressus sum; & in regionem mihi peregrinam , vndè nullus redijt ; & in terram tenebrosam, vbi ignoro , quid mihi occurret ; & in profundum Infernum , vndè nemo reuertit .* Et infrà : *Hæc quamuis non verbis , rebus sanè ipsis ad nos fratres nostri, qui illuc præcesserunt, loquuntur, ac nos docent . quorum sicut memoriã facimus ; ita & de illis aliquid desideremus addiscere, vel audire, aut nosse, veluti vbinam sint ? vel quomodò se habeant eorum animæ ? vtrùmq; apud Superos, an apud Inferos existãt?* Duo itaque loca esse tunc existimabat S. Ephræm pro animabus recipiendis : Cælum pro Beatis , Infernum pro impijs , & purgandis ; nec meminit aëreæ mansionis, aut alterius loci .

Hilarius in Psal. 138. in illud , *Si*

Ե յետոյ պատասխանի տայ . եւ ասէ .
Պատճառն է · զի բազում մոլորու-
5 թիւք առ մեզ բուսանէին յայսմանէ :
վն զի կարէին դեւք զգենուլ զկերպա-
րանս մրդկանն , որ առաջ մեռեալ էին
եւ ասել , զինքեանս յարուցեալս ՚ի մե-
ռելոց . եւ պատմել մեզ սուտաբար զբա-
զում իրս ոչ այնպէս , որպէս ճշմար-
տութե լինին ՚ի դժոխս . եւ զայս առ ՚ի
խաբելոյ զմեզ :]

Սուրբն Եփրեմ խօսին ասելոյ ՚ի
ճառն յննջեցելոց , յետ ճառելոյն
զփոխմանէ սրբոցն , եւ զելանելոյ նոցա
յերկնային հայրենիսն . խօսի ՚ի նեղելոյ
Զ զմահուանէ մեղաւորաց · եւ ասէ այսպ :
6 Յորժամ ազգակից մեր վախճանի .
եւ զմեզ ողջունելով ասէ · ողջ լերուք ով
բարի եղբարք · եւ վն իմ զգուշութե
աղօթեցէք ՚ի ժամոյս այսմիկ · քանզի
՚ի տարակացեալ ճանապարհ մտա-
նեմ այժմ , յոր ոչ երբեք յառաջ մտի :
եւ յաշխարհ օտար երթամ , յուստի
ոչ ոք դարձաւ : եւ յերկիր խաւարի .
ուր զինչ պատահեցէ ինձ , ոչ գիտեմ :
եւ ՚ի խորս դժոխոց . յորմէ ոչ դարձաւ
ոք :]

Եւ զկնի սակաւուց դարձեալ ասէ :
Է Եղբարքն մեր , որ զմեզ առաջեցան ,
7 զայսպիսիս խօսին ընդ մեզ , ոչ թէ բա-
նիւ , այլ իրօք · եւ զմեզ զգուշացու-
ցանեն : որոցն որպէս առնեմք զյիշա-
տակ · նոյնպէս եւ ցանկամք զինչ ինչ
գիտել եւ զմտաւ ածել · թէ ուր իցեն ·
կամ թէ զիարդ կենցաղավարեն հոգի
քն նոցա . եւ մի՞թէ յերկինս են · կամ
թէ ՚ի դժոխս :] Ուրեմն այսպ երկու-
հոգէկայանս խոստովանէր սուրբն Եփ-
րեմ . զմինն ՚ի յերկինս վն հոգւոց երա-
նելեաց . եւ զմիւսն ՚ի դժոխս վն հոգւոց
դատապարտելոց , եւ ՚ի քաւարանն մաքրե-
լեաց :

լեալց: եւ ոչ բնաւ իշխէ մինչ զայդ. կամ զոր թերևս կամեցին եղիցի:

Ը 8

Աբէն Հիլարիոս ՚ի մեկնութեան. ճղ. եւ. Ը. երգ" սաղմոսին. ՚ի վերայ այնր. եթէ իջանիցեմ ՚ի դժոխս, եւ անդ մօտ ես. ասէ: Այս է օրէնք մարդկային հարկաւորութեան. թէ թաղեալ մարմնոցն հոգիք ՚ի դժոխս իջցեն:] Եւ դարձեալ ՚ի մեկնութեան. ծէ: երգ" սաղմոսին ասէ: Յառաջ քան զյարութիւն մարմնոց կլանեսցի ՚ի դժոխս առ ՚ի պատիժ հոգին մեղաւորի ըստ օրինակի մեծատանն:

Աբէն Բարսեղիոս ՚ի ճառն. իգ. րդ". մեկնելով զայն բանն. Ը. երգ" գլխոյն

Թ 9

Մատթէի. արկցին ՚ի խաւարն արտաքին. ասէ: Այլ յնն ՚ի խաւարն արտաքին. ցուցանէ, գոլ եւս զայլ ներքին խաւարս: Եւ այն, որ յառակս ասացաւ. ՚ի խորս դժոխոց. ցուցանէ, զոմանս գոլ արդեօք ՚ի դժոխս. բայց ոչ ՚ի խորին կողմն դժոխոց. զի դիւրաբոյն պատիժ կրեն քան զայլսն:]

Աբէն Ամբրոսիոս ՚ի գիրս յաղագս բարեաց մահուան. ՚ի. Ժ. երգ" գլխոյն ասէ: Բաւական էրն ասելոցն. եթէ հոգիքն իջանեն ՚ի խորին տեղի աներեւոյթ. որ ասի լատիներէն դժոխք:]

Ժ 10

Աբէն Ոսկեբերանն ՚ի. իԹ. երգ" ճառն մեկնութեան աւետարանին Մատթէի ասէ: Հոգի ՚ի մարմնոյ բաժանեալ՝ ոչ կարէ ընդ աշխարհս այս շրջել: քանզի արդարոց հոգիքն ՚ի ձեռս այ են. նմանապէս եւ մկրտեալ տղայոցն: իսկ հոգիք մեղաւորաց վաղվաղակի յետ ելանելոյ աստ բերեալ լինին: որ յայտ է՝ յօրինակէն ղազարու եւ մեծատանն:] Եւ զկնի սակաւուց դարձեալ ասէ: Եւ զի հոգիք մեղաւորաց. ոչ կարեն աստ շրջել. լուր զմեծատունն. թէ զինչ խնդրեաց. եւ ոչ ընկալաւ: զի եթէ մարդկան հոգիքն կա

Si descendero in Infernum, ades: Hæc inquit, *humana lex necessitatis; Vt sepultis corporibus animæ ad Inferos descendant*. Item in Psal. 57. *Ante resurrectionem carnis viuens absorbetur ad pœnam anima peccatoris, secundùm Diuitem Euangelicum punienda*. videlicet in Inferno, vbi Diues ille sepultus fuit.

Basilius in Orat. 23. expendens illud Matthæi 8. *Eijcientur in tenebras exteriores*, inquit: *Ac sanè illud, in externas tenebras, prorsus declarat, esse etiam & internas. & illud, quod in Parabolis dictum est, in fundum Inferni, denotat, quosdam esse in Inferno quidem, sed non in ima parte Inferni; qui longe mitius supplicium alijs subeunt.* Prouerb. 9.

Ambrosius libro de bono mortis, cap. 10. *Satis*, inquit, *fuerat illis dixisse, animas ᾅδῃ petere, id est, locum, qui non videtur, quem Latinè Infernum dicimus*.

Chrysostomus homilia 29. in Matth. 8. sic ait: *Nec enim potest anima, è corpore separata, in his regionibus errare. Iustorum quippè animæ in manu Dei sunt: si autem iustorū, infantium quoq; similiter; nō enim peccauerunt. Peccatorum verò post hunc exitū continuò abducuntur: quod à Lazaro, & Diuite planum efficitur*. Et infrà: *Quòd verò nec peccatorum animæ hìc commorari possunt; Diuitem audias, quid petit, & non impetrat. Quòd si possent animæ hominum hìc cōuersari, venisset ipse, vt cupiebat, & suos de tormentis Inferni fecisset certiores*. Ecce Chrysostomus, vt ostendat, quò

Pec-

Peccatorum animæ post hunc exitũ abducantur, in exemplum adducit animam Diuitis epulonis, in Inferno sepultam.

Hieronymus in Oseæ cap. 13. *Inter mortem*, ait, *& Inferos hoc interest: mors est, qua anima separatur à corpore; Infernus, locus, in quo animæ recluduntur*. Dixisset vtiquè, recludebantur, si tunc Inferno diruto aër fuisset receptaculum animarum. Item in Amos cap. 9. *Si descenderint*, ait, *Vsque ad Infernum; inde manus mea educet eos: non quòd Vllus ante resurrectionis diem ab Inferis retrahatur; sed quòd & in Inferno positi, in illius potestate sint*. Loquitur hìc Hieronymus de damnatis.

Augustinus lib. 12. de Genesi, cap 32. *Si autem quæritur*, inquit, *cùm anima de corpore exierit, Vtrùm ad aliqua loca corporalia feratur; an ad incorporalia corporibus similia?* Et respondet: *Ad spiritualia Verò pro meritis anima fertur; aut ad loca pœnalia, similia corporibus; qualia sæpè demonstrata sunt ijs, qui rapti sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, & Infernales pœnas Viderũt*. Et rursùs cap. 33. *Nec audiendi sunt, qui affirmant, Inferos in hac Vita explicari, nec esse post mortem. Viderint enim, quemadmodùm poëtica figmenta interpretentur. Nos ab authoritate diuinarum Scripturarum, quibus solis de hac re fides habenda est, recedere non debemus: quanquàm possumus ostendere, illorum quoque sapientes de Inferorum substantia minimè dubitasse, quæ post hanc Vitam excipit animas*

mor-

Ժա կարէին սոսա մնալ. Եւքն գայր, որոց կա
11 մէր. եւ ծանուցանէր եղբարցն զասա_
նշանսն դժոխոց:] Եւ Հայր մի ցուցանէ
լոյ ոսկէբերանն. ուր երթիցեն 'ի մահ
մոյն հոգիք մեղաւորաց. յօրինակ
բերէ զհոգին մեծատանն թաղեալ 'ի
դժոխս:]

Այլ Ջերոնիմոս 'ի մեկնութեան Ժգ.
որդ" գլխոյն ովսէէ. ասէ: 'Ի մէջ մա_
հու եւ դժոխոց' այս է' տարբերութի:
զի մահն է' այն. որով հոգի բաժանի
'ի մարմնոյ: Իսկ դժոխքն է' տեղի. յոր
ում հոգիքն ներփակին:] Եւ որդ' եթէ
Ժբ 'ի ժամանակն Ջերոնիմոսին աւերեալ
12 էր դժոխքն. եւ հոգեկայանքն 'ի յօդս
կայր. ոչ ասէր. ներփակին. այլ ներ
փակեալ էին յառաջ:

Եւ դարձ 'ի մեկնութեան. Թ. երդ"
գլխոյն ամովսայ մարգարէին ասէ: Եթէ
իջանիցեն մինչ եւ 'ի դժոխս. յանտի
ձեռս իմ հանցէ զնոսա. զի է մարգա_
րէն: ոչ թէ դատապարտեալն որ առաջ
քան զյարութիւն մեռելոց արտահան_
ցի 'ի դժոխոցն. այլ զի եւ 'ի դժոխս:
եղեալք' ընդ իշխանութբ նորա են:]

Այլ օգոստինոս 'ի. Ժբ. կրդ" գիրս
մեկնութե ծննդոցն. յ. լբ. կրդ" գլխն
Ժգ ասէ: Եթէ խնդրեալ լիցի. մի՞թէ
13 հոգին. յորժամ 'ի մարմնոյ ելանէ,
տարեալ լինի 'ի տեղիս մարմնաւորս.
կամ թէ յանմարմինս, մարմնաւո_
րաց համանմանս: Պատասխանի.
թէ տարեալ է' հոգին ըստ արժանեաց
իւրոց, կամ 'ի հոգեւորս, եւ կամ 'ի
պատժողական տեղիս, մարմնաւո_
րաց համանմանս. որք բազում անգամ
երեւեցան այնոցիկ. որ յափշտակեալ
եղեն 'ի զգայութեց մարմնոյ. եւ զատան
ջանս դժոխոց տեսին:] Եւ 'ի գլուխն
լգ. որդ" դձլ ասէ: Ոչ հաւանելի են

այնո

[illegible] Ժդ 14

[illegible] Ժե 15

[illegible] Ժզ 16

[illegible]

mortuorum: videlicèt Peccatorum: nam de loco Beatorum hæc subdit cap. 34. *Siue in tertio Cælo, siue vbicunque alibi, quò post tertium Cælum est raptus Apostolus; si tamen non aliquid vnum est, diuersis nominibus appellatum, vbi sunt animæ Beatorum.*

Cyrillus Alex. in Orat. de Exitu animæ, referens calamitates, quæ animæ peccatrici, mox vt egreditur à corpore, superueniunt: *Tunc*, ait, (hoc est, cùm à corpore illa migrat) *à sanctis Dei Genijs derelictam, prandūt æthiopes illi Dæmones; & eam crudeliter verberantes, deferunt ad terrā; eaq; diffissa, infractis colligatam vinculis præcipitant in tenebricosam, & tetram terram, ad infima locu, in subterraneos Orci carceres, atq; custodias, vbi conclusæ sunt nocentum animæ, qui iamdiù obdormiuerunt*. Item in Isaiā lib. 1. cap. 5. expendens illud: *Dilatauit Infernus animam suam*, sic ait: *Quæ enim est Inferni anima? locus potiùs est Infernus, & animarū miserarum carcer horridus. animæ igitur corū, qui in hac vita delicijs, & voluptatibus effæminātur, ad Infernum descendent, & implebunt quasi eius animam.*

Gregorius Papa lib. 4. Dialog. cap. 28. *Si esse*, inquit, *Sanctorum animas in Cælo, sacri eloquij satisfactione credidisti; oportet, vt per omnia esse credas & iniquorum animas in Inferno.*

Præstereà, quòd animæ Peccatorum non solùm in Infernum descendant, sed etiam ibi crucientur ante diem Iudicij; ex Armenis quoq; li-

bris, & Patribus suadebitur infrà quæstione 6.

PROBATVR TERTIO *Rationibus.*

§. IV.

I. CHristus, descendens ad Inferos, non eduxit inde animas impiorum, vt in præterita quæstione latè demonstratum est: igitur nec penitùs destruxit Infernum, nec pro eo substituit aërem, in quem illæ reciperentur. ideò enim in Inferni locum sufficitur aërea regio ab aduersarijs; quia existimant, illum omnino è medio sublatum.

II. Ante Christi mortem Infernum, & non aërem, fuisse receptaculum reproborum, Armenijs ipsis compertum est: ergo temerè asseritur, illos post Christi mortem in aërem, & non ad Inferos, destinari; cùm id neq; ex sacris Scripturis, neque ex Concilijs, neque ex sanctis Patribus colligatur; immò colligatur oppositum, vt supra visum est.

III. In ipsorum sententia, Infernus constitutus anteà fuerat, vt in eo adseruarentur, non torquerentur animæ Peccatorum (nulla enim anima damnatur, aiunt, ad pœnas ante vniuersale Iudicium): sed non est maior ratio, cur post Christi mortem animæ illæ in aëre potiùs adseruari debeant, quàm in eodem Inferno: ergo id sine ratione asseritur.

IV. Infernus, per eosdem, restituendus est in pristinum post finale

Iudi-

ա մկրտութեամբ հայրոյն և որդոյն հոգւոյն.
1 որք մկրտեցան, ոչ միայն զհոգիս մեղա_
ւորացն իջանել՛ի դժոխս. այլ և ո՛չ ի
դժոխս չարչարել նախ քան զօրն դա_
տաստանին:

ԵՐՐՈՐԴ

Ցուցանի ՛ի ձեռն պատճառաց:

Գլուխ. Դ.

Քրիստոս զի էջ իջեալ ՛ի դժոխս ոչ
եհան յանտի զհոգիս ամբար_
շտաց. որպէս ՛ի յառաջորդ վիճաբանու_
բ թեան ամենայնիւ հաստատեցաք. հաստա
2 տեցաւ: սակայն ոչ ինչ ոչ աւերեաց զդ
ժոխս դժոխոց. և ոչ փոխանակ նորին
կարգեաց զօդն. յորում նոյն հոգիքն
ընդունիցին: զի հակառակորդքն հնա
րեցին զօդ այսին հոգեկայական. կարծե
լով. թէ դժոխքն աւերեալ էր ՛ի բնէ:

Երկրորդ՝ զի յայտ է՛ Հայոց գրոցն.
և ինքեանց հակառակորդքն խոստո_
վանեսն. թէ յառաջ քան զմահն քի հո
գիք մեղաւորացն իջանէին՛ի դժոխս
ապարանս առնելոյ պատճառաւ անի
այժմ. թէ յետ քի մահուն ոչ երթան
գ ՛ի դժոխս, այլ ՛ի յօդս, կամ յայլ ուրեք:
3 քանզի զայս ոչ վկայեն ամենայն գի
րք, ոչ սրբազան ժողովքն, և ոչ սուրբ
հարքն. այլ առաւել ընդդէմ սորին
ասեն. որպէս ՛ի վերոյ ցուցաք:

Երրորդ՝ զի ըստ խորհրդոց կարծեաց
նոցա դժոխքն զայն յառաջ՝ ոչ թէ վն
տանջելոյ զհոգիս մեղաւորաց. այլ
միայն վասն պահելոյ զնոսա: քանզի
ասեն. թէ նախ քան զօրն դատաստա
նին ոչ ոք առնու զհատուցումն գոր
ծոց: իսկ առ որ ոչ առաւել պատճառ
է. թէ վն էր յետ մահուն քի պահել

զնոսա

զնոսա ՚ի յօդս. քանզի Թէ ՚ի նոյն դժոխս ապա ուրեմն առանց պատճառի աւերէ զայս: Դ̄ 4

Չորրորդ՝ զի Եթէ ըստ իւրեանց կարծեացն՝ հոգիք, Թէ չարք, և Թէ բարիք, ոչ առնուցուն զպատիժ, և ոչ զվարձ ինչ յառաջ քան զօրն դատաստանին, ոչ ՚ի դժոխս, և ոչ ՚ի յօդս. այլ և չարքն ՚ի նոյն դժոխս դառնայցեն զկնի դատաստանին: ապա զոչինչ օգտութիւն բերեալ երևեցան քն՝ անհետելով զդժոխս, և ածելով զնոսա ՚ի յօդս:

Հինգերորդ՝ զի ըստ իւրեանց կարծեացն՝ դժոխքն վերստին լինելոց է յաւուր դատաստանին վն՝ չարչարելոյ զմեղաւորսն, ըստ այնմ. Թէ դարձցին ամենայն մեղաւորք ՚ի դժոխս: ապա ուրեմն ընդվայր աւերեալ եր զնա քն: վն զի ընդվայր աւերի այն. որ յետոյ վերստին շինելի է: Ա̄ 1

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ
առարկութեանց:

Պրակք. Ե.

Դնեն առարկեն այսպէս: Թէ քն զդժոխս աւերեաց. և եհան ՚ի յօդս ոչ Թէ միայն զհոգիս մարդկան. այլ և զդևս իսկ. ասէ առաքեալն պօղոս: որ յերկրորդ գլխն Թղթոյն առ կողոսացիս գրէ. Թէ մերկեաց զիշխանութիւնս և զպետութիւնս. յայտ յանդիմանն հայտարակեաց. յաղթեկեալ զնոսա յանձին իւրում:] վն որոյ յանդիմանեալ դևաց իշխանութիւն ոչ եղև ՚ի դժոխս. այլ ՚ի յօդս. որպէս գրէ նոյն պօղոս առ եփեսացիս յերկրորդ գլխն Թէ և դուք, որ մեռեալն էիք ՚ի մեղս ձեր և ՚ի յանցանս. յորս երբեմն գնա Բ̄ 2

ցիք

Iudicium ad peccatores excruciandos: ergo frustrà fuisset in Christi morte sublatus. frustrà enim destruitur, quòd iterùm posteà construendum est.

V. Quid animabus profuisset Inferni consumptio, ac transmigratio ipsarum in aëream mansionē, quod Christi mors illis meruerit: si, vt asserunt, nec bonæ præmium, nec malæ pœnam vllam alicubi suscepturæ sunt ante diem Iudicij, ac post Iudicium quidem malæ iterùm ad Inferos reuersuræ?

SOLVVNTVR
Obiectiones.

§. V.

Obijciunt primò: Quòd Christus post mortem Inferos deuastauerit, indèque non modò animas, verùm etiam Dæmones ipsos in aërem transtulerit; colligitur ex illo ad Coloss. 2. *Expolians Principatus, & Potestates, traduxit confidenter palàm, triūphans illos in semetipso.* Hoc est, destruens Inferni locum, omnes indè spiritus, etiam Diabolicas potestates, ac Principatus, quasi trophæum suæ victoriæ, traduxit foras in aërem. Quarè deinceps Imperium Diaboli, à Christo infractum, & infirmatum, non in Inferno quidem, sed in aëre fuit, iuxta illud ad Ephes. 2. *Et vos cùm essetis mortui delictis, & peccatis vestris, in quibus aliquandò ambulastis secundùm seculum Mundi huius, & secundùm Prin-*

M 2 cipem

cipem poteſtatis aëris huius, ſpiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ. Et iterùm cap. 6. Non eſt nobis colluctatio aduersùs carnem, & ſanguinem; ſed aduersùs Principes, & Poteſtates, aduersùs Mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in Cæleſtibus. id eſt, vt exponit Hieronymus, contra ſpiritales nequitias, in aëreis hiſce locis verſantes. Viden, vt Chriſtus, deuaſtato Inferno, ac Diabolo Inferni Principe triumphato, poteſtatem, ac dominiũ eius in aëreis ſolùm locis reſtrinxerit? quòd Vanachani verba illa declarare videntur: *Dæmones in aëre ſolùm, & elementis Dominatum ſuum exercent.*

Et Confirmatur: nam Hieronymus in Oſeæ cap. 13. *Debemus*, inquit, *accipere, terram Inferni non eſſe terram viuentium, ſed mortuorum, quæ diripitur, atque vaſtatur; quando morte Chriſti vinctæ apud Inferos animæ liberantur.* Similiter etiam reliqui ſancti Patres, cùm loquuntur de Chriſti morte, vel deſcenſu ad Inferos, vti ſolent his verbis, *Chriſtus deſpoliauit, demolitus eſt, vaſtauit, deſtruxit Infernum.* Quarè concludũt Armeni Doctores prædicti: *Scriptũ eſt in ſacris libris, Chriſtum deſtruxiſſe Inferni locum.* Et Armena Eccleſia eadem ſepè verba repetit in ſuis Canticis, dicens: Քրիստոս աւերեաց զդժոխս: *Christus deſtruxit Infernũ.*

Reſpondetur, in nullo ex locis adductis Epiſtolarum Diui Pauli haberi, Chriſtum deſtruxiſſe Inferni locum, aut indè ad aërem habitandum

дум

դ ցից ըստ յաւիտենի աշխարհիս այսոր
իկ. և ըստ իշխանին իշխանութե օդոյս
3 այսոր. որ այժմս ընդ մանեալ է՛ յորդիսն
ապստամբութե :] Եւ դարձ 'ի. զ.
երր" գլխին ասէ : Ոչ է՛ մեզ պատերազ
զմն ընդ մարմնոյ, և ընդ արեան. այլ
ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս
և ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսո
րիկ, ընդ այսս չարութե, որ են 'ի ներք
քոյ երկնից :] Այսէ. Թէ որպէս քն' ա
ւերեալ զդժոխսն, յաղթահարեաց զիշ
խանն դժոխոց զսատանայն, և զամե
նիշխանութիւնն 'ի յօդս : ըստ բանին
ցն գոչին վանականս. Թէ սատանայք
դ 'ի յօդս և 'ի տարերս միայն իշխեն :]
4 Եւս առաւել հաստատեն զասաց
կութիւս զայս : զի ասէն Յերոնիմոս 'ի մէ
ժգ. րորդ" գլխոյն ովսէէ գրէ այս : Զեշ
խարհն դժոխոց ոչ է՛ աշխարհ կենդա
նեաց, այլ մեռելոց. որ ապականի
ցաւ, և աւերեցաւ, յորժամ մահու
ամբն քն կապեալ հոգիքն ազատեցան
'ի դժոխոցն :] Նոյնպէս և այլ սուրբ
հարքն յորժամ խօսին զիջմանէն քն
'ի դժոխս, ասեն. Թէ քն զդժոխս մեր
կեաց, ապականեաց, աւերեաց,
Ե խորտակեաց. և նմանք սոցին : Ասեն
5 այսորիկ և եկեղեցին հայոց բազում
անգամ կոչէ. Թէ քն աւերեաց զդժո
խս : ուսոյն և հակառակորդքն համար
ձակին ասել. Թէ քն զտեղին դժոխոց
ամենևին ոչընչացոյց :

Պատասխանի. Թէ ոչ մէ առաքելն պօ
ղոս ոչ ուրեք ասէ. Թէ քն աւերեաց
զտեղիսն դժոխոց. կամ Թէ անցոյց 'ի
նմանէ զհոգիս և զդևս 'ի յօդս : այլ
այս է' որ իմացն մասացածին մեկնու
Թի : բանզի 'ի Թուղթն առ կողոսացիս ոչ
ասէ. Թէ մերկեաց զդժոխս յիշխանու
Թեց և պետութեց : այլ ասէ : Մեր

կէ

կեաց զիշխանութիւնս և զպետութիւնս.
ՅԲ · զդևս՚ի զօրութենէն և կարողու-
թենէ, զոր ունէին յառաջ՚ի վը մարդ-
կան: կամ մերկեաց զայն կողմն դժո-
խոց. յորում էին հոգիքն սրբոց հա-
րցն. զոր ինքն եառ ածաւ. և ապրա-
յերկինս: Եւ այսպէս խայտառակեաց,
և նշաւակեաց զատանայն. յաղթա-
հարելով զնա, և ամօթալից առնելով:
Բայց յայսմանէ ոչ հետևի. Թէ անդրոյ
զդևս և զիշխանութիւնս նոցա՚ի յօգտա
այլ առաւանէր կապեաց զնոսա՚ի դժո-
խս. որպէս ասէ անենյն՚ի.Ի.Երդ գլխն.
Թէ ըմբռնեաց զվիշապն զառաջինն.
որ է բանսարկուն. և կապեաց զնա.
և արկ զնա յանդունդս դժոխոց. և
փակեաց և կնքեաց՚ի վը նորա. զի այլ
մի՛ ևս մոլորեցուսցէ զազգս:] Եւ Յուդա
զիմր ասէ. Թէ առ երեակ բոլորո-
վին զանկզն դժոխոցն. և եհան և ս՚ի
նմանէ զդևսն: ուստի ասէ վարդան:
զի եթէ զդժոխս ասէն զոլ անեղի ինչ.
ոչ հաւատալեակք. սակայն առ երեաց
զնա անէրն. և զառերեալն ոչ ըմբռ-
նէ:] զիմոր կարելի լիցէ այս. քանզի
ասէ անեղին. Թէ յայնժամ դևք կապե-
ցան յանդունդս դժոխոցն. և փակե-
ցաւ, և կնքեցաւ՚ի վը նոցա. զի այլ
մի՛ ևս մոլորեցուսցեն զազգս: Եւ սէ
առաքեալն յուդա՚ի կաթուղիկէին
թղթում ասէ: Զհրեշտակս, որք ոչ
պահեցին զիւրեանց իշխանութիւնն.
այլ թողին զիւրեանց բնակութիւն. առ
՚ի դատաստան մեծի աւուրն մշտնջե-
նաւոր կապանօք պահեաց՚ի խաւա-
րի:] Եւ պետրոս յ. Բ. կրգ՛ թուղթն
՚ի կաթողիկէից ասէ: Ոչ եթէ՚ի հրեշտա
կացն յանցուցելոց առատոսած ոչ խնայ-
եաց. այլ խաւարին կապանօք արկեալ
՚ի տարտարոսն (. յը. ՚ի դժոխս) եառ
պահել

Զ
6

Է
7

Ը
8

dum animas, vel Dæmones tranſtuliſſe. Siquidem in primo loco nequaquàm ait Apoſtolus: deſtruens Infernum: neque, deſpolians illum Principatibus, & Poteſtatibus: ſed, *Expolians*, inquit, *Principatus, & Poteſtates*, videlicet contrarias, nēpè Dæmones, dominio, tyrannide, ac poteſtate illa, quam olim in homines, peccati chirographo ſibi obligatos, ac ſubditos, habebant; *traduxit*, Syrus vertit, *diffamauit, & confudit eos*. Vel, *traduxit confidenter palàm*, non quidem Dæmones ipſos ex Inferno, vt illi dicunt: nam potiùs Chriſtus ſua morte, inquit Ioannes Apoc. 20., *ligauit Diabolum, & miſit eum in Abyſſum, & clauſit, & ſignauit ſuper illum, Vt non ſeducat ampliùs gentes*. Et Iudas in Epiſtola Cath. *In iudicium magni diei Vinculis æternis ſub caligine reſeruauit*. Et ſimiliter Petrus in Epiſt. Cath. 2. cap. 2. *Rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos in Iudicium reſeruari*. Sed *traduxit*, inquam, cōfidenter *palàm* animas ſanctorum Patrum è Lymbo, vt exponit ſanctus Anſelmus, dicens: *Chriſtus animas ſanctorum traduxit ad Cælum*. Sequitur tandem, *Triumphans illos in ſemetipſo*, nempè Dæmones; quia ipſe, inter mortis vincula liber, captiuos illos ſanctos Patres ex Infernis carceribus liberando, in ſemetipſo de Diabolo triumphauit.

Ex ſecundo autem, & tertio loco ſolùm colligitur, præter Dæmones illos, qui recluduntur in Inferno, ac dominium ſuum exercent in excruciando

ciando

ciando animas damnatorum, alios etiam esse, qui versantur in hoc aëre caliginoso, qui suam potestatem exercent, tum miscendo ventos, tonitrua, tempestates, &c. tum tentãdo, vexando, & quoque modò nocendo homines. Non autem colligitur, eos transtulisse sese, ac dominium suum ex Inferno in aërẽ, vt illi fabulantur. Constat enim, tales Dæmones adhuc ante obitum Redẽptoris incoluisse hunc aërem. quarè Lucæ 8. *Rogabãt illum, ne imperaret eis, Vt in Abyssum irent.* Dicuntur autem ab Apostolo Principatus, & Potestates, seu Principes, ac Mundi Rectores tenebrarum harum; vel quia tam in Inferno, quàm in tenebricoso hoc aëre dominium, ac potestatem suam exercent eo modo, quo Deus illis permittit; vel quia anteà, cùm essent Angeli, erant in ordine illorũ Angelorum, qui dicuntur Principatus, Potestates, Dominationes, &c. retinent enim vtrobique eundẽ hierarchicum ordinem, quẽ habebãt in Cælo; ita vt alij præsint, alij subsint.

Ad Confirmationem respõdetur: Cùm Hieronymus, alijq; Patres dicunt, Christum diripuisse, ac despoliasse Infernum; intelligũt Infernum superiorem, videlicet Sinũ Abrahæ, quem ille despoliauit, omnes illinc Sanctorum animas liberando. Cùm verò dicunt, Christũ deuastasse, demolitũ esse, vel destruxisse Infernũ, accipiũt Infernũ pro Diabolo, eiusq; Regno, seu Imperio; de quo ait Apostolus ad Hebr. 2. *Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis im-*

Թ պահել 'ի դատաստանն :]
9 Եւ դարձեալ՝ առ այն զոր գրէ պօղոս
յեփեսացւոց. Զ. կէր". Ա. Վ. եւր"
գլխն. ասելք. եթէ քաջ 'ի գիւացն
որք են ներփակեալ 'ի դժոխսն, եւ 'ի
կիր արկանեն զիշխանութիւն իւրեանց
չարչարելով զդատապարտեալ հոգիս.
գոն եւս այլ դեւք, որ 'ի յօդս շրջին.
եւ 'ի կիր արկանեն զիշխանութիւն իւր҃ց
շարժելով զմրրիկս, զշրջանս, զորոտս,
եւ զայլս այսպիսեացս. նաեւ փորձե-
լով եւ վնասելով զմարդիկ. որպէս Թողու-
նոյն ած առ 'ի մեր փորձութիւն եւ զայս
Ժ ցանէ խոսփանոր առաքեալն. Թէ ընդ
10 նոսա է մեզ պատերազմ: եւ կոչէ զնո-
սա իշխանութիւն, եւ պետութիւն, կմ
իշխանս, եւ աշխարհակալս խաւարիս
այսորիկ: զի որպէս այլ դեւքն 'ի դժո-
խսն նոյնպէս եւ դեւքն 'ի յօդս իշխեն,
որքան եւ Թողու նոցա իշխել ած: եւ կմ
կոչին այս. զի յորժամ էին յերկինս.
էին 'ի կարգէ իշխանութեանց, պետու-
Թեանց, տէրութեանց, եւ այլ ուստի այժմ
Թէ 'ի դժոխս, կամ Թէ 'ի յօդս պահին
'ի մէջ նոցա նոյն կարգն. մինչ զի ոմա-
Ժա նք հրամայեն. եւ այլ ոմանք հնազան-
11 դեն: Բայց դեւք, որ 'ի յօդս են, ոչ
հանեալ եղեն 'ի դժոխոցն. զի առաջ
քան զմահն քի 'ի յօդս էին: վն որոյ 'ի
ղկաս. ը. եւր" գլխն. աղաչէին զնա,
զի մի հրաման տացէ նց երթալ յան-
դունդս:]

Եւ առ հաստատութիւնն առարկու-
Թեան պատասխանի. Թէ յորժամ սբն
Ջերոնիմոս. եւ այլ սբ հարքն ասեն.
Թէ քս մերկեաց եւ աւարառեաց ըզ
դժոխս. իմանան զվերին կողմն դժո-
խոց. այսինքն զգոգն աբրահամու. զոր նա
մերկեաց ազատելով 'ի նմանէ զամ հո-
գիս սրբոց հարցն: եւ յորժամ ասեն.

perium

Թէ

[illegible] Ժբ 12

[illegible] Ժգ 13

[illegible] Ժդ 14

[illegible]

perium, id est, Diabolum. Dicitur autem Christus destruxisse Diabolum; nô quòd personam eius annihilarit; sed quia Regnum, & Imperium eius destruxerit, tum infringendo, ac debilitando eius potestatem impellēdi homines ad peccata, atque adeò ad mortem æternam; tum per nouæ legis sacramenta efficiendo, ne tot homines, quot anteà, perirent, eiusq; subijcerētur imperio. Vnde S. Athanasius in Rescripto ad Liberium Papam, magis propriè loquens, ait: *Christus Infernum expugnauit, & Imperium Diaboli demolitus est.* Et Nyssenus Orat. 1. in Seruatoris Christi resurr. *Illud*, inquit, *dixisse contenti sumus; tam exiguum temporis spatium fuisse satis, Vt Omnipotens Sapientia, in corde terræ existens, magnam illam mentem, Diabolum, in ea habitantem, stultam redderet.* In quo etiam sensu intelligenda est Armena Ecclesia, cùm canit: *Christus destruxit Infernum.*

Obijciunt secundò illud Apocal. 20. *Iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum; & Infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. hæc est mors secunda: & qui non est inuentus in libro Vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Ex his, aiunt, colligi videtur, Infernum, quem Christus in morte deuastauerat, tunc loco suo restituendum, quando idem Dominus venerit ad vniuersale Iudicium. tunc enim, & non anteà, ait Ioannes, Infernus ipse, & mors, & reprobi cum Diabolo in stagnum ignis mittentur. Igitur ante diem Iudicij alius

alius assignandus est locus, in quem animæ peccatorum recipiantur; qui quidem alius esse non potest, nisi aër.

Respondetur, Infernum dici missum in stagnum ignis in die Iudicij; non quòd anteà à suo loco amotus sit, aut deuastatus omninò fuerit; sed vt verbis illis ostendatur, quòd à die Iudicij in posterū ita addictus erit Infernus ad inimicos Dei retinendos, & excruciandos; vt nequeant illi per totam æternitatem inde ampliùs egredi. Nam si stagnum ignis, quò mitti dicebatur Infernus, præsupponebatur in imo terræ fuisse ante Iudicium; consequens est, vt intelligamus, nō fuisse ibi Infernum deuastatum: cùm is nihil aliud sit, nisi stagnum ignis in imo terræ.

Cæterùm idem Ioannes disertè priùs dixerat, & Infernum, & stagnū ignis extare ante vniuersale Iudicium, in quo animæ, & Dæmones habitarent, ait enim cap. 5. *Et omnem Creaturam, quæ in Cælo est, & in terra, & sub terra,* &c. Et capite 19. *Et apprehensa est Bestia, & cum ea Pseudopropheta,* &c. *Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.* Et cap. 20. *Et vidi Angelum descendentem de Cælo, habentem clauem Abyssi, & catenam magnam in manu sua; & apprehendit Draconem, serpentem antiquum, qui est Diabolus, & Satanas; & ligauit eum per annos mille; & misit eum in Abyssum; & clausit, & signauit super illum, Vt non seducat ampliùs gentes, donec consumentur mille anni: & post hæc opor-*

[Armenian column]

Յէ 15 [illegible]

Յզ 16 [illegible]

Յէ 17 [illegible]

զշղթայս մեծ ՚ի ձեռն իւրում. և
ըմբռնեաց զվիշապն զառաջին, որ է
բանսարկուն. և կապեաց զնա հա-
զար ամ. և արկ զնա յանդունդս դժո-
խոց. և փակեաց, և կնքեաց ՚ի վերոյ.
զի այլ մի՛ ևս մոլորեցուսցէ զազգս մի-
նչ և կատարեսցին հազար ամն. և յետ
այսորիկ պարտ է լուծանել նմա սա-
կաւ մի ժամանակ:] Եւ դրձլ ՚ի նոյն
գլխ ասէ. Մահ և դժոխք ետուն զմե-
ռեալս իւրեանց. որ ՚ի նոսա էին:]
Լուր. Թէ ո՛րքանիցս անդամ վկայէ
սէր յոհաննէս. Թէ ինքն ետես գոլ զ
դժոխսն յառաջ քան զօրն դատաստանին:

Ժը 18 *oportet illum ſolui modico tempore*. Et rursùs ibidē: *Mors, & Infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erāt*. Audi, quoties teſtatur Ioannes, ſe vidiſſe, Infernum extare ante diem Iudicij.

Եւ ինքեանց հայաստանեայցս յայտ
գիտեն զվնասն մեծ. զոր ՚ի դժոխոց
անտի ելեալ սատանայն եբեր ՚ի թագու-
թին և յեկեղեցիս հայոց: մանաւանդ անդ՝
եթէ զհազար ամն այս. յորում պա-
տեր կալ ՚ի դժոխս կապեալ բանսար-
կուն. սկսանիցեն ըստ թուել (ըստ
մեկնութեան կաստիլիոնի և այլոց մեկ-
նչաց) ՚ի ծննդեանէն փրկչին յետ երեք
հարիւր ամաց: յորում ժամանակի
մեծն կոստանդիանոս կայսր ՚ի հռոմ.
և բարեպաշտն Թրդատ արքայ՝ ի յաշխա
րհն հայոց, մերժեցին և քրիստոնեայ
եղեն: զի ՚ի նմին ժամանակի սկսան
վարդապետել հաւատոյն քրիստոնէից,
և կռապաշտութիւն. և տարածեցաւ
ընդ ամ տիեզերս աշխարհս հաւատն
քն: Եւ եթէ կատարեցեն թուել
կնոյն հազար ամն ՚ի թուականու-
թեն փրկչին հազար երեք հարիւր ա-
մին. յորժամ սկսաւ թագաւորութիւն
թեն: զի յայնժամ երեւեցաւ վերստին
լուծումն ՚ի դժոխոցն բանսարկուին.
որ ՚ի ձեռն իշխանութեն թուրքաց
աւերեաց և աւերէ սատանայ զեկեղե-
ղեցիս և զթագաւորութիւն քրիստոնէիցն
յորս

Et Armenijs quidem ipſis cōpertum ſatis eſt, quàm perniciabilem cladem Satanas, ex Inferno egreſſus, in Armenum Regnum, Eccleſiamq; attulerit: pręſertim ſi pręd ictos mille annos, in quibus detinēdus erat Lucifer in Inferno ligatus, inchoënt ipſi (vt expoſuere Ferdinandus Caſtiglius, & alij) ab anno Chriſti 300.

ԺԹ 19 quo Romæ regnauit Conſtantinus Chriſtianus, atque in Armenia Piiſſimus Tiridates; quorum alter in ipsā Armeniam, alter in reliquas Mundi partes, abolito Gentiliſmo, publicū induxerūt Chriſtianiſmi exercitium: eoſq; terminent anno Dom. 1300. in exordio Imperij Ottomannici. tunc enim viſus eſt ex inferno ſolutus iterùm Satanas; quia tunc incœpit Turcarum Imperium, quod in Oriente non modo Græcorum, ſed

Ի 20 etiam Armenorum Regnum, & Eccleſiam penitùs vaſtauit, ac vaſtat; *modico* licèt *tempore*, vt ſperamus, & Armeni quoque Patres vaticinati ſunt, duraturum.

Ferd. Caſtigl. in hiſt. S. Dominici par. 2. cap. 1.

At, ne quis dicat Armenus, ſe ipſos expertos quidem, experirique hanc magnam cladē à Lucifero; ſed extra, non intra Infernum exiſtente: cęterùm nondū ſenſiſſe ipſius Inferni vim, nec vidiſſe vnquàm ad ſe inde delatum illius ignē, aut fumū, aut ſulphur: audiat ipſum Ioannē Apoc. 9. dicentem: *Et audiui vocem vnā*,

&c. solue quatuor Angelos, qui alligati Իա
sunt in flumine magno Euphrate. & 21
soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, Vt occiderent tertiam partem hominum: & numerus equestris exercitus Vicies millies dena millia. & audiui numerum eorum; & ita Vidi equos in Visione; & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacintinas, & sulphureas: & capita equorum erant tanquàm capita leonũ; & de ore eorum procedit ignis, & fumus,
mus, & sulphur: & ab his tribus Իբ
plagis occisa est tertia pars hominum 22
de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

Aureolus, & Lyranus in hunc locum, & S. Antoninus 1. par. Chron. tit. 6. cap. 1. §. 7. existimant, hanc visionem ad effectum perductam anno Domini 498. (quo tempore, iuxta iam antè allatam expositionẽ, ligatus erat Lucifer in Inferno): per eam verò significari Schisma illud horribile, quod eodem anno incœpit Romæ inter Symmacum Papam, & Laurentium Antipapam; Իգ
de quo latè Nicephorus. 23

Niceph. lib. 16. cap. 35.

Porrò Euphrates longè abest à Roma: est autem Armenicum flumen, interfluitque Maiorem, & Minorem Armeniam. Prætereà iisdem omninò tẽporibus, puta paulò post annum Domini 500., coactum fuit in Maiori Armenia, vbi Euphrates nascitur, primum Armeniorum Cõciliabulum, videlicet Theuinense; quod definita in Christo vna natura, ac reiecto Chalcedonensi Concilio,

pepe-

յարեւելցոյ: Թէպէտ և յուսամք 'ի տէր. Թէ սակաւ մի ժամանակ կայցէ նա լուծեալ: և փութով անտանել ցեմք, որոյ նախկին ոչ հայրապետքն հայոց դաւաճանեցին, զհանդերձեալ փրկութին եղբարց մերոց:

Ասէր՝ զի մի՛ տատասցեն. եթէ հայ տատանեացս աշխարհն ընկալաւ զմի շատ զայս 'ի քանատարկութեն. յորժամ սա ոչ էր 'ի ներքոյ դժոխոց. այլ առ տաքոյ: զի հայք ոչ անեսին երբէք զհուրն դժոխոց, կամ ծուխն, և ծըծումբ նորին: Լուեցեն զոր ասէ անսիլն յ Թ. երդ" գլն. Եւ լուայ ձայն. և այլն. Լոյծ զչորս հրեշտակսն զկապեալսն 'ի մէ գետոյն եփրատայ: Եւ լուծան չորս հրեշտակքն, պատրաստեալք 'ի ժամ, և յօր, և յամիս, և 'ի տարի. զի սպանցեն զերրորդ մասն մարդկան: Եւ համարք հեծելոյն զօրաց նոցա բիւրք բիւրուց և հազարք հազարաց: լուայ զթիւ նոցա. և տեսի զձիս 'ի տեսլեանն. և հեծեալս 'ի նոսա. որք ունէին զրահս հրեղէնս, և յակինթս, հրթեհեալս ծըծըմբով: Եւ գլուխ ձիոցն իբրև զգլուխս առիւծուց: և 'ի բերանոյ նոցա հուր ելանէր, և ծուխ, և ծըծումբ: Եւ 'ի հարուածոցս յայսցանէ մեռաւ երրորդ մասն մարդկան 'ի հրոյն, և 'ի ծխոյն, և 'ի ծըծըմբոյն. որ ելանէր 'ի բերանոյ նց:

Ասէր՝ ոմանք կարծեն. եթէ մարգարէութի տեսլեանս այսորիկ լցաւ յամի ծննդեանն քի. ն. ճ. ղ. և. ը. երրդ. յորժամ ըստ վերոգրեալ մեկնութեան կապանօք կապեալ էր 'ի դժոխսն սատանայ: և եթէ նովաւ նշանակի եղև կռիւն այն ահաւոր, և հերձուած զոր արար 'ի մեծն հռոմ անիրաւ բուռն հայրապետն զաւ. ընդդէմ ընդ-

դէմ

դէմ սիմմաքոսի պապին ։ զորմէ ծանէ Իդ
նիկեփորոս պատմիչն ։ 24

Բայց՝ մեկնութիւս այս անյար
մար է ։ զի գետն եփրատայ է՝ յոյժ հե֊
ռացեալ ՚ի հռովմայ քաղաքէն. և հո֊
սի ՚ի մէջ աշխարհի փոքր և մեծին
հայոց ։ նա և չորքն զնովին ամաւ. ՖՃ.
ամկամ ենչ զկնի Թվին քն. Դ. Ճ. Դ. և
Ի. երդ" ամին, եղև ՚ի յաշխարհն մե֊
ծին հայոց. ուր ծնանի եփրատն. չա֊
րաժողովն դվնայ. որ սահմանելով ՚ի
քն զմի բնութի. և մերժելով զսինհոդն
րագրումար մէջ ժողովն քաղկեդոնին.
բուսայց ՚ի մէջ հայոց և ասորոց եկեղե
ցոյն. և ընթհանուր եկեղեցւոյն այլոց Իե
քրիստոնէից զհերձուածս այս ահաւոր 25
րագոյն. և զկռիւն այն երկարագոյն.
քան զայն որ եղև ՚ի մէջ սիմմաքոսի և
ղաւրենտիոսի. որ զկնի երից ամաց
շուտով եհաս ՚ի վերջն ։

Յաղագս որոյ կարծեմք. եթէ նը
շանակութի տեսլեանս այսորիկ ըստ
նեքար և խոկապէս յարմարի երկրորդ
հերձուածոյս այսմիկ ։ վս զի յայնժամ
երևեցան ՚ի գետոյն եփրատայ լուծեալ
չորք հրեշտակքն. իմն չարք. այլ ոչ բա
րիք. զի չար հրեշտակք միայն կապին ։ Իզ
որք ժողովեցին զհեծելութիս անհա 26
մար միաբնակ հերձուածողաց. և բե
րանով նոցա մահաբեր Թիւնեան փըս
խեցին զհուրն, և զծուխն, և զծծում
մբ դժոխական հերձուածողութեցն
՚ի մէջ հայոց և ասորոց և եգիպտացւոց
ևոչ ուսանի յայնժամ մեծաւ՟ հոգևոր
ապ գրեթէ երրորդ մասն քրիստոնէից ։

peperit perpetuum illud Schiſma inter Armenam, & vniuerſalem Eccleſiam, multò ſanè horribilius, quàm fuerit Schiſma Romanum inter Symmacum, & Laurentium; cuius tandem ſeditio finem habuit poſt triennium.

Puto igitur, Viſionem prædictã, ſi ad Armenicum Schiſma referatur, magis ad literam, ac genuinam expoſitionem ſortiri. Tunc ſiquidem ſoluti videbantur ex Euphrate, Armenio flumine, quatuor Angeli (mali, inquam, non boni; nam illi ſoli ligantur); qui, congregato Acephalorum Exercitu, atq; per illorum ora peſtifera ignem, fumum, & ſulphur Eutychianæ hæreſis euomẽtes non ſolùm inter Armenos, verùm etiam inter Syros, & Ægyptios, ferè tertiam Chriſtianorum partem eadem infecerunt peſte.

Hæc fuit prima clades, quam paſſa eſt Armenia à Lucifero; qui, etſi tunc in abyſſo ligatus, miſit tamen ad illã per ſuos Dæmones emiſſarios infernum ignem, & fumum, & ſulphur. Secunda verò, quam Lucifer, ex Inferno ſolutus, attulit per ſeipſum, tum animas plurimorum perdidit Mahumetiſmo, tum corpora ſubiecit Turcarum Imperio: ſic Deo permittente ad flagellum Schiſmaticorum.

Այս եղև առաջին հարուածք. զոր ընկալաւ աշխարհն հայոց ՚ի բանսարկուէն. որ թէպէտ յայնժամ կապեալ էր ՚ի դժոխս. սակայն ՚ի ձեռն պաշտօնէից իւրոց առաքեաց ՚ի նա զհուրն, և զծուխն, և զծծումբն դժոխոց ։ իսկ երկրորդ հարուածք. զոր բանսարկուն, լուծեալ ՚ի դժոխոցն, եբեր ՚ի նա ինքնին իսկ. ոչ միայն զհոգիս անհամարս կորոյս մահմետական պիղծ հաւատով. այլ և զմարմինս դերեաց ընդ իշխանութբ անհաւատից ։

[illegible]

ՄԻ՛ ԹԷ ՉԵՍ ՄԱՀՈՒՆ ԱՌԺԱՄԱՅՆ ԼԻՑԻ

Ցայց առանձնականն դատաստանն 'ի վերայ իւրաքանչիւր հոգւոյ.

ՀԻՆԳ.ԵՐՈՐԴ. ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջիկայն երկու կարծիք, և լուծումն վիճաբանութեան.

Պրակն . ա.

AN DETVR IVDICIVM PARTICVLARE

Statim à morte vniuscuiusque.

QVAESTIO INTER ARMENIOS QVINTA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quæstionis.

§. Vnicus.

Ուրանան ոմանք . կար- ա̄
ծելով, զհոգիսն պահել 1
անդատաստանս, և առա-
նց վարձուց կամ պատուհասի,
'ի կայանս ինչ մինչև
ցօրն համաշխարհական դատաստա-
նին . Այսպէս ասաց վարդա-
պետն յոհան որոտնեցին . որ 'ի
գիրսն յաղագս հերձուածոց 'ի Թի-
ւ. Է. երրորդ մեծամեծ յանցութիւն կշտամ-
բէ զկաթողիկէ եկեղեցին լատինա-
կանն : Երրորդ մոլորութիւն է' այնոց
ոյք ասեն թէ վաղվաղակի յելանել
հոգւոյն 'ի մարմնոյ առնուն հա-
տուցումն

NEGANT ex Armenis complures, asserētes, animas defunctorum in locis quibusdam detineri iniudicatas, & sine pœna, vel præmio vsque ad iudicium, omnibus in nouissima die futurum. Ita Ioannes Orodniensis, qui in libro de hæresibus, num. 7. erroris arguens Ecclesiam Latinam: *Tertia*, inquit, *hæresis est eorum, qui dicunt, singulas animas, mox vt è corporibus egrediuntur, dignam operibus suis retributionem, aut supplicium,* aut

aut coronam accipere. *Ita credit Natio Latinorum, cui aduersatur Christus in Euangelio, dicens: Cùm venerit filius hominis in gloria Patris sui cum Angelis suis, tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.* Matth. 16.

Item Vartanus, cuius verba, in Monitis ad Armenios, cap. 5. sunt hæc: *Omnes Scripturæ tam noui, quàm veteris Testamenti, vnum constituunt hominibus diem Iudicij, & operum retributionis. Latini verò dicunt, quemlibet hominem in die obitus sui retributionem accipere.* Et rursùm. *Si quilibet homo in die mortis iudicatur, & accipit retributionem; quisnam remanebit à Deo in die nouissima iudicandus?* Similiter docent, Vanachanus in tract. de locis anim. Dattieuensis in lib. Interrog. & alij. est autem hic Orientalium error ferè communis.

AFfirmant verò reliqui Armeniorum Catholici, cum vnanimi consensu Ecclesiæ, & doctrina omnium Theologorum in 4. dist. 47. præsertim Diui Thomę 3. par. quæst. 59. art. 5. asserentes, præter examen operum generale, & retributionem pœnæ, vel præmij, in nouissimo die faciendam hominibus post resurrectionem; præcedere in die obitus examen, & retributionem particularem, faciendam animabus, à corpore separatis. Cùm autem huius Articuli veritas necessariò etiam colligatur ex infrà dicendis in subsequentibus quæstionibus de gloria, & pœnis animarum ante vniuersale Iudicium; nõ est, cur in hac modò quæstione, ad eam præcisè demonstrandam,

ընդունելու զհատուցումն գործոյ իւրոյ
թէ զպատիժ, և թէ զպսակ : Դայսպա-
ւեն ազգն փռանկաց . զորս յանդիմա-
նէ Քս յաւետարանին . Թէ յորժամ
գայցէ որդի մարդոյ փառօք հօր իւրոյ
և հրեշտակօք սրբովք . յայնժամ բա-
ժանեսցէ զհօտն յայծեաց և խոյց:]
Այսպիսի լրբութէ և անպիտանու-
թեամբ շարժեալ եւս վարդան . ասէ
'ի գիրսն խրատուց . Ե . Երդ" գլուխն .
Հին և նոր կտակարանքն մի օր ասեն
դատաստանի և հատուցման գործոց
մարդկան: և փռանկք ասեն . զամ մարդ
'ի մահուան օրն առնու զհատուցումն.
հոգին միայն առանց մարմնոյ :] Եւ
կրկին զնոյն դրել ասէ : Զի եթէ զամ
որ զհատուցումն 'ի մահուան օրն առ-
նուլ . ապա 'ի վերջին օրն զո՞ւմ ու-
նիցէ դատաստանն :] Նոյնպէս ու-
սուցանեն գոշին վանական 'ի ճառն
յղգս հոգեկայանաց . և գրիգոր տաթ-
ևացին 'ի գիրսն հարցմանց :

ԻԱՅԼ ստորասեն այլք ուղղափա-
ռք , հանդերձ համաձայն հա-
ւանութեամբ կթղկէ եկեղեցւոյն, և ամ
ածաբան վարդապետաց, մանաւանդ
սրբոյ վրդպետին Թովմայ ագվինացւոյն
'ի . ԾԹ . երրորդ խնդիրս երրորդ հա-
տորին : որք ասեն . եթէ բաց 'ի հասա-
րակական դատաստանէն և հատուց-
մանէ գործոց . որ լինելոց է 'ի վերջին օրն
զամ մարդկան յետ յարութեան . առաջա-
նոյ 'ի մահուան օրն առանձնական դա-
տաստան և հատուցումն վս հոգւոյ
'ի մարմնոյ մեկնեցելոյ : Զորս՝ քանզի
'ի վեցերորդ և յեօթներորդ վիճաբա-
նութիւն ճառելոց եմք յառաջ բա-
նիւ յղգս պատժոց մեղաւորաց , և
փառաց սրբոց վաղվաղակի յետ մա-
հուն . սակս այսորիկ այժմ համառա-

Բ 2

Գ 3

Դ 4

dam,

տաւ

Ե 5 [illegible]

[illegible]

Զ 6 [illegible]

Է 7 [illegible]

dam, multùm immoremur.

PROBATVR itaq; breuiter primò ex Scriptura: ac præcipuè ex illo Eccliſ. 11. *Facile eſt coràm Deo, in die obitus retribuere Vnicuique ſecundùm Vias ſuas*. Et rursùs infrà: *In fine hominis denudatio operum illius*. Quid eſt operum denudatio, niſi examen, & ſcrutinium?

Præterea ex parabola de *Virginibus fatuis*, quæ ſtatim audierunt ſententiam illam, *Neſcio Vos*; Matth. 10. Et de eo, qui *Veſte nuptiali* carebat, Matth. 22. & de *Villico iniquitatis*, Luc. 16. qui ſtatim accepe-runt damnationis ſententiam. Quarè meritò intelligitur Paulus de primo Iudicio, nempè particulari, fuiſſe loquutus, cùm ſcripſit ad Hebr. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori; & poſt hoc Iudicium*.

Denique ex cap. 20. Apocal. vbi expreſsè legitur duplex Iudicium, duplex mors, & duplex reſurrectio. De primo enim Iudicio, quod ſcilicet erit in die obitus, hæc ibi habentur: *Et Vidi ſedes; & ſederunt ſuper eas; & iudicium datum eſt illis, & animas decollatorum propter teſtimonium Ieſu, & propter Verbum Dei; quæ Vixerunt, & regnauerunt cum Chriſto mille annis*. (ſumitur hìc millenarius annorum numerus pro tẽpore à die obitus vniuſcuiuſque vſque ad ſeculi conſummationem) *cæteri mortuorum* (hoc eſt animæ damnatorum) *non Vixerunt, donec conſumentur mille anni. hæc eſt reſurrectio prima. beatus, & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non* habet

3ᵒ բաժ-

habet poteſtatem; ſed erunt Sacerdotes Dei, & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis. Audi Orodnieſis, vt animæ Sanctorum ante finem Mundi ex vi primi Iudicij ſunt beatæ, & viuunt cum Chriſto regnantes. Subditur poſteà de ſecundo Iudicio, videlicet vniuerſali: *Et cùm conſummati fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & ſeducet gentes, &c. & deſcendit ignis à Deo de Cælo, &c. & Vidi mortuos, magnos, & puſillos, ſtātes in cōſpectu Throni: & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt Vitæ: & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera eorum: & dedit mare mortuos, qui in eo erant; & mors, & Infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erāt; & iudicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum. hac eſt mors ſecunda*. Audi rursùs, vt poſt primum particulare Iudicium ſequitur ſecundum generale publicum, in quo omnes libri aperientur, & vbi erit ſecunda mors, & ſecunda reſurrectio.

PROBATVR ſecundò ex Patribus: nam Irenæus lib. 2. aduersùs hæreſes, cap. 63. *Per hæc*, ait, *maniſeſtè declaratū eſt, & perſeuerare animas, & non de corpore in corpus tranſire; & dignam habitationem Vnamquamq; gentem percipere etiā ante Iudicium*. Ac ſi dicat: etiamſi ad vniuerſale Iudicium non dum peruenerint animæ: non per hoc tollitur, quin per Iudicium particulare dignā operibus ſuis aut felicitatis, aut miſeriæ habitationem perceperint mox, vt egreſſæ fuerint à corpore.

Ephrem

Ը 8 բամ աշխարհի) : Եւ յետ այսորիկ ՚ի մեռելոց (չի · դատապարտելոց) ոչ որ եկաց մինչ և ՚ի կատարել · ռ · ամին : այս է՛ յարութիւն առաջին : Երանի որ բոցն · որք ունիցին զբաժին ՚ի յարութեան յառաջնում : ՚ի վերայ նց երկրորդ՛՛ մահն ոչ ունի զիշխանութիւն . այլ եղիցին քահանայք այյ և քնի յի քի · և թագաւորեսցեն ընդ նմա · ռ · ամ :] Լուր ով որոտնեցի · Թէ որպէս առաջ քան զկատարածն աշխարհի լինի առանձնական դատաստան . և հոգիք սրբոցն , առեալ զհատուցումն իւր , Թագաւորեն ընդ քի ՚ի յերկինս : Եւ ապա հետևէ . և ասէ վս

Թ 9 երկրորդ հասարակական դատաստանին այսպէս : Եւ յետ · ռ · ամին լուծցի սատանայ . և հանցի ՚ի բանտէ անտի . ելցէ , և մոլորեցուսցէ զազգս : և այլն : Եւ իջցէ հուր յերկնից առ ՚ի յյյ : և այլն : Եւ տեսի զմեռեալս մեծամեծս և զփոքրունս . որ կային առաջի աթոռոյն : և գրեանք բացան . և այլ գիրք բացաւ կենաց . և դատեցան մեռեալքն ՚ի գրեալոցն ըստ գործոց իւրեանց : Եւ ետ ծով զմեռեալս իւր . և մահ և դժոխք ետուն զմեռեալս իւրեանց .

Ժ 10 և դատեցան իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց : այս է՛ մահ երկրորդ :] Լուր դմլ . Թէ որպէս յետ առաջինն առանձնական դատաստանին հետևէ ՚ի երկրորդ՛՛ հասարակական դատաստան . յորում ամենայն գրեանք բանայցին . և յորում լինիցի երկրորդ մահ , և երկրորդ յարութիւն :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Երկրորդ՝ վկայ ութե սրբոց հարցն : քանզի սէրն երկնաւ ՚ի յերկրորդ գիրսն ընդ դէմ հերձուածողն . ՚ի · կզ · երդ՛՛ գլխն ասէ : Եւ յառհետև յայտնապ բացայայտեցաւ . Թէ յետ մահուն ոչ ապականին հոգիք . և

ոչ

[illegible]

11

[illegible]

12

[illegible]

13

[illegible]

Ephræm Syrus in lib. de Beatitudinibus alijs : *Beatus* , inquit , *quicunque in illa hora emigrationis, quando cum timore , atque dolore anima separabitur à corpore , fiduciã repererit. Venturi enim ſunt Angeli , qui animã, à corpore iam ſeparatam, accipiant, ſiſtantque ante tribunal immortalis, ac tremendi Iudicis*. Et rursùs infrà : *Peccatoris verò anima cum timore à corpore recedet, & tremebunda abibit, ſtatuenda ad tribunal immortalis Iudicis*.

Chryſoſtomus homil. 37. *Poſtquàm*, ait, *diem tuum obieris, iudicium, & pœna conſequetur : in Inferno enim, Pſalmiſta dicit, quis confitebitur tibi?* Loquitur Chryſoſtomus de Iudicio particulari. Nam eos hìc refellit, qui dicebant, poſſe impium in Inferno ante vniuerſale Iudicium pœnitentiam agere, ac ſaluari. Item homil. 14. in Matth. *Omnes*, inquit, *animæ, cùm hinc emigrauerint varijs peccatorum catenis implicitæ, ad terribile illud ducẽtur tribunal.* Nota illud: *cùm hinc emigrauerint*. Et homil. 4. in cap. 3. Matth. opinari videtur, quòd hoc particulare Iudicium fiat in Cælo ante tribunal Chriſti. ait enim; *Poſtquàm Tyrannum vicit per Crucem, & reſurgens, ab Angelis portabatur in Cælum; videntes Angeli portitores, quia Cæli nunquàm erant claudendi, ſed omnes iuſti, & peccatores pariter aſcenſuri erant in Cælum, & ſtaturi erant ante tribunal Chriſti: quia non erant neceſſariæ portæ Cæli, Cælo poſteà nunquàm claudendo; ideò non dicunt : aperite portas, & introi-*

O bit

Ժդ 14 *bit Rex gloriæ; sed tollite portas Principes Vestras.*

Hieronymus in cap. 2. Ioëlis: *Diem*, inquit, *Domini, diem Iudicij intellige, siue diem exitus Vniuscuiusque de corpore: quod enim in die Iudicij futurum est omnibus, hoc in singulis die mortis impletur.*

Augustinus lib. 2. de origine animæ, cap. 4. *Iam illud*, ait, *rectissimè, & Valdè salubriter creditur; iudicari animas, cũ de corporibus exierint, antequàm Veniant ad illud Iudicium, quo eas oportet, iam redditis corporibus,*
Ժե 15 *iudicari*. Et addit: *Quis aduersùs Euangelium tanta obstinatione obsurduit; Vt in illo Paupere, qui post mortem ablatus est in Sinum Abrahæ; & in illo Diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, Vel audita non credat?* Respondeant Vartanus, & Orodniensis; quis iste sit? Natio ne Latina; an ipsimet?

Cyrillus Alexan. describens, in Orat. de Esitu animæ, Iudicium particulare post mortem, sic ait: *Tenetur igitur anima à sanctis Genijs,*
Ժզ 16 *per aërem sublimis præteriens; inuenitque quosdam, quasi Publicanos, ascẽsum custodientes, & ascendentes animas prændentes, prohibentesque. nam quisque Publicanorum propria habet peccata, quæ illis obijciat: alius perperàm dicta, &c. At sancti Genij, animam ducentes, proferunt & ipsi quæcunque ore, linguàque loquuti sumus bona, supplicationes, gratiarum actiones, Psalmos, &c. Quod si digna fuerit, pie, & ad Dei Voluntatem traducta, Vita; assumũt eam Genij, & deinceps secura*

վր . դ . որոյ՛ գլխոյն մԹան . Թուի կալծել, եԹէ առանձնական դատաստանս այս եղանի յերկինս առաջի աստւածոյ քն : և ասէ այսպէս: Յետ որոյ քն՛ի ձեռն խաչափայտին յաղԹահարեաց զմահն . և յարեաւ՛ի վեր ամբերս յերկինս՛ի հրեշտակաց: տեսեալ հրեշտակացն առանողաց . եԹէ յայնժամ հետէ ոչ պատեր եր զերկինս գոլ փակեալ . այլ ամ արդարք և մեղաւորք եղանելոց էին յերկինս . և կալոց առաջի աստւածոյ քն: և զի դառնալ ոչ պետք էին երկնից . սակս այսորիկ ոչ ասեն . բարձէք զդրունս . և մտցէ Թագ փառաց : այլ ասեն . համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր՛ի վեր :]

Այլն ձերոնիմոս՛ի մեկնուԹին . բ . կրոյ՛ գլխոյն յովէլայ . այսպէս, ասաց : Օրն տն է՛ օրն դատաստանին . և կամ է՛ օրն բաժանման հոգւոյ՛ի մարմնոյն: քանզի որինչ լինելոց է՛ ամ մրդոյ յաւուրն դատաստանին . նոյն իսկ լինիցի իւրաքանչիւրում յաւուրն մահու :]

Այլն օգոստինոս յ . բ . կրոյ՛ գիրքն յաղագս սկզբան հոգւոյ . յ . դ . կրոյ՛ գլխին ասէ : Ուղղափառութեան Թէ համարաւք . Թէ հոգիքն յետ ելանելոյ՛ի մարմնոյն դատին, նախ քան զերԹալ առ այն դատաստանն . որ լինիցի յետ յարուԹեան մարմնոյն իւրեանց :] Եւ դարձեալ ասէ : Ով իցէ այն, որ այնչափ խստասրտութեն ընդդիմանայցէ զաւետարանին քարոզուԹի . մինչ զի ոչ լուիցէ զայս՛ի յօրինակին ղազարու՛ի գրկն աբրահամու տանելոյ . և մեծատանն՛ի դժոխս չարչարելոյ . և կամ լուեալ զայս՛ ոչ հաւատացէ :] Եւ ի մեր ատացեալ այժմ տպագրական վարդան և որոտնեցին . Թէ ով իցէ այն : մի Թէ ազգն փռանկաց . կամ Թէ ինքեանքն:

Այլն

[illegible] Ժէ 17 Ժը 18 Ժթ 19

[illegible]

ſecura pergit, comites habens ſanctas poteſtates. tunc à prauis, improbis, & horrendis illis ſpiritibus liberata, vadit ad illud ineffabile gaudium. ſin autem inuenta fuerit diſſolutè, & luxurioſè vixiſſe; audit grauiſſimam illam vocem: Tollatur impius, ne Domini gloriam videat. tunc eam inuadunt dies iræ, afflictionis, angoris, & anguſtiæ, dies tenebrarum, & caliginis.

POSSET etiam hoc idem probari tertiò pluribus Armenorum librorum teſtimonijs, de quibus infrà. nunc verò hæc duo ſufficiant, excerpta ex cap. 37. Armenici Giarrentir: vbi Diuo Chryſoſtomo attribuũtur ſubſequentia verba: *Qui hodiè videtur eſſe in gloria; cras in vermibus, & abominatione ſunt. qui hodiè vnguentis ſuauibus redolent; cras obolent peſſimè. qui hodiè hìc iubilant, & oblectantur; cras amariſſimè lugent. qui hodiè tandem diuitijs locupletati; cras ſunt damnati*. Et iterùm paulò poſt: *In quem locum abierint animæ defunctorum, nemo hucuſque dicere potuit. hoc ſcimus ſolummodò, illuc eas abijſſe, vbi Rex Regum eſt, conditor creaturarum, iudex animarum, & corporũ; ad illud ſcilicet magnum tribunal, vbi locum preces non habent, ſed luctus: vbi ſuperbire non licet; ſed tremere, & formidare: vbi non ſunt effugia, ſed ſupplicia, & reſponſiones*. Et hæc ſatis de Iudicio particulari, præciſè ſumpto. Ad obiectiones autem reſpondebimus in quæſt. 7.

QVOD inſuper ſtatim ad illud ſequatur pro meritis vniuſcuiuſque vel præmium in Cælo, vel ſupplicium

cium in Inferno, vel pœna temporalis in Purgatorio; haud facilè inficiari posſūt Armenij. Definiuit enim hæc omnia, primò Clemens Papa quartus in fidei formula, quam Michaëli Palæologo, Græcorum Imperatori, propoſuit: Secundò Nicolaus IV., qui eandem fidei formam confirmans, ad Haytonem II. Armeniæ Regem, in Eccleſiæ Romanæ communionem admitti petentē, tranſmiſit: Tertiò Benedictus XI. dictus XII. in Extrauagāti, quę incipit: *Benedictus Deus:* Quartò deniq; Generale Concilium Florentinū ſub Eugenio IV. ſeſſ. vlt. pręsētibus Armeniorum Legatis, Ioachimo Epiſcopo Peræ, atque Sarchiſo, Marco, & Thoma Magiſtris, qui prædicta dogmata, inter alia, tanquàm fidei articulos ſuſceperunt nomine Patriarchæ Armeniorum Conſtantini, ac totius Eccleſiæ Armenicæ, à quibus ipſi legati fuerāt ad eam Synodum.

Concilij Florētini definitio eſt hęc: *Item definimus, ſi verè pænitētes in Dei caritate deceſſerint, antequā dignis pænitētiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint, & omiſſis; eorū animas pænis purgatorijs poſt mortem purgari: &, vt à pænis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium viuorum ſuffragia, Miſſarum ſcilicet Sacrificia, orationes, eleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri conſueuerūt ſecundùm Eccleſię inſtituta. Illorūque animas, qui poſt Baptiſma ſuſceptum nullam omnino peccati maculā incurrerunt: illas etiam, quę poſt contractā peccati maculā in ſuis corporibus, vel eiſdē*

exutæ

Ի 20 չար ։ Եւ որք այս օր ատեան զուարճա-
նան. այգուցն լան դատաստանին ։ Եւ պար
գևաց՝ որք այս օր յղփացեալ . վասն
ն դատապարտեալ ։] Եւ դարձեալ զինի
տակաւ_ոց ասէ ։ ՎԵՐՋ ԵԹԷ մեռ ասու
ևք . կամ յուռուլ անդուոյ հոգեք մեռե
լոց առաջնալք են . ոչոք կարաց ասել ։
այլ այնչափ միայն գիտեմք, եԹէ անդ.
ուր միայն Թղթոյն Թղթոց է . արարիչն
արարածոց . հզօրն և Թղթոյն յուսոյն .
Թղթոյն հոգւոց և մարմնոց . յայն միա_
յն մեծի ատենին . ուր ոչ է աղաչել .
այլ տգալ. յորս ոչ են պատժուժանք. այլ
խան_արուԹ ։ ուր ոչ է մեծամտել .
Իա 21 այլ սասանել և դողալ: ուր ոչ զբաղումն.
այլ տանջանք և պատասխանատրու_
Թիք ։] Բազում և այլ են վկայուԹիք
'ի գրոցն հայոց . զոր առբերիցեմք 'ի
հետ ևեալ վիճաբանուԹիս ։ Եւ այս
բաւ է' յղել առանձնական դատաստա
նանին ։ Իսկ առարկուԹեց հակա_
ռակողացն պատասխանիցեմք յ . Է .
երդ' վիճաբանուԹեն ։

ՎԵՐՋ՝ ԵԹԷ զինի առանձնա_
կան դատաստանին առժամայն լիցի
հատուցումն ըստ գործոց իւր . փառք
'ի յերկինս . կամ տանջանք 'ի դժոխս .
Իբ 22 և կամ ժամանակաւոր պատիժ 'ի քա
ւարանին . սահմանեալ եղև այս քառ
վկայուԹե ամենայն ատուցն և սրբոց
հարցն' նախ 'ի կղեմենԹոսէ չորրորդէ
հայրապետէն հռովմայ 'ի դաւանու
Թեն հաւատոյ . զոր առաքեաց առ
միքայէլ կայսրն յունաց ։ Եւ երկրորդ
'ի նիկողայոսէ չորրորդէ . որ զնոյն դա
ւանուԹեն հաստատեաց . և առաքեաց
առ երկրորդ հեԹում Թագին հայոց . յոր
ժամ նա խնդրեր ընդունիլ 'ի հաղոր
դուԹեն հռովմէական սուրբ եկեղե
ցւոյ ։ Եւ երրորդ 'ի բենեդիկտոսէ

մե

իգ 23 [illegible]

իդ 24 [illegible]

իե 25 [illegible]

exuta corporibus, prout superiùs dictum est, sunt purgatæ, in Cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum, & Vnum, sicuti est; pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in Infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Nec vocari potest in dubium, an verè Armeniorum Legati hác Synodi Florentinæ definitionem susceperint; cùm in eadē Synodo stabilita sit vnio inter Armenam, & Romanam Ecclesiam; vt constat ex Bulla, edita specialiter pro Armenis ab eodem Eugenio Papa, quæ incipit: *Exultate Deo Adiutori nostro; iubilate Deo Iacob:* Et post aliqua subijcit: *Nam & pridem magnā illam Græcorum Vnionem, multas longè, latèque continentem nationes, & linguas; hodie verò hanc ipsam Armenici Populi, qui per Septentrionem, & Orientem in magna copia diffusus est, in eodem fidei, & caritatis vinculo cum Sede Apostolica stabiliuit.*

Neque dici potest, eosdem Armenos Legatos aut legitima legatione functos ibi non esse; aut incōsultè se gessisse in hac, vel alia eiusdē Synodi Definitione suscipienda: cùm res ibi gestæ pro Armenis, (de quibus si diuina fauerent, dicendū nobis esset in Appendice ad 1. Partē Historialem) oppositum manifestè declarent: quod etiam ex eiusdem Bullæ verbis non obscurè colligitur. Subditur enim infrà: *Ipsos autem Armenos magnis laudum præconijs dignos*

gnos esse, meritò censemus. Vt primùm
enim à nobis ad Synodum accersiti sũt, ԻԶ 26
tanquàm Ecclesiasticæ auidi Veritatis,
spectabiles, deuotos, & doctos Oratores suos, cum sufficienti mandato, de
suscipiendo Videlicet, quicquid Spiritus
sanctus hanc sanctam Synodũ illustrauerit, ex remotissimis regionibus, per
multos labores, marisque pericula, ad
nos, & hoc sacrum Conciliũ destinarũt.
Nos Verò tota mente, Vt nostrum Pastorale decebat officium, cupientes tam
sanctum perficere opus, sæpè cum ipsis
Oratoribus de hac sancta Vnione cõtulimus: &, ne Vel parua huic sanctæ ԻԷ
rei dilatio fieret, deputauimus de omni 27
statu huius sacri Concilij Viros, iuris
diuini, & humani doctissimos, qui cũ
omni cura, studioque, & diligentia rẽ
ipsam cum ipsis pertractarunt Oratoribus, ab eis accuratè inquirentes eorũ
fidem, tam circa diuinæ Vnitatẽ essentiæ, & diuinarum Personarum Trinitatem, quàm Domini nostri Iesu Christi humanitatem, & septem Ecclesiæ
Sacramenta, & alia ad fidem orthodoxam, & ritus Vniuersalis Ecclesiæ
pertinentia. Multis itaque adhibitis ԻԸ
disputationibus, collocutionibus, & tra- 28
ctatibus; post non mediocrem testimoniorum inspectionem, quæ ex sanctis
Ecclesiæ Patribus, & doctoribus deducta sunt; & earum, de quibus agebatur, rerum discussionem; tandem expedire iudicauimus, ne Vlla in futurum
de fidei Veritate apud ipsos Armenos
hæsitatio esse Valeat, atque idem per
omnia sapiant cum Sede Apostolica,
Vnioque ipsa stabilis, ac perpetua sine
Vllo scrupulo perseueret; Vt sub quodã
bre-

այ և մի բնութի, որպէս և է՛ իսկ. բայց մինն բան զմիւսն կատարելապէս ըստ զանազան արժանաւորութեանց իւրեանց: Իսկ՝ հոգիք այնոցիկ. որ ներգործական մահուչափ մեղօք. և կամսկզբնական ախտիւն միայն վաղճանին. նոյն ժամայն՛ի դժոխս իջանեն. բայց զպատիժս այլ և այլ կրեն:]

Զսահմանադրութիս զայս յայն ժամ ընկալան վերոգրեալ հրեշտակքն հայոց. և միաբանեցան ընդ եկեղեցոյն հռովմայ՛ի դիմաց կաթողին ար կոստանդինուպոլի և բովանդակ եկեղեցւոյն իւրեանց. որպէս յայտ է՛ի կանոնսն. զոր հրովարտակս եհան նոյն սրբազան հայրապետն եւգենիոս: որ սկսանի այսպէս. Ցնծացէք առ աստծ օգնական մեր. աղաղակեցէք առ աստծ յակոբայ:] Եւ զկնի այլոց բանից ասէ: Քանզի յանցեալ աւուրսն զլուսաց միաբանութիւն զայն մեծ յարմարեաց. յորում նոքա սփռեալ ազգք և լեզուք բազումք: իսկ այս օր զմիաբանութիս զայս ազգին հայոց. որ է ընդ աշխարհս յարևելից և հիւսիսոյ տարածեալ բազմութէ. նոյն կարգմնօք սկրոյ և հաւատոյ ընդ առաքելական սէ աթոռոյս հաստատեաց:]

Եւ ոչ կարեմ ասել հակառակորդքն. եթէ նախասացեալ հրեշտակքն հայոց ոչ էին սուրբ և օրինակս առաքեալ յեկեղեցւոյն իւրեանց. և կաթէ լիմարաբար, և առանց բաւական քննութէ և զգուշութէ ընդունեցին զինքեանս իւրեանս առ յընդունել զսահմանադրութիսն սուրբ ժողովոյն այնորիկ: Եւ զի պատմութիս իրաց անդ գործելոց վս միաբանութէ հայոց՝ այսպէս ոչ ճառէ: Եւ զի ոչ այսպէս եղև. յայտ լինի՛ի բանից

նորին

նորին կանոնին։ քանզի առն անդ՝ ի նմին ԻԹ
քոյ։ Աւրդ՝ զնոյն հայս բազում գովա 29
սանաց և փառաց արժանի համարեալք։
զի յորժամ կոչեցան ՚ի մէնջ առ այս
սիւնհոդոսս. իբրև զեկեղեցականս ճշմար
տութե և միաբանութե ցանկացո
ղս, վաղվաղակի ՚ի տար աշխարհէն,
ի. բազում չարչարանօք և ծովու ալէ
կոծութե առաքեցին առ մեզ և առ
այս սրբազան ժողովս պատգամաւորս
և զիմաստուն հրեշտակս իւրեանց նա
մակով հաւատարմութե. և հրաման
նաւ ընդունելոյ զամ ինչ, զոր հոգին
սբ աղդէր ՚ի յայս սրբազան սիւնհո
դոսս։ Ուստի մեք, որպէս և վայելէր Լ
հոգևորականութես մերում, մեծաւ 30
փափագանօք ցանկացեալ կատարել
զամենայն իրողութիս զայս. բազում անգամ համախօս եղաք ընդ նոյն հրեշտա
կսն վն միաբանութե սրբոյ եկեղեցւոյն այ։ Եւ զի մի՛ յամեցողութի ինչ լիցի սբ
գործառնութես. հրամայեցաք վարդապետաց ոմանց յամ աստիճանէ. որք ամ-այ
նին և մարդկային օրինաց յոյժ տեղեկացեալք էին. զի ամ քննութբ և զգուշութբ
տեսցեն և քննեսցեն զիրս զայս ընդ նոյն եկեալ հրեշտակսն. և խնդրեսցեն զիտել
զնոցա հաւատոյն, թէ ՚ի վր միութե ածային բնութեն, և ամենասբ երրորդու
թե անձանցն. Թէ ՚ի վր տն մերոյ յի քի մարդկութեն, և եւթն սբ խորհրդոցն
եկեղեցւոյ. Թէ ՚ի վր այլ ինչ իրի ուղղափառ սբ հաւատոյ, և աւանդութեանն
կթղկէ եկեղեցւոյն։ Աւրդ՝ զկնի բազմօրեայ քննութե, և տրամաբանութե ընդ
միմեանս, և ոչ սակաւ տեսութե վկայութեց ած-ային գրոցն, և սբ հարց և
վրդպտաց եկեղեցւոյ. զի մի՛ յայսմհետէ տարակուսութի ինչ լիցի ՚ի մէջ հայոց
վն ճշմարտութե հաւատոյ. այլ զնոյն ամենեքին դաւանեսցեն ընդ առաքելական
սուրբ աթոռոյս. և միշտ հաստատուն մնասցէ առանց երկմտութե ինչ արարէլ
միաբանութին. հարկաւոր համարեցաք, համառօտապէս աւանդել կանոնաւս
այսուհետև զճշմարտութի ուղղափառ հաւատոյ. զոր ՚ի վր նախասացեալ բանիցն
սբ ժողովս փլորենձիոյ հաւանութբ նոյն հրեշտակացն հայոց սահմանեաց. և
զոր հռովմէական սբ եկեղեցին դաւանէ։ Եւ այլն։]

Բանքս այսուքիկ կարէին արդեւք բաւականանալ առ ՚ի հաւատարմացուցանելոյ զճշմարտութի ամ վերոգրեալ բանիցն։ բայց սակայն՝ որպէս զի նա մանաւանդ նորա ըստ իւրաքանչիւր բանի քննեալ յայտագոյնապէս երևեսցի, և հաւատոյ ընկալցի ՚ի ձեռն բազմապատիկ վկայութեց. ահա սակս այսորիկ եդաք զհետևեալ վիճաբանութիս։ և ՚ի նոսս նախ ընձեռեսցուք յաղագս տանջանաց դատապարտելոց։ երկրորդ՝ յաղագս փառաց սրբոց։ երրորդ՝ յաղագս երանելի տեսութե այ։ և չորրորդ՝ յաղագս քաւարանին։

breui compendio orthodoxæ fidei veritatem, quam super præmissis Romana profitetur Ecclesia, per hoc Decretum, sacro hoc approbante Florentino Concilio, ipsis Oratoribus, ad hoc etiam consentientibus, traderemus. &c.

Ista sanè sufficerent ad propositam veritatem Armenijs suadēdam: quæ tamen vt multiplici testimonio, & per singulos articulos clariùs, ac distinctiùs elucescat, sequuntur infrà positæ quæstiones; in quibus primò agemus de pœna damnatorum: secundò de præmio Sanctorũ: tertiò de beatifica visione Dei in Patria: quartò demùm de Purgatorio.

ՄԻ՞ ԹԷ ՀՈԳԻՔ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼՈՑ

Վաղվաղակի զկնի մահուն չարչարին
'ի դժոխս տանջանօք ։

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ․

Առաջերին երկու կարծիք, և լուծումն
վիճաբանութեանս ։

Գլուխ . Ա .

VTRVM ANIMAE REPROBORVM

Statim à morte ſubeant pœnas ſibi debitas
in Inferno .

QVAESTIO INTER ARMENIOS SEXTA.

Propoſitur duplex ſententia, & reſolutio Quæſtionis.

§. I.

Ուրանայ Վարդան վրդ- Ա
պետ . և 'ի գիրսն խրատ-
տուց 'ի . Ե . երդ" գլխն
այսպէս գրէ ։ Հոգիք մե-
ղաւորացն տրտմին միայն
անտիրեալ տանջանացն . զոր համ-
դերձեալ են առնուլ ։] Եւ 'ի
ներքոյ դարձեալ ասէ ։ Եթէ
մեղաւորք առաջ քան զօրն դա-
տին տանջելոց են. ապա դևն պիղծ զի՞
արդ ասաց առ քս . թէ ընդէր եկիր
տարաժամ տանջել զմեզ ։] Նոյնպէս
և գոշինկ վանականն ուսուցանէ՝ 'ի
ճառն

I NEGAT Vartanus Armenus in Monitis ad Arm. cap. 5. vbi, *Peccatorum*, inquit, *animæ mœrore ſolùm afficiuntur ex tormentis, quæ illis debentur in die Iudicij*. Et infrà: *Si Peccatorum animæ eſſent ante diem Iudicij cruciandæ; cur Dæmones Chriſto dicerent: Veniſti huc ante tempus torquere nos?* Itidemq; Vanachanus in tract. de Locis animarum; vbi ait: *Animæ impiorum, quæ ponentur ad ſiniſtram,*

& in extremo Iudicio condemnabuntur, resident in aëris inuisibili loco. Similiter Crodniensis, & alij; vt suprà quæst. 5. §. 1.

AFFIRMANT verò Armeni Catholici; qui hoc dogma de fide definitum suscipiunt tum à Generali Synodo Florentina sub Eugenio IV. sess. vlt., tum à pluribus Romanis Pontificibus (vt paulò ante in quæstione præterita, num. 20. dictum est); ac præsertim à Benedicto Papa XI. qui in Extrauaganti, quæ incipit, *Benedictus Deus*, clariorem hac de re definitionem exhibuit verbis hisce: *Definimus insuper, quòd secundùm Dei ordinationem communẽ animæ decedentium in actuali peccato mortali mox post mortem suam ad inferna descendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur: & quòd nihilominùs in die Iudicij omnes homines antè tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis proprijs rationem; Vt recipiat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.*

AFFIRMATIVA
Sententia
Probatur primò ex sacris Scripturis.

§. II.

ECcles. 9. *Corda filiorum hominum*, ait Sapiens, *implentur malitia, & contemptu in vita sua; & post hæc ad Inferos deducentur.* Et ne dicas, ibi nondum pœnis excruciari,

ճառն յըզգս հոգէկայանաց . և այլք :
Բ 2 Իսկ՝ ձախակողմեան խորանն է՝ ՚ի յօ_դս աներևոյթ տեղիս . ուր ժողովին հոգիք չարք և մեղաւորք . որք դատա_ստանաւն դատապարտութին :] ԺԳ . ոչ արկանեն ՚ի տանջանս նախ քան զօր դատաստանին : Նմանապէս գրէ որոգ անեցին, և տաթևացին . որպէս ասա_ցաւ ՚ի վերոյ ՚ի . Է . երդ" վիճաբա_նութե . ՚ի պրակն . Ա :

ԻսկԿ՝ ստորասեն հայք ուղղա_փառք . որք ընկալան զճշմարտութիւն բանիս այսորիկ հաստատեալ ՚ի տիե_
Գ 3 զերական ոճ ժողովոյն Փլորենտիոյ, և յայլոց բազում հայրապետացն հռոմայ . որպէս ճառեցաք ՚ի վերոյ . մա_նաւանդ ՚ի բենեդիկտոսէ մետասա_ներորդ պապէն ՚ի կանոնն . որ սկսա_նի . օրհնեալ ած . ուր ասէ այսպէս : Եւ_դրեմք սահմանեմք . եթէ ըստ հասարա_կական սահմանադրութե այլ հոգիք այնոցիկ . որք ներգործական մահա_չափ մեղօք մեռանին . իսկոյն յետ մա_հուանն իջանեն ՚ի դժոխս . ուր և դը_ժոխական տանջանօք չարչարին : Եւ և եթէ յաւուր դատաստանին ամ
Ա 1 մարդիկ յարուցեալ մարմնովք իւրովք գալոց են առաջի ատենին քի . և տա_լոց են համար վս գործոց իւրեանց . զի ընկալցի իւրաքանչիւր ըստ գործոց մարմնոյ, զոր ինչ գործեաց . եթէ բա_րի . եթէ չար :]

ՍԱՏԻՐԱՀԱՀԿԱՆ
Ըմբռն ցուցանի նախ վկայութե ածաշունչ գրոցն :

Պրակէ . Բ .

ԱՍԷ ժողովօղն յ . Թ . երդ" գլխ: Սիրտք որդւոց մարդկան լը_ցան:

ցան չարութե́ և արհամարհանօք ՚ի Բ
կեանս իւրեանց։ և յետ այսոցիկ տանջեալ 2
են ՚ի դժոխս։] Իսկ՛ զի մի՛ համարես-
ցես. եթէ ոչ են տանջէին անդ. ասէ
նոյն իմաստութիւն ՚ի . ԺԲ . երդ″ գլխն
իմաստութեան։ Ուստի և զայսոսիկ.
որ յանմտութեան կեանս կացին տարա-
պարտուց. իւրեանց գարշութեանցն
տանջեցեր։]

Որպէս ասէ մարգարէն յեսայի. յ
Լ. երդ″ գլխն։ «Զի առաջադոյն քան զա-
ւուրս պատրաստեցաւ Թոփփէթ. այ.
գեհեան. ՚ի Թագաւորէ պատրաստեալ խո-
րին և լայնացեալ. կերակուրն նորա Գ
հուր և փայտ բազում. սրտմ- 3
տութիւն տեառն իբրև զձոր լի ծծմբով
բորբոքեալ ՚ի նմա։] «Արդ՝ զինչ առ-
նէ ՚ի դժոխս գեհենն ՚ի վաղուց պատ-
րաստեալ. եթէ ոչ չարչարէ զամբա-
րիշտս. որք իջեալ են անդ։

Որպէս ՚ի ղուկաս. ԺԶ. երդ″ գլխն
ասէ տէրն։ «Մեռաւ մեծատունն. և
թաղեցաւ ՚ի դժոխս։ և համբարձեալ
զաչս իւր մինչ ՚ի տանջանս էր. եսես
զաբրահամ ՚ի հեռաստանէ. և զղա-
զարոս ՚ի գոգն նորա հանգուցեալ։ և
նա աղաղակեաց, և ասէ. Հայր աբրա- Դ
համ ողորմեա ինձ. և առաքեա զղա- 4
զարոս. զի թացցէ զծայր մատին իւ-
րոյ ՚ի ջուր. և զովացուսցէ զլեզու իմ.
զի պապակիմ ՚ի տապոյ աստի։ և ա-
սէ ցնա աբրահամ. Որդեակ յիշեա.
զի ընկալար անդուրէն զբարիս քո ՚ի կե-
անս քում. և ղազարոս նոյնպէս զչար-
չարանս. արդ՝ սա աստ մխիթարի.
և դու այդր պապակիս։]

«Զի ու այս վկայութիւն պատասխա-
նի եւս ինձ երբեմն մի ոմն ՚ի վարդա-
պետացն հայոց. որ յետոյ լուեալ յի-
մէն զպատճառն. խոստացաւ զճշմարտու-
թիւն

ciari, subdit cap. 12. Sapiẽtiæ: *Illis, qui in Vita sua insensatè, & iniustè Vixerunt, per hac, quæ coluerunt; dedisti summa tormenta.*

Isaiæ 30. *Preparata est ab heri Tophet* (hoc est Gehenna), *à Rege præparata profunda, & dilatata: nutrimenta eius ignis, & ligna multa: flatus Domini, sicut torrens sulphuris succendens eam.* At quid otiabitur in Inferno ignita Gehenna, iamdudũ præparata; si iam impios, qui illuc descenderunt, non excruciat? Excruciet ne verò? audiamus vltrò à Saluatore:

Luc. 16. *Mortuus est autem & Diues, & sepultus est in Inferno: eleuans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, Vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamãs dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, Vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meã, quia crucior in hac flamma. & dixit illi Abrahã: fili recordare, quia recepisti bona in Vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu Verò cruciaris.*

Ad hanc scripturam respõdit mihi olim Doctor quidam Armenus; qui deindè audita ratione resipuit; (estque Orientalium communis responsio): Dominum illis verbis loquutum fuisse parabolam, narrantẽ futura, tanquàm præterita. Sed fuisse veram historiam, præterquàm asserunt communiter sancti Patres, & Expositores, ex eo liquet, quòd in illa referuntur nomina propria Lazari, & Abrahæ; quod fieri nequa-

P 2 quàm

quàm in parabolis solet: immò Lazarum illum Ecclesia verè colit, vt sanctum. Deindè, etiamsi esset parabola, non potest res, post diem Iudicij futuras, enarrare. nam Diues ait: *Rogo te Pater Abraham, Vt mittas Lazarum in domum Patris mei: habeo enim quinque fratres: Vt testetur illis, ne & ipsi Veniant in hunc locum tormentorum*. Et respondit Abrahā: *Habent Moysen, & Prophetas: audiant illos*. Et, *Si Moysen, & Prophetas non audiunt; neque, si quis ex mortuis resurrexerit, credent*. Quæ quidem omnia vera esse nequaquā possunt post diem Iudicij; quando nec fratres remanent in Mundo; nec audiri possunt Moyses, & Prophetę; nec aliquis reperitur, qui à mortuis non resurrexerit. Verum tamen est, ea, quæ in hac historia referuntur de oculis, lingua, & digito, non esse propriè intelligenda; cùm Scriptura in similibus referendis semper vti soleat verbis, humanę locutioni proportionatis.

Iudæ Apostoli in epist. cath. *Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ Ciuitates, simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnā sustinentes*. Ecce præsentis punitionis exemplum nobis exhibuerūt Sodomitarum, atque Gomorrhensium animæ, quæ ab Apostolo Iuda ignis æterni pœnam iamdiù sustinere dicuntur.

Apocal. 19. *Apprehensa est Bestia, & cum ea Pseudopropheta, qui fecit signa coràm ipso, quibus seduxit eos,*

qui

Ե թեան. իսկ սա ասէր. եթէ վերադրեալ
բանն էր յիղջս մեծատանն՝ եղև ա-
5 ռակ. որ նշանակէր զերս աղաղակայս
յետ աւուր դատաստանին, երբև զանցեալս:
Բայց ոչ իրաւի. Նաև՝ զի ամ մեկնի-
չք և մէ վոդ-մար եկեղեցւոյ ասեն,
լինել ճշմարիտ պատմութի. և ոչ ա-
ռակ: Երկրորդ՝ զի քն այնու բանիւ
յայտ առնէ զպատմութի անունն ղազարո
սի և աբրահամու. զոր ոչ սովոր է՛
առնել՝ի յառակս: Երրորդ՝ զի մէ եկե
ղեցի պատուէ և յիշատակէ զայն ղա-
զարոսն իբրև զսէ այր: և չորրորդ՝ զի
Զ թէպէտ և գոյր առակ. ոչ կարէր պա
6 տմել զերս աղաղակայս յետ աւուր դատա
նին. վն զի ասէր մեծատունն. աղա-
ղաչեմ զքեզ հայր. զի առձակեսցես զղ
դ-ա՛ի տուն հօր իմոյ. են իմ անդ եղբա
րք հինգ. որպէ զի տացէ նոցա վկայու-
թի. զի մի և նոքա գայցեն յայսմ տե-
ղի տանջանաց: և ասէ աբրահամ. ու-
նին զմովսէս և զմարգարէսն. նոցա
լուիցեն: և եթէ մովսէսի և մարգա-
րէիցն ոչ լուիցեն. և ոչ եթէ՝ի մեռե-
լոց ոք յառնիցէ, հաւատասցեն:] Արդ՝
ամ այսոքիկ ոչ կարեն ճշմարտիլ յետ
աւուր դատաստանին: զի յայնժամ ոչ մնան
Է եղբարք յայսմ աշխարհիս. և ոչ կարէ
7 ոք լսել մովսէսի և մարգարէիցն. և ոչ
ոք գտանի, որ՝ի մեռելոց յարեալ ոչ իցէ:
Բայց ճշմարիտ է՛. եթէ որք ասին՝ի
պատմութեանս այսմիկ յաչս աչաց, լեզ
ուի, և մատին. ոչ իմանին իսկապէս.
այլ ըստ նմանութեան ինչ: զի բանք ած-
աշունչ գրոցն միշտ սովոր են ըստ այս
պիտոյից յարմարել մարդկային զրու-
ցատրութեան:

Ուրձ՝ սէ առաքելն յուդա՝ի կթղի
կեից թուղթն ասէ: Որպէս զսոդոմ, և
զգոմոր, և որ շուրջ զնովաւ քաղաք,

քն

էն, որ ըստ նմին օրինակի պատանկեցան
կ՚հետ ընկերացն մարմնոյ . կամ առա-
ջի օրինակ. զի յ̄տկան հրոյն ընկալեալ
դ̄տաստն :] Այլ ես. ոչ ասէ . ըննիցին օրի
նակ . և կմ ընկալցին զդ̄տն հրոյն :
այլ կամ առաջի օրինակ . ասէ. զի ըն
կալեալ են զդատաստն յ̄տկան հրոյն :

Որպէս՚ ասէ տեսիլն ՚ի . ԺԹ . երր՛
գլխին : Ըմբռնեցաւ գազանն . և ընդ
նմա սուտ մարգարէն. որ առնէր զնշա
նս առաջի նորա . և զորս մոլորեցոյց ,
և էտ առնուլ զդրոշմն գազանին , և
զերկիրպագուսն պատկերի նորա : և
կենդանւոյն արկին զնոսա ՚ի լիճ հրոյ
այրեցելոյ ծծմբով .] Եվ հաւա-
տին՝ եաես յոհաննէս . եթէ նեռն ար
կցի ՚ի չարչարանս գեհեննոյն առաջ
քան զօրն դ̄տաստնի :

Է̄ 8 *qui acceperunt characterem Bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius: Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis, ardentis sulphure.* Per hæc reuelatum fuit Ioanni, quòd Antichristus in Gehennam ignis mittetur, etiam ante diem extremi Iudicij.

ԵՐԿՐՈՐԴ

՚Ցուցանի վկայութեամբ
գրոցն հայոց :

Գլուխ . Գ̄ .

ԳՈՉԷԿ վանականն ՚ի ճառն հո-
գեկայանաց պատմելով զզա-
նազան կարծիս վարդապետաց հա-
յոց . ասէ այսպ̄ : Եվ յլ և ոմանք ՚ի մէնջ
ասեն . զմեղաւորս զբուն չարագն իջա-
նել ՚ի դժոխս . յորում են այլազգիք և
անհաւատք , չարք և կռապաշտք . որ
ոչ ունին զհին օրէնս , և ոչ զնորս . այլ
՚ի ներքոյ մնացել սկզբնական մեղացն
՚ի տանջանս ընթանան :]

Որպէս՚ ՚ի ճառնտիրն հայոց . ՚ի ԺԸ .
երրդ՛՛ գլխին . վս̄ դատապարտելոց և
վս̄ սրբոց ասէ յոհան մանդակունե-
ցին այսպ̄ : Ամհ չար այնոցիկ . որ վս̄
ձխասուց մեղաց դահճաց մատնեցան .

և

PROBATVR SECVNDO
Ex Armenis Scripturis.

§. III.

ա̄ 1 CHuoscich Vanachanus in libro de interrog. & respons., vbi agit de locis animarum, referens diuersas suorum Armenorum sententias, ait: *Sunt aliqui è Nostratibus, qui dicunt, animas Peccatorum pessimorum iam in Infernum descendere, vbi omnes infideles, & impij, & Idololatræ cruciatus patiantur.*

Ioannes Mantacunensis, Ecclesiæ Armenæ Doctor, & Patriarcha, in Sermone de mortuis, apud Armenicum Giarrentir (Patrum Bibliothecam) cap. 18. sic habet: *Deplo-*
Է̄ 2 *ploranda quidem mors est illorum, qui ob delictorum reatus tortoribus traditi, viuentium corporum laniatus perpessi, membratim trucidati, patibulisue affixi sunt; atque illinc à iusto Iudice supplicijs affecti, ad ignem Gehennæ mittuntur. Sed tu gratias age Deo, quòd necessarius tuus bona occubuit confessione; Psalmis, Patrumque benedictionibus susceptus est.*

Chrysostomus, vt refertur in eodem Giarrentir, cap. 54. *Porrò*, ait, *Vndè potius hoc vobis suadere incipiã,*

igno-

ignoro. Illud duntaxàt loquar: Vermis eorum non morietur: & illud: ibũt in ignem æternum: & rursùs illud Diuitis Epulonis, in Inferno sepulti. An verò minæ solummodò erãt ista? Quòd si adhuc credere quis noluerit, Sodomã reuocet in mentem. Ex his itaque satìs à me persuasum habetis, quòd iam adsit Gehenna. quòd si illi excruciati fuere, quarè nos non cruciabimur? Harum planè rerum mẽte aliquid recolamus, & paueamus, & horreamus. multùm quippe proficit credere, quòd iam adsit & Gehenna, & gloria, iuxta operum retributionem.

Idem Chrysostomus, vt habetur ibidem, cap. 60., *Deplorate,* inquit, *illos, qui iam ad Inferos prolabuntur. quænam verò spes eis inesse poterit? Væ dicite illis, qui propter peccata illuc abierunt, vbi sese à culpis eximere, impossibile omninò est. quanquàm enim, donec in hoc seculo vitam agerent, id certè sperare poterant, quia conuersionis opportunitatem habebant: dehinc verò, si ad Inferos abeant, nulla eos iuuare poterit pœnitentia.*

In Armeno quodã, ac vetusto Codice miscellaneo, cui nullus est titulus, hæc leguntur: *Triplex hominum genus in Mundo reperitur. Alij enim sunt iusti; alij peccatores; alij inter hos medij. Qui ergo iusti sunt, statutum est, vt hinc ad Regnum Cælorum transeant. qui peccatores, in Infernum. pro medijs nullus assignatur locus. Item qui iusti, stabiles sunt in fide, spe, & charitate, ideòque & cum Deo vniti. qui peccatores, stabiles sunt in infidelitate, desperatione, & odio. qui verò*

me-

և կենդանութոյն զմարմինս պատառեն և
Գ ալ. յօշեալ. և անդամ անդամ փոյ_
3 տն քեւեռեալ: և յանանց յարդարու դա
տաւորէն պատժեալք, ՚ի հուր դեհե_
նին առաքեն․ այլ դու գոհացիր զնոյ.
զի քոյդ խոստովանութե կատարե_
ցաւ. և սաղմոսիւք և օրհնութեամբ
հարցն ընկալաւ:]

Դարձեալ ՚ի նոյն ճառընտրին գլուխն.
Ծդ. բրդ" ասէ մէ յոհան ոսկէբերան:
Եւ արդ՝ ուստի հաւանեցուցից զձեզ
ոչ գիտեմ: զայս ասացից. եթէ որդն նոցա
ոչ վախճանեսցի: և այլ միւսն, որ ասէ.
երթիցեն ՚ի հուրն յաւիտեան: և զմեծա
Դ տունն ածեալ ՚ի դժոխս. մի՞թէ և այն
4 սպառնալիք էին: եթէ ոք ոչ հաւա_
տայցէ. զսոդոմ զմտաւ ածիցէ: արդ՝
յայսմ ամենայնէ հաւանեցուցաք
զձեզ. եթէ գոյ գեհեան: զի եթէ նքա
տանջեցան. մեք ընդէր ոչ տանջիցիմք.
ապա զմի ինչ յայսպիսեացս ածցուք
զմտաւ. այլ երկիցուք, և զարհուրես
ցուք: քանզի մեզ շահ է և օգուտ հա_
ւանիլ. թէ գոյ գեհեան. և պատիւ. և
փառք ըստ հատուցման գործոց:]

Դարձեալ ՚ի նոյն ճառընտրին. Կ. երր"
գլուխն ասէ նոյն մէն ոսկէբերան: Լա_
Ե ցէք զնա, որք ՚ի դժոխս երթան. և զի
5 ոչ յոյս կացցէ նոցա. վա՜ աղ ասացէք
այնպիսեացն. որք մեղօք երթեալ իցեն
յանդ. ուր չիք հնար մերկանալ զմեղս
զի մինչ աստ էին, գոյր հնար, և ունին
կալութին բազում. որպէս թէ երբէք դառ
նալոց էին, և ապաշխարել լինելոց: բայց
եթէ երթայցեն ՚ի դժոխս. չիք հնար
օգնել ինչ յապաշխարութենէ:]

Դարձեալ ՚ի գիրս ինչ հայոց անանուն.
զոր ունէր մի ումն յաշակերտացն իմոց.
գրեալ էին բանքս այսոքիկ: Երեք ազգ
մարդիկ կան ՚ի մէջ աշխարհի: ոմանք

արդա_

արդարք . նմանք մեղաւորք . և նմանք
երկուց ընդ մէջ : Ամենայն , որք արդար զ
քն են . յաստուածն հաստատեալ են յար 6
քայութեն : այնք , որ մեղաւորք , ՚ի դը
ժոխս : իսկ որք ընդ մէջ . տատանին շփոթ-
ածոց : Եւ դարձեալ նոքա , որք արդար
քն են , հաստատեալ են հաւատով ,
յուսով , և սիրով . մի ոգով և միաւո
րեալ են ընդ այ : նոքա , որ մեղաւորքն
են , հաստատեալ են անհաւատութե ,
յուսահատութե , և ատելութե : իսկ
նոքա , որք երկուցն ընդ մէջ են . անհաս
տատեալ են և յերկուցունցն . և են ՚ի մէջ
պատերազմի . զի հրեշտակք ջանան է
արդարացուցանել . և դևք կամին մե 7
ղանչական առնել : Եւ դարձեալ նոքա , որ
սուրբք են և արդարքն . որպէս ասա
ցաւ . արդէնեւսկ միաւորեալ են ընդ
այ . նոցա վախճանն կեանք է , և յաւիտ
կան երանութի . զի տառապանք , զոր
կրեցին մարմնով , փոխեցաւ ՚ի հան
գիստ : նոքա , որ մեղաւորք են . նոյնպէս
միաւորեալ են ընդ սատանայի հոգւ
ով . և յորժամ վախճանին . ՚ի հանգըս
տութենէ մարմնոյն փոխին ՚ի յաւիտեան
տրտմութիւն և յանվախճան չարչա
րանս : իսկ նոքա , որք երկուցն ընդ ը
մէջ են . կարծեօք են . զի եթէ ՚ի մէջ 8
մեղաց մեռանին , նովին մեղօք դատին .
և եթէ ՚ի մէջ արդարութե , և զղջու
թե . նովիմբ դատին : Վասն որոյ ասէ
քն . արթուն կացէք . զի ոչ գիտէք երբ
տէր ձեր գայցէ :] Հայս վարդապետն որ
գրեաց զայսոսիկ . ոչ գիտաց զքննէլն
քաւարանին վասն երրորդ ազգին մար
դկան : բայց բաւական լիցի մեզ այն ,
զոր ասաց . թէ մեղաւորքն , յորժամ
վախճանին , ՚ի հանգստութենէ մար
մնոյն անցանեն ՚ի յաւիտենական տանջանս
դժոխոցն . և սուրբքն ՚ի յաւիտեան երանու

թեան

medij, instabiles sunt in vtrisq; rebus, & in medio pugnæ: siquidem Angeli eos iustificare conantur; Dæmones autem peruertere, & peccatores efficere. Itē qui sancti, ac iusti sunt, cum Deo, vt dictum est, sunt Vniti: ipsorumque mors vita est, & æterna beatitudo; quia tribulatio, quam in corpore passi sunt, versa est in requiem. qui peccatores, Vniti pariter sunt spiritu cum Diabolo; & quando moriuntur, à requie corporis in æternum migrāt mœrorem, ac sempiternos cruciatus. qui verò medij, in dubio sunt: si enim in peccatis decedant, per eadem peccata iudicantur; sin autem in iustitia, & cōtritione, iudicantur per easdem. quapropter, vigilate, ait Christus, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit. Armenus, qui hæc scripserat, Purgatorium pro tertio hominum genere ignorauit: sufficit interim quòd aliquas animas, statim vt egressæ fuerint à corpore, in Infernum, & æternos cruciatus aliquas etiam in Regnum Cælorum transituras, testatus sit.

In libro alio, cui titulus, *Concionum liber*, quem legi in Armeniorū Ecclesia Goride apud Iberiā Orientalem; refertur de Sacerdote quodā hæremita, quòd dum Missæ sacrificium offerret pro anima consanguinei, apparuit illi Defunctus, duobus circumligatus anguibus, qui pectus eius obmordebant; monuitque Sacerdotem, frustrà pro anima ipsius, quæ ad æternas Inferni pœnas damnata iam fuerat, offerri Sacrificium. Quòd sanè cùm legendum

obtu-

obtulissem eiusdem Ecclesiæ Parocho, Domno Minasi Armeno, credidit ille, quam suus adhuc liber testabatur, huius Articuli veritatem. Alia etiam exempla, huic similia, passim in Armenis leguntur libris, præsertim in Vita sanctorũ Patrum.

PROBATVR TERTIO Ex Patribus, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. IV.

IVstinus Martyr in Apologia 1. pro Christianis ad Senatum Romanum: *Ne verò*, ait, *quispiam dicat id, quod à Philosophis iactatur: Voces esse inanes, & terriculamenta, quæ à nobis de iniustis, in igne perpetuo eos torqueri, referuntur*. Item in Dialogo cum Tryphone: *Animæ iniustæ, & praua cruciantur, quòd eas esse, & excruciari, Vult Deus*.

Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 17. *Nam*, inquit, *& nunc animas torqueri penes Inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis, probauit Lazari exemplum*.

Cyprianus de laude Martyrij: *Sæuiens locus*, inquit, *cui Gehenna nomen est, magno plangentium murmure, & gemitu, & eructantibus flammis per horrendam spissæ caliginis noctem, sæua semper incendia camini fumantis expirat*, &c. *hos, quibus recusata Vox Domini, & imperia fuere contempta, disparibus coërcet exitijs*; &c.

Clemens Alexandrinus libro 1. Stromatum: *Supplicia post mortem*, ait,

ԺԵ թիւն , և յարքայութիւն երկնից ։
15 Որ ընդ՝ ի գիրս այս . քարոզեցիցէ կո
չեցեալ . որ կայր յեկեղեցին հայոց՝ ի
յաշխարհն վրաց՝ ի քաղաքն կորի , ըն
թերցեալ եմ հայ գրով զպատմու-
թիս զայս՝ ի մէջ միոյ քարոզի ։ եթէ
մինչ դեռ ճգնաւոր որ ոմն քահանայ մա
տուցանէր զպատարագ վս հոգւոյն
վախճանելոյ պապակցին իւրեան . երևեց
աւ՝ նմա մեռեալն աղքատացն շրջապատել
՝ի թևնաւ որ ոչ էր . որք խայտայէին զան
ձն նորա . և ծանոյց զքահանային . ե
թէ ընդ վայր պատարագէր վս հոգւ-
ա ոյն , որ դատապարտեալ էր՝ ի յաւիտեան
1 տանջանսն դժոխոց ։ Նա և՝ ի յայլ
գիրսն հայոց . մանաւանդ՝ ի յայսմ ,
որ հարանց վարք ասի . քաղուած այլ
պատմութիւն գտանին զայսպիսեացս ։

ԵՐՐՈՐԴ

Յուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն . զոր ընդունի եկեղեցին հայոց ։

Գլուխ . Դ .

Բ Սուրբ վկայն քն յուստինոս՝ ի
2 յառաջինն թուղթն առ առանեանն
հռովմայեցւոց վս քրիստոնէից գրէ
այսպէս ։ Բայց մի՛ ասասցէ ոք զոր և ա-
ղանդեն փիլիսոփայք . զոլ մնանի կցոց
և սուտ զարհուրանութիւն զաւա-
ցեալն՝ ի մէջ վս ամբարշտաց . թէ մի-
շտ տանջին հրով ։] Եւ դրեն՝ ի տրա-
մաբանութեան ընդ Տրիփոնի ասէ ։
Հոգիք անօրէնք և չարք չարչարին .
վս զի ած կամի զնոցա գոլն և չարչա-
րել .]

Տերտուղիանոս՝ ի . ԺԷ . րդ" գլխ յաղագս յարութեան մարմնոյ ասէ . Աղորդ մեծատանն օրինակն ցուցանէ . եթէ

հո-

հրդեհք չարչարեն ոյժմոյս ՚ի դժոխսն. Թէպէտ և մերկք են, և առանց մարմնոց :]

գ̄ 3

Այն կիպրիանոս ՚ի դովասանուԹեն մարտիրոսաց ասէ: ա՜հ հա՜ որ անեղին. գեհեան կոչեցեալ յորում է՛ մշտամած հառաչումն ողբոց, և լալումն աչաց, և տապապումն ՚ի տապոց ընդ զարհուրելի գիշեր աղջամղջին. մի՛շտ պանչիՉանելի բոցն հրոյ ՚ի բորբոքեալ հնոցէն արտաքսել. և զանազան տանջանօք չարչարէ զայնս. որք զանձայն կոչումն մերժեցին, և զանխոսնականն պատուիրանս արհամարհեցին :]

դ̄ 4

Այն կղէմէնԹոս աղեքսանդրացին ՚ի յառաջին գիրսն ստրոմատօն ասէ: Բարբարոսաց փիլիսոփայուԹիւնն, և քերԹողաց բանաստեղծուԹիւնն փոխեցին ՚ի մարգարէիցն զգիտուԹի տանջանաց և պատժոց. զոր կրեն յետ մահուն ամբարշտք :]

Այն եփրեմ խուրին ասորոյ ՚ի ճառն ննջեցելոց ասէ: Հաստատապէս հաւատացէք. եԹէ ՚ի դժոխս դատաստան է՛ և պատիժ անվախճան. և խաւար առանց լուսոյ. և գեհեան անմխիԹար. և որդ, որ ոչ ննջէ. և ողբ առանց լռուԹե. և կրճտումն անդադար. և վիշտ և նեղուԹիւն անբժշկելի :]

Ե 5

Այն հիլարիոս ՚ի մեկնուԹե. ծէ. երգ՚՚ սաղմոսին ասէ: Ոչ էր արժանի. զի առաջքան զժամանակն դատաստանին դադարեսցին մեղաւորք առանց պատժոց: այլ՝ ընդ պգայուԹե պատժոյ կենդանոյն կիզցէ զնոսա հուր՝ և առաջքան զյառնել ՚ի մեռելոց :]

Այն բարսեղիոս ՚ի մեկնուԹե. լգ. երգ՚՚ սաղմոսին ասէ: Իսկ՛ մահ մեղաւո-

րաց

ait, & pœnas, quæ igne luũtur, à Prophetis barbara Philosophia, & Musa poëtica surripuit.

Ephram Syrus in Serm. de ijs, qui in Christo obdormierunt: *Firmiter, ait, credite, apud Inferos iudicium esse, & sine fine supplicium, & tenebras omnis lucis expertes, & Gehennam inconsolabilem, Vermemque non dormiẽtem, & fletum absque silentio, & stridorem incessabilem, & tribulationem, atque angustiam incurabilem.*

Hilarius Enarr. in Psal. 57. *Neq; enim,* inquit, *suspẽso adhuc iudicij tempore quiescere peccatores sine pœna erat dignum. Viuentes itaque eos cum pœnæ scilicet sensu absorbebit ignis, etiã antequàm resurgant.*

Basilius in Psal. 33. *Mors,* inquit, *Peccatorum mala est: excipit enim illos supplicium, quemadmodũm Diuitem illum, qui induebatur purpura, & bysso.* Item Orat. 23. de futuro Iudicio: *Illud, quod in Parabolis dictum est: in profundum Inferni, denotat, quosdam esse in Inferno quidem, sed non in ima parte Inferni, qui longè mitius supplicium alijs subeunt. nec me existimes velim, veluti nutricem quandam terriculis te terrere, quẽadmodùm illæ pueros, cùm nimiũm lugent, consueuere; confictisque fabellis eos quietos reddunt. hæc enim non fabulæ, sed sermo verus, multò ante prædictus, dicit.* Idem asserit in Orat. 4. de pœnit.

Nyssenus Orat. 1. de Pauperibus amandis: *An nescitis,* inquit, *horum causa in sacro Euangelio poni, & commemorari exẽpla horrenda, & terribilia?*

*lia? non ne graues illius cruciatus, & Զ 6
gemitus recensentur, qui in bysso fuerat
enutritus? an non in malorum abysso
describitur coërceri?*

Ambrosius in epist. ad Roman.
cap. 5. *Si inter iustos*, inquit, *&
peccatores Chaos ingens erat; quantò
magis inter impios? Vt iustis esset refri-
gerium, & peccatoribus æstus, impijs
verò ardor: Vt ante Iudicium, quo
vnusquisque dignus erat, non lateret.*

Augustinus lib. 13. de Ciuit. Dei,
cap. 8. *In requie, ait, sunt animæ pio-
rum, à corpore separatæ: impiorum
autem pœnas luunt; donec istarum ad* Է 7
*æternam vitam, illarum verò ad æter-
nam mortem, quæ secunda dicitur, cor-
pora reuiuiscant.* Item lib. 12. de Ge-
nesi, cap. 34. *Quapropter animæ il-
lius latronis, cui dixit, hodie mecum eris
in Paradiso, non vtique Inferos præsti-
tit, vbi pœnæ sunt Peccatorum.*

Chrysostomus homil. de Diuite,
& Lazaro: *Frustrà*, inquit, *agis
pœnitentiam in loco, vbi non est pœni-
tentiæ locus. tormenta te cogunt agere
pœnitentiam, non mentis affectus.*

Cyrillus Alex. in Orat. de Exitu Ը 8
animæ: *Tunc*, inquit, *à sanctis Ge-
nijs derelictam* (hoc est, post exitum
à corpore) *prandunt æthiopes illi Dæ-
mones; & eam crudeliter verberantes,
deferunt in subterraneos Orci carceres,
&c. vbi lux nulla, neque mortalium
vita est, sed dolor sempiternus, mæror
infinitus, fletus perennis, dentium stri-
dor, perpetui & nunquàm sopiendi ge-
mitus: illic væ væ perpetuò: illic eheu:
illic vociferantur, nec est, qui succur-
rat; clamant, nec vllus est, qui libe-
ret.*

բայց չար է՛ ։ քանզի անկանին նոքա ՛ի պատիժ . որպէս և մեծատունն , որ զգեցեալ էր ծիրանիս և բեհեզս ։] Եւ դրձլ ՛ի . իդ . բրդ" ճառն յիշխ հանդերձեալ դատնին ասէ ։ Եղ յն որ յառաջնա ասացաւ . ՛ի խորս դժոխոց . ցուցանէ՝ զանձանս զոլ արդեօք ՛ի դժոխս . բայց ոչ ՛ի խորին կողմն դժոխոց . որք զդե-րագոյն պատիժ կրեն , քան զայլսն ։ Եւ մի՛ համարեր . թէ ես կամիմ զարհա-րեցուցանել զքեզ երկիւղիւք . որպ և սովորեն դայեակք առասպելաբանու-թեբ տալ զարհուրել և դադարել զմա-նկունս իւրեանց , յորժամ լան և ող-բան ։ քանզի այսոքիկ ոչ են առասպ-ելք . այլ բան ճշմարիտ , և նախասացե-ալ ՛ի վաղուց ։] Եւ զնոյն ասէ ՛ի ճառն դ̃ . բրդ" յիշխ ապաշխարութե ։

Սբն գրիգոր նիւսացին ՛ի յառաջին ճառն յիշխ սիրելոյ զաղքատս , ասէ ։ Միթէ ոչ գիտէք . զի մն պատճառ աղքատաց զոն ՛ի սէ աւետարանին ահաւոր և զարհուրելի օրինակք ։ ոչ մտաբէն յիշատակին անոր ողբք և սանջանք սաստիկք մեծատանն . որ ՛ի բեհեզս սնեալ էր ։ մի՛ թէ ոչ ասի . եթէ ՛ի յանդնդունդս մշտաց չարչարիւր ։]

Սբն ամբրոսիոս ՛ի մեկնութեն Ե . երդ" գլխոյ թղթոյն առ հռոմեցիս ասէ ։ Զի եթէ ՛ի մէջ արդարոց և մեղաւորաց վիհ մեծ էր . որչափ և առաւել ՛ի մէջ արդարոց և ամբարշտաց առ̃ զի արդարոց զովացութն եղիցի . և մեղաւորաց տապ . իսկ ամբարշտաց բորբոքումն ։ զի առաջ քան զդատաստանն յայտ լիցի . թէ որչափ իւրաքանչիւրն արժանի է՛ ։]

Սբն օգոստինոս ՛ի . ժգ . բրդ" գիրս յաղագս քաղաքին այ , յ . ը̃ . երդ" գլխն ասէ ։ ՛Ի մարմնոց ելեալ հոգիքն ար-

դա

դառնոց հանգչին 'ի խաղաղութե : Իսկ ամբարշտաց հոգիքն զպատիժս կրեն. տարոյ պալոց է' ժամանակին , յորում եւ արդարոց մարմինքն յառնիցեն 'ի կեանս յաւիտենականս . եւ ամբարշտաց 'ի մահ յաւիտենականս, որ առի մահ երկրորդ :] Եւ դարձ 'ի . Ժբ. կրդ" գիրս մեկնութե ծննդոցն 'ի . լդ. բրդ" գլխոյն ասէ : Յոր ժամ ասաց տէրն ցաւազակն . այս օր ընդ իս իցես 'ի դրախտին . ոչ եսառուր նման զգժոխս . յորում են տանջանք մեղաւորաց :]

Սէն ոսկէբէ բան 'ի ճառն յաղագս ղազարու եւ մեծատանն ասէ : Ինքնանիր եւ զուր առնէս զապաշխարութիւնն 'ի տեղւոջ . ուր ոչ գոյ տեղի ապաշխարութե : չարչարանք բռնադատեն ըզքեզ առնել զապաշխարութի . այլ ոչ ջերմեռանդութի մտաց :]

Սէն կիւրեղ աղէքսանդրացին 'ի ճառն յաղագս աւանդման հոգւոյն ասէ : Յորժամ հոգի մեղաւորին ելանէ 'ի մարմնոյն . Թողեալ լինի 'ի հրեշտակացն սրբոց . եւ ըմբռնեն զնա դեւք . եւ անողոր մատ հարկանելով եւ կապելով . ընկղմեն զնա յերկիր խաւարային . 'ի խորին տեղիսն անդրընդոց . 'ի ստորին բանտս դժոխոցն . ուր կան ներփակեալք հոգիքն մեղաւորաց ննջեցելոց . ուր ոչ գոյ լոյս ինչ եւ կեանք . այլ ցաւ մշտնջենաւոր , տրտմութի անվախճան , ողբք անդադար , եւ կրճտումն ատամանց : անդ են մշտնջենաւորական վայ եւ եղուկ . անդ աղաղակեն, եւ ոչ գոյ օգնական ոչ. կոչեն, եւ ոչ գտանի ազատիչ : անպատմելի են վիշտք , եւ անճառելի ցաւք հոգւոց անդ ներփակելոց :]

Եւ պարզապէս զնոյն ուսուցանեն որոգինէս 'ի ճառն . Թ . երդ" ի վերա ղեւտականն գրոցն : Եւսեբիոս կեսարացին 'ի . Ժա . գիրսն յաղագս աւետարանական պատրաստութե , 'ի . Ի . երդ" գլխն : գրիգոր նազանզացին 'ի յոտանաւոր ճառն յաղագս մարդկայնն բնութե : եւ այլ սբ հարք եւ վարդապետք եկեղեցւոյ . մանաւանդ սէն գրիգոր հռոմայ հայրապետ . որ 'ի . Դ . րրդ" գիրսն գիալոգոսաց , 'ի . Իը . երդ" գլխն ասէ : Որպէս զընտրեալսն ուրախացուցանէ երանութին . նոյնպէս հարկաւոր է' հաւատալ . եթէ 'ի յաւուր ելից մահուան հուրն չարչարէ զանարժանս :] Եւ 'ի յայլ գլուխս հետեւեալս պատմէ զբազում տեսիլս այնոցիկ . որք տեսին զհոգիսն ամբարշտաց 'ի չարչարանս դժոխոցն : Եւ զայլ համանման տեսիլս ճառէ բեդա քահանայն 'ի . Ե . երդ" գիրս պատմութե 'ի . Ժգ . րրդ" գլխն :

Առ դր̃ առարկութեց հակառակորդացն պատասխանատուեսցուք 'ի յետագայ վիճաբանութեն :

Թ 9 *ret. non potest illa rerum angustia explicari: non possunt lingua dici dolores illic iacentium, & conclusarum animarum.*

Idem denique docent, Origenes homil. 9. in Leuit. Eusebius Cæsariensis de Præparatione Euangelica lib. 11. cap. 20. Nazianzenus in Carm. de Natura humana, & alij Patres, præsertim Gregorius, qui libro 4. Dialog. c. 28. *Sicut Electos, ait, beatitudo lætificat; ita credi necesse est, quòd à die exitus sui ignis Reprobos exurat.* Et cap. 30. 31. 32. 37.
Ժ 10 & 38. multas refert visiones eorum, qui animas impiorum in Infernis viderunt cruciatibus. Alias etiam similes visiones narrat Beda lib. 5. histor. cap. 13. & seq.

Ad Obiectiones Aduersariorum respondebimus in quæstione sequēti.

ԱՐԴ ԹԷ ՀՈԳԻՔՆ ՍՐԲՈՑ ԵՆ ՅԵՐԿԻՆՍ

Եւ փառաւորին՝ ի յարքայութեանն երկնից։

ԵՒԹՆԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

առաջարկի երկու կարծիք, և լուծումն վիճաբանութեան։

Դրական. ա.

VTRVM ANIMAE SANCTORVM Sint, & glorificentur in Cælo.

QVAESTIO INTER ARMENIOS SEPTIMA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quæstionis.

§. I.

Ուրանան վարդապետք վերոգրեալ ա
սոսա վիճաբանութեանց . և I
ուսուցանեն, զհոգիսն
սրբոց ոչ կալ ընդ քրիստոսի
'ի յերկինս. եթէ ոչ զկնի
նի աւուր դատաստանին. բայց 'ի միոյ
Վանական վարդապետէ. որ 'ի գիրս
վ... հոգւոց ... թէպէտ և մոլորի
ասելով, զհոգիսն ամբարշտաց
լինել 'ի յօդս. և զկիսաարդարս
... ընդ ութերորդ կամարաւն երկնից։
...յն ... , զհոգիսն սրբոց
... ընդ քրիստոսի 'ի վերին երկինս. զոր և ս
հուա

NEGANT Magiſtri Armeniorum ſupracitati quæſt. 3. 4. 5. & 6. n. 1. ac docent, has animas non futuras ſimul cum Christo in Cælis, niſi poſt diem Iudicij: vno excepto Vanachano, qui in tract. de locis anim. quāuis erret collocando animas impiorum in aëre, & mediocriter iuſtas ſub octaua ſphæra Cælorũ; aſſerit tamen, ſanctorũ animas eſſe nunc in Empyreo vnà cum Chriſto, & Angelis: de illarũ verò glo-

gloria nihil dicit. Ad hanc autem assertionem inductum se fatetur, tum ex quibusdam sacræ Scripturæ locis, tum ex Patribus, quos ibi citat, Græcis, & Armenis: cuius quidem verba adducentur infra suo loco. Negarunt etiam, Sanctos esse in Cælo, Tertullianus libro 4. cõtra Marcionem, cap. 34. & alibi: Lactantius lib. 7. diuin. instit. cap. 21. Correrij, vt refert Guido de hæresibus: & idem nunc sentiunt plerique Orientales. Բ 2

AFfirmãt verò Armeni Patres Catholici; qui firmiter credunt, Sanctos nedum esse in Cælis, sed etiam ibi cum Christo regnare, ac beatitudine frui. Definitum hoc specialiter fuit ab Innocentio III. cap. quod incipit: *Apostolicam*, tit. *de Presbytero non baptizato*: ac post illum etiam à Clemente IV., Nicolao IV., Benedicto XI., & Concilio Florentino, vt dictum est quæst. 5. num. 20. ac denique idem confirmauit Generalis Synodus Tridentina, sess. 25. in Decreto de Inuocatione Sanctorũ; vbi docet, *Sanctos in Cælo vnà cum Christo regnare, & æterna felicitate frui*. Գ 3 Ա 1

AFFIRMATIVA
Sententia

PROBATVR PRIMO
Ex sacris Scripturis.

§. II.

LVcæ 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis; vt, cum defeceritis* (hoc est, in morte), reci-

հաստատուն վկայութ է ամենաշնորհ գրոց և սրբոց հարցն յունաց և հայոց: արդ ըստ քանոնացն վարդապետաց ուսուցանէ 'ի նոյնս: զոր և այլ հերձուածողք. որք ասեն չհոգիս սրբոց արդարոց երկնից. մանաւանդ կոռնելիոսականքն. որպ պատմէ գոյանան 'ի գիրսն յիշխ հերձուածոց. և այլք ոմանք յարևելցիք.

ԻՍԿ սուրբասեղն այլ հայք ուղղափառք. և հաստատապէս ուսուցանեն, ոչ թէ միայն զհոգիս սրբոց գոլ այժմ յերկինս. այլ և փառաւորել անդ և ընդ քն թագել: Եւ այսպ հաստատեցաւ 'ի սեաղան հայրապետաց հռովմայ. և յընթհանրական սէ ժողովոյս փլորէնցիոյ. որպ 'ի վերոյ ասացաւ 'ի վիճաբանութեն .Ե. երր: Նա և վերջին հաստատեցաւ յետոյ 'ի եկեղեցական սէ ժողովս տրիդենթոյ, ասելով. Հոգիք սրբոց ընդ քն թագեն յերկինս. և յաւիտեան երանութէ ուրախանան:]

ՍԱՏՐՐԱՀԱՍԱԿԱՆ
ՎՃԻՌՆ

Յուցանի վկայութեամբք
ամենաշնորհ գրոց:

Պրակք · Բ:

ՍՈւրբ աւետարանիչն ղուկաս 'ի. ԺԶ. երր' գլխն գրէ. Արարէք ձեզ բարեկամս 'ի մամոնայէ անիրաւութեն. զի յորժամ պակասիցէք (. այ. մահուամբ) ընկալցեն զձեզ 'ի յարկս յաւիտենականս:] Եւ գլխ 'ի .ԻԳ. երր' գլխն գրէ: Այս օր ընդ իս եղես 'ի դրախտին;] այ. այս օր ընդ իս երանեալ եղես, և փառօք պայծառ:

Այլ. այս եղելոց վկայութիւնս պա-

տառ

տասխանեն ոմանք ՚ի հակառակորդա
ցն . և ասեն . Թէ քս խոստացաւ զն երկ Բ
րաւոր դրախտին . յորում եղեալ եղե 2
ադամ : Բայց ոչ իրաւ է . նախ՝ զի ոչ
ինչ օգտութի լինէր հոգւոյն աւազա
կին առատութի պտղոցն և այլոց մար
մնաւոր բարեացն դրախտին այնո
րիկ : Երկրորդ՝ զի երկրաւոր դրախ
տն քստ ընդունելի վարդապետութէ
բազում վերջպետաց ՚ի ժամանակին Ջր
հեղեղին աւերեցաւ : Երրորդ՝ զի քս
խոստացաւ աւազակին զհաղորդու
թի իւր , ասելով . ընդ իս եցես ՚ի դրա
խտին : Բայց ինքն ոչ գնաց ՚ի յերկրա
ւոր դրախտն : Եւ չորրորդ՝ զի խոս Գ
տումն քս պարտ էր յարմարել խնդրու 3
ածոյն աւազակին . իսկ աւազակն խն
դրեալ էր ՚ի քէն , ոչ թէ զերկրաւոր
դրախտն , այլ զթգաւորելն ընդ նմա . ասե
լով . յիշեա զիս յորժամ գայցես յար
քայութիւն քո . ապա ուրեմն քս խոս
տանալով նմա զդրախտն , խոստա
ցաւ զարքայութին իւր . այս . զյաւտկան
երանութի : Իմանի ուրեմն աստ հո
գևոր դրախտ . այս . փառք սրբոցն . ո
րոյ աստուեր և նշան էր երկրաւոր դրա
խտն . և զորմէ խօսեցաւ սբ առաքեա
լպօղոս յ . բ . կոր" կորնթ . ժբ . կոր"
զկնին ասելով . Թէ ինքն ափշտակեցաւ Դ
՚ի դրախտն . այս . մինչ և յերրորդ եր 4
կինս :

Ուրեմն ՚ի գործոց առաքելոցն . է .
երր" գլխ . սբն ստեփաննոս եսես զփա
ռս այ , և զյս , զի կայր ընդ աջմէ այ .
և ասէ . ահաւ տեսանեմ զերկինս բացեալ .
և զորդի մարդոյ , զի կայր ընդ աջմէ
այ :] Արդ վնէր եսես զայդ . եթէ
ոչ զն նմանայոյ . զի երկինք . որ յառ
աջ էր փակեալ . յետոյ բացաւ չարչա
րանօքն քի . և ցուցաւ նմա , որպէս
զի

recipiant vos in æterna tabernacula. Item eiusdem cap. 23. dicit Dominus Latroni: *Hodie mecum eris in Paradiso.* id est, hodie mecum eris beatus, & gloria coronatus.

Respondent ad secundum hunc locum prædicti Magistri; Christum loquutum esse de Paradiso terrestri, in quo Adam positus fuerat. Sed contra primò: Quid enim Latronis animæ profuisset abundare pomis, cæterisque corporeis illius Paradisi delicijs? Contra secundò: quia Paradisus terrestris probabiliùs censetur iam aquis Diluuij perijsse. Cõtra tertiò: quia Christus promisit etiam Latroni consortium suum, cùm ait: *mecum eris in Paradiso.* ipse autẽ non se transtulit in Paradisum terrestrem. Contra quartò: quia promissio Christi debebat respondere petitioni Latronis: Latro autem petierat, non Paradisum terrestrem, sed vnà cum ipso Christo regnare, cùm dixit: *Memento mei, cùm veneris in Regnũ tuum*: ergo Christus, promittendò illi Paradisum, Regnum suum promisit, id est, summam, & æternam felicitatem. Intelligitur ergo hìc Paradisus spiritualis, hoc est, gloria Beatorum; cuius terrestris Paradisus figura fuit; & de quo loquitur Apostolus 2. ad Cor. 12. cùm dicit, *se raptum fuisse in Paradisum*, videlicet suprà tertium Cælum, vt anteà explicauerat.

Actorum 7. Stephanus morte imminente, *vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, & ait: ecce video Cælos apertos,* &c. Cur autem

tem hoc vidit, nisi vt intelligeret,
5 Cælum, anteà clausum, per Christi mortem reseratum fuisse, sibique patere, vt statim post obitum in illam gloriam reciperetur à Domino? ideo exclamauit dicens: *Domine Iesu suscipe spiritum meum.*

2. Ad Cor. 5. *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationē ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in Cælis: Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de Cælo est, superindui cupientes, si tamen vestiti, & non nudi inueniamur.*
6 *nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati; eoquòd nolumus expoliari, sed superuestiri vt absorbeatur, quod mortale est, à vita.* Quid est hoc, quòd ait Apostolus? nisi, si vita hæc mortalis perit, habemus statim aliam longè meliorē in Cælo. Vndè bonum est, citò mori in hoc Mundo, vt citò viuamus in Cælo. Non enim ait, postquàm induti fuerimus corpus immortale in die Iudicij; sed post dissolutionem terrestris domus nostræ, id est, cor-
7 poris mortalis, vt absorbeatur, quod mortale est, à vita, habemus statim domum, non manufactam, æternā in Cælis, de qua Ioann. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Et iterùm: *Vado parare vobis locum.* Et Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Ac denique idem Apostolus paulò antè in fine capitis 4. dixerat: *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue, tribulationis nostræ, supra modū in sublimitate æter-*

num

Ե զի յետ մահուան ընկալցի 'ի անձն 'ի նոյն
փառսն : Վ՛ն որոյ կարդայր , և ասէր .
Տ՛ր յ՛ս ընկալ զհոգի իմ :

Պօղ՛ղ 'ի յերկրորդ թուղթն առ
կորնթացիս . Ե . երր՛ գլուխն ասէ այօ
ղոս: Գիտեմք , զի եթէ երկրաւոր
տաճար շինուածոյս մերոյ քակտես
ցի . շինուած յա՛յ ունիմք տաճար
առանց ձեռագործի յաւտկան յերկինս:
և ընդ այս հառաչեմք . քանզի զբնա
կութիւն յերկնից փափագեմք զգենուլ .
միայն թէ յորժամ զգենուցումք ,
ոչ մերկ գտանիցիմք : քանզի որ եմք
ընդ յարկաւս ընդ այսուիկ , հառաչ
Զ կամք ծանրացեալք . զի ոչ կամիմք մեր
կանալ . այլ զայսն 'ի վ՛ր այսր զգենուլ .
զի ընկղմեսցի մահկանացուս 'ի կենաց
անտի :] Ծ՛ր . գիտեմք , զի եթէ կենցաղս
այս մահկանացու կորնչի . ունիմք փու
թով զայլ կենսս անմահ 'ի յերկինս: Վ՛ն
որոյ լաւ՛ է՛ շուտով մեռանիլ աստ . զի
շուտով կեցցուք յերկինս: ԱՌԷն . ոչ
ասէ . յետ աւ՛ուր դատաստանին . այլ յետ
քակտելոյն երկրաւ՛որ շինուածոյս մե
րոյ . Ծ՛ր . յետ մահուան . զի ընկղմեսցի մա
հկանացուս 'ի կենաց անտի . շինուած
Է յա՛յ ունիմք յաւտկան յերկինս . զորմէ
ասի 'ի յհու . ԺԴ . երր՛ գլ՛ . 'ի տան հօր
իմոյ օթևանք բազում են : Եւ դարձ՛լ
ասի . երթամ զի պատրաստեցից ձեզ
տեղի: Եւ 'ի մթա՛ի . ԻԵ . երր՛ գլ՛ ասի .
մուտ յուրախութի՛ն տ՛ն քոյ : Եւ յե՛տ
նոյն առաքեալն պօղոս սակաւ՛ մինչ առա
ջագոյն գրեալ էր . Զի առժամեայս յա
ճախութի թեթևնեղութեա մերոյ 'ի
յաւտկան առաւ՛ելութի՛ն զմեծութիւն
փառացն գործէ 'ի մեզ :

Պօղ՛ղ յետ այսորիկ ասէ պօղոս :
Գիտեմք . եթէ որչափ յամեմք աստ ,
օտարանամք 'ի տնէ : զի հաւ՛տովք

գնամք

գնամք. եւ ոչ տեսանելեաւ : այլ համարձակիմք, եւ առաւել եւս հաճեալ եմք, ելանել 'ի մարմնոյ աստի. եւ մտանել առ տր̄ :] Եւ հաւ յայտապէս ասէ. եւ թէ որչափ յամիմք 'ի մարմնի աստ. օտարանամք 'ի տն̄է : ապա ուրեմն յետ ելանելոյն 'ի մարմնոյ աստի ոչ եւս օտարանայցեմք 'ի տն̄է : քանզի եռեակ է կացութիւն արդար հոգւոյն : առաջինն է 'ի կեանս այսմիկ. յորում հոգի օտարանայ 'ի տն̄է. այլ ոչ 'ի մարմնոյ : երկրորդ 'ի հանդերձեալ կեանսն յետ յարութեան. յորում ոչ օտարանայցէ 'ի մարմնոյ, եւ ոչ 'ի տն̄է : եւ երրորդ 'ի հանդերձեալ կեանսն առաջ քան զյարութիւն. յորում հոգին օտարանայ 'ի մարմնոյ, այլ ոչ 'ի տն̄է : եւ զայսմանէ խօսի այժմ սբ̄ առաքեալն ասելով. համարձակիմք, եւ առաւել եւս հաճեալ եմք, ելանել 'ի մարմնոյ աստի. եւ մտանել առ տր̄ :

Ի թղթն առ Եփեսացիս. դ. րորդ" գլուխն ասէ: Թէ ելեալ 'ի բարձունս. եւ գերեաց զգերութիւն :] Եւ զորդ 'ի բարձունս ասելով, իմանայ զվերնագոյն երկինս. որպէս եւ զկնի սակաւուց բացայայտէ. եւ ասէ. Թէ որ էջն, նոյն է եւ որ ելն 'ի վերոյ քան զամ երկինս : Ուստի եւ յանդ էած ընդ իւր զհոգիս սրբոց հարցն, որք էին կալանաւորք 'ի գոգն աբրահամու. եւ այսպէս գերեաց զգերութիւն. որպէս եւ մեկնեն սմ սբ̄ վարդապետք. մանաւանդ սբ̄ն ամբրոսիոս 'ի մեկնութեան. դ. րորդ" գլխոյն առ Եփեսացիս. եւ սբ̄ն ձերոնիմոս 'ի վր̄ նոյն գլխոյն. եւ սբ̄ն ուղեբեկան յ. է. կրդ" ճառն յիշա երրորդութեան. եւ ընդ փիլոնոս 'ի մեկնութեան հաւատամքին. եւ այլ մեկնիչք. Եւ զնոյն ասէ սուրբ աշակերտն քի̄ Թադէոս 'ի քարոզն առ

արքայն

num gloriæ pondus operatur in nobis.

է 8 Ibidem paulò post: *Audentes igitur semper, & scientes; quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus, & non per speciem. audemus autem, & bonam voluntatem habemus, magìs peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominũ.* Donec sumus, inquit Apostolus, in hoc corpore, peregrinamur à Domino: ergo postquàm egressi fuerimus ab hoc corpore, non vtique à Domino adhuc

թ 9 peregrinabimur. Triplex enim status animæ reperitur: primus in hac vita, in quo peregrinatur illa à Domino, sed non à corpore: secundus in alia vita post resurrectionem, in quo non peregrinabitur nec à corpore, nec à Domino: tertius tandem in alia vita ante Resurrectionẽ, in quo peregrinatur anima à corpore, sed non à Domino; de quo modò loquitur Paulus, dicens: *Bonam voluntatem habemus, magìs perigrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.*

ժ 10 Ad Ephes. 4. *Christus ascendẽs in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Per vocem, *altum*, intelligit Apostolus summum Cælum: quarè paulò post exponit se dicens: *Qui descendit, ipse est & qui ascẽdit super omnes Cælos.* Illuc ergo animas sanctorum Patrum, quæ in Lymbo detinebantur captiuæ, secum adduxit; vt interpretatur S. Ambrosius, alijque Expositores, in hunc locum; nec non S. Hieronymus in illud eiusdem capitis 4. *Descẽdit in inferiora terræ:* idem docuit Thaddæus, Christi di-

R sci-

ſcipulus, in Cõcione ad Abagarum, Armeniorum Regem, vt refert Euſebius lib. 1. hiſt. cap. vlt. idemque Ruffinus Aquileieſis in Symb. Apoſtol., Ioannes Chryſoſtomus de Trinit. Orat. 2., & communiter ſancti Patres. Quod etiam longe antè Michæas cap. 2. prædixerat inquiens: *Aſcendet enim pãdens iter ante eos: diuident, & tranſibunt portam; & Dominus in capite eorum.* Vndè apertè conuicitur illud Vartani Pſeudomagiſtri mendacium, qui hæc Armenijs ſcripta reliquit: *Communis traditio eſt, animas, quas Chriſtus ab Inferis liberauit, nõ in Regnum Cælorũ, ſed in Paradiſum abijſſe:* pro Paradiſo intelligens vel illum, in quo poſitus fuerat Adam, vel fortaſsè potiùs locum quendam felicitatis in parte aëris ſuperiori; cùm alibi dixerit, omnes animas vſque ad diem Iudicij in aëre detineri. ſed puto, vetularum, & non ſanctorum Patrum, communem dixiſſe eam traditionem; quam vel Vanachanus ipſe Armenus Pſeudomagiſter in tract. de loc. animar. refellit, dicens: *Inſipientium quidem eſt dictum illud, animarum ſcilicet mãſionem eſſe in Paradiſo terreſtri: cùm habitatio corporea ſpiritibus incorporeis incongruens ſit.*

Ad Philip. 1. *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto.* Dum Chriſtus in Cœlis eſt, fruſtrà hoc deſideraſſet Apoſtolus, ſi eius anima expectare alibi debuiſſet finale Iudicium, vt cum Chriſto iungeretur, & illud aſſequi poſſet, quod promiſerat idem Dominus, dicens Ioann. 12. *Vbi*

արքայն հայոց աբգարու . ըստ որում
Ժա 11 ճառէ եւսեբիոս կեսարացին յառա-
ջին գիրսն պատմութե՛, ՚ի յետինն գլխն:
Եւ զնոյն յառաջ մարգարէացաւ մի-
քիաս յերկրորդ գլխն. ասելով. Թէ համ
բարձցի բանալով ճանապարհ առա-
ջի նոցա . եւ անցցէ Թ͞գւն նոցա առա-
ջի երեսաց նոցա . եւ տէր առաջնորդես
ցէ նոցա :] Վ͞ն որոյ յայտնի սուտ է՛
աղանդոյն վարդանայ . որ այսպէս գրե-
աց := Հասարակ խօսք է՛ . եԹէ հոգիք,
զորս ք͞ս ՚ի դժոխոցն աղատեաց, յարքա
յութի ոչ գնացին , այլ ՚ի դրախտն :]
Եւ վ͞ն դրախտին իմանայ կամ զայն դրա
Ժբ 12 խտն , յորում եդեալ եղեւ ադամ . եւ
կամ Թերեւս զայլ տեղի ուրախութե
՚ի վերին կողմն օդոյ : վ͞ն զի յայլ ու-
րեք գրեաց . եԹէ ամ͞ հոգիք ՚ի յօդս
կան մինչ եւ ցօրն դատաստանին : Բայց հա-
մարիմք, Թէ վարդան հասարակ խօսք
կոչէր զառասպելիս պառաւանց. եւ ոչ
՚ի դրոց հարցն սրբոց: զի զնա եւս յան
դիմանէ դոչիկ վանականն ՚ի ճառն հո-
դեկայանաց . եւ ասէ : կարծիքն այնո-
ցիկ , որք ասեն . զհոգիս կալ ՚ի դրախ
տին, տգիտացն է՛ ասացեալ : զի կայա
Ժգ նք մարմնաւոր անմարմին հոգւոյն չէ՛
13 պիտոյ :]

Պ͞ղոս առ փիլիպեցիս յառաջին
գլխն ասէ : զինչ ընտրեցից , զայն ոչ
գիտեմ. նեղեալ եմ յերկոցունց. զցանկ
կալն ելանել, եւ ընդ ք͞ի լինել , առա-
ւել լաւ համարիմ:] Արդ՝ եԹէ պա-
րտէր հոգւոյն պօղոսի մնալ մինչ եւ
ցօրն դատաստանին արտաքոյ երկնից, ուր էր
ք͞ս . ապա՛ ՚ի զուր ցանկանայր առաքեալն
շուտով ելանել վ͞ն լինելոյ ընդ ք͞ի . եւ
հասանելոյ առ այն, տեղի. զոր նոյն քրի
ստոս խոստացաւ ՚ի յոհաննու. Ժբ .
կրդ՛՛ գլխն ասելով . Թէ ուր եմ ես .

ego | անդ

անդ և պաշտօնեայ իմ եղիցի :] Յո . ժբ . Ժդ
րայ երկնից :

Պօղոս առ Եբրայեցիս . Դ . որոյ 14
գլխոյն ասէ : եթէ մեք մտանեմք ՚ի հան
գիստն . որք հաւատացաքս :] Եւ ըստ
կնի սակաւ ոց դրոյլ ասէ: Եւ արդ՝ քանզի
զի արգելան ոմանք մտանել ՚ի նա : և
որոց յառաջագոյն աւետարանեալն
էր . չմտին վն անհաւատութեն :] ոչ
ասէ նէքեանն . այլ ոմանք . ասէ . արգե
լան մտանել : և ոչ քամ չմտին . ասէ .
վն անհաւատութեն . այլ ոչ վն չհա
սանելոյ առ օրն դատաստանին : այլ ու
րեմն հաւատացեալքն և սուրբքն ոչ Ժե
արգելան մտանել . այլ մտին և մնա
նեն յետ մահուանն քի : 15

Պօղոս առ նոյն Եբրայեցիս , Թ .
երորդ գլխոյն ասէ : Զայս ցուցեալ հո
գւոյն սրբոյ . մինչ չև յայտնեալ էր ճա
նապարհ սրբութեանց . քանզի դեռ ա
ռաջին խորանն ունէր զհաստատու
թիւն . որ է՛ առակ ժամանակին , որ
առաջի կայր :] Այսինքն . ոչ ասէ . թէ
որ է՛ առակ ժամանակին , որ առաջի
կայ : այլ ասաց . որ առաջի կայր :
Որով քանզի ցուցանէ . եթէ ՚ի ժա
մանակին հին օրինացն ոչ կարէին սրբքն Ժզ
մտանել յարքայութիւն երկնից . որպէս և 16
ոչ կարէին քահանայքն և ժողովուրդն
մտանել ՚ի սրբութիւն սրբութեանց . որ
էր օրինակ երկնային սրբութեան : իսկ
յետ պատառելոյ վարագուրին մա
հուամբն քի . այսինքն յետ բանալոյ ճա
նապարհի և դրանն երկնից . շուտով
յայտնեցաւ եղև սրբոցն ճանապարհ և
մուտ ՚ի յերկնային սրբութիւն : Որպէս
անի կրկնեալ սնոտրէն պօղոսն ՚ի նեբրայ
դրՃլ ասէ : Եւ վն այնորիկ նորոյ ուխ
տին է՛ միջնորդ . զի յորժամ մահ լի
նիցի ՚ի փրկութի վն առաջին ուխտին
յանց

ego sum, illic & minister meus erit.

Ad Hebræos 4. manifestè idem Paulus affirmat, quosdam in æterná Cælorum requiem nunc introire, dũ ait: *Si introibunt in requiem meam: quoniam ergo superest introire quosdam in illam: & ij, quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatem.* Non dixit: non introierunt, quia non dum peruenerant ad diem Iudicij: sed solùm, *propter incredulitatem*: quia, si iusti, ac fideles fuissent, in eandem vtique requiem vnà cũ alijs Sanctis post Christi mortem introissent.

Ad Hebr. 9. *Significante Spiritu sancto, non dum propalatam esse Sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.* Quibus verbis significatur, tempore veteris Testamenti non potuisse Sãctos ingredi Cælum; quemadmodùm nec poterant Sacerdotes, & populus ingredi Sancta Sanctorum, quæ erat figura Sanctuarij Cælestis. At postquàm Christus sua morte Tabernaculi velum perrupit, id est, viam ad Cælum aperuit, statim animabus sanctis patuit ingressus ad cæleste Sanctuarium: vndè subdit Apostolus: *Et ideò noui Testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis.* Et iterùm cap. 11. *Sancti per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt repromissiones.*

Ad Hebr. 12. *Accessistis ad Sion montem, & Ciuitatem Dei viuentis,*

Ierusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam Primitiuorum, qui conscripti sunt in Cælis, & spiritus iustorum perfectorum. Audi, Ecclesiam Sanctorum, & iustorum perfectorum esse iam in cælesti Ierusalem.

Apocal. 7. *Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & vnde venerunt?* Et responsum fuit: *Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & dealbauerũt eas in sanguine Agni: ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die, ac nocte in Templo eius.* Sunt igitur Sancti in Cælo, quod est Templum, & Thronus Dei, iuxta illud Matth. 23. *Qui iurat in Cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super illum.*

PROBATVR SECVNDO Ex Patribus, & Scripturis Armenis.

§. III.

CHuoscich Vanachanus, in tractatu de loc. anim. referens communem hac de re Patrum sentẽtiam, ait: *Orthodoxi Ecclesiæ Doctores, videlicet magnus Andreas, eiusq; consentanei, S. Irenæus, Epiphanius, & Basilius; nec non ex Magistris nostris Gregorius Schieuerrensis in Serm. de Asũptione Deiparæ Virginis, Nierses Patriarcha in Serm. de obitu Ioannis, & Calistratus Martyr; quibus cum concordãt etiam alij Doctores omnes; asserunt, eos, qui reliquerunt omnia, & sequuti sunt Christum, quibus* Domi-

յանցանաց . զա՛ռաջնոյ անդրանկացն հրամ՛աի
Ժէ բեալքն ՚ի ժառանգութիւն յաւէտ :] Եւ
17 ՚ի . Ժա . գլխոյն դրեալ է : Որք հաւ՛ա
տովք պարտեցին զթագաւորութիւն.
գործեցին զարդարութիւն . հասին ա՛
՛ւետեաց :]

Դարձեալ առ նոյն եբրայեցիս . Ժբ . կրդ" գլուխն ասէ : Այլ մատուցեալ էք ՚ի սիոն լեառն . և ՚ի քաղաք այ կենդանւոյ յէմ երկնային . և ՚ի բիւրաւոր բանակս հրեշտակաց . և յեկեղեցին անդրանկաց գրելոց յերկինս . և յոգիս արդարոց կատարելոց :] Եւ հա՛յւր . Թէ որպէս եկեղեցին սրբոց և արդարոց կատարելոց է՛ այժմ ՚ի յերկ
Ժը
18 նային երուսաղէմ :

Դարձեալ ասէ անեսին յ . Է . երդ" գլուխն . Սոքա, որ զգեցեալ են զհանդերձս սպիտակս, ո՞յք են . և կամ ուստի գան : Եւ պատասխանի ետ : Սոքա են որ գան ՚ի վշտաց մեծաց . և լուացին զպատմուճանս իւրեանց . և սպիտակացուցին արեամբ գառինն . վա՛ յսորիկ են առաջի աթոռոյն այ . և պաշտեն զնա զտիւ և զգիշեր ՚ի տաճարին նորա :] Ուրեմն սուրբ են այժմ
ա̄ սրբքն ՚ի յերկինս . որ է՛ տաճար և ա՛
I թոռ այ . ըստ այնմ մ.Ժաի . իգ . երդ" գլխոյն . Թէ որ երդնու յերկինս . երդնու յաթոռն այ . և յայն որ նստի ՚ի վ̄ր նր :]

ԵՐԿՐՈՐԴ

Յուցանի վկայութբ հարցն և գրոցն հայոց :

Գլուխ . Գ .

ԳՈՉԻԿ վանականն ՚ի ճառն յղ̄փ հոգեկայանաց ասէ այսպէս : Որք ուղիղ դաւանեցին վարդապետք եկեղեցւոյ . որպէս մեծն անդրէաս, և համախոհ

մախոհքն մին որքն եղինա, եպիփան, Բ 2
եւ բասիլիոս. այլ եւ 'ի մերոց վրդ͞պտաց
սկեւռացին գրեգոր 'ի փոխումն ած-
ածնին. եւ հյրպ͞տն ներսէս 'ի հանգիս
ան յհու. եւ կալխատրատոս վկայն.
որոց համաձայնին ա͞մ վրդ͞պաք. ասեն.
եթէ նոքա, որք թողին զա͞մ. եւ զնա
ցին զհետ քն. որոց խոստացաւ զհա
րիւրապատիկն աստ. եւ զկեանս յա͞ւ
կանս. զսն 'ի յերկնային խորանս անմա
րմնոց 'ի զանազան օթեւանս լուսոյ:]
Եւ դզ͞լ 'ի ներքոյ ցուցանէ եւ զինքն ըն
դունել զնոյն վրդ͞պետութին. եւ ասէ.
Հոգիք սրբոց կատարելոցն 'ի վեր են Գ
քան զդասս հրեշտակաց մերձ քն որպ͞ 3
առ քահանայապետ. եւ անդամք առ
գլուխն. եւ որդիք առ հայր: որպ͞ աղօ
թէր եւ ասէր. կամիմ զի ուր եմն եմ.
անդ եւ պաշտօնեայն իմ եղիցի: Եւ
կատարեալ է՛ կամքն քի. զի այժմ հո
գւով են առ նմ. եւ յետ յարութեն
հոգւով եւ մարմնով: եւ այն է՛ քաղաք
այ եւ վերին եմ͞: անդ ժողովեցան առա
քեալք, եւ մարգարէք, եւ այլ սբք, մինչ
եւ 'ի միւս անգամ գալստեանն քի. եւ առ
քա՛ գան 'ի դատել զհրեշտակս եւ զմար
դիկս ըստ առաքելոյն:] Մինչ եւ ցաստ Դ
վանականն ասէ: 4

Ղ—րզ͞լ 'ի ճառընտրին հայոց. ժը.
Երդ" զլխն ասէ յոհան մանդակունե
ցին: Մեահ չար այնոցիկ. որք անողորմ
ձեռնակապով յարգելանոցս անկանի
ցին. եւ տոկմահ կորընչին: այլ դու
մխիթարեա, եւ գոհացիր զա͞յ. զի քոյդ
հանգստեամբ վաղճանեցաւ. եւ օրհ
նութբ փառաւորեցաւ. եւ սաղմո
սիւք եւ քահանայական աղօթիւք յեր
կինս ուղարկեցաւ. եւ հանապազ օրհ
նի եւ յիշատակի: Եւ արդ 'ոչ իցէ. որ
այնչափ անշնորհք իցէ. եւ սատանայա
կան

Dominus promisit cẽtuplũ in hac vita, & vitam æternam in alia, esse nunc in cælestibus tabernaculis, in diuersis mansionibus lucis. Quam etiam sententiam seipsum sequi, paulò post affirmat, dicens: *Animæ igitur Sãctorum perfectorum resident in Cælo super ordines Angelorum apud Christum, tãquàm Sacerdotes apud Pontificem, & membra apud caput, & filij apud patrem: quod ipse Christus anteà petierat, dicens: Quos dedisti mihi, volo, vt vbi sum ego, & illi sint mecum. & expleta planè fuit Christi voluntas; quia nunc cum illo sunt secundùm animam; post resurrectionem verò & anima erunt, & corpore. & illa quidem est Ciuitas Dei, & Cælestis Ierusalem. illic vnà simul congregati degunt Apostoli, & Prophetæ cum alijs Sanctis, quoad in secundo Christi aduentu veniant & ipsi, Angelos, & homines iudicaturi, iuxtà dictum Apostoli*. Hucvsque Vanachanus.

Ioannes Mantacunensis, Armeniorum Patriarcha, apud Armenicũ Giarrentir, cap. 18. *Illorum quidem mors*, inquit, *deploranda est, qui interitu miserabili absumuntur: sed tu absterge fletum, & gratias age Deo, quòd Necessarius tuus in requie obdormiuit, in benedictione gloriam assequutus est, Psalmis, Sacerdotumque precibus in Cælũ transmissus est, ac iugiter benedicitur, & celebratur. Cuinam verò tãta insit fatuitas, vel Diabolica persuasio; vt mærorem solatio non permulgeat, nec Deo gratias referat, dum recolit, quantò sit ille honore decoratus in Cælis, vbi adsunt collætantes populi,* iusto-

iustorum agmina, Sanctorum cætus, Prophetarum turba, chorus Apostolorũ, innumerabilis exercitus Martyrum, tabernacula mirà varietate decora, domicilia fulgore corruscantia, venustates sempiternæ, bona immarcescibilia, gaudia inenarrabilia, iugis, semperque florens iuuenta, sanitas incorruptibilis, caritas sancta, visio concupiscibilis, vita beata. Iure igitur summa animi lætitia, voluptateque prægestire debes, dum ille ab hominibus ad Angelos translatus est, de morte ad vitam, ex mendacitate ad Regnum, à seruitute, ad libertatem, à labore, ærumnisq; Զ 6 *ad requiem, à peccatis ad Iustitiam, à terrestribus denique ad cælestes creaturas exaltatus est, spiritalibusque adscitus.*

Pater quidam Eusebius, in eodẽ Giarrentir, cap. 10. de quibusdam Martyribus loquens: *Gratiarum*, inquit, *actio Omnipotenti Deo, qui illos corroborauit, ac victores effecit in bello; quod strenuè pro nomine Christi gerẽtes, vitæ coronam acceperunt.*

Pater Elisæus, ibidem, cap. 81. loquens de iusto Latrone: *Spiritus* Է 7 *sanctus*, inquit, *obuiam tibi venit; & Patrem cælestem perfectè intuitus es tu: inque præparata nobis loca, atq; præmia, quæ Magnus Paulus explicare non valuit, tu primus ingressus es; primus ea præsensisti, & possedisti.*

Ephræm Syrus, ibidem, cap. 48. *O mirandum*, inquit, *ò diuinæ miserationis immensitas! Matthæus, qui olim publicanus, rapax, & immisericors, hodiè apud cælestem Patrem felix recumbit. Petrus, qui anteà cribratus*

Ե 5 կան միասին ուխտին . որ զայս ամ զլխաւորածին . և ոչ մխիթարեցին . և անդադար գործայնյս զնո . Թէ որպիսի սրբատուոյ յերկինս պատրաստեցաւ . ուր են ժողովուրդք անհեղեղաց . բանակք աստղարոց . և դասք սրբոց . երամք մարգարէից . և դասք առաքելոց . և անԹիւ հանդէսն մարտիրոսացն . խորանք պայծառազարդք . և բնակուԹիւք լուսեղէնք . միշտ նշանաւոր վայելչուԹիւնք . և փափագելի անանց բարուԹիւք . անապական խնդուԹիւնք . անծերանալի մանկուԹիւն . անթախանձելի առողջուԹիւն . սէր սբ . տեսիլ ցանկալի . կեանք երանելի : Արդ՝ քեզ պարտ է մխիթարել ամ խնդուԹեամբ . որ՝ ի մարդկանէ առ հրեշտակս փոխեցաւ ՝ ի մահուանէ ՝ ի կեանս . յաղքատուԹենէ ՝ ի Թագաւորութիւն . ՝ ի ծառայուԹենէ յազատուԹիւն . յաշխատանաց և ՝ ի քրտանց ՝ ի հանգիստ . ՝ ի հողոց յանհոգուԹիւն . ՝ ի մեղաց յարդարուԹիւն . ՝ ի հողեղինաց ՝ ի լուսեղէնս վերացաւ . և ընդ հոգեղէնս դասեցաւ :]

Ո–րճլ ՝ ի նոյն ճառընտրին . Ժ . երգ գլխոյն եւսեբիոս վս սպանողի հայրապետին ասէ : Աշխ գոհութիւն ամենակալլին այյ . որ զօրացոյց զնոսա ՝ ի յաղԹանակ մարտին . յոր վս քի պատերազմեցին . և առին զպսակն կենաց .]

Ո–րճլ ՝ ի գլխոյն . Ձա . ասէ վասն աւազականն եղիշէ ՝ ի չարչարանս ան վս անաղակին : Ո–ռ ՝ ի վեր բարձրացար . և զանմարմինսն տեսեր : Թու ի խաչ . Թէ հոգին սբ պատահեաց քեզ . և ըզ հայր երկնային տեսեր դու : և զոր մեծն պօղոս ոչ կարաց Թարգմանել մեզ զպատրաստեալ տեղին և զպարգևսն դու առաջագոյն եղեր . և առաջագոյն զուշակեցեր և ժառանգեցեր .]

Ո–րճլ

Դրուատ՝ ի. Պետ. երդ՞ գլխն առէ մէն
էփոխմ ։ ով անշառի մարդասիրութեն. 8
ով սքանչելեացն ։ մաթէոս երէկ մաք Ը
սաւոր, նողոպանիչ, անիծանու, անո
ղորմ. իսկ այս օր յանկան պաշտմի առ
հայր ։ պետրոս՝ անդուրն, ամբուրաւ
ցն, մաշեալն և հաշեալն՝ ի սատանայէ.
այս օր գահ՝ ի վեր անցեալ քաղմի՝ ի
ծոց հօր ։ պօղոս՝ հայհոյիչ. ամատ
ակ. զստեփաննոս սպանող. եկեղեցե
աց աւերիչ. իսկ այս օր յանձառանս մը
տեալ՝ ի վէր սրբութե սրտի հօր խըն
դութե հանգչի ։]

՝Ի գիրս խմն հայոց. որ վն աւուրյա Թ
ն խաւնից և նեղացն նեղութեց. առե 9
ալ ։ ով գերագոյն քաղաքեն, երանելի
բնակութի ։ ով օրն յաւ խաւնից պայ
ծառապայծ. զոր ոչ խաւարեցուցա
նէ գիշերն. այլ միշտ պարզ լուսաւո
րէ ճշմարտութի ։ օրն յարաժամ ու
րախ. յարաժամ անհոգ. և ոչ երբեք
գերանեալ կացութին փոփոխեալ ։ ող
թէ միանգամ ծագեալ լինէր մեզ օրն
այն. և ամ ժամանակականքս այսո
քիկ վախճանեալ էին ։ պայծառանայ
նմ արդէօք այժմ սրբոցն միշտն ջենա
ւորն և փառաւորեալն. բայց ոչ մեզ Ժ
յերկրիս օտարացելոցս. եթէ ոչ՝ ի հե 10
ռուստ. և ընդ հայելի օրինակաւ ։]

Դրուատ՝ ի յայսմաւուրքն հայոց.
՝ի նոյեմբերի. ԺԹ. ՝ի տօնի ներսէսի
հրոմկլին առի այսպ ։ Երկուաւոր ոմն
սուրբք, որոյ անուն էր շաղիտա. և
միւսն յոյն, որոյ անուն եպիփան. սո
քա տեսին յիւրաքանչիւր միանձնանոցն
աչօք քաջօք՝ ի սուրբ ներսէսին ժամու. յո
րում փոխեցաւ հոգին սրբոյն. ընդ
յանձինս փայլատակէր. զի զունդք հրե
շտակաց պատուանէին շուրջ զնովաւ. և տանէին զնա՝ ի վեր յերկինս հրեղէն. և զաւր
դասք ընդ յառաջ գային նմա զունդք հրեշտակաց, և մարգարէից. առաքելոց, և
վարդապետաց. ճգնաւորաց, և մարտիրոսաց ։]

tus à Satana Christũ negauerat, hodiè ad thronum exaltatus, in sinu Patris sedet. Paulus, anteà blasphemus, Deo exosus, Stephani occisor, euersor Ecclesiæ, hodiè ad ineffabilia illa ingressus, in Sãctuario Paterni cordis latus quiescit.

In Tractatu de die æternitatis, & angustijs huius vitæ, cuidam inserto Codici, cui nullus erat titulus, hæc initio habentur: *O Ciuitas superna, beatitudinis habitaculum: ò dies æternitatis, splendore fulgentissimus, quem nulla obumbrat nox, sed clara, & sempiterna illuminat Veritas: dies perpetuò lætus, ac tranquillus, semperque in beato statu permanens. ò Vtinam oriretur nobis aliquandò dies ille; & temporalia hæc omnia finirentur. Resplendet nunc quidem ille Sanctis sempiternus, & gloriosus; non autem nobis, in hoc Mundo peregrinantibus, nisi à longè, & per speculum in ænigmate.*

In Armeno denique Mænologio sub die 19. Nouembris commemoratur vita Niersesis Ghelaiensis, qui fuerat Armeniæ Patriarcha catholicus; & hæc in fine habentur. *Duo sancti Heremitæ, quorum alter Vocabatur Sciaghida, alter Epiphanes, eodem die, quo beatus Nierses obierat, Viderunt proprijs oculis è sua quisque cellula, eius animam, lucida nube amictam, ab Angelorũ agminibus sursum ferri Vsque ad Cælum Empyreum: cui etiam turmatim obuiam procedebãt cætus Angelorum, & Prophetarum, Doctorum, & Apostolorum, Heremitarum, & Martyrum.*

Եր

PROBATVR TERTIO Ecclesiæ ipsius Armenæ testimonio.

§. IV.

ARmena Ecclesia primò in secunda Dominica Quadragesimæ canit sic: *Aperuisti Domine ianuam Paradisi Vitæ bono Latroni.* Et rursùs: *Gustantes fructum mortis, fuimus immortali Vita priuati: sed per aduentum tuum obserati Paradisi ianua iterùm reserata est.*

2. In Commemoratione omniũ defunctorum: *In requie tua Domine, in qua omnes Sancti tui quiescunt; colloca pariter inter illos animas seruorum tuorum.*

Et, ne dicat Vartanus, Ecclesiã suam in priori loco loqui de ianua Paradisi terrestris verè, ac propriè, non autem figuratiuè, quatenùs scilicet figura ille fuit cælestis Paradisi; & in hoc posteriori loqui de requie, qua nunc animæ Sanctorum in locis aëreis, vel in eodem terrestri Paradiso fruatur: audiat, quid posteà illa succinat: *Rogamus te*, inquit, *Domine Rex sæculorum, Pater æterne, qui ad redimendum genus humanum Vnigenitum tuum misisti; ne obliuiscaris animarum defunctorum nostrorum; sed dona eis requiem in Regno tuo.* Et iterùm: *Dignos fac defunctos nostros introire in cælestem Thalamum tuum.* Et rursùs: *Colloca defunctos nostros in superna tua Ierusalem inter Cœtus Primogenitorum conscriptorum in Cælis.* Ac denique in ipso Canone suæ litur-

ԵՐՐՈՐԴ
Յուցանի վկայութք եկեղեցւոյն հայոց :

Փրակք · դ·

ա 1 Հայոց եկեղեցին 'ի շաբաթամն երկրորդ կիրակէին աղուհացից երգէ այսպ : Որ աջակողմ աւազակին բացեր զդուռն դրախտին կենաց:] Եւ դարձեալ ասէ : Որ ճաշակմամբ պտղոյն մահու յանմահից կենաց մերժեցաք: իսկ գալըստեամբ քո վերստին փակեալ դրախտին դուռն բացաւ :]

բ 2 Ընդէրձլ 'ի հանգըստեան կարգն ասէ: 'ի հանգիստ քո տէր. ուր ամ սրբք քո հանգչին. հանգո զհոգիս ծառայից քոց ընդ սոսա քո մարդասէր :]

Եւ զի մի 'ասասցէ վրդպետն վարդան. եթէ իւր եկեղեցին 'ի առաջին առաջինն խօսի վս երկրային դրախտին. և ոչ վասն երկնային, ըստ որում նշանակեալ էր սա 'ի յերկրային դրախտէն: Եւ թէ 'ի յերկրորդն խօսի վս հանգստեան. զոր ունին հոգիք սրբոց 'ի յօդս, և կամ 'ի նոյն երկրաւոր դրախտն : տեսն լուիցէ զոր 'ի ներքոյ երգէ նոյն եկեղեցին այսպ : բարձրեալ Թգր

գ 3 յաւիտենից, հայր անսկզբն. որ զմիածինն առաքեցեր 'ի փրկութի ազգի մարդկան. աղաչեմք զքեզ. յիշեա զհոգիս ննջեցելոց մերոց. և հանգո 'ի քում արքայութեն .] Եւ դարձեալ ասէ : Արժանի արա և զմեր ննջեցեալսն մտանել 'ի յերկնային քո սուրբ առագաստն .] Եւ դարձեալ ասէ: Հանգուցանեա զննջեցեալսն մեր 'ի վերին քո յերուսաղէմ. 'ի ժողովս անդրանկաց գրելոց 'ի յերկինս:] Եւ դարձեալ 'ի մէջ պատարագին ասէ հայ քահանայն 'ի ծածուկ հանգո ղնո. և լուսաւորեա. և դասաւորեա ընդ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Դ 4 turgiæ Sacerdos Armenus, secretò pro defunctis orans, dicit: *Dona eis requiem, illumina eos, & colloca inter Sanctos tuos in Regno Cælorum.*

3. In Commemoratione duodecim Apostolorum. *Cum Christo concrucifixi estis, & vnà cum eodem regnatis.* Et posteà: *Qui in aduentu Domini sedebitis super sedes duodecim, iam ad ineffabilem illam beatitudinē, qua nulla sublimior, peruenistis.*

4. In Cantico de communi Martyrum: *A te Christe coronam incorruptibilem acceperunt, & adiuncti sunt* Ե 5 *choris supernarum Potestatum.* Et rursùs: *Hodie cætus Martyrum coràm Christo Domino, Dei filio iubilant, & exultant.*

5. In Comm. S. Stephani Protomartyris: *Christi Martyr egregius euasisti hodiè apud nos: & ingressus in æternum Sanctuarium, cooptatus es in ordinem cælestium Exercituum, & à Christo Rege corona immārcescibili redimitus fuisti.* Et iterùm: *A Christo coronatus, in Thalamo Cælesti præfulges, & exultas.*

Զ 6 6. In Comm. S. Cyriaci Martyris: *Pressus, velut vuæ racemus, gustui Redemptoris iucundus, sanguinem effudisti; & à Christo vnà cum strenuis Martyribus accepisti coronam.*

7. In Comm. pijssimi Imperatoris Theodosij Senioris: *Largitus fueras Domine Magno Theodosio Regnū terrenum; & eundem, in Catholica fide vità functum, transtulisti in Regnum Cælorum.* Et rursùs: *O Rex magne, Beate Theodosi, qui à Christo vnà cum Principatu Orbis terrarū*

coronam gloriæ recepisti, ora pro nobis Cælestem Regem. Postquàm tuis sanctis precibus inimicum eiecisti, Diabolum superasti, in numerum cælestiũ Ciuium ascitus es.

8. In Comm. Sanductæ cuiusdã Reginæ: *Quia Regni tui gloriam aspernata es, diuina fuisti gloria exornata: hodie cælestibus Choris adiuncta, ora pro nobis Dominum.*

9. In Comm. Vartani, Armeni Ducis, & sociorum militum, qui pro Ecclesiarum defensione ab Infidelibus trucidati fuere: *Acceperunt brauium Victorum Martyrum.* Et iterùm: *Fuderunt sanguinem suum pro defensione Ecclesiæ, & coronati sunt in cælesti Solennitate.*

10. Tandem in Comm. Hesichij, & sociorum; *Tanquàm aurum, diuino igne probati, & purificati, commoramini in habitaculis Angelorum.*

Ex his ergo, alijsque similibus verbis, quibus Armena prædicat luculenter Ecclesia, sanctos vnà cum Christo in Cælis regnare, & æterna requie, ac felicitate frui; satis apertè colligitur, non suà quidem, sed nonnullorũ hæreticorum operà factum, vt in Canone suæ Liturgiæ verba quædam inserta fuerint, quæ sanè cum supradictis non modò non cohærent, sed potiùs ex aduerso pugnare, & oppositum affirmare videntur. verba sunt ista: *Per hoc Sacrificium, Domine, requiem concede omnibus, qui in Christo obdormierunt, sanctis Patribus, Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Confessoribus,* &c. perinde ac si animæ Sanctorum adhuc extrà

է անմահից ընդ երկնայնոց դասեցար :]

Ի տօնի՝ ի շարականն սրբուհւոյն սան-

7 դխտոյ: Որ զանցաւորութեան քոյ թողեր
զփառս. և անմահին փառօքն զարդա-
րեցար. այս օր դասակցեալ ընդ դէ՛ւր
թագուհւոյն երկնից. վս̃ մեր առ տէր բարե-
խօսեա :]

Ի տօնի՝ ի շարականն սրբոց վարդա-
նանց: Ընկալեալ զպսակն յաղթա-
նակ նահատակացն :] Եւ դարձեալ ասէ:
Հեղին զարիւնս իւրեանց ՚ի նուէր
սուրբ եկեղեցւոյ. պսակեցան ՚ի յերկ-
նաւոր հանդիսարանին :]

Ի տօնի՝ ի շարականն սբց ոսկեանց:
ը Իբրեւ զոսկի հրով մաքրութեամբ սրբեալ փառաւո-
8 րեալ դասեայք՝ ի բնակարանս հրեշտակաց:]

Եւ այդ՝ վկայութեամբ բանիւքս. և
այլովք այսպիսեօք. եկեղեցին հայոց
ամենայնից քարոզէ. եթէ սրբքն ՚ի յեր
կինս հանգչին, և ընդ քս̃ թագաւո-
րեն: Եւ ՚ի նորա յայտ լինի չարութեան
աղանդաւորաց մոլորեցուցչաց ոմանց. որք
՚ի մէջ պատարագամատոյցին հայոց մուծին ըզ
բանս ինչ հակառակս վերոգրելոցն: Եւ
բանքն են այսքան: Սովաւ հանգիստ զա-
մենեսեան զառաջագոյնսն ՚ի քս̃ ննջե-
թ ցեալսն, զսուրբ հարսն, զհայրապետ-
սն, զառաքեալսն, զմարգարէսն, զխ
9 ոստովանողս. և զայլսն:] Իսկ եթէ եկեղե-
ցին իւրեանց դաւանէր, զսուրբսն ոչ
հանգչել ՚ի յերկնային հանգստարանսն.
այլ գոլ արտաքոյ նորին: որ է սուտ և
յայտնի խաբէութիւն: զի նոյն եկեղեցին
զկնի խորհ բանիցն այնոցիկ աղօթէ
՚ի պատարագն զքս̃ այլոց ննջեցելոց.
և ասէ: Հանգո զնոսա. և լուսաւո-
րեա. և դասաւորեա ընդ սուրբս քոյ
յարքայութեան երկնից:] Ապա յայտ-
նապէս ցուցանէ. եթէ սուրբքն հանգու-
ցեալ և լուսաւորեալ եղեն յայլ յար-
քայ

բայլութեան երկնից. եւ ոչ կարօտին հան գըստեանն : ուրեմն ապա՛ սպառ է՛ հայոց ուղղափառաց ջնջել՝ ի պատառ րագէն զհերձուածողաց զբանսն ա ռաջադրեալ . որք յայտնի հակառա կէ ընդդիմակայեն ճշմարիտ հետա կայ բանիցն եկեղեցւոյն իւրեանց: քա նզի սրբոց ոչ կարօտին աղօթից մերոց. եւ ոչ տեղւոյ հանգստեան : այլ մեք խնդրեմք օգնել՝ ի նոցանէ . եւ բարեխ օսութեամբ նոցա դասաւորել ընդ նոսա . եւ հա սանել՝ ի փառս եւ յերանութեան իւրեանց ։

Ժ 10 extra beatam requiem esse, ab eadẽ credantur Ecclesia: quæ tamen ex eo, quòd non multò post in eodem Canone subijcit, sufficienter indicat, se non aduertisse, quòd ore proprio, quamuis nolens, & inscia, fassa sit anteà. Orans enim paulò post pro alijs defunctis; & supponens, in cælesti gloria quiescere Sanctos, hæc habet: *Dona eis requiem, illumina eos, & colloca inter Sanctos tuos in Regno Cælorum.* Expungenda sunt igitur præcedentia illa hæreticorum verba adulterina, quæ subsequentibus, ac legitimis alijs suæ ipsorum Ecclesiæ aperta contradictione aduersantur. Haud enim nostris egent orationibus, nec requiei loco Sancti, quos firmiter credimus, ac fatemur, in Cælesti Ierusalem æterna gloria coronatos, vnà cum Christo, & Angelis triumphare, exultare, ac perpetua beatitudine perfrui; & quorum intercessionibus nos petimus adiuuari.

ՉՈՐՐՈՐԴ

Ա 1 Յուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն յունաց եւ լատինացւոց, զորս ընդունի հայոց եկեղեցին ։

Պարագ. Ե.

Սուրբն կղեմէս հռոմայեցին հանդերձ յ. Ը. երդ՛՛ գիրս առաքելական սահմանադրութեանց՝ ի. խէ. երդ՛՛ գլխոյ գրէ. եթէ սրբազան եպիսկոպոս սոյն աղօթիւք զնա՛ վն մեռելոյ այսպէս : դաս աւորեա՛ զնա՛ ՝ի գոգն նահապետացն սրբոց . ուր ոչ է՛ ցաւ, զարհուրանք, եւ տրտմութիւն . այլ դասք բարեպաշտից, եւ ուրախելոց . եւ երկիր արդա րոց երանելոց . որք տեսանեն զփառս քն քոյ :]

PROBATVR QVARTO Ex Patribus Græcis, & Latinis, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. V.

Բ 2 Մեծն դիոնեսիոս արիսպագացին ՝ի գիրս յղղս եկեղեցական դասակարգութեն, ՝ի յաւուրջին հատորս. յ. Է. երդ՛՛ գլխոյ. խօսի վն սրբոց . յորժամ վախճանին. եւ ասէ : Գիտեն առաքելք . եթէ ըստ նմանութեան քն առնլոց են զկատարեալ հանգիստ, յորժամ հա սանիցեն ՝ի վերջին աւուրքն կենցա ղոյս . եւ կցորդ լինելով անմահու թեն

Clemens Romanus lib. 8. Cõstit. Apost. cap. 47. refert, Episcopum pro piè defuncto sic Deum orasse: *Colloca eum in Sinu Patriarcharum, &c. Vbi non est tristitia, dolor, neque horror, sed cœtus piorum, & lætantium, & terra rectorũ*

beata, videntium gloriam Christi tui.

Dionysius Areopagita in lib. de Ecclesi. Hierarch. cap. 7. par. 1. loquens de Sanctis, in mortis articulo constitutis: *Norunt*, inquit, *profectò, se totos percepturos exactissimam, ad Christi speciem, requiem, cùm ad præsentis vitæ finem peruenerint; viãque ad immortalitatem suam è vicino iam clariùs intuentes, Diuinitatis laudant munera, diuinaque lætitia gestiunt.* դ 3

Ignatius in epist. ad Rom. *Aqua viua*, inquit, *manens in me, intrinsecùs mihi dicit: veni ad Patrem.* Et rursùs: *Sinite, me puram lucem aspicere: illuc perueniens, homo Dei ero.* Et iterùm: *Miserabilis sum nunc, donec Deum merear adipisci.* Quibus verbis clarè indicat, se statim à morte futurum cum Deo in Cælis. դ 4

Iustinus Martyr in quæst. 67. à Gentibus posita inquit, *Post animi à corpore excessum statim fit bonorum, malorumque distinctio. ducuntur enim ad loca, quæ eis digna sunt, ab Angelis: bonorum quidem animi in Paradisum, vbi consuetudo est, & aspectus Angelorum, & Archangelorum, visione verò etiam Conseruatoris Christi, ex verbis his: peregrinantes à corpore, & præsentes esse apud Dominum.* ե 5

Irenæus, lib. 1. cap. 2. *Iustis*, ait, *& æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, vitam donans, incorruptelam loco muneris cõfert, & claritatem æternam circundat*

թեն հաւատոց 'ի մօտոյ յայտագոյն տեսանելով, օրհնաբանեն զա͞ծային պարգեւսն. և անճառելի ուրախութբ բերկրին :]

Այլ իգնատիոս 'ի թուղթն առ հռոմայեցիս ասէ: Ջուր կենդանին կայ առ իս. և ներքուստ ասէ ինձ. եկ առ հայր:] Եւ յետ սակաւուց դարձեալ ասէ. Թողլ տուք, զի 'ի լոյսն մաքրափայլն հայեցայց. զի 'ի հասանելն իմում անդր, եղէց այր ա͞յ :] Եւ դարձեալ ասէ. Եմ և ես այժմ թշուառացեալ մինչև 'ի ժամն այն, յորժամ արժանի եղէց տեսանել զա͞ծ :] Որով բանիւ ցուցանէ. զի յետ մահուն վաղվաղակի լինելոց էր յերկինս ընդ ա͞յ.

Այլ յուստինոս վկայն 'ի պարզաբանութեն. կէ. երդ՞ խնդրոյն ասէ: Յետ բաժանման հոգւոյն 'ի մարմնոյ առժամայն լինի որոշումն արդարոց և մեղաւորաց: և 'ի հրեշտակաց տարեալ լինին 'ի տեղիս, որոց արժանին են: ա͞յ. հոգիքն արդարոց 'ի յարքայութեն երկնից. ուր և տեսութեն նոցա ընդ հրեշտակս և հրեշտակապետս եղէ: և տեսանիցեն զփրկիչն մեր զք͞ս բստ այնմ. թէ հաճեալ եմք ելանել 'ի մարմնոյ աստի. և մտանել առ տ͞ր :]

Այլ երենոս 'ի յերկրորդ գլուխ առաջին գրոցն ասէ: Օկեանս, և զանմահութի, և զյաւիտենական պայծառութի պարգեւէ ա͞ծ արդարոցն այնոցիկ, որք զհրամանս նորա պահեցին, և 'ի սէր նորա հաստատեալ մնացին. բայց ոմանց առաջ 'ի սկզբանէ. և այլ ոմանց զկնի ապաշխարութե :] Այլս. արդարոց ոմանց. ասէ. 'ի սկզբանէ: այ. սրբոց և կատարելագոյն մաքրեցելոց 'ի կեանս աստ՝ փութով յետ մահուն պարգեւէ զյաւիտենական պայծառութի: բայց այլ

այլ ոմանց յետ քաւութեան․ զդ․ յետ փոխարինութիւն տալոյ ՚ի հանդերձեալ կեանսն մաքրողական տանջանօք քաւարանին :

Սբ̄ն կիպրիանոս ՚ի ճառն յղ̄ղս մահուանն ասէ : Որք զա̄ծային պատուիրանսն պահեցին․ զերկրաւորին ժառանգութիւս փոխադրեցին ՚ի գանձս երկնայինս : առ՝ եղբարք սիրելիք զհետ այսոցիկ փութասցուք երթալ փափագանօք :] Եւ դարձեալ ասէ ՚ի գիրսն յղ̄ղս մարտիրոսութեան, ՚ի յետին գլխն : Ով իցէ, որ ըստ կարի իւրում ոչ ջանասցի փութով ուրախ լինել ընդ ք̄ի․ որ̄պ զի յետ չարչարանաց և նեղութեց կենցաղոյս հատուսցի ՚ի վարձն երկնայինս :] Եւ ՚ի ներքոյ դարձեալ ասէ : Որչափ ուրախութիւն իցէ՝ փութանակի վերափոխիլ․ բառնիլ ՚ի յերկրէս, և դնել յարքայութեան երկնից :]

Եւսեբէոս կեսարացին ՚ի․ Ժ․ եր՛ գիրս պատմութեան, յառաջնումն գլխն ասէ : Այլ որք՝ սբ̄ մարտիրոսքս այսոքիկ արագագոյն ընթացմամբ ՚ի վերնաբնակսն համբարձեալք․ զիրս գեր քան զարժանն պատուականագոյնս ընկալան : և ՚ի յերկնային դրախտին երանացեալք զուարճանան :]

Սբ̄ն աթանաս ՚ի մ̄ծէոս․ Ժա․ գլ̄խ մեկնելով զայն․ թէ ամ̄ տուեալ եղեն ինձ ՚ի հօրէ իմմէ․ ասէ այ̄ս: Յետ որոյ տուեալ եղև նմա ամ̄․ և մարդ եղև․ ամ̄ ինչ ուղղեցաւ և կատարեցաւ : երկիր փոխանակ անիծից օրհնութի ընկալաւ․ դրախտն բացաւ․ դժոխքն պակասեցաւ․ մեռեալքն յարեան․ և դրունքն երկնից բացան :] Եւ դարձ ՚ի պատմութեան վարուց սբ̄ոյն անտոնի գրէ․ եթէ անտեսալ էր սբ̄ն զհոգին ամմոնայ պատուեալ ՚ի հրեշտակաց ելա

նել

dat. Nota illud : *quibusdam quidem*
Զ *ab initio*; nimirùm Sanctis, & per-
6 fectè purgatis in hoc sæculo, statim à morte vita donatur, & æterna claritas: *quibusdam autem ex pœnitentia*, hoc est, post satisfactioné, in futuro sæculo pœnis purgatorijs redddità.

Cyprianus in Serm. de Mortalitate: *Dominica*, inquit, *præcepta seruantes, ad Cælestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. ad hos, fratres carissimi, auida cupiditate properemus.* Et in libro de Exhortatione
Է Martyrij, cap. vlt. *Quis non omnibus*
7 *viribus elaboret, vt cum Christo statim gaudeat? vt post tormenta, & supplicia terrena, ad præmia diuina perueniat?* Et infrà: *Tam velociter migrandi quanta felicitas, vt terris repente subtraharis, & in Regnis cælestibus reponaris.*

Eusebius Cæsariésis lib. 10. hist, cap. 1. *Verùm*, inquit, *hi sancti Martyres quàm celerrimo cursu sublati ad Superos, res multò præstabiliores sunt consequuti; & in ipso Cælo, & Paradiso diuinis delicijs perfruuntur.*
Ը
8 Athanasius super illud Mat. 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre*, &c. *Postquàm*, inquit, *tradita sunt illi omnia, & factus est homo, correcta sũt omnia, & perfecta. terra pro maledictione benedictionem obtinuit; Paradisus reseratus est; Infernus se metu contraxit; monumenta aperta sunt, resurgentibus mortuis; portæ Cæli apertæ sunt.* Et in vita S. Antonij refert, animam Ammonis, Angelis stipatam, visam ab Antonio ad Cælum deferri.

Ephrem

Ephrem Syrus in Serm. de ijs, qui in Christo obdormierunt: *Emigrarunt*, inquit, *à nobis, qui benè, sanctèque ad Dominum profecti sunt: reliquerunt nos orphanos, & ad propriam Patriam abierunt: reliquerunt corruptionem, & ad immortalitatem concesserunt: Mundo occubuerunt, & apud Christum exorti sunt: è terra exierunt, & iam supernam Ierusalem inhabitãt: Vitæ præsentis vanitatem reliquerũt, & ad supernam beatitudinem peruenerunt.*

Hilarius in Psalm. 124. loquens de Apostolis, alijsque Sanctis: *Quomodò possumus*, inquit, *montes non eos significatos esse, intelligere; qui super terrenam naturam gloriosi, iam in Dei rebus exultant?*

Basilius Orat. 4. de Pœnit. loquens de anima Peccatoris, mox vt egreditur à corpore, ait: *Hei mihi, inquies, quòd maculas non deleuerim, sed peccatis insignitus sim: nunc sanè essem cum Angelis; nunc in cælestibus bonis delicias agerem.* Item homil. in 40. Martyres: *Vos non terra occuluit, sed Cælum suscepit.* Itẽ Orat. in Gordium Martyrem: *Erat enim affectus, non vt qui in Lictoris manus deuenturus esset; sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus; qui statim ipsum, recens mactatum, assumptum, ad beatam vitam translaturi essent.*

Nazianzenus Orat. in laudem Basilij, in fine: *Tu verò*, inquit, *sacrum, & diuinum caput è Cælo nos quæso respice; carnisque stimulum, à Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis siste, aut certè, vt cum forti*

նել յերկինս:
Թ 9 Արդ Եփրեմ 'ի ճառն յղգս ննջեցե-
լոց 'ի Քն ասէ: 'ի մէնջ փոխեցան որք սր-
բութբ եւ բարով առ Տէրն գնացին:
Թողին զմեզ որբացեալս. եւ 'ի հայրե-
նիս իւրեանց ընթացան. մերկացին
զապականութի. եւ զանմահութի զգե-
ցան: մեռան աշխարհիս. եւ առ Քն ծը-
նան: ելին 'ի յերկրէս. եւ առհն բնակեն
'ի վերին յեմ: Թողին զունայնութի
կենցաղոյս. եւ հասին 'ի յերկնային
երանութի:]
Արդ Հիլարիոս 'ի մեկնութեն. Ճ.
եւ. իդ. րդ" սղմսին. խօսելով յղգս
Ժ 10 առաքելոցն եւ այլոց սրբոց. ասէ: Եւ
զիարդ կարասցուք իմանալ. եթէ լե-
րանց անուանակոչութբ նշանակել
ոչ իցեն նոքա. որք 'ի վեր քան զերկրա-
յին բնութիւն բարձրացեալք եւ փառա-
ւորեալք. աստուածոց ցնծան առաջի
նոյ:]
Արդ Բասիլիոս 'ի. դ. րդ" ճառն
յղգս ապաշխարութեն խօսի զն մեռել
մեղաւորի. եւ ասէ. Վայ ինձ. ասի-
ցես. զի զաղտութիս մեղաց ոչ ջնջե-
ցի. այլ 'ի մեջ նոցին հաստատուն մնա-
ցի: այժմ արդեօք ընդ հրեշտակս դա-
ԺԱ 11 սաւորեալ էի. այժմ 'ի յերկնային բա-
րութիս զուարճանայի:] Եւ դՃլ 'ի
գովասանութիս. Խ. մարտիրոսացն
ասէ: Զձեզ ոչ ծածկեաց երկիր. այլ
երկին ընկալաւ:] Եւ դՃլ 'ի գովասա-
նութիս սրբոյ նահատակին գորդիոսի
ասէ: Խնդայր. իբր թէ ոչ 'ի ձեռս
դահճաց էր անկեալ. այլ 'ի ձեռս հրեշ-
տակաց անձնէալ. որք զինքն առժա-
մայն սպանեալ փութով ընկալցին. եւ
հասուսցեն 'ի կեանս երանելի:]
Արդ գրիգոր ածաբանն 'ի գովա-
սանութիս սրբոյն բասիլիոսի 'ի վերջն
ասէ:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժբ 12 *forti animo perferamus, persuade: nosque, postquam ex hac Vita migrauerimus, tabernaculis tuis excipe; Vt, simul Viuentes, sanctam, ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem, & imaginem accipimus, puriùs, pleniùsque cernentes, desiderijs nostris finem imponamus.*

Nyssenus in Orat. in S. Ephræm: *In Cælestibus*, ait, *Tabernaculis animus illius cõsedit, Vbi sunt ordines Angelorum, Vbi Patriarcharũ populi, Vbi chori Prophetarum, Vbi sedes Apostolorum, Vbi gaudium Martyrum, Vbi*
Ժգ 13 *piorum lætitia, Vbi Doctorum splendor, Vbi celebres Primogenitorum cœtus, Vbi puræ lætantium Voces.* Et infrà: *Tu verò diuino assistens Altari, Vitæque Principi, & sacrosanctæ Vnà cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobisque peccatorum veniam impetra.*

Cyrillus Ierosol. Catechesi 13. de Latrone disserens: *Tu*, inquit, *de ligno introduceris in Paradisum*. Et ne loqui videatur de Paradiso terrestri, subdit: *Ne timeas serpentem:*
Ժդ 14 *cecidit enim de Cælo; non te eijciet.*

Epiphanius hæresi 78. in fine: *Sancti*, ait, *sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diæta in Cælo, gloria in honore incomparabili, & perpetuo, brauia in Christo Iesu Domino nostro.*

Ambrosius lib. 7. epist. 59. ad Thessalon. *Acolius*, inquit, *Superiorum incola, possessor Ciuitatis æternæ, illius Ierusalem, quæ in Cælo est: Vidit*

dit illic Vrbis eius mensuram immen- Ֆե
sam, purum aurum, lapidem pretiosum,
lumen sine Sole perpetuum: & hæc om- 15
nia, iamdudum sibi comperta, sed nunc
facie ad faciem.

Chrysostomus hom. 66. in c. 12.
Ioann. sic ait: *Vbi ego sum, inquit,*
illic & minister meus. Vbi Christus?
in Cælis. ergo ante Resurrectionem il-
luc animâ, & mente transferemur.
Item homil. 29. in cap. 8. Matth.
Multis è locis Scripturę comprobari po-
test, non errare hìc post mortem iusto-
rum hominum animas. Nam & Ste- Ֆզ
phanus ait: suscipe spiritum meum; & 16
Paulus resolui, & esse cum Christo de-
siderabat.

Hieronymus in epist. ad Marcel-
lam de obitu Leæ: *Nunc,* inquit,
pro breui labore æterna beatitudine
fruitur; excipitur Angelorum choris;
Christum sequitur, & dicit: quæcunque
audiuimus, vidimus in Ciuitate Do-
mini Virtutum. Et passim alibi si-
milia.

Ruffinus Aquileiensis in Expo-
sit. in Symb. Apost. *Monumēta,* in-
quit, *aperta sunt, & multa corpora Sā-* Ֆէ
ctorum dormientium resurrexerunt, & 17
apparuerunt multis, & ingressi sunt
sanctā Ciuitatem illā, de qua Apostolus
dicit: *Quæ autem sursum est Ierusalē,*
libera est, quæ est mater omnium no-
strum. sicut & ad Hæbreos dicit: De-
cebat enim, propter quē omnia, & per
quem omnia, multos filios in gloriam
adducentem, auctorem salutis eorum
per passiones consummari.

Augustinus Enarr. in Psal. 83.
super illud: *Beati, qui habitant in do-*
mo

փառս . փոխանակ 'ի կատարելութի .
բանական 'ի յերանութե եւ յօթեւանս
ւէս . որ բնակութիւն ընդ հրեշտակս
կացութի 'ի յերկինս . փառք 'ի պայ
ծառն անճառելի եւ մշտնջենաւոր . բա
բերմն 'ի տեսն մեր յոքէ :]

Այն ամբրոսիոս լ. է. երդ" պերան
'ի Թուղթն ծԹ. երդ" առ Թեսաղոնի
կեցիս . ասէ : ա՛Հ կոչելոց' բնակելոց յառ
աջ կայն քաղաքին վերին երեկ որ 'ի յեր
կինս է' . եւ ես անդ քաղաքացին այնո
րիկ զանչափութիւն մեծ . զմայր ու
կին . զանկանելն արքայութեան . զարդն
առանց առեղականն զմշտնջենաւոր :
եւ զայս ամ Թէպէտ եւ 'ի վաղուց գի
տէր . այլ աւասիկ տեսանէ այժմ դէմ
յանդիման :]

Այն ոսկեբերանն 'ի. կզ. երդ" ճառն
մեկնութե յոհաննու. Ժբ. կրդ" գլխոյն
ասէ : Ուր եսն եմ . ասէ . անդ եւ պաշ
տոնեայն իմ լիցի : արդ' ո՞ւր է' քն : 'ի
յերկինս : այսպէս եւ առաջ քան զյարու
Թեն յանդ եւս երԹայցեմք հոգւով եւ
մտօք :] Եւ դա 'ի. ԻԹ . երդ" ճառն
'ի վր մԹէոսի . ը . կրդ" գլխոյն ասէ : Բա
զում վկայութեք գրոց աշտեցէ զոգին
կարեմք ցուցանել . եԹէ հոգիքն ար
դարոց ոչ շրջին աստ զկնի մահուն :
քանզի եւ ստեփաննոս ասաց . ընկալ
զհոգի իմ : եւ պօղոս ցանկայր ելանել .
եւ ընդ քի լինել :]

Այն ճերոնիմոս 'ի Թուղթն առ
մարկելլա կենն այրի յղեա փոխմանն
լեայի ասէ : Այժմ սակաւ աշխատանաց
ոխն այժմ զյաւտեան երանութի . ըստ
սաւորն ընդ հրեշտակս . երկրպագ զՔրիստ
քի . եւ ասէ . որպէս լուաք , այնպէս եւ
տեսաք 'ի քաղաքն տն զօրութեանց :]
Եւ յայլ տեղիս զնոյն ասէ բազում
անգամ :

ըստ

18 [illegible]

19 [illegible]

20 [illegible]

mo tua Domine; ait: *Possident Ierusalem Cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate, & diuisione limitum: omnes habent eam.* Et lib. 2. quæstionum Euangelicarum, capite 38. *Dicentes enim Angeli; quid statis intuentes in Cælum; quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominum vsque in illud penetrare secretum, quò ibat Dominus, cùm in conspectu discipulorum ferretur in Cælum. Iam cætera secundùm superiorem expositionem accipi possunt; quia secretum Patris benè intelligitur, vbi etiam ante Resurrectionem iustorum animæ viuunt cum Deo.* Et hoc idem sæpiùs alibi.

Cyrillus Alex. lib. 12. in Ioann. cap. 36. *Credere debemus*, ait, *cùm à corpore Sanctorum animæ abierint, tanquàm in manus carissimi Patris, bonitati diuinæ commendari; nec, vt quidam infidelium crediderunt, in terris conuersari quousque sepulturæ honoribus affectæ sint; nec (vt Peccatorum animæ) ad immensi cruciatus locum, id est, ad Inferos deferri: sed, itinere hoc nobis à Christo primùm præparato, in manus potiùs Patris euolare*; &c. *Certam huius rei spem habeamus, firmiter credentes, in manibus Dei nos post mortem futuros, vitamque multò meliorem, ac perpetuò cum Christo victuros. Ideò enim Paulus desiderauit resolui, & esse cum Christo.*

Gregorius Papa in Psal. 4. pœnitentialem: *Beatitudo*, inquit, *& animabus Sanctorum antè Resurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominùs post Iudiciū conferetur.* Item

T lib.

lib. 4. Dialog. cap. 25. super illud ad Philip. 1. *Cupio dissolui, & esse cum Christo,* sic ait: *Qui ergo Christum in Cælo esse non dubitat, nec Pauli animam in Cælo esse neget*. Itē libro 4. Moralium, cap. 32. *Postquàm de corporibus transeunt* Sancti præsentis Ecclesiæ, *nequaquàm per morarum spatia, sicut antiqui Patres, à Cælestis Patriæ perceptione differunt. mox quippè vt à carnis colligatione exeunt, in Cælesti sede quiescunt.*

PROBATVR QVINTO Rationibus, è Scriptura sacra deductis.

§. VI.

PRima ratio est: Sancti habuerunt iam in hac vita meritum æternæ beatitudinis, cùm in alia vita non sit nouis meritis locus, vt in 3. quæstione §. 6. demonstratum est; nec ullum est impedimentum, quominùs beatitudinem hanc statim post huius vitæ finem habere potuerint; cùm Cælum, anteà clausum, nunc pateat: ergo non est ratio, cur post hanc vitam tale præmium non acceperint, sed expectare illud debeant vsque ad seculi consummationem. Probatur hæc Consequentia; quia Beatitudo proposita est hominibus, vt corona certaminis, & merces laboris, iuxta illud Iob 7. *Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij, dies eius:* sed post militiæ certamina, & mercenarij laborem statim debetur mer-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

արդէն եղեալ էին մտանել ՚ի նոյն երանու-
թին . զի յառաջ քան զքն երկինքն փա- Գ 3
կեալ էին վն ադամայ մեղացն . վն այնր
սրբքն առաջինքն ոչ մտին . այլ զկնի քա-
ցելոյն չարչարանօքն քն ոչ գոյ այլ պա-
տճառ . Թէ վն էր ոչ մտանիցեն ՚ի նմ
սրբքն : ապա ուրեմն ոչ է՛ պարտ նց յա-
պաղել մինչ և ՚ի վերջին դատաստն: ցու-
ցանի այս եբրայեցւոցու թիս . զի երանու-
թին խոստացեալ եղև մարդկան որոց
զպսակ պատերազմի . ըստ այնմ առաք-
լոյն , Թէ զբարիոք պատերազմ պատե-
րազմեցի . այսուհետև կայ և մնայ
ինձ արդարութե պսակն : և կամ ոչ
զվարձ աշխատողաց . ըստ այնմ յով- Դ 4
բայ , Թէ պատերազմ է՛ վարք մարդոյ
՚ի վր երկրի . և իբրև զաւուրեայ վարձ
վարձականի կեանք նորա : իսկ յետ
պատերազմի զինուորութե , և աշ-
խատանաց վարձականին ժամանակն
պարտ է՛ տալ զպսակ , և զվարձ աշխա-
տողին . ապա ուրեմն և հոգիք սրբոց
յետ արդեանցն կենացս այսոցիկ փու-
թով առնին զվարձն իւրեանց :

Հաստատի և ս քան զև ս եզրակա-
ցութիւ . նախ՝ զի ոչ է՛ կարելի . եթէ
ած ՚ի վարձատրութեն արարէլ եղէ զայն . Ե
զոր և ինքն հրամայեաց մարդկան ոչ 5
քնաւ առնել . ասելով ՚ի . ԺԹ . երդ" գլ
ղևտական գրոցն . Թէ մի՛ ագանիցե
վարձ վարձականին քո առ քեզ մինչ
և ՚ի յայգն :] Եւ ՚ի : Գ . երդ" գլխն ա-
ռակաց ասէ . մի՛ ասպաղեր բարի առ-
նել կարօտելոց . յորժամ ձեռն հասա-
ցեւ օգնել նց : մի՛ ասիցես . երթ երթ,
և եկեսջիր, և վաղիւ տաց . յորժամ
կարող ես փութով բարի առնել :] Ու-
րեմն ապա ոչ է՛ յամեմայ ած . որ ետ զօ-
րէնս զայս . ինքն ոչ հատուցանել
զվարձն ; այլ յամեցուցանել զայն մինչ
և

merces, & præmium laboranti; ergo fatendum est, animas Sanctorum statim post merita huius vitæ præmium suum accepisse.

Et confirmatur primò: quia non est credibile, Deum in remunerando id committere, quod ipse ab omnibus committi noluit, dicens Leuit. 19. *Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsque manè*. Et Prouer. 3. *Ne dicas amico tuo, vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare:* igitur non retinebit ipse mercedem Sanctorum suorum vsq; ad finem Mundi.

Confirmatur secundò ex parabola illa Patrisfamilias Matth. 20. in qua Christus ait: *Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori: voca operarios, & redde illis mercedem*. quibus verbis indicauit, non differendum esse præmiũ æternæ gloriæ vsque manè Resurrectionis; sed mox post labores reddendum hora vespertina mortis.

Confirmatur tertiò: nam Matth. 19. dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Et Iacobi 1. *Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniã cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ*. Et Apoc. 2. *Esto fidelis vsque ad mortem; & dabo tibi coronam vitæ*. Igitur Deus ad remunerandum nihil aliud expectare videtur, nisi huius vitæ laborem, & certamen.

Secunda ratio est: Animæ Sanctorum iam nullum habent peccatum: nam, si quando in hac vita deliquerunt, nunc perfectè purgatæ sunt: ergo nulla debent pœnâ puniri;

niri : atqui, si essent in sola spe futuræ beatitudinis, affligerentur aliqua pœna, iuxta illud Prou. 13. *Spes, quæ differtur, affligit animam* : ergo non debent beatitudinem expectare, sed possidere.

Tertia ratio est : Animabus impiorum statim à morte Deus pœnam infligit cruciatus æterni, vt ostendimus in præcedenti quæst. ergo & animabus Sanctorum statim etiam donat beatitudinis præmium ; præsertim cùm Deus, cui est proprium misereri, magis ad præmiandum, quàm ad puniendum, sit pronus, & citiùs ad misericordiam flectatur, quàm ad iustitiam.

Quarta ratio est : Ecclesia Latina, Græca, Armena, & aliæ, habent institutum inuocandi Sanctos ; cùm tamen antè Christi aduentum non legatur id fieri solitum : ergo in differenti statu reperiuntur nunc Sancti à statu Sanctorum veteris Testamenti ; quæ quidem differentia alia certè non erit, nisi quòd nunc regnant in Cælis beati ; cùm tamen anteà detinerentur extra beatitudinem.

Confirmatur : quia ante Christi aduentũ deflebatur potiùs dies mortis Sanctorum, vt notauit S. Basilius Orat. in S. Barlaam ; nunc verò à prædictis Ecclesijs summa cum lætitia celebratur, ac dies natalis vocatur ; non aliam planè ob causam, nisi quia tunc mori miseria erat, & calamitas ; nunc verò felicitatis initiũ ; cùm Sancti morientes in terra, nascantur in Cælo.

Quinta demùm ratio sumitur ex visio-

և 'ի յոյսն . ՅԻ. 'ի յարութեն համօրէն ամ մարդկանն ։

Զ 6 Երկրորդ՝ զի 'ի մԹսի . Ի. երդ" գլխն ասի ։ Եւ իբրև երեկոյ եղև . ասէ տէր այգւոյն ցգործակալսն իւր . կոչեա զմշակս . և տուր նոցա զվարձս ։] որով առաւել եցոյց քս . Թէ ոչ յամեցուցանելոց էր ած զվարձս յաւիտենից փառացն հոգւոց մինչև 'ի յոյսն յարութեն . այլ հատուցանէր զայն 'ի ժամ երեկոյին յետ աշխատութեանցն 'ի կեանս այսմիկ . որ է՛ ժամ մահու ։

Երրորդ՝ զի 'ի մԹսի . ԺԹ . երդ"

Է 7 գլխն ասի ։ Եթէ կամիս 'ի կեանս մտանել . պահեա՛ զպատուիրանս ։] Եւ յակոբու 'ի կԹղկեից Թղթոյն յառաջին գլխն ասի ։ Երանեալ է՛ այր, որ համբերեսցէ փորձանաց . զի եթէ ընտիր եւս գտանիցի . առցէ զպսակն կենաց ։] Նա՛ և 'ի յայտնութեան . Բ . երդ" գլխն ասի ։ Լեր հաւատարիմ մինչև 'ի մահ . և տաց քեզ զպսակն կենաց ։] այսպէս ուրեմն ած 'ի վարձատրելն ոչ սպասէ աւուր դատաստանին, և ոչ այլում իրի . բայց միայն աշխատանաց 'ի կենցաղոյս այսմիկ ։

Ը 8 Երկրորդ պատճառ է՛ . զի հոգիք սրբոց ոչ ունին աստանօր զմեղս ինչ . զի զի եթէ մեղան երբեմն . յետոյ կատարելապէս և քաւեին մաքրեցան ։ այսպէս ուրեմն և ոչ պարտաւորին կրել զպատիժ ինչ ։ իսկ եթէ ոչ ունէին զերանութիւն, այլ միայն զյոյս ապագայ երանութեն . նեղեալ էին 'ի միջէ պատժոյ . ըստ այնմ որ ասի յառակաց . Ժգ . երդ" գլխն . Թէ յապաղեալ յոյսն նեղէ զանձն ։] այսպէս պարտ է՛ նց . ոչ Թէ յուսալ . այլ ստանալ զերանութիւն ։

Երրորդ պատճառ է՛ . զի ած առժամայն զհոգիս մահուն պատժէ 'ի դըժոխս

ժողով զհոգիս ամբարշտացն յաւիտենական տանջանօք . որպէս ցուցանի 'ի . Դ . երկ" ր
վիճաբանութեան: այլ ուրեմն և առ- ւ9
ժամայն զկնի մահուան փառաւորէ յերկինս զհոգիսն սրբոց: մանաւանդ զի ողորմած և մարդասէրն ած առաւել յօժարի 'ի վարձատրել . քան թէ 'ի պատժել:

visionibus eorum, qui viderunt animas Sãctorum defunctorum sursùm ferri ad Cælestem beatitudinem. Lege Gregoriũ Papam lib. 4. Dialog. cap. 7. & sequen., ac Bedam lib. 5. hist. cap. 13. & sequen.

Զորրորդ պատճառն է . զի բոլոր եկեղեցի հաւատացեալ քրիստոնէից մինչ է՛ կարդալ զօգնութի և բարեխօսութի սրբոցն. և առաջ քան զգալուստն քի ոչ ունէր զայսպիսի սովորութին : այլ ուրեմն սբք 'ի ժամանակս հնոյ օրինացն ոչ էին 'ի նոյն աստիճանի, ներումէին 'ի ժամանակս հին օրինացն : զի այժմ ըստ քն թագաւորեն 'ի յերկնային երանութեան . բայց առաջինքն էին արտաքոյ նորին :

Եւ և ոչ առաւել հաստատուն այս պատճառս . զի առաջ քան զգալուստն քի որ բայցն զօր մահուան սբոցն . որպէս գրէ 'սբն բասիլիոս 'ի ներբողեանն սբոյն բարղամայ: նաև այժմ նոյն օրն մեծաւ խնդութեամբ տօնախմբէ . և օր ծննդեան կոչէ : Եւ վս էր է՛ այն այսպէս . եթէ ոչ վս զի յայնժամ մտանէին թշուառութի էր և տառապանք . նաև այժմ է՛ սկիզբն երանութե . զի սբքն մտանելով այժմ յաշխարհն, ծնանին 'ի յերկինս .

Հինգերորդ պատճառն առնանէ 'ի հոգւոցն յայտնութեանցն հարցն սրբոց . որք տեսին զհոգիս ամենայն ելանել 'ի յերկնային երանութիւնն . որպէս 'ի վարս հարանցն սբոց գրեալ կայ : նաև և ս զբազում անձանց զայսպիսեաց պատմեն սբքն գրեցոյ պատմել, և բազում քահանայս :

ԼՈՒԾԱՆԻՆ ՀԱԿԱՌԱԿ
ութեանց : ա
I

Գլուխ . Է .

SOLVVNTVR
Obiectiones

§. VII.

Վարդապետն Վարդան 'ի գիրսն խրատուց . Ե . գլ" գլխն . բազում առարկութիւնք 'ի սբ գրոց և 'ի պատճառաց յանդիմանէ զդատաստանն ու զմասին եկեղեցւոյ վս առանձնական դատաստանին . և վս հատուցմանն ըստ իւրաքանչիւր գործոց . թէ ըստ պատժոյ . և կամ թէ ըստ վարձոյ առաջ քան զվերջին յարութիւնն : յորոց որոց և մեք հարկաւոր համարեցաք առբերել աստ զբանախօսութի նորին առարկութեացն :

Նախ

VArtanus in Monitis ad Armenios, cap. 5. multas obijcit Scripturas, & rationes contra assertionem de Iudicio particulari, & retributione pœnæ, vel præmij ante Iudicium Vniuersale reddenda: cuius nos verba obiectionum præcipuarum huc ad litteram transferemus.

Obijcit primò: *Si Vnusquisque statim à morte operum suorum retributionem acciperet; cur diceret Apostol. 2.*

ad

ad Corinth. 5. Omnes nos staturi sumus ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisq; in suo corpore id, quod gessit, siue bonum, siue malum. Non igitur in anima solùm reportabit, vtì dicunt illi; sed in anima cũ suo vnita corpore, vt ait Apostolus. qui rursùs ad Rom. 14. Omnes, inquit, stabimus antè tribunal Christi, &c. itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. tunc scilicet, quando stabimus ante Christi tribunal post Resurrectionem.

Respondetur, verba Armenici Textus in priori loco (quæ desumpta fuerunt ex interpretatione Syriaca) facere potiùs pro nobis contra Vartanum. nam si dixit Apostolus, quòd post Resurrectionem recipiet vnusquisque in suo corpore id, quod gessit; indicare profectò videtur, quòd in anima hoc idem recipiet ante Resurrectionem in Iudicio particulari; de quo idem ait Apostolus ad Hæbreos 13: *Statutum est hominibus semel mori, & post hoc Iudiciũ.* Porrò iuxta interpretationẽ Diui Hieronymi aliter, & ita se habent illa verba: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.* hoc est, sicut exponunt communiter, vt referat vnusquisque pœnam, vel præmium secundùm ea, quæ gessit viuens in corpore. quæ quidem verba, vnà cum alijs ad Rom. in secundo loco citatis, tam de vniuersali Iudicio intelligi possunt, quàm de particulari post mortem: de quo Chrisostomus homil. 14. in Matth. *Omnes*

Բ Նաև և առաջինն առէ վարդանն
2 այսպէս ։ Եթէ յորժամ ելանէ հոգին ՚ի
մարմնոյն իւրաքանչիւր ոք զհատու-
ցումն գործոց իւրոց ընդունէր. այսպ՛
զիմորդ առէ առաքեալ պօղոս ՚ի կորնթա-
ցւոց Թղթին. ՚ի. Ե երկ'' գլխին. Եթէ
ամենեցուն մեզ յանդիման լինել կայ
առաջի ատենին քի. զի ընկալցի իւրա
քանչիւր ոք իւրով մարմնովն զոր ինչ
գործեաց. եթէ բարի, և եթէ չար։ և
ոչ հոգւովն միայն. որպ՛ ասեն. այլ հո-
գին իւր մարմնովն։ որպէս առէ առաքեալ
պօղոս ՚ի հռոմէեցւոց Թղթին. ՚ի. ԺԴ.
րդ'' համարին. եթէ ամենեքեան կալոց
Գ եմք առաջի ատենին քի։ իւ յառաջ ա-
3 րեալ ղքանն՝ առէ. այսպէս ուրեմն իւրա
քանչիւր ոք ՚ի մենջ ընդ. ամենին համա-
րս տալոց է՛ այ։

Պատասխանի. Թէ բանքն առաքելոյն առ
նլէնԹցին. զոր հայք Թարգմանեցին
ըստ ասորոց ԹարգմանուԹեն. առաւ-
ճելաքար հաստատանեն զասացեալն մեր։
քանզի առելով մէն պօղոս. Թէ յետ
յարուԹեն իւրաքանչիւր ոք ընկալցի
մարմնովն իւրով զոր ինչ գործեաց.
Թուի Թէ արդեօք ցուցանել. եթէ հո-
գւովն իւրով ընկալնել էր զնոյն առաջ
Դ քան զյարուԹիւնն ՚ի յառանձնական
4 դատաստանին. զորմէ առէ նոյն առաքեալ յեբ
րայեցւոց. Թ. երրորդ գլխին. Թէ կայ և
մնայ մարդկան մի անգամ մեռանել.
և յետ այնորիկ դատաստան։] Բայց ըստ
ԹարգմանուԹեն սրբոյն Ճերոնիմոսի,
որով մանաւանդ վարեմն լատինացիքն,
ասի այսպ՛։ զի ընկալցի իւրաքանչիւր ոք
ըստ գործոյ մարմնոյ, ըստ որում գոր
ծեաց, եթէ բարի, և եթէ չար։] զոր
վերդպարք մեկնեն այսպէս. զի ընկալցի իւ-
րաքանչիւր ոք Թէ վարձ, Թէ պատիժ,
ըստ որում գործեացն ՚ի մարմնի։ նոյն

[illegible] Ե 5]

Զ 6 [illegible]]

Է 7 [illegible]

nes, inquit, *animæ*, *cùm hinc emigrauerint, ad terribile illud ducentur tribunal*. Et Hieronymus in cap. 2. Ioëlis; *Quod, ait, in die Iudicij futurũ est omnibus, hoc in singulis die mortis impletur*.

Obijcit secundò: *Inquit Dominus Matth. 25. quòd in die nouissima sedebit Filius hominis in Sede maiestatis suæ; & congregabuntur ante eum omnes gentes; & separabit eas ab inuicem: & tũc dicet illis, qui à dextris eius erũt: Venite benedicti Patris mei, percipite paratum vobis Regnum à constitutione Mundi. illi verò, qui erunt à sinistris, audient: discedite à me maledicti in ignem æternum. igitur manifestũ est, tunc futurum esse Iudicium, & operum retributionem recipiendam; & non anteà*.

Respondetur, die nouissimo futurum esse Iudicium, & examen omnium hominum generale, quo omnes simul à Christo palàm iudicabũtur, & cuilibet præmia, vel pœnæ publicè reddentur. & hoc est, quod probant tum illa, tum aliæ Scripturæ; quæ tamen minimè negant, ante generale illud Iudicium præcedere aliud particulare, quo singulæ animæ, à corporibus separatæ, illicò post mortem à Deo priuatim iudicentur vel in Infernum amandari, vel in Cælum statim admitti, vel esse admittendas, postquàm fuerint pœnis purgatorijs expiatæ.

Instat: *Si statim post mortem quilibet iudicatur: & redditur vnicuique retributio secundùm eius opera: ergo frustrà iterabitur à Christo Iudicium in nouis-*

Թէ

nouissima die. Si enim anteà omnis homo suam iam accepisset retributionẽ, profectò nullus remaneret homo tunc iudicandus.

Respondetur, Iudicium generale, etiamsi particulare præcesserit, non fieri frustrà: primò, vt totus homo, ex anima, & corpore constitutus, iudicetur, & præmium, aut pœnam suam integram recipiat: nunc enim solùm animæ iudicantur, & præmij, aut pœnæ partem accipiũt. Secundò, vt clarificetur Filius hominis coràm toto Mundo, & qui in primo aduentu, tanquã reus, iniustè iudicatus fuerat, appareat in secũdo gloriosus, & iustus omnium Iudex. Tertiò, ad maiorem laudem bonorũ, & ignominiam malorum: vt nimirùm Sancti, qui in suis certaminibus spectaculum facti sunt Mundo, & Angelis, & Hominibus, similiter etiam coràm omnibus illis victores pronuncientur; vt inquit Paulus 1. Corinth. 4. *Quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit vnicuique à Deo.*

Obijcit tertiò: *Anima, & corpus simul operantur tam bonum, quàm malum: ergo simul etiam remunerari, aut puniri debent.* alioquin alteri parti inferretur iniuria; quod esset iniustitia.

Respondetur primò, ante resurrectionem non tribui corpori præmium, nec pœnam; quia tunc non est gloriæ, nec pœnæ capax, qualis est anima separata; cui potiùs iniusti-

Ը 8 [illegible]

[illegible]

Թ 9 [illegible]

Ժ 10 [illegible]

և ապա՛ յետ դատաստանչելոյ զուգութեն եղե
ցի յայս:]

Չորրորդ՝ ասէ վարդապետ: Մարդ
հոգւով և մարմնով գործէ զբարիս և
զչարիս. ապա՛ և զհատուցումն զոր
ծոյ ոչ ունի առանց մարմնոյն:] զի ոչ
էր իրաւ՛ի. զի մի միայն փառաւորել, կամ
պատժել առանց մարմնոյն:

Պատասխանի. Թէ առաջ քան զյարու-
Թիւն ոչ փառաւորի և ոչ պատժի մար-
մինն. զի յայնժամ ոչ է՛ վարձու, կամ
պատժոյ ընդունակ. որպէս է՛ հո-
գին: սակս այսորիկ ոչ էր իրաւ՛ի, յա-
մեցուցանել զհոգին մինչ և 'ի յարու-
Թեան մարմնոյ վ̄ն տալոյ նմա զվարձն,
որոյ նմա էրաժամանի: Նաև և դարձեալ
վասն զի հոգի է՛ առաւելագոյն պա-
տճառ գործոյ Թէ բարի, Թէ չար.
մանաւանդ զի նա՛ միայն ունի զանձ-
նիշխանութիւն կամաց. որով լինի մե-
ղք, կամ արդարութի: վ̄ն այսորիկ ա-
ռաջագոյն արժան է՛ պատժել զհոգին,
քան զմարմինն:

Հինգերորդ՝ ասէ վարդապետ: Առա-
քեալն պօղոս յեբրայեցւոց Թղթին. 'ի
ժԱ. ան գլխին. և 'ի. շղ· ասածն ասէ վ̄ն
արդարոցն. որ յառաջ է մինչ և 'ի մար-
գարէսն զոր կենդանի եղեն առ Թէ
սոքա՛ ամենեքեն վկայեալք 'ի հաւա-
տոցն, չև և ս ընկալան զաւետիսն.
ոյ վ̄ն մեր լաւագոյն հանդերձեալ. զի
մի առանց մեր կատարեսցին: Արդ՝
եԹէ նոքա՛ ոչ են առեալ զվարձս վաս-
տակոցն. յայտ է՛, եԹէ և ոչ այլ սրբքն:]

Պատասխանի. եԹէ առաքեալն խօսի աստ
վ̄ն լի և կատարեալ երանութեն. ոյ.
հոգւոյ և մարմնոյ 'ի միասին. զի սորա՛
աւետիքն առեալ ոչ լինիցի 'ի սրբոցն.
եԹէ ոչ յաւուր դատաստանին. յոր
ժամ ամ արդարքն փառաւորեսցին լիով

ըստ

Ժա ſtitia inferretur, ſi ad recipiendum
11 præmium, quod illi ſtatim debetur, expectare deberet diem Iudicij, & vnionem cum corpore. Secundò, animam priùs remunerari, aut puniri, quia ipſa eſt potiſſima cauſa boni, vel mali; immò ad eſſentiam meriti, vel demeriti, quæ in electione voluntatis conſiſtit, non concurrit, niſi ſola anima. Tertiò, quia anima, & corpus non ſunt duo, ſed vnum ſuppoſitum; quod mauult ſecundùm alteram potiùs partem interim beari, quàm ſecundùm neu-
Ժբ tram: nec proinde aliqua ei infertur
12 iniuria; nam volenti non fit iniuria, ſed inuitò.

Obijcit quartò: *Apoſtolus ad Hebræos* 11. *enumerans iuſtos ab Abel vſque ad Prophetas, ait: Et hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis meliùs aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur. Si ergo illi nondum ſuorum laborum præmium acceperunt,* ne ſoli ſine alijs glorificati fuiſſent; *conſtat, nec vllum etiam Sanctum il-*
Ժգ *lud accepiſſe, nec vſque ad diem Iudi-*
13 *cij accepturum;* vt tunc omnes ſimul glorificentur.

Reſpondetur, Apoſtolum hìc loqui de Beatitudine integra, & conſummata, animæ ſcilicet, & corporis ſimul; cuius repromiſſio non accipietur à Sanctis, niſi die Iudicij vniuerſalis, quando omnes iuſti ſecundùm animam, & corpus integraliter glorificabuntur: & ideò ſubdidit: *Vt nõ ſine nobis conſummarentur,* id eſt, beatitudine cõſummata, eſſẽ-

V tiali

tiali; & accidentali, animæ vtique, & corporis ſimul. Cæterùm hìc nõ negat Apoſtolus, Sanctos ante reſurrectionem ſecundùm animas eſſe beatos beatitudine partiali, & eſſentiali, quæ in viſione, & fruitione Dei conſiſtit: immò hoc aſſerit pluribus in locis, vt ſuprà viſum eſt §. 2. ac præſertim in hoc ipſo capite 11. ad Hebræos, vbi paulò antè de ijſdem iuſtis loquens, dicit: *Qui per fidem deuicerunt Regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones.*

Obijcit quintò: *Dæmones dicebant Chriſto, Matth. 8. Veniſti huc ante tempus torquere nos. & Lucæ 8. Rogabant eum, ne imperaret illis, vt in abyſſum irent: ergo ſi Dæmones nondum puniuntur, ſed puniendi reſeruantur in diem Iudicij; certè idem de prauis hominibus dicendum erit. Liquet ergo, particularis Iudicij aſſertores ipſis adhuc peiores eſſe Dæmonibus: ſiquidem iſti credebant, Iudicium vnica ſolùm die, ſcilicet nouiſſima, eſſe futurum; illi verò denegant.*

Reſpondetur, quòd ſicut ſancti Angeli iam nunc glorificãtur in Cœlis, & Dei faciem intuẽtur, ex Saluatoris noſtri teſtimonio, qui ait Matt. 18. *Angeli eorum in Cœlis ſemper vident faciem Patris mei.* ita conſequẽter perſpicuum eſt, omnes rebelles Angelos tam pœna damni, quàm pœna ſenſus iam nunc puniri. & licet Dæmones aliqui nõdum in abyſſum demerſi ſint, ſed ad noſtram exercitationẽ in aëre hoc noſtro verſentur; adhuc tamen ijſdem excrucian-

Ժդ ըստ հոգւոյ և մարմնոյ. և առնա_
ցուն զկատարումն երանութեան իւրեա_
14 նց։ և ասէ սա այսորիկ առնէ. զի մի առ_
անց մեր կատարեսցին. այսինքն. կատարե_
ալ երանութեամբ հոգւոյ և մարմնոյ։
Եւ արդ աստ ոչ ուրանայ առաքեալն, թէ
սրբոցն ըստ զյարութիւն են երանեա_
ալք մասնաւոր երանութեամբ. այսինքն. հոգւ_
ոյն միայն. որ կայանայ ի սէր և ի հայ_
եցողական տեսութեան այ. այլ առա_
ւել զայն զայս խոստովանի ի բազում
տեղիս. որպէս ի վերոյ ցուցաք. մանաւ_
անդ ի նոյն վերագրեալ գլխոյ առ եբ_
Ժե րայեցիս. ներում ասէ. այսպէս։ Ամէն
15 հաւատովք պարտեցին զթագաւորութիւնս.
գործեցին զարդարութիւն. հասին ա_
ւետեաց։]

Վեցերորդ ասէ վարդապետն. Զի է_
թէ մեղաւորք առանց աւուր դատաստանի
տանջելոց են. ապա դևն պիղծ, որ
զմարդն տանջէր և լլկէր, զիարդ ա_
սաց առ քս. եթէ ընդէր եկիր աստա_
ժամ տանջել զմեզ։ Եւ յայլ ուրեք դե_
քն աղաչէին զնա, զի մի հրամայեսցէ սա_
ցէ նց երթալ յանդունդս։ այսուհետև
տև յայտ է. որ այսպիսեաց ընդդու_
Ժզ նօղքն առաւել չար են, քան զդևսն։
16 զի նք իւր մասնաւոր իմացութէ իմա_
նային. զի դատաստանն ի միում աւուր
է. և զայն ասէին վերջին. իսկ նք ոչ
հաւատան միոյ աւուր դատաստանին։]

Պատասխանի. թէ որպէս սբ հրեշտակքն
փառաւորին այժմ ի յերկինս. և տե_
սանեն զերեսն այ ըստ վկայութեանն
քի. որ ի մատթէ. Ժը. երդ" գլխոյն ասէ.
թէ հրեշտակքն նց յերկինս հանապազ
տեսանեն զերեսս հօր իմոյ. նոյնպէս
և հարկաւոր է ասել. թէ ամ չար հրե_
շտակքն չարչարին այժմ տանջանօք։ և
թէպէտ դևք ոմանք չև ևս են արկեալ
'ի

՚ի յանդունդս. այլ շրջին ՚ի յօդս այս ԺԷ
վն մերոյ փորձութեան. սակայն նոքա 17
տանջանօք այժմ չարչարին. և քերեն
ընդ անձինս զգեհենան իւրեանց. իսկ
ամբողջ ՚ի յաւուր դատաստանին առնե
ալ և փակեալ լինելոցին ՚ի բանդս դժո
խոց. և ունելոցին անդ զկատարումն
տանջանաց իւրեանց. յորմէ և յայն
ժամ երկնչէին ասելով. եկիր տար
ժամ տանջել զմեզ: և Տէր՝ օրհնեալ աս
տուած ա՞ծ. զի մի այժմ
չարչարեալ լիցի նոյն վարդան ընդդէմ
որոյն տանջանօք, քան զդևս իսկ. երբ՝
վն ուրանալոյ պատանջանս մեղաւորաց ԺԸ
զինի մահուն, կամեցաւ ընդդատելր 18
տեղ և խոսեցաւ դևաց վկայութե
յետոյ:

Եւ Թնեքորդ՝ առաքելոյն այլք ումա
նք վկայութե զբանն, որ ՚ի յայտնութեան. զ.
երդ" գլխոյ ասի: Եւ տեսի ՚ի ներքոյ սե
ղանոյն զհոգիս չարչարելոցն վն բա
նին այս. և վն վկայութե նոցա, զոր
ունէին: որք աղէին ձայնիւ մեծաւ.
մինչ և յերբ տէր սբ և ճշմարիտ ոչ
դատես և խնդրես զվրէժ արեանն մե
րոյ ՚ի բնակչաց երկրի: և տուաւ նո
ցա պատմուճանս սպիտակս. և ասացաւ
նոցա. զի հանգիցեն փոքր մի ժամանա ԺԹ
կ մինչ և լցցին ծառայակիցք նոցա, 19
և եղբարք նոցա. որք հարկաւորեալ են
կատարել իբրև զնո:] ուստի և ասեն.
զհոգիս սրբոց մարտիրոսաց ոչ գոլ այ
ժմ ՚ի յերկինս. այլ հանգչել ՚ի ներքոյ
սեղանոյն. սպասելով անդ երկնային
երանութեան ՚ի յաւուր դատաստանին.
յորժամ լցցի թիւն այլոց մարտիրո
սացն:

Պատասխանի. եթէ ՚ի յայտնութեան այսմիկ
խոսանական երկրաւոր սեղանոյ ողջա
կիզեաց, յորում մարտիրոսաց մար
մինքն

ciantur pœnis, & secum suam Gehẽnam portant: quanquàm pœnarum suarum complementum, quod nunc timebant, dicentes: *Venisti ante tempus torquere nos*; habebunt in die Iudicij, quando Inferorum carceribus concludentur. Faxit verò Deus, ne Vartanus ipse, qui, vt peccatorum, & Dæmonum pœnas negaret ante finale Iudicium, ipsorum adhuc Dæmonum testimonio niti pertinaciter voluit, eas nunc acriores, quàm illi, sentiat, & malo suo confiteatur.

Objiciunt vltimò reliqui Magistri communiter verba illa Apoc. 6. *Vidi subtus Altare animas interfectorum propter Verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant: & clamabant voce magna dicentes: vsquequò Domine (sanctus, & verus) non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de ijs, qui habitant in terra? & datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conserui eorum, & fratres eorum, qui interficiẽdi sunt, sicut & illi*. Vnde colligunt primò, animas Sanctorum Martyrum nõ in Cælo quidem, sed *subtùs Altare* visas à Ioanne quiescere, hoc est, in loco aliquo sublunari, siue is aër sit [1]; siue Paradisus terrestris [2]; siue altaria ipsa [3]; siue tandem (vt quidam alij putauerũt) locus subterraneus, & amænus, similis Cãpis Elysijs [4]. Secũdò, eas, vbicunque sint, nõdum esse beatas, sed expectare, vt glorificentur, diẽ Iudicij, quãdo numerus Martyrum expletus erit.

1. Sic exponunt Armeni Magistri communiter.
2. Tertullian. lib. de anima sub finem.
3. Vigilantius & Caluinus, qui eas dicũt sub altari quiescere, & quasi dormire.
4. Victorinus, & alij.

V 2 Res-

Respōdetur, in hac visione Symbolica pro altari holocaustorū terrestri, in quo corpora Martyrum immolata, & sepulta sunt, significari altare thymiamatis Tēpli Cælestis, in quo propriè animæ ipsorum, stolis albis indutæ, hoc est, cęlesti gloria coronatæ, quiescunt. idque satis declaratur ex eo, quod de ijsdem Martyribus subditur cap. 7. *Hi, qui amicti sunt, stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt?* & responsum fuit: *Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas in sanguine Agni: ideò sunt ante thronum Dei, & seruiūt ei die, ac nocte in Templo eius.* In hoc igitur Cælesti Templo assistunt beatæ animæ apud altare thymiamatis, offerentes Deo thymiama laudū, & orationum: quod clariùs etiam explicatur cap. 8. dum dicitur: *Et alius Angelus venit, & stetit ante Altare, habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium super Altare aureum, quod est ante thronum Dei.* Itaque apud hoc Altare *datæ sunt illis singulæ stolæ albæ,* quæ gloriam animæ significant: *& dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum,* &c. nam alteram stolam, id est, gloriam corporis, post resurrectionem habebunt; vt exponunt Gregorius Papa in 4. Psal. pœnitent. Augustinus Serm. 4. de festo Innocentium; Beda, Anselmus, & alij Expositores, in hunc locum.

Ի 20 [illegible]

Իա 21 [illegible]

Իբ 22 [illegible]

Մի՞ թէ երանեալ հոգիքն տեսանեն

Յերկինս զէութիւն
Աստուծոյ :

ՈւԹԵՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Առաջարկին երկու կարծիք, և լուծումն
վիճաբանութեան :

Գլուխ . ա .

AN BEATI VIDEANT IN CAELO Diuinam Essentiam?

QVAESTIO INTER ARMENIOS OCTAVA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quaestionis.

§. I.

Ուրացանեն Հայոց ոմնք ա I
եւ ոմանք . որով պատմէ Արմախկանոս 'ի . Ժդ.րդ'' գիրս . և յառաջին գլխոյն . յորում առաջերէ ղբասոս եպիսկոպոս ուրուք մեծին Հայոց յոհաննէս կոչեցեալ . որ ասէր այսպէս : Կարծեն ոմանք 'ի մերայնոց . եթէ ոչ ոք ստեղծուածական հայեցողական տեսութեամբ յայտնապէս ճանաչել զաստուածային բնութիւն : և ասեն . եթէ մարդկան և հրեշտակացն սրբոց վերջին երանութիւն ոչ կայանայ 'ի պարզ և յայտնի տեսսու_

NEGANT Armeniorum nonnulli, Deum per essentiam videri posse, aut vnquàm ab intellectu creato visum iri; vt apud Riccardum Armacanũ lib. 14. cap. 1. Ioannes, Episcopus Clatensis Maioris Armeniæ, refert in hæc verba: *Tenent Armeniorum aliqui, quòd nulla creatura possit diuinæ naturæ ita vniri, vt nuda, & clara visione intuitiua eam cognoscat: nec nostram finalem beatitudinem in futuro, aut Angelorum sanctorum in præ-senti,*

ſenti, dicunt, conſiſtere in huius clara, & nuda Viſione diuinæ ſubſtantiæ: ſed affirmant, finalem creaturæ rationalis beatitudinem in hoc eſſe; quòd cognoſcat perfectè, ſupernaturaliter illuminata, quòd Deus non eſt aliquid entium; ſed eſt ſuper omnia omninò inuiſibilis; ſine hoc, quòd ipſum clare, & nudè videat. Et hanc ſuam aſſertionem adſcribunt ſuis antiquis Doctoribus, & præcipuè B. Dionyſio in ſuis Opuſculis. Բ 2

Similia tradũt alij Scriptores, præſertim Guido Carmel. lib. de hæreſibus, verbo, *Armeni*, dicens: *Aſſerunt; Beatos eſſentiam Dei non videre, ſed claritatem quandam illius eſſentiæ; in qua Viſione affirmant ſupremã conſtare beatitudinem.* Et quòd ita præcipuè ſenſerit, ac docuerit Vartanus, colligitur ex illis verbis Clementis Papæ VI. in Reſcripto * ad Conſolatorem, Armeniæ Patriarchã: *Scire volumus, ſi credidiſtis, & credis tu, & Armeni, qui tibi obediunt; Vartanum, &c. qui ſcripſit, ac docuit, quòd nec ſanctæ animæ Deum per eſſentiam beatificè videbunt, &c. fuiſſe hæreticum, & hæreſiarcham peſſimum.* Գ 3

* Clem. VI. Epiſt. ſec. tom. 10. pag. 72.

Adſcribunt autem hanc ſuam ſẽtentiam Diuo Dionyſio Areopagitæ; quòd ille ſæpiùs in lib. de Cæleſti Hierarch. & alibi, appellauerit diuinã eſſentiam, *inintelligibilem, inuiſibilem, ininueſtigabilem*, &c. ac dixerit, *Angelos intueri diuinum radium, claritatem diuinæ lucis*, & ſimilia. In eundem errorem incidit tempore Innocentij III. Petrus quidam Abailardus, qui dixit, Deum per eſſentiam Դ 4

ութեան նոյ. այլ ՚ի ճանաչել կատարելապէս և գերբնաբար, թէ Աստուած ոչ է իր ինչ յէակաց, այլ գերբանց զամենայն անհասանելի անիմանալի: Եւ համարին զայսպիսի կարծիս աւանդել ՚ի հնանի վարդապետաց մերոց. մանաւանդ ՚ի սրբոյն Դիոնեսիոսէ արիսպագացւոյն ՚ի գիրս իւրեան:]

Զնոյն պատմէ գոյտոս կարմելիտացին ի գիրս յաղագս հերձուածոց. և ասէ: Հայք ունին կարծիս. թէ հոգիքն երանելոց ոչ տեսանիցեն զէութիւն այ: այլ ասեն. զերանութիւն կայանալ ՚ի տեսանել զպայծառութիւն ինչ ածային էութեան:] Եւ որ հայրապետն հռովմայ կղեմենտոս վեցերորդ ՚ի թուղթն, զոր գրեաց առ տէր մխիթարիչ հայոց կթղին, ասէ: Լուաք, եթէ ոմն վարդապետ հայոց վարդան անուն, գրեաց և ուսոյց. թէ հոգիք սրբոցն ոչ երբէք տեսանելոց են զէութիւն այ ՚ի յերանութեան իւրեանց: վն որոյ կամիմք գիտել. մի՛ թէ դու և հնազանդեալքդ քո հաւատայք. թէ նոյն վարդանն էր հերետիկոս և հերձուածապետ չարաչար:]

Արդ՝ մերաքեն դոգմ զկարծիս իւրեանց մէրոյն դիոնեսիոսի. վն զի նա ՚ի գիրս յաղագս երկնային քահանայապետութե կոչէ երբեմն զածային էութիւն անիմանալի, անտեսանելի, անքննելի, և այլն. Եւ ասէ երբեմն, զհրեշտակս տեսանել զածային ճառագայթն. կմ զպայծառութիւն ածային լուսոյն, և նմանք սոցին: Եւ թիւրապէս իմանան զուղղափառ զմիտս սրբոյն. որ և յայլ բազում տեղիս գրէ ընդ դեմ նոցա. և զչարաչար կարծիսնոցին յայտնապէս յանդիմանէ: որպէս ՚ի ներքոյ յայտ լինիցի:

ԻՍԿ կ՛աթողիկեայք ուղղափառ- Ե
քն. ուսուցանեն. եթէ զմիակն 5
զանհաս զօրութիւն բնութեան աստուա-
ծոյն թէպէտ ոչ կարէ ամենեւին ըմբռ-
նել և սահմանափակել միտք՝ զայն ամբա-
և անսահմանելի էութիւն այ. կարէ
սակայն գերբնաբար և ամայն լու-
սոյն զօրացեալ՝ տեսանել զնա յայտ-
նապէս, և հայեցողական մտաւոր
տեսութբ: Եւ զի այսպէս ամ տեսա-
նի այժմ յերկինս ՚ի հոգւոց երանելոց.
սահմանեալ եղև զկնի բազմօրեայ քըն-
նութե ՚ի սրբազան հայրապետէն հե-
ռովմայ բենեդիկտոս մետասաներոր-
դէ ՚ի կանոնին, որ սկսանի. օրհնեալ է՛ Զ
ամծ: որոյ բանքն են այսոքիկ. Առաքե- 6
լական իշխանութբ սահմանեմք. եթէ
հոգիք ամ սրբոց՝ առաջ քան զյարու-
թիւն մարմնոյն իւրեանց, թէպէտ զկնի
համբարձմանն տն մերոյ յի քի՛ եղեն,
գոն, և լինելոց են ընդ քի յարքայութեն
երկնից և յերկնային դրախտին, ընդ-
հրեշտակս դասաւորեալք: Եւ թէ
յետ յի քի չարչարանաց և մահուանն
տեսին, տեսանեն, և տեսանելոցեն ան-
միջապէս և յայտնաբար զածային
էութիւն. յորմէ տեսութէ անտի ու- Է
րախութե լցեալ լինին. Նոյն և եթէ 7
հոգիքն որոց այսպիսի տեսութե և ու-
րախութե լինին ճշմարտապէս երա-
նեալք, և ունին զհանգիստ և զկեան-
սն յաւիտեան:] Եւ դարձեալ՝ զնոյն
սահմանեաց յետոյ վերջատին տիեզե-
րական սբ ժողովն ֆլորենտիոյ այսպի-
սի բանիւք: Սահմանեմք, զհոգիս ե-
րանելեաց տեսանել յայտնապէս զնո
քն ամ էականն և մի բնութիւն,
որպէս և է՛ իսկ. բայց մինն քան զմիւ-
սն կատարելապէս ըստ զանազան ար-
ժանաւորութեանց իւրեանց:] Եւ
սահ

tiam videri non posse; quem sequuti sũt posteà Arnaldus, & Almaricus, vt refert Alfonsus de Castro lib. 3. aduersùs hæreses. tit. *Beatitudo*.

AFfirmãt verò Catholici, docentes, supremam illam, & incõprehensibilem Dei essentiam, quãuis ab intellectu creato adęquatè circumscribi, & comprehẽdi nequeat, posse tamen ab illo supernaturaliter intuitiuè videri: immò quòd sic de facto à Beatis in Cælo videatur, definitum de fide primò fuit post longas disputationes à Benedicto XI. in Extrauagãti, quæ incipit: *Benedictus Deus*: cuius hæc verba sũt: *Authoritate Apostolica definimus, quòd secundùm Dei communem ordinationem animæ Sanctorum omnium* &c. *etiã antè resurrectionem corporum, & Iudicium generale, post Ascensionẽ Domini nostri Iesu Christi in Cælum, fuerunt, sunt, & erunt in Cælo, Cælorum Regno, & Paradiso Cælesti, cum Christo sanctorũ Angelorum consortio aggregatæ: ac post Christi Iesu passionem, & mortem viderunt, vident, & videbunt Diuinã essentiam immediatè, se benè, & clarè, & apertè illis ostendentem: quòdq; sic videntes eàdem diuina essentia perfruuntur: nec non quòd tali visione, & fruitione eorum animæ, qui iam decesserunt, sunt verè beatæ, & habent vitam æternam, & requiem; & omnium illorum, qui posteà decedent, eandem diuinam videbunt essentiam, ipsàque perfruentur ante Iudicium generale.* Definitum hoc iterùm fuit deinde à Concilio Florentino, sess. vlt. verbis illis: *Definimus, Beatorum animas*

mas intueri clarè ipsum Deum Trinũ, & Vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs. Cui etiam definitioni consenserunt (vt suprà diximus quæst. 5. nu. 25.) Armeni Patres, ad idem Concilium legati ab ipsorũ Ecclesia. Hæc igitur vera sententia probãda mox est.

QVOD BEATI VIDEANT In Cælo diuinam essentiam,

PROBATVR PRIMO *Ex sacris Scripturis.*

§. II.

EXodi 33. Moysi, quærenti videre faciem Dei in hac vita, responsum fuit: *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & viuet.* Et rursùs ibidem, Moysi dicenti: *Ostende mihi gloriam tuam:* respondit Deus: *Ego ostendam omne bonum tibi.* Quodnam autem est omne bonum, nisi Diuina essentia? ex quibus verbis manifestè colligitur, Deum promisisse Moysi visionem suæ essentiæ, sed post hanc vitam.

Isaiæ 33. *Qui ambulat in iustitijs, & loquitur veritatem: qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere: qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos, ne videat malum: iste in excelsis habitat, & munimenta saxorum sublimitas eius, & panis ei datus est, & aquæ eius fideles sunt: Regem in decore suo videbunt*

ocu-

սահմանադրութեան այսմիկ համա-
Է նեցին և ստորագրեցին հարքն հայոց.
8 որք յեկեղեցւոյն իւրեանց առաքեցան
առ նոյն սրբազան ժողովն. բստ որում
'ի. Ե. երդ" վիճաբանութեանն ասա-
ցաք. և ցուցաք անխախտաբէս:

ԹԷ ԵՐԱՆԵԱԼՔ

Հոգիքն տեսանեն 'ի յերկինս
զէութիւն այ.

ՑՈՒՑԱՆԻ

Նախ վկայութբ աստուածաշունչ
գրոց:

Պրակք. Բ.

ա 1 'Ի Գիրոցն Ելից. Լգ. երդ" գլխոյն.
խնդրեալ մովսէսի տեսանել զե-
րեսս այ 'ի կենասս աստ. պատասխանի
եառ նմա այ. և ասաց: Ոչ կարիցես
տեսանել զերեսս իմ. զի ոչ տեսանիցէ
զիս մարդ, և կեցցէ:] Եւ դձլ 'ի ներ-
քոյ ասէ մովսէս. ցոյց ինձ զփառս քո:
Եւ պատասխանեաց եառ այ: Ես ցու-
ցից զամ բարին քեզ:] Աւրդ՝ զինչ է
ամ բարի. եթէ ոչ այային էութիւն:
յորոց բանից յայտ լինի, թէ այ խոս-
տացաւ մովսէսի զտեսութի էութեան
Բ 2 իւրեան. բայց ոչ 'ի կենասս աստ, այլ
'ի հանդերձելումն:

Դարձեալ ասէ Եսայեաս 'ի. Լգ. երդ" գլխոյն: Որ գնայ արդարութբ, և խօսի զուղիղ ճանապարհս. որ ատէ զանօրէնութի և զանիրաւութի, և թօթափէ զձեռս իւր 'ի կաշառոց. որ ծանրացուցանէ զականջս առ 'ի չլսելոյ զդատն արեան, և խնու զաչս իւր զի մի տեսցէ զանիրաւութի, նա բնակեսցէ 'ի բարձր այր 'ի վիմի հաստատնոյ. հաց տացի նմա. և ջուր նորա հաւատարիմ. զթագաւորն փառօք

տեսս

տեսցեն աչք նորա , և զերկիր ՚ի հե-
ռուստ :]

Դաւիթ՝ ասէ դաւ. իթ ՚ի սաղմոսն. լե. երգ՝ : արբեսցին նոքա ՚ի պարարտութենէ տանս քո. և զհեղեղս փափկութեան քո արբուսցես զնոսա : քանզի ՚ի քէն է՛ աղբիւր կենաց . և լուսով քով տեսցուք զլոյս] բայց ոչ զլոյսն արարածական . զի սա ոչ կարէ զոլ պատճառ երանութեան մերոյ . այլ զանարարածն , որ է՛ աղբիւր կենաց. և յաղագս որոյ ասէ յեսայի ՚ի. կ. երգ՝ գլխոյ. Թէ ոչ և ս եղիցի քեզ արեգական ՚ի լոյս տուընջեան . և ոչ ծագումն լուսնի տացէ քեզ լոյս ՚ի գիշերի: այլ եղիցի քեզ տէր լոյս յաւիտենական . և Աստուած քո փառք քո :]

Դաւիթ՝ ՚ի սաղմոսն. խա. ասէ: Որպէս փափագէ եղջերու յաղբերս ջու-րց. այնպէս փափագէ անձն իմ առ քեզ Աստուած. ծարաւի է՛ անձն իմ առ քեզ Աստուած հզօր և կենդանի. երբ եկից երևեցայց երեսացդ այ :] զերդ՝ փափագէր մարգարէն երևել երեսացն այ . ոչ . տեսանել յայտնապէս զերեսս նորա. և ոչ թէ տեսանել ՚ի նմանէ: քանզի լաւ գիտէր ըստ առաքելոյն . Թէ չիք արարած աներևոյթ յերեսաց նորա :

Դաւիթ՝ ՚ի. ձգ. րդ". սաղմոսն ասէ: Երանի այնոցիկ որ բնակեալ են ՚ի տան քո. յաւիտեանս յաւիտենից օրհնեսցեն զքեզ տէր : Երանեալ է՛ այր. որոյ օգնութիւն իւր ՚ի քէն է՛. ելս եդ ՚ի միտս իւրում ՚ի հովիտս արտասուաց ՚ի տեղւոջ յորում ուխտեաց: զօրհնութիւն տացէ որ զօրէնսն եդ: գնասցեն նոքա ՚ի զօրութենէ ՚ի զօրութիւն . և երևեսցի Աստուած աստուածոց ՚ի սիոն:] տր. ՚ի վերոյին բան. որ է՛ մարդ մեր առնոյն : քանզի մրդ՝ յառաջ ընծայեալով յառաջինութենէ յառաջինութիւն, երևան-

իբրև.

oculi eius, cernent terram de longè.

ԴՁ
3 Psalm. 35. Dauid Propheta, finalem beatitudinem nostram prænuncians, ait: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Et causam immediatè subijciens: *Quoniam*, inquit, *apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*: non quidem creatum, de quo Isaias c. 6. *Non erit tibi Sol ampliùs ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te* (nam creati luminis visio non potest esse

ԴՁ
4 nostræ beatitudinis causa): sed increatum, quod scilicet fons vitæ est, & de quo statim idem subdidit Isaias: *Sederit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam*.

Item Psal. 41. *Quemadmodùm desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus: sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum; quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Cupiebat Propheta ante faciem Dei apparere; non scilicet ab illa videri, cuius quidem ocu-

Ե
5 lis, sciebat, *omnia nuda esse, & aperta*, vt dicitur ad Hebr. 4. sed illam clarè videre. solet enim etiam dici, apparere aliquem ante faciem alicuius, cùm huius faciem apertè videt.

Item Psal. 83. *Beati, qui habitãt in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, in loco, quem posuit. Etenim benedictionem dabit Legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deo-*

rum in Sion: in illa nimirùm, *quæ sursùm est, Ierusalem, & libera, quæ est mater nostra*, ad Galat. 4. Illuc enim ex hac lacrymarum valle gradatim per virtutes ascendere dicitur homo, vbi tandem Deum Deorum videbit.

Matth. 5. Christus ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et rursùs cap. 18. *Angeli eorum in Cælis semper vident faciem Patris mei.* Quibus sanè verbis quid clariùs ad propositum desiderari possit, non video.

Ioann. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum:* hoc est, Diuinitatem meam nudè, apertèque illi spectandam exhibebo. nam & eius humanitas iam manifesta erat hominibus; & gloria humanitatis manifestabitur etiam improbis in Iudicio; & Diuinitas quidem eius cognita adhuc erat, & est in hoc Mundo à diligentibus eum, sed non clarè, ac manifestè videbatur: solùm igitur superest, vt claram hanc suæ Diuinitatis visionem tunc Christus promiserit dilectoribus suis.

Eiusdem, cap. 17. *Pater, quos dedisti mihi, volo, vt vbi ego sum, illic mecum sint; vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante constitutionem Mundi.* Quòd autem claritas hæc sit Diuinitas, illi ab æterno à Patre communicata, colligitur manifestiùs ex præcedentibus verbis, quibus dixerat: *Et nunc clarifica me tu Pater, apud temetipsum claritate, quam habui, priusquã Mun-*

Զ 6 երբեւ առաքինաւոր ՚ի յերկինս. ուր եւ զԱծ հրեշտակացն տեսանէ:

Որպէս ՚ի Մատթ. Ե. երգ.՞ գլխն ասէ: Երանի որ սուրբ են սրտիւք. զի նոքա զԱծ տեսցեն:] Եւ դարձ ՚ի. ԺԸ. երգ՞ գլխն ասէ. Հրեշտակք նոցա յերկինս հանապազ տեսանեն զերեսս Հօր իմոյ:] Եւ Հան յերկրաւորն [illegible] վկայութիւն քեր յայտնագոյն է՛ քան զլոյսն արեգականն:

Որպէս ՚ի յովհաննու. ԺԴ. երգ.՞ գլխն ասէ. Թէ որ սիրէ զիս. սիրեսցի ՚ի Հօրէ իմմէ. եւ ես սիրեցից զնա. եւ երեւեցուցից նմա զիս:] Այ. զԱծութին իմ առանց
Է 7 նմա յայտնապէս տեսանել. քանզի մարդկութին նորա առհասարակ երեւելի էր ամենեցուն. եւ փառք մարդկութեան յայտնելոց են ամբարշտաց յաւուր դատաստանին. նա եւ նորա աստուածութին ծանաւ չէր եւ ծանաւէր յայսմ աշխարհիս ՚ի սիրողաց իւրոց. բայց ոչ յայտնի երեւելի լինէր նոցա: Արդ մնայ զայս յայտնի տեսութին Աստուածութեան իւրոյ միայն խոստացաւ յայնժամ Քս սիրելեացն իւրոց:

Որպէս ՚ի յհու. ԺԷ. երգ.՞ գլխն ասէ: Հայր՝ զոր ետուր ինձ, կամիմ զի
Ը 8 ուր եմ ես, եւ նոքա իցեն ընդ իս. զի տեսանիցեն զփառսն իմ, զոր ետուրն ինձ. զի սիրեցեր զիս առաջ քան զլինելն աշխարհի:] Արդ՝ զի փառքն այն էր ինքն Աստուածութին, զոր ՚ի յաւիտենից առեալ էր որդին ՚ի Հօրէ. եցոյց նոյն Քս ՚ի բանին առաջագոյն, ասելով. Եւ այժմ փառաւորեա զիս Հայր, առ ՚ի քեն փառօքն զոր ունէի առաջ քան զլինելն աշխարհի:] Այ. յայտ արա այժմ զԱծութին իմ, զոր ՚ի քեն եւ ընդ քեզ ունէի յաւիտենից: ապա զանստեղծ զփառս զայս. Այ. զԱծային էութին իւր կա-

կամեցաւ քո՛ զի տեսանիցեն երանեալ Թ
քն յերկինս. և ոչ զստեղծեալ պայծա
ռութի ինչ. յորոյ տեսութեան անձն 9
հաւասարակորդ կայանալ զյաւիտեան է
րանութիւն մեր. ընդ դէմ այնորիկ զոր
ասէ նոյն քո՛ ՝ի նմին գլուխն այսպէս:
աՀա յս է կեանք յաւիտենն. զի ճանիցեն
զքեզ միայն ճշմարիտ ած:] Այ. յաւիտե
անն կեանք և երանութիւն ՝ի յայսմ կայ
անայ. զի ծանիցեն զքեզ ած միայն. և
ոչ զայլ ինչ բաց ՝ի քէն:

Առն՝ յառաջնոյն կորնթ. ԺԳ. ըմ"
գիտեն ասէ պօղոս: փոքր ՝ի շատէ գիտեմ
մք. և փոքր ՝ի շատէ մարգարէանամք: Ժ
այլ յորժամ եկեսցէ կատարումն. խա
փանեսցի որ փոքր ՝ի շատէն է: այժմ 10
տեսանեմք իբրև ընդ հայելի օրինակա
կաւ. այլ յայնժամ դէմ յանդիման:
այժմ ճանաչեմ ես փոքր ՝ի շատէ.
այլ յայնժամ ծանեայց որպէս և նոյն
ծանեաւ զիս:] ԱՀա՛ երանելին տե
սութիւն այս ասի աստ յառաքելոյն կա
տարեալ, և դէմ յանդիման. զի է՛ յայտ
նի և հայեցողական տեսութիւն այ. և
ոչ հայելոյն անմիջապէս հայի յած.
և ոչ է՛ տեսութիւն արտաքսականն ՝ի
գործոց, որպէս է՛ մերս, որով այժմ Ժա
ճանաչեմք զած միջնորդաբար, անյայտ
աղօտապէս, և փոքր ՝ի շատէ: Նաև զի 11
ասէ. այլ յայնժամ ծանեայց որպէս
և նա ծանեաւ զիս: կամ ած ծանեաւ
և ճանաչէ զպօղոս անմիջապէս և պա
րզաբար: ապա ուրեմն և նոյնպէս պօ
ղոս տեսանելոց էր զած.

Առն՝ յերկրորդ կորնթ. Ե. երր"
գիրն ասէ: Գիտեմք, եթէ որչափ
յամիմք ՝ի մարմնի աստ. օտարանամք
՝ի տեառնէ: զի հաւատով գնամք, և ոչ
տեսանելով:] ԱՀայս յետ ելանելոյ
մերոյ ՝ի մարմնոյ աստի՝ ոչ ևս օտա
րանայ

Mundus esset, apud te. hoc est, notam fac Mundo Diuinitatem meam, quã à te, ac tecum habui ab æterno. Hãc igitur increatam sui ipsius claritatẽ, diuinam scilicet essentiam, voluit Christus, vt Beati viderent in Patria; & nõ creatam nescio quam eiusdem Diuinitatis lucem, in cuius visione, asserunt aduersarij, Beatitudinem nostram consistere, contra id, quod in eodem capite Veritas ipsa expressè testatur, dicens: *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum*: quasi dicat: vita, & beatitudo æterna in hoc consistit, vt te solummodò Deum trinum, & vnum, & non aliud præter te, cognoscant.

1. Corinth. 13. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est. Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* Dicitur hìc ab Apostolo beata visio in Patria facialis, & perfecta, quia est intuitiua Dei, & immediata inter Deum, & animam; ad differẽtiam cognitionis abstractiuæ, qua nunc cognoscimus Deum ex parte, hoc est, obscurè, imperfectè, & mediatè per effectus creatos, aut per fidem. Tum quia apertè dicit Apostolus: *Cognoscã, sicut & cognitus sum.* aut ergo Paulus non cognoscebatur tunc à Deo intuitiuè, aut etiã intuitiuè cognoscendus erat Deus à Paulo; nisi mentitum velimus hìc Apostolum.

2. Corinth. 5. *Scientes, quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* quid hoc indicat? nisi, quòd egressi ex hoc corpore, non peregrinabimur à Domino, nec per fidem, sicuti nunc, ambulabimus, sed per speciem, diuinam scilicet essentiam clarè spectantes. ideò subijcitur: *Audemus autem, & bonam voluntatem habemus, magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Deum.* Anne Paulus in corpore præsens non erat Deo? præsens vtique & loco, & visione passiua, qua videbatur à Deo; sed non præsentia claræ visionis actiuæ, quam sperabat in patria.

Hebr. 12. *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* ergo à puris, & sanctis animabus Deus videri potest.

Ioann. Apost. Epist. 1. cap. 3. *Nunc filij Dei sumus; & nondum apparuit, quid erimus. scimus, quoniam, cùm apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est.* Non itaque cognoscitur Deus à Beatis obscurè, & negatiuè solummodò, nō esse scilicet aliquid entium creatorū, vti dicebant Armeniorum nonnulli; sed videtur clarè, & positiuè, sicuti est in se trinus, & vnus.

Apoc. vlt. *Sedes Dei, & Agni in illa erunt* (hoc est, in cælesti Ierusalem); *& serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius; & nomen eius in frontibus eorum: & nox vltrà nō erit, & non egebunt lumine lucernæ, neque lu-*

Ժբ բանակցեմք 'ի մնէ . և ոչ հաւատով
12 գնասցեմք անյայտապէս , որպէս և այ
ժմ. այլ տեսակաւ . այն . տեսանելով իսկ
յայտնապէս զա̃ծային էութիւնն :
Սակս այսորիկ հետեւի . և ասէ . [Այլ
համարձակիմք , և առաւել ևս հա
ճեալ եմք ելանել 'ի մարմնոյ աստի . և
մտանել առ ա̃ծ :] իսկ զի՞արդ կամէր
առ ա̃ծն մտանել : ոչ ապաքէն 'ի մար
մնի գոլով մտեալ էր առ ա̃ծ : մտեալ
էր արդեօք տեղեաւ և առատաքաստ
կամ անյայտ ճանաչմամբ . որ լինի կամ
գիտութբ 'ի ստեղծուածոց ճանաչե
Ժգ ցելոց . կամ հաւատով 'ի վկայութե
13 նէ ա̃ծաշունչ գրոցն . բայց չև ևս մը
տեալ էր առ ա̃ծ հայեցողական յայտ
նի տեսութբ . զոր յուսայր ունել 'ի
յերկնային հայրենիսն :

Դրձլ յառաջին կթղկց . գ . գլ
գլխն ասէ յոհաննէս : Սիրելիք՝ այժմ
որդիք ա̃յ եմք . և չև ևս է՛ յայտ . և
թէ զինչ լինելոց իցեմք . գիտեմք , զի
յորժամ նայն յայտնեսցի , նման նմա
լինելոց եմք . զի տեսանելոց եմք զնա
որպէս և էն :] Այսպէս երանեալ հոգի
քն ոչ ճանաչէին զա̃ծ անյայտաբար , և
միայն բացասապէս . այն . թէ ա̃ծ է՛ ոչ
Ժդ իր ինչ 'ի ստեղծեալ էակացն . որպէս
14 նոքա ասէին . այլ տեսանեն զնա յայ
տաբար և դրական , որպէս և է՛ իսկ :

Դրձլ 'ի տեսլեան յետին գլխոյն ա
սի . [Աթոռն ա̃յ և գառինն նորա էր
'ի նմա . և ծառայք նորա պաշտեսցեն
զնա . և տեսանիցեն զերեսս նորա . և
անուն նորա գրեալ էր 'ի ճակատս նո
ցա . և գիշեր ոչ էր անդ . և չէին անդ
պէտք ճրագի և լուսոյ արեգական . վն
զի տէր ա̃ծ լուսաւորէր զնոսա . և
թ̃գրեսցեն յա̃ւս յա̃ից . և ասէ ցիս .
այս բանքս հաւատարիմ է՛ և ճշմա
րիտ :

րհու:] Եւ Տէր՝ այսուհետեւ մի եւս հա_ Ժե
կառական լինիցի Ճշմարտութեան Աստուածային
տուեցին . որ զԳիրս ուսուցանեն . Թէ 15
սրբոց երանութիւն ոչ կայանայ ՚ի տես
անելն զլուսոյ ստեղծելոյ . այլ զԱստուածային
էութեան , եւ զլուսոյն անստեղծ . որ է
Տէր Աստուած :

ԵՐԿՐՈՐԴ

Յուցանի վկայութեամբ սրբոց հարցն, զորս ընդունի Եկեղեցին Հայոց :

Գլուխ · Գ ·

ՍՈՒրբ վկայն Յուստինոս ՚ի տրա Ա
մաբանութեան ընդ Տրիփոնի 1
ասէ: Եւ Տէր Աստուած ոչ կարէ տեսանել մար
մնաւոր աչօք , որպէս շնչաւորք . այլ
մտօք միայն , եւ բանաւորութեամբ :] Եւ
՚ի ներքոյ դարձեալ ասէ: Հոգին մեր ազնուական
է . համանման մասն լինի Թագաւորին մեր
ատոյն այսորիկ : եւ որպէս նա տեսանէ
զԱստուած . այս . զնոյն եւ . նոյնպէս եւ մեք
կարեմք զԱստուածութիւնն մտօք տեսա_
նել . եւ այնու զերանաւոր կեանս առնու_
նուլ :]

Մեծն Երինէոս ՚ի . Ե . երդ" գիրս ընդ_
դէմ հերձուածոց . Է . երդ" գլխոյն ա_ Է
սէ : Երեսքն մեր տեսանիցեն զերեսս 2
Այ կենդանւոյ . եւ ուրախանայցեն ան
ճառելի ուրախութեամբ տեսանելով զու_
րախութիւն իւր :]

Մեծն Կիպրիանոս ՚ի գիրս յորդոր մար
տիրոսութեան . ՚ի յետնում գլխոյն ասէ :
Որչափ արժանաւորութիւն է . որչափ
ապահովութիւն . ելանել աստի ուրախ . ելա
նել ՚ի վշտաց եւ ՚ի նեղութեանց փառաւո_
րու . փակել յանկարծակի զաչս , որով
մարդիկ տեսանէին . եւ փութով
բանալ զնոսա . զի տեսցէ Աստուած , եւ Քսն :]

Մեծն

lumine Solis; quoniam Dominus Deus illuminabit illos; & regnabunt in ſecula ſeculorum. Et dixit mihi: hæc verba fideliſſima ſunt, & vera. Ex his deniq; diſcas, non contradicere ſacrarũ Scripturarũ veritati, quæ docent te, Sanctorum beatitudinem non conſiſtere in viſione creati luminis, ſed eſſentiæ diuinæ, & luminis increati, quod eſt *Dominus Deus.*

PROBATVR SECVNDO Ex Patribus, quos ſuſcipit Armena Eccleſia.

§. III.

IVſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone ſub princ. ait: *Atqui Deus, inquam, non oculis ipſis, vt animantia, cerni poteſt; ſed ſola mente, & ratione comprehenditur.* Et clariùs infrà: *Quæ tandem nobis eſt cognatio? an etiam animus diuinus, & immortalis eſt, atq; illius ipſius regiæ mẽtis particula: vt autem illa Deum cernit, ſic nobis licet mente noſtra Diuinitatem percipere, atque ex eo demùm vitam beatam adipiſci? certè, inquam.*

Irenæus lib. 5. aduersùs hæreſes, cap. 7. *Facies*, inquit, *noſtra videbit faciem Dei viui, & gaudebit gaudio inenarrabili, videlicet cùm ſuum videat gaudium.*

Cyprianus in lib. de Exhort. Martirij cap. vlt. *Quanta*, inquit, *eſt dignitas, & quanta ſecuritas, exire hinc lætum; exire inter preſſuras, & anguſtias glorioſum; claudere in momento oculos, quibus homines videbantur,*

&

& aperire eosdem statim, ut Deus videatur, & Christus.

Hilarius in Comment. super Mat. cap. 4. *Mundis corde*, ait, *conspectũ Dei spondet: (nihil enim pollutum, & sordidum ad occursum diuinæ claritatis insistet; & ad conspectum Dei acies absoletæ mentis hebetatur): eos scilicet & visus, & occursus Dei esse patientes, quibus per animi nitorem, ac vitæ puritatem potestas eius sit contuendi. non enim, nisi spiritu perfecti, & iã mortalitate immutati (quod solis mũdis corde dispositum est) hoc, quod in Deo est immortale, cernemus.*

Basilius Orat. 20. de Principatu, ac Potentia: *Quòd si thronum*, inquit, *quem exposuit Ezechiel, nempè Seraphim nequeamus comprehendere; eum, qui huic insidet, nimirùm Deũ, qui in conspectum non cadit, quomodò amabò comprehendemus? nam facie ad faciem, & perfecta cognitio incomprehensibilis Maiestatis Dei in futuro seculo dignis exhibenda promissa est; nunc verò, siue Paulus quis sit, siue Petrus, cernet quidem ea verè, quæ videt, nec errat, neque imaginatur; per speculum tamen, & veluti in ænigmate cernit: & id, quod nunc ex parte assequitur, grato animo suscipit: perfectam autem cognitionem in futurum magno cum gaudio expectat.*

Nazianzenus Orat. in laudem Basilij, in fine: *Nos*, inquit, *posteaquàm ex hac vita migrauerimus, tuis tabernaculis excipe; ut simul viuenter, sanctam, ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem, & imaginem accipimus, puriùs, pleniùsque*

cer-

[illegible]

դ 3 [illegible]

դ 4 [illegible]

ե 5 [illegible]

[illegible]

զոր այժմ ընդ հայելի օրինակաւ և սփո
քր ՚ի շատէ խնամոց, կարասցուք ՚ի Զ
միասին լինայոյն և պարզագոյն տեսա 6
նել. և ՚ի կատարութեան հասել ցանկու-
թեց մերոց:] Եւ դրձլ ՚ի. Ժե. երդ"
տաղանաւ որ ծաղն ասէ: Երանաւորեալ
ութիւն զինչ է: կեալ երանեալ
յարքայութեն երկնից: իսկ երկնից ար
քայութիւն զինչ իցէ արդեօք, եթէ ոչ
տեսութիւն մեծին այ. և զնա փառա
ւորել ընդ հրեշտակս:]

Ասէ գրեգոր նիւսացին ՚ի գիրսն
յորս երանութե ասէ: Երանութիւն
՚ի տեսութեանէ այ լինի: և հանդիպի
զած տեսանել. եթէ ոք սրբ իցէ սըր Է
տիւ:] Եւ ՚ի ճառն յորս մահու մանու 7
կանցն դձլ ասէ: Ասակս այսորիկ գրե
ցաւ. թէ ըստ պատկերի այ մարդն
եղև. որպ զի ՚ի նմանն նմանութեն խո
րոյ տեսցէ զայն, որում էր նման: իսկ
զած տեսանելն է՛ հոգւոյ կեանք:]
Եւ դձլ ՚ի ճառն ողբական յորս փոխ
ման մեծին մելետիոսի, ասէ: Ոչ ևս
պաշտէ նշանի և ստուերում երկնայ
նին իրացն. այլ յինքն պատկերն իրաց
իսկ հայի. և քարեխօսի առ ած ոչ ևս
ընդ հայելի օրինակաւ. այլ դէմ յանդ
դիման, և երեսօք ընդ երեսս դիմե Ը
ալ:] 8

Ասէ եպիփան ՚ի գիրսն յորս հեր
ձուածոյ. ՚ի. Հ. երդ" գլխն ուսուցա
նէ. եթէ թէպէտ ած անըմբռնելի է՛.
սակայն կարէ ՚ի մարդկանէ և ՚ի հրեշ
տակաց մօք տեսանել ոչ թէ բնու
կան զօրութբ. այլ գերբնաւորաւ. այ.
ածային շնորհօք և կարողութբ: և
՚ի վկայութի այսորիկ առաջբերէ զայն.
թէ հրեշտակք նոցա յերկինս հանա
պազ տեսանեն զերեսս հօր իմոյ:

Ասէ ամբրոսիոս ՚ի գիրս. Ժա. յորս

բա

cernentes, desiderijs nostris finem imponamus. Item in Iambico 15.

Felicitas quid? vivere beatum. quid &
Cæleste Regnum? visio summi Dei,
Et cum beatis gloriam huic dare Angelis.

Nyssenus in lib. de Beatitudine: *Beatitudo*, inquit, *ex conspectione Dei consistit; atque Deum videre contingit, si quis puro corde sit*. Item in Tractatu de Infantibus, qui præmaturè abripiuntur, circa medium ait: *Idcircò Scriptura dicit, secundùm imaginem Dei hominem esse factum; vt per id, quod simile est, simile, opinor, videret. Deum autem videre, vita est animæ*. Item Orat. funebri in Magnum Meletium: *Non ampliùs signo, & vmbræ Cælestiū seruit; sed in ipsam rerum imaginem intuetur; non ampliùs per speculum, atque per transennam, & ænigma; sed ipse facie cū facie collata intercedit apud Deum.*

Epiphanius hæres. 70. disertè docet, Deum, quamuis comprehendi nequeat, posse tamen videri ab homine per diuinam potentiam, & gratiam, licèt non per solam hominis naturam: & loquitur non solùm de modo, quo Deus à Prophetis visus est oculis in specie corporea; sed etiam de illo modo visionis, quo mēte videtur ab Angelis, iuxta illud, quod ibidem citat: *Angeli eorū semper vident faciem Patris.*

Ambrosius de bono mortis lib. 11. *Ergo*, inquit, *quia iusti hanc remunerationem habent, vt videant faciem*

Dei

Dei, & lumen illud, quod illuminat omnem hominem. Idem docet lib. 1. in Lucam, explicans illud: *Apparuit ei Angelus Domini*.

Chrysostomus homil. 10. in epistolã 2. ad Corinth. *Si cogitatio illorum*, inquit, *quamuis obscura sit, tantam suppeditat voluptatem: cogita, quantam lætitiam nobis allatura sit manifesta ipsa comprehensio. Beati, ac ter beati, qui illis bonis fruuntur: sicut & miserabiles, & miserrimi, qui hisce contraria substinent*. Item epist. 5. ad Theodorum lapsum: *Quid dicemus, quando rerum veritas adcrit? quando, regijs cubiculis adapertis, cõtueri licebit ipsum Regem, non per ænigma, nec per speculum, sed facie ad faciem; non amplius inquam per fidẽ, sed per speciem*. Hoc idem asserit homil. 3. in epist. ad Philip.

Hieronymus lib. 18. in Isaiæ caput 66. super illud: *Videbitis, & gaudebit cor vestrum*; sic ait: *Videbunt autem, haud dubium, quin Deum, quæ vera lætitia est: de quibus Dominus loquebatur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt; cuius visio perfectum est gaudium*.

Augustinus lib. 12. Geneseos, cap. 34. *Tertium*, inquit, *est Cælũ, quod mente conspicitur ita secreta, & remota, omnino abrepta à sensibus carnis, atque mundata; vt ea, quæ in illo Cælo sunt, & ipsam Dei substantiam, Verbumque Deum, per quod facta sunt omnia, in charitate Spiritus sancti ineffabiliter valeat videre, & audire*. Item in lib. Meditationum, cap. 24. *Per ipsum vos rogo, qui vos*

ele-

Թ բարեաց մահուն, ասէ ։ Արարիչ արդ-
9 արոց են այսք. զի տեսցեն զերեսս իւր,
և զլոյսն զայն, որ լուսաւորէ զամ
մարդ ։] Եւ զնոյն ուսուցանէ յառա-
ջին գիրս մեկնութեան ղուկասու ՚ի վե
այնր . Թէ երևեցաւ նմա հրեշտակ
տեառն ։

Սքն ոսկեբերանն ՚ի. Ժ. երգ՛ ճառն
մեկնութեան երկրորդ թղթոյն առ
կորնթացիս. ասէ ։ Զի եթէ անյայտ ճա-
նաչումն նոցա իսկ այսպիսի զմխիթա-
րութիւն մեծ ՚ի մեզ ածանէ . ապա
և առաւել ուրախութեանց պատճառ զմեզ
լինելոց յայտնի տեսութիւն ։ երանելի և
Ժ եռերջանկ երանելի, որք ՚ի բարութիւնս այնո-
10 սիկ ուրախանան ։ որպ թշուառացեալք
և թշուառագոյնք, որ զայնոցիկ հա-
կառակս կրեն ։] Եւ դարձ ՚ի. Ե. երգ՛ թու-
ղթին առ թէոդորոս ասէ ։ Զինչ ասիցեն
մք յորժամ ներկայ լինիցի իրացն ճշմար-
տութիւն . յորժամ բացեալ առանն արքու-
նականին մարթ լինիցի տեսանել զինքն
արքայն ոչ ընդ հայելի օրինակաւ .
այլ դէմ յանդիման ։]

Սքն յերոնիմոս ՚ի. Ժը. երգ՛ գիրս
մեկնութեան եսայեայ . ՚ի վերայ այնր որ ա-
սէ ՚ի. կզ. րորդ՛ գլխն. Թէ տեսանիցէք.
ԺԱ և ուրախ լինիցին սիրտք ձեր . ասէ ։
11 Տեսանիցեն արդեօք զած . որ է ու-
րախութիւն ճշմարիտ ։ զորոց տէրն խօ-
սէր . Թէ երանի որ սրբեն սրտիւք . զի
նոքա զած տեսցեն ։ որոյ տեսութիւն
է՛ ուրախութիւն կատարեալ ։]

Սքն օգոստինոս ՚ի. ԺԲ. երգ՛ գիրս
յերգս ծննդոց . ՚ի. լդ. րորդ՛ գլխն, ա-
սէ ։ Երրորդ երկինքն է՛ այն, զոր իմա-
նալ միտք այնքան որբացեալ, և օտա-
րացեալ, հեռացեալ . յափշտակեալ ՚ի
զգայութեանց մարմնոյն . մինչ զի կարող
իցէ աննմանաւր և ՚ի սէր հոգւոյն սրբ

բոյ

12 [illegible]

13 [illegible]

14 [illegible]

elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini; de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis.

Cyrillus Alexandrinus in Ioann. lib. 11. cap. 8. *Futurus est,* inquit, *ille dies, quando gloriam Dei apertè conspiciemus, & scientiam eius absolutè habebimus: quando prophetia omnis euacuabitur; & omnis cessabit cognitio, vt ait Paulus; omnis ea scilicet, qua nunc ex parte, & in speculo videmus: euacuatur enim quod ex parte est, cùm perfectio venerit.* Et paulò post ait: *Nam modò per exempla nōnunquàm, atque similitudines, quasi per vmbras, propter imbecillitatem mentis nostræ docemur: tunc autem nō ita, sed nuda, vt ita dicam, facie, ac mente nullo modo impedita naturæ Deitatis Patris pulchritudinem intelligemus.*

Gregorius Papa lib. 18. Moral. cap. 28. hunc ipsum errorem refellens, ait: *Fuere nonnulli, qui Deum dicerent etiam in illa Regione beatitudinis in claritate quidē sua conspici, sed in natura minimè videri: quos nimirū minor inquisitionis subtilitas fefellit. Neq; enim illi simplici, & incommutabili essentiæ aliud est claritas, & aliud natura, sed ipsa ei natura, sua claritas; ipsa claritas natura est. Quòd enim suis dilectoribus hac Dei Sapientia se quandoque ostenderet, ipsa pollicetur, dicens: Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo meipsum illi. ac si patenter dicat: qui in vestra me cernitis, restat, vt in*

mea me natura videatis. Hinc rursùs ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt. &c. Videbimus igitur Deum; ipsumque erit præmium laboris nostri, vt post mortalitatis huius tenebras accessa eius luce gaudeamus.

Jb 15

Similiter docent reliqui sancti Patres, ferè vniuersi; ac præ alijs Diuus Dionysius Areopagita, cuius verba afferemus infrà, cùm respondebimus ad obiectiones illorũ, qui pro se illum citabant. Nec desunt in Armenis etiam libris, hoc ipsum cõfirmantia, Patrũ testimonia, quorum mihi vnum obiter occurrit in eorum Giarrentir cap. 81. vbi Pater quidã Eliseus de iusto Latrone sic ait: *Spiritus sanctus obuiam tibi venit, & Patrem Cælestem perfectè intuitus es tu*; &c.

Jq 16

PROBATVR TERTIO Rationibus.

§. IV.

PRimò: quia possunt Beati, iuxtà Aduersariorum sententiã, intueri lucem, seu claritatem diuinæ essentiæ: ergo etiam intueri possunt essentiam ipsam diuinam. Probatur Consequentia; quia lux, & claritas Dei non est aliquid ab essentia Dei distinctum: vndè Deus ipse dicitur à Ioanne epist. 1. cap. 1. lux in recto: *Deus lux est*. Et in Euang. c. 1. *Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine; erat lux vera*. Et cap. 3. dicit Christus de seipso: *Lux venit in Mundũ*. Et ratio huius est

ա 1

[illegible]]

[illegible]]

ԵՐՐՈՐԴ

Յաւգուտս պատճառաց ։

Գլուխ. Դ.

[illegible]

[illegible]

Բ 2

[illegible]

Գ 3

[illegible]

[illegible]

Դ 4

[illegible]

est, quia Deus est ens simplicissimū, & omnem compositionē excludens; vndè dicitur actus purus: igitur quicquid est in Deo, est substantialiter ipse Deus; vt patet de Dei potentia, sapientia, iustitia, cæterisque perfectionibus: ergo idem etiam de eius luce, seu claritate dicendū est. Quarè D. Gregorius loc. suprà cit. *Non enim, inquit, illi simpliei, & incommutabili essentiæ aliud est claritas, & aliud natura; sed ipsa ei natura, sua claritas; ipsa claritas natura est.*

Secundò: Creatura rationalis naturaliter videre desiderat essentiam Creatoris, saltem vt auctor naturæ est. quia naturaliter cupit essentiam rei videre, qui eiusdem rei videt effectus. Tum quia *omnes homines* (vt ait Philosophus in principio Metaphysicæ) *naturaliter scire desiderant:* sed quid potiùs, aut clariùs cognoscere, quàm sui ipsorum, & rerum omnium primam causam? Tum etiā quia S. Augustinus lib. 4. contra Iulianum, agens de illa beatitudine, quæ in visione, & fruitione Dei cōsistat, *omnes*, affirmat, *naturali instinctu velle esse beatos:* Ergo Creatura rationalis Deum videre potest. Probatur Consequentia: alioquin vanum esset in illa desiderium hoc naturale; quòd est absurdum asserere, cùm natura nihil frustrà operetur.

Tertiò: Angeli beati *desiderant in Deum prospicere*, vt inquit Petrus epist. 1. cap. 1. idemque dici debet de beatis hominibus, quibus à Christo promittitur Angelorū æqualitas,

 iuxta

iuxta illud Matth. 22. *Erunt sicut Angeli Dei in Cælo*. & Lucæ 20. *Aequales enim Angelis sunt, & filij Dei sunt:* Ergo Angeli, alijque Beati Deum videre possunt, immò de facto vident. Probatur Consequentia; nam, si Deum ita desiderarent videre, vt non viderent, beati non essent; vt optimè ratiocinatur Gregor. lib. 18. Moral. cap. 28. dicens: *Si Angeli ita videre desiderant, vt effectu sui desiderij minimè perfruantur; desideriũ sine fructu anxietatem habet, anxietas pœnam: beati verò Angeli ab omni pœna anxietatis longè sunt; quia nunquàm simul beatitudo, & pœna conueniunt.*

Nec dicas: si Angeli desiderāt in Deum prospicere; ergo nec in illum prospiciunt, nec sunt beati: Nam ideò desiderare dicuntur, quia ita Deum vidēt, vt nunquàm videre fastidiant. id enim sine desiderio possidetur, quod cũ fastidio possidetur. Beati autē, quamuis Dei visione satientur; nunquàm tamen illam fastidiunt: ideò & actu vidēt, & semper eodem modo videre desiderant.

Quartò: Anima Christi videt Diuinam essentiam: immò propter vnionem cum Verbo vidit illā à primo instanti suæ creationis: ergo potest intellectus creatus (qualis erat Christi intellectus humanus) videre Deum. Antecedens probatur, primò ex illo Ioann. 1. *Vidimus gloriā eius, quasi gloriam Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis:* ergo, sicut ex eo, quòd Christus dicitur plenus gratia, intelligitur habuisse om-

Է 5 [illegible]

Զ 6 [illegible]

Է 7 [illegible]

[illegible]

[illegible]

Ը omnem plenitudinem gratiæ; ita pa-
8 riter ex eo, quòd dicitur plenus veritate, intelligitur habuisse omnem plenitudinem veritatis, seu scientiæ; atque adeò veritatem, & scientiam beatificam diuinæ essentiæ. Adde quòd neque fuisset plenus gratia, nisi habuisset beatificam visionē, quę est formaliter gratia consummata: Secundò, ex illo Apostoli ad Colossenses 2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi:* ergo etiam erat in illo scientia intuitiua
Թ Dei. Tertiò, ex capite Ioan. 5. *Qui*
9 *misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem eius vnquàm audistis, neque speciem eius vidistis, & verbum eius non habetis in vobis manens:* ad quod profectò manifestè subintelligitur: sicut ego & vocem eius audio, & speciē eius video, & verbum eius in me manēs habeo. Quartò, quia natura humana Christi fuit capax vnionis hypostaticę ad Verbum diuinum; ergo multò magis fuit capax beatificæ visionis eiusdem. Probatur Consequentia: tum
Ժ quia visio Dei necessariò sequitur ad
10 illam hypostaticam vnionem, tanquàm proprietas ad naturam: tum etiam, quia maius quid est, hominē fieri Deum hypostaticè, quàm videre illum intuitiuè; seu mirabilius est, quòd anima Christi fuerit vnita Verbo substantialiter, & intrinsecè per vnionem hypostaticam, quàm quòd illi vnita fuerit accidentaliter, & extrinsecè, ac solùm obiectiuè per visionem beatam.

Quintò: Deum intuitiuè cogno-

scì

ſci ab intellectu creato, non repugnat; ergo, cùm ſacræ Paginæ hoc apertè teſtentur, negari non debet. Conſequentia patet, quia ex doctrina communiter recepta, S. Auguſtini lib. 3. de Doctrina Chriſtiana, verba Scripturæ ſunt propriè intelligenda, nec aliter explicanda, cùm non obſtat ratio euidens in oppoſitum: alioquin nihil certi ex ſacris Scripturis hauriri poſſet, ſi liceret cuilibet verba illarum pro libito explicare. Cùm igitur Scriptura dicat: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt: &, Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei: &, Videbimus eum ſicuti eſt: & alia huiuſmodi: dummodò id nō repugnet, nemini licet aliter explicare, ac dicere: Beati videbunt quidem, non Deum, nec faciem Patris, ſicuti eſt, ſed claritatem quandam illius.

Antecedens patebit infrà ex reſponſione ad obiectiones: ac prætereà, quia intellectus noſter de facto cognoſcit Deum naturaliter abſtractiuè, & de illo conceptum format, quòd ſit ens independens, infinitū, immenſum, immutabile, &c. ergo ſignū eſt, quòd Deus ſit intra ſphęram obiecti intellectus noſtri; alioquin nec abſtractiuè, & mediatè poſſet is in illum tendere: igitur poterit etiam illum cognoſcere intuitiuè, ſaltem ſupernaturaliter, lumine aliquo ſupernaturali adiutus. Probatur hæc conſequentia: quia cognoſcibilitas abſtractiua, & intuitiua obiecti, hoc eſt, obſcura, & clara, ſeu mediata, & immediata, non ſunt diuer-

ſæ

11
12
13

[illegible]

[illegible]

Ժդ 14

Ժե 15

Ժզ 16

sæ rationes formales, specificantes diuersas potentias cognoscitiuas; sed solùm diuersæ rationes materiales, contentæ sub vnica ratione formali, specificatiua eiusdem potentiæ, vt patet Inductione: Nam idem numero intellectus, qui cognoscit obiectum aliquod abstractiuè, cùm est absens, cognoscit etiam illud intuitiuè, cùm est præsens: & Angelus potest idem obiectum modò cognoscere intuitiuè per propriam speciē, & modò abstractiuè per effectum: & intellectus hnmanus omnia obiecta creata, quæ nunc cognoscit abstractiuè in statu coniunctionis cum corpore, cognoscet posteà intuitiuè in statu separationis. Adde insuper, quòd quælibet alia potentia vitalis potest immediatè versari circa obiectum suum; vt patet de potentia visiua, auditiua, olfactiua, &c. ergo multò magis intellectiua, quæ cæteris est nobilior: sed obiectum potentiæ intellectiuæ est ratio entis, seu veri, quæ maximè reperitur in Deo; ergo potest hæc potentia immediatè percipere ipsum Deum, & sic etiã intuitiuè, non abstractiuè solùm.

[illegible]

SOLVVNTVR Obiectiones.

ա 1

§. V.

OBijciunt primò: Inter Deum & intellectum creatum est infinita distantia, & sic nulla proportio; cùm ille sit ens à se, increatum, & infinitè perfectum; hic verò creatum, dependens, & finitum: ergo impossibile est, quòd ille ab hoc videatur. inter potentiam enim, & obiectum aliqua requiritur proportio.

բ 2 Respondetur primò per instantiã ad hominem: Inter claritatem Dei, & intellectum creatum est etiam infinita distantia, & sic nulla proportio; quia claritas Dei est ipsamet natura Dei, vt suprà ostendimus: vel estò sit quid à Deo distinctum, vt ipsi per inscitiam putant; nihilominùs est claritas infinita, æterna, immensa, &c. vtpotè claritas æternæ, immensæ, & infinitæ essentiæ:

գ 3 vel esto sit etiam, per impossibile, quid finitum; saltem est proprietas naturæ increatæ; intellectus autem est proprietas naturæ creatæ; ergo adhuc inter ipsa est infinita distãtia: eadem enim proportio, quæ concipitur esse inter naturas, erit etiam inter proprietates illarum; quia tantũ proportionaliter crescit in perfectione proprietas, quantùm crescit natura, cuius est illa proprietas. Igitur quomodocunque sit, inter claritatem Dei, & intellectum creatum nulla quoq; erit proportio secũdùm com-

ԼՈՒԾԱՆԻՆ առարկութեանց:

Պրակ. Ե.

Ընդդէմ առարկեն. զի ՚ի մէջ այ, և մտաց մերոց ոչ գոյ համեմատութիւն ինչ. այլ առաւել առատահայեցութիւն անբաւ. զի նա է՛ անեղ անեղծ, անչափ, և անհունապէս կատարեալ էակ. իսկ սա՝ էակ ստեղծեալ, բաւականան, և սպականելի: ապա ուրեմն ոչ կարէ զօրութիւն մտաց մերոց տեսանել զնա ծայրին երանականի. վն զի ՚ի մէջ զօրութեան և ներգործութեան պարտ է՛ գոյ համեմատութիւն ինչ:

Նախ պատասխանի շրջելով զնոյնանմանութիւնն ընդդէմ նոյա. զի ՚ի մէջ պայծառութեան այ, և մտաց մերոց ոչ գոյ համեմատութիւն ինչ. այլ առատահայեցութիւն անբաւ: զի պայծառութիւն այ է՛ նոյն բնութիւն այ. որպէս ՚ի վերոյ ցուցաք: Նա և զի թէ կակէ ադա նազանեսցի յայնմանէ էութենէն. որպէս և նոքա տգիտութեամբ կարծեն. սակայն է՛ պայծառութիւն անբաւ, անչափ, յաւիտենական, և այլն. զի անբաւ, անչափ, և յաւիտենական էութեան է՛ պայծառութիւն.

Նա զի թէպէտ և լինի, որ չլինելուն է և բաւականան ինչ. սակայն է՛ յատկութիւն անստեղծ բնութեան. իսկ միտք մեր է՛ յատկութիւն ստեղծելոյ բնութեան: ապա ուրեմն ՚ի մէջ նոցա գոյ անհաւասար անբաւ տարաբակայութիւն. վն զի նոյն համեմատութիւն, որ գտանի ՚ի մէջ բնութեանց, գտանի և ՚ի մէջ յատկութեանց նոցա. զի որչափ բակատարելութ-ն յաւելու բնութիւն, նոյնչափ համեմատաբար յաւելու և ս յատկութիւն նորա: ապա ուրեմն, զի արդ.

[illegible] Դ 4

[illegible] Ե 5

[illegible] Զ 6

[illegible]

commenſuratione perfectionis; atq; adeò nec illa poſſet ab hoc videri, contra id, quod ab ipſis aſſeritur.

Reſpondetur ſecundò; inter obiectum intelligibile, & potentiam intellectiuam nõ requiri proportionem in ratione entis, ſeu perfectionis: alioquin nec poſſet potentia intellectiua creata, quæ eſt accidens, quidditatiuè cognoſcere ſubſtantiã vllam; neque Angelus inferior ſuperiorem; immò nec Deus ipſe cognoſcere creaturam, cùm vtrinque infinita ſit illa diſtantia, & nulla proportio. Et ratio huius eſt; quia intellectus, cùm cognoſcit obiectũ, non tendit ad illud intrinſecè afficiendo, ſed tantùm extrinſecè repręſentando; ad quod ſufficit proportio quædam ordinis, ſeu ſpecificationis, hoc eſt, vt potentia cognoſcitiua reperiat in ente cognoſcibili rationem ſui obiecti formalis, à qua ipſa tantùm, & non alia ſpecificetur potentia. Cùm igitur obiectũ formale potentiæ intellectiuæ ſit ratio veri, quæ maximè reperitur in Deo; non eſt, cur hæc potentia non poſſit ſupernaturaliter eleuari ad Deum ipſum clarè videndum.

Confirmatur hæc reſponſio: Nã etiam inter intellectum, & obiectũ cognoſcibile abſtractiuè; inter cauſam, & effectum; inter relationem, & terminum aliqua requiritur proportio; & tamen intellectus noſter de facto naturaliter abſtractiuè cognoſcit Deum; & creatura immediatè pendet à Deo, vt à cauſa; & immediatè refertur ad Deum, vt ad terminum

minum. Quarè hoc? nisi quia non requiritur inter hæc proportio in ratione perfectionis, quæ vtique nulla potest esse inter Deum, & creaturas; sed sufficit alia quædam proportio, per quam Deus secundùm diuersas rationes formales siue obiecti, siue causæ, siue termini, specificat extrinsecè diuersas ad ipsum tendentias. ita similiter in casu nostro.

Instát; Quamuis intellectus creatus sit sufficienter proportionatus ad Deum cognoscendum abstractiuè, & mediatè, videlicet per effectus; tamen non est proportionatus ad illum cognoscendum intuitiuè, & immediatè in seipso: non quòd desit in Deo ratio obiecti formalis potentiæ cognoscitiuæ, nempè ratio veri; sed propter maximum excessum talis obiecti, & imbecillitatem potentiæ. Quemadmodùm etiam contingit in oculo vespertilionis, qui licèt sit proportionatus ad videndum Solē mediatè, hoc est, in tenui lumine vespertino; non tamen potest illum videre immediatè in seipso; idque nō ex defectu sui obiecti formalis, quod est ratio colorati, seu luminosi, quæ maximè reperitur in Sole; sed propter excessum talis obiecti, & imbecillitatem suæ potentiæ.

Respondetur primò per instantiam, vt suprà: Ergo neque intellectus creatus posset intueri claritatem essentiæ diuinæ propter eundem excessum, &c. Respondetur secundò; ex hac improportione, orta nimirū ex naturali imbecillitate potentiæ creatæ, & excessu obiecti diuini, sequi-

ցից, որպէս զործ՝ ի պատճառէ. և այն
Է 7 միջնորդէս առընչականայ առ ած, որպէս
առ երր առընչութեան իրոյ: Այլ որ՝
պիտանէր է՛ այս, եթէ ոչ, զի զի համեմատ
առութիւն այն ոչ պատշաճ է՛ զոլ ըստ բա-
նի կատարելութեան. զի այս ոչ կարէ
զոլ՝ ի մէջ այ և արարածոց. այլ
միայն բաւէ այլազանայ համեմատու-
թիւն ինչ ըստ բանի առընչութեան: զի
ած, որպէս նաթանաց, որպէս պատճառ,
և որպէս երր՝ առանձնական որոշողութեանէ
արտաքսապէս զզանազան առընչու-
թիւն առ ինքն իրոյ:

Այլ որ՝ կրկնեալ ասելով համառօտ
Ը 8 կորովացն՝ ընդդէմ բանականն տեսլեամբ. զի
թէպէտ միայն մեր բաւական համառօտ հա-
մեմատութեան առ՝ ի ճանաչել զած առաջ-
նորդաբար և միջնորդաբար. այսինքն՝ ի
արարածոց ճանաչելեաց. սակայն
ոչ համեմատութեան առ՝ ի ճանաչել զնա հա-
յեցողապէս և անմիջաբար. այսինքն զած
զինքն յինքեան. ոչ թէ զի չգոյ՝ ի նմա
բանն ճշմարիտ էակի, որ է՛ առանձնակա-
նութեան միայն. այլ զի անբաւ-
ականութեան առաջին ճշմարտութեան,
և զի մեծի տկարութեան մտաց մերոց:
Թ 9 զոր օրինակ. աչք չղջիկանն՝ թէպէտ
և համեմատութեան առ՝ ի տեսանել զարե-
գակն միջնորդաբար. այսինքն՝ ի յաղջամուղջ
աղօտ լուսոյ երեկոյին. սակայն ոչ
կարէ զարեգակն տեսանել անմիջաբար
՝ ի յինքեան. ոչ թէ վասն չգոլոյ՝ ի
նմա ճշմարտութեան այնորիկ, որ է՛ բանն լու-
սաւոր գունաւորին. այլ վասն մեծի
առաւելութեան առարկային ճշմարտութեան,
և վասն տկարութեան աչաց իւ-
րոց:

Հասեն պատասխանի՝ չդիմեալ վասն ձեռ-
նարկութեան ընդդէմ ասոյս: Թէ ապա
ուրեմն ոչ և ս կարէ միտք մեր տեսա-
նել

Ժ 10 [illegible]

ԺԱ 11 [illegible]

[illegible]

ԺԲ 12 [illegible]

quitur certè, quòd non possit intellectus creatus suis tantū viribus naturalibus intueri diuinam essentiam; secùs verò, quòd hoc non possit etiā supernaturaliter, adiutus scilicet, ac eleuatus ab ipso Deo lumine aliquo supernaturali (quòd Theologi vocant lumen gloriæ), per quod sufficienter proportionatur ad visionem illam Dei supernaturalem promendam. Simile quid dicimus de oculo Vespertilionis; qui licèt nequeat solis naturæ viribus intueri Solē; posset tamen supernaturaliter, si qualitate aliqua supernaturali à Deo confortaretur. Sicut è contrario, quia oculus quilibet corporeus non reperit in ente spirituali rationem sui obiecti formalis, scilicet colorati, aut luminosi corporei; non potest, nō modò naturaliter siue mediatè, siue immediatè videre spiritum, sed nec etiam eleuari supernaturaliter, & per diuinam potentiam ad illum videndum.

Obijciunt secundò: Cognitio intuitiua diuinæ essentiæ esset cognitio obiecti infiniti, sicuti est in se: ergo adhuc ipsa esset infinita, quia cognitio sumit suam speciē, & perfectionem ab obiecto cognito: vndè quò perfectius est obiectum, eò perfectior est cognitio: V. G. cognitio substantiæ perfectior est, quàm cognitio accidentis; & cognitio substantiæ spiritualis perfectior est cognitione substantiæ corporeæ; & sic deinceps: igitur cognitio intuitiua obiecti infinitè perfecti, esset infinitè perfecta: infinitum autem crea-

tum non datur, saltem de facto, immò nec etiam de possibili secũdùm communiorem sententiam: ergo nec datur in Beatis visio Dei.

Confirmatur primò; quia hæc visio esset perfectior infinitis alijs visionibus perfectioribus, & perfectioribus, quæ possent esse ad infinita obiecta creata, perfectiora, & perfectiora in infinitum, successiuè possibilia per totam æternitatem: ergo esset infinitè perfecta; quia cresceret super illas in infinitam perfectionẽ.

Confirmatur secundò: quia Beatus per hanc visionem intuitiuam videret in Deo infinitos gradus perfectionis, virtualiter saltem, si non actu, distinctos: ergo talis visio, quę omnes illos repræsentaret, contineret in se infinitos gradus repræsentatiuos illorum, atque adeò infinitatẽ.

Respondetur primò, has obiectiones etiam procedere contra visionem diuinæ claritatis, quæ est etiã infinita, vt supra dictum est. Respondetur secundò ad obiectionem principalem; non requiri tantam perfectionem in cognitione, quanta est in obiecto cognito: alioquin cognitio obiecti substantialis deberet esse substantia. Et ratio est; quia cognitio specificatur quidem ab obiecto, sed geometricè, non arithmeticè; hoc est, quò perfectius specie est obiectum, eò specie perfectior est cognitio, tendens ad illud; non autem, vt quanta est perfectio in obiecto, tanta sit in cognitione illius. Hinc porrò solùm sequitur, quòd visio obiecti diuini, seu infiniti, sit

in

Ժգ 13 [illegible]

[illegible]

Ժդ 14 [illegible]

[illegible]

Ժե 15 [illegible]

[illegible]

in ſuperiori ſpecie ad omnes alias vi-
16 ſiones cuiuſlibet obiecti creati; non
autem, quod ſit in ſe etiam infinita,
quale eſt obiectum: maximè cùm
tendat ad Deum infinitũ finito mo-
do, non infinito, id eſt, comprehẽ-
ſiuo, & adæquato. Nam licèt vnus
Beatus perfectiori modo videat Deũ,
quàm alius, iuxta menſuram lumi-
nis gloriæ, quod Beati in intelle-
ctu recipiunt ad menſuram gratiæ,
impertitæ animabus ipſorum magis,
vel minùs intenſæ pro diuerſitate
meritorum: nullus tamen videt, nec
17 videre poteſt Deũ modo adæquato,
& comprehenſiuo. Patet exemplum
in amore ad ipſum Deum, & vnio-
ne hypoſtatica ad Verbum diuinũ;
quæ duo, etiam ſi terminentur ad
Deum infinitum, in ſe tamen finitũ
quid ſunt, licèt in ſuperiori ordine,
ac ſpecie ad quemlibet alium amo-
rem, & vnionem ad res creatas.

Ad primam Confirmationem re-
ſpondetur; ex eo, quòd viſio Dei
ſit perfectior infinitis alijs viſionibus
obiectorum poſſibilium, perfectio-
ribus, & perfectioribus in infinitum,
18 non ſequi, ipſam eſſe infinitæ per-
fectionis; ſed tantùm, vti diximus,
eſſe in ſuperiori ſpecie, & ordine ad
omnes illas: vt patet in amore Dei,
& vnione hypoſtatica; immò & in
alijs rebus: nam etiam homo eſt per-
fectior infinitis brutis animalibus,
quæ poſſent à Deo ſucceſſiuè creari
ſpecie diuerſa, perfectiora, & perfe-
ctiora in infinitum; & tamen nõ eſt
infinitè perfectus, ſed ſolùm in ſpe-
cie ſuperiori ad illa. idem dico de
quo-

quolibet ente ſpecie ſuperiori reſpectu inferiorum. Et ratio eſt, quia huiuſmodi non creſcunt in perfectione ſuper inferiora diuiſibiliter per additionem partis ad partem intra eandem ſpeciem; ſed indiuiſibiliter in ſuperiori ſpecie, vel ordine. Hinc eſt, quòd quælibet vel minima ſubſtãtia ſit ſimpliciter perfectior quouis perfectiſſimo accidente, etiam infinitè perfecto, ſi daretur; iuxta philoſophicum axioma illud: *Infimum ordinis ſuperioris eſt perfectius ſupremo ordinis inferioris*. Vndè, etiã ſi daretur viſio infinitè perfecta ad obiectum creatum infinitum, adhuc viſio Dei finita eſſet ſimpliciter perfectior illa.

Ad ſecundam Confirmationem reſpondetur; quòd viſio, qua Beatus videt in Deo infinitas perfectiones, non continet in ſe infinitos gradus expreſſiuos illarum; ſed eſt omnium vnica tantùm expreſſio, quãuis finita, in ſpecie tamen adeò ſuperiori, vt poſſit infinitum exprimere. Et ratio eſt, quia huiuſmodi viſio non repræſentat omnes illas perfectiones modo diuiſibili, ſed indiuiſibili; ita ut exprimendo quamlibet ſolùm illarum, exprimat neceſſariò alias omnes, quæ in illa eſſentialiter imbibuntur: Vndè multiplicatio perfectionum cognitarum in Deo, non arguit multiplicationem expreſſionum, & ſic infinitatem in cognitione; ſed ſolùm arguit, hanc eſſe indiuiſibiliter in ſpecie poſitam nobiliori.

Obijciunt tertiò Scripturas: Ad Rom.

ԺԹ 19 [illegible]

Ի 20 [illegible]

ԻԱ 21 [illegible]

[illegible]

[illegible] Իբ 22
[illegible]

[illegible] Իգ 23
[illegible]

[illegible] Իդ 24
[illegible]

Rom. 1. *Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur.* Et ad Coloss. 1. *Qui est imago Dei inuisibilis.* Et 1. ad Timoth. 1. *Regi seculorum immortali, & inuisibili.* Item cap. 6. *Rex Regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucē inhabitat inaccessibilem; quem nullus hominū vidit, sed nec videre potest.* Et 1. Cor. 2. *Nemo nouit ea, quæ Dei sunt, nisi Spiritus Dei.* Simili quoque modo loquuti sunt Patres nonnulli.

Respondetur, omnia ista, & similia Scripturæ loca posse, salua nostra veritate, multipliciter explicari; quin etiam explicāda esse, ne videatur Scriptura sibimetipsi contradicere. Dicitur ergo Deus esse inuisibilis, &c. primo visione oculi corporea, non autem visione intellectiua spirituali: sic explicat Augustinus in epist. 112. Secundò in hac vita secundùm legem Dei ordinariā, secùs verò in alia: ita Gregorius lib. 18. Moral. cap. 28. Tertiò visione comprehensiua, id est, tam perfecta, quàm est illa, qua Deus videt seipsum; de qua loquens Apostolus ad Rom. 11. ait: *Quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius*: sic idem Gregorius in eodem loco. Quartò demùm ab intellectu creato per solas vires naturales; secùs autem ab eodem, eleuato per lumen supernaturale: sic explicant Epiphan. hæres. 70. & Ambrosius lib. 1. in illud Lucæ: *Apparuit ei Angelus Domini.* & sic etiam intelligitur illud Isaiæ 64. *Oculus*

non Vidit Deus absque te, quæ præparasti expectātibus te. & illud Mat. 11.
ԻԵ 25 *Neque Patrem quis nouit, nisi filius, & cui Voluerit filius reuelare.* hoc est, per diuinum subsidium, eleuationē, & reuelationem supernaturalē posse videri, & cognosci, quæ per naturalem potentiam videri non possunt. Quòd si non explicaretur his modis Scriptura; nec ipsam quidem Dei lucem, quæ adhuc à Paulo *inaccessibilis* dicitur, adspicere possent Beati, contra Aduersariorum sententiam. Ijsdem quoque modis intelligendi sunt Patres, quandò similibus verbis vtūtur: quippè, cùm ex-
ԻԶ 26 pressa sint sacrarum Scripturarū testimonia, quæ asserūt, Deum ab hominibus, & Angelis videri posse; non est putandum, ex orthodoxis Patribus aliquem omnibus id modis negare voluisse.

Obijciunt denique S. Dionysium Areopagitam, cui suam ipsi adscribunt sententiam: primò, quia sępissimè in scriptis suis affirmat, *Deum esse inuisibilem, incognoscibilem, occultum, inuestigabilem,* &c. Secundò,
ԻԷ 27 quia in lib. de Cælesti Hierar. loquēs de beatifica Angelorum visione, asserit, *Angelos Videre*, modò *radium Deitatis*, modò *claritatem diuinæ lucis*, modò *percipere diuinam illustrationem, illuminationem*, &c. Vndè videtur inferre, Angelorum beatitudinē in visione diuinæ claritatis solùm consistere. Tertiò deniq; quia in eodem lib. cap. 13. & alibi docet, quòd *Diuinæ illuminationis participatio non detur inferioribus Angelis,* nisi

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ԻԸ *nisi per superiores*: at non potest cla-
ra visio diuinæ essentiæ ab vna crea-
28 tura tradi alteri creaturæ: igitur ad
mentem Sancti Dionysij Angeli nō
vident diuinam essentiam, sed solùm
claritatem illius.

Ad primam Dionysij assertionē
respondetur, vocari ab ipso Deum
inuisibilem, &c. ijs modis, quibus
nunc suprà in Resp. ad 3. obiect.
explicuimus; præsertim in hac vita à
nobis viatoribus, qui Deum cogno-
scere non possumus, nisi ab effecti-
bus, & cognitione obscura, deducta
ԻԹ nimirùm à sensibus; non autem in
29 alia vita, vt idem Sanctus exponit in
lib. de Diuin. Nomin. cap. 1. vbi
postquàm dixit, esse nobis in hac
mortali vita Diuinitatem abscondi-
tam, subdit: *Cùm autem immortales
erimus, & ad statum, conditionemq;
Christi similem, beatissimamque perue-
niemus; tum semper cum Domino eri-
mus, aspectabilis quidem eius, Vt ita
dicam, apparitionis sanctissimis contē-
plationibus pleni, quæ nos splendidissi-
mis radijs illustrabit.* Adde, quòd
Լ ipse adhuc diuinus radius, qui à Dio-
30 nysio videri dicitur ab Angelis, in
alio loco inintelligibilis, & inacces-
sibilis ab eodem asseritur. nam in
eodem libro de Diu. Nom. cap. 1.
Diuinus, inquit, *radius nec cogitari,
intelligique potest, nec dici, neque peni-
tus vllo modo cognosci; quòd ab omni-
bus rebus secretus sit, & incognitus.*
Et cap. 4. *Anima*, inquit, *Deiformis
facta per vnionem incogniti inaccessibi-
lis luminis*. Eodem igitur modo Dei-
loquus Vir de visione Diuinæ essen-

tiæ, ac de visione diuini radij loquitur; sensitque, in hac vtique vita secundùm legem Dei ordinariã clarè cognosci à nobis illa non posse, quę alioqui à Beatis in Cælo clarè videntur.

Ad secundam respődetur primò; Dionysium ex eo, quòd affirmet, Angelos videre claritatẽ diuinæ lucis, non negare, eosdem videre Deitatem ipsam, sed potiùs affirmare; cùm hæc ab illa non distinguatur. Secundò, quòd pro radio, seu claritate, aut luce Deitatis, expressè intelligit ipsam Diuinitatis substantiã. Nam in lib. de Cælesti Hierar. cap. 13. ait sic: *Omnibus igitur, qui illuminantur, percipiendæ lucis principium est Deus quidem per naturam, & omninò propriè, vtpotè substantia lucis, ipsiusque visionis autor*. Et cap. 1. vocat eundem radium, *lumen primigenium, principioque superiùs*. Et cap. 3. *Thearchicum, principaliter lucidum*. Et in lib. de Diuin. Nomin. cap. 4. *Vnum lumen æternũ, inprincipiatum*, &c. quod nihil aliud esse potest, nisi Diuina substantia. Ac denique in lib. de Myst. Theol. cap. 4. asserit, *Deum non egere luce*. Cur autem; nisi quia ipsamet eius substantia lux ipsa est?

Ad tertiam respondetur; quòd duplex Angelorum illuminatio considerari potest: Altera, per quam reuelatur illis diuina essentia, seu, quod idem est, essentiæ diuinæ radius, lux, aut claritas: & de hac illuminatione non loquitur ibi Dionysius, cùm hæc non detur inferioribus

Հա 31 [illegible]

Հբ 32 [illegible]

Հգ 33 [illegible]

[illegible]

ԼԴ 34 bus Angelis per superiores: sed omnes Angeli per eam à Deo ipso immediatè illuminantur; essentiam eius intuitiuè conspicientes. Altera, per quam erudiuntur Angeli de mysterijs supernaturalibus, ad gratiam, & gloriam pertinentibus; non quidē quoad ipsa mysteria absolutè (siquidem hæc ferè omnes norunt beneficio beatificæ visionis); sed quoad aliquas illorum rationes, & circūstantias: & huius diuinæ illuminationis participationē, intelligit Dionysius, dari inferioribus Angelis per superiores: vt docet cap. 7. de Cæ-
ԼԵ 35 lesti Hierar. dicens: *Istud Theologi apertius indicāt; inferiores scilicet Cælestium Spirituum ordines à superioribus diuinorum operum scientiam honestissimè discere: qui verò celsiores omnibus sunt, à Deitate ipsa, vt fas est, seorsim sacratius erudiri.*

Cæterùm idem Dionysius in omnibus suis Opusculis, ac præcipuè in lib. de Cæl. Hier. catholicam nostrā sententiam disertissimè docet. Inquit enim cap. 7. *At verò sanctorū*
ԼԶ 36 *Cherubin appellatione significatur illorū eximia scientia, Deiq; speculatio, summaque, & exuberantis lucis capacitas, atque contemplatio, qua diuinam speciem, non per traduces vllos, sed primaria vi sua intuentur.* Et iterùm paulò post: *Contemplatrices item pari ratione indicanda sunt; non quasi illæ sensibilia, vel spiritualia contemplentur signa; neque vt quæ tradita in diuinis litteris speculationis ad Deū varietate ferantur; sed vt totius spiritualis sciētiæ celsiore luce repletæ, prin-*

cipalisque, atque pulchra cuncta facientis speciei supernaturali; ac liquidissima contemplatione, plenitudineque beatæ. Dum igitur asserit, quòd Angelicæ substantiæ diuinam speciem, non per traduces vllos, sed primaria vi sua intuentur; quódq; beatæ sint ex supernaturali, ac liquidissima contemplatione speciei principalis, atque pulchra cuncta facientis: quid aliud apertè docet, nisi easdem immediatè diuinam essentiam intueri; earumque supernaturalem beatitudinē in clara Dei visione consistere?

Item in eodem lib. cap. 8. *Scientiam*, inquit, *Virtutum nomen significare, puto, virilem quandam, inuictamque fortitudinem ad diuina omnia obeunda munera, quæ eas attingunt: nam ad nullam diuinam illustrationē eorum, quæ eis offeruntur, & quasi inseruntur, imbecilles sunt, magnisq; viribus ad Diuinitatis imitationem nituntur, nec diuino motui, atque impulsui ignauia sua desunt, sed magna contentione cælestem illam, virtutisque effectricem Virtutem intuentur*. Et infrà: *Sic ego etiam, ex Angelicis Ordinibus eorum, qui primo loco Deū spectant & ad eum contendunt, participationē, quæ nullius interiectu procuratur, euidentiorem, clarioremq; ijs, quę aliorum opera efficiuntur, esse arbitror.*

Item cap. 15. explanans, cur Angelis competat Aquilæ figura: *Porrò, ait, Aquilæ effigiē signare putamus vim illam singularem speculandi, atq; intendendi liberè, & directè (in nullam partem inclinando aciem luminū) in radium illum vberrimum, & lucidissi-*

լինելոյ գեղանկարգին գիտութեան, որ է
ԼԷ 37 ու. ամենեւին՝ ի գիտել ած-այինն. այլ զի
գեղեցկին լուսով ամ. հոգեւոր գիտու-
թե. են լցեալք. և կատարելապէս երա-
նացեալք՝ անսանեն գերբնաբար և յայ
տնապէս զնախատիպականին գեղեցկու-
թեանն զայն, որ զամենայն լինչ գե-
ղեցկացուցանէ։] Եւ հասանելով յայս
ուսուցանէ մեզ. եթէ հրեշտակացն ան
սանեն զած-ային գեղեցկութիւն. զի
զած-ային էութիւն. ոչ թէ միջնորդու-
թեամբ. այլ անմիջապէս։ և թէ նոցա երա-
նութիւն յայտնապէս տեսութեան կայանայ։

Դարձեալ յ. Ը. երր՛ գլխն ասէ։ Իմանեմ
ԼԸ 38 սրբոց զօրութեանցն անուանս նշանակէ
զարիական զօրութիւն ու. ՝ի կատարել
զամ ած-այնաշնորհութիւն ձեռնարկսն. զի
ոչ տկարանան ներքինոյականին զամ լինչ
լուսաւորութիւն, որ հանդերձ կոչեցեալ
և ոչ յանկարծութէ առաջնորդեալն առ ած-այ
ին ազդեցութեան և շարժման։ այլ բազմա
թէ մեծաւ հայելն 'ի յայն երկնայինն
և հզօրեցուցիչ զօրութեան։] Եւ 'ի
ներքոյ գ՛րլ ասէ։ Հրեշտակաց առաջնոյն
որք յառաջնոյն առնելով անդրանիկ
կամ. առնելով անմիջապէս զսկիզբն
գոյն և առաջնորդին հաղորդութեն ած-
ԼԹ 39 այլն խորհրդոց, քան զայլոց, որք առ
նոսա զնան միջնորդաւորապէս։]

Դարձեալ 'ի. ԺԵ. երր. գլխն ասէ
ցանէ, թէ վասնէր հրեշտակաց յարմար
է ած-ու ի պատկեր. և ասէ։ Զարծ
ւեքին ած-ու ի նշանակէ զայն զօրու-
թիւն հայելոյ հանդերձականապէս և ուղ
ղաբար յայն լուսածին և յառատա
բուխ ճառագայթին ած-ութե. ոչ թէ
ծռելով զաչս մասն 'ի յայլ կողմ յանհեռանի։]
Եւ զնոյն և ս բացայայտ երկնէ 'ի
յայլ գլուխս։ Ուսանի յայսմ զանազանա
մէ. թէ զի՛ առն. կարողին տեսանել կա
ծել.

[illegible] Խ 40

[illegible] Խա 41

[illegible] Խբ 42

[illegible]

dissimum Deitatis. In alijs denique locis hæc eadem, aut similia verba sæpè repetit. Vndè valde miramur, quomodò Armeniorùm Magistri aliqui sanctum hunc Doctorem pro sua possint citare sententia.

Ex dictis sequitur, corrigenda esse verba illa, quæ in Cantico Dominicę Natiuitatis Armena canit Ecclesia, dicens: *Qui Calestibus Choris incognoscibilis es, hodiè occultum mysterium manifestasti Terrestribus: benedictus Dominus Deus Patrum nostrorum, qui, cùm esses perspicacissimis illis Cherubin inuisibilis, sub nostra forma è sancta Virgine prodijsti.* Et iterùm: *Qui in throno gloriæ à Superis non videtur, hodie de sancta Virgine carnem sumpsit.* Et rursùs: *Ob Angelicum nuncium abeuntes, viderunt paruulum factum, quem Seraphim videre non possunt.* &c. Optimè verò corrigentur, si vbi dicitur, *Incognoscibilis*, &, *inuisibilis*, dicatur, *incomprehensibilis*: & vbi, *non videtur*, &, *videre non possunt*, dicatur, *non comprehenditur*, &, *comprehendere non possunt*.

Dicent fortasse: De hac visione cõprehensiua loquitur ibi nostra Ecclesia. Sed estò recta id mente à vestra proferatur Ecclesia, vt puto proferri: quia tamẽ simpliciter sic prolatũ & scandalũ alijs prębet Ecclesijs, & locum arguendi illã erroris, ac etiã confirmare videtur, quod aliqui Armenij peruersè docuerunt, hæreticũ dogma; emendandũ omninò est tũ in Cantico supradicto, tum in alijs eiusdẽ Ecclesiæ precibus, & lectionibus, vbi non semel verba eadem vsurpantur.

VT-

ՄԻ՞ ԹԷ ՚Ի ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԿԵԱՆՍ ԻՑԷ

Հոգւոց ոմանց քաւարան,

ԽՆԴՐՈՅ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Յառաջբերին երկու կարծիք, և լուծումն վիճաբանութեան;

Գլուխ. ա.

VTRVM IN ALIA VITA SIT Purgatorium Animarum.

QVAESTIO INTER ARMENIOS VLTIMA.

Proponitur duplex sententia, & resolutio Quaestionis.

§. I.

Անուամբ քաւարանի՝ ա
իմանամք զտեղի ինչ, I
ներքուստ մաքրագործական
տանջանօք քա
ւին հաւա
տացելոց հոգիք ոմանք, որ ՚ի մարմնոյ
ելանեն ներելի մեղօք յաղագանցեալք.
և կամ ոչ լիացեալ ապաշխարութ. վր
ճարեալք զմահացու մեղաց խոստո
վանելոց: որպէս զի յետ վճարելոյ և
մաքրելոյ անդ կատարելապէս ՚ի ձեռն
տանջանաց իւրեանց, կամ աղօթից
և օժանդակութեանց այլոց կենդանեաց
հաւատացելոց. երթիցեն ՚ի փառս
արքայութեան երկնից:

NOMINE Purgatorij locum aliquem intelligimus, in quo fideliũ animæ, quæ vel reatu culpæ venialis, vel debito pœnæ alicuius tẽporalis ob peccatum mortale remissum, adhuc obstrictæ, migrauerunt ex corpore; vt diuinæ iustitiæ satisfaciant, crucientur, donec ab ejusmodi reatibus siue per suas pœnas, siue per Viuorum suffragia omnino expiatæ, Cœlestem beatitudinem consequantur.

Negant Armeniorum Magistri nonnulli: vt Vanachanus, in tract. de

ՀԱՅՐ՝

de loc. anim. dicens: *Qui ſentiunt, eſſe in alia Vita Purgatorium, ex quo animæ aſcendant in Cælum, cõſentiunt Platoni, qui aſſerebat, animas de Vno corpore migrare in aliud, hoc eſt, de homine in brutum, de bruto in arborẽ, de arbore denique in Cælum. ſimiliter iſti, animas in ignem tranſmigrare, dicunt, & ab igne in Cælum.*

Vartanus; qui in Confut. epiſt. Rom. Pont. num. 14. *Error eſt*, inquit, *dicentium, eos, qui nondum expleta pœnitentia moriuntur, ingredi poſt mortem in tormenta, & excruciari in loco, quem Vocant Purgatorium*. & in Monitis ad Armenios, cap. 5. idem Purgatorium ex inſtituto refutans, tandem concludit: *Iure ergo mendaces ſunt Purgatorij Aſſertores; quibus, cùm contraria prædicet ijs, quæ Apoſtoli docuerunt, nolite credere. ait enim Paulus: Licet nos, aut Angelus de Cælo euangelizet Vobis præterquàm quòd euangelizauimus Vobis, anathema ſit.*

Gregorius Dattieuenſis; qui in lib. Interrog. vbi agit de Purgatorio, temerè illud reſpuit, ac deridet. Alijque Armenij: qui hac in re maluerunt peruerſam exterorum hæreticorum ſententiam ſequi, ſcriptiſq; propagare, quàm orthodoxam Eccleſiæ ſuæ traditionem, de qua infrà.

Primus autem omnium, qui cõtra Purgatorium olim ſenſit, traditur fuiſſe Aerius; qui (vt teſtatur Epiphanius hæreſ. 75. & Auguſtinus hæreſ. 53.) docuit, non eſſe pro defunctis orandum. vnde ſequitur, aut eos

բ 2 ...Հրդ՝ բացատրեն յիմանք 'ի վարդապետացն հայոց. Յո գաղիցն վանականն որ 'ի ճառն յղղս հոգեկեալացն այսպէս գրէ: Որք ասեն լինել զքաւարան, յոր մէ հոգիքն եւ լանեն 'ի յերկինս, նմանք են պղատոնին. որ ասէր զմարմնափոխութիւն հոգւոյն. որ 'ի բանական մարդոյն 'ի զգայական. եւ անտի 'ի տունկս ասէր. եւ 'ի անկոցն 'ի յերկինս վերափոխել: այսպէս եւ սք 'ի հուրն ասեն մտել. եւ անտի 'ի յերկինս վերափոխել:]

Նոյնպէս վարդապետն վարդան. որ 'ի պատիժն Թղթոյն պապին հռոմմայ. 'ի. Ժդ. բրդ" Թիւն, այսպէս գրէ:
գ 3 Մոլար է այնոցիկ. որք ասեն, զհոգիս անապաշխար մեռելոցն 'ի ներքոյ տանջանաց մտանել եւ չարչարիլ. զոր կոչեն քաւարանութիւն. յո. քաւարան:] Եւ 'ի գիրս խրատուց 'ի. Ե. երդ" գլխ յաճախապէս զքաւարանն յանդիմանէ. եւ 'ի վերջն ասէ: Յիրաւի սուտ է քաւարանութիւն: արդ մի հաւատայք նոցա. որ հակառակ քարոզեն առաքելոցն: զի ինքն առաքելն հրամայէ. եթէ մեք, կամ հրեշտակք յերկնից, կմ այլ ոք այլազգ ինչ աւետարանէ քան զոր աւետարանեցաքն. նզովեալ լիցի:]

դ 4 Նոյնպէս եւ տաթեւացին զքաւարանն ծիծաղէ: Եւ սոքա լաւ ագոյն համարեցին զարտաքսմանն զխոտ եր թալ աղանդոյն այլասեռ հերձուածողաց. քան զհոգեմանաւորն ուղղափառ առ անցող Թէ ոչ Թէ մնայն մի եկեղեցականաց եկեղեցւոյն քի ներքին եկեղեցւոյն հայոց. որ զքաւարանն ոչ մերժէ, որպէս 'ի ներքոյ յայտ ճենեցի.

Բայց առաջինն ամենեցուն. որ զքաւարանն յանդիմանեաց, եղեւ այիղծ ոմն այերիոս կոչեցեալ: զի սա, բար

դոռով

ղութ. մ. զանն որ՝ն խափիան, և որ՝ն օգնու
անիւ ՚ի գեհենն յիշու հերձուածոց.
ուսուցանէր ոչ աղօթել վն՝ ննջեցել
լոց. զի ոչ գոյոյլ քաւ՝ արանին., ոչ և ա
օգնուն և զեծ ուծն լինելոց ննջեցելոց սոր
Թէ՝ն մեր. Եւ զկնի սորա զքաւ՝ ա
րանն հերքեցին վալդեցիքն, որպէս պա
տմէ սբն Անտոնինոս ՚ի. դ̄. մասն՝ հա
մառօտին աստուածաբանութե. և և այլ հեր
ձուածողք ոմանք յարևելից և յարև
մտից կողմանն. մանաւանդ ամ՝ լու
թերականք և քալվինականքն. յո
րոց յոյժ գարշի օրհնեալ ազգն հայ
ոց:

Իսկ ասացեալ ամ ուղղափառ
ւաց որ է եկեղեցին. և սահմա
նեաց. լինել յետ աստի կենացս քա
ւարանն, նախ ՚ի լատերանոյի ժողո
վն՝ որ է ժողովն. որ եղև հրամանաւ
Իննոկենտեսի երրորդի: Եւ յետոյ
զկնոյն հաստատեաց ՚ի ֆլորենդիական
որ է ժողովն բլորենցիոյ. որ եղև հրա
մանաւ եւգենեանն չորրորդի. և գու
մարեցան առաջ ամ եպիսկոպոսունքն
յունաց, և լատինացւոց, և եւս ՚ի
հայոց ոմանք. որպէս ասացաւ ՚ի. Է.
հոդ." վերջնաբանութեանն, Եւ բանք ժո
ղովոյն բլորենցիոյ են այսոքիկ: Եւ
դարձ̄լ սահմանեմք. զի եթէ ճշմարտա̄
զղջացեալքն ՚ի սէր այ վախճանեսցին նախ
քան զառնել զարժանի պտուղ ապաշ
խարութե վն՝ յանձնառականն և հր
զանցառականն մեղաց նոցունց. հոգիք
այնպիսեացն յետ մահուանն մաքրո
ղականն տանջանօք քաւ՝ րին: Եւ զի յայն
պիսի տանջանացն զերծանիցին նշ̄.
օգնու-ա են նոցա կենդանեաց հաւ՝ ատա
ցելոց բարեգործութիւնք. այս. պատա
րագաց մատուցմունք, աղօթք, ողոր
մութիւնք, և այլ բարեգործութիւնք բա
րեպա

ե 5 eos nō egere precibus, aut precibus iuuari non posse; quod utrumq; Purgatorio repugnat. Post hunc apertè Purgatoriū negauerunt Valdenses (vt refert S. Antoninus in Summa Theologica, parte 4. tit. 11. cap. 7. §. 2.); alijque Hæretici, tum Orientales, tum Occidentales, Lutherani videlicet omnes, & Caluinistæ, quos alioquin Armena Gens præ cæteris execratur.

Affirmant verò Catholici cum Vniuersali Ecclesia, quæ, post
զ 6 hanc vitam Purgatorium esse, definiuit non solùm in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 66. verùm etiam in Concilio Florentino (quod fuit ab vtraque simul Ecclesia, Orientali scilicet, & Occidentali celebratum) sub Eugenio IV. sessione vltima, præsentibus, & consentientibus Armenis Legatis: cuius quidem Concilij verba sunt hæc: *Item definimus, si verè pœnitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commis-*
է 7 *sis satisfecerint, & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari: & Vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet Sacrificia, orationes, eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt secundùm Ecclesiæ instituta.* Quam denique Definitionem confirmauit etiam Concilium Tridentinum sessione 25.

ESSE PIARVM ANIMARVM PVRGATORIVM,

Probatur primò ex Armena Traditione.

§. II.

NIhil certè aut clariùs, aut vberiùs prędicat in Codicibus suis Armena Traditio, quàm in alia vita Purgatorium esse. Et primò Armenicum Menologium sub die 18. Septembris, referens acta S. Gregorij, primi Armeniorum Episcopi, sic habet: *Dixit Angelus Diuo Gregorio: Efficax nimiùm est Missæ Sacrificium ad animam liberandam: velut enim Aquila, desuper delapsa, illam, in manu Dæmonis existentem, liberat, & antè Diuinitatem constituit.* Quænam verò anima, in manu Dæmonis existens, Missæ Sacrificio liberatur, & ante Deum in Cælo constituitur? non illa quidem, quæ culpæ mortali obnoxia, & Deo inimica decessit: hæc enim vnà cum alijs damnatis *ignis æterni pœnam substinet*, ex Catholica Iudæ. neque illa, quæ aut nunquàm peccauit, aut per condignam pœnitentiam ab omni reatu culpæ, & pœnæ in hac vita perfectè purgata est: siquidem tales non in manibus Dæmonum, sed *sine macula sunt ante thronũ Dei*, Apoc. 14. Superest igitur, vt ea solùm sit, quæ vel peccato veniali obstricta, vel antequam de mortali remisso plenè per pœnitentiam satisfecerit, in Dei gratia migrauit ex corpore; & in Purgatorio detenta, vt à pœnis illis tẽpora-

րնդըլթութեն . զոր հանապազորդակայըն ա
վին մնջեցելոցն առնել են առնելոյ րստ 1
պատարագին ամէն եկեղեցւոյ :] Եւ այ-
պա՛ պարոյն աստուածպաշտութեան հա-
տատեալ եւ ընթացանոյ սէ ժողովն
ուղղութեան :

ԵԹԷ ԳՈՅ
քաւարան .

Նախ ցուցանի վկայութեամբ
աւանդութեան
Հայոց :

Գլուխ . Բ .

Յայսմաւուրս արդեօք եւ բացի բ
բանիցն բանին յամ ուրեք բա- 2
րոզէ եւ ճոխաբանէ ՚ի գիրս իւրս Հայ
կազմեան աւանդութիւն . Թէ գոյ քա-
ւարան Հոգւոց մարդկանն քաւա-
րան իմն : Եւ նախ Հրատարակէ զայս
այսմաւուրքն Հայոց ՚ի . ԺԸ . Սեպ"տե-
մբերին անկանեմբերի. ու ասէ ՚ի պատ
մութիւն սրբոյ լուսաւորչին գրիգորի
այսպ . ասէ Հրեշտակն . ասիքանն զօ-
րաւոր է պատարագն ՚ի փրկութիւն Հո-
գւոյ . որպէս արծուի խուսայեալ ՚ի
բարձանց . եւ զՀոգին , որ լինի ՚ի ձեռն
սատանայի , կորզէ , եւ առաջի աստ- գ
ուածութեանն կացուցանէ :] Ասրդ՝ որն 3
է այն Հոգին . որ ՚ի ձեռն սատանայի
կայցեալ . զերծի օգնութեամբ սրբոյ պա-
տարագին. եւ յերկինս առաջի աստու-
ծոյ կացուցանի : ոչ արդեօք է՛ այն .
որ մեղուցեալ մահու չափ մեղօք Թշնա-
մի սատանայի : զի սա ընդ դատապարտե-
լոց եւ չարչարեալս կայ առաջի որդւ-
ւոյն. ըստ կաթողիկեայ Հաւատոյն ընկալեալ
դատապարտեալն. որոց ասէ սուրբ առա-
քեալն յուդա : Եւ ոչ եւս է՛ այն. որ ոչ
մեղաւ երբեք. եւ կամ՝ եթէ մեղաւ եւ

բեւմն

[illegible]

դ 4

[illegible]

ե 5

[illegible]

զ 6

[illegible]

poralibus liberetur, & ad Cælestem gloriam introducatur, indiget Missæ Sacrificio, aut alijs viuorum suffragijs.

Secundò: Idem Menologium sub die 30. Iunij, S. Philippi Apostoli obitum commemorat, dicens: *Philippus obijt Hierapoli: & quia Ciuitatem illam exeeratus fuerat, & in profundum demerserat, mansit corpus eius suspensum quadraginta dies; anima verò eius cruciata fuit extra Paradisum; donec, oblatis pro ea quadraginta Missarum Sacrificijs, erepta est à cruciatibus ignis, eique ostium Regni Cælestis apertum est.* Quæ quidem verba nō ad Purgatorium ipsū, sed ad Armenam de Purgatorio traditionem ostendendam, nunc adducuntur: nam, cùm à nullo alio Historico in huius Apostoli vita referatur, non dubito, quin fabulosa sint. Haud enim credibile est, Sanctum Apostolum (quem, narrat Metaphrastes, *in patibulo suspensum, postquàm Hierapolim terremotu collabentem, & in profundum penè demissam, ab illa denique ruina suis supplicationibus liberauerat, in manu Dei animam suam deposuisse*: & de quo ait Chrysostomus: *Philippus Hierapolim conseruat miraculis*) eandem Ciuitatem ita imprecationibus affecisse, vt ex hac culpa indigeret post mortē pœnas luere purgatorias.

Metaphrast. apud Suriū, tom. 3. sub die 1. Maij.

Chrysostom. homil. in 12. Apostolos.

Tertiò: In Armenico Giarrentir sæpè adducitur Diuus Chrysostomus, de animabus Purgatorij loquens: præsertim cap. 23. hisce verbis: *Non opus est, mortuos lacrymis,*

Chrysostom. homil. 41. in prior. ad Corinth.

 &

& gemitu prosequi; sed precibus, oblationibus, & eleemosynis placatum cum illis reddere Deum. non sunt hæc enim temerè excogitata; neque frustrà eorū, qui excesserunt, in diuinis Mysterijs meminimus, & pro eis rogamus Agnū propositum, qui Mundi peccata tulit: sed vt inde eis aliqua sit consolatio. neque abs re is, qui astat Altari, dum veneranda peraguntur Mysteria, clamat pro omnibus, qui in Christo obdormierunt. nam si talia propter illorum expiationem non fierent, ne hæc quidem dicta essent. non igitur frustrà, sed ordinatione Spiritus sancti hæc fiunt. nam si filios Iob expiabat Patris Sacrificium; quantò magis hoc ipsum animabus illis præstabit sanguis Christi? ne fatigemur ergo Sacrificia pro illis offerre, eleemosynas erogare, vt cum eis Deus concilietur.

Item cap. 38. Postquàm anima è corpore demigrauit, multa nobis precū, & operum bonorum auxilia necessaria sunt. vt enim per aërem sursum deducamur, egemus multorum Angelorum ope. nam si hìc, in regionem longinquā profecturi, indigemus ductorum opera; quantò magis opus nobis erit auxilij, & comitatus, vt tuti deduci, ac transire valeamus per Principatus, ac Potestates, & Mundi rectores tenebrarum harum, spiritus nequitiæ? in eius quidem via periculis indigemus ijs, qui opem, & auxilium ferentes, valeant vsque ad Cæli ianuam incolumes nos deducere.

Item cap. 58. Ne mittamus ergo gemitus, & lacrymas post defunctos, sed potiùs preces, supplicationes, & Sacrifi-

Է 7 մուԹեն վասրուց տեռոն · զի այլ պատա
մեցը ամեն . Թէ ուԸն վկելնոպարա ոչ ա_
ռէծ- զեղասպոլեն · այլ աղօԹս պատար վն
ռոցա . և աղքատաց ղողորմութեամբն ՚ի
վերահատումալ Հանանց ընծեցեմանն. և Հա
զի Համօ ոչ շարժարեցան աղօԹս են
կելց . այլ ՚ի փառս աղքատութեն փաս
Թով զնաց · քանզի ոք ամբերեն ոչ ա_
սան ՚ի քնէ անձեռնեալ · այլ օրհնել զՀաւա
ծիշս ևւ այլ . և աղօԹս առնել վն նց:
Որպէսև Հայոց Նաւաբրեանսն բան_
զուամ ուղղ առաքեալ զԲանս ու յխա
ռակեբելարանեն. որ խօսի վն Հողոց քա
Հարանեն : Եւ նաև ՚ի Խաւարանգեն.
Ը 8 են . բոռ՛՛ զկեն առէ այսմ : Ոչ պարտ
է՛ սգալ և ողբալ զննջեցեալսն · այլ ա_
ղօԹից և պատարագօք և ողորմու_
Թեք Հաշտեցուցանել ընդ նոցա զԱծ:
քանզի ոչ ընդ վայր ենչ Հաստատեցաւ
այս . կամ ՚ի զուր ենչ յիշեմք ՚ի յԱմե-
այենս խորՀրդոյ պատարագին զհետ
ննջեցելոյն . և աղաչեմք վն նոցա զգառ_
ինն որ առաւելեալ, որ բառնայ զմեղս
աշխարհի: այլ զի առնել լինին մխիԹա
րուԹին ենչ : Ղեկ ոչ ընդունայն ենչ է՛որ
առաջի սեղանոյն կայ . և զառաջին և
սոսկալի խորհրդոյն պատարագին կա
Թ 9 տարի, և կոչէ վն ամենեցուն ՚ի քն ննջե
ցելոցն : զի եԹէ վն նց քաւուԹեն չէր.
առնլոմ և ոչ առնէր զայնպէս : քանզի
զի ոչ ընդ վայր . այլ Հոգւոյն սրբոյ Հր
րամանաւ է՛ . որ կատարեսլն այսպէսի : զի
եԹէ զորդիսն յոբայ սրբեցին Հօրն
ողջակէզք . որչափ առաւել և ս առաքեալ
արեանն քն . Եւ արդ՝ մի ենչ ձանձրա
ցուք մատուցանել վասն նոցա պատա_
րագս . և տալ վասն նոցա զողոր
մուԹիւն . զի Հաշտեսցի ընդ նց ած :]
Եւ երկրորդ՝ ՚ի . լը . գլ՝՝ զկնի ելանե
լոյն ոգւոյն ամն ՚ի մարմնոյ ակըշեքելեանեն: Ի կար

զել

զել ՚ի մատուցմանն զենըլեն. ամենայն աղաչանս Ֆ
ենչ այնպիսի ակնալ են մեզ յայտնեաւ 10
քաղցում օգնականութեն աղօթից և
զործոց բարեաց : քանզի օգնականու-
թեց հրեշտակաց յուսալեց մեզ ակնար
են առաջնորդութեց առ ՚ի յօգս համ
բարձմանց. զի եթէ ասա յաշխարհ ու-
րեք հեռաւոր եթերայն կարօտ լինի
զինէ առաջնորդաց. ո՞րչափ ևս առա-
ւել այնքան ունիցի օգնականութեց
և առաջնորդութեց առ ՚ի վտանգել և
անցուցանել զմեզ ընդ երկնամուտութիւ,
և ընդ աշխատութիւ, և ընդ աշխար-
հական խառնարանս յօդոյն այնորիկ,
և ընդ այլս չարութե: կասեւ որ է մեզ Ֆա
անդ ՚ի ձանապարհորդութիւնն որոց 11
մութեան և բարեգործութի. որ կա-
րող են անաշխատաբար տանել զմեզ
՚ի դուռն երկնից :]

Երրորդ ՚ի. ԿԱ. երդ" գլխոյն դէղ-
կանէ : ևՁրդ՝ մի՛ առաջնորդութե զօրէս
և զօրհնութեանս զինի ննջեցելոցն. այլ
զաղօթս և զպատարագս. զի կարա-
ցուք հաշտեցուցանել զնա ՚ի ձեռն
աղօթից և պատարագաց: զայս ամ
իմացեալ գործեսցուք զբարիս մինչ դեռ
ժամանակ ՚ի ձեռս է: զի եթէ երեք
մանկունքն ապրեցան ՚ի հնոցէ հրոյն Ֆբ
՚ի ձեռն աղօթից, որք ասէին՝ մի՛ 12
՚ի բաց առնէր զողորմութիւ քո ՚ի մէ-
նջ վսն աբրահամու, սահակայ, և յա-
կովբայ: Եւ միայն յիշատակաւ ա-
նուանց սրբոցն արդիւնքն կատարե-
ցան. որչափ ևս առաւել կարողն մեք կա-
րող եմք քաւանակնայլես զբազում օգ-
նութիւն ընձեռել մեռոց ննջեցելոցն
(. ՅՊ. ներելի մեղօք) ՚ի ձեռն մարմնոյ
և արեանն քի, խնկօք, ժողովրդովք,
և քահանայական աղօթիւք, սրբոց
բարեխօսութե, և աղքատաց տրօք,

առ-

crificia, ut per hæc placatum erga illos Deum reddere valeamus. hæc autem intelligentes, operemur bonum, dum tempus habemus. quoniam si tres pueri per orationẽ de fornace ignis liberati sunt, dum dicebant: ne auferas Domine misericordiam tuam à nobis propter Abraham, Isaac, & Iacob: ita ut sola Sanctorum nomina recolentes, digni, & benemeriti inuenti sint: quãtò magis valemus nos animabus, quæ in peccatis (hoc est venialibus) *decesserunt, multum præbere auxilium, ac veniam remissionis impetrare per oblationem corporis, & sanguinis Christi, per supplicationes Sacerdotũ, & Populorum, per intercessiones Sanctorum, & largitiones eleemosynarum.*

Denique cap. 61. *In ipsa Sacrificij oblatione memoriam agimus eorũ, qui in Christo obdormierunt: multum enim lucrum, & vtilitatem illis affert oratio, quam in sancto, ac tremendo illo Sacrificio pro eis offerimus.* Dum hæc igitur omnia Armenij in suis libris legunt, & credunt; atque à Diuo Chrysostomo, aureo ore illo, eloquentia, & Cælesti sapientia referto, tradita esse, prædicant: Missæ videlicet Sacrificium, aliaque fidelium viuorum bona opera, veniã remissionis impetrare animabus, in culpis venialibus decedẽtibus; quòd illas cum Deo conciliẽt; quòd illis afferãt lucrum, vtilitatem, consolationem, expiationem; negare profectò non poterunt, esse in alia vita animarum aliquarum Expiatorium, seu Purgatorium.

Chrysostom. homil. 69. ad Populum Antiochenum.

Quartò: In eodem Giarrentir, capite

pite

pite 58. S. Ephræm Syrus hæc tradidisse refertur: *Ossa mortuorum, quorũ commemoratio agitur in sacris Mysterijs, rorem vitæ bibunt. nec solùm mortui sic iuuantur; sed vnà cum illis iuuabimur etiam nos viuentes: plurima namque bona impetrabit mortuus illi, qui eleemosynis, aut precibus recordatus fuerit ipsius; & exultans benedicet eum, illique gratias aget in conspectu Angelorum.*

Quintò: Nierses Lampronensis, Armeniorum Episcopus, qui in eorum Menologio sub die 18. Iulij inter Sãctos commemoratur, in tract. de Traditionibus Patrũ inquit: *Magnus Athanasius scribit in vita Sancti Antonij; quòd hic Sanctus viderat monstrum tantæ altitudinis, vt ad extremam vsq; aëris regionem pertingeret: animas verò defunctorum, sursũ ascendentes, extensis arripiebat manibus; dentibusque stridebat in eas, quas arripere non poterat. Patres autem hanc Dæmonis cum animabus pugnam aduertentes, tradiderunt nobis, orationibus iuuari posse defunctos in gressibus suis post mortẽ, vt à prauis Angelis liberentur: quemadmodùm orauit Ioannes, dicens: in aduentu meo ad te, Domine Iesu, confundantur praui Angeli, cedat Satanas, obmutescat Tentator. Propter has igitur animarum angustias, quas Patres omnes aduerterunt, preces fundimus in auxilium ipsarum.* Et rursùs infrà: *Omnis Sãctorum deprecatio ad requiem animabus illis impetrandam instituta fuit: vt Deus nimirùm eos, qui rectè in hac luce vixerunt, à Dæmonum vexationibus*

առնուլ զխնդրուածս Թողութեան հոգւոց
13 ննջեցելոցն :]

[illegible]

14 [illegible]

15 [illegible]

[illegible]

16

17

18

nibus liberet, atque de tenebrarum potestate eductos, cum Sanctis suis splendescere faciat; quibus Christus ipse, Patrem deprecatus promisit, dicens: *Volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum.* Et rursùs paulò post, explicãs, qualis sit ista requies, ait: *Neque Christum à nobis sacrificari, fas est, pro vna duntaxat anima, sed pro multis; earumque è Diabolica vexatione liberationem peti, & requiem in gloria.* Hæc subdidi propter eos, qui concedunt quidem, animas illas per viuentium suffragia requiem adipisci, sed extra gloriam, dicunt, & celestem beatitudinẽ, quoad vniuersale Iudicium peragatur.

Sexto: Ipsi adhuc Vartanus, & Vanachanus, qui, vt suprà vidimus, Purgatorium oppugnarunt, illud tamen, vel inuiti, aliquo modo confiteri coacti sunt: quamuis, vt in multis, ita in eo errent, quòd illas animas non ingredi Cælum, dicunt, ante diem Iudicij. *Animæ illorum Peccatorum*, inquit Vartanus, *qui post culparum confessionem mortui sunt, timore, ac mærore solùm excruciantur, quia seipsas agnoscunt; iustificãtur autem per Ecclesiæ Sacramenta, atque purgantur, & expiantur per viuorum commemorationes, preces, & sacrificia. timor autem, & mæror ille imputatur eis, vt cruciatus.* Vanachanus autẽ, *Animæ*, ait, *fidelium, qui non reliquerunt omnia, nec omninò sequuti sunt Christum, sed communicauerunt operibus Satanæ, & passionibus huius seculi, Diuina iustitia non permittit, vt in Cælum ascendant, sed permanent sub*

Vart. in cõfutat. epistol. Rom. Pont. num. 14.

Vanach. de locis Animarum.

Cælo

Cælo vsque ad extremum Iudicium, sperantes, fore vt miseratione Dei expientur, & reddantur misericordia digna.

Septimò tandem: Armena ipsa Ecclesia, sicut & aliæ, orat pro defunctis tum in Liturgia, in qua sic precatur: *Dona eis requiem, illumina eos, & colloca inter Sanctos tuos in Regno Cælorum;* tum in libro Canticorum, dicto Sciarachàn, vbi in Cātico pro defunctis has passim preces modulatur: *Deus, qui es indulgētiarum largitor, defunctorum nostrorū peccata dimitte.* Item: *Rex gloriæ, omnia continens, omnipotens, dimitte defunctis nostris peccata, & requiem dona eis in tabernaculo tuo, in requie Regni Cælorum.* Item: *In Ordines Primogenitorum conscriptorum in Cælis excipe Domine Iesu Christe animas famulorum tuorum: suscipe pro eis hoc rationabile Sacrificium nostrum.* Item: *Concordes petimus à te Viuificator sāctè Spiritus, vt per intercessionem Beatæ Dei genitricis defunctos nostros in sanctum Thalamum tuum introducere digneris.* Et similes alias, quas adduximus in quæst. 7. §. 4. ergo Armena Ecclesia fatetur Purgatoriū; quod sic ostendo:

Deum rogat illa primò, vt animabus ijs peccata dimittat: igitur peccatorum vinculis obstrictæ sunt; non quidem mortalium quoad debitum culpæ: alioquin essent damnatæ, nec illis nostra prodessent suffragia, vt etiam optimè docent Magistri Armeni communiter cum Episcopo Lampronensi, sicut infra videbi-

Ժը 19 [illegible]

Ի 20 [illegible]

Իա 21 [illegible]

[illegible] ԻԲ 22

[illegible] ԻԳ 23

[illegible] ԻԴ 24

[illegible]

debimus in Responſ. ad 3. obiectionem : ergo obſtrictæ ſunt, inquam, vinculis peccatorum, vel mortalium (aliàs remiſſorum) quoad debitum pœnæ tantùm, vel etiam venialium quoad debitum culpæ, & pœnæ. Secundò Deum rogat, vt eis requiem concedat: ergo nõ ſunt ibi in requie, ſed in pœna, & vexatione, vt ſic à ſordibus peccatorum purgentur, & debito ſatisfaciant. Tertiò, vt eas indè transferat in Regnum Cælorum, vbi ſunt alij Sancti; ſed non vtique priùs, quàm perfectè à maculis purgatæ ſint, ac debitũ ſoluerint; quoniam in illud Regnum *nihil coinquinatum intrabit*, Apocal. 21. neque differendam hanc cenſet tranſlationem vſque ad diem Iudicij, vt Aduerſarij putant: primò, quia Deum precatur, vt requies illa, quam ipſa animabus ijs ſtatim donari deſiderat, non extra, ſed intra Cælorum Regnum donetur, dicens: *Requiem dona eis in Tabernaculo tuo, in requie Regni Cælorum*. Secundò, quia addit: *Colloca eas inter Sanctos tuos in Regno Cælorum:* ergo, ſicut Sancti nunc in Cælorum Regno locantur, ita pariter eas, petit, in eodem nunc Regno inter ipſos cõſtitui. Tertiò, quia loquitur de animabus, à corpore ſeparatis, dicens: *Excipe Christe animas famulorum tuorum in Ordines primogenitorum conſcriptorum in Cælis:* ergo intelligit, ante diem Iudicij: cùm poſt Reſurrectionem non animæ ſeparatæ, ſed homines in Cælũ intrabunt. Quartò denique, quia fruſtrà Deum rogaret, vt defunctos tũc

in Cælum admitteret, quando infallibiliter (siue pro eis oratum sit anteà, siue non) omnes homines, qui in Dei gratia decesserunt, audient: *Venite benedicti Patris mei; possidete paratum vobis Regnum*, &c. & qui in peccato mortali: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Ergo Armena Ecclesia vnà nobiscum Purgatorium confitetur.

PROBATVR SECVNDO
Ex sacris Scripturis.

§. III.

IN lib. 1. Reg. cap. vlt. habetur, quòd habitatores Iabes Galaad, audita morte Saul, ieiunauerunt septem diebus. Et 2. Regum, cap. 1. Dauid ieiunauit pro Saule, & Ionata, alijsque occisis, & cap. 3. idem quoq; fecit pro Abner. quod vtiq; nō fecissent, nisi sciuissent, animas aliquorum defunctorū egere suffragijs, atque adeò in Purgatorio detineri.

Tobiæ 4. *Panem tuum, & vinū super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.* Sensus est, quem tradunt communiter Expositores: Instrue conuiuium, & voca fideles pauperes; vt ipsi post acceptam eleemosynam orēt pro anima defuncti. Hinc orta olim erat in Ecclesia consuetudo illa, quæ adhuc in Oriente, ac precipuè inter Armenos, viget; quod affines defuncti conuiuium faciant pauperibus, & Religiosis, vt orent pro anima illius.

Psal.

Մտ 25 [illegible]

Թ 1 [illegible]

Բ 2 [illegible]

ԵՐԿՐՈՐԴ

Յաղագս վկայութե՛ ան՝ աստուածային գրոցն.

Պրակք. Գ.

Ի Յառաջնում գիրս Թագաւորաց 'ի վերջին գլխն

[illegible]

Գ 3

Psal. 65. *Transiuimus per ignem, & aquam: & eduxisti nos in refrigerium*. Ambrosius, per aquam exponens Baptismum, & per ignem Purgatorium: *Hic*, ait, *per aquam, illic per ignem: per aquam, vt abluantur peccata; per ignem, vt exurantur.* Ambr. in Psalm. 36. & Serm. 3. in Psal. 118,

Isaiæ 4. *Abluet Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauabit de medio eius, in spiritu Iudicij, & spiritu combustionis*. Hic locus exponitur ab Augustino de pœna Purgatorij, animas à peccatorum sordibus purificante.

Դ 4

2. Macabæor: 12: (tales enim libros etiã Armenij pro canonicis habent); *Fortissimus Iudas, facta collatione, duodecim mille drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum Sacrificium*. Et posteà: *Considerabat, quòd ij, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur*. Ex hac Macabæorum historia manifestè colligitur, pias aliquorum animas post mortem peccatorum reatu aliquo obstrictas teneri, donec diuinæ iustitiæ satisfaciant vel per ipsarum pœnas, vel per viuorum suffragia, vt ita demùm ab illo peccatorũ reatu soluantur. Quarè potest homo sanctè, pièque mori, & tamen habere debitum aliquod soluẽdum vel propter peccata venialia, non remissa in vita, vel propter satisfactionẽ pro mortalibus remissis non plenè expletam.

Ե 5

Matth. 12. Dominus dicit, esse

quoddam peccatum, nempè in Spiritum sanctum, quod *non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Quibus planè verbis significauit, alia peccata, vel remitti in hoc seculo quoad culpam, & in alio interdum quoad pœnam, vt mortalia; vel remitti hic, & ibi quoad culpam, & pœnam, vt venialia. Et quidem si in futuro seculo nullum remitteretur peccatum, faceremus Dominũ ineptè loquutum, cùm dixit, tale peccatúm neq; in hoc seculo remittetur, neque in futuro: sicut ineptè loqueretur, qui diceret: Rex Turcarum neque in Tribunali Constantinopolitano, neque in Spahanensi (apud Persas) te absoluet; cũ in hoc Tribunali non soleat ille ius reddere. Non autem loqueretur ineptè, si diceret: neque in Tribunali Constantinopolitano, neque in Trapezuntino; cùm in vtroque hoc Tribunali ille soleat reos absoluere. Vndè Magnus Gregorius lib. 4. Dial. cap. 39. *De quibusdam,* inquit, *culpis leuibus esse ante Iudiciũ purgatorius ignis credendus est, pro eo quòd Veritas dicit; quia si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit; neque in hoc seculo remittetur, neque in futuro. in qua sẽtentia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse relaxari. quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur.*

Lucæ 12. & Matth. 5. *Esto consẽtiens aduersario tuo citò, dum es cum eo in via; ne fortè tradat te aduersarius Iudicij, & Iudex ministro; &* mit-

Զ 6 [illegible]

Է 7 [illegible]

Ը 8 [illegible]

[illegible]

mittaris in carcerem. Amen dico tibi,
9 *non exies inde, donec reddas nouissimũ*
quadrantem. Significatio huius parabolæ, vt ex communi Patrum expositione colligitur, hæc est: *Esto consentiens aduersario tuo*, nempe Diuinæ legi, aut tuæ conscientiæ: *dum es cum eo in via*, hoc est, in hac vita: *Ne fortè tradat te aduersarius* Christo *Iudici*, cui Pater omne iudicium dedit: *& Iudex ministris*, nimirùm Angelis siue bonis, siue malis: *& mittaris in carcerem*, Infernum scilicet locum, in quo multæ sunt mansiones, aliæ pro damnatis, aliæ pro
10 his, qui purgantur. *Amen dico tibi, non exies inde*, id est, de Purgatorij loco: *donec reddas vltimum quadrãtem*, vsque ad completam solutionẽ totius debiti, aut pœnæ pro peccatis mortalibus, in hac vita quoad culpam remissis; aut culpæ, & pœnæ pro venialibus non remissis.

1. Corinth. 3. *Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argẽtum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam; Vniuscuiusque opus manifestum erit.* Et posteà subditur: *Vnius-*
11 *cuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen, quasi per ignem.* Explicatur hoc Pauli dictum: *Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet*: id est, si cuius opus bonum, simile auro, argento, & lapidibus pretiosis, non indigebit expurgatione per cruciatũ ignis; reliquum tantummodò erit,

vt

vt pro eo mercedem quis accipiat.
12 at, *si cuius opus* leuiter peccaminosũ, simile ligno, fœno, & stipulæ, *arserit; detrimentum patietur* is, cuius opus indigebit expurgatione illa ignis: quia retardabitur à Beatitudine, & ignis cruciatu punietur: *ipse autem saluus erit, sic tamen, quasi per ignem:* id est, ita quidẽ punietur, vt fiat deniq; saluus per eiusmodi cruciatum ignis. Dicitur, *quasi per ignẽ*; quia nõ saluabitur absolutè per ignẽ, sed per gratiam Dei; per ignem verò, vt per instrumentum diuinæ iu-
13 stitiæ. Quòd autem nomine ignis hoc loco intelligatur pœna aliqua temporalis Purgatorij, asserunt Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius Papa, alijque Patres, ac præterea Concilium Florentinum, in quo post accuratam disputationẽ, à Græcis, & Latinis hac de re habitam, conuenit inter vtrãque Ecclesiam, verba illa D. Pauli posteriora omninò de igne purgatorio post hanc vitam intelligi debere.

14 Alia scripturarum testimonia adduci possent; sed hactenùs adducta, quia sunt alijs clariora, sufficient.

[illegible]

Բա

[illegible]

[illegible] ա
1

PROBATVR TERTIO
Ex Patribus, quos suscipit Armena Ecclesia.

[illegible]

§. IV.

[illegible] բ
[illegible] 2

DIonysius Areopagita in lib. de Eccles. Hierarch. par. 3. c. 7. *Accedens*, inquit, *venerandus Antistes, precem suam super mortuum peragit: precatur oratio illa Diuinam Clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuat, & regione Viuorum.*

Origenes hom. 6. in Exod. *Qui saluus fit*, inquit, *per ignem saluus fit: vt, si quid fortè de specie plumbi habuerit admistum, id ignis decoquat, & resoluat; Vt efficiantur omnes aurum purum.*

Cyprianus lib. 4. epist. 2. *Aliud est*, inquit, *pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emēdari diu igne; aliud, peccata omnia passione purgasse.*

[illegible] գ
3

Eusebius Emesenus homil. 3. de Epiphania: *Hæc pæna*, inquit, *infernalis illos manebit, qui amissa, & non seruato Baptismo, in æternum peribunt. hi verò, qui temporalibus pænis digna gesserunt, per fluuium igneum, per vada feruentibus globis horrenda transibunt.*

Hilarius in illud Psal. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iudicia iustitiæ tuæ*, ait: *Nobis est ille indefessus ignis obeundus, in quo subeunda sunt*

sunt grauia illa expiãda à peccatis animæ supplicia .

Basilius in cap. 9. Isaiæ: *Si igitur,* ait, *per Confessionem detexerimus peccatum, iam succrescens gramen arefecimus; dignum planè, quod depascatur, ac deuoret purgatorius ignis* . Et infrà: *Non omnimodam internicionem, & exterminium comminatur; sed innuit expurgationem, iuxta Apostoli sententiam: ipse autem saluus erit, quasi per ignem* .

Nazianzenus Orat. in sancta lumina circa finem ait: *In altero suo igne baptizabuntur, qui postremus est Baptismus, nec solùm acerbior, sed & diuturnior; qui crassam materiam instar ferri depascitur, vitijque omnis leuitatem absumit* .

Nyssenus in Orat. pro Mortuis: *Vel*, inquit, *in præsenti vita precibus, sapientiæque studio purgatus; vel post obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus, ad pristinam vellet redire fœlicitatem* . Et infrà; *Non poterit à corpore egressus Diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorius ignis abstulerit* . Et iterùm posteà: *Alijs post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes abstergentibus*; &c.

Ambrosius in illud Psalmi 36. *Gladium euaginauerũt peccatores*, inquit: *Etsi saluos faciet Dominus seruos suos, salui erimus per fidem, sic tamen salui, quasi per ignem: etsi non exuremur, tamen vremur. quomodò tamen alij remaneant in igne, alij pertranseant, alio loco nos doceat Scriptura diuina: nempè in mare rubrum demer-*

mer-

պհուրն այն. որով մաքրեն հոգիք սաս-
Դ 4 տկանոյ տա՛ի քաւութիւն մեղաց իւրոց :]
Այլ բարսեղիոս՛ի մեկնութե. Թ. եսայ՛
գլխոյն յեսայեայ ասէ: զի եթէ՛ի ձեռն
խոստովանութե՛ն զմեղս յայտնեսցուք, ա-
հա չորացուցաք զխոտն բուսեալ. որո՛վ
զի կիզեսցէ զնա հուրն քաւարանին :]
Եւ՛ի ներքոյ դձլ ասէ: ոչ սպառնայ զա-
մենևին կորուստ. այլ ցուցանէ զմաք-
րութիւն, ըստ բանին առաքելոյն. բայց ինքն
ապրեսցի. այլ այնպէս. իբրև՛ի հրոյ :]
Այլ գրիգոր աստուածաբանն՛ի ճառն
յղղս սուրբ լուսոյն ասէ: Մկրտեսցին
Ե 5 միւս անգամ հրով իւրով. որ է՛ յետին
մկրտութի, ոչ թէ միայն դառնագոյն,
այլ և ևս երկարագոյն. որ զնիւթն իբրև
երկաթ թանձրացեալն այրէ. և զթե-
թևութի ամ չարութե կիզէ.]
Այլ գրիգոր նիւսացին՛ի ճառն
յաղագս ննջեցելոցն ասէ: Կամ՛ի ներկայ
կենասն մաքրեալ՛ի ձեռն աղօթից և ա-
խատասիրութե. և կամ զկնի
մահուն՛ի ձեռն մաքրողական հրոյ բա-
ղձալ. կամիցի՛ի յառաջագոյն երանու-
թիւն դառնալ:] Եւ՛ի ներքոյ դձլ ասէ:
Ոչ կարէ, ելեալ՛ի մարմնոյ, հաղո-
Զ 6 րդ լինել աստուածութե. եթէ մաքրողա-
կան հուրն ոչ կիզիցէ զաղտեղութիւն
հոգւոյն :] Եւ զկնի դձլ ասէ: Այլ-
ոմանք յետ աստի կենացս մաքրեն զաղ-
տս նիւթոյն մաքրողական հրով :]
Այլ ամբրոսիոս՛ի մեկնութի. ԼԶ.
սաղ՛մոսին ասէ: Եւ թէ ապրեցուցա-
նիցէ տէրն զծառայս իւր. ապրեալ լինի-
ցիմք հաւատով. այլ այնպէս. իբրև՛ի հը-
րոյ: և թէպէտ ոչ ամենևին կիզիցիմք. սա-
կայն այրեսցիմք: իսկ թէ որպ ոմանք՛ի մէջ
հրոյն մնասցեն. և որպ այլ ոմանք անցա-
նիցեն. յայլ տեղւոջ ուսուսցանէ մեզ սբ
գիրքն: զի՛ի կարմիր ծովն ընկղմեցաւ

ծո

[illegible Armenian text]

[illegible Armenian text]

[illegible Armenian text]

[illegible Armenian text]

mersus populus est Ægyptiorum; tran-
է 7 *siuit autem populus Hebræorum: Moy-*
ses pertransiuit, præcipitatus est Pha-
rao; quoniam grauia eorum peccata
merserunt; eo modo præcipitabuntur
sacrilegi in lacum ignis ardentis.

Chrysostomus homil. 69. ad Popul. Antioch. *Non temerè*, ait, *ab Apostolis hæc sancita fuerunt, Vt in tremendis Mysterijs defunctorum agatur commemoratio. sciunt enim, illis multum contingere lucrum, vtilitatē multam.* Et idem sæpè repetit alibi.

Hieronymus in fine Commenta-
ը 8 rij in Isaiam: *Sicut*, inquit, *Diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormēta; sic Peccatorum, & impiorum, atq; tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt, moderatā arbitramur, & mixtam clementiæ, sententiam Iudicis.* Item libro 1. contra Pelagianos vltra medium: *Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit pœnitentiam; quid ad nos, qui Diabo-*
lum, & satellites eius, omnesque im-
թ 9 *pios, & præuaricatores dicimus perire perpetuò; & Christianos, si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas?* Intelligit de probis Christianis, qui in peccatis venialibus moriuntur.

Augustinus lib. 21. de Ciu. Dei, cap. 24. loquens de fidelibus, qui cum leuibus peccatis decedunt: *Tales*, inquit, *constat ante Iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, æterni ignis*

supplicijs non tradendo. Itē homil. 16. ex lib. 50. homiliarum: *Qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per ignē quendam purgatorium transibunt, de quo Apostolus inquit: salvus erit, sic tamen, quasi per ignem.* Item lib. 2. de Genesi, contra Manich. cap. 20. *Qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in Vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis; & post hanc Vitam habebit Vel ignem purgationis, Vel pœnam æternam.*

Theodoretus in Scholijs Græcis, in 1. Corinth. 3. *Hunc ipsum ignem,* inquit, *purgatorium credimus, in quo animæ defunctorum probantur, & repurgantur, sicut aurum in conflatorio.*

Gregorius Papa in Psal. 3. pœnitentialem, in ipso initio: *Scio,* ait, *futurum esse, Vt post huius Vitæ exitū alij flammis expientur purgatorijs; alij sententiam æternæ subeant damnationis.* Item lib. 4. Dial. cap. 39. *De quibusdam lenibus culpis esse ante Iudicium purgatorius ignis credendus est.*

Præterea Tertullianus in lib. de Monogamia, & alibi; Athanasius quæst. 34. ad Antiochum; Ephræm in suo Testamento; Cyrillus Ierosolymitan. Catechesi 5. mystagogica; Epiphanius in fine operis contra hæreses; & reliqui Patres ferè omnes, docent, animas quorundam fideliū egere refrigerio, ac iuuari orationibus viuentium. quin etiam in omnibus Liturgijs, Iacobi Apostoli, Basilij, Ambrosij, Chrysostomi, &c. fit oratio pro defunctis.

PRO-

Ժ 10 [illegible]

ԺԱ 11 [illegible]

ԺԲ 12 [illegible]

Գլուխ. Ե.

[illegible]

PROBATVR QVARTO *Rationibus.*

1

§. V.

ET primò: quia in Regno Cælorum *nihil coinquinatum intrabit*, Apocal. 21. & ad æternas Inferni pœnas non descendet anima Deo grata, etiamsi aliqua leui culpa sit maculata: non enim credibile est, quòd verbum otiosum V. G. ex natura sua dignũ sit perpetuo Dei odio, & pœnis æternis: Sed potest quis è
2 vita decedere in Dei gratia, licèt maculatus verbo otioso, vel alijs leuibus culpis, de quibus dicitur Prou. 24. *Septies in die cadit Iustus*: ergo talis post mortem non ibit Deo amicus in ignem æternum; nec intrabit inquinatus in Regnum Cælorũ; igitur in Purgatorio eum detineri, sustendũ est, donec per illas pœnas purgatus in Cælum ingredi valeat.

Secundò: Cùm peccatores per confessionem Deo reconciliantur, non remittitur semper illis cum pec-
3 cato tota pœna temporalis; vndè cũ Dauid 2. Regum, cap. 12. dixisset; *Peccaui Domino*; respondit Natan Propheta: *Dominus quoque trãstulit peccatum tuũ: Veruntamen filius, qui natus est tibi, morte morietur*. Ecce remittitur tota culpa peccati, sed nõ tota pœna: At multi in vita non plenè satisfecerunt pro illa temporali pœna, maximè peccatores, qui conuertuntur ad Deum tempore mortis, quando nullam possunt agere pœnitentiã: ergo remanet, vt post hãc vitam satisfacere debeat pœnis purgatorijs.

 Nec

Nec dicas, per ipſam mortem ab hominibus ſatisfieri pro qualibet culpa veniali, & pro debito luendæ pœnæ etiã de mortali remiſſa: quia mors eſt pœna peccati originalis, non actualis, & eam luunt etiam infantes baptizati, & homines ſancti, qui Purgatorio non indigent: ergo pro peccatis actualibus inueniri debet alia pœna. Tum quia ſic eandem pœnã mortis ſolueret pro peccatis, qui nimiæ ſatisfactionis debitor eſſet, & qui paruam, vel nullam ſatisfactionem deberet: quod videtur eſſe contra ordinariam Dei prouidentiam, & iuſtitiam.

Tertiò probatur vel ex lumine naturali: Nam ſi homines valdè boni, vità functi, æterna præmia conſequuntur; & valdè mali pœnis puniuntur æternis: igitur mediocriter bonis, & mediocriter malis temporariæ pœnæ debẽtur, & per has ad præmia tranſitus. Tum quia id, in quo omnes ferè gentes conueniunt, vix poteſt aliundè prouenire, quam à lumine naturali: atqui Purgatorium confitentur, non ſolùm Chriſtiani, verùm etiam & Hebræi, vt habetur ex lib. 2. Machab. cap. 12. & Mahometani, vt oſtendit Alcoranus; & ipſi quoque Gentiles, vt patet ex Platone in Gorgia, & Phœdone, ex Virgilio lib. 6. Æneidos, & Cicerone in Somnio Scipionis: igitur illud eſſe, naturali quoque lumine noſcitur.

Quartò demùm ex apparitionibus animarum; quæ viuis fidelibus apparentes, ſe in pœnis purgatorijs eſſe, & ope ſuffragij indigere, renũcia-

Դ 4

[illegible]

Ե 5

[illegible]

Զ 6

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ciarũt; de quibus vide Gregor. lib. 4. Dial. cap. 40. & 55. Bedã lib. 3. hist. Angl. c. 19. & lib. 5. c. 13. & alios.

SOLVVNTVR Obiectiones.

§. VI.

AD tollendum Purgatorium aliqua in suis Codicibus effutiũtur à suprà relatis Magistris, quę partim ex dictis, partim ex infrà dicendis in responsione ad sequentes obiectiones, facilè resoluuntur.

Obijcitur primò: Remissa à Deo peccati culpa peccatori, remittitur etiam pœna: nam remissio culpæ fit, per meritum Passionis Christi, quod est infinitum, & sic sufficiens ad tollendam nedum omnem culpam, verùm etiam pœnam: sed per Confessionem remittitur peccatori culpa peccati: ergo remittitur etiã pœna; atq; adeò post iustificationem nihil purgandum superest in Purgatorio.

Et Confirmatur: nam pœna pendet à culpa; vndè crescente, aut decrescente culpa, crescit, aut decrescit pœna: ergo, remota tota culpa, tota remouetur & pœna.

Respondetur, quòd etiã si Christi meritum sit per se sufficiens ad omnem culpam, & pœnam tollendã; voluit tamen Deus, vt nobis non applicetur, nisi dependenter à nostra libera cooperatione; alioquin omnes homines saluarentur, & nullus esset, qui damnaretur: at licèt applicetur meritum Christi fidelibus ad tollendam culpam peccati mortalis

talis, & pœnam æternam, per contritionem, & confessionem cum absolutione Sacerdotis; applicatur tamen ad tollendam pœnam tēporalem per opera satisfactoria; quæ nisi in hac vita præcesserint, luenda superest pœna illa temporalis in Purgatorio. Nec mirum est, quòd per Sacramentum Confessionis à Deo remittitur nobis tota culpa peccati, & non tota pœna: nam exercetur Sacramentum illud ad modum iudicij; in quo sæpè reo, licèt à crimine absoluto, imponitur tamē pœna, vt solutio denariorum, &c. Et affertur instantia: nā Christus redemit nos ab omni peccato; & tamen post remissā culpā peccati originalis per Baptismū, adhuc luimus illius peccati pœnam, vt mortē, & alias infirmitates.

Ad Confirmationem respondeo, quòd pœna, licèt pendeat à culpa in fieri, & ideò quò maior, vel minor committitur culpa, eò maiorem, vel minorem generat pœnam: non pendet tamen à culpa in facto esse: vndè etiam ob culpam præteritam, quæ nunc non est, sed fuit, debetur pœna. quarè remissa culpa, potest remanere debitum luendæ pœnæ; sicut de facto remanet debitum pœnæ pro peccato originali remisso, vt modò suprà dicebamus.

Instant: Si cum remissione culpæ mortalis remittitur necessariò pœna æterna; cur non remitti etiam potest pœna temporalis?

Respondetur ab aliquibus, quòd remissa culpa peccati, pœna æterna commutatur in temporalem. & ratio

Գ Պատասխանի. Եթէ արդիւնն հաշտարա-
3 նացն զի թէպէտ ըստ ինքեան բաւա-
կան իցէ բառնալ զա̃մ մեղսն եւ զա̃մ
պատիժս. սակայն կամեցաւ Ա̃ծ, զի
մեղաւորաց ոչ լիցի նոյն հաշտարարանքն,
Եթէ մեղք գործակիցք ոչ եղիցին նմա:
զի եթէ ոչ էր այսպէս. ապա ա̃մ մարդ
փրկեալ լինէր նովաւն. եւ ոչ ոք կորնչէր:
այլ արդ՝ նոյն բառնայ ՚ի մէնջ զմեղսն
եւ զպարտաւորութիւն յա̃տենական պատ-
ժոյն որ է խորհրդովքն խոստովանութեան,
եւ զղջմամբ մեղաց: իսկ բառնայ եւս ՚ի
մէնջ զպարտաւորութիւն ժամանակա-
ւոր պատժոյն ՚ի ձեռն ապաշխարա-
Դ կան գործոց մերոց: եւ յորժամ այսպի-
4 սի գործս ոչ լնումք առաքինանամք ՚ի կեանս
այսմիկ. պարտ է մեզ վճարել զնա ժա-
մանակաւոր պատժոյն առանձնականօք քա-
ւարանին: Եւ ոչ է զարմանալի. Եթէ
խորհրդով խոստովանութեան թող
լինի մեզ բոլոր մեղքն, եւ ոչ բոլոր պա-
տիժ: վն̃ զի այն խորհուրդն կատարի
ըստ նմանութեան աշխարհօրէն դատաստա-
տանին. յորում եթէ չարագործն
արձակի ՚ի մեղաց եւ ՚ի չարագործու-
թեանց իւրեանց. սակայն դնի ՚ի վ̃ր նո-
րա պատիժ ինչ վճարելոյ դահեկանօք
Ե եւ կամ այլ ինչ իրօք: Առարկ. եւ Եթէպէտ
5 Քս̃ փրկեացն զմեզ յա̃մ սկզբնականն եւ
ներգործական մեղաց. սակայն յետ
թողութեան սկզբնական մեղացն ՚ի ձե-
ռն մկրտութեան, տակաւին կրեմք
պատիժ նորին մեղացն. որպ̃. զմահ եւ
զայլ հիւանդութիւնս:

Եւ առ հաստատութիւնն ձեռնարկու-
թեան պատասխանի. թէ մեղքն է՛ միայն պատճառ
ներգործական պատճառ պարտաւորու-
թեան պատժոյն. վասն որոյ ըստ աւելի
մեղացն՝ աւելի եւս պատիժն: բայց ոչ է՛
եւս պահպանողական պատճառ նորին. վն̃

որոյ

Զ 6 [illegible]

Է 7 [illegible]

[illegible]

Ը 8 [illegible]

[illegible]

tio est; quia per remissionem culpæ, quæ fit per susceptionem gratiæ iustificantis; peccator fit amicus Dei; vndè acquirit ius ad gloriam, ad quā tamen nunquam peruenire posset, si in æternum esset puniendus: & ideò remissa culpa tollitur æternitas pœnæ; vt aliquando gloriam consequi valeat. mutatur autem pœna illa æterna in temporalem; quia iustitia exigit, vt peccatum aliquo puniatur modo. Hæc quidem responsio optima est. Sed ad maiorem huius rei explicationem,

Respondetur secundò, quòd per peccatum mortale contrahitur duplex debitum pœnæ; alterum pœnę æternæ, alterum pœnæ temporalis, & ratio est; quia cùm duo reperiantur in peccato, nempè auersio à Deo, & conuersio ad creaturas; secundùm quod homo per peccatum mortale auertitur omninò à Deo, contrahit debitū pœnæ æternæ: peccāti enim grauiter contra bonum infinitum, debetur pœna, quæ finem nō habeat: secundū quod homo per idem peccatū inordinatè cōuertitur ad creaturas, bonum finitū, contrahit debitum pœnę temporalis, quę scilicèt finē habeat, sicuti finitum est bonū, ad quod inordinatè conuertitur; iuxta illud Apoc. 18. *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit; tantum date illi tormentum*. Quando igitur peccator ad Deum conuertitur in Confessione, & remissa culpa fit illi amicus; vel conuertitur ad illū contritione perfectissima, quæ simul fit perfecta conuersio ad Deum, & tota-

totalis auersio à creaturis; & tunc consequens est, vt remaneat omninò solutus à debito pœnæ æternæ, & etiam temporalis: vel conuertitur ad Deum contritione imperfecta; seu attritione, quæ non tollat penitùs conuersionem ad creaturas; & tunc virtute Sacramenti solutus à debito culpæ, & pœnæ æternæ, remanet obstrictus debito pœnæ temporalis; ad quod plenè in hac vita soluendum hortabatur nos Præcursor Ioannes, dicens Matthæi 3. *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ*; hoc est, post conuersionem ad Deum, & remissionem culpæ, & pœnæ æternæ, satisfacite per condignā pœnitentiam debito pœnę temporalis. Et 2. Cor. 6. dicebat Apost: *Exhibeamus nosmetipsos in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in vigilijs, in ieiunijs*, &c. Quòd si peccator in hac vita cōdignis pœnis debitam pro suis culpis satisfactionem ex æquo reddiderit, nulla remanebit ei pœna in Purgatorio soluenda post mortem; sed statim patebit illi aditus ad gloriam Paradisi. Si autē, antequàm hic plenè satisfecerit pro debito pœnæ temporalis, obierit; reliquum est, vt ibi Purgatorijs pœnis satisfactionem perficiat; vt deindè omni soluto debito, ac perfectè purgatus, ad æternam gloriam possit admitti.

Vrgent: In Baptismo hominis adulti, simul cū culpa peccati mortalis remittitur etiam semper omnis pœna, tum æterna, tum temporalis: ergo

Ը յետոյ . Եթ . յաւիտենից բառնի-ոյն . պարտապանու-
է որ լինի յաւիտենից պատժոյն . զի մեղաւ
9 նչելով ծանուցեալ ընդ դէմ ամենակալին
բարերարին , պարտապանութիւն պատժոյն առ
վաղճանականն : Իսկ ըստ որում ’ի ձեռն ’նո
րա մեղաց դառնայ անկատարութեան առ բա
ակեղծուածն վաղճանականին բարձեալ զար
չէ պարտապանութեան վաղճանականին և
ժամանակաւոր պատժոյն . բայց այնմ
որ սակս ’ի անեղեան . Յով . Մտթ . գլուխ .
Թէ արդ արարէք պտուղ արժանի և նե-
ղութեան . այսինքն հատուցէք զամենայն
ամենայնին :] Եւ Հռով . յորժամ մեղաւորն
Ժ դառնայ կենդանի ամենայն առ Աստծ . խոստո
10 վանութեամբ և զղջմամբ . և ընդ թողու-
թեան մեղացն լինի բառնեալ այս . Նոյն
դառնայ առ նոյն ամենակալ թողութիւն
և ամենազօրութեան զղջմամբ , որ լինի
հաւատալով կատարեալ դառնալու մեղ
ան Աստ , և կատարելով հրաման պտուղ
’ի սակեղծութեան . յայնժամ լինի թո
ղութիւն մեղացն արձակեալ լինի և ’ի
պարտապանութենէ յաւիտենից և ժա
մանակաւորին պատժոյն : Իսկ եթէ
դառնայ առ Աստ անկատար զղջմամբ .
Եթ . որ ոչ լինի և ո կատարեալ հրաժա
ԺԱ րումն ’ի սակեղծուածոյն . յայնժամ
11 զօրութեամբ խորհրդոյն արձակեալ լինի
’ի մեղաց և ’ի պարտապանութենէ յա-
ւիտենից պատժոյն . բայց մնայ տակա
ւին կապեալ պարտապանութեամբ ժա
մանակաւոր պատժոյն , զոր պարտ է ’ի
վճարել ամենայն ’ի կեանս այս , յորդորէր
զմեզ մկրտիչն Յովհաննէս . ասելով ’ի
Մատթ . Գ . որդ" գլուխ . Արարէք այսու
հետև պտուղ արժանի ապաշխարու-
թեան :] Եթ . յետ դարձման առ
Աստ , և յետ թողութեան մեղաց և
յաւիտենից պատժոյն , արարէք լիապէս
զհատուցումն ապաշխարութեան ըստ
ժա-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ergo idem similiter dici potest de Sacramento Pœnitentiæ; ac proindè
12 nihil post tale Sacramentum remanet purgandum.

Respondetur, quòd in Sacramento Baptismi Deus nobiscum liberaliùs agit, quàm in Sacramento Pœnitentiæ, applicando scilicet Christi meritum per vnam illam actionem ablutionis ad tollendam omnẽ culpam, & pœnam futuri seculi, id est, tam Gehennæ, quàm Purgatorij, (nam pœnas naturales huius vitæ nẽ Baptismus quidem aufert; vt suprà dictum est); tum quia semel tantũ
13 vsurus est ea liberalitate; cùm Baptismus à nobis iterari nõ possit, quẽadmodùm iteratur Pœnitentia: tum etiam quia in prima reconciliatione hominis cum Deo, quæ fit in Baptismo per accessum ad fidem, meritò indulgentia pleniori remittũtur illa peccata, quæ homo ante fidei lumen, & gratiam Baptismalem extra Ecclesiam perpetrauit: cùm tamen post primam illam reconciliationem qui peccat, tantò grauiùs peccat, quantò est magis ingratus, & maius lu-
14 men, & auxilium habuit; & ideò non ita facile, sed duriùs illi remedium adhibetur, hoc est, Pœnitentiã, quam Patres vocant Baptismum laboriosum lacrymarũ, aut ignis, & secundam tabulam post naufragiũ.

Obijcitur secundò: In Purgatorio non possunt animę mereri; ergo neque satisfacere: cùm omnis satisfactio sit meritoria.

Respondetur, quòd in Purgatorio nequit esse meritũ; quia ad me-

Ee ritum

ritùm requiritur status viæ, qui in hac solùm vita reperitur; & libertas, quam sequitur laus: quæ duo ibi anima non habet. At potest esse satisfactio, ad quam neutrum illorum requiritur: sufficit enim huic, si sit opus pœnale, etiamsi non liberum: nam, qui à Iudice cogitur soluere debitum, verè satisfacit, tametsi coactus. Et animæ in Purgatorio neque sunt omninò in via, neque omnino in termino, sed in statu medio inter Viatores, & Beatos, vel Damnatos; in quo etiam statu benè satisfacere possunt. Non itaque omnis satisfactio esse meritoria debet.

Ժե 15

Obijciunt tertiò: Purgatorium constituitur etiam ad remissionem culpæ venialis: sed post hanc vitam nulla remittitur culpa; vt tradit Episcopus noster Lampronensis in lib. de Traditionibus Patrum, dicens: *Neque peccatorum remissionē fieri posse defunctis, non credimus: nam hoc precibus postulare, nunquàm à sāctis didicimus; cùm sit impossibile: immò contra Dei Voluntatē certè talis fiet oratio.* Et ratio est, quia ille potest à culpa resurgere, qui potest in culpam incidere: sed animæ, quæ decedunt in Dei gratia, nulla possunt committere venialia peccata, vtpotè confirmatæ in bono: ergo neque à culpis venialibus possunt ibi resurgere. Adde, quòd culpa vniuscuiusque peccati remittitur per pœnitentiam, quę cùm sit actus meritorius, nequit esse in alia vita.

Ժզ 16

Respondetur primò, quòd etiā si daremus, nullum peccatū in futuro

Ժէ 17

Secu-

բարւոյ մնացական խոստացմանն լինել։ Նաև և
զի միջնորդութիւն է՝ զորն ոչ այլոց խոստելոյ
գործոցն կենդանեաց, հոգւոց մարդոյն ննջեցելոյ
պակասաւորութեան զհատուցմունս, և առաջնոյ զհատ_
ուցանէ որ է. Սակայն այսպիսի կերպն ի մեծ
կեանքումն թողութիւն թողութե 'ի միջոց
ութեան զմեղս գնոյն, զորս մարդիկ աղաւ
թելով էր սարսափեալ կենդանեացն և յաղ_
թութեան հատուցմամբ. բայց յետ առաջ
ջին հատուցութեան աստուածային՝ մնացեալ հոգւոյն
րացի ծառայութեան վճարեն մեղուցեալ։ որ
չարիս ունել կարէ կենդանութեամբ յետ կենացն։
էջն արդ դժուարացուցին քաղցրութեան
պատահմանց և զմահն. Ըստ. խոստովանութեան արդար
խոստովանութեանն. որ կայէ 'ի սրբոց հարցն
մխիթարութիւն աշխատութեանց, և սրբու
թեան, և հրոյ, և երկրորդ պախարակ
զինի դատաստանութեան։

Երրորդ առարկեն։ Ոչ կարեն
ներելոյ զարթութեան զործ զործեալ
'ի քաւարանին. յը. առաւել զգործ ար
ժանի քաւելոյ։ այլ ու րենէ և ոչ կա
րեն ինչ վճարել և հատուցանել. զի
ամենայն վճարութիւն է՝ արդարութեան ար։

Պատճառ. Թէ 'ի քաւարանն ոչ կարէ
զոք արդարեն. յը. ներգործութիւն ար
ժանի շնորհի և փառաց. զի անդ հա
ւանեն ոչ են 'ի ճանապարհի ասան կենա
ցս, և ոչ ունին զանձնիշխանութիւն 'ի
գործել. նոյ երկուքն այսոքիկ են հաւ
կանեն ար 'ի յարդարութեան որպէս նոր
գործել։ սակայն կարէ զոյլ անդ վճա
րութի և հատուցանել. զի առ այս
աչոք 'ի յերկուցն այսոցիկ խնդրի։ այլ
քաւարանն է՝ վճարութեան, եթէ լինի
գործ պատժական, թէպէտ ոչ անձնի
շխանական կամօք։ քանզի որ ուժով
բռնադատի 'ի դատաւորէն հատուց
անել զպարտսն իւր. Ճշմարտապէս վճա
րէ, թէպէտ ակամայ և բռնութ։

Եւ

եւ հոգիք քաւ՝արանին ոչ են ամենեւին ԺԸ
՚ի ճանապարհի, եւ ոչ ամենեւին ՚ի վախ- 18
ճանական կէտն . այլ են ՚ի միջակային
կացութեան ՚ի մէջ ճանապարհորդաց եւ
՚ի մէջ երանելեաց եւ դատապարտելոց .
յորում կացութեան կարեն քաւութիւն վը
ճարել :

Երրորդ՝ առարկեն այսմ : քաւ՝արանն հաստատեալ եղեւ վասն թողութեան ներելի մեղացն . յորժամ ոչ թողեալ եղեն ՚ի կենսս այս : այլ արդ՝ յետ աստի կենացս ոչ լինի մեղաց թողութիւն . որպէս գրէ ներսէս լամբրոնացին ՚ի հաստատութեան հաւատոյն առ՝անդուլութեանց այսպիսի բանիւ : Ոչ , որպէս կարծիքն է՝ ոմա- ԺԹ
նց , թողութիւն մեղաց հաւ՝ատամք մեք 19
լինել ննջեցելոցն . եւ ոչ զայն ուսաք ՚ի սրբոցն խնդրել . քանզի ոչ լինի . եւ զինչ դէմ է՝ այսպիսի աղօթս կատարելոյն :] Եւ պատասխանն է՝ այս . զի հոգիք քաւ՝արանին ոչ կարեն առնուլ ՚ի ներելի մեղաց անկանել . այլ ուրեմն եւ նոյնպէս ոչ կարեն առնուլ ՚ի ներելի մեղաց ներողութեանց կանոնել : Նաեւ զի մեղքն թողեալ լինին ՚ի ձեռն ապաշխարութեան . որ է՝ ներողութիւն արդիւնաւոր .
զոր որոյ ոչ կարէ գալ ՚ի հանդերձեալ Ի
կենսանս : 20

Նաեւ պատճառն . զի թէպէտ եւ այս ռաքէ զուշիկ մեղաց թողութիւն լինել ՚ի հանդերձեալ աշխարհին . որ է՝ յայտնի ասու : սակայն ոչ այնու ՚ի մէջ քաւութ քաւ՝արանին : զի նա ստակա՝ինքն գոյր հանդէ՝ որ առ ՚ի վճարելոյ ժամանակաւ՝ որ պատժոց մի մեղացն թողելոց . բայց ոչ լինել ապաշխարելոց ՚ի կենսս աստ :

Երկրորդ՝ պատճառն . զի թէ կարող այլ լինել ներելի մեղաց թողութիւն ՚ի հանդերձեալ աշխարհին . յայսմ լինի վը

կայ

Seculo remitti posse (quod falsum est); non proindè Purgatorium tolleretur: esset enim saltem necessariũ, vt animæ luerent ibi pœnas temporales pro peccatis, in vita remissis quoad culpam, de quibus tamen non plenè satisfecerunt per pœnitētiam.

Respondetur secundò: Quòd in alia vita remitti possit culpa venialis, non modò constat ex sacra Scriptura, præsertim ex cap. 12. libri 1. Machab., & cap. 12. Matthæi, ac præterea ex sāctis Patribus, vt suprà visum est: verùm etiam Armena ipsa Ecclesia, dum orat pro defunctis, id fatetur, dicens: *Deus, qui es indulgentiarum largitor, dimitte peccata defunctorum nostrorum.* Et iterùm: *Rex gloriæ, omnia continens, omnipotens, dimitte defunctis nostris peccata*, &c. Vndè liquet, Episcopum Lampronēsem Armenum, virum sanè doctissimum, & Romanę fidei propugnatorem acerrimum, loqui in illo loco de remissione peccati, non venialis, sed mortalis. Ad rationes autem adductas respondetur cum Diuo Thoma in 4. distin. 21. quæst. 1. art. 2. quòd animæ in Purgatorio, cùm nō sint omninò in termino, possunt à culpis venialibus resurgere per actũ dilectionis, displicentiæ peccati, & patientię. nam acceptatio illa pœnę, à Deo inflictæ, cùm ex caritate prodeat, dici potest virtualis quædam pœnitentia, quæ licet non sit propriè meritoria gratiæ, cùm non exerceatur omnino in via; est tamen remissoria culpæ venialis. Nec proindè se-

Ee 2 qui-

quitur, quòd possit ibi anima in peccatum veniale incidere; quia est in bono confirmata, & caret fomite: Sicuti, quia Damnati sunt obfirmati in malo, non possunt post hanc vitã agere pœnitentiam de mortalibus.

Instat Vartanus in Monitis ad Armen. c. 5. Ex sacris Scripturis habetur, quòd in alia vita non relinquitur locus bonis operibus: ergo post mortem neque satisfieri potest pro poena peccati, neque culpæ venialis remissionem per actus vllos bonos impetrari. Propria ipsius verba inter alia sunt: *Inquit Christus in Euangelio: Venit nox, in qua nemo potest operari: nox autẽ mors est: igitur post mortem nequit homo siue bonum, siue malum aliquod operari. & ratio est, quia anima, solùm dum est vnita corpori, bonum operari potest, aut malũ; & non, dum à corpore separatur: ergo qui Purgatorium confitentur, diuinis aduersantur Scripturis.*

Respondetur, Scripturas intelligere de bonis operibus, quæ sint meritoria gratiæ, & gloriæ; quæ quidem in hac solùm vita, dum sumus in via, exercere possumus. non autem intelligunt de operibus poenanalibus, quæ sint solùm satisfactoria pro peccato; neque de actibus dilectionis, & patientiæ, qui sint solùm remissorij culpæ venialis. hæc enim opera benè etiam in Purgatorio exerceri possunt, vt modò suprà probatum est. Cæterùm, qui Purgatoriũ profitemur, idcircò profitemur, vt diuinis Scripturis, sanctisq; Patribus, & vniuersalis Ecclesię traditioni neutiquàm

Իա կայութ թէ ամ աշուանց գրոցն. մանաւանդ
21 նդ 'ի · Բ · մակաբայեցւոց , ԺԲ . գլուխ
գլխոյն , և 'ի մատթէի · ԺԲ . գլուխ գլխոյն .
Նմա և և 'ի սրբոց հարցն , որք 'ի վերայ
ցուցանէ բան ակնածութեամբ : Եւ այս թէ
ոչ լինէր ննջեցելոց մեղաց թողութիւն 'ի
հանդերձեալսն, ընդէր հայոց եկեղեցին
աղաչէր զմահ վասն թողութեան մեղաց
ննջեցելոցն, առնելով 'ի հանգստեան
կարգն : Որ թողութեան են արժանաւոր
մն. թող զմեղս մեր ննջեցելոցն:] Եւ
դքեզ ասէ: Թէ զէր փառաց, ամենակալ,
ամենակարող, թող զմեղս մեր ննջեցե
Իբ լոցն:] ուստի յայտ է . եթէ ամենի
22 մաստ և ուղղափառ եկեղեցին ներքոյ
լամբերանացն խոստացան առ զն թող
ղութեան մահուչափ մեղացն . և ոչ զն
ներելի : Եւ առ այլ պատմութեան պա
տասխանելով ընդ որոյն թէ այլ առ զի
հատուցին . թէ հարկէր բան առաւելն ոչ
զոյլով ամենայնին 'ի վարձատրական հե
տև, կարեն 'ի ներելի մեղացն կատարել
'ի ձեռն ներգործութեան սիրոյ, զղջման
և համբերութեան ; զի յանձնականութեն
և համբերութեան մաքրողական տան
ջանացն , եղեալ 'ի սիրոյ, ուստի զգոյշ
Իգ թեն ենչ աղաչանութե , որ թէպէտ
23 ոչ է արդիւնաւոր և արժանի շնոր
հի, զի ոչ լինելոյ արարեալ 'ի ճանապար
հի աստ . սակայն է՛ արձակիչ ներելի
մեղացն; [ ] յայտնի ոչ հնարեն . թէ
կարեն առնել հոգիքն անսկանելով 'ի նորին
մեղքն ներելի. զի հաստատեալ են 'ի
բարին = որոյ և ոչ կարեն դառնալ յար
առնել հոգիքն դժոխոցն կատարելով 'ի
մահուչափ մեղացն 'ի ձեռն զղջմանն.
զի են հաստատեալք 'ի չարն:

Բայց ընդդիմախօսն վարդանն.
և ասէ. թէ սուրբ գիրքն ուսուցանեն,
յետ աստի կենաց ոչ գոյ տեղի և ժա

մա

մասնաւոր քաւրի ներգործութեց ։ ուրեմն ԻԴ
ապա ոչ կարէ ոք զինի մահուան վճարել 24
պարտաւորութեանն պատժոյ զհն մա-
հուչափ մեղաց արձակելոց . և ոչ ընդ-
ունիլ զթողութի ներելի մեղացն ՚ի
ձեռն քաւրի ներգործութեցն սիրոյ և
համբերութե ։ Եւ ընաբան խօսէն
վարդապետաց ՚ի գիրսն խրատուց .Ե. երր՝
գլխն են այս ։ ասէ. ունէին յաւետարա
նին. թէ գայ գիշեր . յորում ոչոք կարէ
գործել ։ զի գիշեր մահն է՝. և յետ մա
հու՝ մարդ ոչ կարէ գործել բարի, և
ոչ չար ։ քանզի մարդ հոգւով և մար
մնով գործէ զբարին և զչարն ։ և յոր ԻԵ
ժամ արձակի հոգին ՚ի մարմնոյն, ոչ 25
չար կարէ գործել, և ոչ բարի ։ ապա
ուրեմն քաւարանն ոչ հնարի ՚ի տծայ
ին առաւելոյն ։]

Պատճառն . թէ մէ զերքն խօսի զն քաւ
րի գործոյն . որք են արդիւնաւորք և
արժանի շնորհի և փառաց . զոր մե
այն ՚ի կենդանի աստ, մինչ դեռ եմք ՚ի մար
նաւորութե, կարեմք գործել ։ և ոչ խօ
սի զն պատժապարտական գործոցն, որք
իւրեանց միայն հատուցումն զն մեղաց . և
ոչ և ո խօսի զն ներգործութեցն սի
րոյ և համբերութե, որք իւրեանց միայն ԻԶ
արձակիլ ներելի մեղացն ։ զի զայսպի 26
սի գործս բարութ կարեմք գործել ՚ի
քաւարանն. այսպէս ՚ի վերոյ հաւատալի
ցուցաք ։ Իսկ՝ այսուհետև պահաս
տարին զքաւարանն մեք խոստովանի
մք . զի հետևեւզուք տծայն տաւ
ցն, և սէրոյ հարցն, և աւանդութե
ընդհանրական սբ եկեղեցւոյն ըստ որմ
ոչ առնէ վարդապետն, որ հակառակ ընդդէ
ոչ թէ միայն տծայն տաւնեցն, այլ
և ս ենթաղոդն հարցն ։ քանզի և ենթա
գրեալ է ՚ի պատճեն թղթոյն պապին
՚ի .Ժդ. թուր՝ թեն աստ։ Հոգիք մեղա
ւոր

tiquàm aduersemur; quemadmodũ facit Vartanus, qui in hac re non solùm Scripturis sacris, sed etiam sibimet ipsi ad pertinaciā contradicit. nam in Confutatione Epist. Rom. Pontif. nu. 14. dixerat: *Anima Peccatorum, qui post culparum confessionem obierunt, &c. purgantur, & expiantur per Viuorum suffragia*. Illic igitur post mortem expiari, atque purgari affirmat animas, quibus hìc purgatorium negat. Contradicit prętereà sacris Scripturis, quia, cùm Ioannes clamet Apoc. 5. omnes pias animas, tam Beatorū in Cælo, quàm Purgantium sub terra, benedicere, & glorificare Deum: *Et omnẽ*, inquit, *creaturam, quę in Cælo, & super terrā, & sub terra, &c. omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & Agno benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum:* ipse tamen vel dormiens, vel suas obturans aures, ne audiat, easdem asserit animas nihil operari, & in mortis nocte quasi somniculosas, à bonis etiam actibus abstinere. Vndè de Vartano eadem dici possunt, quæ D. Hieronymus de Vigilātio (quem iocosè vocat *Dormitantiū*; eoquòd *animas interfectorum propter Verbum Dei, sub Altare* à Ioanne visas *clamare voce magna*, &c. diceret ipse, dormire ibi, & requiescere): *Tu*, inquit, *vigilās dormis, & dormiens scribis*. Hieronymus contra Vigilantium. Apocal. 6.

Obijcit quartò idem Vartanus loco cit. dicens: *A Christo, Apostolis, & sanctis Patribus nulla de Purgatorio mentio facta est, vsque ad Gregorij Pontificis Romani tempora, qui protulit*

tulit

tulit illud in suo libro: *Veteres ergo sancti Patres, Athanasius, Cyrillus, Gregorius Nazianzenus; Siluester Papa, ac reliqui Sancti omnes, qui Purgatorium nescierunt, nunquid Deo non accepti fuere?*

Respondetur, ad hanc obiectionẽ satis esse factum suprà; vbi non solùm ex antiquis sanctis Patribus, & Nouo Testamento, verùm etiam ex Veteri, testimonia, quæ Purgatorij assertionem probarent, produximus, si non omnia, multa tamen, & quæ erant alijs clariora. Sed ad Vartani impudentiam confundendã sufficere potuisset vel vnius Magni Gregorij authoritas; quippe cujus sanctitas, ac diuinitùs illi tradita per Spiritum sanctũ doctrina, & sapientia armenis quoque litteris in eorum Menologio laudibus commendatur. Ratio autẽ, cur de Purgatorio recentiores sancti Patres magis disertè, quàm prisci, disseruerũt, ea est; quia hæresis, tollens Purgatorium, recens fuit; cùm anteà nulla de eo inter Christianos quæstio esset, aut dubitatio.

Obijcit tandem Vanachanus in tract. de loc. anim. dicens: *Qui sentiunt, esse in alia Vita Purgatorium, ex quo animæ ascendant in Cælum, consentiunt Platoni, qui asserebat, animas de Vno corpore migrare in aliud; hoc est, de homine in brutum, de bruto in arborem, de arbore deniq; in Cælũ. Similiter isti, eas in ignem transmigrare, dicunt; & ab igne in Cælum.*

Respondetur, quòd ad huius obiectionis ineptiam Obiector ipse respon-

ճորոյ խոստովանելոց քաւեն և սըր-
ԻԷ 27 բեն յիշատակօք հեծութեամբ, աղօթիւք,
և պատարագօք :] Ահաւասիկ խոստո-
վանի աստ զքաւարան՝ ինչ վս հոգւոց
խոստովանելով մեղաւորաց: և 'ի մէ-
րոյ զմեծ քաւարանն ուրացաւ : Եւ
դ-Ճ՝ հակառակ լինի ամենայն առաքելոյն .
զի երբ յոհաննէս 'ի տեսլեանն. Է. երր
գլխոյն աղաղակէ և կոչէ . Թէ բարեկա
շտ հոգւոցն երանելոցն 'ի յերկինս, և
քաւելոցն 'ի ներքոյ երկրի , օրհնեն և
փառաւորեն զԱծ . ասելով : Եւ ամ
արարածք , որ են յերկինս , և 'ի յերկ-
րի, և 'ի ներքոյ երկրի, լուայ զի աս-
ԻԸ 28 էին . որ նստի յաթոռն և գառն՝ օհնել,
բարձրացելոյ և փառաւորելոյ յաւիտեա-
յաւից :] բայց վարդանն՝ Թէ ուրացեալ,
Թէ խցեալ զականջս իւր զի մի լուիցէ,
գրեաց . եթէ նոյն հոգիքն ոչինչ գոր-
ծեն . այլ 'ի գիշերի մահուն երեւի. քը-
նածք հրամայելոյն յամ բարի ներգոր-
ծութեան :

Զարդարէ՝ առաքելն նոյն վարդանն.
և ասէ 'ի գիրսն խրատուց . Է . երր
գլխոյ ասացեալ : քնն, և առաքելն, և սէ-
հրեշտակքն՝ ոչ են տեսեալ զքաւարանն,
մինչ և 'ի գրեալ ըստ սոյն . որ ասաց զայն
ԻԹ 'ի գիրքն իւր : ասացի այն առաքելն սըրբն,
29 որ զքաւարանն ոչ գիտէին, ոչ եւս հա-
ձոյ էայ : աստուածս, և կիրքն, բարուեալ,
և գրեալ ամենայն , և սեղբեան
ըստ , և այլ ամ սրբն զքաւարան ոչ են
տեսեալ :]

Պատասխանի . Թէ առաքելոյ Թէ այս
մինչ վճարեցաւ 'ի վերայ . յորժամ զքա-
ւարանն ցուցանէ ոչ Թէ մինչ վկայու-
Թեան սրբոց հայոց առաքելոց . այլ և ս
ամենայնուց գիրս նոր և հին կտակա-
րանացն . և ես աւանդութե եկեղե-
ցւոյն իսկ հայոց : զի երբ վարդանն ոչ

ու-

ունէր թափանցանան ՚ի հոգւոյ զմարմինն
քն հոգւոյ որք հարցն . զմիջակ հոգին զեր
թեւնուլ զերկնից արանն ՚ի գերագոյն
քայց առ ՚ի նորա լրումն թեան ասացէ_
ցուցանել՝ քառ.ական էր զկայութին
մեծին գրիգորի հոգւոյ հայրապետ_
տին . զի առ անձինք նորա հոգին որ
առաքինական քաղումանգամ երևե_
ցաւ խօսիլ, և լցուցանել զմեծ եղելոյ
նն իմաստութեամբ : զմ որոյ ոչ թէ
յոյնքն միայն . այլ և նոքեանց հայք
՚ի յայսմանէ ուրքն իւրեանց յիշատա_
կէն և գովաբանեն զնորա սքանչութին
և զանծային իմաստութին; խնկնոր որ
հարքն յայտապոյնաբար և անխառն_
պէս, քան զատ.ասինսն, ուսուցին մեզ
զքաւարանն . զմ զի հերձուածողու_
թին, որ ընդդէմ քաւարանին, նորաք
բուսեալ էր . զի ՚ի կանուխ ժամանա_
կին ոչ էր զմ նորա ապախտութին
և հակառակութին ինչ :

Հինգերորդ՝ առարկէ վանականն ;
և ասէ ՚ի ճառն հոգեկանն. ՄԲ
ասեն լինել զքաւարան . յորմէ հոգիքն
եղանեն ՚ի յերկինս . նմանք են պղատո_
նին . որ ասէր զմարմնափոխութիւնս
հոգւոցն . որ ՚ի բանական մարդոյն ՚ի
զգայականն . և անտի ՚ի տունկն ասէր.
և ՚ի անկոցն ՚ի յերկինս վերափոխեալ :
այսպէս և ոսքա ՚ի հուրն ասեն մտեալ . և անտի ՚ի յերկինս վերափոխեալ :]

Լ spondere tenetur, ait enim ibidem:
30 *Animas mediocriter iustas commorari, dicimus, sub octaua sphæra Cælorum, vbi expectant in futuro iudicio Dei misericordiam*. Ac priùs dixerat, *easdē sperare, fore vt miseratione ipsius Dei expiatæ, reddantur misericordia dignæ*: hoc est, in Regnum Cęlorum introducantur. Cur ergo non etiam ipse Platoni consentiat, dum vult, tales animas è corpore migrare ad Cælorum concauum habitandum, atque inde demùm post Iudicium in Re-
Լա gnum Cælorum? Sed miranda non
31 est Obiectoris insipientia; dum etiā Platonicum asserit, quod Pythagoricum fuit, ac præterea Gnosticorū, & Manichęorum figmentū de transmigratione animarum ex vno corpore ad aliud informandum; quod sanè, quantùm eruditio à Vanachano, tantùm longè distat ab Ecclesiastico dogmate, docente, aliquas animas, antequàm in Cælestem Patriam introducantur, pœnis purgatorijs expiari post mortem à reliquijs
ԼԲ peccatorum; & non transmigrare de
32 vno corpore ad aliud informādum.

Պատասխանի , թէ առ այսպիսի առարկութե յիմարութիւն պարտաւոր է և ինքն վանականն տալ պատասխանի : քանզի և ինքն ասէ ՚ի նմին տեղւոջ . եթէ հոգիք կիսամասնեայ արդարոցն ՚ի մարմնոյն վերափոխին ՚ի յութերորդ կամարն երկնից. և յանտի ՚ի դատաստանի օրն վերափոխին ՚ի յերկինս : ապա և ինքն նման է պղատոնին , ասելով զմարմնափոխութիւն հոգւոցն. ՐԻ յիմարութե մեծի ; նախ զի ոչ պղատոնին , այլ պիւթագոր փիլիսոփայն , և մանիքեցիքն զհոգւոց մարմնափոխութիւն ուսուցանէին: երկրորդ՝ զի որչափ հեռանայ իմաստութի ՚ի վանականէն . այնչափ հեռու է՝ չարկարծիքն մարմնափոխութեց հոգւոցն ՚ի յուղղափառ վարդապետութենէս քաւարանին : զի այլ ինչ է ասել . թէ հոգիք եղանեն ՚ի միոյ մարմնոյ առ ՚ի զմիւսն կենդանացուցանել : և այլ ինչ է՝ ասել . թէ հոգիք կիսամասնեայ

արդա_

[illegible]

ՎԵՐՋ ԵՐԿՐՈՐԴ ՃԱՌԱՍՈՒԹԵԱՆ

FINIS SECVNDI TRACTATVS.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԴԻՄԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ
ԵՐՐՈՐԴ [illegible]

Յաղագս գլխաւորին . և
[illegible]
Եկեղեցւոյ ։

ARMENARVM QVÆSTIONVM
TRACTATVS TERTIVS
DE MILITANTIS ECCLESIÆ CAPITE
Ac noua Lege.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

[illegible]
՚ի գիրսն հայոց
[illegible]

PRÆFATIO

ETsi Armenorum Pseudomagistrorum errores varietate multiplici distrahuntur; visũ tamẽ est, eos omnes, ne indigestè, atq; inconditè tractaremus, in tres duntaxàt Tractatus (quod fieri vix posse videbatur) redigere. Quarè, postquàm eorum nonnullos, qui de Christo, Deo, & Homine iactabantur, in primo iã Tractatu ad confutationem selegimus; alios etiam, qui de rationalis animæ statu, in secundo; reliqua

nunc

nunc farrago, quæ refellenda superest, in hunc tertium, quem, *de Militantis Ecclesiæ Capite, ac noua Lege*, inscribimus, intrudenda vtcunque est. Hic ergo Quæstiones, paucas quidem, sed multiiuges, inter Armenos catholicos, & hæreticos iamdiù agitatas, ijs de rebus, quę vel ritum diuini cultus, vel Sacramēta, vel supremam Romani Pontificis in totā Ecclesiam potestatem attingūt, proponimus resoluendas: idque, vt eas pręsertim hęreses opprimamus, quas Seductores prædicti, ad Hebraicos inducendos ritus, Sacramentaque Euangelica peruertenda, & contumaciam in Christi Vicarium suscitādam, erroneis suis scriptis per Armeniam euulgarunt.

[illegible]

ՄԻ ԹԷ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ ՀՌՈՄԱՅ

Հովիւ և գլուխ իցէ ընդհանուր
Եկեղեցւոյ էր:

ԱՌԱՋԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

VTRVM ROMANVS PONTIFEX

Sit Caput, & Pastor totius Ecclesiæ
Militantis?

QVAESTIO INTER ARMENIOS PRIMA.

ԱՅՍ ամ վարդապետաց ա̄ 1
Հայոց յայտ է, և առաւ
պայծառ ծանուցեալ.
Եթէ ոչ ամէնքն
առաքեալն Եղև
Եպիսկոպոս Հռոմայ Պետրոսն մինչ
և ի մահ. և թէ որք զկնի նորա նստան ա
ջորդք պետութեան ի վերայ նորին աթոռոյն,
ժառանգեցին զնոյն իշխանութիւն նորա ա
ռաւաց եկեղեցոյ թէ ինչ. ապայ ժամ է՝ խօս
նորիրք և եկեղեցոյ թէ մեծոյն ի մէջ նոցա.
մի՛ թէ նոյն նախկին հռոմայ որ էր առա
քեալ եղև գլուխ առաքելոցն, և հովիւ
ամենայն ընդհանուր եկեղեցւոյ, և հա
նմանապէս յաջորդեն փոխանորդք էին նորա
ամ

CERTVM est apud omnes Armenios Doctores, Petrum Apostolum fuisse vsque ad mortẽ Romæ Episcopum, eique in Ecclesiastico regimine reliquos Romanos Pontifices successisse. Quæstio tantùm est inter eos, an idem Petrus, Romæ Episcopus, fuerit insuper Vniuersalis Ecclesiæ Caput, ac Rector, seu in terris Christi Vicarius; vt in hoc etiam succedere ipsi debuerint Romani Pontifices? Quidam enim eorũ hoc negant: quidam autem affirmant: quo

fit

sit, vt Armenus Populus hac de re dubius maneat.

NEGATIVA *Sententia.*

§. I.

NEgant Armeniorum Pseudo-magistri, Vartanus, Mehkitarius, Gregorius Dattieuensis, & reliqui; docentes, Christum omnibus Apostolis ita æqualem in Ecclesiastico regimine potestatem attribuisse, vt post eorum mortem Patriarchę singularum Prouinciarum, in quibus Apostolorum aliquis vel prædicauerit, vel Ecclesiam constituerit, vel denique diem suum obierit, illis in eadem potestate æquali ratione successerint. Negant proindè, siue Petrum, siue Apostolum alium quempiã vniuersalis Ecclesiæ Caput, aut Rectorẽ à Christo in Terris relictũ esse: sed solùm huius Ecclesiæ Caput esse dicunt in Cęlis ipsum Dominum Iesum Christum.

Vartanus ergo totum hoc suasisse se putat paucis verbis; quæ in eius epistola ad Haytonẽ, Armenię Regem, num. 1. huiusmodi sunt: *Asserunt Latini, Romanam tantummodò Sedem potestatem in terris habere ligãdi, atque soluendi, aliasque omnes Ecclesias illi subiectionem debere. Ac miror equidem, quomodò factum sit, vt minus aduerterint, quòd Christus Apostolorum contentionem illam,* quis eorum videretur esse maior, *acriter reprehendit, dicens:* Principes gentium

Matth. 20.

ամ ապացոյց բերանաստատութեան նոցա, Թէ ա
ոչ, այսր զի եւ յայս արարողի յէջս անդր 1
զինի եւ այս հաւանեալ հայրապետացն ։ Եւ
նորա այսպիսի անունս ՚ի նոյն վարդապետ
ազգ քաղաքին. եւ անունս սուտ քաղաքին.
ուստի եւ հայոց ժողովուրդն ՚ի մէջ
այսր երկբայութեան գտանի ։

ՈՒՐԱՑԵԼԻ ԿԱՐԾԻՔ

Բացասողաց.

Գլուխ. Ա.

Ուրանան սուտ վարդապետքն, Վարդան, Մխիթար, Գրիգոր Տաթեւացին, եւ այլք ամենեքեան, որ ուսուցանեն, եթէ տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս հաւասար իշխանութիւն ամ առաքելոցն ետ. եւ յետ վախճանելոյ նոցին ամ պատրիարգութիւնքն գաւառացն այնոցիկ յորս առաքեալքն քարոզեցին, կամ միաբանութիւն կառուցին, համառօտ ժառանգեցին զիշխանութիւն նոցա։ Ուրանան եւ այսն, Թէ քի ոչ եթէ զպետրոս իմն երկիր զլուխ եւ հրամանահան հովիւ ամ եկեղեցեաց եւ քրիստոնէից փոխանորդ իւրեան. այլ Թէ միայն զլուխ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն ասեն միայն Յիսուս Քրիստոս ՚ի յերկինս ։

Եւ ասէ Վարդան ՚ի Թուղթն իւր առ Հեթում թագաւորն Հայոց զայս այսպէս ։ Ասեն Լատինքն, Թէ հռովմայ աթոռն միայն ունի իշխանութիւն իսկ երկրի կապելոյ եւ արձակելոյ. եւ ծառայութիւն պարտին նմա ամ եկեղեցիք։ Զայս զարմանք ինձ Թէ զիարդ աչառու ոչ կարեն իմանալ, Թէ ի հանդիմանէ Քրիստոս առաքելոցն անմիաբանութեանն, Թէ ո՞ ՚ի նոցանէ իցէ մեծ. սաստկեալ ասէ. իշխանք ազգաց տիրեսցեն նոցա. եւ մեծամեծք իշխեսցեն նոցա. ոչ այսպէս իցէ եւ ՚ի ձեզ. այլ որ կամիցի ՚ի ձէնջ մեծ լինել, եղիցի ձեր

բ 2

գ 3

[illegible]

Է 4

dominantur eorum; & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos: non ita erit inter vos; sed quicunque voluerit inter vos; maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. *sed potiùs arrogantia sua mendacem velint facere Redemptorẽ. Qui præterea, cùm post resurrectionem, teste Euangelista Ioanne, in omnes Apostolos insufflauerit, dicens:* Accipite Spiritum sanctũ; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt: *quid aliud verbis istis ostendere voluit, nisi se Apostolis omnibus ligandi, atque soluendi potestatẽ tribuere? Iam verò, cùm ex duodecim Sedibus vna sit Petro data; ex duodecim autem Apostolis tres in Armenia fuerint, alijque tres ex septuaginta discipulis: isti nihilominùs superbè dicere non verentur, à se Armenios ligari posse. Et Petrus quidem primùm Cæsareæ Philippi firmauit Ecclesiam; deindè Antiochiæ; postremò Romæ: cur ergo Romana Sedes primatum habeat? forsasse, quòd ipsi Romæ Petrum occiderint: at etiam Ierosolymis Petri Dominum crucifixere Iudæi: cur non idcircò Ierosolymitana potiùs Sedes super omnes Ecclesias obtineat principatum?* Hæc pauca Vartanus. Ioann. 20.

Ե 5

Զ 6

Mehkitarius autem contra Diui Petri, ac Successorum eius primatum Volumen integrum exarauit, similibus plenum ineptijs; quæ tamen Armenijs, duntaxàt imperitis, inexpugnabilium rationum speciem exhibent. Initium huius Voluminis habet sic: *Apostolus inquit:* Consilia destrui- 2. Cor. 10.

destruimus, & omnem altitudinem, extollentem se aduersùs scientiam Dei: & in captiuitatem redigimus omnem intellectum in obsequium Christi. *Ecce vt procul ab ouili Dominico dominationis superbiam abigit, ne quis, proprio captus amore, sibi gloriam aucupetur: quemadmodùm & in præsentia propter Ecclesiasticæ Sedis primatum magnam in Ecclesia contẽtionem videmus eorũ, qui Sedes alias Apostolicas, & hanc præcipuè Armeni Patriarchatus, suæ ipsorum Cathedræ non æquales quidem, vti reuera sunt, sed inferiores esse, contendunt. Vndè quæso habeat Romana Ecclesia potestatem hanc, vt ipsa Sedes alias Apostolicas iudicare possit, nec ab aliqua ipsa iudicetur? Et verò probè scimus, fuisse tamen ab alijs Apostolis iudicatũ Petrum: itaut opus ei fuerit ascendere Ierosolymam, & respondere de se, cùm Corneliũ baptizauit, sicut narrat Lucas in Actibus, dicens:* Audierunt

Act. 11. Apostoli, & fratres, qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperunt verbum Dei. Cùm autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabat aduersùs illum, qui erant ex circumcisione, dicentes: quarè introisti ad viros, præputium habentes, & manducasti cum illis? Incipiens autem Petrus, exponebat illis ordinem, dicens, &c. *Vide, vti non modò non habebant illum vt principem; sed etiã cum imperio disceptantes, iudicabant eum.* Hæc, & alia plura Mehkitarius; quibus infrà, vbi eius, & aliorum obiectiones opportuniùs audiemus, satisfiet.

Inte-

է 7 [illegible]

ը 8 [illegible]

թ 9 [illegible]

[illegible]

[illegible Armenian text]

[illegible Armenian heading]

[illegible Armenian text]

Է 10 Interim nota Lector furorem insaniæ istorum hominũ. Quòd enim Latini reddendum esse docenpt Cathedræ Petri ius suum, nempè Primatum illum, quem, à Christo sibi collatum, semper in Ecclesia tenuit: propterea superbos, atque contentionis, & gloriæ cupidos eos esse, tunc dicunt; quando ipsi, contra veritatem, Christique decretum pugnaciter decertantes, atque in suam ipsorum Cathedram illud prærogatiuæ, quod à nemine ei tribuitur, nec debetur, ingerere vi studentes, omnem superbiam, arrogantiam, ambitionem, contentionisque pertinaciam præseferunt.

Ա 1

AFFIRMATIVA Sententia.

§. II.

AFfirmant, nihilominus reliqui Armeni Patres: qui sancti Petri, & Romanæ Sedis primatum, ab Ecclesiæ suæ primordijs vsque ad extremum non modò semper professi sunt; verùm etiam, cùm res, & occasio postulauit, sunt experti sæpissimè, ad Romanum Pontificẽ, tanquàm ad Christi Vicariũ, & Vniuersalis Ecclesiæ Caput, ac Pastorẽ in omnibus recurrendo, quæ vel ad fidei res, vel Ecclesiasticam iurisdictionem, vel reliquum officium Pastorale spectarent. Talis autẽ ipsorum sententia triplici ex parte desumi, ac demonstrari potest; primò ex Ecclesiasticis eorum libris, ac diplo-

Բ 2

plomatibus: secundò ex Concilijs, apud eos habitis: tertiò ex suis scriptis, vel epistolis, ac legationibus, quas ad Romanos Summos Pontifices transmiserunt.

ARMENIORVM Testimonia primi generis DE PRIMATV Romani Pontificis.

QVamuis Aduersarij Primatus Romanæ Sedis memoriam omnẽ ex Armenis libris delere percuperent, & conati sint: haud tamẽ ita accuratè in omnes partes aciem intendere potuerunt, quominùs aliqua sacrilegas, & corruptrices ipsorum manus effugerint. Vt igitur ab Ecclesiasticis libris petamus initium, est apud Armenios vetustissimum quoddã diploma, communiter dictũ, *Tughten tascians, Epistola fæderis*, hoc est, concordiæ, quondã initæ inter S. Siluestrum Papã, & S. Gregorium, Armeniorum primum Episcopum, quem ipsi vocant *Illuminatorem*; quod nos, ex Armeno in Latinum idioma translatum, produximus in 1. Parte. In eo igitur hæc leguntur: *Iussu nostro Maximi Romanorum Pontificis Siluestri, Petri, & Pauli, Apostolorum Principum, Successoris, qui clauibus Regni Cælorum super omnes Christianorum Nationes ab Occasu ad Ortum ligandi, atque soluendi in Cælo, & in Terra potestatem habemus, Vniuersæq; Christi Ecclesiæ præsidemus.* Et infrà: *Nos autem Siluester, supremus Romæ, & totius*

1. par. c. 2. num. 57.

[illegible]

Գ 3 [illegible]

Դ 4 [illegible]

Ե 5 [illegible]

թեն . դնելով նմա արժանաւոր գլխոյ
զաջն սրբոյն պետրոսի , և զխաչաշ-
մանկս քի . և արարաք զսա պատրիարգ
հայոց մեծաց զինքն և զամենայն աթ-
ոռակալսն նորա . ինքնագլուխ
եղիցին առնելով ձեռնադրութիւն ։
Եւ հայոց հայրապետսն ձեռնադրես-
ցէ զկաթուղիկոսն վրաց աշխարհին ։
և ուր լիցին հայ ազգ սփռեալք ՚ի յըն
դհանուր աշխարհս ՚ի մէջ այլալեզու-
քրիստոնէից . իշխանութիւն ունիցի
հայոց պատրիարգն ձեռնադրել նոցա
կաթուղիկոս ։ և և ս աշխարհին աղու-
անից եղիցի ընդ իշխանութե հայրա-
պետին . և առաջակութեամբ աղու-
անից թագաւորին հայրապետին հա-
յոց ձեռնադրեսցէ նոցա կաթուղիկոս ։]
Եւ յետոյ դրձլ . ըստ որոյ և յետ
մեր վեհագոյն հրամանացս հայոց հա-
յրապետին կայ իշխանութի , զոր ինչ
կամեսցի ըստ առաքելոյն կանոնացն կա-
պել և արձակել յերկինս և յերկրի .]

Այս յոյժ գրեալ եղև ՚ի թուղթն դա-
շանց ։ և ունիմք ՚ի լատին վարդապետ-
աց գլխաւոր առնելն զնորին թղթոյն
՚ի գիրսն իւրեանց . որոյ վկայութեան զբա
վէն ՚ի գիրսն յիշէս հայոց աշխարհին .
և Թոմաս դեկապոլսեցին ՚ի գիրսն իւր .
և այլք ումանք ։ և ՚ի կանոնսն աւա
դութէ հայոց նախնեացն կայր և ս
ցուցանել ճշմարտութիւն նորին թղ
թոյն . թէպէտ և կարծիք կայ , մի թէ
ըստ իրաց ինչ անձնական և այլայլեալ
իցէ ՚ի հայոց շարադրողաց ։ Այլ որ ՚ի
վերոգրեալ քանից թղթոյս կարծեն հայք
յայտնապէս ճանաչել զվեհագոյն իշ
խանութիւն , զոր ետ քս իւրում փոխա
նորդին սրբոյն պետրոսի , և աթոռա-
կալի նորա հռովմայ հայրապետին ։
քանզի սա կարող էր տալ հայրապետին
հայոց

Զ 6 *tius Mundi Pontifex &c. animo lubẽtissimo inclinauimus ad honorem strenui Confessoris Iesu Christi, & Coepiscopi nostri Gregorij amplificandum.* Et post alia: *Vndè ipsum Gregorium in nomine sanctissimæ Trinitatis benediximus, imponentes capiti eius venerando dexteram Diui Petri Apostoli, & sacrum linteum Iesu Christi; atque constituimus eum, vnàque cum illo suos etiam Successores, summum Armeniorum omnium Patriarcham: Volumusque, vt in posterùm Pontifex Armeniæ ordinet Patriarchā Georgianorum, & potestatem habeat alios*

Cùm olim Georgiani cũ Armenis communicabant, Ordinationē sui Patriarchæ ab Armeno recipiebant.

Է 7 *Instituendi Episcopos super illos Armenios, qui inter alias Christianorũ Nationes vbique dispersi reperiuntur: nec non, quòd Albanensium Regio sub peculiaris Patriarchæ obedientiam redigatur, qui ex Albanensi Rege promotus, ab eodem Armeniorum Pontifice consecretur.* Ac tandem: *Quamobrem ex hoc sublimi nostro mandato potestas Pontifici Armeniorum tribuitur ligandi, atq; soluendi in Cælo, & in Terra quemcumque iuxta Canones Apostolicos ipse voluerit.* &c.

Albanensiũ Patriarcha cõsecratur hactenùs ab Armeno.

Ը 8 Hactenùs diploma; quod Armenij ex vetusta suorum Patrum traditione adeò verum esse ostendunt, vt ipsimet Aduersarij suis in libris eius citare memoriam neutiquàm dedignentur. Ex cuius quidem verbis satis liquidò constat, non solùm suprema Pontificis Romani potestas in omnes Ecclesias; verùm etiam (quod nec ipsi inficiantur) primum Armeniæ Illuminatorem Gregoriũ (qui à Leontio, Cesareæ Cappado-

ciæ

ciæ Archiepiscopo, post annos tercentos circiter à partu Virginis, ordinatus fuerat Episcopus) constitutũ deindè fuisse Armeniorum omnium Patriarcham, ac priuilegijs multis ditatum à Siluestro, Romano Pontifice, ad quẽ ipse personaliter Romam vsque accesserat. Vndè sequitur, eos Armenios, qui Romani Põtificis primatum oppugnant, Ecclesiæ suæ Patriarchatum, ac potestatẽ omnem penitùs, funditùsq; euertere; dum non alia ipsi ratione illam probare possunt (vt infrà §. 12. clariùs ostendetur), nisi ex institutione S. Siluestri Papæ.

Secundò, in Rituali, dicto *Ziernatruthiàn*, id est, *Manuum impositionis*, quo vtitur Armena Ecclesia in consecratione Episcopi, sic habetur: *Interrogat Patriarcha oblatum ad Episcopatum: Vis ne tu Beato Petro, cui potestas à Deo tributa fuit ligandi, atque soluendi, nec non sancto Illuminatori nostro Gregorio, eorumq; Successoribus, pro tempore sedentibus, obedientiam, & fidelitatem præstare? Respondet oblatus: Volo*. Ibidem, post Episcopi consecrationem, hoc præter alia monitum dat Patriarcha Oblato: *Frater dilecte, cùm ad ordines promoueris alios, fac, vt iuxta Canonum decreta, & tempora ab eis definita, Ordinationem perficias, prout rectæ constitutiones Ecclesiæ Romanæ præscribunt*. Talis autem Episcopalis Cõsecrationis forma (si Ioanni, Armeno Patriarchæ, aliàs *Surdo Magistro*, credimus) instituta fuit ab ipso eorum Illuminatore Gregorio.

Թ 9 հայոց զպատրիարքութիւն, և զիշխանութիւն ձեռնադրելոյ զայլ եպիսկոպոսս հայոց, և զկաթողիկոսս այլոց ազգաց: Ուստի եթէ ոչ ասիցէ սուտ լինելն խաղաղութեան հռոմայ սր̄ աթոռոյն. պարտ է՛ և նմին սուտ դոլ ասել զպատրիարքութիւն և զձեռնադրութիւն կաթողիկոսին հայոց. զի սորա իշխանութիւն ոչ յայլմէ ուրեքէ եկեալ է՛. եթէ ոչ յաթոռոյն հռոմայ:

Երկրորդ. ՚ի գիրս ձեռնադրութե հայոց հայրապետն ՚ի ձեռնադրել զեպիսկոպոս հարցանէ զնա այսպէս. Կամիս

Ժ 10 դու երանելոյն պետրոսի, որում է՛ զօրութիւն պարգևեալ յայ կապել և արձակել. նմա և սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին, և այսոցիկ որք զկնի նստին տեղւոյ, տալ զհնազանդութիւն և զհաւատարմութիւն: Եւ պատասխանէ նորընծայն. այո կամիմ:] Եւ յետ կատարման ձեռնադրութեան հայրապետն տայ ձեռնադրելոյ եպիսկոպոսին զխըրատս զայս. Յորժամ կատարեսցես զձեռնադրութիւն ըստ կանոնական հըրամանաց. արասցես ըստ բարեկարգութե եկեղեցւոյն հռոմայ. և կատարեսցես ձեռնադրութիւնն ՚ի ժամս

ԺԱ 11 ըստ որս սահմանեալ է՛:]

Եւ հայոց խուլ վարդապետն յովհաննէս, որ եղև արհեպիսկոպոս կոստանդնուպօլսի, գրեալ ՚ի գիրսն իւր. եթէ նախապատուեաց քանզի եպիսկոպոսի ձեռնադրութե կարգեցան ՚ի սըրբոյն գրիգորէ լուսաւորչէն: Եւ նոքա կան քանզի նորա են այսոքիկ. Յորժամ տրդատ թագաւորն դարձաւ ՚ի մեծէն հռոմայ ՚ի հայս բազում պատկւօք ուրախութե. ընդ նմին սուրբն գրիգոր լուսաւորիչն սկսաւ օրհնել եպիսկոպոսունս, և կանոնս հաստատել

[illegible]

Յբ 12 rio. *Simul ac Rex noster Tiridates*, inquit Ioannes circa finem sui Opusculi, *ab Vrbe Roma in Armeniam reuersus est, cæpit Illuminator Gregorius Episcopos initiare, Canonesque præscribere. Cum autem Vterque id in animo fixum sibi constituissent: Vt iugiter, iuxta initam cum Latinis concordiam, B. Petro Apostolo, eiusq; Successoribus obedientes persisterent; huius rei mandatum in ipsa Episcopalis Ordinationis forma inserere Voluerunt, his Verbis*, &c. vt suprà. Ex quibus tamen verbis illa: *Nec non sancto* Յգ 13 *Illuminatori nostro Gregorio*: verisimile est fuisse deindè à posteris superaddita.

Tertiò, in libro, qui *Ganuonaz*, idest, *Canonum*, dicitur, extat septimus Canon Generalis Concilij Sardicensis, his omninò verbis, quibus editus reuerà fuit, in Armenũ translatus: *Placuit, Vt si quis Episcopus accusatus fuerit; & congregati eiusdem Regionis Episcopi de gradu suo eum deiecerint; si appellauerit, qui deiectus est, & confugerit ad Beatissimum Romanæ* Յդ 14 *Ecclesiæ Episcopum, & Voluerit Iudicium ipsius audire: si hic iustum esse putauerit, eius rei examinationem renouari, scribere dignetur ijs Episcopis, qui in finitima Prouincia sunt, Vt ipsi diligenter, & accuratè singula perscrutentur, & iuxta Veritatis fidem de re sententiam ferant. Si quis autem postulet, negotium suum rursùs audiri, & deprecatione sua mouerit Romanũ Episcopum, Vt è proprio latere Presbyteros mittat: erit in potestate eiusdem Episcopi, quicquid expedire iudicauerit:*

& si decreuerit, mittendos esse, qui cũ Episcopis iudicent, habentes auctoritatem eius, à quo missi sunt, erit in suo arbitrio. Sin autem crediderit, Episcopos sufficere, vt negotio terminum imponant; faciet, quod sapientissimo consilio suo videbitur.

Sunt præterea in eodem libro tres alij Canones infrascripti; quorũ primus desumptus fuit ex decimo Canone eiusdem Concilij Sardicensis; Secundus, Concilij Constantinopolitani primi Canon tertius est: Tertius vndè sit erutus, non inuenio, nisi fortasse ex contextu actorum in prima Synodo Ephesina. Hi igitur ita se habent: Primus: *Qui Romam ad dilectum fratrem nostrum, Iulium Pontificem, proficiscuntur; proclamationum supplicationes, quas habebunt, ei exponere debent; vt ipse primùm illas examinet.* Secundus: *Post Romanam Sedem primatus honorem habeat Constantinopolitanus Episcopus.* Tertius: *Si quis ex Ecclesiasticis aduersatus fuerit Cælestino, Romano Pontifici, deponatur.*

Quartò, apud Armenicum Giarrentir (prægrande Volumen, quod veterum Patrum homilias, Sermones, & sacras historias continet) Gregorius, Pater Armenus, in Serm. de festo sancto Paschatis, inquit: *Maria Magdalena venit ad Petrum, tãquàm ad senem prudentiorem, & caput Apostolorum; atque etiam ad Ioannem, vt ad dilectum discipulum.* Et rursùs infra: *Ioannes venit prior ad monumentum, sed non introiuit, honorem habens Apostolorum Capiti Petro*

Ժե 15 [illegible]]

[illegible]]

Ժզ 16 [illegible]] [illegible]]

[illegible]]

Ժէ 17 [illegible]]

[illegible]

[illegible] ։]

[illegible] ։] [illegible] ։]

[illegible] ։]

[illegible] ։]

[illegible] ։]

[illegible]

ԺԸ *tro, Ut ipse priùs ingrederetur.*
18 Ibidem, Pater Isaac Episcopus, in sermone de Ecclesiæ vnitate: *Hoc,* inquit, *ipse Dominus docuit, cùm Petro dixit: Tu es petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Qualem verò petram esse Petrum, intelligamus? Num ex lapidibus cæteris aliquem? absit: sed hominem rationalem, & Caput Apostolici Cœtus.*

Ibidem, Pater Iacobus, de Antiochena Sede disserẽs, ait: *Dixit Petro Dominus: Te cæterorum discipulorum*
ԺԹ *Caput constitui: istorum ergo quemcũq;*
19 *Vis, accipe tecum.* Et rursùs ait: *Dicit Petrus Ioanni: Accede frater, & ora. Respondet Ioannes: Te super omnes discipulos caput constituit Dominus noster Iesus Christus; idcircò tu priùs orare debes.*

Ibidem, sancti Athanasij vita describitur, & quomodò idem Sãctus, de Sede Alexandrina iniustè depositus ab Antiocheno Concilio, ad Iulium, Romanum Pontificem, proclamauit, qui mox per Concilium
Ի Sardicense pristinæ illum Sedi resti-
20 tuit. Inter alia verò verba, hæc ibi sunt: *Id præsentiens Ierosolymitanus Episcopus, ad Concilium* (videlicet Sardicense) *nequaquàm venit. Iulius autem, summus Romæ Pontifex, ad Concilium venit* (nempè per suos Vicarios). *Non enim licebat, iuxta Orthodoxorum decreta, præter ipsius voluntatem Concilia celebrare. Scripsit etiã sanctus Iulius ad Regem Orientis, illum certiorem faciens de erroribus circa fidem, & depositione Diui Athanasij, qui erat orthodoxæ fidei præco.*

Ibi-

Ibidem, in historia de Inuentione sanctæ Crucis, sic habetur: *Dum esset in Vrbe Romana Petrus, vnus ex Christi discipulis, qui Caput erat Vniuersi*: &c.

Quintò, in Armeno Menologio, die 2. Ianuarij, agitur commemoratio S. Siluestri Papæ, eiusque vita describitur in hæc verba: *Præcepit S. Siluester omnibus Christianis, vt Paschatis festum eodem simul tempore celebrarent: sanciuit etiam, vt dierum hebdomadæ nomina mutarentur: præterea Nicænum Concilium fieri iussit*; &c.

Ibidem, die 27. Decembris, hæc sparsim leguntur; *Hodiè celebratur festiuitas sanctorum Principũ Apostolorum, Petri, & Pauli. Magnus Petrus, fidei petra, Orientem, & Occidẽtem peragrauit. Petrus, qui petra dictus, & in Ecclesiæ fundamento positus est. Petrus, qui à Domino virtutem accepit, vt ipsi portæ Inferi nequaquàm præualerent. Petrus, qui piscabatur, claues Regni Cælorum possidet. Petrus, propter amorem erga Magistrũ, sibi commissum habuit, pascere gregem illius. Petrus filium Virginis, Dei filium cõfessus est; quapropter & à Christo beatus assertus est, fundamentum Ecclesiæ factus est, claues Regni accepit, Caput sanctorum Apostolorum cõstitutus est, vt illis sua daret mandata vice ipsius Christi.*

Idem Menologiũ in festo Transfigurationis refert, Iacobum Apostolum à Petro initiatum fuisse Episcopum Ierosolymæ; ipsumque Petrum Vicarium Christi appellat.

Sex-

ԻԱ 21 ռամին Հայոց՝ ի տանն սրբոյն Սեղբեստրոսի
բոսի պապին, յուսմունք է՝ տանն. Թէ
պատուաւորեաց սէրն Սեղբեստրոսի տամ
քրիստոնէութեան. զի զատիկն՝ ի միաւորսն տօ
նեսցեն. փոխեաց զանուանսն աւուրց
շաբաթու. և զնիկիոյ ժողովն արար.
և կարգեաց լինել երեք դասս գեղե
ղեցին. և այլն:]

Դարձեալ՝ ի նոյն յայսմաւուրս՝ ի դեկ
տեմբերի. իէ. աւուր այսօր. տօն յարգոյ
է սրբոց առաքելոցն էր գլխաւորացն
պետրոսի և պօղոսի: Դրձլ՝ մեծն պետրոս
առաքեալ, վէմն հաւատոյ, յարեւելից
և յարեւմտից շրջագայեցաւ: Եւ դրձլ՝
ԻԲ 22 պետրոս որ վէմ անուանեցաւ, և ՝ի
հիմունս եկեղեցւոյ եդաւ: Եւ դրձլ՝
պետրոս որ ընկալաւ զզօրութիւն ՝ի
տեառնէ ոչ յաղթել ՝ի դրանց դժո
խոց: Եւ դրձլ՝ պետրոս որ ձկնորս
էր, զդրանց երկնից բանալիս ունի:
Եւ դրձլ՝ պետրոս վն սիրոյ վարդապետ
տին յանձն էառ արածել զհօտն նր:
Եւ դրձլ՝ պետրոս զխոստովանծն մարդն
որդի այ դաւանեաց. որ և ՝ի քն երա
նեցաւ, հիմն եկեղեցւոյ եղաւ, և
զփականս արքայութե ընկալաւ, ՝ի
ԻԳ 23 գլուխն առաքելոց սրբոց հաստատե
ցաւ, լինել նոցա հրամանատու փո
խանակ քի:]

Դարձեալ՝ նոյն յայսմաւուրք
՝ի տօնի այլակերպութե պատմէ. Թէ
պետրոս ձեռնադրեաց զյակոբոս
եպիսկոպոս Եմայ: և անուանակոչէ
զնոյն պետրոսն երեսփոխան քի:

Վեցերորդ. ՝ի Շարականն, և յայլ
աղօթսն հայոց անթիւ են վկայու
թիւք վասն գլխաւորութեն պետրոսի.
մանաւանդ ՝ի շարականին սբ առքլոցն
պետրոսի և պօղոսի. ուր և ասի այսպ.
Որ գերագոյն ընտրելոց առաքելոցն

դա

դասուց անուանեցեր լինել գլխաւոր ԻԴ
լին զպետրոս, գլուխ սբ̄ հաւատոյ, 24
հիմն եկեղեցւոյ. և այլն:]

ՅԱՂԱԳՍ
Երկրորդ ազգի վկայութե̄ հայոց՝
վն̄ նախագահութե̄ հռովմեա-
կան սբ̄ աթոռոյն:

Երկրորդ ազգ վկայութե̄ն առնա
նի յերից ընդհանուր սիւնհո
դոսաց հայոց. ՅԸ. տարսոնի, և սըսոյ,
և ատանոյ: քանզի ժողովն տարսոնի
՚ի վերջերորդ պատասխանատրութե̄ն ԻԵ
առ խնդիրսն յունաց՝ յորդորելով զնո- 25
սա հաւանեցուցանել ընդ աթոռոյն հռով
մայ ըստ բարեկարգութե̄ եկեղեցւոյն
նորին: իսկ զայսպիսի պատասխանն
ոչ տուեալ էին նոցա հայք. եթէ ոչ գի-
տացեալ էին զգերագոյն իշխանութի̄ն
նորին սբ̄ աթոռոյն: Ըստ այսմ սա-
նին, ասեն, հրամանօն վարկաք ձե-
րում պատուականութե̄դ. ընդ առա-
քելոյն պետրոսի աթոռոյն հաւատա-
րիլ. և ընդ մերոյ նուաստութե̄ս. և այս
պէս զինձանելով զօրէնս սիրոյն նորո-
գել: քանզի նոքա են առաքելոյն ա-
ւանդոյն աշակերտք համաձայն ձերդ. ԻԶ
որոց հանդերձ և մեք բաղարջ հացի 26
նուիրեմք ՚ի քրի պատարագին:]

Նոյն և սըսոյ ժողովն հայոց ՚ի մէջ
սահմանադրութե̄ն իւրոյ այսպէս խօ-
սեցաւ. Մեծ եպիսկոպոսն մերոյ
սուրբն ամբրոսիոս գրէ. թէ հնազան-
դել պարտ է՛ սբ̄ և առաքելական եկե-
ղեցւոյն հռովմայ. վասն զի հաստատեալ
է՛ ուղղափառ հաւատով յառաքելոյն
պետրոսէ: քանզի որպէս մարմինն հնա
զանդի գլխոյն. նոյնպէս ընդհանուր
եկեղեցի, որ է՛ մարմին քրի, հնազանդի

պետրոս

Sextò denique, ex libro Canticorum Armenæ Ecclesiæ plura possent adduci verba; prædictis similia; præsertim ex Cantico pro festiuitate sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli; vbi hæc præter alia sunt: *Qui in cœtu electorum Apostolorum superiorem esse voluisti Beatum Petrum, sanctæ fidei Caput, & Ecclesiæ fundamentum*; &c.

ARMENIORVM Testimonia secundi generis

DE PRIMATV Romani Pontificis.

QVod pertinet ad Concilia: tres sunt Armeniorum Synodi generales, in quorum actibus Primatus Romanæ Sedis mentio fit.

Prima est Tarsēsis, quæ in Rescripto ad Græcos, cap. 6. eos hortatur, vt azymum panem in sacris Mysterijs offerentes, cum Romana conformentur Ecclesia: quod vtique non fecisset, nisi huius Ecclesiæ cognouisset Primatum. Eius verba sunt hęc: *Circa hunc articulum, quod sanè iustū est, Reuerentiæ Vestræ suademus: Vt nimirùm cum Apostolica Petri Sede, & cum nostra adhuc humilitate concordes efficiamini; atque ita submissi legem caritatis instauretis. Sunt namq; illi, non secùs ac Vos, Apostolicæ huius traditionis discipuli; cum quibus & nos azymum panem in Christi Sacrificio consecramus.*

Secunda, Sisensis; quæ cùm Armenam Ecclesiam denuò cum Romana cōposuisset, de huius primatu

cla-

clariùs loquuta est in Decreto, his præcipuè verbis: *Præterea Magnus Episcopus Mediolanensis, sanctus Ambrosius, in suis scriptis commendatum reliquit, debere quemlibet sanctæ, & Apostolicæ Ecclesiæ Romanæ præstare obedientiã; quippequæ ab Apostolo Petro in orthodoxa fide firmata fuit. Nã, sicut corporis est obedire capiti, ita debet similiter Vniuersalis Ecclesia, quæ corpus est Christi, ei obtemperare, qui totius Ecclesiæ Caput à Christo Domino constitutus fuit.*

ԻԷ 27

Tertia demùm, Adanensis; in cuius Definitione non solùm prædictum Decretum confirmatur; verũ etiam Apostolicæ Sedis Principatus his denuò verbis innuitur: *Ad hanc similiter obiectionem respondendum est: satis compertum haberi, sanctam Romanam Ecclesiam ab antiquis temporibus, per traditionem, à Diuo vsque Petro Apostolorum Principe deriuatam, semper consueuisse festum Natiuitatis 25. Decembris, & Epiphaniæ, seu Baptismi, 6. Ianuarij celebrare. Et quamuis nonnullæ Asiaticæ Regionis Ecclesiæ, præsertim Ierosolymitana, vtramque festiuitatem vno, eodemque 6. Ianuarij die anteà peregissent; posteà tamen, re meliùs à sanctis Patribus considerata, ab illo se errore retraxerũt, easque diuisim iuxtà ritum Ecclesiæ Romanæ celebrare cœperunt.* Et infrà: *Postquàm Dominicæ tempus Natiuitatis cũctis isto examine innotuerat, directum fuit hac de re vniuersale mandatum ex alma Vrbe Roma in Ecclesiam Constantinopolitanam, & ad Ioannem Patriarcham*

Iero-

պարտ է՝ նմա, որ զլուխ 'ի քնէ համ
տանեցաւ՝ եկեղեցւոյ :]

Եւ այսմ հայոց ժողովն առաքելոյ
ոչ Թէ միայն կրկին հաստատեաց զմե
րոյ բերեալ սահմանադրութիւն սըրբոյ ժո
ղովոյն . այլ և ս 'ի սահմանմանն իւրում
այսպէս խօսի . Եկեղեցին հռովմայ
կանուխ ուսեալ առաւանդութէ 'ի սրբ
քոյն պետրոսէ գլխաւորէ առաքելոցն
քի , զատօն ծննդեանն այսպէս 'ի դեկ
տեմբերի . ԻԵ. կատարէր . և զատօն մկր
տութեան 'ի . Զ. ն յունվարի : Քայց
ասիացւոց կողմանքն , և Եմ , և այլ
և ս եկեղեցիք՝ զերկոսին տօնսն 'ի մի
ԻԸ 28 և 'ի նոյն օր , 'ի . Զ. ն յունվարի առ
նէին . սակայն յետոյ 'ի սրբոց հարցն
փոխադրեալ եղեն երկուքին տօնքն . և
ասիացւոց կողմանքն , և այլ և ս եկե
ղեցիք մինչ բաժանեալ տօնեցին ըղ
նմամ ըստ սովորութէ եկեղեցւոյն հը
ռովմայ :] Եւ զկնի դրոշմ ասէ . Իբրև
այսպիսի քննութեամբ ուսեալ ծա
նեան զժամանակ ծննդեանն տեառ
ն . յայնժամ հրամանս առաքեալ 'ի
մեծէն հռովմայ 'ի կոստանդնուպօ
լիս , և առ յոհան պատրիարգն Եմի ,
և առ փիլաքերիանոս պատրիարգն անտի
ԻԹ 29 ոքու : և ամենեքեանն համաձայնեցան
եկեղեցւոյն հռովմայ . և քաղաքացն հա
մաձայնութէ հաստատեցին յընդհա
նուր եկեղեցին այսպէս . 'ի դեկտեմբե
րի . ԻԵ. կատարել զատօն ծննդեանն .
և զմկրտութեանն յունվարի . Զ : և էր
'ի ժամանակին այնմիկ պատրիարգ ե
կեղեցւոյն հռովմայեցւոցն անաստա
սիոս :] Եւ 'ի վերջն սահմանին դրոշ
մաէ նոյն ժողովն առաքելոյ . Եւ զայսո
սիկ , որ ընդդէմ և հակառակ զատո
նին մեր և առաջին ժողովոյն առ աւան
դութեանն և կարգացն . եթէ 'ի կարգաւ

Եւ

ճաշոց եղեն, և եԹէ յաշխարհակա Լ
նաց . 'ի ձեռն հոգւոյն սրբոյ հրամա
նին որոշեմք և 'ի բաց հերքեմք զնոսա
'ի կաԹուղիկէ և յառաքելական սբ
եկեղեցւոյն հռովմայ . 'ի բաց առաքե
մեզ զնոսա 'ի մերմէ հօտէ և 'ի դա͡
Թէ , մինչ և 'ի զղջումն եկեսցեն . և
այլն :]

Մինասեան . Թէ որպէս և այս ժո
ղովս հայոց խոստացաւ : քանզի ասէ .
Թէ այլքն ամ եկեղեցիքն ուղղա͡ որե
ցան ըստ կարգի աԹոռականին ածանե
լոյն օրինակա͡ եկեղեցւոյն հռովմայ .
և Թէ կատարեցին զնորա հրամանս : Լա
ուստի զայս ասելով . և 'ի բաց մերժե
լով զհակառակորդս 'ի հռովմայ սբ
եկեղեցւոյն . զինչ այլ ցուցանէ . քան
Թէ զնոյն եկեղեցին գոլ հրամանահանն
առաջնորդ և մայր այլոց ամենայն
եկեղեցեացն քրիստոսի :

ՅԱՂԱԳՍ
Երրորդ ազգի վկայուԹեանց
հայոց վս նախագահուԹե
հռովմէական սրբէ
աԹոռոյն :

Լբ

Ա յնչափ է' Թիւն այսպիսեաց վկայ
ուԹեանց . զի . առաջահանելոց 'ի
շարադրուԹեանց և 'ի Թղթոց հարցն և
հայրապետացն հայոց . մինչ զի և 'ի գիրս
ճնշեալ հակառակորդացն ոչ պակաս
սին . մանաւա͡անդ 'ի գիրսն վարդապետաց ,
և դպրեն վանականաց , և աւագերէց ,
և որոմանեցւոյն : զի Թէպէտ առաջ հեր
ձուածողք էին , և հակառակ հռով
մէական սբ աԹոռոյն . սակայն ուրէք
ուրեք անկանին 'ի բերանոյ նոցա բանք ,
որ հաստատեն ընդ դէմ նց զգլխաւո
րուԹիւն նորին :

քանզի

Ierosolymorum, & ad Flauianum, Antiochiæ Patriarcham; omnesq; sanctæ Romanæ Ecclesiæ adhærētes, Vnanimiter decreuerunt, Vt eiusdem Natiuitatis festiuitas 25. Decembris solēniter in Vniuersa celebraretur Ecclesia, festumque Baptismatis 6. Ianuarij: eratque tunc temporis Ecclesiæ Romanorum Patriarcha Anastasius. Et rursùs in fine: *Eos autem, qui Vel huic nostro, Vel præcedentis Concilij Sisensis Decreto quomodolibet aduersentur; siue Regulares illi sint, siue Seculares, per diuinum Spiritus sancti mandatū à Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia separamus, atq; reijcimus; quin & à nostro sācto Grege repellimus, quousque ad pœnitentiam reuertantur.*

Anastasius I. Rom. Pont.

30 31 32

Quibus sanè verbis & hæc Armena Synodus generalis, dum ad erroneos Ecclesiæ suæ ritus tollendos citat Ecclesiæ Romanæ ritus, ac traditiones, ex quibus aliarum Ecclesiarum correctiones asserit deriuatas; dum affirmat, Romanam Sedem alijs Patriarchalibus Ecclesijs mandata dedisse; dum denique contumaces Armenios à cōmunione Romanæ Ecclesiæ segregat; quid aliud apertè confirmat, nisi Ecclesiā hanc aliarum omnium Ecclesiarū Caput, Dominatricem, ac Matricem esse?

ARMENIORVM Testimonia tertij generis DE PRIMATV Romani Pontificis.

HOrum tanta quidē copia est, vt nobis vel ipsa hæreticorū scri-

pta suppeditent, quæ nostram adstruant, suam ipsorum destruant sententiam. Imprimis, ex Aduersarijs ipsis quatuor Pseudomagistros testes habeo suæ perfidiæ, Vartanum, Vanachanum, Sergium, & Orodniensem. Vix enim fieri poterat, vt rem tam certam, & exploratam perfidiæ causà negantibus, non aliàs verba exciderent, quæ illam saltem obiter affirmarent.

Igitur Vartanus, qui aliàs, nullũ inter Apostolos maiorem fuisse, cõtenderat, in Monitis ad Armenios, cap. 5. Petrum appellat caput Apostolorum, his verbis: *Petrus Apostolorum Caput, in Epistola ex Catholicis secunda inquit, &c.*

Vanachanus in libro Interrogationum, & responsionum, ex Apostolis solum Beatum Petrum à Christo fuisse Baptizatum affirmat; reliquorum verò Baptisma à Petro inchoatũ esse. Quibus videtur asserere, Petrum per hanc etiam prærogatiuam constitutum fuisse à Christo Caput Apostolorũ. Interrogat enim: *Apostolos, qui baptizauit?* & respondet: *Petrum quidem ipse Christus suis manibus baptizauit: deindè Petrus Andræam: tum Andræas Ioannem, & Philippum: hi denique cæteros.* Id quod veriùs scripsit Euodius, Petri in Antiocheno Episcopatu successor, in Epistola, quæ inscribitur τὸ φῶς: à Christo scilicet Petrum solum baptizatum; à Petro Andræam, Iacobũ, & Ioannem; ab his autem cæteros. idemque referũt Eutymius in cap. 3. Ioan. & Nicephorus lib. 2. hist. c. 3.

Ser-

քանզի վարդապետն, որ և ուսուցանէր, թէ ՚ի մէջ առաքելոցն ոչ որ էր
Էգ
33
մեծ կամ գլուխ. յետոյ ՚ի հինգերորդ գլուխն խրատուցն իւրոց կոչէ զպետրոս գլուխ առաքելոց, ասելով այսպէս. Պետրոս՝ գլուխ առաքելոցն ասէ յերկ կաթուղիկէին յերկրորդ թղթին. և այլն:]

Եւ դարձեալ յիշեա սարգսին զոր խօսել վարդապետն յոլ հանդէս այսմ. Սարգիս վարդապետն, որ զկաթուղիկէին մեկնութիւն էած, ասաց ՚ի գիրսն իւր. Քն կացոյց նշ գլուխ և առաջնորդ և հիմն հաւատոյ, զերջանիկ առա-
Էդ
34
քեալն պետրոս: Եւ յետ սակաւուց ասէ. Պետրոսի ձեռքն հիմունս աք կին եկեղեցւոյ ՚ի մեծն հռովմ:]

Եւ դարձեալ գոշիկ վանականն ՚ի գիրս հարցմանց ասէ: Հարց. Զառաքեալսն ո՞վ մկրտեաց: պատասխ. ՚Ի Յիսուսէ մկրտեալք էին: և յետոյ քն իւր ձեռօք զպետրոս միայն մկրտեաց. և նա զանդրէաս. և անդրէաս զյոհաննէս և զփիլիպպոս. և նոքա զայլսն:] Որով բանիւն ցուցանէ. թէ կամելով քն մկրտել միայն զպետրոս. և ՚ի պետրոսէ սկսուցանել զմկրտութիւն առ այլսն.
Էե
յայտ առնէր, թէ զպետրոս միայն կա-
35
ցուցանէր առաջնորդ այլոցն: Թէպէտ սէր եւոդիոս, որ նստուցան ՚ի պետրոսէ անտիոքայ եպիսկոպոս, նա և նիկեփորոս, և եւթիմիոս, այլ զգաւառ պատմեն զպատմեալն ՚ի գոշիկայ. և ասեն, թէ քն զպետրոս միայն մկրտեաց. և յետոյ պետրոս զանդրէաս, զյակոբոս, և զյոհաննէս. իսկ նոքա զայլ առաքեալսն:

Եւ դարձեալ յոհան որոտնեցին ՚ի քարոզ յիշէ սուրբն պետրոսի թուղթ յայտ նշանէ ուսուցանել. թէ քն եթող զպե-

տրոս

տրոս յեկեղեցին առաջնորդ եւ երես
փոխանորդ իւր : Քանզի բանքն նր էն այս ԼԶ 36
պիսիք . Ասէ՝ տէրն մեր յն քն զչորս
յատկութիւնս ունի, որ միայն առանձին
նմա վայել է՛ : Նախ՝ զի է՛ քն սկիզբն
եւ հիմն եկեղեցւոյ . այսպէս ասէ պօ_
ղոս : եւ զայս յատկութիւն ետ առաքե
լոյն պետրոսի , յորժամ ասաց . դու
ես վէմ , եւ ՛ի վմ այդր վիմի շինեցից
զեկեղեցի իմ : Երկրորդ յատկութի .
որ քն միայն է՛ գլուխ ամ հաւատացե
լոց . որպէս ասէ պօղոս: եւ զայս զործս
ետ պետրոսի , յորժամ ասաց . դու կո
չեսցես կեփաս , որ է՛ գլուխ. զի նա է՛
գլուխ առաքելոցն : Երրորդ յատկու ԼԷ
թիւն է՛ զի քն է՛ հովիւ եկեղեցւոյ . 37
որպէս ասէ աւետարանիչն. Ես եմ հո
վիւ քաջ , եւ այլն : եւ զայս շնորհեաց
առաքելոյն պետրոսի, յորժամ ասաց.
արածեա զոչխարս իմ եւ զգառինս իմ.
Չորրորդ յատկութի է՛ . զի քն է՛ դա_
տաւոր . քանզի ասէ, Թէ զամ դատաս
տանս ետ որդւոյ . եւ զայս ասաց պետ
րոսի . զոր միանգամ կապեսցես յերկ
րի . եղիցի եւ այլն :] Առ յաւսն որոտմե
ցին . որ եւ դրձլ ասէ . Նշանակէ արե_
գակն զպետրոս առաքեալն . որ է՛ աղ
բիւր լուսոյ , եւ գլխաւոր առաքե_ ԼԸ
լոցն :] 38

Եւ այս առաջեալ իցէ յղքս վկայ
ութեց հերձուածող վարդապետաց.
որոց զի եւ Թշնամիքն մեր եղիցին դա_
տաւոր : Իսկ՛ վկայութիւն ուղղա_
փառ հարցն հայոց են անհամար : Եւ
նախ՝ քանեցի վարդապետն յոհան ըղ
ցիս մի պծագրեալ յըղս գլխաւոր էշ
խանութէ հռովմէական աթոռ աթո_
ռոյն . որոյ սկիզբն է՛ այս . Առանձն հա
կառակօղք Ճշմարտութէ . եթէ պետ
րոս ոչ է՛ ընթհանուր գլուխ եկեղե_
ցւոյ

Sergius, apud Surdum Magistrũ tract. 3. eius Opusculi, de Petro loquens, inquit: *Beatum Petrum, Apostolorum Caput, ac ducem, fideique fundamentum Christus constituit*. Et infrà: *Petri manus Ecclesiæ fundamenta iecit in Alma Vrbe Roma*.

Demùm Ioannes Orodniensis, in Serm. de S. Petro Apostolo, apertissimè docere videtur, Christum reliquisse Petrum in Ecclesia sui Vicarium, dum inquit: *Dominus noster Iesus Christus quatuor habet proprietates, quas, sibi licèt soli addictas, Petro tamen communicauit. Prima est, esse principium, & fundamentum Ecclesiæ, sicut scripsit Apostolus: & hanc* 1. Cor. 3. & Ephes. 2.
Petro communicauit, dicens: Tu es Petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Secunda, esse Caput omnium fidelium, vt idem testatur Apostolus: & hanc Petro dedit, Ephes. 5. & Colos. 1.
cùm ei dixit: Tu vocaberis Cephas; quod significat caput; quia Petrus Caput erat Apostolorum. Tertia, esse Pastorem Ecclesiæ, iuxtà illud: Ego sum Pastor bonus: & hanc largitus est Ioan. 11.
Petro, dicens: Pasce agnos meos, & oues meas. Quarta est, esse Iudicem, iuxtà illud: Pater omne iudicium de- Ioan. 5.
dit filio: & hanc etiam Petro attribuit, quando dixit: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in Cælis, &c. Et infrà rursùs inquit: *Sol significat Petrum, qui est fons luminis, & Caput Apostolorum*.

Ex ijs autem, quæ catholici Armeni Patres scripsere siue in Opusculis, siue in Epistolis, testimonia pro nobis afferri possent penè innu-

 mera

mera, Ioannes Chernacensis, Magister, Tractatum composuit de Primatu Papæ, cuius initium his verbis aggreditur: *Asserunt aliqui, Vniuersalis Ecclesiæ Caput nec Petrum esse, nec Successores eius Romanos Pontifices, sed solum Christum. Quibus respondeo; eum, qui dicit, tam Petrum, quã eius Successorem, non fuisse à Christo Domino constitutum Caput omnium Ecclesiarum, pro hæretico habendum esse. Idque tum sacræ Scripturæ, sanctorumque Patrum suffragijs, tum naturali ratione, tum denique per exẽpla perspicuè demonstrabo.* &c.

Ioannes, Cõstantinopolitanæ Armeniorum Ecclesiæ Patriarcha, vulgo dictus, Magister Surdus, in fine eius Opusculi, quod aduersùs Monophysitas, aliosque suæ Nationis hæreticos edidit, similem ponit Tractatum; vbi strenuè probat ex Petri primatu, Romanorum Ecclesiam reliquis omnibus præesse debere.

Idem Ioannes Patriarcha in eodẽ Opusculo verba faciens de Vartano Armeniorum Magistro, non eo quidem, de quo suprà, hæretico, sed de alio eiusdem nominis catholico, qui librum quendam historiarum composuit, habet sic: *Vartanus Magister in lib. hist. sub anno Armeniorum 635. qui est à partu Virginis 1186. refert; ab Armeno Patriarcha Gregorio, hoc ipso tempore, quo Gens Armena dirissimis persecutionum molestijs à Græcorum Rege Isaacio premebatur, legatum fuisse Romam Episcopum nomine Gregorium, Vt apud Romanum Ponti-*

ԼԹ 39 ցուոյ. և ոչ եկեղեցին Հռովմայ ընդհանուր գլուխ է քրիստոնէից. այլ թէ գլուխ միայն քն է: Առ որս պատասխանեմ. թէ քն հրամանաւն կացուցաւ պետրոս և աթոռն նորա գլուխ ամ եկեղեցեաց: և որ այսպէս ոչ հաւատայ, հերետիկոս է: և զայս ցուցանեմ օրինակօք, և վկայութբ բազմաւ ածաշունչ գրոց, և սբ վարդապետաց, և բնական պատճառաց: և այլն:]

Խ 40 Յովհաննէս արհեպիսկոպոսն կոստանդնուպօլսի, խուլ վարդապետ կոչեցեալ, զորինչ այլ գիրս շարադրեաց. որով ՚ի գլխաւորութենէ սբ առաքելոյն պետրոսի քաջապէս հաւատարի առնէ զպատուաւորութին, զոր ունի եկեղեցին հռովմայ ի վր ամ աթոռոց և քրիստոնէից:

ԽԱ 41 Նոյն յովհաննէս ՚ի նմին գրուածսն ասէ. եթէ այլ ոմն վարդան անուն ուղղափառ վարդապետն գրէ ՚ի պատմագրի իւրում այսպէս. ՚ի. ոհե. թուականիս հայոց՝ թագաւորեաց յունաց իսահակն, որ և սահակ. և յարոյց հալածանս. և չարչարէր զհայոց ազգս: զայսպիսի աղէտս գրեաց տէր գրիգոր հայոց կաթողիկոսն, և առաքեաց զեպիսկոպոս մի գրիգոր անուն ՚ի պապն հռովմայ վն վտանգին, զոր ՚ի յունաց կրէին հայք. և զի խնդրեսցէ նմա զաղօթս և զօրհնութիւն, որպէս առաջինքն: զոր կարի մեծարեաց պապն, և ետ նմա պարգևս, և հաղորդեաց ընդ նմա. և զայլն:] Եւ յետոյ դ.ր.ձ.լ ամէ. Եւ հաւաքեաց պապն առնենքն կամ պատուաւորս. և ՚ի խորհուրդ մատենւոցք՝ փըրեաց գիր հրամանաւ սրբոց առաքելոցն ՚ի նոցա երեսացն. թէ հայոց պատրիարքն անկոյս ծողուն ունիցի իշ-
խան

խոնարհութի. և կալցի ՚ի վեր ազգին հայ Եր.
ոց. և այլն:] Եւ սոյա ի վերոյն գրել 24
ասէր պապայն. Եւ վ՛ս զի մեծ ծառայա
րն է՚ ի մէջ իմ և եղբարն իմոյ հայոց
պատրիարգին. առաքեցի նմա զնակա
նն, և զպատկն, և զկոշիկն. զի զայն
զգեցեալ պատարագեսցէ մասնաւանդ
հանդերձ: և ասէ ցեպիսկոպոսն զոր
գոր. տար և զգեցո պատրիարգին. և
յայնժամ հեռէ նմա լինի պատուն և իշխա
նութի. և այլն:] Այսպէս պատմէ վա
րդապետն վարդան:

Եւ գրիգոր, հայոց կաթուղիկոսն աբիրատ կոչեցեալ, ՚ի թուղթն զոր գրեաց առ իննովկենտիոս երրորդ պա Եր.
պն, ասէ այսոք: Գ. երակատար գլխա 43
փոխանորդ էք, և հաստատեալ ՚ի նմա
նէ ինքնագլուխ սրբոյ եկեղեցւոյն հռ
ոմայ, որ է՛ մայր ամ եկեղեցեաց աշ
խարհի:] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ: Գրիգ
որ ծառայ յի քի, և շնորհօքն այ կա
թուղիկոս ամ հայոց, և որդի սբ եկե
ղեցւոյդ ձերոյ, որ է՛ հիմն օրինաց ամ
քրիստոնէից:] Եւ դարձեալ ասէ: Որ յոր
ժամ դուք, որ էք գլուխ առողջ լինիք.
և մեք, որ եմք մարմին առողջանամք
օրհնութբ ձերով:] Եւ ապա ասէ:
Ծանիր տէր սբ. զի նորին եպիսկոպոսն Եր.
մոգունտացի յայտնեաց մեզ զձեր հրա 44
մանս հրամանաց ձեր. զոր և մեք լուաք
յօժար կամօք. և յանձն առաք զօրէնս
և զեղբայրութի զգերամբարձ սբ եկ
եղեցւոյ, որ է՛ մայր ամենայն եկե
ղեցեացն էր: Եւ որպէս սովոր էաք յա
ռաջ, նոյնպէս և այժմ ունիմք զնա. և
կամիմք մնալ հնազանդ ձեզ հրամա
նաց ձերոց մեք, և արքեպիսկոպոսք,
և եպիսկոպոսք, քահանայք, և ամե
նայն կղերիկոսք եկեղեցւոյս մերոյ. և
այլ:]

Յով

Pontificē graues de Græcis deferret querelas, ab eoque benedictiones, indulgētias, & eorum priuilegiorum confirmationem, quæ decessores alij Armeniorum Patriarchæ ab Apostolica Sede obtinuerant, consequeretur. Ac subijcit, eundem Episcopum fuisse à Papa perbenignè susceptum, præmijsque, & honoribus amplissimis auctum; multas etiam ab eo facultatum, ac priuilegiorum largitiones pro suo Patriarcha impetrasse.

Gregorius, cognomento Abirat, Armeniæ Patriarcha, in epistola ad Innocentium III. quæ in Latinum translata in huius actibus extat, his vtitur verbis: *Vobis, qui estis Caput post Christum, consecrati ab eo; & Caput Catholicæ Romanæ Ecclesiæ, quæ est Mater omnium Ecclesiarum.* Et infrà: *Gregorius, per gratiam Dei Catholicus totius Armeniorum Ecclesiæ, filius vestræ sanctæ Ecclesiæ, quæ est fundamentum legis totius Christianitatis.* Et rursùs infrà: *Cùm vos, qui estis Caput, estis incolumes; nos, qui sumus corpus, benè valebimus per vestram benedictionem.* Ac tandem: *Sciatis Domine, quod Archiepiscopus Moguntinus monstrauit nobis vestra præcepta: & nos ea multùm libenter audiuimus, & libenter volumus legē, & fraternitatem sublimis Ecclesiæ Romanæ, quæ est Mater omnium Ecclesiarum. Et nos solebamus eam habere; & nunc eam habemus; & libenter volumus esse ad vestrum mandatum; & firmiter sunt ad mandatum vestrum omnes Archiepiscopi, Episcopi, & omnis Clerus nostræ Ecclesiæ.* &c.

Apud Innocen. lib. 2. epist. 206.

Ioan-

Apud Franciscum Bosquetum in Notis in Epistolas Innocentij III.

Ioannes, Armeniæ Patriarcha, Թուղ 45
in epistola ad eundem Innocentiũ: *Armenica*, inquit, *Ecclesia primatũ, & Magisterium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, à Deo sibi concessum, recognoscens, filia eius facta est deuotissima: & Nos, licet indigni ministri ipsius, accedente Domino Petro, tituli sancti Marcelli Presbytero Cardinali, legato vestro, ex iniuncta sibi Legatione ad partes Catholicatus nostri, vbi illi reuerẽtiam cum Clero, & grege à Deo nobis commisso, obuiantes, quanta potuimus honorificentia illũ suscepimus; & mu-* Թուղ 46
tuis communicantes amplexibus, & alloquijs, per ipsius manus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Vobis, secundùm litterarum vestrarum tenorem, obediẽtiam, & reuerentiã exhibuimus. &c.

Gregorius Sisensis, Armeniæ Patriarcha, in Epistola ad Haytonem, Regem Armenum, hæc de Romana Ecclesia verba fecit: *Nos à sancta Romana Ecclesia aquæ commistionem* (in sacris Mysterijs) *modò recipimus; sicut ab eadem acceptum habemus azimum, Mitram Episcopalem, & modum signandi Crucem*. Et post alia Թուղ 47
subdit: *Omnes eiusdem Romanæ Ecclesiæ Christianos recipimus, & approbamus: sunt namque, sicut & primæ Sedi, ita Deo propinqui, à quo immediatè, non secus ac nostri sancti Patres, cunctam hauriunt sapientiam, & patrocinium.*

Bonif. lib. 4. epist. 268.

Idem Patriarcha Gregorius Bonifacium VIII. Papam per supplices litteras deprecatus est, vt ipse, auctoritate fultus Apostolica, Armeno Principi Sembat de Bota, & Isabellæ,

Յովհաննէս, հայոց կաթուղիկոսն, ՚ի թուղթն առ նոյն Իննոկենտիոս պապն ասէ. Եկեղեցին հայոց ճանաչելով զգլխաւորութիւն Հռովմէաւորութն, և զվարդապետութիւն շնորհեալ ՚ի տեառնէ Աստուծոյ եկեղեցւոյ Հռովմայ, եղև սիրելի դուստր նորա։ քանզի եկեալ ՚ի կողմանս կաթողիկոսութեան մերոյ պատուական կարդինալ քահանայն Տէր Պետրոս հրեշտակն ձեր. մեք անարժան սպասաւոր նորին եկեղեցւոյն մեծահանդէս հանդերձ եկեղեցականօք և ժողովրդօք մերովք ելաք ընդ առաջ նորա. և ընկալաք զնա մեծաւ պատուով։ և յետ որոյ պատուեցաք և ողջունեցաք զմիմեանս. ապա դաւանեցաք առաջի նորա ձեզ և սրբ եկեղեցւոյդ Հռովմայ զհնազանդութիւն և զպատուին և այլն։]

Գրիգոր ՚ի սսայ, հայոց կաթողիկոսն, ՚ի թղթին առ Հեթում թագաւոր գրեալ այսպէս. Հարդ մեք ՚ի Հռովմայ սրբ եկեղեցւոյն այժմ կնունք նորա մեզ զջրութիւնս. որպէս և ունիմք զբաղարջն ՚ի նմանէ, և զխոյրն, և զխաչ հանելն։] Եւ զկնի այլոց բանից ասէ. Մեք ընդունիմք զամ քրիստոնեայս Հռովմայ եկեղեցւոյն. զի այնք մերձ են առ ած, որպէս և առաջին աթոռոյն. և անմիջապէս առնուն յամ ըստ իմաստութիւն և զխնամս, որպէս մեր սբ հայրքն առն։

Եւ դարձեալ նոյն Գրիգոր կաթուղիկոսն թուղթ գրեաց առ Բոնիֆակիոս ութերորդ պապն. և աղաչեաց զնա, զի առաքելական իշխանութեամբ թոյլ տացէ սրմպատայ իշխանին հայոց անուանեալ ընդ բալուելեայ դստեր իշխանին յոյն պետ քաղաքին, որ էր ազգակից նորա։] Եւ

Եւ զի մի ձանձրացուցից զանձանձիր Խը
լսողաց. առեալ կարճառօտ. Եթէ ան- 48
համար եղեն հայրապետք և իշխանք
հայոց, որ խոստովանեցին զանեզերա-
կալ իշխանութիւն հռովմայ սբ աթո-
ռոյն. և զհպատակութիւն ցուցին նմա
թէ 'ի ձեռն նամակաց, թէ հրեշտա-
կութեց, կամ թէ անձամբ եւս գալով
մինչ և 'ի մեծն հռովմ: զոր եթէ ոք կա-
միցի մանրամասնաբար ընթեռնուլ.
տեսցէ զառաջին ընձեռութին որ յերկ-
մարդեղութեան է, 'ի յերկրորդ պրա-
կն երրորդ զխնդրութեան:

Եւ զայս առեալ յիշա նորագոյն
հայրապետաց հայոց: վն զի յիշա հնա- Խթ
գունեցն մինչ և ցյոհան օձնեցին, այս 49
պէս պատմեալ գտանի 'ի շարադրու-
թեան հայրապետացն հայոց: աղոր-
կացեալ աթոռ հայրապետութեան հայ-
ոց հնազանդ սբ եկեղեցւոյն հռովմայ
'ի սրբոյն գրիգորէ լուսաւորչէն մինչ
և 'ի ներսէս աշտարակեցին, որ զդւ-
նայ ժողովն արար հրամանաւ արքայ
ին պարսից. ամս. Մ. Ժ. Ը. հայրապետք
Ի. որք ամենեքեան հնազանդք եկե-
սուրբ եկեղեցւոյն հռովմայ: իսկ կա-
ցեալ 'ի հակառակութիւն ներսէս եկեղե- Ծ
ցւոյն 'ի ներսէսէ աշտարակեցւոյն մին- 50
չև ցեզր փառաժնակերտացին. ամս.
Ճ. Ժ. Բ. և հայրապետք, Է. որք եղեն
հակառակք սբ եկեղեցւոյ: և 'ի միա-
բանութենէն եզրայ մինչ և ցյոհան
օձնեցին. ամս. Ղ. Ե. և հայրապետք
Զ: աղոր 'ի սբ գրիգորոյ մինչ և ցայս
ամէ. Ն. Ի. Ե. և հայրապետք. ԼԴ: իսկ 'ի
սուրբ գրիգորէ մինչև յասն կացին 'ի
հնազանդութիւն հայրապետք. ԻԷ. ամս
Յ. Ժ. Գ: և կացին հակառակ հայրապե-
տեսք. Է. ամս. ՃԺԲ:] այսքան
հայոց պատմիչն:

læ, Ioppensis Comitis filiæ, consanguinitatis gradu coniunctis, dispensationem concederet in cõtracto irritè Matrimonio legitimè persistendi.

Et, ne fastidio Lectoribus sim, compendio dicam: Pleraque pars Armenorum Patriarcharum. & omnes ferè Reges Armeniæ Christiani, vel per obedientiæ litteras, vel per supplices libellos, vel per obsequẽtes legationes, vel tandem per ipsorum personalem accessum, confessi, expertique sunt Principatum, quem Apostolica Romana Sedes in Orbẽ obtinet Christianum. Quæ si quis legere cupiat summatim perstricta, adeat in primo Tomo secundum §. tertiæ quæstionis: si latiùs explicata, Partem legat historialem.

Et hæc quidem de Patriarchis recentioribus dixerim. Nam de priscis, qui iugiter à principio in Armena sederũt Cathedra annos 425. hęc habuit Auctor Armenę historię, qui pariter Armenus erat: *Sedes Armeni Patriarchatus à sãcto Gregorio, primo Patriarcha, vsque ad Niersesẽ Ascdarachẽsem, à quo Theuinense Cõcilium ex mandato Regis Persarum actum fuit, extitit Romanæ sanctæ Ecclesiæ obediens annos 218. quo tempore sederunt in illa Patriarchæ viginti, omnes eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ obtemperantes. Ex Niersese autem Ascdarachensi, fuit sanctæ illi Ecclesiæ contraria vsque ad Iesdram Parrasnachiertensem annos 112. sederuntque in ea Patriarchæ septem, Romanæ Ecclesiæ aduersarij. E concordia verò Ies-* 1.par. c. 16. num. 1

Iesdræ vsque ad Ioannem Oznienſem Եա
fuit iterùm obediens annos 95. Patri- 51
archæ ſex. Igitur ex tempore diui Gre-
gorij vſque huc ſupputantur anni 425:
Patriarchæ 33., ex quibus perſtiterũt
in eadem obedientia Patriarchæ 26.
annos 313.; in ſchiſmate verò Patri-
archæ ſeptem, annos 112. Hæc ille.

RESOLVTIO Quæſtionis.

§. III.

CRedendum igitur ita firmiter eſt omnibus Chriſtianis, & fuiſſe quondam B. Petrum Apoſtolum, & eſſe quemlibet eius ſucceſſorem Romanum Pontificem Caput, & Paſtorem Vniuerſalis Eccleſiæ, Chriſtique in terris Vicarium: vt quicunque oppoſitum credat, hęreticus ſit, & ſaluari non poſſit. Definitum hoc fuit pluribus in Synodis Generalibus, ac præſertim in Florẽtina non ſolùm a Latinis, & Græcis, verùm etiam Armenis Patribus, qui ad illam legati fuere à Patriarcha, & tota Armeniorum Eccleſia, vt alibi* demonſtrauimus. Florentini Concilij verba ſunt hæc: *Definimus, ſanctam Apoſtolicam Sedem, & Romanum Pontificem in Vniuerſum Orbem tenere primatum; & ipſum Pontificem Romanum, ſucceſſorem eſſe beati Petri Principis Apoſtolorum, & verum Chriſti Vicarium, totiuſq; Eccleſiæ Caput, & omnium Chriſtianorum patrẽ, ac doctorem exiſtere; & ipſi in beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi* ա 1 բ 2

* Tract. 2. quæſtione 5. num. 21. Concil. Flor. ſeſs. vlt.

Vni-

ԼՈՒԾՈՒՄՆ

Վիճաբանութեան :

Պրակք . Գ.

Արդ՝ պարտ է ամ̃ քրիստոնէից հաստատապէս հաւատալ և խոստովանիլ. եթէ սուրբ առաքեալն պետրոս, և աթոռակալքն իւր հռովմայ հայրապետքն, է գլուխ և հովիւ ընդհանուր եկեղեցւոյ, և երեսփոխան քրիստոսի ի վերայ երկրի : և որ ոչ այսպէս ոչ հաւատայ, հերետիկոս է, և ոչ կարէ փրկիլ: Եւ զայս հաստատեցաւ՝ ի բազում տիեզերական սբ̃ ժողովս. մանաւանդ՝ ի սբ̃ ժողովն ֆլորենտինոյ. յորում գումարեցան ամ̃ հայրապետք յունաց և լատինացւոց և ևս ոմանք՝ ի հայոց. որք յանուն առաքեցան՝ ի կաթողիկոսէն և՝ ի բոլոր հայկազեան եկեղեցւոյն. որպէս ցուցաք՝ ի հինգերորդ վիճաբանութեն երկրորդ ընձեռութեան, որ յիշ̃ս հոգւոյ բանականին. Եւ բանքն ֆլորենձինոյ սբ̃ ժողովոյն են այսոքիկ. [Սահմանեմք, եթէ առաքելական սբ̃ աթոռն և հայրապետն հռովմայ ունի զառաջնորդութին ի վր̃ ամ̃ տիեզերաց. և թէ նոյն հայրապետն հռովմայ է աթոռակալ գլխաւորին առաքելոցն երանելւոյն պետրոսի, և ճշմարիտ երեսփոխան քի̃, և գլուխ ընդհանուր եկեղեցւոյ, և հայր և վարդապետ ամ̃ քրիստոնէից. և թէ միջնորդութբ̃ երանելւոյն պետրոսի առեալ եղև նմա՝ ի տեառնէ մերմէ յի̃ քէ̃ լի և կատարեալ իշխանութի արածելոյ, և հովուապետելոյ, և կառավարելոյ զտիեզերական եկեղեցին:] Եւ բանքն այս սահմանադրութես նորընծայունն զեր

կոչ_

կու մասն. Նախ՝ եթէ սբն առաքեալս հա
մաստանեցաւ ՝ի քնէ գլուխ և իշխան
առաքելոց և Եկեղեցւոյ սրբոյ ։ Եւ Եր
կրորդ՝ եթէ հռովմայ հայրապետն
ժառանգեաց զնոյն իշխանութիւն սրբ
ցոյն առաքելոյն ։ Ապա այսորիկ պարտ
է՛ մեզ այժմիկ զերկոսին մասն ցու-
ցանել ։

ԵԹԷ ՍՈՒՐԲ
Առաքեալն պետրոս հաստատեցաւ
՝ի քնէ գլուխ և հայրապետ
ընդհանուր եկեղեցւոյ.
Ցուցանի
Նախ՝ի սուրբ գրոցն ։

Ի Մատթէոսի. Ժզ. Երգ" գլխն ասէ
տէրն ցառաքեալսն. Դու ես վէմ
և ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի
իմ ։ Այսինքն. ի վերայ քո, իբր թէ ի վերայ հաստատուն
վիմի, հիմնեցուցից և հաստատեցից
զբոլոր շինուածն եկեղեցւոյ իմոյ ։ Որով
բանիւն խոստացաւ տէրն առաքելոյն
կացուցանել զնա գլուխ, կառավարող,
և առաջնորդ ամենայնական եկեղե-
ցւոյն ։ քանզի զոր հիմն՝ ի շինուած-
նոյն է՝ համեմատաբար. որ և է՝ զոր
գլուխ՝ ի մարմինս, և կառավարող՝ ի
քաղաք, և առաջնորդ՝ ի նաւն ։

Եւ դարձեալ՝ ի նոյն գլուխն ասէ
տէրն ցառաքեալն ։ Քեզ տաց զփականս
արքայութեան երկնից. այսինքն. զիշխանու-
թիւն և զառաջնորդութիւն ի վերայ ամ. եկե
ղեցեաց ։ զոր օրինակ. յորժամ կացու-
ցանի ոք՝ իշխան ՝ի քաղաքի, և կամ
տնտեսն և վերակացու ՝ի տան, առլ-
եալ լինին նմա փականք առ ՝ի նշան
առաջնորդութեան իւրոյ ։ Ապա այսո
րինակ յղգս քի իշխանութիւն ասէ ՝ի տնտեսական
երրորդ գլխն. Եւ յայտնե ասէ սբն և ձեռ
մա

Գ *Vniuersalem Ecclesiā à Domino nostro*
Iesu Christo plenam potestatem traditā
3 *esse*. Cùm autem hæc Definitio duplicem contineat partem: alteram, quæ vera supponitur à Cōcilio, quāuis negetur etiā ab Aduersarijs, Petrum scilicet fuisse à Christo Caput, & Rectorem totius Ecclesiæ constitutum: alteram, quòd Romanus Pontifex in Vniuersalis Ecclesiæ regimine Petro successerit: vtraque modò pars erit nobis probanda.

Դ *Quòd Petrus Apostolus constitu-*
4 *tus fuerit à Christo Caput,*
& Pontifex totius
Ecclesiæ,
Probatur primò
Ex sacris Scripturis.

MAtth. 16. dicit Dominus Petro: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meā:* hoc est, faciam, vt super te, quasi super petram fundamentalem, substētetur, ac regatur totum ædificium
Ե Ecclesiæ meæ. Quibus verbis pro-
5 misit Dominus Petro, quòd ipsum constitueret caput, rectorem, & gubernatorem vniuersalis Ecclesiç: idē enim proportionaliter est, esse in ædificio fundamentum, quod est, esse caput in corpore, Rectorem in Ciuitate, & Gubernatorem in Naui.

Item in eodem Capite: *Tibi dabo claues Regni Cælorum:* id est, principatum, ac summam potestatem in omnem Ecclesiam. Sicut, cùm quis instituitur Princeps in Ciuitate, vel

œconomus in domo, claues ei tra-
duntur in signũ subiectionis. Et ideò Զ 6
de Christo Principe dicitur Apoc. 3.
Hæc dicit sãctus, & verus, qui habet
clauẽ Dauid; qui aperit, & nemo clau-
dit; claudit, & nemo aperit. Et Isai. 22.
describitur depositio vnius summi
Pontificis, & institutio alterius per
hæc verba: *Vade ad Sobnam, Præpo-*
situm Templi, & dices ad eum: expel-
lam te de statione tua; & de ministerio
tuo deponam te: & erit in die illa: vo-
cabo seruum meum Heliacim, filium
Helciæ; & induam illum tunica tua;
& cingulo tuo confortabo eum; & po- Է 7
testatem tuam dabo in manu eius: &
erit quasi Pater habitantibus Ierusalẽ,
& domui Iuda: & dabo clauem do-
mus Dauid super humerum eius: &
aperiet, & non erit, qui claudat; &
claudet, & non erit, qui aperiat.

Et rursus ibidem: *Quodcunque*
ligaueris super terram, erit ligatum &
in Cælis; & quodcunque solueris super
terram, erit solutum & in Cælis. Hoc
est: habebis in Ecclesia potestatem
iudicandi, præcipiendi, dispẽsandi,
remittendi, puniendi per Censuras Ը 8
Ecclesiasticas, absoluẽdi, &c. Qua-
rè fit Petrus Iudex, & Princeps om-
nium, qui sunt in Ecclesia. Et quã-
uis hæc eadem verba dicta sint alibi
omnibus Apostolis; hic tamen soli
Petro dicuntur, vt ostendatur, quòd
solus Petrus hãc potestatem habere
debebat, vt Caput cæterorum; reli-
qui verò Apostoli dependenter à Pe-
tro, tanquàm à Capite, ac Præside
suo.

Luc. 22. *Simon, Simon, ecce Sa-*
tanas

մաքրեան, որ ունի զփականսն դաւթի. որ բանայ, և ոչ ոք է՛ որ փակէ. և փակէ, և ոչ ոք է՛ որ բանայ: Եւ ՚ի. Իբ. ըստ՛ գլխին եսայեայ պատմի ՚ի բաց բարձումն միոյ քահանայապետին, և կացուցումն միւսոյն այսպիսի բանիւք: Գնա՛ դու, և մուտ ՚ի դիւանն անդր առ սոմնաս հանդերձապետն. և ասասցես ցնա. մերժեսցիր ՚ի պետութենէ քումմէ, և ՚ի հաստատութենէ քումմէ. և եղիցի յաւուր յայնմիկ, կոչեցից զծառայ իմ զեղիակիմ որդի եղկեայ. և զգեցուցից նմա զպատմուճանն քո. և տաց նմա զգօտի քո. և տաց ՚ի ձեռս նորա զիշխանութիւն քո. և եղիցի իբրև հայր բնակչացն Երմի և յուդայ. և տաց զփականսն դաւթի նմա. իշխեսցէ, և ոչ ոք իցէ որ նմա ընդդէմ դառնայցէ. և կացուցից զնա իշխան ՚ի հաւատարիմ տեղւոջ. և նա եղիցի յաթոռ փառաւորութեան հօր իւրոյ; բանայցէ, և ոչ ոք իցէ որ փակիցէ; փակիցէ, և ոչ ոք իցէ որ բանայցէ:]

Եւ դարձեալ ասէ անդէն ցպետրոս: Զոր մի անգամ կապեսցես յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս. և զոր մի անգամ արձակեսցես յերկրի, եղիցի արձակեալ յերկինս: Այս է. ունիցիս յեկեղեցի զիշխանութիւն դատելոյ, հրամայելոյ, տնօրինելոյ, թողլոյ, պատժելոյ, նզովելոյ, արձակելոյ, և այլն: Վասն այսորիկ կացուցանի պետրոս դատաւոր, և իշխան ամ՛ քրիստոնէից: և թէպէտ սոյնպիսի բանքս ասացեալ եղեն յայլ ուրեք ամ՛ առաքելոցն. այլ սակայն աստէն առ պետրոս միայն, առ ՚ի նշանակել, թէ պետրոս միայն ունելոց էր զիշխանութիւն զայս որպ՛ ինքնակալ իշխան և գլուխ այլոցն. իսկ այլքն

ունէին

ունելոց էին զնա՝ Կոստանդնոյ մնալով ՚ի նորքոյ իշխանութեան պետրոսի որոյ գլխոյ և առաջնորդի հաւատոյ :

Ղուկ՝ ՚ի գլուխ . ԻԲ . կող՝ գլխն ասէ տէրն ցպետրոս: Սիմոն Սիմոն՝ ահաւասիկ սատանայ խնդրեաց զձեզ խարբալել իբրև զցորեան . այլ ես աղաչեցի վն քո . զի մի պակասեսցեն հաւատք քո . և դու երբեմն դարձցիս, և հաստատեսցես զեղբարս քո : Հորդ՝ բանքս այսոքիկ զերկու ինչ ցուցանեն . նախ եթէ պետրոս լինելոց էր գլուխ և հաստատիչ եղբարցն իւրոց : և երկրորդ՝ եթէ ոչ միայն հաւատքն պետրոսի, այլ և առաջնորդացն իւրեանն ոչ երբեք ախտանալոց էր ախտիւ հերձուածողութե : զի քն աղաչեաց վն պետրոսի առ ՚ի յօգտութի եկղեցւոյ . իսկ եկղեցին միշտ կարօտանայ ումեմն, յորմէ հաստատեսցի, և որոյ հաւատն ոչ կարասցէ պակասել: վն որոյ և յայլուրեք ասաց քն պետրոսի. թէ ՚ի վը այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ, և դրունք դժոխոց զնա մի՛ յաղթահարեսցեն . ոչ թէ միայն զեկեղեցի իմ, այլ և զվէմդ յորոյ վը նա հիմնեսցի. որ է՝ աթոռն պետրոսի . որպէս մեկնիչն մե օգոստինոս քաջապէս ասելով այսպէս : Թուեցէք զամ քահանայապետս աթոռոյն պետրոսի և տեսէք զիւրաքանչիւրն զհետևող աթոռոյ նորին . և զգուշասջիք եթէ նա է՝ վէմն, զոր ոչ յաղթահարեսցեն դրունքն դժոխոց :] Եւ աղեքսանդրացի կիւրեղն ՚ի մեկնութիւնսն աւետարանին ասէ . Ըստ այսմ խոստմանն՝ առաքելական եկեղեցին պետրոսի անարատ և մաքուր մնայ յամ մոլորութեն և հերձուածողական յաղթութենէ :] Բայց ոչ նոյնպէս խոստացաւ այլոց աշակերտացն քն . որոց աթոռքն յաղթահա-

րեցան

Թ *tanas expetiit vos, vt cribraret, sicut*
9 *triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquandò cõuersus confirma fratres tuos.* Quæ verba clarissimè duo declarant: alterum est, quòd Petrus foret Princeps, & Caput fratrum suorum; alterum, quòd non solùm Petri, sed etiam Successorum fides nunquàm erat hæresis contagione inficienda. Nam Christus orauit pro Petro in vtilitatem Ecclesiæ: Ecclesia verò semper indiget aliquo, à quo con-
Ժ firmetur, cuius fides deficere non
10 possit. Hùc etiam spectant illa verba Matth. 16. *Et portæ Inferi non præualebunt aduersus eam:* hoc est, non solùm Ecclesiam, sed etiam petram, super quam illa fundaretur, scilicet Petri Sedem, vt notauit Augustinus, dicens: *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Sede Petri: in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte: ipsa est petra, quam non vincunt superbæ Inferorum portæ.* Et Cyrillus: *secundùm hanc*, inquit, *promissionem Ecclesia Apostolica Petri ab omni sedu-*
ԺԱ *ctione, & hæretica circumuentione ma-*
11 *net immaculata.* At non idem promissum fuit alijs Apostolis, vel discipulis Christi; in quorum Sedes iã portæ præualent Inferorum.

Augustinus in Psalmo cõtra partem Donati.

Cyrillus Alex. apud diuum Thomã in Catena huius loci.

Ioan. 21. *Simon Ioannis diligis me plùs his? &c. Pasce oues meas.* Id est, quia tu plùs alijs Apostolis me diligis; ideò tu ex alijs omnibus præesto Ecclesiæ meæ, vt Pastor, & Põtifex illam regẽdo, & gubernando. Quæ verba, ne posteà vocarentur in dubium, trinis vicibus repetuntur.

Prætereà ex pluribus alijs noui Testamenti locis colligitur Petri primatus. Et primò è reliquis verbis, quæ dixerat Petro Christus: Inquit enim Ioan. 1. *tu es Simon filius Iona: Tu vocaberis Cephas*: quod interpretatur *Petrus*. Vbi Christus soli Simoni ex alijs Apostolis pristinũ nomen mutauit, ac aliud stabile dedit, quo in posterùm vocaretur: tum quia non aliud illi nomen imposuit, nisi suum: Christus enim in Scripturis* frequentissimè Petra vocatur, tum etiã, quia Cephas sicut Syriacè *petram* significat, ita Græcè *caput*: quo significaretur, Petrus & fundamentum, & Caput Ecclesiæ loco Christi futurus.

*Isaiæ 8. & 28. Daniel. 2. Psal. 117. Matthæi 21. Rom. 9. & 1. Cor. 10. Ephes. 2. & 1. Petri 2.

Matth. 16. *Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in Cælis est.* Magnum enim priuilegium Petri fuit, quòd ipsi soli fieret illa peculiaris reuelatio. Vndè colligunt sancti Patres, quòd Petrus ex ea reuelatione primus omnium cognouerit, Christum esse filium Dei naturalem: vt Hilarius in hunc locum, & in Psal. 131, & libro 6. de Trinitate; Athanasius Serm. 4. contra Arrianos; Chrysostomus in cap. 16. Matthæi; Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 64. Augustinus serm. 124. de Tempore; & alij. Quare cùm anteà dixerat Natanaël Ioan. 2. *Tu es filius Dei*: & Apostoli, Matth. 14. *Verè filius Dei es*: vocauerunt filium Dei Christum eo modò, quo Sancti dicuntur filij Dei.

Matt. 17. *Aperto ore piscis inuenies sta-*

[illegible]

12 [illegible]

13 [illegible]

14 [illegible]

Ժե 15 [illegible]

Ժզ 16 [illegible]

Ժէ 17 [illegible]

statèrem; illum sumens, da eis pro me, & te. in illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: quis putas, maior est in Regno Calorum? Vbi ex eo, quòd Dominus iusserit, solui tributũ pro se, & Petro, dicunt sancti Patres *, collegisse Apostolos, Petrũ omnibus alijs esse prælatum. & sanctus Augustinus in noui, & veteris Testamenti quæst. 75. *Saluator*, inquit, *cùm pro se, & Petro dare iubet, pro omnibus exoluisse videtur: quia sicut in Saluatore erant omnes causæ Magisterij, ita & post Saluatorem in Petro omnes continentur: ipsum enim constituit Caput eorum, vt Pastor esset Gregis Dominici.*

* Origenes, Chrysostom., & Hieron. in cap. 17. Matt.

Luc. 5. Videns Christus duas naues, ascendit in vnam, quæ erat Simonis: *Et sedens, docebat de nauicula Turbas: vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.* Et post alia: *noli timere; ex hoc iam homines eris capiẽs.* Similiter post Christi resurrectionem, Ion. 21. dicit Petrus: *Vado piscari; dicuntque ei alij, venimus & nos tecum.* Et infra: *Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus.* In his duobus locis aliqua sunt ad rem nostram consideranda: Primò, quòd in vtraque naui, & piscatione, quæ totius Ecclesiæ statum significant, semper Petrus Caput, & Princeps inuenitur. Secundò, Christus non aliã ascendit, nisi Petri Nauiculam, ex qua Turbas docet: vt intelligamus, in ea solùm Ecclesia esse, & docere Christũ, cuius Gubernator est Petrus.

գերս *Hanc*

Ambrosius ferm. 2. de Mirabilibus.

Hanc solam, inquit Ambrosius, *Ecclesiæ Nauem ascendit Dominus, in qua Petrus Magister est constitutus, dicente Domino: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: Quæ nauis in altum Seculi huius ita natat, Vt pereunte Mundo omnes, quos suscepit, seruet illæsos*. Tertiò, soli Petro dicitur: *Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam*: ac rursùs deindè Petrus etiam est, qui dicit: *Vado piscari: dicuntque ei alij, venimus & nos tecum*: Vbi solus Petrus & iubetur, & aggreditur, tanquàm summus Nauclerus, & Piscator, alios ducere ad piscandum. Quartò, Christus, figuram exponens, soli Petro dicit: *Noli timere; ex hoc iam homines eris capiens*. Ac denique, vt omninò intelligatur, Petrum esse, qui, vt summus Piscator, & Dux aliorum homines de Mundo ad fidem, & Ecclesiam adducere debebat, concluditur: *Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piscibus*.

Ioann. 21. Postquàm Dominus curam Ouium Petro commendauerat, dixit ei: *Cùm senueris, extendes manus tuas, & alius cinget te, & ducet quò tu non vis*. Et subijcitur: *Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum*. Vbi soli Petro mortem Christus prædicit, & mortem crucis: vt, sicut illi suum & nomen, & Pastoris officiũ imposuerat, ita & in morte socium eum haberet. Vndè statim, *Cùm hoc dixisset*, subdit Euangelista, *dicit ei: sequere me*. Scilicet, esto, quòd ego

fui

ԺԸ 18

[illegible]

ԺԹ 19

[illegible]

Ի 20

[illegible]

և

․եւ այլք ածօղնն չեղ դրանն․ եւ առաջնոյն
ուր ոչ կամիցիս ։ Եւ զայս ասէ առաջնորդ Իա
նիշն․ Թէ զայս ասաց՝ նշանակելով, 21
Թէ որով մահու փառաւորելոց էր զԱստուա
ծ։ Մեկնիչն մեկնութեամբ աշակերտին յառ
աջնորդն ասացաւ՝ ի քէն առաքելոյն Թէ
մահու նորա․ Յս․ զհետ խաչին։ զի որպէս
եղեւ էր նման զնա հովուն իւր, եւ յանձն
նեւ զզգողն իւր․ Յս․ առաջեալ դոչխա
րս․ նոյնպէս եւ ուսանելի սիրոյ ընկեր՝ ի մա
հն։ Ասէ որոյ զայս երբեմ ասաց, ասէ
ցնա․ Եկ զհետ իմ․ Յս․ լինիր փոխա
նորդ իմ․ եւ արա դու որպէս ես արարի
Թէ կենդանին արածելով զոչխարս, Թէ
՝ի մահ կրելով զխաչն ։ ԻԲ

Աւետարանն․ ՝ի դիմաց․ Իդ․ ըդ․" զը 22
լինի ասէ․ Թէ առաջարկ յառաքելոյ ոքեր․
եւ երկոտասան առաքելոց ։ Ասէ եւ ս եղե
նշան առաքելութեան աշակերտին․ զի
ասէ զնա կամեցաւ երեւելի յառաջաց
գոյն քան Թէ այլում ումեք արանց․
որպէս եւ զկայէ այսպէս յառաջին Թու
ղթն առ կորնթ․ ասելով․ Յարեաւ
յառ նոր երրորդի քան զորս․ եւ երեւե
ցաւ կեփայի․ եւ ապա մետասանիցն․
Եւ ապա երեւեցաւ յաւ ելի քան զհինգ
հարիւր եղբարց միանգամայն․ եւ ա ԻԳ
պա երեւեցաւ յակոբայ․ ապա առա 23
քելոցն ամենեցուն․ Յետ այսր ամենայն
ւոյն իբրեւ անդրանկի միոյ երեւեցաւ եւ
ինձ ։] Յորոյ վր̄ ասէ ոսկեբերանն․ Ոչ
ուրեմն յառաջագոյն երեւեցաւ ամենե
ցուն, եւ ոչ յոլովից միանգամայն, այլ
միում միայն, որ էր առաջնորդ, յոյժ
արժանի հաւատոյ ։]

Եւ Թուերորդ․ զի յորժամ աւետա
րանիչքն Թուեն, կամ ամենայնակոչեն
զառաքելսն Թէ զամենեսին, Թէ զո
մանս․ միշտ դնեն զպետրոս ՝ի յառաջ
նագոյն տեղւոջ ։ որպէս լինի ՝ի մԹ․ Ժ․
եւ

fui, tam viuens agendo pastorem, quàm moriens patiendo Crucem. Et, vt videretur Christus de hac speciali sequela fuisse loquutus, non de communi aliorum discipulorũ, excludens apertè Ioannem, subijcit: *Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu me sequere.*

Deniquè, Luc. 24. *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Insignis quoque prerogatiua Petri fuit, quòd Christus, ex mortuis resurgẽs, ipsi primùm ex Apostolis, alijsque viris, apparere voluerit: quòd clariùs ex illis Apostoli verbis, 1 Cor. 15. colligitur: *Visus est Cephæ, & post hoc vndecim; deindè visus est plusquàm quingentis fratribus; deindè visus est Iacobo; deindè Apostolis omnibus; nouissimè autem omnium tanquàm abortiuo visus est & mihi.* In quem locum Chrysostomus: *Itaque*, inquit, *non omnibus initiò visus est, nec pluribus simul, sed vni tantùm, & ei principi, & fide maximè digno.*

Secundò, idem Petri primatus colligitur ex eo, quòd Euangelistæ, cùm Apostolos nominant vel omnes, vel aliquos, semper primo loco Petrum ponunt: vt videre est in Matth. cap. 10. & 17. Marc. 3. 5. & 13. Luc. 6. 8. & 22. Ioan. 21. & Act. 1. Neque id factum est, quòd Petrus fuerit alijs senior, vel priùs à Christo vocatus. Nam Andræas & Petro senior, & antè illum vocatus fuerat.

Tertiò, quia passim in Scripturis Petrus describitur vt Dux, & Princeps aliorũ Apostolorũ. Sicut enim

Apo-

Apocal. 12. dicitur: *Diabolus, & Angeli eius. Michael, & Angeli eius:* ita similiter dicitur Marc. 1. *Et prosequutus est eum Simon, & qui cum eo erant.* Luc. 8. *Dixit Petrus, & qui cũ illo erant.* Luc. 9. *Petrus verò, & qui cũ illo erant.* Act. 2. *Stans Petrus cum vndecim.* Et infrà: *Dixerunt ad Petrũ, & ad reliquos Apostolos.* Immò etiã aliquandò, vt clariùs intelligatur esse Petrus Apostolorum, & discipulorum Princeps; ita cum illis comparatur, vt extrà eorum ordinem, ac numerum videatur esse. Vndè dicitur Marc. 16. *Dicite discipulis eius, & Petro.* Act. 5. *Petrus, & Apostoli dixerũt.* 1. Cor. 9. *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Huc etiam spectat, cur Petrus nomine omniũ sæpè loqueretur: vt Mat. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Luc. 12. *Ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes.* Ioan. 6. *Domine, ad quem ibimus?* Et infrà: *Et nos credimus, & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei.* In quem locum Cyrillus: *Per vnum, inquit, qui præerat, omnes respondent.*

Quartò, quia Paulus 1. Cor. 1. sic loquitur: *Vnusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Christi.* Vbi progreditur ascendendo, & Petrum proximũ sub Christo ponit. Et rursùm ad Galat. 1. de se scribit: *Post annos tres ascendi Hierosolymam videre Petrum.* Cur autem ad Petrum potiùs, quàm ad alios visen-

Իդ
և. ԺԲ. երդ" գլուխս: Եւ 'ի մրկոսի. Ա:
24
Ը. և. Թ. րդ" գլխոյ: Եւ 'ի ղուկասու. Ը.
Ը. և. Ժբ. կրդ" գլխոյ: Եւ 'ի յՀով. Ա:
նամ և 'ի գործոցն. Ա. գլխոյ: Եւ այս ոչ
եթէ պետրոս է' ծերագոյն համանակաւ
կամ յառաջագոյն կոչեցել, քան զայլսն.
զի անդրէաս էր ծերագոյն և յառա
ջագոյն կոչեցեալ, քան զպետրոս:

Ութերորդ. զի 'ի սբ գիրս բազում
անգամ առաջագրի պետրոս որպէս ա
ռաջնորդ և իշխան այլոց առաքելոցն:
Քանզի որպէս 'ի մատթէոս. Ժբ. րդ"
գլխոյ ասի. Սիմոն և հրեշտակք նորա:
քնզզզեցուց և հրեշտակք նորա:] նոյն
Իե
պէս ասի 'ի մրկոսի. Ա. գլխոյ. Եւ զհետ
25
գնաց նորա սիմոն, և որ ընդ նմայն
էին:] Եւ 'ի ղկաս. Ը. երդ" գլխոյ.
ասաց պետրոս; և որ ընդ նմայն էին:]
Եւ 'ի ղկաս. Թ. իսկ պետրոս, և որ
ընդ նմայն էին:] Եւ 'ի գործոցն. Բ.
Յարուցեալ պետրոս հանդերձ մետա
սանիւքն:] Եւ յետոյ դարձեալ: ասէ
ին ցպետրոս, և ցայլ առաքեալսն:]
Ասել և երբեմն' զի յայտագոյն ցուցց
ցի, թէ պետրոս էր իշխան առաքելո
ցն. ընդ նմա աշակերտաց կարգի և թուոյ
նոցա: Ուստի ասի 'ի մրկոսի. Ժզ.
Իզ
երդ" գլխոյ. Երթայք, ասացէք ցաշա
26
կերտսն նորա, և ցպետրոս:] Եւ 'ի գո
րծոցն. Ե. Պատասխանի ետ պետրոս
և առաքեալքն, և ասեն: Եւ 'ի յառա
ջին կրնթ. Թ. Միթէ ոչ ունիցիմք
իշխանութիւն զքոյր կանայս շրջեցու
ցանել ընդ մեզ. որպէս և այլ առաքե
ալքն, և եղբարքն տեառն, և կեփաս:]
Ասել այս ևս պատկանի. թէ ընդէր
պետրոս բազում անգամ խօսէր 'ի կող
մանէ ամենեցուն: վասն որոյ ասի 'ի
մթէոսի. ԺԹ. երդ" գլխ. Ասաց պետրոս
ցնա. ահաւասիկ մեք թողաք զամե
նայն:]

[illegible]

ԻԷ 27

[illegible]

ԻԸ 28

[illegible]

ԻԹ 29

[illegible]

visendos Apostolos, præsertim Iacobum Ierosolymitanum Episcopũ, illuc Paulus ascendit, nisi quia solum Petrum omnium Apostolorum principem fuisse à Domino constitutum, agnouerat? quarè Chrysostomus homil. 87. in Ioan. inquit: *Petrus os erat Apostolorum; & Princeps; propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit.*

Quintò demùm ostenditur Petri primatus ex praxi, hoc est, ex ijs, quæ ipse Petrus in Ecclesia patrare cœpit. Nam Actor. 1. statim post Christi Ascensionem, vt is, cui præsidẽtia discipulorum commissa fuerat, collecto eorum coetu, concionem habet, docetque, vnum eligẽdum esse in locum Iudæ: *Exurgens Petrus in medio fratrum, dixit: Viri fratres oportet*, &c. quem locum exponens Chrysostomus, ait: *Quàm agnoscit Petrus commissum sibi gregem! quàm in hoc choro princeps est!*

Act. 2. post acceptum Spiritum sanctum, primus omnium promulgat Iudæis Euangelium, & conuertit hominum tria millia: *Stans autẽ Petrus cum vndecim, leuauit vocem suam, & loquutus est eis: Viri Iudæi*, &c.

Act. 3. primus omnium patrat miracula in testimonium fidei, & dicit Claudo: *Aurum, & argentum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do*, &c.

Act. 4. primus omnium respondet pro se, & socijs, Principibus Iudæorum, in Concilio congregatis, eisque strenuè resistit annunciando

Kk Chri-

Christum: *Tunc repletus Spiritu sancto Petrus dixit ad eos: Principes populi, & Seniores, si nos hodiè diiudicamur*, &c.

Act. 5. primus omnium in Ecclesia iudicat, ac decernit. Cùm enim Ananias, & Saphira, vendentes agrum suum, ac fraudantes de pretio, partē illius ante pedes Apostolorum constituissent; solus Petrus, tanquàm summus Iudex, eorum dānauit hypocrisim, eosque morte punivit: *Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?* &c.

Act. 8. hæresim Simonis Magi, quæ prima in Ecclesia fuit, primus detexit, ac damnauit: *Petrus autem dixit ad eum: pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri*. Eundem posteà Simonem Magum, hæresiarcham, & omnium patrem hæreticorum, Romæ diuina virtute superauit; ac planè extinxit: quod & Armenij in lib. de diuisione Prouinciarum, inter Apostolos facta ob prædicandum Christi Euangelium, sic relatum accipiunt: *Petrus, postquàm Antiochenam fundauit Ecclesiam, & Ordinationem manuū impositionis toti Syriæ, Ciliciæ, Galatiæ, alijsque Regionibus tradidit vsque ad Pontum; Romam profectus est propter Simonem Magum: Vbi eodem profligato Simone, tum Romæ, tum Italiæ vniuersæ, nec non Hispaniæ, Galliæ, alijsq; finitimis Regionibus, manuum impositionem tradidit; fundatisque vbique Ecclesijs, ac Sacerdotibus, & Ministris institu-*

tis

[illegible]

30 [illegible]

[illegible]

31 [illegible]

[illegible]

32 [illegible]

[illegible]

[illegible] Լգ 33

[illegible] Լդ 34

[illegible] Լե 35

[illegible]

tis, permansit ibi Caput, & Præsul.

Act. 9. *Factum est, vt Petrus, dum pertransiret vniuersos, deueniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.* vbi Chrysostomus: *Quemadmodùm,* inquit, *Dux in exercitu obambulans, considerabat, quæ pars sit coadunata, quæ ornata, quæ suo aduentu egeat: vide, vbique illum circumcursare, & primum inueniri.* Ibidem, primus Apostolus, qui mortuum suscitauerit, Petrus fuit: *Petrus, conuersus ad corpus, dixit: Tabitha surge. &c.*

Act. 10. primus omnium incipit prædicare Gentilibus, eosque ad fidem conuertere: *Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum: & obstupuerunt ex Circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in Nationes gratia Spiritus sancti effusa est:* quod & ipse Petrus testatur, dicens Act. 15. *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Euangelij, & credere.* Primus ergo pater, non solùm Iudæorum, sed etiam Gentiliũ Petrus fuit. Nam Eunuchus ille Æthyops, à Philippo anteà conuersus Act. 8., natione tantùm, non religione, gentilis erat: *venerat enim adorare in Ierusalem, & super currum Isaiam prophetam legebat.* Sic etiam, cùm Act. 9. dicitur, quòd Paulus in Ierusalem *loquebatur Gentilibus, & disputabat cum Græcis;* Græci vocantur, non Gentiles, sed Iudæi in Græcia nati: cum Gentilibus autem loquebatur tunc Paulus, fortasse, non

non vt eos ad fidem conuerteret, sed vt fidem ab eorum calumnijs defenderet. vndè neminem istorum memorat Lucas ad fidem tunc esse conuersum.

Act. 12. pro Petro, Hierosolymis in carcerem truso, *oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia:* id quod factum ab illa non legimus, nec anteà pro Stephano, & Iacobo, in vitæ periculo constitutis, & deindè etiã interfectis; nec posteà pro Paulo, ibidem vincto, cæso, & ad mortem à Iudæis quæsito. quarè hoc? nisi quia plùs corporis interest conseruatio capitis, quàm alterius mẽbri: quod innuere videtur Chrysostomus in hunc locum, dum inquit: *Magni amoris indicium oratio: patrem omnes quærebant.*

Denique Act. 15. Petrus in Concilio de circũcisione, & lege Moysi seruanda, primus loquitur, & suã profert sententiam; quam Iacobus, alijque omnes sequuntur: *Conuenerunt Apostoli, & Seniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos,* &c.

Et hæc hactenùs de sacris Scripturis: ex quibus disertissimè demõstratum est, Petrum primò à Christo Domino Præsidem totius Ecclesiæ constitutum fuisse; secundò ab Apostolis, ac discipulis, vt eiusdem Ecclesiæ Præsidem, descriptum, & acceptum; tertiò, vt Præsidem, eandem Ecclesiam gubernasse. Nunc ad Patrum testimonia, hoc idem confirmantia, animũ transferamus.

PRO-

ԼԶ 36 [illegible]

ԼԷ 37 [illegible]

ԼԸ 38 [illegible]

[illegible]

[illegible] ա
1 [illegible]

[illegible]

Բ
2 [illegible]

[illegible]

Գ
3 [illegible]

Պարագ. Դ.

[illegible]

PROBATVR SECVNDO

Ex Patribus Græcis, & Latinis, quos suscipit Armena Ecclesia.

§. IV.

CLemens Romanus in epist. 1. ad Iacobum inquit: *Simon Petrus veræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentum Ecclesiæ esse, definitus est: qua de causa etiam Domini ore cognominatus est Petrus; qui fuit primitiæ electionis Domini, Apostolorum primus, cui & primò Deus Pater filium reuelauit.* Et infrà: *qui obscuriorem Mundi plagam Occidentis, velut omnium potentior, illuminare preceptus est; quique & integrè potuit implere præceptum.*

Dionysius Areopagita, de Diu. Nom. cap. 3. *Aderat Petrus, supremũ decus, & antiquissimum Theologorum columen.*

Theophilus Antiochenus, lib. 2. Allegor. in Euang. Marci: *Socrus Petri Synagoga est, filiaque eius Ecclesia, quam Petrus regendam accepit.*

Tertullianus, de Pudicitia c. 21. *Super te, inquit, ædificabo Ecclesiam meam: &, tibi dabo claues, non Ecclesiæ: & quæcunque solueris, vel alligaueris; non quæ soluerint, vel alligauerint. Sic enim & exitus docet: in ipso Ecclesia extructa est, id est, per ipsum.*

Origenes homil. 17. in Lucam: *Ergo scandalizati sunt vniuersi, in tãtum, vt Petrus quoque Apostolorum prin-*

princeps tertiò denegarit.

Դ 4 Cyprianus, in epist. 40. *Deus Vnus est, & Christus Vnus, & Vna Ecclesia, & Cathedra Vna, super Petrum Domini Voce fundata. aliud Altare constitui, aut sacerdotium nouum fieri, præter Vnum Altare, & Vnum Sacerdotium, non potest.* Item in libro de vnitate Ecclesiæ Catholicæ: *Primatus Petro datur, Vt Vna Christi Ecclesia, & Cathedra Vna monstretur.*

Ե 5 Petrus Alexandrinus, Serm. de Poenitentia: *Petrus quoque, Apostolorum Princeps, in mentem reuocetur; qui iam in custodiam erat reiectus.*

Eusebius Cæsariensis, hist. Ecclesiast. lib. 2. cap. 13. *Benigna Dei prouidentia fortem, ac præpotentem, & reliquorum Apostolorum omnium propter Virtutis amplitudinem facilè principem, Petrum Romam Versùs, ad eiusmodi pestiferam Vitæ humanæ corruptelam delendam* (hoc est, Simonem Magum) *quasi manu deduxit.* Item in Chronico anni 44. à Christo nato: *Petrus Apostolus natione Galilæus, & Christianorum Pontifex primus.*

Զ 6 Iulius Papa primus in epist. 1. ad Episcopos Orientales: *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quadam discretio potestatis: & cùm omnium par esset electio, Vni tamen datum est, Vt cæteris præemineret.*

Basilius Magnus, Serm. de Iudicio Dei: *Ille beatus appellatus, qui cæteris prælatus discipulis fuit, cui claues Regni cælestis commissæ sunt.* Item Orat. 3. de peccato: *Administer talis,*

ac

[illegible] :]

[illegible] :]

[illegible] :]

[illegible] :]

[illegible] :]

[illegible]

Է 7 [illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

Ը 8 [illegible]]

[illegible]]

Թ 9 [illegible]]

[illegible]

ac tantæ sententiæ est Beatus Petrus, qui omnibus alijs discipulis antepositus fuit.

Ambrosius in caput vlt. Lucæ: *Christus Petrum interrogabat: amas me? non ut disceret, sed ut doceret, quem eleuandus in Cælum sui amoris nobis velut Vicariũ relinquebat.* Item in cap. 2. ad Galat. *Soli Petro gratia primatus inter Apostolos est concessa.* Item in cap. 12. posterioris ad Cor. *Prior secutus est Andreas Saluatorem, quàm Petrus: & tamen primatum non accepit Andreas, sed Petrus.*

Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 2. *Nemo desperet de sua salute: Petrus, Princeps Apostolorum excellentissimus, coràm ancilla ter negauit Dominũ: sed ad se rediens, fleuit amarè.* Item Catechesi 11. *Petrus, Princeps Apostolorum, & supremus Ecclesiæ præco.*

Ephræm Syrus, in Panoplia, siue Armatura Spirituali: *Princeps Apostolici ordinis Petrus, cùm filium Dei viui Christum Iesum confessus esset, claues Regni cælestis accepit, potestatemque cælestium, & terrestrium omnium obtinuit.* Item Serm. de Transfiguratione Domini: *Sicut Moyses societatis illius, & cõiunctionis Hebræorum iussu Dei princeps fuit; ita Petrus Ecclesiæ Christianorum: atque, vt ille veteris, ita hic noui Testamenti princeps.*

Damasus Papa in epist. 4. *Princeps Apostolorum Petrus, solus, & præ omnibus creditus est, atque percipere meruit à Rege Regum Christo Deo claues Regni cælorum, ad aperiendum fideli-*

fidelibus, & beneuolis hominibus in eundem Dominum nostrum, & claudendum infidelibus, & maleuolis.

Nazianzenus, Orat. 26., quæ est de moderatione in disputationibus seruanda: *Vides, quemadmodũ ex Christi discipulis, magnis vtique omnibus, & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur; atque Ecclesiæ fundamẽta fidei suæ credita habeat; ac reliqui discipuli eum sibi præferri trãquillo animo ferant.*

Epiphanius hæresi 51. *Deus Petrum elegit, vt dux esset discipulorum.* Item in Ancorato: *Hic est, qui audiuit, Pasce agnos meos; cui creditum est Ouile.*

Chrysostomus, Orat. 5. in Iudæos: *Petrus fleuit amarè; ideò abluit illam abnegationem, vt etiam primus Apostolorum fuerit factus, ac terrarũ Orbem totum subiecerit.* Item homil. in Petrum Apostolum: *Petro Orbis terrarum Ecclesiæ, & populorum multitudines eius fidei committendæ erant.* Et infrà: *Permissus est peccare is, cui Ecclesia credenda erat.* Item homil. 87. in Ioann. *Petrus os erat Apostolorum, & princeps, & vertex ipsius Cætus.* Et infrà: *Cùm magna Christus Petro communicasset, Orbis terrarum curam demandasset,* &c. Item homil. 80. ad populum Antiochenũ: *Post illum grauem casum, rursùs Petrum ad priorem reduxit honorem pœnitentia, & ei per totum terrarum Orbem Ecclesiæ præsidentiam tradidit.* Item homil. 11. in Matth. *Petrum Ecclesiæ futuræ pastorem constituit.* Et infrà: *Deus concedere solus potest, vt futura Ecclesia*

Ժ 10 զալեալրաս . մինչև զնա . ոչ զնա ուսանելոյ . այլ զնա առաւ առաւ յանձնելոյ . Թէ ո՞վ էր ասն , զոր հոգին ի ձեռն համբարձմանն իւրոյ յերկինս Թողոյր մեզ հերև զեր էափոխման մերոյն եւ յետ այն :] Եւ դրձլ հոգի եկեղեցւոյ գլխոյն առ գիրոց ասէ . Տե՛ս մէջ առաքելոցն միայն պետրոսի առաւել շնորհեր առաջնորդութե :] Եւ դրձլ նոյն . Ժբ . որ գլխոյն եկեղեցւոյ Թղթոյն առ կորնթացիս ասէ . առաջնորդեալ առաջնորդին զնոյն զենել փրկչին , բայց զալեալրա . այլ առաւելայն զառաջնորդութիւնն ոչ անարգեաս , այլ պետրոս էառ :]

Ժա 11 Սբն կիւրեղ Երմացն ՚ի յերկրորդ կատեկեսին ասէ . Ոչ որ կայ յուսահատ փրկութե իւրոյ . զի և պետրոս գերագոյն իշխան առաքելոյն առաջի միոյ աղախնոյ երիցս ուրացաւ . ըզ ա՞նէրն : խոկ եկեալ ՚ի միտս իւր եղաց դառնապէս :] Եւ ՚ի . Ժա . կատեկեսին դձլ ասէ . Պետրոս իշխան առաքելոյն , և վերին քարոզօղն եկեղեցւոյ :]

Սբն եփրեմ ասորի ՚ի պանծալիկայ ասէ . Իշխանն առաքելականն դասուն պետրոս՝ հերև խոստովանեաց զքն քն

Ժբ 12 որդի այ կենդանւոյ , էառ զփակսն արքայութե երկնից և զիշխանութի հիլերայ . ամ երկրայինն և երկնայինն իրայ :] Եւ դձլ ՚ի ճառն յղգս այլակերպութե տն ասէ . Որպէս մովսէս ածային հրամանաւ եղև իշխան ժողովրդեն հրէից . նոյնպէս և պետրոս իշխան եղև եկեղեցւոյ քրիստոնէից : և որպէս նա հնոց կտակարանացն . նոյնպէս և սա նորոց կտակարանաց իշխան :]

Սբն դամասոս պապն ՚ի չորրորդ Թուղթն ասէ . Պետրոս միայն ՚ի մէջ ամենայն իշխան առաքելոյն համառաստեցաւ . և արժանի եղև անուանել ՚ի Թղթեն

sia Թղթայ

ԺԳ 13 [illegible]

[illegible]

ԺԴ 14 [illegible]

[illegible]

ԺԵ 15 [illegible]

sia, tot, tantisq; fluctibus, impetu irrumpentibus, immobilis maneat; cuius Pastor, & Caput homo piscator, atq; ignobilis. Et rursùs infrà: *Hieremias Vni genti Pater, hunc autem Vniuerso terrarum Orbi Christus præposuit.*

Hieronymus in Psalm. 13. *Nullus de discipulis, neque Petrus, qui Caput est Ecclesiæ,* &c. Item lib. 1 aduersùs Iouinianum, cap. 14. *Inter duodecim Vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tollatur occasio.*

Augustinus in lib. quæstionũ veteris, & noui Testamenti, quęst. 75. *Petrum Christus constituit caput Apostolorum, vt pastor esset gregis Dominici.* Et infrà. *Rogans Christus pro Petro, pro omnibus rogasse dignoscitur: semper enim in Præposito populus aut corripitur, aut laudatur.* Item tract. 56. in Ioan. *Quis nescit, primum omnium Apostolorum esse beatissimum Petrum.* Et rursùs tract. 124. *Beatus Petrus Apostolus, propter Apostolatus sui primatum, Ecclesiæ gerebat figurata generalitate personam.*

Nilus in epist. ad Eusebium. *Hoc cerni potest in Petro, primo lapide Ecclesiæ, qui positus est post pœnitentiam vertex, caput, & fastigium chori Apostolorum.*

Ioannes Cassianus lib. 3. de Incarn. Domini, cap. 12. *Petrus, Romanæ Ecclesiæ gubernaculum regens, sicut fidei habuit, ita & Sacerdotij principatum. Dic nobis ergo, dic nobis Princeps Apostolorum Petre; dic, quemadmodum Ecclesiæ credere Deum debeant.*

Cyrillus Alex. lib 10. in Ioann.

cap. 41. *Beatus Petrus, discipulorum omnium princeps*, &c. Et libro 12. cap. 64. *Petrus, vt Princeps, caputque cæterorum, primus exclamauit: Tu es Christus filius Dei viui.* Item in Thesauro: *Sicut Christus accepit à Patre sceptrum Ecclesiæ gentium, dux ex Israël egrediens, super omnem principatum, & potestatem, super omne quodcunque est, vt ei cuncta curuentur: sic & Petro, & eius Successoribus plenissimè commisit; & nulli alij, quàm Petro Christus, quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit.*

Deniq; Gregorius Magnus lib. 4. epist. 32. ad Mauritium Augustum: *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quòd beatissimo, & omnium Apostolorum Principi Petro Dominica voce totius Ecclesiæ cura commissa est.* Et infra: *Ecce claues Regni cælestis accepit; potestas ei ligandi, atque soluendi tribuitur: cura ei totius Ecclesiæ, & principatus tribuitur.* Et hæc satis de Petri primatu. Superest, vt deinceps, Romanum Pontificem in totius Ecclesiæ regimine Petro successisse, ostendamus.

Ժզ 16 [illegible]

Ժէ 17 [illegible]

Ժը 18 [illegible]

[illegible]

Ութ

Սբն կիւրեղ աղեքսանդրացին 'ի .Ժ. եւ ." գիրս իւր յՅոհ , 'ի .Խա ." գլխոյն ասէ . Երանելին պետրոս , իբր աշակերտացն առ իշխանն . և այլն :] Եւ դարձեալ 'ի .Ժբ . րդ" գիրս , և .Կը .րդ" գլուխն ասէ . Պետրոս , որոյ իշխան և գլուխ այլոցն առաք_ հեալոյն աղաղակեաց . դու ես քս որդին այ կենդանւոյ :] Եւ դարձեալ 'ի գիրս գանձուց ասէ . Որպէս քս եառ 'ի հօրէ զգահ_ազան եկեղեցւոյ ազգաց , նոյնպէս յետ իւր իշխան իւր ամ պետրոսի , և զօրութն , և իւր ամենայնի որ 'ինչ իւր . զի նմա ամենեքեան են հնազանդեսցեն : Նոյնպէս և պետրոսի և հետևողաց նորա լինելոյ յանձնեաց քս զխ[illegible] . և ոչ այլում ումեք [illegible] . եթէ ոչ միայն պետրոսի :]

Սբն գրիգոր հռովմայ հայրապետն 'ի թուղթն առ մօրիկ կայսրն ասէ . ամենայն ոք . որ ընթերցան զաւետարանն , գիտէ . եթէ երանելոյն պետրոսի ամ առաքելոց իշխանին յանձնեալ եղև 'ի քէ հոգ ընդհանուր եկեղեցւոյ] Եւ զկնի դարձեալ ասէ . [illegible] ատին զփականս արքայութեան երկնից եառ . իշխանութին կապելոյ նմա պարգևի . հոգ և պետութին ընդհանրական եկեղեցւոյ նմա առաքել լինի :] Եւ մանաւանդ զկայ են այլ ոչ է հարկն ամ : ամենայն պատմել այսուհետև ցուցանել . թէ հայրապետն հռովմայ ժառանգեաց զնորա զգերագոյն իշխանութին պետրոսի :

ԵԹԷ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ

ա̄ I

Հռովմայ ժառանգեաց զիշխանու_
թիւնն սրբոյն պետրոսի 'ի կա_
ռավարել զընդհանուր
եկեղեցին .

Նախ ցուցանի պատճառօք :

Պրակք .Ե .

ԱՌաջին պատճառն առնանի 'ի հնոյն աւանդութէ և սովո_ րութէ ոչ թէ միայն ընդհանուր եկե ղեցւոյ . որպէս ցուցանելոց եմք 'ի յե_ տակայ պրակին . այլ և ս ինքեան իսկ եկեղեցւոյն հայոց : քանզի այդ եկեղեցի 'ի սկզբանէ սովոր էր ճանաչել զհայր ապետն հռովմայ՝ գլուխ և հրամանա տու ամ եկեղեցեաց աշխարհի . և այսպէս ա_ ւանդեն գիրքն հայոց . և այսպէս հաստա տեցին ժողովքն նց . որպէս ցուցաք յեր կրորդ պրակին : մանաւանդ զի ոչ կա րէր օտար ազգ հայոց սաորադրել զինքն հայրապետին հռովմայ . եթէ

Բ̄ 2

ոչ

QVOD ROM. PONTIFEX Petro successerit in Præfectura totius Ecclesiæ,

OSTENDITVR PRIMO

Rationibus.

§. V.

PRima ratio, quæ Aduersarios ad hanc assertionem cogere possit, deducitur ex traditione, atq; etiam ex praxi, non solùm Vniuersalis Ecclesiæ, vt ostendemus §. 6. verùm etiam Ecclesiæ ipsius Armenæ in particulari. Hæc enim, vt visum est §. 2. ita diù credidit, professa, & experta est à principio, atque in suis etiam Nationalibus Concilijs definiuit. Cùm cæteroquin credibile non sit, exteram Nationem fuisse vnquàm Romano se Pontifici subiecturam, si plenè compertum non

 ha-

habuisset, hunc solum Pontificem, vt Petri successorem, Ecclesiæ vniuersæ Principem esse.

Secundò probatur: Præcipua ratio, propter quam Armeniorum Pseudomagistri, asserunt, non esse Papam totius Ecclesiæ Præsidem, est, quia nec talem fuisse autumant ipsum Petrū, cuius est ille successor: sed hæc ratio, vt suprà ex sacris Scripturis, & sanctis Patribus demonstratum est, penitùs corruit, & ab Armena ipsa Ecclesia improbatur: ergo &c.

Tertiò probatur: Oportuit Petro vnum aliquem succedere in Ecclesiastico totius Orbis regimine: primò, quia Ecclesia non minùs eget nunc vno Pontifice, quàm tempore Apostolorum: ergo moriente Petro interire non debuit talis Pōtificatus, qui vtiq; in Ecclesiæ vtilitatem, non in Petri commodū, institutus fuerat. Secundò, quia Ecclesia Christiana vnà & eadem semper fuit, & erit vsque in finem seculi: quarè in Symbolo canimus cum Armenijs: *Credimus in Vnam, sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*: ergo, si vni, eidemque Ecclesiæ vnus erat rector tempore Apostolorum, hoc etiam tempore esse debet; nec ratio est, cur mutari nunc debeat eius forma regiminis, cùm à Christo maximè instituta fuerit. Tertiò, quia cùm Dominus dixit Petro, *Pasce oues meas*, non solùm ouium tunc præsentiū illi curam commisit, sed etiam futurarum: non enim minùs nobis, quā antiquis prospicere debuit: sed Petrus

ոչ լինելոյ և յաջորդաբար ճանաչեալ
Գ էր, զի այս հայրապետս, որպէս աթոռ
3 ժառանգաւորդ պետրոսի, էր հովիւ և
գլուխ ամ եկեղեցեաց։

Երկրորդ՝ ցուցանի ։ քանզի սահս այնր պատճառի ուսուցիչն հայկականս ասեն, թէ հայրապետն հռոմայ ոչ է գլուխ եկեղեցւոյ. զի զնա կարծեցին, թէ ոչ և պետրոս, որոյ աթոռոյ է յաջորդն, էր գլուխ առաքելոց ։ իսկ այսպիսի կարծիք է սուտ. որպէս ի վերոյ ցուցաք՝ ի սուրբ գրոց, և ի սրբոց հարցն, և ի սրբոյն հայոց ։ այսպէս ուրեմն. և այլ ։

Երրորդ՝ ցուցանի. քանզի հարկ
Դ է, եթէ մի ոմն հայրապետ՝ հետևող
4 լիցի պետրոսի ի կառավարութիւն ամենայն ընդհանրական եկեղեցւոյ. նախ՝ զի այս եկեղեցին ոչ առաւել կարօտանայր միում հայրապետի ի ժամս առաքելոց, քան թէ ի հետևեալ ժամանակս. արդ ուրեմն յետ մահուն պետրոսի ոչ պարտ էր կորնչել այնպիսին հայրապետութիւն, որ հաստատեալ էր ի քէ վա օգտութեան եկեղեցւոյ, ոչ վա պիտոյից պետրոսի ։ Երկրորդ՝ զի քրիստոնէական եկեղեցին միշտ և հանապազ մի և նոյն եղև և լինի մինչև ի կատարած աշխարհի. վա
Ե որոյ երգեմք ի դաւանութեան. Հա-
5 ւատամք ի մի սբ կաթողիկէ և առաքելական եկեղեցի ։ այսպէս ուրեմն եթէ այս մի եկեղեցին զմի գերագոյն հովիւ ունէր ի ժամս առաքելոց. պարտ է և այժմ զմի գերագոյն հովիւ ունել ի սմա ցեալ ժամս և ոչ փոփոխել կերպին կառավարմանն նորա, որ մանաւանդ ի քէ հաստատեցաւ ։ Երրորդ՝ զի յորժամ քն ասաց պետրոսի. արածեա զոչխարս իմ. յանձնեաց նմա ոչ միայն զոչխարս նորին ժամանակին, այլ և զապագայից ժամանակաց. զի ոչ պակաս

տէր առաքել խնամել պետրոսից առա-
Զ 6 ջին ոչխարաց, քանզի Թէ յետնոց: արդ՝
պետրոս ոչ կարէր միշտ արածել զոչ-
խարս քն մանաւանդ զապագայսն . զի
ոչ միշտ կենալոց էր յաշխարհին: ա-
պա ուրեմն ասելովն ցնա տէրն, արա-
ծեա զոչխարս իմ, զնոյն եւս ասաց
ամ յաջորդացն նորա : Եւս առաքել
զի յայնչափ ժամանակ պարտ էր մնալ
զհովուապետութիւն, յորչափ ժամա-
նակ մնայր հօտն . եւ հօտն մնալոց է՛
մինչ եւ ՚ի վերջն աշխարհի . ապա ու-
րեմն եւ նոյնպէս մնալոց է՛ հովուապետու-
թիւն ՚ի յաջորդս պետրոսի: Եւ չորրո
Է 7 րդ՝ զի ՚ի հին օրէնսն մի քահանայա-
պետ հետեւէր զկնի միւսոյն . որպէս
եղէազար զկնի ահարոնին . եւ փենեհէս
զկնի եղէազարու, եւ նմանապէս զայլոցն:
ապա ուրեմն նոյնպէս պարտ է՛ լինել ՚ի
նոր օրէնս . զի քահանայապետութիւն
հին օրինացն էր նշան եւ օրինակ քհնյա-
պետութեան նոր օրինացս :

Իսկ՝ արդ՝ այս մի հայրապետն, որ
պարտն հետեւել զկնի պետրոսի, եւ
հովուել զեկեղեցին քն, ոչ կարէ լինել այլ
ոք, եթէ ոչ հայրապետն հռոմայ:
քանզի յայնժամ մի հայրապետ իրա-
Ը 8 ւաբար մտանէ ՚ի տեղի միւսոյն, եւ ժա-
ռանգէ զիշխանութիւն նորա . յորժամ
միւսն մեռանի, կամ հրաժարի յիշխա-
նութենէ իւրմէ: Իսկ պետրոս յորչափ
ժամանակ կենդանի մնաց, ոչ երբեք
հրաժարեցաւ յիշխանութենէն, զոր ա-
ռեալ էր ՚ի քէ, հովուապետելոյ զընդ-
հանուր եկեղեցին . այլ ունէր զնա մինչ
եւ ՚ի մահ: Բայց մեռաւ յորժամ նստէր
եպիսկոպոս ՚ի մեծն հռոմ: ապա ու-
րեմն եպիսկոպոսն հռոմայ եղեւ ժառանգ
իշխանութեան նորին:

Առ այս ընդդիմանայ վարդանն,

եւ

trus non poterat ſemper Chriſti oues paſcere, præſertim futuras, quia non ſemper victurus erat in Mundo: ergo, cùm dixit illi Dominus, *Paſce oues meas*, omnes etiam eius Succeſſores in illo eſt alloquutus. Tum quia tamdiù durare debet paſtoris officium, quamdiù durat ouile; ſed hoc durabit vſq; ad Mundi conſummationem; ergo neceſſariò in Succeſſoribus Petri. Quartò denique, quia in veteri lege ſummi Pontifices alter alteri ſuccedebant, vt Eleazarus Aaroni, Phinees Eleazaro, & ſic de reliquis: ergo ſimiliter in noua; ſiquidem Sacerdotium veteris legis figura fuit Sacerdotij legis nouæ. (Num. 20. Iudic. 20.)

At verò is vnus, qui Petro ſuccedere debuit in vniuerſali eo regimine, alius eſſe non poteſt, niſi Pontifex Romanus. nam tunc vnus alteri ſuccedit in aliquo munere, cùm hic vel moritur, vel eo munere abdicatur: Petrus verò, quamdiù vixit, nunquàm abdicatus eſt ſuprema poteſtate illa, quam à Chriſto acceperat, vniuerſam regendi Eccleſiã; ſed eam tenuit vſque ad mortem: mortuus autem eſt, dum Romæ, & non in alia Vrbe, ſedebat Epiſcopus, vt ipſi referunt Aduerſarij: ergo non alius illi in rectione totius Eccleſiæ ſuccedere debuit, niſi Romanus Epiſcopus.

Inſtat Vartanus his verbis: *Si Latini Romanæ Sedi primatum tribuunt, eo quòd ipſi Petrum Romæ occiderint; etiam Ieroſolymis Petri Dominum crucifixere Iudæi; cur ergo Ieroſolymitana potiùs Sedes ſuper omnes Eccleſias non*

obti-

obtineat principatum? Quaſi dicat: Si cedenti locum per mortem, legitimè ſucceditur; & Christus, *animarum noſtrarum Epiſcopus*, non Romę, sed Ieroſolymis mortuus eſt: ergo non Romana, ſed potiùs Ieroſolymitana Sedes primatum habebit.

1. Petri 2.

Reſpondetur primò ad hominẽ: quippe nec ipſe Vartanus, nec eius aſſeclæ, nec Armena Eccleſia, vllo vnquam ſubiectionis indicio Ieroſolymitanum Epiſcopum, vt caput totius Eccleſiæ, cognouerunt: cùm è contrario, quotieſcunque Armenij ad totius Eccleſiæ caput recurrere voluerunt, ſemper recurſus is fuit ad Romanum Pontificem.

Reſpondetur ſecundò: Si Ieroſolymitanus Epiſcopus fuiſſet Chriſti ſucceſſor, aut eius Vicarius, certè primus etiam Epiſcoporum ipſe fuiſſet; at Nicænum Concilium can. 7. nec primum, nec ſecundum, nec tertium illi locũ inter Patriarchas concedit, ſed vltimum, quem ſemper à principio habuit; & hunc, quantùm ad honorariam quandam ſeſſionem; nam quantùm ad veram iuriſdictionem nullus ei datus eſt locus; ſed Archiepiſcopo Cæſarienſi, totius Paleſtinę Metropolitano, ſubiectus fuit. Decernitur enim in eo Canone, vt Epiſcopus Ieroſolymæ honorem habeat poſt Romanum, Alexandrinum, & Antiochenũ; ſed tamẽ nihil propterea detrahatur de auctoritate Metropolitani, qui erat Cæſarienſis Epiſcopus.

Reſpondetur tertiò, Chriſtum non fuiſſe Epiſcopum vllius particu-

laris

Թ 9 և ասէ . [Ընդէ՞ր եղև հովիւ առաջին:
զի եթէ զպետութիւն գտանիցէ սպասնին ՚ի
հովիմ . զպետութիւն ածն յետ իմ խաչե_
ցին հրեայքն . եթէ ընդէր ոչ է հռոմա
նստաւ ամ եղեր :] Իբր թէ ասէր . զի
եթէ ՚ի ձեռն մահու լինի ժառանգու_
թի . և քն հոգւոց մերոց եպիսկոպոսն մե_
ռաւ ոչ ՚ի հռոմ, այլ յԷմ . ապա ոչ
աթոռն հռոմայ , այլ աթոռն Էմայ
ունի զառաջնորդութի :

Նախ պատասխանի . զի եթէ եպիսկոպոսն
Էմայ զոյր առաջնորդ . զի էր հայք, և
այլ ազգք քրիստոնէից ոչ երբէք ճանա_
Ժ 10 չեցին զնա իբրև զառաջնորդ : այլ յոր
ժամ կամեցան ապաստան լինել և ա_
ղաղակել առ գլուխն եկեղեցոյ . միշտ
եկին առ աթոռն հռոմայ :

Երկրորդ պատասխանի . զի եթէ եպիսկոպոսն
Էմայ զոյր աջորդ քի, կամ երեսփոխանն
նորա . զոյր և առաջ էր առաջին ՚ի մէջ
պատրիարգաց : բայց նիկիոյ ժո_
ղովն ոչ ետ նմա զառաջին տեղի . և ոչ
զերկրորդ , և ոչ ևս զերրորդ . այլ ըզ
յետինն , զոր և ՚ի սկզբանէ ունէր : և
զայս յետին տեղի ետ նմա ըստ պատ
ուոյ նիստ միայն ՚ի ժողովս . այլ ոչ ևս
ԺԱ 11 ըստ իշխանութեան . զի եպիսկոպոսն Էմայ
ենթայր յառաջ ՚ի ներքոյ իշխանութե
արքեպիսկոպոսին կեսարիոյ պաղեստինեան ,
որ էր մետրոպոլիտ ամ պաղեստինայ:

Երրորդ պատասխանի . թէ քն ոչ եղև եպ
իսկոպոս քաղաքի ուրուք , և ոչ Էմայ.
այլ էր և է այժմ յերկինս հոգևոր և
հայրապետ ընդհանուր եկեղեցոյ երկ
րաւոր և երկնաւորաց : վասն որոյ ոչ ոք է
աջորդ կամ աթոռակալ նորա . զի
ինքն միշտ կենդանի է յերկինս : Եւ
քանզի աներևոյթ է մեզ . սակս այսո_
րիկ կամեցաւ ՚ի ժամանակին համբար_
ձման իւրոյ կացուցանել յերկիր զմի

երև

Ժբ 12 [illegible]

Ժգ 13 [illegible]]

[illegible]

Ժդ 14 [illegible]

[illegible]

laris Vrbis; sed fuisse, & esse Pontificem totius Ecclesiæ; nec yllum ei succedere, cùm *semper Viuat*. Cur autem post ejus ascensionem in Cælum Petrus, & non Iacobus (qui fuit Ierosolymitanus Episcopus), aut alius Apostolus, fuerit eius in terris Vicarius; ea nunc sufficit ratio: quia ita Christus & voluit, & mandauit, vt § 3. demonstratum est; maximè cùm post Resurrectionem, ad Patrē iturus, soli Petro dixerit, & non Iacobo, aut cuipiã alij: *Pasce oues meas*. Decuit autem, vt talis eius Vicarius alibi potiùs sederet, quã Ierosolymis; quia, sicut per Christi aduentũ Lex, & Sacerdotiũ mutabatur, ita cõueniens erat, vt sũmi etiã Sacerdotis mutaretur locus, & noua omnia fierent. Cęterùm, æquè piget Latinos, à suis Maioribus Petrũ, & Paulũ occisos esse; ac pudet Armenos sæuiori martyrio Bartholomeũ decorticasse, suisq; discruciasse Illuminatorē Gregoriũ. Hebr. 7.

Instat rursũ Vartanus: *Petrus primò Cæsareæ Philippi firmauit Ecclesiã, deindè Antiochiæ, postremò Romæ: cur ergo Romana Sedes primatũ habeat?*

Respondetur primò ad hominē: Si Romana Petri Sedes primatum non habeat, eo quòd fuerit postrema; certè iuxta Vartani verba vel Cęsariēsis, vel Antiochena, quę fuerint antiquiores, habere debuit: cur ergo nec ipse, nec alius quispiã vlli ex duabus his Sedibus dat primatũ?

Respondetur secundò, quòd Cæsareæ Philippi Petrus per seipsum nō firmauit Ecclesiam, sed tantummodò inchoauit, Cornelio, eiusque do-

mo

mo, & amicis ad fidem conuersis; vbi etiam vix paucis diebus mansit rogatus, vt habetur ex Actorum cap. 10. Sed esto Ecclesiam illam firmauerit, certè sedem suam Episcopalem ibi non posuit, vt omnibus liquet: ergo ex hac etiam parte Vartanus delirat. Cæterùm Antiochiæ quidem priùs sedit Petrus Episcopus: at postea, ea sede relicta Euodio, suscepit Romanum Episcopatum, quem tenuit vsque ad mortẽ annos 25. Cùm ergo reliquerit Petrus Euodio solùm sedem Antiochenam, & non etiam summum Pontificatum; quem sanè, cùm in propria persona iussu Domini accepisset, nec poterat, quãdiu viuus foret, alteri cedere; superest, vt hunc Põtificatum illi soli reliquerit, qui ipsi Petro post eius mortem successerit, hoc est, Romano Episcopo. Adde, quòd Nicenum Cõcilium can. 6. ne secundũ quidem locum Antiocheno Patriarchæ attribuit, sed solùm tertium, vt constat Armenis: & hunc tertium semper is à principio tenuit, nec vnquàm altiorem locũ quęsiuit.

Quartò probatur: Non decet, vt sint in Ecclesia Christiana plures rectores, seu capita, quorum vnusquisque independenter ab alio (vt Aduersarijs placet) suam portionem gubernet; sed vnus debet esse rector supremus, cui reliqui subsint: atqui constat ex dictis, nullum alium assignari posse, cui debeat summum hoc regimen iurè competere, præter Romanum Pontificem: ergo &c. Maior, quam ipsi negant, probatur: Pri-

Յէ տան՝ ի նմ եպիսկոպոսս ամս եւԹն: իսկ
15 յետոյ Թողեալ է՝ զաԹոռն զայն եւո-
դիոսի. եւ գնաց ՚ի մեծն Հռոմ. եւ անդ
առ յաԹոռն Հռովմայ ամս . իե.
մինչեւ ՚ի մահն իւր : Արդ՝ եԹող այն
որոշ եւ առնուլ միայն զաԹոռն ան-
տիոքայ, եւ ոչ եւս զգերագոյն զգլխա-
ւոր ՀովուապետուԹիւն իւր. զի երկու-
առեալ էր զնա յանձն իւր ՚ի Տէ, ոչ կարէր
այլում մանաւանդ տալ զնա մինչ դեռ կեն-
դանի մնայր : ապա ուրեմն ՚ի Հռոմէ-
յեա մահու եԹող զնա Հռովմայ հայ-
րապետին աԹոռակալին որում: Աւելի
Յզ այսորիկ նիկիոյ սէ ժողովն ոչ եւս ան-
16 տիոքայ Հայրապետին զառաջին տեղի
եւ ոչ եւս զերկրորդ, այլ միայն զերրո-
րդ. ըստ աղէքսանդրական Հայրապետ-
տին : Եւ զայս երրորդ տեղի ՚ի սկզբա-
նէ ունէր անդադար. եւ ոչ երբէք այլ
խնդրեաց զտեղի բարձրագոյն :

Չորրորդ՝ ցուցանի այսպէս մեզ.
բանիւ ոչ կարէն ՚ի մի քրիստոնէական
եկեղեցին գոլ բազում իշխանական գլուխք
եւ առաջնորդք . որոցն իւրաքանչիւր ան-
կախաբար յայլմէ զիւր մասն առաջնոր-
դեսցէ . այլ պարտ է գոլ ՚ի նոսա մի գե-
Յէ րագոյն Հովիւ , որում աստորադասեսցին
17 այլքն ամ: իսկ յառաջաբերելոցն յայտ եղեւ .
եԹէ ոչ գոյ այլ ոք , որում իրաւ-ի պա-
տշաճ իցէ այդպիսի գերագոյն Հովուա-
պետուԹիւն, բայց ՚ի Հռովմայ Հայրա-
պետէն : ապա ուրեմն եւ այլն : Առա-
ջագոյն նախադասուԹիւնն ձեռնարկ-
կուԹեւ ցուցանի :

Նախ՝ զի յերկնային եկեղեցին հրեշ-
տակացն մի կացուցան՝ յոյն ամ հրեշ-
տակաց իշխան յառ էր . որ յառաջ էր
լուսաբերն . եւ այժմ զկնի անկմանն
նորա է մէն միքայէլ , ըստ այնմ տես-
լեանն . Յբ . ԺԵ . Թէ միքայէլ եւ հրեշ-
տակք

անկք իւր կռուէին ընդ վիշապին . և
վիշապն պատերազմէր զօրօք իւրովք :]
ապա ուրեմն և նոյնպէս պարտ է յերկ
րային եկեղեցին , որոյ օրինակ է երկնայ
ինն , ըստ պօղոսի առաքելոյն յութե
րորդ գլխոյն առ եբրայեցիս :

Երկրորդ՝ զի 'ի հին եկեղեցին հրէից,
որ էր օրինակ եկեղեցւոյ քրիստոնէից,
ըստ այսմ . ա . կորնթ . Ժ . երդ" գլխոյն.
Թէ այս ամ օրինակաւ անցանէր ընդ
նոսա :] մի էր գերագոյն քահանայապետ
որ կառավարէր զամ ժողովուրդս : ա
պա ուրեմն նմանապէս պարտ է 'ի նոր
եկեղեցին քրիստոնէից :

Երրորդ՝ զի նախկինագոյն երևելի
կառավարութիւն քրիստոնեան եկեղե
ցւոյն պատկանէր միում առաջնորդի •
քանզի քս մինչ դեռ կայր յերկիր , որպէս
գերագոյն հովիւ , երևապէս առաջնոր
դէր նմա : ապա ուրեմն յետ համբար
ձմանն քի յերկինս նմանապէս պարտ է
լինել : ապա թէ ոչ . եկեղեցին քի փոփո
խելով զառաջնորդին կերպն կառավա
րութեան , փոփոխեալ էր և զառաջնոր
դին անուանն իւր, և ոչ գոյր այժմ այն
պէս . որպէս գոյր յառաջ :

Չորրորդ՝ զի 'ի բովանդակ եկեղեցին
մի պարտ է գոլ ճշմարիտ հաւատ, ըստ
պօղոսի առաքելոյն յեփեսացոց . դ . րդ"
գլխոյն : իսկ անհնարին է պահել 'ի նմա
մի ճշմարիտ հաւատ ; եթէ ոչ գոյ մի
գերագոյն դատաւոր , ընդ որում միա
բանեսցին այլքն ամ, և վս որոյ քս ա
ղօթեսցէ , զի մի պակասեսցին հաւա
տք նորա : քանզի ուր են յոլով դատաւ
որք հաւատոյ դիւրաւ լինի բա
ցակայութիւն 'ի բանս հաւատոց : և
երբեմն ներհակ տեղեկութեան ժողո
վք , յորս ոչ եղև առաջնորդութիւն
գլխաւոր դատաւորին, մոլորեցան . որ
պէս

ԺԸ 18

Primò, quia in cælesti Angelorum Ecclesia vnus à Deo constitutus est Angelorum omnium princeps, qui nunc, post casum Luciferi, est sanctus Michaël, iuxta illud Apoc. 12. *Factum est prelium magnum in Cælo: Michaël, & Angeli eius præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli eius.* ergo similiter contingere debuit in terrestri hominum Ecclesia, cuius exẽplar, & idea (vt Hebr. 8. inquit Paulus) est illa Cælestis.

ԺԹ 19

Secundò, quia in Ecclesia veteri Iudæorum (quæ nouæ Christianorum Ecclesiæ figura fuit, iuxta illud 1. Cor. 10. *Hæc omnia contingebant illis in figuram*) vnus erat summus Sacerdos, qui Synagogas omnes regebat: igitur ita pariter esse debet in noua.

Tertiò, quia visibile totius Ecclesiæ Christianæ regimen in prima eius institutione fuit monarchicum: Christus enim, cùm in terris degeret, eam visibiliter, vt summus Pastor, administrauit: ergo etiam, post Christi ascensionẽ in Cælum, monarchicum esse debet. alioquin Respublica Christiana, mutata eius forma regiminis, mutauisset priorem speciem; nec esset nunc eadem specie Ecclesia, quæ antè fuit.

Ի 20

Quartò, quia in tota Ecclesia vna debet esse vera fides, vt asserit Apostolus Ephes. 4. at difficilè potest hæc fides in vnitate, & veritate seruari, nisi sit vnus summus Iudex, cui omnes acquiescere teneantur, & pro quo Christus orauerit, *Vt non*

 defi-

deficiat fides eius. Nam, vbi multi sunt pares, facilis est in fidei rebus dissentio, & interdū Generalia ipsa Concilia, in quibus summi huius Iudicis auctoritas defuit, errauerunt; vt experimento Cōcilij Ephesini secundi Armenijs notum est.

Hoc Conciliū ab Armenis reijcitur; quòd in ipso Eutyches absolutus fuerit.

Quintò, quia in sacris Scripturis Ecclesia comparatur vel regno, Danielis 2. vel castrorum aciei ordinatæ, Cant. 6. vel ouili, Ioan. 10. vel humano corpori, 1. Cor. 12. vel domui, 1. Tim. 3. vel naui, seu Arcę Noë, 1. Petri 3. vel similibus. At nullum est regnum, quod non gubernetur ab vno Rege; qui quidem, si præsens sit, per se ipsum id facit; sin absens, per alium vnum, qui dicitur Prorex: alioquin *omne Regnū, in se diuisum, desolabitur*, Luc. 11. Nec Exercitus est ordinatus, vbi inter multos Tribunos, & Centuriones vnus non sit Imperator: quarè Hieronymus, *In quouis grandi*, inquit, *Exercitu Vnius signum expectatur*. Nec vllū reperitur ouile, quod regi non exigat ab vno pastore, iuxtà illud Ioan. 10. *Fiet Vnum Ouile, & Vnus Pastor*. Si prætereà in vno corpore multa sint capita, id Monstrum erit; sin autem vnum sit caput, tunc, vt inquit Paulus 1. Cor. 12. *id ipsum pro inuicem solicita erunt membra, Vt non sit schisma in corpore*. Item domus quælibet vnū requirit dominū, & vnum œconomū, iuxtà illud Lucæ 12. *Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituet dominus super familiam suam?* alioquin, vt dicitur Matth. 12. *Domus, diuisa*

Hieron. in epist. ad Rusticū Monachū.

con-

ԻԱ որպէս յայտ եղև յերկրորդ ժողովումն եփե-
21 սոսի որ արձակեաց զեւտիքէս, և հաս-
տատեաց զմոլորութիւն նորա.

Հինգերորդ՝ զի եկեղեցին ՚ի սբ̃ գիրս
նմանի թագաւորութեան. որպէս ՚ի դանիէլի.
Բ. րդ" գլխն: և կամ կարգաւորեալ զօ-
րաց. հիբեար ՚ի յերգոց. Զ. երդ" գլխն:
և կամ հօտի. որպէս ՚ի յհով. Ժ. երդ"
գլխն. և կամ մարդկային մարմնոյ.
հձկէն. ա. կորնթ. ԺԲ. րդ" գլխն: և
կամ տան. որպէս. ա. տիմոթէոսի. Գ.
րդ" գլխն և կամ նաւու և տապանին
նոյի. որպէս. ա. պետրոսի. Գ.
րդ' գլխն: Եւ բ̃դ՝ ոչ որ թագաւորութի գոյա-
ԻԲ նի, որ ոչ իցէ առաջնորդեալ ՚ի միոջէ
22 թագէ. որ եթէ ներկայ լինի, ինքն ա-
ռաջնորդէ զնա. և եթէ բացակայ,
՚ի ձեռն փոխանորդի իւրոյ, որ ասի
երեսփոխան թագի զի ամ̃ թագաւո-
րութի բաժանեալ յանձն աւերի: Եւ
ոչ գոյ զօրք կարգաւորեալ. յորում ՚ի
մէջ բազում հարիւրապետաց և հա-
զարապետաց ոչ իցէ մի վերագոյն զօ-
րագլուխ. ուստի ասէ սբ̃ն Ճերոնիմոս.
թէ ՚ի զօրս զիաւրդ և իցէ մեծ՝ միոյ զօ-
րավարին նշանին սպասեն ամենեքեան.
ԻԳ Եւ ոչ գտանի հօտ ինչ, որ ոչ պահան-
23 ջիցէ առածիլ ՚ի միոջէ հովուէ, ըստ
այնմ թէ մի հօտ և մի հովիւ: Եւ դ̃լ
եթէ ՚ի միում մարմնի բազում գլու-
խք իցեն. նա՛ զարշելի ցոյց լինի: ա-
պա թէ մի գլուխ. յայնժամ ըստ պօ-
ղոսի յ. ա. կորնթ. ԺԲ. գլխն, ՚ի նոյն
զմիմեանս հոգայցեն անդամքն. զի մի
լիցին հերձուածք ՚ի մարմնի անդ:]
Եւ դ̃լ՝ իւրաքանչիւր տուն զմի տէր
խնդրէ, և զմի տնտես ըստ այնմ ղկու.
ԺԲ. րդին. ով իցէ հաւատարիմ տըն-
տես և իմաստուն. զոր կացուցէ տէր
իւր ՚ի վերայ գերդաստանի իւրոյ:]

զի

[illegible] 24

[illegible] 25

[illegible] 26

[illegible]

contra se, non stabit. hinc Ambrosius, *Domus Dei*, inquit, *est Ecclesia, cuius hodie rector est Damasus*. Et quis denique nesciat, si nauis vna à multis rectoribus gubernetur, fieri in tempestate naufragium? vndè, *In naui*, ait Hieronymus, *Vnus est gubernator.* Ergo idem procul dubio dicendum est de Christi Ecclesia, quæ his omnibus comparatur.

Ambr. comment. in cap. 3. ad Timoth.

Hieron. in ep. ad Rustic.

Sextò tandem, quia qua ratione asseritur, in vna Ciuitate vnum requiri Episcopum, qui Parochis præsit; in vna Prouincia vnum Metropolitanum, seu Archiepiscopum, cui subsint Episcopi; in vna Natione vnum Primatem, seu Patriarcham, qui Archiepiscopis præsit: nimirùm, vt ab vno Præsule superiore contineantur inferiores in vnitate, dissoluantur eorum lites, ad Synodum conuocentur, & cogantur munere fungi suo: eadem prorsùs ratione asserendum est, in vna Ecclesia vniuersa, vnum requiri summum Pontificem, cui Patriarchæ, & Præsules omnes obediant.

Respondet ad hæc omnia cum consectaneis Mekhitarius, capite 1. his verbis: *Verum, & vniuersale totius Ecclesiæ Caput est Christus, vti testatur Apostolus Ephes. 1. dicens: Ipsum,* nempe Christũ, *dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Audi, vt Ecclesia, Christi corpus esse dicitur, & nõ Petri. Et rursùs cap. 5. Vir caput est mulieris, sicut Christus Caput est Ecclesiæ, & ipse Saluator corporis eius: sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris*

suis in omnibus. Et iterùm ad Colos. 1. *Ipse est caput corporis Ecclesiæ: qui est principium, primogenitus ex mortuis. Vt sit in omnibus ipse primatũ tenens. Non decet ergo, Vt nos ipsos ab hoc Vno Capite Christo separemus.* Sic ille.

Sed contrà primò ad hominem: quia Christus est etiam caput Ecclesiæ Armenicæ; & tamen Mehkitarius, hoc capite non contentus, aliud ad Ecclesiam illã regendam Caput, & Patriarcham assignat, cui reliquos Armeniorũ Archiepiscopos, & Episcopos subesse, necessarium ostendit. Quod ergo ipse de Prouinciali, seu Nationali, idem ergo dico de vniuersali Ecclesia; & quo ipse mihi responso satisfaciet, eodem ego satisfecerim Mehkitario.

Contrà secundò: quia si ex eo, quod dicitur Colos. 1. *Christus est caput corporis Ecclesiæ*; sequeretur, Ecclesiæ corpus, præter Christum, Caput aliud non habere, quod Christum repræsentaret: ergo etiam ex eo, quod ibidem subditur: *Corpus Christi est Ecclesia*: sequeretur Ecclesiam præter Christi corpus, corpus aliud non habere, quod Christi corpus repræsentaret: ac præterea ex eo, quod dicitur Ephes. 1. *Ecclesia est corpus Christi*; sequeretur, Christum aliud corpus non habere præter Ecclesiã. At hæc sunt falsa: ergo & illud.

Contrà tertiò: quia Ecclesia non est corpus Christi reale, sed mysticum: hoc est, repręsẽtat mysticè corpus Christi reale, nempe omnia mẽbra Christi: nam, vt idem docet Apostolus 1. Cor. 12. *Corpus non est*

Vnum

ԻԷ 27 [illegible]

ԻԸ 28 [illegible]

ԻԹ 29 [illegible]

գի

[illegible]

vnum membrum, sed omnia mem-
Է bra: & in hoc mystico sensu dicitur
30 1. Cor. 6. *Corpora vestra membra sũt Christi*: atq; corpus Christi reale, præter alia membra, habet etiam vnum caput, quo illa reguntur: ergo Ecclesia, præter alia membra, vnum quoque caput habere debet, quod mysticè Christi caput significet.

Contrà quartò: quia Ephes. 5. Christus, & Ecclesia comparantur sponso, & sponsæ; ac dicitur: *Vir caput est mulieris, sicut Christus est caput Ecclesiæ*: sed mulier, præter ca-
Ըա put virum, habet etiam caput suum,
31 quo ipsa regitur, licèt dependenter à viro: ergo similiter Ecclesia, sponsa Christi, præter caput Christum, habere debet suum caput, quo regatur, licèt Christo subiectum. & ideò Cant. 7. inter alia huius spõsæ membra caput etiam numeratur; *Caput tuum*, inquit sponsus ad sponsam, *sicut Carmelus*. & sponsa de sponso Cant. 5. *Caput eius*, inquit, *aurum optimum*. Vbi caput Sponsæ comparatur monti Carmelo, quia sum-
Ըբ mus Pontifex, licèt mons altus sit,
32 tamen nihil aliud est, quàm terra, id est, homo: caput autem sponsi comparatur optimo auro, quia caput Christi Deus est.

Contra quintò: quia Rom. 12. inquit Apostolus: *Sicut in vno corpore multa membra habemus; omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo; singuli autem alter alterius membra, habentes donationes secundùm gratiam, quæ data est nobis, diffe-*

rentes: & mox explicans eos differentes actus singulorum membrorũ, inter alia subijcit: *Qui præest, in solicitudine*. Quibus verbis apertè indicat, esse in hoc Ecclesiastico corpore, prӕter Christum, alterum caput, quo scilicèt loco Christi cæteris præsit membris: tum quia affirmare videtur, fideles in hoc corpore esse omnia membra, ac proindè eorum aliquem esse caput: tum etiam quia proprium huius capitis actum exprimit, dicens: *Qui præest, in solicitudine*: præesse enim solius est capitis. Adde, quòd 1. Cor. 12. postquàm dixit, Ecclesiam esse vnum corpus, addit: *Non potest caput dicere pedibus, non estis mihi necessarij*: quod quidẽ non conuenit Christo: ipse enim potest dicere nobis omnibus, non estis mihi necessarij: ergo de quodam altero capite Apostolus hoc intelligit, quod Christum in Ecclesia repræsentet.

Contrà denique (& est communis Catholicorum responsio): Nã, etsi Christus est principale huius Ecclesiæ Caput, Rex, & Monarcha, qui eam spiritualiter, & inuisibiliter moderatur: quia tamen visibilis eius præsentia abest ab Ecclesia; quæ cũ corporalis sit, & visibilis, eget etiã visibiliter gubernari: ideò necessariò requiritur aliquis alius, qui sit eius caput post Christum; atq; vt Christi Vicarius, eam visibiliter regat, & in vnitate contineat. Quemadmodùm, cum Rex abest à Regno, datur vnus aliquis Prorex, qui loco Regis illud gubernet. Alioquin non

so-

ԼԳ 33

ԼԴ 34

ԼԵ 35

[illegible]

խանն՝ նոյնպէս հովուեսցէ զնա, և
պահեսցէ ՚ի միաբանութեան ։ Զոր օրի- ԼԶ 36
նակ․ յորժամ Թգր մի գնայ ՚ի տար աշ-
խարհ, յանձնէ զԹգրութիւն իւր ու-
մեմն իշխանի, որ փոխանակ Թգրին
հովուեսցէ զնա։ Նմանապէս և Քն արար
պետրոսի և աշակերտաց նորին ։ ապա
թէ ոչ․ ոչ էին պիտոյ եկեղեցւոյ՝ ոչ պա-
տրիարքք, ոչ եպսկպք, ոչ վարդապետք
և այլ հովիւք․ քանզի Քն տակաւին
է՝ հովիւ, վարդապետ, և եպիսկ հո-
գւոց մերոց ։

Դարձեալ ընդդիմաբանէ մխիթարն,
և ասէ․ Եկեղեցին ասի մարմին Քի, և ոչ
պետրոսի, կամ այլոյ մարդոյ ։ ապա ԼԷ
ուրեմն Քն միայն է՝ գլուխ նորա․] 37

Պատասխանի․ եթէ ասի այսորիկ եկեղեցին
ասի մարմին Քի, և ոչ պետրոսի, կամ
պապին․ զի միայն Քն է՝ սկզբնական
և մշտնջենաւոր գլուխ նորա։ իսկ պա-
պն է՝ գլուխ նորա փոխանակ Քի, և
առ ժամանակ մի․ զի կառավարէ զնա
որպէս երեսփոխան Քի առ ժամանակ մի ։
Զոր օրինակ․ Թգրութիւն ոչ է՝ և ոչ
ասի երեսփոխանին Թգրին, որ հովուէ
զնա․ այլ նորին Թգրին։ Եւ տուն
ոչ է՝ տնտեսին, այլ տեառն ։ Նմանա- ԼԸ
ևանդ՝ զի Քն ոչ է՝ միայն գլուխ եկեղեցւոյն․ 38
այլ է՝ և ս բովանդակ խորհրդաւոր
մարմին նորա, բաղկացեալ ՚ի բազում
հաւատացելոց, որպէս ՚ի պէսպէս ան-
դամոց․ ՚ի ձեռն որոց ինքն Քն սկզբնա-
բար առնէ յեկեղեցին զգործս ամ։ քանզի
զի առաջնորդէ զբոլոր այս մարմինն
իւր ՚ի ձեռն պապին, իբրև գլխով․
ուսուցանէ ՚ի ձեռն վարդապետաց․ մկրտէ
՚ի ձեռն պաշտօնէից․ պահէ ՚ի թշնա-
մեաց ՚ի ձեռն բարեպաշտ Թգրաց․ մու-
րանայ և խնդրէ ողորմութիւն ՚ի ձեռն
աղքատաց․ և ՚ի ձեռն ամենեցուն զամ

ինչ

solùm Papa, sed etiam alij omnes Pastores, Episcopi, & Magistri, superuacanei in Ecclesia essent; siquidem est etiam Christus, *Pastor, Magister, & Episcopus animarum nostrarum.* Ioann. 11. Matth. 23. 1. Petri, 2.

Instat Mehkitarius: *Ecclesia dicitur esse corpus Christi, & non Petri,* nec alterius hominis: ergo præter Christum nullus alius dici potest Caput ipsius.

Respõdetur; Ecclesiam ideò dici corpus Christi, & non summi Põtificis; quia Christus est eius caput principale, & perpetuum; summus autem Pontifex est Caput Ecclesiæ loco Christi, & ad tempus: illam enim, vt Christi Vicarius, per tempus aliquod administrat. sicut propter eandem rationem Regnum nõ dicitur esse Proregis, sed Regis; & domus non est Oeconomi, sed Domini. Addo aliam rationem: siquidem Christus non solùm est Caput huius Ecclesię, verùm etiam est totum eius mysticum corpus, constans, tanquam ex varijs membris, ex multis fidelibus, per quos ipse omnia in Ecclesia principaliter operatur. Regit enim totum hoc corpus suum per Papam, vt per caput; docet per Magistros; baptizat per Ministros; defendit per Catholicos Principes; eleemosynam petit per pauperes; ac denique per omnes omnia facit. talis autem non est summus Pontifex, qui solùm per se, aliosque Præsules inferiores, huic corpori præest.

QVOD

QVOD ROM. PONTIFEX Petro successerit in Præfectura totius Ecclesiæ. ա 1

OSTENDITVR SECVNDO Testimonijs Conciliorum Generalium, quæ suscipit Armena Ecclesia.

§. VI.

TRes tantummodò sunt Synodi
Generales, quas Armeni omnes, vel ipsimet suscipiunt Aduer- բ
sarij: Prima, Secunda, & Tertia; 2
videlicet Nicæna, Constantinopolitana, & Ephesina: porrò sub nomine Nicænæ Synodi comprehendunt etiam Sardicensem; quæ licèt fuerit & ipsa Synodus Generalis, vt notum est; semper tamen habita fuit, vt appendix quædam Nicænæ.
De quarta, nempè Chalcedonensi, aliisque subsequentibus Synodis nõ loquor, cùm à Pseudomagistris reijciantur. Iam verò, quòd, præter alia
Concilia Generalia, hæc, quæ ab գ
Armenis omnibus recipiuntur, prin- 3
cipatũ Romanæ Sedis confessa sint, & experta, breuiter ostendamus: quippè cùm Ecclesię Romanę potestas nõ ab hominibus, sed à Deo sit; nihil propriè circa illam Generalia Concilia statuere debuerunt.

Per Nicænam ergo Synodum primatus Romani Pontificis declaratur primò, eoquòd hæc Synodus ex mandato Siluestri Papæ coacta fuit, vt Menologium ipsum Armenum die

ինչ գործէ : Իսկ պապն ոչ նոյնպէս առնէ . այլ միայն անձամբ իւրով , և եւս միջնորդութեամբ այլոց փայրապետն հայրապետաց ընկն վերակացու մարմ նոյն այդմիկ :

ԵԹԷ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ

Հռովմայ ժառանգեաց զիշխանութիւնն սրբոյն պետրոսի ՚ի կառաւարել զընդհանուր եկեղեցին .

ՑՈՒՑԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ

՚Ի տիեզերականն սբ ժողովոյն, զորս ընդունին հայոց եկեղեցին :

Գլուխ . Զ .

Երեք են տիեզերականս սբ ժողովքն , զոր միաբանեալ հայք ընդունին . Ա. երեք առաջինքն , որք են ժողովքն նիկիոյ , և կոստանդնուպօլսի , և եփեսոսի : Բայց անուամբ նիկիոյ ժողովոյն զերկու տիեզերական սբ ժողովս իմանան . Ա. զնիկիոյն , և զդ սարդիկայն . քանզի ՚ի սարդիկայ ժողովքն մանին նոյն սուրբ հարքն նիկիոյ ժողովոյն , և եւս այլք յոլովք : ուստի և չորք լինին : Արդ՝ վկայութեամբ չորից ժողովոցս այսոցիկ մեր ցուցանիցեմք զիշխանութիւն , զոր ՚ի վերայ ընդհանուր եկեղեցւոյ էառ իսկ՚ի յԱյ և ոչ ՚ի մարդկանէ սուրբ աթոռն հռովմայ : Ցիգս այլոց հետևեալ սուրբ ժողովոցն ոչ խօսիցեմք . զի ոմանք հակառակորդք ոչ կամին ընդունել զվկայութիւն նոցա :

Նախ և առաջին՝ վկայեսցէ սբն ժողո-

ժողովքն Նիկիոյ վն՟ առաջնորդութեն
հռովմայ սէ՟ աթոռոյն. զի այս ժողո- Դ
վս գումարեցաւ հրամանաւ սեղբես- 4
տրոսի հռովմայ հայրապետին. որպ՟
յայտ է՝ ամենեցուն. և ինքն յայտնա-
ճոռքն հայոց խոստովանէ զայս ՚ի
յունվարի. Բ. ասելով այսպ՟. Պատուե-
րեալ սէ՟ն սեղբեստրոս ամ՟ քրիստո-
նէից. զի պատիկին ՚ի միաբանն տօնիցեն.
փոխեաց զանուանս աւուրց շաբա-
թոյ. և գնիկիայ ժողովն արար. և
այլն:] Երկրորդ՝ զի ՚ի նոյն ժողովն
վերակացու եղև երեսփոխանն սեղ-
բեստրոսի ոսիոս սպանիացի, եպիսկն
կորդուբայ: Երրորդ՝ զի նոյն ժողովն Ե
՚ի թուղթն զոր գրեաց առ սեղբեստ- 5
րոս, աղաչեաց զնա հաստատել զոր
ինչ սահմանեալ էր ՚ի ժողովն: Եւ չոր-
րորդ՝ զի ՚ի կանոնս իւր խոստովանի
զայս յայտնապէս:

Հորդ՝ գիտելի է. զի կանոնքն նի-
կիայ ժողովոյն ոչ ամենեքեան գրեա-
նին ՚ի գիրս ազգաց ամենց քրիստոնէ-
ից, այլ միայն սակաւք ինչ: քանզի
բազումք նոցա թարգմանեցան ՚ի գը-
րոցն արաբացւոց, և ՚ի թղթոյն զոր
գրեաց առ եպիսկոպոսն յարևելից սէ՟ն
յուլիոս պապն ՚ի ժամանակս արդ եկայ Զ
ժողովոյն. զի ՚ի թղթին այնմիկ յիշա- 6
տակէ զայնմիկոն կանոնս: Եւ պատ-
ճառ կորուստեան կանոնացն եղև. զի
արիոսականն աղանդոյն եպիսկոքն այրե-
ցին զնա, և զայլ սակաւս ինչ թաքու-
ցեալ պահեցին. որպ՟ և հին պատմիչ-
քն ճառեն. և եւս վկայեցին եպիսկոպոսն-
քն եգիպտացւոց ՚ի թուղթն առ փե-
լիքս պապն, ասելով այսպ՟. Գիտե-
մք, եթէ ՚ի մեծ սէ՟ ժողովն նիկիայ հա-
մաձայնութ՟ բ՟ ամէն կանոնեցաւ. թէ
ոչ է՝ արժան առնել զժողովս և դատաս-
տար

die 2. Ianuarij per hæc verba testatur: *Sanctus Siluester Nicænum Cōcilium fieri iussit*. Secundò, quia in ea præfuit Hosius Episcopus Cordubensis ex Hispania, vt Vicarius Apostolicæ Sedis. Tertiò, quia idē Concilium in Epist. ad Siluestrum, rogat illum, vt Nicæna statuta confirmet. *Quicquid constituimus*, inquit, *in Nicæno Concilio, precamur, vestri oris consortio confirmetur*. Quartò denique manifestè id indicant Canones ipsi Nicæni.

Quocircà sciendum est, non omnes Nicænæ Synodi Canones inueniri in libris vulgatis, sed tantùm aliquot, quorum nonnulli sunt etiā mutili: reliquos verò colligi ex Textu Arabico, atque ex epistola Iulij 1. Papæ ad Orientales, alijsque priscis Auctoribus. Ratio huius est, quia eius acta Concilij ab Arrianis Hæreticis magna ex parte incensa, & occultata fuerunt; vt præter alios Episcopi Ægyptij in epist. ad Felicē II. Papam testati sunt: *Scimus*, inquiūt, *in Nicæna magna Synodo 318. Episcoporum ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia Concilia celebrari, nec Episcopos damnari: licèt hæc, & alia quamplura necessaria ab Hæreticis, qui nos quotidie infestant, & perdere nituntur, vt faciliùs nos capere possint, sint Synodica capitula incensa, nobisque sublata*. Et infrà: *Similiter & à prædictis Patribus Nicænis est definitum consonāter, vt si quisquam Episcoporum, aut Metropolitanorum Comprouinciales, vel Iudices*

Nn suspe-

suspectos habuerit, vestram sanctam Romanam interpellet Sedẽ, cui ab ipso Domino potestas ligandi, & soluendi speciali est priuilegio super alios concessa. &c.

At è Canonibus, in epistola Iulij repertis, duo sunt huiusmodi: Canon 1. *Non debent præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari.* qui quidem Canon apud Armenicũ Giarrentir, in vita S. Athanasij, his verbis citatus inuenitur: *Iulius summus Romæ Pontifex, ad Concilium Sardicense venit* (nempè per suos Legatos). *Non enim licebat, iuxtà Orthodoxorum decreta, præter ipsius voluntatem, Concilia celebrari.*

Canon 2. *Vt omnes Episcopi, qui in quibusdam grauioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, liberè Apostolicam appellent Sedem; atque ad eam, quasi ad matrem, confugiant, vt ab ea, sicut semper fuit, piè fulciantur, defendantur, & liberẽtur; cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia, antiqua Apostolorum, eorumque successorum, & Canonum auctoritas reseruauit: quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdem Sedis Papæ fieri placuit.*

Ex Arabico verò translatus, Canon 39. sic habet: *Quamuis sit Archiepiscopus inter Episcopos frater maior, qui curam habet fratrum suorum; & ei debent obedientiam, qui præest: est tamen Patriarcha ijs omnibus, qui sub potestate eius sunt, sicut ille, qui tenet Sedem Romæ, Caput, & Princeps est omnium Patriarcharum; quando-* qui-

է 7 պատրաստել զեպիսկոպոսս առանց կամաց
հայրապետին հռովմայ: բայց հերձուա-
ծողքն, որք յամ ժամ նենգաւորութեանն
զմեզ և զմանաւանդ սատակել, այրեցին, և
՚ի բաց բարձին ՚ի մէնջ զայնպիսի կա-
նոնս, և զայլ բազում սահմանադրու-
թիւս սբ ժողովոյն այնորիկ. որք զի դի-
րաւ կարիցեն զմեզ ըմբռնել: նոյնպէս
և ՚ի մէջ հարցն նիկիոյ ժողովոյն հա-
ստատեցաւ. զի եթէ ոք յեպիսկոպոսաց հա-
մարիցի հակառակս ինքեան զդատաս-
տան եպիսկոպոսնորին զաւառին. բո-
ղոքեսցէ առ սբ աթոռդ հռովմայ. որ-
րում յառաջագոյն շնորհեցաւ ՚ի քէն իշ-
ը 8 խանութի կապելոյ և արձակելոյ ՚ի վե-
րայ այլոց:] Մինչև ցայս նք:

Եւ արդ՝ երկու կանոնք նիկիոյ ժո-
ղովոյն ՚ի նոցանէ. որ գտանին ՚ի մեծի
գրեալ թուղթն սրբոյն յուլիոսի, ասեն
այսպէս: Կանոն. ա. Ոչ է արժան
առնել զժողովս առանց կամաց հայրա-
պետին հռովմայ:] Եւ այս կանոնս
գտանի ևս յիշատակեալ ՚ի ճառընտիր
հայոց ՚ի վարս սրբոյն աթանասի այս-
պիսի բանիւք: Յուլիոս եպիսկոպոսա-
պետն հռովմայ գայ ՚ի ժողովն. սր. սար-
դիկայ՝ անձամբ երեսփոխանին նորա.
թ 9 զի ոչ էր արժան առանց նորա կամա-
ցն ժողով լինել՝ ըստ սահմանի ուղղա-
փառաց:

Կանոն. բ. Սահմանեմք, զի ամ
եպիսկոպոսք, որ ծանրագոյն ամբաստա-
նին յորժամ պիտոյ իցէ, բողոքեսցեն
համարձակութբ առ առաքելական
սբ աթոռն հռովմայ. և ապաստան
լիցին նմա որպէս առ մայր. զի ՚ի նմանէ
որպէս միշտ սովորեցաւ, ողորմաբար պա-
տեսցին, պահեսցին, և ազատեսցին:
քանզի հնագոյն աւանդութիւն առա-
քելոյն և հետևողաց նոցին սովոր էր
յան

յանձնեալ նմա զա̃մ դատաստանաւն եկեղեցւ
ոյ , և զծանրագոյն վիճմունս եկեղեցա
կանս ։ վա̃ որոյ ընդդիմաղաւորանօք նո
եպիսկոպոսք այսորիկ , որ ընդ եղբարս իւ-
րեանց ոչ վարեցեն այնպէս . որպէս
հաւատոյ թուեցի նմին սբ̃ աթոռոյն ։]

Իսկ՛ . լԹ . երդ" կանոնն նորին ժո-
ղովոյն , որ Թարգմանեցաւ ՚ի գրոցն
արաբացւոց , ասէ այսպ̃ . Թէպէտ
արհեպիսկոպոսն ՚ի մէջ եպիսկոպաց առա-
ջագոյն եղբայր իցէ . որ զհոգս ունի
եղբարցն իւրեանց . որք և պարտին
հնազանդ լինել նմա ։ սակայն պատրի
արք՝ վերակացու է՛ այնց ամենեցուն , ԺԱ
որք և ընդ իշխանութե̃ նորա մնան ։ 11
որպ̃ և այն , որ նստի ՚ի վերայ աթոռոյն
հռովմայ , է՛ գլուխ և իշխան ա̃մ պատր
իարքաց . վա̃ զի նա է՛ առաջնորդ իբ
րև զպետրոս . որում տուաւ իշխանու-
թի̃ ի վերայ ա̃մ քրիստոնէի̃ց իշխանաց
և ժողովրդոց , և ՚ի վերայ ընդհա-
նուր եկեղեցւոյ քի̃ ։ Եւ որ ոք ընդ դէմ
սորա ասիցէ , նզովի ՚ի սիւնհոդոսէս ։]

Այլ և ս վեցերորդ կանոնն նիկիայ
ժողովոյն . որոյ սկիզբն ասէ այսպ̃ ։
Եկեղեցին հռովմայ միշտ կալաւ զառա-
ջնորդութի̃ն ։] Եւ Թէպէտ այսպիսի ԺԲ
սկիզբն ոչ գտանի ՚ի գիրս այլոց ազ- 12
գաց . սակայն գտանի ՚ի գիրս արաբա-
ցւոց և զայն Թարգմանեաց ՚ի յունաց
քարբեառս դիոնէսիոս աբբայ առաջ
քան զամս հազար . և ևս նոյն սկիզբն
յիշատակեալ եղև ՚ի ժողովն քաղկէ-
դոնի ՚ի . ԺԶ . երդ" ժողովմանն ։ ուստի
յետ ընԹերցմանն նորա ասացին դա-
տաւորքն ժողովոյն . Կշռեմք , ե-
Թէ ա̃ծասէր արհեպիսկոպոսին հին հռովմայ
ունի զամենայն առաջնորդութիւն
զգերագոյն պատիւն ըստ կանոնա-
ցն ։]

Եւ

quidem ipſe eſt primus, ſicut Petrus ; cui data eſt poteſtas in omnes Principes Chriſtianos , & omnes populos , & vniuerſam Eccleſiam Chriſtianam. Et quicunque contradixerit , à Synodo excommunicatur .

Extat prætereà ſextus Canon eiuſdem Nicæni Concilij , cuius initium ita continet: *Eccleſia Romana ſemper habuit primatum* . Et quamuìs ei Canoni hoc initium deſit in libris vulgatis ; tamen extare reperitur in Textu Arabico; & ita ex Græco vertit Canonem illum ante annos mille Dionyſius Abbas ; ac etiam ita citatus inuenitur in Concilio Chalcedonēſi, act. 16. quarè poſt lectum hunc Canonem Iudices reſponderunt : *Perpendimus , omnem primatū, & honorem præcipuum , ſecundùm Canones , antiquæ Romæ Deo amantiſſimo Archiepiſcopo conſeruari .*

Nec obſtant reliqua eiuſdem Canonis verba illa : *Mos antiquus perduret in Aegypto , vel Lybia , & Pentapoli , vt Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem; quādoquidem & Epiſcopo Romano parilis mos eſt .* Nam vera horum verborū expoſitio, vt colligitur ex prędictis, alia eſſe non poteſt, niſi quam adduxit Nicolaus I. in epiſt. ad Michaēlē Imperatorem : debere ſcilicet Alexandrinum Epiſcopum tres illas Prouincias gubernare ; quia Romanus Epiſcopus ita conſueuit , hoc eſt , per Alexandrinum Epiſcopum eaſdē Prouincias regere, vel ei committere regimen illarum Prouinciarum. Aut ad ſummum, ſi, vt volunt Hæretici,

ſen-

ſenſus eorum verborum alius ſit, certè diſcrepare non poterit à ſequente: Mos ille antiquus perduret, vt Alexandrinus Epiſcopus protrahat ſuã poteſtatem extra Alexandrinã Prouinciam, gubernando ſcilicet Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim; quia durat etiam ſimilis mos, hoc eſt, pariter antiquus, vt Romanus Epiſcopus protrahat ſuam poteſtatem, ac regimen extrà finitimas Prouincias, nempè per totum Orbem. quod eſt dicere: quia Romanus Epiſcopus retinet morem illum antiquum regendi non ſolùm Romanam, ſed etiam vniuerſalem Eccleſiam; non debet Alexandrinus amittere ius, quod antiquitùs habuit, gubernandi tres illas Prouincias.

Et, quòd non aliter ſenſerit Synodus, patet prætereà ex eo, quòd licèt ipſa can. 6. & 7. ac etiam deindè Conſtantinopolitana can. 2. terminum, ac ſtatum conſtituerint aliarum Eccleſiarum; nullum tamen certum finem aſſignare auſæ ſunt Romano Epiſcopo. ſciebant enim, huic, ante omnem Conciliorum definitionem, non ab hominibus, ſed à Deo omnium curam Eccleſiarum fuiſſe commiſſam. ſiquidem multò ante Nicænum Concilium, vt refert Epiphanius hæres. 42. Marcion in Ponto excõmunicatus ab Epiſcopo ſuo, anno Chriſti 142. Romam venit, vt à Pio I. ſummo Pontifice abſolueretur. & anno 242. Felix, & Fortunatus in Africa, à Cypriano depoſiti, accedentes Romam, ad Cornelium Papam appellarunt, vt idem

Դգ 13 Եւ թէպէտ հետագայ բանքն նորին
վեցերորդ կանոնին այսպէս ասեն : Հին
սովորութիւնն մնասցէ ՛ի յեգիպտոս ,
և ՛ի լիբեայ , և ՛ի պընտապօլիս . թէ
եպիսկոպոսն աղեքսանդրու ունիցի զիշխա_
նութիւն ի վերայ ամ̅ գաւառացս այսո_
ցիկ . զի և եպիսկոպոսն հռոմայ այսպէս
սովոր էր :] սակայն ոչ են հակառակէ
սասցելոցն ՛ի վերոյ : քանզի մեկնիչքն
այսպէս իմանան զմիտս ժողովոյն . թէ
եպիսկոպոսն աղեքսանդրու կառավարեսցէ
զերիս գաւառսն զայսոսիկ . վ̅ս զի և
եպիսկոպոսն հռոմայ այսպէս սովոր էր . յ̅ր.
Դդ 14 կառավարել զնոյն գաւառսն ՛ի ձեռն
աղեքսանդրու եպիսկոպոսին : և կամ սովոր
էր թողուլ զկառավարութիւն գաւառա
ցն այսոցիկ ՛ի ձեռն աղեքսանդրացւոյ
եպիսկոպոսին : Եւ կամ եթէ նշանակութի
բանիցն այլ իցէ . ոչ արդեօք հեռանայ
ցէ յայսմանէ , որ հետևի . յ̅ր . մնասցէ
հին սովորութիւն աղեքսանդրիայ եպիս
կոպոսին տարածելոյ զիշխանութիւն իւր
՛ի յերիս գաւառսն . վ̅ս զի և հին սո_
վորութիւնն հռոմայ եպիսկոպոսին
տարածելոյ զիշխանութիւն իւր ընդ_
ամ̅ տիեզերս՝ նոյնպէս ամբողջ մնայ :
Դե 15 Եւ թէ ոչ այլ կերպիւ իմացա_
նիկիոյ ժողովն , յայտ լինի ՛ի յայլոց
նախասացելոց բանիցն նորա . մանա_
ւանդ՝ զի թէպէտ նոյն ժողովն , և ա_
պա և կոստանդնուպօլսի ժողովն ,
կացուցին զեզերս և զսահմանս իշխա
նութեան և բազմանչիւրոց պատրիարքա
կան աթոռոյ . սակայն ոչ իշխեցին երբ
էքէ կացուցանել զսահմանս իշխանու
թեան հռոմայ սրբ աթոռոյն . զի գիտէ_
ին , եթէ սորա իշխանութիւն ի վերայ
ամ̅ տիեզերաց՝ ոչ էր ՛ի մարդկանէ ,
այլ , կամ ՛ի սահմանադրութէ ժո_
ղովոց . այլ միայն ՛ի ք̅է յիսուսէ : Քանզի յա

ռաջ

Ժզ 16 առաջ քան զժողովն նիկիոյ. որպէս պա-
տ. սէն եպիփան 'ի. ԽԷ. թղ" գլն հեր-
ձուածոց. մարկիոնն 'ի պոնտոսէ նզո-
վեալ յեպիսկոպոսէն իւրմէ 'ի յամի ծննդեան
քն. ՃԽԵ. եկն 'ի մեծն հռովմ ապաւի-
նել 'ի պետրոսեան պապն : Եւ դարձեալ յամի
տեառն. ՄԽԵ. փիլիքս և փորտու-
նատոս 'ի կիպրիանոսէ ընկեցեալք յա-
ստիճանէ իւրեանց 'ի յաշխարհն ափ-
րիկայի. եկին 'ի հռովմ, և ապաւինե-
ցան առ կոռնելիոս պապն. որպէս և
նոյն կիպրիանոս գրէ յ. գ. թղ" թուղ-
թն առաջին գրոցն իւրոց : Որ և դարձեալ
ասէ ի. դ. թղ" թուղթն նորին գրոցն.
Ժէ 17 եթէ սակաւ ինչ յետոյ՝ բասիլիդէս
լուծեալ յեպիսկոպոսութենէ 'ի սպանիայ աշ-
խարհին, բողոքեաց առ ստեփաննոս
պապն : Եւ դարձեալ գրէ սէրն աթանաս.
եթէ ամս. Կ. յառաջ քան զնիկիայ ժո-
ղովն՝ դիոնէսիոս աղէքսանդրոյ պատ-
րիարքն ամբաստանեալ եղև առ հայ-
րապետն հռովմայ անուանեալ նմա-
նապէս դիոնէսիոս. և ընկալաւ 'ի նմա-
նէ զդատաստանն : Եւ դարձեալ յառաջ
քան զսարդիկայ ժողովն՝ նոյն սէրն ա-
թանաս պատրիարքն աղէքսանդրու,
Ժը 18 և պօղոս եպիսկոպոսն կոստանդնուպօլսի, և
մարկելլոս եպիսկոպոսն անկիւրայ, նզովեցան
'ի ժողովոյն անտիոքայ. և բողոքեցին
առ յուլիոս պապն. յորմէ արձակե-
ցան, և հաստատեցան յաթոռս իւ-
րեանց. որպէս յայտ է ամենեցուն :
Եւ այսքան յաղագս նիկիայ մէ ժողո-
վոյն :

Յետ այսորիկ եղև մէ ժողովն սար-
դիկայ հրամանաւ յուլիոսի պապին.
որպէս վկայէ կայսրն կոստանդիանոս 'ի
թուղթն զոր գրեաց առ միանձնս. յոր
ում ասէ այսպէս : Եպիսկոպոսն հռովմայ յու-
լիոս հրամայեաց լինել ժողով յուրու-
րեք

idem testatur Cyprianus lib. 1. epi-
stola 3. qui præterea in eodem lib.
epist. 4. scribit, non diù post, Basili-
dem, in Hispania depositum, ad
Stephanum Papam appellasse. itẽ,
vt Athanasius refert in lib. de sen-
tẽtia Dionysij, Patriarchæ Alexan-
drini, annis circiter 60. ante Nicæ-
nam Synodum idem Dionysius Pa-
triarcha, apud Romanum Pontificẽ
Dionysium accusatus, iudiciũ illud
non recusauit, neque Romanus Põ-
tifex iudicem se esse negauit. Et post
Nicænam, ante verò Synodum Sar-
dicensem, Athanasius ipse, Alexan-
drinus Patriarcha, Paulus Constan-
tinopolitanus, & Marcellus Ancy-
ranus, Episcopi, ab Orientalibus de-
positi, ad Iulium Romanum Ponti-
ficem appellarunt, à quo denuò re-
stituti sunt, vt scribit Gelasius in
epist. ad Episcopos Dardaniæ: & So-
zomenus lib. 3 cap. 7. *Cùm*, inquit,
*propter Sedis dignitatem cura omnium
ad ipsum spectaret, singulis suam Ec-
clesiam restituit.* Et infrà: *Athana-
sius, & Paulus ad suas Sedes reuertũ-
tur, litterasque Iulij Episcopis Orien-
tis mittunt.* Et hæc de Nicæno Con-
cilio.

Accedit post Nicænam Synodus
Sardicensis, quæ nõ solùm Iulij Ro-
mani Pontificis iussu coacta est, vt
testatur Constantinus Cæsar in epist.
ad solitariam vitam agentes, his ver-
bis: *Episcopus Romanus Iulius Sy-
nodum iussit fieri vbicunque vellemus,*
&c. verùm etiam præfuit in illa si-
militer Hosius, Episcopus Cordu-
bensis, loco Iulij Papæ; sancitique
sunt

ſunt duo canones infraſcripti, quorum poſterior legitur etiam in Armeno Codice, qui *liber Canonum* dicitur.

Canon 4. *Cùm aliquis Epiſcopus depoſitus fuerit eorum Epiſcoporũ Iudicio, qui in Vicinis locis commorãtur; & proclamauerit agendum ſibi negotiũ in Vrbe Roma; alter Epiſcopus in eius Cathedra, poſt appellationem eius, qui Videtur eſſe depoſitus, omnino non ordinetur, niſi cauſa fuerit in Iudicio Epiſcopi Romani determinata.*

Canon 7. *Placuit, Vt ſi Epiſcopus accuſatus fuerit, & iudicauerint Epiſcopi Regionis ipſius, & de gradu ſuo eum deiecerint: ſi appellauerit qui deiectus eſt, & confugerit ad Epiſcopum Romanæ Eccleſiæ, & Voluerit ſe audiri: ſi hic iuſtum putauerit, Vt renouetur Iudicium, ſcribere ijs Epiſcopis dignetur, qui in finitima, & propinqua Prouincia ſunt, Vt ipſi diligenter omnino requirant, & iuxta fidem Veritatis definiant. Quòd ſi is, qui rogat, cauſam ſuam iterùm audiri, deprecatione ſua mouerit Epiſcopum Romanũ, Vt è latere ſuo Preſbyterũ mittat; erit in poteſtate Epiſcopi quid Velit, & quid æſtimet. Et, ſi decreuerit, mittendos eſſe, qui præſentes cum Epiſcopis iudicent, habentes eius auctoritatem, à quo deſtinati ſunt; erit in ſuo arbitrio: ſi Verò crediderit, Epiſcopos ſufficere, Vt negotio terminum imponant; faciet, quod ſapientiſſimo conſilio ſuo indicauerit.*

Cæterùm idem Sardicenſe Concilium in ſuis epiſtolis perſpicuè etiã indicauit ſupremam auctoritatem, qua ſolebat Romanus Pontifex Ec-

cle-

ԺԹ րեք մեք կամիմք ։] Նոյն և վերակացու
եղև 'ի նոյն ժողովն ասիոս եպիսկոպոսն դէ
19 դրուբայ փոխանակ յուլիոսի ։ Եւ 'ի
կանոնաց, որք 'ի նմին հաստատեցան ;
երկու են այսպիսի ։

Կանոն .Դ. Յորժամ մի ոք եպիսկո
լուծեալ եղև դատաստանաւ եպիսկոպոսաց
որք 'ի մերձաւոր տեղիս բնակեն . եթէ
բողոքեսցէ առ աթոռն հռովմայ. մի
ոք իշխեսցէ նստել յաթոռն լուծելոյ
եպիսկոպոսին, մինչ դեռ ոչ իցէ կատարեալ
նորա դատաստանն 'ի յատենի եպիս
կոպոսին հռովմայ ։]

Կանոն .Է. Հաճոյ թուեցաւ. զի
Ի եթէ ոք եպիսկոպոս ամբաստանեսցի.
20 և ժողովեալ եպիսկոպոսքն նորին գա
ւառին յետ ումէ աստիճանէն շարժես
ցեն զնա ։ և որպ 'թ բաց կալով 'ի նո
ցա դատաստանէն, ապաւինեսցի առ
երանելին հռովմայ եպիսկոպոսն. և ամ
կամեսցի լսել զնորա նորայն հարցումն
և քննելն . գրել արժանի առասցէ առ
եպիսկոպոսս այնոսիկ, որ մօտ են յայն
գաւառն . զի նոքօք զգուշութ և հե
զութ մի ըստ միոջէ քննեսցեն. և ըստ
ճշմարտութե հաւատարմութե դա
ԻԱ տավճիռ 'ի վերայ նորա յարարելոց աւ
ցեն ։ ապա թէ ոք դարձեալ աղաչե
21 սցէ և միւս անգամ զիւր իւր լսելի առ
նել . և իւրով խնդրուածովն զհռով
մայ եպիսկոպոսն շարժիցէ . որպ զի յետ ումէ
կողմանէ զերիցունս առաքեսցէ ;'ի ձե
ռն իշխանութե նորին եպիսկոպոսն է. թէ
պարտ իցէ առաքել ։ Եւ եթէ հարկա
ւոր համարեսցէ առաքել զնոսա, որք
համեմատ եպիսկոպոսքն դատեսցեն, ունե
լով զիշխանութիւն նորա, յորմէ առա
քեցան . իցէ 'ի ձեռն կամաւորութե
իւրոյ ։ ապա թէ կարծիցէ բաւական
լինել զեպիսկոպոսս վն կատարելոյ զիրսն .

առաս

արարացէ որոց և իմաստուն խոհեմու-
թեան իւրում թուեսցի ։] Իբ 22
Եւ դարձ՝ նոյն սբ ժողովն սարդիկեայ
ես՝ ի թուղթս իւր յայտ առնէ զնե-
հազոյն իշխանութիւն, որով հայրա-
պետն հռովմայ տիրէր եւ կառավա-
րել զտիեզերական եկեղեցին։ քանզի
գրեաց ՝ի թուղթն առ ամ եպիսկոպոսս այս
պէս ։ Իբրև եւսեբիոսականքն առա-
քեցին զթուղթս իւրեանց մեղադրու-
թեանց վս աթանասի, և մարկեղոսի, և
ասկլեպայ, գործակցաց մերոց, առ յու-
լիոս հռովմայ եպիսկոպոսն. հանդիպեցաւ
թէ այլ ևս եպիսկոպք առաքեցին յայլոց Իգ
տեղեաց զթուղթս իւրեանց առ նոյն 23
յուլիոս. և վկայեցին վս անմեղութեան
աթանասի, և չարութե եւսեբիոսա-
կանացն. զոր և նոքեանք իսկ յայտնե-
ցին. վս զի իբրև կոչեցան ՝ի սիրելւոյ
գործակցէն մերմէ յուլիոսէ. ոչ կա-
ցին ՝ի դատաստանն ։ և ՝ի թղթոցն նո-
րին յուլիոսի երևեցի լինել չարութիւն
իւրեանց. քանզի եթէ ճշմարտախօսք
էին, և ապաւինէին ՝ի գործեալ իրս
իւրեանց ընդ դէմ գործակցացն մե-
րոց. արդեօք մնայինն ՝ի դատաստա-
նան ։] Եւ ՝ի յայլ թուղթն գրեալ Իդ
առ նոյն յուլիոս, այսպէս ասէ ժողովն. 24
Յոյժ արժան և բարի իսկ է. եթէ քա-
հանայք տեառն յիւրաքանչիւր գաւա-
ռաց առաքեսցեն գիրս առ գլուխն
իւրեանց. այս. առ աթոռ առաքելոյն
պետրոսի ։]

Առ պայ կոստանդնուպոլսի սբ ժո-
ղովն և ինքն ՝ի թուղթն առ դամասոս
պապն ասէ. թէ գումարեալ լինէր ՝ի
քաղաքն կոստանդնուպոլիս վս հրա-
մանաց նորա ։ և բանքն ժողովոյն են
սոքա ։ Ժողովեցաք ՝ի կոստանդնու-
պոլիս. վս զի հրամանաւ թղթոյն, որ
առա-

clesiā regere vniuersam. scribit enim in epistola ad omnes Episcopos sic: *Cùm igitur iampridem litteras suas accusatrices de Athanasio, & Marcello, & Asclepa, comministris nostris, Eusebiani ad Iulium Romanæ Ecclesiæ Episcopum misissent; contigit, Vt etiam alij ex alijs locis Episcopi ad eundē Iulium litteras suas mitterent, quibus & Athanasij innocentiam, & Eusebianorum sycophantiam contestabantur: etsi, id ita esse, ex eo præcipuè cognosci potuit, quòd accersiti à dilecto nostro comministro Iulio, Iudicio non steterunt; & ex ipsius Iulij litteris manifesta illorum sycophantia apparuit: accessissent enim, si sui, actorumque suorum in Comministros nostros fiduciam habuissent.* Et in altera, ad Iulium ipsum directa, sic habet: *Hoc enim optimum, & valdè congruentissimum esse videbitur; si ad Caput, id est, ad Petri Apostoli Sedem, de singulis quibusque Prouincijs, Domini referāt Sacerdotes.*

Circa Constantinopolitanum Cōcilium, & hoc in epistola ad Damasum Papam dicit, se apud Vrbem Constantinopolim cōuenisse ex mādato ipsius Damasi: *Constantinopolim, inquit, conuenimus, propterea quòd mandato litterarum, superiore anno à vestra Reuerentia ad sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter dumtaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus.* Et ibidem fatentur Concilij Patres, se membra esse Romanæ Ecclesiæ: *Nos, inquiunt, velut membra propria, per Deo amantissimi Impe-*

rato-

ratoris litteras accersiuistis. Et Canone 3. Constantinopolitanũ Episcopum Patriarchis alijs præponentes, subijci eum nihilominùs declararunt Romano Pontifici: *Constantinopolitanæ Ciuitatis Episcopum*, inquiunt, *habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum; propterea quòd sit noua Roma*. Ad summàm, tantę æstimationis in hac Synodo fuit auctoritas Romanæ Sedis; vt quicquid contra Macedonium ibi à Patribus actum fuerat, duntaxàt per Damasum Papam, & Theodosium Imperatorem, tanquàm per duo culmina, alterum Ecclesiæ, alterum Imperij, actum fuisse, sexta deindè Synodus conclamauerit hisce verbis: *Macedonius denegabat Spiritus sancti Deitatem; sed Damasus, & Theodosius protinùs obstiterunt*.

Sexta Synodus act. 18.

Idem præterea Damasus, teste Theodoreto lib. 5. hist. cap. 23., Flauianum Patriarcham Antiochenum, deposuit; pro quo & Theophilus * Alexandrinus Patriarcha, & Ioannes Chrysostomus, Constantinopolitanus, apud Romanum Pontificem per Legatos intercesserunt. Et quamuis Imperator Theodosius niteretur, Flauianum in Episcopatu stabilire; tamen iussit, eum Romã pergere ad causam dicendam; nec anteà suæ Sedi restitui potuit, quàm Romanus Pontifex placatus consensit, & Flauiani Legatos se admissurum promisit: qui propterea multos mox Episcopos ad Papam legauit. Nec multò post, Chrysostomus ipse à Theophilo depositus, ad Innocentium

* Socrates lib. 5. hist. c. 5. & Sozomenus lib. 8. cap. 3.

ԻԵ 25 առաքեալ եղեւ հերու 'ի պատուական նուաթէ ձերմէ առ սրբազան կայսրն մեր Թէոդոս, պատուաստեալ էաք ըղ մեզ 'ի Ճանապարհս կոստանդնուպօլսի:] Եւ 'ի նոյն Թուղթն խոստովանին ոք հարքն ժողովոյն. Թէ կինքե անքն էին անդամք հռովմայ եկեղեցոյն ատեալով. 'ի ձեռն Թղթոց ամ̃ ծանէր կայսերն կոչեցեր զմեզ 'ի ժողովս իբրեւ զանդամս ձեր:] Եւ 'ի յերրորդ կանոնն իւրեանց՝ առաջարկելով զեպիսն կոստանդնուպօլսի ի վերայ այլոց պատրիարգաց. սորոգորեցին զնա 'ի

ԻԶ 26 ներքոյ հռովմայ հայրապետին, ասելով. Եպիսկոպոս կոստանդնուպօլսի ըղըէն ունիցի զառաջնութե պատիւ յետ եպիսկին հռոմ. զի կոստանդնուպօլիսն է նոր հռովմ.] Եւ այնքան մեծ եղեւ իշխանութին պապին 'ի ժողովս այսմիկ. մինչ զի որինչ արարեալ եղեւ 'ի ժողովոյս ընդ դէմ մակեդոնի, համարեցաւ՛ն արարեալ միայն 'ի դամասոս պապէն, եւ 'ի Թէոդոսէ կայսերէն իբր Թէ 'ի յերկուց գլխոց, որոց մինն էր գլուխ եկեղեցականի աւերութե, եւ միւսն աշխարհականին: Վ֊ն որոյ վեցե

ԻԷ 27 րորդ ոք ժողովոյ յետոյ 'ի. ԺԸ. երգ" ժողովմանն ասաց այսպէս: Մակեդոն ուրանայր զԱստուածութին հոգւոյն սրբոյ. իսկ չուառով ընդդիմակայ եղեն նմա դամասոս, եւ Թէոդոսիոս:]

Նա եւ նոյն պապն դամասոս. որպէս գրեն սոկրատէս, եւ սոծոմենոս, եւ այլ պատմիչքն յունաց. շարժեաց յաԹոռոյն իւրմէ զփլաբիանոս պատրիարքն անտիոքայ. եւ վ֊նի բարեխօսեցին յետոյ առ նոյն դամասոս ոքն ուղէքերան պատրիարքն կոստանդնուպօլսի, եւ Թէոփիլոս պատրիարքն աղէքսանդրու, եւ նոյն իսկ Թէոդոսիոս

կայսր, 'ի ձեռն հրեշտակաց իւրեանց։ Իը
և այսպէս հաստեցաւ դատաստան լսել ե- 28
պիսկոպոսացն առաքելոցն առ նմա 'ի
միլաբիտանոսէ մն տալոյ պատճառ. զոր
ծոցն իւրոց. և վերստին հաստատեա
աց զնա 'ի յաթոռն իւր։ Եղև և ս այ
կաւ ինչ յետոյ նոյն ոսկեբերանն 'ի թե-
ոփիլոսէ ամբաստանեալ, և շարժեալ
յաթոռոյն, բողոքեաց առ ատեանն ին-
նովկենթիոսի պապին. որպէս յայտ լինի
յերկուց թղթոցն, զորս ոսկեբերանն
գրեաց առ նոյն ինովկենթիոս.

Իսկ՝ ապա եղև որ ժողովն եփե-
սոսի. յորում սատանակեցաւ նեստոր։
Եւ յառաջ քան զայս ժողովն՝ կելեստին Իթ
անոս պապն հանդերձ հռոմէական 29
սինոդոսիւ դատապարտեաց զնես-
տորն. և յանձնեաց կիւրղի աղեքսանդ-
րացւոյ պատրիարգին. զի նմա որպէս փո-
խանորդ իւրեան հրամայականացէ ընդ
յարևելս զվճիռն դատապարտութեան
և լուծմանն նեստորի, որ էր կոստան-
դնուպոլսի պատրիարք։ և գրեաց 'ի
թուղթն առ կիւրղն այսպէս։ Տարա-
գս որոյ՝ քո եղբայրութիւնդ, առեալ
զիշխանութիւն աթոռոյս մերոյ, և է-
ղեալ մեր երեսփոխան, պինդ սաստ-
կութբ կատարեսջիր զայսպիսի դատաս- Լ
տանս։] Իւստի և կիւրղն 'ի թուղ- 30
թն առ յովհաննէս պատրիարքն ան-
տիոքայ գրեաց այսպէս։ Հրամանէ ին պար-
տիմք հնազանդել վճռոյն հռոմայ
սինոդոսին. զի ոչ կամիմք անկանել
'ի հաղորդութենէ ամենայն յարևմ-
տից։]

Եւ յետոյ՝ գումարեալ ըստ կամա-
ցն կելեստինոսի պապին ժողովն 'ի
յեփեսոս. նոյն կիւրղն վերակացու է-
ղև 'ի նմա փոխանակ նորա. որպէս գրէ
պատմիչն յունաց նիկեփորոս 'ի. Ծդ։
րդ.

tium I. Rom. Pontificem appellauit, vt patet ex epiſtolis eius duabus ad Innocentium.

Denique, quod ſpectat ad Epheſinum Concilium, vbi Neſtorius, Conſtantinopolitanus Patriarcha dãnatus fuit: iam, antequàm illud cogi debere quiſquam meditaretur, Celeſtinus Papa cum Romana Synodo Neſtorium depoſuerat, Cyrilloque Alexandrino Patriarchæ cõmiſerat, vt eius damnationis, ac depoſitionis decretum ipſe, vt Apoſtolicæ Sedis Vicarius, executioni mandaret, ſic ad illum reſcribens: *Quamobrèm noſtræ Sedis auctoritate adſcita, noſtràque Vice, & loco cum poteſtate Vſus, eiuſmodi non ſine exquiſita ſeueritate exequèris.* Vndè Cyrillus in epiſt. ad Ioannem Antiochenũ Patriarcham: *Decreto,* inquit, *Romanæ Synodi modis omnibus parendum eſt illis, qui à totius Occidentis communione excidere noluerint.*

Celeſtin. in epiſt. ad Cyrillum.

Deindè coacto pro Celeſtini ſententia Epheſino Concilio, idem Cyrillus non ſine Apoſtolicæ Sedis mãdato illi præfuit: quod Nicephorus lib. 14. hiſt. cap. 34. ſic refert: *Celeſtinus, Romæ Epiſcopus, propter nauigationis pericula, ipſe Synodo adeſſe detrectauit: ad Cyrillum tamen, Vt locum ibi ſuum obtineret, ſcripſit.* id quod etiam ex verbis illis epiſtolæ ſecundæ eiuſdem Epheſini Concilij ad Imperatores* colligitur: *Et hæc quidem etiam, antequàm ſanctiſſima hæc Synodus conueniret, Celeſtinus, sãctiſſimus magnæ Romæ Epiſcopus, per litteras ſuas indicauerat; Cyrilloque,*

*Theodoſiũ; & Valentinianum.

Oo ſan-

sanctissimo, Deoque dilectissimo Magnæ Ciuitatis Alexandrinæ Episcopo, Vt suas Vices subiret, commiserat: sed & nunc denuò alijs etiam litteris, sanctæ Synodo, quam Vestra Maiestas in Ephesiorum Metropoli conuenire præcepit, hæc significauit.

Cæterùm ipsa Synodus Ephesina professa est, se deposuisse Nestorium ex mandato Celestini Papæ; vt habetur apud Euagrium lib. 1. hist. cap. 4. & etiam Firmus, Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, palàm in eadem Synodo testatus est, dicẽs: *Apostolica, & sãcta Sedes Celestini de præsenti negotio sententiam, regulamque præscripsit, quam nos sequuti, formam illam executioni mandauimus.*

Apud Syn. Ephes. act. 2.

Et in epistola ad eundem Celestinum idem Concilium scribit, se causam Ioannis Antiocheni Patriarchæ, quæ magis dubia erat, quàm causa Nestorij, non fuisse ausum iudicare, sed reseruasse illam ipsius Celestini Iudicio: *Verùm,* inquit, *quo Ioannis Antiocheni temeritatem longanimitate Vinceremus, etiamsi illam iustissimè, legitimèque subiuisset; pietatis tuæ Iudicio hoc reseruauimus.* De alijs quoq; Celestini decretis circa Pelagianos, aliosque hæreticos, sic in eadẽ Epistola subijcit: *Quæ à pietate tua decreta, & constituta sunt, iudicauimus & nos, ea solida, firmaque permanere debere; & idem omnes tecum statuimus.*

Quæ quidem omnia quid aliud indicãt, nisi supremam in totam Ecclesiam Romani Pontificis potestatem? qua etiam immediatè post Celesti-

րդ" գերյան պատամազրութէ. առաջնորդ.
ԼԱ 31 Կելեստինոս, եպիսկոպոսն Հռոմայ, ոչ
կարաց գալ ՚ի ժողովն Եփեսոսի վասն
դութեցն ամա՛ արկութէ։ վն որոյ գրե
աց առ Կիւրեղն. զի նմ ունիցի յանդ
գանեցի իւր։] Եւ զայն ցայս գրէ ժո
ղովն Եփեսոսի ՚ի Թուղթն առ Թգրս
այսպէս։ Չհամբ քան զզուամարումն ոչ
ժողովոյս այսորիկ՝ սրբազան Կելեստի
նոս եպիսկոպոսն մեծին Հռոմայ յանձնե
աց սրբազան Կիւրղի աղեքսանդրացւոց ե
պիսկոպոսին. զի նմ նիւ փոխանորդ նորին։
Եւ այժմ վերստին վն հաստատութէ
ԼԲ 32 նորին նոյնպէս գրեաց առ այս սուրբ ժո
ղովս։]

Եւ դարձեալ նոյն ժողովն Եփեսոսի խոս
տովանեաց դատապարտել զՆեստորն
հրամանաւ Կելեստինոսի պապին.
որպէս և Փիրմոս եպիսկոպոսն Կեսարիոյ Կապա
դովկեցւոց վկայեաց առաջի ժողո
վոյն, այսպէս. Առաքելական սբ աթո
ռն Կելեստինոսի գրեաց մեզ զդա
տավճիռն իւր վն այսր իրի. և զկնի
նորա մեք երթեալ՝ կատարեցաք զնոյն
կերպն վճռոյն։]

Այլ և ՚ի Թուղթն առ Կելեստի
ԼԳ 33 նոս գրեաց նոյն ժողովն, Թէ զգոր
ծն Յոհաննու Անտիոքայ պատրիար
գին ոչ համարձակեցաւ ժողովն դատել. այլ
յանձն առնէր զայն դատաստանի Կելե
ստինոսին։ Եւ բանք ժողովոյն են
այսպիսի. Զի որ՝ զի երկայնամիտ լի
ցուք ՚ի յանդգնութեն Յոհաննու Ան
տիոքացւոյն, յանձնեցաք զնմ առ դա
տաստան քոյին գթութեդ։] Եւ յե
տոյ ՚ի վերայ պելագեանական հերձու
ածոյն այսպէս ասէ։ Զոր ինչ հաստա
տեաց գթութիւնքո վն գործոյս այսո
րիկ. զնոյն և մեք սահմանեցաք
անշարժ և հաստատուն մնալ. և ամե

lesti-

նե

[illegible] ԼԴ 34

[illegible] ԼԵ 35

[illegible] ԼԶ 36

[illegible]

lestinum vsus est Sixtus III., cùm, S. Leone Archidiacono in Ierusalē misso, Polychronium, * Patriarchā Ierosolymitanum, deposuit. Et post Sixtum, idem S. Leo, in summum Pontificatum succedens, non solùm Eutychem, Constantinopolitanum Archimandritam, verùm etiam Dioscorum, Alexandriæ Patriarcham, eadem auctoritate damnauit; vt Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ scribit dicens: *Dioscorum, secundæ Sedis Præsulem, sua auctoritate Sedes Apostolica damnauit:* præterea Synodum Ephesinam secundam, in qua Hæretici vtriusque blasphemia de vna Christi natura cōfirmata fuerat, dissoluit: sanctum Flauianum, Cōstantinopolis Patriarcham, & Theodoretum, Cyri Episcopum, ab eadē Pseudosynodo depositos, ac damnatos, absoluit: & de Theodoreto quidem (nam propediem vitā excesserat Flauianus) ita legimus in Concilio Chalcedonensi, Act. 1. *Ingrediatur & reuerendissimus Episcopus Theodoretus, vt sit particeps Synodi; quia restituit ei Episcopatum sanctissimus Archiepiscopus Leo:* Synodum denique Chalcedonensem, vt Orientalis Ecclesiæ lapsum hunc repararet, & cogi iussit; & coactam, per Legatos, & Epistolas suas ad orthodoxam de duabus Christi naturis definitionem per semitas veritatis deduxit.

* Ex tom. 3. Concilior. in act. Sixti III.

At video iam, Magni Leonis, & Concilij Chalcedonensis memoriam stomacho Armenorū Pseudomagistrorum mouere fastidiū; eosq;

ne ſuum cogātur reprobare Dioſcorum, nulla deinceps ab Eccleſia Catholica ſuſcipere velle neq; Concilia, neq; ſanctos Patres, neq; Romanos Pontifices: quos equidem oſtendere faciliùs poſſem, maiori exinde imperio totum ouile Dominicum gubernaſſe; niſi fruſtrà ſermonem obturantibus aures effunderem. Sufficit, eos de ſummo hactenùs Pontifice audiuiſſe, quæ ipſimet ad Chalcedonenſis vſque Synodi tempora ſuſceperunt.

QVOD ROM. PONTIFEX Petro ſucceſſerit in Præfectura totius Eccleſiæ,

OSTENDITVR TERTIO Teſtimonijs veterum Patrum, quos ſuſcipit Armena Eccleſia.

§. VII.

EX his, omittamus eos, qui fuere Romani Pontifices; ne, quorum res agitur, ſuæmet rei teſtes producere Aduerſarijs videamur. Ireneus lib. 3. c. 3. inquit: *Maximæ, & antiquiſſimæ, & omnibus cognitæ, à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis, Petro, & Paulo, Romæ fundatæ, & conſtitutæ Eccleſiæ eam, quā habet ab Apoſtolis, traditionem, & annunciatam omnibus fidē, per ſucceſſiones Epiſcoporū prouenientem vſq; ad nos, iudicantes; cōfundimus eos, qui quoq; modo vel per ſui placentiam, & vanā gloriam,*

vel

զոքէ հաւրս, և ոչ զհայրապետսն Հռով-
լէ 37 մայ: Ո՞վ եթէ կամէին լսել, պատմու-
առ էի յոլովագոյն զիշխանութիւն սրբոց
հարց և ժողովոց ցուցանել նոցա. եւ
թէ Հռովմայ սուրբ աթոռն յամ ժա-
մանակս կառավարեաց զբովանդակ
եկեղեցին Քի: Բայց շատ է, զորինչ լսե-
ալն մինչև ՚ի ժամանակս Քաղկեդոնի
ժողովոյն ՚ի սրբոց հարցն, և ժողո-
վոցն. զոր ինքեանքն ընդունեցին:

ԵԹԷ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ ՀՌՈՎՄԱՅ

ա 1 Յաջորդեաց զիշխանութիւն սրբոյն պետրոսի ՚ի կառավարել զընդհանուր եկեղեցին.

ՑՈՒՑԱՆԻ

Վկայութեամբ հին սրբոց հարցն, զորս ընդունի եկեղեցին հայոց:

Պրակք. Է.

է 2 ԹՈղումք զվկայութիւնս նոյն սրբոց հայրապետացն Հռովմայ. զի մի համարիցեն հակառակորդք զմեզ հաստատել զիշխանութիւն աթոռոյն այդորիկ ՚ի ձեռն բանիցն իւրեանց ինքեանց: Իրենոս՝ ասէ երրորդ ՚ի յերրորդ գիրսն իւր, և ՚ի յերրորդ գլուխն ասէ այսպէս: Մեծ՝ առաքելական զայն աւանդութիւն, զոր եառ յառաքելոցն սրբոց մեծ, և հին, և ամենայն ծանօթ լեալ եկեղեցին Հռովմայ. որ յերկուց փառաւորեալ առաքելոցն պետրոսէ և պօղոսէ հիմնեալ հաստատեցաւ. Եւ ուսուցանելով զայն հաւատս, որ ՚ի

նոյն

նոցին առաքելոցն քարոզեցաւ աւանդն , Գ
և տուաւ նմին եկեղեցւոյն հռովմայ . և
հետևութէ եպիսկոպաց հաւատն միոյ և 3
'ի մեզ . ամաչեցուցանեմք զայսոսիկ որ
ինքնահաճութէ և սնափառութէ, կամ
կուրութէ և չար խորհրդով ուսուցա
նեն զոր չէ՛ արժան : Անաև որոյ առա
ւել եկեղեցիս վն հզօրագոյն իշխանութե
նորին՝ վայելէ՛ ամ եկեղեցեաց գալ . յդ . ամ
հաւատացելոց : որ միշտ 'ի նմա պահե
ցաւ որ 'ի յառաքելոցն է՛ աւանդութի :]

Որոգինէս . զորմէ գրէ սբն Ճերոնի
մոս 'ի Թուղթն առ պամմաքիոս . Թէ առ
կեալ 'ի պէսպէս մոլորութիւնս, զղջացաւ,
և գիտաց, զի պարտ էր պատասխանատու Դ
տալ վն նորա հաւատոյ հայրապետին հռովմայ . 4
ապա այսորիկ գրեաց զԹուղթն առ
փլաբիանոս պապն, մեղադրելով զանձն
մարդ ամբրոսիոս անուն . և ասելով,
Թէ նա հրատարակեալ էր հրապարակա
կան , զոր ինքն ինքն գրեալ էր 'ի ծա
ծուկ :

Սբն կիպրիանոս 'ի Թուղթն առ
կոռնելիոս պապն խօսի յաղագս հերձո
ածոյն նովատիանոսաց . որք ոչ կա
մէին հնազանդ լինել կոռնելիոսի . և
ասէ այսպէս : Անաև այսորիկ բուսան մո Ե
լորութիք և հերձուածք . վն զի ոչ հը 5
նազանդին քահանայապետին այ . և ոչ
ճանաչի յեկեղեցւոջ մի քահանայապետ, և
մի դատաւոր փոխանորդ քի : որում եթէ
ըստ ածային վարդապետութեան հնա
զանդեր ամ եղբայրութի . ոչ ոք հակ
առակ գտանիւր ժողովոյն քահանայ
եց :] Եւ դարձեալ յետ այլոց բանից ասէ .
Հերետիկոսքն՝ յետ կացուցանելոյ
ինքեանց զմի սուտ եպիս . տանին
իշխեն նաւարկել . և 'ի պետրոսի հերձո
ածողաց Թուղթս տանել՝ բերեն 'ի
մէ աԹոռ պետրոսի , և 'ի պետա

Vel per cæcitatem, & malam conscientiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique, fideles; in qua semper ab his, qui sunt vndique, conseruata est ea, quæ ab Apostolis est, traditio.

Origenes in Græcia (teste Hieronymo in epist. ad Pammachium & Oceanum) cùm in varios errores incidisset, ob eamque rem sciret, se debere Romano Pontifici suæ fidei rationem reddere; ad Flauianũ Papam scripsit epistolam, in qua pœnitentiam agit, quòd talia scripserit; & causam temeritatis in Ambrosiũ quendam refert, quòd secretò edita in publicum protulisset.

Cyprianus, lib. 1. epistola. 3. ad Cornelium Papam, loquẽs de schismate Nouitianorum, qui nolebant Cornelio se subijcere, ait sic: *Neq; enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos; & ad tempus Iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùs Sacerdotum collegium quidquam moueret.* Et rursùs ibidem: *Post ista adhuc insuper, Pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent; & ad Petri Cathedrã, atq; ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas Sacerdotalis exorta est, à Schismaticis, & profanis litteras ferre, nec cogitare, eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo prædicãte, laudata est, ad*

quos perfidia non possit habere accessu.

Զ 6 Idem, lib. 2. epist. 10. ad eũdem Cornelium: *Miseramus nuper collegas nostros, vt ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem scissi corporis membra componerent: sed diuersæ partis obstinata, & inflexibilis pertinacia nõ tantum radicis, & matricis sinum, atq; complexum recusauit; sed etiam adulterũ, & cõtrarium caput extra Ecclesiam fecit.*

Է 7 Romana Synodus, sub Siluestro facta ante Nicænam, Can. 20. *Nemo iudicabit primam Sedem; quoniã omnes Sedes à prima Sede iustitiam desiderant temperari. Neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque à Populo Iudex iudicabitur. Et subscripserunt Episcopi 284. & 45. Presbyteri, & 5. Diacones, & duo sequentes, & Augustus Constantinus, & mater eius Elena.*

Ը 8 Epiphanius hæres. 68. loquens de Vrsacio, & Valente, Episcopis Oriẽtalibus: *Vrsacius*, inquit, *& Valens, pænitentiam agentes, vnà cum libellis profecti sunt ad Beatum Iulium, Romanum Episcopum, pro ratione reddẽda de suo errore, ac delicto.*

Athanasius, in epist. ad Marcum Papam, Iulij prædecessorem: *Domino sancto, & Apostolici culminis venerando, Marco, sanctæ Romanæ, & Apostolicæ Sedis, atque vniversalis Ecclesiæ Papæ, Athanasius, & vniuersi Aegyptiorum Episcopi salutem, &c. Optamus, vt à vestræ sanctæ Sedis Ecclesiæ auctoritate, quæ est mater, & Caput omnium Ecclesiarum, ea ad correctionem, & recreationem fideliũ orthodoxorum percipere per præsentes legatos*

կան եկեղեցի . յորմէ բաժանեալքն մեա ճշմարտութեանն ծնունդ : և ոչ զմտանել ածեն . եԹէ հռովմայեցւոց հաւատն 'ի պաղտաւէ զովասաւանել եղև . և ոչ կարէ առ նոսա մատել մոլորութի :]

Նոյն կիպրիանոս 'ի միւս Թուղթն առ նոյն կոռնելիոս ասէ . առաքեցաք զեղբարս մեր առ 'ի միաբանեցուցանել զանդամսն հերձեալ մարմնոյն ընդ ուղղափառ եկեղեցւոյ : բայց խըստապատուԹի և չարուԹեան հակառակորդացն ոչ միայն զանդամոյն 'ի գրկէ մօրն և արմատ եկեղեցւոյ . այլ և ս զպառնիկ և զհակառակ գլուխ արտաքոյ եկեղեցւոյ արար:]

Հռովմէական ժողովն հռովմայ , որ եղև 'ի ժամանակին սբոյն սեղբեստրոսի յառաջ քան զնիկիոյ մէծ ժողովն. 'ի Ի . կարգ" կանոնն ասէ: Ոչ ոք դատեսցէ զառաջինն աԹոռն . զի ամ աԹոռքն ցանկան 'ի յառաջին աԹոռոյն առնուլ զիրաւունս: Ոչ ոք դատաւորն նորին աԹոռոյն ոչ դատեսցի, ոչ 'ի կայսերէ , ոչ յամ եկեղեցականաց, ոչ 'ի Թագաւորաց, և ոչ 'ի ժողովրդենէ: Եւ ըստորագրեցին 'ի նորայ եպիսկոպոսք . մԴ և դ . երէցք . և . ԽԵ . քահանայք. և հետոց սարկաւագք. և երկու հետևողք կայսր . և կայսրն կոստանդիանոս. և մայրն նորա հեղինէ:]

Եպիփանոս 'ի . ԿԸ . հերձ" գլխոն յաղագս հերձուածողին ուրսակիոսի և վաղենտիանոսի յարևելեան եպիսկոպոսացն ասէ: Ուրսակիոս և վաղենտիանոս ապաշխարութի գնացին առ երանելին յուլիոս եպիսկոպոսն հռովմայ տալ պատասխանի վն մոլորութեց և յանցանաց իւրեանց:]

Աթանասիոս 'ի Թուղթն առ մարկոս պապն , որ նախ յառաջ քան

զյու-

զլուծեալս , ասէ ։ Ստուգապէս սրբոյ և
առաքելական բարձրութեան պատուա-
կանին , մարկոսի , որ և առաքելական
աթոռոյն համայնից և ընդհանուր եկ-
եղեցւոյ պապին . աթանաս , և ամենայն
կողմն եգիպտացւոց , ողջոյն ։] Եւ յե-
տոյ ասէ ։ Քաղձամք արժանի լինել 'ի
ձեռն առաքինեաց հրեշտակաց մերոց
առնուլ 'ի յիշխանութենէ սրբոյ աթո-
ռոյդ ձերոյ , որ է' մայր և գլուխ ամե-
նեցունց , զայն , որ եղիցի առ յօգ-
նութիւն և մխիթարութիւն ուղղափառ
հաւատացելոց ։ Հզօրագոյն գիտեմք
թէ սիրտ առաքելութեան ձերոյ այն-
քան վառեալ է' շնորհօք հոգւոյն սրբոյ
մինչ զի օգնական լինիք ամ զրկելոց ,
որքան ևս առաւել մեզ , որք թէպէտ
նուաստագոյն դասու , սակայն ձեր
եմք . և հնազանդ կամիմք հանդերձ
ամենեքումբք , որ մեզ յանձնեցան ,
հնազանդ լինել ձեզ ։]

Եւ դարձեալ նոյն սրբն աթանաս հանդե-
րձ ամ եպիսկոպոսօք եգիպտացւոց , և թէ-
բայիդացւոց , և լիբէացւոց , 'ի թղթն
առ երկրորդ փելիքս պապն ասէ ։ Վս
զի , մի՛ հայր երանելիդ , առաքինիքն
մեր , և մեք միշտ ընկալաք զօգնութիւն
'ի ձերմէ առաքելական սբ աթոռոյդ .
և ճանաչեցաք զձեզ հոգս ունել զմէնջ .
սակս այսորիկ ըստ կանոնաց սահմա-
նադրութեան ապաւինիմք 'ի գերագոյն
և առաքելական աթոռդ ։ զի յայդմ մա-
նէ զօգնականութիւն ընկալցուք . յորմէ
և առաքինիքն մեր առին զբարեկարգու-
թիւս , զբանս հաւատոց , և զպաշտօ-
նս ։ Առ որ՝ առ նոյն աթոռդ , որպէս
առ մայր , և մեք ընթանամք . զի 'ի
ստեանցն նորա սնանիցուք ։ քանզի ոչ
կարէ մայր մոռանալ զմանուկն իւր .
նոյնպէս և դուք մի մոռասջիք զմեզ .
որ

gatos mereamur. Verè nouimus, Apo- Թ̅ 9
stolatus Vestri cor gratiâ sancti Spiritus in tantum esse accensum, Vt omnibus oppressis succurratis, quātò magis nobis, qui licèt exigui ordinis, tamen Vestri sumus, Vobisque obedientes cum omnibus nobis commissis, esse semper Volumus.

Idem Athanasius, & vniuersi Ægyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Episcopi, in epistola ad Felicem II. Papam. *Ideò, Pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à Vestra Apostolica sancta Sede auxilium hausimus, & nostri Vos curā* Ժ
10 *habere agnouimus; præfatam Apostolicam, & summam expetimus, iuxta Canonum decreta, Sedem; Vt indè auxilium capiamus, Vnde prædecessores nostri ordinationes, & dogmata, atque subleuationes ceperunt; ad eam quoque, quasi ad Matrem, recurrimus, Vt eius Vberibus nutriamur: quoniam non potest mater obliuisci infantem suum; sic & Vos nolite obliuisci nos, Vobis commissos.*

Ambrosius, Orat. funebri in Satyrum: *Aduocauit ad se Satyrus Epi-* Ժա
11 *scopum, nec Vllam Veram putauit, nisi Veræ fidei gratiam; percontatusque est ex eo, Vtrumnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia, conueniret?* Et in epistola 81. ad Siricium Papam: *Recognouimus litteris Sanctitatis tuæ boni Pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi ianuā serues, & pia solicitudine Christi Ouile custodias, dignus, quem oues Domini audiant, & sequantur. Et ideò, quia nostis ouiculas Christi, lupos facilè deprehēdes; & occurres,*

quasi

quasi prouidus Pastor, ne isti morsibus perfidiæ suæ, feralique Vlulatu Dominicum ouile dispergant. Ac tandem in caput 3. Primæ ad Timotheum: *Cùm totus Mundus Dei sit; tamen domus eius Ecclesia dicitur, cuius hodiè Rector est Damasus.*

Basilius in epist. 52. ad Athanasium: *Visum est consentaneum, scribere ad Episcopum Romanum, Vt videat res nostras, & Iudicij sui decretũ interponat: Vt, quia difficilè est, aliquos indè de Cõcilij sententia mitti, ipse auctoritatem rei tribuat delectis Viris, qui laborem quidem itineris perferre possint, lenitate Verò, ac facilitate morum, tum commoda, & prudenti oratione eos, qui à recta Via deflexerunt, monere; quique acta Ariminensis Concilij secum ferant, ad ea rescindenda, quæ illic Violentè acta sunt.*

Hieronymus, in epist. ad Damasum Papam de nomine hypostasis: *Quanquàm tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas: à Pastore præsidium ouis peto: cum successore Piscatoris, & discipulo Crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, sequens, Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio Quicunq; extra hanc domũ agnum comederit, profanus est. Si quis in Arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio.* Et paulò post: *Non noui Vitalem; Meletium respuo; ignoro Paulinum*. Quicunque tecum non colligit, spargit; hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.*

*Antiochenum Patriarchã, & proprium Hieronymi Episcopum.

Gregorius Nazianzenus, orat. 52. ad

որ ձեզ յանձնեալ եղաք ։]

Ժբ 12 Սբն ամբրոսիոս ՚ի բանն ողբու-
ման եղբ. սատիրոսի ասէ։ Սատիրոս
կոչեաց առ ինքն զեպիսկոպոսն . և ոչ զայլ
ինչ շնորհս ճշմարիտ համարէր , բայց
միայն ՚ի շնորհաց ճշմարիտ հաւատոյ։
զնա որոյ եհարց ՚ի նմանէ . մի՞ թէ ընդ
ուղղափառ եպիսկոպաց .ՅՐ. ընդ հռովմէ-
ական եկեղեցւոյ միաբանն էր։] Եւ ՚ի
թուղթն առ սիրիկիոս պապն դ՟ձ՟ լա-
սէ։ Ճանաչեցաք ՚ի թղթոյն քոյոյ սուր-
բութեան զզուարթութիւն բարձ հովուա-
կի . որ պահանջեայն ձեզ զդուռն հա-
ւատարմաբար պահես . և զհօտն քրի
Ժգ 13 փութով մեծաւ արածես։ արժան է,
զի ոչխարք ան ձեզ լուիցեն , և զհետ
երթիցեն։ Եւ բանզի ճանաչես զոչխա-
րս քո . դիւրաւ զգուշանայցես ՚ի գայ-
լոց . և ընդ դէմ նոցա ընթանայցես
որ խոհեմ հովիւ . զի մի խածանմամբ
հերձուածողութեանցն իւրոց , և
զարհուրելի աշխարմամբ զամենայն
կան հօտն կործանիցեն] Եւ դ՟ձ՟ ին-
երորդ գլխոյ առաջին թղթոյն առ
տիմոթէոս ասէ ։ Թէպէտ ամ աշխա-
րհ ային այ . սակայն տունն նորա եկե-
ղեցի ասի . որոյ առաջնորդ այսօր է
Ժդ 14 դամասոս ։]

Սբն բասիլիոս ՚ի թուղթն առ ա-
թանաս ասէ ։ Արժանի թուեցաւ գր-
ել առ եպիսկոպոսն հռովմայ . զի նա
քննեսցէ զիրս մեր . և զդատաստանն
իւրոյ վճռին արտասացէ ։ Եւ բան
զի դժուարին է , յանդուսն առաքել
զոմանս ըստ կամաց ժողովոյն . ինքն
տացէ զիշխանութիւն իւրս արանց ընտ-
րելոց . որ կարող լիցեն կրել զաշխա-
տանս ճանապարհին . և մանաւանդ
հեզութեան վարուց և քաղցրութեան խո-
հեմ բանից խրատել զայնոսիկ , որ յա-

զիւր ճանապարհէ խոտորեցին. այլ և ս ԺԵ
քերեցին ընդ նովատեանս զնորոգածու- 15
թիւն արհամարհեալ ժողովոյն՝ առ ՚ի քակե
լոյ զայն, որ ՚ի նմա բանութէ նեղգրոր
ծնցաւ :]

Ասէ Ճերոնիմոս ՚ի թուղթն առ դա-
մասոս պապն ասէ : Թէպէտ ահ ինչ
արկանէ ինձ քո բարձրութիւնդ. սա-
կայն հրաւիրէ քաղցրութիւնդ : ՚ի հով-
ուէդ զպահպանութիւն ոչխարիս խնդր-
եմ : քանզի խօսիմ ընդ աթոռակալին
որսորդին, և աշակերտին խաչին : Ես
զհետ քո երթալով. ընդ քոյին սրբու-
թեդ. այս. ընդ աթոռոյդ պետրոսի ԺԶ
հաղորդութեամբ միաբանիմ: գիտեմ 16
այդր վիմի շինեալ զեկեղեցին : որ
ոք արտաքոյ տանդ այդորիկ ուտիցէ
զգառն, պիղծ է : եթէ ոք ՚ի տապա-
նակին նոյի ոչ գտանիցի. կորիցէ ջրհե-
ղեղին :] Եւ դարձեալ յետ սակաւուց ա-
սէ : Ոչ ճանաչեմ զվիտալիս. մերժեմ
զմելետիոս. ոչ և ս գիտեմ զինչ իսկ կալ
ցան անտեղեայ զպաւղինոս. զի որ ոչ
ժողովէ ընդ քեզ, ցրուէ. այս. որ ոչ քրի
է, նեռինն է.]

Ասէ գրիգոր ածաբան ՚ի. ԾԲ.
բդ" բանն, որ առ կղեդոնիոս, ասէ:
Կարծեմ, եթէ այս եղև պատճառն, ԺԷ
վա՛ որոյ դամասոս պապն՝ յորժամ զե- 17
րն աստուածային ծանեաւ, և լուաւ թէ
նոքա ՚ի յառաջին վարդապետութիւն
հաստատեալ մնային. ձգեաց զնս ՚ի հա-
ղորդութե եկեղեցոյ:] Եւ դարձեալ ՚ի տաղն
որ յաղագս վարուց իւր, ասէ : Եկեղեցին
հռովմայ միշտ պահեաց զճշմարիտ հա-
ւատս զայ. որպէս վայել է քաղաքին, որ
է վերակացու ընդհանուր աշխարհին]
Եւ ոչ խօսի ածաբանն յաղագս աշխար-
հական վերակացութե. որ էր յայն
ժամ ՚ի կոստանդնուպօլիս, և ոչ ՚ի հռ-
ովմ.]   Ըստ-

ad Cledonium: *Quod etiam in causa fuisse reor, cur ipse quoque Damasus Papa, cùm posteà rectiùs edoctus fuisset, simulque in pristinis eos expositionibus perstare audiuisset, eos ab Ecclesiæ cætu abdicarit, fideique libellum cum anathematismo deleuerit*. Et in Carmine de sua vita, dicit: *Romanam Ecclesiam semper conseruasse veram de Deo sententiam, vt decet Vrbē, quæ toti Orbi præsidet*. Nec loquitur de Imperio temporali, quod tunc non Romæ, sed Constantinopoli erat.

Ruffinus, apud Hieronymum in Symboli explanatione ad Damasũ: *Si quid parùm cautè positũ est, emendari cupimus à te, qui & fidem tenes, & Sedem*.

Ioannes Chrysostomus, in epistola 1. ad Innocentium I. Papam: *Obsecro, vt scribas, quòd hæc tam iniquè facta non habeant robur; illi autē, qui iniquè egerūt, pœnæ Ecclesiasticarũ legum subiaceant: nos autem insontes, neq; conuictos, neq; deprehensos, neq; vllius criminis reos comprobatos, Ecclesijs nostris iubete restitui*: Et rursùs in epist. 2. ad eundem: *Perpetuas vobis gratias agimus, quòd paternam erga nos beneuolentiam declarastis*. Et infrà petit ab Innocentio, ne inimicos suos excommunicet, tametsi illi hoc mereantur: *Vestram*, inquit, *oro vigilantiam, vt, licèt omnia tumultibus impleuerint, si tamen curari morbo voluerint, ne affligantur, neq; è cætu eijciantur*.

Augustinus, in epist. 92. ad Innocentium Papam, rogat illum, vt

 pasto-

pastoralem curam adhibeat Ecclesiæ, coarcendo Pelagianos, qui Palæstinam, & Africam præcipuè inficiebant: *Quia*, inquit, *te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in Sede Apostolica collocauit, talemque nostris temporibus præstitit, Ut nobis potiùs ad culpam negligentiæ Valeat, si apud tuā Venerationem, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus; quàm ea tu possis Vel fastidiosè, Vel negligenter accipere. Magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastoralem diligētiam quæsumus adhibere digneris.* Et in epist. 162. *In Romana*, inquit, *Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ Viguit Principatus.*

Cyrillus Alexandrinus, in epistola 18. ad Celestinum Papam: *Digneris, quid hic sentias, declarare: quo liquidò nobis constet, communicare ne nos cū Nestorio oporteat; an Verò liberè eidem denunciare, neminem cum eo communicare, qui eiusmodi erroneam doctrinam fouet, ac prædicat? Porrò tuæ Integritatis mens, ac super hac re sententia, non modò pijssimis, Deoque deuotissimis Macedoniæ Episcopis, sed totius quoque Orientis Antistitibus perspicuè per litteras exponi debet.*

Idem in libro Thesauri: *Petro omnes iure diuino caput inclinant, & Primates Mundi, tanquàm ipsi Domino Iesu, obediunt.* Et in alio quodam eiusdem Thesauri libro, apud D. Thomam in opusculo cōtra Græcos, & Gennadium in libro de Primatu Papæ: *Debemus nos, Ut qui membra sumus, capiti nostro, Romano*

ԺԸ 18 Բոնիփատիոս 'ի մեկնութեն սրբոյ հաւատամքին առ դամասոս պապն ասէ ։ Եթէ զիս ինչ անհոգգամբար դրեցաք . կամինք, զի 'ի քեն սրբազան այի, որ և զամթոռունին եկեղեցոյ, և զհաւատոս ։]

Մէն ուղերբան 'ի յառաջին Թուղղթն առ Եւնոջենթիոս պապն ասէ ։ Եղղաչեմ զձեզ՝ դրել. զի մի չարագործքս այսպիսի ունիցին զզօրութի . այլ նոքա, որ անհրաժեշտ գործեցին, առաջին կէտ ըստ եկեղեցական կանոնաց ։ և հրամայեսցէք . զի մեծութին հաստատեալ լիցի 'ի մեր եկեղեցին . զի առանց մեզ ասեմք, և ոչ 'ի մեզս ըմբռնեալք, կամ մեկնութե յանդիմանեալք .
ԺԹ 19 և ոչինչ մեղաց պարտակամ 'ի դատաստանի գտեալք ։] Եւ դարձ 'ի յերկրորդ Թուղղթն առ նոյն պապն ասէ ։ Համապատգորդ զոհութիւ ձեզ մատուցանեմք . զի զհայրական բարեկամութին ցուցեր մեզ ։] և զնոյն սակառուց՝ աղաչէ զԵնոջենթիոս . զի մի նզովեսցէ զԹշնամիս իւր . Թէպէտ նոքա արժանի էին նզովման ։ և ասէ այսպէս ։ Աղաչեմ զձեր զուարթութի .
Ի 20 զի նոքա՝ Թէպէտ զամենայն լցուցին խռովութե, սակայն եթէ կամիցին բաժանիլ և դառնալ 'ի միաբ, մի չարչարեսցին, և մի ձգեսցին յեկեղեցոյ ։]

Մէն օգոստինոս 'ի . ղե . րդ" Թուղղթն առ Եւնոջենթիոս պապն, աղաչէ զնա յանդիմանել զպեղագեանական հրձուածոցս, որք մանաւանդ զամերիկայ և զպաղեստինայ աշխարհս ապականէին . և ասէ այսպէս ։ Քանզի տէրն շնորհօք իւրովք նստոյց զքեզ 'ի վր առաքելական աթոռոյդ զարդանաւոր, և զուարթութեն հայրապետդ . պարտ է՛ մեզ, զի մի ընդ մեղադրանօք

mano լիցուք

լինելոց. յայտ առնել զոր ինչ վասն եկեղեցւոյ Նա
օգտութեան լինի ։ Ասաց ոչոյ աղա- 21
չեմք, զի հովուապետական զգուշու-
թեամբ արժանի արտաքսել խնամակալ
լինել վասն ամենայն ազգաց քրիս-
տոսի ։] Եւ դարձեալ ՛ի . ՃԿԲ . թղ" թուղ-
թն ասէ ։ ՛Ի հռովմէական եկեղեցին
միշտ եկաց իշխանութիւն առաքելա-
կան աթոռոյն ։]

Այլ և կիւրեղ աղեքսանդրացին ՛ի
ՃՂ . երդ" թուղթն, որ առ կեղեստի-
նոս պապն, ասէ ։ Աղօթանս առնեմ
յայտ առնել զխնամս քո նըր այսր իրիս.
մի թէ ՛պարտ իցէ հաղորդել ընդ նես- Նա
տորի . կամ համարձակապէս գրել առ 22
նա . թէ ոչ որ ՛ի մէնջ հաղորդի ընդ
այնմ որ զայսպիսի մոլորական վարդապետութիւն պահէ կամ քարոզէ ։ անդ՝ պարտ է, զի միայն և վճիռն քոյոյ սրբութեան ՛ի վե՛ այսր իրիս յայտ եղիցի ՛ի ձեռն թղթոց ոչ միայն առ ԾԺ-անձ եպիսկոպոսս մակեդոնիոյ . այլ և առ ամենայն հայրապետս յարևելից ։]

Եւ դարձեալ նոյն սբն կիւրեղ ՛ի գիրսն գանձուց ասէ ։ Պետրոսի խոստովանութեան նեն զգլուխն առաքելոցն . և իբրև ինքեան ամ մեռում յիշ, հովուապետն իշխանն քո աշխարհի ։] Եւ դարձեալ ասէ . Պարտ է մեզ, որ անդամքս, զհետ երթալ զգլխոյն մերոյ հռովմայ հայրապետին, և առաքելական աթոռոյն ։]

Աղօթեան վկայութիւնք սրբոց հարցն չատ են սիրողաց ուղղափառութեան ։ Յայսմ հետէ պատասխանի տացուք ընդդիմաբանութեանց սուտ վարդապետացն, մանաւանդ սկեսուացւոյն Մխիթարայ . որ զառաջաբանութիւնս ամենայնսն առաջնէ ՛ի գիրսն իւր ։

mano Pontifici, & Apostolicæ Sedi adhærere.

Hi tantùm Patres, vtpotè apud Armenios celebriores, sufficiant. Iam verò ad vanas Pseudomagistrorum rationes, quibus iacula in Ecclesiæ Romanæ primatum passim, & identidem, vt sua inter scripta se offert occasio, torquent, respondeamus: seu potiùs ad vnum respondeamus Mehkitarij librũ, in quo illæ omnes cõgeruntur, & aduersùs ea, quæ hactenùs ex sacris Scripturis, Cõcilijs, & Patribus catholicè dicta sunt, audaciter obiectantur.

ա 1

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴԴԷՄ ՄԱՔԱՌՆՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարայ. արտահանեալ յառաջ-
ջին գլխոյ գրոցն նորա . որ
յաղագս վիճին ։

Գլուխ . Ա .

Ասեն լատինացիքն . թէ ընդ պետրոս միայն ասաց տէր . թէ դու ես վէմ, և ի վերայ այդր վիմի շինեմ

PRIMA MEHKITARII ARMENI OBIECTIO

Ex libro contra Papæ Primatum, cap. 1.

§. VIII.

INquiunt ergo Latini, Christum soli Petro dixisse; Tu es petra, & super hanc petram ædificabo Eccle- Matth. 16.

siam

siam meam. *At sanè falluntur: nam non ei tunc Christus hoc nomen imposuit, quasi ex præcedente illud confessione meruerit: cùm iam anteà sortitus id nomen esset à principio suæ Vocationis; dicente Matthæo;* Vidit Iesus duos fratres, Simonem, vocatum Petram, &c. *Quod etiam confirmat Ioannes, dicens:* Erat autem Andreas frater Simonis Petræ. *Tum quia non dixit illi Iesus, tu eris petra, sed,* tu es petra: *neque subiunxit,* & *super te; sed,* & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; *hoc est, super omnes Apostolos, quos tunc adstantes indicauit; qui quidem æquè sunt, ac Petrus, Ecclesiæ petræ, & fundamenta. iuxtà illud Isaiæ:* Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphyris. *Et Dauid in Psalmo ait:* Fundamenta eius in Montibus sanctis. *Immò nec duodecim solùm Apostoli, sed etiam omnes Prophetæ dicuntur Ecclesiæ fundamenta, iuxta illud ad Ephesios.* Iam non estis hospites, & aduenæ, sed ciues Sanctorum, & domestici Dei, fundati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum. *Vel saltem fortasse, pro petra, super quam Ecclesia sit fundata, intellexerit Dominus præcedentẽ illam Petri confessionem:* Tu es Christus filius Dei viui. *Cùm alibi dicat Paulus:* Petra autem erat Christus: *Et iterùm:* Fundamentũ enim aliud nemo potest ponere, pręter id, quod positũ est; quod est Christus Iesus: & *rursùs Vocat eum,* lapidem angularem, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum.

Matth. 4. Ioan. 1. Isaiæ 54. Psal. 86. Ephes. 2. Matt. 16. 1. Cor. 10. 1. Cor. 3. Ephes. 2.

[illegible]

ժամ կային ընդ նմա՛ ՚ի նաւին. և ասէ
ին. Թէ արդարև որդի ես դու: Եւս
դնեմ՝ զի վէմն, զոր ասէ, յորոյ վերայ յար
դարեն շինուածն եկեղեցւոյ ըստ օրինա
կին զգալի ձեռակերտաց. ոչ ցուցանէ
գլուխ, քան թէ ոտն յաւելեալ. զի է՛ ըստ
առակին մասն շինուածոյն ամենահն ներք
ագոյն յայսմ եղև. Թէ ոչ ինչ առանձն պատ
ւոյ առաւելութեան վէմ վէմն անուանե
լոյ. այլ հաստատուն է՛ ընդ այլ առաքելոյն
և ընդ մարգարէսն ՚ի հիմունս եկեղե
ցւոյ :] եղ յայտնի ևս քանզի մխիթա
րայ. և ՚ի մէջ առաջի այլք բազումք. զոր
Թողում. զի մի երկար լիցիմ:

Ե 5 *Quòd si ita sit: nonne Apostoli cæteri, dum essent in naui, eandem, quam Petrus, & antequàm ille, confessionem ediderant, dicentes Christo:* Verè filius Dei es. *Addo insuper, quòd Ecclesiastici fundamenti petram esse Simonem, potiùs Ecclesiæ pedem eum esse, quàm caput, declarat: cùm talis petra pars ædificij infima sit. Constat igitur, fratres mei, nullam Simoni, in Ecclesiæ fundamento significando, prærogatiuā supra reliquos Apostolos, aut Prophetas, accessisse per hoc petræ vocabulum.* Matth. 14.

Զ 6

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ:

RESPONSIO.

ՈՉ ուրանան ուղղափառքն. եթէ
վէմն անուն առաւած սիմոնին ոչ
միայն ՚ի սկզբանէ կոչմանն նորին. այլ
առաջ քան զկոչումն, յորժամ նախ
ընդ առաջ քրիստոսի եկեալ. և ըստ յհովհան
նիսի ընդ նմա՛ յիսուս. դու ես սիմոն
որդի յովնանու. դու կոչեսցիս կե
փաս. որ թարգմանի յասորոց բարբա
ռոյ ՚ի մեր պետրոս. այս է. վէմ. և ՚ի յու
նաց բարբառոյ թարգմանի գլուխ:
Բայց ոչ լինի այս հակառակ մերում
առաջեկելոյն. այլ յաւելեալ օգնէ, և առ
ևրն խսկ մեր անկանի: քանզի քրիստոս
առաջնագոյն տեսութեամբ հայեցեալ ՚ի
սիմոնին. նոյն ժամայն սկսաւ անուանել
անուամբն յայտ առնել. թէ նմա լինե
լոց էր հաստատուն և անշարժելի վէմ.
յորոյ վերայ կամէր ՚ի յաւիտենից նախասա
հմանեալ էր շինել զեկեղեցի իւր. վասն որոյ
ասացն նմա. դու կոչեսցիս վէմ: Եւ ա
պա յետ խոստովանութեան զգուշութեան նո
րին. զայն զայս յայտնագոյն հռչակեալ
հրատարակեաց. և խոստացաւ հաս

տու

Է 7

NOn negant Catholici, Petræ nomen Simoni à Christo datum, nō dicam initio vocationis eius ad Apostolatum, sed simul ac primitùs obuiàm Christo venit: quandò scilicet (vt refert Ioannes, & tu ex industria, Mehkitari, silentio prætcristi) *intuitus eum Iesus, dixit: tu es Simon, filius Iona: tu vocaberis Cephas:* Syriacum nomen, quod in latinum vertitur, *Petra:* licèt Textus Grçcus, ex quo Latinus translatus fuit, vt masculinū viro nomen aptaret, verterit, *Petrus*. At hoc quidem haud abs re fuerit, sed commodùm, & è re potiùs nobis: etenim, vt Christus primore aspectu Simonem vidit, statim pro Ecclesia sua fundanda petram fore firmissimam, vt ab æterno præordinauerat, eo nomine declarare cœpit, dicens: *Tu vocaberis petra.* Hoc idem deindè, post auditam eius confessionē, clariùs pa- Ioan. 1.

tefe-

refecit; & se eum, post visibilis præsentiæ suæ abscessum ab Ecclesia, cuius ipse petra principalis, & lapis angularis erat, sui Vicarium in terris relicturum, est pollicitus apertissimè, dicens denuò: *Et ego dico tibi, quia tu es petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ Inferi non prævalebũt aduersus eam; & tibi dabo claues regni Cælorũ*, &c.

Exeat nunc Mehkitarius; atque vt ex Ecclesia, etiam sua (quæ sanè nunquàm inficiata hoc est), ita de mente, ac ratione exiens, dicat cũ consectaneis: Nequaquàm soli, & pro solo Petro Christus protulit verba hæc: sed, ad omnes conuersus Apostolos, omnes digito ostendens, omnibus, ac pro omnibus dixit: *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Quæso, quantus sis, Mehkitari; vt contradicere Christo & valeas, & audeas? Certè tot Christus in ea Petri laude testimonia posuit, se vni Petro, & pro eodem vno loquutum esse, probantia; quot copulatiuas ibi particulas, atque demonstratiua pronomina replicauit. Numera: Et *ego* dico *tibi*, quia *tu* es petra, & super *hanc* petram ædificabo Ecclesiam meã; & *tibi* dabo claues regni Cælorum. sed hìc iam quærò dumtaxàt: illud pronomen, *hanc*, ad quid refertur, nisi ad petrã; proximè nominatam? proximè autem dictum fuerat de vno Simone, & nõ de alijs, *tu es petra*: ergo de vno eodem mox dicitur, & non de alijs, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam*.

Nec

Ը տեսանել զնամ նշմարս երկրի երեւմա–
8 նամն իւր զկնի համբարձմանն երկինս
անձին իւրոյ 'ի յեկեղեցւոյ. որոյ նոյն էր
վէմ նախապետական, եւ գլուխ անկիւ–
նն; եւ փոխանորդն առաջ. Եւ ես քեզ ա–
սեմ, զի դու ես վէմ, եւ ի վերայ այդր վիմի
շինեցից զեկեղեցի իմ. եւ դրունք դժոխոց
զնա մի յաղթահարեսցեն. եւ տաց քեզ
զփականս արքայութեան երկնից. եւ այլն:
Ելցէ այժմ Մխիթարն. եւ որպէս ելեալ
ալ ուրացող եկեղեցւոյ ոչ միայն ընդհան–
րականէ, այլ եւ յիւրմէ իսկ հայկակա–
նէ, որ ոչ երբեք ուրացաւ զճշմար–
տութիւն զայս. նոյնպէս ելեալ եւ 'ի մը–
Թ տաց եւ 'ի բանաւորութէ, բարբառես–
9 ցէ, եւ ասասցէ. Թէ ոչ վն միայնոյ
պետրոսի ասաց տէր զբանն զայն. Եւ
ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ:
այլ զառաքելոցն ցուցանելով վն ամ–
ենայն առաքելոցն ասաց զայդ: Որչափ մեծ
ես դու Մխիթար. զի կարող լինիս եւ
իշխեսցես հակառակել բանից քրիս–
տոսի: Թուեսցին թէ որքան բազում
վկայութիւնս եդ քն 'ի բանսն իւր, առ
'ի նշանակել միայն զեզականն դէմս պե–
տրոսի, ընդ որում խօսէր: Եւ ես քեզ
ասեմ. ասէ. զի դու ես վէմ. եւ ի վե–
Ժ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ. եւ տաց
10 քեզ զփականս արքայութեան երկնից:
արդ՝ ասա միայն խնդրեմ. թէ այս փո–
խանուանն. այդր. առ ինչ յարաբերի,
եթէ ոչ առ վէմն մերձակայ, որով ան–
ուանել էր միայն զպետրոս: քանզի ի–
վն այդր՝ ասելով. է՛ ասել, ի վերայ քո վիմի,
եւ ոչ ի վերայ այլոց, շինեցից զեկեղեցի իմ:
Վասն զի՝ վասն էր պիտոյ էր ասել.
Թէ դու եղիցիս վէմ, ըստ այսպիսայ
ժամանակի. որպէս եւ ըստ այսպիսայ
ժամանակին ասացաւ, թէ շինեցից
զեկեղեցի իմ: քանզի յառաջ քան զլի–

նել

Նոր Թէ շինուածոյն վէմքն զանն եւ զաստ Յա
ուածն : ասելս այսորիկ ոչ հարկ էր- 11
Թէ պետրոս յայնժամ միայն լինէր
վէմ. յորժամ շինելի էր եկեղեցին ի վերայ
նորա. եւ ոչ յառաջ: Եւ արդ՝ տես,
Թէ որպէս իմաստունն ճարտարապետն
քն ած առ ՚ի յարմարելոյ զպետրոս ՚ի
հիմն եկեղեցւոյ. եւ առ ՚ի կացուցանելոյ
զնա փոխանորդ իւր ի վերայ երկրի, կամ
աց կամաց եւ իբր աստիճանօք յառաջ
ընԹացաւ : քանզի նախ՝ մինչ վէմ
անուանս դնէ նմա. ուստի հայեցեալ ընդ
նա, ասէ. դու կոչեսցիս վէմ: ապա յետ
Էլ ՚ի նմանէ զդաւանութին ուղղափառ Յբ
հաւատոյ հրատարակէ լինել նմա վէմ 12
հաստատուն ոչ միայն անուամբ. այլ եւ
իրօք. եւ Թէ ի վերայ նր շինելոց էր երբեմն
զիւր եկեղեցի. եւ նմա տալոց էր զփական
նս արքայութեն երկնից. եւ ասէ. դու
ես վէմ. եւ ի վերայ վիմի շինեցից զեկ
եղեցի իմ. եւ տաց քեզ զփականս արքայ
ութեն երկնից: Յետոյ՝ սակաւ ինչ
առաջ քան զչարչարանս իւր, գուշակէ
պետրոսի, Թէ ոչ երբեք պակասելոց
էր նորա ուղղափառ հաւատն. եւ յոր
դորէ զնա հաստատել ՚ի նոյն հաւատն
զայլ եղբարսն, ասելով. Սիմոն սի Յգ
մոն ահա սատանայ խնդրեաց զձեզ 13
խարբալել իբրեւ զցորեան. այլ ես աղա
չեցի վն քո. զի մի պակասեսցին հաւ
ատք քո. եւ դու երբեմն դարձցիս եւ
հաստատեսցես զեղբարսն քո: Եւ ա
պա՝ յորժամ կամէր երԹալ առ հայրն
զկնի յարուԹեն. եւ հասեալ էր ժամա
նակ կացուցանելոյ ՚ի հիմն եկեղեցւոյ
վէմն, զլուխ, եւ փոխանորդ իւր զպե
տրոս. հարցանէ զնա. Թէ սիրես զիս
առաւել քան զդոսա: Եւ լուեալ՝ այո
տէր. յայնժամ յարմարեաց զնա ՚ի
հիմն եկեղեցւոյ իբրեւ զվէմ սիրով եւ հա
ւատ

Nec quidē est, cur propterea dici
debuerit: tu eris petra: sicut & in si-
gnificatione futuri temporis dictum
est, *ædificabo*. Nam, cùm petra ad
ædificium præexistere supponatur;
non est necesse, vt tunc solùm sit Si-
mon petra, quando actu super eum
ædificatur Ecclesia, & non antè. At
vide, quæsò, vti diuinus ille, ac sa-
pientissimus Architectus, ad Petrū
in Ecclesiæ fundamento aptandum,
suique Vicarium in terris constituen-
dum, pedetentim, & gradatim pro-
gressus est. Primò eum, antequàm
ad Apostolatum vocet, vult petræ
nomine insigniri: vndè vix *intuitus*
eum, dixit, tu vocaberis petra. Tum
accepta ab Apostolo recta fidei pro-
fessione, petram iam re etiam esse,
atque super eum Ecclesiam aliquan-
dò ædificandam, Cælique claues ei
tradendas, renunciat, dicens: *Tu es*
petra, & super hanc petram ædificabo
Ecclesiam meam: & tibi dabo claues
Regni Cælorum. Deindè, paululùm
antè, quàm pateretur, prædicit Pe-
tro, à vera fide ipsum non defecturū;
vtque cæteros eàdem in fide confir-
met, hortatur his verbis: *Simon, Si-* Luc. 22
mon, ecce Satanas expetiuit vos, vt
cribraret, sicut triticum: ego autem ro-
gaui pro te, vt non deficiat fides tua:
& tu aliquando conuersus, confirma
fratres tuos. Denique, cùm ire ad
Patrem post Resurrectionem vellet;
& iaciendi in Ecclesia, sui loco, vi-
carij fundamenti tempus maturum
esse, atque instare, iam planè co-
gnosceret, Petrum interrogauit, v-
trùm plùs Apostolis alijs ipsum di-
lige-

ligeret? auditisque illis, *etiam Domine:* &, *tu scis*; tunc eum, vt reliquis in fide, & caritate præstantem, ac proindè ad Ecclesiasticam sustinendam molem petram firmissimam, in fundamento aptauit: tunc Terris sui Vicarium dedit: tunc Ecclesiæ Vniuersæ rectorem, ac pastorem constituit, ter illi dicens, *Pasce oues meas*.

Ioan. 21.

Sed instat Mehkitarius: Illud, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, referri etiam potest, vel ad ipsum Christum, qui vocatur ab Apostolo *petra*, *fundamentum*, & *lapis angularis* Ecclesiæ; vel ad Petri, & aliorum Apostolorum confessionẽ, ac fidem, supra quam fundatur Ecclesia: igitur vel solus Christus erit Ecclesiæ fundamentum; vel, si per fidei confessionem etiam Petrus, nõ vtique solus: omnes enim tum Apostoli, tum Prophetæ dicuntur in sacris Scripturis Ecclesiæ fundamenta; & omnes antequàm Petrus, illam confessionem ediderant.

Verùm Christi verbis nihilominùs repugnat hæc alia explanatio. non enim dictũ anteà fuerat à Christo, Ego sum petra: neque, tua, vel aliorum Apostolorum confessio est petra: sed, *Ego dico tibi, quia tu es petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: igitur pronomen illud, *hanc*, referri non potest ad Christum, neque ad Petri, vel aliorum Apostolorum confessionẽ: sed solùm ad eum, qui petra fuerat proximè nominatus, nempè Simonem, qui facta fuerat peculiaris illa reuela-

Ժդ Հաստել հաստատագոյն քան զայլսն, և հզօ-
14 զօրագոյն առ ՚ի տանել զշինուածն նորա:
յայնժամ տայր զնա երեսփոխան իւր
իւրոյ երկրի: յայնժամ կացոյց զնա գլ-
լուխ, իշխան, հովիւ, և նախիր ընդհա-
նուր եկեղեցւոյ. ասելով նմա երիցս. ար-
ածեա զոչխարս և զգառինս իմ:

Բայց՝ տակաւին ընդդիմաբանէ
Մխիթարն. և ասէ. Թէ բանքն այնո-
քիկ. և ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի
իմ. յարաբերին առ դաւանութիւնն
առաքելոյ. զի քանզի՝ ի առաքելոյ դաւա-
նեալ, է՝ վէմ և հիմն եկեղեցւոյ ըստ ա-
Ժե ռաքելոյն: այդ՝ և ս և մասնաւորքն,
15 առաւել քան զայլեսս, վերոյն դաւա-
նութիւն արարին: այլ ուրեմն կամ
Քն միայն է՛ հիմն եկեղեցւոյ. կամ թէ և ս
ամ առաքելայքն ՚ի ձեռն դաւանու-
թեն. այլ և ս մարգարէքն. զի և դոքա ՚ի
սբ գիրս ասին հիմունք:

Իսկ՝ այդ երկրորդ մեկնութիւն
առաւել հակառակի բանիցն Քի: քանզի
յառաջ ոչ ասաց Քն. թէ ես եմ վէմ:
և ոչ. թէ քո կամ այլոցն դաւանու-
թիւն է՛ վէմ: այլ ասաց. թէ ես քեզ ա-
սեմ. զի դու ես վէմ. և ի վերայ այդր վիմի
շինեցից զեկեղեցի իմ: ապա ուրեմն այն
Ժզ դերանունն, այդր, ոչ կարէ յարա-
16 բերիլ առ Քն. և ոչ առ դաւանութիւն
առաքելոյ, կամ այլոցն. այլ միայն առ
այն, որ յառաջ վէմ անուանեցաւ. Պտ.
առանձին առաքելոյ. որում յատկապէս
արարեալ եղև ՚ի հօրէ այն զարմանալի
յայտնութիւն: քանզի՝ որպէս ի վերոյ ա-
սացաք ըստ միաբանութ̅ մեկնչաց սրբոց
հարցն, այլ առաքելայքն դաւանեալ
էին յառաջ զՔն՝ որդի այ. բայց ոչ զոր-
դի բնական. որպէս յետոյ ՚ի հօրէ յայտ-
նեալ եղև առաքելոյն: Մանաւանդ՝
զի այն բանն. այդր. եթէ վերաբերի

ւր առ քո, կամ առ հաւատոյն առաքե- Ժէ
լոցն. ոչ ասէր քո, թէ ի վերայ այդր 17
վիմի շինեցից. այլ ասէր, թէ շինեմ, կամ
շինեցի զեկեղեցի իմ: վասն զի քո միոյ և յայն
ժամանակին զբազում մարդիկս շինեալ
էր ի վերայ հիմանն, և ի վերայ մէ հա-
ւատոյն. ոչ թէ զառաքելայսն և զա-
շակերտսն միայն. այլ և զսէ կոյսն մա-
րիամ, և զյովսէփ, և շմաւոնէ, և զզա-
քարիա, և զմկրտիչն յովհան, և զայլս:

Ուրեմն ասեմ ասեմք. զի թէպէտ
քո իցէ սկզբնական վէմ, և գլխաւոր
հիմն եկեղեցւոյ. սակայն վասն հեռի և ա-
ներևոյթ լինելոյն ի սմանէ երևելին Ժը
անձն քո. հարկաւոր էր, զի փոխա- 18
նակ քո թողեալ լիցի եկեղեցւոյ այլ միւս
երևելի վէմ և հիմն, որ երևելապէս զնա
ի վերայ իւրեան սանցէ և հովուես-
ցէ: Արդ՝ այսմիկ գործոյ յանձնեցաւ
միայն պետրոսի. զի նմա առաւել քան
զայլսն էր վէմ հաստատութեան վասն զերծա-
ռանացն սորայն հաւատոյ, և վասն առաւելա-
պէսն հաւատոյն, որով պարտ էր նմա
հաստատել զայլսն:

Եւ դարձ՝ թէպէտ և մէ հաւատոյն,
և նորա դաւանութիւն կարէ ասել
կոչել հիմն եկեղեցւոյ: զի նա է սկիզբն
արդարութեան և ամ առաքինութեանց: Ժթ
սակայն՝ վասն զի հիմն և շինուած պար- 19
տին զոյլ համասեռք, և ոչ այլասեռք.
և եկեղեցին ոչ է ժողովարան առաքինու-
թեց, այլ մարդկան, որք ի բոլոր զգեստ
կենդանին են շինեալք բառ առաջելոյն
առաքինութեան թղթոյն պետրոսի: սակս այ-
սորիկ ասացի և խոստովանիլ ոչ
կարեմք ասել, թէ հաւատոյ դաւա-
նութիւն է հիմն եկեղեցւոյ. այլ հարկ է,
զի անձն մարդ իցէ հիմնադրում:

Եւ դարձ՝ եռակերպին կարեմք խօս-
սալ. եթէ առաքելոցն և մարգարէից
եղեն

tio: nam (vt suprà §. 3. num. 13. iuxtà sanctorum Patrum expositionem dictum est) reliqui Apostoli vocauerant quidem anteà Christum, filiũ Dei, sed non naturalem, qualem deindè ex illa reuelatione confessus est Petrus. Tum quia, si referretur ad Christum, vel ad fidem Apostolorũ, nõ diceret Dominus, *super hanc petrã ædificabo*, sed potiùs, ædifico, vel ædificaui, *Ecclesiam meã*. Iam enim in se, & in fide eòusque tẽporis multos ædificauerat, non solùm Apostolos, & reliquos discipulos, sed etiam Beatam Virginem, sanctum Ioseph, Simeonem, Zachariam, Ioannem Baptistam, &c.

Dicimus ergo, quòd, etsi Christus est petra principalis, & primariũ militantis Ecclesiæ fundamentum; tamen, abscedente ab hac Ecclesia, quæ visibilis est, visibili Christi pręsẽtia, necesse fuit, vt aliud loco Christi visibile fundamentum ei relinqueretur, quod illam visibiliter sustẽtaret, ac regeret: soli autem Petro hoc munus promittitur illis verbis, *super hanc petrã &c.*; quia ipse inter alios Apostolos erat petra firmissima, tum ratione indefectibilis suæ fidei, in qua debebat alios confirmare; tum ratione præcipuæ caritatis.

Præterea, etiamsi fides dici possit aliquo modo Ecclesiæ fundamentũ, à quo scilicet, vt à principio iustificationis, & omnium virtutum, dependet Ecclesia: tamen, cùm eiusdem generis esse debeant fundamẽtum, & ædificium; & Ecclesia non sit

1. Petri 2. ſit virtutum, ſed hominum, *tanquàm Viuorum lapidum*, congregatio; ideò, abſolutè, ac propriè loquendo, non ipſa fides, ſed aliquis homo eſſe debet Eccleſiæ fundamentum.

Denique, omnes Apoſtolos, ac Prophetas fuiſſe Eccleſiæ fundamēta, triplici modo poteſt intelligi; vel ratione doctrinæ, vel fundationis, vel gubernationis eiuſdem Eccleſiæ. Si primo modo intelligatur; omnes Apoſtoli, & Prophetæ fuerunt ex æquo Eccleſiæ fundamenta: nam hæc in ea doctrina fundatur, quæ Apoſtolis, & Prophetis à Deo immediatè reuelata fuit; iuxta quod accipitur illud Epheſ. 2. *Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum*. Si ſecundo; etiam Apoſtoli fuerunt æqualiter Eccleſiæ fundamenta; cùm ipſi primi Eccleſias vbiq; fūdarint: alias enim Regiones Petrus ad Chriſtum conuertit, alias Ioannes, alias Iacobus, &c. Vndè Paulus, *Sic, inquit, prædicaui, non* Rom. 15. *Vbi nominatus eſt Chriſtus; ne ſuper alienum fundamentum ædificarem*. Si tertiò, ratione ſcilicet gubernationis; omnes quidem Apoſtoli fuerūt vniuerſæ Eccleſiæ fundamenta, hoc eſt, rectores, ac paſtores; habueruntque à Chriſto pleniſſimam huius exercēdi muneris poteſtatem; verùm alio modo Petrus, alio cæteri. Siquidem Petrus hanc habuit, vt caput cæterorum, & paſtor ordinarius loco Chriſti, atque adeò cui poſt mortem in vniuerſali Eccleſiæ regimine ſuccederetur à poſteris: cæteri verò, vt

ի եղեն հաւասարապէս հիմունք եկեղե-
20 ցւոյ . կամ պատճառաւ վարդապետ-
ութեանն նոցին . կամ վ՟ն հաստատու-
թեան եկեղեցւոյ . և կամ ասեն կառավա-
րութեանն նորին : Եթէ իմանի ըստ վար-
դապետութեան, այսպէս ամ՟ առաքեալքն
և մարգարէքն եղեն հաւասարապէս հի-
մունք եկեղեցւոյ . զի սա է հիմնեալ ի վե-
րայ վարդապետութեան, որ յա՟յ անմի-
ջապէս յայտնեցաւ առաքելոցն և մար-
գարէիցն. Ըստ այսմ իմանի ասացեա-
լն պօղոսի , Թէ շինեալք ի վերայ հի-
մանն առաքելոց և մարգարէից : Եթէ
ըստ հաստատութեան եղիցի . նմին
իա հանգոյն ամ՟ առաքեալքն եղեն հաւասարապէս
21 հիմունք նորա . վ՟ն զի ամենեքեան եղեն
առաջին հիմնիչք եկեղեցւոյ . և ըստ ամ՟
ուրեք հաստատեցին զեկեղեցիս . զի
զայլ գաւառս դարձոյց պետրոս ի ք՟ս,
և զայլս յովհաննէս , և զայլս յակով-
բոս , և նոյնպէս զայլոցն : վ՟ն որոյ ասէր
պօղոս առ հռոմս . Թէ այսպէս աւետա-
ցեալ եմ յաւետարանել, ոչ ուր անուա-
նեցաւ ք՟ս . զի մի ի վերայ յայլոց հի-
մանն վերայ շինեցից : Իսկ՛ եթէ իմա-
նի ըստ կառավարութեան եկեղեցւոյ . առ-
իբ դարև ամ՟ առաքեալքն եղեն հիմունք նորա
22 . իր. հովիւք և կառավարողք . և առ նա
ի ք՟է լի իշխանութիւն առնելոյ զգոր-
ծս պաշտաման . բայց այլով կերպիւ
պետրոս , և այլով կերպիւ մնացեա-
լքն միւս առաքեալք : քանզի պետրոս էառ
ի ք՟է զիշխանութիւն զայս իբրև գլուխ
այլոցն , և ընդհանրական հովիւ փոխանորդ
ք՟ի , և բուռն եդեալ ամ՟ աշխարհի . վ՟ն որոյ
հարկ էր յետ մահու նո՟ա այլ ոք եկեալ
մտանել ի տեղի նո՟ա . և ժառանգել զը-
բովանդակ իշխանութիւն նորին : Իսկ
այլ առաքեալքն առեալ զայն իշխանութիւն
ի ք՟է իբրև առաքեալք և հրեշտակք ,

Apo-

որք

[illegible]

ԻԳ 23

[illegible]

ԻԴ 24

[illegible]

ԻԵ 25

[illegible]

Apostoli, seu Legati, quique in pastorali officio à Petro penderent. idcircò soli Petro dicitur coram alijs: *Et ego dico tibi, quia tu es petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Et iterùm: *Tibi dabo claues regni Cælorum*. Et rursùm: *Ego rogaui pro te, Vt non deficiat fides tua; & tu aliquandò cõuersus confirma fratres tuos*. Ac deniq;: *Pasce oues meas*: &, *Tu me sequere*.

Cæterùm, quòd additur vltimò: Petrum, per hoc petræ nomen, Ecclesiæ pedem potiùs, quàm caput existimari debere; eo quòd fundamentalis petra, ædificij pars infima sit: perquàm stultè, ne dicam impiè, dictum est. alioquin etiã Christus per id, quòd in sacris Scripturis petra, & fundamentum vocatur, nõ esset caput, sed pes Ecclesiæ; & Apostoli, qui similiter fundamenta dicuntur, Ecclesiæ partes deteriores essent, non potiores. Itaque fundari Ecclesiam supra Petrum, tanquã supra petram firmissimã, nihil aliud, iuxta communem expositionem sãctorum Patrum, significat; nisi, vt petræ fundamentali proprium est, totum ædificium regere, ac sustentare, ita Petro committi totius Ecclesiæ regimen, præcipuè circa fidem. Hinc etiam radix, licèt pars arboris infima, tamen non pes, sed caput dicitur arboris, cùm ab ipsa vigor omnis in ramos deriuetur: & Nauclerus, quamuis in posteriori nauis parte, hoc est, in puppi, & non in prora sedeat; dux tamen est, & rector nauis: & Imperator dux est, &

caput Exercitus, etiamsi Exercitum non præcedat, sed subsequatur: ac denique Pater familias per id, quòd super humeros suos sustinere domũ dicatur, non existimatur pes esse domus, sed caput. Quod est ergo radix in arbore, Nauclerus in naui, Imperator in Exercitu, & Pater familias in domo; idem esse proportionaliter & fundamentum in ædificio, & Petrus in Ecclesia censendus est. Adde, quòd Christus, cùm Simonem Cepham nominari voluit, tale illi nomẽ dedit, quod simul & *petram* Syriacè, & *caput* Græcè significabat.

Iam verò, vt omni prorsùs ex parte Mehkitarij os obstruatur, accedát veterum Patrum sententiæ, qui verba illa: *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: de solo Petro dicta intelligunt.

Origenes, homilia 5. in Exod. *Vide*, inquit, *magno illi Ecclesiæ fundamento, & petræ solidissimæ, super quam Christus fundauit Ecclesiam, quid dicatur à Domino: modicæ fidei, quarè dubitasti?*

Tertullianus, libro de præscript. *Latuit aliquid Petrum, ædificandæ Ecclesiæ petram dictum.*

Cyprianus, in epist. ad Quirinũ: *Petrum Dominus primum elegit, & super eum ædificauit Ecclesiam suam.* Item in libro de vnitate Ecclesiæ: *super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oues suas.*

Athanasius, in epistola ad Felicem: *Tu es Petrus, & super fundamentum tuum Ecclesiæ columnæ, id*

est,

յառաջ գնայ, այլ զհետ զօրացն երթայ: Ի զ 26
Եւ տանուտէրն՝ այսու զի իւր Թիկանց իւրոց տանել զտունն ասի. ոչ համարի ոտն տանն, այլ գլուխ տանն: Որոյ արդարև որպիսի ինչ է՝ արմատն 'ի ծառն, կամ նաւապետն 'ի նաւն, կամ զօրավարն 'ի զօրս, և կամ տանուտէրն 'ի տան. նոյնպէս համեմատաբար հիմանն որ 'ի շինուածն, և պետրոս յեկեղեցի: Եւ մանաւանդ՝ զի քն տալով պետրոսի կեփաս անուանն զայն պէսն անուն եդ նմա, որ միանգամայն նշանակէր զվէմ ասորերէն, և զգլուխ
Ի է յունարէն:

27 Իսկ՝ այսուհետև՝ ոչ զի յամենայն մասնէ կարկեսցի բերանն մխիթարայ. բերցուք 'ի մէջ զվկայութիւն սրբոց հարցն, որք միայն վն պետրոսի ասացեալ իմացան զբանսն զայսոսիկ. Եւ իվր այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ:

Որոգինէս՝ 'ի հինգերորդ ճառն իւրն ելիցն ասէ: Տես՛, Թէ զինչ ասաց քն մեծի հիմանն և հաստատագոյն վիմին, յորոյ վերայ հիմնեաց զեկեղեցի. Թէ Թերահաւատ ընդէ՞ր երկմտեցեր:]

Ի ը Տերտուղիանոս 'ի գիրսն յաղագս առ-
28 անձնութեանց ասէ: Պետրոս վէմ անուանեցաւ վն շինելոյ զեկեղեցին:]

Սքն կիպրիանոս 'ի Թուղթն առ կուրինոս ասէ: Զպետրոս ընտրեաց տէրն զառաջին. և 'ի վերայ նորա շինեաց զեկեղեցին իւր:] Եւ դարձեալ 'ի գիրս յաղագս միութե եկեղեցւոյ ասէ: 'Ի վր միոյն այնմիկ շինէ զիւր եկեղեցին. և նմա յանձն առնէ արածել զոչխարս իւր:]

Սքն աԹանասս 'ի Թուղթն առ փելիքս ասէ: Դու ես վէմ. և 'ի վր հիմանց քոյ սիւնքն եկեղեցւոյ, որք են եպիսկոպոսք, հաստատեցան:]

Սքն

Սբն Հիլարիոս նմ͞ն․ Ժզ․ նոր" գըլ ԻԹ
խոյն մատթէոսի ասէ ։ Ո՜վ ՚ի կոչմանն 29
նորոյ անուանն երանելի հիմն եկեղեցւոյ
և վէմ արժանի շինմանն նորա․ որ զօ
րէնս դժոխոց, և զդրունս տարտա
րոսի, և զամ͞ն բանալս մահու յաղթա
հարեաց ։]

Սբն Բասիլիոս նմ͞ն երկրորդ գըլ
խոյն եսայեայ ասէ․ Մի էր ՚ի լերանցս
այսոցիկ եղև պետրոս․ զոր քն͞ վէմ ա
նուանեաց վս͞ մեծի հաստատութե
հաւատոյ նորա, և վս͞ անխախտ զօ
րութե հոգւոյ նորա ։ և նմ͞ն նորին
վեհի խոստացաւ շինել զեկեղե
ցին ։] Եւ դձ՚լ ՚ի յերկրորդ գիրսն որ Լ
ընդ դէմ եւնոմիոսի ասէ ։ Պետրոս 30
վասն գերազանցութեան հաւատոյն
իւրոց յանձն էառ զշինուածս եկեղե
ցւոյ ։]

Սբն ամբրոսիոս ՚ի․ԽԷ․ նոր" բա
նքն ասէ․ Պետրոս վս͞ հաստատու
թե սիրոյ առ եկեղեցին վէմ ասացաւ․
ո͞րպ ասէրն տէրն, Դու ես վէմ, և
նմ͞ն այսր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ ։
վէմ ասի․ վս͞ զի առաջինն զհաւատոյ
հիմն եդ ՚ի յազգս․ և իբրև զանշարժե
լի վէմ կալեալ ունիցի զբովանդակ Լա
շինուածն քրիստոնէականն իրի ։] 31

Սուրբն գրիգոր ածաբանն ՚ի․ԻԶ․
նոր" բանին ասէ ։ Պետրոս վէմ կոչի․
և զհիմունս եկեղեցւոյ հաւատարմու
թեն իւրում յանձնեալ ունի ։]

Սբն եպիփան ՚ի գիրսն անկորուստ
ասէ ։ Ամէն կացոյց զպետրոս առաջ
նորդ առաքելոցն, և վէմ հաստատուն,
յորոյ վր͞ շինեցաւ եկեղեցին այ ։

Սբն Ճերոնիմոս նմ͞ն․ Ժզ․ դ" գլխոյն
մատթէոսի ասէ ։ Ըստ օրինակի հիման
կան վիմի, բարւոք ասացաւ պետրո
սի․ Թէ շինեցից նմ͞ն քո զեկեղեցի իմ ։]

Սբն

eſt, Epiſcopi, ſunt confirmatæ.

Hilarius, in Matth. cap. 16. *O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ Inferorum leges, & Tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret.*

Baſilius, in caput 2. Iſaiæ: *Vnus ex his Montibus fuit Petrus, quem petram appellauit propter firmitatem maximam fidei, propter infractum robur animi; ſuper quam petram promiſit ædificare Eccleſiam ſuam.* Et libro 2. in Eunomium: *Petrus propter fidei excellentiam Eccleſiæ ædificationem in ſe ipſum ſuſcepit.*

Ambroſius, Serm. 47. *Petrus pro ſoliditate deuotionis Eccleſiarum petra dicitur, ſicut ait Dominus: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meã. Petra dicitur, eo quòd primus in Nationibus fidei fundamenta poſuerit, & tanquàm ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem, molemque contineat.*

Nazianzenus, Orat. 26. quæ eſt de Moderat. in diſputationibus ſeruãda: *Petrus petra vocatur, atq; Eccleſiæ fundamẽta fidei ſuæ credita habet.*

Epiphanius, in Ancorato: *Dominus conſtituit Petrum primum Apoſtolorum, petram firmam, ſuper quam Eccleſia Dei ædificata eſt.*

Hieronymus, in Matth. cap. 16. *Secundùm metaphoram petræ, rectè dicitur Petro, ædificabo Eccleſiam meam ſuper te.*

Auguſtinus, ſerm. 15. de Sãctis: *Petrum itaque fundamentum Eccleſiæ Dominus nominauit; & ideò fundamen-*

mentum hoc Ecclesia colit , supra quod Ecclesiastici ædificij altitudo consurgit.

Chrysostomus , homil. 55. in Matth. *Dominus ait, tu es Petrus ; & ego super te ædificabo Ecclesiam meam.*

Cyrillus Alex. lib. 2. cap. 2. in Ioan. *Nec Simon fore iam illi nomen, sed Petrus , prædicit: Vocabulo ipso cōmodè significans, quòd in eo, tanquàm in petra, lapideque firmissimo, suam esset ædificaturus Ecclesiam .*

SECVNDA MEHKITARII ARMENI OBIECTIO

Ex capite 2.

§. IX.

Math. 16. ASserunt *secundò , Christum soli Petrō dixisse :* Tibi dabo claues regni Cælorum ; & quodcunque ligaueris super terram , erit ligatum & in Cælis; & quodcunque solueris super terrā, erit solutum & in Cælis . *Verùm præterquamquòd Christus non dedit hìc Petro clauium potestatē , sed tantùm promisit ; tamē quid illi Verbis hisce aut dedit, aut promisit , quo supra nos primatū habere gloriātur ? profectò nihil aliud , nisi claues regni cælorum , quas ipsos etiā Pharisæos habuisse , af-*
Math. 23. *firmat Redemptor , dicens :* Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum Cælorum antè homines : vos enim non intratis , nec introëuntes sinitis intrare. *hoc quidē ad claues pertinet , & Petro promissum videtur . Cæterùm , quod de ligandi, ac soluēdi potestate subijcitur, grauius certè*

Սրբն օգոստինոս 'ի . ԺԵ . նոյ" քա ԺԲ 32
րոզն , որ յաղագս սրբոցն , ասէ ։ Զայն
առոս հիմն եկեղեցւոյ տէրն անուանեց ։
և զհիմն զայս պատուէ եկեղեցին . զի
շինուածն իւր 'ի վերայ նորա բարձ
րանայ ։]

Սրբն ոսկէբերանն 'ի . ԾԵ . նոյ" ճառ
ին իւր մատթէոսի ասէ ։ Տէրն ասաց .
դու ես վէմ . և ես իմ̄ք շինեցից զեկ
եղեցի իմ ։

Սրբն կիւրեղ աղեքսանդրացին 'ի
յերկրորդ գիրս իւր յհնու ասէ ։ Եւ ան
ւան ցուցանոյս . թէ յայսմ հետէ ոչ ա
սիմոնէս , այլ վէմ . յս . պետրոս . կոչես 1
ցես . այսպիսի անուամբն նշանակեալ ,
եթէ իվերայ նորա իբր թէ իվերայ
հաստատահիմն վիմի շինելոց էր զիւր եկ
եղեցին ։]

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԴԴԻ ՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարայ 'ի յերկրորդ գլխոյն , որ յաղագս փակա նաց երկնից ։

Պրակք . Թ

Բ
Ասեն երկրորդ . թէ ընդ պետրո 2
սի միայն ասաց քս̄ . թէ տաց քեզ
փականս արքայութե̄ն երկնից . և զոր
միանգամ կապեսցես յերկիր , եղիցի
կապեալ յերկինս , և զոր միանգամ
արձակեսցես յերկիր , եղիցի արձակե
ալ յերկինս ։ Պատասխանի առ այս .
եթէ յայնժամ խոստացաւ միայն , և
ոչ ետ զիշխանութի̄ւն քս̄ . զի ոչ ասաց .
առ , կամ ընկալ . այլ տաց քեզ ։ Իսկ
եթէ ճշդեք իմ̄ մեր , եթէ ետ անդէն .
ասացէք , թէ զինչ է՛ տուեալն . որով

ac ... պար

պարծիք նշխ մեր ։ զի առատ պատկառանս Գ
միայն յիշէ , զորս և կեղծաւորք փարիսե֊ 3
ցիքն ունէին . որպէս ասաց փրկիչն . Թէ
վայ ձեզ դպրաց և փարիսեցւոց . զի
փակէք զարքայութիւն երկնից առաջի
մարդկան . դուք ոչ մտանէք . և որոց
մտանելոցն՝ չտայք թոյլ մտանել ։ Իսկ
քանալին այս միայն է՛, որ յառաջադոյն առա֊
ջնորդութեան ։ իսկ եթէ զկապելն և զարձա֊
կելն ասէք . որ է՛ ճշմարիտ և բարձրա֊
գոյն իշխանութիւն . զայս ոչ միայն պե֊
տրոսի , այլ և ամենայն առաքելոց խոստա֊
ցաւ . Թէ ամէն ասեմ ձեզ . զոր կապի֊
ցէք յերկրի , եղիցի կապեալ յերկինս . Դ
և զոր արձակիցէք յերկրի , եղիցի ար֊ 4
ձակեալ յերկինս ։ Եւ զնոյն ետ նոցա
զկնի յարութեանն ասելով . Խաղաղու֊
թիւն ձեզ . որպէս առաքեաց զիս Հայր ,
և ես առաքեմ զձեզ . և զայս իբրև
ասաց . փչեաց ՚ի նոսա , և ասէ . առէք
Հոգի սուրբ . եթէ ումեք թողուցուք
զմեղս , թողեալ լիցի նոցա . եթէ զու֊
րուք ունիցիք , կապեալ լիցի ։ Եւ դռն֊
քանալիքն արքայութեան երկնից են
եկեղեցական սուրբ խորհուրդք մերս֊
Թն , և այլքն ։ սոցա՝ զայսպիսեաց իշ֊
խանութիւն ետ քն ոչ միայն ՚ի ձեռն պետ Ե
առաքելոցն . և նոքօք մեզ և ամենայն 5
եկեղեցեաց ։ վա֊ որոյ ոչ կարօտանամք եկ֊
եղեցւոյն Հռոմայ . զի ունիմք զիշխօ
զս մեր զառաքեալսն , որք հաղորդեցին
մեզ զիշխանութիւն զայն հաւասար
ձեզ ։]

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ .

Թ Է որչափ չար եղև միտք մխի֊ Թարայ , ցուցանեն փոքր ՚ի շատ֊ ռն քանքն այնոքիկ , որովք ասէ , եթէ կեղծաւորք փարիսեցիքն ունէին զնոյն փականս

ac sublimius quoddã, haud quaquàm soli Petro, sed cunctis Apostolis Christus & promisit, dicens: Amen dico vobis: quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in Cælo; & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta, & in Cælo: *& dedit, cùm dixit post Resurrectionem:* Pax vobis; sicut misit me Pater, & ego mitto vos: hoc cùm dixisset, insufflauit, & dicit eis: accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. *Præterea claues regni Cælorum sunt Ecclesiæ Sacramenta: horum autem administratio nõ soli Petro commissa est, sed æqualiter Apostolis omnibus, & per eos cunctis Ecclesijs. Non ergo est nobis opus, ab Ecclesia Romana hanc accipere potestatem: habemus enim Apostolos nostros, qui nobis illam communicarunt, haud aliter ac ipsis à Petro communicata est.*

Matth. 18.

Ioan. 20.

RESPONSIO.

QVàm impia fuerit, quàmque peruersa Mehkitarij mens, atq; animus, indicare satis superque possũt Armenijs ea solummodò verba, quibus asserit, hypocritas Pharisæos easdem habuisse claues, quas Christus Petro pollicitus est, cùm dixit: *Tibi dabo claues regni Cælorum*. Etenim quis vnquàm Hæreticus adeò dementare possit; vt, quòd Pharisæi per scelus habebant, non aperire scilicet, sed claudere alijs per falsam doctrinam, aut malum exemplum,

Cælo-

Cælorum regnum; vel, quam illi, vt pœnam sceleris, mulctam subibant, excludi nimirùm se à regno Cælorũ; hoc idem asserat Apostolorum Principi, vt præmium rectæ confessionis, oblatum à Christo esse? tamen nihilominùs hac dementia Mehkitarius laborauit: &, quam clauium Cælestium potestatem tanta verborum, ac laudum circuitione Petro commendare studuit, dicens: *Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sāguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in Cælis est: & ego dico tibi, quia tu es petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ Inferi non præualebunt aduersùs eam; & tibi dabo claues regni Cælorum,* &c. hanc Hereticus ita ponit in minimis, vt tanti æstimanda ipsi videatur hęc laus, *Beatus es*; quanti vituperatio illa, *Væ Vobis*: nec vereatur, si (vt ipse affirmat) claues regni sunt Ecclesiæ Sacramenta, illas in Pharisæorum etiam manibus collocare. An non hæ tantùm blasphemiæ ad nequitiam peruicacis animi aperiendam suffecerint?

Dicimus ergo, claues regni, quæ singulariter Petro promissæ fuerant per illa verba: *Tibi dabo claues regni Cælorum:* tunc esse illi datas, cùm dictum fuit: *Pasce oues meas:* &, sicut per hanc pascendi metaphoram intelligitur, soli Petro, vt ordinario Pastori, commissa gubernatio, præsidentia, & cura omnis Ecclesiæ, etiam Apostolorum fratrum suorũ; ita per metaphoram illam clauium intelligi, eidem soli, vt ordinario Præ-

փականս, զոր քն խոստացաւ տալ պե-
Դ 6 տրոսի. յորժամ ասաց, Թէ տաց քեզ
զփականս արքայութեան երկնից: քան-
զի ո՛չ ոք 'ի հերձուածողաց այնքան չար
իցէ, որ ասիցէ. եթէ զոր ունէին կեղ-
ծաւոր փարիսեցիքն. ըստ. ոչ զբանալ,
այլ զփակել այլոց զարքայութիւն երկ-
նից մոլորականն վարդապետութբ, և
չար օրինակաւ գործոց իւրոց. և կամ
զորոնքս վն անիրաւութեան իւրեանց
առայժմ վրէժ չմտանելոյ յարքայութիւն
երկնից. զայն զայս, ասիցէ, թէ քն
խոստացաւ առաքելոցն զխոստովանութ
պետրոսի իբրև զփոխարէն բարի դա-
Է 7 ւանութեան նորա: Սակայն այդպիսի
չար մոլորութեամբ ըմբռնեցաւ
Մխիթար. և անարգեալ արհամարհէ
զայն մեծամեծ իշխանութիւն բանալեա-
ցն, զոր և նոքեն քն այնքան չքնաղա-
ութբ բանից ճառեաց գովաբանել և մե-
ծացուցանել առ պետրոս, ասելով.
Թէ երանի է' քեզ սիմոնի որդի յովնա-
նու. զի մարմին և արիւն ոչ յայտնեաց
քեզ, այլ հայր իմ, որ յերկինս է: Եւ
ես քեզ ասեմ. զի դու ես վէմ. և 'ի վե-
րայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ. և դրու-
նք դժոխոց զնա մի յաղթահարեսցեն:
Ը 8 Եւ տաց քեզ զփականս արքայութեան եր-
կնից. և զոր միանգամ, և զայլն: Իսկ
մխիթարն միայն հանդերձ համարէ զերա-
նի քեզն պետրոսի. որոց և զվայ ձեզն
փարիսեցւոցն. և ոչ եւս ամաչէ դնել 'ի
ձեռս փարիսեցւոցն զփականսն պետ-
րոսի, որք ըստ նորա ասացելոյն են սբ
խորհուրդք մկրտութ, ապաշխարու-
թե, և այլն:

Ուրեմն ապա ասեմք. եթէ փական-
քն, զոր խոստացաւ տէրն պետրոսի
միայնում, ասելովն. տաց քեզ զփակա-
նս արքայութեան երկնից, և այլ. յայն
ժամ

ձամ տնտեսին եղև նմա, յորժամ տաս-
ցան. առանձին զօրութիւն են: և Թէ ոչ
՚ի ձեռն օրինակին առանձին՝ ինման,
եԹէ միայն պետրոսի, ընդէր ճշմարիտ
հովուի, յանձնեցաւ ՚ի նմէ հովուա-
պետութիւն և կատարելութիւն նմին եկե-
ղեցեաց, և ես առաքելոց եղբարցն
իւրոց. նոյնպէս և ՚ի ձեռն օրինակին փա-
կանաց խմնին, Թէ ոչ նմին միայնում,
ընդէր ճշմարիտ վկայութիւն և ամենայն
սին, առաւ ՚ի նմէ պետրոսին իշխանու-
Թե իւրեանց ընդ հանուր եկեղեցւոյ: զոր
օրինակ, առեալ է՝ ամենայնատեր տաւղոք
փականս այսմիկ, զոր կացուցանէ առն
տան ՚ի տանն իւրում: և այնմիկ, որ
կացուցանի իշխան ՚ի քաղաքի, և սփա
կանս մատուցանեն: Եւ ապա Թէ ոչ, վա
սնէր յառանձնական պետրոսի ասացեալ
լինելն այսոքիկ: և կամ ընդէր ոչ խոստա-
ցեալ եղեն նմա փականքն յառաջ քան Թէ
ինքն զանձնական զդաւանեալ հաւատսն
իւր ՚ի քս: և վասն էր ոչ տուեալ եղեն նմա
նոյն փականքն յառաջ, քան Թէ ինքն
խոստովանեաց սիրել զքս առաւել քան
զայլսն. եԹէ ոչ, զի ճանաչեսցէ. Թէ
պետրոս վա յատուկ հաւատոյն և սի
րոյն իւրոյ զմանաւանդն ինչ առնոյր
՚ի քէ. որ ոչ էր տուեալ այլոց առաքե-
լոցն:

Եւ դարձեալ Թէպէտ զայն իշխանու-
Թիւն, զոր քն խոստացաւ պետրոսի
այնու բանիւն. զոր միանգամ կապես
ցես յերկրի, և այլն. յետոյ խոստա-
ցաւ և ամ առաքելոցն, ասելով. զոր
կապիցէք յերկրի, և այլն. և տուաւ
ետ նոցա, ասելով. որպէս առաքեաց զիս
հայր, և ես առաքեմ զձեզ: որով բա-
նիւն կացոյց զնոսա իբրև դեսպանս
իւր, և զկառավարողս եկեղեցւոյ. և
ետ նոցա զիշխանութիւն կապելոյ ՚ի ձեռն

նոր-

Præfecto, Oeconomo; datam à Domino summam in omnem Ecclesiã potestatem: quemadmodùm & ei, qui in domo œconomus instituitur, claues tradi solent; & Principi, cui Ciuitas deditur, offeruntur claues in signum subiectionis. alioquin cur Petro singulariter hæc dicerentur? aut cur claues non fuerunt ei antè promissæ, quàm singularem suam fidem in Christum testaretur; sicut nec antè datæ per illud, *Pasce oues meas*, quàm interrogatus esset, an plùs cæteris Christum diligeret: nisi, vt intelligeretur, quòd ipse ob singularem fidem, & dilectionem suã aliquid ampliùs à Christo accipiebat, quod alijs non dabatur Apostolis?

Prȩtereà tametsi, quod Petro Christus promiserat per illa verba: *quodcunque ligaueris super terram, &c.* deindè cunctis etiam Apostolis & promisit, cùm dixit: *quæcunque alligaueritis super terrã, &c.* & dedit post Resurrectionem, dicens: *sicut misit me Pater, & ego mitto vos:* quibus sanè verbis constituit eos, quasi Legatos, & nomine suo gubernatores Ecclesiæ, eisque potestatem iurisdictionis attribuit ligandi, atq; soluendi per leges, & censuras Ecclesiasticas: sicut etiam per ea verba; *Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis, &c.* dedit illis potestatem Ordinis ad remittenda peccata: tamen, vt intelligeretur, has potestates collatas esse reliquis Apostolis; non vt Pastoribus ordinarijs, sed vt Legatis, cum subiectione quadam

ad Petrum ; Petro autem, vt ordinario Pastori, ac principali Præfecto ; huic singulariter, antequàm omnibus, dictum est : *Quodcunque ligaueris super terram*, &c. & huic tantùm, & non omnibus, dictum est ; *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meā. Tibi dabo claues regni Cælorum. Pasce oues meas.* &c.

Denique ad vltima illa de Apostolis, qui clauium potestatem Armenis communicauerint, respondebimus infrà, §. 12. Interim, quod de Petri clauibus, ac ligandi, soluendique potestate dictum à nobis est, Patrum testimonijs roboremus.

Tertullianus, libro de pudicitia, cap. 21. sic loquitur: *Tibi, inquit, dabo claues, non Ecclesiæ : & quacunque solueris, vel alligaueris ; non, quæ soluerint, vel alligauerint. Sic enim & exitus docet : in ipso Ecclesia extructa est, id est, per ipsum: ipse clauem imbuit : Vides quam.*

Cyprianus, in epist. ad Iubaianũ: *Nos Ecclesiæ vnius caput, & radicem tenemus*. Et infrà explicans, quis sit hoc caput, & radix, inquit : *Ecclesia, quæ vna est, super vnum, qui claues eius accepit, voce Domini fundata est.* Item in libro de Vnitate Ecclesiæ : *Dominus loquitur ad Petrum : Ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c. & tibi dabo claues regni cælorum ; & quæ ligaueris super terram, erũt ligata & in Cælis. Et iterùm post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas. Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oues suas. & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem*

ղարձմանաց եւ այլոց եկեղեցականաց պաշտօ-
նէից, եւ արձակելոյ ի տուգանէ : որպէս եւ
այլում քահանին. Եթէ ուսեալ Թագաւո-
րութ զեռոյ. Թագաւոր լինի նոցա ; եւ
այլն. Եւ նոցա զիշխանութիւն կապելոյ
տալ ՚ի Թագաւորութեան : ԻՀ յղարկեալն մի
զպատուհասս զանազանելոյ զնոյն, եթէ ինքն
տայր զիշխանութիւն զայս յառաքելոց
առաւելագոյն, ոչ երբեք ընտանեկան հով-
ւութեան եւ եկեղեցւոյ մեծ եկեղեցւոյ : այլ եւ
ըստ հրեշտակաց եւ առաւելոյ եւ ըստ ուսո-
ւոց պատուէր Կայսերութեան առաքելոցն, որ
եր եպիսկոպոսն Հռոմէ եւ եկեղեցւոյ մեծ աշխարհ
Հի, առնել այսպիսի առաքելոցն յաջորդաց
յատուկ քան Թէ այլոցն առաջ. զոր
միանգամայն կապեսցես յերկրի, եւ այլն
եւ առաքելոց միայնում, եւ ոչ այլոցն
առաջ. Տեղեաց այդ ՚ի վերայ շինեցից զեկ-
եղեցի իմ : Եւ առաջ քեզ զփականս ար-
քայութեան երկնից : Եւ դու հովուեա
անասունս զեղեցկա քո ; Եւ առաքելոյն
զիշխանութիւն իմ : եւ զայլն :

ԻՉ Կիպրիանոս ասէ. զոր ՚ի թղթին առ
միաբանութեան, Թէ առաջին հաստատեցին
զիշխանութիւն փականացն մեծ այլոց
եկեղեցեաց հաւատոյ հաստատեալ եկեղե-
ցւոյ. պատուին առաջնորդ յերկրի ՚ի պատւոյն
Ժբ. բդ": եւ այսու հետեւ հաստատեալ
սրբոյ միաբանութեան հոգւոյ սրբոյ հաւատոյ
զոր ինքն առաջ յաղագս քահանայութեան այն
առաքելոյն :

Թէ Երտուղիանոս ՚ի գիրսն յաղագս պար-
կեշտութեան, եւ ՚ի. ԻԱ. գլխ ասէ.
ՔԵԶ տաց. Թէ քեզ տաց զփականսն
ոչ եկեղեցւոյ: եւ զոր միանգամ կապես-
ցես կամ արձակեսցես, ոչ զոր միան-
գամ կապեսցեն, կամ արձակեսցեն ;
քանզի ելքն ուսուցանեն միայն շինեցաւ
եկեղեցին. այս. ՚ի ձեռն նորա: եւ ինքն մի-
այն զփականսն եառ :]

Ժբ 12

Ժգ 13

Ժդ 14

suam Սէն

15 [illegible]

16 [illegible]

17 [illegible]

[illegible]

ſuam parem poteſtatem tribuat; & dicat: ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum ſanctum; ſi cui remiſeritis peccata, remittentur illis; ſi cui tenueritis, tenebuntur: tamen, Vt Vnitatem manifeſtaret, Vnam Cathedram conſtituit, & Vnitatis eiuſdem originem, ab Vno incipientem, ſua auctoritate diſpoſuit. Hoc erant vtique & cæteri Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi & honoris, & poteſtatis: ſed exordium ab Vnitate proficiſcitur: Primatus Petro datur, Vt Vna Chriſti Eccleſia, & Cathedra Vna monſtretur.

Euſebius Alexandrinus, homil. de Reſurrectione: *Veni, inquit, ne timeas: nihil tibi de gloria Apoſtolici Chori minui: non te à dignitate remoui: non feci te ſecundum infra alterum: non dedi alteri claues: ne timeas: quod promiſi, impleo.*

Iulius I. Papa, in epiſt. 1. ad Epiſcopos Orientales: *Inter beatiſſimos Apoſtolos in ſimilitudine honoris fuit quædam diſcretio poteſtatis: & cùm omnium par eſſet electio, Vni tamen datum eſt, Vt cæteris præemineret.*

Hilarius, libro de Trinitate. *Petrus ſupereminentem beatæ fidei ſuæ confeſſione locum promeruit. hinc regni Cælorum habet claues: hinc terrena eius iudicia cæleſtia ſunt:*

Cyrillus Hieroſolymitanus, Catech. 17. *In eadem Spiritus ſancti virtute & princeps Apoſtolorum, & regni Cælorum clauiger, Petrus, &c.*

Baſilius, ſermone de Iudicio Dei: *Beatus Petrus, qui & cæteris prælatus fuit diſcipulis; cuique magnificentius;*

quàm reliquis omnibus, datum testimonium est; magìsque, quàm reliqui omnes, beatus appellatus; cui claues regni cælestis commissa sunt.

Hieronymus, libro 1. aduersùs Ioniniattum, cap. 14. *At dicis: super Petrum fundatur Ecclesia: licèt id ipsũ alio in loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues Cælorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim Vnus eligitur, Vt capite constituto schismatis tollatur occasio.*

Chrysostomus, in homil. in Petrum Apostolum, & Eliam Prophetam: *Petro Apostolo Orbis terrarum Ecclesiæ, & Populorum multitudines eius fidei committendæ erant; Vel potiùs creditæ sunt illi claues regni Cælorum. quid enim ait illi Dominus? quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in Cælis.*

Ephræm Syrus in Panoplia, seu Armatura spirituali: *Princeps Apostolici ordinis Petrus, cùm filium Dei Viui Christum Iesum confessus esset, claues regni cælestis accepit, potestatemq; cælestium, ac terrestrium omnium obtinuit.*

Augustinus, tract. 50. in Ioan. *Petrus, quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit.* Explicans autem, quam ob causam Petrus Ecclesiam significabat, inquit in Psal. 108. *Ecclesiæ Petrus agnoscitur gessisse personam propter primatum, quem in discipulis habuit.* Quibus verbis, innuere vult Augustinus, Petrum claues à Domino accepisse, non eo modo, quo reliqui Apostoli, hoc est, non

ԺԸ 18 [illegible]

ԺԹ 19 [illegible]

Ի 20 [illegible]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

Իա 21 non vt ipse solus illis vteretur; sed vt summus Ecclesiæ Præsul existens, eas alijs etiam Episcopis, & Presbyteris Ecclesiæ communicaret.

Gregorius Magnus (Patrem hunc vnum, ex ijs, quos Concilium Chalcedonense præcessit, afferre nonnúquàm licuit: quippe qui nihilominùs ob singularem eius sapientiam, & sanctitatem, suscipitur etiam ab Armenis) lib. 4. epist. 32. *Cunctis*, inquit, *Euangelium scientibus, liquet; quòd Voce Dominica sancto, & omniū Apostolorum Principi Petro, totius Ec-*
Իբ 22 *clesiæ cura commissa est: ipsi quippè dicitur, Tibi dabo claues regni Cælorum.* Et infrà: *Ecce claues Regni Cælestis accepit: potestas ei ligandi, atque soluendi tribuitur: cura ei totius Ecclesiæ, & principatus tribuitur.*

TER-

TERTIA MEHKITARII ARMENI OBIECTIO

Ex capite 5.

§. X.

Ioan. 21. ASserunt Latini, Dominum soli Petro dixisse: Pasce oues meas: & per hac verba dedisse illi in Ecclesia principatum: sed falluntur: nam oues pascere non significat dominari, ac principem agere; sed cibum ouibus ministrare, hoc est, rationalem gregem, nempè populum, instruere, ac docere: Vt testatur Deus per Ezechielem capite 34. dicens: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos. nōne greges à pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis; gregem autem meum non pascebatis. Hinc etiam Paulus ad Corinthios
1. Cor. 3. scripsit: Tanquàm paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, &c. Ecce Verbi diuini prædicatio, seu doctrina, quàm Christus ibi pastionem vocauit, hic potus, & esca dicitur ab
Matth. 4. Apostolo, iuxtà illud: non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Cùm igitur oues pascere significet docere, ac prædicare; manifestum est, non soli Petro iniunctum à Christo fuisse hoc officiu, sed omnibus simul Apostolis: nam om-
Marc. 16. nibus dixit: Prædicate Euangelium
Matth. 28. omni creaturæ. Et, euntes docete omnes gentes, &c. Non vnum ergo Pastorem dedit Christus Ecclesiæ, sed mul-

[illegible]

Գլուխ. Ժ.

[illegible]

[illegible]

դ 4 [illegible]

ե 5 [illegible]

զ 6 [illegible]]

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ.

[illegible]

multos, de quibus Apostolus ad Ephes. Alios, *inquit*, dedit Euangelistas, alios autē pastores, & doctores. *Vide, vtì pastorem agere, nihil aliud sit iuxtà Paulum, nisi docere. Ea propter non fuit Petro dictum, pasce pastores, nempè Apostolos reliquos; sed tantùm*, pasce oues meas. *nam cæteri Apostoli erant quidem Petro æquales in officio pascendi oues Christi. Adde, quòd, dicens Dominus Petro*, pasce oues meas, *non illi pascendos commisit omnes populos. sed tātùm Iudaicum; quem ibi suas oues vocauit, quia ad eum solummodò missus fuerat, iuxtà illud*: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israël. *Cùm autem dixit*: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere; *intellexit de populo gentili, cuius pascendi cura, non Petro quidem, sed Paulo commissa est: quarè ad Galatas idem scribens Apostolus, inquit*: Creditum est mihi Euangelium præputij, sicut & Petro circumcisionis: qui enim operatus est Petro in Apostolatum circū-cisionis, operatus est & mihi inter gentes. *Igitur Petrus non fuit totius Ecclesiæ pastor, sed cuiusdam eius portionis.*

Ephes. 4.

Matth. 15.

Ioan. 10.

Galat. 2.

RESPONSIO.

QVòd soli Petro, & non alijs Apostolis dictum sit: *Pasce oues meas*; ille negabit, qui Euangelio nequaquàm credit. ibi enim ei dicitur, *pasce oues meas*, cui dictum anteà fuerat, *diligis me plus his?* id est, plùs Apostolis alijs, qui præsentes

ade-

aderant: hoc autem soli Petro dictũ, Euangelium his verbis refert: *Dicit Simoni Petro Iesus, Simon Ioannis, diligis me plus his?* igitur soli Petro, & non alijs dictum est, *Pasce oues meas.*

Pascere autem oues, præsertim in sacris Scripturis, non significat tantùm præbere cibum, seu docere, ac prædicare; verùm etiam præesse, regere, gubernare, ac Principis locum tenere. idque, ne longè abeã, ex eodẽ capite 34. Ezechielis, quod Mehkitarius contra nos obiecit, facilè demonstrabo. Etenim ibi, post supracitata Domini verba, quæ quidem nihil faciunt contra nos, ita subditur: *Suscitabo super oues meas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem: ego autem Dominus ero eis in Deum; & seruus meus Dauid, princeps in medio eorum. Ego Dominus loquutus sum.* Igitur, ex voce Dei, idem est pascere eius oues, ac esse in medio earum Principem, vt erat Dauid in Israël; hoc est, eis præesse, eas regere, iudicare, & gubernare; quæ quidem omnia, etiam ex communi vsu loquentium, actus pastorales dicuntur. Verùm dato, & non concesso, quòd pascere pro eo solùm accipiatur, quod sit cibum alteri procurare, ac prouidere: cuiusnam erit pascendi munus in hoc etiam significatu, nisi eius, qui super familiam constituitur, eique præest? ita certè Dominus inquit, Lucę 12. *Quis, putas, est fidelis dispensator, ac prudens, quem constituit Dominus super*

է 7

[illegible]

ը 8

[illegible]

թ 9

[illegible]

[illegible]

Ժ 10

ԺԱ 11

ԺԲ 12

super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? seu iuxta Matthæum, *Vt det illis cibum in tempore?* Matth. 24.
Itaque, cùm vni Petro sit dictum à Domino: *Pasce oues meas*; manifestè sequitur, esse solum Petrum, Rectorem, Præsidem, ac Principem in Ecclesia constitutum.

Nec obstat, quòd omnibus Apostolis dictum sit: *Docete omnes gentes*: &, *prædicate Euangelium omni creaturæ*: neque quòd Paulus scripserit: *Alios autem dedit pastores, & doctores*. Nam ex hoc tantùm sequitur, à Christo datos quidẽ esse Ecclesiæ alios pastores, sed vt doceant, ac prædicent; Petrum verò datum esse pastorem, vt etiam præsit: & ideò illi soli dictum est, & non alijs, *Pasce oues meas*. Vel ex hoc sequitur, quòd non ita Dominus Petrum constituit Pastorem suarum ouium, vt ipse per se eas omnes pasceret, ac regeret; sed vt partim per se, partim per alios. Vel etiam ex hoc sequitur, quòd ita Dominus Apostolos omnes ad prædicandum, ac pascendũ gregem suũ miserit, vt reliqui hoc munus obire deberent, non vt pastores ordinarij, sed vt Apostoli, ac Legati, & dependenter à Petro, tanquàm à Capite, & Præside suo: Petrus verò, vt Pastor ordinarius, & Caput cæterorum. Et ideò ad hoc declarãdum, quamuis omnibus dixerit: *Docete omnes gentes*, &, *prædicate Euangelium omni creaturæ*; tamen non omnibus, sed soli Petro dixit: *Pasce oues meas*. Quemadmodùm, etsi omnibus dictum est: *Quæcunque al-*

 liga-

ligaueritis super terram, erunt ligata & in Calo, &c. attamen vni Petro dicitur: *Tibi dabo claues Regni Calorum*. Et quamuis omnes Apostoli dicantur in sacris scripturis Ecclesiæ fundamenta; tamen vni Petro dicitur: *Tu es petra, & super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meam*.

Præterea, cùm Christus Petro dixerit absolutè; *Pasce oues meas*; quis dubitare poterit, quin vniuersum gregem suum illi pascendum commiserit, non solùm Iudæorum, sed etiam Gentium? nam pronomen illud, *meas*, ad omnes Christi oues extenditur. Sicut, cùm dixit Ioan. 10. *Cognosco oues meas*; &, *animam meam pono pro ouibus meis*; nemo negare poterit, quin de omnibus sit loquutus. Itaque illud, *meas*, ad omnes oues extenditur, quæ in ouili Dominico erant futuræ non solùm ex Iudaico populo, de quibus dixerat, *non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israël*; verùm etiã ex Gentili, de quo ait, *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili; & illas me oportet adducere; & Vocem meam audient; & fiet Vnum ouile, & Vnus Pastor*: immò & ad ipsos Apostolos, ac discipulos suos; quibus ait, Luc. 12. *Nolite timere pusillus grex*: Etenim, quamuis hi respectu aliarum ouium essent pastores; erant tamen oues respectu Christi, qui eas Petro pascendas commisit tum mãdato illo vniuersali, *Pasce oues meas*; tum etiam altero particulari, cùm dixit, *& tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos*.

13

14

15

[illegible]

Ad

[illegible] 16

[illegible] 17

[illegible] 18

[illegible]

Ad testimonium Pauli, ad Gal. 2. scribentis: *Creditum est mihi Euangelium præputij, sicut & Petro circumcisionis: qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes*: respondetur, quòd ista inter Petrum, & Paulum distributio non fuit iurisdictionis, sed prouinciarum, ad commodiùs prædicandum Christi Euangelium: scilicet, vt Petrus in conuersionem præcipuè Iudæorum incũberet, nec tamen omitteret conuersionem Gẽtilium; Paulus è contrario Gentilibus potissimùm prædicaret, nec tamen proindè à conuersione Iudæorum prohiberetur: quemadmodùm etiam inter reliquos Apostolos altera similis facta est prouinciarum diuisio.

Cæterùm quantùm attinet ad potestatem, seu iurisdictionem Euangelizandi, nedum Petrus, & Paulus, verùm etiam omnes Apostoli poterant iure diuino cunctis nationibus prædicare; cùm omnibus dixerit Dominus: *Euntes docete omnes gentes*: &, *prædicate Euangeliũ omni creaturæ*; & iterùm Act. 1. *Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudea, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ*. Et quidem, quòd Petrus etiam Gentilibus prædicare potuerit, constat præterea tum ex eo, quòd ipse ait Act. 15. *Vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus elegit per os meũ Gentes audire verbum Euangelij, & credere*: tum quia Sedem sui Episcopatus primùm Antiochiæ posuit, deindè Romę, quæ Vrbes erãt Gen-

 tili-

tilium. Et quod licuerit Paulo Iudæis etiam prædicare, habetur ex eo, quod de Paulo Dominus ait Act. 9. *Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coràm Gentibus, & Regibus, & filijs Israël*, hoc est, Iudæis: vndè quocunque Paulus ibat, in Iudæorum Synagogis euangelizabat: quarè & dicebat 1. Cor. 9. *factus sum Iudæis tanquàm Iudæus, vt Iudæos lucrarer*. Immò, quod Petrus principale mandatum de Iudæis habuerit, ac vocetur à Paulo circumcisionis Apostolus, videtur potiùs confirmare, illum totius Ecclesiæ fuisse pastorem, & in locum Christi substitutum: nam Christus, omnium licèt ouium pastor esset, de se tamen similiter ait. Matth. 15. *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israël*: & Paulus ad Rom. 15. *Dico enim*, inquit, *Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis*.

Deindè ad hominem cōtrà Mehkitarium: Si Petrus vnius portionis Ecclesiæ pastor fuit: quæro ab ipso, quænam erat hæc portio? si dixerit, Iudæorum: ergo contra id, quod à primo ad vltimũ vltrò ipse fatetur, non fuit Petrus pastor, & Episcopus Romanorum, qui erant Gentiles. Si dixerit, Gentium: ergo contra id, quod ipse nunc asserit, Petrus Iudęorum pastor non fuit. Itaque aut se delirum Mehkitarius fateatur; aut omnium ouium curā à Christo fuisse Petro iniunctam.

Iã verò, quod diximus hactenùs, ex Patribus confirmetur. Origenes, in cap. 6. Epist. ad Roman. sic ait:

Pe-

19 [illegible]

20 [illegible]

21 [illegible]

[illegible]

[illegible] Եր. 22

[illegible]

[illegible]]

[illegible] Եր. 23]

[illegible]]

[illegible] Եր. 24]

[illegible]]

[illegible]] [illegible]] [illegible]

ուէ:

Petro cum summa rerum de pascendis ouibus traderetur, & super ipsum, velut super terram, fundaretur Ecclesia; nullius confessio virtutis alterius ab eo, nisi caritatis exigitur.

Cyprianus, de Vnitate Ecclesiæ: *Super illum vnum ædificat Ecclesiam suã, & illi pascendas mãdat oues suas.*

Ambrosius, in cap. vlt. Lucæ: *Simon Ioannis diligis me? Vtique, tu scis, Domine, quia amo te. dicit ei Iesus: pasce agnos meos. quis est alius, qui de se hoc profiteri possit? & ideò, quia solus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur.*

Epiphanius, in Ancorato: *Hic est, qui audiuit, pasce oues meas; cui creditum est ouile.*

Chrysostomus, lib. 2. de Sacerdotio: *Quanam de causa ille sanguinem effudit suum? certè, vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tũ Petri Successoribus committebat.* Item homil. 11. in Matth. *Petrum Ecclesiæ futuræ pastorem constituit.* Et infrà: *Deus concedere solus potest, vt futura Ecclesia, tot, tantisque fluctibus impetu irrumpentibus, immobilis maneat, cuius Pastor, & Caput homo piscator, atque ignobilis.*

Augustinus, in hunc locum: *Oues ipsas pascendas, id est, docendas, regendasque committit.* Et in libro de quęstionibus noui, & veteris Testamẽti, quæst. 75. *Sicut in Saluatore erant omnes causæ Magisterij; ita & post Saluatorem in Petro omnes continentur: ipsum enim constituit caput eorum, vt pastor esset gregis Dominici.*

Gregorius Magnus, Ser. 3. de anni-

anniuersario die suæ assumptionis ad Pontificatum: *Vnus de toto Mundo Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur: Vt, quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multique pastores; omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* Similiter habent reliqui Ecclesiæ Patres vniuersi.

QVARTA MEHKITARII ARMENI OBIECTIO

Ex capite 3. & 7.

§. XI.

Luc. 22. EX cap. 3. *Asserunt Latini, Dominum Petro dixisse:* Simon, tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos: *ideòque principem eum constituisse aliorum Apostolorum. At sanè falluntur; nam nemo dicitur confirmari, nisi post lapsum: ex Apostolis autem post acceptum Spiritum sanctum, nullum alium cecidisse, scimus, aut indiguisse cõfirmatione, nisi solum Petrum, qui ab Apostolo Paulo correctus, & confirmatus fuit; vt in epist. ad Galatas idem narrat Apostolus, dicens:* Cùm

Galat. 2. venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. priùs enim, quàm veniret quidam à Iacobo, cum gentilibus edebat: cùm autem venissent, subtrahebat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant; & simulationi eius consenserũt cæteri Iudæi; ita

ԻԵ 25 [illegible]

Ա 1 [illegible]

[illegible] որ և զմ ... հաւատ[illegible] :] [illegible]

Բ 2

ՉՈՐՐՈՐԴ ԸՆԴԴԻ ՄԱԽՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարայն ի յ. գ. գ"և. է. գ"գլխոյն, որ վ(ա)ս հաստատութեան [illegible], և վս [illegible] :

Գլուխ. ԺԱ.

Ի Յերրորդ գլխոյն : Ասեն լատինք, թէ [illegible] դու երբեմն դարձցիս, և հաստատեսցես

[illegible]

Գ 3. ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationẽ. Sed, cùm vidissem, quòd non rectè ambularent ad veritatem Euãgelij, dixi Cephæ coràm omnibus: si tu, cùm Iudæus sis, gentiliter viuis, & non Iudaicè; quomodò gentes cogis Iudaizare? *Videte, vt Petrus errans confirmatur à Paulo. Nec alios ipse confirmasse videtur, nisi fortassè, postquàm Christum negauerat, exemplo duntaxàt pœnitentiæ suæ: quod indicant illa verba:* Et tu aliquandò conuersus, confirma fratres tuos. *Nam, cùm viderent Apostoli, quòd Petrus, post magnam illã negationem conuersus, in Domini gratiam redierat, in fide confirmati sunt, sperantes, fore vt etiam Christus suum ipsorum remitteret scandalum.*

Դ 4. Huc etiam spectant illa eiusdem Hæretici verba, relata §. 1. num. 8. *Vndè quæsò habeat Romana Ecclesia potestatem hanc, vt ipsa Sedes alias Apostolicas iudicare possit, nec ab aliqua ipsa iudicetur? & verò probè scimus, fuisse tamẽ ab alijs Apostolis iudicatũ Petrum: ita vt opus ei fuerit ascendere Ierosolymam, & respondere de se, cùm Cornelium baptizauit: sicut refert Lucas in Actibus, dicens:* Audierunt autem Apostoli, & Fratres, qui erãt in Iudæa; quoniam & Gentes receperunt verbum Dei. Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersùs illum, qui erant ex circumcisione, dicentes: quarè introisti ad viros, præputium habentes, & manducasti cum illis? incipiens autem Petrus, exponebat illis ordinem, &c. *Viden, vtì non*

Ե 5 Act. 11.

mo-

modò non habebant illum, vt principē: sed etiam eum imperio disceptantes, iudicabant eum.

Ex cap. 7. *Latini quidem Petri prærogatiuas enumerant; defectus autem inuoluunt silentio: nec cogitant, quòd qui Petro dixerat;* Tu es Petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; *paulò post eidem subiecit:* Vade post me Satana, scandalum es mihi. *Et qui dixerat:* Tibi dabo claues regni Cælorum; *deindè subiunxit:* Non sapis ea, quæ Dei sūt, *hoc est, regni Cælorum;* sed ea, quæ hominum. *Et qui iussit:* Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos; *idem loquutus anteà fuerat:* Modicæ fidei quarè dubitasti? *Et qui ter replicauit:* Pasce oues meas; *idem prædixerat;* Antequàm gallus cantet, ter me negabis. *Illas itaque Petri laudes per totidem reprehēsiones, nec sine speciali Dei prouidentia, compensauit: vt nimirùm neo-Latini ex Petri laudibus superbirent; nec alij Petrum, Apostolis reliquis inferiorem ex reprehensionibus æstimarent.*

Matth. 16.

Matth. 14.

Matth. 26.

RESPONSIO.

NVgæ sunt ista, Mehkitari, nugæ prorsùs pueriles, & futilitatis, temeritatisque plenissimæ cantiones. Haud enim quærendum nobis iam est, an Petrus aliquādò ceciderit, nec ne? neque, an si lapsus, obiurgatione Dominica, vel fraterna correptione aliqua indiguerit? scimus quidem, Apostolos omnes & leuiter cadere potuisse post acceptū

Spi-

Զ 6

[illegible]

Է 7

[illegible]

Ը 8

[illegible]

[illegible]

Թ 9

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ.

[illegible]

Ժ 10

ԺԱ 11

Spiritum sanctum, & etiam antequã Spiritus sancti gratia firmarentur, grauiter cecidisse plerosque, vel per externam tantùm negationem, vt Petrus; vel per internam adhuc incredulitatem, vt Thomas; vel per scandalum ex Dominica passione, vt cæteri. Vnum, quod quęritur, est: an Petrus, lapsu non obstante quocunque, aliorum Apostolorum, & totius Ecclesiæ caput, princepsque sit à Domino constitutus? nam, qui nesciat, nemo est, & posse Præsulē, si homo sit, in aliquo labi, & interdũ à subditis etiam fraternè, & debita cum reuerentia corripi. At examinemus, amabo te, quæ tu obijcis, Petri peccata, & aliorum aduersùs illum disceptationes, & iurgia.

Erras imprimis, cùm ais: *Nemo dicitur confirmari, nisi post lapsum.* meliùs certè dixisses: nemo confirmari dicitur, nisi ante lapsum: vt scilicèt ne labatur. etenim postquàm lapsus quis est, erigi debet, non cõfirmari. falsum ergo est, quod hinc inferebas, oportere Apostolos cecidisse, vt à Petro confirmari possent; & Petrum, quòd lapsus sit, ideò cõfirmatum à Paulo. Deinde, si pro tua sententia cecidit aliquo modo Petrus post acceptum Spiritum sanctũ, & à Paulo confirmatus fuit: cur non simili modo labi poterant Apostoli, ac discipuli reliqui, & confirmari à Petro, cui soli à Domino id fuerat iniunctum? Cæterùm nec multùm interest quærere, quo tempore, aut quo modo Petrus Apostolos alios confirmauerit, si per exemplum suę

սուրբ Tt pœ-

pœnitentiæ, vel per verba ad maiorem animi fortitudinem excitantia, siue demùm per alia eius opera, quę primus, & strenuissimè omnium (vt suprà §. 3. num. 28. & seq. visũ est) in summo illo Ecclesiæ nascentis discrimine patrauit: de quibus Chrysostomus homil. 3. in Acta: *Meritò*, inquit, *primus omnium auctoritatem vsurpat in negotio, vt qui omnes habeat in manu: ad hũc enim dixit Christus, & tu aliquandò conuersus confirma fratres tuos.* Nam cõtingere quidem potuit multifariàm, vt eos Petrus pluribus in rebus, ac locis confirmaret, ne vel leuiter post acceptum Spiritum sanctum, vel etiam grauiter antè laberentur. At non de tempore, modo, & actu nostra quæstio est, sed de potestate, ac iurisdictione confirmandi fratres.

Hanc verò ex Apostolis soli Petro à Christo datam, negare non poteris, si meliùs verba illa expenderis: *Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquandò conuersus confirma fratres tuos.* Vbi illud, conuersus, non solùm referri potest ad pœnitentiam Petri, vt sensus sit: tu à peccato ad pœnitentiam cõuersus, exindè in posterùm confirma fratres; verùm etiam (quod probabiliùs puto) ad tentationes aliorum; ac si diceret: tu, cuius fides nunquã deficiet, cùm videris alios vacillantes, ad eos conuersus, cõfirma illos: in quo etiam significatu sæpè vox illa, *conuersus*, vsurpatur in sacris Scripturis

Luc. 22.

ուրբ, եթէ մարդ իցէ, կարէ 'ի մեղս
Ժբ 12 ինչ թեթեւ անկանել. և նա երբեմն
'ի հնազանդութեանցն իւրեանց խրատել եզ
քաջաբար և արժանաւոր պատուոյն
եւ Սպր՝ ընծայեցուց զառաքեալսն 'ի քէն
զմեզ պետրոսի, և զայլոցն ընդ դէմ
նր զկողմնակացս, և զմեղադրութիւն:
Նաև և առաջին՝ սուտ առես, թէ
հաստատեսցես զոք՝ չէ՛, քան թէ յետ
զկործման իւրեց: սուրբ գրոցն ասացե
ալդ. էհր. Եւ հաստատեսցես զոք՝ չէ՛,
քան թէ յառաջ քան զգլորումն իւրեց,
զի մի գլորեսցի: քանզի յորժամ գլը
Ժգ րեցաւ, պարտ է՛ կանգնել զնա, ոչ
13 հաստատել: այլա՛ ուրեմն սուտ է՛ և ս
զոր ինչ յառաւ...ս եզրակացուցա
նես. ՃԳ. Թէ պետրոս ոչ կարէր հաս
տատել զայլ առաքեալսն յառաջ քան
թէ գլորէին: Եւ ոչ՝ եթէ բաց քեզ
զայթակղեցաւ պետրոս յետ ընդու
նելոյ զհոգին որ, և հաստատեցաւ
'ի պօղոսէ. այլա՛ ընդ էր ոչ կարէին նը
մանապէս զայթակղել այլ առաքեալքն և աշա
կերտքն, և հաստատել 'ի պետրոսէ,
յորժամ ինքն, և ոչ պօղոս, առաւել էր
զայս հրամանն 'ի քէն: Եւ յորդ՝ անհաւ
տան ինչ է՛ խնդրել. Թէ յորժամ, կամ
Ժդ զի՛ առդ հաստատեսցէ զնա պետրոս:
14 զնն զի կարէր առդ նոք զայս առնել յա
ռաջ քան զգալուստն հոգւոյն սրբոյ:
և կարէր և ս զինի գալստեան նորին,
զի մի թեթեւ անգ զայթակղեսցին, այ
լաւ եղբարցն հաստատել զհաստատու
նն, թէ օրինակաւ, թէ բանիւ յորդո
րելով քաջութեամբ առնել և կրել. Թէ
գործովքն, զոր ինքն առաջագոյն և
հզօրագոյն ճանէ՛ և հոգւով քան զայլ
սն արար 'ի սկզբանն հալածման եկեղ
եցւոյ. որպէս գրէ ոսկեբերանն յերրորդ
ճառն իւրում գործոց առաքելոցն, ասելով այսպէս

Յեր

Տերունի պետրոս առաւելագոյն քան Ժե
զայլսն ՚ի գործ արկանել զհաստատու- 15
թիւն նոր . զի զամենեցունցն բաւական է
ունէր: վասն զի առ նա ասացեալ էր
քեզ . Թէ դու երբեմն դարձցիս, և հաս
տատեսցես զեղբարս քո :] Բայց ա-
նօրութ է՛ խորհել զայդ . քանզի մեր
խորհրդքն ոչ է՛ . մի՛ թէ պետրոս հաս
տատեաց , թէ ոչ . կամ թէ որո՞վ կեր
պիւ և ժամանակաւ հաստատեաց։
այլ է՛ . մի՛ թէ ունէր զհաստատութիւն
հաստատելոյ զնա, թէ՛ ոչ:

Եւ դարձեալ ոչ կարես ուրանալ . թէ
քեզ եւ պետրոսի միայնում զայս ինչխա
նութիւն . եթէ մասնաւորութեամբ խորհրդու Ժզ
զբանն զայն . թէ սկսեալ ակնածեալ առ ամ 16
տասանաւ խորհրդեցն զձեզ խառնեցել ինէ
րե զգործեալն . այլ եւ տրաշեցի վ՟ քո,
զի մի պակասեսցին հաւատք քո . և
դու երբեմն դարձցիս, և հաստատեսցես
ցես զեղբարս քո : Ցորում ասեղանուն
այն բանն . դարձցիս . թէ սկսեալ կարէր
յառաջ եկեալ առ առաջնորդութիւն պետ
րոսի ըստ այսմ միայն . թէ դու ՚ի մե
ղացն առ առաջնորդութիւն դարձեալ
յայնժամ հետէ հաստատեսցես զեղբար
սն . առակաւն իսկապէս իմանի յառաջա Ժէ
րել առ փորձութեան այլոցն ըստ այսմ 17
նշանակութեան . թէ դու, որոյ հաւա
տն ոչ պակասեսցի, յորժամ անկանի
ցես զեղբարսն ՚ի տատանմանէ փորձանաց.
դարձուցես առ նա, և հաստատեսցես
զնա . որպէս և ՚ի աղէն ասի, թէ դարձ
ուէր և փրկեսցէ զանձն իմ. Եւ դարձ.
դու դարձեալ կենդանացես զմեզ. և նա
մանաւանդ: Քանզի յորժամ քո պայս
ասէր պետրոսի, չէ եւ դաշնակեալ
էր նման զանկումն նորա . վասն որոյ ոչ կա
րէր նախ հրամայեալ զառաջնորդու-
թիւն պետրոսի, քան զանկումն նորա; յոր
մէ

pturis; vt in Psal. 84. *Deus tu conuersus viuificabis nos:* & alibi. nam, cùm hæc dixerit Christus ante, quã prædiceret Petro casum suum, non videtur adeò probabile, vt priùs prædicarit eius conuersionem, quã casum. Adde, quòd verbis ijs non modò Petrum Christus est alloquutus, sed in ipso eius etiam Successores, vt suprà, §. 3. num. 9. ostendimus, quorum fratres Episcopos, alios in fide hæsitaturos, alios omninò defecturos, præuiderat.

Ad id autem, quòd subijcis, cecidisse Petrum per simulationem illã abstinendi se à cibis Gentiliũ; ideòque meritò fuisse reprehẽsum à Paulo: dico primò, quòd Patres Græci, quibus etiam subscribit Hieronymus, docent, hoc Petri factũ omni prorsùs peccato vacasse: cùm optimo id animo ille fecerit, ne Iudæis, quorum præcipuè erat Apostolus, scandalum vllum præberet. Quarè idem Hieronymus, alijque complures, volunt, Petrum à Paulo non verè, sed simulatoriè reprehensum, ex conuentione scilicet vtriusq;, ne iudaizantium doctrina confirmaretur. *Et quomodò*, inquit ille in cap. 2. ad Gal. *ausus esset Paulus, Apostolorum maximum, Petrum in publica facie tam procaciter, tam constanter arguere; nisi & Petro sic placuisset argui, & Paulus non ei faceret iniuriam, de quo antè dixerat, Veni Hierosolymam videre Petrum?* Quæ quidem sententia magis confirmatur ex eo, quòd ipsemet Paulus, ne eorundem Iudæorum offensionem

Patres Græci communiter, in hunc locum. Hieron. ibidem, & epist. 99. ad Augustinum.

 incur-

incurreret, in simile aliud, eòque grauiùs factum inciderat, circumcidendo Timotheum, non obstante Apostolorum decreto de circumcisione abolenda: vndè dicitur Act. 16. *Assumens Paulus circumcidit Timotheum propter Iudæos, qui erant in illis locis: sciebant enim omnes, quòd pater eius erat Gentilis.*

Dico secundò: esto Petrus erratum aliquod leuissimum, quod materialiter solùm peccatum fuerit, in eo facto admiserit; & ob id verè à Paulo, vt pleriq; Latini Patres opinantur, reprehensus sit: certè reprehensio ista Pauli non fuit iudicialis censura, qua solent Superiores ex auctoritate subditos iudicare; sed tantùm fraterna correctio, qua licet etiā subditis Prælatos suos interdùm ex caritate corripere: non ergo hinc sequitur, quòd Paulus non agnouerit Petrum, vt suum Superiorem. Quocirca Augustinus in epistola 19. ad Hieronymum: *Rarius*, inquit, *& sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarentur à Posterioribus corrigi; quàm Paulus, quo confidenter auderent Minores Maioribus pro defendenda veritate, salua caritate, resistere.* Et Gregorius Magnus homilia 18. in Ezechielem: *Ecce*, inquit, *à Minore suo Petrus reprehēditur, & reprehendi non dedignatur.*

Præterea falsum est, fuisse Petrū ab Apostolis iudicatum, cùm Cornelium baptizauit. nam, qui aduersùs illum hac de re disceptabant, nō erant Apostoli, sed Iudæi nuper ad fidem

ԺԸ 18 [illegible]

ԺԹ 19 [illegible]

Ի 20 [illegible]

Իա տայն , Թէ պօղոս ճշմարտութ̅ք կշտամբ-
21 եաց զպետրոս . որպէս կարծեն այլք
ոմանք . սակայն կշտամբուԹեն պօղո-
սի ոչ էր դատապարտանական վճիռ , որ
ով սովոր են առաջնորդք դատել զհպ-
ատակեալսն իւրեց . այլ էր եղբայրա-
կան խրատ , որով կարեն երբեմն հնա-
զանդեալքն խրատել ՚ի սիրոյ զառաջ-
նորդս իւրեց : ուստի ոչ հետեւի , Թէ
պօղոս ոչ ճանաչէր զպետրոս երբեւ զա-
ռաջնորդ իւր: յորոյ վր̅ գրէ սբն օգոս-
տինոս ՚ի . ԺԹ . երդ Թուղթն առ ճէ-
րոնիմոս այսպէս: Էարի օրինակ եւս պետ-
րոս հետեւողաց . զի մի հանդգնեսցեն
Իբ խրատել ՚ի հնազանդելոցն իւրեց:] Եւ
22 մեծն գրիգոր հռոմայ հայրապետն ՚ի . Ժը .
երդ" ճառն իւր եղեկեեցի ասէ . Թէ ա-
հա պետրոս խրատեցաւ ՚ի պօղոսէ ,
որ փոքրագոյն էր քան զնքեն. եւ ոչ հան-
դուրժեաց խրատել :]

Եւ դ̅ն՝ յայտնի սուտ է՛ . Թէ պե-
տրոս դատեցաւ եղեւ յառաքելոցն , յոր
ժամ մկրտեաց զկոռնելիոս : քանզի
որք խղճէին ՚ի նմանէ , ոչ էին առաքեալքն,
այլ հաւատացեալքն , որ նորադարձ եկեալ էին ՚ի
սբ հաւատս . որպ գրէ զկս Թէ յորժամ
ել պետրոս յէմ , խղճէին ընդ նմանէ որք
Իգ ՚ի Թլփատութենէ անտի հաւատացեա-
23 լքն էին , եւ ասէին . Թէ ընդ էր եմուտ
առ այրս անԹլփատս, եւ եկեր ընդ նս:]
Իսկ՛ ոչ այսու զրկեցաւ ինչ առաջնո-
րդուԹեն պետրոսի : զի սովոր են եր-
բեմն ստորեաք եւ յանդգնագոյն հնազա-
նդեալքն յանդիմանել զայն, որ ուղղա-
պէս գործեցաւ յառաջնորդէ իւրեց:
վս որոյ ասէ նոյն սբն գրիգոր հռոմ
հայրապետն ՚ի Թուղթն առ Թէոտիստա այս
պէս : ԵԹէ սբն պետրոս՝ յորժամ մի-
զադրեցաւ ՚ի հաւատացելոցն , կամէր
՚ի գործ արկանել զիշխանուԹեն առաք

ալ

fidem conuersi ; vt explicant verba illa, Act. 11. *Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam , disceptabant aduersùs illum , qui erant ex circumcisione, dicentes; quarè introisti ad Viros præputium habentes , & manducasti cum illis ?* Neque in hoc derogatum est quidquam Petri primatui ; cùm soleant quandoq; subditi audaciores , præsertim imperiti, reprehendere per inscitiam ea , quæ à Superioribus rectè aguntur . Quapropter inquit Gregorius lib. 9. epist. 39. ad Theotistam : *Si Beatus Petrus , cùm à Fidelibus culparetur , auctoritatem , quam in sanctam Ecclesiã acceperat , attendisset , respondere poterat , Vt Pastorem suum oues reprehendere non auderent :* voluit tamen benignè eorũ expostulationibus satisfacere , de suo facto rationem reddendo ; vt exemplum mitis , ac prudentis animi Prælatis alijs relinqueret : vtpote qui debeant subditorum infirmitati, nõ verbis exasperantibus , sed leni satisfactione mederi. sic enim Petrus faciens , temerariam illorum mentem ad obedientiam , & resipiscentiã reuocauit . siquidẽ statim, vt ibi subijcitur , *eius Verbis auditis , tacuerunt , & glorificauerunt Deum , dicẽtes ; ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad Vitam .* Act. 11.

Tandem , quod pertinet ad alios Petri defectus , à Domino reprehensos : respondet Hieronymus in Mat. cap. 16., quòd tunc non adhuc fuerat illi datus à Christo Ecclesię principatus , sed solùm promissus . postquàm autem illum acceperat per ea

ver-

verba: *Pasce oues meas:* nullam aliam à Domino reprehensionem audiuit. *Prudens Lector inquirat,* ait Hieronymus, *quomodò post tantam beatitudinem, Beatus es Simon Bariona, &c. nunc audiat: Vade retro me Satana, scandalum mihi es? aut quæ sit tam repentina conuersio, Vt post tanta præmia Satanas appelletur? sed, si consideret, qui hoc quærit; Petro illam benedictionem, & beatitudinem, ac potestatem, & ædificationem super eum Ecclesiæ, in futuro promissam, non in præsenti datam, intelliget.*

Cæterùm laudat Hieronymus Petri fidem, & pietatem erga magistrũ in illis verbis: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc:* & dicit in Matth. caput 14. *In omnibus locis, ardentissimæ fidei inuenitur Petrus. interrogatis enim discipulis, quem homines dicerent Iesum? Dei filium confitetur. Volentem ad passionem pergere, prohibet; & licèt erret in sensu, non tamen errat in affectu, nolens eum mori, quem filium Dei fuerat paulò antè confessus.* Et rursũ in caput 16. *Mihi*, inquit, *hic error Apostolicus, & de pietatis affectu veniens, nunquàm incentiuum Diaboli videbitur.* Et infrà: *Diabolo dicitur; Vade retrò: sed Petrus audit: Vade retro me, hoc est, sequere sententiam meam, quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* Explicans autem ibidem verbum illud, *Satana*, inquit: *Satanas interpretatur aduersarius, siue contrarius; quia contraria*, inquit, *loqueris voluntati meæ, debes aduersarius appellari.* Itaque nec reprehensio illa tantum ponderis fa-

Matth. 16.

cit

իդ 24 ալ՚ի ամնէ իմըր ոչ էնկղցուոյ . կարէր ա-
սել՚ույ. զինչ իշխեսցէ ոչխարս ըմէ-
րանել զհովիւն իւրեանց :] Բայց կա-
մեցայ՚ բաղդըրութե աաւլ պատմին խըղ
ճմանցույ վն զործոյն իւրոյ. զի ցուցցէ
օրինակ հեզութեան այլոց առաջնոր-
դաց . և թէ պարտ էր ույ երբեմն ոչ
պատուանալեօք, այլ բաղդըրութե բժշկել
զանկարութիս հնազանդելոցն իւրոց:
բանզի և ինքն պետրոս նոյնպիսին բաղ-
դըրութեն վարեալ՝ խաղաղացոյց զխը-
ռովութիւն հակառակօղ հաւատացե-
լոցն, և հնազանդեցոյց զնն. որպ ասի
իե 25 անդ. թէ լուեալ զայս՝ լռեցին, և
փառաւորէր աստուծին զնծ, և ասէին.
ուրեմն և՚ի հեթանոսս եւս ած զապա-
շխարութի կենաց:]

և պա՚ և առաւել, զոր ասէ մեծ
թար յըգս այլոց պակասութեանց պետ-
րոսի, զոր կշտամբեացն քն, պատմէ
ասէն Տերտուղիանոս ՚ի ճառն որ ինըր. ճգ.
երդ" զկայն մթան. թէ յայնժամ չէ-
առուեալ էր պետրոսի ՚ի քէ հոգւոյ ա-
պետութին եկեղեցւոյ, այլ միայն խոս-
տացեալ: իսկ յետ որոյ էառ զայն ՚ի
ձեռն բանիցն այնոցիկ. արած եմ զոչ
իզ 26 խարս իմ. յայնժամ հեռանէ ոչ և ս լուռ ՚ի
անէ զայլ ինչ կշտամբութի: Եւ ճերո
նիմոսի բանքն են այսպիսի: Եթէ խո-
հեմ ընթերցօղ խնդրեսցէ. թէ զի՞ պար-
պետրոս՝ յետ այնքան երանութեն,
թէ երանի է՛ քեզ սիմոնէ, և այլ. այժմ
լուիցէ. երթ յետս իմ սատանայ. զայ
թակղութի իմ ես: զիարդ զայ, եթէ
այն օրհնութին, և իշխանութիւնն,
և շինութին եկեղեցւոյ իւլերայն որում, ոչ
յայնժամ առեալ եղև նմա, այլ միայն
խոստացեալ:]

Բայց՝ յոյժ գովաբանէ նոյն սէրն ճե-
րանիմոս զհաւատս և զսէրն պետրոսի

ցու-

[illegible]
ԻԷ 27
[illegible]
ԻԸ 28
[illegible]
ԻԹ 29
[illegible]

cit, quantum Mehkitarius putat.

Sicut nec illa posterior: *Modicæ fidei quarè dubitasti?* Quoniam Petri factum, quod illam meruerat, expendens sanctus Maximus Serm. 1. de natali Apost. sic ait: *Hic est Petrus, quem Christi esse confidentissimũ, subiecta vestigijs eius maria probauerunt. Nam à Domino suo nouos sibi dari in fluctibus gressus, vt fidelis poposcit, & vt dilectus emeruit: qui ob id solùm trepidasse visus est, vt fragilitas humana cognosceret, quanta esset inter Dominum, seruumque distantia.* Et infrà: *Verè beata Petri, & dum trepidat, mirabilis fides; quem nec perurgentis periculi potuit turbare formido. clamando enim, dum mergitur, Domine libera me, de se diffisus est, nõ de Domino dubitauit. Ne quis ergo timorem hunc gloriosissimi Petri ducat in vitium.* Et Hieroymus in Matt. cap. 14. *Cùm cœpisset,* inquit, *mergi, clamauit, dicens: Domine saluum me fac. ardebat animi fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat. paululùm ergo relinquitur tentationi, vt augeatur fides, & intelligat, se non facilitate postulationis, sed potentia Domini conseruatum. Quia paululùm timuit, dicitur: modicæ fidei quarè dubitasti? quid nobis dicendum est, qui huius modicæ fidei ne minimam quidẽ habemus portiunculam?*

Petri quidem negationem, non inficior, magnum fuisse peccatum: sed per eam non excidisse Petrum à fide, pro qua Christus rogauerat, sed tantùm à caritate, manifesta res est. Vndè Augustinus: *Quando*

roga-

Auguſt. lib. de Correptione, & gratia cap. 8.

rogauit, inquit, *Vt non deficeret fides eius; rogauit, Vt haberet in fide liberrimam, fortiſſimam, inuictiſſimã, perſeuerantiſſimam Voluntatẽ*. Et Chryſoſtomus:

Chryſoſtomus hom. 83. in Matth.

Non dixit, ait, *non negabis; ſed; Vt non deficiat fides tua. Curà enim ipſius, & fauore factum eſt, ne omnino Petri fides euaneſceret*. Quomodòcunq; ſit, certè peccatum illud non modò primatum nõ abſtulit; ſed potiùs, ſi dicere liceat, confirmauit. Quarè idem Chryſoſtomus ait:

Chryſoſtom. homil. in Petrũ Apoſt. & Eliam Prophetam.

Permiſſus eſt peccare is, cui Eccleſia credenda erat: illa Videlicet Eccleſiarum columna, & portus fidei, Petrus, Orbis terrarum magiſter, peccare permiſſus fuit, ob eam maximè cauſam, quòd populorum multitudo illi credenda erat; ne ſeuerus, & innocens, à Venia, proprijs fratribus impertienda, eſſet alienus. Et Gregorius Magnus:

Greg. hom. 21. in Euang.

Conſiderandum nobis eſt, inquit, *cur omnipotens Deus eum, quẽ cunctæ Eccleſiæ præferre diſpoſuerat, ancillæ Vocem pertimeſcere, & ſe ipſum negare permiſit? quod nimirum magnæ actum eſſe pietatis diſpenſatione, cognoſcimus: Vt is, qui futurus erat Paſtor Eccleſiæ, in ſua culpa diſceret, qualiter alijs miſereri debuiſſet*.

Itaque tam conceſſio prærogatiuarũ in Petro, quàm peccati permiſſio, fuerunt à Dei prouidentia ordinatæ, nõ quidem, vt Hæreticus blaterat, ad Latinorum ſuperbiam coërcendam, neque ad æqualitatem inter Apoſtolos indicandam, neque demum ad compenſationem; ſed vt Paſtor, & Pontifex toti daretur Eccleſiæ, qui ex vna parte auctoritate ful-

կամելոյ ոչ եւս կարաց խոստովել. քանզի
Լ 30 ետես սկսաւ ընկղմիլ, աղաղակեաց.
ասէր փրկեա՛ զիս. Վն որոյ ոչ երկմտե-
աց զամէն. այլ միայն ի զօրութէն հաւա-
տոյ ասհատակեցաւ. ապա մի՛ ոք այստ-
հեալ մեզ համարեսցէ զայս երկեւղս
պետրոսի:] այսքան սուրբն մաքար-
մա:

Եւ՛րդ՝ ուրացութեան պետրոսի՝ և եւ
եւ աստի, թէ մեծ մեղք եղև: բայց
յայտ է, եթէ վն աղաչանացն տն ոչ
այնու պակաս եղև հաւատն նորա,
այլ ևս միայն: Ուստի սէրն օգոստի-
նոս ի գիրսն յաղս շնորհաց, յութե-
Լա 31 րորդ գլխոյն ասէ. Յորժամ տէրն աղա-
չեաց զի մի պակասեսցին հաւատքն
պետրոսի, աղաչեաց, զի ունիցի ի հա-
ւատս զկամս եւր հաստատ և անյաղ-
թելի և համբերողութեամբ:] Նոյն և
սէրն ոսկեբերանն ի. Հգ. րդ ճառն ի
մտթէոսի ասէ: Ոչ ասաց տէրն. եւ ու-
րացեսցես, զի մի ուրասցիս. այլ՝ զի մի
պակասեսցին հաւատք քո: Վն որոյ քի
խնամութեամբ և շնորհօք եղև. թէ հաւ-
ատն պետրոսի ոչ կորեաւ:] Իսկ՝ զի
արդ և եղէ իւն. արդարև այնու մե-
ղօքն ոչ միայն ի բաց ոչ բարձաւ առա-
Լբ 32 ջնորդութիւն պետրոսի. այլ և ս հաս-
տատեցաւ. որպ վկայէ նոյն ոսկեբե-
րանն ի բանդ յաղս սէրոյն պետրոսի,
այսպիսի բանիւ: Թողեալ եղև մե-
ղանչել այն, որում յանձն լինելոց էր
եկեղեցին: այն սիւնն եկեղեցեաց, և սէ
հաւատոց նաւահանգիստն պետրոս,
և տիեզերաց վարդապետն, թողեալ
եղև մեղանչել սակս այսր պատճառա-
նի. զի նորա հաւատարմութեան պատուի-
էր յանձն առնել զբազմութիւնս ժո-
ղովրդոց. զի մի անմեղք գոլով՝ խստա-
լիցին յայսմ վայրի ի շնորհելոյ զմեղաց

Թո-

Թագաւորին այլոց երկրաւորացն եւ այլոց] Եւ
սէրն զգեցոյր հայրն հրամանն 'ի. Յով. ԻԱ
ռն մեկնութեան՝ առնելն ասէ։ Պատու 33
է մեզ գիտել, թէ զի էր ամենայնի
տեսչ զայն, որպէս կամեցաւ՝ հաստատել
առաքելոց եկեղեցւոյ, եւթող եդեալ 'ի
ձայնէ միոյ աղախնոյ, եւ ուրանալ զնա
չեւ։ որ առաջնոց զօրացեալ՝ քան մեծ 'ի
նախախնամութեամբ. նոյն զի այն, որ
լինելոյ էր հովիւ եկեղեցւոյ, ուսանիցի
'ի մեղաց իւրոց ողորմիլ մեղաւորաց այլոց
մարդկան։]

Ուրեմն առաջին առաւել եղեն այժմ
զոսն շնորհն մեծամեծ, եւ Թադէոս եւս Ա
եղեւ երբեմն մեղանչել, ոչ վն հաւատա 1
ստութե եկեղեցւոյ կոչմանցն. այլ վն
զի այսպէսն հովիւ եւ առաքելոց հաս
տատեսցի լեւոյն, որ 'ի միոյ կողմա
նէ մեծաւ իշխանութ զօրացեալ. եւ
յայլմէ կողմանէ փորձեալ ամենայնիւ,
կարող եղէ 'ի հովուապետելն ոչխարա
աց՝ երբեմն վարել զօրաւ որ զնա այլա
նաւ իշխանութէ, եւ երբեմն չարչա
րանաց լինել անկարութեան նոցա։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԸՆԴ- ԴԻՄԱՀԱՐՈՒ- ԹԻՒՆ

Ե 2

Մխիթարայ 'ի հինգերորդ գլխոյն, որ
յիշա հայոց եկեղեցւոյն։

Պրակք. ԺԲ.

Բ Նշանակն այսր գլխոյս էր այսպէս։ Սմն հայոց եկեղեցւոյն, զի հաւասար է հռովմայ եկեղեցւոյն։] Եւ այս հետեւէր այսպէս։ Եւ ասեն յոյնք, եւ հռոմայեցիք զհայս. թէ ուստի պարծիք մայրաքաղաքաւ. կամ ո եկն առ

ձեզ

fultus suprema, & ex altera tentatus per omnia, posset, in Dominico grege regendo, tum baculo Luporum insultus reprimere, tum miseratione ouium auiarum infirmitatibus compati.

QVINTA MEHKITARII ARMENI OBIECTIO *Quæ est caput 9. ex integro.*

§. XII.

TItulus huius Capitis, quod est vltimũ, habet sic: *Quòd Armena Ecclesia sit æqualis Romanæ: Caput nonum.* Sequitur: *Compellantur à Græcis, & Latinis Armenij: Vndè vos de Ciuitate Metropoli gloriamini? aut quis vnquàm ad vos peruenerit ex Apostolis; vndè nobis vos æquales asseritis? liquet enim, non vnà nobiscum, sed serò, & hora penè vltima ad fidem vos esse conuersos. Ad hæc respondeo; nos de Ciuitate Metropoli, quæ huius sæculi est, minimè gloriari: quippè Dominus ait:* Vos de Mundo non estis, sicut & ego non sum de Mundo. *Et rursùs:* Regnum meum non est de hoc Mundo. Ioan. 17. & 18. *Attamen etiam sine regno, quod iam olim habuimus, sed ab inimicis Crucis Christi euersum fuit,* gloriamur nihilominùs, *iuxtà Paulum,* in tribulationibus, *quas patimur propter eum. Ad id autem, quod, nullum Apostolorum ad nos venisse, contenditis: respondeo, venisse quidem Thaddæum Apostolum.* Rom. 5.

sed esto Thaddæus hic, ut vos vestra fallit opinio, non fuerit Apostolus, sed alius quidam ex septuaginta discipulis; adhuc tamen non erimus vobis inferiores: ecce præterea & Bartholomæus, & Iudas Iacobi, & Simon Zelotes, Apostoli, nostras sunt sortiti Prouincias: & Christus quidem, cùm Apostolis dixit: Euntes docete omnes gentes: *ita eos indifferenter in Mundum vniuersum misit; vt quacunque in Regione Apostolus aliquis mortem oppeteret, eius Natio regionis potestatem illius acquireret: aut quamcunque ipsi irent in gentem, cui esset eorum accepta prædicatio, relinquerent illi, quam à Domino acceperant, potestatem, iuxtà eam præceptionem:* Gratis accepistis, gratis date. *Exemplum sit nobis Petrus: sicut enim is, quanquàm ex propria sorte, à Domino illi data, Circũcisionis esset Apostolus; quia tamen coronam gloriosi certaminis Romæ suscepit, est, & vocatur Apostolus Romanorum: ità pari ratione, multoque magis Armeniorum esse, ac dici debent Apostoli, Bartholomæus, aliique prædicti. Quòd si nostri, isti non sint; nec Petrus quidem erit illorum: sin autem Petrus illorum est; isti vtique etiam nostri dubio procul. Cæterùm, quod asseritis de sera nostra conuersione, à vero non abest: horam circa vndecimam illa fuit. at cunctatio ista non ex nostra desidia, sed ex placito accidit serò vocantis. quapropter hic ex sua quidem misericordia, tametsi vndecima nos hora vocauit in vineam suam per Apostolicum Dei virum, S. Gregorium Parthum; in redditione tamen mercedis*

Math. 28.

Գ 3 [illegible]

Դ 4 [illegible]

Ե 5 [illegible]

մեզ.

մեզ. եւ այդ յերրորդն. զի 'ի մետասանե-
րորդ ժամու եկեալ. եւ այսու ոչ 'ի նուաստագու- Զ 6
Թեան մեզ, այլ 'ի հաւասարս ձայնեաց ձեզ
զմեզ նմանեալս. նոյն յարժան յայտնեալ
է' զմեզ 'ի մետասաներորդ ժամու, եւ
կոչեաց զմեզ ըստ ողորմութեան իւրում
յայտնեաց ի'ւր 'ի ձեռն առաքելական
առն մեր որ զերծն զբեռն պատմելեաց,
համ առաքելոց զգօտապնդութիւն մեր ընդ
քրիստոսի առաքելովն 'ի տուրս զարմանեալ
Որում փառք հանդերձ հօր, եւ հոգւոյն
սրբոյ, զօրութիւն եւ 'ի հանդերձեալսն, 'ի
քո յա' 'ի աւերին մեր. ընդ որում հօր եւ
հոգւոյն սրբոյ վայելէ' փառք, իշխա- Է 7
նութիւն, եւ պատիւ, այժմ եւ միշտ, եւ
յաւիտեանս յաւիտենից:]

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ:

Այսչափ զերկիրբերայ վառեալ քաղ
քրիստոսի 'ի սէրտ մխիթարայ
քաղցրութեան եւ Թշնամանութեան ընդ-
դէմ ուղղափառ եկեղեցւոյ. մինչ զի զոր
ոչ ոք 'ի նոր հաւատոյն ընկերակցացն
իշխեաց ասել, եւ ոչ Թերեւս ածել զմտ
աւ. նա իշխէր քան զամենեսին, այլ
եւ իշխէր քան զհաւատս եւ զչափն վայրապ
խօսել իշխէ, եւ ասէ Թէ հայաստանեայց Ը 8
եկեղեցին հաւասար է' հռովմայ եկեղե-
ցւոյն: Ո՛ Թշնամութէ մեծի, եւ յի
մարութէ ամբարտաւանութէ: Են
զի՛ այր կարէ հայ մտածել եւ խաբանել
զհաստատութեան զնոր 'ի յառաջնոյ մե
ծագոյնն նենգաւ, եւ սուտնեաւ, եւ
հրապուրանաց. որ հանճարունու-
Թբ մեծաւ կուրացեալ, Թէ աթոռն
հռովմայ 'ի մեծայոյն պատուականութ
եան աթոռոյ է' առաքելոցն. եւ այս 'ի
նոր դատապարտութե պատրաստել,
եւ արդարութեան անհնազանդութեն
եղելոց

dis non Inferiores; sed pares fecit nos Vobis, qui pondus diei portaueratis, & æstus. ipsi ergo gratiarū actio in Christo Iesu Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu sancto, honor, & gloria in secula seculorum.

RESPONSIO.

HVccine tandem imprudentia tua, & arrogantia, Mehkitari; vt, quod nullus alius è Consectaneis, Collegisque tuis, quantacunque licèt cœcus inscitia, vel effrenatione superbiæ præceps, ausus est dicere, nec forsitàn cogitare; tu, suprà omnes, immò suprà quàm cuique credibile est, temerarius, audeas, atque dicas: *Armena Ecclesia est æqualis Romanæ?* Proh Deus immortalis! quid est hoc? tantone homo furiali ausu superbiæ abripi mēte possit! At arbitror equidem, Patres Armeni (nec puto, meum falli iudicium) Hæreticum hunc in isto Capite, non aperto pectore, sed simulatione, & fraudis artificio occultatum, quæ minùs sentit, asserere: quoniam, quod probandum assumit in Titulo, non modò ratione nō vrget vlla, sed ne tangit quidem. Fieri enim qui possit, vt ab illo Antecedente: *Apostoli nonnulli in Armeniam appulere, Vel in Armenia mortui sunt*: hæc ab eo Consequentia deducatur: *Ergo Armena Ecclesia est æqualis Romanæ?*

Igitur mens eius nefaria, instigatione Diaboli concita ad serenda zizania, eò manifestè spectare vide-

 tur:

tur: vt & Romanos Titulo prouocet in Armenam Ecclesiam, & Armenios in Romanam illà, quam subindè tergiuersatione callida vsus affinxit, Latinorum compellatione: quò scilicet posset sic improbis saltem artibus, vbi causæ, & rationes deficiebant, Ecclesiæ vtriusque animos labefactare, atque vinculum caritatis, quo semper, & eius maximè tempore, vtraque fuerat iuncta, dissoluere.

Dic verò mihi, Magister egregie; vbinam audiuisti, Latinos (de Græcis enim non loquor) Armenijs exprobrasse Metropolis vrbis, aut Regni vacuitatem? Apostolorum absentiam? seram illam ad fidē conuersionem? de rebus hisce dilectos compellare fratres quid interfuit Latinorum? Certè nullus istorum defectuum, si in Armenia sit, Romano suffragari Primatui; nec omnes, si absint, refragari possunt. Nam Ecclesijs alijs non idcircò præesse Romana dignoscitur, quòd illæ Vrbe vacent Metropoli; quòd tardiùs ad fidem accesserint; quòd Apostolos non viderint, non susceperint, non sepelierint. sic enim vix vlli Ecclesiæ Romana præponeretur: cùm nulla ferè Christiano in Orbe regio sit, vbi Metropolitana Vrbs aliqua non extiterit, non Apostolus aliquis prædicauerit, non fructum aliquem fecerit. Vnam solùm ob causam (quod etiam te probè sciuisse non dubito) Mehkitari, Ecclesia Romana præest; quia Romana tantùm in Vrbe Episcopus sedit, &

mor-

Թ 9 [illegible]

Ժ 10 [illegible]

ԺԱ 11 [illegible]

[illegible]

mortuus est, Apostolorum omnium
12 Princeps, & totius Mundi Pastor, ac Pontifex, Petrus. Res hæc profectò, quæ toti semper Armeniæ exploratissima fuit, vnum te latuisse, haud quaquàm credibile est; maximè quòd propterea Petrum ab hoc deturbare Primatu iam initio conabaris: veruntamen, cùm ad id operandum omnis à te adducta ratio tibi impotens videretur, sperasti tandem, quod ratione non poteras, fore vt interserendo discordias assequerere.

13 Mitto & hanc ego peruersæ mentis improbitatem; mitto versuti animi nequitiam singularem; mitto audaciam: summam tamen illam in insolescendo imprudentiam istius hominis, ex qua Armena Ecclesia ignominiam pro honore, derogationẽ pro prærogatiua, detrimentum omne pro emolumento accipiat, hanc equidem maximoperè mirari non desino, Patres Armeni. Quantùm enim vestræ Sedis tũ Ecclesiasticæ, tum Secularis, amplifi-
14 catio & cordi, & curæ Romanis fuerit in omni loco, & tempore, quid hic memorem? testis est Rex ille pijssimus, vestrorum Principum Christianorum primitiæ, Tiridates, Armeno Regno, de quo à Persis eiectus fuerat, Romanorum * potentia restitutus: testis, primus vester Episcopus, & *Illuminator* ille, Gregorius, à Siluestro, Romano Pontifice, Patriarchali dignitate, alijsque, vt apud vos fertur, facultatibus mirabiliter insignitus: testis, Leo Princeps,

cui

*Vide in 1. par. cap. 1. num. 23.

Celestin. III. Vide in par. 1. c. 23. nu. 5.

cui Papa Celestinus coronam Regiã, quam vos iam indè à principio schismatis amiseratis, restituit: & (ne singulos reuocẽ in memoriã) testes, reliqui Maiores vestri, Principes, Reges, Antistites, ab Apostolica Romana Sede honoribus, priuilegijs, patrocinijs, subsidijsque præfulti: vos denique ipsos testor, Patres Armeni, qui vestris in Annalibus hæc cum lachrymis quotidiè lectitatis. Istius, inquam, Ecclesiæ Cathedrã, in cuius amplificationem, ac dignitatem tantum curæ cõtulere Latini, homo iste incautus tũ maximè quidem, cùm primæ Sedi studet æquare, ita deprimit, ex altoque dignitatis gradu præcipitat, vt subijcere eam vltimis omnino voluisse videatur.

Nam, quid erat causę, Mehikitari, cur tu, vt Ecclesiæ Romanæ Principatum (à quo tota, quæcunque sit, vestri Patriarchatus ratio, & auctoritas deriuauerat) oppugnares; vt Latinos beneuolos, & amicos ad bellum sine causa lacesseres; Græcis hostibus, & contumeliæ vestræ studiosissimis, illa vltrò arma offerres, quibus Ecclesiæ vestræ honorem despicere, amplitudinem prosternere, auctoritatem, potestatemque omnẽ, à Romanis acceptam, improbare omnino valeant, ac funditùs abrogare?

Quid enim contra vos Gręci obijciunt? planè rem nullius momenti, dummodò Romano in Primatu nitatur Armenia: maximi verò, si Primatus hic aut falsus sit, aut non acce-

Ժե 15 պատասխանոյ, և զանկարութիւն փոխանակ զօրութեան, և զնոյն ձեռս փոխանակ օգնութեան ։ Քանզի որքան սերեցին և խոնարհեցին հռոմայեցւոց քահանայապետութեան և մեծարել զաթոռն հայոց թէ զեկեղեցականսն, թէ զաշխարհականսն նմանապէս և ժամանակի. զինչ չլինել ապականեցից սաստ ։ վկայ է' որքան քարէ պաշտանաւոր մեծ արքայն ձեր աշխարհ. ոյք զօրաւոր օգնականութեան հռոմայեցւոց եկեղեցւոյ աթոռոյն հօրն իւրոյ հաստատեաց ։ Վկայ է' առաջին որբանութեան հայրապետաց ձեր և փառաւորութեան

Ժզ 16 վկայն քէ լուսաւորչին զօրհուն. որ 'ի սրբոյն սեղբեստրոսէ պապէն եղև պատրիարքական քարձրութե և զանազան իշխանութե զօրացուցել Վկայ է' քնապետականն իշխանսն ձեր առաջին դէմն. որ զԹագն արքայականն 'ի վաղուց կորուսեալ 'ի ձենջ, վերստին եառ 'ի ձեռս հայրապետին հռոմայ եկեղեցականաց երերկ ։ Եւ զի մի երկայնաբանութեամբ լինիցիմ. վկայ են մեծազգեայ առաջինքն ձեր իշխանք, Թագք, և հայրապետք. որք յայտնապէս 'ի յառաջագոյն առ աթոռոյն հռոմայ առեալ զպատիւս, զօրհնութիւն, եզ

Ժէ 17 խնամ, զօրութիւն, և զօգնութիւն ։ Եւ դուք ինքնին վկայք էք, որ ընթեռնուք զպատմութիւնս հայոց և վարդապետաց հայոց. որք յանձին ընդ արտասուաց աշօք զայս ընթեռնուք 'ի պատմագրութեան ձեր ...

Քանզի զորով պատասխանատուութիւն

Հայոց աթոռոյն եկեալ ՚ի յառաջելոյ
կանոն առաջնորդութէ ոչ աթոռոյն Հռ
ովմայ. ԺԲ. ՚ի գերագոյն իշխանութէ
սեպհականութեան պապականն. որ կայցէ զօրէն
գրեթէ յուսաւորեչն և զաշխարհ նորին
պատրիարքաց Հայոց, և ձեռնադրող
կաթողիկոսաց այլոց ազգաց: եթէ մինչ թա
գն Զանայ յանդիմանել և սուտ առնել
զնորին առաջնորդութիւնն Հռովմայ.
այլ մի Զանայ յանդիմանել և սուտ առ-
նել զնոյն պատրիարքականին իշխանու-
թիւն Հայոց. և զզենս մարտուցանել յու-
նաց Թշնամեաց ձերոց, որովք կարաս-
ցեն զեկեղեցւոյդ ձերոյ իշխանութիւն
արհամարհել, զպատիւն անարգել,
և զնոյն եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն
մերժել և ՚ի բաց հերքել:

Ըհա՛ առաքելութեան յունաց ընդդ-
դէմ Հայոցդ. են այսպիսիք, Եկեղեցին
Հայոց, ասեն, ոչ է պատրիարքական.
զի ոչ եղև հաւաստեալ, և ոչ եւս
հաստատեալ յառաքելոյ ումեքէ: և զի
ոչ էառ զպատրիարքական պատիւ և
զիշխանութիւն ՚ի տիեզերական սիւնհո-
դոսէ ումեքէ. ոչ ՚ի նիկիոյ, ոչ ՚ի կոստանդ-
նուպօլսի, ոչ ՚ի յեփեսոսի ժողովոյն.
և ոչ յայլոց հետևողաց: և զի անսա
գան դարձաւ ՚ի հաւատս քրիս. և հաս
տատեցաւ զկնի. Յ. ամաց անցանելոյ ՚ի
մի ծննդենէն քրի ՚ի սրբոյն գրիգորէ պար
թևէ. որ ձեռնադրեցաւ նախ ՚ի ղե-
ոնտիոսէ արհիեպիսկոպոսէն կեսարիոյ, որ
էր հնազանդ աթոռոյս մեր աթո-
ռոյն: Այլ սորոյ պարտ է աթոռակա-
լին սրբոյն գրիգորի լուսաւորչին հնա-
զանդ մնալ ոչ միայն նորում արհիեպ-
իսկոպոսին կեսարիոյ. այլ և պատրիարքին
անտիոքայ, որում յետ պապին մե-
ծին հռովմայ պատկանէր կառավա-
րութիւն ամ յարևելեան եկեղեցեաց քա

զե

acceptus Armenijs: *Ecclesia ista*, re-
ԺԸ clamat Græcus, *nec est, nec vocari*
18 *debet Patriarchalis*. Quid ita? *Quia*
non fuit ab Apostolo vllo, non dico re-
cta, sed ne fundata quidem: quia talis
denominationis honorem à nullo accepit
Concilio, nedum à tribus prioribus,
ab ipsa susceptis, Niceno, Constanti-
nopolitano, & Ephesino, in quibus ne
mentio quidem istius Ecclesiæ habita
est: quia denique serò prodijt in Orien-
te, vtpotè quæ ad Christi fidem conuer-
sa, instituta, atque fundata fuit circa
ԺԹ *Salutis annum 311. à Gregorio Par-*
tho, Martyre inclyto, quem Leontius,
19 *in Minori Armenia Cæsareæ Cappado-*
ciæ Archiepiscopus, Ecclesiæ nostræ sub-
iectus, primum Armeniorum Episco-
pum consecrauit. Hæc omnia Græci:
quæ sanè vera cùm sint, omnibusq;
comperta, nec à Mehkitario ipso ne-
gentur, iustam dare Græcis causam
potuisse videntur, arma aduersùs
Armenios capiendi, asserendique,
eorum Ecclesiam nō modò Patriar-
chali throno carere; verùm etiam
Ի sibi esse immediatè subiectam, hoc
20 est, Cæsariensi Metropolitano, ne
dicam Patriarchæ Antiocheno, ad
quem (saluo iure Apostolicæ primæ
Sedis) Ecclesiarum Orientalium cu-
ra, ex canone sexto Nicæni Conci-
lij, & secundo Constantinopolita-
ni, spectabat.

Nihilominùs ad Græcanicas has
obiectiones dissoluendas ea semper
fuit responsio vestra, Patres Arme-
ni: planè rectissima, & præ qua om-
nis alia futilis, atque vanissima est:
Sedes Ecclesiæ nostræ, quamuis non

ab

ab Apostolis, sed à Gregorio Partho fundata sit, & curata: tamen à Siluestro, Romano Pontifice, totiusque Ecclesiæ Præside, ac summo Capite, Patriarchali dignitate, alijsq; priuilegijs, quibus Vtimur, donata fuit; Vt constat ex Diplomate, ab eo nobis concesso, cũ idem Gregorius Armeniæ primus Episcopus, & Rex noster Tiridates, Romam personaliter accedentes, eum Latinis concordiam iniuere.

Ac, ne Græci dicerent, non potuisse Romanum Pontificem ab ipsorũ iurisdictione Armenos subtrahere, hæc Decreto Sisensis vestri Concilij sanciuistis: *Debet quilibet*, inquitis, *sanctæ, atque Apostolicæ Ecclesiæ Romanæ præstare obedientiam: quippe quæ ab Apostolo Petro in orthodoxa fide firmata fuit; nam sicut corporis est obedire capiti; ita debet similiter Vniuersalis Ecclesia, quæ corpus est Christi, ei obtemperare; qui totius Ecclesiæ caput à Christo Domino constitutus fuit.*

Armeniorum Sisense Concilium in Decreto, vide 1. par. cap. 28. n. 43.

Qua de causa & illud vestro in ritu positum est: vt quotiescunque Patriarcha Presbyterum aliquẽ in Episcopatus ordinem promouere velit, petat ab eo, non quidem vt Successoribus Bartholomæi, vel Thaddæi, aut Simonis Zelotis, qui Armenijs prædicauerint, obedientiam spondeat; sed hoc aliud: *Vis ne tu*, inquit, *Beato Petro, cui potestas à Deo tributa fuit ligandi, atque soluendi, nec non sancto nostro Gregorio, eorumque Successoribus, pro tempore sedentibus, obedientiam, & fidelitatem præstare?* respondetque Oblatus: *Volo.* vt scilicet ostendatur, Gregorius non ab

In arm. Rituali, de Cõsecratione Episcopi.

Apo-

զՍեղբեստրոս կանոնաւորին նիկիայ ժողովոյն,
ԻԱ 21 և ըստ երկրորդ կանոնին կոստանդնուպօ-
լսոյ ժողովոյն,]

Զայսքան յոյժ ասեմ: և Թուղթն ոչ զերատ աւել. զի խօսին ըստ կանոնաց կանն առ հիմնադրութեանց առաքելոց ոչ ժողովոցն, զոր ենթեանք հայք ընդունեին: Բայց առ այսպիսին յուսանկան առաջնորդութիւն ոչ կարենին հայք զայլ հաստատեալ պատճառն առնել, բայց 'ի սմանէ, որ մինչև է' առաջ և անկրուծանելի. և այլ անմ' ստուգ է' և ուղղոյն:
Իբ 22 ԶԹուղն եկեղեցւոյս մերոյ Թէպէտ ոչ հովուապետեալ և ոչ հաստատեալ եղև 'ի յառաջագոյն անտի, այլ 'ի սրբոյն գրիգորէ լուսաւորչէն մերմէ. սակայն 'ի սեղբեստրոսէ պապէն և յընդհանուր եկեղեցւոյ առաջնորդեն կացուցաւ պատրիարքութի, և բազմապատիկ չխանութէք, որով վարիմք, գոհացուցաւ. որպէս յայտ լինի 'ի Թուղթն դաշնց, սորագրեալ 'ի մեծն հռոմ, յորժամ զնացեալ յանձն առաքեալն մեր սուրբ դատ և լուսաւորիչն գրիգոր, զմիաբանութի առաջին ընդ հռովմայեցիս, հաստատուն և անքակելի ուխտադրութ:]

Եւ զի մի ասիցեն յոյնք. Թէ ոչ կա
Իգ 23 րէր հայրապետն հռովմայ հանել զմ հայոց եկեղեցին առաքելոց մերոց իշխանութեա. սիսոյ ժողովն հայոց այսպէս հաստատեց 'ի սահմանադրութեն իւրում. Հնազանդել պարտ է՝ ամ և առաքելական եկեղեցւոյն հռովմայ. զի զի հաստատեալ եղև ուղղափառ հաւատով յառաքելոյն պետրոսէ: քանզի որպէս մարմին հնազանդի գլխոյն. նոյնպէս ընդհանուր եկեղեցի, որ է՝ մարմին քի, հնազանդիլ պարտի նմա, որ գլուխ 'ի քէ հաստատեցաւ եկեղեցւոյ:]

Ուստի և 'ի գիրս ձեռնադրութեան

հայոց

[illegible]

ԻԴ 24

ԻԵ 25

ԻԶ 26

Apostolis, prædicatoribus in Armenia, sed à Successore Petri Siluestro suam accepisse Patriarchalem dignitatem.

Hęc itaque cùm ita sint, Solè clariùs patet, quantùm deroges Armeniorũ Ecclesiæ, Mehkitari, quãdo gradu suo Romanam tollens Ecclesiam, vis illi Armenicam exæquare. Pròh deliramentum post hominum memoriam maximum, & præter hanc vnam in omni vita inauditum! Si Romana sit æqualis Armenicæ, à quonam Armena tantam acceperit potestatem, vt contra Canonum iura de vtriusque sui Metropolitani foro tum Cæsariensi, tum Antiocheno se subducere ausa sit?

Respondes: *A quatuor Apostolis, qui apud Armenios suas reliquerint potestates, Bartholomæo, Thaddæo, Iuda Iacobi, & Simone Zelote.* Sed quot, & quantæ sint in hac tua responsione ineptiæ, videamus.

In primis, ad plures tibi conciliandas Apostolicas facultates, vis & numerum Apostolorum vltra duodenarium crescere: quippè Thaddęus, & Iudas Iacobi non sunt duo, sed vnus Apostolus; quem Euangelistæ, cùm duodecim Apostolorum nomina referũt, Matthæus, & Marcus Thaddæum vocant, Lucas verò Iudam Iacobi.

Deindè ponamus, omnes tres istos Apostolos in Armenas penetrasse Prouincias, easque Euangelica prædicatione, & proprio etiam sanguine imbuisse; qua de re infrà: adhuc tamen quonam pacto in ista Eccle-

Ecclesiam tanta eorũ potestas proindè deriuaretur, nec ego percipere mente possum, nec Armena ipsa Ecclesia in ea cogitatione, curaque versata est vnquàm, vt caperet. Etenim, nullum horum Apostolorum in aliqua Armeniorum Ecclesia sedisse Episcopum, nedũ in ista Ciuitatis Vagarsciabàt, cuius Episcopus est Armenicus Patriarcha; adeò certum semper, compertumque apud vos, & omnes fuit, vt prætereà nihil magis: ruit igitur tota tua respõsio: nam succedere in Apostoli potestatem non potuit, qui nunquàm in eius successit Episcopatum.

Sed, vt hanc vim omittam, dic; quænam fuit istorum Apostolorum potestas, cuius ex asse facta sit hæres Armenia? quoniàm illa duplex erat: altera Iurisdictionis, in totum quidem Mundum amplissima, prædicandi, Ecclesias fundandi, regendi, iudicandi, ligandi per censuras Ecclesiasticas, absoluendi ab illis, &c. sed hanc potestatem, vtpotè delegatam, nec ipsi conferre alijs poterant, nec alij post eorum mortem in ea ipsis succedere: acceperant enim illá à Domino, vt suprà diximus, non eo modo, quo Petrus, hoc est, non tanquàm Pastores, & Episcopi ordinarij totius Mundi, vt in ea ipsis succederetur à posteris: sed tanquàm Legati, & Apostoli, vt ipsi soli eà (dependenter tamen à Petro, vt à suo Capite) vterentur.

Altera erat potestas Ordinis; quã eis contulit Christus (si parumper à re digredi liceat) partim per seipsũ imme-

ԻԷ [illegible]

27 [illegible]

ԻԸ [illegible]

28

ԻԹ [illegible]

29

կատարել նորոգելոց հաւն այլով զհացն և
յիշէ եկեղեցական պատուով , արձակել Լ 30
յայսպիսեացս, և զայլն ։ արդ՝ զայս ա
ռաքելական իշխանութիւն ոչ կարեմք
առաքելոյն անդրուցանել ՚ի վերայ այլ
ոց , և ոչ այլք ժառանգել զայս յետ
մահուն նորա ։ քանզի առեալ էին զնա
՚ի տեառնէ , ոչ որպէս պետրոս. ՅՁ. ոչ որոց
իսկական եպիսկոպոս ըստ հաւատոյ եկեղեցւոյ.
զինի որոց մտցեն այլք ՚ի տեղի նորա .
այլ որոց առաքելոյք և հրեշտակք . և
որոց զնորա առանձնապէս փառաւորեցին
նորին , և այս ըստ հաւասարութեան
առ պետրոս զօրին եւ ըստ . որոց ՚ի ԼԱ 31
վերայ առաքելոց ։

Իսկ մեր իշխանութիւն նորա ա
նի իշխանութիւն առանձնական . զոր եւ
նորա ըստ ըստ մասին ինչ անմիջապէս
ընդունել իւր իւրով . ՅՁ. զեպիսկոպոսա
կան իշխանութիւն, և եւս զպատուական
հասկանալն առ ՚ի Թովմայէ զմեզ ։ և ըստ
մասին ինչ եա միջնորդ, միջնորդու
թեամբ պետրոսի . ՅՁ. զեպիսկոպոսական
իշխանութիւն ։ քանզի միայն պետրոս
կարգաւորեալ իսկական եպիսկոպոսաց
այնու քանզի ՚ի ձեռն Քրիստոսի զիշխանութիւն իւր:
և յետոյ պետրոս ձեռնադրեաց եպիսկ ԼԲ 32
զայլ առաքեալսն , և նոքօք զմնաց
ցեալսն ։ Եւ այս յայտ է . զի զի մատ
թիաս , և առաքեալ պօղոս ոչ ձեռնադրեալ
ցան եպիսկ անմիջապէս ՚ի քէ . և ոչ եւս
փոքրն յակոբոս . որ ձեռնադրեցաւ
եպիսկ եմ ՚ի պետրոսէ ըստ յհա. և
մեծին յակոբայ . որպէս վկայեն սրբ
պատասխանք , մանաւանդ որ անակլետ
տոս , որ եղև հինգերորդ պապ յետ
պետրոսի, և զայս գրեաց ՚ի յերկրորդ
թուղթն իւր ։ և եւս փոխանորդ
ձեռնադրեալ ՚ի գիրս յաղագս հռչակաւոր
վարդապետաց եկեղեցւոյ ։ Նոյն և միա

ցեալ

immediatè; nempè Sacerdotalem conficiendi corpus, & sanguinem ipsius, atque Iudiciariam absoluendi à peccatis; partim mediatè per Petrum, videlicet Episcopalem. Siquidem Petrus, à Christo totius Orbis Episcopus constitutus per illa verba: *Pasce oues meas:* reliquos Apostolos, vel per se, vel per alios, Episcopos consecrauit. nam, quòd Matthias, & Paulus, Apostoli, non à Christo immediatè Episcopalem consecrationem acceperint, manifestum est: quòd nec etiã Iacobus Minor, Hierosolymitanus Episcopus, testatur præter alios S. Anacletus, quintus à Petro Romanus Pontifex, in 2. epist. scribens: *Debere Episcopum à tribus Episcopis ordinari, sicut Iacobum Minorẽ ordinauerunt Episcopum Petrus, Iacobus Maior, & Ioannes*: Itẽ Hieronymus in Tract. de Viris illustribus: *Iacobus*, inquit, *statim post passionem Domini ab Apostolis Hierosolymorum Episcopus ordinatur*: quòd nec etiam cæteri, à rationis paritate colligitur. non enim debebant prædicti, præsertim Iacobus, esse in hoc reliquis inferiores; cùm Apostoli, excepto Petro, inter se fuerint æquales; &, quantùm ex Euangelijs colligi potest, omnis potestas, eis à Christo tradita, omnibus communiter tradita sit.

Et hanc inquam ordinis potestatem, de qua intelligitur illud, quod obijcis: *Gratìs accepistis, gratìs date:* conferre quidem alijs Apostoli poterant, ac sæpissimè contulere, quando per totum Mundum, Ecclesias

 vbi-

vbique fundantes, Ministros, Sacerdotes, & Episcopos instituerunt: verùm, cùm hæc potestas, siue ab Apostolis, siue ab alijs Episcopis tradita, in omnibus, eam suscipientibus, sit æqualis; non est, cur Armena Ecclesia peculiare ius aliquod per eam sibi arrogare potuerit, præter id, quòd quælibet Episcopalis Ecclesiuncula possidet.

Sed quid dilato orationem meã? Si qua vnquàm ab Apostolo vllo in Armenis instituta Prouincijs Ecclesia fuit; iam illa, vrgente mox Paganorum Principum persecutione, aut statim post eius Apostoli Martyriũ extincta est, aut saltem non longo post tempore eam desijsse, vel illud magni est argumenti, quòd nec Episcopi, nec Sacerdotis, nec Templi, ab Apostolis ei relicti, nomen, vel memoriam vllam ad Armeniæ posteritatis notitiam deferre traditio valuit. Quòd si ea, quæ nunc apud vos extat, non ab Apostolis, sed (vt in vos Græci obijciunt, & tu ipse, cùm negare nequeas, vltrò fateris) à Gregorio Partho, primo eius Episcopo, initium cepit; qui eam, annis post Christum ab Apostolis prædicatum quinquaginta, eoque plùs, supra bis centum, ex Idolorum cultu ad Christianam fidem perduxit: certè quid opus est multis? iam de ore tuo, Patrone nequam iuris Armenici, hac in re Græci te iudicarunt.

Nec verò de Thaddæo, Simoneque Zelote illud me præterit: vtriusque huius Apostoli prædicationem, ac Martyrium non ad Armeniæ quidem,

Ժգ 33 [illegible]

[illegible]

Ժդ 34 [illegible]

[illegible]

Ժե 35 [illegible]

ԼԶ 36 [illegible]

ԼԷ 37 [illegible]

ԼԸ 38 [illegible]

dem, ſed ad Syriæ ſuperioris, ac Perſidis, aliarumque regionum gentes pertinuiſſe. Thaddæus enim, aut alio nomine Iudas Iacobi, ut hiſtorijs, & Eccleſiæ traditione vulgatum eſt, in Meſopotamia, prędictę Syrię Prouincia, prædicauit, multaque in Arabia, & Idumæa, alijſque locis adiacentibus egit: Simon autem Ægyptum, eandemque Meſopotamiam peragrauit: poſteà in Perſidē ambo conuenientes, vnà ſimul martyrio coronati ſunt.

Baron. Ann. 45.

Cur autem glorioſos horum Apoſtolorum labores ſibi etiam vindicarent Armenij, ea mihi, & æqua, fuiſſe cauſa videtur: quòd non ſolùm in Perſide, ac Meſopotamia, finitimis Armenię Maiori Prouincijs obeundis, Euangelijque lumine colluſtrandis, ad extremum vſque Spiritum vterque deſudauit Apoſtolus; verùm etiam Thaddæus Syrum Regem Abagarum ad fidem conuertit, qui, quamuis Edeſſæ in Meſopotamia reſideret, tamen dominium vltrà Euphratem in Maiorem protēdebat Armeniam: vndè ſuum quoque Regem eum fuiſſe, iure optimo Armenia gloriatur. Quocircà etiam immeritò, ac ſine cauſa Latinos accuſas, quòd Armenorum Regem Abagarum, non ab hoc Thaddæo Apoſtolo, ſed ab alio Thaddæo diſcipulo ad fidem amplexandam inductum fuiſſe, opinentur: nam etſi Euſebius, ac Nicephorus, Græci Scriptores, ſic efferunt; noſtri tamē Hieronymus, & Beda diſertè trādunt oppoſitum, veſtręq; fauent traditioni.

Euſeb. lib. 1. cap. 13. Niceph. lib. 2. cap. 7. Hieron. in Mat. cap. 10. Beda in retract. in Act. Apoſt.

Supe-

Superest itaquè solus Bartholomæus, qui propriè Armeniorũ fuerit Apostolus; quippe qui, post citeriorem Indiam peragratam, fidem in Maiori disseminauit Armenia, in cuius Septentrionali confinio apud Albaniam illustri Martyrio vita functus est. Quòd si oculum in alios propinquarum regionum Apostolos conijcere velimus; sanè quidẽ plùs ego, quàm tu, quanquàm non, sicut tu, plùs æquo, laudibus exornabo Armeniam: nec Simonem Zelotem, ac Thaddæum solummodò; sed præter hos, Apostolos alios, atq; cum primis Thomam, & ipsum etiã Petrum veriùs fortasse, ac iustiùs ad eius laudes reducam. Petrus enim Cappadociam, quæ Minoris Armeniæ pars potissima est, Christianis legibus erudiuit; ac Thomas, extrà Indos, non solùm Medis, & Persis, qui erant Armenis finitimi, prædicauit, verùm etiam Parthis, quibus sunt Armenij tum loci propinquitate, tum generis cognatione proximi, & affines. nam primus eorum Episcopus, & *Illuminator*, Gregorius, omnesq; prisci Reges Armeni, præcipuè Religiosissimus Tiridates, genere Parthi fuerunt; quapropter Arsacidæ, ex primo Parthorum Rege Arsace, dicti sunt.

Verùm, quòd ita se res habeat; quid indè, Mehkitari? num proptereà Patriarchalem, & à iure Metropolitani exemptam euasisse dicamus Armenã Ecclesiam? quæ nouissimè à Gregorio; vt concedis, erecta, atque curata fuit in Ciuitate, cuius Epi-

ԼԹ 39 [illegible]

Խ 40 [illegible]

ԽԱ 41 [illegible]

[illegible] Խբ 42

[illegible]

[illegible] Խգ 43

[illegible]

[illegible] Խդ 44

[illegible]

Episcopatum nullus vnquàm Apostolus, nec Successor Apostoli tenuit: cuius vetustus, quicunque Apostolorum tempore fuerit, Christianismus, statim subindè euanuit: cuius denique Solum tam longè à Bartholomæani Martyrij loco distat, quantùm Vrbs Vagarsciabat, Armeniæ medium, ab Albania.

Quid ergo tu, cùm hæc senseris minùs obstitisse rei, dixisses, si Ecclesiam istam Bartholomæus ipse fūdasset? & tamen innumeræ, quas Apostoli fūdauerunt, Patriarchales non sunt. Quid, si Bartholomæus in Vrbe Vagarsciabat obijsset? & tamē Andræas, vt de reliquis taceam, Apostolus senior, & primū à Christo vocatus, Patris in Achaia mortuus, ac sepultus est, cuius Ciuitatis Ecclesia Patriarchalis non est. Quid, si Bartholomæus Ecclesiam istam rexisset Episcopus? & tamen Ephesina Ecclesia, quam Paulus, Vas electionis, fundauit, & Ioannes, dilectus Apostolus, vsque ad mortem Episcopus rexit, Patriarchalis non est, nec fuit vnquàm. Quid tandèm, si Sedem istā Bartholomæus ipse Patriarchali nomine, & honore donasset? & tamen Hierosolymitana Sedes, quam Iacobus, frater Domini tenuit, per quingentos ferè annos & nomine, & honore Patriarchalis habita est, non autem re, ac potestate; sed, vt ex Canone 7. Niceni Concilij constat, subiecta fuit tum Archiepiscopo Cęsareæ, qui erat Palestinæ Metropolitanus, tum Patriarchæ Antiocheno, qui, vt diximus, toti præerat Ori-

Orienti. Vide, quæsò, quàm longissimè ratio ista Patriarchalis ab Armena Ecclesia distans comperietur, nisi ad Petri Sedem, Primatumque Romanum eius deriuatio referatur.

Quòd si dicas: quænam alia Ecclesia sit, si nec illæ, quas Apostoli curauerunt, verè, ac propriè fuerint Patriarchales? Respondeo: Etiamsi quinque iamdiù numerentur Sedes Patriarchales, & hoc ordine: Romana, Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, & Hierosolymitana; quarum quælibet multis, ac magnis Prouincijs præsidet: tamen à principio non fuit sic; sed illæ tantùm propriè tales æstimabātur, in quibus Petrus, Apostolorum Princeps, sedit Episcopus. Disertissimè id demonstrat Eminentissimus Bellarminus hac ratione:

Bellarminus tom, 1. Controuer. 3 libro 1 cap. 24.

Apud veteres (vt liquet, præsertim ex Niceno Concilio, can. 6. & Chalcedonensi, act. 16.) tres tantùm Ecclesiæ habitæ sunt propriè, ac suapte, vt ita dicam, natura Patriarchales: primò loco Romana, quæ Occidenti, & toti præerat Orbi; secundo Alexandrina, cui subdebatur Ægyptus, Lybia, & Pentapolis; tertiò Antiochena, cuius regimini suberat Oriens. Nam Hierosolymitana, vt dictum est, non re, ac potestate, sed nomine solùm, & secūdùm honorariam quandam sessionē talis erat: Hierosolymorum enim Episcopus quartum quidem locum in Concilijs obtinebat, sed nulli Episcopo præerat; immò subiectus

erat

ԽԵ 45 նուԹէ պատրիարգականն լինել . այլ
մնայց ՚ի սկզբանէ մինչ և ՚ի հինգ հա-
րիւր ամս անուամբ և պատուով մի-
այն պատրիարգական : քանզի ՚ի կա-
նոն ի ժամանակս պատրիարգն Եմ
Թեպէտ նստէր ՚ի ժողովս ՚ի պատու-
ւոր աԹոռոջ զկնի այլոց պատրիար-
գաց . սակայն ոչ ունէր ՚ի ներքոյ իշ
խանուԹեանն իւրոյ զեպիսկոպոսս ոք.
այլ և ինքն միայն ՚ի ներքոյ իշխանուԹե
արհիեպիսկոպոսին կեսարիայ փիլիպ-
պեանն , որ էր մետրապոլիտ ծմ պաղէս
տինայ . և ս և ՚ի ներքոյ իշխանուԹե
ԽԶ 46 անտիոքայ պատրիարգին , որ էր վերա
կացու ամ յարևելից : և այս յայտ լի
նի ՚ի յեւԹներորդ կանոնէ նիկիայ սէ
ժողովոյն : Աղեքսանդրիա միաԹառ . Թէ
որպէս հայրապետն հայոց ոչ ընդու-
նի բէ կարող յայլմէ կողմանէ առնուլ
զպատրիարգական իշխանուԹիւն , և
պատրիարգ կոչիլ , եԹէ ոչ միայն ՚ի
կողմանէ պետրոսի հռովմայ , որ նա
զպատրիարգական իշխանուԹիւն սր
բոյն գրիգորի , և աԶորդացն որում , մի
նչ դէռ միայնեն մնացեալ ընդ առա
քելական սէ աԹոռոյն :
ԽԷ 47 ԵԼ որդ ՚ՆԹէ ասիցես . Թէ ո՞ այլ եկե
ղեցի և իշխանուԹէ պատրիարգա-
կան աԹոռ . մինչ նոքա , զորոց վերայ
նստան առաքեալքն . ոչ և ս են այսպի
սի : Պատասխանի . Թէ պէտ առաջնոր
հինգ համարին պատրիարգական ա-
Թոռքն . յորոց իւրաքանչիւրն իշխէ
նկէեղեաց քաղաքում զաւառաց . և այսու-
կարգաւ : առաջինն է աԹոռն հռով
մայ . բ. կոստանդնուպոլսի . գ . աղեք
սանդրիայ . դ . անտիոքայ . և . ե .
Եմայ: սակայն ՚ի կանոնս ժամանակս
ոչ էր այսպէս . այլ այն աԹոռքն միայն
համարէին ուղիղ սուրբ և իսկապէս

պատա

պատրիարքական [illegible] ; զի յա- ԽԸ 48
ռաջագոյն ի չորեանն [illegible] հայրա-
պետական Թէ [illegible]
Թէ միջնորդութեամբ [illegible]
նոսի , որ ՚ի [illegible] :
Եւ ապա եկին միայն երեք . որպէս
յայտ էր առ նա խնդիր , և որպէս վե-
կայէ վկայեցաւ [illegible] ժողո-
վոյն . ԽԹ . Նախաթոռն Հռոմայ , որ
առաջնորդեր [illegible]
և միջնորդութեամբ [illegible] և [illegible]
աշխարհս : Երկրորդ՝ աթոռն Աղեքսան-
դրիոյ , որ կառավարէր [illegible] ,
դլխեալ , և զայն Թագաւորին և Երրորդ՝ ԽԹ
աթոռն Անտիոքայ , որ հովուեր զամ- 49
[illegible] կողմն [illegible] . [illegible] , որպէս
առաջագոյն [illegible] , Երուսաղէմին Էին ոչ
իշխանութեամբ , այլ պատուով միայն , և
[illegible] պատուոյ [illegible]
[illegible] պատրիարքաց . Եւ Երուսաղէմի
[illegible] պատրիարքան
[illegible]
[illegible] պատրիարքաց [illegible] ՚ի ժողովոյն
[illegible] , և [illegible] ՚ի ժո-
ղովն [illegible] . Թէ այժմ Հայրապե-
տին Հռոմայ և այլ պատրիարքացն
ոչ [illegible] պատրիար- Ծ
քը [illegible] 50
կայսեր . որ յայժմ [illegible] վն Հռո-
մայ , և վն իշխանութեան Էին պատրիար-
քին : Սակս այսորիկ յայժմ յետ
Հինգ Հարիւր ամաց ՚ի Ծննդեանէն քն
Հանդերձ պապին Հռոմայ Հանդերձ
Հաճանութեամբ այլոց երկուց պատրիարաց
ցայն Թագաւոր , զի կոստանդնուպօլ
սի եպիսկոպոս լինի պատրիարք , և նոյն
՚ի յերկրորդ աթոռն , և զի պատրիար-
քն Էին իշխանութեամբ լինի յայնժամ վկայեն:
Եղբարք՝ այսու Հետև խնդրեմք . Թէ
վասնէր երեք միայն աթոռքն , և ոչ
յաւէտ

erat ipse Archiepiscopo Cæsariensi. His deindè accessit Patriarchatus Cõstantinopolis, cuius Episcopus in Constantinopolitano primo Concilio, ac posteà in Chalcedonensi, conatus est, ratione Sedis Imperatoriæ, non modò Patriarchatum, sed etiam secundum locũ inter Patriarchas adipisci; quanquàm id assequi nõ antè potuit, quàm tempore Iustiniani à Romanis summis Põtificibus impetraret. tunc enim, post annum Domini quingẽtesimum, tũ Imperatoris operà, tum Pontificũ Romanorũ permissione cœperunt Constantinopolitanus, & Hierosolymitanus Episcopus in numero Patriarcharũ haberi, nullo ampliùs reclamante.

Hoc iam posito, quæritur; cur tam paucæ, tres nimirùm, & non plures, fuerint Sedes Patriarchales à principio constitutæ? cur Alexandrina, in qua sedit Marcus, Apostolorum discipulus, æstimata sit Patriarchalis, & non potiùs Ephesina, quam rexit Ioannes Apostolus; neque Hierosolymitana, nisi quantùm ad solum honorem, in qua sedit Iacobus Apostolus? cur denique eadem Alexandrina loco præcedat & Hierosolymitanam, & Antiochenã, quæ sunt antiquiores, & Antiochena quidem ab ipso Petro administrata?

Itaque vera ratio ternarij numeri harũ Sedium alia non fuit, nisi Principatus, ac dignitas Petri. siquidèm Petrus Antiochiæ, & Romæ per seipsum sedit; Alexandriæ verò vel per se, vt tradit Nicephorus, lib. 14. cap. 3., vel per suum discipulum,

& interpretem Marcum, quem Romà illuc misit, vt nomine suo fundaret, regeretque eam Ecclesiam; vt testatur Anacletus Papa, epist. 3. dicens: *Secunda Sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo consecrata est. tertia autē Sedes apud Antiochiam eiusdem beati Petri Apostoli nomine habetur honorabilis.*

Et clariùs hac de re loquens Magnus Gregorius, lib. 6. epist. 37. ad Eulogium Alexandrinum: *Ille*, inquit, hoc est, Alexandriæ Patriarcha, *mihi de Petri Cathedra loquutus est, qui super Petri Cathedram sedet.* Et rursùs ibidem ait: *Cùm multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum Principis Sedes in auctoritate conualuit, quæ in tribus locis, Vnius est. Ipse enim sublimauit Sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est: ipse decorauit Sedem, in qua Euangelistam discipulum misit: ipse firmauit Sedem, in qua septem annis quamuis discessurus sedit. Cùm ergo Vnius, atque Vna sit Sedes, cui ex auctoritate diuina tres nunc Episcopi præsident; quicquid ego de vobis boni audio, hoc mihi imputo.* Ita Gregorius Papa.

Ratio autem ordinis earundem Sedium est; quia licèt omnes tres sint Sedes Petri; tamen ad mortem vsque per se Petrus Romanam administrauit; Alexandrinam per Marcū Euangelistam; Antiochenam per Euodium. Sicut ergo maior est Petrus Apostolus Marco Euangelista, & Marcus Euangelista Euodio; ita quo-

51 [illegible]

52 [illegible]

53 [illegible]

րոմն աթոռոյն գրեալ ենձ :] Եւ յե- Ծդ 54
ասս դ-ըՀլ յայտագոյն խօսն ասելով ։
Թէ կայէր բաղումն են առաջնոյն .
սահմանն զնն առաջնորդութեան եկեղեցին
առաջելոցն պետութն զօրացաւ եկեղե-
ցոյ Թէ աթոռն նորա, որ ի յեկեղե-
ղեն է միոյն աթոռ ։ բանզի նա բարձ
րագոյն զաթոռն, որում զամ նաապա-
նիշ են որ աշխարհական առաջեց. նա հա-
տատեաց զաթոռն, յորում ենթն մա-
հուանէ կատարեցաւ. նա առաջնոր-
դաց զաթոռն, յորում նստաւ ամե-
նեքին, և ապա գնաց ։ արդ բանզի մի
է աթոռն, և միոյն յորոյ վերայ երեք
եպիսկոպոսաց նստին . զոր ինչ զբարե- Ծե 55
նն դ-ձէ՞ք լսեմ, ինձ համարեմ ։]

Եւ դիձլ խնդրեմք . Թէ զիամ էր
աթոռն աղէքսանդրիայ, որ էր նորա-
գոյն քան զանտիոքայն, ընկալաւ զար-
ժանաւորագոյն անեղի քան զնա ։ և Հռո-
որ պատմեն . զի Թէ կայեա երբեմն ա-
Թոռքն էին պետրոսի . սակայն պետ-
րոս միչ և ի մահ միոյն զաթոռն հը
ռովմայ անձամբ իւր հովուապետեաց.
այլ զաթոռն աղեքսանդրիայ մարկո
սին աշակերտն. և զանտիոքայն եւո
դիոսին ։ արդ որ ո՞վ ասաց պետրոսի ար-
ժանաւորագոյն էր քան զմարկոսին. Ծզ 56
և աւետարանիչն մարկոսի արժանաւորա-
գոյն քան զեւոդիոս. նոյնպէս և աթոռն
հռովմայ զերծագոյն արժանաւորութեք
քան զաղեքսանդրիացին . և աթոռն
աղեքսանդրիայ քան զանտիոքացին .

Թերևս ասիցես . Թէ զի՞ առնելոյ
աթոռն հռովմայ պատուական անեղի ի
մէջ այլոց աթոռոցն լինի , Թէ հո-
վմայ պատրիարգն էր առաջին և ոչ
նապագոյն քան զայլսն . և ոչ Թէ էր
հրամանատարութեամբ ։ զոր օրինակ ։ զի
առնելոյ երկրորդ պատրիարգն զբարձ

րա

quoq; Romana Sedes Alexandrinā, & Alexandrina Antiochenam superat dignitate.

Nec velim dicas (vt mihi quondàm ex Armenijs imperiti aliquot respondebant): Ex eo, quòd prima Sedes Patriarchalis, Romana sit; sequitur quidem, Romanum Episcopum esse primum, ac digniorem Patriarcham, qui primum, dignioremq; locum inter reliquos obtinere debeat; non autem, Patriarchis alijs illum præesse, & imperare. quemadmodùm ex eo, quòd secūdus Patriarcha loco, ac dignitate præcedat tertium, aliosque sequentes, non sequitur, hos teneri eius subesse imperio.

Nam Pontifex Romanus, non quia primus Patriarcha est, ideò reliquis præest; sed quia Papa est, Christique Vicarius: atque, vt talis, nō dicitur primus, sed Princeps, ac Præsul aliorum Patriarcharum. Potest enim ille considerari, vel vt Episcopus Vrbis est, vel vt Archiepiscopus Romanæ Prouinciæ, vel vt Patriarcha proprius Occidentis, vel demū vt Papa, & Pontifex Maximus, seu Successor Petri, & Christi Vicarius. Consideratus quidem, vt simplex Episcopus, non præsidet, nisi Romę tantùm, & est primus inter Episcopos Romanæ Prouinciæ: vt Archiepiscopus, præsidet præterea Romanę Prouinciæ, cunctisque eius Episcopis, & est primus inter Archiepiscopos Occidentis: vt Patriarcha, toti præsidet Occidenti, omnibusq; Archiepiscopis Occidētalibus, & est primus inter Patriarchas: denique

vt Papa , Christique Vicarius , & Ծէ
caput totius Ecclesiæ Christianæ, 57
præsidet Vniuerso Mundo, & omnibus Patriarchis; atque, vt talis, non dicitur primus Patriarchà, sed vnicus Pastor vnius Vniuersi Ouilis Dominici; sicut per ea, quæ hucusque diximus, demonstratum est.

Et hæc hactenùs de libro, in quo Mehkitarius contra Papæ primatũ, cunctis Armenorum Sectariorũ obiectionibus repetitis, vnus pro omnibus decertauerat. Nunc illa Vartani ratiuncula, quæ in eo libro deerat, & à nobis in huius quæstionis Ծը
initio allata fuerat, superest diluen- 58
da.

Christus, inquit Vartanus, *Matthæi 20. Apostolorum contentionem illam: quis eorum videretur esse maior; acriter reprehendit, dicens: Principes Gentium dominantur eorum; & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos; sed qui voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister; & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus.* Vndè col- Ծթ
ligit, Christum per hæc verba omnẽ
primatum ab Apostolis, & conse- 59
quẽter etiam ab Ecclesia remouisse.

Respondetur primò ad hominẽ: Si Christus primatum, ac principatum esse in Ecclesia, vetuit; cur Armenij Patriarcham suum, vt Primatem, ac Præsulem totius Armeniæ venerantur, eiq; Armenos alios Præsules subesse, dicunt?

Respondetur secundò, Christũ per illa verba nõ remouisse ab Apostolis, & Ecclesia principatum, sed po-

[illegible]

Կ 60 [illegible]

Կա 61 [illegible]

Կբ 62 [illegible]

potiùs instituisse: admonuisse tamen, illum à principatu gentium esse debere diuersum: Primò, quia non dixit: vos non præsidebitis vllo modo: sed, nõ ita, vt Principes gentiũ: hoc est, præsidebitis quidem, sed alio modo.

Secundò, quia Luc. 22. post similia verba subiunxit: *Vos autem nõ sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor; & qui praecessor*, id est, prælatus, & princeps, *est, fiat sicut ministrator*. igitur erat iam à Domino Maior, & Præsul vnus inter Apostolos designatus; quem ipse ad humilitatem, & laborem illis monitis instruebat.

Tertiò, quia statim post illa verba exemplo suo rem declarauit, dicens: *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*: &, *Ego in medio vestrũ sum, sicut qui ministrat*. Voluit ergo Christus, vnum aliquem in medio Apostolorum, & Ecclesię suæ, præsidere, sicut & ipse verè præsidebat; at non qui præsideret, vt Principes gentium, cum fastu superbiæ, atque libidine dominandi; cum iure hæreditario Principatus, quem filijs derelinqueret; cum tyrãnicis legibus, imperando subiectis, vt seruis, atque omnia ad suum commodum, & gloriam referendo: sed qui, vt Vicarius ipsius Christi, pro salute omnium laboraret, ad salutẽ necessaria ministrando; qui, vt fidelis seruus, & prudens, Domini gloriam quæreret, seruiretque omnium subiectorum vtilitati; qui denique, vt bonus Pastor, cum solicitudine

curam

curam ouium gereret, ac pro eis, si foret necesse, suam adhuc poneret animam.

PERORATIO AD PATRES ARMENOS

In eorum Pseudomagistros.

§. Vltimus.

HIs quidem Domini monitis, atque præceptis, Patres Armeni, quàm accuratè solita sit Sedes Apostolica satisfacere, ijs solummodò exploratum non est, quorum mentis oculos, ne lucem aspiciant, maleuolentia, atque liuor abducit. Quis enim in Ecclesia Pontifex alius, præter vnum Christi Vicarium, perhumile sibi nomen illud adsciuerit: *N. Episcopus, seruus seruorum Dei?* quænam alia Cathedra tãto sanctorum Prĕsulum numero decorata sit, quanto Romana, cuius Pontifices ij, quos Ecclesia sanctos colit, quinarium addunt suprà sexagenarium; ex quibus viginti septem pro Christi fide, ouibusque tuendis strenuè vitam cùm sanguine profuderunt? De ministerio autem, curaque Romani Pontificis pastorali in custodiendis, muniendisq; dispersis toto Orbe Ecclesijs, in egenorum calamitatibus subleuandis, in dilatanda Religione, in omnium procuranda salute, quid loquar? quo enim studio, quàm perlibēti animo, quanta munificentia pro Reipublicæ Christianæ, fideique Catholicæ incremento sua dedat ęraria ad alū-

no-

Կգ 63 նոկեցի երբեւ զկլառանս . և առաջնորդ
դն երբեւ զպապաստանօրս:] Եւ հան անձանս
նեա. Թէ որպէս ՝ի մէջ առաքելոցն գոյր
մի անձնակախապատհնմանեալ՝ ի քէ մեծ և
առաջնորդ. զոր և ինքն խրատէր և
յորդորէր առ ՝ի խոնարհ լինել և ապա
սաւորել այլոցն աշխարհաց:

Եւ երրորդ՝ զի իսկոյն յետ բանին
ցն այնոցիկ բացաբերաց զնոյն օրինա_
կանն իւրով. և ասաց. Թէ որպէս որ
դի մարդոյ ոչ եկն պաշտօն առնուլ,
այլ պաշտել: Եւ ես եմ ՝ի մէջի ձերում
որպէս սպասաւոր :] Մերեմն ապա կա
մեցաւ քո. զի մի ոմն նշէ ՝ի մէջի առա_
ճա I քելոցն և եկեղեցւոյ իւրոյ առաջնորդ,
որպէս և ինքն արդարև էր առաջնորդ.
բայց՝ ոչ զի նշէ առաջնորդ, որպէս իշխա
նք աշխաց, տիրելով հպարտութեամբ և
փառաւորութեամբ, կամ Թողլով զտեղիս
իւր ժառանգս իշխանութեան, կամ բա
նադատելով զհնազանդեալս իւր ծա
ռայական լուծով, և զամ ինչ յարա
բերելով ՝ի փառս և յօգուտ իւր
այլ զի որպէս փոխանորդ քո պաշտեսցէ և
աշխատեսցէ վա փրկութե անձնեցուն.
որպէս հաւատարիմ տնտես և իմաս
տուն, խնդրեսցէ զփառս ամ իւրոյ և
զօգուտս զերաստանաւորմնորամ. և որպէս
Բ 2 քաջ հովիւ, հոգասցէ զգուշութե
ոչխարաց ոչխարաց, և եԹէ պիտոյ իցէ,
դնիցէ և ս՝զանձն իւր ոչխարացն իցամ:

ԲԱՆՆ ԱՌ ՀԱՅՍ
Եւ վարդապետս հայոց ընդ դէմ հերձուածողաց:

Գլուխ յետին.

ԱՅՍ՝ ամ ոչ գիտէ. ԵԹէ որ
քան ըստ կարի իւրում ջա_
նայ սէ աԹոռն հռոմայ կատարել

զայս

[illegible]

Գ 3

Դ 4

Ե 5

norum exterarum gentium Collegia sustentanda, ad omnes Mundi plagas Apostolicorum virorũ Missionibus instruẽdas, ad subsidia pijs Principibus, Regibusque, contra feros hostes Ecclesiæ bellantibus, suppeditanda, vel ipsa dicat Armena vestra Ecclesia; quę potentissimis Saracenorum armis plerumque olim exagitata, haud alias sibi, in extremis toties laboranti, suppetias gratulata est, nisi quas Apostolica Romana Sedes,* vel Põtificijs suis Classibus misit, vel à Christianis tum Occidentalibus, tum Orientalibus Regibus assiduis potuit precibus eblandiri: quę suis etiam in Prouincijs, ne dicam Romę, Christianæ sapientię officinas, Romanis prȩceptoribus, stipendijsque munitas, frequenter vidit: quæ Patriarchas suos, sacris, pretiosisque vestibus, annulo, infula, pallio, de Romani Pontificis manu acceptis, indutos, ac renidentes, obsequiosiùs, religiosiùsque sępissimè venerata est.

*Vide 1. par. cap. 25. n. 60. & seq. & cap. 26. num. 44.

Ita ne verò, ingrati, perfidique Pseudomagistri? ita ne, quasi cùm hoste infensissimo vobis esset pugnandum, in beneficentissimum patrem hunc, patronumq; vestrum, suauemque Pastorem, in Christi Vicarium augustissimum, & omni seculo venerandum, impiè, proteruiterque insurgitis? *O serpentes genimina Viperarum*, qui Ecclesię Romanę matris, & altricis vestræ gremium viperinis morsibus laceratis, *quomodò fugietis à iudicio Gehennæ? quis ostendet Vobis fugere à Ventura ira?* Quæ

Quęnam vos ratio impulit, Lupi rapacissimi, quamobrèm Armenam Ecclesiam, Apostolicæ Sedis ouem, ac filiam dilectissimam, quę *nutrita olim fuerat, & creuerat, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens*, per vim, per scelus, per summam fraudem, atq; insidias ab ouili Dominico, Petrique manu abriperetis ad interitum, & æternam perditionem? Proh scelaratum, & crudele perfidiæ facinus! vsqueadeò indignum, vt etiam in hoc seculo cum Armenici Regni iactura publicam illam, & communē meruerit punitionem, quæ amarissimo animo vbique à priscis Armenię Patribus deploratur. *Defleo te, Armeniorum Regio* (scripsit pereruditus ille Biblicæ vestræ translationis auctor, Moyses Grammaticus) *defleo te, Vniuersa Septentrionis ora: quia ablatus est à te Rex, & Sacerdos, Consiliarius, & magister; recessit pax, & accessit confusio; corruit orthodoxa fides, & grassata est hæresis cum inscitia. Lugeo Vos Armeniarum Ecclesias, despoliatas specie ornamenti Altaris, strenuis priuatas Ducibus, ac Pastoribus*, &c.

Ibidem cap. 17. num. 22.

Et post hunc, Patriarcha Ghelaiensis in elegiaco Carmine: *Hæc nobis mala*, inquit, *primi Patres nostri præsagientes Vaticinati sunt; diuinam scilicet indignationem, quæ subindè exorsa, ad hæc Vsque tempora durat. Regionem nostram exteri deuorant in conspectu oculorum nostrorum: ab insana diuexamur gente, nec dum tamen à peccatis erigimur. Sedes Pontificia,*

Ibidem cap. 10. num. 29.

Զ 6 և զիմ քրիստոնէից մայր ազգայնիման, որ-
նոյն, սիրող, մտադիւնող, և հաստատու-
նող:
Զձայն ընդ էր. ով մխիթար, ով վարդ-
պետ, ով առաթևայն, ով հակառակներ-
ջութեան. ընդ էր նախանձանումն որ սո-
ւոր, և չարաչարար պզմիլ, առ 'ի կորու-
ստ ազգին ձերոյ; և ընդ դեմ ուղղա-
փառութեան մարտնչելով, ոչ պարզա-
պես անկրաւնութեան մեծաւ ընդ դեմ
զինել զերկաքայականն փոխանորդս քո,
և քարեբարես քաղցրաւանս հօրդ ձե-
րոյ, և խնամարկու հովուս սմ քրիս-
Է 7 տոնեից: Ով օձք ծնունդք իժից, որ
թիւնաւոր խածիւք կուծէք զարգանդ
մաւրցիչ մօրն ձերոյ հոգևորաւ եկեղե-
ցոյս, զծնող փախնուցուք 'ի դատաստա-
տանէ զեհենին. և ո՛ցոյց ձեզ փաղչել
'ի բարկութենէն որ գալոց է: ով դայ-
լք ափշատակողք վասն ոյր պատճառի
յօժարեցիք շրջել 'ի յառաքելական աթ-
աթոռոյս զաշխարհն և սիրելի դուստր
նորա զեկեղեցին հայկազունեաց քաղ-
ցաց, որ սնեալ էր և աճեալ 'ի հացէ
նորա ուտելով. և 'ի բաժակէ նորա ըմ-
պելով, և 'ի ծոց նորա ննջելով: այլ
դուք համարձակեցիք պատառողական
Ը 8 հնարիւք և խաբէութեամբ 'ի պետական
ձեռաց և 'ի տէրունեան հօտէն յափշ-
տակել զնա, և ածել 'ի կորուստ յաւ-
իտենական: Ով անիրաւութեան մեծի
և սրբապիղծ չարագործութեան, որ
մինչ և յայսմ կենցաղոյս սկսաւ
վրէժ առնուլ, պահանջելով յիրաւ արդա-
դատաւորէն հիւսիսոյ պարգամիս և
անմեղին ժողովրդեան զհասարակա-
կան պատիժն զայն. յորոյ վերայ հայ-
քս ձեր դառնագոյն արտասուօք լա-
ցին և ողբացին.

Ողբամ զքեզ հայոց աշխարհ. ամէն

ըերթօղն մոլորէս. որպէս զերդ հանա- Թ
րդ հիւսիսականաց լեռնադաշտս։ զի բաց 9
ձամ ՚ի ըէն թագաւոր և ըահանայ,
խորհրդական և ատուգանօղ : ազգ որ
նեղան խաղաղութիւն, և արքայա-
ցան անկարգութիւն . պղծութեան ուղ-
ղափառութիւն, և կայծակեան այժ-
մութիւն չարափառութիւն : Որպէս ըզ
ձեզ եկեղեցիք հայաստանեայց որթոյանց
այլ ՚ի բարեկարգութեանց ըմբռնն, ՚ի ըա-
ջաց զրկելոց, ՚ի հոգւոյս և ՚ի հոգւոյա-
պեսոյց : և այլն :]

Եւ զկնի այսորիկ նորոյն կոչեցեն
ասէր : Զայս անտարբերին զուշակեալ Ժ
հարցն մերոց նախատեցեալ, զբարեկա- 10
թին անսուի սկսեալ, և մինչ առ մեզ ոչ
կատարեալ : եկեղեցիք հրձիգ եղեալ. մեր
կորնչ նորա ազգայինն ցրուեալ : սկզբ-
ծառ զարդուցն խորթնացեալ. կառա-
վարութիւն նշանակեալ : զօշխարհն մեր
օտարք կերեալ. մեք առաւելի աւշայ ան-
սեալ : անմիտ աղքատ զկծեցուցեալ.
բայց ՚ի մեղաց ոչ ոք դարձեալ : նախանձ
աթոռ, որ լոյս ծագեալ . այն ՚ի մութն
կայ խաւարեալ : աթոռակալքն հեռա-
ցեալ . տարր աշխարհին չրջագայեալ:
տոհմ, որ թագին փառաւորեալ .
անարժանից առաքել եղեալ : որք աշ- Ժա
խարհաց բազմաց տիրեալ . ՚ի քաղցն 11
լոյ հաց մուրացեալ : և այլն :]

Եւ ապա նորուն լամբրոնացին .
Իբրաց փախուցուք, ասէ, ՚ի սրտից
զչար գանձն . որ բազմաց մեզ զանա-
զան չարչարանս : Եւ որք են նոքա : ով
կարէ թուել : սոտմ սկսաք լինել առ-
առանց թագաւորի և իշխանութեան:
յայլազգեաց եղաք տարաւ հեթանո-
սաց տէրութեան : կարգք մեր ՚ի բաց հա-
սեալ ՚ ազգեւոր չարին արմատոյն սկն
սն ոստաղարթ ու ըն լինել : Ժողովուր-

ex qua lux oriebatur, iam offunditur tenebris; procul ab ea facti sunt Rectores, per extraneas regiones errantes: gens, quæ regali prius gloriabatur corona, nunc plebeijs postponitur: qui in pluribus dominabatur prouincijs, panem ab esurientibus quæritant: &c.

Ac tandem, vt reliquos mittam, Episcopus Lampronensis, Armenorum Doctorũ eruditione, integritate, generisq; prosapia facilè Princeps, in Orat. ad Patres Tarsensis Cõcilij: *Reijcite procul, inquit, à cordibus prauum thesaurum, qui nobis diuersas peperit calamitates. sed quas? & quisnam eas valeat recensere? hinc cœpimus esse sine Rege, sine Principatu, miserè sub Gentilium redacti dominiũ. Constitutiones nostræ, sub schismate existentes, prauæ radicis germina peiora esse cœperunt. Populi nostri, insipientes; Principes, socij furum; Ecclesia, speluncæ, atque alienigenarum tabernæ; aliaque permulta, quæ quidem percurrere verbis, menteque recolere, difficile admodum est*, &c. Ibidem. nu, 39.

Hæccine est Ecclesia, perditissime Mehkitari, quam tu, incredibili armatus audacia, Romanæ çqualẽ constituebas? En vides, vt tuus ille, collegarumq; tuorum temerarius ausus eam ornamento despoliauit, Regno priuauit, sub Infidelium iugum, sub miserrimam, ac lacrymabilem seruitutem redegit. *Tu enim* (inquit de Lucifero Isaias, quòd æquè de te, Sectaque tua dicendum est) *Tu enim Terram tuam disperdidisti: tu populum tuum occidisti*. Et Ieremias: *Arrogantia*, inquit, *tua decepit te*, Isai. 14. Ierem. 49.

& superbia cordis tui; qui habitas in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinē collis: cùm exaltaueris quasi aquila nidum tuum, indè detraham te, dicit Dominus. quis enim similis mei? & quis est iste pastor, qui resistat Vultui meo? intellige, Vicario meo; quippè Vicarius Armenicè *Vultus* vertitur *mutuatus*.

O Armeniæ vetus Ecclesia, quàm anteà fœlix eras, quàm dispari gloriabaris dominio, cùm splendorem, decoremque tuum, vigorem omnē, ac potestatem ex Petri Sede participabas! Eheu, quomodò facta es sub tributo? quomodò argentum tuum versum est in scoriam; bona ferè omnia tua iam perdita, & ad perniciem profligata sunt? Quid faciam? quò me vertam? cuius tandem opē, in residuo impendentium ruinarū, præteritarum omnium longè deterrimo, te iuuaturus, implorem? Vos obsecro, obtestorque per vestram fidem, Patres Armeni venerabiles: vos, inquam, qui rem totam optimè cognitam, penitùsque perspectam habetis; & quos scio posse, & debere rei, gentique vestræ opitulari; miseremini calamitatum vestrarū: consulite vobis, prospicite Patriæ, vestrum, populique Armenici nomen, salutemque defendite.

Enimuerò res, de qua nunc agimus, summa rerum omnium est, ex qua summi, totiusque boni, vel mali, quod in caput vestrum breuì casurum est, ratio pendet vniuersa. Agitur enim, non de corruptibili quoquàm Regno, ac fœlicitate; non de

Յբ որ՝ անմեկնասանք . իշխանդ՝ զօրականաց
12 զօրաց . Ննջեցէք՝ բանակողէք և մարտու_
թեանց տառապանք ; և այլ բարձրունս, զորս
զծուարին բանին Թոռել , և ընդ անձն
ձեր ազատել :]

ԶԱյսպիսի եկեղեցեան բանձևոյ ըն_
նայեմ որ հրեշտակ ձեր զդուշացուցա_
նել զմտադիր-բուն իւրեանց՝ի պայրոցս
և յարգաքելոյ զնա խաղաղաշացուցանել
զանձն բարեկոնթեան անմնականեալ ով ,
Մերժեալ՝ի սրտից իւրոց պչտէս կանձն
Թշնամութե և բաժանման ՝ի կաթո_
ղիկէ եկեղեցւոյն , որ բղխեր տոցմ զանա
Յզ զան շարշարանս ; Բայց դու ով Մխի_
13 Թառ՝ի բարի զաւակէն հայոց որ հարցն
ցեղեալը ոչ էիր , այլ եղեւ՝ի չար առանձ
ինջն հակառակասէր օձնեցւոյն և մե
ւմեցւոյն և սարծմացւոյն : Եւ յոր
ժամ պայտա էր քեզ խոնարհել և հաշտ
եցուցանել զնա , յայնժամ մեծացեալ և
մեծաբան եղեալ ընդ չարաչոռ վարդ
անոց , և առնել խացոյն , ատամ-եւ հր
պարտացար , և բերե զխոռոպե յա_
րուաստի ասացեր 'ի մտի քում ըստ եր
այնայ 'ի . Յր . բղ" գլխոյ . Թէ եկից յեր
կինս . 'ի վերոյ քան զաստեղս երկնից
Յդ. արկից զաթոռ իմ . նստայց ի վերայ
14 լերանց բարձանց հիւսիսոյ ; Անդէն
այսուհետեւ առաւել բարկացուցեր զնա
որ 'ի բաց բառնալով 'ի ձեռնց զմնացոր
դն իշխանութեան ձերոց , բոլորովին խափա
նեցոյց զանշխարհական ընդ լուծով գեր
ութեան հնազանդելոց : Ուստի մերոյ
րէ եսայինս 'ի նոյն գլխոյ . Թէ այլ դու ոչ
կոչեսցիս , զի ապականեցեր զերկիր
իմ և զժողովուրդ իմ կոտորեցեր , մի
մնասցես յաւիտեան ժամանակաց :]

Եւ երեմիա ի . խթ . գլխոյ ասէ :
ԶԱնարգանաց անուստի քո խաբե
աց զքեզ , և ամբարտաւանութի սրտի քո :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժե de temporaria, vulgarique miseria;
15 non de caducis hisce, fugacibusque fortunis, vel infortunijs; sed de vltima, perpetuaque beatitudine, aut calamitate, de immortalis, æuiternæque animæ vita, vel exitio sempiterno: agitur, non qua conditione ad tempus victuri, sed victurine sitis in æternum; an æterno supplicio, ignominiaque perituri?

Vna est enim Ecclesia, Patres Armeni, vna Petri nauis, vnũ ouile Christi, non multiplex: intra huius
Ժզ nauis, & Ecclesiæ fines saluari pos-
16 sumus; extrà, peribimus omnes, & æternæ vitæ naufragium faciemus. Iam propè mors corporis est, & in ianuis: iam imminet reis seuerissimi spreti Iudicis iraà impendet, hæreticis potissimũ, atq; schismaticis, ijsq; omnibus, quorũ incuriâ isti periere, supplicium, & terribilis, horriferaq; illa damnationis sententia: *Ite maledicti in ignem æternum.* Ite vos, quorũ prauis, erroneisque dogmatibus fides mea Catholica conspurcata fuit:
Ժէ quorum audaciâ, atque superbia corpus meum, Ecclesia, discissum
17 est: quorum contumaciâ meus in terris Vicarius spretus fuit. Ite vos in ignem æternum mercenarij Præsules, atque Pastores, qui meum ouile non ea, qua par erat, vigilantia custodistis: qui meæ fidei veritatem, quam sciebatis, vestri quæstus, & commodi causâ non promulgastis: qui lupos, Hæreticos, in gregem meum irruentes, præ timore periculi, præ pusilli animi socordia, præ populari beneuolentia, plausuque

captando, non coërcistis. Ite denique in ignem æternum, qui ouium mearum dispersionem, direptionē, & interitum omnem susque deque; immò pro nihilo habuistis. Quin ita? cur aliter se res habeat in æquissimo eo Iudicio? si enim, qui tantùm misericordiæ opera exercere in proximos omiserunt, condemnātur: quid ni, qui in proprijs eius bonis Iudicem laserant, aut animarum, eius sanguine redemptarum, salutem neglexerant?

Et verò, quanquàm puto, Patres Armeni, nullum horum malorum subituros vos esse; quippe quos, cū strenuæ virtutis viros iam habeam, atque anteà nouerim, spero, id exitu præstituros, quod semper, ac prolixè de vobis pollicitus omnibus sum: vix enim potestis à perenni, contestatàque virtute Maiorum vestrorū degenerare: tamen nihilominùs, quia obligatio vestri muneris, grandis quidem, & ardui (quamuis nihil difficile amanti putem) vndique scatet periculis, magnaque propterea indiget cogitatione, ac vigilantia: dicente Apostolo, *Præpositi vestri peruigilent, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*: Et Deo ipso Ezechieli, *Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. si non fueris locutus, vt se custodiat impius a via sua; ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram*. Et rursus: *Ecce ego ipse super Pastores, requiram gregem meum de manu eorū*, Idcir-

Hebr. 13.

Ezechiel. 33.

Ezech. 34.

ԺԸ 18 [illegible]

ԺԹ 19 [illegible]

Ի 20 [illegible]

[illegible] Իա 21

[illegible] Իբ 22

[illegible] Իգ 23

[illegible]

Idcircò nihil est,cur ęgreferre debeatis, aliquid à me vobis de hoc vestro periculo in memoriā reuocari: maximè, quòd etiam mihi, qui Euãgelico ministerio sum obstrictus, vestræque obligationis aliquantulùm particeps factus, timorem illud incutit, & horrorem; tametsi pro mea parte, ac viribus (quod vestra quoq; in me amplissima beneficia deposcebant) nullum tempus dimitto, neque diurnum, neque nocturnum, quin de vestra vtilitate, quod cogitandum sit, cogitem; quod agendũ, atque faciendum, id non modò non recusem, sed etiam appetam, atque requiram: nec prætermisi, vt mundus essem à sanguine omnium, quin pro vestra omnium salute cum præsens verbis, tum absens scriptis elaborarem, Seductorumque istorum errores, ac fraudes vobis, gregique vestro annunciarem, ac palàm facerem: immò nec subterfugi, quominùs ob id multa, etiam vitæ, subirẽ pericula; multas animi, & corporis acerbitates, multos dolores, cruciatusque perferrem; ac, si alia ferenda sint, feram, Deo adiuuante, non solùm fortiter, sed etiam libenter, dummodò meis laboribus vobis, Ecclesiæ vestræ, populoque Armenico fides orthodoxa, salusque pariatur.

Quòd si ego, qui Armenus non sum, qui aliud hac in re efficere nequeo, nisi clamare; idipsum tamen eoquòd imperfectè, etsi largè, fecerim, iure timeo, tinnireque in horá auribus mihi videtur vox illa: *Redde ratio-*

rationem villicationis tuæ : quid vos, qui Armeni, qui Patres, qui Præsules, qui Pastores, qui deniquè non clamore solùm maioris imperij, & auctoritatis, verùm etiam vnico dûtaxàt verbo, quin solo nutu, possetis ad ouile Christi Armenum populum cogere, non timebitis? non formidabitis? non perhorrescetis? quãdo ad horrorem, metumque vobis iniiciendum plusquàm satis esse deberent vel illæ solummodò diræ, quas sancti, illuminator vester Gregorius, summusque totius Ecclesiæ Pastor, Siluester, contumacibus, fœdifragisque Armenijs imprecati, sic in Vrbe conscripserant: * *Hoc autem fœdus, inter has duas initum Nationes, firmum vsque ad seculi consummationem permaneat: quicunque verò ab illo se subtraxerit, sit à Christiana sancta fide discissus, Cainique, Iudæ, & Christicidarum Sacerdotum maledictionem incurrat. dicant Angeli, & homines, fiat, fiat.*

* Vide 1. par. cap. 2. nu. 64.

Quarè, si quem vnquàm vestrũ, Patres Armeni, ad direptam, profligatam, amissam istius Ecclesiæ dignitatem, religionemque recuperandam, & in pristinum statum restituendam minùs incendere valeat patria illa virtus, quæ vestro viget in pectore; si non studium laudis atque nominis immortalis; si non amor, ac pietas in Ciues, in propinquos, in Patriam; si non spes æternæ mercedis; si denique nec zelus fidei, nec timor Dei, nec obsequium in Creatorem, neque gratus animus erga Christum: at certè im-

ԻԴ 24
զհամար ըստ իրաց քեզ պարապառութեան
թեան ձերոյ, 'ի յերկիւղութեան քեզ եւ եւս
մեծի փրկութեան խնդրոյ, զորս թէ 'ի զօր
ծոյ արքայութեան պահպանեալ զատուցեալ 'ի
տէրութեան. Թէպէտ եւ համարձակ ըղ
ձայնք եւ զգեստն չարաչարեալ ըստ կարգի
ծննդեան հօրաւ եւ վկայութեամբ զմ ձեր. եւ
ոչ Թողուլ եմ խորտակել զձեզ Թէ բանսար
կեմ յանդգնեալ, Թէ զորով 'ի բարեբաստ.
եւ զգուշացուցի զձեզ եւ զհօտն ձեր 'ի
խաբէութեց եւ աղանդողաց մոլորեցուցչա
ցը աղաղակել: եւ ս եւ ոչ խորշեցայ 'ի կոչ
ելոյ 'ի միջի ձերում բազմաբազմ վիճաս,
ԻԵ 25
չարչարանս, հնազանդութիւն, եւ համար
ծմունս ոչ սակաւ. Եւ եթէ յայսմ վայ
րի այլք մնացեալ ինձ վիճաց կեանս զմ
ձեր. կերեցից օրհնութեան այն ոչ Թէ
եղկելիական Թեան մնայն եւ բարձրացեալ,
այլ եւ մտադրութեան եւ յօժար կա
մօք. որպէս զի վշտօք եւ չարչարանօք
իմովք օգնութեան քեզ եւ փրկութեան 'ի
ձեզ եւ 'ի ժողովրդեան եւ յեկեղեցի
յաւանդեցից:

Ապա եթէ ես, որ ոչ եմ հայ, եւ
ոչ յայլ հայերէն բարեբանեալ սեղմեալ
ղեալ, եւ ոչ զայլ ինչ 'ի ձերում միջի
կարող առնել, բայց միայն Թղթատ մը
ԻԶ 26
պուրս աղաղակել եւ առնել. Թէ եւ ձայն
բարբառոյ 'ի հայս. այսպէս տարածի
րէք զհամատարած տեսոն, եւ ուղիղ
արարէք զշաւիղս համատարած ...
Թէպէտ եւ արարք զայն տուտնանակս
գրով եւ ձայնիւ. սակայն սակաւ ինչ
կիչիմ յարդարութեան դատաստանն.
եւ որ ըստ օրէ ինձ Թուի լսել զձայն
զաւհաւորս. Թէ սուրբ հօտեսան ...
ութեանց: Մի՛ ...
որ էք հայք, եւ հայոց հարք, տեսուչք,
առաջնորդք եւ հովիւք, որ եւ կարէիք
... Թէ բանիւ բարբառել ; եւ զօրու

Թէ

թէ իշխանութեանց խորտակել և տապալել ԻԷ
ինքնակալին, այլ և որ կարևորէ թերևս 27
էրէ միով բանիւ, կամ գուցէ և ամենայ
նով ականատեսութեամբ մտածանել զհայ
կացուցն ոչխարն 'ի հօտն էր. ընդէր ոչ
եղեւերէ, ոչ զայս հաւանեցին : ամենայ
նածոց՝ զի յանձնելի բան պշտամ լիներ ձեզ
առ 'ի յահ և զարհուրանաց՝ այն մեացն
անձեռքն, զոր ու՟ լուսանաորեցն ձեր, և
մեծ բանհանաայատեան անեղեբատրաս զբ
ծառայեցին 'ի թուղթն դաշանց ընդ
դէմ այսոցիկ, որոտխառածութ աղշո
տանէ լինելոց էին. անելով այսակա
ռշյս ու խառնայութեան հաստատութ
կացցէ խմէզ երկու ակզաւ մեսր և 'ի ԻԸ
կեա կատարած 'ի աշխարհին : եւ ո 28
րէ վերջացըն յայսմ վճռեն . առոչեալք
լինին 'ի բողոքաբանական հաւատոց և
անեծս զհայանոնս և յուդայն և ըղ
աղանդաւորաց քահանայիցն ժողովեալ
ցեն տառացեն հերձուածք և մոլորիք ;
եղիցի, եղիցի:]

Արդ աղաղակէ . եղբարք սիրելիք.
եթէ առ 'ի սորայ և շահեծել և հաստա
տանել 'ի վերոյասեն վայելչութի և բա
րեզարդութեան զզարդարեալ և զկարգել
և զկատարել կրօնս եկեղեցւոյ այդորիկ
ոչ ձեռնեցուցանիցէ զըմտա ձեր այն ԻԹ
քան զորութեն մեծաժողով անձանց. 29
եթէ ոչ փափագ անձանց հանգստի և
փառաց. եթէ ոչ սէր փրկութե հայ
րենեաց և ընտանեաց ձերոց . ոչ յայս
յաւիտենական վարձուց . ոչ նախանձ
սէր հաւատոյն , եկեղեցւոյ առաքելոյն , կա
մքն սրբոց , և ոչ մայրութեան
թեան էր . այլ արդեօք 'ի հարկէ պատրաս
է՛ զարթուցանել զձեզ գոնեա եկեղեցու
յաւիտենական տանջանաց և կորուս
տեանն անձանց ձերոց : Արդեօք ո
է՛ սպասումն հանդարտութե և յամե

լոյզ

impellat saltem, necesse est, terror æterni exitij, animæ propriæ imminentis, futurũ illud in Gehenna, horrendumque supplicium ; omnium acerbiorum, quæ à Deo infligi validissimè possint, acerbissimum. Quæ est igitur expectatio ; aut quæ vel minima dilatio temporis? certus quidem dies, non vt Sacrificij, sic & consilij expectari debet, eò etiam magis, quòd & ipsius inchoati Sacrificij consummatio ad aliud tempus, pro reconciliatione cum fratribus, iussu Domini proroganda est.

Iam enim vaticinia veterum Armeniæ sanctorum Patriarcharum,* Gregorij, Niersesis, & Isaaci, de Regni, & Ecclesiæ vestræ ruina, ob schismata, & hæreses euentura, exitu comprobata vidistis: iam querulas voces Præsulum successorum, Reipublicę vestræ non tam excidiũ, quàm excidij causas amarissimè deplorantium, audiuistis: iam anathematismos, execrationesque dirissimas, ab ipsis Synodis vestris in schismaticos, sacrilegosque Armeniæ Pseudomagistros cõpluries pronunciatas, legistis: iam tandem veram Ecclesiæ Romanæ fidem, atq; primatum, Seductorumque istorum errores, ac dolos, ipsi Ecclesiæ vestræ Doctores, sanctique Patres, libri, diplomata, codicesque omnes antiqui aperiunt, atque testantur: quid aliud expectatur? cur Dei beneficio non vtimini? profectò nulla maior rei maturitas, nulla opportunior causa, tempus vnquàm aliud

nul-

*Vide 1. par. cap. 14. nu. 8. & cap. 6. nu. 32. & cap. 7. num. 15.

Ibidẽ, cap. 28. num. 53. & capite 29. num. 104.

nullum, hoc à tergo, à fronte, à lateribus amisso, tenebitur. Nunc iam aut in perditis, ac desperatis habenda res est Armenica; aut in opere, actuque celeris eius cum Apostolica Sede conciliatio. In hanc, rogo vos, atque etiam oro, incumbite Patres Armeni: rogo vos, inquã, non meæ vtilitatis causâ, vel præmij vllius humani mihi per eam comparandi: spẽ equidem nullam in terris, omnes in Cælo mihi positas habeo, atq; defixas: sed vt illa vtiliter tantùm ad vestram, populiq; Armenici fiat tum animæ, tum corporis fœlicitatem: vt faustè per eam possit ad exitum, in quẽ quotidiè suspirat Armenia, Magni Niersesis vestri prædictio illa perduci: * *Post hæc* (scripsit is, cùm Armenum Regnũ maximè viribus florescebat: post scilicet diuturnam quandam Armenæ gentis oppressionem, sub infidelium iugo futuram) *fiet redemptio omnium regionum, & Christianorum, à potente Romanorum gente, qui Franchi nominantur: & disperdentur Infideles, & cadent sub iugum seruitutis Romanorum: & dicetur illa die: Væ mortuis, qui ad hæc fœlicia tempora, & requiem hanc magnam non peruenere.*

*Ibidẽ cap. 6. num. 36.

Venient ergo Romani ad redimẽdum vestrum locum, & gentem: sed quid vobis ad hanc spem est parati? aut quando bonum hoc arbitramini euenturum? tum ne verò, cùm antiquæ societatis fœdere violato, Petri, Siluestrique Cathedram, Romanaque iura proteritis? cùm Orthodoxam Romanorum fidem oppugnatis?

[illegible]

Լ 30 [illegible]

ԼԱ 31 [illegible]

ԼԲ 32 [illegible]

Զանձինս․ առաջադիմելով , ասեմ , ոչ թէ
զՏն հեղ օգնութեամբ, կամ զօրացեալ ուժով
ամենաներոյ իմ՛ ի մարդկանէ ամենայն զմ
նորանն քաւ՛ լինի 'ի խոնարհ սրբութեան ձեռ
րոյ մատուցանեմ խորհուրդս այս ։
քանզի անկարելութեան իմ ոչ լինի առ 'ի
մարդկանէ , այլ առ յոյս շնորհացն զօր
ձեռբերել , թէ զինչ 'ի գործ հաւատոցն
նիւթեալ, թէ ոչ։ այլ աղերսանօք և ժամու
թեան իմ առ ձեզ է՛ մինչ զՏն ձերոյ հա
գեւոր և մարմնաւոր օգնութեան . որոց
զի 'ի ձեռն միաբանութեան փրկեսջիք
ոչ միայն հոգւով 'ի ազատութեան առաջ
նորդ , այլ և մարմնով 'ի լուծ ծառայութեան
ճախից. և զի՛ որոց կատարեցաւ այլ
քանզի զուշակութեան մեծին ձեր նահ
ապետ ,նորին և կատարեցի վերջինս ,
որ ասէր . թէ Յետ այսորիկ՝ փրկու
թի զամ աշխարհաց և քրիստոնեից 'ի
յարուկեան ազգեն հառոմայեցւոց ելի
ցի. որք եւ զաւակք ։ և այսպէս խաղաղ
ական երկիր'ի բարի զետեղ ժամանակս
յոլովս ։ և հերքեն անօրէնք . և անկա
նեն ընդ լուծով ծառայութեան հառոմ
մայեցւոց ։ որ և ասացեն . թէ աւաղ
զանցեալս , որ ոչ հասանեն 'ի ժամանակս
այս բարի, և 'ի հանդիսաս այս մեծ ։]

Ուրեմն զայլոց են հառոմայեցիքն
փրկել զաշխարհն և զազգդն ձեր։ Բայց
զիարդ ձեր ազինքն պատրաստ առա
ջինն ոչ զմանապառ: կամ յորժամ հա
մարեն առնուլ 'ի նոցանէ զհանդիսա
և զբարերարութիւն զայս մեծ . մին
թէ յորժամ աղծեալ զդաշինս հնա
գոյն միաբանութեան ընդ դէմ զինեն
պետոտ և նեղքեառոտ առոք ա
թոռոյն: մին թէ յորժամ յանդգնեա
նեն զուղղափառ հաւատոյն հառոմ
մայեցւոյն․ մին թէ յորժամ չար յա
ջողեալ հայհոյութեան յարեցոյցա
նեն

Իգ 33 tis? cùm conceptum in eos odium perpetuo schismate, discordijs, & hæresibus alitis, ac nutritis? Ecquis ita fatuus, vt hostiles istos, bellicosque procinctus in Romanos, ad Romanorum auxilia redemptioni vestræ paranda idoneos putet? Profectò, si Armenorum Vatum oracula, cladis vestræ prænuncia, si præsertim eiusdem Niersesis verba illa, * *Deficient à fide Armenij; quarè & deficiet Principatus ipsorum*, firma fuere: nô antè Romanos videbitis libertatis, reique publicę vestræ redemptores; Իդ 34 quàm vos eis, pristino catholicæ religionis dogmate in integrum restituto, communionis, & concordiæ dexteram porrigatis.

* Ibidem. j

Tenete per Deum immortalem oblatam occasionem: soluite vincula colli vestri à fœdissimo iugo Principis tenebrarum: exerite vires in immanem, teterrimamq; hanc belluam. Exurantur ergo in Armena Ecclesia volumina mendacissima, pestiferaque Seductorum; auferan- Իե 35 tur superstitiosi, Hebraicique ritus à Ritualibus; restituantur in sacris Codicibus deprauata, corriganturq; erronea; à Liturgijs, Menologio, alijsque Ecclesiasticis libris execrabilia Pseudomagistrorum nomina, acta, memoriæ deleantur. *Quæ enim conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem consensus templo Dei* cum nefandis istis, sacrilegisq; hæreticorum memorijs? Vestris verò Synodis ijs, quæ septẽ sacra Concilia Generalia, eorumq; decreta suscepere, Ecclesiamq; Ar-

menicam cum Catholica conciliarunt, pristinus deferatur honor, & obseruantia, maximè duabus postremis, Sisensi, & Adanensi; quæ cùm ad rem vestram cum Apostolica Sede præcipuè componendam, omnem curam, diligentiamque cõtulerint, studio, reuerentiàque præcipua vobis colendæ, atque obseruandæ sunt, alijsque præcedentibus sine dubio anteferendæ. Denique tollatur è medio, perpetuoque silentio, & obliuione obruatur impia illa in Diuum Leonem, sacramque Chalcedonensem Synodum execratio, quę populum vestrum Christianis Nationibus vniuersis odibilem sine modo, ac detestabilem reddit, cælique fulmina funestissima in caput eius accire hactenùs visa est, & videbitur in futurum, nisi tollatur.

Expergiscere aliquandò Armenia, euigila de somno, subrige caput tuum. Agnosce ouis auia ouile tuum; ausculta Pastori, cuius fidei, potestatique Christus te commisit, crediditque pascendam. Redi filia vaga, & peregrina ad patrem tuum; qui ne fame pereas veræ religionis, ne porcinis errorũ siliquis nutriaris, ne egeas, cogarisque seruire; ad vitulum saginatum, ad annulum, ad stolam primam, ad osculum te domi expectat. Reuertere Sulamitis ad matrem tuam, Apostolicam Sedem, cuius olim sugebas vbera; quæ cùm tot Principum, atque Regum, Regnorumque sit culta obsequijs, nihil aliud est, cur iamdiù dolens quærat te, nisi vt ducat ad Sponsum; vt

նենն զաւանելու Թեան. զանին շար Թշնա–
ԼԶ 36 մուԹէ իւրեանց ՚ի դէմ նոցա։ Իսկ եԹէ
այսքան յիմար. որ զայդ զայնսին Թշնա–
մանեան պատուհասուԹիւ պատերազմի
համարեցէ գոլ յարմար օգնականչ հրա–
ճերուԹն հաւոլմայեցուցն առ ՚ի փրկել
զաշխարհն. զայդ։ զի եԹէ ճշմարիտ
եղեն նախապաշտնի բանքն որքոյ հայ
բաղկեալքն ձեռոց. մանաւանդ մեծ–
ծին նորոգեն, որ գրեաց. ԹԷ Թ–ու–
լացոյն հայք ՚ի հաւատոց. և այնմ
պակասեցն իշխանուԹն նոցա։] ոչ
արդարև տեսանիցէք զհռովմայեցի–
ԼԷ 37 սն փրկիչս ձեր. եԹէ յառաջ զԹուլու–
Թիւնդ ՚ի ճշմարիտ հաւատոց ՚ի բաց
ոչ բառնայք, և ոչ միաբանիք ընդ նո–
սա։

Զարթիք այսու ուրեմն, պատուա–
ճոյ հայք սիրելիք, զանեղիտ դիպուկ
փրկուԹեան. լուծէք այսու հետև ըզ
կապանս պատրանացն ձերոյ ՚ի լուծոյ
իշխանին խաւարիս այսորիկ. քաջա
լերուք դիմամարտել և յաղԹահա–
րել զանեղուԹիւն այսր պարշելն դարձա
նիս։ Եկայք որոյ այրեացն որք ՚ի մի–
ջի ձերում են հակառակք ճշմարտու–
ԼԸ 38 Թեան շարագրուԹիւնք մոլորեցուց
չացն լի առասպելեօք և սնոտուԹեք։
որքայրեցին եկեղեցական մատենիք
՚ի նորածեալ մոլորուԹեանց։ Ջնջեա
ցին ՚ի յայսմաւուրաց և ՚ի սուրբ պա
տմագրոցդ. առհամարհեսցին յիշատա
կք, անուանք, և պատմուԹիւնք նոցին
կեղծաւոր հերձուածողացն։ բանզի
զինչ միաբանուԹի է ընդ բելիա–
րայ. կամ զինչ բաժին կայ հաւատացե
լոց ընդ անհաւատից. կամ զինչ նմանու–
Թի է տաճարի աստուծոյ որքայլեղծ–
յիշատակի հերետիկոսացն։ Իսկ՝ ձե
րոց սիւնհոդոսացն այնոցիկ, որք ըն
կալ

[illegible]

vt videant reliquæ eius filiæ, sororesque tuæ Reginæ, & laudent te.

39 Vocate cœtum, Patres Armeni, congregate populum, sanctificate Ecclesiam vestram; vt in sinum Catholicæ sanctæ Matris Ecclesiæ, non habentis maculam, neque rugam, dignè excipi valeatis: vt illiusmodi filios ab Armenia in Romanã communionẽ vos suscipiat Sanctissimus Pater, septimus ALEXANDER; quales à principio Gregorius *Illuminator* adduxerat, susceperatq; SILVESTER.

40 Ego interim illud vobis ominor cum Propheta: illud dicam: *Animæquior esto Populus Dei,* * Armenia *memorabilis: Venundati estis gentibus non in perditionem: sed propter quod in ira ad iracundiam prouocastis Deum, traditi estis aduersarijs: obliti enim estis Deum, qui nutriuit Vos; & contristastis nutricem Vestram,* * Romanã Ecclesiam. *Vidit enim iracundiam à Deo Venientem Vobis, & dixit: audite confines Sion; adduxit mihi Deus luctum magnum: Vidi captiuitatem populi mei, filiorum meorum, & filiarum,*
41 *quam superduxit illis Aeternus. nutriui enim illos cum iucunditate; dimisi autem illos cum fletu, & luctu. Animæquiores estote filij, clamate ad Dominum, & eripiet Vos de manu Principum inimicorum. Ego enim speraui in æternum salutem Vestram, & Venit mihi gaudium à sancto* (vestro Niersese) *super misericordia, quæ Veniet Vobis ab æterno Salutari nostro. emisi enim Vos cum luctu, & ploratu: reducet autem Vos mihi Dominus cum* gau-

Baruch 4.
* Israël
* Ierusalem.

gaudio, & iucunditate in sempiternum. Delicati mei ambulauerunt vias asperas; ducti sunt, vt grex direptus ab inimicis. Animæquiores estote filij, & proclamate ad Dominum. sicut enim fuit sensus vester, vt erraretis à Deo; decies tantùm iterùm conuertentes requiretis eum. qui enim induxit vobis mala, ipse rursùm adducet vobis sempiternam iucunditatem cum salute vestra. Circumspice *Roma ad Orientem, & vide iucunditatem à Deo tibi venientem. Ecce veniunt filij tui, quos dimisisti dispersos; veniunt collecti ab Oriente vsque ad Occidentem, in verbo sancti (sui Niersesis) gaudentes in honorem Dei. Cui gloria, & gratiarum actio in secula seculorum. Amen.

*Ierusalem.

42 [illegible]

43 [illegible]

[illegible]

ՄԻ ԹԷ ՊԱՀԵԼ ԻՑԷ ՔՐԻՍՏՈՆԷԻՑ

Զանձել զաւետարանութեան հին օրինացն
մովսէսի.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Յայտ առնելն զպատճառս հին օրինացն. և
առաջիկայ վիճաբանութեան:

Գլուխ. ա.

VTRVM LEX MOSAICA

Post nouam Legem, à Christo latam, sit obseruanda?

QVAESTIO INTER ARMENIOS SECVNDA.

Explicatur ratio Mosaicæ Legis, & propositæ Quæstionis.

§. I.

Ի Օրէնսն մովսէսի երեք էին սեռք ածային պատուիրանաց. որպէս ասէ 'երկրորդ' օրինաց. Թէ այս են պատուիրանք. արարողութիւնք. և դատաստանք. զոր պատուիրեաց ամենայն ած ձեր:] Առաջին սեռն է բարոյականն պատուիրանաց. որ հասարակ կոչին պատուէր կամ պատուիրանք. և յարմարեցին ա... ա 1

IN veteri lege tria erant genera diuinorũ præceptorum; vt patet ex verbis illis, Deuteronomij 6. *Hæc sunt Præcepta, Cæremoniæ, atque Iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester.* Primum genus est præceptorũ moralium, quæ simpliciter *Mandata*; seu *Præcepta* dicuntur, & pertinent ad bonos mores iuxta dictamen legis natu-

naturę, Secundum est Cæremonialium, quę determinant modum colendi Deum. Tertium Iudicialium, quæ spectant ad actus iustitiæ inter homines obseruandæ.

Quæstio non est de Lege veteri iuxta primum genus præceptorum, nempè moralium. Sciunt enim omnes Armenij, vnàque nobiscum prædicant, talia præcepta non abrogata fuisse per legem Euangelicam. Quod vt prætereà demonstretur, sciendum est, ex his præceptis decem principalia, ad quæ alia reducuntur, esse Præcepta Decalogi; quæ, quasi prima, & communia Legis principia, scripta fuerunt digito Dei in lapideis tabulis, Deuter. 4., & ab ipso Deo immediatè Populo tradita, Exod. 20. cùm reliqua proposita fuerint per Moysen. Sunt autem hæc:

1. *Ego sum Dominus Deus tuus: non habebis Deos alienos coram me.*
2. *Non assumes nomen Domini Dei tui in Vanum.* Exod. 20.
3. *Memento, Vt diem Sabbati sanctifices.*
4. *Honora patrem tuum, & matrem tuam.*
5. *Non occides.*
6. *Non mœcaberis.*
7. *Non furtum facies.*
8. *Non loquèris contra proximum tuum falsum testimonium.*
9. *Non concupisces Vxorem proximi tui.*
10. *Nec desiderabis res alienas.*

Vbi aduertendum est, tertium præ-

[illegible] բնական օրինաց : Երկրորդն սահման է արարողական պատուիրանաց . որ սահմանեն զեղանակն պաշտամանց զա̄ծ . Եւ երրորդն է դատաստանական պատուիրանաց . որ ցուցանեն զիրաւունս մարդկային դատաստանաց :

Եւ Հարց այս վասն աւանդութեան ոչ լինի ինչ առաջին, ըստ բարոյական պատուիրանացն : քանզի բարբառ գիտեն Հայք ամենն . և ընդ մեզ և քարոզեն . Թէ այսպիսի պատուէրք ոչ խափանեցան, այլ առաւել հաստատեցան յաւետարանական օրինացս: Եւ վ̄ս մեկնութե այսր իրիս գիտելի է' զի 'ի բարոյական պատուիրաց տասն են հաստատականք և գլխաւորագոյն պատուէրք. առ որս այլքն յարաբերին . և նոքա են և առաջին սկզբունք օրինաց գրեցան 'ի քարեղէն տախտակս մատամբ ա̄յ. և 'ի յա̄յ անմիջաբար աւանդեցան 'ի ժողովուրդն : քանզի այլ պատուէրքն աւանդեցան բերանով Մովսէսի : Եւ 'ի յայս աւանդեալքն են այսոքիկ :

Ա. Ես եմ տէր ա̄ծ քո : մի՛ եղիցին քեզ ա̄ծք բայց յինէն.
Բ. Մի՛ առնուցուս զանուն ա̄յ քոյ ի վ̄ր սնոտեաց : 4
Գ. Յիշեսջիր զօր շաբաթուն սրբել զնա :
Դ. Պատուեա՛ զհայր քո, և զմայր քո :
Ե. Մի՛ սպանաներ :
Զ. Մի՛ շնար :
Է. Մի՛ գողանար :
Ը. Մի՛ սուտ վկայեր :
Թ. Մի՛ ցանկար կնոջ ընկերի քոյ :
Ժ. Եւ մի՛ ցանկար ընչից նորա :

Քանզի 'ի սոցանէ պատուիրանացս՝ երրորդն,

րդն, որ յղ̃գս պահելոյ շաբաթուն, ըստ այնմ իրի ասի բարոյական և հասարակ. ըստ որում հրամայէ. Թէ պարտ է՛ մարդոյ երբեմն հրաժարիլ 'ի գործոցն աշխարհիս. և 'ի ձեռն արտաքին ինչ պաշտամանն պարապել ա̃ծ: բայց զի ըստ որում յիշատակէ զօրն շաբաթոյ. ոչ է՛ պատգամ բարոյական. այլ արարողական և մասնաւոր, ա̂ն դեալ բերանովն մովսէսի 'ի. իգ. րդ" գլխն ղևտական գրոցն:

Եւ արդ՝ որպէս ա̃մ տասն պատգամքս այսոքիկ բովանդակին 'ի նոքա քոյ այն երկուսին. Սիրեսցես զտէր ա̃ծ քո յա̃մ սրտէ քումմէ, և զընկեր քո իբրև զանձն քո.] իբր ածանցք 'ի ներքոյ սեռից: վ̃ զի երեք առաջինք պատկանին առ պաշտօնն ա̃յ. և մնացեալքն առ սէրն ընկերոյն: նմանապէս և այլ բարոյական պատուիրանքն, ա̂նդեալք 'ի ձեռն մովսէսի և ահարոնի ժողովրդեանն, յարաբերին առ տասն պատգամսն:

Առ̃ն որոյ՝ առ առաջինն, որ է՛ պաշտել զմի ա̃ծն. յարաբերին պատուէրանքն, որք հրամայեն հրաժարիլ 'ի կռապաշտութենէ, և յայլոց սնոտապաշտութեց. ըստ այնմ որ ասի 'ի գիրս երկրորդ" օրինաց. 'ի. Ժը. երորդ" գլխն. Թէ մի՛ գտանիցի 'ի քեզ որ ածիցէ զուստր իւր, կամ զդուստր իւր բոցով. և դիւթիցէ դիւթութիւնս. և հմայիցէ և հաւահարց լինիցի. և կախարդիցէ կախարդանօք. և վհուկ և նշանագէտ լինիցի առ 'ի մեռելոց հարցանելոյ. քանզի պիղծ է՛ ա̃ն առաջի նորա որ առնէ զայն:]

Առ երկրորդն. որ յարգելու զսուտ երդումն. յարաբերին այնոքիկ, որ յարգելուն զհայհոյութիւն և զսուտ

վար

Ե 5 præceptum de Sabbati obſeruatione in tantum dici morale, ac generale, & in Decalogo poni; in quantum præcipit, vt homo per exteriorem aliquem cultum vacet aliquando rebus diuinis: cæterùm in quantum determinatur in eo dies Sabbati in signum creationis Mundi, ſic eſt præceptum Cæremoniale, ac ſpeciale, traditum per Moyſen extra Decalogum, Leuit. 23.

Sicut igitur omnia hæc præcepta Decalogi continẽtur in illis duobus, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum, ſicut teipſum*, tanquàm concluſiones in principijs, aut ſpecies in generibus; cùm tria prima ad Dei cultum, reliqua verò ad proximi dilectionem pertineant: *ita* pari ratione ad iſta decem reducuntur reliqua præcepta moralia, quæ à Deo per Moyſen, & Aaron fuerunt populo tradita.

Zq 6

Quarè ad primum præceptum Decalogi de cultu vnius Dei, reducuntur illa, prohibentia Idolorum cultus, & ſuperſtitiones, Deuter. 18. *Non inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam, ducens per ignem; aut qui Ariolos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia, atque auguria: nec ſit maleficus, aut incantator; nec qui Pythones conſulat, neque Diuinos; aut quærat à mortuis Veritatem*; &c.

Է 7

Ad ſecundum, prohibens periurium, reducitur prohibitio blaſphemiæ, Leuit. 24. *Qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum; & qui*

bla-

blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur. & etiam falſæ doctrinæ, Deuter. 13. *Qui loquitur, Vt Vos auertat à Domino Deo Veſtro, & errare Vos faciat de Via, quam Vobis præcepit Dominus Deus Veſter, interficietur*.

Ad tertium, quod iubet vacari rebus diuinis, reducebantur Cæremonialia; quæ tamen ex vi ſolùm inſtitutionis, non autem ex vi naturalis inſtinctus, ſicut alia præcepta moralia, ſuperaddita erant.

Ad quartum de honore parentũ, reducitur præceptum de honoratione ſenum, iuxta illud Leuitici 19. *Coràm cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis*: atque alia, quæ ad reuerentiam Maioribus exhibendam inducunt.

Ad quintum de prohibitione homicidij, reducitur prohibitio odij, & offenſionis in proximum, Leuit. 19. *Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui*. & rurſùs: *Ne oderis fratrẽ tuum in corde tuo*; &c.

Ad ſextum, prohibens adulteriũ, reducitur prohibitio fornicationis, Deuter. 23. *Non erit meretrix de filiabus Iſraël*: atque etiam vitij contra naturam, Leuitici 18. *Cum maſculo non commiſceberis: cum omni pecore non coibis*.

Ad ſeptimum de non furando, reducitur prohibitio vſuræ, Deuter. 23. *Non fœnerabis fratri tuo ad Vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem*: atque alia præcepta, quæ fraudem, calumniam, & rapinã prohibent.

Ad

Թ 9 վարդապետութիւն. որպէս ասի 'ի ղեւտացւոցն. ԻԴ. րդ" գլխն, Թէ եւ՛ յոր որ անիծանիցէ զած, մեղս ընկալցի. եւ որ հայհոյիցէ զանուն տն, մահու մեռցի:] Եւ 'ի յերկրորդ" օրինաց. Ժգ. րդ" գլխն. Թէ որ խօսեցաւ ապստամբեցուցանել զքեզ 'ի տնէ այ քումմէ. մերժել զքեզ 'ի ճանապարհէն, զոր պատուիրեաց քեզ տէր ած քո. մահու մեռցի:]

Առ երրորդն, որ հրամայէ սուրբել զօր շաբաթուն, յարաբերեալ էին ամ արարողականն պատուիրանքն. զոր

Ժ 10 յայնժամ պարտ էր պահել զօրութբ դրականն օրինացն, եւ ոչ զօրութբ օրինաց բնականաց:

Առ չորրորդն, որ վն պատուելոյ զծնօղս. յերաբերիւր հրամանն պատուելոյ զծերս. ըստ այնմ որ 'ի ղեւտացւ ԺԹ. գլխն Թէ առաջի ալեաց յառնիցես. եւ պատուեսցես զերեսս ծերոյն:] Նմն եւ այլ հրամանքն, որ էին վն պատուելոյ զառաջնորդս:

Առ հինգերորդն, որ յարգելոյ զմարդասպանութի պատուիրանքն յարգելումն ատելութե եւ չարագործութե

Ժա 11 ընդդէմ ընկերի. որպէս ասի 'ի ղեւտացւ. ԺԹ. երդ" գլխն. Թէ Յարիցես ընկերին մի՛ յօժարիցես:] եւ դարձեալ. մի՛ ատեսցես զեղբայր քո 'ի սրտի քում:]

Առ վեցերորդն, որով արգելէր զի շնութի, առ բերի յարգելումն պոռնկութե. ըստ այնմ որ 'ի. Իգ. րդ" գլխն երկրորդ" օրինաց. Թէ մի՛ եղիցի բոզ 'ի դստերաց իսրլի. եւ մի՛ պոռնիկ յուսատերաց:] եւ եւս այլոց աղծութեց ընդդէմ բնութե. ըստ այնմ որ 'ի ղեւտացւ. ԺԸ. երդ" գլխն. Թէ ընդ արուի մի՛ մտանիցես. եւ յամ անասուն ոչ տայցես զօրութի սերմանն քո:

Առ

12 [illegible]

[illegible]

13 [illegible]

[illegible]

14 [illegible]

Ad octauum de non perhibendo falsum testimonium, reducitur prohibitio falsi iudicij, mendacij, atque detractionis, iuxta illud Exod. 23. *Nec in Iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero devies.* & rursùs ibidem: *Mendacium fugies.* Et Leuit. 19. *Non eris criminator, & susurro in populo.*

Alijs autem duobus præceptis de non concupiscendo, nulla alia superadduntur; quia per ea omnis mala concupiscentia vniuersalitèr prohibetur.

Itaque ad omnia hæc præcepta moralia Legis Mosaicæ obseruanda omnes tenentur homines, non quia tradita sunt in Lege veteri, sed quia pertinent ad legem naturæ, ad cuius obseruantiam quilibet homo in omni statu, ac tempore obligatur. Quarè Augustinus in lib. de Spiritu & litera, cap. 14. *In illis,* inquit, *decem præceptis, excepta Sabbati obseruatione, dicatur mihi, quid non sit obseruandũ?* Et infrà: *Quid horum, quisquam dixerit, non debere seruare Christianum?* Et ratio est: quia talia præcepta sunt de ijs, quæ pertinent ad bonos mores, & sic quæ rationi conueniunt: omne autem iudicium rationis humanæ à naturali ratione deriuatur: igitur præcepta moralia ad legem naturæ pertinere debent, tametsi diuersimodè: nam eorum aliqua, quæ statim per se ratio naturalis dijudicat, sunt absolutè de legè naturæ: aliqua verò, quæ non non ita facili consideratione rationis dijudicãtur, ita sunt de lege naturę,

vt vel indigeant disciplina humana, qua indocti à sapientioribus instruantur; vel etiam instructione diuina, per quam humana ratio de diuinis erudiatur,

Per Euangelicam ergo legem Christi non abrogata fuit lex moralis veteris Testamenti, sed potiùs confirmata, atque etiam perfecta, immò & aucta, atque amplificata. Confirmata quidem fuit: nam Christus ait de illa Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, & interroganti, *quæ?* respondit: *Non homicidium facies; non adulterabis; non facies furtum; non falsum testimonium dices; honora patrem tuum, & matrem tuam; diliges proximum tuũ, sicut teipsum;* &c. Sic etiam Luc. 10. Legisperito, interroganti, quid facto opus esset ad vitam æternam possidendam; atque etiam mandata Decalogi exponenti, Christus ait: *Rectè respondisti; hoc fac, & viues.* Idem similiter prædicauerunt Apostoli: Paulus enim ad Romanos 13. *Non*, inquit, *adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimoniũ dices, non concupisces; & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: diliges proximum tuum, sicut teipsum*. Et ad Ephes. 6. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum*, &c. Ideoque ad Romanos 13. scripsit: *Nunquid Legem destruimus per fidem? absit. sed Legem statuimus*, hoc est, moralem. Et Iacobus cap. 2. *Si tamen*, inquit, *legem perficitis regalem secundùm Scripturas, diliges proximum tuum, sicut*

te-

ԺԵ պատահմանն է այս · քանզի պատուիրանքն
15 Նոր օրինին հրամայեսցեն բարոյ գործել
քան զուսումն ուսուցանել բնական բանիւ
կամ նուաստութեանն · այլ ուսմանն պատ
կանին առ օրէնս բնութեան . որով մեծ
մեծ աստուածաբանութիւն ; այլ ի լուսաւորեալ
մարդն պատուիրանօքն պատկերել զմտաւ ;

Արդ ըստ այսմ աւետարանական նոր օ-
րինացն քն ոչ խափանեցաւ բարոյա-
կան օրէնքն հին կտակարանացն . այլ յա-
ւէտ հաստատեցաւ . կատարեցաւ .
և աճեցաւ 'ի բէ ; Հաստատեցաւ .
քանզի ասաց քն զնմանէ 'ի մաթ. ԺԹ.
ԺԶ Երդ գլխոյ . Եթէ կամիս 'ի կեանս
16 յաւիտենականն մտանել . պահեա՛
զպատուիրանսն ; մի՛ սպանաներ .
և մի՛ շնար . և մի՛ գողանար . և մի՛
սուտ վկայեր . պատուեսցես զհայր քո
և զմայր . և սիրեսցես զընկեր քո իբրև
զանձն քո:] Նոյնպէս և 'ի ղուկ. Ժ. Երդ
գլխոյ . յորժամ օրինականն եհարց .
թէ զինչ գործեցից . զի զկեանս յաւի-
տենականս ժառանգեցից : և յիշատա-
կեալ նորա զբարոյականն պատգամսն
հին օրինացն . ասէ ցնա քն . ուղիղ ե-
տուր զպատասխանին . զայդ արա և
կեցցես : Նոյնպէս քարոզեցին առաքե-
ԺԷ լքն . քանզի պօղոս 'ի հռոմ. ԺԳ. րդ
17 գլխոյ ասէ, որ սիրէ զընկեր իւր . զօրէնսն
կատարէ . զմի՛ շնայցես . և մի՛ սպա-
նանիցես . և մի՛ գողանայցես . և մի՛
սուտ վկայիցես . և մի՛ ցանկանայցես .
և թէ այլ ինչ պատուիրան է՛ . յայս
բան բովանդակին . եթէ սիրեսցես
զընկեր քո . իբրև զանձն քո ;] Եւ ա-
կս ասացեալ 'ի հռոմ. Գ. րդ" գլխոյ ասէ:
Արդ զօրէնսն ինչ խափանեմք հաւա-
տովքս ; քաւ լիցի ; այլ զօրէնսն հաս
տատեմք . յր . զբարոյականն ասանեց
պատուիրանացն ; Եւ ասէ առաքեալն յակոբ.

ապա

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]

teipsum, benè facitis: si autem perso-
18 *nas accipitis, peccatum operamini, re-*
darguti à Lege, quasi transgressores:
quicunque autem totam legem seruaue-
rit, offendat autem in Vno, factus est
omnium reus. qui enim dixit, non mœ-
chaberis, dixit, & non occides; &c.

Perfecta insuper fuit per Euange-
licam Lex scripta moralis; de qua
Dominus ait Matth. 5. *Nolite puta-*
re, quoniam Veni soluere legem: non
Veni soluere, sed adimplere: hoc est,
perficere, ac stabilire, remotis cor-
ruptelis, quæ per falsas interpretatio-
19 nes Scribarum, & Pharisæorum in-
ductæ in illam fuerant: vt ex eius
verbis, in eodem capite Matth. 5.
subiectis, colligitur. Nam depra-
uabant illi legem de homicidio, &
adulterio, docentes, in his præceptis
actum duntaxat externũ fuisse pro-
hibitum, non autem internum, nisi
signis exterioribus proderetur. Chri-
stus verò docuit, cauendam esse etiã
iram, quæ est via ad homicidium;
& ab hoc non solùm manum, sed
etiam linguam, & animum cohibẽ-
20 dum; ac præterea illud, *non mœcha-*
beris, ad concupiscentiam vsque,
solùm mente conceptam, extendi:
vndè ait: *Dictum est antiquis, non*
occides; qui autem occiderit, reus erit
Iudicio: qui autem dixerit fratri suo,
raca, reus erit Concilio: qui autem
dixerit, fatue, reus erit Gehennæ ignis.
Et rursus: *Dictum est antiquis, non*
mœchaberis: Ego autem dico Vobis;
quia omnis, qui Viderit mulierem ad
concupiscendum eam, iam mœchatus
est eam in corde suo.

Prætereà peruertebant legem de repudio; & quod Moyses ob duritiam cordis eorum permiserat, ipsi vt rem absolutè iustam proponebāt. Christus autem ait: *Dictum est, quicunque dimiserit Vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico Vobis; quia omnis, qui dimiserit Vxorem suā, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari; & qui dimissam duxerit, adulterat.*

Putabant etiam, nullum esse peccatum, frequentare iuramenta, dummodò non peieraretur. At Christus iussit, iurandum non esse omninò, nisi in causa necessitatis, ne peierandi daretur occasio; vndè ait: *Dictum est antiquis, non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico Vobis; non iurare omninò, &c. sit autem sermo Vester, est, est; non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.*

Prætereà corrumpebant illi legē Talionis, existimantes, eam ad appetitum vindictæ saturandum constitutā fuisse. perfecit verò Christus hanc legem, docendo, quòd pœna Talionis non erat à Iudæis quærenda propter liuorem vindictæ, quem ipse exclusit, monens, quòd homo ad quamlibet sufferendam iniuriam debet esse paratus; sed propter amorem iustitiæ: *Audistis, quia dictū est; oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico Vobis, non resistere malo; sed, si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.*

Denique circa odium inimicorū per-

ԻԱ 21 [illegible]

ԻԲ 22 [illegible]

ԻԳ 23 [illegible]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]]

[illegible]

Իդ 24 peruertebãt illi primarium dilectionis præceptum, quarè monuit eos Dominus, diligendos esse etiam inimicos, in quibus non persona, sed culpa odio haberetur. *Audistis, quia dictum est: diliges proximum tuum. Ego autem dico Vobis; diligite inimicos Vestros; benefacite his, qui oderunt Vos.*

Adimpleuit tandem Christus legem moralem, non solùm explicãdo, quæ diximus; verùm etiam alia superaddendo tum præcepta, nimirùm vt caueremus hypocrisim, ina-
Իե 25 nem gloriam, temerarium iudicium de factis alienis, &c. tum perfectionis consilia, vt vitaremus solicitudinem in opibus congregandis, nimiã diligentiam in rebus etiã necessarijs procurandis; vacaremus assiduæ orationi; contenderemus magis, ac magis ad iustitiæ perfectionem acquirẽdam, &c. ac deniq; dicenti, se obseruasse præcepta Decalogi, respondit, Matth. 19. *Si Vis perfectus esse; Vade, & Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus; & Veni, sequere me.*

Իզ 26 Neque proposita quæstio agitatur de lege veteri quantùm ad præcepta iudicialia; quæ habebant vim obligãdi ex sola institutione diuina, & non etiam ex lege naturali. Nam instituta hæc fuerant à Deo, non pro alijs quidem gentibus, sed tantùm ad regendum statum populi Iudæorum; qui status, quoniam ordinabatur ad Christum venturum, adueniente Christo mutatus est; ac proindè præcepta iudicialia adhuc respectu Iudæorum amiserunt vim obligan-

gandi. Pro Christianis autem nullas tulit Christus leges iudiciales, sicut latæ fuerant Hebræis: quia cùm Hebręus populus vnam solùm gentem, & regionem contineret, facilè poterat ijsdem particularibus Iudicijs gubernari: non sic autem populus Christianus, qui totum terrarum Orbem complexurus erat, vbi regiones, mores, & consuetudines, diuersissimę sunt. quarè ferendas reliquit Christus has leges pro rerum, personarum, & temporum varietate ijs hominibus, qui Respublicas prudēter erant administraturi.

Quæstio ergo ista versatur inter Armenios de lege veteri quantùm ad præcepta Cæremonialia, seu ritū diuini cultus; & quæritur: vtrùm hæc præcepta post Euangelicam legem sint obseruanda?

ամեն քն փրկեցաւ․ ամենայն աշխարհի և ա-
իէ 27
զն ինքեանց հրէիցն վերջացուցանել դատաստա-
տանականն օրէնքն այնորիկ։ Եւ զոր՝ զն
քրիստոնէից ոչ հաստատեաց քն զօրէ-
նս ինչ դատաստանականս որ հաստատ-
եալ էր յառաջինն ժամանակս զն հրէ-
ից։ Քանզի դոլով ազգն հրէից մի միայն.
և ի միում աշխարհի բնակեալ․ դիւ-
րաւ լինէր կառավարել յատուկ-
կան դատաստանօք։ Բայց ոչ նոյն-
պէս ժողովուրդն քրիստոնէից, որ լի-
նելոց էր ընդ ամ աշխարհս․ ուր և զա-
նազան բաղմազան այլք․ և աշխարհք․ և
սովորութիւնք։ Վն որոյ եթող քն հաստատ-
իը 28
ել զդատաստանականն օրէնս զայս
խոհեմ առաջնորդացն քրիստոնէից
ըստ բնաւին սովորութե ազգաց և ժա-
մանակաց փոփոխման։

Արդ՝ խնդիրս այս վիճաբանութեան
այս ընդ միմեանս ի վերայ արարողականն պաշ-
տաման հին օրինացն․ այ․ ի վերայ ա-
րարողութեանց աստուածային պաշտա-
մանց։ և խնդրի եթէ հաւատ․ մի՝
թէ զհետ զաւետարանին նոր օրինացն պա-
րտ էր քրիստոնէից պահել զայսպիսի
արարողականն պատուիրանս մովսէսի.
թէ ոչ։

PROPONITVR DVPLEX SENTENTIA Et Resolutio Quæstionis.

§. II.

ա 1

ԶՈՐԵՐԻՆ ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԾԻՔ.

Եւ լուծումն վիճաբանութեան։

Պրակ․ Բ․

AFfirmant Pseudomagistri; populoque Armenico prędicāt, aliqua saltem ex pręceptis Cæremonialibus antiquæ legis, quę mox infrà ponentur, ita necessariò obseruanda esse, vt transgressores peccent mortaliter; quique docuerint oppositum, vitandi sint vt hæretici. *Latini*, inquit Vartanus in Monitis ad Arm. cap. 7. *Nos reprehendunt, & animum ad suos errores nequaquàm* ad-

ՍՏորադասեն սուտ վարդապետք․ քա-
րոզելով․ թէ պարտ է՝ հայոց պա-
հել հարկաւոր ոմանք զարարողութեան
հին օրինացն մովսէսի. մինչ զի որք պա-
տուիրանազանցք լինին, մահացու չափ
մեղօք մեղանչեսցեն․ և որք զհակառա-
կան

կանոնադրութեանցն, որոց Յերուսաղ-
ժողովք համարեցին : Որովհետեւ պատուիրան Բ
'ի գիրս խրատուց է . որ՝ զլխոյն գոն այս 2
պէս : Ճաշակելեաց՝ որ է և անոն կայս
րաց և մոլոխս ասէ յորէնս զն որ Թուոց
նոցն և պղծոցն , և զն կենդանեացն
ցամաքայնոց և Ջրայնոց՝ սուրբ և պղ
ծոցն :] Եւ դարձեալ՝ ասէ . զուտեն զմեղ
ընդ էր բաւականեն . և զխորհուրդ անձանց
բարութեան ընդ էր ոչ տեսանեն : զի զա-
ռաքելական կանոնին զանց առնեն .
զոր նոքին առաքելքն հեթանոսաց եկեղե-
ցւոյ . 'ի բաց կալ 'ի զոհելոյ կռոց . և
յարենէ . և 'ի հեղձուցելոյ . և 'ի պոռ- Գ
նկութենէ : զի նոքա զխառնելովն . և զա- 3
րիւն . և զայլ անոնք կերակուրս ան
խտիր ուտեն :]

Սակս այսորիկ հայք ամենայն հրա-
ժարեն 'ի կերակրոցն , զորս յառաջելու-
հենս օրէնքն հին զանցէ . բաց միայն
'ի մսոյ խոզի , ասելով . թէ սր գրիգոր
լուսաւորիչն հրամայեաց ուտելոյ :
Որովհետեւ դատապարտեն զայնոսիկ, որք
'ի ցամաքայինս կենդանեացն ուտեն
զսողունս, կամ զայնս, որ թեւ ունին. կամ
ոչ որոճան . և կամ զկճղակն ոչ բաժանեն,
որոյ զնաապատաւկն . ըստ այնմ որ ասի
'ի . Ժդ . որ՝ գլխին Երկրորդ օրինացն : Ամե Դ
նայն անասուն զթաթահերձ և զկճղակբաշխ 4
և զորոճողական ոչ ուտիցէք : և զայս
մի՛ ուտիցէք , որ որոճեն և թաթահերձ
և կճղակբաշխ ոչ իցեն : Եւ ամենայն որ սողի
'ի վ՜ր երկրի . և որոյ իցեն թեւք և թեփ-
մի՛ ուտիցէք . անսուրբ իցեն նոքա ձեզ :]

Նոյն և դատեն 'ի նոցանէ . որք ու-
տեն զձուկսն , որ ոչ ունին զթեւ կամ
զթեփ . ըստ այնմ որ ասի 'ի . Ժա . գլխոյն
Ղեւտացւոցն : Եւ ամենայն որոյ ոչ իցեն
թեւք և թեփ 'ի ջուրս . մի՛ ուտիցէք .
քանզի պիղծ է՛ այն . պիղծ լինիցի
ձեզ :

aduertunt. Apostolicam enim Constitutionem illam transgrediuntur, quæ Ecclesiæ gentilium præcipiebat abstinētiam ab immolatis simulachrorum, à sanguine, suffocato, & fornicatione. siquidem & sanguinem, & suffocatū, & cibos alios immundos sine stimulo conscientiæ ipsi comedunt, &c. Et infrà: *Ciborum*, inquit, *alij mundi sunt, alij immundi, quos comedere illicitum est; Vt Moyses in lege præcepit de mundis, immundisque volucribus, & alijs terrestribus, & aquaticis animalibus.*

Quarè abstinent se Armenij ab omni cibo, veteri lege prohibito, vt immundo, excepta carne suilla, quā comedere sibi permissum fuisse dicunt à suo Illuminatore, ac primo Patriarcha, Diuo Gregorio. Damnant propterea eos in primis, qui ex terrestribus animalibus, reptilium, pennulasque habentium carne vescuntur, eorumque omnium, quæ vel non ruminant, vel, si ruminant, non diuidunt vngulam, vt Lepus, &c. iuxta illud Deuter. 14. *Omne animal, quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis: de his autem, quæ ruminant, & vngulam non fidunt, comedere non debetis.* Et rursùs: *Omne, quod in terra reptat, & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur.*

Execrantur itidem eos, qui pisces comedunt, squamis, pinnulisque carentes, vt sepias, loligines, anguillas, murenas, conchas, camaros, cancros, aliaq; similium generum, iuxta illud Leuit. 11. *Quicquid pinnulas,*

nulas, & squamas non habet eorum, quæ in aquis mouentur, & viuunt, abominabile vobis, execrandumque erit. eos etiam, qui ab esu volatilium ex coruino, & accipitrum genere, aliorumq; Leuit. 11. & Deuter. 14. prohibitorum, non abstinent; iuxta illud: *Omne coruini generis,* &c. *accipitrem iuxta genus suum, bubonem, & mergum, & ibin, & cygnum,* &c. *comedere non debetis.*

Quemlibet denique improbant, atque arguunt, qui quodcunq; ani-
Զ 6 mal morticinum, aut sine sanguinis effusione occisum, vel ipsum sanguinem occisorum comederit, aut quoque modo animal immundum tetigerit; vt canem, &c. iuxta illud Leuit. 7. *Sanguinem omnis animalis non sumetis in cibo.* & Deuter. 14. *Quicquid morticinum est, ne vescamini ex eo.* & Leuit. 11. *Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis.*

Immò, si quod animal immundum, vt mus, &c. inter esculenta, aut poculenta mortuum reperiatur,
Է 7 vel intra vas aliquod, etiam oleo, aut vino plenum; omnia proijciunt, vt polluta, vasaque ipsa perfringunt, & vinum effundunt, vt execrabile, iuxta illud Leuit 11. *Vas autem fictile, in quod horum quidquam introeciderit, polluetur, & idcircò frangendum est: & omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase, immundum erit.*

Et ipsa quidem animalia, quibus eis sit vesci licitum, si casu fuerint occisa tempore eorum ieiuniorum, quæ *Nauacatich* apud eos dicuntur,

&

Ե 5 ձեզ: Եւ հաւքն զգայխտանեկ. որք ոչ ուտեն զԹռչունս յարգելեալս ’ի հինն օրինաց. ըստ այնմ որ ’ի նոյն գլխն ասէ. Թէ զայս եղեն ’ի Թռչնոց. յորոց գարշիցիք. և ոչ ուտիցի. այլ պիղծ եղէ ձեզ. զածուի. և պասկուռն. և զբաստարծուի. և անկղ. և ցին. և որինչ նման իցէ նմ. և ագռաւ. և որինչ նման իցէ նմա. և Ջայլամն. և բու. և որինչ նման իցէ նոցա :]

Եւ դրձլ՝ մեղադրեն զայնոսիկ. որք ուտեն զմեռելոտն. կամ զխեղդամցեալսն. կամ զարիւնն. և որք շօշափեն զպիղծ. և զայլ այսպիսեացս. ըստ այնմ որ ’ի ղեւտց. Է. երդ" գլխն ։ Թէ զամ արիւն մի՛ ուտիցէք յամ բնակութիւնս ձեր ’ի Թռչնոց և յամ անասնոց :] Եւ ’ի յերկրորդ" օրինացն. ծդ. գլխն ։ Եւ զամ մեռելոտի մի՛ ուտիցէք :] Եւ ’ի ղեւտց. Ժա. գլխն. մի՛ գարշեցուցանիցէք զանձինս ձեր ամ սողնօք որ սողեն ի վր երկրի. և մի՛ պղծիցէք նոքօք. և մի՛ լինիցիք անսք նոքօք :]

Այլ և ս եԹէ մուկն և կամ այլ անսք կենդանի մեռանիցի իմիք կերակրոց կամ այլ ըմպելեաց. հեղուն զայն ինչն. և զամանն խորտակեն. և Թէ հրահալելի իցէ. հրով մաքրեն. ըստ այնմ որ ’ի ղեւտց. Ժա. գլխն. Եւ ամ անօԹ խեցեղէն յոր անկանիցի ինչ ’ի նոցանէ. և որինչ ’ի ներքս կայցէ, պիղծ լիցի, և զայն բեկանիջիք: և ամ ըմպելի, որ ըմպիցի յամ ամանի, պիղծ լիցի :]

Եւ դրձլ՝ եԹէ կենդանի որ զենեալ իցէ ’ի հինգշաբաԹ պահոցն. յորժամ ոչ ուտեն զմիս. զայն և ս անսք համարին և մերժեն իբրև զանսք և հարամ. Թէպէտ ոչ որ օրէնք այսպէս հրամայեաց :

Այլ և ս պահեն զպատուիրանն

յիշա

յաղագս սրբութեան կանանց որք ծնանին. ըստ առն ՚ի. ԺԲ. րդ" գլխն ղեւտացւոց ։ Եւ մատուցանեն զպատարագս անասնոց ՚ի քաւութիւն մեղաց. ըստ աւանդեալ օրինացն մովսիսի ։

Իսկ բայց ասեն այլ ուղղափառ հարքն հայոց. և ուսուցանեն. թէ զնոյն զայլսանեանս էին և նոր օրէնացն աւետեաց գերբզացան հրեական արարողութիւնքն այսորիկ. որք երբեմն ստուերք նշանակէին զարարողութիւնս և զխորհուրդս նոր օրինացն ։ Այլ արդ աւետարանին. որ էր արդար հայ, ՚ի գնացն իւր յայտ կեղծասէր զհայս մնեալս. որք հրեաբար վարէին զաւրէնս լով զպայազնի ամատուիրանս. և առնելով զպատարագս կենդանեաց ։ Եւ հայոց հարքն սիսայ ժողովոյն ընկալան զթուղթն, զոր կաթուղիկոսն երբեանց առ զրիգորն ՚ի սիսայ գրեալ էր առ թագն հեթում. և իմէջ թղթոյն հերքէր զարարողութիւնս զայսոսիկս. ասելով այսպէս. հրամայեմք զամ խոտելի կեր, որ թէ ակամայ զաղքատաց եկեալ ՚ի յաւդիւնս աղքատաց անկանին, ըստ առաքելոյն, զամ ինչ սրբել անուանեմք մեզ. զոր և զրեալ է՛ առ նեռսես օրհնել աղօթիւք ։]

Եւ այս երկոր" կարծիքս է՝ ուղղափառ. և համբերանանկեր ընդունելի. զոր ընկալաւ ՚ի սեպրանէ ընթհանուր եկեղեցին էր. մերժելով զայլ առաջինն երեն զոր հեբրայական ... Եւ ... ժողովոյն զլօրենսոյ. յորում էին և հայոց հրեշտակքն. համատարած զպայս այսպիսի բանիւ. Մերմաղքան եկեղեցին հաւանեցաւ. մեղկեցին մեղաց բանիւն հինինց. համատարածն հաւատոյ. խոստովանի. և քարոզէ. թէ ամ արարած ոչ բարի են. և չիք ինչ խոտան.

որ

& quinquies occurrunt in anno, etiã
Ը 8 vt polluta, atque execranda, super-
stitiosè vitantur, tametsi nulla sunt
lege prohibita.

Denique præceptum de Purifica-
tione mulierum parientium obser-
uant, prout habetur Leuit. 12. Nec
non animalium Sacrificia faciunt,
oues offerentes, ac iugulantes in ex-
piationem peccatorum suorum, vt
in Lege præscriptum fuerat.

NEgant autem reliqui Armeni
Patres Catholici; docentes,
omnes istos, aliosque ritus Hebrai-
Թ cos, qui velut vmbræ, Cæremonias,
9 & Sacraméta futuræ nouæ legis prę-
figurabant, Euangelica ipsa Lege
adueniente cessasse, suamque vim
amisisse. Quarè Sanctus Nicon Ar-
menus (vt visum est in 1. par. c. 18.
num. 26.) suæ Nationis hæreticos
reprehendit, quòd pecorum Sacri-
ficia, nonnullasque alias Mosaicæ
Legis cæremonias adhuc peragerét.
Et Patres Armeni tum Sisensis, tum
Adanensis Concilij, cum Romana
Ecclesia suam conciliantes, appro-
Ժ bauerunt epistolam dogmaticam
10 Gregorij Armenię Patriarchę ad Re-
gem Haytonem; vbi Hebraica illa
ciborum discretio his verbis refelle-
batur: *Cibos autem immundos, præ-
cipuè qui ad pauperum manus obiter
veniunt, omnes, vt inquit Paulus, in
nomine Dei purificatos haberi, iubemus;
quos & orationibus benedici, docuit
Domnus Nierses*, nimirùm Ghelaië-
sis, qui similiter Armeniæ Doctor,
& Patriarcha fuerat.

Itaque posterior hæc sententia

(quam semper à principio Ecclesia Catholica tenuit, atq; docuit, priorem reijciens, vt hæreticam) suscipienda Christianis omnibus est: & à Generali Synodo Florentina, præsentibus, atque consentientibus Armenis Legatis, definita de fide fuit his verbis; *Sacrosancta Romana Ecclesia, Domini, & Saluatoris nostri voce fundata, firmiter credit, profitetur, & prædicat, omnem creaturam Dei bonam, nihilque reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; quia iuxta Verbum Domini, non quod intrat in os, coinquinat hominem: illamque Mosaicæ legis ciborum mundorum, & immundorum differentiam ad Caremonialia asserit pertinere, quæ surgente Euangelio transierunt, & efficacia esse desierunt.* Et infrà: *Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse, denunciat, quam societas admittit humana; nec inter animalia discernendũ per quemcunque, siue Virum, siue mulierem, & quocunque genere mortis intereant: quamuis pro salute corporis, pro Virtutis exercitio, pro regulari, & Ecclesiastica disciplina possint, & debeant multa, non negata, dimitti; quia iuxtà Apostolum omnia licent, sed non omnia expediunt.* Hæc Synodus.

Synod. Floren. in decreto pro Iacobitis.

Et Romana Ecclesia in fidei professione, quam Armenis, alijsque Orientalibus Christianis amplexandam proponit, sic habet: *Profiteor, quæ in Florentina Synodo definita sũt: Videlicet Legalia Veteris Testamenti, seu Mosaicæ legis Caremonias, Sacra, Sacrificia, & Sacramenta, Domino nostro Iesu Christo adueniente, cessasse;* &

Professio fidei, Armeno-latina, edita iussu Vrbani VIII.

Յա 11 [illegible]

Յբ 12 [illegible]

Յգ 13 [illegible]

[illegible]

14

[illegible]

Գլուխ. Գ.

[illegible]

& post promulgatum Euangelium sine peccato obseruari non posse: eiusdem etiam legis Veteris ciborum mundorum, & immundorum differentiam ad Cæremonialia pertinere, quæ surgente Euangelio transierunt. Superest ergo, vt huius catholicæ sententiæ veritas ex sacris quoque Scripturis, ex sanctis Patribus, & ratione, iisdem Armenijs ostendatur.

PRAECEPTA Cæremonialia veteris Legis abrogata esse post nouam Legem,

PROBATVR PRIMO *Ex sacris Scripturis.*

§. III.

ITa sæpiùs, ac clarissimè in sacris Scripturis hæc doctrina tradita reperitur; vt planè mirari satis non valeam, cur Armenij, easdem licèt scripturas suis in Ecclesijs frequētissimè recitari audiant, minùs tamen, quod ore proferunt, auribusque accipiunt, percipiant intellectu.

Et primò, ab ipso veteri Testamento non obscurè veritas hæc insinuatur. Inquit enim populo Moyses, Deuter. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsum audies.* Et infrà: *Ait Dominus mihi: Prophetā suscitabo eisdē medio fratrū suorum, similem tui: & ponam Verba mea in ore eius; loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi.* Igitur ad-

Ccc 2 uenien-

ueniente Propheta Christo (de quo hìc sermo fit, vt Expositores omnes interpretantur), cedit Lex Mosaica eius imperio: maximè cùm ipse sit, qui Luc. 16. dixit: *Lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem; exindè Regnum Dei euangelizatur.*

Prætereà Isaias cap. 43. loquens à principio capitis de vocatione Iudæorum ad Christum, & ad conuersos, & credentes in illum, vt egregiè exponit Hieronymus; tandem concludit: *Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini.*

Et Ieremias cap. 21. post illa verba, *Fæmina circundabit virum*, subdit: *Ecce dies venient, dicit Dominus; & feriam domui Israël, & domui Iuda, fœdus nouum, non secundùm pactum, quod pepigi cum patribus eorum*, &c. *sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos: dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Quem locum expendens Paulus Hebr. 8. inquit: *Dicendo nouum, veterauit prius: quod autem antiquatur, & senescit, propè interitum est.*

Deindè in nouo Testamento nihil hoc manifestiùs prædicatur. Et quantùm ad rem illam de cibis immundis, Matthæi 15. Christus ait: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem:* videlicet, vt subiecit, *cogitationes malæ, falsa testimonia, blasphemiæ*, &c. nullus ergo cibus potest nunc animá, sicut anteà, maculare; sed potiùs eam coinquinat praua voluntas, qua quis contra Euan-

Գ 3 բառամենայնութեան սրբոյն ձեռնադրութեան. և
ասէ այսպէս. Մի՛ յիշէք զառաջինսն,
և զհինսն մի՛ ածէք զմտաւ:]

Եւ դարձեալ յերեմիայ մարգարէն ի
Իա. գլխոյն յետ բանիցն. Թէ կին շուրջ
պատեսցէ զայրամբ. ասէ այսպէս. Ահա
աւուրք գան, ասէ Տր. և ուխ-
տեցից տանն Իսրայելի, և տանն յուդայ
ուխտ նոր. ոչ ըստ ուխտին զոր ուխ-
տեցի ընդ հարսն նոցա:] Եւ գլխոյն սա
կաւուց դարձեալ ասէ: Այլ այս է ուխտն
զոր ուխտեցից տանն Իսրէլի յետ աւուր-
ցն այնոցիկ: տալով զօրէնս իմ ի միտս
նոցա. և ի սիրտս նց գրեցից զնսա:]
Դ 4 Եւ զբանս զայս մեկնէ սբն Պօղոս ի
յուԹերդ" գլխոյն առ յեբրայեցիսն. և
ասէ: Ասելովն՝ անհնացոյց, նոր. հնացոյց
զառաջինն: և որ հնանայն և ծերա-
նայ. մերձ է յապականութիւն:

Իսկ ի նոր կտակարանսն նոյն բանն
յայտնապէս քարոզի: քանզի յաղագս կերա-
կրոց ասէ քս ի մԹ-ոսի. ԺԵ. երդ" գլխոյ
Լուարուք և ի միտ առէք. ոչ որինչ
մտանէ ընդ բերանն. պղծէ զմարդ. այլ որ
ինչ ելանէ ի բերանոյ. այն պղծէ զմարդ.
զի խորհուրդք չարք. սուտ վկայութիւնք.
Ե 5 հայհոյութիւնք. և այլն: Ապա ուրեմն
ոչինչ կերակուր բնաւ ինչ կարէ
այժմ պղծել զհոգի. որպէս կարէր յառաջ:
այլ յաւէտ պղծէ զնա չար խորհուրդն
որով ոմանք հակառակեալ այսմ աւե-
տարանական վարդապետութեան. զոր ըն-
դունի ամենայն եկեղեցին:

Եւ դարձեալ ի Ղկս. Ժ. երդ" գլխոյն
ասէ նոյն Տէրն: Ի նմին տանն ագանի-
ջիք. ուտիջիք. և ըմպիջիք զորինչ առ
նոսա իցէ:] Եւ յնոյն դարձեալ ասէ:
Յոր քաղաք մտանիցէք. և ընդունի-
ցին զձեզ. ուտիջիք զինչ առաջի դնի-
ցին ձեր:] Եւ ի. Ժա. գլխոյն ասէ:

Իսկ

[տուք ողորմութիւն . և ահա ամենայն սուրբ է ձեզ :] Հրաման ուրեմն եթող Քս ամենայն_ Զ 6 աշակերտաց իւրոց ուտել զինչ և իցէ կերակուրս . զայն ևս որ յառաջագոյն էր յօրինացն : Վս զի առաքէր զնոսա քա_ րոզել ևս 'ի քաղաքս հեթանոսաց . որ զամենայն կերակուրս ուտեին :

Եւ որ առաքելն պօղոս 'ի Թուղթս իւր քաղում անգամ քրտնն աշխատէ հաստատել զպայմանն վիճման, որ յաղագս կերակրոց բուռնեալ էր 'ի մէջ քրիստո_ նէից 'ի սկզբանն եկեղեցւոյ : Որ սատն նախ առ հռովմայեցիս . Ժդ . որ" գլխոյ ասէ : Զտկարացեալն 'ի հաւատս ընկալարուք . մի 'ի խորհրդոց երկմտու_ Է 7 թեանց : ոմն հաւատայ ուտել զամ . և որ հիւանդն է, բանջար կերիցէ : որ ու_ տէ, զայն որ ոչն ուտէ՝ մի արհամարհես ցէ : և որ ոչն ուտէ, զայն որ ուտէ՝ մի դատեսցէ . քանզի ած զնա ընկալաւ :] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ : Զայս գիտեմ և հաստատեալ եմ 'ի Քս Յս . զի ոչինչ է պիղծ նովաւ . բայց այնմ որ համարի զինչ պիղծ՝ նմա է պիղծ :] Եւ դարձեալ ասէ . Ամենայն ինչ սուրբ է . այլ չար այնմ մարդոյ է, որ խղճիւն ուտիցէ :] Եւ ապա դարձեալ ասէ : Բայց որ խղճէ . թէ Ը 8 ուտէ և ուտիցէ . դատապարտեալ է . զի ոչ է ըստ հաւատոյ . զի ամ ինչ որ ոչ 'ի հաւատոյ՝ մեղք են :] Արդ՝ բա_ նիւքս այսոքիւք քարոզէ պօղոս . թէ ոչ որ կերակուր է պիղծ . զի ամ ինչ Տեառն քն սրբեցաւ . սակս այսորիկ որ ուտէ . առանց խղճելոյ կերիցէ : Բայց տկարացեալ 'ի հաւատոյ կոչէ զայն մարդ, որ համարիցի զկերակուր ինչ պիղծ : և ևս դատապարտեալ կոչէ զայն, որ խիղճ պղծութեան կերակրոյն խղճէ . զի ոչ է 'ի հաւատոյ :

Երկրորդ 'ի յառաջնոյն կորնթացւոց :

Ժ.

Euangelicam hanc doctrinam, quã amplectitur Ecclesia vniuersa, temerè, contumaciterque inuehitur.

Et rursùs Luc. 10. *In eadem*, inquit, *domo manete, edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt*. Et infrà: *In quamcunque Ciuitatem intraueritis, & susceperint vos; manducate quæ apponuntur vobis*. Et cap. 11. *Veruntamen, quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Permisit ergo Dominus omnibus suis discipulis, & sic toti Ecclesiæ, cuiuslibet cibi esum, etiam qui antè fuerat in lege prohibitus: nam eos prædicatores mittebat non solùm ad Iudæos, sed etiam ad omnes gentes, quæ cibis communibus vescebantur.

Hanc prætereà de discretione ciborum controuersiam, iam tum inter fideles exortam, non semel suis in epistolis dirimere conatus est Paulus Apostolus. Vndè primùm ad Rom. 14. scripsit: *Infirmum in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. Alius enim credit, se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet. Is, qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet: Deus enim illum assumpsit*. Et infrà: *Scio, & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum; nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est*. Et rursùs: *Omnia quidem sunt munda; sed malum est homini, qui per offendiculum manducat*. Et paulò post: *Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est; quia*

non

non est ex fide. Quibus verbis affirmat Apostolus, nullum cibum esse immundum, sed omnes per Christum purificatos; ideòque sine discretione vlla percipiendos esse. eos autem, qui cibum aliquem immundum existimarent, infirmos in fide appellat, ac etiam damnatos, si cũ erronea hac cõscientia manducarẽt.

Secundò, 1. Cor. 10. *Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra, & plenitudo eius. si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, mãducate, nihil interrogantes propter conscientiam.*

Tertiò, 1. Timoth. 4. *Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus errorum, & doctrinis Dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam; prohibentes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatem. quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assequutus es. ineptas autem, & aniles fabulas deuita.* Iàm quæsò, quid planiùs, apertiùsq;, & efficaciùs dici poterat? igitur, iuxta Paulum, ij Armenij, qui cibos aliquos reijciendos esse dicunt,

vt

Ը 9 [illegible]

Ժ 10 [illegible]

Ժա 11 [illegible]

այլ պղծեալ են միտք և խորհուրդք Ժբ
նոցա ։] Ամեն՛ Թէ որպէս սէրն պօղոս 12
յամ ուրեք յայտնապէս խօսի ընդ դէմ
այսր աղանդոյս ։

Եւ զնոյն հաստատէ տեսիլն պետ-
րոսի 'ի գործոց. Ժ. երր" գլխոյ ։ Որ
երևեցաւ նմա անօթ մի. յորում էին
ամ չորքոտանիք երկրի. և թռչունք
երկնից. և եղև ձայն առ նմա. յարի
պետրոս. զէն և կեր ։ և պետրոս ասէ.
քաւ լիցի տէր. զի ոչ երբէք կերայ խառ-
նակ ինչ և անսուրբ ։ Եւ ձայն եղև կրկին
անդամ առ նմա. զոր ած սրբեաց. դու
մի՛ պղծ ասեր ։] Որով անաղտամբն Ժգ
ծանուցան պետրոսի. թէ խափանել 13
էր հին պատուիրանն յաղագս հրաժարե-
լոյ 'ի յանսուրբ կերակրոցն ։

Իսկ որ՝ ըստ այնմ, որ պատշաճի առ
խափանումն այլոց արարողականն պա-
տուիրանաց հին օրինացն առ հասա-
րակ. նախ ծանոյց զայն նոյն ինքն տէ-
րն մեր յս քս. յորժամ 'ի ղուկ. Ժզ.
երր" գլխոյ ասաց ։ Օրէնք և մարգա-
րէք մինչև ցյովհաննէս ։ յայնմհետէ ար-
քայութի այ աւետարանի ։] Եւ այս
յայտնապէս ասացաւ վս վերջանալոյ քա-
րոզութե հին օրինացն. որ պատահել
ժամանել վերջացման նոյն օրինացն ։ Ժդ
որ լինելոց էր յետ մահուանն քի ։ 14

Իսկ յետոյ նոյն բանն սահմանե-
ցաւ 'ի ժողովսն առքելոց. որպէս ասի 'ի
գործոց. ԺԵ. երր" գլխոյ. Թէ յարեան
ոմանք 'ի հերձուածողն փարիսեցւոցն
հաւատացելոց. և ասեն. թէ պարտ
էր թլփատել զնոսա. և պատուիրել
պահել զօրէնսն մովսէսի ։ և ժողովե-
ցան առաքեալքն և երիցունքն տեսանել
վս բանիս այսորիկ ։ և յետ բազում խն-
դիր լինելոյ յոտն եկաց պետրոս. և
ասէ ցնոսա ։ արք եղբարք. և այլն. արդ-

ընդ

vt immundos; à fide discesserunt; in hypocrisi loquuntur mendacium, errorumque spiritibus, & Dæmoniorum doctrinis attendunt.

Quartò denique hoc ipsum cum eadem efficacia prędicat, ad Titū, 1. *Increpa illos durè, Vt sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum, auertentium se à veritate: omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum; sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia.*

Idem confirmat etiam visio Petri, Act. 10. vbi apparuit illi vas, *in quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia Cæli: & facta est Vox ad eum: surge Petre, occide, & manduca. ait autem Petrus: absit Domine; quia nunquàm manducaui omne commune, & immundum. Et Vox iterùm secundò ad eum: quæ Deus purificauit, tu commune ne dixeris.* Qua quidem visione satis apertè significatum Petro fuit, cessasse iam veteris legis mandatum de abstinētia à cibis immundis.

Quod autem spectat ad derogationem eiusdem legis quoad reliqua legalia, seu cæremonialia præcepta: declarauit id anteà ipse Dominus noster, Iesus Christus, Luc. 16. dicēs: *Lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem; exindè Regnum Dei euangelizatur.* quod est intelligendum de cessatione prædicationis eiusdem legis; quæ cessatione obseruationis illius, post Christi mortem sequuturam, præcedere debuit.

Deindè definitum hoc fuit ab

Apo-

Apostolis in Hierosolymitano Concilio, de quo in Actis, cap. 15. sic legitur: *Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderũt, dicentes: quia oportet circumcidi eos; præcipere quoque seruare legem Moysi. cõuenerũtque Apostoli, & Seniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos. Viri fratres,* &c. *nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi.* Quam Petri sententiam sequuta est cum Iacobo reliqua multitudo. Cæterùm prohibitionẽ illam, ab Apostolis ibidem factam Gentilibus, in Syria conuersis, vt abstinerent se à quibusdam cibis, non nisi pro tempore aliquo ad Iudæorum scandala euitanda constitutam fuisse, demonstrabimus infra, cùm respondebimus ad obiecta.

Denique in huius rei confirmationem, ac defensionem multa Paulus scripsit varijs in locis: & primo in epist. ad Romanos. inquit enim cap. 6. *Non estis sub lege, sed sub gratia.* & cap. 7. id declarat exemplo vxoris, quæ per viri mortem soluta est a lege illius: vnde concludit: *Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit.* Et infra: *Nunc autem soluti sumus a Lege mortis, in qua detinebamur: ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ.* Et cap. 8. *Lex spiri-*

Ժե 15 ընդդէմ փորձէք զԱծ դնել լուծ ի վերայ պա-
րանոցի աշակերտացն. զոր ոչ հարքն մեր և
ոչ մեք կարացաք բառնալ. այլ շնորհօք
տն մերոյ յի քի հաւատամք ապրել.
զոր օրինակ և նոքա :] Եւ զայս վկայու
պետրոսի հաստատեաց յակոբ. և այլ
բազմութիւն առաքելոց և երիցանցն: Իսկ
վճռ արգելմանն ՚ի չորից իրացն, զոր առ
հեթանոսն առաքեալքն առ ժամանակ մի
վասն խոտորելոյ ՚ի գայթակղութենէ հրէ-
իցն. ստորագրաք յետոյ յորժամ պա-
տասխանի տացեմք առարկութեանց
հակառակորդացն :

Ժզ 16 Եւ զոհն՝ առ ՚ի հաստատութիւն բա-
նիս այսորիկ զպաշտպանութիւն յոլովս գրեաց
պօղոս ՚ի թուղթս իւր: Եւ
նախ առ հռովմայեցիս. Զ. երդ" գլխն
ասէ: Ոչ էք ընդ օրինօք. այլ ընդ շնոր-
հօք:] Եւ յետոյ ՚ի. Է. երդ" գլխն բա-
ցայայտէ զայս օրինակաւ կնոջն. որ
մահուամբ առն արձակեալ լինի յօրէ-
նացն նորա: և ապա ասէ. Եղբարք իմ,
և դուք եղէք մեռեալք յօրինացն
մարմնովն քի, լինել այլում որ ՚ի մեռե-
լոցն յարուցեալ է :] Եւ յետոյ դարձեալ
ասէ : Բայց այժմ զատեալ եմք յօ-
Ժէ 17 րինացն մահու. քանզի մեռաք այնմիկ
որով ըմբռնեալ էաք. առ ՚ի ծառայել
մեզ նորոգութեամբ հոգւոյն. և ոչ հնու-
թեամբ գրոյն :] Եւ ՚ի յութերորդ" գլխն
ասէ: Օրէնք հոգւոյն կենաց ՚ի քս յսի ա-
զատեցին զիս յօրինացն մեղացն և մա-
հու :] Եւ ՚ի Ժ. երդ" գլխն ասէ: Կա-
տարած օրինացն քս է յարդարութիւն
ամ հաւատացելոց :] Զայս որ ունին յետ քի
փաղձանելոյ հին օրէնքն :

Երկրորդ՝ զնոյն ուսուցանէ առ-
ն... ՚ի թուղթն առ գաղատա-
ցիս : քանզի ՚ի յերկրորդ գլուխն խօսի
այսպէս : Զմարդ ցիտեմ առաջի

tus ... ամե

ամենեցուն: Եթէ դուռն հրէայդ ես, հե ԺԸ
թանոսաբար կեաս. զիարդ ստիպես 18
հեթանոսաց լինել հրէաբարէն. զի մեք
բնութ հրէայք և ոչ հեթանոսաց մեղա
ւորք՝ գայս գիտեմք. եթէ ոչ արդարա
նայ մարդ ՚ի գործոց օրինաց. եթէ ոչ
՚ի հաւատոցն յի քի. և մեք ՚ի քս յս հա
ւատացաք. զի արդարասցուք ՚ի հա
ւատոցն քի. և ոչ ՚ի գործոց օրինաց:
վն զի ՚ի գործոց օրինացն ոչ արդարա
նի ամ մարմին:]

Եւ դարձեալ յերրորդ գլխին ասէ. Որք միայն
դամ ՚ի գործոց օրինացն են, ընդ անի
ծիւք են. քանզի գրեալ է. Թէ անիծեալ ԺԹ
ամ մարդ. որ ոչ կացցէ յամ գրեալսն 19
՚ի գիրս օրինացն առնել զնոս. և այլն:
Բայց քս գնեաց զմեզ յանիծից օրի
նացն:] Եւ յետոյ ասէ: Իսկ զինչ է
դէն օրէնքն յանցուածոց վն յաւելան
մինչև եկեսցէ զաւակն. այս է. քս:] Եւ
առաջի դեռ ասէ: Յառաջ քան զգալն հա
ւատոցն. ընդ օրինօք փակեալ պահէ
աք ՚ի հանդերձեալ հաւատսն. որ յայտ
նելոց էին մեզ: ապա օրէնքն դաստիա
րակ եղեն մեզ ՚ի քս յս. զի ՚ի հաւատոցն ար
դարասցուք: այլ եկեալ եկին հաւատ
քն՝ ոչ ևս ընդ դաստիարակաւն եմք:] Ի

Եւ դարձեալ ՚ի չորրորդ գլխին ասէ: Զի 20
արդ դարձնայք միւս անգամ ՚ի տարե
րս տկարս և յաղքատս. որոց միւս ան
գամ զանձինս ծառայեցուցանել կա
միք:] Եւ յետոյ քերեալ զօրինակն եր
կուց որդւոցն աբրահամու. յորոց
մինն. այ. խրատէ՛ լ նշանակէր զհինն օ
րէնսն. և միւսն. այ. խրատակ՝ նշանա
կէր զնոր օրէնսն. ասէ այսպէս. Եղ յլ մեք
եղբարք ըստ սահակայ աւետեացն որ
դիք եմք: այլ որպէս յայնժամ որ ըստ
մարմնոյն ծնեալ էր, հալածէր զայն,
որ ըստ հոգւոյն: նոյնպէս և այժմ:

այլ

tus Vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege mortis. ac tandem cap. 10. *Finis*, inquit, *legis est Christus ad iustitiam omni credenti.* ergo completo illo fine, ac termino, cessauit lex absq; alia derogatione.

Secundò idem ex professo docet in epist. ad Galatas; vbi cap. 2. sic Petrum alloquitur. *Si tu, Iudæus cùm sis, Gentiliter viuis, & non Iudaicè: quomodò Gentes cogis iudaizare? Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores; scientes autem, quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi; & nos in Christo Iesu credidimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro*.

Et cap. 3. *Quicumque*, ait, *ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. scriptũ est enim; maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea*; &c. *sed Christus nos redemit de maledicto legis*. Et infrà: *Quid ergo Lex? propter transgressiones posita est, donec veniret Semen, cui promiserat*: id est, Christus. Et posteà: *Priùs autem, quàm veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. at vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo*.

Et rursùs cap. 4. *Quomodò iterùm conuertimini ad infirma, & egena elementa, quibus denuò seruire vultis?* hoc est, ad obseruantiam legis, quæ iustificare neminem poterat. Et infrà:

de duobus Testamentis, veteri, & Իա
nouo, loquens sub figura duorũ filio- 21
rum Abrahæ, scilicet Ismaëlis, qui
ei ex Agar ancilla, & Isaac, qui ex
Sara, vxore libera, natus fuerat; in-
quit: *Nos autem, fratres, secundùm*
Isaac promissionis filij sumus. sed quo-
modò tunc is, qui secundùm carnem
natus fuerat, persequebatur eum, qui
secundùm spiritum: ità & nunc. Sed
quid dicit Scriptura? eijce ancillam,
& filium eius: non enim hæres erit filius
ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres
non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua Իբ
libertate Christus nos liberauit. State, 22
& nolite iterùm iugo seruitutis contine-
ri. Ecce ego Paulus dico vobis; quo-
niam, si circumcidamini, Christus vo-
bis nihil proderit. Viden, vt apertè
testatur Apostolus, eijciendam esse
legem veterem, quæ tanquàm an-
cilla fuit legis Euangelicæ, sicut fue-
rat Agar Saræ ancilla.

Tertiò, ad Ephesios 2. *Qui fecit*
vtraque vnum, medium parietem ma-
ceriæ soluens, & legem mandatorum
decretis euacuans: hoc est, Mosaicam Իգ
legem decretis Euangelicis auferens. 23

Quartò, ad Colos. 2. *Nemo vos*
iudicet in cibo, aut in potu, aut in par-
te diei festi, aut Neomeniæ, aut Sab-
batorum; quæ sunt vmbra futurorum.
Et paulò post: *Si ergo mortui estis*
cum Christo ab elementis huius mundi:
quid adhuc, tanquàm viuentes in
Mundo, decernitis, ne tetigeritis, ne-
que gustaueritis, neque contrectaueri-
tis? quæ sunt omnia in interitum ipso
vsu secundùm præcepta, & doctrinas
hominum, Ecce loquitur hìc Aposto-
lus

այլ զինչ ասէ գիրն: ՚ի բաց հան զաղա-
խինն եւ զորդի դորա. զի մի ժառանգ-
եսցէ որդի աղախնոյն ընդ որդւոյն
ազատին: Վասն որոյ եղբարք՝ չեմք որդիք
աղախնոյն. այլ ազատին՝ ազատութ-
եամբ զոր քն զմեզ ազատեաց: պինդ կացէք
այսուհետեւ. եւ մի՛ միւս անգամ ընդ
լծով ծառայութեան մտանիցէք:] Ահա
տեսանես, թէ որպէս յայտնապէս ուսուցա-
նէ առաքեալ ՚ի բաց հանել զհին օրէնսն.
որ էր իբրեւ աղախին նոր օրինացն. որ-
պէս եւ ագար էր աղախին սառայի.

Երրորդ՝ ՚ի Թուղթն առ Եփեսացիս
յերկրորդ գլխն ասէ: Նա է խաղաղու-
թիւն մեր. որ արար զերկոսեանսն մի. եւ
զմիջնորմն ցանկոյն քակեաց զԹշնա-
մութիւն ՚ի մարմնի իւրում. եւ զօրէնս
պատուիրանացն հրամանօք խափա-
նեաց:] այս, զհին օրէնսն հրամանօք
նոր օրինացն վերջացոյց:

Չորրորդ՝ ՚ի Թուղթն առ կողոսացիս յեր-
կրորդ գլխն ասէ: Մի՛ ոք այսուհետեւ
զձեզ դատեսցէ ուտելովք, կամ ըմպե-
լովք. կամ մասամբք տօնից. կամ ամ-
սամտից. կամ շաբաթուց. որ են ըս-
տուերք հանդերձելոցն:] Եւ զկնի սա-
կաւուց դրձլ ասէ: Եթէ մեռարուք
ընդ քսի ՚ի տարերաց աշխարհիս. զի՛
եւս իբրեւ զկենդանիս ատենէն յաշխար-
հի կրօնաւորիք. մի՛ մերձենար. մի՛
ճաշակեր. մի՛ հուպ լինիր, որ է ամ
ինչ ՚ի պէտս ապականութե ըստ պատ-
ուիրանաց եւ վարդապետութեց մարդ-
կան:] Ահա խօսի աստ առքլն յաղագս
աւանդութեց հին օրինացն. ասելով.
զի եթէ միոս անգամ ընդունիցին. ոչ
եւս են ածային օրէնք. այլ մարդկայ-
ին ուսմունք. որք բերեն զմարդ ՚ի կո-
րուստ եւ յապականութիւն:

Եւ հինգերորդ՝ ՚ի Թուղթն առ Եբ-
րայե-

[illegible] Իդ
[illegible] 24
[illegible]
[illegible] Իե
[illegible] 25
[illegible]

[illegible] Իզ
[illegible] 26
[illegible]

[illegible]

lus de legalibus Cæremonijs; quæ ſi rurſùs poſt ſuam abrogationem in vſum reuocentur, iam non lex diuina, ſed humana, & commentitia dici poterunt, quæ in interitũ Chriſtianos adducet.

Tandem ad Hebr. 7. diſputans Paulus de abrogatione veteris legis, & introductione nouę, his premit rationibus aduerſarios: *Si ergo conſummatio per Sacerdotium Leuiticũ erat: populus enim ſub ipſo legem accepit: quid adhuc neceſſarium fuit, ſecundùm ordinem Melchiſedech alium ſurgere Sacerdotem, & non ſecundum ordinẽ Aaron dici? Tranſlato enim Sacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat.* Et infrà: *Si ſecundùm ſimilitudinem Melchiſedech exurgat alius Sacerdos, qui non ſecundùm legem Mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutẽ vitæ inſolubilis: reprobatio quidem fit præcedentis Mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit Lex. introductio verò melioris ſpei, per quam approximamus ad Deum.*

Et iterùm cap. 8: *Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium, quantò & melioris Teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt. nam ſi illud prius culpâ vacaſſet, non vtique ſecundi locus inquireretur. Vituperans enim eos, dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus; & conſummabo ſuper domũ Iſraël, & ſuper domum Iudà Teſtamentum nouũ, non ſecundùm Teſtamentum, quod feci patribus eorum in die, qua apprehendi manũ eorum, vt educerem illos de terra*

Aegypti, &c. *dicendo autem nouum, veterauit prius: quod autem antiquatur, & senescit, propè interitum est.*

Et pergit cap. 9. *Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse Sanctorum viam, adhuc priore Tabernaculo habente statum: quæ parabola est temporis instantis, iuxta quã munera, & hostiæ offeruntur, quæ nõ possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem solummodò in cibis, & in potationibus, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis, vsque ad tempus correctionis impositis:* hoc est, vsq; ad legem Euangelicam.

Quibus verbis apertissimè concludit Apostolus, Legalia veteris Testamenti cessasse; ijs præcipuè, quibus ait: *Translato Sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat.* Et rursùs: *Reprobatio quidem fit præcedentis mãdati.* Et iterùm: *Dicendo autem nouum, veterauit prius: quod autem antiquatur, & senescit, propè interitum est.* Et posteà: *In cibis, & in potationibus, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis, vsque ad tempus correctionis impositis.* Nec video, qua ratione possint Armenij Euangelicæ Christianæ legis sectatores verè appellari; si quod Christus in Euangelio, eiusque Apostoli suis in Scriptis, tam disertè docuere, posthabeant.

ԻԷ յայտնեալ էր ճանապարհն սրբութեանց ,
27 քանզի դեռ առաջին խորանն ունէր
զհաստատութիւնն , որ էր օրինակ
համանդերձելոյն , որ առաջին կայր . յոր
ժամ պատարագքն և զոհք մատչէ
ին . որք ոչ կարէին ըստ խղճի մտաց
կատարել զպաշտօնեայսն . բայց մի-
այն կերակրովք և ըմպելեօք և պէսպէս
մկրտութեամբք և մարմնոյ արդարու-
թեբք . որ մինչև ՛ի ժամանակս ուղղու-
թեան իվեր կային ։] յս . մինչև ՛ի ժաման
նակս նոր օրինացն ։

ՃԶրդ՝ ինձեան բանիցս այսոցիկ յայ
տնապէս քարոզէ մեզ առաքեալ . եթէ օրինա
ԻԸ կանքն մովսէսի վերջացան . մանաւ[ա]
28 նդ առնելովն . թէ ՛ի փոխել քահանայու-
թեան՝ հարկ էր և օրինացն փոփոխումն
լինել ։ Եւ դարձեալ . արհամարհութիւն լի-
նի առաջնոյն պատուիրանին ։ Եւ դարձ-
եալ ասելովն նոր՝ հնացոյց զառաջինն . և
որ հնանայ և ծերանայ , մերձ է յապա
կանութիւն ։ Եւ յետոյ . կերակրովք և
ըմպելեօք , և պէսպէս մկրտութեամբք
և մարմնոյ արդարութեբք . որ մինչև
՛ի ժամանակս ուղղութեանն իվերայ
կային ։] Չգիտեմ որպէս և ոչ կարեմ իմա
ԻԹ նալ . թէ զիարդ քրիստոնեայ ճշմար
29 տապէս իցեն այնոքիկ , որ անկանեն
և տարամերժեն զայս փոխարար վար
դապետութիւնս քրիստոսի . և սրբոց
առաքելոցն նորա ։]

ԵՐԿՐՈՐԴ

Ցուցանի նոյն բանն պատճառօք։

Գլուխ. Դ։

Առաջին պատճառն է՝ այս ։ քանզի արարողութիւնքն հին օրինացն մովսէսի էին ստուերք և օրինակք արարողութեանցն և այլ խորհրդոցն նոր օրինացս. ըստ այնմ զոր ասէ պօղոս թէ զստուեր հանդերձելոց բարեացն ունէին օրէնքն. և ոչ զնոյն կերպարանս իրացն ։] Եւ Կորնթ. ժ. Այս օրինակաւ
լինէր վա՛ մեր ։] Եւ Կորնթ. ժ. Այն ամենայն
օրինակաւ անցանէր ընդ նոսա ։] Եւ Կողոս. Բ. Մի՛ ոք զձեզ դատեսցէ ուտելովք կամ ըմպելովք կամ մասնաւորք տօնից կամ ամսամտից կամ շաբաթուց. որ են ստուերք հանդերձելոցն. այլ մարմինն Քի ։] Այ. այլ ճշմարտութիւն նոցա պատկանի առ Քս. որ ի չարչարանսն իւր ելից զամ ստուերսն, ասելով. Ամենայն կատարեալ է ։ Եւ յորժամ լոյս և իրաց ճշմարտութիւն երևի. ստուերք և օրինակք անցանեն և վերջանան։ Ապա ուրեմն ընդ գալն աւետարանա-
կան օրինացն Քի հին օրէնքն անցաւ և
վերջացաւ. ուստի առ ի նշան սորին վարագուր տաճարին. որ նշանակէր զստուերական դրութիւն հին օրինացն, ի մահուանն Քրիստոսի պատառեցաւ ։

Եւ առաւել հաստատի նոյն պատճառն ։ քանզի արարողութիւնքն հին օրինացն առաջնոյ էին հրէիցն վա՛ նշանակելոյ զհանդերձեալ խորհուրդս Քի որ գալոցն էր. և վա՛ պատրաստելոյ զժողովուրդն նոցա առ յապագայ գալուստն նորա. ըստ այնմ որ ասի. Թէ յառաջ

Ա
1

PROBATVR IDEM Secundò Rationibus, ex Scriptura sacra deductis.

§. IV.

Prima ratio est: Cæremonialia veteris legis erant vmbræ, ac figuræ Sacramentorum, aliarumq; rerum, & cæremoniarum, in lege Euangelica futurarum, iuxta illud, Hebr. 10. *Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*. Et 1. Cor. 10. *Hæc in figura*
Բ 2 *facta sunt nostri*. Et rursùs infrà: *Hæc autē omnia in figura contingebant illis*. Et Colos. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum; quæ sūt vmbra futurorum, corpus autem Christi*: id est, veritas pertinet ad Christum, qui in Passione impletionem exhibuit omnium figurarum, dicēs: *Consummatum est*. Sed vmbræ, ac figuræ, apparente luce, & rerum veritate, diffugiunt: igitur Euangelica Christi lege adueniente, ve-
Գ 3 tus cessauit: in cuius etiam rei signū velum Templi, quod significabat statum illum legis veteris figuralem, in Christi morte legitur esse scissum.

Et confirmatur magis hæc ratio: quia ex eo quòd, Cæremonialia antiquæ legis data fuerint Hebræis ad significanda Christi mysteria, vt futura, atque ad disponendum, præparandumque eorum populum ad eiusdem Christi aduentum, iuxta illud Gal. 3. *Priusquàm veniret fides, sub lege custodiebamur, cōclusi in eam*

fidem, quæ reuelanda erat: itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, Vt ex fide iustificemur: sequitur, quòd per eorum obseruantiã profiteremur, statum veteris Testamenti adhuc durare, ipsumque Christum nondum venisse: igitur ipsa eorum obseruatio per se præiudicat nostræ fidei veritati, secundùm quam confitemur, Redemptionem iam factam, & mysteria illa iam esse completa.

D. Thom. 1. 2. quæst. 103. art. 3.

Probatur secũdò ratione D. Thomæ, quæ deducitur ex præcedente: quia Cæremonialia pertinent ad exteriorem Dei cultum, qui proportionari debet cultui interiori, in fide, spe, & caritate consistenti: atque adeò iuxta diuersitatem cultus interioris diuersificari quoque debet exterior. Potest autem triplex status assignari cultus interioris: Primus in lege veteri, iuxta quem habebatur fides, & spes tum de bonis cælestibus, tum de his, per quæ in cælestia introducimur; sed de vtrisque, tanquàm de quibusdam futuris. Secundus in lege noua, in quo habetur quidem fides, & spes de cælestibus bonis, tanquàm de futuris; sed de his, per quæ in cælestia introducimur, sicut de præsentibus. Tertius autem status est Beatorum in Patria, vbi habentur bona cælestia, vt præsentia, & nihil creditur, vt absens, neque speratur, vt futurum. Sicut ergo, aduenięte hoc tertio statu, scilicet Beatorum, nihil in eo erit figurale, ad diuinum cultum pertinens, sed solũ gratiarũ actio, & vox laudis; ita pari ratione, Cæremoniæ primi status,

per

Դ յառաջ քան զգալն հաւատոյն · ընդ-
4 օրինօք փակեալ պահէաք՝ ի հանդեր-
ձեալ հաւատսն · որ յայտնելոց էին
մեզ ։ ապա՛ օրէնքն դաստիարակ եղեն
մեզ՝ ի քն յն · զի ՝ի հաւատոյն արդա-
րանայցուք ։] ապա՛ ուրեմն որ տակաւին
պահէ զաւանդութիւնս հին օրինացն·
գործով խոստովանի. Թէ քս դեռ եւս
ոչ եկեալ է՝. եւ Թէ խորհուրդք նր ոչ
եւս արարեալ են. եւ ոչ կատարել եղե-
փրկութիւն. ըստ դաւանութեն հրէից ։
Երկրորդ" ցուցանի · զի օրինականքն
մովսէսի պատականնին առ արտաքին
Ե պաշտօնն այ · որ համեմատի ներքին
5 պաշտամանն հաւատոյ , յուսոյ , եւ
սիրոյ. եւն որոյ ըստ փոփոխմանն ներքին
պաշտամանն՝ պարտ է՛ փոփոխել եւս ար-
տաքինն ։ Արդ՝ պարտանիմք նշանակել զե-
րիս աստիճան ներքին պաշտամանն ։ Առա-
ջինն աստիճան է՛ այն , յորում եղեւ հին
օրէնքն, եւ ունէին զհաւատ եւ զյոյս յա-
պագայ բարեաց երկնաւորաց , եւ եւս
յապագայ խորհրդոցն որ օգնեցեն
առ՝ ի մուտս երկնից ։ Երկրորդ" աստիճ
է՛ այն, յորում չնորհեցաւ մեզ նոր օր
էնք. եւ ունիմք զհաւատ եւ զյոյս ապ-
Զ պագայ բարեաց երկնաւորաց . եւ եւս
6 ներկայ խորհրդոցն որ օգնեն մեզ առ
՝ի մուտս երկնից ։ Երրորդ" աստիճ է՛ ՝ի
հանդերձեալ կենսն յարքայութեն եր-
կնից . յորժամ երանելիքն առնուն զղ
փառաւորութին. եւ տեսանեն ներկայ
ապէս զերկնաւոր բարիսն . եւ ոչ հաւ-
ատան յինչ իբրեւ հեռի. եւ ոչ յուսան
յինչ իբրեւ զապագայ ։ Արդ ուրեմն՝
ոպ ընդ գալստեան երրորդ աստիճն .
յն · երանելեացն . ոչինչ ստուերական
եւ առյապայ պատկանի ՝ի նմա ըստ ածայ
ին պաշտամանն . բայց միայն գոհու-
Թի եւ ձայն օրհնութե ։ Նոյնպէս եւ

արա

է 7 արարողութեանց առաջին տարոյն՝ որք
ընդ սուտ երրորդ նշանակէին զերկրորդ-
տարին. ընդ գալն երկրորդ տարոյն պար
տէին վերջանալ. և նոր արարողու-
թեանց հաստատիլ:

Երրորդ՝ ցուցանի: զի թէպէտ օրէնք
քն Մովսէսի էր սուրբ, արդար, և բարի.
որպէս ասէ պօղոս 'ի Հռոմ. է. երրորդ
գլխոյն. վասն զի յարմար էր ուղիղ բանա-
կանութեան. և պատշաճաւոր այնմ
ժամանակին: սակայն ծանրացուցեալ
էր բազմազան դժուարին պատուիրա-
նօք. և տեղի տայր յանցանաց: քանզի
ը 8 զի տուեալ լինէր հրէիցն վասն հրաժա-
րեցուցանելոյ զնոսա 'ի մեծագոյն մե-
ղաց. այս 'ի կռապաշտութէ, և 'ի հը-
պարտութէ: նա և զոչինչ կարէր ար-
դարացուցանել. քանզի տուեալ լինէր
իբրև ճանապարհ ինչ առ յօրէնս ար-
դարութէ. և 'ի ժողովուրդ անկա-
տար. որպէս զի պատրաստ եղիցի 'ի կա-
տարելութիւն որ լինելոց էր ի Քրիստոսէ:
Եւ քանզի զշնորհսն այս ոչ կարէր տալ
Մովսէս. այլ քս. ըստ այնմ յհն. թէ
օրէնքն ի ձեռն Մովսէսի տուան. շնորհ
հքն և ճշմարտութիւն ի ձեռն յի քի եղ
թ 9 են: սակս այսորիկ պատուիրանքն Մով
սէսի առանց շնորհին այս մեղապարտ
կացուցանէին զմարդիկս և պարտա-
ւոր պատժոց: Վասն և հին օրէնքն
կոչեցաւ 'ի սբ գիրսն լուծ դժուարին
բառնալոյ. օրէնք վհատութէ, երկիւ-
ղի, և ծառայութէ. օրէնք տկարք,
անշահ, և անկատար. այլ և օրէնք մե-
ղաց և մահու: ապա ուրեմն ոչ պարտ
էր նմա մշտնջենաւոր. այլ միայն յաւե-
լուլ մինչև եկեսցէ զաւակն. այս. քրի
ստոս:

Նաև և զի աւետարանական օրէն
քն ասի 'ի սբ գիրսն լուծ քաղցր և թե-

թև

per quas figurabatur secũdus, & tertius, secundo statu adueniente, cessare debuerunt, & aliæ induci cæremoniç, quæ huic statui conuenirent.

Probatur tertiò: Lex Mosaica, etsi *sancta, iusta, & bona*, vti dicitur Rom. 7., eoquòd rectæ consona rationi, & eius temporis statui cõgruens: quia tamen multis erat, & grauissimis onerata præceptis, atque adeò transgressionis occasio; dabatur enim ad Iudæorum mala maiora euitanda, vt nimirùm eorum ad superbiam, & Idololatriam inclinatio coarceretur: & quia iustificare neminem poterat; nam dabatur, vt via ad legem iustificationis, & populo adhuc imperfecto, vt disponeretur ad perfectionem, quæ erat futura per Christum: quapropter eiusdem legis mandata sine gratia Dei, quam dare non poterat Moyses, sed Christus, iuxtà illud Ioan. 1. *Lex per Moysen data est; gratia, & Veritas per Iesum Christum facta est*; occasionaliter reos constituebant homines, ac pœnæ obnoxios: idcircò erat talis lex *importabilis*, vt dicitur Act. 15. erat *lex timoris, ac seruitutis*, Rom. 8. & Gal. 4. & 5. *lex infirma, inutilis, & imperfecta*, Hebr. 7. ac denique *lex peccati, & mortis*, Rom. 8.: igitur perpetuò durare non debuit; sed *poni*, vt inquit Paulus, *donec Veniret Semen*, id est, Christus:

Tum quia lex Euangelica dicitur è cõtrariò *iugum suaue, ac leue*, Mat. 11. *lex perfecta*, Iacobi 1. *Virtutis, & dilectionis*, 2. Timoth. 1. *lex libertatis, & adoptionis filiorũ*, Gal. 4.

lex

lex gratiæ, *& iustitiæ*, Rom. 6. ac tandem *lex spiritus vitæ*, Rom. 8. quia Christus, qui dedit huius legis mandata, dedit etiam gratiam, & Spiritum, per quem in corde diffusa est caritas. igitur hæ duæ leges sunt inter se oppositæ, atque adeò incõpossibiles: vndè adueniente noua, cessare debuit vetus.

Probatur quartò: Prior lex data fuit vni genti ad distinctionem aliarum, iuxta illud, Deuter. 4. *Quæ est alia gens, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego ponam hodiè ante oculos vestros?* & Psal. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis*: vndè Apostolus ad Romanos 6. *Optabam*, inquit, *ego ipse anathema esse pro fratribus meis secundum carnem, quorum est Testimoniũ, & legislatio*. Posterior verò data est toti Mundo, iuxta illud, Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes*: & Marc. 16. *Euntes in Mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ*: vt scilicet Ecclesia, perfectam habens vnitatem, ex omnibus hominibus congregaretur. Ergo, vt hæc posterior stare posset, necessarium fuit, signa, & speciales Cæremonias vnius populi è medio tollere. Et hoc est, quod Paulus dixit Ephes. 2. Christum abstulisse medium parietem maceriæ, & inimicitias soluisse inter vtrumque populum, Hebraicum scilicet, & Gentilem: *Fecit*, inquit, *vtraque vnum; & medium parietem maceriæ soluit, inimicitias in carne sua; legem mandatorum*, hoc est, legaliũ, *decre-*

Ժ թե. օրէնք շնորհութե և սիրոյ. կատա-
10 րեալ օրէնք ազատութե և արդարու-
թե. օրէնք շնորհաց և արդարութե.
այլ և ս օրէնք հոգւոյ կենաց: վն զի քս.
որ ետ մեզ զպատուիրանսն օրինա-
ցս. ետ և ս զշնորհս և զհոգին սբ. որ
ով սէրն այ սփռեալ է՛ ՚ի սիրտս մեր:
ապա ուրեմն երկոքեան օրէնքս այսոքիկ
հակառակք են միմեանց և անմիաբանք
են: ապա ընդ գալն նոր օրինացն՝ հարկ
եղև վերջանալ հնոյն:

Չորրորդ' ցուցանի: քանզի հին օրէ-
նքն տուաւ միում ազգի վն մեկնելոյ
զայն ՚ի յայլոցն, ըստ այնմ որ ասի ՚ի.
Ժա դ. որդ' գլխն երկրորդ' օրինացն. Թէ ո՞ր
11 է՛ այլ ազգ, որոյ իցեն արարողութիւնք
և դատաստանք արդարք ըստ ամե
օրինացս այսոցիկ, զոր ես տամ այս
օր առաջի ձեր:] և ՚ի. ճխէ. երգ' սղմո-
սին: Ոչ այնպէս արար ամ ազգաց. և
զդատաստանս իւր ոչ յայտնեաց նո-
ցա:] և ՚ի հռոմ. Թ. երդ' գլխն
ասի: Որ են իսրայելացիք. որոց է՛
կտակարանք և օրինադրութիւն:] իսկ
նոր օրէնքն տուաւ ամ աշխարհի և
ամ ազգաց. ըստ այնմ որ ՚ի մԹէի. իԸ.
Ժբ երդ' գլխն ասի. Թէ գնացէք այսու հե-
տև. աշակերտեցէք զամ հեթանոս:]
12 և ՚ի մարկոսի. Ժզ. երդ' գլխն ասի. գն-
ացէք ընդ աշխարհս ամ. քարոզեցէք
զաւետարանն ամ արարածոց:] որպ զի
եկեղեցին՝ ունելով զկատարեալ միու-
թին՝ ժողովեսցի յամ ազգաց ՚ի միութի
համատոյ: Ապա ուրեմն վն հաստա-
տութե նոր օրինացս՝ հարկ եղև բառ-
նալ ՚ի միջոյ զյատկական նշանս և զօրէ-
նադրութիս միոյն ազգին: ու. կս այսո-
րիկ ասաց պօղոս ՚ի յեփեսացոց Թղթոյն
երկրորդ' գլխս. Թէ քս եբարձ զմիջին
որմն ցանկոյն. և քակեաց զԹշնամու-
Թի

Թէ որ 'ի մէջ երկոցունց ժողովրդոցն Յգ
հրէից և հեթանոսաց . ասելով այսպէս:
արար զերկոսեանսն մի . և զմիջնորմն 13
ցանկոյն քակեաց զԹշնամութիւն 'ի մար
մնի իւրում . և զօրէնս պատուիրանա
ցն հրամանօքն խափանեաց . զի զեր
կոսին հաստատեսցէ ինքեամբ 'ի մի
նոր մարդ . և արասցէ խաղաղութիւն ;

Հինգերորդ' ցուցանի : զի հրէայքն
այնոքիկ , որ դարձան 'ի հաւատս քն .
ոչ պարտին պահել զհին օրէնսն . որպ
հաստատեցին առաքեալքն 'ի ժողովս
եմի : և ոչ ևս պարտին հրէայքն այնո
քին . որք ոչ ընկալան զքն . որպ ցուցաք Յդ
խելօք . քանզի դոքա այժմ ոչ կարեն
զհին օրէնս պահել . զի ոչ ընակին 'ի յեր 14
կրին աւետեաց . և ոչ ունին զհին տա
ճարն . որոյ արտաքոյ ոչ էր պարտ նո
ցա պատարագել և կատարել զամէն պա
տուականագոյն պատուիրանսն : քանզի
այսպէս հրամայէ 'ի Յբ . րդ' գլխն երկ
րդ' օրինացն ասէ : Զգուշ լեր անձին
քում . զուցէ մատուցանիցես զողջակէ
զս քո յամ տեղւոջ զոր տեսանիցես .
այլ 'ի տեղւոջն զոր ընտրեսցէ տր տծ
քո 'ի միում քաղաքաց քոց , անդ մատու
ցանիցես զողջակէզս քո . և անդ արաս Յե
ցես զամ զոր ես պատուիրեմ քեզ:] Նաև
և զի Թէպէտ ոչ հաւատան 'ի քն . 15
սակայն պարտաւորին հաւատալ և
յանձն առնուլ զնոր օրէնսն նր . և Թո
ղուլ զհինն : Ապա ուրեմն որչափ
ևս առաւել ոչ պարտաւորին պահել
զհին օրէնսն հայք և այլ քրիստոնեայք
որք 'ի հեթանոսաց դարձան : քանզի
այս օրէնք ոչ երբէք տուաւ դոցա . ոչ
'ի հին կտակարանին . ուր տուաւ մի
այն հրէից , և ոչ այլոց ազգաց . սակս
որոյ և զհն հրէից միայն խոկամ ասի Թէ
վերջացաւ : և ոչ ևս 'ի նոր կտակա

րանն

decretis, scilicèt Euangelicis, *euacuās: Vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem.*

Probatur quintò; Iam lege Mosaica non obligantur illi Hebræi, qui sunt ad Christum conuersi; vt Act. 15. definierunt Apostoli: neque illi, qui in Iudaismo sunt pertinaces (nisi fortè per accidens ex erronea ipsorum conscientia); vt probant tum rationes adductæ; tum quia hi constituti iam sunt in statu, in quo impossibile est, illa eos lege teneri; cùm nec sint in terra Promissionis; nec Templum habeant, extra quod præcipua Sacrificia, & præcepta implere non possunt, iuxta illud, Deuter. 12. *Caue, ne offeras holocausta tua in omni loco, quē videris; sed in eo, quem elegerit Dominus in vna Tribuum tuarum, offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi;* tum denique quia, licèt increduli sint, tamen tenentur nihilominùs nouam Christi legem suscipere, veteremque deserere. Ergo multò minùs eadem Mosaica lege obligantur Armeni, alijq; Christiani, ex Gentilismo conuersi. Nam talis lex nusquàm fuit his data, neque in veteri Testamento, vbi ad Hebræos tantùm loquuta est, & non ad alias gentes; ideoque pro Hebræis tantùm propriè dicitur illa cessasse: neque in nouo, vbi Christus, eiusq; Ministri oppositum apertissimè tradiderunt.

Probatur vltimò ad hominem contra Pseudomagistros: Vel enim ipsi legalium cæremoniarum obligatione tenentur; vel non. Si non

Eee tenen-

tenentur; cur in earum quarundam obſeruationem tum ſeſe, tum gentes alias ita obligāt, vt vel grauiter peccare transgreſſores arbitrentur? aut cur id obſeruare non timent, quod ipſis, non dico, nullam obligationem, ſed omnem teſte Paulo affert interitum? *Si ergo*, inquit ille Coloſ. 2., *mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius Mundi; quid adhuc, tanquàm viuentes in Mundo, decernitis; ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis; quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu ſecundùm præcepta, & doctrinas hominū?* Et rursùs Gal. 5. *Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini; à gratiâ excidiſtis.* Tum quia per figurales eas obſeruātias, vt diximus, etſi non verbis, factis tamen proteſtantur, Chriſtum nondum veniſſe, nec eius myſteriū eſſe impletum: quod nihil eſt aliud, niſi ſuæmet fidei abiuratio.

Si verò legalium obligatione tenentur; cur reliqua eius legis mandata, cæremoniaſque transgrediuntur? quid magis in ea vetitum, vt immundum, quàm caro ſuilla, quam ipſi licitè comedunt? aut quid diſtrictiùs præceptum, quàm Circumciſio, à qua ſe abſtinent? Et tamen Iacobo ſe credere iactant dicenti: *Qui totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omniū reus:* nec Paulum reſpuunt occlamantem: *Quicunque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: ſcriptum eſt enim: maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.* Et iterùm: *Teſtificor*

autem

Iacobi 2.

Gal. 3. & 5.

բանին. ուրեմն և առաքեալքն ուր յայսպ
Ժզ 16 նապէս ուսուցին մեզ զհամառօտս :
Եւ վերջերս ջուդայանի ընդ դեմ զնե
բոյդրեալ առեալ վրդովեցին. քանզի համ
յք կամ պարտաւորքն պահել զհինն ա֊
ռանդութիւն հրէից. կամ ոչ: ԵԹԷ ոչ
պարտաւորքն. ընդէ՞ր ասեն ամանք ի֊
նոցանէ. ԹԷ պարտ է մեզ հրաժարել
յամենայն կեռակերոցն. և այլն: և ընդէ՞ր
կարծեն. ԹԷ ուտելն մեղք է և ընդ֊
դէմ ամ-ային հրամանացն: և ընդէ՞ր
ինքեանք պահելով զայդ՝ ոչ երկնչին
՚ի պօղոսի կշտամբութենէն. որ ասէ:
ԵԹԷ մեռայրուք ընդ քի ՚ի տարերաց
Ժէ աշխարհիս. զի՞ և իբրև զկենդանին
17 տանէն յաշխարհի կրօնաւորիք. մի՛ ձեռ֊
շանիցէ. մի՛ ճաշակեսցէք. որ է ամ ինչ
՚ի պէտս ապականութեան ըստ պատուի֊
րանաց և վարդապետութեանց մարդկան:]
և դարձեալ ասէ. խափանեցայք ՚ի քէն որք
օրինօքն արդարանայք, և անկեալ էք ի֊
շնորհաց անտի:] Նաև և զի պահե֊
լով զայնպիսի աւանդութիւն աւանդ֊
դութեանց զործ ոյք դատ ասին. ԹԷ քն֊
դեռ և ոչ եկեալ է. և ոչ կատարեալ
եղև փրկութիւն մեր պաշտամանցն քն:
ԵԹԷ պարտաւորքն պահել զհինն
Ժը աւանդութիւնն. ընդէ՞ր ոչ պահեն
18 զայլ ամ պատուիրանսն հին օրինացն.
ընդէ՞ր ուտեն զմիս խոզոյ: ընդէ՞ր ոչ ըն֊
դունին զԹլփատութի. և ոչ կատա֊
րեն զայլ արարողութիւն նոյն օրինա֊
ցն: քանզի ասէ յակոբ առաքեալն. Որ ոք
զամ օրէնսն պահեսցէ. և սխալ իցէ ՚ի մի
Թիցէ. եղև ամ օրինացն պարտական:
և պօղոս առաքեալն ասէ. Որք միանգամ
՚ի գործոց օրինացն են, ընդ անիծիւք
են. քանզի գրեալ է. ԹԷ անիծեալ ամ
մարդ, որ ոչ կացցէ յամ գրեալսն ՚ի
գիրս օրինացն առնել զնա:] Եւ դարձե
ասէ.

տան ։ Եւ վկայեմ ես ամ մարդոյ որ Թլփա-
տիցի . Թէ պարտապան է զամ օրէնսն
կատարել ։]

[illegible]

Ժթ *autem rursus omni homini, circumci-*
19 *denti se; quoniam debitor est Vniuersæ*
legis faciendæ.

At ad illud de suilla carne respon-
dent Pseudomagistri; licere sibi eo
tãtùm cibo vesci ex ijs, qui sunt in le-
ge prohibiti; eo quòd Apostoli hanc
facultatem Christianis concesserint;
ne cum Hebræis omnino conuenire
viderentur in negotio de cibis im-
mundis.

Gregorius Dattieuensis, & alij communiter,

Sed hæc concessio Apostolica fuit
à Pseudomagistris in vino, & somno
Ի excogitata: Primò, quia definientes
20 Apostoli in Hierosolymitano Con-
cilio, cessasse iam Legem Mosai-
cam; atque interdicentes quibusdã
fidelibus ad tempus, ob rationes,
quas infrà subijciemus, solùm esum
Idolothyti, suffocati, & sanguinis;
apertè indicauerunt, reliquos cibos
in lege prohibitos, nõ esse deinceps
illicitos: ergo nulla esse poterat Apo-
stolis occasio dispensandi super esu
licito suillæ carnis. Secundò, quia
in lege, à Deo lata, qualis etiam ve-
Իա tus fuit, nullus Apostolus dispen-
21 sare poterat, præter ipsum Deum.
nam, si par in parem non habet po-
testatem; quantò minùs inferior?
ergo non potuissent Apostoli facere
tunc licitũ id, quod absoluta sua pro-
hibitione Deus fecisset illicitũ. Ter-
tiò, nam esto per Apostolicã dispẽ-
satione licuerit Armenijs carne vesci
suilla; adhuc superest respondendũ,
quonam alio iure ipsis liceat reliqua
eiusdem legis mandata transgredi,
tum iudicialia omnia, tũ pleraq; cæ-
remonialiũ, ex quibus non nisi illa,

in §. 2. relata, custodiunt. Cũ ergo respondere ad hoc nequeant, desinãt causam comestionis suillæ carnis cõferre in Apostolicam dispensationẽ.

Respondent secundò alij prudẽtiores; suos Armenios obseruare nũc Cæremonias illas Hebræorum, non vt veterem legem custodiant, neque quòd illa se lege teneri putent; sed vt à consuetudine, quæ sic inter eos inualuit, non recedant: cùm multa ex consuetudine licita fiant, quæ alioquin non expedirent.

Sed hæc excusatio accipienda non est: primò, quia si putarent, se ex consuetudine solùm, & non etiã ex obligatione ad id faciẽdum induci, eius certè transgressionem non sibi vitio, culpæque tribuerent; neque Christianos alios, quòd idem nõ faciant, criminarentur, atque vt immundos, legisq; diuinę trãsgressores, vitarent. Secundò, quia cùm omnes cæremoniæ sint quædam protestationes fidei; & cæremoniæ veteris legis Christum nasciturum, ac passurum significent; qui nunc eas obseruaret, falsam fidem factis protestaretur, ac proindè grauissimè peccaret: nihil autem, aut parũ interest, vtrùm consuetudinis, an libidinis causà peccetur. Tertiò; quia talis consuetudo est abusus pessimus, in sacris Concilijs ab Ecclesia, & Apostolis ipsis damnatus; vt demonstratum est; ergo nullo est prætextu tenenda, sed omninò abijcienda. Quartò denique, quia si idẽ abusus tolerãdus modò non est quoad reliquos Hebræorũ ritus; quantò

ԻԲ 22 զն հրէանց յաւուրց բովանդակեցին պատ
ճառանօք նեղագրոյն եւ սրբագրոյն կրօ
նից հրէանց. կամեցայն բառնալ նման
զխոզենիս պահոց եւ հրէական աւուրս
զութեցին :

Երկրորդ" պատասխանեն այլք ումանք ՚ի
խելամտաց. Թէ այժմ հրէանց պահեն
աստուածօք զարարողութիւն ումանս նոյն
եղն՝ ոչ Թէ վն պահելոյ զհին օրէնսն.
այլ վն սովորութեան իւրեանց. որ իմէջ նոցա
մտաւ ՚ի սկզբանէ :

Այլ եւ այս պատասխանիս անընդունե
նելի է. նախ՝ զի եԹէ խոհեմ վն սովո
ԻԳ 23 րութեան միայն առնէին զայս. եւ ոչ եւս
վն կարծեաց պարտաւորութեան. ոչ
մեղք համարեին զանց առնել զնոյն
եւ ոչ բամբասեին զայլ ազգս հռոմ եբ
ակիրծս եւ պղծանաւոր վն ուտելոյ
զնոյն կերակուրս. Երկրորդ" զի կոչեմ
արարողութիւնս նկարագրելոյ իրօք զանա
հաւատոյ իւրեանց հաւատացեալ. եւ արարո
ղութիւն հին օրինացն նշանակեն զոր
պատգամ քն եւ զչարչարանս չարչարանաց նո
րա. որ ոք այժմ պահէր զնոսա. գործով
հաւատայ զանցեալ. եւ զմեղս գործէր.
իսկ զմեղս գործել Թէ սովորութեան.
Թէ կամաւ արարողութիւն չար իմն է.
ԻԴ 24 Երրորդ" զի այսպիսի սովորութիւն է
չար եւ մեղք. եւ է արարողութիւն
հրամանաւ ՚ի կաթողիկէ եկեղեցւոյ, եւ ՚ի
սրբոց հարցն.. եւ յայտ հանուր ժողո
վոցն. եւ ՚ի յառաքելոցն սրբոց. որոց
խրկեցաւ յուշ յայտ :: ապա ոչ ըստ ոչ պատճառի մերժել է
զնա եւ չորրորդ" զի եԹէ չար է այս
ժամանակիս արարողութիւն հրէից. ոչ
զսակս միայն. այլ եւ չար եւ բազում
պղծաբանութիւնս ․․․ ՚ի բազում ․․․
․․․ որ եւ ․․․ արարողութիւնս ․․․
․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․
զորս ․․․ ․․․

Իսկ առ այս պատասխանին ունիմք 'ի Հայոց . ասելով . Թէ այն արարողութիւն . որով մատուցանեմք մեք զանասունս, ոչ է՛ պատարագ . այլ միայն մատաղ . կամ օրհնութիւն ինչ անասնոցն : զի նախ օրհնեմք , և մատուցանեմք զնոսա մեք . և յետոյ զենեմք . և եփեմք և կամ հում բաժանեմք աղքատաց : Վասն որոյ և 'ի գիրքն , յորում գրեալ է՛ կանոն այսր մատուցմանս . անուն առաջաբանն: կանոն անասնական օրհնելոյ: և ոչ ասէ . կանոն պատարագելոյ զանասունս :

Բայց՝ եղբարք սիրելիք . զգուշ լինուք 'ի բանիցն կանոնին : զի 'ի նոցայ հանդերձ առաջաբանին հետևին, բանք մահաբերք . որով մատուցանողքն բազում անգամ յայտնապէս դաւանին մատուցանել մեք զանասունս . եւրեզխիլմակի պատարագ 'ի քաւութիւն մեղաց իւրեանց և մեռելոց : և ոչ միայն բանիւք զայս ասեն . այլ և կատարելոյ գործովք : քանզի պատարագութիւն ոչ այլ ինչ է . եթէ ոչ օրհնելն բաժանայն զեր ինչ զգալի . և մատուցանել զայն մեզ առ 'ի դաւանութիւն մարդկային տկարութեան և ծառայելեան մեծ վայելչութեան . և յետոյ կատարել զայն փոփոխելով զգոյացութիւն նորա . Թէ ընծամաս եթէ կենդանին իցէ . կամ Թէ այլով կերպիւ եթէ անկենդան ինչ իցէ . այսինքն, կամ ըմպելով, կամ այրելով զնա: այս է՛ սահման ճշմարիտ պատարագին : Արդ 'ի վերջերս պատկեր ցուցանելով 'ի բանիցն վերոյգրեալ կանոնին . Թէ այն մատուցումն հաւասարեալ է՛ սոսկ և ճշմարիտ պատարագ . և ոչ զերծ և լոկ մատաղ . կամ օրհնութիւն . որ ասեն : Ա. Թէպէտ լաւ գիտեմք . եթէ ասասնոց հարաւալեացն Հայոց

իե 25

minùs quoad Sacrificia pecorũ, quæ Armenios etiam num in expiationem peccatorum suorum facere non pudet.

Verùm ad hæc vltima quid putas nonnulli respondeãt? Sanè, cùm crimen in facto negare nequeant; factum ipsum occultare nituntur his verbis. *Non est, inquiunt, actio illa, qua Deo dicimur pecus sacrificare, proprium sacrificium, sed tantùm quædã oblatio, seu potiùs benedictio pecoris; quod antequàm occidatur, coquatur, distribuaturque circumstantibus, benedicitur. Quapropter & in nostro Rituali, vbi huius oblationis forma præscribitur, hic ponitur titulus: Canon pro oblatis Domino pecoribus benedicendis.*

իզ 26

Attamen, satis constare de corpore delicti, non dico ex ijs, quæ relatu aliorum didici, quæq; proprijs oculis conspexi, sed ex ipsamet Ritualis præscriptione, vbi studuere Seductores rei deformitatem Tituli honestate contegere, in 6. §. perspicuè demonstrabo. Cùm enim Sacrificiũ propriè dictum, iuxta definitionem communiter traditam, nihil sit aliud, nisi externa oblatio, Deo facta, qua res aliqua sensibilis, in agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis, à legitimo Ministro ritu mystico consecratur, & transmutatur: nõ video, quid in proprio Sacrificio desiderari possit, quod ipsi actione illa non faciãt; nisi solùm obstet, quòd id superstitiosissimè faciunt. Adde, quòd ijsdem, quibus illud offerunt, verbis, verum se Deo Sacrificium offerre

իէ 27

ad viuorum, atque mortuorum expianda peccata, disertissimè protestantur; vt infrà videbimus.

PROBATVR IDEM
TERTIO
Ex priscis Patribus, quos Armeni suscipiunt.

§. V.

IN manifesta probanda re tempus terere cogor: nam quid faciam? quando cum ijs res agitur, quorum tanta est mentis cæcitas; vt, cùm Cælum digito sibi videntur attingere, tum maximè opus sit, esse Solem in Cælo, vel digito eis ostendere. Profectò, quod ipsi definierunt, ac promulgarunt Apostoli, Mosaica nempè Legalia cessasse post Christũ, quis esse vnquàm è sanctis Patribus potuit, qui negaret? Sed omnes modò proferre, labor esset in negotio tam cóperto & nimius, & inanis: satis sit ergo, è priscis Patribus aliquot producere celebriores. etenim *Sancti*, vt Athanasius inquit, *Vnius Dei prophetæ sunt, Vnumque omnes, & idem Verbum concorditer prædicãt.*

Athanasius Orat. in illud: Omnia mihi tradita sunt, &c.

Dionysius Areop. de Ecclesiast. Hier. parte 1. cap. 5. docet, Christi legem Mosaicæ legis impletionem, & finem fuisse, his verbis: *Instructi verò ij dici possunt, qui suo ordine à legalibus signis ad perfectiorem instructionem promouentur. porrò perfectiorem eruditionem, hierarchiam nostram, Thelogia vocat, impletionẽ* hanc

իը 28
գոլով խոհեմք և խնամատարութեանք՝ մեռելոց զմտաւորութիւն զայսպիսեացն. և զաղջիկն՝ ի բանից կանոնացն: առաքեալս պատրաստ էր նոցա յայտնապէս քարոզել և զզուշացուցանել զժողովուրդն և զանգէտս ՚ի չար աղօթութէ անտի. և ես ընդդէմ դիմանալն զայն ՚ի գրոցն. զի մի անեղի տայցէ տեղի տալոց պատապարազելոյ զանսատոյն ՚ի բանութին մեղաց:

ՉՈՐՐՈՐԴ
Յուցանի նոյն բանն ՚ի սրբոց հարցն, զորս ընդունին եկեղեցին հայոց.

Պրակք. Ե.

ա 1
ՈՉ ոք քրիստոնէայ կարէ հակառակել առաքելական աւանդութեան: արդ՝ ընդդէմ նոքեանք ոչ առաքելքն՝ ՚ի ժողովսն նոցա և ՚ի թուղթս իւրեանց սահմանեցին. թէ հին օրէնքն մովսէսի վերջացան զկնի մահուանն քի: ևՉ ապա ով կարէր ՚ի սրբոց հարցն հակառակ ուսանել այսմ առաքելական վարդապետութեան: [Բայց եթէ այժմ կամ մէկ զբանս ամենեցուն բերել ՚ի վկայութիւն բանից մերոց. լինէր յոյժ ծանր աշխատութիւն ընթերցողաց: վա որոյ բաւական
բ 2
կանոնացի ՚ի յումեմ ոչ հարցն զաւակաւոր մասնաւոր ածել զհռչակաւորս: զի զրեաց ոչ աթանաս. թէ ամ ոչ վարդապետքն մի այն են մարգարէքն, և միոյն բանն ամենեքեան համաձայնութբ քարոզեն:] Դիոնեսիոս առաքելոյն աշակերտ անտեսանելի զամենեսեան:

Ահա դիոնէսիոս արիոպագ. ՚ի գիրս որ յաղագս եկեղեցական դասակարգութեան. յառաջին գլխին ուսուցանէ. թէ օրէնքն քի եղև լրումն և վերջն օրինացն մովսէսի. ասելով այսպէս: ևՉորք կարեն ասել աշակերտք. որ բստ կարգ զի

զի խուզեսցեն ՚ի նշանակս հին օրինացն յաւուր ընթանան ՚ի կատարելագործ անեղծեկութե : Իսկ ամենապատուութիւն կատարելագոյն անեղծեկութեն կոչէ զսեր դասականութիւն. և ուսուցանէ. թէ այս է լրումն և վերջն հին օրինացն:]

Այլ և Իգնատիոս ՚ի Թուղթն առ փիղադելփիացին ասէ : Եթէ ոք ըստ այլոց իրաց ուղղափառ հաւատայցէ բայց ՚ի կերակրոց զոմանս պիղծ կոչիցէ : այնպիսին զվիշապն ուրացող բնակեալ ունի յինքեան։] Եւ դարձ ՚ի Թուղթն առ հերոնն ասէ : Ամենայն որ, որ ասիցէ զինչ ընդդէմ կերակրոց որք սրբեցան. Թէպէտ և հաւատարիմ նի իցէ. և պահս պահիցէ. և մարգարէանայցէ. և զնշանս առնիցէ. եղիցի քեզ իբրև գայլ. որ ընդ մորթով ոչխարին խորհի կորուստ :]

Այլ յուստինոս ՚ի բանն որ ընդ տրիփոնի հրէայն ասէ : Օրէնքն. որ առամն խօրեբ լերինն քարոզեցան, հին օրէնք է, և ձեր միայն : Իսկ նոր օրէնքս ամենեցուն է. և զհին օրէնսն խափանեաց : Նոյն և նոր կտակարանն. որ յետոյ հաստատեցաւ. զհին կտակարանն եբարձ նմին :]

Այլ Երենոս մարտիրոսն ՚ի . լա. գլխոյն չորրորդ գրոցն ասէ : Զբանս տասնաբանեան հին օրինացն ՚ի անձն մեր մե յէ րէ և ս հաստատեցան վս ամենեցուն . սակս այսորիկ հաստատուն մնան ընդ մեր : զի ընդունին մարմնաւոր գալստեան նորա զաճումն առնին, և ոչ ըզլուծումն : Բայց զծառայութեան հրամանսն ծառայութե. որք առ ՚ի նշան և ծառայութե տուան հրէիցն, վերջացոյց զնոնոր ուխտիւ ազատութե :]

Որոգինէս ՚ի յաւագին գլխոյն գրոցն որ ընդդէմ կեղսոսի ասէ : Բայց որոնք են ամբարշտութիւնն. ասասցէ մեզ

հրէ

Գ
3

Դ
4

Ե
5

hanc illius, sacrumq; appellans finem.

Ignatius, in Epist. ad Philadelphienses: *Si quis*, inquit, *in reliquis rectè sentiat; ex cibis autem quosdam, abominabiles vocet: talis Draconem Apostatam inhabitantem habet*. Item in epist. ad Heronem: *Quicunque dicit aliquid contra ea, quæ mundata sunt; etiamsi fide dignus sit, etiamsi ieiunet, etiamsi prophetet, etiamsi signa faciat; lupus tibi habeatur, sub ouis pelle ouium exitium machinans.*

Iustinus Martyr, in Dial. cum Tryph. Iudæo, circa princ. *Lex, quæ in Chorebo monte sancita est, vetus est iam lex, & vestra tantùm: hac autē* (noua) *planè omnium. Lex autem legi contraria, & contra legem lata, superiorem sustulit; Testamentumque, quod posteà institutum est, prius sustulit eodem modo.*

Irenæus, lib. 4. cap. 31. *Decalogi quidē verba ipse per semetipsum omnibus similiter Dominus loquutus est; & ideò similiter permanent apud nos; extensionem, & augumentum, sed non dissolutionem accipientia per carnalem eius aduentum. Seruitutis autem præcepta* (hoc est, cæremonialia), *quæ in seruitutem, & in signum data sunt illis, circumscripsit* (hoc est, fine clausit) *nouo libertatis Testamento.*

Origenes, lib. 2. contra Celsum: *Quæ verò sunt illæ impietates Iesu? proferat præsertim Iudæus, à Celso introductus: nisi fortè impium est desistere à corporali Circumcisione, & Sabbatis, Nouilunijs, cæterisque festorum corporalium obseruationibus, & purarum, impurarumque rerum discrimine:*

ab

ab hisque transferre animum ad verā Dei legem, spiritalem, & dignam Deo. hoc est, Euangelicam.

Cyprianus, in lib. 1. contra Iudæos, capite 1. *Quòd lex prior, quæ per Moysen data est, cessatura esset, habetur apud Isaiam per illud: Tunc manifesti erunt, qui signant legem, ne discant: & dicet: expecto Deum, qui auertit faciem suam à domo Iacob, & fidens ero in illum. Item in Euangelio: Omnes Prophetæ, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.*

Isaiæ 8.

Athanasius, in Oratione aduersùs Arrianos, super illo, *Ex Deo Deus est Verbum,* circa finē: *Quæ igitur Iudæorum erant, destructa sunt, vtpote quæ res vmbratiles erant; ea autem, quæ Ecclesiæ erant, constabilita sunt, quippe quæ fundata erant supra firmam petram.* Item in Oratione in illud, *Omnia mihi tradita sunt à patre meo,* circa medium: *Quamdiù prior ætas, & creatio vim suam, & efficaciam in Hierusalem obtinebant; tamdiù sabbata suam obseruationem habuerunt. Verùm vbi successerat alia generatio, aliusque populus iam creatus erat, secundùm id, quod in Psalmis dictum videas: Scribantur hæc in generationem alteram; & populus, qui creabitur, laudabit Dominum: non necessè vlteriùs fuit, hunc nouum populum prioris nationis obseruare finem, sed exordium potiùs secundæ creationis, & ætatis. Quando igitur est istud exordium, nisi quo tempore Dominus resurrexit? iam indè enim initium habuit noua creatura.* Et infrà: *Vbi venerat res, quæ figurà denotabatur, nota ipsa*

զ 6 հրէիցն ՚ի կերպարանէ նորոգեալն ։ Մի թէ՞ անհաւանիցէ իցէ հրամայելին ՚ի մարմնաւոր Օրինաց թէ. եւ ՚ի շաբաթուց, եւ յամսամտից, եւ յայլոց առարողութեց մարմնաւոր ածանիցն. եւ ՚ի մեկնելոյ թէ կերակրոց ըմպելոց եւ անսուրբոց. եւ դարձուցանել զմիտս ՚ի դադանել ՚ի ճշմարիտ անսուր օրէնսն քն հոգեւոր եւ արժանի այ ։]

Մէն կիպրիանոս ՚ի յառաջինն գըլխին գրոցն, որ ընդ դէմ հրէիցն, ասէ ։ Որ թէ մերժանալոց էր հին օրէնքն մովսէսի . յայտ է՛ ըստ այնմ զոր ասէ յեսայեա մարգարէն. Թէ յայնժամ յայտնի լինիցին որ կնքեսցեն զօրէնսն, զի մի՛ ոչ ուսանիցի . եւ ասէ ։

է 7 կացից մնացից այ, որ դարձոյց զերեսս իւր ՚ի տանէն յակոբայ . եւ եղեց յուսացեալ ՚ի նա ։ Եւ դարձ ՚ի յաւետարանին ասէ . օրէնքն եւ մարգարէքն մինչ եւ յյովհաննէս մարգարէացան ։]

Եւ ՚ի աթանասի ՚ի բանին, որ ընդդէմ արիանոսացն, ասէ ։ Զի մնացորդ ինչ որ հրէիցն էին՝ աւերեցան, զի առաւելականն իւր էին ։ Բայց՝ որ ինչ եկեղեցւոյն էին, հաստատեցան . զի հիմնեալ էին ի վերայ հաստատուն վիմի ։] Եւ

ը 8 դարձ ՚ի բանին որ ասէ՝ ամենայն . Թէ մինչ առաւել էր ինձ ՚ի հօրէ իմմէ, ասէ այսպէս ։ Յորքան ժամանակս առաջինն ասացին եւ արարածն ունէր զզօրութիւն իւր ՚ի յերուսաղէմ . այնքան ժամանակ շաբաթքն ունէին զպահպանութիւն իւրեանց յորժամ հեռաւորեցաւ այլ ազգ . եւ այլ ժողովուրդ ստեղծեալ եղեւ . ըստ այնմ որ ասի ՚ի սաղմոս . Թէ գրեսցի այս յազգ յայլ . եւ ժողովուրդ, որ ստեղծեսցի . օրհնեսցէ զտր̃ . ոչ եւս հարկ եղեւ . թէ այս նոր ժողովուրդս պահեր զվախճան առաջնացոյն ազգին . այլ

յառաջ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

9 ipsius figura, quæ intercidit, & conquieuit; &, vt Dominica dies, quæ initialis est nouæ creaturæ, Sabbatismum finiuit: ita eadem illa, regenerato homine, in otium dedit Circumcisionem, &c.

Epiphanius, hæres. 29. assimilat hanc hæresim serpenti bicipiti; vtpote quæ Christianismo Iudaismū annexuit: ac de his hæreticis inquit: *In hoc à Iudæis differunt, itemque à Christianis; quòd Iudæis quidem non consentiunt, eoquòd in Christum credunt: cum Christianis verò non conspirant, eoquòd adhuc legi sunt alligati.*

15 Ambrosius, in caput 6. Lucæ: *Non solùm comprehensione verborum, sed etiam vsu ipso, specieque gestorum incipit hominem Dominus Iesus veteris obseruatione legis exuere, nouoque indumēto gratiæ vestire. Itaq; eum iam in Sabbato per seminata introducit,* &c. Item in cap. 1. epist. ad Rom. *Sub lege agentes, malè intelligūt Christum, & iniuriam Deo Patri faciunt; cùm, an in Christo perfecta spes salutis sit, dubitent.* Et infrà: *Misericordia Dei ad hoc data est, vt lex cessaret,*
11 *quod sæpè iam dixi: quia Deus, consulens infirmitati humanæ, sola fide addita legi naturali, hominum genus saluari, decreuit.*

Augustinus, lib. 19. contra Faustum, cap. 13. *Prima Sacramenta, quæ obseruabantur, & celebrabantur ex lege, prænunciatiua erant Christi venturi; quæ cùm suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt: & ideò ablata, quia impleta,* &c. *& alia sunt instituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pau-*

pauciora, tanquam institia fidei reuelata.

Chrysostomus, homil. 4. in Marcum: *Ego baptizo vos aqua, hoc est, Lex: ille verò baptizabit vos in Spiritu sancto, hoc est, Euangelium. Venit ergo Iesus; quia Ioannes traditus est in carcerem: clausa est enim lex, & iam præteritam non habet libertatem; sed de lege transiuimus ad Euangelium.* Item homil. 7. in Epist. ad Coloss. *Etiamsi legem obijcias; ea tamen ipsa iam deinceps humana doctrina est, elapso videlicet temporis sui præscripto.* Item hom. 5. in cap. 2. ad Ephes. *Christus soluit legis obseruationē. Quid enim, si liberati essemus à priori transgressione, rursus autem eam necesse haberemus seruare? rursus idem esset. sed eam quoque soluit: Legem, inquit Apostolus, mandatorum decretis euacuās, seu abolens, & reddens irritam.*

Denique Cyrillus Alexandrinus, in Isaiam libro 1. Orat. 5. cap. 9. *Propterea tolletur iugum Iudæis impositum, & virga, quæ super collum ipsorum; &c. Siquidem beati discipuli reprehenderunt eos, qui post fidem ad legalium obseruationem quosdam perpulerunt, dicentes: & nunc quid tentatis Deum, vt imponatis iugum ceruici discipulorum, quod neque nos, neque Patres nostri portare valuerunt?* Item lib. 9. contra Iulianum prope finē: *Cùm Diuus Petrus adhuc vellet Iudaicis moribus immorari; & ad meliora progredi quodammodò tardus esset, eo quod præualebat apud eum reuerentia erga figuras: demisit sudarium de Cælo Deus, animalibus in illo depictis, quæ*

12

[illegible]

13

[illegible]

14

[illegible]

Le-

Եւ սէրն կերպարեղ արկէալ ամենայնազգեացն՝ ի ԺԵ
յառակաջին պերողմեծութեան յեղանակաւ.
՝ի բանին. Է. երր՛ ՝ի գլխին. Թ. և 15
ըդ" ասէ ։ Մանկս այսորին բառնձի լոյ
ծն եղեալ երէ հրեշերն. և զամ՝ աղանձն
որ երէ պարագանոնեն լիչ ։ բանզի երաժել
լիաշակերտացն նշանակեցին զայնոսին.
որ զինի սէ հարն՝ աւոյն յորդորեին
զանձնաս պահել զօրինականսն. և առա
ցին։ ոչ որդ՝ ընակեր փակէք զնժ. զնել
լոյծ երէ պարադանոցի աշակերտացն. զոր
ոչ հարքն մեր և ոչ մեք կարացաք բա
ռնալ ։] Եւ դրէլ ՝ի. Թ. եր" գիրս.
որ ընդդէմ յուղանդաւն, ասէ. Լուբե ԺԶ
սէրն պետրոս կամեր կալ ՝ի պահպա 16
նութեան հրեականաց աւանդութեանցն. և
ծանօր. երում զնթանալ ՝ի լուսաւորըն

Legis sententiâ aenigmaticè quidem, vt immunda, iudicata erant; & iussit occidere, & si quidem vellet, comedere. Discipulo autem adhuc tristi, & Iudaicè dicenti; nequaquàm Domine, quia nunquàm comedi aliquod commune, neque ingressa est in os meum aliqua caro immunda: vox reddita est, quasi etiam Deo corripiente illum, & manifestè dicente: quae Deus mundauit, tu ne communia dixeris. Deindè statim intellexit, quòd instaret tempus transformandi in veritatem vmbras: nam, vt dixi, Lex figurae sunt, & vmbrae, durantes vsque ad tempus, quo emendentur.

զի դժուարին երթ եր ՝ի նման պաշտանէ՝ ՝ի դէմ սովորացն։ առաքեաց սառասամ-
յենինկ զկամս. յայտնեմ էին կեղարարանաց կենդանեացն, որք ըստ օրինացն հրա-
մանէ անսուրբ աստուծոյ համարեալ լինէին։ և հրամայեաց նմա զենել և
ուտել ։ և մինչ դեռ տրտում կայր աշակերտն. և հրեաբար ասէր. քաւ լիցի
տէր. զի ոչ երբէք կերայ խառնանի ինչ և անսուրբ. և ոչ եմուտ ՝ի բերան իմ
միս ինչ պիղծ ։ ձայն եղև առ նա կրկին անգամ երր յայ. որ կշտամբեաց զնա՝
և յայտնապէս ասաց ։ զոր ած սրբեաց. դու մի պիղծ ասէր ։ Եւ ապա փու
թով իմացաւ. Թէ երէ կայր ժամանակ փոխադրելոյ զստուերսն ՝ի ճշմարտու
թի ։ բանզի որպէս ասացի. օրէնքն են ստուերք. որ մնային մինչև ՝ի ժամա
նակս ուղղութեան ։] Առյանն սէրն կերպեղ ։

ՃՌՈՒԲԵՆԻ Ա

Եւ նշանակեն կանոնն. մատուցանելոյ 1
ոյ զանասունս. ըստ որում գրեալ
կայ ՝ի գիրսն հայոց ։

EXPONITVR

Ac refellitur ritus sacrificandi pecoris, in Armeno Rituali praescriptus.

Գլուխ. Գ.

Ի՛ երս առաջարութեան հայոց, որ կոչի մաշտոց, գրեալ զասանն կանոնն ինչ. որ ուսուցանէ զկերպ պատարագելոյ զանասունս ։ Բայց ներմա ցաք թէ աստանոր վերջերքն նորա ոչ ընդ

§. VI.

ARmenicum Rituale (de quo subiecta, eodem ordine, iisdéque verbis traduximus, nonnullis tantùm omissis, ne prolixi, vltra quàm satis est, videremur) huius

Sacrificij ritum sic tradit: (nota Tituli honestatem, qua nefandum vetiti Sacrificij nomen prætexunt).

Canon pro oblatis Domino pecoribus benedicendis.

A*Dferatur oblatum animal* (nempè agnus, aries, aut simile aliud) *ante ianuam Ecclesiæ; Vinciatur collum eius funiculo rubri coloris; ac rubro etiam indumento dorsum eius operiatur. accenduntur candelæ* (cornibus eius affixæ); *atque thus adoletur. offerant immaculatum, ac sponte, Vt Deo sit acceptabile.*

Recitantur Psalmi: Beati, quorũ remissæ sunt iniquitates: Benedicam Dominum in omni tempore: Miserere mei Deus secundùm magnam: Te decet hymnus Deus in Sion. Hymnus: Circundantes. Capitulum: Petamus. Et dicit Sacerdos hanc Orationem.

Benedictus es Domine Deus in misericordia tua; qui Votorum es Dominus, & omnium acceptor Sacrificiorũ. in omni enim loco cultores tui Vota, & Sacrificia super altare offerunt nomini sancto tuo; & ad te omnia in carne viuentia referuntur. Sicut ergo Patres nostri antiqui Vitulos, arietes, & hircos tuæ obtulerunt Maiestati, ac fuerũt per bona sua opera tibi placiti: ita nunc, benignissime Deus, Nos serui tui infirmi offerimus tibi per Christum filium tuum arietem hunc, hircum, &c. Vt fiat Sanctitati tuæ Sacrificium laudis, & memoriale humanæ conditioni nostræ erga te semper, per gratiam, & humanitatem Domini, & Redemptoris nostri

բ 2 ընդունելոյն զայնպիսի կանոնն, այլ մե-
այն Թողուն, զի քահանայք զանա-
նոց մատուցումն խնչ առնուցեն. զոր կա-
չեն մատաղ ։ վն որոյ 'ի սրբակիս այս
մին առաքեսցէ զբանս կանոնին. և
յայտ առնեսցէ զմոլորութիւնս. և
զզուշացուցանեսցէ զհայս 'ի բաց կալ
ամենեւին 'ի գործոյն. թէ մատաղ կո-
չի. և թէ պատարագ ։ զի յորժամ գոր-
ծն չար է', փոփոխումն անուանակո-
չութե ոչինչ օգնէ ։ Աւրդ՝ զկրեն այս
ասէ այսպէս ։

գ 3 Կանոն անասնական
օրհնելոյ ։

Ածեն զնուիրեալն 'ի դուռն եկե-
ղեցւոյն. և զանն կարմիր պա-
րան. և ծածկեն կարմիր կարմիր հան-
դերձիւ. և լուցանեն մոմ և խունկ ։
և մատուցանեն զանարատն կամաւ.
զի ընդունելի լիցի այ ։
Ասեն սաղմոս 'ի թիւ. Երանի ո-
րում թողութիւն եղեւ մեղ" ։ Օրհնեցից
զտր յամ ժամ ։ Ողորմեա ինձ այ-
ըստ մեծի ։ Քեզ վայել է. գովեղն 'ի
քեզ ։ Շարական. Պատուական ։
դ 4 Քարոզ. Խնդրեսցուք ։ Եւ ասէ զա-
ղօթս ։

Օրհնեալ ես տր այ ողորմութբ քո.
որ տէր ես ուխտից և ընդունող ամ
պատարագաց. զի ընդ ամ տեղիս եր
կրպագուք քո դնեն զպատարագս ու-
խտից իմոյ սեղանոյն անուան քոյ սրբոյ.
զի առ քեզ գայ ամ մարմին ։ որպէս մատու-
ցին հարքն մեր առաջինքն ամ ծութեր-
քո զուարակս, խոյս, և նոխազս. և
հաճոյ եղեն քեզ գործովք իւրեանց բա-
րեօք ։ և այժմ բարերար տր՝ մեք ծա-
ռայքս քո տկարքս 'ի ձեռն քն որդւոյ
քո

քն մատուցանելոյ քեզ խաչս և նշխա- Ե
րս . զի եղիցին պատարագ օրհնութե 5
քում արքութեդ . և յիշատակ մարդ-
կութեն մերում , առաջի քո յամ ժամ ,
շնորհօք և մարդասիրութե տն մերոյ
և փրկչին յի քի . որում վայել է փա-
ռք , իշխանութի , և պատիւ . այժմ
և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից :

Եւ ապա ասեն սաղմոս . Յիշեա
տր : և այլն : Ընթերցուած 'ի ղև-
տացւոց : Եւ կոչեաց տր զմովսէս 'ի
խորանէն վկայութե , և ասէ : խօսեա
ընդ որդիսն իղի . և ասասցես ցնո-
սա : այր որ 'ի ձէնջ բերէ մատուցանե-
լի պատարագ տն 'ի խաշանց կամ յար- Զ
ջառոց մատուցանիջիք զպատարագս 6
ձեր : ապա եթէ ողջակէզ իցէ պատա-
րագ նորա . յարջառոց անարատ մա-
տուցանիցէ . առ դրան խորանին վկայ-
ութե ածցէ զնա ընդունելի առաջի
տն : և դիցէ զձեռն իւր 'ի վր գլխոյ ըն-
ծայիցն յընդունելութի առ 'ի նմանէ-
առ 'ի քաւելոյ վն նորա : և քն-
նեսցեն զուարակն առաջի տն : և մա-
տուսցեն որդիքն ահարոնի քահանա-
յք զարիւնն . և հեղցեն շուրջ զսեղա-
նովն որ կայցէ առ դրան խորանին վը-
կայութե : և այլն . Է

Դարձեալ 'ի ղևտացւոց : Եւ ամ պա- 7
տարագ զոհից ձերոց աղիւ աղեսցի :
և մի պակասեցուցանիցէք զաղ ուխտին
տն 'ի պատարագաց ձերոց : ընդ ամ պատարա
գս ձեր մատուցանիջիք աղ : Եւ եթէ
զոհք փրկութե իցէ պատարագ տն .
եթէ յարջառոց իցէ . թէ արու իցէ . և
թէ էգ . զանարատն մատուցանիցէ
առաջի տն : և այլն :

Ընթերցուած յերկրորդ Թագաւո-
րութեն : Եւ մատոյց դաւիթ ողջակէզ
և խաղաղականս առաջի տն : և իբրև
կատա

ſtri Ieſu Chriſti, quem decet gloria, poteſtas, & honor nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Poſt hæc dicitur Pſalmus: Memẽto Domine Dauid. &c. Lectio libri Leuitici: Et reuocauit Moyſen, & loquutus eſt Dominus ei de tabernaculo Teſtimonij, dicens: loquere filijs Iſraël, & dices ad eos: homo ſi obtulerit ex vobis dona Domino; de pecoribus, & de bobus, & de ouibus offeretis dona veſtra. ſi holocauſtum donum eius: ex bobus, maſculum immaculatum offeret illud: ad oſtium Tabernaculi Teſtimonij offeret illud acceptabile coràm Domino; & imponet manũ ſuper caput hoſtiæ, acceptabile ei, ad propitiandum pro ipſo: & immolabunt vitulum coràm Domino: & offerent filij Aaron Sacerdotes ſanguinem: & effundent ſanguinem ſuper altare in circuitu, quod ante oſtium tabernaculi Teſtimonij; &c. Leuit. 1. ex Septuagin.

Et rursùs, Lectio libri Leuitici: Et omnis oblatio Sacrificij veſtri ſale ſalietur: non ceſſabit ſal fœderis Domini à Sacrificijs veſtris: in omni dono veſtro offeretis Domino ſal. Si autẽ Sacrificium Salutaris, oblatio eius Domino; ſi quidem ex bobus ipſe obtulerit; ſiue maſculum, ſiue fœminã, immaculatũ adducet illud coràm Domino; &c. Leuit. 2. ex Sept.

Lectio libri Regum: Et obtulit Dauid holocauſta coràm Domino, & pacifica: & compleuit Dauid offerens holocauſta, & pacifica: & benedixit populo in nomine Domini exercituũ: & partitus eſt vniuerſo populo in omnẽ Exercitum Iſraël à Dan vſq; Berſabee, & à viro vſq; ad mulierẽ, vnicuiq; colly- 2. Reg. 6. ex Sept.

ri-

ridam panis, & placentam, & laganum de sartagine: & abijt omnis populus, vnusquisq; in domum suam.

Isaiæ 56. ex Septuag. *Lectio Isaiæ Prophetæ: Et omnes, custodientes Sabbata mea, vt non violent ea, & tenentes Testamentum meum; inducam illos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & victimæ eorum erunt acceptabiles super altare meum; quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus.*

Hebr. 13. *Lectio Epistolæ B. Pauli Apostoli ad Hebræos: Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui Tabernaculo deseruiunt. quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra Castra. Propter quod & Iesus, vt sanctificaret populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra Castra, improperium eius portantes. non enim habems hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo; id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.*

Donec Lectionis huius partes singulas expendamus iuxta sensum Apostoli; liceat, Armeni Sacrificij cursum interpellare. nam tãta Pseudomagistris est mẽtis perturbatio, vt vel ea ipsa, quæ Paulus hic scripsit, vt Iudaizantes perstringeret Christianos, & à Sacrificalibus escis ad Eucharistiæ cibum reuocaret eos, qui Iudaismum Christianismo agglu-

կատարելոց դաւ ենթ՝ ի մատուցանե-
Է 8 լոյ զողջակէզսն եւ զխաղաղականսն. օր-
հնեաց զժողովուրդն յանուն տն զօ-
րութեանց : եւ բաշխեաց ժողովրդեանն
ամ զօրութեանն իղի՝ ի դանայ մինչեւ
ցբերսաբէէ. յառնէ մինչեւ ցկին. իւրա-
քանչիւր ումեք բլիթ մի հաց եւ պատա-
ռ մի՝ ի կասկարայից, եւ քնքար մի
՝ի տապակէ : եւ գնաց ամ ժողովուրդն
իւրաքանչիւր՝ ի տունս իւր։

Ընթերցուած յեսայեայ մարգա-
րէէ : Եւ զամենն որք պահեսցեն զշաբա-
թս, եւ ոչ պղծեսցեն. եւ կացցեն յու-
խտին իմում. ածից զնոսա՝ ի լեառ-
Թ ն սրբութեան իմոյ. եւ ուրախ արարից
9 զնս՝ ի տան աղօթից իմոց : ողջակէզք
նց եւ պատարագք ընդունելի լիցին ի վր
սեղանոյ իմոյ : զի տուն իմ տուն աղօ-
թից կոչեսցի ամենայն հեթանոսաց :

Պօղոսի առաքելոյն յեբրայեցւոց
թղթոյն : Ունիմք մեք սեղան, ուս-
տի ոչ ունին իշխանութիւն ճաշակելոյ որք
պաշտեն զտաղաւարն խորանին : զի որոց
անասնոց մատչէր արիւնն՝ ի սրբութիւն
վն մեղաց՝ ի ձեռն քահանայապետին.
նոցունց մարմինքն այրէին արտաքոյ
բանակին : վն որոյ եւ յս՝ զի սրբեսցէ
Ժ իւրով արեամբն զժողովուրդն. արտա
10 քոյ դրանն չարչարեցաւ : արդ՝ ելցուք
երթիցուք՝ ի նա արտաքոյ բանակին առեալ
զնախատինս նորա : զի ոչ
եթէ ունիմք քաղաք որ մնացուն իցէ
լոց է . այլ զհանդերձեալն խնդրեմք :
արդ՝ ի ձեռն նորա մատուսցուք պա-
տարագ օրհնութեան յամ ժամ այ . յն.
զպտուղ շրթանց խոստովանելոց
յանուն նորա : զբարերարութիւն եւ զհ
հաղորդութիւն մի մոռանայք. զի ընդ-
այսպիսի պատարագս հաճի այ :

[Պատշաճ է մեզ աստ բացայայտել

զիւր

[illegible]

Յա 11 glutinare volebant, ipsi ad Iudaica sua Sacrificia confirmāda detorquere non dubitent. *Habemus*, inquit Apostolus, *altare, de quo edere non habent potestatem, qui Tabernaculo deseruiunt*. Immediatè anteà dixerat: *Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in secula: doctrinis varijs, & peregrinis nolite abduci: optimum est enim gratiâ stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis: habemus altare, de quo edere*, &c. nimirùm dicere voluit: *Iesus Christus*,
Յբ 12 eiusque doctrina, & fides (vt exponit Vatablus) manet omni tēpore, estque inuariabilis. quarè *doctrinis varijs, & peregrinis nolite abduci: optimum est enim gratia stabilire cor*, quæ per nouam Christi legem tribuitur, *non escis* Sacrificalibus, *quæ nihil profuerunt ambulantibus in eis*: hoc est, quæ iustificationis gratiam offerentibus, & comedentibus non dederunt. *Habemus altare*, in quo offerimus Sacrificium corporis, & sanguinis Christi; *de quo edere* quidē possunt fideles Christiani, vt gratiā
Յգ 13 cor stabilientem consequantur; non autem Iudaizantes, *qui Tabernaculo*, Sacrificijsque legalibus adhuc *deseruiunt*. *Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra: propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est*: videlicèt, non possunt Iudaizantes edere de nostro altari, id est, de victima corporis Christi in Eucharistia; quia sicut non poterant edere de victi-

cti-

ctimis, quæ offerebantur pro peccato multitudinis, quæ totæ extra castra erant cremandæ; ita neque fas est eis hanc edere, quæ per illas potissimè victimas figurabatur. *Exeamus igitur ad eum*, qui ad altare Eucharisticum accedere cupimus, *extra castra* legum Tabernaculi, *improperium* Crucis, legisque *eius*, quæ aduersarijs contemptui est, alacres, lætique *portantes*: cùm non diu durare nobis debeat hoc improperium, qui *non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Offeramus ergo per ipsum* Iesum, tanquàm per Pontificem, & mediatorem nostrum, *hostiam laudis semper Deo*, id est, Sacrificium Missæ; quæ hostia, cùm à Christo primùm sit Deo Patri oblata in gratiarum actionem, & laudem, dicta est Eucharistia, id est, gratiarum actio: sicut etiam dici potest *fructus labiorum confitentium nomini eius*; tum quia in hoc gratiarum actionis Sacrificio maximè hymnis, ac laudibus Deum celebrare debemus; tum etiã quia per verba consecrationis, Sacerdotis ore, labijsque prolata, hostia hæc diuina efficitur. *Beneficētiæ* quoque, *& communionis*, hoc est, eleemosynarum largitionum, *nolite obliuisci: talibus enim hostijs*, & non ouium, aut vitulorum, *promeretur*, & conciliatur *Deus*. Vide quæso, quantùm Pauli sermo huic ipsi Cæremoniæ, in qua legitur, aduersetur! Prosequitur Rituale:

Alleluia. Psal. Iubilate Deo omnis terra. Sequentia S. Euangelij secundùm

14
[illegible]
15
[illegible]
16
[illegible]

[illegible] ԺԷ 17

[illegible] ԺԸ 18

[illegible] ԺԹ 19

[illegible]

dùm Lucam : : Dicebat autem & ei, quiſe inuitauerat : Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque Vicinos diuites; ne fortè te & ipſi reinuitent, & fiat tibi retributio. ſed, cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, cæcos; & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorū. Hæc cùm audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in Regno Dei. Luc. 14.

(Et hìc iam à Chriſto non pecoris Sacrificium, ſed eleemoſyna prædicatur).

Capitulū: Propter Deū deſuper, &c. Et dicitur hæc Oratio: Deus omnipotēs, Deus Verbum, qui vnà cum Patre, & Spiritu ſancto à choris Cæleſtibus glorificaris, & à terreſtribus adoraris: qui à principio typos, & figuras rerum futurarum præordinaſti: quarè, cùm eſſet homo fraude, ac dolo Diaboli è Paradiſo deliciarum excluſus, & à magna illa gloria deturbatus, multiplicato mox humano genere ſuper terram, placitum tibi fuit, altarium victimis ab eodem noſtro genere coli. Sic enim Abel ex oblationibus victimarum iuſtus vocatus fuit: ſic Noë, egreſſus ab Arca, Sacrificium obtulit, quod tibi Domino Deo reddidit odorem ſuauitatis: ſic Abraham verum obtulit holocauſtum probationis, quod incorruptibilem mortem tuam in Cruce ſignificauit. Et nunc, Domine Deus noſter benigniſſime, te ſupplices exoramus, ac petimus, vt ſuſcipias per miſericordiam tuam oblationem hanc de manibus no-

Ի 20 ſtris in conciliationem omnipotẽtis Vo-
luntatis tuæ. Accipe Domine Deus no-
ſter munus hoc, quod tibi in tribula-
tione noſtra, cùm ad te clamabamus,
& nos liberaſti, promiſimus. Suſcipe
protector hominum Deus hoc Sacrificiũ
noſtrum; quod fiducialiter tibi offeri-
mus Redemptori, cui nulla eſt indigen-
tia, ſed immenſa, & incomparabilis
miſericordia bonitatis. Suſcipe illud
Voluntate propitia, ſicut ſuſcepiſti præ-
claras eas oblationes Veterum ſancto-
rum Patriarcharum, quos à Victimis
Իա 21 ſuperſtitioſæ Gentilitatis, ſordibuſque
Idololatriæ abhorrentes, & auerſos
conſeruaſti; ac per ſanctum Moyſen,
Prophetam tuum, Iſraëlitico populo
præcepiſti, Vt tibi ex gregibus, & ar-
mentis, aliiſque animalibus Sacrificia
immolarent, ferentes ea antè oſtium
Tabernaculi Teſtimonij ad Leuiticos
Sacerdotes, qui manum ſuper caput
eorum ponentes, effunderent per altaris
tui circuitum ſanguinem, quo expiarẽ-
tur peccata, & precibus ſatisfieret.
Hæc autem omnia in figuram inſtitui-
Իբ 22 ſti Veritatis, quæ reuelata eſt in ad-
uentu Vnigeniti tui in Mundum. Quo-
niam tu ipſe, Domine Deus omnipotẽs,
Spiritu tuo per Prophetam Vaticinante,
dixiſti: Non accipiam de domo tua
Vitulos: ſed immola Deo Sacrificium
laudis. Et rurſus: Sacrificium Deo
ſpiritus contribulatus; cor contritum,
& humiliatum Deus non deſpicies.
Nos itaque ſerui tui peccatores, in
ſpiritu humilitatis antè miſericordiam
tuam procidentes, rogamus te, Vt fa-
cias nobiſcum ſecundum magnitudinem
pietatis, & clementiæ tuæ, ac iuxtà Ve-
racem

տատեալ ՚ի հոտ անուշից քեզ ա՟ծոյ.
և աբրահամու մատուցանելով [illegible]
մարիա ողջակէզն փրկութեան. որ
օրհնակեր զանապականն մահն քո ՚ի
խաչին ։ եւ արդ՝ տէր աստուած մեր
բարերար. աղաչեմք և մաղթանօք
հայցեմք ՚ի քէն. ընկալ ողորմութե՟
քով զնուէրս զայս խոստմանս մերոյ.
զոր խոստացաք քեզ ՚ի նեղութե՟ մե՟
րում. յորում աղաղակեցաք առ քեզ.
և փրկեցեր զմեզ. Ընկալ բարեխնա
մող ա՟ծ զպատարագս մեր. զոր համ
արձակեալ մատուցանեմք քեզ անկա
րօտ փրկչիդ. որոյ անչափ և անհա
՚է ողորմութիւն գթութե՟ քոյ ։ ընկալ
անոխակալ և հաստատեան ընդ երջ
անկացեալ ընծայաբերութե՟ նախա
հարցն որբոց. զորս մերժեալ հեռա
ցուցեր ՚ի սնոտիապաշտիր զոհիցն և ՚ի
հեթանոսական ճենճերացն պղծու
թե՟ դի՟աւոյ կռապաշտութեցն ։ որ
ինձեան երանելի մարգարէին քոյ մովսէ
սի հրամանատուեցեր ժողովրդեան քում
իղի մատուցանել քեզ պատարագ ՚ի
հօտից և յանդէոց և յայլոց անասա
նոց. ածելով առ դուռն խորանին վկա
յութե՟ առ քահանայսն ղեւտացիս.
դնելով զձեռն իւ՟ր. և հեղլով զարիւն
առ սեղանով քո շուրջ. որով յանցանքն
քաւէին. և խնդրուածքն կատա
րէին ։ այլ այսու ամենայնիւ օրինա
կեցեր զատուեր հանդերձելոցն ճշմար
տութեան այսմիկ. որ շնորհեցաւ փառ
սատեանն միածնի քոյ յաշխարհս ։ քան
զի դու նոյն ինքն ամենակալդ տէր
նախապաշակ հոգովդ քո ինձեան մար
գարէին ասացեր. ոչ ընդունիմ ՚ի տա
նէ քոյ պատարագս. այլ մատո
ւո պատրգ օրհնութե՟ ։ և դարձ՝ պատա
րագ այ հոգի մաշեալ. և սիրտ մատ
նեալ

[illegible]

Իգ racem promissionem tuã ad Patres no-
23 stros tibi dilectos. Inclinare Domine
ad munus hoc nostrum, & suscipe illud
de manibus nostris, qui peccatores su-
mus, sicut holocaustum arietum, &
taurorum, & sicut millia agnorum
pinguium. Exaudi Domine petitiones
nostras, ne opprobrium fiamus inimicis
nostris, sed exultantes gaudeamus in
Redemptione tua. Cùm autem montes
omnes, & campos ictu oculi in pondere
libres, Cælumque, & terram pugillo
concludas, ac sedeas in Cherubico Thro-
Իդ no in Altissimis, nec tibi abyssi profun-
24 da sint abscondita, nec omnia quadru-
pedia sufficiens holocaustum: quomodò
audere valeremus Sacrificium tibi of-
ferre; nisi quia voluisti caro fieri pro
nobis, fidemque intemeratam in san-
ctam Trinitatem per Apostolos tuos e-
docere nos, quos & filios, & fratres no-
minare dignatus es per immaculatum
corpus, & sanguinem tuũ, Deus Ver-
bum. Tu ergo ipse patrator mirabiliũ
Domine suscipe de manibus nostris ob-
lationem iugulationis huius per inter-
Իե cessionem Sanctæ Deigenitricis, per vi-
25 ctricem Crucem tuam, quam semper
adoramus, per deprecationes sanctorũ
Apostolorum, omniumque tuorum San-
ctorum, ac beatorum Martyrum, qui
suum pro tuo sanguine profuderunt.
Concede mercedem bonam, & peccato-
rum remissionem offerentibus hanc: au-
ge greges, armenta, & bona omnia
seruorum tuorum: prosperas redde nu-
bes agris, ac ruribus nostris, &c.

Pro mentium cæcitas, ac seductio deploranda! pace dixerim Armenorum. Et hæc pariter Oratio, à

 suis

suis hæreticis Diabolo instigante dispositа, quot præterea blasphemijs inquinatur? Primò inducit in animum, totam Trinitatem, iuxtà Sabellianam insaniam, vnam esse personam trinomiam. Siquidem Deo Verbo (in quem hæc à principio vsque ad extremum dirigitur) ea primùm adaptat, quæ toti congruunt Trinitati, nempè *figuras futurarum rerum præordinasse, altarium victimis cultum fuisse*, &c. tum illa, quæ Patri soli; cùm subditur: *in aduentu Vnigeniti tui in Mundum*: postremò quæ propria ipsius Verbi, scilicet *carnem factum esse pro nobis*. Secundò, dum toti Trinitati conuenientia refert, addit illud: *mortem tuam in cruce*: quo confirmat Petri Fullonis dementiam, Trinitatem passam. & crucifixam dicentis. Tertiò, asserere cum Manichæis videtur, Christũ non verè, sed phantasticè mortuum, per illa verba: *Abraham verum obtulit holocaustum probationis, quod incorruptibilem mortem tuam in cruce significauit*: quasi dicat: holocaustũ probationis Abraham, in quo tentata quidem fuit mors filij, sed non reuerà illata, Christi filij Dei mortẽ significauit, quę incorruptibilis fuit, hoc est, per quam reuerà corrupta non fuit vnio inter corpus, & animam. Quartò, persuadet, remitti peccata ex vi eius Sacrificij, quod neq; in lege veteri, quandò erat licitum, efficere hoc valebat. quoniã, etsi tunc tale Sacrificium aliqua expiabat peccata, quoad immunditias corporales, seu irregularitates

ex

Իզ ցո զհօտս և զանդրհայս և զնմ ճեղս
26 ծառայից քոց ։ բաղդըութե՛ հանճն
զամօքս յանձնադատաւոր մեր. և պարգևե
նմ եղելոյ մերում զպատուոյ շահենք
նութե. և այլն ։
[ՈՂՀ միութեան մեծի. և մասնաւոր
կայութեան ՆՍԴԵԱ, թէ զօրքանս հայ
հոյութիւն ներգործութեան այս աղօթս ։
Հօրն՝ զի այս կարծիս. թէ ոչ երբեք
դութիւն է մի անձն երեւակ անձնաւորն
հաշտեցաւ. բառս առաքելն տպագրութեան ։
քանզի՝ ի սկզբանէ մինչև ՚ի վերջն յառ
աջելի այս աղօթս առ ՈԴ բանն. և
Իէ նմա նախ զկերպաբերել զայն, որ պատ
27 կանն քոյոր երրորդութե. ՏԷ. զաղագս
Հորեն՝ ի սկզբանէ զձև ու զօրհնութե
առյաւույն եղելոցն. և զբարեկարգութիւն
նեղաւնոց պատարագող. և զայլն ։ յեզ
այ զայն, որ պատշաճի հօրն միայն.
յորժամ ասէ. թէ շնորհեցաւ զգալուստ
ան միածնին քոյ յաշխարհս ։ և ապա
զայն, որ էր յատուկ Բանին բանին.
ասելով. հանձնեցար վն մեր մարմնանալ.
և զայլն ։ Երկրորդ՝ զի երրև յիշատա
կէ զայն, որ վայել է քոյոր երրորդու
թեան. ասէ ։ մահ քո ՚ի խաչին ։ որով
Իը հաստատէ զմոլորութիւն պետրոսի
28 թափչին. որ ասէր զերրորդութիւն չար
չարեալ և խաչեալ ։ Երրորդ՝ զի թուի
ուսուցանել ընդ մանիքեցիս. թէ քն
ոչ ճշմարտապէս, այլ առերևոյթ.
յորժամ ասէ. թէ աբրահամ ճշմար
տանելով զճշմարտեա ողջակէզն փորձու
թե՝ օրինակէր զանապական մահ քո
՚ի խաչին ։ իբրու թէ ասիցէ. ողջակէզն
փորձութե աբրահամու. յորում փոր
ձեցաւ մահն որդւոյն, բայց ոչ կա
տարեցաւ. օրինակէր զորդւոյն այ քն
զմահն. որ եղէ անապական. ԷՏ. որով
ոչ ապականեցաւ եղէ միաւորութիւն

որ

[illegible] ԻԹ 29

[illegible] Լ 30

[illegible] ԼԱ 31

[illegible]

Սղմոս. ԿԶ. Աստուած ողորմեսցի մեզ ։ Քրզ ։ Լուիցէ տր. Եւ ասէ զաղօթս ։ Օրհ

նեալ

ex statuto legis inductas; haud tamen ex se poterat, extra meritum offerentis, peccatum vllum expiare quoad immunditiam culpæ spiritualem, iuxtà illud Apostoli, Hebr. 9. *Hostiæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere servientem solummodò in iustitijs carnis, Vsque ad tempus correctionis impositis.* Et infrà: *Sanguis hircorum, & Vitulorum, & cinis Vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis.* Quintò, in Diuinæ Maiestatis contemptum tum maximè exorbitare videtur; cùm, simul ac professa fuit, nolle nunc Deum per oblationes animalium coli, quæ ad veritatem Eucharistici Sacrificij præfigurandam institutæ fuerant, statim eandem ipsã oblationem vetitam vrget, ac dicit: *Suscipe munus hoc nostrum, sicut holocaustum arietum,* &c. hoc enim quid est aliud, nisi dicere: etiã hanc, quam non vis, hostiam tibi offerimus, te inuito? Denique, cùm nouæ legis Mysteria, Sanctosque omnes pro superstitioso Sacrificio mediatores imploret, ac veluti farragine quadam ex vtraq; lege permista vtramque legem polluat, & transgrediatur; quid superest execrandi, quod sacrilega hęc Oratio non cõtineat? Pergit Rituale:

Dicitur Psalmus: Deus misereatur nostri. Capitulum: Exaudiat Dominus; & c. Oratio pro sale benedicendo: Benedictus es Domine Deus omnipotẽs, & omnium Conditor creaturarum: qui fecisti omnes creaturas bonas, & nihil est in illis reijciendum; sed dedisti eas,

Vt

Vt cederent in vsus, & necessaria filijs hominum: salem etiam condidisti ad conseruandam terram, & congregationes aquarum. Nos ergo, dona tua suscipientes, gratias agimus nomini sancto tuo; rogamusque te Domine, vt salem hunc per tuam misericordiam benedicas; & in quacũque re fuerit aspersus, fiat nobis in sanctificationem, & peccatorum remissionem: Vt gratias agere, & glorificare valeamus Patrẽ, & Filium, & Spiritum sanctum, nunc & semper, & in secula seculorum.

Etiam atque etiam videant hic Armenij; verba illa (ex Apostolo 1. Timoth. 4. mutuata): *Qui fecisti omnes creaturas bonas, & nihil est in illis reijciendum:* qua mente in Deũ ipsi proferant? syncerà quidem, ac serià nequeunt: quippe plerasque Dei creaturas, seu escas humanas, ita ipsi tanquàm immundas, & execrandas reijciunt; vt ne tactum quidem earum culpà vacare arbitrentur. ergo superest, vt eadem verba non nisi adulatorio, ac simulato animo dicant, solùm vt Dei auribus blandiantur. Concludit Rituale:

Dicitur illud Psalmi 65. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum; offeram tibi boues cum hircis. Oratio super hostiam: Domine festorum, & Deus votorum, qui semper beneficijs cumulas timentes te, suscipe huius agni, &c. Sacrificium, quod tibi offerimus. Adauge Domine, & amplifica domos seruorum tuorum, sicut amplificasti domum Abraham, Isaac, & Iacob. Propitiũ te nobis reddat hoc Sacrificium, sicut Sacrificium

Abel

ԼԲ 32 [illegible]

ԼԳ 33 [[illegible]]

ԼԴ 34 [illegible]

քեզ պատարագս մատուցանեմք բարե- Լե
րարի և խնամողի . և քեզ հանապազ
գոհութիւն և զփառս հօր և որդւոյ 35
և հոգւոյն սրբոյ . այժմ և միշտ , և
յաւիտեանս յաւիտենից .

Եւ եթէ պատարագն մատուցանի
այն վասն ննջեցելոյն . ասեն զայս աղօ-
թս : Օրհնեալ ես տէր ամենակալ,
արարիչ ամ. արարածոց . որ տէրդ ես
ուխտից և ամ. ամ. պատարագաց . որ
մարդասիրութեամբ քո խոնարհեցար յեր-
կնից , և զգեցար մարմին ՚ի սրբոյ կոյ-
սէն : զի զնախաստեղծին բարձցես զյան-
ցանս քոյին կամաւոր չարչարանօքդ :
զենար դու ինքնին պատարագ խաչի սե- Լզ
ղանոյ քաւութեան խաչին . և հեղմամբ 36
մէ արեանդ քոյ փրկեցեր զաշխարհս ՚ի
մեղաց : Վասն որոյ աղաչեմք զքեզ տէր.
օրհնեա զպատարագս մեր . զընծայս
զուարակս . և զխոյս . զնոխազս . և զգա-
ռինս . և օրհնեա զհացս և զգի-
նիս . Ընկալ զսա ՚ի ձեռաց մերոց ՚ի
հաճոյս քեզ : և յորոյ անուն մատուցա-
նեմք քեզ զնուէրս . հաշտեա մարդա-
սէր տէր ընդ հոգին ծառային քոյ . և
թող նմա զմեղս նորա զկամաւորս և զա-
կամայս . և զայլն :] Մինչև ցայս բանք
են կանոնին : Լէ

Եւ ապա զզենեալ անասունսն և 37
միսն . և կամ հում բաժանեն ժողովր-
դոցն . որք սովոր էին առնուլ արեամբ
զենելոցն զնշան խաչին առնել ՚ի վերայ
դրանց եկեղեցւոյ և դրանց և սեանց տանց
իւրեանց : Ուրեմն յայտ է . թէ ըստ
վկայութեան վերոյ գրեալ բանիցն՝
ոչ պարզապէս մատուցումն ոչ է . սոսկինչ
մատաղ և կամ օրհնութիւն . որպէս
ասեն . այլ սեպհական պատարագ և կա-
կաւ պատարագ ըստ աւանդու-
թեան հին օրինացն :

Abel: Vt semper tibi benefico, & fautori nostro sacrificemus, hymnosque laudis, & glorificationis offeramus Patri, & filio, & Spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Si Sacrificium fiat pro defunctis, hæc alia dicitur Oratio: Benedictus es Domine Deus omnipotens, & omnium conditor creaturarum, qui Dominus es Votorum, & Deus omnium Sacrificiorum: qui præ amore tuo erga homines descendisti de Cælo, & carnem de beata Virgine induisti, Vt Protoplasti delictum Voluntaria tua passione deleres: qui Voluisti super aram Crucis Sacrificium immolari, Vt tui sanguinis effusione à peccatis Mundum redimeres Vniuersum. Quapropter rogamus te Domine, Vt Sacrificium, ac munus hoc nostrum, Vitulos, arietes, hircos, & agnos, panem etiam, atque Vinum, benedicas, suscipiasque de manibus nostris ad complacendum tibi. Propitius esto, amator hominum Deus, animæ serui tui, pro qua hæc munera tibi offerimus; eique peccata dimitte, &c.

Ad summàm, oblata, ac iugulata peçora coquuntur, & distribuũtur discumbentibus; qui, intincto in occisorũ sanguine digito, in ostijs suarum domorum, ac parietibus Ecclesiæ, crucis signũ delineare solent. Et hæc de superititiosa Armenarum victimarum oblatione: quæ, vt ex allatis eorum verbis constat, non simplicis cuiuscumque oblationis, aut benedictionis, sicuti nonnulli dictitant, speciem præsefert, sed proprij certè Sacrificij, quale ante

Իսկ Chri-

Christi aduentum offerebatur.

ԼԸ 38 VErùm pro tam manifesto scele-
re refellendo, si ea, quæ suprà
de Mosaicæ legis cessatione diximus,
satis non sint; quid præterea
sine stomacho dici possit, non video.
Nam, quid vltrà dicam, fratres
Armenii? profectò piget me, immò
etiam pudet, eòusque in hac quæstione
orationem prouehere, vt adhuc
Sacerdotibus vestris, qui diuinum
illum mysticum agnum, Christum,
inquio, Dei filium, super altare
quotidiè immolant, suadendum
ԼԹ 39 mihi sit, prædicandum, denunciandum,
ne ea pariter brutorum Sacrificia
offerant, quæ in lege veteri offerebantur,
vt hoc singulare, & præcipuum
Sacrificium, tanquàm perfectum
per imperfecta figuraretur;
& à quorum ritu, gens Christianorum
alia nulla est, quin abhorreat;
ne ipsi quidem, quamuìs nouo alio
Sacrificio careant, Mosaicæ Legis
cultores Hebræi; quippe qui, amisso
iam & portatili Tabernaculo, &
etiã Templo, extra quæ Sacra sua facere
Խ 40 diuino iussu prohibebãtur, nullam
ampliùs audent è pristinis oblationibus
exequi, ne Mosaicam ipsam
legem transgrediantur. Nihilominùs
inter vos etiam num complures
in tantam mentis cæcitatem, & animi
furorem conuertũtur; vt Hebræis
ipsis deteriores, & nomine Christiano
indigni, nec veteri velint legi,
nec nouæ obtemperare; sed quasi
parum, aut nihil emolumenti sibi
facturam existimantes saluberrimam
illam, quam Christus vnam

[illegible]

ad

Թիւն մեծ քան զայդ ։

Եւ զայս՝ ընդդիմայք և զուր բարբաջեաց
ամէ առ աշխարհն տօղոս. յորժամ՝ ի Թու-
ղթն առ Եբրայեցիս ազդարարեաց առե
լով ։ Ոչ կարէր արիւն նոխազաց և
ցլուցն բառնալ զմեղս ։ Վն որոյ ի մտա
նել ի աշխարհ յայտնապէս ասէ . զոհս և
զպատարագս ոչ կամեցար . բայց մար
մին հաստատեցեր ինձ . և բանզի ընդ
զոհս և ընդ պատարագս և ընդ ողջա
կէզս վս մեղացն ոչ հաճեցար . և ոչ
կամեցար որք ըստ օրինացն մատչէին .
յայնժամ ասացի . Ահա առ հասարակ գամ
առնել զկամս քո ած . մերժէ զառա
ջինն . զի զերկրորդն հաստատեսցէ .
որով կամօք և մեք սրբեցաք խնձեան
պատարագի մարմնոյն յի քի ։] Եւ ՚ի
նոյն Թուղթն ասէ . Ահա քն նորոյ ուխ
տին միջնորդ եղև . յորում ոչ արեամբ
մէ նոխազաց և զուարակաց . այլ մա
սնաւորապէս արեամբ նորին քի պարտ էր
մեզ սրբիլ ։ Քանզի որպ մովսէս ՚ի յելից
Ծր . իդ'' գլխու հաստատեալ էր ընդ
հրէայս զուխտն և զակակն առաջինն
՚ի ձեռն պատարագի և սրսկմամբ ա-
րեանց ցլուցն և նոխազաց , ասելով ։
Այս է արիւն կտակին , զոր պատուիրե
եաց ձեզ ած ։] նմանապէս և քս հաստա
տեաց զնոր ուխտ և զկտակն իւր ընդ
հաւատացեալ քրիստոնէայս խձեան
այլ միւսոյ պատարագին մարմնոյն և
արեանն իւրոյ. նոյնպէս ասելով ՚ի մար
կոսի . Ծդ. րդ''. գլխն ։ Այս է արիւն իմ
նորոյ ուխտի ։] և յետոյ հրամայեաց,
ասելով ՚ի ղուկասու . իբ . գլխն . Զայս
արարէք առ իմոյ յիշատակի . ընդ .
զայս պատարագս միայն արարէք . և
ոչ ևս զայնս հին կտակին , որ էր առաւ
ուեր և նշանս սորա ։

Բայց՝ եթէ դուք ոչ կամիցիք հա-

Խա 41 ad omnes humanas animas viuificãdas instituit suimet pretiosi corporis, & sanguinis oblationem, audeant ad vetera pecorum Sacrificia retrocedere, vt per ea, tanquàm per salubriora, peccatorum remissionẽ consequi mereantur. Quid hoc indignius; aut iniquius in Eclesia Christiana fieri, aut commemorari potest?

Ergone inanum verborum crepitus fuerit prædicatio illa Pauli; cùm ad Hebræos 10. scripsit: *Impossibile est, sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata: ideò ingrediens Mundum, &c. ac dicens: quia hostias, & oblationes, & holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secũdùm legem offeruntur; tunc dixi, ecce venio, vt faciam voluntatem tuam: aufert primum, vt sequens statuat, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi*. Et ibidem, capite 9. Christum mediatorem fuisse, dicit, noui Testamenti, in quo non per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per oblationem sanguinis ipsius Christi mundari deberemus. Nam, sicut Moyses Exod. 24. vetus Testamentum cum Hebræis sanciuerat Sacrificio, & aspersione sanguinis vitulorum, & hircorum, dicens: *hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus:* quę verba citat etiam ibi Apostolus: ita Christus, nouum Testamentum cõdens cum Christianis in vltima cœna, hoc aliud instituit sui corporis, & sanguinis Sacrificium, dicens si-

Խբ 42

Խգ 43

Hhh mili-

ha

militer, Marc. 14. *Hic est sanguis meus noui Testamenti*; ac præterea, vt intelligeremus, hoc tantùm Sacrificium, & non etiam illud, quod hujus figura fuerat, a Christianis in posterum offerendum esse, subiecit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Quòd si isti nec Apostolis, nec Euangelistis, nec toti velint Ecclesiæ credere, nec vniuersis eius Concilijs, nec sanctis ipsis Patribus, quos suscipiunt, ex quibus clamat cum Orientalibus reliquis Chrysostomus: *Magnus erat, & sine modo numerus Sacrificiorum in lege; quæ omnia, noua superueniens gratia vno complectitur Sacrificio, vnam, & veram statuens hostiã:* Et cum Occidentalibus Ambrosius: *Constat, pecudũ victimas perijsse, quæ fuerunt in ordine Aaron; sed manere Melchisedech institutum; quod toto Orbe terrarum in Sacramentorũ erogatione celebratur*: saltem Dei vocibus dedant aures suas; qui, dum per os Malachiæ loquutus sic fuit: *Non est mihi voluntas in vobis; & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda:* manifestè prædixit, totum illum cultum Sacrificiorum veteris legis abijciendum fuisse, & in aliud purissimum Sacrificium videlicet Eucharistiæ, commutandum. Ita hunc locum exposuit Concilium Tridentinum, Sess. 22. cap. 1. & ante illud, Iustinus martyr in Dial. cum Try-

Chrysost. in Psal. 95.

Ambros. in cap. 5. ad Hebræos.

Malach. c. 1.

Հաստատուն ուխտին արեան · և առ հասարակա
Ծող 44 ցայն · և ոչ ըստ հանուր եկեղեցւոյ և
անհեղեթութեան ոչ ժողովոցն որ . և ոչ
և ո՛ւմ սրբոց հարցն, զորս ընդունին
ընդ ունկն, յորոցն ոսկեբերանն ընդ
այլ յարևելեցիսն ասէ ՚ի մեկնութե. գե.
երգ՝ սաղմոսն այսպէս : Մեծ էր բազ
մութեան պատարագաց հին օրինացն.
զորս ամ պատարագէ նոր շնորհօք պատա
րագաւ մի. որ զմի և զճշմարիտ ընծ
այս մատուցանէ :] Եւ ընդ այլ յարև
մտեանն որ պօղոսական ասէ ամբրոս
սիոս ՚ի մեկնութեան թղթոյն առ եբր.
Իսե րայեցիս այսպէս : Յայտ է . թէ ամ
45 պատարագք անասնոց վերջացան. որք
էին ըստ կարգին ահարոնին : Իսկ
մնաց պատարագն ըստ կարգին մելքի
սեդեկի . որ ընդ ամ տիեզերս մատու
ցանի ՚ի մէջ խորհրդոցն :] Եւ յլ այս
կայն հաստատեսցեն բանիցն այ . որ
բերանով մաղաքիայ մարգարէին յայտ
նեցին զբանսն ասաց : Ոչ են կամք իմ
՚ի ձեզ՝ ասէ տր ամենակալ . և պատա
րագս ոչ ընկալայց ՚ի ձեռաց ձերոց :
զի յարևելից մինչև ՚ի մուտս յարևու
տից անուանեալ է՝ անուն իմ իմեք ազգաց
և յամենայն տեղիս մատչին խունկ
Ծող եր անուն իմոյ և պատարագ սբ :]
46 Որով բանիւ մարգարէութեան հայտն
սբ . թէ պաշտօնն պատարագաց հին
օրինացն վերջանալոց էր. և փոխադրե
լոց էր ՚ի մաքրութեամբ սրբոյ պատարա
գին մարմնոյ և արեանն քի : Եւ յայտ
մեկնեաց զբանս զայս սբ ժողովն տրի
դենտոյ . և սբ երկրորդ. կիպրիանոս .
ոսկեբերանն . ձերոնիմոս . և ամ սբ
վարդապետքն եկեղեցւոյ . մանաւանդ
սբն օգոստինոս. որ ՚ի . ԺԸ . երգ՝ գրոցն
որ յաղագս քաղաքին այ . ասէ այսպէս. Իսկ
թէ տեսանեն հանապազորդ քն . Թէ
պա-

պատարագին մատուցիւ և անխամին զեն յամմանելիս ՚ի յարևելից մինչև ՚ի մուտս յարևու մատուցանի ՚ի ձեռն քահանայից ըստ կարգին մելքիսեդեկի. ուրեմն ոչ կարեն ուրանալ. Թէ վերջացան պատարագքն հրէից. զորոց գրեալ է՛. ոչ են կամք իմ ընդ ձեզ : և եԹէ զայս ուրանան. ապա՛ այլում զՔն սպասեն:]

Իէ 47

Եւ նոքենիք հրէայքն խոստովանին. Թէ ՚ի գալն քրիստոսի է՛ վերջանալ հնոց պատարագացն: Քանզի նոյ ռաբբին փինեհէս հրէայն ասէ գրէ ՚ի մեկնուԹն. Իը. երկ՛՛ գլխոյն Թուոց. ՚ի ժամանակս մեսիայ վերջանալոց են ամ պատարագք: Բայց պատարագն հացի և գինւոյ ոչ վերջանալոց է. որպէս ՚ի ԺԴ. երկ՛՛ գլխին ծննդոց. Թէ մելքիսեդեկ Թագաւորն սաղիմայ մատոյց զհաց և զգինի: զի մելքիսեդեկն, որ նշանակէ զԹագաւորն մեսիայ. ՚ի վերջանալն պատարագաց հատուցանելոց է զպատարագն հացի և գինւոյ. ըստ որում գրեալ է՛ ՚ի սաղմոսն. Ճ. Դու ես քահանայ յաւիտն ըստ կարգին մելքիսեդեկի:]

Իը 48

ԼՈՒԾԱՆԻՆ
առարկուԹիւքն:

Գլուխ. Է:

ա̄ 1

Նախ առարկէ վարդանն և այլ սուտ վարդապետքն. ասելով. գործ: ԺԵ̄ առաքեալքն ՚ի ժողովն երուսաղէմայ պատուիրեցին քրիստոնէիցն, որ ՚ի հեԹանոսաց էին. ՚ի բաց կալ ՚ի զոհելոյն կռոց. և յարեանն ՚ի հեղձուցելոց. և ՚ի պոռնկուԹէ: Բայց այժմ էին երբ արգելեալք ՚ի հին օրինացն: ապա ուրեմն պարտիմք մեք պահել

Tryph. Irenæus libro 4. cap. 32. & 34. Cyprianus lib. 1. contra Iudæos, cap. 16. Chrysostomus in Psal. 95. Hieronymus in Comment. Malachiæ; & cum alijs sanctis Patribus Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 35. in hæc verba: *Hoc Sacrificium*, nempè corporis Domini in Eucharistia, *per Sacerdotes secundùm ordinē Melchisedech cùm in omni loco à Solis ortu Vsque ad occasum Deo iam Videant offerri: Sacrificium Iudæorũ, de quibus dictum est, non est mihi Voluntas in Vobis, iam cessare, negare non possunt, aut alium Christum expectant.*

Denique, quod nobis hac de re Hebręus ipse cõcedit, qua ratione negare valeat Christianus? atquì apud Berescit Rabbà sic scribit Rabbinus Phinees in cap. 28. Numer. *Tempore Messiæ omnia Sacrificia cessabunt; sed Sacrificium panis, & Vini non cessabit: sic dictum est Genes. 14. & Melchisedech Rex Salèm protulit panem, & Vinum. Melchisedech enim, id est, Rex Messias, excipiet à cessatione Sacrificiorum Sacrificium panis, & Vini; sicut dicitur in Psalmo 100. Tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Sic ille.

SOLVVNTVR
Obiectiones.

§. VII.

Obijcit primò Vartanus, alijq; Pseudomagistri: Actor. 15. Apostoli in Hierosolymitano Côcilio

lio decreuerunt, abstinendum esse Gentilibus Christianis à cibis, qui immolabantur Idolis, & à sanguine, suffocato, & fornicatione; quæ erant etiam Mosaica lege prohibita: ergo aliqua saltem Ceremonialia veteris legis obseruanda sunt à Christianis, vt Apostolico obediatur decreto, quod Latini transgrediuntur.

Respondetur primò ad hominẽ contra ipsos: nam, etsi in eo Concilio præcepta est ab Apostolis abstinentia ab Idolothytis, sanguine, & suffocato; tamẽ decretum fuit, Christianos non teneri iugo, & obseruãtia veteris legis, atque adeò abstinẽtiæ ab alijs cibis, in ea prohibitis, vt immundis; sed Pseudomagistri obligant etiam Armenum populũ ad hanc aliam abstinentiam, atque ad obseruationem aliorũ legalium, vt supra visum est: ergo ipsi decreto non obediunt Apostolico.

Respondetur secundò; Apostolos præcepisse Christianis, in Syria, & Cilicia cõuersis ex Gentibus, abstinentiam ab Idolothytis, sanguine, suffocato, & fornicatione; non quidem ratione legis veteris obseruandæ, seu quatenùs horum prohibitio erat præceptum legale, ac cæremoniale: quia, cùm vetus lex non fuisset data Gentibus, sed tantùm Hebræis, pro quibus etiam erat tunc mortua, nemo poterat, præsertim Gentiles conuersi, ad aliquod legale præceptum obseruãdum iustè cogi: sed hoc eos fecisse, vt Christianis illis iniungerent aliqua præcepta moralia, illi tempori, & regioni cõuenien-

Բ 2 պահել զառաքելական պատուիրա-
րանն հին օրինացն . ըստ հրամանին
առաքելոյն . զոր յանցանեն փռանկքն ։
Նախն պատասխանեմ . զի թէպէտ
զայս հրամայեցին առաքեալքն . անկայ-
հաստատեցին ՚ի նոյն ժողովին , թէ ոչ
պարտ էր քրիստոնէիցն պահել և ըզ
հին օրէնս . և ոչ ՚ի բաց կալ ՚ի յայլոց ան-
ուէ կերակրոցն ըստ ամենայն թէ նոյն
օրինացն ; Իսկ դոքա քաղոզեցին ժո-
ղովրդեանն . թէ պարտ է հրաժարել
յամ անուէ կերակրոցն . և պահել զայլ
Գ 3 օրինականս ամանս մովսէսի . որպէս և-
րոյ ասացաք ; ապա ուրեմն նոքա եւս
հակառակ են առաքելական հրամանին
առաքելոյն ։
Երկրորդ պատասխանեմ . եթէ ոչ
առաքեալքն պատուիրեցին միայն քրիստո-
նէիցն , որք ՚ի հեթանոսաց դարձեալ և-
կեղեցեաց դարձեալ էին առ հաւա-
տացեալքն . ի բաց կալ ՚ի զոհեցելոյն կռոց ,
և յարենէ , և ՚ի հեղձուցելոյ , և ՚ի պո-
ռնկութենէ ; ոչ թէ վասն զի այն օրէնսպա-
հութեան պահելոյ ՚ի հին օրինացն . և
ոչ ըստ որում արգելումն դոցա էր առ-
Դ 4 քաղաքական պատուիրան նոյն օրի-
նացն : քանզի հին օրէնքն ոչ տուեալ էր
հեթանոսաց . այլ միայն հրէից . վասն ո-
րոց և յայնժամ վերջացեալ էր : և վա-
սն այսորիկ ոչ ոք մարթ , մանաւանդ որ
՚ի հաւատացեալ հեթանոսացն էր .
կարէր իրաւամբ բռնադատիլ պահել
զօրինական պատուիրան ինչ : այլ
զայս հրամայեցին առաքեալքն . որպէս զի
տացեն քրիստոնէիցն այնոցիկ զպատ-
ուիրանս ամանս բարոյականս . որք
պատշաճ էին այնմ ժամանակին . զի
մի հաւատացեալքն ՚ի հեթանոսացն
դարձեալ ՚ի սովորական պաշտօնութիւն .
և զի կարիցեն բնակիլ ՚ի մէջ հաւա-
տա

բնակել հրէիցն առանց գայթակղու- Ե
թե, և խռովութե: Իսկ յետոյ՝ յոր
ժամ բարձան այդպիսի պատճառքդ. 5
բարձաւ և ՚ի նոցանէ առաքելական
արգելումն կերակրոցն այնոցիկ:

Եւ այս՝ բացայայտի զայս պատա-
խանիս ըստ իւրաքանչիւր իրի: քանզի
յայտ է. եթէ այն արգելումն ՚ի պոռն-
կութե՝ ոչ էր աւրինական պատուի-
րան հին օրինացն. այլ բարոյական և
բնական: ուստի արգելեալ եղև պատ-
ուիրանն յառաքելոցն. ոչ թէ ոչ էր ըստ
ինքեան չար և արգելեալ ՚ի բնութե-
նէն. այլ վն զի հեթանոսքն ոչ գիտէին Զ
զայս. և կամ վն սովորութեան անփոյթ 6
համարէին զնա:

Եւ դարձ՝ արգելին զկերակուրն
զոհելոյ կռոցն, կամ ըստ որում այն
ներընդունէր զպաշտաման ինչ կռապաշ-
տութե, որպէս ուսոյց սուրբն կիպ-
րիանոս և Երոնիմոս և օգոստինոս
և այլ սուրբ հարքն. մանաւանդ որ
առաքեալն պօղոս ՚ի յառաջնումն առ կորն-
թացիս ասելով. Ոչ ապաքէն որ ու-
տեն ՚ի զոհիցն՝ հաղորդ եղեն սեղանոյ
նոյն:] Եւ յետոյ դարձեալ ասէ: Զոր
զոհեն հեթանոսք՝ դիւաց և ոչ այ
զոհեն: ոչ կամիմ զձեզ հաղորդս դի- Է
ւաց լինել: քանզի ոչ կարէք զբաժակն 7
տն ըմպել և զբաժակն դիւաց: և ոչ
կարէք ՚ի սեղանոյ տն վայելել. և ՚ի սե-
ղանոյ դիւաց] Եւ ըստ այսմ պատճառ
ուտելն ՚ի զոհելոյն էր գործ ըստ
ինքեան խիստ չար. և արգելումն նր էր
բարոյական և բնական պատուիրան. ոչ աւրի-
նական: Եւ կամ զի եթէ այս կերա-
կուրքն ընդունէր զնմանն կռապաշ-
տութե. սակայն արգելին և զնա
ուտելն. զի կարէր ծնանել ՚ի միտս
անհաստից գայթակղութե, և զկար-
ծիս

uenientia, vt conuerſi ex Gentibus, ad fornicationem, & Idolorum cultum iterùm non redirent, ac præteréa poſſent ſine ſcandalo, & diſſentione cum Iudæis fidelibus habitare: quæ poſteà cauſæ cùm ceſſauerint, deſijt conſequenter Apoſtolica prohibitio illorum ciborum.

Explicatur autem per ſingula hæc reſponſio: Certum eſt enim, prohibitionem à fornicatione non eſſe præceptum legale, ſeu cæremoniale, ſed morale, ac etiam naturale: vndè prohibita hæc fuit ab Apoſtolis, non quia non eſſet mala per ſe, & iure naturæ prohibita; ſed quia vel Gentes illæ id ignorabant, vel ob nimiam conſuetudinem pro nihilo illud ducebant.

Præterea prohibitus fuit eſus Idolothyti, vel quatenùs continebat hic cultum Idolorum, aut ſpeciem eius, vt expoſuere Cyprianus, Tertullianus, Hieronymus, Auguſtinus, & alij: quod etiam colligi poteſt ex illo, 1. Cor. 10. *Nonne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris?* Et infrà: *Quæ immolant Gentes, Dæmonijs immolant, & non Deo. nolo autẽ, Vos ſocios fieri Dæmoniorum: non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ Dæmoniorum.* Et ſub hac ratione eſus Idolothyti erat etiam res intrinſecè, & per ſe mala, eiuſque prohibitio præceptum non legale, ſed morale, ac naturale. Vel ſaltem fuit prohibitus, quatenùs parere poterat ſcandalum, & ſuſpicionem falſæ religio-

Cyp. & Tertul. in cap. 15. Act.
Hieron. lib. 1. contra Iouinianum.
Auguſt. in Speculo, cap. de Act. Apoſtol.

gionis, aut esse occasionem redeundi paulatim ad Idolorum cultum, vt putant alij: & vt sic, eius prohibitio fuit tantùm præceptum morale positiuum, nec vllam legalem cęremoniam continebat: quarè secluso scandalo, & occasione Idololatriæ, talis esus non erat malus, sed indifferens; vt apertè supponit Apostolus in epist. ad Rom. cap 14. immò vt docet in epist. 1. ad Corinth. cap. 8. vbi postquàm dixit: *De ijs autem, quæ Idolis sacrificantur, scimus, quia omnes scientiam habemus*, &c. subiecit: *Sed non in omnibus est scientia. quidam autem conscientia vsque nunc Idoli, quasi Idolothytum manducant; & conscientia ipsorum, cùm sit infirma, polluitur. esca autem nos non commendat Deo. neque enim, si manducauerimus, abundabimus; neque, si non manducauerimus, deficiemus. videte autem, ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis*. Et rursùs cap. 10. inquit: *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit: hoc immolatum est Idolis; nolite manducare propter illum, qui indicauit, & propter conscientiam: conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia? si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo, quòd gratias ago? siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud aliquid facitis; omnia in gloriã Dei facite. sine offensione estote Iudæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei; sicut*

&

ծխս կռապաշտութե. կամ առեղի առաջ-
Ը 8 ճաշակողացն դառնալոյ 'ի յառաջինսն
դոյն կռապաշտութիւն : և ըստ այսմ
պատճառիս՝ ուտելն 'ի զոհելոց էր դա-
րձ չար ոչ ըստ ինքեան. այլ ըստ պա-
տահմանն. և արգելումն նորա էր պա-
տուիրան առաքելոցն բարոյական և
դրական. ոչ արարողական հին օրինա-
ցն. Վսն որոյ եթէ ոչ գոյր ամենևին
կարծիք գայթակղութե, կամ երկիւղ
դառնալոյ 'ի կռապաշտութի. այս
կերակուրս ոչինչ կերպիւ էր չար: որպէս
ուսուցանէ սբն պօղոս 'ի . Ը . երդ"
գլխն առաջին թղթոյն առ կորնթացիս
Թ 9 առնելով. Բայց վն զոհիցն կռոց՝ գիտե-
մք. եթէ ամէքն գիտութի ունիմք:]
և յետոյ դրՃլ ասէ: Բայց վն կերակրո-
ցն զոհելոց գիտեմք. եթէ ոչինչ են կ-
ուռքն յաշխարհի. և այլն: այլ
ոչ յամենեսեան գիտութի է: ոմանք
առ 'ի խղճի մտաց մինչև ցայժմ զկռո-
ոցն իբրև զզոհեալ ուտեն. և խիղճ
մտացն նոցա՝ քանզի տկար է, պղծի:
այլ կերակուրն առաջի այ զմեզ ոչ կա-
ցուցանէ: ոչ եթէ չուտեմք. պակասե-
իմք ինչ. և ոչ՝ եթէ ուտեմք. առաւե-
լումք ինչ: բայց զգուշ լերուք. գուցէ
Ժ իշխանութիս ձեր այդ գայթակղու-
10 թի լինիցի տկարաց: և այլն:] Եւ-
դրՃլ 'ի. Ժ. երդ" գլխն ասէ: Եթէ ոք կո-
չեսցէ զձեզ յանհաւատից. և կամիցիք
երթալ. զամ ինչ որ առաջի ձեր դնի-
ցին՝ կերիջիք. և մի խարկէք վն խղճի
մտաց: ապա թէ ասիցէ ոք ձեզ. թէ
այդ զոհեալ է. մի ուտիցէք վն նո-
րա, որ գուշակն եղև. և վն խղճի մտա-
ցն. այլ զխիղճ մտացն ասեմ, ոչ զձեր,
այլ զընկերին: իսկ ընդէր բնաւ ազա-
տութիս իմ դատիցի յայլոյ խղճէն
մտաց. եթէ ես շնորհօք վայելեմ. ընդ-

էր

էր հաղորդեցիմ, վն որոյ գոհանամ· Ժա
ասէ՝ եթէ ուտիցէք. եթէ ըմպիցէք.
եթէ զինչ և գործիցէք. զամ ինչ ՚ի փառս 11
այ արարջիք. առանց գայթակղու-
թի լինելոյ հրէից և հեթանոսաց լինի-
ջիք և եկեղեցւոյն այ. որպ և ես ամենայն
և ամենեցուն հաճոյ լինիմ:] Սա-
կս այսորիկ սբն պօղոս ոչ քարոզեաց
կորնթացւոցն զայն հրամանս առա-
քելոցն. զի ոչ պիտոյ էր վն նոցա. և
ոչ տուեալ էր նոցա: այլ միայն քրիստո-
նէից ասորոց և կիւլիկեցւոց:

Եւ դրձլ առաքելն ժողովն արգե-
լեալ ուտել զարիւն. վն որոյ և զհեղ-
ձուցեալ կենդանիս. որ մեռանին ա- Ժբ
ռանց հեղլոյ զարիւն. ոչ թէ վն պա- 12
հելոյ զհին օրէնս. զի եթէ զայս միտս
ունէր. արդեւք զամ արարողականս պա-
տգամնս նոյն օրինացն պատուիրէր:
զի ասէ պօղոս առ գաղատ. Ե. եւր՝ գլխն.
Վկայեմ ամ մարդոյ. որ թլփատեսցի.
թէ պարտական է զամ օրէնս կատա-
րել:] այլ վն զի սովոր էին հեթանոսքն
՚ի կռապաշտութեան իւրեանց ՚ի կեր ա-
ռնուլ զարիւն և զհեղձուցեալ կենդա-
նիս. և ժողովել շուրջ զարեամբն ա-
՚նուանել ՚ի պատիւ կռոցն. զի համա-
րէին զարիւնն յոյժ ընդունելի լինել Ժգ
նոցա. որպ պատմեն որոգինէս, տերթ- 13
ուղիանոս, և սբն թովմաս ագուինացին:
ուստի վն հրաժարեցուցանելոյ զհա-
ճատացեալսն ՚ի չար սովորութէ կռա-
պաշտութեցն. եդև այս հրամանս;
Նաև և զի կամէին առաքեալն միաւորել
զերկոսին ազգսն հրէից և հեթանո-
սաց. և ՚ի բաց բառնալ ՚ի նոցանէ ըզ
պատճառ բաժանման և վիճմանց. և
քանզի հրեայքն յոյժ պարշէին ՚ի յար-
եան և ՚ի հեղձուցելոյ՝ ոչ թէ միայն վն
օրինացն իւրեանց. այլ և վն հին

աւա-

& ego per omnia omnibus placeo. Hinc est, quòd Apostolus non promulgauit præceptum istud Corinthijs, vel quia non iudicauit, esse illis necessarium, aut opportunum; vel quia (vt sentiunt * aliqui) non erat pro illis latum, sed tantùm pro Christianis Syriæ, & Ciliciæ.

*Salmeron, tract. 45. in Acta. Baronius, tom. 1. anno 51.

Denique prohibuit his Synodus Apostolica esum sanguinis, & consequenter etiam animalis suffocati, quod sine sanguinis effusione moritur, aut occiditur; nullo quidem habito respectu ad legem veterem obseruandam; quem si habuisset, omnia certè eius Cæremonialia præcepisset: dicente Paulo Gal. 5. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ*: sed quia (vt exponunt Origenes, & Tertullianus) sanguis, & suffocatum in Idololatrijs Gentium peculiari modo vsurpabatur; & Diuus Thomas inquit, *eorum consuetudinem fuisse, vt circa sanguinem congregatum adunarentur ad comedendum in honorem Idolorum, quibus reputabant sanguinem acceptissimum esse.* Ideò ratione vitandi Idololatriam, talis prohibitio fuit tradita. Tum etiam, quia desiderabant Apostoli vnire duos illos Gentium, & Iudæorum populos, impedimentaque vnitatis auferre: quoniam verò ex antiqua consuetudine erant Iudæis sanguis, & suffocatum supra modum abominabilia, non solùm ratione legis, sed etiam vetustissimæ traditionis à temporibus Noë, cui etiam Deus præceperat, Genes. 9. ne caro

Origenes, lib. 8. contra Celsum. Tertullianus in Apologet. cap. 9. D. Thom. 1. 2. quæst. 102. art. 6. ad 1.

cum

cum ſanguine comederetur: idcircò Apoſtoli hoc idem pro illo tempore præceperunt Gentilibus ad fidem conuerſis, ad hoc vt poſſent pacificum habere conuictum cum fidelibus ex Iudæis. Vndè eorum prohibitio, ſub vtraque hac ratione accepta, erat præceptum morale poſitiuum, & non Cæremoniale. Procedente autem tempore, quia omnes prædictæ cauſæ ceſſauerunt, ceſſauit quidem vis Apoſtolicæ huius prohibitionis, non autem Apoſtolici eius decreti, quo declaratum fuerat, nullum Chriſtianum teneri obligatione legis Moſaicæ. Videant ergo Armenij, quinam ſint, qui Apoſtolicam Conſtitutionem tranſgrediuntur.

Obijciunt ſecundò: Chriſtus nō modò ſeruauit ipſe Cæremonialia veteris legis, vt patet; verùm etiam alijs iniunxit, vt obſeruarent. dixit enim, Matth. 23. *Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi: omnia quæcunque dixerint Vobis, ſeruate, & facite.* Et Luc. 5. Leproſo mundato dixit: *Vade, oſtende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua, ſicut præcepit Moyſes.* Præterea poſt mortem Chriſti, & aduentum Spiritus ſancti, Paulus Act. 16. *circumcidit Timotheum:* & cap. 21. idem *Paulus, aſſumptis Viris, poſtera die purificatus cum illis intrauit in Templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro Vnoquoque eorum oblatio.* igitur poſt Chriſti aduentum, ac etiam mortē, mortua non fuerunt Legalia.

Reſpon-

ուհանդութեան ՚ի ժամանակացն նոյին.
ԺԴ 14 որում հրամայեցաւ եւ աՃ ՚ի ծննդոցն
Թ. երր" գլխն. մի՛ ուտել զմիս ընդ
արեան ։ սակս այսորիկ առաքեալքն զնոյն
պատուիրեցին առ ժամանակ մի հա-
ւատացելոց հեթանոսացն. ուր զի կա-
րասցեն խաղաղութբ բնակել ընդ հա-
ւատացեալ հրէայսն ։ Իսկ յետոյ՝ քանզի
զի զկնի ժամանակաց ինչ ամ վերոյ
գրեալ պատճառքն բարձան. բարձաւ
եւս զօրութիւն առաքելին հրամանին.
բայց ոչ բարձաւ զօրութիւն առաքելա-
կան սահմանադրութեան. որով հաս-
ԺԵ 15 տատեցին. թէ ոչ պարտ էր պահել ըզ
հին օրէնս մովսէսի ։ այսպէս տեսցեն հա-
յաստանեայքն. թէ ո՞յք իցեն օրինազանց
ցք առաքելական ս̃ ժողովոյն. թէ՞
յունանիկք. կա՞մ թէ ինքեանք ։
Երկրորդ" առարկեն. թէ քս̃ ոչ մի-
այն ինքն պահեաց զարարողութիւն
հին օրինացն. այլ եւս այլոց հրամայ
եաց պահել զնոյն ։ զի ասաց ՚ի. Իգ.
երր" գլխն մթսի: Յաթոռն մովսէսի
նստան դպիրքն եւ փարիսեցիք. զամ որ
ինչ ասիցեն ձեզ. արարէք եւ պահեցէք։]
Եւ ՚ի ղկսու. Ե. երր" գլխն ասաց ցբո-
րոտն. Երթ ցոյց զանձն քո քահանայ
ԺԶ 16 ին. եւ մատո պատարագ վս̃ սրբութե-
քոյ. որպէս եւ հրամայեաց մովսէս ։]
Եւ դարձ̅ յետ մահուանն քի. եւ գալս-
տեան հոգւոյն սրբոյ. պօղոս ՚ի գոր-
ծոց. Ժզ. երր" գլխն՝ թլփատեաց ըզ
տիմոթէոս ։ եւ ՚ի. Իա. գլխն. նոյն պօ-
ղոսի առեալ զարսն. ՚ի վաղիւ անդր
ընդ նոսա՛ սրբեալ եմուտ ՚ի տաճարն.
յայտ առնել զկատարումն աւուրցն սր-
բութե. մինչեւ մատուցա՛ նմ̃ իւրա-
քանչիւր ուրուք ՚ի նոցանէ պատար-
ագ։] ապա ուրեմն յետ գալստեանն
քրիստոսի, եւ եւս յետ մահու նորա,

մե-

[illegible]

ԺԷ Respondetur; si sermo fiat de
17 Armenis, Græcis, Latinis, alijsque
Gentibus, præter Hebræos, nunquam has Gentes Mosaica lege obligatas fuisse, neque ante, neque post Christũ; quia non his, sed Hebræis tantummodò data ea fuerat: & ideò respectu harum Gentium legem illam non dicimus fuisse aliquando mortuam, sed potiùs nunquàm, vt ita dicam, fuisse viuam, quia ex quo lata fuit, nunquàm has obligauit. Si verò de Iudæis, loquamur; tunc, di-
ԺԸ cimus, pro his cessasse Legalia quo-
18 ad obligationem; cùm eorum veritas per Christi mortem consummata fuit, & mysteria nostræ salutis cõpleta, cœpitque noua lex, & Euangelium promulgari, & obligare. Quapropter mirum non est, si Christus, antequàm pateretur, mandauit Iudæis obseruationem veteris legis, quæ vtique, ipso viuente, ac prædicante, adhuc vim suam habebat.

Tempore autem à morte Christi, seu potiùs ab aduentu Spiritus san-
ԺԹ cti, quando noua lex cœpit ab Apo-
19 stolis prædicari, vsq; ad completam Euangelij diuulgationem, quamuis abrogata vetus lex esset; quia tamẽ hoc notum non erat omnibus, nec sufficienter manifestatum, poterant quidem Iudæi, ad fidem conuersi, licitè, ac sine peccato exercere Legalia, dummodò non reputarent, ea esse sibi necessaria ad salutem, nec illa obseruarent, vt erant figuratiua Christi venturi, sed solùm ad vsum diuini cultus, & honorem eiusdẽ legis; ne scilicet ita videretur Mosaica

lex, tanquàm mala, subitò reijci, ac reprobari, sicut subitò post conuersionem reijciẽdus erat ritus Gentilitatis: nam is reijciebatur, vt illicitus, & à Deo semper prohibitus; ritus autem legis cessabat, tanquàm impletus per Christi mortem: & ideò potuit hoc tempore Paulus licitè circumcidere Timotheum, ex matre Iudæa genitum; nec non purificari, vt intraret in Templum; &c.

Postquàm autem per totum Orbem diuulgata noua lex fuit, cessauit lex vetus non solùm quoad obligationem, sed etiam quoad licitum vsum, ita vt obseruari nõ posset deinceps sine peccato mortali: quod colligitur ex illis Apostoli verbis ad Galatas 5. *Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit*; atque etiã constat tum ex traditione vniuersalis Ecclesiæ, tum ex decretis Conciliorum Generalium, præsertim Florẽtini, vt suprà dictum est.

Quarè S. Augustinus in epist. 19. ad Hieron. tria distinguit tempora: primum ante Christi mortem, in quo Legalia neque erant mortua, neque mortifera: secundum post Euãgelij diuulgationẽ, in quo Legalia & mortua sunt, & mortifera: tertium autem est tempus medium, in quo Legalia fuerunt quidem mortua, sed non mortifera; hoc est, non habebant vim obligationis, sed poterant licitè obseruari, dummodò non reputarentur esse necessaria ad salutẽ.

Obijci potest vltimò: Lex vetus fuit à Deo data, vt perpetua, seu in æternum duratura. dicitur enim Baruch

Ի. 20 [illegible]

Իա 21 [illegible]

Իբ 22 [illegible]

թեն առաքելոցն յաւիտեան օրինականացն
են մնալոյ, և մնահաբերք։ Իսկ եր ԳԼ
րորդ՝ ժամանակին է, որ իսկզբ առաքելոյն 23
և երկրորդ-են. յաւիտեան օրինականացն
են մնալոյ առաջինք. քանզի ոչ են
մնահաբերք. Թ. ոչ պարտական էր
մնորդոյ պահել զխորան. իսկ եթէ պա_
հէր զխորան միայն առ 'ի պատճի_ հին
օրինացն. ոչ մնզանչէր մահու-չափ մե
ղօք։

Երրորդ՝ առաքելին. զի հին օրէնքն
կոչին 'ի սէ՛ գիրսն յառ_ իւրեանական. Թ.
որ մնալոց էր մինչ և յաւիտեան։ Ուստի
առէ մարգարէն բարուք'ի. Ե. երդ"
գլխն։ «Այս է՛ գիրք պատուիրանաց ԳԼ
այ, և օրէնք որ է' 'ի յաւիտեան։] Եւ 'ի 24
ծննդոց. ԺԷ. երդ" գլխն յաղագս Թլփա
տութեան ասէ. Եւ եղիցի ուխտ իմ
այս 'ի մարմինս ձերում ուխտ յաւ_ի
տենական.] Եւ 'ի յելից. ԺԲ. երդ"
գլխն յաղագս պատէքական տօնին ասէ.
«Պահեսջիք զօրս զայս յազգս ձեր օրէնս
յաւիտեան.] այսպէս և այլ մի... թեն
հին օրինացն պարտի մնալ մինչ և
'ի կատարած աշխարհի. զի կոչեցան_
օրէնք յաւիտեան։

Նախ պատասխանէ սբ̃ն Թովմաս արդ[?] ԳԼ
նացին. եթէ հին օրէնքն ասի մնալ 25
մինչ և յաւիտեան միայն ըստ բարոյականն
և բնական պատուիրանացն նորին. Իսկ
արարողական պատուիրանքն նորա
ասին յաւիտենք ոչ ըստ ինքեանց. զի են
անցողական ստուերք. այլ ըստ ճշմար
տայ ճշմարտութեան, զոր նշանակէին։
զոր օրինակ. հրամանն Թլփատութե
ասի մնալ մինչև յաւիտեան, վն զի հոգև
որ թլփատութիւն. որ նշանակիւր իւն
ն մարմնաւոր թլփատութեն, մնա
լոց էր մինչև յաւիտ. և տօնախմբու_
թիւն պատէքական զառինն մնալ մինչ
և

ruch, 5. *Hic est liber mandatorũ Dei, & lex, quæ est in æternũ.* Item Genes. 17. de Circumcisione dicitur: *Erit pactum hoc meum in carne vestra in fœdus æternum.* Et Exod. 12. de solẽnitate Agni Paschalis: *Custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.* Igitur vetus lex, seu ritus eius non debet ante Mundi finem cessare.

Respõdetur primò cum D. Thoma, 1. 2. quæst. 103. art. 3. ad 1. quòd lex vetus dicitur esse in æternũ secũdùm præcepta moralia quidem simpliciter, & absolutè; secundùm cæremonialia verò quantùm ad veritatem, quam mysticè figurabant: V. G. pactum Circumcisionis erat perpetuum, quia circumcisio spiritualis, per carnalem figurata, perpetuò duratura erat: & solennitas agni Paschalis durat perpetuò in Agno Dei, per illum veterem mysticè figurato.

Respondetur secundò, quòd sæpè in sacris Scripturis æternum, aut perpetuum, vel sempiternum dicitur illud, cuius certus terminus non præscribitur, etsi non perpetuò, sed longo tempore duraturũ est, vt durauit lex vetus. Sic Genes. 13. dicitur: *Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo in sempiternũ.* Et cap. 17. *Dabo tibi, & semini tuo,* &c. *omnem terram Chanaan in possessionem æternam.* & tamen constat; terram illam à Iudæorum possessione ablatam iam esse. Idem ergo de ritu veteris legis intelligendum est: cuius quidem æternitas, vel perpetui-

tuitas, si propriè esset intelligenda; profectò neque cum ipso Mundo finire deberet, cùm nec Mundus ipse perpetuò duraturus sit.

Եզ 26.

և յաւիտեան ՚ի զառն աստուածոյ. որ նշանակէր հինն օրինականին զաւրենն։ Ելքից" պատմենն. Թէ բազում անգամ ՚ի սէ գիրս յաւիտեան կոչի այն ինչ, որ մնալոց է՝ զերկար ժամանակ ինչ, զորոյ վերջն ոչ յայտնէ սէ գիրքն. որպէս հանդիպեցաւ հին օրինացն։ վա որոյ Թէ պետ ՚ի ծննդոց. Ծը. երդ" գլխն ասի. Զամ երկիր, զոր տեսանես, քեզ տաց և զաւակի քում յաւիտեան։] և ՚ի. Ժէ. երդ" գլխն ասի. Տաց քեզ. և զաւակի քում զամ երկիրն քանանացւոց ՚ի ժառանգութիւն յաւիտենից։ սակայն յայտ է. եթէ այն երկիրն հանեցաւ ցն հրէից բարձաւ։ այսպէս նոյնպէս պատարագք հնանալ յետոյ հին օրինացն։ զի եթէ յաւիտենութիւն նորա հիկայն հինանայաք. արդ եւ ոչ եւս վերջանայր ՚ի կատարածի աշխարհիս. զի և աշխարհս ոչ մնալոց է՝ մինչև յաւիտեան։

Sed

ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՐԲ ԽՈՐՀՐԴՈՑ

Նոր օրինացն առ հասարակ.

ԵՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Որք իցեն սուրբ խորհուրդք եկեղեցւոյ.

Գլուխ. ա.

DE SACRAMENTIS

NOVÆ LEGIS

In genere.

QVAESTIO INTER ARMENIOS TERTIA

Quot, & quæ sint Ecclesiæ Sacramenta?

§. I.

Անուամբ խորհրդոյ նորոյ օրինացն իմանամք զնշան արտաքին ինչ զգալի կամ և արարողութիւն Ք̃ի եկեղեցւոյ. [illegible] հաստատութեան [illegible]. և [illegible] ... [illegible] :

ա 1

NOMINE Sacramenti nouæ Legis intelligimus cum Armenis signum, seu cæremoniam quandam externam, atque sensibilem; quæ ex institutione Christi annexam habeat promissionem gratiæ iustificantis, atque mandatum de stabili vsurpatione illius in Ecclesia ad homines sanctificandos. De causis horum Sacra-

Sacramentorum intrinsecis, materiali scilicet, & formali, dicimus cum ijsdem, constare Sacramenta ex rebus, vt ex materia, & ex verbis, tanquàm ex forma; vt infrà discurrendo per singula demonstrabimus. De causis autem extrinsecis, finalē præcipuè fuisse, vt per ea, tanquàm per instrumenta iustificationis, sanctificarentur homines; deindè, vt etiam per ea, tanquàm per Cæremonias religionis coleretur Deus; & tanquàm per signa sensibilia, discernerentur fideles ab infidelibus, & populus Christianus colligaretur. Efficientem verò causam non fuisse aliam, nisi Christum: nam Apostoli solùm, vt ministri ipsius Christi, Sacramenta, à Christo Deo nostro instituta, promulgarunt, ac ministrarunt, vt inquit Paulus 1. Cor 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.*

Cyprianus, Serm. de ablutione pedum.

Quarè S. Cyprianus, *Christus*, ait, *summus Sacerdos, sui est Sacramenti institutor, & auctor; in cæteris homines Spiritum sanctum habuere doctorem.* Et S. Ambrosius, *Auctor*, inquit, *Sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus?* Idcircò Concilium Tridentinum, Sess. 7. can. 1, *Si quis*, inquit, *dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta; anathema sit.* Nullus itaque homo potest, nec Ecclesia, nec ipse quidem summus Ecclesiæ Pontifex, Sacramentorum substátias immutare, seù nouas instituere; quamuis benè possit Eccle-

Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4.

sia-

Բ 2

[illegible]

Գ 3

[illegible]

Դ 4

[illegible]

[illegible]

ſiaſticas alias Cæremonias . Et ratio eſt; quia ille poteſt aliquid inſtituere, qui poteſt eidem dare virtutem, ac robur: virtus autem Sacramentorum ad cauſandam gratiam non poteſt eſſe, niſi à ſolo Deo: ergo à ſolo Deo potuerunt Sacramenta inſtitui.

Septenarium eſſe horum Sacramentorum numerum, vnà cum Catholicis non ſolùm Armeniorum Eccleſia ſemper à principio eſt confeſſa, verùm etiam ipſi eorum Pſeudomagiſtri; ex quibus Vartanus in
6 Monitis ad Armen. cap. 1. ita loquitur: *Paulus Apoſtolus diſcipulum ſuũ Dionyſium de ſeptem Eccleſiæ Sacramentis erudiuit.* Et rurſùs cap. 6. *Septem,* inquit, *Eccleſiæ Sacramenta iugiter exercemus. Chriſtianiſmus enim in ſeptem Eccleſiæ Sacramentis nititur.* Quæ cùm Vartanus ſcripſerit (vt Armeni, & eius Scripta teſtantur) duo ferè ante ſecula, quàm Florentina Synodus cogeretur; mentitur certè Kemnitius, Lutheri ſectator, quando in ſecunda parte Examinis, cap. de num. Sacram. pag. 35. di-
7 cit, *ſeptenarium numerum Sacramentorum à Florentina Synodo Armenis obtruſum fuiſſe; cùm eum per mille, & eo amplius annos ignoraſſent.* Etenim, quamuis à principio nouiſſent Armenij non modò ſeptenarium numerum, ſed etiam veram Sacramẽtorum eſſentiam, immò & ſingulorum vſum haberent; voluit tamen Florentina Synodus hac de re pleniùs, minutiùſque illos inſtruere, ne falſis eorum Magiſtrorum doctrinis deci-

Sacramentorum intrinsecis, materiali scilicet, & formali, dicimus cum ijsdem, constare Sacramenta ex rebus, vt ex materia, & ex verbis, tanquàm ex forma; vt infrà discurrendo per singula demonstrabimus. De causis autem extrinsecis, finalē præcipuè fuisse, vt per ea, tanquàm per instrumenta iustificationis, sanctificarentur homines; deindè, vt etiam per ea, tanquàm per Cæremonias religionis coleretur Deus; & tanquàm per signa sensibilia, discernerentur fideles ab infidelibus, & populus Christianus colligeretur. Efficientem verò causam non fuisse aliam, nisi Christum: nam Apostoli solum, vt ministri ipsius Christi, Sacramenta, à Christo Deo nostro instituta, promulgarunt, ac ministrarunt, vt inquit Paulus 1. Cor 4. *Sic nos existimet homo, Vt ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.*

Cyprianus, Serm. de ablutione pedum.

Quarè S. Cyprianus, *Christus,* ait, *summus Sacerdos, sui est Sacramenti institutor, & auctor; in cæteris homines Spiritum sanctum habuere doctorem.* Et S. Ambrosius, *Auctor,* inquit, *Sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus?* Idcircò Concilium Tridentinum, Sess. 7. can. 1. *Si quis,* inquit, *dixerit; Sacramenta noua legis non esse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta; anathema sit.* Nullus itaque homo potest, nec Ecclesia, nec ipse quidem summus Ecclesiæ Pontifex, Sacramentorum substātias immutare, seù nouas instituere; quamuis benè possit Eccle-

Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4.

sia-

դադա. եկեղեցւոյ նշանակեն. և եկեղեցւոյ աղաւա- F 2
քեն ։ Ներքին պատճառացն նոցին նիւթ
և ձև. յորոց բաղկանայ խորհուրդք
և բաղկանայ ի յիրաց իբր ի նիւթոյ.
և ի բանից իբր ի ձևոյ. որպէս յայտ
լիցի յետոյ, յորժամ յաղագս իւրաքան-
չիւր խորհրդոյ ճառեսցուք ։ Իսկ ար-
տաքին պատճառացն նոյն վախճանականն
և առաջնորդականն ։ Եւ վախճանականն
պատճառն է այն, զի որով եղեն խոր-
հուրդք։ և առնել թէ եղեն՝ զի ի ձեռն
ան նոցա, իբր իձեռն գործեաց արդարու-
թեան, մաքրեսցին սրբեսցին. և իբր իձեռն
ան արարողութեանց կրօնից՝ պաշտեսցի F 3
ա̅ծ. և իբր ի ձեռն զգալի նշանաց՝
բաժանեսցին հաւատացեալքն յան-
հաւատից ։ Բայց արարողականն պատ-
ճառն խորհրդոցս ոչ այլ ոք եղև. և
թէ ոչ միայն Քրիստոս ։ քանզի առաքե-
ալքն՝ միայն իբրև զպաշտօնեայս ք̅ի
քարոզեցին և պաշտեցին այնց զխոր-
հուրդս հաստատեալս ի ք̅է. որպէս ասէ
պօղոս առ կորնթացիս. Թէ այսպէս հա-
մարեսցեն զմեզ մարդիկ. իբրև զպաշ-
տօնեայս ք̅ի. և հազարապետս խոր-
հրդոցն ա̅յ ։]

Վ̅ն որոյ ս̅ն կիպրիանոս ի ճառն
որ յաղագս լուացման ոտից՝ ասէ ։ Մեծ- F 4
քահանայապետն ք̅ս՝ է՛ խորհրդոցն
իւրոց արարիչ և պատճառ. իսկ քարոզ
այլոց առաքելութեանց՝ մարդիկ ունէին
նորոգութեամբ ի հոգւոյն սրբոյ.] Եւ ս̅ն
ամբրոսիոս ի չորրորդ գլխոյ յաղագս խոր-
հրդոցն ասէ ։ Ով է պատճառ ս̅ն խոր-
հրդոցն. եթէ ոչ տ̅րն մեր յ̅ս ք̅ս ։]
Ուստի ս̅ն ժողովն տրիդենտեան ի հինգ
երրորդ կանոնն սահմանեաց այսպէս ։ Եթէ
ոք ոչ ասիցէ. Թէ ա̅մ խորհուրդք
նոր օրինացն հաստատեցան ի տ̅նէ
մերմէ յ̅ս ք̅է. նզովեալ եղիցի ։] Ուս-

ըստին

[illegible] Ե ſiaſticas alias Cæremonias . Et ratio
[illegible] 5 eſt; quia ille poteſt aliquid inſtitue-
re, qui poteſt eidem dare virtutem,
ac robur: virtus autem Sacramento-
rum ad cauſandam gratiam non po-
teſt eſſe, niſi à ſolo Deo: ergo à ſo-
lo Deo potuerunt Sacramenta inſti-
tui.

Septenarium eſſe horum Sacra-
mentorum numerum, vnà cum Ca-
tholicis non ſolùm Armeniorum
Eccleſia ſemper à principio eſt con-
feſſa, verùm etiam ipſi eorum Pſeu-
[illegible] Զ domagiſtri; ex quibus Vartanus in
[illegible] 6 Monitis ad Armen. cap. 1. ita loqui-
tur: *Paulus Apoſtolus diſcipulum ſuũ
Dionyſium de ſeptem Eccleſiæ Sacra-
mentis erudiuit.* Et rurſùs cap. 6.
Septem, inquit, *Eccleſiæ Sacramenta
iugiter exercemus. Chriſtianiſmus enim
in ſeptem Eccleſiæ Sacramentis nititur.*
Quæ cùm Vartanus ſcripſerit (vt
Armeni, & eius Scripta teſtantur)
duo ferè ante ſecula, quàm Floren-
tina Synodus cogeretur; mentitur
certè Kemnitius, Lutheri ſectator,
quando in ſecunda parte Examinis,
[illegible] Է cap. de num. Sacram. pag. 35. di-
[illegible] 7 cit, *ſeptenarium numerum Sacramen-
torum à Florentina Synodo Armenis
obtruſum fuiſſe; cùm eum per mille, &
eo ampliùs annos ignoraſſent.* Ete-
nim, quamuis à principio nouiſſent
Armenij non modò ſeptenarium nu-
merum, ſed etiam veram Sacramẽ-
torum eſſentiam, immò & ſingu-
lorum vſum haberent; voluit tamen
Florentina Synodus hac de re ple-
niùs, minutiùſque illos inſtruere, ne
falſis eorum Magiſtrorum doctrinis
deci-

deciperentur, qui ad schisma fouendum veteres Ecclesiæ suæ traditiones, & consuetudines abrogare, nouasque instituere, in dies, & pro viribus conabantur.

Ex his ergo Nouatoribus vnus fuerat prędictus Vartanus; qui, licèt numerum Sacramentorũ seruaret, in eorũ tamen substantijs peruertẽdis studiosissimus fuit. Pœnitentiæ namq; Sacramentũ, quod in Confessione, & Absolutione peccatorũ consistit, ipse nihil aliud esse docebat, nisi Vnctionem infirmorum, & pœnitentiũ: & Sacramentũ Chrismatis fieri quidem dicebat, non quando fidelis vngitur, & confirmatur; sed quandò Chrisma ipsum à Pontifice consecratur; ipsam verò Chrismatis vnctionẽ ad essentiam Baptismi necessariam esse. Funus etiam pro defunctis septimum esse Sacramentum, stultissimè prædicabat: atque Eucharistię ne proprium quidem nomen attribuit, vt suspicio sit, huius quoque Sacramenti substantiam eum ignorasse. Propria Vartani verba in eodem cap. 6. de Monitis ista sunt: *Primum Sacramẽtum est Baptismus: Secundum, Missæ Sacrificium: Tertium, Benedictio Vnguenti, quod Latini Chrisma vocant: Quartum est Ordo: Quintum, Matrimonium: Sextũ est Oleum, quo Vnguntur infirmi, ac pœnitentes: Septimum denique est funus supra defunctos; pro quo Latini pœnitentiam posuere: sed Oleum, quo infirmi, ac pœnitentes Vnguntur, ipsũ est pœnitentia.* Sic ille: qui præterea in Confutatione epist. Rom. Pontificis,

[illegible]
ը 8 [illegible]
[illegible]

[illegible]
թ 9 [illegible]
[illegible]
ժ 10 [illegible]
[illegible]

նայն մկրտէ · և նոյնն մեռոնէ ; և Ժա
հոգի տայ :]

11

Բայց զայդպիսի խելափաթութիւնդ Վարդանայ հանապազ մերժեաց հայոց եկեղեցին . և մանաւանդ զկնի ան Ժողովոյն ֆլորենցիոյ . յորմէ ի ձեռն հրեշտակաց իւրոց եառ պայծառագոյն ծանուցումն ան խորհրդոցն . և հաստատուն ընդ ուղղափառսն հաւատայ . եթէ եւթն խորհուրդք նոր օրինացն են այսոքիկ . ա . մկրտութիւն : բ . դրոշմն , որ և հաստատութիւն ասի : գ . հաղորդութիւն : դ . ապաշխարութիւն : ե . վերջին օծումն հիւանդաց : զ . կարգ քահանայութե, որ և ձեռնադրութի ասի : է . պսակ : Զայսոսիկ խոստովանի եկեղեցին հայոց գոլ ճշմարիտ խորհուրդս հաստատեալս 'ի քէ վն փրկութե ազգի մարդկան ; Իսկ մեք 'ի վաղը յայտ առնիցեմք . թէ վն էր նոյն եկեղեցին 'ի սակաւ ինչ ժամանակաց դադարեաց 'ի տալոյ հիւանդաց զխորհուրդ վերջին օծմանն :

Ժբ 12

եւթն խորհուրդք
Նոր օրինացն ցուցանին 'ի
սուրբ գրոցն :

ա

1

Գլուխ . բ .

Հ Իբրև առանդութիւն, որ մեզ ա ւանդեցաւ 'ի սէց առաքելոցն. և հանապազորդ սովորութիւն յարևել եան և յարևմտեան եկեղեցւոյ 'բաւ ականանայր վն հաւաստի առնելոյ զճշմարտութիւն եւթն խորհրդոցն , զոր 'ի վերոյ թուեցաք՝ բայց թողեալ մեր զայս . և զամ վկայութիւն սրբոց հարցն . փորձեսցուք ամաչեցուցանել զմոլորականն կարծիսն Վարդանայ՝ միայն

ficis, num. 11. habet sic: *Errant etiam Latini; quia Baptismum in duo diuidunt; ita ut Presbyter apud eos baptizet, & Episcopus chrismet, & Spiritum sanctum impertiat.*

Verùm has Vartani nugas Armena semper Ecclesia repulit; & post Florentinum Conciliũ, à quo per suos Legatos clariorem de Sacramentis instructionem acceperat, vt cùm maximè detestata est. Firmiter enim cum Catholicis, & cum eodem fatetur Concilio, septem nouæ legis Sacramenta non esse alia, nisi hæc: 1. Baptismum: 2. Confirmationem, seu Chrisma: 3. Eucharistiam: 4. Pœnitentiam: 5. Extremam vnctionem: 6. Ordinem: 7. Matrimonium. Cur autem eadem Ecclesia, cùm hæc omnia esse vera Sacramenta, à Christo Domino pro salute humani generis instituta, etiam num cõstantissimè fateatur, ab vsu tamen Extremæ vnctionis paucis ab hinc seculis abstinuerit; dicetur quęst. 4.

Conc. Flor. sess. vlt. in instructione Armenorum.

SEPTEM NOVAE LEGIS SACRAMENTA

Probantur ex sacris Scripturis.

§. II.

SVfficeret quidem ad veritatem septem Sacramentorum, quæ mox enumerauimus, comprobandam, traditio, & vsus eorum quotidianus, in Ecclesia cum Orientali, tum Occidentali receptus iam indè

ab Apostolis, & interruptè hucusq; conseruatus: sed, ne Vartani, eiusque, si qui sunt adhuc in Armenia, sectatorum hæresis sine refutatione aliqua relinquatur; ac insuper, ne ea de re in cuius assertione nobiscum Armeni conueniunt, perquisitiùs, quàm satis est, laboremus; omissa sanctorum Patrum longa serie, alijsque omnibus testimonijs, ostendamus anteà breuiter ex sacris tantū Scripturis, in septem à nobis propositis Sacramentis illas reperiri conditiones, quas ad verum Sacramentū requiri diximus, scilicet statum ritum, à Christo institutum, ac mandatum, cū gratię promissione: deindè nugas hæretici improbabimus.

Et primò, de Baptismo omnia hæc haberi, iam constat: ritū à Christo institutum, Matth. vlt. *Baptizātes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. gratiæ promissionē, Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*: item Ephes. 5. *Vt Ecclesiam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in Verbo Vitæ*: Et Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis*. mandatum, Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei*.

Secundò, de Confirmatione; qua datur baptizatis Spiritus sanctus ad robur fidei confitendæ, habetur ritus, manuum impositio cum oratione, Act. 8. *Imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*: Et anteà dictum fuerat: *Orauerunt pro ipsis*, &c. Et rursùs cap. 19. *Cùm im-*

Բ մնային ինձեան վկայութեանց ամենաշնոր-
2 տասնիցն : Զի որոյ 'ի մէջ գրոցն համա-
ռօտաբն ցուցանիցեմք, թէ 'ի յեւթն
խորհուրդս այսոսիկ, զոր մեք 'ի վե-
րոյ դատակարգեցաք, գտանին այն որ
պիտոյ թիցին, որ պատշաճին առ ճշմա-
րիտ խորհուրդ նոր օրինացս. այ. զոյն
զգալի արարողութիւն 'ի քէ հաստա-
տեալ և առանդեալ եկեղեցւոյ իւրում
ընդ խոստմանս ընձայուցիչ շնորհաց :

Եւ նախ 'ի մկրտութեան գտանեմք
զայս ամ. քանզի զոյ անդ զգալի արա-
րողութի հաստատեալ 'ի քէ. որպէս վը-
Գ կայէ առաքելարանիցն մատթէոս 'ի յետին
3 գլխ. թէ մկրտեցէք զնոսա 'ի յանուն
հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ :] զոյ
խոստումն շնորհաց. ըստ այնմ որ 'ի
մարկոսի յետին գլխն. Որ հաւատա-
ցէ և մկրտեսցի. փրկեսցի :] և ըստ
այնմ որ յեփեսացւոց հինգերորդ գլխն.
Զի զնա սրբեսցէ սրբութեամբ աւազա-
նին բանիւ կենաց :] և որ առ տիտոս
յերրորդ գլխն. Ապրեցոյց զմեզ ինձեան
աւազանին միւսանգամ ծննդեանն :]
Պատուէր առանդ և հրաման. ըստ ասա-
ցելոյն յոհաննու յերրորդ գլխն. Եթէ ոք ոչ
Դ ծնցի 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյն սրբոյ. ոչ
4 կարէ մտանել յարքայութիւն այ :]

Երկրորդ յղգս դրոշմին. որ և հաս-
տատութի և կնիք ասի. որով պարգևի
հաւատացելոցն հոգին սբ առ 'ի զօ-
րութին առնլոյ խոստովանել զհաւատ-
սն. ունիմք զարարողութին. այ. զդնելն
զձեռս 'ի վրա. և զաղօթելն. որպէս ասի 'ի
'ի գործոց ութերորդ գլխն. Թէ Յայն
ժամ եդին ձեռս ի վերայ նոցա. և առ-
նուին հոգի սբ :] Եւ յառաջ ասացե-
ալ էր. Թէ կացին յաղօթս ի վը նոցա :]
Եւ դարձեալ 'ի. Ժ. երորդ գլխն ասի. Եւ
'ի դնելն ի վը նոցա պօղոս զձեռն. եկն
հո-

հոգին սբ 'ի վ(ե)ր նոցա :] Իսկ ընդ այսմ Ե
ձեռնադրութեանս օծանելին եւս առ- 5
աքելոցն վկայեցան եւ դրոշմելին նը-
շանաւ խաչին. ըստ այսմ զոր ասէ պօ-
ղոս յերկրորդ կորնթացւոցն յառաջնում
գլխոյն : Որ հաստատեացն զմեզ ձեզ ք
հանդերձեալ 'ի քս. եւ օծ զմեզ՝ ած, որ եւ
կնքեացն զմեզ. եւ ետ զառհաւատչեայ
հոգւոյն 'ի սիրտս մեր :] Եւ ըստ այսմ
որ 'ի յովհ. յառաջնումն թղթոյն երկրորդ"
գլխոյն : Եւ դուք՝ օծութիւն զոր ընկալ-
արուք 'ի նմանէ . բնակեսցէ 'ի ձեզ :]
Եւ յետոյ դարձեալ ասէ : Այլ որպէս զի
նորայն օծութիւն ուսուցանիցէ զձեզ վ(ա)ն Զ
ամէնի :] այս է . ի ձեռն հոգւոյն սրբոյ . որ 6
նովաւ պարգեւի : եւ յաղագս դրոշմելին
մեկնեն զայս տեղիս սբն աւգոստինոս ,
եւ սբն կիւրեղ երուսաղեմացին . եւ
սբն օգոստինոս , ընդ այլ սբ հարսն .
նաեւ աշակերտք առաքելոցն սբն կղեմեն-
թոս , եւ սբն դիոնեսիոս յարիոպագացի
յիշատակեցին զօծութիւն զայս 'ի խոր-
հրդոյն դրոշմին :

Եւ դարձեալ ունիցի եւս 'ի սմին խոր-
հրդոյ զխոստումն սրբագործութեան շնոր-
հաց : զի 'ի ձեռն պարգեւի հոգին սբ
որ ոչ կարէ պարգեւել առանց շնոր- Է
հացս սրբացուցիչ : նա եւ զի այս պարգեւ 7
հոգւոյն , որ դրոշմիւ տուեալ լինէր
յետ մկրտութեան վ(ա)ն հաստատելոյ ըղ
հաստատուն լինել 'ի խոստովանութեան
հաւատոյ . է՛ նոյն իսկ , զոր քս խոս-
տացաւ առաքելոցն առաւել 'ի ղուկաս
յետին գլխոյն : Եւ դուք նստարուք 'ի
քաղաքիդ մինչեւ զգենուցուք զօրու-
թիւն 'ի բարձանց :] եւ դարձեալ 'ի գործս
առաքելոցն գլխոյն առաջնոյ : Այլ առջիք զզօ-
րութիւն 'ի հասանելոյ հոգւոյն սբոյ 'ի վ(ե)ր
ձեր . եւ եղիջիք ինձ վկայք :] Եւ այսպէս
լինի այս 'ի վկայութէ պետրոսի . որ
'ի

imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos. Quæ quidem manuum impositio iuncta etiã erat cum Chrismate, seu vnctione, & signo Crucis: vt colligitur ex illo Pauli, 2. Cor. 1. *Qui confirmat nos Deus, & Vnxit nos, & signauit, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*: quæ verba de hoc Sacramento exponunt Ambrosius, Theodoretus, Anselmus, alijque Patres: & ex illo Ioan. ep. 1. cap. 2. *Et Vos Vnctionẽ, quam accepistis ab eo, maneat in Vobis*: Et infrà: *Vnctio eius docet Vos de omnibus*: hoc est, per Spiritum sanctum, qui per eam tribuitur: quẽ etiam locum de Confirmationis Sacramento intelligunt Cyrillus Hierosolym., & Augustinus, cum alijs. Aperte verò eiusdem vnctionis in hoc Sacramento meminerunt Apostolorum discipuli, Clemens Romanus, & Dionysius Areopagita, qui etiam de consecratione illius agit, & se ab Apostolis eã accepisse fatetur.

Ambros. lib. de ijs, qui initiãtur mysterijs, cap. 7. Theodoret. & Anselmus in Commentario huius loci.

Cyrillus, catechesi 3. mystag. Augustinus tract. 3. in epist. Ioann.

Clem. Rom. in epist. 4. & lib. 3. constitut. Apostol. cap. 10. 16. & 17. & lib. 7. cap. 44. Dionys. de Ecclesi. hier. par. 3. cap. 2. & 4.

Habetur præterea in hoc Sacramento promissio gratiæ, vt patet ab effectu; quia per illud dabatur Spiritus sanctus, qui sine gratia sanctificante dari non potest: tum quia hoc ipsum donum Spiritus sancti, quod per manuum impositionem dabatur omnibus baptizatis, vt fierent fortes in confessione fidei, est illud, quod sæpè Christus promisit Apostolis, & præcipuè Luc. vlt. vbi: *Sedete*, inquit, *in Ciuitate, quoadusque induamini Virtute ex alto*. & Act. 1. *Accipietis Virtutem Spiritus sancti in Vos, & eritis mihi testes*, &c. Et colligi-

tur hoc ex testimonio Petri, qui Act. Է
2. promittebat illud idem donum, 8
quod ipse acceperat, omnibus cre-
dentibus, & baptizatis: & Act. 15.
testabatur, Cornelium, eiusque do-
mesticos idem donũ accepisse, quod
Apostoli in Pentecoste acceperant,
dicens: *Dans illis Spiritum sanctum,*
sicut & nobis; & nihil discreuit inter
nos, & illos. Hinc intelligimus, sin-
gulari priuilegio factum esse, vt A-
postoli, aliique discipuli, hanc ean-
dem Confirmationis gratiam, quam
reliqui baptizati per hoc medium Թ
recipiebant ministerio Apostolorũ, 9
ipsi sine hoc medio in die Penteco-
stes acceperint. Cæterùm Christi in-
stitutio, ac mandatum de hoc Sacra-
mento, licèt in Scriptura non expri-
matur, ex dictis tamen euidenter de-
ducitur. nunquàm enim Apostoli
manus imposuissent ad gratiam Spi-
ritus sancti communicandã, nisi Do-
minus id præcepisset; cùm nequeat
homo ex se ceremoniã instituere, ad
quã gratia sequatur Spiritus sancti.

Tertiò, de Eucharistia, patet ri- Ժ
tus institutio, Matth. 26. *Accepit* 10
Iesus panem, & benedixit, ac fregit,
&c: mandatum, Luc. 22. *Hoc facite*
in meam commemorationẽ: ac deniq;
promissio gratiæ, Ioann. 6. *Qui mã-*
ducat hunc panem, viuet in æternum.

Quartò, de Pœnitentia, nemo
certè inficiari poterit, illam verum
esse Sacramentum, & ab aliis distin-
ctum; cùm fuerit à Christo Domino
solenni, ac præcipuo ritu instituta,
quando dixit, Ioann. 20. *Pax vobis:*
sicut misit me Pater, & ego mitto vos:
hoc

'ի գործս երկրոր" գլխն խոստանայր
ամ̃ հաւատացելոցն ի ձեռն այսր խոր-
հրդոյս զնոյն պարգեւն, զոր առեալ
էին առաքեալքն յաւուրն պէնտակոստէին:
Եւ 'ի գործս. Ժե. երդ" գլխն ասէր:
Թէ ած̃ սրտագէտն վկայեաց նոցա. տալով նոցա
զհոգին սբ̃, որպէս եւ մեզ. եւ ոչինչ ընտ-
րութիւն արար ի մէջ նոցա եւ մեր:] Եւ
յասմանէ իմանամք, եթէ յատուկ
ինչ շնորհօք եղեւ. Թէ առաքեալքն եւ այլ
աշակերտացն էին յաւուրն պէնտակոս-
տէի առեալ իցեն առանց միջնորդու-
թեան այսր խորհրդոյս զնոյն շնորհս հա-
ստատութեան. զոր այլ հաւատացեալ-
քն առնուին յառաքելոցն ի ձեռն սբ̃
խորհրդոյս: Իսկ՝ Թէպէտ յայտնապէս
գրեալ ոչ ունիմք 'ի սբ̃ գիրս. Թէ քն̃
հաստատեաց եւ աւանդեաց զայս խո-
րհուրդս. սակայն յայտնապէս ունիմք
զայս 'ի յաւանդութենէ առաքելոցն: զի
նոցա ոչ կարէին պաշտել այլոց զխոր-
հուրդս զայս. եթէ քն̃ ոչ հաստատէր
էր զնա եւ աւանդեալ նոցա: քանզի ոչ
կարէ մարդ՝ ինքն յինքենէ հաստատել
զարարողութիւն ինչ. յորում հետեւեցի
[illegible] շնորհք հոգւոյն սր-
բոյ.

Երրորդ" յաղագս հաղորդութեան յայտ
է՝ առաջորդութիւն հաստատեալ 'ի քն̃
'ի մտթէոս. իզ. երդ" գլխն. Թէ առեալ
զհացն. օրհնեաց եւ եբեկ. եւ այլն:]
յայտ է՝ աւանդումն տեառն 'ի ղուկ. իբ.
երդ" գլխն. Թէ զայս արասջիք առ
իմոյ յիշատակի.] եւ յայտ է՝ խոս-
տումն շնորհաց 'ի յոհան. վեցերորդ
գլխն. Թէ որ ուտէ զհացս զայս, կեցցէ
յաւիտ:]

Չորրորդ" յաղագս ապաշխարութեան՝ ոչ
ոք կարէ ասել. Թէ ոչ եղէ յատուկ եւ
ճշմարիտ խորհուրդ. եւ զատուցեալ
'ի

'ի յայլոց խորհրդոցն : քանզի հաստատեալ եղեւ 'ի քէն յառաքելս եւ հանդերձ արարողութբ յորժամ 'ի յհն. ի. երդ'' գլխն ասաց : Ողջոյն ընդ ձեզ . որպէս առաքեաց զիս հայր իմ . եւ ես առաքեմ զձեզ : զայս իբրեւ ասաց փչեաց 'ի նոսա, եւ ասէ . առէք հոգի սբ. եթէ ումեք թողուցուք զմեղս . թողեալ լիցի նոցա : եթէ զուրուք ունիցիք . կալեալ լիցի :] Քանզի ունիմք 'ի բանս այս տեսի կ զառաքելին արարողութին . քան այսին . եթէ ումեք թողուցուք զմեղս . Յը . զխոստովանութիւնն մեղաց, քան այսին որ 'ի յհն յառաջին թուղթն . եթէ խոստովանիցիմք զմեղս մեր . հաւատարիմ է նա եւ արդար առ 'ի թողուլ զմեղս մեր եւ սրբել զմեզ յամենայն անօրէնութէ :] եւ եւս զդատաստանական ձայնաւոր թողութին եւ արձակումն քահանայի . քան այսին զոր ասէ առաքեալն յկորն'' կրնթց . Ե . երդ'' գլխն . Եդ 'ի մեզ զբանն հաշտութե :] Ունիմք եւս զխոստումն շնորհաց . քան այսին . թէ թողեալ լիցի նոցա :] Եւ ունիմք զպատուէրն եւ զհրամանն . թէ որպէս առաքեաց զիս հայր իմ . եւ ես առաքեմ զձեզ :] Եւ զի էր քն եւս առաքելոցն զիշխանութին թողլոյ զմեղս . եթէ ոչ հրամայեաց երնոցա թողուլ : ասկա այ սորին ասէ պօղոս 'ի նախասացեալ գլխն . Թէ եւ մեզ զպաշտօնն հաշտութե . արդ' փն քի պատգամաւորեմք :]

Հինգերորդ'' յաղագս վերջին օծմանն' թէ 'ի քէ հաստատեցաւ եւ աւանդեցաւ իբրեւ ճշմարիտ խորհուրդ . վր կայեաց սէ առաքեալն յակոբ 'ի կաթուղիկէից յետն գլխն, ասելով . Եթէ հիւանդանայցէ ոք 'ի ձէնջ . կոչեսցէ զերիցունս եկեղեցւոյ . եւ արասցեն 'ի վերն աղօթս . օծցեն զնա եւղով յանուն

տն

Յա 11 *hoc cùm dixisset, insufflauit, & dicit eis : accipite Spiritum sanctum : quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Habetur enim in his verbis de hoc Sacramento ritus externus: *Quorum remiseritis peccata*: Confessi o scilicet peccatorum, iuxta illud Ioan. ep. 1. cap. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra*: & iudicialis, ac verbalis absolutio, seu remissio, iuxta illud Apostoli 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis*. habetur

Յբ 12 etiam promissio gratiæ: *Remittuntur eis*. ac denique mandatum: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*. Adde, quòd cum Apostolis potestatem Christus concesserit remittẽdi peccata, dubitari nõ potest, quin eam potestatem ab illis exerceri voluerit, ac iusserit: quarè Paulus loc. cit. *Dedit*, inquit, *nobis ministerium reconciliationis*, &c. *pro Christo ergo legatione fungimur*:

Quintò, de Extrema vnctione, quod fuerit à Christo, vt verum Sa-

Յգ 13 cramentum, instituta, atque mandata, expressè colligitur ex illo Iacobi, cap. 5. *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei*: Vbi habemus ritum externũ, nempè vnctionem olei cum oratione; *Orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini*: promissionem gratiæ, vt effectus primarij, & infalli-

libi-

libilis; *Alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei:* ac etiã salutis corporalis infirmĩ, vt effectus secundarij, si fuerit ad animæ salutẽ expediens; *Et oratio fidei saluabit infirmum*. Christi autem institutio, ac mandatum colligũtur ex eo, quòd nequiuisset Apostolus hæc tam asseueranter promittere, nisi Christus instituisset, ac mandasset: tum quia Marci 5. habetur, quòd Apostoli, à Christo missi, *Vngebant oleo multos ægros*: quo (vt inquit Concilium Tridentinum, sess. 14. can. 1.) insinuatum fuit hoc Sacramẽtum, id est, indicatum saltem, & adumbratum.

Sextò, de Ordine, externa cæremonia est manuum impositio: vndè hoc Sacramentum Armenicè *Manus-impositio* dicitur: per illam enim Act. 6. ordinati sunt Diaconi Stephanus, & alij: *Orantes imposuerunt eis manus*. Et rursùs cap. 13. ordinantur per eam Episcopi Paulus, & Barnabas: *Orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos*. Et iterùm cap. 14. per eandem etiam ordinabantur Presbyteri: *Cùm constituissent illis per singulas Ecclesias Presbyteros:* quod in Armenico Textu legitur ex Græco versum: *Cùm per manuum impositionem creassent illis per singulas Ecclesias Presbyteros*. Et 1. Timoth. 5. ait Apostolus: *Manus citò nemini imposueris:* hoc est, noli cuiquã Ordines citò conferre, antequàm idoneum eum esse cognoscas. Constat etiam promissio gratiæ, 2. Timoth. 1. *Admoneo te, Vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearũ.*

Et

Ժդ տն. և աղօթքն հաւատոյ փրկես
14 ցեն զաշխատեալն. և յարուսցէ զնա
տր. և եթէ մեղս ինչ իցէ գործել. թո
ղցի նմա:] Արդ՝ ի յայսմ խորհուր
դս կայ արտաքին արարողութի. յո̄.
օծումն իւղով ընդ աղօթից. ըստ այնմ.
Աղօթեսցեն ի վր նր աղօթս. օծցեն զնա
իւղով յանուն տն.] կայ խոստումն
շնորհաց. որ են նախապէսական և
անյերկբայ գործ խորհրդոյս. ըստ այ
նմ: Յարուսցէ զնա տր. և եթէ մեղս
ինչ իցէ գործեալ. թողցի նմա.] կայ
և խոստումն մարմնաւոր առողջու-
Ժե թեան հիւանդին. որ է՛ յերկբայս
կան գործ խորհրդոյս. զի յայնժամ առ
15 տալի ՝ի նմանէ. յորժամ յարմարի
ցէ հոգւոր փրկութե նորին. ըստ
այնմ: Աղօթքն հաւատոյ փրկես
ցեն զաշխատեալն:] Իսկ՛ թէ քն
հաստատեալ իցէ և աւանդեալ զայս
խորհուրդս. յայտ լինի: զի ոչ էր էր
զայս ուսուցանել և աւանդել առքլն
յակոբ թէպց հաստատման և աւան
դողն քի. Նմա և զի ՝ի մրկոսի վեցերորդ
գլն առքլքն հրամանաւ քի օծանէին
իւղով զբազում հիւանդս առ ՝ի յօգն
Ժզ նականել զայս խորհուրդս:
16 Վեցերորդ՝ յաղգս կարգի քահանայու-
թեն արտաքին արարողութի է՛ դնելն
զձեռն իւր՟ նորոիրելոյն. ուստի խոր
հուրդս կոչի ձեռնադրութի՝ ի քրիստ
ոնէից. քանզի այսու արարողութբ
ձեռնադրեցան սարկաւագ ստե՛ն սուե
փաննոս և այլ ոմանք. որպէս ասի ՝ի
գործոց վեցերորդ գլխն. թէ Յայնժամ
պահեալ. և աղօթս արարեալ. եդին
զձեռն իւրն նոցա. և արձակեցին:]
Եւ դարձեալ ձեռնադրեցին զքահա
նայս. որպէս ասի ՝ի Ժդ երդ գլխն. թէ
ձեռնադրեցին նց ըստ իւրաքանչիւր

եկե

ԺԷ 17 եկեղեցւոյ երիցունս։] Եւ ՚ի յառաջնոյն առ Տիմոթէոս. Ե. երդ'' գլխն ասէ պօղոս. Զձեռս վաղվաղակի ումէք մի մի՛ դնիցես։] Ժ. պարտական յառաջ խնդիր առնել. եթէ իցէ արժանի ձեռնադրութեան։ Եւ դարձեալ խոստովանի որբացուցիչ շնորհացն յայտ լինի ՚ի յերկրորդին առ Տիմոթէոս յառաջինն գլխոյն. ուր ասէ այսպէս. վն որոյ յիշեցուցանեմ քեզ արծարծել զշնորհսն այ, որ են ՚ի քեզ ՚ի ձեռնադրութենէ իմմէ։] Եւ ՚ի յառաջնոյն առ նոյնն ՚ի չորրորդ'' գլխն ասէ. մի՛ անփոյթ առներ զշնորհացդ, որ ՚ի քեզդ են, որ տուաւ

ԺԸ 18 քեզ ՚ի ձեռնադրութենէ երիցութեան։] Եւ թէ ամ առանդէց մեզ զայս խորհուրդս՝ յայտ լինի ՚ի գործց. ԺԳ. երդ'' գլխն. ուր ասէ հոգին սբ. Որոշեցէք ինձ սաւղոս և զբառնաբաս ՚ի գործ. յոր կոչեցեալ եմ զդոսա։ յայնժամ պահեալ և աղօթս արարեալ՝ եդին ձեռս նոցա նց և արձակեցին։] Եւ ՚ի. Ի. երդ'' գլխն ասէ. Զգոյշ կացէք անձանց և ամ հօտին. յորում եդ զձեզ հոգին սբ տեսուչս՝ հովուել զեկեղեցին այ։] Եւ յառ եփեսացւոց չորրորդ'' գլխն ասէ։ Եւ նա ետ զոմանս առաքեալս. զոմանս աւետարա

ԺԹ 19 նիչս. զոմանս հովիւս և վարդապետս։]

Եւ եօթներորդ'' յաղագս պսակին՝ թէ ճշմարիտ խորհուրդ իցէ. վկայ է՛ սբն պօղոս առ եփեսացիս. Ե. երդ'' գլխն, ասելով. Վն այսորիկ թողցէ այր զհայր իւր և զմայր իւր. և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ. և եղիցին երկոքեանն ՚ի մարմին մի։ խորհուրդս այս մեծ է՛։] Եւ զոր՝ ունիմք զնմանէ զարտաքին արարողութին. որ է՛ ուխտ և դաշինք իմէջ առն և կնոջ. զորմէ այժմ խօսէր պօղոս։ Ունիմք զաւանդն քի. որ ՚ի

Et 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiā, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum Presbyterij:* vbi illud, *per prophetiam*, nō ſignificat, niſi cauſam impellētem; ac ſi diceret: propter reuelationem, mihi factam, vt te Epiſcopum ordinarem. Nec deeſt diuinum mandatum, & inſtitutio, Act. 13. *Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. tunc ieiunantes, & orantes, imponenteſq; eis manus, dimiſerunt illos*. Item Act. 20. *In quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos*. Et Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, alios verò Euangeliſtas, alios autē Paſtores, & Doctores.*

Septimò denique de Matrimonio, habetur in primis ipſum Sacramenti nomen expreſſum, Epheſ. 5. *Relinquet homo patrē, & matrem ſuā, & adhærebit vxori ſuæ; & erunt duo in carne vna: Sacramentum hoc magnum eſt.* habetur ritus externus, nēpè contractus inter virum, & fœminā, de quo loquebatur modò Apoſtolus. habetur inſtitutio diuina, Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* habetur tandem promiſſio gratiæ, vt colligitur ex eo, quòd coniunctio viri, & fœminæ apud Chriſtianos, ſignificat coniūctionem Chriſti cum Eccleſia, vt ſæpè teſtatur Paulus, præſertim loco cit. dicens: *Sacramentum hoc magnū eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia:* ſed Chriſtus coniunctus eſt cum Eccleſia non ſolùm per vnionē ſubſtantialem in noſtra natura; ſed etiam per caritatem, & gratiam ſan-

ctifi-

ctificantem, vt ibidē Apostolus admonet: *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret.* igitur, vt Matrimonium Christianorum hanc vtramque Christi cum Ecclesia vnionē significet, importare debet Coniugibus non solùm vnionem carnalem, qualis etiam inter Gentiles reperitur; verùm etiam vnionem spiritualem, ex gratia, & sancta caritate prouenientem. Quod insuper ex verbis illis, 1. Timoth. 2. non obscurè colligitur: *Saluabitur* mulier *per filiorum generationem, si permanserit in fide*, viro nempè seruanda, *& dilectione, & sanctificatione, cum sobrietate*; tanquàm videlicet in quatuor bonis Coniugij Christiani, in ipsa Matrimonij celebratione per gratiam specialem acceptis.

Hic igitur est, & non alius, Sacramentorum numerus septenarius: quem præterea ostendimus cum D. Thoma, 3. par. quæst. 65. art. 1. per similitudinem vitę spiritualis ad corporalem huiusmodi argumento: Ad vitam hominum corporalē perficiendam septem quædam desiderantur: quinque ex parte singulorū hominum, duo ex parte totius communitatis. Ex parte singulorum, tria quidem per se requiruntur; generatio, per quam homo incipiat viuere; augmentatio, qua perducatur ad virtutem, & robur; nutritio, qua vita conseruetur, & virtus: duo autem per accidens, vt scilicet remoueantur vitæ impedimenta, nempè

Ի 'ի մատթէոսի. ԺԹ. երորդ" գլխոյն ասաց.
20 Որ ած զուգեաց. մարդ մի՛ մեկնես-
ցէ. Եւ ունիմք զխոստումն սրբագործու-
ցիչ շնորհաց. քանզի զուգաւորութիւն
առն և կնոջ 'ի մէջ քրիստոնէից՝ նշա-
նակէ զմիաւորութիւն քի ընդ եկեղե-
ցւոյ. որպէս բազում անգամ վկայեաց
պօղոս. մանաւանդ 'ի վերոյ գրեալ
տեղւոջն, ասելով. [Խորհուրդս այս
մեծ է՛. բայց ես ասեմ 'ի քս և յեկ
եղեցի:] Իսկ քս միաւորեցաւ ընդ
եկեղեցւոյ՝ ոչ միայն գոյացա̃ մի-
աւորելով ընդ մարմնոյ բնութեան, այլ
Իա եւս ի ձեռն սիրոյ և սրբագործուցիչ շնոր-
21 հաց. որպէս և 'ի նմին տեղւոջն ուսոյց
պօղոս՝ ասելով. Արք սիրեցէք զկա-
նայս ձեր. որպէս և քս սիրեաց զեկեղ
եցի. և զանձն իւր մատնեաց վս նո-
րա. զի զնա սրբեսցէ:] Ապա ու-
րեմն՝ որպէս զի պսակն քրիստոնէից
կարասցէ նշանակել զայս երկու միա-
ւորութիւնս քի ընդ եկեղեցւոյ. պարտ
է՛ նմա բերել զուգելոցն ոչ միայն ըզ
մարմնաւոր կապութիւն, որ գտանի եւս
իմէջ անհաւատից. այլ եւս զհոգեւոր
Իբ կապութիւն. որ լինի իձեռն սուրբ սիրոյ
22 և սրբագործուցիչ շնորհաց: Եւ այս ա-
ռաւել յայտ լինի 'ի բանիցն պօղոսի.
որ 'ի յառաջնումն տիմոթէոսի երկրորդ"
գլխոյն ասէ: Բայց փրկեսցի կին վս որ
դեծնութեան. եթէ կացցեն 'ի հաւա-
տս, և 'ի սէր, և 'ի սրբութիւն, ընդ
պարկեշտութե:] Այս. եթէ կացցեն
'ի չորս պարգևս այսոսիկ. զոր առայ խոր
հուրդն պսակին զուգեալ քրիստո-
նէից:

Արդ՝ այս է՛ ճշմարտութիւն, և ճշ
մարիտ եօթն սուրբ խորհրդոց նոր
օրինացս: որ և ս ցուցանի բանականու-
Թբ 'ի նմանութե, զոր ունի հոգևոր

կեանք

կենանք լինի մարմնաւոր կենաց : Քանզի ըստ ինքեան երեք խնդրին ՚ի մի կատարելոյ մարմնաւոր կենաց մարդկան . Յա . ծնունդ ՚ի կողմանէ իւրաքանչիւր մարդոյ . և երկրորդ ՚ի կողմանէ բոլոր հասարակութեան նոցա : Եւ ՚ի հոգեւորս ՚ի կողմանէ իւրաքանչիւրոյ՝ երեք խնդրին ըստ ինքեան . Յա . ծնունդ , որով մերկանալի կենաց . աճումն , որով հաստատի ՚ի կատարեալ զօրութիւն . և սնունդ , որով կենանքն և զօրութիւն պահին . և երկու խնդրին ըստ պատահման , ոչ զի եւս բարձցին հիւանդութիւք եթէ պատահեսցին . և սոքա են բժշկութիւն ընդդէմ հիւանդութեանց , որով շահի վերստին առողջութիւն . և բժշկութիւն ընդդէմ մնացորդացն հիւանդութեան , որով մարդն ՚ի կատարեալ կատարելապէս առողջանայ : Իսկ ՚ի կողմանէ հասարակութեան երկուք խնդրին . Յա . ամուսնութիւն ընդդէմ առն և կնոջ , որով մարմնաւոր կենանքն մարդկան բազմանան . և իշխանութիւն նախարարացն , որով նոյն կենանքն առաջնորդին և կառավարին :

Նոյն օրինակ զհոգեւորսն՝ առ ՚ի կատարելոյ զհոգեւոր կենանսն մարդկան խնդրին եւթն խորհուրդքն Եկեղեցւոյ . որք [illegible] ցն ամենայնիւ համեմատին : Քանզի ՚ի կողմանէ իւրաքանչիւրոյ մարդոյ՝ հինգ խորհուրդք խնդրին . երեք ըստ ինքեան . Յա . մկրտութիւն փոխանակ ծննդեանն , որով մարդն սկսանի հոգեւորապէս կեալ և ծնանի սկզբնական արդարութեամբ . ըստ այնմ որ ՚ի Տիտոսի յերրորդին գլխոյն . Ի ձեռն աւազանին վերստին ծննդեանն :] դրոշմն , որ է հաստատութիւն , փոխանակ աճման , որով պարգեւի հոգին սուրբ ՚ի

հա

Իգ pè ægritudines, si acciderint; & hęc
23 sunt, remedium contra morbos, quo sanitas restituatur; & remedium cōtra reliquias morbi, quo perfectè homo conualescat. Ex parte verò totius Communitatis requirūtur duo, Cōiugium inter virum, & fœminam, quo vita corporalis hominum propagetur; & Optimatum auctoritas, ac potestas, quo illa regatur, & ordinetur.

Eodem igitur modo, ad vitam hominum spiritualem perficiēdam, quæ conformitatem aliquam habet
Իդ ad vitam corporalem, alia septem,
24 videlicet Ecclesiæ Sacramenta, quæ supradictis respondeant, conuenienter attribuuntur; ex parte quidem singulorum hominum tria per se requisita, Baptismus, loco generationis, quo primùm incipit homo spiritualiter viuere, ac generatur per iustitiam originalem, iuxta illud, Tit. 3. *per lauacrum regenerationis*: Confirmatio, loco augmentationis, qua datur Spiritus sanctus ad robur,
Իե iuxta illud Lucæ vlt. *Sedete in Ciui-*
25 *tate, quoadusque induamini virtute ex alto*: & Eucharistia, loco nutritionis, qua vita spiritualis alitur, ac nutritur, iuxta illud Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis*. duo verò per accidens; Pœnitentia, pro remedio contra morbos, qua sanamur à peccatis, si contingant, iuxta illud, Psal. 40. *Sana animam meam, quia peccaui tibi*: & Extrema vnctio, pro remedio contra reliquias morbi, quę

homi-

hominem paratum reddit ad æternæ vitæ perfectionem, remouendo peccatorum reliquias, iuxta illud, Iacobi 5. *Alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Deniq; ex parte Communitatis ponuntur reliqua duo; nimirùm loco Connubij, vt officij naturæ, idem, vt Sacramentum, quo homines, ad Dei cultum destinandi, propagantur; & loco secularis potestatis, Ordo, seu potestas spiritualis, qua vita istorum spiritualiter regitur, & ordinatur.

16 [illegible]

27 [illegible]

[illegible]

REFELLITVR
Primus, & Secundus error
Vartani
Circa Sacramenta.

§. III.

[illegible]

1 [illegible]

[illegible]

EX dictis colligitur, nimiùm quantùm errare Vartanum, dum septem Sacramentorum substantias pro suo arbitratu decernit.

Errat enim primò, cùm dicit: *Tertium Sacramentum est benedictio Vnguenti, quod Latini Chrisma vocat.* quibus verbis asserit, tunc confici Chris-

[illegible]

տալոյ. յորժամ մեռոնն օրհնի յեպիսկ-
կոպոսէ. ըստ նմանութեան սրբոյ հաղոր-
դութեան. որոյ խորհուրդն լինի ; յոր-
ժամ հացն և գինին ՚ի քահանայէ օր-
հնին և փոխադրին ՚ի մարմին և յա-
րիւնն քի : Եւ ս̃ որոյ և յայլ ուրեք վար-
դապետ. թէ մեռոնելն. զի. օծա-
նել ճակատուն մկրտելոյն մեռոնաւն,
պատշաճի առ խորհուրդն մկրտու-
թեան, և ոչ է՛ խորհուրդ զանազան ՚ի
նմանէ ; և այժմ զնոյնն հաստատէ՝
ծնչելով զմեռոն օրհնելն՝ երրորդ խոր-
հուրդ, և ոչ երկրորդ. զի ուսուցանէ;
թէ դրոշմելն մեռոնաւն ճակատուն մկր-
տելոյն, որ է՛ երկրորդ ատարողութիւն
զկնի մկրտութեան, ոչ է՛ յատուկ խոր-
հուրդ ; այլ է՛ ատարողութիւն ինչ նախ-
հական առ խորհրդոյն մկրտութէ :
Ասին հանդոյն մոլորեցան երբեմն
այլք ոմանք յարևելեայց. որպէս գրէ
Թովմաս կարմելիտացին ՚ի գիրսն. Է.
երդ՛ և ՚ի գլխոյն. Զ. որդ՛ ասելով: Կար-
ծեն ոմանք ՚ի յարևելս. եթէ ՚ի սր.
մեռոնն գոյ անձն հոգւոյն սրբոյ. որպէս
և գոյ անձն քի ՚ի մէջ սրբոյ հաղորդու-
թեան :] Եւ թուի, թէ զնոյն կարծեր
և ս վարդանն. մանաւանդ՝ զի ՚ի. Դ.
րորդ՛ գլխոյն խրատուցն ասէ այսպէս:
Աչօք մարմնականօք մարմին՝ որ աչօք հաց և
գինի. և հաւատով աչօք և իմացողու-
թեամբ իմանամք զքի մարմին և արիւն:
նոյնպէս և զմեռոնն տեսանեմք ձէթ.
և հաւատով զհոգին սր.]

Բայց՝ զայդ ասելն մեծ մոլորութիւն
յայտնապէս ինքեանք հայք հերքեն և
՚ի բաց մերժեն. մանաւանդ՝ զի կոչեն
զխորհուրդն դրոշմն կնիք. որպէս
զի յայտ արասցեն. թէ այս խորհուր-
դս ոչ կատարի ՚ի յօրհնելն մեռոնին,
և ոչ կայանայ ՚ի գոյացութեան մեռո-
նին.

Բ Chrismatis Sacramentũ, cùm Chris-
ma ab Episcopo benedicitur; sicut
2 accidit, cùm consecratur Euchari-
stia: maximè quòd alibi docuit, vn-
ctionem Chrismatis in fronte, seu
Confirmationem, non esse Sacra-
mentum à Baptismate distinctum;
sed requisitum quoddam ad ipsius
Baptismi substantiam necessarium:
quarè tollit nunc ab hoc Sacramen-
to locum secundum, vt significet,
Confirmationem, quæ sequitur ad
Baptismũ, non esse peculiare Sacra-
mentum. In hoc etiam errore ver-
Գ sati sunt nonulli Græcorum, vt Ga-
3 briel Philadelphiésis, Nicolaus Ca-
basilas, & Marcus Ephesius, quos
refutat Arcudius lib. 2. de Confir-
matione, cap. 6. ac præterea Orien-
tales alij, de quibus Thomas à Iesu
lib. 7. de Conuers. Gent. cap. 6. *Sen-
tiunt*, inquit, *in Oleo sancto Chris-
matis esse personam Spiritus sancti, si-
cut est persona Christi in Eucharistia.*
quod similiter sensisse videtur ipse
Vartanus: nam cap. 4. de Monitis
ad Armenios, ait: *Videmus oculis
Դ carneis in Eucharistia panem, & vi-
4 num: oculis autem fidei, & intelle-
ctus, Christi corpus, & sanguinem
intelligimus: & in Chrismate vide-
mus oculis oleum; fide verò Spiritum
sanctum.*

At hoc esse delirium, ipsis adhuc
Armenijs constat, qui propterea vo-
cant communiter Chrismatis Sacra-
mentum, կնիք, *signaculum*; vt ostẽ-
dant, hoc Sacramentum non consi-
stere in consecratione, nec in sub-
stantia Chrismatis; sed in vsu illius,

 hoc

hoc est, in obſignatione frontis per illud cum debita forma. Non enim, cũ vnguentum ex oleo, & balſamo mixtum benedicitur, & conſecratur, tunc conficitur hoc Sacramentum; ſed tunc materia præparatur; quæ ad illud conficiendum, & ad gratiá Spiritus ſancti deſignãdam ſit apta. Conficitur autem, quando vnctio huius vnguenti ad Crucis formam in fronte Baptizati applicatur à Miniſtro competente cum debita verborum prolatione, vt loco dicetur, & conſtat tum ex ſacris Scripturis, & SS. Patribus, in 2. §. allegatis, ex quibus habetur, hoc Sacramentum fieri, ac tribui ſolitum, per manus impoſitionem cum vnctione; tum ex traditione, ac ſenſu Vniuerſalis Eccleſiæ, in qua nihil magis eſt notum, & exploratum; tum denique, quia ſi tunc conficeretur hoc Sacramentum, quando vnguẽtum ab Epiſcopo conſecratur, tenerentur hæretici prædicti aſſerere, fieri tunc etiam in vnguento tranſubſtantiationem, quemadmodùm cõtingit in Euchariſtia; quo nihil abſurdiùs: ac prætereà nullo modo, neq; ex diſpenſatione Summi Põtificis, poſſe hoc Sacramentum cõferri à Presbyteris (vt paſſim confertur in Oriente), ſed ſolùm ab Epiſcopis, quod ipſi tamen negant; quamuis aſſerant, vnguentũ à ſolis Epiſcopis conſecrandum eſſe.

Errat Secundò Vartanus, cùm verum Pœnitentiæ Sacramentum de medio tollit, aliud non eſſe affirmans, niſi extremam vnctionem: quod quidem aſſerere, non eſt

Ե նշան. այլ ՚ի կնքելն մեռոնաւն զճակատն
5 մկրտելոյն ընդ պատշաճական ձևով
բանիւք: Զի յորժամ մեռոնն ՚ի ձիթոյ
և ՚ի պալասանոյ խառնեալ՝ օրհնի և
սրբի. յայնժամ ոչ կատարի այս խոր
հուրդս, այլ պատրաստի նիւթն նորա.
որ յարմար իցէ առ ՚ի խորհուրդս կատարել:
Իսկ կատարի յորժամ օրհնեալ մեռոնաւն օծ-
անի ձևական մկրտելոյն խաչանման.
և պաշտաւորի ընծիհական ձևն բանից.
որպէս մեզ ուսուցանէ յետոյ ՚ի պատմելն
որ յիշեաց դրոշմն. Եւ այս յայտ լինի
նախ ՚ի սբ գրոցն և ՚ի սրբոց հարցն,
զոր բերաք յ. Բ. բրդ" պրակին. յորում
Զ ցուցաք. թէ այս խորհուրդս կատա-
6 րի յառաքելոցն սրբոց ՚ի ձեռն ըզ
ձեռս ՚ի վր և յօծանելն: Երկրորդ"
յայտ լինի ՚ի յաւանդութէ ընդհան-
րական եկեղեցւոյ. որ մինչ այսպէս ան-
մոռացաւ կատարել զնա: Եւ երրորդ"
վն զի ՚ի կողմանս յարևելից դրոշմի
խորհուրդն կատարի ՚ի քահանայից.
Իսկ մեռոնն օրհնեալ լինի միայն յեպի-
սկոպոսէ. այլ ուրեմն կատարումն խոր
հրդոյս ոչ կայանայ ՚ի մեռոն օրհնելն.
մանաւանդ զի ՚ի մեռոն օրհնելն ոչ լի
Է նի յեղափոխումն գոյացութե. որպէս
լինի ՚ի սբ խորհուրդն հաղորդութե:
7 Երկրորդ՝ մոլորի վարդանն. որ
ժամանէ: Թէ խորհուրդ ապաշխա-
րութեան է՝ օծումն հիւանդաց: քան
զի թէպէտև կամէր ոչ ասել. Թէ այս
օծումն է՝ լրումն ինչ վերաբերեալ ՚ի
խորհրդն ապաշխարութե. վն զի
դատանելով զգործն ապաշխարութեն
գործեալ. վերաբերի և ինքն զխորհս
յաւելագոյն առ ՚ի բառնալ զմնացորդս
դմն մեղաց. սակայն նոյն ոչ գիտէ. Եւ
Թէ այս երկու խորհուրդք բազում
կերպիւ զանազանին ՚ի միմեանց:
Եւ

Եւ նախ զանազանին 'ի կողմանէ ընդունողաց : զի վերջինն օծումն ոչ պաշտի . եթէ ոչ միայն հիւանդաց . յորժամ կայ կարծիք մահու նոցա . ըստ այնմ . եթէ հիւանդանայցէ ոք 'ի ձէնջ կոչեսցէ զերիցունս եկեղեցւոյն . և այլն : Իսկ խորհուրդ ապաշխարութեան պաշտի յարաժամ ամենեքին հասունելոց յետ ներգործութե մեղաց՝ թէ հիւանդ իցեն , կամ թէ առողջ . ըստ այնմ , զոր ասէ նոյն յակոբ . թէ խոստովան եղերուք միմեանց զմեղս . ամ̃ զի բժշկեսջիք :] Քանզի յորժամ անտեղի գոյր , եթէ մեղաւորն ոչ կարէր հաշտիլ ընդ այ 'ի ձեռն ապաշխարութեան . եթէ ոչ հիւանդանայր մահաչափ հիւանդութբ :

Երկրորդ" զանազանին 'ի կողմանէ մասանցն նոցա : զի նիւթ ապաշխարութեան են ներգործութիւնք ապաշխարողին . այս . խոստովանութիւն մեղաց . և զղջումն . ըստ այնմ . եթէ խոստովան լինիցիմք զմեղս մեր . հաւատարիմ է նա . և այլն :] Իսկ նիւթ վերջին օծմանն է օծումն ձիթոյ . ըստ այնմ . օծցեն զնա ձիթով յանուն տեառն] Եւ դարձեալ ձև ապաշխարութեան է թողութիւն քահանային , ըստ այնմ . եթէ ումեք թողուցուք զմեղս . թողեալ լիցի նոցա :] Իսկ ձև վերջին օծմանն են աղօթք , ըստ այնմ . աղօթեսցեն 'ի վերայ նորա աղօթս . և աղօթքն հաւատոյ փրկեսցեն զաշխատեալն :] Եւ դարձեալ առ խորհուրդ խոստովանութեան խնդրի ապաշխարութի, զոր յանձն առնու զղջացեալն 'ի քահանայէ առ 'ի վճարելոյ վա̃ ժամանակական պատժոց, որ մնան յետ թողութե մեղացն . ըստ այնմ . արարէք այսուհետև պտուղ արժանի ապաշխարութեան] Իսկ 'ի վեր

ը̄ 8 eſt ſanæ mentis hominis: nam, quãuis dici poſſit hæc Vnctio complementum aliquod Pœnitentiæ; quia præſupponens totum effectum illius, ſuperaddit prætereà maiorem gratiã ad tollendum reliquias peccatorum: tamen duo hæc Sacramenta ab inuicem diſtingui, multifariè conſtat.

Primò, ex parte ſuſcipientium: quoniam Extrema vnctio non confertur, niſi infirmis, iuxta quod teſtatur Iacobus: *Infirmatur quis in Vobis? inducat Presbyteros*, &c. & his

թ̄ 9 dumtaxàt, cùm in extremo vitæ conſtituuntur: Pœnitentia verò omnibus fidelibus adultis in quolibet ſtatu poſt peccatum commiſſum; cùm his omnibus idem dicat Apoſtolus: *Cõfitemini alterutrùm peccata Veſtra, Vt ſaluemini*. Maximum enim eſſet inconueniens, ſi peccator, vt Deo per Pœnitentię Sacramẽtum reconciliari poſſet, extremum ſuæ vitæ expectare deberet.

Secundò, ex diuerſitate partium vtriuſque Sacramenti: quia, vt infrà dicetur; materia Pœnitentiæ ſunt

ժ̄ 10 actus pœnitentis, confeſſio ſcilicet, & dolor de peccatis, iuxta illud, *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt*. &c. cùm materia Extremæ vnctionis ſit vnctio ex oleo., *Vngentes cum oleo*. Item forma Pœnitentiæ eſt abſolutio, *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*; forma verò Extremę vnctionis eſt deprecatio, *Orent ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum*. Prætereà ad Pœnitentiam requiritur, vt pars integralis, ſatisfactio, iniuncta pœnitenti à Confeſſa-

rio pro reatu pœnæ temporalis, qui post peccatum, quoad culpā remissum, superest expiandus, iuxta illud, Luc. 3. *Facite fructus dignos pœnitentiæ*; in Extrema verò vnctione nulla imponitur satisfactio; quia moribundi laboriosa opera pœnitentiæ facere nequeunt: quarè in hoc Sacramento sola Dei misericordia operatur, & ideò in eo vtimur forma deprecatoria, *Indulgeat tibi Deus*, &c. in Pœnitentia verò & Dei misericordia & iustitia; & ideò de illa dicitur: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis*, &c.

Tertiò, ex diuersitate effectuum: siquidem Pœnitentiæ Sacramentum habet per se, ac directè conferre primam gratiam iustificantem, qua homo, spiritualiter mortuus per peccatum actuale, resuscitatur ad vitā: sicut etiam Baptismus confert primam gratiam iustitiæ originalis, qua homo, ab originali peccato liberatus, regeneratur, & incipit spiritualiter viuere; quamobrèm hæc solùm duo dicuntur Sacramēta mortuorum: at Extrema vnctio, sicut & reliqua Sacramenta, per se, ac directè ordinantur ad augmentum gratiæ conferendum; & ideò dicuntur Sacramenta viuorū; cùm per se præsupponant, suscipientem habere iam primam gratiam, & vitam spiritualem. Tum quia Extrema vnctio habet etiam pro effectu secundario, restituere infirmo salutem corporalē, si fuerit expediens: quod non habet Pœnitentiæ Sacramentum.

Quartò denique, ex diuersitate

neces-

Ժա 11 ջինն օծմանն ոչ դնի ապաշխարութիւն
ինչ. և հիւանդքն, որ մերձ են 'ի մահ,
ոչ կարեն աշխատել զի՛ն առնելոյ զա-
պաշխարութիւն: Վասն որոյ 'ի յայսմ խոր-
հրդս ողորմութեամբն այ միայն գոր-
ծէ. և սակս այսորիկ աղաչանօք է ա-
ղօթականն. որպէս ասեմք. Թէ ողորմես-
ցի քեզ ած և այլն:] Իսկ 'ի խորհուրդ-
ապաշխարութեան ողորմութիւն և արդ-
արութիւն այ գործեն. և սակս այսո-
րիկ գրեալ եղև զնմանէ. ասէ. եթէ
խոստովան լինիցիմք զմեղս մեր. հաւ-
ատարիմ է նա և արդար առ 'ի թո-
Ժբ 12 ղուլ զմեղս մեր:]

Երրորդ՝ զանազանին 'ի կողմանէ
գործոց նոցա: զի խորհուրդ ապաշ-
խարութեան ըստ ինքեան ունի տալ զա-
ռաջին շնորհս արդարացուցիչ. որով մա-
րդն. որ ներգործական մեղօք մեռեալ
էր հոգևորապէս. յարուցանի 'ի կեա-
նս: որպէս և մկրտութիւն ըստ ինքեան
ունի տալ զառաջին շնորհս սկզբնա-
կան արդարութեան. որով մարդ 'ի սկզ-
բնական մեղացն ազատեալ. միւսան-
գամ ծնանի և սկսանի հոգևորապէս
կեալ: Վասն որոյ այս երկու խորհուր-
դքս կոչին խորհուրդք մեռելոց: Իսկ
Ժգ 13 վերջին օծումն և այլ մնացեալ խոր-
հուրդքն ըստ ինքեանց ունին տալ զա-
ճումն արդարացուցիչ շնորհաց: վասն որոյ
կոչին խորհուրդք կենդանեաց. զի ըստ
ինքեանց ունին գտանել զմարդն 'ի շն-
որհս այ և 'ի հոգևոր կեանս: Նաև և-
զի վերջին օծումն ունի ևս երկրորդ հի-
ւանդին զմարմնաւորն առողջութիւն.
յորժամ այն յարմար իցէ առ հոգևոր
փրկութիւն նորա: իսկ ապաշխարութ-
եան ոչ երբէք ունի արտադրել զգոր-
ծագայս:

Եւ չորրորդ՝ զանազանին 'ի կողմանէ

հար

հարկաւորութե. քանզի խորհուրդ ապաշխարութեան զկնի մեղացն է՛ ամենե- Յկ.
և ին հարկաւոր վս՛ շահելոյ փրկու- 14
թե. մինչ զի ոչ կարէ մեղաւորն փրկիլ առանց նորա, և կամ առանց ուխտի նորա. որպէս և ոչ առանց մկրտու-թեան, կամ ուխտի նորա։ Վս՛ այսր կոչի ապաշխարութիւն՝ ի սրբոց հարցն երկրորդ" տախտակ յետ ալեկոծութե. զի առաջին տախտակ կոչի մկրտու-թիւն։ Իսկ խորհուրդ վերջին օծման ոչ է՛ ամենևին հարկաւոր վս՛ փրկու-թե. այլ է՛ միայն օգուտ, զի նոյնա՛ դիւրագոյն լինի փրկիլ. քանզի թէ առա- Յե
նց նորա։ Աղագաւ որոյ յայտ է. և 15
թէ այս երկու խորհուրդքս բաժանեալ կերպիւ տարբերին ՚ի միմեանց։

Բայց՝ առարկէ վարդանն ասելով. թէ ի ձեռն այսր օծման թողեալ լինին մեղք. որպէս ասէ յակոբ. և եթէ մեղս ինչ իցէ գործեալ. թողցի նմա։] Աղագաւ ուրեմն և այս օծումն, որ վասն հիւանդացն է՛, նոյն է՛ ապաշխարու-թե. և ոչ զանազանի ՚ի նմանէ. զի և ապաշխարութե գործն է՛ թողուլ զմեղս։ Նաև և՛ս հաստատի այս. քանզի զի մարմնաւոր առողջութիւն, յաճախ Յզ
հետևի ի երևելին յետ վերջին օծման. 16
ոչ համարելի գործն նմա. այլ աղօթիցն. որպէս ասէ յակոբոս. Եւ աղօթքն հաւատոյ փրկեսցեն զաշխատեալն։] Աղագաւ ուրեմն մարմնաւոր առողջութիւն, որ ոչ է՛ գործ ապաշխարութեան, նոյնպէս և ոչ է՛ գործ վերջին օծմանն։

Պատասխանի. թէ յատուկ և գլխաւոր գործն վերջին օծմանն է՛ ջնջել հանգուցեալ մնացորդս մեղաց ինչ որ մնացեալ է. որպէս բարձրացանել ՚ի նմանէ մնացորդս մեղաց. այսինքն. ծուլութե և տկարու-թե ինչ մնացեալ ՚ի ննջելոյ վս՛ մեղացն գոր

ծե

necessitatis: quia Sacramentum pœnitentiæ, post peccatum commissum, est necessarium simpliciter, & necessitate medij, ad salutem; sine quo vel in re, vel in voto, nullo modo potest acquiri salus, sicut etiam sine Baptismo: quarè dicitur communiter Pœnitentia, secunda Tabula post naufragiũ, cùm Baptismus sit prima: verùm Extrema vnctio conducit quidẽ ad salutem, sed non est necessaria, nisi ad bene esse, vt illa scilicet commodiùs, ac faciliùs acquiratur. Ergo hæc duo Sacramenta inter se distincta, ac diuersa esse, multifariè constat.

Sed dicet Vartanus: Per Extremam vnctionẽ remittuntur peccata tum venialia, tum mortalia: nã de omnibus indifferenter loquitur Iacobus per illa verba: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Ergo Extrema vnctio non distinguitur à Pœnitentia, cuius est proprium delere peccata. Et Cõfirmatur: nam sanitas corporalis, quam non habet inducere Pœnitentia, vt plurimùm non sequitur ex Extrema vnctione: &, si quandò sequitur, non tribuenda est vnctioni, sed orationi, vt idẽ inquit Apostolus: *Et oratio fidei saluabit infirmum*.

Respondetur; quòd proprius, ac principalis effectus Extremæ vnctionis est delere peccata quoad reliquias, hoc est, alleuare animam infirmi per quendam gratiæ vigorẽ à torpore, seu debilitate, à peccato relicta: & hunc effectum, qui ex ea infallibiliter sequitur, dummodò non ponatur obex ex parte suscipiẽtis

tis

tis, explicat Iacobus, dicens: *Alleuabit eum Dominus*. Sed, quia vigor ille gratiæ non potest cum peccati culpa consistere; ideò consequenter habet hoc Sacramentum, vt illã, etsi mortalem, insuper tollat, si inueniat: quod etiam accidit in alijs Sacramentis viuorum, si bona fide, & sine fictione suscipiantur: & propterea Iacobus de remissione peccatorum quoad culpam vltimo loco, & conditionatè loquitur, dicens: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Igitur hoc Sacramentum principaliter non datur contra peccata, præsertim quibus vita spiritualis tollitur; sed contra illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur, vt non habeat perfectum robur gratiæ, tum ad impetus Dæmonum propellendos, & ansietatem, qua maximè in extremo vitæ vexari solet; tum ad eliciendos actus, futuræ gloriæ meritorios: & ideò non datur, nisi per modum medicationis, quæ præsupponit in infirmo vitam, & ordinatur ad eius tantùm infirmitatem tollendam. Pœnitentia verò longè dispari ritu, per modum iudicialis absolutionis, vt diximus, à Domino instituta est principaliter contra peccata, & ad animam, culpa peccati mortuam, resuscitandam.

Ad Confirmationem respondeo, quòd sanitas corporalis non est effectus primarius, sed secundarius Extremæ vnctionis; quæ quidem illam efficit non ex naturali sua proprietate, sed ex virtute diuina, quæ cùm rationabiliter operetur, non indu-

Ժէ 17 ծ եկեղց ։ եւ այս զօրծս մեղաց եւ անկերպ
բայսպէս եղանէ 'ի խորհրդոյ վերջին
օծման . եւ նշանակի բանիւն յաւելով
բանս , որ ասէ . յարուսցէ զնա տէր ։
Բայց՝ բանզի շնորհքն այն սրբացու-
ցիչն ոչ կարէ կալ համադեռն մեղօք. սա
կս այսորիկ եւ հետեւանք լինի. զի եւ
Թէ գտանիցէ այս խորհուրդս զմեղս
ինչ մահացեալ կամ անզխայեալ 'ի
հոգին հիւանդին. բառնայ եւ զնա ։
եւ այս համադրեալի եւս 'ի յառնուլն զայլ
խորհուրդս կենդանեաց. յորժամ առ
կեղծաւոր եւ ուղիղ մտօք առնուանին ։
Ժը 18 եւ վա այսոր պատճառիս սէն յակոբ 'ի
յետին տեղւոջ եւ Թէապէս խօսի յղղս
Թողութե մեղաց . ասելով . Եւ եԹէ
մեղս ինչ իցէ գործեալ . Թողցի նմա ։
Ուրեմն ապա խորհուրդ վերջին օծ-
մանն ըստ ինքեան եւ իսկապէս ոչ համ
տամեցաւ առ 'ի Թողուլ զայն մեղսն,
որով բառնի հոգւոյ կեանքն. այլ մի
այն առ 'ի բառնալ զպակասուԹիւ
զայնոսիկ. յորով հոգին տկար լինի եւ
հիւանդանայ ոչ ունելով զկատարեալ
զօրուԹի շնորհաց . որով կարող լինի
յաղԹել մորձուԹեց Թշնամեայն, եւ
Ժթ 19 'ի բաց ձգել զտագնապմուԹիւնս մահու-
վերջակէտին , եւ եղեւ զանել զներգործ-
ուԹիւ արժանի հանդերձեալ փառ-
ացն ։ եւ ապա այսորիկ տուեալ լինի
խորհուրդս այս 'ի նմանուԹի բժշ-
կուԹէ . զի պատմէ իմն հիւանդա-
ցեալ հոգւոյ զկեանս . եւ բառնալ 'ի
նմանէ զտկարուԹիւն ։ Իսկ խորհու-
րդ ապաշխարուԹեն տուեալ լինի 'ի
նմանուԹի դատաստանականն արձակ-
մանն . եւ ըստ ինքեան իսկապէս համ
տամեցաւ 'ի քէ առ 'ի Թողուլ ուղղ-
ակէս եւ անմիջապէս զմեղս . եւ առ
'ի յարուցանել զհոգին զմեռեալ մեղօք ։

ււըռ

ւնդ հաստատութեան պատճառի. Թէ
մարմնաւոր առողջութիւն ոչ է՛ նախա- Ի̅ 20
պեսական. այլ երկրորդական գործ-
վերջին օծման. զի առաջադրէ զնա՛ ոչ
ընական զօրութ̅է. այլ ա̅ծ այնն զօրու-
Թ̅է: և քանզի ա̅ծ բանականապէս գոր-
ծէ. սակս այսորիկ ոչ առաջադրէ զեր-
կրորդական գործս. եԹէ ոչ այս օգնէ-
ու. նախապեսականին, որ է՛ հոգևոր
առողջութի: և յիշխ այսպ պատճառա-
ւն յերկբայական է՛ այս գործս. և ոչ
միշտ լինի. իսկ յորժամ լինի. համա-
րի երանել ՛ի յաղօթիցն ըստ որում ա-
ղօԹքն են ձև այսր խորհրդոյս: զի վե- Ա̅
րջին օծումն ՛ի ձևովքն իւրմէ ունի 1
զզօրութի առաջադրելոյ զգործս իւր:

ԸՆԴԴԻՄԱԴՐՈՒ-
ԹԻՒՆ.

Ընդդէմ երրորդ՝ և չորրորդ՝ և հինգերորդ՝
մոլորութեանն Վարդանայ.
որ յաղագս սուրբ
խորհրդոյն:

Պրակք. Դ̅:

Երրորդ՝ մոլորն Վարդանայ. քոր Բ̅
ծամ առէ; Թէ եօթներորդ՝ խո 2
րհուրդ է կատարումն եկղ̅ ննջեցել
ոցն:] զոր արդեօք առել ոչ կարէ. եԹէ
ոչ միայն անբան այլ մարդ. կամ Թէ
անյանձնարել: Բայց Վարդան անհա-
՝ի մեղապարտութի այս մեծ վն երկուց
պատճառաց. նախ՝ վն խորամանկու-
Թեն իւրոյ. և երկրորդ՝ վն մեծի անգի-
տութեն: առաջին՝ վն խորամանկու-
Թեն. քանզի կամէր ինքն համ անե-
լու ցանել. Թէ խոստովանութին ոչ
էր խորհուրդ ապաշխարութե: և զի
մի

ducit secundarium hunc effectum, nisi expediat ad primarium, qui est sanitas spiritualis: & ideò non semper sequitur ex hoc Sacramento corporalis sanatio: & quando sequitur, tribuitur à Iacobo Orationi, quatenùs Oratio forma est huius Sacramenti: quia Vnctio hæc ad suos effectus ponendos ex tali forma efficaciam habet.

REFELLITVR
Tertius, Quartus, & Quintus error Vartani circa Sacramenta.

§. IV.

ERrat tertiò Vartanus, cùm funus supra defunctos vocat septimum Ecclesię Sacramentũ: quod nulli vnquàm venire in mentem poterit, nisi mentis impoti furioso. at ipse tum per malitiam, tum maximam per inscitiam in hanc insaniam se proiecit: per malitiam quidem; quia, cùm ab auriculari Confessione Sacramenti rationem tollere vellet, aliud Sacramentum in locum illius intrudere de industria cogitauit, ne suis videretur Armenijs Sacramentorum numerum septenarium, adeò in Ecclesia peruulgatum, imminuere voluisse: per inscitiam verò; quoniã haud alij Ecclesiasticæ cæremoniæ Sacramenti nomen, ac vim stultiùs attribuere poterat, quàm funeri defunctorum. Quis enim tam insciens sit, vt ignoret, Sacramenta à Christo Domino

 insti-

institutaesse, non quidem,vt animę, & sensus omnis expertibus mortuorum cadaueribus applicentur, aut in aliam vitam ad separatas animas transmittantur; sed vt solùm, tanquàm salutis auxilia,conferantur hominibus, donec sunt in hac vita viatores, & membra militantis Ecclesiæ?

Deindè, quænam erit nouo huic funeris Sacramento forma, vel materia tribuenda? thuribula ne, an luminaria? aut quæ Scriptura diuinam de eo institutionem, ac mandatum profert? certè non illa Christi respõsio, Luc. 9. *Sine, Vt mortui sepeliãt mortuos suos*. Gratiæ quoque iustificantis, aut alterius doni supernaturalis Deus ab hoc funere non modò non promisit effectum, verùm etiã spem abstulit omnem, cùm per Ecclesiasticum dixit, cap. 14. *Da, & accipe, & iustifica animam tuam: ante obitum tuum operare iustitiam; quia non est apud Inferos inuenire cibum:* & per Salomonem, Ecclesi. 9. *Mortui nihil nouerunt ampliùs, nec habent Vltra mercedem*.

Quapropter, etsi funere mortuis parentare, ac iusta soluere (modò id non superstitiosè, sed ritè fiat) pijssimum est, & Christianis etiam expediens institutum: vt Deus nimirùm pijs eorum animabus, si minùs ad gratiam largiendam, at ad pœnam, si qua ipsis luenda supersit, relaxandam, viuorum precibus moueatur: tamen funus hoc ex septem Sacramentis vnum asserere, stultissima hæresis est, ridenda potiùs,

quàm

դ մի հաստատեսցեն հայք. Թէ բաժանեալով
՚ի մի՛ջոյ զայս խորհուրդս պատկանեցու-
3 ցանէք զԹէին եւԹն խորհրդոցն. վա՞ս
այսորիկ եմայծ ՚ի տեղի նորա՞ զայլ նոր
և զմտացածին խորհուրդն զայն: եւկ
վա՞ս անդիտութեն. քանզի անդիտու-
Թի մեծ եղև տալ զանուն խորհրդոյ
՚ի կատարումն եկե՞ղ ննջեցելոցն. և ոչ
տառաւեր այլում ումեմն եկեղեցա-
կան արարողութե: զի ո՞ ոք եգէ այն
քան անմիտ և անզգամ. որ ոչ գիտաս-
ցէ. եԹէ ուրեմն մեր յո՞ քս հաստատեալ
զխորհուրդն եւ՝ ոչ Թէ վա՞ս պաշտա-
դ կոյ փոխան անզգայ և անհոգի ոսկերա-
4 ցն մեռելոց. և ոչ վա՞ս առաքելոյ զնո-
սա ՚ի յանդէն աւ հոգիս ՚ի մարմնոյ
բաժանեալս. այլ միայն վա՞ս զի նոքա
իբրև զփրկարար օգնուԹիւն՝ տացին
մարդկան. մինչ դեռ կենդանի ճանա-
պարհորդք իցեն և անդամք զինուո-
րող եկեղեցւոյ:

Եւ ապա՞ զինչ նիւԹ, կամ զինչ
ձև տայցէ վարդան նորածև խորհր-
դոյդ ննջեցելոյն. մի՞ Թէ խունկ և-
մոմ իցեն դորա: Եւ կամ յորում տեղ-
ւոջ սբ՞ գրոցն քս՞ հաստատեաց և ա-
Ե ւանդեաց զայդ խորհուրդդ. մի՞ Թէ
5 ՚ի ղուկ. հինգերորդ" գլխն. յորժամ աս-
աց. Թող զմեռեալսն Թաղել զմեռե-
ալս իւրեանց:] Նաև և զինչ առաջացուցէ
յղ՞ւ խոստամանս շնորհաց: զի ոչ ոչ
միայն ոչ խոստացաւ զարդարացուցիչ
շնորհս իմեում կատարմանն ննջե-
ցելոցն. այլ յաւէտ եբարձ ՚ի նմանէ
զյոյս արդարանալոյ. ասելով ՚ի
սիրաքայ. ժդ. երդ" գլխն. Տուր, և
առ. և արդարացո զանձն քո: նախ
քան զվախճանելն քո գործեա զարդա-
րութիւն. զի ոչ է ՚ի դժոխս գտանել ըզ
կերակուր] Եւ ՚ի ժողովողի. Թ. երդ"

գլխն

դրոշմն առէ. Մեռոնաւքն ոչ են դրոշմ. Զ
և ոչ ևս զմկրտութիւն վարէ:] 6

Եւ՝ սորա ասելն, թէ կատարումն
իւր նկրտելոյն է' խորհուրդ եկեղե-
ցւոյ. է' անմտաց հերձուածողութիւն.
զոր յաճախ պարտանք ծածկել, քան
թէ պատմութեամբ յանդիմանել: Թէպէտ
քարի ոչ իցէ. և ևս պատշաճ է որ քա-
ջէպաշտ քրիստոնէից՝ անձնել զպատա-
ղութիւն զայն, և աղօթել վ[ասն] հոգւոյ
նորընծայելոյն. ոչ թէ վ[ասն] առողջացու-
ցանելոյ զնն. և կամ վասն շնորհելոյ
կմ անձեռուցանելոյ նորա զխորհս այ.
քանզի այս անկարելի է'. այլ վ[ասն] զի ան-
ախտ ժետցէ թողուլ նոցա զժամանա-
կական պատիժն. զոր պարտէր նոցա
կրել 'ի կեանս աստ վ[ասն] մեղաց խոստո-
վանելոց:

Չորրորդ՝ մոլորի վարդանն. յոր Է
ժամ ասէ. թէ դրոշմելն մեռոնաւ պատ- 7
կանի հարկաւորապէս առ խորհուր-
դն մկրտութեան. մինչ զի առանց դրոշ-
մին անկատար և անշահ մնայէ մկր-
տութիւն: Իսկ զայս մոլորութիւն սո-
քին միայն հետևողքն վարդանայ. և ոչ
այլ հայքն առ հասարակ. Ուստի պա-
տմիչքն զայսոս ոչ գրեալ է' սորա 'ի Ը
պատմագրութեան իւրում, յորժամ 8
ասաց: Կարծեն հայք. թէ ոչ լինի
մկրտեալ ճշմարտապէս այն. որ 'ի մկր-
տելն ոչ դրոշմի մեռոնաւն:]

Առաջ՝ սուտ ցուցանի այս չարակար-
ծիքս վարդանայ. նախ՝ զի մկրտու-
թիւն և դրոշմն ոչ են մի, այլ երկու
խորհուրդք, թուով և տեսակաւ զատ
քէ ընկերէ. որպէս ցուցաք յ. Բ. կտոր
պրակին: ապա իւրաքանչիւրն ըստ
ինքեան իւրում և անկախաբար 'ի
միւսոյն է' լի և կատարեալ խորհուրդ:
դարձեալ ոչ կարէ մինն պատշաճել առ
'ի

quàm rationibus refutanda.

Errat Quartò Vartanus, cùm ait; Cõfirmationem, seu Chrismatis vnctionem esse requisitum quoddam, ad Baptismi substantiam ita necessarium, vt sine illo Baptismus non sit perfectus, nec absolutus. Id quod docuit etiã, teste Archudio, Simeon Græcus Thessalonicensis, sic scribens: *Non erit perfectè quispiam baptizatus, qui non susceperit Vnguentum.* Qui quidem error quanquàm erat Vartanistis solùm Armenijs imputandus; à Guidone tamen Carmelita, alijsque Scriptoribus, toti eorum Nationi tribuitur: *Asserunt Armenij*, ait Guido, *Chrisma adeò esse necessarium ad Verum Baptisma perficiendum; Vt, nisi baptizandus ipso Chrismate Vngatur, non baptizatus censeri debeat.*

Archud. de Sacram. lib. 1. cap. 13

Guido de Hæres. Verbo: Armeni.

Conuincitur autem error hic primò; quia Baptismus, & Confirmatio, seu impositio manus cum vnctione frontis ex Chrismate, sunt duo Sacramenta, inter se numero, & specie diuersa, vt ostendimus §. 2.; ergo quodlibet ipsorum secundùm se completum est in sua specie indepẽdenter ab altero; ac proindè neutrũ pertinere potest ad substantiale cõplementum alterius. Secundò quia Christus, auctor Sacramentorum, cùm iussit Apostolos baptizare, nõ meminit illius vnctionis, sed tantũ ablutionis cum inuocatione Trinitatis, dicens: *Baptizantes eos in nomine Patris*, &c. Similiter & Apostolus: *Mundans*, inquit, *Ecclesiam lauacro aquæ in Verbo Vitæ*. Et rursùs

sùs ait: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis*, ergo ad baptismi substantiam non requiritur illa vnctio. Tertiò, quia in primitiua Ecclesia passim dabatur Baptismus sine hac vnctione, seu Confirmatione; vt videbimus in responsione ad tertiam obiectionē Vartani: qui, quantùm ex eius verbis colligi potest, triplici argumento hanc hæresim propugnare videtur.

Arguit primò sic; Non perfectè baptizatur, qui Spiritum sanctum non suscipit, iuxta illud: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei*: sed Spiritus sanctus tribuitur Baptizato per Chrisma, seu Confirmationem, iuxta illud: *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*: ergo Baptisma sine Chrismate datum, non erit perfectum. Id quod etiam confirmare videtur Gregorius Dattieuēsis in tract. de Sacr. cap. de Confirmatione; vbi dicit: *Spiritus sanctus tribuitur in Baptismo per Chrisma*.

Respondeo, non solū per Chrisma, seu Confirmationem, verùm etiam per Baptisma, sine Chrismatis vnctione datum, immò per quodlibet aliud Sacramentum, donari nobis vnum, & eundem Spiritum sanctum, quanquàm non eundem ad finem: nam in Baptismo datur ad regenerationem spiritualem; in Cōfirmatione ad robur, & augmentū; in Eucharistia ad nutritionem spiritus; & sic de reliquis, vti diximus §.2 num.24. Et ratio est, quia omnia

nia

Թ ՚ի կատարութեան եւ թէ միւսոյն : Երկ-
9 րորդ՝ զի յորժամ ոք խորհրդոց հաստա-
տին՝ քն հրամայեաց առաքելոցն մի-
րոնել դաշտն . ոչ յիշեաց զդրոշմն ՚ի
մէջ մկրտութեանն . այլ միայն լուաց-
մանն ՚ի յանուն սրբոյ երրորդութեան .
ասելով . Մկրտեցէք զնա յանուն Հօր
եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սբյ :] Նմանապէս
եւ սբ առաքեալն պօղոս ասելով . Զի զմեզ
ապրեցոյց սրբութեամբ աւազանին բանին
կենաց :] եւ դրել ասէ . Զի ապրեցոյց
զմեզ աւ աւազանին միւսանգամ ծննդեա-
մնն :] ապացուցանեն դրոշմն ոչ պատկա-
Ժ նի առ խորհուրդն մկրտութեան . այլ է
10 ուրիշ խորհուրդ , առանձնակեալ ՚ի նոյ-
մանէ : Եւ երրորդ՝ զի ՚ի սկզբանն եկե-
ղեցւոյ բազում անգամ տուեալ լինէր
միայն մկրտութիւն առանց դրոշմին .
Եւ յետոյ ՚ի յայլ ժամանակի դրոշմեալ
լինէր մկրտեալն . որպէս ցուցանելոց
եմք ՚ի պատասխանի առ երրորդ՝ առարկու-
թեան վարդանայ .

Եւրկ առարկէ սակս վարդանն ըստ
այսմ օրինակի : Ոչ կարէ ոք կատարեալ
լուացեալ մկրտել . եթէ ոչ առնու զհո-
գին սբ , ըստ այնմ . Եթէ ոք ոչ ծնցի
՚ի ջրոյ եւ ՚ի հոգւոյն սրբոյ . ոչ կարէ
Ժա մտանել յարքայութիւն այ : Իսկ հոգին
11 սբ պարգեւի ՚ի ձեռն դրոշմին , ըստ
այնմ . Յայնժամ եդին ձեռս ՚ի վ՛ նոցա .
եւ առնուին հոգին սբ : ապա ուրեմն
մկրտութիւն , որ լինի առանց դրոշմին ,
ոչ է կատարեալ մկրտութիւն : Եւ զայս
նոյն հաստատէ սաթեւացին ՚ի գիրս
որ յաղագս դրոշմին , ասելով . ՚Ի ձեռն
դրոշմին տուեալ լինի ՚ի մկրտութեան
հոգին սբ :

Պատասխանի . Թէ ոչ միայն ՚ի ձեռն դրո-
շմին . այլ եւս ՚ի ձեռն մկրտութեան եւ ամ-
ենայնից սբ խորհրդոցն՝ առնել լինի մեզ

մի

մի և նոյն Հոգին սբ. Թէպէտ ոչ է՛ն մի
և նոյն պարգևոյ։ զի ՚ի մկրտութեան տայ-
րգև ՚ի Հոգին սբ վն Հոգւոյ միւս անգամ
ծննդեանն։ և ՚ի դրոշմին՝ վն զօրացուցան-
ելոյ զՀոգի, և վն աճեցուցանելոյ նմա
զշնորհս ածայնին։ և ՚ի հաղորդութեան՝
վասն մնացուցանելոյ զՀոգի շնորհօք։ և
նմանապէս վայելչ սբ խորհրդոցն. որ ըստ
առաքելոյն յ. Է. որ՛ պարտէսն. ՚ի Թիւն եօթ-
նեան պատճառաւն այսորիկ է՛ այս. քանզի
ամէն սբ խորհուրդքն պարգևեն զերա-
ցուցիչ շնորհս ամենայնին. որով առա-
ւել լինի մեզ Հոգին սբ. մանաւանդ առա-
ջին խորհրդոյն մկրտութեանն, որով առ-
նումք զառաջին շնորհսն սկզբնականն
արդարութեանն, որ միւս անգամ
ծնանէ և սրբագործանէ զմարդն ՚ի
յամենայն մեղաց Թէ ՚ի սկզբնականաց,
կամ Թէ ՚ի ներգործականաց։ Սակաւ
առաքեալ կոչէ զայս խորհուրդ՝ աւա-
զան միւս անգամ ծննդեանն։ Զի և
Թէ առնումք զՀոգին սբ ՚ի ձեռն դրոշ-
մին առ ՚ի հաստատել և քաջացուցա-
նել զՀոգին ՚ի դաւանութիւն հաւա-
տոց. որչափ ևս առաւել հարկ էր առ-
նուլ զնա ՚ի ձեռն մկրտութեան, որպէս
զի մարդն, որ էր հոգևորապէս մեռե-
եալ սկզբնական մեղօք, միւս անգամ
ծնցի ՚ի կեանս՝ ընդունելով զառաջին
շնորհսն և զունակութիւն սբ հաւատո-
ցն. և լինելով որդի այ և ժառանգա-
կից քի։ Եւ զարմանամ վարդանայ և առա-
Թէ ասացին ոչ գիտէին զայդ. զոր և ին-
քն եկեղեցին հայոց յայտնապէս խոս-
տովանի. քանզի ՚ի մաշտոցին յերէ-
ցանց զգուշացուցանէ, և յառաջ քան
Թէ դրոշմէ զնա, ասէ այսպէս։ Արեամբ
ազատեալ ես ՚ի ծառայութենէ մե-
ղաց. ընդունեցեր զորդեգրութիւն որդեգր-
ու-Թն հօրն երկնաւորի. լինիս ժառանգա

կա-

Յբ 12 nia Sacramenta habent per se conferre diuinam gratiam, per quam communicatur nobis Spiritus sãctus: & hoc maximè præ reliquis Sacramentis habet ipsum Baptisma, in quo tribuitur nobis prima gratia iustitiæ originalis, quæ regenerat, & sanctificat hominem ab omni peccato, præsertim originali: vndè Apostolus, Tit. 3. vocat hoc Sacramentum, *Lauacrum regenerationis*. Quòd si Spiritus sanctus datur in

Յգ 13 Confirmatione, solùm ad hoc, vt Baptizatus accipiat augmentum gratię, ac robur ad profitendam fidẽ; quantò magis dari debuit in ipso Baptismate, vt homo, qui erat per peccatum originale spiritualiter mortuus, regeneraretur ad vitam, suscipiendo primam gratiam, & habitum ipsius fidei; fieretque filius Dei, & membrum Christi? Ac miror equidem, cur id Vartanus nescierit, quod luculenter eius adhuc Ecclesia profitetur præcipiens Presbytero in Rituali, vt in Baptismo, immediatè post ablu-

Յդ 14 tionem, ac formæ prolationem, & antequàm Chrismate inungat, atq; confirmet, dicat sic: *Christi sanguine redemptus, & à peccati subiectione liberatus es, in filium Patris Cælestis adoptatus, cohæres Christi factus, & templum Spiritus sancti*. Si ergo Baptizatus à peccati subiectione liberatus est, ac templum Spiritus sancti factus, antequàm Chrismate consignetur; quomodò Baptisma secundùm se, ac sine Chrismatis vnctione acceptum, non habeat conferre Spiritum sanctum, neque sit ratum, seu

per

perfectum Sacramentum?

Cæterùm, quod in S. Scriptura dictum sit, fideles accepisse Spiritum sanctum in Confirmatione; id quidem dictum non fuit, eo quòd in Baptismo, & in alijs etiam Sacramentis non acciperetur Spiritus sanctus; sed quia initio nascentis Ecclesiæ dabatur in Confirmatione augmentum, ac robur illud gratiæ Spiritus sancti visibilibus signis, nempè sub specie ignis, & cum dono linguarum; quod tunc, vt fides magis confirmari, ac propagari posset, erat expediens: cùm tamen in alijs Sacramentis daretur Spiritus Sanctus modo inuisibili.

Arguit secundò: Communiter dicitur, quòd Confirmatio complet, ac perficit Baptizatum; ergo Baptisma, sine Confirmatione collatum, non erit perfectum, neque completum.

Respondeo, quòd aliud est dicere, hominem illum, qui per Baptisma duntaxat regeneratus est, non esse spiritualiter omni ex parte perfectum, sed adhuc egere robore, quo armetur per Chrisma ad preliandum pro fide: in quo quidem sensu intelligitur, cùm dicimus, Baptizatum perfici, & compleri per Confirmationem: & aliud est, ipsum Baptisma non esse in sua ratione perfectum, neque completum Sacramentum sine Chrismate, quod omninò est falsum; cùm sic habeat totum id, quod ad esse suum perfectum requiritur, & sit perfectissima hominis, per peccatum mortui, regeneratio spiritualis,

ԺԵ կատարեալ չէ , և սակայն սէ հոգւոյն :]
15 Ըստ որ՝ եթէ միրոնելն, յաղագս զոր գրոց
շմիլն մեռանան, ապաստանեցան 'ի ծառա
յութէ միաջագ, և եղև սակաւոր հոգւ-
ոյն սրբոյ. զի մեր անմխիթարելի սանն.
Թէ 'ի մկրտութեան ոչ առնեալ լինի հա
գին սէ, եթէ ոչ իմեան դրոշմին. և Թէ
մկրտութիւն 'ի զատ առնեալ 'ի դրոշ
մէն՝ ոչ է՛ կատարեալ և ճշմարիտ խոր
հուրդ :
Իսկ՛ առ այն, զոր ասեն. Թէ 'ի գիր
ծս առաքելոյն գրեալ է՛. եթէ հաւա
տացեալքն առնուին զհոգին սուրբ 'ի
ԺԶ ձեռն դրոշմին. այս. յորժամ առաքե
16 ալքն դնէին զձեռս իւրեանց նոցա և
դրոշմէին զնա պատասխանի. Թէ այդ-
պիսիս գրեցաւ՝ ոչ Թէ զի ցուցանե
լոյ. Թէ դրոշմիւ միայնով պարգևեր
հոգին սէ , և ոչ եւս 'ի ձեռն մկրտու
Թեան և այլոց խորհրդոցն : այլ գրեցաւ
այդպէս , զի զի 'ի սկզբանն եկեղե
ցւոյն 'ի ձեռն խորհրդոյս հաստատու
Թեան. այս. դրոշմին՝ իջանէր շնորհքն
հոգւոյն սրբոյ իւրն հաւատացելոյն եր
ևոյլիս իբրև զհրացեալ լեզու . և ընդ
ունէր պարգևեալն լեզուաց . որ յայնժամ
ԺԷ էր հարկաւոր զի բարոզութեան հաւա
17 տոյն : Իսկ 'ի մկրտութեան և 'ի յայլ
խորհուրդսն ոչ իջանէր հոգին սէ եր
ևոյլս 'ի մարմնաւոր նշանս , այլ
աներևոյթաբար :
Երկրորդ՛ առարկէ : զի դրոշմն ասի
խորհուրդ հաստատութեան. վա զի հա
ստատէ և կատարէ զմկրտեալն : ապա
ուրեմն մկրտութիւն, որ առնեալ լինի
առանց դրոշմին , է՛ խորհուրդ անկա
տար և անկատար :
Պատասխանի . Թէ այլ է՛ ասելն՝ եթէ
մարդն , որ է՛ միայն ծնեալ հոգևորա
պէս 'ի ձեռն սոսկ մկրտութեան, ոչ է՛

lis, բնաւ

յումն կոչմանէ կատարելոյ. այլ առաւել Ժը 18
է իւր կատարեալ զօրութեն ինչ շնորհաց,
որով յաւելացի ՚ի ձեռն դրոշմութեա-
՚ի մանկանցն վն հասակաւորս : և այս է մշ
մարթի. և ըստ այսմ մասցն ասեմք.
Թէ դրոշմն հաստատէ և կատարէ ըզ
մկրտութիւն : Եւ այլ է ասելն. Թէ մկր
տութիւն, որ լինի առանց դրոշմին,
ոչ իցէ ըստ ինքեան և ըստ իւրում
անուանն կատարեալ խորհուրդ: որ
է տուեալ ասեմնեն: զի սուրբ մկրտու-
թիւն ունի զամ ինչ որ պատշաճի առ
կատարելութիւն էութեան իւր. և է զերծ
կատար ծննդեան մարդոյ ՚ի հոգևոր
կենաց: Եւ զոր օրինակ մարմնաւոր ԺԹ 19
ծննդեանն մարդոյ է ըստ ինքեան լի և
կատարեալ ծնունդ. Թէպէտ ծնեալ
մարդն իցէ փոքրիկ մանուկ. և առցէ
յետոյ ՚ի ձեռն կատարեալ հասակի
զաճումն և զօրութի: նոյնպէս և սուրբ
մկրտութիւն, որ է հոգևոր ծնունդ
մարդոյ, ըստ ամենայնի իւրում է լի և
կատարեալ խորհուրդ. թէպէտ և որ ծը
նանի հոգևոր առաջ իսկ դիմաւորի, յետոյ զօրա
նայ և բաւանայ ՚ի ձեռն դրոշմին, և հա
սանի ՚ի կատարեալ աճումն շնորհաց:

Երրորդ առարկէ զի ոչ երբեք սովոր Ի 20
եղաւ եկեղեցիք յարևելեան կողմանն
տալ զմկրտութիւն առանց դրոշմին:
ուրեմն այս է նշան. Թէ ոչ կարէ զօր
ծշմարիտ մկրտութի առանց դրոշմին
ասացն որ բաժանէ զդրոշմն ՚ի մկրտու-
թէ. զմի կատարելոյ խորհուրդն յեր
կուս անկատարս հատանէ:

Պատասխանի. Թէ ՚ի սովորութէն առա-
ջոյ պատրաստ դրոշմին ընդ մկրտու-
թեան ոչ հետևի, Թէ դրոշմն պատշա-
ճի առ էութի մկրտութեան, և. Թէ
ոչ է յատուկ խորհուրդ ՚ի մկրտութէ
զատեալ : քանզի նոյն ասացեալ
նէր.

lis. Nam, ſicut corporalis natiuitas hominis in ſuo genere perfecta, & completa eſt; etiamſi natus homo puer, accipiat deindè robur, & augmentum per perfectam ætatem: ita etiam Baptiſma, per quod homo ſpiritualiter naſcitur, in ſuo genere perfectum, & completum quid eſt; etiamſi, qui ſpiritualiter naſcitur, cõpleatur deindè per Chriſma, & perueniat ad perfectum gratiæ robur.

Arguit tertiò: In Eccleſijs Oriẽtalibus nunquàm fuit ſolitum conferri Baptiſma ſine Cõfirmatione: igitur ſignum eſt, quòd hæc ad illud ſit neceſſaria: ac proindè, ſi ab illo ſepararetur, vnum perfectum Sacramentum in duas partes diuideretur.

Reſpondeo; ex eo, quòd in Oriẽtali Eccleſia conferri ſemper ſoleat Confirmatio immediatè poſt Baptiſmum, non ſequi, pertinere illam ad Baptiſmi ſubſtantiam, & non eſſe diſtinctum Sacramẽtum. Nam etiam ſemper ibidẽ immediatè poſt Baptiſmum, & Confirmationẽ tribuitur Euchariſtia; nec proindè affirmabit Vartanus, Euchariſtiam non eſſe diſtinctum Sacramentum, ſed circumſtantiam Baptiſmo, & Confirmationi neceſſariam. Adde, quòd in primitiua Eccleſia paſſim dabatur Baptiſmus ſine Confirmatione, quæ ad aliud tempus differebatur. Et Chriſtus in primis baptizauit Apoſtolos, ſeu potiùs Petrum, Apoſtolorum Caput, qui deindè cęteros baptizauit, vt hiſtorici, & ſancti Patres communiter tradunt; & tamen tàm Chriſtus, quàm Petrus

non

non statim Confirmationem Baptizatis contulerunt; sed omnes Apostoli hanc susceperunt in die Pentecostes. Præterea in Act. capite 8. Philippus Diaconus Baptizauit Eunuchum, quem tamen Chrismate non confirmauit, neque confirmare poterat, cùm esset solùm Diaconus. Idem Philippus ibidem legitur multos in Samaria baptizasse, qui deinde ab Apostolis Confirmationis Sacramentum susceperunt. Itẽ cap. 9. Ananias baptizauit Paulum, quem chrismare certè non potuit; nam erat Laicus: quarè illa manuum eius impositio super Paulum, quæ Baptismum præcesserat, non fuit, nec esse poterat ad illum confirmandum, sed tantùm ad visum illi restituendum.

Igitur Baptismum à Confirmatione, seu Chrismatis vnctione separare, non est ipsum Baptisma in duo diuidere, aut imperfectum relinquere, vt putauit Vartanus; qui etiam fallitur in eo, quod asserit, Latinos, cùm baptizant, non solitos vngere Chrismate Baptizatos: nam non solùm hanc vnctionem isti faciunt, cũ baptizant adultos; quibus tria simul Sacramenta conferunt, iuxta morẽ Orientalium, primùm Baptisma, deinde Confirmationem, postremò Eucharistiam: verùm etiam, cùm baptizant infantes; quibus licèt nõ conferant, nisi solùm Baptisma; tamen inungunt eos Chrismate duntaxàt in vertice, quòd faciunt ad solennitatem, non necessitatem Baptismi, maximè cùm differant ad

alíud

Իա նէր. այսպէս և հաղորդութեան, որ եւս
21 առաւելագոյն լինի վաղվաղակի յետ դրոշ
մին և միրոնութեան, ոչ էր խորհուրդ
զատեալ ՚ի նոցունց. որ է՛ սուտ: Նոյն
և զի ՚ի սկզբանն եկեղեցւոյն քարոզում
անզատ առաւելագոյն միրոնութեան զա
տարեալ ՚ի դրոշմէն, զոր ատարածէին
առ այլ ժամանակ: Եւ այս յայտ է.
քանզի քն միրոնեաց զառաքելոյն. Ը̅դ.
Նախս պակասորս գլուխ առաքելոցն, որ
յետոյ զայլսն միրոնեաց. որպէս գրեն պա
տմիչք ումանք: այլ սակայն ոչ քն, և
ոչ պետրոս արուեսն վաղվաղակի մկր
Իբ տելոցն զհաստատութեան խորհուրդս:
22 այլ յետ առաքելոցն հաստատեցան ՚ի
յաւուրսն պենտակոստէի: Եւ դարձեալ
փիլիպպոս սարկաւագն միրոնեաց ըզ
ներքինին. և ոչ դրոշմեաց զնա. այլ
և ոչ կարէր զնա դրոշմել. զի էր մի
այն սարկաւագ: Եւ դարձեալ նոյն փի
լիպպոս միրոնեաց զբազում մարդիկս
՚ի քաղաքն սամարիոյ. որք յետոյ ըն
կալան զհաստատութեան խորհուրդս
՚ի յառաքելոցն: Եւ դարձեալ անանիա
միրոնեաց զպօղոս. և ոչ կարաց դրո
շմել զնա, զի էր ինքն աշխարհական
Իգ մարդ. և դնելն ձեռաց զձեռս իւր ՚ի պօ
23 ղոսին ոչ եղև առ ՚ի դրոշմել զնա:
այլ առ ՚ի տալոյ նմա զտեսութիւն ա
չաց. զի այս եղև յառաջ քան զմկր
տութիւն:

Ուրեմն այսպէս որք բաժանեն զմկր
տութիւն ՚ի դրոշմէն, ոչ հատանեն ըզ
խորհուրդն մկրտութեան ՚ի յերկուս,
և ոչ անկատար առնեն զմկրտութիւն.
որպէս առաձնդէր վարդանն: Որ և
նոյն սուտ պատմեաց, յորժամ ասաց.
Թէ փռանկք ՚ի մկրտելն ոչ օծանեն
զմկրտեալսն մեռոնաւ. քանզի դոքա,
յորժամ մկրտեն զմարդն որ ՚ի կատա

րեալ

րեալ հաստատի . պաշտեն նման զերիս
խորհուրդս ՚ի միասին ըստ առաքելու- իդ
թեն յարելեցուցն . իդ . նախ զմկըր 24
տութիւն . և ապա զդրոշմն . և յետոյ
զհաղորդութիւն : Եւ յորժամ մկրտեն
զերեխայսն , Թէպէտ պաշտեն նոցա
միայն զմկրտութիւն . սակայն ՚ի մկըր
տելն օծանեն և ս զնոսա մեռոնաւն
՚ի ճակատն միայն , ոչ վ՟ն դրոշմելոյ
զնո խորհրդապէս , և ոչ վ՟ն հարկա
ւորութե օծանեն այնորիկ . այլ մի-
այն վ՟ն զի ասացեն զմկրտութիւն համ
դիսաւորէս . մանաւանդ զի տարածեն
զխորհուրդս դրոշմին ՚ի ճակատն առ իե
այլ ժամանակ . որպէս զի պաշտեալ 25
լինի յեկեղեցւ , և այնոցիկ , որք հասեն
՚ի կատարեալ հասակն բանաւորու-
թէ : քանզի խորհուրդս դրոշմին ոչ
է՛ անմեղեւն հարկաւոր վ՟ն փրկու-
թեն . այլ միայն տուեալ լինի առ ՚ի
զօրացուցանել զմարդն ՚ի դաւանու-
թիւ սբ հաւատոյն : և սակս այսորիկ
՚ի յարեւմուտ ոչ պաշտեն երեխայեցն
որք ոչ կարեն դաւանել զհաւատսն .
այլ պաշտեն մանկանցն այնոցիկ , որք
հասեն ՚ի ժամանակ բանաւորութե
և կարեն մարտնչել վ՟ն դաւանութե իզ
սբ հաւատոյն : 26

Եւ հինգերորդ՝ մոլորի վարդանն
ըստ կերպի խօսելոյ . յորժամ ասէ .
Թէ երկրորդ խորհուրդ է՛ պատարագ
դն :] քանզի ոչ միայն զկարգն շփոթէ՝
դնելով զերրորդ խորհուրդն ՚ի տեղի
երկրորդին . այլ և ս ոչ սատուգապէս
յայտ առնէ զէութի այսր խորհրդոյս :
զի այս ոչ կոչի պատարագ . այլ հաղ
որդութի մարմնոյ և արեանն քի :
քանզի այս սբ հաղորդութիւն է՛ խոր
հուրդ՝ ոչ միայն ըստ որում եղանի և
մատուցանի իբրև պատարագն . այլ

և ս

aliud tempus Confirmationis Sacramentum, seu frontis Chrismationẽ, ab Episcopo faciendam; quæ cùm non sit de necessitate salutis, sed detur ad robur gratiæ conferendum pro fide propugnanda, ideò ab illis nõ administratur paruulis, nisi cùm vsu rationis præditi sunt, quando & fidem profiteri, & pro ea certare possunt.

Errat denique quintò Vartanus saltem in modo loquendi, nisi fortè etiam in rei substantia, cùm dicit: *Secũdum Sacramẽtum est Missæ Sacrificium*. Siquidem, præter ordinẽ, quem peruertit, collocando tertiũ hoc Sacramentum in loco secundi, eius quoque substantiam non apertè declarat; quia vocari hoc debet, non Missæ Sacrificium, sed Eucharistia, corporis scilicet, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. nam hæc non solùm est Sacramentum, quatenùs in Sacrificio conficitur, & offertur Deo Patri; verùm etiam quatenùs est res permanens, & adhuc extra Sacrificium sumitur. Quarè in hoc insuper differt Eucharistiæ Sacramẽtum ab alijs; quòd alia Sacramenta sunt res transeuntes, & conficiuntur in ipso eorum vsu, seu applicatione: Eucharistia verò est Sacramentum permanens, & ante ipsius vsum conficitur. confert autem, vt reliqua Sacramenta, suos effectus dignè sumentibus, cùm vel in ipso Sacrificio, vel extra illud suscipitur.

REFELLITVR Error dicentium, Sacramenta nouæ Legis non conferre gratiam.

§. V.

Guido Car. lib. de hæresibus; verbo, Armeni.

Alphonsus à Castro, lib. 13. aduersus hæres. tit. Sacramenta.

HOs, præter alios, esse Armenios, refert Guido Carmelita his verbis: *Armeni ab omnibus Sacramentis virtutem conferendi gratiam tollunt.* Et Alphonsus à Castro: *Negant*, inquit, *Armenij, vllum Sacramentum gratiam conferre suscipienti, quantumlibet ad illius susceptionem præparet animam suam.* Idem reliqui affirmant Scriptores, qui de erroribus Armeniorum loquuntur. Sed, tametsi contingere fortè potuit, vt olim ex ore Armenorum nonnullorum, qui fuerint harum rerum imperiti, dogma istud exciderit; ego tamen oppositam Communitatis sententiam compertam habeo ex eorum non solùm verbis, verùm etiam Ecclesiasticis libris.

Et quidē de Baptismo, quòd gratiam conferat, fatetur Armena Ecclesia, primò in Symbolo, dicens: *Confitemur vnum Baptisma in remissionem peccatorū.* Secundò in Liturgia, vbi sic orat: *Domine Deus noster, qui vocasti nos nomine Vnigeniti tui in Christianos; & dedisti nobis Baptisma in remissionem peccatorum.* Tertiò denique, vt libros alios prętercam, in Rituali, vbi Ministrum instruens de ritu Baptismi, ait: *Ter immergat infantem in aquam, sepeliens peccatum antiquitatis:* hoc est, ori-

եւ չտան ողում Տեառն . եւ Հաշակին ար
տաւքոյ պատարագացն: Սն որոյ այսպա ա
տարքեալ այս որ խորհուրդս 'ի յայ 1
լոցն. զի այլքն են անցողականն իրք . եւ
եղանեն միայն յարժամ 'ի պէտս առ
նանելն : քայց որ հաղորդութեանն է
մնացականն խորհուրդ . եւ եղանի յա
ռաջ քան զառնուլն նորա 'ի պէտս :
եւն պատրաստէ զշնորհսն իւր արժան
աւոր Հաշակողաց թէ նմէջ պատա
րագին , կամ թէ արտաքոյ նորա :

ԸՆԴԴԷՄ ԽՄԻՋԱԲԱՆՈՒ ԹԵԱՆ

բ
2

Սն ասողաց . թէ խորհուրդքնոր օրինացն ոչ տաւքեւեն զշնորհս աստուծոյ արժանաւոր ընդունողաց :

Պրակք . Ե .

Պեղմամէն 'ի պատմագրութեան
իւրեանց ոմանք պատմիչք . եւ
թէ ազգն հայոց խոստովանէ զեւթն
որ խորհուրդս եկեղեցւոյ ոչ բերել
'ի հոգիս արժանաւոր ընդունողաց գ
զածային շնորհս սրբացուցիչ : այդմ 3
Յաւէտն գոյդոս կարմելիտանն 'ի գիրս
յաղագս հերձուածոց . եւ ալփոնսոս
կաստրացին . 'ի . Ժգ . երդ" գիրս որ
ընդդէմ հերձուածողաց . եւ այլք ոմա
նք , որ 'ի պատմագրութեանց յուշնաց
աշխարհութեանն . Իսկ այս է՛ սուտ
չարախօսութի՛ւ . եւ յայտնի զրպար
տութիւ . զի թէպէտ կարաց երբեմն 'ի
հայոց մարդ ոք ազէտ պայդ մոլորու
թիւն ընդունել . եւ կամ արտաբերել .
սակայն բոլոր եկեղեցին նոցա 'ի գիրսն
իւր խոստովանի . թէ խորհուրդք

որ

[illegible]

Եւ երրորդ 'ի սկզբն մաշտոցին . յաղագս մ-
կրտեալ զպայծառացուցանել մկրտութե ա-
ւելով : Երեքս ընծայեցուցանէ զերե-
խայն 'ի Քր-ոս՝ Թագաւորել զմեզ հնու-
թե :] Եւ . զմեզ սեղեցաւ կամաւ , որ
առանց սրբարութեանց շնորհացն ոչ է
կարէ բառնալ : Եւ յետ ընկղմելոյ
ցանկերպն հրամայէ ասել այսպէս : Քր-ի
արեամբ գնեալ եւ 'ի ծառայութե մե-
ղաց . ընդունին զազատութի որդէգ-
րութե հօրն երկնաւոր . ժառան-
գակից քի . և տաճար հոգւոյն սր-
բոյ :] Ահա այսու ուրեմն հաւատոյ հայց-
թէ խոստովանութե մկրտութեն առաւելի
մեզ զշնորհս սրբացուցիչս :

Զ 6 Եւ դարձեալ յետ դրոշմն զայնպիսի
դաւանէ 'ի նոյն մաշտոցին . զի յոր
ժամ հայոց քահանայն դրոշմէ զմկր-
տեալն . և մեռոնով օծանէ նախ 'ի ճա-
կատն , և ապա 'ի յայլ զգայարան-
սն . խոստովանէ առ նմա զկնիք եր-
կնաւոր պարգևացն . և շնորհաց սր-
բութե . և զպատճառ բարեգործու-
թե . և զհաստատութի սուրբ սրտի .
և զնորոգութի հոգւոյ . և զվահան ամ-
րութե . և զայլն այսպիսեացս . որք
նշանակեն զշնորհս ած-ային առ 'ի զօ-
րացուցանել և հաստատել զմկրտեալն ։
Եւ

Դ 4 originale, quod certè sine gratia tolli non potest. & post verborum formulam necessariam, in ipsa immersione prolatam, præcipit, vt hæc alia subdantur verba: *Christi sanguine redemptus, & à peccati subiectione liberatus es; in filiū Patris Cælestis adoptatus, cohæres Christi factus, & Templum Spiritus sancti*. His quidem confessionibus nihil ad rem clariùs desiderari potest. Quarè, cùm Ioannes, Armenus Episcopus, apud Armacanum, libro 8. cap. 11. multis rationibus ostendere conabatur,

Ե 5 Baptismum non conferre gratiam paruulis, sed tantùm adultis, qui credunt; id eum fecisse, dicendum est, & colligitur etiam ex contextu sermonis, non vt errorem confirmaret, sed vt dubia quædam resoluenda proponeret.

De Confirmatione hoc ipsum eadem Ecclesia sentire experitur in eodem Rituali; dum Oblatū, post Baptisma susceptum, sacro Chrismate consignans primùm in fronte, ac deinde in alijs membris, & sen-

Զ 6 sibus (vt suo loco explicabitur), asserit, se illi dare *Sigillum donorum cælestium*, *Vnctionem sanctitatis*, *Causam bonorum operum*, *Confirmationem puri cordis*, *Renouationem animæ*, *Scutum munitionis*, &c. Hęc enim omnia quid aliud significant, nisi gratiam diuinam ad robur?

De Eucharistia idē pluries apertè fatetur in Liturgia, præcipuè cū Sacerdos ante Communionem dicit: *Pater sancte*, &c. *fac nos dignè suscipere hoc Sacramentum in remis-*

 sio-

ſionem peccatorum; & mitte ſuper nos gratiam ſancti Spiritus tui, &c. Eia ergo, Pater benigniſſime, fac nos eius gratiæ eſſe participes, quam Apoſtoli in Cœna Veſpertina conſequuti ſunt: ſicut Dominus noſter Ieſus Chriſtus promiſit, dicens: Qui manducat meā carnem, & bibit meum ſanguinem, habet Vitam æternam. Et rursùs infrà: *Gratias tibi ago Domine Ieſu Chriſte Rex, qui me de indigno dignū facis ſuſcipere ſanctum corpus, & ſāguinem tuum: & nunc precor te, Vt non ſit mihi hoc in iudicium, ſed in expiationem, & remiſſionem peccatorum, in ſalutem animæ, & corporis, & in exequutionem omnium operum ſanctarum Virtutum; Vt ſanctificet hoc animam, & corpus meum, & faciat me templum, & habitaculum ſanctiſſimæ Trinitatis.* Vndè etiam conſtat, à vero ſimiliter abeſſe, quod idem Guido Carmelita, alijque ex ipſo Auctores, de Armenis ſubijciunt, dicentes: *Negant, verum Chriſti corpus realiter in Sacramento Euchariſtiæ ſub panis, & ſanguinem ſub Vini ſpeciebus contineri: aſſerunt etiam, hunc ſacratiſſimum cibum non prodeſſe quicquàm, nec etiam obeſſe.*

է 7

ը 8

թ 9

De Pœnitentia, quin gratiam conferat, nunquàm Armenij dubitarunt: ſiquidem eorum Sacerdotes, dum hoc Sacramentum pœnitentibus in Confeſſione miniſtrant, inter alia verba dicunt: *Abſoluo te à peccatis, &c.* Sciunt enim, mortalia ſaltem peccata ſine gratia iuſtificante deleri non poſſe.

De Ordine idem omninò dicendum

dum

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

F. 16

Fa 11

Fe 12

dum est; nam, vt vidimus in 1. par. cap. 11. num. 16. & sequent., Armenus Episcopus per manuum impositionem tribuit Oblato Spiritum sanctum, qui in eum certè non venit, nisi per suam gratiam. inquit enim in Ordinatione Subdiaconi: *Spira in eum Domine sanctum Spiritum tuum*. Et in Ordinatione Diaconi apertè meminit gratiæ Sactificantis, dicens: *Per gratiam Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vocamus N. Subdiaconum in ordinē Diaconij: quapropter deprecemur hominum amatorem Deum, vt cum splendore præfulgere faciat hunc donis sanctitatis suæ*. Et infrà: *Extende inuisibilem dexteram tuam, & benedic eum, vt dignus sit vocari ad ministerium Ecclesiæ sanctæ, & accipere gratiam ad similitudinem dilectorum tuorum; qui eam affluenter largiris fidelibus tuis iuxta ordinē vniuscuiusque*. Et rursus infrà: *O diuina, & cælestis gratia, quæ semper adimples indigentiam Ecclesiæ Apostolicæ; voca N. è Subdiaconatu ad officium Diaconij*. Ac denique in Ordinatione Presbyteri: *Da*, inquit, *gratiam huic famulo tuo, vt Ordinē Presbyteratus per hanc vocationem, & manus impositionem suscipiat; dignèque Spiritum sanctum tuum, & regiminis donum accipere mereatur per gratiam Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi*, &c.

De Matrimonio, quòd Coniugibus gratiam conferat, innuere videntur Armenij per ea præcipuè verba, quæ Sacerdos, dum nuptias bene-

benedicit, sic legit in Rituali: *Benedic Domine istorum Coniugium benedictione perpetua; & concede, vt per hanc gratiam isti Fidem, Spem, & Caritatem custodiant: dona eis mẽtem sobriam, cogitationes pias, &c. Sanctum conserua istorum cubile, vt omni ex parte roborati, in tuo beneplacito perseuerent*, &c. Deindè Coronas imponens eorum capitibus, dicit: *Benedic Domine, & sanctifica horum seruorum tuorum Coniugium: tu enim eos ad benedictionem hanc tuã perduxisti, & posuisti in capitibus eorum coronam de lapide pretioso*, &c. Et infrà: *Non enim prohibuisti nuptias; sed sanctificasti eas, & sacerdotaliter benedixisti, atque veracissimo tuo Verbo confirmasti, dicens: quod Deus coniunxit, homo non separet*; &c. Idem enim est dicere, Deum sanctificare Nuptias, ac largiri Nuptis gratiam sanctificantem.

De Extrema denique vnctione apertissimè hoc fatentur, ac probant etiam ex illo Iacobi: *Et, si in peccatis sit, remittentur ei*. Immò tãtùm efficaciæ huic Sacramento tribuunt; vt Vartanus, quemadmodùm dictum est, vim etiam Sacramenti Pœnitentię in illo constituere minimè dubitarit.

Immeritò itaque Armenijs error iste tribuitur: tamen vt, si qui sint apud eos, in quorum mentibus hæreat, resipiscant; & vt cognita veritas clariùs alijs elucescat; aliqua hìc ad illum improbandum dicenda sunt.

Et primò quidem ex sacris Scriptu-

Թղ. 13

[illegible]

Թղ. 14

[illegible]

Թղ. 15

[illegible]

նոցա՛ ճշմարտութիւ 'ի նոցանէ ընկալե Ժզ
ալ . զբուռն արկանելով զուգանել զնոսա 16
ինձեւն այլոց վկայութեց :

Եւ նախ՝ վկայութ մէ գրոյն հա
ճառանի արարաք 'ի յերկրոր" պրակին .
Թէ ամ խորհուրդքն նոր օրինաց ներ
ընդունին զամէայնն խոստումն . որով
ամ խոստացաւ պարգեւել մեզ ինձն
ունոցա զշնորհսն իւր արդարացուցիչ .
որպ սահմանեալ եղեւ 'ի մէ ժողովսն
ֆլորէնցիոյ եւ տրէդենթոյ :

Աշմ որոյ եւ զնոյն ցուցանեմք այժմ
ինձեւն պատճառաց : Եւ առաջինն պա
տճառ . զոր առբերէ մէն Թովմաս
ադվինացին , է այս : Քանզի ինձեւն Ժէ
խորհրդոցս այսոցիկ մարդ միաւորի ընդ 17
քի . եւ լինի անդամ նորա . ըստ այսմ
զոր ասէ պօղոս վմ մկրտութեն 'ի
գաղատացւոց երրոր" գլխն . Որք միանգամ
'ի քս մկրտեցարուք զքս զգեցեալ էք :]
Բայց ոչ կարէ մարդ զգենուլ զքս , եթէ
ոչ ինձեւն արդարացուցիչ շնորհաց : ա_
պա ուրեմն սուրբ խորհուրդքն զայս
շնորհս 'ի մեզ բերեն :

Երկրոր" ցուցանի : զի խորհուր
դքն նոր օրինացս են օգտակար եւ զօրա
ւորք քան զխորհուրդս հին օրինացն . Ժը
ըստ այնմ զոր ասաց պօղոս բազում 18
անգամ . մանաւանդ 'ի յեբրայեցւոց եւթ
ներոր" գլխն . Թէ արհամարհութի լի
նի առաջին պատուիրանին վմ նորին
տկարութեն եւ անշահութեն . զի ոչ
ինչ կատարումն գործեցին օրէնքն ,
եւ մուտ ազնուական յուսոյն , որով
մերձենամք առ ած :] Բայց խորհու
րդք հին օրինացն ասէին տկար եւ
անշահ , զի ոչ բերէին 'ի հոգի զշնորհս
արդարացուցիչ . վասն որոյ եւ որ
պէս ասէ նոյն առաքեալն 'ի յիններ"
եւ տասներ" գլուխն , ոչ էին կարող
զմա_

pturis probatum iam fuit §. 1. omnia nouę legis Sacramenta annexam habere ex diuina institutione gratiæ iustificatis promissionem, & de facto hanc gratiam dignè suscipientibus ipsa, conferre; vt definitum est in Concilijs Florentino, & Tridentino.

Probatur hoc idem præterea rationibus. Prima ratio, quam affert D. Thomas in 3. parte, quæst. 62. art. 1. est: Per hæc Sacramenta homo Christo concorporatur, & fit eius membrum; sicut de Baptismo inquit Apostolus, Gal 3. *Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis*: Sed non potest hoc fieri, nisi per gratiam: ergo Sacramenta conferunt gratiam.

Probatur secundò: Sacramenta nouæ Legis sunt efficaciora, & vtiliora Sacramētis veteris Legis; quòd sæpè inculcat Apostolus, prȩsertim ad Hebræos 7. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit Lex: introductio verò melioris spei, per quam approximamus ad Deum*: Sed vetera Sacramenta dicebātur inutilia, & imperfecta, quia non conferebant animæ gratiam iustificantem; quapropter, vt idem inquit Apostolus, Hebr. 9. & 10., non poterant accedentes perfectos facere, nec auferre peccata, & emundare conscientiam; sed solùm inquinatos corporaliter sanctificabant ad emundationem carnis: Igitur noua Sacramenta, vt dici possint perfectiora, & vtiliora

vete-

veteribus, debent animam per gratiam iustificantem sanctificare, idq; ex opere operato: nam ex opere operantis, per actum scilicet charitatis, contritionis, &c. etiam vetera id efficere poterant.

Et confirmatur: nam hac de causa vetus lex dicitur, Rom. 8. *Lex peccati, & mortis:* noua verò dicitur ibidem, *Lex spiritus vitæ*; & cap. 6. *Lex gratiæ, & iustitiæ.* Siquidem hæc alligauit suis Sacramentis promissionem gratiæ, & sanctitatis spiritualis; illa verò carnalis tantùm emundationis: idcircò Paulus, Heb. 8. *Nunc autem*, inquit, *melius sortitus est ministeriũ, quantò & melioris Testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.*

Probatur tertiò: Hæc Sacramẽta suam habent virtutem ex passione Christi, cuius meritum nobis per illorum susceptionem præcipuè applicatur; vt docent communiter sancti Patres, qui proptereà dicunt, Sacramenta fluxisse de latere Christi perfosso: quod etiam innuit Cõcilium Adanense Armenum, cùm asserit in Decreto, quod sanguis, & aqua, quæ de Christi latere profluxerunt in signum Baptismi, & Eucharistiæ, *eandem cum Spiritu sancto purificãtem vim, & operationem sibi vendicant.* Sed passio Christi est causa nostræ iustificationis: ergo & Sacramenta, per quæ nobis illa passio applicatur, eiusdem iustificationis sunt instrumenta; ac proindè gratiam conferunt, per quam iustificamur.

ԺԹ 19 զմատուցեալսն կատարել . և ոչ քաւե-
նալ զմեղս. և ոչ սրբել զխիղճ մատուցին.
այլ միայն զպղծեալսն սրբէին մարմնա-
ւորապէս առ՚ի մարմնոյ սրբութին :
[illegible] խորհրդոցն նոր օրինա-
ցս՝ որպէս զի կարասցեն կոչել շնոր-
հաւորականս և զօրաւորս քան զառաջի-
նսն, պատճառն իմնոյն աստուածացու-
ցիչ շնորհաց սրբել զհոգի :

Եւ ևս հաստատեսի այս . քանզի վ̅ն
այսորիկ 'ի հռոմայեցւոց ութերդ" գլխն՝
հինն օրէնքն ասի օրէնք մեղաց և մա-
հու : Իսկ նոր օրէնքն ասի օրէնք հո-
Ի 20 գւոյն կենաց : և 'ի վեցերորդ" գլխն ասի
օրէնք շնորհաց և արդարութէ : վ̅ն
զի նոր օրէնքն կապեաց ընդ խորհուր-
դս իւր զխոստումն ա̅ծայինն շնորհաց
և հոգևոր սրբութէ . իսկ հինն օրէն-
քն կապեալ էր ընդ խորհրդովն իւր
միայն զխոստումն մարմնաւոր սրբու-
թէ : և սակս այսր պատճառանաց ասաց
պօղոս 'ի յեբրայեցւոց ութերդ" գլխն :
քայց արդ՝ առաւելագոյն ևս պաշտա-
մանն եհաս յն̅ . որչափ լաւագոյն ուխ-
տի է միջնորդ. որ'ի յառաւել աւետի-
սն օրինադրեցաւ :]

Իա 21 Երրորդ" ցուցանի : քանզի նոր խոր-
հուրդքն ունին զզօրութիւն իւր'ի չար-
չարանացն քի̅ . որոց արդիւնն վերա-
բերի'ի մեզ իմնոյն ընդունելութէ սր̅
խորհրդոցն . որպէս ուսուցանեն ամ̅
սր̅ հարքն. որ և սակս այսորիկ ասեն.
թէ խորհուրդք եկեղեցւոյ ելին 'ի
խոցեալ կողից քի̅. Իսկ չարչարանքն
քի̅ են պատճառ մերոյ արդարութէ
և սրբութէ: ապա ուրեմն և խորհուր-
դք, որովք իջանէ 'ի մեզ արդիւն չար-
չարանացն քրիստոսի, են գործիք նո-
րին սրբութեան և արդարութեանն
մերոյ: ապա և տան զշնորհս, որովք

Et արդա-

աղօթարանանմէ եւ ուրեմնէ ։
Եւ նա հաստատեն այս ։ քրիստոնեա- Իէ 2
նէ հիմն վարդանն ՚ի վեցերորդ գլխն խրա-
տուոյ ։ Թէ քրիստոնէութիւն եւ Թէ
խորհուրդ եկեղեցւոյ է ՛ ։] Իսկ իմն
ումն քրիստոնէութիւն մեք արդարա-
նամք. ըստ այնմ զոր առէ առաքեալն ՚ի յա-
ռաջնոյն կորնթացւոց վեցերորդ գլխոյն ։
Այլ սրբեցարուք. այլ արդարացայք
յանուն տն մերոյ յի քրիստոսի ։]
այնժմ ուրեմն եւ իմնեն խորհրդոցն
արդարանանմէ ։
Եւ չորրորդ յուցանի ։ զի համա-
ձայնեմք ամենեքեանս . եթէ ոչ կարոց ա 1
մարդ ոք հաստատել զմեր ոէ խորհու-
րդսն այլ միայնքն աէ ։ եւ վն էր սա
նմէ զայս . եթէ ոչ վն զի աէ միայն կա
րէ պարգեւել զշնորհս սրբարացուցիչ .
որ իմնեն խորհրդոցն պարգեւի ։

ԵԹԷ ԽՈՐՀՈՒՐԴՔ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱՑ

Զշնորհս պարգեւեն . ցուցանի ՚ի
սրբոց հարցն, զոր հայք
ընդունին ։

Բ 2

Գլուխ . Զ .

ՍՈՒՐԲՆ Դիոնեսիոս արիսպա-
գացին ՚ի յերրորդ գլխն յղկա
եկեղեցական դասակարգութեան այս
պէս ասէ վն մկրտութեան ։ ԱՅԷ խորհ
ուրդն մուտդրամ ծննդեանն սա
մեզ զարտոյմեն առաջին լուսոյ. եւ է
սկիզբն աւ աշաւյին լուսաւորութեց ։
վն այսորիկ ՚ի սոյնմանէ գործոյս ան
րան անուանեմք զսա ճշմարտապէս
լուսաւորութիւն ։
Եւ դրոշմ ՚ի չորրորդ գլխն ասէ վն դրոշ
մին ։

Et confirmatur: Nam Vartanus ipse cap. 6. de Monitis: *Christianismus, inquit, in septem Sacramentis Ecclesiæ nititur*: sed per Christianismũ iustificamur, iuxta illud 1. Cor. 6. *Sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi*: ergo per Sacramenta.

Probatur vltimò: Credimus omnes cum Armenijs, quòd nullus homo, sed solus Deus, nostra Sacramẽta instituere potuit. Quarè hoc? nisi quia solus Deus gratiam dare potest, quæ per Sacramenta tribuitur.

SACRAMENTA Nouæ Legis gratiam conferre, PROBATVR *Ex priscis Patribus, quos Armeni suscipiunt.*

§. VI.

DIonysius Areopagita, de Ecclesiast. Hierarch. cap. 3. par. 1. de Baptismo sic ait: *Sacrum deniq; regenerationis Sacramentum, quod primi luminis consortium tradit, omniumque diuinarum illustrationum principium est, ex ipso effectu, ipso verissimo illud illuminationis cognomine prædicamus.*

De Confirmatione, ibidem, cap. 4. par. 2. *Sed & illi, qui sacratissimo regenerationis Mysterio consecratur, aduentu sancti Spiritus consummans inunctio largitur Vnguenti.*

De Eucharistia, ibidem, capite 3. par. 3. *Gratiarum actio ab alijs di-*

citur; Vt quæ omnia, diuinitùs in nos emanantia, sacra dona contineat. Et infrà: *Substantiam quidem nostram, atque vitam ad boni sistit effigiem, & primitiuis illis venustatibus diuinam in nobis speciem format, diuiniorisque habitus, & celsioris intelligentiæ participes efficit.*

De Ordine, ibidem, cap. 5. par. 3. *Pontificalis impositio manus ijs, qui ad sacrorum Ordinum promouentur officia, insinuat protectionem Dei, ipsis habitum, virtutemque sacratiorem largientem, aduersariasque virtutes ab eis procul abigentē; &c. docet itidem, sacras omnes, consūmantesque actiones quasi sub Deo eos, qui sacris Ordinibus mancipantur, efficere perfectos.*

De Pœnitentia, in ep. 8. ad Demophilum: *Tu verò, vt tuæ litteræ indicant, procidentem Sacerdoti impium, vt ais, atque peccatorem, nescio, quo pacto contra disciplinæ ordinem adstās, calce abiecisti, ac repulisti; cùm ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur, se ad peccatorū quærenda remedia venisse. Neque exhorruisti insuper & Sacerdotem optimum lacerare conuicijs, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem, atque impium iustificasset.*

De omnibus denique Sacramentis, in Eccl. Hier. cap. 3. par. 1. *Vnaquæq; Sacramentalis institutio id agit; vt nostras vitas, in plura diuisas, in vnicum illum statum, quo Deo iungimur, colligat; diuiduorumque nostrorum diuina collectione nobis eius, quod verè vnum est, societatem, vnitatēque indiuiduam largiatur.* Et infrà: *Etsi enim alijs quoque Sacerdotalibus* Sa-

[illegible]

Գ 3 [illegible]

Դ 4 [illegible]

Ե 5 [illegible]

խորհրդականս առաւելք արարողութիւն
գործէ, զի կեանքս մեր միաւորեսցի զ
ընդ այդ : և պարգևէ մեզ ունել զհա 6
ղորդութիւն ընդ նմա. որ ճշմարտա
պէս մի է :] Եւ յետոյ դրել ասէ :
Թէպէտ և այլոց քահանայական սրբ
խորհրդոցն հաւատար ինչ իցէ՝ առալ
հաղորդութիւն լուսոյ այնոցիկ. որ կա
տարին : սակայն մկրտութիւն եա ինձ
յառաջագոյն զպարգևն ստանութէ :
Եւ նախապատուական լուսով՝ նորա զլու
սոյ շնորհս առնուլ եմ առ ՝ի տեսանել
զայլ խորհրդոցն :]

. Թերտուղիանոս ՝ի գիրս յաղագս յա
րութեան մարմնոց. խօսելով վասն երից է
առաջնոց խորհրդոցն. նախ ասէ վն 7
մկրտութենէ : Մարմինն լուացեալ լի
նի. որպէս զի հոգին ՝ի յանարատ մաքրես
ցի :] Երկրորդ՝ վն դրոշմին ասէ : Մար
մինն օծանի. զի հոգին սրբագործեսցի :
մարմինն կնքի. զի հոգին ամրասցի :
մարմինն ընդ հովանեաւ ձեռնադր
ութեան դնի. զի հոգին լուսաւորես
ցի.] Եւ երրորդ՝ վն հաղորդութեան
ասէ : Մարմինն զքի մարմինն ուտէ. զի
հոգին պարարեսցի.]

Եւ դարձեալ ՝ի գիրս յաղագս ողջախոհութեան
՝ի վեցերորդ գլխին ասէ վն կարգին քա ը
հանայութեան : Զանազանութիւն և պա 8
տիւ եկեղեցւոյ. որ ընծան կարգի առ
ժողովրդեան սրբեցեալ եղև յայն. ըստ
տարբերութիւն կարգաց միջ եկեղեցա
կանաց և աշխարհականաց :

Եւ դարձեալ ՝ի գիրս յաղագս ապաշխարու
թեան ՝ի չորրորդ գլխին ասէ վն նորին. Եւ
դու ով մեղաւոր այնպէս ընկալ զա
պաշխարութիւն. որպէս և նաւաբեկեալ
ոք ըմբռնէ զտախտակին որ բերէ զօգ
նութիւն : քանզի սա զքեզ ՝ի մեղաց ալե
կոծութենէ ընկղմեալս հանէ բերեսցէ.

և

Sacramentis commune est, ijs, qui perficiuntur, sacri luminis consortium dare: istud tamen (nempè Baptisma) *in primis mihi videndi præstitit munus, ipsiusque principali maximè lumine ad alia inspicienda Sacramenta lucis gratiam cepi.*

Tertullianus in lib. de Resurrectione carnis, de tribus primis Sacramentis loquens, & primò de Baptismo, inquit: *Caro abluitur, vt anima emaculetur.* tum de Confirmatione: *Caro vngitur, vt anima consecretur; caro signatur, vt anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.* postremò de Eucharistia: *Caro corpore Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur.*

De Ordine, in lib. de Exhortatione ad castitatem, cap. 6. *Differentiam inter Ordinem, & plebem constituit Ecclesiæ authoritas, & honor per Ordinis consessum sanctificatus à Deo.*

De Pœnitentia, in libro de eadem, cap. 4. *Pœnitentiam tu peccator ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus mersum perleuabit; & in portum diuinæ clementiæ protelabit.*

De Matrimonio, in lib. 2. ad Vxorem: *Vndè sufficiam ad fælicitatem eius Matrimonij enarrandam, quod Ecclesia conciliat, & cõfirmat Oblatio, & obsignatum Angeli renunciat, & Pater ratò habet.*

Cyprianus, Serm. de ablutione pedum, sic loquitur de Baptismo: *Ecclesia Fontem continet gratiæ sin-*

gularis, &c. de abſcondito, & ſecretiſſimo Spiritus ſancti munere huius gratiæ liquor emanat, ſic lauans, quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis maculæ aliqua ſui poſt ablutionem illam veſtigia derelinquat.

De Confirmatione, in Epiſt. 73. ad Iubaianum: *Qui in Eccleſia baptizātur, Præpoſitis Eccleſiæ offerantur; & per orationem, & manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſummentur.* Et iterùm in epiſt. 70. *Vngi quoque neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit; vt accepto Chriſmate, id eſt, vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere Chriſti gratiam poſſit.*

De Euchariſtia, in Serm. de Oratione Dominica: *Dicit ergo, in æternum viuere, ſi quis ederit de eius pane: vt manifeſtum ſit, eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communionis accipiunt;* &c. *ideò panem noſtrum, id eſt, Chriſtum, dari nobis quotidiè petimus; vt qui in Chriſto manemus, & viuimus, à ſanctificatione eius, & corpore non recedamus.*

De Ordine, in Sermone de Operibus Cardinalibus Chriſti: *Semel ſāctificatis nulla deinceps manus, iterū conſecrans, præſumit accedere: nemo ſacros Ordines, ſemel datos, iterùm renouat.*

De Pœnitentia, in Sermone 5. de Lapſis: *Confiteantur ſinguli, quæſo, fratres, delictum ſuum; dum adhuc, qui deliquit, in ſæculo eſt; dum admitti confeſſio eius poteſt; dum ſatisfactio,*

&

Թ և 'ի նուաճ աւհանդերձեալ ածայինն գԹու-
Թե ածելոց .
9 Եւ դարձեալ 'ի յերկրորդ" գիրս յիշխ ասմու-
նու-Թե . ասէ վ'ս պատկին : Ոչ բաւ-ա
կանանաւոմ պատամէլ ըղէաւրու-Թեան
այնք պատկին . զոր եկեղեցի առնէ . և
և պաշտաւրաց հաստատէ . և ղհաստատ
առեալն հրեշտակքն ա-ւենեն, և հայր
ած ընդունի :

Աքն կնքեխանս 'ի գիրս յիշխ լրա-
ացման ասէ վ'ս մկրտու-Թեն :
Ժ Եկեղեցին ու-նի զա-ւ ազան չնորհաց
մեծ-աց ; և 'ի ծ-ած-կեալ պարգևաց
10 հոգ-ոյն սրբոյ չնորհս այս բղխէ .
որ լուանայ զաղտաեալս ախտէ-
նախաստեղծ-ին . մինչ զի յետ լուաց
մանն ոչ ինչ մնա նշան ներղործ-ա-
կան կամ սկզբնականն մեղաց ;
Եւ դարձեալ 'ի Թուղ Թն . Հգ . որ" ասէ յու-
բայանոս ասէ վ'ս դրոշմին: Որք մկան
դամ յեկեղեցի մկրտեցան . ու-ատն
նորա եկեղեցւոյ մատչին . զի 'ի ձեռն
աղօԹից և ձեռնադրու-Թե նոցա զհո
գին սբ ընկալցեն , և տերունական
կնքով կատարեսցին :] Եւ 'ի Թուղ
Թն . Հ . երր" դարձեալ ասէ . Պարտ է' և ս
ԺԱ օծ-անել զնա . որ մկրտեցաւն . որպ զի
11 առեալ զդրոշմն՝ կարասցէ լինել օծ-եալ
այն ածոյ . և ունել զշնորհս քի:
Եւ դարձեալ 'ի ճառն յիշխ հայրմերին ա-
սէ վ'ս հաղորդու-Թեն : քն ասէ՝ կե-
ալ յաւիտեան այն որ ուտիցէ զհացս նո-
րա : յորմէ յայտ լինի . Թէ նոքա կե-
նան , որ զհաղորդու-Թի մարմնոյն
նորա առնուն: սակս այսորիկ հանա-
պազ խնդրեմք . զի տացէ մեզ զհացն
մեր . յս . զքն . զի որպէս 'ի քն մնամք
և կեամք , նոյնպես և 'ի սրբուԹէ նը
և 'ի մարմնոյն մի հեռացուք:
Եւ դարձեալ 'ի ճառն յիշխ գործոյն քի
ասէ

Ժբ 12 առնէ վն կարգի քահանայութեանն: Զայ
նոցին, որք մի անգամ ձեռնադրու-
թք սրբեցան. յայնմ հետէ ոչ այլ ձե
ռք միւս անգամ սրբարարող իջանէ մա
տիլ: զի ոչ ոք միւս անգամ նորոգէ
զսբ սատուծանսն, որ մի անգամ առե
ալ եղեն:

Եւ դարձեալ ՚ի հինգերորդ" ճառն յերգս
անկելոց ՚ի մեղս առնէ վն ապաշխարու-
թեան: Իւրաքանչիւր ոք խոստովան
եղիցի զմեղս իւր, մինչ դեռ յաշխար
հս աստ կենայ. մինչ դեռ նորա խոս
տովանութիւն կարէ ընդունակ լի
Ժգ 13 նել. մինչ դեռ վճարումն իւր և թո
ղութիւն քահանայից՝ առ տեառն արժանի
շնորհաց է:
Եւ դարձեալ ՚ի ճառն յերգս ընթրեաց տն
առնէ վն ամ խորհրդոցն: Ոչ կա
րեն ամ խորհուրդքն գոլ առանց զօ
րութե: և ոչ մինչ կերպիւ հեռանայ
այծ ՚ի նոցանէ: Իսկ յորժամ առ նոյն
խորհուրդսն մատչին անարժանք. ոչ
կարեն հաղորդ լինել հոգւոյն սրբոյ.
զի նոցա անհաւատութիւն կամ անար
ժանութի հակառակ է այնքան սր
Ժդ 14 բութեն:] Եւ յետոյ դարձեալ առնէ: Թե
րահաւատութիւն մեր, օգնեալ ՚ի սո
վորական գործոյ իրաց. յայտնապէս
ուսաւ. թէ երևելի խորհուրդքն ներ
ընդունելին զգործ յաւիտենից կենաց:

Ամբրոսիոս ՚ի յերկրորդ" գիր
քն, որ յերգս ապաշխարութե, խօսի
վն մկրտութե, և ասէ: Անհնար
ինչ երևէր. թէ ջուր կարէր լուանալ
զմարդ ՚ի մեղաց: Իսկ որ երևէր ան
հնար. այծ արար լինել հնարաւոր.
մեզ պարգևելով զայնքան շնորհսն:
Եւ ՚ի ՀԲ. թղթին առ Իրենեոս դար
ձեալ ասէ: Նշան ինչ էր մարմնաւոր
թլփատութիւն: Իսկ ճշմարտութիւն
է

& remiſſio facta per Sacerdotes, apud Dominum grata eſt.

De omnibus ſimul Sacramentis, in Serm. de Cœna Domini: *Sacramẽta quidem, quantùm in ſe eſt, ſine propria eſſe virtute non poſſunt; nec vllo modo Diuina ſe abſentat Maieſtas Myſterijs: ſed quamuis ab indignis ſe ſumi, vel contingi Sacramenta permittant; non poſſunt tamen Spiritus eſſe participes, quorum infidelitas, vel indignitas tanta ſanctitudini contradicit.* Et iterùm in eodem Sermone: *Ex conſueto rerum effectu, fidei noſtræ adiuta infirmitas, ſenſibili argumento edocta eſt, viſibilibus Sacramentis ineſſe vitæ æternæ effectum.*

Ambroſius lib. 2. de Pœniten. cap. 2. loquens de Baptiſmo: *Impoſſibile videbatur*, inquit, *vt peccatum ablueret aqua*, &c. *ſed quod impoſſibile erat, Deus fecit poſſibile eſſe, qui tantam nobis donauit gratiam.* Item in epiſt. 72. ad Irenæum: *Signum, Circumciſio corporalis; Veritas, Circumciſio ſpiritualis: illa membrum amputat, iſta peccatum.*

De Confirmatione, in lib. 1. de Spiritu ſancto: *Sicut in Chriſto morimur, vt renaſcamur; ita etiam Spiritu ſignamur, vt ſplendorem, atque imaginem eius, & gratiam tenere poſſimus: quod eſt vtique ſpiritale ſignaculum. nam, etſi ſpecie ſignamur in corpore; virtute tamen in corde ſignamur, vt Spiritus ſanctus exprimat in nobis imaginis cæleſtis effigiem.*

De Euchariſtia, in lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. *Qui vulnus habet,*

me-

medicinam requirit: vulnus est, quia sub peccato sumus: medicina est cæleste, ac venerabile Sacramentum Eucharistiæ. Item Serm. de ijs, qui Mysterijs initiantur, cap. 8. *Ista esca, quam accipis, iste panis viuus, qui descendit de Cælo, vitæ æternæ substantiam subministrat.*

De Ordine, in lib. de dignitate Sacerdotali, cap. 5. *Homo imponit manum; Deus largitur gratiam.*

De Pœnitentia, in lib. 2. de eadē, cap. 6. *Si vis iustificari, fatere delictum tuum: soluit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum.*

De Matrimonio, in epist. 70. ad Vigilium: *Cùm Coniugium velamine Sacerdotali, & benedictione sanctificari oporteat; quomodò potest Coniugium dici, vbi non est fidei concordia?* Et lib. 1. de Abraham, cap. 7. loquens de eo, qui alterius nuptam ducit in vxorem: *Qui sic egerit*, inquit, *peccat in Deum, cuius legem violat, gratiam soluit; & ideò, quia in Deum peccat, Sacramenti cælestis amittit consortium.*

De Extrema vnctione, in Missali de Benedictione olei ad vngendū infirmos. *Deus &c. infunde sanctificationem tuam huic oleo, vt ab ijs, quæ vnxerit membra, fugatis insidijs aduersariæ potestatis, susceptione præsentis olei, sancti Spiritus gratia salutaris debilitatem expellat, & plenam conferat sospitatem, in nomine Domini nostri Iesu Christi.*

De omnibus denique Sacramentis, in libro 1. de ijsdem, cap. 4. *Diuiniora sunt Sacramenta Christianorum*

է՛ հոգևոր Թլփատութեանն . ՅԴ . մկր-
ԺԵ 15 տութեան: զի այն զանդամն կարէ . իսկ
սա զմեղս ՚ի բաց բառնայ :
Եւ. դարձեալ ՚ի յառաջին գիրս յղղս հո-
գւոյն սրբոյ ասէ վնն դրոշմի : Որպէս
՚ի քն մեռանիմք . զի միւս անգամ ծն-
ցուք: նոյնպէս և հոգւով սրբով կնքե-
ալ լինիմք . զի կարասցուք զպատկեր
և զշնորհս նորա ունիլ . որ է՛ հոգևոր
կնիքն : քանզի Թէպէտ կնքիմք երևա-
պէս ՚ի մարմինն . սակայն կնքիմք զօրու-
Թեամբ ՚ի հոգին . որպէս զի հոգին մեր
տպաւորեսցէ ՚ի մեզ զպատկեր երկ-
նաւորն կերպարանաց :
ԺԶ 16 Եւ դարձեալ ՚ի հինգերորդ գիրս , որ
յղղս խորհրդոցն . ՚ի չորրորդ գլխոյն ասէ
վնն հաղորդութեան : Որ զխոց ունի .
զբժշկութիւն խնդրէ : արդ ՚ի մեզ
կայ խոց . զի եմք ընդ մեղօք: և մեր բը
ժշկութիւն է՛ երկնաւոր և պատուա-
կան խորհուրդ հաղորդութեան :] Եւ
՚ի ճառն յղղս այնոցիկ , որ խորհրդոց
մեք կատարին . ՚ի յութերորդ գլխոյն .
դրձլ ասէ : Այդ որ կերակուր , զոր
առնուս . այդ հացդ կենդանի . որ էջն
յերկնից . պարգևէ զօրութիւն յաւիտե-
նենաց :
ԺԷ 17 Եւ դրձլ ՚ի գիրս յղղս քահանայական
արժանաւորութե ՚ի հինգերորդ գլխոյն
ասէ վնն կարգի քահանայութեանն . մարդ
դնէ զձեռան իւր . և ած շնորհս
պարգևէ :
Եւ դրձլ ՚ի գիրս որ յղղս ապաշխա-
րութե , ՚ի վեցերորդ գլխոյն ասէ վնն նո-
րին : Եթէ կամիս արդարանալ . խո-
ստովան եղիջիր զմեղս քո : քանզի լու-
ծանէ զկապանս մեղաց ամօթխածական
խոստովանութիւննոյն :
Եւ դրձլ ՚ի . Հ . Թղթոն առ վիճիլի-
ոս ասէ վնն պսակինն: Եւ քանզի պատա

rum է՛

է՛ սրբեցուցանել զանմահութիւնն ՝ի
ձեռն քահանայական ծածկեալ և որ
հասուցանէ. զնմանն կարէ կալ անմահու-
թե. ուր ոչ կայ մաքրութեան շնորհա-
ցն :] Եւ դարձեալ ՝ի յառաքելոյն գիրս,
որ յիղս աբրահամեան, խօսի յիղսն նո
րա, որ անմահութեան զինչ նման մկրտու-
թեան. և ասէ : Որ այսպիսեաց ասէ, մի
կամիցի ընդ դէմ ոչ. զորս օծանել
և զնորա հալածանս : և քաւիչ մեղաց
չի ընդ դէմ ոյ. կատարելէ զշնորհ
դութե երկնաւոր խորհրդոյն
Եւ դարձեալ ՝ի յաղօթս, զոր հաստատ
ոց մեծ վն օրհնելոյ զձէթն հիւանդ
աց՝ ասէ յիղս փրկչին օծանելոյ : Տէր
որդւոյն արա այսմ ձիթոյ զգէտ սրբարար
ութեան. որպէս զի փրկարար շնորհ
լի հոգւոյդ սրբոյ փախուցեալ զհիւան
դս հանգստեան իշխանութեց՝ զօրացուց-
ցէ զանդամս. որ օծանիցին նովաւ
և տացէ նոցա զկատարելոյ առողջու
թե յանուն տն մերոյ յի քի :
Եւ դարձեալ ՝ի յետինն գիրս, որ յիղս խոր
հրդոց, ՝ի չորրորդ՛ գլխին ասէ վն նոցա
տմ : Առնս այսպիսոյն են խորհրդոց
քրիստոնէից բան զհրեից : և զի յիղս
մկրտութեն խօսեցաւ. հրեայքն որ
անցին ընդ ծովն. մեռան ամէն յանա
պատն : Իսկ որ անցանէ ընդ սբ ա-
ղբիւրս. անցանէ ՝ի յերկրաւորացս
առ երկնաւորսն. ՝ի մահու առ կեանս.
՝ի մեղաց առ շնորհս. և ՝ի յաղտեղութէ
առ սրբութի :

Սբն եւսեբիոս եմեսացին ՝ի ճառ
ն յաղագս հոգւոյ գալստեանն ասէ
վն մկրտութեան և դրոշմի : Հոգին
սուրբ. որ իջեալ ջրոց մկրտութեն
էջ փրկարար գալստեամբ. ՝ի յաւա-
զանին տայ լիութիւն առ ՝ի չմեղան
չել. և ՝ի դրոշմին պարգևէ զաճումն
յաւ

ԺԸ 18 rum, quàm Iudaeorum: *&* *ut de Baptismo interim loquamur: qui trāsierunt per mare Iudaei, mortui sunt omnes in deserto: caeterùm qui per hūc Fontem transit, transit à terrenis ad caelestia, à peccatis ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem.*

Eusebius Emissenus, in Serm. de Pentecoste, inquit de Baptismo & Confirmatione: *Ergo Spiritus sāctus, qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in Fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in*
ԺԹ *Confirmatione augmentum praestat ad*
19 *gratiam*. Et in Sabbato post primā Dominicam Quadragesimae, de omnibus ait Sacramentis: *Non enim Sacramenta Ecclesiae, sicut Sacramenta Synagogae, medicinam tātùm docent, & ostendunt; sed ipsa potiùs sunt medicina, & remissio peccatorum.*

Augustinus, Tract. 80. in Ioannem, de Baptismo: *Vndè*, inquit, *tanta virtus aquae, ut corpus tāgat,*
Ի *gat, & cor abluat?* Et infrà: *Mundatio nequaquàm fluxo, & labili tri-*
20 *bueretur elemento, nisi adderetur in verbo.*

De Confirmatione, in lib. 15. de Trinitate, cap. 26. *Vnxit eum Deus Spiritu sancto, non utique oleo visibili, sed dono gratiae, quod visibili significatur unguento, quo baptizatos ungit Ecclesia.* Item lib. 2. contra litteras Petiliani, cap. 104. *In hoc unguento Sacramentum Chrismatis vult interpretari; quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosāctum*

ctum est, sicut & ipse Baptismus. De Eucharistia in Psal. 33. *Accesserunt Iudæi ad Christum, vt eum crucifigerent; nos ad Deum accedamus, vt corpus, & sanguinem eius accipiamus: illi de Crucifixo tenebrati sunt: nos manducando Crucifixum, & bibendo, illuminamur.* De Pœnitentia, in lib. 2. de adulterinis Coniugijs. *Si à Catechumeno factum est homicidium, Baptismate abluitur: si à Baptizato, Pœnitentia, & reconciliatione sanatur.* Et libro 2. de Visitatione infirmorum, cap. 4. *Ergo ad te venire roges Sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem, &c. alioquin illud, Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodò compleretur? ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei vice, dominus adhibeatur Presbyter; & reuela ei vias tuas; & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis.* De Ordine, in libr. 2. contra Parmenianum, cap. 11. *Spiritus sanctus per Ecclesiæ Præpositum operatur ad eorum regenerationem, vel ædificationem, qui per eum consecrantur.* Ac subdit cap. 13. *Vtrumque Sacramentum est* (nempè Baptismus, & Ordo), *& quadam consecratione homini datur, illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur; ideoque in Catholica Ecclesia vtrumque non licet iterari.* De Matrimonio, in libro de Bono Coniugali, cap. 18. *In nostratum nuptijs plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.* Et capite 24. *Bonum nuptiarum per omnes gentes, & omnes homines in causa gene-*

[illegible] հաղորդութեան։

ԻԱ 21 Եւ դարձեալ ի [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]։

ԻԲ 22 Եւ դարձեալ ի [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]։] Եւ դարձեալ ի [illegible] [illegible]

Եւ դարձեալ ի [illegible] [illegible]

ԻԳ 23 [illegible] [illegible]։

Եւ դարձեալ ի [illegible] [illegible]։] Եւ [illegible]

լութեն հեշտանդրաց , ասէ ։ ևՂղալշեամ Իդ
դբանհանայն գոլ առ բեղ. և յայսա ա- 24
րամնամ զխեղձ մասաց բաղյապայմ թէ ոչ.
զեմրդ կատարեցես գայնն. Թ է խոստո
վանս եղերութ միմեանց զմեղս ձեր։ աղյ
սու-հեալ. վերաց բոց դատաւոր լեցե
ալ քահանայն փոխանակ այ ։ և յայսա
արամնամ զձանապարհս բեր և նամ տա
ցէ բեղ զբժշկութիւն հաշտութեան։]
Եւ դրձլ 'ի յերկրդ" գիրս որ ընդդեմ
պարսմենիանոսի. 'ի . Ժա. գլխն ասէ զն
կարգն քահանայութեան . Հոգին սբ
'ի ձեռն առաքելոցն եկեղեցւոյ գոր
ծէ առ 'ի միւսանգամ ծնունդ. և կամ Իե
առ 'ի շնորհս այնոցիկ . որբ նոմա 25
ընծայականացն] և ապա 'ի Ժգ. երդ"
գլխն վերաբերէ ասելով ։ Երկրորդն
է' խորհուրդ . թր. միրդութեն և կա
րգ քահանայութե , և սրբարարու
թե սմանէ առեալ լինին մարդոյ .
այն՝ յորժամ միրոնի . և այն՝ յորժամ
ձեռնադրի ։ զն որոյ'ի կաթուղիկէ եկ
եղեցեն ոչ պարտ է' միւս անգամ տալ
զնսամ .
Եւ դարձլ 'ի գիրս որ յաղգս բարեաց ա-
մուսնութեանն . 'ի . Ժը . երդ" գլխն
ասէ զն պսակին ։ 'Ի հարսանիս բրիս Իզ
տոնէիցն պատուականագոյն է' սրբբ 26
ութե խորհրդոյն քան զպարարու-
թեան արգանդի ։] Եւ 'ի . Իդ . երդ"
գլխն ասէ ։ Բարութիւնն հարսանե
աց՝ առ ամ ազգս մարդկան կայանայ
'ի յորդիսութե ծնանելոյ , և 'ի հա
ւատարմութե ողջախոհութե ։ Իսկ
առ ժողովուրդն այ՝ կայանայ և ս 'ի
սրբութե խորհրդոյն ։
Եւ դարձլ 'ի ճառն որ յաղգս ուղղափառ
գնացից ասէ զն վերջին օծմանն ։ Որ
հիւանդանայ . յուսասցի միայն 'ի յող
որմութի այ . և զհաղորդութիւնն
հաւ—

nerandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti.

De Extrema vnctione, in Tractatu de Rectitudine Catholicæ conuersationis: *Qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide, & deuotione accipiat; oleũque benedictum ab Ecclesia petat, vndè corpus suum vngatur; & secundùm Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus; non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet.*

De omnibus denique Sacramentis, in Psal. 73. *Sacramenta non sunt eadẽ: promissa non eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem: Sacramenta noui Testamenti dant salutem; Sacramenta veteris Testamenti promittunt Saluatorem.* Et in Epist. 19. ad Hieron. *Cur non dicam, præcepta illa veterum Sacramentorum nec bona esse, quia eis non iustificantur homines? Vmbræ enim sunt, prænunciãtes gratiam, qua iustificamur.* Item libro 19. contra Faustum, cap. 13. *Alia Sacramenta sunt instituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquàm iustitia fidei reuelata.*

Chrysostomus, homil. 40. in Genes. de Baptismo loquens: *Baptismatis*, inquit, *gratia medicinam habet citra dolorem, & innumera bona nobis adfert, & Spiritus sancti gratiã nos implet.*

De Confirmatione, in cap. 8. Act. Apost. *Hic Philippus vnus erat ex*

ſeptem Diaconis, ſecundus à Stephano: ideò & baptizans, Spiritum ſanctum non dabat: neque enim facultatem habebat: hoc enim donum ſolorũ Apoſtolorum erat.

De Euchariſtia, in homil. 45. in Ioann. *Hic ſanguis facit, Vt imago in nobis regia floreat; hic ſanguis pulchritudinem, atque nobilitatem animæ, quam ſemper irrigat, & nutrit, langueſcere non ſinit: hic noſtrarum animarum ſalus eſt: hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc incenditur.*

De Pœnitentia, in homilia 20. in Geneſ. *Qui hæc facit, ſi Voluerit ad confeſſionem facinorum feſtinare, & medico oſtendere Vlcus, qui curet, & non exprobret; atque ab illo remedium accipere, & ſoli ei loqui, nullo alio cõſcio, & omnia dicere cum diligentia: facilè ſua peccata emendabit. Confeſſio enim præteritorum eſt abolitio peccatorum.*

De Ordine, in lib. 3. de Sacerdotio: *Sacerdotium in terra peragitur, ſed in rerum cæleſtium claſſem, ordinemque referendum eſt.* Et infrà: *Tum probè intelliget, quanto Sacerdotes honore, quanta dignitate, Spiritus ſancti gratia dignata fuerit.*

De Matrimonio, in homil. 20. in Epiſt. ad Epheſ. *Matrimonium reuerà Myſterium eſt, & magnum Myſterium: relicto eo, qui genuit, eo qui aluit, etiam ea, quæ peperit, quæ miſerè, & cum labore parturiuit, adhærere Virum illi, quæ anteà neque Viſa eſt, atque hanc omnibus præferre, Verè Myſterium eſt.* Intellige, quod talem afferat gratiam, per

quam

Ժէ հաւատով և ջերմեռանդութեամբ
27 առաքէ. և խնդրեսցէ յեկեղեցւոյ զօրհ
նեալ ձէթն. որով օծցի մարմինն իւր.
և ըստ առաքելոյն աղօթքն հաւատոյ
փրկեսցէ զաշխատեալն. և յարուսցէ
զնա տէր. և ոչ միայն զմարմնոյ. այլ
և ս զհոգւոյ առողջութիւն առնու-
ցու:]
Եւ դարձեալ ՚ի մեկնութեն. Հդ. երգ" սաղմ
սին ասէ վս տմ խորհրդոյն: [Խոր
հուրդքն հին օրինացն և նոր օրինա
ցն ոչ նոյն են: զի այլ են խորհուրդք,
որ տան զփրկութի. և այլ որ խոստա
Ժը նան զփրկիչն. խորհուրդքն նոր օրի
28 նացն տան զփրկութի. իսկ խորհուր
դքն հին օրինացն խոստանային զփր
կիչն:] Եւ ՚ի. ՃԹ. երգ" Թուղթն առ
Ծերոնեսեայ դարձեալ ասէ: Օհնորդ ոչ ա
նիցեմք. Թէ պատուիրանքն հին խոր
հրդոյն ոչ են բարի. զի նորքօք ոչ ար
դարանան մարդիկ. այլ են պատուերք,
որ նշանակեն զխորհս, որով այժմ ար
դարանամք:]
Սբն ոսկեբերան ՚ի. Խ. երգ" ներ
բողեանն իվր ծննդոց՝ ասէ վս մկր
տութե: Շնորհք մկրտութեն ունի
ԺԹ զբժշկութի առանց ցաւոյ. և բաղ
29 մաթիւ բարիս մեզ առաքեր. և լնու
զմեզ շնորհօք հոգւոյն սրբոյ:]
Եւ դարձեալ ՚ի մեկնութի ու Թ երգ" գլխոյ
գործոցն ասէ վս դրոշմի: Եղ յս փիլիպ
պոս մի ոմն էր ՚ի յեւթնից սարկաւա
գաց. երկրորդ" յետ ստեփանոսի: սակս
այսորիկ՝ յորժամ մկրտէր. ոչ տայր
զհոգին սբ. զի ոչ ունէր զայս իշխա
նութիւնս, որ միայն էր պարգև
առաքելոցն:
Եւ դարձեալ ՚ի. Խն. երգ" ներբողեանն ՚ի
վր յհւ ասէ վս հաղորդութեն: Եղ յս
արիւնս առնէ. զի ծաղկեսցի ՚ի մեզ
արքայա

արքայականն պատուէրն ։ այս արինեն
մինչև ուսուցանելով և մկրտելով ըզ Է
գեղեցկութեան և զազնուականու_ 30
թեան հոգւոյ. ոչ թողու զնամ թաւու
մին ։ սա է՛ փրկութիւն հոգւոյ մերոյ.
և այլն ։]
Եւ գրքլ ՚ի.Գ. երգ" ներբողեանն նորին
ծննդոց ասէ վ՚ն ապաշխարութեան ։
Եթէ ոչ կամիցի փութալ առ ՚ի խոս-
տովանութիւն մեղաց իւրոց . և ցուցա-
նել զվէրս իւր բժշկին . և ՚ի նմանէ
առնուլ բժշկութիւն . և ընդ նմա մի_
այն խօսել ՚ի ծածուկ . և զամ խոր
հուրդս իւր բանալ զգուշութեամբ. Էա
դիւրաւ կարէ բժշկեցի ՚ի մեղացն իւ- 31
րոց ։ զի խոստովանութիւն է՛ ջնջումն
անցելոց մեղաց ։]
Եւ գրքլ ՚ի յերրորդ" գիրս որ յղ՚ս քա
հանայութեան ասէ վ՚ն կարգելոց. Քահա
նայութիւն ՚ի յերկրի գործի. և յարգս
բերի ՚ի դասս երկնաւորաց իրաց ։] Եւ
յետոյ գրքլ ասէ ։ Յայնժամ բարւոք
խմանայցէ . թէ որչափ պատուով և
արժանաւորութեամբ շնորհեաց հո_
գւոյն սրբոյ արժանաւորեցոյց զքա_
հանայս ։]
Եւ գչլ ՚ի.Գ. երգ" ներբողեանն նորին
թղթոյն առ եփեսս ասէ վ՚ն պատմելոյ ԷԲ
Պօղոսի Ոչմարդուած խորհուրդ է՛ և 32
մեծ խորհուրդ ։ զի Ոչմարդուած խոր
հուրդ կայ մեծ է՛ թողուլ զծնօղսն
և զմայրացանօղսն . և երթալ զհետ
կնոջ այսորիկ, որ յառաջ ոչ տեսեալ
լինէր . և այլն ։]
Եւ գրքլ ՚ի յերրորդ" գիրս որ յաղագս.
քհնյութե ասէ վ՚ն վերջին օծմանն ,
Քահանայքն ոչ թէ միայն յայնժամ
ունին զիշխանութիւն բառնալոյ ըզ
մեղս ՚ի մեզ. յորժամ զմեզ մկրտեն
զամ ՚ի կենսածնանին . այլ . մերձաւո_
Թէ

quam hæc facilè fieri possint. De Extrema vnctione, in lib. 3. de Sacerdotio: *Sacerdotes non solùm, cùm nos regenerant, sed posteà habēt potestatem indulgendi peccata: infirmatur quis in vobis, inquit Apostolus, accersat Presbyteros Ecclesiæ, & oret super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei saluabit infirmum.*

Cyrillus Alexandrinus, in libro de recta fide ad Theodosium, de Baptismo sic ait: *Illustrem illam sacri Baptismatis gratiam, quæque ipsi cohæret, viuificationem, & Dei participationem, per sanctificationem in Spiritu, per Iesum Christum nobis obtingere, inficiari non possumus.* De Confirmatione, in Commentario vltimi capitis Isaiæ: *Signati sumus Spiritu redemptionis, & omnium cordibus impressus, & formatus est Christus participatione Spiritus sancti.* De Eucharistia, in lib. 4. aduersus Nestorium, cap. 5. *Si carnem sanctā, & sanguinem Christi participemus, omninò viuificamur, manente in nobis Verbo, diuinè quidem per Spiritū sanctum, humanè verò per carnem illam sanctā, & pretiosum sanguinē.* De Pœnitentia, in lib. 12. in Ioan. cap. 56. *Qua ratione diuinæ naturæ dignitatē, ac potestatem discipulis suis Saluator largitus est? quia certè absurdū non est, peccata remitti posse ab illis, qui Spiritum sanctū in seipsis habeant: nam, cùm ipsi remittunt, aut detinent, Spiritus, qui habitat in ijs, per eos remittit, & detinet. Erit autem id per eos duobus, vt arbitror, modis; pri-*

mùm Baptiſmo, deindè Pœnitentia. De Ordine, in lib. 12. de adoratione in ſpiritu: *Leges igitur hæ ſanctificatis* (per Ordinis Sacramētum) *hominibus in ipſa functione Sacerdotij ſunt ſeruandæ.*

De Extrema vnctione, ibidē lib. 6. *Commemorabo diuinitùs inſpiratam Scripturam, quæ ait: Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngētes eum oleo; & oratio fidei ſaluabit infirmū, & alleuabit eum Dominus; & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.*

De Matrimonio, in lib. 2. in Ioan. cap. 22. *Chriſtus profectus eſt ad nuptias, non conuiuij gratia, ſed potiùs miraculi; deindè, vt natiuitatis noſtræ principium, quantùm ad carnem attinet, ſanctificaret;* &c. *quomodò igitur aliter depellenda hæc maledictio erat, ne condemnata nuptiarum ſanctimonia videretur, quàm Saluatoris præſentia? qui cùm ſit verum gaudium, priſcum nuptiarum mœrorem præſentia ſua depulit.* Sed ne in longum ſermo noſter nimiùm protrahatur, ex antiquis Patribus hi ſatìs ſint.

Quæres: Quænam Sacramenta, præter effectum gratiæ, imprimant in anima charactērem?

Concilium Florentinum in Inſtructione Armenorum ſeſſ. vlt. Concilium Tridentinum ſeſſ. 7. cap. 9.

Reſpondetur cùm Concilio Florentino, & Tridentino; tria ſolùm Sacramenta id efficere, Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem. Eſt autē character iſte ſpirituale ſignaculum, in anima indelebiliter impreſſum, ſeu poteſtas quædam ſpiritualis, per quam deputatur homo ad

33 [illegible] :]

[illegible]
34 [illegible] :]

[illegible] :]

[illegible]
35 [illegible] :]

[illegible]

պետ . նաև միաբանութէ . և այլում ա_ ԼԶ 36
պաշտօնատարութէ .]
Եւ դրոշմ. 'ի. Բ. կորն" գրեալ, որ յաղագս
դա երկրպագութեան հոգւով . ասէ
վասն կարգի քահանայութեան . 'ի
նոյն պաշտման քահանայութեան՝ պայ_
ման է՛ մարդկան, որ ձեռնադրութէ
խորհրդոցն առնելոյն, պահել զորհ_
նադրութիւն զպայմանն :]
Եւ դրոշմ 'ի վեցերորդ" գիրս, որ յիշել
նորին, ասէ զի մերկ երկին օծմամբն : Տե
շառաւկեցից զմծ-աշխարհ գիրսն . որ
ասէ . հրե՟ անդամոցն որ 'ի ձեռն . կո_ ԼԷ 37
չեացէ զերեցուն եկեղեցւոյ . և ա_
ռաջեցն իմո նորա աղօթս . օծեցն
զնոն եւղով յանուն ամն . և աղօթեն
հաւ՟ առաւել փրկեացն զաշխատականն
և յաղուագէ զնոն ամէր . և եթէ մեղս
ինչ եղէ գործեալ. թողցի նմա :]
Եւ դրոշմ 'ի յետերորդ" գիրս մեկնութեան
իմն յհու. 'ի. Բ. կորն" զկնին ասէ զի
պատուեն : Քն զնաց 'ի հաւատոյն՝ ոչ
թէ զի կեղակերաց . այլ զի աշխարհէ
գործութէ . և և զի սրբացուցանե
լոյ զմկրտելն ծննդեանն մերոյ քան մաք
մրոյ . Տր . զամենայնութէին : Եւ զենուր
պատրաստեր 'ի բաց քահանայ զայն անեծ_ ԼԸ 38
սնն . եթէ ոչ ներկայութէ անմահն մեր
կշիռ . զի մի թուեալ պատուապար
տելոյ հաւատանեաց սրբութեան . զի զա
րով փրկիչն աշխարհի ուրախութեան . ամն
ձեռնմէն իւրով 'ի բաց արար 'ի հանգիս_
տեանց զհինն այն արտամութեան :] Եւ
այսպէս քա՟ ակնածանաց յղփ մկրտ_
յութեան սրբոց հարցն ; որք ան՟ անդր
ցին . թէ ոչ խորհուրդքն զշնորհս ոչ
մեղ պարգևեն :

Արդ հարցանես . թէ քանի են խոր
հուրդքն, որ բաց 'ի նախնաւանգե_
ալ գործոյն շնորհաց աղաւանդելն և
'ի

ad recipiendum, vel tradendum alijs ea, quæ pertinent ad Dei cultum, Christoque configuratur; & distinguitur ab alijs: de quo signaculo ait Apostolus, 2. Cor. 1. *Qui vnxit nos Deus, & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*. Et ad Ephes. 1. *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ*.

Insignitur ergo anima hoc caractere in Baptismo, vt per ipsum accipiat homo potestatem recipiendi alia Ecclesiæ Sacramenta: vndè dicitur Baptismus ianua omnium Sacramentorum, sine quo nulla aliorum Sacramentorum susceptio rata est: in Confirmatione, vt reddatur & magis idoneus ad alia Sacramenta suscipienda, & etiam robustus in profitenda fide: in Ordine demùm, vt accipiat potestatem ministrandi alijs Sacramenta. Et quia tales potestates deriuātur à Christo, & sunt quædam participationes sūmi eius Sacerdotij; ideò per hos characteres configurantur homines Christo; ac proindè distinguuntur ab alijs, vt Baptizati ab Infidelibus, Confirmati, ac spiritualiter prouecti, ab ijs Fidelibus, de quibus dicitur: *Quasi modò geniti infantes*: & Sacerdotes à Laicis.

Quòd autem hæc tria solùm Sacramenta, & non alia, imprimant characterem; ostenditur non modò ex communi sensu Ecclesiæ, & definitione Conciliorum Generalium; verùm etiam ratione: Et primùm quidem à posteriori: quia solùm Ba-

Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, ſemel ritè collati, non poſſunt iterùm repeti, ſicut repeti poſſunt alia Sacramenta: cuius rei ratio alia eſſe nequit; niſi quia hæc ſolùm tria Sacramenta, ſemel data, ſemper in ſuo effectu, nempè in charactère inamiſſibili, & inuariabili, permanent; cùm reliqua gratiam tantùm producant, quæ vel amitti poteſt, vel ſaltem augeri; & ſic ad illam denuò producendam, vel ſaltem augendam, repeti poſſunt.

Deindè oſtenditur etiam à priori: quia in his tribus Sacramentis homo per cónſecrationem deputatur nouo miniſterio, nouam accipiens poteſtatem, & quodammodò ſtatum mutans: ergo debet nouum accipere ſignaculum. Nam in Baptiſmo adſcribitur in Chriſti familiam, & accipit poteſtatē participandi alia Sacramenta, & bona Eccleſiæ: in Confirmatione adſcribitur ad militiam Chriſti, & accipit robur, vt pugnet pro fide cōtra eius aduerſarios: & in Ordine adſcribitur in numerum Præpoſitorum, & accipit poteſtatem diſtribuendi bona Domini ſui. In alijs verò Sacramentis nullam accipit homo nouam poteſtatem, nec nouo Eccleſiaſtico miniſterio, aut ſtatui deputatur: ſed vel alitur ſpiritualiter, vt in Euchariſtia; vel accipit remedium cōtra peccata, aut contra eorum reliquias, aut denique contra concupiſcentiam, vt in Pœnitentia, Extrema vnctione, & Matrimonio.

ԼԹ ՚ի վերայ հոգւոյ դնելք .
39 Պատճառն . Թէ երեք խորհուրդք
զործեն եւս կայր . ՅՊ . մկրտուԹի .
դրոշմն . եւ կարգ քահանայուԹե ; որք
սահմանեցաւ ՚ի սբ ժողովս գլօրէն
ցիոյ եւ տերտենԹոյ : Իսկ կնիքդ է հա
զեւ որ ինչ նշանն անջնջելի . տպաւորե
ալ իմն հոգւոյ . եւ նշանակէ զիշխանու
Թի ինչ հոգեւոր . որով կարօղ լինի մա
րդ կամ առնուլ կամ տալ այլոց զայն
իրսն , որ պատշաճին պաշտամանն այ .
եւ որով կերպարանակից լինի քի , եւ
տարբերի յայլոց մարդկանէ : Եւ յա
Խ ղագս կնքոյս այսորիկ խօսեցաւ պօ
40 ղոս ՚ի յերկրորդ" կրԹ-ցոյ առաջին գլխն.
ասելով այսպ : Եւ այլ որ հաստատեա
ցն զմեզ ձեւք հանդերձ ՚ի քս . եւ օծ
զմեզ այծ . որ եւ կնքեացն զմեզ . եւ ետ
զառհաւատչեայ հոգւոյն ՚ի սիրտս
մեր :] Եւ ՚ի յեփեսացւ առաջին գլխն
ասէ : Յորում հաւատացեալ կնքեց
այք հոգւովն աւետեաց սրբով . որ է
առհաւատչեայ ժառանգուԹե մերոյ:
Եւ առնու հոգին զկնիքս զայս նախ
՚ի մկրտուԹն . որով զի նորա առ
նուցու մարդ զիշխանուԹի ընդունե
ԽԱ լոյ զայլ խորհուրդս եկեղեցւոյ :
41 Եւ վասն այսորիկ կոչի մկրտուԹն
դուռն այլ խորհրդոցն . առաջնոց
որոց առանց լինելեն ընդունակս այլ խոր
հրդոցն : Երկրորդ" ՚ի դրոշմին առնու
զկնիքս . որով զի նորա ընդունի մարդ
զզօրուԹի խոստովանելոյ զհաւատս
առաջին դաւանաւորաց : Եւ երրորդ" ՚ի
կարգին քահանայուԹեն . որով զի նորա
առնուցու զիշխանուԹիւն պաշտելոյ
այլոց զխորհուրդսն : Եւ քանզի իշ
խանուԹիւնս այսորիկ երանեն ՚ի քէ .
եւ են հաղորդուԹի ինչ քահանայա
պետուԹե նր . վասն այսորիկ իՃենան

կոչ

նէրգոյս կերպարանակից լինին մարդկան քն ։ վ՞ն որոյ և տարբերին ՚ի յայլոցն․ զի․ մկրտեալքն յանհաւ՟ատից․ և դրոշմեալքն և հոգևորապէս հաստատեալքն ՚ի հա՟ւատացելոցն այնոցիկ , զորոցն գրեալ է՛․ իբրև զորդիս ծննեալ մանկունս ։] և կըն թնկուզ ՚ի յաշխարհականաց ։

Եւ արդ՝ զի միայն երեք խորհուրդք գործեն զնոյնս․ ցուցանի ոչ թէ միայն աւ՟անդութ՟ե եկեղեցւոյ․ և սահմանադրութ՟ե ահեղերականն ս՟ց ժողովոցն․ այլ և ս բանականութ՟ե ։ Նախ՝ զի միայն մկրտութ՟ին․ դրոշմն․ և կարգ քահանայութ՟ն՝ եթէ մի անգամ տուեալ լինին․ ոչ կարեն կրկնիլ մւս անգամ․ ոչ՟ կարեն այլ խորհուրդքն ։ և սորա պատճառն է՛․ վ՞ն զի երեքեան սոքա , մի անգամ տուեալք , միշտ մնան հաստատ ՚ի գործն իւրեանց․ զի․ ՚ի կնիքս այս․ որ է՛ անջնջելի և անայլայլելի ։ Իսկ այլ խորհուրդքն զշնորհս ոչ միայն գործեն , որ կարէ կամ կորուսանել և կամ աճել․ վ՞ն որոյ և կարեն նոքա կրկնիլ թէ առ ՚ի վերստին շահել զնա․ կամ թէ առ ՚ի յաճեցուցանել զնա ։

Եւ դարձեալ ցուցանի ։ զի ՚ի յերիս ս՟ց խորհուրդսն մարդ ընծայեցեալ առ ՚ի զործ նոր պաշտաման , և առնու նոր իշխանութիւն․ և փոփոխէ զորպիսութ՟ին իւր ։ ապա ուրեմն պարտ է՛ նմա վ՞ն այսորիկ առնուլ յինքեան զնոր նիշ ինչ ։ քանզի ՚ի մկրտութ՟ն մտանէ մ՟դ ՚ի թիւ՟ ծառայիցն ք՟ի , և առնու զիշխանութ՟ի հաղորդելոյ այլոց ս՟ց խորհրդոց և բարեաց եկեղեցւոյ ։ ՚ի դրոշմն՝ մտանէ ՚ի թիւ՟ զինուորացն ք՟ի , և առնու զօրութիւն պատերազմելոյ ընդ դէմ հակառակորդաց ս՟ց հաւ՟ատոցն նորա ։ և ՚ի կարգն քահանայութ՟ն մտանէ ՚ի թիւ՟ առաջնորդաց եկեղեցւոյ․ և առնու զիշխանութիւն բաժանելոյ այլոց զնոյս և զբարիս տ՟ն իւրոյ ։ Բայց՝ ՚ի յայլ ս՟ց խորհուրդսն ոչ առնու մարդ զնոր իշխանութիւն ինչ․ և ոչ ընծայեցեալ առ ՚ի նոր պաշտօն ինչ․ և ոչ փոփոխէ զառաջնագոյն որպիսութ՟ին իւր ։ այլ կամ սնի հոգևորապէս հաղորդութ՟ե․ կամ բժշկի ՚ի մեղաց ապաշխարութեամբն․ կամ բժշկի ՚ի մնացորդացն մեղաց վերջին օծմամբն․ և կամ բժշկի ՚ի վաւաշոտ ցանկութ՟ե մարմնոյն սուրբ պսակիւն ։ ապա ուրեմն ՚ի յայլ խորհուրդսն ոչ պարտ է՛ նմա առնուլ զնիշս ինչ ։

ՅԱՂԱԳՍ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԱՑ ԽՈՐՀՐԴՈՑ

Սրբոց խորհրդոց նոր օրինաց.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Վասն մկրտութեան.

Պրակն. ա.

Թէ զինչ իցէ նիւթ և ձև մկրտութեան:

Առաջին գլուխ.

DE SINGVLIS SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS.

QVAESTIO INTER ARMENIOS QVARTA.

DE BAPTISMO.

§. I.

De materia, & forma Baptiſmi.

SECTIO PRIMA.

ԱՌԱՋԻՆ ՚ի մէջ հարցից այս որոց խնդրելոց լինի. Թէ զինչ իցէ նիւթ և ձև սուրբ խորհրդոյ մկրտութեան:

ա
1

Պատասխանի. Թէ նիւթ է՝ ջուր բնական. Այսպէս սահմանեցաւ ՚ի սբ ժողովոյն Ֆլորենտիոյ. և յայտ լինի այս յամ...

QVÆRITVR Primò: Quænam ſit materia, & forma Baptiſmi? Reſpondeo cum Concilio Florentino, ſeſſ. vlt. in Inſtruct. Armenorum; materiam eſſe aquam naturalem. Patet ex Scripturis, Ioann. 3. *Niſi*

quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Act. 8. *Ecce aqua: quis prohibet me baptizari*. Et Ephes. 5. *Mundans eam* (Ecclesiam) *lauacro aquæ in Verbo Vitæ*. Formam verò esse verba illa: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: vel alia similia secundùm substantiam, qualia sunt ea, quibus vtuntur Armenij; *N. seruus Iesu Christi, sponte veniens ad Baptismum, baptizatur nunc per me in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: quæ quidem verba non differre quantùm ad substantiam à præcedentibus, quibus vtitur Latina Ecclesia, declaratum est in eodem Concilio, loc. cit. Quòd autem talis sit vera, & necessaria forma Baptismi, constat ex illo Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*.

Sed obijcit Ioannes, Armenus Episcopus, apud Armacanum libro 8. cap. 1. Apostoli baptizabant in nomine Christi; vt legitur in Act. cap. 2. 8. 10. & 19.; ergo inuocatio trium diuinarum personarum non est in hoc Sacramento necessaria.

Respondetur; Apostolos non baptizasse, nisi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: quemadmodùm Christus eis præceperat: & hoc colligitur non solùm ex Dionysio Areopagita, qui fuit Apostolorum discipulus; & ex Iustino Martyre qui Apostolorum discipulos vidit; quorum prior in libro de Eccles. Hier. cap. 2. & posterior

յա՛ծաշունչ գրոցն . զի ասէ 'ի յաւետա-
Բ 2 երր″ գլխն . եթէ ոչ ոք ծնցի 'ի ջրոյ
և հոգւոյն ոչ է : Եւ 'ի գործոց . ը̃ .
երր″ գլխն ասէ . ահաւասիկ ջուր .
զինչ արգելու զիս 'ի մկրտելոյ :] Եւ
առ եփեսացիս հինգերր″ գլխն ասէ . Զի
զնա սրբեսցէ սրբութեամբ աւազանին :]
Իսկ ձեւ է' այս բանն . Ես մկրտեմ
զքեզ յանուն հօր և որդւոյ և հոգւ-
ոյն սրբոյ :] և կամ այլ ինչ բանն նման
սորին . որպէս է' ձեւն հայոց . ա՛յս ան-
ուն ծառայ յի̃ քի̃ . եկեալ կամաւ՛ յեր-
ախաղութեան 'ի մկրտութիւն . մկրտի այժմ
'ի ձեռն իմ . յանուն հօր և որդւոյ և
Գ 3 հոգւոյն սրբոյ :] զի նոյն սբ̃ ժողովքն
հաստատեաց . թէ այսպիսի բանքս
հայոց ըստ գոյացութեան իւր ոչ տար-
բերին 'ի նախասացելոցն . որովք վա-
րէ սբ̃ եկեղեցին հռոմայ : Եւ թէ
այս իցէ ճշմարիտ և հարկաւոր ձեւ մկր-
տութեան . յայտ լինի 'ի բանիցն քի̃ . որ
'ի մատթէի . իը̃ . երր″ գլխն ասէ . մկրտ-
եցէք զնոսա յանուն հօր և որդւոյ
և հոգւոյն սրբոյ :]

Բայց՝ առաքելոց երբեմն ընդ-
դէմ ձեւոյս այսորիկ եպիսկոպոս ոմն
հայոց յոհաննէս անուն . ըստ որում
պատմէ արմաքանոս յառաջին գլխն
Դ 4 ութերր″ գրոցն իւրոց : և ասէր եպի
սկոպոսն այսոքիկ . առաքեալքն մկրտէին
միայն յանուն քի̃ . որպէս գրէ ղուկաս
'ի գործս առաքելոցն : ապա ուրեմն կո-
չումն երից ա՛ծայինն անձանցն ոչ է'
հարկաւոր 'ի սբ̃ խորհուրդս :

Պատասխանի . թէ սուրբ առաքեալքն
ոչ մկրտէին . եթէ ոչ յանուն հօր և
որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ . որպէս և
քս̃ հրամայեալ էր նոցա : Եւ այս յայ-
տնի լինի ոչ թէ միայն վկայութեամբ
մէ սրբոյն դիոնեսիոսի արիոպագա-

ցուցին առաքելոցն աշակերտքն . և սուրբ Ե
բերին յուղանոնուն մարտիրոսն և առ 5
ջին աշակերտացն աշակերտքն . որք եր
կոքեանն առաքեալեցին 'ի գիրս իւրեա
անց վասըն կերպ ձևոյն ընդ անուանն
երից սէ անձանցն : Եւ այլ և ս վ՞ն զի 'ի
ԺԹ . երդ" կանոն ինքեանց առաքե
լոցն դատապարտեալ լինին նոքա ,
որք ոչ մկրտեն յանուն հօր և որդւոյ
և հոգւոյն սրբոյ : Նաև և զի ղուկաս
'ի . ԺԹ . երդ" գլխոյ գործոցն պատմէ .
Թէ յորժամ ասէին համառօտացեալք
ոմանք ցպօղոս : Եւ այլ և ոչ եթէ հո
գի սէ գոյ զէ լուեալ է' մեր :] պատասխանի Զ
եւ ետ նմ պօղոս . Իսկ յինչ մկրտեցա 6
րուք :] Որով պատասխանեաց եցոյց . թէ
'ի մկրտութեան ժամանակին իւրոյ առ
վորիւր կոչել և ս հոգին սէ : այսպ
ուրեմն ոչ առեալ լինէր մկրտութիւն
միայն յանունն քի . այլ ամ երից ան
ձանցն : Արդ որոյ' յորժամ ընթեռ
նումք 'ի գործս առաքելոցն . թէ նոքա
մկրտէին յանունն քի . պարտ է' մեզ
իմանալ . թէ այս առաւել առ 'ի նշա
նակել . թէ առաքելքն մկրտէին ըստ նոր
հաւատոյն քի . կամ մկրտութեամբն 'ի
քէ հաստատեալ . և կամ թէ ասէին Է
այսպէս . յանուն հօր , և որդւոյն 7
նորա յի քի , և հոգւոյն սրբոյ :] և
թերևս այսպէս ասէին . որպէս զի պա
տուական երևեսցի անունն քի . որ
էր հրէիցն ատելի և անարգ : քանզի
յայտ առնելովն անդ ղուկաս զա
նունն քի . ոչ արտաքսեաց զանուն
այլոց սէ անձանցն :

Եւ դարձ' առարկեաց վարդան
ընդ դէմ ձևոյն . որով փոխանեն մկր
տեն . և գրեաց 'ի խրատուց երկրորդ"
գլխոյն այսպէս : Մեք հրամայեաց ա
ռաքելոցն մկրտել յանուն հօր և որ

դւոյ

in Apologia 2. eandem Baptiſmi formam præſcripſerunt ; verùm etiam, quia in ipſo Canone 19. Apoſtolorum damnantur, qui aliter, quàm in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, baptizarent : ac præterea, quia Lucas in Act. c. 19. refert, quod, cùm quidam Paulo dixiſſent: *Neque, ſi Spiritus ſanctus eſt, audiuimus*: reſpondit Paulus: *In quo ergo baptizati eſtis?* quo reſponſo indicauit, in forma Baptiſmi ſui temporis nominari ſolitum etiam Spiritum Sanctum ; ac proinde non dari tunc Baptiſma ſolùm in nomine Chriſti, ſed omnium perſonarum. Supereſt ergo, vt cùm dicitur ibidem, & alibi, Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti, intelligamus, eos baptizaſſe, vel in fide Chriſti; vel Baptiſmo, à Chriſto inſtituto; vel denique dixiſſe hoc modo : In nomine Patris, & Filij eius Ieſu Chriſti, & Spiritus ſancti : idque, vt Chriſti nomen, quod erat Iudæis, & Gentibus odioſum, per hoc honorabile redderetur. Nam exprimendo Lucas in Actibus nomen Chriſti, aliarum perſonarum nomina non negauit. Adde, quòd etiamſi Apoſtoli in ſolo Chriſti nomine baptizaſſent, adhuc non ſequeretur, inuocationem Trinitatis non fuiſſe poſteà in Baptiſmo neceſſariam : quia hoc non feciſſent Apoſtoli, niſi ex ſpeciali reuelatione ipſius Chriſti.

Obijcit ſecundò Vartanus contra formam Baptiſmi, à Latinis vſurpatam, ſic ſcribens in Monitis

ad Armenios, cap. 2. *Dominus præcepit Apostolis, vt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizarent, & non etiam in nomine proprio. qui autem dicit: Ego te baptizo, &c. indicat, se in suo etiam nomine baptizare: & ideò Paulus 1. Cor. 1. inquit: Gratias ago Deo, quòd neminem vestrùm baptizaui, ne quis dicat, quòd in nomine meo baptizati estis.* Vndè infert Vartanus, non esse dicendum: *Ego te baptizo:* sed, *Baptizatur N. seruus Christi* &c.

Et paulò post, hoc confirmat his verbis: *Non ergo debemus in Baptismo dicere; Ego te baptizo &c. sed (sicut Illuminator noster sanctus Gregorius tradidit) baptizatur N. seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Sic enim ostenditur, quòd Oblatus non coactè, sed spontè ad Baptisma suscipiendum accedit. Porrò dicentes, Ego te baptizo, indicant solius baptizantis, & non etiam baptizati spontaneam voluntatem: ac si dicant: Ego te baptizo, siue velis, siue nolis. quarè significare videntur, posse quemlibet siue credentem, siue non credentem, aut inuitum validè baptizari: quod est impossibile.* Sic ille: ijsdemque verbis eundem propugnat errorem Gregorius Dattieuensis in lib. Interrog. tract. 54. vbi agit de Baptismo, nu. 29. Qui quidem videntur puerilibus hisce nugis Latinorum Baptisma, vlciscendi solùm causa, calumniari voluisse: nam sumunt pro non dubio, quod est falsum, scilicet eosdem Latinos improbare formam

դւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ . այլ ոչ եւս
Ը 8 յանուանն իւրեանց . իսկ այն , որ ասէ
թէ ես մկրտեմ զքեզ եւ այլն . ցուցանէ
մկրտել եւս յանուն իւրեանն : Եւ սա
կս առաքեալն պօղոս ասէր 'ի կորնթա-
ցւոց թղթին , թէ գոհանամ զԱյ . զի
ոչ զոք մկրտեցի ես . զի մի ասիցէ ոք.
թէ յիմ անուն մկրտեցարուք :] Ուս-
տի եզրակացուցանէ վարդանն . թէ
ոչ պարտանիմք ասել . ես մկրտեմ զքեզ .
այլ՝ մկրտի այս անուն ծառայ քի եւ
այլն :

Նոյն եւ զկնի սակաւուց դրձլ հաս-
տատեաց նոյն վարդան այսպիսի բա-
Թ 9 նիւ : Ոչ պարտիմք ասել . թէ ես մկ
րտեմ զքեզ : այլ պարտ է ասել . որ
պէս եւ լուսաւորիչն է կարգեալ . թէ
յովաննէս , եւ թէ այլ ոք մկրտի յան
ուն Հօր եւ որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ :
զի այսպէս ցուցանի . թէ կամաւ ,
եւ ոչ 'ի հարկէ եկեալ է 'ի մկրտու-
թիւն : իսկ որք ասեն . թէ ես մկրտեմ
զքեզ . զմկրտիչն միայն ցուցանեն , եւ
ոչ զմկրտեալն , թէ կամաւ եկեալ է
'ի մկրտութիւն : իբր թէ ասեն . Ես
անձնիշխանս կամօք մկրտեմ զքեզ ,
թէ կամիս , եւ թէ ոչ . եւ այսպէս ցու-
Ժ 10 ցանեն . թէ ամ մարդ կարէ մկրտել
թէ հաւատացեալ թէ անհաւատ եւ
ակամայ . այլ այս անհնար է :] Զայս
քան վարդան : եւ զնոյն ասէ գրիգոր
տաթեւացին 'ի գիրս հարցմանց 'ի
թիւն . ԾԴ . վն մկրտութե : եւ այդ-
պիսի յիմարացեալ բանիւքդ տղայոց
ցուցանեն զինքեանս յոյժ մեծաւ եւ
չար նախանձով լցեալս . մանաւանդ
զի մեղադրեցին զձեւ մկրտութեանն
ֆռանկաց 'ի կարծիս , թէ եւ ֆռանկք
մեղադրեն զձեւն եկեղեցւոյն նոցա
որ է սուտ կարծիք .

mam Դա

Պատճառին առ առաջինն առաքելութեն.
Թէ արարողական պատճառ միջնորդու-
Թե է կրկին. մինն սկզբնական, յորմէ
մկրտութի ունի զինքն զօրութի. և
այս պատճառս է ամենասուրբ երրոր
դութիւն, ասկս որպ և քն, որ է եր
կրորդ անձն երրորդութեն. ըստ այնմ
որ ասի 'ի յովհ. ա. գլխն. Թէ յոր
վերայ տեսանիցես զհոգին սբ, զի
իջանիցէ և հանգչիցի ի նմա նորա. նա
է որ մկրտէ:] Իսկ միւսն է գործի
քական, որ պաշտէ արտաքսապէս
զմկրտութեն խորհուրդն. և այս է
պաշտօնեայ. որում քն հրամայեաց
մկրտել. ասելովն. մկրտեցէք զնոսա
և այլն: Արդ՝ քանզի մկրտութի ու-
նի զզօրութիւն իւր 'ի ձևոյն բանին.
ըստ այնմ որ ասի 'ի Թուղթն առ Ե-
փեսս. Թէ զնա սրբեսցէ սրբութբ
աւազանին բանիւ կենաց:] ասելս
այսորիկ 'ի յարտաքսերելն ձևոյն պար
տիլէ յայտ առնել զերկուսին պատ
ճառն. ՚պ. զպաշտօնեայ ըստ որում
պաշտէ զարտաքին արարողութիւն
խորհրդոյն. ասելով. Թէ ես մկրտեմ
զքեզ: և զամենասուրբ երրորդու-
Թի որոյ անուամբ և զօրութբ գոր
ծէ պաշտօնեայն. ասելով. յանուն
հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ: Ար-
դեմն այսպէս ասելովն պաշտօնեայ.
Թէ ես մկրտեմ զքեզ. ոչ ցուցանէ
զմկրտելն անուամբ իւրով. այլ ցու-
ցանէ զինքն գործի. որ անուա-
մբ և զօրութեամբ երրորդութեն
առնէ զայն արարողութիւնն: Եւ
զայս դրել ցուցանեմ 'ի բանից նոցու-
նց սուրբ վարդապետացն. քանզի վար
դամն 'ի նոյն գիրքն խրատուց յէԹնե
րորդ" գլխն ճառելով յաղագս խոստովա-
նութեն ասէ. Թէ քահի է ձևն խոս

տով

Ժա 11 mam Armeni Baptiſmatis: ideòque pro illius defenſione vltionis quoq; telum in Latinam formam conijciunt.

Reſpondetur ergo ad principale argumentum; quòd cauſa Baptiſmi efficiens duplex eſt: altera principalis, à qua virtutem habet Baptiſmus; & hæc eſt ſancta Trinitas, ac proindè etiam Chriſtus ſecunda Trinitatis perſona, iuxtà illud Ioannis 1. *Super quem videris Spiritum ſanctum deſcendentem, & manentem, hic eſt, qui baptizat*. altera verò in-
Ժբ 12 ſtrumentalis, quæ tradit exteriùs Sacramentum; & hæc eſt Miniſter, cui etiam ipſe Dominus baptizandi actum attribuit, dicens: *Baptizantes eos* &c. Cùm ergo Baptiſmus per formam verborum ſuam habeat efficaciam, iuxta illud Epheſ. 5. *mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*; ideò in eius forma hæc vtraque cauſa conuenienter exprimitur, Miniſter quidem, vt exercens actum Baptiſmi, cùm dicitur: *Ego te baptizo:* quamuis particula
Ժգ 13 illa, *Ego*, non ponatur ex neceſſitate, ſed ad maiorem expreſſionem intentionis: Sancta verò Trinitas, vt in cuius nomine, ſeu virtute Miniſter operatur, cùm dicitur: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*. Igitur Miniſter ex eo, quòd dicit: *Ego te baptizo* &c. non indicat, ſe in ſuo etiam nomine baptizare; ſed tantùm eſſe inſtrumentum, quod in nomine, & virtute Trinitatis actum illum exercet.

Et hoc præterea demonſtratur

ad

ad hominem contra ipsos; quippe Vartanus in eodem lib. de monitis, cap. 7. agens de auriculari confessione peccatorum, quam capite 6. à numero Sacramentorum excluserat; quamuis (vt suo loco dicetur) erret docendo, peccata remitti debere à Presbyteris per hanc absolutionem: *Deus remittit peccata tua*: tamen approbat etiam aliam absolutionis formam his verbis: *Porrò sunt aliqui, qui sic absoluunt: Remitto tibi peccata in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: & hæc quidem absolutio etiam bona est*. Et Gregorius Dattieuensis in tract. de Sacramen. Pœnitentiæ, num. 32. eandem approbat absolutionem. Vndè sic arguo: Si per ipsos hæc absolutio valida est, & Minister per id, quod dicit, *dimitto tibi peccata* &c. non indicat, se dimittere illa etiam in nomine, & virtute propria, sed solùm Trinitatis: ergo similiter per id, quod dicit: *Baptizo te in nomine Patris*, &c. non indicabit, se baptizare etiam in nomine proprio, sed tantùm Trinitatis.

Ad testimonium Pauli, quod Vartanus, vt iuxta sensum suum exponat, malitiosè detruncat, dicens: *Ideò Paulus 1. Cor. 1. inquit: gratias ago Deo, quòd neminem vestrùm baptizaui; ne quis dicat, quòd in nomine meo baptizati estis. Vt ostendat, se neminem baptizasse per illud verbum actiuum, Baptizo te, quod significat baptizare in nomine, & virtute propria*; Respondeo retorquendo sic contra ipsum Vartanũ suammet

Ժդ առաքելութե . որ ասէ ։ Եւ Թողեալ
եմ զմեղս քո անուամբ հօր և որդւոյ
14 և հոգւոյն սրբոյ ։ Ահա խոստովանեալ
քանզի նորին ։ Իսկ ասեմք առդէն .
Թէ անուամբ հօր և որդւոյ և հո_
գւոյն սրբոյ Թողեալ եմ զմեղս քո ։ և
այն եւս Թողութեան բարի է ։] և
զնոյն ձև Թողութեան ուսուցէ եւս
առաքելոցն ՚ի Թղթին . ԺԷ . վն աղաչ
խարութե ։ Ուստի ձեռնարկեմ ընդ-
դէմ նորա այսպէս ։ ԵԹէ ըստ իմ
քեանցն բարի է՛ այն ձևն արձակման .
և այնու զի ասէ պաշտօնեայ . Թո_
Ժե ղեալ եմ զմեղս քո . ոչ ցուցանէ զԹո_
ղուլն անուամբ և զօրութե իւրով .
15 այլ սբ երրորդութեն ։ ապա և նոյնպէս
յորժամ ասէ . մկրտեմ զքեզ և այլն .
ոչ ցուցանէ , Թէ ինքն մկրտէ անուա_
մբ իւրով , այլ երրորդութեն ։

Ահա վկայութին պօղոսի . զոր բե-
րէ վարդան ոչ ամբողջ , այլ կարճեալ ,
առ ՚ի հաւանեցուցանել խաբէութե
զիւրն . ասելով . Ասէ այսպէս պօ_
ղոս առ կորնթացւոց Թղթին .
Թէ գոհանամ զԱյ . զի ոչ զոք մկրտե_
ցի ես . զի մի ասիցէ ոք . Թէ յիմ ա_
նուն մկրտեցարուք ։ որպէս զի ցուց_
Ժզ ցէ . Թէ ինքն ոչ զոք մկրտեալ էր այնու
16 բանիւն . մկրտեմ զքեզ . որ նշանակէ
զմկրտելն անուամբ իւրով ։ Ահա այս
պատճառեմք դարձուցանելով զ[illegible]
կութին վարդանայ ընդդէմ ինքեան
իւրեանն այսպէս ։ Ահայս ուրեմն է_
Թէ առաքեալ էր անդ պօղոս . Թէ ես
զոք ՚ի ձէնջ մկրտեցի . նշանակէր ար_
դեօք ըստ բանիցն վարդանայ . Թէ
ինքն մկրտէր այնու բանիւն . ես մկր_
տեմ զքեզ ։ Իսկ պօղոս արդարև այ_
դպէս խօսի ասաց . ԵԹէ ոչ կարծեմք ըզ
բանս նորա ։ զի ասէ այսպէս . Իս_

րա

զապաշխարութիւն որ 'ի ձէնջ ասէ . Ես պօղո-
սեան եմ : և միւսն՝ եթե ես ապօղո-
սեան . և միւսն՝ եթէ ես կեփայեան :
և միւսն՝ թէ ես քրիստոսեան : իսկ
արդ բաժանեալ ինչ՞ իցէ քս . մի թէ
պօղոս 'ի խաչ ելեալ իցէ վն ձեր . կամ
յանուն պօղոսի մկրտեցարուք : գո-
հանամ զայ իմոյ . զի ոչ զոք 'ի ձէնջ
մկրտեցի , բայց միայն զկրիսպոս , և
զգայիոս . զի մի ոք ասիցէ . թէ յիմ ա-
նուն մկրտեցարուք . այլ և մկրտեցի
զտունն ստեփանեայ . զայլ ոք ոչ գի-
տեմ ամենևին , թէ մկրտեցի . զի ոչ
առաքեաց զիս քս մկրտել . այլ աւե-
տարանել .] [illegible] մեկնանես . Թէ
պօղոս ասէ . թէ ես մկրտեցի զկրիս-
պոս , և զգայիոս , և զայլ ոմանս : ա-
պա ուրեմն ըստ բանիցն վարդանայ՝
մկրտելոց զնոսա պօղոս այսու բանի-
ւն . ես մկրտեմ զքեզ : Թէպէտ և այ-
նու բանիւն մկրտէր ոչ յանուանք
իւրով . այլ որպէս զայ պաշտօնեայ՝
անուամբ և զօրութեամբ երրորդութեան ;
ըստ որում և զկնի այլոց բանից պար-
զագոյն յայտ առնէ ասելով : Յոր-
ժամ ասէ ոք 'ի ձէնջ . ես պօղոսեան
եմ . և միւսն՝ եթէ ես ապօղոսեան .
ոչ մարմնականք էք : իսկ արդ ով է պօ-
ղոս . կամ ով է ապօղոս . պաշտօնեայք
նորա , որով հաւատացէք : և իւրա-
քանչիւր որպէս տէրն ետ : ես տնկե-
ցի . ապօղոս Ջուր ետ . այլ այ աճե-
ցոյց :] Ուրեմն ապա կամեցաւ առա-
պօղոս կշտամբել զայնոսիկ . որք վար-
դանական աղանդոյն մոլորեալք՝ զմկ-
րտութե զօրութեն համարէին մկր-
տչացն , ասելով . թէ ես պօղոսեան
եմ . և ես կեփայեան : Որոյ աղա-
գաւ յոյժ՝ վն 'ի բաց բառնալոյ ըղ-
ձեղի մոլորութենս կամեցան առնել .

մկր

met expoſitionem: Ergo, ſi dixiſſet
17 Apoſtolus: aliquem veſtrùm bapti-
zaui: vtique iuxta dictam expoſi-
tionem oſtendiſſet, ſe illum bapti-
zaſſe per verbum actiuum, *Bapti-
zo te*: vndè haberetur, hoc verbum
non importare ſignificationem in
nomine, & virtute baptizantis. at
reuerà ita dixit Paulus, ſi integra
eius verba citentur: ait enim: *Vnuſ-
quiſque veſtrùm dicit, ego quidem ſum
Pauli; ego autem Apollo; ego verò
Cephæ; ego autem Chriſti. diuiſus eſt
Chriſtus? nunquid Paulus crucifixus
18 eſt pro vobis; aut in nomine Pauli ba-
ptizati eſtis? gratias ago Deo, quòd
neminem veſtrùm baptizaui, niſi Cri-
ſpum, & Caium; ne quis dicat, quòd
in nomine meo baptizati eſtis: bapti-
zaui autem & Stephanæ domum:
cæterùm neſcio, ſi quem alium bapti-
zauerim*. Ergo ex ipſa Vartani ex-
poſitione ſequitur, quòd hos Apo-
ſtolus baptizauerat non per ver-
bum paſſiuum, ſed actiuum, di-
cendo: *Ego te baptizo*: tametſi ita
baptizabat non in nomine proprio,
19 ſed vt Dei Miniſter, in nomine, &
virtute Trinitatis. Id quod poſte-
riora eius verba clariùs explicant.
Nam ſubdit cap. 3. *Cùm enim quis
dicat: ego quidem ſum Pauli; alius
autem, ego Apollo: non ne carnales
eſtis? quid igitur eſt Apollo? quid ve-
rò Paulus? miniſtri eius, cui credi-
diſtis: & vnicuique ſicut Dominus
dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit;
ſed Deus incrementum dedit*. Vo-
luit ergo Paulus eos potiùs hìc re-
prehendere, qui Vartani errore du-

cti,

cti, virtutem Baptismi baptizantibus tribuebant, dicentes, *Ego sum Pauli, & ego Cepha*. Qua de causa Græci, vt refert D. Thomas, ad eiusdem erroris occasionem tollendam, dicere voluerunt: *Baptizatur seruus Christi talis, in nomine Patris* &c. quam Baptismi formam à Græcis deindè Armenij mutuati sunt, superaddentes illud, *per me*, ad maiorem explicationem. Sed quia in hac etiam forma exprimitur actus exercitus per Ministrum cum inuocatione Trinitatis, ideò per eam quoq; verum perficitur Sacramentum.

D. Thom. 3.par. quæst. 66. artic. 5. ad 1.

Ad Confirmationem respondeo, quòd voluntas, seu intentio, quæ requiritur in Oblato, suscipiendi Baptismum, non debet exprimi à Ministro per suam formam; sed potiùs vel ab ipso Oblato, si sit adultus; vel à Parentibus, seu Patrino, si sit infans; cùm illa requiratur ex parte baptizati, non baptizantis; vt patet in alijs Sacramentis: & ideò superfluum est illud, quod suæ formæ superaddunt Armeni, dicentes: *Sponte Veniens ad Baptismum.* Nec prætereà verum est, quod Vartanus affirmat: talem intentionem magìs exprimi per illa verba Ministri: *Baptizatur per me seruus Christi*: quàm per hæc alia: *Ego te baptizo*: quia oratio actiuæ significationis, cùm vertitur in passiuam, non variat sensum.

Hic verò sciendum est Armenijs, omnes alias Cæremonias, quæ fiunt ab Ecclesia in Baptismo solenni,

ի մկրտի ծառայս քո յովհաննէս յանուն
20 հօր և այլն ։] Եւ յետոյ հայք՝ առեալ ՚ի յունաց զնոյն ձևն բանին, բաւական վերաբերեցին ՚ի մէջ նը զայնս · ՚ի ձեռս իմ · զի յայտնի արասցեն զգործողութեան պաշտօնէի · ասելով · ծառայս քո յովհաննէս մկրտի ՚ի ձեռս իմ յանուն հօր և այլն ։] և այսու առելին ունի զնշանակութի եւս ձևոյն գրանեկաց · Թէ ես մկրտեմ զքեզ յանուն հօր և այլն ։]

ՃԺԱ. Երկրորդ՝ առարկութեան վարդապետ և մխիթարութեան պատասխանեմք· Թէ ոչ պարտ է՝ մկրտչին յայտ առ
իա նել ՚ի ձևն բանին զկամս և զդիտաւո
21 րութի մկրտելոյն · այլ նորին մկրտելոյն պարտի յայտնել զայդ · եԹէ իւրքն ունի կատարեալ հասակ · և կամ ծնողք նորա և կնքահայրն. եԹէ իցէ երեխայ ։ զի այդպիսի կամաւորուԹիւն խնդրի ՚ի կողմանէ մկրտելոյն, և ոչ մկրտչին. որպէս յայտ լինի ՚ի յայլս խորհուրդսն ։ վա՛ այսորիկ ՚ի ձևն մկրտութե հայոց յաւելորդ են այն բանքն. եկեալ կամաւ ՚ի յերախայուԹէ ՚ի մկրտութի ։] Նաև և զի ոչ առաւել յայտ լինի կամք մկրտելոյն
իբ ասելովն . յովհաննէս մկրտի ՚ի ձեռս
22 իմ. քան Թէ ասելով. Ես մկրտեմ զյովհաննէս ։ զի երկոքեան բանքն զնոյն նշանակէ ։ որպէս և նոյն է՝ ասելն. Ես շինեմ զտունն. կամ տուն շինի ձեռօք իմովք ։

ՃԺԲ. Երրորդ գիտելի է՝ աստ. եԹէ նիւԹ և ձև մկրտութեն ·ջր· լուացումն ՚ի ջրոյ, և վերոյգրեալ բանքն պաշտօնէի, պատաշաճին հարկաւորապէս առնուԹին խորհրդոյն ։ իսկ այլ արարողքն և արարողութիւնք, որ լինին ՚ի մկրտուԹե, պատկանին միայն առ հանդի

ութիւն խորհրդոյն ։ Ուստի առանց նիւթոյ և ձևոյ ոչ լինի ճշմարիտ մկրտութիւն. բայց լինի առանց այլոց արարողութեանցն. Թէպէտ և մեծահանդէս մեղանչէր պաշտօնեայն, որ թողցէ առնել զնոսա ՚ի հանդիսին մկրտութեան. զի ոչ կատարէր զհրամանն եկեղեցւոյ ։ և զնոյն ասեմ զմ այլոց սրբոց խորհրդոց ։ Իսկ յայլ ՚ի յայլ արարողութեանց մկրտութեան մի որ է օծումն ՚ի ձիթոյ երախայակերտելոց քրիստոնէից. որ լինի յառաջ քան զլուացումն ՚ի սիրտ և ՚ի թիկունս. և զայնմանէ զայս օծումն տմ եկեղեցին յանդուգն և զանցանելով ։ բնաւ համայն ոչ առնեն. Թէպէտ և նոքին վարդանն յառաջին գլուխն խրատուցն կշտամբէ զնոսա զմ այսր պակասութեան. և յիրաւի ի- քանզի յիշէ զայս օծումն ՚ի մկրտութեան սրբն կղեմէնտոս առաքելոց աշակերտն ։ և սրբն յուստինոս մարտիրոս. և սրբն կիւրեղ երուսաղեմացին. սրբն ոսկեբերանն, և այլ հին սրբք.

եր 23
ni, præter formam, & materiam, non pertinere ad essentiam, sed ad solennitatem Baptismi: & idem dico de alijs Sacramentis: quarè, si omitterentur à Ministro, solenniter baptizante, validum quidem esset Sacramentum, sed Minister peccaret, quia faceret contra præscriptum suæ Ecclesiæ: Inter alias verò Cæremonias, quę ab Ecclesia, præsertim Orientali, in solenni Baptismo vsurpantur, vna, & præcipua est vnctio ex oleo Cathecumenorum, ante ablutionem in pectore, & scapulis facienda; quam vn-

եր 24
ctionem Armena Ecclesia inconsultò prorsùs omittit; & de hac omissione vel ipse Vartanus lib. de Monitis, cap. 1: eam acriter reprehendit, ac meritò: nam huius vnctionis in Baptismo meminit S. Clemens, Apostolorum discipulus, lib. 3. Recognitionum; Iustinus Martyr, quæst. 107. Cyrillus Hierosol. Catech. 2. mystag. Chrysostomus homil. 6. in cap 2. epist. ad Coloss. & alij prisci Patres.

ՅԱՂԱԳՍ

ա 1

Հարկաւորութէ մկրտութեան.

Երկրորդ գլուխ։

Երկրորդ" խնդիրք լինի. եթէ մկրտութիւնն իցէ ամենևին հարկաւոր զմ փրկութեան ։

Պատասխանեն ոմանք ՚ի մէջ հայոց. թէ երեխայքն, որ մեռանեին առանց մկրտութեան, ոչ լինեին զրկեալ ՚ի փրկութեան ։ զմ որոյ յորժամ մանկունքն հայոց ՚ի կարծիս մահու անկեալք ոչ կարեն մկր

DE NECESSITATE Baptismi.

Sectio II.

QVæritur secundò: vtrùm Baptismus sit necessarius ad salutem?

Respondent Armeniorum nonnulli negatiuè; & communiter ita dubitant de huius Sacramenti necessitate; vt, si infans, in mortis periculo constitutus, nequeat solen-

niter baptizari, eum mori sinant sine Baptismo. Quarè Ioannes, Armenus Episcopus, apud Armacanum lib. 8. cap. 34. *Mihi videtur,* inquit, *quòd Baptismus non sit necessarius ad salutem:* Et cap. 36. affirmat, *infantes, qui moriuntur sine Baptismo, excusari ob naturalem ipsorum impotentiam:* Et capite 37. *eosdem saluari per fidem Parentum:* ac denique cap. 11. *Baptismum non conferre gratiam pueris, sed tantùm adultis, qui credunt.*

Sed hæc heretica responsio damnata fuit à Concilio Florentino, sess. vlt. ac insuper à Tridentino, sess. 7. can. 2. his verbis: *Si quis dixerit, Baptismum non esse necessarium ad salutem, anathema sit:* quod est intelligendum vel de Baptismo aque, qui solus est Sacramentum; vel in huius impossibilitate de Baptismo aut sanguinis, nempè Martyrij, aut Flaminis, id est, Spiritus sancti, qui dicitur etiam Baptismus in voto, seu pœnitentiæ: & de necessitate non solùm præcepti, sed etiam medij; ratione cuius nulla impotentię causa excusare potest. Vndè si moriatur infans sine Baptismo vel aquę, vel sanguinis, nam voti eius capax non est: vel si moriatur adultus etiã sine Baptismi voto, seu desiderio, quod procedat ex Fide per caritatem operante, ac proindè illum iustificante: vterque salute æterna priuabitur.

Probatur primò Concilij definitio ex apertis illis Domini verbis Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex* aqua

[illegible]

2 [illegible]

3 [illegible]

4 [illegible]

կատարելութեան եւր։ Այլ ո՛ որոյ ոչ կարէ Ե
մարդ բաժանեալ փրկել առանց մկր
տութեան կամ ջրոյ կամ ուխտի կամ 5
մարտիրոսութեան։ եւ ոչ կարէ երեխայ
փրկել առանց մկրտութեան կամ ջրոյ
կամ մարտիրոսութեան. զի անընդու-
նակ է՛ մկրտութեան ուխտի. որ լինին 'ի
ձեռն կատարեալ զղջման եւ հաւա-
տոյ եւ սիրոյ ընդ ցանկութեան ջրական
մկրտութեան։

Առաջին՝ ցուցանի այս հարկաւորու-
թիւն մկրտութեան նախ 'ի սբ. գրոցն։
քանզի աստ ասէ տէրն 'ի յոհաննու երրորդ" գլխն.
Ամէն ամէն ասեմ քեզ. եթէ ոչ ոք Զ
ծնցի 'ի ջրոյ եւ հոգւոյն սրբոյ. ոչ կա 6
րէ մտանել յարքայութիւն այ։ զի ծնեալ
այն 'ի մարմնոյ՝ մարմին է. եւ ծնեալն
'ի հոգւոյ հոգի է։ մի զարմանա-
նար. թէ ասացի քեզ. պարտ է ձեզ
ծնանել վերստին։]

Երկրորդ" ցուցանի քանականու-
թբ։ զի ոչ կարեմք մեք արդարանալ
եւ փրկել. եթէ ոչ 'ի ձեռն քրիստոնէ-
ութեան. որով անդամք քր. լինիմք.
ըստ այնմ որ 'ի գործոց չորրորդ" գլխն
ասի. թէ ոչ անուն այլ ոք 'ի ներքոյ
երկնից տուեալ 'ի մարդիկ. որով պար
տ իցէ կեալ մեզ։] ԹԲ. քանզի 'ի քր. Է
անդամանք են։ եւ դէպ 'ի հռոմայեցւոց հինգերորդ 7
րդ" գլխն ասի. Վասն միոյն արդար
ութբ յամ մարդիկ արդարութիւն կե-
նաց։] Իսկ ոչ կարէ մարդ լինել քրիս
տոնեայ եւ անդամ քր. եթէ ոչ վերս
տին ծնանի մկրտութբ. ըստ այնմ
որ 'ի գաղատացւոց երրորդ" գլխն. Որք մի-
անգամ 'ի քս մկրտեցարուք. զքս զգե-
ցեալ էք։] ապա ուրեմն ոչ կարէ
մարդ արդարանալ եւ փրկել առանց
մկրտութեան։ Ուստի ասէ առաքեալն
'ի տիտոսի երրորդ" գլխն. Ապրեցոյց
զմեզ

aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei: ac præterea ex ratione, quam subdidit: *Quod natum est ex carne, caro est; & quod natum est ex Spiritu, spiritus est: non mireris, quia dixi tibi; oportet vos nasci denuò.*

Probatur secundò ratione: quia non aliter iustificari, ac saluari possumus, nisi vt Christiani, hoc est, per Christum, cuius facti simus membra, iuxta illud Rom. 5. *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem; sic per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ.* & Act. 4. *Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri;* hoc est, præter Iesu Christi nomen. Sed nequit homo fieri Christianus, seu membrum Christi, nisi Baptismo regeneratus, iuxta illud Gal. 3. *Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis:* ergo nequit homo iustificari, ac saluari sine Baptismo. Vndè dicitur Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.*

Probatur tertiò ex communi sensu veterum Conciliorum, & Patrũ, immò totius Ecclesię. Nam Concilia Carthaginense, & Mileuitanum, acta longè antè Chalcedonense Concilium, & Armenicum Schisma (apud Augustinum Epist. 90. & 92.) damnarunt eorum sententiam, qui putabant, paruulos saluari sine Baptismo. Eandem veritatem præ alijs priscis Patribus docuerunt, Ire-

næus lib. 3. cap. 19. Origenes in cap. 6. Epist. ad Rom. Cyprianus lib. 3. epist. 8. ad Fidum: Nazianzenus Orat. in sanctum Lauacrum: Basilius Orat. 13. de Exhortatione Baptismi: Ambrosius lib. 2. de Abraham, cap. vlt. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos: ac deniq; Augustinus, qui lib. 3. de Origine animæ, cap. 9. *Noli*, inquit, *credere, noli dicere, infantes, antequàm baptizentur morte præuentos, peruenire posse ad originalium indulgentiā peccatorum, si vis esse Catholicus.* Et epist. 20. ad Hieron. citans sensum totius Ecclesiæ, inquit: *Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine Sacramenti eius participatione de vita exeunt; hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur, & curritur; quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo omninò viuificari non posse.*

Obijcit ergo prædictus Ioannes Armenus loco suprà citato sic: Multi in noua Lege iustificati fuerunt, antequàm baptizarentur; vt præcipuè constat ex eo, quod legimus in Act. cap. 10. *Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum, &c. tunc respondit Petrus: nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt?* ergo isti salui fuissent, si ante baptisma mortui essent.

Re-

է զմեզ ՚ի ձեռն աւազանին միոյ ան-
8 գամ ծննդեանն. զի արդարացեալք
շնորհօքն նորա, եղիցուք ժառանգա-
ւորք յուսով կենաց յաւիտենից:]

Եւ որդ" ցուցանի ՚ի յառաջնորդութե-
հնոց մէ ժողովոցն, և սրբոց հարցն,
և ընդհանուր եկեղեցւոյ. քանզի մէ
ժողովն կարթագենոյ, և մէ ժողովն
միլեվիտանոյ. որք զոր մարեցան յա-
յժ յառաջ քան զժողովն քաղկեդոնի.
դատապարտեցին զչար կարծիսն այ-
նոցիկ. որք ասէին զերեխայս փրկել
առանց մկրտութե: Եւ կնոյն մոլո-
րութե յանդիմանեցին՝ մէն երկոս
թ ՚ի. ԺԹ. երդ" գլխն երրորդ գրոցն.
9 Որոգինէս ՚ի մեկնութի թղթոյն առ
հռոմս: Մէն կիպրիանոս ՚ի յութե-
րդ" թուղթն առ փիդոս: Մէն գրի-
գոր ածաբանն ՚ի ճառն յաղգս սրբոյ ա-
ւազանին: Մէն բարսիլիոս ՚ի. Ժգ.
րդ" ճառն յաղգս մկրտութե: Մէն
ամբրոսիոս ՚ի յերկրորդ գլխն երկրորդ"
գրոցն, որ յաղգս աբրահամու: մէն
յերոնիմոս ՚ի յերրորդ" գիրսն, որ ընդ-
դէմ պելագիանոսին: և այլ մէ հարք.
մանաւանդ մէ վերոյասն օգոստինոս
որ ՚ի յերրորդ" գիրսն յաղգս հոգւոյ՝ ասէ
ժ այսպէս. Մի՛ հաւատար. մի՛ ասէր.
10 մի՛ ուսուցանէր. թէ երեխայք, որ
մեռանին յառաջ քան զմկրտութիւն
իւրեանց, կարեն հասանել ՚ի թողու-
թի սկզբնական մեղացն. եթէ կամիս
զոլ ուղղափառ:] Եւ դ՛ ՚ի քսաներորդ"
թուղթն իւր առ յերոնիմոս՝ վկայ
բերէ զբոլոր եկեղեցին ասելով. Որ
ոք ասիցէ. թէ ՚ի քս կենդանանայցեն
և ա երեխայքն, որ առանց մկրտու-
թե ելանեն ՚ի կենացս. սա արդեօք
յանդէ ընդդէմ առաքելական քարո-
զութեն, և դատապարտէ զընդհա-

նուր

նուր եկեղեցի ։ քանզի սակս այսորիկ պիտոյ թուի մկրտել զերեխայս ․ վա՞ զի հաստատեալ հաւատամք ․ Թէ ոչ ուրեք առանց մկրտութեան ոչ ընդունա՞ կարեն ՚ի քն կենդանանալ ։]

Առ որ՝ վերոյգրեալ երկնին հայոց յովհաննէս ․ ըստ որում պատմէ արժա֊կանս ․ առաքելոց ընդ դէմ ճշմարտութեան առնելով նախ այսպէս ։ Կոռնելիոս և այլ ընտանիքն նորա առդարացան յառաջ քան զմկրտութիւն երեանց ․ որպէս ասի ՚ի գործոց առաքելոց″ գլուխն ․ Թէ մինչ դեռ խօսէր պետրոս զբանս զայս՝ հանգեաւ հոգին սբ ի վերայ ամենեցուն որ լսէին զբանն ։] Եւ յետոյ դրել ասէ ․ Յայնժամ պատասխանի եաւ պետրոս ․ մի՞ Թէ զջուրն ոք արգելուլ կարէ առ ՚ի չմկրտելոյ զսոսա , որք և զհոգին սբ ընկալան որպէս և մեք ։] այսպէս սուրբ մերս փրկեալ լինէին դոքա ․ եԹէ մեռեալ էին յառաջ քան զմկրտութիւն ։

Պատասխանի ․ Թէ սոքա նախ քան զմկրտելն Ջրով արդարացան ՚ի ձեռն մկրտութեան ուխտի ․ զի ՚ի լսելն զբանն պետրոսի՝ հաւատով դարձան առ քն կատարեալ սիրով և հաւատով ․ և պատրաստ էին մկրտել և պահել զայլ հրամանս քի ։ և նոյն ասելք յաղագս այլոց մարդկանն , որք Թէպէտ ՚ի ձեռն մկրտութեան ուխտի կարեն սրբիլ ՚ի մեղաց ․ սակայն հարկաւ՞ որէն յետոյ մկրտել Ջրով ըստ հրամանին քի ․ որով մկրտութեամբ ազատին և ՚ի պատժոց , որք անկանէին նոցա վա՞ մեղացն ։ իսկ երեխայք , որք ոչ կարեն ունիլ զուխտ մկրտութեան ․ եԹէ ոչ մկրտեսցին Ջրով կամ մարտիրոսութեամբ , ոչ կարեն ՚ի սկզբնական մեղացն ազատել և փրկել ։

Եր

Ժա Respondetur; hos; antequàm
11 aqua baptizarentur, iustificatos esse per Baptismum Flaminis. nam audito Petro, statim per fidem, & caritatem perfectam ad Christum conuersi sunt, paratique erant omnia fidei præcepta seruare, & aquæ Baptisma suscipere. Idem etiam erit dicendum de alijs adultis; qui licèt per Baptismũ Flaminis à peccatorum culpa mundentur; adhuc tamen suscipere tenentur, si possint, aquæ Baptismum, vtpote in noua Lege præceptum; per quod
Ժբ ab omni etiam pœna, peccatis de-
12 bita, liberantur. Pueri verò, quia nequeunt ob incapacitatem habere Baptismum Flaminis; ideò, nisi aqua, vel Martyrio baptizentur, à culpa originali mundari, ac saluari non possunt.

Obijcit secundò ibidem, c. 36. Homines adulti, cùm aqua baptizari nequeunt, excusantur ob impotentiam, ac saluari possunt: ergo multò magis excusari, ac saluari debent paruuli, qui sunt naturaliter
Ժգ impotentes.
13 Respondetur, quòd Baptismus vel in re, vel in voto est necessarius ad salutem non solùm necessitate præcepti, sed etiam medij; quia tollit peccatum originale, & actuale per primam gratiam iustificantem, sine qua nemo absolutè saluari potest. Quamuis autem impotentia quemlibet excuset ab obseruatione præcepti, vt scilicet non committat nouum peccatum, si præceptum non impleat; non tamen il-

lum

lum excuſat, vt ſaluari poſſit ſine medio neceſſario, hoc eſt, ſine gratia iuſtificante, quæ per Baptiſma tribuitur. quia verò poteſt adultus, & non poteſt paruulus per Baptiſmum in voto iuſtificari; ideò poteſt prior, & non poſterior ſaluari ſine Baptiſmo in re, ad quem habeat impotentiam.

Inſtat cap. 37. Dici poteſt, quòd cùm paruuli moriuntur ſine Baptiſmo, ſufficiat ad eos ſaluandos fides Parentum. Et probatur: nam eadem fides ſufficit ad hoc, vt validè baptizentur ſine propria fide; ergo etiam ad hoc, vt ſaluentur ſine Baptiſmo. Probatur Conſequentia: quia in adultis propria fides non magìs requiritur ad ſalutem, quàm ad Baptiſma ſuſcipiendum; ſed, quia paruuli non poſſunt in Chriſtum credere, ſufficienter, ac validè ſine propria fide baptizantur in fide Parentum; ergo, quia non poſſunt baptizari, ſufficienter ſaluantur ſine Baptiſmo per fidem Parentum.

Reſpondetur, quòd Parentes per ſolam ipſorum fidem non poſſunt ſine Baptiſmo ſaluare ſeipſos (niſi fortè ſit illa fides perfecta caritate, ac ſpe informata, ac proindè Baptiſmus in voto): ergò multò minùs poterunt per eandem fidem ſaluare ſuos infantes ſine eorum Baptiſmo. Et ratio eſt: quia, vt diximus, nequeunt infantes ſaluari, niſi mundentur à culpa originali per primam gratiam iuſtificantem, quę in nobis eſt quædam inchoatio glo-

riæ

Ժդ 14 Երկրորդ՝ առարկեաց ասելով. Թէ յորժամ մարդ . ՚ի կատարեալ հասակ ժամանեալ. ոչ կարէ մկրտել Ջրով. կարէ պատճառել զանկարողութիւն իւր . և փրկել առանց այնպիսի մկրտութեան ; ապա ուրեմն որքան ևս առաւել կարեն երեխայք պատճառել զբնական անկարողութիւն իւրեանց և փրկել առանց մկրտութեան :

Պատասխանի . Թէ մկրտութիւնն կամ Ջրոյ կամ ուխտի կամ արեան՝ հարկաւոր է՛ ի փրկութե ոչ Թէ միայն պատճառաւ հրամանին քն, այլ ևս պատճառաւ հարկաւոր միջնորդութե

Ժե 15 նորա . զի ՚ի բաց բառնայ զմեղս ակզբնականս և զներգործականս ՚ի ձեռն առաջին արդարացուցիչ շնորհի , առանց որոյ ոչ կարէ ոք բնաւ են փրկել ։ Աղբ՝ անկարողութիւն մկրտելոյ Թէպէտ առնէ զմեղ անմեղադիր . ոչ կարէ առնել , Թէ մեզ փրկեալ եղիցուք առանց հարկաւոր միջնորդի . Ըստ. առանց արդարացուցիչ շնորհին, որ պարգևի մկրտութե : Իսկ որոյ՝ քանզի կարէ մարդ բանաւոր , և ոչ կարէ անբան երեխայ արդարանալ ՚ի ձեռն ուխտի մկրտութե. սակս այսո

Ժզ 16 րիկ կարէ նա , և ոչ կարէ սա փրկել առանց մկրտութե Ջրոյ կամ մարտիրոսութէ . Թէպէտ ունիցի առ այս զբնական անկարողութի :

Երրորդ՝ առարկեաց ասելով : Բաւական է՛ հաւատքն ծնողաց առ ՚ի փրկել զերեխայսն . որք մեռանին առանց մկրտութե : և ցուցանի այս ։ քանզի հաւատքն ծնողաց բաւական է՛ . զի երեխայքն ընկալցեն զճշմարիտ մկրտութի առանց հաւատոց իւրեանց : ապա ուրեմն բաւական է՛ ևս, զի փրկեսցին առանց մկրտու-

Թե

թէ ։ Յաւիտենին այս երկրպագութեան
յաւիտենականին ․ զի ոչ այլումն կարեն
երկնային ընդունելով ըղձմանբն մերը
րութեան առնել հաւատովքն ծնողացն
և առաւաց հաւատոյն իւրեանց ․ վն
զի ինքեանքն ոչ կարեն հաւատալ ՚ի
քն ։ այլ մ ուրեմն և նոյնոյն կարեն այր
դարձեալ և փրկել առանց մկրտու
թեան, այլ առնել հաւատովքն ծնողաց ․
վն զի ինքեանքն ոչ կարեն մկրտել ։

Պատասխանի ․ թէ ոչ և ոչ կարէ հաւատ
քն ծնողացն արդարացուցանել և փր
կել զանմկրտեալ երեխայս ։ զի, որպէս
առաքեալ, ոչ կարէ երեխայն փրկել,
եթէ ոչ առնուն ՚ի սկզբնականն մեղաւ
ցն ՚ի ձեռն աւազանին սրբութեան շնոր
հի ․ որ է միայն մեղքն ինչ փառաւոր և
յաւիտեան փրկութեան ։ այլ ՚ի զնորհա
ղայս ոչ ոք մարդ կարէ ինձեան արդա-
նաւոր գործով իւրով առնել այլում
մարդոյ ուղղմն ․ եթէ ոչ իցէ ՚ի նմա
ներգործութիւն ինչ հաւատոյ և ան-
այլն սիրոյ և ատելութեան մեղաց ․ որ
ներգործութիւնն ոչ կարէ գոլ ՚ի բանա
ւորութեան անընդունակ մանկանցն ։
ասկի այսորիկ հաւատքն ծնողացն
ոչ կարէ արդարացուցանել զորդիսն
նոցա ։ բայց զի և ինքն արդիւնն է
թէպէտ կարէ ըստ ինքեանն արդա-
րացուցանել զամ մարդիկ ․ ըստ այ-
նմ ․ թէ միոյն արդարութ յամ մար
դիկ արդարութիւն կենաց ։] սակայն
ոչ արդարացուցանէ և փրկէ զայլոց
առանց անձնիշխան գործակցութե
իւրեանց եթէ բանաւորք իցեն ․ և
կամ առանց մկրտութե եթէ երե-
խայք իցեն ։

Առ ցուցումն երկրպագութեան
պատասխանի ․ թէ առաքեցեալ յաւելոյին
զըմնադատութիւն ինչ ներգործունի ։
և

riæ, seu æternæ salutis: hanc autem
Ժէ 17 gratiam nullus homo per quemcunque actum meritorium potest alteri immediatè impetrare, nisi sit in hoc altero actualis motus in Deum, & contra peccatum; qui motus nequit esse in paruulis, rationis vsu carentibus: & ideò fides Parentum non potest proficere filijs, nisi in quantùm confert ad eorum Baptisma procurandum. Nam etiam Christi meritum, licèt secundũ se omnes homines iustificare valeat,
Ժը 18 iuxtà illud: *Sic & per Vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem*; tamen nõ deriuatur ad aliorum iustificationem, ac salutem, nisi dependenter ab ipsorum libera cooperatione, si sint adulti; vel saltem à Sacramento Baptismi, si sint pueruli.

Ad Probationem respondeo, paritatem allatam non æquè procedere. Et primò disparitas est: quia, vt possent paruuli iustificari, ac saluari sine reali Baptismo, esset necessaria
Ժթ 19 ipsorum cooperatio, seu votum Baptismi, vt dictum est, & sic non solùm propria fides actualis, verùm etiam actualis spes, & caritas, quorum actuum non sunt capaces: vt autem iustificentur per Baptismũ, non modò non requiritur propria fides actualis, sed nec etiam est essentialiter necessaria fides Parentum: quarè in mortis periculo baptizari possunt etiam inuitis Parentibus infidelibus: sicut enim per Adam originale peccatum, ac damnationem incurrerunt sine vllo actu
suæ

ſuæ mentis; ita per Chriſtum iuſtitiam, & ſalutem conſequuntur ſine alio actu, præter illum Eccleſiæ, nempè Baptiſma, iuxtà illud Rom. 5. *Si Vnius delicto mors regnauit per Vnum*, ſcilicet Adam; *multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ ſuſcipientes, in Vita regnabunt per Vnum Ieſum Chriſtum*. Requiritur ergo fides Parentum, non ad eſſentiam Baptiſmi paruulorum, ſed tum ad ſolennitatem, & cæremoniam illius, vt ſcilicet ipſi pueruli, cùm nequeant per os ſuum fidem profiteri, & Satanæ abrenunciare, aliaque, quæ ad ritum Baptiſmi pertinent, adimplere, id faciant per os eorum, ſub quorum poteſtate ſunt: tum etiam requiritur; ne ſi paruuli ſuperuiuant, ad Parentum infidelitatem redeant, & fiat iniuria Sacramento. Idcircò, non imminente mortis periculo, baptizandi non ſunt, donec ſub Parentum infidelium cura exiſtunt.

Secundò diſparitas eſt: quia in Baptiſmo adultorum cauſa efficiens gratiæ iuſtificantis, quæ eſt ſemen gloriæ, & æternæ ſalutis, non eſt fides eorum, ſed ipſum Sacramentum: fides autem prærequiritur ad illam gratiam in adultis, ſolùm vt diſpoſitio, ſeu conditio ſine qua non; & ideò in Baptiſmo paruulorum, non habentium vſum rationis, nec infidelitatem poſitiuam, poteſt hæc fides ſuppleri per fidem Parentum, aut Eccleſiæ: non autem ſuppleri poteſt ipſum Sacramentū, quod eſt vera cauſa efficiens illius gratiæ.

Ter-

Ի և առաւելին պատճառաւ զանազանութեանն
20 է․ քանզի մի արդարանալոյ և փըր
կելոյ երեխայիցն առանց միջնորդու
թեան՝ հաւատոյ էր գործականութեան
ի ծնողաց․ Ըստ․ ոճով միջնորդութեան, հա
ւատ, սէր, և այլն․ որոց նորա չեն
ընդունակ։ Քանզի՝ մի արդարանա
լոյն նոցա՝ ի ձեռն միջնորդութեան՝ ոչ են
հաւատովք այսոպիսեօք, և ոչ և ս նոյն
հաւատոյն ծնողացն․ զի յորժամ լի
նի կարծիք մահու, կարեն և ս մկր
տանել և արդարանալ որդւոցն անհա
ւատից։ Քանզի որդւ երեխայքն ժա
ԻԱ ռանգեցին առ անձամբ զախտն մահուանն մե
21 ղս և զհաստատականութիւնն առանց
ոչինչ ներգործութեան կամացն իւրոց
նոյնպէս և ընդ կարեն ժառանգել զար
դարութիւն և զփրկութիւն առանց ոչի
նչ այլոյ ներգործութեան, բաց միայն
՝ի միջնորդութեան եկեղեցւոյ, ըստ այնմ
զոր առնէ պօղոս՝ ի հռովմայեցւոց հինգերորդ"
գլխոյն․ Զի եթէ ՝ի միոյն յանցանաց
մահ թագաւորեաց միովն․ որչափ
և ս առաւել որք զառաւելութիւն շնոր
հաց և պարգևաց և արդարութեան
առնուցուն, կենօք թագաւորեսցեն
՝ի ձեռն միոյն յի քի․] Երկրորդ տարբերու
ԻԲ հաւատոյ ծնողացն պատշաճի ոչ թէ
22 առ էութիւն մկրտութեան, այլ միայն
առ հանդիսութիւն նորա․ որպէս զի նոյն
քեանց երեխայքն ՝ոչ գոլով կարող
իւրեանց բերանովն դաւանել զհա
ւատն և հրաժարել ՝ի սատանայէ,
զայս արասցեն բերանովք նոցա, որոց
իշխանութեան ստորադրին; Նա և ս
պատշաճի առ․ բարեպաշտ սովորու
մանկանցն․ զի յորժամ ծնողքն են ան
հաւատք․ ՝ի նոցա անհաւատութիւն
դառնասցեն որդիքն իւրեանց․ և անար
գութիւն լինի մէ խորհրդոյս․ սակս

այսոր

այսորիկ մինչ դեռ կենդանի ընդ եկեղեց ԻԳ
ւոյն է անհաւատից. ոչ պարտ է 23
մկրտել զնոսա: Եւ Թէ ոչ ՚ի ժամանակի
մահու:

Երկրորդ՝ պատճառ զանազանու_
Թեան է. զի որ ՚ի մկրտուԹեան բանա_
ւորականն մարդոյ՝ արարողականն պատ
ճառ արդարացուցիչ շնորհացն ոչ
է հաւատոցն նորա, այլ միայն խորհր
դոյն. զի հաւատոցն նորա պիտոյ է
ժամանել առ այն շնորհսն ոչ որպէս պատ
ճառ արարողական պատճառ, այլ իբրեւ ըղ
հարկաւոր պատրաստուԹիւն: Արդ
այսպիսի ՚ի մկրտուԹեան երեխայիցն ԻԴ
չունելոյ զբանաւորուԹեանն՝ Թէ_ 24
պէս կարէր հաւատոցն ծնողաց կամ
եկեղեցւոյ լցուցանել զպակասուԹի
հաւատոցն նոցա, որ խնդրեցան լինել
իբր պատրաստուԹիւն. սակայն ոչ
կարէր լցուցանել զպակասուԹի խոր
հրդոյն, որ խնդրեցան լինել իբր արար
ողական պատճառ: զի կարէ երեխա
յից ինչ լինել առանց պատրաստու_
Թեան իւրոյ. բայց ոչ բնաւ կարէ լինել
առանց պատճառին իւրոյ:

Երրորդ՝ պատճառ զանազանու_
Թեան է. զի ՚ի մկրտուԹեան ունողաց ըղ
կատարելոյ հասակին՝ հաւատոցն սո_ ԻԵ
վոր առնուլ խնդրի ՚ի շահել ըղ 25
շնորհս և զփրկուԹիւն. բայց Թէ առ
՚ի կատարել զէուԹիւն խորհրդոյն:
քանզի եԹէ կամիցի մկրտել մարդ ոմն
հերձուածող և ունող զհաւատս ճշ
Թիւրեալ. ճշմարտապէս լինի մկրտ
եալ. և առնու զկնիքն խորհրդոյս:
բայց ոչ առնու զշնորհս և ոչ արդարա
նայ ՚ի մեղացն. եԹէ ոչ զինչ արդարա
ցուԹեան և դարձմանն առ հաւատս
ուղղափառ. այլ ուրեմն ոչ է բան
զարմանալի. եԹէ հաւատոցն ծնո_
ղաց

Tertiò diſparitas eſt: quia etiam in adultis, cùm baptizantur, non ita requiritur propria fides ad verum Sacramentum conficiendum, ſicut requiritur ad gratiam, & ſalutem conſequendam. Etenim, ſi baptizetur hæreticus, non habens veram fidem, validè baptizatur; & recipit per verum Sacramentum characterem Baptiſmi, dummodò intendat ſuſcipere Baptiſmum illum, ſicut Chriſtus inſtituit, & Eccleſia tradit: & tamen non conſequitur gratiam, & remiſſionem peccatorum: ergo mirum non eſt, ſi in paruulis baptizãdis poſſit ſuppleri defectus propriæ fidei per fidem Parentum, aut Eccleſiæ; non autem in eis iuſtificandis, ac ſaluandis ſine baptiſmo.

Reinſtat capite 11. Baptiſmus non confert gratiam iuſtificantem, niſi fidelibus: ſed pueri, rationis vſu carentes, non ſunt fideles, quia non habent propriam fidem: ergo per Baptiſma iuſtificari non poſſunt; vel ſi iuſtificarentur, id potiùs fieret per Parentum fidem, quàm per Baptiſma. Maior patet ex ſacris Scripturis, vbi expreſsè habetur, fidem eſſe medium neceſſarium ad iuſtificationem, & ſalutem: dicitur enim Ioann. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt*. Item Rom. 3. *Arbitramur, hominem iuſtificari per fidem*. Et Hebr. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*.

Reſpondetur, paruulos in Baptiſmo iuſtificari non ſine vlla fide propria: nam, quamuìs non ha-

Sſſ be-

beant fidem actualem; recipiunt tamen virtute Baptiſmi ſimul cùm gratia iuſtificante habitum infuſum non ſolùm fidei, ſed etiam ſpei, & caritatis, in quibus conſiſtit iuſtificatio: & de hac habituali fide infuſa intelligitur illud Act. 15. *Dans illis Spiritum ſanctum, & fide purificans corda eorum.* Quarè Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 7. definiuit, in Baptiſmo infundi cum remiſſione peccatorum fidem, ſpé, & caritatem: & ſeſſ. 7. can. 13. docuit, paruulos baptizatos hac de cauſa verè dici, & eſſe fideles: cùm tales potiùs dicamur ab habitu fidei, quàm ab actu. Vndè habes, duplicem fidem ad Baptiſmum pertinere: alteram actualem, quæ præcedit Baptiſmum, vt diſpoſitio quædam; & hæc in adultis eſt propria; in paruulis aliena, nimirùm aut Parentum, aut ſaltem Eccleſiæ: alteram habitualem, quæ infunditur per Baptiſmum, vt pars eſſentialis iuſtificationis; & hæc ita eſt in paruulis baptizatis propria, ſicut in adultis.

իզ 26 [illegible]

իէ 27 [illegible]

իը 28 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DE REPETITIONE Formæ in Baptiſmo.

Sectio III.

[illegible]

QVæritur tertiò: Vtrùm in Baptiſmo trinæ immerſionis licitè poſſit Miniſter Armenus ter repetere totam Baptiſmi formam, ita vt in vnaquaque immerſione dicat: *Baptizatur N. ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

Reſpondent Pſeudomagiſtri affirmatiuè; immò ita eſſe faciendum, iniungunt in Rubrica Ritualis Armeni de Baptiſmo, his verbis: *Sacerdos demittat infantem in ſacrum fontem, & aquam in caput eius infundat, dicens ter ſic: N. ſeruus Ieſu Chriſti, ſpontè veniẽs ad Baptiſmum, baptizatur nunc per me in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: Chriſti ſanguine redemptus, à peccati ſubiectione liberatus es, in filium Patris Cæleſtis adoptatus, cohæres Chriſti factus, & templum Spiritus ſancti. Hæc ter dicens, ter immergat eum in aquam, ſepeliens peccatum originis; quo ſignificatur triduum ſepulturæ Chriſti.*

Sed hæc eſt hominum inſcientium inepta præceptio: nam, ſi in huius Sacramenti adminiſtratione

cum trina immersione ter etiam tota forma à Ministro pronunciaretur, certè non fieret vnum, sed triplex Baptisma: quia, cùm vnumquodque Sacramentum sufficienter per suam formam, & materiam compleatur, iam post primam formæ prolationem, & immersionem in aquam haberetur perfectum Baptisma; ergò, cùm iterùm, ac tertiò eadem forma repeteretur in secunda, & tertia mersione, secundò, ac tertiò rebaptizaretur Oblatus: quod certè non esset aliud, nisi bis incassùm idem iterare Sacramentum, eiq; inferre iniuriam, ac proindè committere Sacrilegiũ; quia, cùm Baptisma imprimat characterem, & ideò semel tantùm in vita suscipiendum sit, iuxta illud, quod cum Armenis in Symbolo canimus: *Confiteor Vnum Baptisma in remissionem peccatorum*: omnis alia iteratio post validam eius primam susceptionem frustratoria esset, ac sacrilega. Quarè inquit D. Thomas: *Si quis intenderet ad Vnãquamq; immersionem Vnum Baptisma dare, ad singulas immersiones repetens Verba formæ, peccaret, quantùm in se est, plurìes baptizans.* Quamuis autem excusari posset Armeni Sacerdotes à Sacrilegio, si formam illam non repetant, nisi cum intentione conferendi vnicum tantùm, & non triplex Baptisma; tamen non excusantur à graui peccato, nisi fortè ob ignorantiam inuincibilem, præcipuè si nata sit ab antiquo Ecclesiæ suæ ritu, & consuetudine. Re-

D. Thom. 3. par. quæst. 66. art. 9. ad 3.

ղեկանչական 'ի գլխն որ յիշէ մկրտու- Զ
թեն . և ասէն կիւրեղ երուսաղեմացին 'ի յերկդ" 6
կատեքեզսն . և ասէն բարսեղիոս 'ի գիրս
յաղագս հոգւոյն սրբոյ . և սուրբն ոս-
կեբերան 'ի . իդ . ճռ" մեկնութեանն
իւրն յոհնու . և ասէն օգոստինոս 'ի ճա-
ռն . ղա . և . մա : Եւ ոչ պարտ է
եկեղեցւոյն հայոց հեռանալ 'ի սովո-
րութենս յայսմանէ : զի թէպէտ այս-
պէս երեք անգամ ընկղմի մանուկն 'ի
ջուրն առ 'ի նշանակել զերեքօրեայ թա-
ղումն քի , և ևս զերրորդութիւն ած-
ային սբ անձանցն . սակայն մի լինի
մկրտութի վս միոյն արտասանու-
թե ձևոյն :

Նաև գիտելի է' սա . զի երեք ընկ- Է
ղմութիւնս այսպիսիք ոչ հարկ են էու- 7
թեան խորհրդոյն . այլ լինին առ 'ի հաս-
տատութի նորա ըստ սահմանադրու-
թե եկեղեցւոյ : զի առ էութի մկր-
տութեան բաւական է մի անգամ ընկ-
ղմելն , կամ մի զիարդ և իցէ լուա-
ցումն ջրոյ . որպէս սահմանեցաւ 'ի սբ
ժողովոյն թօլէտանոյ . և ուսուցա-
նէն ամ ածաբան վրդպք . մանա-
ւանդ ասէն գրիգոր հռոմայ հայրապետն .
որ 'ի թուղթն առ լէանդրոս եպիսկոպոսն
ասէ այսպէս : Ոչ ըստ պարսաւել լինի է'
ընկղմելն զերեխայսն թէ երիցս կամ Ը
թէ մի անգամն 'ի մկրտութեան : քանզի 8
և 'ի յերիցս անգամ ընկղմելն կարէ
նշանակել երրորդութի սբ անձանցն .
և 'ի մի անգամ ընկղմելն միութիւն
ածութեն :]

Respondendum igitur est, in tali Baptiſmo debere Armenos Miniſtros ſemel tantùm formam proferre, ita vt in prima merſione dicatur: *N. ſeruus Ieſu Chriſti baptizatur per me in nomine Patris:* in ſecunda; *& Filij:* in tertia, *& Spiritus ſancti.* Talis enim eſt antiquus Eccleſiæ tum Orientalis, tum Occidentalis mos, & conſuetudo; cuius meminit S. Clemens in Can. 49. Apoſtolorum; Dionyſius Areopag. cap. de Baptiſmo; Cyrillus Hieroſol. Catech. 2. Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 29. Chryſoſtomus homil. 24. in Ioan. Auguſtinus Serm. 91. & 201. alijq; SS. Patres: à quo ritu non debet Armena Eccleſia recedere, præſertim ob allatam ſupra rationem. Sic enim, licèt ter immergatur Oblatus ad ſignificandum triduũ ſepulturę Chriſti, ac etiam Trinitatem diuinarum perſonarum; vnum tamen reputatur Baptiſma ob vnicam formę prolationem.

Quocirca ſciendum Armenijs eſt, quòd hæc trina immerſio requiritur ad Baptiſma duntaxàt ex inſtituto Eccleſiæ: cùm ad eſſentiam eius ſufficiat vna, & quælibet ablutio aquæ, vt habetur ex Concilio Toletano 4. cap. 5. & docuit S. Gregorius Papa in Epiſt. ad Leandrum Epiſc. dicens: *Reprehenſibile eſſe nullatenùs poteſt, infantem in Baptiſmate vel ter, vel ſemel immergere: quoniam & in tribus immerſionibus perſonarum Trinitas, & in vna poteſt Diuinitatis ſingularitas deſignari.*

DE MINISTRO

Baptiſmi in caſu neceſſitatis.

Sectio IV.

QVæritur quartò: Vtrùm in caſu neceſſitatis, ſeu periculo mortis, abſente Sacerdote, liceat alijs baptizare?

Reſpondent Pſeudomagiſtri cū Gregorio Dattieuenſi, in lib. Interrog. tract. 34. nulli in quouis caſu licere Baptiſma conferre, niſi tantùm Sacerdoti. Quarè mos eſt apud Armenos, vt infantes in mortis periculo conſtituti, ſi abſit Sacerdos, mori permittantur ſine Baptiſmo: quod ſæpiſſimè accidit, præſertim in partione mulierum; nec cogitatur, quòd decedentes ſine hoc Sacramento, ad æternam ſalutem ſimpliciter neceſſario, pereunt in æternùm.

Sed immanem hanc hæreſim damnauit Eccleſia tum per conſuetudinem, quam ſemper tenuit, vt Baptiſmus in extrema neceſſitate à quolibet homine conferatur; tum per Concilium Florentinum, quòd in Decreto, pro Armenis ſpecialiter edito, ſic definiuit: *Miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos, cui ex officio competit baptizare: in caſu autem neceſſitatis baptizare poteſt non ſolùm Sacerdos, vel Diaconus, ſed etiā Laicus, vel mulier,* &c. Et Romana Eccleſia in Profeſſione Fidei, quam Armenis, alijſque Orientalibus

Concil. Floren. parte 3. ſeſſ. vlt.

ա 1

ՅԱՂԱԳՍ

Պաշտօնէի մկրտութեան՝ ի ժամանակս մահուան երկիւղի.

Չորրորդ" գլուխ:

Զ Որրորդ" խնդրելին. մի՞թէ 'ի կարծիք մահու, յորժամ ոչ գտանիցի պատրաստ քահանայն, կարող իցէ այլ ոմն մկրտել փոխանակ քահանայի:

Պատասխանեն գրիգոր տաթեւացին 'ի գիրս հարցմանց. թէ ոչ ընաւ՞ երբէք կարող է՛ այլ ոք մկրտել բայց 'ի քահանայէ: Վս որոյ եթէ առ հայս երեխայք 'ի կարծիք մահու անկանին. և ոչ գտանիցի քահանայն. թողուն ըզ նոսա մեռանել առանց մկրտութեան. և այս բազում անգամ հանդիպի. մանաւանդ 'ի ծնանելն երեխայիցն: և ոչ զմտաւ՞ ածեն. թէ մանկունքն, որ մեռանին առանց այսր հարկաւոր սրբ խորհրդոյս. կորնչին յաւիտեան:

բ 2

Բայց զանօրէն այս հերձուած դատապարտեաց սբ եկեղեցին ոչ մի այն սովորութեամբ, զոր միշտ պահեաց մկրտելոյ զերեխայս 'ի ժամանակի մահու 'ի ձեռն զիարդ և իցէ մարդոյ. յորժամ ներկայ ոչ է՛ քահանայն. այլ և ընդհանուր սբ ժողովովն փլորենցիոյ. որ 'ի սահմանադրութեան զոր արար վս հայոց միաբանութեան, զայս հաստատեաց այսպիսի բանիւ: Պաշտօնեայ խորհրդոյ մկրտութեան է՛ քահանայ. որում ըստ իշխանութեան կարգի պատշաճի մկրտել: Իսկ 'ի դէպս հարկաւորութեան կարէ մկրտել ոչ թէ միայն քահանայ, կամ սարկաւագ. այլ և ս աշխարհական մարդ թէ այր

գ 3

կամ

կամ թէ կին :] Նոյն և Հաւատոյ ներկայե
ցեալն ի դաւանութենէ հաւատոյ, զոր
նա առաջարկել հայոց ազգին, ասէ այս:
Եւ դարձեալ խոստովանիմ. թէ սուրբ
մկրտութիւն հարկաւոր պիտոյ է՛ վս
փրկութեան հոգւոյ. ասկէ այսուհետև յոր
ժամ լինին կարծեաց մահու, վաղվաղա
կի առանց յապաղելոյ պարտաւորին տալ
զայս խորհուրդս: և յամենայն մկր
տութիւն առնելոյ յամ ումեքէ յամ
տեղի, և յամ ժամու, պատշաճաւոր
նիւթով, բանիւ, և դիտաւորու
թեամբ, է՛ ճշմարիտ և կատարեալ մկր
տութիւն:

Առաջին ցուցանի այս ուղղափառ
սահմանադրութիւնս սբ ժողովոյ.
Նաև՝ պատճառաւն, զոր բերէ սբ
վարդապետն սբ Թովմաս. առ ողոր
մութեան այ, որ կամի զփրկութիւն ամ
մարդկան, պատկանի առնել. զի մա
րդ դիւրաւ գտանիցէ զճար դարձ,
որ իցէ հարկաւոր վս փրկութեան նոր
ա. իսկ մկրտութիւն առաւել քան
զայլ խորհուրդս է՛ հարկաւոր վս
մարդոյ փրկութեան. զի է՛ վերստին
ծնունդ նորա ի հոգևոր կեանս. և
առանց մկրտութեան ոչ կարեն փրկել
մանկունքն. և ոչ մարդիկն չափահասք զի
թողութիւն մեղաց պատժոց: արդ
որպէս որ վս այսր պատճառի են
դէ, թէ նիւթն այդքան հարկաւոր
խորհրդոյս իցէ ջուր. որ դիւրաւ կա
րէ գտանել. նոյնպէս և պարտ էր լի
նել, թէ պաշտօնեայ սորին խորհր
դոյս իցէ ամ որ ինչ մարդ, մանաւա
նդ ի ժամանակի հարկաւորութեան:

Երկրորդ ցուցանի ի սբ գրոցս քան
զի ի յելից չորրորդ գլխոյ ասի. թէ կինն
մովսէսի սեփովրա թլփատեաց զորդին
իւր վս ազատելոյ ի մահուանէ զայրն
մով

Դ 4 bus faciendam proponit, hæc habet: *Item profiteor, Baptismum esse necessarium ad salutem, ac proindè si mortis periculum immineat, mox sine vlla dilatione conferendum esse; & à quocunque, & quandocunque sub debita materia, forma & intentione, collatum, esse Validum.*

Professio fidei in Armenum translata, ac typis data Romæ, sub Vrbano VIII. nu. 21.

Probatur primò Flor. Concilij definitio ratione D. Thomæ: Nam ad misericordiam Dei, qui vult omnes homines saluos fieri, pertinet, vt homo in ijs, quæ sunt ad salutem necessaria, ex facili remedium inueniat: sed ex alijs omnibus Sacramentis Baptismus est maximè ad salutem necessarius, vtpotè qui est generatio hominis in vitam spiritualem, & sine quo pueri omninò saluari non possunt, nec adulti plenam remissionem consequi & quãtùm ad culpam, & quantùm ad pœnam: ergo, sicut propter hanc rationem factum est, vt Sacramenti tam necessarij materia sit communissima, scilicet aqua, quæ facillimè inueniri potest; ita etiam fieri debuit, vt eius minister sit quilibet homo.

D. Thom. 3. par. quæstione 67. art. 3.

Ե 5

Զ 6

Probatur secundò ex sacris Scripturis: Exodi 4. Sephora, Moysis vxor, filium suum circumcidit, vt virum, qui in angustijs maximis constitutus, non poterat per seipsũ id facere, à mortis periculo liberaret: ergo licet etiam feminis in casu necessitatis baptizare: quia Circumcisio Baptismi figura fuit. Prætereà Act. 8. Philippus Diaconus baptizabat, & tamen non erat Sacerdos.

Item

է 7 Item Act. 9. Paulus Apostolus ba-
ptizatus fuit ab Anania, qui nec Sa-
cerdos, nec Diaconus erat, sed lai-
cus: nam factum est id primo anno
à passione Domini, quandò non-
dum erant ordinati Episcopi vlli,
aut Sacerdotes præter Apostolos,
nec vlli erant Diaconi præter septẽ:
ergo non solis Sacerdotibus, sed
etiam Diaconis, & Laicis licet quan-
doque baptizare.

Probatur denique ex antiquis Pa-
tribus: Tertullianus in lib. de Ba-
ptismo, postquàm dixit, ius bapti-
ը 8 zandi ex officio conuenire Episco-
pis, & Presbyteris; atque etiam
Diaconis de iussu Episcopi subijcit:
*Alioquin & Laicis ius est baptizandi:
quod enim ex æquo accipitur, ex æquo
dari potest.*

Alexander, Episcopus Alexan-
driæ, cum vniuersa sua Ecclesia
ratum habuit Baptisma, quod Atha-
nasius adhuc puer, & laicus, alijs
pueris contulerat; vt narrant Ruffi-
nus lib. 10. hist. cap. 14. & Sozo-
menus lib. 2. cap. 16.

թ 9 Concilium Elibertinum, circa
tempora Nicæni Concilij celebra-
tum, can. 38. docet, fideles Lai-
cos posse baptizare, cùm Ecclesia
procul abest, & aliquis Cathecu-
menus vicinus est morti.

Ambrosius in Comment. cap. 4.
ad Ephes. affirmat, in primitiua
Ecclesia omnibus licuisse prædica-
re, & baptizare, ob Ministrorum
paucitatem.

Hieronymus in Dialogo contra
Luciferianos, cap. 4. inquit: *Sine*

Epi-

մովսէս, որ եղեալ 'ի մահուշարժնէ_
ղութեան ոչ կարէր էուքն թլփատել զզ
նամ: այլում ուրեմն 'ի պէտս հարկաւ_
որութէ կարեն եւ կանայք մկրտել.
զի թլփատութիւն եղեւ ստուեր եւ նը
շանակ մկրտութեան: Եւ դրեալ 'ի գոր
ծոց ութերորդ" գլխոյն փիլիպպոս սար
կաւագն զամենեսեան անխտիր մկրտ
ուէր. եւ ոչ էր քահանայ: Եւ դրեալ 'ի
գործոց իններորդ" գլխոյն առաքեալն սօ
ղոս մկրտեցաւ յանանիայ, որ ոչ քա_
հանայ էր եւ ոչ սարկաւագ. այլ էր ա
մենեւին աշխարհական. քանզի այս
եղեւ 'ի մէջ առաջին ամին զկնի չար
չարչարանացն տեառն. յորժամ մինչ դեռ
չէր ոք ձեռնադրեալ եպիսկոպոս կամ քա_
հանայ բաց 'ի յառաքելոցն. եւ չէր
ոք սարկաւագ բաց յեւթնիցն: այլ
ուրեմն ոչ միայն քահանայից, այլ եւս
սարկաւագաց եւ աշխարհականաց
պատահմամբ երբեմն մկրտել:

Երրորդ" ցուցանի վկայութէ հնոց սր
բոց հարցն. քանզի Թերտուղիանոս
'ի գիրս յաղագս մկրտութէ. յետ ասե
լոյն, թէ իշխանութիւն մկրտելոյ պա
տշաճի մանաւանդ եպիսկոպաց, եւ քա_
հանայից, եւ եւս սարկաւագաց հրա
մանաւ եպիսկոպոսին. ապա յաւելու եւ
ասէ այսպէս: Եւ այլ [illegible] աշխարհականացն
կարելի երբեմն մկրտել:]

Աղեքսանդրոս եպիսկոպոս աղեքսան
դրու եւ բոլոր եկեղեցին իւր սահմա
նեցին. թէ ճշմարիտ էր մկրտութիւն,
զոր տուեալ էր աթանաս տղայ եւ աշ
խարհականն այլոց տղայոց. որպէս
պատմեն ռուփինոս 'ի. Ժդ. րդ" գլխոյն
պատմագրութեան իւրոյ. եւ սոզոմե_
նոս 'ի. Ժզ. երդ" գլխոյ երկրորդ" գրոցն:

Մէ ժողովն ելիբերտեանն. որ եղեւ
'ի ժամանակս նիկիոյ մէ ժողովոյն.

ու-սու_

ուսուցանէ ՚ի յ. լԲ. եւրոպ. կանոնին. Ժ
Թէ հաւատացեալ աշխարհականացն 10
կարեն մկրտել. յորժամ եկեղեցին
ծուլանայ է՛ յայժմ հնարս, և ընծայել
այն մերձ է՛ ՚ի մահ.

Այլ և Ամբրոսիոս ՚ի մեկնութեն Թղ
Թոյն առ եփեսացս ասէ. Թէ ՚ի յառաջ
նաւագոյն եկեղեցին առժամն էր ամենե
ցուն քարոզել և մկրտել զի՞ պակաս
ութեն պաշտամնէից:

Այլ և յերոնիմոս ՚ի չորրորդ'' գլխոյն ճառ
ուխտին ընդդէմ լուսիֆերոսեանց ասէ
այսպէս: Առանց հրամանին եպիսկոպոսին ոչ
քահանայ և ոչ սարկաւագ ունի իշ ԺԱ
խանութիւն մկրտելոյ. Թէպէտ լու 11
գանեմք, Թէ յորժամ լինի հարկա
ւորութի, կարեն և աշխարհականքն
մկրտել:]

Այլ և օգոստինոս ՚ի. Ժգ. րդ'' գլխոյ
երկրորդ'' գրոցն որ ընդդէմ պարմենիան
նոյ՝ գրոցն ուսուցանէ: և ՚ի Թուղթն
առ փորտունատոսն ասէ: Անկար եղեալ
լինել Թէ ՚ի պէտս հարկաւորութե. յոր
ժամ եպիսկոպ կամ քահանայք կամ այլ
ոք պաշտօնեից ոչ գտանին. և որ խնդ
րէ զմկրտութի, մերձ է՛ ՚ի մահ. և աշ
խարհականքն սովոր լինին տալ զխո ԺԲ
րհուրդն, զոր առին յիւրեանցն. զի մի
մեռանիցին առանց խորհրդոյն:] 12

Այլ ժողովն կարթագինոյ. յորում
կայր նոյն սրբն օգոստինոս. ՚ի. Ճ. կա
նոնին ասէ այսպէս. Կին մի՛ իշխեսցէ
կնքեալ մկրտել. եթէ ոչ լինի հարկա
ւորութի:]

Առարկ՝ առաքելոյն հակառակորդքն
ասելով. Թէ քս՟ առաց միայն առաքե
լոցն, որք էին քահանայք. Գնացէք
այսուհետև. աշակերտեցէք զամ՟ հե
Թանոսս. մկրտեցէք զնոսա և այլն:
ապա ուրեմն բաց ՚ի քահանայից ոչ
ար

Episcopi iussione, neq; Presbyter, neque Diaconus ius habeat baptizandi: quod frequenter, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere Laicis.

Augustin. lib. 2. contra Ep. Parmeniani, cap. 13. hoc idem asserit: & in Epist. ad Fortunatum inquit: *In necessitate, cùm Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet Ministrorum non inueniuntur, & Vrget periculum eius, qui petit; ne sine Sacramento hanc Vitam finiat, etiam Laicos solere dare Sacramentum, quod acceperunt*, nempè Baptisma, *solemus audire*.

Denique Concilium Carthaginense IV. cui idem Augustinus interfuit, Can. 100. (prout citatur à Petro Lombardo lib. 4. Sentent. dist. 6. & à Gratiano can. Mulier, de Consecr. dist. 4.) inquit: *Mulier baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente.*

Obijciunt: Christus solis Apostòlis, qui Sacerdotes erant, dixit, Matth. vlt. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos*, &c. ergo præter Sacerdotes non licet alijs baptizare.

Respondetur, ex hoc potiùs loco oppositum colligi: quia, sicut ministerium verbi, quamuis sit proprium Apostolorum, & Episcoporum, qui eis succedunt; tamen in casu necessitatis omnes possunt, & tenentur docere, & instruere ignorantes; vt patet exemplo Aquilæ, & vxoris eius Priscillæ, Act. 18. qui Apollinem in fide Domini diligentiùs instruxerunt: ita pari ra-

Ttt tione

tione, quamuis munus baptizandi sit proprium Sacerdotum, tamen in necessitate licebit etiam Laicis, & fœminis baptizare: immò à fortiori, cùm sit magis proprium Apostolorum, & Episcoporum prædicare, & docere, quàm baptizare; vt Paulus 1. Cor. 1. testatur, dicens: *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.*

Alias affert obiectiones Gregorius Dattieuensis loco citato, quæ, quamuis plurimum leuitatis, & ineptiæ sapiant, tamen prætereundæ non sunt; ne per eas imperiti decipiantur. Inquit itaque sic:

Magna est hæc hæresis, & abyssus blasphemiarum: Primò, quia in nullis alijs Christianorum Ecclesijs, extra Latinam, prauus hic error inuenitur.

Secundò; quia, cùm Deus initio creauit animalia, Adæ iniunxit, & non eius mulieri, Vt nomen illis imponeret: quod huius Sacramenti Baptismatis figura fuit.

Tertiò: quia, si fæmina tradere potuisset gratiam Spiritus sancti per Baptismum; cur Deigenitrix Virgo Maria præstò non fuit Baptismo filij sui apud Iordanem.

Quartò; quia per Baptismum, à Philippo Diacono collatum Eunucho, non descendit super hunc Spiritus sanctus; sed postquàm Philippus translatus est in Azotum, dum baptizaretur Eunuchus, descendit Spiritus sanctus super eum: ergo multò minus per Baptismum, collatum à fœmina, Spiritus sancti gratia tradi posset.

առաքելոյն է՛ այլոց մկրտել :

Ժգ 13 Պատասխանի . Թէ այս առաջնութիւն ոչ ընդ դէմ մեր . այլ ընդ դէմ նոցին անց առաջնորդացն վարդապետաց . քանզի որպէս աշակերտելն և ուսուցանելն Թէպէտ եւ յատուկ գործ առաքելոցն և այլոց հետեւեալ եպիսկոպոսաց, որք եղեալ յեկեղեցին 'ի տեղի առաքելոցն . սակայն 'ի ժամանակի հարկաւորութեան կարեն եւս աշխարհականքն աշակերտել և ուսուցանել զհաւատոյ բանսն աստուածայինս . բայց որում և յայսմ լինի 'ի գործ որ . Ժը . Երկ'' զինչ օրինակաւ առն եղեալ և պրոնկինեալ

Ժդ 14 կնոջ սորա . որք ճշմարտագոյն ուսուցին աշակերտելն զճանապարհն աստուծոյ այսպէս և մկրտելն Թէպէտ են յատուկ գործ քահանայից . սակայն 'ի ժամանակի հարկաւորութեան արժան է եւս աշխարհականաց և կանանց մկրտել: մանաւանդ զի առաւել պատշաճ առաքելոց և եպիսկոպաց աշակերտել և ուսուցանել քան զմկրտել . որպէս և վկայէ սուրբ պօղոս 'ի յառաջին Թուղթն առ կորնԹացիս ասելով . Ոչ առաքեաց զիս քս մկրտել . այլ աւետարանել :]

Ժե 15 Եւ դարձեալ առաջիկէ ընդ դէմ մեր սաԹեւացին զպատճառս յոլովս լի ունայնուԹբ և յիմարուԹբ, ասելով : Աջս է՛ հերձուած մեծ և անդունդք հայհոյուԹեն . Նախ՛ զի այս սխալ չար աղանդս ոչ գտանի 'ի յայլ եկեղեցիս քրիստոնէից :

Երկրորդ'' զի զայս խորհրդոյ նշանակ 'ի սկզբանն արարածոցն ած ադամայ ետ, և ոչ կնոջն . յորժամ էած զկենդանիսն առ ադամ . զի անուանս դիցէ նոցա :

Երրորդ'' զի Թէ կայր հնար . որ 'ի

Quin- ձեռն

ձեռն կնոջ տուեալ լինէր Հոգւոյն սրբոյ շնորհք. աստուածածին կոյսն մարիամ ընդէ՞ր ոչ եղեւ մերձ մկրտութեան որդւոյն իւրոյ ի յորդանան:

Չորրորդ՝ զի թէ ի ձեռն փիլիպպոսի, որ էր մի յեւթանց առաջին սարկաւագաց. ոչ եղեւ իջեալ Հոգին ի վերայ նորընծայից. մինչեւ յափշտակեցաւ յաղօթս. եւ ապա էջ Հոգին ի մկրտեալսն ընդ նորա: զի առցէ ի ձեռն կնոջ տուեալ լինի շնորհք Հոգւոյն լուսացման ջրոյն:

Հինգերորդ՝ զի թէ գոյր հնար կնոջ ի հարկին առնել զգործ քահանայութեան. ընդէ՞ր ոչ կարացեալ կոյսն մկրտել զոք ի վրաց. յորժամ դարձոյց զնոսա յաստուածագիտութիւն: այլ առաքեաց առ ս͞բն գրիգոր. եւ խնդրեաց քահանայս ի մկրտել զնոսա:

Վեցերորդ՝ զի թէ կինն կարէր մկրտել ի հարկաւոր ժամանակի. սուրբն գրիգոր լուսաւորիչն քանի եւս առաւել պատուական էր քան զկին կին. ընդէ՞ր ոչ մկրտեաց զոք ի հաւատացելոց. մինչեւ գնաց ի կեսարիա. եւ ձեռնադրեցաւ. եւ ապա եկեալ՝ ըզ բիւրս բիւրուց մկրտեաց ի գետն:] եւ այլն.

Առ որ՝ պատասխանեմք առ առաջին պատճառն. թէ ոչ միայն հռոմայ եկեղեցին, այլ եւս եկեղեցիք յոլովք յարեւմտից եւ յարեւելից սովոր եղեն ընդունել զմկրտութիւն, տուեալ ի յամենայն մարդոյ, իբրեւ զճշմարիտ խորհուրդ: որպէս ցուցաք ի վերոյ, մանաւանդ յաղագս եկեղեցւոյն աղեքսանդրու. որ ընկալաւ զմկրտութիւն տուեալ ի յաթանասէ յորժամ էր աշխարհական եւ փոքր տղայ. եւ յաղագս եկեղեցւոյն կարթագինայ, որ ի ժողովն իւր հաս

Ժզ 16 *Quintò; quia si in casu necessitatis poterat fœmina baptizare; cur sancta Nune Virgo non baptizauit Iberos, cùm illos ad Fidem conuertit; sed nuncium legauit ad sanctum Gregorium, vt hic ad eos baptizandos Sacerdotes ex Armenia mitteret.*

Sextò; quia idem S. Gregorius multò dignior erat fœmina: ergo si fœmina in casu necessitatis baptizare potuisset, cur ipse Gregorius ex Armenis conuersis neminem antè baptizauit, quàm Cæsaream profectus, Sacerdos, & Episcopus ordinaretur? Hactenùs

Ժէ 17 ille.

Ad primum ergo respondeo; Baptismum, à quolibet homine datum, ratum haberi solitum non modò in Romana Ecclesia (quanquàm sola hæc, cùm Caput sit, & Magistra cæterarum, ad hanc nobis veritatem comprobandam sufficeret); verùm etiam in Ecclesijs alijs tum Occidentalibus, tum Orientalibus: vt suprà diximus, præsertim de Alexandrina Ecclesia, quæ Baptismum, ab Athanasio adhuc pue-

Ժը 18 ro, & Laico collatum, ratum habuit: & de Africana, quæ in Carthaginensi Concilio definiuit, licere mulieri, necessitate vrgente, baptizare: ac tandem de primitiua Ecclesia, vbi ob Ministrorum paucitatem omnibus baptizare licuit.

Ad secundum: quòd, si Adam bestiarum lauisset capita, cùm eis nomen imposuit, fortassis venustior fuisset ineptia imprudentis Doctoris; quem nec puduit, sacrosanctum Baptisma Christianum à belluarum

nominationibus, ferinisque signis figuratum adserere. Sed estò daremus hoc; quid indè? nam & per Adam non soli Sacerdotes, sed viri omnes indifferenter significantur; &, sicut non licuit Euæ, præsente viro, ac nulla cogente necessitate, animalibus nomen imponere; ita nos etiam dicimus, non licere mulieribus in ijsdem circumstantijs baptizare.

Ad tertium: Mariam Virginem non baptizasse filium, quia nulla erat necessitas baptizādi Christum; neque erat conueniens, quòd à fœmina potiùs, quàm à Ioanne baptizaretur.

Ad quartum: subdolum Dattieuensem, ad Armenios decipiendos, aliter Eunuchi Baptismum referre, quàm refert sacra Scriptura. Nam hæc tum in Armeno Codice, tum in reliquis tradit, Act. cap. 8. Eunuchum non ab alio iterùm baptizatum fuisse, nisi semel tantùm à Philippo Diacono. quin etiam in Armeno legitur, descendisse super Eunuchum Spiritum sanctū, statim vt ille à Philippo baptizatus fuit, & antequàm hic in Azotum raperetur. Ecce Textus Armenici verba: *Et descenderunt vterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizauit eum. Cùm autem ascendissent de aqua, Spiritus sanctus venit super Eunuchum, & Angelus Dei rapuit Philippum*, &c. Verùm Codex Armenus corruptus est, & verba illa, *Spiritus sanctus venit super Eunuchum, fuerunt ibi ab alijs superaddita:* nam

ԺԹ Հաստատեսցէ. Թէ կարէր կնոջ ՚ի հար
կաւոր ժամ մկրտել. այլ եւս յիրս ա-
19 ռաջնոյն եկեղեցւոյ. յորում գոյն այս
կասութե պաշտօնէից արժան էր ամ
մարդոյ մկրտել։

Առ երկրորդն պատասխանի. զի եթէ
ադամ լուացեալ էր զգլուխս մնաս
նոցն ՚ի դնելն նոցա զանուանս. Թէպ
եւս քեռեցիկաղայն լինէր յիմաք մէկնու
թին աւթեւացւոյն որ ոչ ամաչեցաւ
ուսուցանել. Թէ որպաղան խորհուր
դն քն եղեւ նշանակեալ ՚ի յանասնանակ
ան անուանակոչութեցն զազանաց։

Ի Առ յլ Թեպէտ եւ զոյդ ասայաք. ոչ եւս
լինէր ընդ դէմ մեր. զի ադամանն ոչ
20 միայն քահանայք. այլ եւս ամ արք ան
խտիր նշանակեալ լինին։ եւ որպէս ե-
ւային ոչ պատշաճէր դնել զանուանս
իւր կենդանեացն առաջի առն իւրոյ
եւ առանց հարկին. նոյնպէս եւ մեք ա-
սեմք. Թէ ոչ պարտ է կանանց առաջի
այլոց պաշտօնէից եւ առանց հարկա-
ւորութե տալ զմկրտութիւն։

Առ երրորդն պատասխանի. Թէ ամա-
ծին կոյսն սակս այսորիկ ոչ ինքն մկր
տեաց զորդին. նախ զի գոյր յոհան
նէս, որ կարէր մկրտել զնա։ եւ երկ
ԻԱ րդ" զի չէր հարկաւոր, Թէ քն մկրը
21 ատիր։

Առ չորրորդն պատասխանի. Թէ խա-
բեբայ աթեւացին ոչ պատմէ սուր-
բ գրոյ զմկրտութին ներքինւոյն։ քանզի
զի ղուկաս ասէ ՚ի գործոց ութերորդ"
գլխն. Թէ ներքինին ոչ երկիցս, այլ
մի անգամ մկրտեցաւ միայն ՚ի ձեռն
փիլիպպոսի սարկաւագի։ եւ գիրք գո
րծոցն հայ գրով ասէ. Թէ հոգին սբ
էջ իվր ներքինւոյն ՚ի ձեռն փիլիպպո-
սի յառաջ քան զյափշտակիլն նորա ՚ի
յազովտոս։ աՀա բանքն հայ գրոցն.

Եւ

Եւ իջին երկոքեանն ՚ի ջուրն փիլիպ-
պոս և ներքինին . և մկրտեաց զնա .
Իբ 22 և իբրև ելին ՚ի ջրոյ անտի , հոգին սր̅
եկն ի վերայ ներքինւոյն . և հրեշտակն
տն̅ յափշտակեաց զփիլիպպոս ։] Թէ-
պէտ և գիրքն հայոց ապականեալ է
եղև անդ . և բանքն այսոքիկ . հոգին
սր̅ եկն ի վր̅ ներքինւոյն . վերաբերե-
ալ եղեն ՚ի գրչագրացն հայոց ։ զի ճշմա-
րիտ գիրքն յունաց , լատինացւոց , և
այլոց ազգաց , այսպէս ասեն . Եւ իբրև
ելին ՚ի ջրոյ անտի . հոգին տն̅ յափշ-
տակեաց զփիլիպպոս . և այլն ։] Առ եր-
րորդն ասեմք . Թէ ներքինին , յոր
Իգ 23 ժամ մկրտեցաւ ՚ի փիլիպպոսէ սար-
կաւագէն , էառ արդեօք զշնորհս հո-
գւոյն սրբոյ . բայց ոչ ՚ի ձեւն երևելի
նշանին հրոյն , զի այդպիսի նշանք-
իջանէր երեւէին ոչ ՚ի մկրտելն այլ ՚ի
դրոշմելն ձեռնադրութեամբ առա-
քելոցն . որպէս ցուցանէ գիրքն գործոց .
մանաւանդ անդ ՚ի յութերորդ" գլխոյն . ուր
ասէ այսպէս վս̅ սամարացւոցն ։ Զի ցա-
յն ժամ հոգին սր̅ չև ևս էր ի վր̅ միոյ
ուրուք հասեալ [այ . երևեալ] . բայց
միայն մկրտեալքն էին յանուն տն̅
յի ։ յայնժամ եդին զձեռս ի վր̅ նոցա .
Իդ 24 և առնուին հոգի սր̅ ։] նաև ՚ի . ԺԹ .
երդ" գլխոյն ասէ վս̅ եփեսացւոցն ։ Եւ
իբրև լուան . մկրտեցան յանուն տն̅
յի . և ՚ի դնելն ի վր̅ նոցա պօղոսի զձե-
ռն . եկն հոգին սր̅ ի վր̅ նոցա . և խօ-
սէին ՚ի լեզուս . և այլն ։]

Առ հինգերորդն և վեցերորդն
պատասխանի . Թէ յորժամ մարդիկ ընդու-
նին զհաւատս քն̅ . և ոչ է՛ կարծել
մահու նոցա . յայնժամ ոչ է՛ հարկա-
ւոր վաղվաղակի մկրտել զնոսա ։ ապա
կա այսորիկ ոչ պարտ էր սրբոյն նու-
նէի շուտով մկրտել կինքն զազգն վր-
րաց .

nam germanus facræ Scripturæ textus fic habet: *Cùm autem afcendiffent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum*, &c. Dicimus ergo, Eunuchum, cùm à Philippo Diacono baptizatus fuit, accepiffe quidem gratiam Spiritus fancti, fed non vifibiliter fub fpecie ignis: fic enim illa non in Baptifmo, fed in Confirmatione olim dabatur; vt paffim indicant Acta, præfertim cap. 8. vbi dicitur de Samaritanis: *Nondum enim Spiritus Sanctus in quemquam illorum venerat* (intellige vifibiliter ad eum confirmandum): *fed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iefu. tunc imponebant manus fuper illos, & accipiebant Spiritum fanctum*. Et cap. 19. de Ephefijs dicitur: *His auditis, baptizati funt in nomine Domini Iefu: & cùm impofuiffet illis manus Paulus, venit Spiritus fanctus fuper eos.*

Ad quintum, & fextum: neceffe non effe, homines, fimul ac ad fidem conuertuntur, baptizari; proindè non debuit fœmina, nempè S. Chriftiana Ancilla, quam Armeni Nune vocitant, baptizare ipfa Iberos Orientales, fed potiùs Sacerdotes aduocare ad eos baptizandos; neque debuit S. Gregorius baptizare Armenos, antequàm Sacerdos ordinaretur.

Itaque hortandi funt Armeniorum Parochi ad obftetrices fuæ Nationis erudiendas de materia, & forma huius Sacramenti: vt, cùm in mortis periculo conftitutos viderint infantes in fœturæ præfertim

arti-

articulo, eos citò priuatim baptizent, modò ab alijs Maioribus baptizari nequeant; ne ſine Baptiſmo morientes æternaliter pereant: qui tamen ſi poſteà ſuperuixerint, non debet eos Sacerdos rebaptizare, ſed tantùm reliqua Baptiſmi Sacramentalia eis miniſtrare; quæ cùm pertineant ad ſolennitatem, & non ad neceſſitatem Baptiſmi, fieri non debent, nec poſſunt à Laicis, ſed ſolummodò à Miniſtris Eccleſiaſticis, quorum eſt ſolenniter baptizare.

ԻԵ րաց · այլ կոչել զքահանայս առ՚ ի մկր
կրտել զնոսա: Նա և ոչ պարտ էր որ
25 քոյն զերեխորի մկրտել զհայս յառաջ
քան թէ ձեռնադրեալ քահանայ:

Արդ՚ ի յառաջելոցն՚ ի վերոյ հե-
տեւի. Թէ պարտ է՛ հայոց քահանայ
իցն ուսուցանել զհարկաւոր նիւթն
և զձևն խորհրդոյս դայեկաց աղ
ջկն իւրեանց. որպէս զի պատրաստ
լիցին՚ ի հարկաւոր ժամի մկրտել զե
րեխայս, յորժամ անկասկածելի զնոսա
մեռանել մանաւանդ՚ ի ծննդեան ժա-
ԻԶ մանակս, և ոչ իցէ քահանայ ոք, կամ
26 սարկաւագ, կամ այլ ոք այր պատ
րաստ: Եւ եթէ այդպէս մկրտեալն
յետոյ ոչ մեռանիցի, այլ առողջանայցէ, ոչ պարտ է՛ քահանայից զնա կրկին մկրտել. այլ միայն կատարել ի վերայ նորա հանդիսականսն՚ ի տաճարի զայլ արարողութիւն խորհրդոյս քաց՚ ի ձևոյն քանզի և՚ ի լուացմանէ: զի այլ արարողութիւնքն ոչ են հարկաւոր առ էութիւն խորհրդոյս. այլ միայն առ հանդիսութիւն նորա. ուստի աշխարհիկ ոչ պատշաճի աշխարհականաց կատարել զնոսա. այլ միայն այնոցիկ, որոց պատշաճի մկրտել հանդիսապէս:

ՏԱՂԱԳՍ ԴՐՈՇՄԻ

Գլուխ. Բ:

Վասն նիւթոյ և ձևոյ խորհրդոյս.

Առաջին գլուխ:

DE SACRAMENTO

CHRISMATIS, SEV CONFIRMATIONIS

§. I I.

De materia, & forma illius:

SECTIO I.

ա̅ 1 Հարց լինի խնդրելք. Թէ զինչ իցէ նիւթ և ձև դրոշմին. որ և աւծ խորհրդոյ հաստատութեան, և կնիք:

Թերևս պատասխանի տայր Վարդանն. Թէ նիւթ սբ̅ խորհրդոյս է՛ եւղն մեռոնին յառաջ քան թէ օրհնեալ իցէ յեպիսկոպոսէ. և ձև նորա է՛ բանն, որով եպիսկոպոսն աւետարանապէս և օրհնէ զեւղն զայն: քանզի ինքն ասէ. Թէ յայնժամ կատարի այս խորհուրդս. յորժամ եպիսկոպոս օրհնէ զմեռոնն. որպէս լուաք ՚ի
բ̅ 2 յերրորդ՝՝ վիճաբանութեան ՚ի պրակին երրորդ՝՝, ուր և յանդիմանեցաք զայս մոլորութիւնս նորա:

Բայց մեք պատասխանեմք ընդ սբ̅ ժողովոյն Փլորենցիոյ. Թէ նիւթ խորհրդոյս է՛ խաչաձևական օծումն իւղի ձիթկաղնի միրոնելոյն սբ̅ մեռոնաւն, որ խառնեալ իցէ ի ձիթոյ և բալասանենոյ, և օրհնեալ իցէ յեպիսկոպոսէ: Այս-

պէս

1 QVæritur primò: quænam sit materia, & forma Confirmationis?

Respondebit Vartanus, materiam esse vnguentum Chrismatis, nondum ab Episcopo benedictum; formam autem verba, quæ profert Episcopus, dum illud benedicit, & consecrat. nam, vt audiuimus in præcedenti quæstione, §. 3. asserit ipse, tunc confici hoc Sacramentum, cùm Chrisma ab Episcopo
2 benedicitur. Sed hic error refutatus est suprà.

Respondetur ergo cum Concilio Florentino, materiam esse vnctionem Chrismatis (hoc est, olei oliuarum, balsamo admisti, & ab Episcopo consecrati, ac benedicti) in fronte baptizati, ad Crucis figuram. Sic etiam vnà cum Catholica

sen-

ſentit Armena Eccleſia; quæ licèt olim Chriſma conficeret ex oleo ſeſami, eo quòd non facilè inueniretur in Armenia alterum oleum; poſteà tamen meliùs inſtructa, vſurpauit in hoc Sacramento, vt materiam neceſſariam, oleum oliuarum, quòd non ſolùm balſamo, ſed alijs etiam odoriferis aromatibus mixtũ iuxta morem Orientalis Eccleſiæ, ab Armeno Patriarcha ſolenni ritu benedicitur, & conſecratur.

Hoc igitur vnguento inungunt primò Armeni frontem baptizati; quod quidem ad Subſtantiam huius Sacramenti pertinet: & cauſam reddit Auguſtinus; *quia frons eſt locus pudoris, & ideò ponitur ibi hoc ſignaculum, vt non erubeſcamus Chriſtum confiteri etiam coram perſecutoribus*. Et Concilium Florentinum: *Ideò*, inquit, *in fronte, vbi verecundiæ ſedes eſt, confirmandus inungitur; ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat, & præcipuè Crucem eius, quæ Iudæis eſt ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia; propter quod ſigno Crucis ſignatur*. Tum quia, vt inquit D. Thomas, inſignitur homo ſigno Crucis, ſicut miles ſigno Ducis, quod quidem debet eſſe euidens, & manifeſtum, ac proindè in fronte, quæ non eſt in corpore pars alia manifeſtior.

Auguſt. in Pſal. 141.

Concilium Flor. ſeſſ. vlt. in decret. pro Armenis.

D. Thom. 3. par. quæſt. 72. art. 9.

Deindè inungunt etiam oculos, aures, nares, os, manus, pectus, ſcapulas, & pedes: quod faciunt more Græcorum, qui tamen, vt refert Archudius, in hac re variant: nam eorum vetuſtiſſimum quoddam Eucholo-

Archud. de Confirm. lib. 2. cap. 7.

պէս խոստովանին և եկեղեցին Հայոց .
Գ 3 որ թէպէտ և 'ի կանուխ ժամանակս
առնէր զմեռոնն յիւղոյ շուշմայոյ վասն
ոչ գտանելոյ դիւրաւ 'ի մէջ երկրին Հայ
աստանին զայլ ձէթն ճշմարիտ . բայց
սակայն յետոյ ստուգագոյն տեղեկա
ցեալ 'ի կիր էառ զձէթն ձիթենեաց
ի բերել զհարկաւոր նիւթ . որում խառ
նէ ևս 'ի հարկէ զբալասանն . և
ևս' այլս անուշահոտս յարևելեցւոցն
զբազում այլ հոտաւէտս ծաղիկս . և
օրհնէ զնա ըստ զայս միայն կթղկսն Հա
յոց հանդիսաւոր .

Արդ՝ այսու օրհնեալ մեռոնաւս
Դ 4 նախ օծանեն Հայք զճակատ մկրտե
լոյն ։ որ պատշաճի առ էութիւն խորհ
րդոյս . և զպատճառն առբերէ սբն
օգոստինոս ասելով 'ի մեկնութիւն .
ճխա . սաղմոսին այսմ ։ քանզի ճակատ
ան է' տեղի ամօթոյ . սակս այսորիկ
դնի անդ այս կնիքս . զի մի ամաչես
ցուք խոստովանել զքս և ոչ առաջի
հալածչաց ։] Եւ ժողովն փլորէն
ցիոյ վասն հայաստանն այսպէս բա
նէ ։ Վասն այսորիկ օծանի նուիրեալն
'ի ճակատին , ուր է' աթոռ ամօթու
թեան . զի մի ամաչեսցի խոստովանել
Ե 5 զանուանն քի . և մանաւանդ զխաչն
նորա , որ հրէից է' գայթակղութիւն ,
և հեթանոսաց յիմարութիւն ։ վասն որոյ
և անդ կնքի նշանաւ խաչին ։] Նա
և զի , որպէս ասէ սբն թովմաս աքվինա
ցին , 'ի խորհուրդս այսմիկ կնքի մա
րդ նշանաւ սբ խաչին . որպէս և զի
նուորն նշանաւ թագաւորին . որ նշանն
պարտի զոլ յայտնի. վասն այսորիկ դնի
'ի ճակատն . քան զոր ոչ գոյ 'ի մարմնի
այլ մասն յայտնագոյն ։

Եւ ապա օծանեն զաչս . զականջս .
զհոտոտելիս . զբերանն . զձեռս . զսիր
տն .

ան . զթամակն . և զոտս : զոր առնեն
մէն հանդիսութե խորհրդոյս ըստ ա_
ւանդութե յունաց : Թէպէտ յոյնք փո
փոխեն . զի ոմանք գիրք նոյն մաշտո
ցին նորամ հրամայեն օծանել զճակատ_
ան . զաչս . զհոտոտելիս . զականջս .
և զբերանն : Եւ կիւրեղին Երուսաղեմացին ՚ի
խորհրդաւոր կատեկիզսին հրամայէ
նորամ օծանել զճակատն . զականջս .
զհոտոտելիս . և զսիրտն : Եւ միա_
ցեալ գիրքն մաշտոցին . որոնք այժմ
վարեն յոյնք . դնեն զճակատն . զաչս .
զհոտոտելիս . զբերանն . զականջս .
զսիրտն . զձեռս . և զոտս : Որոց ան
դամոցս հայք վերադրեն և ս զթա_
մակն : Եւ այսպիսի փոփոխմամբ եր_
ցուցանեն և ինքեանք յարևելեայքն .
Թէ օծանելն զայլ անդամսն բաց ՚ի
ճակատէն՝ ոչ խնդրի հարկաւորապէս
՚ի խորհուրդ դրոշմին :

Իսկ յաղագս ձևոյ այսր խորհրդոյս՝
պատասխանեմք ըստ սահմանի նորին սրբ
ժողովոյն . Թէ ձևն նորա . որ առնի ՚ի
յօծանելն ճակատին . է՝ բանս այսոքիկ .
Կնքեմ զքեզ նշանաւ խաչի . և հա_
ստատեմ զքեզ օծմամբ փրկութե .
յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սր
բոյ :] և կամ՝ այլ ինչ բան , որ նմանն
լիցի սմա : Բայց՝ մաշտոցն հայոց ա_
ւանդէ զձև բանին և զարարողութե
խորհրդոյս զկնի մկրտութեն այսպէս :
Յետ այսորիկ սկսանի քահանայ դրո
շմել սրբ միւռոնաւն . Նախ՝ զճակատն
ասելով . Իւղ անուշ յանուն յի քի հե
ղեալ ՚ի քեզ կնիք երկնաւոր պարգ
ևացն յանուն հօր և որդւոյ և հոգւ
ոյն սրբոյ : Բայց զայս պարտ է՝ գիտել .
զի ՚ի սմ առաջնոյս միայն յիշեսցես զեր
րորդութն : Եւ ապա զաչսն՝ ասե_
լով . Օծումն սրբութե , որ յանուն յի
քի ,

chologium recenset membra vngenda, frontem, oculos, nares, os aures: Cyrillus Hierosſ. Catech. Myſtag. frontem, aures, nares, pectus: Euchologia verò typis excuſa, quibus modò paſſim vtuntur Græci, frontem, oculos, nares, os, aures, pectus, manus, & pedes; quibus membris Armenij addunt etiam ſcapulas: qua quidem variatione vel ipſi Orientales manifeſtè oſtendunt, reliquas partes corporis præter frontem vngere, non eſſe de neceſſitate huius Sacramenti.

Quantùm ad formam, reſpondetur cum eodem Concilio, eſſe illa verba: *Conſigno te ſigno Crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*: aut alia, ex quibus ſimilis habeatur ſenſus. Armenicum autem Rituale, tradens formam, & ritum conferendi hoc Sacramentum immediatè poſt Baptiſma, ſic habet: *Poſteà conſignet Chriſmate primùm frontem, dicens: Vnguentum ſuaue in nomine Ieſu Chriſti effuſum eſt ſuper te, ſignaculum donorum cæleſtium, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Sciendum eſt autem, in Vnctione huius tantùm primi membri inuocandam eſſe diuinã Trinitatem. Deindè oculos dicens: Vnctio ſanctificationis, quæ in nomine Ieſu Chriſti, illuminet oculos tuos, ne Vnquàm obdormias in morte. Aures dicens: Vnctio ſanctificationis fiat tibi ad audiendum diuina præcepta. Nares, dicens: Vnctio ſanctificationis, quæ in nomine Ieſu Chriſti, fiat tibi*

Զ̅ 6

Է̅ 7

Ը̅ 8

Vuu *odor*

odor suauitatis vitæ in vitam. Os, dicens: Vnctio sanctificationis, quæ in nomine Iesu Christi, sit tibi oris custodia, & ostium munitum labiorum tuorum. Manus in vola, dicens: Vnctio sanctificationis, quæ in nomine Iesu Christi, sit tibi causa bonorum operum. Pectus, dicens: Vnctio diuina, quæ in nomine Iesu Christi, cor mundum confirmet in te, & spiritum rectum innouet in visceribus tuis. Scapulas, dicens: Vnctio diuina, quæ in nomine Iesu Christi, sit tibi scutum munitionis, in quo possis omnia tela Nequissimi ignea extinguere. Pedes, dicens: Vnctio diuina, quæ in nomine Iesu Christi, dirigat gressus tuos in vitam æternam.

Archudius, referens formam, qua sua Græcorum Natio in Confirmatione vtitur, asserit, illam in his duntaxat verbis consistere: *Signaculum donationis Spiritus sancti:* quibus verbis toties repetitis, inungunt Græci prædictas corporis partes: & ad huius formæ sufficientiam comprobandam, atque explicandam, multas idem Archudius rationes, & auctoritates adducit. Sed quicquid sit de sufficientia huius formæ: præstantior certè, ac tutior illa est, quam Armeni proferunt in frontis chrismate; cùm exprimatur in ea non solùm effectus Sacramenti per illa verba: *Signaculum donorum cælestium;* verùm etiam & actus exercitus à Ministro super Oblatum, cùm dicitur: *Vnguentum suaue effusum est super te;* & prætereà inuocatio Trinitatis, *In nomine*

Pa-

Թ̄ էի , լուսաւորեսցէ զաչս քո . զի մի
9 երբեք ննջեսցես ՚ի մահ : Եւ ապա՛ զլսե
լիսն՝ աւծելով . Օծումն սրբութեան
եղիցի քեզ լսողութիւն ա̄ծային պա_
տուիրանացն : Եւ ապա՛ զհոտոտելիսն՝
աւծելով . Օծումն սրբութեան , որ յա_
նուն յի̄ քի̄ , եղիցի քեզ հոտ անուշու_
թեան կենաց ՚ի կեանս: Եւ ապա՛ զբերանն՝
աւծելով . Օծումն սրբութեան եղիցի
քեզ պահապան բերանոյ . և դուռն
ամուր շրթանց քոց : Եւ ապա՛ զերկուսին
ձեռսն ՚ի կից ունելով աւծ . Օծումն
սրբութեան , որ յանուն յի̄ քի̄ , եղիցի
Ժ քեզ պատճառ բարեգործութեան ա_
10 ռաքինի վարուց : Եւ ապա՛ զսիրտն՝ ա_
ւծելով . Օծումն ա̄ծային զսիրտ սր̄
հաստատեսցէ ՚ի քեզ . և զհոգի ուղ
իղ նորոգեսցէ ՚ի փորի քում : Եւ ապա՛
զթիկանսն՝ աւծելով . Օծումն ա̄ծայ
ին , որ յանուն յի̄ քի̄ , եղիցի քեզ վա
հան ամրութեան . որով կարասցես զամ
նետս մսոխու չարին շիջուցանել : Եւ
ապա՛ զոտսն՝ աւծելով . Օծումն ա̄ծայ
ին , որ յանուն յի̄ քի̄ , ուղղեսցէ զգն
ացս քո ՚ի կեանս յաւիտենից :]

Արդ՝ յունաց վարդապետն Արկու_
ԺԱ դիոս պատմէ . Թէ յոյնք ՚ի դրոշմելն
11 ասեն միայն զբանս զայս կարճառօտ
փոխանակ ձեւոյ : Կնիք պարգեւման
հոգւոյն սրբոյ :] Բայց մեք լաւա_
գոյն համարեմք զձեւն , զոր ասեն հայք
՚ի յօծ անելն ճակատին : զի նովաւ
յայտ առնեն ոչ միայն զգործն խորհր
դոյս՝ ասելով . Կնիք երկնաւոր պար
գեւացն ; այլ և զարարողութին պաշ
տմանն իւղ̄ նուիրելոյն . ասելով . Իւղ
անուշ հեղեալ իւղ̄ քո : և ևս զկո_
չումն երրորդութեան , որ է՝ հարկա_
ւոր վ̄ս պաշտամանն խորհրդոյս . ա_
սելով . Յանուն հօր և որդւոյ և հո

գւոյն

գւոյն սրբոյ։ Իսկ այն որ ասեն և 'ի
սկզբանն նորին ձևոյն. յա. յանուն յի քի.
յաւելորդ իմն է՛. զի բաւականաւորաբար
յայտ լինի այս անուանս 'ի կոչումն եր
րորդութեան։ և ասելն առդ. յանուն
յի քի. առէղի տայ բազմաց ոչ ասելոյ
'ի վերջն. յանուն հօր և որդւոյ և
հոգւոյն սրբոյ։ սակս այսորիկ 'ի գիրս
ոմանս մաշտոցին հայոց ոչ գտանի
գրեալ 'ի վերջն կոչումն երրորդու
թե. որ է՛ յոյժ անտեղի։ վասն որոյ
պարտ է՛ դնել 'ի նմին ձայն կոչումն.
Նաև և գիտելի է՛. զի այլ բանքն, զոր
հայք ասեն 'ի յօծանելն այլոց անդա
մոյն, ոչ նոյնպէս գրեալ գտանին 'ի
յամ գիրս մաշտոցին. այլ կայ փոփո
խումն ինչ։ զի 'ի գիրս ոմանս ասի.
Օծումն սրբութե, կամ ածային,
և այլն։ և 'ի յայլ գիրս ասի. Կնիքս
այս, և այլն։ բայց այսպիսի փոփո
խումն ոչինչ վնասէ. զի բանքն այնո
քիկ ոչ են ձև հարկաւոր. որպիսի է՛
այն, որ ասի 'ի յօծանելն ճակատին։

Ժբ 12 *Patris, & Filij, & Spiritus sancti:* quam esse quoq; in hoc Sacramento necessariam, communiter tradunt Doctores. Illud tamen, quod insuper additur in principio eiusdem formæ: *In nomine Iesu Christi:* posset ab Armenijs prætermitti, tum quia superfluum est, cùm iam sufficienter sit posteà explicatum per inuocationem trium personarum; tum etiam, quia occasionem aliquibus exhibet non subijciendi inuocationem illam Trinitatis; quæ propterea in plerisque eorum Ritualibus scripta non inuenitur, etiā- Ժգ 13 si ad substantiam huius Sacramenti pertineat, & ommitti non debeat. Cæterùm verba, quæ proferuntur in vnctione aliorum membrorum, non omninò eadē sunt in omnibus Armen. Ritualibus: nam, quod in aliquibus legitur: *Vnctio sanctificationis, diuina,* &c. in alijs habetur: *signaculum hoc sanctificationis, diuinum,* &c. sed verba in alijs vnctionibus quæcunque sint, admitti possunt, dummodò in frontis vnctione ad modum Crucis vera forma dicatur.

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս

Պաշտօնէի դրոշմին.

Երկրորդ գլուխ։

Երկրորդ խնդրելի լինի. եթէ
միայն եպիսկոպոս իցէ յատուկ
և սեփհական պաշտօնեայ սբ խոր
հրդոյս։

Պատասխանեն վարդան և գրիգոր ստա
թևացին. թէ ոչ միայն եպիսկ. այլ
և ս քահանայ է՛ սեփհական պաշտօ
նեայ դրոշմին։ Որ ասեն վարդան 'ի

պա

ա 1

DE MINISTRO Confirmationis.

Sectio II.

QVæritur secundò: An solus Episcopus sit proprius, & ordinarius minister Confirmationis?

Respondet Vartanus cum Dattieuensi, alijsq; eorū consectaneis; præter Episcopum, esse quoq; Presbyterum Cōfirmationis ministrum

ordinarium: quarè in Confutatione
epistolæ Rom. Pontificis, num. 11:
Latinos in hac re carpit, dicens: 2
*Errant prætereà; quia Baptismum in
duo diuidunt, ita Vt Presbyter apud
eos baptizet, & Episcopus chrismet,
& Spiritum sanctum impertiat; quasi
nequeat Presbyter Spiritum sanctũ
tribuere. Quod si ita esset, quomodò
posset Presbyter panem, & Vinum
efficere corpus, & sanguinem Christi
Dei per inuocationem Spiritus sancti?
aut quomodò posset prætereà remissionem
peccatorum pœnitentibus elargiri
per Spiritum sanctum?* Hæc ille:
quibus disertè, duos profert errores: 3
primus est, Confirmationem non
esse Sacramentum à Baptismo distinctum:
quem errorem refutauimus
quæst. 3. §. 4. alter est, etiam
ad Presbyterum ex officio pertinere,
Spiritum sanctum tribuere baptizato
per frontis Chrismationem.
Quocircà & his nos verbis vellicat
Dattieuensis in tract. de Sacramen.
cap. de Confirmatione: *Nostri Sacerdotes
chrismandi facultatem habent,
sicut habent Latini Episcopi:* 4
*sunt enim in hac potestate Episcopis
Latinorum æquales. hoc dixerim ad
eorum retundendam contradicendi libidinem.
cæterùm reuerà quilibet potest
Sacerdos omnia Sacramenta perficere,
præter Ordinem, cuius collatio,
sicut etiam Altaris, & Ecclesiæ benedictio
ad Episcopum pertinet.*

Respondetur ergo cum Concilio
Florentino loco citato, ordinarium
Confirmationis ministrum esse solum
Episcopum: posse tamen per
Apo-

պատճառաւորութեան առ Թուղթն պապ
Բ պուն 'ի Թիւն . Ժա . ասէ այսպէս ։
Եւ Լատինացիքդ" սխալին է՝ . որ զմկրտու-
Թիւն յերկուս հատանել . քահանայն
մկրտէ . և եպիսկոպոսն միւռոնէ , և Հոգին
տայ ։ և այդպիսի է՝ . որ քահանայն Հո
գին չկարէ տալ ։ ապա զիարդ զՀացն
և զգինին մարմին և արիւն ա̅յ գործէ
կոչելով զՀոգին սբ ։ և զիարդ կարէ
Թողութիւն տալ խոստովանողացն քա
Հանայ Հոգւովն սրբով ։] Եւ այդպի
սի քանիցս արտաքերէ վարդապետն զեր
կու մոլորութիւս ։ առաջինն է՝ . Թէ
դրոշմն ոչ է՝ յատուկ խորհուրդ 'ի մկր
Գ տութենէ որոշեալ ։ զորոյ աղանդն յառ
դիմանեցաք 'ի չորրորդ" պրակին երրորդ"
վիճաբանութեան . Երկրորդն է՝ . Թէ
տալն զՀոգին սբ 'ի ձեռն դրոշմին՝
իցէ սեփհական գործ քահանային ։
Յորոյ վերայ և ատտիեւացին այսպ̅
յանդգնաբար խօսի ։ Ի Դ̅ Ձլ առնելք . Թէ
քահանայքն մեր ունին իշխանութիւն
դրոշմելոյ . զոր ֆռանկաց եպիսկոպոսն ունէ ։
ապա ուրեմն իշխանակիցք են քահա
նայք մեր և եպիսկոպոսք նոցա ։ այս ըստ հա
կառակաւութեանց նոցա ասի ։ այլ
ըստ ուղղութեան՝ քահանայն ունի
զեւթն խորհուրդ եկեղեցւոյ կատա
Դ րել . և եպիսկոպոսն առաւել ունի . զի մի
այն տայ զկարգն , զեկեղեցի օրհնել ,
և սեղան ։]

Բայց՝ մեք պատասխանեմք ընդ սբ ժո
ղովոյն ֆլորենցիոյ . Թէ յատուկ և
սեփհական պաշտօնեայ դրոշմին է՝
միայն եպիսկոպոս . Թէպէտ և կարէ քահա
նայն առնուլ զհրաման պաշտօնէից
զայս խորհուրդս 'ի մեծէ քահանայա
պետէն ընդհանուր եկեղեցւոյ ։

Առաջինն մասն այսր մերոյ պա
տճառոյս նախ ցուցանի վկայութ̅
ամ̅այ

տնօրինային դրոցն : քանզի 'ի գործս առ_ Ե
աքելոցն ոչ ուրեք ընթեռնումք . 5
թէ այս խորհուրդս տուեալ եղև
յայլմէ յումեքէ . եթէ ոչ միայն 'ի յնո
քեանց առաքելոցն : զի որքան միայն
երթային 'ի միոյ քաղաքէ առ միւսն .
որպէս զի ձեռնադրութեամբ դրոշմեսցեն
և տացեն զհոգին սբ այնոցիկ , որք
յառաջ մկրտեալ էին 'ի յայլոց պաշ
տօնէից : և մանաւանդ յայտ լինի
այս 'ի գործս ութերորդ" գլխոյն . ուր
ասի այսպէս ; առաքեցին առ նոսա
զպետրոս և զյովհաննէս . որ իջեալ
կացին յաղօթս վերայ նոցա . որպէս զի Զ
առցեն զհոգին սբ . զի ցայնժամ չև 6
ևս էր իջեալ 'ի միոյ նոցանէ հասեալ . բայց
միայն մկրտեալք էին յանուն տն յի .
յայնժամ եդին զձեռս իւրեանց . և առ
նուին հոգին սբ .] Եւ դարձեալ 'ի . ԺԹ .
երորդ" գլխոյն` պօղոս ձեռնադրութեամբ
դրոշմեաց զայնոսիկ . զորս մկրտեալ
էին այլ պաշտօնեայք : զի ասէ անդ
ղուկաս : Եւ իբրև զայս լուան . մկր
տեցան յանուն տն յի : և 'ի դնելն 'ի
վերայ նոցա պօղոսի զձեռն . եկն հոգին
սբ 'ի վերայ նոցա :] Արդ ապա ուրեմն նշա-
նակ է սա լինել . զի պաշտելն այսմ Է
խորհրդոյս պատշաճէր յատկապէս 7
նոցա , որք ունէին յեկեղեցին զառա_
ջին իշխանութիւն . այն է . եպիսկոպոսաց . որք
ունին յեկեղեցին զտեղի առաքելոցն :
Եւ աստ գիտելի է . զի պարտ է պաշ
տօնեի դրոշմին նախ դնել զձեռն իւր
գլխոյ նուիրելոյն աղօթելով . և ա_
պա դրոշմել զնա . զի առաքեալքն ձեռ
նադրութեամբ դրոշմէին : և այսպէս առնէ
և հռոմայ եկեղեցին հռովմայ . և
որք թողուն դնել զձեռն իւր գլխոյն .
խոտորին յառաքելութենէ առաքե_
լոցն :

Եւ

Apostolicæ Sedis dispensationem etiam Presbyterum hoc Sacramentum administrare.

Prima pars responsionis probatur primò testimonio Sacræ Scripturæ. Siquidem in Actis Apostolorum nusquàm legitur fuisse peractum in primitiua Ecclesia hoc Sacramentum ab alijs, quàm ab Apostolis; qui, vt per manus impositionem darent Spiritum sanctum ijs, quos alij Ministri baptizauerant, ibant etiam ex vna Ciuitate in aliam, vt dicitur cap. 8. *Miserunt ad eos Petrum, & Ioannem; qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat; sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Et cap. 19. Paulus manus imposuit illis, quos alij baptizauerant: *His auditis*, inquit Lucas, *baptizati sunt in nomine Domini Iesu: & cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos.* Ergo signum est, quòd collatio huius Sacramenti ad eos propriè pertinere iudicabatur, qui primum gradum in Ecclesia obtinebant, nempè ad Episcopos, qui Apostolorum vicem in Ecclesia gerunt.

Probatur secundò ratione: Nam Sacramentum Confirmationis consummat, ac perficit baptizatum, vt alibi dictũ est, dans illi plenitudinẽ Spiritus Sancti: quarè vocatur communiter à Patribus Sigillum; quia, Quæst. 3. §. 4.

si-

ſicut Fidelis per Baptiſma conſcribitur quaſi quædam ſpiritualis *epiſtola Chriſti, ſcripta Spiritu Dei Viui*, vti dicitur 2. Cor. 3. ; ita per Sacramentum Chriſmatis quaſi vltimò conſignatur ſigillo Crucis. at in quolibet opere, cùm inferiores Miniſtri diſponant materiam, vltima forma, & conſummatio imprimitur ab agente primario, ac ſuperiore artifice: & epiſtola, quæ à Notario ſcribitur, à Præſule ſuperiore ſignatur: ergo adminiſtratio huius Sacramenti Epiſcopis reſeruatur, qui ſummam in Eccleſia poteſtatem obtinent. Præterea, adſcribere aliquem ad militiam eſt propriũ Ducum, & Imperatorum: ſed in Cõfirmatione adſcribimur ad Chriſti militiam: igitur hoc ab Eccleſiæ Ducibus, ac Primatibus faciendum eſt.

Probatur tertiò ex antiquis Eccleſiæ Patribus, & Concilijs: Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hier. cap. 2. par. 2. *Baptizatum*, inquit, *indutum alba Veſte, ad Pontificem ducunt: ille diuino, ac Deifico prorsùs Vnguento Virum ſignat.*

Clemens Papa, & Apoſtolorum Diſcipulus, in Epiſt. 4. *Omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo; & demum conſignari ab Epiſcopo, id eſt, ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam percipere*, &c. *Cùm autem regeneratus fuerit per aquam; & poſtmodùm ſeptiformi Spiritus ſancti gratia ab Epiſcopo confirmatus*, &c.

Vrbanus 1. Papa in epiſt. decretali: *Omnes fideles per manuum impoſi-*

Է 8 Երկրորդ" ցուցանի քահանայապետութէ․ քանզի խորհրդոյն դրոշմին պատշաճէ միջանելոյն դիտաւորութիւն և զիրութին հոգւոյն սրբոյ․ որպէս յայլ ուրեք ինքեան ասացաք․ վասն որոյ կոչի՝ կարգեալ հաղորդն կնիք․ զի որպէս հաւաստացեալ ՚ի ձեռն մկրտութէ զրեալ լինի երբեդհովաւոր խնչ Թուղթ քն․ գրեալ ոչ մելով, այլ հոգւովն այ կենդանւոյ ըստ պօղոսին․ նոյնպէս և ՚ի ձեռն դրոշմին երբ թէ վերջապէս կատարեսցի նոյն Թուղթն և կնքեսցի նշանաւ սուրբ խաչին․ արդ՝ ՚ի յամ խնչ գործառնութեան թէպէտ վայրապոյն մշակք և

Ը 9 պաշտօնեայք պատրաստեն զնիւթն․ սակայն յետին կերպն և կատարումն գործոյն տուեալ լինի ՚ի վերադոյն ճարտարապետէ․ և Թուղթն, զոր գրէ դպիր կամ գրագիրն յառաջնորդ հայրապետէ ձեռագրի և կնքի․ ապա ուրեմն դրոշմելս է՛ գործ եպիսկոպոսն և յառաջնորդ եկեղեցւոյ․ որք ունին յեկեղեցւոջ վերադոյն իշխանութիւն․ Նաև և զի կացուցանելն զոք ՚ի զինուորութիւն Թղթի՝ իշխանաց է՛ գործ զօրագլուխս սպարապետաց․ իսկ ՚ի ձեռն դրոշմին զինուորք լինիմք քի սու ՚ի քա-

Թ 10 ջանդ մատուցանել վ̄ն հաւատոցն որում․ ապա ուրեմն դրոշմելն յատկապէս պատկանի գլխաւոր իշխանաց և նախարարաց եկեղեցւոյ․ որք են եպսկք․

Երրորդ" ցուցանի վկայութեամբ հնոց սրբոց հարց և ժողովոց․ քանզի սբն դիոնեսիոս արիսպագացին յերկրորդ" գլխոյ յոգս եկեղեցական քահանայապետութեան ասէ․ Զմկրտեալն սպիտակ հանդերձ զգեցեալ բերեն առաջի հայրապետին․ և նա աստուածային և սրբարար եւղովն զայն դրոշմէ․]

Սբն կղեմէս պապ և աշակերտն առ-

առաքելոյն 'ի չորրորդ" Թուղթն իւրում ասէ : Պարտ է' ամենեցուն փութալ առանց յապաղելոյ վերստին ծնանելն ըստ. և յետոյ դրոշմել յեպիսկոպոսէ . ըստ . առնուլ զեւթնակերպ շնորհս հոգւոյն սրբոյ :] Եւ զկնի սակաւուց դարձեալ ասէ : Իսկ յորժամ վերստին ծնեալ լինիցի ջրով , և ապա եւթնակերպ շնորհին հոգւոյն սրբոյ հաստատեալ յեպիսկոպոսէ . և այլն]

Սբ̄ն ուրբանոս առաջին , պապն , 'ի կանոնական Թուղթն ասէ : Պարտ է' ամհաւատացելոցն զկնի մկրտութեն առնուլ զհոգին սբ̄ ձեռնադրութբ̄ եպիսկոպոսացն . որպէս զի զամենեցեն լիաւոր քրիստոնեայք :]

Սբ̄ն կիպրիանոս 'ի. Հգ. րդ" Թուղթն առ յուբայիանոս ասէ : Որք մկրտեալ մկրտին յեկեղեցի . մատուցցեալ լիցին առաջնորդացն եկեղեցւոյ . որպէս զի 'ի ձեռն աղօթից և ձեռնադրութեան ընկալցեն զհոգին սբ̄. և տէրունական կնքով կատարեսցին :]

Սբ̄ն եւսեբիոս պապն 'ի յերրորդ" Թուղթն առ եպիսկոպոսն Թուսկիոյ ասէ : [Խորհուրդն դրոշմին է' յոյժ պատուական . և ոչ կարէ յայլմէ կատարել , եթէ ոչ 'ի քահանայապետաց մեծաց :] ըստ . յեպիսկոպոսաց :

Սբ̄ ժողովն եղիբերտեայ 'ի յ. լը̄. երդ" կանոնին . յետ ասելոյն թէ կարէ աշխարհականն մկրտել 'ի հարկաւոր ժամանակի . յաւելեալ ասաց : Իսկ եթէ մկրտեալն յետոյ կեցցէ . ածցեն զնա առ եպիսկոպոսն . որպէս զի կարասցէ ձեռնադրութբ̄ կատարել :]

Սբ̄ն մելքիադէս պապն և մարտիրոս 'ի Թուղթն առ եպիսկոպոսն սպանիոյ ուսուցանէ . թէ դրոշմն այնու գերա-

զա-

Ժա 11 *positionem Episcoporum Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, ut plenè Christiani inueniantur.*

Cyprianus in epist. 73. ad Iubaianum: *Qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, ut per orationem, & manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.*

Eusebius Papa in epist. 3. ad Episcopos Tusciæ, & Campaniæ. *Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est;*
Ժբ 12 *quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus:* hoc est, Episcopis.

Concilium Elibertinum, can. 38. postquàm dixit, posse Laicum in necessitate baptizare, addit: *Si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit.*

Melchiades Papa, & Martyr, in epist. ad Episcopos Hispaniæ, docet, Confirmationem in eo præstare Baptismo, quòd solùm à summis Sacerdotibus, id est, Episcopis,
Ժգ 13 confertur.

Concilium Nicænum 1. can. 55. Arabico: *Chorepiscopus, cùm visitat Ecclesias, & Monasteria, quæ sub potestate sua sunt, debet interrogare, an habeant filios, aut filias; & facere, ut ad se adducantur; & signet eos signo Crucis, & oret super eos, & imponat manus, & benedicat.*

Concilium Arelatense 1. can. 8. & Arelatense 2. can. 17. vtrumque S. Siluestri Papæ tempore celebratum, decreuerunt, vt hæreticis, ad

Ec-

Ecclesiam redeuntibus, si baptizati fuerint *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non iterùm tradatur Baptismus; sed Confirmationis Sacramentum eis ab Episcopis conferatur. quia nimirùm hæretici illi hoc Sacramentum non dabant.

Eusebius Cæsariensis, lib. 6. hist. cap. 35. *Nouatus neque Sigillo ab Episcopo obsignatus fuit: quo quidem neutiquàm potitus, quomodò quæsò Spiritum sanctum adeptus sit?* Mutuatur hæc verba Eusebius à Cornelio Papa, & Martyre, qui illa scripserat in epist. ad Tubianum Antiochenum.

Chrysostomus in caput 8. Act. Apost. *Hic Philippus vnus erat ex septem Diaconis, secundus à Stephano; ideò & baptizans, Spiritum sanctum non dabat: neque enim facultatem habebat. hoc enim donum solorum Apostolorum erat.* Idem asserit Epiphanius, hæres. 21.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, cap. 4. *In Ecclesia baptizatus, non accipit Spiritum sanctum, nisi per manus Episcopi.*

Innocentius 1. Papa, in epist. 1. ad Decentium, cap. 3. *Non licet Presbyteris frontem baptizatorum oleo Chrismatis signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum sanctum Paracletum.*

Denique Gregorius Papa, lib. 3. epist. 9. monet, ne Presbyteri signare audeant Chrismate baptizatos in fronte, cùm id ad Episcopi munus pertineat. & hæc satis de testimonio veterum Patrum.

Sed

Ժդ զանուզէ զմկրտութիւն. վա՛ զի տուեալ լինի միայն յեպիսկոպաց:]

14 Ամէ ժողովն նիկեայ. յԺը. մէ հարցն. ՚ի յառաջին կանոնն ասէ: Յոր ժամ կորեպիսկոպն չըլէ զեկեղեցեօք և զվանօրէք, որ են ընդ իշխանութեամբ. պարտ է՝ նմա հարցանել. զուցէ ոմն իցեն ղուսանեալս և դասեալս. և տալ ածել զնոսա առ ինքն. և դրոշմեսցէ զնոսա նշանաւ խաչին. և աղօթեսցէ ի վերայ նոցա. և դիցէ զձեռս ի վերայ. և օրհնեսցէ:]

Ամէ ժողովն արելատոյ՝ առաջին

Ժե և երկրորդն. որք եղեն ՚ի ժամանակս

15 սրբոյն սեղբեստրոսի պապին. ՚ի յութերորդ, և Ժէ. երրորդ կանոնս հաստատեցին. թէ ոմանք հերձուածողք, որ դառնային ՚ի յուղղափառ եկեղեցին. ոչ մկրտեսցին միւս անգամ. և թէ նախ մկրտեալք էին յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ: այլ պարտ առեսցի նոցա յեպիսկոպէ խորհուրդն դրոշմին: զի այնպիսի հերձուածողքն ոչ սովոր էին տալ զայս խորհուրդս:

Եւսեբիոս կեսարացին ՚ի յ. ՅԵ. երրորդ գլխոյն վեցերորդ գրոց պատմագ

Ժզ րութեանն ասէ: Նովատոսն ոչ եղև

16 դրոշմիւ կնքեալ յեպիսկոպէ: ապա զի մրոդ ընկալեալ իցէ զհոգին սէ:] և զնոյն բանն գրեալ էր յառաջ յաղագս նովատոսին սէն կոռնելիոս պապ և մարտիրոս ՚ի թուղթն առ Թուբիանոս անտիոքացին:

Ամէն ոսկեբերանն ՚ի մեկնութիւն ութերորդ գլխոյն գործոցն ասէ: Ֆիլիպպոս մի ոմն էր յեօթնից սարկաւագաց անտի. երկրորդն յետ ստեփաննոսի: սակս այսորիկ ոչ տայր զհոգին սէ զկնի մկրտութեան. զի չունէր զիշխանութիւն. զի այս պարգևս

պատ

պաշտօնէր միայն առաքելոցն :] և Ժէ
զնոյն առնէ սբն Եպիփան ՛ի . հա . գլխն 17
ընդդէմ հերձուածոց ;

Սբն յերոնիմոս ՛ի ճառին ընդդէմ
լուցիփերեանոսացն ՛ի չորրորդ գլխում
ասէ : Որք ոչ մկրտեալ եղև յեկեղեցի .
ոչ առնուցուն զհոգին սբ . եթէ ոչ ՛ի
ձեռաց եպիսկոպի :]

Սբն Ինոկենդիոս առաքելին, պա-
պն, ՛ի Թուղթն առ Դեկենտիոսն առնէ :
Ոչ պարտ է՛ քահանայից դրոշմել
միւռոնաւն զճակատս մկրտելոց . զի
այս պաշտօնն միայն եպիսկոպոսաց . յոր
ժամ տան զհոգին սբ :] Ժը

Սբն Գրիգոր Հռոմայ հայրապետն ՛ի 18
յիններորդ" թուղթն երրորդ" գրոցն՝ գրի-
չացուցանէ . զի մի՛ իշխեսցեն քահա-
նայք դրոշմել միւռոնաւ զմկրտեալսն
՛ի ճակատսն . զի զի այս է՛ եպիսկոպո-
պծ :] Եւ այսպէս բազում է՛ յիշել հնոց
սբ հարցն :

Բայց՝ առարկէ Վարդանն ընդ-
դէմ մեր ասելով : Կարէ քահանայ
որպէս սովորական իշխանութեամբ խո-
րամ փոխարկել զհացն և զգինին ՛ի
մարմին և յարիւնն քն հոգւոյն սրբ
բով: և արձակել ՛ի մեղաց՝ տալով ըղ
շնորհսն հոգւոյն սրբոյ և զնոյն հո- Ժթ
գին սբ . զի առ պայ ՛ի մեզ ՛ի ձեռն շնոր 19
հաց իւրոց : ապա ուրեմն կարէ և ա-
տալ զհոգին սուրբ մկրտելոց ՛ի խոր-
հուրդ դրոշմին :

Նախ պատասխանի . զի եթէ այս պատ
ճառս Վարդանայ ունէր զօրութիւն
ինչ . ցուցանէր և ս . թէ կարէր քա-
հանայ տալ զհոգին սբ ՛ի ձեռն խորհ
րդոյ կարգին . մ զի տայ զնա ՛ի ձեռն
այլոց խորհրդոց : Նա և թէ կա-
րէր օրհնութեամբ կատարել զմեռոնն .
մ զի կատարէ բանիւ զհաղորդու-
թիւն

Sed objicit Vartanus: Poteſt Presbyter, vt miniſter ordinarius, conficere Sacramentum Euchariſtiæ, atque abſoluere à peccatis, tribuens alijs gratiam Spiritus ſancti, atque adeò ipſum Spiritum ſanctum, qui ad nos venit per ſuam gratiam: ergo cur non poterit etiam ex officio eundem Spiritum ſanctum tradere baptizatis per Confirmationem? quòdſi hoc non poterit; neque etiam poterit illud.

Reſpondetur primò; quòd, ſi hoc argumentum aliquam vim haberet, probaret prętereà, pertinere etiã ad munus Presbyteri dare Spiritum ſanctum per Sacramentum Ordinis, ſicut dat per alia Sacramenta; eòque magis conficere, ſeu conſecrare vnguentum Chriſmatis, quia conficit, & conſecrat Euchariſtiam corporis, & ſanguinis Chriſti: quæ tamen abſurda nec Vartanus ipſe admittit. Sicut ergo reſponderet ipſe ad hæc, non conuenire Presbytero imponere manus ad ſacros Ordines conferendos, quia hoc munus fuit ſolùm Apoſtolorũ, quorum locum in Eccleſia tenent Epiſcopi; neque conficere vnguentum Chriſmatis, quia Apoſtolorum diſcipuli, Clemens, & Dionyſius, alijq; SS. Patres nobis tradiderunt, hoc vnguentum à ſolis Epiſcopis conſecrandum eſſe: ita ſimiliter ipſi reſpondeo, neque eſſe proprium Presbyterorum, ſed tantùm Epiſcoporum, Confirmationis Sacramentum conferre: quia ſoli Apoſtoli hoc Sacramentum conferre

solebant, & ita etiam nobis tradiderunt Apostolorum discipuli, Patres, & Concilia, vt suprà ostendimus.

Respondetur secundò: Quamuis in omnibus Sacramentis idem detur Spiritus sanctus; non datur tamen cum eodem effectu, & eundem ad finem, vt alibi* dictum est. Vndè ex potiori effectu, ac fine aliquorum Sacramentorum colligimus; eorum collationem ad digniores Ministros pertinere. Cùm ergo in Confirmatione detur Spiritus sáctus ad hominem baptizatum consummandum, ac vltimò perficiendum per septiformem ipsius gratiam, & plenitudinem sanctitatis, ac roboris, vt fortiter pugnet contra Dæmones; ideò mirùm non est, si eius administratio propriè pertineat ad digniorem potestatem, videlicet Episcopalem. Præterea, hæc duo tantùm Sacramenta, Confirmatio, & Ordo, habent collocare Fideles in actiua quadam potestate, seu officio; Confirmatio quidem in officio pugnandi pro Fide, & Ordo in officio administrandi alijs Sacramẽta, ac distribuendi bona Ecclesię: & ideò eorum collatio ad eos pertinere debet, qui excellentiorem in Ecclesia obtinent potestatem, hoc est, Episcopis, quorum proprium est, officia distribuere. Reliqua verò Sacramenta nullam actiuam potestatem, aut officium conferunt: nam in Baptismo datur quidem potestas aliqua, sed merè passiua, participandi scilicet alia Sacramenta, & Ecclesiæ bona; in reliquis au-

*Quæst. 3. §.4. num.11.

Թէև մարտիրոսաց և առաքելոցն էր․ որ է՛ գեր
Ի 20 րագոյն ինչ քան զսրբութիւնն։ Ամենայն
նեա․ Թէ որպէս տրամաբանութեամբ Թէև վերա
դառնալ ամենայն է՛ և յիմար ։ Երկրորդ՝
որպէս ամենայն պատճառաւ առ այդամենի․ Թէ
ամենայնաժամանակ է՛ քահանայից ձեռնադրու
թեան առ ՚ի տալոյ զհոգեհանգիստն կամ
գնին․ զի այս գործս տարբերել երկ
մնալոյն յաւարտեցայց․ զորոց առաջի ուն
ին այսմ յեկեղեցին եպիսկոպոսն և ոչ քա
հանայքն ։ և Թէ ամենայնաժամ է՛ քա
հանայից կատարել զսուրբն․ զի առ
աւելոյ աշակերտացն կոչեսցէ և զ[illegible]
Իա 21 նոցա և այլ որ հոգւոյն աւանդեսցին
մեզ․ Թէ մնացին պատուոյ կատարել
մնոյն յեպիսկոպոսին ։ Նախադասութ և մեք
պատճառեսցուք․ Թէ ոչ է՛ սեփհականն
գործ քահանայից, այլ եպիսկոպոսաց, առ
զի [illegible] դատողին․ զի մնայն առա
ջնորդն ամենայն [illegible] և այսու
աւանդեսցին մեզ առաւելոյ աշակերտ
ացն, և առ որ հոգւոյն, և առ որ [illegible]
գործեն․ որպէս ՚ի վերայ ցուցաք ։

Երկրորդ" պատճառի․ զի Թէպէտ ամենայն
որ խորհրդովքն պարգևին նոյն հոգի
սուրբ․ բայց սակայն ոչ պարգևի առ
Իբ 22 ՚ի նոյն գործ, և առ ՚ի նոյն վախճան․
որպէս և ցուցաք ՚ի յերրորդ" վիճաբանու
թեան․ ՚ի չորրորդ պատճառն․ և ՚ի
Թիւն․ Ժա ։ Ուստի վասն պատուականա
գոյն գործոյ և վախճանի սմանց
խորհրդոց՝ մեք գիտեմք․ Թէ
պաշտօնէին նոցա պատուականի առ գերա
գոյն պաշտօնէից ։ Երկրորդ՝ քանզի ՚ի
դրոշմին պարգևի հոգին որ առ ՚ի
մկրտեալն կատարել և զօրացուցանել
զմկրտեալն եօթնաձևեան շնորհօքն
նորա և լրումն սրբութեան և քաջու
Թեան․ որպէս զի քաջաբար մարտնչեսցի
ընդ դևս հակառակ զօրութեանց վասն

այս

պաշտօնէից զընկալեալսն հաստատեն ։ վա-
սն այսորիկ ոչ է՛ բան զարմանալի ։
Իգ 23 Թէ պաշտօնեայն դրոշմին յատկապէս պատ-
շաճի առ գերագոյն իշխանութեան
եպիսկոպոսին ։ Նում դրժլ՝ զի այս երկրո-
րդ խորհրդոյ . ՃԻ . դրոշմն եւ կարգն . ա-
ստուածայնայ ուժին առալ հաստատեցե-
լոյն զիշխանութիւն ինչ նուիրագործա-
կան . ՃԻ . կացուցանել զնոսա՛ ի հար-
կին ինչ պաշտաման ։ զի դրոշմն բե-
րէ զիշխանութիւն պատերազմելոյ վ̅ս̅
ճշմարիտ հաւատոյն . եւ կարգն զիշ-
խանութիւն պաշտամելոյ այլոց զխորհր-
դսն . եւ բաժանելոյ նոցա՛ զինչս եկե-
Իդ 24 ղեցւոյ ։ սակս այսորիկ պաշտօնէին նր̅
պատկանին այնոցիկ . որք ունին յեկե-
ղեցի զգերագոյնագոյն իշխանութիւն .
ՃԻ . եպիսկոպոսք . որոցն յատուկ գործ է՛
բաժանել իւրաքանչիւր պաշտօնէին
զհարկս եկեղեցական պաշտամանցն ։
քանզի միացեալ խորհուրդքն ոչ առան
զնեցուցանել ինչ իշխանութիւն կամ
զհարկ ինչ պաշտամանց . զի ՛ի միութե-
ան, որ է՛ դուռն այլոց խորհրդոցն,
առնանի միայն կրօնաւորական ինչ յար-
մարութիւն առ յընդունել զայլ խորհ-
ուրդսն եւ զբարիսն եկեղեցւոյ ։ Եւ ՛ի
Իե 25 յայլ խորհուրդսն ոչ առնանի իշխա-
նութիւն ինչ ամենեւին ։ վ̅ս̅ այսորիկ
պաշտօնէին նոցա՛ պատկանին առ այլ
վայրագոյն պաշտօնեայս ։

Արդ՝ երկրորդ" մասն մերոյ նախի-
նադրոյն պատասխանւոյն ցուցանի . յորում
ասացաք . Թէ կարէ քահանայ հրամա-
նաւ մեծի քահանայապետին ընդհա-
նուր եկեղեցւոյ պաշտել զխորհր-
դն դրոշմին ։ Քանզի գլուխն եկե-
ղեցւոյ եւ փոխանորդն Ք̅ի̅ ունի զլիու-
թիւն իշխանութեան ։ ապա ուրեմն կարէ
այն իրաց , որք ոչ հակառակին հրա-

մա-

autem nulla traditur potestas, nec officium, vt diximus quęst. 3. §. 4. num. 41. idcircò pertinent ad inferiores Ministros.

Secunda pars responsionis (vbi dictum est, posse nihilominùs Presbyteros ex dispensatione Summi Pōtificis Confirmationis Sacramentum administrare) probatur: Nam Summus Pontifex, vtpotè Caput totius Ecclesię, habet in ipsa Ecclesia plenitudinem potestatis: ergo potest, cùm nullum ius diuinum in contrarium obstat, facultatem concedere, vt aliqua, quæ ad superiores Ministros pertinent ex officio, à Ministris etiam inferioribus administrentur: sicut concedere solet quibusdam Presbyteris, vt conferant minores Ordines, quamuìs & hos conferre sit proprium Episcoporum. Hinc S. Gregorius Papa, cuius memoria in Armena pariter Ecclesia colitur, Presbyteris Sardiniæ facultatem concessit, vt in Episcoporum absentia confirmarent: scribens enim Ianuario Episcopo, inquit sic: *Vbi Episcopi desunt, Vt Presbyteri etiam in frontibus baptizatos Chrismate tangere debeant, concedimus.* Greg. lib. 3. epist. 26.

Iam verò videndum esset, vtrùm Armenij, quibus, sicut & Græcis, alijsque Orientalibus Christianis, consuetudo est, ac fuit peruetusta, vt passim Presbyteri Chrismatis Sacramentum cōferant baptizatis immediatè post Baptisma; vtrùm inquam hoc faciant ex facultate, à Romanis Summis Pontificibus ali-

 quan-

quandò sibi concessa; vt scilicet sua ipsorum Confirmatio non sit irrita.

Etquidem Archudæus lib. 2. de Sacram. cap. 15. hanc facultatem Græcis fuisse factam opinatur: & ad aliqua Romanorum Pontificum decreta, in quibus eadem facultas videri poterat reuocata, his verbis respondet: *Vniuersè autem de Romanis Pontificibus, qui reuocarunt, illud dicendum videtur: reuocasse, quòd existimarent, auctoritate propria Presbyteros illud munus vsurpasse; ideòque in huiusmodi decretis sæpè inuenitur hoc verbum (ne præsumant): præsumptio autem nullam facultatem concessam supponit, quam tamen illi obtinuerant, & longissimo vsu stabilierant. A quonam tamen obtinuerint, an à Romano Pontifice, an ab alijs Episcopis, hoc non constat: tutissimum est dicere, Græcorum Presbyteros per suos Patriarchas, & Antistites eiusmodi facultatem à Summo Pontifice obtinuisse, à quo omnis iurisdictio, quasi à Capite in alios, veluti membra, mediatè, vel immediatè deriuatur, & diffunditur.* Additque paulò post: *Quicquid sit de reuocatione aliorum Pontificum; profectò cùm in Concilio Florentino, post omnes Pontifices, qui reuocarunt, Græci de hac re interrogati, omnem difficultatem (vt ibi asseritur) legitimè, & canonicè diluerint: ipse etiam Pontifex Eugenius IV. reddita ab ijs rationi acquieuerit: hoc vel vnum ad omnem controuersiam de hac re sedandam sufficere posse videtur. Recesserit sanè ab vsitata consuetudi-*

ne

Իզ մանաւանդ զի, այլ եւս 'ի ձեռս եկեղեցւոյ,
կարէ տալ հրաման. զի վասն որոյ
26 պաշտամանեայցն պաշտօնէիցն զնոյն.
Թէպէտ նորոյն պաշտօնէին իւրեանց եւ ըստ
առանձնէ բառ պատարագն լինի զՔրիստոսին
պաշտօնէից. վասն որոյ առաջեալ է' միայն
մեծ քահանայապետն հաստատել տալ
հրամանն աւբայից. զի առաջին միայն
զմիւռոնն առաջինադանն. որք ոչ յեղաշա-
կեալ եղեն 'ի յաւժ-աշխարհիս գիրս. Թէ
պէտ առաջնորդաց պատուական եւ ամ-
աւգնութեանն իշխանութիւն եպիսկոպոսն;
Եւ ըստ ամենայն օրինակի ընթ եղանա-
կէ' ի պատուհասապարտ թուխս. Թէ սոփեր
Իէ զբերդ հաւատոց հայրերն Թայլ եա
27 եւ չարբերեաց քահանայից սարդէներա
եղկեղեան. զի կարգաց լինին պաշտօնել
զհաւահոսարդն գրքովն 'ի պաշտաման
Թէ եպիսկոպոսաց:

Իսկ արդ' պատրաստ է' մեզ այժմ
զննել եւ տեսանել, 'ի մի. Թէ հայոց քա-
հանայքն առնելով նոյն եւ դեռես 'ի մե-
ծէ հայրապետէն հաւատոյ զհրա-
մանն դրոշմելոյ զմկրտեալսն. որոց զի
դրոշմն առնելով 'ի նոցանէ եւ ոչ յեպի-
սկոպոսաց' նշանակեալ եւ հաստատեալ
լինի: քանզի ոչ հայք միայն, այլ եւ
Իը յոյնք եւ այլ յարեւելեայք սովորութե-
ամբն. Թէ քահանայք զնոյն միրոնա-
28 Թէն տալ զխորհուրդն դրոշմին:

Որոյ աղագաւ գիտելի է'. զի որ
կարգիս յունաց ուժ-աբան վարդապետն
'ի գիրս, զոր գրեաց յաղագս խորհրդոցն
եկեղեցւոյ, ցուցանէ. Թէ քահանայք
աղգին եւրոյ առեալ զայս իշխանու-
Թիւն 'ի հայրապետացն հռոմայ. եւ
առէ այսպէս: Քահանայքն յունաց մին
նորոգ-ու-Թեամբ պատարագաց եւ հայ
րապետաց իւրոց զդրոշմելոյ հրա-
մանն առեալ 'ի մեծէ հայրապետէն հռ

առոյ

ուղղման . յորում երբ Թէ 'ի գլխոյ առմ ԻԹ
իշխանուԹեն բղխէ և հասն 'ի յայլսն 29
երբ Թէ 'ի յանգաման, Թէ միաձայնորդակ
բար , կամ Թէ անմիԹեան :] Եւ զնին
առաքելոց դրՁել առէ : 'ի ժողովն գրո
բեցելոյ հայրցն զառնոյ եպիսկոպոսն
յԹղԹս առաքելուԹեն նոցա 'ի պաշտօնել
դրոշմին ; և ընդ պատճենեն նոցա հա
ձեցաւ մեծ հայրապետն եւգենիոս
չորրորդ : ուրեմն սակս այս միայն
բաժանեալխանդանայք առ 'ի խաղաղացու
ցանել զմին խնդ միաբանուԹեն որ
եղեւ այսր իրին : զի Թէպէտ և այլն.
Թէ կամքն այլոց ամենից անցելոց հայ
րապետացն հռոմայ հրաժարեալ էր Լ
'ի յունաց առաքելուԹենս : սակայն յայտ 30
նեալ է . Թէ դարձեալ համաձայնեցաւ հայ
րապետն եւգենիոս . զի ոչ հակառա
կեցաւ . այլ ընկալաւ զյունաց պատաս
խանի :] Զայս գրեալ է' աղեքսանդրոս
վ̃ն դրոշմին , որ տուեալ լինէր 'ի քա
հանայից յունաց՝ Թոյլ առաքելոյն հայ
րապետացն հռոմայ :

Եւ հեղ՝ միւք զխոյն առնեմք վ̃ն դրոշ
մին հայոց. Թէ և նոցա քահանայիցն
Թոյլ տուեալ հայրապետացն հռոմայ
դրոշմել : և զայս ցուցանեմք բազում ԼԱ
պատճառօք : Նախ զի հայոց եկեղե 31
ցին յառաջ քան զժողովն քաղկեդոնի
միաւորեալ էր ընդ աԹոռազերծածան
եկեղեցւոյն յարեւելից և յարեւմտից.
մնաց ընդ եկեղեցւոյն յու
նաց : սակայն ուրեմն՝ եԹէ մեծ քահ
անայապետացն հռոմայ Թոյլ տային
յարեւելեան եկեղեցւոյն յունաց . զի
քահանայք նոցա դրոշմեսցեն զմկրտեա
լսն . նոյն Թոյլն խմանէր առեալ
եկեղեցւոյն հայոց . որ էր միաւորեալ
յարեւելեան եկեղեցւոյն . Երկրորդ" զի
հայք զկնի քաղկեդոնի մէ ժողովոյն

քա

ve aliorum Voluntas Pontificum; attamen clarissimè apparet, denuò accessisse consensum Eugenij Pontificis, dum Græcorum responsum sine vlla controuersia admittit. Hæc Archudius de Confirmatione, à Græcis Presbyteris collata.

Quòd autem idem de Armeniorum Confirmatione dici possit, nónullæ rationes suadere videntur. Prima est, quia Armeniorum Ecclesia iam olim à principio Patriarchalibus Græcorum Cathedris subiecta longo tempore fuit; ergo, si Græcis per legitimam facultatem licuerit, vt Presbyteri confirmarent, etiam ad Armenos eadem facultas extendi debuit. Secunda, quia Armeniorum Ecclesia post suum schisma pluries ad vnionem rediijt cum Romana, atque in his vnionibus tempore non modico perstitit, quãdò & eorum Presbyteri similiter confirmabant. Tertia, quia plures extant exhortatoriæ, ac dogmaticæ Romanorum Pontificum ad Armenos Patriarchas epistolæ; in quibus, cùm sermo sit de Chrismatis Sacramento, traditur quidem ea doctrina, quòd ordinarius Confirmationis Minister est solus Episcopus: sed nullum fit verbum, quo Armenis Presbyteris eiusdem Confirmationis administratio prohibeatur. Quarta denique, quia in Concilio Florentino, cùm ad vnionem cum Romana Ecclesia denuò venissent Armenij, editum fuit ab Eugenio IV. Decretum pro eorum concordia, vbi Concilio approbante postquàm

quàm sic loquitur Sanctissimus Pater: *Ordinarius Minister Sacramenti Chrismatis est Episcopus: & cùm cæteras Vnctiones simplex Sacerdos valeat exhibere; hanc non nisi Episcopus debet conferre*, &c. subijcit: *Legitur tamen: aliquandò per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & vrgenti admodùm causa, simplicem Sacerdotem Chrismate, per Episcopum confecto, hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.*

Quocircà sic disseri posset: Sciebat quidem Eugenius Pontifex cum Concilio Florentino, Armenis, non secùs, quàm Græcis, consuetudinem esse, vt Chrisma daretur etiam à Presbyteris: maximè quòd in eodem Decreto dictum anteà fuerat: *Deputauimus de omni statu huius sacri Concilij viros, iuris diuini, & humani doctissimos; qui cum omni cura, studioque, & diligentia rem ipsam cum ipsis pertractarunt Oratoribus* (nempè Armenis, qui ad Concilium venerant); *ab eis accuratè inquirentes eorum fidem tam circa diuinæ Vnitatem essentiæ, & diuinarum personarum Trinitatem; quàm Domini nostri Iesu Christi humanitatem, & septem Ecclesiæ Sacramenta, atq; alia ad Fidem Orthodoxam, & ritus Vniuersalis Ecclesiæ pertinentia.* & tamen non modò eis consuetudine illa non interdixit; verùm etiam significauit, aliquandò per Apostolicæ Sedis dispensationem concessum fuisse, vt Presbyteri confirmarent: igitur per hæc verba concedere Armenijs videbatur Eugenius

ԼԲ 32 [illegible Armenian text]

ԼԳ 33 [illegible Armenian text]

ԼԴ 34 [illegible Armenian text]

nius

[illegible]

ԼԵ 35

[illegible]

ԼԶ 36

[illegible]

ԼԷ 37

[illegible]

nius saltem permissiuè, vt eorum Presbyteri confirmationem de more conferre possent.

Cæterùm, si voluerint Armenij, vt deinceps hoc Sacramentum à solis Episcopis sibi conferatur, erunt quidem laude dignissimi, sin minùs; aliqua saltem ab ipsis, ne eius collatio irrita planè sit, erunt seruanda: Primum, vt ipsorum Patriarcha (qui solus Chrisma conficit apud eos, iuxtà morem aliorum Orientalium) antequàm illud benedicit, & consecrat, ritè componat ex oleo oliuarum, & balsamo: quæ duo simul admixta, & ab Episcopo consecrata, sunt necessaria, & sufficiens huius Sacramenti materia. Quarè, cùm soleant ipsi cum oleo prædicto vinum miscere, in quibus varia priùs odoriferorum genera decoquunt, ac deindè balsamum adiungunt; monendi sunt, vt vinum illud ne admisceant; vel, si omninò admiscere velint, sit saltem in parua quantitate, & decoctio adeò longa, vt absumatur vinum, manente oleo: idque, ne materia necessaria vltrà modum notabiliter alteretur.

Secundum, ne Armeniorum Parochi vetus Chrisma sæpiùs per simplex oleum renouent: quod ob inopiam, & difficultatem habendi aliud, facere ita frequenter solent, vt verum Chrisma ob temporis longitudinem, & frequentes renouationes penitùs obsolescat: sed studeant quotannis à suo Patriarcha Chrisma nouum accipere.

Ter-

Tertium, & vltimum, vt, cùm Ministri Chrismate baptizati frontem consignant cum debita verborum formula, intentionem habeant conferendi aliud à Baptismate Sacramentum, nempè Confirmationem. Quippè cùm semper soliti sint immediatè post Baptisma chrismationem hanc facere; ipsorum plerique ob inscientiam putant, illam non esse Sacramentum à Baptismo distinctum, sed potiùs circumstantiam quandam, ad actum illum Baptismi pertinentem; sicut cùm Latini verticem puerorum Chrismate post Baptisma inungunt.

Ob causam defectus huius tertij requisiti, ac preterea quia chrismatio illa frontis non fit ab Episcopo; Scriptores nonnulli referunt, non esse apud Armenos Confirmationis Sacramentum. Nihilominùs opposita sententia probabilior mihi videtur: cùm ad primam rationem, ex defectu intentionis petitam, responderi possit, sufficere intentionem vniuersalem, quam omnes Armeni Presbyteri habent faciendi per illam frontis chrismationem quicquid facere intendit Ecclesia Christi; quæ quidem intentio corrigit intentionem, & errorem illum mentis particularem. Ad secundam autem responsum iam suprà fuit.

միւռոնն և օրհնեալ յեպիսկոպոսէ ։ և զնոյն
ԼԸ քա՛ն եփսեն յառաջ զճակատն պայծն ընդ այլ
38 նոր հաստատեալս. զգուշասցեն թէ զգի
տին եւ խոստովանին՝ ի յեփիմանն ամսպառ
շած է՝ նու-թոյն ։ այսմ թէ ամենև կու
կամիլցեն խոստովել զգինսն . սակաւ
խոստովեսցի . և եփոսեն երկար լիցի .
մինչ զի կարասցէ եփիմամէն ոչ լինչա
նալ զինսն . և ծնալ միայն ձեթո .
ընդ որում խոստովեսցէ քաւարանին՝ զի
մի՛ այլայլեսցի հարկաւոր նշեթն ։
Երկրորդ՝ զիտասցեն . զի ոչ պարտ
է քահանայիցն ստորագել զհին միւռոն
ԼԹ զերկաւոբերելով նոմա զայլ հասատուհաս
39 կան ձեթն ։ զի տուողն են ամենայն զայս
վերածեբութեան քաղուսմ անպամ առ
նել զի պակասութե հին միւռոնին ։
ուստի կրկնելով զվերաբերութեան
նշանակի միւռոնն խառնանի . և յետոյ
ունանին թոսէ խառնանի և խոր հրո
զոյն: ասանս այսուրիկ Ջանասցեն առ այ
եկեղեցւոյն յիւրաքանչիւր տարւոջ
յառնուլ ՚ի պատրիարգէն իւրեանց
զնոր միւռոնն ։
Երրորդ՛՛ թէ յորժամ պաշտօնե
այքն դրոշմեն միւռոնաւ զճակատս
Խ մկրտելոցն պատաշաճաւոր ձեւով բա
40 նիւն . պարտ է՛ նոցա ունել դիտաւո
րութիւն պաշտօնելոյ զայլ խորհուրդ զա
տեալ՝ ի մկրտութենէ . այս . զխորհուրդն
դրոշմին ։ քանզի ամենայն հայոց քահա
նայք ըստ անզիտութեան իւրեանց կար
ծեն . թէ դրոշմելն ճակատին զկնի մկ
րտութեանն պատաշաճի առ նոյն խոր
հուրդ մկրտութեան . և թէ նոքաւ ոչ լի
նի այլ նոր խորհուրդ . որ է՛ մեռոնութի ։

Չորրորդ՝ պատճառ այսմ զրեցին ՚ի գիրս իւրեանց . թէ առ հայս ոչ կայ
տարի այս դրոշմի խորհուրդս վասն երից պատճառաց ։ Նախ՝ զի ոչ պաշ
տէ զնա եպիսկոպոսն, այլ քահանայն առանց հրամանի գլխաւոր հայրապետին
ամենայն եկեղեցւոյ ։ Երկր՛՛ զի ոչ դնեն զձեռն ՚ի վերայ գլխոյն, յորժամ դրոշմեն,

քան աստուածութեանն առաջին ։ Եւ երրորդ՝ զի ոչ ունին պաշտօնեայքն զխոստո_ տացեալ դիտաւորութիւնն . այլ կարծեն , թէ դրոշմելն եւեթ արարողութիւն ինչ պատշաճաւոր առ մկրտութիւնն ։ Բայց՝ մեզ թուի . թէ կատարի ՚ի մէջ հայոց այս խորհուրդս ։ Եւ առ առաջին պատճառն պատասխանի տուաք ՚ի վերոյ . Եւ առ երկրորդն պատասխանեմք . թէ հայոց քահանայքն օծանելով զմանկանս՝ դնեն զձեռն իւր գլխոյն . զի այսպէս հաստատեալ է զձեռն իւրեանց ՚ի գլուխս ընծայելոյն . որ է՛ քահանայն ։ Եւ առ երրորդն պատասխանեմք . զի թէպէտ մինչեւ քահանայքն ոչ ունին զայն յատուկ դիտաւորութիւնն , որ պատշաճի խորհրդոյս , սակայն՝ յորժամ դրոշմեն զմանկունս , ունին զդիտաւորութիւն առնելոյ զոր ինչ կամի առնել եկեղեցին քրիստոսի ՚ի ձեռն օծմանն այնորիկ ։ Եւ այս բաւական է . զի այս հասարակական դի_ տաւորութիւնս ունիցի զթիւրութիւն յատկական դի_ տաւորութեանն իւրեանց ։

ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Պրակք. Գ:

Վասն նիւթոյ և ձեւոյ խորհրդոյս.

Առաջին գլուխ:

DE SACRAMENTO

EVCHARISTIÆ

§. III.

De materia, & forma illius:

SECTIO I.

QVæritur primò: Quæ ſit materia, & forma Sacramenti Euchariſtiæ?

Reſpondetur circa materiam, quòd ſit panis triticeus, & vinum ex vite: quia Chriſtus hoc Sacramētum ſub ſpeciebus panis, & vini inſtituit. Sic Armeni omnes ſummo conſenſu cum vniuerſali Eccleſia ſentiunt; qui etiam in hoc Sacramento conficiendo vtuntur laudabiliùs pane azymo iuxta ritum Occidentalis Eccleſiæ, propterea quòd Chriſtus illud inſtituit primo die azymorum, vt teſtantur Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. quo die panis fermentatus in domibus Iudæorum eſſe prohibebatur, vt habetur Exod. 12. Improbandi tamen non ſunt, qui panem fermentatum iuxta ritum ſuæ Eccleſiæ in Euchariſtia vſurpant

ա 1 Հարցանի լինել խնդիրք. թէ զինչ իցէ նիւթ, և ձեւ ամենասուրբ այսմ խորհրդոյս հաղորդութեան:

Պատասխանի. թէ նիւթ է՛ հաց՛ի ցորենոյ, և գինի՛ի յորթոյ: քանզի տէրն մեր յն քն զխորհուրդս զայս հաստատեաց՛ի ներքոյ տեսակաց հացի և գինւոյ: Այսպէս հաւատան ընդ տիեզերական եկեղեցւոյ հայք ամ. որք և կատարեն զայս խորհուրդս բաղարջ հացիւ ըստ աւանդութեան

բ 2 հռովմայ սբ եկեղեցւոյն: վն զի հաստատեաց զնա քն յառաջնում աւուրն բաղարջակերացն, ըստ մթէոսի, և մրկոսի, և ղկսու. յորում աւուրն արգելեալ էր անծ զհրէայսն յունելոյ 'ի տունս իւրեանց զխմորեալ հացն. որպէս ասի 'ի յելից. ԺԲ. կող" զկնի. թէպէտ և ոչ պարտ իցէ անարգել զայնոսիկ. որ ըստ աւանդութեան եկեղեցւոյ իւրեանց 'ի կիր առնուն 'ի խոր

խորհուրդս զհաց խմորեալ . զի և
հացս այս ոչ տարբերի տեսակաւն և Գ 3
գոյացականն ՝ի բաղարջ հացէն. այլ մի
այն պատահաբար . վն̄ որոյ եւ նա եւս
կարէ գոլ նիւթ այսր խորհրդոյս . որ
պէս ուսոյց ֆլորենցիոյ սբ̄ ժողովն:

Եւ դրձ̄լ պատասխանի ընդ նմին սբ̄ ժո
ղովոյն . թէ ձևն նորա է՛ նոյն բանն ,
որով քն̄ կատարեաց զայս խորհուր
դս: Ուստի յորժամ ասէ քահանայ
՝ի դիմաց քի̄ ի վերայ հացին . Այս է՛
մարմին իմ:] և ի վր̄ գինւոյն . Այս
է՛ բաժակ արեան իմոյ . և այլն:]
յայնժամ զօրութբ̄ բանիցս այսոցիկ Դ
փոխարկի գոյացութի̄ հացին ՝ի մար 4
մինն քի̄ . և գոյացութի̄ գինւոյն ՝ի
յարիւն նորա . մնալով միայն հացի
և գինւոյ պատահմունքն . այ̄ . քանա
կութի̄ , և ի վր̄ քանակութեան հոտ ,
համ , ցրտութիւն , ջերմութիւն , և
այլն:

Այլ՝ հայոց քահանայք յորժամ
՝ի մէջ պատարագին կատարեն զայս
սուրբ խորհուրդս , արտաբերեն ար
դեօք զնոյն բանսն քի̄ . ասելով ի վր̄
հացին այսմ: Այս է՛ մարմին իմ . որ
վն̄ ձեր և բազմաց բաշխի ՝ի թողու
թի̄ մեղաց:] և ի վր̄ գինւոյն այսմ . Ե
Այս է՛ արիւն իմ նորոյ ուխտի . որ 5
վն̄ ձեր և բազմաց հեղու ՝ի թողու
թի̄ մեղաց:] Բայց՝ մի՞ թէ այս բանս
քս իցեն ձևն այս ճշմարիտ . որով կա
տարի խորհուրդս , և լինի փոխար
կութի̄ գոյացութեցն . թէ՞ ոչ . վի
ճաբանութի̄ նոյն լինի ՝ի մէջ նոցա , և
կարծիք եռեակ:

Այս առաջին կարծիքն է՛ սակաւ ում
անց տգիտաց . որք համարեն , թէ
սկսանի փոխարկումն գոյացութեցն
և սկզբնաւորին նուէրքն լինել մար

մին

pant, quia talis panis ſpecie non differt ab azymo, ſed tantùm accidentaliter; & ideò eſt etiam apta huius Sacramenti materia, vt definiuit Concilium Florentinum.

Reſpondetur circa formam cum eodem Concilio; illam eſſe verba Saluatoris, quibus hoc confecit Sacramentum. Quarè cùm Sacerdos in perſona Chriſti ſuper panem dicit: *Hoc eſt corpus meum*. & ſuper vinum: *Hic eſt calix ſanguinis mei*, &c. virtute horum verborum ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem ipſius conuertuntur, remanentibus ſolùm panis, & vini accidentibus.

Quantùm ad Armenos, (vt ea tantùm de more dicamus, quæ illorum ad rem faciunt, & non ampliùs) profert quidem eorum Sacerdos, cùm in Miſſæ Sacrificio hoc perficit Sacramentum, eadem omninò Domini verba, dicens ſuper panem: *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis, & pro multis datur in remiſſionem peccatorum*. & ſuper vinum: *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum*. Verùm an hæc verba ſint huius Sacramenti forma, nec ne; nihil certi vniuersùm ſciunt, & triplex in hac re apud eos opinio circumfertur.

Prima eſt imperitorum quorundam Magiſtrorum, qui à me de hac re interrogati, reſponderunt; inchoari conſecrationem Corporis, & Sanguinis Chriſti ab Oblatione, quæ fit in Miſſa; & continuari de-

inceps, donec per reliqua verba, quæ passim à Sacerdote in tota actione illa proferuntur, consummetur. ad hoc dicendum inducti; quia, dum ante consecrationem oblata munera circùm altare solenni ritu, tinnituque campanularum à Ministris deferuntur, Chorus canit: *Corpus Dominicum, & sanguis salutaris coràm adsunt: Cælestes Spiritus inuisibiles concinunt, sine intermissione dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Virtutum.* & populus ad eadem adoranda munera procidit, aliaque pæcipui cultus indicia exhibet: ac non multò post iterùm Chorus canit: *Christus in medio nostrùm apparuit: qui Deus est, hic resedit, &c.*

At hæc sententia tum insipientiæ, tum impietatis arguitur: ac nullo alio nititur fundamento, nisi falsa opinione rudissimæ plebis, quæ ad adorandum ea, quæ adhuc consecrata non sunt, à sonitu campanularum, & cantu verborum illorum decepta inducitur: cùm Sacerdos Armenus nulla eòusque temporis verba protulerit, quæ ad Eucharistiam consecrandam apta videri possent, sed solùm ea, quæ pertinent ad munerum oblationem. Deindè constat, transubstantiationem in Eucharistia non fieri successiuè, ita vt in ea conficienda assignari possint tempora inchoationis, progressionis, & consummationis; sed fieri totam simul in vno, eodemque instanti temporis immediatè post prolationem certorum verborum, quæ ex institutione

Chri-

մինն և արիւն քն ՚ի մատուցմանն նու-
Զ 6 իրացն . և ապա՛ հետևաբար կատա-
րի նորա փոխարկումն ՚ի ձեռն այլոց
բանից քահանային . մինչ և հասա-
նիցէ ՚ի բանսն , զոր ասէ . Թէ Սրով
զհացս և զգինիս օրհնեալ մարմին և
այլն :] և Թէ զինչ բանիցս այսոցիկ
ամենեւին կատարեցաւ այն փոխար-
կումն : Եւ կարծեն այսպէս . վ՛ն զի յոր
ժամ պաշտօնեայքն բերեն զպատուա-
ցեալ ընծայսն շուրջ զսեղանովն : հար
կանեն զզանգակս և զքշոցսն . և երգա
նակեն այսպէս : Մարմին տէրունա-
կան , և արիւն փրկչական կայ առա-
Է 7 ջի . երկնային զօրութիւնքն աներևոյթ
երգեն և ասեն անհանգիստ բարբա-
ռով . սբ սբ սբ տէր զօրութեանց :] և
ժողովուրդն ծունր անկեալ երկիր
պագանէ նուիրացն , և յետոյ դարձեալ
երգեն ասելով . Քս ՚ի մէջ մեր յայտ-
նեցաւ . որ էն ած ՚ աստ բազմեցաւ .
և այլն :]

Բայց ՚ այս կարծիքս լի է անգի-
տութեամբ և ամբարշտութեամբ . և միայն
հիմնեալ է ՚ի վերայ մոլորութեան անը-
դգամ ժողովրդեանն . որ մոլորեցու-
ցեալ դոլով ՚ի հնչմանց զանգակացն
Ը 8 և ՚ի նախասացեալ անյարմար բա-
նիցն դպրաց , երկրպագանէ հացին
և գինւոյ յառաջ քան զլինել մարմին
և արիւն քի : և կատարէ զկռապաշ-
տութիւն : քանզի մինչև ցայս ժամս
քահանայն ոչ արտաբերեալ է զբան
ինչ , որ յարմար իցէ կատարել զմար-
մին և զարիւն քի . այլ միայն մատու-
ցեալ է զնուէրսն : Նաև և զի փոխար-
կումն հացին և գինւոյ ՚ի մարմին և
յարիւն քի ոչ լինի հետևաբար ըստ
մասանց . և ոչ ունի զսկիզբն և զմէջն
և զվերջն : այլ լինի բոլոր համանգա-

մայն

մայն ՚ի մի կէտ ժամանակի զկնի առտաքելութեան բանիցն . որք ոչ ՚ի մարդկանէ , այլ ՚ի քնէ միայն հաստատեցան :

Իսկ՝ յո՛ղս առաջաբաւացեալ բանիցն , զոր երգեն դպիրքն , ասեմ . զի թէպէտ կարծեմք . թէ հայոց եկեղեցին եդեալ է՛ անդ փոխում առ ՚ի պատրաստել զխնդամանդութի ժողովրդեան ՚ի դէմ յառաջագոյ մարմնոյ և արեան քն . և թէ խմանայ փոխում բատ նշանակութեան յառաջագոյ ժամանակի , և ոչ՚ներկայի , և անցելոյն , որպէս խանշանակեն: այլ սակայն՝ քանն զի բանքն այսոքիկ , ըստ որում՝նշանակեն , առ ան են , և առիթ անն մոլորութեան մեծի . ասեմ այսորիկ հարկ է՛ ամենեփին բառնալ փոխում ՚ի միջոյ . և կամ փոփոխել և ուղղել : որպէս և պատշաճ է՛ և . յայնժամ հրաժարել ՚ի հնչմանցն զանկակացն . զի մի մոլորեացի ժողովուրդն ՚ի տեսակ ինչ կռապաշտութե .

Երկրորդ կարծիքն է՛ ոմանց հերձուածողաց , որք թէպէտ ասեն , թէ յեղաշրջումն գոյացութե հացին և գինւոյն ՚ի մարմին և արիւն քն լինի բոլոր հանդամանքն ՚ի մի կէտ ժամի . սակայն ոչ ասեն , թէ լինի յորժամ քահանայն արտաբերէ զբանսն անն . ա՚յս է՛ մարմին իմ . ա՚յս է՛ արիւն իմ : այլ թէ լինի յետոյ զորութե այլոց բանից քահանայն . զն . յորժամ ասէ : Երկիրպագանեմք և աղաչեմք և խնդրեմք ՚ի քէն բարերար անծ . առաքելում ՚ի մեզ և առաջի եդեալ յնծայս այս զհամագոյականն հոգի ևն և զէակից որ հոգի . որով զհացս օրհնեալ մարմին ճշմարտապէս արասցես տն մերոյ և փրկչին յի քի . և զբաժակս

ժակս

Թ Christi eam efficere valeant.

9 Ad ea verò verba, quæ Chorus canit, dum oblata munera circumferuntur, respondeo; quamuis non dubitem, quin ab Armena Ecclesia intelligantur in significatione futuri temporis; tametsi, vt excitetur populi desiderium, ac præparetur deuotio erga mox futuram Consecrationem, proferuntur in significatione præsentis, & præteriti: tamen, quia sic accepta, vt sonant, sunt erroris occasio, debere prorsùs Ecclesiasticos aut illa corrigere, (Ժ) (10) aut è medio tollere, sicut etiam à quolibet campanularũ sonitu, aut alio externo cultu tunc abstinere, ne per hæc Armenus populus ad Idololatriæ speciem inducatur.

Secunda opinio est aliorum hæreticorum, qui asserunt, Consecrationem, seu transubstantiationem panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi, ne tunc quidem perfici, cùm Sacerdos Armenus profert illla Domini verba: *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus:* (ԺԱ) (11) sed potiùs, cùm multò post illa, & alia verba, quibus mentionem facit passionis Christi, hæc subijcit submissa voce: *Adoramus, & rogamus te, benignissime Deus; Vt mittas in nos, & in hac proposita munera Spiritum sanctum tuum coæternum, & coëssentialem; quo panem hunc benedictum, corpus verè facias Domini, & Saluatoris nostri, Iesu Christi: & Calicem hunc benedictum, sanguinem verè facias Domini, & Saluatoris nostri, Iesu*

Chri-

Christi, transmutans Spiritu tuo sancto (hìc Rubrica, ab iisdem hæreticis deprauata, sic habet : *Per hæc verba replicet : post quæ corpus, & sanguis Christi perficitur. deindè dicat:*) *Vt fiat hoc nobis, & omnibus appropinquantibus, non in condemnationem, sed in expiationem, & remissionem peccatorum.* (hìc iterùm inquit Rubrica : *Ne audeat deinceps Oblata signare, sed respiciat illa, vt Deum*).

Ita, præter alios, docet Vartanus lib. de Monitis, cap. 4. vbi Latinos etiam reprehendit, quòd asserant, Sacerdotem per illa præcedentia Domini verba hoc iam Sacramentum peregisse. tres autem pro se affert vanas ratiunculas: Prima est, quia non potest, inquit, panis, & vinum fieri corpus, & sanguis Christi, nisi inuocetur etiam Spiritus sanctus: nam Pater sine Filio, & Spiritu sancto, nihil ad extra facit. Secunda, quia nec idem fieri potest, nisi priùs fiat commemoratio passionis Christi: nam Dominus ait Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*: & Apostolus explicat: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & Calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis.* Tertia, quia Christus, postquàm dixit: *Hoc est corpus meum*: subiunxit: *Hoc facite* &c. ergo tunc à nobis hoc fieri videtur Sacramentum, cùm post præcedentia illa Domini verba enarrata, effectiuo modo loquimur, Deum rogantes, vt faciat panem corpus Christi; non au-

Ժբ ժամս օրհնեալ՝ արեան սուրբ զաւակէս
12 արասցես սմա մարմն և փրկչին մե-
րոյ. փոխարկելով Հոգւովդ քով սր-
բով ։] և յետ բանիցս այսոցիկ գրե-
ցեն դաշմ՝ ի յօրէնս պատարագին հա-
յոց այսմ։ Երիցս կրկնէ. և ապա
մարմին և արիւն կատարեալ լինի։ և զա-
հանայն ՚ի ծածուկ ասէ զաղօթս ։
Որպէս զի եղիցի սա ամենեցուն և
մեզ մերձեցելոցս յանդատապարտու-
թիւն ՚ի քաւութիւն մեղաց ։] և ապա
դադրել զրեցին . Թէ այսուհետև զնո-
էջման այլ մի խաչակնքէ նշխարն . այլ իբ-
Ժգ րև յԱյ զգուշասցի . և այլն ։]
13 Զայս կարծիս ունէր մանաւա-
նդ վարդանն. որ ՚ի չորրորդ" գլխոյն խրա-
տուցն նշաւակէ զկրօնաւորութիւնն
փռանկացս. որով ասեն . Թէ քահա-
նայն զօրութեամբ առաջնագոյն բանիցն
Տն կատարեալ էր զայս խորհուրդս ։
Իսկ՝ զերիս պատճառս արտաբերէ վար-
դանն վասն հաստատութեան զչար կար-
ծիսն իւր։ Նախ՝ զի ոչ կարէ, ասէ,
հացն և գինին լինել մարմին և արիւն
Քի . եթէ ոչ կոչի և Հոգին սբ . զի
անհնար է՝ եթէ Հայր իրք առնէ ա-
Ժդ ռանց որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ ։ Երկ-
14 րորդ" զի ոչ կարէ նոյն լինել առանց
պատմելոյ յառաջ զՔի չարչարանսն .
զի տէրն ասէ . զայս արասջիք առ
իմոյ յիշատակի ։ և Պօղոս ասէ . քա-
նիցս անգամ ուտիցէք զհացս զայս .
և ըմպիցէք զբաժակս . զմահն Տն
պատմեսջիք ։ Եւ. երրորդ" զի յետ ասե-
լոյն . Այս է մարմին իմ . վերաբե-
րեաց ասելով . զայս արասջիք և այլն ։
ապա ուրեմն յայնժամ մեք զայս խոր-
հուրդս առնեմք . յորժամ յետ պատ-
մելոյ զբանսն Քի . աղօթողական կեր-
պիւ խօսիմք , աղաչելով զԱծ . զի

արաս

արտաքոյ զհացն մարմին քն. և ոչ յոր ժամ պատմականն կերպիւ խօսիմք. Թէ քրիստոս այսպէս արար և այսպէս ասաց:

Ժե 15 Բայց կարծիքս այս է' չար աղանդոյ. Հակառակ ա̃ծային աւանդից, և ողջամիտ վարդապետութեան սրբոց հարցն, և ամենայն ընդհանուր եկեղեցւոյ. որպէս յետոյ ցուցանիցեմք, յորժամ և պատասխանի տացուք վերոյգրեալ առարկութեանցն վարդանայ:

Ժզ 16 Երրորդ կարծիքն է' այնոց ուղղափառ Հայոց վարդապետաց. որք համաձայնութեամբ ընդհանրական եկեղեցւոյն և համաձայնութեամբ սբ ժողովոցն, ուսուցանեն. Թէ յայնժամ կատարի այս խորհուրդս և լինի յեղաշրջումն գոյութեան. յորժամ քահանայն արտաբերէ զնոյն խօսս քնի, որով կատարեաց զնա տէրն մեր յիսուս քս. որպէս առաջագոյն ասացաք: Զայս սահմանեցաւ ի սբ ժողովոյն Փլորենտեայ. որում համաձայնութեամբ Թէ հայոց ցեալ ժողովոյն · յ̃յ · լատինացիք, յոյնք, և Հայոց հրեշտակքն: և զնոյն կրկնեն հաստատութեամբ յետոյ սբ ժողովքն տրիդենտոյ:

Ժէ 17 Եւ արդ' այս ճշմարիտ բանս հաւատոյ ստուգեալ ի սուրբ գրոցն: քանզի քն յայնժամ կատարեաց զայս խորհուրդս հաղորդութեան. յորժամ ասաց, Այս է մարմին իմ. Այս է' արիւն իմ. որպէս և խոստովանին Հայք յայտնապէս խոստովանելով. և ոչ ասաց յայնժամ. արասցէ կամ եղիցի այս հաց մարմին իմ. և այս գինիս արիւն իմ. որպէս պայծառանայ աւետարանիչքն և պօղոս յառաջնումն կորնթացւոց. Ժա. գլխոյն: ապա ուրեմն

զօրու—

autem, cùm narramus, Christum ita fecisse, & ita loquutum esse.

Ժե 15 Verùm hæc opinio, quæ fuit etiam nonnullorum è recentioribus Græcis, quàm falsa sit, & contraria traditionibus Sacræ Scripturæ, sanctorum Patrum, & vniuersalis Ecclesiæ, mox infrà demonstrabitur, vbi & ad propositas Vartani obiectiones respondebimus.

Ժզ 16 Tertia demùm sententia est Armenorum Patrum Catholicorum, qui cum Orthodoxa Ecclesia sentiunt, hoc Sacramentum tunc effici, cùm à Sacerdote illa eadem Christi verba proferuntur, quibus ipse Dominus illud confecit, vt suprà diximus. Ita definiuit Conciliũ Florentinum, sess. vlt. in Decreto pro Armenis, ipsis Græcorum Episcopis, & Armeniorum Legatis consentientibus: idemque confirmauit posteà Concilium Tridentinum in Catechismo.

Ժէ 17 Hæc ergo vera sententia probatur primò ex testimonio sacræ Scripturæ: Nam Christus tunc consecrauit, & perfecit hoc Sacramentum, cùm dixit: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus*: vt Armenij ipsi fatentur; neque tunc dixit: fiat hic panis corpus meum, & hoc vinum sanguis meus: vt patet ex Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. & Corinth. 11. Ergo virtute illorum tantùm verborum, quæ Christus dixit, fit etiã à nobis huius Sacramenti consecratio, & non, cùm dicitur: *Rogamus te Deus, Vt panem hunc facias corpus Christi*. nam vera

ra forma Sacramentorum est illa, quam Christus instituit; non illa, quam nos pro libito excogitamus. Dicit autem Sacerdos: *Hoc est corpus meum:* & non, hoc est corpus Christi: quia non in persona sua, sed in persona Christi consecrat Eucharistiam.

Preterea, postquàm Saluator hoc Sacramentum confecit, dixit: *Hoc facite in meam commemorationem:* ergo iussit, nos ipsos hanc rem facere, imitarique actionem ipsius; & non tantùm rogare Deum, vt ipse faceret, ac si dixisset: *Sic facite, sicut & ego feci:* sed ipse tunc consecrauit, cùm dixit: *Hoc est corpus meum:* ergo & nos Sacerdotes, cùm hoc idem in persona Christi dicimus, consecramus.

Probatur secundò ratione: quia similis est ratio Baptismi, & Eucharistiæ, vt docet Chrysostomus homil. 2. in 2. epist. ad Timoth. & Augustinus apud Gratianum, dist. 2. de Consecr. can. Vtrùm: Sed in Baptismo id, quod conficit Sacramentum, non sunt preces humanæ, sed illa Domini verba: *Baptizo te,* vel, vt Armenij dicunt, *Baptizatur per me seruus Christi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti:* Ergo & in Eucharistia id, quod facit Sacramentum, non sunt humanæ preces, sed verba Domini: *Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus.*

Præterea, preces humanæ non sunt necessariò impetratoriæ, præsertim si à malo Ministro fiant; nisi constet de promissione à Deo fa-

Ժը զօրութ̃ նոյն բանիցն քն̃ կատարի 'ի
18 մէջ նոյն խորհրդոյն. և ոչ յորժամ
ասէ. Աղաչեմք զքեզ տր̃. զի զհացս
զայս արասցես մարմին քն̃: բան զի
ծիսակարգս ձև խորհրդոյն է՛ այն միայն
զոր հաստատեաց քն̃. և ոչ այն, զոր
մեք ըստ հաճութ̃ կամաց մերոց հն
նարեմք: Իսկ ասէ քահանայն. Այս
է՛ մարմին իմ. և ոչ ասէ. Այս է՛ մար
մին քն̃: զի ոչ 'ի դիմաց իւրեանն, այլ
'ի դիմաց քն̃ խոստովանէ կատարէ զայս խո
րհուրդս:

Եւ դարձեալ փրկիչն մեր յորժամ յետ կա
ԺԹ տարելոյ զխորհուրդս այս. Զայս
19 արասջիք առ իմոյ յիշատակի: այսպէս
ուրեմն հրամայեաց. զի մեք արաս
ցուք զայս, և նմանեսցուք արարո_
ղութ̃ն նորա: և ոչ զի միայն աղա_
չեսցուք զած̃. զի նա արասցէ: Իբր
թէ ասէր. Այսպէս արասջիք դուք.
որպէս և ես արարի: Բայց՝ ինքն յայն
ժամ փոխարկեաց և կենդանացոյց
զհացն. յորժամ ասաց. Այս է՛ մար
մին իմ: այսպէս ուրեմն և մեք քահա_
նայքս՝ յորժամ զնոյն ասեմք 'ի դէ_
մաց քն̃. զհացն փոխարկեմք.

Երկրորդ՛՛ ցուցանի բանական_
Ի թբ: Վն̃ զի նոյնպ̃ պատարանեմք մկրտու_
20 մաբանել իւր խորհրդոյ հաղորդու_
թ̃ն. որպ̃ և իւր խորհրդոյ մկրտու-
թ̃ն. ըստ որում ոսկեբերանն ասէ
օգոստինոս, և ասէ ոսկեբերան 'ի
նեբբերդեանն որ իւր երկրորդ" Թղթոյն
առ տիմոթէոս: այդ՝ զմկրտութ̃ն
ոչ կատարեն մարդկային աղաչանք.
այլ բանն քն̃. մկրտեմ զքեզ յանուն
հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. կամ
մկրտի 'ի ձեռս իմ ծառայս քն̃ և այլ:]
Նմն և զխորհուրդ պատարագութ̃ն
ոչ կատարեն մարդկային աղաչանք.

այլ

այլ բանքն են . Թողում , համարձակեալ զքեզ 'ի մեղաց և այլն :] այլ ապա պարեանն և զհաղորդութեանն ոչ կարառելն մարդկային աղաչանօքն . այլ բանքն են . Այս է' մարմին իմ . Այս է' արիւն իմ .] զի որոց քն հրամայեաց առնել . դուք մկրտեսջիք : և զորոց դուք թողուցուք զմեղս՝ նոյնոց և հրամայեաց առնել՝ զայս դուք արարջիք :

Եւս երրորդ՝ մատուցանելն աղաչանացն ոչ պանծելի այսպէս մեծ զօրութեան զօրծոց խնդրելն յաստուածոյ . մանաւանդ Թէ առաքեալ լինիցին յաստուածոյն մարդոյ . բայց այժմ . Թէ ուր մեղաւոր քահ ոչ լինէ : Իսկ հաստատութիւն այսր խորհրդոյ անսխալականութեամբ մեծ է նէ . Թէ պատարագողն քահանայն արդար իցէ . Թէ մեղաւոր և անարժան մանն : այլ ոչ պակաս ոչ լինի զօրութն աղաչանացն . Թէ աղաչեսցէ և խնդրեսցէ 'ի քէն ամ . զի զհացս այս մարմին քն արասցես :] այլ լինի զօրութն Ճոյն բանիցն են :

Երրորդ ցուցանի վկայութն եկեղեցւոյն հայոց : Նախ՝ զի հայոց քահանայն առնէ 'ի մէջ պատարագին . Թէ ինքն կատարէ զայն խորհրդոյն ոչ 'ի դիմաց իւրոց . այլ 'ի դէմաց քն . այսինքն . Թէ քն պատարագէ և մատուցանէ բերանով նորա . և կրկնէ զայն առաջին պատարագն , զոր կատարեաց էր առաջի առաքելոց՝ 'ի վերնատանն ; Եւ զայս առնէ քահանայն յաղօթս քան զպատարագելն , զբանն 'ի մէջ այն աղօթիցն . որոյ սկիզբն է' . Ոչ ոք արժանի է' և այլն . առնել այսպէս : Արժանի արա մատուցանել զընծայս զայս 'ի մեղաւորս և յանարժան ծառայս քում մի :

Իա facta exaudiendi huiusmodi preces:
21 at confectio huius Sacramenti est infallibilis, & certissima, à quocunque fiat ministro, dummodò sit Sacerdos: ergo non debet ab illa humana prece pendere: *Rogamus te Deus, Vt panem hunc facias corpus Christi*: quia neque ex verbo Dei, neque vllo Ecclesiæ testimonio ostendi potest, hanc precem esse formam Sacramenti Eucharistiæ, seu annexam habere diuinam promissionem.

Probatur tertiò ex Ecclesię ipsius
ԻԲ Armenæ testimonio: Primò, quia
22 Sacerdos Armenus Eucharistiam consecrat non in persona sua, sed in persona Christi; seu, quod idem est, Christus per os eius consecrat, & sacrificat, repetitque primam illam consecrationem, quam fecerat coràm Apostolis: sicut idemmet Sacerdos in sua Liturgia fatetur: nam in ea Oratione, quæ incipit: *Nemo est dignus*: ante consecrationem sic orat: *Fac me dignum, qui offeram tibi ego peccator, & in-*
ԻԳ *dignus seruus tuus munera ista: tu*
23 *enim es, qui offers, & offereris, qui suscipis, & donas, Christe Deus noster*: at sola illa verba, *hoc est corpus meum; hic est sanguis meus*, &c. dicit ipse in persona Christi, seu dicuntur à Christo per os eius: ergo solùm per hæc verba fit consecratio: nam alia posteriora: *Rogamus te Deus, Vt panem hunc facias corpus Christi*, &c. non dicuntur ab ipso in persona Christi, sed in persona propria: ergo, si per ea consecraret, fal-

falsum esset, quod anteà dixerat: Իդ
Tu es, qui offers, & offereris. ac præ- 24
tereà, si tunc, cùm ipse in persona Christi dicit, hoc est corpus meum, non fieret panis ille corpus Christi, sed differretur præsentia corporis Domini vsque ad aliorum verborum recitationem; verba illa essent falsa, & tunc à Sacerdote mendacium diceretur.

Secundò, quia idem Sacerdos in eadem Oratione Christum precatur, dicens: *Fac me Virtute Spi-* Իե
ritus sancti tui idoneum, cùm sim 25
Sacerdotis gratia indutus, assistere sancto huic Altari tuo, & Sacerdotali operatione conficere immaculatum corpus tuum; & pretiosum sanguinem tuum. Ergo propositum, & intentio ipsius, eiusque Ecclesiæ, quæ hanc Orationem in Liturgia disposuit, est; vt ipse Sacerdos, in persona tamen Christi, & virtute Spiritus eius, conficiat corpus, & sanguinem Domini; & non, quod solus Deus faciat ad intercessionem ipsius: igitur non intendit Իզ
consecrare, neque consecrat per 26
illa verba, *Rogamus te Deus, Vt panem hunc facias corpus Christi;* sed potiùs quandò dicit, *hoc est corpus meum:* nam tunc ipse non est sola causa impetratoria, sed etiam operatiua, & effectiua illius, quanquàm instrumentalis; cùm primaria, & principalis sit Christus.

Tertiò, quia idem Sacerdos, quamuis secretò pronunciet verba illa, consecrationem præcedentia: *Accipiens panem in sanctas, diuinas,* *im-*

[illegible]

հանդերձ և եկեղեցին նորա ոչ ունի
դիտաւորութիւն գործելոյ և ոչ զօր
ծէ հաց զմարմինն քո յարժամ ասէ.
արդարեւ և խորհրդեամբ ի քեն առ. զի
առաքեսցես զհոգւոյ զայս մարմին քո.
այլ առաւել յարժամ ասէ. այս է.
մարմինն իմ: զի զայս ասելով. ընդ քա
հանայն արտաքողական պատճառ նո
քին, Թեպետ գործիական. զի սէր
քնական պատճառն է քո:
Եւ որպէս" զի նոյն քահանայն՝ Թէ
պէտ ասէ ի ծածուկ զբանսն զայսմո
սինի. Առեալ զհացն ի սուրբ, յանմա
հին, յանարատ, և յարար
չական ի ձեռս իւր. օրհնեաց, գո
հացաւ, եբեկ, և ետ իւրոց սրբոց ընտ
րելոց և բազմելոց աշակերտացն, ասե
լով:] սակայն ի ձայն բարձր ասէ
զայլ բանսն Հեանաւոյս. Առէք, կե
րէք ի սմանէ ամենեքեան, այս է մա
րմին իմ, որ վս ձեր և բազմաց բաշխի
ի Թողութիւն մեղաց:] Նոյն և Թէպէտ
ի ծածուկ ասէ Նոյնպէս և զբաժակն
առեալ. օրհնեաց, գոհացաւ, և
ետ իւրոց ընտրելոց սրբոց և բազմելոց
աշակերտացն, ասելով:] սակայն ի
ձայն արտաքերէ. Առէք, արբէք ի
սմանէ ամենեքեան. այս է արիւն իմ
նորոյ ուխտի. որ վս ձեր և բազմաց
հեղու ի Թողութիւն մեղաց:] Արդ
վս էր լինի այս զանազանութիւն ի
յարտաքերել զբանսն զայլ ի ծա
ծուկ, և զայլ ի ձայն. ԵԹէ ոչ վս
զի ցուցցէ քահանայն. Թէ զբանս ա
ռաջնագոյնս ծնցն արտաքերէ միայն
պատմական նշանակ. իսկ զյետնս
գոյնսն՝ և ս արարողական նշանակ.
իբր Թէ ի դիմաց էր արտաքերելով լի
ցին ի նմանէ ստորոգելով և Հաստա
տելով զինչ զայն. որպէս զի զօրուԹբ
նոցա

ԻԷ *immortales, immaculatas, & effectri-*
27 *ces manus suas, benedixit, gratias*
egit, fregit, deditq; recumbentibus suis
sanctis, & electis discipulis, dicens:
tamen clara, & alta voce subijcit:
Accipite, manducate ex hoc omnes: hoc
est corpus meum, quod pro vobis, &
pro multis datur in remissionem pecca-
torum. Sic etiam, quamuis submisse
proferat: *Similiter & Calicem acci-*
piens, benedixit, gratias egit, dedit-
que recumbentibus suis sanctis, &
electis discipulis, dicens: tamen alta
voce subiungit: *Accipite, bibite ex*
ԻԸ *hoc omnes: hic est sanguis meus noui*
28 *Testamenti, qui pro vobis, & pro*
multis effunditur in remissionem pec-
catorum. Quorsùm autem hæc pro-
nunciandi diuersitas? nisi vt osten-
datur, præcedentia verba narrati-
uè, ac historicè tantùm proferri;
subsequentia verò etiam significa-
tiuè, & effectiuè; quasi etiam per se
sola à Sacerdote enuncientur, vt eo-
rum virtute Christi corpus, & san-
guis tunc efficiatur. Et, quòd ita
sit, patet prætereà ex eo, quòd ad
ԻԹ vtraque illa Domini verba, clara
29 voce à Sacerdote pronunciata, Dia-
conus respondet: *Amen:* quæ est
vox confirmantis, nec sequi potest
ad narrationem, quę sit tantùm hi-
storica, & non etiam enunciatiua.
quasi dicat: verum est, quod tu enũ-
ciasti, res scilicet istas esse corpus,
& sanguinem Christi. Tum quia
post primum *Amen* imẽdiatè subij-
cit idem Diaconus, dicens ad Sacer-
dotem: *Benedic Domine:* quasi di-
cat: consecra similiter & Calicem:

 quod

quod ille statim efficit, dicens: *Similiter & calicem* &c. vt suprà. Quòd si Sacerdos, proferens illa Domini verba, tantùm narraret, & non etiam efficeret; non diceret Diaconus, *benedic Domine:* sed potiùs, narra Domine.

Quartò, quia idem Sacerdos, immediatè post eadem Domini verba pronunciata, dicit secretò: *Et hoc semper in sui memoriam facere nobis mandauit Vnigenitus filius tuus, & benefactor noster*, &c. Et accipiens sancta Mysteria, ad se trahit, dicens: *Et nos Domine secundùm hoc mandatum offerentes Mysterium hoc salutaris corporis, & sanguinis Vnigeniti tui, memoriam facimus passionis, quam iste propter salutem nostram suscepit*, &c. Ac posteà eleuans ambabus manibus eadem sacra Mysteria, offert Patri, dicens clara voce: *Tua ex tuis tibi offerimus omninò, & pro omnibus*, hoc est, ex tuis creaturis, pane scilicet, & vino, offerimus tibi tua, nempè corpus, & sanguinem Christi tui, quæ per consecrationem habuimus. Ac subijcit: *Te Domine Deus noster verè laudamus; & tibi quotidiè gratias agimus; quia admisisti nostram indignitatem, & nos huius tam terribilis, & ineffabilis Mysterij ministros constituisti*, &c. Quæ quidem omnia, tum verba, tum Cæremoniæ, manifestè declarant, consecrationem corporis, & sanguinis Domini iam completam fuisse, etiamsi Sacerdos nondùm ad Orationem illam peruenerit: *Rogamus te Deus*, &c. Quin-

Նորին բանիցն առժամայն կատարեալ
Լ 30 լեալն մարմին և արիւնն էին։ Եւ Թէ
այս պատմելով լինէր. յայնժամ է՛ և ՚ի բա-
նից սարկաւագն ասելն, զի սարկաւագն ասէր
զկնի բանիցն էր ՚ի քահանայէն ասացեալ
բերելոցն. պատմեա տէր. որ է՛ ձայն
տարապաշտական և հաւատարմական. և
ոչ կարէր հնարել ինչ առ սակ պատմա-
Թի. հեռ Թէ ասիցէ. և յաղ է՛ խոկ ՚ի
մրտից. որ և զոր աստուածացեր. Եւէ
այդ է՛ մարմին և արիւնն էի։ Նա և զի
նորին սարկաւագն յետ ասելոյ պատա-
ջին աղանդն. մերձաբերէ և ասէ. Օրհ-
նեա տէր. հեռ Թէ ասիցէ. օրհնեա
Լա 31 համանապէս զգինին. և կատարեա
օրհնութեամբ զարիւնն էր։ Եւ ապա Թէ
քահանայն ասելոց եր զայն բանն էր
միայն պատմելով, և ոչ օրհնելով և
գործելով զարիւնն տէր. ոչ ասէր նման
սարկաւագն. Օրհնեա տէր. այլ
ա՛նէր ասէր. պատմեա տէր։ զի որ
միայն պատմէ. ղուշինչ օրհնէ կամ գո-
րծէ. այլ պատմէ զօրհնեալն և զգոր-
ծեալն։

Չորրորդ՝ զի նոյն քահանայն յետ
ասելոյ ՚ի ձայն զբանսն էր, անընդմիջ
ջաբար ասէ ՚ի ծածուկ այսպէս։ Եւ
ԼԲ 32 զայն միշտ յիւր յիշատակ առնել պա-
տուիրեաց ան՝անդակ մեզ բարերար
որդին քո միածին. և այլն։] Եւ յե-
տոյ՝ կալեալ զխծ-այն սբ եկեղեին ձե-
ռամբք, յառաջ մերձ առնլով. Եւ
արդ մեք տէր ըստ այսմ հրամանատ
րութեան յառաջ բերեալ զայս խոր
հուրդ փրկական մարմնոյ և արեան
միածնի քոյ. յիշեմք զչարչ որ վ՟ս մեր
զփրկագործ չարչարանսն. և այլն։]
որով բանիւ յայտնի ցուցանէ. Թէ
խնդրն կատարեալ եր զխորհուրդ մար
մնոյ և արեանն էր։ Եւ ապա վերա-

ցու-

ցուցանէ զամենայն խորհուրդն , և
մատուցանէ հօրն աստուծոյ ՚ի ձեռս .
Օրհնեա ՚ի քոյոց քեզ մատուցանեմք
ըստ ամի և յղղս ամենեցուն . Ք . ՚ի
քոյոց ստեղծուածոյս հացս և գի-
նւոյ՝ քեզ մատուցանեմք զբոյս ընծա-
յեցուցս . Ք . զմարմինս և զարիւնս
քո քոյ . զոր այժմ կատարեսցուք : Եւ
յետոյ շնորհօք ասէ ՚ի ծածուկ . Օրհնեալ
առաջարկեալ առէք ամ մեր զովեմք . և զքեզ
գոհանամք հանապազ , որ զանց արա-
րեր զմերով անարժանութեան . և ըզ
մեզ ապաշխարհ ունհանոյ և անպատում
խորհրդոյս կարգեցեր պաշտօնեայ-
քս :] Ահոյ՝ ամ քանզի պայծառ լինիս յայս
նուէրս ցուցանեն . զի կատարեսցի
էզև փոխարինութեան հացն և գինւոյն
՚ի մարմին և յարիւնն քո . Թէպէտ քա
հանային մինչ և ցայժմ ոչ էհաս յա-
նելյայն աղօթին . այլ զաչեմք և խն
դրեմք ՚ի քէն և այլն :

Եւ հինգերորդ" զի նոյն ինքն գրի
զոր աստուածայինն ՚ի գիրս հարցմանց
հաստատէ զմեր վարդապետութիւն
դալիս : զի Թէպէտ ՚ի մէջ այն գրոցն
սերմանեալ է՝ զառանձն ամենայն մտ
րութեան , և հայհոյութեան , և յի
մարութեան , և նախատանաց ընդ-
դէմ առաքելական եկեղեցւոյ սուրբ
փառաբանութեան : Այլ ակայն փոխեաց
՚ի նոյն գիրքն զբառ ինչ վարդապե-
տութե ՚ի գրոցն ֆրանկաց . զոր
Թարգմանեցին հայք նախընթացոյ
ժամանակն և մանաւանդ զայն բանն .
զոր ինքն ասէ ՚ի կլոնայ զդս հաղորդու-
Թե այսմ : Հարց" . քանի են գոյա-
ցականք պատարագին : Պատասխանի . ա-
սեմք Թէ չորս . զի Թէ մինն պակաս
լինի . խորհուրդն ոչ կատարի : առա-
ջինն՝ քահանայն : Երկրորդ" անեամբ հա
ցին

Լգ 33 Quintò denique, quia vel ipsemet hæreticorum Armenorum Signifer, Gregorius Dattieuensis, in tract. de Sacram. cap. de Eucharistia, sic habet: *Interrogatio: Quot sunt Eucharistici Sacrificij substantialia? Responsio: Dicimus, esse quatuor; ex quibus si vnum deficeret, mysterium nequaquàm perficeretur. Primum est Sacerdos: secundum, panis, & vini species: tertium, intentio consecrantis: & quartum verba illa Domini, hoc est corpus meum; &, hic est sanguis meus.* Et idem repli-
Լդ 34 cat cap. de Matrimonio, dicens: *Sicut verba illa Dei sunt, quæ perficiunt Eucharistiam: hoc est corpus meum; &, hic est sanguis meus; ita similiter*, &c. Nec vsquàm meminit illius Orationis: *Rogamus te Deus*, &c.

Sed dices: Cur ergo, post ea Domini verba, & prædictas alias cæremonias, iubet Armena Ecclesia, subijci à Sacerdote Orationem illam: *Rogamus te benignissime Deus, vt mittas in nos; & in hæc proposita*
Լե 35 *munera, Spiritum sanctum tuum coæternum, & coëssentialem; quo panem hunc benedictum, corpus verè facias Domini, & Saluatoris nostri Iesu Christi; & calicem hunc benedictum, sanguinem verè facias Domini, & Saluatoris nostri Iesu Christi, transmutans Spiritu tuo sancto; vt fiat hoc nobis, & omnibus appropinquantibus, non in condemnationem, sed in expiationem, & remissionem peccatorum?* Cur, inquam, Deum rogat, vt faciat, quòd iam anteà
erat

erat factum? & cur docet in Rubrica, in horum prolatione verborum fieri consecrationem, & non potiùs anteà?

Respondeo ad appendicem Rubricæ; fuisse illam ab hæreticis nouissimè superadditam, ad suum confirmandum errorem. Neque, quod dico, mirum Armenis videbitur; cùm probè sciant, multa in ipsorum Liturgia à suis vel Magistris, vel Patriarchis pro libito innouari solita. Quantùm ad illius Orationis verba respondeo, quòd Armena Ecclesia per eam Orationē non petit à Deo, vt faciat sacra munera corpus, & sanguinem Christi simpliciter, & absolutè; sed, vt fiat id omnibus communicantibus in salutem, & remissionem peccatorum. Hoc autem non est negare, eadem munera fuisse anteà corpus, & sanguinem Christi absolutè facta per ea Domini verba; sed, cùm vno simul tempore non possint omnia dici: ideò, quod omiserat petere tempore consecrationis (nimirùm, vt fieret id communicantibus in salutem), vt nunc petat, coniungit cogitatione, atque intelligentia hanc posteriorem actionem cum illa priore, ac replicat id, quod iam anteà erat factum: quasi dicat Sacerdos: rogo te, vt quod iam anteà per me fecisti, nunc confirmans, facias etiam, vt fit nobis communicantibus non in iudiciū, sed in salutem. Quemadmodùm enim Latini Sacerdotes, quandò ante consecrationem similiter orant,

vt

Լզ 36 ցեն և զկնունսն. Երրորդ՝ դենամանագրու-
թեն օրհնողին: չորրորդ՝ բանն էր. որ ասէ. այս է մարմին իմ. և այս է արիւն իմ:] և ՚ի գլխն յիշա պատկի գիրս հրատարակ ասելով. Որպէս այ բանն կատարէ զհաղորդութիւն. որ ասէ. այս է մարմին իմ. և այս է արիւն իմ: Նորոգեալ և այլն:] և ոչ ուրէք յիշէ զայն աղօթսն. աղաչեմք և խնդրեմք ՚ի քէն:

Աղօթ՝ ասացես: Եթէ այդ այդպէս լինի. ապա ընդէ՞ր հայոց եկեղեցին ՚ի մէջ պատարագին հրամայէ. զի քահանայն յետ բանիցն քի և այլոց
Լէ 37 աղօթից և արարողութեց ասասցէ զայն աղօթսն. Երկիրպագանեմք, և աղաչեմք, և խնդրեմք ՚ի քէն բարերար ած. առաքեա ՚ի մեզ և յառաջի եղեալ ընծայս յայս զմշտնջենաւոր զգալոյ հոգւոյդ. որով զհացս օրհնեալ մարմին ճշմարտապէս արասցես տեառն մերոյ և փրկչին յի քի. և զբաժակս օրհնեալ արիւն ճշմարտապէս արասցես տեառն մերոյ և փրկչին յի քի փոխարկելով հոգւովդ քով սրբով. որպէս զի եղիցի սա ամենեցուն և մեզ մերձեցելոցս յան
Լը 38 դատապարտութիւն, ՚ի քաւութիւն, և ՚ի թողութիւն մեղաց:] Ընդէ՞ր հայոց եկեղեցին յայսմ աղօթս աղաչէ զած. զի արասցէ զայն, որ արարեալ լինէր յառաջն: Եւ ընդէ՞ր ՚ի յօրէնս պատարագին ասէ. Թէ զկնի այսր աղօթիցս կատարի մարմին և արիւն քի:

Պատասխանեմք. Թէ այն բանքն, որ կգան ՚ի յօրէնս պատարագին, ոչ են բանք եկեղեցւոյն. այլ հերձուածող վարդապետի ուրուք. որ կամեցաւ հաստատել զմոլորութիւն վարդապետ

՚ի

՚ի ձեռն բանիցն այնոցիկ ։ Իսկ յիշա-
տակն աղօթիցն առնէ. Թէ հայոց եկե-
ղեցին ոչ խնդրէ նախքան զնոյն ։ զի ար-
տայցէ զայն որ ընծայն մարմնոյն և արե-
ան էի պատրաստ և բաշխողական բանի։
ատ խնդրէ. զի այն որ յառաջ եղև մար-
մին և արիւն էի ՚ի ձեռն բանիցն տն̃ ,
այժմ հաստատեսցի նոյնպիսեաց ՚ի քա-
ւութի և Թողութե մեղաց ամենեցուն
և մերձեցելոցն ։ բանզի ոչ կարող եկե-
ղեցին զմին կրկնութեան կատարմանն
յն առնել ՚ի միում ժամանակին ։ վասն այ-
սորիկ ՝ զորն յառաջ ՚ի Ծննդ կատար-
մանն խորհրդոյն եղիայ խնդրելը ։ զի
եղիցի այն ՚ի բանիւթե մեղաց խոր-
հրդեն. այժմ կանն խնդրել ։ և առ ՚ի
խնդրելոյ զայն՝ միայն որպէս մասոր զայս
յնանեն ապաշխարութեան ընդ անդր ան-
ամեցնայն . և կրկնէ խնդրել զայն ,
որ յառաջ առաքել եղև ։ Իբր Թէ ա-
սիցէ քահանայն . խնդրեմ ՚ի քեզ . զի
զորս յառաջ առաքեր ՚ի ձեռն իմ զզ-
րութ բանիցն էի ։ և այժմ հաստա-
տելով առաքեսցես ։ որպէս զի եղիցի
մեզ այն ոչ ՚ի դատապարտութի, այլ
՚ի Թողութի մեղաց մերոց ։ Եւ որպէս
փոխանակ բանհանայքն ՚յորժամ յա-
ռաջ քան զհաստատելն յարատնաբերու-
Թի զորն ասելիք բանիցն էի , փոխանակ
ինչ աղօթս առնեն , խնդրելով . զի յա-
պագայ կատարութե խորհրդոյն եղի-
ցի նուէրանց օգտաբեր . առնելով այս-
պէս ։ Ընէը ապաշխարհ տն̃ . զի ար-
ժանաւորեսցես առնել զընծայս զա-
յս ամենայնիւ օրհնեալ, հաստատուն ,
բանաւորական , և ընդունելի . որպէս
զի եղիցի մեզ մարմին և արիւն որ-
դւոյ քո սիրելոյ տն̃ մերոյ յի̃ քի̃ ։]
յայսմ ժամ ոչ խնդրեն յին . զի ՚ի ձեռն
բանիցն այնոցիկ կատարեսցի մար-
մին

ԼԹ 39 vt ipsis, hoc est, in sui ipsorum vtilitatem, talis consecratio fiat, dicentes: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris, vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui, Domini nostri Iesu Christi*: tunc quidem non petunt, vt per ea verba consecratio fiat; quam credunt mox per verba Domini efficiendam esse; sed, vt in suam, quod faciendum est, fiat vtilitatem: ita pariter, quando Armena Eccle-
Խ 40 sia post consecrationem hoc ferè idem dicit, tunc non petit, vt per ea verba consecratio fiat; sed iam anteà per verba Domini eam factam esse, credens, petit, vt illa ipsi vtilitatem afferat.

Verùm nihilominùs, quamquàm eadem Ecclesia Orationem illam ad hunc sensum exprimendum ibi posuit; tamen imperiti Sacerdotes, tum ex externa eius significatione verborum, tum ex prædictæ Rubricæ, ab Hæreticis super-
ԽԱ 41 additæ, falsa assertione decepti, existimant, per eam absolutè peti, ac fieri consecrationem: quapropter, vt hanc certiùs habeant, ter eiusdem Orationis verba repetere solent. nec sciunt, repetionem istam omninò frustratoriam esse: nam, si talis Oratio esset forma huius Sacramenti, vt falsò putant, eius certè repetitio non modò frustrà, sed etiam cum peccato fieret: quippè formæ Sacramentorum (vt diximus §. 1.) si semel ritè proferantur, infallibiliter

liter suum sortiuntur effectum, ac proindè repeti nequeunt sine peccato. Sin autem non est huius Sacramenti forma, vt constat; etiamsi centies repeteretur, nihil efficeret.

Ne igitur tribuatur deinceps inscientibus erroris occasio, debet Armena Ecclesia Orationem illam vel ad alium locum transferre, ante consecratoria Domini verba; vel (si noluerit, vt loco dimoueatur) corrigere, & ad clariorem Catholici sensus significationem perducere. Quod optimè quidem perficietur; si, nec multùm à pristino verborũ contextu recedens, in hunc saltem modum illam pronunciauerit: *Rogamus te, benignissime Deus, mitte in nos, & in hæc proposita munera Spiritum sanctum tuum coæternum, & coessentialem; & fac, Vt panis hic benedictus, verum corpus Domini, & Saluatoris nostri Iesu Christi; & Calix hic benedictus, Verus sanguis Domini, & Saluatoris nostri Iesu Christi, fiat nobis, & omnibus appropinquantibus, non in condemnationem, sed in expiationem, & remissionem peccatorum.*

Eòque magis hanc ipsa emendationem adhibere deberet, quòd particula illa, *facias*, quæ in eius sententiæ medio posita fuerat sic: *quæ panem hunc benedictum, corpus verè facias Domini*, &c. in Liturgia Chrysostomi, ex qua orationem illam mutuata est, non stat in medio, sed in principio, ad hunc modum: *Et fac hunc panem, pretiosum*

ԽԲ 42 [illegible]

ԽԳ 43 [illegible]

ԽԴ 44 [illegible]

ասացեալ տեսցի մարմնաւորութիւն և արեան կա
րծեսցին : [illegible] 45
Եւ որ [illegible] հասարակաւ որ [illegible]
ունիմք . զի հայոց եկեղեցին հրամայեալ
է . կամ առնել զայսն աղօթս մի այն
զամ յառաջ քան [illegible] զպատարագութեն
[illegible] որ մէ բանեցն է, [illegible]
թէ [illegible] [illegible] աղօթիցն .
և կամ ոչ շարժել զնա 'ի տեղւոյ [illegible] ,
այլ նորոգել զբանսն նորա և [illegible] 'ի
յայտարարսն [illegible] [illegible] .
և նորոգումն բանիցն կարել [illegible]
ըստ այժմ օրինակիս : [illegible] 'ի
բեն բարեխօսութ . [illegible] 'ի մեղ [illegible]
և յառաջի [illegible] [illegible] զի 46
[illegible] [illegible] և զեանկեն որ [illegible]
[illegible] . և [illegible] , [illegible] զի [illegible] հա
ցս այս , [illegible] [illegible] [illegible]
և փրկչին յն էն . և [illegible] [illegible]
կս այս , [illegible] [illegible] [illegible]
և փրկչին յն էն . [illegible] [illegible]
և [illegible] [illegible] ոչ 'ի [illegible]
[illegible] , այլ 'ի [illegible] և [illegible]
[illegible] :] և [illegible] է [illegible] մի
[illegible] ;

'Եւ [illegible] հայոց [illegible]
այսմ զայն աղօթս . [illegible] զի [illegible]
[illegible] այն ([illegible]) որ [illegible] է' 47
'ի [illegible] այսմ . [illegible] [illegible] օրհ
նեալ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] և այլն :] 'ի [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] , յոր
մէ հայք [illegible] [illegible] աղօթս , ոչ կայ
'ի մէջ , այլ [illegible] բանիցն այսմ .
Եւ [illegible] [illegible] այս [illegible]
[illegible] և այլն :] և 'ի [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] և [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
այն բանն . և ոչ [illegible] . [illegible] . այլ [illegible] .
[illegible] : զի 'ի [illegible] [illegible]
կղէ

sum corpus, &c. Et quod ibi dicitur, *fac*, clariùs explicatur in Liturgia S. Clementis (sicut & in alia S. Basilij), vbi non dicitur, *fac*, sed *ostende*, in hæc verba: *Et mittere digneris Sanctum Spiritum tuum super hoc Sacrificium, testem passionum Domini Iesu; Vt ostendat panem hunc, corpus Christi tui, & Calicem hunc, sanguinem Christi tui; Vt qui eum percipiunt, confirmentur in pietate, & remissionem peccatorum consequantur*: hoc est, vt ostendat nobis per effectum salutarem, panem istum sanctificatum non esse panem vulgarem, sed cælestem. Liturgia quoque Basilij habet sic: *Vt ostendat panem quidem istum, ipsum pretiosum corpus Domini, & Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi; quod autem est in hoc Calice, ipsum pretiosum sanguinem Domini, & Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro Mundi Vita*, &c. Ex quo cõstare potest Armenijs, quòd Oratio illa fuit instituta, vt peteretur à Deo, non consecratio munerum, sed æmolumenti perceptio à muneribus consecratis.

Probatur quartò Catholica sententia testimonio sanctorum Patrũ, qui formam Sacramenti Eucharistiæ haud esse aliam, docuerunt, nisi Dominica verba. Iustinus Martyr in Apologia 2. sic ait: *Per orationem Verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum, ex quo sanguis, & carnes nostræ per mutationem aluntur, illius incarnati Iesu & carnem, & sanguinem esse, edocti sumus*. Quæ

Aaa sit

fit autem oratio illa Verbi Dei, mox explicat dicens: *Apostoli enim in Commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Iesum præcepisse, tradiderunt; cum accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei: hoc est corpus meum. dixisse etiam accepto poculo, cum egisset gratias: Hic est sanguis meus, ipsisque solis dedisse.*

Irenæus, lib. 5. aduersus hæreses, cap. 2. *Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Christi.*

Cyprianus in Serm. de Cœna Domini: *Hoc est corpus meum: manducauerant, & biberant de eodem pane secundum formam visibilem: sed ante verba illa, cibus ille communis tantum nutriendo corpori commodus erat, & vitæ corporalis subsidium ministrabat: sed ex quo à Domino dictum est: hoc facite in meam commemorationem; hæc est caro mea, & hic est sanguis meus: quotiescunque his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix, benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam, salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.*

Ambrosius lib. 4. de Sacr. c. 4. *Quomodò potest, quod panis est, corpus esse Christi? consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua cùm dicuntur, laus Deo offertur, &c. vbi venitur, vt conficiatur ve-*

ԽԸ 48 [illegible]

ԽԹ 49 [illegible]

Ծ 50 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ծա 51 *Venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* Idem asserit in lib. de Mysterijs initiandis, cap. 9. & in Psal. 38.

Nyssenus, in Orat. catechetica, cap. 37. *Rectè igitur etiam nunc Dei Verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et paulò post: *Panis statim per Verbum in corpus mutatur; vt dictum est à Verbo: hoc est corpus meum.*

Chrysostomus, homil. 2. in ծբ 52 epist. 2. ad Timoth. *Quemadmodùm enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ Sacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & Oblatio eadem est; eademq; Baptismi ratio est.* Item in sermone de Proditione Iudæ, tom. 3. *Hoc est, inquit Sacerdos, corpus meum: hoc Verbum proposita in aliam rhythmum, seu formam, conuertit.*

Eusebius Emyssenus in serm. 5. de Paschate: *Inuisibilis Sacerdos visibiles creaturas in substantiam cor-* ծգ 53 *poris, & sanguinis sui Verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: accipite, & edite, hoc est corpus meum: & sanctificatione repetita, accipite, & bibite, hic est sanguis meus.* Et in Serm. de Corp. & Sang. Domini: *Quandò benedicenda Verbis Cælestibus, creaturæ sacris Altaribus imponuntur, antequàm inuocatione summi Numinis consecrentur, substantia illic est panis, & vini; post verba autem Christi, corpus, & sanguis est Christi.*

Augustinus, Serm. 28. de Verbis

bis

bis Domini: *Ante verba Christi, quod offertur in Altari, panis dicitur. Vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.* Similiter docent reliqui Ecclesiæ SS. Patres, & Scriptores, maximè posteriores.

Nunc ad tres illas Vartani obiectiones, allatas num. 54. & seq. respondeamus. Ad primam igitur, qua dicebat: Non potest panis, & vinum, fieri corpus, & sanguis Christi, nisi inuocetur etiam Spiritus sanctus; nam Pater sine Filio, & Spiritu sancto nihil facit ad extra: Respondeo; quòd, cùm in huius Sacramenti forma, quam Christus instituit, & Apostolis tradidit, nempè in illis verbis: *hoc est corpus meum: hic est sanguis meus, &c.* non fit inuocatio Trinitatis; ideò nec debemus nos in illius consecratione Trinitatem inuocare; sed facere, sicut fecit, & fieri iussit Christus, dicens: *Hoc facite in meam commemorationem*; id est, facite hoc, quod ego feci: cùm tota Sacramentorum ratio in sola Christi voluntate, & institutione nitatur. Deindè, ex ipsa ratione, quam Vartanus pro se subijcit, Consequentia deducitur contra ipsum. Nam, si quicquid ad extra facit vna diuina persona, necessariò faciunt illud idem etiam aliæ; ergo ad Eucharistiam conficiendam non necessariò omnes tres personæ sunt inuocandæ; quia cùm Christus filius per Sacerdotē hoc facere intelligitur, necessariò intelliguntur etiam Pater, & Spi-

Ծդ 54 [illegible]

[illegible]

Ծե 55 [illegible]

Ծզ 56 [illegible]

[illegible]

ԾԷ 57 [illegible]

ԾԸ 58 [illegible]

ԾԹ 59 [illegible]

Spiritus sanctus hoc idem cum Christo facere. Adde, quòd neque in illa Oratione, quā vult Vartanus esse formam Eucharistiæ, Trinitas inuocatur. Non enim ibi dicitur: fiat hic panis corpus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Sed rogatur Deus, vt per Spiritum sanctum faciat panem corpus Christi: vndè ad Christi filij corpus faciendum nec Pater explicitè, nec ipse omninò filius ibi inuocatur.

Ad secundam, vbi dicebat, non posse confici consecrationem Eucharistiæ, nisi priùs agatur memoria passionis Christi, quæ in Armena Liturgia fit post verba Dominica; antè verò illam Orationem, *Rogamus* &c. Respondeo, talem memoriam (quæ certè non requiritur ad essentiam, sed solùm ad integritatem Eucharistici huius Sacrificij, iuxta illam Apostoli explanationem, *mortem Domini annunciabitis*) pluriès fieri in omnibus Liturgijs, non modò immediatè post verba illa Dominica, verùm etiam antè: maximè in Armena, vbi commemoratur etiam Domini passio tum antè, tum post oblationem panis, & vini; ac rursùs deindè immediatè ante ipsa Domini verba consecratiua, cùm dicitur: *Propter nostram, & totius Mundi salutem veniens voluntariè ad passionem Crucis, accepit panem in sanctas*, &c. vndè ex hac etiam parte Vartani ratio corrueret. Verùm nihilominùs, etiamsi semel tantùm hæc

passio-

passionis commemoratio ibi haberetur, subsequi illa potiùs deberet, quàm præcedere consecrationem: primò, quia priùs ponendum est id, quod pertinet ad essentiam, quàm quod ad integritatem: secūdò, quia Christus ante instituit hoc Sacramentum, quàm pateretur: tertiò, quia idem Dominus ita fecit, cùm consecrauit: priùs protulit verba ad consecrationem essentialiter necessaria; deindè verba Passionis cōmemoratiua. Inquit enim: a *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* b *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur,* &c.

a Luc. 22.

b Matth. 26.

Ad tertiam, in qua dicebat: Christus iussit, dicens: *hoc facite,* &c. ergo tunc illud à nobis fit, cùm post præcedentia illa Domini verba enarrata, effectiuo modo loquimur; Deum rogantes, vt faciat, &c. non autem, cùm narramus, Christum ita fecisse, & ita loquutum esse: Respondeo, hoc potiùs argumentum contra ipsum procedere: nam Christus iussit, nos ipsos id facere, quod ipse fecerat; & non Deum rogare, vt ipse faciat. Demonstratum est autem num. 28. & seq. quòd verba illa, *hoc est corpus meum; hic est sanguis meus,* non dicuntur solùm recitatiuè ab Armeno Sacerdote, narrante Christum ita dixisse; sed etiam enunciatiuè, ac practicè, seu effectiuè: & ideò, cùm ad ea peruenit verba, vocem eleuat, vt populus audiat, ipsum tunc enunciare, & efficere in persona

60 [illegible]

61 [illegible]

62 [illegible]

[illegible]

63 [illegible]

64 [illegible]

sona Christi id, quod enunciat; atq; etiam, vt ille respondeat, *Amen*, scilicèt, verum est, quod tu nunc enunciando asseruisti.

Sed dicet aliquis: Quid, si Armenus Sacerdos, hæc nesciens, opinetur, Consecrationē non fieri tunc, cùm hęc Domini verba ab ipso pronunciantur; sed posteà cùm dicitur illa Oratio? an hic etiam cōsecrabit? Respondeo; quòd, cùm talis Sacerdos in tota illius Sacrificij actione intēdat facere, quod Christus iussit; etiamsi ignoranter, ac falsè opinetur, se non consecrare, cùm verba Domini profert, sed cùm profert alia sequentia; adhuc tamen in prolatione verborum Domini consecrabit: quia vniuersalis illa intentio corrigit errorem mentis particularem, vt alibi dictum est. Quòd si haberet positiuam intentionem, ac propositum non consecrandi tunc, cùm verba Domini profert; certè neutiquàm consecraret.

[illegible]

DE AQVA

Miscenda in Calice.

Sectio II.

QVæritur secundò: Vtrùm vino sacri Calicis miscendum sit paululum aquæ?

Negant Pseudomagistri, Vartanus libro de Monitis, cap. 4. Stephanus Siuniensis libro 2. contra Diaphysitas, cap. vlt. Gregorius Dattieuensis in lib. Interrog. tract. de Sacram. capite de Eucharistia, alijq; consectanei, asserentes, offerendum esse in sacris Mysterijs vinum purum iuxta ritum, qui iam anteà decreto Conciliabuli Manaschiertensis in Armenam Ecclesiá introductus fuerat à Ioanne Ozniensi Patriarcha, ne deinceps per illam vini, & aquæ mixtionem significare viderentur Armenij duas naturas in Christo. Rationes, quibus hoc suadere conantur, examinabimus infrà.

Affirmant verò, vnà cum vniuersali Ecclesia, Armeni Patres Catholici; atque docent, adeò necessarium esse, misceri vinum sacri Calicis aqua, vt Sacerdos, qui in suo Sacrificio hanc admixtionem omittit, grauissimè peccet, ac Censuris sacrorum Ecclesiæ Canonum, qui mixtionem hanc præceperunt, subiaceat.

Probatur Armenijs hæc Orthodoxa sententia, primò auctoritate, ac doctrina suæ ipsorum Ecclesiæ, quæ

ՅԱՂԱԳՍ

1 Խառնելոյ զկաթ ինչ ջրոյ ՚ի սուրբ բաժակին.

Երկրորդ գլուխ.

Երկրորդ խնդրելի լինի. միթէ պարտ իցէ խառնել ՚ի գինին սբ բաժակին սակաւ ինչ ջրոյ.

Բացասեն, սուտ վրդպետքն. Վր. Վարդան ՚ի չորրորդ գլխոյն խրատուցն ։ Ստեփաննոս ՚ի յետնում գլխոյն երկրորդ գրոց ճին որ ընդ դէմ երկաբնակաց ։ Տաթևացին ՚ի գիրս հարցմանց ՚ի գլուխն

2 յաղագս հաղորդութե, և այլք ոմանք ՚ի հայոց բարբաղելով. Թէ պարտ է մատուցանել ՚ի սբ խորհուրդ պատարագին զգինին անխառն, ըստ աւանդութեան յոհաննու օձնեցւոյն. որ ՚ի ժողովին մանազկերտոյ եբարձ ՚ի սրբոյ բաժակէն հայոց զխառնումն ջրոյ. զի մի նշանակել լիցի նոցա ՚ի քս զաւանութի երկուց մխաւորել բնութեանց: Իսկ զպատճառս, որովք հաստատեն զայս աղանդս, քննեսցուք ՚ի վերջ ։

Այլ ստուգաբանեն այլ ուղղափառ հարքն հայոց. և ուսուցանեն ընդ

3 հանրական եկեղեցւոյն ամ այլոց քրիստոնէից. Թէ քահանայք, որ ոչ խառնեն ջուր ՚ի գինին սբ բաժակին ՚ի պատարագս իւրեանց, հանկարծակին ատ աքելական կանոնացն. և մահու չափ մեղանչեն. և նզովեալ լինին ՚ի յընդհանուր և ՚ի մասնաւոր սուրբ ժողովոցն ։

Առաջ՝ ցուցանի այս ճշմարիտ հնն աւանդութեան սուրբ եկեղեցւոյ, հանապազ վկայութիւն նորին եկեղեցւոյն հայոց ։ քանզի սա ընդհանրական ժողովեալ ՚ի յերկուս համագումար

ժո

ժողովոցն սրբոյ և առաքելոյ․ զնոյն քա
ղմօրեայ քննութեամբ ամենայնիւ գրոց, և
աստուածայնութեանց սրբոց հարց, և առհ
մանաւորութեանց ուղղափառ սէ ժո_
ղովոյն․ և յետ այսպէս հակառա_
կութեանց ընդ հակառակորդսն ուղղ
ափառութեան․ նզովական կանոնաւ
հրամայելով ամ հայոց քահանայից.
զի յայնմ հետէ պատարագեսցեն ՚ի
գինի ջրով խառնեալ․ որպէս և առն
էին յառաջ քան զչարաժողովս մանա
զկերան ըստ աստուածութեան ընդ հա_
նուր եկեղեցւոյն քն: Ա՜ն որոյ յոյժ
զարմանամք․ թէ զիարդ այն չարա_
փառ սովորութիւն անխառն բաժա_
կին դեռ ևս ոչ բարձեալ եղև ՚ի միջոյ
հայոց․ եւբ ՚ի յերկուց լիագումար
սբ ժողովոցն և բնանց իմաստնականէ
մերժեցաւ, և սաստկապէս նզո_
վեցաւ.

Երկրորդ" ցուցանի միաբանութեամբ յա
րևելեան և յարևմտեան եկեղեցեաց
յունաց և լատինացւոց և ամ այլոց
ազգաց քրիստոնէից: քանզի ամենայն
բաժանեալ եկեղեցին աղաղակէ և վկ
այէ․ թէ առաքեալ սբ խառնումն բա
ժակին ամենայն եղև քրիստոնէից
՚ի սրբոց առաքելոց անտի և յաշակ
երտացն նոցին. և մինչև հասարակաւ
և անշարժ միաց յեկեղեցին ՚ի սկզբա
նէ նորա մինչև ՚ի այսօր․ և թէ քն
՚ի յետին ընթրիսն կատարեաց գարա
խորհուրդս ՚ի գինի ջրով խառնեալ: և
այս յայտ լինի և ՚ի նոյն աստուածա
շնական գրոցն: քանզի ոչ առն անդ․
թէ քն էառ և ետ աշակերտացն զգի
նի մաքուր․ այլ ասէ, թէ էառ և ետ
զբաժակն․ յորում սովոր էին քաղաքա
կիցքն ե՜ մայ ըմպել զգինին ջրով խառ
նեալ վն ջերմութեան աշխարհին այն

նո_

quæ bis ad rem hanc excutiendam
4 Դ in duobus Concilijs suis, Sisensi, & Adanensi, generaliter congregata, post accuratam sacrorum librorum inspectionem, ac disputationes cum Aduersarijs habitas (in quibus singulas eorum nugas doctissimè ex sacris Scripturis, Patribus, & Concilijs improbauit) sub dirissimis Censurarum pœnis decreuit, vt ritus ille offerendi purum vinum in Sacrificio ab Armenis Ecclesijs penitùs tolleretur. Quapropter valdè miramur, cur
5 Ե idem abusus, à tot, tantisque Armenis Patribus bis Synodicè reiectus, ac strenuè refutatus, in Armena ipsa Ecclesia hactenùs perseueret?

Probatur secundò ex vsu, & traditione Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ; quæ hanc Calicis mixtionem, ab Apostolis, eorumque discipulis acceptam, semper à principio tenuit; traditumque constanter habuit, quòd Christus vinum aqua dilutum in vltima Cœna con-
Զ 6 secrauit: quod etiam ex ipsis Euangelistis, & ex Paulo colligi potest. Siquidem isti, cùm hanc rem commemorant, dicunt, fuisse à Christo acceptum, & Apostolis propinatum, non purum vinum, sed Calicem, id est, poculum, vndè bibi solet vinum aqua temperatum: tum quia erat hoc maximè solitum in ea calidissima regione, vbi vina sunt fortia: tum etiam, quia non est credibile, in frugali Domini mensa morem fuisse, vinũ bibi, quod aqua

Bbbb tem-

temperatum non esset.

Probatur tertiò testimonijs ipsorum Apostolorum, aliorumque veterum sanctorum Patrum, qui vel in suis Liturgijs, vel alibi manifestè testantur, Christum in vino aqua permixto Eucharistiam instituisse; ac proindè similiter eam à nobis conficiendam esse. Iacobus enim Apostolus in sua Liturgia sic habet: [a] *Similiter postquàm cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex Vino, & aqua, & aspiciens in Cælum,* &c.

Petrus Apostolus in sua Liturgia: [b] *Quandò commiscet sanguinem, & aquam, dicit: Vnus militum lancea latus eius pupugit, & exiuit sanguis, & aqua, Mundi salutis scaturigo.*

Marcus Euangelista in sua Liturgia: [c] *Similiter & calicem, postquàm cœnauit, accipiens; factaque Vini, & aquæ commixtione, suspiciens in Cælum, gratias egit,* &c.

Clemens Papa, & Apostolorum discipulus, in sua Liturgia: [d] *Similiter & calicem, postquàm miscuit ex Vino, & aqua, & sanctificauit, dedit discipulis, dicens,* &c.

Iustinus Martyr, qui Apostolorum discipulos vidit, in Apologia 2. ad Antoninum Pium Imper. propè finem: *Deindè ei, qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculum, aqua, & Vino temperatum: quæ cùm accepit,* &c. Et rursùs infrà: *Conclusisque nostris precibus, panis, iam vt dixi, Vinumque, & aqua offeruntur.*

IrenæusMartyr, discipulus Polycarpi, Apostolorum discipuli, lib.

a Bibliot. Patrum, tomo 6.

b Apud Coccium in Thesauro tom. 2.

c Bibliot. Patrum, tomo 6.

d libro 8. Côst. Apost. cap. 12.

Է նորին։ Նոյն և զի ոչ վայելէր խառնել ժու-
7 ժկալութե և զգաստութեան քն և
սրբոց առաքելոցն ընկալեալ՝ի յաղագս
անզանն ի նոցանց զգինի մաքուր ան-
անոց ջրոյ։

Երրորդ" ցուցանի վկայութե նորին
անոց առաքելոցն և այլոց հինս սբ հար-
ցն. որք՝ի պատարագամատոյցս իւ-
րեանց և կամ՝ի յայլ տեղս վկայեցին.
Թէ քն այսպէս արար. և Թէ պարտ
է՝ և ս մեզ նոյնպէս առնել։ Քանզի
սբ յակոբ առ՝ի պատարագամատուցին
իւրում ասէ։ Նմանապէս և յետ
Ը ընթրեաց առեալ զբաժակն. և խառ-
8 նեալ գինւոյ ի գինւոյ և՝ի ջրոյ. և զա-
չս համբարձեալ յերկինս. և այլն.]

Սբն պետրոս առ՝ի պատարագմա-
տուցին իւրում ասէ։ Յորժամ խառ-
նէ զարիւն ընդ ջրոյ. ասէ. մի ոմն՝ի զի-
նուորացն անգամ խոցեաց զկողն նո-
րա. և ել վաղվաղակի արիւն և ջուր.
աղբեւր փրկութեան աշխարհի։]

Սբն մարկոս աւետարանիչն՝ի պատա-
րագամատուցին իւրում ասէ։ Նմանապէ
և զբաժակն յետ ընթրեաց առեալ.
և արարեալ խառնումն գինւոյ և
Թ ջրոյ. զաչս համբարձեալ յերկինս.
9 գոհացաւ. և այլն։]

Սբն կղեմէս առ քն աշակերտն և
պապն՝ի պատարագամատուցին իւրում
ասէ։ Նմանապէս և զբաժակն, յետ
խառնելոյ՝ի գինւոյ և՝ի ջրոյ, սրբեա
ցոյց. և ետ աշակերտացն ասելով. և
այլն։]

Սբն յուստինոս մարտիրոս. որ և
զառաքելոց աշակերտսն եաես՝ի. ը. բանն
առ Թագն անտոնինոս ասէ։ Եւ յե-
տոյ նմա, որ է առաջնորդ եղբարցն
մատուցանի հացն և բաժակն խառ-
նեալ՝ի գինւոյ և՝ի ջրոյ։ զոր ընկա-
լեալ.

եան. և այլն։] Եւ ապա դՃլ ասէ։ Եւ յետ կատարելոյ զաղաչանս մեր. մատուցեալ լինի հացն. որպէս ասա ցի. և գինին ընդ ջրոյ։]

Այլն երենոս մարտիրոս, և աշակերտ սրբոյն պողիկարպոսի, առաջին լոյն աշակերտան. 'ի. ԾԷ. երդ՟ գլխն չորրդ՟ գրոցն ասէ։ Տէրն զխառնուած բաժակին իւրոյ արիւն հաստատեաց։] Եւ 'ի յառաջին գլխն հինգերդ՟ գրոցն դրՃլ ասէ. Յորժամ խառնեալ բաժակն և բեկեալ հացն ընդունին զբանն այ. լինի գոհութիւն արեան և մարմնոյն քն։]

Այլն աղեքսանդրոս պապն 'ի պետրոսէ եւթներորդ. 'ի յառաջին թղթն իւր ասէ։ Ոչ է՛ արժան. 'ի բաժակն տն զգինին միայն, կամ զջուր միայն մատուցանել. այլ որպէս և 'ի հարցն աւանդութենէ ուսաք, զեր կուսեանն խառնեալ. զի երկուքեանն ելին 'ի քն կողէն նորա խաչին։]

Այլն կիպրիանոս 'ի յերրորդ՟ թղթն երկրորդ՟ գրոցն ասէ։ Ի մատուցման բաժակին պահեսցի աւանդութիւն տն. և զայն մեք արասցուք. զոր նախքան զմեզ արար քս մեզ։ զի բաժակն, զոր նուիրեմք առ 'ի նորին յիշատակն, խառնեալ գինւով լիցի։] Եւ յետոյ դարձեալ գրոյն ասէ. մինչև ըստ զբանն առակացն. արբէք զգինին իմ. զոր խառնեցի ձեզ։]

Այլն յուլիոս պապն 'ի թղթն իւր ասէ։ Պարտ է՛ մատուցանել զբաժակն տն գինւով և ջրով խառնեալ ըստ հրամանին կանոնացն։ զի ջրովն նշանակի ժողովուրդ. և գինեաւն արիւնն քն։ ապա յորժամ 'ի բաժակին խառնեալ լինի գինին ընդ ջրոյ. նշանակի ժողովուրդ միաւորեալ ընդ քն։

Այլն

Ժ 10 lib. 4. cap. 57. *Dominus temperamentum Calicis sui sanguinem confirmauit*. & lib. 5. cap. 1. *Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Domini.*

Alexander 1. septimus post Petrum Romæ Pontifex, in epist. 1. ad omnes Orthodoxos: *Non debet (vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrũque permixtum; quia vtrumq; ex latere eius in passione sua profluxisse legitur.*

Ժա 11 Cyprianus lib. 2. epist. 3. *Admonitos nos scias, vt in calice Domini offerendo Dominica traditio seruetur: neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit; vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.*

Iulius 1. Papa, apud Gratianum de Consec. dist 2. *Calix Dominicus, iuxta Canonum præcepta, vino, & aqua permixtus debet offerri: quia videmus, populum in aqua intelligi; in vino ostendi sanguinem Christi: ergo, cùm in calice vino aqua miscetur, Christo populus coadunatur.*

Ժբ 12 Basilius in sua Liturgia: *Similiter calicem de genimine vitis accipiens, miscens, gratias agens, benedicens, sanctificans; dedit discipulis suis, dicens*, &c.

Chrysostomus in sua Liturgia, Erasmo interprete: *Ad infusionem vini dicit Sacerdos: & vnus militum lancea latus eius aperuit, & exiuit sanguis. Et addens aquam, dicit: & aqua.*

Ecclesia Æthiopum in sua Liturgia: *Oratio, quando ponitur Vinum, & aqua in calice à Diacono: Christe Deus noster*, &c.

Theodoretus in Dialogo 1. *In Mysteriorum traditione Christus corpus panem appellauit, & sanguinem id, quod in calice infusum, & commixtum.*

Proclus, Episcopus Constant. in tract. de traditione diuinæ Liturgiæ: *Per has igitur preces Spiritus sancti aduentum expectabant, vt eius diuina præsentia propositum in Sacrificium panem, & vinum aqua permixtum, ipsum illud corpus, & sanguinē Saluatoris nostri Iesu Christi efficiat.*

Ambrosius in sua Liturgia: Oblatio vini aqua mixti in Calice: *Suscipe clementissime Pater hunc calicem aqua mixtum, vt fiat Vnigeniti tui sanguis*, &c. Item lib. 4. de Sacram. cap. 4. *Ergo didicisti, quòd ex pane corpus Christi fiat; & quòd vinum, & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cælestis.* Idem asserit lib. 5. cap. 1.

Hieronymus in Marci cap. 14. *Accepit Iesus panem, & formans sanguinem suum in calicem, vino, & aqua mixtum; vt alio purgemur à culpis, alio redimamur à pœnis.*

Augustinus, tract. 120. in Ioan. *Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum; aqua illa salutare illud temperat populum; hæc & lauacrum præstat, & potum.*

Germanus, Episcopus Const. in Theoria rerum Ecclesiasticarum: *Vi-*

Դգ Սբն Բասիլիոս ՚ի պատարագամատու-
ցին իւրում ասէ ։ Նախանձայեալս և ըզ
13 բաժակն ՚ի բերոյ որթոյ առեալ. խառ-
նեալ. գոհացեալ. օրհնեալ. և սրբե-
ալ. եւ աշակերտացն իւրոց տուեալ.
և այլն ։]

Սբն Ոսկեբերանն ՚ի պատարագամատու-
ցին իւրում ասէ ։ Ի գնելն զգինւոյն
ասէ քահանայն. Եւ մի ոմն ՚ի զինուո-
րացն անիզաւ խոցեաց զկողն նորա.
և ել արիւն։ Եւ ՚ի վերաբերելն ջրոյն
ասէ. Եւ ջուր ։]

Եկեղեցին Եթովպիացւոց ՚ի պա-
տարագամատուցին իւրում ասէ ։ Յոր-
Դդ ժամ սարկաւագն դնէ ՚ի բաժակն
14 զգինին և զջուրն. ասէ քահանայն
զայս աղօթս. Քս ած մեր և այլն ։]

Թէոդորիտոս ՚ի յառաջին տրա-
մաբանութեան ասէ։ Քս ՚ի խորհրդոց
աւանդութեան զհացն կոչեաց մար-
մին. և զայն, որ խառնեալ լինէր ՚ի
բաժակին, արիւն ։]

Սբն Պրոկղ ՚ի գիրս յիշխ ածային
պատարագին ասէ ։ Ի ձեռն այսպիսի աղ-
աչանաց սպասէին գալստեան Հոգւ-
ւոյն սրբոյ. որպէս զի ածային զօրու-
Դե նորա զառաջի եդեալ ՚ի պատարագն
15 զհացն և զգինին ջրով խառնեալ, ցուց-
ցէ նոյն ինքն մարմին և արիւն փրկ-
չին մերոյ յի քի ։]

Սբն Ամբրոսիոս ՚ի պատարագամատու-
ցին իւրում ասէ ։ Յորժամ քահա-
նայն մատուցանէ զգինին ջրով խառ-
նեալ ՚ի բաժակն, ասէ զայս աղօթս ։
Ընկալ հայր բարերար զբաժակս զա-
յս ջրով խառնեալ. որպէս զի եղիցի
արիւն միածնի քոյ և այլն։] Եւ դարձ[ե]ալ
՚ի չորրորդ" գիրս յաղագս խորհրդոցն՝ ա-
սէ. Արդ՝ ուսար, թէ ՚ի հացէն լի-
նի մարմին քի. և թէ զգինին և ջուրն

եդե

եղեալ ՚ի բաժակին՝ լինի արեան նորա,
օրհնութեամբ երկնային բանին :]

Այն յերրորդում ՚ի մեկնութեան.
Ժզ. գլխոյն մարկոսի ասէ : Եւ գինի
յո̄ զհացն մարմին իւր. եւ հաստատ-
եաց արեան իւր ՚ի բաժակին գինւոյ-
ւն̂ եւ ջրով խառնեալ : զի մինչդեռ էր
եղի ցուցէ ՚ի մեղաց. եւ միաւորին փրկե-
ցինչ ՚ի պատաժոց :]

Այն օգոստինոս ՚ի մեկնութեան
յոհնու. ՚ի. ՃԻ. երդ" ճառն ասէ :
Եւ յն արիւնն հեղեալ եղեւ ՚ի թողու-
թի մեղաց : այս ջուրն խառնեալ լի-
նի ՚ի փրկարար բաժակին. եւ մեզ պար-
գեւէ զաւ̂ ազան եւ զըմպելի :]

Այն գերմանոս եպիս. կոստանդնու-
նուպոլսի ՚ի ճառն յ̄ղղ եկեղեցա-
կան աւանդութեց ասէ : Գինին
զարիւն նշանակէ, որ ել ՚ի կողիցն
ք̄ի. եւ է՛ խորհրդական գինին, զոր ետ
ք̄ս աշակերտացն ՚ի ընթրիսն : եւ ջու-
րն նշանակէ զայն, որ ել ՚ի կողիցն ք̄ի :
իսկ գինին խառնեալ ընդ ջրոյ՝ նշանա-
կէ զարիւնն եւ զջուրն, որք ելին ՚ի կո-
ղիցն նորա́ :]

Եւ որ՝ յառաջելոցս յայտնի լինին
ստութիւնք եւ խորամանկութիւնք
խաբեբայ մոլորեցուցչացն, սիւնե-
ցւոյն, եւ տաթեւացւոյն, եւ այլոցն.
որք ենթադրեցին ՚ի գիրսն իւր̄ց. թէ
առաքեալքն եւ հին ս̄ հարքն մերժե-
ցին զխառնումն ջրոյ ՚ի սուրբ խորհր-
դոյ պատր̄գին մինչ եւ ՚ի ժամանակս
քաղկեդոնի ժողովոյն : Սիւնին ասէ
ահանեցին ՚ի յետոյն գլխոյն այսմ : Այլ
հարքն ոչ ընկալան զայդ աղխան խառ-
նակութիւն, այլ միայն հաց եւ բա-
ժակ, որ յառ̂աքելոցն յիշատակի :
եւ զայս առ̂անդեցին մեզ մինչ եւ ՚ի
ժողովն քաղկեդոնի :] Եւ տաթեւա-
ցին

ժզ 16 *Vinum declarat sanguinem ex latere Christi fluxum: est autem & mysticum Vinum, quod dedit discipulis in cœna: aqua Verò demonstrat eam, quæ fluxit ex latere Christi: Vinum simul, & aqua: sunt egressi ex latere eius sanguis, & aqua.*

Hinc obscuræ amplius non erunt Armenijs fraudes, & mendacia illa Seductorum suorum, qui asserunt, Apostolos, veteresque Patres oppositum tradidisse vsque ad Chalcedonensis Concilij tempora. *Sancti Patres,* inquit Siuniensis,
ժէ 17 *mixtionem istam reprobarunt vsque ad Chalcedonense Concilium.* Et Dattieuensis: *Sectatores,* inquit, *praua hæresis Concilij Chalcedonensis, aberrantes à Veritate, aquam miscent in sacro calice contra præcepta Canonum. Sanctus enim Clemens in Constitutionibus Apostolicis, alijque prisci Patres, anathema dixerunt ijs, qui in incorrupto calice Domini aquā Vino miscerent. Qui etiam Liturgias scripserunt, S. Athanasius, Chrysostomus, Basilius, & noster Illuminator, nullam de aqua mentionem faciunt.*
ժը 18 *Sed & Apostoli, & Successores illorum Sancti Patres numquàm mixtionem hanc agnouere: tu Verò eam didicisti, & exerces, & eorum execrationibus subiaces.* Quàm, inquam, insidijs plena sit, & dolosa, fabulosaque istorum loquacitas, quis nunc Armenius non perspiciat? Siquidem omnes, iam à nobis adducti, Patres, quos ipsi citant, sed eorum verba non proferunt, ante tempora Chalcedonensis Concilij exti-

extiterunt, excepto Germano; & sacram hanc mixtionem fieri debere, atque ab ipso Saluatore factam fuisse, tradunt summo consensu. Cæterùm, si isti, pro suo Illuminatore, magnum illum Gregorium martyrem intelligunt, idem ipsis mendacium exprobramus: nam Armenia, à S. Gregorio instituta, iugiter in vino aqua permixto Sacrum fecit ad vsque Manaschiertense Conciliabulum. Sin verò Pseudopatriarcham illum, Ioannem Oznienseṁ, eiusdem auctorem Conciliabuli: non Illuminator, sed lucifugus hic, & tenebrio fuit Armeniæ.

Probatur idem quartò ex Concilijs, quæ in diuersis Mundi partibus à Catholicis habita sunt. Concilium Carthaginense III. in Africa celebratum longè ante sacrā Synodum Chalcedonensem, (in quo etiam S. Augustinus interfuit), Can. 24. sic ait: *Vt in Sacramento corporis, & sanguinis Domini nihil ampliùs offeratur, quàm quod ipse Dominus tradidit, hoc est, panis, & vinum aqua mixtum.*

Concilium Aurelianense IV. actum in Gallia circiter annum Domini 545., cap. 4. *Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, aqua mixtum, offerre præsumat; quia sacrilegium indicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimus Saluator instituit.*

Concilium Antisiodorense, in Burgundia habitum anno 590. capite 8. *Non licet, in Sacrificio diuino*

Ժը
19
ցին ասէ ։ Մեծանք հեռու ողբ չար ա-
ղանդոյն բաղկեդոնի. մոլորեալքն 'ի
ճշմարտութենէ. Ջուր խառնեն 'ի յան
սպասին քաւական արեանն քն ։] Եւ
յետոյ դարձեալ ասէ ։ Ակնայութիւն ունիմք
'ի կանոնաց. զի 'ի յառաջելական կա-
նոնս կշեռայ և այլոցն ասի. Թէ որ
Ջուր խառնէ յանարատական քաւական,
նզովեսցի։ և որք հայրապետ այն,
որ զխորհուրդ պատարագին գրեցին, մեծն
աթանաս, և յոհան ոսկեբերանն,
և որքն բարսեղ, և մեր լուսաւորիչն
սուրբ զխորհուրդ պատարագին սահմանին.
Ի
20
և Ջուր ոչ յիշեն ։] Եւ յետոյ դարձեալ
ասէ ։ Աղ յլ և առաքելայքն, և հեռու
ողբ նորայ որ հայրքն, ոչ գիտէին զխա-
ռնարանն. և դու ուսար, և խառ-
նես Ջուր, և ընդ անիծիւք նորայ
մնաս։]

Ամենայնիւ. Թէ որքան անձեալ
լրբութիւն և խաբէութիւն այդ-
ցին. որ այդպէս յայտնի սուտութեք
և առաքելական վկայութեք ոչ ա-
մաչեն խաբել զմիամիտ այգն հաւա-
տոց. և սուտ ցուցանել զամենայն
զուարս եկեղեցին քն, և զառաքե-
Իա
21
լսն, և փոխ հեռաւոր ոք հայրա-
պետս նմ. զորոց բնաբանս բերաք
'ի վերոյ. և որոց գիրքն և պատարագ
մատոյցքն յայտնի են 'ի մէջ յունաց և
լատինացւոց. որք վարին պատարա-
գօքն նորայ մինչ և 'ի սկզբանէ անանի
եկեղեցւոյ ։ Նա և զի սուտ ասէ սա
Թէ այցին. Թէ մեծն աթանաս գրե-
աց զխորհուրդ պատարագին. զի Թէ նա
գրեալ էր. մեք և ս բերեալ էաք զնո-
րա վկայութիւն ։ այլ 'ի մէջ յունաց մի-
այն բարսեղ. ոս. բասիլիոս, և ոսկե
բերանն գրեցին զպատարագն ։ Իսկ յիշա
սրբոյ լուսաւորչին ասեմք. զի եթէ

սա

առաքելութեանն աւետարանէ բանաւորապէս Իբ.
նմին խմելոյ զձեռն միայն քան զպղպջուն 22
ու պայթեա. նորոգելոյ եւ [illegible]
ընկալաւ[illegible] թէ բարեպաշտքն զի ասէ
բ'ն Հայոց 'ի սրբոյն պատրիարգէ աշակերտ
բաժակն՝ միշտ եւ հանապազ 'ի սեղանն
պատարագեցաւ զոր բաժակն զինի
եւ Ջրով խառնեալ, մինչ եւ 'ի չորրորդ
ժողովն մանաւանդ [illegible]: Բայց՝ եթէ
խմելոյ [illegible] զհաստատ
ատեան նորին [illegible]. որ զխառ-
նու-մն Ջրոյ եւ բաժակ [illegible] Հայոց.
ամ ոչ է՝ լուսաւորիչ. այլ խառնարան
ցուցինք եւ մաքրեցուցինք Հայաստան
եայց :

Զորոց՝՝ցուցանի այս՝ վկայութիւնք Իգ.
սուրբ ժողովոյն. որ գումարեցաւն 'ի 23
յուղղափառ քրիստոնէից 'ի պէտս
կոչմանս ընդհանուր աշխարհին: Եւ
նոյն՝ սուրբ ժողովն կաթողիկէ,
պատուիրեալ 'ի սրբոց Հարցն 'ի յառաջ
կայ յոյժ յառաջ քան զժողովն քաղկե-
դոնի. եւ 'ի նմին էր եւս սուրբն Օգոս-
տինոս: ասէ 'ի. Իգ. րդ՝՝ կանոնին առա-
քելական: Հրամայեմք, զի 'ի սուրբ խոր-
հուրդ պատարագին ոչ այլ ինչ մատուցցի
լինի. եթէ ոչ միայն զոր Տէրն աւանդ
մեր աւանդեաց. ՅՂ. Հաց, եւ գինի Իդ.
Ջրով խառնեալ:] 24

Մէ ժողովն առաքելական. որ եղեւ
'ի գաղիա. ՅՂ. յաշխարհին գաղղիա-
ցւոց, յամին [illegible]. եւթն. 'ի չորրորդ՝՝
կանոնին ասէ: Ոչ որ իշխեսցէ մա-
տուցանել 'ի սէ բաժակին. եթէ ոչ
միայն որ եղանէ 'ի բերոյ որթոյ խառ-
նեալ Ջրով: Վ[illegible] զի որ բաժակն [illegible]
համարի զայլ ինչ մատուցանել. բայց
միայն զոր աւանդեաց ամենայն մեր
կիսչն մեր:]

Մէ ժողովն [illegible]. որ
եղեւ

uino aliud poculum, extra vinum cum aqua mixtum, offerre.

Concilium Bracarense III. actû in Lusitania anno 675., cap. 1. *Calix Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri: quia videmus, in aqua populum intelligi; in vino verò ostendi sanguinem Christi.*

Concilium Trullanum, coactum in Thracia apud Constantinopolim ante annos nongentos septuaginta, Armenios de hoc errore, qui recens in eos irrepserat, reprehendit, dicēs Can. 32. *Quoniam ad nostram cognitionem peruenit, quòd in Armeniorum Regione vinum tantùm in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui incruentum Sacrificium peragunt;* &c. *Si quis ergo Episcopus, vel Presbyter, non secundùm traditum ab Apostolis ordinem facit; nec aquam vino miscens, sic immaculatum offert Sacrificium, deponatur, vt imperfectè, ac simpliciter Mysterium annuncians, & quæ tradita sunt, innouans.* Integer hic Canon affertur in 1. parte, cap. 17. num. 11.

Concilium Triburiense, celebratum in Germania ante annos 770., Can. 19. *Cuius rei veritatem* (hoc est, veram traditionem de mixto calice) *in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus; ne vllus sine commixtione vini, & aquæ Mysteria sacra perficiat.*

Concilium Florentinum, habitum in Italia, sess. vlt. in doctrina de Sacramentis præcipit Armenis, vt deinceps in calice sacro vinum aqua temperent; quia omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita

ita semper fecerunt: & addit: *Aqua ideò admiscetur Vino; quoniam iuxta testimonia sanctorum Patrum, & Doctorum Ecclesia creditur, ipsum Dominum in Vino aqua permixto instituisse hoc Sacramentum: deindè, quia hoc conuenit Dominicæ passionis repræsentationi.*

Concilium denique Tridentinum, actum in Rhætia, sess. 22. cap. 7. sic inquit: *Monet deindè sancta Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, Vt aquam Vino in calice offerendo misceant; tum quòd, Christum Dominum ita fecisse, credatur; tum etiam, quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit; quod Sacramentum hac mixtione recolitur: & cùm aquæ in Apocalypsi B. Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo Vnio repræsentatur.*

Probatur vltimò rationibus, quas huius mixtionis reddunt sancti Patres: ex quibus potissimæ sunt hæ tres, allatę, vt modò vidimus, à Cōcilio Tridentino. Quarta adducitur à Gregorio Nysseno, & Clemente Alexandrino: quia scilicèt Eucharistia, quę est cibus, ac potus spiritualis, dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis: potus autē corporalis maximè naturæ humanæ conueniens, est vinum aqua commixtū; nam sic aptius est ad eius temperandos humores. Quinta, quam afferunt Ambrosius, & Eusebius Emissenus, est; quia calix Eucharisticus figuratus anteà fuit non solùm per vinum, quod cum pane

Nyssenus, apud Eutym. tit. 21. Panopliæ.
Clemens, lib. 2. Pædagogi cap. 2.

Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. & lib. 5. c. 1. Eusebius, Serm. 5. de Paschate.

Mel-

ԻԵ եղեւ 'ի գաւառն բարձրահայոց յամին
25 տն . ՇԿ . 'ի յութերորդ կանոնին ասէ .
ԲՂՋ է՚ արժան մատուցանել 'ի ոՐ պա-
տարագին զգինին բաժակ . եԹէ ոչ մի-
այն զգինին Ջրով խառնեալ :]
Այլ Ժողովն բռնակալոյ . որ եղեւ
յաշխարհն պարսից-դէպայն յամին տն
ՌՀԷ . 'ի յառաջին կանոնին ասէ :
Պարտ է՚ մատուցանել զբաժակին տն
զինեաւ եւ Ջրով խառնելով : զի Ջրով
նշանակի Ժողովուրդն . եւ զինեաւ
արիւնն քն :]
ԻԶ Այլ Ժողովն վերջերորդ 'անեղեիա
26 կան . որ եղեւ 'ի կոստանդնուպոլիս
'ի մէջ յունաց յատուկ քան զինն հա-
րիւր եւ եւԹանասուն ամն . 'ի յ . ԼԶ .
րդ" կանոնին կշտամբէ զհայս . զի նա
բաժակն մատուցանէր 'ի մէջ նոցա այս չար
սովորութիւն . եւ ասէ այսպէս : Ծա-
նուցեալ եղեւ մեզ . եԹէ որք աւանին
զպատարագն 'ի յաշխարհին հայոց .
մատուցանեն միայն զգինին ոչ խառ-
նելով ընդ նմա Ջուր : եւ այլն :] Եւ
յետոյ 'ի վերջն ասէ : վասն որոյ եԹէ
եպիս որ, կամ քահանայ, ոչ առնիցէ
ըստ աւանդութեանն առաքելոյն .
ԻԷ եւ ոչ մատուցանիցէ զանարատ սուրբ
27 պատարագն խառնելով Ջուր ընդ զինւոյն.
լուծցի . զի մատուցանէ զխորհուրդ
դն անկատար . եւ նորոգէ զաւանդն
այլոն :]
Այլ Ժողովն սրբբոյն . որ եղեւ 'ի
զերմանիայ 'ի յաշխարհն այլեմանեաց
յամին քան զամս . ՋՀ . 'ի . ՃԹ . րդ"
կանոնին ասէ : Յայսմ սուրբ սինոդ
հորդորեալ խորհրդակցաւք, հաւատա
մք , եւ հաստատեսցուք զայս Տէրական
աւանդութեան . որ վասն խառնե-
լոյ զբաժակին : զի մի ոք կատարեսցէ
զսուրբ խորհուրդ պատարագին առանց

խառ.

[illegible]]

ԻԸ 28 [illegible]]

ԻԹ 29 [illegible]]

Լ 30 [illegible]]

[illegible]

Melchisedech obtulit; sed etiam per aquam, quæ fluxit ex petra, vt notauit Apostolus 1. Cor. 10. Sexta demùm, quia talis mixtio luculenter prænunciata fuerat à Spiritu sancto per Salomonem Prou. 9. his verbis: *Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam.* Et paulò post: *Insipientibus loquuta est: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Quod exponens S. Cyprianus, inquit: *Vinum mixtum declarat, id est, calicem Domini, aqua, & vino mixtum, Prophetica voce prænunciat: Vt appareat, in passione Dominica id esse gestum, quod fuerat antè prædictum.* Cyprianus lib. 2. Ep. 3.

Cùm ergo vini, & aquę mixtio in sacro Calice à Christo, vt ostendimus, instituta sit; ab Apostolis, eorumque discipulis tradita; à sanctis Patribus iniuncta; à tot Concilijs confirmata, atque præcepta; ab omnibus denique Mundi Ecclesijs iam indè à principio vsu recepta, & iugiter conseruata; non video, qua ratione possint Armenij illam reijcere.

Respondent: Ante annos ferè mille celebratum apud nos fuit Manaschiertense Concilium, quod nos vetuit hanç facere mixtionem, ac iussit in Sacrificio vinum purum offerri. Præterea, non esse vino Calicis aquam miscendam, validissimis deindè rationibus confirmarunt in suis libris Doctores nostri,

Stephanus Siuniensis, Vartanus, Gregorius Dattieuensis, & alij.

Sed hæc responsio nullo fulcitur rationabili fundamento: Primò, quia nequit Nationale Concilium, inducere illum ritum, quem Synodi Generales, Sancti Patres, & tota simul Christi Ecclesia damnant. Secundò, quia Synodus Manaschiertensis nec fuit Concilium, inter Armenos vniuersaliter, ac ritè celebratum; sed paruum Conuenticulum hæreticorum Episcoporum, in gratiam Homaris, Sarracenorum Ducis, præcipitanter actum, vt Armenam Ecclesiam à Catholica separaret: quapropter à subsequentibus Armeniorum Synodis, & Patribus damnatum, ac reiectũ fuit; vt latè ostendimus in 1. tom. huius 2. Partis, tract. 1. quæst. 1. §. 4. Tertiò, quia vini, & aquæ mixtio, in calice facienda, præcepta fuit Armenijs non solùm ab Vniuersali Ecclesia, verùm etiam à sua ipsorum in duobus postremis Concilijs, Sisensi, & Adanensi, quæ hunc præsertim ad finem canonicè, ac generaliter apud eos habita sunt, vt suprà diximus. quarè, si voluerint Armenij iussa exequi suorum Patrum, & Conciliorum, vel hæc eis proponimus magna cum abundantia.

Adde, quòd etiam, antè prædicta duo Concilia, Synodus Armena Tarsensis, in Responsione ad 9. petitionem Græcorum, eandem mixtionem acceptauerat per hæc verba: *Quòd si tantam vobis humi-*

դեբանոնդրաց որն. որք ասեն. Թէ խառ
Հա 13 նուրդ հաղորդութեան է՝ կենարար
և ըմպելի հոգւոյ. զոր պարտ էր
առնուլ անապական կենարարոյ և ըմպել
լոյ մարմնոյն որի. նոյն մարմնոյն որ
ըմպելին, որ յարեան և պատարագ
նոր. նոյն առողջ ութէ մարդկային
քնութեան, է՝ գինի ջրով խառնեալ:
մի այսորիկ այսպէս հաստատեաց
քո զայս խորհուրդս մի հոգևոր առա
ջնութեան : Հիմնեցին պատմեան է
այն. զոր ընկալեն անմբռնելոց, և նմնէ
ընոց ենմնացին. որք ասեն. Թէ մէ
քամախին ոմն նշանակեն եղև յա
ՀԲ 32 ռաջ ոչ միայն ՝ի ձեռան գինւոյն, զոր
ըմբռ հացին մարմնոյ մեղքենեդէլն. այլ
և ս ՝ի ձեռան ջրոյն ; որ եղ ՝ի վերեն.
որոյ վկայէ պողոս յառաքելոյն կոնթ
ցւոցն : Եւ վերջերք" պատմեան է՝ այն
զոր ընկալեն նկարիրմոնա և այլ մէք.
որ ասեն. Թէ այսպիսի խառնուածում
խառնուչանելեալ եղև ՝ի հոգւոյն սուրբ
ընծայով առաքեալքն. որ ՝ի յառաջնա
աւուր : Խմատութեան չինեաց են ք
առեն. և կանգնեաց սնունդ նոյն դէն
ըղէնալիս են. և խառնեաց ՝ի խառնա
րանս զգինի իւր. և պատրաստեաց
զսեղան իւր :] Եւ յետոյ դէլ : Եւ
ՀԴ 33 ցպակասամիտս ասէ. եկայք կերայք ՝ի
հացէ իմմէ. և արբէք զգինի իմ, զոր
խառնեցի ձեզ :] Յորոյ մէջ ասէ մէն
կնաբերականս այսպէս : Օգինի խառ
նեալ յայսմիկ. դղ. զբաժակն տէր գինի
ան և ջրով խառնեալ՝ մարգարէական
ձայնին նշանակէ: զի երևեսցի, Թէ ՝ի
չարչարանս տէր կատարեալ եղև այն.
որ յառաջ մարգարէացան :]

Եղբ... ընդ խառնումն
գինւոյ և ջրոյ ՝ի մէ բաժակին հաստա
տեալ եղև ՝ի քնէ. որպէս ցուցաք. և
՝ի

՚ի մէջ առաքելոցն և յաշակերտացն նոցին աւանդեալ . և յորժամ ամէնայն հայոցն և ՚ի բազմագան մէջ ժողովոցն հրամայեալ . և յորժամ եկեղեցեացն աշխարհի ընկալեալ և միշտ ՚ի սկզբանէ պահեալ . ոչ կարեմք իմանալ . Թէ զի մերդ հայք միայն իշխեն մերժել զնա:

Պատճառն առաւ ոմանք ՚ի նոցանէ առնլով : Թէ յառաջ քան զամս հազար եղև առ մեզ ժողովն մանազկերտի . որ հրամայեաց մեզ ոչ առնել զայս խառնուած . այլ մատուցանել ՚ի բաժակին զգինին անապակ : և զայս և ս հաստատեցին ՚ի գիրս իւրեանց զանազան պատճառաւք վարդապետքն մեր սիւնեցին, վարդանն, տաթևացին, և այլքն:

Իսկ՛ այդպիսի պատճառնիդ ասնայս է՛ ամենև ևեթ . Նախ՝ զի ոչ կարէ ժողով ինչ մասնաւոր նորանոր մտածանել յեկեղեցին ըն զայս առաքողութեն . զոր տիեզերական ժողովքն, և մէջ հարցն, և ամ եկեղեցեքն ասիեցեալ ՚ի սկզբանէ մերժեցին և դատապարտեցին : Երկրորդ" զի ժողովն մանազկերտի ոչ էր ժողով ամ եկեղեց հայոց, և ուղղափառութէ արարեալ . այլ չարաժողովին ինչ սակաւ ոցքսոսց և հերձուածող եպիսկոպաց, արարեալ հրամանաւ ամբարպետին տաճկաց օմարայ, և ձեռնատրութեամբ խալիֆային որ ՚ի բաղդատ, վասն բաժանելոյ զհայս ՚ի կաթուղիկէ եկեղեցւոյն յոռնաց և փռանկաց . սակս այսորիկ մերժեալ եղև յետոյ ՚ի յայլոց մէջ հարց և սուրբ հայրապետացն հայոց . պարկեշտ յայլ ուրեք ցուցաք անմախապես : Եւ երրորդ" զի խառնուածն ջրոյ ՚ի գինին մէջ բաժակին հրամայեալ եղև հայոցն ոչ Թէ միայն ՚ի տիեզերական սուրբ ժողովոցն, այլ և ս ՚ի յետկոց ժողովոցն իւրեանց .

Դ.

humilitatem Deus concesserit, Vt hac ԼԴ 34 *in re nobiscum conueniatis* (hoc est in azymo pane vsurpando in sacris Mysterijs); *debitum nobis erit, ne quid obstaculi Ecclesiæ Vnitati opponatur, aquam puro Vino miscendi, ad gloriam Dei*. Et Gregorius Sisensis, Armeniæ Patriarcha, vnà cum Suffraganeis quibusdam Episcopis, hoc idem decreuerat, ac præceperat, sic scribens in epistola ad Haytonem Regem; *Iam nos Vsq. adeò donec numerosius cogatur Concilium, Vnà cum aliquibus nostris Episcopis* ԼԵ *Vtcunque prouidentes, nostro manda-* 35 *to irritam declaramus excommunicationem, quam contra diuinorum librorum, & Ecclesiæ Catholicæ doctrinam per inscitiam, & iniquitatem erroneis Canonibus pronunciauerat Conciliabulum illud iniquum* (scilicet Manaschiertense) *aduersùs eos, qui in Missæ Sacrificio aquam vino miscerent. ac insuper cum benedictione mandamus tam tuis, quàm Regis filij tui, tuorumque fratrum, ac Procerum Sacerdotibus; Vt iuxta Eccle-* ԼԶ *siæ Romanæ consuetudinem aquam* 36 *dictam Vino in Missa permisceant. Sed id, quoadusque generale Conciliũ congregetur, quando liberius exerceri poterit, nimis cautè fieri iubeas necesse est, omnes prius instruendo, nostræque huius epistolæ testificationes illis ostendendo, ne scandalizentur*.

Quod autem spectat ad rationes allatas in oppositum à Stephano, Vartano, & Dattieuensi: quamuis eæ omnes, ac singulæ ab ijsdem Armenis Concilijs, Sisensi, & Ada-

Cccc 2 nen.

nensi relatæ, ac resolutæ fuerint, vt videre est in actis ipsorum, adductis in 1. Parte, cap. 28. & 29. tamen, vt earum falsitas clariùs innotescat, luculentiorem hìc ad præcipuas responsionem exhibeamus.

Obijciunt primò: Christus, cùm hoc Sacramentum instituit, nullam fecit aquæ mentionem, sed solius vini, dicens post consecrationem: *Amen dico Vobis; non bibam de hoc genimine Vitis, donec illud bibam nouum in Regno Dei:* ergo Christus vinum purum consecrauit.

Respondetur, quòd Christus, cùm Eucharistiam cõsecrauit, mentionem non fecit neque vini, neque aquæ, sed tantùm calicis, vt referunt Euangelistæ, & Paulus 1. Corin. 11., dicentes, eum accepisse calicem, ac dixisse: *Hic est sanguis meus*, &c. Quòd autem in eo calice fuerit vinum aqua permixtum, hoc vniuersæ constat Ecclesiæ ex Apostolorum, eorumque discipulorum traditione, quam suprà ostendimus.

Ad illa verò verba: *Non bibam de hoc genimine Vitis*, &c. Respondetur primò, ea non fuisse à Domino dicta de calice Eucharistico, sed de altero calice, quem Christus dedit Apostolis post esum agni Paschalis ante consecrationem Mysteriorum, vt expresè testatur Lucas, cap. 22. qui, rem hanc fusiùs, ac distinctiùs refert, quàm alij duo Euangelistæ, Matthæus, & Marcus; ac duorum horum calicum meminit. Tum quia, quod erat in calice post consecrationem, non erat am-

ԼԷ 37 ժբ. սրբոյ եւ աստանոյ. որք էին ժողովք ընդհանուր հայոց, եւ ուղղափառութեամբ առաքելական ՚ի քարոզչաց Թդ̄ոց եւ կաթուղիկոսացն նոցա, եւ ՚ի քաղմութէ իմաստուն եպիսկոպաց եւ վրդ̄պտաց հայոց։

Նաև եւ զինտանի քան զատացեալ եր կու ժողովսն սրբոյ եւ աստանոյ. եղեւ հայոց ժողովքն առաքման. որ ընկալեալ զնոյն խառնումն ջրոյն. եւ այսպ̄ պատճառ եւս առ նմեռոր խորհրդեան յանուանց: եւ ՚ի յոր ՚ ելեալ տապէ ձեռ ած խառնարհել. եւ այսու ՚ի մեր սահմանս համատարել. ժբ. պատասխանեցելոյ քա

ԼԸ 38 ղաքշ հացին։ պատասխան եմք, զի մի՞ կինչ կրկնեսն լինի միաբանութէ եկեղեցւոյ, խառնել ընդ անապակ գինւոյ ջուր ՚ի փառս նոյ։] Եւ հայոց կաթուղիկոսն տէր գրիգոր ՚ի սրբոյ հանդերձ եպիսկոպսին իւրովք զնոյն հրամայեալ էր հայոց. եւ գրեալ էր ՚ի թղթին յառ հեթում թ̄գր այսպէս: եւ ոչ որոյ մեք այժմ մեր եպիսկոպք, մինչ եւ մեծ ժողով լինի, հրամանն կուտամք եւ մերժնեմք զայն ժողովքն եւ զանձենքն, որ անգիտութ̄ե եւ անհրամանութ̄ե ՚ի յանկրան ժողովքն մանապէտրաց եւ ծուր

ԼԹ 39 կամանի է՛ դրած ընդ դէմ ած̄ային գրոցն եւ կաթողիկէ եկեղեցւոյն ՚ի մ̄ր այնոցիկ, որ ջուր կու խառնեն ՚ի պ̄տրգն: եւ հրամանն կուտամք, եւ կուօրհնեմք. որ ձեր եկեղեցւոյն ջուր խառնեն ՚ի նոյն ս̄է խորհրդոյն. որպէս եւ հռոմայ եկեղեցին. նոյնպէս եւ արտացեն եւ թ̄գրին եկեղեցւոյն եւ ձեր եղբարցն եւ իշխանացն։ այլոմ խիստ պարկեշտ տայք առնել զայդ. եւ յաւուրս զամենն ուստուցէք. որ չգայթակղին. եւ զմեր թղթիս մկայութ̄իւն ցուցէք. մինչ հաստատակաց ժողով լինի, որ ընդ ելնան։]

am- Եւ

Եւ առ պատճառս, զոր բերեն 'ի
գիրս իւրեանց սիւնեցին, և առաքե-
ալքն, և վարդան, պատասխանեմք. Թէ
բանքն նոցա են սուտ բարբանջմու-
նք, և յիմար առասպելք նախանձա-
նոր հակառակասիրաց. և լուծեալ
եղեն իմաստնապէս 'ի սրբոց հարցն
հայոց սրբոյ և առաքելոյ ժողովոյն:
որպէս տեսանի 'ի սահմանադրու-
թիւն երկրորդ սը ժողովոյն: Իսկ
որպէս զի յայտագոյն լիցի խաբէու-
թին առաքելութեանն այդոցիկ. և մեք
այժմ զայլ պատասխանի տացուք նոցա:

Նախ առարկեն. Թէ քս, յորժամ
հաստատեաց զայս խորհուրդս, ոչ
յիշեաց զջուրն. այլ միայն զգինին' ա-
սելով. Ոչ եւս արբից յայսմ հետէ
'ի բերոյ որթոյ մինչև ցօրն ցայն, յոր
ժամ արբից զդա ընդ ձեզ նոր յարքա
յութեան հօր իմոյ:] ասաց ոսկեբեն
և այլք:

Պատասխանի. Թէ քս 'ի հաստատելն
խորհրդոյս ոչ յիշեաց զջուրն և ոչ
զգինին. այլ միայն զբաժակն. որպէս
պատմեն աւետարանիչքն, և պօղոս
'ի յառաջինն կորնթացւոց. ասելով.
Թէ նմ էառ զբաժակն, և ասաց.
այս է արիւն իմ և այլն: Իսկ Թէ 'ի
բաժակին յայտնեն գոյր գինի ջրով
խառնեալ. զայս գրեցին առաքեալքն
և աշակերտքն նոցին 'ի պատարագամատոյց
ան իւրեանց, և աւանդեցին եկեղե-
ցւոյ. որպէս 'ի վերոյ ցուցաք:

Երկր առ այն, զոր ասաց քս. Ոչ
եւս արբից յայսմ հետէ 'ի բերոյ որ
թոյ. պատասխանի. Թէ այս ոչ ասաց 'ի
տնէ վն խորհրդեանս սը բաժակին.
այլ վն միւս բաժակին, զոր եառ քս ա-
շակերտացն յետ ուտելոյ զզատն պա-
սեքական յառաջ քան զխորհրդութեն

խոր

ampliùs vinum, ſed ſanguis Chri-
40 ſti; ergo falsò vocaſſet illud Domi-
nus genimen vitis. Reſpondetur
ſecundò, quòd etiamſi verba illa
fuiſſent à Domino dicta de Calice
Euchariſtico, vt efferre videntur
verba aliorum Euangeliſtarum, qui
alterius calicis mentionem non fa-
ciunt; tamen non ex eo, quòd fe-
ciſſet Dominus vini mentionem,
excluſiſſet ab illo vino mixtionem
aquæ: nam etiam vinum, aqua mo-
dica temperatum, vinum commu-
niter dicitur, ac verè eſt.

Obijciunt ſecundò contra ratio-
41 nem illam de ſanguine, & aqua,
quæ de Chriſti latere profluxerunt:
quia aqua illa non permixta cum
ſanguine, ſed ſeorsùm exiuit, ad
Baptiſma ſignificandum; ſicut ſan-
guis exiuit, vt ſignificaret Euchari-
ſtiam; & ſic duo diuerſa Sacramen-
ta: ergo eadem aqua non pertinet
ad hanc mixtionem aquæ cum vino
in Euchariſtia.

Reſpondetur, quòd ratio prin-
cipalis, cur aquam vino miſcemus
in calice, eſt Chriſti exemplum,
42 & vniuerſalis Eccleſiæ conſuetudo,
ab Apoſtolis introducta: reliquæ
verò rationes adducuntur à Patribus
ad hanc rem confirmandam, & de-
clarandam. Itaque dicimus, quòd,
ſicut de latere Chriſti ſeorſim exi-
uit ſanguis, & aqua; quæ, ſi in
vas aliquod recepta eſſent, non niſi
permixta in illo fuiſſent: ita ſimili-
ter, quia in calice repræſentamus id,
quod fluxit de Chriſti latere: vn-
dè Chryſoſtomus, *Quid eſt, inquit,*

in

Chrysost. hom. 24. in epist. 1. ad Corinth.
August. lib. 3. de Trinit. cap. 11.

in calice? *quod ex latere fluxit.* Et Augustinus ait: *De latere Domini percusso ille liquor effluxit, qui est in calice:* ideò in eundem calicem primùm infundimus vinum, deindè aquam; quæ duo, simul in eo recepta, permiscentur. Quarè aqua illa, licèt seorsim à sanguine considerata, significet Baptismum; tamen simul sumpta cum sanguine, pertinet etiam ad Eucharistiam, vt idem docuit Augustinus, dicens: *Aqua illa salutare illud temperat poculum: hæc & lauacrum præstat, & potum.*

Obijciunt tertiò: Nos sacrificamus vnà cum Latinis in pane azymo, vt significemus & Christi corpus conceptum sine corruptione, quæ denotatur per fermentum; & synceritatem Fidelium, quæ ad vsum huius Sacramenti requiritur, iuxta illud 1. Cor. 5. *Itaque epulemur, non in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis synceritatis, & veritatis:* ergo propter eandem rationem sacrificare debemus in vino puro, ad significandum Christi sanguinem purum, & incorruptum, quia vinum per aquæ mixtionem corrumpitur; tum quia eadem mixtio significat fraudem, ac dolum, iuxta illud Isaiæ 1. *Vinum tuum mixtum est aqua.*

Respondetur, quòd ratio primaria, quare Latini vtantur in hoc Sacramento pane azymo, est; quia eodem pane vsus est Christus, cùm illud instituit, sicut dictũ est Sect. 1. num. 2. & sequen. ergo propter

ean-

խորհրդոյս . որպէս յայտաբար վկա
ԽԳ 43 յէ ղուկաս . որ զկնի զայս պատմէ: մի
ըստ միոջէ և մանրամասնագոյն քան
զայլ երկու աւետարանիչսն մաթէ
ոս և մարկոս . և զյիշումն առնէ զեր
կուց բաժակացն: Նախ և զի յետ կա
տարմանն խորհրդոյս՝ այն, որ գոյր
՚ի բաժակին, ոչ էր գինի, այլ արիւնն
քն. որպէս ինքն ասաց. Թէ այս է՝ արիւն
իմ: ապա ուրեմն ոչ կարէր քն կոչել
զայնն ճշմարտապէս բերս որթոյ:
Երկրորդ՝՝ պատճառն . զի Թէպէտ և սու
յաք. Թէ քն աստուծեալ էր զայն մն խոր
հրդական բաժակին: սակայն ոչ այ
ԽԴ 44 նու, զի յիշատակեալ էր զգինի . յո.
զբերն որթոյ. արտաքսեալ էր՝ ի գի
նւոյն զխառնումն ջրոյ: քանզի և ջր
բած գինին ճշմարտապէս գինի է՝ և
կոչի. և ՚ի բերոյ որթոյ եղեալ է՝:

Երկրորդ՝՝ առարկեն. Թէ ջուրն, որ
ել ՚ի կողիցն քն ոչ էր խառնեալ ընդ
արեանն. այլ էր բաժանեալ յարեննէն
առ ՚ի նշանակել զմկրտութիւն. որպէս
և ել արիւնն առ ՚ի նշանակել զհաղոր
դութիւն: ուստի նշանակէին սուրբ
զերկու զանազան խորհուրդս: ապա
ուրեմն այն ջուրն ոչ պատշաճէր առ
ԽԵ խառնումն բաժակին:

45 Պատասխանի. Թէ զլխաւոր պատճառ
ռն, վն որոյ սովոր է՝ խառնել ջուր
՚ի գինի բաժակին, է՝ օրինակն քն, որ
արար այսպէս. և ես աւանդութիւն
առաքելոցն, որ այսպէս ուսուցին
առնել ընդհանուր եկեղեցւոյ: Իսկ
այլ պատճառքն բերեալ եղեն ՚ի սըր
բոց հարցն վն հաստատելոյ և բացայ
այտելոյ զնոյն իրն: Վն որոյ ասեմք.
Թէ որպէս ՚ի կողիցն քն ելին ՚ի զատ
արիւն և ջուր, որք եթէ առեալ լի
նէին ներ անօթոյ ուրուք. խառնեալ

լի

լինելին 'ի նմա ։ Նոյնպէս և մեք եկեղե-
ցին դնեն 'ի բաժակին զաստուածայ նախ-
գրենի առաքելոյն , և այսպէս զխառնու-
մն ջրոյ . որ 'ի բաժակին եկեղեցւոյ խառ-
նեն ։ և այսպէս եղև եղուցանել զայն ,
որ եղև 'ի կողիցն քն . որպէս գրէ մեզ աւ-
կետարանն 'ի . Յով . ժզ." Նորագրեանն
եղէ. ա. Թղթոյն կրկնութեանցն առնելով.
Թէ զինչ է՛ այն , որ դրոյ 'ի բաժակին .
եթէ ոչ որ եկն 'ի կողիցն :] Եւ մեք
օրինակօքն 'ի յհւոր" գիրքն յիշա եր-
րորդութեան ասէ . Եւ խոցեալ կողիցն
տն այն ընկալեալն է՛ եկեալ . որ դրոյ 'ի
բաժակին :] Ուստի Ջուրն այն Թեւեա
'ի զատ խորհրդեալ՝ նշանակէ զմիա-
բանութիւն . առեալն 'ի միասին առեալ
ընդ արեանն՝ պատշաճի առ խորհրդա-
ւոր հաղորդութեան . որպէս և ուսոյց
նոյն մեզ օրինակօք , առնելով ։ ...
Ջուրն խառնեալ լինել 'ի փրկարար բա-
ժակին , և մեզ պարգևէ զառաջնոյ ,
և ըմպելին :]

Երրորդ" առարկեն . Թէ մեզ պատա-
րագեմք բաղարջ հացիւ ըստ լատի-
նացւոց սովորութեան . զի նշանակե-
լոյ զմաքուր յղացումն մարմնոյն քն
առանց սերման ապականութեան , որ
նշանակի 'ի ձեռն խմորոյն . և ես զի
նշանակելոյ զաստուածութիւն հաւատ-
ացելոցն . որ խնուլի առ 'ի ճաշակել
զմարմինն քն , ըստ այնմ . Թէ այսու-
հետև մարդոյ ... 'ի խմորն
չարութեան և անզգամութեան . այլ յաղ-
խմորն սրբութեան և ճշմարտութեան :]
այլ ... յիշատակ նոյն պատճառաւ Են
պարտ է՛ մեզ պատարագել անխմորն
զհացն . զի նշանակելոյ զմաքուր և
զանապական արիւնն քն : քանզի գինին
խառնեալ ջրոյն ապականի : նոյն
և զի գի նոյն խառնումն նշանակէ

զխառ-

Խզ 46 eandem rationem vti debemus vino aqua diluto iuxtà Saluatoris exẽplum. Ad illas verò significationes respondeo, esse disparem rationem de fermento, & aqua: nam fermentum ex sua natura significat corruptionem, cùm sit massa iam acida, & quasi corrupta; non sic autem aqua, quæ, si in parua quantitate misceatur, non corrumpit vinum, sed temperat: vndè admixta non solùm cum vino sacri calicis, verùm etiam cum farina in

Խէ 47 ipso pane Eucharistico, significat populum cum Christo adunatum. Et quamuis aquæ mixtio, facta vino ad illud vendendum, malam habeat significationem, iuxta quod accipitur illud: *Vinum tuum mixtũ est aqua:* tamen, si fiat ad bibendum, significat sobrietatem, & temperantiam; & ideò dicitur, Prouerb. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis.*

Obijciunt quartò: Chrysostomus in Matth. caput 26. expendens illud, *non bibam amodò de hoc geni-*

Խը 48 *mine vitis*, &c. sic ait: *Quamobrèm non aquam bibit, cùm surrexit, sed vinum; improbam aliam hæresim radicitùs extirpans: quoniam enim nonnulli aqua in Mysterijs vsi sunt. ostendens, quòd & quandò Mysteria tradidit, & quandò, postquàm resurrexisset, absque Mysterijs solam, & nudam mensam apposuit, vsus est, inquit, vino ex genimine vitis. vitis autem vinum, non aquã generat.* Igitur iuxta verba Chrysostomi hæreticum est, aquam vino

mi-

miſcere in ſacris Myſterijs.

Reſpondetur, quòd miror equidem Pſeudomagiſtrorum cæcitatẽ, dum hac in re Chryſoſtomum nobis obiectant, quem in ſua Liturgia aquam vino miſcendam tradidiſſe, compertum eſt. ſed hęc eorum obiectio ſoluta iam fuit ab ipſis Armenis Patribus primùm in Concilio Siſenſi, deindè in Adanenſi, in cuius decreto hæc verba ſunt: *Sciant*, qui talia Chryſoſtomi verba obijciunt, *ſacrum illum Doctorem propter eos, qui ſolam offerunt aquam, id fuiſſe loquutum. non enim ait: ſunt nonnulli, qui vino aquam miſcent; ſed, qui aqua in Myſterijs vtuntur.* Ad eandem Armenicam obiectionem longè antè reſponderat, ac magis diſertè, Synodus Quiniſexta Trullana, Can. 32. vbi ſic loquitur: *Adducentes Armenij Eccleſiæ Doctorem, Ioannem Chryſoſtomum, hæc dicentem in interpret. Euang. ſecundùm Matth. Quamobrèm non aquã bibit, &c. ex eo, aquæ in ſancto Sacrificio adiunctionem Doctorem ſubuertere, exiſtimant. Verùm, vt non ab hoc tempore in poſterum ignorantia teneantur, Patris ſententiam orthodoxè aperimus. Cùm enim improba Hydroparaſtatarum, hoc eſt, eorum, qui aquæ defenſionem ſuſcipiebant, antiqua eſſet hæreſis, qui pro vino ſola aqua in proprio Sacrificio vſi ſunt: refellens hic vir Diuinus iniquam eiuſdem hæreſis ſucceſſionem; & oſtendens, quòd directè Apoſtolicæ traditioni aduerſatur; id, quod iam dictum eſt, confirmauit. Quoniam*

Խթ 49 զխառնելութին, ըստ այսմ զոր ասէ նա
այնու յառաջնն զկուժն. Թն զինչ
ըն խառնեալ է՛ ջրով :]

Պատասխանի. Թէ նախապետական
պատմանութն. վն որոյ լուսնակագիրն պա
տարագին բաղարջ հացին. է՛ վն զի
ունելին մեր բաղարջ հացին հաստա_
տեալ զայս խորհրդոյ. որոշ ցուցակ
յառաջնն պրտնկին : ասացի ուրեմն և
յղգմնոյն պատմանուեն պարզաբանէ խա
ռնել ջուր 'ի գինին ըստ օրինակին մեր
նշխն մեռոյ : ևլբղ՝ առ այնոցիկ նշա
նակութեան ասենք. Թէ ոչ է՛ նոյն
Ծ պատմաւ վն խմորոյ, և վն ջրոյ. զի
խմորն ըստ նմբեան բնաւորեցա
50 նշանակել զապականութին : զի է՛ զան
կուած նոչբացախեալ և եբր Թէ ա_
պականեալ: Իսկ ջուրն ոչ է՛ այդպի
սի. այլ եԹէ ապական ինչ մի ջրոյ խառ
նի, ոչ ապականէ, այլ պատարաստէ
զգինի, և մեռուցանէ զզեղխուԹին
նորա : ուսանի խառնեալ ոչ Թէ միայն
ընդ գինւոյ բաժակին, այլ և ս ընդ
ալերն սէ հացին՝ նշանակէ զժողո_
վուրդ ընդ քն միաւորեալ: Եւ Թէ
ալէա խառնուածն ջրոյ, որ լինի ընդ գի
նւոյն առ 'ի վաճառել զնա, ուսնի չար
Ծա նշանակուԹին. ըստ որում ասանի ա_
51 ացեալն եսայեայ. Թէ գինիք քո խառ
նեալ է՛ ջրով :] սակայն եԹէ լինի
այն խառնուածն առ 'ի յղմալել զգինին.
նշանակէ զզգաստուԹին և զժուժկա
լուԹի. ըստ որում ասանի առաջեալն
սողոմոնի. Թէ արբէք զգինի իմ, զոր
խառնեցի ձեզ :] Իսկ յղգմ բնական
ապականուԹե՝ գիտացեալ հայք. զի
գինին Թէ ջրած, կամ Թէ անջուրն՝
ապականացու եր է՛. և անջուրն և ս
ապականին և բացսեն լինի:

Զորոր" առաքելն. Թէ սէն ասէ

բնր

քերմամբ՝ ի մեկնութիւն այսոր բանին. Թէ ոչ եւս առբեց յայսմ հեռաւ՝ ի քերայ ռութեոյ. ասէ այսպէս : Ա[...] որոյ անէրմ յորժամ յարեաւ՝ ի մեռելոց. ոչ էառ զՋուր, այլ զգինի. զի զմեւս չար հերձուածս արմատացի խլեսցէ : զի նա մանգ, որ ՚ի սբ խորհրդոյն Ջուր ՚ի գինի արկանեն : նոյ անեղն այսպէս է ցոյց. Թէ յորժամ ա[...]անդեաց զխորհուրդն. եւ յորժամ զկենդանութեն բաշխեցաւ ՚ի լոյս եւ յանխորհրդոյ ռեղանն. ՚ի գինի եառ զգինի. ՚ի քերայ ռեթոյ աւնելով: նոյ որթն զգինի եւ ոչ Ջուր ծնանէ :] Ո[...] ուրեմն ըստ առաքելոյն ուղղերեմաձն ՝ հերձուածողք են որ խառնեն Ջուր ՚ի բաժակն :

Պատասխանի. Թէ զարմանալի է՝ կարութիւն վերոյգրեալ սուտ վարդապետացն, յորժամ ընդդէմ մեր առաքելեան զանկէքերածն. որ եւ ՚ի պատճառմանց իւրոց հրամայեաց՝ Ջուր խառնել ՚ի սբ խորհրդոյն. Բայց այդպիսի առաքելութիւն նոցա լռծեալ եղեւ ՚ի հայոց սրբոց հարցն սրբոյ ժողովոյն. եւ յետոյ եւս ՚ի յատենում ժողովոյն. որոյ բանքն են այսոքիկ: Ի[...] առաջին դուռն. զի վս Քրամասութեան նոզացն ասէ զայս սբ վարդապետն ոսկեբերանն՝ զի ոչ ասէ. խառնումն ՚ի գինին. այլ ՚ի կէր արկումն Ջրոյ ՚ի խորհուրդն :] Եւ առ նոյն առաքելութիւն պատասխանի տուեալ էր յառաջ անիղեկանն սբ ժողովն վեցերորդ յամս խազոյն բանիւ այսպէս : Ի[...] ձեռն հայք առ այս վիկայ իւրեանց զնէն ոսկեբերանն. որ ՚ի մեկնութիւն մթէի ասէ - վս որոյ յետ յարութեն ոչ էառ Ջուր, այլ գինի, եւ այլն : Եւ սակս այսոցիկ սի բանիցս կարծեն. եթէ սբ վարդապետն մերժէր զխառնումն Ջրոյ ՚ի սբ պատր

գէն

ծբ 52 *niam autem & sua Ecclesiae, vbi est*
illi Pastoralis administratio tradita,
aquam Vino miscendā tradidit, quando inueruentum peragi Sacrificium oportet; ex pretioso, ac honorabili nostri Redemptoris latere ex sanguine; & aqua contemplationem ostendens, quae in totius Mundi iustificationem effusa est, & peccatorum redemptionem: & in omni etiam Ecclesia, vbi spiritalia lumina refulserunt, hic ordo diuinitùs traditus seruatur: nam & Iacobus, Christi Domini secun-
ծգ 53 *dùm carnem frater, cui Hierosolymitana Ecclesiae thronus primùm est creditus; & Basilius, Caesariensium Ecclesiae Archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum Orbem peruasit, mystico nobis in scriptis tradito Sacrificio, ita tradendum in sacro Ministerio ex aqua, & Vino sacrum calicem, ediderunt: & qui Carthagine conuenerunt sancti Patres, adeò apertè, & praecisè mentionem fecere, vt in Sanctis nihil plus, quàm corpus, & sanguis Domini offeratur, vt ipse Domi-*
ծդ 54 *nus tradidit, hoc est, panis, & vinum aqua mixtum. Si quis ergo Episcopus, &c.*

Obijciunt vltimò: Ritus temperandi vinum calicis aqua non extabat primitùs in Ecclesia, sed introductus fuit à Concilio Chalcedonensi, vt ipsius decretum de duabus Christi naturis per huius mixtionis significationem firmiùs in ipsa Ecclesia redderetur: ergo &c.

Respondetur, Pseudomagistros, cùm nihil solidi haberent, quod aduersùs rem propositam dicerent,

Dddd hanc

hanc confinxisse fabellam ad populum suum decipiendum. sed hoc impudens, ac toti Ecclesiæ manifestum mendacium, tum ex ijs, quæ hucusque dicta sunt, tum ex actis eiusdem Concilij, vbi nulla de hac mixtione fit mentio, Armenijs constare potest.

Ծե գէն ։ արդ՝ զի մի յայսմ հետէ այլե_ւութ է մոլորեսցին. գիտելի է՝ նոցա.
55 զի ՚ի նախնիսն ժամանակս էին ոմանք հերձուածողք . Ջրամատուցանողք կոչեցեալք. որ ջուր միայն առանց գինւոյ ՚ի կեր արկանէին ՚ի պատարագն: ուստի այսքն ևս ոսկեբերանն յանդիմանելով զայնպիսի մոլորութիւն . և ցուցանելով, թէ նա հակառակ էր առաքելական աւանդութեան · գրելով զբանս զայսոսիկ ։ բայց նոյն ոչ էր աւանդեալ էր ի հռոմ եկեղեցւոյս , զորոյ առաջնորդութիւն ունէր ունէր . թէ պարտ էր խառնել ջուր ընդ գինւոյ ՚ի սբ պատարագին առ ՚ի նշան արեանն և ջրոյն , որք ելին ՚ի պատառուական կողիցն փրկչին մերոյ ՚ի կենդանարարութիւն մեր աշխարհի և ՚ի թողութիւն մեղաց ։ Նա ևս յերուսաղէմ եկեղեցի , յորում հոգն որ ջահէ որբոց փայլատակեցաւ , սոյնպիսի նշխարն աւանդութիւն զառանի պահեալ ։ քանզի և յակոբ տն մերոյ եղբայր ըստ մարմնոյ , որում անձնեալ եղև նախաստ աթոռն երուսաղ. և բարսեղիոս արհեպիսկոպոս կեսարու , որոյ փառքն է՛ ծաւալեալ ընդ աշխարհս ամ . գրեցին ՚ի պատարագամատոյցս իւրեանց , և մեզ աւանդեցին . թէ նոյնպէս պարտ էր մատուցանել զբաժակն խառնեալ ՚ի գինւոյ և ՚ի ջրոյ ։ Աւյլ ևս որք ժողովեցան ՚ի կոստանդնէ սուրբ հարքն՝ յայտնապէս և յատկաբար յիշատակեցին զայս . և հրամայեցին , ոչ զայլ ինչ մատուցանել ՚ի սուրբ խորհուրդս . քան թէ միայն զմարմինն և զարիւն տն . որպէս և նոյն տէրն մեր աւանդեաց մեզ . ցր . զհաց և զգինի խառնեալ ջրով ։ Եթէ ոք եթէ եպիս ոք , կամ քահանայ , և այլն ։] զայս քան մեւեալք՝ սբ ժողովն ։

Հինգերորդ՝ առարկեն . թէ սովորութիւն խառնելոյ ջուր ՚ի գինին սբ բաժակին ոչ գոյր յառաջ յեկեղեցի · այլ մուծեալ եղև ՚ի նմ ՚ի ժողովոյն քաղկեդոնի . որպէս զի հաստատեսցէ զդաւանութիւն երկուց բնութեանց ՚ի ձեռն նշանակութեան այդպիսի խառնմանդ ։

Պատասխանի · թէ սուտ զրպարտեն , ոչ ունելով պատճառ ինչ հաստատ ընդ դէմ սբ խառնմանս այսորիկ , հնարեցին զայդ առասպելութիւն վս խաբելոյ զժողովուրդ հայոց ։ Բայց սուտութիւն նոցա յայտ լինի ՚ի նախասացելոցն . և ևս ՚ի սահմանադրութեանց քաղկեդոնի սբ ժողովոյն . զի ՚ի նոսա ոչ միով իւիք յիշատակ ինչ լինի այսպիսի խառնմանս ։ զի յայնժամ ոչ միայն քաղկեդոնականք և յոյնք և այլ ամ ազգք քրիստոնէից , այլ և նոյն հայք խառնէին ջուր ՚ի գինին սբ բաժակին . և այս ՚ի սկզբանէ իսկ առաքելոցն , որք այսպէս ուսուցին առնել ամ եկեղեցեաց ։

ՅԱՂԱԳՍ ա

Հաղորդելոյ ՚ի ներքոյ երկոցունց տեսակացն ։ 1

Երրորդ գլուխ ։

[illegible]

բ 2 [illegible]

գ 3 [illegible]

[illegible]

DE COMMVNIONE
Sub vtraque specie.

Sectio III.

QVæritur tertiò: Vtrùm populus Christianus teneatur ex diuino præcepto Eucharistiam sumere sub vtraque specie, panis scilicèt, & vini?

Respondent Pseudomagistri cõmuniter, affirmatiuè: quarè Vartanus in Monit. ad Arm. cap. 3. inquit: *Latini, cùm tribuunt suis populis corpus Domini, & non sanguinem, priuant illos vita æterna.* Et Dattieuensis, cap. de Eucharistia: *Quæro abs te, inquit, iniqua Natio Latinorum: cur communione sanguinis Christi populum priuas?* Quibus autem rationibus errorẽ hunc suum confirmare conentur, videbimus infrà.

Respondendum interim est cum Ecclesia Catholica, Communionem sub vtraq; specie non pręcipi diuino mandato. Ita definiuit Concilium Tridentinum, sess. 21. Can. 1. his verbis: *Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis omnes, & singulos Christi fideles vtramque speciem Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debere; anathema sit.*

Probâtur primò hæc responsio ex verbis illis Ioann. 6. quibus ipse docet Saluator, Eucharistiam sub vna specie ad salutem sufficere, dicens: *Hic est panis, de Cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit,*

non moriatur. Et iterùm ait: *Ego sum panis viuus, qui de Cælo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternùm*. Et rursùs tertiò: *Qui manducat me, viuet propter me.* Ac denique idem replicat quartò: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Igitur, si Domino toties asserenti credendum sit, communio sub altera tantùm specie sufficit ad vitam æternam consequendam; ac proindè non tenemur ex diuino præcepto, sub vtraque specie hoc sumere Sacramentum.

Ioan. cap. 6. Probatur secundò ex eo, quòd ipse Dominus hac doctrinam confirmauit suo exemplo: quia, non dicam, multiplicatis panibus saturauit populum, nullum ei potũ tribuens; sed, post resurrectionem dũ recumberet cum duobus discipulis, Cleopha, & socio eius, *Accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum:* nam, quòd fuerit hic panis vel ipsa Eucharistia, vel saltem illius figura, per quam Christus hoc exemplo indicare voluerit vsum, atque vtilitatem huius Sacramenti sub vna specie, non solùm colligitur ex effectu illuminationis, & modo, quo Dominus eundem panem porrexit; verùm etiam affirmatur apertè ab Augustino, lib. 3. de consensu Euangelistarum, capite 25. Chrysostomo, in Matth. homil. 16. Hieronymo, in Epitaphio Paulę; Isichio Hierosol. lib. 2. in Leuiticum, c. 9. Beda, & Theophilacto, in c. 24. Lucę; & ab alijs Patribus.

Luc. 24.

Pro-

պատճենս 'ի բանիցն տեառն. որպէս ուսոյց
Դ 'ի յոՀան. Զ. երդ գլխն. Թէ Հաղոր
4 դութիւն 'ի ներքոյ միոյ տեսակի բաւ
ականանայ վս շաՀելոյ զփրկութիւն.
տակաւին ասէ: Ես եմ Հացն, որ 'ի յեր
կնից իջեալ է. զի որ ուտիցէ ոչ 'ի սոր
մեռանի, մի՛ մեռանիցի :] Եւ դարձ
եալ ասէ: Ես եմ Հացն կենդանի. որ յեր
կնից իջեալ. եթէ ոք ուտիցէ 'ի Հացէ
յայսմանէ, կեցցէ 'ի յաւիտեան :] Եւ
դարձեալ երրորդ ասէ: Որ ուտէն զիս. և
նա կեցցէ վս իմ:] Եւ դարձեալ չորրորդ ա
սէ. Որ ուտէ զՀացս զայս. կեցցէ
Ե յաւիտեանս :] Աղագաւ ուրեմն՝ ըստ
5 որում տէրն չորիցս անգամ Հաստա
տեաց, Հաղորդութիւն 'ի ներքոյ միոյ
տեսակի բաւականան է առ 'ի շաՀելոյ
զկեանսն յաւիտենից: վս որոյ ոչ Հարկա
ւորեմք ըստ այնմ Հրամանաց ճաշա
կել զերկոսին տեսակսն.

Երկրորդ՝ ցուցանի. զի նոյն տէրն
մեր ոչ միայն բանիւ. այլ և գործով
և օրինակաւ իւրով Հաստատեաց զայդ
վարդապետութիւն զայս. քանզի 'ի բազմե
լն նորա զկնի յարութեն ընդ երկուս
աշակերտսն ընդ կղէոփայ և ընկե
րոջն նորա. էառ զՀացն, օրՀնեաց,
Զ եբեկ, և ետ նոցա. և նոցա բացան
6 աչք. և ծանեան զնա: յորոյ վերայ
ասեն մէ Հարքն՝ օգոստինոս, և ոս
կեբերան, և յերոնիմոս, և յուսիկ
եմացին, և բեդա բաՀանայն, և Թէ
ոփիլակտոս, և այլք. Թէ այն Հացն,
զոր ետ նոցա քն, էր սէ Հաղորդութի
մարմնոյն նորա: որ և յայտ լինի 'ի գո
րծոյն բացմանն աչաց. և 'ի կերպէ,
որով տէրն օրՀնեաց զնա: և այլք ա
սեն. զի եԹէ Թերևս ոչ էր ամենևին
Հաղորդութի. էր արդեօք նշան և
օրինակ նորա. որով կամեցաւ քն
ցու-

ցուցանել այդպիսի օրինակաւ զբա-
ժակաւն և զօգուտ լինելոյն խորհրդոյս
՚ի ներքոյ միոյն տեսակին :

Երրորդ՝՝ ցուցանի ՚ի յաւանդութենէ
սրբոց առաքելոցն: քանզի հաղորդու-
թեան բազում անգամ տուեալ լինէր
յառաքելոցն ՚ի ներքոյ տեսակին հացի
միայն. որպէս ասի ՚ի գործոց երկրորդ՝՝
գլխոյ. Թէ Յաւելան ՚ի յաւուրն յայ-
նմիկ ոգիք իբրև երեք հազար. և էին
հանապազորդ կալեալ վարդապետութեան ա-
ռաքելոցն, և հաղորդութեան բեկանե-
լոյ հացին, և աղօթից:] Ուր և ամ-
բողջ գիրքն ասորոց թարգմանէ այ-
սպ. Եւ բեկանելոյ զբաշխն հա-
ցին:] Ք. զորօրէն հաղորդութեան մար-
մնոյն էր. զորմէ խմանան զայս տեղիս
մեկնիչք մէ հացքն: և նոյնպէս և ս խմ-
նան զայլ բանն, որ ՚ի գործոց. Ի.
երրորդ՝՝ գլխոյ. Թէ Եւ յաւուրն միա-
շաբաթուց մինչ դեռ ժողովեալ էաք
բեկանել զհացն:] զոր մեկնէ բեդա
քահանայն այսպէս. Յաւուր կիւրա-
կէի մինչ դեռ ժողովեալ էաք կատա-
րել զխորհուրդս սէրս :]

Եւ սէրն պօղոս, յորժամ յիշէ զեր-
կոսին տեսակսն ՚ի յառաջինն կորնթ-
ցւոց, ասէ այսպ: Բաժակին օրհնութե
զոր օրհնեմք. ոչ ապաքէն հաղորդու-
թին է՛ արեանն էի: և հացն, զոր բեկա-
նեմք, ոչ ապաքէն հաղորդութին է՛ մար-
մնոյն էի:զի մի հաց, մի մարմին եմք բա-
զումքս: զի ամենեքին ՚ի միոջէ հացէ-
անտի վայելեմք:] յորում տեղւոջն զա-
նազանաբար խօսի առաքին յաղագս բաժա-
կին, և յաղագս սուրբ հացին: զի բա-
ժակն միշտ օրհնեալ լինէր. բայց ոչ
միշտ և ամենեցուն բաժանիւր. որպէս
բաժանիւր սէր հացն:

Չորրորդ՝՝ ցուցանի ՚ի սովորութե

անս

Է Probatur tertiò ex vsu, & tradi-
7 tione Apostolorum: etenim Eucha-
ristiæ communio sæpè ab Aposto-
lis sub vna solùm specie panis da-
batur, præsertim toti fidelium mul
titudini: vt colligitur ex illo acto-
rum, cap. 2. *Appositæ sunt in illa*
die animæ circiter tria millia: erant
autem perseuerantes in doctrina Apo-
stolorum, & communicatione fractio-
nis panis, & orationibus. vbi Te-
xtus Syrus habet: *In fractione Eu-*
charistiæ: & de Eucharistico pane
Ը intelligunt communiter Exposito-
8 res tum hunc locum, tum etiam
illum Act. 20. *Vna autem Sabbati*
cùm conuenissemus ad frangendum
panem: quem locum exponens,
præter alios, Venerabilis Beda, sic
inquit: *id est, die Dominico, qui est*
primus à Sabbato, cùm ad Mysteria
celebranda congregati essemus, &c.
Et Paulus, cùm vtriusque speciei
meminit 1. Cor. 10. inquit: *Calix*
benedictionis, cui benedicimus, non
ne communicatio sanguinis Christi est?
Թ *& panis, quem frangimus, non ne*
9 *participatio corporis Domini est? quo-*
niam Vnus panis, & Vnum corpus
multi sumus, omnes, qui de Vno pane
participamus. Vbi differenter lo-
quitur de calice, & de sacro pane:
nam Calix semper quidem benedi-
cebatur; sed non semper, aut om-
nibus distribuebatur, vt panis Eu-
charisticus.

Probatur quartò ex consuetudi-
ne veteris Ecclesiæ, in qua non so-
lùm idem Apostolorum ritus per-
seuerauit, vt colligitur ex eo, quod
ait

ait ſanctus Ignatius in epiſtola ad Epheſios: *Obedientes Presbytero, & Epiſcopo, impræuaricabili ſenſu frangentes panem, qui eſt medicamentum immortalitatis, antidotum non moriēdi*: verùm etiam Euchariſtia ſub ſola ſpecie panis aſſeruari diù ſolebat tum in Templo ad infirmos, ac peregrinantes communicandos, tum etiam in domibus priuatis, ad quas illam fideles de Templo acceptam deferebant, vt opportuno tempore ſumerent. Huius autem aſſeruationis multa ſunt teſtimonia:

Concilium Nicęnum I. can. 63. Arabico, inquit. *Oeconomus Eccleſiæ habeat curam loci, in quo ſancta Euchariſtia ſeruatur*: intellige, ſub ſola ſpecie panis: nam vini ſpecies in parua quantitate conſeruari diù non poteſt, quin aceſcat, & corrumpatur.

Baſilius Magnus in epiſtola ad Cæſariam Patriciam: *Illud autem*, inquit, *in perſecutionis temporibus cogi quempiam, non præſente Sacerdote, aut Miniſtro, Communionem propria manu ſumere, nequaquàm eſſe graue, ſuperuacaneam eſt demonſtrare: proptereà quòd longa conſuetudine hoc ipſo rerum vſu confirmatum eſt. Omnes enim, in eremis ſolitariam vitam agentes, vbi non eſt Sacerdos, Communionem domi ſeruantes, à ſeipſis communicant. In Alexandria verò, & Aegypto vnuſquiſque eorum, qui ſunt de populo, vt plurimùm habent Communionem in domo ſua.*

Auguſtinus, Serm. 252. de Tem-

Ժ անտի հեն եփեսացւոյն . յորում սոյն
10 հնազանդութիւն առաջնորդին պահե-
ցան 'ի բեկանելն ժողովրդեան զմէ
հացն միայն . որպէս ասէ սէն եղեա-
լոսս 'ի թուղթն առ եփեսացիս այս
պիսի բանիւ : Հնազանդ լերուք քա-
հանայի և եպիսկոպոսի 'ի բեկանելն հա-
ցին, որ է' բժշկութիւն անմահութեան :]
Նաև և սովոր էին պահել երկար ժա-
մանակաւ յեկեղեցին զհաղորդութիւն.
ոչ թացեալ սէ արեամբն . որպ հայք
առնեն. այլ չոր 'ի ներքոյ տեսակի հա
ցին միայն , վասն հաղորդեցուցանելոյ
Ժա զհիւանդս և զուխտաւորս : և յեկեղե
11 ցւոյն զատանին բազում վկայութիւնք.
և մանաւանդ սոքա, որ հետևեն :

Առաջին սուրբ ժողովն նիկիոյ 'ի
կզ . որդ" կանոնին ասէ : Մատակարարն եկ
եղեցւոյ հոգս տանիցի տեղւոյն, յոր
ում պահեալ լինի սուրբ հաղորդու-
թիւն :] Իմա դու . 'ի ներքոյ տեսա-
կի հացին միայն. զի տեսակն գինւոյ
յորժամ սակաւ է', ոչ կարէ երկար
ժամանակաւ պահել առանց ապակա
նութե և քացախի լինելոյ :

Մեծն բասիլիոս 'ի թուղթն առ
Ժբ կայսարիա ազնուական ասէ . Յաւէտ
12 լոյրդ իմն է' ցուցանել . թէ 'ի ժամա-
նակս հալածանաց, յորժամ ոչ ներ
կայ է' քահանայ կամ այլ ոք սպասա-
ւոր . պարտ է' իւրաքանչիւրում առ-
նուլ ձեռօք իւրովք զհաղորդութիւն :
քանզի երկար սովորութբ այս հաս
տատեցաւ : զի 'ի յանապատս , ուր
ոչ գոյ քահանայ, ամ միանձնք պահե
լով զհաղորդութիւն, իւրեանց ձեռօքն
հաղորդին : այլ և 'ի յաղեքսանդրիայ
և յեգիպտոսի իւրաքանչիւր ոք պահէ
զհաղորդութիւն 'ի տանն իւրում :]

Մեծն օգոստինոս 'ի. մծ բ. կրդ"

հա-

ժամուն յիշղա ժամանակի՝ ասէ։ Կանա Ֆգ
յքն որպէս սպիտակ ղենջակ մատու- 13
ցանեն, ուր առնլոյ ՚ի նմա զմարմինն
Քի։] Յդ. զոր տանէին ՚ի տունն պա-
հել և ճաշակել զնա՛ ՚ի դիպող ժամա-
նակի։ Վն որոյ վճարաբերէ նոյն սէն ա-
ռելով։ Այնպէս և ունիցին զսիրտն
սուրբ, և զմարմինն ողջախոհ, զի
կարասցեն բարի խղճմտանօք մատոյց զՔի
խորհուրդն առնուլ։]

Զնոյն զայս վկայեն՝ Տերթուղիա-
նոս՝ ՚ի յերկրորդ գիրս որ ի կին կանանց.
Կղեմէս աղեքսանդրացին՝ ՚ի յառաջին
գիրս որ ստրոմատաց անուանեալ. սբն Կի- Ֆդ
պրիանոս ՚ի ճառն յիշղա մեղուցելոց.
Յերոնիմոս՝ ՚ի բանին որ ընդդ դէմ յովինիա- 14
նոսի. և այլ հարքն առաջնագոյնք։

Նոյն և Սերապիոն ծերունի կեսարացին ՚ի
վեցերորդ" գիրս պատմագրութեանց ա-
սէ. թէ սերապիոնն ծերունին և հի-
ւանդ եառ զհաղորդութիւն ՚ի ներքոյ
տեսակի հացին միայն։ Եւ զնոյն ա-
րար սբն բասիլիոս մերձ ՚ի մահն իւր.
որպէս գրէ ամփիլոքիոս ՚ի գիրս վա-
րուցն նորա։ Եւ պաւղինոս զնոյն պա-
տմէ վն սրբոյն ամբրոսիոսի, ասե-
լով։ Հոնորատոս քահանայն իջեալ՝ Ֆե
եառ սրբոյն ամբրոսիոսի զմարմինն տն.
զորմէ իբրև եառ, աւանդեաց զհո- 15
գին. բերելով ընդ ինքեան զբարի պա-
շարն։] Ապա ուրեմն հին եկեղեցին
սովոր էր տալ զխորհուրդ հաղորդու-
թեան ընդ միով տեսակաւ հացին։ և
ոչ կարեմք համարել. թէ նոյն եկեղե-
ցին երբ ինչ արար ընդդէմ աստուածային
հրամանաց։

Հինգերորդ" ցուցանի ՚ի բազում
անպատեհ և չար դիպուածոց, որք
լինէին, եթէ հարկաւոր էր պաշտել
զերկոսին տեսակն հաղորդութեան։

Եւ

Tempore: *Mulieres*, ait, *quomodò nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant:* Intellige, illud domi seruaturæ, & opportuno tempore suscepturæ. ideo subijcit: *Sic corpus castum, & cor mundum accipiant, vt cum bona conscientia Christi Sacramentum suscipiant.*

Hoc idem testatur Tertullianus lib. 2. ad vxorem; Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum; Cyprianus Serm. de lapsis; Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum; & alij prisci Patres.

Præterea Serapion, senex ægrotus, Eucharistiam in sola specie panis accepit; vt scribit Eusebius Cæsariensis lib. 6. hist. cap. 36. Idem etiam egit S. Basilius paulò antè, quã vita decederet; vt testatur Amphilochius in Vita illius. Ac idem egisse S. Ambrosium, narrat Paulinus in eius Vita, his verbis: *Honoratus Sacerdos, descendens, obtulit S. Ambrosio Domini corpus; quod vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens.* Igitur in Ecclesia veteri, quam, non est credibile, aliquid vnquàm egisse contra diuinum mandatum, Communio sub vna specie licita erat. Et, si loquamur de Ecclesia posteriori, constat, ante annos ferè mille administrationem Eucharistiæ sub sola specie panis in Occidentali Ecclesia publicam, & communem fuisse.

Probatur quintò ex incommodis, quæ sequerentur ex vtriusque speciei necessitate: Et primò irreuerentia, quæ sæpè contingeret in effu-

effusione sanguinis Domini: nam fieri vix posset, vt ad illum bibendum de manu alterius sine frequenti effusione accommodare se nosset vniuersa populi multitudo, præsertim senes, ægroti, ac rustici. Secundò, impossibilitas implendi legem istam in ijs Regionibus, vbi vinum non prouenit, & vix tantum reperiri potest, quantum sufficiat ad Sacrificium. Tertiò, plerisque in Pagis, vbi est vnus tantùm Sacerdos, & populus numerosus, non posset vnus vtramque speciem toti populo ministrare. Quartò denique, quia multi abhorrent à vino, præsertim abstemij; vndè non possent sine nausea, & incitatione ad vomitum illud gustare. Igitur non est credibile, rem adeò difficilem, ac penè impossibilem, fuisse vnquàm omnibus diuino mandato præcipiendam.

Probatur vltimò: quia nunc sanguis Christi non est ab eius corpore separatus, sicut fuit tempore mortis eius: igitur sub specie panis non solùm est corpus Christi ex vi Sacramenti, sed etiam sanguis ex reali concomitantia, sicut & anima, & Diuinitas: & sub specie vini non solùm est sanguis Christi ex vi Sacramenti, sed etiam corpus, anima, & Diuinitas per concomitantiam: & hoc ex professo ipsi quoq; docent Armeniorum Magistri: ergo, qui alterutram tantùm speciem sumit, & corpus simul sumit, & sanguinem: non est igitur ad salutem vtraque species necessaria; ac pro-

Ժզ 16 Եւ նախ՝ զի բազում անգամ հանդի
պէր հեղումն սրբոյ արեանն էր 'ի
տալ ըմպել զատկառակին զինւոյն ժողով
րդեանն, մանաւանդ ծերոց, հիւա
նդաց, աղքատաց, եւ այլ անընդունակ մա
րդկանն, որք ոչ գիտեն պատրաստել
զինքեանս առ ըմպել զնա 'ի ձեռաց
քահանային: Եւ այնպէս մեծ անար
գութիւն լինէր սր̅ խորհրդոյն: Եւ է
Թէ անհնար. Թէ կարէր ժողովուրդն
առնուլ 'ի ձեռաց քահանային զմար
մինն քի̅ Թագաւորն սր̅ արեամբն նորին
ըստ աւանդութեան հայոց: Եւ այս
Ժէ 17 պատճառաւ. Թէ զինչ պիտոյ է՛ տալ զմար
մինն Թագաւորն արեամբն: մի՞ Թէ
կենդանին մարմինն քի̅ ոչ ունի զարեան
յինքեան. զի այդ ոչ լինէր չէ ըմպելոյ
զարեանն ըստ բանին քի̅. չէ զի որ
առնու զմարմինն Թագաւորել, ոչ ըմպէ,
այլ ուտէ միայն: Նաեւ եւ զի քն̅ ոչ եա
սաւանդեաց զհացն Թագաւոր. եԹէ
ոչ յուղայն միայն: Երկրորդ" զի 'ի բա
զում գաւառաց գինի ոչ գտանի չէ
տալոյ ըմպել ամ̅ ժողովրդեանն. այլ
հազիւ կարէ այնքան գտանել, որքան
բաւական իցէ չէ պատարագելոյ:
Երրորդ" զի 'ի բազում գեւղս, ուր գտա
Ժը 18 նանի մի քահանայ միայն եւ ժողովուրդ
բազում. ոչ կարէր մի քահանայն դժու
րաւ պաշտել ամենեցուն զերկոսին
տեսակսն: Եւ չորրորդ" զի բազում մար
դիկ ընտանեաբար զարշին 'ի գինւոյ.
եւ ոչ կարեն ըմպել զնա առանց կարծ
եաց փսխելոյ: Արդ ուրեմն ոչ է՛ հա
մարելի. Թէ կամեցաւ քս̅ հրամայել
զնոյն զայսքան դժուարին:

Վեցերորդ" ցուցանի. զի արիւնն քի̅
ոչ է՛ այժմ 'ի մարմնոյն բաժանեալ.
որպէս էր 'ի ժամին մահու նորա. այլ
միաւորեալ ընդ նմա: այսպէս ուրեմն
'ի

՚ի ներքոյ տեսակին հացի կայ ոչ մի-
այն մարմին զօրութեամբ խորհրդոյն, ԺԹ
այլ եւ արիւնն պատճառաւ միաւո- 19
րութեան, որպէս եւ նովին պատճառ-
աւն կայ եւս անդ հոգին ք̃ի եւ ա̃ծու-
թիւն : եւ ՚ի ներքոյ տեսակին գինւոյ
կայ ոչ միայն արիւնն զօրութեամբ խորհ-
րդոյն, այլ եւ մարմինն եւ հոգին եւ
ա̃ծութիւն պատճառաւ միաւորու-
թեան : ապա ուրեմն՝ որ ոք ճաշակէ
զմի միայն ՚ի յերկուց տեսակացն . ճա-
շակէ համանգամայն զմարմին եւ զա-
րիւնն ՚ի միասին : ուրեմն ոչ է հարկա-
ւոր վ̃ն փրկութեան առնուլ զերկոսին
տեսակսն . եւ ոչ զայս հրամայեաց Ի
քրիստոս : 20

Զերդ՝ առաքելին ընդդէմ մեր վա-
րդանն եւ տաթեւացին այսպէս . ք̃ս ետ
առաքելոցն ճաշակել զհաղորդութիւն
՚ի ներքոյ երկոցունց տեսակացն հա-
ցի եւ գինւոյ . եւ ասաց նոցա . զայս ա-
րարէք առ իմոյ յիշատակի : ապա
ուրեմն օրինակաւ եւ հրամանաւ իւ-
րով ուսոյց . թէ պարտ է մեզ ճաշա-
կել զերկոսին տեսակսն :

Լուծ պատասխանի , թէ տալով ք̃ս առ-
աքելոցն զհաղորդութիւն ՚ի ներքոյ
երկոցունց տեսակացն . եւ ասելով . ԻԱ
զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի . 21
կացոյց զնոսա քահանայս , եւ հրա-
մայեաց նոցա եւ այլոց քահանայից
հետեւողաց նոցին՝ պատարագել եւ
կատարել զայս խորհուրդս ՚ի ներքոյ
երկոցունց տեսակացն . եւ թէ պարտ
է միայն պատարագողացն ճաշակել
զերկոսին տեսակսն վասն կատարման
պատարագին :

Երկրորդ՝ պատասխանի . զի թէպէտ եւ
տայցէ . թէ այն բանքն են . զայս ա-
րարէք եւ այլն . ասացեալ լինէին ոչ

թէ

proindè vtramque ſumere non tenemur diuino mandato.

Sed contra nos obijciunt primò Vartanus, & Dattieuenſis, in locis citatis: Chriſtus in vltima Cœna guſtandam dedit Apoſtolis Euchariſtiam non ſolùm ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini, ac dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*: igitur & exemplo ſuo docuit, & præcepto, ſumendum à nobis eſſe hoc Sacramentum ſub vtraque ſpecie.

Reſpondetur, Chriſtum per hoc, quòd in vltima Cœna dedit Euchariſtiam Apoſtolis ſub vtraque ſpecie, dicens: *Hoc facite in meam commemorationem*: inſtituiſſe illos Sacerdotes, eiſque præcepiſſe, vt hoc Sacramentum conficerent; ac propterea inſinuaſſe, Presbyteros, qui ſuccedunt Apoſtolis, teneri, propter perfectionem huius Sacramenti, vtramque ſumere ſpeciem, cum Euchariſtiam conficiunt. Cæterùm, ſi velint etiam Aduerſarij, ea Chriſti verba, *hoc facite*, pertinere non ſolùm ad Sacerdotes conficientes, ſed etiam ad Laicos communicantes: reſpondeo, in duplici loco verba illa commemorari; nempè in Lucæ cap. 22. vbi, *hoc facite*, ſemel tantùm ponitur poſt datam Euchariſtiam ſub ſpecie panis: poſt datum autem calicem non repetitur: vndè hìc magis confirmaret noſtram ſententiam. Ponitur etiam bis in 1. Pauli Epiſt. ad Cor. 11. primùm abſolutè poſt panis cõſecrationem; & iterùm deindè repetitur poſt ca-

Eeee li-

licem, ſed ſub conditione in hunc modum: *Hoc facite, quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem*: quæ quidem verba non ſignificant, vt calix neceſsariò dari, vel ſumi debeat; ſed vt, ſi bibatur, id fiat in memoriam Dominicę paſsionis: ergò & hìc nihil facerent contra nos.

Obijciunt ſecundò: Dominus inquit, Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*: igitur, ad vitam ſpiritualem habendam, Domini præcepto iubemur non ſolùm corpus ipſius ſumere, ſed etiam ſanguinem; ac proinde vtramque ſpeciem.

Reſpondetur, ſub qualibet ſpecie ſiue panis, ſiue vini verè ſumi vtrumque, & corpus ſcilicèt, & ſanguinem; quia ſub qualibet per concomitantiam eſt totus Chriſtus cum corpore, ſanguine, anima, & Diuinitate, vt ſuprà dictum eſt. vndè etiam illi, qui ſub vna ſpecie hoc percipiunt Sacramentum, plenè præcepto Domini ſatisfaciunt.

Sed inſtant: Chriſtus per illa verba præcipit, vt ipſius ſanguis ſumatur, non quomodocumque, ſed bibendo: at propriè bibi non poteſt ſub ſpecie panis, ſed tantùm ſub ſpecie vini: ergo, qui ſolam panis ſpeciem ſumunt, Chriſti mandato minimè ſatisfaciunt.

Reſpondetur primò, falſam eſſe primam propoſitionem: quia vis Dominici eius præcepti, *niſi manducaueritis, & biberitis*, non conſiſtit in modo ſumendi, ſed in re ipſa, quæ

ԻԲ 22 Թէ միայն քահանայից պատուիրեալ այն,
այլ և ս վն այնոցիկ որք հաղորդին ։
առակայն ոչ և ս լինէին հակառակիք մե
րոյ վրդովմունք Թէ ուրեմն զի այն բանքն
յիշատակեցան միայն՝ երդուական, և
՚ի պօղոսէ. և ըստ դաւանութե՝ զայս ա
րարէք զի ոչ մի անդամ յետ ուտելոյ
հացի առեալ միայն. և ոչ կրկնի յետ
ուտելոյ բաժակին ։ ուստի առաւել
հաստատի զառաջեալն մեր ։ իսկ ՚ի
պօղոսի Թուղթն առ կորնթացի՝ երկու
անգամ դնի զայս արարէք զկնի եր
կոցունց առակացն . բայց զանա
զան կերպիւ ։ զի զկնի ուտելոյ մէ հա
ԻԳ 23 ցին պատրաստ և բացատրակաբար ա
ռի . զայս արարէք առ իմոյ յիշատա
կի ։] այլ զկնի ուտելոյ բաժակին ոչ
առի այս բացատրականապէս . այլ մեզա
բերութե շրջակայի ասորւոց, առելով
զայս արարէք , քանիցս անգամ Թէ
ըմպիցէք , առ իմոյ յիշատակի ։] որով
քանզի ոչ հրամայի. Թէ պարտ է՛ հար
կաւորապէս ըմպել զբաժակն . այլ Թէ
քանիցս անգամ կամիցի ոք ըմպել զնա.
զայն արասցէ առ յիշատակի իմ ։ և
այս ոչ հակառակէ ասացելոյն մերոյ ։

Երկրորդ" առարկեն . Թէ տր ՚ի յով
ԻԴ 24 հան վեցերորդ" գլխոյն ասաց ։ ԵԹէ ոչ
կերիջիք զմարմին որդւոյ մարդոյ. և
արբջիք զարիւն նորա. ոչ ունիցիք կե
անս յանձինս ։] ապա ուրեմն վս շա
հելոյ զհոգևոր կեանս , պարտ է՛ մեզ
տնային հրամանաւ ճաշակել ոչ մի
այն զմարմինն , այլ և ս զարիւնն քի ։

Պատասխանի . Թէ ՚ի ներքոյ իւրաքան
չիւր տեսակին Թէ հացի , կամ Թէ
գինւոյ , ճշմարտապէս ճաշակեմք զեր
կոսեանն ՚ի միասին . այս . զմարմինն և
զարիւնն ։ զի ՚ի ներքոյ իւրաքանչիւ
րոյ ՚ի տեսակացն գոյ բոլոր քն մար
մնով ,

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ԻԵ 25 quæ ſumitur, quomodocunque ſumatur, dummodò ore ſumatur, & deglutiatur: vndè non obligat, niſi ad ſolam rei ſumptionem. Et ratio eſt, quia præceptum illud ad hoc datum fuit, vt ſcilicet exhiberetur nobis remedium conſeruandæ vitæ, per Baptiſmum acceptæ: hoc autem remedium non conſiſtit in ſpeciebus panis, & vini, neque in modo manducandi, & bibendi; ſed in ipſa ſumptione corporis, & ſanguinis Domini: quia, cùm cor-

ԻԶ 26 pus Chriſti verè ſit cibus, & ſanguis eius verè ſit potus; quomodocunque ſumantur, ſiue in alterutra ſpecie, ſiue in vtraq;, verè nutriunt reficiuntq; vitam ſpirituale: quemadmodùm & alij cibi, quomodocunque ſumãtur, etiam per modum potus; & alij potus, quomodocunque ſumantur, etiam per modum cibi, verè corporalem vitam nutriunt, ac reficiunt.

Confirmatur primò hæc reſponſio ex alijs verbis, quibus ipſe Do-

ԻԷ 27 minus id, quod antè dixerat, *Niſi manducaueritis, & biberitis*, mox explicauit, dicens: *Qui manducat me, Viuet propter me:* igitur idem eſt, manducare Chriſtum (quod fit ſub ſpecie panis) quod eſt, manducare ſimul carnem eius, & eius bibere ſanguinem.

Confirmatur ſecundò à ſimili: Nam ad illud Saluatoris pręceptum implendum, *Niſi manducaueritis, & biberitis*, non requiritur, vt caro eius proprijſſimè mãducetur; quod fieret, ſi priùs dentibus manderetur

tur; immò esset hoc potiùs irreuerentia: sed sufficit, si voretur, & integrè deglutiatur: ergo similiter, ad idem præceptum implendum, non requiritur, vt proprijssimè sanguis eius bibatur; quod fieret sub specie vini: sed sufficit, si in corpore eius inclusus deglutiatur; quod fit sub specie panis.

Confirmatur tertiò ex vsu ipsorummet Armeniorum, qui dum communicant sub vtraque specie, non propriè bibunt sanguinem Domini; sed tantùm sumunt particulam panis Eucharistici, Christi sanguine madefactam, quam Sacerdos, è calice desumptam, duobus digitis in os eorum immittit. immò sæpè, cùm de tali Eucharistia, diu in Ecclesia, seu in domibus Sacerdotum asseruata, & iam propterea penitùs exsiccata, communicant, ne sub vini quidem specie sumunt hoc Sacramentum; sed tantùm sub specie panis.

Respondetur secundò, quòd etiamsi vis eius præcepti, *Nisi mãducaueritis, & biberitis*, consisteret in modo manducandi, & bibendi; adhuc tamen non obligaret ad sumendam vtramque speciem: quia Coniunctio illa, *&*, vocat post se præcedentem negationem, & facit hunc sensum: si neque manducaueritis carnem filij hominis, neque biberitis eius sanguinem: vndè accipitur ibi, sicut & in alijs sacræ Scripturæ locis, pro particula disiunctiua, *Vel*, in hunc modum: Si non manducaueritis, vel non biberitis.

Quem.

ԻԸ 28 կերպիւ̂ ճաշակեսցին , և ամբողջապէս
այլ բաւ կերպի կերակրոց . Նմանապէս
այլև մատուցանելն զմարմինաւ̂ որ կերա-
կուրն :

Եւ յայս լինի ճշմարտութի այսմ
հաստատութեան այսորիկ . Հայք՝ զի նոյն
անձինք զայս, զոր ասացեալ էր յառաջ,
առնելով . եթէ ոչ կերիջիք և արբիջիք .
յետոյ բացայայտելոյ առնելով . Որ ու-
տէն զիս . և նա կեցցէ վ̄ս իմ :] այլ
ուրեմն ուտելն զգո̄ , որ լինի առնու-
կաւ̂ հացին , է՛ նոյն , որ է՛ ուտելն
զմարմինն և ըմպելն զարիւն նորա՛ ի
ձեռն երկոցունց տեսակացն :

ԻԹ 29 Երկրորդ" զի վ̄ս կատարելոյ զայս
հրամանն. եթէ ոչ կերիջիք զմարմինն :
ոչ խնդրի . զի մարդն խմեսցէ կերի
ցէ զմարմինն . որ լինէր մանրելով
զնա ատամամբք . այլ բաւական է՛, և
եթէ կլանիցէ զնա ամբողջ առանց խա-
կալելոյ ուտելոյն : այլ և ուրեմն և
ամն հանգոյն՝ վ̄ս կատարելոյ զայլ
հրամանն. եթէ ոչ արբիջիք զարիւն :]
ոչ խնդրի . զի մարդն խմելով արբեսցէ
զարիւնն. որ լինէր ըմպելով զանձա-
կն զինւոյ. այլ բաւական է՛, եթէ կլա-
նիցէ զնա ներառեալ ՚ի մարմինն . որ
Լ 30 լինի ուտելով զտեսակն հացին :

Երրորդ" զի նոյնպէս հայք յորժամ
հաղորդին առնելով զտեսակն հացին
Թացեալ տեսակաւ̂ն գինւոյն, ոչ ըմ-
պեն խմելով զարիւնն տ̄ն . այլ միայն
ուտեն զմարմինն խառնեալ ընդ այ-
նմին : այլ ուրեմն և ոչ կատարեն
նոքա զհրամանն քն̄. որ ասաց. եթէ ոչ
արբիջիք . մանաւանդ՝ զի յորժամ հա-
ղորդին ՚ի Թացեալ ս̄բ հացէ , որ եր
կար ժամա̂ պահեցա̂ յեկե̄ղցի կամ
՚ի տունս քահանայից. ոչ և ս առնուն զտե-
սակն գինւոյ ամենևին . զի ս̄բ հացն

չորա-

[illegible] 31

[illegible] 32

[illegible]

Quemadmodùm intelligitur etiam illud, Act. 3. *Argentum, & aurum non est mihi:* hoc est, neque Argentum, neque aurum est mihi: siuè, argentum, vel aurum non est mihi. Et illud, Ioan. 15. *Si non venissem, & loquutus fuissem eis; peccatum non haberent:* id est, si neque venissem, neque loquutus fuissem: aut, si non venissem, vel non loquutus fuissem. Ostendit ergo Dominus per illa verba, satis esse, si sub alterutra specie Eucharistia sumeretur à populo: & hoc subindè clarius explicauit, dicens: *Qui manducat me, viuet propter me.* Et itèrùm: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.*

ՅԱՂԱԳՍ 1

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DE COMMVNIONE

Puerorum ante perfectum vsum rationis.

Sectio IV.

QVæritur quartò: vtrùm ad Eucharistiam sumendam obligentur ex diuino præcepto

cepto etiam paruuli, qui diſcretionis vſum non habent?

Reſpondetur negatiuè, contra Pſeudo magiſtros communiter, & præcipuè Gregorium Dattieueſem, qui in Tract. de Euchar. ſic loquitur; *Latini Euchariſtiam pueris non tribuunt, niſi ad duodecimum ætatis annum peruenerint: quapropter iſtorum plerique ſine illius ſuſceptione moriuntur, & Salute priuantur.* Fuit autem noſtra Reſponſio de Fide definita in Concilio Tridentino Seſſ. 21. can. 8. his verbis: *Si quis dixerit, paruulis, antequàm ad annos diſcretionis peruenerint, neceſſariam eſſe Euchariſtiæ communionem; anathema ſit.*

Et probatur: quia Euchariſtia non eſt ad ſalutem neceſſaria ſimpliciter, ſeu neceſſitate medij, ſed tantùm neceſſitate precepti: at paruuli, rationis vſu carentes, non tenentur ſeruare præcepta neque humana, neque diuina; vt conſtat, cùm non ſint præcepti capaces; aut certè excuſantur, cùm non poſſint illud implere: vndè non tenentur honorare parentes, non occidere, non furtum facere, &c. ergo neque ſumere Euchariſtiam; atque adeò decedentes ſine ſumptione illius, non pereunt. Maior probatur: quia illa Sacramenta ſunt neceſſaria ſimpliciter ad ſalutem neceſſitate medij, quæ per ſe præſupponunt hominem priuatum gratia Dei, & mortuum per peccatum læthale ſiue originale, ſiue actuale, vndè per ſe ordinantur ad illum reſuſci-

երեխայք և տղայք, որ ոչ ունին կա_
Բ տարեալ բանաւորութի:
2 Պատասխանեմք ընդդ. սէ ժողովոյն ասէրն
Թոյ բացասելով: Եւ բանք ասելերա_
կան սէ ժողովոյն ՚ի յութերդ՛՛ կանոն
նին. ի ա. ժողովման՝ են այսուքիկ:
ԵԹէ ոք ասիցէ. Թէ մանկանցն, յա
ռաջքան զհասանելն ՚ի յամս բանա_
ւորութե. հարկաւոր լիցի սէ խոր
հրդոյ հաղորդութեն. նզովեալ եղի
ցի.] Իսկ այս ուղղափառ կանոնս
հաստատեսցին առ-աս վերոյիշեալ. մա
նաւանդ զրնգոյ ասմթեւացին. որ ՚ի
գլուխն յիշա հաղորդութե ասացեա
Գ ալ: Ս մանկունս ոչ հաղորդեն գաւա
3 նիք. մինչև լիցին երկոտասան ամե_
այ: և բազումք անհաղորդք մեռա_
նին. և զրկին ՚ի քնէ:]
ԵՂրդ՝ մեր պատասխանատրութիւնս
ցուցանի: քանզի հաղորդութին ոչ
է հարկաւոր մն փրկութե ըստ ինքե
ան, և հարկաւորութե միջնորդի.
այլ միայն հարկաւորութե հրամա_
նին, զոր եդ քն. որպէս յետոյ ցուցա
նիցեմք: Իսկ մանկունք, որ ոչ ունին
զբանաւորութի, ոչ պարտաւորին
պահել զհրամանս ոչ զմարդկայինս,
Դ և ոչ զաստուածայինս. որպ յայտ է. քանի
4 զի ոչ են ընդունակք հրամանաց, և
ոչ կարեն պահել զնոսա: կմ որոյ և
ոչ պարտաւորին պատուել զծնողսն
իւրեանց. կամ հրաժարել ՚ի գողու_
Թէ, ՚ի մարդասպանութէ, և այլ
լոց նմանց, զոր արգելուն ստծային հր
րամանքն. զի ոչ կարեն գիտակք լինել
նոցա: ապա ուրեմն և ոչ պարտաւո
րին պահել զհրաման հաղորդու_
Թե: ուստի անհաղորդ մեռանելով
ոչ զրկին ՚ի փրկութե: ԵՂրդ. առաջ
նորդին բանն ցուցանի. զի այն խոր
հու_

հասարակ են հարկաւոր վն փրկութե
ըստ մնչեաց և հարկաւորութ է մի
ջնորդի. որք զառաջին զշնորհս զրկե
ալ ՚ի յաւծ-ալյին շնորհացն և մեռեալ
ակզբնականն կամ ներգործականն մե
ղօքն. և որք ըստ մնչեանց ոտնեն յա
րու-ցանել և արդարացու-ցանել զնա,
ապայով նմա զառաջին շնորհս որբա
ցուցել, առանց որոյ ոչ կարէ շահել
փրկութի: և այսպիսիք են մկրտութ եւ
կու խոստովանութ. իմ. մկրտութին վն
ամենեցուն. և ապաշխարութին վն
մեղուցելոյն. Բայց հաղորդութին
ըստ մնչեանն ոտնե զառաջել զմարդն
հոգևորապէս կենդանին և ՚ի շնորհս այ
և ժառանգ փառաց. ուստի ընկա
լի առաջնումն ոչ զշնորհս առաջին, այլ
զաճումն շնորհացն: այսպ ուրեմն
հաղորդութին ոչ է՛ հարկաւոր ՚ի փր
կու-Թե ըստ մնչեանն և հարկաւորու-
Թե միջնորդի, այլ միայն հարկաւո
րու-Թե հրամանի. զի որ զեղծ զայս
հրամանն, և ոչ պահէ զնա, մեղանս
չէ. և առանց այսր. մեղուցեալ ոչ կարէ փր
կել:

Վասն որոյ հետևի. Թէ մարդ,
որ ոտնի կատարեալ հասակ, կարէ
երբեմն փրկել առանց հաղորդու
Թե. և առանց ուխտի նորա. եԹէ
ունիցի զանյաղԹելի անգիտուԹիւն
յԱղս այսր հրամանի. և կամ զայս գի
տելով անկարծ-ակի մեռանիցի շու
տով զկնի մկրտուԹե: Բայց եԹէ
մեռանիցի առանց մկրտուԹե և ա
ռանց ուխտի նորա. ոչինչ կերպիւ
կարէ փրկել. որպէս և ոչ ևս առանց
խոստովանութ ապաշխարուԹե կամ ուխ
տի նորա, եԹէ մեղաւ զկնի մկրտու
Թե: Եւ պատճառ այսորիկ է. զի
յորժամ մարդն պահպանի ըստ այնմ,

որ

Ե 5 suscitandum, & iustificandum per primam gratiam, sine qua non potest acquiri salus: qualia sunt Baptismus omnibus, & Pœnitentia lapsis: sed Eucharistia per se præsupponit hominem, à quo sit sumenda, esse spiritualiter viuum, & in gratia Dei, ac proindè hæredem gloriæ; quarè per se ordinatur tantùm ad augumentum gratiæ illi conferendum: igitur Eucharistia non est ad salutẽ necessitate medij necessaria.

Hinc est, quòd in aliquo casu
Զ 6 saluari potest etiam adultus sine Eucharistia, & sine voto illius; si V. G. vel nesciat inuincibiliter hoc præceptum; vel sciens, statim, & improuisò post Baptisma susceptũ moriatur. at sine Baptismo vel in re, vel in voto in nullo casu potest saluari; sicut nec etiam sine pœnitentia, si post Baptisma peccauerit. Et ratio est, quia in ijs, quæ ad salutem solùm requiruntur necessitate præcepti, excusat impossibilitas, aut inuincibilis ignorantia: secùs autem in ijs, quæ necessitate medij necessaria sunt.

Է 7 Probatur secundò: Ideò iubentur adulti Eucharistiam sumere, vt possint per eam conseruare sibi vitam spiritualem, in Baptismo acceptam; hoc est, expiari à culpis venialibus, & acquirere augmentum gratiæ, ac robur ad superandas tentationes, & ita præseruari à mortalibus, ne vitam illam amittant: ac sic intelligitur illud: *Nisi manducaueritis, &c. non habe bitis vitam in vobis*; id est, non poteritis

eam

eam retinere, ſed amittetis. At hæc non habent locum in paruulis; qui, cùm ſint rationis expertes, nequeũt tentationibus ſubiacere, nec peccatum vllum committere; ac proindè vitam, & gratiam Baptiſmalem neque ex toto, neque ex parte amittere poſſunt. Igitur non eſt, cur Euchariſtiam ſumere teneantur.

Obijciunt Dattieuenſis, alijque Pſeudomagiſtri: Dominus inquit Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem; non habebitis vitam in vobis*: ergo, niſi paruuli ſumant hoc Sacramentum, vitam, ac ſalutem non conſequentur.

Reſpondetur, præceptum hoc fuiſſe à Domino poſitum, non pro paruulis, ſed tantùm pro adultis: Primò, quia paruuli, vtpotè rationis vſu carentes, non ſunt vllius præcepti capaces. Secundò, quia finis talis præcepti fuit vitæ ſpiritualis conſeruatio, quæ non eſt neceſſaria, niſi in quibus vita iã acquiſita minui, aut amitti poteſt; quales non ſunt infantes. Tertiò, quia idem præceptum non fuit à Chriſto prolatum per modũ generalis Conſtitutionis: non enim dixit: Niſi quis manducauerit, &c. ſicut ait de Baptiſmo: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*, &c. ſed dixit: *Niſi manducaueritis*; dirigens ſic ſermonem ad audientes, ſcilicèt ad eos tantùm, qui eſſent capaces diſcretionis, & ſuſcipiendi obligationem talis præcepti; cùm hi ſoli, ne vitam amittant, indigeant Euchariſtia: Sicut

etiam

որ է՛ հարկաւոր միայն հարկաւորու-
Է 8 ԹԷ հրամանի. կարէ պատահել զան-
կարողուԹին իւր և կամ զիւրն ան-
գիտուԹին առանց մեղաց. և ունե-
լով զաւազանին շնորհն, փրկեալ լինի։
Բայց՝ յորժամ պակասի ըստ այնմ,
որ է՛ հարկաւոր հարկաւորուԹէ միջ-
նորդի. ՅԸ. որ բերէ մեզ զաւազանին շնո-
րհս. Թէպէտ պատահեսցէ զանկարո-
ղուԹին կամ զանգիտուԹին իւր. սա-
կայն ոչինչ օգտէ. զի ոչ ունելով զհա-
րկաւոր միջնորդ վ՟ փրկուԹեն. ՅԸ.
զաւազանին շնորհս ոչ. կորնչի։

Երկրորդ՝՝ ցուցանի մեր պատասխանին։
Թ 9 քանզի սակս այսորիկ հրամայեաց ՔՍ
հաւատացելոցն առնուլ զհաղորդու-
Թին. զի կարիցեն 'ի ձեռն նորա պա-
հել յանձինս զհոգևոր կեանսն, զոր
առեալ էին յառաջ 'ի մկրտուԹենէ,
կամ յապաշխարուԹէ, ՅԸ. քաւել
'ի ներելի մեղաց, և շահել զաճումն
շնորհացն և զօրուԹի վասն յաղԹելոյ
զփորձուԹիս, և հրաժարելոյ 'ի մա-
հուչափ մեղաց. զի մի՛ կորուսցեն
զայն կեանսն։ Եւ ըստ այսմ մտացս
իմանի այն բանն. ԵԹէ ոչ կերիջիք և
այլն. ոչ ունիցիք զկեանս յանձինս,
Ժ 10 ՅԸ. ոչ կարիցէք պահել զկեանսն 'ի ձեզ.
այլ կորուսանիցէք զնա։ Բայց՝ այսո-
քիկ ոչ ունին տեղի 'ի մանկունս. զի
դորա՛ ոչ ունելով զբանաւորուԹին,
ոչ կրեն զփորձուԹիս, և ոչ կարեն
մեղանչել. վ՟ որոյ և ոչ կարեն կորու-
սանել զկեանս և զշնորհս զոր առին
'ի մկրտուԹեն։ ապա՛ ուրեմն այդպի-
հրամանդ ոչ եղաւ՛ վ՟ նոցա։

Իսկ՛ առարկէ տաԹևացին և այլ
դաւանակիցքն նորա այսպէս։ Ասաց
տէրն 'ի յոհան վեցերորդ՝՝ գլխոյն. ԵԹէ
ոչ կերիջիք զմարմին որդւոյ մարդոյ.

և

և արբջիք զարիւն նորա. ոչ ունիցիք զկեանս յանձինս : այսպա՛ ուրեմն եթէ մանկունքն ոչ առնուցուն զայս խորհուրդս. ոչ շահիցեն զկեանս և զփրկութիւն.

Պատասխանի. Թէ զայդ հրամայեաց քն ոչ վա՛ փոքր մանկանց. այլ մեծաց զինոցս՛, որ 'ի կատարելութեան հասակի և 'ի միտս ժամանեցին : Նաև՝ զի մանկունքն՝ ոչ ունելով զբանաւոր ուսուԹիւնն, ոչ են ընդունակք հրամանի ուսուց : Երկրորդ՝ զի այդ հրամանդ եղաւ՛ վա՛ պահելոյ զհոգևոր կեանս: այսպա՛ մանկունքն, որք ոչ կարեն մեղանչել և կորուսանել զայս կեանսն, ոչ կարօտին այնպիսի պահպանման և հրամանին : Երրորդ՝ զի քն ոչ հրամայակեաց զնոյն հրամանն բայց կերակրի հասարակ ինչ օրինաց վասն ամենեցուն. զի ոչ ասաց. եթէ ոչ ոք կերիցէ զմարմին և այլն. որպէս ասաց վասն մկրտութեանն. եթէ ոչ ոք ծնցի 'ի ջրոյ: այլ ասաց. եթէ ոչ կերիջիք. ուղղելով զբանս զայս առ լսօղս. յն. առնօսա՛, որ էին ընդունակք բանաւորութե՛ և այնպէս հրամանին. զի դոքա՛ միայն կարօտանան հաղորդութե՛ն, զի մի կորուսանիցեն զկեանս : որպէս և յորժամ ասաց 'ի ղկաս. Յգ. րդ՝ գլխն. Եթէ ոչ ապաշխարհիցէք. ամենեքին նոյնպէս կորնչիջիք :] ոչ վա՛ ամենեցուն զայս ասաց. այլ միայն վա՛ մեղաւորաց. զի դոքա՛ միայն կարօտին ապաշխարութե՛ն, զի մի կորնչիցին : Եւ չորրորդ՝ զի խօսելով քն յղգս ուտելոյ զհացին խորհրդաւոր. ոչ կարաց խօսել վա՛ երեխայից. զի դոքա՛ ոչ են սովոր և ոչ կարեն ուտել զհացն. այլ հաղբ՝ զկաթն ծծաել :

Երկրորդ՝ առարկեն ասելով. Թէ

սբն

Յա 11
Յբ 12
Յգ 13

etiam, cùm dixit Luc. 13. *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis*, non omnes adultos est alloquutus, sed duntaxàt peccatores; cùm hi soli, ne pereant, indigeant pœnitentia. Quartò denique, quia dum loquitur de manducatione panis Eucharistici, seu de carne sua sub specie panis, certè non pro infantibus loquitur, qui non solent, nec possunt pane vesci, sed lacte.

Obijciunt secundò: Dionysius Areopagita, lib. de Cælest. Hier. c. 2. par. 2. dicit, tradendā esse baptizatis sacram Cōmunionem. Item August. alijq; Patres dicunt, verba illa Christi esse etiam intelligenda respectu paruulorum: immò ex necessitate Eucharistię colligunt necessitatem Baptismi cōtra Pelagianos.

Respondetur, Dionysium ibi loqui de Baptismo Adultorum, non puerorum: loquitur enim de ijs, qui ad Fidem conuersi, petunt baptizari: quibus, ait, post Baptisma non modò sacram Communionem, sed etiam ante hanc Chrismatis sacramentum conferendum esse; vt mos est etiam apud Latinos.

De Augustino autem, alijsq; Patribus dico; eos, cùm extendunt hoc Domini præceptum etiam ad paruulos, exponere tunc illa eius verba, non iuxta sensum literalem de manducatione reali Eucharistiæ, (nam, quandò de hac loquitur Augustinus, præsertim lib. 4. contra Pelagianos, cap. 22. apertè nostrę sententiæ suffragatur, dicens: *Nec illud cogitetis, paruulos vitam habere*

Ffff non

non posse, qui sunt expertes corporis, & sanguinis Domini:) sed iuxtà sensum mysticum de manducatione spirituali, quæ fit à paruulis in Baptismo per mysticam vnionem cum corpore Christi, iuxta illud Gal. 3. *Quicunque baptizati estis, Christum induistis.* Tunc enim paruuli fiunt membra corporis Christi, & communicant corpori, & sanguini eius spiritualiter per votum, non quidem explicitum, cuius sunt incapaces, sed implicitum in ipso Baptismate, hoc est, per habitum Fidei, Spei, & Caritatis, in Baptismo acceptum vnà cum gratia iustitiæ originalis; & tunc ius acquirunt ad Eucharistiam suo tempore reali manducatione percipiendam. quippè, sicut qui nascitur, naturaliter incipit cibum appetere; ita etiam illi, hoc ipso quod renascuntur in Christo, appetunt per votum illud implicitum, vt modò iam dixi, cibum hunc sacrum corporis eius, & sic quodammodò spiritualiter illum manducant. De hac itaque spirituali manducatione corporis Domini, quæ fit per Baptisma, intelligit cum alijs Patribus Augustinus, cùm hoc præceptum extendit ad paruulos; & ex necessitate illius necessitatem Baptismi colligit contra Pelagianos: de ipsa verò sic loquitur in Epist. ad Bonifacium: *Nulli est aliquatenùs ambigendum, tunc vnumquemque fidelium corporis, sanguinisque Domini participem fieri, quandò in Baptismate membrum corporis Christi efficitur; nec alienari ab illius* pa-

Refertur de Conf. dist. 4. cap. Nulli.

Ժդ 14 սրբն դիոնէսիոս արիսպագացին 'ի յերկրդ" գլխոյն յիշա եկեղեցական քահանայապետութեան ասէ. թէ արժան է՛ տալ զհաղորդութիւն մկրտելոցն:

Պատասխանի, թէ սրբն դիոնէսիոս անդ խօսի յաղագս տղայոց, որք 'ի կատարեալ հասակին մկրտին. և ոչ վասն տղայոց, որք մկրտին 'ի յերեխայութեան: զի խօսի յիշա այնոցիկ, որ դարձան 'ի հաւատս քէն, և խնդրեն զմկրտութիւն և ասէ. թէ պարտ է՛ տալ դոցա զկնի մկրտութեան նախ զխորհուրդ դրոշմին, և յետոյ զհաղորդութիւն. որպէս և սովոր է՛ և ս առնել մեր եկեղեցին հռոմայ:

Ժե 15 Թերևս ասիցէ ոք. թէ մանկունք արգելեալ ոչ եղեն առանց 'ի խորհրդոյս հրամանաւն այ. և ոչ զվնաս ինչ քերէքրնոցա հաղորդութե, այլ յաւէտ զանձուն մկրտականն շնորհացն: ապա ընդէ՞ր յարևմտեան եկեղեցին հաստատեաց ոչ հաղորդեցուցանել զերեխայս:

Պատասխանի. թէ քարոզ կացուցեալ եղև ոչ տալ մանկանց զհաղորդութիւն յառաջ քան զհասանելն նոցա 'ի կատարեալ քանաւորութի: և այս եղև

Ժզ 16 վն երկուց պատճառաց: Նախ՝ զի այդպիսի մանկունքն ոչ կարէին ճանաչել զքաղցրութիւն պատուականն ոճ խորհրդոյս, կամ ունել առնում ջերմեռանդութի ինչ սիրոյ կամ հաւատոյ. որպէս պահանջանէր արժանաւոր ճաշակողացն, ըստ այնմ. թէ փորձեսցէ մարդ զանձն իւր. և ապա 'ի հացէ անտի կերիցէ, և 'ի բաժակէն արբցէ:] Եւ երկրորդ" զի մի՝ այս քան մեծամեծ խորհուրդս ամէլլիցի յանարգութի, և մանաւանդ 'ի կարծիք արատաւորմանն: քանզի երեխայք քա-

բաղում անպարտ յաղաւտարարս ձգեմն 'ի քն
բանոյ եւ բեմանց ընկերանալ հաղոր
դութեն ։ ուստի մի եղկեալ պատահի
ուաղս այսորիկ ոչ է՛ արժան ասել նո
ցա զայս խորհուրդս. եւ որ ոչ է՛ հա
ըկաւոր մի նոցա փրկութեն ։

Զի որ' կարեն ասել հնգնաւորք ոմա
նք ընթել ։ եւ ասաւոքն հարցումն. Յոր
ում համամեն ընդդէմ սրբոյ
առաքեալն ընկերանալով զայս խորհր
դոց, եւ մատուցանել ամենայն հրամանա
ցն ։ Պատասխանի . Թէ յորժամ նա ըմբռ
նել կարասցէ զպատարագութեան ամենայնի
խորհրդոյս, եւ ընդունելութեան արժանի 'ի
մէջ սրբոյ կենդանեացս եւ այլոցն . եւ որ
առաքել զնորոգումն ծնող սիրով եւ
հաւատոյ 'ի դէմ նորա . յայտնեալ հա
ղորդոյն կատարել զայս հրամանս
քն ։ մի որոյ պարտ է՛ խոնհեմ խոստո
վանելով նորա ընդունել զայս . եւ ու
սուցանել զմանուկս . եւ դառնալ, մի
Թէ ընդունելով եղէ առնուլ զայս խոր
հուրդս . Թէ ոչ ։

Երկրորդ'' հարցումն . Քանզի սա
զամ 'ի կենաց առնէ հաղորդութեան մա
րդ առնուլ զհաղորդութեան . մի մնա
ըկլոյ հրամանացն էր ։ Պատասխանի . Թէ
ոչ մնացեալ հրամանացն էր այնորիկ .
որ 'ի կենաց յոլով առնաց ասկաւ ինչ
անգամ հաղորդութեն ։ քանզի եհման
այնորիկ քն հաստատեաց զայս խոր
հուրդս ըստ կերպի կերակրոյ եւ ըմպ
ելւոյ . զի ցուցցէ մեզ . Թէ որպէս
մեք առ 'ի պահել զմարմնաւոր կե
անս, որ ընական քերմութեամբն ծա
խի եւ պակասի . հարկաւորեմք ոչ սա
կաւ ինչ անգամ, այլ բազմիցս ճաշա
ցանել զնոյն մարմնաւոր կերակուրն ։
Նոյնպէս եւ մինչ պահելոյ զհոգեւոր
կենանս , որ հանապազորդ փորձու-

Թեք

Ժէ *panis, calicisque consortio, etiamsi,*
17 *antequam panem illum comedat, &*
calicem bibat, de hoc sæculo in Vnita-
te corporis Christi constitutus absce-
dat. Hoc ipsum docet in libro 1.
contra Iulianum; & lib. 3. de Pec-
catorum meritis, & remiss. cap. 4.
& in Serm. ad Infantes, quem citat
Beda in Comment. 1. Cor. 10. &
addit, hoc modo infantes per su-
sceptionem Baptismi implere præ-
ceptum de sumptione Eucharistiæ.

Dicent: Eucharistia diuino sal-
Ժը tem iure prohibita pueris non est;
&, si daretur, augeret illis gratiam
18 Baptismalem: ergo non est ratio,
cur eis denegari debeat ab Ecclesia
Occidentali.

Respondetur, conuenientissimè
constitutum esse in Occidentali Ec-
clesia, vt pueris ante perfectum
vsum rationis non cōferatur Eucha-
ristia; idque duplici de causa: Pri-
mùm, quia tales pueri cognoscere
non possunt, nec potuerunt vn-
quàm excellentiam tanti Sacramē-
ti; neque concipere erga illud de-
Ժթ uotionem vllam, aut fidem, sicut
19 expediret dignè sumentibus, iuxta
illud 1. Cor. 11. *Probet autem se-*
ipsum homo, & sic de pane illo edat,
& de calice bibat. Deindè, ne sic
exponatur hoc Sacramentum ma-
nifestæ irreuerentiæ, ac præsertim
periculo expuitionis, sicut potissi-
mè experiuntur Armenij, qui ad
illud suscipiendum adducere fre-
quenter solent infantes, etiam fa-
sciis inuolutos, ac vident, eos Eu-
charistiam ori suo intrusam expue-

re. propterea, cùm non sit hoc Sacramentum illis necessarium ad salutem, non debet ob dictas causas conferri.

Petes hìc primò: In qua ætate incipit obligari fidelis diuino præcepto sumendi Eucharistiam? Secundò: quotiès in vita tenetur illam accipere? Tertiò: quo tempore obstringitur hoc implere præceptum?

Respondeo iuxta communiorē, & tutiorem Theologorum sententiam: Ad primum, incipere hanc obligationem in ea hominis ætate, in qua incipit is esse capax discernendi hunc sacrum cibum ab alijs; & concipiendi erga illum fidem, ac deuotionem; vt ex dictis colligitur: qua in re standum est arbitrio prudentis Confessarij.

Ad secundum; non satisfacere diuino præcepto fideles, qui in tota, & longa vita semel tātùm communicant, sicut plerique solent in Oriente. Nam ideò Christus ad vitam hominis spiritualem alendam, & conseruandam, hoc instituit Sacramentum per modum cibi, & potus; vt scilicet innueret, quòd sicut vita corporalis, quæ naturali calore consumitur, non semel tantùm, sed pluriès cibo corporali reficienda est; sic etiam, ad vitam spiritualem, quæ assiduis tentationibus subiacet, longo tempore conseruandam, deberemus non semel duntaxàt, sed pluriès cibum Eucharisticum sumere: igitur, cùm suo præcepto Christus nos obligauerit ad huius cibi perceptionem, certè non

Ի 20 [illegible]

Իա 21 [illegible]

Իբ 22 [illegible]

Եկեղեցին հռովմայ։] Բայց՝ յետոյ ՚ի ցրտանալն այն մեծի ջերմեռանդութեան, Ֆաբիանոս պապն թոյլ ետ. զի եթէ ոչ կամիցին այնչափ անգամ հաղորդել. գոնէ երիցս յեւ տարւոյն չիւր տարւոջ զայս առասցեն հարկաւորաւք. յ. ՚ի զատկին. եւ ՚ի պենտեկոստէին. եւ ՚ի ծննդեանն տեառն։ Իսկ ապա ՚ի լեկեղեին ժամանակս պապն Իննոկենտիոս երրորդ ՚ի սուրբ ժողովն լատերանոյ հաստատեաց. զի գոնէ մի անգամ ՚ի տարւոջ հարկաւոր եցի ամենայն հաղորդել. այս. ՚ի զատկին. եւ զայս՝ վասն կատարելոյ զհրամանն քն։ Թէպէտ ՚ի գիրս յուղղ եկեղեցական կացուցմանցն ՚ի. ծգ. որ՛ գլխոյն յորդորէ զհաւատացեալսն առ ՚ի յամենայն զամենայնուր հաղորդութիւն յիւրաքանչիւր աւուր կիրակէի. եւ այսոր սովոր է՛ առնել գաւանկաց ժողովուրդն. ոչ ՚ի հարկէ. որպ ՚ի զատկին. այլ վասն ջերմեռանդութեան կամացն իւրեանց։

Արդ այսպէս աղաչեմք ՚իսկէր զոր հնեալ ազգն հայոց. զի յօժար կամօք փութասցի հոգալ վասն երկուց իրաց։ Նախ վասն պահելոյ ամենագոյն զատուցեալ հրամանն քն եւ սրբոյ եկեղեցւոյն։ եւ երկրորդ վասն ցուցանելոյ զառաւելագոյն պատիւ եւ դողումն ՚ի դէմ սոսկալի սրբութեան մարմնոյն եւ արեան փրկչին մերոյ յի։ Քանզի բազմաց մասին երեւի թուլութիւն ինչ ՚ի մէջ յարեւելցւոց քրիստոնէից։ Եւ յղջս առաւելագոյն երին ասեմք. թէ առ ոմանս յարեւելցւոցն [illegible] եւ մեծփոյթ լինի տալ բազում անգամ երէխայից զհաղորդութիւն. որ ոչ է՛ հարկաւոր եւ ոչ ՚ի քնէ հրամայեալ վասնոցա։ սակայն վասն խնքեանց անփոյթ առնեն առաւելորդք եկեղեցւոյ քահանայք,

եւ

Իգ 23 non semel tantùm in vita multorũ annorum, sed pluriès nos illum sumere iussit.

Ad tertium; teneri fideles ex diuino præcepto hoc Sacramentum suscipere, determinatè quidem in tempore mortis, quandò ad decernendum de tota re vltima iminet, & grauissima lucta cum hoste, ac proindè maxima tunc est salutaris huius cibi necessitas: pro alio autem tempore non determinasse Christum tempus sumendi, sed hoc reliquisse ab Ecclesia determinãdum.

Իդ 24 Quapropter hæc pro diuerso ipsius statu diuersa edidit decreta ad istud Christi præceptum exequendum. Nam in primitiua Ecclesia, quandò magna quidem erat fidelium deuotio, statutum fuit, vt quotidiè fideles commnicarent: vndè Anacletus Papa in Epist. 1. sic scribit: *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.* Habetur de Conf. dist. 1. cap. Episc.

Իե 25 Deindè frigescente deuotione fidelium, Fabianus Papa indulsit, vt, si non frequentiùs, saltem ter in anno communicarent, scilicèt in Paschate, Pentecoste, & Natali Domini. De Conf. distin. 2. cap. Etsi non frequentiùs. Postremò Innocentius III. in Concilio Lateranensi præcepit annuam Communioné semel saltem in anno, hoc est, in Paschate. Cæterùm in lib. de Eccles. Dogmatibus, cap. 53. exhortantur fideles, vt singulis diebus Dominicis Eucharistiam sumant. Extat liber hic inter Opera D. Augustini tomo 3.

Quapropter monemus Armenios,

nios, vt tum in hoc obseruando pręcepto, tum in reuerentia tanto Mysterio exhibenda, maiorem curam, diligentiamque adhibeant. in vtroque enim ita palàm, & impunè ab eorum plerisque delinquitur, vt cæteri suammet criminentur Ecclesiã, quòd abusibus nõ prospiciat. Nam, quod spectat ad primum, quamuis communionis infantium curiosissimi ipsi sint, ac sæpenumerò apud eos illa repeti soleat, tametsi nec præcepta, nec necessaria est: tamen Adultorum Communio, ex Ecclesiastico, & diuino iure mandata, adeò paruipenditur, vt etiam multi Sacerdotes, ne in Paschate quidem, immò ne post plures quidem annos, Sacrum non faciant, neque communicent. Estque id in more positum non tam Plebis, quàm Cleri; magis autem apud Episcopos, ac maximè omnium apud Magistros, qui penes Armenos, tanquàm summi Sacerdotes, & Ecclesiæ Doctores, atque Primates, Episcopis præferuntur, alijsque sanctiores existimantur. ex his enim plurimi sunt, qui rem diuinam vix vnquàm in toto vitæ curriculo celebrare videntur: perindè quasi indecens ipsorum dignitati foret, si, quod cuilibet simplici Sacerdoti licitum est, Deo cælestem hostiam immolarent; aut, quod conceditur etiam Laiis, Eucharistiam ex aliorum manibus sumerent. Vndè satis muneri suo facere putant, si solùm Sacrificio adsint, conciones ad populum habeant, & de ciuium contro-

tro-

եպիսկոպոսք, և մանաւանդ վարդապետք յա-
ԻԶ պաղել առնուլ զայս խորհուրդս . որ
26 է նոցա յոյժ հարկաւոր և պիտոյ հրա-
մայեալ ՚ի քէն և յեկեղեցւոյ: և ՚ի յլ
և առմանք զանանսն յեպիսկոպաց և ՚ի վար-
դապետաց սոսին . որ ՚ի բազում շինակա-
ամաց ոչ առնեանեն պատարագել, և
ոչ և ս հաղորդութիլ: Իբր Թէ անօթ-
կամ անախտայել ինչ լինի վեհագոյն աս-
տիճանին և առաջնորդութեան իւրե-
անց առնել զայն, որ այլոց վայրագոյն
քահանայից կամ աշխարհականաց
մարթ է . այլ . զերկնային սէ պատա-
ԻԷ րագն այլ մատուցանել կամ հաղորդու-
27 իլ: ուստի և համարին շատ վճարել
պաշտաման իւրեանց . եթէ միայն ա-
ռաջինկայ լիցին պատարագին, և քա-
րոզիցեն առ ժողովուրդն, և դատի-
ցեն ՚ի մէջ նոցա:

Բայց՝ ոչ գիտեն դոքա . Թէ քանի
կերպիւ մեղանչեն այս վասն այսպիսի
ծուլութեան: քանզի նախ մերժեն ըզ
հաղորդութիւն ընդ քէ . և երախտամո-
ռած է որ հատմարհեն զայնչափ բարե-
րարութիւն առատաբաշխ պարգևո-
ղին . Երկրորդ՝՝ յանցանեն յանդգնու-
ԻԸ թէ զսէծային հրամանաւն: Երրորդ
28 ոչ հնազանդին սէ եկեղեցւոյ: Չորրորդ
չար օրինակաւն իւրեանց շրջեն զմիտս ժո-
ղովրդեանն ՚ի կատարելոյ զհրամանս
քի և եկեղեցւոյ : Եւ հինգերորդ՝՝ անօ-
րինաբար խոտորին ՚ի գործոյ պաշ-
տաման իւրեանց . վս զի պարտաւո-
րի ամ ոք ՚ի գործ արկանել զշնորհս,
զոր եառ յայ . ըստ այնմ զոր ասէ պօ-
ղոս . Թե աղաչեմք, մի՛ ընդունայն
զշնորհս այ ընդունել ձեզ:] աղամու-
թեան պարտ է՝ իւրաքանչիւրում քահա-
նայի, մանաւանդ առաջնորդաց, զիշ-
խանութիւն, զոր առին մատուցանե-

լոյ

լոյ ամյ դիպատառարագն , 'ի նիր աւրհնել , եթէ ոչ յամ օր, կամ յամ կիրակի , զանէ 'ի գլխաւոր տօնս . զի այս է՛ յատուկ և սեպհականն գործ քահանային . և ոչ կարէ զայս թողուլ վն այլոց գործոց ։ Ուստի և յերկրորդ" գիրս մակաբայեցւոցն 'ի չորրորդ" գլխն նշաւակեալ լինին քահանայքն , որ թողեալ զպաշտօնն սրբոյ սեղանոյն և պատարագաց , զբուռն հարկանէին այլոց գործոց ։ Եւ ոչ առաքեալքն թէպէտ ամ ջանիւ հոգային քարոզել զնոր աւետարանս զհաւատս քի . սակայն ոչ պակասէին պատարագել յամ օր ։ այլ և սրբոյն ինքն հայրապետն հռոմայ , որ է՛ գլուխ ընդհանուր եկեղեցւոյ , և ունի զհոգս ամ եկեղեցեաց աշխարհի . ոչ թողու յամ օր 'ի ծածուկ պատարագել . և եւս 'ի գլխաւոր տօնս հանդիսապէս և հրապարակաւ ։

Արդ՝ լուիցուք . թէ զինչ առ այս պատճառեն ոմանք 'ի դոցանէ։ Ասեն , առէն , պատուոյ և խոնարհութեան աղագաւ՝ դադարեմք 'ի պատարագելոյ կամ 'ի հաղորդուելոյ. զի զմեզ ոչ համարեմք արժանի քաղուամ անգամ մերձենալ սուրբ խորհրդոյս.] Բայց՝ այդպիսի պատճառն լի է՛ կեղծաւորութբ : քանզի ոչ ոք արդեւք , որքան և իցէ սուրբ, արժանի է՛ մատչել առ 'ի մի անգամ միայն պատարագել, կամ ճաշակել զմարմինն քի. ուրեմն ապա՛ մի՛ մատիցէ ոք երբեք առ այս . այլ դուք արժանի ոչ գոլով՝ վն էր մի կամ երկու անգամ մերձենայք. վն էր 'ի նախկին եկեղեցին և ս աշխարհականքն էին հանապազորդեալք հաղորդութե ընկալնելոյ հացին և արեթից: Ապա՛ թէ ձեզ՝ թէպէտ արժա-

նի

ԻԹ trouersijs iudicent.

29 Porrò nesciunt isti, quotuplici ob id scelere maculantur. Primò enim repudiāt Christi consortium; & ingrati, dum illius tam singulare beneficium respuunt, iniuriam benefico faciunt. Secundò, Dei præceptum transgrediuntur, quod Ecclesiæ saltem in Paschate exequendum iubet. Tertiò, ipsius Ecclesiæ iussui non obtemperant. Quartò, ad vtramque contumaciam populos sibi subiectos exemplo suo
Լ inducunt. Denique ab officij sui
30 præscripto deflectunt: nam vnusquisque vti tenetur gratia sibi data, iuxta illud 2. Cor. 6. *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis:* ergo debet Sacerdos potestatem, quam accepit offerendi Deo Sacrificium, exercere saltem in præcipuis festis, quando cæteri fideles communicare solent; maximè cùm hoc sit principale Sacerdotis munus. vndè in lib. 2. Machab. cap. 4. reprehenduntur Sacerdotes, quòd
Լա *circa Altaris officia dediti non essent,*
31 *sed neglectis Sacrificijs*, operam rebus alijs darent. Hinc & Apostoli, quamuis ad fidem per Orbem terrarum disseminandam omni cogitatione incumberent, à quotidiano tamen Sacrificio non vacabant; & ipse Romanus Summus Pontifex assiduè, ac plurimùm quotidiè sacrificare non negligit, quanquàm in totius Orbis Christiani mole regenda operosissimus est.

Audiamus autem, quid pro se istorum nonnulli, qui plùs alijs hoc

la-

laborant morbo, reſpondeat: *Humilitatis*, inquiunt, *& reuerentiæ ſtudio ab Euchariſtia ſæpè ſumenda, Vel ſacrificanda continemur: ea quippè nos haud dignos eſſe, cognoſcimus*. O plenam hypocriſi reſponſionem! idcircò ne verò non ſæpiùs in tota vita, quam ſemel, aut iterùm, vel tertiò ad ſummum, accedamus ad Euchariſtiam, quia digni non ſumus? certè quidem nemo tam ſanctus, qui pro ſua dignitate vel ſemel ad Chriſti corpus ſacrificandum, aut ſumendum accedere mereatur. quid ergo? nemo propterea vnquàm accedat? Cur vos, cùm digni non ſitis, ſemel, atq; iterùm acceſſiſtis? cur in primitiua Eccleſia etiam Laici *erant perſeuerantes in communicatione fractionis panis, & orationibus?* Itaque, ſi vobis non dignis, ſed peccatoribus, iuſtificatis tamen per Pœnitentiam, accedere ſemel licuit, cur non liceat etiam quotidiè? aut, ſi hoc prauæ vitę veſtrę ratio minus ferat, cur non ſaltē ſingulis hebdomadibus? cur non minimùm ſingulis menſibus? At quales, quæſo, non dico Sacerdotes, ſed Chriſtiani ſint, qui nec in Paſchate, quandò vrget præceptum, nec in tota penè vita, niſi vix aliquandò, communicare videantur? En vt Ambroſij verbis veſter ille indignitatis, & humilitatis obtentus ſtrenuè refutatur: * *Graue eſt*, inquit Ambroſius, *quòd ad menſam Domini mundo corde, & manibus innocentibus non Venimus; ſed grauius eſt, ſi dum peccata metuimus,*

Act. cap. 2.

* Ambroſius apud D. Thomam 3. parte quæſt. 82. ar. 10.

etiam

նի ոչ լինալ, այլ մեղաւո՞րք. սակայն առ
ԼԲ 32 դարձուցեալ զայսոսիկ՝ ի հնոյն խորհրդոյ
աստուածպաշտութեան. արժանի եղև մեր
ձեռնամբ մի անգամ. ընդէ՞ր և արժանի
ոչ եղէ զկնոյն առնել բազում անգամ,
և յիւրաքանչիւր շաբաթու, կամ գո
նէ յիւրաքանչիւր ամիս: Բայց՝ զի
ո՞րք կոչեցին ոչ սուրբ քահանայք,
այլ քրիստոնեայք՝ նոքա, որ ոչ և ս
'ի զատկի, և ոչ զկնի բազում ամաց
տեսանին ոչ պատարագել և ոչ հա
ղորդել: Եւ հաւաստեաւ թէ որպէս սէին
ամբրոսիոս յանդիմանէ զպատճառս
խոնարհութեան և անարժանութեան:
ԼԳ 33 Ծանր իմն է՝, ասէ սէնն, եթէ առ սե
ղանն տն սե՛ սրտիւ և անմեղ ձեռօք
ոչ մատչիմք: բայց յոյժ ծանրագոյն
է՝, եթէ երկնչելով՝ 'ի մեղաց՝ զպատա
րագն ոչ մատուցանեմք:] և դարձեալ ա
սէ: Եթէ քանիցս անգամ հեղու ա
րիւնն քո. 'ի թողութիւն մեղաց հեղու.
հեղու. ապա պարտ է ինձ միշտ մա
տչել առ նա: և զի միշտ մեղանչեմ.
միշտ պիտոյանամ ունել զբժշկութիւն:

Արդ և՝ եթէ դուք, որ այժմ պատճ
նէք, ճշմարտապէս սիրէիք զխոնարհու
թիւն, և ճշմարտապէս համարէիք զձեզ
ԼԴ 34 զոյլ անարժանս պատարագելոյ. ոչ արդեօք
իշխեալ էիք ելանել յաստիճանս քա
հանայութեան և եպիսկոպոսութեան և վարդա
պետութեան: զիա՞րդ խոնարհ լինիցին, որք
ոչ եկեղեցւոյ և ոչ այլ հրամանին կա
միս հնազանդել: և զիա՞րդ անարժա
նս զինքեանս համարիցեն, որք 'ի բա
րձրագոյն և յարժանագոյն աստիճա
նս եկեղեցւոյ կամեցան հասանել: Արդ
եթէ արժանի էրբեմն համարեցայք
լինել քահանայ. ընդէ՞ր այժմ այնպի
սի բարի վարուք ոչ կենայք. որպիսի
վայել է առ 'ի յարժանաւորն կատարել

ղու_

զհանապազորդականն պատարագն ։ Եւ ուրեք
հեղցի այս, սակ օգտակարն, հանապազ
զորոյ է՛ . Եւ շահեկան հանապազորդ յանձն օգ-
տութ զի օգուտ քեզ լիցի։ այսինքն վա-
րուց կենաց . որպ զի ամենայն եղբերն
յամ օր ճաշակել ։]

Նաև և՝ եթէ ձեր, որ էք կրօնաւոր
քահանայք և առաջնորդք, պատշաճ
ոչ լինէր քաղում անարժան պատարագ-
ել կամ հաղորդութիւն պատարագաւ-
տարացեալ անարժանութեանդ . որքան
եւս առաւել անպատշաճ լինէր այս
ամենաանարգեալ քահանայից և այլոց
վարդապետաց պաշտօնէից , և մանաւա
ձեր աշխարհականաց . զի որպէսա
թիւնդ ձեր արժանաւորս է՛ որքանոք
զան զիմ դաշան ։ Բայց սակայն յորոյք
դատանեն՝ ի դատանէ թէ աշխարհակա
նք թէ կղերիկոսք և քահանայք , որ
քաղում անգամ ՝ի սարբեալ արժանա
ցուցեալ զանարժանութիւն իւրեանց
՝ի ձեռն որ խոստովանութեան
թեան՝ հաղորդութեան կամ պատարագ
գեն ։ ասյա ընդէր դուք եկեղեց և վր
դէպոք , որ և քան զնոսա արժանա
գոյնք , զնոյն առնել ոչ կամիք։ Որպէս
լեալոք, զի մի՛ պղծէ սորին պատաշխա
այն լիցի . զոր և ուսանք ՝ի ձերայնոց
խնկարկանից յուժ բարձրաստ, ասելով
այսպէս ։ Պարտական ուսանք ՝ի մերոց ե-
պիսկոպոսաց և վարդապետաց պատարագել
կամ հաղորդութեալ նախ քան հաւատարմու-
թեան իւրեանց . զի կամելով յանձն առ-
նուլ միայն զգործս վերակացութե .
ձանձրանան և ամաչեն գործել զպաշ-
տօնն, այլոց վարդապետաց քահանայիցն։
Երկրորդ՝ զի մի՛ զմ այնորիկ բանսարկ
ուեցեն նախ խոստովանել և յայտ
առնել խոստովանահօրն զանձանցն
իւրոց զչարագործութիւն զայնոսիկ .

զոր

ԼԵ *etiam ſacrificium non reddamus*. Et
35 rursùs ait: *Si quotieſcunque effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionem peccatorum effunditur, debeo ſemper accipere: qui ſemper pecco, debeo ſemper habere medicinam.* Item lib. 4. de Sacramen. cap. 6.

Deindè, ſi vos, qui talia reſpondetis, verè diligitis humilitatem, & vos ipſos reuerà indignos agnoſcitis; quarè non anteà ob indignitatem, humilitatemque hanc veſtram à Sacerdotio, Epiſcopatu, vel Magiſterij gradu abſtinuiſtis?

ԼԶ At quomodò humiles, qui Eccle-
36 ſiaſtico, diuinoq; præcepto obtemperare contemnitis? quomodò indignos vos ipſos agnoſcitis, qui ad digniores Eccleſiæ veſtræ gradus aſcendere ſtuduiſtis? Siquidem ergo digni olim fuiſtis habiti, qui ad Sacerdotium proueheremini; nunc vt Sacerdotis munere haud indignè fungi mereamini, ea viuito vita, qua dignum deceat Sacerdotem. *Iſte panis*, clamat Auguſtinus, *quotidianus eſt: accipe quotidiè, vt quoti-* Aug. Serm. 28. de verbis Domini. tom. 10.
ԼԷ *diè tibi proſit: ſic viue, vt quotidiè*
37 *merearis accipere.*

Denique, ſi vobis, qui vitam regularem, ac celibem profitemini, Summique Sacerdotes, & veſtræ Primates Eccleſię eſſe ducimini, minùs expediat, ratione adſertæ indignitatis, ad Euchariſtiam ſingulis ſaltem annis accedere; quanto quidem minùs eandem ob cauſam id expedire deberet ſecularibus, maritiſque veſtris Presbyteris? quantò etiam minùs inferioribus alijs Eccleſiaſticis, ac reliquæ Plebi? ſtatus

Gggg enim

enim vester dignus certè plùs est, quàm istorum omnium. & tamen complures in Armenia sunt vel Laici, vel Clerici, vel Sacerdotes tum Seculares, tum Regulares, qui plùs semel intra annum, deposita per Pœnitentiæ Sacramentum indignitate, comunicant, aut Sacrum celebrant. cur ergo vos non idem saltem facitis digniores? Ego quidem causam aperiam: nam aperire licet ad vestram correctionem. Et verò causa (vt à vestratibus ijs, qui mente integra, & perspicaci curiosiùs eam explorauere, accepi) multiplex est: Prima, quia præcipuis dediti muneribus, ea videri facere indignamini, quæ à Ministris inferioribus fieri solent. Secunda, ne ob id sæpiùs venire cogamini ad Pœnitentiæ Sacramentum, scilicet illa de vobis Confessario aperire facinora, quæ frequenter in Concionibus redarguitis. Tertia, vt populo insinuetis, humiliores alijs esse vos, quòd non audeatis, nisi perrarò, Eucharistiam tractare. Quarta, vt virtute præstantiores existimemini, quippe qui spirituali eo auxilio non ita, vt cæteri, sæpenumerò indigeatis. Quinta demùm (quæ est aliarum fons, & origo), quia Christum aut nihil diligitis, aut certè minùs alijs; idcirco negligitis eius consortium. Itaque in rei causa non est humilitas, neque propriæ indignitatis cognitio, sed superbia, hypocrisis, vita facinorosa, & defectus dilectionis in Christum.

De

ԼԸ 38 [illegible]

ԼԹ 39 [illegible]

Խ 40 [illegible]

[illegible]

41 De reuerentia verò, tantò debita Sacramento, quid dicam? cùm illud viderim adeò irreuerenter apud Armenos tractari; vt nisi testati seriò ipsi essent, credere se firmiter, esse in eo Christi corpus, & sanguinem, oppositam de sua fide sententiã habuissem. Seruatur enim illud non solùm in templo sine luminaribus, alioue indicio venerationis; verùm etiam (quod valdè doleo) domibus in priuatis, & incursibus ibi expositum quibuscunque, vt passim accidat, sacra frag-
42 menta in terram vsque propelli, vbi vel pedum conculcationibus, vel esui bestiarum obnoxia fiunt. Hisce vidi oculis extra Ecclesiam Sacerdotem, vna manu deferentem Eucharistiam, altera cum socio pugnis contendere: vidi in itinere Mercatores eandem, suis intermixtam mercibus, huc illuc inhonoram disiectare: vidi alia id genus incommoda, quę quidem vel cogitatu hrribilia sunt: quæq; cùm probè sciam, nequaquàm ex ignorantia, & defectu fidei fieri, sed ex praua solùm consuetudine; non est, cur in ijs refellendis immorari debeamus. ad hos enim tollendos abusus, satis superque esse potest, nosse Armenios, Christum Dominum, & Deum nostrum, quem ipsi adesse credunt in Eucharistia, summa reuerentia dignum esse, scelusque, ac sacrilegium, aliorum omnium maximum, ab eo admitti, qui talem illi deneget venerationem. Cùm enim exhibeant ipsi honorem, cultumque præcipuum Cruci, Altari, & Euangelio; quò magis colendus eis, reuerendusque sit ille in Eucharistia, cuius gratia ea omnia venerantur?

ՅԱՂԱԳՍ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ

Գլուխ. Դ.

Յայտ լինի մոլորութիւն վարդանայ.
որ խնդրէ այսր խոստովանութեան,

Առաջին գլուխ :

DE SACRAMENTO

POENITENTIÆ

§. IV.

Aperitur error Vartani.

SECTIO I.

QVanquàm de hoc Sacramento Armenij rectè nunc sentiunt, eoque utuntur haud aliter, quàm Catholica solet Ecclesia; vt planè, si quid prætereà desiderandum in eis hac de re videretur, id esset solùm maior in eodem Sacramento suscipiendo frequentia, in conferendo peritia: cuius vtriusque rei defectus apud omnes Christianos Oriẽtales idem ferè est, & communis: tamen ponimus hunc Paragraphum, vt sibi à Vartani doctrina de Pœnitentia caueant; quippe quæ tam mira fraude, atq; astutia disposita est, vt nihil ad aliud spectare tandem videatur, (quamuis de industria id apertè non efferat), nisi ad Exomologesim, Sacramentalem scilicet confessionem, è medio suæ Nationis tollendam. Si-

ա Թէպէտ հայոց եկեղեցին ուղղ
1 ակէ զխորհուրդ ապաշխարու-
թեան ուղղապէս. և ըստ ամենայնի
թէ կաթուղիկէ եկեղեցւոյն. մինչ
զի ըստ այսմ մասին ոչ ծանուցեմք ՚ի
նմ զայլ պակասութիւն. եթէ ոչ միայն
զյաճախութիւն ինչ ՚ի խոստովանութեան
րսն, որք ոչ գիտեն հարցանել զպատ
շաճաւոր շրջանակայս մեղաց, և ոչ ընտա
լութիւն առնել ՚ի մէջ զանազանական
բ կարգի նոցա. և զժուլութիւն ինչ ՚ի
2 խոստովանութեանս. որք սակաւ ան
գամ խոստովանին. և յայտ ՚ի յերկար
յառաջադրեն զայլ առ այս մէ խորհուրդս
հաւատութեան. Աստուծոյ կամեցաք
դնել զպլբակս զայս ՚ի առեալ թ ի խոր
հրդոյ. որով զի զգոյշ լիցին հայք ՚ի
մոլորական վարդապետութեան վար
դանայ. քանզի բանզի ոտքան ոչ յայտ
նապէս. այլ հնարիւք և խաբէական
ուսմամբ նկատման անձին միայն առ
՚ի

՚ի բառնալ ՚ի միջոյ ազգին իւրոյ զխոր հրդաւոր խոստովանութիւն . որպէս և շառաբարձեալ լինէր նորեանս ՚ի միջոյ ասորոց նեստորականացն :

Եւ թէ չար միտքն վարդանայ ըղ ձեալ զայս խորհէր . յայտ են աստ : Նախ՝ զի ՚ի յառաջին գլխոյն խրատու ցն ուսուցանէ . թէ ճշմարիտ խորհուր դն ապաշխարութեան ոչ այլ ինչ էր , բայց միայն վերջին օծումն . զի նո վաւ թողեալ լինին ամէ մեղքն , ըստ բանիցն յակովբայ առաքելոյն : Երկրորդ՝ զի ՚ի նոյն գլխն թուելով զեւթն խոր հուրդս եկեղեցւոյ՝ ոչ յիշէ զխորհու րդն խոստովանութեան . այլ փոխա նակ նորա դնէ զ՚ի եւթներորդ խորհր դոյ զհաստատութիւն նոյն ննջեցելոցն . զոր երկուս մոլորութիւնս նախերոյ յանձա խաղելս յանդիմանեցաք : Երրորդ՝ զի ՚ի յեւթներորդ գլխն ընձեռելով յաղագս խոստովանութեան . զոր յառաջ քննել էր ՚ի թուոյ խորհրդոցն . դնէ նորա խոստ ովանողացն զբեռինս այնքան ծան րս և դժուարինս . մինչ զի անհնարելի լինէր ամենեցուն առնել զնոսա . որով թուի . թէ կամէր հարկաւորեցու ցանել զհայս առ ՚ի յեզրակացութ նել . թէ լաւ ապայն էր խնդրել զթո ղութիւն մեղաց ՚ի ձեռն վերջին օծ մանն , քան թէ ՚ի ձեռն խոստովանու թեան : և մանաւանդ բանիցն նորա մեն այ սորքիկ : Նա յու է՛ , որ առնէ զճշմարիտ խոստովանութիւն մեղացն . որ այլ ոչ գործէ : այսինքն թէ յետոյ այլ գործէ զմեղսն . զառաջինն և առ հասանելէ աս տուած :] Եւ դարձեալ ասէ . Ահա՛ ինչ օգուտ է՝ խոստովանելն . եթէ մեղա ւորն յետ խոստովանութեան ՚ի նոյն մխրւածն դառնայ . և քան զառաջինն ատելի լինի :] Եւ չորրորդ՝ զի ուսու-

ցա

Siquidem hoc ipsum pridem fece-
Գ rant Syri Nestoriani; quorum Ec-
3 clesia decreto firmauerat, ne qui-
spiam deinceps alteri, quàm soli Deo peccata sua confiteretur: propterea quòd ex reuelatione cuiusdã Confessionis, cuius secretum Spahanensis nescio quis Confessarius aperuerat, multæ inter ipsos Syros dissentiones, & homicidia euenissent.

Quòd autẽ nefaria Vartani mens talis fuerit, hęc sunt indicia: Primũ, quia in lib. de Monitis, c. 1. docet,
Դ verum Pœnitentiæ Sacramentum
4 esse Extremam vnctionem, eoquòd per eam remittantur peccata, iuxta illud Iacobi 5. *Etsi in peccatis sit, remittentur ei*. Secundum, quia ibidem septem enumerans Sacramenta, & nullam de Exomologesi faciens mentionem, pro illa substituit in loco septimi Sacramenti defunctorum funus): quos duos errores suprà* iam refutauimus). Tertium, quia cap. 7. agens de Exomologesi facienda, præscribit ad
Ե illam, vt necessaria requisita, con-
5 ditiones tam arduas, atque difficiles, vt voluisse videatur eam aut effectu impossibilem reddere, aut adserere periculosam; quò Armenij ad eam cogerentur conclusionem: meliùs esse, peccatorum remissionem per Extremam vnctionem, quàm per Exomologesim quærere, maximè quòd hæc neque Sacramẽtum esse adseratur. *Ille solùm*, inquit ibi Vartanus, *veram facit Exomologesim, qui ad idem peccatum*

*Quæst. 3. §. 3. num. 8.

de-

denuò non reuertitur: quòd si rursùs deindè peccauerit, & quod anteà confessus fuerat, exiget ab illo Deus. Et infrà: *Quid ergo peccatorum confessio proderit; si peccator, postquàm confessus est, ad eundem redeat vomitum, & sic odibilis Deo fiat magis, quàm anteà?* Quartum denique, quia licèt simulatè dicat, se non reprobare formam illam absolutionis, à Catholicis Sacerdotibus vsurpatam: *Ego te absoluo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: hoc ipsum tamen efficit indirectè, dum vanis ratiunculis, & exemplis suadere conatur; eum, qui verbis hisce non absolueret: *Deus remittit peccata tua*, (qua forma vtebantur plerique Armenij sui temporis), Diabolo esse similem, quòd sibi diuinam auctoritatem assumeret. quibus verbis sentire videtur cum Nouatianis, non fuisse à Deo collatam Presbyteris potestatem remittendi peccata.

His ergo Vartanus prodigiosis doctrinis, ac vanis, fallacibusque terriculis abrogare per insidias conabatur Sacramentum auricularis Confessionis: cœperantque ob id complures Armenij, exemplo maximè Syrorum permoti, ab eodem Sacramento desuefieri, sperantes, fore vt peccatorum suorum remissionem per Extremam vnctionem in fine vitæ consequerentur. Quonam autem modò malo huic occurrerit Armena Ecclesia, dicetur §. mox sequente de Extrema vnctione. Iam verò, vt errores prædictos refellamus, Propositiones aliquæ statuendæ, atque probandæ sunt.

— ցանէ. Թէ սպասուէ՛ խոստովանանօ
Զ քն այսպիսի ձեւով բանին արձակել՝
6 «Ձեր Թողու պարտքն ձեր:] ասելով.
Թէ որ ոչ ասէ. Ես արձակեմ զքեզ՝ի
մեղաց եւ այլն. սատանայի նման է՛.
զի Աստուծոյ զիւր պատիւն յինքն յափշ
տակել:] Որով բանիւ ցուցանէ զին
քն միաբան լինել ընդ նովատանեանս
հերձուածողսն. որք ասէին, Թէ ած-
ուչ ետ քահանայից զիշխանութիւն ար-
ձակելոյ՝ի մեղաց:

«Զյիշեալս հնարիւք եւ չարափառ
վարդապետութեք Վարդանայր վարդան խա-
Է փանել եւ՝ի բաց բառնալ յազգէն իւ-
7 րմէ զխորհուրդ խոստովանութեան. վա-
սն որոյ սկսանէին ոմանք ըստ ասորոց
օրինակին հրաժարել՝ի նորին խորհր-
դոյն. ակն ունելով՝ի ձեռն վերջին
օծմանն ընդունելի զկատարեալ թո-
ղութիւն մեղացն իւրեանց՝ի վերջին կե-
նաց: Իսկ՝ Թէ զինչ արար հայոց ե-
կեղեցին վասն չքնելոյ զդատ՝ի չար
մտածութէն. պատմեսցեմք յետոյ
՝ի պրակին, որ յաղագս վերջին օծմանն է:
«Զյժմ ընդ դէմ վերոգրեալ մոլորու-
թեանց վարդանայ բան առաջացուք:

ԹԷ ՈՐՊԷՍ ա. 1

Խոստովանութիւն է՝ ճշմարիտ խոր-
հուրդ ապաշխարութեան.

Երկրորդ'' գլուխ:

Ի Յերկրորդ'' Նախերորդ'' պրակին երրորդ''
վճռաբանութեանն համառօտ
ցուցակ ընդդիմ վարդապետաց. թէ ապա-
շխարութիւն է՝ ճշմարիտ խորհուրդ․․
՚ի վերջին օծմանէն տարբերեալ. և
՚ի տեառնէ հաստատեալ: այսուհետև պա-
րտ է՝ մեզ քննել. թէ որպիսի արարող- բ.
ութիւն այս մի խորհրդոյս կատարի: 2
Եւ զի այս ասեմք. թէ խորհուրդ
ապաշխարութեան ոչ կատարի, եթէ
ոչ միայն ՚ի ձեռն խոստովանութեան
զղջացեալ մեղաւորին, և արձակման
քահանային: Եւ յայս համաձայնեցաւ
՚ի սուրբ ժողովոյն փլորենցիոյ և տրի-
դենտոյ: Եւ նախ ցուցանի այս ՚ի բանի-
ցն քն. որովք հաստատեաց զխորհուր-
դս զայս ՚ի յոհան. ի. երդ'' գլխոյ ա-
ռեալ. Եթէ ումեք թողուցուք զմ-
եղս. թողեալ լիցի նոցա: եթէ զու-
քուք ունիցիք. կալեալ լիցի:] յորոց
բանիցս յայտնի լինի. թէ առ ՚ի կատա- գ.
րել զայս խորհուրդս՝ խնդրի արտա- 3
քին արարողութիւն ոչ թէ միայն արձ-
ակող քահանային, որ ասիցէ. Թէ ես
արձակեմ զքեզ ՚ի մեղաց. և այլն. այլ
և ս զղջացեալ մեղաւորին, որ խոստո-
վանեսցէ զմեղս, իւր: վն զի ոչ կարէ
քահանայն արձակել ՚ի մեղաց. եթէ
ոչ զնոսա որ խոստովանեսցեն զինքեա-
նս ունել զմեղսն, և զղջանալ վնոց:
զի ոչ կարէ դատաւոր առնել զիւր դա-
տաստան, և յառաջ բերել զվճի-
ռն արձակման, առանց ծանուցմանն
իւր

QVOD EXOMOLOGESIS Sit verum Pœnitentiæ Sacramentum.

Sectio II.

PRima Propositio: *Pœnitentia est Sacramentum, verè, ac propriè dictum, ab Extrema Vnctione diuersum, & à Christo Domino institutum.* Definita de Fide fuit hæc propositio in Concilio Florentino, seß. vlt. de Instructione Armenorum; & in Tridentino, seß. 14. can. 1. atque à nobis demonstrata satis est eius veritas contra Vartanum, quæst. 3. §. 2. & 3.

Secunda Propositio: *Pœnitentiæ Sacramentum non conficitur, nisi per Exomologesim, hoc est, confeßionem Pœnitentis, & absolutionem Sacerdotis:* Hoc pariter definitum est in prædictis Concilijs, seß. cit. Et probatur primò ex illis verbis, quibus Christus hoc instituit Sacramentum Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt:* Ex quibus colligitur, ad hoc Sacramentum conficiendum requiri ritum externum non solùm Sacerdotis absoluentis, seu remittentis per illa verba: *Ego te absoluo, &c.* verùm etiam peccatoris pœnitentis, & confitentis sua peccata: nam peccata remitti non debent, nec poßunt, nisi ijs, qui peccata se habere, eaque sibi displicere, signo aliquo fateantur; cùm iudicium fieri non poßit sine co-

cognitione causæ: quæ quidem omnia in sola Exomologesi exercentur.

Probatur secundò ex antiqua traditione, ac praxi Vniuersalis Ecclesiæ: in qua semper ab initio mos ille seruatus est; vt fideles baptizati, qui post peccatum commissum vellent per Pœnitentiæ Sacramentum cum Deo conciliari, hoc non aliter facerent, quàm per Sacramẽtalem Confessionem. Quarè in 2. Canone Concilij Laodiceni, quod in Ecclesia Oriẽtali ante annos circiter 1200. celebratum est, sic legimus: *His, qui diuersorum peccatorum lapsus incurrunt, & instant orationi, confessioni, ac pœnitentiæ, malorum suorum perfectam conuersionem demonstrantes, pro qualitate peccati tempus pœnitentiæ tribuendum est*. Eadem ferè verba leguntur Canone 31. Concilij Carthaginensis III. eodem tempore celebrati; qui Canon repetitus etiam fuit in Concilio Africano, Can. 10. Præterea Concilium Cabilonense 1. antè 1100. circiter annos coactum, sic habet Can. 8. *Vt pœnitentibus à Sacerdotibus facta Confessione indicatur pœnitentia, vniuersitas Sacerdotum noscitur conuenire*. Idem quoq; tradidit Synodus Quinisexta Canone 102., aliaque plura Concilia.

Probatur tertiò testimonijs veterum Patrum. Siquidem Irenæus, qui proximè Apostolorũ ætati successit, lib. 1. cap. 9. loquens de fœmina, quæ ab Hæretico quodam se-

խորհս, և զզղջման չարագործին ։

Դ 4 Երկրորդ՝ ցուցանի ՚ի հին աւանդութենէ և սովորութենէ ընդհանուր եկեղեցւոյ. յորում միշտ ՚ի սկզբանէ սովորեցաւ. թէ յորժամ հաւատացեալքն կամէին զկնի մեղաց գործելոց հաշտիլ ընդ այ ՚ի ձեռն ապաշխարութեան խորհրդոյ. գայս միայն կատարէին խոստովանութեամբ։ որպէս վկայեն բազում հնագոյն ժողովք. մանաւանդ սբ ժողովն լաւոդիկեայ. որ եղև ՚ի յարևելս յառաջ քան զհազար և երկու հարիւր ամս. որ ՚ի յերկրորդ

Ե 5 կանոնին ասէ այսպէս։ Որք ՚ի մեղս անկանին. և ցուցանեն կատարեալ դարձումն ՚ի ձեռն աղօթից և խոստովանութեան և ապաշխարութեան. պարտ է դնել նոցա ապաշխարութիւն ըստ որպիսութեան մեղացն իւրեանց։] և նոյն բանիւքն խօսեցաւ սբ ժողովն կարթագինոյ ՚ի լա. կանոնին. և սբ ժողովն աֆրիկականին ՚ի. Ժ. երորդ կանոնին. և սբ ժողովն կաբիլոնոյ յութերորդ կանոնին. և վեցերորդ տիեզերական սբ ժողովն. որ եղև ՚ի կոստանդնուպօլիս. ՚ի. ՃԲ. երորդ կանոնին։

Զ 6 Երրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ առաջնոց սրբոց հարցն։ քանզի սբն Երինոս ՚ի յինն երորդ գլխոյն առաջնոյն գրոցն խօսի վա միոյ ուրուք ապաշխարօղ կնոջ. և ասէ. Յորժամ եղբարքն մեծաւ աշխատութեամբ դարձուցին զկինն. նա զամ ժամանակն ծախէր ՚ի խոստովանութեան լալով և ողբալով։] Եւ դարձեալ ՚ի չորրորդ գլխոյն երրորդ գրոցն ասէ. Կերդոնն բազում անգամ եկեալ ՚ի տաճարն, առնէր խոստովանութիւն. և այլն ։]

Տերտուղիանոս ՚ի գիրս, որ յաղագս ապաշխարութեան, ասէ։ «Ապաշխա-

րու-

րութեան խոստովանութեան ծնանի. և Ած՝ 'ի ձեռն ապաշխարութեան հաշտի։] և յետոյ դարձեալ ասէ։ [Խոստովանութեան է՝ ներգործութիւն ապաշխարութեան. որով զմեղս մեր խոստովանիմք։] և զնոյն կրկնէ բազումանգամ։

Որոգինէս 'ի յերկրորդ' ներբողեանն իմերայ ղևտական գրոցն ասէ։ Գոյ և այլ եւս դժուարին և աշխատաւորական թողութիւն մեղաց. որ լինի 'ի ձեռն ապաշխարութեան. յորժամ ոչ ամաչէ մեղաւորն յայտնել քահանայի Տեառն զմեղս իւր, և զբժշկութիւն խնդրել 'ի նմանէ։]

Սբն կիպրիանոս 'ի ճառն յաղագս մեղուցելոցն ասէ։ Որքան և լաւն են հաւատով և երկիւղիւ ուտելիս նոքա, որ թէպէտ ոչ գործով, այլ խորհրդով միայն մեղուցեալք. սակայն զոյն զայս պարզապէս և պղջութեամբ խոստովանին առ քահանայսն այ։] և յետոյ դարձեալ ասէ։ Աղաչեմ զձեզ եղբարք. խոստովանեսցի իւրաքանչիւր զմեղս իւր. մինչ դեռ յաշխարհիս յայսմիկ կեայ մեղաւորն. մինչ դեռ խոստովանութիւն նորա կարէ ընդունելի լինել. մինչ դեռ վճարութիւն նորա, և թողութիւն քահանայիցն կայսաւ է՝ առաջի տեառն մերոյ։]

Լաքտանտիոս 'ի յետոյին գիրսն իւր ասէ։ Գիտելի է՝. զի այն է՝ ճշմարիտ եկեղեցի. յորում գոյ խոստովանութիւն, որ բժշկէ զմեղս, և առողջացուցանէ զվէրս. որոյ ատարաբերեալ լինի տկարութիւն մարմնոյն։]

Սբն ամբրոսիոս 'ի վեցերորդ' գլխոյ երկրորդ' գրոցն յաղագս ապաշխարութեան, ասէ։ Եթէ կամիս արդարանալ. խոս

տո

Է 7 seducta, ad pœnitentiam venerat; inquit: *Cùm magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in Exomologesi consummauit, plangens, & lamentans ob hanc, quam passa est ab hoc Mago, corruptelam:* Et lib. 3. cap. 4. *Cerdon*, inquit, *sæpè in Ecclesiam veniens, & Exomologesim faciens, sic consummauit*, &c.

Tertullianus, qui in fine floruit primi Seculi, in lib. de Pœnitentia: *Confessione*, ait, *pœnitentia nascitur: pœnitentia Deus placatur*. Et rursùs
Ը 8 explicans, Exomologesim esse Pœnitentiæ actum, inquit: *Is actus, qui magìs Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, Exomologesis est, qua delictum nostrum Domino confitemur*, hoc est, per Sacerdotem, vt infrà declarat. Ac deniq; postquàm de contritione, alijsque Pœnitentiæ satisfactorijs, ac pœnalibus actibus dixerat, subiungit de Confessione: *Hæc omnia Exomologesis; vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronun-*
Թ 9 *cians pro Dei indignatione fungatur.*

Origenes, homil. 2. in Leuiticum: *Est adhuc & septima, licèt dura, & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lacrymis stratum suum, & fiunt ei lacrymæ suæ panes die, ac nocte; & cùm non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam.*

Cyprianus, in Serm. de Lapsis: *Denique, quantò & fide maiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo*

Sacrificij, aut libelli facinore constricti; quoniam tamen de hoc vel cogitarunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentes, Exomologesim faciunt, &c. Et infrà: *Non cesset peccator in agenda Pœnitentia, atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minùs esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. confiteantur singuli, quæsò fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est; dum admitti Confessio eius potest; dum satisfactio, & remissio facta per Sacerdotes, apud Dominum grata est.*

Lactantius, in extremo libro: *Sciendum est*, inquit, *illam esse veram Ecclesiam, in qua est Confessio, & pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.*

Ambrosius, lib. 2. de Pœnitentia, cap. 6. *Si vis iustificari, fatere delictum tuum: soluit enim criminum nexus verecũda confessio peccatorum.* De eodem Ambrosio, Confessiones audire solito, inquit Paulinus in vita ipsius: *Quotiescunque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam lapsus suos confessus esset; ita flebat, vt & illum flere compelleret.*

Bibliot. SS. Patrum. to. 1. Nyssenus in epistola Canonica ad Episcopum Mitylenes: *Eos, qui per Pœnitentiam, & Confessionem à mortuis operibus ad viuentem viam ascendunt, ad viuentem spem tanquàm manu deducamus, à qua per peccatum alienati sunt.*

Pacianus in Parænesi ad Pœniten-

Ժ 10 տուգանեաց զմեղս քո · զի զանցանաց կարգեալ լուծանել անհնարին խոստովանութիւն մեղաց ·] Տիղղոնորէն ամբարտաւանն զքեաց պատուիրանս 'ի դիրս վարուցն նորա · Թէ յորժամ սուրբ քն լինի 'ի խոստովանութեան զմեղս ապաշխարողացն · այնչափ լայր · մինչ զի և զնոսա ևս բանադատելոյ տա 'ի լալ ընդ նմա ։

Այն զոր նիւսացին 'ի Թուղթն առ եպիսկոպոսն միտիլենեայ ասէ ։ Որք 'ի ձեռն ապաշխարութեան և խոստովանութեան 'ի մեռեալ գործոցն ելանեն 'ի կենդանի ճանապարհն · զնոսա մեք

ԺԱ 11 առաջնորդեսցուք 'ի յոյսն կենդանի · յորմէ օտարացեալք էին մեղօքն ։]

Պաչիանոս 'ի գիրս յորդս ապաշխարութեան, ասէ ։ Նախ զձեզ կոչեմ · որք յետ մեղացն երդուեալ մերժէք զապաշխարութիւն ։ Ձեզ ասեմ · որք յետ լրբութեան երկնչիք · և յետ մեղացս ամօթ լինիք · որք մեղանչել ոչ ամաչիք · և ամաչիք խոստովանիլ ։] և յետոյ դարձեալ ասէ ։ Աղաչեմ առ այսոսին կեան լիցի · որք քաւուք և հիմսանայ ապաշխարեալք խոստովանին զմեղս իւրեանց ։]

ԺԲ 12 Այն յերոնիմոս 'ի մեկնութիւն Ժ · երդ' գլխոյն եկեղեցականին ասէ ։ Եթէ զոք ծածկաբար խածանեաց օձն բանսարկուն, և մանհաբեր անտի մեղաց աղտոտեաց · եթէ հարեալն լռեսցէ, և ոչ առնիցէ զապաշխարութիւն, և ոչ կամիցի յայտնել և խոստովանել վարդապետին զմեղս իւրս · վարդապետն, ոչ ունի զճար առ 'ի բժշկել · ոչ կարիցէ օգնել նմա ։]

Այն ոսկեբերան 'ի ճառն յորդս ապաշխարութեան, ասէ ։ Եթէ 'ի սուրբ նորա զոյ զղջումն · և 'ի բերանն խոստո-

առաքինութիւն . և ՚ի գործն խոնարհու- Ժգ
թեան . այս է կատարեալ և պտղա- 13
բեր ապաշխարութիւն .]

Սբն օգոստինոս ՚ի. Խա. ճառքն_
դիտանն ասէ : Պիտոյ է մարդոյ հրա_
ժարիլ ՚ի մեղաց ոչ թէ միայն յետ ա_
պաշխարութեանն . այլ և ո յառաջ
քան զապաշխարութիւն . մինչ դեռ
առողջ է մարդ : զի եթէ անկի անկցի ՚ի
վերջին կենաց . ոչ գիտիցէ . եթէ յայն
ժամ կարող լինիցի առնուլ զապաշխա
րութիւն . և խոստովանիլ այ և քա
հանային զմեղս իւր :]

Ոսոյն ուսուցանեն այլ ազգ հա
րք և վրդ մեր եկեղեցւոյ . զորոց ջա
նս թողում . զի յայտնի է . թէ խոր Ժդ
հուրդ ապաշխարութեանն կատար 14
ի ՚ի ձեռն խոստովանութեանն . և
ոչ ՚ի ձեռն վերջին օծմանն . որպէս վար
դանն ուսուցանէ :

tentiam: *Vos primùm appello, qui criminibus admissis pœnitentiam recusatis: Vos, inquam, post impudentiam timidos, post peccata verecundos; qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri.* Et infrà: *Nunc ad eos sermo sit, qui benè, ac sapienter vulnera sua pœnitentiæ nomine confitentes, &c.*

Hieronymus in Comment. ad cap. 10. Eccles. *Si quem Serpens Diabolus occultè momorderit, & nulla conscia, peccati veneno infecerit; si tacuerit, qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri, & Magistro voluerit confiteri: Magister, qui habet linguam ad curandum, facilè ei prodesse non poterit.*

Chrysostomus in Serm. de Pœnitentia: *In corde eius contritio est; in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est perfecta, & fructifera Pœnitentia.* Tom. 5. post homilias decem de Pœnitentia.

Augustinus in lib. 50. homiliarum, homil. 41. *Non solùm post pœnitentiam ab istis vitijs se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit, si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo, & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit.*

Omitto reliquos priscos Patres, cùm in re tam manifesta persuadenda non sit opus maiore numero testium. Itaque exploratum est in Ecclesia, Pœnitentiæ Sacramentum perfici per auricularem confessionem, & non, vt docet Vartanus, per Vnctionem extremam.

Տ Ա Ղ Ա Փ Ս ա 1

Հարկաւորութէ խոստովանութէ.

Երրորդ գլուխ :

ՈՐք մկրտեալ զկնի մկրտու_
թէն մահուչափ մեղօք մեղան
չեն . հարկաւորին յայտնել զմեղս
նէ

DE NECESSITATE

Exomologesis.

Sectio III.

TErtia Propositio: *Qui post Baptismum lethaliter peccant, tenentur iure diuino sua peccata Sa-*

cerdotibus confiteri. Sic definiuit Cõcilium Tridentinum. Seſſ. 14. can. 6. & probatur: quia Christus Apoſtolos, eorumque ſucceſſores Sacerdotes, instituit iudices ſuper terram cum ea poteſtate, vt ſine ipſorum Iudicio, ac ſententia nemo, poſt Baptiſmum lapſus, reconciliari cũ Deo poſſit; vt patet ex illo Matthęi 18. *Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in Cælo; & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta, & in Cælo:* Et Ioan. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis,* hoc eſt, non remiſeritis, *retenta ſunt.* quarè Paulus 2. Cor. 5. dicebat: *Dedit nobis miniſterium reconciliationis.* Et infrà: *Poſuit in nobis Verbum reconciliationis: pro Chriſto ergo legatione fungimur:* ſed nequeunt Sacerdotes iudicare, ac ſententiam ferre, niſi peccata cognoſcant, vt diximus: ergo qui poſt Baptiſmum peccant nequeunt cum Deo conciliari, niſi peccata ſua Sacerdotibus in Confeſſione aperiant: tenentur autem ex diuino præcepto cum Deo conciliari, iuxtà illud Ezech. 18. *Ait Dominus Deus: conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris:* Et Luc. 13. *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis:* ergo tenentur ex diuino præcepto peccata ſua Sacerdotibus confiteri.

Confirmatur primò ex illo Iacob ic. 5. *Confitemini ergo alterutrum peccata veſtra:* hoc eſt, homines, qui abſolutione indigetis, con-

նէ խոստովանել քահանայիցն զմեղս
Բ իւրեանց : Այսպէս սահմանեցաւ 'ի
2 սբ ժողովոյն տրիդենթեայ 'ի վեցերորդ" կա-
նոնին . ԺԴ . որդ" ժողովմանն : և ցու-
ցանի : զի Քս Տր զառաքեալսն և զհե-
տեւողսն նոցա՝ զքահանայսն՝ կացոյց
դատաւորս ի վր երկրի . և ետ նոցա
զիշխանութիւն . Թէ առանց դատաս-
տանի և վճռոյ նոցա ոչ ոք , որ զկնի
մկրտութեան մեղուցեալ իցէ , կարիցէ
հաշտել ընդ Այ : զի 'ի մատ . ԺԸ . ա-
սաց . Թէ զոր կապիցէք յերկրի . եղիցի
կապեալ յերկինս : և զոր արձակիցէք
Գ յերկրի . եղիցի արձակեալ յերկինս :]
3 և 'ի յոհնու . Ի . ասէ : Առէք հոգի սբ .
Եթէ ումեք թողուցուք զմեղս . թողե-
ալ լիցի նոցա : եթէ զուրուք ունիցիք .
կալեալ լիցի :] Վն որոյ և պօղոս 'ի
յերկրորդ" կորնթացւոց ասէ . Թէ ետ մեզ
զպաշտօնն հաշտութեան :] և յետոյ
դրձլ ասէ . Թէ եդ 'ի մեզ զբանն հաշ-
տութեան . արդ վն Քի պատգամաւո-
րեմք :] Իսկ՝ ոչ կարեն քահանայքն
դատել և արձակել զմեղաւորսն . ե-
թէ ոչ ճանաչիցեն զմեղս նոցա . որպ
ի վերոյ ասացաք : ապա ուրեմն՝ որք
Դ զկնի մկրտութեան մեղանչեն . ոչ կար-
4 են հաշտել ընդ Այ . եթէ ոչ խոստո-
վանիցեն քահանայիցն զմեղս իւրեա-
նց . իսկ հարկաւորին յածայնէ հրա-
մանէ հաշտել ընդ Այ . ըստ այնմ որ
ասի 'ի յեզեկիէլ . ԺԸ . երդ" գլխն .
Թէ ասէ տէր Ած . դարձարուք և
զապաշխարութի արարէք յամ անօ-
րէնութեց ձերոց :] և 'ի ղկաս . ԺԳ .
որդ" գլխն ասէ . եթէ ոչ ապաշխարի-
ցէք . ամենեքեան նոյնպ կորնչիջիք :]
ապա ուրեմն և յածայնէ հրամանէ
հարկաւորին խոստովանել քահանայ-
իցն զմեղս իւրեանց :

Եւս

Եւս առաւել հաստատեալ լինի այս. Նամակ ՚ի քահանայն յակոբայ առաքելոյն. որ ՚ի հինգերորդ գլխին ասէ: Խոստովան եղերուք միմեանց զմեղս ձեր:] Յդ. ո՛չ մարդկեղ մեղաւորք, որ իշխանութիւն ունին արձակման, խոստովան եղերուք ոչ միայն Այ, այլ և մարդկանն որք ունեցին զիշխանութիւն արձակելոյ: Զի զայս ոչ քնաւ երբեք պատուիրեալ էր սքն յակոբ. եթէ պատուիրեալ ոչ լինէր ՚ի սմէ: Յորոյ վր պատճառ է՝ մեզ դիտել. Թէ յակոբէ զայս ասաց. վ՛ա զի առաջին մի յառաջագոյն պատուիրեալ էր. Թէ պատուէր էր օծանել զհիւանդն. որոյ զի յարուսցէ զնա Տր. և եթէ մեղս ինչ ունիցի, թող ցի նմա: Վն որոյ զի մի՛ ոք վն բանին այսորիկ կարծեսցէ. Թէ և մահու չափ մեղքն թողեալ լինին ՚ի ձեռն օծման. սակս այսորիկ շուտով վերայ բերելով սքն ասելով. Խոստովան եղերուք միմեանց զմեղս ձեր: զի առ ՚ի թողուլ զայնպիսի մեղսն՝ խնդրի խոստովանութիւն: քանզի վերջին օծումն ՚ի քաւ քաւռնայ միայն զթեթեւ մեղսն, և կամ ևս զայն մահուչափ մեղսն, զոր մոռացեալ էր մարդն. որք կարեն ասել մնացորդք մեղաց:

Երկրորդ հաստատի ՚ի քանից յոհաննու. որ ՚ի յառաջին թղթին ասէ: Եթէ խոստովան լինիցիմք զմեղս մեր. հաւատարիմ է՝ նա և արդար է ՚ի թողուլ մեզ զմեղս մեր:] Ուր այն բանն. հաւատարիմ է՝ նա և արդար. նշանակէ, թէ յօժ հրամայեալ էր զխոստովանութիւն. և խոստացեալ էր զթողութիւն և զշնորհս իւր այնոցիկ, որ խոստովանեսցին զմեղս իւրեանց: Սակս այսորիկ վաղվաղակի սկսան առաջին քրիստոնեայքն հա-

սա-

Ե 5 confitemini, non Deo solùm, sed etiam hominibus, absoluendi potestatem habētibus. nunquàm enim hoc præcepisset Apostolus, nisi à Domino fuisset præceptum. Vbi notandum est, quòd Iacobus, quoniam immediatè antè monuerat, *Vngendum esse ægrotum à Presbyteris, Vt alleuaretur, & si in peccatis esset, ei remitterentur*; ideò, ne fortè aliquis propter illa verba existimaret, ea etiam peccata læthalia, quorum homo conscientiam habet, per Extremam vnctionem deleri posse,

Զ 6 statim subiunxit: *Confitemini alterutrum peccata vestra*: nam ad talia delenda peccata requiritur Confessio; cùm Extrema vnctio non tollat nisi peccata venialia, vel etiã illa læthalia, quorum conscientiam non habemus, quæ dici possunt reliquiæ peccatorum.

Է 7 Confirmatur secũdò ex eo, quod dicitur 1. Ioann. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, Vt remittat nobis peccata nostra*. Vbi verba illa: *fidelis est, & iustus*: referuntur ad mandatum Dei de confessione facienda, & ad eius promissionem, ijs factam, qui peccata sua confiterentur. Idcircò præceptum hoc statim in Ecclesia seruari cœperat à fidelibus; vt testatur Lucas in Act. cap. 19. dicens: *Multi credentium Veniebant*, scilicèt ad Paulum, *confitentes, & annunciantes actus suos*, hoc est, peccata sua, vt omnes exponunt.

Confirmatur tertiò ex antiquis Patribus: nam Tertullianus in libro

ex-

extremo de Pœnitentia, loquens de necessitate Confessionis, inquit: *Si de Exomologesi retractas, Gehennam in corde considera, quam tibi Exomologesis extinguit.* Et infrà: *Peccator restituendo sibi institutam à Domino Exomologesim sciens, præteribit illam, qua Babylonium Regem in Regna restituit?*

Origenes, homil. 2. in Psal. 37. *Vide quid edocet nos Scriptura diuina; quia oportet peccatum non celare intrinsecùs.* Et infrà: *Tantummodò circumspice diligentiùs, cui debeas confiteri peccatum tuum, &c.*

Cyprianus, in Epist. 16. lib. 3. *Cùm in minoribus delictis, quæ non in Dominum committuntur, pœnitentia agatur iusto tempore, & Exomologesis fiat, &c. quantò magis in his grauissimis, & extremis delictis cautè omnia, & moderatè secundùm disciplinam Domini obseruari oportet?*

Lactantius, in libro diuinarum Institutionum, cap. 17. loquens de Circumcisione, inquit: *Volens Deus Vitæ, ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, pœnitentiam nobis in illa Circumcisione proposuit, Vt si cor mundauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, Veniam consequamur, quæ contumacibus, & admissa sua celantibus denegatur.*

Basilius, in Quæstionibus, siue Regulis Breuioribus, Regula 229. *Peccatorum confessio fieri debet, apud eos Videlicèt, qui ea possint curare.* Et clariùs Regula 228. *necessariò ijs peccata aperiri debent, quibus cre-*

տարակուսել զայս հրամանս . որում վկայէ
Ը 8 զնա 'ի գործ ոց . ԺԹ . եւր" գլուխն
տանելով . Թէ բազում մէ 'ի հաւատա-
ցելոցն գային առ պօղոս . եւ խոստո-
վանս լինէին եւ պատմէին զգործս իւ-
րեանց :] Յյ . գլուխ իւրեանց . որպէս
ամենն մեկնիչքն :

Եւ եւրոր" հատուածն 'ի վկայու-
թեանց հնոց սէր հարց եւ վարդապետաց եկե-
ղեցւոյ : քանզի տերթուլիանոս 'ի յե-
տնոն գիրս յաղագս ապաշխարութեան , ասէ
ասէ : Գ- խոտեալ մեղաւորն . Թէ խոս
տովանութիւն հաստատեալ եղեւ 'ի
տեառնէ մեզ յարութանելոյ զնուքն . զի անցս
Թ անցանիցէ զնովաւ :]
9 Որոգինէս 'ի յերկրոր" ներբողե-
անն իմէրայ . ԼԷ . եւր" սաղմոսին ասէ .
Տեսս . զինչ ուսուցանէ մեզ ամէ-
նայն գիրքն . Թէ պարտ է ոչ ծածկել
զմեղս 'ի ներքս :] եւ յետոյ դարձեալ ասէ :
Հայեաց զգուշութեամբ . Թէ ում պարտ
իցէ քեզ խոստովանիլ զմեղս քո :]

Սէբն կիպրիանոս 'ի . ԺԶ . եւր" Թուղ-
թն եւրոր" գրոյն ասէ : Եթէ վա Թե
Թեթեւագոյն յանցանաց , զոր ոչ գործէ
մք ընդդէմ տն , առնեմք զխոստովա-
նութիւն եւ զապաշխարութիւն : որչափ
Ժ եւս առաւել վա ծանրագոյն մեղաց
10 պարտիմ զնոյն առնել ըստ խրատուն
տն :]

Լաքտանտիոս 'ի գիրս , որ յաղագս
ամէնայնի խրատուց , խօսի վա Թլփա-
տութեան . եւ ասէ : Կամելով ած զԹ
ութեն իւրով խնամել կենաց եւ փրկու-
Թեանն մերոյ . 'ի ձեւն Թլփատութեան
եցոյց մեզ զապաշխարութիւն ; որպէս
զի՝ եԹէ զսիրտս սրբեսցեմք . այ . եԹէ
զմեղս մեր խոստովանեալ վճարեսցեմք
այ . ընկալցուք զԹողութիւն . որ տուա-
եալ ոչ լինի ապստամբից եւ ծած-

կո-

կողմաց զմեղս իւրեանց ։]

Այլ և Բասիլիոս ՚ի · Մ Ի Թ · եր՟

կանոնին զրոցն իւրոց ասէ ։ [Անհրաժ

վանութին մեղաց հարկ է՝ լինել առ

այնոսիկ. որ կարիցեն բժշկել զնոսա]

և դարձ ասէ ։ Հարկաւոր է՝ բանալ

զմեղս առ այնոսիկ, որոց յանձնեալ

եղև տնտեսութին խորհրդոցն այ̄ ։]

Այլ և Յերոնիմոս ՚ի մեկնութին . Բ .

գլխոյն յերեմիայ ասէ ։ Հարկաւոր

է՝ խոստովանութին մեղաց ։ զի երկրոր

րդ տախտակն նաւաբեկութե է՝ մեղ

մեղս պարզապ̄ խոստովանելն ։]

Այլ և Օգոստինոս ՚ի . ԺԲ . կրր՟նեն Յա 11

քարոզեանն ասէ . ԱԾ̄ն մեր, որ է՝ գթ 12

ած, կամի . զի զմեղս խոստովան եղե

ցուք յայսմ յաշխարհին . զի մի՛ յետ

ոյ ՚ի հանդերձեալ աշխարհին ամօթ

լիցուք վն̄ նոցա ։] Նոյնպէս և այլ

ոք հարքն ուսուցանեն ։

Ապա՝ ՚ի յասացելոցն նախ հե

ասի ՚ի . թէ խորհրդոյ խոստովանու

թեն է՝ ամենեցուն հարկաւոր վն̄ փրկ

կութե նոցա . որ յետ մկրտութեն

մահուչափ մեղօք մեղան . և այս՝ ոչ

թէ միայն հարկաւորութբ̄ ածային

հրամանին . այլ և ս հարկաւորութբ̄

միջնորդի . զի առանց սր̄ խորհրդոյս Յգ 13

կամ առանց ուխտի նորա, ոչ կարեն

մեղաւորքն հաշտիլ ընդ այ̄ . և առն

ուլ զառաջին շնորհս արդարացուցիչ

առանց որոյ չիք փրկութի ։ և ուխտն

խորհրդոյս է՝ կատարեալ զղջումն ընդ

դիտաւորութե խոստովանելոյ . և

թէ անհնար իցէ յանձամբ խոստո

վանել ։

Երկրդ՟ հետևի. թէ ստոյգ և ճշմա

րիտ ոչ է՝ այն ընդհանրական խոստովա

նութին , զոր առնեն հայք բարձր ձայ

նիւ ՚ի միասին յեկեղեցի ՚ի յաւուրս կիրա

կէի ,

credita est dispensatio mysteriorum Dei.

Hieronymus, in Comment. ad 2. cap. Hieremiæ, & in Epist. ad Pammachium, & Oceanum, de Erroribus Origenis, docet; *Necessariam esse Confessionem; cùm secunda tabula post naufragium sit, culpam simpliciter confiteri.*

Augustinus, homil. 12. ex lib. 50. homiliarum: *Deus noster, quia pius est, & misericors, Valt, Vt peccata confiteamur in hoc sæculo, ne pro illis confundamur postmodùm in futuro.* Similiter Patres reliqui docent.

Ex dictis collige primò, Sacramentum Pœnitentiæ, seu Exomologesis, esse simpliciter necessarium ad salutem eorum, qui post Baptisma susceptum læthaliter peccauerunt; idque non solùm necessitate diuini præcepti, quo non potest homo ab homine vllo solui; verùm etiam necessitate medij, quia sine ipso, vel in re, vel saltem in voto (quod consistit in perfecta contritione cum proposito confitendi) nequeunt peccatores cum Deo conciliari, ac recipere primam gratiam, sine qua salus acquiri non potest.

Collige secundò, ratam non esse generalem illam Confessionem, quam Armeni de more singulis diebus Dominicis vnà simul clara voce pronunciant in Ecclesia post dictum, *Confiteor Deo*, &c. in qua exprimentes distinctè ferè omnes, ac singulas peccatorum species, quantumuis turpes, & nefandas, fatentur se omnibus illis modis contra Deum

Deum peccasse; vndè mox vnà simul à Sacerdote solita verborum formula clara voce absoluuntur: immò noxiam, & sacrilegam esse talem Confessionem: & Sacerdotem absoluentem læthale sacrilegij crimen admittere. Ratio est, quia cùm per eam non manifestentur à Confitentibus Sacerdoti propria vniuscuiusque peccata neque secundùm speciem, neque secundùm numerum, sicut de mortiferis oporteret; non potest Sacerdos illos absoluere: ac præterea pœnitentes, cùm plura peccata, quàm admiserint, fateantur, peccant dicentes mendacium: peccatorum enim cōfessio non minùs integra esse debet, quàm verax.

Nec obstat id, quod respondēt: videlicèt, præter illam communem confessionem, fieri deindè à singulis opportuno tempore aliam specialem, & secretam de proprijs peccatis. Nam per hoc non tollitur, quin illa cōmunis fuerit anteà malè facta. Debent igitur Armeni abstinere prorsùs ab illa, tum propter rationes allatas; tum etiam, quia proferri palàm tot inhonestas peccatorum species, quot in ea confessione describuntur, scandalum parit in Ecclesia maximè apud fœminas, & occasionem præbet adolescentibus discendi, perpetrandique illa peccata; tum denique, quia multi homines imperiti, putantes, illam sibi sufficere, ommittunt deindè Confessionem auricularem. Potest itaque Confessio illa alio modo li-

ժդ
14 կեն, յայտ առնելով զնմ տեսակս մեղաց . յդ . ասելով իւրաքանչիւր, թէ մեղայ քառասնամ ազգի մեղաց . և յետոյ 'ի միասին արձակեալ լինին 'ի քահանայէ սովորական ձևով բանին : Եւ ոչ ևս ընդ մեծաւ մեղապարտանոք լինին այն խոստովանութեն . և քահանայն, որ արձակէ, զմահուչափ մեղս սրբապղծութեան գործէ : Քանզի ոչ կարէ քահանայ արձակել զմեղաւորս 'ի ձեռն խոկական ձևոյ արձակմանն . Եթէ յայտկաբար ոչ գիտէ զմեղս, զոր գործեցին ըստ տեսակի և ըստ թւո-

ժե
15 ոյ նոցն : Նա և զի խոստովանողքն, որ խոստովանին զյաւելի մեղս, քան զգործեալսն 'ի նոցանէ, մահուչափ մեղանչեն՝ սուտ ասելովն 'ի խոստովանութեան : զի մեղաց խոստովանութիւն պարտ է' գոլ ոչ միայն ամբողջ . այլ և ճշմարիտ . յդ . ոչ պակաս . և ոչ յաւելի :

Եւ ոչինչ օգնէ այն, զոր ոմանք պատասխանեն, ասելով . թէ հայք՝ քայց 'ի հասարակական սուտ խոստովանութեն զայլ յատուկ և ճշմարիտ խոստովանութիւն առնեն յետոյ 'ի ժամու կ

ժզ
16 զիւրաքանչիւր մեղաց գործելոց: զի յայսու ոչ հերքի . թէ այն հասարակական խոստովանութիւն և արձակումն ոչ իցէ չար և սուտ և սրբապղծ : Վասն այսորիկ պարտ է' նոցա ամենեքին հրաժարել 'ի նմանէ : մանաւանդ՝ զի քարձր ձայնիւ յայտնելն 'ի մէջ տաճարի զայնքան աղտեղծութեանց և անօթ մեղաց՝ գայթակղութիւն ծնանէ առ կանայս . և տեղի տայ տղայոց և երիտասարդաց ուսանել և գործել զնոսա: Նա և զի անգէտ և անըզգամ մարդիկն թերևս կարծեն, թէ այնպիսի խոստովանութիւն

բան է՛նորա. և այլ ոչ խոստովանեն ՚ի ժամու զմեղս իւրեանց: Եւ ոչ որոյ Ժէ
17
եթէ կամիցին հայք բայց ՚ի յանկանչա լում և ժամու խոստովանութեան դալ խոստովանութեան առնել ՚ի մա սնաւոր հասարակ ՚ի ամենայն. ասա ցէ ժողովրդեան բարձր ձայնիւ: [Խոստո վանեմ առաջի այ. և զայս մինչ և և ՚ի բանն. մեղայ խորհրդով, բանիւ, և գործով. մեղայ աստուծոյ:] և ոչ զյանձն եւս բանս զայս: և յետոյ քա հանայն մի առնէ զխորհրդականն ձեռն բանին. Թէ արձակեսք զձեզ և այլն. այլ առնէ միայն զաղօթսն. Ժը
18
Ողորմեսցի ձեզ մարդասէրն այ. և Թողութի շնորհեսցէ ամ յանցանաց ձերոց. առցէ ժամանակ ապաշխարհե լոյ և գործելոյ զբարիս. ուղղեսցէ և զառաջիկայ կենաս. ձեր. և այլն:] որպէս և սովոր են առնել և առնել ՚ի սկզբան որքոյ պատարագին:

Տ Ա Ր Ա Գ Դ

Չեւոյ բանին, որ է հարկաւոր ՚ի խորհուրդ ապաշխարութե.

Չորրորդ նշանն:

ա
1
Չմարթիւ ձեւ խորհրդոյս խոստովանութե ոչ է այն բանն, զոր ուսուցանէ վարդապետն. ազն Թողու զյանցանս քեզ: այլ է այս զոր առնանք է ընդ հանուրք եկեղեցւ. Ես արձակեմ զքեզ ՚ի մեղաց քոց.] և քա նզի քահանայն արձակէ որպէս պաշտօ նեայ այ, ոչ զօրութբ իւրով, այլ որ բոյ երրորդութեան. սակս այսորիկ բա րւոք վերաբերեն և ս առնելով. Յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ:]

Հաստատեցուցանի այս: քանզի ճշմա

րիտ

cito, ac proficuo fieri, etsi non Sacramentali: si scilicèt, postquàm Armenus Clerus, ac populus recitauit verba, quæ sunt in *Confiteor*, quibus se accusant contra Deum peccasse cogitatione, verbo, & opere, nequaquàm vlteriùs progrediantur ad singula peccata specialiter nominanda; neque à Sacerdote absoluantur per ea verba: *Absoluo Vos*, &c. sed dicantur solùm super eos Orationes illæ: *Misereatur Vestri Omnipotens Deus, & dimissis peccatis Vestris, perducat Vos ad Vitam æternam: Amen. Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum Vestrorum tribuat Vobis Omnipotens, & misericors Dominus: Amen.*

DE FORMA

Sacramenti Pœnitentiæ.

Sectio IV.

QVarta Propositio: *Vera forma Sacramenti Pœnitentiæ, seu Exomologesis, non est Absolutio illa* (ab Armenis olim Presbyteris vsurpata, & à Vartano propugnata): *Deus remittit peccata tua*: sed hæc alia (qua nunc communiter ipsi vtuntur): *Ego absoluo te à peccatis*: cui quidem formæ, quia Sacerdos absoluit sicut Dei minister, conuenienter ab ipsis etiam additur illud aliud, quod explicat

auctoritatem diuinam: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Probatur primò hæc propositio; Nam vera forma Sacramenti est illa, quam Christus instituit, non quam nos pro libito excogitamus; cùm non homines, sed Christus auctor fuerit Sacramentorum: Christus autem, cùm hoc instituit Sacramentum, non dixit: Quorum peccata renunciaueritis à Deo remitti, remittuntur eis: sed dixit: *Quorum* vos *remiseritis peccata, remittuntur eis*. Et rursùs: *Quacunq; vos solueritis super terram, erunt soluta & in Cælo.* ergo forma huius Sacramenti non erit illa, qua renunciamus, à Deo peccata remitti; sed qua pronunciamus, nos illa remittere, seu ab illis pœnitentem absoluere.

Probatur secundò: quia Sacerdos administrare debet hoc reconciliationis mysterium, vt verum Iudicium, tanquàm Iudex à Christo delegatus, atque vt minister Christi Dei, cuius auctoritate fungitur; vt colligitur ex supradictis Domini verbis, & aperte Paulus 2. Cor. 5. affirmat, dicens: *Dedit nobis ministerium reconciliationis*. Et rursùm clariùs; *Posuit in nobis Verbum reconciliationis; pro Christo ergo legatione fungimur.* ergo non debet, vt simplex præco, ostendere reum à Deo absolutum; sed ipse, vt verus Iudex, ferre suæ absolutionis sententiam: cùm hoc non faciat virtute, & auctoritate propria, sed diuina, & per iudiciariam potestatem,

ըստ ձև. մէ խորհրդոյն ոչ է՛ այն, զոր
Բ մեք հնարեմք ըստ կամաց մերոց . այլ
2 զորն հաստատեաց քն: զի ոչ մարդիկն,
այլ քն եղև հաստատիչ պատճառու. մէ
խորհրդոյս ։ արդ՝ քն յորժամ զայս
խորհուրդս հաստատեաց. ոչ ասաց.
եթէ ումեք ծանուցանիցէք , թէ ած
թողու նմա զմեղս . թողեալ լիցին նմ ։
այլ ասաց . եթէ ումեք դուք թող
ցուցէք զմեղս . թողեալ լիցին նոցա]
և դարձեալ ասաց . Զոր դուք արձակի
ցէք իվերայ երկրի . եղիցի արձակե
ալ յերկինս ։] ապա ուրեմն ձև մէ
խորհրդոյս ոչ է՛ այն բանն . որով ծա
Գ նուցանեմք, թէ ած թողու զմեղս.
3 այլ որով արտասանեմք , թէ մեք թո
ղումք զնոսա . կամ արձակեմք զմեղա
ւորն ՚ի նոցանէ ։

Երկրորդ՝ ցուցանի ։ զի պարտ է՛ քա
հանայից կատարել զայս խորհուրդ
հաշտութեան ըստ կերպի ճշմարիտ
դատաստանին, որպէս դատաւոր՝ ՚ի քէ
կացուցեալ. և որպէս պաշտօնեայ քի
այ , որոյ փոխանակն պատգամաւոր որն
նորին քահանայն . ըստ այնմ վկայէ
պօղոս , թէ ետ մեզ զպաշտօնն հաշ
տութեան ։] և դարձեալ ասէ . թէ եդ ՚ի մեզ
Դ զբանն հաշտութեան . արդ վս քի պատ
4 գամաւորեմք ։] ապա ուրեմն ոչ պար
տ է՛ քահանայից, որպէս լոկ քարոզող,
ցուցանել զմեղաւորն արձակեալ ՚ի
այ . այլ ինքն , որպէս ճշմարիտ դատա
ւոր , պարտաւոր որն արտասանել զիւր
վճիռն արձակմանն ։ զի զայս առնէ
ոչ մարդկային իշխանութբ իւրով.
այլ ածային իշխանութեն , զոր ետ
նմա ած ։ զի քահանայ պաշտօնեայ նմա
մէ խորհրդոյս գործեն ՚ի ձեռն ած
ային զօրութբ ։

Երրորդ՝ ցուցանի ։ քանզի քահա

նախքան՝ եթէ նոքին յառաջ ոչ թողու և Ե
արձակէ, ասելով, ես արձակեմ զքեզ 5
՚և այլն. սուտ ասիցէ. թէ ած թո-
ղու զյանցանս քո: զի ած խոստացաւ
թողուլ և արձակել նոքին յերկինս ՚ի
ձեռն թողութեն և արձակմանն քա-
հանային. այս. եթէ նոքին քահանայն
՚ի յերկիր թողուցու և արձակիցէ:

Թերևս առարկեսցէ վարդապետն
ասելով. թէ քահանայն, թէպէտ ոչ
բանիւ. սակայն խորհրդով և դիտա-
ւորութբ արձակէ նոքին զայն. զոր բա-
նիւն ցուցանէ արձակեալ յայ:

Պատասխանեմ. թէ խորհուրդք նորո
օրինացս զայն միայն գործեն. զոր և Զ
նշանակեն ՚ի ձեռն բանից ձևոյն նո- 6
ցա: ապա ուրեմն եթէ քահանայն յայ
տնապէս ոչ ասիցէ. թէ նոքին թողու-
կամ արձակէ. ոչ լինիցի այս գործս
միայն ՚ի ձեռն դիտաւորութեն նր.

Որպէս առարկեսցես. թէ յորժամ
ասէ քահանայն. ած թողու զյանցա-
նս քո. ծածկաբար իմանալի ասա. ՚ի ձեռն
իմ: որ նոյն է՝ ասել թէ. ած թողու
՚ի ձեռս իմ. որ և ասելն. ես թողում
զօրութբ այ. կամ որպէս պաշտօնե-
այ այ:

Պատասխանեմ. զի եթէ յայտնապէս ոչ Է
ասի. ՚ի ձեռս իմ, այն բանն ըստ ինքե- 7
անն ոչ բերէ զայդպիսի միտս և մեկ-
նութիւն: զի ասելն. ած թողու զյան-
ցանս քո, է՝ բան կատարեալ. և ունի
զամ ինչ որ պատշաճի առ կատարե-
ալ նշանակութեանն նորա. զի որոյ ոչ
կարօտի այլում մեկնութե և բանի,
որ մնաց վերաբերեալ լինի նմա: զի ոչ
ասի. թողեալ լիցին քեզ յանցանք քո.
մինչ զի պարտ լինի մեկնել և իմա-
նալ. թէ յումմէ կամ ՚ի ձեռն որոյ թո-
ղեալ լիցին. թէպէտ և ոչ ես միայ

այս

à Deo sibi traditam. siquidem verba Ministri tum in hoc, tum in alijs Sacramentis, instrumentaliter tantùm operantur per virtutem diuinam.

Probatur tertiò: quia Sacerdos, nisi priùs ipse soluat, ac remittat, dicens: *Ego te absoluo*, &c. falsè renunciabit illud: *Deus remittit peccata tua*. Nam Deus promisit, se remissurum, ac soluturum in Cælis per remissionem, & absolutionem Sacerdotis, hoc est, cum conditione, si Sacerdos ipse in terris soluerit, ac remiserit.

Dices: Sacerdos, etsi non verbis, animo tamen soluit eum, quem verbis significat à Deo solui.

Respondeo, quòd Sacramenta nouæ legis id efficiunt, quod significant per verba formæ: ergo nisi dicat Sacerdos, se soluere, aut remittere, non habebitur hic effectus per solam eius animi voluntatem.

Instabis: Cùm profertur à Sacerdote: *Deus remittit peccata tua*: subintelligitur, *per me*: quod est idem, ac si diceret: Ego remitto peccata tua in virtute Dei, seu vt Minister Dei.

Respondeo; quòd, si ly, *per me*, expresè non proferatur, verba illa non trahunt secum talem sensum, & explicationem; cùm iam habeant in se totum id, quod ad completam significationem requiritur, vt nihil prætereà subintelligendum in eis desideretur. Non enim dicitur: Remittuntur peccata tua: vt, à quo, seu per quem remit-

tantur, ſubintelligi opus ſit (quanquàm nec iſta forma eſſet ſufficiens, vt infrà patebit): ſed dicitur: *Deus remittit peccata tua:* quæ loquutio, cùm ſit perfecta, & completa, non exhibet ſignificationem alterius ſuperadditi, quod non exprimatur, & ſubintelligatur. alioquin etiam, cùm dixit Dauidi Natan Propheta: *Dominus tranſtulit peccatum tuum:* ſubintelligendum fuiſſet, *per me*; quod non congruit: non enim erat Natan mediator, ſed tantùm nuncius Dauidicæ reconciliationis. Vndè, quandò ſimili forma vtimur in Extrema vnctione, non dicimus ſolùm: *Indulgeat tibi Deus quicquid deliquiſti per viſum,* &c. ſed inſuper addimus: *Per iſtam ſanctam vnctionem indulgeat* &c. vt ſignificetur, per operationem illam Miniſtri, tanquàm per inſtrumentum, indulgere Deum &c. Itaque, cùm in Sacramentis verba formæ operentur ſecundùm id, quod ſignificant, & non ſecũdùm id, quod Miniſter ſolùm intendit; & in Sacramento pœnitentiæ verba ſupradicta non ſignificent illud, *per me*; ſequitur, quòd per talia verba ipſe Sacerdos non remitteret; ac proindè nec etiam Deus, qui non promiſit ſe remiſſurum, niſi per Sacerdotis remiſſionem.

Vrgebis: Quanquàm in verbis huius formæ: *Deus remittit peccata tua:* non ſubintelligitur particula illa, *per me*, ſignatè, & ratione ipſorum verborum: ſubintelligitur tamen exercitè ratione actualis miniſte-

այս բանս էր բաւական առ այս խոր-
Է 8 հուրդս. որպէս յետոյ յայտ լինիցի:
Այլ ասի. ա̅ծ թողու զյանցանս քո:
եւ այս բանս գոլով կատարեալ՝ ոչ
պահանջէ զնշանակութի այլոյ վերա
բերեալ բանի. որ իմացեալ լիցի՝ ի
ներքս: Զի որ օրինակ. յորժամ ասաց
նաթան մարգարէ դաւթի. տէր ան-
ցոյց զմեղս քո. ոչ եւս իմանելիք աստ.
՝ի ձեռս իմ. եւ ոչ այսոքիկ կարէր իմանել.
զի նաթան ոչ էր միջնորդ դաւթեան
հաշտութեան, այլ միայն աւետաբեր:
Վասն որոյ եւ յոր ժամ սբ եկեղեցի զնոյ-
Թ նման ինչ ձեւ բանին 'ի կիր առնու 'ի
9 խորհուրդ վերջին օծմանն. ոչ ասէ
միայն. թէ թողու քեզ ա̅ծ զոր ինչ
մեղանչեցեր տեսանելեօք: այլ եւ զհե
յաւելու ասելով. 'ի ձեռն այս սբ օծ-
մանս թողցէ քեզ ա̅ծ զոր ինչ եւ այլն:
որպէս զի ցուցցէ. թէ 'ի ձեռն այնր արա-
րողութե պաշտօնէի. իբր թէ 'ի ձեռն
գործեաց ինչ, ա̅ծ թողու: Արդ՝
քանզի 'ի յամենայն սբ խորհուրդս
բանք ձեւոյ գործեն ըստ որում նշա-
նակեն. եւ ոչ ըստ որում իմանայ դի-
տաւորութի պաշտօնէի. եւ զի այս
Ժ բանքս՝ ա̅ծ թողու զյանցանս քո. ոչ
10 նշանակեն զայն բանն. 'ի ձեռս իմ:
սակս այսորիկ յայտնապէս բանեցի. ոչ
կարէ քահանայն թողուլ զմեղս. ա-
պա եւ ոչ եւս թողոյր ա̅ծ. զի ա̅ծ խո-
ստացաւ թողուլ 'ի ձեռն թողութե
քահանային:

Սակայն առարկեսցես յաւագու-
ցին: քանզի յոյսք՝ յորժամ միջոցն
ասեն զձեւս կայս: Ամիրանի այս անուն
ծառայ քի յանուն հօր եւ որդւոյ եւ
հոգւոյն սրբոյ: եւ թէպէտ ոչ վերա
բերեն. 'ի ձեռս իմ. սակայն իմանի
անտ այս բանս վն արարողութե

պաշ

պաշտօնէի , որ ասիցէ : սակս այսո-
րիկ յունաց մկրտութիւնն և ս բաւի
է՛ և ճշմարիտ : այպա՞ս ուրեմն ըստ
նմին գաղափարին՝ ասելով . ա͞ծ Թո-
ղու զյանցանս քո . Թէպէտ ըստ նշա-
նակութէ բանիցս ոչ իմանի այն բա-
ռն . ՚ի ձեռս իմ . սակայն իմանի վ͞ս
արարողութէն քահանային . զի երբ
որ քահանայն պաշտէ զայս խորհուր-
դս , ասելով . ա͞ծ Թողու զյանցանս
քո . ինքն արարողութին նորա ՚ի մի-
ասս ածէ զիշխանութին միւսոյն բա-
ռին . յ͞ր . ՚ի ձեռս իմ, որ պաշտեմ զայս
խորհուրդս :

Պատասխանեմ . Թէ առաբերեալ օրի-
նակն զոչինչ եզրակացուցանէ . զի ոչ
է՛ նման, այլ զանազան . և պատճառ-
զանազանութեն կրկին է՛ : Նախ՝
զի ՚ի խորհուրդ մկրտութեն պաշտօ-
նեայ ոչ միայն արտաբերէ զձևն բա-
նից . այլ և ս ինքն դնէ զնիւթն ջրոյն՝
լուանալով և մկրտելով զընծայեալն:
ուստի վ͞ս այսր արարողութէս պաշ-
տօնէին, որ ընկղմէ ՚ի ջուրն և մկրտէ,
բարւոք իմանի այն բառն. ՚ի ձեռս իմ:
զի Թէպէտ այս ոչ արտաբերի բա-
նի . սակայն արտաբերի արարողու-
Թեամբ և գործով: զի ասելով ինքն. մկր-
տի ծառայս ք͞ի. իմանի ՚ի ձեռս իմ, որ
ընկղմեմ ՚ի ջուր : բայց՝ ՚ի խորհուրդ
ապաշխարութեն պաշտօնեայ ոչ դնէ
ինքն զնիւթն . որ է՛ խոստովանութի
և զղջումն մեղաց . զի այս նիւթս խոր-
հրդոյս դնի ՚ի յապաշխարողէն, ոչ ՚ի
քահանայէն . այլ քահանայն միայն
դնէ զձևն բանից, որ է՛ արձակումն.
և զայլ արարողութի ոչ առնէ : վ͞ս որոյ
եԹէ բանիւն իւրով ոչ նշանակէ. Թէ
ինքն Թողու . և կամ Թէ ա͞ծ Թողու
՚ի ձեռն իւր . ոչ մնայ այլ արարողու-
Թի

Ժա nisterij Sacerdotis; qui dum actionem illam Sacramentalem exercet,
11 ac dicit: *Deus remittit peccata tua*: ipsummet eius exercitium implicitè suggerit in talibus verbis hæc alia: *per me, qui Sacramentum hoc administro*. Patet exemplum in Sacramento Baptismi, quod ritè confertur, & in eo peccata remittuntur, non solùm per formam Occidentalis Ecclesiæ: *Ego te baptizo in nomine Patris*, &c. verùm etiam per illam, qua Græci vtuntur: *Baptizatur seruus Christi N. in nomine Pa-*
Ժբ *tris*, &c. quia in hac forma, etiam-
12 si non exprimatur illud: *per me*: tamen exercitè intelligitur.

Respondeo, in Baptismo ratam esse etiam formam illam Grecorum: *Baptizatur seruus Christi*, &c. in Pœnitentia verò irritā esse hanc formā: *Deus remittit peccata tua*. Ratio disparitatis est: Primò, quia in sacramēto Baptismi Minister prẹter formæ prolationem applicat ipse quoque materiam abluendo, seu Baptizando Oblatum, ratione cuius
Ժգ exercitij determinantur eius verba
13 ad significandum, Sacramentum illud per ipsum Ministrum fieri, ac sortiri suum effectum: dum enim ipse abluit, ac dicit: *Baptizatur seruus Christi*, &c. intelligitur vtique, *per me*, qui eum abluo, seu baptizo. At in Sacramento Pœnitentiæ, quia Minister nihil aliud ponit, nisi formā Absolutionis (materia enim, hoc est, dolor de peccatis confessis; exhibetur à Pœnitente): ideò, nisi per hanc formam significet, se pœ-

niten-

nitentem absoluere, ac Sacramentum illud conficere, nullũ aliud relinquitur eius exercitium, quod hãc significationem importare valeat.

Secundò disparitas est: quia in Sacramento Baptismi remittuntur peccata per modum ablutionis: & ideò sufficit, si talis ablutio quomodocunque, vel solùm exercitè, significetur per Ministrum fieri. At in Sacramento Pœnitentiæ remittuntur peccata per modum Iudicij, in quo non sufficit quæcunq; significatio voluntatis Iudicis, sed ea solùm, quæ fit per verba sententiæ, seu Decreti illius: quæ verba cùm tantùm valeant, quantùm sonant; ideò debet Sacerdos, vtpotè Iudex à Deo delegatus, suam proferre sententiam, ac dicere: *Ego te absoluo*, &c. & non sententiam solius delegantis, dicendo: *Deus remittit peccata tua:*: cùm hæc non sit consueta norma Iudicij.

Idem prætereà probari posset ex Patribus: nimirùm Sacerdotes à Christo ita iudices in terra constitutos esse, vt ipsi peccata ex potestate dimittant, & non solùm annunciẽt, à Deo illa remitti. sed, vt rem manifestam paucis expediamus, pro Græcis Patribus Chrysostomus satisfaciat, Magnus verò Gregorius pro Latinis: Hic igitur homil. 26. in Euangelia, exponens illud: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis:* inquit: *Principatum superni Iudicij sortiuntur, Vt Vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent.* Chrysostomus autem lib.

Ժդ թն ինչ նորա՛մ, որ կարիցէ զայդ մ̃ենն
մնաս և նշանակութիւն բերել։
14 Երկրորդ" պատճառ զանազանու-
թէ է՛ այս. զի ՛ի խորհուրդ մկրտու-
թեան թողեալ լինին մեղք ըստ կերպի
լուացման. ապա այսորիկ բաւական
է՛ առ այն խորհուրդն, եթէ այս լուա-
ցումն նշանակի լինել ՛ի ձեռն պաշտօ-
նէի գործով միայն. թէպէտ ոչ բա-
նիւ։ Բայց ՛ի խորհուրդ ապաշխա-
րութեան թողեալ լինին մեղք ըստ կեր-
պի դատաստանի։ արդ՝ առ կատա-
րումն դատաստանին ոչ բաւական
Ժե է՛ զիարդ և իցէ նշանակութիւն կամաց
դատաւորին. այլ խնդրի այն նշանա-
15 կութիւնն, որ լինի ՛ի ձեռն բանից
վճռի նորա. և որպէս բանքն վճռին
նշանակեն. այնպէս իմանին. ոչ յա-
ւելի և ոչ պակաս։ վա̃ն այսորիկ գո-
լով քահանայն կացուցեալ յԱյ իբր
դատաւոր ՛ի խորհուրդս յայսմիկ.
պարտ է՛ նմա արտաբերել զվճիռն
իւր, և ասել. թէ ես արձակեմ զքեզ
և այլն. և ոչ միայն ծանուցանել.
թէ ա̃ծ թողու։ զի այս ոչ է՛ պատշա-
ճաւոր կերպ դատաստանի։

Զորոյ" կարէաք և զնոյն ցուցա-
Ժզ նել վկայութեամբ սրբոց հարցն. որք ա-
16 սացին. թէ քահանայքն առին յԱյ
իշխանութիւն զայսպիսի. զի ինքեա-
նք իւրեանք թողցեն զմեղս. և ոչ զի մի-
այն աւետեսցեն. թէ ա̃ծ թողու զնո-
սա։ բայց՝ զի մի՛ յոյժ երկարաբան
լիցուք վա̃ն որիս. որ է՛ յայտնի. ՛ի սր-
բոց հարցն լատինացւոց բերցուք մի-
այն զմեծն գրիգոր հռոմայ հայրապետն.
և ՛ի յունացն զոսկեբերանն։ Արդ՝
մեծն գրիգոր ՛ի մեկնութեան այն բանին-
եթէ ումեք թողուցուք զմեղս. թողե-
ալ լիցին նոցա. ասէ այսպէս։ Զիշխանութի

Եկեղեցւոյն զծառ՝ այնմ զինուորաւն, որում զնէ պետութեանն եղ ամենայն զմեղս ուղղեցին. Եւ այլ ամենայն Թագաւորս] Եւ որք ունին բնակեալ ՚ի երկիր, յորս քահանայութեան տուեալ է : Որք ՚ի յերկինս բնակեն. նոցա յանձնեալ եղև տնտեսել զերկնայինսն, որք են ՚ի յերկինս : Նոցա տուեալ եղև ունել իշխանութիւն, զոր Աստուած ոչ կամեցաւ հրեշտակաց և ոչ հրեշտակապետաց : քանզի նոցա ոչ ասացաւ . Զոր կապիցէք յերկրի և այլն : Ունին աթոռ և երկրաւորք իշխանքն իշխանութիւն կապելոյ . բայց ՚ի մարմնոյ մարմնոց միայն : Իսկ քահանայից իշխանութիւն կապէ և զանձն զհոգւոյ . և մինչ և յերկինս հասանէ . մինչ զի՝ զոր ինչ ՚ի վայր աստ առնիցեն քահանայքն . զնոյն ՚ի վեր հաստատէ Աստուած . և զվճիռ ծառայիցն իւրոց Տէրն հաստատէ :] և յետոյ դնէ ասէ . Զմարմնոյ բորոտութիւն միայն արժան էր սրբել զմարմնոյ բորոտութիւն . և ոչ սրբել, այլ միայն զսրբեալսն հաստատել . և գիտես, թէ որպէս ջանիւ և մարտուցմամբ յայնժամ նախանձէին զքահանայութեան իշխանութիւն : Իսկ մերոց քահանայից ոչ զմարմնոյ բորոտութիւն . այլ զհոգւոյ աղտեղութիւն, ոչ ասեմ, զսրբեալսն հաստատել . այլ բոլորովին սրբել :] զայսպէս ասէ Ոսկեբերանն .

Յասացելոցս հետևի . թէ լաւագոյն է՛ ձևն արձակման, զոր այժմ ՚ի զգօնագոյնսն հայոց քահանայք . և գրեալ գտանի ՚ի գիրս նոցա այսպէս : Ողորմեսցի քեզ մարդասէրն Աստուած . և թողութիւն շնորհեսցէ ամենայն յանցանաց քոց, խոստովանելոց և մոռացելոց :

Եւ

Ժէ 3. de Sacerdotio : *Qui terram*, in-
17 quit, *incolunt, atque in ea versantur,*
ijs commissum est, vt ea, quæ in Cælis sunt, dispensent : ijs datum est, vt potestatem habeant, quam Deus neq; Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. neque enim ad illos dictũ est: Quæcunque alligaueritis in terra, &c. Et infrà : *Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm, id autem, quod dico, Sacerdotum vinculum ipsam etiam animam contingit, atq;*
Ժը *ad Cælos vsque peruadit: vsque adeò*
18 *vt quæcunq; infernè Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet.* Denique concludit: *Corporis lepram purgare, seu (veriùs dicam) haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum Sacerdotibus solis licebat: neque nescis, quanta cum ambitione, quanto cum studio, & concertatione Sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris Sacerdotibus non corporis*
Ժթ *lepram, verùm animæ sordes, non di-*
19 *co, purgatas probare, sed purgare prorsùs concessum est.* Ita Chrysostomus.

Ex dictis collige, optimam esse Absolutionis formulam illam, quæ nunc à prudentioribus Armeniorum Confessarijs communiter vsurpatur, & sic in eorum libris præscribitur: *Misereatur tui amator hominum Deus, & remissionem tibi concedat omnium peccatorum, quæ confessus es, & quæ oblitus: Et ego auctoritate, per Ordinem Sacerdotij mihi tradita ex diuina iussione illa: Quæ-*

cun-

cunque solueritis super terram, erunt soluta & in Cælo: ijsdem verbis absoluo te ab omnibus peccatis tuis, quæ cogitatione, verbo, & opere commisisti, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Vbi notandum est, in plerisque eorum Ritualibus, pro verbo illo: *Absoluo te:* haberi sic: *Absolui te:* in significatione præteriti temporis, quanquàm proximi, non remoti: quod italicè diceretur: *Ti hò assoluto:* atque ita etiam à Confessarijs minùs prudentibus solere proferri: quod tamen permittendum non est. Nam, licèt videri posset alicui tolerabile, eò quòd vox illa præteriti temporis accipitur ibi moraliter ab Armenis pro significatiua præsentis: tamen, quia semper alibi significat tempus preteritum; &, vt sic accepta, esset tali formæ incongruens, cùm verificari nullo modo posset; idcircò non debet vsurpari. non enim Sacramentum tantæ necessitatis ita forma dubia conferendum videtur, vt eius valor in ancipiti relinquatur.

Quocircà monendi sunt Armeniorum Magistri, vt tum de hac forma, tum de reliquis, ad essentiam, & integritatem huius Sacramenti spectantibus, instruant imperitos Sacerdotes. Sunt enim eorum nonnulli adeò insipientes, vt etiam putent, se sufficienter absoluere, si ad singula peccata, sibi à pœnitentibus in auriculari Confessione manifestata, respondeant: *Deus remittit.* Vndè solùm hoc verbum

Ի 20 [illegible]

ԻԱ 21 [illegible]

ԻԲ 22 [illegible]

Թողութ : և կարծեն , թէ ՚ի ձեռն այ
դպիսի բանին. Թողեալ լինին մեղք
հետևաւոր մինն զկնի միւսոյն : որ և
առնելի տալ ամանց անընդդիմ բանաձևայ
եթ ոչ ասելոյ միւս անգամ ՚ի վերջն
խոստովանութեան զարմանականս ձևն
բանին . որ է միայն շնորհեան արձա_
կումն ամէ մեղաց ՚ի միասին : Երկ՝
դուզան յայժ մոլորեն . զի ոչ կարէ խոս
տովանահայր արձակել և տալ թողու
թեն . եթէ ոչ լուսան զամէ մեղս ա_
պաշխարողին : և այս լինի ՚ի վերջն
խոստովանութեան ամէ մեղացն : յոր
Եզ 24 ժամ ասացեալ է խոստովանահօրն մի
անգամ ասել զպատասխանին որ ձևն բա
նին . և ոչ ասել վասյնաբար բազում
անգամ ՚ի սկզբանէ միոյ և ՚ի վերջն .
ասամառամ թողու : բանզի ոչ կարէ
ամենեքին մի մահու֊չափ մեղք թողու_
ին առանց միւսոյն . այլ ՚ի համայն կամ
թողութին ամենեքին ՚ի միասին , կամ
թէ ոչ ոք ՚ի նոցանէ : և պատճառ այ
սորին է . զի մեղք թողեալ լինին ՚ի
ձեռն արդարացուցիչ շնորհին , որ եղա
նէ ի մէջ հոգւոյ ապաշխարողին վասն
արձակման բանաձևոյն , իսկ իւրաքանչ
չիւր մահու֊չափ մեղք հակառակ է
այսմ շնորհին , և արտաքսէ զնա ՚ի
հոգւոյն . ապա ուրեմն ոչ կարէ մի մեղք թողուլ առանց միւսոյն : ապա այսու_
թեն ոչ պարտ է բանաձևոյն արձակել . եթէ ոչ մի անգամ միայն ՚ի վերջն . յոր
ժամ զամէ մեղսն լուան :

bum immediatè post vnumquodq; peccatum auditum repetere solent
Եզ 23 loco formæ : vt toties in eadem Cōfessione dicatur , quot sunt peccata , quę audiunt. Qua quidem in re dupliciter errant : primùm , quia verā Absolutionis formam omittunt , vt suprà demonstratum est ; deindè , quia priùs absoluunt , quàm pœnitens omnia , & singula peccata , confessus sit : cùm constet , vnum peccatum læthale sine alio remitti pœnitenti non posse , sed vel omnia
simul remitti , vel nullum . & ratio est , quia peccatum remittitur , in quantum tollitur Dei offensa per gratiam iustificantem : omne autem peccatum mortiferum contrariatur tali gratiæ , & excludit illam : ergo impossibile est , quòd vnum peccatum sine alio remittatur. Cùm igitur omnium peccatorum remissio non fiat , nisi per Absolutionem Sacerdotis ; ideò non debet Sacerdos absoluere , nisi semel , postquàm omnium peccatorum confessionem audiuit .

DE IIS, QVAE

Pertinent ad materiam Pœnitentiæ.

Sectio V.

QVinta Propositio: *Materia Sacramenti Pœnitentiæ sunt actus pœnitentis, scilicet Contritio, Confessio, & Satisfactio à Confessario iniuncta:* quæ dicuntur partes materiales huius Sacramenti, ad differentiam Absolutionis Sacerdotis, quæ est pars formalis. Hæc Propositio sine vlla controuersia suscipitur ab Armenis: & probatur sic breuiter ex D. Thoma, part. 3. quæst. 90. art. 2. Debet in Pœnitentia, vt peccator cum Deo concilietur, fieri recompensatio offensæ secundùm voluntatem peccantis, & secundùm arbitrium Dei, in quẽ peccatur: ergo requiritur ex parte pœnitentis, primò voluntas recompensandi, quod fit per Contritionem; secundò, quòd se subijciat arbitrio Sacerdotis loco Dei, quod fit in Confessione; tertiò, quòd recompenset secundùm arbitriũ Ministri Dei, quod fit in Satisfactione.

Vltima Propositio: *Peccata, quæ per Pœnitentiam sunt dimissa, non redeunt, neque imputantur ob sequens peccatum.* est contra Vartanum, docentem, eos, qui post peccatorum confessionem recidunt in peccatum, reos iterùm effici præcedentium peccatorũ: vndè infert, istiusmodi pœnitentibus Confessionem

ni-

ՅԱՂԱԳՍ

Նիւթոյ խորհրդոյս ապաշխարութեան.

Հինգերորդ գլուխ:

Ա 1 Նիւթ ասեմ մասունք խորհրդոյս ապաշխարութեան ներքին գործութիւնք ապաշխարողին. այս. երեքս ասեմ. զղջումն, որ է ցաւ սրտին վասն մեղաց գործելոց: խոստովանութիւն, որ է յայտ առնել զմեղս խոստովանահօրն և հատուցումն, որ է ապաշխարանքն, զոր իշխեսցէ դնել խոստովանահայր ի վերայ ապաշխարողին: Եւ

Բ 2 ասին սոքա նիւթ խորհրդոյս՝ առ ՚ի տարբերութիւն արձակման քահանային. որ է ձև և տեսակ խորհրդոյս: Երկրորդ՝ ցուցանի այս. քանզի վասն հաշտելոյ մեղաւորին ընդ Այ ՚ի ձեռն ապաշխարութեանն՝ խնդրի վճարել զմեղաց ըստ կամաց մեղաւորին. և ըստ կամաց Այ, որում նա մեղաւ: Ապա ուրեմն խնդրի ՚ի կողմանէ մեղաւորին՝ նախ կամք վճարելոյ, որ լինի ՚ի ձեռն զղջմանն. երկրորդ՝ զի ստորադասեսցէ զինքն իւր ընդ դատաստանաւ քահանային փոխանորդի Այ, որ

Գ 3 լինի ՚ի ձեռն խոստովանութեան. և երրորդ՝ զի վճարեսցէ ըստ հրամանի խոստովանահօրն, որ լինի ՚ի ձեռն վճարութեան և ապաշխարանացն:

Եւ վերջին ասեմք. թէ յորժամ ապաշխարողն յետ խոստովանութեան մեղաց դարձեալ մեղանչէ և անկանի ՚ի նոյն մեղսն. մեղքն առաջնագոյն, որ թողեալ լինէր խոստովանութեամբ, ոչ դառնայ, և ոչ պահանջին վասն հետևեալ մեղացն: Զայս ասեմք ընդ-

դէմ

պէմ վճարուանայ. որ զհանգստեանն ու- Դ
սոյց՝ առնելով. Թէ այդպիսի ապաշ- 4
խարութեան ոչինչ օգտէ խոստովանու-
թիւն: որ է՛ սուտ և ամբարիշտ հերձուա-
ծողութիւն:

Հաստատի ցուցանի այս 'ի սբ. գրոցն. քանզի 'ի յեսայեայ. խգ. որ" զինքն ասէ ասելով: Ես եմ ինքն. որ ջնջեմ զանօրէնութիւնս քո վս իմ. և զմեղս քո այլ ոչ յիշեցից:] Եւ դարձ 'ի յեզեկիէլէ. ԺԸ. երդ" զինքն ասէ: [Իսկ եթէ անօրէնն զապաշխարութիւն առնիցէ յամ մեղաց իւ. որոց զոր գործեաց. զամ
անօրէնութիւնս նորա, զոր գործեաց, Ե
ոչ յիշեցից:] Արդ՝ սուտ լինէին այս 5.
պիսի խոստմունքս այ. եթէ դարձեալ յիշէր երբեմն զայն մեղսն, որ թողեալ եղև յառաջ՝ 'ի ձեռն ապաշխարութեանն:

Երկրորդ" ցուցանի բանականութբ. քանզի գործն այ ոչ կարէ խափանել վն գործոյն մարդոյ, ըստ այնմ զոր ասէ պօղոս 'ի հռովմեաց երրորդ" գլխն. Միթէ անհաւատութիւնն նոցա զհաւատս այ խափանիցէ. քաւ լիցի:] Իսկ թողութիւն աստուածայնոյն
մեղացն 'ի ձեռն խոստովանութեան՝ և Զ
ղև գործ ամենայն ողորմութեան: ապա 6
ուրեմն ոչ կարէ խափանել վն հետևեալ մեղաց մարդոյն: Եւ դարձեալ ցուցանի. զի եթէ ոք զպարտն հատուցանելոյ զպարտսն իւր՝ յետոյ դարձեալ առնու զայլ պարտս. ոչ ևս լինի պարտական նախկին հատուցանելոյ զպարտսն առաջնոյն. իբր թէ զսա ոչ հատուցեալ էր: ապա ուրեմն ըստ սմին օրինակի՝ եթէ ոք զինի վճարելոյ մեղաց ապաշխարութբ, յետոյ դարձեալ մեղանչէ. ոչ ևս լինի պարտական առաջնոյն մեղացն. իբր թէ

վն

nihil proficere: quod prorsùs erroneum est, atque impium dictu.

Et probatur primò ex Sacra Scriptura: Nam Isaiæ 43. Dominus inquit: *Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me; & peccatorum tuorum non recordabor.* Et rursùs ait, Ezechielis 18. *Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, &c. omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.* Quæ quidem promissiones veraces nō essent, si peccati semel remissi iterùm Deus aliquādo recordaretur, illud imputando.

Probatur secundò ratione: quia opus Dei per opus hominis aboliri, aut irritum fieri non potest, iuxta illud Rom. 3. *Nunquid incredulitas illorū fidem Dei euacuabit?* sed remissio peccatorum per pœnitentiam, fuit opus diuinæ misericodię: igitur aboliri non potest per sequens peccatū hominis. Pręterea, si quis postquàm restituit debitum, nouum debitum contrahat, non efficitur reus prioris debiti restituēdi, quasi illud non restituisset: ergo à pari, si quis, postquàm Deo satisfecit pro peccato per pœnitentiam, iterùm peccet; non efficitur reus prioris peccati, quasi pro illo nō satisfecisset. Quare S. Augustinus: *Qui recedit*, inquit, *à Christo, & alienus à gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem vadit? sed non in id, quod remissū est, recidit; nec pro originali peccato damnabitur.*

August. in lib. Responsionum Prosperi. & refertur in Decret. de Pœnit. distin. 4. cap. 14.

Itaque peccata, quæ per sacramentum Pœnitentiæ remittuntur, nunquàm iterùm redeunt per se-

 quens

quenspeccatum : ac proinde sacramentalis Confessio, si ritè fiat cum debita contritione, ac proposito non redeundi ad peccatum, semper erit proficua pœnitenti, quantumuis recidiuo. Quapropter non debet is vsque ad vitæ finem hoc Sacramentum differre, nec ad illud rarò, vt mos est apud Armenos, sed frequẽter, & quotiescunque in peccatum incidit, contritus accedere, etiamsi probabiliter sciat, se ex naturæ fragilitate iterùm posteà peccaturum. Sic enĩ innuisse videtur Dominus, cùm Luc. 17. inquit: *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi: &, si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens: pœnitet me: dimitte illi.*

Sed dicet Vartanus: Ezechielis 18. Dominus ait: *Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur:* igitur, si quis denuò peccauerit, non imputabitur illi præcedens pœnitentia, per quã consequutus fuerat veniam peccatorum: ac proinde peccata, priùs remissa, redibunt.

Respondeo, quòd per sequens peccatum obliuioni quidem traditur pœnitentia priùs acta, sed in quantum erat opus pœnitentis meritorium vitæ æternæ, non in quantùm erat remissoria peccati; cùm remissio culpæ magis sit opus Dei, quàm hominis. Immo & ipsa bona opera, meritoria vitæ æternæ, facta priùs à pœnitente in gratia, quæ per

per

Է վնասուց ոչ վճարեալ էր : Ուսանի ասէ
7 սրբն օգոստինոս . Որ 'ի քնէ հրաժա-
րի , և զղջէ 'ի չնորհացն վաղճանին .
ներԹայ առողջոյ 'ի կորուստ . քայց կը
կին ոչ լինի պատրաստական վճռոյն , որ
Թողեալ եղև . և ոչ վս նորոգնական
մեղացն դատապարտելի :]

Ուսուցանեմք այսմ մեղքն , որ 'ի ձեռն
խոստովանուԹեան Թողեալ
լինի , ոչ երբեք կրկին դառնայ վս
պատճառի հետևեալ մեղաց : և աս-
կա այսորիկ խոստովանուԹեան՝ եԹէ
ուղղապէս կատարի պաշտօնաւոր
զղջմամբ և հաստատ կամօք ոչ դառ-
նալոյ 'ի մեղս . մշտ օգտակար լինիցի
Ը ապաշխարողին . Թէպէտ յետոյ դարձ-
8 անկանիցի : Եղն այսորիկ պատճառ է
մարդոյ ոչ յապաղել զայս ամ խոստովա-
նու 'ի յերկար ժամանակ . այլ քանի
ցս անգամ 'ի մեղս ինչ անկանի . չու-
առով զղջանալ և խոստովանիլ . Թէ
պէտ և կարծիցէ , Թէ յետոյ վս տկա-
րուԹե բնուԹեն իւրոյ Թերևս միւս
անգամ անկանելոց իցէ : Եւ այսպէս
խրատեաց զմեզ տէրն մեր յս քս 'ի ղկ
սու . ԺԷ . երդ" գլխն ասելով : ԵԹէ
մեղիցէ եղբայր քո . սաստեա նմա :
և եԹէ ապաշխարեսցէ . Թող նմա : և
Թ եԹէ եւԹն անգամ յաւուր մեղիցէ
9 քեզ . և եւԹն անգամ յաւուր դար
ձցի 'ի քեզ . և ասիցէ . ապաշխարեմ .
Թողցես նմա :]

Թերևս առարկիցէ վարդան .
Թէ 'ի յեզեկիելի . Ժը . երդ" գլխն ա-
սէ տէրն : ԵԹէ արդարն դարձ-
ցանիցէ զանձն յարդարուԹէ իւրմէ .
և առնիցէ զանօրէնուԹի . ամենայն
արդարուԹիւնք նորա , զոր արարե-
ալ էր , ոչ յիշեսցին :] ապա ուրեմն
եԹէ ոք զկնի ապաշխարուԹե դարձ-

մե

մեղանչիցէ. ոչ յիշեսցի անցեալ արդա- Ժ
րութիւն, որով շահեալ էր զթո- 10
ղութի առաջնագոյն մեղացն:

Պատասխանի. թէ զի հեռացեալ մեղա-
ցն՝ մոռացեալ ամ զանցեալ արդարու-
թութիւն ըստ որում էր գործ արդարու-
թեանն արժանի յաւիտենականն փա-
ռաց. այլ ոչ մոռացեալ զնա ըստ որում
էր գործ արձանիչ ՚ի մեղաց. զի ըստ
այսմ առաւել է՛ գործ այլ, քան թէ
մարդոյ: եւ ըստ եւս ինքնեանց բառի գո-
րծք արժանի յաւիտենին կենաց. զոր ար-
տեալ էր ապաշխարողն զոյով ՚ի շնոր-
հս այլ, թէպէտ զի հեռացեալ մեղացն Ժա
ոչ յիշեսցեն լինելոյ եւ կենդանի. թէ մի 11
ռացեալ. սակայն յորժամ յետոյ մար-
դն կրկին ապաշխարէ եւ դառնայ ՚ի
շնորհս այլ, յայնժամ միւս անդրանի կե-
նդանանան, եւ յիշատակ յիշէ այն:

Ընդդիմ առարկեսցես. թէ անցեալ մեղ-
քն թողեալ լինէին ՚ի խոստովանութեան
՚ի ձեռն արդարացուցիչ շնորհին. զի
այս ՚ի բաց բառնայ ՚ի հոգւոյ զարատն մե-
ղաց, որ է՛ պակասութիւն նորին շնորհին,
եւ պարտաւորութիւն յաւիտենական
պատժոյ եկեալ ՚ի մեղացն: իսկ զի
հեռացեալ մեղաց նոյն արատն մուծել Ժբ
լինի ՚ի հոգին ընդ նմին պարտաւորու- 12
թեան: ապա ուրեմն առաջնագոյն
մեղքն դառնայ որպէս յառաջ:

Պատասխանի. թէ ՚ի ձեռն հեռացեալ
մեղացն դառնայ ՚ի հոգին արատն. [illegible].
պակասութիւն շնորհին այլ եւ պարտաւ-
որութիւն յաւիտենին պատժոյ, ոչ ըստ որ-
ում էին առաջ գործ առաջնագոյն թո-
ղեալ մեղացն. այլ ըստ որում են գո-
րծ այլոց հեռացեալ մեղաց: զի որոյ առ-
ատ, որ դառնայ, ոչ է՛ նոյն, որ էր յառ-
աջ. այլ միւս, կամ թուով միայն, կամ եւս
տեսակաւ տարբերեալ ՚ի յառաջնոյն

ըստ

per ſequens peccatum obliuioni traduntur, ac veluti mortificantur; cùm deindè peccator in gratiam Dei redierit per aliam pœnitentiam, iterùm viuificabuntur, & illorum recordabitur Deus.

Inſtabit: Peccata præterita fuerant in Confeſſione remiſſa per gratiam iuſtificantem, quatenùs hæc abſtulit ab anima maculã, hoc eſt, gratiæ priuationem, & reatum pœnæ æternæ, à peccatis illis relictum; ſed per quodlibet peccatum læthale ſequens, eadem inducitur macula, atque idem reatus: ergo peccata, priùs remiſſa, redeunt, ſicut anteà:

Reſpondeo, quòd per ſequens peccatum inducuntur iterùm macula, ſeu priuatio gratiæ, & reatus pœnæ æternæ, non prout cauſabantur ex peccatis illis priùs dimiſſis, ſed prout cauſantur ex peccato ſequente. vndè redit quidem macula, ſed nõ illa eadem, quæ fuerat priùs, nec idẽ reatus, ſed alius, vel numero tantùm, vel etiam ſpecie diuerſus à priori, iuxta diuerſitatem prauorum actuum, ex quibus iſta conſurgunt.

Vrgebit: Quòd peccata, priùs dimiſſa, eadem omninò redeant ſaltem ob ſequens peccatum ingratitudinis, aut odij fraterni; conſtat ex parabola ſerui nequàm; qui, vt habetur Matth. 18. *traditus eſt tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum*, quod iam anteà illi fuerat dimiſſum.

Reſpondeo, quòd peccata, dimiſſa per pœnitentiam, redire dicuntur per ſequens peccatum ingratitu-

titudinis, odij fraterni, &c. non quòd reatus illorum, iam dimissus, denuò imputetur; sed quia virtualiter continetur in peccato sequente, quod magis aggrauatur ex peccatis prioribus dimissis ratione ingratitudinis: Et sic intelligitur illud, *quoadusque redderet vniuersum debitum*, nempè, quod in vltimo peccato, non dimisso, virtualiter continebatur. Et intelligi potest etiam de reditu peccatorum quantùm ad reatum pœnæ æternæ, secundùm se genericè consideratum; quia scilicet post pœnitentiam peccans, incurrit reatum pœnæ æternæ, sicut & priùs, quanquàm non omninò eundem.

ըստ տարբերութեան մեղացն, յորոց աղամն բուսանին: ԺԳ 13

Ուրբէլ առակինիցես զառակին չար ծառային. որ ՚ի. Մատթ. ԺԸ. երդ՛ գլխոյն մատնեցաւ դահճաց, մինչեւ հատուսցէ զամ պարտսն. որ յառաջ թողեալ լինէրնմա ՚ի տանէ իւրմէ: այսպէս ուրեմն վն հեռանալ ծառայութեան մեղաց ոմանց երախտամոռացութեան, կամ եղբայրատելութեան, դառնան մեղքն առաջնագոյնք. որ թողեալ լինէին:

Պատասխանի. թէ թողեալ մեղքն ասեն դառնալ վն հեռանալ մեղացն երախտամոռացութեան կամ եղբայրատելութեան. ոչ թէ նոյն նախկին թողութիւն յետոյ խափանիցի. այլ վն զի հեռանալ մեղքն առնելուն ծանրանայ պատճառաւ երախտամոռացութեան վն թողութեան այլոց անցեալ մեղացն. մինչ զի նորոգումն եւս զառաջնոց մեղացն ծանրութիւն: եւ այսպէս իմանի այս բանն, մինչեւ հատուսցէ զամ պարտսն. այսինքն. զամ պարտսն, զորոց ծանրութիւնն ներզօրութեամբ ունէր հետեւեալ մեղքն երախտամոռացութեան. որ թողեալ ոչ եղեւ: Եւ կամ կարեմք եւս իմանալ զայս վն պարտաւորութեան յաւիտենից պատժոյն. քանզի որ յետ ապաշխարութեան դարձեալ մեղանչէ. պարտաւորական լինի եւս կրել զյաւիտենից պատիժ. որպէս պարտաւորական էր յառաջ քան զապաշխարութիւն գործեալ մեղացն:

ՍԱՂԱԳՍ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՕԾՄԱՆՆ

Գլուխ. Ե.

Յայտնեսցի մոլորական կարծիք ազգիս հայաստանեայց.

Յառաջին գլուխ :

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS,

§. V.

Explicatur error Armenicus.

SECTIO I.

Պատշաճ գիտելի է. զի ամ̅ հայ ա
վարդապետքն հայոց ուսուց-
ցանեն ի գիրս իւրեանց. Թէ եւթ-
նից մէ խորհրդոյն եկեղեցւոյ մինն
է վերջին օծումն. զոր պարտ է տալ
հիւանդաց ըստ բանին մէ առաքելոյն
յակոբայ. որ ի հինգերորդ գլուխն աս-
է: Հիւանդանայցէ ոք ի ձէնջ. կո-
չեսցէ զերիցունս եկեղեցւոյն. եւ ա-
ղօթեսցեն ի վերայ նորա. օծցեն ի-
ւղով յանուն տն. եւ աղօթքն հաւա-
տովք փրկեսցեն զաշխատեալն. եւ յա-
րուսցէ զնա տէր. եւ եթէ մեղս ինչ իցէ
գործեալ, թողցի նմա :] Այս որոյ բ
հայոց եկեղեցին ի կանոնախ ժամանա-
կսն ընկալեալ զայս օծումն իբրեւ զխ-
տակոյ եւ զճշմարիտ խորհուրդ. եւ առ
վերջ էր տալ զնա միայն հիւանդաց ի
հոգեվարքի օրն, ըստ աւանդութեան
կաթուղիկէ եկեղեցւոյն :

Բայց յետոյ յարեան ի մէջ յար

եւլ

1 ANtequàm de hoc Sacramento aliquid certi nostram ad rem statuamus, atque probemus; sciendum est, Armenos olim Doctores summo consensu tradidisse, in suis libris, Extremam vnctionem esse vnum ex septem Ecclesiæ Sacramentis, conferendum infirmis iuxta Iacobi præceptionem, ab ipsis quoque citatam: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit* Iacob. 5.
2 *eum Dominus; &, si in peccatis sit, remittentur ei.* Quarè ipsorum Ecclesia, Vnctionem hanc pro vero, ac proprio Sacramento suscipiens, tantùm infirmis, grauiter ægrotantibus, adhibere quondam solebat iuxta morem vniuersalis Ecclesiæ.

Porrò

Porrò deinde, cùm hæresis illa inter Orientales consurgeret, quæ Extremam hanc vnctionem cum Sacramento Pœnitentiæ confundebat; iuxta quam tum Vartanus Armenus in libro de Monitis, tum etiam (vt refert Archudius) Iob quidam Græcus in Tractat. de Explanatione Sacramentorum, docebant, sacramentum Pœnitentiæ cõfici per hanc Vnctionem; ac proinde vngendos esse pœnitentes non solùm infirmos, verum etiam sanos: vndè Armeniorum complures, vt diximus, hac solùm vnctione contenti, incipiebant ab auriculari peccatorum confessione desuefieri: eam ob causam factum est, vt decerneret Armena Ecclesia, ne vlli vnquàm ministraretur deinceps hæc Vnctio, ne ipsis quidem infirmis, quantumuis extremè laborantibus: vt sic scilicet vana quoque spes illa vltimæ Pœnitentiæ, & expiationis, quam aliqui in Extrema Vnctione ponebant, omninò eis præcideretur, adeòque ad verum Pœnitentiæ Sacramentum, per Exomolegesim exercendum, omnes inducerentur: sicut & contigit. Verùm ad vnum auferendum malum, quod tamen facilè aliter, ac multiplici sanè modo remoueri potuisset, aliud malum inter Armenios excitatum sic fuit, perpetua scilicet salutaris huius Sacramenti desuetudo, ac priuatio, quam eorum infirmi, in vltimo vitæ termino constituti, non sine detrimento salutis animę, & corporis, hactenùs experiuntur.

Archud. lib. 1. de Sacr. cap. 2.

In-

Եւ եկելոց ընդխառնեցից ամանց հերձուա-
գ 3 ծողք. որք հանդերձ վարդանան-
շխոթեին զվերջին օծումն ընդ ապա-
շխարութեանն. եւ ուսուցանեին,
թէ խորհուրդ ապաշխարութեան կա-
տարի 'ի ձեռն օծման այսորիկ.
Եւ թէ սակս այսորիկ պարտ էր օծա-
նել զամ ապաշխարողս անզանազան
թէ զհիւանդս կամ թէ զառողջս:
Վն որոյ հայք ոմանք. որպէս ի վերոյ
ասացաք. բաւական համարեին ինքեա-
նց զայս խորհուրդս, եւ սկսանեին
հրաժարել 'ի խորհրդոյ խոստովա-
դ 4 նութեան. Վյոր պատճառաւ ապա-
գայ հաստատեաց հայոց եկեղեցին
յայնմ հետէ ոչ պաշտել զխորհուրդ-
վերջին օծման. զի մի՛ ոք ակնունե-
լով առ այսպիսին խորհուրդս՝ թող-
ցէ զխորհուրդն ապաշխարութէ, որ
է խոստովանութի. այլ ամենեքեան
հարկաւորեսցեն խոստովանել եւ ա-
պաշխարել, եւ շահել զթողութի մեղա-
ցն իւրեանց: Բայց՝ ոչ պարտ էր նմին
եկեղեցւոյն՝ վն բժշկելոյ միում չար
ախտին զմիւսն յարուցանել, եւ ձգել
արտաքոյ ուրեմն զմի փրկաւոր խո-
ե 5 րհուրդն քն, եւ զրկել զհոգեւոր հի-
ւանդս հայոց յօգնականութէ սոյ խո-
րհրդոյս. զոր քն հաստատեաց առ 'ի
զօրութի եւ բժշկութի հոգւոյ եւ մար-
մնոյ հոգեւորացն: Մանաւանդ զի
նա կարէր այլով բազմանեանս կեր-
պիւ 'ի բաց բառնալ 'ի մէջոյ հայոց
ոմանց զնախապաշարեալ մոլորութիւն
չար կարծեացն;

Որ՝ ի բուն այսպէս հաստատուն-
աց հայոց եկեղեցին: յետոյ՝ զի մի՛
երեւեսցին այլոց ազգաց քրիստո-
նէից ամենեւին մերկացեալ 'ի խորհ-
րդոյս. եւ ամօթ լիցին նմա. գրիգոր տա-
թեւ.

Թուացին, որ եղև պատճառ այսր
անաւրէնութեան, հնարեցան զնոր ինչ վրդով- զ̄
մութիւն. յաղագս ՚ի մէջ հայոց զայլ 6
նորաձև խորհուրդ վերջին օծման,
զանազան ՚ի նմանէ, զոր հաստատեալ
էր քս̃ և հրատարակեալ էր սբ̃ առաքելն
յակոբ: և ՚ի գիրս հարցմանց ուսոյց
հայոց կատարել զխորհուրդ վերջին
օծման այլով զարմանալի եղանակաւ,
ասելով այսպէս: Զվերջին օծման
խորհուրդս ունիմք ՚ի քահանայս նոյն
եղեալս. զի օծանեմք զնոսա որպէս զըմ
բիշս. զի ՚ի հանդէս մտցեն ընդ այսս
չարութեան օդոյս: զայս ասելով ՚ի յօ- է
ծանելն. Աւրհնեսցի, օծցի, և սր- 7
բեսցի աջ, կամ ճակատ, կամ գագաթ
քահանայիս այսորիկ նշանաւ սբ̃ խա
չիս, և աւետարանաւս, և սբ̃ միւռ
նաւս, յանուն հօր և որդւոյ և հո
գւոյն սրբոյ:]

Interim, ne Populo sua videatur Ecclesia hoc Sacramento omni ex parte priuata, quid faciunt deceptores Magistri? esse Chrismate inungenda, docent, corpora mortua Sacerdotum, asserentes, etiam sic perfici in Ecclesia posse hoc Sacramentum. Quarè Gregorius Dattieuensis (quo auctore abusus hic traditur in Armenios irrepsisse) in tractatu de extrema vnctione, postquàm docuit, in vnctione infirmorum hoc Sacramentum esse situm, iuxtà verbum Apostoli, subijcit: *Porrò huius Vnctionis Sacramentum perficimus supra defunctos Sacerdotes. Vngimus enim illos, quasi luctatores, vt cum prauis Spiritibus huius aëris viriliter decertare valeant: ac, dum eos vngimus, dicimus: Benedicatur, vngatur, & sanctificetur manus, vel frons, aut vertex huius Sacerdotis, per signum istius sanctæ Crucis, per hoc Euangelium, & hoc sanctum Chrisma, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Amen.*

ՅԱՂԱԳՍ

Ընդդիմադրութեան վերոյգրեալ մոլորութեանցն. ա̄ I

Երկրդ" գլուխ:

Ասեմ առաջին. Թէ խորհուրդ վերջին օծման ոչ կատարի. եթէ մարդն, որ օծանի, ոչ իցէ հիւանդ: Յուցանի այս ՚ի բանիցն յակոբայ առաքելոյն. որ ասէ: Հիւանդանայցէ ոք ՚ի ձէնջ. կոչեսցէ զերիցունս և այլն:] Զոր՝ Երբ որ սբ̃ առաքեալս ՚ի յաւանդելն զայս խորհուրդս որ

AD REFELLENDOS Errores prædictos, statuuntur, ac probantur Assertiones nonnullæ.

Sectio II.

DICO primò: *Sacramentum Extremæ Vnctionis non perficitur, nisi subiectum, quod vngitur, sit homo ægrotus*. Probatur primò ex illo Iacobi 5. *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros,*&c. Cùm enim Apostolus huius Sacramenti ritum, à Christo institutum, pro-

mulgans, non assignet aliud eius subiectum, nisi solos corpore ægrotantes; profectò quodlibet aliud subiectum non erit huius Sacramenti capax: quippè tota Sacramentorum ratio à sola Christi voluntate, & institutione dependet.

Probatur secundò ratione: quia adhibetur hoc Sacramentum per modum medicationis, vt diximus quæst. 3. §. 3. num. 18. & ex memoratis Iacobi verbis colligitur: sed medicatio non competit sanis, nec mortuis, sed solùm infirmis: ergo solis infirmis hoc cõpetit Sacramentum. Tum quia prĕter effectum primarium, quem tribuit infallibiliter, scilicet animæ sanationem, potest etiam tribuere effectum secundarium salutis corporalis, vt loc. sup. cit. explicatum est: ergo non cõpetit, nisi solùm corporali salute indigentibus, ac proindè infirmis.

Probatur denique, tum ex proprio eius nomine, quod est etiam apud Armenos *օծումն հիւանդաց*, *Vnctio infirmorum*; tum ex antiqua totius Ecclesiæ consuetudine: nam primitùs Grĕca pariter Ecclesia, & ipsa quoq; Armena, iuxtà rectum, ac perpetuum morem Latinæ, hoc Sacramentum solis infirmis administrabant (etsi nunc more peruerso Græci, vt tradit Archudius, illud conferunt & infirmis, & sanis; Armeni verò nec infirmis, nec sanis, sed mortuis): tum denique ex traditione veterum Sanctorum Patrum, & Decretis Conciliorum; de quibus infrà.

Archud. de Sacram. lib. 5. cap. 4.

որ էր հաստատեալ 'ի քէն, յայտնապէս
Բ 2 հրամայէ, թէ պարտ է՛ օծանել միայն
զհիւանդս. և սոցա միայն տալ զխոր-
հուրդս զայս. ուրեմն արդեօք այլ
ինչ մարդ, որ առողջ իցէ, կամ մեռե-
ալ, և ոչ հիւանդ. ընդունակ ոչ լինի-
ցի այսր խորհրդոյս: զի ամեն խորհր-
դոցն ոչ 'ի կամաց մարդկան, այլ 'ի
կամացն քի միայն կախի.

Երկրորդ" ցուցանի բանականու-
թբ. զի այս խորհուրդս տուեալ լի-
նի ըստ կերպի բժշկութե. որպէս ասա-
ցաք 'ի յերրորդ" պարագին երրորդ" վիճա-
Գ 3 բանութեն 'ի թիւն. ԺԸ. և յայտ լի-
նի այս 'ի բանիցն յակոբայ։ իսկ բժշ-
կութիւն ոչ պատշաճի առողջ մարդ-
կան, և ոչ մեռելոց. այլ միայն հիւա-
նդաց: ապա ուրեմն միայն հիւանդ-
աց պատկանին այս խորհուրդս: Նաև
և զի խորհուրդս հաստատեցաւ առա-
'ի գործել ոչ միայն զհոգևոր առող-
ջութի, որ է՛ անսխալականապէս և առա-
ջին գործումն. այլ և զմարմնաւոր
որ առողջութի, որ է՛ երկրորդական
գործումն, և լինի երբեմն, յորժամ
օգուտ է՛ զհոգևոր փրկութե: ապա
Դ 4 ուրեմն պարտ է՛ պաշտել զնա
միայն այնոցիկ, որ կարօտին մարմնա-
ւոր առողջութեն. այս. հիւանդաց
և ոչ մեռելոց, կամ առողջաց:

Եւ երրորդ" ցուցանի 'ի յանուանէ
իսկ նորա. զի կոչի օծումն հիւան-
դաց, և ոչ առողջաց կամ մեռելոց:
Նաև և 'ի կանոնս սովորութե ընդհա-
նուր եկեղեցւոյ. զի նոյն հայք սովոր
էին յառաջ տալ զայս խորհուրդս մի-
այն հիւանդաց. որպէս և այլ ուղղա-
փառ քրիստոնեայքն: Եւ յետ 'ի յա-
ւանդութենէ սրբոց հարցն և հնոց
կանոնաց ժողովոցն. զորոց վկայութիւնս
յետոյ

DI-

յետոյ առաքելոյն ։

ԵՐԿՐՈՐԴ՝ ասեմք . Թէ ոչ է Ե 5
արժան տալ զխորհուրդ վերջին օծ-
ման ամ̃ հիւանդաց . այլ միայն նմ̃ ,
զորոց լինի կարծիք մահու ։ Հաստա-
տուցանի այս 'ի հետեւեալ բանիցն
յառաքելոյ . որ ասէ ։ Եւ աղօթքն հա-
ւատոյ փրկեսցեն զաշխատեալսն . եւ
յարուսցէ զնա տէր ։] յորոց բանիցն
յայտ լինի ։ Թէ խօսի առաք̃ն վ̃ս հիւա-
նդի . յորում լինի կարծիք մահու . եւ
որ աշխատի վ̃ն նեղութեց մահաբեր
հիւանդութե եւ մերձակայ մահու-
անն ։ եւ այսպէս իմաստունք մեկնիչքն զբա-
նն զայսմանէ ։

Զ 6 ԵՐԿՐՈՐԴ՝ ցուցանի բանականու-
Թբ . քանզի այս խորհուրդս է՛ յետին
բժշկութն , զոր կարէ տալ եկեղեցին
վ̃ն փրկութե մարդոյ . եւ որպէս պատ-
րաստէ մարդն առ 'ի փառս հանդեր-
ձեալ ։ վ̃ն այսորիկ կոչի ոչ միայն օծ-
ումն հիւանդաց . այլ եւ վերջին օծ-
ումն ։ ապա ուրեմն . նոցա միայն պա-
տշաճի . որք հասանեն 'ի վերջին ժաման-
նակ կենաց իւրոց ։

ԵՐՐՈՐԴ՝ ցուցանի . քանզի ոչ էր ար-
ժան . զի պակաս օգնեալ լիցուք 'ի յե-
լս մեր յեկեղեցւոյ եւ յառաջնոյն կենացս . Է 7
քան Թէ օգնեցաք 'ի մուտս մեր յեկե-
ղեցին . եւ կամ 'ի յընԹացս մեր 'ի նմա .
մանաւանդ զի մարդ կարօտի օգնու-
Թե առաւել 'ի ժամ մահու , քան Թէ
յայլում ումեք ժամանակի . զի յայն
ժամն Թշնամիքն սաստկագոյն պա-
տերազմեն . եւ մարդ վ̃ն նեղութեց
հիւանդութե տկարագոյն լինի ։ ա-
պա ուրեմն՝ որպէս ամ̃ խնամակալ խնա-
մութե եղեւ . Թէ առ 'ի յօգնել մեզ 'ի
մուտս յեկեղեցին հաստատեցաւ խո-
րհուրդն մկրտութե . եւ առ 'ի յօգ-
նել

DICO secundò: *Sacramentum Extremæ Vnctionis non est conferendum cuilibet infirmo, sed solùm illi, qui de Vita periclitetur.* Probatur primò ex subsequẽtibus verbis eiusdem Apostoli: *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus;* quæ verba manifestè indicant, loqui Apostolum de infirmo, qui de vita periclitetur, & cùm angoris æstu morti obluctetur: quarè sic communiter exponuntur à Doctoribus.

Probatur secundò ratione: quia, hoc Sacramentum est vltimum remedium, quod Ecclesia potest cõferre, quasi immediatè disponens ad gloriam, vt loquitur D. Thomas: & ideò ab ipsis adhuc Armenijs vocatur non solùm *Vnctio infirmorum,* sed etiam վերջին օծումն *Extrema Vnctio*: ergo ijs solùm infirmis adhibendum est, qui sunt in extremo vitæ termino constituti.

D. Thom. in Supplem. quæst. 32. artic. 2.

Et confirmatur: quia non minùs iuuari debemus in egressu ab Ecclesia militante, quàm in ingressu ad illam, & in progressu; præsertim cùm nunquàm magis homo indigeat auxilio, ac robore, quàm in articulo mortis: tunc enim & hostes fortiùs impugnant, & ipse homo ob ægritudinis molestias ad resistẽdum ineptior est: ergo sicut diuina prouidentia factum est, vt ad nos in ingressu militantis Ecclesiæ iuuandos institutum fuerit Baptisma, & in progressu alia Sacramenta; ita pariter fieri debuit, vt institueretur Extrema vnctio, qua in egressu ab eadem Ecclesia, & transitu

ad cælestem Patriam iuuaremur. Igitur ijs tantùm infirmantibus exhiberi debet hæc Vnctio, qui sunt in statu exeuntium, sicut Baptisma exhibetur intrantibus.

DICO tertiò: *Tenetur ex diuino præcepto qualibet Ecclesia Christiana Vnctionem infirmorum administrare:* ac proindè nulla ratione potuit, nec potest Armena Ecclesia pristinum huius Sacramenti vsum penitùs, ac perpetuò à se abijcere.

Probatur primò ex ijsdem Iacobi verbis: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros*, &c. His enim verbis Apostolus, vsum huius Sacramenti præcipiēs, non suum, sed Christi præceptum promulgauit; vt communiter SS. Patres, & Doctores exponunt, præsertim Augustinus, qui lib. 2, de Visit. infirm. cap. 4. inquit: *Nec prætereundum est illud Iacobi Apostoli præceptum: infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo sancto in nomine Iesu, &c. ergo sic roges, de te, & pro te fieri; sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per Apostolum suum Dominus.*

Probatur secundò ratione; quia Sacramenta nouæ Legis, vt suprà diximus *, annexam habent ex institutione Christi non solùm gratiæ promissionem, sed etiam diuinum mandatum de stabili vsurpatione illorum in Ecclesia ad homines sanctificandos. Et ratio huius mandati est; quia, si licitum foret Ecclesiæ Christianæ vel Christi Sacramenta rescindere, vel penitùs ab illorum

* Quæst. 3, §. 1, num. 1.

Է նել ընթացից մերոց ՚ի նմին՝ հաստատ-
8 ռեցուն այլ խորհուրդք. նոյնպէս և
օծումն հիւանդութեան պարտ էր լինել.
զի և հաստատեալ լիցի խորհուրդ
մերձելոց օծման վ[ասն] օգնելոյ և զօրա-
ցուցանելոյ զնոյն ՚ի յելս յեկեղեցւոյ
և ՚ի յանցս առ երկնային հայրենիսն ։
ե․ Հայոց սրբոյ միաբանութեան պաշտաման
մատուցողաց. և այլ խորհուրդք՝ ընթա-
ցողաց. նոյնպէս և մերձելոց օծումն
պատահման միայն հիւանդաց երկայն-
ղաց և հոգեվարաց.

ԵՐՐՈՐԴ՛ ասեմ. Թէ օծումն
հիւանդաց հարկաւորի իւրաքան-
Թ չիւր եկեղեցի առաւել հոգեվար հիւան-
9 դաց զխորհուրդ մերձելոց օծմանն վ[ասն]
որոյ ոչ կարաց հայոց եկեղեցին ձգել
յարատեւ ընկենուլ զառաջնորդութիւն այսր
սբ խորհրդոյս առանց հաւատալե-
լոյ օծումն հիւանդաց ։

Նախ ցուցանի այս ՚ի նոյն բա-
նիցն յակոբայ առաքելոյն ։ Հիւանդա-
նայցէ ոք ՚ի ձէնջ. կոչեսցէ զերիցունս
և այլն ։] բանիցն այսպիսի բանիւք
առաքեալն հրամայելով զառաջնորդու-
թիւն խորհրդոյս այսորիկ՝ հաստատու-
նեաց ոչ զիւր հրաման, այլ զՔին. որպէս
Ժ մեկնեն սբ հարք և վարդապետք եկեղե-
10 ցւոյ. մանաւանդ սբն օգոստինոս,
որ ՚ի յերկրորդ՛ գիրս յաղագս այցելութեան հի-
ւանդաց ասէ. Ոչ պարտ է անփոյթ
առնել զայն հրամանն յակոբայ առա-
քելոյն. հիւանդանայցէ ոք ՚ի ձէնջ.
կոչեսցէ զերիցունս եկեղեցւոյ. և ա-
րասցեն ՚ի վ[երայ] նորա աղօթս. օծցեն և
այլն ։ այսպէս և դու այնպէս աղաչեա՛.
զի արասցեն ՚ի վ[երայ] քո. որպէս ասաց ա-
ռաքելն յակոբ. այլ մանաւանդ տէրն
մեր ՚ի ձեռն առաքելոյն իւրոյ ։]

Երկր[որդ]՛ ցուցանի բանականութ[եամբ]

քանզի քն՟ մեծ ոչ միայն հաստատութեանց
զխորհրդուցն նոր օրինացս առ՚ի պա
րգևել մեզ զշնորհս իւր․ այլ և ս հրա
մայեաց. զի հաստատս լիցին՚ի մէջ եկե
ղեցւոյ սրբութիւն նոցին խորհրդոցն
առ՚ի սրբագործանել զմարդիկս. որո
ցուցանէ յառաջին պատկերն երդն" զհի
ւանդութեանն ; և պատճառ այդր
հրամանին եղև . վա՛ զի եթէ կարող
էր եկեղեցին խափանել զխորհրդոցն
զի, կամ պարապիլ ամենևին ՚ի սրբա
գործութէ և յարարողութէ նոցա․ ընդ
վայր արդեօք և ունայն եղեալ լինէր
նոցա հաստատութիւն ; քանզի ոչ այլ
բնի հաստատեցան ՚ի քնէ․ որպէս զի
սրբեսցին ՚ի մէջ եկեղեցւոյ . և ՚ի
ձեռն սրբութեան նոցա մարդիկն
սրբեսցին : արդ՝ եթէ հայոց եկեղե
ցին հաւատայ . թէ վերջին օծումն
է՝ ճշմարիտ խորհուրդ ՚ի քնէ հաստա
տեալ . որպէս և այլ վեցն . ուրեմն
մեծ այն հրամանաւն հարկաւոր ՚ի
գործ արկանել զնոյն խորհուրդն . և
ոչ կարէ պարապիլ յարարողութենէ
նորա :

Երրորդ" ցուցանի ՚ի սովորութէ յար
ևելեան և յարևմտեան եկեղեցւոյ, որ
յամ ժամու կատարեաց զայս հրաման,
զոր քն պատուիրեաց հիւանդաց զայս խո
րհուրդս ՚ի հոգեվարքի օծն : Նաև
ցուցանի վկայութ որոց հարց և
ժողովոց . որք առանձինն . թէ պար
տին քահանայք նման ժամանակի առ
նել զայն, զոր հրամայեաց ոք առ ըն
յանկոբ : և մանաւանդ այսոց առանց
դեաց սքն նիկիոյ ժողովոյն առաջին պա
ակն ՚ի Թուղթն առ դեկենտիոս . Որս
գինես ՚նյերկրորդ" ներքողեանն իմ ոց
զևաղական գրոցն . Սէն ոսկէբերան
․ծյերրդ" գիրս որ յքհս քահանայու
թէ

vsu cessare; fuisset certè diuina eorum institutio frustratoria; cùm non ad aliud instituta sint, nisi vt exercerentur in Ecclesia, & per illorum exercitium sanctificarentur homines. at verò, quòd Vnctio infirmorum sit verum Sacramentum, à Christo Domino institutum, & nos alibi * latè probauimus, & ipsa Armeniorum Ecclesia firmiter credit: igitur hæc Ecclesia, si Christiana est, tenetur ex diuino mandato huius Vnctionis Sacramẽtum exercere; ac proindè non potuit ab eius vsu desistere.

* Quæst. 3. §. 2. nu. 13.

Probatur tertiò, non solùm ex praxi Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ, quæ hoc ipsum Christi mandatum de vngendis infirmis, grauiter decumbentibus, nullo vnquàm tempore exequi prætermisit: verum etiam ex Decretis veterum Conciliorum; nam, præter Concilium Florentinum, & Tridentinũ, quæ prædictas nostras assertiones propter Nouatorum hæreses aperta sanctione definierũt, habemus Concilium Nicænum primum, ab Armenis susceptum, quod Can. 69. Arabico meminit olei infirmorum, & à Chrismate, & oleo Catechumenorum illud distinguit: extant etiã multa Concilia Prouincialia, sed antiqua, quamuis Armenis ignota, quæ monent, ne hoc Sacramentũ negligatur: vt Cabilonense II. canone 48. Wormatiense, can. 72. Meldense, apud Burcardum lib. 4. can. 75. Aquisgranense II. can. 8. & Moguntinum sub Rabano Archie-

chiepiſcopo , can. 26. Ac præterea ex traditione veterum Patrum, qui expreſsè docuerunt , debere Presbyteros omni tempore id facere , quod Iacobus præcepit: ita Origenes homil. 2. in Leuit. Innocentius I. in epiſt. 1. ad Decentium, cap. 8. Chryſoſtomus lib. 3. de Sacerdotio; Auguſtinus in ſpeculo, & in Serm. 215. de tempore, & in lib. 2. de viſit. infirm. cap. 4. Cyrillus Alex. de Adorat. in ſpiritu, lib. 6. Beda in c. 6. Marci, & c. 5. Iacobi : Theophylactus in cap. 6. Marci ; ac præter alios, Ambroſius in Miſſali, & Gregorius Magnus in libro Sacramentorum de Feria 5. in Cœna Domini, Orationem etiã ponunt pro infirmorum Oleo benedicendo.

Probatur denique ex ipſis Armeniorum Magiſtris, qui ſuis in libris communiter aſſerunt, hoc præceptum, à Iacobo promulgatum, eſſe in Eccleſia obſeruandum ; immò Vartanus in lib. de Monitis, infirmorum Vnctionem in Sacramẽtorum numerum referens , inquit cap. 6. *Chriſtianiſmus in ſeptem Sacramentis Eccleſiæ nititur* : ergo, per ipſum, in ea Eccleſia, vbi aliquod ex his Sacramentis deeſſet, Chriſtianiſmus ipſe deficeret.

Reſpondent ad hæc Armenij, & præcipuè Gregorius Dattieuẽſis loco ſup. cit. ſuam Eccleſiam coactam fuiſſe huius Vnctionis vſum interdicere ; ne Populus à Sacramento Pœnitentiæ , quod eſt magis, quàm infirmorum Vnctio, neceſ-

ԹԵ. Այլ և ամբարշտութ 'ի գիրս սրբոց
Ժդ բարգաւաճութեցն . Այլ և օգտաւորութ
14 'ի . ԺԳ Ե . եւր" ծառն յոգս ժամա_
նակի . Այլ և կեւրեղ ասէս" 'ի վերջե_
րոր" գիրս յոգս երկիրպագութ Հոգ_
ւոյ . Բերում քահանայն 'ի մեկնու_
թի Թղթոյն յակոբայ . Այլ և գրիգոր
հայոց հայրապետն 'ի գիրս խորհրդոցն . և
այլ ևս հարքն առ հասարակ : Զսոյն
և հրամայեցին սբ ժողովքն . ոչ մի_
այն փլորենցիոյ , և տրիդենտ . այլ և
առաջին սբ ժողովսն նիկիոյ . որ 'ի . ԿԹ .
եւր" կանոնքն յայտնապէս յիշէ զՆէ Թն
հիւանդաց . և ասէ . Թէ այս ձէթս առ
Ժե որեւրէ 'ի յեպիսկոպոսն մեռանի որ վա զպրը
15 մելոյ . և 'ի ձեռ Թոյ վն օծանելոյ գերս
խայս յառաջ քան զմկրտութիւնն :
Ըստ որում և այլ հին զառառակն ժո_
ղովք , հայոց անծանօթք , որ զսոյն
առանդեցին . ԳՌ . երկրորդ" սբ ժողովքն
կարթագենայ 'ի . ԽԸ . եւր" կանոնքն .
սբ ժողովքն վորմատիոյ 'ի . ՀԲ . կրդ"
կանոնքն . սբ ժողովքն մելդոյ 'ի . ՀԵ .
եւր" կանոնքն . երկրորդ" սբ ժողովքն
անկվիսգրանոյ 'ի . Ը . եւր" կանոնքն .
և սբ ժողովքն մոգոնտեացոյ 'ի . ԻԶ . եւր"
կանոնքն :

Ժզ Եւ չորրորդ" ցուցանի վկայութ
16 հնքեանց հայոց . որք 'ի գիրս իւրեա_
նց առանդեցին . Թէ պարտ է' կատա_
րել զայս հրամանս առաքելոյ 'ի քէն ,
և հրատարակել 'ի յակոբայ առաքե_
լոյն : Եւ վարդանն 'ի գիրս խրատուց
'ի վերջերորդ" գլխոյն ոչ զօծութիւն հիւա_
նդաց 'ի մէջ եւթն սբ խորհրդոցն . և
յետոյ ասէ այսպէս : Ուեւթն խորհրդո_
րդան եկեղեցւոյ հաստատեալ կատա_
րեալ գործողք . զի քրիստոնէութիւն
եւթն խորհրդոց եկեղեցւոյն է' :]
պայմ ըստ քանիցս նորամ՛ պատիւս իլ

ներ

նէր քրիստոնէութեն այնր եկեղեցւ-
ոյն, որ ոչ կատարէր զործով զմի որ
՚ի խորհրդոցս այսոցիկ ։

Եւ Զու ամ այսոսիկ պատճառէ գրեցաք
տաթեւացին ՚ի գիրս հարցմանց. Թէ
քահանայապետացն եկեղեցւոյն հայոց քա-
ռնալ ՚ի միջոյ ծուխան զխորհուրդ-
օծմանն հիւանդաց. զի մի քարձել
լիցի ՚ի նմանէ խորհուրդն խոստովա-
նութե. որպէս ՚ի հնարից չարին քար-
ձեալ եղև ՚ի յաղգին յանհաց, և վիր-
աց, և աստուց ։ զի խոստովանութեն
հարկաւորագոյն է քան զվերջին օ-
ծումն ։

Իսկ այս պատճառս լի է ունայնա-
քանութ. Նախ զի յոյժ և վերջ ՚ի գոր-
ծ առնկանեն զերկուսին խորհուրդսն
խոստովանութեն և վերջին օծմանն
հիւանդաց. որում յայտնի է. ուստի
տուեալ ասէ տաթևացին ։ Եւ այլ ևս ա-
ռնէք զերկուսին խորհրդոց ունին,
քաց միայն ՚ի նեստորականացն. որք
երբեմն ՚ի քաց կացին ՚ի խոստովա-
նութե. Իսկ այժմ ոչ գիտեմ ըստ որոյ
զն ։ Երկրորդ" զի ոչ պատմել է մեզ զչար-
ֆին առնել վն բժշկելոյ ալւամ չարին ։
զի եթէ ոչ կարեմք ստեւտ առնել. Թէպ
՚ի խոստութ անտի քաղում քարիք քա-
սանէին. որքան ևս առաւել ոչ կարէք
մի աղգ յարատեւ ճգել զխորհուրդ
վերջին օծմանն ՚ի քնէ հաստատեալ
և հրամայեալ ։ Երրորդ" զի այլով կեր-
պիւ կարէին վրդովեցն հայոց քահա-
նայանէլ զծածկութն ան. ՚ի յոչ հրա-
ժարել ՚ի խոստովանութէ. Թէ սպա-
նալեօք. Թէ հրամանօք. Թէ նզովից-
կամ Թէ այլ ինչ կերպիւ. որպէս ա-
ռաքինք յոյժ և վերջ ։ Եւ չորրորդ" զի
յարժամ յետոյ վերջացաւ մոլորու-
թին վն հրաժարելոյ ՚ի խոստովանու-
ԹԷ

ԺԷ cessarium, se retraheret ob rationes
17 allatas.

Sed hæc excusatio non admittitur: Primò, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. si enim vel simplex mendacium dicere prohibemur, etiamsi bona quam-maxima indè orirentur; quãto magis Sacramentum, à Christo Domino institutum, ac mandatum, perpetuò ab Ecclesia exterminare? Secundò, quia alio modo induci poterat Populus ad errorem illum
ԺԸ de Pœnitentia deponendum: si sci-
18 licèt prædicatum ipsi fuisset, Sacramentum Pœnitentiæ nõ in hac Vnctione, sed in auriculari Confessione consistere; ac insuper iniunctum esset Presbyteris, vt solummodò extremum spiritum agentes inungerent, & non etiam beneualentes. Tertiò, quia postquàm error ille cessauit, & Populus omninò resipuit, cur ei pristinum huius Sacramenti exercitium restitutũ non fuit? aut nunc saltem quid obstare pote-
ԺԹ rit, quominùs Dominico huic mandato, Apostolicæque traditioni ob-
19 temperetur? Quòd si etiam num id facere Præsules Armeni neglexerint, dum monentur; profectò nulla erunt apud Deum nec excusatione, nec venia digni.

DICO quartò: *Materia huius Sacramenti non est Vnguentum Chrismatis, sed oleum simplex oliuæ, ab Episcopo consecratum: Forma verò sunt illa Verba: Per istam sanctam Vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quic-*
quid

quid deliquisti per visum, aut *per auditum*, &c. vel alia verba similia secundùm substantiam:

Probatur: quia sic habet praxis Ecclesiæ, ac definierunt Generalia Concilia, Florentinum, & Tridentinum: quod etiam colligitur ex verbis illis Iacobi: *Orent super eum, Vngentes eum oleo*: igitur materia esse debet oleum simplex oliuæ, quia hoc solùm simpliciter oleum nominatur; tum quia vnguentum Chrismatis non consecratur verbis ad hunc finem idoneis; tum deniq; quia Concilium Nicænum, vt diximus, contradistinguit Oleum infirmorum à Chrismate, docens, aliter benedicendum esse, quàm Chrisma: debet autem priùs ab Episcopo consecrari; quia sic de sacris alijs vnctionibus fieri solet, & traditione accipitur. Forma verò esse debet Oratio deprecatiua: tali enim Orationi Iacobus huius Sacramenti efficaciam tribuit, dum præterea subijcit: *Et oratio fidei saluabit infirmum*. & ratio præcipua est; quia in hoc Sacramento remittuntur reliquiæ peccatorum ex sola Dei misericordia; cùm grauiter decumbentes, proprijs viribus destituti, nequeant opera pœnitentiæ facere; vndè indigent orationibus adiuuari.

DICO quintò: *Minister Extremæ Vnctionis est Presbyter*, & consequenter etiam Episcopus. Constat ex illo: *Inducat Presbyteros*, &c. *Membra verò vngenda, sunt oculi, aures, nares, os, & manus*;

pro-

թէ. և ժողովրդոյն դարձաւ՛ ի մտա-
ի ընդէր վերստին ոչ հաստատեցաւ եղև-
20 նմա օծումն հիւանդաց : և այժմ
ընդէր կրկին ՚ի գործ ոչ առնուն զայս
խորհուրդս. և ոչ հնազանդին մեծա-
յին հրամանացն, և առաքելական ա-
ւանդութեան :

ՉՈՐՐՈՐԴ ասեմք. թէ նիւթ
վերջին օծմանն ոչ է՛ մեռոնն. այլ է՛
ձէթ անխառն, և օրհնեալ յեպիսկոպոսէ :
և ձև նորա են բանքս այսոքիկ. Աղ յս
սբ օծմամբս և ողորմութեամբն իւրով
թողցէ քեզ ած զոր ինչ մեղանչեցեր
իա տեսանելեօք, կամ լսելեօք, և նոյնպէս
21 ասա զայլ զգայութենցն և կամ այլ ինչ
բանք, որ նման լինին սոյն բովանդա-
կութեան :

Ցուցանի այս. զի այսպէս ՚ի եկեղեցա-
նէ սովորեաց սբ եկեղեցին և սահմանե-
ցին ընդհանրական սբ ժողովքն Ֆլորէն-
ցիոյ և տրիդենտոյ. և այսպէս յայտ առ-
նեն բանքն յակոբայ առաքելոյն. Աղօթս
ցեն ի վերայ նորա աղօթս. օծցեն իւղով :]
իւղով ասէ բստ հայոց թարգմանու-
թեան. բայց բստ այլ ազգաց թարգմա-
նութե և բստ բնաբանին օրինակին ոչ
ասէ իւղով. այլ ձիթով: ապա ուրեմն
իբ նիւթն է՛ իւղ ձիթենեաց անխառն.
22 որ պարզապէս ձէթ կոչի : Նա և զի
սբ ժողովն նիկիոյ տարորոշէ զձէթն
հիւանդաց ՚ի մեռոնէ. և ասէ, թէ
այլ բանիւ պարտ է՛ օրհնել զնա: իսկ
օրհնեալ լինի յառաջ յեպիսկոպոսէ. զի այ
սպէս օրհնին այլ սբ իւղքն. և այսպէս
ունիմք աւանդեալ ՚ի սկզբանէ : Եւ
ձև նորա պարտ է՛ զոլ բան աղօթա-
կան. բստ այնմ. Աղօթեսցեն ի վերայ նորա
աղօթս :] և յետոյ գրել ասէ. Եւ ա-
ղօթքն հաւատոյ փրկեսցեն զաշխա-
տեալն :] Եւ պատճառ սորին է՛

այս.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Իգ 23
propter quinque ſenſus, ex quibus ortum habet noſtra cognitio, ac proindè origo peccandi: & præterea renes, vbi ſedes eſt concupiſcentiæ; ac pedes, propter vim progreſſiuam, ſeu exequutiuam. Ita docet Concilium Florentinum. Quænam verò ex his vnctionibus ad eſſentiã Sacramenti pertineat, quæſtio eſt inter Doctores: ſed communior ſententia eſt, vnctiones quinque ſenſuum, quæ ab omnibus Eccleſijs Occidentalibus fiunt, ad eſſentiam

Իդ 24
pertinere, quia ibi origo eſt omniũ peccatorum; reliquas verò duas ad ſolennitatem Sacramenti; cùm vis appetitiua, & exequutiua pendeant à cognoſcitiua. Ideò in fœminis vnctio renum poteſt omitti, ratione honeſtatis: nam Concilium Florentinum non præſcribit, vt partes illę omnes vngantur; ſed enumerat omnes partes, quæ iuxta varium Eccleſiarum vſum vngi ſolent.

Իե 25
Græcorum ritus, quem refert, ac defendit Archudius, eſt, vt primùm vngãtur in capite frons, mentum, & ambæ genæ; ita ut fieri videantur ibi, vbi ſedes eſt omnium ſenſuum, vnctiones illæ ad modum Crucis: deindè ſiue manus tantùm, ſiue pectus, manus, & pedes, pro Eccleſiarum diuerſitate. Armeni verò, qui ſolius cadaueris manus, frontem, ac verticem ſuperſtitioſo more inungunt, non dubito, quin deinceps ab errore ſe retrahentes, adminiſtraturi ſint hoc Sacramentum duntaxàt ægrotis grauiter decumbentibus, imitantes

Archudius lib. 5. cap. 7.

Mmmm for-

fortaſsè in vnctionibus tutiſſimum Eccleſiæ Romanæ ritum.

CORORLLARIA

Ex doctrinis præcedentibus deducenda.

Sectio III.

EX dictis collige primò, Sacramentum Extremę vnctionis miniſtrandum non eſſe infirmis, quibus conſtat, ſe teneri peccato lęthali, niſi poſtquàm per Pœnitentiæ Sacramentum ab eo ſint abſoluti. nam, vtì docuimus quæſt. 3. §. 3. num. 16. hæc Vnctio per ſe non habet auferre peccata mortifera, ſed ſolùm illorum reliquias.

Secundò, neque conferendum eſſe infantibus, qui vſum rationis non habent; neque ijs adultis, qui perpetuò fuerunt amentes: cùm iſti non habeant reliquias peccatorum, è quibus abſtergantur: quarè ipſis non competit illa forma; *Indulgeat tibi Deus, quicquid deliquiſti per viſum, auditum,* &c. neque ſint capaces lętitię, & alleuationis, quam Sacramentum adfert.

Tertiò, neque dari debere bene valentibus, aut ijs ægrotis, qui ad mortem non infirmantur, propter rationes ſuprà poſitas. Quarè iure optimo Græcos de hoc abuſu graviter reprehendit Archudius, doctiſſimus eorum Theologus, hiſce verbis: *Quòd Græci, pœnitentes, quamuis beneualentes, in omnibus*

Archud. lib. 5. de Sacr. c. 4.

ijs

ա 1 հոգեւորս քան աւանդութեան կաթողիկէ եկեղեցւոյն :

ՅԱՂԱԳՍ

Եզրակացութեանց ոմանց . որք հետեւին ՚ի նախասացեալ վարդապետութեանց :

Երրորդ՝ գլուխ :

Ի Յառաջասացելոցն եզերոյ նախ հետեւի . թէ չէ՛ արժան պաշտել զխորհուրդ վերջին օծմանն հիւանդացն այնոցիկ . որ գիտեն ուղիղ յիւրեանս զմահուչափ ինչ՝ մեղս . այլ պարտին յառաջ խոստովանիլ եւ արձակիլ յիւր մահուչափ մեղացն . եւ ապա՛ օծանիլ : զի այս օծումն ըստ ինքեան ոչ ունի բառնալ զմեղս մահուչափս . այլ միայն զմնացորդս մեղացն , եւ կամ զմեղս ներելիս . որպէս ուսուցաք ՚ի յերրորդ՝ պրակին երրորդ՝ վիճաբանութեան , ՚ի թիւն . ԺԶ :

Բ 2 Երկրորդ՝ հետեւի . թէ եւ ոչ է՛ արժան պաշտել զնա հիւանդ տղայոցն որք ոչ հասին ՚ի ժամն բանաւորութեան . եւ ոչ մարդկանն , որ միշտ եղեն անմիտք ՚ի յերկնայութէ անտի : զի դոքա ոչ ունին զմնացորդս մեղաց յորոց սրբեսցին . զի ոչ երբէք կարացին մեղանչել չունելով զբանաւորութիւն : ուստի եւ ոչ պատշաճի նոցա այն ձեւն բանին . Թողցէ քեզ ած զոր ինչ մեղանչեցեր տեսանելեօք եւ այլն :

Գ 3 Երրորդ՝ հետեւի . թէ ոչ եւս պարտ է՛ տալ զխորհուրդս առողջ մարդկանն . կամ այն հիւանդացն , յորս ոչ լինի կարծիք մահու . վա պատճառացն , զոր բերաք ի վերոյ : Ուստի յանդիմանէ պատշաճապէս վարդապետն Արքուդիոս

՚ի

'ի հիւանդաց՛՛ զեթս որ յիշեալ մարմնոյդ Դ
եդեալ ի նշանակէ զալգն եւր զնս չար 4
ստորոգութեան այսորիկ. պանելով պայմանի
ՍԶկնդ պատշաճաւոր հարկեալ ձեռնա-
նել. Թէ յորժամ ոչ մնայն հիւանդացայ,
այլ եւս աւողջ մարդկանն պաշտաման
զխորհուրդ վերջին օծման ։ քանզի
յորժամ մարդ ոչ է՛ յարմար ենթա-
կայ առ՛ ի յընդունել զայս խորհուրդս.
եւ ոչ հիւանդանայ ծանրապէս եւ մի
րձ՛ ի մահ. որպէս խնդրէ առաքեալ յա-
կոբ, եւ մեկնիչ սբ վարդապետացն ա-
մենայն. յանձնառ յանդգնաբար եւ Ե
'ի զուր եւ ոչ առանց սրբապղծու- 5
թե պաշտեն յորժամ զնոյն խորհուրդն ։
զոր օրինակ. եթէ ոք մկրտէր զայն, որ
ոչ կամէր մկրտել. եւ ոչ էր յարմար
ենթակայ մկրտութեան ։ կամ որպէս
զնոսա, որք մկրտէին զմարմինս մեռե-
լոց. զորս յոյժ նշաւակեն սբ հարքն,
զի ոչ զի այսպէս զործնչ գործ արարա-
ծէր խորհրդոյն ։ եւ լոկ՝ յոյժ, որ են
քեձս զայլ քրիստոնէայս պարսաւէին
յլրբութք. եւ ամբաստանեն զնոսա 'ի
նորանձեւ արարողութեց. պատասխանի
տացեն այժմ ինքեանք. Թէ յումմէ
զայդ առ՛ ուսեալ են ուսանին. Թէ պարտ Զ
էրցէ ըստ դէմ առաքելական վարդապե- 6
տութեան օծանել զառողջս ։ զի ևս
եւս 'ի յաւ՛ ուր հինգ շաբաթին, աւե
լով զձեւն բանին այսր խորհրդոյս, եղ
քաւութեան օծանելն յառաջ մատուցանել ան
դամն. Թէպէտ բաւ էր ոչ լինելոյն
յառաջ խորհրդոյ խոստովանութեան ։
յորոց վերայ կրկին մեղուցեն. Նախ՝ զի
օծանեն զանյարմար ենթակայն. եւ
յետոյ՝ զի օծանեն յառաջ քան զխոս
տովանութիւն ։] Մինչեւ ցայս՝ առ
կուղեսա ։

Չորրորդ՛՛ հետեւի. զի եթէ այդքան
սաս

ijs corporis partibus, adhibita quoque forma Sacramenti, non aliter atque infirmos inungant, nulla ratione probare possum. Cùm enim subiectum non sit aptum ad recipiendum Sacramentum, quandò neque grauiter quis infirmatur, & ad mortem, vt requirit Apostolus, & exponunt sacri Doctores, frustrà, temereque, ac non sine sacrilegio illud Græci administrãt; non secùs, ac si aliquis eum baptizaret, qui nollet Baptismum suscipere; proindè non esset idoneus ad recipiendum sacrum Lauacrum: vel etiam vt ij, qui corpora mortuorum baptizabant, quos valdè reprehendunt sancti Patres; propterea quòd nullus effectus Sacramenti sequeretur. Græci verò, qui alios nouitatis accusant, & in eos aliquandò insolentiùs insultant, respondeant ipsi, à quo istud acceperint, vt contra doctrinam Apostolicam sanos vngere debeant? Ad hæc, multos inungunt feria quinta sanctioris hebdomadæ, qui non sunt expiati Sacramento pœnitentiæ. Non solù m igitur errant, quia subiectum minùs aptum inungunt; sed etiam, quia antè Sacramentum pœnitentiæ inungunt, &c. Hactenùs ille.

Quartò denique, quòd, si tam acri reprehensione digni sunt, qui Sacramentum Extremæ vnctionis sacrilegè sanis hominibus exhibent, etiamsi ritè infirmis illud conferre non omittant: quanto duriùs, acriùsque illos coarguere necesse sit, qui postquàm moribundos ægrotos hac salutari corporis, & animæ medicina iniquè fraudant, eam execra-

biliori cum ſacrilegio, & in omni Chriſtianorum memoria inaudito, extinctis, & omni vita, ſenſuque carentibus mortuorum cadaueribus prodigioſo ritu Gentilium applicare, ac fruſtrà prodigere non horreſcunt? *Perficimus*, inquiunt, *huius Vnctionis Sacramentum ſuprà defunctos Sacerdotes: Vngimus enim illos, quaſi luctatores, vt cum prauis ſpiritibus huius aëris viriliter decertare valeant*. At cur quæsò non omnium hominum, ſed Sacerdotum tantùm cadauera præparentur ad certamen, ac luctam? num fortaſsè quòd aliorum cadauerum animæ ſeparatæ, ad quas ipſi putant huius Sacramenti effectum tranſmitti, viribus fortioribus præditæ ſint; aut Vnctionis iſtius auxilio indignæ; aut luctari, ac certare non debeant? Quæ maior fatuitas? aut quæ vnquàm hæretica perſuaſio, iſta deterior, inueniri queat? Ac miror equidem, quomodò factum ſit, vt Armena Eccleſia, in qua ſingula per ſecula Præſules, ac Magiſtri nõ pauci prudentia, & pietate, cæteriſq; virtutibus floruerũt, ac florent, abuſum hunc adeò deteſtabilem tamdiù in ſuo Populo permittere potuerit, & æquo animo tolerare,

Sed videamus, quotuplex ſit in hoc facinore crimen, & turpitudo: Primò enim Chriſti mandato, & Apoſtolicæ præceptioni ſuperbiſſimè aduerſantur. Secundò, contra Vniuerſalis Eccleſiæ praxim, Conciliorum decreta, & omnium Sanctorum Patrum doctrinã hoc ipſum

te-

Է 7 սաստիկ կշտամբութեան արժանին է
զմեռելոցս, որ անկարգապէս տան եւս
առողջ մարդկան զխորհուրդն վերջ
ին օծման. Թէպէտ եւ ոչ պատրաստին
տալ զնա օրինապէս հոգեվար հիւան
դաց ։ որչափ եւս առաւել հարկ էր
զննդպադոյն տանել ՚ի նոսա. որք ոչ մի
այն զհոգեվար հիւանդս անզգայս
քար զինէն յայտ փոխարար. բժշկու
թէ հոգւոյ եւ մարմնոյ. այլ եւս ոչ զա
րհաւրին տալ զնա. հեթանոսաբար
անշունչ եւ անզգայ մարմնոյ մեռե
լոց. եւ այդպէս ՚ի զուր ծախել եւ ա
նարգել զսէ խորհուրդն քն ։ Զայս
Ը 8 օծման խորհուրդս, ասէ առաւելա
ցեն, ունիմք ՚ի քահանայս ննջեցե
ալս. զի օծանեմք զնոսա որպէս զըմ
բիշս. զի ՚ի հանդէս մտցեն ընդ այսս
չարութեան օդոյս ։] Բայց ընդէ՞ր մի
այն զմարմինս մեռեալ քահանայից
օծմամբ պատրաստեն ՚ի մարտ ընդ
այսս չարութեան. եւ ոչ եւս զմարմինս
այլոց մեռելոց քրիստոնէից ։ մի՞ թէ
այլ մեռեալ մարմնոցն զօրագոյն իցեն
քան զմարմինս քահանայից ։ կամ թէ
այլոց բաժանեալ հոգւոցն ոչ պարտ
իցէ մարտնչել. որպէս պարտ է՝ հոգւ
Թ 9 ոց քահանայից. առ որս ուղարկես զօ
ծութն մարմնոցն իւրեանց ։ ո՞հ տգի
տութեանս մեծի. ո՞հ յիմար մոլորու
թեան չար կարծեացդ. [illegible] մեջ յոյժ
զարմանամ. թէ զիա՞րդ հայոց եկե
ղեցին, յորում միշտ եղեն եւ գոն վար
դապետք յոյժ իմաստուն եւ բարե
պաշտք, կարաց յայնքան ժամանակի
համբերել զայդ խոտան եւ գարշելի
պղծութեան ։

ԺԸ. Այլ տեսցուք. թէ քանի՞ մեղք լի
նին արարողութեան այդու իւ։ քանզի
նախ հրամանին քի եւ առաքելական

աւ_ան

ամբողութեան հակառակելեան։ Երկրորդ՝ Ժ
զայդ առնեն ընդդէմ կացուցման կա 10
թուղիկէ եկեղեցւոյ ։ և կանոնաց սբ
ժողովոցն. և վարդապետութեան սբ
հարցն։ Երրորդ՝ օծանեն զանմիտակայն
անյարմար և անընդունակ առաջին
պտղոյ սբ խորհրդոյս, որ է առող
ջութի հոգւոյ. և ես երկրորդին,
որ է առողջութի մարմնոյ. Չոր
րորդ՝ ջանան տալ զխորհուրդս զայս
անհոգի և անզգայ ստեղծուածո
յն. նա. մեռեալ մարմնոյն։ Հինգերորդ՝
հերձուածողութբ կարծեն. Թէ կա
րէ սբ խորհուրդս, մեռեալ մարմնոյ Ժա
տուեալ, յուղարկել զզօրութիւն իւր առ 11
բաժանեալ հոգին։ Վեցերորդ՝ դնեն
նիւթ, որ ոչ պատշաճի այսմ խորհր
դոյս. նա. զմեռոնն։ Եւ եօթներորդ՝
ձևն բանին, զոր ասեն, է ամենևին
անպատշաճ. և մանաւանդ այն բա
նն. օրհնեսցի աջ, կամ ճակատ, և
այլն։ զի գործ սբ խորհրդոյն ոչ է
սրբել զանդամս մարդոյ, մանաւա
նդ մեռեալ դիոյ ։ այլ զհոգին մարդոյ.
նա. զհոգի ըստ որում կենդանացու
ցանէ զմարմինն իւր։ Երկրորդ՝ յորժամ
ասեն. օրհնեսցի աջ. հարցանեմք. Թէ ԺԲ
զո՞ր մին սրբութի զայդ խնդրեն՝ զի 12
եթէ խօսին յաղագս այն սրբութեան, որ
լինի ի ձեռն սրբացուցիչ շնորհին
զոր բերէ այս խորհուրդս. արդեօք
անդամ, մանաւանդ այն մեռեալն,
ոչ է ընդունակ այդպիսի սրբութեան։
իսկ եթէ խօսին յաղագս այն սրբութեան,
որ լինի ի վր անզգայ ստեղծուածոց
ի ձեռն օրհնութե պատշաճ էին. որ
պէս յորժամ օրհնեն նիւթս սբ խորհ
րդոյն. նա. մեռոն, կամ ձէթ, կամ
ջուրն մկրտութե, և այլն. որք յետոյ
օրհնեալ և սուրբ կոչին. նա. յար
մար

temerè, & contumaciter perpetrantur. Tertiò, subiectum sacrilegè inungunt omninò incapax tum effectus primarij huius Sacramenti, qui est animæ sanitas, tum effectus secundarij, qui est sanitas corporis. Quartò, creaturæ, animæ rationalis experti, quin insensibili, Vnctionem hanc per modum Sacramenti adhibere superstitiosè conantur. Quintò, posse Sacramentum, cadaueri datum, transmittere suos effectus ad eius animam separatam, hæreticè opinantur. Sextò, materiam applicant, huic Sacramento ineptam; nempè vnguentum Chrismatis. Septimò demùm, forma illa, quam proferunt: *Benedicatur, Vngatur, & sanctificetur manus*, vel *frons*, aut *Vertex huius Sacerdotis, per signum istius sanctæ Crucis, per hoc Euangelium, & hoc sanctum Chrisma, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: non est idonea, etiamsi Sacramentum infirmo ministraretur. Etenim præter alia, quæ non congruunt, illud præcipuè: *Sanctificetur manus, frons*, &c. perquàm ineptè dicitur, quia effectus Sacramentorum non est membrorum sanctificatio, sed hominis, hoc est, animæ, prout membra illa viuificat. Deindè, de qua sanctificatione loquuntur, cum hoc dicunt? si enim de illa, quæ fit per gratiam sanctificantem, & ab hoc tribuitur Sacramento; talis certè sanctificationis capax membrum non est. Sin autem de illa, quæ fit in rebus inanimatis per benedictionem, &

con-

consecrationem Ministri, vt cùm consecrantur aliquorum Sacramentorum materiæ, Chrisma, Oleum, Aqua Baptismalis, &c. quæ propterea sancta, aut sanctificata dici solent: & quorsùm membris illis talis sanctificatio, præsertim si sint membra cadaueris, quæ mox euasura sunt materiæ non Sacramentorum, sed vermium?

Debent itaque Armenij (si ritè hoc velint Sacramentum administrare) oleo ab Episcopo benedicto solos in extremis agentes ægros inungere, illamque proferre formam deprecatiuam, quam suprà tradidimus Sect. 2. num. 19. Quòd si nolint à forma imperatiua (quę media est inter indicatiuam, & deprecatiuam), nec à suis verbis recedere; tolerari possunt, dummodò in hunc saltem modum, aut similem, eam efferre velint: *Benedicatur, Vngatur, & sāctificetur hic Dei seruus per hanc sanctam Vnctionem, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; Vt more militis Vncti præparatus ad certamen, aëreas possit superare Potestates*. Nam (vt refert S. Bonauentura in 4. dist. 23. quæst. 4. & post illum Paludanus, Riccardus, Gabriel, & alij) similis quædam forma, tametsi omninò indicatiua, vsu recepta fuit, ac permissa in Ambrosiana Ecclesia: eaque talis est: *Vngo te oleo sanctificato in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; Vt more militis Vncti præparatus ad certamen, aëreas possis superare Potestates*. Et Palacius ibidem, disp. 1. ex lib-

Ժգ մսոյ առ ՚ի լինել գործիք հոգևոր սր-
բութեան: և արդ եթէ ինչ պիտոյ է այս-
13 պիսի սրբութիւն. իսկ՞ քահանայապետական
դիոյ անդամոցն . որք փախչելոց են մի յն-
առայ լինելոց են ոչ նիւթ սբ խորհրդո-
ցն, այլ նիւթ զարշելի որդանց:

Ապա թէ կամիցին հայք յայսմ հետևել պաշտել զայս խորհուրդս արժանապէս. պարտ է ՚նոցա օծանել միայն զհոգէվարս հիւանդս ձիթով, որ օրհնեալ լիցի յեպիսկոպոսէ. և ասել զաղօթական ձև բանին զոր եդաք ՚ի վերոյ: Եւ եթէ ոչ կամիցին յայժմ հեռանալ ՚ի ձևոյն բանիցն իւրեանց. կարէ եկեղեցի
Ժդ թոյլ տալ նոցա առնել այսպէս: Աւրհ-
14 նեսցի, օծցի, և սրբեսցի ծառայս
այ այս սբ օծմամբս յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. զի որպէս ըզ զինուոր օծեալ և պատրաստեալ ՚ի պատերազմ, կարասցէ յաղթել զօդային չարութե օդոյս:] Քանզի երբեմն ՚ի յեկեղեցին սրբոյն ամբրոսեանի ՚ի քաղաքն մեդիոլանոյ նման ինչ ձև բանին ՚ի գործ արկանիւր յաւժամ առնել լինէր այս խորհուրդս. և ասէին քահանայքն այսպէս: Աւծանեմ զքեզ սբ
ձիթովս յանուն հօր և որդւոյ և հո-
Ժե գւոյն սբյ. որպէս զի ըստ նմանութե օծել
15 զինուորի պատրաստեալ ՚ի պատերազմ,
կարասցես յաղթել զօդայինն իշխանութիւնս:] Նա՛ և ՚ի գիրսն մաշտոցին վէնետիկցւոցն գտանի այլ նմանինչ ձև խորհրդոյս. զոր երբեմն ասէին այսպէս: Աւծանեմ զքեզ սբ ձիթովս. որպէս զի օծմամբս այսուիկ զօրասցես՝ կարասցես կալ քաջութբ ընդդէմ պէսպէս լեգէովնից. յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբյ:]

Այս տպագրեցի ընտրելով: զի լաւ ագոյն ձև բանին է այս, զոր եդաք ՚ի սկզբանէ:

Եւ

Եւ այսքան բաւական լիցի առ 'ի զգուշացուցանել զհայս վասն խորհրդոյս այսորիկ: քանզի սուտ կարծեն ոմանք. որ բամբասեն եւս զհայոց՝ ասելով. Թէ և նոքա տան զխորհուրդ զմեռելոյն օծմանն առողջ մարդկան. որպէս առնէ ազգն յունաց: և զայս կարծեն վս̃ երկուց պատճառաց. Նախ՝ զի գրեալ տաթևացին 'ի գիրս հարցմանց. Թէ հայք կատարեն զայս խորհուրդս ոչ միայն 'ի ննջեցեալ քահանայս. այլ և ս ծածկայլես 'ի դրոշմելն զինե մկրտութեան. և 'ի յառաջաւորութեան աւագ հինգշաբթին: Եւ երկրորդ՝ վս̃ զի 'ի նոյն աւագ հինգշաբթին օծանեն զոտս հաւատացելոցն իւղով. որ օրհնեալ լինի 'ի նորագունէ ըստ նմանութեն օրհնութեն ձիթոյն հիւանդաց. ասելով այսպս̃: Արքեան տէր զիւղս զայս. զի եղիցի սմա 'ի բժշկութի ամարտից. և առողջութի հոգւոց և մարմնոց. որք հաւատով ընդունին և մերձենան 'ի սմա. և այլն:]

Բայց սակայն ըստ իսկ ճշմարտութե̃ սուտ է՝ այսպիսի կարծիքս. զի հայք ոչ ունին զայս միւս մոլորութիս: զի յորժամ օծանեն զառողջս. ոչ ունին դիտաւորութի առայոյ նոցա զխորհուրդ վերջին օծմանն. որպս̃ ունին յոյնք: և առ առաջինն պատճառն պատասխանեմք. Թէ գրիգոր տաթևացին զի մարութեն յոլովս գրեաց ինչ̃ այսր խորհրդոյս. և ջանաց ձգել ինչ̃ հայոց զայլ մոլորութիս, զորս նոքա ոչ ունէին. զի բաց 'ի վարդապետութենէն, զոր ինքն ախտանաց 'նդոցն գաւառաց, այլ ա̃մ ուսմունք և վարդապետութիւն հնարեալք 'ի մտացն իւրոց, յիմարութիւք են և սուտ բամբասանմունք: քանզի հայք ոչ 'ի դրոշմելն, և ոչ 'ի յաւագ

օծ-

libro Sacramentali Venetorum similem aliam refert, his verbis constantē: *Vngo te oleo sancto, vt hac vnctione protectus, fortiter stare valeas aduersùs varias cateruas, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Ժզ 16

Et hæc pro Armena gente, de hoc Sacramento instruenda, dicta sufficiant. Cæterùm suspicati sunt aliqui, ab ipsa quoque hoc idem Sacramentũ sanis hominibus, haud aliter quàm Græci faciunt, ministrari: propterea quòd etiam Armeni Presbyteri Feria quinta Maioris hebdomadæ fideles omnes in Ecclesia, post pedum lotionem ab Episcopo factam, inungunt, quamuis non oleo (cùm maxima sit suis in Prouincijs olei caritas), sed butyro, quod tamen ijsdem ferè verbis tunc ab Episcopo benedicitur, quibus infirmorum oleum benedici solet; atque his præter alia: *Sanctifica Domine hoc butyrum, vt sit medicamētum omnium ægritudinum, & sanitatem afferat animabus, corporibusq; illorum, quibus applicatur,* &c.

Ժէ 17

Sed reuerà non est hic alius error Armenijs imputandus: siquidem hanc ipsi vnctionem non faciunt per modum Sacramenti, sed solùm ad excitandam Populi deuotionem in memoriam illius vnctionis, quã Maria Magdalena Domino exhibuit, vtì explicant, cùm butyrum benedicunt; ac præterea ad præseruandos fideles per vnctionem illã benedictam à morbis, alijsque malis, quæ contingere possent: & ideo Presbyter non alia membra inungit,

Ժը 18

git, nisi solos pedes, ab Episcopo priùs lotos; ac, dum vngit, nullam prorsùs verborum formulam profert, vt indicet, se extra Sacramentum id facere.

Tamen nihilominùs ab hac etiã Cæremonia abstinere deberent Armenij; primò, quia noua est in Ecclesia; nec ab vllo è Sanctis Patribus tradita. secundò, ne per eam alijs fieri videantur erroris Græcorũ participes. tertiò, ne ob hanc vnctionem negligatur ab ipsis alia Sacramentalis, & extrema in fine vitę: quippè ipsorum nonnulli, cùm de irrita mortuorum vnctione redarguuntur, hac alia viuis adhibita se defendunt. quartò denique, quia post initium eius Orationis, qua butyrum benedicunt, sequũtur alia quædam erronea verba de Apostolica traditione, quæ nullo pacto tolerari possunt, sed auferenda omninò sunt. Incipit enim sic Oratio illa: *Domine Deus noster, qui præ magna tua misericordia voluisti à muliere meretrice vnguento inungi, atq; huius rei memoriam per Vniuersum Mundum in tuo sancto Euangelio prædicari: quapropter & Apostoli tui, à Spiritu sancto edocti, hoc ipsum benedictionis Vnguentum suscipientes, omnibus fidelibus tradiderunt: Vt scilicèt idem Spiritus gratiarum per Sacerdotale ministerium veniat, ac sanctificet illud in remedium omnium ægrotantium*, &c. Mendaciter certè, atque adeò superstitiosè in hac Oratione adseritur, Cæremoniam istius vnctionis fuisse ab Apostolis ipsis su-

ժթ 19 օծանէին, զոր առնեն նքա առողջ մար-
դկանն, կարեն ունել զպատճառ ուրութի
կատարելոյ զխորհուրդ վերջին օծ-
մանն, ոչ ծածկաւ, և ոչ յայտնապէս
զի այս խորհրդոյս մի է, և ոչ բա-
զում. և միով կերպիւ և արարողու-
թբ միայն կատարի. ըստ որում քն
հրամայեաց, և առաքեալքն յանկոչ հրա-
տարակեցին. և ոչ այլով կերպիւ: Եւ
դործեմն ոչ է վերջին օծումն. այլ է
միւս այլ խորհուրդ հաստատութե
ի 20 որոշեալ ի նմանէ: և այլ օծմունքն
հայոց ոչ են խորհրդոց հաստատեա-
ալք ի քնէ. այլ են արարողութիւք եկե-
ղեցւոյն հորինեալ վն զարթուցանե-
լոյ զջերմեռանդութի հաւատացե-
լոց: Եւսկ առ երկրորդ պատճառն
պատմենք. թէ քահանայքն հայոց
յարժամ զինի տանալուայն օծանեն
զոտսն. ոչ ունին դիտաւորութի առ
լոյ զխորհուրդ ինչ եկեղեցւոյ. սակս
այսորիկ ի յօծանելն ոչ արտաբերեն
զձև ինչ բանին. ում եր հարկաւոր ի
խորհուրդ: և ոչ օծանեն ձիթով, կա
իա 21 մեռոնաւ. այլ միայն իւղով վն յիշա-
տակելոյ զիւղն մաքդաղենացւոյն.
որպէս յայտնեն ի յաղօթսն ինքն իւղոյն
աւհլով. Ամէք ամ մեր, որ վն բազում
ողորմութե քում ընկալար զօծումն
իւղոյն ի պոռնիկ կնոջէն:] և այլ բա
նքն, զոր ասեն ի նոյն աղօթսն. յն.
զի եղիցի սա ի բժշկութի ամենայնից
և այլն. ոչ ասեն առ ի պատարաստել
զնութն խորհրդոյ վերջին օծմանն.
այլ վն օրհնելոյ զիւղն. զի յամենայն ըն-
թի պահել զմարդկան առողջս ի ձեռն
քարեխօսութե աղօթիցն սրբոցն.
որպէս և սովոր էին երբեմն ծառայք
ամ օրհնել զձէթն վն բժշկութե հի-
ւանդութեանց. որոյ օծումն լինէր
առ.

առանց խորհրդոյ ուրուք ։

Իբ 22
Բայց արդ՝ Թէպէտ կարէին հայք առնել զայդ օծումն առանց մոլորութեան. սակայն յաւէտ արժան է՝ հրաժարել ՚ի նմանէ. նախ՝ զի այսպիսաւ ձեւ առաքելութիւն ոչ աւանդեալ եղև ՚ի սուրբ հարցն. և ոչ երբեք ընկալեալ եղև ՚ի կաթուղիկէ եկեղեցւոյս։ Երկրորդ" զի առեղի առայ ռամկաց մոլորութե և չար կարծեաց, համարելով, թէ այդպիսի օծումն եղէ խորհուրդ եկեղեցւոյ. և սակս այսորիկ ոչ կատարեն եկղ հեռ՝ անդ.աց զճշմարիտ խորհուրդ վերջին օծման. Եւ երրորդ" զի սուտ են այլ բանքն, զոր առեն ՚ի վերայ գրեալ աղօթին, յորժամ օրհնեն զիւղն առնլով. Որպէս և կարծեն ըստ ղն օրհնութե (.Ք. գիւղն պատճենի կնքն) ՚ի առուչութէ հոգւոյն սրբոյ ընկալեալ բայոյ սրբոյ առաքելոցն. առ՛ անդեցեն ամ հաւ՛ատացելոց. որոյ զի քահանայական խորհրդականութե նոյն հոգին չտայ հաւ եկեղեալ ուսուցանէ զամ առ ՚ի բժշկութի ամ ախտացելոց. և այլն ։] քանզի զայս առնելով՝ առեն թէ. և զնոյնակամ սուտ պաշտօնակարութի զարծեն։ զի առաքելեն ոչ ընկալան յեկեղեցին զարարողութի օծման. այդորիկ առյիշատակ մագդաղենացւոյս. և ոչ աւ՛անդեցին հաւ՛ատացելոց առնել զայդ ։ այլ միայն յեկեղեցին հայոց մածեալ եղև զայդ յիշատակելն ։ զի քն միայն ասաց. Թէ յենելոց էր ընդ ամ տիեզերս աւ՛ետարանական պատմու թի օծմանն մագդաղենա ցւոյն առ յիշատակ նորա. և ոչ ասաց. Թէ լինելոց էր արարողութի այնպիսի օծմանն ։ Վ. ս այսորիկ պարտ է՝ հայոց բառնալ ՚ի միջոյ աղօթիցն զբանսն զայնոսիկ, եԹէ ոչ կամին մոլորել ։

susceptam, & fidelibus traditam: cùm constet, Catholicam Ecclesiam nunquàm tali Cæremonia vsam esse, sed solos Armenios in vnctionis Mariæ Magdalenæ memoriam illam introduxisse. Adde, quòd Christus Dominus huius quidem vnctionis non exercitium, sed Euangelicam solùm narrationem, in vniuerso Mundo futuram, prænunciauit.

ՑԱՂԱԳՍ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ԿԱՐԳԻՆ

Գլուխ. Զ.

Թէ որպէս Հայք պաշտեն զայս
խորհուրդս.

Հատուածն առաջին.

DE SACRAMENTO ORDINIS,

§. VI.

Quomodò administrent Armenij hoc Sacramentum.

SECTIO I.

QVanquàm Armeniorum Cæremoniæ cum in minoribus conferendis Ordinibus, tum præcipuè in sacris, longè multùmque alias aliorum Christianorum prolixitudine superant; in illis enim, præter hymnorum, & Orationum, Psalmorumque seriem quasi sempiternam, adhibentur etiam ritu peculiari variæ, ac repetitæ Lectiones, & noui, & veteris Testamenti: tamen, sicut in cæteris non multùm à more reliquorum Orientalium discrepare videntur, ita in ijs, quæ magis ad substantiã rei pertinent, Latino ritui quammaximè conformãtur. Immò hunc ipsum ritum ab Ecclesia Romana Armenios accepisse, testatur Gregorius Cæsariensis, Armenus Doctor, & Episcopus, tametsi eiusdem

ա
1
Թէպէտ Հայոց եկեղեցականքն ՚ի կա-
տարել զխորհուրդս սրբոց տա-
տիճանացն վարեն յառաւել ստորոգու-
թէ. և քան զսոսին են աղօթից և
պատահականացն արարողութեանց խորհ-
րդոյս համառօտեն ըստ այլ ազգաց քրի-
ստոնէից յարևելեան կողմանն, և մա-
նաւանդ ըստ յոյնս : Բայց սակայն
քան զինչ որ ՚ի հարկէ պատշաճի առ-
նելութի խորհրդոյս. զի. քան զնիւթոյ
և ձևոյ բանին. որով առնելով ըստ նի-
զխանութի սատանայացն. վարեն
որպէս առնուն ի՛ եկեղեցին հռով-
բ
2
մայ : Եւ զայս վկայէ գրիգոր կեսա-
րացին ՚ի թուղթն, զոր գրեաց առ
մովսէս կթղին, վկայէ. թէ հայք ա-
ռեին զկերպս ձեռնադրութեն ՚ի սրբ-
բոյն գրիգորէ հռովմայ հայրապետ-
աէն. և բանքնորա են այսոքիկ: Եզ
գրիգոր պապն կարգ սատանայաց
ընդունենն եկեղեցիքն հայոց. որպէս
յայսմ

յայսմ է՝ ի ձեռնադրութե առաքելա-
կան. զի այնու կարգաւ առնումք զեշ- Գ
խանութի ։] Եւ ոչ օտար ինչ՝ ի ճշմա- 3
մարտութէ վկայեաց. զի յորժամ և
ազգաւորքն հայոց տան զիշխանութի
եւ քահանայութեան աստիճանին . առնեն ևս
առաջ ընծայեցեալն զնոյն նիւթս զգոր-
ծեաց, և ասել զնոյն ձևս բանից. զոր
ա՛ռնեալ է և սահմանեալ եկեղեցին հռով-
մայ, և մանաւանդ զերգսն ձեռնադ-
րութեան որ բնաւ գրեալ պատարագի ։
Եւ ոչ ամենևին հայք զայս առնուին՝ ի
յայլ եկեղեցւոյ բայց միայն՝ ի հռո-
մայ. զի եկեղեցին յունաց ոչ առ-
նէին այսպէս. և ոչ տան երիս փոքր Դ
աստիճանս. այլ միայն զաստիճանս ըն- 4
թերցողին. և տան զիշխանութիւնս
աստիճանաց միայն՝ ի ձեռն աղօթից
և ձեռնադրութե ի վերայ գլխոյն. և ոչ
ևս առնու թէ յատուկ գործեաց, և
արտաբերութէ յատուկ ձևոց բանի
ին ըստ քահանայութեան աստիճանի.
որպէս առնեն լատինացիք և հայք ։
Որպէս ասաց ծանեաւ հայոց-
թէ այնպէս է առալ զիշխանութի աս-
տիճանաց մեծաւ զգուշութեամբ.
մի զի եթէ՝ ի սոսկ՝ գոյացականն աղօթ
ինչ լինի , խափանի իշխանութիւն , Ե
և սուտ լինի ձեռնադրութիւն . և յե- 5
տոյ ամ ինչ պաշտօն սուրբ խորհրդո-
ցն, արարեալ ի սուտ քահանայէն
կամ՝ ի սուտ եպիսկոպոսէն, ի զուր
ունայնի. և մեր փրկութիւն ընդ յերկ-
բայական կործեալ դնի ։ Սակս այսո-
րիկ կամեցաք ըստ այսմ մասին համա-
ձայնիլ ընդ յունաց , այլ հռոմայ եկե-
ղեցւոյն. որ է՝ գլուխ և մայր ամ
եկեղեցեաց. և միշտ [illegible] [illegible]
և սուրբ [illegible] կատարել զհասարա-
ռակալս՝ ի տեսանել զխորհուրդն, և
զհին

dem Romanæ Ecclesiæ infensissimus hostis: inquit enim in Epist. ad Moysen Patriarcham suum: *Armeniorum Ecclesiæ ritum conferendi Ordines à Gregorio Papa suscipiunt; Vt in nostro Rituali manuum impositionis compertum habetur: quoniam eo ritu* (scilicèt ab ipso nobis tradito) *suscipimus eorundem Ordinum potestatem*. huiusmodi verbis indicans, ea præsertim, quibus potestas Ordinum propriè traditur, videlicèt materias, & formas singulorum Ordinum, à Latinis ipsos mutuatos fuisse. Nec profectò alienum à veritate testatus est; cùm Armenus Pontifex, dum Ordines singulos confert, eorundem omnino instrumentorum materias porrigat Ordinandis, ijsdemque ferè formulis verborum vtatur, quas præscripsit Romana Ecclesia, seu potiùs Sacramentarium antiquum D. Gregorij Papæ I. Quod certè ab alia Ecclesia, quàm à Latina, non potuit Armenica mutuari: quippe Græca, cum qua illa in reliquo ritu Ecclesiastico maximè cõformatur, longè aliter experiri solita est; nec solùm tres minores Ordines tradere negligit, ac prorsùs omittit, vt infrà dicetur; verùm etiam haud aliã in cæterorum traditione agnoscit materiam, nisi solam manus impositionem, nec aliam formam præter Orationes consecratorias, aut fortasse illa solummodò verba: *Diuina gratia promouet talem in Diaconum, in Presbyterum, in Episcopum*. qua de re vide Archudium,

Nnnn 2 li-

libro 6. de Sacramen. cap. 3.

Itaque, vt Armeni cautiùs, tutiùsque se gererent in Ordinum collatione, tanti scilicet momenti re, vt, si quod in eam vitium fortè obrepat essentiale, corruat ob id omninò necesse sit tota ferè Sacramentorum administratio; iure merito statuerunt, Græco ritu posthabito, imitari Romanam Ecclesiam, quæ caput est, ac prudens Magistra omnium Ecclesiarum; quæque semper Apostolicarum traditionũ, ac Dominici cuiuslibet instituti fouendi, conseruandique inter alias omnes Ecclesias studiosissima fuit. Quapropter in primis distinguunt ipsi cum Latinis quatuor minores Ordines, eosque singulos seorsim exhibent, per materias, & formas peculiares: primùm quidem Ordinem Ostiarij, deindè Lectoris, tum Exorcistæ, postremò Acolythi. Immò, antequàm ad primum Ordinem promoueant quempiam, conferunt illi primam Tonsuram, quæ est quædam ad Ordines dispositio: vt priùs per hanc Cæremoniam Ordinandus à Populo, curisque huius seculi segregetur, & ad vacandum diuino cultui Clericus efficiatur. Ideò vocatur hæc Cæremonia in eorum Rituali, *Initium Ordinum pro Clericis faciendis*: in qua canitur illud: *Dominus pars hæreditatis meæ, & Calicis mei: tu es qui restitues hæreditatem meam mihi*: & incidit Armenus Pontifex capillos Oblati in quatuor partibus ad modum Crucis, dicens præter alia ver-

զհետն ուղղափառութեան առաքելոցն որ
զ 6 քոյ, առաւել քան զայլ ամենայն եկե
ղեցեաց. և Յս որոյ հայք համաձայնելով
ընդ լատինացւոցն՝ ըստ օրինի՝ ՚ի միաբանւոց
զչորեքեան փոքր աստիճանսն, և առանձ
նին ցուցանեն զնոսա նիւթովն յատուկ նո
րա զործեաց և յատուկ ձևով քա
նին: Նախ ձեռնադրեն զդռնապանն.
երկրորդ" զընթերցող. երրորդ" զերդմնե
ցուցիչ.. և չորրորդ" զջահընկալ: Եւ
նախ քան թէ յառաջաբերեն զոք ՚ի յա
ռաջին աստիճանն. տան նմա զկղերի
կոսութի. որ է՝ պատրաստութի նոյ
ա յաստիճանս. հատանելով զհերս
է 7 զլխոյ նորա խաչաձև. և կոչեն զայս
արարողութիւն սկիզբն աստիճանաց
զն կղերիկոսաց: որպէս զի նախապա
տրաստութեամբ այսու եւ բաժանեսցի նը
ժողովրդեան ՚ի յաշխարհականաց. և ՚ի
բաց մերժեալ զհոգս աշխարհիս՝ յա
նձն առցէ միայն զծառայելն պաշտաման
Եւ ՚ի մէջ արարողութեան ասեն բայց
լատինացւոցն զայն տունս սաղմոսին.
Տէր բաժին ժառանգութեան իմոյ և
բաժակի իմոյ. դու ես որ այսրէն դա
րձուցանես զժառանգութիւն իմ յիս:]
Եւ յորժամ եպիսկոպոսն հատանէ զհերս, ա
ը 8 սէ ՚ի հատանել հերացս հատցի ՚ի քեն
երկրաւոր ցանկութիւ աշխարհիս. յա
նուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ:

Իսկ՝ յոյժ ոչ գիր ինչ ՚ի սոցանէ
զասաւորաց և մեկնութի կանոնին. բայց
միայն յաստիճանն ընթերցողին. յոր
մէ սկսանին նոցա ձեռնադրութեին. և
յորում հատանեն զհերս: և ՚ի յայս
աստիճանն անցանեն առ կիսասարկ
կաւագութի. Թողլով զայլ երեսն փո
քր աստիճանսն: զի ասեն, Թէ գործ
դանայանին բաւականաբար կատարել
լինի ՚ի կիսասարկաւագն: և գործ

Ձա

[illegible]

[illegible]

Թ 9

Ժ 10

ԺԱ 11

verba: *In horum capillorum tonsura præcidatur à te terrestre desiderium seculi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Apud Græcos autem ex his omnibus nihil distinctim, ac seorsim confertur, nisi tantùm Ordo Lectoris, à quo eorum Ordinatio per tonsuram inchoatur; reliquorum verò trium Ordinũ nulla datur peculiaris potestas; sed (vt refert Archudius lib. 6. c. 9.) Ostiarij munus existimatur sufficienter exerceri à Subdiacono; officium Acolythi à Lectore, vel ab eodem Subdiacono; & munus Exorcistæ à Sacerdote.

At horum minorum Ordinum omissio, cùm excusari iam nequeat ex penuria Ministrorum, nullo pacto est in Ecclesia permittenda: tum quia isti etiam Ordines, cùm imprimant in anima characterem, & iterari non possint, iudicantur iuxta communiorem Diui Thomæ, aliorumque Theologorum sententiam, esse vera Sacramenta, à Christo Domino instituta, non secùs atque Maiores; quapropter negligendi non sunt: tum etiam, quia, licèt ex eo, quod hos Ordines Diuinæ litteræ non commemorant, sicut nec etiam Ordinem Subdiaconi, putent aliqui, initio nascentis Ecclesiæ, propter maximam Ministrorum paucitatem, omnia inferiora ministeria Diaconibus fuisse commissa, quia eorum potestas implicitè in vna Diaconi potestate continebatur; tamen in illa quoq; pri-

D. Thom. in Supplem. quæst. 35. artic. 2. Et quæstione. 32. artic. 3.

primitiua Ecclesia, vt primùm augeri cœpit fidelium numerus, extitisse horum Ordinum vsus, & potestates, seorsim, ac distinctè traditas, testatur Dionysius Areopagita in Eccles. Hier. cap. 3. par. 2. vbi dicit: *Ministrorum, alij stant ad portas Templi clausas, alij aliud proprij Ordinis operantur; alij autem Sacerdotibus proponunt super altare sacrum panem, & benedictionis calicem*. Et S. Ignatius, qui etiam Apostolorum tempore floruit, in epist. ad Antiochenses omnium Ordinum officia his verbis recenset: *Saluto sanctum Presbyterorum collegium: saluto sacros Diaconos: saluto Hyppodiaconos, Lectores, Cãtores, Ianitores, Laborantes, Exorcistas*, &c.

In Ecclesia verò posteriori eosdem singulos Ordines proprio nomine, atque ordine recensuit, tum Cornelius Papa, qui non longè aberat ab Apostolicis temporibus, sic scribens (vt refert Eusebius) ad Fabianum Antiochenum; *Is ergo, qui Euangelium vendicabat, nesciebat, in hac Ecclesia Catholica vnũ Episcopum esse debere, vbi videbat esse Presbyteros 46., Diaconos 7., Subdiaconos 7., Acolythos 42., Exorcistas, ac Lectores, vnà cum Ostiarijs 52.* Tum Romana Synodus sub Syluestro, quæ ita loquitur cap. 7. *Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acolythus, Acolytho Exorcista, Exorcistæ Lector, Lectori Ostiarius, in omni loco repræsentet*

Euseb. Cæsarien. lib. 6. histor. Eccles. cap. 43.

Ժբ 12 եւ 'ի ժամանակս առաքելոցն, 'ի Թուղթն
առ անտիոքացիսն յիշէ զամ պաշտա-
մանցն աստիճանաց 'ի ձեռն այսպիսի
անուանեալ. ասելով ։ Ողջոյն տամ սր
բոյ դասուն քահանայից. ողջոյն տամ
սրբոց սարկաւագաց. ողջոյն տամ
կիսասարկաւագաց. ընթերցողաց.
երգողաց. դռնապանաց. աշխատա
ւորաց. երդմնեցուցչաց. և այլն։]
Իսկ՛ յետ սրբոյն երկրորդական՝ ըզ
նոյն աստիճանսն յիշեաց սեփհականն
անուամբք և կարգաւ սուրբն կոռ-
նելիոս. պապ և մարտիրոս. որ մերձ
Ժգ էր 'ի ժամս առաքելոցն զի ասէ, ըստ որում
13 պատմէ եւսեբիոս Կեսարացին պատմագիր
չյուսաց 'ի վեցերորդ գիրս պատմագրու-
թեան. Թուղթ գրեաց առ Փաբիանոս
անտիոքացին ասելով այսպ։ Լաւ գի-
տէր նովատոս. թէ 'ի յայսմ կաթո-
ղիկէ եկեղեցիս մի պարտ էր գոլ եպիս-
կոպոս. ուր էին քահանայք. խզ. և սար-
կաւագք. է. և կիսասարկաւագք.
է. և Ջահընկալք. խբ. և երդմնե-
ցուցիչք, և ընթերցողք ընդ դռնա-
պանս. ծբ։] Եւ. դարձեալ նովին կար-
գաւ և անուամբք յիշեաց փնտում սբ
ժողովն հռովմայ. որ եղև 'ի ներքոյ
Ժդ սրբոյն սեղբեստրոսի պապին. և 'ի
14 յեւթներորդ կանոնին ասէ այսպէս։ 'Ի
յամ տեղիս թէ 'ի հրապարակս, կամ
թէ 'ի մէջ եկեղեցւոյ, զհնազանդու-
թիւն և պատիւ մատուսցէ քահանայ
եպիսկոպոսի. սարկաւագ քահանայի.
դպիր սարկաւագի. Ջահընկալ դպրի.
երդմնեցուցիչ Ջահընկալի. ընթեր
ցող երդմնեցուցչի. և դռնապան ըն
թերցողի։] Նաև և նոյնպէս յիշա-
տակեաց զաստիճանս 'ի. ժդ. րդ'' կա
նոնի սբ ժողովն լաւոդիկիայ. որ եղև
'ի յարքեւելս յամին տն. Յկ. Եւ սբ

ժո

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժե 15 *tet obsequium siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ.* Tum denique Concilium Laodicense, in Asia celebratum circiter annum Domini 360. can. 24. nec non etiam Concilium Carthaginense 4. actum in Africa anno Domini 395. quod à Canone 3. vsque ad 9. non solùm eosdem enumerat Ordines, verùm etiam instrumenta præscribit, quæ tradi debēt singulis Ministris, dum ordinantur.

Quarè Concilium Florentinum in Decreto pro Armenis de hoc Sacramento sic docuit: *Sextum Sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo: sicut Presbyteratus traditur per Calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem; Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem; Subdiaconatus verò per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem; & similiter de alijs per rerum, ad ministeria sua pertinentium, assignationem. Forma Sacerdotij est talis: Accipe potestatem offerendi Sacrificium in Ecclesia pro viuis, & mortuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: & sic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano latè continetur. Ordinarius Minister huius Sacramenti est Episcopus: effectus est augmentum gratiæ, vt quis sit idoneus Christi minister.* Hucusq; Concilium.

Ժզ 16

Ժէ 17

Itaque iuxta sacri huius Concilij documentum, & vetustum Ecclesiæ morem, Armenus Episcopus

pus primùm initiat Ostiarium, tradens illi claues Ecclesiæ, ac dicens: *Sic age, quasi redditurus Deo rationem huius muneris, & earum rerum, quæ his clauibus tibi commissis recluduntur*, &c.

Deindè Lectorem, dans ei sacrum librum, ac dicens: *Accipe librum hunc, & esto verbi Dei relator, & conscius, habiturus, si rectè mente, ac spiritu impleueris officium tuum, partem cum cœtibus Sanctorum, & amatorum Dei*, &c.

Tum Exorcistam, cui tradit librum, in quo scripti sunt exorcismi, ac dicit: *Accipe, & commenda memoriæ, quæ hic scripta sunt: do tibi potestatem imponendi manus super Energumenos*, &c.

Postremò Acolythum, cui dat priùs candelabrum cum candela, dicens: *Accipe ceroferarium cum cereo; & scias, te potestatem habere accendendi luminaria in sancta Ecclesia.* Et posteà vrceolum vacuum, dicens: *Accipe vrceolum hunc ad suggerendum vinum calici pro sanguine Christi*, &c. Et hæc quantùm ad minores Ordines.

Cæterùm initiat Subdiaconum, non solùm per manus impositionem, & Orationem Consecratoriam; verùm etiam tradens illi, iuxta ritum Latinum, calicem vacuum cum patina, & dicens: *Vide, ad quod mysterium vocatus fuisti: quoniam ab vltimo ministerio, in quo eras, vlterius promotus es: vigilans esto deinceps in hoc ministerio.* Et post alia, quibus explicat illi, quæ

պանն . դնելով ՚ի ձեռս նորա զբանալս
Ժը լինելն եկեղեցւոյ . և ասելով . [illegible]
18 [illegible]
[illegible] . և [illegible]
[illegible] , [illegible]
[illegible] . և [illegible]
՚ի [illegible] և ՚ի [illegible]
[illegible]]

Եւ յետոյ ձեռնադրէ զընթերցող . դնելով ՚ի ձեռս նորա [illegible]
[illegible] . և ասելով [illegible]
[illegible] . և [illegible]
[illegible]
[illegible] . [illegible]
Ժթ [illegible]
19 [illegible]
[illegible]]

Եւ ապա ձեռնադրէ [illegible] . դնելով ՚ի ձեռս նորա [illegible]
[illegible] . և ասելով . [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] . և այլն :]

Եւ [illegible] . դնելով ՚ի ձեռս նորա [illegible] . և ասելով .
[illegible] . և
Ի [illegible]
20 [illegible]
[illegible] :] և [illegible]
[illegible] . և ասելով . [illegible]
[illegible]
[illegible] :]

[illegible] . [illegible]
[illegible] , և ասելով [illegible]
[illegible] ՚ի ձեռս նորա [illegible]
[illegible] ,
[illegible] . և
ասել

պահելով. Արդ եւ յոր խորհրդոյ կոչե
ցար. քանզի ՚ի վերջին պաշտօնմանէն,
յոր եկիր, յառաջ եկեր ։ յայսմ հեա
րթնութե կացցիր ՚ի պաշտօնս ։] Եւ
այլ քանինչ ուսուցանէ նմա զամ ինչ
որ պատշաճի առ պաշտօնն իւր ։ Եւ
ապա ասէ. Եկ այսօրին ուսուցա
նեմ քեզ զայս. որպէս զի զգուշութե
կատարեսցես զգործս քո. եւ հանճարոյ
գտանիցես Այ. եւ այլն ։]

Յետոյ ՚ի Ձեռնադրութե սար
կաւագի հարցանէ զնա արժանաւո
րութե նորինելոյն. եւ պատասխանի առ
նա ։ եւ այսհարցմամբ լինի եւ ո ՚ի ձե
ռնադրութե քահանայի. որպ ա՛ւա
նդէ զերգն հասովմայական ձեռնադ
րութե ։ եւ ապա խաչ հանէ ՚ի վ՟ նո
րա. եւ ասէ. Շնորհօքն Այ Հօր եւ
որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ. կոչեմք զա
յս անուն զկիսասարկաւագս ՚ի պաշ
տօն սարկաւագութե ։ վա որոյ աղա
չեսցուք եւ այլն.] Եւ զկնի աղօթից
ամենայն դնէ զաջն իւր ՚ի գլուխն նորա.
եւ ասէ. Տէր Այ ամենակալ. համբ
տեառն մերոյ յիսուսի քրիստոսի քեզ
խոնարհեցոյց ձառայս քո զպարանո
ցս հոգւոյ եւ մարմնոյ: ձգեա զաներեւ
ոյթ զաջ քո. եւ օրհնեա զսա. արժա
նաւոր լինել կոչման սպասաւորու
թե սրբոյ եկեղեցւոյ, առնուլ զշնոր
հս ըստ նմանութե սիրելեաց քոց:
որ բաշխես առատապէս հաւատացե
լոց ըստ իւրաքանչիւր աստիճանի
պաշտել զքեզ Ճշմարիտ Այ: որում
պարգեւ ՚ի արժանաւորել. զի լիցի
զերկրաւորս. եւ եղիցի քարոզող ա
մենատառ շնորհաց քոց եւ աւետա
րանին խաղաղութե. եւ այլն ։]

Եւ զկնի այլոց աղօթից դարձեալ դնէ
զաջն իւր ՚ի գլուխն անելով. Ո՛ Ածային

եւ

Իա quæ ad suum pertinent ministe-
21 rium, subijcit: *His ergo te moneo,*
Vt officium tuum diligẽtissimè exequa-
ris, & acceptus inueniaris Deo, &c.

Præterea in Ordinatione Diaconi, præmissis interrogatione, ac responsione de dignitate, & aptitudine Oblati testificanda, quod fit etiam in Ordinatione Presbyteri, vt præscribitur in pontificali Romano; Pontifex Crucem signat versùs illum, dicens sic: *Per gratiam*
Dei Patris, & Filij, & Spiritus san-
Իբ *cti, Vocamus N. Subdiaconum in*
22 *ordinem Diaconij; quapropter depre-*
cemur, &c. Et post aliquas Orationes, imponit manum super caput eius, dicens: *Domine, Deus* &c. *extende inuisibilem dexteram tuam, & benedic hunc seruum tuum, Vt dignus sit Vocari ad ministerium Ecclesiæ sanctæ, & accipere gratiam ad similitudinem dilectorum tuorum, qui eam affluenter fidelibus tuis iuxta ordinem Vniuscuiusque largiris ad seruiendum tibi Deo Vero. Concede huic*
Իգ *dignum fieri, qui terrena despiciat,*
23 *& gratias tuas Vberrimas prædicet,*
& Euangelij pacem, &c.

Deindè, alijs interpositis precibus, iterùm illi manum imponit, dicens: *O diuina, & cælestis gratia, quæ semper supples indigentiam ministerij Ecclesiæ Apostolicæ, Voca N. è Subdiaconatu ad officium Diaconij*, &c. Tum post alia, dum induitur Ordinandus Diaconi vestibus, Pontifex imponit stolam super humerum eius sinistrum, dicens: *Accipe puram, & sanctam stolam de manu*

Oooo *Do-*

Domini nostri Iesu Christi; & esto mundus ab omni fraude peccati ante faciem eius: Vita tua, & mores tui sic exemplum præbeant fideli Populo huic, Vt te illud Videant operari, quo peruenire possis ad Vitam Christi.

Deniq; tradit illi librum Euangeliorum, dicens: *Accipe potestatem legendi sanctum Euangelium in Ecclesia Dei, ad aures Viuorum, & in commemorationē mortuorum; &c.*

Եպ. 24 և եկեղեցւոյն չարից. որ մինչեւ յաւուր ըղ ղենուս սուրբ սպասաւորութեան. առա ջի բոլորին եկեղեցւոյ. կոչեսցի զայս ա նուն ՚ի դպրութեան ՚ի սարկաւագու թեան եկեղեցւոյ ՚ի սպասաւորութե. և այլն:] Եւ յետ այլոց աւարտողութեց աղօթից, և ընթերցուածոց, զգեցու ցանեն զուրարն սարկաւագական հանդերձիւն. և եպիսկն դնէ զուրարն իւր ձախ թիկանն նորա. և ասէ. Առ զմաքրութ և զսուրբ ուրարս ՚ի ձե ռացս մերոց յիս եկ. և լեր սէ յամ խոհեմութ մեղաց առաջի եղբարցն: կենդ քն և վարք քո լիցի օրինակ ձա ղկողաց. որ են սէ հաւատով ՚ի քո. որպէս զի տեսցեն զքեզ գործել զայս. որով կարող լինիցիս հասանել կենացն քի:]

Եւ ապա տայ նմա զաւետարանն ասելով. և զիշխանութիւն սարկաւագի: ընկալ ՚ի ձեռս նորա զաւետարանական գիրքն. և ասելով. Առ իշխանութիւն ընթեռնուլ զսէ աւետարանս յեկեղեցի այ, յականջս կենդանեաց, և յիշատակ ննջեցելոց:]

DE ORDINATIONE Armeni Presbyteri.

Տ Ա Ղ Ա Գ Ս

Ձեռնադրութեան հայոց քահանայի.

Sectio II.

Երկրորդ գլուխ:

PORRÒ in Ordinatione Presbyteri (vbi planè tota res agitur) ea, quæ magis ad illam necessaria videbantur de latino quidem ritu acceperunt Armenij, sed ita notabiliter variata tum quoad ordinem, tum quoad substantiam; vt, si in ipsis Ordinationis essentiam constitueremus, Armeni Presbyteratus Ordo in controuersiam vocaretur. Idcircò videamus primùm, quomodò apud eos Ordinatio ista perficiatur? tum, quibus in rebus vtilioribus à Latino ritu discrepans de-

Ի Ձեռնադրութեան քահանայի. յո րում կայանայ բանն մերոյ վէր կութե. Թէպէտ հայք առին ՚ի լա տինացւոցն զհարկաւորագոյն արա րողութիւն ոմանս. սակայն այլայլե ցին զնոսա ոչ միայն ըստ կարգի. այլ և ըստ գոյացութե: Եթէ որոյ նախ անեցուք զգլխաւորագոյն արարո ղութիւն. որով քննեսցուք ձեռնադրեն ըղ քահանայսն հայեանց: Երկրորդ՝ քննես ցուք Թէ յորոյ իրի վերայ նոքա տար բերին ՚ի լատինական արարողութե: Եւ Երրորդ՝ խնդրեսցուք. մի՞ Թէ այնպիսի տարբերութիւն խափանի

Եպ. 2

ցէ զքահանայական ձեռնադրութեան երկբայից . Թէ ոչ :

Առ որ՝ ըստ առաջնոյն խնդրութեան . ՚ի զանց առնելս Թէ որչափ հայոց ձեռնադրողքն զքահանայս : զի մի՛ յոյժ երկար լիցուք · զայնս անցանեմք զայլ եւս . եւ միայն առաջարկեմք զայնոսիկ , որք համարին զօրըլ ՚ի խորհրդուցն յայս պատշաճաւոր արարողին : Եւ երկնե՝ հայոց եւ աղօթից յետ օրհնութեան պատասխանական արարողութեց եւ աղօթից : Եւ յետ դրութեն ձեռաց ամենայն քահանայիցն ՚ի Թիկունսն ուսերացն . դնէ զաջն ՚ի վերայ գլխոյն նորա ասելով . Տէր Աստուած ամենակալ եւ այլն . տուր ծառայիս այսմիկ առնուլ զաստիճան քահանայութե ՚ի ձեռն կոչմանս եւ ձեռնադրութեանս . եւ արժանաւոր լինել ընդունելութե հոգւոյդ սրբոյ եւ առնուլ զպարգեւս վերակացութե արժանաւորութե . շնորհօք տեառն մերոյ եւ փրկչին յի քի :]

Եւ ապա զկնի այլ աղօթից՝ քահանայքն զձեռս ՚ի վեր ունելով շուրջ զնծայեալն , երգեն երիցս անգամ զայս աղօթս , զոր յետոյ եպիսկոպոս եդեալ զաջն ՚ի վերայ գլխոյն կրկնէ միւս անգամ այսպիսի բանիւ : Աստուածային եւ երկնային շնորհ . որ միշտ լնու զպակասս պաշտաւորութե սրբոյ առաքելական եկեղեցւոյ : կոչեա զսա ան ՚ի սարկաւագութե ՚ի քահանայութե . եւ այլն :] Եւ ապա դարձեալ դնէ զաջն ՚ի վերայ գլխոյն ասելով զայլ եւս աղօթս :

Յետ այսորիկ , եւ զգենու ընտրելոց ռւածոյ զպատարագաւորս , առաքելոց . եւ այլոց աղօթից · եդեալ զգեցուցանէ զփոխուրարն քահանայական հանդերձ ձեռք : եւ շրջելով զուրարն զձախ ուսին զանցանէ . ասէ զլուծ տեառն մերոյ յի քի :

deprehenditur? deindè, vtrùm talis discrepantia quicquàm deroget eius validitati? 3

Quantùm ad primum: (vt ea prætereamus, quæ minùs pertinent ad rei necessitatem) Pontifex Armenus, post varias cæremonias, preces, ac benedictiones, super Ordinandum adhibitas, vbi primùm totius Presbyterij manuum extensio ad humeros peracta est, dexteram super caput eius imponit, hæc dicens: *Domine Deus Omnipotens, &c. concede huic famulo tuo,* 4 *Vt Ordinem Presbyterij per hanc Vocationem, & manus impositionem suscipiat; dignèque spiritum sanctum tuum, & regiminis donum mereatur accipere, per gratiam Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, &c.*

Tum post alias preces, omnes Presbyteri, tenentes manus extensas versùs Ordinandum, ter concinunt sequentem Orationem, quam mox Episcopus, imposita super caput eius dextera, denuò replicat his verbis: *O diuina, & cælestis gratia,* 5 *quæ semper supplès indigentiam ministerij Ecclesiæ Apostolicæ, Voca N. è Diaconatu ad officium Sacerdotij, &c.* Ac rursùs tertiò manus imponit, aliam Orationem subijciens.

Deindè induit illum vestibus Sacerdotis: & reflectens stolam ab humero eius sinistro, imponit super dextrum, dicens: *Accipe iugum Domini nostri Iesu Christi: iugum enim eius suaue est; & onus eius leue.* Imponit capiti eius mitram incuruam, dicens: *Accipe galeam salutis* de

de manu Domini nostri Iesu Christi. Similiter & amictum super humeros, dicens: *Accipe thoracem iustitiæ de manu Domini nostri Iesu Christi.* Præterea induit eum casula, dicens: *Dominus noster Iesus Christus induit te vestimento salutis, & indumento letitiæ, renouatum in decore nouo, & spiritualis vitæ.*

Posteà ligat illum cingulo, dicens: *Accipe potestatem à Spiritu sancto ligandi, atque soluendi: quam & Dominus noster Iesus Christus dedit sanctis Apostolis, dicens: quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in Cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in Cælo.*

Tum vngit eum Chrismate in fronte, & in manibus, dicens: *Domine Deus noster, qui manus hasce sanctitate, & benedictione vnxisti, quicquid istæ benedixerint, tu benedic; & quicquid manus istius consecrauerint in nomine tuo, tu confirma, & perfice; Vt sint roborata per gratiam Domini nostri Iesu Christi, que decet gloria, &c.*

Deindè tradit ei calicem cum vino, & patinam superpositam cum hostia, dicens: *Accipe, suscipe: accepisti enim per Dei gratiam potestatem consecrandi, & conficiendi sanctum Sacrificium, in nomine Domini nostri Iesu Christi, tam pro viuis, quàm pro defunctis.*

Tandem benedicit illum, dicés: *Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, descendat super te, qui iam perfectus es in Ordine Sacerdota-*

Զ քի . զի լուծ նորա քաղցր է , և բեռն
նորա փոքր ոգի :] Եւ դնէ զգլխանոցն
6 ի վերա գլխոյն ասելով . առ քեզ սաղա-
ւարտ փրկութե 'ի ձեռաց տն մերոյ
յի քի :] Եւ դնէ զվարշամակն ի վերա ու-
սոյն նորա ասելով , առ քեզ զրահս
արդարութե 'ի ձեռաց տն մերոյ յի
քի :] Եւ դնէ ի վերա նորա զշուրջառն
ասելով . տէր մեր յս քս զգեցուցանէ
քեզ հանդերձ փրկութե , և պատ-
մուճան ուրախութե , նորոգեալ 'ի
վայելչութի նորոգ և հոգևոր կենա-
ցին :]

Է Եւ յետոյ կապէ զմէջն նորա գօ-
տւով . և ասէ , առ քեզ իշխանութի
7 'ի հոգւոյն սրբոյ կապելոյ և արձա-
կելոյ . զոր ետ տէրն մեր յս քս նա հրաման
առաքելոցն սրբոց ասելով . զոր միան-
գամ կապիցէք յերկրի , եղիցի կապեալ
յերկինս . և զոր միանգամ արձակիցէք
յերկրի , եղիցի արձակեալ յերկինս :]

Առեալ օծանէ մեռոնաւ զնուիրե-
այն 'ի ձեռս , և 'ի ճակատն , և ասէ .
Ամենակալ տր մեր , որ օծեր սրբութե և
օրհնութե զձեռս զայս . զամ զոր սո-
քա օրհնեն , օրհնեա . և զոր ձեռք սո-
րա կնքեն յանուն քո , հաստատեա
Ը և կատարեա . զի լիցին զօրացեալք
8 շնորհօք տն մերոյ յի քի . և այլ :]

Եւ զկնի սորա դնէ 'ի ձեռս նորա
զսկիհն մաքրամանովն ընդ գինւոյ և
հացի և ասէ ; առ ընկալ , քանզի ա-
ռեր կարողութի շնորհօքն այ կնքել
և կատարել զսբ պատարագս յանուն
տն մերոյ յի քի վս կենդանեաց և ն-
նջեցելոց :]

Եւ 'ի վերջն օրհնէ զնոր քահա-
նայն ասելով . Օրհնութի այ հօր և
որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ իջցէ ի վր
քո . որ կատարեցար 'ի կարգս քահա-

նայ

նայութե. ընծայել զառաջադրութի Թ
մարմնոյ և արեանն քի վս խաղաղու-
թեան և թողութե մեղաց. ամէն:]
ԸՍՏ երկրորդ'' ատենութեն' ա-
սեմք. զի թէպէտ հայք 'ի նախատասա-
ցեալ ձեռնադրութեան քահանայսին
իւրեանց ասելին 'ի լատինացւոցն զայս
աշխատուէ պարագայութին ամենայն.
որք թողեալ լինին 'ի յունաց: քանզի
յունաց եկեղեցին ոչ օծանեն զձեռնադրե-
ցեալսն սրբ միւռոնաւ. և ոչ դնեն 'ի ձե-
ռս նոցա զանօթս մատուցմանցն ընդ գի-
նւոյ. և հացի. և ոչ ևս ասեն նմա 'ի
ձեռն յատուկ արձակութե զիշխա- Ժ
նութի արձակելոյ 'ի մեղաց. որով ա-
նենն լատինացիք և հայք: սակայն զայս
դիպեսի պարագայութեանս ոչ ամենեն
հայք պատաշանեն որ կարգաւ. այլ
և ս զհամոզեն որ բանս ամենայն այլայլ
եցին. որոց 'ի վայր ցուցանեցեմք:

Ուստի պարտ է՛ նոցա նախ գի-
տել. եթէ 'ի ձեռնադրութե լատի-
նացւոցն երկու իշխանութիւք տուեալ
լինին քահանային 'ի ձեռն երկուց ա-
րարողութեց: մինն է՛ իշխանութեան
պատարագելոյ և կատարելոյ զմարմինն և
զարիւնն քի. որ ասի իշխանութեան ԺԱ
ի վերայ ճշմարիտ մարմնոյն քի: և այս
իշխանութիւն տուեալ լինի յորժամ
եպիսկոպոսն դնէ 'ի ձեռս նորընծային զսկի-
հն ընդ գինւոյ և զմաղզմանն ընդ
հացի, ասելով. առ իշխանութեան
կատարել և մատուցանել սրբ զպա-
տարագս վս կենդանեաց և ննջեցե-
լոց յանուն տեառն:] Իսկ միւսն է՛
իշխանութի արձակելոյ 'ի մեղաց. որ
ասի իշխանութի 'ի վերայ խորհրդա-
ւոր մարմնոյն քի. յս. հաւատացեալ
ժողովրդեանն: և այս իշխանութիւ
տուեալ լինի յորժամ նոյն 'ի վերջն
ձեռ

dotali, ad offerendum propositionem
9 *corporis, & sanguinis Christi pro pa-*
ce, & remissione peccatorum. Amen.
CIRCA secundum: Etsi putant
Armeni, hanc sui Presbyteri Ordi-
nationem Latino ritui conformem
esse; eoquòd illas Latinorum Cæ-
remonias in ea ipsi vsurpant, quæ
omittuntur ab alijs Orientalibus
Christianis, & præsertim à Græcis:
siquidem isti nec vnctionem Chri-
smatis adhibent, nec porrigunt in-
strumentorum materias, nec deni-
que absoluendi potestatem per ver-
10 ba vlla, explicitè illam significan-
tia, conferunt: tamen non ita se
res habet: immò posset adhuc quis
dubitare (quanquàm ego non du-
bito, & causam infrà ostendam)
quin talis ipsorum Ordinatio ea
omnia habeat, quæ ad eius integri-
tatem requiruntur.

Quocircà sciendum ipsis est pri-
mò, in Ordinatione Latini Presby-
teri duas conferri potestates per du-
plicem Cæremoniam (sicut etiam
ipsi in sua Ordinatione videntur ef-
11 ficere velle): Vna est consecrandi
Eucharistiam, quæ dicitur potestas
in corpus Christi verum; & hæc da-
tur, cùm Latinus Episcopus porri-
git Ordinando calicem cum vino,
& patinam superpositam cum pa-
ne, dicens: *Accipe potestatem offe-
rendi sacrificium Deo, Missasque
celebrandi tam pro viuis, quàm pro
defunctis in nomine Domini.* Altera
est absoluendi à peccatis, quæ di-
citur potestas in corpus Christi my-
sticum; & hæc traditur, cùm idem
Epi-

Episcopus in fine Ordinationis manus imponit, ac dicit: *Accipe Spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueris, retenta sunt.*

Secundò, quòd Ordinandus, accipiens per primam Cæremoniam potestatem consecrandi Eucharistiam, recipit quidem tunc Ordinem, seu Characterem Presbyteratus, sed non omninò completum; completur autem character hic, vel potiùs magis extenditur, cùm ille per secundam Cæremoniam accipit alteram potestatem absoluendi à peccatis: quarè vtraque potestas, per vtramque Cæremoniam collata, requiritur ad perfectum Presbyterum, seu Sacerdotem constituendum.

Tertiò, quòd hæ duæ potestates ità inuicèm subordinantur, vt prima dari possit ante secundam, non autem è contrariò. vndè non potest quis accipere potestatē dimittendi peccata, & in corpus Christi mysticum; nisi priùs, aut saltem eodem simul tempore, potestatem consecrandi Eucharistiam, & in corpus Christi verum, acceperit: cùm principalis actus potestatis Sacerdotalis sit consecrare Christi corpus, & sanguinem; actus verò secundarius, absoluere à peccatis. Christus enim, cùm ordinauit Apostolos Sacerdotes, ita diuisit has potestates, vt primam eis in Cœna tradiderit, cùm porrigens illis sanctum panem, & calicem, ait: *Accipite &c. hoc facite in meam*

com-

Յբ 12 ձեռնադրութեան դնէ զերկուսին ձեռ-
ան իւր եպիսկոպոսն նուիրելոյն, ասելով. առ-
էք հոգի սուրբ. եթէ ումեք թողուցու
զմեղս, թողեալ լիցի նոցա. և եթէ
զուրուք ունիցիք, կալեալ լիցի :]

Երկրորդ" գիտելի է. զի յորժամ
նուիրեալն առնու զիշխանութիւն սրբա-
գործելոյ ի ձեռն առաջնոյ արա-
րողութեան. յայնժամ առնու ար-
դեօք զաստիճան և զնշան քահանայ-
ութեան. բայց ոչ ամենևին լրումն
կատարեալ: Իսկ կատարի բոլոր-
ովին այսպէս աստիճանն նշանն յորժամ
Յգ 13 նուիրեալն ի ձեռն երկրորդ արարո-
ղութեան առնու զայլ իշխանութիւն
արձակելոյ ի մեղաց: Վասն որոյ երկո-
քին իշխանութիւնքն, ի ձեռն երկրոր-
դից արարողութեանց տուեալք, խնդր-
ին առ ի կացուցանել զկատարեալ
քահանայ:

Երրորդ" գիտելի է, զի այս երկու
իշխանութիւնքս այսպէս ունին ստորադա-
սութիւն առ միմեանս. մինչ զի առա-
ջինն կարէ տուեալ լինել յառաջ քան
զերկրորդն. բայց ոչ հակառակն
բար. զի ոչ կարէ ոք առնուլ զիշխա-
Յդ 14 նութիւն արձակելոյ ի մեղաց և ի խր̄
խորհրդական մարմնոյն քի. յառաջ
քան զառնուլն զիշխանութիւն սրբա-
գործելոյ և ի խր̄ ճշմարիտ մարմնոյն
նորա: զի գլխաւոր և նախկին ներգոր-
ծութիւն քահանայական իշխանու-
թեան է կատարել զմարմին և զարիւնն
քի. իսկ երկրորդական ներգործու-
թիւն որոյ է արձակել ի մեղաց: Քանզի
զի քս̄, յորժամ արար զառաքեալսն
քահանայս. այսպէս բաժանեաց զա-
յս երկու իշխանութիւնս. մինչ զի զա-
ռաջինն ետ նոցա ի ժամանակին ըն-
թրեացն՝ մատուցանելով նոցա զհացն սբ և

զբա-

զբաժակն. և ասելով. առէք և այլն.
զայս արասջիք առ իմոյ յիշատակի:] Յե
[Իսկ զերկրորդն ետ նոցա զկնի յա- 15
րութեան՝ ասելով. առէք հոգի սբ.
եթէ ումեք թողուցուք զմեղս. թո-
ղեալ լիցին նոցա. և այլն:]

Չորրորդ գիտելի է. զի իշխանու-
թիւն բանալեաց. այ. կապելոյ և ար-
ձակելոյ. է՛ կրկին. մինն առն իշխա-
նութն աստիճանին. որ է՛ իշխանու-
թն արձակելոյ ՚ի մեղաց: և այս ոչ
կարէ ամենևին պարգևել եթէ ոչ
՚ի ձեռն աստիճանին: ապա այսորիկ
եթէ մի անգամ առեալ լինի. ոչ ևս
կարէ յետոյ ՚ի բաց բառնիլ յասա- Յզ
ղէն. թէպէտ կարէ առաջնորդ կա- 16
սել և արգելուլ զներգործութին նո-
րա ՚ի հնազանդելոց իւրեանց բաժա-
նակիցն. և հրամայելն նոցա. զի մի ար-
ձակեսցեն ՚ի մեղացն. և մի՛ ՚ի գործ-
ածիցեն զիշխանութին զայն: Իսկ՛
միւսն առն իշխանութի օրինաց. որ
է՛ իշխանութի նզովելոյ և արձակելոյ
՚ի նզովմանց և յայլոց եկեղեցական կա-
պանացն: և այս կարէ ՚ի հայրապետ-
նաց պարգևել առանց աստիճանի
այլոց. և մանաւանդ առաջնորդաց
վանից. զի կարիցեն նզովել և արձակել Յե
՚ի նզովմանց զհնազանդեալս իւրեա- 17
նցն. և այս իշխանութիս կարէ յետոյ
բառնիլ միւս անգամ ՚ի յառաջացն:

Արդ՝ ըստ առաջելոցս այսորիկ
երկու ինչ տարակուսութի անկանին
ի մէջ քահանայական ձեռնադրութեն
հայոց: առաջինն է. զի իշխանու-
թի արձակելոյ ՚ի մեղաց ոչ կարէ պա-
րգևել յառաջ քան զտալն
զիշխանութի պատարագելոյ: իսկ հայոց
եպիսկոպոսն տայ նուիրելոյն զիշխանու-
թի արձակելոյ ՚ի մեղաց յառաջ քան
զին

commemorationem: alteram verò post Resurrectionem, cùm dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata*, &c.

Quartò, quòd potestas clauium, seu ligandi, & soluendi, duplex est: altera Ordinis, quæ est remittendi peccata; & hæc vti diximus, tradi non potest, nisi per characterem Presbyteralem; & ideò semel tradita, nequit rursùs auferri, quamuìs possit eius actus à Superiore suspendi, seu impediri. Altera iurisdictionis, quæ est ligandi per censuras Ecclesiasticas, & absoluendi ab illis; & hæc traditur extra Ordinem, & rursùm ab ijs, quibus tradita est, potest auferri.

His ita præmissis, duplex suboritur scrupulus in collatione Armeni Presbyteratus, maximè si, vt dicunt, ipsorum intentio sit, *ritu latino suscipere Ordinum potestates*. Primus est: quia potestas absoluendi tradi non potest ante traditioné potestatis consecrandi: Armenus autem Pontifex, antequàm porrigat calicem cum vino, & patinam superpositam cum hostia, dicens: *Accipe* &c. per quam Cæremoniam traditur à Latinis potestas consecrandi Eucharistiam; confert potestatem dimittendi peccata: quod facit per Cæremoniam, licèt à Latina diuersam, non tamen ineptam, nempè ligationem cinguli, & verba illa: *Accipe potestatem à Spiritu sancto ligandi, atque soluendi*, &c.

Secundus est; quia, cùm idem Pontifex porrigit ea instrumenta, quo-

quorum traditione confertur potestas consecrandi Eucharistiam, nō vtitur formula verborum idonea. inquit enim: *Accipe, suscipe: accepisti enim per Dei gratiam potestatem consecrandi, & conficiendi sanctum Sacrificium* &c. quibus verbis videtur materiam solùm tunc velle tradere, sed non etiam eam potestatem, quam refert fuisse iam ab Ordinando acceptam: ac si diceret: Accipe hanc materiam, & illam suscipe exercendam; quia iam accepisti potestatem consecrandi &c.

QVOD spectat ad tertium: Videndum superest, qua ratione duplex hæc obiectio nequaquàm obstet, quominùs Ordinatio Armeni Presbyteri valida sit, seu illi non desit, quod ex institutione Christi requiritur ad eius essentiam. Res enim nimìs ardua esset, adserere, Armenam Ecclesiam veris hucusque Sacerdotibus caruisse; maximè quòd non soleat Romana Presbyteros Armenos, qui ab hæresi, vel schismate conuertuntur, iterùm ordinare. Dum ergo huius rei explicationem, in quarta Sectione ponendam, lectores Armenij præstolantur, intereà, vt Latinis illa magis arrideat, varias Catholicorum Doctorum opiniones circa huius Ordinationis essentialia seorsim vnà cum eis excutiamus, indicemusque, quæ nobis in hac quæstione sententia probabilior videatur.

Ժը 18 զդնեն ՚ի ձեռս նորա զսկիհն ընդ գի-
նւոյ և զմաղզմայն ընդ հացին։ որով
արարողութեամբ առնել լինի առ լա-
ռնմասցեան իշխանութիւն պատարագելոյ
ասելով ուրեմն և այլ։

Երկրորդ" տարակուսութիւն է. զի
յորժամ հայոց եպիսկոպոսն դնէ ՚ի ձեռս
նորընծայելոյն զնախասասացեալ գործիսն.
որք են առ յառնմասցեան նիւթ քահանա-
յական աստիճանին. յայնժամ ոչ ասէ
պատշաճաւոր ձև բանին. այլ չիքո
թէ զանփոփահական նշանակութիւն նորա
ասելով. առ. ընկալ. քանզի առեր
Ժթ 19 կարողութիւն շնորհօքն այ կնքել և կա-
տարել զսբ պատարագս յանուն տն
մերոյ յի քի վս կենդանեաց և ննջե-
ցելոց։] որով բանիւքն ցուցանէ. թէ
յայնժամ զնիւթն միայն կամի տալ
նմա, և ոչ ևս զիշխանութիւն, զոր
ասէ թէ առեալ եղև յառաջ ՚ի նմանէ.
բայց զիարդ կարգաց յառաջ տալ
նմա զիշխանութիւն պատարագելոյ
առանց տալոյ զնիւթն, և առանց
ասելոյ զձևն բանին։

ԸՍՏ Երրորդ" տեսութեան
պարտ է մեզ քննել և խնդրել. մի-
թէ վերոյգրեալ երկու տարակուսու-
Ի 20 թիւնքն կարողէ՞ ինչ խափանել զք
քահանայական ձեռնադրութիւն հա-
յոց. թէ ոչ։ քանզի ՚ի միոյ կողմանէ
ամ մծաքան վարդապետաց ուսու-
ցանեն, թէ իշխանութիւն արձակելոյ
՚ի մեղաց ոչ կարէ առանձնել յառաջ
քան զիշխանութիւն պատարագելոյ։
և թէ ոչ կարէ խորհուրդ ինչ կատա-
րել առանց պատշաճաւոր նիւթոյ և
ձևոյ բանին։ Եւ գժ ՚ի միւս կողմա-
նէ յոյժ դառն և դժուարին քան էր
ասել. թէ ազգն հայոց ոչ ունի ստոյգ
և ճշմարիտ քահանայս։ քան լինի

զայս

De

զայս առնել․ զի Թէպէտ յոյժ այսպէս հրատարակեն զհայոց, սակայն զնոյն առնելն ոչ վայելէ' քահանայս. որ 'ի սկզբանէ առեալ հայրապետէն մերոյ սրբոյ տրդատ սրբելն բարեկամք և եղբարք եղաք հայոց։ մանաւանդ զի ամ քահանայք, վարդապետք, և եպիսկոպոսք հայոց, որ զան 'ի քաղաքս հռոմայ 'ի սէր և 'ի միաբանուԹե ընդ առաքելական սուրբ աԹոռոյս· ընկալեալ լինին սիրով և պատուով. և ոչ խնդրէ ինչ աԹոռս 'ի նոցանէ. զի կրկին ձեռնադրեսցին քահանայս։ Եւ յամորոյ պատրաստ եմք մեք 'ի չորրորդ'' գլխոյն պատասխանեալ առել մի երկուց տարակուսուԹեանցս այսոցիկ. և ջատագով լինել քահանայական ձեռնադրուԹեան հայոց։ Եւ զի մի 'մեր վարդապետուԹիւն ոսկ ինչ երեւեսցի քահանայից վարդապետացն մերոց. կամիմք յառաջ 'ի հետակայ երրորդ'' գլխոյս փնտրել նոցին. և եԹէ երրորդուԹիւս ինչ ասորեստանեացս մեկուսի տրամաբանել ընդ նոսա. և ցուցանել, Թէ նիւԹ և ձև սուրբ խորհրդոյս կարգ էս բազմազանեալ լինելոյ զանազան սովորուԹէ ազգաց և եկեղեցեաց զբեսասնեկեց ։

DE MATERIA,

Et Forma Ordinationis Sacerdotalis variæ sententiæ, & Auctoris assertio.

Sectio III.

1 Prima opinio est adserentium (id quod minùs probabile puto) posse Papam sine vlla exhibitione materiæ, nec alterius extrinsecæ Cæremoniæ, aliquem ordinare plenissimè Sacerdotem, si tantummodò illi dicat: *Esto Presbyter*. Supponit enim hæc sententia, materiam non esse Ordinationi necessariam, nisi solùm ex instituto Ecclesiæ, cui Christus Ordinationis modum præscribendum commiserit: vndè, cùm Papa nulli Ecclesiasticæ constitutioni subijciatur, sequitur, illum solis verbis Ordines conferre posse. Ita Angelus in l. 1 1. c. de cri. sacri. & in l. 1. c. de sent. par. 5. Felinus par. 1. in Decret. cap. 2. de Constit. num. 23. Decius in Decret. lect. 1. de constit. num. 50. Rebuffus in praxi beneficiorum, tit. de Clericis, à quibus, & quomodò creetur, nu 9. Hieronymus Gigas tract. de Pensionibus, quæst. 8. quibus consentit Franciscus Victoria de Sacram. Ordinis, quæst. 5.

2 Sed hæc opinio displicet: nam communiter existimatur, ad Ordines conferendos non solùm verba, verùm etiam visibilem aliquam materiam ex ipsa Christi Domini præscriptione requiri. Siquidem Apostoli, qui de hoc Sacramento administrando instructi fuerunt à Christo, nunquàm Ordines contulerunt sine verbis, & præterea sine aliquo visibili, & externo symbolo, nempè manus impositione, iuxtà illud, Act. 6. *Orantes imposuerunt eis manus*. Cuius rei rationem reddit S. Bonauentura in 4. dist. 24. par. 1. art. 1. quæst. 4. his verbis: *Quoniam verò manus est organum*

Pppp *orga-*

organorum in operando, & lingua in exprimendo, rectè significatur conferri potestas in officio vtriusque: & hæc in quolibet Ordine reperiuntur. Immò & ipse Dominus, cùm vtrâque potestatem Sacerdotalem dedit Apostolis, vsus est non solùm signo audibili, nempè verbis, sed etiam visibili, aliqua scilicet externa Cæremonia. dicens enim in Cœna: *Hoc facite in meam commemorationem:* porrexit illis sanctum panem, & calicem: & post Resurrectionem, dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis,* &c. insufflauit in eos.

Secunda igitur opinio (ex ijs, quæ iuxta communem sententiam docent, præter verba requiri de iure diuino materiam) adserit, in Diaconatu, & Sacerdotio manus impositionem, quæ præcedit instrumentorum porrectionem, esse Cęremoniam accidentalem, & fieri solùm ad solemnitatem; ipsam verò traditionem instrumentorum esse materiam essentialem. Ita Dominicus Sotus in 4. dist. 24. quæst. 1. art. 4. Valentia tom. 4. disput. 9. quæst. 1. Maldonatus tom. 2. de Sacr. tract. de Ordine, quæst. 3. part. 2. Nugnus par. 3. in Addit. quæst. 37. art. 5. Bonaccina de Sacr. disp. 8. quæst. vnica, punct. 4. & alij.

Ratio istorum est: Prima, quia cùm tradūtur in Diaconatu, & Presbyteratu materię instrumentorum & proferuntur formæ illis correspondentes, imprimitur character, & confertur potestas vtriusque Ordinis; & tamen tunc non imponitur manus, sed multò anteà fuit imposita.
3
immò in Presbyteratu prior ista impositio manus fit sine vlla prolatione verborum; ergo nō potest esse materia, quia hæc exhiberi debet simul cum forma verborum. Secunda, quia Subdiaconatus est verus Ordo, ac Sacramētum, sicut etiam alij minores Ordines iuxta communiorem opinionem; & tamen traduntur sine manus impositione, sed per solam instrumentorum porrectionem: ergo eadem ratio esse debet de alijs.
4
Tertia, quia Gregorius IX. de Sacramentis non iterandis, cap. *Presbyter,* inquit: *Manus impositionem esse ritum ab Apostolis introductum:* vndè sequitur, esse Cæremoniam accidentalem: nam materiæ Sacramentorum non ab Apostolis, sed à Christo sunt institutæ. Quarta, quia idem Gregorius ibidem definit, non esse iterandam Ordinationem Diaconi, & Presbyteri, factam sine tali manus impositione:
5
sed statuto tempore ad huiusmodi Ordines conferendos cautè supplendū, quod per errorem extitit prætermissum: sed omissa materia essentiali irritū esset Sacramentum, atq; adeò iterandum: ergo &c. Quinta denique, quia Concilium Florentinum tradit pro materia Diaconatus, & Sacerdotij solam instrumentorū porrectionem, ac nullam de manuum impositione mentionem facit.

Tertia opinio est, in prædictis duo-

duobus Ordinibus hanc eandem impositionem manus esse materiã essentialem; traditionem verò instrumentorum esse accidentalem. Ita Beccanus par. 3. tract. 2. cap. 26. quęst. 4. alijq; complures, quos citat, & sequitur Hugo Menardus in Notis ad librum Sacramentorum D. Gregorij Papę, nu. 238. lin. 33.

Fundamentum huius sententiæ est: quia non est credibile; Sacras Scripturas, antiqua Concilia, veteres SS. Patres, & vetustissima Pontificalia, quibus olim Latina Ecclesia in Ordinationibus vtebatur, solùm ea, quæ essent Ordinationi accidentalia, tradidisse; omisisse verò essentialia: immò oppositum omninò credendum est. At in Ordinatione Diaconi, & Presbyteri, solius manuum impositionis mentionem faciunt, Primò sacræ Scripturæ, 1. Timoth. cap. 4. & 5. Et 2. Timoth. cap. 1. Et Actorum cap. 6. & 13. atque etiam cap. 14. vbi illud: *Cùm constituissent illis Presbyteros*: Græcè, & Armenicè legitur: *Cùm per manus impositionem creassent illis Presbyteros*.

Secundò Concilia, vt Ancyranum, can. 10. Nicænum 1. can. 9. Antiochenum can. 10. & 17. Carthaginense IV. can. 3. & 4. Toletanum IV. can. 27. Nicænum II. can. 14. & alia. immò ipsum Tridentinum Concilium, sess. 14. c. 3. de Extrema vnctione inquit: Ministrum extremę vnctionis esse *Episcopum, aut Presbyterum, ritè ordinatum per impositionem manuum Presbyterij*.

6 Tertiò SS. Patres, vt Clemens lib. 8. Const. Apost. cap. 16. Dionysius in Eccles. Hierarch. cap. 5. par. 2. Damasus Papa in Epist. 4. Innocentius I. Papa in epist. 22. & sic deinceps alij, ex quibus Ambrosius de dignit. Sacerd. cap. 5. *Homo*, inquit, *manum imponit, & Deus largitur gratiam*. Et Hieronymus in cap. 58. Isaiæ: *Ordinatio*, inquit, *non solùm ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manus*.

7 Quartò denique, vetustissima quædam Latina Ritualia non ponũt in Ordinatione Presbyteri porrectionem instrumentorum, neq; formam illi correspondentem, sed solùm manus impositionem cum sua forma deprecatoria, vt videre licet in Sacramentario D. Gregorij; & testatur Hugo Menardus loco sup. cit. his verbis: *In Ordinatione Presbyteri traditio instrumentorum cum sua forma: Accipe potestatem offerendi* &c. *deest in Sacramentarijs excusis D. Gregorij, vt in Codicibus manuscriptis, Remensi, Rodradi,*
8 *S. Eligij, & Ratoldi, atque etiam in Pontificali manuscripto, quod putatur esse Anglicanum: non habetur etiam in Concilio Carthaginensi IV. neque in Toletano IV. can. 27. neque vlli antiqui Patres mentionem aliquam illius aliquandò fecerunt, non S. Isidorus, non Amalarius, non Rabanus*, &c. qui de hac materia tractauerũt. Item Ioannes Morinus in Commentario de Sacris Ordinationibus, nouissimè typis dato

 Pa-

Parisijs, par. 2. vetera Latinorum Ritualia profert propè viginti, è quibus pleraque, nimirùm vetustiora, eandem traditionem instrumentorum cum sua forma in Ordinatione Diaconi, & Presbyteri non commemorant. His etiam concordant omnia Euchologia Christianorum Orientalium, Græcum, Illyricum, Antiochenum, Chalcedonense, Chaldaicum, Ruthenorum, Maronitarum, Iacobitarum, Nestorianorum, & Abyssinorum, vt refert Pater Verricellus in tract. de Apostolicis Missionibus, quæst. 312. sect. 2. & videri potest apud eundem Morinum.

Præterea, cùm ordinarentur ab Apostolis primi Diaconi per manus impositionem, Act. 6. nondum erat scriptum Euangelium, cuius liber nunc traditur, vt materia Diaconatus. immò Durandus in 4. dist. 24. quęst. 3. refert, quòd suo tempore non omnes Ecclesiæ, neque præsertim Aniciensis, cui præfuit ipse, morem habebant tradend. librum Euangeliorum in Ordinatione Diaconi: vndè probat, per solam manus impositionem sufficienter Diaconum ordinari.

Quarta opinio est, tum præcedentem illam manus impositionē, tum porrectionem instrumētorum esse materiam essentialem. ita Petrus à Soto de Sacr. Ordinis lect. 5. Martinus Ledesmius in 4. quęst. 36. art. 4. ad 1. Bellarminus tom. 2. de Sacr. Ord. lib. 1. c. 9. Marchinus de Sacr. Ord. tract. 2. par. 7. c. 2. & par. 8. cap. 5. Card. Lugo de Sacr. disp. 2. sect. 5. Verricellus de

9 Apost. Mission. in Append. quęst. 312. sect. 12. & alij.

Nititur hæc sententia rationibus, in secunda, & tertia opinione adductis; ac præcipuè, quia ex diuersis Orthodoxis, & approbatis Concilijs, alia manus impositionem pro materia Diaconatus, & Presbyteratus assignarunt, vt Carthaginense IV. &c. alia porrectionem instrumentorum, vt Florentinum: dici autem non potest, quòd vnum Concilium cum altero pu-

10 gnet; neque quòd alterutrum materiam accidentalem præscripserit, omittendo essentialem: igitur dicendum est, vtrumque explicuisse materiam essentialem Ordinis, non quidem totalem, sed partialem.

Quinta opinio est, in Presbyteratu per solam posteriorem manus impositionem, ac suam formā, *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata, remittūtur* &c. imprimi characterem, & conferri potestatem Sacerdotalem quoad vtrumq;

11 actum, offerendi scilicet, & absoluendi. Hanc sententiam refert Riccardus in 4. dist. 24. art. 4. his verbis: *In Ordine Sacerdotij dicunt aliqui, characterem imprimi, cùm Episcopus manus imponit, dicens: Accipe Spiritum sanctum, &c. quia dicunt, tunc Christum dedisse discipulis potestatem Sacerdotalem, quando post resurrectionem dixit eis: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis* &c. Et Angelus in verbo, *Ordo* 1. num.

num. 6. tribuit illam D. Bonauenturæ, & Petro de Palude, dicens: *Potestas Sacerdotis confertur, quando ab Episcopo dicitur, Accipe Spiritum sanctum, &c. & huius opinionis est S. Bonauentura, & Petrus.*

Videtur ergo supponere hæc sẽtentia, quòd sola manuum impositio sit materia necessaria, sicut tertia probabat opinio: sed non prior, ergo posterior: vndè sequeretur, per hanc posteriorem conferri Presbytero vtramque potestatem: Minor probatur: quia prior impositio manuum, quæ fit simul ab Episcopo, & Presbyteris, existimatur communiter à Theologis esse cæremonia accidentalis, ob rationes secundæ opinionis. Tum, quia Concilium Tridentinum, sess. 23. can. 4. inquit: *Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum, anathema sit.* vbi declarari videtur, tunc ordinari Presbyterum, & tunc illi dari gratiam Spiritus sancti, cùm ei dicitur, *Accipe Spiritum sanctum*, &c. quod fit, quando illi manus vltimò imponuntur. Nec obstat, in hac forma non exprimi actum primariũ, sed secundarium tantùm potestatis Sacerdotalis: quia etiam Diaconatus conferri existimatur per formã, quæ tantùm exprimit potestatem Diaconi quoad actum secũdarium, qui est legere Euangelium; in qua potestate (vt asserit D. Thomas in suppl. quæst. 37. art. 5. ad 5.) intelligitur alia quoad actum primarium, qui est ministrare Sacerdoti.

12 Sexta opinio docet vtramq; potestatem Sacerdotalem consecrandi, & absoluendi, simul conferri, cùm porrigitur calix cum vino, & patina cum pane, atque dicitur: *Accipe potestatem offerendi* &c. sequentem verò manuum impositionem cum ijs verbis, *Accipe Spiritum sanctum*, non conferre vllam Ordinis potestatem ad dimittenda peccata, sed anteà traditam declarare, & iam datum Spiritum sanctum ostẽdere: dici autem, *Accipe*, in præsenti, quia Ordinatio adhuc est moraliter presens. Ita Capreolus quæst. 1. art. 3. ad 2. contra 1. conclus. Maior quæst. 3. art. 2. Syluester in verbo, *Ord.* 2. quæst. 4. Candidus tom. 4. disq. 4. art. 2. dubio. 5. alijque plures.

13 Fundamentum huius sententiæ est: primum, quia Concilium Florentinum non aliam assignauit materiam totius Ordinis Sacerdotalis, nisi porrectionem instrumẽtorum; neque aliam formam, nisi verba illa: *Accipe potestatem offerendi* &c. Secundum, quia posterior manuum

14 impositio cum sua forma, *Accipe Spiritum sanctum*, &c. non habetur in antiquis Ritualibus, de quibus suprà fecimus mentionem, neque in Sacramentario D. Gregorij, neque in Pontificali, quod explicat Durantus Episcopus Mimatensis, neque tandem in antiquo Ordine Romano. Tertium, quia potestas secundaria dimittendi peccata est adnexa cum illa primaria cõsecrandi Eucharistiam, tanquàm eius

eius proprietas; ergo simul cum illa confertur; cùm Sacerdotium vtramque potestatem, tanquam sibi propriam, trahat: vt asserere videtur Concilium Tridentinum, sess. 23. c. 1. de Sac. Ord. per hæc verba: *Hoc autem* (Sacerdotium) *ab eodem Domino Saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorumque Successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus, & sanguinem eius, nec non & peccata dimittendi, & retinendi, sacræ litteræ ostendunt, & Ecclesiæ traditio semper docuit.*

Septima demùm opinio asserit, potestatem consecrandi corpus, & sanguinem Christi, conferri, cùm Episcopus, porrigens instrumenta, dicit: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo*, &c. potestatem verò dimittendi peccata, cùm manus imponit, dicens: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris* &c. Ita Scotus in 4. dist. 24. art. 3. Henriquez lib. 10. cap. 6. & 11. Vasquez disp. 239. cap. 3. Molfesius in Summa, de Sacr. Ord. tract. 2. cap. 10. Diana par. 9. tract. 6. resol. 9. & reliqui ferè omnes.

Ratio istorum præcipua est; quia cùm constat de forma, qua Christus aliquod Sacramentum instituit, non potest idem Sacramentũ per aliam formam substãtialiter diuersam conferri; non enim potest Ecclesia formas Sacramentorum, à Christo Domino institutas, substantialiter variare. Sed Christus, diuidens has duas potestates Sacerdotales, alteram tradidit in Cœna 15 (tunc enim, vt habet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 1. Apostoli facti sunt Sacerdotes): tunc inquam alteram tradidit per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*: cui formæ æquiualet ista: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo*, &c. alteram verò tradidit post Resurrectionem, dicens: *Accipite Spiritum sanctum*, &c. quãdo (vt idem Concilium sess. 14. 16 de Sacr. pœnit. cap. 1. affirmat) Pœnitentiæ Sacramentum institutum est. Ergo non potest per alterutram istarum formarum vtraq; simul potestas conferri. Et hęc hactenùs de varijs sententijs in hac materia; quæ quidem fuisse videtur vltrò citròque in diuersum à Doctoribus tracta, & omnifariàm definita.

IAM verò, tum ad hanc de materijs, & formis Ordinum controuersiam opinionum inter se tam dissidentium dirimendam, quarum 17 quælibet, extra primam, rationes pro se pontentissimas habet; tum præcipuè ad varios Ordinationis ritus, Orientalem scilicet, & Occidentalem, antiquiorem, & recentiorem, conciliandos, triplex dicendi modus excogitatur.

Primus modus dicendi traditur ab Archudio lib. 6. de Sacr. cap. 7. vbi asserit, dici posse, ac debere, vt omnes ritus concilientur, solam manus impositionem esse in Ordinis Sacramento de iure diuino materiam necessariam, & à Christo deter-

terminatam pro qualibet Ecclesia tam Græca, quàm Latina: nam Græca nunquàm illam omittit; nec etiam Latina; quia licèt hęc in Subdiaconatu, alijsque Ordinibus inferioribus non imponat manus super caput Ordinandi, porrigit tamen illi instrumentum; ac protensio illa manus cum instrumento dici propriè potest manus impositio, determinata tamen per instrumentum ad hanc, vel illam Ordinis potestatem significãdam: quia per illam Episcopus mediatè coniungit manus suas cum Ordinando per physicam coniũctionem: quòd enim mediet instrumentum, non tollit verum contactum; sicut etiã apud Græcos inter manum Episcopi, & caput Ordinandi mediat pallium.

Confirmatur ab eodem hic dicendi modus; Primò, quia traditur etiam à D. Bonauentura in 4. dist. 24. par. 2. art. 1. quæst. 4. vbi sic loquitur. *Quod obijcitur de manuum impositione, quòd non reperitur in omnibus Ordinibus, ratio iam dicta est: reperitur tamen aliquid simile, quia reperitur collatio instrumenti, in quo est protensio manus, & fit signatio collationis potestatis.*

Secundò, quia Marci 7. Christus, vt satisfaceret petitionibus eorum, qui *deprecabantur eum, Vt imponeret manum* Lunatico, hoc ipsũ fecit tangendo linguam, & aures eius.

Tertiò, quia ex D. Thoma 3. par. quæst. 84. art. 4. ad 2. in Sacramento Confirmationis est ne-
18 cessaria manus impositio: vndè hoc Sacramentum in sacris Scripturis, & à Patribus manus impositio dicitur: at Confirmatio stare potest cũ sola vnctione Chrismatis: ergo dicendum est, quòd cùm Episcopus vngit, propriè manum imponat. Quod etiam affirmat Bellarminus, de Sac. Confir. lib. 2. cap. 2. dicens; *Bis Episcopus manus imponit Confirmandis: semel, cùm super eos manus extendit, atque orat: & rursùs, cùm signat in fronte, atque Vngit. ipsa enim Vnctio, & signatio,*
19 *cùm manu fiat, manus impositio rectissimè dicitur, Vt docet Hugo lib. 2. de Sacram. par. 7. cap. 2.*

Quartò tandem, quia ipsummet Concilium Florentinum non dixit, Ordines conferri per instrumenta, sed dixit, per instrumentorum *traditionem*, vel *porrectionem*, vel *dationem*, vel *assignationem*: vndè vim potiùs facit in illa extensione manus, qua porrigitur instrumentum, & coniungitur Episcopus cum Ordinando, & quæ causat potestatem
20 dandam; quàm in ipso instrumento, quod illam tantùm determinat.

At multas gratias habemus Archudio, viro certè ingenij laudibus, æquè ac Fidei Catholicę florentissimo; quòd Latinæ Ordinationis materiam, hoc est, porrectionem instrumentorum, ad materiam Græcæ Ordinationis trahere, & cum illa conciliare voluerit. Nihilominùs ista eius dicendi methodus mihi non placet: Primùm

mùm, quia nullo testimonio, aut ratione probatur, solam manus impositionem esse materiam à Christo determinatam pro quolibet Ordine, immò ne pro vllo quidem. Vndè enim hoc colligitur? cùm neque à sacris Scripturis, neque à traditione Ecclesiæ, neq; a Concilijs, neque à Patribus traditum sit. Immò colligitur oppositum, Primò, quia Gregorius Papa IX. in cap. *Presbyter*, de Sacram. non iterã. hanc manus impositionem vocat *ritum ab Apostolis introductum*. Secundò, quia si Christus illam determinasset, certè, cùm Apostolis tradidit vtramque potestatem Sacerdotalem, potiùs hanc ab ipso determinatam, vel determinandam cæremoniam vsurpasset, quàm aliam: at neque in Cæna, neq; post Resurrectionem manus imponere voluit, sed vel tradidit calicem, &c. vel insufflauit. Tertiò, quia Ecclesia Latina semper solita fuit dilatare potiùs, & magis explicitas reddere veras Sacramentorum materias: ergo in Subdiaconatu, alijsque minoribus Ordinibus nunquàm occultasset, nec restrinxisset in porrectione instrumentorum impositionem manus, si hæc fuisset materia necessaria de iure diuino pro quolibet Ordine.

Deindè: quia falsum etiam est, porrectionem instrumentorum esse illam veram, & propriam manus impositionem, quæ ad Ordines requiritur: vndè, si daremus, fuisse hanc à Christo determinatam, ad maiorem potiùs diffidentiam, quàm conciliationem, 21 adducerentur ritus Ecclesiarum, & Concilia: Primò, quia Concilia, & Patres non dicunt, conferri Ordines per quamlibet impositionem manus; sed tantum per illam, quę fit supra caput: ita Concilium Carthaginense IV. can. 3. Clemens Rom. lib. 8. Constit. cap. 16. Dionysius Areop. de Eccles. hier. c. 5. Damasus Papa. epist. 4. Innocentius 1. epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ: Augustinus lib. 5. de 22 Baptismo contra Donatistas, cap. 20. & alij.

Secundò, quia Gregorius IX. decreuit, vt diximus, in Ordinatione Diaconi, & Presbyteri, peracta sine manus impositione, supplendum esse, quod omissum erat: ergo traditio instrumentorum, quæ non supponeretur omissa, non est propria manus impositio, alioquin nihil superesset supplendum, quia nihil esset omissum.

23 Tertiò, quia Concilium Carthaginense IV. can. 5. de Subdiacono inquit: *Quia manus impositionem non accipit, patinam de Episcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum*: ergo expressè contradistinguit traditionem instrumentorum à manus impositione; atque asserit, Subdiaconum manus impositionem non accipere, tametsi de manu Episcopi accipit instrumenta: alioquin eius verba hunc facerent sensum ineptum: Quia manus impositi-

positionem non accipit, ideò accipiat manus impositionem.

Ad rationes, adductas in contrarium, respondeo: Ad primam, quòd D. Bonauentura non ait, porrectionem instrumentorum esse propriè manus impositionem; sed dixit, esse aliquid simile: quod autem est simile, propriè non est idem.

Ad secundam, & tertiam, quòd qui tangit aures, & linguam alicuius, aut vngit eius frontem, verè super illum manus imponit, immò in ipso capite, cuius membra tangit. at Episcopus, dum tradit Ordinando instrumentum tangendū, non imponit manum super illum; imò sepè ne manum quidem multùm extendit; sed potiùs Ordinandi manus suas extendunt versùs Episcopum, vt tangāt instrumentum in manibus eius existens.

Ad quartam, quòd Concilium Florentinum non solùm ait, Ordines conferri per instrumentorum porrectionem, traditionem, &c. quibus verbis indicat materiam proximam Ordinis in ritu Latino; verùm etiam affirmat, ipsa instrumenta esse materiam; hoc est, remotam. inquit enim: *Ordinis materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo*: igitur iuxta mentem Concilij porrectio illa instrumenti causat effectum Sacramenti, non quatenùs extensio, seu impositio manus est, sed quatenùs est datio instrumenti, quomodocunque ista datio fiat, siue per extensionem manus Episcopi dantis, siue per extensionem manus accipientis de manu Episcopi.

24 SECVNDVS modus dicendi est, ipsam traditionem instrumentorū fuisse à Christo determinatam pro materia Ordinis: manus autem impositionem esse etiam implicitam quandam, & virtualem traditionē cuiuslibet instrumenti: vndè Pontifex, cùm manus imponit, virtualiter, & implicitè porrigit instrumenta. Ita Grauina, quem citat Morinus de sacris Ordinat. par. 3. Exercit. 1. c. 1. num. 28. his verbis:

25 *Vna hæc est ex Cōciliationibus, à Grauina adinuentis: Græci, inquit, manus imponunt: in manuum autem impositione instrumenta implicitè continētur: implicitè igitur, & virtualiter ea tāgunt Græci; explicitè, & formaliter Latini. instrumēta enim in manu, vt in organo organorū, continentur.*

Huic dicendi modo suffragari videtur D. Thomas in 3. par. quæstione 83. art. 5. ad 1. vbi dicit, quòd manus est loco omnium instrumentorum:

26 *Cùm*, inquit, *manus sit organum organorum (vt dicitur 3. de anima); omnia opera attribuuntur manibus*. Ac magis apertè S. Bonauentura in 4. dist. 24. par. 2. art. 1. quæst. 4. vbi sic habet: *Ad illud, quod obijcitur de libri, vel vasis traditione, dicendum, quòd sicut omne instrumentum, sine armatura in virtute manus est; sic etiam per impositionem manuum, vbi deessent talia instrumenta, possunt signari. vndè, sicut post videbitur, in im-*

positione manuū in Ecclesia primitiua cæteri Ordines implicabantur, qui postmodùm processu tēporis explicati sunt & quantùm ad verbū, & quantùm ad signum, & quantùm ad personas.

Verùm multò minùs subsistere potest iste modus conciliandi: Primò, quia gratìs etiam fingitur, Christum pro materia Ordinum determinasse porrectionem instrumentorum. cùm enim in Ordinatione Diaconi, ac Presbyteri neque Apostoli in primitiua Ecclesia, neque Apostolorum successores in Ecclesia posteriori tam Orientali, quàm olim in Occidentali, tradiderint explicitè instrumenta; quis vnquàm credere valeat, hanc eandem materiam, tamdiù ab Ecclesia vniuersali explicitè omissam, fuisse à Christo Domino institutá? Secundò, quia impositio manus, & traditio instrumenti, sunt actiones inter se plusquàm specie differentes; ergo, si hæc posterior esset de iure diuino materia Ordinis, non posset, neque potuisset Ecclesia loco illius adhibere alteram: nequit enim Ecclesia Sacramentorum materias à Christo determinatas, substantialiter variare. Tertiò, quia magìs frumētum continet virtualiter panem, quàm manus contineat instrumenta: sed nequit frumentum, etiamsi coctum, & exculentum, esse Eucharistiæ materia loco panis, à Christo determinati: ergo multò minùs posset impositio manus esse materia Ordinis pro traditione instrumentorum, si hæc fuisset Ordinis materia de iure

27 diuino. Quartò denique, quia ad Sacerdotium conferendum V. G. non sufficeret cuiuscunque traditio instrumenti, etiam vagè, aut vniuersaliter sumpti, sed talis instrumenti determinati, puta Calicis cum vino, &c. quod scilicet sit aptum ad potestatem Sacerdotij significandam: at impositio manus non esset magìs virtualis, & implicita traditio Calicis, quàm ensis, aut alterius instrumenti; cùm illa virtualis continentia manus in sua vastitate, quicquid libuerit,

28 complectatur; & hoc est, quod loc. cit. adserit S. Thomas, omnia opera manibus attribui: ergo &c.

Ad illud D. Bonauenturæ respódeo, ideò ipsum docuisse, quòd ad Ordines conferendos sufficiat quæcunq; implicita designatio instrumentorum, facta per manus impositionem; quia supponebat, instrumenta non esse materiam, de iure diuino necessariam.

TERTIVS dicendi modus, aptior ab alijs iudicatus, est ille, qui

29 fundatur in ea communiori sententia, pro qua P. Verricellus in Append. de Apost. Mission. quæst. 312. sect. 2. triginta & septem Doctores grauissimos citat; nempè Christum, cùm Ordinis Sacramentum instituit, non determinasse materias, ac formas in particulari, sed in genere tantùm, monendo scilicet Apostolos, vt Ordines conferrent per aliqua visibilia signa, & verba, quæ essent apta ad eorum po-

potestates significandas; ac proinde in arbitrio Ecclesiæ reliquisse, vtrùm his potiùs signis, ac verbis, quàm alijs, vti vellet. Quarè Concilium Tridentinum. sess. 23. c. 3. de materijs, & formis Ordinum tantummodò ait; *Sacram Ordinationem verbis, & signis exterioribus perfici*.

Hoc itaque posito fundamento (quod planè certum supponimus tum ex auctoritate tot, tantorumque Doctorum; tum ex sufficienti partium enumeratione, cùm nullũ aliud relinquatur, in quo nisi firmiter valeamus) vnum superest inquirendum; quænam materiarum species fuerint ab Ecclesia auctoritate publica constitutæ pro conferendis Ordinibus?

Adserit R. P. Amicus in Cursu Theologico, tom. 7. de Sacramen. disp. 2. sect. 4. (cuius dicendi modum pro tertio recensemus) ab Ecclesia Catholica decretum iam fuisse, vt vbique terrarum sufficiens, & integra materia cuiuscunque Ordinis sit alterutra ex his duabus, vel manus impositio, vel instrumentorum traditio, dummodò illi accedat forma verborum, sufficienter potestatem Ordinis exprimens. Sic enim, inquit, dicendo, conciliantur non solùm omnes ritus, Cõcilia, & Patres; verùm etiam graues Auctores, quamuis oppositas inuicèm sententias tradidisse videãtur. Quòd autem Ecclesia sic vniuersaliter definierit,

Probat primò (& hæc est potior eius ratio): quia Ecclesia Catho-
30 lica, tradens ritum Latinum, in quo Diaconus, & Sacerdos de facto initiantur per vtramque materiam, reliqui verò inferiores Ministri per solam instrumentorum traditionem; approbat etiam ritum Græcum, in quo omnis Ordinatio fit per solam manus impositionẽ: siquidem Clemens VIII. in Bulla, edita anno 1595. die 31. Augusti, decernit, ac mandat, Romæ habendum esse Episcopũ Græcum Catholicum, qui Græcos ordi-
31 net ritu Græco: approbat igitur Summus Pontifex ritum Græcum. Prætereà noua Congregatio, Romæ erecta ab Vrbano VIII. pro Euchologio Græcorum examinando, post longam discussionem, hunc ritum ordinandi Græcorum denuò approbauit, vt deinceps de validitate ipsius nulli dubium esse valeat. Dici autem nõ potest, quòd Ecclesia manus impositionem, vt sufficientem, & adæquatam materiam Ordinum approbauerit dũ-
32 taxàt pro Christianis Orientalibus, seu Græcis, & non etiam pro Occidentalibus, seu Latinis: nam faciẽdi hoc aliud potestatem non habet Ecclesia; cùm Christus de facto illi eam non ita communicauerit, vt quod ipsa pro vna Ecclesia statuisset, illud tantùm pro ea, & non etiam pro alijs omnibus Ecclesijs esset sufficiens Ordinis materia: ergo, cùm iam pro Græcis approbauerit manus impositionem, vt materiam sufficientem, & integram;

vtique pro omni alia Ecclesia talem eam esse declarauit.

Minorem huius Syllogismi suadere nititur duplici argumento: Primùm Inductione ex alijs omnibus Sacramentis, quorum materias, ac formas voluit Christus esse vbiq; substantialiter easdem. Deindè ex Ecclesiæ vnitate, ad quam minùs expediret, vt materiæ, & formæ substantiales eorundem Sacramentorum non eædem, sed diuersæ essent in diuersis Ecclesijs, quippè, cùm Ecclesia maximè dicatur vna ex vnitate religionis, quæ in externa Sacramentorum professione potissimè consistit, iuxtà illud Ephes. 4. *Vnus Dominus, Vna Fides, vnum Baptisma*, &c. non esset certè perfectè vna, si ita aliæ materiæ, & formæ substantiales huius Sacramenti deputarentur pro Græca Ecclesia, & aliæ pro Latina; vt non possent vel alterutræ, vel vtræque indifferenter, & æquè vtrobique vsurpari saltem pro valida, si non etiam pro licita illius collatione: ergo, sicut Græcus validè ordinaretur à Græco Pontifice per materiã, & formam Latini ritus, ita pariter dicendum est, quòd etiam Latinus validè ordinaretur à Latino Pontifice per Græci ritus materiam, atq; formam.

Probat secundò: quia Gregorius IX. in cap. *Presbyter*, statuit, vt si quid in Ordinatione Diaconi, & Presbyteri per errorẽ esset omissum, iterandum non esse Sacramentum; sed cautè suo postea tempore supplendum, quod anteà prætermissum fuerit.
33 Sentit igitur Pontifex, Diaconatum, & Presbyteratum validè conferri vel per solam manus impositionem omissa instrumentorum traditione, vel per solam instrumentorum traditionem omissa impositione manus: alioquìn alterutra omissa, iteranda esset Ordinatio: id quod ab ipso prohibetur.

Probat Tertiò: quia Concilium Nicænum I. can. 9. & Carthaginense IV. can. 3. & 4. pro integra materia Diaconatus, & Presbyteratus assignat manus impositionẽ;
34 & ipsum Tridentinum sess. 14. c. 3. *De Extrema Vnctione*, supponit Sacerdotes ritè ordinatos esse per impositionem manuum Presbyterij: Florentinum verò Concilium pro integra materia eorundem Ordinũ assignat instrumẽtorum porrectionem: igitur dicendum est, alterutram ex his materijs fuisse ab Ecclesia determinatam, vt sufficientem, & integram pro quacunque Ecclesia.

35 Probat denique quartò, ex ipsa varietate materiæ, ac formæ, quibus Latina ipsa Ecclesia diuersis temporibus vsa est ad hoc Sacramentum conferendum; anteà enim ordinabat Diaconum, & Presbyterum per solam manus impositionem cum vnica forma; deindè verò per vtramque materiam, & per duplicem formam. Ita, sed disertissimè, ac pro more doctissimè ratiocinatur P. Amicus.

Adhuc tamen tertius hic dicendi

di modus peregrinus mihi videtur, ac violentus, nec minores pati difficultates, quàm duo alij præcedentes. Illud enim perdifficile & dictu, & captu duco, Catholicam Ecclesiam aliquando constituisse, vt alterutra materia, vel manus impositio, vel instrumentorum traditio, esset apud omnes Fideles, ac proindè etiam apud Latinos, sufficiẽs, & integra materia cuiuscunque Ordinis. etenim oppositum ab ipsa Ecclesia constitutum, colligo ex Concilijs, ex Decretis Summorum Pontificum, ex Patribus, ex Ritualibus, ex praxi, ex omni denique ratione; vt tum ex ijs, quæ hactenùs dicta sunt, percipi potest; tum ex infrà dicendis, præsertim in Responsione ad allatas pro ista sententia rationes, ostendam.

Quarè, sicut priscis illis Ecclesiæ temporibus, quando Diaconatus, & Presbyteratus ab omnibus Ecclesijs per solam manus impositionem conferebantur, irrita certè fuisset Ordinatio, si tunc particularis quis Episcopus siue Orientalis, siue Occidẽtalis, contra vsum, ac præscriptum veteris illius Ecclesiæ, omissa ea materia, vsurpasset in ijsdem conferẽdis Ordinibus traditionem instrumentorum: ita pariter esse omninò dicendum puto, cùm deindè posterior Ecclesia Catholica, permittens priscum illum ritum Orientalibus, qui eum retinere voluerunt, præscripsit, & sufficienter in Occidente promulgauit vel per antiquum Ordinem Romanum, vel per nouum Pontificale,

36 vel tandem per Concilium Florentinum, vt traditio instrumentorum esset præterea Diaconatus, & Presbyteratus materia; ex eo inquam tempore nouæ, ac sufficienter promulgatæ præscriptionis Ecclesiæ, adeo necessariam materiam horum etiam Ordinum euasisse apud Latinos instrumentorum traditionem; vt Ordinatio sine illa inter eos facta per solam manus impositionẽ, & quamcunq; vel aptissimam verborum formulam, irrita planè sit, & inualida. Quòd si hoc de dupli-

37 ci Ordine illo dicendum est, tametsi aliquando sine traditione instrumentorum vbique conferebantur; quantò magis idem de alijs inferioribus dici oporteat, quos in Ecclesia Latina per traditionem instrumentorum semper collatos esse, & conferri debere, perpetuus vsus, & eiusdem Ecclesiæ præscriptio docuit?

Ad primam ergo P. Amici rationem, seu Syllogysmum, responderetur primò: Nego Maiorem, si accipiatur in eo sensu, qui ad con-

38 cludendum desideratur. Falsum enim est, Apostolicam Sedem directè vnquàm, aut ex professo, ritum ordinandi Græcorum per solam manus impositionem, approbasse: nam ex eo, quòd iusserit in sua Bulla Clemens VIII., Græcum vnum Episcopum Catholicũ residere Romæ, qui Græcos ordinet ritu suo (cuius quidem rei cogens erat necessitas; ne Græci Catho-

tholici, præsertim Missionarij, suis in Prouincijs à Schismaticis, hære-
39 ticisue Episcopis contumaciter ordinarentur; neue, si quando Romæ alio ritu, quàm suo, initiati fuissent, ab alijs posteà Græcis reijcerentur): ex eo inquam Clementis mādato vix tantùm colligimus, sed à posteriori, non à priori, quandam eius de tali ritu non quidem approbationem, aut confirmationem, sed bonam existimationem, haud tamen præclaram; videlicèt
40 Græcam Ordinationem non malè apud Pontificem audiuisse; siquidem voluit prædictum ad finem eam in Vrbe fieri. Nec prætereà mirandum, quòd Clemens, Ordinationem illam in pristino robore suo relinquens, hoc iuberet; quippè sola manus impositio in Diaconatu, & Presbyteratu fuerat quondam in ritu veteri materia integra non solùm apud Orientales, verùm etiam Occidentales. quapropter euenerat, vt post nouum ritum, à Latinis deindè magis explicitum
41 per instrumentorum traditionem, toleraret Ecclesia, permitteretque Orientalibus, vt suo quisque ritu, quem à principio licitè accepissent, nec vnquàm omisissent, perseuerarent. Hoc autem de Latinis pariter dici non potest, quibus semper fuit prohibitum à præscriptione noui ritus, sufficienter promulgati, discedere. Et hæc quidem de Clementis Bulla.

Quod autem spectat ad approbationem Congregationis Euchologij; de qua rursùm Amicus loc. citat. num. vlt. ex aliorum relatione sic loquitur. *Hæc me Viennæ Austriæ scribente, Romæ scriptum est, post longum, ac diligens examen iussu Vrbani VIII. omnes materias, & formas Ordinum, quæ hactenus in ritu Græco seruatæ sunt, quæque in eorum Euchologio habentur, confirmatas fuisse.* respondetur, quòd etiam si ita esset, vt ipse refert, neque rem suam probaret, vt infrà: verùm ne ita quidem se res habuit: nam neque confirmatas, neque abrogatas, neque approbatas, neque reprobatas, sed tantùm in pristino suo esse, ac robore Cæremonias eas Græcorum à S. Congregatione relictas, ego, qui Romæ iam indè ab Vrbano Pontifice sedeo, semper accepi. Vndè verò, aut quonam modo cōfirmatas, & approbatas eas dicamus, quando nec Bullam Vrbani, aut alterius Summi Pontificis vllam, nec vllum Sacræ eius Congregationis Decretum hac de re, non dico denunciatum, sed ne editum quidem vidimus vnquàm, aut audiuimus extitisse?

Cæterùm vel solum diligens illud, ac longum examen, Vrbani iussu nouissimè habitum à Latinis ad inquirendum, vtrùm Græca Ordinatio, sine instrumentorum traditione facta post noui ritus præscriptione, rata haberi posset, ac firma; satis superque esse Amico poterat ad sententiam deponēdam. quippè, si adhuc ita pro dubia illa ducebatur à Latina Ecclesia, vt

vt ad eius dubietatem euacuandam longa, diligensque discussio requisita sit; quis vnquàm credere valeat, Latinam ipsam Ecclesiam aliquandò constituisse, vt eiusmodi Ordinatio, ab ipsis etiam facienda Latinis, rata esset, ac valida.

Adde, quòd etiamsi darem, quod falsum est; simplicem aliquã approbationem, & à Clemente Papa per suam Bullam, & à Sacra Congregatione per aliquod Decretum, apertè, ac directè fuisse hac de re exhibitam; neque tamen idcircò sequeretur (quod ad concludendũ desideratur) determinasse Papam, aut Latinam Ecclesiam, pro integra materia Græcæ Ordinationis manus impositionem; scilicèt definitiuè, & Apostolica auctoritate decreuisse, vt manus impositio esset apud Græcos sufficiens Ordinũ materia. Nam aliud est, simpliciter approbare, hoc est, ob dictam permissionem validum, ratumque esse adserere modum ordinãdi Græcorum: in quo casu præsuppositus tantùm fuisset valor in ritu, non autem datus: & aliud est, Apostolica auctoritate decernere, vt ritus ille validus, ratusque sit; quo decreto datus prætereà ritui fuisset valor; quodque nulli vnquàm Summo Pontifici venire in mentem potuit.

Respondetur secundò ad Syllogismum: transeat Maior, quomodocunque intelligatur, etiam in sensu, quòd Apostolica Sedes Clementis, & Vrbani directè approbasset, immò verò definitiuè decreuisset pro integra materia Græcæ Ordinationis manus impositionẽ:
42 nego autem Minorem: nego inquã, eandem manus impositionem euasisse per hoc in omni Ecclesia, etiã Occidentali, sufficientem, & integram Ordinis materiam; & Christum non dedisse potestatem Ecclesiæ determinandi materiam aliquam vt sufficientem pro vna tantùm Ecclesia, & non pro alia.

Ad primam huius minoris probationem, ex Inductione aliorum Sacramentorum petitam, respondetur] primò, retorquendo sic eandẽ
43 Inductionem: Nullum aliud Sacramentum habet vbiq; pro sufficiente alterutram ex duabus certis materijs: ergo neque hoc habet Ordinis Sacramentum. Respondetur secundò, negando Inductionem illam esse veram: quippè inter alia Sacramenta est Matrimonium, cuius contractus clandestinus in ijs Ecclesijs, vbi Concilium Tridentinum non est receptum, perseuerat esse sufficiens materia Sacramenti, sicut erat vbique ante
44 dictum Concilium; secùs verò in alijs Ecclesijs, vbi talis contractus desijt ex præscriptione eiusdem Concilij esse sufficiẽs materia Matrimonij, sed requiritur contractus, seu consensus publicus coram Parocho, & testibus. Resdondetur tertiò: transeat Inductio: nego tamen Consequentiam: non enim omnia Sacramenta sunt eiusdem rationis, & essentiæ, vt quod essentialiter non competit alijs, nec possit eorum

rum alicui conuenire: quandoquidem Inductio non concludit, nisi fiat inter ea, quæ eãdem habent essentiam. Falso inferrem, Leonem non esse rugibilem ex eo, quòd rugibilia non sunt animalia cætera: rectè verò id inferretur, si cætera animalia Leonis haberent essentiã. Adde, quòd Sacramenta pendent à libera institutione Christi, qui potuit in materia cuiusquam eorum non eundem modum præscribere, quem præscripserit in aliorum materijs.

46 Ad secundam eiusdem Minoris probationem, ex Ecclesiæ vnitate deductam, ac sæpiùs aliàs inculcatam, vt videatur totum illius sententiæ robur ipsi incumbere; respõdetur primò, diuersitatem formalem rituum diuersarum Ecclesiarũ in Sacramentis perficiendis nihil officere vnitati Ecclesiæ Catholicę; ad quam cõstituendam sufficit vnitas Capitis, vnitas Fidei, & vna etiam Sacramentorum administratio, vna inquàm quoad substantiam, non quoad modum, hoc est, vt eadem Sacramenta in Ecclesia administrentur, quomodocunque administrentur, dummodò ritè, ac validè. & hoc significat illud Ephes. 4. *Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma*: vnum scilicèt, atque idem Sacramentum erit tam in Oriente, quàm in Occidẽte Presbyteratus V. G. qui confertur; etiamsi alia hic, alia ibi materia ex instituto Ecclesię collatus fuerit. Cùm igitur ex cõfesso dederit Christus Ecclesiæ potestatem determinandi in specie materias, & formas huius Sacramenti; cùmque benè etiã Ecclesię vnitas saluaretur, si pro diuersis Ecclesijs partialibus non eædem, sed diuersæ materiarum, & formarum species determinarentur; vtique ratio ista Ecclesiasticæ vnitatis non obstat, quominùs Ecclesia id efficere possit. Patet instãtia in exemplo Matrimonij, de quo suprà.

47 Respondetur secundò: transeat Antecedens: nego autem sequelam illius. Nam, etiamsi daretur, formalem diuersitatem materiarum huius Sacramenti pugnare cum Ecclesiæ vnitate; neque tamen sequeretur, vnitatem hâc tolli, si in vno loco determinaretur ab Ecclesia pro sufficienti eius materia sola manus impositio, in alio sola instrumentorum traditio, vel vtraque materia: & ratio est, quia hæ duæ materiæ, quamuis ad inuicem comparatæ, sint rationes formales specie differentes; tamen consideratæ in ratione generica signi expressiui potestatis Ordinis (sub qua vnica ratione, ex institutione Christi determinata, concurrunt ad potestatem Ordinis conferendam) non sunt diuersæ formaliter, sed tantùm materialiter: vtraque enim est vna ratio formalis generica, expressiua, & effectiua potestatis Ordinis: vndè vt sic consideratæ, specificarent vnitatem Ecclesiæ, si ad illam (quod suprà negauimus) pertinerent. neque id mirùm: siquidem etiam

etiam in Physicis potentiæ vitales specificantur, seu sumunt suam vnitatem ab vna ratione formali obiecti generica, non specifica: vt potentia visiua ab vna ratione formali generica colorati, non specifica talis, vel talis coloris; potentia volitiua non ab hoc, vel illo specie volibili, sed ab vna ratione generica boni; & sic de alijs. Idem dico de habitibus scientiarum, virtutum, &c. vna est ars Medicinę, quia vnũ genere est corpus sanabile; vna est scientia Metaphysicæ, quia vna est ratio generica ẽtis; vna est virtus Fidei, quia vnum genere est obiectũ credibile, vt diuinitùs reuelatum, etsi multę articulorũ Fidei species.

Confirmatur hoc ipsum primò; quia consensus, seu contractus clãdestinus, & publicus, quamuis sint diuersæ specie materiæ formales Matrimonij pro diuersis Ecclesijs; quia tamen conueniunt in vna ratione formali generica contractus legitimi vt sic, sub qua ratione Christus materiam huius Sacramẽti instituit, benè possunt Ecclesiæ vnitati congruere: ergo idem à pari dici posset de Ordine.

Confirmatur secundò ad hominem: Nam inquit Amicus nu. 58. *Potuit Ecclesia pro varijs temporibus varias adhibere materias huius Sacramenti, irritando priorem, & nouam statuendo.* Et paulò post rationem reddit: *Quia, si penès Ecclesiam est, materiam huius Sacramenti assignare, assumendo illam, vt signum expressiuum potestatis; poterit pro vno tempore assumere vnam*
48 *materiam pro signo expressiuo potestatis, pro alio aliam, priorem irritando.* Et rursùs num. 59. afferens disparitatem inter diuersitatem tẽporum, & diuersitatem Ecclesiarum: *Non esset, inquit, vna Ecclesia, si in diuersis Ecclesijs diuersæ essentialiter essent materiæ Sacramentorum. Est autem semper vna, etiamsi pro diuersis temporibus varietur materia; quia non variatur in ratione signi formalis, sed tantùm materialis; vndè in ratione signi formalis semper manet eadem.* Qua-
49 rè sic ipse argumentor: Ecclesia Christiana non magis est vna secũdùm vnitatem eius permanentem, hoc est, comparata ad plures Ecclesias partiales, quæ vno simul tempore eam constituunt; quàm secundùm vnitatem eius successiuam, hoc est, comparata ad omnia sua tempora. nam, sicut in singulis quibusque temporibus vnitatem indiuisam permanẽter habuit; ita pariter toto suo tempore vnitatem indiscretam successiuè habere
50 debuit: semper enim esse in ea debuit etiam successiuè vnum Caput, vna Fides, & vna eorundem Sacramentorum communicatio. Sed potuit per Amicum in tota, & successiuè vna Ecclesia esse diuersitas materiarum huius Sacramenti pro diuersis temporibus, salua eius vnitate successiua; talisque variatio materiarum non fuisset in ratione signi formalis, sed tantùm materialis: ergo poterit etiam in tota,

& permanenter vna Ecclesia esse, diuersitas materiarum eiusdem Sacramenti pro diuersis Ecclesijs partialibus, salua eius vnitate permanenti; ac talis variatio materiarum non erit in ratione signi formalis, sed tantùm materialis. vtrobique enim par ratio est. igitur potuit Ecclesia pro diuersis etiam locis diuersas deputare materias ad eundẽ Ordinem conferendum, irritando scilicet pro Ecclesia Occidentali tantùm, & non etiam pro Orientali, manus impositionem vt integram, & sufficientem Ordinis materiam. Alioquin, sicut ipse, comparans vnam Ecclesiam partialem cum altera, dicit, si vno simul tempore varietur in illis materia, nõ saluari vnam rationem signi formalis, nec vnitatem Ecclesię permanentẽ; quia variata materia non significaret ampliùs ex instituto Ecclesiæ in vno loco potestatẽ illam Ordinis, quam significaret in altero: sic etiã ego, comparans totam Ecclesiã iuniorẽ cum tota Ecclesia seniori, per eandem pariter rationem dicerem, si pro diuersis temporibus varietur in illis materia, non saluari pro toto vtriusque Ecclesiæ tempore vnã rationem signi formalis, nec vnitatem Ecclesiæ successiuam; quia prior materia non ampliùs significaret in iuniori Ecclesia potestatem illam Ordinis, quam anteà significasset in seniori.

Et hæc satis ad Syllogysmum; qui etiamsi totus, & cùm abundantia concederetur, neque tamen *videretur columna esse.* quoniam, in-
51 terea dum ad antiqua Concilia, veteres Patres, variosque senescentis iam Ecclesiæ ritus conciliandos incumbimus, & ad rem vetustissima quæpiam Ecclesiastica constitutio postulatur, vix ille concludit, Ecclesiam postremis hisce Clementis, Vrbanique temporibus declarasse, ad Ordines vbique conferendos, alterutram sufficere materiam. quid enim ad præteritorum concordiam hæc vltima proficeret declaratio?

Ad secundam rationem respondeo: Gregorium IX. in cap. *Pre-*
52 *sbyter*, longè aliter sensisse, quàm, vt putatur, alterutram materiam ad Presbyteratum, & Diaconatum sufficere: immò, quòd decreuerit ibi oppositum, non obscurè indicant eius verba: inquit enim, *Si in Ordinatione Presbyteri, vel Diaconi manus impositio fuerit prætermissa, non esse iterandam Ordinationem, sed statutis temporibus supplendum esse, quod omissum fuerit.* Non ergo idem de vtraque sensit materia; alioquin idem de vtraque
53 materia loquutus esset. cùm ergo hæc dixerit de sola manus impositione, & non etiam de traditione instrumentorum, innuere certè voluit, instrumentorum traditionem ita euasisse apud Latinos necessariam illorum etiam Ordinum materiam, vt si fortè omitteretur, repetenda esset Ordinatio.

Ad tertiam respondeo; Ex eo, quòd priora Concilia vnam declarauere materiam, & alteram poste-

steriora, non sequitur, Concilium vllum, seorsim acceptum, alterutram declarasse, vt ex ipsis constat principijs: neque, quòd vtraque Concilia, vnà simul accepta, hoc fecerint; nam constitutio prioris Concilij non suspenditur vsque ad decretum posterioris: neque tandẽ, quòd id factum intelligatur à posteriori Concilio, quatenùs adiuncto priori; quia sic non alterutra quidem materia, sed vtraque potiùs Ordini deputata colligeretur, cùm vnumquodque Cócilium per sese alteram, ac diuersam materiã constituerit. nullo igitur modo istius alterutrius materiæ constitutio à Concilijs emanauit. Quid autem ex illa Conciliorum varietate sit inferendum, dicam:

54 Decreuisse Concilium Nicænum 1., & Carthaginense IV. pro materia Diaconatus, & Presbyteratus solam manus impositionem, nihil aliud indicat, nisi priscis illis Ecclesię temporibus solam manus impositionem fuisse vtriusque Ordinis materiam integram, sicut etiam fuerat iam vsque ab Apostolis: immò tempore ipso Gregorij 1. Papæ, qui longè post illud Carthaginense Concilium extitit, non per instrumentorum traditionem, sed per solam manus impositionem in Latina ipsa Ecclesia Diaconatus, & Presbyteratus conferebantur, iuxtà Ritualis Gregoriani præscriptionẽ.

55 Deindè Concilium Florentinũ, quod anno Domini 1439. celebratum est, instrumentorum traditionem, vt materiam vtriusque Ordinis, promulgans, se remisit ad Romanũ Pontificale, quod citans, ait: *Vt in Pontificali Romano continetur.* iamdiù enim instrumentorum traditio ab Ecclesia Occidentali, & per antiquum Ordinem Romanũ, post Gregorij Papę tẽpora editum; & per nouum Pontificale, vt materia horum etiam Ordinum necessaria, Latinis præscripta fuerat, adhibenda tamen non sine pręcedente manus impositione, cuius Florentinum apertè non meminit ob causam, quæ adducetur infrà in Responsione ad primam rationem sextę Opinionis. Hoc igitur tempore, ac deinceps, vtraq; materia iam euaserat pro vtroque Ordine integra, & substantialis apud Latinos.

56 Postremò denunciasse Conciliũ Tridentinum, *Extremæ Vnctionis ministrum esse Presbyterum ritè ordinatum per impositionem manuum Presbyterij:* non persuadet, impositionem manuum Presbyterij fuisse posteà apud Latinos integram materiam Sacerdotij; sed ad summum, requiri etiam illam, vt materiam partialem: quia per hoc, quòd huius tantùm materiæ mentionem fecerit, traditionem instrumentorum, in ritu Latino necessariam, non exclusit; sicut neque exclusit posteriorem impositionẽ manuum solius Episcopi, quæ ad complendum Ordinem Latini Sacerdotis erat insuper necessaria. Cur autem Synodus manuum impositionis tantùm meminerit, & non vtri-

vtriusque materiæ, duplex ratio adferri posset: Vel quia Hæreticis Luteranis, quibus Romani iam ritus, ac Cæremoniæ, ipsumq; Ordinis Sacramētum cœperant fastidio esse, insinuare voluerit, si quãdo deinceps sacram Ordinationem per illam duntaxàt Apostolorum cæremoniam vellent perficere, fore vt ipsis, non secùs atque Græcis, id ab Ecclesia permitteretur: quã etiam ob causam factum, ni fallor, puto, vt eadem Synodus Tridentina sess. 23. cap. 3. noluerit speciales huius Sacramenti materias, & formas nominare, sed tantùm dixerit, *Sacram Ordinationem Verbis, & signis exterioribus perfici.* Vel etiam, quia, si dixisset, ministrum Extremæ vnctionis esse Presbyterum ritè ordinatum per vtramque materiam, aut per instrumentorum traditionem: Græcorum certè & Sacerdotium, & extremam ipsã Vnctionem, irrita declarasset: idcircò eius tantùm materiæ meminisse, satis Concilio visum est, qua vsi erant Apostoli, quæque in omni Ecclesia semper fuerat, & erat, sicut est etiam num materia Sacerdotij, quanquàm apud Latinos non integra, sed integranda per instrumentorum traditionem, quam Cõcilium non exclusit, sed quasi remisit hoc tum Decreto Synodi Florentinę, tum Romano Pontificali.

Ad quartam denique rationem patet responsio ex ijs, quæ modò in Responsione ad tertiam dicta sunt, ex eo enim, quòd Ecclesia Latina diuersis temporibus diuersa materia vsa sit in Diaconatu, &
57 Presbyteratu; non rectè deducitur, alterutram materiam pro quolibet tempore sibi ipsi constituisse, vt Ordinibus illis sufficientem; sed potiùs pro vno tempore vnam, pro alio alteram, vel vtramque.

QVARTVS ergo dicendi modus relinquitur, qui ad varios Ecclesiarum, ac temporum ritus, Conciliorumque decreta componenda, mea quidem sententia reliquorum omnium aptissimus videatur: quo nimirùm dicamus, Eccle-
58 siam Catholicam, in cuius arbitrio Christus materias, & formas huius Sacramenti in specie determinandas reliquerit, eas pro diuersitate Prouinciarum, seu Nationum, atq; etiam temporum non easdem, sed diuersas instituisse: ita tamen, vt pro diuersitate temporum diuersas quidem materias assignauerit, non abrogando veteres, sed magis explicitas eas reddendo per nouas; pro diuersitate verò Pro-
59 uinciarum, seu Nationum alias à principio materias in Subdiaconatu, cæterisque Ordinibus inferioribus dederit Latinis, alias Græcis: porrò in Diaconatu, & Presbyteratu easdem initiò vtrisque præscripserit; deindè verò, cùm veteres per nouas explicuit, Occidentales tantùm Ecclesias recenti hoc ritu obligauerit, Orientalibus autem permiserit, vt pristinis vterētur materijs. Sic ergo factum est, vt pro singulis ritibus, atq; temporibus il-

illud semper in una, eademque tota Ecclesia seruatum sit, quod Christus generatim monuit, ac præcepit; vt scilicet Ordines conferrentur per aliqua visibilia signa, & verba, quæ essent apta ad eorum potestates significandas.

Hinc est, quòd in Ordinibus non hierarchicis, vt subdiaconatu, alijsque inferioribus, quorum nulla fit in sacris litteris mentio, apud Latinos sola instrumentorum porrectio pro materia sufficit; qui tamen apud Grçcos sola manus impositione traduntur.

Hinc similiter factum est, vt semper in Orientali Ecclesia, & etiam quandoque in Occidentali, nempè priscis illis temporibus, traditio instrumẽtorum non fuerit materia Sacerdotij, & Diaconatus, sed tantùm impositio manus; quia solùm hanc, vt adæquatam materiã eorum Ordinum, semper apud Græcos, & olim apud Latinos Ecclesia vsurpauit: ideòque prisca Concilia, Patres, & Latina etiam Ritualia vetera, solius manuum impositionis in his Ordinibus mentionem faciunt.

Posteà verò in Occidente tum manus impositio, tum instrumentorum porrectio ex Ecclesiæ instituto euasit partialis materia vtriusque Ordinis. Nam Latina Ecclesia, retinens priscum illum ritum, ab Apostolis introductum, ordinandi Diaconos, & Sacerdotes per manus impositionem, materiam hanc magis explicitam reddere voluit, adiungendo paulò post illã instrumentorum traditionem; ita,
60 vt ex vtraque materia partiali, moraliter coniuncta, fiat vna integra, & totalis magis explicita; per quã, & per formam, quç tunc profertur, hoc est, in Diaconatu, *Accipe potestatem legendi sanctum Euangeliũ*, &c. & in Presbyteratu, *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo*, &c. traditur Diacono quidem completa sui Ordinis potestas, Presbytero autem sola potestas sacrificandi: deindè verò per alteram manus impositionem, & alteram formam,
61 *Accipe Spiritum sanctum, quorum* &c. datur eidem Presbytero absoluendi potestas.

Vndè colliges primò, quòd qui adserunt iuxta 4. & 7. Opinionem, vtramque hanc materiam, & vtrãque formam substantialiter requiri ad Sacerdotem completè constituẽdum; intelligant necesse est ex instituto Ecclesiæ Latinæ, quç talem sibi ritum præscripserit, cùm nouum edidit Pontificale; permittens tamen Ecclesiæ Orientali pristinũ
62 ritum, in quo per solam manus impositionem, & vnicam verborum formulam conferebatur simul Presbytero vtraque potestas Sacerdotalis, idque etiam apud Latinos, vt vetera eorum Ritualia indicant.

Nec obstat huic ritui ratio illa, pro 7. Opinione allata: quòd scilicèt Christus Dominus per ea verba *Accipe Spiritum sanctum, quorum* &c. dederit Apostolis potestatem dimittendi peccata, quia ex hoc

vo- non

non sequitur, illum instituisse, per ea tantùm verba, & non per alia, ab Ecclesia conferri posse, alioquin debuisset etiam Ecclesia Latina ad hanc potestatem conferendam non manuum impositionem, præcipere pro materia, sed insufflationem, quam Christus in illa Cæremonia adhibuerat.

Qui verò docent iuxta 3. Opinionem, solam præcedentem manus impositionem cum sua forma sufficere ad Diaconatum, & Sacerdotium conferendū; spectant duntaxàt ad priscum illum morem Ecclesiæ veteris: idcircò ipsorum doctrina in Orientali tantùm Ecclesia admitti posset, in qua etiamnum ritus ille antiquus sic inexplicitus perseuerat; secùs autem in Occidentali, vbi iam magis explicitus, vt dixi, ex Ecclesiæ instituto redditus est.

Colliges secundò, eandem manus impositionem, quæ in Diaconatu, & Sacerdotio præcedit traditionem instrumentorum, non esse in ritu Latino cæremoniam accidentalem, vt efferebat secunda Opinio, sed materiam partialem, quæ ad substantiam Ordinis vtriusque pertineat, vt probant rationes, pro tertia Opinione adductæ: maximè quòd non solùm Dionysius Areopagita, Clemens Romanus, alijque Patres, & Concilia vetera, præsertim Carthaginense 4. can. 3. & 4. præscribunt in Ordinatione Diaconi, & Presbyteri eandem manus impositionem, vt quiddam Ordini substantiale: verùm etiam ipsum Concilium Tridentinum ses-
63 sione 14. cap. 3. inquit, *Ministrū Extremæ Vnctionis esse Presbyterū, ritè ordinatum per impositionem manuum Presbyterij*: vbi apertè loquitur de priori manuum impositione, quæ fit ab Episcopo, & Presbyteris; quamuis prout fit à Presbyteris, dici possit cæremonia accidentalis. Tum quia talis impositio manus erat olim in ijsdem Ordinibus sola, & substantialis materia, tam tempore Apostolorum, vt constat ex Actibus; quàm in ipso ri-
64 tu veteri Ecclesiæ Latinæ, vt antiquissima eius Ritualia indicant: ergo non est credibile, eandem Latinam Ecclesiam, quæ ritus suos veteres, & Apostolicos semper pro dignitate venerata est, ac potiùs ampliare studuit, quàm abolere, voluisse posteà materiam hanc de substantiali reddere accidentalem.

Ad rationes, quæ pro 2. Opinione afferebantur, respondeo: ad primam, quòd in Sacramentis non requiritur inter materiam, & for-
65 mam coniunctio physica, sed sufficit moralis: vndè satis est, formam subsequi paulò post materiam, præsertim partialem; nam in moralibus, quæ parùm distant, censentur inesse. Adde, falsum esse illud, quòd communiter dicitur, priorem illam manuum impositionem adhiberi in Ordinatione Presbyteri sine vllis verbis. Nam licèt Episcopus nihil tunc propriè dicat, cùm ipse, ac Presbyteri successiuè tangunt

gunt caput Ordinandi, vt ſcilicet detur illi Cæremoniæ locus: tamen immediatè poſt, cùm tenent manus ſuas extenſas versùs illum, quaſi continuando ſic eandem manus impoſitionem immediatè præteritam, dicit Epiſcopus Orationem antiquiſſimam, quæ in ritu Latino veteri erat forma deprecatiua ad Presbyteratum completè conferendum; quamuis nunc, cùm ritus ille antiquus factus ſit magis explicitus, forma, correſpondens vtriq; materiæ partiali, ſit illa, quæ profertur in traditione inſtrumentorũ ad conferendam poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam.

Ad ſecundam, & tertiam reſpondeo, argumentum nihil concludere contra nos, qui ſuſtinemus, materias, & formas Ordinum determinatas eſſe in indiuiduo ab Eccleſia. Ratio autem, cur Latina Eccleſia in Hierarchicis tantùm Ordinibus conferendis, & non etiam in alijs inferioribus, præter exhibitionem inſtrumentorum, imponat etiam manus, eſt; quia in illis Ordinibus confertur Miniſtris excellens quædam poteſtas diſpenſãdi alijs Sacramenta; idcircò imponitur etiam manus, vt (quemadmodùm loquitur D. Thomas in ſupplem. queſt. 57. art. 5. in corp.) *detur illis plenitudo gratiæ, per quam ad magna officia fiant idonei*. Tum quia ijdem hierarchici Ordines, nimirùm Diaconatus, Presbyteratus, & Epiſcopatus ab Apoſtolis tradebantur per manus impoſitionem; reliqui verò Ordines in ſacris litteris non memorantur.

66 Ad quartam, in qua eſſe videtur aliqua difficultas, reſpondet Emin. Bellarminus, Conſtitutionem illam Gregorij Papæ IX. fauere potiùs ſententiæ, quæ ſuſtinet, impoſitionem manus eſſe in Diaconatu, & Presbyteratu cæremoniam eſſentialem: *Quod enim*, inquit, *Pontifices nolint repeti Cæremonias ritè peractas, & tamen ſuppleri, quod omiſſum eſt; indicat, eas Cæremonias poſſe diuidi, & dari diuerſo tempore; & eſſe efficaces, quocunque tempore dentur*. Bellar. tom. 3. de Sacr. Ordin. c. 10.

67 Verùm, licèt hoc dici poſſit in Ordinatione Presbyteri de poſteriori manuum impoſitione, per quam tribuitur poteſtas abſoluendi à peccatis; quæ quidem cæremonia differri poteſt poſt primam ad omne aliud tempus, & eſſe efficax, quocunque tempore detur: tamen dici non poteſt in Ordinatione Diaconi, & Presbyteri de illa impoſitione manuum, quæ præcedit porrectionem inſtrumentorum, & 68 de qua loquitur ibi Gregorius Papa, vt indicant eius verba immediatè ſequentia. Nam talis impoſitio manus in tantùm eſſet efficax in ritu Latino, ſeu eſſentialiter neceſſaria ad Ordinem Diaconatus, & etiam Presbyteratus quoad poteſtatem conſecratiuam; in quantùm moraliter coniungeretur cum porrectione inſtrumentorum, & cum forma, huic porrectioni correſpondente, in cuius prolatione chara-

ster

ctèr vtriusque Ordinis imprimitur. quòd si tunc omitteretur, & ad aliud tempus dilata, separatim adhiberetur, non haberet illam essentialem efficaciam. Tum quia, si esset essentialiter requisita, vtique sine ipsa neuter Ordo subsisteret; ac proindè repetenda esset Ordinatio priùs facta: quod Gregorius prohibet. sin autem adhuc sine ipsa Ordo subsisteret: ergo non esset requisitū essentiale: quod apertè negat Bellarminus, maximè in Ordinatione Diaconi, vbi præter illam non fit alia impositio manus.

Respondet secundò Verricellus; priorem illam manus impositionē esse quidem materiam essentialem, at non totalem, sed partialem: sine partiali verò materia posse etiā haberi compositum tam physicum quàm morale, vndè, si illa omitteretur, non esset irritum Sacramentum.

Sed neque ista respōsio plenè satisfacit: nam si sine partiali materia posset adhuc haberi idem compositum, seu Sacramentum; ergo talis materia non esset illi Sacramēto essentialis, non enim haberi aliquid potest sine sua essentia.

Explico igitur prędictas responsiones clariùs in hunc modum: Hæc eadem impositio manus in nouo ritu Latino pertinet quidem ad substantiam, & integritatem vtriusque Ordinis, non autem ad essentiam: seù non est cæremonia accidentalis, neque essentialis, sed substantialis, & integralis; sicut etiam in Sacramento Pœnitentiæ
69 Satisfactio est pars materialis illius,
non essentialis, neque accidentalis,
sed substantialis, integrans Sacramētum; & brachium in homine est
pars integralis illius. Vndè meritò
dicit Gregorius Papa, supplendam
esse posteà, si per errorem omittatur, non quasi aliquid essentiale
defuisset, sed substantiale, quod si
positum esset, integrasset simul
cum traditione instrumētorum materiam: posteà verò supplebitur,
70 tanquàm cæremonia principalissima, & substantialis, integrans, &
complens Ordinem; sicut Satisfactio integrat, & complet pœnitētiæ Sacramentum.

Ad quintam de Concilio Florentino respondebimus infrà in responsione ad primam rationem 6. Opinionis.

Colliges tertiò; eos, qui sentiunt iuxtà 5. Opinionem (quę communiter quidem reijcitur) in Presbyteratu per solam posteriorem
manus impositionem, & formam
71 illam, *Accipe Spiritum sanctum*,
&c. conferri vtramque potestatem
Sacerdotalem, non rectè ratiocinari; tum quia, vt suprà diximus, traditio instrumentorum facta iam est in ritu Latino materia essentialis Sacerdotij; vt constat ex Concilio Florentino: tum etiam, quia noui Presbyteri ante postremam illam manus impositionem existimantur consecrare de facto cum Episcopo corpus, & sanguinem Christi: ergo priusquàm illa fiat, con-

consecrandi potestatem accipiunt.

Ad rationes pro eadem opinione allatas, respondeo: Ad primam, quòd prior illa manus impositio Episcopi, & Presbyterorum, quatenùs fit ab Episcopo, non est cæremonia accidentalis, sed materia substantialis, tametsi partialis, vt iam explicatum est. Ad Secundam, quòd etiam per posteriorem manus impositionem, & verba illa, *Accipe Spiritum sanctum* &c. Presbyter ordinatur, & accipit gratiam Spiritus sancti; non quidem ad potestatem consecrandi, quam acceperat anteà, sed absoluendi.

Colliges tandem contra 6. Opinionem, neq; per instrumentorum traditionem, ac suam formã, *Accipe potestatem offerendi* &c. conferri Latino Presbytero vtramq; simul potestatem consecradi, & absoluendi, sed solum potestatem consecrandi Eucharistiam. Nam si Episcopus, cùm deindè manus imponit, dicẽs, *Accipe Spiritum Sanctum*, &c. nullã tribueret potestatem; sequeretur, quòd nullam etiam tribueret gratiam Spiritus sancti, nec Ordinationem, contra id, quod definiuit Cõcilium Tridentinum sess. 23. de Sacr. Ord. can 4. his verbis: *Si quis dixerit, per sacram Ordinationem nõ dari Spiritum sanctum; ac proindè frustrà Episcopum dicere, Accipe Spiritum sanctum; anathema sit.* frustrà verò ille tunc diceret, *Accipe* &c. si per hoc dictum nihil acciperetur.

Ad primam eiusdem Opinionis rationem respondeo; quòd Concilium Florentinum, cùm in Decreto pro Armenis tradidit pro materia,
72 & forma Presbyteratus solam porrectionem instrumentorum cum illis verbis: *Accipe potestatem offerendi* &c. hoc non fecit, quasi completum ritum huius Ordinationis declarans. Supponebat enim, fuisse iam hoc ab Ecclesia sufficienter declaratum in Romano Pontificali; & ideò ibidem subiecit; *Vt in Põtificali Romano continetur:* sed huius tantùm materiæ, ac formæ mentionem fecit; quia loquens ibi cum
73 Armenis, ac supponens, eos iuxta communem Orientalium ritum manus impositionem cum aliqua verborum formula in Ordinationibus non omittere, voluit de hac alia explicatiori materia, & forma illos instruere, vt si vellent hanc insuper iuxta firmiorem Occidentis ritum adiungere, possent. Cæterùm, sicut per ea verba Concilium Ordinationem Orientalium irritam non declarauit, eoquòd porrectionem instrumentorum omitterent;
74 sic etiam per eadem verba non exclusit à materijs, & formis Presbyteralis Ordinationis Latinæ manus impositionem, ac verba illa, *Accipe Spiritum sanctum*, &c.

Ad secundam respondeo; quòd Occidentalis Ecclesia successu temporum magis, ac magis explicitum reddidit ritum Ordinationis, non detrahendo à ritu veteri quidquam substantiale, sed illi superaddendo. Primitùs enim conferre solebat vtramq; Presbyteralem potestatem

per solam priorem illam manus impositionem, & Orationes consecratorias, sine traditione instrumentorum, vt ostendunt antiquissima eius Ritualia, & præcipuè Sacramentarium Diui Gregorij. Deindè superaddidit illi manuum impositioni, & formæ deprecatiuæ porrectionem instrumentorum, & formam imperatiuam, *Accipe potestatem offerendi*, &c. tribuens etiam sic vtramq; simul potestatem, nempè primariam consecrandi Christi corpus, & sanguinem, & secundariam dimittendi peccata, tanquàm accessoriam ad illam: quod constat ex antiquo Ordine Romano, in quo deest posterior illa manuum impositio cum forma, *Accipe Spiritum Sanctum, quorum* &c. Postremò tandem, quando Apostolica Sedes, antiquo Ordine reformato, nouum edidit Pontificale, hanc preterea peculiarem materiã, & formam adiunxit, ad potestatem dimitttendi peccata seorsim conferendam. Quarè nunc, ex defectu intentionis Ecclesiæ, per priorem
75 illam formam, *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo*, &c. non confertur hæc alia absoluendi potestas, sed tantùm potestas consecrãdi Eucharistiam, nec non, quæ ad illam sequitur, baptizandi, & administrandi Sacramentum Extremæ vnctionis.

Ad tertiam respondeo; verba illa Concilij Tridentini, quibus asserit, Apostolis, eorumq; successoribus in Sacerdotio potestatem à Christo traditam esse consecrandi
76 Eucharistiam, & absoluendi à peccatis, nihil concludere contra nos: cùm non declarent, duplicem hanc potestatem esse simul eodem tempore traditam, & per eandem formam, ac materiam: maximè cùm ex alijs eiusdem Concilij verbis colligatur oppositum, vt in Opinione 7. visum est. Et hæc hactenùs cum Latinis. Nunc ad Armenum ritum reditum faciamus.

QVAE SINT IN ARMENO Ritu materia, & forma Presbyteralis Ordinationis?

Sectio IV.

DICO primò: In Armeno ritu materia Ordinationis Presbyteri non est porrectio Calicis cum vino, & patinæ superpositæ cum pane. Probatur: nam Armenus Episcopus, seu potiùs Armena

Ec-

ա̅ ԹԷ ՈՐՆ ԻՑԷ

1 Նիւթ, և ձև քահանին 'ի ձեռնադրու-
թէ քահանայութեն հայոց.

Հատոր" դպրու-ս :

Դ... առաջին. Թէ նիւթ քահանայական ձեռնադրութէ առ հայսն է' ոչ դնելն բաժակին 'ի ձեռս նորընծայոյն զսկիհն ընդ գինւոյ և զմաղզմանն ընդ հացին : Ցուցանի այս. քանզի հայոց եպիսկոպոսն առաւ զայն

պիսկ

ուխտին գործեան 'ի վերջն յորժամ կա-
տարեցաւ ձեռնադրութիւնն. և 'ի Բ
սոյն ոչ ունին դիտաւորութիւն ձեռ- 2
նադրելոյ յայնժամ զքահանայն 'ի ձե-
ռն այնպիսի արարողութեանն. այլ համա-
րին զնա իբր ձեռնադրեալ 'ի ձեռն
այլոց անցելոց արարողութեանց: զի
յայնժամ ասէ նմա. առ ընկալ. քանզի
զի առեր կարողութիւն կատարել զսբ
պատարագս և այլն.] որով բանիւն
նշանակէ. թէ յայնժամ ոչ կամի տալ
նմա զիշխանութիւն պատարագելոյ.
այլ միայն զգործիսն. որովք կարա-
ցէ նա 'ի գործ արկանել զիշխանու- Գ
թիւն, զոր առեալ էր յառաջագոյն: ապա 3
ուրեմն այսր գործեացն, և ասելն
բանիցն, ոչ է առ հաղորդելն և ձե-
ռնադրութեան քահանայի. որպէս
է առ լաւ մնացեալ: զի զնա տալոյ զիշ-
խանութիւն աստիճանի. ոչ բաւական
է դնել 'ի ձեռս զգործիսն. այլ ևս
խնդրի պատշաճաւոր ձև բանին, և
դիտաւորութիւն եպիսկոպոսին. Եւ ևս ա-
ռնել հաստատեալ մեր առաջադրութեան-
քանզի յառաջ քան զայս արարողու-
թեան եպիսկոպոսն հայոց տայ նորընծային
զիշխանութիւն արձակելոյ 'ի մեղաց. Դ
որ ոչ կարէ ամենեւին յառաջ քան զիշ- 4
խանութիւն պատարագելոյ: ապա ու-
րեմն այս է նշան, թէ յառաջ առե-
ալ էր նմա զիշխանութիւն պատարա-
գելոյ 'ի ձեռն այլոց արարողութեան-
ցն. և ոչ այժմ 'ի ձեռն գործեացն,
զոր տայ 'ի վերջն ձեռնադրու-
թեանն:

ԵՐԿՐՈՐԴ" ասեմք. թէ առ-
հայս՝ բաւականութեամբ քահանայա-
կան ձեռնադրութեան առ 'ի տալ զիշ-
խանութիւն պատարագելոյ, է՛ միայն
դնելն եպիսկոպոսի զձեռս իւր 'ի վր գլխոյ
նորին

Ecclesia, cùm hanc tradit materiam, non profert formulam verborum idoneam, nec habet intentionem ordinandi per eam Presbyterum; sed supponit, fuisse iam illum plenè ordinatum per cæremonias præcedentes: ergo per traditionem talis materiæ nullam ei tribuit Ordinis potestatem. Consequentia patet: quia ad conferendum Ordinem non sufficit sola traditio materiæ, sed requiritur etiam, vt Episcopus proferat formam idoneam, & intendat per intentionem vel particularem, vel saltem vniuersalem suæ Ecclesiæ, Ordinem conferre per talem materiam. Antecedens probatur: quia præcipit Armena Ecclesia, vt Episcopus, cùm in fine Ordinationis porrigit istam materiam, dicat: *Accipe, suscipe: accepisti enim per Dei gratiam potestatem consecrandi, & conficiendi sãctum Sacrificium, in nomine Dominĩ nostri Iesu Christi, tam pro Viuis, quàm pro defunctis.* quibus verbis declarat, se tunc non tradere Ordinis potestatem, sed tantùm instrumenta, vt Presbyter illis vtatur ad exercendam potestatem priùs acceptam. Et confirmatur: quia ante hanc cæremoniam traditur Ordinando potestas absoluendi à peccatis, quæ necessariò præsupponit potestatem consecrandi acceptam: ergo porrectio prædictæ materiæ non fit ad potestatem vllam Presbytero conferendam.

DICO secundò: Materia sufficiens Ordinationis Armeni Presbyteri

teri, quoad potestatem consecrandi Eucharistiam, est sola impositio manus; & forma sufficiens est Oratio, quam dicit Episcopus, cùm primò manus imponit, & præcipuè illa verba: *Concede huic famulo tuo, Vt Ordinem Presbyterij per hanc Vocationem, & manus impositionem accipiat*, &c.

Veritas huius assertionis probatur primò ex supradictis in sectione præcedente. Probatur secundò: quia Ordinatio Presbyteri apud Græcos validè fit per solam impositionem manus, & similem formam: quæ est: *Diuina gratia promouet N. Diaconum in Presbyterum*: ita enim sentiunt Doctores communiter; ex quibus Card. Lugo de Sacr. disp. 2. sect. 5. nu. 85. sic ait: *Hodie Episcopi Græci Catholici Romæ, dum Presbyteros ordinant, sciente, & consentiente Summo Pontifice (me præsente) non per calicis, & patenæ porrectionem id faciunt; sed per manus impositionem super caput Ordinandi; dicente Episcopo, Diuina gratia promouet N. Venerabilem Diaconum in Presbyterum*. Ergo similiter dicendum de Armena Ordinatione. Consequentia hæc probatur à pari, immò à fortiori: tum quia in Græca forma non exprimitur actio Ministri Ordinantis, sicut exprimitur in Armena, cùm dicitur: *per hanc manus impositionem*; tum etiam, quia per illam materiã, & formam tribuitur apud Græcos vtraq; simul potestas Sacerdotalis: ergo multò magis per easdem tribui

նուիրելոյն ։ և բաւական ձև բանին
Ե 5 է աղօթքն զոր ասէ եպիսկոպոսն յորժամ
յառաջագոյն դնէ զաջն իւր զգլխոյն
ընծայի դրութե ձեռաց այլոց քահա_
նայիցն իւր Թխեանցն . և մանաւանդ
այն բանքն որոց աղօթիցն , որ ասէ .
Տուր շնորհս ծառայիս այսմիկ առ_
նուլ զաստիճան քահանայութե՛ ի
ձեռն կոչմանս և ձեռնադրութեանս ,
և այլն ։]

Ցուցանի այս երկրորդ՝ առաջնա_
ծանօթ ի բանիցն , զոր ասացաք ի
յանցել երրորդ՝ գլխոյն ապացուցանելով
Զ 6 միայն ընդ վերդրութեամբ փոխանակաց ։ Եւ
երրորդ՝ ցուցանի . քանզի յունաց եպիսկոպ
ի ձեռնադրել զքահանայս ոչ առնու_
ի գործ զայլ ինչ նիւթ , բայց ոչ մի_
այն զդնելն ձեռին իւրոյ ի վերայ գլխոյն ։
և յայնժամ ոչ ասէ զայլ ձև ինչ բա_
նին , բայց ոչ միայն զայս . Աստուածային
շնորհ յառաջադրէ զայս անուն սա_
սարկաւագն ի քահա_
նայս ։] և ոչ այսու փոխանակաւ վերդրութե
մանն . Թէ ձեռնադրութիւն յունաց
քահանային խափանեալ լինի . և ոչ
արհամարհեն զնա . այլ ներեն , և
Է 7 Թոյլ տան նոցա պահել զախոյեան
ու՛ անդութիւն իւրեանց ։ ապա ու_
րեմն որչափ և առաւել պարտիմք
զաստատել լինել քահանայական ձեռ_
նադրութեան հայոց . մանաւանդ զի
ձևն բանին հայոց յառաւելադրութիւն
Թիւն մեծ լինել քան զձևն յունաց ։
զի ի ձևն հայոց նշանակեալ լինի և
գործ պաշտօնէի , որ տայ զաստի_
ճանն , ասելովս . [Ի ձեռն կոչմանս
և ձեռնադրութեանս ։] Նաև և զի յոյժ
յայնու միայն առաքելութեան տան
նուիրելոյն զերկոսին իշխանութիւն
ի միասին . այս . պատարագելոյ և ար_

ձա_

ձանկելոյ 'ի մեղաց ։ իսկ Հայք 'ի ձեռն
վերոյգրեալ արարողութեան ունեկանց
տան միայն զիշխանութիւն պատարա-
գելոյ . զի զայլ միւս իշխանութիւն
տան յետոյ մեկուսի այլով արարո-
ղութեամբ ։

Թերեւս առարկեսցես, ընդդէմ
այսմ առակելով . Թէ ձեւն բանին Հայոց
ոչ է սահմանականն, ըստ նմանութեան
ձեւոյն յունաց, որք ասեն . [Աստուածային
շնորհն յառաջադրէ եւ այլն .] եւ ոչ
եւս է հրամայականն ըստ նմանութեան
ձեւոյն գաղղիացւոց , որք ասեն . [Առ
իշխանութիւն մատուցանել զպատա-
րագս եւ այլն ։] այլ է աղօթա-
կան . զի աղաչեն զԱծ տալ զայն առ
ընծայեալսն ։ իսկ վերջին ձեւ կար-
ծեն . Թէ աղօթական ձեւ բանին ան-
բաւական է վասն խորհրդոյս այսորիկ .
որպէս եւ վասն այլոցն . բայց միայն
'ի վերջին օծմանէ ըստ աւանդու-
թեան յանկոյնս առաջնոյս ուրեմն,
եւ այլ ։

Պատասխանեմք , զի Թէպէտ ձեւոյ վե-
րջին այսրակեալ կարծեն . սակայն այլ
վերջնոյ յայտնի առաջնորդեն . Թէ 'ի
խորհրդոյս ձեռնադրութեան ըստ հաս-
տատեաց գիտէ եւ զձեւ նորա ըստ
սեռի միայն , եւ ոչ եւս ըստ տեսակի ։
Յ . հրամայեաց առ ելլծ տալ զնոր
հաւատս զայս 'ի ձեռն բանից , եւ եւս
եկեղեցւոյ կամ արարողութեան նոց .
որք յարմար ընդ նշանակել զիշխա-
նութեան խորհրդականի ստորագրածն
բայց ոչ հրամայեալ յատկապէս , Թէ
այս տեսակ բանից կամ նիւթոյ ըստ,
եւ ոչ որոշ ։ այլ եթող զձեւոյթիս
զայս 'ի ձեռն եկեղեցւոյ . զի նա հաս-
տատեսցէ զտեսակ պատշաճաւոր
բանից եւ նիւթոյ . Ուստի ըստ զա-
նազ

bui poteſt apud Armenos ſola po- 8
teſtas conſecrandi Euchariſtiam.

Obijcies: Armena forma non eſt indicatiua, vt Græca; neq; imperatiua, vt Latina; ſed deprecatiua: forma verò deprecatiua in hoc Sacramento eſt inſufficiens: ergo &c.

Reſpondetur, negando minorem: quia cùm in hoc Sacramento determinatio formæ, ſicut & materiæ in particulari dependeat ex inſtituto Eccleſiæ, vt ſuprà ex communiori Theologorum ſententia dictum eſt; ſufficit qualiſcunque
9 forma ab Eccleſia vſurpetur, etiam deprecatiua, dummodò apta ſit ad poteſtatem Ordinis, qui traditur, ſignificandam. Vndè non ſolùm Armenum Euchologium, verùm etiam alia Orientalis Eccleſię, ac præſertim Antiochenum, Neſtorianorum, atq; etiam Maronitarum, qui Catholici ſunt, continēt in Ordinatione Presbyteri formam deprecatiuam: imò & in ipſis Latinis Ritualibus antiquiſſimis forma Diaconatus, & Presbyteratus non
10 eſt, niſi Oratio, vt teſtantur Morinus par. 3. Exerc. 7. cap. 6. & Hugo Menardus in notis ad Sacramentarium D. Gregorij, num. 238. Et hoc ipſum videre licet in eodem D. Gregorij Sacramentario. Talem denique formam ſufficere, multis rationibus probat Verricellus in Append. quæſt. 312. ſect. 7. præſertim ex Concilio Carthaginenſe IV. & Toletano VIII. atque ex Patribus Clemente Rom., Dionyſio Areopag., Damaſo, Hierony-

nymo, Chrysostomo, & alijs.

Obijcies secundò: Concilium Florentinum in Decreto pro Armenis de materia, & forma Presbyteratus sic habet: *Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, &c. Forma Sacerdotij est talis: Accipe potestatem offerendi Sacrificium in Ecclesia pro viuis, & mortuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* igitur præscripsit Armenis hoc Cõcilium materiam, & formam in particulari, quibus in Presbyteratu conferendo vti deberent: ac proindè non licuit Armenæ Ecclesiæ cõtra præscriptum vniuersalis huius Concilij aliam formam, & materiam vsurpare.

Respondetur, negando Consequẽtiam: Per ea enim verba Concilium non obligauit Armenam, nec vllam aliam Orientalem Ecclesiam ad materiam, & formam illã determinatam in Ordinatione Presbyteri vsurpandã: alioquin expresse prohibuisset Armenijs vsum proprij ritus; quod tamen nõ fecit, sicut neq; Grecis ipsorum ritum prohibuit: sed voluit illis exponere materias, & formas Ordinum iuxta ritum magis explicitum Latinorum, vt ad illum imitandũ inducerentur. Cęterùm ne Latina quidẽ Ecclesia in forma Ordinationis Presbyteri ponit nũc inuocationem Trinitatis, vt tunc Florentinum Concilium admonuerat.

Obijcies tertiò: Pontifex Armenus in secunda manus impositione dicit: *O diuina, & cælestis gratia,*

Ժա 11 նախագահութե եկեղեցեաց և այլայ քրիստոնէից՝ զանազան եղեն տեսակք բանից և նիւթոց ՚ի խորհրդայսմիկ: վն որոյ ձեւն բանին թե առն մանաւանդ եղէ. կամ թէ հրամայական. և կամ աղօթական ըստ սովորութե իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ. Թուի գոլ բարւոքական վն տալոյ զայս խորհուրդս.

Երկրորդ" առարկեցես. թէ սրբազերական սբ ժողովն փլորենցիոյ ՚ի սահմանադրութեն, զոր արար վն միաբանութե հայոց, ուսուցանէ. թէ քահանայութի տուեալ լինի ՚ի

Ժբ 12 ձեռն տուութե սկըհի ընդ գինւոյ և մաղզմանի ընդ հացի. իսկ թէ նիւթովլ: և ՚ի ձեռն ձեւոց բանիս այսորիկ. Առ իշխանութի մատուցանել զպատարագս և այլն:] Եւ այսմ առեմն այս սուրբ ժողովս հրամայեաց հայոց զյատուկ ձեւ բանին վն տալոյ զքահանայութի: Ուստի ոչ կարէր հայոց եկեղեցին համարձակել վն ինքեանն իւրեան զայլ նիւթ և զայլ ձեւ բանին ընդ դէմ հրամանի տիեզերական սբ ժողովոյս. որ գումարեցաւ ՚ի յամ եւրոպայ յարեւելից և յարեւմ-

Ժգ 13 տից. և եկին առ նայ և ս հրեշտակք հայոց եկեղեցւոյս:

Պատասխանի. թէ սբ ժողովն փլորենցիոյ ոչ հրամայեաց հայոց, և ոչ այլ ազգի ումեմն, առնել այսպէս կամ այսպէս զձեռնադրութի. այլ միայն սահմանեաց և ուսոյց առ հասարակ. թէ իւրաքանչիւր աստիճան տուեալ լինի ՚ի ձեռն երեւելի նիւթոյ, և ձեւոյ բանին: և յետոյ առ ՚ի յօրինակ եբեր զնիւթս և զձեւս, որովք վարեն յարեւմտեան եկեղեցիք. որ տան ըզ կարգ քահանայութե ոչ միայն դնե-

tia, լով

լով զձեռս իւր զգլխոյ նուիրելոյն.
այլ և աստուածայնումն զպարծանս քահա-
նայութեան, ասելով. Աղաչ խնդրեմ-ու-
թիւն մատուցանել և այլն ; մի՞ զի այս
պիտի լինիցին նուէթով և յայսմա-
ղոյն ձեռով բանին ձեռնադրելն զքա-
հանայն ' է՛ առնել հաստատ և
անյեղլիբեալ ; և զայս արար ամ ժողովս
առ 'ի խրատ այլոց եկեղեցեացն յա-
ջախելոց . որպէս զի եթէ նորա կամի
ցին նոյնպէս առնել . արտաքսեն բա-
բերեալ օրինակին : քանզի ոչ հրաման
եաց, զի ամենեւին արտաքսեն 'ի հարկէ
պայմանէն ;

Երրորդ՝ առարկեցեն . Թէ հայոց
եպիսկ . զկնի վերջերորդական աղօթա-
կան բանին և դրութեան ձեռին իւրոյ
իւր գլխոյն, յետոյ դարձեալ դնէ զաջն
'ի վեր գլխոյն ասելով . Աստուածային և եր-
կնայինն շնորհն . որ միշտ լնու զպակաս
սպասաւորութեան սրբոյ առաքելին եկե-
ղեցւոյ . կոչէ զայս անուն 'ի սարկա-
ւագութենէ 'ի քահանայութիւն :] Որ
ով բանիւ ցուցանէ . թէ նուիրեալն ոչ
առեալ էր յառաջ զիշխանութիւն քա-
հանայութեան 'ի ձեռն միւս նախասաս-
ցեալ բանին . թէ տայր շնորհն ծա-
ռայիս այսմիկ առնուլ զաստիճան
քահանայութեան 'ի ձեռն կոչմանն և
ձեռնադրութեան :] ապա որպէս առա-
ջնագոյն դրութիւն ձեռին իւրոյ գլխոյն
և առաջնագոյն բանքն այդորիկ, ոչ
են առ հայս նիւթ . և ձև աստիճա-
նիս, զի ներգործիցեր աստիճանս յայս
ժամ առնելով լինի . յորժամ միաբա-
նայ նիւթ , և առն ձևն :

Պատասխանի . Թէ յորժամ եպիսկոպոսն յե-
ար կրկնէ զառաջնագոյն դրութիւն
ձեռին իւր գլխոյն , և միւս անգամ
ասէ զնման նոյն աղօթս . ոչ կամի նշա-
նա-

Յդ 14
tia, quæ semper supples indigentiam ministerij Ecclesiæ Apostolicæ, voca N. è Diaconatu ad officium Sacerdotij. qua prece indicare videtur, Oblatum non suscepisse Sacerdotalem Ordinem per alia verba, in priori manus impositione prolata, *Concede huic famulo tuo* &c. ac proindè neq; se intentionem tunc habuisse dandi per ea verba eundem Ordinem: igitur præcedentia illa verba dici non possunt forma talis Ordinationis, sed potiùs alia po-
Յե 15
steriora, quæ etiam magis similia esse videntur formę illi Græcorum *Diuina gratia promouet N. Diaconum in Presbyterum.*

Respondetur, quòd Armenus Pontifex, quantùm est ex se, semper in tota illa actione intentionem habet conferendi Oblato Presbyteralem Ordinem; quem tamen dicimus ab ipso conferri, quoad solam potestatem consecrandi, potiùs per verba in priori manus impositione prolata, quàm per alia subsequen-
Յզ 16
tia; quia non modò illa priora ad hoc sufficiunt, verùm etiam aptiora sunt, quàm alia posteriora, in quibus non exprimitur actio Ministri, sicut in illis. Nec obstat, quòd iterùm deindè replicet Pontifex similes preces, & manus impositiones: cùm istę non ad aliud iterentur, nisi ad rursus repræsentandam, & confirmandam priorem illam Cæremoniam; vt passim accidit etiam in alijs ritibus præsertim Orientalibus. Adde quòd preces illæ subsequentes benè etiam referri possunt

ad

ad complementum Ordinis Sacerdotalis petendum, hoc est, potestatem dimittendi peccata, tradendam deindè ab eodem Pontifice per aliam Cæremoniam.

DICO tertiò: Armenus Episcopus sufficienter tradit potestatem dimittendi peccata per ligationem cinguli, & verba illa: *Accipe potestatem à Spiritu sancto ligandi, atq; soluendi; quam & Dominus noster Iesus Christus dedit sanctis Apostolis, dicens: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in Cælo; & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in Cælo*. (vbi aduertant Armenij, dictionem illam, *dedit*, non congruere cum subsequentibus Christi verbis: quæ cùm ille protulit Matth. 18., tunc non dedit, sed dandam promisit Apostolis eam potestatem, quam deindè post Resurrectionem tradidit per alia verba, etsi similia quoad substantiam, dicens Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata*, &c. Non enim illam ante tradere debuit, quàm eos in vltima Cœna Sacerdotes institueret). Probatur assertio: quia vtraque ista symbola, nempè ligatio cinguli, & verba prædicta, sunt apta ad collationem huius potestatis significandam: ergo nihil obstat, quominùs possit Armena Ecclesia, post traditam potestatem consecrandi Eucharistiam, illa vsurpare, tanquàm materiam, & formam, vt hanc aliam conferat potestatem; maximè quòd Conci-

ci-

Ժէ նակին. Թէ նուիրեալն դեռ ևս ոչ ա-
17 ռեալ էր զատուածմանն. այլ կամի ևս
քան զևս հաստատել զառեալն ՚ի
նմանէ՝ ՚ի ձեռն այլոց նմանն արարո-
ղութեց և աղաչանաց. զի որչափ մի-
չտ երեւեցուցանեն և հաստատեն
զայն առաջին արարողութիւն, և զայն
առաջին աղաչանս. որք եղեն նիւթ
և ձև ստացմանն: Երկրորդ՝ պատճառ.
Թէ յայնժամ Թէպէտ նուիրեալն ա-
ռեալ էր յառաջ զքահանայութիւն
քան իշխանութե պատարագելոյ.
սակայն ոչ ևս առեալ էր զնա քան
այլ միւս իշխանութեն արձակելոյ ՚ի
Ժը մեղաց: սակս այսորիկ եպիսկն կրկին
18 աղաչէ զնա տալ զկատարեալ քահա-
նայութի. ՟ժ. քան այլ միւս իշխա-
նութեն արձակելոյ. զոր ինքն յետոյ
իբրև զպաշտօնեայ տն պարգևէ նմա
՚ի ձեռն այլոյ արարողութե:

ԵՐՐՈՐԴ՝ ասեմք. Թէ առ հայս
բաւականութ քահանայական աս-
տիճանի քան իշխանութե արձակե-
լոյ ՚ի մեղաց. է՛ կապելն զմէջս ընծա-
յելոյն գօտւով: և բաւական ձև բանին
է՛ բանն այն, զոր ասէ եպիսկն ՚ի կա-
պելն. ՟յր. առ քեզ իշխանութի ՚ի
ԺԹ հոգւոյն սրբոյ կապելոյ և արձակե-
19 լոյ. զոր տէրն մեր յս քս ետ հրամանն
առաքելոցն սրբոց ասելով. զոր միան-
գամ կապիցէք յերկրի, եղիցի կապե-
ալ յերկինս. և զոր միանգամ արձա-
կիցէք յերկրի, եղիցի արձակեալ ՚ի
յերկինս:] Յորոյ մե՟ կամիմ զգուշա-
ցուցանել զհայս. Թէ յորժամ քս
ասաց առաքելցն զայս բանս յառաջ քան
զչարչարանսն. յայնժամ ոչ ետ, այլ
միայն խոստացաւ տալ նոցա զայն
իշխանութին. զոր յետոյ ետ նոցա
զկնի յարութեն այնու բանիւն. ա-

ռէք

ունեք հարկաւոր. եթէ ումեք թողու- Ի
ցուք զմեղս, թողեալ լիցին նոցա. և
այլն:] զի ոչ էր այժման տալ նոցա 20
զայնպիսին իշխանութիւն յառաջ քան
զառնելն զնոսա քահանայս 'ի յետին
ընթրիսն: ասէ որ՝ ցուցանէ երրորդ" ա-
ստուածածն մեր. քանզի երկրորդն նշա
նակէ. Քր. կապեսցես զմեղս զոտոյ. և
արձակես. ասէ քեզ իշխանութիւն կապե-
լոյ և արձակելոյ. եւ յառաջնոյ առ 'ի
նշանակել և ասել զայնպիսին իշխա-
նութիւն: այսպէս որպէս կարէք ենդրել
'ի գործ առնուլ զնոսա յետ և զնոր-թ
և զձև զն առալոյ զիշխանութիւն զայն:
Բայց առաքելոցն ընդ դէմ ասոցն Իա
առնելով. թէ քն, յորժամ եա առ քեզն 21
զիշխանութիւն արձակելոյ 'ի մեղաց
զկենդ յարութեան, ոչ առաւ զայս բանն
այլ առաջ. ասէ հոգի սբ, եթէ
ումեք թողուցուք և այլ:]
Պատասխանի. թէ այս բանքս են ոչ
քան զորութէ նշանակութէ, այլ
միայն ըստ կերպի նշանակելոյ, զա-
նազանին 'ի յայն բանիցն հայոց. ասէ
իշխանութիւն կապելոյ և արձակելոյ.
զի ըստ երի զնոյն նշանակութիւն ունին
թողութեան և արձակելոյ: մանաւանդ՝
զի յորժամ քն յայլ ուրեք խոստա- Իբ
ցաւ առնուլ զայս իշխանութիւն առաքել 22
ցն. նոյնպէս ասաց. թէ զոր կապիցէք. և
զոր արձակիցէք.
'Ի յառաջադրեալս յայս պատասխանի
առ առարկութիւնն. որք բերան 'ի
յերկրորդ գլխն ընդ դէմ քահանայա
կան ձեռնադրութեն հայոց. քանզի 'ի
նմին ոչ տուեալ լինի յառաջ իշխա-
նութիւն արձակելոյ 'ի մեղաց. և յետոյ
իշխանութիւն պատարագելոյ. ըստ
որում կարծեցին այնոցիկ: զի որպէս իմէ
այլ ցուցաք, առաջնութիւն, որով
հայք

cilium Florentinum, quandò Armenis exhibuit ritum ordinãdi Presbyterum, nullam aliam materiam, neque formam, pro hac poteſtate ſpecialiter tradenda, eis apertè præſcripſit.

Obijcies: Chriſtus, quandò dedit Apoſtolis poteſtatem dimittendi peccata, vſus eſt alijs verbis. dixit enim Ioan. 20. *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis;* &c.

Reſpondetur, quòd hæc verba accidentaliter tantùm differunt à verbis illis Armeniorũ: *Accipe poteſtatem à Spiritu ſancto ligandi, atq; ſoluendi* &c. Adde, quòd Chriſtus, cùm dixit Apoſtolis Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis ſuper terram,* &c. ſignificauit etiam poteſtatem abſoluendi in Sacramento Pœnitentiæ, vt communiter docent Expoſitores.

Ex dictis in hac Sectione patet reſponſio ad alias duas Obiectiones, quæ pro ratione dubitandi de Ordinatione Armeni Presbyteri adductæ iam fuerant Sectione ſecũda. Dicimus enim ad vtramque, quòd in tali Ordinatione non priùs traditur poteſtas abſoluendi, quàm conſecrandi, quemadmodùm ſupponebatur. ſiquidem, vt modò iam vidimus, Cæremonia, per quam tradunt Armeni poteſtatem conſecrandi, non eſt illa vltima, in qua porrigunt inſtrumenta; ſed illa, in qua primò manus imponunt.

AT in fine huius §. interrogatio fieri poſſet de quatuor: Primò, cur

Armenij, quamuis disertè fateatur, suæ Ordinationis ritum ex Roma Ecclesia desumptum esse; tamen in Ordinatione Presbyteri Latinorum materiam, quam vsurpant, nempè calicem cum vino, & patinam cum pane, non ritè tunc porrigunt, quandò desiderari videretur iuxta ritum Latinum, sed potiùs in fine, cùm iam peracta est Ordinatio?

Secundò, cur formam, huic materiæ correspondentem, quam à Latinis etiam mutuati sunt, deprauarunt, verba illa media superaddentes, ac dicentes: *Accipe [suscipe: accepisti enim per Dei gratiam] potestatem consecrandi, & conficiendi sanctum Sacrificium, in nomine Domini nostri Iesu Christi, tam pro Viuis, quàm pro defunctis?*

Tertiò, cur potestatem dimittendi peccata ipsi non cõferunt per impositionem manuum, & verba illa: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris* &c. iuxta morem Ecclesiæ Romanæ; sed potiùs per ligationem cinguli, & ea verba: *Accipe potestatem à Spiritu sancto ligandi, atque soluendi?*

Quartò deniq; , vtrùm ipsis expediat, prædicta omnia corrigere, ac reducere ad ritum Latinum?

Ad primum quæsitum respondeo, quòd ex vetustis Codicibus Sacramentarij D. Gregorij Papæ (à quo, asserunt Armeni, se ritum suæ Ordinationis accepisse) etsi aliqui sunt, in quibus nullibi ponitur traditio illa instrumentorum cum

Եգ
Հայք առան զիշխանութիւն պատարա-
23
գելոյ, ոչ է՛ այն յետմէն, յորում զնոսա
՚ի ձեռս նուիրելոյն զքահանայական
գործիսն. այլ է՛ առաջնագոյնն, յո-
րում նախ զնոսա զանձն ինքեայ գլխոյն
առնլով զվերայ գրեալ ձեռն բանին:

ԱՌԱՋԻՆ ՚ի վերջն պատահիս այսու-
րին կարէր ոք զհարցումն ինչ առնել
մի չորից երայ. Լատին՝ թէ վա՞ էր եկե-
ղեցին Հայոց զլատինացւոց զնիւթն
զոր առնու ՚ի ձեռնադրութեան քա-
հանայի. այս. զսկիհն մաղզմայնովքն
ընդ գինւոյ և հացի. ոչ դնէ ՚ի ձեռս
Եգ
նուիրելոյն ՚ի սկզբանն, յորժամ պատ-
24
շաճէր ըստ ծիսից սովորութեան.
այլ ՚ի վերջն ձեռնադրութեան. յորժամ
ամ կատարեցաւ: մանաւանդ՝ զի
ինքեանք խոստովանին բերանով զսի-
գործ կեսարացւոյն եկեղեցւոյ մեծամ-
տին ՚ի Թուղթն առ մեծն Կղեմէս
առնլով. Եկեղեցին Հայոց զգործոց
պատարագն կարգ սահմանաց ընդու-
նի. զի այսու կարգաւ առնուլ զի
չխանութիւն սահմանաց:]

Երկրորդ" հրց. Ընդ էր ՚ի մէջ ձևոյ
բանին լատինացւոցն եդին զբանս
զայս, որ ապականէ զպատշաճաւոր
ԻԵ
նշանակութիւն ձևոյս. և ասեն զնա
25
այսպէս: ԱՌ (ընկալ. քանզի առեր
զնորհօքն այ) իշխանութիւն կոչել և
կատարել զսբ պատարագս յանուն
տն մերոյ յի քի վս կենդանեաց և
ննջեցելոց:] զի զմիջին բանն զայս
վերաբերելով առ երի ծշմարիտ նշա-
նակութիւն ձևոյս:

Երրորդ" հրց. Ընդ էր ոչ տան զիշ-
խանութիւն արձակելոյ ՚ի մեղաց՝ դնե-
լով վձեռս իւր գլխոյն. և ասելով.
ԱՌ հոգի սբ. ԵԹԷ ումեք Թողու-
ցուս զմեղս, Թողեալ լիցին նոցա. և

այլն

այլն ։] բառ ամ՟ենայնութե լսաւնեա
ցուցանէ այլ առան զնա կապելով զմեզ .
և անկելով ․ [illegible] չէր նշխարութեն
կապելոյ և արձակելոյ ։ և այլն ։]

Զորոց՞ հրդ. [illegible] Թէ պատաշաճ
էր Հայոց, զնամ մերոցդենալ այլայ
լութեան բառնալ՝ի մեջոյ ձեռնադրու-
թեան իւրեանց. և համաձայնել մեզ
լատինացւոց ։

[illegible] առաջին հարցուածս պատճառե
մք. Թէ ՝ի հին գրոցն ձեռնադրու-
թեան սրբոյն գրիգորի պապայուն հռոմայ
զառանձին ամանք ՝ի գրաւորաց այլայլե
ալք. որ գրեալ ունին զնախատասցե
ալ՝ութիւն զարդարեալ [illegible] ձեռնադրու-
թեան նորամ ոչ ՝ի մէջ քահանայականն
ձեռնադրութեան. այլ կամ ՝ի վերջն
նորին ձեռնադրութեան յաւելեալ նոր
կատարեցաւ. որպէս ցուցանէ գիր
քն, որ կայ ՝ի մէջ գրոցառնն Թղթոց
ցուցն ՝ի դպրատան որ կոչի զուզ
զո. և կամ գրեալ ունին զայն ՝ի սկզ
բանն եպիսկոպոսական ձեռնադրութե.
՝ի մէջ օրհնացն նորին. զոր ցուցա-
նեմ այլ գիրք ամանք, որ կան առ ՝ի
հռոմ ։

Եւ բանք հայց գրեցին ՝ի գիրս
իւրեանց. Թէ իրքեանքն առնին զնի
րաց ձեռնադրութե ՝ի սրբոյն գրիգո
րի պապէն ։ սակս պարտին կարծիք
կաց. Թէ ենձաս առ նոսա մի ոչ յայլ
այլէալ գրոցդ. կամ այն, որ ՝ի վերջն
քահանայական ձեռնադրութե ա՟
՟ամայէր զայն նիւթն. յորմէ նոցա
առնուլ կցեն զնոյն սովորութիւն ։ և
կամ այն, որ ամ՟ենայէր զայդ ՝ի մէջ
օրհնաց եպիսկոպական ձեռնադրութե.
և նոցա Թերևս համարելով, Թէ ա՟
բաւողութիւն նիւթոյն պատաշաճէր
առ ձեռնադրութիւն ոչ եպիսկ, այլ
քա՟

sua forma ad ordinandum Presbyterum; tamen in reliquis, vbi reperitur, ponitur quidem non in Ordinatione Presbyteri, sed Episcopi, vt videre est in Sacramentario, quod inseritur in 3. Tomo eiusdem S. Gregorij, Romę excuso; & testatur Morinus, part. 3. de sac. Ordinat. Exercit. 7. cap. 1. num. 18. vbi sic loquitur: *Instrumentorum traditio, si materia est, & forma, substantialiter Ordinem constituens; non Presbyterum, sed Episcopum primò constituebat. nam in Sacramentario Gregoriano ex Bibliotheca Vaticana, inter S. Gregorij opera Romæ edito, ista instrumentorum traditio cum sua formula deprehenditur, sed in Ordinatione Episcopi, non Presbyteri, & in eo loco Ordinationis Episcopalis; qui materiam, & substantiam Ordinationis his Verbis præscribit:* Episcopus cùm ordinatur, duo Episcopi ponant, & teneant Euangeliorum Codicem super caput eius: & vno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput eius tangant. hoc facto, accipiat patenam cum oblatis, & calicem cum vino, & det ei, dicens: Accipe potestatem offerre Sacrificium Deo, Missamque celebrare tam pro viuis, quàm pro defunctis. *Hic autem Codex omnium, in quibus istud additamentum reperitur, est antiquissimus: qui primùm illud addiderunt, Ordinationi Episcopi addi Voluerunt, eò quòd Sacrificium Episcopo primùm conuenit, deindè*

ԻԶ 26

ԻԷ 27

ԻԸ 28

Presbytero; permittente Episcopo; Vt adnotant Rituales, & Canones. Hactenùs ille.

Cùm igitur Armenij ex Gregoriano Sacramentario ritum suæ Ordinationis acceperint, ratio postulat, vt credamus; eos, ad Ordinationem Presbyteri potiùs, quàm Episcopi, talem Cæremoniam pertinere adiudicantes, illam ex vno loco in alium forsitàn transtulisse; apposuisse verò ad finem Ordinationis Presbyteralis, eo quòd putauerint, nec ad substantiam huius Ordinationis necessariam esse, cũ prędictum Sacramẽtarium ibi eam non præscripsisset. Cæterùm haud quaquàm mirùm est, si ita se res habuerit in Armenia; cùm etiam apud Tolosates (vt idem refert Morinus ibidem, par. 2. fol. 340.) in veteri Pontificali, quod pertinet ad Bibliothecam Collegij de Fuxo, in Ordinatione Presbyteri traditio instrumentorum cum sua forma, Accipe potestatem offerendi &c. præscribitur post vltimam impositionem manuum, & formam illam, *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris* &c. quando scilicet completa iam est Ordinatio: qui ritus, vt idem asserit Auctor, in quibusdam olim Ecclesijs seruabatur.

Per hæc patet responsio ad secundum quæsitum: Ideò enim factum est ab Armenijs additamentum illud in significatione præteriti temporis in medio Latinæ eius formulæ, quæ profertur cum traditione instrumentorum; quia Cære-

mo-

ԻԹ 29 [illegible]

Լ 30 [illegible]

ԼԱ 31 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

32 moniam hanc ipsi exercent, quandò peracta iam est Ordinatio quoad substantiam. quarè Pontifex denunciat tunc Ordinato potestatem acceptam, & instrumenta tradit, quibus ille ad eandem exercendam potestatem suo tempore vti debeat.

Ad tertium respondeo; quòd per aliam potiùs cæremoniam, quàm per impositionem manuum, & verba illa, *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris* &c. conferunt Armenij potestatem dimittendi peccata; quia hæc cæremonia
33 in Gregoriano Sacramentario deerat, eoquòd talis potestas conferebatur olim implicitè apud Latinos simul cum potestate consecrādi Eucharistiam, vt nunc fit apud Græcos.

Ad quartum respondeo: Quamuis Ordinatio Armeni Presbyteri, prout hactenùs facta est, ea omnia habere mihi videatur, quæ ad eius essentiam requiruntur, ob rationes suprà positas: rem tamen Armeni efficient laude dignissimam, & cū
34 Ecclesiæ quoque suæ sententia congruentiorem, si in eadem Ordinatione materiam, & formam Latini ritus eo modo, quo par est, vsurpare voluerint.

Primò, quia Ecclesiæ Armenæ voluntas, & intentio fuit à principio, vt in Ordinibus conferendis, præsertim quoad ea, quę pertinent ad substantiam, hoc est, materiam, & formam, Ecclesiæ Romanæ ritum imitaretur; immò & id facere conata quidem est, vt vidimus; ata-

tamen in Ordinatione Presbyteri eam assequi ritus perfectionem non potuit, quæ in nouo Pontificali Romano præscribitur: nam tunc temporis fortasse ne vetus quidem Ordo Romanus in lucem prodierat, ne dum nouum Pontificale, vndè hoc hauriri potuisset. igitur æquum nunc esset, ac laudabile, vt ipsa tandem aliquando perfectum ad exitum perduceret, quod à principio constituerat.

Secundò, quia in Armeno ritu potestas reliquorum Ordinum inferiorum confertur per traditionem instrumentorum cum formula verborum correspondente, iuxta ritum Romanum: ergo non est ratio, cur solus Ordo Presbyteratus aliter apud eos conferri debeat, ac differenter à Romano ritu.

Tertiò, quia non debet minor fieri conatus in materia Ordinis superioris, quàm inferioris: sed Armeni conferunt Diaconatum, & subdiaconatum non solùm per impositionem manuũ, verùm etiam per instrumentorum traditionem: ergo multò magis per hanc vtramque materiam, & non per solam manus impositionem, tradere deberent Presbyteratum; qui, vtpotè aliorum omnium excellentissimus, reliquos Ordines virtualiter continet; & ad ipsum, tanquàm ad finem, reliqui ordinantur.

Quartò, quia in re graui, circa quam variæ versentur opiniones, id procul dubio tutiùs eligitur, ac eligi debet, in quo Doctores omnes

Թոյ և ձեռոյ քանոնին Հռոմայական
Ժե եկեղեցւոյն ։
35 Երկրորդ՝ զի Հայկականութեան դէ
րագոյն աստիճանաց ոչ պակաս է զօր
պակասագոյն քահանայութեան վայրա-
գոյն աստիճանին ։ Իսկ Հայոց եկեղեցին
՚ի տալն զաստիճանս փակութէ ։ վա-
խանակի նուիրոյ ոչ միայն դնէ զձեռն
՚ի վերայ գլխոյ նուիրելոյն ։ այլ և ս
տայ նմա զգործիսն պաշտօնէ կամ
աստիճանաւորութէ, ասելով յայնժամ
զկարգաւոր ձեռն բանին ։ արդ ա-
րնին ոչ պակաս է նոյն եկեղեցին ՚ի սա
Ժզ ին զաստիճանս քահանայութէ վարել
36 պակասագոյն նուիրով ։ ք ։ որ նէ_
միայն զձեռն եդեալ գլխոյն առաւելագ
սոյլոյ զքահանայական գործոյն ։ զի
Թէպէտ առաւ աւանդել լինին ՚ի վեր
քն ձեռնադրութեան ։ սակայն ՚ի պատ
և ընդ վայր լինին այս ։ զի յայնժամ
կատարելապէս ձեռնադրութիւն ։ և
ոչ ասել պատասխանատու ձեռ քանին ։
այլ ասել ։ Թէ առ ևս զիարողութիւն
պատարագելոյ ։ մանաւանդ զի քա-
հանայութիւն, իբր գերագոյն ամենայն աս
տիճանաց, ներգործութեամբ զօրութէ պայ
Ժէ նուն աստիճանաց վայրագոյնս ։ ապա
այսուհետև նուիրն որոյ պակաս էր զօ-
37 լրագոյն, և ոչ պակասագոյն, քան
զայլոցն ։

Չորրորդ՝ զի յորժամ մեծ իր ինչ
փոյթ մեծ լինի ։ յայնժամ ՚ի յերկուց
կարծեաց զերէն ՚ լաւագոյն է զայն
ընտրել, որում ամ վարդապետք միաբա
նեալ հաւանին ։ քան զայն, որում
ոմանք հաւանին, և այլ ոմանք հա-
կառակին ։ արդ ՚ի յուղղափառ վար-
դապետաց Թէպէտ ոմանք կարծեն թէ
դնելն եպիսկոպոսին զձեռն իւր գլխ-
խոյ նուիրելոյն առաւել ասելոյ նմա

nes

զէա_

զքահանայականն գործման ՝ կարէ լի-
նել բաւական նիւթ ձեռնադրու-
թեն քահանայի ։ սակայն այլ ամենք
հաւասարեն, ասելով. թէ արդ չէ՛
բաւական ։ բայց ում վերոյիշեալն երկո-
ցունց կողմանցս միաբանեալ ասեն.
թէ զերկոքեան նիւթն 'ի գործ արկա-
նելն առնուլ հաստատ և անյերկ-
բայ առնէ զքահանայական ձեռնադ-
րութիւն ։ արդ ուրեմն լաւագոյն է՛
զայս ընտրել, որ է՛ հաստատ. քան
զայն, որ է՛ յերկբայական և ընդ կաս-
ծեաց ։ զի քահանայութիւն փրկաւչաւի
փոյթ մեզ լինի ։

Եւ հինգերորդ" զի կարէին հայք
գիւտրապէս բժշկել խոտորութիւնս այս
մին առանց այլայլոյ յոյժ պատարա-
գութեան խորհրդոց. զի առ այս միայն
խնդրելոյ անցուցանել զմի արարո-
ղութի 'ի միոյ տեղւոջէ առ միւսն.
և 'ի բաց բառնալ զբանս ինչ սակաւ-
ունս 'ի միոյ ձեւոջէ բանին ։ Տ. 'ի վայր
ածել 'ի վերջն ձեռնադրութեան զա-
րարողութիւն զայն, որով տան զիշ-
խանութիւն արձակելոյ 'ի մեղաց. և
յաւուր քան զնա ՝ կատարել զմիւսն
արարողութիւնն, որով զնեն 'ի ձեռս
զսկիհն մաղզմանովքն ընդ հացին և զգի-
նւոյ ։ և 'ի դնելն զայս մի՛ ասիցեն.
առ (ընկալ. քանզի առեր զնորհօքն
այ) կարողութիւն կնքել և կատարել
զսբ պատարագս յանուն տն մերոյ
յի քի վս կենդանեաց և ննջեցելոց ։]
այլ 'ի բաց բառնալով զայն միջին բա-
նս . ասասցեն զմնացեալն այսպէս ։
առ իշխանութիւն կնքել և կատարել
զսբ պատրգս յանուն տն մերոյ յի քի
վս կենդանեաց և ննջեցելոց ։]

Եւթէ այդպէս առնիցեն . բարձան
զանկ ձեռնադրութիւն հայոց համա-
ձայն

nes conueniunt: at aliqua inter hos
ԼԸ 38 controuersia est, vtrùm ad valorem Ordinationis Presbyteralis sola manus impositio sine traditione instrumentorum sufficiat; nemo autem est, qui non sentiat, eundem Ordinem per vtramque materiam tutè, validèque conferri: ergo, vt tutiùs procedatur in re tanti ponderis, in qua æternæ salutis negotium nititur, hoc potiùs, quàm illud in praxi est eligendum.

Quintò denique, quia possent
ԼԹ 39 Armenij huic rei prospicere sine vllo incommodo, aut ritus mutatione: cùm sola desideraretur ad hoc vnius de vno loco in alterum Cæremoniæ transportatio, cum ablatione paucorum verborum: hoc est, vt cæremonia illa, per quam ipsi tradunt potestatem dimittendi peccata, transferatur in finem Ordinationis, post Cæremoniam, in qua porrigunt calicem cum vino, & patinam cum hostia, dicentes: *Accipe, suscipe: accepisti enim per Dei*
Խ 40 *gratiam potestatem consecrandi, & conficiendi sanctum Sacrificium in nomine Domini nostri Iesu Christi tam pro viuis, quàm pro defunctis:* sed ab his verbis auferantur illa media: *suscipe; accepisti enim per Dei gratiam:* atque dicantur reliqua omnia sic: *Accipe potestatem consecrandi, & conficiendi* &c.

Ad hunc planè modum, priùs traderetur ab Armeno Pontifice potestas in corpus Christi verum per materiam magis explicitam, scilicet per præcedentem manus

im-

impositionem', magis deindè explicatam, ac dilatatam per instrumentorum porrectionem, cum qua moraliter dici posset coniuncta; & per formam illam, *Accipe potestatem consecrandi* &c. Ac posteà traderetur potestas in Corpus Christi mysticum per materiam ligationis cinguli, & verba illa, *Accipe potestatem à Spiritu sancto ligandi, atq; soluendi*. Nisi fortè laudabiliùs vellet in hac etiam Cæremonia imitari ritum Latinum: hoc est, imponere vtramque manum capiti, ac dicere: *Accipe Spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt*. Siquidem per eadem verba Christus hanc tradidit Sacramẽtalem clauium potestem Apostolis post Resurrectionem, vt suprà indicatum est.

Et hæc de Ordinis Sacramento pro Armenijs satis dicta. Cæterũ illud superest quamaximè deplorandum; quod in Exordium Ritualis Armenicæ Ordinationis ab hæreticis nuper intrusum, ea, quæ de ipsorum Ordinibus, plerumque sanè iucunda, hactenùs relata sunt, inficit amaricie. Promouendi quippè ad Ordines eam emittere fidei professionem iubentur, in qua & fides orthodoxa de duabus Christi naturis, & sacrum Chalcedonense Concilium, & dogmatica Magni Leonis Rom. Pont. ad Flauianum epistola in Eutychem, & ipse Beatissimus Martyr Flauianus Constãtinopolis Patriarcha, & omnes deni-

ni-

Խա ձայն և համանկարգ լինի ընդ ձեռնա-
41 դրութե հոգւոյման եկեղեցւոյն . և
աստանիման քահանայութեան իւրեանց
յամ կողմանէ հաստատատագրոյն եղև է
ցի : քանզի այդպէս եղևն յաւուր
տայր նուիրելոյն զիշխանութի սպա-
տաւորագելոյ՛ ի ձեռն լիագրոյն և յայ
տագրոյն նիւթոյ . Ֆը . ի ձեռն առա-
Ջնագրոյն դրութե ձեռին իւր գլխոյն
և ևս տուութէ քահանայական գոր
ծեացն, ասելով զձևն զայս . առ
իշխանութի կատարել զոր է սպասաւորա
գս և այլն :] Եւ յետոյ տայր նմա
ԽԲ զայլ իշխանութին արձակելոյ՛ ի մե-
42 ղաց՛ ի ձեռն կապման գօտոյն, և քա
նին . առ քեզ իշխանութի կապելոյ
և արձակելոյ . և այլն :] Թէպէտ և
տանկանին [illegible] այսմ մասին վայել
չագրոյն ինչ էր համաձայնել ևս ընդ
եկեղեցւոյն հռովմայ . Ֆը . դնել զերկ
կուսին ձեռս իւր գլխոյն . և ասել :
առ հոգին սր . եթէ ումեմն թողու-
ցուս զմեղս, թողեալ լիցի նոցա . և
եթէ զումրուք ունիցիս, կալեալ լի-
ցի :] Վս զի սովին բանիւ եւ քս զիշ
խանութիս զայս առաքելոցն զկնի
ԽԳ յարութե :

43 Եւ այսքան բաւականասցի ասել
վս խորհրդոյ որ է կարգին և ձեռնադ-
րութե հայոց : Բայց՝ զինչ առաւ-
ցուէ յաղագս հաւատոյ դաւանու-
թե . զոր գրեաց՛ ի սկիզբն գրոց ա
ստիճանաց հայոց մի ոմն հերձուա-
ծող վարդապետ · գրեգոր հաւատարկոչե-
ցեալ · որ խրատէ և յորդորէ զհրա-
ժարեալս ՛ի սէ աստիճանս, դաւանել
՛ի քս զմի բնութի · և նզովել զոր է
ժողովն քաղկեդոնին · և զոր է հայրա-
պետն փլաւիանոս . և զթուղթն որ
քոյ հայրապետին լևոնի . և նզովել

զամ

զա՛մ ազգս ուղղափառ քրիստոնէից, Խդ
որք դաւանին ՚ի մի անձն քն զերկու- 44
բնութիւնս : և հրամայէ նոցա. զի յա-
ռաջ քան զձեռնադրութիւն ասիցեն
այսոք : մեք հաւատամք ՚ի քս մի անձն
և մի միաւորեալ բնութիւն : և միաբանե-
լով հարցն սրբոց՝ անիծանեմք զժո-
ղովն քաղկեդոնին, և զպիղծ տումա-
րն լևոնի, և զփլաբիանոս. և զա՛մ եր-
կաբնակաց դաւանս նզովեմք և անի-
ծանեմք :] Ո՜Վ մեծի հայհոյութե.
և զարհուրելի ուրացողութեան ։
աղէանկ և եղուկ թշուառացեալ ազ-
գին հայոց. որ ՚ի սուտ և յանմիտ վար-
դապետաց խաբեալ. և ՚ի կուրաց առ- Խե
աջնորդեալ. անկանի ՚ի խորխորատ 45
հերձուածողութե և յաւ՛իտենակ-
ան կորստեան :

Բայց՝ ընդէ՞ր, ո՜վ հայք սիրելի
եղբարք մեր, համարձակիք ոչ միայն
՚ի ժամանակս ձեռնադրութե. այլ
և ՚ի յայլ ա՛մ օրս բազում անգամ
՚ի տարւոջ նզովել և անիծանել զա՛մ
ուղղափառ ազգս քրիստոնէից. զա՛մ
սբ հարս և վարդապետս եկեղեցւոյ.
զա՛մ տիեզերական սբ ժողովս նոցա.
զա՛մ սբ առաքեալս և զաւետարա-
նիչսն. և զընդհանուր յարևելեան Խզ
և յարևմտեան եկեղեցին այ. որք զա՛մ 46
դաւանեցին և դաւանեն ՚ի մի անձն
քի զերկու միաւորեալ բնութիւնսն:
և ոչ առաւել զի այդպէս ուրանայք
զնոյն ինքն զքս, որ է՛ ա՛ծ կատարեալ
ըստ ա՛ծային բնութե. և է՛ մարդ-
կատարեալ ըստ մարդկային բնու-
թե. զի նզովելովդ զդաւանողսն եր-
կուց բնութեցն նորա, ՚ի հարկէ ուրա-
նայք զմինն ՚ի նոցանէ: այլ մանաւանդ
զի դուք զմն յաղթեցուցանելոյ զատանե-
լութիւն սակաւ ումանց հերձուածող
վար

nique Nationes, quę duas in Christo naturas profitentur, anathemati subijciuntur his verbis: *Credimus in Christo vnam personam, & vnam compositam naturam: atque cum sanctis Patribus conspirantes, reijcimus, & execramur Concilium Chalcedonense, & immundam illam Leonis epistolam, & Flauianum; cunctis etiam Diaphysitarū Sectis anathema dicimus, & diras imprecamur.* Prò scelus inauditę perfidiæ, peruicaciæ, insolentiæ, stultæ temeritatis! Heù miseram, & miserandam Armeniam: eheù victimam infœlicem, quæ à nefarijs Pseudomagistris victatis duceris oculis, in æterni exitij barathrum ruitura.

Quorsùm tandem ista, fratres Armeni? Cur execrationis istius iniquissimę, & impijssimę tā frequens apud vos repetitio, vt non solùm à tota simul Ecclesia vestra pluries in anno, statutisq; diebus, verùm etiā ab Ordinandis seorsùm consecrationis tempore renouanda sit? Quæ verò vos tam vehemens aut vis, aut ratio cogat; vt ad præstandā paucis, perditisq; Hæreticis gratiam toties impiè deuouere, atq; execrari debeatis, nō dico, Christianos omnes Catholicos, ac Sanctos Patres vniuersos; non, eorum sacrosancta Concilia Oecumenica; non, Apostolos, & Euangelistas; non, totam Dei Ecclesiam, Orientalem, & Occidentalem, quæ semper duas in vna Christi persona naturas confessa est; non, ipsum deniq; Christum, verum Deum, & verum ho-

Vuuu mi-

minem: Sed vestram, dico, Ecclesiam, vestra Concilia, Sanctos vestros Patres, Doctores, Episcopos, ac Patriarchas Armenos, qui hoc itidem ipsum professi sunt, & quorum memoriam in Menologio celebratis? cur inquam hac in re ne ipsi quidem genti, nationique vestræ, quæ adhuc post Schisma cum Catholicis reconciliata, eandem diù tenuit fidem, minimè parcitis, sed diras iterùm, ac sæpiùs imprecamini? Hoc profectò facinus quiddam est, adeò perfidum, atque immane, vt non modò nulli Iudaicæ pertinaciç, sed ne ferinę quidem immanitati, furorique cedere videatur.

At in hos errores animaduersum abundè in priori Volumine huius secundæ Partis fuit. Ista dixi prætereà, non quò mihi veniat in dubiú, suscipienda citò vobis ex illo Volumine, nisi iam suscepta sit, tanti sceleris emendatio; sed, vt sciatis, quantùm perniciei, vt maximè reliquis, ita potissimùm ijs, qui sacris Ordinibus initiandi sunt, hæretica ista fidei professio adferat. Primò enim, cùm sic Armenius profitetur, maiorem contrahit Excommunicationem, atq; vt membrum putridum, eijcitur de Catholica Ecclesia, consortioque fideliú: secundò fit irregularis, & ad Ordines suscipiendos inhabilis; tertiò, si nihilominùs ordinetur, suscepto Ordinis charactere, non suscipit diuinam gratiam, effectum cuiusq; Sacramenti præcipuum: quartò, pec-

Խէ 47 վարդապետաց՝ նզովէք զնոյն սուրբ
հարսն ձեր և զժողովականս. և զնոյն
ընդհանուր սբ՟ ժողովս աշխարհին ձե-
րոյ, զժողովքն կաթողիկէ, և չեպիսկոպոսա-
նոյ, և առաքելոց, և ոգւոյ, և պատրիար-
քաց. որք զոմն ընծայեալս զժողովքն բազ-
կեցանէ, և զհասարակութեան եկեղեց-
միաբանութեան ընդ կաթողիկէ եկեղե-
ցւոյն: Եւ եթէ վասն այսորիկ նզովես
զնա իբրև հերձուածող եկեղեցւոյ,
և աղանդոյ հայոց. այլ նզովեք և զնա
ծանօթ զուղղափառ դաւանութեան
Խը 48 զնա ով հայոց և համախմբեալն ձերոց:
Եւ յետ այսորիկ անօրէնք և անբարեա
շատ և անմիտ և գազանաբարոյ չարա
գործութեան նզովեսցեն և անիծիցեն՝
քան զնա հրէական անհաւատութեան
և զանբան գազանաց սաստկութեան
զերծանելոց է:

Եւ զայս՝ ընդ դէմ այսպիսի չար մո-
լորութեան յառաջիկայ առաջնականս
ցոյց ՚ի յառաջին մատեան երկրորդ հա-
տորիս. յուսամ ՚ի ձէր, թէ ձաւա
չեալ էք ՚ի գրոց անտի զնշմարտութիւն
հաղորդութեան: Օայց քանզի վերստեղ-
ծեալ եմք այժմ, որում զի գիտասջիք,
Խթ 49 թէ որքան մեծ վնաս բերէ այդ չարա
փառս դաւանութիւն ձեզ ամենեցուն,
և մանաւանդ այնոցիկ, որ կամին
ձեռնադրիլ և առնուլ զսէր առաքելա
նա. քանզի յորժամ դուք պայդապես
ասէք հաւատս դաւանիք. Նախ ընդ
նիք նզովեալ յընդհանուր եկեղեցւ-
ոյն, և յամ աւետարանական սբ՟ ժողո-
վոցն, որք եղեն ՚ի յառաջ եւս և յառ
նմանս. և երկրորդ զհետ միաձայն
և զանգամս կարեւոր, վճռեք յարատև
քոյ մարմնոյն քո, որ է կաթողիկէ
եկեղեցին: երկրորդ՝ լինիք անկարգա-
ւորք:

Հարք ․ Ը․ արգելեալք յհաղորդութե- Ծ
թէ սրբոց սատտխանաց ․ և ոչ կարէք
ձեռնադրել ։ Երրորդ՝ յորժամ ձեռնադր-
րիք, Թէպէտ առնուք զձեռս սատ-
խանաց ․ սակայն ոչ առնուք զշնորհս
նը և զզօրութիւնս ամենայն․ որ է կատար-
րեալ գործ որ խորհրդոյս ։ չորրորդ՝ ի
ձեռնադրութիւն զմահու չափ մեղս գոր-
ծէք վասն անարժանութեան ձերոյ և վասն
պատուհասանաց լինելոյ եկեղեցա-
կան կապանացն ։ հինգերորդ՝ ապաստա-
մբութ ձեռնադրելոյդ կախեալ
լինիք և յարձեալ յիշխանութէ սատ-
խանաց առնելոյ ․ մինչ զի ոչ կարէք ՚ի ԾԱ
գործ արկանել զպաշտօնս առեալ իշ-
խանութեանն ։ և վեցերորդ՝ քանիցս
անգամ գործ իցէք զպաշտօնեանն սա-
տխանաց ձերոց, մահու չափ մեղանչ-
իցէք և սրբապղծ լինիցիք ։

Ահաւասիկ եղբարք. Թէ որքան մեծ
ժողովումն չարեաց և վնասուց առ-
բերէ ՚ի վերայ ձեր այնպէս և հայհո-
յող հաւատոյ դաւանութիւն ։ զի կա-
պէ զձեզ նզովիւք և այլ եկեղեցական
կապանօք ․ աղտոտէ մեղօք և սրբա-
պղծութեամբ ․ և արտաքսէ ՚ի անբա-
նական հօտէն և ՚ի հաղորդութէ ԾԲ
այլոց հաւատացելոցն. մերկացուցա-
նէ զձեր եկեղեցին ՚ի հարազատ և
յօրինաւոր պաշտօնէից ․ արգելէ զժ-
ժողովուրդդ յարժանաւոր ընդու-
նելութէ սրբ խորհրդոցն ․ և զրկէ
զամենայն յամենայն շնորհաց և յաւի-
տենական փրկութէ ։ Արդ ո՞ պարտ
է ձեզ եղբարք՝ փոյթ ընդ փոյթ ջնջել
զնա ՚ի գրոցն ձերոց, և ՚ի բաց սատա
կել զնա ՚ի միջոյ եկեղեցւոյդ ։ զի եթէ այժմ, որ ծանուցեալ եղև ձեզ այդ
ահաւոր մոլորութիւն. ոչ և ս ՚ի բաց հերքիցէք զնա ՚ի ձէնջ. այլ յամառեալ իցէք խառա
պարտանաց լինելով կամիցիք պինդ յարամնալ ՚ի նմա ․ Թեթևագոյն արդեօք
լինիցի մեղքն հրէից քան զձերդ. զի նոքա՝ վն անգիտութէ խաչելոյն մեղան. որով

50 peccat in actu Ordinationis lætha-
liter tum ex propria indignitate,
tum Ecclesiasticæ violatione Cen-
ſuræ; quintò, incurrit Suſpenſio-
nem; vt non poſſit exercitio vti ſu-
ſcepti Ordinis: ſextò denique,
quoties Ordinum poteſtatem exer-
cet, toties peccat mortiferè, ac no-
uam contrahit irregularitatem ra-
tione maioris Excommunicationis.

En quot vobis mala parit, &
procreat iſtiuſmodi blaſphema
Profeſſio: cunctos Cenſuris irrètit
51 Eccleſiaſticis; contaminat Sacrile-
gijs; Grege Dominico, pioque
fidelium cœtu extrudit: priuat ve-
ſtram Eccleſiam Miniſtris legiti-
mis, populum digna Sacramen-
torum ſuſceptione, quemlibet di-
uina gratia, & æterna ſalute. Quis
ergò illam è Ritualibus non expũ-
gat? ex Eccleſia non eliminet;
& exterminet veſtra? Hoc ſanè,
ſperamus, aut modò vos efficere,
aut effecturos mox è veſtigio; niſi
forte, cùm ſæpius admoniti, fa-
52 ctique de ſcelere certiores ſitis, pec-
catum veſtum illa etiam excuſa-
tione carere volueritis, quam vel
Iudæorum Chriſticidium habuit;
eo teſte, qui dixit: *Pater dimitte
illis; non enim ſciunt, quid faciunt.*
& Apoſtolo: *Si enim cognouiſſent,
nunquàm Dominum gloriæ crucifixiſ-
ſent.*

ամենափրկչական ասելովն· Հայր թող դոցա. զի ոչ գիտեն զինչ գործեն :] Եւ այս_
զօրաւորագոյն. Զի եթէ էր ծառայեալ. ոչ պարտէր զանէր փառաւորս ՚ի խաչ հանելոյն:]
այլ դարձեալ թէպէտ եւ յետ գիտէր. թէ մի անձն էր ունի զերկու միաւորեալ անշփոթ_
բնութիւն զաստուածայինն եւ զմարդկայինն. եւ թէ նախնին որ հարքն եւ ժողովն ձեր
զայն զայս հաւատացին միայնէն ընդ կթողիկէ եկեղեցւոյս. սակայն ոչ դադա_
րէր ՚ի նզովելոյ եւ յանիծանելոյ զդաւանութիւն երկուց միաւորեալ բնութեանցն
քն, զկթողիկէ եկեղեցին, եւ զնոսա որ հայրս, եւ զոր ժողովս, որք զնոյն հաւատան_
ցին, մանաւանդ զոր ժողովն քաղկեդոնի, եւ զոր Հռոմայն զլեւոն եւ զփլաւէա_
նոս. որք զնոյն հաւատալով նզովեցին զեւտիքէս առօք միոյ բնութեան:

Եւ փառաւորեալ երեք լեւոն զաւագ՝ զպետրոս դեւանոսս, որ ՚ի չարամա_
զուին եւ բանսարկուս զնզովէլոյն եւ տիքէս, հաւատալով
դըշխարանօտ աղանդոյն նորա:

ՑԱՂԱԳՍ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՊՍԱԿԻՆ

Գլուխ . Է ։

Թէ ո՞յք են նորին պատճառք, և առհասարակ
այսր խորհրդոյ .

Հատուածն ա ։

DE SACRAMENTO MATRIMONII

§. VII.

De natura, & causis Matrimonij.

SECTIO I.

Ամուսնութիւն, որ և պսակն առ- ա
հասարակ կոչի, ՚ի դրախտին անմեղու- 1
թեան և առողջ բնութեան կարգեցեալ
եղև յԱյ՝ առ ՚ի պաշտօն ծննդեան բնու-
թեան . այս . վասն ծնանելոյ և սնուցա-
նելոյ զզաւակն ։ Իսկ ՚ի դրախտէն անկեալ
զկորուսեալ բնութեան՝ և ս հաստա-
տեցաւ առ ՚ի բժշկութիւն ներգոր-
ծութեանց մարմնական ցանկութեան .
նախ՝ զի մի՛ չար իցեն ․ և այս լինի
բարեաւ ամուսնութեան բարեացն, որը
զի հաստատանան ցանկականն ներքոյ բ
բնութիւն և երկրորդ՝ զի որ չարք 2
առաջելեալք իցեն . և այս լինի ինքեան
ամուսնական միաւորութեամբ , ո-
րով մինչ վայելչաբար հաստատեալ
մարմնաւոր ցանկութեան ոչ շարժի
առ այլ չար ներգործութիւն ։ Եւ ա-
պա ՚ի դարձն բժշկեալ բնութեան . այս .
աւետարանական օրինաց՝ և ս հաս-
տատեցաւ առ ՚ի մէջ խորհուրդ , և
առ

MAtrimonium in statu innocentiæ institutū à Deo fuit in officium naturæ, ad procreandam scilicèt, & educandam prolem; in statu naturæ corruptæ, etiam in remedium contra actus cōcupiscentiæ; primùm, vt turpitudine careant, quod fit per bona matrimonij, quæ honestant carnalem concupiscentiam; deindè, vt turpitudinem habentes impediantur, quod fit per ipsam copulam coniugalem, qua dum honestè cōcupiscentiæ satisfit, non habetur incitamētum ad alios turpes actus: in statu tandem naturæ reparatæ, seu legis Euangelicæ, etiam in Sacramentum, & remedium contra ipsam concupiscentiam radicalem, vt scilicèt reprimatur, quod fit per diuinam gratiam, quæ in matrimo-

monio Christiano tribuitur. Vndè sequitur, quamlibet vtilitatem cõiugij primi, & secundi status reperiri in Coniugio Christiano; quod habet prætereà, vt sit Sacramentum sanctificans, & radicem concupiscentiæ reprimens.

Matrimonium in quolibet statu duplici modo considerari potest: in fieri, & in facto esse. Dum fit, consistit essentialiter in contractu ciuili legitimo, seu in consensu mutuo inter legitimas personas, virum, & fœminam, per verba de præsenti, aut nutus expresso: quarè in statu Euangelicæ legis, eius essentia ex institutione Christi est idem contractus &c. à Christo tamen eleuatus in Sacramentum, hoc est, in signum externum Religionis, productiuum gratiæ iustificantis. Cúque verba, seu nutus vnius Coniugis in hoc contractu determinent verba alterius, & ab ipsis pariter determinentur; ideò verba seu nutus alterutrius, quatenùs determinantur, dici possunt materia huius Sacramenti; quatenùs verò determinant, forma.

Si consideretur Matrimonium, dum permanet, postquàm factum est, eius essentia consistit in vinculo, seu societate illa inter coniuges, quæ ad nuptias consequitur. Est autem hoc vinculum in Matrimonio Christiano Sacramentum permanens; ac duplex est, alterum spirituale, quod nascitur ex mutuo eorum consensu ante carnalem copulam, & significat coniunctio-

nem

Գ տու ՚ի քաջշնուԹն ամուսնութեան ցանկա-
3 կան զօրութեան, զի սանձահարեսցի.
և այս լինի ՚ի ձեռն ամ-այնի շնորհաց,
զոր պարգևէ խորհրդոց պսակն քր-
իստոնէից: Ուստի յայտ լինի. Թէ
քրիստոնէական պսակն ունելով զոր
ինչ օգտութի ունէր ամուսնութի
առաջին և երկրորդ դարոյն. և քաց
՚ի սմանէ ունի և ս զոյլ խորհրդ սրբա-
գուցիչ, և սանձահարիչ ցանկութեն:
Եւ զրձ՛ ամուսնութի կարէ նկատ-
դարձն երկու կերպիւ իմանիլ. նախ
՚ի յեղանիլն. Բ. յորժամ լինի: և
Դ յետոյ ՚ի յեղեալ լինելն. Բ. յորժամ
4 մնայ զկնի եղելոյն: Առաջ՝ եԹէ խոր-
հի ՚ի յեղանիլն, նորա էութին է՝ դա-
չին օրինաւոր և քաղաքական ՚ի մէջ
առն և կնոջ. Բ. հաւանութի ու-
նեցողաց, բանիւ կամ անշարժու-
Թբ ինչ յայտնեալ: Եւ ՚ի դարն ա-
աւետարանական օրինացն նորա ամու-
սնական դաշն եղև ՚ի քնէ բարձրա-
ցուցեալ ՚ի խորհուրդ եկեղեցւոյ.
Բ. ՚ի յարտաքին ինչ նշան կրօնից
արտադրիչ ամ-այնի սբ շնորհաց: Ե-
րանոզի ՚ի յեղանիլն խորհրդոյս՝ երկո-
Ե քին բանքն կամ անշարժուԹիւն ա-
5 մուսնոց հաստատունս զմիմեանս. և
հանդապարձակ հաստատեալ լինին
՚ի միմեանց. ապա այսորինակ նոյն բան-
քն ըստ որում հաստատուն ՚ի միմեա-
նց, նիւԹ խորհրդոյս. և ըստ որ-
ում հաստատունս զմիմեանս, են ձևն:
Իսկ եԹէ իմանի պսակն ՚ի յեղե-
ալ լինելն. յորժամ մնայ զկնի եղե-
լոյն. նորա էուԹին է կապն, որ ՚ի
մէջ ամուսնացելոցն մնայ զկնի հար-
սանեաց: և որն քրիստոնէից պսակն
՚ի յեկանիլ է՝ խորհուրդ անցաւոր ար-
տադրիչ շնորհաց. նմանապ և նոյն

՚ի

'ի յեղեալ լինելն է՝ խորհրդոյ միա-
ցող նշանակելոյ հոգւոյն ։ արդ՝ այսպի-
սի շաղկապս կրկին է․ մինն հոգևոր, Է 6
որ ծնանի 'ի հաւանութենէ երկոցու-
նց կամացն յառաջ քան զմարմնաւոր
զուգաւորութիւն․ և նշանակէ զմիա-
ւորութիւն քն ընդ հոգւոյ հաւատա-
ցելոց 'ի ձեռն արդարացուցիչ շնոր-
հաց ։ իսկ միւսն է մարմնաւոր, որ
բղխէ 'ի զուգաւորութենէ․ և նշանա-
կէ զմիաւորութիւն քն ընդ եկեղեցւ-
ոյն 'ի ձեռն մարդեղութեան ։

Ահաւասիկ յայտ լինի, թէ ո՛րք են
ցեն չորք պատճառքն քրիստոնէական Է
ամուսնութեան․ զի ըստ որում է խոր- 7
հրդոյ միացող, և 'ի յեղեալ լինելն,
ձևականն պատճառն նորա է կա-
պն․ նիւթականն են ինքեանք ամուս-
նացեալքն ։ արարողականն է կամաց
հաւանութիւն ։ և վախճանականն է
յաջնակի․ գլխաւորն է որդեծնու-
թիւն և սնունդ․ երկրորդականն ըստ
ինքեանն է բժշկութիւն մարմնաւոր
ցանկութեան․ և երկրորդական ըստ
պատահմանն է պաշտօն առնուլն
ամուսնոցն 'ի միմեանց ։ իսկ՝ ըստ
որում է խորհուրդ անցաւոր և 'ի յե- Ը
ղանելն, պատճառքն ներքին նիւթա- 8
կանն և ձևականն՝ են քանզի կամ
կամաւորութիւնքն երկոցունց ամուս-
նոց, ըստ որում 'ի միմեանց հաստա-
տեն, և զմիմեանս հաստատեն․ որպէս
ասացաք ։ վախճանականն է կապն,
որով ամուսնացեալքն առնուն զած-
ային շնորհսն, և պատրաստին առ-
այլ վախճանս ամուսնութեան։ իսկ ա-
րարողական պատճառն․ այ․ պաշ-
տօնեայ այսր խորհրդոյս, են ինքե-
անք ամուսնացեալքն․ զի քահանայ
միայն օրհնէ, հաստատէ, և հրատա-
րա-

nem Christi cum anima per gratiã iustificantem: alterum carnale, quod oritur ex copula, & significat coniunctionem Christi cum Ecclesia per assumptionem humanæ naturæ.

Hinc patet, quænam sint quatuor causæ matrimonij Christiani. Quatenùs enim Sacramentum permanens est, causa eius formalis est vinculum, Christi cum anima, vel cum Ecclesia coniunctionem significans: materialis sunt ipsi coniuges: efficiens est mutuus ipsorũ consensus: finalis primaria est procreatio, & educatio prolis; secundaria per se est remedium contra concupiscentiam; secundaria per accidens est mutuum obsequium inter coniuges, &c. Quatenus autem est Sacramentum transiens, & in fieri, causæ eius intrinsecæ, materialis scilicèt, & formalis, sunt contrahentium nutus, seu verba consensum mutuum exprimentia, prout sese inuicem determinant, & ab inuicem determinantur, vt diximus: causa finalis immediata est vinculum, quo coniuges ad gratiam iustificantem, & alios Matrimonij fines assequendos promouetur: causa verò efficiens, seu Minister huius Sacramenti, sunt ipsi contrahentes: Parochus enim, qui præsens requiritur, vt coniugum consensum exquirat, ac declaret, eundemq; Sacerdotali benedictione confirmet, se habet, vt Minister non quidem Sacramenti, sed benedictionis, & confirmationis.

Nec

Nec obstat, quòd in alijs Sacramentis distinguatur à Suscipiente Minister; quia cùm Matrimonium sit quidam contractus, & natura contractus exigat, vt ipsi contrahentes sint causa efficiens sui contractus, ideò mirum non est, si in solo Matrimonio Minister efficiens, & subiectum recipiens Sacramentum, non distinguuntur.

Quòd ergo Christianorum Matrimonium sit verum Sacramentũ, & gratiam contrahentibus conferat, vna cum Catholicis firmiter credunt, ac disertè fatentur Armenij, vt suprà quæst. 3. §. 1. num. 10. & §. 5. num. 12. demonstratum est. quarè à vero abesse credendum est, quod ex alijs refert Auctoribus Alfonsus de Castro, dum inquit: *Tertia hæresis negat, in nuptijs esse Sacramentum, dicens, illam maris, & fœminæ indissolubilem coniunctionem non esse Sacramentum, neque per illam conferri aliquam gratiam: huius hæresis primi auctores sunt Armenij.*

Alfonsus lib. 11. aduersùs hæres. tit. nuptiæ, hæres. 3.

Præterea, quòd hoc Sacramentum ab ipsis contrahentibus fiat per mutuum eorum consensum, verbis expressum in facie Ecclesiæ; vel ipse Armeniorum Doctor, alioquin hæreticus, Gregorius Dattieuensis, affirmare videtur his verbis: *Incipit matrimonium per sponsalia; sed conficitur per consensũ verbis expressum: duarum enim voluntatum consensus conficit matrimonium: perficitur autem, & consummatur per benedictionem Sacerdotis, & copulã corporalem.*

Dattieu. in lib. Interrog. de Matrim.

DE

Թ̄ րանին զպատահին . քանզի ոչ նոքա ախտաւո
9 գործէ զնա , այլ առնումանացեալքն ։
զի Թէպէտ ՚ի յայլ խորհուրդս եկեղե-
ղեցւոյ զանազանին պաշտօնեայ յըն-
դունողէն . սակայն ՚ի խորհրդումս
պսակին նոյն է պաշտօնեայ և ընդ-
ունօղ ։ և պատճառն այն է այս. զի
զի պսակն է դաշն մէջ . ԺԹ . եկեղեցւ
կանոնաց հաւանութիւն . իսկ բնութիւն
դաշանց խնդրէ , զի նոքեանք դաշա-
դրողքն լինիցին արդարողական պատճառ
դաշանցն իւրեանց . սակս այսորիկ
ոչ է զարմանք . եԹէ միայն ՚ի խորհր-
դոյ պսակին ոչ զանազանին պաշտօնե-
Ժ այ խորհրդոյս յընդունողէն . և Թէ
10 քահանայն է միայն պաշտօնեայ օրհ-
նուԹեան , և հաստատուԹեան , այլ ոչ
արարողուԹեան խորհրդոյս ։
Եւ զայս՝ նոքին գրեցեր առաԹևա
ցին ՚ի գրոցն գաւանկաց առնել և ա-
րևատուցանել , ասելով ՚ի գիրս հայոց
մանց այսպէս . Պսակն սկսանի ՚ի
նշանադրուԹենէն . և հաստատի
հաւանուԹեամբ երկոցուն , յարժամ
յայտնեն բանիւ . զի երկուց կամաց
հաւանուԹիւն հաստատէ զպսակն ։
իսկ կատարի պսակն օրհնուԹբ քահ-
ԺԱ անային ։ և մարմնականն զուգաւո-
11 րուԹբ ։]

Այլ սուտ ճառեն պատմիչք ոմա-
նք զմէ հայոց , ասելով ՚ի գիրս իւրեանց .
Թէ հայք հաւատան զամուսնուԹիւն
ոչ գոլ խորհուրդ եկեղեցւոյ . և ոչ պար-
գևել ամուսնոցն զշնորհս ածային ։
քանզի որպէս ցուցաք ՚ի յերրորդ" խնդրա-
քանուԹեան ՚ի պրակն . ա . և Ե . հա-
ստատագոյն հայք հաւատան և ուսու-
ցանեն Թէ պսակն է մի խորհուր-
դ եկեղեցւոյ . և տայ զաշնորհս որբա-
ցուցիչ շնորհաց արժանաւոր ընդու-
նողաց ։ Յաղ

[illegible]

ա 1 [illegible]

[illegible]

բ 2 [illegible]

գ 3 [illegible]

[illegible]

DE MATRIMONIO

Rato, & irrito.

Sectio II.

IRritum est Matrimonium, quod suæ substantiæ, aut fini suo intrinseco, aut legi cuipiam irritanti aduersatur. multiplex autem est matrimonij finis, ac multiplex de eo lex extitit. quippè cùm bonum, propter quod natura inclinat ad matrimonium, iuxta diuersos hominum status varietur, oportuit & matrimonij finem multiplicem esse, & matrimonium ipsum per diuersas leges in quolibet statu nouam determinationem accipere.

Igitur in statu naturæ integræ, seu innocentiæ, matrimonij firmitas fundabatur in lege naturali, sed quatenus hæc matrimonium duntaxàt ordinauerat in officium naturæ integræ, prolis scilicèt procreandæ, & educandæ; quod est matrimonij finis primarius.

In statu naturæ corruptæ fundabatur etiam in lege naturali, sed quatenus hæc matrimonium ordinauit in officium naturæ per peccatum vulneratæ, hoc est, non solùm ad procreandam, & educandam prolem; verum etiam ad remediũ exhibendum contra vulnus peccati, nempè concupiscentiam; quod est secundarius matrimonij finis, per se à natura corrupta intentus, sicut etiam & primarius.

In statu iuris politici gentium

Xxxx fun-

fundabatur tum in lege naturali, vt suprà; tum etiam in lege ciuili vniuscuiusque gentis, in quantù m matrimonium est præterea in officium communitatis, seu vitæ ciuilis, vt ad finem eius secundarium per accidens, qui duplex est, mutuum obsequium, à coniugibus sibi præstandum in rebus domesticis; & confœderatio hominum, seu dilatatio amicitiæ ad extraneos.

In statu legis Mosaicæ fundabatur & in lege naturali, & in iure diuino positiuo, nuptias inter eos propinquos interdicente Leuit. 18. qui in eadem familia cohabitare solent, ne, pro reuerentia inter eos debita, præstaretur ipsis ob spem futuri coniugij libidinis incentiuum.

In statu tandem legis Euangelicæ, quæ est lex spiritus, amoris, & gratiæ, perduci debuit matrimonium ad complementum perfectionis, quo scilicèt Dei cultus dilataretur non tam per carnis originem, quàm per spiritualem gratiam: ideò in hoc fuit statu non modò in officium naturæ, in remediũ concupiscentiæ, in officium Ciuilitatis, sed etiam institutum in Sacramentum. Quarè firmitas eius apud illos, qui subduntur Ecclesiæ Christianæ, fundatur tum in lege naturali, tum in institutione Christi, seu Lege Euãgelica, tum in iure Ecclesiastico, seu ciuili prout subordinatur Ecclesiastico: quod quidem ius, vt naturalis amicitia ad plures extraneos per matrimonium propagaretur, exclusit à copula coniugali non

so-

Դ 4 ՚Ի դաւրն քաղաքական օրինաց ամ ազգաց ճշմարտութիւն պսակին հիմնեալ էր ոչ միայն ՚ի բնական օրէնս, որպէս ինքեան ասացաւ. այլ և ս ՚ի քաղաքական օրէնս իւրաքանչիւր ազգի. քանզի որ ում պսակն է՛ և ս առ ՚ի պաշտօն քաղաքական կենցաղավարութեան. որ է՛ երկրորդական վախճան նորա [illegible] և [illegible] [illegible] է՛ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ։

Ե 5 ՚Ի դաւրն մովսիսական օրինացն ճշմարտութիւն պսակին [illegible] ՚ի [illegible] ՚ի բնականին, [illegible] ՚ի [illegible] և ՚ի [illegible], որ ՚ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ՚ի պսակէն [illegible], որք [illegible] ՚ի մի տան. զի մի [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] յուսով [illegible] պսակին ։

Զ 6 Իսկ ՚ի դաւրն աւետարանական օրինացս. որ է՛ օրէնք սիրոյ, շնորհաց, և հոգւոյ կենաց, պարտ էր հասուցանել զպսակն ՚ի լրումն կատարելութեան. որպէս զի [illegible] ածպաշտութիւն ոչ Թէ միայն մարմնաւոր ծննդագործութեամբ, այլ և ըստ հոգևոր շնորհօք ։ Վասն որոյ ՚ի դաւրիս այսմիկ հաստատեցաւ պսակն ոչ միայն առ ՚ի պաշտօն բնութեան, առ ՚ի բժշկութիւն ցանկութեան, առ ՚ի յօգնութիւն քաղաքական կենցաղավարութեան, այլ և առ ՚ի խորհուրդ եկեղեցւոյ ։ Սակս այսորիկ ճշմարտութիւն

պսա-

[illegible Armenian text]

Է 7 solùm gradus illos consanguinitatis, & affinitatis, in Mosaica lege prohibitos; verùm etiam remotiores, ac prætereà spiritualem, legalemque cognationem; vt matrimonium, propinquis ferè omnibus interdictum, necessariò inter extraneos iniretur, ad Christianam pacem, & amorem latiùs diffundendum.

Iam verò, cùm ex qualibet istarum legum, vel naturali, vel diuina, vel humana, possit Christianorum matrimonium irritum reddi, Ը 8 videndum est, quotuplex impedimentum, illud irritans, lex vnaquæque statuerit.

[illegible Armenian text]

[illegible]

[illegible Armenian text]

[illegible]

DE IMPEDIMENTIS *Matrimonium dirimentibus iure naturæ.*

Ա 1 *Sectio III.*

NOtandum est primò, ea dici præcepta naturalia, quæ solo naturali lumine sine vllo discursu rationis, aut saltem per facillimũ dignoscuntur, & apud omnes gentes benè institutas eadẽ sunt.

Secundò, aliqua esse à natura prohibita, quæ ita sunt intrinsecè mala, vt nunquàm per mutationem quamlibet circumstantiarum desinant nec mala esse, nec à na-

[illegible Armenian text]

tura prohibita; vt blasphemia, mendacium, &c. Alia rursùs à natura prohiberi, quæ mala sunt, si nudè, & absolutè considerentur; sed quia quibusdam positis circumstantijs mutantur, & ita cohonestantur, vt desinant esse mala; ideò desinunt etiam esse in ijsdem circumstantijs à natura prohibita; sicut tollere alienum inuito domino, prohibetur à natura, nisi fiat ob extremam necessitatem; sic etiam occidere hominem, nisi fiat auctoritate publica ob bonum commune, aut ex causa iustissima tuendi propriam vitam.

Tertiò, quòd lex naturalis aliquandò est & prohibens, & irritans matrimoniũ; aliquandò est tantùm prohibens, sed nõ irritans: quod petendum est ex ipsa natura matrimonij, aut intrinseco eius fine, qui est procreatio sobolis, & remediũ concupiscẽtię. Si enim contractus coniugalis suæ ipsius naturæ, vel intrinseco fini opponatur, naturali iure irritus erit: quòd si hęc illæsa maneant, & solùm ex extrinseca causa ius naturale violetur; prohibitũ quidem erit Matrimonium naturaliter, sed tamen validum. Nam multa sunt, quæ si fiant contra naturalem rationem, mala sunt, & fieri naturaliter prohibentur; attamen facta tenent, nisi speciali lege irritentur: vt, si filius inuitis parentibus vxorem ducat, malum facit, quia præceptum naturale est, obedire parentibus; tamen matrimonium non est irritum neque iure naturæ, neque

le-

մինչ արգելեալ լինին 'ի բնութէ.
բ որպէս ստութի, հայհոյութի, և
2 այլ: Բ-րդ՝ գոն և ս այլ իրք որանոք.
որ եթէ խորհեսցին ըստ ինքեանց ա_
ռանձնականն և բացարձակապէս. չար
են արդեօք, և 'ի բնութէ արգելեա_
լք. բայց եթէ դնին համեմատ սլա_
րագայիւք ոմանք, փոփոխին, և այ
նպէս համեմատին, մինչ զի թո_
ղուն զչար լինելն և զարգելութիւն 'ի
բնութէ. որպէս զողութի, մարդա
սպանութի, և այլ: քանզի զողանալն
չար իսկ է ըստ ինքեան, և 'ի բնու_
գ թէ արգելեալ. բայց՝ զողանալն առ_
3 կամայն մարդոյ յորժամ ոչ կարէ այլ
ով կերակրել և զործով պահել զկեա
նս իւր. ոչ է չար, և ոչ 'ի բնութէ
արգելեալ: Նմանապէս և սպանանել
զմարդ՝ բնականն չար իսկ է. բայց ոչ
յորժամ ոք զմարդ սպանէ հրամա_
նաւ՝ արդարադատ ատենի վա հա_
սարակական օգտութէ:

Երրորդ՝ գիտելի է. զի բնականն օ_
րէնքն երբեմն արգելուն և միանգա
մայն խափանեն զպսակն. և երբեմն
արգելուն միայն, բայց ոչ խափանեն
զնա: և զայս կարեմք գիտել 'ի յէութէ
դ պսակին, կամ 'ի ներքին վախճանից նր.
4 որք են որդեծնութի և բժշկութի ցան
կութէ: քանզի յորժամ դաշն ամուս_
նականն հակառակի իւրեանն էու_
թեան, և կամ ներքին վախճանի իւ_
րում. յայնժամ խափանեալ լինի 'ի
բնականն օրինաց: Իսկ եթէ այսոքիկ
ամբողջ մնան և անթերի. այլ միայն
յարտաքին ինչ պատճառէ զբնակա_
ռականութի կրէ բնականն օրէնքն. յայ
նժամ արգելեալ միայն լինի պսակն
'ի բնականն օրինացն, բայց ոչ խափա
նեալ: զի բազում իրք են, զոր արգե_

լու-

լոր բնութեան, և չար ինչ է՛ առնել Ե
զխոստմ. Բայց՝ եթէ միաբանական ամուս_ 5
նական լինին, հաստատուն են և անխա
փան. Թէպէտ առնողն մեղանչէ. զոր
օրինակ. եթէ որդի ընդդէմ կամաց
ծնողացն ամուսնանայ. չար առնէ,
և ընդդէմ բնութե, զի բնական օրէ
նքն հրամայէ հնազանդել ծնողաց:
սակայն զամուսնական զաւակն ոչ խափա
նի ոչ բնական, և ոչ դրական օրինօք:
նմանապէս և եթէ ոք աշխարհական՝ ի
մտի միայն խոստմ երդմամբ. Ի ուխտ
առնէ ոչ ամուսնանալ. և յետոյ ա_
մուսնանայ. մեղանչէ ընդդէմ բնու_
թե. զի բնական օրէնքն առնել ու Զ
տել և ուխտադրութիւն լինել այլ. այլ 6
կապն ամուսնութեան հաստատուն լի_
նի և ոչ խափանի, ոչ՝ ի բնական և ոչ՝ ի
դրական օրինացն:

Ասեմ՝ զինի առաջին պատճառսն մեր.
ան եղեալ խափանման. և նմա ամուսնու
թե արգելական բնական օրինացն,
որք համաձայնութեան առաջելոյն և խա
փանեն զպսակին, ելանեն՝ ի չորից պա
տճառաց: Նախ՝ ի պակասութենէ
համաձայնութե և կամաց: Երկրորդ՝
՝ի մշտնջենաւոր անկարողութե ամբ
մանելոյ, կամ մտանելոյ՝ ի մերձաւո
րութի: Երրորդ՝ ի յամուսնական կա
պանաց, զոր թերևս ունիցի կին ընդ
այլում առն: Եւ չորրորդ՝ ի յազգական
ցութե առաջին աստիճանի և ծննդ
դեան:

Առաջին մասն մերոյ պատճառի
յայտ լինի ի բնութե պսակին. զի պսա
կն է՛ բնական դաշն ինչ առն
և կնոջ: այլ ոչ կարէ դաշն ոք գոլ հաս
տատ, և կապել զդաշնակիցս, առ_
անց երկոցունց կամաւոր, և բա_
նիւ յայտնեալ համաձայնութե: այլ
ու_

lege poſitiua : ſic etiam matrimonium, contra votum ſimplex caſtitatis initum, aduerſatur iuri naturę, dictanti, fidem Deo per votum pręſtitam eſſe ſeruandam ; & tamen non eſt irritum. His poſitis,

DICO primò : Impedimentum naturale, prohibens ſimul, & dirimens matrimonium, oritur ex quadruplici cauſa, primò ex defectu conſenſus ; ſecundò ex impotentia perpetua coëundi ; tertiò ex ligamine cum alio coniuge, ſaltē ex parte mulieris ; quartò ex conſanguinitate in primo gradu.

Prima pars aſſertionis patet ex ipſa ſubſtantia matrimonij. hoc enim, dum fit, eſt eſſentialiter contractus naturalis inter virum, & fœminam : nullus autem contractus eſſe poteſt, nec obligare, ſine mutuo contrahentium conſenſu libero, & ſignis externis expreſſo : igitur vbi mutuus conſenſus contrahentium deſit, aut non ſit voluntarius, ſeu liber, vel externo ſigno non exprimatur ; ibi nullum erit matrimonium iure naturæ.

Secunda pars probatur tum ex natura, tum ex fine intrinſeco matrimonij. Ex natura quidem, nam licèt actus copulæ carnalis non ſit eſſentialis coniugio ; tamen potentia ad talem actum eſt de eius eſſentia ; cùm matrimonium ſit eſſentialiter contractus, obligans contrahentes ad debitum carnale ſoluendum : at nemo poteſt ſe obligare ad reddendum id, quod reddere nunquàm poteſt : ergo impoten-

tentia perpetua coëundi irritat naturaliter matrimonium. ex fine verò, quia natura coniugium instituit ad prolem gignendam, & in remedium concupiscentiæ, tanquàm ad fines eius intrinsecos, ac per se intentos: sed perpetua impotentia ad carnalem copulam tollit vtrumque finem: ergo tollit cõiugium naturaliter.

Tertia pars de ligamine constat saltem ex parte mulieris: nam, si hæc, cum vno viro ligata, alium acciperet, esset hoc in apertum præiudicium prolis: nequiret enim certò sciri, à quo parente generata hæc esset, & cui eius cura incumberet.

Quarta pars superest, in qua asseruimus, de iure naturæ non modò prohibitum, sed etiam irritum esse matrimonium, quod contrahitur in primo gradu consanguinitatis. Et quidem, quod irritum sit naturaliter in recta linea, hoc est, inter parentes, & filios, est communis Doctorum, & SS. Patrum sententia: quòd etiam in transuersa, hoc est, inter fratres, & sorores germanas ex vtroque, vel ex altero tantùm parente, dissentio est inter Doctores; sed probabiliùs à plerisque asseritur.

Probatur ergo quoad vtramque lineam: Primò à priori, ex ipsa natura matrimonij: nam hæc per se tendit ad vnam, eandemque faciendam carnem ex duabus, iuxta illud Gen. 2. *Erunt duo in carne Vna*: ergo per se præsupponit,

fu-

ուրեմն յորժամ միմեանց համաձայնութեամբ
Ը 8 պայմանաւորեն, կամ ոչ են կամաւոր, և
կամ ոչ արտաքսին նոյն բանին կամաւ
նաւորութեան յայտնեալ. յայնժամ խա
փանեն զպայմանն բնական օրինօք։

Երկրորդ՝ մասն ցուցանի հաստ 'ի
բնութեան պատճենի։ զի թէպէտ նախ
կայական զործողութիւն մարմնաւոր
զուգաւորութեան ոչ էր հարկաւոր
մի էութեան պատկին. որով յայտ է 'ի
ճշմարիտ պատճենի յոլովաքին և որ է կա
տին մարդկանց. առակաւ կատարողու
թիւն զործելոյ, և մտանելոյ առ միմեա
Թ նս, պատահմանն պատճենի էութեանց։
9 բանզի պատճեն է զաւակն, որ կարէ զա
մատանել առ 'ի հաստատութել միմեա
նց զմարմնաւոր պարզամն։ իսկ ուրեմն
կարէ կարդել զինչն առ 'ի հաստատութե
նել զայնն, զոր ոչ բնաւ եղեւ կա
րող լինելոյ հաստատութել։ ապա ու
րեմն մշտնջենաւոր անկարողութիւն
մտանելոյ առ միմեանս, կամ սերմա
նելոյ, խափանէ զպայմանն բնականա
բար։ Երկրորդ՝ ցուցանի 'ի ներքին
վախճանէ պատճենի. զի բնութիւն հա
ստատեաց զպատճեն առ 'ի ծննդել
Ժ զորդիս և բժշկել մարմնաւոր ցանկ
10 կութեան, իբր առ կրկին վախճանն իւր,
ներքսապէս պատահնաւորել ինքնան։
իսկ մշտնջենաւոր անկարողութիւն
մտանելոյ առ միմեանս, կամ սերմա
նելոյ, 'ի բաց բառնայ զերկոսին այս
վախճանս։ ապա ուրեմն 'ի բաց բառ
նայ զպայմանն բնական օրինօք։

Երրորդ՝ մասն ցուցանի. զի եթէ
կին, ընդ միոյ մարդոյ կապեալ, առ
նոյր զայլումն. լինէր այս ընդ դէմ բա
նական ծննդեանն և սննդեանն որդւո
ց։ զի խառնակութեամբ զանազանն սեր
մանց արգելու խնամակալս զծնուցանե

զաւ-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժա 11 futuros coniuges iam non esse eandem carnem, eundemque sanguinem: sed filij, & parentes, fratres & sorores, sunt vna, eademque caro, & sanguis: quippè filij à parentibus carnem, & sanguinem immediatè accipiunt, ac sunt, teste Arist. 5. Eth. cap. 6. pars quædam parentum, ex eorum lumbis, & vtero decisa: frater etiam, & soror, qui ex vtroque, vel ex altero tantùm parente suam substantiam participarunt, sese mutuò respiciūt

Ժբ 12 tanquàm vnam, eandemque carnem, ab ijsdem lumbis, vel vtero participatam: vndè frater cognoscendo sororem, cognosceret in illa quodammodò suam carnem, sicut etiam pater cognoscendo filiam, aut filius matrem: ergo isti naturaliter sunt inhabiles, vt ex eis denuò fiat vna caro, ad quod tendit coniugium naturaliter.

Probatur secundò à posteriori: nam gentes omnes, benè instructę, instinctu quodam naturali nuptias huiusmodi semper abhorruere, tan-

Ժգ 13 quàm nefandas, easque per leges præcipuas interdixerunt: &, si gens quæpiam eas aliquandò permiserit, efferatæ barbariei, effrenatæque libidinis nota apud alias omnes insignis habita est.

Confirmatur primò: siquidem in talibus coniugijs ex parte saltem derogaretur fini primario matrimonij: quamuis enim posset ex illis subsequi proles, & educari; tamen non conuenienti modo id fieret, tū quia copulæ coniugali, quæ sine tur-

turpitudine quadam, & irreuerentia exerceri non potest, maximè aduersaretur peculiaris illa verecundia, & reuerentia, quam parentes, & filij, fratres, & sorores ob arctam sanguinis coniunctionem mutuò sibi debent, & natura ipsis inseruit. Tum etiam, quia eadem natura, vt matrimonium conuenienter ordinetur ad generationem, & educationem prolis, petit, vxorem esse viro parem in actu coniugali, subditam verò in alijs actibus, repugnat autem naturaliter, quòd filia fiat patri socia, & æqualis in aliquo naturali actu; & multò magis, quòd filio mater subijciatur; cùm debeant naturaliter filij, vtpotè immediatè à parentibus procedentes, in omnibus, & per omnia ipsis esse subiecti.

Confirmatur secundò; quia derogaretur etiam alijs matrimonij finibus, tum secundariò per se, qui est repressio concupiscentiæ, quæ quidem potiùs augeretur inter hos consanguineos, non solùm post contractum matrimonium, quia si naturali amore paterno, vel fraterno adderetur amor coniugalis, plùs debito cresceret amor carnalis; verùm etiam antequàm illud contraheretur; nam propter intimam, assiduamque eorum consuetudinẽ, aditus pateret incestibus, si validi inter eos matrimonij spes esse posset: tum secundariò per accidens, qui est amicitiæ multiplicatio: deperiret enim hic fructus amplissimus propagandæ necessitudinis,

si

Ժդ 14 [illegible]

Ժե 15 [illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժզ 16 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժէ 17 si inter eos, qui tam arcto cõsanguinitatis vinculo coniuncti sunt, alia dilectionis vincula inutiliter adderentur, quæ in extraneos vtilissimè spargi possent.

Obijcies: Filij Adæ sórores germanas in vxores duxerunt: ergo matrimonium inter consanguineos in primo gradu lineæ transuersæ nõ est irritum iure naturæ.

Respondent aliqui, in eo casu extremæ necessitatis humani generis propagandi, à Deo ipso, vt auctore naturæ, dispensatum esse: nam
Ժը 18 matrimonium in primo gradu consanguinitatis non est intrinsecè ita malum, vt nulla ratione cohonestari possit; maximè cùm non tollatur eius finis intrinsecus, præsertim primarius, quamuis aliquo modo impediatur: potest enim ab his etiam consanguineis proles gigni, & educari.

Respondetur secundò, nec diuinæ illius dispensationis opus fuisse; quia concurrentibus duobus præceptis, naturaliter obligantibus, al-
Ժթ 19 tero de non contrahendo cum consanguinea in primo gradu, altero de subueniendo humano generi iã iam pereunti, cedit prius posteriori, quod, cùm ratione boni communis strictiùs obliget, seruandum est.

Instabis: Abraham in vxorem duxit Saram, sororem suam ex patre, de qua ipse dixit Genes. 20. *Verè soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ; & duxi eam in vxorem.*

Respondetur, Saram non fuisse sororem Abrahæ, sed neptim ex fratre, hoc est, filiam Aran, fratris eius ex patre tantùm, non autem ex matre; vt latè probat Bellarminus lib. 1. de matrim. cap. 28. dicitur autem soror Abrahæ de more Scripturæ, quia consanguinea eius erat: sicut etiam dixit Isaac de Rebecca vxore sua, Genes. 26. *Soror mea est:* cùm tamen constet, eam fuisse neptim ipsius ex patruele.

DICO secundò; Matrimonium inter consanguineos, & affines vsque ad eum gradum, ad quem naturalis coniunctio sanguinis extenditur, illicitum est iure naturæ: nō tamen irritum vltra primum gradum consanguinitatis, iuxta probabiliorem sententiam.

Prior huius assertionis pars, quæ communiter est admissa, probatur: quia naturalis indecentia, matrimonio repugnans, fundatur, vt dictum est, in communicatione eiusdem sanguinis, quæ cùm tanta sit inter consanguineos in primo gradu, eorū matrimonium naturaliter dirimit, ob rationes iam allatas: at inter affines, & alios consanguineos reperitur etiam aliqua sanguinis communicatio, etsi remissior, ac remotior, quæ vel mediatè per affinitatem, vel immediatè per carnis propagationem contrahitur: ergo etiam inter istos erit matrimonium si non irritum, saltèm indecens, & illicitum iure naturæ, nisi aliqua iusta causa cohonestetur.

Posterior verò pars aduersatur

ի նաւ. զորմէ նոքա ասաց 'ի քաղաքներոց
ի 20 գլխոյն առաքելոց. Թէ արդարև քոյր
իմ է 'ի հօրէ, և ոչ 'ի մօրէ. և եղև
ինձ կին:] այսպէս ուրեմն և այլ:

Պատասխանի. Թէ սառա ոչ էր քոյր աբրահամու. այլ էր դուստր առանայ եղբօր աբրահամու 'ի հօրէ միայն, և ոչ 'ի մօրէ: Բայց կոչեցաւ քոյր աբրահամու ըստ սովորութեան սուրբ գրոցն. զի արենակից նորա էր: Քանզի զի և սահակ ասէր զռեբեկկայ կնոջն իւրոյ 'ի ծն. իզ. գլխոյ առաքելոց. Թէ քոյր իմ է:] Թէպէտ ոչ էր քոյր նորա, այլ արենակից միայն:

իա 21 Երկրորդ" ասեմք. Թէ պսակն, որ 'ի մէջ այլոց հեռաւոր աստիճանի արենակցաց, կամ խնամեաց՝ արգելեալ լինի 'ի բնական օրինացն, բայց ոչ 'ի նորին օրինացն խափանի:

Առաջինն մասն առաջադրութեան մերոյ յայտնի. զի բնական արգելումն պատշաճին հիմնեալ լինի նոյն հաղորդութեան նորին արեան, որպէս ասացաւ: Իսկ 'ի մէջ այլոց հեռաւորագոյն ազգականաց կայ հաղորդութիւն ինչ նորին արեան. Թէպէտ ոչ այնչափ սաստիկ, որչափ 'ի մէջ արենակցացն
իբ առաջինն աստիճանին. այլ Թուլա-
22 գոյն: այսպէս ուրեմն և 'ի մէջ դոցա անպատշաճ լինի պսակն և արգելեալ բնութեամբ 'ի բնական օրինացն. եթէ ոչ համեմատութեամբ վասն հարկաւոր ինչ պատճառի հրամանաւ եկեղեցւոյ:

Երկրորդ" մասն ընդդիմանայ ումանց վարդապետաց. որք ասեն, Թէ 'ի բնական օրինացն ոչ միայն արգելանի, այլ և ամենևին խափանի պսակն, որ 'ի մէջ ազգականաց [illegible] աստիճանի արենակցութեան ուղղականն

ԻԳ 23 [illegible]

ԻԴ 24 [illegible]

ԻԵ 25 [illegible]

ſententiæ plurimorum Doctorum; quorum alij docent, in linea recta conſanguinitatis matrimonium eſſe naturaliter irritum inter aſcendentes, & deſcendentes vſq; in infinitum, ob naturalem reuerentiam, & ſubiectionem, à deſcendentibus debitam aſcendentibus; alij probabiliùs aſſerunt, illud ſolùm irritari vſque ad certum gradum, vltra quē participatio illa eiuſdem ſanguinis vel omninò euaneſcat, vel nimium ſaltem debilitetur. Hunc autem certum gradum alij dicunt eſſe ſeptimum, alij quartum, alij denique ſecundum, vt inter auum, & neptem, aut auiam, & nepotem, vltra quem gradum, naturali iure attentò, matrimonium non eſſe irritum. Præterea in linea recta affinitatis, putarunt nonnulli, matrimonia omnia dirimi naturaliter, eo quòd affines in recta linea ſuccedāt loco parentum: alij probabiliter ea ſolùm dicunt naturaliter irrita, quę inter affines in primo gradu eiuſdē lineæ, hoc eſt, inter priuignum & nouercam, vitricum & priuignam, ſocerum & nurum, ſocrum & generum; quòd hi ſolùm propriè ſuccedant loco parentum, quibus naturalis reuerentia, & ſubiectio debetur.

Nos ergo cum pleriſque probabiliùs exiſtimamus, in nullo gradu vtriuſq; lineæ, extra primum ſolius conſanguinitatis, matrimonium fore irritum iure naturæ. Probatur: quia coniugium in quolibet gradu, extra primum conſanguinitatis,

non aduersatur primò & per se neque substantiæ matrimonij, neque intrinseco eius fini, sed omnis naturalis eius indecentia vel est ab extrinseco, vel per accidens: ergo naturali iure non est irritum. Consequentia patet ex communi omniũ principio. Antecedens probatur.

Nam, si loquamur de secundo gradu consanguinitatis lineæ rectæ, vbi maior esse videtur indecentia naturalis matrimonio repugnans, certè nepos, & auia V. G. non sunt vna eademque caro, ab ijsdem lumbis, aut vtero immediatè accepta, vti diximus de fratribus, & sororibus; neque nepos participat ab auis immediatè suam substantiam, vt filij à parentibus, sed tantùm mediatè; immò neque illam ab eis mediatè per se participat, sed per accidens: per accidens enim est in filiorum generatione, quòd eorum pater alium patrem habuerit; cùm filij Adæ, auo carentes, ita fuerint veri filij, tanquàm si illum habuissent: vndè aui respectu nepotum non sunt genitores, sed tantùm causa per accidens, seu quasi applicans genitorem; ac proindè naturalis reuerentia, & subiectio, ipsis à nepotibus debita, per accidẽs est, non per se, vt est illa, quæ debetur parentibus. Igitur omnis indecentia naturalis in matrimonio inter auiam, & nepotem, siue ab eiusdem sanguinis participatione inducta, siue à reuerentia, & subiectione, siue à mutua cohabitatione, & consuetudine, siue à dispari-

tate

Իզ 26 [illegible]

Իէ 27 [illegible]

Իը 28 [illegible]

ԻԹ 29 խնամեացն ՚ի վերոյ ասացելոց. ոչ է նի ներքին հաղորդութի արեան, այլ [illegible]

Լ 30 [illegible]

tate ætatis, siue demùm ab inuersione regiminis, omnis inquam vel per accidens est, vel ab extrinseco deriuata, vt discurrenti patebit: ergo non est talis, vt naturali iure matrimonium dirimere valeat; esto illi multùm aduersetur, & non nisi ex grauissima causa cohonestari possit.

Si verò loquamur de matrimonio inter affines, adhuc in primo gradu rectæ lineæ, minor erit naturalis eius indecentia; quia, cùm sanguinis communicatio non fiat inter affines per carnis propagationem, quemadmodùm inter consanguineos, sed tantùm per commixtionem seminum viri, & mulieris, ratione cuius mulier efficitur affinis consanguineis viri sui, & vir consanguineis suæ mulieris; idcircò inter affines etiam in primo gradu rectæ lineæ, V. G. inter priuignum & nouercam, non intercedit coniunctio sanguinis intrinseca, sed tantùm extrinseca, & mediata, scilicet ratione commixtionis seminum nouercæ, & patris priuigni, quæ solùm ordinatur ad dandum esse personale filijs vtriusque coniugis, non autem priuigno, alijsq; affinibus: igitur priuignus cognoscendo nouercam, non cognoscit in illa se ipsum, cùm nec ab illa habeat suum esse, nec esse nouercę sit à viro, patre priuigni: ac proindè tale vinculum affinitatis non causat intrinsecam illam reuerentiam, & subiectionem, quæ ad matrimonium naturaliter dirimendum sufficiat, sed solùm reuerentiam, & subiectionem quandam extrinsecam, seu moralem, veluti inferioris ad superiorem, iuxta quam dicitur nouerca respectu priuigni, sicut etiam socrus respectu generi, succedere loco matris; & vitricus respectu priuignæ, aut socer respectu nurus, succedere loco patris. Et hæc hactenùs de lege naturali.

DE

DE IMPEDIMENTIS

ա I ***Matrimonium dirimentibus ex iure positiuo, siue diuino, siue politico, siue Ecclesiastico.***

Sectio IV.

QVod attinet ad ius diuinum positiuum, duplex hoc fuit de Matrimonio: alterũ pro Hebræis in lege veteri; alterũ in noua pro Christianis. Præcepit quidem Deus Hebræis, vt matrimonia ne contraherent cum aliquibus infidelibus, ac specialiter cum
բ 2 habitatibus in terrá Chanaam, quos iusserat omnes interfici; neque cum suis propinquis intra gradus quosdã consanguinitatis, & affinitatis, quos in Leuit. cap. 18. & 20. interdixit; hoc est, cum consanguineis in primo gradu vtriusq; lineę, & in secundo lineę rectę, & cum affinibus in primo gradu eiusdẽ lineę rectæ; de quibus singulis supra iam mentionem habuimus. Item prohibuit matrimonium nepotis cum
գ 3 amita, vel matertera, quod est in secundo cõsanguinitatis gradu transuersæ lineæ; & leuiri cum fratria, quod est in primo affinitatis eiusdem transuersæ lineæ; & viri cum vxoris nepte ex filio, vel ex filia, quod est in secundo affinitatis lineę rectæ; ac denique nepotis cum vxore patrui, vel auunculi, quod est in secundo affinitatis transuersæ lineæ.

Porrò ex his Mosaicæ legis præceptis

[illegible]

Չորրորդ գլուխ :

[illegible]

[illegible]

4 ceptis ea, quæ vetabant coniugia in primo gradu consanguinitatis, matrimonium dirimebant de iure diuino non solùm positiuo, sed etiam naturali, vt dictum est; ideoque non modò Hebræos in lege Moysi, verùm etiam omnes alias gentes in quolibet statu obligarunt: reliqua verò, quæ contrahi prohibebant cum alijs quibusdam propinquis, aut infidelibus, matrimonium irritabant solo iure diuino positiuo, seu Iudiciali; quod,
5 quia pro solis Hebræis latum fuerat, nullam aliam gentem obligauit, nisi duntaxàt Hebræos, donéc lex Mosayca viguit; vt in quæst. 2. demonstratum est.

In lege autem noua Christus abstulit permissiones, quæ erant in lege veteri de matrimonio, nempè polygamiam multarum vxorum simul, & libellum repudij, seu solubilitatem vinculi cōiugalis; atq; euehens matrimonium ad Sacramenti dignitatem, assignauit pro materia, & forma huius Sacramen-
6 ti contractum ipsum humanum legitimum, seu inter legitimas personas. Quæ sint autem personæ legitimæ, Christus non definiuit, sed hoc remisit ad alia iura, præsertim ad humanum Ecclesiasticū, ad quod spectat iudicare de Sacramentis, alijsque rebus diuinis, aut ad cōscientiam pertinentibus. qua Domini præscriptione posita, licet non possit Ecclesia facere, vt contractus humanus legitimus, dum est inter Christianos legitimus, non

sit

ſit materia huius Sacramenti ; neq; vt ſit, dum non eſt contractus legitimus : poteſt tamen decreto ſuo facere, vt contractus, vel perſonæ contrahentes fiant ex legitimis illegitimæ defectu alicuius noui requiſiti ; & vice verſa ex illegitimis legitimæ, modò non obſtet lex aliqua naturalis, vel Euangelica.

QVANTVM ad ius politicum, ſi loquamur de Infidelibus, qui, vt conſtat, non tenentur Eccleſiæ legibus, poſſunt eorum Principes ſeculares, ſiue infideles ſint, ſiue fideles, impedimenta eis conſtituere, dirimentia matrimonium, quatenùs eſt contractus ciuilis, & in officium Communitatis. Vndè Infideles non baptizati, qui matrimonia contraxerunt cum impedimentis, aut lege naturali, aut iure ipſorum politico dirimentibus, cùm poſteà ad fidem conuertuntur, ſeparandi ſunt à matrimonio, infidelitatis tempore inito, vtpote inualido : ſecùs verò, ſi ea contraxerint cum impedimentis, lege ſolùm Eccleſiaſtica dirimentibus; & tunc ſi alter coniux infidelis monitus nolit conuerti, poteſt conuerſus ab illo ſeparari ; immò etiam ad alias tranſire nuptias, ſi cum illo cohabitare nequeat ſine iniuria Creatoris, quòd ſi conuerſus plures habeat vxores, eæque omnes conuertantur, ſolam retinere poteſt, quam primò legitimè duxerat.

Sin autem ſermo ſit de fidelibus, qui ſubſunt ſtatutis Eccleſiaſticis, cùm eorũ matrimonium ſit Sacra-

mẽ-

է՛ վասն աստուածային օրինացն ։
Է 7 Իսկ՛ յաղագս քաղաքականն օրինաց ,
եթէ խօսիմք զանհաւատից , որ ոչ
են կապեալք եկեղեցականն օրինօք ;
և որոց պատահի ոչ է՛ սէր խորհուրդ-
ական , թէ կարեն աշխարհականն իշ-
խանքն նոցա . թէ հաւատացեալք
թէ անհաւատք . տալ նոցա զօրէնս
իւրս պատահին , և լուծանել նոցա
զամուսնութիւնս , որ խափանեցին զիւ-
րեանց պատահի ։ քանզի ամուսնութն է՛ դա-
շն քաղաքականն և ՛ի պաշտօն քաղա-
քականութե ։ ուստի՝ եթէ ոմանք
Ը 8 յանհաւատից այր և կին զուգեալ
լինէին ՛ի ներքոյ արգելման ուրուք ,
որ խափանէր զպատահն քաղաքականն
օրինօքն իւրեանց . և կամ բնականն
օրինօք . և յետոյ եկեալ ՛ի սէր հաւա-
տոյ կարկոքին մկրտէին . յայնժամ պար-
տ էր նոցա բաժանել յամուսնութե-
գոյն պատահէն անօրինաւորէ ապաւոր-
լոյն ; Եղապ թէ ՛ի ժամանակին ան-
հաւատութեն զուգեալ լինէին ՛ի
ներքոյ արգելմանց , որք միայն եկե-
ղեցական օրինօք խափանեն զպատահն.
յետոյ ՛ի գալն երկոցունցն ՛ի հաւա-
Թ 9 տոյ՝ ոչ կարէին բաժանել յամուսնութե-
գոյն պատահէն , որ էր օրինաւոր . վն
զի յայնժմ ոչ էին կապեալք եկեղե-
ցական օրինօքն ։ բայց՝ եթէ միոյն
՛ի նոցանէ լինէր քրիստոնեայ , և ոչ
միւսն . կարէր յայնժամ նոր քրիստո-
նէայն արձակել զանհաւատն , և
անցանել ՛ի նոր հարսանիս ; այլ և ա-
մենեւին հարկաւորիւր բաժանել ՛ի
նմանէ . եթէ ոչ կարէր բնակել ընդ
նմա առանց անարգման հաւատոցն
քն , կամ առանց այլոց մեղաց ։ Իսկ՛
եթէ նոր քրիստոնեայն յառաջն ու-
նէր բազում կանայս , որք հանդերձ

նո

նախլման միջնորդեն աստուծոյ զհամաձայնութիւն . յայնժամ պայման էր նման նմանալ միայն ընդ կնոջն այնմիկ , զոր յառաջագոյն ՚ի սկզբանէ առեալ էր ՚ի կնութիւն օրինաւոր . և զայլսն արձակել յամուսնականն կապակցութեանցն :

Բայց ՚եթէ խօսեսցի յաղագս քաղաքական օրինաց համաձայնեալ ժողովրդոցն , որք են կաթոլիկէ կանոնական օրինադրութեամբ եկեղեցւոյ . ասեմք , թէ ոչ կարեն աշխարհականն իշխանքն նոցին կացուցանել զարգելմունս խափանիչս պսակին : քանզի ՚ի կանոնաց եկեղեցւոյ , մանաւանդ ՚ի ամենեքեանն սր ժողովոյն տրիդենտոյ , սահմանեցաւ . թէ միայն եկեղեցւոյ պատկանին օրէնս դնել նմա պսակին քննութեանց . զորովհետև սր խորհրդոյ եկեղեցւոյ :

Արդ որովհետև յաղագս եկեղեցական օրինաց ասեմք . թէ սր եկեղեցին օրինադրեալ զկանոնս իւր նմա պսակին քրիստոնէից, ոչ միայն ՚ի համաձայն հաստատեաց զարգելմունս բնական և աստուածաշնչական օրինացն , այլ և ունենելով իշխանութիւն յաւելեաց զայլ արգելմունս ես յայլս : և սահմանեաց , թէ ամուսնական դաշն քրիստոնէից ոչ լինի օրինաւոր և ոչ նիւթ համայն նիւթ խորհրդոյս պսակին , եթէ ստորադասեալ ընդ արգելմամբք այդպիսեաց :

Միասին ամ արգելմունք, եթէ ՚ի բնութենէ, եթէ ՚ի բնէ, եթէ յեկեղեցւոյ սահմանեալ որ եթէ ժամանակին առ պսակին, խափանեն զնա, են առասն և չորք: Դ ՚ի կողմանէ համաձայնութեան և դաշանց. և Ժա ՚ի կողմանէ անձանց , որ զուգաւորին ; Արդ ՚ի կողմանէ համաձայնութեան առաջին արգելումն խափանիչ պսակին

է՛

Ժ métum, & ratio talis contractus ſit eleuata ad ordinem ſupernaturalē,
10 non poteſt Princeps ſecularis apponere, ſeu ſtatuere impedimenta dirimentia. Quarè Conciliū Tridentinum, ſeſſ. 24. can. vlt. definiuit, cauſas matrimoniales ſpectare ad Iudices Eccleſiaſticos.

IAM verò ius Eccleſiaſticum, ſeu Canonicū, cùm politico Chriſtianorum iure conueniens, declarauit, contractum matrimonialem non eſſe legitimum, neque per cōſequens aptam materiam huius Sacramenti, ſi prȩter ea, quæ naturali, atque etiam diuina, hoc eſt, Euangelica lege inducta ſunt, aliqua alia ponantur impedimenta.
Ժա 11 Itaq; omnia ſimul impedimenta, ſiue naturalia, ſiue diuina, ſiue humana, quæ ſi præcedant, Chriſtianorum matrimonium dirimunt, quatuordecim enumerantur.

Ex parte quidem contractus, ſeu conſenſus, tria ſunt impedimenta dirimentia: duo, quæ faciunt conſenſum inuoluntarium,
Ժբ 12 Coactio ſcilicèt, & Ignorantia. Ex coactione irritum erit matrimonium, ſi ab aliquo contrahatur per vim, aut metum, cadentem in conſtantem virum. Ad ignorantiam pertinet error perſonæ, cum qua contrahitur; cùm creditur eſſe perſona, quȩ non eſt; aut à libero eſſe creditur liber, qui eſt ſeruus: cæterùm error in alijs perſonæ qualitatibus, modò non redundet in errorem perſonæ, non erit ſubſtantialis, nec irritans matrimonium. Ad ignorantiā

quoq; reducitur consensus indeliberatus puerorum, aut amentiũ, quorum matrimonium esset nullũ. Tertium est, si in consensu apponatur conditio, quæ vel sit contra substãtiam matrimonij, vel nõ subsistat.

Ex parte verò contrahentium personarum sunt reliqua vndecim, quæ reddunt personas illegitimas. Primum est, si alter contrahentiũ habeat impotentiam coëundi perpetuam, siue naturalem, siue maleficio insanabili procuratam. Secundum, si Ordinem sacrum. Tertium, si votum solenne Monasticũ. Quartum, si ligamen cum altero coniuge. Quintum, si contrahat cum infideli non baptizato.

Sextum, si vtriusque contrahentis opera, vel consilio alter coniux ipsorum occidatur ad hoc, vt possint simul contrahere: vel si adulterio interueniente, alterius tantùm opera, vel consilio idem occidatur ad eundem finem: vel si adulteri dederint sibi fidem de matrimonio inter se contrahendo post mortem coniugis; vel si de facto ijdem adulteri matrimonium, licèt irritum, cõtrahant cum promissione iterùm contrahendi post mortem coniugis.

Septimum, si, vbi recipitur Tridentinum Concilium, contrahatur per consensum clandestinum sine Parochi, & testium præsentia. Octauum, si ibidem fiat matrimonium inter raptorem, & mulierem vi raptam, quamdiù hæc manet in potestate raptoris.

Nonum est cognatio intra gradum

Ժգ 13 [illegible]

Ժդ 14 [illegible]

Ժե 15 [illegible]

[illegible]

[illegible]

Ժզ 16

Ժէ 17

Ժը 18

dum ab Ecclesia prohibitum, siue naturalis, quæ propriè dicitur consanguinitas, & extenditur vsque ad quartum gradum inclusiuè; siue spiritualis, qualis est inter baptizantem, seu confirmantem, atque tenentes ex vna parte, & Baptizatum, seu confirmatum, eiusque parentes ex altera; siue legalis, quæ fit per adoptionem, & contrahitur tum inter adoptantem, & adoptatum, huiusque descendentes vsque ad quartum gradum; tum inter adoptantis filios naturales, & adoptiuos, idque quandiù manent sub eadem patria potestate; tum denique inter vxorem adoptantis, & adoptatum, atq; viceuersa inter vxorem adoptati, & adoptantem.

Decimum est affinitas, quæ si oriatur ex legitima copula, matrimonium dirimit cum affine vsque ad quartum gradum; si ex fornicatione, vsque ad secundum. Vndecimum denique impedimentum dirimens dicitur iustitia publicæ honestatis, quæ est propinquitas quædam similis affinitati, laxior tamen illa, cùm non ex carnali copula, vt affinitas, sed vel ex sponsalibus oriatur, vel ex matrimonio rato, non consummato. hoc ergo impedimentum, ab Ecclesia inductum, ne iustitia, & publica lædatur honestas, si proueniat ex sponsalibus, matrimoniũ dirimit vnius sponsi cum alterius consanguineis in primo tantùm gradu; sin autẽ ex rato matrimonio, protenditur vsque ad quartum, quemadmodũ

de affinitate dictum est.

Præter hæc impedimenta, matrimonium dirimentia, quædam alia enumerantur, quæ humano quidem iure coiugium faciendum prohibent; factum tamen non irritant; sed si quis talibus affectus impedimentis, vbi eorum consuetudo vigeat, matrimonium contrahit, peccat læthaliter. Ea itaque sunt, Primum, Ecclesiæ vetitum, hoc est, si quis nubat, Episcopo, vel Parocho prohibente, vel per consensum clandestinum, vbi Tridentinum Cõcilium non recipitur. Secundum, certum anni tempus, intra quod Ecclesia nuptias fieri prohibuit. Tertium, sponsalia cum alio contracta, & non ritè dirempta. Quartum, affinitas spiritualis inter Catechizatum, & Catechizantem, seu respondentem baptizanti, dum de Fidei rebus interrogat. Quintum, Votum simplex castitatis, aut Religionis, vel sacros Ordines suscipiendi, vel non nubendi. Sextum, incestus cum consanguineis, aut affinibus intra secundum gradum. Septimum, vi accipere alienam sponsam. Octauum, vxoricidium. Nonum, homicidium Presbyteri, de quo in Iudicio quis fuerit conuictus. Decimum, Coniugium sacrilegum cum sanctimoniali. Vndecimum, fieri patrinum proprij filij, ne possit alter coniux petere debitum: vbi cõtrahitur impedimentũ ineundi matrimonium cum alio coniuge post mortem prioris. Duodecimum,

Pœ-

ԺԹ պսակին միոյ և 'ի յերկրորդ" ծնունդ։

19 Եւ [illegible]" արգելումն կա չի ապականութիւն հաստատականական հա մաձայնութե. և ի՛ ընդունելութիւն նոյն նման խափանմութե, այլ անկարգադրութե բանն դնով. զի ոչ ինչ լինի 'ի մարմնոյն որ զուգաւորութե, ապա խափանմութենս. այլ կամ 'ի նշանակութե, և կամ 'ի սովորութեն, որ զինա չկատարեցաւ մարմնաւոր զուգաւորութե. արդ՝ այս այսինքն արգելումն են թէ եկեղեցի 'ինչա նօրդութեց, խափանանէ զպսակն միոյ նշանադրեալն ընդ արենակիցս միւսոյն

Ի նաւաքեն [illegible] արենակցու-

20 թե. իսկ եթէ եկեղեցի 'ի պսակէ ոչ կատարելոյ [illegible], խափանանէ զպ պսակն միոյ և 'ի չորրորդ" ծնունդ, որդ աստուածային խափանմութե.

Եւ արդ՝ բաց 'ի նախասացեալ խափանիչ արգելմանցն պսակին, գոն և այլք ամենայն, որ զպսակն ոչ խափանեն, այլ միայն արգելուն. մինչ զի որ ոչ կայ եալ լինի նորօք. և զուգաւորութի մահու չափ մեղանչէ. թէպէտ օրինաւոր և հաստատուն մնայ պսակն: իսկ որքան են հետևեալքս: Ա. ամենայնալն ընդ դէմ կամաց եպիսկոպոսի,

ԻԱ կամ երեց քահանային, որժամ

21 ոչ կայ եպիսկոպոս: Բ. պսակիլն 'ի ժամս արգելեալս յեկեղեցւոյ: Գ. զուգաւորութի ընդ միում ումեք, որ եղէ նշանեալ ընդ այլում: Դ. ուխտ ողջախոհութե արարեալ 'ի ծածուկ առ աւագոյ կրօնաւորութե: Ե. ազգական չծութի ընդ արենակիցս կամ խնամիս մինչ և յերկրորդ" ծնունդ: Զ. ափշտակութի հարսին որ եղէ նշանեալ ընդ այլում: Է. սպանումն կնոջն երրորդ: Ը. սպանումն քահանայի, որ եղէ ստուգեալ առաջի դատաւորաց:

բայց ։ Ժ․ սրբազանեալն պատկ ընդ կրօ- ԻԲ
նաւորն կուսին ․ վասն որոյ չաւրաւոր 22
ծնութեան ամուսնանալ մարդ պատեհել
ընդ այլում ։ ԺԱ․ ընտելն կոչա հայր
կամ սանամօրն որդւոյն իւրոյ․ զի մի կարող եղէ յետոյ ամուսնանալ իւր պատճառ
քեյ յենջէնե զղջացող մարմնականն․ և վասն այսր գործոյ ամուսնանալ մարդ կրկին
պատեհել յետ մահու ամուսնոյն իւրոյ ։ ԺԲ․ ամուսնանալն ընդ հերձուածող
քրիստոնէի ։ և ԺԳ․ ապաշխարութիւն հրապարակական․ որ արգելու զապաշխարո-
ղն ՚ի պատկէ մինչ և ՚ի կատարածն իւր ։

Pœnitentia solennis, quandiù hæc durauerit. His Adde Matrimoniũ cum hæretico, quod prohibitum est, non autem irritum.

ՄԻ՛ԹԷ ԿԱՐՈՂ

Իցէ եկեղեցին ներել մարդկանց ի վե-
րայ ամ նախասացեալ արգել-
մանցն պատկին ։

Հատուածն՛ Ե ։

V T R V M

In prædictis omnibus impedimentis possit Ecclesia dispensare.

Sectio V.

ա 1 Պատասխանեմ առաջին․ Թէ ի՛ արգելմանցն այնոցիկ․ որք միայն արգելուն պատկել, բայց ոչ խափանեն զաւրութեան պատկին, կարէ ամ որ եպիսկոպոսն շնորհել․ բայց յարգել մանէն ուխտի ողջախոհութե, զորոյ ներումն մեծ քահանայապետն ընդ հանուր եկեղեցւոյ յատկացեալ առնլինէն իւր միայն ։ Յայտ լինի այս ՚ի սովորութէ ։

բ 2 Երկրորդ՛ առաջին․ Թէ ի՛ արգելմանցն, որ խափանեն զպատկն միայն եկեղեցական օրինօք, ոչ կարէ ամ որ եպիսկոպոսն ներել․ այլ միայն ընդհանուր եկեղեցւոյ գլուխն․ ՚ի․ պապն ։ Յորժամ այս ոչ Թէ միայն ՚ի սովորութէ, այլ և ՚ի բանականութեէ․ քանզի այսպիսի արգելմունքն մտ-ծեալ եղեն յեկեղեցին իշխանութէ նորին պապին, կամ ՚ի տիեզերականն ժողովոյն․ որք արարեալ եղեն հրամանաւ նորին ; արդ ․․․

կն

Respondetur primò: In impedimentis, quæ humano iure impediunt solùm, sed non dirimũt matrimonium, potest quilibet Episcopus dispensare, voto castitatis, & Religionis excepto, cuius dispensatio reseruatur Summo Pontifici. Patet ex legitima consuetudine.

Secundò: In impedimentis, humano iure matrimonium dirimentibus, non potest quilibet Episcopus, sed solus Summus Pontifex, dispensare. Nam talia impedimenta inducta sunt auctoritate Summi Pontificis, vel Concilij Generalis de consensu illius: ergo solius eius erit in illis dispensare; cùm nequeat inferior soluere legem superioris. Potest autem in ijs idem Pontifex etiam sine sufficienti causa validè dispensare; quia sicut à sola eius

vo-

voluntate legis obligatio pendet, ita sola eius voluntate auferri potest: quãuis sine causa in ijs dispensando peccaret; quia relaxatio iuris communis, quod publico bono conducit, vt licita sit, iustam requirit causam.

Tertiò: etiam in primo gradu affinitatis rectæ lineæ, & in secundo, tertio, &c. consanguinitatis ascendentium, & descendentium in recta linea, potest Summus Põtifex validè dispensare, tametsi ad hoc æui nunquàm, vt traditur, dispensauit. Ratio est, quia matrimonium inter hos propinquos, licèt naturaliter multùm impediatur ratione peculiaris indecentiæ naturalis, propter quam & in lege naturæ nusquàm legitur ab vllo Sanctorum hoc matrimonium initum, & in lege Mosaica sub pœnis grauioribus interdicebatur: tamen non est irritum iure naturæ, vt suprà iuxta probabiliorem sententiam demonstratum est; neque iure diuino Euangelico, vt patet; sed duntaxàt iure humano (nam ius Mosaicum dirimens iam Christi morte sublatum est): ergo posset in eo Põtifex dispensare, quanquàm non nisi vrgenti de causa: quippè in ijs, quæ naturali, aut diuino iure impediunt solùm, sed non dirimunt matrimonium, potest quidem Summus Pontifex, vt Christi Vicarius, & naturalis, diuinique iuris interpres, dispensare, sed non nisi iustis, vrgentioribusq; de causis, bonum commune saltem vltimatè re-

spi-

Գ կամքն նորա միայն, որ նմայծ զնոսա, և
որ է՛ գլուխ եկեղեցւոյ, եւ իշխանաւորական
3 էր, և մեկնել բնական և աստուա-
ծային օրինացն, պատահմանէն
բուն սեղերայ նորայն: զի ոչ կարէ այլ
ոք վայրապարդ նախքն լուծանել կամ
թուլացուցանել զօրէնս եդեալ ի վե-
րագոյնէն իւրմէ:

Եւ յլ գտանելի է՛ սա. զի յորժամ
պատանեն ոչ խափանեն բնականն կամ աս-
տուածայնական օրինօք, բայց նմա ըղձն
դունեն ծանր ինչ բնականն անպատ-
շաճութեն. յայնժամ ոչ կարէ պապն
Դ զներողութիւն եկեղեցւոյ նորա չնորհել առա-
4 նց յոյժ հարկաւոր պատճառի. որով
կարասցէ նա համբերեալ և ազա-
տել ի բնականն անպարկեշտութենէն:
սակս այսորիկ ոչ երբեք լուծեալ եղե-
մեկ և գայս օր. թէ պապն ներելով
եղէ եկեղեցւոյ պապակն, որ ի մէջ առաջա-
կանացն երկրորդ առ աստիճանի արենա-
կցութեան ուղղականի գծին, կամ հաւա-
սարին աստիճանի խնամութեան նոյն
ուղղականի գծին:

Երրորդ՝ ասեմք. թէ եկեղեցւոյ արգե-
լմանցն, որք բնականն, կամ աստուա-
ծայնական օրինօք խափանեն զպսակն,
Ե ոչ կարէ եկեղեցի զներումն ինչ չնոր-
5 հել: զի ոչ կարէ վայրապարդ ոք ստո-
րնագոյն լուծանել կամ թուլացուցա-
նել զօրէնս վերագոյն առաջնորդին,
մանաւանդ բնութեան, կամ քո: աստ
ան պապն ոչ ունի զիշխանութիւն նե-
րելոյ եկեղեցւոյ պապակն, որ ի մէջ հօր
և դստեր իւրոյ, կամ ի մէջ մօր առաջին
և բազում կանանց ի միասին: վասն զի
զայս առաքեալ մերոյ քո. և զայլն
բնութի:

Եւ չորրորդն զոմանց հարցմանն.
որով ասեն, թէ երբեմն հրամանաւ

մեծի

[illegible]

spicientibus, & quibus eiusmodi matrimonia cohonestari valeant: alioquin non modò illicita, sed etiã invalida erit dispensatio.

Զ 6

Quartò: In impedimenta, iure naturali, aut diuino Euangelico matrimonium dirimentia, nulla cadere potest Ecclesiæ dispensatio: cùm nequeat inferior, vigente lege Superioris, eius obligationem ab aliquo tollere. Vnde nequiret Pontifex dispensare in matrimonio inter patrem, & filiam, vel in vxorũ polygamia; propterea quòd illud natura, hanc Euangelium irritat.

Է 7

Dices: Comes quidam Armeniacus, Summo Pontifice dispensante, matrimonio sibi copulauit sororem germanam; quod coniugium, vti diximus in probabiliori sententia, irritum est iure naturæ; ergo &c.

Ը 8

Respondetur, quòd Armeniaci Comitis petitio, etsi vehemens, & magnis oblatis muneribus exposita, negata tamen à Pontifice fuit; sed Comes, quia verum diploma extorquere nunquàm à Romano Pontifice potuit, falsò subscriptum à corrupto quodam Ministro procurauit; de quo crimine, cùm postea fuit apertum, debitas is pœnas dedit: vt refert Paulus Æmilius in Gallorum Annalibus apud Sotum. Ceterùm constat in matrimonio inter Armeniacos Principes, Sembat de Botha, & Isabellam Guidonis Comitis Ioppensis filiam, qui erant non in primo, sed in tertio consanguinitatis gradu coniuncti, Bonifacium VIII. vero diplomate dispensasse: qua de re infrà.

Dominicus Sotus in 4. dist. 40. quæst. vnica, art. 4. concl. 1.

Bonifacius VIII. lib. 4. epist. 268.

DE

DE MATRIMONIO
Iuxta ritum Armenum.

VTRVM
Armeni ritus præscriptio, quæ discrepet à iure Canonico, valeat ratum, vel irritum reddere aliquod Matrimonium.

Sectio IV.

ARmeniorum consuetudines circa impedimenta, quę humano iure dirimunt matrimonium, cum Occidentalibus in eo congruunt, quòd nec apud ipsos ratum contrahitur matrimonium cum infideli non baptizato, vel cum habente Ordinem sacrum, aut votum monasticũ, aut ligamen cum altero coniuge; & pręterea, quòd consanguinitas, & affinitas perfecta, hoc est, primi generis, matrimonium apud eos dirimunt ad quartum vsq; gradum inclusiuè, quemadmodùm apud Latinos: (nam Græci, vt refert Archudius lib. 7. de Sacram., in hac re indulgentiores, contrahũt etiam in octauo gradu consanguinitatis, & septimo affinitatis, iuxtà suam supputationem; qui duo gradus apud nos quartum constituunt). Cæterùm leges Armenæ de Matrimonio non vsquequaque cum Latinis conueniunt; sed partim propriæ sunt, atque, vt ita dicam, municipales, partim Græcis

cum

ՅԱՂԱԳՍ
ա
1 Պսակին ըստ աւանդութեան Հայոց։

ՄԻ՞ ԹԷ ՀԱՐՑՈՅ

Սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ պսակին․ ըստ որում բաժանեալ է ՚ի կանոնական սահմանադրութեանց եկեղեցւոյ․ ունիցի զօրութիւն խափանելոյ կամ հաստատելոյ զպսակս ամուսնոյ ՚ի մէջ նոցա․

Հատուածոյ՝ դին։

բ
2 Հայոց սովորութիւնք և օրէնսդրութիւնք նոյն արգելմանց, որք մարդկային օրինօք խափանեն զպսակն, ըստ նոյնց ինչ համաձայնեն ընդ կանոնական օրէնս ընդ հռոմէացւոց եկեղեցւոյ․ և ըստ այլ նոյնց ինչ բացաձայնեն ՚ի նոցանէ։ Նախ առ համաձայնութիւնն․ զի ոչ ըստ և ոչ Հայոց սովոր համարին պսակն, զոր առնիցէ քրիստոնեայ այլ ընդ անհաւատ ոչ մկրտելոյ, կամ ընդ ուխտաւորեալ կրօնաւորի․ Կամ ընդ այնմ, որ կապեալ իցէ այլում ամուսնոյ․ կամ առնիցէ զմիմեանս ՚ի յէ-
գ
3 րից մէջ աստիճանացն։ Նաև և զի առ Հայս ազգականութիւն և Հշմարիտ խնամութիւն խափանեն զպսակն մինչ և ՚ի չորրորդ աստիճանն․ որպէս հռոմայեցն կանոնական սահմանադրութեան եկեղեցւոյ։ Իսկ իմաստ բաժանումն․ զի Հայոց եկեղեցին արգելու առնել պսակ ՚ի մէջ ազգականաց առն և արանց կնոջն․ և խափանէ զայս պսակն մինչ և յեօթն աստիճան․ Նմանապէս և ՚ի մէջ խնամեաց երկրորդ սեռին։ Թէպէտ և ամենեքեան սոքա ոչ են Հշմարիտ խնամութիւնք․ որոց ՚ի չափ

գոր-

[illegible] Դ 4

[illegible]

[illegible] Ե 5

[illegible] Զ 6

[illegible]

cum ritibus conformantur. Prohibent enim, inter conſanguineos viri, & conſanguineos vxoris matrimonium contrahi, irritantque contractum vſque ad gradum tertium: ſimiliter inter affines in ſecundo genere coniugium interdicunt: legalem quoque cognationem, matrimonium dirimentem, inter adoptantem, & adoptatum, reſtringunt ad ſecundum duntaxat gradum; protenduntque ſpiritualem vſque ad tertium. De reliquis verò Eccleſiaſticis impedimentis, quæ ſumuntur ex crimine, nihil ipſi, aut habere, aut ſcire deprehenduntur.

His ergo poſitis, quæritur: vtrũ ex iſtis ritibus illæ conſuetudines, quæ à iure Canonico Eccleſiæ Catholicæ diſcrepant, vim legis, ſeu legitimæ conſtitutionis apud ipſos obtineant? ſeu, quod idem eſt, vtrum ea matrimonia, quæ apud Armenos iuxtà prædictas conſuetudines rata, vel irrita eſſe iudicantur, reuerà talia ſint, etiamſi aliter de matrimonio ius Canonicum, ſeu Pontificiæ leges præſcripſerint?

Pro negatiua parte ratio afferri poſſet: Prima, quia in rebus Eccleſiæ grauibus, qualia etiam ſunt impedimenta matrimonij, abſq; Summi Pontificis auctoritate nulla Patriarchalis Eccleſia, ſeu nullus Patriarcha, etiam ex quatuor Maioribus, facultatem habet condendi, vel abrogandi leges: cùm grauiores Eccleſiæ cauſæ ſemper Summo Pontifici reſeruatę cenſeantur, tum

in ſignum ſupremæ eius poteſtatis, tum vt maturiori iudicio ab ipſo decernantur vel immediatè, vel mediante Concilio, ſi hoc expedire ipſi videatur: ergo multo minùs hanc facultatem habere potuit Armeniorum Eccleſia, ſeu Patriarcha, qui non eſt ex illis Maioribus.

Secunda, quia leges Canonicæ, ſeu Pontificiæ de impedimentis, matrimonium dirimentibus, latæ ſunt pro tota Eccleſia: ergo cunctos obligant Chriſtianos; ac proindè etiam Armenos, aliosq; Schiſmaticos, vel Hæreticos: alioquin iſti ex ſuo delicto immunitatis, & exemptionis commodum reportarent.

Tertia, quia Schiſmaticorum conſuetudines, quæ iuri Pontificio aduerſantur, inductæ perſæpè ſunt ex motiuo ipſius ſchiſmatis, nimirùm ob independentiam, quam adfectant Schiſmatici à Romano Pontifice, cui obedientiam denegant: ergo iniquæ ſunt, & illegitimæ.

His tamen non obſtantibus, reſpondeo; prædictas Armeniorum conſuetudines eſſe legitimas; ac proindè ipſorum matrimonia, prout vel iuxtà, vel contra illarum præſcriptionem inita ſunt, vel rata, vel irrita eſſe, etiamſi ius Canonicum, ſeu Pontificium aliter in vniuerſum præſcribat, dummodò de illis peculiariter non diſponat.

Probatur primò; quia Innocentius III. in Concilio Lateranenſi, cap.* 4. ſtatuit, Chriſtianorum Orientalium ritus, & conſuetudines,

* Refertur in cap. licet, de Baptiſmo.

Է 7 րանկանս որք ժողովոցն և 'ի Հայաստանեայցն Հռովմայ, ոչ Թէ վ̄ս եկեղեցեաց ունելոց առանձնակի · այլ վ̄ս ընդՀանուր եկեղեցւոյ են : ապա ուրեմն կանոնքն զո̄մ քրիստոնեայս առ Հասարակ : ուստի ոչ կարէ ազգ ինչ քրիստոնէից ելանել արտաքոյ նոցա 'ի ձեռն այլոյ յատուկ սաՀմանադրուԹեան :

Երրորդ'' պատճառն է · զի սմանք քրիստոնէից սովորուԹիք, որք Հակառակեն օրինաց կաԹուղիկէ եկեղեցւոյն, մուծեալ եղեն պատճառաւ բաժանման քրիստոնէիցն այսոցիկ 'ի նոյն եկեղեցւոյն. որպ̄ զի ցուցցեն զեկեղեցիսն իւրեանց զոլ ինքնակալ · և ոչ ստորադրեալ այլում եկեղեցւոյ: ապա ուրեմն մուծեալ եղեն
Ը 8 չար խորՀրդով և անիրաւուԹբ : վ̄ս որոյ ոչ կարեն ունել զօրուԹի օրինաւոր սաՀմանադրուԹե :

Բայց սակայն ոչ մնով ինչ իբր առարաքելական մեր սակս պատճառաց այսոցիկ, պատասխանեմք առ խնդիրս նախադասելով : Ուստի ասեմք · Թէ վերոյգրեալ յատուկ սովորուԹիւքն Հայոց են արդելմանցն պսա-
Թ 9 կին ունին ճշմարիտ զօրուԹի օրինաւոր սաՀմանադրուԹե 'ի մէջ նոցա. և ոչ Հեռանեալ լինին 'ի բաղդատուԹէ Հասարակական օրինացն կաԹուղիկէ եկեղեցւոյն. մինչ դեռ կաԹուղիկէ եկեղեցին ոչ մերժէ զնոսա յայտնապէս և յատուկ յիշմամբ :

Եւ ցուցանեմք զայսոսիկ միաբանուԹբ Հայաստանեայցն Հռովմայ : քանզի Ինոկենտիոս Երրորդ'' պապն 'ի մեծաքանակս սուրբ ժողովն Լատերանոյ Գապտիստացո Թոյլ տալ քրիստոնէից յարեւելեան կողմանն պահել

զիւ-

զիւրեանց առանձնութիւն զայնս, որք Ժ
ոչ իցեն հակառակք համեստութե 10
եկեղեցւոյ և փրկութե հոգւոցն
ցն: և զայս ասաց, զի դի դժուարին
իմն է՛ ժողովրդոց փոփոխել զհին սո
վորութիւն իւրեանց ։

Եւ դրձլ՝ Եւգենիոս չորրորդ՝ պա
պն, յորժամ ՚ի տիեզերական սբ ժո
ղովս ֆլորենցիոյ ընկալաւ զազգն
հայոց ՚ի միաբանութի ընդ կաթու
ղիկէ եկեղեցւոյ, ոչ հրամայեաց նո
ցա թողուլ զսովորութեանս առանձ
նութիւն իւրեանց, որ յաղագս պսակի:
այլ ուրեմն այսպէս եղոյց. Թէ Թոյլ ԺԱ
տայր նոցա պահել զայնոսիկ: 11

Եւ դրձլ՝ ՚ի կանոնս ժամանակի.
յորժամ հայոց ազգն մնայր միաբան
ընդ եկեղեցւոյն հռովմայ. ոչ արգել
լեալ եղեւ հայոց ՚ի պապէ ուրեք պա
հել զնոցա առանձնութիւն : այլ ու
րեմն և այլ:

Երկրորդ" ցուցանի բանականութբ.
քանզի որ ինչ համեստ և բանական
սովորութի ՚ի կանոնս ժամանակաց
պահեալ լինի հաստատութ ՚ի մէջ ժո
ղովրդեան ու րուք. Թէպէտ և ՚ի սկզ
բանէ սկսեալ իցէ անօրինաբ և ընդ ԺԲ
դէմ կանոնականն օրինաց. սակայն յե 12
տոյ զկնի երկար ժամանակի առնու
զօրութի օրինաւոր սահմանադրու
Թե, և կարէ զժողովուրդն իբրև
զհաստատուն օրէնս : և այս յայտնի է՛
ու ամենեսեան, և ՚ի նոյն կանոնա
կան օրինացն հաստատեալ: Ուստի
ասեն վարդապետք ու հասարակ. Թէ
զորինչ կարէ գլուխն տմ եկեղեցւոյ
ընդդէմ հասարակական օրինացն շնո
րհել ժողովրդեան ու մեք ՚ի ձեռն յա
տուկ շնորհաց. նոյն ինչ կարէ և ս
մուծանել ՚ի ժողովուրդն ի ձեռն եր
կա

nes, quæ non essent in periculum animarum, neque honestati Ecclesiasticæ repugnantes, sustinendas esse. Ex quo rectè colligit P. Verricellus, lib. de Apostolicis Missionibus, quæst. 83. 84. 86. Schismaticos Orientales non ligari nouis legibus Pontificijs, nisi in materia dogmatum Fidei, vel nisi de eis aliquo modo statuerint; sed ipsorum cõsuetudines honestas (quales esse videntur prædictæ) approbatiua tolerantia sustineri à Summis Pontificibus, tum vt sic faciliùs ad obedientiam Sedis Apostolicæ reuertantur; tum quia difficillimum est, populorum ritus mutari.

Et confirmatur hæc ratio: quia Eugenius IV. in Concilio Florentino, vbi ad vnionem cum Armenijs coëundam diù in ritus ipsorũ inquisitum fuerat, nequaquàm prohibuit, quominùs prędictos de matrimonio ritus retinerent. neque id anteà fuerat eis prohibitum ab alijs Summis Pontificibus, quo tẽpore Armena Ecclesia fuit Romanæ obediens, quod certè longum, ac diuturnum fuit: vide 1. Partem cap. 16. num. 1.

Probatur secundò: quia quęlibet immemorialis, & honesta consuetudo, etiam contra Canones, & illegitimè à principio introducta, vim habet posteà legitimæ constitutionis; quod patet ex iure, tum Canonico, quod in cap. *fin. de consuetudine* statuit, consuetudinem rationabilem, & legitimè præscri-

ptam, hoc est, per longissimi temporis cursum, & tenacem obseruantiam, iuri positiuo derogare: tum Ciuili, quod in cap. *de quibus*, 22. *ff. de legibus*, habet sic: *Rectissimè receptum est, vt leges non solùm suffragio legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur.* Et *in l. fin.* cap. *quæ sit longa consuetudo*, dicitur: *Probatam, & seruatam tenaciter, consuetudinem, perpetuò legis vicem habere, statuimus*. vndè axioma illud receptum communiter est: *Quicquid potest à Papa concedi per priuilegium, potest etiam per consuetudinem introduci*. At eiusmodi Armenæ consuetudines de Matrimonio sunt honestæ, cùm peccatum non nutriat; nec non immemoriales, vtpotè antiquissimæ: ergo &c.

Probatur tertiò, quia Canonicæ, seu Pontificiæ leges illæ de matrimonio, quibus obstare videntur aliquot Armeni ritus, vt præsertim quæ de impedimentis ex crimine, semper fuerunt ab Armenis inuincibiliter ignoratæ, ac nunquàm in suis ab Vrbe remotissimis Regionibus publicatæ: igitur eos non obligant; immò neq; (vt idē Verricellus loc. cit. latè probat) Summorum Pontificum mens vnquàm fuit, vt Schismatici Orientales ijsdē legibus tenerentur. Cæterùm reliqui Armeniorum ritus in hac materia non sunt contra Canones, sed vel iuxtà, vel ad summùm præter Canones: non enim rata faciunt ea matrimonia, quæ Canones irritant;

Ժգ 13 կարածամ սովորութե ։ արդ՝ նախա
սացեալ սովորութիւնքն հայոց ի վ͞ր
պսակին են համեստք, և բանականք,
և 'ի յերկարագոյն ժամանակաց պի
նդ պահեալք 'ի նոցանէ ։ ապա ուրե
մն ունին զօրութի օրինաւոր սահ
մանադրութե, և կարեն ղազգն նո
ցա իբրև զհաստատուն օրէնս. Թէպէտ
բացաձայն իցեն 'ի կանոնական օրի
նացն կաթուղիկէ եկեղեցւոյն ։
Երրորդ ցուցանի. զանզի այն կա
նոնադրութիւնքն եկեղեցւոյ վ͞ս պսա
կին. որոց հակառակ երևին սակա
Ժդ 14 ւք ոմանք աւանդութիւնք հայոց. ոչ
երբէք հրապարակեալ եղեն հանդի
սաղ 'ի մէջ նոցա. այլ յաւէտ ոչ և ս
ճանաչեցան իսկ 'ի նոցանէ ։ ապա ու
րեմն ոչ կապեցին զնոսա. զի ոչ կարէ
օրէնք ինչ կապել զժողովուրդ. եթէ
'ի մէջ նորա հրատարակեալ ոչ լինին
հանդիսաւոր։ Իսկ՝ 'ի միացեալ աւան
դութեցն նոյն հայոց՝ բազումք են,
որ համաձայնեն ընդ սէ կանոնսն. և
թէպէտ ոմանք բացաձայնեն իմնա
պէս 'ի նոցանէ. սակայն ոչ են նոցա
հակառակ. զի ոչ թուլացուցանեն
զհրամանս կանոնացն, այլ առաւել
Ժե 15 պնդեն զնոսա. զի արգելուն զպսակս
ոմանս, ներելս 'ի կանոնացն ա. ճրդ՝
գրիգորիոս ինններորդ՝ պապին, առ 'ի խնդ
րոյ լեւոնի արքային հայոց, յայտնապ͞է
հաստատեաց ձեռագրով իւրով զնմ
հէն և համեստ աւանդութիւս հայ
ոց, որք ոչ էին հակառակ կանոնաց
եկեղեցւոյ և աւանդութեց սրբոց
հարցն. որպէս ցուցայ 'ի պատմական
հատորին, 'ի գլխին. իէ. երդ". Յորոյ
վերայ գիտելի է՝ և ս. զի հաստատե
լով պապին յայտնապէս զհայոց սովո
րութիւս զայնս, որք ոչ էին հակա
ռակք

tant;

ռակք կանոնացն . ոչ այսու խափանեն
այն զայլ ծիսացելոյն , որք հաստատեալք
էին և քանոնականք , Թէպէտ հակա-
ռակք կանոնացն : այլ ծածկապս եԹ-
ող զնոսա՛ 'ի զօրուԹեանն իւրում զի
արք և լինէր . զոր արդեօք և մեք
ցուցաք 'ի վերոյ օրինաւո՛ր լինել վա
սըլոյ առացեալ պատճառացն :

Ժզ 16

Եւ յլ արդէնեանն պապս է՛ մեզ առայ
օպահնեն առ Երիս պատճառանն լեւոնդի
մադրուԹէ , առաջեաբնալս 'ի սկզբա-
նէ . Ըւսան աւանդք առ առաքինս .
Թէ նախասացեալ ա՛մաղրուԹեան
քն հայոց վասն պահենս՝ առեն զօ-
րուԹեան օրինաւո՛ր առհանմաղրու-
Թէ ոչ 'ի կաԹուղիկոսաց և յառա-
ջնորդաց նոցա . այլ 'ի յերկարա-
ժամ և հաստատուն սովորուԹեանց-
ցա . որում ներեալ հաւանեցան հը-
ռովմայ սուրբ հայրապետքն : Եւ
զնոյն պահնեմք առ եկեղեց- պատ
ճառն :

Ժէ 17

Իսկ՝ առ երրորդն ասեմք . Թէ նոյն
ա՛մաղրուԹիւնքն մուծեալ եղեն 'ի
հայս քարդ մաօք , և ոչ պատճառա-
հակառակապատուԹէ և կամ քաժան-
մամ 'ի կԹ ղեկ եկեղեցւոյ . զի կային
Եւ 'ի մէջ նոցա յառաջ քան զբաժա-
նումն : Եւ յլ Թէպէտ և ապայոք , Թէ
մուծեալ լինէին 'ի հերձուածողէ ու-
մեքէ , և Թէ սկիզբն նոցա չար եղև .
սակայն՝ քանզի ըստ ինքեանց հա-
մառօտ էին և քանոնականք , առին յետոյ
զզօրուԹիւն իւր 'ի յերկարաժամ սո-
վորուԹէ անտի պարզամիտ և քա-
ղեկամ հեռաւորացն :

Ժը 18

Եւ Չստ պարտ է՛ հայոց զգուշանալ
և զիտել . Թէ այն սովորուԹիւն , որ ըստ
ա՛մաղրուԹեան իւրեանց խափանէ զպը-
սակ 'ի մէջ ազգականաց առն և արե-
նակ

tant; sed potiùs ea quandoque dirimunt, quæ à Canonibus permittuntur. At Gregorius IX. ad petitionem Armeni Regis Leonis, ac Reginæ, eius vxoris, omnes honestas, & antiquas Armenorum consuetudines, quæ Canonicis institutis non aduersarentur, hoc * diplomate confirmauit: *Vestris supplicationibus inclinati, rationabiles consuetudines vestras in Regno Armeniæ à tempore felicis recordationis Beati Siluestri Papæ, prædecessoris nostri, & sancti Gregorij, Catholici eiusdem Regni, qui contemporanei extitisse dicuntur, obtentas, & inuiolabiliter obseruatas, quæ SS. Patrum regulis minimè contradicunt, & Canonicis non obuiant institutis, vobis, & per vos eidem Regno, auctoritate Apostolica confirmamus.* Vbi aduertendum est, Gregorium Papam, apertè confirmando Armenas consuetudines, quæ non essent contra instituta Canonica, reliquas non abrogasse, sed reliquisse in suo robore. Adde, quòd etiam dici potest, eum non intellexisse de Canonicis institutis Occidentalis Ecclesiæ, quorum plerisque non tenebantur Armenij, sed Ecclesiæ Orientalis.

*Gregorius IX. libro 12. Regest. post epist. 391.

Ad rationes pro sententia negatiua, respondeo, ad primam, quòd prædicti ritus Armeni vim legis acceperint, non ab ipsa Armeniorum Ecclesia, vel Patriarcha, sed à Cõsuetudine; immò etiam à Summis ipsis Põtificibus, qui eos partim per tolerantiam approbatiuam, seu tacitum consensum, partim apertè per

per priuilegium confirmarunt. & per hæc patet etiam responsio ad secundam.

Ad tertiam: quòd gratìs dicitur, eas consuetudines fuisse inductas ex motiuo Schismatis, cùm non constet, immò multis de causis præsumi debeat, esse inductas ex motiuo rationabili, & honesto. Adde, quòd etiamsi cōstaret, earum principium fuisse iniquum; quia tamen secundùm se honestæ sunt, & per plura secula durauerunt, præsumēdum est, posteros non ex motiuo Schismatis, sed ex alio honesto motiuo, vel saltem bona fide in ijsdem perseuerasse.

Hìc autem obseruandum Armenijs est, impedimentū, quod iuxta suum, & Græcorum ritum, matrimonium dirimit inter cōsanguineos viri, & consanguineos vxoris, non esse, vt ipsi falsò putant, affinitatem; sed potiùs dici apud ipsos posse publicæ honestatis iustitiam. Quapropter nimiùm errant ipsorum Pseudomagistri, cùm Latinam Ecclesiam criminantur, quòd in ea licitum sit, à duobus fratribus in vxores duci duas sorores, quasi quòd sic inter affines in gradu prohibito fieri permittantur impunè coniugia. Nam, vt Doctores communiter admonent, affinitas non causat affinitatem, sed consanguinitas, ex cuius gradibus affinitatis gradus causantur. Oritur enim affinitas ratione carnalis copulæ, seu sanguinum mixtionis, ob quam vir, & vxor fiunt vna caro: vndè consanguinei vnius coniugis fiunt tantùm affines alteri coniugi, & non huius etiam consanguineis, cum quibus alter coniux non habuit copulam. Igitur affinitas, quam habet frater viri cum eius vxore, nullam causat affinitatem inter eundem viri fratrem, & sororem vxoris: vndè, cùm isti apud Latinos matrimonio copulantur, non fit coniugium inter veros affines.

ԺԹ նանկացաց կանոնն, ոչ առնի, և ոչ է՛ նոյն նոր
19 նամուսթե. որըն կարծեմն։ քանզի Ղըշ
մարթնա խնամութին ոչ լինի. եթէ ոչ՛ի
ձեռն մարմնաւոր զործածութե
և սերմանց խառնման, որով այր և
կին լինին մի մարմին։ ուստի արեն-
կիցքն առն լինին խնամիք կնոջն միա-
յն, ընդ որում այրն խառնեցաւ. և
ոչ են կնոջ արենակցացն, ընդ որս
այրն ոչ զործեցաւ։ Նոյնպէս և արենա
կիցքն կնոջ լինին խնամիք առն մի-
այն, ընդ որում կինն միաւորե-
ցաւ. այլ ոչ են առն արենակցացն,
Ի ընդ որս կինն ոչ խառնեցաւ։ Եղբ
20 օրոյ առնն ամ վերոյիշեալ. Եթէ ոչ կարէ
մի խնամութի բերել՝ ի միջև խնա-
մութե. այլ բերէ՝ ի յարենակցութե
միայն՝ ի ձեռն խառնման սերմանց.
ուրեմն առաջն խնամութին, զոր ու-
նին արենակիցք առն ընդ կնոջ նորա,
կամ արենակիցք կնոջ ընդ առն նո-
րա, ոչ առաջացուցանէ զայլ խնամութի
՝ի մէջ արենակցաց առն և արենակ-
ցաց կնոջն։

ՄԻ՞ ԹԷ ԵՐՐՈՐԴ ա̅

1 Պսակն, որ լինի յետ մահուան երկ-
րորդ ամուսնոյն, հաստատ
իցէ և անխափան 'ի մէջ
Հայոց :

Եւթներորդ" գլուխ :

Պատճառ ինչ գոլ երևելի առ 'ի
զայս բացատրելոյ. նախ՝ զի ըստ
Հայոց ծիսին սովորութեան երրորդ" հար-
սանիք արգելեալ լինին, և համարին
պոռնկութիւն : իսկ երկարաժամ սովո-
րութիւն ունի զօրութիւն ճշմարիտ օրի- Բ̅
2 նաց : ապա՛ դաշն, որ լինէր երբեմ
առ Հայս 'ի մէջ երրորդ" հարսանեաց,
գոյր անօրինաւոր և խափանեալ .
ուրեմն ոչ կարէր գոլ նիւթ այսր խոր-
հրդոյ :

Երկրորդ" զի Գրիգորիոս իններորդ", որպէս
ասացաք, հաստատեաց զՀայոց սո-
վորութիւնս զամենայն, որք էին հա-
մաւօրք, 'ի յերկար ժամանակէ և հա-
ստատապէս պահեալք, և ոչ հակա-
ռակք կանոնաց եկեղեցւոյ և սրբ-
ոց Հարցն: իսկ սովորութիւն
խափանելոյ զերրորդ հարսանիսն՝ է Գ̅
3 հին և հաստատուն պահեալ 'ի մէջ Հայ-
ոց, երևի և է ս գոլ համեստ և բարի,
զի սանձահարէ զանժուժկալութիւն . ոչ
ընդդիմանայ սէ կանոնացն, զի կանոն
նզովեն ըստ մասին ամենայն զերրորդ" հար-
սանիս, այլ ոչ հրամայեն. և ոչ է՝ հա-
կառակ առ անդրութեան սուրբ Հար-
ցն, զի սոքա զկրկնեալ զամուսնու-
թիւն. ապա՛ ուրեմն երևի, թէ այսպի-
սի սովորութիւն հաստատեցաւ 'ի Հայս-
տան, և թէ ունի զօրութիւն խափանե-
լոյ զերրորդ պսակն 'ի մէջ Հայոց :

Եւ

AN RATUM SIT

Matrimonium, apud Armenos contractum in tertijs nuptijs post mortem secundi coniugis?

Sectio VII.

RAtio dubitandi est: Prima, quia in armeno ritu tertiæ, atque vlteriores nuptiæ sunt omninò prohibitæ, & fornicationes existimantur: ergo earum contractus, hac posita consuetudine, non esset apud eos legitimus, ob rationes iã allatas in præcedenti quæsito: igitur esse non posset apud ipsos materia huius Sacramenti.

Secunda, quia Gregorius IX. vt suprà visum est, confirmauit omnes Armeniorum cõsuetudines antiquas, rationabiles, inuiolabiliter obseruatas, quæ regulis SS. Patrũ, & Canonicis institutis non obuiarent: at ista ipsorum consuetudo abolendi tertias nuptias videtur esse talis, nempè antiquissima, atq; iugiter obseruata; rationabilis, & honesta, vtpotè quæ coërcet intemperantiam; non obstat, immò cõsentanea est regulis SS. Patrum, qui tertias, & vlteriores nuptias potiùs reprehendunt; neque contraria est Canonicis institutis, cùm hæc repetitas nuptias non præcipiant, sed permittant: igitur videtur esse apud Armenos legitima, vim habens legis, matrimonium dirimentis.

An-

Antequàm respondeamus, excutienda est Armeniorũ sententia de
Դ 4 tertijs, & vlterioribus nuptijs, absolutè sumptis secundùm se, qualibet remota consuetudine. De his ergo Gregorius Dattieuēsis in lib. Interrog. tract. de Matrim. interrog. 4. disserēs, loquitur sic: *De iure diuino est, quòd vnus vir vnam tantùm vxorem ducat. Quòd autem soleant Christiani post mortem primæ vxoris alteram ducere; hoc non ex instituto diuino, sed ex Apostolica indulgentia inductum est in remedium incontinentiæ, ne in fornicationem inciderent. Ad*
Ե 5 *tertias verò nuptias transeūtibus Canones SS. Patrum fornicationem adiudicant.* Vartanus itidem in epist. ad Haytonem, Armeniæ Regem, aduersùs epistolam Romani Pontificis ad eundem, num. 13. inquit: *Errat præterea Romanus Pōtifex, eoquòd tertias, quartas, & vlteriores nuptias esse licitas, ac legitimas, scripsit. Quomodò legitimum sit, quod est ipsi legi contrarium? Dominus iubet: erunt duo in carne vna; & Papa dicit: erunt etiam*
Զ 6 *tres, & quatuor in vna carne. Trecenti decem & octo SS. Patres Nicæni Concilij secundas nuptias in conscientiæ scrupulum adduxerunt; & Latinorum Papa tertias, quartas, & vlteriores ab omni scrupulo eximit,* &c. Eidem quoque sententiæ reliqui adstipulantur collegæ.

Sed istorum doctrina tum stulta est, tum mendax, tum hæretica. Stulta in eo, quod asserunt, Apostolos induxisse id, quod fuerit diuino

uino

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Է 7 [illegible]

Ը 8 [illegible]

Թ 9 [illegible]

uino iure prohibitũ: constat enim, Ecclesiam dispensare non posse in eo, quod prohibetur iure diuino. Mendax, quia ad suum confirmandum errorem, falsò citant SS. Patres, præsertim Nicæni Concilij; nam hoc Cõcilium è contrario iubet can. 8. Nouatianos non recipi, cùm ad Ecclesiam Catholicam redeunt, nisi polliceantur se communicaturos etiam cum ijs, qui secundas nuptias experti fuissent: non igitur Nicænum Concilium in conscientiæ scrupulum adduxerat bigamiam. Hæretica, quia cùm Christus solam polygamiam multarum vxorum simul in lege Euangelica prohibuerit; iuxta quod intelligitur illud: *Erunt duo in carne vna*; isti, veterum hæreticorum *errores suscitantes, contendunt, repetitas successiuè nuptias post mortem priorum coniugum iure diuino esse prohibitas, & tertias debere fornicationem existimari.

*Isti fuerũt Cataphrygæ, Cathari, Nouatiani, Montanus, & alij.

Quòd autem hoc sit hæreticum, probatur primò ex sacris Scripturis: Apostolus ad Romanos 7. inquit: *Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro*. Et rursus 1. Cor. 7. *Si dormierit vir eius, liberata est; cui vult, nubat tantùm in Domino*. Quæ loca expendens D. Augustinus, obseruat, non dixisse Apostolum: si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius; sed indefinitè, *vir eius*: vt ostẽderet, semper licere mulieri,

viro suo mortuo, quotus quisque fuerit, denuò nubere. Et rursùs 1. Timoth. 5. loquens D. Paulus de viduis, ait: *Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia*. vbi hortatur iuniores viduas ad denuò nubendum, ne incontinentiæ periculo, aut obtrectatorũ obloquutioni subiaceant: nec præscribit, quoto viro, primone, aut secundo, vel tertio viduatæ esse debeant, vt denuò nubere possint: igitur semper licet, mortuo priori coniuge, quotus quisque fuerit, alteri nubere.

Probatur secundò ex definitione Conciliorum, præsertim Vniuersalium: nam, præter Concilium Nicænum 1. canone 8. suprà relato, definitum hoc fuit à Concilio Florentino, sess. vlt. in Instructione Armenorum, & Iacobitarum, his verbis: *Ne peccatum, ubi non est, esse putetur; cùm secundùm Apostolum, mortuo Viro, mulier sit ab eius lege soluta, & nubendi cui Vult in Domino habeat facultatem; nec distinguat, mortuo primo, Vel secundo, Vel tertio: declaramus, non solùm secundas nuptias, sed & tertias, & quartas, atque Vlteriores, si aliquod Canonicum impedimentum non obstet, licitè contrahi posse: commendatiores tamen dicimus, si Vlteriùs à coniugio abstinentes, in castitate permanserint; quia sicut viduitati Virginitatem, ita nuptijs castam Viduitatem laude, ac merito præferendam esse, censemus.*

Pro-

Ժ Զհն այրն նորա, կամ երկրորդն ։ այլ
10 անզանազանաբար առաջ․ այրն նորա ։ զի
ցուցցէ. Թէ միշտ մարԹ է կինն դրնել
ամուսնանալ յորժամ մեռանի այրն
նորա, որպէս ինչ եղէ Թէ առաջին,
Թէ երկրորդ, Թէ առ երի ։ եւ դրնել
յառաջինն անհնարին է․ Ե. երր" գլխոյն
ասէ․ Լրամին զնահկամանուցն այ
րեաց ամուսնանալ, որդիս ծնանել.
տնտեսուս լինել. եւ մի՛ ինչ պատճառս
տալ հակառակորդին հայհոյուԹե
յաղագս ։] Ուր յորդորէ պօզոս ըզ
մանկամարդ այրիսն ամուսնանալ․
Ժա զի մի՛ անկցի առաջնն անժուժկալու-
11 Թե եւ բամբասանաց ։ եւ ոչ նշանակա
նէ. Թէ յորքանն առնանց այրիացեալ
պարտին լինել զոր ամուսնանալոյ մի
ւս անգամ. Թէ յառաջնոյն առնէ մի
այն, կամ Թէ յերկրորդէն, կամ յեր
րորդէն ։ զի ցուցցէ. Թէ միշտ եւ ան
զանազանաբար մարԹ է ամուսնանալ
այրեացն զկնի մահ եւ եղեն ։

Երկրորդ" ցուցանի ՚ի սահմանադ-
րուԹեց ընդհանուր ժողովոյն ։
քանզի բաց ՚ի յուԹերորդ" կանոնէն նի
կիոյ ժողովոյն. զոր ի վեր ոյ բե-
Ժբ րաք. դոյ եւ ս ֆլորենցիոյ ժողովէն,
12 որ ՚ի սահմանեն յն մի ապանութեան
հայոց եւ յակոբկաց հաստատեաց զա
յս այսպիսի բանիւ ։ Քանզի ըստ
առաքելոյն՝ զկնի մահու առն ազատ լի
նի կին յօրինացն նորա. եւ զիշխանու
Թի ունի ամուսնանալոյ ում կամիցի
տէրամբ. եւ ոչ մեկնէ առաքելն, Թէ
զկնի մահու առաջին առն, Թէ երկ
րորդին, կամ երրորդին ։ վասն այսո
րիկ՝ զի մի՛ մեղք համարեսցի գոլ անդ
ուր ոչ գոյ մեղք, սահմանեմք. Թէ
մարԹ եւ արժան է առնել ոչ միայն
զերկրորդ" հարսանիս, այլ եւ զերրորդն

եւ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Probatur tertiò ex antiquis San-
Ժգ 13 ctis Patribus, qui loquentes de re-
petitis nuptijs, apertè docuerunt,
eas prioribus per mortem dissolutis
licitas esse. Inter hos præcipui sunt,
quos Armeni suscipiunt, Ambro-
sius in libro de Viduis; Chryso-
stomus homil. 20. in epist. ad E-
phes. Augustinus in lib. de bono
viduitatis; & cum alijs Hierony-
mus in epist. ad Gerontiam, & rur-
sùs in epist. ad Pammachium pro
libris aduersùs Iouinianum; vbi
Ժդ 14 ait: *Non damno bigamos, immò nec
trigamos, & si dici potest, octoga-
mos*. tandem in Comment. Capi-
tis 1. ad Titum, asserit, librum
Tertulliani de Monogamia, vbi
repetitæ nuptiæ damnantur, esse
hæreticum.

Probari etiam potest quartò ex
vetusta Ecclesię vniuersalis consue-
tudine: ac denique ratione; quia
cùm priores nuptiæ sunt per mor-
tem alterius coniugis penitùs dis-
solutæ, nullum impedimentum
præstare possunt vlterioribus alijs
Ժե 15 legitimè ineundis; maximè quòd
hę nulli fini matrimonij opponan-
tur, præsertim intrinseco tum ge-
nerandæ, educandæque prolis, tum
sedandæ concupiscentiæ, cuius ar-
dor esse solet plerunque in viduis
maior ob assuetum præteritæ copu-
læ exercitium.

Dicent: SS. Patres nonnulli se-
cundas, & vlteriores nuptias in suis
Scriptis reprehenderunt. Immò ad
secundas transeuntibus, olim certi
temporis pœnitentia iniūgebatur.

Et etiam nunc Bigami non assumũtur ad sacros Ordines, sed sunt irregulares: igitur repetitæ nuptiæ sunt illicitæ.

Respõdetur primò, has difficultates contra ipsos quoque aduersarios procedere: nam licèt damnent tertias, & vlteriores nuptias; secũdas tamen licitas faciunt suis Armenijs.

Respondetur secundò, reprehensas quandoque fuisse à Sanctis repetitas nuptias, non per se, quasi quòd essent illicitæ; sed amore pudicitiæ, & per accidens, ob intemperantiam, ex qua illarum repetitio proficisci solet. Vndè Hieronymus: *Quid igitur*, inquit, *damnamus secunda matrimonia? minime: sed prima laudamus. abijcimus de Ecclesia digamos? absit: sed monogamos ad continentiam prouocamus.* Atque ob illam intemperantiam bigamis olim pœnitentia indicebatur: qui præterea etiam nũc irregularitate puniuntur, non quòd secundæ nuptiæ improbentur, aut à vera Sacramenti ratione deficiant; sed quia non ita perfectè coniunctionem Christi cum vna Ecclesia representant: cuius quidem rei perfecta represẽtatio non est de essentia huius Sacramẽti; ad quod sufficit, si coniunctio illa aliquo modo per ipsum significetur: & hoc fit, dum vir vno simul tempore non plures, sed vnam vxorem habet, etiamsi plures successiuè habuerit, propterea quòd priores per mortem defecerint: quod non acci-

Hieron. in Epist. ad Gerontiam de Monogamia.

ժզ 16 զի այլոյեղն աստուածպաշտն ցանկութն կրկնեն քան զամուսնն, սրբասխալանսաւն առաքինագոյն փարձութեն սուրբերտակ զու զամ ուռութեն ;

Թ-երեւս առաջինգեն, նախ՝ զի ոչ հարց ասեմք ՝ի գլուխ խոսքմեր այս քան՝ երկն զերկրոդ՝ եւ զամ՝ նլի հար ասենխ: երկրորդ զի ՝ի կանոնս Յիսուս զապատաշխարանս ինչ դնէին իւրն ոչ, որք անցանէին առ երկրորդ կամ յամ՝ և լի հարսանիս ; եւ երրորդ զի կթղէ եկեղեցին այժմ առնելոյ ՝ի ոչ ատան ծառայն զախտորբէ, որ երկրորդ անս զամ ամուսնացեալն ;

ժէ 17 Նախս պատասխ՝, թէ այսպէս ինն առ արկութեան քաւանութեանն եւ զինքն անհանկառակաւելն. զի թէ այլեւ նոր քան զամուսնութեան զերրորդ հարսն նես. սակայն թույլ տան հայոց առնել զերկրորդն :

Երկրորդ պատասխ. եւ ռ առաջինն՝ թէ ոչ հարց ասեմք երբեմն պարտաւորեցին զերկրորդ կամ զամ՝ նլի հարսանիս, ոչ թէ քան ինքեանց, իբր թէ անօրինա՝ որք նգեն կամ արգելեալք. այլ քան պատմահման. ... նորով պարկեշտութե եւ ժուժկալութեան. զի

ժը 18 կրկնել զհարսանիս եղանէ երբեմն յանժուժկալութենէ : Որում սուրբն Յերոնիմոս ՝ի թուղթն առ Յերօնթիա՝ զայվերով զմիամուսնութիւն առն այսմ : ... թէ զամ՝ նլի պատկս դատապարտեմք ; ոչ արդեւք. այլ զառաջինս գովեմք ; ... թէ զերկամուսնն յեկեղեցւոյ մերժեմք : քաւ՝ լիցի. այլ յորդորեմք զմիամուսնսն առ ժուժկալութի :] եւ ռ երկրորդն պատասխ. թէ առել ատացեալ անժուժկալութեան սովորէին յառաջ զապաշխարանս ինչ դնել իւրն ..., որ

կրկ

կրկնէին զհաւատամանսն։ Եւ առ Ներսէսն"
պատճառի. Թէ կործանումն սնոտի արգելի
ալ լինի՛ ի սբ առաքելականացս, ոչ եթէ
վն զի կործանումն միութին եկեղեցւոյ եղէ
՚ի ճշմարտութէ խոտորհրդոյս. այլ վն
զի ոչ այնպէս բոլորովին եւ առ իթ կա-
տարելութէ նշանակէ զմիաւորութե-
թն քն ըստ եկեղեցւոյ. զորպէս միա-
մաւորութին. քանզի այդպիսի կա-
տարելագոյն նշանակութին ոչ է՛ հա-
րկաւոր առ էութիւն այսր խորհր-
դոյս. զի բաւ է՛ ճշմարտապէս պատկերն
նշանակել զմիաւորութին զայն հին
առաջեալ. եւ այս լինի, յորժամ մի այր ոչ
ունի միանգամայն բազում կանայս,
այլ զմի միայն. Թեպէտ հետեւաբար
զբազումս կանա, զի մահուամբ առա-
կանացն առաջնագոյնքն: այլ քն ոչ
եւս միաւորի հետեւաբար ընդ այլ
եկեղեցիս. զի առաջնագոյնն միշտ
մնայ եւ ոչ կարէ պակասել:

ԱԶՏԼ արդէնիսոկ՝ առարամերժե-
ալ մերժ եւ յաղթեալ զսուտ վարդապետ-
չար հերձուածն. այսու հետեւ պա-
տասխանի տամ զուգ առ եդեալ յառաջա-
գոյն խնդրոյն յերից երրորդ հարսա-
նեացն հայոց: առ որ ասեմք. զի թէ
պէտ եւ ՚ի մէջ հայոց կայ սովորութի-
նոյն առաջելոյ զերրորդ հարսանիս,
եւ համարելոյ զնս պոռնկութի. սա-
կայն ոչ այսու հետեւի, թէ նոցա եր-
րորդ ամուսնութին զոյր խափանեն-
ալ. այլ յաւէտ զոյր օրինաւոր պսակ
եւ ճշմարիտ խորհուրդ, զօրութեմբ
կանոնական օրինաց կաթուղիկէ եկ-
եղեցւոյն:

Եւ այս ցուցանի. նախ՝ զի այն
պիսի սովորութիւն ոչ է՛ բարի եւ բա-
նական. այլ չար, անբան, եւ անի-
րաւ: զայս ուրեմն ոչ ունի զօրութի

օրի

ԺԹ accidit in Ecclesia, cùm hæc sem-
19 per duret, & deficere nequeat.
DAMNATA igitur, vt hære-
tica, Pseudomagistrorum doctrina,
eo modo vniuersaliter intellecta;
Respondeo ad quæsitum de tertijs
nuptijs Armenorum; quòd etiamsi
Armena Ecclesia ex antiqua con-
suetudine has nuptias irritas faciat,
& illegitimas; adhuc tamen ma-
trimonium, quod in ijsdem nuptijs
apud Armenos iniretur, legitimũ
esset, ac ratum ex vi iuris commu-
Ի nis.
20 Probatur primò hęc Responsio:
quia talis Armenorum consuetudo
est irrationabilis, & iniqua: nutrit
enim apud ipsos hæresim, vt patet
ex dictis: quippè putant, tertias,
& vlteriores nuptias, non ex sua
tantùm ipsorum consuetudine, sed
etiam iure diuino esse prohibitas:
ac prætereà est in periculum ani-
marum, cùm occasionem præbeat
viduis incontinentibus, ac maximè
ijs, qui in iuuenili ætate secundo
coniuge viduantur, fornicādi, im-
ԻԱ mò etiam apostatandi à fide, vt im-
21 punè valeant ad matrimonia vlte-
riora transire: igitur non est vsus
legitimus, vim legis inducens, sed
abusus, & prauus mos: ergo non
potest contra ius commune Con-
tractum matrimonialem dirimere.
Probatur secundò: quia solent
quandòque ex Armenijs viri non-
nulli, præsertim incōtinentes, mor-
tua secunda coniuge, tertiam duce-
re contra ritum suæ Ecclesiæ, idq;
etiam de licentia Parochorum, quā

ple-

plerumq; extorquent minādo Apostasiam, nisi fiant voti compotes: ergo prædicta consuetudo, etsi antiqua, & immemorialis, non est tamen præscripta per tenacem totius Armenici populi obseruantiā: quod præterea ad legitimam consuetudinem inducendam requireretur.

Probatur tertiò: quia Eugenius IV. in Decreto, quod specialiter, ac seorsim pro Armenis, & Iacobitis in Concilio Florentino, sess. vlt. editum est, ita statuit: *Declaramus, non solùm secundas nuptias, sed & tertias, & quartas, atque vlteriores, si aliquod Canonicum impedimētum non obstet, licitè contrahi posse.* Igitur Armena ista de tertijs nuptijs abolendis consuetudo, quam Pontifex cum Concilio ab Armenis Legatis audiuerat, hoc præsertim peculiari Decreto improbata, & abrogata fuit. Nam loquitur hìc Eugenius, non solùm vniuersaliter, sed etiam specialiter pro Armenis, qui tertias nuptias, vt illegitimas, respuebant.

Ad rationes dubitandi, in principio positas, respondeo: Ad primam, non posse consuetudinem iniquam, & legitimè non præscriptam, irritum reddere contractum matrimonialem, qui ratus est iure communi. Et ad secundam, non fuisse à Gregorio IX. eas Armenorum consuetudines confirmatas, quæ essent irrationabiles, aut hæresim nutrientes, aut ab ipsis inuiolabiliter non obseruatæ.

VTRVM

օրինաւորն սահմանադրութեանդ . և ոչ
ԻԲ 22 կայցէ զհոյս : և Հռովմայեցւութեան ցու-
ցանի . զի նոյն սովորութիւն անեղի
սոսայ հայոց ամենայն հերձուածողութե
և կարծեցեալ թէ եղծողութե ամուսնութե
սերեալ լինի ոչ թէ միայն խաւարու-
թե ազգին . այլ և ի յետ այնքան հրա-
մանաց . որպէս ուսուցանեն սուրբ
վարդապետքն : նա և զի անծանօթ կայ այ
րեաց , մանաւանդ որք ի մանկութե
երկիւղս այրիացան , անդի սաղ սպառն
կութե , և և երբեմն ուրացողութե ,
որպէս զի ի մէջ անհաւատից անխափանի
և անդադարապահս կրկնեցէն զգաստ
ԻԳ 23 կն : այսպէս ուրեմն է սովորութին անն
րաւ . զի որոյ ոչ կարէ ընդ դէմ կա-
նոնական օրինացն խափանել զնոյն
սպասկն :

Երրորդ ցուցանի : զի նոյն սովո-
րութեն ոչ պահի այնով և հաստատա
ամբ յամէն հայոց . զի ունին ի նոցանէ
յետ մահու երկրորդ կնոջն ամուսնա
բարդն : այսպէս ուրեմն ոչ մուծանէ ի
մէջ նոցա զօրութի Տշմարիտ և հաս
տատ օրինաց . զի առ այս խնդրիւր
հարկաւորապէս սովորութի, որ ի
ցէ ոչ թէ միայն բանական, և հին ,
ԻԴ այլ և պինդ պահեալ յամենեցուն :
24 Երրորդ ցուցանի : զի Եւգենիոս
կան աւ ժողովն Փլորենցիոյ ի սահմա
նադրութեան, որ յղեաց միաբանութե
հայոց և յակոբիկաց ընդ կթղիկէ եկե
ղեցւոյ կանոնեաց ինքն սպասկին այս
պէս : Սահմանեմք , թէ մարթ և
արժան է առնել ոչ թէ միայն զերկ
րորդ հարսանիս . այլ և զերրորդն
և զչորրորդն և զանեալն . եթէ ոչ լի
նի կանոնական խնչաբերեալութի : Ա-
պա ուրեմն վերոյգրեալ սովորական
օրէնքն հայոց ի կանոնադրութեդ

[illegible]

[illegible]

VTRVM

Armeniorum, aliorumue Christianorum matrimonium ratū dissolui possit quoad vinculum ob aliquam superuenientem causam.

Sectio VIII.

IOannes, Armenus Episcopus, apud Armachanum libro 10. cap. 26. *Sentiunt*, inquit, *Armeni, matrimonium posse solui*: Et quamuis non legerim hanc eorum sententiam in Armenis libris; immò oppositum doceant Præsules ipsorum prudentiores; tamen experiētia ipsa ostendit, dirimi passim apud Armenos rata matrimonia, etiam consummata, & coniuges ad nouas admitti nuptias; idque non solùm ob causam fornicationis, sed cuiuscunque etiam grauis incommodi.

Respondeo itaque cum Ecclesia Catholica, matrimonium, legitimè à Christianis contractum, si consummatum non sit, solui posse per Monasticam Professionem: si verò sit consummatum, nulla de causa quoad vinculum solui posse.

PRIMA pars Responsionis defini-

finita fuit in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 6. & probatur: quia in Matrimonio duplex reperitur vinculum: alterum spirituale, ex solo consensu proueniens ante copulam: alterum carnale, quod nascitur ex copula: sed istud carnale vinculum soluitur per mortem corporalem alterius coniugis: ergo illud spirituale soluitur ante copulá per mortem eius spiritualem, seu ciuilem, hoc est, per Monasticam Professionem; quia homo opibus & propriæ voluntati renuncians, Mundo spiritualiter moritur,

Et confirmatur: quia licitum est transire de statu minus perfecto ad perfectiorem, quando id fieri potest sine alterius detrimento; sed, cùm vnus coniux relicto altero ante copulam transit ad Religionē, collocat se in statu perfectiori; ac nulli fit detrimentum, neque proli, quæ non extat; neque alteri coniugi, qui soluto priori vinculo commodè potest ad alias transire nuptias, maximè sponsa, cuius virginitas permanet incorrupta: ergo &c.

Cõfirmatur secundo exemplis plurimorum Sanctorum, ac Sanctarũ, qui ante matrimonij consummationem relicto coniuge ad vitam cœnobiticam confugerunt,

Obijcies primò: Christus ait Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*: ergo &c.

Respondetur, hæc verba intelligi de matrimonio consummato, nam dicta non fuerunt à Domino, nisi postquàm dixerat: *Erunt duo*

in

[illegible]

Գ 3 [illegible]

Դ 4 [illegible]

Ե 5 [illegible]

[illegible]

ա՟ծ զուգեաց, մարդ մի՛ մեկնեսցէ։]
Պատասխանի. Թէ տեսին զայդ առաջ զ 6
մ̄ն պսակին մարմնաւոր զուգաւորու-
թ̄է կատարելոյ՝ զի նոսա քան զայդ՝ ա-
ռացեալ էր. Եւ զկնի նորոգեան՝ ի մար
մինս մի. արդ ոչ բնաւ ոչ են երկու,
այլ մի մարմին. արդ՝ զոր ա՟ծ զուգե-
աց, մարդ մի՛ մեկնեսցէ։] Եւ զորդ
զայս առաջ մ̄ն ամուսնոյ քահանայ
ին, զոր առնէ մի՛ աշխարհիկ պատճառաւ
աշխարհին այլ ոչ մ̄ն քահանայեան, զոր
առնէ ա՟ծ կոչելով զմի ոչ յամուսնու
ցն՝ ի կրօնաւորութիւն յառաջ քան ըզ
մարմնաւոր զուգաւորելն։ Եւ սա
կս այսորիկ զկնի բանիցս ասաց. Թէ է
ամենայն որ եթող զտուն և այլն մ̄ն անու 7
ան իմոյ. հարիւրապատիկ առցէ, և
զկեանսն յաւիտենականս ժառանգեսցէ։]
Երկրորդ՝ առարկեսցես. Թէ պսակ
օրինաւոր և մարմնաւոր կատարեալ՝
պահէ զնոյն էութիւն և զբանն խորհրդոյ
զոր ունէր յառաջ քան զմարմնաւոր
կատարումն. զի սա վերադրեցաւ առ
էութիւն պսակին և առ բանն խորհրդոյ
ոչ երբեք զի ուխտն իբրև պատահումն.
այլ երբեք պատահականն իբրև. արդ
ուրեմն եթէ զկնի մարմնաւոր զու-
գաւորութեան ոչ կարէ լուծանել՝ ի ը
ձեռն կրօնաւորութեան. ոչ և ս կարէ 8
զնա նախ քան զզուգաւորութիւն։
Պատասխանի. Թէ խորհուրդ պսակին
մարմնաւորէս կատարելոյ՝ ոչ միայն
նշանակէ զշնորհս սրբագործութեան. յզ.
զմիաւորութիւն քի ընդ հոգւոյ. այլ
և ս նշանակէ զմիաւորութիւն քի ընդ
եկեղեցւոյ. որ եղև սիրով և շարա
դրել ընդ մարդկային բնութեան. ըստ
առաքելոյն պօղոսի առ եփեսացիս. Թէ
խորհուրդս այս մեծ է. բայց ես առ
նմ իսկ ի քս և յեկեղեցին։] և այս
երկ

in carne vna; itaque iam non sunt duo, sed vna caro. & de separatione, ab homine facta ob fines Mũdanos, non à Deo, alterum coniugem ad Religionem vocante ante copulam: & ideò post ea verba subiunxit: *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, &c. propter nomen meum; centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.*

Obijcies secundò: Matrimoniũ ratum, & consummatum retinet eandem essentiam, & rationem Sacramenti, quam habebat ante copulam: hæc enim superuenit ad rationem Sacramenti tantùm vt aliquid accidentale: ergo si per votũ solenne Monasticum dirimi post copulam non potest, neque poterit ante copulam.

Respondetur, quòd Sacramentum Matrimonij, per carnalem copulam consummati, non solùm significat gratiam sanctificantem, seu cõiunctionem Christi cum anima, verùm etiam cõiunctionem Christi cum Ecclesia per caritatẽ, & assumptionem humanæ naturæ, iuxta illud Apost. Ephes. 5. *Erunt duo in carne vna: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia:* quæ quidem coniunctio est omninò insolubilis. At matrimonium non consummatum significat tantùm vnionem Christi cum anima per gratiam; quæ vnio solubilis est, vt patet. idcircò ante copulam dirimi potest

per vota Monastica , secùs verò post copulam. Quod enim ei deest ante copulam, non est aliquid essentiale, neq; accidentale, sed integrale: quia tunc est quidem verũ Sacramentum, at non completum quoad omnem significationem : quod sufficit ad hoc, vt sit per Monasticam Professionem solubile .

Obijcies tertiò ; Inter coniuges, qui pari consensu, ac voto fiũt Religiosi, non soluitur vinculum coniugale: ergo neq; inter eos, quorum alter tantùm Religionẽ ingreditur.

Respondetur : Disparitas est , quia , cùm vterque coniux pari voto ad Religionem transit , neuter coniugali vinculo abrenunciat , cũ stare inter eos possit sine alterius præiudicio. at quandò vnus tantùm fit Religiosus , renunciat vinculo coniugali , ne sit alteri detrimento: proindè ab illo alter absoluitur .

Obijcies quartò : Per Matrimonium ratum dat vnus coniux potestatem sui corporis alteri: ergo tenetur ei reddere debitum ; & sic non potest altero inuito Religionem intrare .

Respondetur , quòd coniux, qui ante copulam vocatur à Deo ad Religionem, non tenetur alteri debitũ reddere cũ detrimẽto sui boni spiritualis; maximè cũ hic nõdum intrauerit in possessionẽ sibi traditę potestatis; neq; patiatur ob id detrimẽtũ, cùm possit aliud inire coniugiũ.

SECVNDA pars Responsionis definita etiam fuit pluribus ex Concilijs , vt infrà , & præcipuè à Floren-

Թ Երկրորդ՝ միաբանութեանս է՛ ամենեւին
9 անլուծանելի եւ անքակելի : Իսկ
նոյն խորհուրդ պսակին ոչ մարմնա
ւորին կատարելոյ՝ միայն նշանակէ զմի
աբանութիւն քրիստոսի ընդ հոգիս
՚ի ձեռն արդարացուցիչ շնորհաց .
որ միաբանութիւն երբեմն լուծանի
մեղօք : սակս այսորիկ պսակն յառաջ
քան զմարմնաւոր զուգաւորութիւն
կարէ լուծանիլ կրօնաւորութբ. այլ
ոչ զկնի նորա : Եղերդ՝ այն , որ ՚ի պը
սակի յառաջ քան զզուգաւորութիւն
պակաս լինի , ոչ է՛ պատահական ,
Ժ եւ ոչ եւս էական իրաց . այլ է՛ ամբողջա
10 կան : զի յայտնամ է՛ անդեօք ճշմա
րիտ խորհուրդ . բայց ոչ ամենեւին
ամբողջ եւ կատարեալ ըստ ամ նշա
նակութն. եւ այս բաւական է՛ , որպ
զի լուծանելի լիցի կրօնաւորութբ :

Երրորդ՝ առարկեցես . թէ ոչ լու
ծանի կապն պսակին ՚ի մէջ ամուս
նոց. յորժամ երկոքեանն համանման
ուխտիւ մտանեն ՚ի կրօնաւորու
թիւ. ապա՛ ուրեմն եւ ոչ եւս լուծանի,
յորժամ մինն լինի կրօնաւոր նախ
քան զուգաւորելն. եւ միւսն յաշխար
ԺԱ հի մնայ :

11 Պատասխանի ընդդիմնելով զասաւոր
կութիւն , եւ ուրանալով զերդական
ցութի : եւ պատճառ տարբերութեան
է՛ . վն զի յորժամ երկոքեանն կրօնա
ւոր լինին. ոչ որ ՚ի նոցանէ հրաժարի
յամուսնական շաղկապէն . զի կարէ
այս մնալ ՚ի մէջ նոցա առանց վնասելոյ
միմեանց . բայց յորժամ մինն միայն
լինի կրօնաւոր առանց միւսոյն, պար
տ է՛ նմա ՚ի հարկէ հրաժարել ՚ի շաղ
կապէն . զի մի՛ վնասակար լիցի
միւսումն, որ յաշխարհի մնայ . վն որ
ոյ եւ արձակի միւսն ՚ի նմանէ :

Զոր

[illegible]

[illegible]

[illegible]

12 Florentino in Decreto pro Armenis. Et probatur primò ex sacris Scripturis: Apostolus ad Rom. 7. *Lex*, inquit, *in homine dominatur, quanto tempore viuit: nam, quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro. si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum altero viro.* Et rursùs 1. Cor. 7. *His, qui*
13 *matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Et infrà: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat.* Ex hoc Pauli testimonio clarissimè patet, nullo modo, nisi per solam mortem, solui posse coniugale vinculum matrimonij Christiani, etiam post diuortium, aut repudium, quacunque
14 de causa factum; atque id esse diuino quoque mandato præceptum.

Sed vbi Christus ipse apertè loquitur, alio teste quæsito non est opus. inquit enim Marc. 10. *Iam non sunt duo, sed vna caro; quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Et infrà clariùs: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Item Luc. 16. *Omnis, qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit,*

Ccccc 2 mœ-

mæchatur: & qui dimissam à Viro ducit, mæchatur. Ecce per hæc verba ita vniuersaliter Dominus iubet, nunquàm dissolui matrimonium, inter fideles contractum, vt nullam excipiat causam, ex qua liceat ad alias nuptias aspirare vtroque viuente coniuge.

Item Matth. 5. *Omnis, qui dimiserit Vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.* hoc est, *Omnis, qui dimiserit Vxorem suam* solùm quoad thorum, *excepta fornicationis causa, facit eam mæchari*; quia, si illa iungatur alteri viro, ipse est causa, & fit reus eius adulterij propter iniustam dimissioné: *& qui dimissam* vel quoad thorum tantùm siue iustè, siue iniustè, vel etiam quoad vinculum, *duxerit, adulterat*: quia viuente primo coniuge, nunquàm, & ex nulla causa solui potest vinculum matrimonij.

Sed obijciunt Aduersarij illa Domini verba Matth. 19. *Quicunque dimiserit Vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur; & qui dimissam duxerit mæchatur.* Vnde sic ratiocinantur: Christus, loquens hìc de dimissione vxoris quoad vinculum, docet, illam non licere, nisi in causa fornicationis: ergo docet, posse virũ dimittere vxorem fornicantem, & aliam ducere: ac proindè solui posse in aliquo casu vinculum matrimonij consummati ante mortem alterius coniugis.

Ժե 15 բերել զնա եթէ լինիցի առն այլում :]
Եւ դարձեալ 'ի յառաքելոյն կորնթացւոց .
Է . Հատ'' գլուխն ասէ . Կարգաւորեմ
այն պատուիրեմ ոչ ես , այլ տէր .
կնոջ յառնէ մի՛ մեկնել . ապա թէ
մեկնեսցի . անայր մնասցէ . կամ առն
իւրում հաշտեսցի : և
առն զկինն իւր մի՛ թողուլ :] Եւ յետ
սորա դարձեալ ասէ . Եթէ կապեալ է օրի
նօք ցորչափ կենդանի է այրն նորա :
ապա եթէ ննջեսցէ այրն նորա . ազատ
է , ում կամիցի առնուլ . բայց
միայն տերամբ :] 'Ի յօրէնն բանից
Ժզ 16 յայսցանէ յայտ եղև . թէ ոչ որ կեր
պիւ , բայց միայն 'ի մահուանէ , կա
րէ լուծանել շաղկապին օրինաւոր և
կատարելոյ պսակին , և զկինն բաժա
նման ամուսնոյն : և այս բան պարզ
ոն պատուաւորեալ եղև 'ի քրիստոնէ յայս
մերումս :

Բայց յորժամ ասէ քն յաւետարա
նումն . զինչ պատճառ է այլոց վկայու
թեն : զի նոյն ասէ 'ի մատթէի . Ժ .
Հատ'' գլխոյ . ամ յոր հեռանայ ոչ են եր
կու , այլ մարմին մի : արդ ' զոր աստ
ուած զուգեաց , մարդ մի՛ մեկնեսցէ :] և
ԺԷ 17 յետ սակաւուց դարձեալ ասէ . Եթէ այր
արձակեսցէ զկինն իւր . և առնուցու
զայլ . շնայ . և կին եթէ ելցէ յառնէ
իւրմէ , և լինիցի առն այլում : շնայ :]
Եւ դարձեալ 'ի ղուկաս . Ժզ . Հատ'' գլխոյն
ասէ . ամենայն որ արձակէ զկին իւր
և առնու այլ . շնայ : և որ զարձակեալն
այլ առնու , շնայ :] ամ հա՛ ասէ այս
սքան յայտ հաստատեալ հրամայէ , ոչ լու
ծանել զպսակ քրիստոնէից , մինչ զի
և ոչ պատճառաւ խնչ բաժանումն , զի
որոյ առածան լինի եւբեր մեկնել
առ այլ նոր հարսանիս :

Եւ դարձեալ 'ի մարկոսի . Ժ . Հատ'' գլխոյն
ասէ .

Ժը 18 [illegible]

ԺԹ 19 [illegible]

Ի 20 [illegible]

Respondetur, locum hunc obscurum Matthæi cap. 19. satis explicari per illum alium clariorem eiusdem Euangelistæ cap. 5., iam pro nobis paulò ante allatum, vbi eadem fornicationis exceptio legitur. Dicimus ergo, Christum in hoc alio loco primùm loqui de dimissione vxoris solùm quoad thorum, cùm ait, *nisi ob fornicationem*: deindè verò etiam quoad vinculum, cùm subiicit: *& aliam duxerit*: & verbum illud, *mœchatur*, referri diuisim ad vtramque partē; ita vt sensus sit: *Quicunque dimiserit vxorem suam* quoad thorum, *nisi ob fornicationem*, mœchatur vxoris adulterio, cuius ipse causa fuerit per iniustam dimissionem; seu, quod idem est, *facit eam mœchari*, vt dictum fuerat in priori loco: *&*, *si aliam duxerit*, viuente priori vxore, iterùm *mœchatur* adulterio proprio. Quæ quidem omnia sic breuiter dicta sunt: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, scilicèt bis. Nam, qui dimittit vxorem suam propter eius fornicationem, & aliam ducit, mœchatur semel tantùm proprio adulterio, cùm non sit reus adulterij vxoris, iustè dimissæ quoad thorū, sed tantùm adulterij proprij.

Ita intelligunt hunc locum Matthæi cap. 19. Hieronymus in Exposit. eiusdem Capitis; Theophilactus ibidem; Augustinus lib. cōtra Adimantum, cap. 3. D. Thomas in Suppl. quæst. 62. art. 5. ad

ad 4. & alij Patres communiter. Et ita intelligendum esse, constat primò ex altero loco eiusdem Matthæi cap. 5.

Secundò ex verbis aliorum duorum Euangelistarum, Marci, & Lucæ, atque etiam Apostoli Pauli; qui apertissimè dicunt, nulli licere ad nouas nuptias transire priori viuente coniuge, nec vllam causam excipiunt. Quare S. Augustinus libro 1. de Adulterinis coniugijs, cap. 9. *Qui sumus*, inquit, *vt dicamus: est, qui mœchatur, vxore dimissa, alteram ducens: & est, qui hoc faciens non mœchatur? cùm Euangelium dicat, omnem mœchari, qui hoc facit.* Et iterùm de Pauli verbis loquens lib. 2. cap. 4. inquit: *Hæc verba Apostoli, toties repetita, toties inculcata, vera sunt, sana sunt, plana sunt*, &c. *esse desinit vxor prioris, si dormierit vir eius, non si fornicetur. licitè itaque dimittitur coniux ob causam fornicationis; sed manet vinculum prioris: propter quod fit reus adulterij, qui dimissam duxerit etiam ob causã fornicationis.*

Tertiò, quia illa verba, quæ in eodem Matthæi cap. 19. subijciuntur: *Et qui dimissam duxerit, mœchatur*: vel intelligi deberent, cùm eadem exceptione præcedente, *nisi ob fornicationem* dimissa sit: vel vniuersaliter sine illa exceptione. Si primùm: ergo melior foret conditio vxoris fornicantis, quàm castæ, quæ iniustè dimissa, nubere alteri non posset: quod quidem esset contra iustissimam Christi legem

Իա 21 [illegible]

Իբ 22 [illegible]

Իգ 23 [illegible]

[illegible]

տեսանես՝ ի վերայ որ յիշեալ պատահականն
ամուսնութեանց։ Թէ Մով̃ ետ մեզ.
զի կարողէ լուծանել. զայս ասեն, որ
չնայ արձակելով զկինն իւր և զայլ
ն առնելով. և զայս այլ ասեն, որ զկնոյն
զարձակեալն ոչ շնայ։ Եթէ ասէ աւետարա
նն. Թէ ամենայն որ զայս գործէ,
շնայ։] Եւ զորձլ իւրեն բանականն պարզապէս
ասէ, քանզի բանիւք առաքելոյն բազումք
ցն ամուսնակաց կոչեցեալք և հաստատեալք.
այլք՝ ծնողութեան են, կենդանութեան են, ող
ջամիտ են, յայտնութեան են։ Թողու կնոջ
լինել ամուսնականն, եթէ մեռցի այրն նո.
այլ ոչ եթէ ինչըն պատահականայցէ։ որ
ման է՝ արդարեւ արձակել զկինն պատա
ճառաւ պոռնկութեան. բայց մեայ
շաղկապին նորա. ուստի և ոչ շնայ,
որ առնու զարձակեալն պատճառաւ
պոռնկութեան։]

Եւ երրորդ՝ վա̃ զի այլ բանիւքն, որ
ի նոյն. ԺԹ. երրորդ՝ զկնոջ մեռեալ հե
տեւեալ այսպէս։ Եւ որ զարձակեալն
առնու, շնայ։] կամ իմանանցն բացայայտ
ձակեալ և ընթացուայն առանց
այնր Թէուն. եթէ ոչ արձակէ
այլ եղէ վասն բանին պոռնկութեան. և
կամ իմանանցն համաձայնութիւն Թէու-
Թէս. ԺԹ. որ առնու զարձակեալն
առանց բանին պոռնկութեան, շնայ.
և որ առնու զարձակեալն վա̃ բանին
պոռնկութեան, ոչ շնայ։ Եւ Եթէ համա
ռակորդքն ասորադարձիցեն զառաջինն,
ուրեմն առողջն մնայ է, և ոչ նորոգոյն։
քանզի Թէ նորոգեսցէ զերկրորդն,
ուրեմն լա̃ ասացեալն էր նորոգութիւն
պատանելի կնոջ բանն զորջ
ունելին, իբրաւ ասէր արձակեալ. կամ
էր ամուսնանալ առնն այլում. և ոչ
խոսքն, անիրաւ ասէր արձակելոյ,
ոչ կարէր զնոյն գործել։ Իսկ այս
լին

gem. Si secundum: ergo quomodocunque vxor à viro dimittatur, siuè iustè ob fornicationem, siuè iniustè, semper qui eam duxerit, mœchatur; ac proindè nunquàm soluitur matrimonium quoad vinculum. Nisi fortè dicant, mœchari etiam eum, qui vxorem ob fornicationem dimissam duceret; non quòd soluta illa non sit à vinculo prioris coniugij; sed quia in pœnā peccati prohibitum illi esset, alteri viro nubere. sed hoc rectè dici non potest; quia qui solutam mulierem, cui sit prohibitum nubere, in vxorem duceret, non mœcharetur, seu adulteraret; sed tantùm fornicaretur: quarè neque in hoc sensu verificaretur illa Domini propositio: *Et qui dimissam duxerit, mœchatur*.

Իդ 24

Իե 25

Probatur secundò ratione; quia si viro liceret (vt censent Aduersarij) vxorem adulteram dimittere etiā quoad vinculum, & aliam ducere; liceret similiter ipsi adulteræ alteri viro nubere; quia nulla lex extat, quæ soli coniugi innocenti nouas concedat nuptias; tum quia dirēpto matrimonij vinculo ex parte vnius coniugis, necessariò dirimeretur etiā ex parte alterius: proindè non magis ille, quàm iste aliud posset inire matrimonium. At hoc dici non potest; primùm quia nullus ex peccato commodum reportare debet; ergo non licet coniugi adulteranti ad aliud magis optatum transire connubium: deindè, quia hoc esset adulteran-

Իզ 26

terandi occasio volentibus alia matrimonia quærere.

Præterea, matrimonium Christianum post consummationem significat coniunctionem Christi cum Ecclesia, vt asserit Apostolus Ephes. 5. Sed hæc coniunctio est omninò insolubilis: ergo & vinculum matrimonij Christiani.

Probatur tertiò ex traditione veterum Patrum, qui docuerunt, nulla de causa licere coniugi, altero viuente, nouum contrahere matrimonium: Ita Hermas lib. 2. mandato 4. Athenagoras in Apologia pro Christianis; Clemens Alexandrinus lib. 2. strom. cap. 12. Tertullianus de Monogamia, cap. 9. Origenes tract. 7. in Matth. Basilius Magnus epist. 1. ad Amphilochium, cap. 6. Ambrosius lib. 8. in caput 16. Lucæ; Epiphanius hæres. 59. contra Catharos; Hieronymus Epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & in epist. ad Amandum; Augustinus de bono coniugali, cap. 7. 15. 18. & alibi passim; Chrysostomus homil. 17. in Matt. & reliqui omnes Ecclesiæ Patres, ac Doctores.

Probatur quartò ex definitione sacrorum Conciliorum: Nam hoc ipsum definiere non solùm recentiora Concilia, Florentinum in Decreto pro Armenis, & Tridentinum sess. 24. can. 7. verùm etiam antiquiora, vt Concilium Elibertinum, can. 9. Arelatense 1. can. 10. Mileuitanum, can. 17. Africanum can. 69. Anglicanum, can. 10. Trul-

ԻԷ 27 լինէր ընդդէմ առաքելոյ օրինացն էր.
զի ոչ է՛ արժան ՚ի չարաբարութենէ
վասն ընելոյ. և ՚ի բարեգործութենէ
զրկանիլ :

Դարձեալ պատմենիցէ որ առ այս. Թէ և ս որ առնու զարձակեալ արանէին, չնայ. ոչ Թէ լուծեալ ոչ իցէ կապն նորա. այլ վասն զի առ ՚ի պատուել մեղացն իւրոց արգելեալ լինի նման կրկին ամուսնանալն : Բայց ընդդէմ առնին է՛. զի նա, որ առնուլ կին արձակեալ ՚ի կապմանէ առն, և միայն արգելեալ ՚ի յամուսնանալն վասն պատուոյ մեղացն իւրոց. ոչ չնայր
ԻԸ 28 այլ միայն պոռնկանայր : Աւրենն և ըստ այդ պիսի մտաց առ ա էր ասացեալն ըն. Թէ էա որ զարձակեալն առնու, չնայ :

Երկրորդ" ցուցանենն բանն բանականութեան : բանզի ՝ եԹէ առն մարԹ լինէր արձակել զկինն իւր ըստ կարգի վասն պոռնկութեան, և զայլ կին առնուլ. ապա և նմանապէս մարԹէր և ս արձակելոյ կնոջն զայլ այր առնուլ. զի ոչ որ օրէնք գտանին. որ միայն միում մասնաւոր ամուսնոյ տայցէ կրկին ամուսնանալ. և ոչ և ս միւսում
ԻԹ 29 մեղաւորութեանն : Նաև և զի յորժամ լուծանիւր ամուսնական կապն ՚ի կողմանէ միոյ ամուսնոյն. ՚ի հարկէ լուծանի և ս ՚ի կողմանէ միւսոյն. ապա և երկոքեանն կարէին ամուսնանալ ու-մ կանանն : Բայց ոչ կարենայ զայս ասել. նախ՝ զի ոչ կարէ ոք ՚ի չարաբարութենէ իւրմէ վասն շահել. ապա ոչ կարէ կին վասն պոռնկութեան իւրոյ շահել զեղծանութեն անպատիժ լով առ ցանկալեաւ հանգամանս : Երկրորդ" զի այս առայր անէղն և պատմութ. պոռնկականոլոյ ամուսնոյն, որ կաս-

մէին

մեծէն անցանել առ այլ պսակս : ու- րեմն առնելի է . Թէ ոչ որ կարէ զնա պա- գճառուն ուրուք լուծանել զհաստատուն կա- տարեալ պսակեն . մինչ դեռ կենդա- նի է ամուսինն նորա :

Լ 30 Նաև և դրէ՝ քանզի քրիստոնէից պսակն , որ եղէ մաքրութեան դաւա- նութեամբ կատարեալ , նշանակէ զմի- աւորութիւն քրի ընդ եկեղեցւոյ . որպէս դրէ պօղոս առ եփեսացիս : նոյն այս միաւորութիւն է ամենեքին անքակ- տելի : այսպէս ուրեմն և անքակտելի է ամենեքին քրիստոնէից կատարեալ պսակն :

Լա 31 Երրորդ՝ ցուցանի վկայութեամբ հին սրբոց հարցն . որք ուսուցին , թէ ոչ քնաւ երբեք կարէ մի ամուսին կրկին ամուսնանալ մինչ կենդանի է միւսն և այսպէս են հնաւանդքն : հերձուած ՚ի չորրորդ՝ հրամանին երկրորդ՝ գլոցին խո- րոց . առանձնապէս ՚ի գիրս ընդդէմ անհաւատից . կղեմէս առաքելական ցնն ՚ի յերկրորդ՝ գիրսն սահմանադրութեան . Թէրտուղիանոս յետնորդ՝ գլխոյն գլոցն յիղգս միամուսնութեան . որոգինէս յետ- Թնեկիորդ գիրս մեկնութեան ՚ի վերայ մատթէոսի . մեծն բարսեղիոս յառաջին

Լբ 32 թուղթն առ ամփիլոքիոս . ամբրոսիոս յութերորդ՝ գիրս մեկնութեան եւղե- րոյ ղուկասու . եպիփանն ՚ի . ԾԹ . երրորդ՝ գլխոյն գրոցն որ ընդդէմ հերձուա- ծոց . Տերտուղիանոս ՚ի թուղթն առ ամէն- սաս , և ՚ի թուղթն առ ամանդոս- օգոստինոս ՚ի գիրս ամուսնութեան բա- րեաց . ոսկեբերանն ՚ի . ԺԷ . երրորդ՝ նեռ- քողեանն ինքն մատթէոսի . և այլքն համ հա- րանց եկեղեցւոյ :

Չորրորդ՝ ցուցանի առ հնանդիմանութեամբ սրբոյ ժողովոցն: զի նոյնպէս հաստա- տեցին ոչ միայն նոր սրբ ժողովքն

փլը

Trullanum, can. 87. & 98. Foroiulienſe, can. 10. Triburienſe, canone 46. Nannetenſe, can. 12. & Ferrarienſe in Tract. de Sacram.

Probatur denique ex Decretis Summorum Pontificum: Clemens Romanus in can. Apoſt. referens, & confirmans Apoſtolorum Canonem 48. inquit: *Si quis Laicus, Vxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimiſſam duxerit, communione priuetur.* Hoc idem clariùs de vtroque coniuge decreuerunt, Euariſtus in Epiſt. 2. Innocentius I. in Epiſt. 3. ad Exuperantiũ, cap. 6. Nicolaus I. in Epiſt. 59. Ioannes VIII. Epiſt. 65. & 198. Alexander III. de Sponſalibus, & Matrimonijs, cap. *Exparte*; & de Diuortijs, cap. *Quæſiuit*. Innocentius III. de Diuortijs cap. *Gaudemus*; & alij.

Obijcies: Extra votum nullus tenetur ſeruare perpetuam continẽtiam: ſed tenetur coniux in aliquo caſu in perpetuum ab altero ſeparari, ſi ſcilicet non poſſit cum illo cohabitare ſine iniuria Creatoris, &c. vt infrà: ergo poſſet in tali, aut ſimili caſu trãſire ad alias nuptias.

Reſpondetur, quamuis per ſe nullus obligetur ad continentiam, poſſe tamen aliquem perpetuò ad illam obligari per accidens; ſicut ſi vxor ab hoſtibus captiua ducatur in longinquam regionem, vel in carcere perpetuò viuat, vel in morbum incidat, qui copulam non patiatur: ergo ſimiliter, ſi cum illa cohabitare nequeat ſine offẽſa Dei,

Obijcies secundò: Licitum erat in Lege veteri Iudæis coniugibus ob eorum cordis duritiam soluere per Repudium vinculum matrimonij: ergo idē licere potest Christianis, quando eadem inuenitur in eis cordis duritia, per quam cōmodè simul cohabitare nequeant. Consequentia probatur: quia durante causa legis, æquum est, vt lex eadem duret.

Respondetur primò, negando Antecedens: non enim erat id Iudæis licitum, sed tantùm permissum, vt minus malum, ad maius euitandum. Respondetur secundò: transeat Antecedens, quod Doctoribus nonnullis videtur probabile; nego tamen Consequentiam: nam Christus licitam eam permissionē, Iudæis concessam in lege veteri, apertissimè reuocauit in noua, cùm ait Matth. 5. *Dictum est antiquis*, &c. *ego autem dico vobis* &c. *& qui dimissam duxerit, adulterat.* Et Marci. 10. *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Et rursùs, *quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Ad probationem respondeo, matrimonium Christianum esse Sacramentum, peculiarem cōferens gratiam, qua incommoda coniugij facilè tolerentur: tale autem non erat matrimonium Iudæorum: ideò non reperitur in vtrisq; eadem causa prædictæ legis.

Ex dictis compertum habent Ar-

գլորեցելոյ 'ի սահմանսն մեր միութեան
ՀԳ նութեն հայոց, և ողջնթոյ 'ի յեւթ
33 ներդ" կանոնի. Ի. ՐԴ" ժողովական.
այլև հնագոյնքն. ԺԸ. ժողովն ելի
բերոսոյ յիններորդ կանոնի. Ժողովն
արելաւտոյ 'ի ստաններդ" կանոնի. Ժո
ղովն միլէվիտոյ 'ի. ԺԷ. երդ" կանո
նի. Ժողովն ափրիկական 'ի. ԿԹ. ե
րդ" կանոնի. Ժողովն անգղիկականն 'ի
ստաններդ" կանոնի. Ժողովն հռոմա
նամետ-պոլսի. ԺԹ. ղեկերորդն ան
դերականն, 'ի. ՃԷ. երդ" կանոնի. և
և այլք ոմանք:
Եւ հինգերորդ" ցուցանի 'ի կացու
ՀԴ ցմանց հին հարցասիրութեանցն հաւաքմայ.
34 զի ոչ [illegible] կոչէմքս աշակերտ առաքելոցն
և այսոց, շարադրեալ զկանոնս առա
քելոցն. մանաւանդ զայն, որ է. Խը.
երդ". և ասէ այսպէս. Եթէ ոք աշ
խարհական արձակէ զկինն իւր, և
զայլ առնու, կամ զլայլմէ արձակե
ալն. զրկեալ լիցի 'ի հաղորդութենէ:]
Եւ զայս կանոնեցին յայտարարութեա
բար այլ պատրիարքն հնաւորք. ԺԸ.
եկեղեցական. ԵՆօրէնութեան առաքելն.
նիկողայոս առաքեն. յոհաննէս ոս
Թերդ". աղէքսանդրոս երդ". և ին
ՀԵ նովէնտիոս երդ".
35 Առաքելոց. Թէ 'ի հին օրէնսն
ներեալ էր և հրէից մի խստասրտու
Թեանցն լուծանել զկապն առաջնա
գոյն պսակին, և առնանել առ այլ նոր
պսակ. այլ ուրեմն և ներեալ են
լինի այս քրիստոնէից ամուսնոյ, յոր
ժամ գտանի 'ի միջնոցն նոյն խստա
սրտութիւն, որով ոչ կարասցեն դիւ
րաւ առնել զծանրութիւնս ամուս
նութեան: Եղբայրացուցութիւնս ցու
ցանի. զի յորժամ լինի նոյն պատճառ
օրինաց ինչ. պարտ է' և նոյն օրէն

չէ լինել ։ այսմ ասացեալս և այլ ։
Պատճառն ուսանելոյդ զերդմնակացու-
թեան ։ զի քա՛ ՚ի նոր օրէնս եբարձ ՚ի մի- ԼԶ 36
ջոյ զայն նեղութիւն, որ յառաջ առա-
ւել եղև հրէիցն ․ զի ասաց ՚ի մատթ․
Ժ․ եր՞ գլխն ․ ելանայուն առաքեալ-
ցն ․ թէ որ արձակէ զկին իւր ․ տացէ
նմա զգիր արձակման ։ բայց ես աս-
եմ ձեզ և այլն ․ և որ պարձակեալն
առնու, շնայ ։] և ՚ի մարկոս ․ տասն
երր՞ գլխն ասէ ․ Զոր աստ-ուած զուգեաց,
մարդ մի մեկնեսցէ ։] և յետոյ դար-
ձեալ ասէ ․ եթէ այր արձակեսցէ զկին
իւր, և առնուցու այլ, շնայ ։ և կին
եթէ ելցէ յառնէ իւրմէ, և լինիցի ԼԷ
առն այլում, շնայ ։] Նաև առ սու- 37
րբ-ն եղբայրակցութեանն առաքեալ և
թէ ընթանակեցի պատկեն է՛ առ-ջեւ խոր-
հուրդ, և պարգև է ամուսնոյ զար-
ձակ չարչարանաց ՚ի ամուսնել քաղաքեա
զծանրութիւնս ամուսնութեանն ։
եւս պատկին հրէից ոչ ասաց զչարորդա-
չուս ․ քա՛ այսուհետև ոչ գոյ ՚ի մէջ երկոց
ուխտին նոյն պատահմունս նեղութեան ։
Աշխարհ՝ ՚ի նախապատկերացեալ յայտ լի-
նի հայոց հաւատեան ․ թէ կարեն
օրինաւոր և կատարեալ պսակին իւ-
րեանց ոչինչ պատահմունս արգասիք կա- ԼԸ
րէ լուծանել ․ ոչ և ոչ եթէ մի որ յա- 38
մուսնոյն ուրանայցէ զհաւատս քր-,
և լինի անհաւատ ։ զի յայտնապէս թէ
ոչ կարէր մեռան քակտանել յաւուր
ցողէն ըստ անկողնոյ և բնակութե ․
այլ և ս հարկաւոր էր իւր ՚ի նմանէ բա-
ժանել եթէ ոչ կարէր բնակել ընդ-
նմա առանց կարծեաց ուրացողու-
թէ կամ այլ ինչ մեղաց ։ սակայն ոչ
կարէր բնաւ ինքն նոր պսակ առնել ընդ
այլում ։
Բայց՝ առարկեսցես ընդ դէմ որ-
բա

Armenij, matrimonium suum, ratum, & consummatum, nullam prorsùs ob causam quoad vinculum solui posse, etiamsi alter coniugum à Christiana fide desciscat, & fiat Mahometanus, vt plerumq; apud ipsos accidit: in quo quidem casu licitè posset fidelis ab Apostata separari quoad thorum, & cohabitationem, immò teneretur, si habitare cum eo nequiret sine contumelia Creatoris: non posset tamen nouas inire nuptias cum alio coniuge.

Sed instabis: si ex duobus coniugibus infidelibus non baptizatis, alter ad fidem Christianã conuersus baptizaretur, nec posset cum infideli cohabitare sine iniuria Creatoris; tunc licitè nouus Christianus, soluto prioris matrimonij vinculo, transiret ad alias nuptias: ergo idẽ similiter fieri posset, si ex duobus Christianis coniugibus alter à fide descisceret.

Respondetur, negando Consequentiam, Antecedente concesso: & disparitas est, quia in priori casu matrimonium, inter infideles contractum antè Baptisma, & si ratum esset, ac firmum ex natura sua, tamen non esset Sacramentum; & ideò deesset illi ratio potissima insolubilitatis: in posteriori verò casu matrimonium, post Baptisma contractum, esset verum Sacramẽtum; proindè mirum non est, si maiorem insolubilitatis rationem haberet.

թա՛ւ ։ զի եթէ յեկեղեցւոյ անհնազանդ եւ անմիաբանեալ առնումն ՝ միայն ընդունելի զհա-ճառն է, եւ միջամուտ, եւ ոչ կարէ բնակել ընդ միաւորեալ անհնազանդսն առանց կործանման միոյն. յաղագս այսորիկ եւ նոր հնազանդեցելոյն լուծանել զկապն առաջնորդին պատճառն, եւ անուանեալ ընդ քրիստոնեայս ուխտ ։ ապա ուրեմն եւ նոյնպէս կարէ առնել միայն յեկեղեցւոյ հնազանդեցեալ առնումն, յաղագս միայն ուրախութեան զհաճառն է ։

Պատճառն ընդունելով գալ առաջարկութեան. եւ ուսանելով զեկեղեցականութիւն յարաչարուցին ։ եւ պատճառ առաջնորդութեան է. վա զի պատճառն, որ ՚ի մէջ անհնազանդ եւ անմիաբանելոյ լինի. Թէպէտ օրինաւոր իցէ եւ հաստատ քան իւր բնութեան. սակայն ոչ է ուրեք խորհուրդ. սակս այսորիկ եւ ոչ է բաղադրելոյ անլուծանելի. բայց ՝ հնազանդելոյ պատճառ է ուրեք խորհուրդ. վասն որոյ եւ անլուծանելի անդնանի ։

DE DIVORTIO

Et Dispensatione in impedimentis Armeni Matrimonij.

Sectio VIt.

QVæritur circa primum: quibus de causis inter coniuges fieri possit diuortium, hoc est, separatio quoad thorum, & cohabitationem, manente vinculo coniugali?

Respondetur, licitum esse diuortium, si fiat duabus tantùm de causis: nimirùm vel ex consensu vtriusque coniugis, ad altiorem statum acquirendum; vt si vterque continentiam perpetuam voueat, & ad Religionem transeat, iuxta quod intelligitur illud Matth. 19. *Omnis, qui reliquerit Vxorem propter nomen meum*, &c. Vel si fiat sine consensu ob crimen alterius coniugis, idque triplex: Primum est, si alter coniux in apostasiam, vel hæresim

ՅՂԳՍ ԱՐՁԱԿՄԱՆՑ

ա̄

1 Բաժանմանն ՚ի միմեանց ։ Եւ մի՛ Թէ հայոց կԹղին կարող իցէ ներել ննջ̃ արգելմանց պսակին ։

Յեսին ղ̃ին ։

Հարցանի նախ. Թէ որոց պատճառաց աղագաւ արժան իցէ առն եւ կնոջ բաժանել ՚ի միմեանց ըստ անկողնոյ եւ բնակութե. անբա զի մնալով ՚ի մէջ նոցա կապն ամուսնականն ։

բ̄

2 Պատասխանի. Թէ օրինաւոր եւ արժան է ամուսնոց բաժանումն այնպէս առնել. եթէ նկատէ ՚ի յերկուց պատճառաց միայն. առաջինն պատճառ է հաւանութիւն երկոցունց ամուսնոյն. յաղագս երկուքեանն կամին բաժանել ՚ի միմեանց ըստ բնակութեան վս̃ ողջախոհական կենցաղոյ ուխտադրութե, կամ վասն կրօնաւոր լինելոյ. ըստ աւետարանական խրատուցն. Թէ ամ որ ոք Թողուցու զկին վասն անուան իմոյ. զկնանս յաճախելեանկանս ժառանգեսցէ ։ Եւ երկրորդ պատճառ

է՛

է՛ մեղք միոյ ամուսնոյն. և այս եռա-
կի. Առաջին մեղք է՛ ուրացողութի(ւն)
կամ հերձուածողութի(ւն). ըստ այնմ
զոր գրէ առաքեալն առ Տիտոս. Թէ յառ- Գ
նէ հերձուածողէ յետ միանգամ և 3
երկիցս խրատելոյ հրաժարեաջիր :]
Երկրորդն է՛. եթէ միոյն այնպէս յորդո-
րէր զմիւսն առ 'ի մեղանչել. մինչ զի
ոչ կարէր այս բնակել ընդ նմա առանց
կարծեաց մեղանչելոյ. ըստ այնմ զոր
տէրն ասաց 'ի Մատթ. ԺԸ. երգ" գլխոյ.
եթէ ակն քո գայթակղեցուցանէ զքեզ.
խլեա զնա, և ընկեա 'ի քէն :
Եւ երրորդն է՛ պոռնկութի(ւն). զորմէ Դ
տէրն խօսեցաւ 'ի Մաթէի. Ե. երգ" 4
գլխոյ. որպէս 'ի վերոյ : Բայց՝ գի-
տելի է. զի ոչ կարէ այր բաժանել 'ի
պոռնիկ կնոջէ իւրմէ, եթէ ինքն ևս
պոռնկացաւ. և կամ հաճեցաւ
պոռնկութե(ան) կնոջն. և կամ զկնի ծա-
նուցելոյ զկնոջ պոռնկութի(ւն), խառ-
նեցաւ մարմնաւորապէս ընդ նմա :

Եւ ըստ այսմ վ(ասն) միոյ 'ի յերից մեղացս
այսցանիկ. և ոչ վ(ասն) այլոց. կարէ անմեղ
ամուսինն անձնիշխանաբար կամօք բաժա-
նել յանկողնոյ մեղաւորաց ամուս-
նոյն. և ևս 'ի տանէ նորա եթէ մեղ-
քն հրապարակական լինի : Բայց՝ եթէ Ե
կայ 'ի ծածուկ. ոչ կարէ բաժանել 5
ըստ իւրեան անձնիշխան կա-
մօք, այլ զկնի վճռոյն եկեղեցական
դատաւորի. զի այս բաժանումն
լինի հրապարակական, և կարէր գայ-
թակղեցուցանել զժողովուրդ :

Առարկեսցես. թէ Ք(րիստո)ս խօսեցաւ վ(ասն)
պատճառի բաժանմանն ամուսնոցն 'ի
միմեանց՝ միայն յիշատակեաց զպոռ-
նկութի(ւն) : ապա ուրեմն այլ երկու
մեղքն ոչ են օրինաւոր պատճառ այս
պիսի բաժանմանն :

resim incidat, iuxta illud Apostoli Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionẽ deuita.* Secundum, si ita impellat alterum ad peccandum, vt nequeat is cum illo cohabitare sine periculo offendendi Deum, iuxta illud Matt. 18. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te.* Tertium, si adulterium cõmittat, de quo loquutus est Dominus Matthæi 5. *Omnis, qui dimiserit vxorem suã, excepta fornicationis causa,* &c. Sed in hoc tertio intelligendum est: nisi coniux dimittẽs eodem crimine teneatur; vel nisi cõsenserit alterius adulterio, vel, si post cognitũ alterius adulteriũ, cum eo rem non habuerit: alioquin nõ posset licitè illũ dimittere.

Ob tria ergo crimina hæc, & nõ alia, licet coniugi innocenti ab altero separari, quantùm quidem ad thorum ex proprio Iudicio, modò verè nouerit coniugis crimen: quãtùm verò ad cohabitationem, quæ res est publica, & alios scandalizare potest, non nisi post Ecclesię Iudicium, ac sententiam, si crimen non sit publicum, & possit interim cum eo cohabitare sine contumelia Creatoris.

Dices: Christus posuit pro causa Diuortij ex crimine solam fornicationem, seu adulterium: ergo alia duo crimina non sunt legitima causa Diuortij.

Respondetur, Dominũ in causa Diuortij solius fornicationis mentionem fecisse; Primò, quia sola fornicatio est ratio peculiaris, ac

propria separandi coniuges, vt potequæ directè, ac per se opponitur fidei coniugali; reliqua verò duo crimina per accidens se habent ad matrimonium, & sunt rationes communes, per quas solui etiam possunt omnes aliæ confœderationes: nam propter hæresim, & inductionem ad peccandum, separari etiam potest filius à patre, soror à fratre, seruus à Domino, &c. Christus ergo has alias causas non exclusit, quas sciebat esse communes. Secundò, quia sola fornicatio, si semel admittatur à coniuge, potest esse legitima causa perpetui Diuortij, de quo Christus tunc loquebatur, & Pharisæi eum interrogabant, Matth. 19. Nam, etiamsi coniux adulter resipiscat, & se emendet in posterum; quia tamen fregit quandoque datam fidem, potest alter innocens ab eo perpetuò separatus manere. Ob alia verò duo crimina non liberatur coniux innocens à redditione debiti, nisi ad certum tempus, quandiù scilicèt ea crimina durant, & coniux reus non resipiscit.

QVÆRITVR circa secundum: An liceat Armeno Patriarchæ in Impedimentis, iure solùm communi Ecclesiastico matrimonium dirimentibus, apud suos Armenios dispensare? Hanc sanè dispensandi facultatem, certum est, de iure non competere nec Armeno, nec alijs Patriarchis Maioribus, sed vni duntaxàt, vt suprà diximus, Summo Pontifici, à quo ius omne Ec-

Պոռնկնի․ Թէպէտ զպոռնկութիւն մի
Զ այն յիշատակեաց՝ Տէրն պատճառան
6 արձակման ; Նոյնն՝ զի միայն պոռնկու-
թիւն ընդդէմ է եւ ուղղակի հակա-
ռակ է՝ ամուսնական հաւատոյն. Իսկ
այլոյ եւ է՝ յաւուրց ինչ պատճառ ամ
ուսնոց բաժանմանն ; Իսկ այլ երկու
մեղքն ըստ պատահման ընդդիմա-
նան պսակին, զի են եւս հասարակա
կան պատճառք բաժանման ամ այլոց
ընկերակցութեանց ; քանզի պատճառա
ւն հերձուածողութեան, կամ յոր
դորդման առ ՚ի մեղանչել՝ կարէ եւս
Է բաժանել որդի ՚ի հօրէ, եւ քոյր յեղ
7 բօրէ, եւ ծառայ ՚ի տեառնէ, եւ այլն :
Ապա այսորիկ քն ոչ յիշատակեաց
զայսպիսի այլ պատճառս․ զի գիտէ
էր, թէ հասարակք էին ; Երկ
րորդ՝ զի փարիսեցիքն յայնժամ հարցա
նէին զՔն վն մշտնջենաւոր բաժան
ման ՚ի կնոջէ ։ եւ միայն պոռնկութիւն
կարէր տալ պատճառս մշտնջենաւոր
բաժանմանն ; զի թէպէտ եւ պոռնիկ
ամուսինն դառնայցէ ՚ի միտս եւ ուղղա
նայցէ ՚ի մեղաց․ սակայն՝ քանզի մի ան
գամ դրժեաց հաւատոյն կարէաց .
Ը կարէր միւսն միշտ մնալ բաժանեալ
8 ՚ի նմանէ ; բայց՝ վն այլոց երկուց մե
ղացն ոչ միշտ, այլ միայն առ ժամա
նակ մի ազատի անմեղ ամուսինն ՚ի հա
տուցմանէ մարմնաւոր պարտուցն .
ԺԹ . յորքան Ճանկի մեղապարտ ամու
սինն մնայ ՚ի մեղս․ զի յորժամ անդրէն
դառնայ ՚ի մեղացն․ հարկաւոր է միւ-
սն դարձել միաւորել ընդ նմա ;

Երկրորդ խնդրի․ մի՛ թէ հայոց
կթղկս կարող իցէ ներել իւրն ազգել
մանցն որ խափանեն զպսակն եկեղե
ցական օրինօք ; Յորոյ վերայ գիտե
լի է․ զի յայտ է՝ առ ամենեսեան․ Թէ

այս

այս իշխանութիւն սկզբնաբար և ըստ
ինքեան ոչ պատկանին այլում, բայց
միայն գլխոյն ընդհանուր եկեղեցւ-
ոյ. զի դա է՛ միայն փոխանորդ քի, և
ինքնակալ հայրապետ, յորմէ կախին
ամ̃ եկեղեցական մարդկային օրէնք
քն չունին այլ, զոր այժմ խնդրեմք,
է. մի՞թէ հայոց կաթողիկոս ունի զայս
իշխանութիւն, ոչ ըստ ինքեան, այլ
ըստ պատահման. յմ. եթէ հաղոր
դեալ նմա շնորհօք՛ի գլխոյն, կամ՛ի
կամենալ ուրեք. և կամ եթէ մուծեալ
՛ի ձեռն նորա ՛ի հին սովորութենէ ինչ:

Առ որ՛ առ այս խնդիրս պատասխան
եմք բացասաբար. և ցուցանեմք. քանզի
զի ոչ գոյ կանոն եկեղեցւոյ պատմեալ-
որ շնորհեսցէ զիշխանութիւն զայս
կաթողիկոսի հայոց. և ոչ որ հասարակ
սովորութիւն եղև երբէք ՛ի մէջ նոցա.
Թէ ուրեանց կաթողիկոսն ներեսցէ իւրքն ա-
խառնեցեալ արգելմանցն ազգականին:
այլ և ոչ սովորութիւն են ինքեանց հայք
ամուսնել պսակ ինչ. որ կարօտեսցի նե-
րութեան իւրեանց արգելմանցն:
Եւ յորժամ երբեմն իշխան որ հայոց
ակնածութեամբ այսր նմանութեան. այս
համբերը գնալ ՛ի մեծ է քահանայապետ
ունէր հռովմայ: Ուստի ՛ի ժամս քո
նէ ... պապայն ուխտեցելոց, և
կաթողիկոսն հայոց առն գրեցաւ ՛ի սմ
սոյ, զայս մեծ իշխան ամս հայոց ըստ
պատ ամուսնացեալ. որ էր ամուսնացեալ
ընդ ազգականին իւրում ՛ի յերրորդ
աստիճանի արենակցութեան. յա. ընդ
խառնելոյ դստեր իշխանին ուրուք, որ
անուանի յոպպեացւոց քաղաքին: և զայս
պատմեալ արարեալ էին հրամանաւ
ամ̃ սահմանադրին կաթողիկոսի. որ նանաւ
էր յառաջ քան զատացեալ զփոխարէն
՛ի ոքոյ. և էր իւր այսր երկրորդութեան

պատ

Թ 9 Ecclesiasticum authoritatẽ habet. Ergo solùm quæritur, an saltem ex prisca vlla consuetudine, aut priuilegio, talem facultatem Armenus habeat, fortè ob nimiam ab Vrbe distantiam? Siquidem, vt definiuit Nicolaus Papa in cap. *Conquestus* 9. q. 3. *Primates, vel Patriarchæ nihil priuilegij habent præ cæteris Episcopis, nisi quantum sacri Canones concedunt, & prisca consuetudo eis contulit.*

Ժ 10 Respondetur breuiter negatiuè. Ratio est, quia nullus extat Canon, qui hoc dispensandi priuilegium Armeno Patriarchæ concedat; & nulla est, nec fuit vnquàm inter Armenos consuetudo, vt in prædictis matrimonij impedimentis eorum Patriarcha, vel Episcopus vllus dispenset. Ex quo factum est, vt & Armeni ipsi vix soleant matrimonia vlla inire, quæ pro impedimentis dirimentibus dispẽsatione indigeant; &, si quis vnquàm ex eorũ Magnatibus ad matrimonium huiusmodi aspirauit,

ԺԱ 11 à Romano solùm Pontifice dispẽsationem quærere operæ pretium duxerit.

Quapropter Armenus Princeps Sembat de Botha, cùm hæc prius ignorans, Isabellam, Ioppensis Comitis filiam, in tertio consanguinitatis gradu sibi coniunctam, Armeno Patriarcha Stephano temerè dispensante, in vxorem duxisset, admonitus posteà fuit à Gregorio Patriarcha, Stephani successore, vt in irrito matrimonio nõ

per-

persisteret, nisi legitimam à Romano Pontifice Bonifacio VIII. dispensationem obtineret. Quarè idem Sembat, & Isabella Bonifacium suppliciter rogauerunt, vt in contracto perperàm matrimonio licitè deinceps persistēdi sibi facultatem concederet: ad quos ille in Pontificio concessæ dispensationis diplomate sic inter alia respondit:

Bonifac.lib. 4. epist. 268.

Sanè pro parte vestra nobis oblata petitio continebat; quòd vos, tertio ad inuicem consanguinitatis gradu coniuncti, matrimonium contraxistis, vobiscum in huiusmodi copula quondam Stephano, Catholicon in Armenia gerente officium, dispensante: quòdque credentes huiusmodi dispensationem legitimam, diu insimul in tali permansistis matrimonio, filiosque procreastis ex ipso, quorum aliquos iam dicitis militare. Verùm, quia veridica assertione Gregorij, in huiusmodi gestione officij Successoris dispensantis prædicti, peruenit ad vestram notitiam, quòd dicta dispensatio nulla fuit, vtpotè facta ab eo, qui potestatem hanc non habuit dispensādi; nobis humiliter supplicastis, vt quòd in dicto matrimonio valeatis licitè remanere, prolem susceptam, & suscipiendam ex eo, legitimam nunciando, dispensare vobiscum misericorditer dignaremur. Nos igitur attendentes, quòd solus Papa Romanus, qui vocatus est in plenitudinem potestatis, cæteris Prælatis in solicitudinis partes assumptis, secundùm sacros Canones in ijs, & similibus casibus obtinet potestatem, nec immeritò

պսակին յորժ անգէտ և անխիմաստ :
Ժբ 12 Բայց՝ յետոյ կԹղիկոն գրեգոր զգու-
շացոյց զամպատն և զկինն նորա վ̃ն
պոռնկական պսակին . և խրատեաց
զնոսա՛ 'ի բաց կալ 'ի նմանէ մինչ և ցո
ներողութն բոնիֆաչիսոի պապին : Ել̃ն
որոյ գրեցին և աղաչեցին նորա՛ զա-
ղաչանս առ պապն , խնդրելով 'ի նո
մանէ . զի ներողութն շնորհեսցէ նմ̃ ար
գելմանն պսակին իւրեանց : և պա-
պն լսելի արարեալ զխնդրուածն նո-
ցա . 'ի ներողութն կոնդակին զկնի այ
լոց բանից գրեաց առ նոսա այսմ̃ :
Ժգ 13 ԵԶրդ՝ խնդրուածն ձեր առ մեզ է՛
այսպիսի : եԹէ դուք՝ զոլով մի մն .
անց ազգականք 'ի յերրորդ" աստիճանի
արենակցուԹե , ամուսնացեալդ է
իք հրամանաւ̃ տն ստեփաննոսի կԹղ̃
կոսին հայոց : և օրինաւ̃ որ համարե-
լով զայսպիսի հրամանն՝ միացեալդ
էիք զերկար ժամանակ 'ի մէջ ամուս
նուԹեդ . և ծնեալ էիք զորդիս . զո
րոց ոմանս ասէք զինուո̃ րել : Բայց՝
յորժամ 'ի ձեռն ճշմարիտ վկայու-
Թեան տէր գրիգորի աջորդի տն ստե
փաննոսին էք ծանեալ . Թէ այն հրա-
մանն ոչնայն էր և անօրինաւ̃ որ . զի
Ժդ 14 տուեալ եղև 'ի նմանէ , որ ոչ ունէր
պատաշաճաւ̃ որ իշխանուԹն ներելոյ
նմ̃ այդր իրս . խոնարհաբար աղա-
չեցիք զմեզ . զի զԹուԹբ օժարեա
ցուք շնորհել ձեզ զներողուԹն , որով
կարասջիք յայսմհետէ օրինաւ̃ մնալ
'ի նոյն ամուսնուԹեդ . և զի օրինա
̃որ և հարազատ սահմանեսցուք զոր
դիսդ ծնեալս և զառաջիկայ ծնանե
լիս . Մեք ապա զիտեալ մեր , եԹէ մի-
այն հռովմայ հայրապետն կոչեցե-
ալ եղև 'ի լիուԹն իշխանուԹեց . կը
ցորդս ունելով 'ի հոգս հովուական-
տու-

ութեանն երկրոյ զայլ նախախնամութե-
նա . և թէ նման միայն իշխէ երագս այսո
ցնել և այլ սրբազանականս ունին ըստ
կանոնաց զիշխանութիւն . և երրորդ
արդեօք . քանզի զայլոց սրբոցն հաս
տատեալ յինքեան այ՝ առ ՚ի նորա սյն
դատողն կարգեալ և զերադրին առ
ժանութիւն . [illegible] , և
թէ զիշխանութիւն ներելոյ [illegible]
այլ որ ունէր բայց յայս [illegible]
հաւանաց [illegible] ; նոյն և [illegible],
եթէ պատւոյն է [illegible] . ապա
որոյ և նորոգման իշխանն , եւ եթէ ծառա
յութենս եր նորա , պարտի միայն պատ
շաճիլ առ որ [illegible] ։ Եւ
Եւս զմասն առնուլ . եթէ կանոնքն ,
որ պարտելոյն [illegible] երրո"
առաջնորդ արժանաւորութեան , բանադրա
անն [illegible] հասարակաց նորոգում .
զմ որոյ և ոչ որ ունի զիշխանութիւն
ներելոյ ՚ի մէջ նոցա , եթէ ոչ այն մի
այն , որ և կարէ զնոսա կացուցա-
նել . և է՝ յօրինաց նոցա արձակեալ.
[illegible] . կամ
այլ ոք , որում յատկապէս առեալ
լիցի ՚ի նոյն կանոնացն սոյնպիսի իշ
խանութիւն . որպէս զի երբեմն զմ հար
կաւ որ պատճառի [illegible]
ցի [illegible] ՚ի ձեռն [illegible]
թեան : Ուստի և մեք ասեմք [illegible]
[illegible] հաստատեալ ՚ի
ճշմարտութեան , ասեմք . թէ վերոյ
գրեալ [illegible] ոչ կարող էր
առնել զհրամանն զայն : վմ որոյ ոչ նե-
րող եղև , այլ խաբօղ , և ըստ կարի
իւրում յանդուգն ցրուօղ և աւերօղ
ոյժ կանոնացն : և այլ :] զայսպէս բո-
նի ֆաչիոս :

Արդ եւ երբեւ հայոց կթղիկոսն ոչ ու-
նի զիշխանութիւն զայս ըստ ինքեան,

որպ

Ժե *ritò: nam, cùm matrimonium ad*
ipsius efficacius vinculum, amplio-
15 *rem eius dignitatem, & in priuile-*
gium speciale instituerit ipse Deus; in-
dignum fuisset, vt alij, quàm Ro-
mano Præsuli, Dei Vicario, præro-
gatiua dispensationis huiusmodi debe-
retur: Intuentes etiam, quòd ma-
gnum existat matrimonij Sacramen-
tum, & idcircò eius in dispensando
causa, tanquàm annumerata maio-
ribus, sit ad Petri Sedem solummodò
Ժզ *referenda: ac considerantes, quòd per*
16 *instituta Canonica in matrimonijs*
contrahendis est memoratus gradus
prohibitus; & ideò, cùm Canones
ad sui obseruantiam omnes adstrin-
gant, ille solus, Summus videlicet
Pontifex, qui eos condere potest, qui-
que legibus est solutus, cuiusque au-
ctoritas in ipsis sæpius intelligatur
excepta; vel etiam alius, cui per eos-
dem Canones nominatim concessa sit
dispensandi facultas super illos; vt
per dispensationis lenitatem rigorem
eorum ex causa temperet, potestatem
Ժէ *habebit: irrefragabili veritate sufful-*
17 *ti dicimus, quòd dictus quondam Ste-*
phanus in hoc dispensare non potuit;
propter quod non dispensator extitit,
sed deceptor, & quantum in ipso fuit,
vis, & potestatis Canonum in hac
parte temerarius dissipator, &c.

Cùm itaq; Armenus Patriarcha facultatem hanc dispensandi de iure non habeat, vt demonstrat, & pronunciat in Diplomate Bonifacius: neque ex priuilegio, quod non extat, vt ex ipsa quoque Gregorij Patriarchæ veridica assertione col-

ԺԸ 18 colligitur: neque demùm ex consuetudine, cùm hæc de facto non sit, nec fuerit vnquàm apud Armenos, non dico legitimè per tenacem obseruantiam, & longissimi temporis cursum præscripta, sed ne inchoata quidem, vt experientia ipsa ostendit: certè nulla relinquitur ratio, quà Armenæ nos Ecclesiæ in hac etiam parte (sicut in alijs sæpè, quoad licuit, fecimus) suffragari valeamus.

ԺԹ 19 Et hæc satis de altera Parte huius Operis: in quo tandem aliquandò, Fratres Armeni dilectissimi, pestes Patriæ vestræ Pseudomagistros, scelus in Fidem Catholicam anhelantes, falsa dogmata molientes, extremam Ecclesiæ vestræ perniciem minitantes, per ea, quę sunt hactenùs vel historicè, vel dialecticè dicta, foràs eiecimus; inimicos homines ex agro vestro depulimus; eorum zizania de medio tri- [illegible] radicitus extirpauimus; orthodoxam veterum sanctorum

Ի 20 Patrum vestrorum religionem in pristinum restituimus. Iam nunc superest (quod & prosperè, Deo auxiliante, futurum speramus), vt vos pacis, & concordię fœdus illud, quod Christus Ecclesię suę reliquit, & à vestro *ILLVMINATORE* Gregorio, Regeque strenuissimo Tiridate, cum Siluestro Pontifice Maximo, & Constantino Imperatore nostro pijssimo, fuerat quondam ictum, vt dicitis; torque per secula confirmatum, ac plurièe instauratum, vt nostis; nouissimè ve-

որպէս յայտ է՛. և ոչ իբր ստուգեալ նմա 'ի կանոնաց, կամ 'ի հայրապետացն հրամանաց, որպէս ցուցանէ բանիս փաչի նս. և ոչ ևս իբր մուծեալ 'ի ձեռս նորա 'ի սովորութիւն ումեք, որպէս յայտ առնէ վկայութիւնն գործոյն կեղծկաց. ուրեմն այժմ է ոչ ոք պատճառ գտանի, որով կարօղք մեք լինել՝ և ըստ այսմ մասին Զատագով լինել Հայոց. որպէս և ծանապատ ըստ կարի Զանացաք 'ի գիրս մեր Զատագով լինել նոցա բանիցս անգամ կարացաք զայս առնել Թարց մասա ու ճշմարտութեան և ուղղափառ հաւատոյս: Մինչ և ցայս բաւականացի բանս յայս պատկի, և այլոց մէ խոր հրդ-ոցն եկեղեցւոյ:

Եղբարք սիրելիք ես կոչեմք, մնաբժան կրօնաւոր 'ի կարգէ Թէատինոսաց, և տրուպս ամենաբան վրդպ տաց, չնորհօք մէ հօգւոյն, և բարի խոստումն սրբուհոյ ամենայն, և սրբոյն գրիգորի Հայոց լուսաւորչին 'ի յուս ուրա և կատարութեան հաստուցի ճշմարտութիւն պատմական և վիճաբանական մասանիցս. որ կոչին միաբանութիւն Հայոց եկեղեցւոյ ընդ մեծի եկեղեցւոյն հռովմայ: և այս է դէ 'ի Թվականութեան փրկչին մերոյ. ռ. ռ. կ. 'ի նորբոյ հովուապետութեան մեծի քահանայապետին տն մերոյ ալեքսանդրու եւԹներորդի: Զոր գրեմս ողջամտօ յանձն առնել եւք 'ի վաղուց 'ի խնդրոյ բաղում ուղղափառ Հայոց վրդապետաց բարեկամաց մերոց. որք նոյն միաբանութեան 'ի խորոց սրտի ցանկացեալք՝ ժամութէ յորդորեցին զմեզ բացայայտել միամիտ ազգին նորեանց զճշմարտութիւն մէ հաւատոց. և զխաբէութիւն խոր

րա-

բամանգ պատրողաց ոմանց, որք 'ի չար նախանձոյ և յառելասիրութէ շարժեալք, փորձեցին մոլորական վրդովութբք և աղանդաւոր գրովք, մանաւանդ չարաբանական առասպելութբք, բաժանել զհայս 'ի կթողիկէ եկեղեցւոյ: աղաչեմ զամենեսեան եղբարք մեր սիրելիք փութացարուք ըստ ոխութեն մերում հաւանեցուցանել զինչ բարեպաշտ կամաց ձերոց: ահա զաւերիչս ուղղափառութեանդ յայտնեցաք. ընդդէմ չար որոմն 'ի միջոյ բարի ցորենոյն եկեղեցւոյդ արմատաքի խլեաք. զայս Թշնամիս յաջողակէ ձերմէ 'ի բաց մերժեցաք. և զուղղափառ հաւատս սրբոցն նախահարցն ձերոց 'ի վերստին մաքրութն իւր դարձուցաք: աղ յուսահեմե պահեսջե 'ի ձենջ եղբարք ...ի մեր յս քս. զի և դուք ընթերցողութբ գրոցս գործակից լինիք մերում աշխատութես, խրատելով և զգուշացուցանելով զպարզամիտ ոչխարս ձեր 'ի մոլորութեց և չար հնարից գայլոցն ափշատակողաց և ցրուողաց. և ածելով վնասս 'ի քն Աղմարիտ զաւրթն այն, որոյ առատաքս ոչ ոք կարէ փրկել: և փութասջիք հոգալ. որպէս զի սէր, միաբանութի, և խաղաղութի առաջնագոյն, զոր աւանդեաց քս եկեղեցւոյ իւրում, և զոր 'ի սկզբանէ ունէին 'ի Թուղթն դաշանց սրբազանն հայրապետացն մեր տեղեկագրոս պապին և գրիգոր լուսաւորչին. կրկին անգամ 'ի ներկայումս հաստատեսցի. և եղիցի մեր հօտ և մի հովիւ 'ի փառս համագոյ սբ երրորդութե հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. ամէն:

Յոհ 21

... verò improbis hæreticorum hominum artibus fœdè violatum, fractum, corruptum, de integro denique sanciatis.

ՎԵՐՋՆ.

Laus Deo, Deiparæque Virgini.

FINIS
TOTIVS OPERIS.

Pag.	*Lin.*	*Errata*	*Corrige*
166.	38.	viuenter	viuentes
186.	21.	autor	author
204.	40.	iudicij	iudici
247.	1.	consanguinitatis gradu	tertio consanguinitatis gradu
293.	22.	Nouitianorum	Nouatianorum
304.	vlt.	qui	cui
374.	33.	mœcaberis	mœchaberis
379.	33.	*reus erit iudicio: qui autem dixerit:*	*reus erit iudicio: ego autem dico Vobis; quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit:*
383.	19.	à suo Illuminatore	ab Apostolis, ac proinde etiam à suo Illuminatore
395.	40.	manù	manũ
399.	15.	coarceretur	coërceretur
441.	33.	mox	modò
442.	1.	& interruptè	& haud interruptè
564.	37.	populum	poculum
598.	36.	Laiis	Laicis
599.	9.	Ecclesiæ	Ecclesia
616.	38.	ommittunt	omittunt
628.	21.	Ezechielia	Ezechielis

ROMÆ,

Typis Sacræ Congregationis de Propaganda Fide,

Anno Reparatæ Salutis M D C L X I.

Superiorum Permissu.

Galanus, Clemens, d.1666.
... Conciliationis ecclesiae armenae cum romana ex ipsis armenorum patrum et doctorum testimoniis in duas partes: historialem et controversialem divisae ... Auctore Clemente Galano ... Romae, typis Sacrae congregationis de propaganda fide, 1658-90 [v. 1, 1690]
2 pts. in 3 v. 33 cm.

Armenian and Latin.
Microfilm copy (positive) reproduced from the original in Union Theological Seminary, New York, by Dept. of Photoduplication, University of

Chicago Library, for the American Theological Library Association Board of Microtext, 1972.
reels. 35 mm.
Cataloguing from data supplied by Union Theological Seminary.

1. Armenian Church. I. Title.